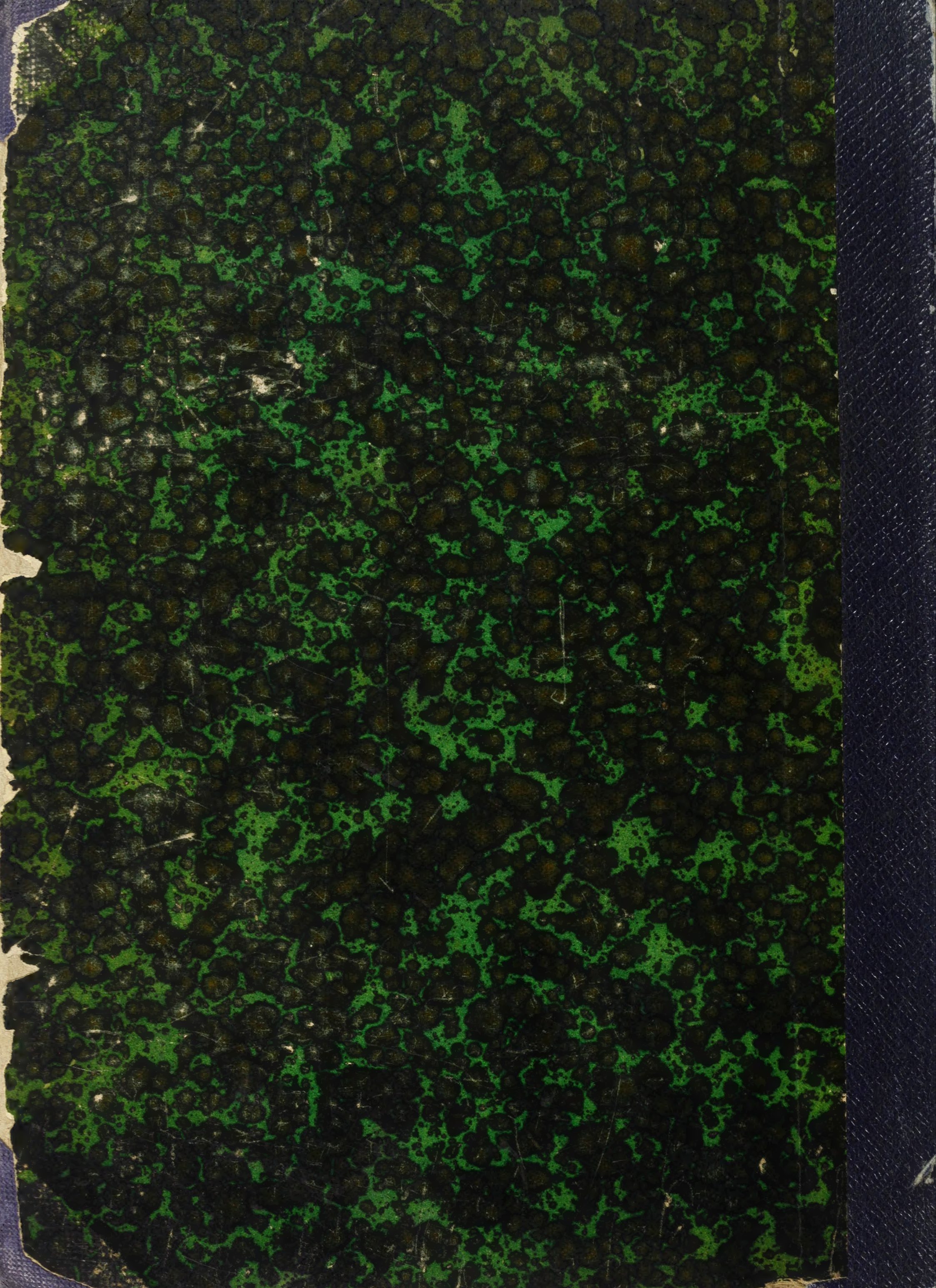

זה השער ליי׳

ספר

הכוזרי

יסדו החכם החבר ר׳ יצחק
הסנגרי ז״ל א[illegible] עם
שמים בויכוחו,
הישר·

חברו בלשון ערבי החכם הגדול
אבי כל המשוררים רבי יהודה
הלוי ספרדי ז״ל והעתיק אותו
החכם ר׳ יהודה ן׳ תבון מרמון
ספרדי אל לשון הקדש
במגדל לוני״ל שנת
תתקכז·

והיום הזה אלקים ראיכו עולים כפה
קדום הוא כמהר״ר יהודה מוסקאטו
זצוקל אשר ביאר את דבריהם כאשר
עיניך לנוכח יביטו:

נדפס בבית אשמחה ע׳ וואן דגארא

בויניציאה

Con licentia de Sup.

מי עלה שמים שמי הדעת וירד. שריד לאדירים · הפליא עצה הגדיל תושיה לקדש שם ה' ותהלתו בביאור שלם לפני המלך הכוזר מבלעדי איש האלקים קדוש זה יולד לשם ה' יושב בשמים יצחק הסנגרי ז"ל: מי אסף רוח בחפניו רוח אלקים מרחפת רוח דעת ויראת ה' היא אוצרו ויגד תעלומות חכמה לעם נבער לנחלה לו עם ערל"ים בתוכו · זולתי ה"ר יהודה הלוי ז"ל אשר לבו קבץ און והון לו ולמד דעת את העם אזן ותקן דברי החבר ועל שפתיו הוסיף לקח: מי צרר מים רבי אדירי' מים עליוני' מים שאין להם סוף בשמלת לשון הזהב והדרת קדש: אמרו צדיק הר' יהודה ש"ב כר שאול כי טוב מעת דגנם ותירושם רבו · ופרי מעלליהם יאכלו לא רעבי לחם ולא צמאי מים כי אם רעבים גם צמאים ללחם אבירים ומים קרים ממעיני הישועה:

מי הקים כל אפסי ארץ לראות מראות אלקים בדברי הספר החתום הזה אשר לא היה נתפש במחשבה זולתי לשנים שלשה גדולים בראש אמיר קול לו' בכ אורו קול אליו מאת האלקים אשר ענהו בקול אמרת אלק לגלות אוצרות קדש ומטמוני מסתרים: מה שמו ומה שם בניו המפוארים וכו' כי תדע מה למעלה מה למטה על פיו ועל ידם: זה הדור בלבושו לבוש מלכות צופה כרוב כחו מה לפנים ומה לאחור אריא דבי עלאי כמהר"ר יהודה מוסקאטו ז"ל אשר שם בארץ משפט הדרשות בספר נפוצות יהודה ולביאורו זה רבים ייחלו· שפתי חכם פזרו דעת ומלאו פני תבל תבונה · והקבצן אחים יחדיו ר' אלחנן וה"ר יצחק וכו' בני הרב המחבר ז"ל ומלבים לעבוד את ה' ולעשות נחת רוח לנפש אביהם שבשמים הקריבו את קרבנם מנחה טהורה קמח שטחן אביהם על מזבח הדפוס לא בכסף ולא במחיר ולא לרוחא דמלתא כי אם לשם ה' צבאות לזכות את הרבים וללמד את בני יהודה קשר עליוני' ותחתוני' וכתוב יושר דברי אמת בנתו"א עודנו חי לפני ה' · וערבה לה' מנחת יהוד' ובניו כימי עולם ימי ה"ר יצחק הסנגרי; ובשנים קדמוניות שנות ימין ה"ר יהודה הלוי בחבורו בשפתי כנון ה"ר יהודה ש"לב: באנה ורחבה בנות השכל שערים המכוונים בהליכות עולם במלך השלם המחב' הזה (כי שלשה ראשונים תשבינן חד) בעטרה שעטרה לו אמו תורת אמת הנוטפת מבין שפתות הגאון המבאר אשר לא הניח דבר קטן ודבר גדול אשר לא עמד עליו בעיונו הזך ויעש לו מטעמים כאשר אהב · אחז בסבכיהן ויבדל ויחבר ויבאר המלות הדרושים והויכוחים ויוביא כלי למעשהו: ואני נער ולא למדתי חכמה בדעת קדושים ראותי ראיתי אור נר ביאור המוסקאטו אור מכוחכם מחברת הלוי אור קדמון אמרות הסנגרי קשורים יחד כשלהב הקשורה בגחלת· אמרת יאצלה בתמר ופרי עץ הדר הדר באמרות טהורות דברי המחברים ז"ל להנחיל אוהבי יש· ואקרב אל המלאכה מלאכת הקדש במזקק ומטהר הכתב מכתב הדפוס עד היכן שיד השגתי מגעת: ועתה אליכם המבוה הזאת משכילים כזוהר הרקיע להטות משפט גבר נגד פני עליון לזכותו כדינכם הצדק הלא תדעו הלא תבינו כי בעל הבית דוחק והפועלים אצים לאמר למזקקים כלו מעשיכם דבר יום ביומו והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו לחם משנה וזולת אלה יש ויש המורס מהם ויוצ' מהם בשעת ההדפסה ומשנה שברון האותיות ותלופס כנולם אות אחרת על ידי המדפיסים אשר לא מבני ישראל המה: דרשו נא מעל ספר ה' בעין החמלה וכל מוטה תכתקו הלא מנער היא ותחי נפשכם ונפש עבדכם דורש טוב לעמו ודובר שלום הצעיר

שלמה שמעיה

בן לא"א הגאון כמהר"ר נסים יצחק ספורנו נר"ו

ואשא

ואשא

עיני וארא והנה שלשה אנשים נצבי' עלי הם שלשת הגאונים האחי' הכורא' כמהר"ר אבינדור וכמהר"ר רפאל בוידאלי נר"ו והמופלא כמה"ר יהודה פרוטל ישרו · תוארם כורא כמראה מלאכי אלקים עולים · ויורדים היו כאשר סרו אל אהל ביתי · וארא וארץ לקראתם מפתח האהל ואשתחוה ארצה · ויגשו אלי ויאמרו לאמר אם נא מצאנו חן בעיניך אל נא תעבור על דעת חביריך · יוקח נא מעט מים ורחץ שכלך והשען תחת העץ להגדיל עצה להפליא תושיה · ואקחה נא פת לחם לסעד לבנו כי על כן באנו בכל קריאתך בספר הכוזרי · ועתה הרחב לנו פקני משכיות כונתו ועשה לנו בביאורו מטעמים כאשר אהבת · שימה כונתו באזנינו הלא בספרתך אשר פרשום בכתב אמת ימינך ושוב נשוב אליך כעת חיה וליהודה בן · ויהי בהריחי את ריח כונתם חרדתי חרדה גדולה עד מאד בבואה כבעתי ואשתומם ואומר אך חשך השכלות ישופני חדל להיות ליהודה אורח כאנשים המשכילים בהבנת דברי הספר הזה החתום · אויה לי כי נגרתי משך זמן ארוך אשר לא קרבתי אל פתח ביתו · ומי איפוא הוא הגד ניד ויבא לי אבן מעמסה כשגבה לא אוכל לה: מה זאת עשה האלקים לי להעיר את רוחכם הטהורה לבקש ממני גדולות ובכורות כאלה : מאין לי קמח סולת ללוש ולעשות עוגות · איפה הם רועים בן בקר רך וטוב כדי להאכילכם לשונות בחרדל חריפות פלפולי · א"כ למה זה אנכי · למה זה בחקתם עלי · האף אמנם אלד ואני לא זקנתי · אז קמו האנשים וישקיפו על פני השקפה של זעם ויחזיקו בכנף מעלי אשר בקשתי למעול מעל במניעת חפצם ויקרעוהו · ואשים נפשי בכפם לעשות נה כטוב בעיניהם · ואקרב אל המלאכה ומהרתי לעשות אותה ואתן לפניהם לשונות עלנים בחר דל · קמח קמח שתקנתי אמטית ואייתית קמייהו · ויאכלו נראים כאוכלים ראשון ראשון מסתלק · מידם היתה זאת להם ומפרי מעלליהם יאכלו ·

פתיחה

הן אל שגיא בפעולת השכלת ענינו המעולה שבפעולות השכליות · ראה ראשית לו לברך אל מחשבת מעלת עיונו מעשה מלאכת שמים וארץ · גם מלאכיו עושי רצונו אשר עתקו גם גברו חיל בפעולת השכלתם הכי נכבדת · הנה הנם גבורי כח עושי דברו בהניעם הגופים היקרים או בלכתם אנה ואנה בשליחותו של מקום · והגלגלים אשר נשא לבם אותם בחכמה לחשוב מחשבות בעיון על דעת שלמים וכן רבים · הלא גם הם עושי מלאכה דרך גלגולם לרצון קונם · אם כן למה זה יעמוד ברחוק האיש הנלבב · ישלים לבלתי כתון זרע השלמות לעצמו בשני החלקים האלה · הן האדם היה בלי ספק כאחד מהם לדעת טוב בעיון ובמעשה אפס כי לא תהיה תפארתו שלימה בעיון · בעודנו חי עם שוכני בתי חמר אשר בעפר יסודם רק שלימות המעשה ייוחד או אליו · עד יפשיט אדרתו ויעל אל יה בסערה השמים לחזות בנועמו ולבקר בהיכלו עם בני ביתו מלאכיו רוחות ישר יחזו פנימו · והעיון המושג לאדם בחיים הנרועים הללו · הלא מזער הוא · ואיננו כי אם כיצוץ אחד מתנוצץ מעין דוגמת האור הבהיר הנח והמנוחה אשר יהנה אחר כך מתוך מדי עלותו בבית ה' אחרי הפרד הגוף מעמו ותחי נפשו נצח סלה · ובאור הניצוץ ההוא המושג לו בכאן · יראה אור כי יהל בשלמות המעשה אשר בו תלוי עקר ענינו בעה"ז כאמור ושיזכה באמצעותו לשלימות העיון בעולם הנשמות אשר שם צדיקים יושבים ועטרות בראשיהם ליהנות מזיו שכינה · אך לא לאדם דרכו להניב נבולות מעשים כאותים ממראה עיניו אשר יראה · רק כאשר ישית עליו בעל התושיה מלכו עליון · כי על כל מוצא פי ה' בהנבלת מעשיו יחיה האדם לא זולת זה · פלס א"כ מעגל רגלו בצדק אורחותיו המלאך בעל החלומות הכודקים הלזה בא להגיד למלך הכוזרי יושרו שעם היות כונתו רצויה · וגם כי חיילים יגבר ביתרון הכשר מעשהו · מה כשרון לבעליו בלתי אם נועדו אל כשרון המעשה הרצוי אל קונם · גם פי צדיק ינוב חכמה הוא החבר הבאה אשר לפני מלך כוזר יתיצב · כי בראותו את כל מעשה האלקים כי לא יוכל האדם למצוא את המעשה הרצוי אשר נעשה תחת השמש · ובשגם יעמול האדם לבקש ולא ימצא · וגם אם יאמר החכם הפילוסוף לדעת לא יוכל למצוא · הורה נגד כי זאת התורה אשר שם משה מפי עליון לפני בני ישראל · היא הפותח' להם במים עזים נתיבה לעבור באני שיט ובי אדיר ש מחוז החפץ אשר אליו הוא נושא את נפשו להתיצב לפני ה' בארצות החיים · וכי הצמיח ה' אלקים בגן עדן תורתו כל עץ נחמד למראה בכל חכמה ומדע בעיון

פתיחה

וכמעשה׳ שפוך כף והפוך כף שאין בית המלך חסרה כלום· ויערוך על זה ערך לחם לפני ה׳· מלחמה לה׳ בעם הולך אחר שרירות לבו להתחכם בסברא שכלית (בעניינו תורתנו)· ועבר עליו רוח קנאת ה׳ צבאות אשר נשעה מזה כי שמע אומרים נלכה דותינה לבקש לנו נכלי דתות (לעקור טורא בר תלת פרסי) כמחכה ישראל והוא כפה עליהם הר סיני כגיגית וכעשה כאומר להם אם אתם מקבלים את התורה הזאת מוטב ואם לאו שם תהא נבורתכם להשיב על תוכחתי· וכבן ראינו (רשעים קבורים· כי שם תהא קבורתכם) מכה עכנותיו ותשובותיו הנכחות· יישר כחו שסבר מלתעות עול כי צדקת ה׳ עשה ומשפטיו על דבר אמת ה׳ לעולם עומדת·

ועתה כדעה נדרפה לדעת נושאו של ספר שכל קוי ספוריו נמשכים אל מרכזו ושם הם שבים ללכת· ואחוה אכני אשית לבי כי על נקודה זו סובב הולך· להבין ולהורות שאין מתקרבים אל האלקים כי אם במצות האלקי׳ עצמם אשר לו נתכנו עלילות בהגבלת שיעורם משקלם זמנם ומקומותם עם״הכלוה אליה׳ על המעולה שבשבי׳ דבהא כחי׳ ובהא שליק׳ וזה פריו׳ מתוק לחכו וזכרו כיין לבנון בכל חלקי אמריו· ולא זו מחכב הוראת סגולת קשר אמיץ בעבותות אהבה מסכמ׳ בין ישר׳ לאביהם שבשמים ע״י התורה האלקית בארץ הקדושה אשר על כל אלה תוך כטל אמרתם ז״ל במכילתא ארבעה נקראו קנין· ישראל נקראו קנין שנאמר עם זו קנית· ארץ ישראל נקראת קנין שנאמר קונה שמים וארץ· בית המקדש נקרא קנין שנאמר ויביאם אל גבול קדשו הר זה קנתה ימינו· התורה נקראת קנין שנאמר ה׳ קנני ראשית דרכו יבאו ישראל שנקראו קנין לארץ ישראל שנקראת קנין ויבנו בית המקדש שנקרא קנין בזכות התורה שנקראת קנין ע״כ· כי הנה מקדש ה׳ כוננו ידיו להתחברו׳ כבודו שנו באמרו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ובאמרו לשכנו תדרשו ובאת שמה· ובא הרמז על ארבעתם בדברי הנביא ישעיה סימן ג׳ כרם היה לידידי וגו׳ כי כרם ה׳ צבאות בית ישראל· קרן בן שמן· זו ארץ ישראל· ויעזקהו ויסקלהו ויטעהו שורק· זאת התורה אשר שם לפניהם לעבדה ולשמרה· ויבן מגדל בתוכו וגו׳· זה בית המקדש וכמו שדרשו ז״ל· (סוכה פ״ד) מגדל זה בית המקדש יקב זה המזבח· וגם יקב אלו השיתין ע״כ· ואלה הנחלות אשר נחלו אותנו ראשי אבות המשוא׳ שם במכילתא באמרם ארבעה נקראו נחלה· ישראל נקראו נחלה שנאמר והם עמך ונחלתך· ארץ ישראל נקראת נחלה שנאמר בארץ אשר ה׳אלקיך נותן לך נחלה· בית המקדש נקרא נחלה שנאמר בהר נחלתך· התורה נקראת נחלה שנאמר וממתנה נחליאל אמר הקב״ה יבאו ישראל שנקראו נחלה לארץ ישראל שנקראת נחלה ויבנו בית המקדש שנקרא נחלה בזכות התורה שנקראת נחלה ע״כ:

הן כל אלה בהנמדם יחד יתמלא העולם כלו אורה ושמחה וששון ויקר ובהתפרד חבילה זו אז נעברת ה׳ צבאות נעתם ארץ תשתפכנה אבני קדש ויועם זהב התורה הנחמדת מזהב ומפז ובני ציון היקרים המוסלאים בפז נחשבו לנבלי חרש· ועל זאת התפלל קול חסיד דניאל איש חמודות לעתנומו על חרבות ירושלם ה׳ ככל צדקותיך ישוב נא אפך וחמתך מעירך ירושלם הר קדשך וגו׳ כי היתה תפלתו מקפת על ירושלם ועל קדוש משכני עליון ועל ישראל עם תורת אל נלכם וכמו שהטיב הר״א לראות מעין י׳תמר ה׳ כי תחלה זכר ירושלם באמרו ה׳ ככל צדקותיך ישוב נא אפך וחמתך מעירך ירושלם הר קדשך וגו׳ וככתוב הנמשך העלה זכרון בית המקדש באמרו ועתה שמע אלקינו אל תפלת עבדך ואל תחנוניו והאר פניך על מקדשך השמם למען ה׳ ואחרי כן בא הכתוב השלישי לזכר עם בריתו נוכרי תורתו ועדותיו באמרו הטה אלקי אזנך ושמע פקח עיניך וראה שוממותינו בבחינת העם שהיה חרב ושמם׳ ונירך זכרון ירושלם לעם באמ׳ והעיר אשר נקרא שמך עליה כמו שנירך למעלה זכרון העם לירושלם באמרו כי בחטאינו ובעונות אבותינו ירושלם ועמך לחרפה לכל סביבותינו כי עין בעין נראה העדר הנלחתם בהפרד איש מעל אחיו ואי לו האחד מהם שיפול ואין שני להקימו· ואחר כך כלל שלשתם בלשונו המשולש ה׳ שמעה ה׳ סלחה ה׳ הקשיבה· ועל סביבותם שב באמרו ועשה אל תאחר למענך אלקי רמז לבית המקדש בית תפארתו כאמור· כי שמך נקרא על עירך כנגד ירושלם ועל עמך כנגד עם ישראל בעל ברית לאקים לתורה ולתעודה׳ וזה כל פרי נפה הנפית לישועת אלקינו כי יבא לציון גואל מחזיר עטרת התורה ליושנה במקום עקר שמירתה· אז ישמח ישראל בעשיו בני ציון יגילו במלכם אשר יאירו ברקיו תבל ונהרו אליו כל הגוים: כדבר איש האלקים ישעיה סימן ב׳· והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה׳ בראש ההרים וגו׳ והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה׳ אל בית אלקי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה בארחותיו כי מציון תצא תורה ודבר ה׳מירושלם· ונדקו יחדיו אמרי קדוש בעל מערכת

האלקות

פתיחה

האלקות באמרו פ' י' ואם השכלת אז ידעת כי ישראל והתורה והמצות וארץ ישראל ובית המקדש כלם צריכים לענין השלמות ולא יחסר אחד מהן בזמן השלמות שהוא לימות המשיח · והכל דבוק אחד וכו' · ועיין שמה ·

ומה יפו פעמיו בנעלים בכתיב סדרו אשר בו מצעדי גבר כוננו ממזרח שמש עד מבואו · כי צדק לפניו יהלך בשומו לדרך פעמיו: ותהי ראשיתו עקר כשרון המעשה הרצוי אשר יבחר בו הש"י ויקריב אליו · וכתגלגלו הדברים מענין המאורעות עד סימן י"א אשר היה דבר החבר ראשון לו להשיב את מלכו לאמר אנחנו מאמינים באלקי אברהם יצחק ויעקב המוציא את בני ישראל ממצרים באותות ובמופתים וכו' ששם עלו ארבעת הקצינים והכללות שהקדמנו וכמו שיתבאר שם בשער מקומו · ועל ידי גלגול ספורים נשנה דברו בסימן כ"ז אשר הניב לו במקום ההוא התחברות כבודו ית' אל ישראל סגולתו באמצעות התורה · ועל סביבותם שב בכל הנמשך ממנו והלאה עד סוף המאמר הראשון · וכמו שיתבאר סימן כ"ט בחלוקה פרטית מדוקדקת ·

ובראש המאמר השני הניב לו יד בביאור תוארי הבורא כי היה זה מבוא אצלו לגלגל ספורו על כבוד ה' שהוא ניצוץ אור אלקי מועיל אצל עמו וארצו · ובכן העלה צרותיו אל מול פני הוראתו שהתחברות כבודו ית' אל ישראל באמצעות התורה כמדובר לא ישלם כי אם באדמת הקדש כמו שהודה במשל הכרם המוזכר לו שם סימן י"ב ומן זו והלאה · כי מפרי דבריו שם עד סוף המאמר תשבע הארץ הקדושה תכסיסי שלמות בנבואה וזולתה והשקה הרים מעליות ספוריו להורות על סגולת העבודות התוריות להוציא לחם השלמות מן הארץ ההיא הנבחר' לעם זו בחר לו יה כי מן הארץ ההיא יצא מאוצר בדבוק האלקי הנכסף · ולכלם נתן לאיש חליפות מלות ממולאות בתרשיש שהם ויש פה להביע ולהשפיע מעלת שבחה להלל מאד · וכמו שידוקדק במאמר ההוא ענין סדר חלוקתו בראשיתו ·

ובמאמר השלישי רגלו עמדה במישור הסדר · כי מאז הואל בשני לקרא בשם החסיד עובד האלקים אצלנו והוא סגולת סגולתנו אשר בה ובאמצעותה ישלם ענין הדבוק האלקי באומה כמבואר שמה · ולא נגמרה מלאכתו בשני לסבות יוזכרו במקומם הראוי · על כן יצא לקראתנו בראש השלישי להורות על שלימות החסידים המרבים שלו' בעולם · ואחרי כן סמך לזה ענין הקראים החולקים על קבלת התורה בעל פה עם חוזק אמונתה כמו שיבא · והם הגורמים לשכינה שתסתלק · הפך הסגולה הנז' ועל ידי סמיכות הפך להפך יוכר ויבחן הדבר על בריו על דרך ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלקים לאשר לא עבדו וזאת שנית יועילו מעשיו שם להורות כי קבלת על פה היא עצם מעצמי התורה כי אין לתורה שבכתב זולת תורה שבעל פה נורה בשלמות · ולזאת ג"כ יקרא תורה אלקית כי מאיש אלקים לוקחה זאת · והורה ג"כ על מעלת חכמינו ובפרט במקום אשר יבחר ה' כי מציון תצא תורה וגו' וכל זה הוא לשלמות אמרו בשני ובראשון וימשך בזה עד תום כל המאמר וגם שם בפתח דבריו יאירו משפטי סדר חלוקתו אשר אשים לפניך ·

והרביעי יהיה פריו בראשיתו קדש הלולים לשמותיו ית' הקדושים הבלתי נחקקים אשר מהם יתגלגל תשלום ביאור הענין האלקי הדבק באומה · הוא מראה דמות כבוד ה' אשר לא נתבאר ענייננו עד הנה אך דבר שפתים · ושם ירחיב נקבי משכיתו כאשר יוכל שאת · ולא זו מחבב שם את הרמוס ג"כ בדבריו הקודמים לשכון כבוד בארצנו · ומעלת התורה ושלמות אומתנו גם ביתר החכמות למיניהם ואת אשר ייטיב שאת מעגלות ספוריו שמה · לפתח המאמר ההוא רובץ בדקדוק חלוקתנו · ובכן הראית לדעת כי ארבעה פנים לכל אחד מהמאמרים הללו ארבעתן: איש אל עבר פניו ילכו ויסבו בלכתן על ארבעת הקציינים והכללות שזכרנו למעלה ודמות אחד לארבעתן עם היות בכל אחד מהם פנים חדשות ותוספת לקח · המה הפנים אשר ראיתי נכר כי איש אל עבר פני הנושא ילכו ·

ובמאמר החמישי כאכל את פריו להוסיף לנו תבונתו בענייני החכמות אשר לא מבני ישראל המה ואולם בעבור זאת העמיד החכמות אשר בחוץ תרונה · בעבור הראותנו כי הכל המה מעשה תעתועים · ולמען ספר כי יש יתרון לחכמה האמתית המקובלת · מן הסכלות אשר נתן האדם את לבו לדעת חכמה ברב כעס ודעת הוללות ברעיון רוח כיתרון האור מן החשך · כדבר איש האלקים בספר הזהר פ' תזריע וז"ל תניא וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כלומר מן הסכלות ממש אתי תועלתא לחכמתא דאלמלא לא אשתכח שטותא בעלמא לא אשתמודע חכמתא ומלוי ותאנא חיובא הוא על בר נש דאוליף חכמתא למילף מן שטותא ולמנדע לה בגין דאתי תועלתא לחכמתא כנהירו כמה דאתיא תועלתא לנהורא

מחשוכא

מחשוכא דאלמלא חשוכא לא אשתמודע נהורא ולא אתיא תועלתא לעלמא מיניה וכו׳ עד אמרו ׃ וכן לתתא אלמלא לא הוה שטותא שכיח בעלמא לא הוי חכמתא שכיח בעלמא ׃ והיינו דרב הונא סבא כד הוו ילפין מיניה חבריא רזי חכמתא הוה מסדר קמייהו פרקא דמילי דשטותא בגין דייתי תועלתא לחכמתא כדכתיב יקר מחכמה ומכבוד סכלות מעט משום דהיא תקונא דחכמתא ויקרא דחכמתא ׃ ועל דא כתיב ולבי נוהג בחכמה ולאחוז בסכלות רבי ייסא אמר יקר מחכמה ומכבוד כלומר יקרא דחכמתא וכו׳ דילה ׃ ויקרא דכבוד דלעילא מאי היא סכלות מעט זעיר דשטותא אחזי וגלי יקרא דחכמתא וכבוד דלעילא יתיר מכל ארחין דעלמא ׃ כיתרון האור מן החשך תועלתא דנהורא לא אתיא אלא מן חשוכא ׃ ולעולם תיקונא דחוורא מאי היא אוכמא ׃ אלמלא אוכמא לא אשתמודע חוורא ובגין אוכמא אסתליק חוורא ואתיקר ׃ א״ר יצחק משל למתוק במר דלא ידע איניש טעמא דמתיקא עד דטעים מרירא מאן עביד להאי מתקא הוי אימר האי מרירא והיינו דכתיב גם את זה לעומת זה עשה האלקים ׃ וכתיב טוב אשר תאחוז בזה וגם מזה אל תנח ידיך ע״כ ׃ ואחריתו שגגא מאד על אמות הבחירה לאדם כי בלעדיה לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכשרון מעשהו המוכב בדבריו בראש פנה כאמור ׃ וגם שם כענין סוף הדברים בתחלתן על ביאור אמרו דע את אלקי אביך וגו׳ שהזהיר לסמוך על אביו וזקניו להאמין באלקי אברהם יצחק ויעקב וכו׳ הוא הדבר אשר דברו החבר בפתח דבריו בראשון סי׳ י״א באמרו לפני המלך אנחנו מאמינים באלקי אברהם יצחק ויעקב וכו׳ כמו שקדם ׃ וכחתום בטבעתו שלהיות החבר נאה דורש ונאה מקיים חשקה נפשו ללכת אל הר המו״ר לשמור מצות בוראו על אדמת הקדש באמרו כי שם גם בזמן גלותנו השכינה הנסתרת הרוחנית נמצאת עם כל ישרא׳ אחרי זך המעשים טהור הלב נפשו ברה לאלקי ישרא׳ וארץ כנען מיוחדת לאלקי ישראל והמעשים לא ישלמו לישרא׳ כי אם בה וכו׳ ובאלה התפקדו כל ארבעת הקניינים המוזכרים למעלה ׃ סוף דבר את אשר כדר שלם ויהי אלקיו עמו ויעל אך את סדר חלוקתו אשמור לדבר שמה ומראש המאמר ההוא תשורנו ׃ ועתה לכה דודי נצא אל הביאור אחרי הקדימי את שבע ההערות האלה הראויות לתת לך :

א מחבר הספר הזה היה רבי יהודה בר׳ שמואל הלוי ז״ל מן המשוררים המעולים והוא עומד עליהם בחשיבות ומעלה כדבר החכם רבי ידעיה בר׳ אברהם אבנבונ״ט הבדרשי בכתב ההתנצלות העומד לנס עמים בתשובות הרשב״א סימן תי״ח וז״ל ורבי יהודה הלוי מתפאר בענייני החכמות בתהלותיו ופיוטיו הנפלאים וממנו אצלנו עוד ספר הכוזר כפי מה שקבלנו הפליג לחקור ולבאר במתרי התור׳ והכוונות על כל הסכמת הדת והמושכל בכל כחו יותר מכל אשר היו לפניו ע״כ ׃ והוא היה חותנו של רבי אברהם א״ע לפי מה שקבלנו ׃ וכבר נזכרו שניהם סמוכים זה לזה בסוף קבלת הראב״ד וכתוב בספר יוחסין שהיו בני שתי אחיות והזהר בדבריו כי לשונו עט סופר מהיר בלתי שופך טפת דיו לאין צורך עד שתאמר טפה זו מה תהא עליה ׃ רק הוא מבחין בין טפה לטפה כיתרון בעל הלשון לבלתי היות מלה כפולה בלשונו אשר יתפש בה על דברים בטלים דהכי קיימא ליה הלך אחר הפחות שבלשונות להתחכם לו פן ירבה ונוסף ועלה לכפל מותר ומצא דברו כעשה חולין ׃ זכרון לבני ישראל שיחמירו על עצמם שאפילו רואים בו טפת דיו כחרדל ישבו עליה שבעה נקיים בדעת נגולה נכונה ומיושבת ׃ וכל היד המרבה לבדוק משובחת ׃

ב החבר אשר עלה זכרונו לברכה בספר הזה כבר נקרא שמו ונודע אשר הוא ר׳ יצחק הסנגרי כדבר ר׳ שם ן׳ שם טוב שכתב בספר האמונות שער ב׳ פרק ד׳ ז״ל ׃ כבר קדמני רבי יצחק הסנגרי ז״ל אשר למלך כוזרי המתגייר ע״י החכם הזה זה כמה שני׳ בארץ תוגרמ׳ כידוע במקצת כתבי׳ והחכם הזה נמצאו תשובותיו ומודות חכמותיו המורות על חכמתו הגדולה בתורה ובקבלה ובכל חכמות בעיון מפוזרות בלשון ערבי והחכם ר׳ יהודה הלוי ז״ל הפייטן הספרדי מצא אותם וחבר ספר מהם בלשון ערב כאשר היו והועתק ללשוננו ע״כ ׃ וידענו מזה כי אשר חקקו קצת המדפיסים בפתיחת שער הספר הזה לדברים מוכיחי׳ כי ר׳ יהודה הספרדי ז״ל הוא אשר קדש שם שמים בויכוחו הישר הזה משגה הוא בלי ספק אם און בידך הרחיקהו כי לרבי יהודה הלוי ז״ל יוחס החבור ור׳ יצחק הסנגרי הוא אשר יאמר עליו כי הוא זה אשר קדש שם שמים בויכוחו של אלו דברי אלקים חיים ושניהם בכלל הברכה איש אשר כברכתו תברך אותם ׃ והנה זה החבר עומד אחר כתלנו משגיח מחלונות חכמתו מציץ מחרכי בינתו לשום גבולנו שלום בחלב חטים ישביענו ׃ הוא השולח אמרת הפילוסוף ארץ עד מהרה ירוץ דברו ׃ הנותן שלג דבריו ברורים כצמר ׃ כופר כאפר יפזר ׃ משליך על כרחו אקשיו המפתים ׃ ולפני קריאתו מי יעמוד ׃ ישלח דברו על רוב הספקות וימסם ׃ ישב רוחו רוח דעת ויראת

ה׳

א שאול שאלו׳ · הכפל מורה על חוזק הענין כי חזקו עליו דברי השואלים אשר בכל לב ידרשוהו פעם אחר פעם ולא יכול להתאפק לכל הנצבים עליו לתת את שאלתם ולעשות את בקשתם :

וטבעו · עכ׳ · והמורם גם הוא יורה כחלק השני ממש [illegible] · כי אמר הכופא כמו אלה בלתי סובל אומן הראיות המופתיות · וע׳ בעל חובת הלבבות כפסק תשא כי דעת שפתיו תבורכה בהקדמת ספרו לאמר · ואכיח לשון הפסוק והמלית הכבריות והמופתיות

אמר יהודה בן · שאול ז״ל ·

אמר המחבר

א שאול שאלו אותי על מה שיש אתי מן הטענות והתשובות על החולקי׳ עלינו מן הפילוסו׳ ואנשי התורו׳ חוץ מהנוצרים ועל המינים (פי׳ הקראים והצדוקים והבייתוסים) החולקי׳ על המון ישראל וזכרתי מה ששמעתי מכבר מטענות החבר אשר היה אצל מלך כוזר הנכנס בדת היהודים היום כארבע מאות שנה כאשר נזכר ונודע בספרי דברי הימים כי נשנה עליו חלום פעמים רבות כאלו מלאך

מן הטענות והתשובות · כשתרצה לעמוד על דקדוק משמעותן של מלות כפי הוראתן המיוחדת בהסמכן גם יחד יראה כי הטענה היא הראיה אשר יתקומם בה האדם לבעל דעת זולתו · והתשובה היא להדוח הספקות והראיות העומדות נגד דעתו · אך לפעמים יוקח לשון טענה בכללות להורות על שתיהן כמאמרו בסמוך מטענות החבר · שרצה בו טענות ותשובות · וגם לפעמים תוקח האחת תחת השנית בקום חברתה זו חלוף זו וזו תמורת זו · וגם אשר יהיה גם כן לשון טענה על קיום דעת הטוען עצמו כי כן יאמר בספר המלחמות לרלב״ג במקומות ממנו · ואולם השתנות הוראת המלות כפי סמיכותן אשר כותבו וקיימתו מדברי חז״ל בבכורות · הביאם רש״י פרשת אמור בהבדילו בין גרב לילפת כי גרב הוא יבש מבפנים ומבחוץ וילפת לח מבחוץ ויבש מבפנים · ובמקום אחר קורא לגרב הלח מבחוץ ויבש מבפנים שנאמ׳ בגרב ובחרס · אך תוכן הדברים כי בהם יחד גרב אבל הרם קורא לילפת גרב ובשבוא סמוך אצל ילפת קורא לחרס גרב · ובמסכת דבכורות ט״ו גבי מומין שאין שוחטין עליהם לא במקדש ולא במדינה הביאו בעל גרב והוא השחין הלח מבחוץ ומבפנים וכמו שביאר שם הר״מבם וזולתו · ובשני כתובים סמוכים נמצא החלוף הנזכר פ׳ מטות אבל שבי ומלקוח כמוזכר שם לרש״י · ונגלה מזו בפ׳ וישלח אבל דשן ודישן וכמו שכתב שם הרמב״ן · וכבר ידעת כי מעקר ההוראה טענות הקראנה הראיות המספיקות אבל השכל בכלל והוא ולא כיד חזקה כחוזק יד המופת · וכבר הורה הרמב״ם בתשובי מאבות כי מכלל המעלות השכליות הוא שישאלו מה שצריך לשאול בדבר ההוא ולא יבקש מופת למודי בחכמת הטבע ולא טענה טבעית בחכמות הלמודיות וכיוצא בזה · ואם יהיה היה הנשאל גם כן יענה מענין השאלה · אם ישאל בענינים הטבעיים יענה מענין השואל במופת · ואם ישאל כמה שלמעלה מזה יענה לפי מה שבדעתו

ההולכים על דרך מלאכת הכנות שקורים אותה אנשי חכמת הדבר בלשון ערב ש׳ נדל · והמחקרי׳ הרחוקים אשר לא יתכן להתישב עליה׳ בספ׳ הזה · מפני שלא הבאתי בו אלא הראיות המספיקות אשר התישב הדעת עליהן על משפטי החכמה האלקית · וכמו שאמ׳ הפלוסו׳ אין ראוי שנבקש בהשגת כל מחקר המציאה שהיא על דרך המופ׳ כי אין כל מחקר שכלי נמצא במופת · ולא שנבקש בחכמת השמוש הדבר המספיק ולא בחכמה האלקית להרגיש ולהמשיל · ולא בתחלת החכמה הלמודית מופת · ולא בראשית המופת מופת · כי כאשר נשמר מן הדברים האלה יקל עלינו להגיע אל בקשותינו ואם לא נעשה כן נטעה מדרך עיונינו ויקשה עלינו למצוא מה שהיתה כונתנו אליו · ומפני שהיה ספרי זה מן החכמה האלקית באמרתי בו מן הראיות שהן הולכות על דרך חכמת הדבר וחכמת השמוש וכו׳ ע״כ : מן הפלוסופי׳ וכו׳ · ונגלו דבריו אלה בחלוקה הכרחית כי הנה בעל דברי׳ ינשם להתוכח עמנו אם מצד היותו מכחיש כל דת נחשבת לאלקית אם מצד התהלך דתו לדתנו ואם מצד היותו חולק באיזה פרט או פרטי׳ עם היותו נחשב מכלל דתנו · והנה לג׳ אלה כוון באמ׳ פילוסופי׳: אנשי תורות חוץ מהנוצרים · כי לא ידובר מהם מאומה בכל הספר : ומינים הייגו קראים וצדוקים וביתוסי׳ כמו שנבאר · כי את כל אלה יביא במשפט וכמו שיתבאר מהמשך דבריו · ואתה ידעת מה שכתב הרמב״ם בפי׳ המשנ׳ פ״ק דחולי׳ כי הצדוקי׳ והביתוסי׳ הם שקוראים אותם אנשי דורנו מינים בשם מוחלט · ואינם מינים על האמת אבל דינם להיות כדין המיני׳ וכו׳ · והאריך עוד בענייניהם בפי׳ אבות פ״א על משנת אנטיגנוס אלא שהיו לאחדי׳ בידו הקראי׳ עם הצדוקי׳ והביתוסים · והחבר לא כן שהרי הבדיל ענייניהם בשלישי סי׳ ס״ה · ומ״מ כללם הנה בשם מיני׳ שהוא סוג כולל לג׳ הכתות עם היותו מיוחד שם אבל ש׳ הצדוקי׳ והביתוסים לבד ודע לך שהוראתו

מדבר עמו ואומר לו כונתך רצויה אצל הבורא אבל מעשיך אינם רצויים (נ"א מעשך איננו רצוי) והוא היה משתדל מאד בתורת כוזר עד שהיה משמש בעבודת ההיכל והקרבנות בעצמו בלב שלם וכל אשר היה משתדל במעשים ההם היה המלאך בא אליו בלילה ואומר לו כונתך רצויה ומעשיך אינם רצויים (נ"א מעשך איננו רצוי)

כוללת ומדברי חז"ל בקדושין פ' האומר על ספור מה
שאירע בינאי המלך אשר בימיו פרח הזדון בן מטה רשע
הקראים כמוזכר בדברי החבר במקומו אשר קראת כי
שם באמר אמר רב נחמן בר יצחק מיד נזרקה בו מינות
דהו"ל למימר תיכח תורה
שבכתב תורה שבעל פה
מאי · ועל כל זה יושלם
הביאור בשלישי הנז' ששם
שלה המאמר כלו בארוכה ·
ולפי דעתי נקראו מינים
על כי אינם מסכימים על
דעת אחת וזה יקרה להם
מצד היותם בלתי נסמכים
על הקבלה אבל כל אחד
מהם מסברת שכלו בונה במה לעצמו עד היותו כמין
נפרד מיתר אנשי מינו · כי אמנם הקבלה היא כשונות
יהודה תקנן להיותם גוי אחד בארץ ובלעדיה הנם בכל
המינים הללו נבוכים בדעותיהם כאמור · והלא כה דבר
הכוזרי בשלישי סימן ל"ח באמרו והקראים כפי סברתם
ירבו התורות כפי סברת כל אחד מהם ועוד כי האחד
לא יעמוד על תורה אחת כי בכל יום תתחדש לו דעת
וכו' · עוד שם סימן מ"ט הוסיף לקח באמרו כבר הם
מתחכמים מקבלות מהם ומשנים התורה וגורמי' למינות
ר"ל חלוק הדעות אשר הוא שרש הפסדת האומה ויציאתה
מתורה אחת ומשפט א' וכו' ע"כ · והסתכל איך היה זהיר
בדבריו כי בתפשו לשון ראשון אצל הפילוסופים ואנשי
התורות הנ"ל אמר החולקים עלינו ובתפסו לשון אחרון
אצל המינים אמר החולקים על המון ישרא' וטעם החלוף
כי הראשונים באים לשרש יעקב בהשליכם אמתת תורתנו
ארצה מכל וכל · על כן יאות אצלם לשון החולקי' עלינו
כלומר על עצם תורת משה כי היא חיי אומתנו וצורתה
העצמית · אולם האחרונים אין מחלוקת' כי אם על הקבלה
המתפשטת בהמון ישרא' מקבלת אבות ושו הפירוש עצמ'
מן הכבור סרו מהר מן הדרך המקובל וחלק לבם
ממורשה קהלת יעקב · ובכן יצדק עליהם אמרו שהם
חולקים על המון ישראל · גם יתכן שאצל מחלוקת
הפילוסופים ואנשי התורות המתדמות לאלקיות יאמר
עלינו להורות כי מחלוקתם יתפשט על כל הנחשבים
מכללנו והמינים הנזכרים בכלל כי יהודים יחשבו אף
הם עם היות לבבם פונה איש לדרכו הנשחתת · ואצל
מחלוקת המינים הללו אמר על המון ישראל כי זה השם
יבדיל בין ישראל אמתי בעל הקבלה ובין המזוייף הסומך
על סברתו : החבר · החכם הישראלי חבר יקרא בלשון

רז"ל · והחבר הזה הוא הקדוש אשר נקרא שמו עליו רבי
יצחק הסנגרי כמו שזכרנו : ואל יטעוך דברי הר"ש שם
טוב שזכרנו בפתיחתנו לאמר כבר קדמני רבי יצחק
הסנגרי חבר למלך אלכוזר · אשר מהם יראה כי שם
החבר קורא לו על שם היותו
מתחבר למלך כהרגל
מתמיד : כוזר · שם מדינה
כנז' בדברי יוסיפון הראשונים
באמרו תוגרמה הם עשרה
משפחות · והם כוזר ופצינך
וכו' · וכפי מה שכתב הנשיא
רבי אברהם ב"ר חייא בספר
צורת הארץ שער ראשון פתח
פי' המיושב בארץ · היא
באקלים השני לצד מזרח : כונתך רצויה · בהיותך
מכוין אל המנהיג העליון : ומעשיך אינם רצוים · עם
היות הנסח הזה מתיישב ואין בו נפתל ועקש · מ"מ
בראותי נסחאות אחרות שכלם מתאימות להוציא הדבור
הזה בלשון יחיד ומעשך איננו רצוי · ונשנה ג"כ החלוף
הזה בסמוך · וגם אחרי כן יתנשאו הדברים לעמת
בהחתם לאמר אבל מעשהו איננו נרצה · ובהיו בחלום
לבקש המעשה הנרצה אצל הבורא · ובסימן ב' באמר כי
המעשה הזה איננו נרצה · גם בראש המאמ' השני כתוב
לאמר · והיה החלום הנשנה עליו שיבקש המעשה
הנרצה וכו' · ראיתי אני שיש יתרון לגרסת הנסחאות
ההן להורות כי המעשה הנרצה אצל הבורא ית' הוא
קיום אחד ותורה אחת שלימה שעם היותה מחוברת
מאברים רבים · אחת היא תמתו כאחדות גוף של אדם
עם היותו בעל אברים רבים למספר רמ"ח כנגד רמ"ח
מצות עשה שבתורה · ובאחדות העולם כלו שחובר לו
יחדיו מחלקים שונים · כי את זה לעמת זה עשה האלקי' ·
כדבר האלקי בזהר תולדות יצחק סמוך לראשיתו · ת"ח
כל מאן דאשתדל באורייתא איהו קיים עלמא וקיים כל
עובדא ועובדא על תקוניה כדקא יאות · ולית לך כל
שייפא ושייפא דקיימא ביה בר נש דלא הוי לקבליה
בריה בעלמא דהא כמה דבר נש איהו מתפליג שייפין
וכלהו קיימי' דרגין על דרגין מתתקנין אילין על אילין
וכלהו חד גופא · הכי נמי עלמא כל איכון בריין שייפין
שייפין וקיימין אילין על אילין וכד מתתקנין כלהו הוו חד
גופא ממש וכלא כגוונא דאורייתא דהא אורייתא כלא
שייפין ופרקין וקיימין אילין על אילין וכד מתתקנן
איתעבידו חד גופא · ע"כ · ולהורות אחדות קיום
התורה · אז"ל פ"ק דבתרא אפשר בת חבר אות אחת

וכתוב

וגרם לו זה לחקור על האמונות והדתות והתיהד בסוף הוא ועם רב מהכוזרים והיו מטענות החבר מה שנתיישבה נפשו נ"א נפשי עליה׳ והסכימו לדעתו נ"א לדעתי ונ"א נפשו לדעתי וראיתי לכתוב הדברים ההם כאשר נפלו והמשכילים יבינו · אמרו כי מאשר ראה מלך

וכתוב לקוח את ספר התורה הזה · כי באמנם בחסרון אות אחת לא יוכל להמנות בספר הזה אחד מהם · ועכ׳ נקראות כל התורה כלה בשם מצוה · באמרו (פ׳ עקב) כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות וגו׳ · להורות כי על בטול אחת ממצותיה יהיה משחתה בה מום בה כמו שיקרה לעם בריתה על חטא איש אחד מיחידיה שהרי בחטא של עכן הדבר יצא מפי המלך חטא ישראל · וכמו שזכר בעל העקידה שער פ"ג ·

ומכל זה יצא לנו טעם נכון למה שזכר בעל החלום מעשה נרצה בלשון יחיד כי זה מעט׳ התורה האלקית מקשה אחד הוא כמו שקדם ומה שזכר בסמוך וכל אשר היה מתחלל במעשים ההם · ובפי׳ כ׳ אמר המלך נפשי זכה ומעשי ישרים לרצון הבורא לא באמרו הדברים כי אם בערך אליו שהיה מרבה מעשים מדעתו בחשבו להתקרב בם אל האלקים · ולא היה אפשר לו לסדר מעשיו בשיעור שלם יתקשרו בו ויתאחדו בשלמות לרצון לפני האחד האמתי ית׳ · אמנם החלום השנה עליו פעמים רבות מוצא שפתיו ישמור בלשון יחיד מן הטעם אשר זכרנו · והביטה לראות שעם היות הכוזרי משולל מן העיון התוריי עם מעשהו ולא נשאר לפניו בלתי אם כוונתו נכונה לעבוד את המנהיג הכולל · מ"מ לא זכר כי אם המעש׳ לבדו להיותו מכוון בעצם וראשונה הפך דעת הפילוסוף · או כאמר כי המעשה הולך ונמשך אחר הדעות וכדרך מאמר המורה בשני פרק ל"א שהדעות אם לא יהיו להם מעשים שיעמידום ויפרסמום ויתמידום בהמון לכנה לא ישארו · וכמו שרמז החבר עצמו באמרו בשלישי סימן י"א וקושר אמונתו בענין האלקי בתחבולות · מהם מצות כתובות ומהם מקובלות והוא נושא התפילי׳ וכו׳ · עכ׳ · וכפי חלוף הדעות יקרה ג"כ חלוף במעשים כמפורסם מענייני הדתות השונו׳ אשר החזיקום בעלי האמונו׳ המתחלפו׳ · (האמונות והדתות ·) זה אמונה יאמר על מה שיקיי׳ אדם בדעתו עם היקש או זולתו · וכן יורו דברי המורה פ׳ נ׳ מהחלק הראשון באמרו כי האמונה היא ההאמנה במה שיצוייר שהוא חוץ לשכל כפי מה שיצוייר בשכל ואם יהיה עם זאת האמונה שאי אפשר חלוף זאת האמונה בשום פנים ולא ימצא לשכל מקום דחיה לאמונה ההיא ולא לשער אפשרות חלופה תהיה אמתית עכ"ל · ודברי הפילוסוף באחרית הפסקא יעידון יגידון כי סברת הפילוסוף ע"פ הקשיו השכליים גם היא תקרא אמונה באמרו וכאשר תהיה על התכונה הזאת מן האמונה כו׳ · ויש ג"כ הוראה לזה ממה שאמר הכוזרי בחמישי סימן ה׳ · זאת היא האמונה באשר יבריחנו הכרח השכל להורות בכום · ע"כ · ונראה שעקר שם זה מורה על הדעות והוא נרדף עם שם חכמה והעד על זה כי החכם המוזכר סימן ד׳ בבא אליו שאלת המלך על חכמתו השיבהו אני מאמין וכו׳ · ושם דת כשהוא סמוך אצל אמונה יורה על החלק המעשי וכולל דת טבעית · נימוסית · ואלקית · אמנם שם תורה שיזכור הפילוסוף אע"ג נראה היותו מיוחד לחלק המעשי המונהג ע"פ הדת הנחשבת לאלקית וכמו שיבא · ואם בין תבין את אשר לפניך מזכרון שמות אלו עד סוף הפסקא ותעביר כל טוב השקפתך על פניהם כדרך משמעותם אשר הוריתיך · תמצא כלם מכוונים נזכרי׳ ונעשי׳ יפה בעטו של סופר מהיר : והיו מטענות החבר מה שנתיישבה נפשו עליהם והסכימו לדעתו · שענין מוסב למלך כי אחרי חקרו על האמונות והדתות ולא מצא בהן קורת רוח כמו שיבא · נחה שקטה נפשו ודעתו על טענות החבר · הן קודם הגרות כמו שירא׳ מהמשך דבריהם עד סוף המאמר הראשון · והן לאחר הגרות כמו שיראה ממנו והלאה · ובאמרו והסכימה לדעתו יורה כי היתה מחשבתו של מלך משוטטת באותו ענין בטרם יבא אליו החלום עם טענותיו של חבר העוזר לענתו כמו שיתבאר סימן נ"א · אולם לפי הנסח שכתוב בו שנתישבה נפשי עליה׳ והסכימו לדעתי יתבאר ענינו כי למה שקדם אמרו שאול שאלו אותי על מה שיש אתי מן הטענות וכו׳ · ואמר שם בסמוך וזכרתי מה ששמעתיו כבר מטענות החבר וכו׳ · הן עתה שיים דבריו לאמר היו מטענות החבר הנזכר מה שנתישבה נפשי עליהם והסכימו לדעתי ועל כן בחרתי גם להשיב שואלי דבר כי אין לי לחדש דבר מעתה וכמו שסמך אמרו · (וראיתי לכתוב וכו׳) ועוד גם נסחא שלישית שנתישבה נפשו עליהם והסכימו לדעתי · והכונה לומר כמו שנתישב׳ עליה׳ נפשו של מלך · כן הסכימה לדעתי · אולם הנסח הראשון הוא הנכון בעיני : כאשר נפלו ר"ל בלי תוספת במהותם ועצמותם : והמשכילים יבינו · מענמ׳ כי אמנם לא הסכמתי להרחיב הביאור בענינ׳ · או המשכילים יבינו מה שיש בטענות ותשובות הכן

כוזר בחלומו כי כונתו רצויה אצל הבורא אבל מעשהו אינו נרצה וצוהו בחלום לבקש המעשה הנרצה אצל הבורא שאל פילוסוף אחד שהיה בדורו על אמונתו וא"ל הפילוסו' אין אצל הבורא רצון ולא שנאה כי הוא נעלה מכל החפצים ומכל הכוונות כי הכונה מורה על חסרון המכוון וכי השלמת כונתו

שרוב אנשים ואומן כח בבחינת חומר הנושא כי אין כל מחקר שכלי כמנא במופת וכמו שזכרנו · או המשכילים יבינו את אשר הגדלתי והוספתי מעין המאורע ונתקין סדרן של דבריהם כי אמנם עם היותו כותב הדברים כאשר כתבנו · הלא עיניו פקוחות על כל דרכיהם לתקנם ולסדרם כפי הצורך כי אין להעלות על לב היותן במד' משכל ומסורה בכל היוצא מפי הנושאים והנותנים בויכוח הלז בלי שום תוספת וגרעון · רק תמונת עקר הכונה ערוכה בכל ושמורה אצלו על פי הדברים אשר כתבנו · ויושית עליהם הוספות משלו כפי צורך הענין והעתק : וזהו בחלום וכו' · וזהו בלי ספק ואם לא הוזכר זה למעלה ויובן על זה מה שנזכר בראש המאמ' השני והיה החלום שנשנה עליו שיבקש המעשה הנרצה אצל האלקים כדברי הרמב"ן · ע"כ : שאל פילוסוף אחד שהיה בדורו · הזכיר זה להודיע כי אחד מיוחד שבדורו היה הפילוסוף ההוא אשר שאל ממנו ועכ"ז לא מצא בפיהו מענה נאות להפיק לשאלתו · ואמרת קדושי אל שממכתבי באמרם (במדבר סיני רבה) כל מקום שנאמר אחד גדול הוא כאלקנה שנאמר בו ויהי איש אחד מן הרמתים והיה גדול בדורו · וזולתו שלמים וכן רבים הביאו שמה להוסיף הכלל הזה על ככו · ומעין זה מה שאמרו (במגילה פ' בני העיר) אם באור כבש לאז באמר אחד · מאי אחד מיוחד שבעדרו · ע"כ · ובספרי שניכו פר אחד בן בקר שלא היה בעדרו כמוהו איל אחד שלא היה בעדרים כמוהו ע"כ · אף אם נאמר פילוסוף אחד וכו' שלא היה בדורו כמוהו · ומה שלא עשה כן לחכמי' יון וכרם בסמוך בלי זכרון היותם המיוחדים והמופלגים שבדור · טעמו אצלי כי הכל בגזרים להעיד על חכמי דת מקובלת כאומתם אשר לא מתורת שברתם והקשתם · אבל הפילוסוף המהלך על כנפי רוח בינתו להקים לו מצבת אבן פנתו המיוסדת ע"ש עיונו השכלי · ראוי ונאות שיגדל כבאו על שאר יתר הפילוסופים למען יתכן לו לבקש תורה מפיהו : ועל אמונתו · כבר באורנו כי שם אמונה יאות לכל מה שיקיים בו אדם בדעתו יהיה עם הקשר או זולתו והרי הוא כשם חכמה · ומה שלא שאל על מעשיו גם כן כמו שאל על' ו לחכמי' בני ד' וה' אשר לכל אחד מהם שאל על חכמתו ומנהגו · טעמו לפי הנראה כי יודע שהמלך דרך הפילוסופי' באופן מה בכללות שאינה כתלית

על שרש המעשה' עם היותו בלתי יודע בפרטי ענייניו משפט חרון · ועוד הוית המשכל הכוזרי נגבר בו שום שם מעשה כרצה בעניותיו כמו שיתבאר בימן ב' · אמנם להשלים החפוש על חקירת עניני הדתות בלבה לא כמעט מהביא גם הפילוסוף כקוסם לראות מה יהיו חלומותיו · כי ישקיט בזה המיית לבו מן הנמנומים בהתברר אצלו שאין בפי הפילוסוף תוכחות מספיקו' להשיב אחור ימין מחשבתו בעקר המעשי' · ובכן יעלה קיום שלם למה שנגזר על אמתתו · והרי זה מעין מה שכתב הפילוסוף בראשון מספר המופת כי לשלמות הידיעה לא יספיק לאדם קיום דעתו במופתים אם לא יהיה סמוך לבו בטוח בבטול מה שידומה מתנגד אליו · ועל כיוצא בזה ביאר בעל העקידה שער נ"ח מאמר שלמה כי אמת יהגה חכי ותועבת שפתי רשע · יעויין שמה · או נאמר כי מחבר הספר אשר עיניו פקוחו' על תשובת הפילוסו' ראה וידע היותה משובה ונשענת על עקר הענין לבד' לא ראה להזכיר בשאלתו מעשה כלל : ואמר לו הפילוסו' וכו' · מכתלי דבריו ניכר שקדם לו ספור החלום · והקרוב שהמלך עצמו הודיעהו כל זאת עת בא דברו לשאול על אמונתו ויורה על זה באמרו סימן ב' אך אינם מפיקים לשאלתי וכו' : אין אצל הבורא · לא כוון לבריאה מורה על החדוש כי רחוק הוא מכליותיו · רק דרך העברה דבר וכמו שיתבאר בסמוך ובהכיעני סי"ג : כי הוא נעלה מכל החפצים ומכל הכוונות · נראה שהכונה היא אצלו במדרגת הנקודה והיא ראשית שכונתו בטוב רצון אל הדבר שמערכו טוביותו למראית עיניו · והחפץ הוא במדרגת הקו הנמשך מן הנקודה בהתנועע הרצון תנועה פנימית רוחנית אל מול הדבר המכוון · ועל כן אמר כי לא לבד הוא יתברך נעלם מכל החפצים המורים על תנכורת התשוקה אל השגת דבר אבל הוא נעלה ג"כ מכל הכוונות · ולא זו אף זו קתני : כי הכונה וכו' וכי השלמת כונתו וכו' ראיה אמת היא לאמר כי להיות הכונה מורה על חסרון והחסרון לא יוכל להתייחס אל הבורא השלם · ג"כ לא תיוחס אליו כונה בשום פנים · ואולם שהכונה תורה על חסרון הוא מבואר לפי שהשלמת כונת המכוון היא שלמות אליו · והמקבל שלמות זה כבר היה חסר קודם השלמתו · וזה דופי בשלמותו ית' השלם לעולם · ובכן אשרנו

שלמות לו והיחוד שלא תשלם הוא חסר וכן הוא נעלה אצל הפילוסופים מידיעת חלקי הדברים מפני שהם משתני' ואין בידיע' הבורא שנוי והוא אינו יודע אותך כל שכן שידע בונחך ומעשיך וכל שכן שישמע תפלתך ויראה תנועותיך ואם יאמרו הפילוסופים שהוא

אמרנו וקיימנו כי הכונה המורה על החסרון לא תיוחס כלל אל הבורא השלם בתכלית אין למעלה הימנו · וטעם הוא״ו שהוסיף באמרו וכי השלמות כונתו וכו׳ הוא כי שתי זו שיעורו על קיום דעתו כאילו הן שתי ראיו׳ על הגנות הספק שניה׳ עם היות כוון כח ראיה אחת כמדובר:

כל שכן שידע בונחך ומעשיך וכל שכן שישמע תפלתך ויראה תנועותיך · על הגנות הכל שכן שבזה׳ כי כוון הדבר אחרי להוסיף אומץ בכל שכן השני לומר אם לא תיוחס אליו ית׳ הידיעה בנוחך ומעשיך עם היות הידיעה שכלית בלתי תלויה בדבר גשמי · כ״ש שירוחק ממנו ענין השמיעה והראיה שאורי׳ בחוקנו על הגשמות המסולק מעלינו בלי ספק · וכמאמ׳ הכוזרי בשני סי׳ נ׳ איך נעשה במדות שהם יותר גשמיות כמו רואה ושומע וכו׳ · ע״כ · ואולם לפי האמת ענין הראיה והשמיעה בחוקו ית׳ אינו זולת ענין הידיעה וכמו שכתב המורה בראשון פ׳ מ״ו שהושאלו לו הראות והשמע לראיה על ההשגה בכלל · ובכן ישתכח טעם הכל שכן לשנת בהעביר על פנינו מה שכתב המורה בשלישי פ״ז לאמר שההשגחה לדעת הפילוסוף מחייבת השמר המינים והתמדתם ושלא כעונו בכ״ל אישי כל מין שויכה גמורה · אבל כל מה שמזדכך חומר מן החמר ההוא עד שקבל צורת הצמיחה נתנו בו כחות שישמרוהו זמן קצוב וימשכו אליו מה שיאות לו וידחו מעליו מה שאין תועלת לו בו ומה שנזדכך ממנו יותר מן הראשון עד שקבל צורת ההרגשה הושמו בו כחות אחרי לשמרו ולהכירו והושמה לו יכולת אחרת להתנועע לכוין למה שיאות לו ולברוח ממה שהוא כנגדו ואח״כ נתן לכל איש כפי מה שיצטרך לו המין ההוא ומה שנזדכך יותר עד שקבל צורת השכל נתן לו כח אחר יבחין בו ויחשוב וישתכל במה שאפשר בו עמידת אישו ושמירת מינו כפי שלמות האיש ההוא · אמנם שאר התנועות הנופלות באישי המין הם נופלות במקרה ואין זה שכל אריסטו׳ בהנהגת מנהיג וכו׳ ע״כ · והעולה מזה כי מלבד הצורה הטבעית המינית אשר בה נתעצם המין כלו יש שם דברים מתיחסים לאישי המין ההוא בא׳ משני פנים · אם שיתיחסו לכל אחד מאישי המין כפי מה שיצטרך לו המין ההוא או שלא יתיחסו לכלם רק יתיחד בהם איש בלתי איש · והנה באמרו אינו יודע אותך וכו׳ כוון לשלול ידיעת הבורא מאמתת מהות האיש הרמוז אליו מכל מה שהוא הפרטי הלז המתעצם בצורה האישית · וכל שכן שראוי לשלול ממנו הידיעה בדברים המקריים המתיחסים לכל אישי המין כענין הכונה והמעשים המשותפים לכל מינו כי שכן הוא לא ידעם וכל מה שהם באיש הזה שרמוז אליו · וכ״ש במעשים המיוחדים לאיש בלתי איש שהרי הם רחוקים מאד מן הידיעה להיות נשפטים בלתי שוה בכל אישי המין · וזו היא כונת אמרו וכל שכן שישמע תפלתך ויראה תנועותיך שהן הכריעות וההשתחויות ויתר התנועות הפרטיות הרגילות בעת התפלה והתחנה וכמו שנזכר בשני סימן נ״ו כשאלות נביאי העניים וכו׳ אך אמנה אם היה פלא ומאוני משפט ביד הפילוסוף היה בלי ספק משיב אל לבו כי לא כל דרכי הקשיו יכונו אך יש לפלא שכלו סוף וגבול על ישנרכהו · והיה מסתיר את פניו ירא מהביט אל האלקים ולבו יהגה אימה איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים הנבוכי׳ הלא רנה כונתו · ידיעתו והשגחתו ית׳ · ואיך לשון כלענ׳ אין בינה שת בשמים פיהו · והרוצה לעמוד על עקרן של דברים ילך לו אל הר המור הוא הרב המורה ז״ל בערוגת בשם החלק הג׳ פ׳ כ׳ שם יתכה בדקות ה׳ באמרו · וכלל הענין אשר אומר אותו בקצרה כי כמו שלא נשיג אמתת עצמו ועכ״ז ידענו שמציאותו שלמה מכל מציאות ולא יתערב עמה לא חסרון ולא שנוי ולא הפעלות בכלל · כן עם היותנו בלתי יודעים אמתת ידיעתו מפני שהיא עצמו נדע שהוא לא ישיג פעם ויסכל פעם אחרת ר״ל שלא יתחדש לו מדע כלל ולא יתרבה ולא יגיע לתכלית ולא יעלם ממנו דבר מהנמצאות כלם ולא תבטל ידיעתו אותם טבעיהם · אבל האפשר נשאר עם טבע האפשרות וכל מה שיראה בכלל אלו הדברים מסתירה הוא לפי בחינת מדענו אשר לא ישתתף עם מדעו כי אם בשם בלבד · וכן הכונה תאמר על מה שכוונהו אנחנו עליו ועל מה שיאמר שהוא יתברך כוון אליו בשתוף · וכן ההשגחה נאמרת בשיתוף על מה שנשגיח אנחנו עליו ועל מה שיאמר שהוא ית׳ ישגיח עליו · והאמת אח״כ הענין ההשגחה וענין הידיעה וענין הכונה המיוחסות אלינו בלתי ענין המיוחסות אליו וכשילקחו ב׳ ההשגחות · או ב׳ הידיעות · או ב׳ הכונות על שיקבצם ענין אחד · יבואו הספקות הנזכרות וכשיודע שכל מה שיוחס אלינו

בכלל

בראך הם אומרים זה על דרך העברה מפני שהוא עלת העלות בבריאת כל נבר׳ לא מפני שהוא בכונה מאתו ולא ברא מעולם אדם כי העולם קדמון ולא סר האדם נולד מאדם שקדמו מתרכבות בו צורות ומזגים ומדורת

בכלל מכלל מה שייוחס אליו יתבאר האמת · וכבר הגיד ההבדל בין או המיוחס אליו ובין המיוחס אליו כאמ׳ ולא דרכיב׳ דרכי׳ כמו שקדל לכו וזכרו עכ״ל גם בעל העקרי׳ מאמר ב׳ פ׳ ב׳ וג׳ הוליך לימין משה זרוע תפארתו ית׳ בעלוי מדרגת הכוכ׳ והרכון המיוחסים אליו על המיוחסים אינו ויהי ידיו אמוכ׳ כמשפט ונדק · ואם ישב הרלב״ג ללחום את מושל בספר מלחמותיו מאמר ג׳ והעלה בידו דעת מוזר לאחיו בפנת הידיעה כבר תפש עליו בעל העקידה פ׳ וירא שער י״ט באמרו שהרלב״ג השתדל לפשר בין הפילוסופים לבין התורה האלקית פשר מה רחוק מהשכל וקרוב להפסדים רבי׳ והתחכם לחלוק על דעת הרמב״ם ז״ל השומע אמרי אל וכו׳ · ובב׳ שמות שער לה׳ כתב ויתד תהיה לך על אזנך לבלתי שמוע דבר ממה שכתב הרלב״ג ז״ל בזה ובכלל כיוצא בזה וכו׳ עד אמרו ולפי שבארנו שותרו אבל ארדה נא ואראה וגו׳ שער י״ט גם דברנו בענין הידיעה האלקית הכוללת והפרטית מה שבידינו בשער כ״א אבל העקידה שהם מקומות מיוחדים לזה לא אחוש לדבר וכו׳ עכ״ל · גם הרב ן׳ חסדאי בספר אור ה׳ מאמר ב׳ פ״ד החזיק מגן ובנה בגד החולק הזוכר יעויין שמה · ואולם כל אדם אשר חזו בו בשלישי מספר המלחמות הנ״ל פ׳ ג׳ אשר יסדו לביטול דעת המורה בהכחת השיתוף בין ידיעת האל ית׳ לידיעתנו יכירו וידעו כי לא יולידו טענותיו זולתי ביטול השיתוף הגמור מבין שתי הידיעות אמנם הוכח בדבר זה לא יסכון כי עם היות שם ידיעם כאמור אבלו בסיפוק הלא גם הוא בשם שיתוף יקרא כי השתוף יחלק לשני מינים הא׳ מהם יקרא שתוף גמור בהחלט והשני יקרא שתוף סתם והוא ממוצע בין השתוף הגמור להסכמה ושם השתוף יצדק עליו יותר משם ההסכמה · והנה להיות שם ידיעה בשתי אלו הידיעות מבוג המשותפים ובפרט לרוחק מדרגתו ית׳ ממדרגתנו בענם השלמות והכבוד וכמו שזכר הוא עצמו בסוף הפרק · ועל שביבותיו שב בביאורו לספר קהלת סימן ה׳ על מה שכתוב שם אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלקים כי האלקים בשמים ואתה על הארץ על כן יהיו דבריך מעטי׳ · אכום יביט מרחוק כי קרוב הוא מכח השתוף שהוא להמצא בין ידיעתו ית׳ לידיעתנו החלופים כלם המוזכרים למעלה · ואין לו לרלב״ג שום הכרח אשר למענו תעזוב ארץ מידיעתו ית׳

בכל חלקי פרטיה · ומי יתן והיה לבבו ליראה מגשת ולבלתי עברו להרוס ש׳ עיונים שגבו ממנו עד שהוכרך ע״פ עיונו לשנות את הידוע ממשמעות הכתובי׳ ולעוות אות׳ כרצונו ועתה אף את מטה לוי לא תפקוד ואת פירושו על הכתובים הרס לא תשא בתוך בני ישראל : ואם יאמרו הפילוסופים שהוא בראך וכו׳ · זכר כיוצא בו ברביעי סי׳ י״ג (מתרכבות בו צורות ומזגי׳ ומדות וכו׳) הן היו׳ הקרבתי את מעאתי להכיף המאריך על המקבר כי לא יכלתי להתאפק לכל השעיפים הנכנכים עלי · ועתה אליך הקורא אקרא הרחב נא שי לבך עד אשית הדוס לרגליך הגעות מתיחסות ומועילות להבנת מה שאבחנו עליו ובלבתך לא יצר בעדך :

דע כי כל חושב מחשבות לעשות בזהב ובכסף · ולטוש כל חורש נחשת וברזל · ובכלל רוב בעלי אומניות שבעולם יעשו כל מלאכתם על ידי אש משוער כפי צורך הדבר אשר יפעלוהו והוא הכלי הבאות אשר יתמזג בו החמר ויוכן לקבל רצויו של אומן · ובאש נבורתו להמציא בחמר הנפעל צורתו המושכלת · ועפ״כ הוזהרת לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת לחלק יצאת ומכל פרטי מלאכת המשכן הנכללים בארבעים חסר אחת היא לבדה נזכרה · כי היא היתה אם כל יתר המלאכות או רובן וכלי באות להן כאמור · והיא המזכירה כלים מכל ם שיבי׳ לכל אחת ואחת מהנה · ויהי כן להמצא הסכמה ודמיון בין המלאכה והטבע כי המלאכה משרתת לו ולהדמות אליו היא משתדלת תמיד בכל פעולותיה · ויהי כי ראתה כי גדל כח פעלתו באמצעות החום היסודי המשוער בדבר דבר כפי צורך עיבי המזג או דקותו הראוי בו אל קבלת הצורה אשר לו יאתה · בטחה אל הדרך הטבעי ותאמר הנה נא אבא אליו כי בתחבולות על ידי החום האשיי אעשה לי מלאכה כמוהו · וראה עד היכן הגיע כח התחבולה המלאכותית האומרה בלבבה אדמה לעליון בשכוי ענם של ענם אחר באשר עשו בעלי האלכימיאה בדבר החכר מאמר ג׳ סי׳ כ״ג אשר עלימו תטוף מלתו לאמר הכמיום חשבו שישערו האש הטבעית במשקליהם עד שיהיה הענין להם מה שירצו ותהפך להם העצמי׳ כאשר תעשה אש החום הטבעי וכו׳ ע״כ · ובעת יאמר לפי דרכנו שמן הטעם הזה יתואר ה׳ ית׳ באש כמו שכתוב כי שמש ומגן ה׳ אלקים · ובאש באמרו כי ה׳ אלקיך אש אוכלה

הוא

הוא · ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר · ללמדנו כי מכח השפעתו ית' ישלמו הפעולות כלן הן טבעיות הן מלאכיות · והתורה גם היא נמשלה לשמש · כי נר מצוה ותורה אור · ובמזמור השמים מספרים כבוד אל יתבאר אמרו תורת ה' תמימה לעומת המוזכר שם מסגולות השמש להמצא ביניהם יחסים נפלאים כדבר החכם שקב"ן בספר אילת אהבים בראשיתו והחבר עצמו שורש על זה בשני סי' כ"ו · וכמו כן נמשלה לאש הלא כה דברי כאש · מהאש יצאו והאש תאכלם · (יחזקאל ט"ו) שרנה בו ע"ד ביאור המתרגם מדידת ענשם על עזבם תורתו · והנה טעם המשל הזה לפי שטתנו להיות התורה כלי אומנותו של הקב"ה בבריאתו של עולם וכאילו עשה באמצעותה בבריאה הכוללת · כסדר הנעשה תחת השמש ביצירה החלקית טבעית ומלאכותית על ידי שני הכלים הראשיים האלה · ולמען תקח אזנך שמץ מנתיבות הטבע אשר יתנהג גם בפעולותיו כפי מה שהניחו שומרי חקותיו · ויעלה ממנו שלימות הכנה בדברי הפילוסוף שהניחו על ביאורם הנכח ושמע ישר ש' את אשר עלה מחקירת קצת הפילוסופי' קיום מציאות שכל נבדל פועל בהשפעת הצורות ההיולאניות · ובשני דרכים יבאו אליהו בענין אצילותו מאשר למעלה הימנו · כי לדעת ן' סינא ואבוהמ"ד ישתלשלו הנבדלים זה מזה בסדר המדרגה דרך עלה ועלול עד בואם אל קצה האצילות שהוא השכל הנזכר הנאצל גם הוא ממלאך א' לבדו כמשפט חביריו הקודמים שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות · ואין שני מלאכים משתתפים באצילות אחד וכמו שיבא ברביעי סימן כ"ה · ונתבאר ענינו בספר העקרים מאמר ב' סי' י"א · אמנם הרלב"ג בספר מלחמותיו מאמר חמישי חלק ג' וביחוד פ' י"ג ממנו גזר אומר שיש שם צורה ראשונה אין לה יחס פרטי באחד מחלקי העולם · וישפעו ממנה ראשונה צורות ימצא להם דבקות מה בנבדל שבחלקי העולם והם מניעי הגרמים השמימיים ובאמצעות כלם גם יחד תושפע צורה ימצא לה דבקות מה בחומר השפל ובאמצעיתה ישפעו הצורות ההיולאניות על מדרגותיהן · והצורה הזאת השפלה שבצורות הנבדלות · היא הנקראת אצלם שכל הפועל וזה שמו אשר יקראו החבר בשם הפילוסופי' מאמר ה' סימן ד' שכל פועל אלקי משכיל נותן הצורות · וגם שם סימן י"ב קראו שכל כללי · והוא לדעתם משיג ומשכיל נימוס ש' הנמצאו' השפלות כלם ומדרם ויהרם · ועל כונת הרלב"ג לומר שאל המלאך הזה רמזו חז"ל באמרם ששמו כשם רבו להיותו משותף לאל ית' בהשגת נימוס הנמצאות השפלות הכללות עם היות שאין יחס בינו לבין בוראו ית' כי השגתו ית' תהיה בנימוס הנמצאות כלם העליונים והתחתונים בצד היותר שלם שאפשר מה שאין כן בשכל הפועל הזה שאיננו משיג רק הנמצאות השפלות כי בנימוס הגרמים השמימיים אין לו השגה זולתי ההשגה החסרה שיש לעלול בעלתו ·

והשכל הזה הוא לדעתם פועל היצירה באמצעות החום היסודי הנמצא בזרעים אשר יושפע מהגרמים השמימיים באמצעות הכוכבים על ידי השלכת ניצוציהם ע' הדברים אשר בכאן · והחום הזה המשוער בדבר דבר מאלו הדברים ישתתפו בהשפעתו כל הגרמים השמימיים כי ענינו תלוי בהתמזגות · וההתמזגות הוא מדברי' רבים יתמזגו יחד והוא במדרגת הכלי אל השכל הפועל שזכרנו כי לפי מדרגת החום ההוא יוכן החומר לקבל רצויו · ובמדרגת העובי והדקות במזג המתחדש מהרכבת היסודו' מכח החום היסודי הזה אשר יתפעלו בו כחותם קצתם מקצת כן יהיה ענין הצורה השלם עליו · כי יחס החומר אל החמר הוא יחס הצורה אל הצורה · יען לא ימנע השכל הפועל מלתת צורה נאותה לכל אחד מהמזגים אשר הוכנו ע' מול קבולה ׃ וקרוב לזה כתב הרמב"ם בהלכו' יסודי תורה פ"ד באמרו שמסיבת הגלגלים יתחברו ד' היסודות ויהיה מהם שאר גולמי בני אדם ונפש חיה וצמח ואבן ומתכת והאל נתן לכל גולם וגולם צורה ראויה לו על ידי המלאך העשירי שהיא הצורה הנקראת אישים ע"כ · ובמנא לשטת רלב"ג כי מניעי הגרמים השמימיי' הם המשפיעים בין כלם השכל הזה הפועל בהויה · והגרמים השמימיים ישפיעו כלם החום המשוער אשר הוא כלי אליו להשלים בו המזג בדברים בפנים מפנים שונים על מנת לקבל פרס הצורה הנאותה כפי הכשר בית קבולם · ורוב אלו הדברים ילוקטו לאחד אחד מפרקי המאמר החמישי הנזכר · והנה על השגרת החום הזה הטבעי יתבאר אמרו קול ה' חוצב להבות אש · קרוב למה שכתב בו בעל נוה שלום מאמר א' פ' ז' שהוא ית' משער זה החום המהוה · וגוזר אותו כמו החוצב דבר מה להכין אותו באופן שיהיה נאות לשערו בבנין ההוא ועל ידי ההכנה ישוער ויוגבל בתאר מיוחס אל האומד המלאכותי · ע"כ · גם בעל העקידה שער ל"ד · פי' חוצב להבות אש אשר בחומם יתהוו כל ההויות במאמרו ית' והוא גם הוא שער ל"ב ביאר מה שאמר (ישעיה סי' נ"ד) הנה אנכי בראתי חרש נופח באש פחם ומוציא כלי למעשהו וגו' שהוא ית' ברא הטבע על ענין החרש הנופח באש פחם ומוציא כלי למעשהו · וזה למה שמוציא כל הויותיו ע"י החום השמשי וכו' ע"כ · והנה לחיות החום המשוער שופע מן הגלגלים

הגלגלים באמצעות כוכביהם על ידי השלכת ניצוציהם בהסכמה גם יחד כמדובר · יהיה שעור החום ההוא מתחלף כפי חלוף השלכת הניצוצות ההמה · כי אינו דומה החום המסובב מהשלכת ניצוץ מכה כיוצא לאשר יסובב מהשלכתו על אופנים אחרים כמפורסם אצל יודעי חקות שמים · והתחלפות השלכת הניצוצות יהיה כפי מה שיתחלף מצב ערכי הכוכבים לרוך · סבובם אלו עם אלו ועם ההנהגות השפלות · וכה אמר החבר ברביעי סימן כ"ה כי כנת רבות אלפים הוא מבוא הגלגל וכו' · ובחמישי סימן: לא ימוש ספור הדבר הזה מפיהו · ואולם הערכים ההם מהם אלו לספור כי אין מספר כי מי החכם הבין להוציא במספר כנא היחסים המתחדשים מהמערכות אלקים חיים · וכמאמר הכוזרי ברביעי כ"ז ואחר כך אדבר עמו בערכים ההם הגלגליים והם עד אין תכלית מרוב ע"כ · והלא כה דברו של הראב"ע ז"ל בתחלת ביאורו לספר קהלת באמרו כי לא תמצא מחשבת מלאכת השמים במשלת למתכונת אחרת רגע אחד ע"כ · ושביעה לראות מה שכתב בעל ספר היצירה פ"ד וז"ל ב' אבנים בונות ב' בתים · ג' בונות ו' · ד' כ"ד · ה' ק"כ · ו' תש"כ · ז' בונות ה' אלפים וארבעים בתים · מכאן ואילך צא וחשוב מה שאין הפה יכולה לספר ועין לראות ואזנים לשמוע ע"כ · גם החבר ברביעי סימן כ"ה זכור יזכרנו · ומה גם עתה במרכבת צבא השמים אשר אם יוכל איש למנות מספר הערכים ההווי' מהם · גם חלוף מזג הזרעים המתחדשי' על ידי החום המשוער השופע מכח ניצוציהם ימנה · וכך היא אומר הראב"ע בספר יסוד מורא שער י"ב אשר היה שם דברו על שבעת הכוכבים המשרתים וז"ל · ומערכת זה אל זה משתנה עד אין קץ פעם מתחברים ופעם מתפרדים וכו' עד אמרו ובעבור כל אלה הדברים הנז' גם אחרים ישתנו כל הנולדים בארץ מהמקורות והצמחים והחיים כי לא יתכן שתמצא מערכת שוה לאחת ברבבות אלף אלפי שנים · על כן כתוב בספר יצירה עד אחד עשר שאין הפה יכולה לדבר ולא האוזן יכולה לשמוע · אם כן במספר הזה אף כי במספר רב מחול ימים · עד כאן · ורצה באמרו עד אחד עשר מה שכתב הר' אליעזר מגרמיזא בביאור ספר יצירה וז"ל אותיות של תיבה גדולה שבתורה כמו ולמשפחותיהם עולה לתשקנ"א רבוא י' אלפים ות"כ תיבות · והקב"ה ית' ג"ה צירף כ"ב אותיות לדבור אחד מה שאי אפשר לבשר ודם כי אין קץ וסוף ע"כ · ועוד נוסיף לקח בזה ברביעי סי' כ"ה · ולפי דרכנו נפתחו לפניך שערי בינת אמרי הראב"ע בתחלת ספר מאזנים ז"ל ויספרו בתי המקדש

מבן שתים עד אחת עשרה ע"כ · אמנם להיות כח העליונים כזה כנה כוללת רחוקה · לא תוכל עשותו לבדה · בלעדי עזר והכנת הסבה הפרטית הקרובה : כמו שזכר המורה בסוף השני · על כן החום המשוער השופע מלמעלה אשר זו כחו לחדש המזג הנאות בזרעים ע"י הבישול הראוי הנעשה בהם למען יוכנו אל קבלת הצורה הנאותה כמדובר · ישותפו בעניינו בעלי הזרע שאע"פ שהחום יורדת מלמעלה מ"מ להביא מן ההדיוט · כי האדם וה"מ יולידהו האדם והשמש כדבר הפילוסוף : כוון בזה שהחום המשוער ישותפו בו הכוכבים עם בעלי הזרע ודבר השמש להיותו המושל הגדול ופעולתו מפורסמת ביותר לרואי השמש ואין נעשה כלם כנגד מעשיו כי אם חלק מחלקי' רבים כדבר הראב"ע בתחלת ביאורו לספר קהלת על אמרו תחת השמש · גם אל אמרו וזרח השמש כתב היותו השרש במלאכת שמים והפלגנו מאד בשבחו · הנה א"כ לפי טבע מזגו של אדם יתחלף בזרעו החום המשוער השופע מלמעלה · ועוד אחרת יקח לו להחליף ולהמיר אותו · והוא מזג הנקבה אשר יפגוש זרע הזכר בזרעה כי מדמה גם כן יתהוה הולד הנוצר · כמאמר החבר סימן כ"ה ובשלישי סי' י"ז גם בחמישי סי' י"ג וכמובן כמוך לחתימת הספר בהקדמה השנית באמרו כי השכבת זרע והדם אם לאדם · כיוצא בו כתב הרלב"ג מאמר ה' חלק ג' פ"ד כאשר דרש דורש מפני מה הסוס יוליד פעם סוס ופעם פרד · אמר ז"ל הפועל הנבדל יפעל באמצעות החום היסודי אשר בזרע ולפי מדרגת החום ההוא תהיה היצירה אשר יפעל אותה ולפי שכבר יפגש זרע הזכר כשיעור זרע הנקבה שאינה נותנו לחוזק החלוף אשר בזרעים הנה יקרה מזה שישוב חום הזרע הזה במדרגה מתחלפת לחום הזרע אשר יפגוש זרע הנקבה שהוא ממין בעל הזרע · ולזה יעשה הפועל הנבדל מאלו הזרעים הוויות מתחלפות עכ"ל · ואם כה יאמר בשחלוף המינים ישית איבה בין זרעו ובין זרעה · שיהיה זה סבה להחליף ולהמיר שיעור החום היסודי כמדובר · כן משפטו חרצנו בחלוף מזג נקבת מינו · אך המשפט סדר הבדלות שאני מונח בין מדרגות חלופיהם · ואולי על כן אמרה תורה אעשה לו עזר כנגדו לומר שיהיה לה מזג שוה לעומת מזגו כי מכח הסכמתם ישמר החום המשוער כראוי לא ישתנה מצד התנגדות זרע האשה אל זרע האיש · ומן הטעם הזה אמרו ז"ל שישא אדם אשה הוגנת לו · ואל זה יביט הראב"ע באמרו פ' וארא · והזכיר אחות נחשון בעבור שיד הכהונה · וכן כתב פ' משפטים כי תבואת הארץ תשתנה כהשתנות המקומות על כן בחרו בני

אהרן

אחרון לבהמת עולם ולא כבני משה וזה הוא השורש והמזג שזה אשר זכרנו הן מצד הזכר הן מצד טפת הנקבה יש לו שרשה בטלים כנגדו להחליף ולהמיר אותו טוב ברע או רע בטוב · וגם מזג הולד ישא לעומתם עודנו עבור בבטן שלהם · והם איכות האוירים והארצות והמזונות והמימות ואולי גם מדות השורים שהן תכונו׳ נפשיות קבועו׳ בנפשם בקשר אמיץ מרוב הרגלם בהם יען זו רושם חזק בגופם כמו שנראה הגוף מתפעל מאד מתכונות הנפש בשנוי מראיתו בשעת הכעס והעצב וזולתם מן ההפעליות · ואפשר שגם יתר הקרובים מצד רגילותם עמהם כמה שמדלו לענינם כה ימדלו להורים הללו להקנות להם לאחוז עולם גווני המדות אשר התכחלו אותם ויתפשט להם מהכתם רושם שם בגופם וממנו אל זרעם עד ישתנה מפניו החום היסודי המשוע׳ על הדרך אשר זכרנו וכל הקרב הקרב בקורב׳ זו להרגל תמידי · יהיה כחו אמיץ בשנוי מדות ההורים התדירים אצלם אשר כפיהן ישתנה מזג הזרע כמדוברי ומזה שבחו ז"ל הנושא בת אחותו לדעת מי שסובר דבת אחותו דוקא כי בשבת האח והאחות גם יחד כהרגל מתמיד תרדנה מדותיה על פי מדותיו לעשות רושם במזגה עד ישתנ׳ מפניו החום היסודי בזרע בעלה אשר תנשא לו כאמור · ובכן יהיה דמיון הנולדים ממנ׳ מעין דוגמת האח שהיה הרגלה עמו · וכאמר׳ ז"ל פ"ש נוחלין רוב בנים דומי׳ לאחי האם ובכן כשנשא אדם בת אחותו מצא מין את מינו וכעזר המוגה המתנשאת בשווי לעומת מזגו כמו שזכרנו · ותרא חכמת"ז"ל כי טוב הוא להעני׳ השקפתם בכל זה עבחינת האשה לבד באמרם שישא אדם בת אחותו ושהבנים ידמו לאחי האם ולא שתו לבם אל בת אחיו גם לא אמרו שידמו הבנים לאחות האב כי אמנם שלימות הולד יתנשא לעומתה לדמיון תבואת הארץ המשתנית בהשתנות המקומות כדבר הראב"ע במה שקדם · ואפשר שכללנ"כ בדברי החבר סי׳ קט"ו באמרו ולא ישתמש בה אלא כראוי בהנחת הזרע במקו׳ הראוי ע"כ · כל זו כיונתי בחכמ׳ להבני׳ פני הראו׳ לדברי׳ אלו עם היותם קשים קצת להולמם אבל מלומדי מלחמה במופתים חותכים · ואולם אם אמת נכון הוא שהכיון הוכיח על ככה לא יוכל ההקש להיות ברכן כאות שעה · והכלל כי כל מה שיוכל לעשות רושם באופן מה בבעלי הזרע ושם יהיה כחו נ"כ לשנות זרעם ודמם שהם חמר נשויה כאמור · וידעתי גם אני כי אמור יאמר בעל דרך אריסטו׳ מן האחרונים שבשומרי משמרתו כי אמנם ההתפלספות הזה שאמרנו ירע הדרך לנגדו ולא לפניו יבא מי שיאמר בשכל הפועל שהנחנו היותו נבדל

באבל ממניעי הגרמים השמימיים לשפיע הצורות ההיולאניות · כי לדעתו אבלם אין שם שכלים נבדלים זולתי מניעי הגלגלי׳ כי הנחת נבדל זולתם היא לבטלה אבלו להיותו סובר כי הצורות ההיולאניות יוצאות אל הפועל מכח החמר אשר היו שם עד הנה מסתתרות בכח · חוץ מצורת האדם אשר תושפע לפי סברתו מהבורא יתברך או מא׳ ממניעי הגלגלים כי לא נמצא לו מאמר מבואר מורה בהכרח על הנחת שכל נבדל מיוחד על השפעת צורת האדם · ואפשר ג"כ שלא יודה במה שהנחנו על התפשט התכונות הנפש רושם בזרע · להיותו בלתי מתחבר ומתייחד עם הנפש בהתייחד הגוף עמה · שהרי יתהוה הזרע מן הדם המבושל כשהוא קרוב להתהפך לטבע הניזון והוא עדיין נפרד ממנו ולהיות הזרע מותר המזון האחרון והמותר הוא זר לבעל המותר וכמו שזכר הרלב"ג בחמישי מספר מלחמותיו ח"ג פ"ד · איך יתפעל הזרע בהתפעלותם · וכל שכן שיהיה רחוק אצל שטתו ענין הקרובים אשר זכרנו · אבל אין להשיא אותנו בזה עון אשמה כי אף אמנם שנה הפילוסוף ההוא אשר אנחנו על דבריו להולמם · אתו תלין משוגתו ועלינו לבקש לו סמיכות דעת בשטת איזו כת שתהיה מן המתפלספים · וכל קרבן מנחת דבריו במלח תמלח · על כן לא השבתי מלח ברית להעמיד דבריו על דעת קצת הפילוסופי׳ שזכרנו · ואל יהיה לבך נוקפך על מה שיחסנו לפילוסוף הלז דעת השפעת כל הצורות מן השכל הפועל · כי מאשר ייחסו החבר לפילוסופים כתם בחמישי סי׳ ד׳ ובמקומו׳ זולתו ולפי הנראה שמו בפירושו על פילוסופי דורו כי לא היה מתייחס לפילוסופי׳ סתם מה שלא היתה רוח פילוסופי דורו נוחה הימנו · וידענו שזה הפילוסוף הוא המיוחד שבהם כמו שביארנו · קרוב לשמוע כי לא זזה ידו מתוך ידם וכל הסכמותם עולה בסגנון אחד · ועת׳ כי הלוך הלכתי נושא משך הזרע להכין לנו הדרך אל שככת דברי הפילוסוף בנקלה · בא יבא ברנה נושא אלומות אורך שדברים אשר הנענו כי משם יתפור אוכל להטעים לו נוכח הפילוסוף הלז · ואחרי עברנו על ביאור דבריו בדרך הזאת עד באנו לקצה גבולם · עוד נוסיף לקח להטעימם ג"כ בדרך אחרת בעתה אחישנה · והנה בדרך אחד יבאו דברי אליך כי להורות נתן הפילוסוף בלבו של מלך שהחלוף הנמצא בפרטי המין שיהו ממה שיורה על נוכח מכוין מן הגזרה אשר כגזרת אצל הפילוסופים שכל פועל שיפעל בנוכה ורצון לא בטבע יעשה פעולות מתחלפות רבות · והביאה המורה פרק כ"ב מהחלק השני ואולי כוונו אליה חז"ל באמרם פ׳

אחד לימי ממוכות אדם טובע מאה מטבעות בחותם
אחד וכלם דומים זה לזה והקב"ה טובע כל אדם
בחותמו של אדם הראשון ואין אדם דומה לחברו שנאמ'
תתהפך כחומר חותם עכ"ל · ובנדה פ' המפלת הצבע
נותן הסממנים ביורה כלן עולין לצבע אחד והקב"ה צר
את העובר באשה וכל אחד עולה למינו עכ"ל ואף גם
זאת אמר הפילוסוף הלוה ההולך לקראתנו מה שתראה
רבים יוכרו ולא א' בהם דומה לחברו לא תייחס הדבר
לפועל בכונה ורצון רק יהי ממקורך ברוך משנה את
הבריות מכל היותו שנה לזה ע"י אמצעיים אשר אליו
הם פונים ללכת דרך חיוב ההשתלשלות לא זולת זה
כי החילוף אשר תראה ד"מ בפרטי האדם אמנם יקרה
מפני שמתרכבו' בו צורו' ר"ל כי כבר צורת הולד בכללו
הרבה צורות קודמות שהן לה במדרגת היולי כמוזכר
בחמישי שמי' ובספר קדמון ז' לש"ד בראשית ביאורו לשמ'
השמע כי שם היתה כפיו שומה קריאת הצורה מורכבת
כאשר תכלול בכחה צורות אחרות · כדומ' אשר יכלול
צור' ארבע' היסודו' והצומח הכולל עם צורתו ארבעת'
והחי שעל כל הנזכרו' יוסיף החיו' ובכיף כל מדרגות
הצורו' שהחמ' השפל בחיי עליהן · כן האד' היה כא' כולל
בצורתו כל יתר הצורו' ועליו שיו כלכם · ואפש' נ"כ שהיה
מוכר הפילוסו' הלו כי הצורו' הנז' הן כפרדו' כמהו' כל א'
לעצמה ומתרכבו' יחד בכוסא' עד שתמצא באחד' ד"מ צורת
הדומם כפרד' מציר' הצומח והקש עז' בצורו' האחרו' אשר
בו · וזה כי שמעתי דבת רבים מהפילוסופים מהנוררי'
סביב עז' הדעת ובתוב' אפלטון וסיעתו לדעת קצת גם
הפילוסוף שקוטי' הרבה צורו' באדם על הדרך המיוחד
אבלו · וזכור נא מה שכתב הרמב"ן פ' בראשית על ויפח
באפיו נשמת חיים וז"ל · דע כי המתחכמים במחקר
חלקו באדם' מהם יאמרו כי באד' ג' נפשות נפש הגידול
בצומח ובו עוד נפש התנועה שהזכירה הכתוב בדגים
ובחיה ובכל רומש על הארץ · והשלישי' הנפש המשכלת:
ומהם יאמרו כי זאת הנפש אשר באדם מפי עליון גם
ימצאו שלשת הכחות האלה · ורק היא יחידה והכתוב
הזה כפי משמעו ירמוז כן כי יאמר שיצר השם את האדם
עפר מן האדמה והיה מוטל גולם כאבן דומם והקב"ה
נפח באפיו נשמת חיים ואז חזר האדם להיות נפש חיה
שיתנועע בה כמו החיות והדגים שאמר בהם ישרצו
המי' שרץ נפש חיה ותוצ' הארץ נפש חיה וזה טעם לנפש
חיה כלומ' שסב האדם להיות נפש בה חיים אחרי שהיה
חרש את חרשי אדמה כי הלמ"ד תבא בהפוכים כמו והיו
לדם כינשמת ויהי לנחש וישם את הים לחרבה · אבל
אנקלוס אמר והות באדם לרוח ממללא נראה שדעתו

כדברי האומרים שהם בו נפשות שונות וזאת הנפש
המשכלת אשר נפחה השם באפיו היתה בו לנפש מדבר'
וכן נראה לי מדעת רז"ל ממה שאמרו רבא ברא גברא
שדריה לקמיה דר' זירא הוה משתעי ליה ולא אשתעי
אמר ליה דמן חברייא את תוב לעפריך ובויקרא רבה
א"ר אבין בשעה שאדם ישן הגוף אומר לנשמה והנשמה
אומרת לנפש והנפש אומרת למלאך · וכן רוחו ונשמתו
אליו יאסוף יורה כפי משמעו שהן שנים · ואם כן
יאמר הכתוב וייצר ה' אלקים את האדם יצירת
תנועה שהיה אדם נוצר כלומר בעל תנועה כי היצירה
היא החיות וההרגש שבהם הוא אדם לא גביל העפר
וכמו שאמר וייצר ה' אלקים מן האדמה כל חית השדה
ויבא אל האדם ואחרי שיצרו בהרגשה נפח באפיו נשמת
חיים מפי עליון להוסיף הנפש הזאת על היציר' הנזכר' ·
ויהי האד' כלו לנפש חיה כי בנשמה הזאת ישכיל וידבר
ובה יעשה כל מעשה ובכל הנפשות וכחותן לה תהיינה
והמאמר הזו למ"ד הקנין כמו לך אני אדני המלך וכל אשר
לי · לקונה אותו לדורותיו · לך אני הושיעני · או יאמר
שחזר כלו נפש חיה ונהפך לאיש אחר כי כל יצירותיו היו
עתה לנפש הזאת · עכ"ל · ואיך שיהיה הואיל וצור' האדם
היא מורכבת על א' משני הפנים כאמור אין להפלא אם
יפול החלוף בין הצורות הנכללות בו · ועד"מ שכתב
רלב"ג · פ' משפטים על פסוק ועבדתם את ה' אלקיכם
וגו' באמרו כי הג' נפשות שבאד' צומחת מרגשת ומשכלת
אפשר שתהיין כלן חזקות או כלן רפות · או זו חזקה וזו
רפה · או לא חזקה ולא רפה · וכי בהן ימצאו בני אדם
על כ"ז מינים משונים וכו' עכ"ל · ובלעדי אלה בלי ספק ·
הפרידה ברב ומעט בכל א' מהן אין לה תכלית מפני
שהיא פרידה מקרית כמו שיזכור החבר סי' ל"ט · וא"כ
אחר שמתרכבים בו נ"ב מזגים · ר"ל כי לכל אבר מאברי
גופו יש לו מזג מיוחד לפעולתו כי לא תוכל הנפש
להתעסק בפעולותיה רק באמצעות האברים שהם
כלים לה בהשלמתן ואם יארע דבר באחד מהם לשנות
מזגו גם פעולת הנפש הנגמרת על ידו תגרע ממנו
כפי חלוף משכורתו · כי בהשתנות מזג המוח דרך משל
תלקה עמו פעולת הדמיון עם יתר החושים הפנימיות
כלן או מקצתן לפי רוב השנויים או מעוטן והקש על
זה · באופן כי לרוב מזגי האברים המתרכבים באדם
ולפי רוב החילוף הנופל בהם ישתנה ענינו של אדם
על כמה פנים · ואת כל אלה עין סמורה ראתה בלמדו
את משפטו בדקו פ"מ מהלך השני על דברת בני האד'
באמרו כי לרוב ההרכבה בזה המין מפני שהוא המורכ'
האחרון היה ההבדל רב בין אישיו עד שאפשר שלא

תמצא

מאביו ומאמו ושאר קרוביו ואיכיו' מן האוירי' והארצות והמזונות והמימות עם כחות הגלגלים והמזלות והחילים בערכי' הדווים מהם והכל שב אל הסבה הראשונה לא בעבור כונה ממנה אבל הוא אצילות נאצלת ממנה סבה שנית ואחכ שלישית ורביעית

תמנא ב' אנשים מסכימים במין ממיני המדות כמו שלא תראה צורותיהם הנראות שוות' ועלא זה התחליף שמזג ויתחלפו החמרים ויתחלפו נ"כ המקרים הנמשכים אחר שנורה כי לכל צורה טבעית קצת מקרים מיוחדים נמשכי' אחריה בלתי מקרים הנמשכים אחר החומר וכו' ע"כ מדבריו המסכימי' אלא עם הדברים שאמרנו על ביאורם · ויוסף עוד פילוסוף הזה לבקש עלות של החליף הנמצא במין האחד באמרו שמתרכבו' בו גם כן מדות מאביו ומאמו ושאר קרוביו ר"ל המדות אשר נמצאו להם הוריה אם מצד מזגם להיות התכונות הנפשיות נמשכות אליו וכמו שיבא בחמישי בי' י' · אם מצד הרגלם אשר בו יקנו להם מדות לאחוזת עולם · וימשך מזה רושם נזרע כמו שקדם ויש לקרובים בזה שנוי גדול מצד התמדת מניאותם אלו עם אלו כמו שביארנו · ואפשר שישוב אמרו מאביו ומאמו גם אל המזגים שקד' זכרם וכן אמרו ושאר קרוביו אפשר שיושב נ"כ אל המזגים מצד היותם מקור במדות אשר מהם תמשכנה כמו שקד' · וכן מתרכבות בולד הנוצר עודנו עבור ברחם אמו בטרם ינמר בישולו איכיו' מן האוירי' אשר ישתנו בקרירותם וחומם יובשם ולחותם · וכן איכיות מן הארצות באיזה מחוז מן האקלימים יפול גורלם וכן איכיות מן המאכות והמימות באיזו מדרגה מארבעת האיכיות יהיה מושבם כי מהם יתפרנס הולד במעי אמו כאמרם ז"ל בדה פ' המפלת אוכל ממה שאמו אוכלת ושותה ממה שאמו שותה ע"כ · כל אלה חברו בחלופיהם וחלופי חלופיה' אשר רבו למעלה ועל הולד הנוצר היו בלבה להחליף את משכורת מזגו עשר מונים · והיו דבריו אלה קרובים למה שכתב בעל ספר העקרים מאמר א' פ' כה וז"ל הוא מבואר שמזגי האנשי' מתחלפים קצתם מקצתם מצד התחלפות מזגי האבות או מנדדים אחרים עד שאי אפשר שיסכימו שני אנשים על מזג ותכונה אחת כמו שכתב נ' בינא וכו' עד אמרו ויתחלפו האנשים בזה גם כן מצד התחלפות מקומו' מושבותיהם כי טבעי הארצות מתחלפות בשנויי האוירים וההרים והמימות וכיוצא בזה עד שתמצא ארץ שפירותיה גבים וקשים בטבעם וזה מצד שהאויר שהם גדלים בו אינכו זך ונקי · ותמצא ארץ אחרת שפירותיה בלתי ערבים או בלתי בריאים מצד שהמימו' שנדלים עליהם אינם טובי' ובא הכיוונים מאלה השרות בגברת שיקדמו מזגם אל המזון שהם ניזוני' ממנו וארץ אחרת שימצאו פירותיה בהפך והנה הנזונים מהם יהיה מזגם הפכי אל יושבי הארץ האחרת וכו' ע"כ · וכל זה יהיה עם כחות הגלגלי' המפורסמים שנקבעו בהם שבעה כוכבי לכת כמאמרו' בטוננים · ואמר גלגלי' ולא אמר כוכבים עם היות שפע הכח מגרם הכוכב כדי לכלול גלגלו שהשפעת החום המשוער תשיה דרך גלגולם · והמזלות הם השני' עשר שבגלגל השמיני והחיילים יתר צבא השמים הנכלל בשלשי' ושם צורות אחרות כשואות באותו גלגלי כי כלא בכח ינבר אוסף הכוכבים כלם המתחלקים לכמה ביוזות בערכים ההוים מהם בקבוצתם ביחסם אל עצמם ואל הבמנאות השפלות במדובר להביע ולהשפיע החום הטבעי המשוער כראוי בדבר דבר עם הבכת המולידים אשר הם סבה קרובה פרטית באמור · בו ישתמש האומן הוא השכל הפועל להשלמת מלאכתו בכתיבת הנירה ולהמשיך ההויה אשר נקרא שמו עליה כמו שקדם · ואיננו רחוק שיוכלל באמרו עם כחות הגלגלים רמז אל המשפט המתחייב מהם בעת ההריון והלידה כדבר החבר בשלישי סי' יז לאמר אבל אדם מזרע ודם מתנברים בהם הטבעים ומתנבחי' בהם המדות כפי התחלפות ההבלאה ורוע המזל כאשר נתבאר בספ' יצירה ע"כ · ולהיות סוף מגמת הפילוסוף להורות על סבות החלוף באישי האדם · לא הוצרך להזכיר בכאן כותן הבורות לסיותו בכל עת על אופן אחד בלתי משתנ' ולא ימנע טוב שפע שבע רצון למוכמי' אליו · ואין ההתחלפות הקורה באישים רק מצדם כפי חלוף הכנתם לקבל רצויו · וחתם דבריו באמרו כי הכל שב אל הסבה הראשונה לא בעבור כונה ממנה אבל הוא אצילות נאצלת ממנה סבה שנית וכו' · וככן לא יתרבה האל ית' בשום פנים כי כאשר ירד הגשם משמי' השמים ושמה לא ישוב להתיחס נשמות אליו כן יסיה ברבוי כי כל במשתלשלים ממנו לא ישוב להתיחס אליו בשום בר רבוי שימצא בו חלילה כי יחס מצד הנאצלים בזה אחר זה כהתרבות המספר מן האחד הפשוט עד הנה גבול הדרך הראשון אשר בו המשכנו ביאורנו על אופן יאותו כל פרטיו של הולד הנוצר עודנו עבור בבטן אמו · אמנם כי בראותי הספור הזה עצמו ממשמש ובא בדברי החבר סי' כה עם חלוף מזער · והוא שם מוכרח ממקומו על כל מקרי הולד שיולד עד אשר יגדל ו עמו

אבל שלמות דעתו כאשר בארו שמה · שנתי ותמתי דרך אחדת והיא כי הפילוסוף זכר הנה סבות חלוף הנולד המשכות עניינו עד בא עתו להיות איש על עצם תומו · ואחרי זכרו התרכבות הצורות והמזגים על הדרך אשר בארנו זכר המדות אשר יקבל אותם אחרי הולדו מרוב הרגלו אצל אביו ואמו מלבד המזג אשר לו מורשה מהם הן מצד שכבת זרע האב הן מצד דם של אם · וכמו שזכר שם בפירוש · והמדות אשר יקבל משאר קרוביו גם כן בהיותו רגיל אצלם וכן איכות האוירים וכו' יתפעל מהם הולד עצמו גם אחרי באתו לאויר העולם וכפי התחלפות הסבות הכן יראה חלוף רב לאין תכלי' בבני האדם ובפרט בהגיעם לפרקם כאשר יגדלו כי או יתפרסמו בהם חלופי התכונות אשר נקנו בנפשות' והרוצה לעמוד על טעם החילופים שבין הלשון הזה אצל הפילוסוף לאשר הוא שם אצל החבר · שם ימצאהו כי ידרשנו · והנה יתירה נודעת לשטה זו מצד מה שנפטרנו בה מידי הדוחקים הנכללים בדרך הראשון מהתפשטות רושם בזרע ממדו' הצורי' והקרובי' שהיתה נפש הפילוסוף קשה בהם כאשר ראיתיך · העלה אצ"ל הפילוסוף בדבריו אלה כי לפי התחלף תכונת הדברים שקדם זכרם · איש ואיש יולד בה והוא יכונה עליון עד השתלשלות הסבות אשר אליו ית' הן סבות ללכת מבלי אין לו בהם כונה · ידיעה · והשגחה פרטית לא מינה ולא מקצתה · וזאת אשר דבר המורה בשני פ' כ' באמרו כי ענין החיוב אשר יאמינהו אריסטו' הוא שכל דבר מאלו הנמצאות אשר אינם מלאכותיות אי אפשר לו מבלתי סבה מחייבת לדבר ההוא אשר עשתהו כפי מה שהוא עליו · ולסבה ההיא סבה שנית · ולסבה השנית שלישית כן עד שיגיע לסבה הראשונה ממנה שתחייב הכל להמנע ההשתלשלות אל לא תכלית · אלא שהוא לא יאמין עם זה שחיוב מציאות העולם מהבורא ר"ל מהסבה הראשונה כשתחייב הצל מהגוף (פי' שאינו אם חיוב העדרי כמניעת האור) או שתחייב החום מהאש (פי' שהוא חיוב טבעי בלי שום ידיעה בפעולתו הנמשכת) או שתחייב האור מהשמש (פי' שיש לו ידיעה בהיותו מאיר אך לא ימשך אורו מצד ידיעתו) כמו שיאמר עליו מי שלא יבין דבריו אבל יאמין החיוב ההוא כחיוב המושכל מהשכל כי השכל הוא פועל המושכל מצד שהוא מושכל · שהסבה ההיא הראשונה (ואפי' אצלו) היא שכל במעלה העליונה שבמדרגות המציאות והשלים שבהם עד שיאמר שהוא יתברך רצה במה שהתחייב ממנו ושמח בו ונהנה וא"א שירצה חילופו ולא יאמר לזה כונה ואין בו ענין הכונה (פי' לפי שהכונה היא דרישה לענין הנפקד ידרוש השגתו) והן הן הדברים הנכללים באמירתו הנזכרת כלפי נכוס · ומראיהן רע כאשר בתחלה · ואיקץ ואראה כענין שכלי והנה אמרות טהורות מלאות וטובות עולות בקנה אחד מיוחד בעצמו הוא דניאל איש חמודות · ותבלענה אמרות הפילוסוף הרקות והרעות בלמד דעת את העם כי החום הטבעי השופע מן הגלגלים כמדובר · נמשך ובא מרכובו וכוכבו ית' אשר ימטיר אש משוערת מאת ה' מן השמים לתועלת הנבראים · כי לא להם מעצמם יהיה הזרע להכינו ולסעדו בהתמזגות כאות ש' קבלת הצורה · רק את כל אשר הם עושים שם דרך גלגולם · הוא ית' היה עושה · והפילוסוף שחת ארכה לבלתי נתון זרע לאביו שבשמי' הפועל ועושה הכל ברכובו' כתו' הדר הוא בדני"ש סי' ז' באמרו כורסייה שביבין די נור גלגלוהי נור דליק נהר די נור נגד ונפק מן קדמוהי אלף אלפין ישמשוניה ורבוא רבבן קדמוהי יקומון דינא יתיב וספרין פתיחו · כי באמרו כורסייה שביבין די נור רמז אל השמים כסאו הוא הגלגל השמיני בעל הכוכבים הקיימים הדומים לניצוצות של אש וסגלגל הזה הוא המקיף העליון אצל קצת הפילוסופי' חדשים גם ישנים · ויש מהם מי שסובר כי הבורא ית' הוא מניעו בעצמו · לא כיתר הגלגלים המתגלגלים ע"י המלאכים לפי סברתם · גלגלוהי נור דליק רמז לז' כוכבי לכת שהם נראים אלינו כנרות דולקות לדוגמת ז' נרות שבמנורה · נהר די נור נגד ונפק מן קדמוהי לרמוז ש החום הטבעי המשוער שהוא שופע ונמשך מן העליונים · ובלעדי זאת אפשר שנקרא השפע ההוא נהר כי על ידו כפי התחלפו לסבות שונות כנזכר · תמשך ההויה וההפסד בזה אחר זה כמים הנגרים · כי יום ליום יביע ישפיע החום הזה תכונות שונות בנבראים כפי השתנותו לחלוף המככים ויתר הסבות שקדם זכרם · ואפשר שלזה כוונו חז"ל באמרם פ' אין דורשין כל יומא ויומא נבראים מלאכי השרת מנהר די נור ואומרים שירה ובטלים שנא' חדשים לבקרים רבה אמונתך · כי הנה שם מלאך יאמר על כל הכחות כדבר המורה בשני פ"ו ויהיה אמרם שירה ענין התמידם ההויה וההפסד ברצונו של מקום בכל עת היותם על משמרת מנכם עד שיפוח היום ונסו המככים הכם ויתחדשו אחרים תחתם וככה הם עושים בכל יום חליפות · אפס כי מדברי החבר ברביעי סי' ג' יראה שהמאמר הזה אצלו יובן כפשוטו באמרו שם והמלאך יש שהיה נברא לעתו מן הגופים היסודיים הדקים וכמו שיתבאר שמה · אף אלפין ישמשוניה הם כל צבא השמים המתשיבים החום המשוער ע"פ מצותו ית' ורצונו ·

ורבוא

ורבוא רבנן קדמוני יקומון שם מלאכי אלקים גבורי כח עושי דברו העומדים מימינו ומשמאלו מצפים אל מכותו כעיני עבדים אל יד אדוניהם · והורה בזה כי שני הפילוסופים כרואה פקו פליליה בחשבם שאין שם מלאכים רק למספ׳ הגלגלים אשר יניעו לפי דעתם כי יש ויש מלאכי׳ רבים הולכים בשליחותו של מקום אל אשר יהיה שם הרוח ללכת · דינא יתיב וספרין פתיחו להיות עיניו פקוחו׳ על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו כי הוא תבין יודע ומשגיח בפרטים ודעת הפילוסוף בהנו׳ השה אין להם על מה שיסמוכו כי היה כזיב בלדתו אותם · והאמת הברו׳ כי הכל כעם מאתו ית׳ ברוכ׳ ורצון ע״פ האמת והצדק · ולכל איש מאישי העולם ר״ל ולכל פרט מפרטי העולם לא לבני האדם לבד · כפי ההרכבות והאיכיות · כלל בהרכבות הצורות והמונים והמדות שקדם זכרם ובאיכיות הכליע כל השאר שהם האוירים והארצות וכו׳ כי לבחירת הקיצור בהדא מחתא מחתינהו · ויש בכתא שבשמעו בה שלשת המלות כפי ההרכבות והאיכיות · ונוסחת בכתא זו היא פשוטה ומבוארת כי באמרו סבות שבהם יגמר השכל בכלל · ככושי אין לכושי הכנה לקבל החכמה · אך בצלם יתהלך איש וצורתו עם כח דבורו החסרים בו מאד · אשר לא הוכן ליותר וכו׳ · ר״ל שסוף הכנתו אינו אלא להשיג צורת האדם והדבור בתכלית החסרון וזכור תזכור כי הכושיים הללו כללם המורה עם בני אדם שאין להם אמונת דת לא מדרך העיון ולא מדרך קבלה· שכן כתב בחלק השלישי פרק נ״א דין אלו בדין בעלי חיים שאינם מדברים ואינם שגלי במדרגת בני אדם ומדרגתם בנמצאות למטה ממדרגת האדם · ולמעלה ממדרגת הקוף אחר שהגיעה להם תמונת האדם ותוארו והכרה יותר מהכר הקוף ע״כ · והפילוסו׳ שיעורו והפילוסוף כי לאה שהביא משל איש שנשלמו סבותיו וכו׳ · ואיש שחסרו סבותיו וכו׳ · המשיל בשניהם שהילה אשר בכושי למשל האיש שחסרו סבותיו ·

והדבקו בה והתלבקו הסבות והמסובבות והשתלשלו כאשר אתה רואה אותם והדבקו׳ קדמון כאשר הסבה הראשונה קדמונית אין לה תחלה ולכל איש מאישי העולם סבות שבהם יגמר כפי ההרכבות והאיכיות בבא
כשמעו המלות הללו שלשתן
ויש איש שנשלמו סבותיו ובא שלם ואיש שחסרו סבותיו ובא חסר ככושי אשר לא הוכן ליותר מקבול צורת האדם והדבור בתכלית החסרון והפילוסוף אשר לו נתכנו תבונות יקבל בהם המעלות המדותיות והמדעיות והמעשיות ולא חסר מאומה מן השלמות אבל תשלמות הזה בכח צריך בהוצאתו לידי מעשה אל למוד ומוסר עד שתראה התכונה על הענין אשר הוכנה לו מן השלמות והחסרון · ואמצעיים אין להם תכלית והשלם ידבק בו מן המין האלקי

ואחר זכר הפילו׳ למשל מי שנשלמו סבותיו : והמעשיות · נכללו בזה המלאכות כלכה: למוד· במדעיות ובמעשיות: ומוסר׳ במדותיות : מן השלמות והחסרון · אל ידריך הדורך קשתו להקשות ולומר איך יפול חסרון בשלמות הפילו׳ שקדם דברו עליו כי לא חסר מאומה מן השלמות כי אמנ׳ שיש דברו בכאן על הפילוסו׳ בכלל שיש בו רוחב למדרגותיו ושלמות קטן לגבי גדול חסרון קרי ליה · ואמצעיים אין להם תכלית למה שקדם אמרו כי יש איש שנשלמו סבותיו · ובא שלם כפילו׳ · ואיש שחסרו סבותיו ובא חסר ככושי עתה בא לשלים דברו באמצעיים כי בין מדרגת השלם כפילוסו׳ ובין מדרגת החסר ככושי ארוכ׳ מארץ מדה ורחבה היא רחבת ידים ויכללו בה אמצעיים עד אין תכלית : ידבק בו מן המין האלקי׳ וכו׳ כתב אשר כבר למעלה בשם קצת הפילוסופים בענין השכל הפועל וכחתם בטבעת הרלב״ג בספר מלחמותיו אין להשיב אותו באריכות הכפל דברים · וזאת לבד אשיב אל לבך כי הוא אצלם שכל נבדל שפל במדרגה מכל יתר הנבדלים וכמו שיבאר הפילוסוף בסמוך בא״ט׳ והוא מלאך מדרגתו למטה מן המלאך הממונה בגלגל הירח עכ״ל: והוא כאכל ומושפע · אם ממניע גלגל הלבנה לפי דעת ן׳ סינא ושיעתו · ודבר על אודותיו החכם לטיף בספר שער השמי׳ שער א׳ פ׳ ט״ו ובספר נבוכי המלך פ׳ כ״ד : או ממניעי הגרמי׳ השמימיי׳ כלם · לדעת הרלב״ג אשר שמלין עליו מאמר חז״ל ערבות שבו נשמות של צדיקים ונשמות ורוחות העתידות להבראות כאמרו מא״מ ה׳ ח״ג פרק י״ג כי קראוהו הנביאים והחכמי׳ ערבות להתערב בו שפע כל מניעי הגרמים השמימיים ·
והשכל הפועל הזה אצלם משיג ומשכיל כיום כל הנמצאות השפלות סדרם ויושרם · ואמרו כי יחסו משכלנו יחס השמש מהעין הרואה כי באורו נראה אור המושכל כי יבל וכמו שיתבאר בחמישי סי׳ י״ב · ואין שמושכל המושג אשר נקרא שמו אצלם שכל נקנה · זולת שסדור שהיה לדבר שהוא כנפש השכל הפועל אשר הוא

אור שהוא נקר׳ השכל הפועל ידבק בו שכלו הנפעל דבקות התאחדות עד שיראה האיש ההוא כ״א שהוא השכל הפוא והשכל הפועל אין

במום כל ההנהגות השפלות כאשר דברנו · וזה כי המושכל אשר לאלו הדברים בנפש השכל הפועל הוא המושג לשכל ההיולאני כדברי הרלב״ג פ׳ י״א מהמאמר הראשון · אך מה שגזר הפילוסוף בכאן שהצלחת האדם תלוי׳ בהדבקו בשכל הפועל וכמו שנזכר ג״כ מאמ׳ א׳ סוף סי׳ י׳ וסוף סי׳ י״ב · והוא אשר דבר החכם לטיף בשער השמים שער א׳ פ׳ י״א וי״ט איננו מוסכ׳ בין הפילוסופים אשר הביאוהו והנה הרלב״ג פרק י״ב מהמאמ׳ הנ״ל דחה אפשרות הדבקות הזה בשתי ידים · ומכלל ראיותיו כי הנה הוא בלתי אפשר לאדם שישיג כל אלו המושכלות וכ״ש שישיג השכל הפועל אשר הוא כיחוס כלם כמו שזכרנו · ואיך אם כן ישלם לו הדבקות עמו · רק אם נאמר שככר כשיגהו באופן מה בהשיגנו מאלו המושכלות שהן כלן בשכל הפועל וכפי מדרג׳ השגתנו מהם תהיה מדרגת השגתנו אותו והיא תקרא התאחדות עמו :

ואתה תחזה עד היכן הגדיל הרלב״ג והאדיר כח השכל הפועל הזה ביתר שאת ויתר עז בפנים הוא מסר בידו מפתחו׳ המסות והאותות והמופתים במאמר הששי מספרו הנזכר בחלק השני ממנו ופתח כמים העלהו על משכבי אביו שכשמים · אז חלל · כי לפי דעת התורני באמת · לו ית׳ לבדו נתכנו עלילות לכל האותות והמופתים ולכל היד החזקה ול׳ אצילי בני ישרא׳ שלח את ידו ליחס כאותם אל השכל הפועל הלז · וכל יש לו כחן בידו להתודע במראה ולדבר בחלום · קרוב מאד לאשר דברו הפילוסוף בסוף הפסקא · וכמו שיורו משפטיו ליעקב בששי מספר מלחמותיו · לא כן משה עבד ה׳ כי בכל ביתו נאמן הוא בזה · ואז יסיר משה את הספר הוא מה׳ הן במור״ הנבחנו׳ הנדי׳ כי את השכל שפוע׳ השיב על כנו וגדולתו תלה בנעלה בידיעה פרטית והשגחה מיוחדת יש ליום יביע ישפיע נחתנו ורכוב ע״י המלאך הזה שר צבאו · וזה כי לכח נתינת הצורות זו בתי לאלקיו אמין הכה באמרו פרק ד׳ מה׳ יסודי התורה הש״י נתן לכל גולם וגולם צורה ראויה לו ע״י המלאך העשירי שהיא הצורה הנקרא אישים וכמו שנזכר למעלה · ואם למשפט שפע הנבואה הן יתן בקולו קול עוז קול ה׳ בהדר ובהיכלו כלו אומר כבוד פ׳ ל״ו מהחלק השני מספר המורה וז״ל · דע כי אמתת הנבואה ומהותה הוא שפע שופע מאת ה׳ ית׳ באמצעות השכל הפועל על כח הדברי תחלה ואח״כ ישפע על כח המדמה וכו׳ עכ״ל · ולא נעלם מעיניך במה שקדם

כי לפי דעת המורה יש דעה פרטי׳ בעליון ולכב הרלב״ג לא כן יחשוב גם בחלק השני פ׳ י״ז וי״ח הורה המורה על ההשגחה הא׳ באישי מין האד׳ על אופן יותר מעולה ממה שהניחו הרלב״ג ברביעי מספר מלחמותיו · ובכן לא נגרע יתבודתו דבר עם היותו מסכים בסבות האמצעיות בהודאת דבריו הנזכרים וכמו שהורה ג״כ דרך כלל בסוף החלק השני דוק ותשכח · ונשוב אל גלגול דברינו ונאמר כי הנה הפילוסוף הנגב לפני המלך הכוזרי גם פה לא עשה מאומה כי שם את עצמו כבור אין מים בו · אבל נחשים ועקרבים יש בו כי הנה יחבל און והרה עמל בהקדמותיו המזויפות וילד שקר בתולדות הנכזבות מהן אשר יחלל בם טבע מקורן · ולולי נאמר תומיך ואוריך אשר יחסת לשכל הפועל הזה אשר פעולת שכלת בשכל מליך אשר נסיתו במסות באותות ובמופתים ובאתו במשה גלות חזון ותריבהו על מי מריבה לקיים דעתך עליו בספר מלחמותיך · תחלקם מיעקב ותפיצם מישראל ומחה נא אותם מספרך אשר כתבת כי אנחנו בשם ה׳ אלקינו נזכיר כמאמר דוד ה׳ אורי וישעי וגו׳ כי עמך מקור חיים באורך נראה אור · וכמאמר משה רבינו ע״ה ובו תדבק ובו תדבקון וכל דבריו האמת והצדק ביחסו הכבוד והפלאים אל הנורא ית׳ המפליא לעשות כי הוא לבדו אמר ויהי עולמו אשר ברא בפליאה עצומה · הוא צוה ויעמוד בפליאותיו הנעשות מאתו לבורך שעתן ועד׳ מאמר הכתוב אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמ׳ וכו׳ אומן ר״ל יש לנו עכ״פ להודות אליו יתע׳ עשיית הפלאים אחר הבריאה כי הנה עצותיו מרחוק אשר הפליא בבריאה הן הנה לקיום הדעת הזאת אמונה אומן · ונורא בין שפתים אמר אם יהיה נביאכם ה׳ במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו · ומי יבא אחרי המלך לעוות עלינו את הכתובי׳ בהפשיטו מעליהם את כתנת הפשטי׳ ובהורידו את עדיים מהר חורב · ומה גם עתה על דעת החבר כי כלה גרש יגרש השכל הפועל הזה באמרו בחתימ׳ הספר אצל ספור המלאכים וז״ל · ואחרית מדרגתם והקרוב מהם אלינו השכל הפועל · אמרו כי הוא מנהיג העולם הזה התחתון ואח״כ השכל ההיולאני וכו׳ וזה כלו חדוד לא אמת והכפתה לו עכ״פ אפיקורוס עכ״ל · הנה עינינו רואות ועיני אחי בנימין כי פיו המדבר אלינו בלשון הקדש קדוש הוא לאלקיו · שכלו הנפעל · הוא השכל ההיולאני שיוכו אח״כ כי אמנם הוא נכח כהיולי הזה שהוא

הקמר

ביניהם שנוי וישובו כל כליו אחדים ר"ל איברי האיש ההוא ורא
כ"א ר"ל איברי האיש ההוא לא
ישתמשו כלם אלא במעשים היותר שלמים ובעתים היותר נכונים ובטוב שבענינים וכלו כל כליו הם כליים לשכל הפועל לא לשכל ההיולי הנפעל שהיה בתחלה משתמש בהם טרם הוצאתו לידי שלמות בכח כפי פשטו ומשמעות המלות הללו.

החמר וצריך הוא להתפעל כמוהו כהוצאת השלמות מן הכח אל הפועל · והשכל הפועל וכו' לפי פשט זה הכוונה מבוארת אולם לפי הוראת הכתוב שכתוב כי שהוא השכל ההוא הפועל הלא היא הדעת אשר החזיק בה נ"ר ר"ל כמו שזכר הרלב"ג בראשון מספר מלחמותיו פ"א באמרו כי דעת נ' ר"ל שהשכל ההיולאני הוא השכל הפועל בעצמו אלא שמצד דבקותו בכח הוא הכנה ונמצא לו כח על שישכיל אלו המושכלות הנמצאות של העניני' המוחשי' הנמצאים חוץ לנפש וכו' · לולא שאינה לראות בשיעור הלשון שיאמר עד שיראה האיש ההוא כאלו הוא השכל שהוא הפועל בלי שום שנוי ביניהם · אחדים · שכלם מתאימים הפעולות לתכלית הטוב יתלכדו ולא יתפרדו איש אל כנגו מקנהו ע"ד חלק לבם עתה יאשמו הא למה זה דומה לדברם ז"ל בבראשית רבה עשו שש נפשות היו לו והכתוב קורא אותם נפשות ביתו לשון רבים לפי שהיו עובדים אלוקות הרבה · יעקב שבעי' נפשות היו לו והכתוב קורא אותם נפש לפי שהיו עובדים לאל אחד · או ירצה באמרו אחדים התאחדות עם השכל הפועל וכאילו הם כליו כמו שמבאר והולך · ולא ישתמשו כלם וכו' לא שיכוין אל מעשה הטוב מצד עצמותו שהרי זה מקצוע גדול בתורת הפילוסופים · כמו שיזכור בסמוך גם ברביעי ב"נ וי"ט לבלתי היות המעשה אצלם רק להכין להם הדרך לבואם אל מחוז חפצם הוא המדע השכלי בבחינת אמתת הנמצאות כפי מה שהם להדמות בזה לשכל הפועל · אבל רצה בזה לפי מה שאחשוב כי המעשים השלמים יחשבו אף הם אצל הפילוסוף ויבחר בם ויקריבם אליו מדרך שמוסר להכתיר עצמו בתכשיטי פעולות ואותות על כל היותר טוב כדי להדמות לבורא בסדור הדברים על דרך הטוב כפי היכולת אעפ"י שלא תשלם לו בזה מצד עצמו שום דבקות בנבדל כי הלא נאוה למשכיל כבוד במעשה הצדק והיושר אשר לפי שכלו יהולל ואם אינו מעיקר שלימותו המופלא ונאוה לו גם כן מדרך זה להשלים את הזולת אשר ממנו יראו וכן יעשו וגם הם יבואו לקראת העיון ע"י הכשר הפעלים כמוהו כי זה כל פרים אצל הפילוסופי' כאשר דברנו וזאת התור' המוסמת ברביעי סי' י"ט מטעם הפילוסופים באמרו אבל כוון על הטוב וסורו מן הרע בדרך הראוי והמשובח להתדמות לבורא אשר סדר הדברי' על דרך הטוב וקבעו הנימוסי' וכו' ע"כ ויועיל ג"כ בזרון מעשהו להתמי' עיונו בשלימו' כי זולת זה יפיל משמים ארץ הלל בן שחר כמו שנגרש אדם מעדן מדרגת השגתו על ידי נטותו אל הנאות חושיו הגשמיו' על דרך מה שכתב המורה בראשון פ"ב וז"ל ובאשר היה על שלמות עניניו ותמותם והוא עם מחשבתו ומושכליו אשר נאמר בו בעבור ותחסרהו מעט מאלקים לא היה בו כח להשתמש במפורסמות כלום כלל ולא להשיגם עד שאפילו הגלוי שבמפורסמות בגנות והוא גלוי הערוה לא היה זה מגונה אצלו ולא השיג גנותו וכאשר מרה ונטה אל תאוותיו הדמיוניות והנאות חושיו הגשמיות כמו שאמר כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים נענש בשלילת ההשגה ההיא השכלית וכו' ע"כ · והנכר עצמו רמז על זה באמרו אחר והדבק בדרכי הצדיקים במדות ובמעשים כי הם עזר בציור האמת ודבקות הלמידה וכו' ויש בתחלת שכתוב כאן וישובו כל כליו רצוני לומר איברי האיש ההוא לא ישתמשו כלם וכו' והכוונה כי כל איבריו ישוגו במדרגה שלא ישתמשו כלם וכו' במעשים היותר שלמי' ובעתי' וכו' כנין לתת צדקה לעני בשעת דחקו בפני מאירו ובענין יושג בו התועלת בקלם · והמשל בזה כי יתן איש אל רעהו האביון כסף או כלי לשבור אוכל טוב יתנו אותם לו בדגן תירוש ויכבד כי קרוב הוא תועלתם : לשכל ההיול' וכו' כמבואר עטכו מאמר ה' סימן י"ב באמרו ר"ל שכל דומה להיולי אשר הוא דומה לאפס בפועל והוא כל דבר בכח ויהיו בו הצורות המושכלות וכו' והכוונה כי כמו שהחמר הראשון הוא בכח מוכן אל קבלת כל הצורות הטבעיות כן השכל ההיולי הוא בכח מוכן אל מול קבלת כל הצורות המושכלות · וכתוב הדר הוא (משלי כ"ז) שאול ואבדו לא תשבענה ועיני האדם לא תשבענה על פי ביאור הרלב"ג עליו באמרו כי החמר שהוא סבת ההפסד לא ישבע בלבישתו הצורות כי תמיד יבקש צורות אחרות וכו' וכן עיני לב האד' לא תשבענה מהמושכלות ובזה ביאר סוד עמוק מענין השכל ההיולני כי כמו שההיולי ערום מצד עצמו מהצורות ולו כח על קבולם כלם כן וכו' עד שיחס ההיולי אל הצורות הוא יחס השכל ההיולאני אל המושכלות · ע"כ משתמש בהם טרם הוצאתו לידי שלמות בכח או ישתמש האדם

באברי

והיה מטיב פעם וחוטא פעמים וזה מטיב תמיד ׳ והמדרגה הזאת היא תכלית ההגעה המקווה לאדם השלם אחרי אשר תשוב נפשו מטוהרה מן הספיקו׳ מבינה החכמות על אמתתם ותשוב כאלו היא מלאך ותשוב גם במדה המלאכותית הנפרדת מן הגופות והיא מדרגת השכל הפועל והוא מלאך מדרגתו למטה מן המלאך ד ממונה בגלגל הירח והם שכלים מופשטים מחומרים לא מחמר קדומים עם הסיבה הראשונה ואינם יראים הכליון לעולם ותשוב נפש האד׳ השלם והשכל ההוא הפועל דבר אחד ולא יחוש לכליון גופו ואיבריו מפני ששב הוא ואיתו דבר אחד ונחה נפשו בחיים מפני ששב בכת הרמ״ס ואסקלביו׳ וסק״ראט ואפלטון ואר״יסטו כי הוא והם וכל מי שעלה ע׳ מדרגתם והשכל׳ הפועל דבר אחד עומד לעד וזהו אשר יכוונה ברצון האלהים על דרך העברה או על דרך הקירוב ׳ רדפהו ובקש ידיעת אמיתת הדברי׳

כאברי גופו בכח עת היותם בלתי מורגלים ומוכנים אל קבלת רצויו של שכל כי לא קבלו עדיין מרותו וממשלתו עליהם להיותו שורר בבית׳ להטות׳ש כל אשר יחפוץ וצדיין צריכים הם לשובלת בהיותם אל שלמות הפועל׳ אמנם בהגשא חיות השכל מעל הארץ ינשאו האברים לעמתו בלכתו ילכו ובעמדו יעמודו כי רוח החיה באופני תנועותיהם ׳ ובהגיע תור השלמות הזה סר כל הכח מעליהם וה׳אתם ובשכלם אל ימרודו ׳ ואלה הדברים מגד מה יתכנו ואוכיך תשמעגה כי המלין ביכותם באמר׳ בשם הנפש המשכלת ׳ ואף כי שמו אותי בבו׳שפע׳אבי רוא׳ שפע שבא רבין ממלא כל גדותי יספיק ברוחב שיעורו לעבו׳ מאבי לזולתי מסכחו׳בשכבי׳ש׳י עד סרגילי גויתי גם הוא הקרו׳ אל ביתי במכסת נפשות לבלתי השתמש במושגיהם או לעשות כל מלאכה כי אם שפך בם שכל להעזר בסגלתה ׳ לכלם חלקתי מכבודי איש לפי אכלו ובכרדי הודי שתבשמו וגם שמו בכליהם וכו׳ ע״כ ׳ והמורם גם הוא סוף פרק ע״ב מהחלק הראשון בדרו כתן ריאו לאמר כי כמו שהמלך העליון במסיבו הוא נפרד מכל חלקי העולם ׳ ואף גם זאת הכהגתו ית׳ והשגחתו מחוברים לעולם בכללו חבור בעלם וכו׳ ׳ כן השכל הבקבה שנאצל לאד׳ הוא נבדל מן הגוף הבדל אמתי והוא שופע עליו ע״כ ׳ ועל השפע הזה המתפשט על חלקי הגוף כוון הרא״בע באמרו פרשת משפטים על פסוק ועבדתם את ה׳ אלקיכם וברך וגו׳ ׳ ובהתאמן בבשמה יתאמן כח השומר הגוף שיקבל האד׳ מן השמים והוא הכק׳תולדת ע״כ׳ וכ״א בשמטו חמשת המלות הללו טרם הוצאתו לידי שלמות בכח ותהיה הבוכה לפי זה יותר פשוטה ומבוארת : אחרי אשר תשוב נפשו מטוהרה מן הספקות מבינה החכמות וכו׳ ׳ ר״ל שבהיותה מבינה החכמו׳ על אמתתן אז תשוב נפשו מטוהר׳ מן הספקות׳ ותשוב גם במדה המלאכותית וכו׳ ׳ לא זו בלבד שתשוב

נפשו להיותה כמלאך על צד הדמיון בדרך רחוקה ׳ אבל תשוב ג״כ במדה ובמדרגה המלאכיית עצמה מצד דבקותה עם השכל הפועל באמרו למעלה ידבק בו שכלו הנפעל דבקות התאחדות עד שיראה וכו׳ ׳ וכיוצא בו ברביעי סימן י״ג ונחה נפשו בחיים וכו׳ ׳ ביאר כי עוד בחיים חייתו תנוח נפשו בחשבו שכבר שב בבת הרמס וכו׳ הרמס בספר השב האפוד ׳ פ׳ ט״ו ׳ עדות באמנם מתמר׳ ועולה על השב׳כתוב בספר תולדו׳ החכמי׳ כי לפי דעת׳ הרמס הוא חנוך הקדמון׳ אשר הביא תורות מתחלפות כפי משפטי אלקי הארצות וקבע חג בראשי חדשים על פי ראיי׳ הלבנה והיה מפורסם שלמותו בימים ההם וביחוד בחכמת האלקות כי על כן נאמר עליו ויתהלך חנוך את האלקי׳ וגו׳ : כי הוא והם עיין במאמר החמישי סי׳ י״ד : על דרך הקירוב כי להיו׳ השלמת עצמו של אדם מוטלת עליו חובה היא תקרא רצונו של מקום כי קרוב הוא ליחס אליו ית׳ כל דבר ראוי והגון מצד עצמו ׳ ויותר נכון לפרשו על דרך מאמר הישמעאלי סי׳ ה׳ ואם יראה ממנו (ר״ל מן הנשמות) שום דבר בדבריכו כפרשהו ובאמר כי הוא דרך העברה וקירוב לשכלנו ע״כ ׳ ועכייכו כי באמרנו עין ה׳ יד ה׳ ודומיהם המורים גשמו׳ באמר שדברה תורה כלשון בני אדם לשבר את האזן ׳ אף כאן יאמר ברצון אלקים שהוא לקרב אל שכלנו דבר ההשתלשלות מאתו ית׳ על דרך המשך המעשים מרצונו של אדם ׳ לשבר את האזן ׳ רדפהו ובקש ידיעת אמתת הדברים וכו׳ כי זה הוא עקר ההצלחה אבל הפילוסוף ואין כשרון המעשה כדרש מפאת עצמו רק מצד היותו עוזר לשלמות המדע ובאמרו ברביעי סי׳ י״ט ׳ אבל מה שאמרתי לך הוא שרש אמונתם כי תכלית ההצלחה לאדם איננה כי אם המדע העיוני וכו׳ וזה לא יתכן עם עסקי התפלה על כן הם רואי׳ שיפרשו מהממון והגדולה וההנאה וכו׳ ע״ב ׳ והוא דבר הפילוסוף בכאן כי הם

עוד

עד שישו' שכלך פועל לא נפעל והדבק בדרכי הצדיקים במדות ובמעשים כי הם עזר בציור האמת ודבקות הלמידה וההדמות לשכל ההוא הפועל ותכף לזה תעלה בידך מדת ההסתפקות והשפלות והכניעה וכל מדה

עזר בציור האמת וכו': פועל לא נפעל · בעלותו למדרג' השכל הפועל ושורו מבחינותו הקודם: הדבק בדרכי הצדיקים· שעיר הפילוסוף ממזרח ספר המדות בראשי' החמישי ממנו שם ישבח שבחי צדק · יקראהו לרגלו מעלת המעלות כתר עולה על נכיחן באמרו שהצדק מעלה תמימה כוללת כל המעלו' וכמו שזכר גם בעל העקידה שער ז' · על כן בא שלווי המדות בכל קריאתו · של צדק וקורא להם שם צדיקים· ויש בכלל דבריו שראוי להתחבר אל המעולים למען ילמד לשמור ולעשות פעולות הצדק ויוושר כדמותם כצלמם · וכבר כתבתי מזה זו אצלנו בכלל העיון להתחבר עם החכמים ולהתייחד עמהם ולהתמיד כישיבתן מאמר' ז"ל בספרי ולדבקה בו הדבק בחכמים ותלמידיהם: במדות ובמעשים · המדה היא הקנין שמתחזק בנפשו של אדם לאחוזת כחלה מרוב הרגל הפעולה · והמעשה הוא הפועל היוצא ונמשך הימנו: כי הם עזר וכו' · על כן יאמרו המושלים כי תכנה ותכונן נפשו של אדם להיותה מעין ומכין לשבת המושכלות · כשתשבע בבחינות המדות המעולות הממרקות ומזככות אותה מכל טינוף ולכלוך לדמיון המראה שצריך להעביר חלודה מעל פניה ולהסיר כתמיה לשיורשמו בה הצורות המושמות לנגדה: וכך היה אומר אבוקרט"י שהגופות הבלתי נקיים וממורקי' כל מה שתוסיף לזונם תוסיף ברעתם· וכן קיימו וקבלו היהודים מאמר חז"ל כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימ' · ואמרת החכם שלמה צרפתהו באמרו שמעו מוסר וחכמו ואל תפרעו כפי הפי' אשר הסכימו עליו בעל העקידה והעמנואל שאמר מוסר על תקון המדות · וחכמו על שלמות המושכלות · ואל תפרעו אזהרה לבלתי שנות סדרם למפרע · והכונה למען אשר לא יקרב איש זר לאכול מן הקדשים בעיון בלתי אם הורגל באכילת חולין בטהרה עם נטילת ידים בחלק המעשים: ודבקות הלמידה וכו' · מלבד העזר בציור האמת אשר יעלה לו מתקון מדותיו יתכן לו ג"כ להתמי' העיון כי תאוותיו לא יכידוהו ולא יפסיקו עיונו בנטותו אנה ואנה כפי מה שזכרנו למעלה מטעם המורה ובכן יכנס שיעור כל הפתחים בבינה וידבק בשכל הפועל כאמור: ותכף לזה וכו' · ר"ל תכף לדבקותך בדרכי הצדיקי' הנזכרים בהשתדלך בכל עוז להתנהל אות' לנפשך יעלה בידך קנין כל מדה מעולה·

לא תיגע להעשיר בשלמות המדו' שהם כאשר מבינתך לא תחדל לשים דעתך עליהן בכל לבבך ובכל נפשך ובא הלשון הזה ע"ד אמרם ז"ל ע'כיצד מברכין אמר אביי תכף לריח טוב ברכה שנאמר כל הנשמה תהלל יה איזה הוא דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו הוי אומר זה הריח · אמר אביי אף אנן נמי תנינא תכף לתלמידי חכמי' ברכה במעשה ידיהם שנא' ויברכני ה' בגללך · עכ' · כי התייחסות הריח עם תלמידי חכמים הוא להיות הריח מתפשט במהרה מצד דקותו של פנימיו' כנחו' הנפשיות ועל דרך זה יתגלגל התועלת מצד חברת תלמידי חכמים למתחברים אליהם במעט מן הזמן · וכבר משלו משל למה הדבר דומה לנכנס לחנותו של בשם אעפ"י שלא לקח כלום מכל מקום ריח טוב קלט והוציא עמו: מדת ההסתפקות וכו' · טעם בחירתו בזכרון של השתים מבין כל שאר המעלות המדותיו' כי מאשר היו כחות ביתו של אדם · טבעית · חיונית · ומשכלת · הנקראות בשם נפש · רוח · נשמה · והשתים הראשונות הן הנה היו אשר המעלות המדותיות תבאנה אל קרבנה · זכר מדת ההסתפקות המתקנת נפשו של אדם בענייני המאכל והמשתה והמשגל לבל יבאו חוץ לתחומ' · ומדת השפלו' והכניעה להסיר אדם מגאה וגאון והיא כפולה בשמות ע"ד מאד מאד הוי שפל רוח · וכמו שהיא כפולה אלו כוונות בשלישי סי' ז' באמרו כי אנחנו יודעים שהענוה טובה ומוסר הנפש בכניעה ובשפלות טובה: עכ' · והיא היתה אם כל יתר המעלות המתקנות הרוח החיוני שנוטה מטבעו להשתרר על זולת גם השתרר וכמאמר הכתוב אל תבהל ברוחך לכעוס כפי מה שכתב שם הראב"ע · גם כפ' משפטים אבל ועבדתם את ה' אלקיכם וברך וגו' · ויתרון השבח מדה זו על חברותיה יתבאר לנו ממאמר שלמה (משלי ו') שש הנה שנא ה' ושבע תועבת נפשו עינים רמות וגו' כי היא היתה לראש פינת המדות הנמאסות והמתועבות אצלו ית' · ומידיעת ההפכים נשכילה בדרך תמים כי השפלות מעלה רמה ונשגבה· וכבר אמרו ז"ל על המהלך בקומה זקופה שהוא כאילו דוחק רגלי שכינה · והתורה לא מנאה בשבחי משה רבינו ע"ה מעלה יפה הימנ' באמרה והאיש משה ענו מאד · ודברי פי חכם חן (משלי טו') יראת ה' מוסר חכמה ולפני כבוד ענוה · ירנה כי מוסר המדות המעולות אשר לכן דין קדימה של העיון בחכמה

מעולה עם הדר גדולה שמרוממים לשבח׳ כ״א רוממות והשבח הראשונה לא כדי שיחנך רצונו ור״א להסיר מעליך קצפו אבל בעבו׳ ההדמות אל השכל הפועל בבחינת האמת וספור כל דבר במה שהוא ראוי לו ודעתו כאשר הוא ואלה הם ממדות השכל וכאשר תהיה על התכונה הזאת מן האמונה אל תחוש על אי זה תורה תהיה ובאי זה דת ובאי זה מעשה ובאי זה דבור ובאי זה לשון אתה או בדרת

ראוי שיעלה תיקונו ביראת שמים על משפטי התורה לא על פי הנהגתו אצל הפילוסופים · ומדת הענוה היא האבן הראשה שראוי לשומה לראש פנת כל יתר המדות המשובחות כי זו היא המכובדת המכבדת את שכניות ואחרים רעותיה מובאות בשמחות וגיל · ובא הכתוב הזה ע״ד אז״ל מה שעשתה חכמה עטרה לראשה עשתה ענוה עקב לסולייתה · מיוסדים דברים על אדני פז הכתובים ראשית חכמה יראת ה׳ · עקב ענוה יראת ה׳ · כמו שהוא נודע ונגלוי לכל עיני · ואל תתן דופי בביאורנו על זה ממה שתמכת כתו׳ לאריכטו׳

סוף מאמר ראשון מספר המדות כי אין להכיח מעלה אנושית בנפש הטבעי׳ הנומחת להיותה בלתי נשמעת אל השכלית כי גם אנחנו לא עלתה כזאת על דעתנו רק שהכח המתעורר יתוקן גם בדברים המניעים לתשוקתו בענייני הנומחת כאבילם · שתיה · ומשגל · ואין הדברים הללו נכנסים בתחום דברי הפילוסוף כמו ליקח מכל אשר להם מחוט ועד שרוך נעל · או באמור שהשפלות כנגד הכח התאווני · והכניעה כנגד הרגזני והם שני חלקי הכח המתעורר המוכרי׳ לארסטו׳ בשלישי מספר הנפש כי שם שם לו חק התאווני לומר ארדוף אשיג מבוקשי׳ ומשפט הרגזני להתרומ׳ ולהתגב׳ כנגד המעיק ולהתחזק עליו להנקם ממנו האום בלבנו אריך חרפי תורישהו ידיי והוא כח הנכודה שזכר המור׳ בשני ראש׳ פרק נ״א באמרו שזה הכח בכחות הנפשיות הוא אצלו כדמות הכח הדוחה בכחות הטבעיות · והחבר בחמישי סימן י״ב קרא לתאווני כוסף ולרגזני כועס · וכן יתבאר דברו באמרו שם סי׳ י׳ ואיננו נותן לכח הכעס רצונו ולא לכח התאוה רצונו׳ על שני חלקי המתעורר הללו · והנכון העולה על נכון אצל דעתי שאמר שפלות · עם אנשים · וכניעה · עם אלקים ע״ד הראית כי נכנע אחאב מלפני ועד מוכיח על זה אמרו אח״ב לעניין הכניעה לרומם זלשבח וכו׳ כמו שיבא׳ · או השפלות והכניעה שניהם לאלקים על דרך אמרו בשני סי׳ מ״ו התקרבות הקרב׳ הוא השפלות והכניעה׳ וכוונתו שם לאלקים כמו שיתבאר · וכבן כבר שננו לראשית דברנו לבאר הנפל על הפלגת השפלות · אלא שנתרוממה לכבוד מלכות שמים. עם הגדלה שמרוממי׳

למכה וכו׳ · ר״ל שאף גם זאת יתעלה בידך מכל דבקותך בדרכי הנדיקים שנגד לא רומס השבח הראשונה כמו שהם מגדילים ומרוממים · ויש בזה כוונה אחרת שכתוב בה עם רוממות השבח וכו׳ · והגובה מבוארת לא כדי שיחנך רצונו וכו׳ : אבל בעבו׳ וכו׳ · כיוצא בו הזוכר ברביעי סי׳ י״ג י״ט · והכוונ׳ כי כל אלה המעשים המעולי׳ לא יוסקבו מכד עצמם · רק כאשר הם סומכים ידיו של אדם אל הגעת ההדמות לשכל הפועל בידיע׳ אמתת כל דבר על טבעו כמו שקד׳ וזה ובפו׳ כל דבר וכו׳ · דומה למה שהוזכר ברביעי סי׳ י״ג כי הפילוסוף איננו מבקש שלא שיספרהו על אמתתו כאשר הוא מבקש שיספר הארץ (על הדמיון) שהיא במרכז הגלגל הגדול וכו׳ ע״כ : ודעתו כאשר הוא · להבין ולהשכיל אמתתו של דבר כמו שהוא חוץ לנפש והוא לתשלום ביאור מה שקדם : ואלה הם ממדות השכל · לא מסוג המדות הנזכרות שהם לתיקון הכח המתעורר בחלקי הנפש והרוח · כי אמנם אלה הם מסוג המדות השכליות לתקון שלימות הנשמה שהוא העקר המכוון אצל הפילוסוף כאמור : מן האמונה · כבר כתבנו כי שם אמונה יאות לכל אשר יקיימהו אדם בדעתו · והנה נכלל בזה מה שיקיימהו הפילוסוף בסברתו העיונית · על איזה תורה אשר יחשב בה שהיא אלקית · ובאיזה דת · טבעית או נימוסית ושבה דת ותורה יורו בכאן על חלק המעשי · כי העיוני כבר נכלל בשם אמונה · ובאיזה מעשה היא הפעולה היוצאת לחוץ כי התורה והדת יורו על הסדור המיוחד בנפש לגמור מלאכתו על פיו בהרפו מחשבה למעשה : ובא זה דבור · לשבח ולפאר ולרומם השבח הראשונה לא תצטרך בזה לסדור דברי׳ מיוחדים ומוגבלי׳ : ובאיזה לשון · כי אין מעלה ויתרון אצל הפילוסוף ללשון אחד על זולתו כמו שחוייב אצל החבר (מאמר ד׳ סימן כ״ה) לשום מעלה ויתרון ללשון הקדש · ושם כאמר שהמלאכים חוששין לה ומרגישים מזולתה מהלשונות · והנה כלל הנה סוגי כל עניני האדם אצל מעשהו · במחשבה · בדבור · ובמעשה · כי באמרו על איזו תורה ובאיזה דת נכללה המחשבה לפעול ולעשות · ובאמרו ובאיזה מעשה · נכלל המעשה עצמו היוצא לחוץ · ובאמרו ובאיזה דבור ובאיזה לשון אתה · הרי

סדבור

לעצמך דת לעניין הכניעה ולרומם ולשבח ולהנהגת מדותיך וביתיך ואנשי מדינתך אם הם סומכים כ"א הסמוכים עליך ושומעים אליך או קח לך לדת הנימוסים השכליים אשר חברו הפילוסופים ושים מגמתך וכונתך זוך נפשך וכללו של דבר בקש זוך הלב באי זה אופן שיתכן לך אחרי אשר תבין כללי החכמות על אמתת ואז תגיע אל בקשתך ר"ל הדבק ברוחני נ"א הדביקה ברוחני ההוא ר"ל השכל הפועל

הדבור אמור: לעניין הכניעה· שהיא אבן לפנה אל יתר מעלות המדות לשלמות החיוניות· והשמיט זכרון ההסתפקות שהיא לתקון הנפש הטבעי' במאכל משתה ומשגל· כי נחר לשון ערומי' דרך מוסר המלכות לבלתי הרבות דברים בעניני חוש המישוש חרפה היא לנו פן יראה כחושד במלך שיהיה צריך מאד לתקונו הם כי לא להזכיר· ודי בזכרונו פעם אחת דרך גלגול דבריו באמרו ותכף לזה תעלה בידך מדת ההסתפקות וכו' כי מקום הונח לו שם להוסיף זה בלשונו כלאחר יד כאילו היתה מדה זו עולה מאליה אמנם בבא לדבר אתו דרך עצה טובה או בדה לעצמך דת לענין הכניעה וכו' נזהר בלשונו מאד בחכמה ודעת· והנה אם השפלות והכניעה הם דבר אחד בעצמו וזכירתם למעלה ברובים גם יחד היתה להורות על הפלגת השפלות הן עתה לא הוטלה עלינו חובת הדרישה מפני מה לא הזכיר כאן השפלות כי שני השמו' על דבר אחד באמרו· ולהערת הפלגתו די לו במוזכר למעלה· אך אם השפלות והכניעה הם שני דברים כמו שזכרנו· ראוי לבקש טעם מפני מה השמיט הנה זכרון האחד מהיה· ואפשר שנאמר כי די לו בזכירת הכניעה להיותה כנגד הרגזני המתאזר חיל למלחמה להרים מכשול מדרך התאוני שלא יגבר ממנו את אשר יזם לעשות כאשר דברנו· וגם לפי הביאור שזכרנו שם אשר עליו שקטה דעתנו תהיה הכניעה לאלקים· והוא מה שסמך אליו לרומם ולשבח· ואפשר שהשמיט זכרון השפלות כי אין לבא אל שער המלך בענת השפלת עצמו אבל בכי אדם כי אמנם ראוי לו שינהוג בשיאות אבלם לתועלת הרבי' ועל זאת לא שבחו ידידי' זה שלא הקפי' שאול על כבודו· כאמר"ז"ל פ"ק דיומא אמר רב יהוד' אמ' רב מפני מה נענש שאול מפני שמחל על כבודו שנ' ובני בליעל אמרו מה יושיענו זה ויבזוהו· וכתיב ויעל נחש העמוני· ע"כ ועל כן תפש עליו הנביא באמרו הלא אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה כמו שכתב החכם ספירנו פ' חקת והנה להיות השפלות בלתי נאות אל המלך לא יעצו הפילוסוף על אודותיו· אחרי כן כלל כל המדות באמרו ולהנהיג מדותיך וכו'· כי בדר

ההנהגות הוא מונח· הנהגת עצמו· ביתו· ומדינתו· כסדרן הכתוב בפרשת דוד עם נבל ואתה שלו' וביתך שלום וכל אשר לך שלום: זוך נפשך וכו' כוון לפי הנראה שתכלית כל המדות והמעשים תהיה טהרת הנפש המשכלת לא המעשי' עצמם אשר אין לפלוסוף בהם חפץ כמו שזכרנו· והוא עצמו מה שהונח ראשונה באמרו והמדרגה הזאת היא תכלית ההנעה וכו' אחרי אשר תשוב נפשו מטוהרת מן הספיקות מבינה החכמות על אמיתתם ותשוב וכו'· שהורה בזה כי טהרת הנפש תלויה ועומדת בהבנת החכמות· אף כאן נעץ סופו בתחילתו· וקבע מסמרות בדבריו הראשונים באמרו וכללו של דבר בקש זוך הלב וכו' אחרי אשר תבין כללי החכמות על אמתתם ואז תגיע וכו' עניינו לומר כי זוך הלב יושג עם הבנת כללי החכמות· וכן בן בדברים הנקפין באמירתו הנזכרת· אפס כי עוד שתוף השם אשר יקרה לפי ביאור זה בין זוך הנפש המוזכר הנה לנפש וכח המוזכרת סי' ב' בדברי המלך כמו שיבא· על כן שבתי אני וראה שכוון אל זוך הנפש והלב במעלות המדותיות או התוריות אשר בהן תודכך נפשו של אדם כראי מוצק ממורק ומלוטש מחלאת הפחתיו ותהא תכונתו בריאה לתכלית הטוב והיש' והכונה נמשכת לאמרו וכאשר תהיה על התכונה הזאת מן האמור' אל תחוש על איזו תורה וכו' או קח לך לדת וכו'· כי אמנם אין לך בזה זולתי שתשים מגמתך וכונתך זוך נפשך במדות המעולות המונגלות באיזו תורה ובאיזה דת שיהיה כאמור ולא תשא פני מעשה מיוחד פרטי מזולתו ובלבד שיגיע לך זוך נפשך וטוהר כונתך בקשוט המדות המשובחות כמדובר וזהו שחתם דבריו לאמר וכללו של דבר בקש זוך הלב באיזה אופן שיתכן לך ר"ל באיזו תורה ובאיזו דת שיהיה כמו שקדם אך שיהיה זה אפל· ולמוד החכמות עקר וז"א אחרי אשר תבין כללי החכמות וכו' כי כבר הודעתיך שאין המעשה נחשב אצל הפילוסוף מפאת עצמותו רק על אחד מן הפנים שזכרנו למעלה אצל אמרו ולא ישתמשו בהם אלא במעשים היותר שלמים וכו'· ויהיה אמרו אז תגיע אל בקשתך וכו' מוסב בענם וראשו' ש הבנת כללי החכמו'

על אמתתן אשר בהם לבדם שם חלקו של פילוסוף המשכלו בריאה בהכלל לפי מחשבתו והנה זה הביאור שכים מאד לתשובת המלך בכשבות כמו שיבא ועל כן אחזתיו ולא ארפנו: ואפשר שינבא וכו' וכמו שכתב המור' בשם הפילוסופים בשני פ' ל"ב · ולפי הנראה ענין נבואה זו אצלם היא מתחלף ממה שזכר הרמב"ן פ' ראה על כי יקום בקרבך נביא וגו' ז"ל יתכן שירמוז הכתוב למה שהוא אמת כי בנפשות בקצת אנשים כח נבואי ידעו בו עתידות לא ידע האיש מאין יבא לו אבל יתבודד ותבא בו רוח לאמר ככה יהיה לעתיד לבא בדבר פלוני ויקראו לו הפילוסופים כהין ולא ידעו סבת הדבר אך הדבר באמת לעיני רואים · אולי שנפש נחוצה (נ"א נחודה) תדבק בשכל הנבדל תתכוין בו · והאיש שזה יקרא נביא כי מתנבא הוא · ועל כן יבא האות והמופת אשר יאמר · ע"כ · והלא זה ענין הכח המשער שכתב המורה בשני פ' ל"ח באמרו שהוא נמצא בכל האנשים ויתחלף במעט וברב וכל שכן בעניינים אשר לאדם בהם השגחה גדולה ומחשבתו משוטטת בהם עד שאתה תמצא בענין שפלוני כבר אמר כך או עשה כך בעניין הפלוני ויהיה העניין כך ותמצא מבני אדם מי שדמיונו ומשערו חזק מאד נכון עד שאפשר שכל אשר ידמה היותו יהיה כמו שידמה או יהיה קצתו · ובכח זה רבות מעניינים רבים קודמים ומתאחרים ושווים אלא שמכח זה המשער יעבור השכל על ההקדמו' שהם כולם ויוליד מהם בזמן מועט עד שיחשב שזה בלא זמן: ובזה הכח יגידו קצת בני אדם עתידות עצומות

ואפשר שינבא אותך ויודיעך העתידות בחלומות אמתיים ומראות נאמנות:

וכו' · ע"כ · והוא מה שכוון אליו הרשב"א בפירושו לישעיהו סימן י"ד על מפר אותות בדים כי בדים הנגזרת בדד כי יש כשואין שיש להם כח להתבודד ואומרים כן יהיה לא בדרך חכמה ע"כ · ועל הכח הזה דבר הרשב"א בתשובותיו סימן תקמ"ח · אמנם הנבואה המוזכרת הנה בדברי הפילוסוף יעלו אליה לפי דעתו במעלות החכמה · והנה זאת לא זאת · אמנם בעל העקידה פ' וירא שער י"ט כתב כי הפילוסופים הם דור מה רמו עיניו ביחסם לעצמם גדולות ונפלאות מהם עם היותם בלתי רואים · ואלה קצות דרכיו על ככה אמנם קצת הפילוסופים הקדמונים שגזרו על מציאות הנבואה הנז' הם תארוה לפי דעתם ושמו מדתה משוערת למדתם וזה כי האדם הנכון המכריע על צד היותר נאות במעשים השכליים אשר אל הדברים האפשריים יקרא אצלם נביא בענין שההנהגה וכשיתיישר במעלות השכליות אל השגת המושכלות והידיעות בעניינים ההכרחיים יקרא להם נביא בהשכלה ולזה כאשר יעלה חכם מהם בלמוד מהדקדוק אל ההגיון וממנו אל ההנדסה והתשבורת ומשם אל חכמת התכונה וממנה אל הטבעית ומשם יעלה אל מה שיקרא אצלם החכמה האלהית כבר יחשב האיש ההוא אצלם שעלה אל הר ה' ושעמד במקום קדשו וכאשר נתקיים להם ביור אלו העיונים שהשיגום ובפרט בעניינים האלהיים כשעלו בידם עיונים דקים דמיוניים חשבום לאמתיים כבר ויאמרו שראו מראות אלהים ושבמחזה שדי חזו כל אם שהושג להם מהעיון וכו' ע"כ ·

אמר הכוזרי רואה אני דבריך נכוחים ומספיקים אך אינם מפיקים לשאלתי מפני שאני יודע בעצמי כי נפשי זכה ומעשי ישרים לרצון הבורא ועם כל זה היתה תשובתי כי המעשה הזה איננו נרצה אף על פי שהכונה רצויה ואין ספק שיש מעשה שהוא נרצה בעצמותו לא כפי

סימן ב רואה אני דבריך וכו׳ הדברי׳ יוכיחו כי היה תחלה שאלת המלך מאת הפילוסוף בקודמ׳ חלום חלמ׳ זה כך וכך ופותר אין אותו בהגבלת מעשי אשר תתרצה בם אל הבורא ית׳ כפי הוראתו של חלום הנשנה עלי פעמים רבות׳ ועתה הגיד׳ לי איכה תרע׳ איכה תרבין אמונתך בדברים אלו · או יאיר הפילוסוף את פני תשובתו אליו בהודיעו מה יהיה משפט הפילוסופי׳ ומעשיהם כי מנהגם השכל וידוע בפנים וראשונה ובטפל לזה נדקס כשמש כזיך לנס וכונתם באיזה אופן שיתכן להם על פי תורה או דת אשר יבחרו כי זה או זה יכשר ואל מקום שתפול ענת המעשה שם יהא דליכא ברירה · והעלה בדבריו כי אין ליחס רצון לבורא זולתי דרך העברה · ובכן לא יהיה שם מעשה מיוחד ברכה בעצמותו רק מדות מעולות ומעשי׳ אותי׳ בזכות נפש וכונה טהורה על איזה אופן שיודמנו לעיר ביור באמת ודבקות הלמידה זולת זה כפי הבחינות שזכרנו למעלה · ותחת בכפי דבריו תחשה כונתו להשית המלך ליאש את לבו מן החלום ולהריחו מבקשת מעשה באות כנחר בעצמו בהוראת החלום באמרו כונתך רצויה אצל הבורא אבל מעשיך איכם רצויי׳ כי אמר החלומות שוא ידברו בבאם מסבה מקרית · ואולי הדמיונות אשר שם מראשותיו החליאוהו ועם השנות החלום פעמים רבות · עד בדק אמתתו לא ישוב משפט כי הכל שב אכלו אל סבה אחת שיא מחשבתו של מלך המושמת על זה תמיד לנוכח פניו ותקראכ׳ אתו באלה אשר ילדו לו סעיפיו בחזיונות לילה · על דרך מה שהעיד בעצמו המלך באמרו לחבר סימן כ״א בכר עורת ענתי במה שעלה בדעתי ובמה שראיתיו בחלומי וכו׳ · ע״כ · אולם מדרך מוסר המלכות שהחיד זה תחת לשונו פן יראה כמטיל דופי בחזיונות רעיוניו של מלך · וגם אחרי כן בנא אליו תשובתו על ככה היתה שתיקתו יפה לו מדבורו כי לא הוסיף דבר אליו עוד כדבר הזה · ויהי כשמוע המלך את אשר מנא הפילוסוף מענה בפיהו · כמסתיר פניו מכוונתו בבטול החלום על פי דרכו המכרעת · החזיק בתומו בדיק כי ישרה נפשו בו ובא יוכיחו יחיה כי כפי דברי החלום לכל דבריו ולכל משפטיו המורים בלי ספק שיש שם מעשה רצה בעצמותו לכוונת פני הפילוסוף כיון שיבא והטעת עקלקלותיו ויפנה לבו מהאמין בחלום השנה עד כמה פעמים במדובר · אין זה כי אם עקש ופתלתול והנה שלש הוא כוטל על סתירת דעת הפילוסו׳ · האחת מצד חלומו אשר לא יוכח עמו מקום לסברתו · הב׳ מצד שהתנגדות העומד כנגדו ממה שהוסכ׳ עליו אצל הכל׳ והג׳ על כי אין לפילוסופי׳ חלק ונחלה במדרגות הנבואה והחלומות הנאמני׳ עם היותם לפי סברתם קרובים מאד להדבק בשכל הפועל המגלא והמודיע בחלומות אמתיים כמוזכר בסוף הקודמת · ומשלשת הטענות יוכללו השתים בפסקא זו · והשלישית בסי׳ ד׳ · ופתח דבריו ישא את פניו אל הפילוסוף וישם לו שלום לתת לו פאר על דבריו המיוסדי׳ על אדני חכמה ודעת׳ מה שלא עשה כן לפרסי ולישמעאלי באמ׳ סי׳ ה׳ אין בכאן מקו׳ לסברא אך הסברא מרחקת וכו׳ ובסי׳ ו׳ מי שרוכים ליסר אותו בדבר האלקים וכו׳ צריך לברר אבלו וכו׳ · ובסי׳ ח׳ אין הדעת נוטה להודות וכו׳ · על כן יצא לקראתו לשחר פניו ויאמר לו רואה אני דבריך נכוחים ומספיקים ראיה עם פני הראות מצד עצמם כפי מה שיביא אליו העיון הפילוסופי · כי הן גרשת את האדם היום מעל פני אדמת עפר המדות המגונות · קנית כליותיו ולבו וכל דרכיו הסכנת והרגלת להאיר ברותיו אל מול פני מנורת המעלות המדעיות ומפניו ית׳ יסתר חלקיות הדברים גם אהבה גם שנאה איננו יודע לפי סברתך והשגת מתואריו כל כונה ורצון וביונא בהם מן הדומה לביצור · כונה מאתך להשניא פעלו ליתרון מעלה ורוממות · וכל דבריך אלה נכוחים הם וישרים למוצאי דעת ההקשה השכלית · אבל מה אעשה ואני שכשמים נזר עלי בחלום חזיון לילה (כי נכון הוא בלי ספק על השנותו פעמים רבות כאמור) לבקש את המעשה הרצוי · והנה לא יפיקו דבריך לשאלתי אשר שבות ליאש גם את לבי מבקשת מעשה נרצה בעצמותו מפני שאני יודע בעצמי כי נפשי זכה בכונה טהורה ובייושר לבב ומעשי ישרים לרצון הבורא אם על צד הקירוב לפי דעתך ואם לרצון הבורא ממש כפי בטיית דעתי · והנה השויתי פנימי לאיזון בצרוף טוב מחשבה לשלמות מעשה · ובכן השגתי זך הנפש והלב אשר זכרת בקודמת · לא נפל דבר מכל דברך הטוב בכשרון המעשה בכלל · ועם כל זה היתה תשובתי בחלומי

המחשבות ואם איננו כן מה לפרס ולישמעאל שחלקו היישוב נלחמים זה בזה וכל אחד מהם זכה נפשו וכונתו לאלהים ונבדל ונפרש וצם ומתפלל והולך ומגמתו להרוג את חבירו והוא מאמין שהריגתו צדקה גדולה וקורבה אל הבורא ית' וכל אחד מאמין כי הליכתו אל גן עדן והאמן לשניהם זה דבר שלא יתכן אצל השכל :

הבודק כי המעשה הזה איננו כרצוי אף על פי שהכוונה רצויה · ואין זה כי אם מאת האלקים גלוי דעת על היות מעשה כרצוי בעצמותו לרצון לפני האלקים אשר הודיעני כי עם היות כוונתי רצויה ונפשי זכה לעבדו ית' במעשה כרצוי אשר יבחר בו ויקריב אליו · הן קצרה ידי מעבדו במעשה באות מיוחד אשר בו יתרצה מלך אל אדוניו מלכו עליון · ואולם עם היות נפשי יגעה מן החכמות אשר הגעת עניינן לראש פנה בקודמת באמרך אמו' וכללו של דבר בקש זוך הלב באיזה אופן שיתכן לך אחרי אשר תבין כללי החכמות על אמתתן וכו' (כי אמנם יתאמת זה מתוך דברי החבר שיצטרך להודיעו בחכמה אפי' דברים ריקנין שנה) הלא שמעת כי לא נזכר בדברי החלו' שלמות החכמו' רק שהמעשה הזה איננו כרצוי אע"פי שהכוונה רצויה והחכמה אין תמצא שם ודאי בחסרון המעשה עקר גדול שהכל תלוי בו ושקר ענית לאמ' שאבקש זוך הלב באיזה אופן שיתכן לי · שהרי בעל החלום מעיד על זוך לבי ונפשי באמרו שכוונתי רצוי' ודרכי לא יתכנו אבל באמרו שמעשי אינם רצויים · ואם כן צריך לבקש זוך הלב באופן פרטי מיוחד מי יתן ואדענו · זאת מצאתי על דברתי מלכי צדק למען יצדק בדברו יזכה בשפטו שכר בא הבמתכונת ביכתך היא אם לא · ואתה קח לך בשמים ראש מפרדס חכמתך ורקח בטעמו מרקחת מעשה רוקח ממולח טהור קדש · והשבות אל לבבך כי לשון מספיקים שקדם בדבריו על הספקו' ראיה עם פני הראות כבר נשתמש בו החבר סימן י"ג באמרו ומהם מה שיספיקו גם דבר שתתישב הדעת עליו וכו' עכ"ל · והוא מלשון כתו' ישעיה סי' ב' ובילדי נכרים ישפיקו שהכונ' על הספיקם ראי' עם פני הראו' מן החכמו' הנכריו' זה פלוסופיות ודוגמת לשון הפקה מצינו לו גם כן בשלישי סימן כ"ב באמרו ויותר מפיקים לפשט התורה עכ"ל · והוא מלשון כתוב (תילים קמ"ד) מזוינו מלאים מפיקים מזן אל זן כפי תרגומו אוצרכיא מליין מספקן מן שתא לשתא · והוא עצמו מה שביאר עליו רש"י · יעויין שם · ומה שאמר והיתה תשובתי וכו' מורה על מה שזכרנו מקדימת מחשבתו בענין החלום טרם בואו וכמו שהעיד באמרו בי' נ"א כבר עוררת ענתי במה שעלה בדעתי ובמה שראיתיו בחלומי וכו' כי אמנם בערך קדימת מחשבתו בענין ההוא היה לו החלום אשר בא עליו במדרגת תשובה · ועל אודות החלום הנשנה פעמי' רבות אל המלך · לא נשתנה מי באר הפילוסוף הנזכר דרך המלך כלך לא נטה ימין ושמאל · כי עצתו תקום · הן מגד ששנותו כאמור והן מגד שראותו למלך במשפט יעמיד ארץ · כההיא דרבי יצחק · בזהר מקץ · אע"ג דאתמ' דלא אחזיין ליה לבר נש אלא כההו' דרגא דיליה · שאני למלכים דאחזיין לון מלין עלאין ומשניין מבני נשא אחרנין · כיון דמלכא עילאה על כל שאר אחרנין · כמה דאת אמר את אשר האלקים עושה הראה את פרעה · ודוגמתו בנ"ר פ' פ"ט מכל החלומות אין הבריות חולמין אלא חלומות המלכי' · מפני שכל העולם כלו הוא עכ"ל · והנה שמענו עד כה הטענה הראשונה על הפילוסוף אשר בה המלך דבר לו רדה משכרת היקשך · מעתה בא לו אל השנית באמרו · ואין ספק וכו' : ואם איננו כן וכו' וטענה זו מיוסדת על אדני הקדמה נצוחיית מורגלת אצל הפילוסוף · שהמוסכ' אצל הכל יגזור השכל על אמתתו · וכמו שהעיד עליו המורה בשני פ' י"ד באמרו ועוד על כל עדות הראיה במפורסם אצל האומו' כלה מן העולם אשר יחייב זה שהענין טבעי לא מוכח ולזה נפל' הסכמ' הכל עליו · ואמר אריסטו כל אנשי העולם ביארו בהתמדת השמים ועמידת וכו' עכ"ל · גם בעל העקידה כתב שער ל"ב פ' ויחי ז"ל ובכלל תקבל הסכמה מופתים באלה בקצת הדרושים כמו שכתב בחוקר פ' י"ג וזה מהמודות אמר כי הדבר המפורסם אשר יפרסמו אותו עמים רבים פעמים רבות לא יאבד אכל · והיא טעם מה שהקפיד שאול על המחוללות וכו' הכה שאול באלפיו וכו' עכ"ל · והנה אלה אשר חלקו ביניהם כל הישוב דעתם שוה בהסכמה על היות שם מעשה כרצה בעצמותו כי הנה כל אחד מהם נפשו זכה וכונתו לשמי' ונבדל מן העברות ונפרש כפי כחו מכל מעשה נתעב לפי מחשבתו וצם ומתפלל · שזה כלו מורה כי ישרה נפשו בו · ועם כל שלמותו ובחסרון מעשם כוללי' באו יבא רעהו וחקרו ויתגר בו מלחמה על בלי הסכים לו במעשהו ואין זה כי אם גלוי דעת מהם שיש שם מעשה מיוחד כרצה בעצמותו כי לולי זה לא היה נושא גוי אל גוי חרב נוקמת נקם ברית האל וכונת שניהם זכה במעשיהם כאותים לפי דרכם · ומלבד הכונה הלזו

הפשוטם

הפשוט' הנה מגיד אריכות דבריו בפועל ההריגה אמרתי אני בלבי כי את צדק סברתו ישפוט על כל המעשה שם כי עם היות כל אחד מהנוצרים משתדל בכשרון מעשה בכלל כמו שקדם מכל מקום יבחר לו גם כן מעשה מיוחד להתרצות בו לאלקיו והוא מעשה רחוק מאד מן השכל ולא ימצא שום דת ונימוס אשר לא יגנהו תכלי' הגנות הוא מעשה הריגת

היתה שומה כי ההקדמות הנכוחיות תשקלנה בפלס הרים נכוחים שלימי החכמה כהסכימם יחד כלם או רובם או המופלאים שבהם דין החכמה שהיא אשר שההקדמות ההן תיוחסנה אליה. ועתה בנדון זה נשלל כח ההקדמה הלקוחה מהסכמ' מרבית העם ההמוני. לפיו' שונר עמה כי הנה החכמים הפלוסופי' נועדו עברו יחדו להסכמ' מוחלט' וישימו לאל'

ג אמר הפילוסוף אין בדת הפילוסופים הריגת אדם מפני שמגמתם השכל:

איש את רעהו והוא מאמין שמעשה הריגה זו יחשב לו צדקה גדולה וכו' ועל כיוצא זה הוא מסכן בנפשו לבאת למלחמה על אויבו והנה אם לא היה זה אצלם מעשה נרצה בעצמותו א"ז שמקרה קרה להם על בחירתו ועל הדרך אשר הנית כדרך אלי לאמר א"ז תחוש על איזה תורה ונאיזה דת ונאיזה מעשה וכו'. אכנה היתה זאת שיבחרו להם יחד כלם מעשה נתעב כזה אשר יגנהו השכל ולא יוכל שאתו. ושעור הלשון נעשה כאומר ואם אינכו כן מה ראו על ככה ומה הגיע להן לשתי האומות המפורסמות אשר כל היישוב נכלל תחת ממשלתם להיותם נלחמים זה בזה וכו': והאמן לשניה' זה דבר שלא יתכן וכו'. שמא תאמר אם שני גוים בבטנך להיות דעתך סמוכה על הסכמתם ועליהם נשענת בטענתך עלי. הנה הגעת בזה אל מחוז חפצך ומצאת שמעשה הנאות אשר דרשת. ואתה קח לך משני מעשיהם הרצויים כי אין לך צורך להרהר ולחפש אחר זולתם. ולמה זה תשאל לשמי. לזה אשיב כי עם היותי נשען על הסכמת שניהם להוכיח ממנה שיש שם מעשה נרצה בעצמותו. כל זה איננו שוה לי להדבק בדרכיהם כי לא יתכן אצל השכל שיהיו שניהם כאחד טובים בהיות כל א' מהם סותר מעשה חבירו ואינך יודע איזה יכשר הזה או זה. וכאמרו בכל כיוצא בזה (ברביעי סי' כ"ב) ולא יתכן שיהיה האמת בשתי קצוות הסותר וכו' ע"כ. והיו הדברים האלה מתנשאים לצמת זה שיאמר סימן י' אני רואה שהם הטענה והראיה לכל בעל דת וכו' ע"כ. כי אמנם להאמין לשניהם במה שינגדו זה לזה הוא הדבר אשר לא יתכן אצל השכל. אבל להאמין לשניהם במה שיסכימו יחד הוא נכון וקיים ישר ונאמן:

סימן ג

אין בדת הפילוסופים וכו' ר"ל משפטך אשר חרצת על צדקת הדבר המוסכם אצל רבים. שלא כה דרך אמת וברור כשלא יחלוקו החכמים על הדבר ההוא המוסכם. אך אם יתנכו חכמי ארץ לחלוק עליו נשבר הותש כחו ואין לסמוך עליו אפי' בשעת הדחק. ועל פי הפילוסוף עצמו בספ' ההגוח

אות לבלתי הכות אותו כל מוצאו. וזה כי מגמת השכל' ר"ל כי היתד שהשכל תלוי בו הוא שלמות עיונו בהבנת החכמות על אמתתן כמדובר. והוא הפתח שכל העיוני' נוסו' א"ו ואין אצלם מעשה נרצה מצד עצמו. ע"כ הריגה זו שמשתדלים בה האומות חרב איש באחיו איננה בדת הפילוסופי' ומלבד שהיתה בלתי נותנת שלמו לעוסקי' בה הנה היא באופן מה מעיק' לשלמות כי עד צדק לא ישוב משפט המעשה הרע הזה אשר יעשון ואחריו כל ישרי לב לא ימשכו ממום' השכל כמוזכר סי' א' וברביעי סי' י"ט זכר עשה לדבריו א"ז באמרו וכאשר יהיה האל יודע התכלית השיא המבוקש מהמדע לא יחוש על מה שהוא עוש' כי שם אינם יראי' לקבל גמול על היראה ההיא ואינם חוששי' אם היו גוזלים או רוצחי' היו נענשים ע"ז אבל בין על הטוב והזהירו מן הרע כדרך הראוי והמשובח להתדמו' לבורא אשר סדר הדברי' ע"ד הטו' וקבעו הנימוסי' וכו' ע"כ. וגם לפי כונת המלך הפשוט' שנכללה בדבריו הקודמי' באמרו ואם אינכו כן וכו' כאשר דברנו אמו' יאמ' הפילוסוף שאין בדת הפילוסופי' הריג' אדם מפני חלוף מעשים כי אמנם מגמת הפילוסופים איננה זולת השכל' והמדע' ולהשגת זה יספיק לכל אחת מהאומות זכות נפשה והשתדלות בכשרון מעשה בכלל כמוזכר בקודמת. ועל כן בפעל כפיו נוקש עם כל אחת זולתו. וע"כ מה שמצאתי כתוב על זה בשם האפו"ד הוא בעיני רחוק ואמתת הנוכח באמרו אין בדת הפילוסופים הריגת אדם וכו' ירצה שהדת הפילוסופית תתחלף מאחר הדתות במה שלא תתיר הדנים על הדת בשום צד ונתן הסבה בזה להיות מגמתם השלמות השכלי' בחקירה וכפי מה שיחייב המופת האמתי לא זולת. רצוני שלא יקפידו במעשה כי אין שם לפי דעתם מעשה זולת מעשה. נרצה. גם לא באמונות מה שלא תחייב במופת ואין במופת הכרחי וזה נחלף אחר התורות כי הניחו מעשים נרצים כפי מה שראו ואמונות על מה שלא התבאר מופתו ועל כן התירו הריגת האדם הבלתי נשמע למעשה ולאמונה ההם מפני שאין מגמתם השכל כפילוסופים ולפי מה

אמר הכוזרי ואי זה דבר שהוא נוטה מן האמ' אצל הפילוסופי' גדול לא יותר מאמונתם שהעולם חדש ושהוא נברא בששת ימים ושהסב' הראשונה מדברת עם אחד מבני אדם עם הרוממות שמרוממים אותו הפילוסופים מידיעת החלקיות ועם זה היה ראוי כפי מעשה הפילוסופים וחכמתם ואמתתם והשתדלות' שתהיה הנבואה ידועה בהם ונמצאת ביניהם מפני הדבקם ברוחניות ושיסופ' עליהם נפלאות ונוראו' וכבוד וגדולה ואנחנו רואים החלומות הנאמנים למי שלא התעסק בחכמה ולא בזכך לא כיון נפשו ונמצא הפך זה במי שטרח בה וזה מורה כי יש לדבר האלהי סוד אחר זולת מה שזכרת אתה הפילוסוף ׳

שמשנו הם ע"כ · ואם תשא עיניך להסתכל בעיון שלם או תבין כי לא ירד המשל לעומק כונת הדברים על פנים חומם דוק ותשכח · והנה שפתי לא אכלא מהעיר לך און כי משלשת הטענות שטען המלך כנגד הפילוסוף הא' מצד חלומו הנשנה · הב' מצד המיסב' אבל הכל · והג' מצד העדר ההודעה לפילוסופי' בחלו' או בנבואה כמו שזכרנו בקודמת · על הראשונה מהן כנס הפילוסוף תשובתו מדרך מוסר המלכות עם היות לו מענה לשון באופן מה כאשר תראית ואל השנים מהן האיר פני תשובתו בפסקא הלזו · ועל השלישי' שיטעון עליו בנמשכת לא ידע אתו מאומ' ובשם דומי' כמו שיבא'

סימן ד ואיזה דבר שהוא נוטה מן האמת וכו' · ועתה יגדל נא כחך זה אשר דברת לאמר כי הפילוסופי' מגמתם שלימות השכל והבאת את הטענה השלישית הזאת באש מצרף בחיכתך · והגידה נא לי איפה הוא רועה דבר נוטה מן האמת אצל הפילוסופים גדול מאמונתם של האומות הנזכרות שהעולם חדש וכו' · ואם לא תאמין גם לספרי האותות הנזכרים · לא מן הנא בידי מהשבות החלום · ולא מאשר הסכימו בג' אומו' המפורסמות על היום שם מעשה בריאה בעצמותו כמדובר · הנה נא ידך בחיקך ותאמין לקול האות הזה האחרון יסודתו בהררי הפילוסופים אשר יספרו בנפשותם כי האמת אתם במדעיהם · וכי שקר בחלו' אחיהם באמונת החדוש וזולתו מהאמונות התוריות שיש להם נטיה גדולה מן האמת בערך אל הרוממות שמרוממים וכו' ולפי זה היה ראוי (כפי בשרון מעשה הפילוסופים במעלות המדות ושלמות חכמת' באמתת הדעות עם השתדלותם בדבקות המדה וטהרת הנפש מן הספיקות · אשר אבל אלה אשתוללו חסרי לב כמו שכתם בסכלות ולא מצאו כאנשי חיל ידיהם במדות המשובחות ·) שיהיה השפע יורד מלמעלה על הפילוסופים ותהיה הנבואה ידועה בהם כאשר דברת לאמר ואפשר שיבא אותך וכו' וראוי היה ג"כ שתמצא נבואה זו ביניהם תדיר מפני

דבקותם ברוחניות ושיסופר עליהם נפלאות וכו' · והנה ההפך הוא כי החלומות הנאמנים נראו למי שלא התעסק בחכמה כמו שהם בעלי האמונות אשר כתבנו לזרות כוונות מן האמת אצל הפילוסופים ולא זוכך נפשו במדות המשובחות כפתאים וכתינוקות · ונפש הפילוסופים יבשה אין כל · וזה מורה כי יש לדבר האלקי בענין ההשפעה דבר זולת מה שזכרת מדבקות השכל הפועל בבעלי העיון אשר לבבם פונה אל הזכוך והטוהר · והנה הכוזרי הוליך הטענה הזאת בדרך שרצה לילך בו הפילוסוף באמרו ואיפשר שיבא אותך ויודיעך העתידות בחלומו' אמתיים ומראות נאמנות · וגם הוא מעין מאורע החלום הנשנה עליו באמור' ונשא עליו משא חזיון הנסיון הזה העומד כנגדו מאשר נמצא פעמים רבות בחלומו' הצודקי' אבל מי שלא התעסק בחכמ' וזיכוך הנפש והנבוא' בלתי חלה בפילוסופי' כלל עם היותה ראויה להמצ' בהם בכל עת · ואולם ראיתי ונתון אל לבי הטעם אשר כתב הרלב"ג (בספר מלחמותיו פ"ו) למקרה הפתאים אשר עד צדק ישוב משפט חלומותיהם וזו מדה מצוים בהם יותר מבזולתם והעולה שם מתחלת כונתו בכלל הוא בהניחו תחלה ב' מיני הודעה · הא' בנבואה · והב' בחלום ובקסם · ומקבל השפע בנבואה הוא השכל ההיולאני · והמקבלו בחלום ובקסם הוא הדמיון · אמנם הפועל לשניהם הוא השכל הפועל אם בנבואה בזולת אמצעי ואם בקסם ובחלו' ע"י אמצעי והם הגרמים השמימיים ולפי שהיה המקבל בנבואה השכל ההיולאני היה שתהיה נמשכת לשלמות השכל והיתה מגעת מפני זה בהתלמדות · ולפי שהמקבל בקסם ובחלום הוא הדמיון · לא היתה ההודעה נמשכת לשלימות השכל ואינם מגיעים בהתלמדות ולפי שהדמיון יתבודד בקלות מטרדת המחשבה והחוש בפתאים ובנערי' יותר מזולתם היה שתמצא בקצתם זאת ההודעה יותר ממה שתמצא להרבה מהמשכילים וזה כי קבול זה השפע לכח הדמיוני יצטרך אל שיתבודד הכח המדמה מבין שאר הכחות

אחר כך אמר הכוזרי בלבו אשאל פרס וישמעאל כי אחד משני המעשים הוא הנרצה מאין ספק אבל היהודים די לי במה שהוא נראה משפלות וכח מסכלות ומיעוט ושהכל מואסים אותם וקרא לחכם מחכמי פרס ושאל אותו על חכמתו ומעשהו ואמר לו אני מאמין בחדוש הנבראות ובקדמות הבורא ית׳ ושהוא ברא העולם כלו בששה ימים ושכל המדברים יצאצאי אדם ועליו הם מתייחסים כלם ושיש לבורא השגחה על הברואים והדבקות במדברים וקצף ורחמים ודבור והראות והגלות לנביאיו וחסידיו והוא שוכן בתוך רצויו מהמוני בני אדם וכללו של דבר אני מאמין בכל מה שבא בתורה ובספרי בני ישראל אשר אין ספק באמתתם בעבור פרסומם והתמדתם והגלותם בהמונים גדולים ׃ אמר הכוזרי לפרסי אין בכאן מקום לסברא אך הסברא מרחקת רוב הדברים האלה אך כאשר תתאמת כי תאמת הראית והנסיון עד שאמין בו כל הלב ולא ימצא דרך אחרת להאמין בזולת מה שנתברר אצלו יתחכם להקשה וינהלה לאט עד שיקרב הרחוק ההוא כאשר יעשו הטבעיים בכחות המופלאים אשר הם רואים

הכחות המשונות כדי שלא יבלבלו פעולתו עכ״ל · אפס כי בכל אלה לא ימצא שום פילוסוף עוזר כנגדו כי מי הוא זה ואיזה הוא יהי דן דינו לחזור על בלי הגיד לו השכל הפועל אשר בחר לסגולתו · אם פעל אל · והיה אך עסוק כל היותו אספקלרית הודעתו · כי לא במראה אליו יתודע גם בחלום לא ידבר בו · הן מפי עוללים ופתאים יוסד עוז · והיה הפילוסוף החסון לכעור ורוק מבלי היות לו פועלו לכיוון מבהיק בעת מן העתים · על כן היתה שתיקתו יפה לו על בלי המצא מענה בפיהו ׃ ומה שייחס הפילוסוף הלז דבור הסבה הראשונה עם בני אדם לאמונת אנשי התורות אל יקשה בעיניך ממה שקויים אנכי סוף סימן א׳ לאמר ואפשר שיבא אותך וכו׳ כי אמנם ההבדל בין שני המאמרים כבר הורם החבר עליו באמרו סי׳ פ״ז והאמינו העם מן היום ההוא כי משה מדובר בדבור התחלתו מאת הבורא לא קדמה למשה בו מחשבה ולא ענה שלא תהיה הנבואה כאשר חשבו הפילוסופים מנפש יזדככו מחשבותיה ותדבק בשכל הפועל הנקרא רוח הקדש או גבריאל ויעזרוהו וישכילוהו ואפשר שיתדמה לו בעת ההיא בחלום או בין שינה והקיצה כאיש מדבר עמו ושומע דבריו בנפשו לא באזניו ובמחשבתו לא בעיניו ואז יאמר כי הבורא דבר בו וכו׳ · משפלותם · הנכנה הזה יסכים לאמרו סי׳ י״ב כי השפלות והדלות לא עזבו להם מדה טובה ולנכנה שכתוב בו משכלותם יסכימו דבריו שם באמרו מפני שידעתי אבוד וכרם וחסרון ענותם ׃ והראות והגלות וכו׳ · אפשר שאמר הראות על הנביאים והגלות על החסידים קרוב להבדל אשר שם הרמב״ן ראש פ׳ וירא בין מראה נבואה לגלוי עינים · ועל אלה תטוף מלתו

של חבר בשלישי סי׳ י״א באמרו על החסיד והוא לעולם כאלו השכינה עמו והמלאכים מתחברים בו בכח ויאם יחזק בתפידו ויהי׳ במקומות הראוים לשכינה יתחברוהו בפעל ויראה אותם עין בעין למטה ממדרגת הנבואה כאשר היו טובי החכמים בבית שני רואים הצורות ושומעים בת קול והיא מדרגת החסידים ולמעלה ממנה מדרגת הנביאי׳ עכ״ל׃ פרסומם · לכל האומות כאמרו פ׳ בשלח שמעו עמים ירגזון וגו׳ וכמאמר רחב כי שמענו את אשר הוביש ה׳ את מי ים סוף וגו׳ ׃ והתמדתם · כאמרו פ׳ עקב וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ה׳ אלקיך זה ארבעים שנה במדבר וגו׳ · והוא מה שזכר שישמעאלי סי׳ ע׳ באמרו והוריד להם המן והשליו אשר האכילם אחרי כן ארבעים שנה במדבר וזכר זה החבר סימן פ״ה באמרו שעמדו במדבר ארבעים שנה וכו׳ ׃ והגלותם וכו׳ · בהמוני גדול של ששים רבו׳ · ובשכנו בתוך בני ישראל ר״ל וכאמין ג״כ בשכנו שכן בתוך בני ישרא׳ וקרוב אצלי שמשפט השכינה ומשכנו בתו׳ בני ישראל כאשר היה הענין האלקי וכו׳ בזמן בית שני ׃

סימן ה אין בכאן מקום לסברא וכו׳ · הכונה כי בשתי׳ כתוספת להאמ׳ דבר אם כשהתבררו אצלנו ע״ז ראיה חושיית שאין עליה פקפוק · אם על דר סברא שכלית שאין לה מדחה · והכה בזה שתיכן נעדרו׳ כי הסברא מכחשת · והחוש הברור בלתי מעיד ׃ כאשר יעשו הטבעיים בכחות המופלאי׳ כענין האבן השואבת אשר בכח תגבר למשוך את הברזל וכיוצא מן הדברים שלולי החוש המעיד על מציאותם לא היו הפילוסופים מתחכמים למצא להם סבות כאשר יעשו אח״כ בהתברר אצלם כי הדברים ההם היו ונבראו וכמו שזכר הרשב״א בתשובותיו סימן ט׳ ועוד יבא דברנו על זה

שאם יסופר להם עליהם מבלי ראותם היו
מכחישי' אותם וכאשר רואים אותם מתחכמים
ושמים להם סבות מן הכוכבים והרוחני' ולא
ירחו הראו' אבל אני אינני מוצא דעתי נוחה
לקבל הדברי' האלה מפני שהם חדשים לי ולא
גדלתי עליה' וחוב' עלי לחקו' בשלמו' עד שאמצ'
העקר נ"א האמ' ואח"כ קרא להכ' מחכמי ישמעא'
ושא' אותו על חכמתו ומעשהו ואמר לו אנחנו
מקיימי' האחדות והקדמו' לאלקי' ית' והחדוש
לעולם והיחס אל אדם ונרחיק הגשמו' בכלל
ואם יראה ממנו שום דבר בדברינו נפרשהו
ונאמר כי הוא דרך העברה וקירוב לשכלנו
עם הודאתנו נ"א ונודה כי ספר תורתנו דברי
אלקים והוא בעצמו מופת התחייבנו בקבולו
בעבור עצמו נ"א חוקו מפני שאין אדם יכול
לחבר ספר אחר כמוהו ולא נפרשה נ"א כפרשה
ואפשר לתקן כפרש א' מפרשיותיו ושנביאנו הוא
חותם הנביאים ומבטל כל תורה הקדומה
נ"א שקדמה לו וקורא כל האומות אל תורת
ישמעאל וגמול השומעו השבת רוחו אל גופו
בגן עדן ונעימות לא יחסר מאכל ומשתה
ומשגל וכל אשר תאוה נפשו ועונש הממרה
הליכתו אל אש לא תכבה ולא יתמו יסוריו
לעולם·

ו אמר לו נ"א איכנו **הכוזרי** מי שרוצין
ליישר אותו
בדבר האלקים ולברר אצלו כי האלקים מדבר
עם בשר ודם והוא מרחי' זה צריך לברר אצלו
דברים מפורסמים שאין מרחה להם ולואי
שיאמין עם זה כי הבורא דבר עם אדם ואם
ספר תורתכם מופת לכם והוא בלשון ערבי אין מכיר מופתו והאות שלו לועז כמוני וכאשר
יקרא באזני אינני מבדיל בינו ובין זולתו מלשון ערבי עד שיאמין שהוא האות נ"א כשמעו המלו'
הללו ארבעתן ולפי כשחתכו כל לתקן עד שיאמין· או עד שיאמין שהוא האות·

ז אמר לו נ"א איכנו **החכם** וכבר נראו על ידו מופתי' נ"א אך לא הושמו לאות בקבול תורתו·

ובמ"ה שהם חדשים לי וחסרתי הראיה והבחינה שקדם
זכרם · ולא גדלתי עליהם · לבהל הפקפה לאט וכו':
והיחס אל אדם · כי ראשון אדם יולד ואנחנו כאבאיו:
והוא בעצמו וכו' · הספר עצמו עם יופי מליצתו וסדורו
מטה לב האדם להאמין כי
יד אלוק נגעה בו בסדרו
אשר שם עליו: בעבור
עצמו · יען מצאתי בנסחא
בעבור חוקו יש לנו לבאר
בו בעבור עוצם מדרגתו
ויקרתו על ספר ולא כפרש'
אחת מפרשיותיו · ענייננו
שא"א לחבר ספר כמוהו גם
לא כפרש' א' מפרשיותיו· ואם
כה יאמ' ולא כפרש וכו' וכמו
שאפשר לתקן הכשנו האומר
ולא כפרש' · יהיה ענייננו שלא
הורשית שום בריה להתחכ'
כפי הספר ההוא למעלתו ·
ואפי' על פרשה אחת ממנו
כי חק לישמעאלי הוא לבלתי
חקור על דתם וכמו שזכר
הר"א כפי' ישעיהו על שמו'
כל כלי יוצר עליך לא יצלח:

סימן ו ואם ספר
תורתכם מ
ופת וכו' אין מכיר מופתו
וכו' · כי א"א לעמוד על
פליאת ענייננו רק כשהוא
נקרא בלשון עמו · אבל
כשלועזים אותו לעם לועז
או חוללה יפעתו של ספר
ואין מליצתו חשובה לכלום·
והיה איפוא אבל הלועז מופ'
על פליאות עדותיו בשקות
שכו · ולשון מופת מורה
בכללות נס על הנעשה
בשנוי טבעו של עולם ואם
איכו לאות ולסימן על אמתת דבר · ולשון אות הוא
מיוחד להורות על דבר כפלא שנעשה לסימן על
בירור דבר · וכך הם דברי רש"י באמרו ש"א תחב' באותו'
בסימנים להאמין שהוא שלוחו של מקום כגון מה זה
בידך: מופתים הם כפלאות
שהביא עליהם מכו' מופלאו'
ע"כל · ומאמר הרמב"ן קיים
פ' ראה על פסוק ובא האות
והמופת יפוין שמם · על כן
אחרי אמרו אין מכיר מופתו
הוסיף בהלכתו והאות שלו
בהיותו לשון מיוחד מן
הראשון · והבנה הסמוכ' לזו
מסייעתני באמ' וכבר נראו
על ידו מופתים לא הושמו
לאות בקבול תורתו: עד
שיאמין שהוא האות · נראה
שהגרס' הנכונ' עד שאאמין
וכו' וכוונתי לומר אינני
מבדיל בינו ובין זולתו עד
שאוכל להאמין ולהתברר
מתוכו כי הוא המופת והאו'
על היותו שקי כאש' דברתי·
או יהיה תוכן הנרסא עד
שיאמין וענייננו שיאמין אבל
הכל : אולם בנא כשמעו
המלות הללו ארבעתן :

סימן ז אמר לו החכ'
וכבר נראו
על ידו וכו' · אשר ראיתי
אני טוב אשר יפה בדברים
האלה שוא היותם לתשלום
הספור אשר החל בו להודיע
למלך משפט הישמעאלי
ומעשהו ובאלו הם סמוכים
ומכרכים לאמרו ולא יתמו
יסוריו לעולם · כי אחרי
הודיעו שהספר ההוא מופת
לעצמו

לעצמו וכמשך אל ספור הכלל בו מתורה ואמונתם · היתה כונה דעתו להגלים ביאורו בדבריו שהיה להודיעו כי מכלל המועתים הכנגים עי' כניאם לא הוגם לאות על חייוב קבול תורתו רק מופת הכפר עצמו אשר זכר · אלא שהמלך כנכם בדבריו בשמעו מופת הספר ולא יכול להתאפק לנמנומו הנכנ עליו · ואחרי כן כגש החכם להוכיח של גבול הפעל יתר הדברים שנשארו בכח אבל כוכתו · ויהי כאשר תמו כל דבריו אשר מתיכם הכיר הכוזרי כי לא נשאר אתו מופת אחר על בירור עסקיו רק כל ישעו וכל חפץ כי לו יאמין על כאמן אעכמותו של ספר כאמור · אז ראה ויספר כי לא יוכל להאמין בדבר אין מופת לו בסכויו של טבע · וככן ימדרו הנגונותים הכופלים בתשובות הללו הכראות בלתי מתיחסות ומכוונות הא לאה זה דומ לענין הפסק דיבורו של כתם כאשר החל לפתו את האם באמרו אף כי אמר שקי לא תאכלו מכל עץ הגן ועדין היה דברו תלוי ועומד עד עת בא תשלומו אח"כ באמ' לא מות תמותון · כי או משפטו חרון בגזירה שלימ אך אמר הדבור עודכו כין שכיו של כתם טרם יכרת בגזירת אומר שלם · והאשה נכנסה בדבריו והפסיקתו בדרך סיפורו · העזה פניה ותאמ לו הם כי לא להזכיר אשר לא נוכל לאכול מכל עץ הגן כי אמנם מפרי עץ הגן נאכל וגו' ועל הדרך הזה פירשו בעל העקידה קחכו ועיכך שים עליו כי טוב פתרי·

סימן ח בספור · מאנשים יחידים מבני דורו · ובקבל' מדורו ראשוני אשר לא היה לקבלת מונא מפרסום המוני רבים כענין קבלתנו שהיא במראה הענין בדבר החבר בסוף סימן כה · משאלותיו · משאלות לבו טרם יקרא והוא יענה · בקשותיו עוד הוא מדבר וה' ישמע · ובא על דרך תאות לבו נתת לו וארשת שפתיו בל מנעת סלה ׃

ט **אמר הכוזרי** אין הדעת נוחה להודות שיש לבורא חברה עם בשר ודם כי אם במופת שמהפך בו טבע הדברים כדי שיודע כי זה לא יוכל עליו אלא מי שברא הדברים מאין ושיהיה הענין ההוא לפני המונים יראוהו בעיניהם ולא יגיעם בספור ובקבלה ושיחקרו על הדבר ויבחנוהו בחינה אחר בחינה עד שלא יפול בלב אדם ספק כי יש נ"א שיש בו צד דמיון או צד כשפים ולואי שתקבלנה הנפשות הדבר הגדול הזה שבורא העולם הזה והעולם הבא והמלאכים והשמים והמאורים יתחבר אל החומר הנבזה הזה ר"ל האד' ושידבר עמו וימלא משאלותיו ויעשה בקשותיו ׃

ט' **אמר החכם** והלא כפר תורתנו מלא מדברי משה ובני ישראל ואין מדחה במה שעשה בפרעה ושבקע את הים והציל את בחיריו וטבע את אשר קצף עליהם והוריד להם המן והשליו אשר האכילם אחרי כן ארבעי' שנה במדבר ושדבר עם משה בהר סיני והעמיד השמש ליהושע ועזר אותו על הגבורים בני ענק ומה שעשה קודם לכן מן המבול ומהפכת סדום ועמורה הלא כ"א כל זה דבר ידוע ומפורסם ואין בכל זה צד סברא שהיה בתחבולה ולא בדמיון ׃

י **אמר הכוזרי** אני רואה שצריך אני לשאול ליהודים מפני

סימן ט ומדברי משה וכו' ומה שעשה קודם לכן וכו' · הקדים מה שפרסומו גדול לפני המונים מימות משה ואילך ואחר כך גלגל עליהם הדברים הקודמים אשר נכתבו גם הם בתורת משה כי המפורסם עד כאמן על הנעלם · וראוי להודיעך כי הנסח שכתו' בו וכציל את בחיריו וכו' ושהעמיד השמש ליהושע הוא הנכון נעיכי כי כן יעלו כהונן כל הענין הללו שהרי בהתחדש ענין יחדש בו הקשור בשין ובהמשך אחר עניינו הקודם · אף כוא הקהה את שיניו בהפמעמם · והכלל הזה תמצאהו בודק בסוף שכל כי תחלה זכר מה שעשה בפרע' לענש רשעו · וסמך לו מה שעשה לישראל עמו ובעבורו ואח' זה דבור ה' עם משה בהר סיני · ואחר כך מה שעשה ליהושע · ואחרי כן חזר אל מה שעשה קודם לכן וכו' · ולפי שהורדת המן והשליו היתה קודם הדבור עם משה בהר סיני וגם אחרי כן עד מ' שנה כי גם השליו נמשך כל הזמן הזה לפי דעת חז"ל על כן אמ' והוריד להם וכו' · אשר האכילם אחרי כן וכו'

סימן י שצריך אני לשאול ליהודים · הורה בלשון זה על הסכמתו הקודמת שלא ישאל מאת היהודים כאמרו סימן ד' אבל היהודים די לי במה שכוא נראה משפלותם (נ"א משפלותם) ומעוטם ושהכל מואסי' אותם וכן אמר אח"כ בי"ב מסכים הייתי שלא אשאל יהודי וכו' · כי אמנם לא נא לי די מדה זו אלא אכום על פי הדבור אשר נשכה עליו פעמים מפי חכמי

שאלות שמפורסמות כי לכבוד שם תורת היהודים יקר ערכו · וזה מפני שהם שארית בני ישראל וכו' · ר"ל שאותם בני ישראל אשר עלה זכרונם לטוב בפי האומות אשר חקרתי על אודותם עד הנה · כי לבני ישראל היה אור במושבותם · ואחרי דבריהם בפיהם ירצו לשאת את שמותם על שפתיהם · עדות לישראל להודות על היותם השרש והיסוד שהכל תלוי בו · ארדה נא ואראה · על אמונתו לא זכר כאן ששאלו על מעשהו כמו שעשה כששאל אנשי התורות שאל כל א' מהם כאשר ושאל אותו על חכמתו (שהיא אמונתו כמבואר לעיל) ועל מעשהו וטעמו אבל לפי שעם הכוזרי היה ספורו של מלך זוטא מועט ואיידי דזוטרי מלייהו תנא להו מחבר הספר בלישנא קלילא · ובדבור אחד כאמרו · לא כן היהודי כי הספור עמו היה בכונה ובנחת והדברים ארוכים · על כן הושם כל חלק בפני עצמו ותהי ראשיתו על חלק האמונה בשרשי דעותיו · אחרי כן יתגלגלו ג"כ הדברים על מעשהו בפרט את הכל עשה המחבר יפה בעתו · כי עם היותו כותב הדברים כאשר נפלו כמו שהורה בראשית אמריו · באים הדברים היוצאים מפי עושיהם על פי סדור המחבר וכמו שכתבנו שמה · ומקום הונח לנו להאמין ג"כ שהמלך מידי ראותו כי היהודים הם הטענה והראיה לכל בעל דת גזר בדעתו מאז להאריך הספור עם החבר הלז · עם היותו מסכים תחלה לבלתי פנות אליו כאמור · ועל כן התחיל לשאול על שרשי דעותיו · ובעתו יקים השאלה על מעשהו ג"כ לפי הזדמנות הדברים המשתלשלים ביניהם · ובלעדי זאת קרוב לשמוע כי להיות עקר משמרת היהודי נוסד על רוב מצות מעשיות מפורסמות לעין כל לא ראה המלך ליחד שאלתו על ככה כשכבר לקחה אזנו שמץ מנהו · אבל רצה להתחקות על שרשי מחצב אמונתו הנפוצה כי שענייהם לא ידע אתו מאומה · וכבר למדת טוב טעם להשמטת זכרון מעשה בשאלת הפילוסוף ג"כ · והרי הוא אבל ספורו מונח לפניך :

שהם שארית בני ישראל מפני שאני רואה שהם הטענה והראיה לכל בעל דת כי יש לבורא תורה בארץ ואחר כן קרא חכם מחכמי היהודים ושאל אותו על אמונתו ·

יא אמר לו החבר אנחנו מאמינים באלקי אברהם יצחק ויעקב המוציא את בני ישראל ממצרים באותות ובמופתים ובמסות והמכלכלם במדבר והמנחילם את ארץ כנען אחר אשר העבירם את הים והירדן במופתים גדולים ושלח משה בתורתו ואחר כן כמה אלפי נביאים אחריו מזהירים על תורתו מיעדים בגמול הטוב לשומרה ועונש הקשה לממרה אותה ואנחנו מאמינים בכל מה שכתוב בתורה והדברים ארוכים ·

סימן יא

אנחנו מאמינים באלקי אברהם וכו' · ואנחנו מאמינים בכל מה שכתוב וכו' · ראה ראשית לו לערוך לפניו אלה הספורי' המפורסמים והנודעים במקהלות עם רב · אחרי כן התגלגלה אמירתו לכלול בה כל מה שכתוב בתורה מהנפלאות שקודמות כי שם חלקת מחוקק ספון למן היו' הוסד ארץ וכל מה שנעש' מהמבול והפכת סדום וכו' · הוא הסדר הזה עצמו שהיה שמור וערוך בפי החכם הישמעאל סימן ט' · והוא הנאות להקדי' יותר נגלה כי ממנו תוצאות מופת על אמתת הנעלם : באותות ובמופתים ובמסות · ענינו משוטטות בסדורם אל סדר קדימתם בכתוב · כי שם אות נזכר תחלה פ' שמות והיה אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקול האות הראשון · והיה אם לא יאמינו גם לשני האותות האלה · אחרי כן פ' וארא כי ידבר אליכם פרעה לאמר תנו לכם מופת · ובאחריתם ובעקבות פ' ואתחנן או הנסה אלקים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות וגו' : אחר אשר העבירם את הים וכו' והירדן · טרם עברם את הירדן מדי כבשו ארץ סיחון ועוג החלו לנחול בארץ כנען חבל נחלת' כדברי הרמב"ן פ' חקת על וישלח ישר' מלאכי' אל סיחון וגו' · ובפ' מטות אבל וכל אשר לא יבא באש וגו' והנה נתאחר זכרון הים כדי לצרפו אל הירדן כמו שיאחר ג"כ ענין שליחותו של משה כדי לסמוך אליו שאר הנביאים · ולו השכיל זאת הכוזרי משמירת היחס בסדור דבריו תאלמנה שפתיו מיחס לו חסרון עצה בתשובתו הנמשכת : והדברים ארוכים : ר"ל אם באתי במגלת ספר כתוב על נפלאות תמים דעי' אשר כללו בדברי אלה מעטים · ארוכים מארץ מדה · להגידם אי אפשר על רגל אחד · ואשר יבא אל המלך להוסיף לו ספורים ארוכים אשר לא יקרא להאריך בעניינם פחת דתו לשתקו בכזיפ' ולהשליכו מעל פניו אבל ושפוי · על כן אשים יד לפה כי לא ידעתי מה אענוד · ואולם פרשה זו קטנה הרי היא ככל תורת החבור כלה · כי בכלל הנה ארבעת הקניינים אשר נזכרו בהקדמת

בעליהם

יב **אמר הכוזרי** מסכים הייתי שלא אשאל יהודי מפני שידעתי אבוד זכרם וחסרון עצתם כי השפלו' והדלות לא עזבו להם מדה טובה והלא היה לך לומר היהודי כי אתה מאמין בבורא העולם ומסדרו ומנהיגו וממי שבראך והטריפך · כ"א או כבוראך ומטריפך והדומה לספורים האלה אשר היא כ"א היא · וכא"הם · טענת כל מי שיש לו דת ובעבורה הוא רודף האמת והשווי להדמות לבורא בצדקו ובחכמתו :

יג **אמר החבר** זה שאת אומר היא הדת ההקשית מביא אליה העיון ונכנסים בה ספקות רבות · ואם תשאל הפלוסופים עליה אינך מוצא אותם מסכימים על מעשה אחד ולא על דעת אחד מפני שהם טענות יש מהם מה שהם יכולים להעמיד עליהם מופת ומהם מה שיספיקו בם דבר שתתיישב הדעת עליו ומהם מה שלא יספיקו בם כל שכן שיעמידו בם מופת :

שעליה תסוב אמרתו בכל המשך הספ' כי הנה זכרון הענין האלקי הדבק באומה · עולה לכאן באמרו אנכי אלקי אברה' יצח' ויעק' המוציא את בני ישר' ממצרי' באותות ובמופתים וכו' · וישראל הרי כבר אמור' וארץ ישראל גם היא נזכר באמרו והנחילם את ארץ כנען · והתורה היתה שומה בפיו באמרו ושלח משה בתורתו וכו' :

סימן יב מסכים הייתי וכו' · שאתם ידעתי כי כן תהיה תשובתך אלי בחסרון עצה והסכמתו זאת היתה בטרם ידע מה יענו מלאכי גוי הם החכמי' אשר שם את פיהם תחל' ונתנו יקר לדברי משה והודאת דבריו סימן ד' באמרו אבל היהודים די לי וכו' וכמו שכתבנו גם כן על אמרו סימן י' אני רואה שצריך אני לשאול ליהודים וכו' : אשר היא טענת כל מי שיש לו דת וכו' · גם דת הפילוסופים בכלל זה כי גם היותם מרחיקי' הבריאה המורה על החדוש כבר הודו על היותו ית' בורא דרך העברה לענין שוב כל הסבות אליו וחובה מוטלת על האדם להגדילו ולרוממו ולהדבק בדרכיו כמו שבא הכל מבוא' בדברי הפילוסוף סימן א' וא"כ היה לך להזכיר החסדים הכוללים אשר מכלם הוטלה על כל אדם חובה להאסף לעבודתו : באמת · בעיון : והשווי · במעשה : בצדקו · כנגד המעשה · ובחכמתו · כנגד העיון · וכבר ביארנו סימן א' על איזה אופן יבחן המעשה אצל הפילוסוף :

סימן יג זה שאתה אומר היא הדת ההקשית וכו' · ר"ל מה שנגזרת על טענת היותו ית' בורא מסדר ומנהיג וכו' אשר תאמר כי היא זאת טענת כל מי שיש לו דת וכו' · דברך אמת שהיא טענת הדת ההקשית שמביא אליה העיון אך לא בא עליה אות או מופת מן החוש הברור ע"י המעמדות שמפורסמות · ועל כן נכנסים בה ספקות רבות כי לא ידעו ולא יבינו

את אשר יתהלכו ביושר לבב ובכשרון מעשה להדמות לעליון וזה שאמר תשאל הפילוסופים עליה אינך מוצא אותם מסכימים על מעשה אחד · בחלק המעשי שזכרת בקודמת · ולא על דעת אחד · בחלק העיוני שזכרת שמה והעדר הסכמתם על זה עד מוכיח על היותם רחוקים מן הנכונה · והיה זה מפני שהם טענות וכו' · רוצה לומר שאשר שמו בכליהם לקרב אל ההשגה בעיון הם טענות שכליות לא באו ממקור מים חיים כאמרי' והם על ג' מדרגות · יש מהן מופתיות · ויש מהן נצוחיות ומספיקות עם הראות שבהן · ויש שאין בהן כדי הספוק לחלשתן · ואריכות לשונו במדרג' האחרונ' הזאת באמרו כ"ש שיעמידו בם מופ' להורות כאן כי הענינים האלקיים הן בדעות הן במעשים לא יוכלו להתפאר שיעמידו עליהם מופת כי אף' להספיק בם אינכם אתם · והמאמר הזה יקר הולך כל עמת שבא דברו שכיח (סימן טו') כי על כל אלה המופת אתנו ע"פ הראייה אשר אין למעלה היותר · ושעל כן נשא לבו אותו בחכמה לפתוח שעריו בקהלת המעמדות ההן המפורסמות ששם עלו לבו שבטי יה עדות לישראל באמנה יותר מן המופת על אמתת הדעות ויושר המעשים אשר שם יד הפילוסוף לא תשיגנו ולא תאחזנו ימין מופתיו גם לא טענותיו המספיקות כאמור ואיננו רחוק שישא בכפי שחר כונתו להטיל מום ופגם בדרכי הפילוסופי' אשר בכללותם לא יתכנו וטוב לפני האלקים ימלט מהם וחוטא ילכד בם · כי בהמשך אחריהם במופתיות לא עמדה רגלו במישור אשר לא תמעד בשאר חלקיהם · כענין אמרו בחמישי סימן יד וזהו מה שהייתי מפחד עליך מהפתוי ומבוכת הנפש על דעות' כי למה שנתברר בהם המופת בחכמו' ההרגליות וההגיון בטחו שכפשות על כל מה שאמרוהו בטבע ומה שאחר הטבע וחשבו שכל מה שאמרוהו

מופת

יד **אמר הכוזרי** רואה אני דברך היהודי טוב מפתיחתו ואני רוצה עתה שאוסיף לדבר עמך:

טו **אמר החבר** אבל פתיחת דברי היא המופת ועוד כי היא הראיה אין צריך עמה לא ראיה ולא מופת:

יו **אמר הכוזרי** ואיך הוא זה:

יז **אמר החבר** אם תתן לי רשות להקדים לך הקדמות אבאר לך כי אני רואה דברי כבדים עליך ונקלים בעיניך:

יח **אמר הכוזרי** הקדם הקדמותיך ואשמעם:

יט **אמר החבר** אלו היו אומרים לך כי מלך הודו איש חסד ראוי

אותות עכ"ל · ובאר הור על דופי טענו המספיקו שאני המדוקדקו שבהם מעתה בהם מום בם · כאמרו ברביעי סימן נ' כי הראיות מתעות וכו' · עד אמרו אך דרכי הראיו כחלקו מהן מדוקדקו עד תכלי' · ומהן מקורבו' והמדוקדק שבה הפילוסופיא ודרכי הראיות כביאוס לאמר כאלקים שלא יועילו וכו' עכ"ל · כונתו להורות שעם היותם מעמידים ראיה מספקת על מציאות האל ואחדותו ובלתי היותו גשם או כח בו לא יוכלו להוסיף את כחם בהשגחה והשכר בעונש ויתר הנכו' האמתיו' · על כן לא מהם ולא מהמהם ולא נחת רוח בהם שאומרים לנגדם לא מדובשיך ולא מעוקציך:

סימן יד אמר הכוזרי רואה אני וכו' · הפסיק הכוזרי חוט אריגת דבורו של חבר אשר לא גמר אומר עד עת בא דברו בבא הנמשכת אבל פתיחת דברי וכו' · והשומע סבור שהוא ענין אחר ויפרש אבל לאמתת דבריו כלשון אבל אשמים אנחנו · אבל שרה אשתך · לפירוש רש"י · וכשמוש תיבה זו אבל המחבר בכמה מקומות · אמנם אבל דעתי אינו אלא תשלומו של ראשון כי אחרי תלותו חסרון ודופי בטענו' בעלי הדת ההקשת · זכר מעשה תוקף מופתי עצמו · ויפה נופל בזה לשון אבל לפי רוב תשמישו · וכל כמה דפשיט איניש טפי עדיף לקחת הדברים כפשטן ומשמעותם המורגל יותר · ועוד אוסיף את כח הביאור על זה בשער מקומו: רואה אני דברך היהודי טוב מפתיחתו · יותר מפתיחתו כי מאז דברך בתחלה · בכל לשון אובד עצות ראיתיך · ועל אשר קראתיך בחמתי · ועתה ברך אברכך הטוב והמטיב כי דבורך הולך ואור טוב אחרית דבר מראשיתו · ומעתה רוצה אני שאוסיף לדבר עמך כי לא ראיתי ליאש עוד את לבי מכל אודותיך:

סימן טו אמר החבר אבל פתיחת דברי היא המופת · ר"ל פיך פערת לבלי חק על פתח דברי אשר יחסת לחסרון עזה · ועתה דע לך אדו' המלך כי ראש דברי אמת והוא מופת בלתי מסופק כי לא כטענות הפילוסופיות העבריות כי היות אמתיו' הנה · ומה שפתחתי בו מהוצאת בני ישראל ממצרים והנמשך אליו שממנו הטחת הדברי' כנגדי · הוא בעצמו מופת חותך ויתר עליו · על אמתת כל הדעות ועל כל המעשה שם: וז"א ועוד כי היא הראיה וכו' כי הדברים אשר באו בראשית אמרי' שם יתכנו בדקות ה' על פי הראייה שהיא שרש כל המופתי' ומקורם · ובלעדיה לא ירים איש את ידו ליתן אות או מופת כי כל אחד מהם להבל דמה בלתי אם הסכים החוש על אמתו · וכמו שכתב בעל העקרים מא' ד' פ"ב · ובכן תרי קלי משתמעי בדבריו אלה כי יש בהם להווה כדי להשיב למלך על אמרתו הנכנסת בדבריו כמדובר · ויש בהם לשעבר כשנכרך עם דבריו הקודמי' כי אחרי אמרו על דברת בני האדם כמה הם כוללים בטענותם מרפיון וחולשה · שתם דבריו: באמרו אבל אני לא דרכי דרכיהם ולא מחשבותי מחשבותיהם · כי מראשית כל פרי שקדמתי אשר הבאתי אין כל פקודי כל ישראלי למופת גמור על ברור עסקי · ויתר על כן · כי הכל נעשה יפה בעתו מקודם על פי הראיה אשר לא תסיף שמיעה גדולה הימנה לא חושיית ולא שכלית · יש לנו כיוצא בו מהפסק הדבור אבל החכם הישמעאלי כמבואר שם כי מקרה אחד לשניהם בזה כמו שהושוו להקדים הדברים המפורסמים אל אשר מראיהם שפל מהכיר פרסומם כמו שנתבאר איש על מקומו:

סימן יט אמר החבר אלו היו אומרים וכו' · הנה ענין החבר בעד אשכנו בשקף לבאר מה שהניח סי' ט"ו כי שרשו פתוח בסי' י"א הוא המופת על אמתת כל הדעות וכשרון כל המעשים · וישא משלו על זה אשר יבא פתרונו סי' כ"ה · וגם אני בדרך ביאורנו ברחוב בקני משכיותיו · והנה בלבנו יחשוב להבין ולהורות ע"י המשל הזה כי בהתברר לנו שהאל ברוך הוא משנה את הבריות מטבעם המסודר כמו שעשה במופתי מצרים וכמה שנמשך מהנפלאות במעמדות ההם המפורסמי' אשר על ידם נודע שיהודה אלקים

לרוממו ולתת כבוד לשמו ולספר מעשיו במה שיגיע אליך מצדק אנשי ארצו ומדותם הטובות ושמשאם ומתנם באמונה ההיית חייב בזה להגידו ולהאמינו :

כ אמר הכוזרי ואיך הייתי חייב בו ואני מסופק אם צדק אנשי הודו מעצמם ואין להם מלך או צדקם מחמת מלכם או אם משני הפנים יחד :

כא אמר החבר ואם היו באים אליך שלוחיו בתשורות הודיו' אינך מסתפק שאינם נמצאים אלא בארץ הודו בארמנות המלכים בכתב מפורסם שהוא מאתו ועמו רפואות שהם רופאות אותך מחלייך ושומרות עליך בריאותך וסמי מות לשונאיך והנלחמים בך שאתה יוצא להם בהם וממית אותם מבלי כלי מלחמה ההיית חייב בזה להיות סר אל משמעתו ואל עבודתו :

אלקים והתחברות כבודו בישראל גדול שמו ועניניהם הראות בדרך ישתלק בו כל ספק תחבולה כי סר צלו מעליהם וכל עיף שהיה בורח על דמיונם מחשש ונמנוס מיד כשרף · בקומה וכצאה בית אל לבאמין בחדוש ובכל פנה תוריס כי כל מה שהתלה בזה מן המצות ברצוי ובמעשים ראוי לקבלו כמאמר הכוזרי סי' פ"ד · מה שלא יעשה כן לכל פילוסוף הנה מנה טבעתו הלקוחה על פי הדת ההקשת מביא אליה העיון אשר יסכמו בה בפקו' רבות על משפטים כל ידעום על פי הקשתם השכלים וכמו שהתבאר סי' י"ג : מלך הודו · זכר הודו להיותה מדינה רחוקה מאד מארץ כוזר · כי עם היות שתיהן מצד מזרח יש הבדל ביניהם מצד הרוחב · כי כוזר באקלים הששי והודו קצתה בשני וקצתה בשלישי כמבוא' בספר צורת הארץ להר' אברה' בר' חייא שער ראשון פתח פי' המיושב בארץ ·

ואפשר שבחר לשון באות בדרך המליצה יוכלל בו רמז עליו ית' הנמשל בו אשר הודו על ארץ ושמים : במה שיגיע אליך מצדק אנשי ארצו וכו' · ר"ל שיבא האות והמופת על היות המלך ההוא איש חסד ממה שתראה אנשי ארצו מיוסדים על אדני צדק ואמונה · ההיית חייב בזה להגידו וכו' · ר"ל לספר מעשיו של מלך או לפחות לשאיניו בלב מבלי הגד' · והנמשל בזה מי שירצה לחייב את חבירו לרומם מלך מלכי המלכים הקב"ה מצד מה שיראה סדר הטבע יושרו וצדקו כי כל הנמצאות יתנו יקר לבעליהם הנותן לכל בעל חק חקו :

סימן כ ואיך הייתי חייב בו וכו' · הנמשל בזה כי עדין שיש לב אדם נוקפו אם הדברי' הטבעיים השומרים מכשנם בצדק · מידם היתה זאת להם · ומלך אל קום עמם אין מלך ואין שר · כדעת אפיקורוס שכל הדברים נפלו על צד המקרה וההזדמן · וכמו שיזכור החבר בחמישי סי' ח' · או אם שום ישימו עליהם מלך אך לא יוכל להטותם אל אשר יחפוץ כדעת הפילוסוף שמוכר חיוב השתלשלות הנמצאות מן הסבה הראשונה והן כידם טבעם לא יסורו ממנו · ובכן לא יחוייב הרוממות הגמור אל המלך על חסדו וצדקו מבלתי יכולת המלך לשנות ענינם ונשתתף בזה שם שמים ודבר אחר · כי עם היותו ית' רב פועלים ואמיץ כח אשר ממנו כל הנמצאות כאמרו · אם לא כסדר מטבעו הקבוע בו אחזהו ולא ירפנו ויד אלוק לא ינגע בו ולזה רמז באמרו או אם משני הפנים יחד או אם המלך אדיר בגבורה וכל הנמצאות גבורי כח עושי דברו בהכרח טבעית והשגחיית לא יסורו מן המסלה ימין ושמאל והוא מה שרמז באמרו או צדקם מחמת מלכם · והחלוקה הזאת הכרחית · דבר על פרטיה בעל העקיד' בשער הראשון ומורה גם הוא יורה בחלק השני פ' י"ג :

סימן כא ואם היו באים אליך שלוחיו בתשורות הודיות וכו' · הנמשל בזה · נובלת חכמה של מעלה תורה מאת ה' מן השמים · עד לקחת מתנות באדם הנדרש על מתנת התורה והלא כה דברו סי' קט"ו באמרו ונתן לו מתנות יקרות וכו' · ובא ביאורו שם על זה באמרו והמתנות היקרות השלוחות הם השני לוחות בעשרת הדברים : אינך מסתפק וכו' · רמז כי מעמד הר סיני נתברר במופתים גדולים אשר אין אחריהם ספקות כי לא תוכל עליהם תחבולה אנושית בשום צד ועניין וכאמרו אתה הראית לדעת וגו' : נכתב מפורש' : כאמרו והמכתב מכתב אלקים הוא וגו' : ועמו וכו' · ר"ל עם הכת' ההו' ובתוכו כרשמו בכת' אמת רפואו' שהם רופאות וכו' ושומרות וכו' · וסמי מות וכו' · וראה והפלא איך סדרו קיים ומכוון למה שבפ' משפטים כתוב לאמ' א' · ועבדת את ה' א'קיכ' וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך · ב' · לא תהיה משכלה ועקרה בארצך את מספר ימיך אמלא · ג' את אימתי אשלח לפניך והמותי את כל העם אשר תבוא בהם וגו' ושלחתי

את הנרעה וגו' · שלא כנגד שלש כי כנגד ועבדתם וגו' אמר רפואות שהם רפואות אותך מחלייך · וכנגד לא תהיה משכלה וגו' אמר ושומרות עליך בריאותך · וכנגד את אימתי אשלח וגו' אמ' וממי מות לשונאיך וכו':

סימן כב והיה הספק הראשון סר וכו' והייתי וכו' · הרמז בזה כי ענין כתיב' התור' לישרא' על האופן שזכר בירר להם מציאות המלך והיותו מנהיג כל הנמצאות בחפץ · ונוסף עוד שהשגחתו מיוחדת בם מזולתם להתחברות כבודו אליהם בפרט כמו שיבא:

סימן כג במה תתא' אותו האם תיים לו תוא' בורא או זולתו מן התארים·

סימן כד בתארי' וכו' בא יבא באו' המשל בפסקא הנמשכת כי בענס וראשונ' כתארהו ובמה שעמדנו על בריו במעמד הנכבד · וממנו נעתק ליחס אליו תאר במנא ובורא ומנהיג וביונא בהם כי מהלך שבילי הדעת כך הוא מסודר להתהלך מן הידוע הברור אל שמסופק הנעלם:

סימן כה על הדרך הזה השיבותי וכו' · כאן השלים החבר ענולת ספורו ושב אל המקו' אשר עמד שם בפתיחתו לפני המלך לקיים מה שהתפאר עליו באמרו סימן טו אבל פתיחת דברי היא סמופת וכו' · וכן פתח דבריו אל המון ישר' אנכי ה' אלקיך וכו' ולא אמר אני בורא וכו' · מתכשאים לעמתם דברי הרמב"ן באמרו על ביאור הכתוב וז"ל ואמר אשר הוצאתיך מארץ מצרים כי הוצאתם משם תורה על המציאות ועל החפץ כי בידיעה ובהשגחה ממנו יצאו וגם תורה על החדוש כי עם קדמות העולם לא ישתנה דבר מטבעו ותורה על היכולת · והיכולת תורה על היחוד וכמו שאמר בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ וזה טעם אשר הוצאתיך כי הם יודעי' ועדים

כב **אמר הכוזרי** כן הוא והיה הספק הראשון סר ממני אם יש לאנשי הודו מלך אם לא והייתי אז מאמין שמלכותו ודבריו נוגעים אלי:

כג **אמר החבר** ואם ישאלך השואל עליו במה תתאר אותו:

כד **אמר הכוזרי** בתארים אשר התבררו אצלי ואחבר אליהם אשר היו ספק אצלי והתבררו בטה האחרוני'

כה **אמר החבר** על הדרך הזה השיבותיך כאשר שאלתני וכן פתח משה לדבר עם פרעה כשאמר לו אלקי העברי' שלחני אליך ד"ל אלקי אברהם יצחק ויעקב מפני שהיה דברם מפורסם אצל האומות כי התחבר אליהם דבר האלקי' והנהיג אותם ועשה להם נפלאות ולא אמר אלדי השמים והארץ שלחני אליך ולא בוראי ובוראך וכן פתח דבריו אל המון ישראל אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים ולא אמר אני בורא העולם ובוראכם וכן פתחתי לך כאשר שאלתני על אמונתי השיבותיך במה שאני חייב בו וחייבין בו כל קהל ישר' אשר התברר אצלם המעמד ההוא בראות עיניהם ואחר כן הקבלה הנמשכת שהיא במראת העין:

בכל אלה עב' · וכפ' ואתחנן נתעורר בטעם השבת אשר נשתנה בדברות השניות באמרו וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ה' אלקיך משם ביד חזקה ובזרוע נטוי' על כן צוך ה' אלקיך לעשות את יום השבת · והוא טעם מתחלף לאמרו בראשונו' כי ששת ימים עשה ה' וגו' והוא ז"ל שם העקוב למשור באמ' כי בעבור היות יציאת מצרים מור' על אלוה קדמון מחדש חפץ ויכול כמדובר על כן אמר אם יעלה בלבך ספק על השבת המורה על החדוש והחפץ והיכולת תזכור מה שראו עיניך ביציאת מצרים שהיא לך לראיה ולזכר · וחתם דבריו באמרו ובאר להם כי מיציאת מצרים ידעו שהוא אמר והיה העולם ושבת ממנו · וכבר ביאר הרא"ה על כונה זו מאמר הכתוב ה' אלקי אתה ארוממך אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמונה אומן ירצה כי מה שנראהו מעשיית הפלאים יהיה לנו קיום אמונה על עצות מרחוק כבריאת העולם כי לא יוכל להתקיים האחד מבלעדי חבירו · והביטה לראות מה שכתב הרא"בע פ' יתרו על פסוק אנכי ה' אלקיך כי שאלה זו ענינה כשאלה לו מאת חותנו ר' יהודה הלוי מחבר הספר הלז באמרו · שאלני ר' יהודה הלוי מנוחתו כבוד למה הזכיר אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים ולא אמ' שעשיתי שמים וארץ ואני עשיתיך וזה הארי' בתשובתו אשר בה מנמ' פניו מתחלפ' למנמ' פני החב' בכאן שהרי כונת הרא"בע פונ' להורו' כי לנעבו יבין הכלתי משכיל הזכיר כן · ולדע' החבר אפי' כלנו חכמי' כלנו נבונים לא היה נמנע הבורא מלפתוח להם בכם מצד מה שנכלל בזה מות' וזות' ממנו ולהיותם ג"כ דברים נוגעים אלינו בפרט כמו שקדם ואחר כך הקבלה הנמשכת שהיא במראה העין · יש לנו ביונא בו בחמים:

כו אמר הכוזרי אם כן אני רואה שתורתכ' אינה נתונה כי אם לכם ואין חייב בה זולתכם :

כז אמ' החבר כן הוא וכל הנלוה אלינו מן האומות בפרט ככה"ל אלינו · יגיעהו מן הטובה אשר ייטיב הבורא אלינו אך באמונתינו לא יהיה שוה עמנו ואלו היה חיוב התורה מפני שבראנו היה שוה בה הלבן והשחור כי הכל בריאותיו אך אנו חייבין בה כ"א התורה מפני שהוציאנו ממצרים והתחבר כבודו אלינו מפני שאנחנו נקראים הסגולה מבני אדם :

בחמישי סוף סי' יד · והלא כה דברו של רבינו שעדים בספר האמונות מאמר ג' ז"ל · אמרו הספרים כי ההגדה הנאמנת אמת כאמתת הדבר המושג בראות · הוא אמרו עברו איי כתיים וראו וקדר שלחו והתבוננו מאד עכ"ל · וכתב הרמב"ן פ' ואתחנן על פסוק רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברי' אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך וז"ל כשתגיע אליכם התורה מפי הגבור' לאזניכם ועיניכם רואות אין שם אמצעי נכחיש כל חולק וכל מספק וכו' וזהו שאמר וגם בך יאמינו לעולם כי כשתעתיק ג"כ הדבר לבניכם ידעו שהיה הדבר אמת בלא ספק כאלו ראוהו כל הדורות כי לא נעיד שקר לבנינו ולא ננחיל אות' דברי הבל ואין בם מועיל והם לא יסתפקו כלל בעדותנו שנעיד להם אבל יאמינו בודאי שראינו כלנו בעינינו כל מה שספרנו להם וכו' · עכ"ל · והרא"ה.ע כת' בפי' תילי' סי' קי"ט אשרי נוצרי עדותיו הזכיר עתה שומר העדות שקבל מהאבות ועקר' עדות העין ·

סימן כו אם כן אני רואה וכו' · ר"ל אם כן שענין חייוב התורה תלה ביציאת מצרים בפתח דבריה יאמר אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים ולא אמר אני בורא העולם ובוראכם · וביציאת מצרים אין לזרים אתכם נמצא שהתורה היא נתונה לכם ביחוד ואין חייב בה זולתכם :

סימן כז כן הוא וכו' · ר"ל תורת משה היא מורשה מיוחד' לקהלת יעקב· כי היא לבד' האשה המקודשת לו ית' בקדושי תורת משה ומצותיו בתקון נסח הברכות אשר קדשנו במצותיו קדושין ממש וכמו שבעל העקיד' במתק שפתיו הוסיף לקח פ' ואתחנן שער פ"ח · אמנם עם היותה מיוחדת אלינו · אין הקב"ה מקפח שכר כל הנלוה לתורתנו מן העמי' כי יגיעהו מן הטובה וכו' · ע"ד מה שאמר משה לחותנו והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו והטבנו לך · ואמרו בפרט · בנקבת נשואות · להורות כמו שלא נאמר אינו דומה מועטים הנכנסי' בעול תורה למרובים אשר בית אלקים יהלכו ברגש להיותם נלוים אליו כאגודה אחת · כי אמנם כל הנלוה אליו אפילו בפרט יגיעהו בפרטיותו מן הטובה וכו' · אמנם אשר ראיתי אני טוב אשר יפה כמו מה שאמר הכוזרי בקודמת כו' כי מה שאמר הכוזרי בקודמת אם כן אני רואה שתורתכ' אינה נתונה כי אם לכם ואין חייב בה זולתכם· כונתו שאין האומות הם חייבות בשמירת התורה הבלתי ניתנת להם · ובכן לא יאות לשלול מהם גמול מעשיהם הטובים ואם הם נעדרים ממנה · ועל זאת באה תשובת החבר לאמר כן הוא ר"ל שאין האומות חייבות בה ויש שכר לפעולתם מכל מקום כי כל אדם מאיזו אומה שיהיה יש לו גמול מעשה הטוב כאז"ל בחסידי אה"ע כמבואר בסימן קי"א · שסוף מקום מתייחס לזה ע"פ הסדר אשר אעמידך עליו בסי' כ"ט אמנם ביאר לו שהשכר המקווה להם על מעשה הטוב יאות בפרט לכל הנלוה אליו מהם כי לא בלבד יגיעהו שכר גמול מעשה הטוב כראוי לכל אחד מחסידי האומות כאמור אבל יגיעהו ג"כ מן הטובה אשר ייטיב הבורא אלינו עם היותו בלתי שוה אלינו כמו שהולך ונושא משך הביאור באמרו אך לא יהיה שוה אלינו וכו' וכמו שאמר סימן קט"ו בענין הנבואה כי לאזרח בישראל יאתה ושם חלקת מחוקק ספון להרחיב בו הביאור על ככה · ויש בכלל זה ג"כ שלא יהיה שוה אלינו בענין ירושת הארץ · ואם לא העלה זכרונו שמה · ולעומת המוזכר כאן מהיות התור' מיוחדת לנו יתבטלו דברי הרמב"ן על פסוק ויסעו מרפידי' ויבאו מדבר סיני ויחנו במדבר ויחן שם ישראל נגד ההר : וז"ל ויתכן שהבדילו מתוכם כל האספסוף אשר בקרבם וחנו בני ישראל לבדם לפני ההר · וערב רב אחריהם כי לישראל יתן התורה כמו שאמר כה תאמר לבית יעקב ותגד לבני ישראל · וזה טעם ויחן שם ישראל עכ"ל : הלבן והשחור · בצחות הלשון · כלומר כל העם מקצהו ועד קצהו למקטנם ועד גדולם כי השחור הוא הכושי אשר לא הוכן ליותר מקבול צורת האד' וכו' כמו שקדם זכרו סימן א' · והלבן הוא האיש שהשלמו סגולותיו והיה שלם כמוזכר שמה : והתחברות כבודו אליו וכו' · ר"ל דע לך כי לא היתה בחירתו אותנו ברצון פשוט ולא בסבית

כח אמר הכוזרי אני רואה אותך מתהפך היהודי וכבר שב דברך וזה אחר שהיה שמן:

כט אמר החבר בין רזה בין שמן הרחב לי לבך עד שאפרש אותו:

ל אמר הכוזרי אמור מה שתרצה:

לא אמר החבר בדין הענין הטבעי נתחיי׳

שלא ברית אלקינו מעל הבחירה הזאת כי על כל המקריבו אליו את אשר בחר בו בקריב שלא כאמרנו כי טעם היותינו אותנו מחברים שהוא ראשית ההתחברות הכבוד לנהגים בנו בפרטות עם השלמתו אח״כ ע״י כהונת החודש · היה מפני שנכתבו בקראים · הסגולה ויכבי אדם כענין אמרם ז״ל ברורי בגפה · שקבלו ישראל את התורה כשקבלו אמות העולם כהן מה ראו להתקרב יותר מן האומות אתם שישם הקב״ה אמר להן הביאו לי ספר יחוסין שלכם שנאמר הבו לה׳ משפחות עמים כשם שבני מכילין · ויתילדו על משפחותם · לכך מנאם בראש הספר הזה אחר המנות של המכות אשר כוה ה׳ את משה של בני ישראל בהר סיני ואח״כ וידבר ה׳ במדבר סיני שאו את ראש כל עדת בני ישראל שלא זכו ליטול את התורה אלא בשביל היוחסין שלהן ע״כ · והטיב מאד אשר דבר על זה הרמב״ן פ׳ ואתחנן באמ׳ וטעם חשק שנתקשר עמכם בקשר אמיץ שלא יפרד מכם כלשון וחשוקיהם כנפק ויבחר בכם מכל העמי׳ שתהיו אתם סגולה ונחלה לו · כי הבחירה בכל מקום ברירה מן האחרים ואמר הטעם כי מאהבת ה׳ אתכם בחר בכם שראה אתכם ראוי להתאהב לפניו ונבחרים לאהבה יותר מכל העמים ולא הזכיר בזה טעם רק הבחירה · כי הנבחר לאוהב היודע לסבול את אוהבו בכל הבא עליו ממנו · וישראל ראויים לכך מכל עם · כמו שאמרו ג׳ עזים הם · ישראל באומות · כי יעמדו לו בכס וכית · או יהודאי או צלוב · וחשק בכם בעבור אבותיכם שהגיע ענייכם עד שנשבע להם כדי שלא יגרום החטא ותבטל הבטחתם · וכו׳ ע״כ · וכתוב מפורש הוא פ׳ ראה כי עם קדוש אתה לה׳ אלקיך ובך בחר ה׳ להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה:

סימן כח אני רואה אותך מתהפך היהודי וכו׳ · כ איך יעלה על הדעת המצא עם מבלתי עם הוא לב האדם וסגולתו ויתחבר אליו כבוד האלקים ביחוד · הלא כלנו שוים באנושות · ורעה עוד מזאת שתתנשא בנפשך אתה היהודי הכבוד לאמר שעמך היה הלב והסגולה הנבחרת להתחברותו ית׳ מכל העמים · ומראיכם שפלא מהכיר לכם פנים מזולתכם · ובלי ספק בטלה הסגולה מעקרה כי מין במינו אינו מוכן לקבוע לו מדרגת חשיבות בפני עצמו · ומשמן דברך ירזה כמה שנזרת על כבם · וכ״ש על נטילת עטרה זו לאומתך · ואמרו אחר שהיה שמן הוא ממה שאמר אליו המלך סימן י״ד רואה אני דברך היהודי טוב מפתיחתו:

סימן כט בין רזה בין שמן וכו׳ · ר״ל השכת ושמע · עד שאפרש הדבר אשר חשבת לרזה כי ישאו שערים ראשים ויבאו פתחי העולם ויבא מלך הכבוד לידי ברור ספקו כי עוד אורכו ישועות פני ספורי ואטעימכו שמנוני דברי על אמרי שאכחכו נקראי׳ הסגולה יהיה כא ענין הקור׳ ולכן ש׳ סדר הדברי׳ הנמשכים · כי כאשר שם החבר לפני המלך סימן כ״ז שאין תורת משה כתובה כי אם לנו · ושאין חייב בה זולתנו · ושהנלוה אלינו מן האומות בפרט יגיעהו מן הטובה וכו׳ והורה שם בדבריו שהתחברות כבודו ית׳ אלינו היה באמצעות התורה הכאכת לנו מפני היותנו הסגולה מבני אדם ראה המלך בדבריו אלה מהפכת זרים על כן יבא לקראתו בדברי קנטורין בקודם׳ לאמר רואה אני אותך מתהפך היהודי וכו׳ · ומעתה יתחיל החבר לברר דבריו ותהי ראשית הוראתו על אמתת הסגולה להיותה סבת כל השאר עד דרוש המלך אותו על אפשרות ההתחברות סימן ס״ח · ואחרי כן סימן פ׳ על ענין התורה שהיתה אמצעית אל ההתחברות · סוף דבר הקול נשמע סימן ק׳ על קיום מאמרו שהתורה כתובה לנו בפרט וקולו זה הולך ומתפשט עד סימן ק״י · ומשם ואילך בא יבא דברו על גמול מעשה הטוב אשר יעשה אדם מן האומות הבלתי חייבות בשמיר׳ תורתנו · עם תנאי הגר הנלוה אלינו · ובין כה וכה שאול ישאלו בענינים מתייחסים וכן התמו המאמר הזה הראשון הכל יפה בעתו בסדור נפלא בהגיע תור נערה ונער׳ לבא אל המלך:

סימן לא אמר החבר בדין הענין הטבעי וכו׳ · הנה החבר נד ומנוק מבאושו על אשר הכעיסו הכוזרי גם כעס בעבור הרעימו כי המרה את רוחו ויבטא בשפתיו כמדקרות חרב יורדות חדרי בטן באמרו אני רואה אותך מתהפך היהודי · וכבר שב דברך רזה אחר היותו שמן כי לא האמין לו שיהיה לקב׳ האל׳ דין סגולה על קנתו עד שיתייחד בו ההתחברות האלקי בפרט · וכ״ש שיוחס זה ליהודי כנוה כן משחת

לקיחת ד' מזון וד' הגידול וההולדה וכחותם וכל הנאי כ' וד' יחד בזה הצמח ובעלי חיים מבלעדי האדמה וז אבניכו המוצאים והיסודות :

מאיש מראהו · על כן כשתים יתחתן המלך להוציאו מדי דפוי הה' כהור ל' ג' ליותת החדוש אשר כלעדיו לא ירים איש מדרגת היורי כגולה על אשר אינו וגו' הרידע הסיחשות כל אחד לאחד מיוחד ראשון לכל הוא נטבי' נמכו כי כיה אוקים יוכח להינדר כי הגן הכמשך ממכו להיותו מילא מקום אבותיו בחשיבות וגדולה · וממכו יכשא משך הזרע בירוש כחלת הסגולה מדור של דור · וכרכי לשהיה שלו גדול מאד · עד שאם האחת מהכה לו כעדרה תהי אמת הכגולה אבלו כעדרת · ותשובתו אל המלך תשאר מעל · על כן עוז התאור לבאת למלחמת זו של מכוה · ותחלה העמיד לסדרו עוז כהראותו את יקר תפארת האיש המעולה אשר אנחנו סומכים על קבלתו ובכואתו כי זה משה האיש ידענו מה היה לו מהתכשא לכל לראש מבכי אדם · מגד הפש מחופש אשר חפש סחבר · בקטן החל ובגדול כלה להודיע ולהודע כי עלוי מדרגת הבורה יוכר מיתרון הכשר הפעולה היוצאת ממכה · וכמו שיבא בחמישי סי' י"ב · והכה כה מכטו כדומם בצומח במרגיש ובמדבר · ומן זו והלאה מעלה יתירה כודעת לבורתו של מרע"ה מכל פעולותיו אשר עשה להפליא וכמשך בזה עד סי' מ"ג שגם עלו דבריו על האיש הלזה ההולך לקראתכו באבוקת אור בכואתו וקבלתו הנאמנת איך הודיע החדוש עם כל פרטיו · ובתורתו כתוב לאמר שלשלת היוחסין מכגולה לסגולה מכי שיה אדם הראשון עלי ארץ עד אשר חכו בקהלתה להיות הסגולה מורשה לקהלת יעקב ובשלם זה בסי' מ"ז · משם כסעו · ויבואו דרך האתרים לתור להם מכוחה ויחכו בהר ספ"ר איזו ראיה מכהלת פכים אל אמתת הקבלה כאשר יוכל שאת חמר הכושא לא שיחשיב להביא על זה ראיות ברורות כי לא כבחד המכעו ממכו כאשר אמר בחמישי סוף סי' י"ד בדברו על הפילוסופים כדברים הללה לאמר והם עכ"ז מעולים אחר שלא יחוייב להם קבול מה שאבלכו ואכחכו יחוייב לכו קבול העדות והקבלה אשר היא כראייה עכ"ב · הרי כי ברור מלל שלא יחוייב להם קבול מה שאבלכו · ואין זה כי אם מחסרון ראיות מכריחות על ככה · אבל הכוכה המושחת לעמת פכיו של חבר של זה תכיע כי כל אשר יוכרו המעיקים העומדי' ככותל בפכי הקבלה · אחד המרבה ואחד הממעיט · כן שם יכוחו יגיעי כח ולאין אוכים עצמה ירבה להוסיף אומץ בגבורת אמתתם · ויתגלו בזה פכי הראות לטעם

הבוורי ולתוספתו של חבר · וכמו שיתבררו ויתלבנו הדברים במקומותם והמשכילים יבינו · וכל זה יתגלגל עד סוף סי' כ"ט · אז המלך יקשה על החדוש כרב חילו ומשכר הגבור יכפל ורב כח עד סוף סימן כ"ז · בעת ההיא יכוה המלך לשוב לגלגול דבריו אלה כי כבר כחה שקט דעתו במה שיבא קום מן השטה אשר על פי דברו · ואולם בעבור זאת העמדתיך על הש זה הכו':

הכוללת הזאת בעבור הראותך כח כל הספור מגיד מראשי' אחרית · והיה כאשר תרד מעכין לעכין וברקת עול הקושי מעל צוארך כי עיניך לכוכ' יביטו של אשר יהיה שמה הרוח ללכת ועפעפיך ייפירו כגדך להעמיד הדבר על בריו ועל מכוכו מעתה ירדה אל הפרטים של תכמולי' יבא דודי לגן עיוכו ויאכל פרי מגדיו : בדין העכין הטבעי וכו' · אתה הראית לדעת כי מן הפעולות הכגלות תודעכה הכחות הפנימיות והצורות הכעלמו' · וכי על הקדמה זו עלה החבר במעלות חפושו כסדר בעלי הכפש · צומחת · מרגשת · ומשכלת · על מוכה כוכתו להוכיח במישור כי הכה עם בכי ישראל רב ועצום בתפארת הסגולה · הוא א"ל ואיש שקים בורא אשר בכוראות כפלאותיו קבע לו מקום למדרגתו הכפרדת בחשיבות וממדרגת מין האדם · הוא המודיע בתורתו התמימה שלשלת היוחסין מכי שים אדם עלי ארץ · וכי אכחכו כושאי משך הזרע מיחידי סגלה כמו שיתבאר סי' מ"ז ומן זו והלאה עד סי' כ"ט כאשר מכא לכפשו מכוח באמרו זה רביתי לשמוע · ועתה בקטן החל באמרו בדין העכין הטבעי · ר"ל במדרגת הכפש הצומח הכקרא כפש טבעי אצל הרופאי' · ואכל החב' עצמו מאמ"ב סוף סי' י"ד באמרו וכמו שהטבע כוס למזון השוה באיכויותיו שיחול בו ויהיה במה ובמאמ' ה' סי' י"ט שגם עלו דברי מתיחסי' מאד של הכבג' הכבו כללו על שלימותן : וכחות' · מושך · מחזיק · מעכל · ודוחה · ארבעת' כבח הזן לשרת אותו ועמה כח אח משכ' המזון לדם · ומדביקו של האיברי' ולכסיף ישכבו מכל וכל לטבע הכיזון · והזן עצמו עם אחות מרעהו הכו' ישרתו אל כח הגידול עד בא של תכליתו באיש ההו' · ובלם יחד משרתי' לכח ההולד לקיו' המין והכח הזה מולי' הזרע ואח"כ ישגי' בכחו להפריד מזג שלקיו' אם לכם לכם · ואם לעכ' לעב' כן ליתר החלקי' הייבחי' מן היכיר · גם בכח יגבר להשלי' צור כל האיברי' והדברי' ארוכי' הרוב לעמוד על פרטם ילך לו של קרי' כפ"ן ס' כ"א אופן א' למוד וש' א' וב' · גם החבר דבר על אודות בחמישי סי' י"ב: וכל תכאיה' תכאי התכו

לב אמר הכוזרי זה כלל שצריך לפרוש אותו אבל אמת הוא:

לג אמר החבר ובענין הנפשי התיחדו בעלי חיים כלם ונתחייבו מהם תנועות וחפצים ומדות וחושים נראים ונסתרים והאוות וזולת אלה:

לד אמר הכוזרי גם זה מבואר אין דרך לדחותו:

לה אמר החבר ובדין הענין השכלי התיחד המדבר מכל החיים והתחייב ממנו תקון המדות והמעון והמדינה ושאר הנהגות ונמוסים מנהיגים:

לו אמר הכוזרי גם זה אמת:

לז אמר החבר ואי זו מדרגה אתה חושב למעלה מזאת:

לח אמר הכוזרי מעלת החכמים הגדולי':

לט אמר החבר איני רוצה לומר אלא מעלה תפריד את בעליה פרידה עצמית כהפרד הצמח מן הדומם והפרד האדם מן הבהמה אבל הפרידה ברב ומעט אין לה תכלית מפני שהיא פרידה מקרית ואינה מעלה על דרך אמת:

במשפט הכח הכו' לאיש על מקומו כבושא שלו של יחסר סמוך הנאות למען יתכן לו להוציא פעולתו מאין פגע:

סימן לב זה כלל שצריך לפרוש אותו וכו' ר"ל אמנ' ידעתי כי כן האמת אתך' ולפיכך אל תחוש להפסיק בו הכונ' המוסכמ' עתה לעומת פניך' כי למועד אשוב אליך לעמוד על פרטיו' וכבר נתקיים זה בחמישי סימן י"א באמרו בלשון הזה עצמו' רצוני שתפרוש לי הכלל הזה וכו':

סימן לג ובענין הנפשי' ר"ל במדרגת הנפש החיונית הנק' מרגשת: וחפצים' ר"ל הכח המתעורר שממנו תנועת החפץ בבעלי החיי' וכמו שהורה בחמישי סי' י"ב' וכן קרא שמו הר"אבע פרשת משפטים אבל פסוק ועבדתם את ה' אלקיכם וגו' באמ' ותנועת החפץ והרוח בלב' והנה החבר הוציא הדבור הזה בלשון רבים אולי להתחלק המתעורר לשנים תאווני ורגזני כמו שקדם בדבריני סי' א': ומדות' תכונות נפשיות הן טבעיו' הן קנויות בהרגל' כי כל אשר רוח חיים באפיו יש לו אשר יתנהג בו לפי רוב מעשהו: וחושים נראים' המושים עלו ונאלנו חושים' מודעת זאת בכל הארץ: ונסתרים' חוש משותף' מצייר' מחשב' וזוכר' כבר הארכך בעניינם מאמר ה' סי' י"ב' ותאוות' הכח אחרי אמרו חפצים שהנה בו שמתעורר בשני חלקיו תאווני ורגזני כמדובר' למה זה יחזור לשנות דברו במלות שונות' אכן הנראה בעיני כי אמר תאוות על הבעלי חיים החברי' כבעלי השקשקי' אשר זכר בחמישי סי' י"ב הנקראי' אוסטריגי' וקוכק"לי בלעז אשר ימצאו על שפת הים' ואלו אין הכח המתעורר שלם בהם' על כן לא יאות להם שם חפץ רק דרך העברה' וגם תאוה יאלא את שבורכם' כי אמנם יש להם תנועת חפץ באופן מה כי לא יכוטו כיסודות מאין חפץ כלל' ומ"מ עד החפץ השלם לא באו כבעלי החיים השלמים' על כן ייחד להם לשון כפרד ונבדל מן הלשון המיוחס לשלימי צורת החיות' או ירמוז באמ' תאוות על ההפעליו' האחת עזרה הנשואות' ככח המתעורר בשני חלקיו הם המערכת בתאוני' והם ברגזני' שם הכח' אהבה' ושנאה' חמדה' ונעול' הנאה' ועגב' וחמושים עלו' תוחלת' ויאוש' יראה' אבירות' וכעס' ולכל אלה תולדות אין זה מקום נאות להזכיר' וכבר נזכרו מהם בשני סי' ל"ה: וזולת אלה' תנאים מוסכים בחק הבעלי חיים לענין כושאי מכחת כחותם ומוניהם' כלם מכלים שוכים' אך לפי הביאור הראשון על אמרו תאוות יהיה אמרו וזולת אלה על ההפעליות שזכרני:

סימן לה תקון המדות והמעון והמדינה' הן הן שלשת ההנהגות הידועות והוא עמד עליה' גם בראשי אמריו סי' א' מטעם הפילוסוף' וכבן רמז אל הנהגת הדת הטבעית' ובאמרו ושאר הנהגות רמז אל הנהגת הדתות הנחשבות לאלקיות' ובאמרו ונימוסים מנהיגים רמז אל הנהגת הדתות הנימוסיות' והנה עיניך רואות כי הוציא במספר חלקי דבורו אין פה ר"ן ואין יוצאת משווי הסדר הנאות:

סימן לח מעלת החכמים הגדולים' יען לא הזכיר החבר בדבריו הנזכרים סימן לה זולתי ענייני ההנהגות באמרו והתחייב ממנו תקון וכו' נחשבה מאלתו אבל הכוזרי' אם המצא המצא מדרגה למעלה מבעלי ההנהגות ההנה' על כן האדיר בתשובתו מעלת החכמים הגדולי' העילה היא למעלה:

סימן לט אבל הפרידה ברב ומעט אין לה תכלית מפני שהיא פרידה מקרית' והמקרים

מ אמר הכוזרי אם כן אין מעלה במירגשים יתירה על מעלת בני אדם :

מא אמר החבר ואם ימצא אדם שיבא באש ולא יוזק בו ויעמוד מבלי מאכל ולא ירעב ויהיה בפניו זוהר שאין העין יכולה להסתכל בו ולא יחלה ולא יחלש וכאשר יגיע אל תכלית ימיו ימות לרצונו כמי שיעלה על מטתו לישן ויישן בעת ידוע ובשע׳ ידועה עם ידיעת העבר והעתיד מה שהיה ומה שיהיה הלא המעלה הזאת נפרדת בעצמה ממעלת בני אדם :

מב אמר הכוזרי אבל המעלה הזאת אלהית מלאכותית אם היא נמצאת וזה מדין הענין האלקי לא מן השכלי ולא מן הנפשיי ולא מן הטבעי :

מג אמר החבר אלה קצות תארי הנביא שלנו אשר אין עליו חולק אשר נראה על ידו להמון התחברות הדבר האלקי בהם ושיש להם אלוה מנהיגם כרצונו (ולתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו) כנ״א וכפי עבודתם והמרותם והגיד להם הנעלם והודיע איך היה חדוש העולם ויחס בני אדם קודם המבול והיאך נתיחסו אל אדם והיאך היה המבול ויחס השבעים אומות אל שם חם

והמקרים הולכים לאין תכלית כפי התחלף המזונים המתחייב מחלוף הערכים הגלגליים כמו שכתבנו בסימן א׳ · אמנם הצורות העצמיות יש להם תכלית מוגבל · וכמו שנזכר בחמישי סימן ז׳ בשם הכוזרי ז״ל ואחר שדבר עמו בערכים ההם הגלגליים · והם עד אין תכלית מרוב · ואמנם רואים צורו׳ המינים והחיים יש להם תכלית עליהם אין להוסיף ומהם אין לגרוע וכו׳ · ע״כ :

סימן מא ואם ימצא אדם שיבא באש וכו׳ · זה משה האיש ידענו מה היה לו מהרשות בתוכה ליכנס למקו׳ החשיכה אשר נאמר עליו פ׳ יתרו והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו ה׳ באש · וכתוב עוד פ׳ משפטי׳ ומרא׳ כבוד ה׳ כאש אוכלת בראש ההר לעיני בני ישראל ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר וגו׳ וכמאמר החבר גם בסימן פ״ז אמר ואז שנכנס את הר סיני ונשאר שם ארבעים יום רואים אותו העם ורואים את משה בא בתוכה ויוצא ממנה וכו׳ · ע״כ : ויעמוד מבלי מאכל וכו׳ כאמרו פ׳ תשא ויהי שם עם ה׳ ארבעים יום וארבעי׳ לילה לחם לא אכל וגו׳ : ויהיה בפניו זוהר וכו׳ כאמרו פ׳ תשא כי קרן עור פניו : ולא יחלה ולא יחלש · כאמ׳ פ׳ וזאת הברכ׳ לא כהת׳ עינו ולא נס ליחה : ימות לרצונו · הלא כה דבר הכתוב פ׳ האזינו ומות בהר ולא יגווע אד׳ על מה שאינו ברשותו :

סימן מב אבל וכו׳ · הכוונה · אני אמרתי כי במורגשים אין מעלה יתירה וכו׳ · אבל זה שאתה ממשל בו משלים לא גזרתי אומר על אודותיו שאם היה מקום לאפשרות מציאותו היה זה מדין הענין האלקי לא מן השכלי וכו׳ · אולם אני לא שמתי דברתי עליו רק על המורגשים הנמצאים אתנו מדין שלשת הכחות הנזכרות · או יהיה טעם אבל לאמתת דבר כלשון אבל אשמים אנחנו והוא לשון שנשתמש בו הרבה המחבר הלז וכמו שזכרנו סי׳ י״ד :

סימן מג אשר אין עליו חולק · כי האומות המחלקות ביניהם בכל הישוב קיימוהו וקבלוהו כמו שקדם סימן ד׳ וסימן ט׳ : אשר נראה על ידו להמון התחברות הדבר האלקי בהם וכו׳ · מגמת פניו להורות כי זה משה איש האלקים הנאמן לנביא ה׳ מהודאת בעל דין · כל דבריו הא״ו והנדק בהודעת השתלשלות אומתנו מלב האדם וסגולתו כפי מה שהוכח סי׳ כ״ז וכפי עבודתם והמרותם · גם זו לישראל כיחו׳ להשגיח על כל פרטי מעשיהם ובהמרותם תלן עינו ית׳ כאמרו רק אתכם ידעתי מכל משפחו׳ האדמה ע״כ אפקוד וגו׳ · אמנם על יתר המשפחות לא תדוקדק ההשגח׳ רק בדברי׳ שקלקול הישוב תלוי בהם כאמרו כי מלאה הארץ חמס וגו׳ · ובא יבא מענין זה סימן קט״ו גם בשני סימן ל״ב וסימן כ״ח : והגיד להם הנעלם והודיע איך היה וכו׳ · זה ספור תולדות היחסים אשר יודע מהם היותנו מסתעפי׳ ובאים מן הקו האמצעי שטוה המה הגבורים אנשי סגולה אשר מעולם אנשי השם · וזה פריו להודיע כי אנחנו נקראי׳ הסגולה · ושמא כוון באריכות לשונו אל אשר כתב המורה פ׳ נ׳ מהחלק השלישי ז״ל · כאשר היתה פנת התורה שהעולם מחודש ואשר נברא תחלה היה איש אחד ממין האדם וזהו אדם הראשון ולא היה באורך הזמן אשר מאד׳ עד משה רבינו רק אלפים ות״ק שנה בקירוב ואלו בא להם זה הספור לבד היה האדם מסופק בדבר כי נמצאו או בני האדם מפוזרים בקצוות הארץ כלם ומשפחות חלוקו׳ ולשונות חלוקים רחוקים מאד · בוסר הספק הזה ביחסם כלם

וזכרון

ויפת בני נח והיאך נפרדו הלשונות ואיך שכנו והיאך צמחו המלאכות ובנין המדינות ושני העולם מאדם ועד עתה :

מד **אמר הכוזרי** גם זה תמה אם יש אצלכם מנין ברור מבריאת העולם :

מה **אמר החבר** בו אנו מונים ואין בין שני יהודים מחלוקת מהודו ועד כוש :

מו **אמר הכוזרי** וכמה אתם מונים היום :

מז **אמר החבר** ארבע אלפים וחמש מאות ופרטם מבואר בספר החומש שלנו מימות אדם ושת ואנוש עד נח עד שם ועבר עד אברהם יצחק ויעקב עד משה ואלה היו לב האדם וסגולתו ולכל א' מהם היו בנים והשאר כקליפות אינם דומים לאבות ולא התחבר בהם הענין האלהי ונמנה המנין האלה לאלה האלהיים והיו יחידים

אחרון השתעבם וזכור שמות המפורסמים מהם פלוני בן פלוני ושכונותיהם ולהגיד מקום שכנם · והטעם המביא להתפזרם בקצות הארץ והטעם המביא להחלק לשונותם · ושמתחלה היו במקום אחד ושפה אחת לכלם כי כן ראוי להיותם בני איש אחד · ע"כ · ולהורות כתן נ"ב באריכות לשונו שהרוצה לעקר איננו מאריך בפרטי תנאים · אשר בהמצא פגם באחד מהם יוטל דופי בכל עקר הכזב ההוא וכמו שכת' הרא"ש בתשובותיו בכלל קז סימן ו' בא"מ שהשקר צריך קצור כי אין לו מעמד רגל' ואם היה גדול וארוך בקל יפול · ע"כ · על כן מה שכתב אלו הספורי' בתורת משה תקויים אמתתו מכל מה שהאריכה בהם · כאילו אמריה תאמר הפוך והפוך בשבע דרישות וחקירות אם תוכל למצוא עלה ושחיתה באחד מפרטי הספורי' הללו כי בלי ספק תלאה למצוא הפתח כי אמרת שוק צרופה מזוקקת שבעתים · וחן עיניך ביופי דברי הרמב"ן פ' נח על אריכו' ספור תולדות נח בארצותם לגוייהם · וז"ל והרב אמר במורה הנבוכים כי זה יאמת לשומעים חדוש העולם · וגם זה אמת כי אברהם אבינו יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ויעיד להם על נח ובניו שראו המבול וראו בתיבה והנה הוא עד מפי עד בכל ענין המבול ועד רביעי על היצירה כי נח ראה אביו שראה אדם הראשון ויצחק ויעקב ראו שם שעד במבול ויעקב מגיד כל זה ליורדי מצרים · גם לפרעה ולאנשי דורו והאנשים בכל דור יודעים מאבותם ד' וה' דורות מגידים מעשיהם ותולדותיהם · עכ"ל :

מאדם ועד עתה · עם היות שלא הודיע משה בתורתו שנות דור ודור עד עתה כי אם עד הזמן אשר הוא יושב בקרבו · אף גם זאת יצדק אמרו שהודיע שנות עולם מאדם ועד עתה כי ממה שהגיד להם הנעלם מהמשך הדורות עד הזמן ההוא · נעשה בזה כמודיע אותם עד דורותינו אלה · כי מזמנו ואילך מפורסם וידוע בקהל רב מהשתעפות הקבלה אשר ענפיה ארזי אל ותפלה

קבירית עד יום אחרון והוא אשר דבר סוף סי' מ"ז ואנחנו קבלנו אכין שבי הקדמונים ממשה ונדע מה שיש ממשה ועד עתה · עכ"ל · ויתבאר לנו כי לא פרץ גדריו לבנות אל רבנים אשר בקשו חשבונות רבים יינחי מרכו בוכינו חז"ל להטיל ספק במספר מפקד משך שעבוד מצרים · וזמן שני הבתים · אבל רגלו עמדה במישור דעתם וידו אוחזת בשכשיכי קבלתם כאמונה · ובא האות והמופת סימן מ"ט ובשבי סי' כ"נ יבו כי הולך בתומו צדיק והלא סדר עולם בידך אשר ממנו תבין שנות דור ודור על כן לא טרחתי להביאם אליך ולהכינם לפניך :

סימן מד גם זה תימה' כמו שהיה תימה אמרך שאתם נקראים הסגולה :

סימן מז אדם שת אנוש כו' · הזכיר שו בשמותם לעונם פרסומם · ומה שהכנים אנוש בכלל הסגולה מסביר פני' לבאור שתהא דעתו זולת דעת חז"ל האומרים פ' כל כתבי כי היה אנוש עובד אלילים · דאמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן כל ישראל המשמר שבת כהלכתה אפי' עובד אלילים כאנוש מוחלין לו · שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת · עכ"ל · וכפי מה שהבין מפשוטו הרמב"ם ז"ל בראשון מהלכות עכו"ם וחקותיהם ושכטה החבר לדעת החכם ר' ידידיה הנקרא פילוני בספרו המכונה מכהנו של רע לאחוז אל הטוב · כי אנוש צדיק תמים היה · והיא דעת הראב"ע אבל פסוק או הוחל לקרא בשם ה' · אך אמנה עם טוב העיון נמי' כה ששם עלו ספורים דוגמת אלו · נדע באמנה שאין לנו הוכחה ברורה על דעתו בזה · כי שם שם לו חק ומשפט שלא לכל בעל סגולה יחוייב הצדק ודי לו שיהיה כשורש תולדתו שיוליד סגולה · ושם נשהו מתרח אבי אברהם יעויין שמה · ואפשר גם כן שיהיו בענין אנוש מדרשים חלוקים שכן מצינו בב"ר פ' כ"ג בפון קומי אבא כהן ברדלא אדם שת אנוש ושתק · אמר להם עד כאן בצלם ודמות · מכאן ואילך קינן קנטרין וכו' · עכ"ל · או נאמר

שדברי

ולארבים עד שהוליד יעקב אבינו שנים עשר שבטי' כלם ראויים לענין האלהי ושבה האלהו' בקהל רב ובהם היה המנין ואנחנו קבלנו מנין שני הקדמונים ממשה ונדע מה שיש ממשה ועד עתה:

מח אמר הכוזרי זה הפרט מרחיק המחשבה הרעה מן הלב מהכזב וההסכמה כי דבר כזה אי אפשר שיסכימו עליו עשרה מבלי שיתבלבלו

שדברי ר' יוחנן לא יוכלו על אמש עכמו כבהרמבם רק על נני דורו כהוראת דברי רש"י והר"ן שכתבו שם כאנוש דור אכוש התחיל לעבוד ע"א דכתיב או הוחל וגו': לב האדם · ר"ל עקרו · וכדרך אז"ל באיבם רבתי ואת רעתך כי מר כי נגע עד לבך זה סנהדרי גדולה שהיתה לבם של ישראל שנא' לבי לחוקקי ישראל וכו': זהיו יחידי' ולא רבים · אחרי אמרו שהיו יחידי' כראם שוא ותפל אמרו ולא רבים · אמנם נריכי' אנו לחברו עם הכמש' אחריו לומ' שלא באו השקיים לכלל היותם רבים עד שהולי' יעקב אבינו שני עשר שבטים וכו' · כי היו כלם ראויים לענין האלהי מאז היתה מטתו שלמה בלי שום פסולת · ועל זאת שבחו אהובים ליעקב אבינו באמרם ז"ל פ"ק דתעניות יעקב אבינו לא מת ממאמר הכתוב (ירמיה ל) ועתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים מקיש הוא לזרעו · מה זרעו בחיים אף הוא בחיים · וכפי מה שביאר בו הרשב"א ז"ל · שאר האבות פסולת היה בזרעם ולא נזדקקו התולדו' עד יעקב · ולא היה זרעם כלו ראוי להדבק בחיים ולקבל התורה שהיא מקור חיים עד יעקב · כי התורה היא מזוקקת שבעתים כאמ' אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים · ועל"כ לא היה ראוי רק לזרע יעקב שהיה צרוף ומזוקק שבעה זקוקים והוא היה מזוקק בלי פסולת · כי אדם הראשון לא נזקק זרעו רק בשת · ושת בנים · ונח בשם · ושם באברהם · ואברהם ביצחק · ויצחק ביעקב · ויעקב היה מזוקק וכל זרעו אתו כלו זרע אמת והוא זרעו של יעקב שהוא איש אמת · מאמרו תתן אמת ליעקב · ועל"כ ראוי להדבק באמת ובחיים והיא התורה האמת והחיים וכל הדבק בה דבק בחיים כאמ' ובחרת בחיים · ואומר ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום · אבל אותם שלא היו ראויים לקבל את התורה · כאלו נעדרו מן החיים · וכמאמר הכתוב בכונה בהן אותי עזבו מקור מים חיים · וכל הנפרד ממקור החיים הרי הוא מת באמת · ועל הכונה הזו אמרו יעקב אבינו לא מת · ולא אמרו האבות לא מתו · כי מקצת זרעם מת · והוא המעיד כי לא היה בה תולדותם חי בלא שום הפסד כי עוד נמשך מעטיו של כתם · ואמר מה זרעו לא מת אף הוא לא מת לומר הזרע מעיד על השורש שלא היה בכח תולדתו שום הפסד או פסולת שאלו מאז קצת הענפים יראה באמת כי היה בשורש שום הפסד שממנו נמשך לענפים הזה · ועל כן זרע יעקב שנבחר כלו מעיד על השרש שלא היה בו שום הפסד · וכלו זרע אמת כלכו חיים ע"כ: ושבה האלקות וכו' · אין ענייכו שוב הדבר אל המקו' אשר היה שם אבלו בתחלה · רק משמעותו שמסיותה שורה על היחידים נעתקה להיותה שורה במקבלים: כאשר פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאמר מאד · ודומה לו מי סנ' באמרו ומעת ששבה המלכות לרומיים · ר"ל שנעתקה להם מבעלים הראשונים · ודוגמת זה הלשון תמצא במקומות רבים · ומעין דבריו בפסק' הזאת אמר בשלישי סי' יז' אלא חסידי בני אדם היו יחידים מאדם ועד יעקב וכו' · ע"כ · ונראה שעל היות בני ישראל לב אדם וסגלתו · על כן נתנה תורתו להם · כאמרו בני בכורי ישראל: להיותם במקום אדם הראשון יציר כפיו של הקב"ה כי הוא ראשית אונו בבריאת האדם וישראל נוחלי מעלתו ימלאו מקום אביהם הראשון בבכורה · ועל זה ביאר בעל כוזה שלום מאמר א' פ' ט"ו מה שאז"ל אדם אתם · אתם קרויי' אדם וכו' · כלומ' אתם ראויים להקרא בשם אביכם הראשון למעלתכם ולרשת נחלתו · אחר שתכלית הכונה האלקית בבריאה תמשך מכם · וכל חפני אשלים בכם וכו' · ע"כ: ובהם היה המנין · ר"ל כי ברוב עם לעולם כאמר וכרון ימות עולם מורשה קהלת יעקב מקבלת אבות שלמים וכן רבים:

סימן מח זה הפרט וכו' · הפרט המבואר בספר החומש שלכם · כמה מאדם ועד נח וממנו. ולהלן הכל בפרט כאשר דברת מרחיק מלבות בני האדם מחשבת פגול מהיות בו כזב והסכמה · אם לענין ההסכמה · א"א שיסכימו על דבר כזה עם כל דקדוקיו ופרטיו עשרה מבני אדם בבלי שיתבלבלו בדקדוקי הפרטים ההם · ומתוך בלבולם יביאו סוד הסכמת' לידי גלוי · או שהם עצמם יגלו הסוד ע"י בלבול הסכמתם לאיזו בבה · ואם לענין הכזב אשר יקרה בו מנד המאמינים לדברי זולתו קל מהרה · רחוק הוא מי ימנאנו כי הזקתן של בני אדם להזדרז ולהשתדל בכל

מזו על דחיית דברי מי שירצה לברר אצלם דבר כזה והיה לאל ידם לעשו' כי על מי לא יקום אורהו להסתכל בדברי הימים המפורסמים אשר היו בלי ספק משתרגים אליהם על איזה פרט מן הפרטים ההם המפורסמים להוכיח על פניו כזבו · וכן היה השקר ההוא מזוייף אתוכו על ידי הפרט ההוא המוכחש ויפסל · וכ"ש שהיה זה נקל בהיות כלל המנין מעת היצירה קרוב מאד בימי משה כי לא היה כלו רק אלפים ות"ק שנה · ואין הכזב והשקר יכול ליכנס עליו לא מצד כללו ולא מצד פרטיו כי לפי מעוט השני' קרב' שרחק' הכזב מענייננו · כי הרוצה לשקר מרחיק הזמנת עדיו ממקום קרוב · וכפל הכזב והשקר לזווגם עם הכזב וההסכמה שקדם זכרם · ועם היות טענה על זה ממה שכתב הפילוסוף מקולות מים רבים אדירי' אשר שטפו עברו על מקומות שונים בזה אחר זה · והיא הסבה אלו לאבדן ספרי החכמה וכמו שכתב הרלב"ג בספר מלחמותיו מאמ' ו' פ' ט"ו · כבר השיב עליו כהוגן במקום ההוא ע"ש · ואל תבהל ברוחך לחשוב שבתואר ראיה זו רבים ישחיתו כי היום הזה תאמרנ' דתות פרס ומדי עם ועם כלשונו להיו' כל איש שורר בדתו להוכיח מהסכמת בעליהן ראיה על אמתתן · וכל האנשים יתנו יקר לבעליהן והנם מובאים אל נמנע הקבוץ בין ההפכים וכדי בזיון וקצף · ש' נכי כי לא טובה התולדה הזאת אשר תלדנה מחשבותיך עקודים נקודים · כי הנה המלך זכר בראיה הזאת את אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה באמרו דבר כזה א"א שיסכימו וגו' · ובטוב השתכלו' תבחין ותדע כי היא לא תקרא הסכמה רק אמונ' שיאמינו לנותן אות או מופת המושכי' לבו של אדם כי התחלת כל אחת מהן מיוסדת על דברים נעשים לפלא למראית עיני הנוטים אחריהן · ואת מה נוכיח אמתתן מכח הצד השני שבראיי' הנזכרת שאלו היה כזב היו דוחים דברי הרוצה לברר אצלם דבר כמוהו · דע לך כי אין מעשה תקפו וגבורתו של זה ההקש אלא בשאפשר לעשות מדחה ולסתור הדבר ההוא שחששנו על כזבו והדברים נגלים מפורסמים לחוש כמו שאמרנו

ויגלו סוד הסכמתם או ידחו דברי מי שירצה לברר אצלם דבר כזה כל שכן המונים רבים והמנין קרוב אין הכזב והשקר יכול להכנס עליו:

מט אמר החבר אבל אברהם אבינו עצמו היה בדור הפלגה ונשאר הוא וקרוביו בלשון עבר אבי אביו ולזה נקרא עברי ובא משה אחריו לארבע מאות שנה והעולם מלא מחכמת שמים וארץ ובא אל פרעה וחכמי מצרים וחכמי בני ישראל חוקרים עליו על אשר לא האמינו לו אמונה שלימה כי הבורא מדבר עם אדם עד

בענין הפרט הנזכר שאפשרות שתירתו שיה תלוי בפרסום ספרי הקדמוניות הראוים להמצא גם מתמול גם משלשם גם מאז דברו על כלל המנין ההוא מעת היצירה כי המנין קרוב כמדובר וכ"ש בפרטים הנכללים בו · לא כן בענייני התורות כי מי זה יערב לבו לגשת להוכיח כזבו על פני האומר כך וכך תעשו · זה הדרך לכו בו ולתורתו הקשיבו על כי נוראות נפלאתי ונפשי יודעת מאד · הלא אין ענין שתירתו מסור לבית דין פרסום גדול שיוכל להכזיבו לדוגמת המנין ופרטיו אשר עליו יוחדה הראיה הנזכרת · והנה מכח ראיית הכוזרי נתקרבה אל הדעת פנת החדוש על דרך מאמר הכתוב זכור ימות עולם וגו' · לפי מה שביאר בו הרי"א במרכבת המשנה אשר לו באמרו זכור ימות עולם כמה הם שהעולם היות ההוא היה קרוב לשני אלפים ות"ק שנה שנברא והמנין הזה מהשניה לא בא כי אם מהשרש האמתי והוא היות העולם מחודש ולכן נמנה העולם בימותיו מהיום שנברא בו : וכמו שזכר החבר לכוזרי וכו' · ע"כ : גם הנה אמרת החבר נרופה מאד על היותנו ומתעפים מלב האדם וסגולתו כי אותה הוא מבקש להוכיח בענם וראשונה למען יצדק בדברו בשפטו לפני מלך ויעשה בן חורין ליפטר מן התרעומ' והחרפה אשר נשא עליו באמרו שי' כ"א אני רואה אותך מתהפך היהודי וכבר שב דבורך רזה אחר שהיה שמן · אמנם דבר החדוש נכנס הנה ע"י גלגול לכורך ענין הסגולה :

סימן מט

אבל אברהם אבינו וכו' · הנה ענין דור הפלגה אשר בא ספורו בתוך הנאים בספר החומש שלנו להגיד איך היתה כל הארץ שפה אחת ואחר כונו · יפה כחו להגדיל פנים אל אמתות החדוש ופרטיו כי לו יאתה הסכמ' לשון עד זמן ועד"ן · כמו שהיה מעיק לזה חלוף הלשונות מימי קדם מאין זכרון לראשונים המסכימי' על ככה · על כן שת פניו החבר להוסיף אומץ בגבורת ראיה של מעלה אשר הקל הכוזרי לעשות על הוראת קיום הספורי' ההם שמתוכם

יוכר

יוכר ויבחן היותו עם סגולה אשר אמתו היתה זאת לראש פנת כונתו כאמור · וזה מעשה ההודאה על ידי ברור הספור הלז כי רב חילו כמדובר · והלא כה דברו יקר הולך · כבר הנעתי לפניך דרך כללות משמוש הנחלה עד אדם הראשון יכיר בפיו ית׳ ככתוב על ספר תורת אלקים אשר עדותה נאמנה מאד להבין ולהורות על ידי פרטי הספורי׳ כי הסגולה מורשה לבנו קהלת יעקב · את דברתי שתים זו שמעת גם בחדוש כאשר דברת · אמנם טוב תתי אותה לך חזקה ומיוסדת בבחינת איזה פרט מיוחד ורשום שבספורים ההם אשר בהגלות נגלות אמתתו אלך תתנשא לעומתו אל האמו׳ החדוש והנמשך אליו בנחת רוח · וראייתי בזה תינק מן הדדים שעשית לי המקום בינה · אוביאה נא אתהם אליך להשביע בטוב עדיך · וזה כי מכלל לב האדם וסגולתו שזכרנו אחד היה אברהם מיוחד לראש יחס אומתנו כאמ׳ הביטו אל צור חוצבתם וגו׳ · הביטו אל אברהם אביכם וגו׳ · והוא עצמו היה בדור הפלגה כי בימיו נפלגה הארץ · ונשאר הוא וקרוביו בלשון עבר אבי אביו · וזה יודע מצד מה שבא להם ככתוב לשון נופל על לשון כלשוננו זה · כי הנה עבר קרא שם בנו פלג כי בימיו נפלגה הארץ · ואברהם נקרא בשמו על שם אב המון גוים · ויצחק בנו על שם ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאה שנה יולד וגו׳ ועל שם צחוק עשה לי אלקים וגו׳ ויעקב על שם וידו אוחזת בעקב עשו ורבים זולת אלו · ולזה נקרא עברי להתיחסו אל עבר לא מפני היותו מעבר הנהר שא״כ מה הוא ענין אמרו כי לא יוכלון המצרים לאכול את העברים לחם וכי המקו׳ גורם מניעת אכילתם גם יחד אין זה כי אם על דתיהם שונות להיות מחזיקי׳ בדעות עבר · אלא ודאי נקרא עברי להתיחסו אל עבר כאמור כי אברהם לסגלתו ולא לתרח אביו יחשב (וכמו שיתבאר סימן נ״ה) ובכן הלשון ההוא נאה לו להיותו נוחל מעלתו בסגולה · והנה הספור ההוא הנכתב בתורת משה לא יפול עליו הכזב מצד קירוב הזמן כי הנה בא משה אחריו לארבע מאות שנה ואתה אמרת כי על מנין קרוב אין הכזב והשקר יכול להכנס · ואם כנה אתה אומר על מנין שנות היצירה אשר היו בימי משה כאלפים ות״ק כל שכן שיצדק במנין מועט של ארבע מאות · ולפעולות אדם בדבר שפתיך שהיו משתדלי׳ להיות דברי מי שירצה לברר אצלם דבר כזה · היטבת לראות וקבע בה מאמרים מצד מה שידענו מחכמת אבות וזמנו של מרע״ה ויכנס עמו לבלתו שמוע אם לא זרחה השמש עליו ועיניהם תחזינה ראיית מופתיו · ואפילו בני עמו היו מפקפקים במעשיו וקניתו

אחרי משה לדקדק עמו עד חוט השערה · וכ״ש שהיה זה בחק אנשים אשר לא מבני ישראל המה · וכבר עלה המורה במסלה בזאת פ׳ נ״ה והשני באמרו על מרע״ה הגידה התורה עליו ג״כ שלא יקום נביא לעולם שיעשה אותות בפרסום לעיני האומה ושונאה הכאות לו והחולק עליו כמו שעשה משה והוא אמרו ולא קם נביא עוד בישראל כמשה לכל האותות והמופתים וגו׳ לעיני כל ישראל · שהוא קשר הנה שני הענינים יחד שלא יקום נביא שישיג כהשגתו ולא מי שיעשה כמעשיו · ואח״כ ביאר שהאותות היו לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו החולקים עליו והיו ג״כ לעיני כל ישראל הנמשכי׳ אחריו שנאמר לעיני כל ישראל · ע״כ: וכל החרדה הזאת היתה אצלם מיראתם תחבולות החכמות השמימיות בעבור הככבים שמא יודע היה משה עת בקיעת ים סוף דרך משל כפי משפטי מערכת הככבים ועל כן נטה אז את ידו עליו ויבקעהו כמו שיפיח כזבים על זה בירוסו הכלדיי או שזה עשה זה באופן אחר זולתם על ידי כשפים והורדת רוחניות · וכל אלה התחבולות הם מאשר לא יעמדו למחקר וכו׳ · שמתוך המחקר יוכר ויופע מה שאין כן הענין האלקי באמת אשר הוא כזהב המזוקק הולך ומוסיף · ואם כנה קרוב אליהם הדבר מאד ונפקחו עיניהם בחכמה ודעת והורגלו בחקירת ענייניו · איך יעלה בדעת שכאות יבערו ויכסלו כי ידומה אצלם וידון לכם פתאום להאמין בדברי משה על ענין הפלגה ופרטיה · מי ישום אצלם אז עור לבלתי פנותם אל בטול כזבו פן ירבה התפשטותו בעולם בעמדו כנגדו להלחם בו ועלה מן הארץ על ידי הכתב והמכתב חרות על לוחות דברי הקדמוניות · ובפרט בהיות ספור הפלגה כוזב ונשען לגבול פרטי יחסי האומות ומחלקות ארצותם כי כרובם כן יחטיאו בוחן המספר אותם בהמצא סתירת איזה מהם על פי ספרי דברי הימים הקדומים ערכה לפני התיכבה מלך אדיר היתכן לאדם היום (אעפ״י שאין החכמה מצויה בעולם כמו שהיה בעת ההיא) לאמת אצלנו · (ואם לא הגענו לחצי מרבית חכמתם של ראשונים שקדם זכרם ·) כזב ביחס אומות מפורסמות שהכל יודעים בטיב ענייניהם ובדבריהם ר״ל במאורעותיהם · ובלשונותם שכל אלה הם דברי רשומי׳ שאין דרך העולם להעלים עין מחקירת אמתתם ושלשלת קבלת אבות מצויה בענייניהם · ועד זה יהיה הדבר פחות מחק״ שנה · כי בלי ספק כל פרטי מעשיהם בספר כתובים · איך יתכן זה שנתפתה ונעלים עין מלחקור על ענייננו מפי ספרי וסופרי אשר בא בהם להורות על הפך המסופר בהיות בו כזב · ואתה המעיין

שא נא עיניך וראה איך פתח החבר בארבע מאות ושנים בפחות מחמש מאות כי תחלה אמר שבא משה אחר דור הפלגה לארבע מאות שנה ובסמוך אמ' כי מן הפלג' עד משה פחות מת״ק. והשבות אל לבך כי אברהם היה בפלגה בן מ״ח שנה כדברי בעל סדר עולם פ״א. נמצא מן הפלגה עד שנולד יצחק נ״ב שנה. ומשנולד יצחק עד צאת בני ישראל ממצרים ת' שנה. שכן כתוב כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם וגו' ארבע מאות שנה. זה יצחק על דעת חז״ל. וכן כתוב בסדר עולם פ' ב' ואחריהם החזיקו רש״י והרא״בע. הרי מן הפלגה עד משה עת בא דברו לישראל תנ״ב שנה כי השלשי' שנה הנזכרים באמרו ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים. היו משנגזר' גזרת בין הבתרים עד שנולד יצחק וכמו שכתבו רש״י והרא״בע. ואף אם נאמר שהיו תוספת על הארבע מאות כי הוסיפו על חטאתם פשע אחר הנזכרים כדעת הרמב״ן. עדיין אינן אלא תפ״ב. ואת גם כן תשיב אל לבך כי אב ובנו שני דורות כדעת חז״ל וכמו שכתב הרא״בע פ' שמות על אמרו וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא שאין הדור קצוב למספר שנים כך וכך. רק משהוליד בן ראה ב' דורו' וכשהוליד בנו ראה ג' דורות וכן תמיד באופן כי ימצא דור ארוך ודור קצר לפי רוב ומיעוט שני האדם אשר יוליד. ותראה לשכיך עקידה שעקד אברהם אבן עזרא את יצחק המובדל בסוף ספר איוב כי הוא היה אומר שכל דור ל״ה שנה וחשב להסתייע ממה שכתוב שם ויחי איוב אחרי זאת ק״מ שנה ויראה בניו ואת בני בניו ארבעה דורות וכשתחלק ק״מ שנה לד' דורות יגיעו לכל דור ל״ה שנה. והרא״בע גלה את ערות טעותו והסיר כל הספק ההוא מעליו באמרו כי ארבעת הדורות הם כלל כל מה שראה בין קודם שבותו בין אחר שבותו כי דור הולך בקברה ודור בא בגרועה כמו שזכרנו. אמור ועתה כי באמרו ובא משה אחריו לת' שנה ר״ל אחר הדור ההוא שהיה בו אברהם כאמור. כי אחרי הולידו את יצחק כ״ב שנה אחר הפלגה כתחלת הדור וגם לדעת הרמב״ן יצדק אמרו לת' שנה על סביב המנין ההוא כשלשי' שנה. אמנם הקרוב לפי דרך זה שדעת החבר כרש״י והרא״בע וליסנא דארבע מאות דוקא קאמר. ובאמרו פחות מת״ק שנה ר״ל בבחינת הזמן ההוא עצמו אשר בו נפלגה הארץ שעל בחינה זו הרי הם תנ״ב שנה או תפ״ב לדעת הרמב״ן והרי הן עכ״פ פחו' מת״ק. והדבר מבואר כי לפי שטה זו יתבאר אמרו ובא משה וכו'. על ביאתו לישראל ולפרעה להוציא העם ממצרים. שהיה אז בן שמנים שנה: אף יש לבנו בזה שטה שנית כי אמרו ובא משה אחריו וכו'. הוא על ביא' משה לאויר העולם אחר זמן הפלגה ממש ת״ב שנה לפי שטת הרמב״ן בתוספת השלשים שנה על הארבע מאות כמדובר. ויהיה אמרו אחר כך כחמש מאו' שנה או פחות מחמש מאות בבחינת זמן יציא' מצרי'. שאז בא משה אל פרעה והיא ביאה שניה שזכר אגב אמרו ובא משה אחריו לת' שנה וכו'. ובא אל פרעה וכו'. ועתה כי העברתי את אשר לי בביאור כל הכנה הזאת בכלל. אחזור על פרטים קטנים זעיר שם זעיר שם: וכן היו עמו עמו. ר״ל שגם אחרי כן יבאו בני עמו לסתרים כנגדו ולהרחיק בענין אמונ' אומן כמה ימרוהו במדבר בעבור הכוכבים. מפני ידיעתו בגזירת משפטם לכל זמן ועת לכל חפץ: וזולתם. לדעת לעות הורדת הרוחניות ולעזות בהם כשפים ע״י קטור למלאכת השמים וכוכ' על דרך מה שזכר המורה בשלישי פ' כ״ט: לא יעמדו למחקר וכו'. בחתימת הספר תמצא ביאור בו. ולכפשך יכעס: כי הלשונות וכו'. היו לשון עבר לבדה וכו'. כי אמנם הלשונות שנתרבו אח״כ היו מתחלה שפה אחת ודברים אחדים בלשון עבר ואחרי כן נפלגו ללשונות:

שהשמיעם דבריו בעשרת הדברים וכן היו עמו עמו ולא מסכלותם אבל מחכמתם מיראתם תחבולות החכמות השמימיו' בעבור הכוכבים וזולתם מאשר לא יעמדו למחקר מפני שהם כמו הדבר המזויף והענין האלהי כזהב המזוקק הולך ומוסיף ואיך יעלה בדע' שידומה אצלם כי הלשונו' אשר היו לפניהם כחמש מאות שנה היו לשון עבר לבדה ונפלגה בבבל בימי פלג ויחס אומה כך וכך אל יפת ואומה כך וכך אל שם ואומה כך וכך אל חם וארצותם כך היתכן לאדם היום לאמת אצלינו כזב ביחס אומות מפורסמות ובדבריהם ובלשונותם ויהיה הדבר מפחות מחמש מאות שנה:

נ אמר הכוזרי זה לא יתכן ואיך יתכן זה ואנחנו מוצאים החכמות בכתב ידי מחבריהם מחמש מאות שנה

סימן נ זה לא יתכן וכו' כי אפי' הריקנים שבבני אדם ישוטו לכך וישתדלו למצא דרך אל

סקירת

ודבר מ׳ בנ״א אינו שהיה מחמש מאות שנה לא יעבור הכזב על הגלותו כמו היחסי׳ והלשונו׳ והכתיבות :

נא אמר החבר והיאך לא היו חולקים על משה במה שאמר והיו עמו תובעים אותו כל שכן זולתם :

נב אמר הכוזרי אלה דברים מקובלים חזקים ומיוסדים :

נג אמר החבר האתה רואה שהלשונות קדומות אין להם תחלה :

נד אמר הכוזרי אבל הם חדשות מוסכם עליהם מורה על זה חבורם מן השמות והפעלים והמלו׳ והם מן

שמירת הכזב והעלותו מן הארץ בהיות לא ידם לעשות כמו שהוא נגלין היום כי אמנם מובאים החכמות נכתב ידי מחבריהם מת״ק שנה · וכן היה הענין בדבר מי שהיה מזמן כזה אשר בלי ספק לא יעבור עליו הכזב מצד הגלותו וספרי דברי הימים · וכמו אלה דברים המפורסמים בקול מאד להמנע הפך הכזב · הלא המה יחסי המשפחות והלשונו׳ והכתיבו׳ העומדי׳ להם עדים עליהם לבניהם וספרו ובניהם לבנים לדור אחרון · ולפי זה אין בדברי המלך תוספת על דברי החבר בקודמת רק הראות היאורם · אך אפשר עוד לומר כי מדבריו של חבר הקודמים לא הבין המלך ראיה על הדבר כי אם מצד היותו ביחס אומות וכו׳ · והדבר מפחות מת״ק שנה כי אמנם אף מזולת כתב יד המחברי׳ הלא פרסום שמקובל מזמן קרוב כזה הוא יעיד על אמתת ענייניהם · על כן מאמר המלך קיים ראשונה ראיית החבר המובנת לו מדבריו הקודמים · ואחר כך הוסיף את כחה לו מצד כתב יד המחברים אשר בע וכד הים בארץ מת״ק שנה :

סימן נא והיאך לא היו חולקים וכו׳ · כיון שעל דבר קרוב מת״ק שנה לא יעבור כזב מצד הגלותו כי זה כל האדם אפי׳ בחק הגרועי׳ שבהם · אכ״ש כשהודיע משה ענין דור הפלגה כי קרוב הוא פחות מת״ק שנה · היה ראוי שיחלקו עליו הפקחים שבדורו שאו היה בענין ההוא מיחוס של כזב כי לא יכבר מהם אשר יזמו להכזיבו · מן הבא כידם מספרי דברי הימים בזמן הקרוב ההוא · גם לא היו נמנעים מלחלוק עליו גם בני אדם גם בני אים כמו שמצינו שהיו בני עמו תובעי׳ אותו בדי להתגרד עמו על עסקיהם · וכל שכן זולתם :

סימן נב אלה דברים מקובלים וכו׳ · ר״ל שעם היותם מקובלי׳ הנם נ״כ חזקי׳ ומיוסדי׳ שזכות הסברא השכלית מסייעתן :

סימן נג האתה רואה שהלשונות קדומות וכו׳ · עם היות לדעת המלך נוחה ונוטה לראיית החבר הפרושה על קיום החדוש שאמנו תונאות קיום לסוף עקר . מגמתו להושיבו עם

כדיבי סגולה עם אלקי אברהם הנשאר בלשון עברי בעת הפלגה כמדובר · רצה שאמר לאדם טוב טעמו על מעשה בראשית בהשכילו פנים לראיתו הקודם ועוד בה נוספו׳ כמו שיבא להשקיע המית פקפוק הסגולה · על כי גם במדעו מלך : אל יקלל אותו בחרפו׳ ובדופים כאשר עשה לו על ככה סי׳ כ״ח באמרו אני רואה אותך מתהפך ליהודי וכו׳ · כי הניקוהו דבריו אלה הרבה מאד · (כמו שכתבנו סי׳ כ״א) ועדיין אבלו רישומן ניכר · ועתה עם היו׳ כי מלך ביופי כונתו תחזיקה עיניו · הנה הוא יוכל לקראתו בשאלתו ובקשתו לאמר פנה אלי וחנני מענה לשון על טבע הלשונות אשר בכלל ענייניהם בראיתי הקודמת · הישנן קודמות לפי טבען אבל מחשבתך · ובעת הזאת אל תתן עיניך ביופי הראיו׳ שבכר הבאת על חדוש העולם ופרטיו עם מה שהשבעתי בנחנחות כפשך נחנוח פני הראות כמדובר · הסב עיניך מנגדם שהם הרהיבוך להאמין שאין קדמות לעולם ומזה נ״כ שאין הלשונות קדומות · תן עיניך במשפחת הלשונות וטבען מצד עצמן האם אתה מכיר בענייניהם שיהיה אפשרו׳ הקדמות כרוך בעקבותם · ובכן עם קדמותן תהייה בלי ספק טבעיות · שאם היו מוסכמות היו המסכימים קודמים של המוסכם ולא יהיה כאן קדמות כלל להיות ענייני תלוי׳ בהעדר התחלה · והנה עין בעין נראה כי כונת החבר בשאלה הזאת היא להראות פנים ולקרב עוד אל השכל אפשרות ענין הפלגה שזכר הוא עצמו כסמוך פן יאמר אויבו יכלתיו בהקש שכלי מורה על היות הלשונו׳ טבעיו׳ לא הסכמיו׳ כמו שמתחייב מן המסופר ההוא כריו יגלו כי ימוט היתד התקוע אבל קבלתנו · באמר כי אין יתרון לבעל הלשון להיותה מבות אנשים מלומדה · על כן הפיל המעיק הזה · כי בהסרתו · קרן הקבלה תרום בכבוד ואת אשר יבחר בו לעקר כונתו בענין הסגולה יקריב אליו :

סימן נד אבל הם חדשות מוסכם עליהם וכו׳ · הכונה שאילו היו טבעיות היו לקיומות ממונאי הדבור מבלי אמצעי רק קולות בחון תרוכה

לשורות על כונת משמיע · ובמקום אמרו רעב אנכי ללחם היה דרך משל נותן בקולו קול אם אי או וכיוצא וכמו שספרו על התרנגול כי כאשר יעוף עלי אוכל ישמיע בחוזק קולו בקריאת התרנגולת לבא גם היא להתענג עמו בטוב לו ועל נהמת היונה יאמר נ״כ שהיא סימן לקריאת בת זוגה: אבל בהיות הלשונו׳ מורכבו׳ ומחוברו׳ מן השמו׳ והפעלי׳ והמלות שאין מיוחס מבלי הדבור כאשר הם שם בזולת אמצעי רק חבורם מן ... ם האותיות הלקוחות ממוצאיהם כשנים ושנים שונים · ראיה ממנו באופן מה על היותן מוסכמות :

האותיות הלקוחות ממוצאי הדבור :

נה אמר החבר הראית בודה לשון מלבו או שמעת עליו :

נו אמר הכוזרי לא ראיתי ולא שמעתי ואין ספק (שהגיעו אליה) כ״א שהיה בדור מהדורות ולא היתה קוד׳ לשון

סימן נה הראית בודה לשון וכו׳ · הכונה למה תאמר שהלשונות מוסכמות האם ראית או שמעת בוד׳ לשון מלבו זה ודאי לא ראית ולא שמעת ואיך א״כ יעלה בדעת שהלשונות חדשות מסכים עליה׳ הלא מה שהיה הוא שיהיה ואין כל חדש תחת השמש: ועם היות שכבר גלית פני הראות לדבריך הקודמים לא נפטרת מידי צורך הסרת כל הספק הזה מעליך :

סימן נו לא ראיתי ולא שמעתי ואין ספק וכו׳ · ר״ל עם היות שלא ראיתי ולא שמעתי עדיין אני אומ׳ כי בלי ספק הגיעו אליה · ר״ל יש הנחת לשון אשר בדו מלבם בדור מן הדורות בזמן שלא היתה קודם לכן שום לשון שהסכימו עליה · והנחת הלשון אשר הגיעו אליה בדור מהדורות היתה מהסכמת עם ומבלתי עם על לשון מבלתי לשון · ר״ל כי כל עם ועם לקחו להם לשונות מכל אשר בחרו · והיה זה כן אמנם למה שעדיין לא היתה להם שום לשון להיותם עדיין חדשים בעולם · שאלו היתה להם מקדם לא היו מניחים אותה כדי לבדות מלבם לשונות אחרות כמו שעתה כדברך כן הוא שלא נראה ולא נשמע בודה לשון מלבו שוא״ל יש להם לשון על מה שיצטרכו׳ והנה אם שמעת בעסקי שעה לאחר שהוסכם על לשון מה אין לך להקל בעסקי דורות ראשונים בעת היותם חסרים ממנה · ובנ״א כתוב ואין ספק שהיה בדור וכו׳ · ואין חלוף בכונה · ויתכן לפרש אמרו מהסכמתם וכו׳ כאשר ונמשך לשלילה הקודמות לו כי יאמר שלא היתה קודם לכן לשון שהסכימו עליה מהסכמת עם וכו׳ כמו שהיה ענין הסכמה זו בדור מהדורות בלי ספק והכל יעלה לכונה אחת · והנה זה כלו הולך מהלך שבילי דעת הרלב״ג בששי מספר מלחמותיו חלק א׳ פ׳ ט״ו באמ׳ כי לא יתכן שיסכימו אומה מהאומות יחד לעזוב לשונם אחר שלא יתכן שתהיה שם סבה מביאה אל זה ושהוא מגונה מאד שיאמר שיסכימו אומה מהאומות יחד בדבר לבטלה וכו׳ ועוד שהלשונות לא הורגשו מעולם משתנים זה השנוי בזה הזמן הארוך אשר ... ה שנעתקו אלינו קורותיו ר״ל שיקומו אנשים ויבטלו לשונם ויחדשו להם לשון אחר כ״ש שאין ראוי זה מצד מה שיקר׳ מההפסד לאומה ההיא בזה הפעל וזה כי בעבור שחוייב בחכמים שבדור ודור שיחברו חבורים וספרים בחכמות ובפיוטים להשלים בעלי הבריאה החסר׳ להיישירם אל ההצלחה אין ספק שהכלל לא יסכימו לבטל הלשון ולמנוע התועלת בספרים ההם מהבאים אחריהם · ע״כ · והנה זאת התשובה הזאת הנמשכת מכח שאלת החבר היא מרחפת על פני ראיתו הקודמ׳ בענין הפלגה כי הטבע לא יתנגד אליו רק הוא מסכים מאד לאמרו ולקיומו · ולמדנו לפי דרכנו כי מאמר התורה שהיתה כל הארץ שפה אחת אשר הוא לשון עבר והוא הקדוש שעליו נשאר אברהם כמדובר · איננו טבעי רק מוסכם הסכי׳ עליו אדם הראשון כדבר המו״ר פ׳ ל׳ מהחלק השלישי באמרו וממה שצריך שתדעהו ותתעורר עליו אמרו ויקרא אדם שמות וגו׳ למדנו שהלשונות הסכמיות לא טבעיות כמו שכבר חשבו זה · ע״כ · ומה לך בן אדם כי מנוס המעיין תשוב לאחור מלהאמין כי החבר במנודת שאלתו הנזכרת בעלת ג״כ ראיה נכונה על החדוש על פי הדרך אשר הכין לו הרלב״ג כדבר שפתים ענה וגבורה למלחמה בספר מלחמותיו אל המקום אשר היתה שם הוראת אבבענו בתחלה · וזה כי אחרי הוכיחו ביושר משפט צדקו׳ שהלשונות אינן טבעיות רק הסכמיות כתב כי כבר יתחייב שיהיו המסכימים קודמים ללשון בזמן ואם היה להם לשון אחר קוד׳ יהיה מתחייב בו גם כן. מה שחייבנו אותו רצוני שכבר יתחייב שיהי׳ הסכמיי ושיהיו המסכימי׳ קודמים ללשון ההוא בזמן · ואין לאומר שיאמר שיהיה להם בזה האופן לשון לפני לשון אל לא תכלית וזה כי מפני שכבר התבאר מענין הלשון שהוא הסכמיי · הנה לא יתכן שיסכימו אומה מהאומות יחד וכו׳ ככל היוצא מפי העתקת לשונו הנמשך לזה ככתוב למעלה · וגם אחרי כן האריך למעניתו במה שהוצרך אליו להוליד ממנו מה שהוליד ר״ל שיהיה המין האנושי מחודש במוחלט · וזאת התורה אשר שם בזה לפנינו כי להיות

המין

שהסכימו עליה מהסכמת עם מבלתי עם על לשון מבלתי לשון:

נז אמר החבר השמעת על אומה שחולק' בשבוע הידוע שהתחלתו מיום ראשון והשלמתו בשבת היתכן שישוו

המין האנושי מכטרך ללשון להעמיד אישיו ומינו בזמן האפשרי לפי שהוא מדיני בטבע כי לא ישלם לו המצטרך אליו בעמידתו רק במלאכות רבות גם הוצרך אל השלמות בחכמה וכמו שקדם בראשית הפרק ולא ישלם זה רק בהקהל· ולזה תוייב הלשון לשאול בו קנתם לקנות מה שיצטרך לקיום נופם ולהגיע השלמו' האנושי כפי מה שאפשר אם כן רחוק הוא שימצא המין האנושי זמן בלתי בזולת לשון· ובכן יתוייב שיקדם מציאותו ללשון זמן שיש לו תכלית וא״כ הוא מחודש· ובכן לא ירחק ומך המקום לתלות בדברי החבר כוכה זו עצמה במה שהוכיח אמתת ענין הפלגה· כי הנה מאשר ידעכו הסכמות אנשים על לשונו לא היו מתחלה כדע באמנה כי גם הלשון שהיה להם בתחלה היה מוסכם· שאלו היה טבעי לא היה אפשר העתקם ממנו בבלתי אפשרות האבן לעזוב טבע רדתה אל הארץ בהיותה נזרקת כלפי מעלה· וגם כי תרגילנה בזה אלף אלפי פעמים למען סור משאול מטה היא לא תגלה· וכמו שכתב הפילוסוף בשני בספר המדות בראשיתו והוא ע״ד זרוק סוערא לאוירא לעיקריה קאי· וכן הדין בכל יתר הדברים הטבעיים· ואע״פ שכודה כי האדם המוטבע בלשון א׳ הוא שליט בעצמו להתלמד ג״כ בלשון אחרת מכד היות לו הכנה על ככה מ״מ לא יוכל לעזוב לשונו הטבעי אליו כמו שלא יהפוך כושי עורו·· וזה כי אין דבריכו בכאן על מה שהאדם מוכן אליו מטבעו להשיגו בהרגל כענין המדות שאינן לא טבעיות ולא בלתי טבעיות רק האדם בטבעו מוכן אליהן כמו שביאר הפילוסוף בשני מס׳ המדות·· אבל הכוכה באמרנו טבעיות שתהייכה כסגולה כשחוק אשר לא יוכלו להעתק ממנו כל ימי היותו לא ימושו מפיו ומפי זרעו ומפי זרע זרעו מעתה ועד עולם·· והנה הואיל וגם הלשון הקוד׳ היה הסכמיי בהכרח א״א למוסכ׳ שיהיה בזולת מסכים קודם לו בזמן· ומזה כעמוד על אמת׳ החדוש באורח זו יהלך הרלב״ג במלחמתו הנזכרת· כל זאת באתנו ולא העליכו עד הנה על ראש שיחתנו דבר יאות לקרב אל הדעת שהסכמת הלשון שהוא היתה מאיש אחד ראשון הוא לבו לחדושו הוא הלב והסגולה אשר אליו כל הסגולות הנמשכות תיוחסנה וממנו פנה ומאנו יתד לתלות עליו קיום דברו אשר החל בו להורו׳ איש במין האדם סגולה כתיחס אליה· והנה אם השתות

יהרסון אהיות שם אכן שתיה ראשי׳ בגולה במין האדם· כדיק מה פעל בעשותו שמוכות לענין הפלגה ולקבלת החידוש· כי מי זה אמר ויהי ככון בטעמו כי יש לבו אב זקן ראשון לשלשלת היוחסים הוא הראש והלב שממנו תוצאות החיים הנמשכים וסגולתו דבקה במעולה שבנטיעותיו על הדרך שכתב סימן מ״ז וכי אברהם הנשאר הוא לבדו מדור הפלגה בלשון עבר (כי השאר כדדו הלכו להיות כל איש מדבר כלשון עמו) הנה היורש כחלת הלב והסגולה· ומי יודע אם כאולי היה מקדם מפעליו מאז ראשי יחסים רבים והן רבים עתה עם הארץ שכן לילה היו בבריאה אחת כלם גם יחד איככו גדול כמין הזה האחד יותר מחברו וכל העמים המסתעפים ילכו איש בשם אבותיו הראשונים השוים בגדולה הואיל ודין הקדימה בטלה מהם ובכן לא תהא מעלה יתירה נודעת לאברהם בהיותו מסתפח בנחלת עבר ולשונו· מודבק במלקוחיו כמו שזכר סימן מ״ט כי הרבה סגולות יש מה עצמו ראשיהם אשר יעבר יחד לכם ולא אחד בהם לב וסגולה מכל מין האדם· ואם לא כמנא כזה איש אשר רוח בו בנפש יתירה על שאר מינו למה תאמר יעקב ותדבר ישראל אשר בך תתפאר בתפארת היוחסים באמרך אמור כי אברהם ראש יחסך הוא הלב הממלא מקום אבותיו בסגולם· על כן הוצרך החבר להוסיף עוד שנית ידו בשאלתו הנמשכת לקנות שם סגולה לשאר עמו במה שכוכן חן ברור על יתר לירות כמו אופל הספק הזה לישר בו לב המלך אל הנכונה לנחותו הדרך במעגלי צדק עד יביאהו למחוז חפצו להודות כי הוא נאות להמנא שם ראש היחס אליו גוים ידרושו על שלמות הלב והסגולה· והיו למאורות להאיר על אמתת מה שאמרנו בנודך העברת הפקפוק הלז הדברים אשר הוסיף הכוזרי בשולי הכנא הזאת באמרו שהסכימו עליה מהסכמת עם מבלתי עם על לשון מבלתי לשון· והלא מספיק היה לתשובת השאלה מה שאמר ואין ספק שהגיעו אליה בדור מהדורות ולא היתה קודם לשון· אלא שהיה זה דבר שפקים אך למחסור כי הואיל באר את אשר הביא אליו ההכרח על הסכמת הלשונות· אך אמנם אפשרות היות המסכימים רבים· הרי שוא עדין במקומו מונח ועומד·· על כן להשלים ההוראה על זה נשא החבר את שאלתו ויאמר·

סימן נז השמעת על אומה שחולקת בשבוע וכו׳:

ר״ל

בזה אנשי הצין עם אנשי איי המערב מבלי התחלה והקהל והסכמה:

נח אמר הכוזרי לא יתכן זה אלא בהסכמ' מן הכל וזה רחוק או שיהיו המדברים כלם בני אדם או בני נח או זולתם ויהיה השבוע אצלם מקובל מאביהם:

נט אמר החבר זה רציתי לשמוע וכן מנין העשרה הסכים כל אדם עליו במזרח ובמערב אי זה טבע יביא לעמוד בעשרה אלא שהוא מקובל ממתחיל בו:

ר"ל על דברתי מלכי צדק אשר דברת בקודמת שהסכימו על הנחת לשונות מסכמת עם מבלתי עם על לשון מבלתי לשון ופטרתני בזה ואני תאותי בידי בראותי כי עדין בשא' מקו' לפקפק בו בענין ראש הסגולה ישי דבר אדוני המל' למכות' יביע אומ' ויחו' דעת השמע עם חילק בשבוע הידוע וכו' ירא' המלך בענין שכלו ושפוט היתכן שישוו בזה אנשי הצין שהוא מחוז בפאת מזרח (וכמו שיתבאר מאמר ב' סימן י"ט) עם אנשי איי המערב. שכלם מתאימים להשלים השבוע ביום השבת וגם כל העמים ילכו איש בשם קריאת השבת בחילוף שין בסין עם היות דרך קנתם לכנות שאר הימים בשם הכוכבי' המשרתים שגם קריאת יום א' בשם מורה על אדנות לפי דעת קצת על השמש המושל כי הכי קרא שמו בעל בלשון כתוב. ומצאתי כתו' כי כוכב שבתאי נקרא כן מצד היותו מושל ביום השבת לא שהשבת נקרא על שמו. ועוד כי הכוכב ההוא נקרא בטור"כו כאלו הן שתי מלות שיעו' טור"כה כי לשבעת הימים שבועות תספר לך בחורת חלילה. אמם כי הראב"ע פ' בשלח על ויבאו מאלים כתב וז"ל. כל האומו' סומכי' על ישר"ל במספר הזה והנה האומות קראו שמות ימות השבוע על שמות המשרתי' ויום שבת לא כן ובלשון ערבי קראו חמשה ימים על דרך המספר ויום ששי אלג"מע על שם חבורם כי הוא להם היום הנכבד בשבוע. ויום שבת קראו אותו סבת כי השי"ן והסמ"ך מתחלפים בכתיבתם ואלה מישר' למדו כי הנה אנשי הודו שאינם מודים במעשה בראשי' תחלת ימי השבוע להם יום רביעי בעבור כי כוכב היום הוא כוכב חמה ויש לו שלטון עליהם כפי דבריהם. עכ"ל. ודע כי כוכב חמה שזכר הראב"ע הוא הנקרא אצלנו כוכב שמש. וגם המורה קראו כוכב חמה בשני פ' כ"ד: מבלי התחלה והקהל והסכמ'. ר"ל או התחלה מאיש א' מתחיל בו. או הקהל והסכמה שיקהלו יחדו כל יושבי חלד להסכים על ככה:

סימן נח לא יתכן זה וכו'. נחר לו הכוזרי ליות' נאות שייוחס זה להתחל' אחת אם שהית' השקפת סדור השבוע כפי ממשלת כוכבי לכת ומשערם בארץ כל אחד יומו' ושהיה לפי כן היום הראשון מיוחס לחמה אשר נתן כתר מלכות בראשה כמו שקדם בביאור סי' א'. או שהיתה זאת מסבה אחר' היא נפלאת מעיניכו' עכ"פ את אשר יבחר בו ויקריב אליו השכל הישר הוא שהוסכם על זה מהתחלה אחת כי רחוק הוא שיצטרפו רבים על הסכמתו. הוא הדב' אשר דברו החבר מאמ' ב' סימן כ' וז"ל ויבאר כושבת הארץ ורבו בני אדם היו סופרים הימים כאשר יסד אות' אדם ועל כן לא יחלקו בני אדם בשבוע' ימי השבוע' עד כאן:

סימן נט זה רציתי לשמוע שהכל שב לאדם א' עקרו של מין אשר יאמר עליו כי הוא זה לב האדם וסגולתו כי אמנם לעת בואת הגעתי עד אשר היתה נגדו כל תאותי להראות את יקר תפארת הסגולה מאז באת לקטר למלאכת השמים באמרך סי' כ"ח אני רואה אותך מתהפך ביהודי וכו'. ועד שהמלך במסבו אשר הסב את פניו אחורנית וכמעט שעבר ממני אחזתיו ולא ארפנו בבקשי את פניו סימן כ"ט להרחיב לי לבו עד שאפרש. ועת הנה תשובתך קח ולך כי נרדי נתן ריחו ובכל שיוצא מפי עשיתי. כי בחבלי אדם משכתיך בעבותות אהבה להודות במה שיתייש' בו כל מעקש והוא כי מקו' נוכח לקבלה להתגדר בו בל כמוטו פעמים. והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישר' לא יבושו כי ידברו אויבים בשער כי בלי ספק יש לעולם ראשית ראשון הוא לבו לסגולת האדם. ובכן קרוב לשמוע כי אברה' הנשא' בדור הפלגה בלשון עבר כמו שזכרנו הוא הלב השמשך ובא מן הלב הראשון אם עמדנו על אמתו' מציאותו ואבחנו יובא' ירבו כוחלי' מעלתו והבנו ועליבו למעלת היותנו נקראים בגולת האדם: וכן מנין העשר' השכי' כל אדם עליו וכו'. שלא החבר יחקור זאת הסגלה ע"פ שני עדי' כי מן המנין לוקחה זאת הראיה האחרונ' והקודמת אליה מן השבוע. וזה דרכו שכל לו כי אחרי שמעה אזנו ותבן את אשר לקח לו המלך ראיה על הקדוש ופרטיו מכל פרט השנים והמנין הקרו' במלובש סי' מ"א השיר גם הוא לפניו דרכו דרך המלך ילך בדברי' בתלים בנושא שהוא עצמו גם אלו דברו על פי הסגנון

ההוא

ס אמר הכוזרי ואיך לא יפגים עליך אמונתך זאת מה שאומרים על אנשי הודו כי מקומות אצלם יש ובנינים וברור אצלם כי יש להם מאות אלפי שנה :

סא אמר החבר היה זה מפגים עלי אמונתי אלו נמצא זה באומה מוחזקת או בספר שמסכימי׳ עליו הכל מבלי מחלוקת במנין ידוע ולא ימצא זה אך הם אומה מופקרת ואין אצלם דבר ברור והם מכעיסים את אנשי הרתודות בכמו אלו הדברים כאשר הם מכעיסים אותם בצלמיהם ואליליהם ותחבולותם ואומרי׳ כי הם מועילי׳ להם ובוזי׳ למי שאומר כי יש אצלו ספר מאת הש״די׳ וחברו בזה ספרי׳ מעטים חברום יחידים מבני אדם נפתה בהם מי שדעתו קלה כקצת

שהוא על סי׳ כ״א כמו שביארנו וגם אחרי כן אהני ליה שעתים למר ולאחריה כמשך בשתי הראיות הללו׳ וזה כי ראית הכוזרי היתה תלוים במנין הקף השני׳ ופרטן והחבר יכשא לעמתו להבי׳ ראיותיו שה מכד טבע המנין עצמו ומנ׳ טבע הקף השנו׳ שנקרא אבל המורה הקף בימני בשלישי פ׳ מ״ג וכמאמ׳ הכתוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה (איוב סי׳ א׳) כמו שהשנה גם היא תקרא הקף באמרו לתקופ׳ השנה׳ והנה כושא ראיותיו מתייחם יחם זה אל מאמר המלך וכל זה הוא מיתרון שלמותו שעודף׳ ודוגמת דבריו בכאן יזכיר עוד ברביעי סי׳ כ״ז באמרו והנברר בספר הזה בסוד העשרה האחדים שמסכימים עליהם במזרח ובמערב וגו׳ :

סימן ס ואיך לא יפגים וכו׳ כל הרוצה ליטול את השם על ברור אמתות דבר לא יספיק לו שיביא ראיות על חיוב קיומו׳ אבל יתחייב גם כן להעמיד להדרו עוז׳ והוא ינוד עקב על גדול יגודנו להיות לו כחו עלי דרך שפיפון עלי אורח׳ ויבטל מעליו כל גזרות קשות וכל חלומות רעי׳ בפתרו להם חלומותיהם איש כחלומו׳ ככה יעשה לאיש הלזה אשר המלך חפץ ביקרו כי עם כל הבא בידו ראיות ראויות לשתכוח דעתו עליהן בענין החדוש ופרטיו במדובר׳ עורר את חכיתו למען הוציא לאור משפט ויטל את חכיתו בספקו מכד ספרי דברי הימים אשר כתבנו בלתי מותרים למכייכנו במה שקדם :

סימן סא היה זה מפגים וכו׳ אמר מופקר׳ כנגד מוחזקת ואמ׳ ואין אצלם דבר ברור כנגד אמרו או בספר שמסכימי׳ עליו הכל וכו׳ והנה מקר׳ הוא קרה לה לאומה ההיא שמופקרת מענין המוזכר למעלה סימן י״ח באמרו דבר כזה א״א שיסכימו עליו עשרה מבלי שיתבלבלו וכו׳ או ידחו וכו׳ שהרי כאן בעדרו שני התנאים גם יחד׳ כי כנגד ההסכמה בזולת בלבול מן הספר הזה לא יסכימו עליו הכל מבלי מחלוק׳ זה מוכה ונועה בכך וכך אלפים וזה מוכה ונועה במנין אחר :

ומבלי אין אצלם דבר ברור נמצין אין לך בלבול בענייב׳ גדול מזה׳ וכנגד מה שמוחזקו בני אדם לדחות דברי מי שירצה לברר אצלם דבר כזה וכו׳ הן אומה זו איננה מוחזקת רק היא מופקרת׳ ובלעדי אלה ידוע מהרגלם שהם מכעיסין את אנשי התורות וכו׳ והשנאה מקלקלת השורה וכוסף גם הוא כי חברו בזה ספרים מעטים ולמעוטם לא הרגישו בני אדם ב בענייכם וככן לא השתדלו לעקור אותם מן הישוב ומתבל לא יכידום׳ וגם כן חברום יחידים מבני אדם בלתי ראוים לסמוך עליהם כי כקל הוא להם לנטות מן האמת ולהמציא כזבי ועתה אדוני המלך על דברת בני האדם אשר וכרת שית לבך לראות שהם בהמה רבה המה להם והעבר׳ כל פטר שקר בהמ׳ אשר הפטיר׳ בספ׳ להכיע ראש דבר אמת׳ ולעולם כל משפט נדקו

של ספר החומש שלנו׳ וספרי העבודה הכבטית אשר הזכיר עמדנו על קצת ענייבם ממה שכתב המורה פ׳ כ״ט ול׳ מהשלישי לאמר שהספר ההוא מלא שגעונו׳ כגון עשיית טלסמאות והורדת רוחניו׳ וכשוף וכיוצא כמבואר שם באורך׳ וזכר שם כי מהבלי הספר ההוא מה שסיפר שאילן אחד מן האשרות הכהונות בימים ההם ושמו אמלוי עמד בכיפוה שנים עשר אלף שנה ושהיה לו ריב עם היברוח (פי׳ מאכדר״אגולה) כי רצה לקחת מקומו וכו׳׳ גם פ׳ ל״ז ממנו כתב שהספר ההוא בונה סובב על מיני כשופים מועילי׳ כפי דעתם לעבודת האדמה והם מדרכי האמורי׳ ומכללם הדבר המתועב אשר ספר באמרו כי שם זכרו שבעת הרכבת מין במין זולתו צריך שיהיה השוטר אשר ירצה להרכיבו ביד נערה יפה ואיש ישגלנה משגל מגונה רונה בו שלא כדרכה׳ ובעת חבורם על זה הדרך תרכיב האשה הנטע באילן וכו׳׳ עכ״ל הן אלה קצות השליהם אשר יתנו עדיהם ויצדקו על ענייני הספר ההוא וטמא טמא יקראו׳ ואם מלת כבטית היא עברית אפשר היותה נגזרת מלשון הבטה כפי מה שגלה שם המורה באמרו כי אי אפשר לפעולת

הכישוף

ספרי ההוברים שכותבים בהם מניני עשרת נ"א עשרות אלפי שנים או כמו ספרי העבודה הנבטית שזוכרים שם שמות ינבושאר וצגרית ורואני ואמרו כי היו קודם אדם ושינבושאר היה רבו של אדם הראשון והדומה לזה :

סב **אמר הכוזרי** אמור כי טענתי עליך באומה מופקרת ובעם שאינם מסכימים על דעת אחת והיטבת התשובה בזה מה תאמר בפילוסופים והם כאשר הם מן המחקר והדקדוק והסכימו על הנצחות והקדמות נ"א הקדמות לעולם ואין זה עשרת נ"א עשרות אלפים ולא אלפי אלפים לא דבר שאין לו תחלה ותכלית : בנ"א אינכו :

סג **אמר החבר** הפילוסופים אין להאשים אותם מפני שהם עם שלא נחלו חכמה ולא תורה מפני שהם יונים ויון מבני יפת השוכנים בצפון והחכמה שהיא ירושה מאדם והיא החכמה המוחזקת בכח

הכישוף מבלתי הבטה בענייני הכוכבים ר"ל שהם יחשבו שזה הצמח מחלק הכוכב הפלו' וכן כל ב"ח וכן כל מוצא ייחסוהו לכוכב וכן יחשבו שהפעולות ההם אשר בעשות' אותם יעשה להם הכישוף · הם מיני עבודו' לכוכב ההוא וירב' הפעל ההוא או שמאמ' ההוא או העשן ולזה יעשה זהו מה שזכרנו עד כאן מלשונו : ואמרו כי הם קודם אדם · וכמו שספר המורה מענייניהם בשלישי פ' כ"ט באמרו כי האמינו אנשי הצאבה כלם קדמות העולם שהשמים אצלם הם האלו' וחשבו שאדם הראשון איש נולד מזכר ונקב' כשאר בני אדם אלא שהם מגדילים אותו וכו' :

סימן סב

אמור כי טענתי עליך וכו' · ר"ל בזה מצאת מקום לברוח ויוכח שיהיה כדבריך והיטבת התשובה בזה ויפה דברת כי כן הוא שאיננו כדאי לסמוך עליה' · מה תאמר וכו' · הלא מפני השגה זו לא יתכן לך לברוח כי הנה הם כאשר הם מן המחקר והדקדוק ר"ל כי אתה ידעת כתיבתם בדרך זו יהלכו בענין מחקרם המדוקדק ביותר · ובכן אין להחשיבם לאומה מופקרת בלתי מוחזקת · וכבר הסכימו וכו' · ולא נתבלבלו כאותם שזכרתי סימן נ"א : ואין אלין תבחן כי מלת הנצחית ומלת ותכלית עודפות הן בענין כי אמנם אין המספור בכאן זולתי בקדמות ובהתחלה על כן בוחר אני בנסחאות הגוזרות על השמטתן :

סימן סג

אמר החבר הפילוסופים אין להאשים אותם וכו' · כוונתו הכוללת בפסקא זו ובנ' המשכנות כי אין בין הפילוסופי' כלם ראוי לסמוך על התפלספותו זולתי ארסטו' ואחות מרעהו לא מהקודמים אליו גם לא מהמתאחרים ממנו · והנה הוא אשר גבר באשיו לא נטה במחשבתו אל דעת הקדמות רק מפני שהיתה אצלו אמתת הקבלה נעדרת · ואלו היה באומה יורשת נחלת מקובלות ומפורסמות כמונו · היה מפנה הקשיו להעמיד החדוש : וזה מבלי אין לו על קדמות העולם מופת מכריע כדבר המורה פ' ט"ו מהשני וז"ל כוונתי בזה הפרק לבאר שארסטו' אין מופת אצלו על קדמות העולם לפי דעתו ואיננו בזה טוענ' ר"ל שהוא עצמו יודע שאין מופת לו על זה ושהטענות ההם והראיות אשר יאמר אותם הם אשר יראו ותטה הנפש אליהם יותר והם יותר מעט הספקות כפי מה שיחשוב אלכסנדר וכו' · וכל הפרק ההוא מיוסד על זה · וגם הביא דברי הפילוסוף שמתוכם ניכר בפירוש איך היה בענין החדוש מסופק מאד שימה עינך עליו · גם בפ' י"ו ממנו כתב ז"ל ואשר אשתדל בו אני שאבאר כי היות העולם מחודש על דעת תורתנו שכב' באַרתיהו איננו נמנע ושהראיות ההן כלן הפילוסופיו' אשר יראה מהם שאין הענין כמו שזכרנו · ימצא לטענו' ההן כלם פנים יבטלו וכו' ע"כ · ובפ' י"ט נשא על שפתיו מאמרי ארסטו' המורים על היות ענין הקדמות אין ולאו רפיא בידיה כי מפיו דעת ותבונ' על פי הדברים האלה לאמר · וכשנבקש השאלות המעולות הנכבדות ונחוק להתירם היתר מעט מתוקן מן הדין על השומע שתחוק שמחתו וישיש ע"כ · ושא נא עיניך וראה מן המקום ההוא כי הוסיף עוד לדבר על ככה ושאהו נחקק כי דברי פי חכם חן · ואחרית מורו עם בשמו בהכריעו מאמ' החדוש על זולתו בכמה פרקים רבים שמה · וקמת ועלית אל המקום הנבחר הזה אשר אנחנו על ביאורו כי שמרו דבריו אמרי קדוש ונדיבו וכבודו לבלתי היות במופת הכרעה להטות לב אדם אל אמונת הקדמות חלילה · וכפי הרשב"א ז"ל בתשובותיו סי' ט' היתה שומה אמרת החבר ראש הפסקא הזאת באמרו שם ואני איני מאשים אחד מן הפילוסופים בבטלם הענינים האלו כלם לפי שלא יכריחם דבר בבואיי ולא קבלת חכם מחכמים וכו' ע"כ · השוכנים בצפון · ואין הפלא ההיא משכן לאהלי שם באמרו כי' נ"ה וגם בנלת כח מפני שהוא יורש האקלימים השוים אשר אמצעיתם ומדתם ארץ כנען

אדמת

אלהי איננה כי אם בזרע שם שהוא סגולת נח לא פסקה החכמה ולא תפסוק מן הסגול' ההיא מאדם ולא היתה החכמה ביון אלא מעת שגברו ונעתקה החכמה אליהם מפרס ואל פרס מכשדים וקמו בהם הפילוסופים המפורסמים בימים ההם לא קודם לכן ולא לאחר מכן ומעת ששבה המלכות לרומיים לא קם בהם פילוסוף מפורסם עד עתה :

סד **אמר הכוזרי** ולפי זה מחייב שלא נאמין לארסטו' בחכמתו :

סה **אמר החבר** כן מפני שהטריח את שכלו ומחשבתו בעבור שלא היתה בידו קבלה ממי שיאמין בהגדתו וחשב בתחלת העולם וסופו כא' על סופו והיה קשה על מחשבתו לצייר ההתחלה כאשר היה קשה גם כן הקדמו' אך הכריע הקשותיו הנוטים אל הקדמות במחשבתו המופשטת

לדמות הנבואה ויבא יפת אל צפון וחם אל דרום וכו' : המוחזקת בנה אלקי · אשר חוקתה אצלנו שהיא כמסכת מכה אלקי לא ידע אנוש ערכה לעמוד על עקריה מכח אבותנו או שהיא מוחזקת ביד המחזיקים בה · או שהוחזקה ביד מי שזכה בה ראשונ' בכח עליון שקי כי לא מלכו והמנהלתו · והרמז בזה לאדם הנו' יציר כפיו ית' אשר נפח באפיו נשמ' רוח חכמה ובינה ערוכה בכל ושמורה וכמו שיבא סימן נה : לא פסקה החכמה ולא תפסוק מן הסגולה ההיא מאדם · אחר שיש אדם הראשון עלי ארץ התחילה הסגול' וממנו נמשכה כמו שקדם ויותר נכון לפרש כי מאדם אשר זכה בחכמ' השקית ראשונה כמו שזכרנו מן זו והלאה לא פסקה ולא תפסוק מן הסגולה ההיא דרך ה השלשלות קבלה מורשה קהלת יעקב : מעת שגברו · על פרס וזהו שסמך אליו ונעתקה החכמה אליהם מפרס : וקמו בהם · יונים הנזכרים הפילוסופים ה המפורסמים · כארסטו' וסיעתו : ומעת ששבה המלכות וכו' · אין ענייננו ששבה למקומה הראשון כי לא היתה אצל הרומיים גם מתמול גם משלשום אבל כונתו שהמקום היותה תחלה אצל היוני' נשתנה ענייננם להיותה אצל הרומיים · ודוגמת הלשון הזה מצינו סימן מז באמ' שבה האלקות בקהל רב כמבואר שמה · ובכן השלים זכרון הד' מלכיות ואיך נעתקה החכמה ליון מפרס כי אלכסנדרוס מוקדון הראשון ליון הרג דריוש בבבל ולקח המלוכה ממנו · ואל פרס מכשדים כי כורש חתן דריוש הרג בלשאצר שמלך האחרון לבבל · ויוליאנוס קיסר שמלך על רומי העביר המלוכה מבני יון · והענין הזה נשנה מאמ' ב' סימן סו · והאריך באמרו שלא היו פילוסופים מפורסמים לא קודם לכן ולא לאחר מכאן להורות כי אין לחוש על שום פילוסוף זולתי עד היונים שארסטו' קברניטם וקרי זה אין מופת לו על הקדמות כמו שיבא וכל שכן זולתו :

סימן סד וכי זה מחייב וכו' · ר"ל הואיל ונעתקה החכמה אליהם מפרס מעת שגברו למה תגרע כחלקם על בלי היותם נוחלי אותה מקבלת אבות כזרע שם · והלא ריח החכמה לא נמר וטעמה לא נפגם מפני זה וארסטו' מה הוא כי תלין עליו ועל חכמתו · והרי הוא חכם עדיף לדברי הכל וגם הוא מסכים על גזירת הקדמות · וכי מפני היותו יוני בלתי נוחל מקובלות מאבותיו לא נאמין לחכמתו הנעתקת אליו מכל מקום על שדרך אשר זכרת :

סימן סה כן מפני שהטריח וכו' · כדברך כן הוא כי מבלי היותו באומה נוחלת מקובלות כזרע שם לא נאמין אליו בחכמתו מפני שהטריח את שכלו וכו' · ושכל ומחשבה נבדלים זה מזה בהוראתם המדוקדקת וכמו שיבאר בחמשי סימן יב ואף גם זאת פנימי' שהוא מתעלם מדקדו' בחינת ונכה' מחת' מחתיכנו · כי אמנ' אין דרך המחברי' להתיכב תמיד על דקדוקן של מלות כמו שקדם בראשית ביאורנו · וטעם אמרו בעבור שלא היתה בידו קבלה ממי שיאמין וכו' · הוא מפני שאין דעתו של אדם נוחה להאמין כי אם לקבלת אבותיו המוחזקי' לבלתי התנחלם שקר לבניהם כדבר המשורר (תילים מד) אלקים באזנינו שמענו אבותינו ספרו לנו פעל פעלת בימיהם בימי קדם · וכפי מה שביאר עליו הראב"ע באמרו אלקים באזנינו שמענו והמספרים היו אבותינו שהיו צדיקים והם נאמנים ועוד טעם אבותינו שכל אב אוהב את בנו ולעולם לא יורנו רק האמת לבדו עד כאן : וחשב בתחלת העולם וסופו · כבר הראית לדעת שי"ש כי עקר הספו' בכאן הוא בתחלת העולם לבד לא בתכליתו וסופו ועל כן הכשרתי שם הנסחאות שהשמיטו זכרון הבנחות והתכלית · ומן הטעם הזה עצמו אכשיר כאן הנסח שכתו' בו וחשב בתחלת העולם עד סופו והכונה כי חשב בענין התחלת העולם עד

ולא ראה לשאל על מנין שני מי שהיה לפניו והיאך נתיחסו בני אדם ואלו היה הפילוסו׳ באומה שינחל מקובלות ומפורסמות שאינו

סוף הענין בזה עד היכן הוא מגיע ומה שנמשך אליו מן ספקיה והגמגומים: במחשבתו המופשטת · ר״ל בסברא גזור בלא קבלה · ודומ׳לו בחמישי סוף סי״יד באמרו על הפילוסופים וכתן להם שבח על מה שטענו במופשט הקשיהם ע״כ: ולא ראה לשאול על מנין שני מי שהיה לפניו וכו׳ · כדי לעמוד בזה על הראיה הנזכרת אשר הביא הכוזרי סימן מ״ח על אמות החדו׳ ופרטיו · ולא שת לבו לזאת כמתיאש מן החדוש · מה שלא היה עושה כן אלו היה באומה שינחל בה מקובלות כמו שינחא: ואלו היה הפילוסוף וכו׳ · כבר בארנו במה שקדם מטעם המורה בפרקים אשר הבנו לך שיונס כי אין לארסטו׳ מופת על הקדמות ובי הוא עצמו המכיר בחלשת דבריו על כנה · ובכן אלו היה באומה שינחל מקובלות ומפורסמו׳ וכו׳ · כל פונות שהיה פונה היה פונה להימין לזכות החלק האחר · ועל דרך מאמר הכוזרי סי׳ ס׳ אך כאשר תתאמת הראיה וכו׳ · עד אמרו כאשר יעשו הטבעיים בכחות המופלאים וכו׳ · וכאשר רוא כ אותם מתבהמים ושמים להם סבות וכו׳ · ולילי נתפרסם לר״לבג מציאות הכתר הכמנא בזמנו שהיה מודיע מה שידע שואלו · לא היה מתחכם לו למצא סבה לעניינו · כאשר עשה בשני מספר מלחמותיו פ׳ ז׳ · ומה מתוק מדבש מה שכתב הרשב״א בתשובותיו סי׳ ט׳ על ביאור עדות ה׳ נאמנה מחכימת פתי שהכונה אמנו על מי שנפתה אחר החקירה להכזיב האותות והנסים והאחב ראה בעיניו מעמוד ים סוף ושיני וכיוצא שמתוכ׳ נתברר אצלו קיום האותות והפלאים כי אז יחרץ לבקש טענות ולהתחכם על היות הס״ת מגניח ורוגה ויכיל לשנות הטבעי׳ וכו׳ · וזא׳ מחכימת פתי והנה הפילוסוף בחכמתו אדמהו וישוה לרב חובל תוך אניה בלב ים אל אשר יהיה שם הרוח ללכת יטנה להימין ולהשמאיל · ובכל ענין יבקש ויתור להעיד אניתו על טוב מגנה אשר לא תשבר מאדירים משברי ים כי יהמו יחמרו מימיו ובכל פונות שהוא פונה הוא נוטה לנד הרוח המנשבת: ועל כיוצא בזה אמר קהלת דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועי׳ בעלי אסופות כלם נתנו מרועה אחד׳ להורות כי ינהיגו החכמים את ענייני חכמתם האנושי׳ אל אשר יהיה שם הרוח · אחת הנה ואחת הנה לפי צורך טענתן · ולא כן דרך אנשי הקבלה העומדת על קיומ׳ תמיד בל נמוטו פעמיה וזא׳ דברי חכמי׳ כדרבונות כי ייסירו עניני חכמתם האנושית אל אשר יניעום

הספקות המתנשאי׳ ומהם אך בעלי הקבלה האוספים בתוך לבם הדברים המקובלים אצלם והוא אמרו בעלי אסופות · הלא הם כמסמרות נטועים אשר לעולם לא ימוטו להוסיף או לגרוע בדברי קבלתם בנאמנות כי כלם נתנו מרועה אחד הוא משה רועה נאמן שכרם׳ כאן שמו בנוטריקון מרע״ה כי על כן נא נחסרון ה״ו והוא ראש קבלתנו כמאמר התנא משה קבל תורה מסיני וכו׳ · והנה על דרך זה האמור היה מתנהל הפילוסוף בחדוש ובפרט בהיות הקדמות לפי האמת יותר קשה לקבל כדבר המורה פ״ב מהשני באמרו כמו שתתחייב לנו קצת הרחקה באמונת החדוש כן תתחייב הרחקה יותר גדולה ממנה באמונת הקדמות · עד כאן · ובפ׳כ״ב כתב כאשר התבאר אצלנו שזאת השאלה והיא אם השמי׳ הוים או קדמונים אין מופת על אחד משני הסותרים בה: ובארנו הספקות המתחייבות לכל אחד משתי הדעות הראינו לך שדעת הקדמות יותר רב ספקות ויותר מזיק במה שראוי שיאמן בחק השם מאשר להיו׳ החדוש דעת אברהם אבינו ונביאנו משה רבינו עליהם השלו׳ וכו׳: עכ״ל · ומן זו והלאה הליך ילך ובאר את אשר קבל עליו ביאורו · ואני שמעתי על המנא כתוב להר״ שם טוב בביאורו לספר המדות כי הנה חכמים יגידו איך נמצא במצרים מכתב לארסטו׳ והיה בו כדי ספר מודיע בו כי שמעון הצדיק הטהו בריב לקחו לקח טוב לבטל דעתו בהנחת הקדמות ובכל מה שהיתה בכרתו חולק׳ על תורתנו ונהפך לאיש אחר: ואפשר קרוב הוא זה ממה שנזכור בשני כי׳ ס״ו על שם הר״א׳ בנחלת אבות על מסכת שמעון הצדיק: ויותר לרואי ספר התפוח שנעתק מלשון ערב ללשון הקדש אשר סיפר בו מה שאירע לארסטו׳ בעת פטירתו כי היה בידו תפוח בעל ריח טוב שהיתה נשמתו נהנית ממנו ובו היה מתחזק לחיי שעה והחכמים חביריו אנשי שם שמאום מ״לון וקריטון שבאו לבקרו העירוהו לדבר אליהם דברים טובים דברי ניחומים על קיום הנפש והשארותה אחר המות ומתוך גלגולי ספורי׳ הורה על קיום פנות תוריות ומכללם החדוש מאין וייטב בעיניו מאמר מ״לון אשר דבר שם כדברים האלה לאמר וכל בני אדם היו טועים עד שבא נח אב החכמים והמשכילים שהשכילו וחכמו להבין ויכרם והוא ידע כי יש לכל ראש וכיף קץ ותחלה וכתן לאל החכמה היתירה והמעלה הרמה והגבוהה ואח״כ קם אברהם אשר החכים מכלם והבין כי כל בני

יכול לדחות אותם היה מתעסק כ"א מתחזק בהקשותיו ומופתיו להחזיק החדוש עם קשיו כאשר החזיק הקדמות אשר הוא יותר קשה לקבל:

סו אמר הכוזרי וכי יש במופת הכרעה תתפשט בשכל:

סז אמר החבר ומאין לנו מופת בשאלה הזאת חלילה לאל שתבוא התורה במה שידחה ראיה או מופת אך תבא התורה בנפלאות ושנות המנהגים לבריאת דברים או להפך דבר אל דבר אחר להורות על חכמת בור' העולם ויכלתו לעשו' מה שחפץ בעת שיחפוץ ' ושאלת החדוש והקדמות עמוקה וראיות שתי הטענות

דורו היו טועים וגם מקבלים בהבליהם או כששו ה' ית' וכיוהו להקריב לו בנו יחידו ויעש כן כי לבו היה שלם לאלקיו להבין מעלותיו והבין כי השמש והירח וכל הככבים יש להם מניע ראשון ולא בטה אחרי תרח אביו שעבד הגלגל אשר הוא בחרן והוא גלגל הירח · והיו מקריבים אליו ועובדי' אותו ומעבירים בניהם ובנותיהם באש ובעבור שנתרחק אברה' אבינו ע"ה מהם ומהכנגם נקרא פילוסוף · והמגיע לחכמה הזאת ויבין בחכמה הפילוסופית כאשר הבינו אברהם הזקן ראוי לבקש המות וכו' · עד כאן מדברי אילון בפני ארסטו' אשר הוד' לדבריו בכל תוקף · וסוף דבר הקול נשמע כי כאשר כלה החכם לדבר הדברים ההם שנזכרו שמה רפו ידיו ונפל התפוח מידו ושחרו פניו וימות ויבכו תלמידיו ויאמרו לאמר האוסף נפשות הפילוסופים הוא יאסוף רוחך אליו וישימהו בגנזיו כאשר יאות לאיש תם וישר כמוך · עכ"ל ואם אמת חפנת בקדמותיו הפילוסופים שלא היא בתוכה פי' ספר דברי הימים כי אין בעין בראה רוחו ונשמתו של ארסטו' כאספת ממנו לדמיון כיון אם מוכיר של זכרתי למען דעת נלקו' החבר כי יפה דן יפה הורה בתשובתו הרמת' · ונאמרו שאינו יכול לדחו' אותם רמז למופתים אשר כעשו למעלה מן הטבע · ודבריו של דומים למה שאמר ברביעי סי' ג' ואלו היו רואי' פילוסופי יון הנביאים בעניין בנואתם ומופתיהם היו מודים להם והיו מבקשים פנים וכו' עכ"ל · וזהו שהשלים דברו לאמר היה מתעסק בהקשותיו ובמופתיו להחזיק החדוש וכו' · והסתכל מה למעלה ממך בפסקא זו באמרו אך הכריע הקשותיו הכ טים של הקדמות כי לא זכר מופת בדבריו שמה · ואולי טעמו כי להחזיק החדוש שאינו כל כך קשה לקבל היה ארסטו' בחכמתו מביא עליו מופת נ"כ מה שלא יכול עשוהו בקדמות לרוב זרותו:

סימן סו

וכי יש במופת וכו' לפי העולה בתחלת הדעת נראה שר"ל האם אפשר זה שימצא התנגדו' מופת לדעת החדוש בנראה מתוך מה שאמרת כי ארסטו' הכריע הקשותיו הנוטים אל הקדמות · כי

ככה עם היות שלא הזכיר שם זולתי הקשים ובכל מקום לא הבדיל הכוזרי בין הקש למופת והשקיר' אחת בשקרן אצלו · ואולם היה זה מחלים אחד ענין האמונה הזאת: הכרעה תתפשט בשכל · לא בבדא נרידא נוברת במחשבתנו · ועוד יבאו לכאן פנים חדשות בפסקא הנמשכת:

סימן סז

ומאין לנו מופת בשאלה הזאת וכו' · כי לא אמרתי לך שארסטו' יכריע דעת הקדמות זולתי בהקשים בסברא נוכרת לא שיהיה לו בזה מופת מכריע ולמה זה תתפלא כי לאמר וכי יש במופת וכו': חלילה לאל וכו' כי אם זה מביא הו לידי ביטול התורה כמאמ' המורה סוף פ' כ"ה מהשני ז"ל אלו התאמ' להם מופת על דעת ארסטו' תפול התורה ויעתק הענין לדעות אחרות עד כאן · וכל הפרק ההוא מתיחס לבוונתנו · ומאמר החבר בכאן דומה לאמרו סימן כ"ט חלילה לאל מן השקר ושיבא בתורה מה שהשכל מרחיק אותו וישימהו שקר על כאן לשונו : אך תבא התורה וכו' · לא זאת בלבד עשה לנו בן עמר' להכתן דת על ידו בלתי יראת התכנדות שמופת הפלוסופי לפנות דעותיה · מבלי אין במופתיהם שום הכרעה עליה · אבל גם כן זאת התורה היא העולה במופתי נפלאותיה להכריע על מופתי הפילוסופים אשר עשו בלהטיהם כן ויוכרחו להודות בפנות התוריות אשר סבבו מהם ולא יכלו לעלות אליהן בפלס עיונם : ושאלת החדוש וכו' · כבר העיר המורה על עומק שאלה זו בא"מ פ' ע"א מהראשון · וכבר ידע כל מעיין זך השכל והאמת שלא יטעה נפשו שזאת השאלה ר"ל קדמות העולם או חדושו לא יגיעו אליה במופת חותך ושהיא מעמד שכלי והנה כדבר בה הרבה ויסביק לך מזאת השאלה שפילוסופי הדורות חולקים בה מהיום ג' אלפים שנה של ומכנו זה כמה שנמצא מחבוריהם ודבריהם עכ"ל · והנה אחרי הוסד הכלל הנזכר בכל הפנות אשר אין במופת הכרעה נגדם · ייחד הביאור על ככה אבל הפנה הזאת שאנחנו עליה באמ' כי אמנם שאלת החדוש והקדמות .... כי לא ידע האדם

בתחלת עיונו ליכנס בשער הזה סגור הוא לא יפתח על קושי שאלה זו ולא ידע מאיזה מקום יהיה כח ליכנס מגדל עוז כמוהו ומי זה יערב לבו לגשת אליו · וגם אחרי כן בהכניסו טענות וראיות בחקירת השאלה תמצא׳ ראיות שתי הטענו׳ גם כן שוות · כי אין בהקש פילוסופי להכריע הכרעה תתפשט בשכל · ותשי להפך היא הדרך הישרה שיבור לו הראב״ע בספר צחות לשון הקדש כאשר בא אל תשובתו כנגד המכחישים במלת הייטב בעיני ה׳ כי להיות משפט ה״א התימה להנקד בפתח חטוף כפי התנאים שהתנה על זה כמבואר שמה׳ והה״א הייטב היתה לתימה לפי האמת · וראויה לפי כן להנקד בפתח חטוף והנה היא פתוחה בפתח גדול

(ג״ב) איכם כנ״א שוות עד שתכריע ההדו׳ הקבל׳ מאדם ועד נח ומשה בנבואה אשר היא

כי הקבלה תכריע החדוש בהיות שני קצות הסותר שוי׳ ובפרט כשהקבלה ראוי׳ לסמוך עליה מצד המשכה מאדם יציר כפיו ית׳ ועד נח שבו נתחדשה היציר׳ והמבין קרוב אין הכזב והשקר יכול להכנס עליו כאשר דברתי ואנחנו בפרט חובה עלינו לקבל מאבותינו הראויים לסמוך עליהם כהנדסה הנאמנת · ובלעדי זאת משה רבן של נביאים יכריע אותו בנבואתו המפורסמת שאין עליה חולק אשר היא מאין ספק יותר נאמנ׳ מן ההקש׳ · והרי זכר כאן שני מיני הראיה שנזכרו למעלה סימן מ״ג ומ״ז ומ״ח והיו דבריו אלה שפה אחת ודברים אחדים מסכימים עם מאמר המורה פ׳ י״ו מהשני אשר החלונו להעתיק לשונו אצל סימן כ״ג שם עלו דברים אלו לאמר וכאשר התבאר לי זה והיתה זאת השאלה רוצה לומר קדמות העולם או חדושו אפשרית · היתה אצלי מקובלת מצד הנבואה אשר תבאר ענינים אין בכח העיון להגיע אליהם כמו שאבאר שהנבואה לא תבטל ואפי׳ על דעת מי שיאמין בקדמות ואחר שאבאר אפשרות מאמרנו אתחיל בהכריעו על זולתו בראיות עיונית ג״כ ר״ל בהכריע המאמר בחדוש על המאמר בקדמות ואבאר שכמו שתתחייב לנו קצת ברחקה וכו׳ · כלשונו המועתק למעלה סימן ס״ה · גם בסימן ס״ג הבנתי לפניך דברים מתיחסים לוקחו גם הם מאוכרות שבאתו · והודה החבר באמרו ששתי הטענות שוות כי הראיות הנזכרות למעלה מסימן מ״ח ואילך אין להם הכרע ומקום הונח לבעל דין לחלוק· של״א שהן מקרבות אל השכל אפשרות הענין עד שיקל עליו לסמוך על הקבלה והנבואה כי כל אשר יקרב אפשרותו להאמין מצד עצמו יקל יותר הסמך על הקבלה והנבואה אשר תבאנה על אודותיו כי אמנם השכל והדת שני מאורות · וכבר הודענו מענין זה במה שקדם ואני לא אחשוך פי מלהודיע · כי דרך זו יהלך המורה באמרו שכאשר היתה שאלת קדמות העולם או חדושו אפשרית היתה אצלנו מקובלת מצד הנבואה וכו׳ · ואשר דרך בה החבר באמרו ושאלת החדוש והקדמות עמוקה וראיות שתי הטענות ג״כ שוות עד שתכריע החדוש הקבלה וכו׳ ·

לבדו · כתב ז״ל והנה מלת הייטב בעיני ה׳ זרה על כן אמרו מכחישי תורתנו שהיא על כה כי טעמו נה״א הדעת כמו אשר ייטב בעיני ה׳ וכל זה בעבור הדגשות וכמוהו השבה עם נעמי וכו׳ · והנה לפי דבריהם אנה מצאו ה״א הדעת עם עתיד חוץ מזאת כי אין ראיה ממנה כי עליה היא המריבה והנה המלה זרה והנה נביא זרה כנגד זרה · ויש על פירושינו עדים נאמנים והם המעתיקים זכרם לחיי העולם הבא · עכ״ל · והרחיב דעתו על ביאור הכתוב וגם הור׳ על כונת המכחישים לבאר שהאונן מותר באכילת קדשים שכן כתב על שמם והטעם כי בני שנשרפו׳ היום הקריבו את חטאתם ואת עולתם · כי העגל והאיל בעד אהרן ובניו ותקראנה אותי כאלה פירושו צרות או דאגות על מות הבנים ובעבו׳ זה לא יכלתי לאכול כל חטאת רק אכלתי ממנה מה שייטב בעיני ה׳ והטעם מה שיוציאני מידי חובה · ועל דעת המעתיקים ה״א הייטב לתימה היא מלה זרה · גם על הפירוש שזכרתי היא זרה כי לא מצאנו בכל המקרא ה״א הדיעת עם פעל עתיד · ומלת ואכלתי חטאת · כאילו אמר ואילו אכלתי חטאת וכו׳ · והטעם כי הייתי אונן ואיך אוכל חטאת בטע׳ לא אכלתי באוני עכ״ל כפ׳ שמיני · והמקום ההוא ימלא את חסרון חבירו כמו שחבירו ימלא את חסרונו ושניהם כאחד טובים לביאור הכונה · והסתכל כי מאמרו בכאן שראיות שתי הטענות שוות כו׳ כמותר לאמר סוף סי׳ ס״ה שהקדמות היא יותר קשה לקבל כי היה ראוי שיאמר כאשר השכיל פיהו הרב המורה באמרו פ׳ י״ו שקדם זכרו · וכאשר התבאר לי זה והיתה זאת השאלה וכו׳ · עד אמרו ואחר שאבאר אפשרות מאמרנו אתחיל בהכריעו וכו׳ כמוזכר למעלה · אך אפשר כי באמרו שהקדמות יותר קשה לקבל לא כוון שתהיה בהכרעת החדוש ראיה עיונית · וכעת לא יאמר אבל שהכרענו מאמר החדוש ממה שהיתה דעת הקדמות רבת הספקות ויותר מזקת במה שראוי שיאמין בחק ה׳ · עם היות שהמורה חשב מזה הכרעה לחדוש באמרו פ׳ כ״ב שבכל מה שלא יעמוד עליו מופת צריך שיונחו ב׳ קצות הסותר בענין ההוא ויראה

מאין ספק יותר נאמנת מן ההקשה ואם היה מצטרך בעל תורה להאמין ולהודות בהיולי כל״א היכנו בחומר קדמון ועולמים רבים קודם העולם הזה לא היה בזה פגם באמונתו כי היה מאמין כי העולם הזה הוא חדש מזמן ידוע ותחלת האדם אשר היו בו אדם וחוה :

מה יתחייב לכל א׳ מהב׳ סותרי׳ מן הפסקות ויאמן המעט בהם ספקות וכו׳ · והנה דבר החבר באמרו שראיות שתי הטענות שוות יהיה ננחינת כלתי עשוקן שכרע מבואר נגלה שכקרא שמו תליו הכרעה תתפשט בשכל אשר עליה של המלך בפסקא הקודמת · ויהיה א״כ מאמר התורה כודק ע״ל הכרעת שחדוש בראיה עיונית מכל יתרון הספקות הנופלות בקדמות כזולקח לשון הכרעה במקום שברא נוכרת · ויצדק נ״כ מאמר החבר ע״ל היות שתי הטענו׳ שוות ושהקבלה לבדה תכריע בקחתנו לשון הכרעה על פי הכונה אשר אליו הוא כושא את כפנו · רצוני בזה הכרעה שתתפשט בשכל להחזיק בו באופן שיהיה לב האדם לאדם נכון ובטוח שיהיה כן על כל פנים · וכבן כל אחד מהם נדק בדברו וכה בשפטו בנחינות שונות אל אשר היה שם הרוח ללכת : ואם היה מצטרך בעל התורה וכו׳ · ר״ל עד הנה עניתי דברים על מה שיוספק מדעת ארסטו׳ המופלא שבנית דין הפילוסופי׳ אך אמנה מיתר פילוסופי דור ודור אין שום ספק מוטל עלינו לבטול הפנה הזאת · כי אף אמנם יולידו במופתיהם קיום דעת ההיולי הקדמון כהנחת אפלטון שסובר קדמות החמר וחדוש הצורות · וכמו שכתב המורה פ״י״ג מהשני ועל זה המליצו מאמר הכותי שקי׳ בייר גדול שמנא שמנים גדולים שבהם ברא את העולם כי השמנים אבלו הם תהו ובהו · או כפי דעת האומרים בבריאת כמה עולמות קודם העה״ז · וכמו שרמזו שם המורה באמרו כי אבל כת אחת מן הפילוסופים הוא ית׳ יברא בחמר הקדמון מה שירצה פעם ינייר שמים וארץ ופעם יצייר ממנו זולת זה וכו׳ · ויש מיחסי׳ זה הדעת אל האומר קודם שברא הקב״ה את העולם היה בונה עולמו ומחריבן לא היה זה פגם באמונתנו הואיל והית׳ עם זה בידנו פנת החדוש מזמן ידוע קיימת ובאמנת בכתוב בראשית תורת ה׳ תמימה וכמו כן שתחלת האדם אשר היו בו הם אדם וחוה כעדות ה׳ באמנה · ונכר זה כי לא יוכל כלתו להראות פני על היותנו סגולת האדם אשר הגיע לו לסבת התחברות הכבוד האלקי שזכו כמו שקדם · והיו דבריו אלה קרובים לדברי המורה בשני פ׳ כ״ה באמרו אמנם אם יאמן הקדמות על הדעת השני אשר באר׳נוהו והוא דעת אפלטון והוא שהשמים גם כן הווים נפסדים הדעת ההוא לא יסתור יסודי התור׳ ולא תמשך אחריו הכחשת האותות אבל העברתם ואפשר שיפורשו הכתובים עליו וימצאו לו דמיונות רבו׳ בכתובי התורה וזולתם שאפשר להתלות בהם וגם יהיו לראיה אבל אין הכרח מביא אותנו לזה של״א אם התבאר הדעת ההוא במופת אמנם כל עת שלא יתבאר במופת לא זה הדעת נטה אליו ולא הדעת ההוא גם כן נביט אליו כלל אבל נבין הכתובי׳ כפשוטים ונאמר כי התורה הגידתנו ענין לא יגיע כחנו להשגתו עכ״ל · ועלה בידנו שלא בכח ינגרו הפילוסופים מהשתי כתות הנזכרות אבל המורה בפרקו הנז׳ להחליש אבלנו אמונת החדוש על האופן המוכח בתורת אמת ינילו נדיקים וירננו כל ישרי לב · ומאמר החבר שאם היה מצטרך בעל התורה להאמין ולהודות בהיולי הקדמון וכו׳ · לא היה בזה פגם באמונתו וכו׳ · כטה אור כשלמה להתכנו׳ כם הרל״בג אשר היה בזה כמתעמ׳ במא׳ הששי מס׳ מלחמותיו · ואולי גם הרא״בע הנחשד בזה מתוך רמזיו באמרו על בראשית ברא והמשכיל יבין · ויש נכחאות בשמטו שם מלות גם כן אבל אמרו למעלה וראיות שתי הטענות וכו׳ · והנוסחה לפי זה יותר פשוטה ומבוארת · וכבר עלה במחשבתי לפרש קצת דברי הפסקא הזאת עם הקודמת על פי מרוצת אופני אחרי׳ נכונים מתכשאים לעמתי עז׳ התאר׳ שיהיה מאמר הכוזרי בקודמת וכי יש במוש׳ שכרע וכו׳ חוזר על מאמר החבר סוף סימן סה׳ שאלו היה ארסטו׳ באומה שיכחל מקובלות וכו׳ היה בונה מופתי׳ על החדוש ובכן בקש זאת מידו להודיע לו איכה ירעו איכה ירבינו בנברים · ואמר הכרעה תתפשט בשכל · להבדיל בין הכרעה מופתית שכלית לבין הכרעה מופתית בפלאת יוצאת מן ההיקש הטבעי שעליה בוסדו פנות תורתנו לפי האמת · על כן ענהו מאין לנו היהודים מופתים על ככה כי אין חובה זו הוטלת עלינו ללכת לקראת היקשים מופתיים · וחלילה שתבא התורה לספר במה שידעם ראיה או מופת של אחרים בדרך עיוני כי אין עטיכה להתפלפל ולהוכיח על פני המנגד כונו במופתים עיוניים לא בהדי״ש ולא בפנה אחרת ועל דרך אמרו בחמישי סימן י״ו כי החכם התמים כמו הנביאים על הדמיון מעט הוא שיוכל להועיל אדם בדרך הלמוד ולא ישיב על חולק בדרך הדבור עכ״ל · אך עניינה תלוי באותות ובמופתים יוצאים מן ההיקש הטבעי להורות

על

סח אמר הכוזרי די לי באלה (הטענות המספיקות) כ״א הדברים המספיקים בשער הזה ואם תארך חברתי עמך אטריחך להראות לי הטענות המספיקות אבל שוב אל גלגול דבריך ואיך התחזק בנפשכם הדבר הגדול הזה שיהיה לבורא הגופות והרוחות והנפשות והשכלי׳ והמלאכי׳

אל יכלתו ית׳ ורצונו וכו׳ ואמנם השאלה הזאת על החדוש ראיות שתי הטענות שוות בה מאין הכרע מופתי כמבואר למעלה לפי דרכי הראשון · עד שתכריע הקבלה והנבואה שהם כלי זייננו לא ההקשים מופתיים · וזה כי הנבואה יותר נאמנת מן ההקש: ולכן ימין יאמר ידיד ה׳ תשכון לבטח בין כתפי הקבלה ותחת כנפי הנבואה החופף עליך כל היום · והמופתים שעיניו שלך אי אתה רואה · אבל אתה רואה של יחידי סגולה המקובלים ושל נביאים · והנה נמשך כוס אל מה שהשיב למלך סימן י״ג וזה שאתה אומר היא הדת ההקשי׳ וכו׳ כי לא רצה להשען על טעמי ההקש · וכמו שביאר גם סימן ט״ו באמרו אבל פתיחת דברי היא שמופת ועיד כי שיש הראיים אין צריך עמה לא ראיה ולא מופת ע״כ · וכן הורה בחמישי סוף סי׳ י״ד באמ׳ על הפילוסופים והם ע״כ מעולים אחר שלא יחוייב להם קבול מה שקבלנו ואנחנו יחוייב לנו קבול מה שעדו וקבל׳ אשר היא כראייה ע״כ · ראה נתתי בידך משפט בחירת האחד מאלו השני דרכים וידך בידי זיל דון ואפיק וזכי לנפשיך · ולכל אחד משניהם יתכן לפרש אמרו ואם היה מצטרך בעל התורה להאמין וכו׳ שיושב למה שאמר סימן ס׳ ואיך לא יפגום וכו׳ כי עם היות שבאה תשובתו על זה סימן ס״א שהיתה אומה מופקרת וכו׳ עתה בא להוסיף תשובה שנית בדבר כי אין במה שיאמרו האנשי׳ ההם דבר יסתור כונת החדוש כי שנה א׳ לעולם קיימת גם כי ירבו עדן ועדנין יען סוף סוף לא יסורו מהודות בחדוש וצריך עמהם שנזורים בקדמות החמר והמרכבים עולמו כי משפט א׳ לכלם לבלתי היולם פנים באמונתם · ואיננו רחוק שאמר זה כלפי אמרו למעלה שהתורה תבא בנפלאות וכו׳ להורות על בורא העולם וכו׳ ויען היה אפשר לפקפק ולומר שאין הוראה זו מתפשטת אל הכרעת חדוש הא ור״ה הודיענו כי אין זה חסרון בחקה ז״א ואם היה מצטרך וכו׳ אפס כי הביאור הקודם נשא חן בעיני · ויורה על אמתתו מה שנזכר כאן בסוף הפסקא ותחלת האדם וכו׳ מסכים עם המוזכר גם סוף סימן ס״א באמרו ושיננו שאחר היה רבו של אדם הראשון:

סימן סח הטענות המספיקות וכו׳ הטענות אשר בהם די להשות לב האדם בסבר׳ נוכרת מבלי הכרעה מעלמת הנטיה במו המופת ·

טענות מספיקות תקראנה מודעת זאת מן החלוקה שנזכר סי׳ נ׳ באמרו כי יש מהם שיכולים להעמיד עליהם מופת · ומהם מה שיספיקו גם דבר שתתישב הדעת עליו · ומהם מה שלא יספיקו גם וכו׳ · וכבר קדם הכוזרי סימן כ׳ לאמר רואה אני דבריך נכוחי׳ ומספיקים וכו׳ ובא יבא דברו בשני סי׳ כ״ט באמרו דברים מספיקי׳ ומקרבים אותם לשכל · ובחמישי סימן י״ד יאמ׳ החבר והדברים ההם הם בספוק למעט מספר יקירם · ובכלן יש ספקות וכו׳ · והכונה לומר די לי בשער הזה · ר״ל בחלק הזה מן הספור בטענות המספיקו׳ שזכרת להדיח בם הספקות אשר עוררתי על החדוש · ומכינו דוגמת הלשון הזה בסוף המאמר עת בא דבר החבר ושו הייתי מרחיב בשער הזה הייתי מאריך הספר: אטריחך להראות לי הטענות המספיקות · ר״ל שיספיקו לבטל הקדמות בהסכירך על זה פני הראות לכל שכל חומר הכושא עם קשיו · כי ידעתי גם אני שאין בזה מופת מכריע זולת הקבלה והנבואה כאשר הודעתני והתנאי הזה הושלם בחמישי מסימן י״ח ואילך · וגם סימן י״ז אמר הכוזרי בענייננו איננו מבקש ממך שתעמיק בענין הזה אבל אבקש ממך דבר בשרש האמונה יהיה לי לזכר וכו׳: שוב אל גלגול דבריך ואיך התחזק כו׳ · חבור עם הבריאה הזאת וכו׳ · ישוב הדבור אל מה שממנו נעתק הספור לבאת ממרכזו והוא כשאמר החבר סימן כ״ו והתחברות כבודו אלינו שאנחנו נקראים הסגולה · כי אז הוציאו הכוזרי ממסלול דרכו באמרו אליו אני רואה אותך מתהפך היהודי וכו׳ · כמו שהראית לדעת דרך גלגולן של דברים עד שבאו לכלל יישוב להוציא את המלך מידי ספקו · ועתה נפשו קוהה על ההתחברות ההוא הנזכר שמה איך ישגול זה השכל שיתחבר האלקים עם האדם והלא הוא רם ונשא וגבוה מאד: בורא הגופות והרוחות וכו׳ · אפשר שכוון ברוחות אל השדים המורכבים מעצמים דקים כעדרי המראה שהורה החבר על מציאותם מאמר ה׳ סימן י״ד באמרו ולא תתרחק בפסק מקבול הרקיע והמים אשר מעל לשמים והשדים אשר זכרו רבותינו · ע״כ ואליהם רמז הכתוב, ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים׳ והרמב״ן פ׳ אחרי מות האריך על אודותם · או הם הרוחות הנפשטים מן הלב אל הגידים הדופקים ומתילדים

מאיד

אשר נתעלה והתקדש והתגדל מהשגת השכלים כל שכן מהחושים חבור עם הבריאה הזאת הנבזה נ״א הנמאסה המגונה בחמרה ואם היא נפלאה בצורתה כי בקטן שברמשים מפליא׳ חכמתו מה שאין הדעת משגת אותו :

סט אמר החבר בדבריך זה לא (הוצרכתי בדברים) נ״א הצרכתני לדברי׳

מאיר יעלה מן המדוקדק שבהם · ויוקשרו באמצעותם הנפשות בגופות כי הטבעים לא יקובצו בזולת אמצעי · ומדרגת הרוחות אמצעים בין הגשמי והבלתי גשמי : והנפשות · הן הצומחת והמרגשת : והשכלים · שכל האדם ושכל הגלגל : אשר נתעלה והתקדש והתגדל וכו׳ : כנגד שלשת מיני שכלי׳ שבשלשת העולמו׳ על דרך קדוש קדוש קדוש וגו׳ שהוא קדוש וגדל משלשתם למעלה למעלה : מהשגת השכלי׳ גם המלאכים בכלל זה להיותם שכלי׳ מופשטים מחומר · ובכללו כאן שלשת השכלים שהם שכל האדם ושכל הגלגל והשכל הנפשט שעל כלם נתעלה הבורא והתגדל והתקדש כמדובר : כל שכן מהחושים · כנגד הנפשות שקדם זכרם : כי בקטן שברמשים וכו׳ · הלא כה דבר החבר בשלישי סימן ע״ז שחכמתו ית׳ והנהגתו ניכר׳ בנמלה ובדבורה איננה מקצרת מחכמתו והנהגתו בשמש ובגלגלה · אך סימני החכמה וההשגחה יותר דקה ונפלאה בנמלה ובדבורה עם קטנותם · ע״כ · וברביעי סימן כ״ה באמ׳ כי אין החכמה בגלגלים גדולה מהחכמה בקטן שבחיים · ע״כ · ובחמישי סמוך לחתימ׳ הספר בהקדמה השלישית כתוב לאמר כי חכמתו בפרעוש ובינשוף · על הדמיון · איננה מקצרת מחכמתו בסדור הגלגלים : עד כאן דבריו · ומבית אוצרו של פילוסוף בשכי מה שאמ׳ הטבע לוקחו באמרו שית לבך לזאת כי פליאה דעת האומן ובהתחכמו׳ יעשה לו מלאכה נכבדת ובמעשה ידיו יתפאר בהוציאו כלי למעשהו מחומר עכור ונבזה : יותר מאד מאשר יפעלהו בזה׳ ובכסף או על רצפ׳ בהט ושש ודר וסוחרת · וכבר המליצו על זה מאמ׳ חז״ל נתקשה משה בשרצים · לרמוז כי נפלאת׳ חכמתו ית׳ גם בבריות השפלות הנבזה לא ידע אנוש ערכה ואם בין כוכבים ישים קנו בחכמה ודעת ואפשר קרוב הוא כי על כן היה ר׳ יוחנן אומר נדקדק בהררי של כד הוה חזי נמלה כמו שספרו ז״ל פ׳ אלו טרפות · ושם הם שנים ללכת דברי בעל חובת הלבבות בשער היחוד פ׳ ז׳ וז״ל החכמה נראית בקטני היצירות וגדוליהן : כי כח החכמה הנראית ביצירת הפיל לפי גודל גופו איננו יותר נפלא מכח החכמה הנראית ביצירת הנמלה לפי קטנותה · אך כל אשר תקטן היצירה יהיה כח החכמה והיכולת בראה בה יותר ותקון הבורא יותר נפלא ונראה ממנה וכו׳ · עד אמרו ואמר הפילוסוף אין במה שברא האלקים יותר נפלא ממה שברא · ורצה לומר כי החכמה בקטן ובגדול מחלקי העולם מתדמה שוה · כמו שאמר דוד ע״ה בספרו מיני עניני העולם ותכונת ישובו מה רבו מעשיך ה׳ כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנייניך וכו׳ · ע״כ · ומזה יבא לו לבעל העקרים מה שכתב מא׳ ב׳ פ׳ א׳ · והטיב אשר דבר מטעם הכתובי׳ · והתגלגל בדבריו על זה מאמר ארסטו׳ מספר בעלי חיים · וחתם דבריו באמרו שעל זה רמזו חז״ל פרשת שירה באמרם שרצים מה הם אומרים יהי כבוד ה׳ לעולם ישמח ה׳ במעשיו כלומר כבודו ית׳ במקומו מוכח לעולם שהוא נצחי ואלו הנמצאות הנולדות מן העפוש פחותו׳ ונפסדו׳ שאין להם קיום לא במין ולא באיש · כבר יתכן שישמח בהם מצד שחכמתו נכרת בהם בהיותם מעשיו וכו׳ · ע״כ יעויין שם כי לא ראיתי למלאת אורך היריעה בהעתקת כל הספר ההוא המתייחס כלו לכונתנו · ולפי זה יתבאר אמרו מלאה הארץ קנינך · להורות כי הארץ השפלה גם היא מלאה קנין הצורות המפולות והוא פלאי · ע״ד מאמר הפילוסוף המוזכר למעלה · ובכלל כונת השורש שעם היות חכמתו ית׳ מבוארת נפלאת ביצירת האדם לא יתקרה מום אל השכל האותות חבורו של׳ו כי מן הטעם הזה עצמו יתחבר נ״כ אל הקטן שברמשים שברי׳ החכמה יקרה נודעת ביצירתם :

סימן סט בדבריך זה וכו׳ ר״ל לא אוכל להעמיד אותך על קשט דברי אמת · ומבינתך לא אחדל אשר דברת לאמר כי פליאת חכמתו ית׳ נמצאת בכל הנבראים : והיא הנותנת כונתנו · כי כאשר לא תיה כילות למעלה להבדיל עליון בורות כאותו׳ לכל בריס · כן לא ימצא טוב מבעליו להראות רשמים ועניינים אלקיים בעב כולד · כי עשה כונים בכוכים למלאכת השמים עם ההזכרה הראויה בגזירת עליון · וכמו שיבאר סי׳ ע״ז וע״ט · ויתבאר דבריו לעמת אמרו בשלישי סי׳ כ״ג ושיעור הערכים שראוים להם הצורה האלקית איננו כי אם ליוצרה ית׳ וכן האומה החיה הראויה לקבל הענין האלקי איננה כי אם לאלקים לבדו וכו׳ · ע״כ · והנה סוף מגמתו לחזק דבריו כאשר הוא בסוף סי׳ ע״ז לאמר אם כן אל יהיה המשפט בענין הראות רשמים וכו׳ · [illegible]

רבים להשיבך האתה מיחס זארת החכמה הנמצאת בבריאת הנמלה דרך משל אל גלגל או אל כוכב או לזולתו לא לזולתם מבלתי הבורא היכול המשער אשר נתן לכל דבר חקו מאין תוספת וחסרון :

נבוכים וכו' · גם יתכן שכוונת אמרו בדרך זה וכו' · תהיה לומר · שדרוש הזה שאנחנו עליו לא הוצרכתי בו לאריכות דברים כמו שהוצרכתי לזה בשאלת הסגולה אשר ארכו לי שם הדברים להעמידך על בוריים :

האתה מיחס וכו' · שאלהו על זה כמסופק בדבריו הקודמים על הבורא ית' אם כוונתו בהם שהבורא פשוטם שהוא עצמו ית' יוצר הכל בחכמה · או אם כוונתו בהם להיות הכל נגמר על ידי זולתו אשר מלא אותו רוח אלקים בחכמה בתבונה ובדעת ובכל מלאכה באותה אל הבורא שהוא · שאם ככה הוא עושה לו · לא יהיה בטענת החבר ממש להוכיח מזה שתחברו האלקים באומה · והיה ספק הכוזרי נשאר בעינו איך יהיה לבורא הגופות והרוחות וכו' · חבור עם הבריאה הזאת וכו' : המשער וכו' · רצה בו מה שאמר בשלישי סי' כ"ג ושיעור שערכים שראוים להם הצורה האנושית איננו כי אם ליוצרה ית' וכו' · וכמו שזכרנו · גם שם סי' כ"ג היה דברו כי שהויות הטבעיות משתערות ומתאזנות ונערכות בשיעור מן הטבעים הארבעה ובמעט דבר ישלמו ויתכנו ותחול בהם הצורה אשר היא ראויה להם מחיים ובמחיים ויהיה לכל מזג הצורה שהיא ראויה לו ובמעט דבר יפסד וכו' · וכיוצא בזה הביע אומר במקומות שונים · והתישב וראה כי כוונת החבר היוצאת מכח מאמריו המובאים לו בספר הזה · שלא יאות ליחס פעל חכמת הצורות והנהגת כל פרט ופרט מלידה מבטן ומשריון · גם עד זקנה ועד שיבה · בלתי לה' לבדו החכם היכול המשער כי ע"י עצמו הכל נגמר · אפס כי יהיו פועלים אמצעיים במעשהו על דרך החמום והקרור והשרטבה והיובש וכיוצא מההכנות כגרזן ביד החוצב בו · אמנם ליחס החכמה לדברים ההם המביכים וכאילו יפקד המלך פקידים לעשות מלאכתו בסלוק השגחתו מהם כמלך נותן משרה על שכם משכמו זה בטל ומרוחק אצל סברת החבר · כי ראה בזה דמיון העברת כחלה משבט המושל ברוך הוא לשבט משטרו של כח זון הכחות בארץ · וכאילו היה זה חוטר יוצא מגזע זמוכת הקדמות לבא בדרך השתלשלו' הסבות אל כח פועל הזכירה זולתו ית' וכמו שעשו הפילוסופים בשכל הפועל וקנתם יחשו הפעל הזה לכח כמכח בתהוה עצמו כאשר יאמר בספר מלחמות הרלב"ג מאמר חמישי פ"א · וע"ד מה' נשיכות ככח המכיר המוזכר בדברי החבר בחתימת הספר · אך זאת כפסם ישמורו אנשי התורה כי אמנם עם הודאת החדוש יקל כל קשה ויתיישר כל מעוקש בדבר החבר מאמ"ה סי' י"ד · ולא יבאו בעקבו' הפילוסופים רק יאמינו במה שזכר שם סי' י' שאין כילות לפניו ית' אבל הוא נותן לכל דבר מה שראוי לו וכו' · וכיוצא בו סמוך לחתימ' הספר בהקדמ' השלישית באמרו כי הבורא ית' נותן לכל חמר הטובה שבצורות שאפשר לו לקבל והמתוקנת שבהם וכו' ופנה זו מיוסדת אצלו בכל תוקף במקומות זולת אלו כיתבו פעולה שלימה כזו שיש בה משלימות השערת החכמה מה שלא יעלם אל החכם הבורא ית' כי לו לבדו יאתה ולמה כלך לקראת כחים בפעולי' שורו שמה קראו למו · במכת רגלנו מנתיבתם כי אלוהותיהם השוא ידברו · והצור תמים פעלו אין ציר כאלקינו הוא הטבע האמתי הטובע כל המטבעות בחותמו · בשימהו כחותם על לבנו כחותם על זרועכו · ועל האבן הזאת שבעה עינים מגוטטו לו בכל דבריו לירות אותה לראש פנת תורתנו ועוד תשוב תראה כי זה ומתוך אמרי קדוש המתגלגלי' בהמשך ביאורנו · ותראה לפניך דרכו בכל המקום אשר יהיה שם זכרון לפילוסופים שם יתן את דודיו למלך בהראו לו שבות מכשולם כי הבל עניינם וברוב דבריהם לא יחדל פשע לא מהם ולא מהמהם ולא נחת רוח בהם כי כל מה שאמרוהו על פקודת אמצעיים שרים רבים ובכבדים שופטים ושוטרים על תכונת היצירה · ענייני כמשך משרה פורה ראש לעכת הקדמו' כמדובר' ובתנים חלבו של היכיקו גוריהם · ודם ענב ישקו חמר מגפן סדום גפנם · לא כאלה חלק יעקב אשר סוקלה מסלהם באמונת החדוש המבטל מהם בורך מכוין האמצעיי' רק שבטם יתן בהכנת החמרים על דרך החמום והקרור והשרטבה והיובש אשר אין להם מדה אבל בוראת החום והכסיון וכמו שאמ' בחמישי סי' י"ד אחרי העירו ספק על הכחת היסודות הארבעה אצל הפילוסופים וז"ל אמת כי אחר המחקר יוכיחנו ההכר' להודות בחמימות והקרירו' והלחות והיבשות ושהם איכיות ראשונים לא ימלט מהם או ממכוניהם גשם מהגשמים עכ"ל · אמנם על פעולת הציור והכהנ' הנזכר וכיוצא מהדברי' הנפלאי' המתחדשי' תמיד בכל יום · הקול קול יעקב · ה' הוא האלקי' ה' הוא האלקי' אין עוד מלבדו חכם יכול ומשער · והכל משרתיו עושי רצונו ככלי ביד האומן לא אלת זה :

סימן ע

ע אמר הכוזרי וזהו המיוחס אל פעל הטבע:

עא אמר החבר ומה הוא הטבע:

עב אמר הכוזרי הוא כח מהכחות על מה ששמענו בחכמות ואין אנו יודעים מה הוא אבל החכמים יודעים אותו בלי ספק:

עג אמר החבר אבל ידיעתם בו כידיעתנו גדר אותו הפילוסוף כי הוא ההתחלה והסבה אשר בה ינוח וינוע הדבר אשר הוא בו בעצם ולא במקרה:

סימן ע וזהו המיוחס וכו'. עמד טעמו בו וריחו לא נמר כי כוונתו אז כוונתו עתה כוונת אחד כי הבורא ית' הוא החכם הפועל שיכול המספר בנתיבות הצורות. ובעת יאמר לו לחבר מה פעל אל. כי אמנם תיוחס פעולתו אל הטבע להכנסו בה כמו אמצעי על ידי הכנת החומר כמוזכר בקודמת. וזאת כוונתו עדי עד גם אחר דבריו וכמו שהורה אחר כך באמרו סימן ע"ו אע"ג אני רואה שהתעינו בשמו וכו'. כי מזה הוראה שלא היתה הורתו כי אם מצד היותו מזולל הידיעה בגדרו של טבע וכי כוונתו אחר היתה בו רבוים:

התקועה בו הנקראת אצלם טבע והוא כח משתדל בשמירת המין בעבור שלא היה אפשר להשאר הקיום שהוא בעצמו וכו'. והיה כל אשר לו הכחות האלה וכו'. הוא אשר יכנוהו הטבע על דברי הפילוסופים ועל האמת שהבורא יכנוהו בתבונה מהתבונו' קרא אתם התבונה ההיא אם תחפוץ טבע או נפש או כח. עד כאן מלשונו המדוקדק מאד באמרו קרא אתם וכו'. להורות כי לא יתכן לקרא כן כישראל שמו על פי הגדר אשר יגדרוהו הפילוסופים באמרם שהיא התחלה וסבה וכו'. וכמו שיבא כי אלו שתאלים יאותו לגבוה מעל גבוה שומר. אין לזרי אתו. על כן השיגו החבר.

סימן עא ומה הוא הטב'. שכר חברי מחוב' להוציא לאור בושת המלך אשר לא עמד על מתכונתה עד הנה. באים תבונה ידלגה על ידי השאלה הזאת שאם כה יאמר הלא הוא הבורא ית'. גם לבבו של חבר נכון עמו באמונה הזאת כאשר דבר בשלישי סימן כ"ג. כבר דמיתי לך ביצירת הצמח והחיים ואמרתי כי הבורא וכו'. עד אמרו איככה מן הטבעים אך מאת האלקי' ית' קוראים אותו החכמים טבע וכו'. ואם כה יאמר הן הטבע הלז אשר בהייחס הפעל אליו הוא מה שמכין החומר של קבלת הצורה בשמש וירח והככבים. גם את זה יקבל וכגלוי דעתו סימן ע"ו יאפס כי עז אם כוון בדבריו אל אשר כוונו הטבעיי' בשם טבע כשהודיעו טבעו בעולם וכמו שיבא סי' ע"ג. וככר קדמה הערתנו על זה סימן כ"ט:

סימן עב הוא כח מהכחות על מה ששמענו בחכמות וכו'. ר"ל כפי מה ששמענו בחכמות. והורה בזה כי לא היה עם לבבו שהטבע בלי הוא הבורא ית' אבל הוא כח מן הכחות יהיה אמצעי בהשלמת פעולותיו ית'. ובכל זאת לא היה חוטא בשפתיו אם היה אבלי מובנו של טבע על היותו כלי ואמצעי אל הכנת החמרים כמדובר. אמנם להיותו סומך על מובנו אצל הפילוסופים והרי הוא כולל אצלם ממשלה רבה. הנה הוא לא ידע ואשם. כי הנה כח מנטה של פילוסופים להיות הטבע שורר בשמירת המין כמוזכר בחמישי סימן י' אצל ספור מדרגת הצמח וז"ל ויבקש הזרע ההוא כמו המעשה ההוא לתכו' בהפלגת

סימן עג אבל ידיעתם וכו'. כונתו בזה דע לך כי הרבה גדולה תלוי בכח בזה הנקרא טבע על פי הגדר אשר גדרוהו כי לא בפלאות היא ולא רחוקה דעתם בזה ובמובנו כמוהם בידיעת ענייננו ובלבנו חסרים מידיעת מהותו אל נכון. כי בשיאים ורוח וגשם אין וכמו שיבא. והנה אם הטבע הוא התחלה וסבה לתנועה וכו'. כדבר הפילוסופים ותייחס לו הפעל גם כן כאשר דברת סי' ע'. חוששני מחטאת לשוברים כן כי יאוו להם שוקות הרבה כי הנה מלבוש עליון הוא זה וקרוב מאד הדבר לייחס לו הבריאה ג"כ וכבודו ית' לאחר יתנו. והגדר הזה הגבילו הפילוסוף בשני מס' השמע. וכך הוא ענייננו לפי מובנו אצל החבר והמלך. הטבע הוא כח בכמנא הטבעי אשר הוא לו התחלה וסבה לשיכוח וינוע. והתנה בו שיהיה הכח ההוא בכמנא עצמו להבדיל בינו ובין הפועל והתכלית שגם היותם סבה לשכיחו או להניחו בשור הנעתם מתנו. שלא פרח מהם ענייננו של טבע להעדר הכלי היות בכמנא עצמו. והתנה בו ג"כ שיפעל בעצם לא במקרה. וביאור זה דרך משל כי יפול בעל חיים מראש הגג אין היותו בכח תנועתו למטה לארץ רק תורת כבדות היסוד העפרי או המימיי הנזכר בהרכבתו. ומקרה הוא קרה לו היותו בעל חיים בתנועה ההיא. ולא יבחן בעניינם בעצם זולת שכבדות. והוא יקרא טבע לבדו בערך אל התנועה ההיא. אמנם בהתנועע בעל חיים תנועה הפכה לו תיוחס התנועה של נפשו החיונית והיא הטבע

עד אמר הכוזרי כאלו הוא אומר כי הדבר אשר ינוע מעצמו וינוח מעצמו יש לו סבה מה בה ינוח וינוע והסבה ההיא היא הטבע :

עה אמר החבר זה הוא שרצה לומר עם דייקות רב ודקדוק והפרש בין מה שיפעל במקר' ממה כא"' ובין מה שיפעל בטבע ודברים מבהילים השומעים אבל העולה מידיעתם בטבע זה הוא :

בערך אל התנועה הזאת · זהו מה שכלל בגדר הזה כפי מובנו אבל שני האנשים השלמים האלה בשתי הסבוות המשכות :

סימן עד כאילו הוא אומר וכו' · בא לפשוט קושי הגדר המונח לפניו למען דעת אם הבין פירושו כראוי באמרו שהטבע הוא אשר בו ינוע הדבר מעצמו וינוח מעצמו להוציא מידי הנעת הסבה הפועלת והתכליתית כי הוא זה אשר נכלל בגדר באמרו אשר הוא בו כי אמנם אלו אינן כי רק בחוץ מעמודכה כמו שקדם ורמז ג"כ בביאור הזה אל התנאי השני שינוע וינוח מעצמו ר"ל מצד היותו כך וכך בעצם כמשל הכ"ח הנופל ממקום גבוה כי אל כורת כבדות היסוד הגובר בו תייחס התנועה בעצם · כי אמנם היא התחלה והסבה העצמית של התנועה הזאת לא החיות כי בלעדיו היה נשלם פעל הירידה בבעל חיים הנופל · ומקרה הוא קרה לו היותו בעל חיים כי יפול הנופל ממנו · והתנאי הזה הוא הנכלל בגדר באמ' בעצם ולא במקר' :

סימן עה זה הוא שרצה לומר וכו' · ר"ל הלא זה ביאור ובחרהו הפילוסוף בגדר ההוא עם דייקו' רב במה שאמ' אשר הוא בו : ועם דקדוק והפרש בין מה שיפעל במקרה ממה שיפעל בטבע באמרו בעצם ולא במקרה · ועל התכונות מלת עצם שבגדר הפילוסוף אל מלת טבע בדברי החבר באמ' ממה שיפעל בטבע · כי כוון הדבר וקרוב לשמוע שהיה מקפיד מאד על מה שכנו הפילוסופים אל הטבע בלשון עצם המורה על היותו עניני להנעת הדבר · שא"כ לא יתכן היותו במדרגת הכלי שאין הכלי עצמי בפעולת דבר וכדי בזיון ונכות במאמר הזה כי גדולה יתירה נודעת לו בחבריו אצלם : והדברי' מבהילי' וכו' · ר"ל שדבנו כמו רבו הפלפולים אצל הפילוסופים והגישו עינם התווכחותם בענין הטב' לדעה מה הוא והכל עשו להתגדל ולעשו' עטרה לעצמם בתפארת הנכוחים למען יראה עליהם הוד חכמה אצל השומעים כי המה ראוכן תהיו לעוכם פלפולם כבהלו כחמו מקול תקיר' והקולות לא יחדלון כשיאים ורוח וגשם אין כי מטר לקחם לא נתך איכה בהודעת ענין מהותו של טבע לפי האמת · ואולי כוון לאמרו בחמישי סימן י"ו ונשמע להם המים ודבר ס

מבהילים וכו' · ר"ל קול שבות דברים המעורים את נפש שומעיהם · או אמר כן להורות שנכתב כאשר בשתם לשון גדר הטבע אצלם כדי להבהיל השומעי' ולהפחידם ויפכים וכ' עם מה שאמר המלך כי' עב' על מה ששמעתי בזבמות ואין אנו יודעים מה הוא וכו' · ויהיה דוגמת הלשון שכתב המורה על דברי המדברים פ' ע"ד מהראשון ז"ל ואולי אומו כשירים ונסקלו במליצות ונבחר להם נאות דברים ואולי באמרו בלשון שתום · וכוון בזה להבהיל השומע ולהפחיד המתהומן · ע"כ · ועל כוונה זו אפשר לבאר מאמר החבר ונשמע להם המים ודברים מבהילים וכו' · שכלל בו ג"כ משפט כתוב אצל המדברים בחקי השיר בלשון מבהיל ומפחיד במכהנם בכל מה שחברוהו מן החכמות : אבל העולה מידיעתם בטבע זה הוא · כעסה כאומר לו · לבד זה מצאתי מידיעתם בטבע הכר נא אם הוא דבר נאות אצל המאמין בחדוש ליחס פעל אל הכח הזה המתואר אצלם בנפלאות גבורות כאלה להיותו התחלה וסבה וכו' · אשר בעבור זאת העמדתיך על ענייני בדברי הקודמים למען הראותך כי אין ענינו של טבע אצל הפילוסופים (אשר אל מובנו אצלם אתה נושא את נפשך) דבר יהיה במדרגת הכלי אל הנכת האמרים · רק הוא אצלם שר וקצין מושל על מכויו באמרם שהוא התחלה וסבה וכו' · הכזה תבחרהו ליחס לו הפעל כאמרך אמור (בי"ע) · זהו המיוחס של פעל הטבע · ובכן הראית לדעת כי אין בין הכוזרי והחבר מחלוקת בענין רק בהכנת מלת טבע על דרך מובנה אצל הפילוסופי' ומשמעות דורשין איכא בינייהו · ואולם אם יבין מענייכם שיהיה כח פועל ברצון הבור' ית' כגרזן ביד החוצב בו · אין רע' ועתה אין לכוזרי בזה עון אשר חטא רק מה שתלה דברו בענין הטבע אל מה ששמע עלי מן החכמות הפלוסופיות · וזה דרכו של חבר לפנוס טעמם של בעלי ההקש על חלומותיהם · ועל דבריהם כי בדברים עצמם לא יחדל פשע · ובענין הגדר הזה אשר בו הגדילו הטבע למעלה ראש באמרם שהוא התחלה וסבה ועצם והדברים הללו מורים כי הבריאה הסיא ערוכה בכל ושמורה בידו להנהגתו · וידעתי גם אני שיש לפילוסופים התנצלות לאשר שמו סדר נאות עצמי

לדברים

עו אמר הכוזרי אם כן אני רואה שהתעונו בשמות אלה (ושמונו משתתפים) ונ"א ושמנו משתתפים ואיפשר לתקן ושמינו משתפים עם הבורא באמרנו הטבע חכם פועל ואפשר נ"א שנבא לומר בורא על טעם דבריהם:

עז אמר החבר כן הוא אבל יש ליסודות ולשמש ולירח ולכוכבים פעלים על דרך החמום והקירור וההרטבה

לדברים הטבעיים המשכים את הבורא ית' איש איש על עבודתו ועל משאו · ולפי הכרחה אין להאשימם רק יכולו על כל פניו ונתן להם שבח על סדורם אשר בו מתעלה שם שמים כי אות היא לעדות נאמנה להודות לשם ה' על פליאות חכמתו · מ"מ כבר הקדמנו שמלא החבר בזה ערות דבר כי לא הזכירו אף רק הפילוסופים אשר הובילו להם שוא ותפל בחיוב ההשתלשלות מימי קדם ודברו על צדיק עתק בגאוה ובוז ובכמו אלה אומרים לצרעה לא מדובשי' ולא מעוקציך · וכבר האריכו על ענייני סימן כ"ט:

סימן עו אם כן אני רואה וכו' · ר"ל חטאתי כי לא ידעתי טיבו של טבע זה היותו על זה הדרך מובן אבל הפילוסופים אשר אליהם פי קראתי באמרי הוא כח מהכחות וכו' · אבל החכמים יודעים אותו וכו' · כי הנה אנכי כרואה שהתעונו בשמות האלה ושמונו משתתפים וכו' · או לפי הנסח השני ושמונו משתפי' וכו' · והשמות הם באמרנו על פי הוראתם · הטבע פועל חכם · כי הנה זה דברי ואתך באמרי סי' ע' וזהו המיוחס אל פעל הטבע והוא מאמר שוה לאמרנו הטבע פועל חכם כי על החכמה הנמצא' בברואי' היתה כונת הסיפור · ואני לא חשבתי שיכנס בגדר הטבע היותו התחלה וסבה וכו' · שאם כן הסרנוהו מעט מאלקים · ובאמרנו הטבע חכם פועל אפשר גם כן שנקראהו בורא על טעם דבריהם בגדר הטבע אשר שמוהו בו לאדון ולפטרון · ואולם אני לא חפצתי לקחתו על המשמעות הזה רק היותו משרת לאלקיו אשר יפעל חפצו ית' בדברים במדרגת כלי מכין לא זולת זה · ועתה רע בעיני אשוב לי ואסורה נא מעל אהלי הרשעים האלה ובל אשא מעתה את שמותם על שפתי להשתמש במלת טבע על טעם דבריהם · ואם שאמר ואפשר בורא · הוא כקשר עם אמירתו המוזכר' ושיעורו באמרנו הטבע חכם פועל · ואפשר שנאמ' בו נ"כ בורא · על טעם דבריהם הנזכרים · וכן מצאתי בנסחא ואפשר שנבא לומר בורא וכו' · ועל היות הטבע מתואר אצל הפילוסופי' בשם חכם כתב המורה פ"יד מחלק השני וז"ל וזהו הענין אשר יסיבהו ארסטו' תמיד ויאמר הטבע חכם תמיד ולא יעשה דבר לבטלה · ושהוא עושה כל

דבר על מה שאפשר בו מן השלמות · ע"כ · גם שם פ"י על דברת הכחות הכוללות השופעות מלמעלה כתב וז"ל כשתבחן פעולות אלו הכחות תמצאם שני מינים הוית כל מה שיתהוה ועמידת המתהו' ההוא ר"ל שמירת מינו תמיד ושמירת אישו זמן אחד · וזהו ענין הטבע שיאמר שהוא חכם מנהיג משגיח בהמצאת החי כמלאכ' מחשבית משגיח בעמידתו והתמדתו בהמציא כחות צורות צורה הם סבת מציאותו וכחות זנות הם סבת עמידתו ושמירתו הזמן שאפשרי שבוב הוא זה הענין האלקי המגיע ממנו שתי הפעולות הללו באמצעות הגלגל · ע"כ · אולם בשלישי פ"יט כרוב מלל · וז"ל · אין הטבע בעל שכל והנהגה · וזה מוסכם מן הפילוסופי' כלם · אבל זאת ההנהגה הדומה למלאכת מחשבת תבא לפי דעת הפילוסופים מהתחלה שכלית והיא מפעולת בעל שכל לפי דעתנו · והוא אשר הטביע אלו הכחות בכל מה שימצא לו כח טבעי וכו' · ע"כ:

סימן עז כן הוא · יפה דברת כי על טעם דבריהם בגדר הטבע הנגלת והוספת באחרים אשר בכבוד והדר תעטרהו עד היותו כאלקים בחכמה ודעת ומסרת בידו שרביטו של מלך וטבעתו להיותו התחלה וסבה בעצם לשמיר' מינו והכנעתו ויצירתו בחכמה · ואלה הכבישו מלכות לא יאותו רק לבורא קנות הארץ · כי הן לא קצרה יד ה' מהשפיע הוא בעצמו ובכבודו הכנת כורח ראוי למוכח' וכמו שיובא בהקדמה השלישית סמוך לחתימת הספר אשר יאמר כי הוא זה הבורא ית' נותן לכל חסר הטובה שנבוררת וכו' · וכי הוא לא ימנע הכינתו וחכמתו והנהגתו מדבר כי חכמתו בפרטות וכו' · אינכה מקנרת וכו' · כנזכר למעלה סי' כ"ח · והנה לו ית' יאתה עשיית זה הוא עצמו בלא שליח כמו שהוא ית' בעצמו ובכבודו ברא יצר ועשה את הכל יפה בעתו · ומי הכריחנו להאמין שיפקד המלך פקידים על פעל שלם אלקי כזה · האם שמנו לבנו אל דרכי סוברי הקדמות לשנצטרך כמוהם לסדר הסבות העצמיות המשתלשלות בחיוב · חלילה חלילה · כמו מתג ורסן עדינו לבלום כל קרוב אליו · כי זה קול ענות חלושה מקטני אמנה אמנם הקול קול יעקב שהידים ידי עושיו ית' שמה עשו ויכוננו את

והיובש והתלויים בהם מבלי שניחס להם חכמה רק עבודה אבל הצייור והשעור וההזרעה וכל אשר יש בו חכמה לכונה לא יתיחס כי אם לחכם (יכול משער) נ״א היכול המשער ומי שקורא זה שמתקני החומר בחמר ובקרור טבע לא יזיק כשמרחיק מהם החכמה כאשר ירחיק מהאיש והאשה יצירת הולד בהתחברם אך הם עוזרים לחומר המקבל כח לקבל צורת האדם והצור מאת המצייר החכם ואל יהיה רחוק בעיניך הראות רשמי ענינים

כל שינוי · הוא אשר פעל ועשה את הכל כחפצו והוא בטובו המחדש טובו בכל יום תמיד מעשה בראשית · ועתה גוי חכם ונבון אלא לדעת לעות שיעור כולם כאותה למוכרי אליה מבלעדיו ית׳ שיכול המספר וכו׳ · בנז׳ למעלה סוף סי׳ כט׳ א״ן זה כי אם ביד אלקים וזה שער מיוחד לחלקי הסתים לבעל ערכים תאות להם הכורה · סגור הוא לא יפתח לזולתו ית׳ וכמו שזכרנו מאמר שלישי סימן כ״ג וכ״ג · והוא ית׳ יקרא טבע באמת כמוזכר שמה להיותו טובע בחותמו כל מטבעו היצורי׳ וזו היא דעת המאושרים ז״ל באמרם שהקב״ה יושב וזן מקרני ראמים ועד ביצי כנים · רמוז אל השגחתו ית׳ אפילו בבירת שקטן שברמשים כי הוא ענינו יכיר צורתה ועל כן אמר בני כנים ולא אמר כנים לרמוז על תחלת ענייניהם כי הכל בידו ית׳ לא הפקיד על זה פקיד שר ונגיד · ואמרו קרני ראמים להורות כי מראשית יצירת הבעל חי ועד אחריתו השגחתו ית׳ לא תסור עד קרנו הרום בבנין קומתו · ועוד תשוב תרא דברי מתייחסי׳ לזה ברביעי סי׳ א׳ ובחמישי סי׳ י״ד ובחתימת הספר :

אבל יש ליסודות וכו׳ · הרי זה דומה קצת לאמרו מאמר ג׳ סי׳ כ״ג כי הטבעים מוזמני׳ לקבול המעשה הבוא כפי ערכם מהחום והקור והלחות והיובש וכו׳ · וביותר לרואי ששמש בהקדמתו השנית סמוך לחתימת הספר באמרו והקדמות השנית שהודאה בסבות אמצעיות אך אינן פועלות · אבל הם סבות על דרך החמר או על הכלי וכו׳ ע״כ · ויוחמו לזה מלא הכתיב וממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים · כי השואלת האיכיות יונקת מביניהם זה מחמם ומיבש וזו מקררת ומרטבת :

והתלויים בהם · הם האיכויות השניות כמו הרכות והקושי וזולתם : מבלי שנייחס להם חכמה וכו׳ · כבר המשילו ענין הטבע הבלתי משכיל ומכוין נמה שיפעלהו עם היותו מביא אל תכליתו · לאכפים המתכבאים ולא ידעו מה · ועל הדרך שכתב הר״לבג מא׳ חמישי חלק ג׳ פ״ב באמרו כי הטבע והוא לא יבין יוליך מה שיעשהו אל הכונה המכוונת אליו כי הוא בלתי חושב ומשכיל בפעל מה שעושה · וזה ממה שיורה על שהבר בתפעמו אותם היקשים ממי שהוא יותר בריך

מהם ויותר ככבד וכו׳ · וקה״ב אמר כמו מי שכבר כראת מאכסים יתפינמו לדבר דבר ידברו בו ויכנאו בו ממה שיהיה והם לא יבינו מה שיאמרו׳ ע״כ בשם התיבט״וסי וכפ״ג כתב בשם ן׳ רשד ז״ל וזאת המעשה׳ מגע׳ מהאומנות הפקי השכלי אשר הוא דומה לצורה האחת אשר למלאכה האחת הראשי׳ אשר תחתיה מלאכות שונות · הנה כפי זה ראוי שיובן שהטבע כשיפע׳ פועל בהכלי הסדור מבלתי שיהיה משכיל שהוא מוסתק מכחות פועלו׳ יותר נכבדות ממנו וכו׳ · ע״כ · גם המשילו ענייני לאן ביד גבור אשר יקלע אל השערה ולא יחטיא והחן הוא ביד כיאון לשולחיו של המטר׳ בלא ראות · והורה החבר בזה כי לא לבד יש לנו להעביר ממשלת הטבע וחכמתו מפעולות היב״ר ע״פ נדרו אשר נבלו הפילוסופים · אבל גם כן ראוי ובאות שלא כייחס אליו תאר חכמה גם כי כבר מענייני היותו כח המגיע אל הכנת החמר רק קריאת שם טבע תתקיים בו ואין בזה הפסד · אמנם תאר החכמה ישולל ממנו ע״פ :

אבל הצייור · ר״ל בתיכת הצורות · והשיעור · להגביה קומתם עד השיעור הראוי : וההזרעה · שיהיה זרעם נכון לפניהם להחיות להם לפליטת מינם · והנה כלל הנה שלשת פרקי הבונה׳ והם ראשית הוית הכמ׳ באמרו הציור · ואמצעיתו כשהוא נכנה בקומתו על טוב מכנו · ואחריתו בהיות זרעו בו למינהו להשאיר אחריו ברכה וזה כי הבורא ית׳ מנהיג כל ענייניו על דרך וכל דרכי הסבות · ואפשר שכוון לזה מאמר חז״ל שזכרנו כי באמ׳ קרני ראמים רמז בו אל גובה שיעור הקומה · ובאמרו ביצי כנים רמז של תחילת הבירה גם בביצי הקטן שברמשי׳ כי שם חלקת מחוקק נפון לחקות ולרשום את צורתם · ובכלל בו נ״כ רמז להזרעה כי אחרי בלותם היתה להם עדנה להטיל בניה להקים זרע : וכל אשר יש בו חכמה לכוונה · ר״ל שההוא בו חכמה באמת לכוין בה של תכלית כי לא כשום לב אל קריאת הטבע חכם דרך העברה מבלי שישכיל ויכוין נמה שיפעלהו : כשמרחיק מהם החכמה · שלא ייחס להם חכמה באמת רק דרך העבר׳ : כאשר ירחיק מהאיש וכו׳ · כדברו בשלישי סי׳ כ״ג וכ״ג ובסוף החמישי בהקדמה השכית : ואל יהיה רחוק בעיניך הראות רשמי ענינים אלקיים וכו׳ · אחרי התבאר מתוך

במוך

אלקיים נכבדים בעולם הזה האחרון כשיהיו החומרים ההם נכונים לקבל אותם וזהו שורש האמונה ושורש המרי:

עח אמר הכוזרי ואיך יהיה שורש האמונ' הוא שורש המרי:

עט אמר החבר כן כי הדברים אשר יכונו לקבל הרשמים האלקיים אינם ביכולת אדם ולא יוכלו לשער כמותם ואיכותם ואם ידעו עצמם לא ידעו זמניהם אך הויתם וחבורם והזמון להם צריך בזה אל ידיעה של מה מפורשת חכלית הב אור מאת האלקים ומי שהגיעו הדבר הזה וקיים אותו על גבוליו ותנאיו בלב שלם הו' המאמין ומי שהשתדל לתקן דברי' לקבל הענין ההוא במחקר וסברות והקשות ממה שימצא בספרי החוזים והורדת הרוחניות ועשיית הצלמים

המשך דבריו' כי בהיות הדברים נכונים ע"י המכשפים שנקראים טבע ע"פ הכלי' שקדם זכרם · יערה רוח ממרום לאלבישם כורה אשר תאות להככתם · משפטיו למלך יתן וכדקתו להבין מלך כי כן הענין כפוה אכל ההתחברות האלקי באומה כשהיא ראויה וכוכה לזה ע"י ההכנות המוגבלות מפי עליון וגזירת חכמתו לא מהתחכמות אדם וכענין הט ע המבין גוזלת חכמה כמו שקדם והרי זה דוגמת מאמרו בשלישי סי' כ"ג אשר הביאותיו לך והכנתיו לפניך למעלה בסימן כ"ט באמרו ושיעור הערכים שראויה להם הגזרה וכו': וזהו שרש האמונה וכו' · קרוב ביאורו לבא ולהתגלות סי' ע"ט:

סימן עט אמר החבר כן כי הדברים אשר יכונו וכו' · ר"ל כן הוא שדבר אחד בעצמו הוא שרש לשניהם כפי מה שיונכו שדברי' אל מול קבול הענין האלקי · אם על מוצא פי ה' והוראתו · או בסברות והקשות אנושיות כמו שמבאר והולך · ומעט אשר היה לפני צריך לביאור בשער הזה כי פרץ לרוב סי' כ"ו אשר הוא עצמו ביאור אל המקום הזה עם פתרון חלומו של כסיל · ובשלישי סי' כ"ג כללו תורה וגם שם סי' כ"ג אפס קנהו תורה באמרו והרוחניים כאשר שמעו מאדם עד בני ישראל וכו' · (וכשיהיו שלשה ספרים הללו כפתחים לפניך כראש כשימך לעינן הפסקא הלזו · או תבליא בה את דרכי עיונך ואז תשכיל) לא נשאר לפני בלתי אם ביאור איזה פרט בקצרה אחרי הודיעי אותך כי אל ההכנות האלה רמז הרא"בע נאמרו במקומות רבים כי הענודים לאלקים תלויה בשמירת כח הקבול וכו' · אך לא על דרך שוה לדרכו של חבר וכמו שיתבאר לכל מראה עיני כבוחן דברי שניהם יחד מדברים איש איש ממלאכתו אשר המה עושים על פי שטתו המיוחדת: יכונו לקבל · עניכו שיהיו נכונים לקבל: ואם ידעו עצמם ר"ל כמותם ואיכותם הדברים: אך הויתם וחבורם והזמון וכו' · רמז אל המשכן שהיה בבנינו בוונה רבה לקבול הרשמים האלקיים וכמו שביאר

בשלישי סי' כ"ג אשר בקריאתו יאורו עיניך בהכנת זה כמדובר · שם עלו דבריו להבין ולהורו' כי ההתחכמו' והסברא ליכנו מביא אל רצון האלקים וכי אין מתקרבים אל האלקים כי אם בהכנות האלקים עצמם בעבור שהוא יודע שעור' ומשקלם וזמנם ומקומותם ומה שהוא תלוי באלה הקבלו' אשר בהשלמת' יהיה הרצון והדביקה בענין האלקי כמו שהיה במעשה המשכן וכו' · עד אמרו והיה סמוך להשלמתו אל השכינה וכו' · קחנו ועיניך שים עליו · ואפשר שאל אמרו שם שיעורם ומשקלם יתייחס אמרו הנה כמותם ואיכותם · והנה יהיה אמרו הויתם על חלקי המשכן כל א' כפני ענינו וחבורם על הרכבתם יחד בהקמתו: והזמון להם: על המשיחה והקרבנות ושום שכל בכל מה שבספר תורת האלקים מפורש להשרו' שכינ' במעשי ידיהם: שהגיעו הדבר הזה היא ידיעת הכנת הדברים אל מול קבלת רשמי הענינים האלקיים ע"פ מצותו ית': וקיים אותו וכו' · וכבן היושלמו שני תנאיו המוזכרים בשלישי סי' כ"ג האחד שתהיה התורה מאת האלקים · והב' שתהיה מקובלת בלב נאמן וכו' · כמבוא' שמה: הוא המאמין · כי האמין גם' בשמירת הגבולים החוקיים המוגבלים מחכמתו ית' אשר בהם ישמור כח הקבול ויעש' עצמו מרכב לשכינתו ית' להערות עליו רוח ממרו' וזהו שרש האמונ' הכתובה לו צדקה · וההפוך הוא במי שהשתדל לתקן דברי' לקבל הענין ההוא במחקר וכו' · והוא רמז אל ענין העגל אשר יזכיר סי' צ"ה צ"ו וגו' אליו תבא כי שכר שברתיך ביעוד תועלת קריאתו אל טוב טעם בנכוני הדברים הללו על בוריים · גם עפעפיך יישירו נגדך בשלישי סימן כ"ג באמרו והרוחניים כאשר שמעו מאדם עד בני ישרא' מה שהיה להם נקרבנית מהרי"ות הלוהות השקיו וכו' · כי זה לעמת זה עולים גם יחד לכנכון אחד כאשר הודעתיך: והורדת הרוחניות וכו' · הסב כא אל היקף זכרון מה שכתב הרמב"ם בפי' המשנה ופ' כל הצלמים בראשיתו וז"ל הוספים בעלי זה המעשה כי בשתהיה

הששמ

והטלסמאות הוא הממרה כי הוא מקריב הקרבנות ומקטיר הקטורות מהקשה וסברא ואיננו יודע אמתת מה שראוי ובמה ואיך ובאיזה מקום ובאיזה עת ומי מבני אדם ואיך ראוי להתעסק בענין ההוא וענינים רבים ספורם יארך כו׳ ויהיה ככסיל אשר נכנס באוצר רופא מפורסם כי רפואותיו מועילות והרופא איננו בו ובני אדם היו מכוונים אל האוצר ההוא לבקש התועלת והכסיל ההוא היה נותן להם מן הכלים ההם והוא לא היה מכיר הרפאות ולא כמה ראוי להשקו׳ מכל רפואה ורפואה לכל איש ואיש והמית אנשים רבים ברפואות ההם אשר היו מועילות להם ואם יזדמן שיקבל תועלת א׳ מהם בכלי מן הכלים ההם יטו בני אדם אליו ויאמרו כי הוא המועיל עד אשר יראו לזולתו תועל׳ במקרה יטו גם כן אליו ולא ידעו כי המועיל בעצמותו אמנם הוא עצת הרופא ההוא החכם אשר חבר הרפואות ההם והיה משער אות׳ כראוי והיה מצוה החולה שיזמן מה שצריך לרפוא ממאכל ומשקה ותנועה ומנוחה ושינה והקצה ואויר ומשגל וזולתם ועל הדרך הזה היו בני אדם קודם משה זולתי מעט מזער נפתים בנימוסי הכוכבים והטבעים ונעתקים מנימוס אל נימוס ומאלוה אל אלוה ואפשר

השמש במעלה ממעלות הגלגל איזו מעלה שתהיה יעשה צלם לאותה המעלה על דמות הצורה המיוחסת לאותה המעלה ונראים ממנו כחות במציאות בעניני אותה צורה והפעלים המיוחסי׳ לה׳ והם מקטרים לאותו צלם ומתפללים לו ומגדלי׳ אותו בשעה שתהיה השמש באותה מעלה׳ וזה מין ממיני הצלמים ונקרא בערבי טל׳ אס״ם וכו׳ ע״כ׳ וכיוצא בזה כתב בפי׳ המשנ׳ סוף פ׳ שני דפסחי׳ ושמעתי אומרים כי מוצא המלה מן טלה שמש׳ כי פק׳ הצלם ההוא על שם עשייתו בעת היות השמש במזל טלה ראש המזלות וגם הרב׳ דבר על מעשה הרוחניים האלה בשלישי סי׳ נ״ג׳ ועוד תשוב תראה מה שכתב המורה בשלישי סימן כ״ט וז״ל ולפי הדעות ההם הנאביות העמידו הצלמים לככבים צלמי הזהב לשמש וצלמי הכסף לירח וחלקו המוצאי׳ והאקלימים לככבים ואמרו שהאקלים הפלוני אלקיו הככב הפלוני׳ ובנו ההיכלות ושמו בהם הצלמי׳ וחשבו שכחות הככבים שופעות על הצלמים וינבאו וישכילו ויגידו לבני אדם להנבא ויודיעו לבני אדם תועלותם וכן אמרו באילנו׳ אשר הם מחלק הככבים הסם כשיתייחד האילן ההוא לככב ההוא ויטעוהו לשמו ויעשה לו וכו כך וכך תשפע רוחניות הככב ההוא על האילן ההוא וידבר עם בני אדם על דרך נבואה וינבאו וידבר עמם בעת השינה׳ ותמצא זה כלו כתוב בספרים״ אשר אצירך עליהם וכו׳׳ ע״כ : ואיך ראוי להתעסק וכו׳׳ איכות ההתעסקות על עניינו כי איכות הדבר ענינו הרי כבר אמור במה שקד׳ : ככסיל יפתח במשל פיו כאילו אמר הא למה זה דומה לכסיל וכו׳׳ והוא לשון קצר כעין אמרם למלך שנכנס למדינה וכו׳׳ ובנסחאו׳ מצאתי ויהיה ככסיל והנרמז במשל הכסיל הם החוזים והאצטגנינים כמבואר סימן נ״ו וכן היו בני אדם קודם משה כמו שיבאר בסמוך׳ והרופא איננו וכו׳׳ זה משה האיש אשר לא זרח עדיין שמשו עליהם ילמדם להועיל בהדרו הענינים על פי התורה השקי׳ להשרות בהם השכינה׳ ויותר נכון אצלי שהרופא המפורסם הוא הבורא יתברך והאוצר הוא העולם כלו ובלתי היותו באוצר הוא קודם הגלותו לבני העולם בנתינת התורה המורה הטוב׳ בדרך : יטו בני אדם אליו׳ ר״ל אל הכלי ההוא אשר הועיל במקרה׳ יטו גם כן אליו ר״ל אל הכלי ההוא השני : עצת הרופא׳ המורה דרך לקיחת התרופה ההיא עם כל התנאים הצריכים ובלעדיה׳ לא יושג תועלתה רק במקרה : שיזמן מה שצריך לרפואה וכו׳׳ כי הלוקח תרופו׳ יצטרך אל סדר הנהגתו בכל אלה ובלתם לא יושג לו מן התרופו׳ ההן התועלת המקווה : ממאכל ומשתה וכו׳׳ זכר כאן הדברים שהם סבות פועלו׳ באדם לשנות גופו ממצב למצב כפי היותו אצלם טוב ברע או רע בטוב׳ וכבר מנו אצל הרופאים במספר ששה וקראו אותם דברים בלתי טבעיים המשנים מתכונת גופו של אדם׳ והחבר השמיט החלק הששי מהם הוא הסובב על הפעליות הנפש׳ וכללו בתלת זולתם אך לא זכרו בפירוש להיות שמירת הסדר בהם קשה מאד וכמעט שאין יד החולה שולטת עליה : ומרוק גופו של אדם מן המותרות אשר שמוהו בחלק החמישי כבר בכלל בענין הרפואו׳ הנזכרו׳ למעלה : מנימוס אל נימוס׳ לדוגמת הנוטה אל כלים מכלים שונים לפי הראות בהם שתועלת הנמשך מהם במקרה כאמור : ומאלוה וכו׳ כי כל כח מכחות הגלגל

וכל

שמחזיקים ברבים מהם ושוכחים מנהיגם ומנהלם ומשימם סבה לתועלות והם בעצמם סבה לנזקים כפי ההכנה והזימון אבל המועיל בעצמו הוא הענין האלהי והמזיק בעצמו הוא העדרו :

וכל׳ טבע מן הטבעים בשם אלוה יקרא אותם כמו שיזכור ברביעי סימן א׳ : ברבים מהם · ככבי שמים וכסיליהם וטבעי הצמחים למיניהם : מנהיגם · הוא הבורא ית׳ נהוג מצד נהוג שומר סדר טבעם : ומנהלם · ברצונו עם בטול טבעם :

והם בעצמם סבה לנזקים וכו׳ · ר״ל כי עם היותם בעצמם סבה לנזקים כפי הכנת המקבלים והזמנתם לקבול ניזקם · הנה הבורא ית׳ משימם סבה לתועלות על פיפי רצונו כי לא יבוא שבט מוסרם ונזקם על גורל הצדיקים אשר חל עליהם הרצון האלקי · או יאמר כי הבורא ית׳ משים אותם בסדורם הטבעי סבה לתועלות וכן הם בעצמם ישימם סבה לנזקים כפי טבעם וכל זה כפי ההכנה והזימון הטבעי הראוי במקבלי תועלתם ונזקם כי הם לא ידעו טובה או רעה ברצון ובחפץ · רק הושם לכל עניינם גבול טבעי בל יעברוהו · אבל המועיל בעצמו הוא הענין האלקי וכו׳ · ועלה מכל זה כי אי אפשר בלא תורה · תורה דרך הזמנת הדברים הראויים אל שיחול הענין האלקי באומה ויהיה התחברות כבודו אליה · והוא מה שבאר את כל דבריו אליו מסימן כ״ט ועד הנה · ולא אוכל להתעלם במקום הזה ממאמר ריב״ז (במדבר רבה פ׳ יט) שאל ממנו אחד אלין מיליא דאתון עבדין נראים כמין כשפים אתם מביאין פרה ושורפין אותה וכותשין אותה ונוטלין את אפרה ואחד מהם מטמא למת מזין עליו שתים ושלשה טיפין ואתם אומרים לו טהרת אמר לו נכנסה בך רוח תזזית מימיך א״ל לאו · ראית אדם שנכנס בו רוח תזזית · א״ל הין · א״ל ומה אתם עושים לו א״ל מביאין עקרין ומעשנין תחתיו ומרביצין עליה מים והיא בורחת · א״ל ישמעו אזניך מה שאתה מוציא מפיך · כך הרוח הזו רוח טומאה דכתיב וגם את הנביאים ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ מזין עליו מי נדה והוא בורח ולאחר שיצא אמרו לו תלמידיו רבינו לזה דחית בקנה לנו מה אתה אומר · א״ל חייכם לא המת מטמא ולא המים מטהרין אלא אמר הקב״ה חקה חקקתי גזירה גזרתי אי אתה רשאי לעבור על גזרתי דכתיב זאת חקת התורה · ע״כ · ועתה יגדל נא כח המקשה אל דברי החבר הנזכרים בשואו למעשה האלקים חקו לשער כמות ואיכות הדברים אשר יזכו לקבל הרשמים האלקיים כי לא יוכל האדם מעצמו לסדרם כהוגן ושם דוגמתו שיעור הערכים שראויה לשם הבורא האיכותית וכמו שכתב גם כן בשלישי סימן כ״ג · ושם באמר וכן האומה החיה הראויה לחול הענין האלקי בינה אוכנו כי אם לאלקים לבדו וצריך לשמוע אותו השיעור והערך ממנו ול׳ יתחכם אדם עם דברו וכו׳ ע״כ · וא״כ אל מי נדמה זה וישוה כי אם למי שנכנס בו רוח תזזית כמשלו של ריב״ז אל העכו״ם הנז׳ · וכבר ראינו ממאמרו לתלמידיו שאין במשלו ממש ואין דעתו נוחה הימנו · והנה אל אשר פנה להפיס דעתם · ועת׳ למה פרץ החבר גדריו ואת אשר טומא טיהר · עורה כבודי אעירה שחר לגלגל חשך הספק הזה מפני אור התשובה שיוצאת לקראתך · וזה כי החבר גם הוא הביא בדבריו מה שיעמוד במקום תוספתו של ריב״ז לתלמידיו · והוא מה שאמר למעלה ומי שהגיעו הדבר הזה וקיים אותו על גבוליו ותנאיו בלב שלם הוא המאמין · תפוש לשון אחרון באמרו בלב שלם ותבחנהו · הן תבין כי בכח יובנה ככל היוצא מפי ריב״ז לתלמידיו · כי גם הוא לפי דעת החבר לא כוון לשלול ענין המשל ההוא מכל וכל · רק להורות נתן לבם שעקר המעשים כלם שוא כוונת שם שמים לעשות נחת רוח למקום יתברך אשר בחכמה יסדם לתכלית מכוונת אצלו ואצל חסידיו גבורי כח לעמוד בכבודו · והן הן הדברים אשר דעת שפתיו ברור מללו בשלישי סי׳ כ״ג לאמר שאין מתקרבים אל האלקים כי אם במצות האלקים עצמם בעבור שהוא יודע שעורם וכו׳ · עד אמרו והיה במוך להשלמתו הוא הסבה מפני שנשלמו בשני העניינים אשר המה עמודי התורה · הא׳ מה שתהיה התורה מאת האלקים · והב׳ שתהיה מקובלת בלב נאמן מהקהל וכו׳ · ע״כ · ובכלל דבריו דברי ריב״ז חקה חקקתי גזרה גזרתי וכו׳ · ואפשר גם כן שכוון ריב״ז למה שהורגל בו החבר במקומות לבלתי יחטא על כל דבר פשע אשר יאמר כי הוא זה עד האלקים בנתינת טעם ברור על מעשהו · וכמו שאמר סימן כ״א אינני גוזר שהיה הענין על הדרך הזה · ואולי הוא על דרך יותר עמוק ממה שיעלה במחשבה וכו׳ ע״כ · ובשני סי׳ כ״ו הלא כה דברו ואינני גוזר חלילה שהכוונה מהעבודה הזאת היא הסדר הזה אשר זכרתיו · אבל מה שהוא יותר נפלא ונעלה ושהיא תורה מאת האלקים ית׳ ומי שקבלה קבול שלם מבלי שיתחכם בה בשכלו הוא מעולה ממי שיתחכם בה וחקר וכו׳ ע״כ · גם שם סימן ס׳ אמר כבר אמרתי לך שאין ערך בין שכלנו ובין הענין האלקי

וראוי

וראוי שלא נטרח לבקש עלת אלה הגדולות והדומה לזה · אבל אני אומ' אחר בקשת המחילה מגדולתו שאגזור שהוא כן זכו' · ע"כ · ראה כמה מתוקנים ומכוונים דבריו ולבו שוים לרוח אמרי קדוש · ולמה שאמרו גם כן (והוא פ' שני שעירי) את חקותי תשמרו · דברים שהשטן ואומות העולם משיבים עליהן · ואלו הן אכילת חזיר ולבישת שעטנז וחליצת יבמה וטהרת מצורע ושעיר המשתלח ופרה אדומה · ושמא תאמר מעשה תהו הן · ת"ל אני ה' חקקתים אין לך רשות להרהר בהם ע"כ · ולמען ירפו ויתלבנו דברי החבר באמרו תמיד שאין ביכולת בשר ודם ידיע' שיעור המעשי' התוריי' האלקיים · ופן יאמר אדם רוששנו כי הנה המורה בשלישי בהרבה מקומות ובפרק ל"א בפרט הקרים כנגדם באמ' מבני אדם אנשים שיכבד עליה' נתינת סבה למצוה מן המצות והטוב אצלם שלא יושכל למצוה ולאזהרה ענין כלל · ואשר יביאם אל זה הוא חולי שימצאוהו בנפשם לא יוכלו להבנות בו ולא ידעו לומר אותו · והוא שהם יחשבו שאם יהיו אלו התורות מועילות בזה שמגיאות ומפני כך וכך בטעויכו בהם · יהיו כאלו באו ממחשבה והשתכלות בעל שכל · אמנם כאשר יהיה דבר שלא יושכל לו ענין כלל ולא יביא לתועלת יהיה בלא ספק מאת ה' כי לא יביא מחשבת אדם לדבר מזה כאלו אלו חלושי הדעת שים האדם אצלם יותר שלם מעושהו · כי האדם הוא אשר יאמ' ויעשה מה שמביא לתכלית אחת וה' לא יעשה כן · אבל יבוכו לעשות מה שלא יועילנו עשותו ויזהירנו מעשו' מה שלא יזיקנו עשיתו חליל' לו חלילה · אבל הענין בהפך זה · והכוונה כלה להועילנו וכו' · ע"כ · אבינה כי עמך תשובה על זה אשר הרגיש בשכייבה ה"ר שם טוב על הפרק ההוא ואם עשה לה מרפא כמו שיבא · וזה כי אמו' יאמר החבר יש ויש בלי ספק תכלית עליון שקי לכל מצוה · אולם אנחנו לא נדע טעמה · ומה שהשיב ה"ר שם טוב על זה באמ' שם כי לנו ניתנה התורה וראוי לנו שנדע מה שיועילנו ומה שיזיקנו · כבר המציא החבר תשובה לזה באמ' בשלישי סימן ז' שהמעשים האלקיים אין שכלנו מגיע אליהם ואינן נדחים (נ"א נראים) אבל השכל · ואם נשמעים כאשר ישמע החולה של הרופא ברפואותיו והנהגותיו וכו' · ע"כ · ואולם עוד יד ה"ר שם טוב נטויה לאמר בדברים האלה · ואם ישיב התוריי לומר בקיום המצות יבוא לנו כל טוב העה"ז והטוב הנפשיי · מבלתי שנדע על איזה דרך יתחייבו אליו אלו הטובות מהמצות · ונדע אך זכו התועל' הבא מהם מבלתי שנדע איך ימשך מן המצות של התועלות ע"ד הנס ומבוכב' התשובה בזה כי לא יקרא אדם חכם (ובמאמ' הכתוב רק עם חכם ונבון וגו' ובמו שכו' שם במ"רם גם בחובת הלבבות שער א' פ' ג') אם לא בנתינת סבות הדברים כי אם יאמ' רופא אחד הקח סם אחד ונתרפא ולא יוכל לדעת בעבור איזו סבה ועל איזה דר פעל אותו הסם לא יקרא אותו האיש חכם אבל שידע הדברי' בנסיון כמו הזקנות · ואם יש בזה תשובות הם ע"ד הדרש והאמת מה שאמר הרב וכו' · ע"כ · הביטה לראות איך קנף גדול הוא קונף על בעלי הדעת הזאת עד שכמעל בפניהם דרכי התשובה באמ' שאין שום דר תשובה כי אם בדרך הדרש · ואולם שמע נא איך יושב קנף איש הפי האמתהו בדרך הפשט ג"כ · נא ולמד מה שכתב על זה הרי"א פ' ואתחנן שעם היות שהחקים אין להם טעמים הנה העמים אשר ישמעון את החקים האלה יאמרו בלי ספק רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה · לפי שיראו התועלת הנמשך מפעל החקים ההם היותו גדול וענים הדבקות האלקי' וכו' · עד אמרו כמו שהרופא המרפ' החולי המשובן כדב' קל בלתי מתיחס אליו יחשב לרב חכמתו ועמקה · כן בראות העמים שיושג בעשיית החקים שאין להם טעם ידבקו באלקים ית' ויהיו קרובים אליו יגזרו אומר שבלי ספק החקי' ההם עם היות טעמם נעלם מעיניהם הנה יש בהם חכמה מופלגת וטעמי' גדולים יורה עליו עוצם התועלת ההוא היוצא מהם וכו' · ע"כ · אכן לא הוצרכנו לכך · כי הנה החבר עצמו ביאר הכתוב הזה בשלישי סימן נ"ט על חכמת המשנה והגמרא שהם מעט מהרבה מהחכמות הטבעיות והאלקיות והמוסר ות והגלגליות וכו' · ובפ' כלל גדול אמרו ז"ל ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים איזוהי חכמה ובינה שהיא לעיני העמים זו היא חישוב תקופו' ומזלות ע"כ · ואתה דע לך כי שרש כל המחלוקת בזה תלוי ועומד על חלוק הדעות בענין המצות המעשיות אם לעצמן הם מכוונות · או אם להגיע אל המושכלות בלבד הן נדרשות · כי הוא זה אשר יאמר המורה · ואותו יקח לו החבר להיות הכל נעשה יפה בעתו כענם וראשיבה לא זולת · והמקובלים האמתיים נעשו בזה חברים אל החבר · ודעת המורה הרחיקו בשתי ידים : ובשלישי סימן מ"ז תמצא מה שסופר עליו כי חזר בו מהרבה דברים שכתב בעניינים של · את כל אלה ידי עשתה לנזקים יחד במקום נאמן כי הוא היתד שכל הספר הזה תלוי עליו · ועליו

תשובנה כל מלותיו ויהיו כל

אלה נאם ה' נכון

דעתי לדעת

עליון :

פ אמר הכוזרי נשוב אל ענייננו והודיעני איך קמה תורתכם ואיך פשטה ונראתה ואיך נתחברו הדעות אחרי אשר היו חלוקות ובכמה שנים נתיסדה האמונה ונבנתה עד שנתחזקה ונשלמה כי התחלות הדתות מבלי ספק לא תהיינה כי אם ביחידים לא ליחידים שמתגברים לעזור הדבר אשר ירצה האלקים להראותו והם הולכים ורבים ונעזרים בעצמם או שיקום להם מלך עוזר ויכריח ההמון על הדבר ההוא:

פא אמר החבר לא יקום ויגדל על הדרך הזה כי אם הנימוסים השכליים אשר התחלתם מן האדם וכאשר יגבר ויעזר יאמר כי הוא נעזר מן הבורא ומלומד והדומה לזה אבל הנימוס אשר התחלתו מהבורא הוא קם פתאום ואומר בו לא יאמר לו היה ויהי כבריאת העולם:

פב אמר הכוזרי הבהלת אותנו בדבריך החבר:

פג אמר החבר אבל הענין מבהיל יותר כי היו בני ישראל משועבדים במצרים שש מאות אלף רגלי מבן עשרים שנה

סימן פ נשוב אל ענייננו וכו׳ הוא אשר כתבנו ממנו תחלה כאשר הפסקתי חוט הענין פירוך בשאלת הסגולה סי׳ כח והאב בשאלת ההתחברות סימן סח כי על כן יבאת מכי ארחך אשר היית עסוק ובא סימן כה וכו׳ על דבר אמת נתינת התורה באמרך כי הבורא ית׳ פתח אל המון ישראל אנכי ה׳ אלקיך וכי היא נתונה להם בפרט ועתה הודיעני נא את דרכים איך קמה ואיך פשטה וכו׳ והנה כנגד שלשה פנים דבר על התור׳ כפי רגילותם להמצא בהצלחת כל דבר והם התחלה תוספת ועמידה בתכלית כי כנגד ההתחלה אמר איך קמה וכנגד התוספת אמר איך פשטה ונראתה כי יתוספו גרים בהתפרסם ענינה וכנגד העמידה אמר ואיך נתחברו הדעות כי יקר בהתפרסמה לבין כל שונאו כנגדי להתקומם עליה למען לא תקום ולא תהיה וכשיובררו המציקים ההם וההפכים יחוברו אל הסכמה אחת או תכנס ותכונן הדת ואמונה על מספטו ישב ולהיות זה כלו נשלם בזמן לפי הנהוג אמר ובכמה שנים וכו׳ ואמר נתיסדה האמונה כנגד היסוד וההתחלה ואמר ונבנתה כנגד התוספת ואמ׳ עד שנתחזק ונשלמה כנגד העמיד׳ והתכלית ואמ׳ כל זה כמדבר בלשון עצמו כפי שקרה לתורתנו כזה כמקרה שאר הדתות הקדמוניות ויבין אמרו אשר ירצה השם להראותו למראה עיניה כפי סברת שיהיה כן דעת עליון להתרות ולהתפשט הנימוס ההוא בבני אדם: ועתה גל עיניך והביטה נפלאות איך כאן כל אלה מכוונים כנגד מה שקרה למלך עצמו בהתגיירו עם כל עם כוזר כמו שיסופר ענינו בראש המאמ׳ השני כי יגיד שם איך המלך גלה סוד חלומו הנביאיי לשר צבאו ושניהם יחד נכנסו בתורתנו וכמו לו במערה בסובם לארכם היו מסתירים אמונתם עד שהתחכמו לגלות סודם מעט מעט וכו׳ עד שרבו וכו׳ ובהתחזקו וכו׳ ובלשון ענייננו הוא מה שנזכר כאן ההתגברות לעזור הדבר אשר ירצה האלקים להראותו וכו׳ ועל בירור כוונת המחבר זרחה השמש:

סימן פג אבל הענין מבהיל יותר וכו׳ כי הדבר המסופר עם דקדוקי פרטיו מבהיל יותר מהיותו מסופר דרך כלל והנה מקיף אתו אשר מצא לו כאות להרחיב בגולו הספור אשר פתח בו בראשית אמריו סימן יא באמרו אנחנו מאמינים באלקי אברהם יצחק ויעקב המוציא את בני ישראל ממצרים וכו׳ ואשר חזר עליו סימן כה באמרו וכן פתח דבריו אל המון ישראל אנכי ה׳ אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וגו׳ ובפרק כז באמרו אך התורה אנו חייבין בה מפני שהוציאנו ממצרים כי שם הוסב הספור המתגלגל כאשר דבר מלך פלטין בראשית סימן פ׳ לאמר נשוב אל ענייננו וכו׳ כמו שזכרנו ועתה הואיל באר בגדולות ובנוראות אשר קרו בגלגולים עד שבאו לכלל ישוב קבלת התורה על ידי מפלאות תמים דעים אשר כל אלה בפרטותם יבהילו השומעים עד מאד ואין ספורו יוצא מידי פשוטו כי יציאת מצרים מתייחסת מאד לנתינת התורה להיות התורה תכלית יציאתם משם כאמרו בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה והתחלת התורה בדבור הראשון יש זכרון יציאת מצרים באמרו אנכי ה׳ אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וגו׳ וכמו שהעיר החבר את אזן הכוזרי בדבריו הקודמים אשר אליהם הספור הזה חוזר ומתגלגל והנה סדר הדברים הבאים זה אחר זה כך הוא כי מאז הגיע לו שהתורה נתנה לנו להיותה כלי נאות להתחברות כבודו ית׳ אלינו וזה ההתחברות ראוי לנו מצד היותנו בקרקס הסגולה

ומעלה מתיחסים אל שנים עשר שבטים לא נמלט מהם איש ולא ברח א״ל ארץ אחרת ולא נכנס ביניהם נכרי מיחלים המועד אשר יעד בו ה׳ ל׳ אבותם אברהם יצחק ויעקב שינחילם את ארץ כנען וארץ כנען היתה בעת ההיא בידי שבע אומות בתכלית ההצלחה והחזקה כ״א הרוב וחחוקה והצלחה ובני ישו אל בתכלית הדלות והעני׳ ביד פרעה הורג את בניהם שלא ירבו ושלח משה ואהרן עם חולשתם ועמדו כנגד פרעה עם חזקתו באותות ובמופתים ובשנוי כ״א עם סכוי המנהיגים ולא יכול להסגר מהם ולא לצוות עליה׳ ברע ולא למנוע עצמו מעשר מכות אשר חלו במצרים במימיהם ובארצם ובאוירם ובצמחיהם כ״א ובכמתם ובבהמתם ובגופם ובנפשותם שמת מהם ברגע א׳ בחצות לילה כל בכור בבתיהם ואין בית אשר אין שם מת זולתי בתי בני ישר׳ וכל המכות האלה היו באותות באזהרת ובהתראה ובמועד ומסתלקות כדי שיתברר כי הם בכונה מאת אלוה חפץ עושה חפצו

אחרי כן פנה עצמו לחזור על כל אלה כאחרון האל וכראשון כלה׳ כי תחלה הורה על ענין הסגולה ואחב על ההתחברות׳ ועתה הואיל באר ענין בתיכת התור׳ עם הקדמת יציאת מצרים הקרובה אליו כאמור׳ וכבר היה דברי ראשון לי סימן כ״ט על המשך הסדר עד סוף המאמ׳ יעויין שמה׳ והאריך הענין בהמשך הספור עם כל פרטיו כוון החבר להעלות קיום חוק לאמתת תורתנו : לא נמלט מהם איש׳ ר״ל לצאת מכללם בארץ מצרים: ולא ברח וכו׳ לשאר ארצות כ׳אמרו בפי׳ אל ארץ אחרת: ולא נכנ׳ ביניהם נכרי׳ ר״ל ששמרו סגולת יחסם׳ ולא שנו את שמם ולא שנו את לשונם ודתם ומלבושיהם כמאמר חכמינו שדרשו על זה ויהי שם לגוי וכו׳׳ מלמד שהיו ישראל מצויינים שם׳ ר״ל ניכרים ורשומי׳ ונבדלים מן המצריי׳ לא עבר זר בתוכם ועיניהם ספרי יוחסי׳ למשפחותיהם׳ והגרי׳ הנלוי׳ היו ניכרי׳ מהם בפני עצמם כדבר הרמב״ן פ׳ במדבר סיני על פסוק ויתילדו על משפחותם׳ וז״ל אבל ויתילדו שהביאו תולדותם למשפחותם לבית אבותם׳ והטעם לומר כי כאשר נוה אותם משה כן מפי הב״ה כקהלו כל העדה כלם אל פתח אהל מועד חוץ מערב רב אשר לא מבני ישראל המה כי ניכרים היו בהם מיום שיצאו ממצרים׳ ע״כ: במימיהם וכו׳׳ הגביל עשרת המכות בחלוקה נפלאת אשר בה בכיר ובדע איך היה היוקן מתפשט בכל א׳ מארבעת היסודות הידועים שאנחנו שוכנים אצלם ארץ מים ואויר׳ וגם במורכבים מהם למדרגותיהם׳ צומח חי ומדבר הן לגוף הן לנפש במיתה והקדי׳ יסוד המים עם היותו למעלה מיסוד הארץ להמשכו בזה על סדר המכות׳ כי המים לקו תחלה בדם ובצפרדעים׳ ואחר כך הארץ בכנים׳ והאויר בחשך׳ ועם היות מכות אחרות מפסיקות בנתים׳ רצה להזכיר את אלו שבעצם היסודות המוכות והנופות׳ אכן במורכבים תפש לו דרך אחרת בבחינת סדר המדרגות לבעלי הנפשות כי עם היות תחלה במציאות מכת הערוב המזיק לפי הנרא׳ לאדם ולבהמה כאמרו תשחת הארץ מפני הערוב׳ וכן הדבר שמת בו כל מקנה מצרים וכמו כן השחין באדם ובבהמה׳ ואחר כך הברד והארבה להלקות הצומח׳ אף גם זאת הקדים הצומח לחי לפי סדר המדרגות כאמו׳ ושנוי הסדר הזה היה לו במורכבים בראותו כי לא יוכל לשמור סדר המכות עם סדר הליקין אשר לאדם לאדם ואשר לבהמה לבהמה כי ערוב פרשיות רא״ה לנו בענייניהם יען לקה האד׳ לפני הבימה ולאחריו׳ ואם כן כיון שבדא סדר המכו׳ כדא׳ ויעיוד ויפלל כי טוב ויפה להביר סדר קיים לפי סדר הבדלות בעלי הנפש אלו בן הלוקין׳ באזהרה באמרו שלח את עמי ויעבדוני : ובהתראה באמר כי אם אינך משלח וגו׳ : ובמועד׳ שכן מצינו בדם שהרי אהרן במט׳ ויך את המים אשר ביאור לעיני פרעה ולעיני עבדיו ומיד נהפכו ומימיו לדם כפי היעוד אשר הודיעו לאמר הנה אנכי מכה במטה אשר בידי על המים אשר ביאור ונהפכו לדם׳ שמתמו כפירושו מיד פתאום לפתע׳ ובערוב באמר למחר יהיה האות הזה׳ ובדבר כתוב וישם ה׳ מועד לאמר מחר יעשה ה׳ הדבר הזה בארץ׳ ובברד הנני ממטיר כעת מחר וגו׳ : ובארבה הנני מביא מחר ארבה וגו׳׳ ובמכת בכורות ויאמר משה כה אמר ה׳ כחצות הלילה וגו׳ : ואם לא נזכר מועד ביתר המכות ילמד סתום מן המפורש : ומסתלקות׳ ר״ל שמסתלקות ג״כ במועד כאשר נלה בקצתם׳ כהסרת הצפרדעים כתוב ויאמ׳ למחר ויאמר כדברך למען תדע כי אין כה׳ אלקינו׳ ובערוב באמר וסר הערוב מפרעה מעבדיו ומעמו מחר׳ ובברד ויאמר אליו משה כצאתי את העיר וגו׳׳ והברד לא יהיה עוד : לא מצד הטבע המנהג בדבר הלוקה : ולא מצד הככבים׳ כי רשמים מושפעים

בעת שיחפוץ לא מצד הטבע ולא מצד הכוכבים ולא מצד כשפים ולא במקרה ואחר יצאו בני ישראל בדבר השם בלילה ההיא בעת שמתו בכוריהם מעבדות פרעה והלכו דרך ים סוף ומנהלם עמוד ענן ועמוד אש הולכים לפניהם ומנהיגים אותם ונגידיהם וכהניהם שני הזקנים האלקיים משה ואהרן היו בעת שנתנבאו בני שמונים שנה ויותר ועד העת ההיא לא היו להם מצות כי אם מעט מורשה מן היחידים ההם באדם ונח ולא בטלם משה אבל הוסיף עליהם ואחר כן רדף אחריהם פרעה בחילו ולא נצטרכו אל כלי

ומשפטים מהם לעת מלא המערכה על מצב כך וכך: ולא מצד כשפים. שמכחישים פמליא של מעלה על ידי עירוב הכחות והטבעים: ואחר יצאו. ר"ל ואחרי כן יצאו: ונגידיהם וכהניהם שני הזקנים וכו'. היו וכו'. שיעורו ונגידיהם וכהניהם שהם שני הזקנים וכו'. היו וכו'. ואמר שני הזקנים האלקיים וכו'. היו בעת שנתנבאו בני פ' שנה. כי אמרם בישישים חכמה. וכן הורה על שלמותם בנבואה וכו' שכתב ראב"ע על פסוק ומשה בן שמנים שנה וגו'. וז"ל הזכיר שנותיהם ולא מצאנו בכל המקרא נביאים שהזכירם הכתוב שהתנבאו בזקנותם רק אלה כי מעלתם גדולה מכל הנביאים ולהם לבדם היה מדבר ה' בעמוד ענן וכו'. עכ"ל. ולא יצא מכלל לשונו מה שזכר למעלה שאלו משה ואהרן עם חלשתם. לומר כי זקנים היו וזרועם לא הושיעה למו רק ימין ה' עושה חיל. אלא שאפשר לגמגם בזה מצד הנאמר במשה לא כהתה עינו ולא נס ליחה: לא היו להם מצות כי אם מעט מורשה מן היחידים וכו'. שיש שייך אל דברי הרמב"ם פ"ט מה' מלכים ומלחמות באמרו על ששה דברים נצטוה אדם הראשון. על ע"א ועל ברכת ה' ועל שפיכות דמים ועל גלוי עריות ועל הגזל ועל הדינים. אע"פ שכלן הן קבלה בידינו ממשה רבינו והדעת נוטה להן מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטווה. הוסיף לנח אבר מן החי שנאמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו נמצא ז' מצות. וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם. בא אברהם ונצטוה יתר על אלו במילה והוא שהתפלל שחרית. ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום. ויעקב הוסיף גיד הנשה. והתפלל ערבית. ובמצרים נצטוה עמרם במצות יתירות עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו עכ"ל. אלו הם היחידים אשר היו המצות מורשה מהם עד בא מרע"ה. וא"כ תימה על עצמו למה אמר מאדם ונח והשמיט זכרון שאחרים מורישי מצות גם המה. שלא שיוכל לומר כי זכר אדם להיותו ראשון ליצירת האדם ונח גם הוא נתחדשה בו היצירה אחר המבול. וכאילו אמר מני שים אדם עלי ארץ היו המצות מורשה מן

היחידים כי תחלת דבר ה' באדם על שש מצות. ונח על מצוה אחת נוספת. וגם אחרי כן בזולתם כי לכו קו לקו. ונכון הכין לו הדרך אל שבורו אח"כ כי מעט אשר היה להם מן המצות לפני בא מרע"ה ושרון לרוב על ידו בנתינת התורה המלאה לה שלמות בלתי שוכל תוספת או מגרעת. ואמ"תחל דרך כלל היחידי' ההם שר"ל היחידי' המפורסמי' אשר היו בדורות חלפו למו אח"כ פרט אדם ונח וקצר בזולתם מן הטעם אשר זכרנו. או שרמז באמרו היחידים ההם אל אברהם יצחק ויעקב המוזכרי' למעלה בפסקא זו. ואח"כ זכר אדם ונח אשר מהם ירושת השבע מצות והקדים זכרון האבות להיותם נזכרים בדבריו הקודמי' וכדי לצרף הספור בדברים דומים ומתייחסים. ומה שקרא ירושת היחידי' ההם בשם מצות לא כוון בו שיאמינו היותן מאת הבורא ית' שהרי בסמוך סי' פ"ז יורה על היותם מסופקים עד יום מתן תורה איך ידבר אלקים עם האדם רק חשבו היותן מצות אנשים נעזרים מאת האלקים וכמו שיבא. והיתה מחשבת אמת בקצת כמו שנראה ממצות מעשר שמיוחסת ליצחק וביוצא בו ממה שעלה זכרונו בדברי הרמב"ם המיוחסים למעלה: ולא בטלם משה אבל וכו'. אם רוח המושל יעלה עליך לאמר איך יצדק זה עם מה שהוכח סי' פ"א כי לא יקום ויגדל על הדרך הזה אלא הנימוסים השכליים וכו'. והלא גם בכלו דבר ה' תחלת במצות היחידים ההם אשר הוסיף משה עליהם מה שהושלם בו אח"כ ענין התורה האלקית ואיך א"כ קמה פה אם כתנאי הנימוס האלקי שזכר שם סי' פ"א. מקומך אל תנח ואף אתה אמור לו מה ששנינו במס' חולין שפ' גיד הנשה בסיני נאסר אלא שנכתב במקומו. וכתב שם הרמב"ם שיש לנך על העקר הגדול הנכלל במשנה הזאת והוא מה שאמר בסיני נאסר. לפי שאתה הראית לדעת שכל מה שאנו מרחיקי' או עושי' היום אין אנו עושי' אלא במצות הקב"ה ע"י מרע"ה לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו כגון זה שאין אוכלים אבר מן החי. אינו מפני שהב"נ אסרו לנח אלא לפי שמשה אסר עלינו אבר מן החי במה שנצטוה בסיני שיתקיים אסור אבר מן החי. וכמו כן

שאין אנו מלין מפני שאברהם אבינו ע"ה מל עצמו ואנשי
ביתו אלא מפני שהקב"ה צוה ע"י משה רבינו שנמול כמו
שמל אברהם אבינו ע"ה · וכן גיד הנשה אין אנו הולכים
אחר אסור יעקב אבינו · אלא מצות מרע"ה · אלא תרי"ג
מצות נאמרו לו למשה
בסיני וכל אלו מכלל המצו'
ע"כ : ולא היו וכו' · ר"ל מה
שלא הוצרכו לכלי מלחמה
לא היה מפלגת גבורתם
כי לא היו מלומדי מלחמה
רק מאת ה' היתה זאת וזרוע
עוזו ית' הושיעה לנו :

סימן פד וזהו הענין
האלקי באמת ·
הוא הענין האלקי אשר
זכרת סימן כ"ז לאמר
והתחברו כבודו אליכו וכו' ·
ובסימן מ"ג באמרך אמור
אשר נראה על ידו להמון
שהתחברות הדבר האלקי וכו' ·
גם בסימן ע"ט מראשית דבר
עד אחריתו : ומה שנתלה
בו וכו' · ר"ל חלק המצות
שבמש' ובא מכח הענין האלקי
המתברר כל דרכו בנפלאות
ההן אשר עשה עמהם
לשפלות ביציאת מצרי' ראוי
הוא להתקבל מצד עצמו
אע"פ שלא היה מתפרסם אצלם מעמד הר סיני שיזכור
אח"כ · ורמז בפרט אל המצות שתלויות בענין יציאת
מצרי' כקרבן פסח וקדוש בכורות וזולתם : כי אין נכנס
בלב מאמתו וכו' · ר"ל שהנוזר על אמתתו לא יהיה לבו
בוקפו משום ספק כשפי' וכו' : לא מכשפי' ולא מתחבולה
לא כחרטומי מצרים העושים בלטיהם ובלהטיהם אשר
על ביאורם אמרו חז"ל בלטיהם אלו מעשה שדים ·
בלהטיהם אלו מעשה כשפים · וכיון שעמדו הנפלאות
ההן במנהג בור מצרי' מקים משפט התחבולה במעשה
שדים שמה הרשע במעשה כשפים : אין ספק כי סר
צלם מעליהם לא יסופק בענייהם משום מעשה כשפים
או תחבולת מעשה שדים : ולא מדמיון וכו' · שתהיינה
הנפלאות ההן בדרך אחיזת עינים שאם כן לא היה נמשך
מן הדמיון ההוא מציאות ריוח והצלה בפעל גמור : וזה
עקשות מאפיקורוסים · ר"ל ביחס הדברים אל תחבולת

מלחמה ולא היו העם מלומדי מלחמה ובקע
עליהם כ"א להם את הים ועברו בתוכו וטבע בו
פרעה וחילו והשליכם הים מתים לעיני בני
ישראל והדבר ארוך וידוע :

פד אמר הכוזרי זהו הענין האלהי באמת
ומה שנתלה בו מן
המצות ראוי לקבלו כי אין נכנס בלב מאמתו
כ"א מחמתו ספק לא מכשפים ולא מתחבולה ולא
מדמיון ואלו נדמה להם המכות והבקע הים
ועברם בתוכו לא ידומה להם הצלתם מן
העבדו' ומות מעבידיה' וקחתם שללם והשאר
ממונם אצלם וזה עקשות מאפיקורוסים :

פה אמר החבר ואחרי זה יותר מזה
שעמדו במדבר ארבעים
שנה מקום אין זרע והוריד להם לחם נברא
יום יום מלבד השבת אכלוהו ארבעים שנה :

פו אמר הכוזרי גם אלה אין בהם מדחה
מה שמתמיד ארבעים
שנה לשש מאות אלף איש והנלוים אליהם
ירד ששה ימי' ויסתלק יום השבת אם כן הזבה

מעשה שדים וכשפים · ולומר שחרטומי מצרים לא הודו
למשה רק על גדולתו מהם בסוג החכמה ההיא שנפרדו
בו בפחות ויתר וכמאמר כ"רוזו הכלדיי בבקיעת ים
סוף פי רשע מתחת לו ·
כי הם אמנם דברי עקש
ופתלתול מאפיקורוסים ·
האומרים לא סור ממנו כמו
שיבא בחמישי סי' ח' :

סימן פה יותר מזה ·
ר"ל יותר
מבהיל ממה שספרתי עד
הנה אספרה לך מצד
היות הספור המתחדש
בדברים מתמידים משך זמן
ארוך · והדבור הזה חוזר
לאמרו בתחלת סימן פ"ג
אבל הענין מבהיל יות' וכו' ·
ועכשו מוסיף עליו בהלא
מופלגת : לחם נברא ·
כי בריאה חדשה היה כמו
שיזכור סימן צ"א :

סימן פו גם אלה
אין בהם
מדחה · לתלות הדברים
בתחבולה ודמיון · ואמר
גם לראותם ולהעריכם מצד
מה שאין להם מדחה · לא
להעלותם במאוכים ישאו
יחד שהרי אלא הכוכבים
לאחרונה אשר התפאר החבר על היותם מוסיפי' בהלא
מופלגת · היו ראויים לגזירת אומר שאין בהם מדחה
מקל ואמר אלא שלא ירד לבחינת הגדל מדרגתם הי
מיכייהו עדיף · רק להסכמתם יחד לבלתי היות לשם
מדחה · ובכן יאות בו מאמר גם אלה : מה שמתמיד
וכו' · ירד ששה ימים ויסתלק יום השבת · לא יוקשר
הלשון הזה עם אמרו אחר כך יו"ט חובה וכו' · שהרי
אין עניינו של חבר נשואות בספור הזה אל קיום השבת ·
עם היות שהכוזרי לקח לו ממנו יחד לתלות עליו חובת
קבלתו · אבל הוא מחובר עם אמרו למעלה גם אלה
אין בהם מדחה · ופירש מה המה אלה · באמרו כי
האחד מהם הוא מה שמתמיד ארבעים שנה לת"ר אלף
איש וכו' · כי התמדת דבר בפרסים גדול מעידה על
אמתתו · והב' שהדבר ההוא המתמיד ירד ששה ימים
ויסתלק יום השבת כי שמירת קיומם הוא עד שני כדבר ,

וכבר

לקבל השברת מפני שהיה הענין כ"א שהענין האלקי נדבק בו :

פז אמר החבר השבת מוזהר עליו מזה ומבריאת העולם בששת ימי בראשית וממה שאני עתיד לזכרו והוא שהעם עם מה שהאמינו במה שבא כ"א בו משה אחר המופתים האלה נשאר בנפשותם ספק איך ידבר האלקים עם האדם כדי שלא תהיה התחלת התור' מעצה ומחשבה מחכמת אדם ואחר יחברהו עזר ואומץ מאת האלקים מפני שהיה רחוק הדבור בעיניה' מזולת אדם בעבור שהדבור גשמי ורצה ה' להסיר הספק הזה מלבותם וצוה אותם להתקדש הקדושה

וכבר כתב הראב"ע בפ' המן · וה' הנה היה גדול מכל הנסים שנעשו על יד משה כי נסים רבי' היו במן ועמדו ארבעים שנה ולא כל הנסים האחרים · עכ"ל: אם כן וכו' הוא הדבר אשר דברתי כי מן הספור הנזכר לקח לו יחד לתלות עליו חובת שבת מפני שהיה הענין האלקי נדבק בו לבלתי רדת מן ביום ההוא בנשאר הימים:

סימן פז השבת מוזהר עליה מזה ומבריאת העולם וכו' וממה וכו' · ר"ל שלא אבי נוטל להורו' על חובותנו בשמירת השבת ולקרותו קדוש ה' מכובד · שאו האכילנו את המן עם הסתלקות רדתו ביום השבת כיום השבת · ולא הודיענו כי בו שבת אל מאלאכת שמים וארץ · דיינו להיותנו מוזהרי' על שמירתו בכבוד והדר כעטרהו · ואלו הודיענו כי בו שבת מכל מלאכתו ולא נתן לנו את השבת לא במקום ירידת המן ולא השקרבנו לפני הר סיני אשר שם העמיד לנו מצות על זכירתו ושמירתו · דיינו להיותנו מוזהרים עליו כי כן חובת כל היצורים · על אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכופלת · שהאכילנו את המן אשר הורידו בשאר הימים עם סלוקו בשבת · והודיענו ששבת אל מכל מלאכתו · ונתן לנו את השבת במקום ירידת המן תחלה וחזר ונתנו בהקריבנו לפני הר סיני כאשר נתן לנו את התורה בעשרת הדברים שהם שרשיה כמו שיבאר · ואמנם לא רצה לבאר הנה הטעם השלישי לחובתנו על קבלת השבת רק סתמו באמרו וממה שעתיד אני לזכרו כי ראה להמשיך ולהודיע ענין מתן התורה נסבותיו על הסדר · ובהגיע לאנכי שים טהור בעשרת הדברי' או יעלה ביאורו על זה באמרו שהם אמות התורה ושרשיה · אחד מהן מצות שבת ושכבר קדמה מצותו עם הורדת המן: והוא שהעם וכו' · הואיל באר את אשר נקב בשם וסתמו באמרו למעלה וממה שאני עתיד לזכרו · והתחיל בענין מתן התורה ונרכנו אל המעמד ההוא הנפלא כי בזה ימשיך ספורו על סדר ויוכלל בו מה שהוזכרנו אליו להשלמת ביאור המכוון: עם מה שהאמינו במה שבא משה · (כ"א שבא בו משה) וכו' ·

הכונה כי עם היות שאחר המופתים האלה הנזכרים האמינו העם במה שבא בו משה מעלוי המדרגה האלקי' כי אמנם ע"י המופתים האלה הכירו וידעו כי זה משה האיש הוא אשר רוח אלקים בו וראוי לסמוך על דבריו ולשמור חקיו ומשפטיו אשר ישים לפניהם כמו שעשו עד הנה בכמה מצות כתורת הפסח וזולתו · וזה כי המופתים הנעשים על ידו על נפי מרומי הטבע והמנוקים מכל חשש זיוף תחבולה כהכוהו עליון על כל בני האדם עכ"ז חשבו על אפשרות זה מכל עוד אלקי כלום ש"ו להגליהו ככל אשר יפנה נהגבים דעת עליון על ידו אחרי ש שתעוררו אל הטוב אשר יחפוץ בו · ועם זה נשאר בנפשותם ספק איך ידבר האלקים עם האדם וכו':

כדי שלא תהיה התחלת התורה מעצה ומחשבה מחכמת אדם ואחר יחברהו וכו' · כל זה ביאור להטעים נורך האמנתם כי ידבר אלקים עם בני אדם · וזה היה כדי שלא יחשבו שהיתה התחלת התורה מעצה ומחשבת וכו' · כאשר חשבו עבייני של משה עד הנה: והיה זה מחלים התורה אבלם על כן רצה הש"י להסיר הספק מהם כמו שיבאר בסמוך כדי להעמיד התורה נידם חזקה וקיימת · ומאמר הכתוב קיים כי כאשר ראו העם וינועו ויעמדו מרחוק ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלקים וגו' · אז ישיב משה לבני ישראל אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלקי' ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו: מפני שהיה רחוק הדבור בעיניהם מזולת אדם · הודיע שנה שפקם כי לא היה מחמת חשש על משה הנאמן אבלם והנחשב לאיש קרוב לאלקיו כאשר דברנו · אבל היה מפני שלא היו רואים אפשרות הדבור רק במין האדם לבדו לא במה שלמטה ממנו במדרגת מציאות ולא במה שלמעלה ממנו מהבלתי גשמיים: וזה בעבור שהדבור גשמי · ואיך הק"ב ידבר האלקים העליון על כל נורם כנבדת: ורצה ה' להסיר הספק הזה מלבותם וכו' · כמו שהעידו אחרי כן בעצמם היום הזה ראינו כי ידבר אלקים את האדם וחי ודעת הראב"ע על פסוק

בעבור

בעבור ישמע העם בדברי עמך · אמנם כי עד בעיני הרמב"ן שכתב שם כי איננו נכון · כי זרע אברהם לא יסתפקו בנבואה כי האמינו בה מאבותם וכו' · אלא שהיא כוונת הראב"ע מטעם המכילתא שכתוב שם וגם בך יאמינו לעולם גם בך גם בנביאי' העתידי' לעמוד אחריך והיו דבריו על זה כאמרו ומעין דברים לדברי ר' אברהם: ההכנה כאמרו וקדשת' היו' ומחר: והנקיות כאמרו וכבסו שמלותם:

ושם הדבר הנחוץ בשתמש בלשון זה בשלישי סימן ז' עיין ושם בענין חוזק ואומץ: הפרישות מן הנשים · כאמרו אל תגשו אל אשה כי ממה שאמר כן משה של העם ידענו כוונו של מקום על ככה ואם לא נזכר כי פעם יקבר נבון ופעם במעשה כדברי הרמב"ן במקומות הרבה ובפרשת בא של פרעה מבלבלם · ונכרת כי הרבות הרב המורה דרכי איש יהיה ראוי לחול עליו שפע הנבואה (פ' ל"ו מהשני) מלבד מה שדרוש דרש מאתו להיות שכל מוחו שוה באמרו ומזונו וכו' · ושלמות שכלו בחכמה כמבואר שמה · גם תאותיו ישלים עמו לבל יבאו חוץ לתחומם · רק תהיינ' כל מדותיו ישרות ושוות אל גבול גם בל יעבורון · ובפרט שם הדבר בחוץ ועקרי בהתבטל מחשבתו ותשוקותיו לעניינים הבהמיים · ר"ל בחירת תענוג המאכל והמשתה והמשגל ובכלל חוש המשוש אשר באר ארסטו' במדות כי חרפה הוא לנו · וב"מ כתב שהנחת התענוגים הגופיים היא תחלת מדרגות אנשי החכמה וכ"ש הנביאים · וכ"ה החוש אשר הוא חרפה לנו · וכ"ש מאוס המשגל מהם עכ"ל: והזמון וכו' · כאמרו והיו נכונים ליום השלישי: והתקדש · כנגד הקדושה ההכנה והנקיות שזכר ונזדמן · כנגד הזמון שקדם זכרו: למדרגת הנבואה וכו' · אשר לא כתורת המורה פ' ל"ב מהשני באמרו אתכם מעמד הר סיני ואע"פ שהיו רואים כלם האש הגדולה ושומעי' הקולות הנוראות המפחידים

ההכנה והנקיות ושם הדבר הנחוץ בזה הפרישות מן הנשים והזמון לשמוע דברי האלקים והתקדש העם ונזדמן למדרגת הנבואה ולשמוע כ"א אף לשמוע דברי האלקים פנים בפנים והיה זה אחר ג' ימים בהקדמת אותות גדולות מקולות וברקים ורעמים ואש שסבבה את הר סיני ונשארת האש ההיא ארבעים יום רואין אותה העם ורואין את משה בא בתוכה ויוצא ממנה ושמע העם דבור צח בעשרת דברים הם אמות התורה ושרשיה לא התורות ופרטיהן אחד מהם מצות שבת וכבר קדמה מצותו עם הורדת המן · ואלה עשרת הדברים לא קבלם ההמון מאנשי' יחידים ולא מנביא כי אם מאת האלהים נתנו אבל לא היה בהם כח כמשה לראות הדבר הגדול ההוא והאמינו העם מן היום ההוא כי משה מדובר בו בדבור התחלתו מאת הבורא לא קדמה למשה בו מחשבה ולא עצה שלא תהיה הנבואה כאשר חשבו הפילוסופים מנפש יזדככו מחשבותיה ותדבק

על כן הפלא לא הגיע למדרגת הנבואה אלא הראוי לה וכו': ולשמוע דברי האלקים פנים בפנים · ואבל הכוונה המוזכר למעלה לא זכר פנים בפנים רק אמר לשמוע דברי אלקים · הורה בזה על רוב חסדו ית' כי הקדי' פסק יד השפעתו יותר מן היעוד כי נותן בעין יפה הוא נותן ורמז לאז"ל יומא פ' אמר להם הממונה אדם מקדש עצמו מעט מקדשים אותו הרבה וכו': הם אמות התורה וכו' · כבר השתדלו מניני מדע להראות איך הם עשרה והם ממולאים בת"ר שלש עשרה מצות · וכמוזכר בדברי רש"י פ' משפטים על אמרו ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה וגו' · וז"ל כל שש מאו' ושלש עשרה מצו' בכלל עשרת דברות הן · ורבינו סעדיה פי' באזהרות שיסד לכל דבור ודבור מצות התלויות בו · עכ"ל: ואלה עשרת הדברי' וכו' · עשרת הדברים עצמם שמעו כלם בחתוך אותיו' לא כהרמב"ם שכתב פ' ל"ו מהשני שהדבור היה למשה וישרא' שמעו קול עבים ופשוט בלא הבדל דברים ומשה יורד לתחתית ההר להודיעם · או שהקול נשמע לאזנם בשני הדברים הראשוני' אנכי ולא יהיה לך ומן השאר לא הגיע לאזנם אפי' הקול · גם לא כדעת הרמב"ן ששמעו כלם קול עבה ופשוט והשנים הראשוני' לבדם בחתוך אותיות ומשה לבדו שמע את הקול מדבר אליו בכלם רק דעת החבר ששמעו כל ישרא' הדברים בהבדל דברים נחתכים באותיות · ואחריו המחזיק הרא"ה ז"ל במרכבת המשנה אשר לו פ' ואתחנן בסוף ביאורו על י' הדברות: אבל לא היה להם כח וכו' · ר"ל מן זו והלאה: שלא תהיה הנבואה וכו' · הלא היה דברי ראשון לי (סי' א') על אודות ההבל השוטה והעירותיך על מקומות שמו כל דברתם על זה הרב המורה והרלב"ג משם תדרשנו · ונוסף עוד מה שכתב המורה על הנה פ' ל"ב מחלקו השני: יזדככו מחשבותיה · על הדרך האמור שם סימן א' בקש זוך הלב באיזה אופן שיתכן לך אחרי

אשר

בשכל הפועל הנקרא רוח הקדש או בגבריאל ויעזרוהו וישכי' והו ואפשר שיתדמה לו בעת ההיא בחלו' או בין שינה והקצה כאיש מדבר עמו ושמע דבריו בנפשו לא באזניו ובמחשבתו לא בעיניו ואז יאמר כי הבור' דבר בו יוסרו כ"א וכרו אלה הסברות במעמד הגדול ההוא ומה שנלוה אל הדבור האלקי מן המכת' האלקי שחקק עשרת הדברו' האלה בשני לוחות אבנים יקרות ונתן אותם אל משה וראו אותם מכתב אלקי כ"א אמת כאשר שמעו אותם דבור אלקי ועשה להם משה במצות האלקים ארון והקים עליו המשכן הידוע ונשאר זה בין בני ישראל כל ימי הנבואה כתשע מאות שנה עד שמרו העם ונגנז הארון וגבר עליהם נבוכד נצר והגלם:

אשר תבין כללי החכמות על אמתתם ואז תגיע אל בקשתך ר"ל הדבק ברוחני ר"ל השכל הפועל ואשר שיכניע אותך וכו': או בגבריאל · נראה שכוון לאמרם ז"ל הן האדם היה כאחד ממנו רבנן אמרי כגבריאל שנאמר והנה איש אחד לבוש הבדים עכ"ל · וכבר ביאר עניינו החכ' לטיף על השכל הפועל בספר שער השמים שער א' פ' ט"ו ובשער ג' פ' א' ובספר גנזי המלך ראש פ' כ"ד : ויעזרוהו וישכילוהו · השכ' הפועל או גבריאל יעזרו אותו בהוסיפם על השכלתו: בנפשו לא באזניו · כנגד אמרו ושמע דבריו: ובמחשבתו לא בעיניו · כנגד אמרו שיתדמה לו וכו' כאיש מדבר עמו: ואז יאמר וכו' · יאמר כן אבל הפילוסופים דרך העברה : ומה שנלוה וכו' · גם בזה יוסרו הסברות הנזכרות : וראו אות' מכתב אלקים וכו' · כי נתברר אצלם היותו מכתב אלקים כמו שלא נשאר אצלם ספק על מה ששמעו היותו דבור אלקי : ונשאר זה וכו' · ואין לחוש לתחבולה וטעות בדבר נמשך לאורך ימים : כל ימי הנבואה וכו' · נראה מסכים לאמרו בשני סי' כ"ג שהתמידה השכינ' בציון כאורך תת"ק שנה' וביאור זה כי במלכים א' כתוב לאמר ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים בשנה הרביעי' בחדש זיו הוא החדש השני למלוך שלמה על ישראל ויבן הבית לה' · ושבע שנים בנה עד כלותו כאמרו שם, ויבנהו שבע שנים · ומעת צאתם ממצרים כאשר באו אל הר סיני שהוא מגבול ארץ ישראל כמבוא' בשני סימן י"ד · התחילה השכינה לשרות בישראל והתמידה עמהם בארץ עד חרבן בית ראשון אשר עמד על עמדו ת"י שנה לפי דעת חז"ל · ובהצטרפם לתפ"ז המזכרים קמו עמדו תת"ג ולא השגחתי בשבר החשבון בעבור השלשה אשר נפקדו ולא כוון כלל לנבואת מ' שנה של בית שני הואיל ולא היתה שם שכינה · כמו שהורה על זה בשני סימן כ"ד באמרו שכבר היה הענין האלקי מוזמן לחול כאשר בתחלה אלו היו מסכימי' כלם לשוב בנפש חפצה וכו' · ומכלל דבריו אתה למד שלא קושלם הדבר בהפקד תנאו · ועדותו נאמנה יקד

באמרו בשלישי סימן ס"ה כי הנבואה התמידה עם אנשי בית שני מ' שנה מהזקנים הנעזרים מכח השכינה שהיתה בבית ראשון וכו' · עכ"ל · וזולם אם שבע שני הבנין לא יוסיפו על מנין ת"י · וכמו שנראה מדברי חז"ל · המונים מיציאת מצרים עד חרבן השני אלף ש"פ שנים · ת"פ עד הבנין הראשון · ת"י של בנינו · ע' של גלות בבל ות"כ של בית שני וכמו שבדרש כל"ר לוי ן' חביב בתשובותיו סימן קט"ו הנה יחסרון מתת"ק עשר שנים ולא יחשו בעבור העשרה · ולא ראיתי בזה שום הכר' יביאנו לחשוב שדעת החבר תהיה כדעת האומרי' שימי עמידת בית ראשון היו ת"ל שנה כסבר' הר"א בהקדמ' ביאורו לספ' מלכים ובשטת הקמחי (מלכים ב' י"ד) כי יעברו בסך שנות מלכי יהוד' ידדום עד חרבן בית אלקים עד יכינו גבולם למספר ת"ל · כי אמנם לא הרוחנו בזה לכוין המנין לתת"ק שנה בדוקא שהרי עכ"פ עשר יעשה אחד המרבה ואחד הממעיט · כי המעדיף ירבה עשר או יותר מעשר על סכום החשבון כפי מה שהחשיב הממעיט על שני הדרכים שזכרנו · אפס כי ממה שיאמר בשני סימן כ"ו על עמידת השני בתום אלף ות"ק שנה שכנסו היושר בעיני אלף ות' שנה · כמו שנזכיר שמה; כמעט נטיו עשתונותי להאמין שדעתו כדעת הקמחי והר"א שזכרתי אלא שאין הדבר מוכרח מפני אמרו שם כמו אלף וכו' · ואפשר עוד לומר שכ"ף כתשע מאות המוזכר כאן אבל הנבואה תתפשט בהוראה הקירוב גם לשנות הנבואה בבית שני · ובי"ת באורך תשע מאות המוזכר בשני סימן כ"ג אבל התמדת השכינה תורה שם על המכוון ולא ראי זה כראי זה : ונגנז הארון · דעתו כדעת האומר (יומא פ' הוציאו לו) שהארון נגנז · ועוד יזכרנו בשלישי סוף סימן כ"ט · וכבר ידענו מדברי חז"ל בפרקים הנז' ובתוספתא דסוטה פ' י"ג ובסדר עולם פ' כ"ד כי יאשיהו מלך יהודה גנזו · והכל יודעין כי עוד רבות בשני' מיאשיהו עד הגולה אשר הגלה נבוכדנאצר מלך בבל · על כן מה שאמר כתשע מאות שנה עד שמרו העם ונגנז הארון · ראוי שיובן בדרך הקירוב

וכמו

וכמו שקדם על הנבואה · ומה שתלה ענין הנבואה במציאות הארון · הוא מה שהאריך על אודותיו בעל העקרים מאמ׳ ג׳ פ׳ י״ח: וכמו שיבא ברביעי סימן ג׳ על אמרו וכן רומזים אל ארון הברית וכו׳:

שלא היה ממנו הנשמה לכל מיכה · ועל זה הדרך פי׳ הרמב״ם פ״א חלק מ״נ שנא׳ כי לא ראיתם כל תמונה כלומ׳ לא השגתם אותו כבעל תמונה לפי שהוא אינו גוף ולא כח בגוף עכ״ל: ואיך לא נרוממהו · גם זה מוציאנו מידי החשד הנזכר:

סימן פח

שייחס אליכם דעת ההגשמ׳ שהרי הדבור והכתיבה הם מקרים גשמיי׳: ויש לדון אתכ׳ לזכו׳ בהשכל׳ וכו׳ · ר״ל כמה שתשליכו אחרי גו מה שיטה אל העיון על ספק מה שהורה עליו הנסיון:

פח אמר הכוזרי מישמוע דבריכם כי הא״לקי׳ דבר עם המונכם וכתב להם לוחות וזולת זה הדין עמו שייחס אליכם דעת ההגשמ׳ וגם אתם אין להאשימכם כי אין מרחה למעמדות הגלוי׳ הגדולים הא״לה ויש לדון אתכם לזכות בהשלכת ההקשה והעיון השכלי:

סימן פט

חלילה לאל מן השקר ושיבא בתורה וכו׳ · חלילה לו מן הכזוב ומן הדומה לו · כי לא בלבד ירחיק ממנו שפת שקר · אבל ישולק גם כן ממדת אמתות שלו לבל יראה ולבל ימצא בתורתו דבר יכנדהו השכל ויכזיבהו והנכוך אבלי כי כנגד שני זכות האודי׳ שעשנים אשר השיב המלך לעמתו · הא׳ במה שפסק הדין לזכות המייחס אליו דעת ההגשמ׳ · והב׳ בייחסו אליו השלכת ההקש׳ והעיון השכלי · ילמד ידיו לקרב ידו אחת מצלת אותנו מחשש דעת ההגשמה וידו אחת משקעת את אשר דובר בנו מהשלכת ההקש והעיון · וזה כל פרי השר חטאתו בפסקא הזאת · וזה החלו חלילה לאל מן השק׳ אשר נשקור לו בדעת ההגשמ׳: ושיבא בתורה וכו׳ · שנשליך בזה ההקש והעיון: ותחל׳ עשרת הדברים וכו׳ · ואיך אם כן ייוחס אליו דעת ההגשמה · ולכאורה נראה שהיה מספיק להורא׳ כונתו הדבור השני המזהיר מהגשמים · ואולם הוצרך אל הא׳ גם כן אשר צוה בו להאמין באלקים כי בלעדיו הייבו מפרשים כל השני על אזהרת ע״א בלבד · אמנם אחר ידענו שהדבור הראשון יוחד אל הצווי שנאמין באלקים קרוב לשמוע כי מאמ׳ לא תעשה לך פסל וגו׳ אינו ענין לאלקים אחרים האמורים כבר באזהרת לא יהיה לך אלקי׳ אחרים על פני · אם תנהו ענין לו הדבור הראשון ללמד

פט אמר החבר חלילה לאל מן השקר ושיבא בתורה מה שהשכל מרחיק אותו וישימהו שקר ותחלת עשרת הדברים הוא הצווי שנאמין באלדים והשני האזהרה מעבוד אלקי אחרים ומעשות פסל ותמונה ותבנית וכללו של דבר מהגשים ואיך לא נרוממהו מהגשמו׳ ואנחנו מרוממים קצת מבריאותיו מהגשמות כנפש המדברת אשר היא האדם באמת כי אשר ידבר עמנו ממשה וישכיל ויניהג איננו לשונו ולא לבו ולא מחו אך א״לה כלים למשה ומשה נפש מדברת מכרת איננה גשם ואיננה נגבלת במקום ולא יצר ממנה מקום ולא תצר היא מהכלל ב״רה

אשר היא האדם באמת · כדעת אפלטון שגוף האדם אצל נפשו הוא במדרגת הכלי ביד אומן והאניה מונהגת על ידי רב החובל · שהרי בספרו הנקרא אלקיביאדי גדר גדרו של אדם היותו נפש מדברת בעלת שכל משתמשת בגוף · אמנם ארסטו׳ לא כן יחשוב · רק שניהם גם יחד קרא את שמם אדם עם היותו סובר · · לפי דעת רבים ונכבדים · השארות הנפש אחר הפרד׳ מחבר׳ הגוף: כי אשר ידבר עמנו ממשה וישכיל ויבין איננו לשונו וכו׳ · אמר לשונו כנגד ידבר · ולבו כנגד וישכיל · ומוחו כנגד ויבין · כי ללב ייוחס פעל ההשכלה כמו שכתב רמב״ן בראשית ביאורו על התורה כי נשמת האדם העליונה תקרא לב והלב גוף והיא אינה גוף · בעבור היות הלב המרכבת הראשונה לה · עכ״ל: ולמוח תיוחס ההנהגה להיותו משכן לכח הדמיוני וכבר ידעת מה שכתב המורה חלק ב׳ פ׳ ל״ז שאם יהיה השפע האלקי על המדמה לבד ויהיה קצור הדברי׳ אם מעקר היצירה או למיעוט התלמדו זאת הכת הם מנהיגי המדינות מניחי הנימוסי׳ וכו׳: ומשה נפש מדבר׳ מכרת׳ ר״ל מה שנקרא משה באמת היא הנפש המדברת שלו · ובאמרו מכרת כלל ההשכלה וההנהגה · וכבר נכלל הדבור באמרו המדברת: ואיננה נגבלת במקום · כמו שיזכיר בחמישי סי׳ י״ב באמרו ולא תוגבל וכו׳: שלא יגבר לה מקום על דרך מאמר המליץ עד בקלות הרגל שכלו ורוח בינתו בקצוי הבריאה מוליך ומביא מעלה ומוריד עד יאסוף בחפניו גלילות ארץ בתעצומו ורומו ובגאותו שחקים עכ״ל · או אמר זה על היותה ממלאה כל הגוף

פועלת

צורות כל הברואים ואנחנו מתארים אותה בתארים מלאכותיים רוחניים כל שכן בורא הכל יתברך אמנם הדין עלינו שלא נדחה מה שקבלנו מן המעמד ההוא ונאמר שאין אנחנו יודעים איך נגשם הענין עד ששב דבור וקרע את אזננו ולא מה שברא לו יתברך ממה שלא היה נמצא ובלא ולא מה שהעביר לו מן הנמצאים כי לא יחסר לו יכולת כאשר נאמר כי הוא ית' ברא את הלוחות וכתב אותם כתב

פולמת ובוקעת בכל חלק מחלקיו בחורים ובסדקים· באמרם ז"ל פ"ק דברכות הני ה' ברכי נפשי כנגד מי אמרן דוד· לא אמרן אלא כנגד הקב"ה וכנגד נשמה· מה הקדוש ברוך הוא מלא כל העולם אף נשמה כל הגוף· מה הקב"ה רואה ואינו נראה אף נשמה רואה וא"כ נראי'· מה הקב"ה זן את כל העולם כלו אף נשמה זנה את כל הגוף· הקב"ה טהור אף נשמה טהורה· הקב"ה יושב בחדרי חדרים אף נשמה יושבת בחדרי חדרים· יבא מי שיש בו חמשה דברי' הללו וישבח למי שיש בו ה' דברים הללו· והרא"בע לקח לו הדמיון הזה בפי' על נעשה אדם בעבור שנשמת האדם העליונה שאיננה מתה נמשלת בחייתה לשם ושאיננה גוף והיא מלאת כלו וכו'· ע"כ· והנה גם החבר תפש לו הדמוי ההוא בקיצור לשון: ולא תבר היא וכו'· כי ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים להקיף ולהשקיף על צורות המנאות כלנה· וכמאמר המליץ עד יכליל מדעו טבעי הנבראים ותכונתם תקנן בחיבתו אמתת הנבראים לאיניהם: כל שכן בורא הכל ית'· וא"כ שקר רדפונו המיחסים אליכו דעת הגשמות: אמנם הדין עלינו וכו'· ונאמר שאין אנחנו וכו'· ר"ל לא נצטרך להסליך ההקשה והעיון כאשר דברת אבל ממקו' אחר נצדיק דיננו על אשר לא נדחה מה שקבלנו מן המעמד ההוא הנזכר· וזה אמנם בשנאמר שאין אנחנו יודעים איך נגשם הענין וכו'· וראוי להעלות בכאן נר זכרונך אל מול פני מה שכתב המורה פ"ס"ו מהשני על דעת אנקלוס במה שתרגם כתובי' באצבע אלקי' כתיבן באצבעא דה' ולא כנה כמנהגו להרחיק גשמות מחקו ית' כי ראוי היה לפי מנהגו שיתרגם כתיבן במימרא דה'· וביאר שם המורה כי אנקלוס שם אצבע דבר אחר מצטרף לה' ופירוש אצבע ה' כמו הר ה' ומטה ה'· ורוצה בזה שהוא כלי נברא חקק הלוחות ברצון ה'· ע"כ· והנה על זה הדרך יאמר החבר בדבור ה' שענייננו הדיבור שחדש ה' וייחסו אליו דרך הצטרפות כהר ה' ומטה ה'· ועל זה הדרך עצמו ביאר בשני סי' כ"ו מאמר הכתוב את קרבני לחמי לאשי· שרצה בו כי הקרבן ההוא והלחם והריח הניחוח אשר הם מיוחסי' אלי· אמנם הם לאשי· ע"כ· ובכן סרו מהר מן הדרך הזה כל פקפוקי

גשמות כבדון· כי לו יש בידי חתיכת כסף או זהב בתכונת אבנט ואגזור עליו היותו אבנטי אין בוחה משמעותו אבלי שיהיה עצם מעצמי ובשר מבשרי רק שהוא מצטרף אלי להיותו קנייני· ובבר כ"תב המורה פ"לג מהשני כי קול ה' בהדר עשרת הדברות היה קול נברא אשר הובן הדבור ממנו למי ששמענו בפי אלוף הדעות אשר זכרנו· ועתה ספתי החבר ברור ימללו שאין אנחנו יודעים איך נגשם השמע אשר נשמע מאתו ית' עם היותו בתכלית הפשיטות רחוק מכל נד מחקרי הגשם ובסובו דבור גשמי קרע את אזנינו למען תשמענה: ולא מה שברא וכו'· גם לא נדע איך בהיה מה שברא לו ית' ממה שלא היה נמצא· רמז אל הלוחות שבבראו לשעתן· לא כדעת המורה שסובר פ"סו מהראשון שמציאות טבעי מששת ימי בראשי'· והמכתב ג"כ היה לדעתו מקד' מפעליו מאז כמו שברא משפט אמריו שמה· וגם הרא"בע סובר כמוהו שכן כתב פ' תשא· קדמונינו אמרו כי נבראו להיותם כבם כאשר פירשתי בראש ספר בראשית· ולפי דעתי כי מעשה אלקים שהיו נכה במדה הראוים בבראים והזכיר זה בעבור שהאבנים שלם מעז ע"כ: וכל מה שהעביר לו מהנמצאים· ר"ל גם לא נדע איך היה מה שהעביר לו וכו'· רמז לכתיבת הלוחות מכתב חרות אשר בו העביר מהם מה שהוצרך אליו בחקוק האותיות· כי בתחלה אבנים שלמות המציאם מאין ואחרי שבראם העביר לו מהם התכונה ההיא שבוכרו עליה· והחזירם לתכונה אחרת נאותה לו אל השלמת חפצו להיות שרשי התורה דמות דיוקן חכמתו העליונה חקוקה עליהם ובבר היה אפשר לפרש אמרו וכל מה שהעביר וכו'· על בטול בברא והעברתו מן העולם מכל וכל כי קום העברה זו אבל הפילוסופים בבריאת עצמם וכמו שא"א אצלם לברא יש מאין כן הוא בלתי אפשר לדעתם בטול יש והעברתו לאין· ועל כן יאמר החבר כי אנחנו לא נדע איך יהיה זה עם היותנו יודעים כי לא יחסר לו יכלת· אלא שדעתי קרובה אל הביאור הראשון כי על פיו יבאו ועל פיו יבאו כל דבריו המשכים ומסודרים ומכוונים: כי לא יחסר לו יכולת· כי יכלתו נבת ויוכל עשיהו עם היות השמע הבא ממנו פשוט:

כאשר נאמר כי הוא ית' ברא וכו' · זה פתרון לגוכו
הסתום אשר קדם · כי כנגד אמרו וכל מה שנברא לו
ית' ממה שלא היה כינא · יאירו דבריו שענייכו על
בריאת הלוחות לשעין מאין · וכנגד אמרו וכל מה
שיעניר לו וכו' · כינה
כאור יהיה שענייכו על
הכתיבה וכתב' חרות:
כאשר ברא את השמים וכו'
העריך ערך בריאת הלוחות
כנגד בריאת השמים כמו
שמצאנו שניהם מכוני' בלשון
כתוב על דרך אחד באמרו
על הלוחות כתובים באצבע
אלקים · ועל השמים כי
אראה שמיך מעשי אצבעותיך
וכמו שהתעורר על זה
המורה פ' ס"ו מהראשון עם
היות כי לא דרכי החבר דרכיו כמו שזכרנו · והנה
שדמיון הזה תמוכה לנגד עינינו על ביאור הכ' אלקים
הנזכרים · כי כנגד בריאת הלוחות שם דוגמתו
בריאת השמים במאמרו בלבד שרצה יתברך ונגשם
המאמר ההוא על השיעור אשר חפץ כי עם היות
השמים כמתחים והולכים כאז"ל · שהוא ית' נער בהם
ויאמהו מגערתו ועמדו על השיעור אשר שם עליו כי
הוא שדי האומ' לעולם די · וכן העמידם על מתכונתם
בתמונה שעגולית אשר כפלה כגורלם המוטל בחיקו
ית' ואל אשר יחפוץ יטנו · וכנגד הכתיבה בלוחות
מכתב חרות שם דוגמתו קריעת הים וכו' · כי גם
החקיקה ההיא תקרא קריעה שקרע לו אלוני להיותם
שקועים עוברים מזה ומזה כמאמר שכתוב: ומה
שאמר ומסילות מסודרו' וכו' · זכר עשו חז"ל בנפלאותיו
ית' בקריעת ים סוף ומכללם הנב גזולות י"ב שבילים
למספר שבטי ישרא' והדבר ארוך וידוע: וכן הקריעה
וכו' · אמר הקריעה כנגד אמרו למעלה כי קרע את
הים · והבנין כנגד אמרו ושמהו לחומות וכו':
והתקון · כנגד אמרו ומסלות מסודרות ורחבות וכו'
וכוונתו בזה לדמות כתיבת הלוחות לקריעת ים סוף
לענין חדושם בלא כלי ובלא אמצעי כי לא יחסר לו
יכלת כמו שקדם · ואמר זה אצל הכתיבה למען לא
יחשב אמרו כתובים באצבע אלקים על דרך ביאור
המורה במחשבת אנקלים שיהיה כלי נברא לחקוק
הלוחות כמו שזכרנו · כי מה שהעביר דעתו של חבר
מהאמין שיהיה מכי' ות הלוחות טבעי כדעת המורה

חרות כאשר ברא ארת השמים כ"א והכוכבים במאמרו בלבד ורצה יתברך ונגשם כ"א וכנגשמו הלוחות על השיעור אשר חפץ ועל המתכונת אשר חפץ ונחרת בהם הכתב בעשרת הדברים כאשר נאמר כי קרע את הים ושמהו לחומות עומדות מין העם ומשמאלם ומסלו' מסודרות ורחבות וארץ ישרה ילכו בה מבלי טורח ולא עכוב וכן הקריעה והבנין והתקון מיוחס אליו ית' לא נצטרך בו אל כלי ולא אל סבות אמצעיו' כאשר יצטרך בפועל דברואים כי המי' עמדו

הוא המפיח דעתו מלחשוב שיהיה המכתב באמצעות
כלי נברא כפי הדעת המיוחס לאלקים · כי לא
כעשה כה לאין צורך · לזה אמר וכן הקריעה וכו' ·
ר"ל גם ממקום אחר יבדק דמיון הכתיבה לקריעה מכל
מה שהקריע' והבנין והתקון
מיוחס אליו ית' לבדו:
וזה כי לא נצטרך בו אל כלי
ולא אל סבות אמצעיות
כאשר יצטרך הוא יתברך
אל סבות אמצעיות בפעל
הברואים לאחר שנבראו
כפי גזרת הקדמתו שמוך
לא זאת הספר וז"ל ·
ההודאה בסבות אמצעיות
אך איכם פועלות אבל הם
סבות על דרך החומר או
על דרך הכלים וכו' · עד
אמרו ואי אפשר שלא להודות בסבות אמצעיות · ע"כ ·
ויתכן עוד לפרש כי כוונתו באמרו וכן הקריעה וכו'
היא להורות כי עם היות שהקריע' עם הכתיב' המשלת
אליה איננה בריאת יש מאין רק העברת טבע הנמצא
אחר הבראו וכמו שזכר למעלה באמ' וכל מה שהעניר
לו מן הנמצאים וכו' · אף גם זאת הרי היא צב"ז כענין
יצירה חדשה קרובה ומגרכית לענין הבריאה מכל שיותה
גם היא מת חסת אליו יתבר' לבדו בלי שום צורך לכלי
ואמצעי כדרכו בשאר פעולותיו הטבעיו' כאמור · אפס
כי עז וקשה לזוונ מאמרו בקריעת ים סוף שהיתה בלא
אמצעי עם הנמצא כתוב מפורש בספר הישר ויט משה
את ידו על הים ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל
הלילה וישם את הים לחרבה ויבקעו המים וגו' · שהרי
היה שם אמצעות הרוח לכל האותות ולכל המופתים
ההמה · ואולי יחשוב החבר שלא היה צורך הרוח להיותו
אמצעי בפעל הקריע' רק להביא את לב המצרים שיתלו
הדבר לדרכי הטבע ולא ימנעו מרדוף אחריהם אל
תוך הים · אבל עצם הפלא לא תלו בו ידי שום אמצעי
ורכון ה' פעל כל זאת · ודמדומי ראיה לדבר מענין
קריעת הירדן אשר לא הוזכר שם אמצעי כמבואר
ביהושע ד' לאמר וכבא נושאי הארון עד הירדן ורגלי
הכהנים נושאי הארון נטבלו בקצה מי הירדן וגו' ·
ויעמדו המים היורדים מלמעלה וגו' · אף כאן כיוצא
בו · אלא שהזכיר רוח הקדים לפתות המצרים שירדפו
אחרי בני ישראל בתוך הים כאמור · וכן הן דברי
הרמב"ן פרשת בשלח וז"ל ויט משה את ידו וגו' · שים

הרנון

במאמרו ונצטיירו בחפצו וכן יצטייר האויר דמגיע אל אוזן הנביא בצורות האותיו׳ שהם מורות על הענינים שהוא חפץ להשמיע אל הנביא או אל ההמון:

צ אמר הכוזרי זאת הטענה מספקת:

צא אמר החבר ואינני גוזר שהיה הענין על הדרך הזה ואולי היה

הרנין לחכיו יו׳ להבקיע הים ברוח קדים מיבשת שירלא כאי׳ו הרוח ההיא החרבת ים כענין שכתוב יבא קדים רוח ה׳ ויבש מקורו ויחרב מעיינו · הסגיא למצרים ויאמרו כי המעבור זה חשבו אולי הרוח שם הים לחרבה ולא יד ה׳ עשתה זאת בעבור ישראל · אף על פי שאין הרוח בוקעת ים המצרים לא שמו לבם גם לזאת ובאו אחריה׳ מרות האלקים להרע להם וזה טעם וחזקתי את לב פרעה ויבאו אחריה׳ וכו׳ · עכ״ל או יהיה וינקיצי המי׳ מיקדם לאמרו ויולך ה׳ את הים ברוח קדים עזה וגו׳ · וכן פירש בו החכם שפורנו באמרו וישם את הים לחרבה · רוח הקדים הקפיא טיט קרקע הים · ויבקעו המים בנטיית יד משה על הים בסבות כוראו · עכ״ל : ואמר כי המים עמדו במאמרו · כאמור למעלה ושמהו לחומות עומדות וכו׳ : ונצטיירו בחפצו · כמו שאמר ומבלות מסודרות וכו׳ · ועליכו מגוה להביא מן ההדיוט ישלום הדמוי הזה באמרנו שכן היה ענין הכתיבה בלי שום כלי ואמנם רק יצירה חדשה כקריעת הים ממה שהושוו שניהם בגם · יחד במה שקדם : וכן יצטייר האויר וכו׳ · זכרון אחד מהקריע׳ והכנין והתיו׳ עולה לו לכאן ולכאן · רמזי לכתיבת הלוחות כאמור ולענין הדבור אשר החל להראות בו היותו נברא באמרו כי אמנכו לא נדע איך נעשה הענין עד שבא דבור וקרע את אזניכו · וכלל כונתו כי קול ה׳ נברא הכה על האויר למען ירד מזכו כדה אל האזן ונשמע הקול נדבר אליו כי היה מתחדש מכח הבאתו הבדל אותיות מורות על כונת משמיע וככן היה דבר ה׳ יקר נהנטייר האויר המגיע אל אזן הנביא או אל ההמון בצורות האותיות וכו׳ הכל בחפצו כענין הבנין והתקון אשר בקריעה ובכתיבה כמדובר · ויש לדבריו אלה יחס וקורבה עם מה שאמר בשני סימן ד׳ שכל הגופים נפעלים לרצונו ומצטיירים בדבורו וכו׳ · גם עם הבא בידו ברביעי סימן כ״ה באמרו ומכתב אלקים הוא יכירותיו · ודברי האלקים הוא מכתבו ושיעור האלקים הוא דברו וכו׳ · וכתב הקוטו בפירושו למערכת האלקות פרק י׳ שהוא שער האדם על אמרו ותמונה אינכם רואים זולתי קול וז״ל · יש לדייק מלת זולתי קול · והלא בקול לא שייך ראיה ונ״ל איבה יומין התמונה לבאמר זולתי קול · ומכח קושיא זו יש בהכרח לומר כי גם בקול תמונה היו רואים והתמונה ההיא היו משיגים כל ישראל במעמד הר סיני לא היתה תמונת אדם אלא תמונת אותיות אשר מהם נעשה קול ודבור · וכבר הודעתיך כי כן כחות אלקיות חיים · ומאמר שים לבו כברע אמתי כי שום דבר שיצא מהקב״ה לא ישוב ריקם בין במחשבתו בין בדבורו כי הכל עושה פרי בין לטוב בין למוטב עד שאמרו כי מן מחשבתו להצנים הרשעים מקוים כחות דין משטינים ולהפך בהפך · אכ״כ דברו הטוב אשר דבר ביד משה עבדו כשאמר אנכי ה׳ אלקיך וכל הדברות האחרות אותו הדבור עצמו היו שומעים ורואים בעיניהם האותיות של אותו הדבור כי היו נרשמות ונחקקות כלהבי אש שבאות׳ קול ה׳ חוצב להבות אש והיו רואים אותם בעיניהם · ועז״א הכתוב וכל העם רואים את הקולות וכו׳ · ורש״י ז״ל שפיר׳ רואים את הנשמע מה שאין השפה יכולה לדבר וכו׳ · כוון לזה עכ״ל · ועל זאת שבחו הפייטנים ביוצר יום ראשון של פסח אחת לאחת משיקות בהירות כרכומי דשקות אומר וחרת נחשקות ישקני מנשיקות · ופירש על זה בעל קמחא דאבישונא שהדברות העליונות היו בהשקת שפתים ולא בהכעה כי אם הקולות היו נרשמות באויר לפי דעת חכמי האמת · בהירות כרכומי דשקות · שהיו נרשמות האותיות באויר ונחקקות בדמות זוהר ובהירות כמראה ברקים נוצצים ולפידי אש בוערים ומזהירים כמו הכרכום היפה בלעז כפאר״מו שנקרא בגמרא דבבא קמא · כרכומא דשקא · אומר וחרת נחשקות · פי׳ אותן הדברות הם באמירה וכתובות באצבע · וכאמרו חרות על הלוחות זהו לשון חרת · ונחשקות · ר״ל חמודות כמו שכתוב הנחמדים מזהב ומפז רב ואל זה רמז שפעה בחכמתו ישקני מנשיקות פיהו · עכ״ל :

סימן צ זאת הטענה מספקת · ר״ל להסיר בה עקשות פה המיחסי׳ לבם דעת ההגשמה ולבטל מעליכם גזרות קשות אשר נזרקו מהשלכת ההקש והעיון השכלי · כי הלא דברתם שיוכל חם דבור וכו׳ ... ואין דוגי הגשמות עולה מזה כלל ועקר :

סימן צא ואיכני גוזר וכו׳ מוכר השכל שלא ירוץ לבו של אדם לגזור על דברים אלקיים מאמ׳ קיים אשר יאמר כי הוא זה · רק לם רחש לבו דבר

על דרך יותר עמוק ממה שיעלה במחשבה לא במחשבתי אך העולה מזה האמנת מי שראה המעמדו' הא"ה כי הענין ההוא מאת הבורא מבלי מצוע מפני שהם דומות לבריאה הראשונה והיצירה לא והיצירה הראשונה ותאמין הנפש בתורה הניהנת בהם עם האמונה כי העולם חדש וכי ה' בראו כמו שהתבאר שברא הלוחות והמן וזולתו ויסירו מ"ב המאמין ספקות הפילוסופים ובעלי הקדמות :

נב אמר הכוזרי הזהר דחבר שלא תמה בספור שבחי עמך ותעזוב מה שנתפרס' ושנודע ממרי' עם אלה המעמדו' כי שמעתי שבתוך זה עשו עגל ועבדוהו מבלתי האלקים :

נג אמר החבר חטא שהגדילוהו עליהם

טוב יאמר מעשיו למלך · ולשונו עט סופר מהיר להורו' על קנורו · ולפניו יכרעו כל רעיוניו יורדי עפר לאמר אדם ילוד אשה קצר הדעת ונפשו לא חיה באור המושכלו' והננו עבדים לקבל אמת ה' לעולם · ומאמ' ראש החכמים קהלת סי' ז' נשא על שפתינו לאמר וראיתי את כל מעש' האלקים כי לא יוכל האדם למצא את המעשה אשר נעשה תחת השמש בשל אשר יעמול האדם לבקש ולא ימצא · וגם אם יאמר החכ' לדעת לא יוכל למצוא וגם נאמר כאשר אינך יודע מה דרך הרוח כעצמים בבטן המלא' · ככה לא תדע את מעשה האלקים אשר יעשה את הכל: אך העולה מזה וכו' · כל מה שרצינו להעלות מכלל הספור הזה הוא האמנת מי שראה המעמדות האלה ר"ל כל המעמדות אשר עמדם שם רגלם של ישראל במישור בעת שהקדש להם הנוראות והנפלאות אשר זכרנו להאמין: כי הענין ההוא מאת הבורא בלי אמצעי וכו': לבריאה וכו' · מקנת הנפלאות שראו במעמדות האלה היו כענין בריאה בלוחו' ומקנתם כענין יצירה בקריעה והמכתב כאמור: כמו שהיו רואים הלוחות והמן · שכן אמרו ז"ל במסכת יומא בשם רבי עקיבא לחם אבירים אכל איש לחם שמלאכי השרת אוכלים · וביארו לדעת הרמב"ן שקיום מלאכי השרת בזיו השכינה כמו שדרשו ואתה מחיה את כלם מחיה לכלם · ועליו נאמר ומתוק האור שישינו באותו האור טוב טעם · והמן הוא מתולדת האור העליון שנתגשם ברצון בוראו ית' · ונמצא שאוכלי המן ומלאכי השרת ניזוני' מדבר אחד וכו' · הרי שהמן נברא ונגשם מן האור ההוא הפשוט על הדרך אשר כתבנו למעלה · ובפירוש כתב הרמב"ן כי המן נוכר לשם יצירה הדשה בשמים כענין מעשה בראשית · והוא מה שאמרו בו שנברא בין השמשות · ולזה הסכים החכם רבי ידידיה שנקרא פילוני בספרו המכונה שיי משה דף תקפ"ו · ושעמים סדבר באמרו כי כמו שהבריאה התחילה מיום ראשון לששת ימי החול · כן המן תחלת ירידתו היתה משם · ונזכר נזכרהו בשני סימן כ' · וכמו שבריאת העולם היתה מאין · כן היא מאין ויצא · כי האויר השניב נכחו באדמת עפר להוציא לחם אבירים דגן שמים: ויסורו מלב המאמין ספקות הפילוסופים וכו' · ספילוסופים הם הסוברים השתלשלות הסבות בחיוב · ובעלי הקדמו' הם אשר דבר על אודותם בשני סימן כ"ד כאמ' והיה מהם עם שאומרי' שאין בורא ואין חלק בעולם יותר ראוי שיהיה נברא ממה שיהיה בורא אך הכל קדמון · ויש אחד אומרי' שהגלגל הוא הקדמון וכו' · ע"כ · וענין סור הספקות הוא בראות' כענין דוגמת בריאה · כי יעמדו מזה על בירור הבריאה הכוללת · ואפשר שרמז בזה להסרת ספק הנשמות על פי דרכו המוזכר למעלה · גם לספק המשך הנבואה מאת השכל הפועל כאשר יזדככו מחשבות הנפש כמו שקדם · כי גם זה דעת סוברי החיוב בהשתלשלות הסבות:

סימן צב

שנתפרסם ושנודע · שמא תאמר נתפרסם קול הברה אבל המון בדרך שיחת דבה שאין בה ממש · אין זה כי אם קול שנתחזק בבית דין ונודע אל בכון שכן בא אל פועל המציאו': ועבדוהו מבלתי האלקים · חשב הכוזרי שמעשה העגל היה עבודה זרה גמורה לא שהיתה כונת ישראל בעניינו להקביל אליו במפרס נפלאות אלקיהם · וכי נאמנה את אל רוחם וכמו שיתבאר לו מדברי החבר סימן נ"ז :

סימן צג

חטא שהגדילוהו עליהם לגדולתם · כי חטא קטן לגדול גדול יחשב כאלו חטא קטן לגדול נקרא גדול · וזאת אשר דבר הרא"בע פ' וישלח אבל וסיה המחכה הנשאר לפליטה · וז"ל ידענו כי כל עון קטן וגדול כנגד העושה · על כן העון הקל לגדול יקרא גדול ע"כ · ואמרו הגדילוהו אפשר לפרשו על ישראל עצמם הגורמים בגדולתם הגדלת חטאם עם קטנו · או יפורש על האחרים שרמז להם באמרו בקודמת שנתפרסם ונודע החטא הזה אצלם · וכאילו אמר שבני אדם הגדילוהו על ישראל לגדולתם

לגדולתם והגדול מי שחטאיו ספורים :

נד אמר הכוזרי וזה מנטותך ועזרך לעמך ואי זה עון גדול מזה ואי זו מעלה תשאר אחר זה :

נה אמר החבר הרפה לי מעט עד שאבאר אצלך גדולת העם ודי לי לעד שהשם בהרם לעם ולאומה מבין אומות

ועכין חטא קטן לגדול כדמהו ויחוס לרושם הכתם הניכר מאד על בגד יקר וחשוב יותר מבזולתו · וימשלו על זה מז״ל הכתוב אשרי נשוי פשע כסוי חטאה · שעם היותו כסוי חטא׳ קלה הוא נשוי פשע שמכשלי׳ ומגדלים אין חטאו כאילו היה פשע לא חטא׳ · כי אמנם זה יקרהו לשלמותו · כי על כן חטאו הקטן יחשב לו גדול לפי ערכו · וזהו טעמו של בעל המורקי פ׳ פנחס אבל ושם איש ישראל המוכה וגו׳ כי אמרו עליו שנתייחס הרשע לנשיא ולבאורה נראה שאינו אלא לזכות נשמ׳ בשיא בית אב לשמעוני והוא ז״ל ביאר הנשיא מן ההקדמ׳ הנזכרת כי כל הגדול מחברו חטאו גדול ממנו · וכמצא שהכתוב הזה כשאהו וישליכהו · וקורא אני על זה מאמר שלמה זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח יקר מחכמ׳ מכבוד סכלות מעט · ירצה כמו שהשמן המבושם יתקלקל לגמרי קלה מאד בזבובי מות הנופלים לתוכו · שאפי׳ האחד מהם יבאישהו ויעלה בו אבעבועות · מה שלא יקרה בשמן אחר בלתי חשוב כמוהו · כן האיש היקר והחשוב מצד החכמה הנכבדת שבו · יקלקלהו סכלות מעט · וחטא קטן אשר בזולתו לא יחשב לו תגול יהיה מפח ׳ו כו מום כו׳ שכל הגדול מחברו יחשב לו יצרו גדול ממנו כמו שקדם וקרוב לפירוש זה מצאתי אח״כ לבעל העקידה · וראיתי וכתון אל לבי מה שכתב הרלב״ג ברביעי מספר מלחמותיו פ׳ ב׳ שנראה כמבאר אמר׳ חטא קטן לגדול נקרא גדול על מי שיש לו יתרון בכנה ש׳ השלמות כי לפי מעלת הכנתו לזה יהיה קצורו ממנו ראוי לעונש יותר גדול · ואם כה יאמר החבר בחטא העגל שנתייעץ מן הכתו׳ רגע אחד אעלה בקרבך וכליתיך ועתה הורד עדיך מעליך וגו׳ לפי מה שביאר עליו החכם ספורנו ז״ל · רגע אחד אעלה בקרבך וכליתיך אתם מתאבלים על מה שאמרתי כי לא אעלה בקרבך · והוא אמנם טוב לכם שאם אעלה בקרבך אכלה אותך בהיותך עם קשה עורף בלתי נוכה לשמוע קול מורים עם היותך מוכן לשלימות בהכנה רוחנית קנויה במעמד הר סיני ועתה הורד עדיך מעליך אותם ההכנה הרוחנית הנתונה לך באותו המעמד הנבחר הוריד׳ מעליך כי האל ית׳ אחר שנתן המתנה לא יקחנה מן המקבל · כאז״ל (פ׳ סדר תעניות אלו) דגמירי דמיהב יהבי · משקל לא שקלי · ולדעת מה שעשה

לך שלא תהיה ראוי או לעונש כל כך גדול · עכ״ל · אלא שלפי הנראה מאמרו סימן נ״ז לא שנו תארם ועדים וכו׳ · אין דעתו בעדי הזה כדעת הספורנו כמו שיתבאר שמה : והגדול מי שחטאיו ספורים · הואיל ואין אדם צדיק בארץ אשר לא יחטא ואם · מעלה יתרה נודעת למי שחטאיו ספורים · כי בזה הורא׳ על מיעוט אכלו · ובכן למד הכוזרי׳ על עמו מצד ריבוי החטאים וכמותם :

סימן צד וזה מנטותך וכו׳ · הן הזכרתיך סימן כ״ב לבלתי כטות בספור שבחי עמך יותר מדאי · ואתה בא להוסיף נטייתך לזכותם בקומך עזרתה למו בדרכים לא יתכנו כי איזה עון גדול מזה · אשר הוא קל בעיניך כאמרך אמו׳ כי הגדילוהו עליהם לגדולת׳ · עם היותו קטן בעצמו : ואיזו מעלה תשאר אחר זה כי אמרת והגדול מי שחטאיו ספורים · איך תנקה את עמך מפשע רב · הלא החטא הזה לבדו גדול מאד מנשוא להם פנים · והוא מספיק להפיל אור פניהם ולהשפיל גבהות׳ ולקלקל כל ענייכם · כי אין זה עון פרטי רק הוא כולל שכל המודה בע״א כאילו כופר בכל התורה כלה :

סימן צה הרפה לי מעט וכו׳ : דרכו שלו לפייס להיישיר לב המלך אל העברת מחשבתו אשר חשב על היהודים שעבודתם לעגל היתה ככריה כאמ׳ סימן נ״ב ועבדוהו מבלתי האלקים · וכמו שיבאר בימן נ״ז כי שם כל פרי הסר חטאתו של עם ישראל לבל יראה ובל ימצא במעשה ההוא עונש מדרגת הביעור העולה היא למעלה בתחלת הדעת : ודי לי לעד וכו׳ · כי את אשר יבחר ה׳ הוא הקדוש · ורב לנו בני ישראל עונש ראיה מום לשלמות עמנו · כי אמנם לא היה בוחר באומה פחותה · כאמ׳ סי׳ כ״ז והתחברות כבודו אליכו מפני שאנחנו נקראים הסגולה מבני אדם · ואם כבר קדמה הודעתו סימן ה״ז שאנחנו הייכו הסגולה לא הוכפלו דבריו בכאן לאין צורך · כי אמנם אין סוף מגמתו להורות בזה על היותם נושאי משך זרע הסגולה׳ אבל כוונתו להודיע בענם כי החכמ׳ האלקית מורשה קהלת יעקב מראש הסגולה אשר מלא אותו אלקים רוח דעת · ובכן יעשה לו סולמות לעלות אל המוכב לעומת פניו להוכיח במישור כי גדולת העם הוא ב חכמה האלקית סירושה להם מאבותיהם מבני שיש

העולם וחול הענין האלקי על המובחר עד שהגיעו כלם אל מעלת הדבור ועבר הענין אל נשיהם והיו מהן נביאות אחר שלא היה חל הענין האלקי כי אם ביחידים מבני אדם אחר אדם הראשון כי אדם היה שלם מבלתי תנאי כי אין טענה באמות מעשה מעושה חכם יכול מחומר בחרו לצורה אשר חפץ בה ולא מנע מונע ממזג שכבת זרע האב ולא מדם האם ולא מהמזונות וההנהג' בשני הגדול והינוקות והתחלפות האויר והמים והארץ כי יצרו כמגיע לתכלית ימי הבחרו' השלם ביצירותיו

אדם עלי ארץ בלתי סובלת מחזקת מגיל להשגב שני עלומיהם בלתי לה לבדו כאשר החל המלך לחשוב עליהם תיובה: לצם ולאומה· להיות שם עם בלתי מורי: על תשובתו דרך על השכוי כאלו ויחל העם לזכות בכל מקום שבא העם לשון נבאי אומה· עלכן הוסיף ולאומה שהוא שם חשוב עד אמרם ז"ל אין לאום אלא מלכות· והזכיר עם לשבחו מלאכת שזכו אומה להגדיל ולהאדיר· ועבר הענין אל נשיהם· כמרים וזולתה מהנביאות שעמדו אחר כך לישראל· ואמרו נ"ב ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי וכו': מבלתי תנאי· לא על דרך העבר עם איזה תנאי וביאור רק שלם בהחלט מכל צד:

כי אין טענה בשלמות וכו'· ר"ל שאין כח בשום בריה לפתוח פה ולצפצף ולטעון כנגד שלמות מעשה שכל שכוונתו השלמות כו'· פועלת חמרית וצורית· שהיא עצמה תכליתית בהיותה על שלמותה· ועל שלימות אמרו חז"ל בירושלמי דשבת פרק במה מדליקין אדם הראשון חלה טהורה היה לעולם דכתיב וייצר ה' את האדם וגו' ואתיא כההיא דאמ' ר' יוסי כשהאשה הזאת מקשקשת עיסתה היא מגביהה חלתה וגרמה לו חוה מיתה לפיכך נמסרה מצות חלה לאשה וכו'· ובב"ר פ' י"ד וייצר ה' אלקים כתיב מלך במשפט יעמיד ארץ וגו'· מלך זה ממ"ה הקב"ה· במשפט יעמיד ארץ שברא את העולם בדין שנא' בראשית ברא אלקים· ואיש תרומות יהרסנה זה אדם הראשון שהיה גמר חלתו של עולם· וכקוראת חלה תרומה שנאמר ראשית עריסותיכם וגו'· א"ר יוסי בן קצרתא כאשה הזאת שהיא מקשקשת עיסתה במים ומגבהת חלתה מבינתים כך בתחלה ואד יעלה מן הארץ וגו' ואחר כך וייצר ה' אלקים וגו'· עכ"ל· ושלימות צורתו ידענו מצד היותו בצלם אלקי' ובירושלמי הנזכר אמרו אדם הראשון נרו של עולם היה הה"ד נר ה' נשמת אדם וגרמה לו חוה מיתה לפיכך נמסרה מצות הנר לאשה עכ"ל· וגם כאשר אמרו אדם הראשון חלה טהורה היה לעולם וכו'· כמוזכר למעלה· אדם הראשון דמו של עולם היה שנא' שופך דם האדם וגו' וגרמה לו חוה מיתה· לפיכך נמסרה מצות נדה לאשה·

עכ"ל· רמז בזה אל הרוחות המתילדות מן הדם האדום והם הקושרים ומחברים בין כחות הנפש והגוף· כי ההפכים לא יתחברו כי אם על ידי אמצעי והרוחות הם במדרגה אמצעית בין הגשמי והבלתי גשמי וכמו שכתבנו במ' ה"ח· והנה בעל המאמר תיאר אדם בשלמות החמר ובשלמות הצורה· ובשלמות האמצעי המחבר ביניהם והכל כלו שלם כבר מפועל שלם: ולא מנע מונע ממזג וכו'· לא יכלו להעיק לשלמות יציר כפיו את הדברים אשר מטבעם לשנות מזג הנולד והם אשר עלה זכרונם בשם הפילוסו' ס"א· אך עם אותם אוליך בפרטי שאעמידך על טעמו אחר תשלום הביאור לדב' החבר היוצאי' לקראתנו והנה דברו ז"ל כי שלא מנע מונע שלימותו של אדם הראשון לא ממזג ש"ז וכו'· כי שכבת זרע והדם חמר לאדם כמו שיבא סמוך לאתים' הספר בהקדמה השנית: ולא מהמזונות· אשר בבואו מרחם אמו יזון מהם· גם בעודנו עובר בבטן המלאה כמבואר סימן א'· גם לא מההנהגה אשר ינהיגוהו אביו ואמו ושאר קרוביו· על פי מדותיהם המתפשטות אליו מתוך ההרגל התמידי· ודרך המזונות וההנהגה אמנם היא לכלכל מינו של אדם בטרם תבוא שנת העמידה על עמד תומו בשלימות השכל וזה בשני הגדול· כנגד המזונות· והינקות כנגד ההנהגה אשר בנינו כנטיעים מגודלים בנעוריהם אל שלימות החיים· וכפי הרגלם מן העת ההיא יהיה מטבעם עוד כל ימי חייהם כמו שיתבאר אצלנו מאמר הכתוב כחצים ביד גבור כן בני הנעורים כי מאז נכונו לשלח אותם אל המטרה להשיג שלמות התכלית המכוון· אך לא פעלו עולה למנוע שלימותו של אדם: התחלפות האויר והמים והארץ· והם הג' יסודות אשר הוא יושב בקרבם· ונתן טעם לדבריו מפני מה לא יכלו להעיק לו המזונות והאויר והמים והארץ (כי אין ספק בבשרים אשר לא העיקוהו כי אין לו אב ואם גם בן ואח אין לו ביום הבראו) ואמר כי גם לא יכלו לו שאר המונעים שקדם זכרם: כי בטרם יגיעו שיירותיהם אצלו לשוך את דרכו בסירים בקוצים ובברקנים להעיק לשלמותו: יצרו כמגיע לתכלית ימי הבחרות השלם ביצירותיו· לענין שלמות

ובמדותיו והוא אשר קבל הנפש על תומה והשכל על תכ׳ מה שביכולת האנושי והכח האלקי אחר השכל רוצה לומר המעלה אשר בה ידבק באלקים וברוחניים וידע האמתות

מזג איבריו: ובמדותיו · בתכונות הנפשיות לענין השפע · והכוי׳ · והנפשיות שמשתנות גם הן אל המזג: והוא אשר קבל הנפש על תומה · ר״ל שכל כחותיה סודרו בערך שלם: והשכל על תכלית מה וכו׳ · שהיה שכלו על שלמות תעולתו כאלו התעסק זמן רב בהשגת כל חכמה עד מקום שידו מגעת: והכח האלקי אחר השכל וכו׳ · הוא הדבר אשר דברו בהקדמת סימן י״ב ז״ל וכבר הגיע הכח הדברי בקצת האנשים מהדבקו בשכל הכללי מה שירוממהו מהשתמש בהקשה והעיון ויסור מעליו הטורח בלמוד כנבוא׳ ותקרא בגילתו זאת קדושה ותקרא רוח הקדש · עכ״ל · עוד שם סימן י״ד והנה כבר נתפתית לדמיונות נפסדות ובקשת מה שלא יתן לב יוכיח עליו ולא הושם בטבע בשר השגתו בהקשה אבל הושם זה בטבע הבריאה בתנאים אשר הוברכוס יגיעו אותן הנפשות אשר יבחרו העולם בכללו ויראו אלקים ומלאכיו ויראה קצתם את קצתם וידע קצתם את קצתם כמו שנאמר גם אנכי ידעתי החטא ואנכי לא נדע זה וכמה זה אם לא שיבואהו בדרך הנבוא׳ עכ״ל · וכבר היה לו מקום לתלות כי שלא העיקו לשלמותו המזונות והאויר והמים והארץ מפני היותו בגן עדן מקום שוה מכל צד ופירותיו כדברי הרמב״ן נבלעים באיברים כמן ומקיימים את אוכליהם וכו׳ · אפס כי לא הוצרך לזה דקים ליה בדרבה ועדיפא מיניה · והוא כי נברא כמגיע לתכלית ימי הבחרות וכו׳ · ובכן לא נשאר מקום למעיקים לחכות שלימותו ממנו הואיל והיתה הגעתו אליו מעת הבראו: ועל מה שאמר כי נברא כמגיע לתכלית ימי הבחרות וכו׳ · הסכימו ז״ל באמרם בכלל · כל מעשה בראשית בקומתן נבראו בדעתן נבראו בצביונן נבראו · וביאר עליו המורה בשני פ״ל כי כל מה שנברא אמנם נברא על שלימות כמותו · ועל שלימות צורתו ובנאה שבמקריו והוא אמרו בצביונן נבראו מן צבי היא לכל הארצות · עכ״ב · ואמרו בב״ר פ׳ י״ד וייצר ה׳ אלקים את האדם עפר מן האדמה · רבי יהודה בר סימון אומ׳ עופר עולה על מליאתו נברא׳ א״ר אלעזר בר שמעון אף חוה על מליאתה נבראת · א״ר יוחנן אדם וחוה כבני עשרים שנה נבראו · ר׳ הונא אמר עפר זכר · אדמה נקבה · היוצר הזה מביא עפר זכר ואדמה נקבה כדי שיהיו כליו בריאים · עכ״ב · כוונת לתת טעם לכפל הלשון באמרו עפר מן האדמה · ולר׳ יהודה בר סימון עפר מלשון עופר האילים על כן אמר

שענין הכתוב לומ׳ כי עופר עולה והיא אדם הראשון על מליאתו כבוא בימי בחורותיו · והוסיף ר׳ אליעזר שגם חוה נבראת כמוהו מן יהיה עם לבבו לפרש עפר · כי הוא עופר המורה על זכר בלבד כי אמנם הנד הזה שבהם כי נבראים על מלוא קומתו כי את זה לעומת זה עשה אלקים · ורבי יוחנן בא להגביל זמן למלואתם ביום הבריאה · ואמר שהיו כבני עשרים שנה · עת מבחר ימיו של אדם · ככוי · וככח · ונכנס תומו בכל חלקיו · אולם ר׳ הונא לא ראה מדברי הכתוב ראיה על כלה · עם היותו אמתי מצד עצמו על פי המוסכם אצלנו בכל מעשה בראשית כי בקומתן נבראו וכו׳ כאמור · וראה ליישב הכפל באמרו כי עפר זכר · ואדמה נקבה וכו׳ · ואולי רמז באמרו עפר זכר · לשתי האיכיות הפועלות שבימידות · והם החום והקור · ובאמרו אדמה נקבה · רמז לשתים המתפעלות והם הלחות והיובש כמבואר בדבריו מספר אותות השמים בראשיתו · ואמר שכן דרך האומן לעשות · כי המלאכה תשתדל להדמות אל הטבע בכל פעולותיה כמוזכר ש״א · ועתה כי יהלוך הלכתי על ביאור דברי החבר · בסוף בספתי ג״כ למצא עוד טעם לחלוק הבריאה בין דבריו לדברי הפילוסוף כי אף עם היות שניהם לפי הבריאה סובבי בזה על קוטב אחד עצמו · כי הנה קרה החלוק מצד סדרן ששם על הקרובים קודמים אל המזונות באמרו ואשר קרוביו ואיכיות וכו׳ · והמזונות · וכאן אמר ולא מהמזונות וההכנה וכו׳ · שהרי הקרובים בכלל ההכנה כאשר דברנו · גם שם איחר המזונות והקדים הארץ למים באמ׳ ואיכיות מן האוירים והארצות והמזונות והמימו׳ · וכאן הקדים המזונו סמוך לשכבת זרע האב ודם האם · והקדים המים לארץ באמרו והתחלפות האויר והמים והארץ · וקרה גם כן החלוף מצד השמיטו בכאן זכרון כחות הגלגלים והמזלות וכו׳ · המוזכרים שמה · ואין מבוא ממנו לומ׳ שהשמיטם החבר כי יפנה לבו מלהאמין להם · שהרי מפיו דעת שי׳ עז״ש לשמש ולירח ולכוכבי׳ פעלים ע״ד החימום והקירור והרטבה והיובש והתלוי׳ בהם · ויזכרנו שם מקומות אחרים אשר על קיום הדעת הזאת · ועכ״ז לא ראתה לייחס כל זה אל ההזדמנ׳ והקרי · כי אמנם לא יתייחד כזה פועל חכם · אשר לשונו תמהר לדבר נחות בחכמה ודעת כמוזכר בפתיחתנו · ואולם בהיות בעל המאמר האחד זולת בעל השני היה אפשר לדחות הספק באמרנו כי לא יפלא דבר למשפט השתנו׳

לשון

מבלי למוד אבל במחשבה קלה וכבר נקרא אצלנו בן אלקי׳ וכל הדומי׳ לו מזרעו בני אלקי׳ והוליד בנים רבים ולא היה מהם ראוי להיות במקום אדם אלא הבל כי הוא היה דומה לו וכאשר הרגו קין אחיו מפני קנאתו בו על המעלה הזאת נתן לו תחתיו שת והיה דומה לאדם והיה סגולה ולב וזולתו כקליפ׳ וסגולת

לשון האחד מהם מלשון חברו · להיות כל איש שורר בדבורו להגיד לו סדר מיוחד אשר יבחר בו ויקריב אליו · אך גם זאת ראה ראיתי בטעם זה דברים לא מאשתים ולא נפלאים לכתבם · ואשר לבבו פונה מהם הרשות נתונ׳ לו להפר בריתו אתם · ובכל זאת לא ישא בשפתיו בתתו תפלה להפלג׳ הריבותינו · וזאת שתעודה לטעם החליף אשר זכרנו ויש בה כדי נתינת טעם · גם אם היה אח׳ בעצמו בעל שני המאמרי׳ הנזכרים כי עדיין היה מוכרח לשנות בשני המקומות לפי טבע הנושא בכל אחד מהם · וזה כי שם סי׳ א׳ היתה מגמת פניו להורות כי החילוף הנראה בנולדים הוא בלתי מכריח ההודאה בבורא פועל בחפץ · שהרי שנות רבו׳ מתחלפו׳ נמצאו לחלופם כמבואר שמה · ובכן שמר הפילוסוף את סדרו בספור שנות החליף הכל לפי רוב המעשה · על כן הקדים האב והאם · שהם תחלה למעשה ראשית הולד הנוצר כי דם האם וזרע האב הם המכינים את מזגו אל מול קבול הצורה כמוזכר שמה · ולהיות המדות נמשכות על הרוב אחר המזג אשר יכינו ההורים ואתם אחות כחלה בזה לשאר הקרובים מתוך הרגלם כמדוב׳ · על כן סמך אותם אל ההורים · ואחר כך זכר האוירים והארצות המאדרי׳ בכח לשנות המזגים · והנמשך מהם · הן מצד היותם פועלי׳ בגופו של ולד · הן מצד פעולתם במזונות ושמימות · ולפיכך שוקדמו · סוף דבר הקול נשמע על כחות הגלגלים וכו׳ · להורות כי כל אלה השנות הקרובות לא תוכלנה לפעול אם הרחוקות לא תשלחנה עזרם מקדש · אך במקום הזה אין הסדר השוא כאות שיו · כי אין הכונה כאן רק לשלול מעכייני של אדם כל שנה מונעת שלימותו · ולפיכך הקדי׳ תחלה מה שלא ישים שוא ותפל זכרון הדברים הנמשכים אחר כך · כי אמנם מלתא דאתיא בקל וחומר לא טרח וכתב לה · ובכן זכר תחלה כי בטלה אצל אדם מניעת ההורים על בלי המצאם כלל בבריאתו · ואחר כך זכר המזונות לפי שעדיין היה אפשר שיעיקוהו ויטרידוהו · ואח״כ ההנהגה כי עם היות שנעדרו ביצירתו ההורים אשר בהעדרם גם יתר הקרובים נעדרו מ״מ היה אפשר שתעיקהו ההנהגה שיורגל בה מטבעו · אחרי כן זכר הד׳ יסודות אשר היתה העקתם אליו אפשרית אף אם לא יעיקוהו המזונות ממה שכבר הודענו · כי כפלים לגבורת פעולתם אלו · ולא הוצרך כאן לטלטל סדר היסודות כמו שהוצרך שם סי׳ א׳ כי שם היה עסוק ובא להורות על רבוי שנות החלוף על כן הקדים האוירים והארצות שפעולתם נמשכת גם כן למזונות ולשמימות כמו שקדם והשמיט כאן זכרון הכחו׳ הגלגליות וכו׳ · כי לא הוצרך אליו מאחר שזכרנו בזה ובמה שקדם סי׳ א׳ · כי השנו׳ הרחוקו׳ בלעדי הקרובות לא תפעלנה · והנה אם הקרובות בבריאת אדם לא עשו מאומה כמו שקדם · גם הרחוקות רחקו ממנו ואין להם עסק בבריאתו כלל ועיקר · ולא מצא מקום לזכירתם קוד׳ זכרון השנות הקרובות כי הספור נמשך ובז׳ משלמות מעשה מעושה חכם יכול מחמר בחרו לצורה וכו׳: וכבר נקרא אצלנו בן אלקים וכו׳ · שים פניך אל אשר כתב הרמב״ן פ׳ בראשית על פסוק הנפילים היו בארץ וגו׳ · וז״ל · הנכון בעיני כי אדם ואשתו יקראו בני האלקי׳ · בעבור שהיו מעשה ידיו והוא אביהם אין להם אב זולתו ואדם הוליד בנים רבי׳ ככתוב ויולד בנים ובנות והיו האנשים האלה הנולדים ראשונים מאב ואם בשלמות גדולה מן הגובה והחוזק כי נולדו בדמות אביהם ככתוב בשת ויולד בדמותו כצלמו ויתכן שהיו כל בני הקדמוני׳ אדם שת אנוש נקראים בני האלקים כי היו ג׳ האנשים האלה בדמות אלקי׳ וכו׳ ע״כ · ואיננו רחוק שיתבאר מאמ׳ הכתו׳ (דניאל ג׳) ורויה די רביעאה דמי לבר אלקין · על אדם הראשון יציר כפיו של הקב״ה אשר נופר על יופי תארו (פ׳ חזקת הבתים) דשופריה דאדם הראשון מעין דשכינה: שת והיה דומה לאדם וכו׳ · כמאמר הכתוב ויולד בדמותו כצלמו ויקרא את שמו שת · ושמו מורה עליו כי ממנו הושתת · וכבר ביאר המורה בראשון פי״ז כי כל מי שקדמו לאדם בנים טרם הולידו את שת לא הגיעם אליהם הצורה האנושי׳ באמת אשר הוא צלם אדם ודמותו הנאמר עליו בצלם אלקי׳ ובדמותו · אמנם שת כאשר למדהו והבינהו ונמצא שלם השלימות האנושי׳ אמר בו ויולד בדמותו כצלמו · ע״כ: אנוש · כבר ביארנו סי׳ מ״ז · כי לא נוכל להוכיח מזה התנגדות דעתו של חבר לדעת חז״ל ברשעת אנוש המוחזק אצלם לעובד ע״ז כמוזכר שמה · כי הן לו יהי דעתו מסכים לדעתם עדיין שם הסגולה קיים בעבורינו מצד מה שהיה בשרש תולדתו שיוליד סגולה כמו שיבא בספורו של תרח כי

ראה

שת אנוש וכן הגיע הענין עד נח ביחידי׳ היו כלם דומים לאדם ונקראים בני אלקים שלמים (בבריאתם ובמדתם) כ״א בבריאותם ובמדותם ובאריכו׳ הימי׳ ובחכמות וביכולת ובימיה׳ אנו מונים מאדם ועד נח וכן מנח ועד אברהם ואפשר שהיה מהם מי שלא דבק בו הענין האלקי כתרח אבל אברהם בנו היה תלמיד לאבי אביו עבר ועוד שהשיג נח בעצמו והיה הענין האלקי דבק בהם מאבות אבותם אל בני בנים ואברהם היה סגולת עבר ותלמידו ועל כן נקרא עברי ועבר היה סגולת שב ושם היה

יראה להזכיר זה אצלו להיות בו עניינו מפורסם יותר׃ אמנם על דבר אבות התלוי במחלוקת׳ ואולי גם מדרשי חז״ל חלוקי׳ עליו כמו שזכרנו שם סתם הדברי׳ כי לא רצה להכנים עצמו בין סלע המחלוקות ושמר פיו ולשונו לבלתי הכריע׃ וכן הגיע הענין עד נח ביחידים וכו׳׃ מדבריו ניכר שדעתו נוטה לדעת המורה שלא היה אורך השנים זולתי ביחידים הנזכרים בכתוב׃ אבל שאר בני אדם בדורות ההם היו שני חייהם כשנים הטבעיים המורגלות׃ ועל זה כתב הרמב״ן שאין דעתו נוחה הימנו מן הטעמי׳ אשר זכר שם׃ ונראה גם כן דעת החבר שטע׳ אריכות ימיהם ותקפם של אלו׳ היה בעבור חכמתם בהנהגת עצמם׃ וזה יראה ממה שהכנים חכמות בין אריכות הימים והיכולת׃ והראוי היה לסמוך יכולת לאריכות הימי׳ כי שניהם לחלק הגשמי׳ יחשבו׃ אלא ששם חכמות באמצעיתם להורות כי על ידי החכמה בהנהגה האריכו ימים׃ והוסיפו אומץ כי אמנם החכמה תעוז לחכם והחכמה תחיה את בעליה׃ ונוסף גם הוא כי בהיותם הלב והסגולה כח מזגם אמיץ הנה׃ כי זכות מזג אבותם מסייעתן׃ טרם ישתנה ענייניהם בפלגה ובמבול׃ ובכן יסורו ממנו השגות הרמב״ן אשר עשה כנגד המור׳ כמו׳ב למעלה׃ ונקראי׳ בני אלקים וכו׳׃ יש בזה כדי נתינת טעם לקריאתם בשם בני אלקי׳ מפני היותם שלמים בבריאתם׃ ר״ל במזגם ובכחות גופיות ונפש׃ ובמדתם׃ להיותם נפילים שאימתם נופלת על רואיהם׃ באמרו הנפילים היו בארץ בימים ההם שהם בני האלקים שקדם זכרם׃ ובכ״א כתוב שלמים בבריאות׳ ובמדות׳ והדברי׳ קרובי׳ לאמרו למעלה השלם ביצירותיו ובמדותיו׃ ובאריכות הימים׃ כנראה מענייניהם סוף פ׳ בראשית׃ ובחכמות׃ כמו שזכר המורה בשם וכן ראוי שיאמן כי בכל דור ודור הושב לב אבות על בנים להשכי׳ להשכיל׃ ובפירוש העיד הכתוב ויתהלך חנוך את האלקי׳׃ והלא הדברים קל וחומר אם בני קין אשר היו בערך אלו רמי הקומה׃ גדועים וגרועים במעלות ובחשיבות׃ הזכיר מהם הכתוב יבל אבי יושב אהל ומקנה ויובל אבי כל תופש כנור ועוגב ותובל קין לוטש כל חורש נחשת וברזל׃ וחכמתם בזה התחילו אותה מאדם הראשון עם היותה מיוחסת להם להתחזקם בכל תוקף איש איש במלאכתו אשר המה עושים׃ וכמו שכתבו חז״ל באמרם (ב״ר פ׳ כ״ד) כל האומניות אדם הראשון למדם מאי טעמיה וחרשים המה מאדם) ישעיה מ״ד) ואדם הראשון׃ ע״כ׃ כל שכן שהיתה בבני שת החשובים חכמה רבה עצומה ומופלגת׃ וביכולת כחם שהיה הגבורים אשר מעולם אנשי השם׃ ושכר יכולת אחר החכמה עם היותו ראוי לפי הנראה להסמך אצל אמרו שלמים בבריאתם להיות היכולת מן הכחות הגופיות׃ והיה טעמו ממה שזכרנו כי החכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים אשר היו בעיר׃ ועל דרך כי בתחבולות תעשה לך מלחמה׃ וכאמרו עצה וגבורה למלחמה׃ ובימיהם אנו מונים׃ לא בשאר הבנים שבא עליהם ויולד בנים ובנות׃ כי הם הקליפות׃ ומנין השנים ראוי להמשך באנשי הלב והסגולה׃ ועוד שהשיג נח׃ כי היה אברהם אבינו בן נ״ח כאשר מת נח כדבר הראב״ע פ׳ נח׃ דבק בהם וכו׳׃ ר״ל שזו מדה דבקה שום בכלם להיות ענין הסגולה מדלג ומקפץ בהם לפרקים מאבות אבות אל בני בנים׃ ועל כן נקרא עברי׃ כי קרוב הוא להיות זה שמו הייחסיי נגזר מעבר מוריש הסגולה כי בזה נתייחד מזולתו אין לזרים אתו׃ ולא מעבר הנהר כי רבים אשר אתו ראויים כמוהו להתייחס אליו׃ והראב״ע פ׳ משפטים על כי תקנה עבד עברי׃ הורה על פי דרכו כי היותו נקרא אברם העברי בעבו׳ שבא מעבר הנהר יש בו גמגום מפני שהיה ראוי להיות עברי נהרי׃ וכבר קדם דברו פ׳ שמות אבל בילדכן את העבריות כי כל שהוא ממשפחת עבר ועל אמונתו יקרא עברי וכו׳׃ ונשנה דברו על זה פ׳ משפטים אצל אמרו לעם נכרי וגו׳׃ והחכם ספורנו גם הוא ביאר ויגד לאברם העברי שהיה מחזיק בדעות עבר כמוהו׃ ועבר היה סגולת שם וכו׳׃ פניו אחורנית לשוב על ביאור מה שהוכח ראשונה מהמשך הסגולה מנח עד אברה׳׃ כי כאשר הקשה על עצמו מענין תרח המפסיק לפי הנרא׳ שלשלת הסגולה׃ ובא בכלל תשובתו התיחס׳ אברהם אל עבר׃ חזר להעמיד הדבר על שרשו להורות בבירור כי אברהם יורש עבר הסגולה מסגולה לסגולה

סגולת נח מפני שהוא יורש האיקלימי׳ השוים אשר אמצעיתם וחמדתם ארץ כנען אדמת הנבואה ויצא יפת אל צפון וחם אל דרום וסגולת אברהם מבניו יצחק והרחיק כל בניו מהארץ הזאת המסוגל׳ כדי שתהיה מיוחדת ליצחק וסגולת יצחק יעקב ונדחה עשו אחיו מפני שזכה יעקב בארץ ההיא ובני יעקב כלם סגולה היו כלם ראויים לענין האלקי והיה להם המקום ההוא המיוחד בענין האלקי וזה היה תחלת חול הענין האלקי על קהל אחרי אשר לא היה נמצא כי אם ביחידים וישמרם האלקים ויפרם וירבם ויגדלם במצרי׳ כאשר יגדל האילן אשר שרשיו טוב עד שהוצי׳ פרי שלם דומה לפרי הראשון אשר נוטע ממנו רוצה לומר אברהם יצחק ויעקב ויוסף ואחיו והיה מן הפרי משה ואהרן ומרים וכמו בצלאל ואהליאב וכמו ראשי המטות ושבעים הזקנים אשר היו ראויים לנבואה מתמדרת וכיהושע בן נון וכלב בן יפונה וחור בנה של מרים וזולתם רבים ואז היו ראויים להראות האור עליהם וההשגחה ההיא הרבונית כא׳ האלקית הרבונית ואם היו ביניהם ממרים היו

עד עלותו לסגולת נח: מפני שהוא יורש האיקלימים השוים· אשר לא כדעת הרמב״ן שכתב על פסוק ומלכי צדק מלך שלם כי גבול הכנעני מצידון יכליל כל ארץ ישראל· וגבול בני שם מזרח ממשא רחוק מארץ ישרא׳· ומתמרמר בששגתו על רש״י במה שכתב והכנעני אז בארץ שהיה הולך וכובש את ארץ ישראל מזרעו של שם וקנו של אברה׳ שבחלקו של שם נפלה כשחלק נח לבניו את הארץ שנא׳ ומלכי צדק מלך שלם· ע״כ· כי לפי דעת הרמב״ן אין משם ראיה על זה אף על דעת רז״ל שמלכי צדק הוא שם בן נח כי קרוב אליני הדבר לאמר שהלך מארצו לירושל׳ לעבוד שם את ה׳ והיה לשם לכהן לאל עליון בשביל היותו אבי׳ הכנבדי׳ והרמב״ן עודנו עומ׳ בסברתו שמגבו׳ הכנעני היתה ירושלם· אולם אחרי כן הלוך ילך ונושא משך ששגתו על רש״י באמרו אבל אם חלק נח לבניו הארצות וכתן לשם א״י הרי זה כמחלק בניו על פיו ויטבו בם בני כנען עד אשר יבחיל אותה ה׳ לזרע אוהבו· ע״כ· ובוכתו בזה שע״כ לא יצדק מה שכתב רש״י שהכנעני היה הולך וכובש את א״י מזרעו של שם אף אם נודה כי בהנחל נח הארצות לבניו נתן ארץ ישראל לשם· שהרי גם לזאת נטית לבנו לאמר שהושיב בה בני כנען עד שזמן אשר יכשר בעיני האלקים· והנה בדברי הרמב״ן האחרונים מקום הונח לנו להעמיד דעת החבר על תלה· כי אמנם בטענות הרמב״ן על רש״י לא לנו אשם לא לנו: השוים· בשווי ארבעת האיכיו׳· ויצא יפת אל צפון· כמו שקדם בי״סנ׳· כלם סגולה· כאמרם ז״ל שהיתה מטתו שלמה: ויפרם וירבם ויגדלם וכו׳· עד מאמר הכתוב ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו וגו׳· כי פרו וישרצו בזכרים אבל בזכירה אחת ממש שסופר היותם פרים בשרצי׳ ילדות ששה בכרס אחד· והיה פריים לברכה על

כן הוסיף וירבם כנגד וירבו וזרעם היה נכון לפניהם בעונם גדולת השלמי׳ ורבוים שהיו להם במדרגת הפרי המוטב׳ כסמוך על כן הוסיף ויגדלם שהוא כנגד ויעצמו: אשר היו ראויים לנבואה מתמדרת ככתוב פ׳ בהעלותך ויהי בנוח עליהם הרוח ויתנבאו ולא יספו· כי אין ביאורו אבלו כדעת ספרי שלא נתנבאו אלא אותו היום בלבד וכפש המורה דבקה בם בפתיחתו לאמר ומהם מי שיברק לו פעם אחת בלילה כלו· והיא מדרגת מי שנאמ׳ בהם ויתנבאו ולא יספו· ע״כ· רק כאונקלוס שתרגם ולא פסקן· וכן דעת רש״י שהנבואה לא פסקה מהם: וחור בנה של מרים· כתאחר זכרונו אבל כלב לפי שמרים אמו אשתו של כלב היתה כאמרם ז״ל (סוטה פ״א) חור ממרים קא אתי׳ דכתי׳ ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור וכו׳: וההשגחה ההיא הרבונית· אמר רבונית להבדיל בין הקד׳ ובין קדש הקדשים· בין ההשגחה הכוללת אשר בה ישגיח הא׳ ית׳ על העולם כלו ובין הפרטית המיוחדת שעליה בקש משה ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה· וכן יורה לשונו הסמוך באמרו ואם היו ביניהם ממרים היו נגעלים כי אמנם היה זה מורה על פרטיות ההשגחה שביניהם כאמרו בשני סימן נ״ח העדה עצווה שעובשה ונופלה לעתה בתוכה רוצה לומר השכינה הלא תראה מה שאמר יהושע לא תוכלו לעבוד את ה׳ כי אלקים קדושים הוא וכו׳· עד אמרו ומה שהיה מעונש מרים בצרעת ועונש נדב ואביהוא וכו׳· ע״כ· ולפי הנראה שכתוב בו ההשגח׳ האלקית הרבונית הנזכרת מבוארת על ההשגחה הזאת המיוחדת הנמשכת מרבונו ית׳ לכל זמן ועת לכל חפץ לא כההשגחה הטבעית המסודרת תמיד על אופן אחד בלתי משתנה: אך הם בלי ספק הסגולה· אמר זה כנגד

במפקפק

נגעלים אך הם בלי ספק סגולה כאשר הם בתולדתם וטבעם מן הסגולה ויולידו מי שיהיה סגולה ונזהרים באב הממרה בעבור מה שיתערב בו מן הסגולה אשר תראה בבנו או בבן בנו כפי מה שתזדכך הטפה כמו שאמרנו בתרח וזולתו ממי שלא נדבק בו הענין האלקי אך בשורש תולדתו שיוליד סגולה מה שלא היה כן בתולדת כל הנולד מחם ויפת ונראה כזה בענין הטבעי כי כמה יש מבני האדם שאינו דומה לאב כלל אך הוא דומה לאבי אביו ואין ספק כי הטבע ההוא והדמיון ההוא היה צפון באב ואף על פי שלא נראה להרגשה כאשר היה צפון טבע עבר בבניו עד שנראה בארהם:

צו אמר הכוזרי זאת באמת היא הגדולה הנמשכת מאדם ואדם היה הגדול שבבריות הארץ ונתחייבה לכם הגדולה על כל הנמצאים בארץ אבל איה הגדולה הזאת מן החטאת הזאת:

צז אמר החבר כי האומות כלם בזמן ההוא היו עובדי צורות

שמפקפק שיאמר אם כן שהיו ביניהם ממרים ראויים לניצול לא ירחק ממנו מקום לתלות בו עבודתם לעגל מבלתי האלקים כדבר הכוזרי סי' נ"ב · כי כעת יאמר ליעקב שאין זה מחייב עזבו את שקיו כי אך טוב לישראל במעלת הסגולה ומוקמה בזה עומדת לעד : כאשר הם בתולדתם · שנולדו מן הסגולה : וטבעם · שגם הוא יסודתו בהררי הסגול' · וזה על שני מינים · אם סגולת עצמם · ואם סגולת שהולידו אותם · וזה ויולידו מי שיהיה סגולה : ונזהרים באב הממרה וכו' וזה בין בדיני שמים ובין בדיני אדם · אם בדיני שמים · אז"ל בזוהר תולדו אבל ויהי רעב בארץ · קב"ה אוריך רוגזיה עם רשיעיא בגין ליפוק מנהון נופא טבא בעלמא · כמה דאפיק אברהם מתרח דאיהו נופא טבא ושרשא וחולקא טבא לעלמא · עכ"ל · ואם בדיני אדם כבר אז"ל פ' יש נוחלין שאין מעבירין נחלה אפי' מברא בישא לברא טבא · דלא ידעינן הי זרעא נפיק מיניה · והוא טעם מאמ' ישעיה לחזקיהו בחליו כמו שזכרו חז"ל פ"ק דברכות כי מת אתה בעה"ז ולא תחיה לעולם הבא א"ל ולמאי כולי האי א"ל משום דלא עסקת בפריה ורביה א"ל והא אמרו לי דנפקי מנאי בני דלא מעלו א"ל את בהדי כבשי דרחמנא למה לך איבעי לך למעבד ומאי דניחא קמי קב"ה לעביד וכו' · עכ"ל וכתב על זה הרי"א מלכים ב' סי' כ' הנה עשה הקב"ה כל זה לפי שעומקו מחשבותיו והוא קורא הדורות מראש וראה בחכמתו העליונה שאעפ"י שיהיה מנשה רשע כנחש שרף ועקרב ואמון בנו כמוהו הנה יצא ממנו יאשיהו שכמוהו לא היה לפניו מלך ישר בעיני ה' והלך בכל דרך דוד אביו וזה היה הפרי טוב שיוצא מהענפים הרעים ההם · עכ"ל : וזולתו וכו' : אפשר שרמז בזה לאדום · ולא זכרו בפירוש להיות שבניו מוטל בספק כמו שזכרנו :

סימן צו אמר הכוזרי זאת באמת וכו' · לא הבין הכוזרי עד הנה להיכן הדברים מגיעים בכל מה שהכניע החבר מפרסת גדולת אומתו המסוג' מלב האדם וסגולתו · על כן אמר לא ידעתי מי זאת עולה ממדבר כאות · מי מקוטרת מר ולבונה מכל אבקת רוכל · שקיל טיבותא ושדי אחורא · שסרי כפלה משמים ארץ · ומה זאת מעלה כשאדם אחר עון הכפירה בשקוי' והן הן הדברי' שזכר סי' נ"ד · כי אמנם בכל מה שהאריך החבר למעלתו עד הנה · אין אומר ואין דברי' להתכללות עמו על בלי נשמע קולם אבל המלך :

סימן צז אמר החבר כי האומות וכו' · כלל כוונתו בהתכללות עמו אשר עשו את העגל · על זה הקוטב סובב הולך · שלא היה כוונתו אלא רק להיות כבוד אלקים בצורת גויה · ר"ל שיוריד על הכרובים השכינה המורגשת רוחניות קרוב מאתו ית' · לא משום כוכב ומזל כבראש מדעת אבן עזרא פרשת כי תשא · רק כענין שורדת השכינה בבית המקדש באופן שיתכן להם להגדיל ולהאדיר כוונתם לשמים על ידי המורגש האלקי ההוא · וזה להם תמורת מה שהיו מצפים על ידי משה לוחות וארון עם כרובים שיחול בם הענין האלקי ויקבילוהו עד תעלה בו כוונת תפלתם למרום שמים וישכנו לעומתו בספור מפלאות תמים דעים · והיה הוא ותמורתו יהיה קדש לפי כונה זו · ואין בחטאם כד עבודה זרה כי אם עבירה שעברו במצוה פרטית על דעת קונם לעשות פסל מדעת עצמם הפך מאמרו לא תעשה לך פסל וגו' · כי אמנם אין אנו יכולים להגיע אל הענין האלקי כי אם במעשים מצווים מאת האלקים כדבר החבר בשלישי סימן כ"ג · ואין אנחנו רשאים לעשות פעולות דומות לאלקיות כי לא תכלכלנה ולא

ואלו היו הפילוסופי' מביאים מופת על היחוד ועל האלקות לא היו עומדים מבלי צורה שמכונים אליה ואומרים להמונם כי הצורה הזאת ידבק בו ענין אלקי וכי היא מיוחדת בדבר מופלא נכרי ומהם מי שמיחס זה אל האלקים כאשר אנחנו עושים היום במקומות המכובדות אצלנו עד שאנו מתברכים בהם ובעפרם ואבניהם · ומהם מי שמיחס אות אל

ממה שנכבוד את ה' אם לא יורנו מדרכיו ללכת באורחותיו · ותחלה הורה כי מקום מכשולם של ישראל היה ממנהגם של אומות · כי הנה עם בני ישראל ישיגום החלאים מהתדמותם בזולתם כמו שיבא בשני סימן מ"ד : ואילו היו וכו' · ר"ל עם היות הפילוסופים מביאים מופת על היחוד אשר לא יתכן עמו גשמות כלל : ועל האלקות · ר"ל שהותו יתברך הוא השכל והמשכיל והמושכל שראוי לרוממו כמאמר הפילוסוף סימן א' לא היו הפילוסופים ההם והאיצטגנינים ובעלי הטלוסמאות : עומדים מבלי צורה וכו' · עם היות הצורה ההיא גשמית · רק היו אומרים להמונם כי הצורה הזאת ידבק בה ענין אלקי שופע עליה · לא שהצורה ההיא תצייר אצלם פנים האלוק : וכי היא מיוחדת בדבר מופלא נכרי דוגמת זה הלשון כתב המורה בראשון סוף פ' א' בענין האדם · וז"ל · וכאשר יוחד האדם בענין שהוא זר בו מאד מה שאין כן בדבר מן הנמצאות תחת גלגל הירח והוא ההשגה השכלית אשר לא ישתמש בה חוש ולא מעשה גוף ולא יד ולא רגל דמה אותה בהשגת הבורא וכו' · ע"כ · אף כאן כאשר שהצורה זו מתיחדת מבין כל שאר הצורות בדבר מופלא נכרי וזר עד מאד כוונה לו שהיא מראה דמות הכבוד · או שתראה בה תנועה וכיוצא מהדברים המפליאים בני אדם בענין זר מאד : שמייחס זה אל האלקים · לא אל רוחניות הכוכבי' · רק אל ענין אלקי שופע ממנו ומתיחס אליו · כי אין סוף מגמתם בצורה ההיא לעבודת שום נברא בלתי לה' לבדו אשר ממנו לפי דעתם תוצאות הרוחניות ההוא ולכבוד שמו באמונותם יקר יתנו : במקומות המכובדות וכו' · אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות אשר בהם משתחוים וכורעים לפני ה' המשכן שמו שם לפי דעתנו · וכמעט נטיתי לבי להאמין שאמר זה על המקומות המקודשים בארץ ישראל שאנו מתברכי' בהם בלכתנו שמה · והיתה נוטה זו מסתייעת ממה שסמך לזה עד שאנו מתברכי' בהם ובעפרם ובאבניה' · כל עומת שבאו דבריו אלה מסכימים ושוים עם אמרם ז"ל פרק בתרא דכתובות על חביבות ארץ ישראל · רבי חייא בר גמדא מגנדר בעפרא שנאמר כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו · ושים מקביל פנים לנה

מה שזכר בחמישי סימן כ"ז על ביאור הכתוב ההוא וז"ל · ר"ל כי ירושלם אמנם תבנה כשיכספו בני ישראל לה תכלית הכוסף עד שיחוננו אבניה ועפרה · ע"כ · אף רוחי בקרבי היה הולך ומחשב לתקן כשחתנו עד שאנו מתברכים בחלוף בי"ת בכ"ף למען היות למלה זו הוראת מתגלגלים כמלת מגנדר מתרגם ונגללו את האבן ומגנדרים ית אבנא · לולי ראיתי שמלה שדבר במקומות המכובדים נלכד לא בארץ ישראל בכללה כאשר היה מן הראוי לו כשבא פני כוונתו אל המאמר ההוא ועוד כי באמרו אחר כך מפני מה שאנחנו נוהגים בו היום מעשות בתים ובחירתנו אותם ונדלכי להם והתברכנו בהם · להורות כתן בלבנו כי בכלל המקומות המכובדים וכו' כל בתי כנסיות במשמע בכל מקום שהן · אפילו חוצה לארץ · על כן נטו אמות הספים ויעמדו מרחוק מן הביאור הזה ויאפטו שפוט כי הכוונה לכלל בתי מקדש מפני שאנו מתברכים בהם לסייענו מאמינים שהברכה מצויה באמונותם · ואנחנו נזהרים בקדושת עפרם ואבניהם · כל זמן אשר נקרא שמם עליהם ונכר ניאר עליהם החכם ספורנו סוף פ' בהר סיני מאמר הכתוב ומקדשי תיראו באמרו שהם המקומות המקודשים בגלות · והם בתי כנסיות ובתי מדרשות אף על פי שחרב בית המקדש כאמרו ואהי להם למקדש מעט · וז"ל (מגלה פרק בני העיר) אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות ע"כ · ועל קדושה זו אמרו ז"ל (פרק בני העיר) בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהן קלות ראש וכו' ומכבדים אותן ומרביצין אותן · ועליהם כתב הרמב"ם בהלכות תפלה פ' י"א בתי כנסיות ובתי מדרשות נוהגין בהן כבוד ומכבדין אותן ומרביצין אותן וכו' : ע"כ · וגם פרק בני העיר שנינו אמר יהודה בית הכנסת שחרב אין מספידין בתוכו ואין מפשילין בתוכו חבלים וכו' שנא' והשמותי את מקדשכם · קדושתן אף כשהן שוממין · והלא היא כתובה על ספר ספר הרמב"ם שם בהלכות תפלה פרק י"א באמרו בתי כנסיות ובתי מדרשות שחרבו בקדושתן הן עומדות וכו' : ע"כ · אלא שאפשר לפרש לשונו הראשון על כללות הארץ הקדושה שעם היותה היום שממה ונשמה עדין היא בקדושתה עומדת · ולא נכעה ה' מכבוד

ואנחנו

רוחניות כוכב מן הכוכבי׳ או חיל מן החיילים
או מערכת מזל וזולת זה ולא היו מסכימים
ההמון על תורה אחת אלא בצורה מורגשת
שמכונים אליה והיו בני ישראל מצפים למה
שיעד אותם משה שיוריד להם ענין מאת ה׳
שיראו אותו ויקבילוהו כאשר היו מקבלים
עמוד הענן ועמוד האש בצאתם ממצרי׳ אשר
היו מביטים אליו ומקבילים ומגדלים אותו
ומשתחוים נכחו לאלקים וכן היו מקבילי׳ עמוד
הענן אשר היה יורד על משה בדבר אתו
האלקים והיו עומדים בני ישראל ומשתחוים
כ״א משתחוים נכחו לאלקים וכאשר שמעו העם
דברי עשרת הדברים ועלה משה אל ההר
להוריד להם הלוחות כתובים ולעשות להם
ארון להיות להם דבר נראה שיכונו נגדו שבו
יהיה הברית לאלקים והבריאה הרוחנית כ״א
הרוחנית רוצה לומר הלוחות זולת מה שדבק
בארון מהענן והכבוד ומה שנראה בעבורו
מהמופתים ונשארו העם מצפים לרדת משה

ואנחנו היום נוקיר מאד המקומות ההם המכובדות אשר לכו עד שאנו נתברכים או מתברכים בהם · על דרך רבי חייא בר גמדא שהוזכר למעלה · וזה בהיותנו מאמינים כי עדין לדמויי מזה ובנוני אור הענין האלקי יפיכו אורם עליהם מכונה השכינה הנסתרת אשר יזכיר בחמישי סי׳ כ״ג · ויהיה ענין הדמיון כי בעלי הצורות הנזכרות יאמינו שידבק בהן הענין האלקי וכו׳ כאשר אנחנו מאמינים שסביבתו שורה בארץ ישראל על העצים ועל האבנים · ונתפרש לשון אחרון באמרו מפני מה שאנחנו נוהגים בו היום מעשות בתים וכו׳ · על בתי כנסיות הנעשים בכל מקום כאמור :

ומהם מי שמייחס אותו אל הרוחניות וכו׳ · כבר קדם דברנו על זה סי׳ ע״ט :

כוכב מן הכוכבים · מז׳ כוכבי לכת : או חיל וכו׳ · מהשמים ושם צורות הגלגל השמיני שזכרנו סי׳ א׳ : או מערכת מזל מי״ב מזלות שבאזור · ובסדר הזכרת׳ הולך ומוסיף כי זכר תחלה כוכב פרטי מז׳ כוכבי לכת · ואח״כ קבוץ ככבי׳ נחיילי׳ כצבאות · ואח״כ מערכת המזלו׳ אשר חיילים יגברו תחת האזור · וכח קבוצם שם גדול מאד מאשר הונח לו : אלא בצורה מורגשת שמכונים אליה [illegible]ו׳ כי כונת האדם תתגבר מאד עד להפליא באמונתו [illegible]ר מורגש · כדבר החבר עצמו ברביעי סוף סי׳ נ׳ והשלים ביאורו סי׳ ה׳ באמרו ואל תאמין למתחכם שיאמר כי מחשבתו מתגבר על סדר עד שינית של כל הענינים הצריכי׳ באלקות בשכלו בלבד מבלתי שיסמוך על מורגש וכו׳ שלא תראה שאינך יכול לכלול כל ענייני תפלתך במחשב׳ לבדה בלתי קריאה · ולא תוכל לספור עד מאה דרך משל במחשבה לבדה בלא דבור וכו׳ ע״כ מדבריו ועוד שם נוספות מתיחסו׳ מאד של הכונה הזאת:

כאשר היו מקבילים עמוד הענן ועמוד האש וכו׳ · תן עיניך ביופי מאמרו ברביעי סי׳ ג׳ אבל ביאור שם אל״ף למ״ד · כי הספור ההוא מתיחס מאד של הכונה הוא לחז׳

נכונה בשלמו׳ מחזה של מחזה באספקלריא מכופכת · כי אז תבין כונת החבר בהקבלת הענינים הללו והארון והבלוה לזה מאשר יזכיר בסמוך וזכור אזכרם עוד במה שיבא : אשר היו מביטים אליו וכו׳ · אין זכרון לזה בכתוב בעמוד אש וענן · אמנם ילמד סתום מן המפורש · שכן כתוב בעמוד ענן אשר פתח אהל משה והיה כבוא משה האהלה ירד עמוד הענן ועמד פתח האהל ודבר עם משה וראו׳ כל העם והשתחוו איש פתח אהלו והמבדיל בין עמוד לעמוד לומר שלא היתה השתחויתם כנגד העמודים ההולכים לפניהם בצאתם ממצרים · באמרו וה׳ הולך לפניה׳ יומם בעמו׳ ענן וגו׳ · רק כנגד עמודו של משה הנז׳ למעל׳ הנה הוא לדעתי חוטף מיושר הסברא אך למחנו׳ כי למה יבדילו בין קדש לקדש׳ והנה אמרו וכן היו מקבילים עמוד הענן וכו׳ כאלו אמר דע לך שכן היתה הקבלתם והשתחוית׳ נכח העמודים הנז׳ · שהרי מצינו דוגמתו בעמוד הענן אשר ירד אל פתח אהל משה · ואם כן יגיד עליו רעו המפורש על הנעלם :

להוריד להם הלוחות כתובים ולעשות להם ארון להיות להם וכו׳ · גם הראב״ע (פ׳ תשא) דמה ענין בקשת העגל · אל ענין הארון (עם היות דרך אורחותיו מתחלף ממעגלות החב׳ כמו שזכרתי) באמרו ומלת אלקי׳ כבוד שוכן בצורת גוף · והנה אמרו אשר ילכו לפנינו · ואם תשים לבך אל המסע הראשון אז תבין זה · והנה לכבוד השם וכו׳ ע״כ · רמז למאמ׳ הכתוב פ׳ בהעלותך ויסעו מהר ה׳ דרך שלשת ימים וארון ברית ה׳ נוסע לפניהם דרך ג׳ ימים לתור להם מנוחה · ובכן לפי דעתו היתה כונתם בעגל להיותו להם מורה דרך מעגל ישר מפלס · כאשר היה בנסוע הארון : ובאמרם אשר ילכו לפנינו וגו׳ : הברית לאלקים והבריאה הרוחנית וכו׳ · הברית לאלקי׳ היא כרית התורה בכללה אשר כרת ה׳ עם בני ישראל · והבריאה הרוחנית · ר״ל הלוחות

שהיתה בריאתם יש מאין · כמו שזכר סי' פ"ט · ואמר רבונית · להורות שאין זו בריאה על דרך הטבעית כמובנה אצל הפילוסוף סי' א' · והנה הלוחות והתורה מונחי' בארון והוא מה שביאר בשני סימן כ"ח באמרו ושם עטרת הדברי' ותולדותיה' והיא התורה מגדו כמה שאמר ושמת אותו מצד ארון ברית ה' · ע"כ · ושם יתבאר כי הכתוב במלכים סי' ח' אין בארון רק שני לוחות

אלא שהכנים שם השכינה ישראל בהורדה כמבואר מדבריו אשר הבנתים לפניך בסי' נ"ג · או שהיה ביכלתם ללבוש ולפשוט התכשיט הקדוש ההוא לכל אות כפשט · ומציאות זה אצל המפרשים הוא על אחד מב' פנים · הא' מהם שהיו תפילין של יד ושל ראש אשר נצטוו עליה' בפ' קדש לי כל בכור · כי שם נאמר והיו לאות על ידכה וגו' · והוא דעת בעל העקידה · הב' שהיה עדי

והם על עיניהם לא שנו תארם ועדים ובגדיהם אשר עמדו בהם יום מעמ' הר סיני אך נשארו בתכונתם נמרתינים למשה כא לעתם

האבנים אשר הניח שם משה בחרב אשר כרת ה' עם בני ישראל בצאתם ממצרים · ביאורו לדע' החבר על דרך ביאורו אצל הרי"א בחסרון וא"ו · כאלו אמר ואשר כרת וכו' · וירמוז ש' התורה והמצות אשר כרת עליהם בריתי כמו שיתבאר בשער מקומו · והנה ש' הכתו' ההוא יתייחס אמרו שבו היה הברית לאלקי' והבריאה הרבונית וכו' :

והם על עיניהם וכו' · ר"ל שהיו על טוב מכנס שהם כפשם בחיים והיו כנוכי' וראויים להראות עליהם האור וההשגחה ההיא הרבונית להיות מעלת הסגולה קיימת בהם כמוזכר למעלה סי' נ"ה · כי כלו משקה את הכונה הזאת להודיע כי בבחינת שלימותם אין לחשוב בכפירה זו יציאה רבה מכלל הדת כמחשבת המלך סי' נ"ב : ומה שנראה כעבורו מהמופתים · כאמרו ברביעי סי' נ' וכן רומזים אל ארון הברית ואומרים. עליו אדון כל הארץ בעבור הראות הפלאות בהמצאו והעדרם בלעדיו וכו' ע"כ : לא שנו תארם ועדיים ובגדיהם וכו' · למען כדעה נרדפה לדעת את כונת החבר במהות העדי אשר נתקשטו בו ישראל יום מתן התורה · דרך החלוקה כלך לא כטה ימין ושמאל · הנה לא ימלט אם שהיה העדי הוה תכשיט הדיוט לתפארת · כנזמים והטבעו' וכיוצא' והוא דעת הראב"ע · או שהיה תכשיט של קדש · וזה יתחלק גם הוא · אם שהיה עדי רוחני עטרת תפארת מיד ה' שזכו אליה על קבלת התורה והוא כניף מלוכה בכף שקיה לא יסור מהם בבחירתם כי אם על פי דברו' והוא הנראה על דעת רש"י שהיו כתרי' נתנו להם בחורב כשאמרו נעשה ונשמע · שהוא ענינו מאמר ר' סימאי שבת פ' ר' עקיבא בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע מיד באו ס' רבוא של מלאכי השרת ולכל א' ואחד מישרא' קשרו ב' כתרים אחד כנגד נעשה · ואחד כנגד נשמע · וכיון שחטאו בעגל ירדו ק"כ רבוא של מלאכי חבלה ופרקום שנ' ויתנצלו בני ישראל את עדים וכו' · ולזה כונת החכם שפורמי במה שכתב אצל אמרו רגע אחד אעלה בקרבך וכליתיך ועתה הורד עדיך מעליך וגו' ·

המלבושי' אשר זורק עליהם הדם שמושם באבנות ככתו' במעשה הברית סוף פ' משפטים · כי היו הבגדים ההם לאות על היותם בעלי ברית לאלקי' · והב' שהיה תקון כלי זין · כתרגום אנקלום והוא דעת האומ' בב"ר זיכאות חגר להם והרמב"ן ביאר כונתם באמרו שחגר להם כלם בשעת מתן תורה כלי זיין להנצל מכל פגע מלאך המות והם שמותיו של הקב"ה ובהורדה זו קבלו ישראל עליהם את המיתה ברצון מפני עונם העגל · וזו תשובה גדולה ומרטה בחטא · ע"כ · וקרוב לזה כתוב בפרקי ר' אליעזר הגדול פ' מ"ז · ועתה נחזה לבו כנוחות ונקרא לחבר ונשאלה את פיו להיכן דעתו נוטה במהות העדי הזה · והנה אלו היה לדעתו תכשיט הדיוט לתפארת כדעת הראב"ע · לא היתה לו ראיה ממנו על שלימות ענינם של ישראל מאשר לא שנו אותו בעשותם את העגל כי אותם הוא מבקש להוכיח מזה לבטל מעליהם מחשבת תועה וכפירה באלקים ומה זו ראיה · גם היותו אצלו עדי רוחני שאין בו תפיסת ידי אדם להפשיט ולהלביש · רחוק הוא מכלליותיו · כי איככה יוכל להביא ראיה על בלתי באתם מעבודתו ית' לגמרי מצד מה שלא הסירו מעליהם העדי הרוחני ההוא בשעת קלקלתם · ואם היה העדי הזה לטוטפו' בין עיניו כדעת בעל העקיד' היינו צריכי' לפרש אמרו אשר עמדו בהם יום מעמד הר סיני · שיחזור לבגדיהם בלבד דסליק מנייהו · לא תארם ועדיים המוקדמים בלשון · כי אין עדי הטוטפות מיוחד ליום מתן התורה · שהרי מעת שמעה אוכם פ' קדש התחילו להתקשט בם · וכבר היינו יכולים ליחס לו דעת המוכרים כי הבגדים אשר זורק עליהם דם הברית היו להם לעדי · לולי האמנתי לראות כי על אלה תורה מלת בגדיהם כמו שיתבאר בסמוך · אולם אחרון חביב להיותו תכשיט של קדש מעלין ומורידין אותו מעליהם ברצונם · התחילו בקישוטו יום מעמד הר סיני לאות על היותם לגיון של מלך משרתיו עושי רצונו לא שיהיה כלי זיין ממש ·

כדעת

כדעת אונקלוס · שאין לנו בירור על זה בדעתו של חבר ז"ל כי לדעת רבי אליעזר הגדול פ' מ"ז ביטל מהם העדי ההוא ונמצאו ערומים שלא ברצונם · אלא שהיה דבר נשלמו בו כל השנאים הללו אשר זכרנו · ונכון היה בלתי הסירם אותו ביום העגל ראיה על בלתי נאתם בענינו מעבודתו ית' · עם היותם עוברים את פי ה' במצוה פרטית במעשותם כורה לא נכנעו עליה · ואם יש את נפשך להשב אמרו אשר עמדו בהם יום מעמד הר סיני אל מלת בגדיהם לבד כאמור · רק אין דבר זולת זה כרגלי למבוע השכמת דעתו של חבר עם בעל העקידה · הנה לא ידך בחיקך ואת אשר תבחר בו תקריב אליך · ולענין אמרנו שמלת בגדים היא הרומזת אבלו אל בגדי ישע אשר הלבישו עצמם בעת זריקת דם הברית · ראוי שנתעורר לקול דברו באמ' שעמדו בהם יום מעמד הר סיני כי נגלה נגלית כונתו בזה היותה מסכמת עם בר פלוגתיה דר' יוסי בר' יהודה שנחלקו במכילתא על מעשה הברית · אם קודם מתן תורה היה · או אם לאחר מתן תורה בא למחרתו · יש אומרים אמור שספור העם וכתיבת ספר הברית היה קודם מתן תורה בחמישי בסיון ואמר להם הרי אתם קשורים תפוסים וענובים · מחר בואו וקבלו עליכם את כל המצות · ואין מוקדם ומאוחר לפי הדעת הזאת · והמשפטים שספר לעם וכתבם בספר הברית הנה הנם אשר נצטוו בהם בני נח ושנאמרו להם במרה · ור' יוסי בר' יהודה אמר בו ביום נעשו כל המעשים · ר"ל שבו ביום לאחר מתן תורה נעשו המעשים של ספור העם וכתיבת ספר הברית · אך מעשה הברית היה ביום המחרת למתן תורה · ולפי זה · הפרשיות באות כסדרן והמשפטים אשר ספר וכתב היו כל הנזכרים מתחלת פ' משפטים והלאה · הכל בכתב מיד הרמב"ן עלינו השכיל במנו' בשער מקומו בפי' התורה עם היות כונתו נוטה לדעת רבי יוסי · ואראה נוטת החבר על זולת דעת רבי יוסי הנזכר אמת הוא כי מפי גבור לשונו שמענוהו כאשר הראית · ועתה שלח ידך ואחוז בדבריו וכה תעשה להם לבארם · והם בשעת קלקלתם בעגל היו על עדייהם ומנהגם הראשון · וכלל בזה כל מנהגם הטוב ואחר כך פרט באמרו לא שנו תארם · ר"ל תאר שכלם בשלימות הדעות בבוראם ית' · ועדים ובגדיהם · הרי אלו שני עדים נאמנים על טוב כונתם הנפשית שלא שנו תארם כאמור · הואיל ולא שנו עדים מהר חורב והוא העדי הקדוש שנתבאר ענינו למעלה · גם לא שנו בגדיהם שנזרק עליהם הדם ביום הכנסם בברית שהוא שנאו יום מעמד הר סיני כמדובר · ובכה זאת אות

הברית על היותם עדין בעלי ברית לאלקים כשאתם תכשיט קדוש ובגדים מקודשים על כתפיהם לזכרון ברית לפני ה' תמיד · ואם כה תאמר זו מכין לו שלא שנו בגדי הברית בעשותם העגל · הן לו יהי כדברו בענין העדי ממאמ' הכתוב אחר העגל ועתה הורד עדיך מעליך וגו' · הן זאת חשבתי למשפט כי יבא לו ממה שכתוב הורד עדיך מעליך וגו' · ויתאבלו וגו' · אחרי אמרו ולא שתו איש עדיו עליו שזה אמנם הוא את' מן המקראות שראוי להרעיש ולהרגיש הספקו' עליהם · כי איך יורידו מה שכבר הורידוהו · ומזה נתעורר בעל העקידה לפרש כי באמרו ולא שתו איש עדיו עליו היתה הכונה שכל אחד מהם לא שתו אבל קנתם שתו כלשון הכתוב בשופטים כי לא לקחנו איש אשתו עליו במלחמה ר"ל כי לא לקחו במלחמת יבש גלעד לכל איש מאנשי בנימן אשתו רק לקנתם · ופירש כי העדי הזה היה קדש ממה שאמר רשב"י במדרש כלי זיין נתן להם הקב"ה ושם המפורש חקוק עליו · ולדעת בעל העקידה הם התפילין שהיו עליהם לכבוד ולתפארת שנצטוו עליהם בפ' קדש לי וגו' · והם כלי זיין בידם כאמרו וראו כל עמי הארץ וגו' · ותנא דבי רבי ישמעאל אלו תפילין שבראש · וקנת העם שלא שתו עדים זה עליהם דנו עצמם כאבלים מתאבלים על עצמם כאלו מתו כי כפשע בינם ובין המות · וכאמרו ויתאבלו ולא שתו וגו' · וקנתם אשר שתו עדים חשבו לנפשם ודנו עצמם כמנודים לשמים ולא חשו להפסד גופם הקרוב למות בערך להפסד נפשם על מה ששמעו כי לא אעלה בקרבך וגו' · וראו שהמנודים חייבים בתפילין · ויהי כראות הבורא שלימות תשובתם · נחם אותם והודיעם שלא יוסיפו צער יותר מאחיהם ודי שישתוו להם בהורדת העדי לחוס על העונש הנופל וכו' · כאשר הוא מתוקן כל דרכו בפירושיו · והעלה עוד תקונו על דרך אחרת כמה שפירש העדי על תכשיטיהם כי קנתם הבינו הדבר הרע ויתאבלו ולא שתו איש עדיו · ושאר העם שלא הבינו לא שתו לבם לזאת על כן צוה האל ית' לכל ישיתו עדים גם המה כאשר עשו אחיהם כדי לעוררם אל ההכנעה והתשובה · וכן עשו למלאת את דבר ה' · אמנם לשון החבר תיטיב דעת לבאר ענין ההפכה הזאת באמרנו שהעדי המוזכר בכתוב נחלק לשני עדיים · הא' הוא המיוחד בלשונו של חבר בשם עדים והוא תכשיט של קדש שקדם ביאור ענינו למעלה ועליו אמר ולא שתו איש עדיו עליו לאבילות כאמ' וישמעו העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו ולא שתו וגו' · והשני שיושב עליו מאמ' הכתוב ועתה הורד עדיך מעליך וגו' · הם

בבגדים

ובושש מהם מ' יום והוא לא לקח צידה ולא נפרד מהם בלא על מנת שישוב ליומו אז גבר' המחשבה הרעה על קצת ההמון ההוא הגדול והתחילו המון לא קצת העם להחלק

הבגדים אשר הוא עליהם דם הברית שגם הם עדי חותם לאות לזוכרי בריתו ית' ועדותיו · והכונה בזה להוסיף עוד לערוך אנוש בהכנעה מופלגת יורו עליה בגבירים גם את זה מעליהם כמורים בענינם היותם נזופים לגמרי ובלתי ראוים לברית האלקים · ובכן תהיה להם כפרת עון וזכות הכנעתם מסייעתן · על כן אמר ואדעה מה אעשה לך ומיד ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב שוסיף בזה מהר חורב להורות על הבדלו מן העדי הראשון כי זה אמנם זכו אליו מהר חורב רמז אל הברית אשר כרת אתם מיד באם שם על ידי זריקת הדם על בגדיהם שהיה זה לפי שטת החבר קודם מתן תורה כאשר הראית · ואולם שבתי אני וארא' כי מה שאמר לא שתו תארם ועדיים ובגדיה' וכו' · אפשר לבארו בדרך אחרת כתעוררתי עליה ממה שאמר בשני סימן מ"ב · כי היתה השכינה בישראל כמעלת הרוח בגוף האדם מועילה אותם החיות האלקית ונותנת להם זיו והדר בגופותם ותכונותם וכו' · כי רבה בתכונותם המלבושים כמנות' שמה · ויאמר אם כן שהם היו בלי ספק על ענייניהם בשלימות כפשם ונוכחם לאלקים והראיה על זה כי לא נשתנה זיו תארם והוא הבהירות והזוהר המתכונן יעל פניהם מן האור השכלי הנפון המזהיר בשלימות השגתם הפנימית ע"ד חכמת אדם תאיר פניו גם לא נשתנה הוד והדר לבושם והוא עדים שגם עליו עבר והתפשט הזוהר האלקי · ואלו הם השני כתרים שקשרו מלאכי השרת לכל א' מהם אחד כנגד נעשה והוא עדי המלבוש החצוני · ואחד כנגד נשמע והוא התאר הפנימי המזהיר לעמת פניו ובגדיהם יהיו בגדי הברית כמו שזכרנו · וכח הראיה מוכחת על שלימות ענייניהם כי זולת זה היתה השכינה מתרחקת מהם מיד והיה' משתנה זיו תאר הגוף והמלבוש וגם הם היו פושטים הבגדים אשר זורק עליהם דם הברית · ולפי זה יפורש אמרו ויתאבלו ולא שתו איש עדיו עליו על תכשיטיו ומלבושיו הנאים והחמודים כרצון איש ואיש לעת שמחתו · על כן אמר איש עדיו עליו · ומה שאמר הורד עדיך מעליך הוא המשותף לבעלי הברית · ולפיכך לא אמר בזה והוריד כל איש עדיו מעליו · וביאר בעניינו ויתנצלו בני ישראל את : עדים מהר חורב לומר שהראשון אשר לא שתו איננו העדי אשר זכו אליו מהר חורב · ונכללו בעדי הזה בגדי הברית והעדי המזהיר שזכרנו לשני

מיניו כי הכל סר יחדו נאלחו וכמו שרמזו בשני סימן מ"ב באמרו ובעת שמתרחקת מהם מסתכלת ענינם ויתנכרו גופיהם וישתנה יפיים · ע"כ · או נאמר שהעדי הראשון היו בגדי הברית והשני היה העדי המזהיר · והבוחר יבחר : ובושש מהם ארבעים יום וכו' ולא נפרד מהם אלא וכו' לא הבה את לבו לאגדת שבת פרק רבי עקיבא בשעה שעלה משה אמר לישראל בסוף ארבעים בתחלת שש אני בא וכו' · וזה הדרך הלך גם הרלב"ג פ' כי תשא באמרו חלילה חלילה שעשה אהרן עז גם ישראל לא בקשו עז רק חשבו שמת משה שהשיאם מים סוף כאשר פירשתי כי ראו שהמן אינו יורד בהר סיני ומשה התעכב שם מ' יום ואין כח באדם לחיות זה הזמן בלא מאכל כי הוא לא אמר להם מתי ירד גם הוא לא ידע · כי ה' אמר לו עלה אלי ההרה והיה שם עד שאתן לוחות הברית וכו' · ע"כ · ואחריו נמשך הרלב"ג במבואר שם בפירושיו : על קצת ההמון שהוא הגדול · יש בלשונו פיוס והתנצלות כי א"א בעם רב כמוהו שלא ימצא בו פסולת אנשים : להחלק למחלקות וכו' · דבר זה לא מצאנוהו מפורש בכתוב · ומכל מקום יראה מוכרח מענייננו שאם היו מסכימי' כלם בעשיית הגורם איך היה זה שלא עבדוהו כי אם שלשת אלפי איש · ואולם לא היה שם מחלוקת וערבוביא בדבר אלא שהלכו פתאום האנשים האלה החטאים לבקש נעבד מורגש וכו' · איננה נוכל' ו"ר אינו כאבדן דעת אהרן שיסכים תכף לדעתם ויקבל עליו לעשות את בקשתם והלא כמה עוזרים היו לו לבטל דעתם · וכ"ש עם מה שקבלו חז"ל מהריגת חור ודרשו על זה ויבן מזבח לפניו שהבין מן הזבוח לפניו וחשש שמא יהרגוהו ויהשיאו אותם עון אשמה רבה עד מאד כענין אמרו אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא · ועם מה שאמרו ביומא פ"ק שני שעירי שאלה אשה חכמה את רבי אליעזר מאחר שמעשה העגל שוין מפני מה אין מיתתן שוה אמר לה אין חכמה לאשה אלא בפלך שנאמר וכל אשה חכמת לב בידיה טוו איתמר רב ולוי חד אמר זבח וקטר בסייף גיפף ונשק במיתה שמח בלבו בהדרוקן · וחד אמר עדים והתראה בסייף לא עדים ולא התראה בהדרוקן עדים ולא התראה במגפה · ע"כ · ורש"י הביאו על ויגף את בני ישראל · והנה אם לא היתה שם מחלוקת איך נפלה שם התראה אלא ודאי קדמה המחלוקת והבלבול במחנה משער לשער ולא היתה שם בריר

לבכיר

לזכור את החטאים בכתבותם· על כן הוצרך אהרן עם תומכי ידו מגדולי ישראל למען תפוש את בני ישראל בלבם ולהבחין בין עובד האלקים בלב שלם לאשר לא עבדו לברור את הפסולת מתוך האוכל על ידי עשייתו של עגל כי על ידי צירוף מחשבת החוטאים למעשה יבדיל בין קדש לחול ובין טמא לטהור כבא הדבר לידי גלוי למען לא יהיה כעם ככהן וטוב לפני האלקים ימלט ממנו וחוטא ילכד בו· וזה כי פרעו אהרן·

מחלוקות ומרבים העצבות והמחשבות עד שנצטרכו כ״ל שנצטרפו מהם אנשים לבקש נעבד מורגש יכינו נגדו כשאר האומות מבלי שיכחשו באלקות מוציאם ממצרים אבל שיהיה מונח להם להקביל אליו כשיספרו נפלאות אלקיהם כאשר עשו הפלשתים בארון שאמרו

אם אי אתה אומר כן· תבקש טעם למעשהו ולא תמצא· אולם אם ככה את עושה לו הנה עמד טעמו בו· והיה טעמו כטעם שאר הגדולים אשר לא מיחו· להיות דעת כוחה בנסיון הזה לברר המורה מהמאמין· ובכן כלם נתפשו ברשת העון· אך מדרגותיהם מתחלפות· ולפי שטת החבר עם היות שלא היה בזה עון אשר חטא בעבודה זרה· מ״מ נחשב להם לעון גדול מצד היותו מבוא אליה בעשותם צורות מדעתם· ועוד כי או מקרוב און שמעה בהר סיני מפי הגבורה לא תעשה לך וגו׳· והמה מרו ועצבו את רוח קדשו מיד עד שהמלך במסבו· ועל דרך אמרו סימן ט׳ חטא שהגדילוהו עליהם לגדולתם· והכוונה הזאת מסתייעת מן הכתוב כשאמר משה לאהרן מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדולה ואהרן השיבהו אל יחר אף אדוני אתה ידעת את העם כי ברע הוא כלומר שיש ביניהם בעלי מחשבות רעות בקרבם ישימו אלהים· (ולפירוש הראב״ע אמר כי ברע הוא· להורות שהיו ישראל מעורבים בערב רב כי על כן לא אמר כי רע הוא) ויאמרו לי עשה לנו אלקים אשר ילכו לפנינו (ר״ל להקביל לו כאמור) כי זה משה האיש אשר העלנו וגו׳· (ר״ל ולא הוריד לנו את אשר קוינוהו לכוין כנגדו) ואומר להם למי זהב (כדי לנסות מי הם המורדים למען אוכל לעשות בהם את הדין) התפרקו ויתנו לי וגו׳· וירא משה את העם כי פרוע הוא כי פרעה אהרן (ר״ל שהוציא כחם הצפון אל גבול הפעל המפורסם) ואולם השטה הזאת לפי הנראה קשה להולמה ולא תסכים מכל צד לדברי הכתוב המיחס העון הזה לכלל העם באמרו ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב וגו׳· ואחרי הריגת שלשת אלפי איש העובדים אמר משה אל העם אתם חטאתם חטאה גדולה· ולקול תחנונו ה׳ ענהו מי אשר חטא לי אמחנו מספרי· ואמר וביום פקדי ופקדתי ואחר כך כאמר ויגוף ה׳ את העם על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן· ואין הדברים האלה סובלים התחכמות העם על פי שטת החבר מפני המחלוקת שקדם ביניהם ושלא הגיעו עובדיו כי אם שלשת אלפי איש מכלל שש מאות אלף· ואם באנו לחסות במה שכתב הראב״ע פ׳ כי תשא באמרו ואל תתמה בעבור שהכתוב אומר כי שחת עמך סרו מהר כי לא כתוב כל עמך שלא תראה כי לא מעל בחרם רק עכן לבדו והנה כתוב חטא ישראל גם עברו גם גנבו גם כחשו גם שמו בכליהם וכו׳· עכ״ל· מה נעשה למאמר הכתוב ויתפרקו כל העם וגו׳ כי לפי הנראה מדעתו היה בפריקה זו עון אשר חטא מצד היות תכליתה ליחס ענין אלקי על מה שיעשו בידם ורצונם וזה לא כזה אכן בעיניו ישיבוהו כי אין זה כלו רק מצד מה שהסכימו וסייעו להוציא הכח הצפון שבלב המורים אל גבול הפעל כי גם זה שאמר הכתוב ויתפרקו כל העם וגו׳ היה מתחבולת סיועם אל הוצאת הכח הצפון לראות מי הוא זה אשר ימלאהו לבו לעבור את פי ה׳ והיא לא תכלא· אבל על״פ יקשה שאם כן היו בני לוי גם המה ראוים לענש על מה שסייעו לגלות מצפון· וכבר אז״ל יומא פ׳ שני שפירי מי לס׳ אלי מאן לא בעי מיהוי בר בייתיה דמלכא אלא אמר משה מי שלא נתן נזם לעגל יבא אצלי מיד ויאספו אליו כל בני לוי עכ״ל· ואולי את מטה לוי לא יפקוד החבר להפטר מידי ענשם: ומרבים העצבות והמחשבות· שם מחשבה יפול כענין על אשר יושת בכחו של אדם להשיגו ושם העצבה יאמר על התשוקתו בשכלו על בקשת דרכי השגתו· ועל דרך זה יתבאר הכתוב רבות מחשבות בלב איש ועצת ה׳ היא תקום· ירצה לב אדם יחשב דרכו וישים פניו אל השגת מבוקשו אמנם כשתהיה עצתו לדרוך על השגתו עצת ה׳· ר״ל שיתיישר שיו בדרכיו ישרו׳ דרכי ה׳· או תקום ותהי׳ כי אז יצליח את דרכיו ואז ישיג· ועל שניהם כאמר עצת ה׳ לעולם תעמוד מחשבות לבו לדור ודור· ואמר שהיו מרבים העצבות כי אמנם הרבה דרכים למקום להתהלך בהם אל מחוז החפץ· ולא העצבות בלבד היו מתרבות בהם אבל גם מחשבות לבם רבו כמו רבו לדעה מה יעשה להם ומה בקשתם ותעם: עד שנצטרכו מהם אנשים וכו׳· אם יתוקן הנסחא כאשר היה עם לבני שיאמר עד שנצטרפו וכו׳· הכוונה מבוארת

כי האלקים שם וכאשר אנחנו עושים בשמים ובכל דבר שאנו יודעים שתנועתו אמנם היא בחפץ האלקים מבלי מקרה ולא רצון אדם ולא טבע וחטאתם היתה בציור אשר נאסר עליהם ושיחסו ענין אלקי אל מה שעשו בידם ורצונם מבלי מצות האלקים ויש להם התנצלות במה שקדם מהמחלוקת ביניהם ולא הגיעו עובדיו אל שלשת אלפי איש מכלל שש מאות אלף שהיו אבל התנצלות הגדולים שסייעו בעשותו היה בעבור שיראה הממרה מהמאמי' כדי להרוג הממר' העובד אותו ונחשב להם לעון מפני שהוציאו המרי מן הכח הצפון אל גבול המעשה ולא היה העון נ"א העגין ההוא יציאה מכלל עבודת מוציאם ממצרים אך היה מרי לקצת מצותיו כי הוא יתברך הזהיר מן הצורות והם עשו צורה והיה להם להמתין שלא יקבעו עצמם נ"א לעצמם וכ"א מעצמם דבר שיקבילוהו וימשכו אחריו ומזבח וקרבנות וזה היה מעצת מי שהיה ביניהם מן החוזים והאצטגנינים חשבו שיהיו פעולותם הסבריות קרובות מן המעשי' האמתיי' והיה ענינ' בזה כענין הכסיל אשר זכרנו שנכנס בחנות הרופא והמית האנשים אשר היה מועילם ברפואות ההם קודם לכן עם שלא היתה כונת העם לצאת

בהמשכה לביאורנו עד הנה כי אחרי התגלע הריב והמחלוקת ברוב עונות ומחשבות נצטרפו והסכימו יחד אנשים מהם לבקש נעבד מורגש וכו' וצורה כלשונו כמה טרחות טרחו קודם הנטרפ' לבא לידי מדה זו כי לעמו הוא דורש טוב: ה התכללות בכל דבריו· אולם אם באנו להעמיד בפתחנו אמו מעת' כי כאשר המתינו למשה שיוריד להם ענין מאת האלקי' שיראו אותו ויקבילוהו כמו שקדם· ובושש מהם ארבעי' יום וכו' או נברא המחשבה הרעה וכו' והמחשבה היתה לחשוב עליו שמא נפגע ונספה ולא ישוב עוד לבינו· ובכן פנו איש לבצעו ובשרירות לבו ילך וזא והתחילו המון העם לסחלק וכו'· וזה קרה להם ממה שזכר למעלה כי לא היו מסכימים ההמון על תורה אחת של נבירה מורגש' שמבונים אליה וכו'· וחלוק הדעות הלך הלוך וגדל עד שנצטרפו וכו' ר"ל שהוכרכו לבקש נעבד מורגש וכו'· למען יסכימו בו ההמון על תורת אל' מוציאם ממצרים: וכאשר אנחנו עושים בשמים וכו'· רמז לדברו ברביעי סי' נ' וז"ל אבל אדני הככתב בשף דלת בין יוד הוא ברמז אליו· כי הרמז הוא בנגד מבלתי כד' כי יש שירמזו אל הדברים הנפעלי' מאתו המשמשים לו משום דאין כאשר ירמזו של השכל ויאמרו שהוא בלב או במוח ויאמרו השכל שוה או השכל הלוה ואין רמז באמת של מה שאיננו מוגבל במקום ואע"פ שכל הא' בדי משמשי' לשכלי השמוש הקוא הוא במבוע הלב או המוח· וכליו הראשוני' רומזי' אליהם שהשכל שמה· כן רומזים של השמי' מפני שהוא כלי משמש בחפצו גדול מבלתי סבות אחרות אמצעיות ביניהם· ואיך רומזים של דבר מהמורכבו' מפני שהם כלים משמשי' במבוע וכו'· על אמרו וכן רומזים של עמוד האש ועמוד

הענן ומשתחוים נכחו ואומרי' כי האלקי' שמה כי העמוד ההוא משמש בחפצו לבד וכו'· עד כא דברו וכן רומזים אל ארון הברית ואומרים אליו אדון כל הארץ· בעבור הראות הפלאות במשכנו וכו'· קחנו ועיכך שים עליו· כי אנם קנהו תראה במה שהעתקתי מדבריו וכלם מן האמיס הבנת הדברים אחר בכאן כמו שהעירותיך במה שקדם· וכלל קברו של דבר כי לא כל הדברים שוים לרשותו של אד' שירמזו בהם אל ה' בהקבלתם· רק כשיתנועעו בחפצו ית' בלא מבוע זולתו ובדמיון משמשי השכל הקרובים שזכרנו· וזו היא בקשת' של עושי העגל להוריד כבוד אלקי על הצורה המורגשת למען יתכן להם להקבילה ולומר כי הוא זה האלוק בספרם נפלאותיו ית' אעפ"י שנודע אצלם בלתי היותו נגבל במקום לפי האמת· וכמו שבור' פה החבר במשל השמש והמלך: בחפץ אלקים מבלי מקרה וכו'· יתבאר לך מחלוקתו בחמישי סימן כ' באמרו כי המעשים יהיו אלקיים או טבעיים או מקריים או מבחריים: בציור ר"ל בעשיית צורה: אבל התנצלות הגדולי' וכו' הביא הראב"ע ביונא בזה בשם הגאון והשיג עליו נא' פ' תשא ועתה אומר לך דעת הגאון רב סעדיה· אמר כי אהרן עשה בערמה כאשר עשה יהוא· על כן בנה מזבח· והקשה על נפשו אם כן למה התאנף ה' בו· והוא השיב בעבור שלא הרגם מיד כאשר עשה עשה בבאו· גם זה איננו נכון כי הוא קרא חג לה' מחר· וזה השם הוא שם עצם לכבוד ה' לא יתערב אחר עמו במלת אלקים שהוא למבינים רבים· ועו' למה לא הזכיר זה בתשובתו למשה כי הוא אומר ואשליכהו באש· ואין המעשה דומה לשל' עכ"ל· בענין הכסיל אשר זכרנו

בשי'

מעבודת האלקים אך היו חושבים שהם משתדלים בעבודה ועל כן באו ש' אהרן לגלו' מצפונ' ועל כן סייע בעשותו ונאשם בהוצאתו מרשיהם כא"מ מרייס מן הכח אל המעשה והדבר ההוא הוא גדול מאד בעינינו מפני שאין בזמן הזה צורות נעבדות ברוב האומו' והיה קל בזמן ההוא מפני שהיו עושים כל האומות צורות לעבוד אותם ואלו היתה חטאתם שעשו בית כרצונ' לעבודה לכוין שיו ולהקריב בו הקרבנו' ולכבדו לא היה דבר גדול בעינינו מפני מה שאנחנו נוהגים בו היום מעשות בתים ובחירתנו כא"ו ונחרכו אותם וגדלנו להם והתברכנו בהם ואיפשר שנאמר שהשכינה חלה בהם ודמלאכים חונים סביבותיהם ולולי הצורך להתחברות קהלנו היה הדבר הזה נכרי כאשר היה בימי המלכו' שהיו מוחי' באנשים משתדלים שהיו עושים בתי' לעבודה היו נקראים במות והיו חסידי המלכי' הורסין אותם כדי שלא יגדלו זולתי הבית אשר בחר בו האלקים והתכונה אשר צוה בה ולא היה דבר נכרי בה הצורות אשר צוה הוא בהם מהכרובים ועם כל זה נענשו כשעכשו האנשים אשר עבדו העגל ביום ההוא והרגום והיה:

בכו' עכ"ל : ועל כן באו ש' אהרן לגלות מצפונם · שאו לא היתה כונתם לפשעים · איך יגלו מצפון כפירתם לאהרן קדוש ה' : ועל כן סייע לעשותו · ר"ל כי מאשר לא היה בענין העגל מהכוונת וידו ויצאה מן העבודה האלקית המעיס למייע בצמייתו ·

והנה פלא ומאזני משפט בידו לשקול פעולותיו של אהרן קדוש ה' מכוב ולהרחיק מהם כל מה שאפשר מן הכיעור · וזה כי עם היות התכללות אהרן מטעם נלוי הממרי' לעשות בהם משפט כתוב כי סדר הוא לכל חסידיו הבלתי ממרי' שזכר למעלה · עוד יש בזה התכללות נוספת שאילו היה במעשה ההוא שמן פסול עבוד' זרה · לא היה נזקק אליו כלל ועקר מפני האמר שבו · והיו ידיו מסולקות מהשתדלות נלוי מצפונם · אלא שמצא מקום לגלות סובהם בואיל ולא היה בעבייתו ויחשבת ע"ז בשום פנים: והתברכנו בהם · כי לחשוב שבאמצעותם נשא ברכה מאת ה' : ואפשר שנ' שהשכינה חלה עליהם וכו' · כמו שהיתה חלה בעמודי אש וענן · וכמו שחשבו נ"כ שתחול בצורת העגל:

והתבונה אשר צוה בה · תבונת הבית לכל דבריה ולכל משפטיה · כדבר ה' שהופיע והיורד על פי מדותיה ותבונת תאר כליה · כמו שנא' הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכות התבנית · גם תבונת הקרבנות והעבודות הנעשות בה על כל מוצא פי ה' ומצותו : ולא היה דבר נכרי בה הצורות וכו' · גם זה מורה על קלות חטאם אשר נכשלו בו · כי אין ענם העון בעשיית הצורה כמו שיחשבו הפתאים · שהרי גם במקדש היו צורות וכל זר ונכרי לא יקרב בעבייכם הואיל ונעשו על פי הכווי האלקי' · אבל ענם החטא ושרש המרי הוא עשיית דבר אשר לא צוו · כחשב' פעולות הסבריות קרובות מן המעשים שאמתיי' כמוזכר

למעלה · וזאת אשר דבר רש"י פ' יתרו אבל לא תעשון אתי אלקי כסף וגו' · זה"ל בא להזהיר על הכרובי' שאתה עושה לעמוד אתי שלא יהיו של כסף · שאם שניתם לעשותם של כסף הרי הן לפני כאלוהות · ואלקי זהב בא להזהיר שלא יוסיף על הכרובים שאם עשית ארבעה הרי הן לפני כאלקי זהב לא תעשו לכם שלא תאמ' הריני עושה כרובים כבתי כנסיות ובבתי מדרשות כדרך שאני עושה בבית עולמים לכך נאמר לא תעשו לכם · עכ"ל להורות כן בלבנו כי חטאת קסם מרי אשר ימרה איש את פי המצוה ית' לבלתי שמוע אל דבריו אשר יצוהו : ועם כל זה נענשו האנשים וכו' · הנה הוא יוצא לקראת מי שלבו נוקפו לומר מאחר שלא היה במעשה העגל עון אשר חטא בע"ז · למה זה נענשו בעונש חמור כמוהו · על כן אמר שעם כל זה נענשו מפני היותם עובדים העגל ביום ההוא · ורמז למה שהקדמנו כי עשיית עובדי כו"ס הצורות בלתי כווי אלקי מבוא גדול לע"א · וסן קרבנו ימי שמעם את הקול מדבר אש לא תעשה לך וגו' · והיה חטא שהגדילוהו עליהם לגדולתם כאמור · וכל זה נכלל בשפתיו נעות וקולו ישמע באמרו אשר עבדו העגל ביום ההוא : ולא פסק המן לרדת למזונם · כך גזרו רבותי' במדרשם על פסוק ולחמי אשר נתתי לך סלת ושמן ודבש האכלתיך ונתתיהו לפניהם לריח ניחוח ויהי נאם ה' אלקים (יחזקאל י"ו) באמרם ז"ל יום שעשו את העגל ירד להם המן ונתנו לפניו · ואף על פי כן ביום מחר לא פסק · וכן מפורש בספר עזרא כי עשו עגל ומסכה וגו' · ומנך לא מנעת מפיהם כדי היה למנוע מפיהם ולא מנעת · אף כאן אמר ויהי נאם ה' אלקים היה הלחם ולא פסק מלירד · עכ"ל · אולם החבר לקח זה לראיה על דלתי נאחם

מספר כלם שלשת אלפי איש מכלל שש מאות אלף ולא פסק המן לרדת למזונ' והענן לסוכך עליהם ועמוד האש להנחות' והנבוא' מתמד' ונוספת ביניה' ולא נעדר מהם דבר מכל אשר נתן להם זולת שתי הלוחות אשר שברם משה והתפלל להשיבם והושבו להם וכופר להם העון ההוא:

כח אמר הכוזרי כבר עזרת עצתי במה שעלה בדעתי ובמה שראיתיו בחלומי כי אין האדם מגיע אל הענין האלקי אלא בדבר אלקי רוצה לומר במעשים שיצום האלקים ואם לא היה כ"א שהוא כן רוב בני אדם משתדלים אפילו החוזה והקוסם ועובד האש ועובד השמש והמשני' וזולתם:

כט אמר החבר כן הוא וכן כל תורותינו כלם כתובו' בתור' מדבור האלקי' עם משה וממה שכתב משה ונתן להמון

שעבודתו ית' אשר לא כתורתו של מדרש בא"מ כדי היה לשמוע מפיהם ולא מכעת: והענן לסוכך עליהם ועמוד האש להנחותם · אמר והענן לסוכך עליהם מן הכתוב (פ' בהעלותך) אבל שלא כנסיעתם מהר ס' · וענן ה' עליהם יומם בנסעם מן המחנה · וכתב שם רש"י ז' ענני כבוד כתובים במסעיהם · ד' מד' רוחות · וא' למעלה · וא' למטה · וא' לפניהם · ממיך הגבוה ומגביה את הנמוך והורג נחשים ועקרבים · עכ"ל · והנה בא"מ לסוכך · כלל כל ענייני הענן · כי גם מן הנגד יקרא סכוך · וכמו שכתב רש"י פ' ויקהל פרכת המסך פרכ' שמחיצה: כל דבר המגין בין למעלה בין מכנגד קרוי מסך וסכך וכן שכת בעדו הנני שך את דרכך: עכ"ל · ואמנם עמוד האש אמר להנחותם · כי עקר ענינו לא לסוכך היה · רק להאיר כתיב בשעת חנייתם כא"מ כן יהיה תמיד הענן יכסנו ומראה אש לילה · וכתוב סדר הוא פ' דברים ההולך לפניכם בדרך לתור לכם מקום לחנותכ' באש לילה לראותכם הדרך אשר תלכו בה ובענן יומם:

סימן צח כבר עזרת עצתי וכו' · עצתו היתה לבקש ולתור אופן באות לקיים את שעולה על רוחו במחשבה מופשטת שיהיה שם מעשה ברצה כשכמותו · והחלום השכים עם מחשבות לבו · ודבר החבר היה עזר לעצתו כדבר המחבר ראש סי' א' לאמר והיו מטענות החבר וכו' · והסכימו לדעתו וכו' לפי הנסח הראשון המוזכר שמה כי כן למדהו דעת באופנים שונים לבא מפניהם לידי קיום מחשבתו המשובחת · כי אמנם כוונה דעתו לדעת עליון · ועל בירור הדבר הזה הוסיף לקח באמרו ואם לא היה כן וכו' · וממה שאמר במה שעלה בדעתי וכו' · למדנו שקודם החלום כבר היתה מחשבתו מגושמת בלו[illegible] ענין כמו שהעירותיך בסי' א' · ואם לא היה כן רוב בני אדם משתדלים וכו' · ובכן לא היה שום הבדל ביכר בין בעל תורה אלקית לזולתו · כי היו כלם מורידים ענין אלקי להתחבר כבודו אליהם כמו שהיו עושים בהשתדלות השעולות איש איש ממלאכתו אשר המה עושים · וזה שוא ותפל · כמו שיתבאר דבריו לעמת זה בשני סימן מ"ט באמרו אבל דעת הפילוסופים וכו' · וכבר שבנו ש' ההקש והסבר' וכו' · עד אמרו וזה בטל · יעויין שמה · והכוונה הזאת מתבארת בשלישי סימן כ"ג באמרו הלא הקדמתי לך בדברי כי ההתחכמות והסברא בתורה איננו מביא אל רצון האלקים · ואם לא המשנים ואנשי הקדמות ובעלי הרוחניות והכנורים נהרים ושורפי בניהם באש משתדלים להתקרב אל האלקים · וכבר אמרנו שאין מתקרבים אל האלקים כי אם במצות השי"ת עצמם · בעבור שהוא יודע שיעורם ובו' כמו שהיה במעשה המשכן וכו' עכ"ל · ובא"מ אפי' החוזה והקוסם וכו' הור' על גריעות' של שו · ואולי גריעות החוזה והקוסם הוא מקוצר יד מלאכת' בהגדת העתידות' וגריעות עובדי האש והשמש הוא להיות עבודת' נכרים לנבראי' · ואפשר שזכר שו מכלל יתר הנבראי' מפני היות' שני הכלי' שעל ידם ינמר כל דבר טבעי ומלאכותיי כמו שכתבנו סימן א' · וגריעות המשנים שהם המאמינים בשני אלוקות הוא כי עם היות עבודתם לבורא כבר הכניסו בעניינו הרבוי · וכבר זכר המורה בראשון פ' ע"ה כי ענין המשניה הוא באמרם שיש שם שני אלוקות' האחד מנהיג החומר שתחתון ואין התלות לפעלו בגלגלים · והשני מנהיג הגלגלים ואין התלות לפעלו בהיולי · ובא יבא דבר החבר ברביעי סימן ג' לאמר וכי מי הביא המשנים לאמר בשתי סבות קדומות וכו':

סימן צט וכן כל תורותינו וכו' · ר"ל מצותינו כענין זאת תורת העולה וזאת תורת המנחה וזאת תורת החטאת וזאת תורת האשם וזאת תורת זבח השלמים וזולתם רבים · ויתקשר אמרו וכן כי כאשר אמרנו סימן כ"ז בענין הבית והבורות שראוי לבפות בקס כוויו של מקום לא זולת זה · כן הדבר

בכל

הגדול ההוא בקבוץ' במדבר לא נצטרכו כ״ם כ״א גם לקבלה ולא להורא' פרשה פרשה ומצו' מצוה ותכונ' כ״א איך תכונ' הקרבנו' ואיך מקריבי' אותם ובאי זה מקו' ולאי זה צד ואיך נשחטים ואיך עושים בדמם ונתחיהם ממלאכו' חלוקות כלם בביאו' מאת הא־להי' ש״לא כ״א לא יחסר מהם דבר קטן ויפסד הכל כמו ההויות הטבעיות אשר הם מתחברות מיחסים דקים לא תשיגם המחשבה לדקות' אשר אם יארע מכשול מעט ביחסים ההם היתה נפסד' ההויה ההיא ולא היה הצמח ההוא או החי ההוא או האבר ההוא דרך משל אלא מופסד או נעדר וכן זכ״ר כ״א כוכר איך תנותח הבהמה הנקרבת ומה יעשה באבר אבר ומה שיש לאכילה ומה שיש

בכל פרטי מצות התורה כי הוא ית' יודע שיעור כאמורי כתובות בתורה מדבור האלקים וכו' · וממה וכו' · ר״ל שהכתיבה עם שהיא כנמרץ כאילו הש״י מקרא אותו ואומר לו כתוב כך וכך והוא כותב מפיו על הספר בדיו כאשר ישית עליו בעל שכוון ית' לא שיחבר השלמות כרכונו אחרי שמעו כוכת שמכוה · וכתן להמון הגדול ההוא וכו' · והנה לא היה בו פק זוק לרוב פרסומו : לא נצטרכו גם לקבלה וכו' · כי מפי משה רבם להם דעת ותבונה בלי אמצעי · ועם היות גם הוא מקובל מפי השכינה כאמ' משה קבל תורה מסיני אין זו חשובה קבלה שכל ששומ' מפיו יחשב לו כאילו שמע מפי השכינה עצמה · כי כבר נתברר אצלם עוצם מדרגתו ככתוב' ואמרו קרב אתה ושמע וגו' · ושמא תאמר אף גם זאת היו המצות ההן המקובלות ממנו סתומות עד שהוצרכו למורה צדק בלתו שירחיב להם בביאור הכונה הכוללת בעניינים · הנה זאת לא זאת כי לא הוצרכו להורא' פרשה וכו' · כי הכל למדו ממנו עצמו כאמר' ז״ל בעירובין · ת״ר כיצד סדר משנ' · משה היה למד מפי הגבור' · נכנס אהרן שנה לו משה פרקו · נסתלק אהרן וישב לו לשמאל משה · נכנסו בניו שנה להם משה פרק' · נסתלקו הם ישב אלעזר לימין משה ואיתמ' לשמאל אהרן · נכנסו זקנים שנה להם משה פרקם · נסתלקו זקנים ישבו לצדדי' · נכנסו כל העם שנה להם משה פרקם וכו' · עכ״ל · ולא פרש' ופרשה בלבד למד ממנו בכלל · אבל ג״כ כל מצוה ומצוה בפרט · ולא זו אף זו קתני כאומר דקדוקי של מצוה שמעו מפיו כמו שהיה בתכונת הקרבנו' וכו' · ותכונת הקרבנות · לעולה לחטאת ולשלמים וכיוצא · ואיך מקריבי' אותם · קריבה זו קודם שחיטה להקריב' שיו' למקו' המיוח' להקרבת' וכהמשך דבריו יורה שלא אמר זה על הקרבתם ע״ג המזבח · וסמך הביאור על זה כאמרו ובאיזה מקום · ול״ע תמוה על שהוא הוא מיוחד לדון בדבר החדש לפי עקר תשמישו · כי הרבה דוגמתו תמצא בביאור הקוד' כמו שיתבאר בשני סימן כ״ה וכו' ובמקומות זולתם · והנה זה לא כנגד אמרו פ' ויקרא יקריבנו אל פתח אהל מועד וכיוצא ·

או כאמר שכיון כאמרו ואיך מקריבי' אותם · על הקרבת חיים כאמור · ואחר כך אמר ובאיזה מקום על המקום המיוחד אל ההקרב' · ולפי זה והו״א מוסיף על ענין ראשון · ולאיזה צד · כאמ' ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה' וכיוצא · ואיך נשחטי' · אלו דיני שחיטה הלכה למשה מסיני · ובכלל זה אם בשחיטה אם במליקה : ואיך עושים בדמם · כאמ' שם והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם וזרקו את הדם וגו' · ויש במתן דמי' משפטים חלוקים כנודע · ובנתחיהם · כאמרו שם וערכו בני אהרן את הנתחי' את הראש ואת הפדר וגו' · וקרבו וכרעיו וגו' · ואין הכונה בכאן אל נתוח הבהמה לנתחיה כאשר הוזכר שנית · כי לא יבא דברו על זה כאמרו אחר כך איך תנותח הבהמה הנקרבת וכו' · כי גם רצה לסמוך זה אל חלוקת האברים קצתם לשריפה וקצתם לאכילה · אבל כונתו בכאן לסדר ההקרבה אל המקום המיוחד לכך והשחיטה והזריקה וההקרבה ע״ג המזבח · וכל אלה חברו בפ' ויקרא שגם עליו מוכיח ומכריח על הסדר הזה עצמו · שלא שהפסיק שם הכתוב ונתאחר כאן בדברי החבר מן הבבא שזכרנו : שלא יחסר מהם וכו' · תמצא דוגמת זה בשלישי סימן כ״ג · מיחסים דקים · אשר בין האיכיות והאיחות · איך תנותח וכו' · כאן הזכיר ענין נתוח' כי לענין הקרבתם לבד היה דברו למעלה כאמ' ואיך עושי' בדמם ובנתחים' כמו שקדם · ומה יעשה באבר אבר · א״א לפרש זה על נתוח כל אבר ואבר אחר נתוחם הכולל · כי כבר השרישונו ז״ל ונתח אותה לנתחיה · ולא נתחיה לנתחים · אבל הכונה לומר איזה חלק מן הקרבנות לבעלים · ואיזה משם לגבוה ולכהני' הזוכים משלחנו כאלו תאמר אם כשב הוא מקריב זבח שלמים אליתו קריבה כאמרו חלבו האליה תמימה וגו' · מה שאין כן בעז · והקש על זה בשאר חלוקי הקרבנות : ומה שיש לאכילה וכו' · כי מה שאין הבעלים זוכים בו מן הקרבנות · והם החלבים וחזה ושוק · ולפעמים האליה כאמור · יהיה קצתו לאכילה לכהנים · וגם חזה ושוק · וקצתו לגבוה ·

וגם

לשריפה ומי יאכל ומי ישרוף ומי יקריב מן הכתות אשר המצוה בהם (לא יעברום) אינם בנ״א ואיך היה תכונת המקריב ע״ד איננו בנ״א שלא יהיה בהם פגם עם תכשיטיה׳ ומלבושיה׳ וכל שכן מלבוש כהן גדול אשר נתן לו רשות לבא אל מקום דענין האלקי מקום השכינה והארון והתור׳ ומה שנתלה בזה מן הקדושה והטהרה ומדרגו׳ הטהרו׳ והקדושו׳ והתפלות דבר שיארך ספורו אך סומכים בו על קריאת התורה ומה שהעתיקו רבותינו והכל מדברי אלקי׳ עם משה וכן תכונת המשכן כלה הראתה למשה בהר סיני המשכן והאהל והשולחן והמנורה והארון וחצר המשכן ועמודיו ומכסיו כ״א ומסיכיו וכל מלאכותיו דהראו לו רוחניו׳ וצורותם גשמיות כאשר התנו לו וכן הבית הגדול אשר בנה שלמה הראה לדוד

והם החלבים והאליה: ומי יאכל. כענין אמרו כל זכר בכהנים יאכלנו וגו׳ הנאמר בקדשי הקדשים: ומי ישרוף. כענין אמרו ושרף את הפרה. ונפר החטאת ושעיר החטאת של יום הכפורים כאמר ושרפו באש את עורותם וגו׳ וכיוצא: מן הכתות אשר המצוה בהם לא יעברום. כל זה מוסב לאמרו ומי יאכל ומי ישרוף ומי יקריב. כי האכילה והשריפה וההקרבה לא יעברו מהכתות ההן. כי עליה׳ המצוה מוטלת לשמור ולעשות והם בהם לעכובא׳ לא כשחיטה וזולתה מ מהדברים הכשרים בזר: וכל שכן מלבוש כהן גדול וכו׳. ר״ל כ״ש שהוצרכו להוראת השורה על פרטי ענייניו כפי עוצם מדרגתו של כהן גדול בהיות הענין האלקי דבק בו יותר מזולתו כמו שמבאר והולך: הקדושה. מבשים ומשכרות וכיוצא: והטהרה. מן הטומאות: שיארך ספורו אך וכו׳. ר״ל עם היות מה שנתלה בזה מן הקדושה וכו׳ דבר שיארך ספורו על רוב פרטיו ודקדוקיו. ל׳ תדמה בנפשך שבחכמה שמירת פרטי חקיו לגזרת שכל והתחכמות. וכמו שיקרה לפילוסופים בהנהגת המדות המעולות שפרטיהן מסרו ביד הכח התבוני שבאדם לשער ולכמת הפרטים ההם כפי צורך מקומם ושעתם. אך עם כל הרבוי המופלג שבפרטי המצות הללו. סומכים אנו בהם לעד לעולם על מה שנתבאר מהם בתורה. ומה שחסר הכתב ימלא מה שהעתיקו רבותינו בקבלת על פה: ואין להתחכמותנו בהם שום נחלה כי באה בקבלתנו אלינו מורשה קהלת יעקב. או כוון באמרו אך וכו׳. כי הדבר ההוא שיארך ספורו עם היות רוב פרטיו אינם כתובים. אנחנו סומכים בו על קריאת התורה שנכלל בה ברמז ועל מה שהעתיקו רז״ל מפי השמועה כי הכל מדברי אלקים עם משה לא נפל דבר: הראו לו רוחניות וצורתם גשמיות וכו׳. דע שאין כונתו ברוחניות לדבר בלתי גשמי לגמרי. שאם כן היה בדבריו קבוץ בין הפכים באמ׳ שהראו לו רוחניות

וצורותם גשמיות וסיים ברבים בביאורו להתעסק בענין מגדלים פורחים באויר דמיונו. והיינו כבשלים במה שכתב המורה בפתיחתו על כיוצא בזה שתגיע מזאת הטרחה לכמו זאת ההויה העצומה אשר יקוו בה ויחברו בה רוב כתות העולם בזמננו זה. להיות כל אחד מהם רוצה שימצא עניינים למאמרים לא כוון בהם אומרם דבר ממה שירצוהו. וכבר כשל בעיוני כאן על ביאור המקום הזה. ובא החלום ברוב ענין עד אשר אורו עיני ממה שכתוב בשני סימן ד׳ וכן לדעת חכמינו מצטיירות מן הנפש הדק הרוחני הנקרא רוח הקדש הצורות הרוחניות הנקראות כבוד ה׳ וכמו שיתבאר ענייני א״ה. וכללו של דבר שקרא מראו׳ המשכן רוחניות לשהוותם מן הגשם הדק הרוחני הנזכר שנקרא אצלו רוח הקדש. וכבר הורה זה נ״ב באמרו ברביעי סימן ג׳ תתראינה הצורות ההן עין בעין במראה ולא בחידות כאשר נראה המשכן וכו׳. והגשם הזה הזך הרוחני הוא המכונה לרז״ל בשם אש על עוצם דקותו. וזה כי במנחות פרק הקומץ תניא רבי יוסי בר׳ יהודה אומר ארון של אש שלחן של אש ומנורה של אש ירדו מן השמי׳ וראה משה ועשה כמותן שנאמר וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר. ע״כ. ואמנם לא אמרו זה רק על שלשת הכלים האלה לפי שאצלם הוא כתוב בתבניתם אשר אתה מראה בהר. לא אצל שאר חלקי המשכן שהרי בפ׳ הנז׳ כתוב לאמר אלא מעתה דכתיב והקמות את המשכן כמשפטו אשר הראית בהר הכי נמי. הכא כתיב כמשפטו התם כתיב בתבניתם. ע״כ. הרי שהבדילו בין שלשת הכלים שכתוב בהם בתבניתם שמשמעו כי דמותם הראהו. ובין שאר חלקי המשכן שכתוב בו כמשפטו על משפטי הלכותיו הנאמרות לו על פה. אמנם החבר לא הבדיל בענייניהם וכלם אצלו בסקירה אחת נסקרו: כאשר התנו לו. ר״ל כאשר הושמו לו התנאי להיות כך וכך: וכן הבית הגדול וכו׳. באמרו בדה״א כ״ח הכל

בכתב

צורתו רוחניית והבית העולמי הקדוש אשר יעדנו בו הראה לנביא יחזקא׳ צורתו ותכונתו ואין בעבודת הא׳ל סברא ולא הקשה ולא התחכמות וא׳לו היה כן היו הפילו׳ מגיעי ברוב חכמתם ושכלם לכפלי מה שהגיעו בני ישרא׳ל:

ק אמר הכוזרי בכמו זה תנוח הנפש לקבל התורה מבלי ספק ולא פקפוק שיבא נביא לעבדים משועבדים לחוצים וייעד אותם שיצאו מעבודתם בעת ההיא מבלי איחור על התכונ׳ ההיא ושיכניס׳ אל ארץ כנען והיא ביד שבע אומות כל אחת מהם חזקה מהם והודיע לכל שבט חלקו מארץ קודם שיגיעו א׳ליה והתקיי׳ הכל בזמן מועט במופתי׳ נוראי׳ זה מאמת גדול׳ השולח וכבוד השלוח וגודל מעלת העם אשר א׳ליהם לבדם שולח וא׳לו היה אומ׳ כי אני שלוח ליישר כל העולם ולא היה דבדו מגיע עד חציו היה פגם בשליחותו מפני שלא נשלמ׳ כונת הבורא בשליחותו וזה המונע (בהשלמת שליחותו) כ״א השלמתה היו׳ ספר תורתו עברי וזיה מעמס וטורח ולאות רב ע׳ל אומות שבא והודו זכוזר

שכתב מיד ה׳ עלי השכיל כל מלאכות התבנית: סברא׳ היא המחשבה הנוברת נדבר דבר: הקשה׳ היא החקירה מדבר אל דבר על ידי הקשים: התחכמות׳ שרוצה להתחכם בתורה מדעתו כי עם היותו בלתי סומך על חכמתו והקשתו להקים דת לעצמו כי אם בתורת ה׳ חפצו׳ מ״מ בגלותו פנים בתורה לא להתחכם כפירושה למראית עיניו כמו הקראי׳ כפש הוא חוכל כי תחטא ואשם׳ ואף על פי שאין זה מקום מיוחד לספור הקראים שהרי מקום הוכח לו בשלישי להתגדר בו׳ וגם הראיה המוכחת על זה באמרו ואלו היה כן היו הפילוסופים וכו׳ אין לה ענין עם הקראים׳ מ״מ כוון לסדר יחד כל מיני ההתחכמות הבלתי מועילו׳ בעבודת האלקים:

סימן ק׳ על התכונה ההי׳ ברכוש גדול וביד רמה: אשר אליהם לבדם שולח וכו׳׳ אחרי התבאר לו ענין הסגולה והתחברות כבוד אלקינו ואיך קמה תורתנו עם כל הכלוה לסיפורים הללו מסי׳ כ״ח ואילך והם מן הדברי׳ הראשיים הכללים בדבריו של חבר סי׳ כ״ז׳ הנה הוא עתה יוכא לקראתנו לאשר ולקיים מכל זה מה שהכיח שם החבר כי התורה האלקית לנו היא ולבנינו׳ אין לזרים אתנו׳ והוא הדבר אשר דברתי עד כמה פעמים׳ שמן הפסקא היא תובאות כל הספורים הכמשבים עד סוף המאמר הזה הראשון: ואלו היה אומר כי אני שלוח וכו׳ כח הרא׳ הזאת כי צדיק וישר הוא להודות שהתורה כתובה לנו בפרט כמו שזכר שם החבר כאמור׳ לפי שהיתה מגיאה אל הגבות גזירת אמרנו שהיא כיתבה לכל יושבי חלד׳ כי בהיות דברו בלתי מגיע עד חציו היה פגם בשליחותו וכו׳׳ ועוד ראיה שנית כי איך יתכן אמרנו שהתורה כיתבה לכל העולם׳ והנה ספר התורה שנכתב בלשון עברי היה מונע השלמת השליחות מנגד מעמם טורח ההעתקה ללשונם אשר לא תשלם כי אם אחרי מאות שנים מכח הסבות אשר יזכיר׳ וזאת היא מונע השלמת שליחותו היות ספר תורתו עברי וכו׳׳ ויפנ לנו כי לא האמין לאמרם ז״ל במשכת סוטה פרק אלו נאמרין הביאו את האבני׳ ובנו את המזבח וסדוהו בסיד וכתבו עליו את כל דברי התורה בשבעים לשון שנאמר היטב ונטלו את האבנים ובאו ולנו במקומן ע״כ׳ (ופירש בעל המזרחי פ׳ דברים היטב בצירוף עם החשבון הקודם עולה שבעים׳) ועוד אמרו שם פרק אלו נאמרין ת״ר כיצד כתבו ישראל את התורה ר׳ יהודה אומר על גבי אבנים כתבוה שנאמר וכתבת על האבנים את כל דברי התור׳ הזאת באר היטב׳ ואחר כך סדו אותן בסיד׳ א״ל ר׳ שמעון לדבריך היאך למדו אומות העולם תור׳ א״ל בינה יתירה נתן להם הקב״ה ושגרו נוטרין שלהן וקלפו את הסיד והשיאוה ועל דבר זה נחתם גזר דינם לבאר שחת שהיה להם ללמוד ולא למדו וכו׳׳ גם שם בירושלמי אמרו תני על אבני המלון נכתבו דברי רבי יסודה׳ ר׳ יוסי אומר על אבני מזבח נכתבו׳ מאן דאמ׳ על אבני מלון נכתבו בכל יום ויום אומות העולם היו שולחין נוטריהן ומשיאין את התורה שהיתה כתובה בע׳ לשון׳ מ״ד על אבני המזבח נכתבו לא לשעה היו נכנסו׳ ועוד היתה מעשה נסי׳ נתן הקב״ה בלב כל אומה ואומה והשיאו את התורה שהיתה כתובה בע׳ לשון׳ ע״כ׳ ונבדר שילם פ״א כתוב לאמר ואת שתים עשר האבני׳ האלה אשר לקחו מן הירדן הקים יהושע בגלגל וסדום בסיד וכתבו עליהן התורה בשבעים לשונות שנ׳ וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת באר היטב׳ ע״כ: מעמם וטורח ולאו׳ רב וכו׳ שנה ושלם להפליג בעניינו׳ שבא והודו וכוזר וכו׳׳ לפי מה שכתב רבי אברהם בר׳ חייא בס׳ צורת הארץ פתח פירוש המיושב בארץ מתוך

שבא

להבינו ולעשו' מה שכתוב בו לא אחרי מאות שנים שיקרה (אליהם להשתנות עליהם) כ"א להם להשתנות אליהם בעבור נצחון או שכונה (או בראיות) כ"א לא בראיית הנביא בעצמו או נביא אחר שמעיד ומזהיר על תורתו :

קא אמר החבר לא קרא משה לתורתו זולתי עמו ואנשי לשונו וייעד אותם הבורא להזהיר על תורתו כל הימים על ידי הנביאי' ועשה כן כל ימי הרצון והזמן שהיתה השכינה ביניהם :

קב אמר הכוזרי והלא היה יותר טוב שיישר הכל והיה זה יותר נכון וראוי בחכמה :

קג אמר החבר והלא היה יותר טוב שיהיו החיים כלם מדברים אם כן ככר שכחת מה שקדם בהמשך זרע אד' והיאך חל הענין האלקי באיש שהיה לב האחים וסגול' האב מקב' לאור ההוא וזולתו כקליפה איננו מקבל אותו עד שבאו בני יעקב כלם סגולה ולב נבדלים מבני אדם בעניני' מיוחדים אלהיים שמים אותם כאלו הם מין אחד ועצם אחד מלאכותי מבקשים כלם מעלת הנבואה ורובם מגיעים אליה בעבור שהיו קרובי' אליה במעשים הנרצים והקדושה והטהר' ופגיעת הנביאים ודע כי כל אשר יפגע נביא בעת פגעו אותו ושמעו דבריו האלקיים מתחדשת לו רוחניו' ונפרדת מסוגו כ"א ממינו בזכות הנפ' והשתוקקה אל המדרגו' ההם והדבקו בענוה

שלא הוא באקלים הראשון והודו קצתו בשני וקצתו בשלישי · וכוזר הוא באקלים הששי כמוזכר סי' א' · והנה תחלת דברי פיהו במחוזות האקלים הראשון והשני והשלישי וקצר ועלה בקפיצה אל מחוז כוזר היא מדינת המלך המתגייר שבאקלים הששי ודבריו כלם מכוונים בדעת ובהשכל: שיקרה שיהם להשתנות עליה' אם באת לקיים הנסח הזה כך פרושו שיקרה אל האומות הנזכרו' להשתנות בעניינם לסבת גלגול השנים הרבות ההנה וסוף אמרו עליהם · וזה יקרה בעבור נצחון · או שכונה וכו' · שעל ידיהם יקרה השתנותם לשנה אל ענייני תורתנו כמו שיבא · אך טוב ויושר נעימי הנסח השני: שיקרה להם להשתנו' אליהם · והכוונה שיקרה לאומות להשתנו' עם ישראל המוזכר למעלה · ודוגמת הלשון הזה תמצא על כוונה זו בשני סי' ל"ג: בעבור נצחון וכו' זכר ארבע סבות להשתנות האומות לתורתנו כי מהכרח החלוקה יהיה זה אם בהכרח · אם ברצון · ואם בהכרח הייני הנצחון שהזכי' ועניינו כי תקרא' מלחמה ונגף ישראל אשר לסבה זו יקרה שהשתנות האמו' ואם ברצון אפשרותו הוא על אחד מג' פנים · אם מצד הרגל וזה או שכונה · כי בהיות שכני ישר' מהם יראו וכן יעשו · ואם בשמעם מפי אחרים תוקף הראיות הכתובות בתורת משה ובכן ירגישו בדבריו ראיה מספקת לשיקבלו עליהם שמירת תורתו: וזה או בראיות וכו' · או יהיה זה מצד נביא שיזהירם עליהם · וזה או נביא וכו' · אמנם לפי הנסח שכתו' כי לא בראיית הנביא בעצמו וכו' · בנערך לפרש כי לא יקרם זה ההשתנות בראיית הנביא בעצמו וכו' · שהרי לא נראה אליהם כלל לא בנתינת התורה ולא באזהרת ענין שמירתם :

סימן קא לא קרא וכו' · ר"ל כפי דבריך באמר' אמו' שלא קרא משה לתורתו זולתי עמו ואנשי לשונו · כי אמנם שיטנת לראות ראיה נכונה לזה מצד השליחות והלשון כאמור · ואולם גם מזה לא נוכל להתעלם כי אותם לבדם ייעד הבורא להזהירם על תורתו וכו' · כאמרו נביא מקרבך וגו' · ואין דעתי נוחה במה שנזדה על אפשרות ביאת איזה נביא מעיר ומזהי' את זולתנו על שמירת התורה · כי זו איננה מדה בהם כלל לא ממש' ולא מן הבאים אחריו · ובכן ריקן כל התורה כלה עם אזהרותיה לישראל לבד · ומ"ש לא קרא משה לתורתו וכו' · עם היותו מוסכם אצל הכוזרי בקודמת · הנה הוא כענין ראיה לדבריו האחרונים · שהרי אין שם מקום להזהיר זולתי למקבל התורה שהאזהרה תפול על שמירתה · וכבר נתבאר סי' כ"ו וכ"ז כי תור' משה אינ' כתוב' כי אם לנו · ואיך אם כן תיוחס האזהרה על שמירתם לזולתנו · אמנם לפי הנסח השני המוזכר בקודמת לא בראיי' הנבי' בעצמו וכו' יהיו הדברי' הא' כלם לקיו' דבריו של מלך ככל מכל כל :

סימן קב מה שקדם בהמשך זרע וכו' בסי' מ"ז ונ"ה: נבדלים מבני אדם בעניינים מיוחדים וכו' · וזה להם מצד היותם נקראים סגולה ולב כאמר סי' כ"ז והתחברות כבודו אלינו מפני שאנחנו הסגולה מבני אדם: כל אשר יפגע נביא וכו' · כמו שנאמר

ובמהרה זאת תהיה אצלם הגדולה הנראית והאור הבהיר בגמול העול' הבא כי המבוקש ממנו איננו אלא שתשוב נפש האדם אלקית תפרד מחושיו ותראה העולם ההוא העליון ותהנה בראיית האור המלאכותי ושמיעת הדבור האלקי כי הנפש ההיא תהיה בטוחה מן המות כשיכלו כליה הגופיים · וכאשר תמצא תורה שמגיעים בחכמותיה ומעשיה אל המדרגה הזאת במקום אשר צותה ועם הענינים אשר צותה בהם היא מבלי ספק התורה שמובטח בה להשאיר הנפשות אחר כלות הגופות :

שנאמר בשאול ופגעת חבל נביאים וגו' · וצלחה עליך רוח ה' והתנבית עמם ונהפכת לאיש אחר · ושכרת החבר שכל אדם מוסר' טהר לב נקי כפים נפגעו נביא ובשמעו דבריו מתחדשת לו רוחניות שיעור איזו מדרג' כפי הכשר בית קבולו · ואל נא תשי בזאת רחוק' בעיניך בזרע ישראל · כי היה כלו זרע אמת רוח ה' נוססה בו במעמד הר סיני ששם עלו שבטי' שבטי' יש אל מדרגת הנבואה כמו שקדם סי' פ"ז באמרו ושמע העם דבו' בה בעשרת הדברים וכו' · עד אמרו ואלה עשרת הדברים לא קבלם ההמון מאנשים יחידי' ולא מנבי' כי אם מאת האלקים כתבו וכו' · וכבר אז"ל ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל וכו' : ונסי' קט"ו כתוב לאמר כי האורחים לבדם היו ראויים לנבואה וכו' · והנה עם ההכנה הזאת קרוב לשמוע מה שכתב החבר כל עם ה' נביאים בפגיעת הנביא כי יתן ה' את רוחו עליהם ע"י התפשטות השפע ממנו למוכנים אליו איש איש כברכתו והכנתו המרבה והממעיט לדוגמת אצילות רוח משה על הזקנים שכתב שם הרמב"ן כי הם לא שמעו דבור מפי ה' ולא נראה להם במראה או בחלום · אבל ה' מדבר עם משה · ומאצילות רוח משה הם יודעים הנבואה ההיא · וזה טעם ויתנבאו ולא יספו שלא יספו להתנבאות מעצמם אבל בנבואה שאמר ה' למשה בה לבדה התנבאו וכו' · ע"כ · קום קרא מה שכתב הרלב"ג בספר מלחמותיו פ' ז' וז"ל כבר יראה שלמה שידיעות הנלוים לאדם ועומדי' עמו רושם מה בהמציא לו הידיעה בדבר ההוא עד שבכבר ימצא האדם יותר מוכן לאמר בדבר דבר כפי מה שראוי כאשר היה בפני החכמים מאשר הוא בעת אשר איננו עמהם · ואולם היה זה באדם להיותו בעל זה הכח האלקי כאילו ילוה שפע מה מאיש אחד לאחר וכו' · ע"כ · ועדות זו ילמדנו רבי פ"ה דיט באמרו לא זכיתי לתורה אלא על דחמית קדלים דר' מאיר מן אחורוי · ובפ"ק דערובין אמר רבי האי דמחדדנא מחבראי דחזיתיה לר' מאיר מאחוריה · ואלו חזיתיה מקמיה מחדדנא טפי · ונפלאות עדותיו של אפלטון בספרו הנקר' טיאג"יב על איש אחד שהיה רגיל

אצל סוקראטי רבו ובכל עת המצאו עמו בבית אחד עם היותו רחוק ממקומו היה מרגיש בנפשו תועלת רב בלמוד החכמות · ויותר מזה בהיותו סמוך למקומו ובתועלת יותר עצום כשהי' שם מסתכל בו בעת הלמו' ובאופן יותר נפלא בהיותו יושב אצלו ונוגע בו · והנה על כיוצא בזה נאמר והיו עיניך רואות את מוריך : ונפרד מבונו וכו' · לא אמר ממינו למה שקדם מדבריו שישראל מין אחד מיוחד בפני עצמו · ובכן ימצאו בבני האדם שני מינים · כאילו תאמר שהאדם סוג אחד כולל שני מיניו · אדם טבעי שהם העכו"ם · ואדם אלקי שהם ישראל עד אמרם אדם אתה אתם קרויים אדם וכו' · והורה בלשונו על הפרד האיש ההוא ממדרגו' האדם טבעית ושקית כי מעלה יתירה נודעת לו עליה' ברוחניו ההוא הנודף · אולם לפי הנסח שכתו' בו ממינו לא הוצרכנו לכל זאת : של המדרגות ההם · ר"ל מדרגות הנבואה : זאת תהיה אצלם · ר"ל אצל ישראל : הגדולה הנראית והאור הבהיר בגמול העה"ב · ר"ל שהגדולה המוכנת להם בגמול העה"ב היא להם מבוארת נגלית ומפורסמת · והאור הצפון להם בעולם ההוא המופלא בהיר הוא בשחקים לעונג פרסומו מזולת ראיה אחרת מעידה על כנה · כי זאת היתה להם ראיה מספקת בראות' ענין הפוגע בנביא שישתוקק להדבק במדרגו' ההן וכו' · כמדובר : וזה כי המבוקש ממנו · ר"ל מהאיש ההוא המשתוקק שזכרנו : איננו אלא שתשוב נפש האדם אלקית תפרד מחושיו וכו' · והלא במאמר נפשו היה מספיק · אלא שאמר נפש האדם כדי ליתן שכר טוב הוראתו כי המבוקש ממנו הוא שתשוב נפשו ממדרגת אדם שפלה אל מדרגה אלקית מעולה מן הקנה של הקנה והנה התשוקה הזאת נוברת בו כי הנפש ההיא בטוחה וכו' · ולפיכך לא תחוש על הפרדה מחושים שאלולי כן למה יודרך להפסדה בתשוקה עזה · ושמאמר הזה דמיתיו ויסוב למאמר הכוזרי סי' ק"ה מבלי ספק שהוא מתאוה שתתמיד נפשו על פרידת חושיו ותשאר בהנית באור ההוא והוא כזה שמתאוה המות · ע"כ : במקום אשר צותה · בארץ ישראל :

קד **אמר הכוזרי** אני רואה שיעודי זולתכ' שמנים ודשנים מיעודיכ':

קה **אמר החבר** אבל הם כלם אחרי המות ואין בחיים מהם מאומה ולא דבר שיורה עליהם:

קו **אמר הכוזרי** ולא ראיתי א' מן המאמיני' ביעודים ההם שהוא מתאוה למהירותם אבל אם היה ביכלתו לאחרם אלף שנים וישאר במסורת החיי' ובעול העולם ועצבונו היה בוחר בזה:

קז **אמר החבר** ומה תאמר במי שהוא רואה אלה המעמדים הגדולים המלאכותיים:

קח **אמר הכוזרי** מבלי ספק שהוא מתאוה שתתמי' נפשו על הפריד' מחושיו ותשאר נהנית באור ההוא והוא מה
כ"א הוא שמתאוה המות:

קט **אמר החבר** אבל יעודינו הדבקנו בענין האלקי בנבוא' ומה שהוא קרוב לה והתדבר הענין האלקי בנו בגדולה ובכבוד ובמופתים ועל כן איננו אומ' בתורה (כי אם) ג"א שאם תעשו המצוה הזאת אביאכם אחרי המות אל גנות והנאות אבל הוא אומ' ואתם תהיו לי לעם ואני אהיה לכם לאלקים ואנהיג אתכם ויהיו מכם מי שיעמוד לפני ומי שיעלה לשמים כאשר היו הולכי' בין המלאכים וקוראים להם המלאכים בן אדם כדי להכירם בין המלאכים העומדים בתוכם

סימן קד אני רואה שיעודי זולתכם וכו' · כי לשאר האומות על ספר תורתם יותקו יעודים רוחניים וגופים מה יעשה להם יקר וגדולה כספר הכפש' וכמו חלב ודשן תשבע נפשם:

סימן קה אבל הם כלם וכו' · ר"ל אמת שיעודי זולתנו שמנים וכו' אבל הרחיקו את יעודיהם:

סימן קו במסורת החיים: ר"ל בקשר החיים כי מסורת כמו מאסורת:

סימן קז ש"ה המעמדים וכו' · ר"ל מעמדות הנביאים שקדם זכרם סי' קג:

סימן קח מבלי ספק שהוא מתאוה וכו' · על הפך זולתנו הנזכרים · והמאמר הזה שוה לאמרו למעלה סי' קג כי המבוקש ממנו אינו אלא שתשוב נפש האדם אלקית וכו':

סימן קט אבל יעודינו הדבקנו וכו' בקשר עם סוף דבריו סי' קה באמרו ואין בחיי' מהם מאומ' ולא דבר שירה עליה' וכבר הראיתיך כיוצא בו במה שקד': ומה שהוא קרוב לה' ברוח הקדש: בגדולה ובכבוד ובמופתי' · שתארים הללו מתנשאים: לעמת המשכשי' ואומרי' (דברי' כ"ו) ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפאר' · כי התהלה כנגד גדולת הממשלה והמתנשא לכל לראש והשם כנגד כבוד החכמה אשר יבחלו לשם עולם לא יכרת כאמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה ותפארת כנגד המופתים הנראים בקרבם לא עשה כן לכל גוי הדר הוא לכל חסידיו: אל גנות וכו' כי מעלים: ואנהיג אתכם אני

בעצמי כאמרו ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים: מי שיעמוד לפני · לשרת ככהני' והלוי' כאמרו ואתם תהיו לי ממלכ' כהנים: ומי שיעלה לשמים כמו שהיו וכו' ר"ל כמו שהיו בנוף ובנפש ורמז הכתוב לזה באמרו וגוי קדוש על דרך אמרם ז"ל (בסנהדרין פ' חלק) מה קדוש לעולם קיים אף הם לעולם קיימי' והוא לשון שמלאכי השרת משתמשי' בו קדוש קדו' וגו' והוליך דבריו לימין משה כאז"ל פרק רבי עקיבא כשעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מה לילוד אשה בינינו וכו' אלא ששנה את טעמו לשנת הקריאה כי על דרך חז"ל הדב' בהפך שהם העלו מלא' מלאכי השר' מה לילוד אשה בינינו וכו' חמדה גנוזה שגנוזה וכו' אתה רוצה לתתנה ביד בשר ודם מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו ודרשו עליה למרו' שבית שבי לקחת מתנות באד' על מתנות הבודו שאמרו לו מלאכי השרת בשב' שקראוהו אדם לשון שפלות כונר מאדמה · ועם היות זה מיוחד למשה לבדו הוציא דברו בלשון רבים באמרו כאשר היו כי לכללות האומה ייוחס הכבוד ש שיפגעו פרטיה להיותם גוי אחד בארץ ואם חטאו של עכן שהיה איש אחד נוגע בעונו נתלה בכלל האומה כאמרו חטא ישראל כש"כ שיהיה זה במדה טובה מרובה בתשלומי כפל · ולבני כיון כן יחשוב כי לא ללמד על משה בלבד יצא כי אם על כלל הנביאים אשר יקרם באופן מה כמקרהו כי כן מאמר גוי קדוש יכלול את כלם · ובכלל בחינה זו אליהו אשר עלה גם הוא בסערה השמים ויוכלל בה יחזקאל

ויהו גם כן מלאכי׳ הולכים ביניכ׳ בארץ ותראו אותם יחידים ורבים שומרים אתכם ונלחמים לכם · ותתמידו בארץ אשר היא עוזרת על המעלה הזאת והיא אדמ׳ הקדש ויהיה שבע׳ וטובת׳ ורעתה בענין תלוי כפי מעשיכם ויהיה נוהג כל העולם על המנהג הטבעי זולתכם כי תראו עם שכינתי שתהיה בתוככם מטוב אדמתכם וסדר גשמיכם שלא יעברו עתיהם הצריך להם ושתגברו על אויביכ׳ במתי מספר מה שתכירו בו כי אין ענינכ׳ נוהג על המנהג הטבעי אבל בחפץ כאשר תראו אם תמרו מהבצורת והנגף והחיה הרעה והעולם כלו בשלוה ואז תדעו כי ענינכם מנהיג אותו דבר שהוא גדול מן הענין הטבעי · והיה כל זה והתורה הזאת וכל יעודיה מובטחי׳ לא יפול

ויחזקאל ג״כ מצד שקראו אצל המלאכים בן אדם ובהוראת אמרו נפתחו השמים ואראה מראות אלקים · ואליו בפרט יובן טעמו של חבר שהיה זה להכירו בין המלאכים · לא למשה שכבר נקרא שמו ונודע אשר הוא נוצר מאדמה לשון שאלות אצל קריאת המלאכי מטעם המדרש שזכרנו : ותראו אותם יחידים ורבים וכו׳ · כי כל עסקם של ישראל עם המלאכים בכלל באמרו וגוי קדוש כמו שקדם ורמז בזה לאמרו הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך וגו׳ כי ילך מלאכי לפניך והביאך אל האמורי והחתי וגו׳ ויוכלל בזה ענין המלאך הנראה ליהושע כבתוב בספרו (סי׳ ה׳) וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו וגו׳ כי אני שר צבא ה׳ עתה באתי והמלאך הנראה לגדעון באמרו שופטי׳ ו׳ וירא גדעון כי מלאך ה׳ הוא ויאמר גדעון אהה ה׳ אלקים כי על כן ראיתי מלאך ה׳ פנים אל פנים והמלאכים אשר באו לעזרת אלישע כבתוב במלכים ב׳ סי׳ ו׳ ויתפלל אלישע ויאמר ה׳ פקח נא את עיניו ויראה ויפקח ה׳ את עיני הנער וירא והנה ההר מלא סוסים ורכב אש סביבות אלישע ובאמר בכלל כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך · והנה אמר יחידים או רבים · יחידים על מלאכי יהושע וגדעון הנזכרים למעלה על דרך חונה מלאך ה׳ סביב ליראיו ויחלצם · ואמר ורבים על מלאכי אלישע שקדם זכרם על דרך כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך · ויהי דבר חז״ל במדרש שיר השירים על אמרו מה תחזו בשולמית במחולת המחנים · מה אתם יכולים לעשות לנו כחולה שנעשית ליעקב אבינו כשיצא מבית לבן · רבי ברכיה בשם רבי לוי אמר ס׳ רבוא מלאכים היו חלין ומרקדין לפני יעקב אבינו בצאתו מבית לבן ורבנן אמרי ק״כ רבוא הה״ד ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלקים זה הרי ששים רבוא · ויקרא שם המקום ההוא מחנים הרי ק״כ רבוא · או שמא אתם יכולים לעשות לנו כחולה שנעשית לאלישע שנא׳ וישכם משרת איש האלקים לקום ויצא והנה חיל סובב את העיר וסוס ורכב ויאמר נערו אליו אהה אדוני איכה נעשה וכתיב ויאמר אל תירא כי רבים אשר אתנו מאשר אתם מיד ויתפלל אלישע ויאמ׳ ה׳ פקח נא את עיניו ויראה ויפקח ה׳ את עיני הנער והנה ההר מלא סוסים ורכב אש סביבות אלישע · או שמא יכולים אתם לעשות לנו כחולה שעתיד הקב״ה לעשות לצדיקים לעתיד לבא וכו׳ עכ״ל · וא׳ המלאכים הללו שהיו נראים לנביאים ומתחברים להם לעזור ולהועיל כיון החבר באמרו כמוך ושנו החברים שהם שולחים שלוחים להגיע אל ארץ הודו ולראות פני המלך מבלי טורח בעזר אלא השלוחים שהיו מורים אותם וכו׳ וכמו שיתבאר · והנה עם היות כל זה בלתי מ׳ מבואר בפרט ביעודי התורה כבר עשינו להם סימניות במה שאמר ועתה אם שמוע תשמעו וגו׳ והייתם לי סגלה וגו׳ ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש · ובלעדי זאת מאשר יבאו אל המציאות לשומרי מצותיה הרי הוא כאלו יועדו בה בכתב מפורש : אשר היא עוזרת · עוד יעלה במעלות על שבחי הארץ בשני סימן ח׳ ומן הוא והלאה עד סוף סי׳ כ״ג ובשלישי סימן י״א וכבר זה לענין התחברות המלאכים וברביעי מסימן ז׳ עד סוף סימן י״א גם בחמישי מסי׳ כ״ב עד סוף הספר : ויהיה שבעה · ככתוב פ׳ בחקותי · אם בחקותי תלכו וגו׳ ונתתי גשמיכם וגו׳ והשיג לכם דיש וגו׳ : וטובתה : השלום ויתר ההצלחות שזכר שם באמרו ונתתי שלום בארץ וגו׳ ורדפתם את אויביכם וגו׳ : ורעתה · כאמור שם אחר כך ואם לא תשמעו לי וגו׳ : מטוב אדמתכם וכו׳ · ענינו בשואת למקרא מגלת הברכות והקללות שבפ׳ בחקותי והקדים טוב האדמה והוא השלום שבלעדיו אין כלום וכל השאר הזכיר כסדרן הכתוב שם בפרשה הן לטוב הן למוטב : כאשר תראו וכו׳ · הוא אשר דבר סימן מ״ג גם בשני סימן ל״ב וכ״ח : והיה כל זה וכו׳ · רצה באמרו מובטחים על דבר בטוח וקיים מאז״ל מובטח לו שהוא בן עוה״ב · והכונה שכל המוזכר מהיעודים והתורה הזאת כלה

מהם דבר ויעודיה כלם כולל אותם שורש א' והוא יחול קורבת האלקים ומלאכיו. ומי שיגיע אל המעלה הזאת לא יירא מן המות ותורתנו כבר הראית לנו זה עין בעין והמשל בזה חברים שהיו עומדים במדבר והלך אחד מהם אל הודו ופגע ממלך הודו כבוד וגדול' מפני שידע שהוא מן החברים ההם והיה יודע אבותיהם מקדם והיו מאוהביו ונתן לו מתנות יקרות שנשא אותם אל חבריו והלבישו בגדי חמודות ושלח עמו מעבדיו אנשים ולא עלה על לב איש שיצאו מלפני המלך ולא שילכו אל המדבר ההוא וצוהו במצות וכרת עמו ברית לקבל עבודתו ובא אל חביריו עם השלוחים ההם ההודיי' ושמחו בהם החברים ההם והשתדלו בכבודם ובנו להם ארמון שהושיבום בו ושבו החברים ההם שולחים שלוחים להגיע אל ארץ הודו ולראו' פני המלך מבלי טורח בעזר אלה השלוחים שהיו מורים אותם הדרך הקרובה והישרה וידעו כלם כי מי שרוצה ללכת אל ארץ הודו הוא קל עליו מאד כשידבק בעבודת המ"לך ויכבד שלוחיו המגיעים אותו אליו ולא הוצרכו לשאול למה נעבוד העבודה הזאת כי העלה נראית לעין כדי להתחבר במלך וחברתו היא הטובה הגדולה: והחברים הם בני ישראל וההולך

זכל יעודים מלבד אלה הנזכרים הן הכתובים והן אשר לא כתוב בספר תורת האלקים מפורש כלם מובטחים וקיימים לא יפול מהם דבר ארצה אשר לא בתורת יעודי זולתנו: ויעודיה כלם כולל אותם וכו'. ר"ל אין צריך לככך מפני נהלת בוסים ונחנוח חרבות המספקים למה אם כן לא בא השכר הרוחני מפורש בתורה כי אמנם באנו בגבולו של מקום זה ישבתי להם לתשובת ספק' באמרנו שהרי הוא כאילו נתבאר בה והמלאכה שיתה דים והותר כי הנה היעודים כלם שמונים לעד לעולם על שרש אחד והוא להגביר תוחלתנו על היותנו קרובי' אל האלקים ולמלאכיו כמדובר. ומי שיגיע אל המעלה הזאת לא יירא מן המות כי כל הקרב הדבק באלקיו עודנו חי כאשר באמרו ר"ג שהשיג זה בשלמו' בהפרדו ממנו שאז בלי ספק תשוב' הרוח אל האלקים בזולת מעיק. וכמו שיבא זכרון זה בשלישי סימ' כ' וכ"א ששם אלו דברים קרובים ומתייחסים לאלו: והנה תורתנו כבר הראית לנו זה עין בעין. כי יעו' היעודים האלה המתקיימים באומה עדות התורה באמנה מאד בראיי' חושיית נקנית בכמה דרכים שבפשנו בנפור במלטה את המות להיותה ברורה בברור החיים ובירור זה הוא גלוי ומפורסם בתור' במה שתלתה יעודים בעה"ז יותר ממה שהיה בתלות בתלות בעה"ב. והמשל בזה וכו'. הנמשל בו יתבאר מדברי עצמו בסמוך כי המשל הזה בכנה אלא כיון להורו' ענין השכר הרוחני הבלתי מפורש בתורה וענין זולתנו המפורש אצלם: מפני שידע שהוא מן החברים ההם. להורות על גדולתו של משה בעבור ישראל כאמרם ז"ל פ' אין מעמידין ויאמר ה' אל משה לך רד כי שחת עמך ונו'. אמר הקב"ה למשה לך רד מגדולתך כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל עכשו שישראל חטאו גדולתך למה לך וכו' עכ"ל. וכך הם דברי החבר עצמו בשני סי' כ"ו באמרו אבל מעלת משה היתה בעבורם:

ונתן לו מתנות יקרות וכו'. כענין אמרו סימן כ"ח ואם היו באים אליך שלוחיו בתשורות הודיות וכו': ובנו להם ארמון. הוא המשכן: שולחים שלוחים וכו'. הם יתר הנביאים כמו שיתבאר: בעזר אלה השלוחים. הם השכינה והמלאכי' כמו שיבא כי היה חזון בארץ ומנוי בישראל בהיות שם שכינת אל כל קדושיו בידו. וכבר ידענו הסתלק הנבואה הנקנית בהסתלק השכינה כמו שיבא בשלישי סימן ס"ה: וידעו כלם כי מי שרוצה וכו'. כי עם היותם בלתי מוזמנים כלם אל מדרגת הנבואה יודעים היו קלות עלותם אליה: ולא הוצרכו לשאול וכו'. הנבואה שלא היה להם צורך ליעודים רוחניים לדעת מה יעשה להם חלף עבודתם וכמא' זולתנו למה תעמוד התור' ברחוק תעלי' הביאור מפני מה העבוד' זאת לנו למה תסתיר פניה ממנו להודיע ולהודע כי הנה היא נותנת את בריתה שלום ברית כהנת עולם בהשגת אור פני מלך חיים בחיים: כי העלה נראית לעין כדי להתחבר וכו'. ר"ל כי העלה והסב' התכליתית בעבודתנו היא מבוארת בגלוי שהרי עיניהם הרואות התחברות הכבוד המשך משאירתם: וחברתו היא הטובה הגדולה. ומה גדולה בשורה אשר הדבוק באלקיו עודנו במסורת החיים הגופיים כללו וכש אחר המות כמו שזכרנו. ויבא עוד דוגמתו בחמישי סוף סי' י"ב: וההולכים האחרים וכו'. לא זו הדרך אשר דרך

כה בסדור המשל כי שוטט מחשבתו במשל הזה לסמוך ההולכים האחרים אל ההולך הראשון שהוא משה כי מין במינו אינו הוכן : והשלוחים היהודיים הם השכינה והמלאכים וכו׳ · בהגעת המשל זכר המתנות תחלה ואחר כך הבגדים ואחריהם השלוחים ההולכי׳ עמו כי כן היה סדרם הטבעי אמנם שבמשל כדוע הוא כי פרעו החבר בקריאתו למאמר מאן דסליק מיניה על דרך במה מדליקין ובמה אין מדליקין אין מדליקין וכו׳ · ועוד כי אחרון אחרון חביב · על כן התחיל בביאור מה שהיה תכלית הססנה · ואמנם לא באה בכתוב מפורש שבאו המלאכים עמו אלא שהסברא תורה על ככה כי ברבות ה׳ דרכי איש להשרו׳ שכינתו עליו ועל עמו · גם מלאכיו יצוה לו ללכת בכל אשר ילך כמוזכר למעלה ואולי על כן באו הכרובים בגלל קודת המשכן הן ביריעותיו הן בכפרת להורות על מלאכי אלקים יורדים לחנות שמה· כי הנה הכרובים הם לרמז המלאכי׳ כמו שכתב הרלב״ג בפי׳ התורה והרי״א מלכים א׳ ח׳ גם הקהס שפורשו פ׳ תרומה · ועוד כי הנה זה בא על דרך ה׳ מסיני בא חרת משעיר למו וגו׳ ואו זה מרכבות קדש מימינו אש דת למו : ומהם מי שאמר לא בא וכו׳ · כי לא כאומה רוסה ואין ולאו ורפייא בידיהו : ורובם הגבירו וכו׳ · למען חוזק ידים רכות וברכים כושלות : וקבלו העבודה · להיות עבדים מצוייכים לאשר בחרו : ויחלו נפשותם וכו׳ · שתלו בני ישמעאל קלא אילן בבגדיהם ואמרו תכלת הוא רגילי בזה שכתבו על ציצית בכפיהם השכוכים תקות פתיל תוחלת חלום אשר במהרה ינתק כהנתק פתיל הנעורת בהריחו אש כי השכל סוראה קיונית לא ישוה הפנימי לחיצון : על עמי הארץ וגו׳ ·

הראשון הוא משה וההולכים האחרים הם שאר הנביאים והשלוחי׳ היהודיי׳ הם השכינה והמלאכים והבגדים החמודות הם האור המושכל אשר חל בנפשו מהנבואה והאור המורגש אשר חל על פניו והמתנות היקרות השלוחות הם השני לוחות בעשרת הדברים ובעלי הנימוסים האחרים לא ראו מכל זה מאומה אך אמרו להם קבלו עבוד׳ מלך הודו כאשר קבלו עליה׳ החברי׳ ההם ואחרי המות תגיעו אל המלך ואם לא תעשו ירחיק אתכם ויענה אתכם אחרי מותכם ומהם מי שאמר לא בא אלינו אדם שיגיד לנו שיהיה אחרי מותו בגן עדן או בגיהנם ורוב׳ הגבירו סדור ענינם וחבור עצתם וקבלו העבודה ויחלו נפשותם במצפון יחול חלוש אך בנראה יחול חזק ונאמן ומתגדלים ומתפארים על עמי הארץ שבהם באמונה ואיך יתפארו אלה בטענ׳ מה שיגיעו אליו אחרי מות׳ על מי שיגיע אליו בחיין והלא טבע הנביאים והחסידים קרוב אל הקיימם בעולם הבא יותר מטבע מי שלא קרב אל המדרגה הזאת :

קי אמר הכוזרי כמה הוא רחוק מן הדע׳ שיהיה האד׳ כלה בטבעו אבד גופו ונפשו זולתי הפילוסופים על דעתם

לא על הפקחים : ואיך יתפארו אלה וכו׳ · לומר אלמנו בחירי אל לפי שאחר המות ישים לנו כך וכך מקרבת אלקים ויתפארו בזה על מי שיגיע בחייו אל הדבר שהוא מקרבתו לאלקים וגם שיבוא זה בתשלומו אחר המות לפי העלות שכן האמר מעל כאהל כמו שקדם · כי אחר כן יסעו בני ישראל אל מקום שעשרה בגמורה ובמקום אשר ישכון שם השכל שנכדל שם יחנו בני ישראל בשיבה ונחת :

סימן קי כמה הוא רחוק מן הדעת וכו׳ · אתה הקורא ידעת כתיבתי בדר׳ זו אהלך מסי׳ כז׳ עד סוף המאמ׳ הזה הראשון להודיע כמה באות שסיעותיו בהמשיכו הספור על סדר הפרטים הנכללים שם הלא המה הסגולה · והתחברות · ושתורה · ושיותה לנו מורשה בפרט · והנה גם עתה כדברי כן הוא · כי כל השוכות שאתה שוכה אתה שוכה לבד ימין כוכתנו הנזכרת כי עתה תראה איך גלגל בספורו ביאור פרט אחד אשר לא העביר עליו השקפתו עד הנה והוא אמרו שם ולכל הכלום אלינו וכו׳ · בפרט יגיעהו מן הטובה אשר ייטיב הבורא אלינו אך לא יהיה שום עמנו וכו׳ · ובביאור זה ימשך עד מחצת סימן קטו עד אמרו והיעודים אשר ערכו לך וכו׳ · ומשלמות סדורו כי גם בהתהלכו על ביאור הפרט הזה עודנו עומד על קו סיפורו הנמשך וזכרון אחד עולה לכאן ולכאן · כי כבר הראית לדעת שעם היות מאודע הכוזרי אמתי בעצמו בשכב׳ ינא אל המניאו כמו שהודענו בפתיחתנו · הן חבור הספר שזה היה על ידי ר׳ יהודה הלוי כמוזכר שמם · ועבד הלוי הוא שנודע סדור הדברים ושם דרך ירלכו ראוי ונאות לקשר ולחבר בין

ויען יאמרו אנשי התורות שהוא ישוב חי לעד בנעימי' בעבור מלה שהוא אומר בפיו ואפשר שאיננו יודע כל ימיו זולתי המלה ההיא ואפשר שלא יבין ענינה כמה גדולה מעלת המלה שתעתיק ממדרגת הבהמו' אל מעלת המלאכים · ומי שאינו אומר המלה ההיא ישוב בהמה אפילו אם יהיה פילוסוף חכם עושה טוב כל ימיו כוסף אל המעלות ההם :

קיא **אמר החבר** אין אנחנו שוללים משום אדם גמול מעשיו הטובי'

המאמינים בחכמה בתבונה ובדעת · ובכל זאת לא חטאתי בשפתי לגער הקדש מבית בעליהם גם כי כתוי' לוי · כי הללו מטהרים ענין הספורי' בעצמם · וזה מטהר שלמות כדורם · אלו ואלו דברי אלקים חיים · ועתה כהגיע תור המשך הספור על ההבדל שבין אנשי התורות · מנא הלוי אשר בשערינו מקום באות להתעוררות הכוזרי על ספק שתחדש לו בענייני' כי כלם כשקרי' אבלו בשקיר' אחת וגם היהודים בכלל · בהראותו את עצמו כי לא הבין עדיין שכונה שלימ' את אשר דבר החבר סימן כז באמרו וכל הכלוה שינו וכו' ונפלאת היא בעיניו איך יתכן שיהיה האדם מטבעו כלה ואבד בגופו ונפשו זולתי הפילוסופים לפי דעתם שגוזרת שבשלמות ההשגה השכלית ידבק האדם בשכל הפועל כמבואר סימן א' · וזולתם לפי סברתם הנה הוא עדי אובד כמו שיבא בחמישי סימן י"ד באמרו ואיזה הוא הגבול מהמדע שתשוב בו נפש האדם נבדלת מהגוף בלתי אובדת וכו' · עד אמרו ואם א"א מבלתי הגעתם לקנה והקפה בה ההגיוניות והטבעיו' הוא ענין בלתי מושג ושוא אובד בלי ספק על דעתם · ע"כ · והנה זה כולל ענין זר ונכרי שיהיה האדם כלה מטבעו בגוף ונפש ועם ההשכלה ישוב נצחי לדעת הפילוסופים ולא דיה לצרה זו בשעתה כי עוד יאמרו אנשי התורות שהוא ישוב חי וכו': בעבור מלה וכו' · והנה זאת בלי ספק קשה מן הראשונה כי כמה היא גדולת מעלת המלה שתעתיק וכו' · ומי שאינו אומר וכו' · אפילו אם יהיה פילוסוף וכו' · ר"ל שיכלול זה מן הזרות כפלים · האחד שתהי' מעלת המלה מעולה כל כך והב' שיהיה כל זולתם טובם בחדק לא יועיל למו והמלה לבדה תגבר על כל כשרון המעשים · או יאמר והוא הנכון בעיני כי היה לו זרה לומר כפילוסופים שיהיה האדם כלה מטבעו בגוף ונפש ועם ההשכלה ישוב נצחי ובלעדיה יאבד כמו שזכרנו כי לדעתם ישולל הגמול מכל אדם בלתי משכיל עם היות מעשהו רצוי והוא דבר קשה לקבלו · ונוסף גם הוא לזרות כפלא אצל אנשי התורות באמרם שהוא ישוב חי וכו' · כי ימנעו טוב הגמול מבעלי המעשים המעולי' אשר יעשה אותם האדם מבלעדי המלה ההיא וכו' ·

ואפשר שכיון באמרו ואפשר שלא יבין וכו' אל מה שזכר המורה בראשון פ' נ' שהפתאים יזכרו אמונות לא יציירו להם ענין וכו' · והכוזרי כלל העברים בזה עם שאר כל אנשי התורות נחשבו במאמר החבר ולכל הכלוה אלינו וכו' · היתה בו הכונה שישיק בו לקבל עליו שמיר' תורתנו אך דבר שפתי' שום דעת העברים יהיה לכל ימנא שום שכר מעשה טוב לאשר לא מבני ישראל המה והם השני דברי' אשר הפליג התמיהה על זרותם :

סימן קיא אין אנחנו שוללים וכו'

לגודל תמיהו' אשר היו אצל הכוזרי לזרא · ראשונה ימע בתשובתו על השניה מהם דסליק מינה · וזה מענ' ההוראה בפסקא הזאת · כי אמנם לפי מחשבתנו אין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה על כשרון מעשיה · אמנם על הראשונה מהן יגיע ויראה ונשמע קולו בתשובתו סי' קט"ו באמרו ואנחנו אין אנחנו משוים עם נפשותינו כל הנכנס וכו' · ששם ביאר כי אין מלה בלשוננו אשר עליה לבדה יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' על שמירת המצות המצוות ממנו וכמו שיבא · ואין אנחנו בזה לא כדעת הפילוסופים ולא כדעת יתר אנשי התורות · ועל השנות הלשון פעמים באמרו אין אנחנו בשני המקומות ראיה לדבר זכר לדבר כי כוון דבר ביאורנו שעל שתי התשובות הנזכרות בדבור אחד באמרו · ועתה הודיענו כי חסידי אומות העולם יש להם חלק בטובה כאמרת חז"ל וכמו שהורה בדבריו סי' כז כמבוא' שמה · ויוסיף עוד שבית ידו בשלישי סי' כ"א · ודבר זה מחלוקת ר' אליעזר ור"י (פ' חלק) ופסק כר"י כאשר עשה הרמב"ם בהלכות תשובה פ' ג' · גם כפי משנת חלק הוכיח כן ממה שהוזכר שם בלעם בכלל ארבעה הדיוטות שאין להם חלק לעה"ב · באמרו זכר בלעם והוא אינו מישראל · לפי שחסידי אומות העולם יש להם חלק לעה"ב · והודיע כי בלעם מרשעי אומות העולם ואין לו חלק לעה"ב · ע"כ · והוא מה שדקדק שם בגמרא בלעם הוא דלא אתי לעלמא דאתי · הא אחר גוי' אחריני אתו מתניתין דלא כרבי יהושע היא דאמ' רבי יהושע וכי נאמר בכל גוים והלא לא נאמ' אלא כל גוים שכחי אלקים · אלא ישובו רשעים לשאולה מאן ניניהו כל

גוים

נוים שכחי אלקים· עכ"ל· ואמר זה להבדיל בין דעת ישראל לדעת הפילוסופים ואנשי התורות כי כלם גרש ונרשו אותנו מהשתכח בנחלת הטוב· וכבר כתב המורה פ' י"ז מהשלישי ז"ל ובארו בכל מקום שהמשפט מחוייב בהכרח באמת ית' והוא שיגמול העובד על כל מה שיעשה ממעשה הכבוד והיושר ואעפ"י שלא צווה בו על ידי נביא וכו'· אמרו אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה וכו'· ואמרו אינו דומה מצווה ועושה למי שאינו מצווה ועושה ובארו שהוא אעפ"י שלא נצטוה נותנים לו שכרו ועל זה העקר נשענו כל דבריהם· עכ"ל· ובכן פי' נלו של זרות אחד אחוז מן השכים בנזכרים אשר הייתה פליאתם כשנבה אבל המלך· ובאמרו אבל אנחנו רואים הטובה וכו'· עודנו עומד על מה שהרחיב בו דבריו בסימן קט' כי הקרבה בחיים ערוכה בכל ומורה אל קרבת אלקים אחר המות· והנה מלאך אחד עושה שתי שליחיות· והוא הדבר אשר דברתי כי עם היותו משיב כהלכה לשואל כענין על ספק מתחדש כאמור· אינו יוצא מידי פשט סיפורו·

מאי זו אומה שיהיה אבל אנחנו רואי' הטובה הגמורה לעם הקרובים בחייהם ואנו עורכים מעלתם אצל האלקי' אחרי מותם בערך ההוא:

קי"ב אמר הכוזרי והתמ"ד כ"א ועיוך על הדמיון הזה בהפך וערוך מעלתם בעולם הבא כמעלתם בעולם הזה היום:

קי"ג אמר החבר אני רואה שאתה מגנה אותנו בדלות ומסכנות ובהם היו מתפארים גדולי האומות האלה כי אין מתפארים אלא במי שאמר מי שהכה על לחייך הימיני הכן לו השמאלי ומי שלוקח טליתך תן לו חלוקך והגיע הוא וחביריו והולכים אחריו מאות מן השנים מן הבוז והיסורים וההרג אל ענינים נפלאים וידועים והם הם הפארם· וכן בעלי תורת ישמעאל וחביריו עד שגברו· ובאנשים ההם היו מתפארים ומתגדלים לא במלכים האלה אשר גבה שאם ורחבה מלכותם ונפלאו מרכבותם אם כן ערכנו מקורבת האלקים יותר קרוב ממה שאם היתה לנו גדולה בעולם הזה:

קי"ד אמר הכוזרי כן הוא אלו היתה כניעתכם ברצון אבל היא בהכרח וכאשר תמצא ידכם תהרגו אויביכם:

קט"ו אמר החבר מצאת מקום חרפתי מלך כוזר כן הוא אלו היה רובנו מקבל מהדלות כניעה לאלקים ובעבור תורתו לא היה מניחנו הענין האלקי כל הזמן הארוך הזה אבל המעט ממנו על הדעת הזאת ויש שכר לרוב מפני שהוא נושא עול הגלות בין הכרח ורצון כי אלו היה רוצה היה חבר לנוגש אותו במלה שיאמר בלי טורח וכמו זה איננו אבד אצל השופט הצדיק

סימן קיב והתמד הדמיון הזה בהפך· ר"ל גם עתה כדרכך כן הוא כי לפי מיעוט הקורבה כיום הזה נגלותכם תמעט מעלתכם בעה"ב· ואם כן אין כל אומה בידכם מכח משכטך אתה חרבת בערכך נפשות:

סימן קיג אני רואה שאתה מגנה וכו'· פדה בשלו' נפשו מקרב לו באמרו שראוי לערוך קרבת אלקים בעולם הזה אל המעלה אשלו אחר המות· לא מעלת גדולת העה"ז למעלת גדולת העה"ב· כי הנה זה דבר תעיד עליו הסכמת האומות החולקות כל הישוב כי תפארת גדוליהם היא הדלות והמסכנו וכו'·לא מעלת תהלת העולם הזה הנכסף· ומה שאמ' והגיע הוא וכו' מן הבוז וכו'·ר"ל ענייני' נפלאי' וכו'· רנה בו שהגיעו אל אופנים ורים מאד מהבוז וכו': עד שגברו וכו'· בקשר עם אמרו למעלה מאות מן השנים· כי היה בכלם כל הנער ההוא זמן רב עד שתקפה ידם ונתחזקו בדת שאו לא נכרנו לכך: אשר גבה שיאם ר"ל רוממותם מן יעלה בשמים שיאו: ונפלאו מרכבותם· שהיו להם מרכבות רבות עד להפליא ואלה הדברים כלם נשנו ברביעי ס' כ"ב:

סימן קיד כן הוא אלו היתה כניעתכם ברצון· כי הוא זה מה שהגדיל והאדיר שמם של ענוי ארץ באומות אשר זכרת· וזכר דוגמת זה ברביעי סימן כ"ב:

סימן קטו מצאת מקום חרפתי וכו'· כיוצא בו זכר ברביעי סי' כ"ג: בין הכרח ורצון· ר"ל קנתו בהכרח וקנתו ברצון ויבא הנם מכל מקום: וכמו זה איננו אבד וכו'· כי הן אל כביר לא ימאס מעט הכשרון ואיננו מקפח שכר כל בריה כי אם מעט ואם הרבה יאכל·

ואלו היינו סובלים הגלות הזה והדלות הזה לשם האלקים כראוי היינו לפאר הדור שאנו מצפים עם המשיח והיינו מקרבי' עת הישועה העתיד' שאנו מייחלי' אות'· ואנחנו אין אנחנו משוים עם נפשותינו כל הנכנ' בתורתנו במלה בלבד אבל במעשי' שיש בהם טורח על הנפש מטהרה ולימוד ומילה ומעשים תוריים רבים ושינהג במנהגינו ומתנאי המילה וסבותיה שיזכור תמיד כי היא אות אלקית שמה האלקי' באבר התאוה הגוברת לגבור עליה ולא ישתמש בה אלא כראוי בהנחת הזרע כראוי כ"א במקום הראוי ובעת שראוי וכאשר ראוי אולי יהיה מצליח יצלח לקבול הענין האלקי· ומי שדבק בדרך הזה יהיה לו ולזרעו חלק גדול מן הקורבה אל האל יתברך ועם כל זה לא נשתוה הגר הנכנס בתורתנו עם האזרח כי האזרחים לבדם הם ראוים לנבואה וזולתם תכלית ענינם שיקבלו מהם ושיהיו החכמים

אבל· והנה הוא משופט כצדק מבחין בזה היותו ראוי לשכר פעולה כי לא דבר ריק הוא אבלו: שייכו לפאר הדור שאנו מצפים וכו'· שכונה שהדור ההוא היה מתפאר בנו כמו שמתפארות האומות הכוזבות סי' קי"ג באמרם שסובלי הבוז והיסורין: וגם כן היינו מקרבים וכו' שהיינו זוכים בעצמנו לגאולם לא שיהיו אחרים מתפארים בנו אחר מותנו וכל אלה נקבצו באו ברביעי סי' כ"ב וכ"ג בחילוף מזער: ואנחנו אין אנחנו וכו'· אל המקום הזה התעוררתי סי' קי"א לשומו ראשית התשובה על הזרות השני אשר ייחס המלך לכל אנשי התורו' סי' ק' ולא הוצי' העברי' מכללם· ועתה בא החבר להדיח מעלינו דברי תמיהתו בבלתי מגיעי' שינו בגדולת מעלת המילה כי לא כן אנחנו עמנו להאמין שכל הגלוה אלינו יגיעהו מן הטוב הנזכר סי' כ"ז על ידי המילה בלבדי אבל במעשים רבים וכו'· כמו שמבאר והולך: מטהרה· רמז אל טבילת הגר: ולמוד מה שצריך להזהירו קודם שנכנס בברית כאז"ל· (יבמות פ' החולץ) גר שבא להתגייר אומרים לו מה ראית וכו'· א"ר אלעזר מאי קראה ותרא כי מתאמצת אמר לה נעמי לרות אסור לנו ייחוד באשר תליני אנן מפקדינן אתחום שבת באשר תלכי אלך מפקדינן אתרי"ג מצות עמך עמי אסור לנו ע"ז ואלקיך אלקי· ע"כ: ומילה· שזו הוא ראוי לבריתו של אברהם אבינו: ומעשים תוריים רבים· שצריך להזהר בדקדוקי המעשים התוריים כלם אשר קבל על נפשו בהכנסו בברית· ושינהג במנהגינו· שמנהג ישרא' תורה ואין ליטוש תורת אמנו: בהנחת הזרע כראוי· בהיותו נזקק למותרות לו ובהוראת הנסח שכתוב בה לאמר בהנחת הזרע במקו' הראוי· ואפש' גם כן שכלל בזה מה שזכרנו סי' א' מטעם הראב"ע פ' משפטים כי תבואת הארץ תשתנה בהשתנות המקומות על כן נבחרו בני אהרן לכהונת עולם ולא בני משה· והוא דברו שהיה ראשון לו פ' ונראה כאמרו

שהזכיר הכתוב אחות נחשון בעבור סוד שהזוג' הכלל כי טוב לגבר שישא אשה הוגנת לו ובכן תהיה הנחת זרעו במקום הראוי ופריו לברכה: ובעת הראוי· לאפוקי ימי טומאתה· וזולת זה יש עתים מיוחדים לאיסור תשמיש כ"ה וט' באב וכיוצא: וכאשר ראוי· שתהיה הנחת הזרע באופן ראוי שיקדש עצמו בשעת תשמיש עם שתנאים שהורו חז"ל שלא ישמש ערום ולא כנגד ס"ת וכיוצא: אולי יהיה מצליח וכו' הזרע ההוא היוצא מחלציו עם הכונות הנכונות האלה או יצליח את דרכיו ואז ישכיל· ואמר אולי כי אמנם הלוך ילך ובכה נושא משך הזרע וזולת לב האד' והסגולה כי טבע במקור ימצא כמה שיחשב ממנו· אמנם לא יבא ברינה נושא אלומותיו בשלמות הדרכי' אשר זכרנו: ועכ"ז לא ישתוה הגר עם האזרח· הכל שב אל סימן כ"ז שאליו הוא נושא את נפשו בביאור הזה כמו שקדם: כי האזרחים לבדם וכו'· וזולתם תכלית ענייכם שיקבלו מהם וכו'· כי לא יתנבאו בעצמם כלל רק יגיעו למדרגת חכמים וחסידי עליון כשמעיה ואבטליון· אבן נודע דברם ז"ל פ' א' דיני ממונות אמר אפרים מקשאה תלמידו של ר' מאיר משום ר"מ עובדיה גר אדומי הוה והיינו דאמרי אינשי מיניה וביה אבא ליזיל ביה נרגא· פי' אבא יער· והכונה לומר שמן היער עצמו יכנס בתוך הגרזן בית יד לקצץ בו את היער וכן היה עובדיה הנביא לאדום· אמנם להסתלק מן הספק ראו לומ' שאף אמנם יחשב גרותו של עובדים לדעת מוסכם אבל חז"ל כמו שיראה מדבריה' הן הכלל הזה אשר הניב החבר באמרו כי האזרחים לבדם היו ראויי' לנבואה וכו'· לא ישחת בעבור האחד שיוצא מכללו· ואולי היה מעשה נס והוא פלאי על גדולת מעשהו להחיות מאה נביאים כדבר רבי יצחק פ' אחד דיני ממונות מפני מה זכה עובדיה לנביאות מפני שהחביא ק' נביאים במערה דכתיב ויהי בהכרית איזבל

וחסידים אך לא נביאים והיעודים ההם אשר ערבו לך כבר קדמו חכמינו לספר גן עדן וגיהנם ומדדו אותם לאורך ולרוחב וספרו הנעימות והיסורין ביותר מה שספרו שאר האומות הקרובות ודברתי עמך עד עתה על מה שבא במקרא בדברי הנביאים כי לא נזכר בהם יעודי העולם הבא הרבה בביאור כאשר נזכר הרבה בדברי החכמים ואמת הוא כי בדברי הנבואה שישוב העפר שבגוף האדם אל הארץ ותשוב הרוח אל האלקים אשר נתנה · ובדברי הנבואה תחיית המתים לעתיד ושליחות נביא שמו אליהו כבר שולח בזמן העובר ולקחו האלקים כאשר לקח זולתו שהוא לא טעם טעם מיתה: ויש בתורה תפילת מי שהתנבא ברוח האלקים שהתפלל על עצמו שימות מות ישרים ותהיה אחריתו כאחרית בני ישראל · וכבר שאל א׳ מהמלכים נביא מת והתנבא לו בכל מה שיבא עליו כאשר היה מתנבא לו בחייו ואם היה מעשה

את נבואי ה׳ ויקח עובדיה מאה נביאים וגו׳ · וכולי האי ועדיין לא היתה נבואתו כי אם על פורענות אומתו וכאמרם שם מיניה וביה אבא ליזיל ביה נרגא · ועליו נאמר בפא דחק נרגא כנויה בשרוף חרדלא · אפס כי חזקו עלי אלה דבריו של חבר באמרו מאמר החלטי שהאורחים לבדם הם ראויי׳ לנבואה וזולתם תכלית עניינם שיקבלו מהם ושיהיו חכמים וחסידים אך לא נביאים · ראה כמה דיו שפך לחרוץ משפטו בגזרה מוחלטת עד בלתי השאיר לו שריד בתינו להמצא שם אפילו גר אחד עולה אל מדרגת נבואה לאי זו שנה שתהיה ואם רבה · על כן הושבני לו מחטאת הנטיה מדעת חז״ל וכמו שמנאתוהו מתרחק מהם סימן כז׳ על המתנת משה שירד מן ההר ובסימן ק׳ על עורה ולאות כאומות להבין מה שכתוב בתורת משה לא אחרי מאות שנים כמבואר שמה · ואתה אכוש כעדכי עזרה לקראתי וראה הי מיניה עדיף ואת אשר ראית בדיק לפניך בדב׳ הזה קח בידך והלכת: והיעודים ההם אשר ערבו לך וכו׳ · אחרי הודיעו סימן קט״ו כי עם היות שלא מצאנו יעוד רוחני מפורש בתורה כבר הראית לנו זה עין בעין על ידי הייעודי׳ שנתקיימו אצלנו בעה״ז · הן עתה בכלותו להשיב על פקפוקי המלך המתגלגלים כאמור · שב לבאר איך הייעודים הרוחניים גם המה נתבארו בכתבי הקדש ובדברי חז״ל ביאור מספיק · ופרטות חלקיותם גם הוא בלתי נעדר ממנו כי הנה המלאכים מאן מלכי רבנן קדמו לספר גן עדן וגיהנם ומדדו אותם לאורך ולרוחב וכו׳ כאמרם במדרש תילים כל צת וכת משבע כתות יש לו מדור בפני עצמו בגן עדן וכנגדן ז׳ בתי דירות בגיהנם וכו׳ ומניבו לרבי יהושע בן לוי כד משחבא ביתא קמא דבמדור גיהנם אשכחית בה מאה מילין באורכא וחמשין מילין בפותיא וכו׳ ומשחית ביתא תניינא דבמדור תניינא וכו׳ · כבר האריך בעניינם הרמב״ן ז״ל

בשער הגמול: וספרו הנעימות והיסורין וכו׳ הכל מה שנתבאר באורך · ועיין מה שכתב על מדרש הזה הרב ן׳ חסדאי בספר אור ה׳ מאמר ד׳ דרוש ט׳: ודברתי עמך עד עתה · הכונה שממשיך דבריו עד הנה כאילו אין במקרא זכרון ליעודים הרוחניים כי אמנם מעט מוער הוא אשר היה לפניו לפי רוב שמצאו בדברי חז״ל · ומה שמוסיף בדברי הנביאי׳ אחרי אמרו במקרא · טעמו אבלי לווג המלות הללו עד אמרו בסמוך דברי החכמים כי את זה לעמת זה עשה להורות כי דברי החכמים הרבו והעדיפו בענין זה · ודברי הנביאים המעיטו והחסירו: אך אמת הוא כי בדברי הנבואה וכו׳ כמאמר קהלת סי׳ י״ב וישוב העפר אל הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה · ובדברי הנבואה נ״ב לתחיית המתים לעתיד ומכללם העצמות היבשות שביחזקאל למאן דאמר (פ׳ חלק) אמת היו ולא משל · ובדברי ישעיה יחיו מתיך נבלתי יקומון ומאמר דניאל ורבים מישני אדמת עפר יקיצו וגו׳ · וכפ׳ הנזכר הרבו להביא ראיות על ככה · וכל אלה עדים נאמנים על השכר הרוחני: ושליחות נביא שמו אליהו · באמרו הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא: כבר שולח בזמן העובר וכו׳ · ר״ל הוא עצמו אשר שולח בזמן העובר בימי אחאב ישולח להבא שהרי לא מת רק לקחו האלקים בעלותו בסערה השמים (מלכים ב׳ סימן ב׳:) כאשר לקח זולתו · הוא חנוך שנאמר עליו ויתהלך חנוך את האלקים ואיננו כי לקח אותו אלקים: שהוא לא טעם טעם מיתה · הוא אליהו שעודנו עומד חי וקים בגן עדן או יושב הכנוי לחנוך להודיע שהכתוב עליו ויתהלך חנוך וגו׳ לא כיון בו המיתה כי לא נזכרה בו מיתה כלל כמו שלא נזכרה באליהו: מי שהתנבא וכו׳ · הוא בלעם: וכבר שאל אחד מהמלכים וכו׳ · כונתו אשר הוא שאול בהעלותו שמואל הנביא על ידי אוב:

והשלם

והמלה עברית מורכבת · מניא כין הנס הנזכר במלכים ב׳ כ״ג ובירמיה ז׳ ובמקומות זולתם:

סימן קיו אם כן אין חדוש אחרי תורתכם וכו׳ · ר״ל אין כל חדש אבל האומות כיעודי שעה״ב כי הכל נכלל בתורתכם: אלא חלקיות וכו׳ · שהם מרחיבים הספור על פרטן יותר ממכם:

סימן קיז גם זה איננו חדש וכו׳ · ר״ל גם כזאת לא נאות להם להתיחס לגבורה בהודעת פרטי השכר הרוחני כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו שלמים וכן רבים יביעו אומר ויחוו דעת על פרטיו לא חברנו כל · וכבר שב הדבור אל מה שממנו היה ראשית הויכוח על פי הדברים היוצאים מפי׳ מפי המלך טהורים אמרי נעם · כי מבני ישראל היה אור הטענה והראיה לכל בעל דת שיש לבורא תורה בארץ · והנה זאת התורה הקודמת מאז לא השלימוה אחרי כן כי כבר היה שלימותה בעצמה מכל הפנים בזה ובבא:

המלך ההוא אסור בתורתנו רוצה לומר הדרישה אל המתים הוא מורה כי היו העם מאמינים בימי הנביאים כי הנפשות נשארות אחר כלות הגופות ועל כן היו שואלי׳ המתים ופתיחת תפלתנו שיודעים אותה הנשים והקטנים כל שכן החכמים אלקי נשמה שנתת בי טהורה אתה בראתה ואתה יצרתה אתה נפחתה בי ואתה משמרה בקרבי ואתה עתיד ליטלה ממני ולהחזירה בי לעתיד לבא כל זמן שהנשמה בקרבי מודה אני לפניך ה׳ אלקי שאתה הוא רבון כל המעשים ברוך המחזיר נשמות לפגרים מתים · וגן עדן עצמו אשר הרבו בני אדם לזכרו לא לקחו אותו כי אם מן התורה והיא המדרגה אשר הוכנה לאדם ולולי שחטא היה עומד בה לנצח וכן גיהנם הוא מקום ידוע קרוב לירושלם גיא שאין האש נכבירת ממנו היו שורפין בו עצמות הטומאה והנבלות ושאר הטומאות והמלה עברית מורכבת:

קיו אמר הכוזרי אם כן אין חדוש אחרי תורתכם אלא חלקיות מ־ברי גן עדן וגיהנם ותכונתם והכפלת דברים והרבותם:

קיז אמר החבר גם זה איננו חדש כי החכמים הרבו בזה מאד עד שלא תשמע ממנו מאומה שלא תמצאנו לחכמים כאשר תבקשנו:

נשלם המאמר הראשון בשם ה׳

הנה קמה מלתי במאמר הראשון ושם ננכה סימן כ"ט כי בסימן כ"ז חלקת מחוקק ספון ועליו תסובינה אלומות צדק כל הסדור כמלא רוחב המאמר ההוא מקצהו ועד קצהו · כי הנה זאת היא שם זריעתו נבת אחת במפולת יד שאין התורה נתונה כי אם לנו ושאין חייב בה זולתנו ושהנלוה אלינו מן העכו"ם בפרט יגיעהו מן הטובה וכו' וכי שהתחברות כבודו ית' אלינו היה באמצעות התורה הנתונה לנו מפני היותנו נקראים הסגולה מבני אדם · ומשם ואילך היו היה דברו יקר מוריע זרע עץ פרי עושה פרי למינו על פי סדרו המוכח · ויחנו ויסעו חלקי אמריו איש על ידו לדגליהם עד תום כל המאמר ההוא לעבור משער לשער כמבואר שם אגלנו בכתב מפורש ושום שכל · ועתה הנה בה מבטו אל מקום זה יסד על תוצאות סדרו כאמור ושנו הוא נושא את כפיו גם במאמר השני הלזה היוצא לקראתנו כי למה שהוכח שם התחברות כבודו ית' אלינו באמצעות התורה תלה עליו חובת ביאור הכבוד הנז' איזה בית אשר נבנה לנדרו ואיזה מקום מנוחתו · וענין התורה האלקית ועבודותיה ומה שכללה מן השלמות בחכמה בתבונה ובדעת ובמעלת לשון הקדש אשר בה ניתנה · ולביאור ענין הכבוד הקדים לתאר במחוגתו תאריו ית' מסי' ב' עד סי' ח' שם ינזור אומ' כי הכבוד כינוי אור אלקי מועיל אצל עמו ובארצו והמשיך דברו עד סוף סי' כ"ד על מעלות ארץ ישראל להתחבר שם הכבוד האלקי אל עם סגולה באמצעו' העבודות התוריו' שהם לה כעמוד' לבדם ובאלה התפקדו שבתות ה' ומועדיו שקביעותם תלוי בנחלת ה' · ולהיות עבודת הקרבנות במשכן ה' עקר גדול שהתחברות הכבוד תלוי בו על כן הרחיב

המאמר השני

א ואחרי כן היה מענין הכוזרי מה שהוא נודע בספרי כוזר מגלותו סוד חלומו לשר צבאו והיה החלום הנשנה עליו שיבקש המעשה הנרצה אצל האלקים בהרי הרסאן ולכתם שניהם המלך ושר צבאו אל ההרים ההם אשר במדבר על הים · והיאך הגיעו בלילה אל (אותה המערה) נ"א מערה שהיו שובתין לשם אנשים מהיהודים בכל שבת · והיאך נראו אליהם ונכנסו בתורתם ונמולו במערה ההיא ושבו אל ארצותם ולבם על דת היהודים · היו מסתירים אמונתם עד שיתחכמו נ"א שהתחכמו לגלות סודם מעט מעט לקצת אנשים מסגולתם עד שרבו וגלו מצפונם והתחזקו על שארית הכוזרים והכניסום בתורת היהודים והביאו החכמים והספרים מכל הארצות ולמדו התורה ומה שהיה מהצלחת' וגבורת' על שונאיה' וכבושם הארצות ומה שנגלה להם מהמטמונים ומה שהגיע אליו חילם מן הרבוי עד מאות אלפי' עם אהבתם בתורה והכספם אל בית המקדש עד ש' קימו תבנית המשכן אשר עשה משה

נו הספור מסימן כ"ה עד סוף סימן כ"ח ואחר כך מסימן כ"ט עד סימן ע"ח ספר בשבח עמו המוכן להתחברות הכבוד האלקי הנזכר ובפרט על ידי סגולת הסגולה שהם הנביאים והחסידים שומרי מצותיו ית' חוקיו ומשפטיו · ולכן היה עם ישראל מעשה ידיו להתפאר · ומסי' ע"ח עד סוף המאמר הורה על שלימות התורה הזאת אשר באמצעות' ישלם התחברות הכבוד אלינו כמו שקדם · כי עד סימן ס"ו הורה על שלמותה מצד מה שכלל בה כל דק ועמוק מהחכמות למיניהן · ומן ז' והלאה רמז לשלמות תורת חסד · על לשונה החשובה שבלשונות :

סימן א ואחרי כן היה מענין הכוזרי וכו' · יפה נקשר המאמר הזה עם הקודם כי אחרי הודיעו שם (סימן קט"ו) קלות וחמורות בענין הגר שנלוה אלינו ושוה לתשלום ביאור סימן כ"ז במא' ולכל הנלוה אלינו מן העכו"ם בפרט יגיעהו מן הטובה וכו' · כמבוא' שמה · משך בשבט סופר להגיד לאדם יושרו של מלך אשר מכח הספור ההוא הכולל שרשי הדת האלקית בא לחסות על פי תנאיהם תחת כנפי השכינה · ועם היות שהודיעו לו כי לעולם לא יהיה הגר כאזרח · אף גם זאת לא נמנע מלקבל עול מלכות שמים ותורתו כהלכה : והיה החלום הנשנה עליו וכו' · הפליא חסדו ית' עמו להעירו על התכלית ועל הדרכי' המביאי' אליו כי מור' מקום היה לו לבקש בו את המעש' הנרצה : אל אותה המער' (נ"א אל מערה) אשר היו שובתים וכו' · אולי בעת גזרה היתה כההי' דמס' שבת פ' במה אשה לא יצא האיש בסנדל מסומ' מ"ט אמ' אבא אמ' שמואל שבפני הגזירה היו והיו נחבאין במערה ואמרו הנכנס נכנס והיוצא אל יצא וכו' · הביאם הרי"ף ז"ל בהלכותיו : ונגלו מצפונם והתחזקו · שמנאו

והיו מכבדים אזרחי ישראל ומחבבים בהם כאשר נזכר בספריהם וכאשר למד ד מלך התורה וספרי הנביאים לקח החבר ההוא לרב והיה שואל אותו שאלות עבריות ותחלה מה ששאל אותו על השמות והמרות המיוחסות אל הבורא יתברך ומה שנראה בקצתם מן ההגשמה עם הרחקת הדבר ההוא אצל השכל וכן מרחקת אותו התורה בביאור :

ב אמר החבר שמות הבורא כולם חוץ מהמפורש הם מדות

לפני היו ידיהם לפרסם דתם לעין כל לא ייראו ולא יחתו · ולכן נלחמו עם שאריתם והתחזקו עליהם: והיו מכבדים אזרחי ישראל וכו׳ · כי כן יסד החבר בהודיעו למלך במא׳ הקודם סימן קט״ו וקודם לו סימן ב״ז שלא ישתכח הגר הנכנס בתורתנו עם האזרח וכו׳ · גבי תכלית ענייננו שיקבלו אתם וכו׳: וכאשר למד המלך תורה וכו׳ · לפי הנראה לא רצה להטריחו שילמדנו ספר · בראשית ענייננו כי היה החבר חכם גדול מופלא בדורו · ולא רצה להשתמש בכלי קדש עד היותו מלומ׳ במלאכתה של תורה שיהיה ראוי למסור לו חכמה בראשי פרקים וכפש המלמד לא תקון בו: ותחלת מה ששאל אותו על השמות והמדות וכו׳ · זו היא הדרך הישרה שהורה עליה בראשון סימן כ״ג וכ״ד במא׳ ואם ישאלך השואל עליו במה תתאר אותו · והיתה תשובתם על זה בתארים אשר התבררו אצלי ואחבר אליהם אשר היו ספק אצלי והתבררו באלה האחרונים · ועתה כשהתברר למלך כי ה׳ אלקי ישראל הוציא את עמו ממצרים ונתן להם תורה עם מה שנלוה לזה מן המופתים והם דבריט מתבררים מן הקבלה שהיא במראה העין כמבו׳ שם סוף סימן כ״ה שאחר זה ימשך נ״כ היותנו מתארים אותו בתארי׳ אחרים במדובר׳ השקה כפשו בידיעת התארים ההם על איזה אופן ידבקו בו ית׳ · וזה אמנם יעלה בכאן באופן כולל אך השלמת ביאורו תהיה ברביעי אחר בקשת המלך בסוף השלישי להוסיף לו ביאור בשמות האלקים ית׳ וירחיב לו בענין מעט בעורת אלקים : ועין בעין תראה בפסקא הנמשכת כי לא ביאר מן השמות זולתי הכנויים ברחום וחנון וכיוצא · כי מה שזכר אל חי ואלקים חיים לא היה בבחינת שם אל ואלקים רק בבחינת חי וחיים · וכן כא זכרון שם אל שדי בתוך הבאים אחב נראה כהוראת אמרו ואפשר שזה רצה באמרו וארא אל אברהם וגו׳ · אולם כונת החבר לבאר כאן ענין הכנויים לבד אשר הוצרך אליהם לעת עתה להשלמת המכוון כי בזאת יבא אל ביאור ענין הכבוד שהוא כיוון אור אלקי מועיל אצל עמו ובדרכו כמו שזכרנו בפתיחת הספר ובכונת החלוקה אשר המצאתי לך להתחיל בראש זה המאמר · והנה עדין עת הזמיר לא הגיע בביאור ענין השמות האלקיים כשם יו״ד ה״א ואלקים וזולתם עד השלימו הוראת הדבוק האלקי ונרוצו לאומה הזאת שעליה נקרא שמו ה׳ נחלת אמונות שלו עם כל הנלוה לזה על ביאור כל משפטיו · וכל זה לא ישלם עד תום המאמר השלישי ואז תתגלגל שאלת המלך למלאת מה שחסר בכאן והחבר פי מלך ישמור בראש המאמר הרביעי המתוקן לכך וכמו שהרחיב ביאורנו שמה · ואמר השמות והמדות וכו׳ · כמבדיל בין שמות למדות ובלתי מבדיל בין שם העצם לזולתו מן השמות כי כלם נשקרים לפניו בבקירה אחת · אמנם החבר יוכיחהו בשתים אלו מידי דפיו בתשובתו המשכל׳ : וכן מרחקת אותו התורה בביאור · כמו שאמר בראשון סימן פ״ט חלילה לאל מן השקר וכו׳ · ותחלת עשרת הדברים הוא הצווי שנאמין באלקים והשני באזהרה מעבוד לאלקים אחרים ומעשות פסל ותמונה · וכללו של דבר מהגשים · עכ״ל ·

סימן ב

שמות הבורא כלם חוץ מהמפורש הם מדות וכו׳ · לפי ששאל הכוזרי בקודמת על השמות · ולא הבדיל בין קדש לקדש הקדשים ויבדל בין שמות למדות כמו שזכרנו· דקדק עליו החבר לתקן עוות לשונו במה שהודיעו כי הן הן שמותיו הן הן מדותיו כי השמות מורים על המדות חוץ מהשם המפורש כי הוא מאד נעלה על כל השמות ובלתי מורה על תארים ומדות כלל ועקר · וכאמרו ברביעי סי׳ א׳ והדיקות והמעלה היתירה איננה כי אם בשם הנכבד יו״ד ה״א וא״ו ה״א ית׳ הוא שם כודע רמוז אליו במדו וכו׳ · ולשון מדות בחוקו ית׳ יובן על דרך מאמר המורה פ׳ כ״ד מהראשון וז״ל הדרכי׳ אשר בקש ידיעת (ר״ל מרע״ה) והודיעו אותם הם הפעולות הבאות ממנו ית׳ והחכמים יקראום מדות ויאמרו י״ג מדות · וזה השם נופל בשמוש׳ על מדות האדם ד׳ מדות בהולכי בית המדרש ד׳ מדות בנותני צדקה · וזה הרבה : והענין הנה איננו שהוא בעל מדות אבל פועל פעולות דומות לפעולות הבאות מאתנו ממדות ר״ל מתכונות נפשיות לא שהוא ית׳ בעל התכונות נפשיות · עכ״ל · ומה הוראת נולם זו לא תנומס

כל

בל כך אבל החבר · כי הנה היא מתחת והולכת אל הוראות אחרות כמו שיתבאר מן הענינים שהם מדות וכשא עליהם באיברי חלוקתו · ואולם מה שהנו באמרו מדות ותכניות טפליות · זו היא שימת עין שהשימה עיני עליו מתוך ספקות יגורו עלי עזים למקנה השימן הזה ועד קנהו · כי הנה ירוד ירד בתחלה לחלוק שמו הכור (חוץ מהמפורש) לשתי' וכן' מדות ותכניות טפליות · שהרי אין טפליות מורה על חלק בפני עצמו כי לאחרון הוו לא יוכל להמנות · ובהמוך החליף השטה באמרו וכללו של דבר כי שמדות מתחלקות (זולתי השם המפורש ית') לג' חלקים שתהייכה מעשיות · או טפליות · או שולליות · והנה תעשבה זרים אבי רואם בכאן · הא' כי אחרי אמרו למעלה ששמות הבורא כלם חוץ מהמפורש הם מדות וכו' והודיענו בזה שאין שם המפורש בכלל המדות · למה חזר עתה להוציא מן הכלל מה שלא היה בכללו · באמרו כי המדות מתחלקו' זולתי וכו' · והב' כי שם הבדיל בין טפליות למדות כי זה לעצ' וזה הוסיפו בחלוקה · וזאת הפעם עכם מעצמיו לזאת יקרא מדה כי בכלל המדות לוקחה זאת · ועוד בה פליאה שלא הרחיק בראשונה המדות מהמפורש · איך ישוב אחר כך להכרם גם יחד באמ' אבל המדות התלויי' בשם המפורש ית' הם היכירות מבלי מנועים טבעיי' וכו' · ועל הרביעה לא אביכנה אם כה יאמר בראשונה כי שמות הבורא כלם חוץ מהמפורש הם מדות וכו' · וגם אחרי כן באמ' כי המדות מתחלקו' זולתי השם המפורש ית' לג' חלקים וכו' כמדובר · שהרי למראית העין לא נמלט א' משמותיו זולתי המפורש ית' מהיותו בכלל בשם מדה · למה יאמר אחר כך בסוף הבבא כי חכם לבב איכה מדה · ותמיהתו תוסיף עליו כי מן הטעם עצמו אשר יאמר בחכם לבב שאינה מדה מפני היותו ית' עצם החכמה נאמר גם כן באמיץ כח וחי כי במספר המדות לא יבואו להיותו ית' עצם הכח והחיו' ובמה יודע איפוא היכר הבדל בין זה לזה · אלו קשרים שאנו חייבים על היתרן כמו שנתחייבנו על קשרן למען תהיה תורת ה' בפיך תמימה משיבת נפש מטוהרה מן הספקות · ואולם להשיר לפניך דרך גלגוליהם של דברים עד שיבואו לכלל ישוב אתחיל לערוך ערך חלוקה כוללת אשר לאורה תהיה נופה ומניע מסוף הנעלם בסימן הזה ועד סופו · ואמרתי אני אל לבי כי מעשה חרש פתוחי חותם ופתח החבר החלוקה הזאת על שמות אלקי ישרא' · וכה תעשה לה לתארה · כל אשר יקרא האדם אל הבורא ית' שמו · אפס קצהו יגיע לעצמותו ית' · וקצהו בלתי מגיע אליו · והמגיע לעצמותו · אם שיורה על עצמותו ממש באורח מישור · והוא שמו המפורש אשר יאמר עליו כי הוא זה · או שיורה על שלמות שבו · וממה שידענו כי כל המיוחס אליו ית' הוא בלתי נעדר מעצמותו · הרי זה שם שמים שסופו להתקיים בעצמותו ית' ממש · אלא שהשם המפורש רומז לעצמותו בקו ישר כשם העצם של ראובן המורה עליו ורומז אליו ביחוד · וכמאמר החבר ברביעי סי' א' · והשם המורה על שלמות ישוב באופן מה אל הוראת עצמותו כשם חכם המורה אצלנו על שלמות החכמה כי להיות' דבר שכלי ראוי ליחסה אליו ית' בעצם וראשונה · ולהפלגת פשיטותו ראוי שנאמר בעניינו כי הוא עצם החכמה · ואין החכמה מדה לו · אולם הבלתי מגיע לעצמותו אם שיהיה שולליי כמו חי ואחד וכו' · שהוראת השמות ההם אבל בני דורו של חבר היתה על דברים בלתי מורים על שלמות ראוי בחקו ית' וכמו שנתכוון מתוך דבריו או שיהיה חיוביי וזה אם בהלקחו מנד הנמשך אלינו מאתו ית' · או מנד מה שימשך אליו מאתנו · ואולם הנמשך מאתו אלינו אם שיהיה למעלה מן הטבע מבלי היות לו התלות בו כלל · ואלו הן המדות התלויות בשם המפורש הדבקות אל עצם כבודו מבלי מנועים טבעיים כמו יוצר אור ובורא וכו' · או שיהיה במינועים טבעיים · ואלו הן המדות שבלתי דבקות אל עצם כבודו כמורים ומעשיר וכו' · ומכללם אמיץ כח המורם אצל בני דורו על פעולת יכלתו ית' להציל בה עני מחזק ממנו · וכבר הורה המורה בראשון פ' נ"ג כי היכולת איננו נמצא לבורא בבחינת עצמו לפי שהוא לא יוכל על עצמו · רק הוא תאר בבחינת יחס בינו ובין ברואיו · ע"כ · אך הנמשך אליו מאתנו הוא הרוממו' אשר נרוממהו ונברכהו ונקדישהו וכו' · שינשאו לעצמם שמותיו ית' אשר נשא על שפתינו לאמר רם ונשא ברוך ומבורך קדוש וכו' · ויוכללו כאן כל התארים היחסיים המצטרפי' אשר בהם ישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא שמו ית' אצלנו · והוא מין התארים שכתב המורה בראשון פ' נ"ב היותו הראוי שבתארים אשר נריך שיקלו בתאר הבורא בו לפי שלא יחייב שנוי בעניין ית' בהשתנות המיוחסים עם היות שאין יחס לפי האמת בינו ית' ובין ברואיו · עד כאן הפשטנו את עולת החלוקה הזאת ונתחנו אותה לנתחיה והיא מחלוקת שהיא לשם שמים וסופה להתקיים מתוך דברי החבר עצמו כמו שיתבאר · והיו הדברים האלה לאות על ידך ולטוטפות בין עיניך כי בחוזק יד יוציאך ממגור הספקות אשר העירותי · תדע זה ותשכל מן מוצא דברינו בביאור הפרטים :

שמות הבורא כלם חוץ מהמפורש הם מדות ותכניות טפליות וכו' · ר"ל כי שמות הבורא כלם חוץ מהמפורש

ותכונות טפליות נלקחות מהפעליות הברואים לו כפי גזרותיו ומעשיו נקרא רחום כשהו' מתקן ענין מי שהיו בני אדם מרחמי' עליו לרוע ענינו מיחסים אל הבורא הרחמים והחנינה ואמתתם אצלינו חלישות הנפש והמיית הטבע · ואין זה ראוי לו יתברך אבל אמנם הוא שופט צדק גוזר בריש אדם אחד ועושר אדם אחר מבלי שישתנה בעצמותו ולא ירחם על אחד ולא יכעוס על אחר ואנחנו רואים כזה בשופטי בני אדם כששואלין אותם בדינין ודנין במה שמחייבת התורה ויהיו אנשים זוכים בדין ואחרים חייבי' והכל תלוי מניב השופט ומבלי השתנות בו שינוי · וכן השם פעם יקרא אל רחום וחנון ופעם יקרא אל קנוא ונוקם והוא ית' איננו משתנה

על עצמותו הם מורים על מדות · ותכונות טפליות · ובאמ' הנה מדות רמז של המדות התלויות בשם המפורש אשר יזכיר אח"כ כי הן הן מדותיו באמת דבקות של עצם כבודו נמשכות ממנו מבלי מכוונים טבעיים · ובאמרו תכונות טפליות רמז של יתר התארים הטפלי' והסמוכים אליו ית' אשר להם התלות ודמיון בברואים בחיוב או בשלילה כמו שיבאר בסמוך בחלוקתו המשולשת · ועם היותן כוללות שם בשם מדות · זכרם הנה בשם תכונות טפליות בערך אל המדות התלויות בשם ה המפורש לשום הבדל ניכר בין מדות למדות · ותכונות בלשון תכונה · שענינו דמות ותאר או דוגמ' ודמיון · וטפליות ר"ל נמשכות אליו בלשון כל שהוא עקר ועמו טפלה · ואולם לא הוצרך שם לזה כי לא הצריך ערכ' אבל המדות התלויות בשם המפורש כמו שיתבאר · וראוי או להקרא גם הן בשם מדות אף על פי שבעצם וראשונה יאות שם זה לתלות בשם המפורש : ובאמרו בסמוך אחרי השלימו ענין חלוקתו המשולשת אשר עשה בתכונות הטפליות · וכל המדות האלה אינם דבקות אל עצם כבודו וכו' · ולמראה עיני צריכים אנו לומר כי בהוציאו מן הכלל השם המפורש לבלתי היותו מורה על מדה כי היתה הוראתו מיוחדת על עצמותו ית' לבד הרי הוא כאילו הוציא ג"כ מן הכלל כל שלמות עצמי בלתי נבדל מעצמותו כשם שהם המורה אבלו בסוף הכנה על היותו ית' עצם החכמה וזכר שם כי החכמה איננה מדה לו והם אלו שני איברי חלוקתנו הראשונים הנוגעים בבבת עין עצמותו ית' : נלקחות מהפעליות הברואים לו וכו' · רוצה לומר שנלקחו לו התכונות טפליות שזכר מהפעליות הברואים וקראו בשמותיו עלי אדמות כפי גזרותיו ומעשיו וכו' · ורצה בגזרותיו מה שגוזר לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו · ומעשיו ר"ל מה שנמשך ממנו תמיד להשביע לכל חי רצון ברחמיו על כל מעשיו · ואין כונתו לומר שהתכונות הטפליות נלקחות כלן מהפעליות הברואים וכו' · שהרי משם יפרד והי' לג' ראשים · כמו שמבאר והולך · רק זה החלו בחלק הראשון מהחלוקה ההיא המשולשת אשר יבא השלמתה בסמוך באמרו וכללו של דבר וכו' · והנה ממשל משלים הוא בשם רחום אשר בכלל גורלו בחלק הראשון החלוק' שהתכונות · ודבריו כאן עולים בהנכון את עם מאמר המורה בראשון פרק נ"ד וז"ל וכל אשר הושגה פעולה מפעולותיו יתואר הוא ית' בתאר אשר יבא ממנו הפעל ההוא · ויקרא בשם הנגזר מן הפעל ההוא · והמשל בו כי כשהושגה דקות הנהגתו בהיות עובר בעלי חיים והמציא כחות בו ובמי שיגדלהו אח' לדתו שימנעוהו מן המות ומן האבדון וישמרוהו מכל היזק ויועילוהו בשמושיו ההכרחיים · וכיוצא בפעולה הזאת ממנו לא תבוא אלא אחר הפעלות והמיית רחמים והוא ענין הרחמנות כאמר עליו ית' רחום כמו שאמר כרחם אב על בנים ואמר וחמלתי עליהם כאשר יחמול איש על בנו לא שהוא ית' יתפעל ויהמו רחמיו אך כפעל ההוא אשר יבא מן האב על בן אשר הוא נמשך לחמלה ורחמנות והפעלות גמורה · יבא ממנו ית' בחק חסידיו לא להפעלות ולא לשנוי · וכמו שאנחנו כשנתן דבר למי שאין לו חק עלינו יקרא זה בלשוננו חנינה : כמ"ש חנונו אותם אשר חנן אלקים כי חנני אלקים וזה הרבה · והוא יתברך ימציא וינהיג מי שאין לו חק עליו להמציאו ולהנהיגו · לזה נקרא חנון וכו' · ע"כ מדבריו שם המתייחסים מאד אל מה שאנחנו עליו : ואין זה וכו' · גם שם יד המורה תכונתו על כיוצא בזה באמרו וצריך למנהיג המדינה כשיהיה נביא שידמה באלו התארים ויבאו מאתו של הפעולות כשיעור וכפי הדין לא לרדיפת הפעלות לבד וכו' · עד אמרו עד שיהיה ברדיפת אש' · והוא בלתי כועס ולא קוצף עליו ולא מואס בו אבל כפי מה שיראהו מתחייבו בו ויביט מה שתביא הפעולה הזאת מן התועלת העצומה בעם רב וכו' · ע"כ : וכללו של דבר כי המדות מתחלקות וכו' · הן הן התכונות הטפליות שזכר למעלה כי כשתבה שמם מן הטעם האמור · והשלים כאן לכלול ענינם בחלוקה הזאת המשולשת ·

ממדה אל מדה · וכללו של דבר כי המדות מתחלקות זולתי השם המפורש יתב' לשלשה חלקים שתהיינה מעשיות או טפליות או שולליות · והמעשיות נלקחות מהמעשים הבאים ממנו באמצעיים טבעיים כמו מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם רחום וחנון קנוא ונוקם גבור נדיב והדומים להם · והטפליות כמו ברוך ומבורך מהולל קדוש רם ונשא נלקחות מרוממות המדברים לו ואלה אם הם רבות אינם מחייבות לו רבוי ולא מציאות אותו מאחדות · אבל השולליות כמו חי ואחד וראשון ואחרון סופר עליו באלה כדי לשלול ממנו הפכם ולא לקיים לו אלה על הדרך שאנחנו מבינים מהם כי אין אנחנו מבינים חיים כי אם בהרגשה ותנועה וכבר התעלה מהם · ואנחנו אומרים עליו שהוא חי לשלול ממנו תאר המות מפני שמחשבת הלב קודמת כי מי שאינו חי הוא מת ולא יתחייב זה אצל השכל אך כבר תשלול מהזמן דרך משל החיו'

בשלילות · ובאמרו זולתי השם המפורש ית' לא על המפורש עצמו כוון · שהרי אינו מדה כמו שקדם · ומפני זה לא הוצרך להוציאו מכלל המדות הנחלקות · רק כוונתו על המדות הנלווי' בשם המפורש אשר כנ"ל אחרי כן לפרשה · ודבר הלמד מענייננו הוא כי נאמ' המדות המתחלקות זולתי השם המפורש · כאילו אמר זולתי מדות השם המפורש · וכבר ידעת אזהרת ה פילוסוף שראוי בכל דבר להבינו כפי ענין הספור שנסמך אליו · ראה קרא בשם טפליות חלק אחד מן המדות הטפליות · כי כן הורגלו בכתובים קריאת שם החלק בשם הכל · כי הנה במאמ' הכתוב בראשית ברא אלקים את השמ"ים ואת הארץ · כלל שם ארץ ארבעת היסודות · אחרי כן ויקרא אלקים ליבשה ארץ נקרא החלק בשם הכל: והמעשיות וכו' · הם תארי הפעולות שראוי לתאר בהם הבורא יתברך כמו שכתב המורה בראשון פ' נ"ב: נלקחות מרוממות המדברי' לו · באמרו הללו ברוך ומבור' מהולל וכו' נלקחות לו ממה שימשך אליו יתברך מכל המדברים לרוממו ולהדר שמו בקדש הלולים · כי מהיותנו מברכים אותו בדברינו נקרא ברוך ומבורך · ומהיותנו מהללים אותו · נקרא מהולל · וכן כל התארים המיוחסים קדוש רם ונשא ודומיהם וכלם נקראו טפליות ביחוד · להיותן מדות ותארים כטפלים ונסמכים אליו באורשת שפתינו ממה שנמשך אליו מאתנו עם הצרוף כאמור · ואפשר נ"כ לחבר מלת לו אל מלת הדברים הסמוכה שמדברים לו דברי שבח ותהלה או אל רוממות המדברים והכונה אל הרוממות שמייחסים לו המדברים והכל הולך אל מקום אחד · ולכך תשית למה שרמז כאן אל ענייני השבחים שנכללים בקדיש וברכו וקדושה: ואלה אם הם רבות אינם מחייבות לו וכו' · באמ' אלה רמז אל המעשיות והטפליו' גם יחד · ולא המתין לומר זה אחר השלליות

כי השוללים לא ידברו גבוהה גבוהה לשום אבן על אבן תאר על תאר · רק יצא עתק מפיהם להעתיק התארי' ולהשמיטם מעל המתואר · ואיך יוכלו לחייב בו רבוי · אמנם בשני החלקי' המחייבי' צורך גדול היה להודיע גם טעם היותן רבות לא יחייבו רבוי במתואר על כן נסמכה הודעה זאת אצלם · ואף גם זאת לא נמנע מלהזכיר זה אחר שלשתם באמרו וכל המדות האלה אינם דבקות בעצם כבודו ולא מתרבה בהם: אבל השולליו' וכו' · כבר האריך המורה במאמרי השלילה פרק נ"ח לך בא אל הסוכן הזה כי תמצא שם דברים מתיחסים מאד אל הנדון: על הדרך שאנחנו מבינים מהם וכו' · בזה העלה ארוכה ומרפא למה שיסופק עליו מפני מה לא יסופר עליו יתבר' בשם חי בבחינת היותו בעל החיות · וכמו שעשה בסוף הסימן בשם חכמה · וכמו שהושוו ענייניהם גם כן אצל המורה בראשון פ' נ"ג · והיה טעמו של חבר כי לעולם יהיה הדבור מתייחס להרגל לשון בני אדם שבאותו הדור · והנה בדורו היה ענין החיים מובן בהרגשה ותנועה אשר הוא ית' המעלה מהם · ואך אם נאמר שהוא בעל החיות · ולהורות כן בלבנו שאם היינו מבינים בשם חיות כדרך שאמרו גדולי החכמים כי מדרגת כל דבר בחיים כמדרגתו בהשגה · אין ספק כי הוא ית' המעולה על כל מדרגות השכל יקרא באמת אלקים חיים · וכמו שכתב רלב"ג בחמישי מספר מלחמותיו ח"ג פרק י"ב · וזה רצה באמרו אחר כך ואם יאמר חיים לא בחיותנו הוא כוונתו כי לא הכרנו אנחנו מעולם חיים כי אם חיינו וכו' · ובזה יתיישב מה שאמר בחמישי סוף סימן י"ט והוא ית' חי בחיות עצמותו לא קנויה וכן יכול ביכלתו וחפץ בחפצו וכו: ולא יתחייב זה אצל השכל וכו' · וזהו ההבדל בין מה שיסופר דרך שלילה למה שיסופר דרך

הערך כי כשיסופר על האבן שהיא משוללת הראות או שאינה רואה לא יחוייב מזה זה היותה עורת כי דרך השלילה בלתי מורה על נושא מוכן לזה ולזה כדרך ההעדר · רק הוא שולל הראות ומכחש היות שאין מדרכה קבול הראות והעורון · וזו היא כוונת אמרו עינים להם ולא יראו אזנים להם ולא ישמעו וגו' להורות כי אין להרחיק ענין אלו האלילים מהם רק דרך שלילה הואיל ואין להם הכנה אל מול קבולם :

אלא ע"ד דמיון וכו' · ענין הדמיון כי כיתרון האור מן החשך שיה קנין וזה העדר · יש יתרון למציאותו ית' על מציאות זולתו כי כלם כאין נגדו · וראוי להסתכל בשם אור איזה בית אשר ככנה לו בין חברי החלוקה הנז' כשיוקח על דרך דמיון · כי בלי ספק איננו בכלל השוללות · שהרי הוא עצמו מבדיל ביניהם באמרו אלא ע"ד דמיון או לשלול וכו' · גם במעשיות איננו שהרי שם הלוים במעשים באים ממנו · ואין ענין האור תלוי במעש' לפי מה שזכרנו · ואולי כי מקום מכוונתו יהיה בשפלות שגם הם לפי הנכר מיוחסות אליו ית' ע"ד דמיון ויחס בהערכה אל יתר הנמצאות אשר לפי ערכנו בחשכה יתהלכו · או יהיה ענין הדמיון כי כמו שהאור פועל בהוי' ותועלותיו כנלו' ומפורסמו' כן בהגיע לנו מאתו ית' השגה' וכבוד קראהו בשם אור כמאמ' דוד ה' אורי וישעי וגו' ולפי זה יהיה בכלל חלק המעשיות · או נאמר כי אין זה מכלל שמותיו ותאריו ית' הואיל ואין ענינו כי אם דרך דמיון בעלמא: ואם יאמר חי' לא בחיותנו וכו': דוגמת זה כתב המורה בראשון פ' נ"ו : ומה שאו' אל חי ואלקים חיים וכו' · היה ביאורו על ככה כי אמרנו עליו שהוא חי הכונה לשלול ממנו תאר המות · או שיאמ' עליו חיים לא כחיותנו · ועתה הוסיף לבאר כי לא הוזכרנו לכל זה אבל אמרו אל חי ואלקים חיים ·

ולא יחוייב שיהיה מת אחר שאין מדרכו קבול החיים והמות כמו שלא יחוייב ממאמרך שהאבן איננה חכמה שתספר עליה שהיא כסילה וכאשר האבן פחותה משתקבל החכמ' והכסילות כן העצם האלקי יתברך מרומם מלקבל החיים והמות כאשר איננו מקבל האור והחשך אבל אם ישאל השואל אותנו הישנו העצם ההוא אור או חשך היינו אומרי' על דרך העברה אור מיראתנו שיקדים למחשבה שמה שאינו אור הוא חשך · אבל על האמת יש לנו לומר שאין מקבל האור והחשך אלא הגופות הטבעיות · והעצם האלקי איננו גוף על כן לא יסופר באור אלא על דרך דמיון או לשלול ממנו המדה הפחותה · וכן לא יקבל החיים והמות אלא הגופות הטבעיות והעצם האלקי מרומם ונעלה מהם · ואם יאמ' חיים לא כחיותנו הוא כוונתנו כי לא הבננו אנחנו מעולם חיים כי אם חיינו וכאלו אנו אומרים לא נדע מה הוא · ומה שאומר אל חי ואלקים חיים הוא מדה כנגד מדות האלילים שהם אלהים מתים לא יהיה מהם

כי חי וחיים הוא שם הבדל לאל ואלקים להבדיל בין קדש לחול כנגד מדת אלקי העמים · הנקראים גם הם אלקים · ועליהם אמר ישעיה סימן כ"ו מתים בל יחיו רפאים בל יקומו לפירוש רד"ק · והמיתה בהם עצמי' שלא יהיה מהם מעש' לא מיתה ממש · ואת קולו שמענו מתוך דברי הראב"ע פ' ואתחנן על פסוק כי מי כל בשר אשר שמע קול אלקים חיים · וז"ל וטעם חיים על דעתי להפריש בין שקר ובין הכנה כי לא יתנועע הוא מעצמו עכ"ל · ועד זה פירש רד"ק מה שאמר (הושע סי' ב') והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמ' להם בני אל חי שטעם בני אל חי כי בזמן הקודם עשו עצמם בנים לאלקים אחרי' שאינם חיים · ואפי' החיים שבהם שהם המזלות אינם חיים של בעלת המחיה אותם · אבל הוא ית' חי מבלי סבה ועלה · עכ"ל · והוא דבר המפורש באמרו (תה' מ"ב) צמאה נפשי לאלקים לאל חי וכמו שביאר שם הרד"ק · ובשמות רבה פ"ה אמר ר' לוי משל וכו' · כך אמרו משה ואהרן לפרעה שוטה דרכן של מתים לתבקש בין החיים שהוא החיים אבל המתי' אלקינו חי הוא אלו שאתה אומר מתים הם אבל אלקינו הוא אלקי' חיים ומלך עולם עכ"ל · אולם בשכמך היות אבל השם המפורש באמרו חי ה' לא היה ענינו להבדיל בינו לבין אלקי העמים הבלתי נכללים בשם ההוא כלל ואז הוזכרנו לבאר כו תאר חי לשלול ממנו תאר המות · או שם מוספת לא כחיותנו כמו שקדם · ושא נא עיניך וראה מלכים ב' י"ח וישעיה ל"ז ששם עלה אשור שבט אפו ית' ולחזקיהו ע"י רב שקה כדברים האלה דבר הבדל ההצילו אלקי הגוים איש את ארצו מיד מלך אשור איה אלקי חמת וארפד איה אלקי ספרוים וגו' · מי בכל אלקי הא' כו אשר הצילו את ארצם מידי כי יציל ה' את ירושלם מידי · אז שלח חזקיהו אל ישעיהו לאמר לו יום צרה

ותוכחה

מעשה · ועל הדרך הזה נאמר אחד לשלול ממנו הרבוי לא לקיים לו האחדות המובנת אצלנו כי האחד אצלנו מה שנדבקו חלקיו זה בזה והתדמו כאשר תאמר (עצם אחד ויד אחד) כ"א וגיד אחד ואויר אחד ומים אחדים ותאמר בזמן על דרך הדמיון בגוף המתדבק יום אחד ושנה אחת · והעצם האלקי מרומם מהדביקה והפרידה ונאמר אחד לשלול הרבוי וכן ראשון לשלול ההתאחדות לא לקיים לו ההתחלה וכן אחרון לשלול ממנו הכליון לא לקיים לו התכלית וכל המדות האלה אינם דבקות אל עצם כבודו ולא

ומוכחת וכאשר היה הוא וגו' · אולי ישמע ה' אלקיך את כל דברי רבשקה אשר שלחו מלך אשור אדוניו לחרף אלקים חי וגו' · אחר כך התפלל חזקיהו ויאמר הטה ה' אזנך וגו' · ושמע את דברי סנחריב אשר שלחו לחרף אלקים חי אמנם ה' החריבו מלכי אשור וגו' · ונתנו את אלקיהם באש כי לא אלקים המה וגו' · ועתה וגו' · כי אתה ה' אלקים לבדך · והנה מזה הוכחות מאמר החבר כי ש' חי מדה כנגד מדת הש"י וכו' כמו שהיו תלאותיו למדת אלקים חיים · מענין הפלשתי עם דוד · שמואל א' י"ז שם כתוב ויאמ' הפלשתי אני חרפתי את מערכות ישראל וגו' והנה איש הבינים עולה גלית הפלשתי שמו מגת ממערכות פלשתים וידבר כדברים האלה וישמע דוד וגו' · ויאמר דוד וגו' כי מי הפלשתי הערל הזה כי חרף מערכות אלקי חיים וגו' · והיה הפלשתי הערל הזה כאחד מהם כי חרף מערכות אלקים חיים וגו' · הרי כי זכר מערכות אלקים חיים כנגד מערכו' פלשתי' שהיו מערכות אלקים מתים · ודברי החבר אמת כדקי' יחדו : ועל הדרך הזה נאמר אחד וכו' · לפי מה שכתב המורה בראשון פ' נ"ז לא יאות אליו ית' תאר האחדות להיותו אבל מקרה קרה לנמצא כענין תאר חכמה וגבורה וזולתם : וזאת אשר דבר שם · כמו שהוא מן השקר עליו מקרה הרבוי כן הוא מן השקר עליו מקרה האחדו' ר"ל כי אין האחדות ענין נוסף על עצמו' אבל הוא אחד לא באחדות · ע"כ · אף הרלב"ג בספר מלחמות מא' ה' ח"ג פ' י"ב חלק עליו בזה ואחזו כמשפט ידו להבין ולהורו' שאין האחדו' מקרה נוסף על הנמנה ואיך שיהיה · הנה השוה שבהם כי אין אמרנו אח' בחקו ית' לקיים לו האחדות המובנת אצלנו · והיא כוונתנו · הוא הדבר אשר דבר הרמב"ם בראשון מה' יסודי תורה וז"ל אלוק זה אחד הוא וכו' אלא אחד שאין כיחודו אחד מן האחדים הנמצאים בעולם לא אחד כמין שהוא כולל אחדים הרבה ולא אחד כגוף שהוא נחלק למחלקות ולקצוות אלא אחד שאין יחוד אחר כמותו בעולם · ע"כ · ועיין מה שכתב בעל העקרים מאמר ב' פ' ל' · ואפשר שלזה כוון הראב"ע באמרו על פסוק והוא באחד ומי ישיבנו (איוב סי' כ"ג) · וז"ל · והוא באחד יש אומרי' שהבי"ת נוסף · והאמת שאיננו נוסף · ולא אוכל לפרש כי יש בו סוד גדול · ע"כ · ולפי דרכנו יהיה סודו שהאל ית' הוא באחד ר"ל בדמיון האחד דרך העברה לא אחד ממש כי מקרה האחד גם הוא לא יקרהו וכמו מתג ורסן עדיינו לבלו' בל קרוב אליו הסרוכות האחד המובן אצלנו · רק יבא דברנו אליו וכבדנוהו לאמר אחד לא באחדות או לא כאחדותנו כמו שקדם · אמנם כי יש לו בדברי הראב"ע פירוש אחר פונה אל כונה אחרת כי ירמוז על היותו ית' בתכונת האחד המספרי אשר מונחו יתכן לנו לעמוד על ביורו ית' באופן קרוב ומתייחס לשכלנו כי כמו שהאחד המספרי איננו מספר והוא ראשית כל תמונו' המספרים נמצא בכלם וכלם נכללים בו בכח · כן הוא ית' איננו דבר מהנבראים והוא ראשית' נמצא בכלם וכלם בו נכללו באחדו' פשוטה שלימה לאין תכלית · והלא זה דבר הראב"ע עצמו פ' שמות על ביאור שם אהיה באמרו כי כל מספר סוד באחד בכח והוא בכל מספר במעשה וכו' · ובפ' תשא כתב וזה השם הנכבד הוא האחד שהוא בעצמו עומד ואין לו צורך לאחר לשניו ואם תסתכל מפאת החשבון שהוא ראש הכל וכל חשבון מהאחדים הוא · תמצא האחד שהוא האחד שהוא הכל על כן סוד התפלות והתהלות וטעם והתגדלתי והתקדשתי ועוד אשר בך אתפאר והנה באחד אין לו תמונה והוא כדרך כלל לכל התמונות כי מאתו יבאו ע"כ · וזכור אזכרנו ברביעי סי' ג' ועיין שם · והנה באחד משני פנים גליתי לך מכתורי הראב"ע על אמרו והוא באחד ומי ישיבנו · שים ימינך על ראשו של אחד מהם כנפשך שבען : והעצם האלקי מרומם מהדביקה והפרידה · כאז"ל פ' אין דורשין שאין למעלה לא עורף ולא עפוי · הביאו הרמב"ם בראשון מה' יסודי תורה ופירש ענינו בפ' חלק באמרו כלומר לא פירוד והוא עורף ולא חבור והוא עפוי מלשון ועפו בכתף פלשתים כלומר ידחפו אותם בכתף · להתחבר בהם ע"כ : וכל המדות האלה אינם דבקות בעצם כבודו · אמר זה כנגד המדות התלויות בשם המפורש שיעלה

זכרם

מתרבה בהם אבל המדות התלויות בשם המפורש יתברך הם היצירות מבלי מצועים טבעיים כמו יוצר אור ובורא חשך ועושה נפלאות גדולות לבדו רוצה לומר בגזרתו וחפצו מבלי מצוע סבה אחרת ואפשר שזה רצה באמרו וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי רוצה לומר בדרך חברה והנצחון כמו שאמר לא הניח אדם לעשקם ויוכח עליהם מלכים ולא ברא להם מופת כאשר ברא למשה ועל כן אמר ושמי ה' לא נודעתי להם רוצה לומר ובשמי ה' מפני שב״ת באל שדי תשרת לשניהם ועשה עם משה וישראל מה שלא הניח ספק בנפשות שבורא העולם ברא את הדברים ההם בריאה חדשה מכוונת כמו מכות מצרים וקריעת ים סוף והמן ועמוד הענן וזולתם לא מפני שהם גדולים מאברהם יצחק ויעקב אך מפני שהם רבים והיה הספק בלבבם · והאבות היו בתכלית האמונה ובר הלבב שאפילו לא היו פוגעים כל ימותם כי אם רעה לא היתה אמונתם באלקים נחלשת ולא היו צריכים אל כל זה ונקרא איתו חכם לבב מפני שהוא עצם החכמה ואין החכמה מדה לו אבל אמיץ כח מן המדות המעשיות :

ופרש בסמוך כי להיותן תלויות בו מבלי אמצעי' טבעיים ואמר היותן דבקות אל עצם כבודו : ואפשר שזה רצה באמרו וארא וגו' כוון להעמידנו על אמתת החלוק אשר חלק בין המעשים הבאים מאתו ית' באמצעיים טבעיים ובין הבאים מאתו בלתם · ממה שראינו כי זה החלוק הזה יובן מאמר שכתוב וארא וגו' כי באמרו באל שדי כוון אל המעשיות הבאות באמצעיים טבעיים · ובאמרו ושמי ה' · כוון אל התלויות בשם המפורש אשר עשה להפליא עם משה וישראל · ולא עשה כן עם האבות · ומה שאמר מפני שב״ת וכו' · הן הן דברי הראב״ע פרשת וארא : ואין החכמה מדה לו · כבר ביארנו כי כל מה שיש לו מבא באופן מה אל הוראת עצמותו · אינו נכלל בשם מדה · והנה שם חכם' המור' על שלימות שכלי · ולפי כן ראוי ליחסו אל עצמותו ית' ושלימות המיוחס שיו הוא בלתי נפרד ממנו כאמו' ס״ה בלתי נכנס בשם מדה כלל: אבל אמיץ כח מן המדות המעשיות · המשיך הביאור על זה להיותו כתוב אבל חכם לבב שקדם זכרו באמ' חכם לבב ואמיץ כח · והודיענו שאין ענייננו היותו עצם חכמה כי כדבר המורה בראשון פ' נ״ג היכלת אינינו במנה לבורא בבחינת עצמו שהוא לא יוכל על עצמו · אבל הוא תאר בבחינת יחס בינו ובין ברואיו כמוזכר למעלה · והנה אמיץ כח כאל שדי שהזכיר ושניהם מסוג המעשיות · ואם תשים אל אשר כתבנו לבך ורוחך ובשמחך אליו תאסיף · אז תשכיל כי כל הספקות אשר העירונו המה כרעו ונפלו · ואנחנו קמנו ונתעודד לבור מצוו ולבית מנודות להושיע אמרי קדוש מריב לשונות הבאים כסותרים זה את זה · ובכל זאת לא שמתי בזה גבול לבלתי עברו · רק מקו' הנחתי להתגדר

בו כל הקרב הקרב למלאכת הקדש וכל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול · וכשמש יצא על הארץ מכונת כנגדו עבי הספקות יעברו על פי דרכו אשר יכין לו · בא יבא דברו שינו ובכדפוהו · ולא לבי הלך כאשר הפך איש לקראתי לאמר הלא שם מפורש מנאמנהו שניא כם מכלל י״ג מדות באמרו ה' ה' אל רחום וחנון וגו' · כי עד וכאן ימסך מספרם · ואיך יאמ' החבר כי שמות הבורא חוץ מהמפורש הם מדות · שלח ידך ואחוז בתשובת זה מטעם הראב״ע פ' תשא כי השם הנכבד הכניסוהו במדות עם היותו שם עצם בבחינת הרבים ולא חששו להוציא האחד כמו שבגדי כהונה אינם רק ז' · ובעבור שהבין כמו תכשיט הכניסו במספר · וכמו כן י״א שבטים נולדו בפדן ארם · ובנימין לבדו נולד בארץ כנען · ועל כלם כתוב אלה בני יעקב אשר יולדו לו בפדן ארם · ובכה בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה · ומנשה ואפרים לא ירדו כי שם נולדו · ולדעתי השם הראשון עצם · והשני תאר · כי עם היות שניהם שוים באותיות כבר כתב פ' שמות כי פעם הוא זה השם כמו תאר · פ' ויזכור ימי עולם משה עמו · כי משה שם עצם ושם הוא כמו תאר מענין משיכה והוצאה · והשם הנכבד כשהוא תאר יהיה טעמו המעמיד ההויות על כן ה' סמוך לשקים שהם המלאכים הקדושים · והוא סמוך גם כן לצבאות שהם צבאו' השמי' · ואלו היה שם עצם לא היה יכול להסמך · וגם כתוב בספר השמות כאשר בא להורות כי שם העצם לא יסמך כתב ז״ל ואין ראיה מסוד השם הנכבד והנורא · כי יש לו סוד עמוק · על כן נחשב הוא אחד מי״ג מדות · וכמוהו ויזכור ימי עולם משה עמו · ויש אומרי' שהוא משה ועמו · עכ״ל · וכונתו מבוארת ממה שזכרנו · וכבר

יתבאר שלא כוון החבר באמרו ברביעי סי' א' והדקיקות והמעלות היתירות אינה כי אם בשם הנכתב יו"ד ה"א וא"ו ה"א הוא שם נודע רמוז אליו במדות · עכ"ל · כי באמרו רמוז אליו במדות נראה שכוון אל הי"ג מדות הנזכרות בכתוב שהי"ב מהן מדות ממש ישיבו על עצם שם הראשון לא שיוחלט עליו שם מדה · אע"פ כנמצא כותב את עצמו נשכנ' הוכיח שהם האיבורים מכלל המדות · אכן משפט ביאור דבריו על נכון כשער מקומו תשורנו · וכבר היה לבי מקור נפתח להחזיר ספק הי"ג מדות ריקם · באמרנו כי השם הראשון גם הוא תאר ומדה ויהיה ענינו כמו שכתב עליו החכם שפורנו שהוא הממציא שעצם אינו ישנו · והב' יהיה ענינו שהוא מקיים מציאו' כל נמצא שאין לשום נמצא קיום מציאות זולתי השופע ממציאותו ובכן לא היינו צריכים לסמוך על הכלל כדבר הראב"ע שזכרנו · וחז"ל הסבירו פנים לזה באמר' כי שניהם מדת רחמים · אחת קודם שיחטא אדם · ואחת אחר שיחטא וישוב · וזו היא המדה כי רחמיו ית' לא ישנו טעמם אנשי רשע אשר מרו ועצבו את רוח קדשו הנזכ"ת · ועוד ידו נטויה לקבל שבים · ואגידה לך רשום בכתב אמת כי ליום אביע אומר על הנושא הלז לחברי המקשיבים · לולא יחוס דעת על חקירת ענייננו כי בתנומות עלי משכב רוח על פני יחלוף ויעבור ויקרא את אשר בו נתעוררתי לחקור על ככה :

ג אמר הכוזרי איך תעשה במדות שהם יותר גשמיות כמו רואה ושומע ומדבר וכותב על הלוחות ויורד על הר סיני ושמח במעשיו ומתעצב אל לבו :

ד אמר החבר הלא דמיתיו לך בשופט צדק שאין חטא במדותיו ויוצא מדיניו הצלחת עם וכבודם ויקרא אוהבם ושמח בהם וגוזר על אחרים בהריסת בתיהם והחרים אותם ויספרו עליו בהפך זה שהוא מואס אותם וכועס עליהם ושהאוי וכל הגופים נפעלים לרצונו ומצטיירים בדבורו כאשר הצטיירו השמים והארץ ונקרא כותב ומדבר · וכן מצטייר מן הגשם הדק הרוחני הנקרא אצלנו רוח הקדש הצורות הרוחניו'

העין שזה מורה על הפעליות הוא בעשה באומר · ולא באת ליישב דבריו אלה על סדר · כה תעשה להם לסדרם · קח לך ראש מר דרור מלך בו שופט ארץ · ומצאת בו כי תדרשנו · כל התכסיסי' הללו על סדר · ובכן יתייחס אחד ענין השאלה עם התשוב' האומרת הלא דמיתיו לך בשופט צדק · וזה כי עיני המלך משוטטו לראות את המעשה אשר יעשון · ואזנו קשבת למען תקח שמע מנתיבות בני מדינתו אם תתהלכנה במישרים · והוא מדבר נושא ונותן תמיד על צדק משפטם וכותב על ספר מצותיו חקיו ומשפטיו וככל נכתב על ספר הזכרונות ישכיל כל מלאכות תכנית פעולותיהם של כל בני המדינה · וכל זה על מאמ' הסתכל עין רואה ואוזן שומע' וכל מעשיך בספר נכתבים · והוא נעתק ג"כ ממקום אל מקום שאל ממנו כי ממרום שבתו על כסא מלכותו השגיח בסתר המדרגה הגבוה השפיל ברדתו מן ההר אל העם לפקח על עסקיהם · ובראותו טוב מנהג ענייניהם ישמח במעשיו · ועל הפך זה יתעצב אל לבו :

סימן ג שהם יותר גשמיות וכו' · כי עם היות קצת המציאות הנזכרות בקודמת מורה על הפעליות כמסכות לאמר ברחום וחנון וכיוצא · אם אין ענין הגשמיות מתפרסם בהם כהתפרסמו באלו · כי הראיה והשמיעה והדבור והכתיבה הן פעולות נשלמות בכלים גופיים והירידה מורה על העתק הגוף ממקום אל מקום שאל ממנו כדבר המורה פי' מהראשון · והשמחה והעצב עם היותם גם הם הפעליות הנפש כרחום וחנון וחבריהם · הרי שו יותר מפורסמי' בהוראת הגשמות מצד השתנות פני השמח והנעצב למראית

סימן ד הלא דמיתיו לך בשופט צדק וכו' · השיב על אחרון ראשון · ואחר כך דילג אל מדבר וכותב · ולבסוף שב לבאר ענין הירידה · ועל הראיה והשמיעה לא השיב מאומה · את כל אלה ידו עשתה בחכמה ודעת · כי תחלה השיב על מה שהיתה תשובתו מושמת לעמת פניו בדברים הקודמים אלא שהכוזרי לא העלה על לבו · וסרו מהר מלעמת מזכרתו · וזה כי דמיון השופט שענייננו הוא תשובה לעסקי השמחה והעצב כבר קדם לו בראשית סימן ב' באמרו שם אמנם הוא שופט צדק גוזר בריש אדם אחד ועושר אדם אחר מבלי שישתנה בעצמותו וכו' · עד אמרו בלי השתנות בו שנוי · כי הורה בזה שהשמחה והעצב עם יתר הפעליות לא יאותו בשופט צדק בשר ודם וכל שכן בשופט כל הארץ ית' שמו · ולא יאמר זה עליהם רק דרך העברה · ובכלל זה ג"כ תשובה מספקת לענין הראיה והשמיעה · כי מאמר ידמה ענייננו לשופט צדק

והוא על פי שראים והשמיעה יזכה את הזכאי ויחייב את החייב · ימשך היותנו מספרים עליו באלה על כל המשל והדמיון · וכי האויר יכול הגופים כפעלים לרצונו וכו' · שהוא לתשובת ענין הכתיבה והדבור כבר הוקדם ענייננו בראשון סימן פ"ט · באמ' כי המים עמדו במאמרו ונצטיירו בחפצו · וכן נצטייר האויר המגיע אל אזן הנביא בצורו' האותיות שהן מורות על העניני' שהוא חפץ להשמיעם אל הנביא או אל ההמון · עכ"ל · עוד המשיל שם ענין הלוחות וכתיבתם · לבריאת השמים ולגזירת ים סוף לגזרים · והן הן הדברים האמורים בכאן בבריאתם ובקומתם · ומה שאמר בכאן ומצטיירי' בדבורו אין להבין ממנו שהיה לו דבור קודם · שא"כ נפלנו בספק ענינו שברחנו ממנו לייחס לו דבור גשמי · רק עניינו שמצטיירים בצורות האותיות המורות על העניני' וכו' · וכמו שהורה בדבריו בראשון סימן פ"ט שזכרנו · וזה הוא דבורו · ורמז נ"כ למה שיבא ברביעי סימן כ"ה על ביאור ספר וסיפור וספר שהם ג' ספרים הנזכרים בספר יצירה אשר ברא אלקים את עולמו בהם · וביאר שם החבר כי הם כנגד מחשבה דבור ומעשה באמרו ומכתב אלקים הוא יצירותיו · ודברי האלקים הוא מכתבו · וסיפור האלקים הוא דברו · הנה שב הספר והסיפור והספר בחק האל דבר אחד · עכ"ל · אחר כך המשיך תשובתו על הירידה אשר לא דובר בה עד הנה · וזה באמרו וכן מצטיירות מן הגשם הדק הרוחני וכו' · והענין הזה יתבאר לך בהעלותך אל מול פני מנור' וזכרונך כי לפי עלוי מדרגת הנמצא [illegible] יאות לו דקות החומר אשר יתהוה ממנו · וכמו שהורה רבי אליעזר הגדול בפרקיו ומוזכר הוא בב"ר שמים מהיכן נבראו מאור לבושו של הב"ה לקח ונטה כשמלה והיו מתחים והולכים · שנאמר עוטה אור כשלמה וגו' · הארץ מהיכן נבראת משלג שתחת כסא הכבוד לקח וזרק שנאמר כי לשלג יאמר הוי ארץ · וטעמו לדעת הרמב"ן פ' בראשית כי כונת' שירצו החכמי' לעלות בחומר הראשון עד תכלית ולעשותו דק מן הדקים לא יראו שהשמי' שהוא גוף מתנועע בעל חומר וצורה הם הנבראי' מן האין אבל אור הלבוש הוא הנבר' ראשון וממנו יבא חמר השמים בשמים · ונתן לארץ חמר אחר · ואיננו בדקות הראשון · והוא שלג שתחת כסא הכבוד · כי כסא הכבוד נברא · וממנו היה השלג שתחתיו · וממנו נעשה חומר הארץ · והנה הוא על פי

הנקראות כבוד ה' ונקרא על דרך העברה ה' בלבד כמו וירד ה' על הר סיני ואנחנו עתידים להוסיף על הענין הזה ביאור כאשר נדבר על החכמות:

בבריאה · עכ"ל · ואם כה יאמר בדברים בטבעיים · מה"נ שם פתח ביאורים אחר למעלה מן הטבע · כי בלי ספק נברא להם יסוד גשם דק רוחני נק' אצלו רוח הקדש הוא החמרים אשר יתהוו ממנו · ומדרגות יש ביאורים שהם לפי מה שיובנו ברביעי סימן נ' כי יש שיוכל לקבלו ראות הנביאי' כמראה המשכן למשה רבינו · וכמעמד ויעבור וכבוד ה' וזולתו על הדרך המוזכר שמה · ויש מה שרואים בנבלת אותו · כמו הענן ואש אוכלת וכו' · ויש אחריו דק יותר מדק עד שיגיע למדרגה שלא ישיגנה רק א' ואם יהרוס אליו תנתק הרכבתו וכו' · כמבואר שם באורכם · ובאורו תראה אור במה שזכר הנה הנצטייר' הצורות הרוחניות הנקראות כבוד ה' מן הגשם ההוא הדק הרוחני שנק' אצלו רוח הקדש · והכבוד ההוא יקרא נ"כ ע"ד העברה ה' בלבד בלא לווי כבוד · וזהו ענין וירד ה' על הר סיני לא שתיוחס הירידה אליו ית' · ועל הדרך הזה יתבאר מה שאמר בראשון סימן נ"ט אבל ענין המשכן וכל מלאכותיו הראו לו רוחניות וצורתם גשמיות · כי קראם רוחניות להתהוותם מן הגשם הדק הרוחני הזה הנק' רוח הקדש ויורה על זה ברביעי סימן נ' באמרו תתראה הצורות ההן עין בעין במרא' ולא בחידות כאשר נראה המשכן וכו' : ואנחנו עתידים להוסיף וכו' · ברביעי סימן ג' כמו שזכרנו · והנה לשלשה חלקים תשובה זו מתחלקת · כי על השמים והענני ועמוד הראים והשמיעה כאמור · גזר על היותם נכללים במעשיו הנזכרות סי' כ' הדיבור והכתב · גזר על היותם נכללים במדות התלויות בשם המפורש שנזכרו שמה להיות ענינם דומה לבריאה ולקריעת ים סוף · אולם הירידה לא לבוראית' יאתה רק לדבר נברא' וגם על כן לא חש אליה לתת לה מקו' בחלוקתו הנזכרת · וכבר ידעת כי שם כבוד מורה על דבר גשמי מחז"ל פ' חלק על פסוק ותחת כבודו יקד יקוד כיקוד אש הנאמר אצל מלך אשור ומחנהו (ישעיה י') א"ר יוחנן תחת כבודו ולא כבודו ממש · כי הא דר' יוחנן קרי להו למאניה מכבדותי · ר' אלעזר אמר תחת כבודו ממש כשריפת בני אהרן · מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים · אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים עכ"ל · שהרי הושוו ר' יוחנן ורבי אלעזר שיהיה שם כבוד מורה מעקרו על גשם · והוא הגוף · אלא שלדעת רבי יוחנן איננו מורה במקום ההוא על גוף ממש · רק על הבגדי' שעליו · ולאמרו ותחת כבודו · רצה בו שריפת הגוף ·

ולר'

אמר הכוזרי אמור שתהיה נצול מכל המדות עד שלא נתחייב רבוי מה יצילך ממדרת החפץ שאתה מיחס אותה אל הבורא והפילוסוף מרחיק ואותה ממנו :

אמר החבר כבר קרבנו אל ההצלה אם לא יטעון עלינו ביותר מהחפץ נאמר לו אתה הפילוסוף מה הדבר אשר שם אצלך השמים סובבי' תמיד והגלגל

ולר' אלעזר הוא מורה כמכהנו על הגוף · ותחת כבודו ר"ל שבנשמה שבתוך הגוף היא לבדה נשרפה · וכבר ידעת מאמר המורה פ"ט מהראשון בשתוף מלה וז"ל · אם תרצה שתשים כבוד ה' האור שנברא אשר יקרא כבוד בכל מקום והוא אשר מלא את המשכן · אין היזק בזה עכ"ל ויותר מפורש מזה כתב שם פ' ס"ד וז"ל · כבוד ה' פעמים רוצים בו האור הנברא אשר ישכינהו ה' במקו' להגדלם · ע"ד המופת וישכון כבוד ה' על הר סיני ויכסהו וכו' עכ"ל · ואולם שם ידבר עמנו גם כן כי פעמים רוצים בו עצמו ית' ואמתתו כמו שאמר הראני נא את כבודך ובא המענה כי לא יראני האדם וחי · מורה כי הכבוד הנאמר הנה עצמו ואחר כבודך להגדיל וכו' עכ"ב :

סימן ה אמור שתהיה נצול מכל המדות וכו' ·
ר"ל יוכח שיהיה בהפך במדות מבוקשה מכל מעולת לינכין שלא נתחייב ממנו רבוי · ובכלל זה שלא נתחייב ממנו גשמות שגם הוא מורה על רבוי הרכבה · אבל מה יצילך ממדת החפץ שאתה מיחס וכו' הן במעשיות הנלקחות מן המעשים הבאים ממנו כאמצעיים טבעיים כמורים ומעשיר רחום וחנון וכו' הן במדות התלויות בשם המפורש ית' שהם היצורים מבלי מנועים טבעיים ביוצר אור ובורא ועושה נפלאות וכו' כמוזכר למעלה סימן ב' · ורמזת לשתיהן בקודמת ובפרט אל התלויות בשם המפורש אשר דברת לאמר וכל הגופים נפעלים לרצונו ומצטיירים בדבורו וכו' · ואיך תיחס מדה זו לבורא והפילוסו' מרחיק אותה ממנו ונראים דבריו לשיותה מורה על חסרון בעליה כדבר הפילוסוף סימן א' · אם לא על דרך העברה או ע"ד הקירוב כמוזכר שם · וזה בלי ספק איננו שוה לך · כי החפץ אשר יחסת אל הבורא ית' הוא חפץ ממש · ואין ענינו שתבאנה פעולות ממנו דומות לפעולות הנמשכות מחפץ על הדרך אשר נאמר בחנון ורחום וזולתם · רק הוא החפץ מלא ימלא את ידו בדברי' שהם רוח מלא מאלה :

סימן ו כבר קרבנו אל ההצלה אם לא יטעון וכו' ·
ר"ל קרובה ישועתי לבא ונדקת דברי להגלות אם לא נשאר על דברי גמגום וזולתי מכד

הטענה הזאת באמרך אמור שתהיה נצול מכל המדות וכו' מה יצילך וכו' : נאמר לו אתה הפילוסוף וכו' · הן הן הדברים שאמר בחמישי סימן כ' ואחר חייב חפץ האלקים · וחכמתו בסבוב הגלגל העליון אשר יסוב פעם בכל כ"ד שעות ויסבב עמו כל הגלגלים בשיחודשו בזה בסיבוב הזאת אשר היא בחלק גלגל הירח שבוייס כפי תנועות הגלגל וכו' · עוד שם סימן ד' אבל ההכרח יביאם להודות בחכמה נספרד ענם מענם וכו' · ותמונת כוכבו שם כי פרידת הדברים נגזרה מיוחדת ענינית הכריחה הפילוסופים להודות בכוונת הגזרות וכי אין הדברים מתחדשים במקרה · וכן נזכר שם בשם הכוזרי סימן ז' באמרו ואני אדבר עמו על הגלגל העליון עצמו מה הוא שיגלגלהו בהיה הדבר ההוא במקרה אם לא · ואחר כן אדבר עמו בערכים ההם הגלגליי' והם עד אין תכלית מרוב' ואנחנו רואים צורות הצמחים והחיים יש להם תכלית עליהם אין להוסיף ומהם אין לגרוע והים רואה שתתחדשנה עם חדוש הערכים צורות ותמחנה אחרות' עכ"ל · אולם אתה המעיין הנה נא ידך בחיקך ותחפש כל חדרי בטן על תשובת החבר בזה אם חומה היא לבנות עליה טירת כסף · כי הנה אוביה ובמיתן בהבדילם בין חפץ לחפץ ובין רצון לרצון · כי יש חפץ ורצון שהוא הפך המקרה והוא מה שיוכרח הפילוסוף להודות בו כמו שיורו דברי החבר והכוזרי אשר זכרנו · וכך הם דברי המורה בשני פ' כ' באמרו אריסטו' יבאר שהענינים הטבעיים כלם אינם נופלים במקרה וכו' · וכתב שם כי הפילוסו' אמר שהוא ית' רצה במה שהתחייב ממנו ושמח בו ונהנה בו וא"א שירצה חלופו וכו' · עכ"ב · והמשיל זה לאדם שהוא רוצה להיותו בעל עינים וידים ושמח בזה ונהנה בו וא"א שירצה חלופו : ואפשר עוד להבין ממלת חפץ ורצון דבר יותר מזה לא לבד על הפך המקרה · אבל ג"כ על כונה לדבר טרם היותו וזה מורה על חסרון המכוין כדבר הפילוסוף בראשון סימן א' · והוא דבר המורה בפרקו הנזכר באמרו אבל דבריו הנזכרים אין שלא היה זה האיש בעל ידים ועינים בכונה ממנו והתיחדות לזה התאר ואלו הפעולות · ואין ענין הכונה וענין ההתיחדות אלא לענין בלתי

שמנא ולאפשר מציאותו כמו שיכוון ויוחד ולאפשר שלא ימצא כן וכו' · ע"כ אדבריו · ואם כן הפילוסוף ישים לו מקום אשר יכול שמה לאמר לא ראי זה כראי זה · לא הרי החפץ אשר הכריחני העיון להודות בו · כהרי החפץ אשר בקשת ליחס לו ית' לענין הדבור והמכתב ·

העליון נושא הכל ואין מקום לו ואין נטייה בתנועתו וכדור הארץ מרכז עומד באמצעיתו

כי זה יח"א חלופו והוא בלתי' מורה על חסרון בעליו ועל כן לא ארחיקהו · וזה אשר חלופו ומורה על חסרון בעליו · על כן ארחהו בשתי ידים · והנה להיות שם חפץ ורצון מן השמות המשותפים אין לקפץ ולדלג בו מהוראה אחת אל זולתה · ואולם המאמר בזה שאני רוקד כנגדו למען לא יוכלו אויביו ליגע בו לרעה · איני יכול ליגע בו מטוב טעם הרב המורה בשני פרק י"ט ומן זו והלאה כאשר בא אל בטול דעת הקדמות מצד ההתחלפות הנראה בגלגלים שא"א לתת לו עלה עד שיהיה זה על סדר הכחת קנתם מקנתם · והוא שמורה אכלו על כונת מכוין בחפץ פשוט · וזכר שם גם כן שאר חלופים אשר לא יסכימו עם הקדמות · והאריך על אודותם הרלב"ג בששי מספר מלחמותיו פ' ח' כי הנה דברי החבר לא יסבלוהו להיות הטעם ההוא יסודתו על ההתחלפות · וטעמו של חבר מבותלי דבריו ניכר היותו מוכח על הסדר נאמרו' מה הדבר אשר שם אגלך השמים סובבים תמיד וכו' ושם סדר הכל וכו' · רק אם נאמר שכוון אל הסדור המסודר על בלי סדר · והרי זה לשון שאין רוח חכמים נוחה הימנו · על כן אמרתי אעשה לו עזר כנגדו ויהיה טעמו ממולח טהור קדש על זה הדרך · הן הסדר הזה הנראה בדברי הוא מורה על מסדר · והמסדר הוא מסדר לתכלית · כי זה הוא ענייננו של סדר להיות החלקים מסודרים בו לתכלית מה · והמסדר לתכלית תאות לו הכונה אליו · ומה שהוא בכונת מכוין יתחייב היותו מחודש בחפץ פשוט · וכמו שכתב המורה בשני פרק כ' ועוד כתב בשלישי פרק י"ג דע כי מן הגדולים שבראיות על חדוש העולם למי שמודה על האמת הוא מה שיעמוד עליו המופת בחכמות הטבעיות כי לכל דבר מהם תכלית אחד ושזה מפני זה והיא ראיה על כונת מכוין ולא יצוייר כונה רק עם התחדשות מחדש ע"כ · ועל זה אדמי הרלב"ג שטבעו במופתיו המובאים על חדוש העולם בששי מספר מלחמותיו פ' ז' וכי בא הלום ברוב שכן וברוב דברים אשר לא נתנו ליכתב כאן לעונם אריכות' · ויקרבו דברי החכם שפורכו לזה בא' פ' ואתחכן זה הסדר המוחש יורה על הפך דעת

הטוענים כי אמנם יורה בהכרח שיש איזה כונה מסדר לתכלית מכוון מאתו אשר המציאם לסדרם למען יושג תכלית מציאותם וסדרם כי לא יהיה כל זה במקרה בלי ספק ע"כ · ועוד יבא מעין זה בחמישי סי' נ' · ובכן הוכיח החבר על פני הפילוסוף שגם הוא יתן נידינו זבחים ועולו' ושמינו לה' אלקינו להודות בחפצו שפשוט · לא על הפך המקרה לבד כי ממנו נקח ראיה ג"כ על החפץ אשר בקשנו מצד הסדר אשר לא יוכל הפילוסוף להכחישו · הא למה זה דומה למה שכתב בעל דרך אמונה במאמרו הראשון על ראית החדוש באמרו ועוד נשאל למביאי החיוב אחר שהוא ית' נגח בינלת ונכח למה הונבלה תנועת הגרם השמימיי אשר יניעהו השם ית' בכח הבנ"ת אל שתשלם בכ"ד שעות ואבל זה הנוספר מהזמן יוגבל בתו · ואם יאמרו כי זה לקיום המציאות שאם היתה יותר מהרה יאבד העולם ויחרב מהתנועה השורפת · א"כ תהיה ההגבלה הזאת בהגבלת מגביל לא על צד החייוב · אבל בכונת מכוין לתכלית קיום המציאות · וזהו מהות הרצון לא השבעת חיוב · ע"כ · ואם באת לדון ולומר מ"מ הן שיוכרח הפילוסוף להודות בחפץ · הן לא יוכרח בזה · איך נוכל להמלט מן הדופי והחסרון שיורה עליו שם חפץ כמוזכר בדברי הפילוסוף הראשונים · כבר הטביע החבר אדניו בזה בחמישי סוף סי' י"ח באמ' האלקים חפץ · כי כל הבא ממנו באפשר שיבא הפכו או העדרו או קודם העת אשר בו או אחריו ויכלתו על הב' הענינים שוה וכו' · והוסיף עוד חפצו ית' קדמון באות למדעו לא יתחדש עליו דבר ולא ישתנה מאכנו וכו' · ע"כ · והנה גם הוא ישתלק מן הספק ע"ד המורה בשלישי פרק כ' וכבר כתבנוהו בראשון סי' א' · בכה זאת השבתי למשפט דברי החבר · ואם לא איפוא מי הוא הבד ניד ויבא לי בוכתו הרצויה בהעביר קול טובו על פנינו בגילה ובשמחה בו ובברכהו גם ברוך יהיה · אך אם לא תגיע ידו די זה · ולקח הוא ושכנו את הקרוב אל ביתנו אשר למראה עינינו שפטנו עד יחדש טובו אשר יאמר כי הוא זה ראה וקדש · ואז ישן מפני חדש נוציא: ואמרו נושא הכל ואין מקום לו · רצה בו שהוא כולל כל יתר הגלגלים והוא איננו כנכלל ונגבל במקום לפי האמת · על בלי היות חוצה לו שום דבר יקיפהו עם היות שבבר יחשו לו מקום במקרה והוא מרכז העולם אשר יתגלגל סביבו ולא יזוז בכללותו ממנו: ואין נטיה בתנועתו · רק הוא לעולם על סדר אחד שוה בלתי

כוטה

מבלי נטייה ולא סבה · ושם סדר הכל על מה שהוא עליו מהכמות והאיכות והתמונות ולא תוכל להמלט מהודות בדבר ההוא כי לא בראו הדברים את עצמם ולא קצתם את קצתם והדבר ההוא שם האויר מצטייר בשמע בעשרת הדברים ושם המכתב מצטייר חרות בלוחות קרא אותו אתה חפץ או דבר נ״א דבור או כאשר תרצה :

ז אמר הכוזרי כבר התבאר לי סוד המדו׳ ונתגלה נ״א ונתגלגל לי הבנת ענין כבוד ה׳ ומלאכות ה׳ ושכינה

נוטה לכאן ולכאן: מבלי נטייה ולא סבה · שאינו יוצא חוץ לתחומו רק הוא תמיד באמצע ושם הוא נח בלי שום נדנוד או תנוד כי הארץ לעולם עומדת לסבול עליה מסבת הגלגלים וכל הסדר הזה אין עמו מקום למקרה כמדובר ·

והשיג זה דין הצורות העצמיות כדברי׳ עם היותן הטענה והראיה כנגד המיחסים הכל אל המקרה כמו שזכרנו · כי רצה להזכיר מה שנגלה לעיני רואי׳ אשר מהם נכיר ונדע אמתות התורה אשר לא נוכל לראות את פניה כי אם על ידי ראיית אחורים שהם כמותו איכותו ותמונתו של דבר · ודברים אלו בבניינן נבראו דומים אחד למאמר ה׳ לאיוב סימן ל״ח · מי זה מחשיך עצה במלין בלי דעת · אזור נא כגבר חלציך ואשאלך והודיעני איפה היית ביסדי ארץ הגד אם ידעת בינה · מי שם ממדיה כי תדע או מי נטה עליה קו על מה אדניה הטבעו או מי ירה אבן פנתה ברן יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלקים וגו׳ · הנה קרא מחשיך עצה למיחס הדברים אל המקרה כי הוא מחשיך עצת הפועל בחכמה ודעת ביחסו הכל אל ההזדמן · ואמר מי שם ממדיה על הכחות הנותנות בדברים מדת הצורות והכמיות והאיכיות והתמונות · או מי נטה עליה קו · אמר זה על הגלגלים · על מה אדניה הטבעו · קול ה׳ על המים אשר הארץ משוקעת בהם · ע״ד מאמר המשורר כי הוא על ימים יסדה · או מי ירה אבן פנתה · הוא על מרכז הארץ הנקרא אבן שתיה שממנה הושתת העולם · וכאמרו תולה ארץ על בלי מה · ואמר ברן יחד כוכבי בקר על הכוכבים הקבועים בגלגלים · ויריעו כל בני אלקים על מלאכי עליון · הנה אלה הכתובים אשר קנה ביאורם ראית מתוך דברי אלה מעטים · וכלו תראה בהבנת דבר מדבר כי הנחתי לך פאה בתוך שדי לך חוק וקני ויהי אלקים עמך :

סימן ז׳ ונתגלה לי הבנת ענין כבוד ה׳ וכו׳ · הבין הכוזרי בראשי פרקים את אשר כוון אליו החבר בדבריו סימן ד׳ על הגשם הדק הרוחני וכו׳ כמבואר שם · כי כבר מלא כרסו מעדני חכמת התורה וכמו שכתבנו סימן א׳ · וממה שזכר שם החבר הגשם הדק הרוחני הנקרא אצלינו רוח הקדש שהצורות הרוחניות מצטיירות ממנו עם היות שלא זכר זה כי אם בכבוד ה׳ · הבין הכוזרי שהיסוד הדק ההוא יהיה חמר לכל היצורים הנפלאים · ובאמ׳ מלאכות ה׳ רצה בו המלאכי׳ כמאמר החבר ברביעי סי׳ ג׳ ומלאכות כנוי לשליחות והמלאך יש שיהיה נברא לעתו מן הגופים היסודיים הדקים וכו׳ · ובמה שזכר כאן שכינה כוונה דעתו למה שאמר שם החבר וזהו כבוד ה׳ ומלאכות ה׳ ושכינ׳ ה׳ וכו׳ · וכן עמוד ענן ואש אוכלת אל מקומו זורח הוא שם · ויהי דבר המורה באחרון מן הראשון ז״ל וכמו שאין גשם הנצוצות אלא הוא גשם כדור השמש · כן יאמר שאין גשם האור הנברא ר״ל השכינה הוא גשם המלאכי׳ והכוכבי׳ ולא גשם השכינה או עמוד הענן הנברא הוא וכו׳ · ע״כ · וכבר הכה הרמב״ן על קדקד הסברא הזאת באמרו פ׳ ויגש על פסוק אנכי ארד עמך מצרימה · וז״ל או שיהיה הדבר הנקרא שכינה כבוד נברא חוץ מהשם הנכבד ית׳ כאשר חשב הרב כאן · ובפרקי׳ רבים מספרו · והוא תרגם אם אין פניך הולכים אם לית שכינתך מהלכא בינא · ומשה לא יחפוץ בלכת עמו כבוד נברא חוץ מהשם הנכבד יתברך שכבר אמר לו הקב״ה הנה מלאכי ילך לפניך · ולא היה מתרצה בכך · אבל היה מבקש שילך עמו הא-ל בעצמו ובכבודו · וכן אחר ששמע ה׳ בקולו ואמר לו גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה · אמר משה ילך נא ה׳ בקרבנו · תהך כען שכינתא דה׳ ביננא · וכן תרגם לא תוכל לראות את פני · לא תוכל למחזי אפי שכינתי ארי לא יחזינני אינשא · ואמר יונתן בן עוזיאל בריך יקרא דה׳ מאתר בית שכינתיה · ואם הכבוד הזה ירצה בו הכתוב עצם הבורא ואמתו · ויהיה כמו הראני נא את כבודך שפירש בו הרב כן · הנה הזכיר בו אתר ובית ושכינה · ואם יאמר שהוא כבוד נברא כדעתו של הרב בפסוק וכבוד ה׳ מלא את המשכן וזולתו · איך יקבעו בו ברוך · והמברך והמתפלל לכבוד נברא כעובד ע״א · ובדברי רבותינו דברים

ושהם שמות נופלים על דברים נראים אצל הנביאים כמו שאמר נ"ל שנאמר או שתאמר עמוד ענן ואש אוכלת ועב וערפל ואש ונוגה ואשר נאמר על האור בבקר ובערב וביום המעונן כי האור ניצוץ מן השמש אף על פי שהיא נסתרת ונאמר שהאור והניצוץ מעצם השמש ואינו כן אך הגופות הנפעלות לא הם נפעלות בנכחם ויאורו בהם :

רבים יורו על שם השכינה שהוא האל יתברך · אבל הענינים האלה לאנקלוס ויונתן בן עוזיאל דברים ידועים בקבלה וסודם ליודעים חן וכו' עכ"ל · אולם החבר הרבה כנאיו על פי שיטתו להשיב על ככה באמרו ברביעי סימן נ' כי השם הנכתב באל"ף דל"ת נון יוד הוא כרמז אליו ית' כי הרמז הוא לנכד מבלתי בד כי יש שירמוז של הדברי' הנפעלים מאתו המשמשים לו שמוש ראשון כאשר ירמוז של השכל ויאמרו שהוא בלב או במוח ויאמרו השכל הזה או השכל הלזה ואין הרמז באמת אל מה שאיננו נגבל במקום וכו' · כן רומזים אל השמים מפני שהוא כלי משמש בחפצו נרדא מבלתי סבות אחרות אמצעיות וכו' · ויאמר היושבי בשמים וכו' · ויש שאומרים על העברה יראת שמים וכו'. וכן רומזים אל עמוד האש ועמוד הענן ומשתחוים נכחו ואומרים כי האלקים שמה וכו' · וכן רומזים אל ארון הברית ואומרי' עליו אדון כל הארץ וכו' עד אמרו וכאשר יהיה הדבור עם דבר אלקי שרומזים אליו יאמר אדני באל"ף דל"ת נון יוד כאילו הוא אומר אדו' אתה מושלי ורומז אל מה שיוגבל במקום דרך העברה וכו' עכ"ל · והוסיף קיום לזה במשלים ודמיונים ידרשם הדורש מן המקו' ההוא אשר שם מוח עמקות דבריו ישוקה להבין ולהורות כי לא לדבר הנברא תכוין מחשבת המברך והמתפלל כי המברך יברך באלקי אמן · ושומע תפלה עדיו כל בשר יבאו · רק שהיה הרמז אל מה שיוגבל במקום דרך העברה כאמור · וכמו שיוזכר שמה ועוד יבא דברנו שם להורות שאין החבר מהלך בזה על כנפי רוח דעת הקבלה כי כנו מעגלותיו ממנה למראית עינינו : כמו שאמר עמוד ענן ואש אוכלת וכו' · ר"ל כמו שאלו הם דברים נראים ככה הנזכרים נראים גם המה · ואין הכונה שיהיו אלו נראים לנביאים לבדם כאותם שזכר בתחלה · כי היה זה סותר לאמרו ברביעי סימן נ' ויש בעקבותיו מה שראותנו סובלת אותו כמו הענן ואש אוכלת וכו' · גם החוש העיד על הפך זה בשכבר היו עמוד הענן והאש נראים לעיני כל בית ישראל · רק ענינו שהם שמות נופלים על דברים נראים למוכנים אליהם ואם אינם נביאים : וכאשר נאמר על האור בבקר ובערב וביום המעונן וכו' · ממשל משלים הוא בענין הנורא' הרוחניות האלה המצטיירות בחפץ אלקים מכונות וזהו בנפש הדק הרוחני הנקרא רוח הקדש כמדובר · וישא משלו בטבעי אור השמש כדמיונו אצל החבר ברביעי סימן נ' · וזה כי בבקר ובערב בבאת השמש על הארץ בבקר בהיותו קרוב אל האופק וכן בשקיעתו בערב האדים העולים מן הארץ מכסים גלגל חמה ומונעי' ניצוציה שלא יגיעו אלינו זכים ומזוקקים כאשר הם בעצמ' רק האדים אשר יבדילו בינם לבין ראותנו כפי התחלף מצבם כמותם ואיכותם בעבירות ודקות יצטיירו מהם פעם לדמות גוון אחד · ופעם לדמות גוון זולתו · והאור ההוא הנמשך אלינו באמצעותם איננו ניצוץ השמש כאשר יחשב : אך הגופות וכו' · ר"ל האדים ההם נפעלות בכח הניצוץ והשמש שקדם זכרם ויאורו בהם · וכן הדין ביום המעונן כי האיד אשר פרש עליו עננו מתחלק לכמה גוונים כפי איכות דקותו ועבירותו · וטעות המחשבה בכל זה הוא במה שתחשוב אור השמש בעל גוונים ותחליף את משכורתו עשרת מונים · ואין החליף ההוא זולתי מצד החמר שפוגש בו הניצוץ ההוא כי על ידי פגישה זו מתראה הניצוץ בלבוש מצוייר הנה הוא לו כנות עינים בעל גוונים תמונה לנגד עינינו · וזהו ענין הקשת הנראה בענן אשר טל אורות עליו כמבואר בס' אותות עליונות לארסטו' · הנה כה משפטו של הניצוץ האלקי אל מול פני הנפש הדק הרוחני הנ"ל הנקרא רוח הקדש · כי הנפש הזה נפעל בכחו ויאור בו · ובכן יצטייר לכמה פנים הוא מראה כבוד ה' לא שישתנה ניצוצו ית' מצד עצמו · וכמאמ' החבר ברביעי סימן נ' על כיוצא בזה ורבו המדות והענין אחד בעבור התחלפות הדבר המקבל כהתחלפות הניצוצות והנפש אחד וכו' · וכמדומה לי שאל המשל הזה עצמו כוון יחזקאל באמרו סימן א' וארא כעין חשמל וגו' ראיתי כמראה אש ונוגה לו סביב כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם · כן מראה הנוגה סביב הוא מראה דמות כבוד ה' ואראה ואפול על פני וגו' · והמורה גם הוא לקח הרמז ממנו בשלישי פ' ז' על מראות אלקים המצטיירות בנפש הנביא המוכנת

לנבואה

לנבואה מאור הניצוץ האלקי לדוגמת התחדשו' הקשת בענן · וקרוב לזה מה שכתב בעל העקרים מאמר ג' פ' כ"ט · ומדברי החבר אתה למד כי רצונו של אדם על מחשבו שליקו שיהיה האור ניצוץ מן השמש ואין זה כי אם נוגה ברק הניצוץ המבהיק בגופות הפעלות בנכח הניצוץ והשמש ויאורו בהם כאמו' ועוד לבל אדם יחשב שהאור והניצוץ הם מעצם השמש ואינו כן כי הניצוץ הנמשך מן השמש איננו עצמו והאור הנמשך מן הניצוץ איננו הניצוץ כמו שזכרנו ולהורות כתן בלבנו כי אור המראות הרוחניות שקדם זכרם איננו הניצוץ האלקי בעצמו וכל שכן שאיננו עצמותו ית' אשר ממנו ימשך הניצוץ רק הוא אור אלקי כי יהל בגופות הרוחניות הנכה · וכייחסהו אליו ית' באמרנו כבוד ה' וכו' כאמו' ויהיה מאיר רק על פי שהיא נסתרת איננו סותר אמרו ברביעי סימן ג' וזה הדמיון איננו כאות בכל אלא אם היתה השמש בלתי מושגת וכו' · כי ענין ההסתר בכאן איננו זולת העלם הראותו על עצם תומו מפני עב הענן והאדים והוא מבואר · עודני מדבר וזה בין ברצונו לבאר אמרו וכאשר נאמר וכו' כלפי מאמ' המלך בקודמת ובקרא על דרך העברה ה' בלבד כמו וירד ה' וכו' · כי למה שלא זכר המלך עד הנה כי אם הבנת ענין המצטרפים אליו ית' כבוד ה' ומלאכות ה' וכו' עתה בא להוסיף שהבין גם כן ענין וירד ה' שעם היות הירידה מכונית אליו ית' אין הכונ' זולתי לאור בינונו הנקרא על שמו וכמשל האור בבקר ובערב וכו' שזה בלי ספק איננו כן רק דרך העברה בלבד:

ח אמר החבר כן הכבוד ניצוץ אור אלקי מועיל אצל עמו ובארצו:

ט אמר הכוזרי מאמרך אצל עמו כבר התבאר לי אבל מאמרך ובארצו קשה לקבלו:

י אמר החבר אל יקשה בעיניך שתתיחד ארץ בדבר מכל הארצות ואתה רואה מקום שמצליח בו צמח מבלתי צמח ומוצא מבלעדי מוצא וחיה מבלעדי חיה ומתייחדים יושביו בצורות ומדות מבלעדי זולתם ובמצוע המזג תהיה שלמות הנפש וחסרונה:

יא אמר הכוזרי אינני שומע עם השוכנים בארץ ישראל יתרון על שאר אנשי העולם:

סימן ח כן הכבוד ניצוץ אור אלקי וכו' · הודה לו כי כנים דבריו יפה דן ויפה הורה כי ענין הכבוד הוא אור הניצוץ האלקי הפונה כנגד הדק הרוחני כמו שזכרנו · ורצה החבר להוסיף ביאור בענין הכבוד הזה על איזה עם יגלה ואיזה מקום מכוחתו כבוד בעצם ובאסוכה · ואמר שהוא מועיל אצל עם סגולתו בארצו הנבחרת · וכבר זכרנו בפתיחת הספר ובהקדמת המאמר כי אל זה הוא נושא את נפשו מראשית דבריו לבאר ענין הכבוד הזה שנסתם עניינו מאז דברו בראשון סי' כז והתחברות כבודו אלינו וכו' עיין שמה · ומה שאמר כי הכבוד הוא ניצוץ אור וכו' איננו סותר לאמרו ברביעי סימן ג' שהוא הגוף הדק וכו' כי היה דברו שם על אמרו הדק סי' ד' וכאן דבר על צורתו:

סימן ט' כבר התבאר לי במה שהראיתי לדעת כי אתם הסגולה מסימן כ"ה עד סי' כ"ח מן הראשון:

סימן י צמח מבלתי צמח וכו' · הקדים צמח למוצא שהוא הדומם ואין זה כדרכו למדרגותיהם · כי הנה להקדים זה לפרסומו בהיותו נגב על פני השדה גלוי לכל העמים והכל יודעים כמה יצאתו במקום מבלעדי מקום עושה בו רושם ניכר בהבדל עצמי · מה שאין כן בדומם הטמון והמכוסה בבטן הארץ · גם לא בחיה המתנועעת להסתתר בינות עבי יער · וכל שכן האדם שאין רושם המקום ניכר בו רק על ידי חלוף הצורות האישיות והמדות: ומתיחדים יושביו בצורות וכו' · ובמצוע המזג וכו' · וממה שידענו בלי ספק המצא שם מקומות מסוגלים להתייחד בם בצורות ובמדות כמו שקדם בראשון סימן א' · וידענו גם כן כי במצוע המזג תהי' שלמות הנפש וחסרונה וכמו שיבא בחמישי סימן י"ב · עמדנו על אמתת שלמות א"י לענין הכבוד אשר יועיל אצל יושביה · כי להיותה באמצע הישוב יש לה מבא גדול לשלמות מזגם ולעמתו יבא שלמות הנפש כמדובר · ואל עבר נוכח זו יאירו דברי הרב ן' חסדאי בספר אור ה' מאמר ב' כלל ב':

סימן יא איננו שומע עם השוכנים וכו' · ר"ל סבר' זו לא תקום ולא תהיה כי מעדו קרבוליה בהיותה נשענת על דבר שהחוש יעיד על הפכו · כי הנה שלמות הנפש אשר דברת איננה במנאת

יב אמר החבר כן הכרם זה שאתם אומרים שמצליח בו הכרם אלו לא היו נוטעים בו הגפנים ועובדים העבודה הראויה להם לא היה עושה ענבים. והמעלה המיוחדת הראשונה היא לעם שהיא סגולה ולב כאשר זכרתי ויש לארץ עזר בזה עם המעשים והתורות התלויות בה אשר הם כעבודה לכרם אבל לא יתכן לסגולה הזאת להגיע אל הענין האלקי בבלעדי המקום הזה כאשר לא יתכן שיצליח הכרם בבלעדי ההר הזה :

יג אמר הכוזרי ואיך הוא זה וכבר נבאו מאדם הראשון ועד משה בארץ אחרת אברהם באור כשדים ואחר כן יחזקאל ודניאל בבבל וירמיה במצרים :

מעולות בשוכני א"י ביתר שאת על שאר ארצי העולם :

סימן יב כן הכרם זה וכו'. רוצה לומר כן דברת ויפה ובזמנו דברת. אמת כי לעת כזאת לא תוסיף תת כחה בהיותה שכולה וגלמודה מיושביה הראויי' לה כפי טבעה וגם כל מלאכת עבודותיה הראויו' לתת לה מבית המלך לא יעשה לה. וזה כי כע וכד היה בארץ עם ישראל אשר גרשוהו מהסתפח בנחלתה מלכה ושריה בגוים אין תור' עד ירא ה' וישפוט זמן כשר לבאת ולבא להתיצב לפני ה' בארצות החיים לעבדם ולשמרם בעבודות הראויות להנלאתם. אז יכפר אדמתו עמו על ידי המעשים הנאותים אשר הם לה כעבודה לכרם. וכמו שכתב בעל העקידה על אמרו לא כארץ מצרים היא וגו' פ' עקב סוף שער כב'. ובהשכמתם והנמדם יתמלא הבית כלו אורה. ויבא זה על דרך אמרו תביאמו ותטעמו בהר נחלתך וגו' וע"ד מאמר (ישעיה סימן ג') כרם היה לידידי בקרן בן שמן ויעזקהו ויסקלהו ויטעהו שורק ויבן מגדל בתוכו וגם יקב חצב בו ויקו לעשות ענבים וגו' וכדברי נעים זמירות סימן (פ') גפן ממצרים תסיע תגרש גוים ותטעה פנית לפניה ותשרש שרשיה ותמלא ארץ וגו' וטוב טעם ודעת למדנו בהתייחסותם בעל העקידה שער פ"ד. והרא"א בפי' ישעיהו סימן ג'. וחז"ל לא זזו מחבב משל הכרם במסכת כתובות פ' נערה שנתפתתה באמרם מדרש דרש רבי אלעזר בן עזריה לפני חכמים בכרם ביבנה וכו'. וכתב שם הרמב"ם כרם הוא שם הקבוץ מן החכמים שהיו מתקבצים ביבנה באותו זמן כענין שאמר כרם חמר ענו לה ע"כ. ובאמרו והמעלה המיוחדת וכו'. כוון לבאר שעם היות ארץ ישראל מקו' מוכן לשלמות כאמור אין לחשוב בהכנתו שהיתה שוה לכל עם. רק המעלה המיוחדת הראשונה שהיא הנבואה והדבוק האלקי לא היתה רק לעם סגולה ויש לארץ עזר לזה. ודוגמת זה כתב הראב"ע כי בהיו' ישראל עם סגולה וארצם ארץ סגולית נראה בהם פעולת הכיון האלקי. כי באמרו עם סגולה כללו גם כן העבודות התוריות. ודבר ה' היה יקר באמ' על ידי יחזקאל (סימן כ') כי בהר קדשי ירושלם בהר מרום ישראל נאם ה' אלקים שם יעבדוני כל בית ישראל כלו בארץ שם ארצם ושם אדרוש את תרומותיכם ואת ראשית משאותיכם בכל קדשיכם. ונעים זמירות זכר בחירת שניהם באמרו סימן קל"ב כי בחר ה' בציון אוה למושב לו וגו' ובסימן קל"ה כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו. ועל הנחלת הכרם הזה בהר הטוב הזה והלבנון אמר הנביא הושע סימן ב' וזרעתיה לי בארץ לדעת יונתן שתרגם עליו ואקיימינון קדמי בארעא בית שכינתי. ובאמרו כאשר זכרתי רמז לסימן מז' וס"ט מהמאמר הראשון. גם צדק מלאה ימינו של הרמב"ן פ' שופטים אצל נביא מקרבך מאחיך כמוני באמרו טעם מקרבך לרמוז שאין נבואה אלא בארץ ישראל ולכך יאמר בה הכתוב משא גיא חזיון וכמו שהזכירו רבותינו. וכן טעם מאחיך כי ה' נתן לך מעלה על כל העמים ולא יתן רוחו רק עליכם ע"כ. ובהיק שבאוכנים באתנו כל זאת במכילתא באמרם שארבעה נקראו קנין. ישראל. וארץ ישראל. ובית המקדש. והתורה. וכבר זכרנו זה בפתיחת הספר עם המתייחס אליו להורות על אמתתו כאשר זכרתי בראשון סימן מז' :

סימן יג וכבר נבאו מאדם הראשון ועד משה בארץ אחרת וכו'. למראה עיני אין אדם הראשון גם לא משה רבינו בכלל השאלה. רק הנמשכים מאדם עד משה ולא עד בכלל. וכן הנמשכים ממשה ואילך כמו שאמר אחר כך יחזקאל וכו'. והנה מקום אתי להטעים דברי [illegible] לא מניני לאדם הראשון נבואה כלל אחר צאתו מג"ע אשר מדרגתו למעלה מארץ ישראל כדבר החבר בפסקא המשכת. ע"כ אמרתי כי ראשית בשקו נפרד מקין אשר היה

דבר ה' אליו לאמר למה חרה לך ואי הבל אחיך וכו'· וכן אם היה משה בכלל בשאלה זו היה החבר מיחד תשובה על אודותיו בפרט ולא היה מבליעו בטעם התשובה אשר יזכיר בשאר כמשפט הכללי מוזכר בשטה בפירו' וכמו שיבא· ובלי ספק על נבואת משה אחר חורב ובמדין ובמצרי' אין אומר ואין דברים בתשובתו של חבר· בלי בשמע קולם על ענינו ביחוד· כי מה שזכר נבואת משה ואהרן בארץ וכו' אין מובנו כי אם על נבואת שלשתם גם יחד במקום ההוא כדבר ה' פ' בהעלותך צאו שלשתכם וגו' וכמו שיתבאר במקומו· על כן אמרתי כי לא הפליג התמיהא בשאלתו על נבואת משה במצרים להיות כל ענינו נחשב כמי לא יוכלל בסוס כך עם יתר הנביאים על כן לא התפ לא בו אף אמנם יבא חוץ למקום המוכן לכך· קרב אתה ושמע מה שכתב המורה בשני פ' ל"ד ז"ל· ואשר אודיעך אותו כי כל דבר שאומר אותו בנבואה בפרקי זה המאמ' אמנם הוא בצורת נבואת הנביאים אשר לפני משה ואשר יבאו אחריו· אמנם נבואת משה רבינו לא אדבר בה באלו הפרקי' אפי' מלה אחת לא בביאור ולא ברמיזה· והוא שם נביא אמנם יאמר אצלי על משה ועל זולתו בספוק· וכן הענין אצלי עוד בנפלאותיו ובנפלאות זולתו כי מופתיו אינם מכת נפלאות שאר הנביאים· עכ"ל· וזכר אברהם בפרט מתוך הכלל אשר כללתי באמרו מאדם ועד משה להכביד עול קושייתו יותר מה שמוזכר בו בפירוש היותו באור כשדים רחוק מאד מארץ ישראל· ועל כן יקרב החבר אל ההכלה ויחיש מפלט לו מן הקושי הכולל בטענתו על נבואת קין באמרו שהיתה נבואתו בא"י עצמה ובכן תסור הקושיא ההיא אשר פתאם לפתע יביא שברה· ובאברהם יוליך לטעם אחר אשר יביא מרחוק כמו שיתבאר· ועוד זכרו בפרט להיותו ראש יחסנו העומד לנס עמים·: ומה שזכר ירמיה בסוף שאלתו עם היותו קודם ליחזקאל בזמן וכמו שכתב הרד"ק בפתיחתו לספ' ירמיה כי רבה לסמוך כך את יחזקאל ודניאל שהיתה בבבל לנבואת אברהם ביחוד ההוא באור כשדים שגם היא לגביל ארץ שנער תחשב כדבר הרמב"ן פרשת נח· ולפי דעתי כוון מסדר הספר לזכור בשאלה זו בפירוש שלש כתות של נביאים המתיחסים לשלשת הסבות אשר על פיהן הנבואה שורה כמו שיבא בתשובת החבר

יד אמר החבר כל מי שנתנבא לא נתנבא כי אם בה או בעבורה הנה

בנמשכת כי האחת מהן מנינו באברהם שהיתה נבואתו באור כשדים בדברים מגיעים לארץ ישראל· ויחזקאל ודניאל בבבל בשתים יעופפו כי מלבד הנזכר' היתה בהם ג"כ סבה שנית שכבר נמצאו בארץ ישראל בזמן הבית· ועד השלישית הלא בא ירמיהו כשנבא במצרים כי מלבד הנזכרות נוספה בענייננו סבה שלישית כי היה המקום ההוא מוכן לנבואה בארץ ישראל כמו שיתבא' אחר זה· והנה נתן המחבר לרוח משקל כמשפט צדקו:

סימן יד בה או בעבורה· מלת בעבור· ישמרו חוקיה ותורותיה יכנורו היותה מלה משמשת להורא' סבה פועלת ותכליתית ושתי הוראות אלו בדבור אחד באמרו לפי התחלף ביאור המפרשים על אמרו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים כי הראב"ע פי' בעבור זאת העבוד' שהיא אכילת המצה ולא יאכל חמץ שהיא תחלת המצו' שצוה לכי ה' עשה לנו אותו' עד שהוציאנו ממצרי' והטעם לא הוציאני ממצרים רק לעבדו כמו שכתוב בהוציאך את העם ממצרי' תעבדון את האלקים על ההר הזה וכתוב אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלקים עד כאן להראב"ע שפירש מלת זו לסבה תכליתית· אמנם הרמב"ן פירשה לסבה פועלת· ואמ' כי בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים אני עובד את העבודה הזאת כענין שאמר שם למטה על כן אני זובח לה' כל פטר רחם· ולפי שתי הסבות אלו· כיון החבר באמ' בעבורה כי יהיה הארץ סבה פועלת לנבואת הנביא היה לה כשקדם היותו בה בזמן הבית· וגם היא סבה תכליתית אליה בהיות הנבואה לתכלית ענייני הארץ· ובכן הנבואה שורה על אחד מג' תנאים או בהיות הנביא בארץ ישראל עצמה· או שכבר היה בה בזמן הבית· או בדברים מגיעים אליה· ואפשר שיתיחסו הסבות מינים אלו שלשתם כמו שאמר והולך· ואוסיפה לך הנה בענין הנבואה סבה אחרת נזכרת בהלימי סימן כ"ה כי כאשר הבדיל החבר בין הנבוא' המשכת לאנשי בית שני בכח הסבה שכבר היתה בבית ראשון· ובין הנבוא' הנקני' אשר בה תלה זה ההבדל הסבה מישראל נמר אומר שאין לקוות הנבוא' הזאת הנקנית שלא בעת מוצלא ובעבור כח גדול כמו אברהם ומשה והמשיח שלכתבו מקוים אליו והדומי' להם אשר הם בעצמם מעון לשכינה ובזכותם יקנו הנמצאי' מדרגת

נתנבא אברהם כדי שיעבור בה ויחזקאל ודניאל מפניה וכבר היו נמצאים בבית ראשון וראו בו השכינה אשר בהמצאה היה מגיע לנבואה כל המוכן לה מהסגולה אבל אדם

מנבואה ע"כ · הרי לפניך כי אל אשר יהיה שמה רוח הנביאים ללכת ראוי להמצא שם כח גדול מעין השכינה · והנה הן הצדיקים אשר כח בהם לעמוד במקום היכל מלך להיותם מקדשי אל נכונו למרכבת שכינתו ית' והם האמצעיי' להתפשטות הכיוון האלקי בעולם לדוגמת הארון שהיה עומד לפני ה' בזמן הבית ומה שלא זכר הסבה הזאת כאן טעמו אגלי מפני היותו עמו ובא בשבחי האר' הנבחר וזמן הסב' הזא' לא יוסיף ולא יתן לה מעלה כלל על כן חמק עבר מזכרונ' ועוד חזון למוע' אשר יאות להעי' על ענייני' ועוד כי סבה זו היא במונ' ובשעב' על הסבו' הנזכרות שאם לא היה בה או בעבורה לא בכח יגבר איש להנבא: כדי שיעבור בה' כמו שנאמר לך לך מארצך וגו' אל הארץ אשר אראך' ואמר ויעבור אברם בארץ וגו' : ויחזקאל ודניאל מפניה · כאילו אמר בשבילה ולתכליתה כי על שוב ישרא' לאדמת' נתנבאו שניהם · והשומע סבור שדבריו על נבואת דניאל סותרים קבלת רז"ל האומרים עליו פ"ק דמגלה ובפר' חלק וראיתי אני דניאל לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אבל חרדה גדולה נפלה עליהם · מאי ניהו האנשים א"ר ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא זה חגי זכריה ומלאכי · אינהו עדיפי מיניה · ואיהו עדיף מינהו · אינהו עדיפי מיניה דאינהו נביאי ואיהו לאו נביא · ואיהו עדיף מינייהו דאיהו חזא ואינהו לא חזו · עכ"ל · הנה שאמרו בפירוש דאיהו לאו נביא · אך אם אתה לו שמעני · נתתי תשובת זה קח ממני מטעם הר"א מעין ג' תמר ב' כי אחרי העירו ספקות ינודו עליו מסתירו' נראות · בשא על ביאור המאמ' המשא הזה שעם היות לפעמים אבל חז"ל שם נביאים כולל לכל מקבל שפע עליון · הנה בעצם ויחוד רצו בשם נביא שליח אל העם להנהיגם ולהודיעם דרך זו ילכו כי לכן נק' נביא מלשון ניב שפתים ואמ' נביא יקים לך וגו' נביא לגוים נתתיך וגו' שתמיד שם נביא נאמר על השלוח של העם להנהגתו ומוסרו · אמנם מי שיראה מראה הנבואה ולא יהיה שליח אל העם יקרא רואה או חוזה לא נביא בשם מיוחד וזהו ענין היה דבר ה' אל אברם · במחזה שראה מראות אלקים · אבל לא היה אברם נביא שלוח לזולתו · וכן היה אבל חז"ל מדרגת דניאל שלא היה נביא שלוח לישראל לדבר להם נבואו' ודברי

אזהרות כחגי זכריה ומלאכי אבל היתה מדרגתו רוח אלקים ומחזה שדי והיא מעלה עליונה בנביאו' ולכן אמרו שחגי זכריה ומלאכי עדיפי מדניאל במה שהם היו נביאים שלוחים לעם והוא לא היה נביא שלוח והיה זה לפי שהם נבאו בירושלם בהקבץ עמים רבים לבנין הבית והיו מזהירים אותם על הבנין ועל המעשרות ועל הרחקת נשים נכריות · אמנם דניאל לא עלה שמה ולכן לא היה שליח לעם · האמנם היה הוא עדיף ומשובח מחגי זכריה ומלאכי בענין השגת המראות שהוא זכה לראות מה שלא ראו וכו' ע"כ : וכבר היו נמצאים וכו' · זו מדה שנית היתה גם שהיו ראויים מפניה לחול עליהם הנבואה בחוצה לארץ כי כבר נמצאו שם בזמן הבית · והשכינה וניצוץ האור האלקי המונח על הארון (כדבר בעל העקרים מאמ' ג' פ' י"א) האיר אל עבר פניהם המוכנים לכך וקנו שלמות הנבואה להיותה נוהגת בהם בכל מקום · וכדרך אז"ל על יחזקאל היה היה דבר ה' ליחזקאל בן בוזי הכהן בארץ כשדי' על נהר כבר · מאי היה שכבר היה · ואולם לא הוצרכנו לטעם זה כי אם בדברים הבלתי מגיעים לתכלית ענייני הארץ ובשבילה וכמו שהיתה נבואה זו של יחזקאל הרומזת לנסיעת הכבוד מן הבית וכמו שזכר החבר על פי שטתו ברביעי סימן ג' · ואין זה בשבילה רק כנגדה ועל כיוצא בה יוסד מדרש חז"ל היה שכבר היה לפי שטתם · אבל בדברים המגיעים אליה ולתכליתה כהרבה מנבואותיו של יחזקאל ונבואת אברהם באור כשדים טעמו שמור להיות הנבואה ראויה בהם אף בלא קדימתה בארץ : וזהו טעמו של יעקב אשר נאמר לו בחרן שוב אל ארץ אבותיך וגו' · כי היתה נבואתו לתכלית הארץ ונוסף ג"כ שכבר קדמה לו נבואה בארץ במראה הסלם ואם לא היה זה בעת המצא השכינה בבית · וכבר היה משה עצמו נכלל בטעם הזה על נבואתו במדין הן מצד היות נבואתו לתכלית הארץ · הן מצד קדימת נבואתו בהר האלקים הנכלל בגבולי ארץ כנען כמו שיבא · לולי האמנתי לראות כי להפלגת עלוי מדרגתו לא כוון המלך בשאלתו על אודותיו כי אמנם היה ראוי ליחד אליו תשובה פרטית מבוארת כמו שעשה בזולתו מהנזכרים בשאלתו בפירוש כאשר דברנו : אבל אדם הראשון וכו' · אחרי הקדימו תשובה על אברהם

היא היתה אדמתו ובה מת כאשר קבלנו כי במערה אר-עה זוגות אדם וחוה אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולאה והיא הארץ הנקראת לפני ה׳ הנאמר עליה תמיד עיני ה׳ אלקיך בה ועליה נפלה הקנאה והחמדה בין הבל וקין בתחלה כשרצו לדעת איזה מהם הרצוי להיות במקום אדם וסגולתו ולבו לנחול את הארץ ולהדבק בענין האלקי ויהיה זולתו כקליפה ואירע מה שאירע מהריגת הבל (ונשאר קין ערירי) נ״א וכשארם המלכות ערירית ונאמר ויצא קין מלפני ה׳ שיצא מגורש מהארץ הזאת שבה היו והיה נע ונד בארץ וכן נאמר ביונה ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני ה׳ : נ״א מלפני ה׳ לא ברח כי אם ממקום הנבואה והשיב אותו האלקים אליה ממעי הדגה ונבא בה · וכאשר נולד שת בדמות אדם כמו שאמר ויולד בדמותו כצלמו היה במקום הבל׳ כמו שאמ׳ כי שת לי אלקים זרע אחר תחת הבל והיה ראוי שיקרא בן אלקים כאדם · וזכה לארץ ההיא שהיא מדרגה למטה מגן עדן ועליה נתקנאו יצחק וישמעאל נ״א והיה יצחק העקר כלב וסגולה ונדחה ישמעאל כקליפה אף על פי שנאמר בו הנה ברכתי אותו והפרתי אותו וגומ׳ בטובה העולמית ונאמ׳ ליצחק נ״א איכנו ואפשר לתקנו ניצחק אחר כן ואת בריתי אקים את יצחק רוצה לומר הדבקו בענין האלקי והטובה בעולם הבא ואין לישמעאל ברית ולא לפרסי ואם הצליחו ועל הארץ הזאת נפלה הקנאה בין יעקב

אברהם יחזקאל ודניאל הנזכרים בפירוש בשאלת המלך · ורצה לאחר עניינו על ירמיה כדי לזווגו אחר כך עם הדומה לו בנבואת מצרים כמו שיבא · שב עתה לסלק מעליו נמנומו של קין הראשון לאחד יולד אשר נכלל באמרו מאדם הראשון ועד משה כמדובר ויחשב בו שענייננו עם הבל ונבואת ה׳ אליו למה חרה לך ואי הבל אחיך היתה לו בחוצה לארץ · ומבלי אין נבואתו לתכלית הארץ היה קשה לזווגו עם האחרי׳ בקריעת ים סוף · על כן שם פניו להוכיח כי המקום אשר היה עומד עליו בעת הנבואה אדמת קדש הוא · וזה מה שיגזור השכל עליו מצד היותה אדמתו של אביו כדעת ר׳ אליעזר הגדול בפרקיו ויגרש את האדם יצא אדם וישב לו חוץ לגן עדן בהר המוריה ששערי גן עדן סמוך להר המוריה ומשם לקחו ולשם החזירו שנאמ׳ לעבוד את האדמה אשר לוקח משם · עכ״ל ונ״ב יודע זה מצד היותו קבור שם · וקרוב לשמוע שדירת קין היתה במקום אביו כי למה יעמוד ברחוק אל ארץ אחרת · ולכל זה כוון אבל דעתי באמרו אבל אדם הראשון היא היתה אדמתו ובה מת וכו׳ שהיא הקדמה על אודות קין כמו שמבאר עניינו והולך : הנקראת לפני ה׳ וכו׳ · באמרו ויצא קין מלפני ה׳ · ונתן טעם לקריאה זו מצד מה שנאמר עליה תמיד עיני ה׳ אלקיך בה · והוסיף את כח טענתו על זה מצד הקנאה שנפלה לו עם אחיו בנשתם אל המזבח לברר על ידי קרבנותיה׳ איזה מהם הרצוי וכו׳ · לנחול את הארץ וכו׳ שמתוך כך נהרג הבל ונגרש קין מן הארץ ההיא שנפלה הקנאה על אודותיה מדה כנגד מדה כאמרו ויצא קין וגו׳ · ובשלמא אם היתה דירתם בארץ ישראל · באים הדברים היוצאים מפי הכתוב שמים ושמחים בנתינת טעמם למה זה נגשו אל האלקים על ידי קרבנם · ומה ענין גרושי קין מן הארץ ההיא אבל עכשיו · להיות הכל מתוקן באמרנו כי הן לצדק נמדד לו באיפת צדק שיהיה מגורש מן הארץ ההיא שעליה נפלה הקנאה מצד היותה ארץ חפץ נכי לכל הארצות שכל העינים נשואות אליה · חלף עבודתו בכרי׳ אשר בקש בה לנחול אותה לעצמו בארחות עקלקלות · והיה נע ונד בארץ לא לו באיש נודד ממקומו · וזה טבע האמת להיותו עד מבכים לעצמו מכל נד · אך אם יש את בנפשכו להאמין שלא היתה דירתם בארץ ישראל הלא כל הספקות הללו שבונו גם שבנונו · ולא זז משם החבר עד שהוסיף אומץ בזה ויחזקהו במסמרים בל ימוט בהוכיחו תחלה כי ארץ ישראל היא הנקראת לפני ה׳ כמו שנאמר ביונה ויקם יונה וגו׳ · ולפי דרכי אעור׳ ספק על מה שהנחנו תחלה שקדימת הנבואה בארץ או המצא שם הנביא בזמן היות השכינה שורה בבית · היתה סבה פועלת לנבואת חוצה לארץ · א״כ למה ה׳ יעמוד יונה ברחוק בברחו מארץ ישר׳ החוצה על סמך שלא יגיעהו שם נבואה כדברי חז״ל וגדולה מזו הורו במכילתא שהושב. שם יונה להנבא בה והוא מה שכתב רש״י ז״ל הקב״ה חייך יש לי שלוחים כיונא

כך לשלוח אחריך ולהביאך משם וכו' ואחריהם נמשך החבר באמרו כאן והשיב אותו האלקים אליה ממעי הדגה וכבא בה· למה זה ועל מה זה הואיל וכבר שיתה עליו יד ה' בארץ הקדוש קודם ברחו תרשישה· אולם פני תשובתי ילכו והניחותי לך כי כהניחנו אפשרות הנבואה חוצה לארץ עם קדימותה בארץ·

ועשו בבכורה ובברכה עד שנדחה עשו עם חזקתו מפני יעקב עם חולשתו ונבואת ירמיה

לא נזרכו על היונה עפ"פ אבל אפשר הוא שימנע זה מונע גלוי ונפוי לחכמתו ית' ואולי המונע בנבואתו של יונה הוא היותה מגעת לעכו"ם כי אומה אחרת ואיך שיהיה די לנו שנפיס לב אל אפשרות הנבואה חוצה לארץ ע' אחת הסבות אשר זכרנו· עוד בקש החבר למצוא דברי חפץ לקיום הסבה הזאת שהיה קין עומד בא"י בעת שנבאו· והוכיח זה מכל מה שכתוב בשת בנולד בדמותו אדם כי שת לי אלקים זרע אחר תחת הבל כי הרגו קין· כי הנראה מזה שמדרגתו של שת ענין דוגמת מדרגתו של הבל אשר הוקם תחתיו· והנה א"כ כמו שנאמר בשת הנולד בדמותו בצלמו של אביו והראוי לכן להקרא בן אלקים כמוהו· שזכה בארץ היא שהיא מדרגה למטה מא"י כאשר זכה בה אביו (כי הנה כהטרדו מא"י לא יחשב היותו מופלך מן ההכך ש ההכך ונרחק את האדם מן המקום ההוא בכאו לטבעו כי ההשתנו' המופלג לא יסבלהו הטבע רק הקרוב ש הדעת שהורד מא"י ש הארץ הזאת שהיא מדרגה למטה ממנו וכמו שיורו דברי רבי אליעזר הגדול המובאים למעלה ונם החבר סימן כ' יורה עליו לפי דרכו· והנה בזה הבואל את מעלתו גם הוא ינוח לגורלו כן משבשו הרגנו על הבל הדומה לו· כי אדם לאבל דמה לענין היותם שוים זה לזה בדירת הארץ הנבחרת· ומזה יצא לנו גם כן כי שם היה משכנו של קין אחיו בעת נבואתו והוא תגלי' המבק' ומה שאמר בן אלקים באדם כתבאר ענייכו בראשון סימן כ"ה וזה שדמה ארץ ישראל לגן עדן באמרו שהיא מדרגה למטה ממנו דרך הכתוב ילך פרש' וירא אבל המקומות אשר לכנעני יושבו כגן ה' כארץ מצרים· ולהורות כתן כי מכד זה גם כן ראוי לחשוב של הארץ ההיא הורד אדם מגן עדן למען יוכל לסבול שנוי המקום הבלתי רחוק בטבעו ממנו· וכמו שזכרנו· ויוסף עוד להראות פנים כי על הארץ הזאת נפלה קנאת קין עם הבל ממה שמניכו דוגמתו ביצחק וישמעאל אשר נתקנאו עליה כי הנמשך ביניהם עד מוכיח על ככה שהרי נדחה ישמעאל מפני יצחק ונכה

לו אל אדמת נכר· וכן היה ענין הקנאה בין יעקב ועשו בבכורה ובברכה· יוכיח על זה מה שנדחה עשו וילך אל ארץ" מפני יעקב אחיו· והדמות שביניהם לענין הקנאה אשר בין אחים יפריא· הלא היא הדעת כאופן מה כי הסבה בכלם שוה על נחלת הסגולה והארץ המסוגלת· והנה זה על נור ירוממנו לקיים את אשר הנחנוהו כי קין היה עובד אדמ' קדש ושם היתה נבואתו· אמורה נא ואראה מדוע לא יבער הספק הנזכר את המכנה כתוב בנח כי היתה עליו יד ה' על דבר התיבה· ויעש· ויבא· ויהי גשם· ותרם התיבה מעל הארץ וגו'· וזה לא יתכן היותו בארץ ישראל לפי מדרשם ז"ל כ"כר כשם ר' לוי לא גושמה ביום זעם דלא טפת ארעא דישראל במיין דמבולא ואם היה עומד חוצה לארץ איך היתה לו נבואה במקום ההוא שלא לצורך הארץ ובלי קדימת נבואתו בה· אולי אוכל נכה בו בספק הזה ומעט מעט אגרשנו מפניך בהגיני עמך את אשר דברו ר' אליעזר הגדול בפרקיו כי ארץ ישראל לא ירדו עליה מי המבול מן השמים אלא שנתגלגלו המים מן הארצות ונכנסו לתוכה וכו' והרמב"ן הביאו אצל פסוק והנה עלה זית טרף בפיה· ונאמר לפי זה כי היה נח בארץ ישראל להיותו הלב והסגולה· וכמו שהוכחנו מענין הבל ושת כי להם יאתה· וכבר קדם בראשון סימן כ"ה כי שם סגולת נח משני שהוא יורש האקלימים השוים אשר אמצעיתם והמדתם ארץ כנען אדמת הנבואה ע"כ· ונאמר שמנח המים הנכנסים רמה התיבה מעל הארץ: או יסבור החבר שהיתה לנח הנבואה בארץ ללכת לו חוצה לה לעשות שם התיבה לעיני האנשים החטאים בנפשותם אל אשר יהיה שמה זרעו של קין נע ונד מן הארץ הקדושה כאמור· למען יתנו לב וישובו מדרך פשעם· וכבר ידעת מה שדרשו על ע"ד ומחויאל ומתושאל מזרע קין הנרוע שנקבו על שם אבדן שנימוחו והותשו· גם מה שאמרו מפרשים כי ויראו בני האלקים הם בני שת החשוב ואת בנות האדם מזרע קין הנרוע· והכלל כי זרע קין היה שורש פורה ראש לעבת המבול והתיבה ראויה להעשות בפניהם למען ישובו· וכבר הוגד מראש כי מעמדם חוצה לארץ היה מנזרת נע ונד· או נאמר כי סברת החבר נבררה בו להאמין כזה לדעת ר' בירייי החולק עם ר' לוי כמבואר שמה או כא"כ, שטובה נבואה זו של נח מכל נבואות שבתורה להכר קיום העולם שהיה כלו חוזר לתוהו ובהו: ונבואת

ירמיה

במצרים בזה ובעבורה וכן נבואת משה ואהרן ומרים בפארן נכ"א איככו כי סיני ופארן מגבול ארץ כנען מפני שהם מן כ"א הין ים סוף כמו שאמר יתברך ושתי את גבולך מים סוף ועד ים פלשתים וממדבר עד הנהר ומדבר הוא מדבר פארן והוא הנאמר בו המדבר הגדול והנורא ההוא כי הוא גבולה הדרומי והנהר

ירמיה וכו' · בהתעטף עלי רוחי על הבנת דבריו כבאן סובב סובב הולך הרוח ושפוט שפוט כי נבואת ירמיהו עם היותה במחוז מצרים · אמנם היתה במקום אחד ממנו אשר לכנעני יחשב · הוא תחפנחס אשר היה שם עליו יד ה' כאמרו בסי' מ"ג ויהי דבר ה' אל ירמיהו בתחפנחס לאמר וגו' ויתפש רוחי פני הראות לזה ממה שמצינו דוגמתו ביהושע בי"ג · מן השיחור אשר על פני מצרים ועד גבול עקרון צפונה לכנעני תחשב · וכבר כתב הרמב"ן פרש' שלח כי ארץ כנען מגעת בתחומה קרוב למצרים · וכתב עוד פרשת דברים אצל פסוק והעוים היושבים בחצרים עד עזה · כי הכפתורים שהם בני מצרים ואינם ממקנת אברהם · ארצם היא של ישראל מפני שהכפתורים לכדו אותה מבני כנען ע"כ · אף רוחי נקרבי יבחר אמרם ז"ל במדרש על פסוק ויקח יהושע את כל הארץ הזאת ההר ואת כל הנגב ואת כל ארץ הגשן וגו' (יהושע י"א) והביאו שם הרד"ק שזו היא גשן של מצרים והיא נבלעת בתוך ערי ישראל כמו שאמר ויעל לקראת אביו גשנה מלמד שהיא בעלייה כלפי א"י ובזכות שהלך יהודה בשליחות אביו להורות לפניו זכה שיהיה לחלקו ארץ גשן שהיא טובה · ומצינו עוד בגבולי הארץ מלבא חמת עד נחל מצרים · סוף דבר רוח דעת על פני יחלוף ונשמע קולו לאמר עד כמה מתלבטי' אחרונים בדרך עקלתון לאין צורך שהרי דרך סלולה לפנינו בדרך בדרך נלך אשר הכין לנו החבר עצמו ברביעי סי' ג' ואין לנו מפרש דבריו על אמתתן יותר ממנו · כי הנה ביאר שם מקום הנבואה באמרו שהוא כאשר שת את גבולו מים סוף עד ים פלשתים ויכנס בו מדבר סיני ופארן ושעיר גם מצרים כי למקו' ההוא מעלה ע"כ: ואל מעלה זו יביט באמרו סימן כ"ב וכבר שמו לארץ מצרים מעלה וכו' כמו שיתבאר שמה והנה לפי דעת החבר כשחברו בירמיה שלשת השבות הנזכרות כי היה במקום שהושמה לו מעלה בזה מענין א"י ונתנבא בעבורה על השני ענינים שזכרנו כי היה בארץ ישראל בזמן הבית בהמצאו שם השכינה ונתנבא בשביל הארץ באמרו ואתה אל תירא עבדי יעקב כי הנני מושיעך וגו' ומה שזכר כאן מענין מצרים יעלה וכן נבואת אהרן ומרים לדעת תו"ל בארץ היא

כי על כן איחר זכרון ירמיהו לכאן למנו אליהם כמו שקדם · ולא אשא בזה את שם משה רבינו ע"ה על שפתי: מפני עוצם חשיבותו בנביאות עד שאין לנו לבקש טעם לנבואתו בכל מקום שהיא כאשר הראית:

וכן נבואת משה ואהרן וכו' · היא נבואתם הנזכרת פ' בהעלותך כאשר דברו מרים ואהרן במשה ויאמר ה' פתאום אל משה ואל אהרן ואל מרים צאו שלשתכם וגו' ואמר וכן לענין נבואתם בארץ לא שהיתה נבואה זו בעבורה שהרי לא היתה זולתי על דבר משה כמבואר בכתוב · והנבואה ההיא היתה בפארן בלי ספק כי קודם לכן אמר ויסעו בני ישראל ממדבר סיני וישכון הענן במדבר פארן ומה שכתוב בסוף הפרשה ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן ענינו לומר כמו שביאר שם הרמב"ן כי כאשר נסעו מחצרות לא נסעו ממדבר זה אל מדבר אחר כאשר במסע הראשון שנסעו ממדבר סיני ויחנו במדבר פארן · אבל נסעו מחצרות אשר הוא במדבר פארן וחנו במקום אחר מן המדבר ההוא ענינו וכו': כי סיני ופארן וכו' ר"ל טעם נבואתם בפארן מפני היותו מגבול ארץ כנען: מפני שהם מן ים סוף וכו' · כ"א מפני שהם בין ים סוף וכו' ושתי הנבואות נזכרות בענין · ולמען דעת כוונת החבר בזה וכוד נא מה ביארו המפרשים על פסוק ושתי את גבולך מים סוף וגו' · כי רש"י כתב פ' בא אל פרעה אצל ויהפוך ה' רוח ים חזק מאד וגו' · רוח ים רוח מערבי · ומה סוף אומר אני שים סוף היה מקצתו במערב כנגד כל רוח דרומית וגם במזרחה של א"י לפיכך רוח ים תקעו לארבה בים סוף כנגדו · וכן מצינו לענין תחומין שהוא פונה לנגד מזרח שנא' מים סוף ועד ים פלשתים יושבי חבל הים גוי כרתים ע"כ · אבל רבינו בחיי פירש מים סוף ועד ים פלשתי' ים סוף הוא לנגד דרום ים פלשתים הוא במערב וכו' וממדבר לנגד מזרח ועד הנהר הוא פרת ע"כ · אולם דעת החבר נוטה לדעת רש"י ואותה לקח לו כי היא ישרה בעיניו ליישובו של כתוב · וכה נכפלה ראיתו על פארן שהוא מגבול ארץ כנען שהרי פארן עם סיני בכלל תחלה באמרו מים סוף ועד ים פלשתים ממזרח למערב כדברי רש"י כי אמנם שניהם בכללו באותה רצועה · לפארן ביחוד כרמז ע עם

שכינ

הוא נהר פרת גבולה הצפוני ובה המזבחות שהיו לאבות אשר נענו בהם באש העליונה והאור האלקי: וכבר היתה עקידת יצחק אבינו בהר שלא היה בו ישוב הוא הר המורי'

ש"ית באמרו וממדבר עד הנהר כי מדבר הוא מדבר פארן כדברי החבר וכמנא' כידו על סיני ראיה א' ועל פארן שתים · כי על פארן היה עקר ספורו וכתגלגל עניו סיני הן מנד שייכותם כאמ' קודם המעם הנזכר ויסעו בני ישרא' למסעיהם ממדבר סיני וישכון הענן במדבר פארן · והן כדי לכלול בדבריו טעם לנבואתן של ישראל' בסיני אשר עלו כלם אליה במתן התורה כמו שקדם בראשון סימן פז' · ואפשר ג"כ שזכרון ראייתו על פארן עולה תמיד לכאן ולכאן להיותם סמוכות ומנרכיות זה לזה כמו שקדם · והנה שיעור דבריו כי סיני ופארן מגבול ארץ כנען · מפני שהם מן ים סוף ר"ל שהם מים סוף ולפנים בין מזרח למערב כי ים סוף מקדם וים פלשתים מאחור יכללו כל הרצועה ההיא אשר סיני ופארן יושבים בקרבה וכמא' הכתוב ושתי את גבולך מים סוף ועד ים פלשתים · ולפי הכמח השני יאמר מפני שהם בין ים סוף באמצע התחומים הללו כי ים סוף המונב לגבול הוא מקיף אות משלשת הרוחות כמוזכר בדברי רש"י המוכחים לפניך · וע"ד ראיה אחרת על פארן בפירוש מסוף הכתוב וממדבר עד הנהר כי מדבר הוא מדבר פארן · ואל תתמה מפני מה קראו מדבר סתם כי הוא הנודע בשערים המדבר הגדול והנורא ההוא וסתמו בפירושו · ויאמנו דבריו שמדבר פארן הוא המדבר הגדול והנורא כי אמנם בפ' דברים כתוב לאמר ונסע מחורב ונלך את כל המדבר הגדול והנורא ההוא אשר ראיתם וגו' ונבא עד קדש ברנע וגו' ותקרבון אלי כלכ' ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וגו' וקדש ברנע הוא במדב' פארן כדבר הרמב"ן סוף פ' בהעלו' ושם פ' בהעלו תקרא' ויסעו בני יש' למסעיהם ממדבר סיני וישכון הענן במדבר פארן · והרי כל מסעותיהם מידי נסעם מחורב היו במדבר פארן והוא עצמו שנק' שמו עליו גדול ונורא באמרו ונסע מחורב ונלך את כל המדבר וגו' ולמען לא יעלה בדעת לחשוב שהמדבר הזה המושם לגבול הוא לצד מזרח כדעת הקובעים להם תחומים הללו בדרך אלכסון והנחיי מכללם כאשר זכרנו · אמר כי הוא גבולה הדרומי והנהר הוא נהר פרת גבולה הצפוני לרמוז שכח הלשון מורה בכתוב · על גבול מבריח מן הקצה אל הקצה ממזרח למערב ומצפון לדרום ·

כי כן יאות להיות ביום המצרים זה לעמת זה ממול פניו מים סוף שבמזרח עד ים פלשתים שבמערב וממדבר שבדרום עד הנהר שבצפון · ובכן הושלמה ראיה שנית בפירוש על פארן שהוא מגבול ארץ כנען · ואולם בהגלו' נגלות בלוח ציור העולם אשר כוננו ידי חכמי לב אשר בידם מחקרי ארץ לגבוליתיה · שים סוף הוא לא"י דרומי מזרחי וים פלשתים צפוני מערבי אליה · ומדבר העמים בערבה לקרן מערבית דרומית ונהר פרת לקרן מזרחית צפונית · נצטרך לומר שהכתוב באמרו ושתי את גבולך מים סוף וגו' יכב גבולות הארץ בשני אלכסונים · האחד מקרן דרומית מזרחית אל קרן צפונית מערבי' והוא גבולה מים סוף ועד ים פלשתים והב' מקרן דרומית מערבית אל קרן צפונית מזרחית והוא הגבול ממדבר ועד הנהר · וכמנאת ארץ ישראל נכללת בשני גבולי אלכסון אשר זכרנו עם היות שעונותינו הטו לבלתי העמיד במרחב רגלינו ככל היעוד הטוב אשר הובטחנו עליו כי ירחיב ה' לנו ופרינו בארץ · ואחר שטה זו גם החבר כמשוך אם כנאר אמרו הוא גבולה הדרומי על קרן דרומית מערבית וגבולה הצפוני על קרן צפונית מזרחית · והוא הדבר אשר הוסכם עליו מאת הרא"בע באמרו פ' בראשית על נהרות גן עדן כי נהר פרת הוא בא מפאת מזרחית דרומי של עולם והוא אחרי גבול הארץ מפאת מזרח· הכונה לומר שהוא עובר ומתפשט כנגד קרן מזרחי צפוני של א"י כמדובר: ובה המזבחו' וכו' · אחרהדברי' האלה הכוללים תבוה מספקת לשאלות הכוזרי בסתרות ובגלות · גדל החבר את המקום הקדוש ההוא מכמה פנים מתבארים בהמשך דבריו: בהר שלא היה בו יישוב וכו' · הורה באריכות לשונו כי הוא זה בלי ספק ההר חמד אלקים למקדשו · וכי יפול ספק על זה כי המקום המיוחד לשכינה מיושב היה ומקום העקידה לא היה בו ישוב ואם כן מקום העקידה הוא זולת מקו' בית המקדש · לא יוטל דברו בשביל זה כי הנה הוא סומך ידו באמרו כי אינו בלתי באות שהיה ההר ההוא בעת העקידה בלי ישוב ואחר כך נתישב בהגלותו בימי דוד כי זו היא דרך כל העולם · ונדיק וישר הוא שנחשוב כי היה ענין העקידה במקום מיוחד מוכן לשכינה רמוז אליו באמרו אל אחד ההרים אשר אומר אליך כלומר אל

המיוחד

ונתגלה הדבר בימי דוד כשהיה מיושב כי הוא המקום המיוחד המוכן לשכינה וארונה היבוסי עובד והורש בו כמו שאמר ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה׳ יראה · וביאר בדברי הימים כי בית המקדש בנוי בהר המוריה ושם מבלי ספק המקומות שראויים להקרא שערי השמים הלא תראה יעקב אבינו שלא תלה המראות אשר ראה לא בזכות נפשו ולא באמונתו ובר לבבו אבל תלה אותם במקום כמו שאמר ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה ועליו אמר קודם לזה ויפגע במקום רוצה לומר המקום המיוחד והלא תראה כי הועתק אברהם מארצו כאשר הצליח והיה אז בנ״א איננו ראוי להדבק בענין האלקי והיה לב הסגולה ההיא (וההעתק היה) אינם בנ״א אל המקום אשר בו תגמר השלמתו כאשר ימצא עובד האדמה אילן שפריו טוב במדבר ומעתיקו אל אדמה נעבדת מטבעה שיצליח בה בשרש בנ״א בשרש ההוא ומגדלו שם וישוב פרדסי אחר שהיה מדברי וירבה אחר שהיה מעט שלא היה נמצא אלא בעת שיזדמן ובמקום שיזדמן. וכן שבה הנבואה בזרעו בארץ כנען רבו אנשיה כל ימי עמדם בארץ כנען עם הענינים העוזרים מהטהרות והעבודו׳ והקרבנות כל שכן בהמצא השכינה והענין האלקי כמו צופה למי שראוי להדבק בו שיהיה לו לאלקים כמו הנביאי׳ והחסידים כאשר השכל צופה למי שנשלמו טבעיו ונשתוה נפשו ומדותיו שיחול בו על השלמות כפילוסופים וכמו שהנפש צופה למי שנשלמו כחותיו הטבעיים השלמה מזומנת למעלה יתירה ותחול בו כחיים וכחו שהטבע צופה למזג השוה באכיותיו שיחול בו ויהיה צמח:

המיוחד שבהם והמוכן להשרות שכינתו עליו · ולזה כוון החבר באמרו כי הוא המקום המיוחד וכו׳ · כי הוא טעם מוסב למה שאמר וכבר היתה עקידת יצחק אבינו בהר וכו׳ אלא שהפסיק בנתים לכלול בדבריו תשובה אל הנמנו׳ שזכרנו: וארונה היבוסי וכו׳ · גם בזה פניו ילכו להסיר הנמנום שקדם זכרו על היות מקום העקידה בשעתה בלא ישוב ומקום המקדש בעת הגלותו היה מיושב ואמר שעם היותו בעת הגלותו מיושב בקצת עדיין היה עובד וחורש בו ארונה היבוסי וזה לאות על היותו בעצמו המקום אשר נבחר לעקידתו של יצחק כי לא היה עדיין מיושב לגמרי אלא שהיה הולך ומתישב במקום היותו מאז בעדר היישוב כמו שאמר ויקרא וכו׳ · שהורה באמרו ה׳ יראה על ההגלות הנזכר: וביאר בדברי הימים וכו׳ · כי לא פורש במקומו שהר המוריה הוא הר בית ה׳ על כן לקח לו מדברי הימים ב׳ סימן ג׳ מה שיורה על זה: והלא תראה כי הועתק אברהם וכו׳ · חתם דבריו במתיחס לענין המשל שקדם זכרו סי׳ י״ב: שיצליח בה בשורש ההוא ר״ל שהעובד יצליח בשרש ההוא באדמ׳ אשר העתיקו אליה: וירבה אחר שהיה מעט וכו׳ · הכונה כי עד ימי אברהם היו בני עליה מועטי׳ בלי הגבלת מקום וזמן אבל מאברהם ואילך התחילו הסגולו להתרבות בזרעו עד שבה האלקו׳ בקהל רב כמו שזכר בראשון

סימן מו׳ וכל זה בהגבלת מקום הארץ הנבחרת בעת עמדם שם עם הענייני׳ העוזרי׳ וכו׳ אשר באמצעות׳ היתה שכינה שורה עליהם׳ ולשלשת אלא כוון באמרו בסמוך וכן שבה הנבואה בזרעו בארץ כנען רבו אנשיה כל ימי עמד׳ וכו׳ · גם לשלשתן כוון באמרו סי׳ י״ו ומה תאמ׳ בהמון וכו׳ בארץ המיוחדת וכו׳ ובעתי׳ קבועים וכו׳: רבו אנשיה · ר״ל אנשי הנבוא׳ כי נביאי׳ רבי׳ היו מהם כמבוא׳ ברביעי סימן י״א: כל ימי עמדם בארץ כנען וכו׳ · ר״ל בימי הבית הראשון כי בשני לא התמידה הנבואה בימ׳ זולתי מ׳ שנה וכמו שזכר בשלישי סימן ס״ה: מהטהרו׳ בשמיר׳ עצמם מן הטומאו׳: והעבודו׳ · כאן כלל כל מצות ה׳ במחשב׳ בדבור ובמעשה׳ ובסימן י״ו יפרטם אחד לאחד: והקרבנות · זכרם בפרט להיות׳ החלק הרשום שבעבודות׳ עם היותם בכללי׳ בשם עבודו׳ שקדם זכרו וכמו שהורה הוא עצמו סימן י״ו באמרו בקראים מלאכת ה׳ ועבוד׳ ה׳: כש״כ בהמצא השכינה והענין האלקי כמו צופה וכו׳ דברים אלו בכיוון בבראו כאשר המה בחמישי סי׳ י׳ באמרו וכאשר במזגו מזג יותר דק היו ראוים לצורה יותר נכבדת וכו׳ · עד סוף הסי׳ וחתם דבריו כי אין כילות לפניו ית׳ אבל הוא נותן לכל דבר מה שראוי לו וכו׳ · ואלה הם ארבע מדרגות שבבעלי הנפש · צמח הנק׳ טבע׳ וחי׳ ומדבר׳ ונביא · אשר זכרם בראשון מסי׳ ל״א עד סימן מג׳ · והשתכל כי אמר בהמצא השכינה והענין האלקי ·

טו אמר הכוזרי: א"ה כללי החכמה שצריכי לפרוט ואין זה עתה מקימו ואחר זה אש"א אוחך עליהם במקום החכמה והשלך ע"ה דבריך בספור מעלות ארץ ישראל:

יו אמר החבר היתה מועמדת להיישיר כל העולם מוכנרת לשבטי בני ישראל מעת הפרד הלשונות כמו שנאמר בהנחל עליון גוים כ"א בהפרידו בני אדם וגו' ולא נתכן אברהם שידבק בענין האלקי ושיכרות עמו הברית אלא אחר שהיה בארץ הזאת במעמד בין הבתרי ומה תאמר בהמון סגולה היו ראויים להקרא עם ה בארץ מיוחדת נקראת נחלת ה' ובעתים קבועים ממנו יתברך לא מהסכם: עליהם ולא נלקחים מחכמת הכוכבים ולא מזולתה נקראו מועדי ה' בטהירות ועבודות ודברים ומעש' משוערים מאתו ית' נקראים מלאכת ה' ועבודת ה':

יז אמר הכוזרי בסדר הזה ראוי שיראה כבוד ה' לאומה הנקראת עם ה':

יח אמר החבר הלא תראה איך קבלה הארץ שבתות כמו שאמר שבת הארץ שבתה הארץ שבת לה' ולא נתן רשות למכרה לצמיתות כמו שאמר והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ ודע כי שבתות ה' ומועדי ה' אמנם הם תלויים בנחלת ה':

האלקי· וכנגדם אמר הנביאים והחסידים כנביאים כנגד השכינה וחסידים כנגד הענין האלקי כי חלוף השפע בהם כפי חלוף מדרגתם· וטבעיו ר"ל ארבעת היסודות ואיכיותהם שבתמזגו בהרכבתו כמו שביאר בחמישי סימן י' שזכרנו עם ביאור יתר הדברי' הנזכרי' בכאן עד תומם:

סימן טו אלה כללי החכמה שצריכים לפרוט וכו'· כבר הוריתיך על מקומם בחמישי סימן י':

סימן יו היתה מועמדת וכו'· הכונה שרצה הבורא יתברך את העמים הזה והכינו ב כמו זו להישיר בו כל העולם כי מציון תצא תורה וגו'· לא שיהיו כל בני העולם כדאי לה: רק היא מוכנת לשבטי בני ישראל וכו'· אשר כהני ה' יקראו להבין ולהורות לכל יושבי חלד· וכאשר ביאר סימן י"ד ענין הכרם אשר נשא למשל סי' י"ב המשיך דברו בכאן לבאר ענין ההר שהכרם ההוא נטוע בו ומיני עבודותיו שיגלים בהן הכרם הנטוע שמה· אפס כי קצתם יזכיר כאן כפי התיחסות למעלת א"י· אך הענין כלו יושלם סי' כ"ה ומן זו והלאה כשישאל המלך על ענין הקרבנות ובכן ואלה ביאור שלם אל ענין

ומה תאמר בהמון סגולה וכו' הפליג בענין זה שימנא ההמון ורבוי עם כלו סגולה שהיו ראויים להקרא עם ה'· ואפשר לפרשו כלפי אמרו שלא נתכן לאברהם הדבוק השלם אלא אחר היותו בארץ· כי כ"ש בהמון עם רב שלא יתכן להם הדבוק זולתי בארץ ההיא הנבחר' וז"א ומה תאמ' בהמון סגולה· כי אמנם היו ראויי' להקר' עם ה' בארץ מיוחדת וכו' לא חונה לה קל וחומר מאברהם· ואמ' המון סגולה כנגד אמרו למעלה סימן י"ד וירבה אף שהיה מעט: ואמר בארץ מיוחדת נקראת נחלת ה'· כנגד אמרו למעל' ובמקו' שיזדמן ואמר ובעתי' קבועים וכו'· כנגד אמרו שם בעת שיזדמן כי עת הזמי' הגיע להשמיע קול תורת מועדי ה' בארבעות החיי' אשר בהם היה נגמר שלמות הדבוק לאומה זו עם אלקים: לא מהסכמה עליהם· שיסכימו עליהם מעצמ': ולא נלקחים וכו'· כדרך רבים שהשבת כנגד ככב שבתאי וכיוצא· בטהרו וכו' מוכב לאמ' היו ראויים להקרא עם ה' וכו'· כי הי' ראויים לכך בארץ ובעתים הקבועי' ממנו ית' בטהרות וכו'· וזה כנגד אמרו סי' י"ד עם הענינים והכונה בטהרות שישמרו את עצמם מן הטומאות: ועבודות· זו עבודה

המשל ההוא לכל פרטיו: ולא נתכן לאברהם וכו'· זהו גמר ביטולו של כרם המוסם למשל· אשר החל ביאורו בענייני אברה' ס' י"ד: ועתה הבשילו אשכלותיו ענבים באמרו כי לא נתכן לאברהם שידבק וכו' אלא אחר שהיה בארץ הזאת במעמד בין הבתרים ר"ל כי לא נתכן שידבק בו הענין האלקי בשלמות עד שיכרות עמו ברית בין הבתרים אלא אחר שהיה בארץ הזאת:

שבלב בכונה רצויה: ודברים· כגון ברכת כהנים וכיוצא מהדברים הנאמרים: ומעשים משוערים מאתו ית'· כגון מעשה הקרבנות· ובכן כלל בדבריו מה שכתלה במחשבה ובדבור ובמעשה· עם טהרת הגוף מכל טומאה: נקראים מלאכת ה' ועבודת ה' כי בשם זה יוכללו כלם כמו שקדם סימן י"ד:

סימן יח הלא תראה וכו' למה שקדם בסימן י"ז כי

סיו

אין ראויים להקרא עם ה' בארץ מיוחדת נקראת
נחלת ה' ובעתים קבועים וכו'· שגם הורה יחס
העתים הקבועים עם המקום ההוא הקדוש·
הואיל באר ענין היחס והקשר הזה משני פנים· הן
מצד שהארץ עצמה קבלה
שבתות ה' לשנייכים מניעי'
אליה מיום· והן להיות כל
העינינ' נופות אליה לאותות
ולמועדים ולימים ושנים·
כי מתנה ובערך אליה כל
שנאותיהם ע"פ זריחת השמש ושקיעתה במקום ההוא
כמו שמבאר והולך בסימן כ':

יט **אמר הכוזרי** דלא תחלת קביעות הימי'
מן הצין מפני שהוא
תחלת המזרח ליישוב:

כ **אמר החבר** והלא התחלת

סימן יט אמר הכוזרי הלא תחלת קביעו' הימים
מן הצין וכו' אין זה מדבר סין אשר חנו
בני ישראל בנסעם מים סוף· גם לא מדבר צין היא
קדש אשר חנו שם בנסעם מעציון גבר כנזכר פ' מסעי
כי אין אלו תחלת המזרח אבל הם מקומות סמוכים
לאי הסמוכה לאמצע הארץ: ובאמ' מפני שהוא תחלת
המזרח ליישוב טעמו כי כמו שיש לו דין קדימ' בפאות
ושמו מוכיח עליו קדמה מזרח כן לו משפט הבכורה
בתחלת קביעות הימים ממנו· וכבר כתב ה"ר
אברהם בר חייא בספר צורת הארץ שער ראשון
כמה פירוש המיושב בארץ כי באקלים השני בפאת
מזרח רוב ארצות הודו והנינים וכו'· וכתב עוד שם
כי באקלים השלישי בפאת מזרח קצת ארצות הנינים
וסוף משכנות הודו בנפון וכו'':

סימן כ אמר החבר והלא התחלת וכו'· להדליק
נר חנוכת הבנת שבלך אל מול הבנת
נוכח החבר בדברי הפסקא הלזו· התינב והכן לך אל
מול פני המנורה הטהורה רבינו זרחיה הלוי בעל
המאור הגדול אשר העיר ממזרח נדק יקראהו לרגלו
בסוף פק דר"ה· והיו למאורו' ברקיע שמיו להאיר על
הארץ למשול ביום ובלילה· ולהבדיל בין האור ובין
החשך איך היתה קריאת הימים ויהי ערב ויהי בקר
בכל חלקי הישוב· גם אור נרו זורח הוא שם יפה
לבדיק' סוד העבור הבנכה על י"ח שעות· ולתת עליך
היום ברכה אשא את פניו מאירות אליך בהעתקת
לשונו משם ויתם לך שלמות הבנת הדברים הללו עד
תומם: פתח פיהו ויאירו דבריו· דע לך כי אין היום
והלילה שוים בזמנם כאחת בכל מקומות הישוב ולא
בכל הארץ כלה כי כל כ"ד שעות מן היום ומן הלילה
כל שעה מהן היא ערב במקום אחד ובקר במקום
אחר על פני אורך הארץ כלה והוא בהקפת הגלגל
עליה המקיף ממזר' למערב· וזהו הפירוש בויהי ערב
ויהי בקר האמור בימי בראשית· והקו המקיף את
אורך הארץ על פני הפלך הרביעי מז' הפלכים והוא
האמצעי בישוב· יש לו ד' נקודות כנגד ד' רבעי
היום שהם תחלת היום
ותחלת הלילה וחצי היום
וחצי הלילה· וגם אלה ד'
רבעי היום הם במזג מן
הלח והיבש ומן הקור
והחום כנגד ד' תקופות
השנה· וד' נקודות אשר בקו הסובב את אורך הארץ·
הראשונה קצה המזרח ויושביה הם היושבים על שפת
ים אוקיינוס במזרח· והנקודה השנית היא שכנגדה
והיא קצה המערב· ויושביה גם הם שוכנים על
שפת ים אוקיינוס במערב· והנקודה השלישית היא
אמצעית בין שתי הנקודות הראשונות האלה על פני
כל הארץ· והיא הנקראת טבור הארץ ויושביה הם
יושבי ירושלם וכל ארץ ישראל· והנקודה הרביעית
שכנגדה מתחת לארץ· וגם היא אמצעית בין שתי
הנקודות הראשונות והיא נקראת טבור הים או
לב הים או נקודת תהום· ויש בין כל נקודה ונקודה
מארבע נקודות אלו עד הנקודה שכנגדה מרחק
מהלך י"ב שעות באורך, כפי הקפת הגלגל עליהם·
ומכל נקודה ונקודה הסמוכה לה מהלך ו' שעות
באורך הארץ מהקפת הגלגל עליהם· והמשל
על זה כי כשיהיה בקר לשוכני מזרח לא יהיה בקר
לשוכני ירושלם עד ו' שעות לאחר מכאן· ועל הדרך
הזה אתה מחשב בכל שעה ושעה המרחק מכל נקודה
מד' הנקודות אל הנקודה הסמוכה לה· וזהו מהלך
החמה בהקפת הגלגל בכ"ד שעות על ד' נקודות אלה·
ודע כי חשבון הימים הנמנים מימי השבוע תחלתו
מן הנקודה השלישית שהוא טבור הארץ והיא ארץ
ישראל והמשל על זה כי כשמתחיל יום א' מימי השבוע
לשוכני ירושלם· וארץ ישראל לא יתחיל לשוכני קצה
המערב עד ו' שעות לאחר מכאן· ובטבור הים שלמטה
מן הארץ והיא נקודת התהום לא יתחיל עד י"ב שעות
לאחר מיכן· ולשוכני קצה המזרח לא יתחיל עד י"ח
שעות לאחר מיכן· וכן בכל יום ויום מימי השבוע
וכן בכל שעה מן היום ומן הלילה כך הוא סדרן
לעולם· ונתברר לך מזה כי יש הקדמת י"ח שעות
במנין ימי השבוע ושעותיהם בין שוכני ירושלם
לשוכני קצה המזרח ששוכני ירושלים מקדימי' על שוכני
קצה המזרח אע"פ שאין המרחק ביניהם כפי מהלך

הגלגל הגדול אלא ו׳ שעות כשאתה מתחיל למנו׳ קצה המזרח · אבל במנין ימי השבוע ושעותיהם כך הוא הסדר להם · וזהו הסדר הנסדר להן מן׳ ימי בראשית וזהו המרחק ביניהם במהלך הגדול כשאתה מתחיל מנות מארץ ישר׳ עד כאן מדבריו׳ ועל פי הדברי׳ האלה כהנו לכור כור כמוך נורה ורלה ועש׳ כתבנית אשר אתה מראה בכייר:

ויהי כי הקיפו ימי השבוע ממזרח במש הוראתו של בעל המאור כמדובר הפך פניו כלפי הוראת סוד הקבוע ופתח בלשון ברוך על זה התאר · דע כי סוד העבור המסור בידינו יסודתו בהררי קדש והם שתי הנקודות מן הד׳ הנזכרות האחת היא ארץ ישרא׳ל והיא אדמת קדש אשר בה עיר הקדש והוא המקום אשר בחר ה׳ לשום את שמו שם שנאמר עליו לשכנו תדרשו ובאת שמה · והשנית קצה המזרח שהיא תחלת הישוב וכנגד מה שאמר הנביא והנה כבוד אלקי ישראל בא מדרך הקדים וקולו כקול מים רבים והארץ האירה מכבודו · ופירוש הענין בזה כי חשבון המולד שאנו אומרים שהוא ביום פלוני בכך וכך שעות מן היום או מן הלילה הוא כנגד ירושלים · ומה שאנו דנין על ראיית הלבנה מתוך חשבון המולד כפי מה שאמר אבוה דר׳ שמלאי לפני רבינו שמולד הוא על ראיית הלבנה בקצה המזרח · ועוד כימיך לך ביאור בזה במקומו בתוך השמועה · ודע כי אין אור ללבנה מעצמה כי אם אור הניאל על פניה מאור החמה · ומולד הלבנה הוא דבוק הלבנה בחלק אחד כנגד גלגליהם · והדבוק הוא כהרף עין ולאלתר נפרדת זו מזו והלבנה הולכת ומתרחקת מן החמה לפאת מזרח ואור החמה הולך ופושט על הלבנה על פניה שכנגד הארץ כפי המרחק קו לקו קו לקו זעיר שם זעיר שם · ואין כח העין שולט עליו עד שיגיע לי״ב מעלות ממעלות הרקיע שהם שם מעלות

ברקיע כלו וזהו יתרון מהלך הלבנה על החמה בכ"ד שעות · וכן האור פושט על פניה עד שבח הענין שולט עליו לראותו קודם שקיעת החמה · וזהו תחלת דקות הלבנה בחדושה והוא הנראה בפאת מערב : וכנגד זה בלבנה הישנה הנראית בפאת מזרח בתכלי' דקותה עם הנץ החמה · והוא כשיעור המרחק הנזכר שהוא י"ב מעלות ולאחר היא הולכת ומתקרבת אל החמה ומסתתרת תחת אורה עד שהיא חוזרת להדבק בה בתחלה · ועל הסדר הזה חוזרת חלילה · ואחר שהקדמנו הקדמות הללו שהן יסודות לפירוש ג' שמועות הרצופות בכאן זו אחר זו · נתחיל בפירוש השמועה הראשונה בעזרת המלמד לאדם דעת · כי סליק רבי זירא אמ' צריך שיהיה לילה ויום מן החדש · כלומר אין אנו קובעים היום ראש חדש אלא א"כ היה בו המולד מתחלת הלילה במקום אחד ממקומות היישוב ואע"פ שאין המולד נתקן אלא עד י"ח שעות ואין לנו מן החדש אלא שש שעות אנו מוצאים מקום אחר שיש בו לילה ויום מן החדש · ולבאר הענין הזה אני נותן לך משל ודמיון באחד מן הימים שאנו קובעים בהם ראש השנה שהוא ראש חדש תשרי כשאנו קובעי' אותו ביום שבת אין אנו קובעים אותו עד שיהא המולד בירושלם יום שבת קודם חצות · ואותה שעה שהיה המולד היא בקצה המזרח תחלת ליל שבת כמו שביארנו לך כי יושבי א"י מקדימים בסדר מנין ימי השבוע ושעותיהם לבני יושבי קצה המזרח י"ח שעות ואחר שעל' הלבנה ברקיע השמים כ"ד שעות אחר המולד היא תחלת דקותה : והוא שיעור החדוש הנראה · כמנאת הלבנה נראית בחדושה ליושבי קצה המזרח בסוף יום שבת לפני שקיעת אור החמה · ולפי' היה יום שבת יום ראוי לקבעו ראש השנה בכל מקום מפני הלבנה שנראית ביום שבת בערב בקצה המזרח קודם שקיעת אור החמה ולא נמלט היום מראיית הלבנה במקום אחד ממקומות הארץ ושם היה להם הלילה והיום מן החדש כלו אחר המולד · ואע"פ שלבני ארץ ישראל לא נראתה הלבנה ביום שבת מפני שהיתה שעת תחלת דקות הלבנה · והיא שעור לחדוש הנראה בשני יום א' להם מימי השבוע · ואור החמה התוקף עליה מכהה את אורה ומונעו מהראותו עד הערב שהוא סוף יום א' ותחלת יום ב' · זהו פירוש צריך שיהיה לילה ויום מן החדש · וגם הוא פירוש הברייתא השנויה בסוד העבור הסמוכה לזו השמועה לפי שדברי שתיהן שוין · לכן אחר זה שאמר אבוה דר' שמלאי לפני רבינו הקדוש

מחשבין את תולדתו נולד קודם חצות · כלומר אם נולד בירושלם ביום שבת קודם חצות · בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה ביום שבת לשוכני קצה המזרח · ולא נמלט היום ההוא מראיית הלבנה ולפיכך נראה היום ההוא לקבעו ראש חדש בכל מקום והוא הדין לשאר הימים · נולד אחר חצות בידוע שלא נראה סמוך לשקיעת החמה ביום שבת בשום מקום בעולם כי כשנראה לשוכני קצה המזרח כבר שקע כל אור החמ' ויצא אור שבת לפיכך נדחה היום ההוא מלקבעו ראש חדש בכל מקום וכו' · וביאר שם בסמוך מטעם הגמרא כי גם לדורות ראשונים שהיו מקדשים על פי הראיה היה תועלת בחשבון תולדת הלבנה להכחיש את העדים · כי מחשבון המולד היו יכולים לדעת שעת הראייה שהיא לאחר מכן בכ"ד שעות כאמור ואם העידו העדים שראו את החדש קודם הזמן הזה הרי הם מוכחשים · והוסיף עוד לבאר שם בסוף הפרק כי מה שאמרו צריך שיהא לילה ויום מן החדש נפקא לר' יוחנן דקיימא לן כותיה ממה שאמר הכתוב מערב עד ערב דכשם שהשביתה בכל ימים טובים מנית מתחלת לילה עד תחלת לילה כדרך שביתת השבתות · כך ימי החדש שהמועדים תלויים בהם כלם נמנין על הדרך הזה · לפי' צריך שיהא כל הלילה עם היום מן החדש · עד כאן מדברי בעל המאור אשר יהל אורם להגהיל פני כונת החבר בדבריו אלו כי שניהם איש אל עבר פני חבירו ילכו לא יסבו בלכתם · ואתה תחזה כי לא כבד ממך הדבר ותוכל עשוהו לבדך · ובכן לא היה לי לחדש דבר מעתה זולתי להמליץ על זה מקרא דכתיב לך יום אף לך לילה אתה הכינות מאור ושמש אתה הצבת כל גבולו' ארץ · ולפתוח לך כונתו במה שאמר ואע"פ שאין המולד נתקן אלא עד י"ח שעות ואין לנו מן החדש אלא שש שעות אנו מוצאים מקום אחד שיש בו לילה ויום מן החדש ע"כ שהכונה לומר כי זה היום אשר עודנו בקריאתו יום שבת ד"מ טרם יכרת · לא ימלט מראיית הלבנה במקום אחד ממקומות הישוב והוא קצה המזרח אשר בו תראה הלבנה בחדושה קודם שתפסק קריאת היום אשר קרה בו המולד בירושלם · ובכן הוא הקדוש והקריב שיו לקבעו ר"ח בירושלם למפרע מאז הואל לקרוא שם כשם אותו היום עם היות בכימ' יום זה קודמת שם למולד י"ח שעות · שהרי לא היה שם המולד עד סמוך לחצות היום כמו שהוכח · ועד סוף היום במקו' ההוא לא נשאר מן החדש זולתי שש שעות כי אז תכלה שם קריאת היום עם היותה הולכת

ומשכנת בשאר מקומות הישוב כמו שקדם · ואולם מעונם תשוקתי להועילך למען לא תהא הלכה זו קוהה כיד שום אדם בכד מן הכדדים ולמען תבחין עד היכן יד אמתתה מגעת · אמרתי טוב תתי אותה לך על ידי הקדמות והערות ללמד בני יהודה קשת לקלע אל שערת האמת ולא יחטיאו : הלא היא כתובה על ספר ישר יחזו פניך להשביע בהקיץ תבונתך · על כן יצאתי לקראתך ואליך אשים דברתי להעירך על ענינים כוללים · תתכשא לעותתם על פני רקיע הבנת הדברי׳ על בוריים ותשים בם דברי אותותיך להעמיד האמת על מכונו ועל תלו · אך את כפשי שמור כי אין כונתי הנה לבאר לך כל חלוקי הדעות הכופלות בדברים אשר אזכיר · רק מיסודו של בדיק בעל יסוד עולם הרב ר׳ יצחק למדתי רובם · וגם הייתי יודע כי הדשים מקרוב היתה רוח אחרת אתם להוסיף או לשנות במקנתם לא אחוש אליהם · כי להבנת מה שאכחנו עליו הלא דבר ריק הוא ממנו לפנות בהם מימינם או משמאלם ·

הערה א כדור הארץ נחלק לב׳ חצאין · הא׳ מגולה לאויר והיא היבשה הנקראת ארץ · והב׳ מכוסה במי הים הגדול טבוע בהם כתפוח משוקע עד אמצעיתו בתוך המים · הרי ששפת הים הגדול הזה הנק׳ אוקיאנום היא גבול היבשה סביב סביב · יסוד עולם מא׳ ב׳ פ׳ ב׳ · וכך היא במדרש במדבר סיני רבה פ׳ י״ג ובירושלמי דמסכת אלילים פ׳ הצלמים מזרק אחד כסף כנגד העולם שהוא עשוי ככדור הנזרק מיד ליד · מכין שהים עשוי כקערה והעולם ככדור כההיא דתניא כל שיש בידו כדור או קערה וכו׳ · ע״כ · ואולם קמו אנשים מקרוב באו אשר הליכות עולם למו דרך אניה בלב ים · ועל פי הראיה העידו כי גם מגד העבר השני אשר מתחת לארץ יבשת ידיו ית׳ יצרו ·

הערה ב חצי עגול גדול כמין קשת היוצא ועובר על היבשה מנקודת אמצע רוח מזרח עד נקודת אמצע רוח מערב · הוא הנקרא קו האורך · להיותו נמשך על אורך היישוב ומורה על מדתו כמו שיבא · ונק׳ הקו השוה כי מסגולת המקומות הקבועים עליו בארך הישוב · שלהם לבדם כל יום ויום מימות השנה בתשבה כאורה י״ב שעות שוות לכל א׳ מהם · וחצי עגול שני היוצא ועובר על היבשה מנקודת אמצע רוח דרום עד נקודת אמצע רוח צפון הוא הנקרא קו הרחב · כי ממנו תלקח מדת רחב היישוב כמו שיבא · והנקודה שנחתכו עליה ב׳ חצאי העגולות הללו תקרא טבור הארץ · והנקודה שכנגדה מתחת לארץ והיא הקבועה באמצע ים אוקיאנום ההיא תקרא טבור הים (שם פ׳ ג׳)

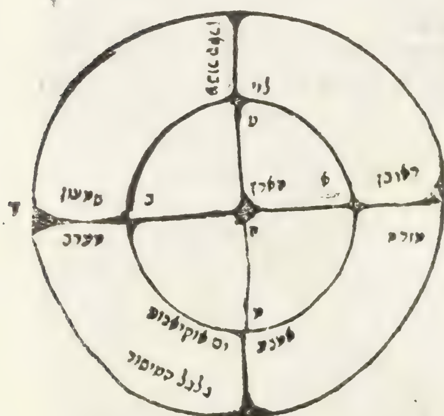
הערה ג רוב החכמי׳ אשר בקנה תבל מליה להורו׳ איך ירעו איך ירבינו בני אדם בחלקי היבש׳ · בכל הארץ יצא קום לארכה ממזרח למערב · ולרחבה מדרום לצפון · ויאמרו לאמר כי היישוב מתפשט באורך בכל המרחק שמקנה מזרח ועד קנה מערב והם כל הק״פ מעלות שמשפת הים הגדול המזרחית ועד שפתו המערבית · אמנם ברוחב הוא מתפשט בפאת צפון בכדי ס״ו מעלות בלבד לקוחו׳ מקו הרוחב והולכות מקו השוה והלאה לצד צפון · והכ״ד מעלות הנשארות במקצוע צפון לתשלום הצ׳ מעלות שהם מחצית הק״פ שבקו הרוחב אמרו שאין בהם יישוב · וכן במקצוע דרום כלו · והכלל כי כל היבשה חוץ מהס״ו מעלות הצפוניים שזכרנו היא מדברות ושממון וימים זולתי ים אוקיאנום · וחלקו רצועת הישוב הלזו לארכה בז׳ רצועות קצרות נמשכות מקנה מזרח ועד קנה מערב וקראו אותם אקלימים עד שיהא האקלים השביעי כלה בסוף הישוב בפאת צפון · שם פ׳ ג׳) אמנם הר׳ אברהם בר׳ חייא כתב בספר צורת הארץ שער א׳ פתח ו׳ שי״ו מעלות מתרחב הישוב מן הקו השוה לפאת דרום ושם הרחיב המאמר על האקלימים הנזכרים יעויין שמה · וכזה ג״כ חדשים מקרוב הרחיבו הגבולים לאורך ולרוחב ואין לנו עסק בחלופיהם לפי דרכנו :

הערה ד ירושלם היא אמצע א״י ומרחקה מקנה המערב כלפי מזרח ס״ו מעלו׳ ומחצה · והיא משוכה מהקו השוה לצד צפון ל״ב מעלות · ׳מדת המעלה האחת ס״ו מילין ושני שלישי מיל · וכל מספר ט״ו מעלות במרחק המדינה ממערב למזרח · הוא עולה לשעה אחת מהשעות השוות · הרי כי ירושלם רחוקה מטבור הארץ כלפי מערב כ״ג מעלות וחצי · ומרחק זה הוא בכדי שעה אחת תרל״ב חלקי׳ מתתרף לשעה · כאילו תאמר שעה אחת וחצי ועו׳ חלק מט״ו לשעה · (שם פ׳ ג׳ ומא׳ ד׳ פ׳ ח׳ ובסוף הספר לוח כ״ב:

הערה ה ראוי שנדע מטעם בעל יסוד עולם הנזכר מא׳ ב׳ פ׳ י׳ שארבעה רגעים הם מהעגולה הסובבת עם החמה במסיבה היומית שכל אחד מהם ראוי לשואו ראשית היום יותר משאר רגעיו · הא׳ מהם רגע שקיעת החמה בקו האופק המערבי בכ׳ זום מקום · ויהיה לפי זה היום הולך אחר הלילה · והיא הסכמת תורתנו במה שאמרה מערב

עד ערב תשבתו שבתכם · ובנרות המערכה יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בקר · הב׳ הוא רגע חצות לילה במקום מקום · והיא הסכמת קצת החוקרי׳ על מהלך הכוכבי׳ ועצמם נכון לפניה לשומו ראשיתו של יום לפי שאז תתחיל החמה לשוב ולעלו׳ על גלגלה כדי לזרוח לאנשי המקו׳ ההוא עד שהרגע הזה דומה לעת ההריון אבל עתי היום · הג׳ הוא רגע זריחת החמה במקום מקום · הסכימו להשימו תחלת היום האומות המונות לחמה · לפי שבו יתחיל האור להתילד על הארץ עד שהוא דומה בעינינו לעת הלידה · ולפי הסכמה זו הלילה הולך אחר היום · ועל דרך זה כתוב היום בתורה לגבי אכילת בשר שלמי תודה כדכתי׳ ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל לא תותירו ממנו עד בקר · הד׳ הוא רגע חצי היום במקום מקום · ועל זה הסכימו רוב המחשבים למהלך הכוכבים · ועצמם לא נזכר שם בדבריו רק שמצאוהו מספרי החוקרים ומצאנוהו בדברי הרלב״ג כי באו להתחיל היומי׳ מן הרגע ההוא· כי כן ישתוו הימים כלם בהמשכתם מחצות לחצות ולעולם יהיה זה כזה מאין שגיאה כמחצות לילה לחצות לילה · אבן מצאנו להראב״ע באגרת שבת דבר זה תארו · יש ליום ד׳ גבולים תחלת היום וחציו ותחלת הלילה וחציו · מחצי היום אין לטעות כי אז הצל קצר ואינו רק מעט ופעמים לא יוכל עין האדם לדעת זה · גם בכלי הצל גם בכלי הנחשת אין יכלת באדם לדעת רגע חצי היום · על כן הזהירו רז״ל לומ׳ כי תפלת המנחה שהיא בצהרים תהיה אחר חצי שעה כי אז תראה הצל כי נטתה השמש לנגד מערב ·

ולהיות זאת ראשית היום רחוקה מן האמת אף כי חצי הלילה · היה הנכון להיות ראשית הערב או הבקר ובעבור כי חדש התורה הוא ללבנה והירח המתחדש לא יראה כי אם בערב על כן ראשית היום מערב עד ערב · וחדש ניסן ראשון לתקון המועדים כי כן יצאו אבותינו ממצרים · רק ראשית השנה באמת לשמטה וליובל מתשרי שפירושו בלשון כשדים תחלה · והנה הערב דומה לתקופת החרף בתשרי · עכ״ל · ר״ל שדומה לו במזגו שהוא קר ויבש · הרי לפניך כי ארבעה ראשי ימים הם ערב ובקר וצהרים וחצו׳ לילה לקום להודות לאל ית׳ ולהתפלל לפניו כמו שבעל העקידה על שפתיו יוסיף לקח פ׳ כי תבא שער נ״ח וזל הבאת הבכורים וכל מנחת ראשים המובאות יורו על אדנות של אלקות וכו׳ · ולזה בחר בראשית דגן תירוש ויצהר וכו׳ עד אמ׳ ולו שני כי מזה המין בבחרו להתפלל לפניו ית׳ השעות המיוחדות לתפלה כי כלם מנחת ראשית · תפלת השחר ראשית היומם והערבית ראשית הלילה וגם תפלת המנחה הגדולה שמנה מיד אחר חצות שהוא ראשית היום למוכין משעת היום כמו חכמי הלוחות הכוכביות וגם מה שאמר חצות לילה אקום להודות לך לפי שיש מונים החצות לילה לחצות לילה כמו שמונים האומות מספר ימיהם וכו׳ עכ״ל · והנה על רגעי ארץ הללו כפי חלופיהם וגם כפי חלוף ערכם אל ארבעת הנקודות העקריות בכדור הארץ · הלא המה אמצע רום מזרח ואמצע רום מערב ועבור הארץ ועבור הים כמו שזכרנו בהערה השנית תתחלפנה דעות החכמים אשר מונאי בקר וערב ירכיכו · יום ליום יביעו אומר ולילה ללילה יחוו · דעת בקביעו׳ מקום לתחלת ענייכם · יש קובע מהם מקום לראשיתם והוא שזה אבלו גם למכון העולם מיום הבראו · ויש אשר יקבע לזה מקומות שנים · הא׳ מהם קבוע מנגד עצמו למכון העולם מראשית היצירה · והב׳ לפי מה שהוסכם עליו · ומהם מי שמתחיל לזריחה ומי לשקיעה וכו׳ וכמו שיתבאר בסמוך :

הערה ו אחוך שמע לי וזה מצאתי בספר יסוד עולם הנזכר · אשברה נא לך אשר במאמרו השני פרק כ״ב שנתי׳ על תוכן המחקים וביום פיו סדר כל נבואת ובפ׳ האחרון ממנו בבאו לדבר אתנו על סדר ימי השבוע תך ומן כתן להם שלא ישבו

אש

א ז תפקידם בקריאת שמותם עלי אדמות · וזאת אשר דבר (אפס קצהו תראה וכלו לא תראה כי נתקבל מעליך אמרתי אלקטה כאן באמרים אחרי הקצורים) אעביר עגולת הקו השוה סביב נקודת ה׳ שהוא מרכז העגול׳ והחצי ממנה אט״ב הוא הקו השוה עצמו החקוק על אמצע גב היבשה מקצה מזרחה ועד קצה מערבה (וכבר זכרנוהו בהשער השני) ואוציא בה אלכסון אה״ב הנמשך מנקודת א׳ שבקצה מזרח ועד נקודת ב׳ שבקצה מערב · ועוד אוציא אלכסון ט״ה מ״ה כנגב עליו ונמשך מנקודת ט׳ שהוא טבור הארץ ועד נקודת מ׳ הקבועה באמצע ים אוקיאנוס ונקרא לפי זה טבור הים · ואמשיך ב׳ אלכסונים אלה מפה ומפה על יושרם עד לנקודת ג׳ ד׳ ז׳ ח׳ מגלגל המישור החקוק בעקמימות הרקיע עד שתהיה נקודת ג׳ ממנו היא נקודת נכח ראש ראובן השוכן במקום א׳ שבקצה מזרח הישוב כמו שנקודת ד׳ ממנו היא נכח רגליו והיא עצמה רוצה לומר נקודת ד׳ היא נכח ראש שמעון השוכן בקצה המערב כמו שנקודת ג׳ היא נכח רגליו · וכן תהיה נקודת ז׳ מהרקיע היא נכח ראש לוי השוכן במקום ט׳ שהוא טבור הארץ ותהיה לפי זה נקודת ח׳ היא נכח רגליו והתבונן כי האופן העובר על נקודת ג׳ ד׳ הוא אופן חצי היום משותף לראובן ושמעון ולכל המקומות הקבועים על גבול מזרח הישוב ועל גבול מערבו · והוא גם כן אופק משותף לטבור הארץ ולטבור הים הואיל ונקודו׳ ז׳ ח׳ הם קטביו : ויהיה האופן השני גם כן העובר על נקודת ז׳ ח׳ הוא אופן חצי היום משותף לטבור הארץ ולטבור הים ולכל המקומו׳ הקבועי׳ על אמצע הישוב · והוא גם כן אופק משותף לראובן ושמעון הואיל ונקודות ג׳ ד׳ הם קטביו · נמצא לפי זה שראובן ושמעון עומדים על שטח האופק הזה המשותף נצבים עליו משני עבריו בקומה זקופה על שטחיו זה ממעל לו וזה ממעל לו לפי מחשבת הדמיון · עד שיוכל לומר כי שטח כפות רגלי ראובן כשהוא עומד במקומו הוא מקביל לשטח כפות רגלי שמעון כשהוא עומד במקומו וכו׳ עד אמרו וכשתזרח החמה בכל יום ויום לזה אז היא שוקעת לזה ורגע חצות היום לזה הוא רגע חצות לילה לזה האחר וזמן כל יום ויום מימי עולם מתחלתו ועד סופו לזה הוא בעצמו זמן הלילה מתחלתו ועד סופו לזה האחר וכו׳ · כך הוא דין המקומות שבקצה מזרח אצל המקומות שבקצה מערב · וכענין זה עצמו הוא דין מקום טבור הארץ עם טבור הים · אלא שאין שם ישוב׳ ומכל זה תתבונן כי עת זריחת החמה בכל יום ויום באמצע הים הוא בעצמו עת חצות היום בקצה המערב · והוא עצמו עת חצות הלילה בקצה מזרח כמו שאז היא עת שקיעתה בטבור הארץ · וכפי המשפט הזה מתגלגלים עתי היום והלילה מכל יום ויום בארבעת המקומות האלה מעגולת הקו השוה · ולדעת החכם הזה כי רגע מעמד מרכז החמה מכל יום ויום נכח אמצע הים הוא ראוי להיותו מדרך האמת ולפי הטבע תחלת היום וראשיתו לפי שאז הגיעה החמה לתכלית מה שהעמיק בה הרקיע והורידה מטה מטה תחת האדמה על פי המסבה היומית כדי להסתיר אורה אז מכל פני הישוב כאחד · ומן זו והלאה תחיל אורה להתילד בעלותה על גלילה לזרוח ולהראות על פני האדמה בקצה מזרח · זורחת היא שם תחלה לשאר כל בני הישוב העומדים אז באישון לילה · הוא הרגע הזה מכל יום ויום דומה בענייננו לעת צאת הולד ממעי אמו בהתיחסו למקומות הישוב בענין הזריחה · ומן הטעם הזה יאמר כי נכח טבור הים הוקבע מרכז החמה והועמד בתחלת היצירה כשאמר אלקים יהי אור · וגם בתחלת ליל ד׳ ליצירה כשנתלו המאורות לקיים מה שנאמר להאיר על הארץ שמאז ואילך האור הולך ומתפשט על הארץ שהיא היבשה שנקראה ארץ · ושם ג״כ היה מעמד החמה בסוף כל יום ויום מששת ימי בראשית כאמ׳ ויהי ערב ויהי בקר לנכחו תקנה על הים בסוף יום ו׳ כשנגמרה מלאכת שמים וארץ וקדש היום וכאמ׳ ויכולו השמים והארץ וגו׳ והיה אז תחלת ליל השבת ההוא בקצה מערב · וכבר נסתלק לו שם יום ו׳ לגמרי מכל האדמה וכאמ׳ ויהי ערב ויהי בקר יום הששי בה״א הידיעה · וכבר השלים אז הרקיע שש הקפות שלמות והחזיר החמה להעמידה נכח טבור הים כבתחלת היצירה · וזה כמו אשר יקראו לרגע הזה מכל יום ויום רגע מולד העול׳ הואיל ובו יתמו לדעתו ימים שלמים לעולם בכל יום ויום · ובו גם כן יצא העולם מן האפיסה אל המציאו׳ ואמר כי ראוי הוא להיות בו מולד העולם הואיל ודמות דיוקנה של בריאת העולם מאין · חקוקה בו : לפי שאז מתפשט החשך על פני האדמה כלה בכל יום ויום ובפתע פתאום יתחיל האור להתילד ולזרוח כמו שזכרנו · ומתיחס זה עם אמרו יהי אור · כי כרגע נברא האור על הארץ החשוכה ונברא הכל בצאתו אל הפעל מן האפיסה המוחלטת · והנה על פי הדעת הזאת מדרך האמת ולפי הטבע היה ראוי שתהיה תחלת היום מאז יחל האור להתילד במזרח כאמור · ויהיה לפי כן היום קודם והלילה נמשך אחריו · אמנם בעבור היות הרגע הזה שבו יתחיל האור לזרוח הוא

עצמו׃

עצמו רגע תחלת הלילה בקצה מערב ששוכני ארץ
ישר׳ יחשבו והם כי כן הבטיחנו האל להמשיך גבולה
עד שמה כאמ׳ עד הים האחרון יהיה גבולכם · וגם
עקר שמירת התורה וכמה מצות תלויות בה ככתוב
ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני ה׳ אלקי
לעשות כן בקרב הארץ וגו׳ · ראתה התורה והחכמה
לשום תחלת היום בשמירת השבתות והמועדים מעת
שקיעת החמה ולא מרגע אחר · כלו׳ שתתחיל קדושת
היום מבערב · ועל הסכמה זו בהיות שהערב הראשון
של כל יום ויום הוא חל בקצה מזרח ראשונה · יהיה
א״כ נכח אמצע הישוב הוא מעמד מרכז החמ׳ כשיתחיל
היום להקרא בשמו ראשונה · ואין זה סותר ומבטל
מה שנתברר למעלה כי נכח האמצעים אוקיאנוס הוא
מעמדו ברגע תחלת כל יום ויום למנין העולם · כי
שני אלו העקרי׳ כאח׳ נכונים ואמתיים כי מה שנתברר
מענין מולד העולם הרי הוא אמתי מצד עצמו שכך
היה החפץ האלקי ביצירה · ומה שאמרנו מהתחלת
הקריאה מערב עד ערב הוא צודק לפי ההסכמה אבל
שמירת המצות שעקרן תלוי בארץ אשר הובטחנו על
התפשטה בעתיד לקצה המערב · ושם החמה שוקעת
ברגע מולד העולם שהוא מעת היציר׳ ראשיתו של יום׳
וכלל דעתו על קריא׳ ימי השבוע לפי החכמת יורתנו׳
כי מקצה המזרח ולא מזולתו תהיה התחלת קריאת כל
יום ויום בהגיע מרכז החמה נכח אמצע הארץ ·
שהרגע הזה בכל יום ויום תתחיל החמה לשקוע
במקומות הישוב בקצה מזרח · והערב הזה הוא
הראשון לכל ערב שיהיה בישוב לכל יום ויום מימי
השבוע · על כן לו ישפט הבכורה להיות הימים
נזכרים על פיו ונקראים בשם · וכמו שבקצה המזרח
מתחיל היום להקרא בשמו במקומות הישוב · כן בקצה
המערב יסתלק שם היום באחרונה · וזה לאחר כ״ו
שעות שעברו והזמן הנמשך · הוא השעור הקצוב לכל
יום ויום מימי השבוע להקר׳ בשמו אשר פי יושבי תבל
יקבנו בזה אחר זה כי עד כ״ו שעות תשמש אותה אורה
של כל יום ויום כאמור · וזהו תמצית כונתו של בעל
יסוד עולם בקריאת ימי השבוע · כתוב בפ׳ אחרון
מהמא׳ השני ושנוי במובאים אצל לוח כ״ב · ומשולש
בכתובי׳ בספרו המכונה שער השמים שער כ״ב למוד י״ב :

אמנם דעת הר׳ אברה׳ בר חייא כי לא זו בלבד לבני
מזרח תחשב לראות ראשית לו בקריא׳ הימים
לעת מבוא החמה נכח אמצע הארץ · אבל שם העומדה
נ״כ לפי דעתו בתחלת היצירה כשאמ׳ אלקים יהי אור ·
ולא יניח מקום התחלה מדרך האמת · מתחלק למקום
התחלה מצד ההסכמה כאשר עשה בעל היסוד הנז׳
והיה טעמו לפי שהאורות נתנם הב״ה בעת בריאתם
בענין שיהיה אור החמה פושט על הארץ כלה שנאמר
להאיר על הארץ ואין הענין הזה נמצא אלא בעת היות
מרכז החמה באמצעות קשת חצי השמים שעל הארץ
והוא החלק שנכח אמצעית הארץ ובעת ההיא תעטה
אור כשלמה על כל יושביה · כי שוכני מזרח רואים
אותה כשהיא שוקעת ושוכני מערב רואי׳ אותה כשהיא
זורחת וכל שאר המקומות צופי׳ ומסתכלים ביופיה
משני הצדדין ומכאן ומכאן וצפון וימין גם הם יאותו
לאורה כי להיותה באמצע גלגל המישור זוהר מתפשט
הנה והנה לכל יושבי חלד וכבוד הודה וזיוה עליהם
יזרח · והדעת הזאת לא מצאה חן בעיני בעל יסוד
עולם ככתוב בספרו אל מקום זה יסד לו על החקירה
הזאת בסוף מאמרו השני אשר זכרנו :

ועוד · נה שלישית היא דעת החבר אשר אנחנו
נבנים על מחקרה · והנה גם הוא שם לקריאת
הימים התחלה אחת משותפ׳ מסכים בזה עם הר׳ אברה׳
הנז׳ · אפס כי בקביעות מקום להתחלה זו רוח אחרת
היתה אתו · וכלל כונתו בזה · כי מארץ ישראל ולא
ממקום אחר תתחיל קריאת הימים בשמותם עלי
אדמות לעת מבוא מרכז החמה נכח קצה המערב שאז
הוא בא השמש לארץ ישראל והערב הזה ראשון הוא לו
לכל הערבים שיהיו בישוב לכל יום ויום מימי השבוע׳
נמשך ובא הסדר הזה מימי עולם בעת היצירה ומן
הארץ ההיא יצא ונקרא בשם מני שים אדם עלי
ארץ · וככן היו שבתות ה׳ ומועדיו תלוים בארץ
הנבחרת הואיל והתחלת קריאתם למקראי קדש היתה
ממנה · ותשב בפתח עינים כי עיני כל אליה ישברו
צופים ומסתכלים בה מאימתי קורין את שם שבתות ה׳
במקום ההוא הנכבד והיו תוצאותיו הימה ועבר נגבה
הוא הקצה המזרחי כאשר הוא סוף כל גדרי הקריאה
אחר שמנה עשרה שעות שהם העיקר כמו שיבא כי כן
ימלאו בקריאת תחלת הימים ממבוא השמש לארץ ישר׳
עד מבואו לתחלת מזרחה שהוא הנין וכמו שיתבאר
ומה שהגביל גדרי קריאת היום לשמנה עשרה שעות
וכן עוד היום גדול לא עת האסף שמו מן היישוב כלו
שהרי שש שעות נשארו עדיין לקריאת תחלת השבת
אצל השוכנים בין קצה המזרח לארץ ישראל ואיך אם
כן נגזול שם בל יעבורון גדרי הקריאה מאלה לקצה
המזרח · טעמו בזה כי כל המרחק ההוא על שם המזרח
יקרא בכללתו והזמן ההוא הנמשך בנתים כיומא
אריכתא דמיא ומשבא השמש לתחלת הנין כבר הושלם

עקר

עקר יציאתו של יום בתחלתו וביאת השמש לאחר
מכן ביתר המקומות ההם עד ארץ ישראל משוכה ביאה
ש: מכל ביאות שהרי היא ביאה ריקנית לא תוסיף ולא
תתן בבחינת הכוללים שהם ארבעת הנקודות הראשיו'
לא-בעת רבעי עגול הכדור אשר עליהם ובערכם
קר אות הימים תסובינה בלכתן: ובכן היו השמונה
עשרה שעות עקר בקריאת היום· ועל הדרך הזה
מנהו יתמיד כשמו יום השבת י"ח שעות אחר שנפסקה
קריאתו במקום ההתחלה שהיא א'· ובמקומו יתבאר
לך מי הנכונו שיוציא כל הכ"ד שעות ל"ח ע' בחינת
הכוללי' כמדובר כי אמנם בעבור זה עשהו לפי דעתי
בנאתו ליטע מאמ' נולד קודם חצו' להשלימו ולהסכימו
עם מאמר צריך לילה ויום מן החדש· ושניהם יחד
עם החכמים הקודמים אשר גזרו אומר כי ל"ח שעות
אחר המולד יראה הירח כמו שיעלה זכרו בהערה
שמינית ויתבאר הכל יפה בעתו· והנה על דעת
החבר הזמן הנמשך בהתמדת קריאת שם לימים
אצל שוכני ארץ בזה אחר זה כאמור עם היותו
בהשקפת הכוללים מב' שעות אשר בהם ישלם גלגול
התמדת הימים על ארבעת הנקודות העקריו' בכדור
הארץ· מכל מקום לפי האמת בהשקפת הפרטים הם
מ"ח שעות כי כן ימלאו מעת כניסת שבת דרך משל
לא' עד עת באתה לשוכנים אצל א' נגד מזרח ושבת
החלוף הנופל בזה בינו לבין בעל יסוד עולם אשר
הגביל הזמן הזה לנ"ו שעות בדוקא כמוזכר למעלה
הוא נגד התחלפם במקום ההתחלה· כי בעל יסוד
עולם מתחיל ממזרח שמש וכמנאו ל"ו שעות כלין לו
במקום כעדר הישוב הוא ים אוקיאנום הנמשך ובא
מתחת לארץ עד ראשית המזרח מקו' הנין וכמו שקדם
ובכן בשיעור הזה מן הזמן נמצא שם שבת מסתלק
ופוסק מפי כל יושבי חלד· אמנם לדעת החב' המתחיל
מא' השבת נמשך והולך לשוכני ארץ עד תום מ"ח שעות
כאמור ועל ידי הנורה המתוארת למעלה נר כל קשה
והתישר כל מעקש קחנה ועינך שים עליה· וכבר
הודעתיך כי סוף מגמתו להוכיח שא' תחלה למקרא'
קדש· היא שער השמים להכנס בה תחלת שבתות ה'
ומועדיו ומשלחנה קא זכו כל בני העולם להיות גם
הם קוראים לשבת ענג לקדוש ה' מכובד· ונוסף גם
הוא כי שם שבת עודנו בין שניהם של שוכני הארץ
הקדושה טרם יכרת· וכבודו נראה על כל יושבי תבל
והיתה שבת הארץ להם לאכלה· ומה שיש לדקדק על
הדעת הזאת שמתי לו מקום אשר אחקור שם על
אודותיה אחרי עברי על ביאור פרטיהם של דברים

כצורת שדי משפיל ומרים:

הערה ז להיות הירח מקבל אור מזהרי החמה
הנה כשיגיע לחצות נכחה מתחתיה אז
הוא מזהיר חציו כלפי מעל' וחציו השני קודר כלו כלפי
הארץ· וזו היא סבת הסתרתו מבני אדם בראשי
החדשים· משם יפרד לרוץ ארח כמנהגו לפני החמה
לצד מזרח ומעט מעט הוא מתרחק מפניה· וכפי
רחוקו ממנה עד חצי החדש הולך ומתגלגל האור
השופע לו· ונפחת מכלפי מעלה ומוסיף להתפשט
בחציו שכלפי הארץ והתוספת הזה בכל יום ויום הוא
בכדי חלק א' מט"ו שבגוף הירח כפי מה שמתרחק מן
החמה בכל יום ויום י"ב מעלות שהם חלק ט"ו מקפ'
מעלו' מרחק שמקנה מערב ועד קנה מזרח· והסכימה
דעת החוקרים שבכדי הגבול הזה של זמן לילה ויום
שהם כ"ד שעות לכסוי הלבנה החדשה מרגע החדוש
ועד עת הראייה הוא תכלית דקותה של לבנה החדשה
שאפשר להראו' עליו וזהו מאמר ר' זירא פ"ק דר"ה צריך
לילה ויום מן החדש שבארו בעל יסוד עולם אזהרה
לבני בבל הבלתי יודעים ודאי היום הקבוע על פי
בראייה בירושלים והיו סומכים על חשבונם שיזהרו
אחד לבל יגזרו שקדשו ב"ד יום ל' לשם על פי הראיה
עד שיחשבו וימצאו שרגע החדוש היה בא' בתחלת
יו' ליל כ"ט לשם ואז יאמינו כי הלבנ' החדש' נראית בסו'
יום כ"ט לישן בה"י וקדשו ב"ד את החדש עפ' הראייה
ואם ימצאו שרגע החדוש נתעכב ולא חל אלא לאחר
תחלת ליל כ"ט לישן אז יסתפקו בדבר וידחו הקביעה·
וזה כי צריך שיקדם רגע החדוש לעת הראייה בכל
מקום ידוע בכדי כ"ד שעות שמתחלת הלילה עד סוף
יומו· וזהו הגבול הנכון לראיית הלבנה החדשה
ברוב ראשי החדשים אעפ"י שלפעמים יזדמן הראות'
לפחות מזה ולפעמים ליותר מזה· מבעל יסוד עולם·
מא' ב' פ' ז'· ומא' ג' פ' י"ג· ומא' ד' פ' ח'· וידוע תדע
כי לדעת החבר יהי מאמ' ר' זירא שזכרנו שוה למאמ'
אבא שנזכיר בהערה הנמשכת· ולפי ההבדל ענינו
אשר נבדיל שם בינו לבין בעל יסוד עולם אבל קביעו
אותו היום או מחרתו משפטו שוה כמו כן בזה כי
שניהם כאחד עולים אבלו שוים מכל צד וכמו שיתבא'
בסמוך:

הערה ח מאמ' אבא אבוה דר' שמלאי (פ"ק דר"ה)
נולד קודם חצות בידוע שנרא' סמוך
לשקיעת החמה לא נולד קוד' חצות בידוע הוא שלא
נראה סמוך לשקיעת החמה· נחלקו בפירושה ברוב
א' מקנה מזה וברוב א' מקנה מזה· הלא הם הסבר
ובעל

שבעל יסוד עולם פורשי כנפים מלמעלה · כי החבר פירש נולד הירח קודם חצות יום שבת דרך משל בירושלם כידוע שיראה ליושבי המזרח ביום שבת שלהם בערב סמוך לשקיעת החמה ר״ל קודם שקיעת לשם וזה מטעם קדימת רגע החדוש על עת הראייה לשם בכדי כל׳ שעות שזכרנו בהערה הקודמת· ולפי שנראה הירח בטרם יבא החרסה אל מקום זה שנבחר לראייה הוא המזרח ראשית הישוב שארץ ישראל תהיה בת זוגו לחשבון המולד כאשר אורו שניך מדברי בעל המאור כמוזכר למעלה· ראוי מפני זה לקבוע היום ההוא ראש השנה דרך משל לכל בני העולם וראשית קביעותו תהיה מדי הכנסו תחלה בארץ ישראל המקדמת ליום הכב סה י״ח שעות כאמור ומן זו והלאה סובב סובב הולך בכל מקו׳ אשר לכל בני ישראל יהיה אור במושבותם בזה אחר זה· וגם כי בעת הראות הירח לבני מזרח יום שבת סמוך לחשכה· כבר היו יושבי א״י בתוך יום ראשון ל״ח שעות מתכו מדין קדימתם בקריאת כל יום והפסקתו בכדי זה השיעור כמוזכר בהערה השנית· מכל מקום אין בזה בית מיחוש כלל כי אמנם עקר הכונה שביום השבת כיום השבת יערכו קביעות המועד ההוא על ידי גלגולו של יום בכל מושבותיהם· וכל הקודם מהם בקריאת שמו של אותו היום זכה ג״כ בקדימת קביע׳ המוע׳ בעצם היום ההוא אבלו גם כי לבני האמת אין לבני א״י מן החדש בעת קביעתם לשם רק שש שעות מעת המולד אשר אירע שם לפי הכחתנו קודם חצות היום ההוא עצמו כמו שקדם· וילך בעל יסוד עולם וישב לו מנגד הרחק כמטחוי קשת מן הפירוש הנז׳ כי אמ׳ אל אראה ברעתו אשר קנהו תקראה מטעמו אחר ביאור הפרטים וישא את קולו מאמר ד׳ פ״ח ויאמר כי דין ההלכה של נולד קודם חצות וכו׳ לא נאמר אלא לבני חדש תשרי וכו׳ אשר לא כדעת החבר הבלתי מחלק בין חדש לחדש כי טעמו שוה בכלם· וחשבון המולד לדעת בעל יסוד עולם מאמר ד׳ פ״ז נתיסד על טבור הארץ· ומקום הראייה הוא באמצע א״י הרחוק מטבור הארץ כלפי מערב בכדי שעה ותר״ב חלקים כמו שקדם לנו בהערה הרביעית· לא שהמולד יהיה בבחינת ארץ ישראל והראייה בבחינת המזרח כדעת החבר וכמו שהורה בעל בריתו המאור הגדול באמרו כדבר ו׳ המועתקים למעלה כי סוד העבור המסור בידנו יסודתו בהררי קדש והן שתי הנקודות מן הד׳ האחת א״י והיא אדמת הקדש וכו׳ והב׳ קנה המזרח שהיא תחלת הישוב· וכנגד מה שאמר הנביא והכש

כבוד אלקי ישראל בא מדרך הקדים וגו׳ והארץ האירה מכבודו כאמור· וסמוך לשקיעת החמה הנזכ׳ באחור אבא הוא לבעל יסוד עולם אחר השקיעה כשלש שעה שאז יתכן להראות הירח לבני אדם כשהוא בתכלית דקותו שאפשר שיראה עליו לא כדעת החבר שפירש אותו קודם שקיעת החמה· ומזה ג״כ יבא המחלוקת לענין קביעות אותו היום בעצמו לדעת החבר· או היום הנמשך אחריו לדעת בעל יסוד עולם· וכמשמעו נטיו רגליהם זה מזה בכל חלקי המאמ׳ הנזכ׳ עד בלי השאיר לו אפי׳ אות א׳ שתתבאר אבל שניהם על אופן א׳ וכלל ביאורו של בעל יסוד עולם איום׳ הוא על אחרכים אשר הטבעו לו כמה שקדם· וכמו כן על מה שהוסיף אבלו כי בכדי כ״ב שעות ומחצה ולא בפחות מזה אפשר שיקדם רגע החדוש של תשרי על עת הראייה בא״י· וכי בכדי י״ד שעות תרמ״ח חלקי׳ ולא ביותר מזה אפשר שיקדם רגע החדוש של תשרי על רגע מולדו כי רב מאד ההבדל אצלו בין רגע החדוש שעבייכו לפי המהלך האמתי לרגע המולד המשוע׳ ובא לפי המהלך האמצעי הנקרא שוה כפי הביאור המיוחד לו על זה בפ׳ הראשון מהמאמ׳ הנ״· על כן אמר אבא אבוה דר׳ שמלאי שאם חל מולד תשרי קודם חצות יום כ״ט לאלול במקום טבור הארץ שעליו נתיסד חשבון המולד אבלו כלומר שבידכו המתוקן על פי עקרי העבור יהיה שם לפחות מ״ח שעות מהיום· אז יכירו וידעו כי אפשר הוא שתראה הלבנה החדשה בסוף היום ההוא עצמו כשלש שעה אחר השקיע׳ באמצע א״י ששם דין הראייה נוהג אבל דעתו כמו שזכרנו וראוי הוא מפני זה לקבוע יום ל׳ ר״ה· והיה טעמו כי בהיות אמצע א״י רחוק מטבור הארץ כלפי מערב בכדי שעה אחת תר״ב חלקים כמוזכר בהערה הרביעית כשנא שמעת חול המולד קודם י״ח שעות בטבור הארץ עד סוף היום ההוא בא לשלש שעה אחר השקיעה כמשכו ו׳ שעית תר״ב חלקים אשר בהצטרפם עם הי״ד שעות תרמ״ח חלקים מאפשרות קדימת רגע חדושו של תשרי על רגע מולדו כמדובר· יעלו ויגיעו לתשלום הכ״ב שעות ומחצה שהגבלנו אצלם אפשרות קדימת רגע החדוש של שום תשרי על עת הראייה בא״י· אמנם בנולד אחר חצות לא יוכל להמכות חסרון חשבון השעות הללו· וכח אין ללבנה החדשה להראות בסוף יום כ״ט באמצע ארץ ישראל ובכן יהיה האלול ההוא בן ל׳ יום·

ואתה דע לך כי בעל יסוד עולם הבדיל והפריש בין הלכה זו למאמ׳ר זירא שזכרנו בהערה

הקודמת באמרו שעם היות שניהם גם יחד פונים אל עבר א' אך בזאת יבדלו שר' זירא הגביל עת הראייה כפי יחסה לעת החדוש במקום חדוש הראייה : ואמר כי המספיק לזה הן כ"ד שעות של ליל יום כ"ט ויומו לחדש הישן · ולא שת לבו לפי הנולד שעל טבור הארץ ובעל הברייתא של נולד קודם חצות וכו' · הגביל עת ראיית הירח של תשרי באמצע א' כי ראה ליחס אותה ראייה לפי מולדו של ירח כפי מעמדו ביום כ"ט לישן בטבור הארץ שעי' אותו סימן הוא לומד העקר הזה של נולד קודם חצות וכו' · ולהשלמת מלאכת ביאורנו ראוי גם כן להעביר על פנינו דעת ר' אברהם בר ר' חייא בענין הזה כי ממנו תוצאו' בינה שלימה בדברים שאנחנו על ביאור' · וזה כי הוא סובר שעל קנה מזרח הישוב יוסד חשבון מולד הלבנה · והראייה בסוף היום ההוא בקנה מערב · ופי' נולד קודם חצות כאלו אמר כאשר חל המולד קודם חצות היום בקנה המזרח או תראה הלבנה החדשה בקנה המערב בסוף היום עד שיהיה לפי זה שיעור זמן י"ח שעות ומשהו כמשך מעת המולד בחצות היום לקנה המזרח עד עת הראייה בסוף היום בקנה מערב · ועם היות שנדחה הדעת הזה אצל בעל יסוד עולם בפ' הנז' לא דבר ריק הוא לענין הפנת מה שכוון אליו החבר על פי סברתנו וכמו שיבא · ועם זה כשים לעומתנו מה שכתב בעל יסוד עולם מאמר ג' פ' ט"ו כי הנה החכמים הורו ואמרו שי"ח שעות לפחות קודם רגע הקבוץ האמתי וי"ח מאחריו מתכסה הירח בר"ח ואינו נראה בשום מקום בעולם מפני דקות חוט הזהר וכו' · ובעל יסוד עולם תמה על זה ואמר שהוא פלא איך אמרו שתוכל הלבנה החדשה להראות לכדי י"ח שעות בלבד מעת הקבוץ האמתי ואולך כי זה א"א רק בהתחבר כל הסגולות המקרבות ומחישות עת הראייה · והתחברות כלן כא הוא כמנע בשום ר"ח מפני שמקצתן מעכבות זו את זו · וכמו שהודיע באותו הפרק · ויש נ"ב סגולות אחרות מעכבות ומאחרות עת הראייה עד כדי ל' שעות ויותר · ובשביל זה הסכימה דעת החכמים כלם להורות ולומר כי הזמן הממוצע והגבול הנכון שיש לסמוך עליו בראיית הלבנה החדשה ברוב ראשי החדשים כשהיא בתכלית דקותה שאפשר להראות בו הוא כדי לילה ויום וכמאמר ר' זירא שזכרנו למעלה · אמנם אפשר הוא עם זה שתראה לפחות מעט מזה בחדש מן החדשים בהזדמן התחברות הסגולות הממהרות והמקרבות עת הראייה מעת הקבוץ · וכן להפך בהזדמן התחברו הסגולות המעכבו והמאחרו ·

על כן יחשוב בעל יסוד עולם כי החכמים האומרים שבי"ח שעות תראה הלבנה החדשה דרך גוזמא דברו כלומר שאלו היה אפשר שתתחברנה יחדו כל הסבות הממהרות והמקרבות עת הראייה (מה שאפשרותו כנמנע כאמור) אז היתה הלבנה נראת בכדי שעור הזמן אשר הפיגו · הרבה דברים מאלו הבנתי לפניך עם היות שנטה לו החבר מחוץ למחניהם הרחק מהם עד גבול הפכם כי אמנם יתרון ידיעת ההפך מן ההפך כיתרון האור מן החשך ובהמשך הביאו' תרגיש בתועלתם · ואולם השמטתי זכרון הדעות המתחלפות שזכר מפרש קדוש החדש להר"מבם פ"ז על נולד קודם חצות וכו' · כי אין לידיעתם שום מבוא אל הבנת הדברים שאנחנו על ביאורם ·

ועתה לך עלה מזה ראש הפסקא הזאת ושא עיניך ימה וצפונה ותימנה ומזרחה את כל ארץ יהודה עד הים האחרון כי בהערות הנזכרות חזקתיך ואמנתיך להנחילך את הארץ אשר תראה ושמה תעבור על פרטי הדברים בשובה ונחת :

בהפרידו הפסקא הזאת לנתחיה · אנב גבולותיה למספר שלש · הן הנה היו בראשיתה אשר אסף נתחיה אליה כל נתח טוב ירך וכתף מבחר עצמים אשר יושקף אליהם בעינים וראשונה · האחד שאין תחלת קביעות הימים זולתי מארץ ישראל אחר שקיעת החמה לשם · הב' שאחר ארץ ישראל בשמנה עשרה שעות ימשך עקר קריאת היום אצל חלקי העולם העקריים לראש עפרות תבל · הג' שדברנו זה על עקר קריאת היום בי"ח שעות הוא סוד קביעת ר"ח אשר הוא נבנה על י"ח שעות וכו' · על שלשת הקטבים האלה יסבו בלכת' כל דברי הפסקא הזאת עד אמרו והנה ידיעת שבתות ה' ומועדי ה' תלויה בארץ שהיא נחלת ה' ע"כ · כי זה יהיה לנו גבול עקרו של ספור ומן זו והלאה ירד הגבול והיו תוצאותיו לדברים נטפלים · כהורא' דבריו שם באמרו עם מה שקראתו מאשר נקראה הר קדשו וכו' כי מקרה הוא קרה לה בערך אל הספור הקודם · והנה מדי דברו והכונה היא לארץ ישראל שהיא מקום התורה וכו' עד אמ' בהקדימנו הלילה על היום אנו ממתקים להטעים הנתח הראשון · ומשם ואילך מאז דברו וצריך שתהיינה הי"ח שעות עקר וכו' עד עת כא דברו ולא ישאר אדם שיקרא היום ההוא שבת אבל מתחיל בקריאה שם אחר · כלו מחמדים להקריב אלא על קרבן הנתח השני · משם נסע

הדבור

השבת אנה כי אם מסיני ומאלוש קודם לכן שירד המן בו תחלה (וכי השבת נכנס) לא
וכי השבת לא נכנס · ואפשר לתקנו ואין השבת נכנס אלא על מי שבא עליו השמש אחר סיני על הדרגה עד אחרית המערב ואחר כך עד אשר תחת לארץ ואח׳ כך עד האין אשר הוא מזרח היישוב ויקרא השבת לצין אחר ארץ ישראל

הדבור עד תכליתו לתת מלא ותכלין על הכתב השלישי · ועתה כתבה דאש וכשובה לבאר הפרטים על סדרן: אינה כי אם מסיני ר״ל כי תחלת השבת היתה מיום הולדת חק שמירתה באמרו על הר סיני ששת ימים תעבוד וגו׳ ויום השביעי שבת וגו׳ · ואע״כ בערך אל המקום ההוא הנכלל בגבול ארץ ישראל כבסימן י״ד ראוי להתחיל קביעות הימים · לא מתחלת המזרח כהכא׳ הכוזרי בקודמת · וראה תראה איך כוונה החכמה האלקות להיות הימים בזכרים וכעש׳מן המקום ההוא בהנהיגו הכוונה הזה על אופן שאז יתחילו משם כל הימים על סדר מן הראשון עד השביעי כעין דוגמת הבריאה · שהרי בשבת ניתנה תורה לישראל כאמרם ז״ל פ׳ ר׳ עקיבא דכוליה עלמא בשבת ניתנה תורה לישראל כתיב הכא זכור את יום השבת לקדשו וכתי׳ התם ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה וגו׳ מה להלן בעצומו של יום אף כאן בעצומו של יום עכ׳ · ותכף ביום המחרת התחילו בשמירת ששת ימים תעבוד וגו׳ ויום השביעי שבת וגו׳ : ומאלוש קודם לכן שירד המן בו תחלה · התחלת ירידת המן באלוש היא דעת חז״ל ואם לא הודיעו הכתוב בפירוש · שהרי קודם פ׳ המן כתוב לאמר ויסעו מאלים ויבאו כל עדת בני ישראל אל מדבר סין אשר בין אילים ובין סיני · וכבר כתב הרמב״ן כדברים האלה לאמר אחז הכתוב דרך קצרה כי בנסעם מאילי׳ חנו על ים סוף ויסעו מים סוף ויחנו במדבר סין כי המדבר הזה גדול מגיע מאלים ועד סיני וכאשר נסעו מאלים חנו על ים סוף במדבר ההוא ונסעו משפת הים ונכנסו בתוך המדבר ונסעו משעית דפקה ואלוש ויסעו מאלוש אשר הוא במדבר סין ויחנו ברפידים · ועל דעת רבותינו היה דבר המן באלוש כי בראותם שהיו חונים ונוסעים וחונים במדבר בדפקה ואלוש ולא יבאו ממנו פחדו ונתרעמו וזה טעו׳ילונו במדבר כי לא היתה׳ תלונה ביום בואם שם · רק בהיותם במדבר עכ״ל : ונריכים אנו לומר על פי שטת החבר להקים את דברו שגם אלוש מגבול ארץ כנען נכלל באמ׳מים סוף ועד ים פלשתים · והיה טעמו כטעם סיני בסימן י״ד · והנה כונת אמרו ומאלוש קודם לכן וכו׳ · כי שם נאמר והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו והיה משנה על אשר ילקטו יום יום · ואמר ששת ימים ילקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו׳ וראוי אע״כ שיהיה קביעות הימים שמור בכל ובערך אל המחוז ההוא שגם הוא לכנעני יחשב כמדובר · ועם היות התחלת השבת באלוש קודמת ואע״כ ראוי לא להתיחס לבכורה · מ״מ ניתנה בבורתו לסיני כי עקר מצות השבת בסיני היה · והנה גם בזה היתה כונת החכמה האלקי׳ מעין דוגמא של מעלה בהר סיני שהרי אז״ל פרק ר׳ עקיבא שבאחד בשבת התחיל המן לירד וכי לקיטתם בששי לחם משנה היתה ביום הששי לימות השבוע וביום ששי לירידת המן · ולזה הסכים החכם ר׳ ידידיה הכק׳ פ״לוני בספרו המכונה חיי משה דף תקפז׳ :

וכי השבת נכנס אלא על מי שבא עליו השמש וכו׳ · אם באת לבארו כפשוטו על פי הנסח הזה כך פרשהו׳ הואיל והתחלת המנוה למנות ששה ושבעה מסיני היתה ומשם הוראת שבת · יונאה לעולם · איך יעלה בדעת שתדומה אגלנו כניסת שבת אלא על מי שבא עליו השמש אחר סיני על המדרגה וכו׳ · ועל הדרך הזה הלשון כלו מתגלגל בתמיהא עד אמרו אשר הוא מזרח היישוב אז יכוחלו באמרו ויקרא השבת וכו׳ · כלומר זה הדרך יאות בו להקרא שבת בבין אחר ארץ ישראל כ״ח שעות וכו׳ · ואולם בנסחא אחרת יושבת מיולי וזה תארה וכי השבת לא נכנס אלא וכו׳ · ועם היות שמנא הלשון על פיה מכוח לכף רגלו · מ״מ לא ידעתי טעם לקשר וכי׳ · והנה תקנתו קלקלתו · ועל כיונא בזה אמרו לתקוני שדרתיך ולא לעוותי · על כן אמרתי אם באמת ותמים כבל טעות בלשון ובאנו לתקן מעוותו · הנה זאת מכותנו עדי עד ובנסחא זו אשב כי אויתיה : ואין השבת נכנס לא וכו׳ וכפילת טעות בזה קלה אחד בחלוף אות שף ספרדי׳ לאות כף שלנו · ובהשמטת הקון המורה על כון והיו עיניך ולבך אל הכורה המתוארת למעלה ולדברי בעל המאור ולחמש הערותינו הראשונות אשר הנכתי אל מול פניך לאורים ולתומים · בין בדבר והבן במראה כי אז תבין כונת הדברים ואין פרץ ואין יוצאת ואין מצוחה ברחובותם : ויקרא השבת לבין אחר ארץ ישראל כ״ח שעות וכו׳ אבל המספר הזה של י״ח שעות יונגל עקר קריאת כל יום ויום כי כל ד׳ הנקודות

בשמונה עשר שעות מפני שארץ ישר' באמצע לישוב וכאשר בא השמש לארץ ישראל הוא חצי הלילה לצין וחצי היום לארץ ישרא' הוא בא השמש לצין וזה הוא סוד הקבוע אשר הוא נבנה על י"ח שעות כמו שאמרו נולד קודם חצות בידוע שנראה סמוך לשקיעת

שכנגות למספר רבעי הארץ יוכללו ברוחב הזה אחת שהנה לא נעדרה · עם היות רוחב לכל א' מהרבעים הללו בלי ספק כי מן הבין דרך משל' עד אמצע הישוב · מקומות הרבה נשארו עדיין אשר לא חלה עליהם קריאת היום · ועכ"ז לא ימנע אמרנו שעל כל העולם כלו עבר' קריאתו וקורא להם שם יום חדש · ושבת זה כי כשנוס עינינו ארבע' בפרטי' והשקפתנו בשחר פרוש על ההרים הכוללים בלבד והם הד' נקודות ראשיות הרשומות בכדור אשר הועלה זכרונם בהערה השנית ועוד יבא שלום ביאורו בחלק המתייחס לזה כפי חלוקתנו אם ירתמה שנה לו : מפני שארץ ישראל באמצע הישוב לא דקדק בפרוטרוט כי כבר הראית לדעת בהערה הרביעית שאין האמצעיות הזה מדוקדק באורך הישוב להיות הארץ הזאת רחוקה מטבור הארץ לנד מערב בכדי המרחק שזכרנו שמה : וזהו סוד הקבוע הנבנה על י"ח שעות וכו' · פתח דברי בהערה השביעית והשמינית יאיר נתיב להבין אמרי החכם הנבנים לקראתנו · והנה גם הוא אחריבו ירחיב את בכולו בחלק השלישי המתייחס לזה כפי חלוקתנו · ואולם מנחת כוונתו כליל תקטר כי הדבר אשר דברו החכמים על אפשרות ראיית הלבנה החדשה בכדי י"ח שעות משעת הקיבוץ ואילך כמוזכר בהערה השמינית לא בדרך גוזמא אמרוהו על דרך אלו היו יכולות להתחבר כל הסגולות המחייבות עת הראייה אשר התחברם מנת המכונות · כאשר ישית עליו בעל יסוד עולם כמבואר שמה · גם לא יתכן להבינו בפשוטו שיספיקו לזה י"ח שעות משעת המולד כדעת הר' אברהם שזכרנו שם · רק אמתת מאמרם על הקדמת הי"ח שעות שבין שוכני ירושלם לשוכני קצה המזרח במכון הימים וכמו שנרחיב ביאורו להשביע בטוב עדיך · ועל פי השטה הזאת · מאמר אבא נולד קודם חצות וכו' ומאמ' רבי זירא צריך לילה ויום מן החדש אשר קדם זכרם בשתי ההערות האחרונות' בדבור אחד נאמרו · והמה מתכוונים על עקר אחד בעצמו בגוון מתחלף · לא כר' אברהם הנז' אשר שנה את טעמם לכוונות מתחלפות · כי שנה י"ח שעות · וה"כד · מספר אחד הם לפי בחינתנו · כי בכ"ד שעות ישלם הסבוב על כל חלקי הארץ הפרטיי'

וב"ח שעות ישלם הסבוב על כל חלקי' הכוללים שהם הד' נקודות הראשיות בכדור הארץ והשש שעות האחרונות יפלו מן החשבון כי לא יוסיפו ולא יתנו כדבר החבר עצמו באמ' אחר זה וצריך שתהיינה י"ח שעות עקר וכו' עד אמרו כי בתחלת הבנין היה סוף גדרי הקריאה מפני שמה שיש אחריו אמנם נקרא בשהוא מזרח וכו' · ומראה הערב והבקר אשר נאמר בשם ר' זירא צריך שיהיה לילה ויום מן החדש · אמת הוא כי משעת המולד עד עת הראייה באותו מקום עצמו צריכים כ"ד שעות · אמנם מאמר אבא שתם החזון בנולד קודם חצות · ויהי כראות החבר את החזון · בקש בינה · והנה עמד לנגדו כמראה גבר אשר פירשו על הי"ח שעות שהזכירו החכמים על ענין הקביעה כאשר עשה הר' אברהם בר' חייא הנז' · ובדרך שרצה לילך · כה הוליך גם החבר שטתו לבאר המאמר ההוא על נושא הי"ח שעות שהזכירו החכמים ההמה כי לא ראה לפרש דבריהם על דרך הפלגת הגוזמא כסברת בעל יסוד עולם שזכרנו · אך את שבתותיו ישמור בבחינה מתחלפת לבחינתו של ר' אברהם כי עשה החבר שביל לעצמו לבאר מאמר נולד קודם חצות שאם קרה המולד בירושלם קודם חצות יום שבת דרך משל · והוא יום ראוי לקבעו ר"ה · כידוע שתראה הלבנה החדשה בתחלת הישוב סמוך לשקיעת החמה קודם שקיעתה במעט · יום שבת זה עצמו לשוכני הארץ ההיא והם י"ח שעות כנתיב' עקר החלקים בכללותם באמור · ובמנאת ראייה זו בכדי כ"ד שעות את המולד לפי האמת · אמנם בבחינת א' אשר לה בקריאת הימים דין קדימת הי"ח שעות המונעות בארבע פנות העולם כמדובר · תהיה זו בכדי הי"ח שעות מן הנד אשר זכרנו · ולהיות כי ביום השבת הזה · עודנו עומד בשמו שנקרא עליו וכבר התחיל הירח להראות בתחלת הארץ שהוא קצה המזרח מקום מוכן לראייה כמו שקדם בהערה השמינית וכדברי בעל המאור אשר הקדמנו · על כן ראוי לקבוע ר"ה ביום השבת הלזו בארץ ישראל שהם כנכנס ראשונה ואם לעת צאת השבת מן המקום ההוא לא חלפו למו אשר המולד רק שש שעות בלבדי ומפני שמועה זו למדנו את אשר הביע לבב החבר להכנים עצמו בזרות כפלא לעשות

לו כוכבים למלאכת השמים שהי״ח שעות יהיו עקר בקריאת היום עד שיעלו מכוונים כנגד הכ״ד אלא מפה דרך הכלל ואלה מפה דרך הפרט כאמור· כי אתו היתה כסכה כרנותו להסכים בין מאמר רבי זירא שצריך לילה ויום מן החדש לאמ׳ ר׳ אבא בנולד קודם חצות עם הסכמת החכמים שקדם וכרם על שפסדו׳ הראייה בי״ח שעות על הדרך אשר ביארנו· אך אם בחוקותי תמאס ואת משפטי תג על ב׳ זשך בהפרך את ברית הכוון אשר השתדלתי בו על פי דרכי המוזכר עד הנה· כי ירחק ממך אפשרות השקפתו של חבר ע״ד דעת החכמים ההם המגבילים שעור הראייה באמרו כי סוד הקבוע כנכה על י״ח שעות· כי לא תהא דעתך נוחה מהבלעת השעות כאמור· אף אני עשה זאת לך להפים דעתך בביאור שביארנו על פשוטו לבד כי על כן בא בדבריו היותו כככה על י״ח שעות׳ כי אמנם לא היה אפשר לקבוע ר״ה ביום שקרה בו המולד קודם חצותו בירושלם· אם לא היתה לא״י קדימת הי״ח שעות בימו׳ ובשעותיהן על קנה המזרח׳ לפי שעל ידי נרשכן לא היתה הלבנה יכולה להראו׳ לעת צאת השבתות בקנה המזרח תחלת הישוב ואם מכונה ראייתה ביום ההוא במקום ההוא הראוי לראייה· איך יוקבע בו המועד בא״י תחלה למקראי קדש וכן אם היתה לא״י קדימ׳ על קנה המזרח ביותר מי״ח שעות· לא הייבו צריכים לנולד קודם חצות כי גם בנולד אח״כ היה אפשר להראות בקנה המזרח טרם כלות יום שבת לשם׳ והנה בא הואלתי לבאר זה ע״י דמיון· כבי״ח קדימת הימים בא״י על קנה המזרח בכדי ט״ו שעות ולא יותר· הנה ימשך מזה בשיקרה המולד קודם חצות יום שבת דרך משל בירושלם שלא תוכל הלבנ׳ להראות טרם כלות היום ההוא בתחלת המזרח שהוא מקום הראייה כי לא שלם עדיין מספר הכ״ד שעות מעת המולד כמאמר ר׳ זירא· ועוד כבי״ח קדימה זו בכדי כ״א שעות הנה ימשך מזה כי כשיקרה המולד אחר חצות בירושלם בכדי ג׳ שעות· עדיין אפשר הראותו בתחלת המזר׳ מקום הראייה בסוף יום השבת לשם כי כן ימלאו הכ״ד שעות הצריכי׳ כמדובר ונאמר עוד בטעם היותו תופש הי״ח שעות עקר לפי הבחינה הכוללת במו שקדם ויבא· כי כראותו כמה מעלו׳ טובות למקו׳ קנה המזרח על יתר גבולי הישו׳ פוליל וכתב׳ כן זוגה של א״י מבחר כל המקומו׳ להגמר ע׳ שכיהם ענין סוד העבור כי ארץ ישראל מקום מיוחד לחשבון המולד וקנה המזרח לראיה המוזכר למעלה מטעם בעל המאור המישיר דרכו בזה במעגלי צדק החבר כמדובר וכל המקומות הככללי׳ בין קנה המזרח לא״י היו כלא היו אצל בעלי העבורי׳ חשב זאת למשפט לבקש טוב טעם יוגבל ויושלם בו ענין הימים בשני ה המקומות האלה מכל וכל·

החמה והכונה היא לארץ ישראל שהיא מקום התורה והוא המקום שהורד בו אדם מגן עדן בליל ג״א כערב שבת וממנו תחלת המנין

ויפן כה וכה וירא כי על פי הסדר הנזכר תכתן לו כפשו בשאתו וכונתו בבקשתו והכונה היא לא״י שהיא מקום התורה· ביאר כי כונת אמרו בולד קודם חצות היא על ארץ ישראל כאשר דברנו כי לה יאתה תחלת הקריאה בימים בעבור היותה מקום התורה וזה החלו לבאר החלק הראשון מחלקי חלוקתנו והוא שאין תחלת קביעות הימים רק מא״י אחר שקיעת החמה· ואמר שהיא מקום התורה כלפי מה שאמר למעלה והלא התחלת השבת איבה כי אם מסיני וכו׳ כי להיותו מקום נתינת התורה ראוי שתהיה התחלת הקריאה ממנו על הדרך אשר ביארנו· ובכלל עוד בלשונו כי להיותו מקום מיוחד לעקר שמירתה של תורה ראוי שיהיו השבתות והמועדים מתייחסי׳ אליו ועל פיו יבאו ועל פיו יצאו: והוא המקום שהורד בו אדם מגן עדן בליל שבת וכו׳ כבר זכרנו סימן י״ד מטעם ר׳ אליעזר הגדול כי הורד אדם הראשון מגן עדן לארץ ישראל אך אמרו בליל שבת הוא מאת שאמ׳ ר׳ אבא בר חנינא· פ׳ אחד דיבי ממוכות· י״ב שעות הוי היום· שעה ראשונה הוצבר עפרו· שנייה נעשה גולם· שלישית נמתחו איבריו· רביעית נזרקה בו נשמה· חמישית עמד על רגליו· ששית קרא שמות· שביעית נזדווגה לו חוה· שמינית עלו למטה שנים וירדו ארבעה· תשיעית נצטווה שלא לאכול מן האילן· עשירית סרח· אחד עשרה נידון· שתים עשרה נטרד והלך לו שנאמר אדם ביקר ולא ילין (פירוש בל ילין לינת לילה) והנה אמרו בליל שבת כאלו אמר בערב סמוך לליל שבת כי אמנם רגע אחד בעצמו הוא אחרית היום ותחלת הלילה· וע״ד מאמר ר׳ שמעון בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו צריך להוסיף מחול על הקדש· הקב״ה שיודע עתיו ורגעיו נכנס בו כחוט השערה ונראה כאלו כלה בו ביום ע״כ· וכבר מצאת· בספרות שכתוב כהן בערב שבת· וטעם אריכות לשונו באמרו והוא

המקום

סמיך לששת ימי בראשי' והתחיל אדם לקרו' שם לימים (וכל אשר) כ"א וכאשר נושבה הארץ ורבו בני אדם היו סופרים הימים כאשר יסד אותם אדם ועל כן לא יחלקו בני אדם בשבעת ימי השבוע ואל תטעון עלי באלו שהתחילו מחצות יום סוף היישוב במערב והוא בא השמש בארץ ישראל ובו נברא האור הראשון

המקו' שהורד בו אדם מנ"ע בליל שבת וממנו תחלת המכון סמוך לששת ימי בראשית הוא לפי מה שאחשוב להוציא מלבן של בני אדם פן יחשבו שמנ"ע מקום יצירתו של אדם היתה תחלת מכון הימים · על כן הודיענו כי זאת לא זאת רק מן המקום שהורד אליו בליל שבת והוא ארץ ישרא' כמבואר למעלה וזה כי עד תחלת ליל שבת לא היה אפשר לו להתחיל המכון הזה· מבלי אין אצלו בימים עד הנה לא תחלה ולא סוף ולא חנות כי לא נוסה· ובחסרון קביעו' ההתחלה לא יוכל היום להמנות · אמנם כשראה חמה שוקעת בליל שבת וירא ראשי' לו ראוי להסמך עליו אז היתה לו תחלת המכון ממנו · ואמרו ממנו יושב אל המקום הנז' ולא ראיתי להסב אותו כלפי אדם גם לא של זמן ליל שבת הסמוך אליו עם היות שניהם צודקי' בענין כי אמנם אחר עקר כונת הלב הן הן הדברי' והעקר בכאן הוא להוכיח שמן המקום ההוא תחלת המכון ולא מזולתו· והיו הדברים האלה קרובים אל אשר דבר אח"כ באמרו על הדמיון על היום אשר התחילה השמש לסבב מסוף המערב וראה אותה אדם שוקעת והוא בא"י ע"כ· ושמא תאמר יש כאן לימים התחלות שתים · האחת בערך לא"י כמדובר · והשנית בערך לאיזה מקום זולתו שהושקף אליו במכון ששת ימי בראשית כמו שהיה דעת קצת כאשר הראית בהערה החמישית והששית· על כן רמז בדבריו כי צדיק וישר הוא שיהיה מנינו של אדם מיום שבת ואילך מתיחס אל הימים הקודמים ושאחר כלותם מיד ימשך המכון בסמוך לו בלי הפסק כי איככה נוכל וראינו שיהיו הששה ימים בבחינת מקום א' והשביעי בבחינה אחרת· וזהו שרמז אליו באמרו וממנו תחלת המכין סמוך לששת ימי בראשית· ונגלה בזה כי הנה מקום אחד מוגבל ומיוחד אשר בערכו נמנו ימי היצירה· וגם הימים הנמשכים אחריהם ירוצו· לא כבעל יסוד עולם אשר הבדיל והפריש שתי התחלות האחת בערך של היצירה והשנית בערך של ההסכמה התוריית כמו שהעירותיך על זה בהערה הששית · וככלל עוד באמרו סמוך לששת ימי בראשית גלוי דעת ממנו על כונת אמרו וממנו יתחיל המכין כי אין הכונה בזה שהימים יתחילו להמנות מן השבת שהרי מיום ראשון ואילך יסודר המכון · רק תוכן כונתו שתחלת המכון היתה מן המקום ההוא סמוך לו' ימי בראשית כאלו אמר שהתחיל השביעי להמנות ממנו בערך אל ששת הימים שעבר אלפו הלכו למו : והתחיל אדם לקרא שם לימים וכו' · אמר זה לחזק את צדק הנחתנו שמאדם העומד בא"י הוחל לקר' בשם הימים ומזה נ"כ שבערך של המקום ההוא יבחן המכין · כי אשר לבנו פונה היום מעם הדעת הזאת יכופף ידו על אמרנו שהית' לאדם תפיסת יד בהתחלת המכין הלז כי זו מכין לנו · והלא אפשר הוא שלא שת לבו לזאת· ואם כן עם היותו בארץ ישראל בעת ההיא למנות ימינו כן הודע ותביא לבב חכמ' להורות שהיו ימינו נמנים בערך אל המקום ההוא אשר ישב אדם שמה· אל זה יביט החבר באמ' והתחיל אדם לקרא שם לימים· רמז לנו כי הקורא שמות לכל הדברים לא יגרע חק הימים לבלתי היותם נקרי' לפניו ונקראי' בשם· כי מי שם פה לאדם לקרא שמות לדברים כלם· ומי ישום אלם לבלתי קרא מקרא של הימים גם המה· הן זה לא יוכל השכל שאתו· ועוד כי על הנחה זו ינתן טעם נכון להסכמת כל העולם על קריאת ז' ימי השבוע אשר בזולת זה לא יסבול השכל אפשרות הסכמתם כי אם בדרך רחוקה כאשר הובא הכוזרי לכלל הודאתו בראשון סימן נ"ח ולזה כוון באמ' וכל אשר נושבה הארץ וכו' וע"כ לא יחלקו וכו'· רצה באמ' וכל אשר נושבה וכו' כי כל עוד שהיה העולם הולך ומתישב עם היות שבני אדם רבו למעלה לא זזה מפיהם ספירת הימי' על הדרך אשר הונחלו להם מאדם הראשון · והנה הוא שפיל ואזיל ועינוהי מטייפי קורץ בעיניו ובשפתיו אל המוזכר סימן נ"א שרחוק הוא להיות כזאת מהסכמת רב עם וכל שכן מן המדברים כלם · אכן יקרב מציאותו בהיותו מקובל מאב אחד אשר ממנו יתפשט לבנים ומהם לבניהם לדור אחרון · ועל דרך זה לא יעיק לנו רבוי המסכימים על ספירת הימים בכל מקומות מושבותיהם · כאשר יעיק הרבוי המסכים הלז אל הבלתי מיוחסים אותה למתחיל בה : ואל תטעון עלי באלו שהתחילו וכו' · ברחוק מזרח ממערב הרחיק ממנו החבר מה שאפשר לנמנס עליו למקנה

למקנה הארץ ועד קנה הארץ מזה אחד ומזה אחד: אנשי מערב מקנה מזה בחוברת הישוב ושוכני מזרח מקנה מזה בחוברת השנית: ובמקום אשר יאמר שלא יחלקו בני אדם בשבע׳ ימי השבוע כאשר יסד אותם אדם כמדובר כהפוך הוא בזה כי משני קצותיו חובר המחלוקת עליו אדם מקד׳ ופלשתים מאחור · על כן ריחק את · האדם באמרו שני פעמים ואל תטעון·

והראשון מהם על אנשי מערב אשר בסוף הישוב המתחילים למנות מחנות יום שלהם · ועל ביאור דבריג אלה יהי נא פי שנים ברוחי אליך · כי בדרך אחד יבאו דברי להמשיך הטענה עד אמרו ואחר כך השמש · ומן זו והלאה תשובתו נמשכת עד תשבתו שבתכם· והנה כה מבטו׳ אל תטעון עלי בשו שהתחילו מחנות יום סוף הישוב במערב ולפי סברתם כמנא השבת נכנס להם תחלה ואחר כך לא״י בקדימת חנות יום שלהם לחנות יום שאר המקומות והנה בלי ספק חולקים על תחלת מנייכו של אדם אשר יסודיתו בהררי קדם · ולא עוד אלא שיש לסברא זו פני הראות לקיומה ולבטול דעתנו העומד כנגדה · כי הנה חנות יום שלהם הוא רגע בא השמש לא״י ובנקודה ההיא המערבית נברא האור הראשון באמ׳ יהי אור ואחר כך השמש ברביעי בשנתלו המאורות הועמד מרכזו לעמת הנקוד׳ ההיא עצמה כי כן הורה משפט אמרו בסמוך שארץ ישראל הוא המקום שהורד בו אדם מג״ע בליל שבת וממנו תחלת המנין בסמוך לו ימי בראשית וכו׳ שהמובן ממנו כי המנין מאדם ואילך מתיחס ע׳ הקודם אליו מראשי׳ הבריא׳ וקרא זה אל זה בהסכמה גם יחד כמו שקדם: וא״כ האור והשמש היה מעמד ראשית׳ בתכלית הקצוי שבמערב׳ ובשלמא לדעת המתחילים מחנות יום בסוף הישוב במערב · נדק נדק ירדופו · כי אור ה׳ עליהם זרח בתחלה · אולם לדעת המיחסים התחלה זו לעת השקיעה בארץ ישראל הלא כשנברא האור הראשון לא היה המשך הזמן המשוער שקדם לו ראוי להקרא בשם ערב או לילה · כי החשך הנזכר ראשונה קודם אמרו יהי אור יתבאר ענינו בחמישי סימן ב׳ שהוא כנוי להעדר הנור׳ וכו׳ כמוזכ׳ שמה· אמנם החשך המוזכר שנית באמ׳ ולחשך קרא לילה היה מציאותו אחרי הוית האור · וא״כ למה תאמר יעקב שמראה הערב והבקר הנאמר בכתוב אמת הוא בהתיחסות לארץ ישראל · והרי לא קדם שם עדיין האור אשר הותנה נורך מציאותו קודם אפיסתו הנקראת לילה וערב בכתוב ההוא · עד כאן הוא סוף גבול תחומי׳ אשר אליו היה נמתח והולך נח טענתו הראשונ׳ על פי דרכנו זה הראשון·

ואחר כך השמש מפני שהיה אור ובא לעתו והיה לילה לישוב והלך הסדר להקדים הלילה על היום כמו שאמר ויהי ערב ויהי בקר וכן הזהירה התורה מערב עד ערב

מכאן ואילך יסד לו מקום שבעלי תשו״בה עומדים ונדיקי׳ גדיכם יכלי׳ לעמוד נו כנגד הטוען להשיב על תוכחתו · והוא אמרו מפני שהיה אור ובא לעתו וכו׳ אשר בזה דחה מעליו נח׳ הטענה הנזכרת מנד הפסולת המעורב בה · כי אמנם לא נברא האור הראשון בנקודה המערבית עצמה עד ימשך מזה שלא יוכל להתיחס הערב לארץ ישרא׳ מפני חסרון קדימת האור אשר בעבורו לא יוכל להמנות מספר הימים על האופן שזכרנו · רק בדבר ה׳ היה אור על אופק ארץ ישראל ובא לעתו מיד והיה לילה לעקר הישוב שהוא א״י ולו להתייחס הבכורה למנין הימים · לא לאחרית המערב אשר מי אוקייאנום להם חומה ודגים ירקדו שם · והנה הלך הסדר להקדים הלילה על היום הן מעת היצירה באמ׳ ויהי ערב ויהי בקר · הן מנד הסכמת התורה שכן הזהירה מערב עד ערב תשבתו שבתכם · ונכן נטל הקיום מעקרו כי לא תוכל דעתם להתקיים מנד אמרם שהאור נברא בחנות יום שלהם הואיל ולא נברא בחנותו ממש · ונטל האיסר מעקרו אשר בקשו לשלוח יד לאסור דעתנו מנד המנע האור קודם הלילה · כי לכל ארץ ישראל היה אור קודם לכן במושבותם · והרי אין כאן לא אסר ולא קיום · אבל יש כאן תשובה מועילה ומעולה לכפרה על כל ספקותנו · ומה שאמר מפני שהיה אור ובא לעתו הוא על דרך מה שכתב הרמ״בן בשם קצת המפרשים כי האור הזה לדעתם נברא לפניו של הב״ה כאלו במערב והשקיעו מיד כדי מדת לילה ואחרי כן האיר כמדת יום · וזה טעם ויהי ערב ויהי בקר שקודם היה לילה ואחר כך יום ושניהם אחרי הוית האור · והוא ז״ל כתב על זה ואיננו נכון כלל פן יוסיפו על ששת ימי בראשית יום קנד עכ״ל · ואולם נקל לנל הספק הזה לנטות ולשוב אחורנית כמה מעלות בשנאמר כי לא היה האור ההוא הקודם לתוספת יום רק לנורך קדימת הימים בשמותם עלי אדמות מערב עד בקר כי ע״י קדימת האור אז יאות להקרא ערב באפיסתו וכי תשאל נפשך מה יאמר

החבר

תשבחו שבתכם · ואל תטעון עלי באלה התוכ׳ יש המביטים לא שהם גונבי החכמה ולא

מחבר על מחלוקת אנשי מערב והלא זה סותר למה שאמר שלא יחלקו בני אדם בז׳ ימי השבוע · אין לך דבר שעומד בפני התשובה ומעצמה היא מבוארת · כי תשיב אמליך לך שזה לא יקרא מחלוקת לבא אנשיו כמבור הוא״ל והזמן עצמו אשר יתחילו בו הימים שוכני מערב הוא אשר יתחילו בו הימי׳ שוכני מ׳ אלא שההפרש ביניהם הי מ׳ מיהו עדיף בקדימת קריא׳ כל יום ויום · והדבר הזה מבוא׳ עניינו בשוכני מערב יותר ממה שהוא בשוכני מזרח על כן הוצרך החבר להאר׳ בו שמה כמו שיבא · ועתה איעיר לפניך דרכי השכית על ביאור אמרו ואל תטעון עלי באלו שהתחילו וכו׳ · והנה ע״ב הדרך הזאת איננו מתחיל ענני׳ת הטענה ומקיים נשבח התשובה כענייננו בקודמת · רק לעולם יכנס בה בני טוב ויצא בני טוב כי ידרוש לעצמו טוב אחרית דבר מראשיתו · אשר שער על נפשו על פי השטה האת כן הוא · אל תטעון עלי באלו שמתחילים מחנות יום סוף הישוב במערב כי מה טענה היא זו והלא הוא עצמו עת בא השמש בא״י וא״כ אין ההפרש ביניהם רק בנחיב בלבד ומחלוק׳ מועט כזה לא יחשב · וכמשך בדבריו להורות שהמקום הזה המשתתף שהוא בא השמש לא״י וחנות היום לקצה המערב הוא אשר בו נברא האור הראשון וא״כ השמש בעת תלייתן של מאורות · ואם ישאל שואל זה מכין לך · ואמרת אליו כי בחוק יד גברה עליו הסברא הנודקת מפני ג׳ תנאים שסוכרו להם יחדו עם הנחתנו זאת · כי הנה משכטי ה׳ אמת נדקו יחדו שהאור הראשון בא לפתע פתאום אחר הויתו כסדר באמור בפרש׳ הייכו הוית האור תחלה ואחריו המשך אין העדרו הוא החשך הנקרא לילה וא״כ שוב האור לאיתנו בהמשך זמן אשר בשם יום יקרא · (כי החשך הנזכר בפסוק שני נכד ביארו החבר עם תהו ובהו על העדר הנורה כמו שנזכר·): ולזה כוון באמרו מפני שהיה אור ובא לעתו · ואשר יבחר ויקרב השכל כי באמ׳ ויהי ערב ונו׳ והוא הלילה הזה הראשון לתחלת הימים ליל שמורים הוא לה׳ בערך אל המקום המיוחד לישוב · ולזה כוון באמרו והיה לילה לישוב · · ובלב נבון תנוח נ״כ מחשבה נוכרת שהלך הסדר להקדים הלילה על היום גם אחרי כן אשר יקרא האדם שם לימים כמוזכר למעלה לא שיהיה סדר אחד בערך אל היצירה וסדר אחד בערך אל ההסכמ׳ כדעת הסוברי׳ כן כמוזכר למעלה מן ההערה השנית רק יחדו יהיו

הימים אמר הכתוב אבל הבריאה ויהי ערב ונו׳ ואמרת קדוש ישראל באזהרת תורתו מערב עד ערב ונו׳ · ולזה כוון באמרו והלך הסדר להקדי׳ הלילה וכו׳ עד אמרו תשבתו שבתכם · והן הן המאורו׳ שנבראו בדרך הראשון אלא שהוצרכתי לבפלם כאן בקצרה · וכלל הכונה באריכו׳ הזה כי כל הניכורו הנו׳ כתקנ׳ בהניחנו האור הראשון נברא בקצה המערב שהוא דרך מבואו לא״י כמדובר · ומה שהכריח קדימת הלילה על היום אמרו מערב עד ערב תשבתו שבתכם הלא הראשון במתכוכתו עשה כמוהו פ׳ כבלא על פסוק אכלוהו היום ע״ש : ואל תטעון עלי באלה התוכנים וכו׳ · העיר ממזרח בפק׳ יקראהו לרגלו כי הוא חפץ למען צדקו ינדיל את רתו ויאדי׳ בביטול כל הספקו׳ כשמדו לנגדו · ולפי שהספק הזה אמיץ כחו יותר מן הקודם אשר לוקח מאנשי מערב שהרי מחלוקתן של זו נראה ועבר לעין כל · הללו מתחילים ממזרח שמש לנין· והללו מתחילים מביאת שמש במערב ואיכה נוכל להשכימם · ולא כאלה מחלוקת אנשי המערב שסופה להתקיים ממה שהיה חנות יום שלהם הוא עצמו בא השמש לא״י כמו שקדם · על כן ראה ראשית לו להטיל מום בהם ולפגום טעמם להמיעט מנד זה ולהחסיר כח מחלוקתם עלינו כי הבל ענייכו וכדרך שעשה בראשון סי׳ פ״א אבל מכין אלפי השנים לאנשי הודו · וזא התוכנים ר״ל המבקשים לחדש פני אדמה כסברו׳ מקרוב באו לא שערום אבותיהם · המביטים ר״ל אשר בהביטם השמימה לשמור חוקות משפטי הככבי׳ וכסיליה׳ לא ישעו אל מכהנ אבותיהם כראוי בדברים מקובלים כאלה · וכמו כן המה יביטו ירא׳ו בעיונם כסומכים על עצמם ולמראה עיניהם ישפוטו · ואפשר עוד לפרש מביטים כמו אורבים כי דובים אורבים הם לנו כענין אמ׳ בראשון סימן ס״א והם מכעיסים את אנשי התורות וכו׳ · ואולם הביאור מראשון הוא יותר נכון ממה שמכינו לו שמוש זה הלשון ברביעי סימ׳ כ״ט באמרו במכוסים הכדורים ובאמ׳ שם למביט הבאתני שענייכו חוזה בככבי׳: גונבי החכמה ולא תיוחס להם גניבה זו מנד היותם מיחסים לעצמם דברי החכמה ההיא ולא יתלו אותה בבעלי׳ כי אמכם היה זה מביא לחשוב שהחכמה תחלוק עליכו וחלילה לאל מן השקר וכו׳ כדבר החבר בראשון סימן פ״ט · כי החכמה האין תמנה חולקת על האמת בהיותה על עגם תומה נקיה מן הפסולת · אבל בקראו כן מפני היותם בודים

חכמים

היתה כונתם לגנוב אבל מצאו חכמות מסופקות מעת שנפסקה הנבואה והתחכמו משכלם וחברו חבורים אשר נתנה סברתם ומכלל זה ששמו הציון תחלה לימים נ״א למזרח בו״פך התורה אבל לא בהפך גמור מפני שהם מסכימים עם אנשי התורה בתחלת היום שהוא מהציון אך המחלוקת שבינינו וביניהם בהקדימנו הלילה על היום וצריך שתהינה השמונה עשרה שעות עיקר (בקריא׳ היום השביעי) נ״א בקריאת ימי השבוע מפני שארץ ישראל שהיא מקום התחלה לקריאת שמות הימים בינה ובין השמש (בעת שהוחל לקרא) נ״א בעת תחלת הקריאה בשם שש שעות ואיננו זז להתמיד שם השבת על הדמיון על היום אשר התחילה השמש לסבב מסוף המערב וראה אותם אדם שוקעת והוא בא״י

אמה מלכם ויתנו עליה הוד חכמה אמתית ולפי שירחיק השכל המנח שכ אנשים בוזי החכמ׳ האמתית ומשתדלים בחכמה בדויה · רנה לקרב זה אל הדעת באמרו ולא היתה כונתם לגנוב · שאילו היו החכמות על שלמותן לא היו שועים בדברי שקר : אבל מנאו חכמות מסופקות וכו׳ · ומפני זה התחכמו משכלם וכו׳ · וכמנאת נכונה זו באופן מה שלא תדעת : ומכלל זה ששמו הציון וכו׳ על כן אין לנו לחוש על ענייכם · וכל שכן כי לא בהפך גמור היתה הכוונה מפני שהם מסכימי׳ עם אנשי התורה בתחלת היום שהוא מהציון וכו׳ · כי ראשית זריחת החמה לבני הישוב אחר שקיעת׳ לשוכני מערב כאמור הלא מאז היתה משהגיע מרכזה ככח אמצע הים על דרך מה שזכרנו בהערה הששית מטעם בעל יסוד עולם ומשם כתגלגלה הזריחה כלפי ארץ ישראל כמבואר שמה · ובכן היתה בלי ספק תחלת היום הראשון מהציון שמשם ינא ראשונה כן החמה אל החלק המיושב מהארץ אך המחלוקת וכו׳ כי אנחנו המקדימי׳ לילה ליום כפי סדר הבריאה והתורה כאמור לא כשום לב אל הזריחה ההיא שהיתה לציון תחלה הואיל ולא היתה שם קדימת לילה אשר אנחנו מבקשים על פי תורתנו · והכל מתוקן להבנת הדברים הללו מן ההערה הששית אשר הקדמנו והכלל כי ריוח והצלה יעמוד ליהודים מן הטענה הזאת הן מצד מעוט המחלוקת הן מפאת חלשת החולקים: וצריך שתהיינה הי״ח שעות עקר וכו׳ הנה מקום אתו לביאור החלק השני מהמחלוקה הנזכרת ונבנת על נור מעין שכלך והבטת אל אשר זכרתי למעלה כי שם נזכרו בדרך כל המפתחות לפתוח בהם שער כונתו ומי הכניסו בעובי הקורה הזאת שיניח הי״ח שעות עקר ושם ביארנו כי להיות השני מקומות הללו ארץ ישרא׳ וקנה המזרח יושבים ראשונה בחשיבות כי רנה המקו׳ לזכות אותם בענין כוד העבו״ה מן הראוי שתהא כנזיר על

ידם מלאכת כל הימים ועוד (אם בזה חפנת) כדי שיונח מקום להתגדר בו מאמר נולד קודם חנות עם מאמר נריך לילה ויום מן החדש׳ עם הסכמות החכמי׳ על הדרך אשר זכרנו ולהיות דברנו על זה כפול ומכופל במה שקדם מעט אשר היה לפני במקום הזה להוסיף על הביאו׳: בקריא׳ היום השביעי כן לששת הימים היוצאים גם הם מטעם את בעצמו: יא שזכר שבת על דמיון באות כמו שיתבאר בסמוך: בינה ובין השמש בעת שהוחל לקרא לשם שש שעות· ר״ל בעת שהוחל לקרא יום השבת לשם בארץ ישראל והוא עת שקיעת החמה בקנה המערב · אז בין ארץ ישראל ובין השמש השוקע שש שעות· הוא המרחק שבין טבור הארץ מקום שם ארץ ישראל לפי הנחתו ובין קנה המערב כאשר הראית בצורה המתוארת למעלה: ומ״ש ואיננו זז להתמיד שם השבת וכו׳ הוא נקשר עם אמרו עד שהגיעה ש׳ עמת ראשו וכו׳ · וכל מה שכתבתים בלו מבוע לבאר בו מפני מה נשא שם השבת על שפתיו יותר משאר הימים הואיל ומשפט אחד לכלם בענין הזה · ואמר כי זכר את יום השבת לקדם הדמיון דרך משל על היום ההוא שקדם וכרנו אשר בו התחילה השמש לסבב מסוף המערב וראה אותה אדם שוקעת וכו׳ כאמור · ומה שאמר אשר התחילה השמש לסבב וכו׳ יורה בתחלת העיון שתסכי׳ דעתו עם האומרים שלא התחיל שום כוכב להמשיך פעולתו עד עבור כל ששת הימים ויהיה מאמ׳ הכתוב כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות מנה״ב פנים אל הדעת הזאת כאלו אמר שבראם לעשות ולפעול פעולתם מיום השביעה ואילך· והיה אפשר ליש׳ על זה משלו של בעל העקידה פ׳ ויכולו במי שרוכה להסיר פקק ממעין חתום כדי שיקלחו מימיו והוא מכה עליו עד ערב שבת עם חשיכ׳ ובמכה האחרונה הסיר הפקק ויצאו מים חיים כי הנה באמת בהכנסת שבת התחיל עקר המלאכה שהיא הולכת

וקרא תחלת השבת עד שהגיעה אל עומדת ראשו אחר שמנה עשר שעות והיתה ערב לתחלת הצין ונקרא לשם תחלת השבת והיה סוף גדרי הקריאה מפני שמה שיש אחריו הוא נקרא בשהוא מזרח למקום שממנו מתחילים הימים ואין להמלט ממקו' משתתף

ועושה וכו' אבל אין פי' זה מוכרח בלשון החבר כי קרוב הוא לפרש התחלה זו שהזכיר לא בערך של הימים הקודמים לומר שאז ולא קודם לכן התחילה לסבב רק בערך אל התחלת סבובו ביום ההוא בעצמו לומר כי לעת ערב תוחם ראשית הסבוב · והיה סוף גדרי הקריאה · ר"ל סוף גדרי תחלת הקריאה בהסכמת כלה · ולא אמ' סוף הקריאה דמיחזי כשקרא הואיל ויושבי המקומות הקבועי' בין הבין לאמצע הישוב עדין ביום שני הם עומדי' ועתידה היא שבת ליכנס עליהם · רק אמר סוף גדרי הקריאה ורצה בגדר· רביע שלם מכדור הארץ והוא הכלל מנקוד' לנקודה מסובה לה וכל אחד מהם כולל אופקים רבים כמו שיבאר · וכבר זכרנו למעלה מדברי בעל המאור המסכי' בזה עם דעת החבר כי מתוקן ומקובל שיהיה קצה המזרח סוף גדרי הקריאה להיותו בעל מעלה יתירה בין זוגה של ארץ ישראל בענין סוד העבור והורה על מעלה זו ממאמר הנביא והנה כבוד אלקי ישראל בא מדרך הקדים וגו' · ואם כן טוב ויפה הדבר הזה שיהיה קצה המזרח סוף גדרי הקריאה כמו שהי' תחלה אליה: נקרא בשהוא מזרח למקום שממנו מתחילים לימים · התחלת הימים והתחלה לימים · נחלקים במשמעותם כי התחלת הימים הוא הבין כאמ' למעלה מפני שהם מסכימי' עם אנשי התור' בהתחלת היום שהוא מהבין · והתחלה לימים הוא מקום הקריאה כהוראת אמרו במה שקדם ומכלל זה שם הבין תחלה לימים · והכונה מבוארת כי בקצה המזרח יתמו גדרי קריאת הימים בבחינת ארבעת החלקים הכוללים שבכדור הארץ · ומיתרון מעלת הקצה ההוא · כמו שזכרנו · כי מה שיש אחריו מהמקומות הפרטיים ביניו לבין ארץ ישראל כלו לקצה המזרח יחשב ועל שמו יקרא בערך לארץ ישראל אשר ממנה נתחיל הקריאה לימים והפרטים לא יוסיפו ולא יתנו בבחינה הכוללת · ואין להמלט ממקום משתתף וכו' · כי גבול שם קצה המזרח בל יעבורון הימים ממנו והלאה באשר הוא סוף כל גדרי הקריאה כמדובר רצה לקיים קביעות הקצה ההוא כי בלעדיו לא תשלם לימים קריא' שם ידוע לישוב כלו ובקביעותו ותן סדר באות לזה כמו שיתבאר בסמוך · ואחר כך באמרו אך לקריאת השם רוחב וכו' · יפנה דרך לפניו לבא אל ביאור צריך לילה ויום מן החדש אשר יזכור בחלק השלישי מהחלוקה הנזכרת · וגם אחרי כן באמרו והרוחב אשר בחלקים בו הקטרים וכו' יכין את אשר יביא לצורך כולל קודם חנות הכלל גם הוא בחלק השלישי מהחלוקה הלזו · והנה לפי העולה על רוח' כמו שקדם כל דבריו לצורך הן להטיל שלום בין פמלי' של מעלה ר"ל להעלו' הסכמה בין שני המאמרים ההם לענין הקבו' הנכנה על י"ח שעות כמו שכ' למעלה כי לתכלית זה היו כמה טרחות שטרח עד הנה ויוסיף עוד טרחא יתירא עד שעתו ועד הקימו מזימו לבו' אך להשלים ההוראה על היות הימים מארץ ישראל אשר מזה ימשך הייתה תחלה למקראי קדש · לא הוצרכנו להכיח ה"ח שעות עקר בקריאה · כי לא ראיתי סבה מספקת לשיכנים עצמו לזה למען יספר באזנינו כי בכדי ו' שעות טרם יפסק שם שבת מארץ ישראל כבר היו שובתים עמה יחדו כל בני תבל · שאם היה זה סוף מנמתו כמנהג שהטריח עצמו בהכר' כלים רבים לעשות מחט ברזל אחד הואיל ועכ"פ לא יבדק זה בפרטים כמדובר · ומה בצע להיותם שם שעות או יותר או פחות מכן : והלא די לנו בזה שהשבת עודנו בין שכיהם של שוכני אדמת קדש יכנס בכדי זמן כל שהוא על כל פרט ופרט מן הישוב ותהא שביתתם שוה עמה בכדי הזמן ההוא המועט · כי אמנם כל חלק זמן בשם זמן יקרא אחד המרבה ואחד הממעיט כמשפט כל גוף מתדבק · ועוד כי עין בעין נראה לפי המשך ספורו להיכן הדברים מגיעים כי אחר כונת התכלית להטעים הכתה הנ' מחלוקתו הן הן הדברים · ואל זה הוא נושא את נפשו מראש דבריו אמת וכבר קדמו לנו בזה ביאורים כפלים לתושיה : ולענין משמעות דבריו באמרו ואין להמלט ממקום משתתף וכו' · הן נאתך ובאך ידעתי ואת התרגזך אלי על צורך קביעות המקום המשתתף הזה כי לפי הנרא' לא הוצרכנו אליו ודי לנו שנקבע מקום להתחלת הקריאה לבד · ועתה בין תבין את אשר לפני דרך נכון לביאורו הט אזנך ושמע · כי שמעת לקולו באשר הוא שם בתחל' הבין סוף גדרי הקריאה מפני שמה שיש אחריו אמנם הוא נקרא בשהוא מזרח וכו'

תהיה תחלת מזרחו אחרית מערבו והוא לארץ ישראל תחלת הישוב ואין זה בדין התורה לבד אבל בדין הטבע גם כן כי לא יתכן שיהיו הימים השבועיים נקראים בשם אחד בעצמו לישוב כלו אלא אם נקבע מקו שיהיה תחלה לקריאה ומקו׳ לקריאה מתקרב שלא יהיה קצתו מזרח לקצתו אבל קצתו מזרח גמור וקצתו מערב גמור · ואם לאו לא תשלם לימים קריאת שם ידוע מפני שכל מקום מסבוב אמצע הארץ מזרח ומערב יחד ותהיה הצין מזרח לארץ ישראל ומערב לתחתית הארץ ותחתית הארץ מזרח לצין ומערב למערב ומערב לארץ ישראל · ואין מזרח ואין

זכו׳ כאמור ועניינו מבואר אבל כמה שקדם כי בהגיע תור הקריאה אל מקום המזרח להיותו פנת יקרת מוסד ע״פ התורה בחינה יתירה נודעת בסוד העבור כבר מצאה הקריאה מנוח לכף רגלה · ומן זו והלאה עד א׳ על שם המקו׳ ההוא עד א׳ יקראו המקומות בנחלתן · ובכן יבא לו מספר הי״ח שעות אשר בקש · וכן יפתה לבבנו להיו׳ כל איש שור׳ בבחינתו לתפוש מזרח בעגולה אל אשר יהיה שמה הרוח · והן קדם כהלוך לנגיד לנו פאת קדמה מזרח׳ קודם תחלת הבין ויהיה סוף גדרי הקריא׳ אבל המזרח המוכח לפי בחינתנו · וכל הבא אחריו עד א׳ על שם המזר׳ ההוא יקרא׳ ואולי יחסרון הי״ח שעות שתים או שלש או יותר מכן כפי קדימת המזרח מתחלת הבין · על כן יבא החבר לקראת הספק הזה אשר ארב לו · וקם עליו לבעבור כסות את אשר הכיח ובעבור תהיה הוראתו על פניו · והכין הדרבן להדריכנו אל הישרה באמרו כי לבעבור תשלם קריאת שם ידוע אל הימים ויאמרו חקיו ותורותיו יכונו לישוב כלו בזה אחר זה צריכים אנו בלי ספק שנקבע לנו תחלה מקום ידוע להתחלת קריאתם או שיהיה שם מקום מיוחד ראוי מטבעו להיות ממנו ראשית הקריאה · ויען לא תהיה ראשית קריאה זו רק מאחד מאלו היינו מזריח׳ החמה או משקיעתה מחצות יום או מחצות לילה כמו שקדם בהערתנו החמשית · ראוי אם כן שנקבע לנו מזרח בערך אל המקום אשר ממנו תוצאות הקריאה על כל אחד מד׳ אופנים אלו הנזכרי׳ שהמזרח מורה על כלם ובצרוף אליו יבחן ענין כל אחד מהם לא זולת זה · והמזרח הלז יהיה מזרח גמור ומה שקדם אליו בסמוך לו מערב גמור מה שאין כן במקומות הנמשכים אחר מקום הקריאה על סביבות הכדור עד המזרח הזה כי כל אחד מהם מזרח ומערב בערך אל הקודם ואל המתאחר · ובהם לבדם יצדק אמרנו שקצתם מזרח לקצתם · והנה מבלעדי מזרח קבוע לא ידוע׳ קביעות מקום לקריאת הימים אשר תחלת קריאתם איננה כי אם מצד הזריחה או השקיעה וכו׳ כמדובר · והמורה

על כל אחד מאלו הוא המזרח כמוזכר למעלה · והנה אבל דין התור אשר קבעה לה א׳ מקום נאות להתחל׳ הקריאה ובערב יום אל הארץ ההיא יתחיל השבת · דרך משל להכנס שם ראשונה · לעולם לא יתכן זה רק בקביעות מקום המזר׳ והוא הבין שמשם אורח יוצאה לא׳ כל עומת שבא אל מול פני מקום שקיעתה לארץ ההיא עצמה · והלא הוא המקום הנבחר לזווגו אליה בענין סוד העבור כמדובר · וכל מה שאחר א׳ בכל סביבות הכדור עד מחוז הבין כלו ראוי להקר׳ מערב בערב ומזר׳ למתאח׳ ממנו · אך המקום הזה המזרחי וממנו והלאה עד א׳ לא יצדק עליו שם מער׳ כלל להיותו מקום אשר מחמתו ובערכו ובהצטרף אליו הוקבע המקום להתחלת הקריאה ומקנה העבר השני ממנו בסמוך לו הוא מערב גמור · כי לא יאמר עליו היותו מזרח למזרח שא״כ כבר בטלת קביעות המזרח גמור אשר בקשנוהו · והקש על זה בכל המקום אשר יזכירו לו את שם הקביעות הזה לקריאת הימים · כי תורה אחת ומשפט אחד שוה לכלם והזהר בדבריו כי באמרו מקום משתתף וכו׳ לא כוון בו לנקודה בלתי מתחלקת שתשתתף למזרח ולמערב גם יחד כמשפט כל נקוד׳ שהיא ראשית למתאחר ואחרית לקודם · עד שתהא נקודה זו בנדון נקודת קצת המזרח הבלתי מתחלקת שאם היתה בחינתו על זה האופן מדוקדקת · היה לו לומר יהיה תחלת מזרח ואחרית מערב · אך באמ׳ תהיה תחלת מזרחו אחרית מערבו להורות נתן כי בחינתו היתה על מקום בעל רוחב ראוי ליחס לו מזרח ומערב · והנה בבחינת מקום משתתף בעל רוחב מה סביב לקצה המזרח · תהיה הנקודה האמצעית ממנו תחלת החלק הנמשך ממנו לצד מזרח ואחרית החלק הנמשך ממנו לצד מערב · ונוסף גם הוא כי המאמר הזה מתיחס ושוה לאמרו בסמוך ומקום מתקרב שלא יהיה קצתו מזרח לקצתו אבל וכו׳ ומצד הלשון הזה מבואר כגלה שאין לו בחינה למקום בלתי מתחלק שאין לו קצת · והוא לארץ ישראל תחלת היישוב · ר״ל שהמקום המשתתף

מערב תחלה ולא סוף ולא שמות ידועי' לימים
והסדר הנזכר נתן שמות ידועי' לימי' והתחיל
מא"י אך לקריא' השם רוח עכ"פ מפני שלא יתכן
להכו' משמו' כל נקוד' ונקוד' מהאר' כי בירושלם
עצמה מורחים ומערבי' רבים ושמזרח ציון דמ"
איננו מזר' בה' ועגולי אפק ה' משוני' עד האמר
אשר לא ישיגו החושי' כש"ד משק מירושלם וא"א
שלא נאמ' ששבת דמשק קוד' שבת ירושל' ושבת

וזכרנו הכרחיותו לקבוע בו מקו' להתחל' קרי' הימי'
שהוא תחלת היש"ב בקצה המזרח בערך לא"י אשר עפ"י
התור' קבענו להתחל' קריא' זו' והרי הוא כרומז בלשונו
כי כאשר היתה תחלת הישוב אצלנו מזרח גמור בערך
של האור אשר נקבע' להתחלת
הקריא' אבל השבת' תורתנו
כן יהיה תמיד בכל מקום
שיוקבע לכך אבל זולתנו
להיותו הכרחי שיהיה שם
למזרח גמור מקום מתקדם
ומנטר למקו' הקביעו' בכדי
המרחק ההו' שמתחל' הישוב
לא"י כמו שהוא כרחי' ביאורו
בדבריו הכתבי': ואין מזרח
ואין מער' תחלה ולא סוף' אמ' תחלה כנגד מזרח וסוף
כנגד מער': ולא שמו' ידועי' לימים' בשכבר זכרנו כי כל
עכין קביעו' המקומו' להתחלת קריאת הימי' במשך ובא
שפא' קדמ' מזרח ע"י קביעו' הקצה ההוא שממנו תחלת
הזריח' של המקו' הקבו לקריא' ומכח הנטרפו הפאו' כאש'
דברנו' שאם אין כאן מקום קבוע לזריחתם קביעו'
השקיע' יבוטל לעומתו' וכן הדין בחצותו' או לילה כי
לכלם הנטרפות אל המזר' והרי הוא מחיה את כלם כי
שוכאות ממנו עפ"י יבאו ועפ"י יבאו כל סדרי הזמני' וזא'
והסדר הנזכר נתן שמות ידועי' לימי': אך לקריא' השם
רוחב עכ"פ וכו' ביאר שאמ' למעל' כי תחל' הבין הוא סוף
גדרי הקריא' ומה שיש אחריו אמנ' הוא כן בשהוא מזרח
וכו' לא כוון בו לשלול הרוח בקריא' השם בכל גדר וגד'
מד' דבעי הכדו' אשר זכרנו כי בלי ספק לכל א' מהם יש
רוחב' וכל פרטי המקומו' הכוללי' בו יש לה סד' בקריא'
שם הימי' בזה אחר זה עד שהכוללי' בין תחלה הבין
לא"י יש להם זמן ומכס ומכיה' ומכי' הרבה מתוקנים לפי
טבע קדימתן זה לזה וכפי בחינ' זו לא יתאמ' מה שזכ'
כי בתחל' הבין סוף גדרי הקריא' רק עד כלל בבחינ'
העק' כמו שהיה זהי' בדבריו למעל' באמ' וכרי שתהייכ'
הי"א שעו' עקר וכו' וכבר קדמ' סב' זה למעל': מפני שלא
יתכ' לזכור כל נקוד' ונקוד' מהאר' וכו' הכונ' לומ' אתה
תחו' איך לקריא' הש' רוח' עכ"פ כי רבו כמו רבו חלוקי
המקומו' המתחלפי' למספר כל הנקודו' מהאר' עד שלא
יתכ' לזכר' ' וכוון באמ' לא יתכן שהא"א בשו' פני' לזכו' אות'
כי לא יספרו מרוב' וכלל עוד בלשונו שאף אם יספי'
עליו האפשרו' לא יתכן ולא יאות לזכור כל הפרטי' כי
מדר' החכמי' לבלתי פנות שיה' רק להספיק ש הכוללי'
המושגי' אבל השכל' ומאמרו זה קיים את אשר הגביל

הימי' לא שעו' למספ' את רובע הבין שהיא הנקוד' הב'
מן הכדור כמדובר: כי בירושלם עצמה וכו' כשא משלו
בדברי מניעי' ש המקומו' הקבועי' בין תחלת הבין לא"י
להורו' כי להם רוחב עם היו' שכב': אליט המא' עליה'
שעל שם המזר' יקר' בתחלת'
וה"ה לרוח הקריא' בכל רבעי
הכדור כי חקה א' להם' על
כן אמר כי בירושלם עצמה
מזרחים וכו' ומזרחי ירושלם
הם מהמקומות הכו' שמהם
היתלה אור בזריח' השמש:
וזא שמזרח ציון דמ"א איננו
מזרח בה' ועגולי אופקיהם
כחלקי' עד"ה אשר לא ישיגוה
החושי' כי האופק הוא עגול שטחי מדומ' בער' לשוככי'
במקו' א' עובר על מרכז ה עולם וחולק העגול' לב' חלקי'
חציו נרא' לשוככי' במקו' ההוא וחציו נסתר מהם ונכאת'
השמ' על האופ' אור היו' נגה עליה' והנה האופ' הזה הולך
ומשתנ' הגבה והשפל כפי חלוף המקומו' המתגלגלי' זה
אח' זה בסביבו' כדור הארץ' והנה אופקי ירושל' כחלקי'
ומשתני' כל א' מחברו' ועגוליה' כל' עוברי' על המקומו'
שבין הבין לא"י כאשר דברנו: כש"ד משק מירושל' וכו'
ר"ל אם הוכרחנו להודו' ברוח מנד הבדל המקומו' הבלתי
מושגי' לחוש כאשר דברנו כ"ש שיבואנו ההכרח להורו'
בו מנד ההבד' המורגש במקומו' רחוקי' זה מזה וקריא'
שם הימי' בהם מפורסמת היא בחלופה אבל הכל' כי יש
יתרון בקדימת השבת לדמשק מירושלם וכו' כיתרון
מרחקם ממערב לנד טבור הארץ' שהרי מרחק דמשק
ממער' ס"ט מעלו' ז' רגעים ומרחק ירושלם ס"ו מעלות ל'
רגעי' ומרחק מנרים ס"ד מעלות כ"ח רגעים כמבוא'
בס' יסוד עולם לוח כ"ב' ואח"כ אין ספק שסב' דמשק קוד'
סבת ירושלם ושבת ירושלם קוד' שבת מנרי' וקדימ' זו
ניכר לעין לא כקדימ' כיון לב"ה אשר לא ישיגוה חושי'
ולפרסו' הקדימ' בא' המביא' לידי הודאה גמור' ברוחב
הקריא' בכל דברו לא"מ ועכ"פ כודה ברוחב' ואל יהיה
לבך כוקפך על אשר הביא דמשק מכלל א"י באמ' ששבת
דמש' קוד' שבת ירושל' ולולי היה מכלל א"י לא היה יכול
השבת להככס בו תחלה בשכבר הפרשנו כי תחלת
הקריא' מא"י והרי הכתוב אומ' כי ראש ארם דמשק' דע
לך כי דמשק גם היא לא"י תחשב מכבוש יחיד מכלל
סוריא' וכך הם דברי הר"מבם סוף פ"ה מה' קדו' החדש
וז"ל וכל מקו' שביכו לבין ירושלם מהלך י' ימים בשוה או
פחות שאפשר שיהיו שלוחי' מגיעים שיו רואי' אם אותו
המקו'

ירושלם קוד' שבת מצרי' ועכ"פ גודה ברוחב · והרוחב אשר נחלקים בו הקטרים כ"א הגבולים בקריא יום בעצמו הוא י"ח שעות לא פחו' ולא יותר קוראים אנשי הקטר הזה שבת וכבר יצאו אנשי קוטר כ"א גבול אחר מן השבת קטר

המקו' ומא' שהיו כה ישר' כשעת הרא' ככבוש שני כגון אושא ושפרעם ולוד ויבנ' וכוב וטברי' וכיוצא בהן עושי' יום א' בלבד ואם אותו המקו' מסוריא כגון צור ודמשק ואשקלון וכיוצא בהן או מח"ל כגון מצרי' ועמון ומואב וכיוצא בהן עושים כמנהג אבותיה' שבידיה' אם יום א' יום א' ואם ב' ימי' ב' ימי' עכ"ל · הרי הנה כתן לפניך מקומו' מא"י גמורה ומקומות כחשבי' לה מכבוש יחיד שמכללם דמשק ומקומות שהם חוצה לארץ שמכללם מצרי' · ובזה יבחנו אמרי קדוש אשר בזר' תכן וכתן דבריו לשעורי' מדוקדקי' ומכוונני' במד במשקל ובמשור כי לו הנ' מקומו' שהזכיר הא' מהם מא"י גמור' · והב' מכלל סוריא · והג' מח"ל · לא ששמו למצרי' מעל' מעין א"י כמו שקד' סי' יד וכמו שיב' סי' כ"ב גם כד' סי' ג' ואולם למען סור משאול מה טעם כחשו' דמשק מא"י לענין זה · הואיל ולא היתה בכללה מאז הוחל לקר' בשם הימים: ארח מישרים למעלה למשכיל בהעביר על פניו בוחנת החבר מדבריו הקודמים והמתאחרים: היא הכשקפת על פני נחינת כדור הארץ למספר רובע חלקיה הנמשכים אחר ארבעת הנקודות הראשיות שזכרנו · כל חלק מהם נמשך אחר נקודת ראשיתו · כהוראת דבריו למעלה באמרו והיה ערב לתחלת הנין ונקרא שם תחלת השבת והיה סוף גדרי הקריאה מפני שמה שיש אחריו אמנם נקרא בשהוא מזרח וכו' וכמו שיורה עוד בסמוך אבל הרוחב אשר נחלקים בו הקוטרים וכו' · על כן בהכתן דת שהימים יתחילו מא"י המונחת ברביע נקוד' טבור הארץ' נדיק וישר הוא לפי הנחינ' הנזכר' להכיר פנים בשבילה לכל הרביע מהחל טבור הארץ ואילך · והרי דמשק בכלל כאשר הראית: ולפי דרכנו נדע כי בבל גם היא בכלל זה להיותה נמשכת ימינו ומטבו' הארץ לנד מערב כמבוא שם בלוח הנז' · נוסף על היות לבבל מעלת א"י כדכ' רב יהוד' בכתובו' פ' שני דייני גזירו' כל הדר בבבל כאלו דר בא"י ואמ' שם אביי נקיטינן בבל לא חזיא חבלי משיח · ועוד תשוב תרא' בעל חשב האפוד שכתב כי אפשר ג"כ שגבול א"י מגיע עד מקו' הטבו' וכמו שיבא אלא שאין זה על דעת החב' שהוני' בבל מכלל זה באמרו ברביעי סי' ג' ובעת הנסיע המרכב' אשר ראה יחזקאל ושמר' כלה במחשבתו חוץ למקו' הנבוא' והו' כא"ם שתחת גבולי מים סוף וכו' · גם בזה סימן י"ד אמר ויחזקאל ודניאל מבניה וכו': והרוחב אשר נחלקים בו הקוטרים וכו' אחרי בואו לכלל הודאה ברוחב קריאת השם על כל נדר ונדר כפי עצמו מארבעת רבעי הכדור שלא א' ידו לאחוז בעקר הקריאה אשר יונבל לי"ח שעות כהכתנו למעלה כי כן ימלאו ומני הרוחב שיתחלקו בו ד' הנקודות הראשיות בקריא' יום אחד בעצמו כי הרוחב הזה כאשר יבחן בערך ל' רבעי הכדור בכללות הלא הוא י"ח שעו' לא פחות ולא יותר ועם היות שנקבת כמחאות כתוב במקום קטר וקטרי' מקום ומקומות · ובקנתם גבול וגבולים ובדעתנו שלה ג"כ לשכות הלשון לגדר וגדרים מענין גדרי הקריאה שזכר למעלה אשר ביארנוהו שם על רבעי הכדור ולא היה זה רחוק להיותם לשונות נופלים זה על זה והטעות מצויה בהם מצד דמיון אותיות המונח נ"מל לקוף וט"ית לדלת · מכל מקום אנכי הרואה שיש להעמיד גרסתנו ולפרש קוטר על רביע הכדור: כי עקר הוראת שם קוטר הוא על קו ישר חולק העגולה לב' חצאין והוא עובר על מרכזה והנה בהיות הכדור נחלק לרבעיו ע"י שני קטרים הא' מהם נמשך ממזרח למערב והשני מדרום לצפון ויחודשו על ידם ארבע נקודות לד' ראשיהם יצדק אם כן להקרא כל א' מהם בשם קטר עם כל הנלוה אליו במחינתו: קוראים אנשי הקטר הזה שבת וכבר יצאו וכו' · הן הראנו החבר במה שקדם כי קריא' שבת עניינה אצלו התחלת קריאתה בכל המקום אשר יזכירו שמה והיתה הוראתו על זה באמרו על תחלת הנין שנקרא שם תחלת השבת והיה סוף גדרי הקריאה · ואין ספק כי על ראשית הקריאה במקום ההוא היתה הכונה לא זולת זה · ואת קולו שמענו אחרי כן מתוך אמרו ששם יום השב' התחי' י"ח שעות אחרי שנפסקה קריאת מקום ההתחלה וכו' · כי קריאת השבת מובנה אצלו תבלי' קריאתה והסתלק שמה מכל וכל כמו שיתבאר שמה · אי לזאת הלשון הזה העומד בכתים כעשה חמר נמל זה מותח מלמעלה וזה מלמטה · על כן נבארהו על פי ב' דרכים פונים לכאן ולכאן קרב אתה ושמע ואת אשר תבחר ותקרב אותו קח לך על פי הדרך הא' כונתו לומר שקוראים אנשי הקטר הזה שבת והם אנשי קטר קנה המערב כשתשקע להם חמה בטבור הים שאז השבת נכנסת אצלם : וכבר יצאו אנשי קטר אחר מן השבת וכו' ר"ל שאנשי קטר א"י כבר יצאו באותה שעה מקריאת השבת לא שנפסק שם שבת מפיהם מכל וכל רק שאין באנשי

כ״א נגבול אחר קט״ר כ״א נגבול עד שתשלמנה שמנה עשרה שעות מן העת שהתחילה בו קריאת השבת עד שתהי׳ השמש לעמת ראש ארץ ישר׳ ותסתלק הקריא׳ מהיום ההוא ולא ישאר אדם שיקרא היום ההוא שבת אבל מתחיל בקריאת שם אחר ועל כן אמרו נולד קודם חצות בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה כאלו אמר נולד קודם חצות יום שבת בירושלם בידוע שנראה ביום שבת סמוך לשקיעת החמה והוא ששם יום השב׳ התמיד

הקטר ההוא מי שלא נכנסה שבת אצלו כשהתחילה ליכנס לאנשי הקטר הסמוך לו · וכן סובב סובב הולך קטר אחר קטר כשזה נכנס זה יוצא מתחילת קריאת השבת עד שתשלמנה י״ח שעות מן העת שהתחילה בו קריא׳ השבת בארץ ישראל עד שתהיה השמש לעמת ראש א״י שהוא עת כניסת השבת לאנשי קוטר קצה המזר׳ ותסתלק הקריאה מהיום ההוא ר״ל שתחלת קריאת שבת בכניסתה תסתלק מכל הקטרים כי לכלם נכנסה זאת ולא ישאר אדם שיקרא היום ההוא שבת אבל מתחיל בקריאת שם אחר כוונתו על התחלת כניסת היום · ובאמ׳ ולא ישאר אדם כבר הודעתיך כי ענייננו על אנשי הקוטרים שזכרנו בבחינת כללותם כי בהגיע השמש לעמת ראש ארץ ישראל כבר הכניסו שבת אנשי הקטר שבקצה המזרח · וכן התמו ראשי הקטרים שהם עקר בקריאה כמוזכר למעלה וככל זה בכאן עם היותו נזכר במה שקדם · הן לפרט הענין בשלמות · והן לחבר הדברים אל החלק השלישי המוכן לו לעקר מכוון כאשר הוריתיך · לכה נא דודי נצא אל הדרך הכי אשר יעדתי ואורח משפטו כך הוא · שקוראים עדיין בשם שבת אנשי הקוטר הזה והוא קצה מערב שעדיין לא נשקע שם שבת מפיהם בעת שכבר יצאו אנשי קטר ארץ ישראל מן השבת לגמרי כי אנשי ארץ ישראל הם ראשונים להפסקה כמו שהם ראשונים להכנסה · וכן הסדר הולך ומתגלגל בהפסקת שם שבת לגמרי קוטר אחר קוטר עד שתשלמנה י״ח שעות מן העת שהתחילה בו הפסקת קריאת השבת שהוא עת הפסק קריאתה מארץ ישראל · ולפי זה תחסר מלת הפסקה או ראוי שתובן מכח דבריו ובאמ׳ כי זכר טעמו של דבר במקום הדבר בעצמו · ורצוני בזה שכלל בלשונו כי ההפסקה הזאת ראוי להבחין אותה בערך של מקום התחלת הקריאה כי כמו שהיתה התחלת הקריאה משם · כן התחלת ההפסקה תהיה מן המקום ההוא עצמו · ובכן יהיה תחלת הכין סוף גדרי הקריאה כי משם ואילך יתחילו בקריאה אחרת והיא קריאת יום א׳ לארץ ישראל כשתשקע לה החמה · והיא תחלת ההפסקה כמדובר · ויהיה גם כן סוף גדרי ההפסקה כי שם יכלה היום כלו לפי הבחינה הכוללת והכל שלה אל ענין אחד · והוא מה שמבואר והולך כי ההפסקה הזאת הולכת ונמשכת עד שתהיה השמש לעמת ראש ארץ ישראל שאז הוא חצות יום א׳ לארץ ישראל ותסתלק הקריאה מיום השבת לגמרי ולא ישאר אדם מהקטרים הכוללים שיקרא היום ההוא שבת כי גם קצה המזרח שהוא תכליתם יצא מן השבת מכל וכל · ומתחיל בקריאת שם אחר והוא יום ראשון · ולפי זה יפה מתקשר עם הנמשך אליו מהחלק השלישי שענייננו תלוי בהפסקת קריאת השבת לא בהכנסתה כאשר עיניך תחזינה · ראה נתתי לפניך שתי דרכים תגזור אומר ויקם לך איזו מהן היא דרך ישרה שיבור לו האדם: ועל כן אמרו נולד קודם חצות וכו׳ עד השלישי הלא בא מחברי החלוקה המוכנת אל מול פניו · וממה שכתבנו על זה הדבור פעמים רבות כבר ינצלו מידי חובת האריכות בענייננו על כן יהיו דברינו מעטים על פרטיו בלבד · כאלו אמר נולד וכו׳ ביאור המאמר הזה · אילו בשקרה המולד קודם חצות יום שבת בירושלם בידוע שתראה הלבנה בקצה המזרח ביום שבת לשם סמוך לשקיעת החמה קודם שקיעתה · ולפי שביום השבת בקצה המזרח תראה הלבנה לשם והוא המקום המיוחד לכן על פי התורה כאשר כתבנו זכרנו · ראוי אם כן לקבוע ביום ההוא ר״ח דרך משל מאז התחילה כניסתו בארץ ישראל · ושבתה הארץ שבת לה׳ עם היות שבעת הפסק קריאתו לשם לא עברו מן המולד כי אם שש שעות · ולא תוכל להראות שם עד י״ח שעות לאחר מכן להשלי׳ לילה ויום הצריכות לזה דכל שעי מיכסי סיהרא · והוא עצמו בכמוך ירחיב גבול ביאורו כי אין לחוש אם קביעות המועד ההוא לא יהיה בזמן אחד בעצמו שוה לכל חלקי הישוב גם יחד · רק יספיק לנו שביום השבת יעריכנו מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע · חדש ושבת קרא מקרא בזה אחר זה ע״פ הסדר הנזכר כל הקוד׳ קודם לזכות

וראשון

שמנה עשרה שעות אחרי שנפסקה קריאת מקום ההתחלה עד ששבה השמש לעמת ראש ארץ ישראל אחר יום ולילה· והתחיל להראות הירח למי שהוא בתחלת כ״א במזרח ארץ ישראל בשבת בערב והסכים עם מה שאמרו רבותינו שצריך שיהיה לילה ויום מן החדש וכבר נסתלק שם השבת מן היישוב והתחיל יום ראשון אף על פי שיושבי ארץ ישראל יצאו משם יום השבת ושבו בתוך יום ראשון כי אמנם הכונה השם כ״א היום השביעי הפושט בכל היישוב שיאמר למי שהיה בצין ולמי שהיה במערב באיזה יום קבעת ראש השנה ואמרו יום השבת על הדמיון אף על פי שאח׳ מ״ם כבר היה יוצא מהמועד כשיהיה האחד במועד כפי מקומותם מארץ ישראל אבל בריאת ימי השבוע היה להם המועד ביום אחד בעצמו והנה ידיעת שבתות ה׳ ומועדי

וראשון ראשון מסתלק: אחרי שנפסקה קריא׳ מקום ההתחלה שיצאה שבת לגמרי מאנשי ארץ ישראל כי ראשית הפסקת הקריאה תיוחס אליה כמו שהיא תחלה למקראי קדש: עד ששבה השמש לעמת ארץ ישראל אחר יום ולילה· כי אחר כ״ד שעות היה סוב השמש לשם· מספר השעות אשר היה דבר ר׳ זירא פ״א דר״ה למלאת לחרבות הלבנה מעת קבוצה עם השמש עד עת הראותה· לילה ויום· ועם היות מאמרו של רבי זירא מקדים לילה ליום באמרו צריך לילה ויום מן החדש מ״מ שכל את ידיו לשנות סדרו באמ׳ אחר יום ולילה להורות כי לא יתבא׳ המאמר אכלו בלילה ויום דוקא עד שתהיה בזה קדימת לילה ליום תנאי הכרחי כמו שחשב בענייננו בעל יסוד עולם כאשר הוגד מראש בהערה ה השביעית· והתחיל להראו׳ הירח למי שהיה בתחלת ארץ ישראל בשבת בערב וכו׳ המשנה הזה אשר כפל בספרים לעונם פרסומו איננו משגה עור בדרך לשנות מאמרי דעת· כי שגיא׳ זו מי לא יבין שתמורת אמרו בתחלת א״י ראוי לתקן בתחלת הישוב לא״י כלפון עניינו באמרו למעלה והוא לא״י תחלת הישוב: וכבר נסתלק שם השב׳ וכו׳ הכונ׳ לומר שאז תוך שעה מועטת מסתלק שם השבת מן הישוב בהדי בשבת סמוך לערב התחיל הירח להראו בקצה המזרח שבו תכלי׳ ההפסקה כמדובר: אעפ״י שיושבי א״י יצאו משם יום השבת ושבו בתוך יום ראשון כי אמנם וכו׳ הנה הוא יוצא לקראת ספק שראה ממשמש ובא וסמך בלבו להשיב עליו ולהפיל דגלנו אחור· כי הנה זה עומד ונוום אחר בתלנו איננה כוכל וראינו כי בצאת אנשי א״י משם יום השבת עד ששבו כבר בתוך יום ראשון ובאמצעיתו כהגיע תור הראייה בקצ׳ המזרח סוף יום שבת שלהם היתה יהודה לקדשו וישראל ממשלותיו לקבוע היום ההוא ר״ה דרך משל עם היותם בלתי שובתים בו כלם גם יחד· האם יתכן זה שיהיה להם ביום ראשון מקרא

קדש ע״כ וכר את דבר קדשו ואת הספק הזה הסיר התו באמרו כי הדבר הזה טוב וישר והמקריב אותו לא יחשב לו פגול ובטל· כי אמנם הכונה אגל התורה בשמירת השבתות והמועדים איננה לזמן אחד מוגבל אבל כל העולם כלו כאחד כאלו תאמר כ״ד שעות מסויימי׳ בעצמם אשר בהם יעשו כלם אגוד א׳ להתחיל מקראי קדש ולהשלימם בלי שום קדימה ואיחור· כי זה כן משחתם איש מראהו והוא בטל מעקרו עם בטול האפשרו בענייננו שתהיינה שבתותיהם תמימות מערב עד ערב· ולשמו את החקה הזאת מימים ימימה צריך עכ״פ שיבואו לידי שמירתם בזה אחר זה ולפיכך כונת התורה בנדון הוא השם השביעי (כ״א היום השביעי) הפושט בכל הישוב· מתגלגל והולך· על הדרך אשר כתב הרא״בע פ׳ וישלח בביאור ויזרח לו וז״ל ושואלי׳ ישאלו מה טעם ויזרח לו השמש והלא כרגע אחד זורחת בכל העולם ושאלתם תהו כי עת זרוח השמש ישתנה והנה בין ירושלם ובין זאת המדינה שחברתי בה זה הפירוש ושמה לוקא שעה ושלים שעה וברחב י״ב מעלות וזה הדבר ברור בלא ספק ע״כ· ועל זאת אין לתמוה אם יום השבת אשר נראה בו הירח בקצה המזרח נתנו עליו הוד מלכות להיותו נזכר ונעשה בקדושת ר״ה וביום השבת ביום השבת יערכוהו כל יושבי תבל כל אחד כפי דין קדימתו בהכנסת השבת עד שיאמר למי שהיה בצין ולמי שהיה במערב מן הקצה אל הקצה· באיזה יום קבעתם ר״ה ויאמרו יום השבת על הדמיון· לא שיכונו לזמן אחד קבוע להם יחדו· וז״א אעפ״י שאחד מהם כבר היה יוצא מהמועד כשיהיה האחד במועד כפי מקומותם מארץ ישראל ר״ל כפי יתם ומרחק המקומות מארץ ישראל כי כפי רחוקם ממנה ירחק מהם הפסק המועד כאשר ביארנו· אבל כונתם באמת כי בקריאת ימי השבוע היה להם המועד ביום אח בעצמו לא יום מוגבל רמוז אליו רק יום שבת בכלל כפי הדמיון המוע׳

לעמת

לעמת פניו · וחוס דבריו בנושא הלז בלקחו מראשי כל פרי האדמה אשר הביא מא"י קדש הלולים לה' באמרו והנה ידיעת שבתות ה' ומועדי ה' תהיה בארץ שהיא נחלת ה' והוא מה שממנו התנועע סוף פי' י"ח באמרו ודע כי שבתות ה' ומועדי ה' אמנם הם תלוים בנחלת ה' עכ"ל · ולענין התפשטות הימים בכל הישוב מצאתי לחכם ספורנו פ' אמור דבר ראוי ומתקבל מתיחס אל הדרוש הזה שאנחנו עליו וז"ל שבת היא לה' בכל מושבותיכם · הוא היוצר ובורא חושך קובע אותה בכל מושבותיכם אעפ"י שתשתנה תחלת היום והלילה כפי השתנות האורך בגלילות מתחלפו' ועכ"ז היתה השבת הראשונה מסודרת כפי אי זה אורך מיוחד בהכרח · מ"מ תהיה תחלת השבת וסופה בכל אחד מהגלילות ליושביו כפי התחלת היום והלילה בגליל ההוא עכ"ל · ויען כי לאדם מערכי לב לענות על ריב לנטות אחרי עונש הספקות וזרותם · ירא אנכי אותו פן יבא והכני בחץ ברור ובגבירות ימלל אם כנים דבריך כי תחלת שבת וסופה יהיו בכל אחד מהגלילו' ליושביו כפי התחלת היום והלילה בגליל ההוא · תהיה א"כ השבת ליושבים תחת הקטב הצפוני (אשר העידו על ישובו חדשים מקרוב באו) בת שנה תמימה הואיל ולהם יום אף להם לילה כל אחד מהם נושא משך ו' חדשים רצופים וכמו שכתב הר' אברהם בר' חייא בספר צורת הארץ סוף שער ראשון כי תהיה השנה כלה במקום ההוא כיום אחד חציו יום וחציו לילה עכ"ל · והנה אם ישכון ארץ רועה אמונה איכה יעבוד את אלקיו במקום ההוא בשמירת שבתותיו ומועדיו · כי איך ישבות מכל מלאכתו בכל הזמן הארוך הזה שמערב עד ערב כמשפט התורה והכתוב צווח ואומר שבת היא לה' בכל מושבותיכם והקול נשמע גם על היושבים אצל הקטב ההוא שיארכו להם קצת ימים ולילות עד חדש וחדשים לפי רוב ולפי מעוט קרבתם אליו מי בעל דברים יגש לבא לקחת לו את אשר ישים אלקים בפי להתר ספקו · אך התמרה לפי מהכוס ומלת החבר על לשוני בא"מ לפי דרכו בראשון סימן נ"א אינני גוזר שהיה הענין על הדרך הזה ואולי הוא על דרך יותר עמוק וכו' · גם אני בוחר אתנהו והפקדתיו מעת לנתוש ולנתוץ ולהאביד ולהרוס לבנות ולנטוע כי אנכי אומר קבלו דעתי רק כנושא ונותן משום דרוש וקבל שכר הן לא ידעתי וכפשי שמתני בסברא נוכרת כי א"י מקום התורה אשר יוחס אליו עקר שמירת עם כל מצותיה אף אם אינן תלויות בארץ וכמו שהורנו הרמב"ן ז"ל בביאורו על התורה במקומות הרבה · היא המדה ישוערו בה כל יתר המקומות אשר אליהם ידא ממנו כדא לחטאת עמנו · וכאשר תרצה הארץ היא את שבתותיה מערב עד ערב מוגבלות למספר כ"ד שעות לא פחות ולא יותר · אל מספר זה עצמו יוגבלו ג"כ בכל המקום אשר אזכיר את שמי · ומהיותם על מספר זה ליום ולילה לא ישבותו · ועדיין לב אדם נוקפו מה יהיה משפט העברי אשר ינטה לשבת הארץ ההיא כי יטולטל שם טלטלה גבר האם תם לגווע בגלותו וישבות מהיותו לגוי קדוש בשבותו את מקומו כי הוציאו עונו מלפני אביו מלך המלכים ויגרשהו וילך וזה הים גדול ורחב ידים ימה של תורה ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים מה לו כי ינום ויסוב לאחור לבלתי התפשט עד אפסי ארץ ולבני ישראל יהיה נר מצוה ותורה אור בכל מושבותם כמה אם כן מטלטלי' שביליה של תורה כי לא יוכלון העברים למשפחותם למקומותם לשמור אורחות מצותיה הבלתי תלויות בארץ והוא הפך הנאמר שבת היא לה' בכל מושבותיכם · הן לא קצרה ידינו מהשיב על זה והתשובה נקנית בשלשה דרכים · הדרך הא' כי גלוי וידוע לפני תמים דעים וכך היא כתובה לפניו במרום כי לבני ישראל שומרי מצוה לא יהיה שם מכלול ודרך מעתה ועד עולם · רק שבתם יתן בכל העמים אשר יבא שמה · ורפא ירפא בשומו להם מקום אשר יתכן שם לקרוא לשבת ענג ולקדוש ה' מכובד · ובכן זאת התור' היא העולה עמם בכל מקום לשמור ולעשות כי היא מורשה קהלת יעקב וירושה אין לה הפסק · ודרך זו אלך להתיר הספק הזה הוא עצמו אשר דרך בו הרמב"ן ז"ל סוף פ' מסעי אבל ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה כי על דעת חז"ל שדרשו דבר זה שלא יהא נוהג אלא בדור ההוא בלבד כתב הוא ז"ל כי יתכן שלא היו בכל הדור ההוא הבא לארץ יורשות נחלה בלתי בנות צלפחד ורצה בזה שלא היו שם יורשות נחלה אפי' בנשואות כי כן יעלה תקון כולל בצווי ית' לבל יתערבו השבטי' זה עם זה בנחלה בעת החלוק כי אז תהיה הקפידה יותר גדולה אשר לא יקרב בעל אשה משבט אחד בעת חלוק הארץ לבא לקחת לו נחלת אשתו בתוך מטה אחר כי אמנם אחרי כן כבר נודעה נחלתן ולא יקפידו כל כך · וכתב הוא ז"ל כי עם היות שלא היתה הקפידה רק לזמן החלוק מ"מ בעבור שלא נודע זמנו הזהיר בכל הדור על פי דעת חז"ל · ולא הוצרכה התורה רק בבנות צלפחד כי אותן לבדנה ראו יורשות נחלה בדור ההוא לא פנויות ולא נשואות ·

ולפי

ולפי שיוכל אדם לנמנם ולומר שכל זה איננו שוה להעלות תקון כולל אל המכוון עד שלא יתערבו השבטים בנחלה בעת החלוק כי עם היות שלא היו אז בכל הדור הנכנס לארץ יורשות נחלה זולתי אלו · עדיין היה אפשר שתרשנה מיום זה ואילך ע"י מיתת אביהם או אחיהם בלא בנים ועל כרחנו תשוב נחלתן ממטה אל מטה בעת החלוק ושוא שקד שומר כי לא הועיל בתקנתו· תשובה לזה רמז באמרו כי השם אשר בידו נפש כל חי אין לו לחוש מכאן ואילך · והכונה כי יודע ה' אשר לא ימות המורישים עד לאחר החלוק ובכן לו יתנכלו עלילות ולא יבצר ממנו את אשר יזם לעשות לצורך התקון המכוון ממנו · ואל תשליכני מלפניך כגזירת הכתו' כי כארבע רוחות השמי' פרשתי אתכם כי דרך גוזמא דבר על ערים גדולות ובצורות והכונה להורות על עוצם התפוצה והפזור · וכן מאמר הכתוב אם יהיה נדחך בקצה השמים וגו' אין ענייננו על קצה הקטבים או דומיהם שאין אלו ראויים בשם קצה השמים יותר מכל שאר חלקי הארץ להיות' בתוך הגלגלים כנקודה בתוך עגולה שמרחקה ממנה שוה מכל צד · רק ענייננו שאם יהיה נדחך מושלך משמים ארץ שהיא המטה המוחלט הנקרא קצה השמים משם יקבצך ה' אלקיך וישיבך על כנך ומשם יקחך על זרועותיו ויקבלך בסבר פנים יפות · מבירא עמיקתא לאיגרא רם · והדרך הב' להסתלק מן הספק הוא כי זה היום עשה ה' לאות ולמועד נגילה ונשמחה בו כבר הונח גדולו וגדרו אצל בעל יסוד עולם מא' ב' פ' י' כי הוא הזמן אשר בו ישלים הרקיע הקפה אחת עם החמה על פי מרוצתו היומית כלפי מערב · ואם כה משפטו· הנה בהמצא מקום שלא ישלמו בו התנאים הללו כבר נפטרו יושביו מן השביתה וכמו שהעדר השדה יפטור מן המעשר והעדר הבית מן המעקה וכיוצא בזה מהחסרון הנושא לשמירתן של מצות· ועתה אם באת לידי בחינת המקום ההוא המיושב לפי הנחתנו תחת הקטב הצפוני · נכיר ונדע כי אשר יאמר היום אצל יושביו בן שנה תמימה · בהר ה' ובתורתו יראה בלתי היותו ראוי לשם יום באמת בהפסק מענייננו תנאי גדרו שזכרנו · וזה כי אין בגלגל היומי בתנועתו כלפי מערב סבה אצלם להתחדשות הימים · רק תנועת השמש בגלגלו ממערב למזרח · כי בשוקע השמש במזלות שם המערכת הנוטים לפאת צפון · אז היתה ממנו להם אורה · וכאשר ישוקע בשם המערכת לפאת דרום אז אור יחשך בעריפיהם והנה אין לגלגל יומי שום רושם כלל ביום ובלילה ההוא אשר בו גדרה שבתם על ידי תנועת החמה בגלגלה כאמור · כי הקף החמה אצלם על פי המסבה היומית סובב סובב הולך כלו על האופק או כלו תחתיו · ואין לה מחמתו לעולם לא זריחה ולא שקיעה הוא"ל וקו המישור הוא אופקם וקוטב העולם הוא להם נכח הראש כאשר יובן אצל מי שעיין מעט במלאכת הכדור היא מלאכת שמים וארץ · ובכן אם לא בריתי יומם ולילה על פי הגדר האמתי אשר זכרנו · חקות שמים בארץ ההיא לשמירת שבת לא הושמו · וכבר נמצא בפסיקתא מתיחס לזה · עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו · א"ר יוחנן לא נברא להאיר אלא גלגל חמה בלבד · יהי מאורות מארת כתיב · אם כן למה נבראת לבנה לקדש בה ראשי חדשים וראשי שנים · רב שילא דכפר תמרתא בשם רבי יוחנן אעפ"י כן שמש ידע מבואו · מכאן שאין מונין ללבנה אלא אם כן שקעה חמה וכו' ע"כ · והנה אם אין מונין ללבנה (אשר על פיה אנו חיין במועדי ה' מקראי קדש) אלא אם כן שקעה חמה · ושקיעת החמה שדרכה בטלה מן המקום ההוא כמדובר · גם מועדי ה' לא יחולו שמה · וכל מה שאמרנו אל הקף החמה גם להקף הלבנה יוכל להתייחס · כי אצל המקום ההוא חקה אחת לשניהם בתנועתם הנזכרת· וכבר מצאתי להרד"ק בשרש עוף שהמליץ על המקום ההוא מאמ' איוב · סימן י' · ארץ עיפתה כמו אופל צלמות ולא סדרים ותופע כמו אופל · שפירושו על דעת אביו ארץ חשך כמו אופל שהוא מקום לא יזרח בו השמש ו' חדשים והוא צלמות ולא סדרים שאין שם סדרי ירח וכוכבי' ותופע כמו אופל ר"ל ותחשך באותו האופל שאור השמש לא ישיגנו זמן ארוך כאמור· ובכלל זה ג"כ תשובה מספק' לענין השוכני' אצל הקטב הצפוני שעם היות קצת ימים שבותם מסודרי' עפ"י המרוצה היומי' מ"מ להם יום אף להם לילה עוברים גבול הכ"ד שעות עד חדש וחדשים כאמור אשר לא יוגבל ענינם עפ"י מרוצת הגלגל היומי כמבואר למעיין במלאכת הכדור ובכן נתפרדה חבילת הימים לענין היקף השבועות והחדשים אשר אצלם שבתות ה' ישוערו · והדרך הג' כי אף אמנ' יתחייבו שם בשמירת שבת לא חלה עליהם שביתה זו רק בכדי יום של כ"ד שעות לאחר ו' ימים משוערים גם המה בכדי המדה הזאת לכל אחד ואחד וזה כי מערב עד ערב תשבתו שבתכם · לא נאמ' זולתי לשוכני א"י שכבר הודענו היותה המדה ישוערו בה כל יתר המקומו' ואם שביתה זו לשוכני הקטב הצפוני לא תהיה מערב עד ערב אין בזה בית מיחוש כי מדה

אחת קנה אחד לכל הימים בכל מקום ובכל זמן · מן הארץ ההיא יצא כי היתה לראש פנת המנות אשר בה נתנו ובה עקר שמירתן · ויהי כאשר תמו דברי באורי על כללי הפסקא הזאת ופרטי׳ כמשת נדבת יד הכותב מקוצר רוח ומעבודה קשה · והיה בעבור כבדם וקשיים שכותי כפי עליהם עד עברם · הן עתה אסיר את כפי וראית את אחוריהם אשר תגלה ערותם על דעת החכם ר׳יצחק בעל יסוד עולם · אפס כי לא תהיה תפארתו בהתנשא לאמר מצאתי און לי בכל אשר ספקתי על החבר · בעמוד על זה אחרי פרשת שמלת דבריו שיוצעו לפניך ברורים כשמלה · יודע איפוא כי החכם ר׳יצחק הלזה ההולך בסדר קריאת הימים לקריאתנו מצא בשטת החב׳ לפי מחשבתו ערות דבר מג׳פנים · וזאת אשר דבר במאמרו השני פ״ז · ואתה אם תשים את לבך לדברי האנשים האלה ר״ל החבר ובעל המאור שכתבו בחבוריהם בזה הענין תראה שדעתם היא כי מירושלם או מטבור הארץ היא התחלת קריאת כל יום ויום מימי השבוע בשמו וכי סוף קריאתו הוא כלה בקצה מזרח · והמשל לסברתם הוא יום שבת יאמרו כי לבני ירושלם או לבני טבור הארץ הוא שיכנס יום השבת בראשונה ולאחר ו׳שעות מכאן הוא נכנס לבני קצה מערב · ולאחר ו׳ שעות אחרות מזה הוא נכנס בטבור הים · ולאחר ו׳ שעות שלישיות הוא נכנס לבני קצה מזרח ולשם ר״ל בקצה מזרח יכלה לו קריאת שם שבת ההוא מפי בני אדם ויתם · ועתה ראה איך היא סברתם זו בטלה ונעקרת מאליה הואיל ואין להם שום טעם ולא עקר וזה כי באמת רגע חצות יום שבת בטבור הארץ · בעת יומם הם אזי עומדים כל בני הישוב כאחד זולתי בני קצה מזרח שהוא להם אז תחלת ליל שבת לפי סברתם וכל בני חצי הישוב המערבי לדבריהם · (וכן הוא לפי האמת לפי סברתם) ביומם של יום שבת ובקודם חצות היום ממנו הם עומדי׳ אז כלם ויאות לנו עתה לשאול על אותם בני חצי היישוב המזרחי שיאמרו לנו באי זה יומם הם אז עומדים · ואם ישיבו ויאמרו כי ביומם של יום שבת ובאחר חצות היום ממנו הם עומדים וכן הוא לפי האמת הנה יכחישו את עצמם במה שיסדו ואמרו כי בשמנה עשרה שעות יתחיל היום להקרא בשמו בטבור הארץ או בירושלם קודם שיקרא בקצה מזרח · הואיל והם יודו שקודם זרחה החמה ביום בזה וכן בכל יום ויום בקצה מזרח משזרחה החמה במקומות חצי הישוב המזרחי הזה · ועוד הם מכחישים עצמם במה שאמרו כי מירושלם או מטבור הארץ היא התחלת קריאת היום בשמו הואיל ובני חצי הישוב המזרחי האלו באחר חצות היום הם עומדים · ובני הטבור הם עומדים ברגע חצותו · ואם יחזרו לומר כי ביומם של יום הששי הם עומדי׳ אז כל או בני חצי הישוב המזרחי · (וכך יאות להם לומ׳ לפי סברתם) וכי השבת לא יכנס להם עד שתשקע לה החמה יום זה במקום מקום מהם · הנה יכחישו עצמם כמו כן במה שאמרו כי בקצה מזרח יכלה לו קריאת כל יום ויום מימי השבוע בשמו ויתם · או שיאמרו שהשבת לא יכנס לבני חצי הישוב המזרחי האלו לא קודם שיכנס לבני טבור הארץ ולבני ירושלם ולא לאחר מכאן · וזה שקר והתול גדול · ועוד יש לטעון עליהם בזה ולומר איך יתכן שיהיה לוי השוכן במקום טבור הארץ עומד עתה בחצות יום שבת ויכפור בו יהודה שכנו הרחוק ממנו מעט קט מצד מזרח ויאמר לא כי אלא ביומם של אתמול אנו עתה עומדים · היש בעולם התול כמו זה · ונאמר על דרך כלל כי אינו אפשר בשום פנים ולא יכול לבני אדם העומדים כלם ביומם אחד ורואים את החמה כאחד שיהיו קוראים מקצתם בשם יום פלו׳ מימי השבוע ויהיו מקצתם קוראים בשם יום אתמול או מחרתו לא לפי הסכ׳ מתנו ולא לפי הסכמת המונני היום מבקר עד בקר · אמנם אפשר הוא שיהיו בני מזרח עומדים בליל שבת ויהיו אז בני מערב עומדים ביומם של יום הששי עדין · ואפשר הוא כמו כן שיהיו אלו ואלו קוראים בשם יום שבת ויהיו אלו ביומם שלו ואלו בליל שלו · והרבה יש לתמוה על שני האנשי׳ האלה איך השתדלו לתת סדר נכון לפי סברתם לדגי הים הגדול בקריאת ימי השבוע · ונלאו להם כל כך ונקצרה ידם לתת אותו לבני חצי הישוב המזרחי כלם · וכל השבוש והבלבול הזה אירע להם לפי שסברו כי התחלת קריאת כל יום מימי השבוע הוא מתחיל ממקו׳ אחר זולתי מקצה מזרח ושסוף גבול קריאתו הוא כלה ותם במקום אחר זולתי בקצה מערב ע״כ · והנה כל השומע יצחק בדבריו אלה יכיר וידע כי נחוק עשה לו על החבר · ואחוזת מרעהו · והמזלג שלש השנים בידו והכה בו על קדקד סברתו · וכל אשר יעלה המזלג יקח אך מצד אמרתו של חבר שבקצה המזרח תכלה הקריאה · כי לפי כן יביאהו לפי דעתו ההכרח לידי בטול והתול שוא ותפל והוא שבני חצי היישו׳ המזרחי לא יהיו לעולם ממכניסי שבת · או יחזור לאחוריו בהכחשת עצמו מהנחתו הנזכרת · ואם מצד ערבוב הקריאה לשוכני הטבור עם הקרוב אליו מצד מזרח

כי

כי יכחישו זה את זה בקריאת יום אחד בענינו של יום וגם מגד מעוט השערתו בהשתדלות אשר על ימים יסדה בחוקו חוג על פני תהום וזכר את הדגה אשר אכלה את חק קריאת הימים חנם · ולא עשה אדם כדגי הים כי לא זכר בני הישוב המזרחי וישכחם · אך אמנה לולי פחד יצחק היה לי מתפיסתו השכית כי עתה ריקם שלחתיהו מן השתים הכותרות· כי את יגיע כפיו של חבר ראינו להבין ולהורו׳ שלא בעלמה ולא בפלאת היא מעיניו כי קריאת היום מתפשטת ומתגלגלת בכל הישוב כלו כאשר באנו לבחינת פרטיו · ומי לא ידע בכל אלה · ואין ספק כי לא נשא לשוא נפשו בעלותו בהר ה׳ ובקומו במקום קדשו לפי שעתו על ידי בחינת הכוללי׳ כי מנה עפר היישוב למספר את רובע הכדור ויוכח אמש גם מאז דברו וצריך שתהיינה ה״ח שעות עקר בקריאת היום וכו׳ וכא׳ והיה סוף גדרי הקריאה לפי מה שהיה דקדוקנו עליו : וגם אחרי כן עת בא דברו אך לקריאת השם רוחב ע״כ וכו׳ וכמו שעלה ביאורנו במקומותם · ונוראות נפלאתי על החכם הנזכר אנה פנה דעתו ולא שת לבו גם לזאת · ואנכי הרואה כי הגד השלישי גם הוא אשר פגל פחדו עלינו · עם היות לו פני הראות הנה מקו׳ אתנו להתרים כנגדו באמרנו כי התורה לא תביט אל הזר שאין לו תורה · ולסמוכים ונכרכים כל כך עד שיבאו לידי הכחשה בקריא׳ הימים לא חיישינן · והויא ליה מלתא דלא שכיחא דלא גזרו ביה רבנן · ולמענה לא תעזב ארץ ולא יעתק צור החבר ממקומו · אמנם מה שנפשי קוה ונחלשת עליו בדעת החבר הוא כי מספר ה״ח שעות המיוחסות לקדימת א׳ בקריאת הימים · יסודתו על מוכח בשל כאלו היתה א׳ במקום טבור הארץ עצמו אשר לא כאורתו מן ההערה הרביעית אשר הקדמנו · כי שם הושם למרחק שביניהם חק ומשפט בכדי שיעור כיכר ורבוס אבל מספר ה״ח שעות · ומה שאחז״ל שא׳ באמצע הישוב ראוי שיובן על כד הרוחב מצפון לדרום לא על כד האורך ממזרח למער׳ · ואגידה לך את הנמצא כתוב על ספר חשב האפוד פ״ב עם הגהה רשומה בגליונו בשם מ״ף כי זה לעומת זה מתיחסים מאד אל מה שהשכנו עליו · ומלתו של חשב האפוד על לשונו לאמר · שיעור המיושב מן הארץ באורך שהוא החצי מקו השווי הוא שיעור י״ב שעות ונכללו בשיעור זה האיים אשר בקצה המערב בים אוקיינוס · והסכימו חכמי ישראל על שא׳ היא באמצע זה האורך ועל זה הוא יסוד כל מה שאמרו בסוד העבור לפי דעת קצת

שיעור כל מעלה מן הארץ אצל חכמי התכונה הוא כ״ה מיל (נ״ל ששים וששה מיל) ושני שלישי מיל · כל מיל ד׳ אלף אמה והוא כפל המיל אשר אצל חכמי ישראל ז״ל · ירושלם אשר היא בקצה מערב ארץ ישר׳ רחוקה מקצה מזרח הישוב ז׳ שעות וחצי ועל זה הסכימו כל חכמי התכונה והתבאר להם זה מזמני הלקיות · ושיעור כל א׳ כלה כפי מה שכתבו החכמים ז״ל היא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה אשר כל פרסה אצלם ד׳ מילין וכל מיל שניה אלף אמה וכשיתבאר זה השיעור על שיעור המעלה לא יגיע לשנו מעלות אשר הוא שיעור שעה אחת · ויהיה לפי זה קצה מזרח ארץ ישרא׳ רחוק מקצה מזרח הישוב יותר מששה שעות וחצי ויקשה זה לחכמי ישראל ז״ל ואולי בעבור כי לא יגיע לז׳ שעות חשבוה כאלו היא באמצע ע״כ · ובהגהה בגליון אמר מ״ף · כשנגנה שיובא מלשכי הגליט לא השגיח זה החכם בזה המקום ש׳ מרחב ארץ ישר׳ מקו השוה אשר ישנבה מפני ברות העגולה אשר ימדד עליה ארכה בארץ · ומה שזכר כי שיעור כל מעלה מן הארץ וכו׳ · לא יתאמת רק בעגולות הגדולות העוברות על מרכז הארץ כמו עגולת הקו השוה וחצי היום וכמו שכתב הרנב״א ז״ל בשיעו״ר ט׳ מן החזיון עד שזכר שם כי ארך קשת המיושב על הקו השוה הוא כחצי הקו הסובב שהוא עשרת אלפים מיל ומאתים מיל · וארכה בסוף הרוחב המיושב הוא כמו חמשית הקו הסובב שהוא ארבעת אלפים ושמונים מיל ומעתה לא יקשה לחכמי ישראל ז״ל דבר למבין ע״כ · אפס כי להוציא את החבר מידי ספקו בשומו מירושלם עד קצה המזרח סבוב י״ח שעות צריך לדחו׳ ע״פ דרכו של חשב האפוד כי על צד הקירוב נאמרו הדברים · ואכינה נא עמך מה שכת׳ בעל חשב האפוד הלז בפ״י כאש׳ בא לבאר לנו מאמר ר׳ זירא פ״ק דר״ה עשרים וארבע שעי מיכסי סיהרא וז״ל ביאור זה שכבר התבאר במה שקדם כי היום והלילה הוא שיעור תנועת הגלגל היומי ולפי שאין בגלגל נקודה יותר ראויה בשתלקח התחלת בתנועה מזולתה כי אין מקום בשם מעלות מהיקף אורך הארץ יותר ראוי שילקח התחלה לקריאת הימים מזולתו · המשל כי לנו שנתחיל בקריאת יום השבת כשהתחיל השמש להעריב בקצה המזרח או בכפת הארץ או בקצה המערב או בטבור הארץ והיותר נאות אצל הטבע שתהיה התחלת הקריאה בקצה המזרח ששם התחיל הישוב · אמנם לפי שנתנה התורה השמי׳ת לבני ישראל והם בארץ ישראל הנה ראוי שתהיה שם התחלת הקריאה לימי השבוע ושם התחיל יום השבת

ראשונה או בהר סיני הבלתי מתחלף לה חלוף מוחש
באורך וכן תמשך הקריאה עד סוף המערב ומשם עד
קצה המזרח מתחת לארץ ומקצה המזרח עד ארץ ישר׳
ושם התחלת הקריאה ותכליתה לפי שהיא סוף למזרח
הארץ וראשי׳ למערב הארץ לפי שהיא באמצע המיושב
באורך לפי בעל המאמר הזה ולא ירחק מהם מאד
מהאמת · ואפשר גם כן שגבול ארץ ישראל מגיע עד
המקום ההוא וכן נראה שתהיה סבר׳ הגמרא כי תמיד
יאמרו כי ארץ ישראל באמצע העולם ורצו בזה הקצה
המזרחי ממנה · ועם היות שהתחלת היום כפי משפטי
התורה הוא בקצה המזרח שאם לא כן ימצאו בכפת
הארץ תוך ארבע אמות שני ישראלים עושים מלאכה
ביום השבת והאחד יהיה ענוש עליה סקילה והאחר
יעשה כהיתר ויהיה זה ספק גדול בתורה · הנה עם
כל זה התחלת הקריאה האמתית ליום התוריי הוא
ארץ ישראל שהוא מקום התורה · וכן אמר החכם רבי
יהודה הלוי בכוזר ועם זה יובן מה שהעמיק בו
בשבת סין ולזה אמרו ויקרא השבת לסין אחר ארץ יש׳
בי״ח שעות ואמר גם כן שהתחלת הימים הוא מהסין ·
אמנם נראה שהוא לא ירצה שתהיה ארץ ישראל רק
התחלה לקריאה לא סוף הקריאה כי הוא אמר שסין
הוא סוף גדר הקריאה · ואפלא ממנו כי בדבר העגול
הנקודה אשר תלקח התחלה היא בעצמה תכלית · כי
לא אין המרחק אשר בין קצה המזרח וכפת הארץ למה
לא תמשך בו הקריאה אחר סין ומה יהיה ממנו · ואיך
שיהיה הנה הוא הסכים שא״י אשר הקצ׳ המזרחי ממנה
הוא כפת הארץ היא התחלת הקריאה ואחריו נמשך
הרז״ה הלוי בספרו המאור בפירוש השמועה הזאת עכ׳ ·
ואולם על אמרו כי בעל הכוזר לא ירצה שתהיה א״י
רק התחלה לקריאה לא סוף הקריאה וכו׳ והוא מה
שהוסיף לספק עליו בפרק ט״ו · לו חרש בעגלתי היה
מוצא כוונת החבר הנעלמת ממנו בהעלמה מבעל
יסוד עולם כאשר הראיתיך · גם מה שכתב כי בעל
הכוזר הסכים שארץ ישראל אשר הקצה המזרחי ממנה
הוא כפת הארץ היא התחלת הקריאה · לא ידעתי איך
יסבול זה מאמר החבר על נולד קודם חצות שצריכו
כאלו אמר נולד קודם חצות יום שבת בירושלם שהרי
מדברי בעל חשב האפוד עצמו המוזכרים למעלה
הנה ירושלם אשר בקצה מערב ארץ ישרא׳ יהיה רחוקה
מקצה מזרח הישוב ז׳ שעות וחצי · והלא טוב לנו
לרחוק עצמנו כבתחלה ולומר כי על צד הקירוב
הדברים כאמרו · והנה חשב להעלות תקון למה
שהקשה בעל יסוד עולם באמרו איך יתכן שיהיה

לוי השוכן במקום טבור הארץ עומד עתה בחצות יום
שבת ויכפור בו יהודה שכנו הרחוק ממנו מעט קט
מצד המזרח וכו׳ כמוזכר למעלה · ובעל חשב האפוד
התכסא לעומת זה במה שביאר על אמרו מפני שהם
מסכיאים עם אנשי התורה בתחלת היום שהוא הסין
וכו׳ · ואמר שהתחלת היום כפי משפטי התורה היא
בקצה המזרח · ועם זה התחלת הקריאה האמתית
ליום התוריי היא ארץ ישראל שהוא מקום התורה ·
והנה לפי זה תהיה מעלת ארץ ישראל בהתחלת
הקריאה לפי המחשבה והרעיון לבד לא לפי האמת·
והרי זה כחלום יעוף שאין לו פתרון כדברי החבר
הבלתי סובלי׳ אותו בשום צד ובא החלום ברוב ענין
ודברים בטלי׳ לפי שטתו וכבר הראית לדעת ביאורנו
על דבריו באמרו מפני שהם מסכימי׳ עם אנשי התורה
בתחלת היום שהוא מהסין וכו׳ אליו המעייני׳ ידרושו·
עוד כנגע אחד הביא בעל יסוד עולם על דעת החבר
בנולד קודם חצות וכו׳ כי במאמר הרביעי פ״ז כאשר
בא לבאר כפי שטתו שעל מקום טבור הארץ הם
מיוסדים חשבונות תקון מולדות הלבנה ותקופות
החמה בעבור כתב ז״ל ובעל ספ׳ הכוזר וכן בעל ספר
המאור ז״ל · כמו שהודעתיך יאמרו כי מטעם ההלכה
הזאת של נולד קודם חצות ילמדו הם שעל אמצע ארץ
ישרא׳ שלשם הוא נוהג דין ראיית הלבנה הוא מיוסד
חשבון המולדות · ואלה גם הם תעו מדרך השכל
בביאור הענין הזה · ולא הוציאו משפטו לאור וכו׳
עכ״ל · ובסוף פ״ח ממנו כתב ז״ל ודע כי בעל ספר
המאור גם הוא ז״ל במה שאמר כשתבא וכו׳ ואמר כי
על אמצע ארץ ישראל הוא מיוסד חשבון המולדות ·
וכי על קצה המזר׳ הוא סמוך ראיית הלבנה בחדושה·
וכדי להעמיד סברתו זאת הוצרך ליסד ולומר כי
בכל י״ח שעות תזרח החמה בכל יום בירושלם קודם
מה שתזרח ביום ההוא בקצה מזרח וזה שקר גדול
ומפורסם ושנוי סדרי בראשית · וסדר הבריאה של
נולד קודם חצות וכו׳ לפי סברתו יאמר כי אם של
רגע מולד החדש קודם חצות יום שבת עד משל
בירושלם בידוע הוא כי הלבנה החדשה שלו היא
נראית לפי כן בסוף יום שבת זה בקצה מזרח ·
ואם יחול המולד מחצות יום שבת ואילך בירושלם
שאז הוא ידוע שאין הלבנה החדשה שלו יכולה
להראות בסוף יום זה בקצה מזרח · ואם יחול המולד
מחצות יום שבת ואילך בירושלם שאז הוא ידוע שאין
הלבנה החדשה שלו יכולה להראות בסוף יום זה
בקצה מזרח וזה שבוש גמור הואיל ועת הראייה לפי

הנעתו

ה'תלויה בארץ שהיא נחל' ה' עם מה שקראתו לאשר נקראת הר קדשו והדום רגליו ושער השמים וכי מציון תצא תורה ומה שהיה מזריזות לאבות לדור בה והיא בידי ע'צ והכספם לה והעלותם עצמותם אליה כיעקב ויוסף ותחנת משה לראותה ונמנעה ממנו והיה קצף והראה ה' לו מראש הפסגה והיה חסד ומה שהיה מבקשת האומות פרס והודו ויון וזולתם להקריב עליהם ולהתפלל בעדם בבית ההוא הנכבד ומה שהוציאו ממונם על המקום ההוא ואם היו מחזיקים בחקים אחרים מפני שלא קבל אותם הנמוס האמתי

תנעתו זאת תהיה קודמת לרגע המולד וזה שקר ע"כ. ואולם באמרו שלפי הנעתו זאת תהיה עת הראייה קודמת לרגע המולד. אם כלפי עצמו דבר להורות כי הפירוש הזה על הברייתא הנזכרת לא יעלה יפה למה שכבר יושד אבל בעל יסוד עולם עצמו מן הטעמים שזכר בזולת זה המקום. החרשתי כי אין נד הספק הזה שוה כנוק החבר. אך אם כלפי החבר כאומ' הדברי' בהורא"ש שטחיות' לא ידענא מאי קאמר. כי לפי מה שביארנו כ'כתו למעלה הלבנ' החדשה תראה בקנה המזר' יום שבת לגש שהוא חצות יום ראשון בא' לאחר כ"ד שעות מעת חול רגע המולד בירוש' וע"כ תהיה הרא' אחר המולד הן שיובן בשם מולד' רגע הקבוץ האמצעי כן שיובן ממנו רגע הקבוץ האמתי אשר דבר על אודות' כפ' ההוא. וכבר העירונו על הכלל בהערה השמינית בהודיענו שם מטעמו כי בכדי י"ד שעות תראה חלקי' ולא ביותר מזה הוא אפס שיקד' רגע החדו' של שום תשרי והוא הקבוץ האמתי על רגע מולדו שהוא הקבוץ האמצעי. עוד תשוב תראה מה שכתב על זה בעל חשב האפוד פ' ט"ו כי אחרי הכתתו ביאור שמועה זו של נולד קודם חצות על פי דרכו אשר תחזה שמה. כתב שיש להפלא מבעל הכוזר שאמר כי בהיות המולד השוה בכפה על דרך משל קודם חצות יום שבת. הנה הוא בקנה המזרח קודם ליל שבת ולכן ראייתה אפשרית יום שבת בערב וכו'. ונתפלא כו באמרו איך לא הניח למולד האמתי בזה כי על דרך האמת הוא עקר ויסוד לראייה. ממנו יונבל הזמן אשר בכמוהו תהיה הראייה אפשרית. ע"כ. ואמנה ביאור נולד קודם חצות אצל רבי המפרשים הוא על המולד השוה וכמו שנראה מדברי הרמב"ם בהלכו' קדוש החדש פ"ז ומדברי הרלב"ג המוזכרי' בפרק הנזכר לחשב האפוד גם מדברי בעל יסוד עולם שזכרנו למעלה. אכן לא נפלאת היא ולא רחוקה שגם בזה עשה החבר שביל לעצמו לבאר נולד קודם חצות על המולד האמתי ותסור מעליו תלונה זו. וכבר הראית לדעת בהערה השביעית והשמינית כמה רחקו מאד בדרכי ביאור

המאמ' הנזכ' בעל יסוד עולם והחבר. ואם באתי לחטט על שרשיה ויעל שרשי זולת' בחקיר' ודרישה היתה בזה הוצא' דברי' יתיר' על השכ' לפי צורך עקר הכוס שאנחנו עליו. וזה דבר השמע שמוט ידי מהאר' בענייננו וכבר נעשה לך אבנעי מטרונן מור' דרך להביאך אל המקו' אשר ממנו תוכל לרכוב על במותי החקירה הזאת בכל אות נפשך: עם מה שקראתו וכו'. מלשון פן יקראנו אסון. והורה בזה כי מה שזכ' עד הנה משבחי הארץ הוא העקר. והנמשך מכאן ולהבא הוא עמו טפלה וכאלו אמ' יצורף לזה מה שפגשה אותו מענייני השבח שאין לה במקרה בערך אל הדברי' העצמיים למעלתה שעל חשיבותם הוקדמוה. והיא בידי עכו"ם וכבוד ה' עליה לא זרם עליון: והיה קצף והיה חסד. כי זה מור' על גוד' ענייב' ועונש חבובה: ומה שהיה מבקשת האומות וכו' מפני שלא קבל אותם הנימוס האמתי. ר"ל כי בקשת המקום הזה אצלם עם היותם מחזיקים בחוקים אחרים אשר לפי כן היה להם להשתפח ולהסתפק בנחלתם ואל הארץ הזאת בל ידרושו. הלא מאתם היתה זאת כי טבע האמת הכריחם אל בקשת השלימות הנעדרת: ומה שאמר מפני שלא קבל וכו' הוא שוה לאמרו שהם לא קבלוהו. וזכר פרס הודו ויון להיותם אצלו בזה היותר מפורסמים וכמה כתובי' באים כאחד להורות כי גדול היה כבוד הבית המתיקר על ידי כורש מלך פרס. ואותו פקד ה' לבנות לו בית בירושלם ככתוב מפורש בתחלת עזרא. ושם ידבר עמנו מי בכם מכל עמו יהי אלקיו עמו ויעל לירושלם אשר ביהודה ויבן את בית ה' וגו' וכל הנשאר מכל המקומות אשר הוא גר שם ינשאוהו אנשי מקומו בכסף ובזה' וברכוש ובבהמ' עם הנדבה לבית האלקים אשר בירושלם. ופרסמ' גדולת הבית הזה אשר גדלו המלך הראשון ליון אליכסנדרוס מוקדון הלא היא כתובה על ספר דברי הימים ליוסיפון בהראותו את יקר תפארת גדולתו אל שמעון הצדיק אשר כשראו המלך הזה לפי שהיה דמות דיוקנו מנצח לפניו בבית מלחמתו וכמו שזכרו ז"ל במסכת יומא פר' בא לו. ושלמי מלך יון גם הוא

עשה

ומה שהם מרוממים אותו עם העדר הראות השכינה עליו ושכל האומות חוגגים אליו ומתאוים לו זולתינו ומפני גלותינו ולחצנו וממה שזכרו רבותינו ממעלתה יארך ספורו:

כא אמר הכוזרי השמיעני קצרת מה שיזדמן לך מדבריהם:

כב אמר החבר ממה שאמרו בענין זה הכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין ודנו האשה שאינה רוצה לעלות עם בעלה לארץ ישראל שתצא שלא בכתובה והפכו כאשר האיש אינו רוצה לעלות עם אשתו בארץ שיוציא ויתן כתובה ואמרו לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה גוים ואל ידור בחוצה לארץ אפי' בעיר שרובה ישראל שכל יהודי הדר בא"י דומה למי שיש לו אלוק וכל יהודי הדר בחוצה לארץ דומה למי שאין לו אלוק וכן בדוד הוא אומר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלקים אחרים לומר לך שכל יהודי הדר בחוצה לארץ כאלו עובד כו"ם וכבר שמו לארץ מצרים מעלה על שאר הארצות האחרות ושפטו על זולתה מקל

עשה לבית תפארתנו את כל הכבוד ההוא המסופר בחבור אריסטיאה היוני כאשר דרוש דרש ויאלעזר הכהן לשלוח לו השבעים זקנים מעתיקי התורה והוא מאורע מפורסם מאד· אפס כי לא נתפשט אצלנו פרסום ענין הודו אם לא נקבל היותו על מעשה אחשורוש· המולך מהודו ועד כוש· ויהי מה ראוי שנחשוב כי נס הוא י"נדל בפרסומו אצלם כפרס ויון העולים עמו בקנה אחד כי על כן באו יחד בלשון החבר כמוזכר למעלה: ואל לא יהי דברנו זה בבית השני שלילת ענינו בבית הראשון· כי בלי ספק הן היתה שם נואת בישראל למלאת דבר המלך שלמה בתפלתו וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא ובא מארץ רחוק למען שמך כי ישמעון את שמך הגדול ואת ידך החזקה וזרועך הנטויה ובא והתפלל אל הבית הזה אתה תשמע השמים מכון שבתך ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי למען ידעון כל עמי הארץ את שמך ליראה אותך כעמך ישראל ולדעת כי שמך נקרא על הבית הזה אשר בניתי: ומה שהם מרוממים אותו וכו' כי אין גוים ידרושו גם לאחר חרבנו מודעת זאת בכל הארץ זולתנו מפני גלותנו ולחצנו· אפשר להסב מלת זולתנו למלת חוגגים לבדה והכונה לומר שמפני גלותנו ולחצנו אין אנו יכולים לעלות ולראות ולהשתחוות בבית הבחירה עם היותנו בלי ספק מתאוים אליו יותר מזולתנו· או נאמר כי הלשון הזה מוסב לכל מאמרו הקודם ויהיה גלותנו כנגד חוגגים ולחצנו כנגד מתאוים· וביאורו כי הגלות לא יניחנו לחוג אליו ולחצנו ימנע אותנו מהתאוות אליו על דרך אמרו ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה:

סימן כב הכל מעלין לארץ יש' ואין הכל מוציאי'

וכו' כך היא שנויה בכתובות פ' בתרא והביאה הרמב"ם פרק י"ג מהלכות אישות ופירש רש"י הכל מעלין את כל בני ביתו אדם כופה לעלות ולישב עמו בירושלם אחד האנשים ואחד הנשים אף האשה כופה את בעלה לעלות ולדור שם ע"כ: ודנו האשה וכו'· ברייתא שם פ' בתרא דכתובות ולהרמב"ם במקומו הנ"ל: ואמרו לעולם ידור וכו' ברייתא שם והביאה הרמב"ם פ"ה מהלכו' מלכים ומלחמות· לא שקצר החבר בלשונו· שכך היא כתובה במקום מאנכה: וכל יהודי הדר בחוצה לארץ דומה למי שאין לו אלוק שנאמר לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלקים· וכי כל שאינו דר בארץ אין לו אלוק אלא לומר לך כל יהודי הדר בחוצה לארץ כאלו עובד כו"ם וכן בדוד הוא אומר כי גרשוני היום וגו' מי אמר ליה לדוד לך עבוד אלקים אחרים· אלא לומר לך כל הדר בחוצה לארץ כאלו עובד כו"ם ע"כ· ולפי דעתי כי השמיט הדפוס מלת וכו' קודם אמרו וכן בדוד הוא אומר כי כדמה לו למגיה בחפזו שהוכפלה שם מלת וכן להיות ההבדל בלתי ניכר כל כך בין מלת וכו' למלת וכן בהזדמן אולי לפניו כתיבה בלתי מתוקנת· והספיק לחבר זכרון סופו של מאמר להיותו עקר המסקנ' וכן עשה הרמב"ם במקומו המוזכר למעלה: וכבר שמו לארץ מצרים מעלה על שאר הארצות האחרות ברייתא שם· בברכותיה של א"י (פי' כשהשכה מבורכ') בית סאה עושה ה' רבוא כורין· בישיבתה של צוען בית סאה עושה ע' כורין דתניא ר' מאיר אומר אני ראיתי בבקעת בית שאן בית סאה עושה ע' כורין· ואין לך מעולה בכל הארצות יותר מארץ מצרים שנאמר כגן ה' כארץ מצרים ואין לך מעולה בכל ארץ מצרים יותר מצוען דהוו מרבי בה מלכי

וחומר ואמרו ומה מצרי' שנכרתה עליה ברית אסור · שאר ארצות לא כל שכן · ואמרו כל

מלכי דכתיב כי היו בצוען שריו · ואין לך טרשים בכל ארץ ישראל יותר מחברון דהוו קברי בה שכבי · ואפ"ה חברון מבונה על אחת מז' בצוען דכתי' וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים · מאי נבנתה אי לימא נבנתה ממש אפשר אדם בונה בית לבנו קטן קודם שיבנה לבנו גדול שנאמר ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען · אלא שמבונה על אחת מז' בצוען (פי' מבונה לשון בנין שהיתה בנויה בכל טוב · או לשון פרי כדכתי' ואבנה גם אנכי ממנה) וה"מ בטרשים אבל שלא בטרשים חמש מאה · וה"מ שלא בברכותיה · אבל בברכותיה כתיב ויזרע יצחק בארץ ההיא וגו' ע"כ · ובארו בזה את אשר הניחו בתחלה שבברכותיה של ארץ ישראל בית סאה עושה חמשה רבוא כורין · כי חברון על א' מז' בצוען · ובצוען בית סאה עושה ע' כורין · א"כ בית סאה בחברון עושה ת"צ כורין ויש להוסיף עד ת"ק במקום שאינו טרשין · ובברכותיה כתיב מאה שערים פר"ל על אחת שבשאר שנים נתברך למאה ומאה פעמים ת"ק הרי חמשה רבוא ע"כ · ועוד יורה על טוב ארץ מצרים באמ' סימן כ' והביא אותם בטוב שבמקומות כמו שיתבאר שמה : ושפטו על זולתה מק"ו ואמרו ומה מצרים שנכרתה עליה ברית אסור שאר ארצות לא כ"ש · נראה שרוח כונתו מרחפת על פני רקיע מאמרם ז"ל בספרי והביאו הילקוט פ' שופטים · מכאן שאפי' סוס אחד בלבד כדי הוא שיחזיר את העם למצרים ת"ל רק והלא דברים ק"ו ומה מצרים שהברית כרותה עליה עבירה מחזירתן לשם שאר ארצות שאין הברית כרותה עליהן עאכ"ו · ואם אמת כונן מוצאו מן המקום ההוא רואה אני את דבריו כי נרפים הם נרפים וזרים על ביאורו · כי מן הנראה על דעת החבר עניינו לומר שכבר שמו לארץ מצרים מעלה על שאר הארצות על פי אמרם בכתובות שאין לך מעולה בכל הארצות יותר מארץ מצרים שנאמ' כגן ה' כארץ מצרים וגו' כמו שקדם · וזו היא הברית שנכרתה עליה להיותה מבונה בכל טוב יותר מכל שאר הארצות חוץ מארץ ישראל כמדובר · ואעפ"כ אסור ללכת שם להשתקע וכ"ש אל יתר המקומות שבחוצה לארץ · או תהיה כונתו לומר שנכרתה עליה ברית להיות שמה עקר גרותם של ישראל עד ת' שנה שנגזרת בין הבתרים · ויחשוב החבר שהיתה בחירת הארץ ההיא לגלותם מפני היותה המעולה שבכל הארצות כאמור כי ברוגז רחם יזכור · ימחץ וידיו תרפנה וכח הק"ו שאם הארץ עצמה הנבחרת לישיבת גרותינו על פי הברית הכרותה לאברהם הוזהרנו מדירתה בשלשה מקראות לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד · לא תוסיף עוד לראותם · לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם · ככתוב להרמב"ם פ"ה מהלכו' מלכים ומלחמות · שאר ארצות לא כל שכן או נאמר לפתרון כונתו שהברית הכרותה למצרים היא אזהרת לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו · ואפשר עוד שרמז למאמר ישעיה סימן י"ט ביום ההוא יהיו חמש ערים בארץ מצרים מדברות שפת כנען ונשבעות לה' צבאות עיר ההרס יאמ' לאחת ביום ההוא יהיה מזבח לה' בתוך ארץ מצרים ומצבה אצל גבולה לה' והיתה לאות ולעד לה' צבאות בארץ מצרים כי יצעקו אל ה' מפני לוחצים וישלח להם מושיע ורב והצילם וגו' עד סוף הסימן והיא ברית שלו כרותה למצרים וקרוב הוא מאד שרמז החבר אליה : ובכל ענין יהיה על דעת החבר מאמ' ספרי עבירה מחזירתן לשם · כאלו אמר שחזרתם לשם עבירה היא בידם · והנה אם למשפט הק"ו אמין אצלנו כי טעם אסור מצרים הוא מפני שמעשיהם מקולקלים יותר מכל שאר הארצות שנאמר כמעשה ארץ מצרים וכמו שכתב הרמב"ם בפרקו הנ"ל · גם הרמב"ן כתב פ' שופטים על פסוק לא ירבה לו סוסים וגו' וז"ל על דעת רבותינו כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד מצוה ומשם הזכיר וה' אמר לכם לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד וכבר פרשתיו וטעם המצוה הזאת מפני שהיו המצרים והכנענים רעים וחטאים לה' מאד כמ"ש במעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען וגו' · והנה רצה ה' שלא ילמדו ממעשיהם והכרית הכנעני כל נשמה ואמר לא ישבו בארצך והזהיר במצרים שלא נשב אנחנו בארצם ע"כ · ומה שמנינו אסור בישיבת חוצה לארץ כמו שקדם איננו מכח האזהרות האלה רק מכח העשה שכתב הרמב"ן פ' מסעי וז"ל · והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה : על דעתי זו מצות עשה היא יצוה אותם שישבו בארץ וירשו אותה כי היא נתונה להם ולא ימאסו בנחלת ה' ואילו יעלה על דעתם ללכת ולכבוש ארץ שנער או ארץ אשור וזולתן ולהתישב שם יעברו על מצות ה' ומה שהפליגו רבותינו במצות הישיבה בארץ ישראל ושאסור לצאת ממנה .

הקבור בארץ ישראל כאלו קבור תחת המזבח ומשבחים מי שמת בה יותר ממי שנשוא גויה מת ממה שאמרו אינו דומה קולטתו מחיים

שאינה דדינו כמודרת האשה שאינה רוצה לעלות עם בעלה בארץ ישראל וכן האיש׳ כמאן כנטוויכו במצוה הזו כי הכתוב הזה היא מצות עשה ויחזיר המצוה הזו במקומות רבים באו ורשו את הארץ עכ״ל׳ ואם למראה עיניו ישפוט האדם שלא יפול הספק הנזכר ולא יוטל על החבר כי הנה הוא יסמוך ידו בשלא יתלה הדבר הזה על טעם החכמי׳ אשר זכרנו׳ גדולה מזו יסבתר ויסמע שלא תהא קלה בעיניו להוכיח׳ וזה כי עין בעין יראה כי אמת׳ספרי יתבאר בלי ספק על זה התא׳ ומכין שאפי׳ סוס א׳ בטל כדי הוא להחזיר את העם למצרים אע״פ שתראה בידו עבירה קלה בעברו על אזהרת התורה כמעט קט בטל במיעוטו׳ ת״ל לא ירבה לו סוסים ולא ישיב׳ והלא דברים קו׳ ומה מצרים שהברית כרותה עליה מן המקראות שזכרנו אשר לא יוסיפו לראותם עוד עד עולם ושלא יוסיפו לשוב בדרך ההוא עוד ואע״פי כן עבירה שיעבור המלך על אזהרת לא ירבה לו סוסים כדי היא להחזירם לשם׳ ובכן הברית הכרותה על בלתי שובם שמה חוזרת ריקם׳ והוא מה שרמז שם לשון הכתוב באמרו רק לא ירבה לו סוסי׳ ולא ישיב את העם מצרימה למען הרבות סוס וה׳ אמר לכם לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד לומר שעם היות ברית כרותה שלא יוסיפו לשוב בדרך ההוא לעולם׳ מ״מ עבירת הרבות סוס מחזירתן׳ שאר ארצות שאין הברית כרותה עליהן על אחת כמה וכמה שעבירה זו גוררת הליכתן לשם אם יחטא המלך להרבות סוסים מן הארצות ההנה׳ כי מה שהזכיר הכתוב ולא ישיב את העם מצרימה וגו׳ הוא על פי דרכו לדבר בהווה כי משם עקר מובא הסוסי׳ כאמ׳ ותצא מרכבה ממצרים וגו׳ אמנם הוא הדין שאין להרבות סוס אפי׳ מארצות אחרות והיה טעמו למען לא ילכו להתיש׳ חוצה לארץ כי ישיבתה גם כן אסורה כמו שזכרנו׳ וכבר חשב הרמ״בן דרך בכון בפשוטו של כתוב לפר׳ רק לא ירבה לו סוסים בשום אופן לא מארצו ולא מארצות אחרות כדי שלא יבטח על רכבו כי רב׳ ואחר כך הזהיר שלא ישיב את העם מצרימה שיהיו לו שם מעבדיו ומעמו שרי מקנה יושבים בערי הרכב למען הרבות סוס כענין שנאמר בשלמה וכו׳ ישעוין שמה׳ זה הוא דרך ישר לפנינו על ביאור מאמר ספרי אשר רשוק יהיה ניכו ובין ביאור החבר כמה אלפי אמה במדה׳ ואם ישבנו אחרית לאיש בלום בהעתיר דבריו להעלותם עם דבריו בקנה אחד׳ והוא שיהיה אמרו ומה מצרים שנכרתה עליה ברית אסור וכו׳ כאלו אמר שנכרתה עליה ברית לא תוסיפון כמו שזכרנו׳ ואע״פ כן אסור להרבות סוס מן הארץ ההיא מדאגה מדבר פן ישיב את העם אליה׳ שאר ארצות שאין הברית כרות׳ עליהם לבלתי יחטאו ללכת שמה על אחת כמה וכמה שאין להרבות סוס מן המקומות ההם פן ינרום הליכת העם לשבת חוצה לארץ׳ הנה אין ותרפים הפגר כי לא הועלנו כלום בתקנתנו כי אמנם בהקדימנו לזה וכבר שמו לארץ מצרים מעלה על שאר הארצו׳ ושפטו על זולתה מקו׳ ואמרו וכו׳ הביא בוכתו לידי גלוי מבואר שהברית הכרותה מעלה היא למצרים׳ ואין הדבר כן לפי שטת ביאורנו׳ ועוד הורו דבריו על זה באמרו ברביעי סימן ג׳ שמקום הנבואה הוא כאשר שת הגביל מים סוף עד ים פלשתים ויכנס בו מדבר סיני ופארן ושע״ר גם מצרים כי למקו׳ ההוא מעלה עכ״ל׳ אחרי כן מצאתי בפסיקתא מה שיתקיי׳ בו דברנו על ביאור הספרי וז״ל ומכין שאפילו אחד והוא בטל כדאי הוא שישוב את העם מצרימה תלמוד לומר לא ירבה ולא ישיב׳ והלא קל וחומ׳ ומה אם מצרי׳ שאמר הקב״ה לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד הרי השיבם ע״י עונכם שנאמר והשיבך ה׳ מצרים באניות בדרך אשר אמרתי לא תוסיף עוד לראותה׳ שאר ארצות שאין הברית כרותה עליהן עאכ״ו׳ וכן הוא אומר ואורם במזרה לכל רוח׳ ואומר כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם עכ״ל׳ כל זאת למראה עינינו שפטנו על פי הבחתנו שהחבר שת אל הספרי פניו כאשר דברנו אך אמנה אם המצא ימצא בידו מאמר זולתו שממנו היו תוצאותיו׳ מכסתרות יבקני כי נפשי יבשה וכל ידעה מה: ואמרו כל הקבור בארץ ישראל וכו׳ גם זה בכתובות פ׳בתרא אמ׳רב ענן כל הקבור בארץ ישראל כאלו קבור תחת המזבח׳ כתיב הכא מזבח אדמה תעשה לי׳ וכתיב התם וכפר אדמתו עמו עכ״ל׳ וכבר הורה הרמב״ן על חשיבות הארץ הזאת לקבור המתים כאמ׳ פ׳חיי שרה׳ ובזכרה זאת הפרשה להודיע מעלת ארץ ישראל על כל הארצות אל החיים והמתים עכ״ל׳ עם היות שכתב שם הרמ״בן כי לא ידע טעם לדבריו איך יובן זה מכח הר״איה הזאת: ומשבחים מי שמת בה יותר ממי שנשוא אליה וכו׳ גם זה שם עולא הוה רגיל דהוה סליק לארץ ישראל נח נפשיה בחוצה לארץ אתו אמרו ליה לרבי אלעזר אמר אבת עולא על

לקולטתו אחר מיתה · אבל אמרו במי שהיה
יכול לדור בה ולא דר בה שאסור לשאת אותו
אליה לאחר מותו שאמרו בחייכם ונחלתי
שמתם לתועבה ובמיתתכם ותבאו ותטמאו
את ארצי והיה מהקפדת רבי חנינא כאשר
שאלו אותו אם מותר שילך פלוני לחוצה
לארץ שייבם אשת אחיו שאמר אחיו נשא
עכו״ם ומת ברוך המקום שהרגו והוא ירד
אחריו · ושאסרו מכירת קרקע לעכו״ם ושאסרו
מכירת קורות הבית והניחו חרב ושאמרו אין
דנין דיני קנסות אלא בארץ ישראל ושלא יצא
העבד לחוצה לארץ וזולת זה הרבה · ועוד
אמרו אוירא דארץ ישראל מחכים ומאהבתם
אותה אמרו כל המהלך ארבע אמות בארץ
ישראל מובטח לו שהוא בן העולם הבא · ואמר
רבי זירא לכופר כשרצה לעבור עמו בנהר בלי
מקום מעבר מתאותו לעבור בארץ ישראל
דוכתא דמשה ואהרן לא זכו ליה מי יימר
דזכינא ליה :

כג אמר הכוזרי אם כן אתה מקצר בחבת
תורתך שאין אתה משים
המקום הזה בגמתך ובית חייך ומותך
ואתה אומר רחם על ציון כי היא בית חיינו
ותאמין כי השכינה שבה אליו ואלו לא היה

באדמה טמאה תמות · אמרו לו ארונו בא · א״ל אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה : אבל אמרו במי שהיה יכול וכו׳ בירושלמי ראש פרק הכונס רבי בר קריא ורבי אלעזר הוו מטיילין באיסטרין ראו ארונות שהן באים מחוצה לארץ אמר רבי בר קריא לרבי אלעזר מה הועילו אלו אף אני קורא עליהם ונחלתי שמתם לתועבה בחייכון ותבאו ותטמאו את ארצי במיתתכ׳ אמר לו כיון שמגיעי׳ לארץ היו נוטלין גוש עפר ומניחים על ארונו דכתיב וכפר אדמתו עמו · ע״כ · ועל זה נתנו טעם למה שנהגו להניח עפר מארץ ישראל על המתים ככתוב בהגהה מיימונית פרק ה׳ מהלכות מלכים : והיה מהקפדת רבי חנינא וכו׳ פ׳ בתרא דכתובות ההוא גברא דנפלה ליה יבמה בי חוזאה אתא לקמיה דרבי חנינא אמר לו מהו למיחת ויבמה אמר לו אחיו נשא עכו״ם ומת בריך המקום שהרגו · והוא ירד אחריו · ע״כ: ושאסרו מכירת קרקע וכו׳ משנה פרקא קמא דמסכת אלילים : ושאסרו מכירת קירות הבית והניחו חרב · לא ידעתי מקום מוצאו : ושאמרו אין דנין וכו׳ פ״ק דסנהדרין · ובפ׳ החובל · ובה׳ סנהדרין להרמב״ם פ״ה: ושלא יצא העבד וכו׳ משנה שלימה שנינו גטין פ׳ ד׳ המוכר עבדו לכותי או לחוצה לארץ יצא בן חורין וכך היא שנויה בספרי · לא תסגיר עבד אל אדוניו מכאן אמרו המוכר עבדו לכותי או בחוצה לארץ יצא לחירות· ועל פסוק זה כתב הרמב״ן רבותינו אמרו אפילו בעבד כנעני של ישראל שברח מחוצה לארץ לארץ שגם זה יעמוד לפני יושבי ארץ ה׳ ויבטל מעבוד היושבים על אדמה טמאה ושאין כל המצות נוהגות שם ע״כ: ועוד אמרו אוירא דארץ ישראל מחכים · מימרא דרבי זירא פ׳ מי שמת: ומאהבתם אותה אמ׳ כל המהלך וכו׳ מימרא דרבי ירמיה בר אבא אמר ר׳ יוחנן פ׳ בתר׳ דכתו׳ וכו׳ מן הכתוב ורוח להולכים בה׳ . והראב״ע כתב פ׳ וישלח על ויקן את חלקת השדה וז״ל חלקת השדה חלק בשדה והזכיר זה הכתוב להודיע כי מעלה גדולה יש לארץ ישראל ומי שיש לו בה חלק חשוב הוא כחלק עולם הבא · ע״כ : ואמ׳ רבי זירא וכו׳ בכתובו׳ פ׳ בתרא רבי זירא כי הוה סליק לארץ ישראל לא אשכח מברא למעברי נקט במברא (פי׳ הקונטרס יש מקום שאין גשר ומשליכים עץ על רוחב הנהר משפה לשפה ואינו רחב לילך עליו כי אם אוחז בידו בחבל המתוח למעל׳ הימנו קשור שני ראשיו בשנים יתדות אחד מכאן ואחד מכאן בשנים עברי הנהר) וקעברי אמ׳ לו ההוא כופר עמא פזיזא (פי׳ עם בהול) דקדמיתו פומייכו לאדניכו, פי׳ שהקדמת׳ נעשה לנשמע) אכתי בפחזותייכו קיימיתו פירוש עודכם בבהלתכם כבתחלה למהר לעשות דבר בלא עתו) אמר לו דוכת׳ דמשה ואהרן לא זכו ליה אנא מי יימר דזכינא ליה · ומה שאמר שרצה לעבור עמו ר״ל שרבי זירא רצה לעבור עם אותו כופר עם היות שלא היה לו לר׳ זירא מקום נאות לעבור בו ודחק עצמו כי לא רצה להתמהמה :

סימן כג בית חייך ומותך · כנגד מה שזכר בקודמת אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה : ותא׳ מ׳ן כי השכינה שבה אליו׳ כי באמרך רחם על ציון כי היא בית חיינו כבר הראית אמונתך שהשכינה שבה אליו ר״ל שעתידה לשוב אליו

לה מעלה אלא התמדת השכינה בה באורך תתק שנה היה מן הדין שתכספנה הנפשות היקרות לה ותזכנה בה כאשר יקרת אותנו במקומות הנביאים והחסידים כל שכן היא שהיא שער השמים וכבר הסכימו כל האומות על זה אומרים שהנפשות נקבצות אליה וממנה מעלין אותן אל השמים והישמעאלים אומרים כי היא מקום עליית הנביאים אל השמים ושהיא מקום מעמד יום הדין והוא לכל מקום כונה וחג אני רואה שהשתחויתך וכריעתך נגדה חונף או מנהג מבלתי כונה וכבר היו אבותיכם הראשונים בוחרים לדור בה יותר מכל מקומות מולדתם ובוחרים הגרות בה יותר משהיו אזרחים במקומותם כל זה עם שלא היתה בעת ההיא נראית השכינה בה אבל היתה מלאה זמה ועז ועם כל זה לא היתה להם תאוה אלא לעמוד בה ושלא לצאת ממנה בעתות הרעב אלא במצות האלקים והיו מבקשים לנשוא עצמותם אליה:

כד **אמר החבר** הובשתני מלך כוזר והעון הזה הוא אשר מנענו מהשלמת מה שיעדנו בו האלקים בבית שני כמה שאמר רני ושמחי בת ציון כי כבר היה מענין האלקי מזומן לחול כאשר בתחלה אלו היו מסכימים כלם לשוב בנפש חפצה אבל שבו מקצתם ונשארו רובם וגדוליהם בבבל רוצים בגלות בעבודה שלא

שברכת ה' אלקיכו אשר נתן לך בנוסח השמנה עשרה ברכות המחזיר ברחמיו שכינתו לציון שינא זכרה בסימן כ"ד · ואם כן עדיין קדושתו עליו מצד הזמנתו לחול עליו השכינה כמאז: ואילו לא היה לה מעלה אלא וכו' ר"ל אעפ"י שכתב עיניכו והפסקות הטעם הנז' עוד ממקום אחר תוסקף מעלת קדוש' הארץ מצד מה שהתמידה בה השכינה באורך תת"ק שנה · וכבר הארכנו על אמתת מנין זה בראשון סימן פ"ז אבל אמרו כל ימי הנבואה כתשע מאות שנה · יעויין שמה: ותזכנה בה ר"ל שתקננה הנפשות זכות בה ובשבילה של ארץ ישראל בהתכנס שם לפני ה' בארצות החיים שתודבקנ' מאוירה של ארץ ישראל המחכים כמוזכר בקודמת: כאשר יקרו אותנו במקומות הנביאים וכו' · כי מצד מה שנמצאו שם לפי שעה קנו המקומות ההם מעלה יתירה וקדושה מנלחת יושביהם: שהיא שער השמים מצין אמרו ברביעי פ"ז ושמיה עוזרים לזה: והוא לכל מקום כונה וחג ר"ל שהכל מכוונים וחוגגים של המקו' ההוא כדבר החבר סי' כ' ומה שהיה מבקשת האומות פרס הודו ויון וזולתם להקריב עליהם וכו' עד כאן ושכל האומות חוננים אליו וכו': אני רואה שהשתחויותיך וכו' כאז"ל פ' תפלת השחר היה עומד חוצה לארץ יכוין פניו כנגד ארץ ישרא' שנא' והתפללו אליך דרך ארצם וכו' · ולהרמב"ם פ"ה מהלכות תפלה: ובוחרים הגרות בה יותר וכו' רמז לאברהם אשר הלך לו מארצו וממולדתו אל ארץ כנען · וע"ל ואת יבאר הרמב"ן: וישב יעקב בארץ מגורי אביו · כי אמר למעלה שאלופי עשו ישבו בארץ אחוזתם כלומ' הארץ

שלקחו להם לאחוזת עולם אבל יעקב גר כאביו בארץ לא להם אלא לכנען וכו': ושלא לצאת ממנה בעתות הרעב אלא וכו' מדבריו אנו למדים שדעתו בויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה לגור שם כי כבד הרעב בארץ · שהיה זה על פי הדבר ואם לא נזכר בכתוב כי אולי נמך לו כמה שזכר שם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך וגו' וידוע הוא כמי ששמע בקול אלקים ללכת אל ארץ אשר יראנו לא היה מסיע עצמו מן המקו' ההוא בלתי רשיון מלכו של עולם אשר על קדושת שמו כבר מסר עצמו למיתה · וביעקב פי' הכתוב שהלך בארה שבע ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק ויאמר אלקים לישראל במראות הלילה וגו' אל תירא מרדה מצרימה וגו' וביצחק לא מרה את פי ה' אשר צוהו לבלתי צאת מן הארץ באמ' גור בארץ הזאת וגו' כי להיותו עולה תמימ' חשש לו לבל יפסל ביציא' כי אין חוצה לארץ כדי לו: והיו מבקשי' לנשוא עצמותם שיה' מודעת זאת מן הכתוב ביעקב וביוסף · ובכתובות פ' בתרא אמ' קרא ונשאתני ממצרי' וקברתני בקבורתם דברי' כנו יודע היה יעקב אבינו שצדי' גמור היה ואם מתים שבחוצה לארץ חיים למה הטריח את בניו שמא לא יזכה למחילות · כיוצא בדבר אתה אומר וישבע יוסף את בני ישראל וגו' · א"ר חנינא דברים כנו יודע היה יוסף בעצמו שצדיק גמור היה ואם מתים שבחוצ' לארץ חיים למה הטריח את אחיו ד' מאות פרסה שמא לא יזכה למחילות · וזה עם רוב מה שנכלל בפסקא הקודמת תמצא כתוב בה' מלכים להרמב"ם פ"ה ·

סימן כד ונשארו רובם וגדוליהם · נודע מיעוט העולים

בעולים מן הכתוב בעזרא סימן ב׳ כל הקהל כאחד ד׳ ריבוא אלפים שלש מאות ששים· ועל גדוליהם שכשארו בבבל אמר רבי אלעזר פ׳ עשרה יוחסי׳ לא עלה עזרא מבבל עד שעשאה כסולת נקייה ומשנה שלימה שכינו עשרה יוחסי׳ עלו מבבל וכו׳ והכונ׳ שהפריש עזרא כל הפסולי׳ שהיו בבבל והוליכן עמו כדי שלא יתערבו עם המיוחסים מאחר שאין שם בית דין: והלב הער התמידת הנבואה ביניהם· כאמרם ז״ל באיכה רבתי זאת רעתך כי מר כי נגע על לבך זה הנה אמר ר׳ חייא היכן מצינו שהקב״ה נקרא לבן של ישראל מן הדין קרייא ניר לבבי וחלקי אלקים לעולם: ואמרו כשל כח הסבל· ככתוב בנחמיה סימן ד׳ והוא מאמר אנשי יהודה כאשר קשרו האויבי׳ לבטל בנין הבית· ויאמר יהוד׳ כשל כח הסבל והעפר הרבה ואנחנו לא נוכל לבנות בחומה· ופיר׳ רש״י ויאמ׳ יהודה כך היו אומרי׳ ומתאוננים אנשי יהודה· כשל כח הסבל· הסובלים ועומסים האבנים והעצים לבנין החומה כשלו בכחם שאין בהם כח לבנות מפני האויבים· והעפר הרבה· ועדיין יש טיט וחומר הרבה ליתן בבנין החומה לומר שעדיין המלאכה גדולה עלינו לבנות ואנחנו לא נוכל לבנות בחומה מפני פחד האויבים עכ״ל· אבל כי החבר ידמה שכללה באמרם כשל כח הסבל הודאה על חסרון מצפונם כאלו היה הדבר ההוא עליהם למעמס ולמשא· ואין לשון הכתוב מורה כפשוטו שהיה כשלון כחם מפני פחד האויבים כפי׳ רש״י· שהרי תחלה אמרו מאמר בלתי בטל כח הסבל וגו׳: ואחר כך ספרו דעת הלויים אשר חשבו לעשות להם תיפה· ואלו היה כשלון כחם מפני אימת המציק היה לו לתלות זה בזה ולומר כשל כח הסבל וגו׳ כי אמר צרינו· וכל שכן לפי מה שפירש רש״י על ויאמרו צרינו שכך היה בחמיה מספר והולך ולא מדברי אנשי יהודה הפת׳· על כן אמר ונתן להם במצפון לבם וכו׳· כי לפי הכשר כונתם במעשיהם היה נעשה עליהם להגלות בידם תגנם· וכפי קצורם היו הענינים ההם מקוצרי׳ כמו שמבאר והולך· ואפשר גם כן שהודו על חסרון מצפונם באמרת שבל כי היה להם לומר כשל כחנו במלאכת בנין החומה ולא יראו את עצמם כנושאי משאוי· כי אמנם כדבר החבר עצמו בחתימ׳ הספר כיון לה׳ עבודתו ית׳ הוא הקירות האמתי וכו׳·

והרמב״ן כתב פ׳ קרח על אמרו ועבודת מתנה אתן את כהונתכם שאומרה לכם עבודת שעבוד כעבודת עבדי המלכים אבל עבודת מתנה גדולה נתתי לכם בה לכבוד ולתפארת וכו׳ עכ״ל· והם יחשבו לעצמם תאר סבל המורה על היותם עמוסים בעבודת שעבוד והרי זה חסרון בחקם: השתחוו להר קדשו וכו׳ כנגד מה שאמר המלך בקודמת אבי רואה שהשתחויתך וכו׳: והמחזיר שכינתו לציון וכו׳ כנגד אמרו שם ואתה אומר רחם על ציון וכו׳:

יפרדו ממשכנותיהם ועניניהם ושמא על זה אמר שלמה אני ישנה ולבי ער כנה הגלות בשינה והלב הער התמדת הנבואה ביניהם· קול דודי דופק קריאת האלקי׳ לשובי שראשי נמלא טל על השכינ׳ שיצאה מצללי המקדש ומה שאמר פשטתי את כתנתי על עצלותם לשוב· דודי שלח ידו מן החור על עזרא שיהה פוצר בהם ונחמיה והנביאים עד שהודו קצתם לשוב הודאה בלתי גמורה ואמרו כשל כוח הסבל ונתן להם במצפון לבם ובאו העניני׳ מקוצרים מפני קצורם כי הענין האלקי איננו חל על האיש א״א כפי ה הזדמנותו לו אם מעט מעט ואם הרבה הרב׳ ואלו היינו מזדמנים לקראת אלקי אבותינו בלבב שלם ובנפש חפצה היינו פוגעים ממנו מה שפגעו אבותינו במצרים· ואין דבורנו השתחוו להר קדשו והשתחוו להדו׳ רגליו והמחזיר שכינתו לציון וזולת זה א״א כצפצוף הזרזיר והדרום ז לו שאין אנחנו ח השבים על מה שנאמר בזה וזולתו כאשר אמרת מ׳ך כוזר:

כה אמר הכוזרי יספיק לי זה בענין הזה וארצה עתה שתקרב לי מה שקראתיו בקרבנות ממה שיקשה על השכל לקבלו ממה שאמר את קרבני לחמי לאשי ריח ניחוחי ואמר על הקרבנות כי הם קרבן ה׳ ולחמו וריחו:

סימן כה

שתקרב לי וכו׳· רוצה לומר קירוב שכלי באופן ישורו משריד ומתגאה ימצא בקרבנות דברים מורים על גשמות חלילה: ואמר על הקרבנות וכו׳· אין זה דבר בפני עצמו רק הוא גמרו של ראשון לבאר כי מה שיקשה על

שכל לקבלו בענין הזה הוא מה שיאמר בקרבנות
הכתובים לגבוה כי הם קרבן ה' ולחמו וריחו להוציא
ממה שיתבאר בו אחר לפי האמת כי הקרבן והלחם
צריך לא לה' המה כי אם לאשיו וכאלו כך היתה כתוב'
לפנינו יאמר על הקרבנות

כו אמר החבר מה שאמ' לאשי מישר כל קשה הוא אומר כי

וכו' · ואל תתמה על זה
כי הרבה דוגמתה מצינו
לחבר בפסקא הנמשכת
כאשר אראך · וכבר מצאתי נסחא שכתוב בה יאמר
וכו ונתבררה הכוונה · והנה הסדר הנאות שמור
ובא בדבריו כי מאמר הנח סימן ב' משל ההר שיגלה
בו הכרם עם העבודה הראויה · ואמר שם כי המעלה
המיוחדת הראשונה היא לעם שהוא סגולה ולב ·
ושם לארץ עזר לזה עם המעשים והתורות התלויות
בה שהם כעבודה לכרם · וכבר ביאר ענין הסגולה
בראשון סימן מז' וכ"ט · וביאר מעלת הארץ בענין
הנבואה ובדברים רבים מתיחסים מסימן י"ג ועד
הנה · עתה בא לבאר בשלימות · החלק הנשאר והוא
ענין המעשים והתורות הממשיכים הדבוק בארץ
הקדושה שהקרבנות מקצוע גדול בהם · ואחריהם
ימשוך דברים מתיחסי' אל הכונה הלזו · כאשר מראש
המאמר כסדר דברתי ·

סימן כו אמר החבר מ"ש לאישי מישר כל קשה ·
הקריב החב' את קרבנו לחמו לאשי
המחקר והסברא לדעת לעות את יעף דבר בענין
הקרבנות · על ידי תיקון משלים ודמויים כאמרים
בשתוף השם לא בהסכמה כההיא דרבא מאי דכתיב
ויותר שהיה קהלת חכם וגו' אגמרה בסימני ואסברה
בהדמויא ליה · ונשמע את הקול מדבר אלינו בסוף
זה הסימן כי נפלאתה הכונה האלקית בכל אלה
ורחבה ונשגבה למעלה הפלא ופלא והמדרגה
העליונה היא למקבל התורה קבול שלם מבלי
התחכמות שכלי אדם כי לנוטה מן המדרגה
ההיא יאות להוציא אליו בענייניה מוצאי החכמה
להשקיט יד הספקות מזעפו ושם ינוחו כמעט יגיעי
כח · הנה עינינו רואות כי פיו המדבר אלינו שאין
מאמרו על ענין הקרבנות רק לשבר את האוזן ולקרבו
אל השכל והיא בקשתו של מלך בפסקא הקודמת ·
וכבר הראית לדעת בראשון סימן עז' · ועט · ונט ·
מטעם דברי החבר עצמו במקומות זולתם אשר
קבצנו באו לך בביאורנו שתהינה ענייני התור' כמשלו
להויות הטבעיות המשתערות ומתאזנות ונערכות
במזגם מארבעת הטבעים · ובמעט דבר ישלמו

ויתכנו ותחול בהם הצורה אשר היא ראויה להם מחיים
ונפשות ותהיה לכל מזג הצורה שהיא ראויה לו · ובמעט
דבר יפסד · וכן מעשי התורה כלם משוערים מאת
הבורא ית' ואין ביכולת בשר ודם לשער מעשים עד
שיחול בהם הענין האלקי ·
הכל בכתב מיד ה' בתבניתי
ס' כ"ג וכנ' · שם ע"ה וכרון
המשכן והקרבנות בפרט ·
ראה דרכיו וחכם במקומות ההמה · ועתה דרכו שלו
לפניו להמשיל סדור הקרבנות והמשכן עם שומרי
משמרתו אשר על ידם היה חל הענין האלקי באומה ·
לאדם שלם היצירה אל יחסר המזג כי להיות המשכן
עם הנלוה אליו דוגמת העולם הכללי והן האדם
היה עולם קטן כמוהו · קרבו ויאתיון ביחס נפלא
עד היותנו ראויים להמשילם גם יחד · ואלה פקודי
המשכן לכל עבודתו אשר פוקד על פי החבר לדמות
במראה אדם עליו מלמעלה · לב נכון ברא לו אלקים
והוא הארון אשר שם זהב התורה ומשם תצאנה שתי
חכמות חכמת התורה והנבואה כמו שיתבאר סי' כ"ח ·
והכרובים פורשי כנפי' הם במדרגת הריאה המרחפת
על הלב בשתי ערוגותיה · האש לג' מיניה המתחלפים
בדקות וזכות לקרבנות ולקטור' ולמנור' כנגד הרוח
החם הטבעי שבאדם אשר על ידו תתחבר בו הנפש
וגם הוא קונה שלש מדרגות כפי איכותו של דם אשר
יתהוה תחלה בכבד ואחר כך יתוקן הצלול ממנו בלב
ואח"כ הצלול שבצלול יתוקן במוח · וכבר ידענו כי
הרוח החם הטבעי יתהוה מן הדם האידיי מהחלק
המעולה והדק שבו · וכפי זכות הדם יזדכך האיד
העולה ממנו והיה לרוח טבעי נושא לכחות הנפש אם
בכבד לשאת הנפש הטבעית · ואם בלב לשאת את
החיונית · ואם במוח לשאת את המשכלת · וכל זה
ממקו' חכמת איפוקראטי אביר הרופאים מטעם רבים
ונכבדים מביני מדע · וגם לדעת החכמים אשר שמו
הלב ראשית לתצאות הכחות כלנה והחבר מכללם
כמו שיתבאר · לא נצטרך לשנות הסדר ובלבד שתהיה
המשרה על שכמו של לב לחלוק מכבודו והודו ליתר
האיברי' שכלם יזכו משלחנו ועל פיו ישקו הקרבנות
והקטורת והשמני' היו שם להתלות בהם האש הנזכרת
לג' מיניה כמו שקדם לדוגמת החום הטבעי לג' מיניו
הנתלה במיטב הדם להתקיים בו כמו שזכרנו · ועוד
היה שם שמן המשח' קדש קדשי' מורה על שפע הנבוא'
באדם כי שמן על ראשו בל יחסר משמן הראש היורד
עליו מיתרון שפע שבע רצון אלקי לא מצד טבעו של
אדם

אדם וזה לעומת שמן המאור המורה על אור החכמה והדעת כמו שקדם והם שני מיני החכמה היוצאים מן הארון כאשר דברנו · ולשמן המשח' המורה על שפע הנבואה לא נתיחס לו מנד עצמו חלק גשמי בגוף האדם כי כל פריו קדש הלולים ועניינו אלקי יוצא מגדר מין האדם כמבוא' בראשון סימן מא ומב · והנה הוצרכו ג' כלים כנגד ג' הדברים שהאש היתה נדבקת בהם · והם מזבח העולה ·ומזבח הקטורת · והמנורה עם יתר כלי הקדש אשר ישרתו בהם · כנגד הכבד והלב · והמוח · עם המשרתים אותם לכל עבודתם · אשר בהם יתוקן הדם לשלשת מדרגותיו אשר זכרנו · ואל יקשה בעיניך איך בלב ולב כדב' כפלפי מה שהוכח הארון הוא הלב כמו שקד' · דע לך כי ההכרח הביאנו הלום ממה שהיה בלתי נאות להשלים פעולה זו בארון ועל כן הושלמה על ידי כלי ממלא מקומו כזה והוא המזבח הפנימי · ואל תדמה כנפשך להמלט מזרות מה בדמויים כאלו כי חמר הנושא יסבול להכשיר כם בהנה ובהנה · השלחן וכליו היו שם לדוגמת נרכו של אדם לשלחן ערוך לאכול לשבעה לקיום מציאותו · יריעות המשכן ואהל מועד מכסהו ומכסה התחש ומסך כנגד האיברים הרכים החיצוניי' שומרי משמרת הפנימיים קרשיו קרשיו בריחיו עמודיו ואדניו כנגד האברים הקשים לשמור גם הם משמרת האיברים הפנימיים · הכהנים והנביאים נושאי חכמת התורה והנבואה היוצאות מן הארון המושם במדרגת הלב כאמור הם כנגד החושים הנראי' והנסתרי' שמחניהם הראש בעזרת הלב כמדובר כי אלו לעומת או יועצים מכירים ומזהירים על מה שראוי לקוותו או להזהר ממנו · היו שם כיור וכנו ומלקחים ומחתות וקערות וכפות ומנקיות וסירות ומזלגות וזולתם · כל עומת שבאו בגוף האדם גרון ואף וכלים מכלים שונים לעבודת הנשימה לתקן ולהשוות מזג הלב · ובחות דוחות מותרי המזונות וכלי היניקה והשתן · וכמו שהיה נרכו של אדם להעתק ממקום למקום לבקש המועיל ולברוח מן המזיק · כן היו שם נושאים את המשכן עם כל כליו כי שעור הככבד היה נושא בעצמו שמן המשח' וקטרת הסמים ומנחת סתמיד ושמן המאור כנגד הדברים הזכים והדקים שבאדם ואין טורח במשאם לעונם רוחניות' · בני קהת היו נושאים הארון והשלחן והמנורה והמזבחות וכלי הקדש אשר ישרתו בהם ובכתף ישאו כמו שהאיברים הפנימיי אין להם עצמות והרוחות עם הכחות הדבקי' בהם ישאום · ובני גרשון היו נושאי יריעות המשכן ואהל מועד מכסהו ומכסה התחש והמסך שהם כנגד האיברים הרכים החיצוניי' · והיו בני מררי נושאים קרשיו קרשיו בריחיו ועמודיו ואדניו שהם כנגד האיברי' הקשים ושתי הכתות הללו נעזרו בעגלות והם במדרגת הידים והרגלים · אולם יתר הפרטים הם כלם לצורך אלו המוזכרים · ונכא פניך יהיה אמרו בשלישי סימן מ"ג כשיתבררו הכללות אל תתן לבך לחלקים · ולמען היות הדברים האלה כלם על לבבך את זה לעומת זה הצגתי לפניך ·

הארון ששם התורה ·	הלב שממנו תוצאות החכמה :
כרובים פורשי כנפים ·	הריאה המרפפת על הלב בשתי ערוגותיה :
האש האלקית לקרבנות ולקטרת ולמנורה ·	הרוח החם הטבעי המתחלק לג' מדרגות בכבד · בלב · ובמוח :
הקרבנו' והקטר' והשמני' להתלות בהם האש הנז' לג' מיניה ·	תליי' החום הטבעי שקדם זכרו בחלק המעולה שבדם להתקיים בו :
שלש כלים שהוצרכו לכך מזבח העולה · ומזבח הקטרת · והמנורה · עם כלי הקד' אשר ישרתו בהן	הכבד · והלב : והמוח · עם המשרתי' אותם לכל עבודת אשר בהם יתוקן הדם לג' מדרגותיו הנז'

ולהשלמת פעולה זו הוצרכנו לכלי ממלא מקום הארון שהוא הלב האמיתי להיות' בלתי אפשרית להשלם בו · והיה מזבח הקטר' הכלי אשר פעל פעולה זו למענהו :

השלחן וכליו ·	טוב ההזדמנות לאדם שלם להיות לו שלחן ערוך לפניו לעושר ולכבוד למען ישלם מציאותו על כד היותר טוב :
יריעות המשכן אהל מועד מכסהו ומכס' התחש והמסך וכיונא לשמור את הכלי' הנז'	האיבריה הרכים החיצוניים :
קרשיו קרשיו בריחיו עמודיו ואדניו וכיונא לשמור גם הם הכלים הנזכרים ·	האיברים הקשים החיצוניים :
הכהני' והנביאי' נושאי חכמת התור' והנבואה היוצאות מן הארון ·	הראש שבו החושי' הנראי' והנסתרים המכירים והיו מני' והמזהירי' על מה שראוי לעשו' ולהזה' ממנו :
שמן המשחה המוצק על הראש ·	השפעת הנבוא' באדם בהלו נרו יתברך עלי ראשו והוא פלאי :

הביאו

גביע תכלת וארגמן ותולעת שני ומכסאות וקערות וכפות ומנקיות וסירות ומזלגות ומחתות משאי המשכן וכליו׳	הגרון והאף וכלי הנשימה להשוות מזג הלב והכחות הדוחות מותרי המזונות וכלי היציאה והשתן :
נושאי המשכן וכליו׳	הרוחות והידים והרגלים שהם כלים מעתיקי ממקו׳ למקום לבקש המועיל ולברוח מן המזיק :
שעור כושא בעצמו שמן המשחה וקטרת הסמי׳ מנחת התמיד ושמן המאור	הדברים הזכים והדקים שבאדם ואין טורח במשאם לעונג רוחניותם :
בני קהת נושאי כלי הקד׳ הפנימיים ובכתף ישאו׳	הרוחות והכחות המה ישאו האיברי׳ הפני׳ מנו׳ שאין בהם עצמות :
בני גרשון נושאי בעגלות יריעות ודומיהם כאמור׳	כלים נושאים האיברים הרכים החיצוניים :
ובני מררי נושאי׳ ג׳ בעגלו׳ קרשים ודומים כמדובר׳	כלים נושאים האיברים הקשו׳ ושתי הכתות הללו הנ׳ במדרג׳ הידי׳ והרגלי׳:

והכלל שכוון החבר במשל הזה להורות איך הכל נעשה יפה בסדר ותבונת חכמה אלקית כאלו שם מגמת חכמתו להשלים עדתו במזג שוה נכון ומזומן אל מול קבלת הענין האלקי כדרך שיושלם מזגו של אדם אל מול קבלת השכל׳ ואולם איך היה נמשך זה שיחול הענין האלקי באומה ע״י ההזדמנות ההוא לא פנה אליו החבר לחקור על אודותיו כי הלא אלקים יחקור זאת וכמו שגלה כונתו בזה במקומות רבים אשר הראיתיך במה שקדם׳ ומכללם מאמ׳ נ׳ סי׳ כ״ג באמר ושיעור הערכי׳ שראוי ; להם הכור האנושית איננו כי אם ליוצרה יתבר׳ וכן האומה החיה הראויה לחול הענין האלקי בינה איננו כי אם לאלקים לבדו וצריך לשמוע אותו השיעור והערך ממנו ואל יתחכם אדם עם דברו כמו שאמ׳ אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה׳ ע״כ׳ גם מראשית הפסקא ההיא ברור מלל על הכונה הזאת ואמר שאין מתקרבים אל האלקים כי אם במצות האלקי עצמם בעבור שהוא יודע שעורם ובו׳ כמו שהיה במעשה המשכן אשר אמר בכל מלאכה ממנו ויעש בצלאל וכו׳ כאשר צוה ה׳ את משה ר״ל בלא תוספת ומגרעת ואין בדבר מהמלאכו׳ ההם מה שהוא מסבי׳ לדעתנו ולסברתנו ואת כה באמ׳ וירא משה את כל המלאכ׳ והנה עשו אות׳ כאש׳ צוה ה׳ כן עשו ויברך

אותם משה והיה כמוך להשלמתו חול השכינה מפני שכשלמו בשני הענינים אשר המה עמודי התורה הא׳ מה שתהיה התורה מאת האלקים והב׳ שתהיה מקובלת בלב נאמן מהקהל והמשכן היה ממצות האלקים׳ והיה מעשהו מכל הקהל כמו שנא׳ מאת כל איש אשר ידבנו לבו בתכלית החפץ והרצון והתחייב השלמ׳ התולדת שהיא השכינה כאמר אמ׳ ושכנתי בתוכם וכבר דמיתי לך בצירת הנוח והחיים וכו׳ ע״כ׳ והנה התמיד עקר מתכונת ההכנה לקבול הענין האלקי בשני דברים לא יפרדו האחד שמאתו יתבר׳ ונגבל השיעור והערך הראוי במעשים למען יחול על ידם הענין האלקי באומה׳ והשני שיהיה לב הקהל נאמן ונכון להשלים הענינים המצווים מאתו יתבר׳ בשמחה ובטוב לבב׳ ומשני האלקים האלה חובר שרש האמונה שכבר ביאר ענינו ראש סימן שנ׳ באמ׳ על הרשמים האלקיים אף הייתם ותבורם והזמון להם צריך בזה אל ידיעה שלימה מפורשת תכלית הביאור מאת האלקים ומי שהגיעו הדבר הזה וקיים אותו על גבוליו ותנאיו בלב שלם הוא המאמין וכו׳ ע״כ׳ ואולם אשר יבחר בו החבר להקריב אל השכל בפסקא זו היא להביט מרחוק בבואה דבבואה על דמיון אוזן הערכי׳ המשתערים ומתאחזים מאתו יתברך בענין המשכן והכלוה שלו עם הקרבנות לדוגמת שעור ההמזנות בגופו של אדם לענין הכנתם אל קבלת הצורה העליונה לזה שכלית ולזה אלקית כמדוב׳ שכנגד השוה בשכינ׳ לחול עליהם הכהנת המלך הול גדולה לא חול מקום כמו שיבא׳ ובכלל דבריו היה טעמו לענין הקרבנות אשר כתנו למאכל האש האלקית׳ בטעם לשד השמן אכל החום הטבעי שבאדם כאשר דברנו ויבא עוד תשלומו בביאור הפרטים׳ ועתה כי פתח לנבון דלתיו ללבן ולברר כונתו של חבר בפסקא זו בכללות׳ הנכנס נכי טוב אל הבנת ענייניה עם דקדוקיה ופרטיה: הוא אומר כי הקרבן וכו׳ יבאר בסמוך כי התיחסם אליו ית׳ הוא להורות על קבולו מנחתם ואלו אכלם וכו׳: ר״ל האש הנפעלת וכו׳ נזה טעם התיחסה אליו ית׳ באמ׳ לאשי׳ והיא האש היסודית הנפעלת לרצונו ית׳ באמרו אחר כך נפעלה האש בחפץ האלקים ברצותו באומה והיתה אות קבול מנחתם ותמורתם כי האש הוא הדק והנעל׳ מכל אשר תחת גלגל הירח מהגופות ע״כ׳ וכיוצא בלשון זה מציכו לו סי״ד באמ׳ שהאויר וכל הגופי׳ נפעלים לרצונו ומצטיירי׳ בדבורו כאש׳ הצטיירו שמים וארץ ובקב׳ כותב ומדבר וכו׳ ע״כ: שאר חלקם: ר״ל מה שנשאר מן הקרבן שאיננו חלק האש כגובה

הקרבן ההוא והלחם וריח הניחוח אשר הם מיוחסים אלי אמנם הם וא יר"ל דאש ה הנפעלת לדברו ית' אשר מאכלה הקרבנות ואחר כן יאכלו הכהנים שאר חלקה זה כונה בזה תקון הסדר כדי שיחול בו המלך חול גדולה לא חול מקום ושום דמיון הענין ה האלהי הנפש המדברת החלה בגוף טבעי בהמי כאשר נשתוו טבעיו ונסדרו כחתיו סדור נכון לענין יותר נעלה מענין הבהמות והיה ראוי שיחול השכל המלך אצלו ולהורות אותו ולישרו ולהתחבר אצלו כל עת אשר ישאר הסדר ההוא וכאשר יפסד הסדר יפרד ממנו וכמדומה לכסיל כי השכל צריך למאכל ולמשתה ולריח בעביר שרוא אותו כי הוא מתמיד בהתמדתה נפרד בהפרדם ואיננו כן אבל הענין האלהי מטיב לכל רוצה הטוב ובעת שיסתדר דבר ויכון לקבל הנהגתו לא ימנע ממנו להאציל עליו אור וחכמה ודעת וכאשר יפסד סדרו לא יקבל ז או' ההוא ויהיה הפסדו ויתעלה הענין האלקי מהשיג אותו שנוי או הפסד וכל מה שיש בסדר עבודה מהעבודות

כי אם חק לכהנים: והכונה בזה תקון הסדר וכו' · כי האש עם הקרבנות המתוקנים לה למאכלה היא לדוגמת החום הטבעי שבאדם עם הדק המעולה שבדם המתוקן לקיומו כמו שיזכיר אחר זה יחס כל חלקי המשכן והכלים אליו עם חלקי האדם השלם ביצירה לכל דבריו ולכל משפטיו אשר מתקון המזג ההוא בזה ובזה ימשך אור הצורה השכלית או האלקית בלתי התייחס גשמו לשום אחת מהנה על פי הדרך אשר הקדמתי הכוללת: חול גדולה לא חול מקום · שאין שם ערוב כח בנושא גשמי: ושום דמיון וכו' · ר"ל שום תשי' לדמיון הענין האלקי את הנפש המדברת וכו' · והוא דמיון באות לפי הכונה כאשר הנעתי בספו' הכולל: נשתוו טבעיו ד' היסודות ואיכיותיהם · והוא עצמו ביא זה בחמשי סי' בחם והשתוו הנפשות שנוי גדול כפי התגבר הטבעים הארבע עד כאן: ונסדרו כחותיו העליונים והתחתונים · הם כחות הנפש הצומחת והחיונית אשר דברנו על אודותם בראשון סימן ל"ח ונ"ג · ואמרו העליונים והתחתונים הם הכחות הראשיות והמשרתות שזכרנו שמה: סדור נכון לענין יותר נעלה מענין הבהמות: כאמ' בחמישי סימן י' ולא נשתוו הטבעים במאומה מן החי הבהמי ואיננו נכסף לקבול צורה יתירה על הנפש החיונית אבל נשתוו באדם ונכספו לצורה יתירה ואין כילות אבל הענין האלקי ואבל עליו צורה יתירה נקראת השכל ההיולאני הנפעל וכו': היה ראוי שיחול וכו' · נקשר עם אמ' למעלה כאשר נשתוו טבעיו וכו': להורות אותו · בעיון: ולישרו במעשה: למאכל ולמשתה · כנגד קרבני לחמי: ולריח · כנגד ריח ניחוחי: אבל הענין האלקי וכו' (כ"א וכן הענין האלקי וכו') אותה קח לי

כי היא ישרה בעיני שזהו ענין המשל אשר יתחיל מעתה להסכימו עם הנמשל: אור החכמה והדעת · אשר שהחכמה היא התכליתי' והדעת היא הנסתרת בסודות נעלמים כדברי אגור בן יקא (משלי סימן ל') ולא למדתי חכמ' ודעת קדושי' אמנא: ויהיה הפסדו · יושב הכנוי אל הדבר שנפסד סדרו כי כאשר לא יקבל האור ההוא ימשך הפסדו מכל וכל ואולם נוח לי שיאמ' ויהיה הפרדו ויושב הכנוי אל האור כי יבא בזה המשל מכוון עם הנמשל שזכר בו למעלה · ולהתחבר אצלו כל עת אשר ישאר הסדר ההוא וכאשר יפסד הסדר יפרד ממנו: ויתעלה הענין האלקי מהשיג אותו שנוי או הפסד · ר"ל שעם היותו נפרד ממי שנפסד סדרו מלקבל הנהגתו הנה לא ישיגנו ית' שנוי או הפסד · ולא זכר הבלתי שנוי וההפסד אבל השכל כי אמנם ישיגנו שנוי באופן מה בהפרדו מן הגוף כי בגופו יבא תחלה להתחב' עמו ובנפו יבא אח"כ להיותו שוכן לבדו ונשתנה יחסו מאשר בתחלה · אמנם הוא ית שאין שום יחס כלל בינו לבין הברואים כדבר המורה בראשון פ' נ"ב אין לחשוב בו שום השתנו' אפי' מצד היחס · והוא דבר המורה בראשון פ' י"א לאמר ולא ישתנה יחוסו לזולתו כי אין יחס בינו ובין זולתו שישתנ' בו היחס ההוא כמו שיתבאר ע"כ: בכל מה וכו' (כ"א וכל מה וכו') כבר עלה במחשבה לחבר הדברים למעלה שאמ' ויתעלה הענין האלקי מהשיג אותו שנוי או הפסד בכל מה שיש בסדר עבוד' מהעבודה · ומכאן ואילך חוזבבא אחריכא ותהיה הכונ' שלא ישיגנו שנוי מחלוף סדר העבודות גם לא הפסד מהעדרם · אלא שהמשך הדברים כאמ' אח"כ כאמ' בהם עבודת ה' ולהם טקיך וכו' תורה שזכרון עבודת ה' עולה כנגד אמרו למעלה

והקרבנות והקטורת והזמירות והמאכל והמשתה על תכלית הטהרה והקדושה עד שנאמר בהם עבודת ה' אלהיך וזולתי זה והכל בנוי לרצונו בסדר הטוב באומה והכהני' וקבלו מנחתם על דרך הדמיון וחולו אצלם לכבוד להם והוא נעלה ונקדש מן ההנאה במאכלם ובמשתיהם אך מאכלם לנפשותם כמו שעכול האצטומכא והכבד כאשר היה נתקן ואח"כ יתקן הצלול ממנו בלב והצלול שבצלול ברוח יתקן הלב והרוח והמוח במזון ההוא ויתוקנו ג"כ כלי העכול ושאר האברים ברוחות ההולכו' אליהם דרך הדפקי' והעצבים

למעלה עבודה מהעבודות· גם מה שאמר והכל בנוי לרצונו בסדר הטוב באומה והכהנים וקבלו מנחתם וכו' מורה הסכמה עם אמרו למעלה בסדר עבודה מהעבודות והקרבנות והקטרת וכו'· על כן חזרתי לאחורי ועל פי הנסח השני ראיתי לחבר כל הספו' יחדו ולא יהיה לקנתו חבור עם מה שלמעלה בימנו' והכונ' בזה כי כל מה שיש בסדר עב' מהעבודה אשר ישרתו בה כהנים לוים וישראלים: והקרבנו' והקטר' והזמירות והמאכל והמשת'· רוצה לומ' הקרבנות והקטר' על ידי הכהנים והזמירו' ע"י הלוים והמאכל והמשת' גם ע"י ישר' אשר יזבחו זבח שלמים לה' ומשלח' גבוה וכו' גם המה בשהם נעשים על תכלית הטהר' והקדוש' אז נא' בהם עבוד' ה' כנגד מה שזכר. עבוד' מהעבוד': ולחם אלקיך· כנגד מה שזכר הקרבנו' וחבריו וגם הזמירות בכלל סעודה כדרך המלכי' אשר בשיר ישתו יין ואין בכל זה שום מיחוש פן יתלה גשמות בחקו ית' כי הכל בנוי לרצונו בסדר הטוב באומה והכהני' כנגד אמ' למעלה בסדר עבודה מהעבודה· והאומה תכלול לוים· וישרא' והכהנים· במשמעו כי כנגד שלשת המדרגות דבר החבר כמו שזכרנו: וקבלו מנחתם כנגד אמר) והקרבנות וכו'· וכל זה אינו רק ע"ד הדמיון וחולו אצלם לכבוד להם לא שיהנה מן הקרבנות ההם כלל ועקר וז"א והוא נעלה ונקדש מן ההנאה וכו' אך מאכלם לנפשותם ר"ל כנורך תקון מזגנו הנפשיי ע"פ הערך והשיעור אשר אזן חקר ותקן החכם המשער האמתי ית' כתבונ' בלתי מושג' אצלנו לצורך השלמתנו בדבוק האלקי ע"י המעשים המכוונים מאתו ית' במלאכ' המשכן לכל עבודתו כמו שיזכור אחר זה קנת סדורו ע"י משלו אשר נשא על מזגו של אדם כאש' דברנו· ואין לו ית' מכל זה הנאה של כלום כי הוא נעלה ונקדש מן ההנאה וכו'· וכך הם דברי הראב"ע פ' נח חלילה חלילה להיות השם מריח ולא אוכל כי כן כתוב אשר חלב זבחימו יאכלו וגו'· רק הטעם שקבל העולה וישרה לפניו כאדם המריח ריח טוב והוא ערב וכו' ע"כ: כמו שעכול האצטומכא והכבד וכו'· רוצה בזה

שאין מכל מאכלו של אדם הנאה של כלום לחלק השכלי אשר בו· רק הגוף לבדו הוא נהנה באכילתו לתקן מזגו שיתקיים על טוב מכנו למען תחול עליו הכהנת השכל לתקן ענייניו בשלם שנפנים כהמשך ביאורו· ועל ידי המשל הזה אתה רואה את דברי תורה על קרבן ה' ולחמו א"כ אינם להנאתו כלל רק לתועלת כלל האומה כי הקרבנות עם המשכן וכליו והנטפלי' אליהם יחד כלם משלימים הערך והשיעור ושווי המזג הנאות לחול בו השכינה בישראל כמדובר והכל להנאתנו ולטובתנו· אפס כי נעלמה מעיני כל חי איך היה נמשך זה במשל ובנמשל מנד השווי ההוא הנערך כי סוד נשגב הוא זה ואין לשכלנו מנא להשגתו· והנה הנם דברים נכוחים מיוסדים על כל מוצא פי איפוקראט"י ונאל"נו אשר הודיעו טבע הרפואה בעולם כי המאכל מתעכל תחלה באצטומכא וממנו אל הכבד יובל על ידי הורידים שם יוסיף להתעכל יפה והיה לדם והאיד הדק העולה במקום ההוא ממנו הוא הרוח ענינו הנושא לנפש הצומחת· אחרי כן מקנת הדם אל הלב יובל שם יתעכל יפה יפה ויעלה שם תקונו להיותו זך ונקי ובכן יעלה עשנו מדוקדק יותר מן הראשון והוא רוח חן להנשא עליו הנפש החיונית· משם יגע מקנתו של דם ויעלה מעלה מעלה אל חדרי המוח אשר שם יושלם תכונו עד היותו נקי שבנקי דק מחשפם בתכלית הזכות ונחה עליו רוח ה' מן האיד העולה כאמור והוא רוח דעת להנשא עליו הנפש המשגת· וביאר החבר כי כאשר ישלמו הענינים על הדרך הזה אז כל ההנאה תשוב אל האיברים עצמם ואל מזג הגוף כלו להיותו מתוקן ומזומן לקבול הכהנת הנפש המדברת והיא לא נהנית מהמזון ההוא מאומה: וז"א אז יתקן הלב והמוח במזון ויתוקנו ג"כ כלי העכול והם האצטומכא והכבד אשר הזכיר ראשונה כי העכול ראשיתו באצטומכא ובכבד כאמור: ושאר האיברים אשר כלם משלחן אלו הנזכרים קא זכו וזה ברוחות ההולכות אליהם מן הדפקים ר"ל דרך העורקים הדופקים הנמשכים

והורידים · וכללו של דבר שיהיה המזג כולו מתוקן ומזומן לקבול הנהגת הנפש המדברת אשר היא עצם נפרד קרוב לעצם המלאכים שנאמ׳ בהם די מדרהון עם בשרא לא איתוהי ויחול בגוף חול מלאכות והנהגה: לא חול מקום והיא לא נהנית מהמזון ההוא מאומה כי היא נעלה ממנו והענין האלקי לא יחול כי אם בנפש מקבלת השכל והנפש לא תתחבר

המשכים מן הלב ועל ידם יובל הרוח החיוני לכל האיברים: והעצבי׳ הם הגידים המסתעפים מן המוח לצורך החוש והתנועה ונראה היותו מלשון כתוב ידיך עצבוני ויעשוני (איוב סימן י׳) קרוב לדעת המפרשים שזכר שם הראב״ע כאמרו. רובי המפרשים אמרו כי עצבוני מלשון קדר נראו איברי הגוף· עד כאן: והורידים· הם השרקים הנלאי דופקים המתפשטי׳ מן הכבד והם צינורות להוליך הדם אל כל חלקי הגוף· והנה החבר גמר אומר כי כל הרוחות הללו מתפשטות כענין אל כלל הגוף עם היות שאבירי הרופאים הנזכרים נסתפקו מאד ברוח הנפשיי אם יתפשט בעצמו דרך העצבים אל איברי הגוף לצורך התנועה וההרגשה· או אם תפארתו לשבת בית במשכן המוח ומשם ישגיב בכחו לחלוק מכבודו לכל האיברים כשמש יצא על הארץ וכהרף עין יאיר ויזהיר לכל המקומות: וכללו של דבר שיהיה המזג וכו׳ מבאר והולך כי הגוף כהנה ואין הנשמה נהנית מן המזון ההוא כי סוף כל ענינו הוא שיהיה המזג כלו מתוקן ומזומן לקבול הנהגת הנפש האדברת אשר היא עצם נפרד וכו ולפיכ׳ אין לחשוב בה שום צורך למזון: ויחול· העצם הנפרד ההוא: בגוף חול מלאכות והנהגה לא חול מקום· כמו שאמר למעלה והכונ׳ בזה תקון הסדר כדי שיחול בו כמלך חול גדולה לא חול מקום עכ׳· ומה שאמר חול מלאכות ר״ל כענין חול המלאך שאינו חול מקום רק חול הנהגה· ובנסחא אחרת כתוב חול מלכות ובכן הלשון שוה עם הכו׳ למעלה: והיא לא נהנית וכו׳ ר״ל הנפש האדברת אשר זכר: והענין האלקי לא יחול כי אם בנפש מקבלת השכל וכו׳ זה החלו להורות בפרט איך יסכים סדר תכונת החכמה האלקית אשר אזן ותקן להשלים על ידו דבוק שכינתו באומה: עם יושר מזגו וסדור ענינו של האדם הפרטי. אשר על ידו יתכן לו השלימות על תכליתו· ואמר כי הענין האלקי לא יחול כי אם בנפש מקבלת השכל והוא מאמר שוה לאמרו בחמישי סימן י׳ ולא נשתוו הטבעי במאומה מן החי הבהמי ואיננו נכסף לקבול נורה יתירה על הנפש החיונית אבל נשתוו כאדם ונכספו לנורה יתירה ואין נילות אצל הענין האלקי

ואצל עליו נורה יתירה נקראת השכל ההיולאני הנפעל וכו׳ עד אמרו והאדם ההוא בלי ספק לבו ריק מן התאות המופלגות ונוסף אל מדרגה למעלה ממדרגתו והיא המדרגה האלקית וכו׳ אבל הוא נועץ ומבקש מאלקיו שיורהו הדרך הישרה וזה הוא אשר יאצל עליו רוח אלקי כנואי אם היה ראוי לנבוא׳ או למודי אם מדרגתו למטה מזאת ויהיה חסיד ולא נביא שאין נילו׳ לפני׳ ית׳ אבל הוא נותן לכל דבר מה שראוי לו וכו׳ עכ׳· ועם היות הענין האלקי שוכר למעלה על השכינה הדבקה באומה בכלל· אין הכונה בזה המקום רק על החכינה האלקית הפרטית לאדם מיוחד אשר הכשיר הכנתו אל מול קבלת כח עליון על דרך אמירתו הנזכר׳ ונורף לזה מה שאמר סימן יד וה׳ענין האלקי כמו צופה למי שראוי להדבק בו שיהיה לו לאלקים כמו הנביאים והחסידים כאשר השכל צופה למי שנשלמו טבעיו וכו׳· או ירצה באמרו נפש מקבלת השכל כאילו אמר נפש מדברת וכאמרו סימן י׳ שזכרנו ולא נשתוו הטבעים במאומה מן החי הבהמי ואיננו נכסף לקבול נורה יתירה על הנפש החיונית אבל נשתוו באדם ונכספו לנורה יתירה ואין נילות אצל הענין האלקי וכו׳· והנה על פי הדרך הראשון ארש חכם נטה קו להורות כי כמו שהענין האלקי לא יחול על אדם פרטי אלא כאשר ישרה נפשו בו לקבל השכל בפעל אחרי היותו בכח מן העת אשר נאצל עליו השכל ההיולאני הנפעל כאמור· או על פי הדרך השני כמו שלא יאציל הענין האלקי נפש שכלית באדם אם לא בהשתוות טבעיו כמו שקדם והנפש הלזו לא תתחבר כי אם ברוח חם טבעי הנקשר בלב על ידי הדם ונשנת כלי העכול ובעזר כלים מכלים שונים כאשר ראתה החכמה לצורך ענינו של אדם לכל דבריו ולכל משפטיו· ככה נעשה לאיש הכולל היא האומה בכללה אשר המלך חפץ ביקרה לשכון כבוד השיות האלקי בקרבה כי סדר ענייניה למערכותיה מעין דוגמת האדם הפרטי הנזכר וכמו שמפרש והולך על הסכמת החלקים אלו עם אלו מן מונח דברו באמ׳ ובן כסדר

כי אם ברוח חם טבעי אי אפשר לו בלתי מקום שיקשר כהקשר הלהב בראש הפתילה דמיון הפתילה היא הלב והלב צריך אל משך דם והדם לא יהאוה כי אם בסבת כלי העכול על כן הוצרך אל האצטומכא הכבד ושמשיהם · וכן נצטרך הלב אל הריאה והגרון והאף והקרום והמיתר המניע למיתר הרוח לעבודת הנשימה להשוות מזג הלב באויר הנכנס ובעשן היוצא והוצרך לבער מותרי המזונות אל כלים כחות דוחות וכלי היציאה והשתן והיה הגוף מכל אשר זכרנו והוצרך אל העתקת הגוף ממקום למקום לבקשת מה שצריך אליו ולברוח ממה שיזיקהו וכלים שיביאו אליו וידחו מעליו והוצרך אל ידים ורגלים והוצרך אל יועצים מתרים במה שיירא ממנו ויקוה אותו יודעים מה שהיה כותבים ומזכירים מה שעבר להזהר מכמוהו לעתיד או לקוותו · והם הה' חושים הנראים והנסתרים והיה הראש מחניהם בעזרת הלב והמשכתו והיה הגוף כלו מסודר אחר שב אל הנהגת הלב אשר הוא מחנה הראשון לנפש ואם תחול במוח הוא

שחיות האלקי וכו' כי מן זו והלאה משתדל להסכים הנמשל עם המשל : ברוח חם טבעי וכו' דע לך שאין הפרש אצל גדולי הרופאי' בין רוח לחם טבעי · וכבר ביארנו כי הרוח הזה הוא המתהוה מן הדם הדק האידיי וכי לשלשה מדרגו' יתחלק אצל הכבד והלב והמוח · אולם להיות עקר מעשה תקפו בלב תלה מקו' הקשרו בלב · כי אמנם הוא המחיה את כלם והוא התחלה וסבה לכל הפעולו' הנעשו' בגוף האדם כי עם היות תחלת התחדש הרוח בכבד מן הדם האידיי המתהוה שם ראשונ' כמדוברי' בכל מקום מאין אונים לא ירבה עצמה להוצי' הפעולו' לידי מעשה רק בעזר' הלב כי ממנו לכלן תוצאו' חיים ע"י הרוח היוצא · ומתפשט ממנו לכל חלקי הגוף ובלעדיו לא ירים כח מן הכחות את ידו ואת רגלו : והלב צריך אל משך דם · כצורך הפתילה אל שמן נמשך אליה להתמיד בה חבור השלהבת : ושמשיהם · במו הושט והניכורות המובילים של הכבד האוכל המתעכל באצטומכא : וכן בצורך הלב אל הריאה · אמרו שתועלתה לנשב ולרחף על פני הלב לדוגמת הכלי אשר ינשבו בו בימות החמה להדיח מפניהם האויר החם ולהביא על ידי תנועתו אויר קר תמורתו · ועוד שהאויר הכרחי להוית הרוח החיוני כידוע אצל הרופאים : והגרון והאף · לשאוף רוח אל הריאה והלב ולהוציא מהם את רוב חומם · ועל כן הזכיר הכתוב אפיו אצל נשמת חיים לדעת הראב"ע מפני שבהם יחיה האדם כי הם יוציאו האויר החם מחום הלב ויביאו אויר אחר ע"כ : והקרום · לפי דעתו הוא המסך המבדיל בין האיברים העליונים הרוחניים לבין התחתונים · והוא הנקרא טרפשא דכבדא ויש לו מבא לעבודת הנשימה · או ירמוז לקרום אחר שעל פי הקנה פותח

וסוגר לפי צורך הכנסת הרוח אל הריאה ומניעת המאכל לבל יכנס שמה · ויבא בזה לידי סכנה וכאמר' ז"ל שמא יקדים קנה לושט · והביאור הראשון נכון יותר מאשר מנאכו ברביעי סימן כ"ה שאמר ולא הקרום והריאה מפני שהם שמשים וכו' · ובסמוך לו אמר והקרום חולק וכו' · הורה בזה כי על המסך ההוא היתה כונתו בשם קרום המוזכר למעלה : והמיתר וכו' · ידענו כי ע"י הגידים והמיתרי' תשלם תנועת איברי הנ"ח ולעמת תנוע' החזה תכשא תנועתה אל ריאה לפי' היה זה נ"כ מעבודת הנשימה : של כלים מכחות דוחות וכו' · ר"ל שהוצרך אל כלים שוכים הן מכחות דוחית שגם הם כלים להשלמת ביעור המותרות · וכן מכלים נשמיים לכחות הגוף על ידם והם כלי היציא' והשתן : אל העתקת הגוף וכו' · הוא כח תנועת החפץ שזכר בראשון סימן ל"ג : והוצרך אל ידים ורגלים · אין זה רק לתשלום דברו שאמר וכלים שיביאו אליו וידחו מעליו וביאר לנו מה המה אלה :

יועצים וכו' · ר"ל מתרי' ומזהירי' במה שראוי לירא ממנו כל קרוב אליו ויועצי' במה שראוי לקוות אותו ירדוף וישיגנו : יודעים מה שהיה וכו' · ביאר כי הדבר הזה נשלם במה שהיועצים ההם יודעים מה שהיה כי בזכרונם הוא חקוק והזכרון במה שעבר מועיל במה שיהיה לאחרונה להזהר מכמוהו או לקוותו : והוצרך אל החושים הנראים והנסתרים · גם זה לתשלום הקודם כי אמרו שהוצרך אל יועצים וכו' והודיע כי כונתו בזה אל החושים החמשה הנראים ואל ההשגו' הפנימיות כרמיון והזוכר ורעיהם המובאים בחמישי סימן י"ב : בעזרת הלב והמשכתו · כי הוא נושא משך זרע החיות לכל הכחות כמו שזכרנו · והוא מה שהוסיף לומר והיה הגוף כלו מסודר אחר שב אל

הנהגת

חול שני במצוע הלב וכן נסדר החיות האלקי כמו שאמ׳ יר ויהע בזאת תדעון כי אל חי בקרבכ׳ נפעלה האש בחפץ האלקים ברצותו באומה והיתה אות קבול מנחתם ותשורתם כי האש הוא הדק והנעלה מכל אשר תחת גלגל הירח מהגופו והיה מקו׳הולה שומן חלבי הקרבנו׳ ועתרם ועשן ענן הקטור׳ והשמני בדרך האש אשר איננה נתלית כי אם בחלב בשומן ובשמן כחום הטבעי אשר הוא נתלה בדק דשמן מדם׳ וצוה האל ית׳ במזבח העולה ובמזבח הקטורת ור מנורה ואחר כן העולות וקטור׳ הסמי׳ ושמן המאור ושמן המשח׳ אולם מזבח העול׳ה להדבק בו האש הגלוי׳ ומזבח הזה לאש היא יותר קלה ודק אבל המנור׳ היה יותר קלה ודק להדבק בה אור חחכמ׳ והדעת

הנהגת הלב וכו׳ · כי אליו כל חלקי הגוף שבים ללכת ליטול פרס מחיתם וקיומם · וכאמרו והיה הגוף וכו׳ בכללו נ״כ כל האיברי החיצוניים עור ובשר ולב שוהו ועצמות וגידים ושוכבוה : ומה שאמר אשר הוא מחנה הראשון לכנש וכו׳ · הוא שיה למאמ׳ הראב״ע (פ׳ בראשית) על הפסוק הראשון בשמת האדם בעל וכה תקרא לב והלב גוף והיא אכנה גוף בעבור היות הלב המרכבת הראשונה לה ע״כ : וכן בסדר החיות האלקי · זה חלקו מכל משלו אשר הקדים כי זה האלו להככי׳ הנמבל עמו כאמור : כאשר אמר יהושע ונו׳ לראיה כי אשר יקרא לו היות אלקי הוא שמו הכך עליו בקריאה בכונה אחד : נפעלה האש כח ן וכו׳ ללכת בשליחותו של מקום כא׳ ותנא אש מלבני ה׳ ותאכל על המזבח את העולה ואת החלבים ונו׳ והוא דוגמת הלשון שכתב למעלה כי ד׳ שהאויר וכל הגופים נפעלים לרצונו וכו׳ : והיתה אות קבול מנחתם ותשורתם · ובנוסחא אחרת כתוב ותשובתם ועל פיה יובר הכפל מן הלשון : כי האש הוא הדק וכו׳ · ביאר כי הן לנדק כבחר האש לזאת ההוראה להיותו הדק והנעלה שבעולם התחתון נוסף על היותו ראוי להשלים בו תכונת המזג הנאות בענייני כללות האומה ע״פ סדרו ית׳ לשיחול עליה הענין האלקי כמו שזכרנו · ויתחבר לזה כי הנם מתפרסם בו ביותר כמו שכתב הרא״ה בביאורו לספר מלכים נ״ח באמרו כי בהיות האש הקל שביסודות וטבעו לעלות למעלה · הנה ברדתו למטה לאכול העולות כפי הרצון האלקי יובר בזה היותו משפיע משגיח ובוחר בעבודה הנרצית אצלו וכאמרו שם והיה האלקים אשר יענה באש הוא האלקי ויען כל העם ויאמרו טוב הדבר : והיה מקום תולה שומן קרבי הקרבנות וכו׳ · זכר הנה ג׳ דברים האחד שומן חלבי הקרבנות ועתרם העולה והם : השני עשן ענן הקטורת׳ השלישי השמנים : ויהיה אחר מחבירו זך ומדוקדק מן הקודם אליו והם

על סדר שלש מדרגות האש הנדבק בהם כמו שיתבאר בסמוך לעומת ג׳ מדרגות הרוח החם הטבעי המוזכר למעלה בבחינת המנהו בכבד בלב ובמוח כאמור · ורבוי לאשי ירמוז אליהם · והן אתה ידעת ממשכ׳ תמיד פ״ב כי אלב׳ סדר המערכה הגדול׳ שעל המזבח החיצון היה שם סדר מערכה שניה לקטרת שממנה היו חותין גחלים להכנים למזבח הפנימי שחרית וערבית להקטיר קטרת · וידעת גם כן כי ביומא פ׳ טרף בקלפי דרשו אש תמיד תוקד על המזבח כי האש שנאמר בה תמיד והיא שמדליקין בה את הנרות שנאמר בה להעלות נר תמיד אף היא מעל המזבח החיצון תוקד והביאו רש״י בפירושיו · ולפי הנראה מדעת החבר האש העליונ׳ הרבונה על המזבח כא״ל פ״ק דיומא · על שתי המערכות היתה רובצת :

אשר הוא נתלה בדק וכו׳ · לשלשת מדרגותיו שזכרנו : במזבח העולה · ובמזבח הקטרת · והמנורה · שלשה מקומות הללו להכיל את העולה עליהם להדבק בו האש המשולשת כאמור וכמו שיבאר הוא עצמו בסמוך : העולות · וקטרת הסמים · ושמן המאור · שלש כנגד שלש מדרגות הדם האידיי להדבק בו האש כמוזכר למעלה · ושמן המשחה הוא מורה על הבכת הנבואה כשמן הראש היורד מכדיבות השפעתו ית׳ שאין בה כילות כמו שיובן מכלל דבריו סי׳ כ״ח ואם לא נתבאר שם כל צרכו · ואין לזה בגוף האדם דבר מתייחס לפי שהיא זה מדין הענין האלקי לא מן השכלי ולא מן הנפשיי ולא מן הטבעי כמו שאמר הכוזרי בראשון סימן מ״ב ואין בזה תפיסת ידו של אדם ממדרגת מינו כמוזכר שוה : אולם מזבח העולה וכו׳ זכר כאן בפירוש ענין ג׳ מדרגות הרוח החם הטבעי שכפלנו זכרו במה שקדם ואמ׳ שמזבח העולה היה להדבק בקרבנות שעליו האש הנלויה והיא המסתכבת בשומן חלבי הקרבנות ועתרם ובכן היה לה עובי ונבות על כן בבה אותה בשם אש נלויה כי הדברים כל מה

שהם יותר נשמיים תהיה הרגשתם אצל החוש מפורסמת יותר · ומזבח הזהב לאש יותר קלה ודקה·
כיחס מדרגת הקלות והדקות שבעשן עשן הקטרת אשר תנשא שמה · והמנורה היתה מעון לאש שלהבת
יה קלה ודקה מאד כמדרגת קלות השמן ודקותו וכללו של דבר שהיה ענינו של אש מתיחס מאד למדרגת
החום הטבעי ככבד בלב וכמוח ככל היוצא מפיהו במה שקדם לא פעם אחת ולא שתים· וכבר הודענו כהנעת.
הכוללת כי עם היות הארון הוא הלב האמתי שכל
מקום הוצרכנו להניח כלי אחר ממלא את מקומו
לצורך האש שהוא דוגמת הרוח החם הטבעי השוכן
בקרבנו · והיה זה מזבח הקטרת: והשלחן להדבק
בו הטובות הגופיות וכו׳ יש לזה חלק מתיחס במשל
כי זכר שם שהדם לא יתהו׳ כי אם בסבת כלי העכול
וכו׳ וא״כ היה שם צורך לשלחן ערוך להתפרנס האדם
ממנו כי אין לו דם ובשר ואיברים מבלעדי ארוחתו
ארוחת תמיד: הרוצה להתחכם ידרים וכו׳ · וכל
אלה עבודות לארון ולכרובים וכו׳ · כי עקר כל
המשכן היה הארון והכרובים כאמ׳ ואל הארון תתן
את העדות אשר אתן אליך ונועדתי לך שם ודברתי
אתך מעל הכפרת מבין שני הכרובים וגו׳ וכל מלאכת
המשכן היה לצורך אלו העומדים לפני לפנים בקדש
הקדשים כפי מה שחייבה חכמתו ית׳ משפט סדר
תכונתם ע״ התכלית המכוון ממנו : אשר הם במדרגת
הלב והריאה מרחפת עליו · בסימן כ״ח ישלים ביאורו
על היות הארון במדרג׳ הלב להיות שם התור׳ שמשם
נמשכה חכמת התורה והנבואה האלקית כמו שהלב
מקור החכמה והדעת · ואמנם הכרובים הסוככים
בכנפיהם ינקו ויניירו הריאה המרחפת על פני הלב
כאמור : והוצרך לאלה כלים ושמשים וכו׳ · כמו
שהוצרכו שמשים לאיברי גוף האדם כמוזכר למעלה
וכאמרו הגרון והאף והקנה וכו׳ עד אמרו וכלי היניקה
והשתן: והוצרך אל דבר שישמור אותם וכו׳ · כנגד
זה הזכיר במשל והיה הגוף כלו מסודר כמו שביארנו :
והוצרך לנושאים לכל אלה וכו׳ · כנגד מה שאמר
במשל והוצרך אל העתקת הגוף וכו׳ · אמנם שתוף
השם אני רואה בהעתקה זו כי במשל הורה על תנועת
החפץ ממקום למקום וכאן במשא אלעזר ובני קהת
שבו התחיל המשל אין בענינו מקום לתנועה זו
כלל כי הדם והאיברים המתנועעים בגוף על ידי
הכחות והרוחות שהוא רמז משאם של אלו כמו שיבא
אין תנועתם בחפץ רק אל אשר יהיה הרוח הטבעי
ללכת ילכו לא יסבו בלכתן · הוא הדבר אשר דברתי כי אין לבקש כמו אלה הדוגמות שלמות דמיון מכל
צד : ובחר לנכבד שבהם וכו׳ · לימד על דעתו שאלעזר היה נושא בעצמו ארבעה דברים הללו
כפשוטו של כתוב · וכדעת הרמב״ן שהבין ככה מן הירושלמי לא כדעת רש״י שעל שמן וקטרת ושמן
המשחה לבדם היה ממונה ועל מנחת התמיד יצוה ויזרז להקריב בעת שנייתן : הם אשר נתלית בהם
האש הזכה והדקה ואור החכמה והדעת ואור הנבואה באורים ותומים · כונתו בזה שארבעת הדברים
שבים

והשולחן להדבק בו הטובות הגופיות כמו
שאמרו רבותינו הרוצה להחכים ידרים הרוצה
להתעשר יצפין · וכל אלה עבודת לארון
ולכרובים אשר הם במדרגת הלב והריאה
מרחפת עליו והוצרך לאלה כלים ושמשים
כמו הכיור וכנו ומזלגות ומחתות וקערות
וכפות ומנקיות וסירות ומזרקות וזולת זה
והוצרך אל דבר שישמור את המשכן והאהל
ומכסהו ולשמור הכל חצר המשכן וכליו
והוצרך לנושאים לכל אלה ובחר [illegible] לזה
בני לוי שהם הקרובים כל שכן מעת העגל
שנאמר ויאספו אליו כל בני לוי ובחר לנכבד
שבהם והוא אלעזר הכהן והוא נושא לנכבד
שבדברים והדק שבהם כמו שאמר ופקודת
אלעזר בן אהרן הכהן שמן המשחה וקטורת
הסמים ומנחת התמיד ושמן המאור כל אלה
אשר נתלית בהם האש הזכה והדקה ואור
החכמה והדעת ואור הנבואה באורים ותומי׳
ולנכבדת שבכתות הלויי׳ אחריו והם בני קהת
לשאת האברים הפנימים כמו הארון והשלחן
והמנורה והמזבחות וכלי הקדש אשר ישרתו
בהם ובהם נאמ׳ כי עבודת הקדש עליהם בכתף
ישאו כאשר אין לאברים הפנים עצמות
שעוזרים על נשיאתם אבל הכחות והרוחות
נושאים אותם במה שדבקו בהם ולמי שתחתם
מהלוים והם בני גרשון נשיאת האברים הרכים
החיצוניים והם יריעות המשכן ואהל מועד
מכסהו ומכסה התחש ומסך ולמי שתחתם

והם בני מררי לשאת האיברים הקשים קרסיו קרשיו בריחיו עמודיו ואדניו · ונעזרו שתי הכתות בנשיאתם בעגלות כמו שאמר שתי העגלות לבני גרשון וארבע עגלות לבני מררי כפי עבודתם כל זה בסדר ותכונת חכמת אלקית · ואינני גוזר חלילה שהכונה מעבודה הזאת הוא הסדר הזה אשר זכרתיו אבל מה שהוא יותר נפלא ונעלה ושהיא תורה מאת האלקים יתברך ומי שקבלה קבול שלם מבלי שיתחכם בה בשכלו הוא מעולה ממי שיתחכם בה וחקר אך מי שנטה מהמדרג' העליונה ההיא אל המחקר טוב שיוצא בהם מוצאי החכמה משיעזבם לסברות רעות ולספקות מביאות אל אבדון;

היה אלעזר נושא כנגדו הכ אשר נתלית בהם האש הזכה והדקה עם האור העליון שזכרנו למעלה · מנחת התמיד למזבח העולה · קטרת הסמים למזבח הזהב · שמן המאור למנורה כנגד אור החכמה והדעת · ושמן המשחה להורות על הנכנו לאור הנבואה שהיה לכהן בענין האורים והתומים · עם היות שכתב הרמב"ן פ' תצוה על פסוק ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התומים כי זאת ממדרגות רוח הקדש והיא למטה מן הנבואה ולמעלה מבת קול שמשתמשים בה בבית שני לאחר שפסקה הנבואה ופסקו אורים ותומים שהזכירו רבותינו · ואפשר שגם אצל החבר היה ענין האורים והתומים ממדרגות רוח הקדש ויוכן שם נבואה בכאן בהורא' כוללת כאשר הורנו התורה בשני פ' לב שכל מגיד בעולם מגד קדם ומגד המשער או מגד מחשבה נודעת הוא גם כן יקרא נביא · והנה יהיה אמרו ואור הנבואה באורים ותומים כאלו אמר ששמן המשחה היה מורה על אור הנבוא' שהיה לו לכהן בענין האורי' והתומים להאיר ולהתמים דבריהם על הדרך שכתב הרמב"ן בשער מקומו אשר זכרנו · אלא שהכוזרי לא הבין הרמז הזה עד ששאל על אודותיו סימן כז ונפתחו שעריו בדברי תשובתו של חבר בסימן כח · ושבת פקפוקו היתה לפי שראה דבריו של חבר הראשונים בלתי שוים ומסכימים כי תחלה אמר ונוה האל ית' במזבח העולה ובמזבח הקטרת ובמנורה ואחר כך העולה וקטרת הסמים ושמן המאור ושמן המשחה · וסמך לזה נורך הב' מזבחות והמנורה ואת דבר שמן המשחה לא הגיד לא למעלה ולא למטה רק באמצע והחבר גם הוא לא עשה זה מבלי הדעת רק מאשר הבחין שכוונו של שמן המשחה ורמזו נבדל בסדר באה הנבדלות מן השאר להיותו רומז לאור הנבואה שעולה היא למעלה מטבעו של אדם · והנה היה משא אלעזר הנכבד הדק הרוחני הנושא את עצמו · ומשא בני קהת גרשון ומררי · היו האיברים לשלשת

מיניהם לפי יחס מדרגת חשיבותם כי הפנימיים אשר רוח ישאם הלא המה לבני קהת בכתף ישאו: וזאת ובהם נאמר כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו כאשר אין לאיברים הפנימיים עצמות עוזרים על נשיאתם אבל הכחות והרוחות נושאים אותם במה שדבק בהם · ר"ל שהיו הכחות והרוחות נושאים אותם באותו החלק מהם שהיה דבק באיברים שהם הפנימיים המוכנים לכך בלי שום עזר זולתו אפס כי אין זו תנועת החפץ ממש אשר הונע במשל אלא שאין לנו לדקדק בכל פרט ופרט בדוגמות כלו כאשר דברנו · והחיצוניים הרכים היו לבני גרשון והקשים לבני מררי ונשיאת' בעגלו' הכל כמבוא' בדברי החבר ובאלה ינדק משל העתקת הנוף על ידי הכלי' שנזכרנו שמה: אבל מה שהוא יותר נפלא ונעלה · מאמרו קיים כי בלי ספק כוון האל ית' מהעבודה הזאת ר"ל הקרבנות והמשכן ככל האמור למעלה דברי' נפלאים לא ערב לבו החבר לגשת אליהם כי מי עמד בסוד ה': ושהיא תורה מאת האלקים יתברך ומי שקבלה קבול שלם וכו' · הם שני עמודי התורה שזכר בשלישי סימן כג באמרו האחד מה שתהיה התורה מאת האלקים (כשהנזכר הקדים שם שאין מתקרבים אל האלקים כי אם במצות האלקים עצמם) והשני שתהיה מקובלת בלב נאמן מהקהל והמשכן היה ממצות האלקים והיה מעשהו מכל הקהל כמו שנאמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו בתכלית החפץ והרצון והתחייב השלמות התולדת שהיא השכינה וכו': אך מי שנטה וכו' · ר"ל מי שלא מצא בנפשו תמימות לקבלה בזולת התחכמות וחקירה: טוב שיוציא בהם וכו' שיהיה נכון מוצאם מתאר ועולה לסוף טעם הענין התוריי שאליו הוא נושא את נפשו · ונראה ליה לחבר דלעביד איסורא זוטא לחקור על ככה ולא לעביד עם הארץ איסורא רבה להעזב לסברות רעות ולספקות וכו' ודברים כאלה כבניון כבראו מפי הכוזרי באמרו בחמישי סימן א' כי אין הקבלה טובה אלא עם הלב טוב אבל

עם רוע הלב החקירה יותר טובה עכ״ל. גם קרבנו ויאתיון אל החכמת כונה זו דברי בעל העקידה שער צ׳ באמרו שאפילו הצדיקים מבקשים אות על מה שבאו להם כנגד מה שידמוהו או ישכילוהו מעצמם אדרבה מי שברי אות ואינו תובעו הוא מכלל החוטאים המנסים את אלקיהם ומברי׳ בכונתו כמו שהוא אחז כשאמר לא אשאל ולא אנסה את ה׳ על ידי ישעיהו באמרו המעט מכם הלאות אנשים כי תלאו גם את אלקי לומר שמלאים אותו ית׳ בברב מה שהוא באות ונריך אליהם כלומר שיקבלוהו באונם עכ״ל. והחבר הפליג בחמישי סי׳ י״ו בשבח התמים המוטבע שהיא המדרגה העליונה הנזכרת הנה ע״י משלו במי שלומד מקנני השיר בדקדוק משקלם ומראה מדרגתו שפל מבעל השיר המוטבע במבוא שמה:

ספר תורה שהיה בארון רבי יהודה אומר לרבו׳ שבר לוחות שהיו מונחות ג״כ בארון וכו׳ עכ״ל. ואמנם במסכת שקלים חלקו החכמים אם היו בישראל ב׳ ארונות או ארון אחד בלבד ולדעת רבי יהודה בר אלעאי היו בישראל ב׳ ארונות באחד מהם היו הלוחות השלמות ובאחד היו שברי לוחות וספר התורה שהניח משה. ורש״י בפי׳ התורה והרלב״ג ורד״ק נמשכו לדעת רבי יהודה בר אלעאי והרמב״ן בפי׳ התור׳ פ׳ עקב נמשך לדעת רבנן שלא היה בישראל אלא ארון א׳ ובו היו לוחו׳ ושברי לוחות וספר התורה שכתב משה. והר״י בפירושו לספר שמואל פרשה שלישי׳ הכריע כרבנן בארון אחד בלבד ובמלכים ח׳ פי׳ הכתוב אין בארון רק שני לוחות אבנים שעניינו כי לא היה בארון דבר אחר לא צנצנ׳ המן ולא מטה אהרן ולא דבר קדושה אחר׳ כי אם התור׳ האלקי׳ וזה אם הלוחות הן שלמו׳ והן כשברות כי על כלם באמר שני הלוחות ואם התור׳ והמצות אשר כרת ה׳ עם בני ישראל וגו׳ שהיו שם בספר התורה אשר כתב משה ולזה כיון באמרו אשר כרת כי הלוחות לא כרת עם ישראל כי אם התורה והמצות ויחסר וא״ו כאלו אמר ואשר כרת וגו׳ זהו תמצית כונתו ועל דרך זה תתבאר דעת החבר לפי מחשבתו וגם הרלב״ג החליט אומר פ׳ תרומה על פסוק ונתת אל הארון וגו׳ כי מצד הארון מחוץ היה ספר התורה מונח ועומד: והם היו וכו׳ ביאר אופן יחס דוגמתם אל הראש יען היו במדרגת החושים החיצוניים והפנימיים הנכללים בו וזכר מה שיהנה גוף האומה מהם עצה ותושיה לבדו לו החלק היפה במעשים הנאותי׳ הגו סיגים מכסף כאשר הוגה מכם אזהרתם מן המסלה הבלתי סלולה ומיושרת. וכל זה מעין משלו בחמשי סימן כ״ו באמרו והוצרך אל יועצים וכו׳. והוסיף כאן לבאר כי תועלתם של אלו החכמים והנביאים גם כן מתפשטת מצד העלותם על ספר זכרון לבני ישראל הדברים כאשר נפלו והמשכילים יבינו מהם לבלתי יכשלו בעונות ראשונים אשר היו בישראל

כז אמר הכוזרי הפלית החב׳ במה שדמית אלא שהראש וחושיו לא שמעתי לו דמיון ולא לשמן המשחה:

כח אמר החבר אמת הוא ששורש החכמ׳ מופקד בארון אשר הוא במדרגת הלב רוצה לומר עשרת הדברים והולדותיהם והם התורה מצדו כמה שאמר ושמת אותו מצד ארון ברית ה׳ ומשם תצאנה השתי חכמות חכמת התורה ונושאיה הכהני׳ וחכמת הנבואה ונושאיה הנביאים והם היו כמו היועצים המכירים כל המתרים המזהירים האומה והמזכירים והם ראש האומה:

כט אמר הכוזרי אם כן אתם היום גוף בלא ראש ובלא לב:

סימן כח אמת הוא וכו׳ בא להורות כי עם היות האמת כן הוא שהארון הוא הלב מקור החכמה והנבואה להיות הלוחות עם עשרת הדברים מונחים בו והם אמות התורה ושרשיה כמוזכר בראשון סימן פ״ז וגם שם בצדו של ארון היו תולדותיהם של עשרת הדברים והיא התורה המסתעפת מהם בפרטי מצותיה והלא רבים יחכמו להורות איך תיוחסנה התולדות אל חיק אמותם. אף גם זאת הוצרכנו למוח הראש והם הכהנים נושאי חכמת התורה והנביאים נושאי חכמת הנבואה הרמוזה בשמן המשחה המוצק על ראש הכהן כמוזכר למעלה סימן כ״ו. ומה באמר ושם עשרת הדברים וכו׳ הוא גמר ביאורו של ראשון להורות איך שרש החכמה מופקד בארון וכבר הראיתיך ואת׳ כיוצא בזה למעלה סימן כ״ו. ומה שכתב על התור׳ שהיא׳ מונחת בצדו של ארון ששם עשר׳ הדברים יש על עניינו מחלוקת פ״ק דבתרא יש אומרי׳ דף היה בולט מן הארון מבחוץ ושם היה ספר תורה מונח ויש אומרים בתוך הארון היה מונח. ואמרו שם אין בארון רק שני לוחות האבנים מאי אין בארון רק הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אח׳ מיעוט אלא לרבות

בישראל לפוקה ולמכשול · וזה לנו תועלת עצום מספרי החכמים והנביאים הנכתבים בספר לשום נפשנו בנחיות המאורעות ההם לבל נתן למוט רגלנו · ועל כן נכה אותם הכתוב בשם פנים כדבר הושע סימן ב׳ ותסר זנוניה מפניה ונאפופיה מבין שדיה עד״ ביאור הרד״ק כי הפנים משל לנביאים שהיו העם מחליפי׳ נביאי ה׳ בנביאי השקר והשדים משל לתורה שבכתב ושבע״פ שהיו מחליפים אותם בחוקי הגוים · ולכאורה נראה שאין בתשובה זו כדי להפיק לשאלת הכוזרי רק על למיון הראש · ושאלת שמן המשחה עדין במקומה היא עומדת · אך אם תשית אליו לבך גם הספק הזה הוסר מעם פניו במה שגלה דמיונו של ראש כי להיותו דוגמת הכהנים והנביאים נושאי חכמת התורה והנבואה נקל הוא להבין ולהשכיל כי מאשר יורה שמן המאור על חכמת התורה כמבואר למעלה סימן כ״ו יסיה שמן המשחה המוצק על ראש הכהן מורה על מדרגת הכנת הנבואה השופעת לו מכדבת השפעת עליון וכמו שכתבנו למעלה סימן עשרים וששה אבל אמרו ואור הנבואה באורים ותומים ועם היות שמן המשחה מוצק על ראש הכהנים לא על ראש הנביאים די לנו הוראה על הכנת הנבואה בכהנים הזוכים לכך בענין האורים והתומים כמדובר וה״ה לשאר הנביאים אשר לא מן הכהנים המה · ובכר מצינו נ״ב משיחה אצל הנביאים וכמו שכתב הרמב״ן פ׳ תצוה על פסוק למשחה בהם שאם ביאר ואת אלישע בן שפט תמשח לנביא תחתיך משיחה ממש וכתב כי הכתוב שאמר רוח ה׳ אלקים עלי יען משח ה׳ אותי לבשר ענוים דרך משל שימשיל רוח הקדש אשר תחול עליו לשמן הטוב כענין שנא׳ טוב שם משמן טוב עכ״ל ועתה אחרי הקריבנו את קרבן ה׳ מטעם החבר אשר ערכנו ערך ביאור כוונתו כפי השגתנו ראינו להזכיר כאן כי החכם רבי יצחק בעל העקידה בא מבא לבאר כלל כונת החבר על הדרוש הזה ואלו תפיסתו עליה ושים דברתו פ׳ ויקרא שער נ״ז וכה ידבר · אזכור דעת החכם החבר ז״ל אשר השיבו אל מלך כוזר על שאלה זו ענמה למה שראיתיהו כמו שער לבוא בו אל אלו הענינים החמורים עם שלא נשלמה התשובה על ידו וזה כי הוא ז״ל אמ׳ שכבר ימצא דבוק השכינה האלקית עם האומה הישראלית באמצעות הקרבנות הנקרבים בבית מקדשו כענין שתמצא הנפש השכלית עם הגוף ע׳ המזונו׳ הגשמיי׳ שאינ׳ מטבע׳ אבל מלאכו׳ דאינו תועלתם · ככה לא נדע טעם צורך השכינה אל אלו הקרבנות אבל נמצא דבקו השכינה עמנו באמצעותם

והנה הוא מבואר כי נוסף על מה שהוא ביאר הדבר הנעלם בנעלם כמוהו הנה המשל אינו דומה לנדון וההבדל ביניהם הוא גלוי כי הנה המזון הוא צורך ניכר ומפורסם לבריאו׳ הגוף אשר הוא הכרחי לעמידת הנפש וקיומה אצלו והיא תטרד בטרדת הגוף כמוזכ׳ שם מה שלא יהיו כן הקרבנות לא צורך השכינה ולא צורך האומה כדי שתתקיים עמהם השכינה והדבקות האלקי׳ ביניהם · ובמקום הזה לא נלמוד סתום מן המבואר אחר שלא הושוו בטעם עכ״ל · ולי אני נעדר הבינה · נקל לבל ספקותיו לנתות · כי איפה ירדוף א׳ אלוף לראש למען תפוש אותו בלבו לאמר שהודיע נעלם בנעלם כמוהו אם ההודעה ההיא לא עלתה על לבו מעולם · מודעת זאת מאשר הראי׳ת לדעת כי סוף מגמת החבר אינו אלא להסיר ספקות הכוזרי לקרב א׳ שבלו מאמר הכתוב את קרבני לחמי לאשי ריח ניחוחי לבל יורה על גשמות חלילה כי לא על דרוש הקרבנות היתה השאלה לדעה איך ימשך על ידם הדבוק האלקי׳ כמו שיורו דברי בעל העקידה שזכרנו באמרו אזכור דעת החכם החבר ז״ל אשר השיבו אל מלך כוזר על שאה זו ענמה וכו׳ ובכן נמשך החבר להודיעו יחס הערכים אשר חובר מהם שווי המזג בענייני המשכן והקרבנות והכלוים כמוזכר למעלה עד יצוייר מכללותם דמות במראה אדם שלם במזגו עד תשלם הכנתו לחול עליו הנפש השכלית · ולעומתו יבשא חול הענין האלקי באומה על ידי הכנת המעשים ההם המכוונים מאת האלקים ית׳ ובכל זה כמנהגו הוא נוהג מן המקומות שזכרנו להודיע ולהודע כי ענייני התורה כהויות הטבעיות המתעוררות ומתאזנות בערך נפלא ועניני משוטטות לאנא בגולת יחס ביניה׳ כאשר אמר הכותב יוכל שאת ובא בתוך הבאים יחס האש העליונה אל החום הטבעי שבאדם ויחס שמנונית הקרבנו׳ הנתכים לאשים ממנות המלך · אל הדק שבדם אשר ידבק בו החום הטבעי כאשר דברנו · אך את נפשו ישמו לבלתי בקש טעם לאופן המשך הדבוק על ידי המעשים האלה כי מעולם לא נשא לבו אותו בחכמ׳ להגיע לזה כאשר יבנר מאנו מזמה ודעת איך ימשך חול הנבואה על נמנא טבעי על ידי המזג המיוחד לדבר דבר וכמו שהורה על נכה בפליאי סימן ז׳ באמרו אבל המעשים האלקיים אין שכלנו מגיע אליהם ואינם נדחים (כמו נראים) אבל השכל והם נשמעים כאשר ישמע החולה אל הרופא ברפואותיו והנהגותיו עכ״ל · ובסי׳ נ״ג כתוב לאמר וכבר דמיתי לך בניירת הנמח והחיים וכו׳ עד אמ׳ והערכים ההם אין אנו יכולי׳ לשער אותם וכו׳ גם בסי׳ נ״ג הולך

על

על זה כנלית ומבוארת · ואם לא שת לבו להודעה הזאת איך יאמר עליו שלא כעשי מחשבתו מאשר הודיע בעלם כנעלם כמוהו: ובעל העקיד' מה הוא כי יתלה עליו הודעת דבר לא כוונו · גם מה שהבדיל בעל העקידה בין המזון שצרכו ניכר ומפורסם לבריאות הגוף בהיותו הכרחי לעמידת הנפש וקיומה אצלו לבין הקרבנות שאין הצורך נראה בהם לפי דעתו לא מצד השכינה ולא מצד האומה כדי שיתקיים בה על ידם הדבוק האלקי · למה זה לא מיהר לתבוא מה שהקרא החבר לפניו מאמרים שונים מורים על היות קבול הענין האלקי סמוך ונשען על שני דברים · האחד שהנבלת שעור בחוג וערכו הראוי במעשים לשיחול על ידם הענין האלקי באומה · תהיה מנות האלקים אלומדה · והב' שנוכת אנשי האומה בהשלמת המעשים ההם המצווים להם מאתו יתברך · תהיה נכונה מאד ככוסף מלא וחפץ שלם בידם יבלא · וכבר נעשית לך אנבעי מטטרון מורה דרך ש׳ כמה מקומות מתיחסים לזה אחד לאחד למצוא חשבון · ולמה יעמוד ברחוק החכם ר' יצחק הנזכר יעלים עיניו מהביט אל אחד מהמה האם זקן יצחק ותכהנה עיניו מראות · ואיך אם כן לא יהיה צורך נפלא לקיום הדבקות האלקי באומה הערך הנפלא השמור במעשים המצווים מאתו יתברך שהקרבנות מכללם להדבק בהם האש האלקית כדבקות החום הטבעי באיד הדם כמדובר · ואור ישראל אשר יהיה להם במחשבתם הכוונה ש׳ השלמת נפשו ויתברך בתכלית החפץ והרצו' מי שם פה לאדם ויהי טרף לביתו מאכלו ומזונו צורך הכרחי לעמידת הנפש וקיומה אצל גופו או מי ישום שם בנתינת כנה לחקי סדרי הטבע אשר הטביע לכל נמצא בתבונת חכמה אלקית הלא הוא ית' את קרבנו לחמו יוכל תת לערוך שלחן לצורך הכרחי באומה להתקיים בה על ידו הדבקות האלקי ואם עין לא ראתה בשום אחד מהם מדרגת פליאת החכמה · והנה הדמיון זה ומסכים כי מי שאמר ללחם וידליק החום הטבעי באדם בההפכו למזונו למען יתחזק הקשר בין הנפש והגוף בחכמה נפלאה בלתי משוערת · יאמר לשומן הקרבנות וידליק באומה החום האלקי לקשור בה על ידו מעלות דבוק שכינתו על דרך אמרו לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם · וכל שכן עם שלמות חפץ שומרי מצותו להקריב קרבן אשה ריח ניחוח נחת רוח לפניו ית' שאמר ונעשה רצונו ·

ועתה אשים פני אל הרי ישראל אשר יבאו כאם כי מה שייחס בעל העקידה לעצמו בטעם הקרבנות הוא הדבר אשר כוון אליו החבר על פי האמת והצדק· הנוטה אזן הלא ישמע דברי בעל העקידה אשר בלשונו יגביר אחר תפיסתו על החבר כמדובר וז"ל אלא שאני אומר שהענין בהם שוה ומבואר בלתי מוסכל וזה כי כמו שיושלם בריאות הגוף ע"י המזונות ובבריאותו יהיה לו שלו' עם נפשו ותדבק אליו כן יהיה הענין באלו הקרבנות כי בטוב ההשקפה הם נותנים הבריאות והשלמות אל כללות האומה ואל יחידיה ובגולותיה כדי שימצא אצלם הדבקות בלי ספק · והוא כי מהידוע שהנפש האצולה ומתעצמת באדם השלם ברב זירוזו והשתדלותו אשר על זה נאמר ויהי האדם לנפש חיה כמו שנתבאר שם שער ו' היא נפש יקרה ומעולה מהיות חיונית או היולאנית· והנה כמו שהן נבדלו במהיותיהן כן נבדלו מזונותיהן אשר בהם יתפרנסו ויתקיימו אצל הגוף כי הנפש החיונית אשר היא השלמות הראשון אל הגוף נזונת ומתקיימת אצלו במאכל ובמשקה הגשמיי' אמנם זאת הנפש האצולה הרוחני' אינה מתפרנסת רק בדברים מחשביים שכליים כי לחמה הם וכו' עד אמרו ועל זה הענין עצמו תתקיים השכינה ותדבק בכללות האומה הנבחרת במעשה הקרבנות לא מצד שהם מאכל לשכינה ולא לאומה רק שבהטיב כונתם בהם והקריבם באופן נרצה ונאות יועילו למו להשלים נפשם ולהכשיר מעשיה' לפני ה' ית' עד כי טוב כונתם ועוצם שלמותם יהיו סבה מחייבת להמצא אצלם השכינה האלקית ולא תפרד מהם בשום צד וכמו שאמ' בקרבנות בכלל ריח ניחוח לה' נחת רוח לפני שצויתי ונעשה רצוני · ובהסתלק הכונה הזאת השלימה מעל הקרבנות נעקר השלחן האלקי מלפניו ונתפרדה חבילה עכ"ל · ואחר כך האריך לתור ולדרוש הכשר הכונה הראויה בקרבנות על פי רמזיהם כמבואר שמה · והנה עם היות בעל העקידה והחבר נראים כאוהבים שוים ומסכימים בהכשר הכונה הצריכה להשלים הדבוק הלא בלב ולב ידברו כי אין משמעות הכונה שוה אצלם ובהעריך דבריהם אלו עם אלו ימצאו מתחלפים חלוף גדול לא מזער וזה כי בעל העקידה שם כל עקר מאודו של מעשה הקרבנות בעוצם שלמות המקריבים הנמשך להם מהשקפת ענין הקרבנות והרמז המכוון מהם וטוב הכונה הזאת המרחפת על השקפת הוראת הקרבנו' והשכלת' היא לדעתו הסבה המחייבת להמצא השכינה אצלם · אתה עתה ברוך ה' זכר נא מה יען החבר על סבת

קיום

ל אמר החבר כן הוא כאשר אמרת ועוד ולא גוף אבל עצמו׳ מפוזרו׳ כמו העצמות היבשות אשר ראה יחזקאל ועם כל זה מלך כוזר העצמות אשר נשאר בהם טבע מטבעי החיי׳ וכבר היו כלים לראש וללב ורוח ונפש ושכל טובים מהגופות המצויירות מאבן וסיד בראש ועינים ואזנים וכל האיברים ולא חלה בהם מעולם רוח חיה ואי אפשר שיחול בהם אך המה צורות דומות לצורות אדם ואינם אדם:

לא אמר הכוזרי כדבריך כן הוא:

לב אמר החבר כי האומות עכו״ם אשר חשבו להדמות לאומה החיה לא יכלו להשיג אל יותר מן הדמיון הנראה הקימו בתים לאלקים ולא נראה בהם לאלקים אות · הפרשו והנזרו להראו׳ עליהם הנבואה ולא נראת׳. החניפו והכעיסו ובעטו ולא ירדה עליהם אש מן השמים ולא מגפת פתאום כדי לברר אצל׳ שעונשם מאת האלקי׳

קיום הדבקות באומה אם כה יאמר כדברי בעל העקידה הנכנים לפניך · הלא ידעת ושמעת כי סגולת הנבלת שעור הערכים במעשים המכווים מאת המן השמים ותמיות הישרים בלבותם להשלים נוויו של מקום בנפש חפנה · הם שני דברים ישבו אחים יחדו להשלם על ידם סבה מספקת אל הדבוק הזה ושהערכים ההם להנידם אי אפשר כי אין בהם תפיסת יד אדם להיותם מן הדברים שאין להם שיעור למעלה אבל בחיכתנו · ואיך אם כן תשקלנה שתי הדעו׳ בפלס הרים ובמאזנים לעלות ישאו יחד:

סימן ל ועוד ולא גוף · ר״ל הוסף עוד על דבריך לאמר שאפי׳ הגוף איננו אתנו · ואפשר שהנסח הישר הוא בלא גוף כי הב״ית נתחלף בוא״ו מטעות סופרים: העצמות אשר נשאר בהם טבע מטבעי החיים וכו׳ הרי זה מעין דוגמת מה שכתב בעל העקרים מא׳ ד׳ פ׳ל״ה שהדבר שקבל איזה שפע או כח עליון אעפ״י שנבטל ממנו השפע או הכח ההוא כבר נשאר במקבל ההוא אי זה רושם מהמעלה שהיה בשפע ההוא שקבל ראשונה ובעבור זה הוא שאמרו רבותנו ז״ל והשימותי את מקדשיכם אף כשהן חרבין הם בקדושתן ואמרו תשמישי קדושה נגנזי׳ וזה בעבור הרושם שנשאר בהם מהדבר האלקי שהיו משכן לו או תשמיש אליו וכן על זה הדרך כאמר שהגוף שהיה משכן לנפש שהיא כח עליון שאף על פי שתנא ממנו בעת מה שכבר נשאר בו אי זה רושם מהכח האלקי ההוא שקבל ראשונה וראיה לדבר וכו׳ ע״כ: ורוח ונפש ושכל הם נפש רוח ונשמה שרמז להם פעמים סימן כ״ו ע״י שלשת מדרגות הרוח החם הטבעי בכבד בלב ובמוח שבעשו שם כי שאים אל הכחות האלה כמבואר שם · ובסימן ל״ב תמצא שלום לפתור אותו מפי בעל המ של עצמו · ומה שאמר דומות לצורות אדם וכו׳ שוה לאמרם ז״ל אדם אתם אתם קרויים אדם וכו׳:

סימן לב כי האומות וכו׳ זהו פתרון המשל המוצב לפנינו בסימן ל׳ להורות איך זולתנו צורות דומות לאדם וכו׳ ודבריו בכאן קרובים לדברי עצמו בשלישי סי׳ ט׳ באמרו וכן שאר הדמיונים לא יכלה אומה וכו׳ עד אם היוכלו להדמות אל כאשר ידמו וכו׳ ע״כ: הפרשו והנזרו וכו׳ כעשו פרושים ונזירים: החניפו והכעיסו ובעטו ומה שלא נפקד עליהם עונם פתאום ראיה על היותם נעדרי ההשגחה הרבונית · כי לא כאלה חלק יעקב כאמ׳ רק אתכם ידעתי וגו׳ על כן אפקוד וגו׳ וכמו שהרחיב בונה זו סי׳ כ״ח באמ׳ העדה שנוסף שעונשה וגומלה לעתה בתוכה ר״ל הסבינה וכו׳ · והאמנתי כי ידבר החבר בלשונו המושלש החניפו והכעיסו ובעטו לרמוז אל שלש עברות שעשו ישראל במדבר בזה אח׳ זה כמבואר כפ׳ בהעלותך והם הנקראי׳ פורעניות בדברי חז״ל באמרם ויהי בנסוע הארון ויאמר משה פרשה זו עשה לה סימניות מלמעלה ומלמטה לומר שאין זה מקומה וכו׳ ולמה כתבה כאן כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שניה פורענות שניה מאי היא ויהי העם כמתאוננים פורענות ראשונה ויסעו מהר ה׳ ואמ׳ רבי חמא בר חנינא שסרו מאחרי ה׳ והיכן מקומה אמר רב אשי בדגלים ע״כ · ור״י בעל התוספות פירש פורענות ראשונה כדאמרי׳ במדרש שנסעו מהר ה׳ דרך שלשת ימים כתינוק יונק מבית הספר שבורח לו והולך לו כך היו בורחים מהר סיני ג׳ ימים לפי שלמדו הרבה תורה בסיני אמר הנה כסמוך פורענות לפורענות · לאו · אלא ככתוב פרשת ויהי בנסוע הארון ע״כ · וכן כתב הרמב״ן והרחיב עוד הביאור באמרו והפסיק שלא יהיו שלש פורעניות סמוכות זו

ועל הענין ההוא נפגע לבם רוצה לומ' הבית הזה אשהם מכוונים אליו ולא נשתנה ענינם אבל ענינם משתנה כפי רובם ומעוט' וחזקתם וחולשת' ומחלקותם וחבורם על דרך הטבע והמקרה· ואנחנו כשימצא פגע את לבנו אשר הוא בית מקדשנו אבדנו וכאשר ירפא נרפא אנחנו בין שנהיה רב או מעט ועל איזה ענין שיהיה מנהיגנו ומלכנו והמושל בנו והמחזי' אותנו בענין הזה שאנחנו בו מהפזור והגלות אל חי:

לזו וכאלו מוחזקי' בפורענויות וקרא החטא פורענות אעפי' שלא אירע להם ממנו פורענות ושמא אלמלא חטאם זה היה מכניסם לארץ מיד ע"כ· והנה על שלא עברות שהם כמעט מהר שיני בשמחה והתאוננם רע באזני ה' והתאוותם תאוה בבכי· ועל שני העונשים המפור' יש שם בכתוב כי בערה בם אש ה' ויך ה' בעם מכה רבה מאד הבשר עודנו בין שניהם כמוזכר שמה· באו דברי החבר מכוונים' באמרו החטיאו והכעיסו ונגעו ולא ירדה עליהם אש מן השמים ולא מגפת פתאום לומר שלא נראו בהם רשמי ההשגחה בפקידת עונם פתאום כאשר יצא לישראל עמו לגמול ולעונש· ואפשר עוד שכוון לאש יצאה מאת ה' ותאכל את החמשים ומאתי' איש מקריבי הקטורת· ולנגף אשר יצא אז מלפני ה' החל הנגף במתלוננים על הענין ההוא כמו שמפורש בענין קרח ובכלל לשונו באמרו החטיאו והכעיסו ונגעו לרמוז אל הפלגת מריים על קשר העדה עם קרח ועל פקפוק תלונתם אחר מעשיו של מקום: ועל הענין ההוא· ר"ל על שלא יכלו להדמות אל האומה החיה כאמור: כפגע לבם וכו' ר"ל אין לתמוה אם בפגיעת לבו של מת לא ישתנה ענינו של מת כך האומות המתות העובדות כוכבים ומזלות גם כי יקרה להם פגיעת לבם והוא הבית המקודש אצלם (כי כן היה משלו בסימן כ"ו להמשיל עקר המשכן שהוא הארון עם התור' שבתוכו ללב האדם אשר בו עקר החיות כאשר סודר שמה) לא ישתנה ענייכם מן הפגיעה ההיא כאשר ישתנה ענייננו בפגיעת בית תפארתנו אשר הוא לבנו כאמור· וכאמרו המקונן כי רבות אנחותי ולבי דוי רמז לחרבן הבית הקדוש· וכבר אז"ל באיכה רבתי את דעתך כי מר כי נגע עד לבך זה בית המקדש שנאמר והיו עיני ולבי שם כל הימים: אבל ענייכם· במלחמותיהם לענין הנצחון או הפכו משתנה כפי רובם ומעוטם וחזקתם וחולשתם ומחלקותם וחבור' והם שלשה עמודים אשר בית הנצחון נכון עליהם· רוב חיל· רוב אונים· והתאחדות אנשי הצבא בל יחלק לבם פן יאשמו: ועל דרך הטבע והמקרה כשאר עסקיהם· ובכלל אלה היה דברו מכוון גם מה שאמר ברביעי סימן נ"א קבלו אותם וכו': בין שנהיה רב או מעט בנגד אמ' למעלה כפי רובם ומעוטם: ועל איזה ענין שיהיה מנהיגנו ומלכנו בנגד אמרו למעלה וחזקתם וחולשתם כי אמנם אומץ וגבורות כל צבא המלחמ' בחיק מנהיגם יכונו· ואמר מנהיגנו על השופט או שר הצבא· ומלכנו כמשמעו· ואולם בנגד אמ' למעלה ומחלקות' וחבורם לא הזכיר הנה על איזה ענין הנה' מהמחלוק' והחבור כי אמנם הוא תנאי הכרחי לרפואת מכתנו שנהיה גוי אחד בארץ כענין אמרו ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל· וזו היא שיחתן של תה"ש הצריכה תלמוד כמה שספרו במדרש איכה סמוך לראשיתו חד מאתנים אתא לירושלם אשכח חד מדוכא מטלקא (פי' מדוכה מושלכת ושבורה) נסביה ואובליה גבי חייטא א"ל חייט לי הדין מדוכא תבירא אפיק ליה איהו מלא קומציה חלא א"ל שזור לי חוטין ואנא חייט ליה· ע"כ· כונת חד מאתנים ליאש את לבו של החייט הישראלי מהיות עוד ארוכה למכתנו· כי כיון שנשברה אבן ישראל שוב אין לה תקנה עולמית ולפי' היה מלעיג בו בבקשו ממנו חבור הפרוק הבלתי סובל שום תקון· אז יחרץ החייט בתשובה נכונה לאמ' שיביא אליו חוטין של חול משזר ואז ימלאנו לבו לתפור שברי המדוכה· רמז לו בזה שאם ישראל עם ממושך ומורט הנמשל לחול יתחבר קו לקו בהתאחדות שלימה יש תקוה לאחריתם להעלות למחלתם ארוכה ומרפא: והמושל בנו וכו' ומה תאמר איבר יוכל להתקיים מי שהוא בלא ראש ובלא לב גם בלא גוף כמוזכר בי"ט ולזה אמ' כי אל חי בכבודו הוא המושל בנו והמחזיק אותנו בענין הזה שאנחנו בו מהפזור והגלות כענין אמרו גדולה כנשה וכו' גדול הרועה וכו' והנה אמר המושל בנו כנגד אמרו מלכנו ואמר המחזיק אותנו כנגד אמ' מנהיגנו שהוא שר הצבא המחזיק כל אנשי החיל כמו שאמרנו ובאמרו אותנו רמז אל מיעוטנו· ובאמרו בענין הזה שאנחנו בו מהפזור והגלות רמז על העדר ההתאחדות הצריך לרפואתנו כמו שקדם כי

עם היותו כנעדר ממנו בהיותנו מפוזרים ומפורדים בין העמים וכמו שרמז למעלה באמרו סימן ל׳ שאנחנו בלא ניף אבל עצמות מפוזרות וכו׳ · אל חי נורנו הנביר חסדו לשמור את דרכנו כאשר אנחנו שם להעמיד זרענו ושמנו כל הימים וכמו שיבאר הכוזרי בפסקא הנמשכת:

לג אמר הכוזרי כן הוא כי לא יעלה במחשבה שא׳מה מן האומות יקרה בגלו׳ הזה שלא תשתנ׳ לאומה אחרת כל שכן עכ׳ אורך הזמן הזה וכמה אומות אבדו שהיו אחריהם לא נשאר להם זכר · מהם אדום ומואב ובני עמון וארם ופלשת וכשדי׳ ומדי ופרס והבר המי׳ והצביים וזולתם רבים:

לד אמר החבר ואל תחשוב כי מה שסייעתיך בדבריך הודא׳ ממני שאנחנו כמו הדבר המת אבל יש לנו התחברות בענין ההוא האלקי בתורות אשר שמם ברית בינינו ובינו כמילה שנאמרה בה והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם · והשבת שנאמר בה כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם מלבד ברית אבות וברית התורה אשר כרת אתנו פעם אחת בחורב ושנית בערבות מואב עם הגמול והעונש התלויים בה הנזכרים בפרש׳ כי תוליד בנים וכמו פרש׳ והיה כי יבאו ע׳ק ושירת האזינו וזולתי זה ואין אנחנו במעל׳ המת אך אנחנו במעלת החול׳ הנשחף כא׳ הנשדף שנתיאשו מרפיאתו כל הרופאי׳ והוא מקוה רפוא׳ מצד דמופ׳ ושנוי המנהג כמו שאמ׳ הכתו׳ התחיינ׳ העצמו׳ הטה ונשלם המאמ׳ בהנה ישכיל עבדי מן לא תא׳ לו ולא הדר וכמסתר פנים ממנו נבזה ולא חשבנוהו רוצה לומר משנוי הנראה ורוע מראהו ובמו הדברים הם ונפים שיש לאדם אסטניסות להביט אליהם ומסתיר פניו מהם נבזה וחדל אישי׳ איש מכאובו׳ וידוע חולי:

סימן לג כן הוא · כי אל חי מושל בכם ומחזיק אתכם כאשר דברת · והראיה על זה כי לא יעלה במחשבה וכו׳ · ומה שאמר יקרה וכו׳ לפי נוסח הראשון יהיה ענייננו כי לא יעלה במחשבה שיקרה לאומה זולתנו שלא תשתנה בגלות הזאת כאשר לא קרה אלינו להשתנות בה · ולפי הנוסח השני תהיה הכונה שלא יעלה במחשבה שיקרה לאומה זולתנו כמו הגלו׳ הזא׳ אשר מצאתנו ולא תשתנה וכו׳: אדום ומואב ובני עמון וארם ופלשת הן הסמוכות לארץ ישראל ואמרו ארם ופלשת עד אמרו ארם מקדם ופלשתים מאחור: וכשדים ומדי ופרס כי מדי ופרס השחיתו מלכות כשדים והיונים השחיתו מלכות מדי ופרס כאמרו בראשון סימן סג׳ · והברהמיים אולי הם אומות שמייחסי׳ עצמם לאברהם כאלו אמ׳ והאברהמיי׳ וכמו שמכינו הגרים מייחסים עצמם להגר · ואולי היו מבני הפילגשי׳ אשר נתן להם אברהם מתנות וישלחם וגו׳: והצביים אולי הם מאנשי הגולה שזכר המורה פ׳ כ״ט ול׳ מהח״הנ׳ · או הם הנזכרי׳ בכתוב שאחבר מלך צבויים· ושמא הם הסבאים שזכר הכתוב והבאים אנשי מדה ונזכרו נ״כ ביחזקאל סימן כג׳:

סימן לד כי מה שסייעתיך וכו׳ כזה סימן ל׳ כן הוא כאשר אמרת וכו׳: במעלת המת כאלו אמר במדרגת המת: החולה הנשחף לשון שכשתמש בו רש״י פ׳ בחוקותי וז״ל את השחפת יש לך אדם שהוא חולה ומוטל במטה אבל בשרו שמור עליו ת״ל שחפת שהוא נשחף ע״כ · והנה טעמו כענין המק בשרו · וכבר פירשו ר׳ יונה בלשון ערבי שחאף והוא החולי שהגוף מתגוב בו כמו שכתב רד״ק בשרש שחף· ואולי טעמו כטעם נשאף בחלוף אלף בח״ית כמנהג אחה״ע מלשון כי שאפו אכוש שאפו נוררי כל היום ענין בליעה כאלו הבשר נשאף ונבלע מרוב השחתתו וכבר תרגם המתרגם וש׳ מקומו שואף ולאתרי׳ שחיף: ולפי הנסח שכתוב בו הנשדף יתבאר ע״ד הרא״בע שכתב פ׳ תבא כי השדפון הוא כפיאות כשדופות קדים או לדעת יש אומרי׳ שהוא ההפך והטעם דקות: ונשלם המאמ׳ וכו׳ ר״ל שכתבא׳ הדבר כפ׳ הנה ישכל עבדי ישעיה נ״ג׳ המתבאר׳ על ישר׳ אבל מפרשי׳ רבים ובזון בזה שנא׳ שם תשלום ביאור מאמרו בהמשילו אומתנו לחולה הנשחף שבתיאתו וכו׳ וכל זה מתבאר יפה מן הפסוקי ההם · כי מפסוק יחזקאל לא שמענו ראיה רק על ייאוש הרפואה · ובפסוקי ישעיה ראיה על כל חלקי הדמיון בשלימות: מן לא תאר לו ולא הדר ומן וכמסתר פנים וכו׳ הכונה שנשלם ביאור מאמ׳ של חבר מן השני כתובים הללו כמו שזכרנו: רוצה לומר משנוי הנראה ורוע מראהו וכמו הדברים וכו׳ השב כא׳ אל חיקך ובזין הפסוק ס

לה אמר הכוזרי ואיך יהיה זה משל לישראל והוא אמר אכן חליינו הוא נשא וישראל לא מצא אותם מדוה שמצאם כי אם בעונותם :

לו אמר החבר ישראל באומות היו כלב באיברים הוא רב חליים מכלם ורב בריאות מכלם :

לז אמר הכוזרי הוסף לי עוד ביאור :

הללו כאשר המה ביעשי' סימן כג באמרו שם בשם האומות המזכירות קלקול מנהג של ישראל בהיותם נפוצים בגלותם · לא תואר לו ולא הדר ונראהו ולא מראה ונחמדהו נבזה וחדל אישים איש מכאובות וידוע חולי ונמסתר פנים ממנו נבזה ולא חשבנוהו · וכבר ידעת מה שכתב ראב"ע וזולתו כי לא משרת עמו ואחר עמו ובאלו אמר ולא נראהו ולא נחמדהו והנה כונ' החבר תאיר אל עבר פני בביאור הכתובים האלה על זה התאר · מה שלא הייני יכולי' להפנות הבטתנו אליו באמרו ונראהו · טעמו מפני שנוי הכראה שלא היה לו תאר ולא הדר בתכונת איבריו כי הודו נהפך עליו למשחית · ומה שלא הייני חומדי' אותו כאמ' ונחמדהו היה מפני רוע מראהו והוא אמרו ולא מראה שלא היה עין הפנים לבן אדמדם נחמד למראה · ובכן הורה על דמיון החולה הנשחף אשר זכרנו · אחרי כן נעתק אל ביאור הכתוב הנמשך אשר בו יותן טעם למה היו מסתירי' פנים ממנו להפלג היאוש עד שהיו מואסים ומתעבים אותו · ואמר שהיה זה מגד היותו נבזה וחדל אישים איש מכאובו וידוע חולי · ושעור הכתוב לפי מה שסערנו מדעתו של חבר כי אחרי הכיחם שהיה עם ישראל נבזה וחדל אישים איש מכאובות וידוע חולי חזרו להפליג בענין זה על ידי דמיון המסתיר פניו מן הדברים המטונפי' וכו' ויאמרו לאמר מה שהכחנו היותו נבזה וחדל אישים וגו' הוא בהפלגה רבה כענין הדברים המטונפי' שמסתיר אדם את פניו מהם לרוב מאוסם וז"א ונמסתר פנים ממנו והוסיפו עוד להפליג באמרם נבזה ולא חשבנוהו לומר כי היה נבזה ונמאס כל כך עד שלא נחשב בעינינו לכלום · או שמלת נבזה המוזכרת בסוף הכתו' היא בית אחוזה לראשיתו להמשיך ולשרבב לשונו כאלו היו שם כתובי' שנית כל הדברים האלה לאמר נבזה וחדל אישים איש מכאובו' וידוע חולי · שראוי לכפלם לביאור הפלגתם ברוע עד שהיו נכה לשיסתירו פנים ממנו מרוב התיעוב והאבטניסיות הנמנא בהבטתם :

סימן לה והוא אמר אכן חליינו וכו' · באותה פרשה עצמ' סמוך לב' הכתובי' הנזכ':

סימן לו ישראל באומות היו כלב באיברים וכו' · מלבד מה שביא' למעל' שישרש הוא הלב והסגולה בראשון כפי מ"ז ונ"ה ונשנה הדבר במא' השני הזה סי' י"ב הוא"ל באר היטיבו ההמשל והוא אמ' היותו רב חליים מכלם וכו' ומפי החבר עצמו יבא ביאור הרעו והטוב אשר יקר' את הלב כי לזכוך הרגשתו מפני זכות דמו ורב רוחו הוא מרגיש בפתע פתאו' מה שיפגעהו מחליי שאר האיברים הנוטים ממזגם · מה שלא ירגישו הא' ברי' ברעת עד התחזקה אצלם ובזה הוא רב חליים מכלם · אפס כי הלב מתאמץ ברב כח לדחות מעליו מיד מה שיפגעהו בתחלת הפגיעה קודם שיתישב בו ולא כן שאר האברי' כי יתכן שיתעכב בהם החולי זמן מה ובזה הוא רב בריאות מכלם · ולענין המשל יתבאר גם כן כי ישראל מגד זכותם ישיגום חלאים ועונשים מהתערבם בגויי' ולמדם ממעשיהם ונפקדו עליהם עונותיהם מבלי איחור למען לא יתחזק חליים עד מלוי סאתם הגורם לאבדון הגמור כאשר יקרה לזולתנו כאמרו כי לא שלם עון האמורי וגו' ובדרך זה יזדכך הלב הזה ויתוקן באופן שעל ידו ידבק הענין האלקי בעולם כי מדרגת הענין האלקי אצלנו כמדרגת הנפש אצל הלב כי זה מרכבה לזה וכמו שנתבאר סי' כו' · זהו כלל מה שיבא בפרטי הדברים עד סוף סימן מד' · ואתה תחזה כמה יתייחסו הדברים עם מאמר הזהר פ' פנחס דף ר"כא מדפוס מנטובה על תלת בעיין דבעא חד חכים מר' אליעזר · האחת על אמרו גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון שאל תועלת הבית הנ' אבדה · הב' כי כל הקרב הקרב אל משכן ה' ראוי שיהיה בן חורין מן הצער והיגון והפחד והלא אצל הכל צפוי וגלוי כי ליהודים לא היתה אורה ושמחה וששון ויקר · אדרבה כל העולם כלו בנחת והם בצער ואם כן כעת לא יאמר ליעקב עם האלה: הג' שעל כן לא יאכלו בני ישראל נבלה וטרפה למען היות להם גוף חזק ובריא אולם · ותהי להפך כי כל העמים ילכו איש אחר תאוותם לאכול ולשבעה מכל אשר בחרו · ולכח אמיץ הנה הנם ועצמותיהם יחליפו בכל מעשה תוקף ואנחנו חולים בחליש' כח ונגעי' גדולי' וחטאת עמנו כי לא אנחנו עמו וצאן מרעיתו כאשר כפשבו שמתנו · ואחרי ספרו

לא אמר החבר שהוא בחלאיים מתמידים ופוגעים אותו בכל עת מדאגות ויגונות ופחד ונטירה ושנאה ואהבה

שם את אשר קרה לאותו רשע מהלעיגו במלאכי שקי' הגיד דבריו של רבי אליעזר אשר האירו אל מול פניו אפי אליהו על תשובת השאלה הראשונה כי בנין השני בתים היו על ידי בשר ודם ושעל כן לא היתה להם עמידה וקיום ואין אנו מנפים בית אחר על ידי בו"ו רק בנפה הבית השלישי מקדש ה' כוננו ידיו ובאמר על זה מאמר שלמה אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו עיין שם כי אין הארכות בזה ממה שיעלה ויוריד במה שאנחנו עליו· אמנם השכת ושמע את אשר דבר על שתי השאלות האחרות באמרו שאלתא אחרא דודאי אנן קריבין למלכא עלאה יתיר מכל שאר עמין עובדי כו"ם ודאי הכי הוא דישראל עבד לון קודשא בריך הוא לבא דכל עלמא והכי איכון ישר' בין שאר עמין הכל כלבא בין שייפין כמה דשייפין לא יכלי לאיקם בעלמא אפי' רגעא חדא בלא לבא ועל דא הוו באמצעיתא דכוליה עלמא כלבא גו שייפין וישראל מתכהגן גו שאר עמין כגזובא דלבא גו שייפין· ליבא איהו רכיך וחליש ואיהו קיומא דכל שייפין לא ידעין מכברא ועקא ויגונא כלל אלא לבא דביה קיומא דביה סוכלתנו שאר שייפין לא אתקריב בהו כלל דהא לית בהו קיומא ולא ידעין מדי כל שאר שייפין לא קריבין למלכא דאיהו חכמתא וסוכלתנו דשריא במוחא אלא לבא ושאר שייפין רחיקין מיניה ולא ידעין מני' כלל כך ישר' למלכ' קדיש' קריבי' ושאר עמין רחיקין מיניה· שאלתא אחרא דישראל לא אכלי נבלות וטרפות וטנופא ולכלוכא דשקצים ורמשים כשאר עמין הכי הוא דהא לבא דאיהו רכיך וחליש מלכא וקיומא דכל שאר שייפין לא נטיל מזוניה אלא בירירו ונקיותא דכל דמא ומזוניה נקי ובירירא דכלא ושאר פסולת אנח לכל שייפין וכל שאר שייפין לא משגיחין בהאי אלא כל פסולת וכיס דכלא נטלין ואיכון בתקיפו כמא דאתחזי לון· ועל דא בכל שאר שייפין אית אבעבועין שאת או ספחת בגירו דטרעתי ללבא לאו מכל הני כלום· אלא איהו נקי ברירא מכלא לית ביה מומא כלל על דא כתיב כלך יפה רעיתי ומום אין בך עכ"ל· הרביתי הדברים לפניך להראותך יחסם עם דברי החבר לענין המשל עם היות דרכיה' שונים לא ראי זה כראי זה:

סימן לח מדאגות וכו'· אלו הם מהפעליות הנפש אשר זכרנו שנייהם בראשון סי' ל"ד והלב נושאם ממה שראינו במה שהויים ישובבו מהם אל גופו של לב כמו שספרו היותו כעבר מעיבר רעה ויגון ונרחב מן ההפך עד אמרו כי תרחיב לבי וכן יתחמם מן הכעס· גם תוחלת ממושכה מחלה לב כאשר עמדו על אמתת כל זה מכח הנסיון ומן הנגלה הידוע נשפוט על הנסתר הנעלם: ואמר מתמידים ופוגעים אותו בכל עת כי אפשר הוא היותם מתמידי' ולא יתמידו בכל עת ובענין נר תמיד של הדלקת מנורה שאינה אלא מלילה ללילה ועולת תמיד שאינה אלא מיום ליום ומנחת חביתים שנאמר בה תמיד ואינה אלא מחציתה בבקר ומחציתה בערב והתמיד האמור בלחם הפנים הוא משבת לשבת וכמו שהזכיר רש"י פ' תצוה על פסוק להעלות נר תמיד עם היות מחלוקתו של הרמב"ן עליו בתמיד הנזכר שם אבל הדלקת המנורה שהוא לדעתו על נר המערבי הדולק תמיד ביום ובלילה· ולהורות על פגיעה זו בכל עת תמיד לא תחשה הרבה והפליג הוראת התדירות בלשונות שונות עם היותו מספיק בפחות מכן וכל זה להפליג בהתמדת פגיעת ההפעליות אשר יום ליום יעמסו עליו ואל כל אשר יפנה ירגיש דברי' יתפעל מהם· וכבר היה דברי בדרוש המיוחד לענין הסדר כי הרבה דברים נראים מקולקלי' הסדור· והעדר סדורם הוא ענין הסדר הנאות בדבר ההוא לענין התכלית המכוון· כן משפטו חרצנו בסדור ההפעליות הללו שזכר החבר בבלי סדר כי הוא סדרו הנאות להורות על ידו מהפכת דברי' זרי' יקרו לאדם בכל עת ובכל שעה ובכל רגע· והוא על דרך המשנה ובא אחר ושנה בו וכמו שראינו לכמה גדולי המחברי' שישימו אופני הדבור מתיחסי' אל טבע הדבר אשר ידובר בו· וענין הדאגה הוא המבוכן על העתיד כשיתחזק בלבו כי בא יבא עליו את אשר יגור מפניו: והיגון הוא כאשר למעננה ישכב על תלאה מצאתהו· והפחד הוא בהיותו ירא פן יקראנו פגע אך לא הגיע לגבול הדאגה עליו: ונטירה ושנאה ואהבה· שלשתן באות באים סמוכים זה לזה בפ' קדושים לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא לא תקום ולא תטור את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני ה'· אמנם החבר שנה את סדרם כדי לסמוך אהבה לשנאה להיותם גבולים הפכיים באחד מקנה מזה והאחד מקנה מזה במחברת בונס·

או להמשכו בבוכה ורצון אחר שבויו של סדר מן הטעם אשר זכרנו · וכבר ביארו ז"ל ענין הבטירה באומר השאילני קרדומך אמר לו לאו למחר אמר לו השאילני מגלך אמר לו הא לך ואיני כמותך שלא השאלתני · והוסיף לומר סבות לכלול בו כל מיני המקרים המתרגשים תמיד להבהיל האדם כבאו לידי סבותם ועם היות שזכר הפח' אשר גם הוא אגודת מאורעות רעות כי תקראנה · רצה גם כן להזכי' סבו' להוסיף ענין על מקרי בני האדם כי אפשר שיפחד לפעמים כי רעיוניו יבהלוהו · על כן אמר שיפגעוהו תמיד בכל עת סבות מתחלפות ראוי שיפול פחדם עליו · וכל זה לפרשת גדולת הפעליות אשר יפגעוהו כמו שקדם:

וסבנורת ומזגו עם העתים בהפיך ובשנוי מתוספת ומגרעת מבלעדי הבא כ"יב הרעים והמשתה הרע והתנועות והשטיחים והשינה והקיצה כלם פועלים בו · וזולתו מן האברים במנוחה:

לט אמר הכוזרי כבר נתבאר לי איך הוא רב חליים מכל האיברים

באר לי איך הוא רב בניאות מכלם:

מ אמר החבר התכן שתתעכב בו ליחה שתעשה בו מורסא או סרטן או תבלול או חבורה או בטול ההרגשה או רפיון כאשר יתכן להתעכב בשאר האיברים:

סימן לט איך הוא רב חליים וכו' כי מי יחלה ומי יחוש במחליתו מיד · חוץ ממנו כמדובר:

סימן מ היתכן שתתעכב בו ליחה · הרופאים גמרו אומ' כי פירוק החבור בלב ימיתהו פתאום אמנם יש הבדל בזה בין הנעת הפירוק אל החלל לבלתי הנעתו שמה · אמנם על כל פנים המיתה קרובה לבא: שתעשה בה מורסא או סרטן או תבלול או חבורה וכו' · למראה עיני זכר הנה בתחלה ארבעת שפטים רעים אשר יקרו מן הליחה המותרית הפורחת אצבעותיה באדם למספר רובע הליחות הד' המפורסמו' והם אדומה· לבנה· שחורה· וירוקה · המורסא יובן עכשיו בכאן על בועה מתחדשת מן הירוק · והסרטן הוא מן האצבעות המתחדשות מן השחור · והתבלול כשנעמוד על עניינו מטעם הוראת חז"ל במסכ' בכורות פר' ואלו זהו תבלול לבן הפוסק בשירא וכו' ורש"י הביאו פרשת אמור · כדע מכד מראית לבנונית היותו חולי מתחדש מן הלבנה · וחבורה מן האדומה שכן כתב רש"י פרשת משפטים חבורה היא מכה שהדם נצרר בה ואינו יוצא אלא שמאדים הבשר כנגדו · ובכן עלו כל הארבע אצבעות נזיקים אשר זכרנו חדושם מיותר הד' ליחות המחליאות כאשר תהי כה לאצבעותיו' פורחות כמדובר · ועדיין אפשר שלא תגיע הליחה לגבול פורח אצבעותיו' ועם כל זה ישחית המזג ויגרו' ביטול ההרגשה או רפיונה · וכבר כתב הרמב"ן פרשת ויגש על ויפג לבו לשון פוגה שביתה ובטול כמו אל תתני פוגת לך וכו' עד אמרו וגם זה ויפג לבו כי פסקה תנועת הלב והיה כמת וזה הענין ידוע בבא השמחה פתאו' והוזכר בספרי הרפואות כי לא יסבלו זה הזקני' והחלושי כח שיתעלפו רבים מהם בבא להם שמחה בפתע פתאום כי יהיה הלב ברחב ונפתח פתאום והחום התולדי יוצא ומתפז' בחיצוני הגוף ויאפס הלב בהתקררו והנה נפל הזקן כמת וכו' ע"כ · אבל כי החכם שפירשו כתב ויפג לבו נתעלף וחסרה קצת דפיקת לבו ורוחו ממה שהיה קודם במנהג נעלוף וכו'

ומזגו עם העתים בהפוך · רוצה לומר כי לרוב זכותו של לב בפתע פתאם יתהפך מזגו ממצב אל מצב כפי התחלף העתים והפוכם · ובכלל בזה התחלפות מזג האויר כי הוא מסבות יתהפך תמיד והלב יתכעס לעמתו: ובשנוי מתוספת ומגרעת שאם לא יתהפך הטבע הפוך רשום וניכר מכל מקום אין נמלט מהשתנות תמידי בפחות ויתר מן האיכות קודם: מבלעדי המאכלים וכו' מן השתה דברים המשנים מתבוכת גופו של אדם אשר הגנתים לפניך בראשון בימן עט השמיט וכרון חלק המירוק מן המותרות שהמשגל מכללו וכבר עלה זכרונו בדבריו שמה · אולי טעמו כי היה ענם כונתו בכאן לזכור הדברים המשנים תמיד בכל העתים ואין החלק ההוא תדיר כל כך · והפעליות הנפש שהשמיטם במקום ההוא מקוצר יד החולה הבלתי שולטת בהם כי אם בקושי ענוס כאשר בארנו לא יכול להתעלם מהם במקום הזה להיות בו הספור על ענם כושאם שהוא הלב ויש להם דין קדימה בזכירת פגעיו: וזולתו מן האיברים במנוחה כי לא תהיה הרגשתם מהירה לחוש על הפגעים אשר החלו לנפול לפניהם כי קרוב לבא עתם ואם לא ירגישו בתחלת כהרגשת הלב והכל מתבאר מתוך דברי הסבר המתרגשים ובאים בזה אחר זה:

וכו' ע"כ · הרי כי האחד ביארו על הביטול והשני על הרפיון · אמנם הביטול והרפיון שזכר בכאן הרי הוא מן הליחה כמדובר · והמסופר שם היה מדאגה בלב איש בזכירת שם יוסף · ולפיכך זה נתן להשכון · וזה שוב אין לו תקנה עילויית כאשר יורו דברי החבר באמרו היתכן יכו':

סימן מא והלב וכו' הכונה מבוארת וכל שכן עם מה שקדם לנו מהרחבת הביאור ועל היות הלב מעותד להרגש דבר מועט כאמור שם הטבע השגיחתו עליו בחכמת בוראו לסוכך עליו בכנפי שאר האיברי' וכמו שכתב המורה פ' ע"ב מהראשון באמרו שהלב מכל בעלי חיים שיש לו לב הוא באמצעיתו ותוכו ושאר האיברים אשר תחת ידו מקיפים בו בעבור שתכללהו תועלתם בשמירתו והסתרו בהם עד שלא ימהר אליו היזק מחוץ ע"כ: וזולתו איננו מרגיש הרגשתו · שכי כו' ע"א נ בשאר האיברי' מי שירגיש ממין הרגשתו של לב בפתע פתאום:

מא אמר הכוזרי זה לא יתכן כי בית מעט מזה יהיה המות ושהלב

בזכוך הרגשתו מפני זכות דמו ורב כחו הוא מרגיש בדבר המועט שיפגעהו ידוחה אותו מעליו בעוד שתשאר בו יכולת לדחות וזולתו איננו מרגיש בהרגשתו ומתעכבת בו הליחה עד שיעשו ממנה החלאים:

מב אמר החבר אם כן צערו כ"א שערו והרגשת' הם מביאי' עליו רב החלאי' והם הסב' לדחיה' מעליו בהתחל' פגיעתם קודם שיתישבו:

מג אמר הכוזרי כן הוא:

מד אמר החבר וכן הענין האלקי ממנו כמעלת הנפש מן הלב

ועל כן אמר רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם · ואלה הם החלאים אבל הבריאות מה שאמרו רבותינו מוחל לעונות עמו ישראל מעביר ראשון ראשון כי איננו מניח עונותינו להתעכב עלינו ויהיו גורמים לאבדנו לגמרי כאשר עשה האמורי שאמר עליו כי לא שלם עון האמורי עד הנה והניחו עד שהתחזק תולי עונותיו והמירת אותו וכאשר הלב משרשו ועצמו שוה ומיושר המזג להדבק בו הנפש החיה כן ישראל מצד שרשם ועצמם ידבק בהם הענין האלקי וכאשר ישיג הלב משאר האיברים חלאים מתאוות הכבד והאצטומכא והביצים מרוע מזגם כן ישראל ישיגום החלאים מהתדמותם בגוים וכמו שאמר ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם·

סימן מב אם כן צערו והרגשתו וכו' ובנסחא אחרת כתוב שערו והרגשתו וכו' והוא מלשון השערה ולפי הכונה יהיה שם נרדף להרגשתו לומר שהשערתו של לב והרגשתו בחלאים פתאום היא משימה אותו רב חלאים והיא סבת התאמצו על דחייתם בתחלת הפגיעה ואת הכל יפה בעתו באדכו מסימן ל"ו ועד הנה · וגם נסחתנו במקומה עומדת אין פרץ ואין יוצאת במשמעותה באומה כי הכונה על פיה שהיותו מצטער בנקלה על כל פגע מחליאו ומבריאו על יתר האיברים כאמור · ואולי אמ' צערו כי בבחינתו יהיה רב חלאים · ואמ' הרגשתו כי בבחינתו ידחה אותם בתחלת פגיעתם ויהיה אמרו הם מביאים וכו' והם הסבה וכו' להורות כי מבין שניה' יצא ענין היותו רב חלאים ורב בריאות כאמור:

סימן מד וכן הענין האלקי ממנו במעל' הנפש מן הלב · שיעורו שמדרגת הענין האלקי וערכו אצלנו כערכך נפשות אל הלב וכמו שבריאות הלב הכרחי להתחול על ידו הנפש בגוף כן האומה הזאת צריכה לבריאות השלמו לשיחול על ידה הענין האלקי בעולם · והדברים ברורים ממה שהאיר אל עבר פניהם ביאור כללותם בסי' ל' ומן זו והלאה: וכאשר הלב משרשו ועצמו שוה המזג וכו' הכונה בזה כמו שהלב הוא משרש יצירתו ועצמותו שוה המזג ומצד זה דבקה בו הנפש החיה כן עם בני ישרא' מצד בחינת שרשם ועצמם ומצד זה ידבק בהם הענין האלקי כי לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישרא' ולפיכך ה' אלקיו עמו · ואמנם כל התלאה אשר מצאתם איננה רק מרשעת הכותים אשר התחברו אליהם ויהיו להם למוקש כי על כן באו תוכחות רבות בתורה לבל יכרתו להם ברית ואמר לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי ונו' וכמה אזהרות על זה רבו מספר והנביא כווח אל דרך הגוי' אל תלמדו ונו' · וזה וכאשר ישיג הלב משאר האיברים חלאים וכו' כן ישראל וכו' וזכר הכבד והאצטומכא כי בהם תתעורר תאות המאכל והמשתה כידוע

אבל

אל הרופאים וזכר הביצים כי בהם תתעורר תאות המשגל · ויהיו למשל על עונש פרסומם להיותם נראה בנזקים גדולים כאשר יטה אותם מן היושר והלב לוקה מרוע הדור בראשונה מצד זכוך הרגשתו כאמור · ומצאתי בזהר בכתף על פסוק ושם איש ישראל המוכה וגו' מן כבד נפקין כל מרעין וכל מכתשין לכל שייפי גופא וביה שריין · לב איהו זכיך מכלא מניה נפקין כל טב לכל בריאות' דשייפין כלהו לכל תוקפא וכל חדווא וכל שלימו דאתטרי' לכל שייפין ע"כ: ואל יהי רחוק בעיניך וכו' כי עם היותו רחוק בעיני הכוזרי ממה שיחשב בפשוטו של כתוב אשר יראם ממנו לבאורה שהחלאים פגעו אותם בעונם' זולתם וכמו שהורה בי"לה · אינכו רחוק לפי האמת שיפורש על החלאים אשר פגעו אותם מחמת עונותיהם של אומות מצד מה שנתערבו וילמדו מעשיה' כאמו' · ויהיה ביאורו שישראל נשא את חלייה של אומו' אשר חולו בעוונותיה' עם היו' שעדיין לא הרגיש' בחליי' מחסרו' הרגשת' עד מלוי סאת' לדמיון האברי' אשר זכרנו · וישראל הרגיש מיד במעט החלי הנדבק בו מחבר' פועלי האון וזה לזכו' הרגשתו לדמיון הלב כאמור: ואנחנו בצרה והעולם במנוחה · כנגד אמרו שהלב רב חלאים מכל האיברים: והצרות המוצאות אותנו סבה לתקנת תורתנו כנגד אמ' שהלב רב בריאות מכלם: וברור הבר ממנו ויציאת הסיגים מתוכנו ר"ל שהצרות סבה לברר אוכל מתוך פסולת ולזכך ולטהר אותנו ולהוציא חלאת החטאים מתוכנו עד היותנו בקיום ראויים שתשרה שכינה בעולם באמצעותנו · ואולי כוונתו לומר שמתוך הצרות ישובו אל ה' בני ישראל אשר נגע ה' בלבם ויגל אזנם למוסר והפושעים שבהם יכלו בלכתם עמו בקרי וזהו בור הבר ויציאת הסיגים ע"ד כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם וקורא אני על זה מקראי דכתיבי לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה · קרוב ה' לנשברי

לב הרופא לשבורי לב · כי ליושר המשלי ללב היה הראוי בהיותו נשבר ביסורי' לטובתו כאמו': ובבורנו גם זה לשון בר לבב כלשו' בור הבר שזכר בסמוך: כמו שידעת וכו' רצה לבאר לו הבחנתו הנז' שבבורנו ותקוננו ידבק העניין האלקי בעולם ושאין כל העולם בכללותו כדאי אל הדבוק הזה רק על ידי החלק המעולה ממנו · שכן מצאנו סדור מדרגות הדברי' הנקלה בשביל הנכב' וכמו שהורה על מדרגותיהם בראשון מסימן ל"א עד סימן מ"ז והדבר הזה צדיק ויושר הוא · כי כמו שמצינו בדברים הטבעיי' עין רואה לא בכללה רק ע"י החלק הספיריי ממנה · שמה שבכן חוש הראות והוא סבה ראשיית בכל האבר ההוא לפעולת הראיה · ובתכונת העור עם יתר החלקים שבכלל העין חובר מהם אחד רק לאי זה שמוש ולמשמרת וכן הדין בשאר האיברים כי לכל א' מהם חלק רשום ומיוחד אל עקר הפעולה היוצאת ממנו · וגם בדברי' המלאכותיי' מצאנו ראינו כי כלי המחרישה אשר הורכב מחלקי' רבים וכלים מכלי' שונים אין פעולת החרישה נשלמת בו לפתח ולשדד אדמתו רק על ידי החלק הפרטי ממנו הנקר' ומ"רי בלע"ז והשאר הכנה ושמוש להוציא כלי למעשהו · כן העולם כלו אינכו כדאי לקבל העניין האלקי רק ע"י סגולת הסגולה והם נקיי כפים וברי לבב ובאמ' אך טוב לישר' אלקי' לברי לבב שהם הלב האמיתי אשר ידבק עליו כאמרו בראשון סימן מ"ז וכ"ה שהוא לב האדם וסגולתו · ומאמר בן זומא קיים זה בעמדו על הר הבית והיה רואה את ישרא' עולים לחוג ברוך שברא כל אלה לשמשני · ועדות ה' נאמנה כל העולם כלו לא נברא אלא בשביל חנינא בני וכו' · כי אמנם הם יחידי סגולה בבת עינו של הב"ה שעל ידם תשוטט השגחתו בעול' לדבקה בו · וה' ו' הדברי' האלה קרובי' לאשר דבר בראשו' מסי' ל"א עד סי' מ"ג והם שוים ומסכימי' עם ההקדמ' הד' אשר הכין לו בה' שמו' לאה :

ואל יהי רחוק בעיניך שיאמר בכמות זה אכן חליינו הוא נשא · ואנחנו בצרה והעולם במנוחה והצרות המוצאות אותנו סבת לתקנת תורתנו וברור הבר ממנו ויציאת הסיגים מתוכנו ובבורנו ותקוננו ידבק העניין האלקי בעולם כמו שידעת כי היסודות נהיו להיות מהם המוצאי ואחר כן הצמח ואחר כן החיו' ואחר כן האדם ואחר כן סגולת האדם · והכל נהיה בעבור הסגולה ההיא להדבק בה העניין האלקי והסגולה ההיא בעבור סגולת הסגולה כמו הנביאים והחסידים ועל זה הדרך נסדר מאמר האומר תן פחדך ה' אלקינו על כל מעשיך ואחר כן תן כבוד לעמך ואחר כן צדיקים יראו וישמחו מפני שהם סגולת הסגולה :

מה אמר הכוזרי כבר העירות החבר ודמית והטבת להעיר

סימן מה כבר העירות החבר ודמית וכו' · ר"ל

העירות

ולדמו׳ אבל היה צריך שנרא׳ בכם מהפרושים והעובדים יותר ממה שהם בזולתכם:

מו **אמר החבר** כמה קשה עלי שכחתך מה שהקדמתי לך מן השרשים והודית אתה בהם הלא הסכמנו כי לא יתכן להתקרב אל האלקים כי אם במעשי׳ מצווים מאת האלקים התחשוב כי הקורבה הוא השפלות והכניעה והדומה להם:

מז **אמר הכוזרי** כן עם האד׳ וכן אני חושב וכן קראתי בספריכם כמו שאמר מה ה׳ אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה ואמר מה ה׳ דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד וזולת זה הרבה:

מח **אמר החבר** אלה והדומה להם הם החקים השכליים והם

העירות תחלה במה שגלית כוונתך סימן ל״ד שפרשת הנה ישכיל עבדי על ישראל באמרה שמזה נתעוררתי לספק שנגדך סימן ל״ה מאמרו אכן חליינו הוא נשא ועל ידי כך דמית ישראל באומות כלב באברים סימן ל״ו ואמנם הוא דמיון באה הדור ומשובח וזולתו לא דמה שיו ביופיו אך משפטי׳ אדבר אותך כי היה צריך שנראה בכם מהפרושי׳ וכו׳ למען תצדק בדברך שישרא׳ באומות כלב באיברי׳ ושעל ידי סגולתם ידבק הענין האלקי בעול׳ כאשר דברת בקודמת׳ ואנחנו ראינו כי בשאר האומות רבו ענכות של פרושי׳ המסגפים את עצמם לעבודת האל ונגזרים בהרים להפליג השקידה על עבודתם ועל משאם ולא כאלה חלק יעקב ומשבח אני את המתי׳ שכבר המיתו את עצמ׳ לבאו ברוך הוא עי׳ עכויים וסגופים׳ מן החיים אשר הם חיים בעדנה ושמחה במותכם אתם הדבקים בה׳ אלקיכ׳ חיים כלכ׳ היום לפי מה שתחשובו:

סימן מו מה שקדמתי לך מן השרשים׳ בראשון סימן ע״ט וכ״ו וכ״ט׳ והודית אתה בהם׳ שם סימן נ״א: כי לא יתכן להתקרב וכו׳ דברים באה בבכיונם בבראו בשלישי סימן כ״ג וכ״ג: התחשוב כי הקורבה הוא השפלות והכניעה והדומה להם׳ ר״ל השפלות והכניעה לאלקים והכפל להפליג בשפלות על דרך מאד מאד הוי שפל רוח וכמו שכתבנו בראשון סימן א׳ ׳ ולפי שהרגיש בו שכחת מה שהקדים אליו שלא יתכן להתקרב אל האלקים כי אם במעשים מצווים מאת האלקים החל על זה הספור עמו כאלו לא היה לו בירור על ככה וזה אמרו התחשוב וכו׳ ואמר׳ מתוך המשך הספור שב זכרונו של מלך לאיתנו וכמו שהורה בדבריו סימן מ״ט באמרו לא כפי אשר הקדמת׳ רמז אל מאמר החבר בכאן כמה קשה עלי שכחתך מה שהקדמתי לך וכו׳ ודוגמת דבריו בכאן תמצא לו בשלישי סימן כ״ג באמרו והנגזרים בהרים ושורפי בניהם באש משתדלים להתקרב אל האלקים ,כבר אמרנו שאין מתקרבי׳ וכו׳ וכוונת החבר להורות

שאין הקורבה תלויה בפרישות המופלג אלא בשמירת סדורו ית׳ במצותיו חקיו ומשפטיו וכמו שיבאר בארוכ׳ סימן מ״ח ומן זו והלאה גם ייוחד הדבור על אודותיו בשלישי המתחיל מנהג העובד אלקים אצלנו איננו נגזר מן העולם וכו׳ אמנם הכוזרי לא הבין כוונתו עדיין על כן השיבו:

סימן מז כן עם הצדק ר״ל כדברך כן הוא כי הקורבה היא השפלות והכניעה לאלקים אך בתנאי שיחובר זה עם הצדק למען יהיה טוב לשמים על ידי השפלות והכניעה וטוב לבריות כאשר צדק צדק ירדוף: וכן אני חושב׳ מצד סברתי הפשוט׳ כאשר שאלת מאני׳ וכבר כוונה דעתי בזה לדע׳ עליון וזה וכן קראתי בספריכ׳ וכו׳ ושני הפסוקים שהביא הראשון מהם ראיה על השפלות והכניעה והשני על הצדק:

סימן מח אלה והדומה להם הם החקי׳ השכליים וכו׳ ראיתי את כל המעשים שנעשו תחת השמש והנה מטעמו של חבר בשלישי סימן י״ז שלשה המה למיניהם ומאלה נפצה כל הארץ׳ המין הא׳ הם המעשים המנהגיים אשר על פיהם תסודר ההנהגה בין החיים שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו ובלעדיה לא ישלם ביניהם הקיבוץ כענין האונאה וההפקר עם הנשים וכיוצא׳ הב׳ החקים השכליים שהשכל מורה על חיובם במוסר הנפש בכניעה ובשפלות לאלקים וכיוצא׳ הג׳ התורות האלקיות השמעיות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם לשמוע בקול דברו עם קצור שכלו מהגיע אל טעמם׳ והחלוקה הזאת עלתה אצל בעל העקרי׳ מאמר ראשון פ׳ י״ז במנכון דת נימוסית׳ טבעית׳ ואלקית׳ ועל פיה יוציא רלב״ג תועלותיו בביאור התורה עם הפרש מועט׳ במדות׳ בדעות ובמצות׳ ויבי שם דבר החבר לאמר כי אף אמנם הראה האדם את נפשו טוב בעמלו בבחירת סוגי המעשים המנהגיים והשכליים בהוגן ובשור׳ לא ישלט בכל עמלו להגבילם ולשערם

הקדמות והצעות לתורה האלקית קודמות לה בטבע ובזמן אי אפשר בלעדיה' בדנהגות איזו קהלה שתהיה מבני אדם עד שקהל הלסטים איאפשר שלא יקבלו הצדק ביניהם ואם לא לא היתה מתמדת חברתם וכאשר הגיע המרי מבני ישראל אל ענין שהקה' בתורות לו השכליות והמנהגיות אשר אי אפשר מבלע דיהם לכל קהלה כאשר אי אפשר

על אופן יאותו בו אבל הכל וגם זו ראה כי יחיד האלקי' שיא · אבל המצוים האלקיים אין שכלנו מגיע שיהם כלל ועקר ואינם נדחים (או נראים) אבל השכל והם נשמעים כאשר ישמע החולה אל הרופא ברפואותיו והנהגותיו וכו' ויורכו ויאמ' לכו במקום ההוא יתמוך דברי התורות השמעיות לכך · שמור מצות האלקים ושיה כי ע' החלק השלישי הזה היה חול הענין האלקי באומה ואין זה מצד השנים הקודמים שאינם רק הצנה אל השלישי הכי נכבד · ואלה הם הקוטבים אשר עליהם תסובינה אלומות צדק דבריו של חבר בכאן עד סוף סימן כ · והיה כל פריו להורות כי לא על הכניעה והצדק לבדם יהיה האדם מתקרב אל האלקים לדבקה בו כי על כל מוצא פי ה' במצות השמעיות יחיה האדם והעבודה הזאת לבו לא יצטרך עמה לפרוש ולהבזר באותם הפרושים והעובדים שרמז הכוזרי עליהם בסימן מה' · רק מתוקה שבת העובד לאלקים בתוך עמו כי אין ה' דורש ממנו כי אם תורת חסד · וביאור הכתוב מה ה' דורש מעמך וגו' הנו' בקודמת · וזולתו ממה שדומה לו יהיה בבחינת הדורות ההם אשר היו המנהגיות והשכליות בטלות אצלם עם היותן לפי האמת הצעות הכרחיו' אל המצות השמעיו' כאמור על כן היה מנהג שמרם החלק השלישי עם דחותם השנים הקודמים והיה דורש מהם שישובו אל הנכונה בשמירת מה שהוכרחו להקדימו למען יוכלו לשלימו' החלק השלישי לא שעשות משפט ואהבת חסד יהיה עקר בשמירה אלא שהוכרחה קדימתם כאמור עם היותם טפלים מצד עצמם · ובכן יסורו כל גללי הספק אשר יכטו עליו מדברי המלך שקדם זכרם · ועתה שים לבך אל דברי החבר כי הנה הם יוצאים לקראת שנים ושמחי' לקבל בסבר פנים יפות ומנהיגו' אלה והדומה להם הם החקים השכליי' גם המנהגיים בכללו בזה כי שניהם נזכרו למעלה כמו שביארנו אך להיות המנהגיים גם המה על פי הסדר השכלי' יקרא בהם שמו על כן יוכללו לפעמים בשם שכליים · וכבר זכרם בשמם הפרטי באמרו בסמוך שהקלו בתורות השכליות והמנהגיות וכו': והם ההקדמו' וכו' קודמות לה בטבע ובזמן · כבר ידעת מה בין קדימה טבעית

לזמנית ודמיון הטבעית הוא השוב בערך אל מניעיו כי בעל חי קודם בטבע לאדם ולבהמה וכן המספרים הא' קודם לשנים דרך סדורם בזה אחר זה בקדימה טבעית · ואם בזמן קורא אני אליהם יעמדו יחדו · ובכלל זה כל מה שמציאותו הכרחי למציאות האחר · וכן הענין בחקי' המנהגיי' והשכליים כי הם הקדמות והצעות הכרחיות לתורה האלקית השמעית קודמו' לה בטבע גם אחרי הנתן דת · וקודמו' ג"כ בזמן שהרי כו דורות קדמ' דרך ארץ כאז"ל: אא בלעדיהם בהנהגת איזו קהלה וכו' כי לא תשלם הנהגה בלתי החקי' השכליי' ככניעה לאלקים כי היא תעבור בעמי' לבל ירעו ובל ישחיתו · סור נא לראות מאמר אברהם לאבימלך רק אין יראת אלקים במקום הזה והרגוני וגו' לא אמ' רק אין מעשה דין וחשבון במקום הזה והרגוני וגו' כי אמנם עושק רש וגזל משפט וצדק תראה במדינ' והיו במחשך מעשיהם באישון לילה ואפלה ובמסתרי' תבכה נפשם של עשוקים ואין מושיע · אם אמונת ה' לא תהיה ביניהם לחשוב כי גבוה מעל גבוה שומר לפניו יכרעו כל יורדי עפר · וגם כי ילכו בגיא צלמות כפילוסופים אשר נפשם לא חיו בהודאת ההשגח' יהיה עכ"פ מורא שמים עליה' מצדקת הדבר ויוסרו מפאת עצמו כדבר הפילוסוף בראשון סימן א' · ובסימן ג' הוסיף לאמ' אין בדת הפילוסופים הריגת נפש על הדרך שביארנוהו · ובכן עלו כהוגן דברי אברה' אבינו ע"ה בתלותו טעם חשש הריגתו לחסרון יראת אלקים במקום ההוא כי בלעדי' ירים איש את ידו להכותו נפש ושם בסתר ואין מציל · ואין לנו צורך לבאר מלת אלקים כמו שופטים ודיינים כמו שביאר שם החכם ספורנו : ומה שאמ' עד שקהל הלסטים וכו' הוא ע"ד מאמר שלמה (משלי סי' א' אם יאמ' לכה אתנו נארבה לדם וגו' כל הון יקר נמצא וגו' גורלך תפיל בתוכנו כיס א' יהיה לכלנו כי הצדק הכרחי ביניהם להתמיד חברתם וגם בשעת קלקלת' יראת שמים על פניהם באופן מה כי ימאסו בכנס מעשקות עם חבריהם אשר התעסקו עמם וקורא אני עליהם המשל שהזכירו חז"ל גנבא אפום מחתרת' אקא קא קרי : וכאשר הגיע · מרי וכו' כל הדברים הללו מגיעים אל ביאור הפסוקים הבאים בסותרים כוכס

לכל יחיד מבלעדי הדברים הטבעיים מאכילה ושתיה ותנועה ומנוחה ושינה ויקיצה והחזיקו עם זה בעבודות בקרבנות וזולתם מן התורות האלקיות השמעיות הסתפק מהם בפחות ואמ' ולואי שתשמרו התורות ששומרי' אותם הפחות שבקהלו' מקבלת הצדק והדרך הטובה וההודאה בטוב הבורא כי התורות האלקיות לא תשלמנה אלא אחר השלמת התורו' המנהגיות והשכליות ובתורות השכליו' קבלת הצדק וההודא' בטוב הבורא ומי שלא החזיק באלה איך מחזיק בקרבנות ובשבת והמילה וזולתם ממה שאין השכל מחייבו ולא מרחיקו והם התורו' אשר בהם התיחדו בני ישר' תוספ' על השכליות ובהם היה להם יתרון הענין

זו וכפי מה שהטיב כמנהגו הכוזרי בקודמת · וביאורם בכלל בבא דברי אשר הקדמתי : כאשר אי אפשר לכל יחיד מבלעדי הדברים הטבעיים מאכילה וכו' · כבר זכרתי בראשון סימן ע"ט ובזה סימן ל"א את השמה דברים המשכים מתכונת גופו של אדם ואצל הרופאי' נקראו דברי' בלתי טבעיי' ועתה זכר השלשה מהם המפורסמים בגודל צרכם למחייתו של אדם כי בלעדי האכילה וכל הנלוים עמה בכאן לא תשוער אפשרות חיותו מה שאין כן כמשגל ובהפעליות הנפש · שאין הדבר נחוץ בעניינם כמו באלו · ועם היות האויר הכרחי לעמידת הבא ממ"א אין ענינו מתפרסם לכל כפרסום אלו · על כן היה זכרון כבחר אלו מן השאר נוסף גם כן כי אין דברו בכאן רק במה שיפול תחת רשותו של אדם ואין אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח · וקראם טבעיים בערך אל התורות השכליות והמנהגיות התלויות בבחירת האדם לתקן קבועם על צד היותר טוב · אמנם הרופאים אשר קראום דברים בלתי טבעיים רוח אחרת היתה אתם כי בערך אל הדברים הטבעיים אשר חובר מהם בנין גופו של אדם · היו אלו הבאים מחוץ לשכות בו · ראויים לשם בלתי טבעיים וכל אדם שליט ברוח להבחין הדברי' מן הנלדים הנרכים אלו וכפי חלוף בחינתו יבטא בשפתיו ליתן קריאת' אחת הנה ואחת הנה : הסתפק מהם בפחות ואמר וכו' זהו מה שהקדמנו לביאור הכתובים המראים פנים על היות המנהגיות והשכליות עקר והשמעיות טפלה · וביאר כי אין ענין הכתובים ההם רק הוראה ממנו ית' שהיה מסתפק מהם בפחות ר"ל כאלו היה מספיק לו ענין שמירתם השכליות והמנהגיות וזה מנגד היות קדימתן הכרחית לשלימות המצו' השמעיות לא שיספיקו השני חלקים ההם כי הם המעט והפחות במדובר · אלא שפרסם ההקפדה על מה שהיו ידיהם מסולקות הימנו ולא הראה עצמו מקפיד על החלק השלישי הנכבד כי ממילא דוחא שמעתא שבלי ספק לא היה אפשר שול הענין האלקי בלתו · ולשון

הכתוב בזה על דרך הלוי כעשה כאומ' ולואי שתשמרו התורות וכו שאין ענינו רק בקשת מה שהיה צורך השעה מחייב על הקפדתו באמור לא שיותר בחלק השלישי אשר הוא בלי ספק העקר שהכל תלוי בו לחול ע"י ענין האלקי בתוכנו · והוא מה שסיים בו הפסקא הזאת באמ' היתכן שיחזיק הישראלי וכו' : ובתורות השכליות קבלת הצדק וההודאה בטוב הבורא · אמר וכלל המנהגיות בשם שכליות כאשר עשה בראשי' הפסקא ואי אתה דן אלא כענין הפרט שביאר הוא עצמו באמרו קבלת הצדק · והוא כנגד המנהגיות · וההודאה בטוב הבורא · והוא כנגד השכליות : ממה שאין השכל מחייבו · ואיך אם כן יחזיקו בם אם לא שתולכם למה שהשכל מורה עליו · ואמרו ולא מרחיקו · שכך היא דרכה של תורה לכל יראה ובל ימצא בה דבר שהשכל ירחיקהו וישימהו שקר כמו שהתבאר מדבריו בראשון סימן ס"ז ופ"ט : והם התורות אשר בהם התיחדו בני ישראל תוספת על השכליות וכו' גם הנה כלל המנהגיות בשכליות כאשר עשה זה פעמים · והמאמר הזה מסכים ושוה לאמרו בשלישי סימן ז' אבל האלקיים הנוספים עליהם לחול באומה אל חי שינהיגנה אינם ידועים עד שיבאו מאלו מפורשים ומחולקים וכו' ע"כ · וכוונתו בכאן שלא יתכן לשמור מה שהוא תוספת על דבר מה בלי שמירת הדבר ההוא שנעשה התוספת עליו וכפר זה בגנותן של ישר' המחזיקים אז בעבודות הקרבנות עם הניחם התורות השכליות והמנהגיות וכמו שנראה הדבר לומר שיהיה ירדוף אחר שמירת תורות לא יודע טעמם היאך יתחייבו · והוא עצמו הומס תורות שכליות ומנהגיות אשר השכל חפץ ביקרם מצד הטעם המתפרסם מהם · וזהו מה שכוון אליו באמרו תחלה ממה שאין השכל וכו' והאריך בו אחר כך באמרו ולא ידע איך יתחייבו אלו התורות וכו' : ובהם היה להם יתרון הענין האלקי · כיונה בו כתב הרב ן' חסדאי בספר אור ה' מאמר ב' כלל ב' פ' ו' על יחוד מצוה או מצות מן התורה :

האלקי ולא ידעו איך יתחייבו אלו התורות כאשר לא ידעו איך ירד כבוד ה' ביניהם ואש ה' על קרבניתם ואיך שמעו דביר האל ואיך אירע להם כל מה שאירע ממה שאין הדעות מקבלות איתו לולי המעמדות וראות העין אשר אין בו מדחה ועל הדרך הזה נאמר להם ומה ה' דורש ממך · ועוולותיכ' ספו על זבחיכם וזולת זה ממה שדומה לו · היתכן שיחזיק הישראלי בעשות משפט ואהבת חסד ויעזוב המילה והשבת ותורות הפסח ושאר התורות ויצלח :

מט אמר הכוזרי לא כפיאשר הקדמת אבל דעת הפילוסיפים יהיה אדם חסיד ולא ירגיש באי זו דת שיתקרב אם בהתיהד או בהתנצר או בזולת זה או בדבר שיבדה לעצמו וכבר שבנו אל ההקש' והסברה השכלית והתחכמות ויהיו כל בני אדם משתדלים לקבוע תורה במה שמביאה אליו הקשתם וזה בטל :

נ אמר החבר ותורת משה לא העבידה אותנו בפרישות

אל יתרון ההנהגה האלקית : איך יתחייבו אלו התורות וכו' מפנימה חוייבו להיות כך ולא באופן אחר : איך ירד כבוד ה' · שהחל בו הדבור סימן ד' וידבר עוד על אודותיו ברביעי סי' נ' : ואש ה' על קרבנותם · כמוזכר סימן כו: ואיך שמעו דבור האל שנשם הדבור האלקי באופן יגיע לאזנם כנזכר בראשון סימן פט באמ' אין אנחנו יודעים איך נגשם הענין עד שסב דבור וקרע את אזננו וכו: ואיך אירע להם וכו' כמו שספר בראשון מסי' כה עד סוף סימן פז : ועל הדרך הזה נאמר להם ומה ה' דורש ממך ועולותיכם ספו וכו' · כבר עלה ביאורם בדבריו הקודמים אמנם לא הזכיר מאומה על פסוק מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה וכבר הטיחו כנגדו המלך סימן מז כי עתה אחרי הודיעו החלוקה המשולש' מהתורו' המנהגיו' והשכלייות והשמעיות וכי עקר חול הענין האלקי באומה מוכח ועומד ב בשמעיות לבדנה עם היות לשמיר' האחרו' הכרת קדימ' והכנעה לשו כמו שקד' בקל הוא לבאר הפסוק ההוא על שאת הירא' בשמיר' דרכיו ית' לכל אלקיהם הלא תראה הכתוב בוח שם פ' עקב ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו וכו' לשמור את מצות ה' ואת חוקותיו אשר אנכי מצוך היום לטוב לך · ומעתה אין לנו צורך להרחיב ביאור הכתוב כי בלי ספק העולה על רוחו של מלך היו לא תהיה להיות הכניעה והצדק מספיקים לשלימות הקורבה לאקים:

סימן מט לא כפי אשר הקדמת · מתוך משך ספורו של חבר הושב כסף זכרונו באמתחתו של מלך ולצוות מזכרתו היו הדברי' אשר נכהו על שכחתם החבר סי' מו באמרו כמה קשה עלי שכחתך מה שהקדמתי לך וכו' ולזה אמר לא יתכן זה חיזוק הישראלי בעשות משפט ואהבת חסד הנזכרים בפסוק מה ה' דורש ממך וגו' אשר הטחתיו כנגדך סימן מז' ויעזוב המילה והשבת ותורות הפסח ושאר התורות ויצלח · כבקשתך ממני בקודמת לדעה כוכתי על ככה · כי זה בלי ספק לא יתכן בשום פנים והכתוב ההוא והדומי אליו יתבארו על הדרך עצמו אשר הוריתני · וזה כפי אשר הקדמת מן השרשים שכבר הודיתי בהם כאשר הזכרתני סימן מו · והיה מקום ההודאה באמ' אליך בראשון סימן נח כבר עזרת ענותי וכו' כי אין האדם מגיע אל הענין האלקי אלא בדבר אלקי ר"ל במעשים שיצוום האלקים ואם לא היה כן רוב בני אדם משתדלים ואפי' החוזה והקוסם ועובד האש ועובד השמש והמשני' וזולתם עכ"ו ועל פי הדברי' האלה באמר כאן אבל דעת הפילוסופים יהיה אדם חסיד וכו' וכבר שבנו אל ההקשה וכו' · וביאור זה יעלה בקנתו מדברי הפילוסוף בראשון סימן א' באמרו וכאשר תהיה על התכונה הזאת מן האמונה אל תחוש על איזה תורה תהיה ובאיזה דת ובאיזה מעשה ובאיזה דבור ובאיזה לשון אתה או בדה לעצמך דת לענין הכניעה וכו' ומה שאמ' וכבר שבנו אל ההקשה וכו' יתבאר מדברי המלך הנזכרים סימן נא באמרו ואם לא היה כן רוב בני אדם משתדלים וכו' כמו שקדם: וזה בטל כי יגעו לריק וילדו לבהלה וכאמרו בראשון סימן י"נ זה שאתה אומר היא הדת ההקשית מביא אליה העיון וככנסים בה ספקות רבות ואם תשאל הפילוסופים עליה איכך מוצא אותם מסכימים וכו' :

סימן נ ותורת משה לא העביד' אותנו בפרישות וכו' אחרי הודיעו כי בקורבה האלקית אין דין קדימה למטולטלים הכנזרי' בהרים בפרישות ובזירות שרמזו הכוזרי אליהם בסימ' זה כי נעדרו מהם התורות האלקיות השמעיות אשר בהם יתרון הענין האלקי

האלקי כמו שנתבאר סימן מ״ח · ועדיין הייכו סבורים שענין הפרישות ההוא חובה עליכו מדין התורה האלקית עד לא כוכל בלתה להתקרב אל האלקים ובלעדי לא יחול בכו הענין האלקי ולא ידבק בעולם· האיר פני ספורו אליכו בפסקא זו להבין ולהורות כי אנות תורת ה׳ תמימה מתוקים מדבש ונופת צופים · כי לא יחפוץ במות המת שימית האדם עצמו בסגופים כי תיקר נפשו בעיניו לכל מערכותיה שכל הנפשות לו הנה· טבעית· חיונית· משכלת· ולכל אחת אהבה לא נעדרה הנגלה שזה בתורה במשפטי׳ ישרים משוערים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם בשמחה ובטוב לבב· והנה נצדק כל אמרי פיו כי לא טוב היות האד׳ מתאכזר כנגדו בעברו על צוויו של חכם (משלי סימן י״א) גומל נפשו איש חסד ועוכר שארו אכזרי· שעליו נכנה מאמר הלל הזקן אשר סופר עליו במדרש שכשהיה נפטר מתלמידיו היה מהלך והולך אמרו לו תלמידיו להיכן הלל הולך אמר להם למגמל חסד עם חד אכסנאי דאית לי בגו ביתאי אמרו לו ובכל יום אית לך אכסנאין אמר להם וכי האי נפשא עלובתא לאו אכסניא דהאי גופא היא דיומא דין איתא הכא ולמחר ליתא הכא ההד׳ גומל נפשו איש חסד· עכ׳· וכן אמרו שם עליו שכשהיה נפטר מתלמידיו וכו׳ אמר להם לעשות מצוה אמרו לו וכי מה מצוה הלל עושה אמר להם לרחוץ במרחץ אמרו לו וזו היא מצוה אמר להם הן מה איקונין של מלכים שהם מעמידים אותם בבתי טרטיאות ובבתי קרקסאות ומי שהוא ממונה עליהם מהדקן ושוטפן ולא עוד אלא שהוא מתגדל עם גדולי מלכות אני שנבראתי בצלם ודמות דכתיב בצלם אלקים עשה את האדם עאכו׳ עד כאן· וכבר יוחד לביאורם שער ס״ט לבעל העקידם יעויין שמה כי הדברים מתייחסי׳ מאד לכוונתנו· אך את נפשו ישמור האדם הלז לבל יפול במהמורות מלוי תאוותיו יותר מדאי כי במקום אשר יאמר לנורע חקם עוכר שארו אכזרי יאמ׳ למוסיף על חקם ורחמי רשעים אכזרי כיכוכת החכם בפסוק ההוא (משלי י״ב) היא להורות כי יודע צדיק נפש בהמתו לתת לנפשו הבהמית את לחם חקה לבלתי התאכזר עמה במניעת הראוי רק יצדק מדותיו על פי התורה· אמנם בשיתגלגלו רחמיו עליה למלאת כריסה אכול והותר יהיה גרמא בנזקי׳ ובמנאו רחמיו באים לידי אכזריו׳ די לו אם כן במה שיכלים צרכיה ושאר כסותה ועונתה לא יגרע· פן ישטא על הנפש תחת אשר ענה כי עובר שארו אכזרי כמו שזכרנו· וכן ארשות כל בוצע את נפש בעליו יקח ונפשו עליו תאבל לא לעזר ולא להועיל ואפשר שעל אלה אמר קהלת סימן ב׳ כי מה הוה לאדם בכל עמלו וברעיון לבו שהוא עמל תחת השמש כי כל ימיו מכאובים וכעס ענייכו גם בלילה לא שכב לבו גם זה הבל הוא אין טוב באדם שיאכל ושתה והרא׳ את נפשו טוב בעמלו גם זו ראיתי אני כי מיד האלקים היא· וכתב הראב״ע בפי׳ קהלת על פסו׳ טוב כעס משחוק· ע״כ הטוב לאדם שישקול כל דבריו וענייניו במאזני צדק ויתן חלק לכל נפש בעתו וכו׳ ע״כ· וכבר ידעת מאמר ר׳ אליעזר הקפר על מה שכתוב בנזיר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש שציער עצמו מן היין והראב״ע הטיא דברי׳ כנגדו באמרו שם על הנפש הוא על נפש מת כמו· ושרט לנפש ואילו היה שחטא על נפשו לא היה השם מצוה אותו שיחזור לחטאתו ע״כ· ולא הבחין כוכת ר׳ אליעזר בלתי היותה זולתי על מה שהביא עצמו לידי צורך הנזירות מאשר הרס גבולי החיים המשוערים ויצא חוץ לתחומם הראוי עד שהוצרך מפני זה לנער עצמו מן היין למען ישוב לפנות בקר לאיתנו כי לאיש כזה יאות בלי ספק לקדש עצמו במותר לו ולהתרחק מן התאוות מן הקצה אל הקצה למען יתכן לו לשוב אל האמצע על דרך חבורות פצע תמרוק ברע כמו שכתב הרלב״ג שם במקומו משלי סימן כ׳ גם החכם ספורנו בביאורו לני׳ חקת התורה· ולזה ירמוז החבר באמרו ואין רב התענית עבודה למי שתאוותיו חלושות· כי יובן מזה שבהיות התאוות חזקות טוב לגבר כי ישא עול העכויים והסגופים· וא״כ מה לו לראב״ע כי יכוס ויסוב לאחור מדברי רבי אליעזר הקפר שיהיה החטא מצד מה שהביא עצמו לידי צורך מניעת היין אשר במניעתו יקבל הנער כי מה שהקש׳ לזה שא״כ לא היה ה׳ מצוה אותו שיחזור לחטאתו אין בו כדי כטילת מקום הפירוש הזה שאחרי כפלו בשלום רסן התאוות צדיק וישר הוא שיגדור עצמו בנזירות וכ״ש שכבר בא בקשרי מלחמת יצרו על ידי נדרו ואיכו מן הראוי שיחל דברו רק ישלימהו וישב על ימי טהרה כל הימים אשר הזיר לה׳ והכלל כי איככי רואה בזה שום מקום לתפיסה· ומכל אלה על דרכי החבר כנה אור לכי ונלכה באורחותיו: ותורת משה לא העבידם וכו׳ לא שמה עליכו חובת הפרישות והנזירות רק עבודה מתוקה כאמ׳ בשלישי סימן כ״ב וכמו זאת תהיה העבודה שאין צריך עמה לפרוש ולהנזר ע״כ· אמנם מקום הונח בזה לרשותו של אדם לפי צורך שעתו כאמ׳ איש או אשה כי יפליא לנדו׳ נדר נזיר להזיר לה׳

אך בדרך השוה ולתת לכל כח מכחות הנפש והגוף חלקו בצדק מבלי רבוי כי הרבוי בכח א' קצור בכח אחר ומי שנטה עם כח התאוה קצר בכח המחשבה ובהפך · ומי שנטה עם הנצחון קצר בו לתו ואין רב התענית עבודה למי שתאוותיו חלושות וכחותיו חלושי' וגופו רזה אבל טוב שיעדן גופו · ולא המעטת הממון עבודה כאשר יזדמן מן המותר מבלי יגיעה ולא יטרידהו קנותו מן החכמ' והמעשי' הטובי' כל שכן למי שיש לו טפול ובני' ומאוויו להוציא לשם שמים אך הרבוי יותר נכון לו וכללו של דבר כי תורתינו נחלקת בין היראה

וגו' ובאו מכווני' לזה דברי הרמב"ם בפרקיו המוקדמי' למס' אבות פ"ד · ובמורה גם הוא יורה כל זה בשפה אחת ודברים אחדים שכן כתב בשני פ"לט · כן הענין בזאת התורה כמו שביאר משוויה ואת חקים ומשפטים צדיקים וכבר ידעת שענין הצדיקים שוים וזה שהם עבודות אין טורח בהם ולא תוספת בעבודת המתבודד בהרים הפורש עצמו מן הבשר והיין ודברים רבים מצרכי הגוף ובטלטול לעבודה וכיונה בהם · ולא חסרון שיביא אל זוללות ואל שטיפה בזמה עד שיחסר שלימות האדם במדותיו ועיונו וכו' ע"כ: ולתת לכל כח וכו' · זהו לביאור הדרך השוה הסמוך לו ושמוש ולא בזה אבל החבר הלא הראיתיך סימן כה וכו: מכחות הנפש והגוף · קרא כחות הנפש הכחות השכליות וכחות הגוף הכחות החמריות · או ירצה כחות הנפש המרגשת והשכלית · וכחות הגוף כחות הצומחת שקראה טבעית סימן יד גם בראשון סימן לא: כי הרבוי בכח אחד קצור בכח אחר · על כן הטיבו אשר דברו המושלים להמשיל נפש האדם לירח שכל זמן היותו מזהיר פניו כלפי מטה כל פניו השני קודר יהלך כלפי מעלה וכן להפך וכמו שכתבנו על ביאור הבין בהערה השביעית אשר הקדמנו: ומי שנטה עם כח התאוה וכו' ומי שנטה עם הנצחון וכו' זכר התאוה הנמשכת מן הצומחת · והנצחון הנמשך מן המרגשת כי שניהם עם רבויים מעיקים אל המחשבה הנמשכת מן המשכלת ובשוה קם זה נופל באמור על כן ראוי לפשר ביניהם בדרך שוה כוח לזה ולזה וכמו שקדם מדברינו: ואין רב התענית עבודה למי שתאוותיו חלושות וכו' · אך אמנה למי שכחו עליו ונברו ראוי שיזיר עצמו מתענוגות בני האדם וייסר כחו שסבר לבו הזונה כמו שזכרנו · וכההיא דתניא פ"ק דנדרים א"ר שמעון הצדיק מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא אלא פעם אחת בא אדם א' נזיר מן הדרום ורואיתיו יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים אמרתי לו בני מה ראית להשחית שערך זה הנאה אמ' לי רועה הייתי לאבא בעירי והלכתי למלאת מים מן המעיין ונסתכלתי בבבואה שלי ופחז יצרי עלי ובקש לטרדני מן העולם אמרתי לו רשע למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך במי שהוא עתיד להיות רמה ותולעה העבוד' שאגלחך לשמים מיד עמדתי ונשקתיו על ראשו אמרתי לו בני כמותך ירבו נוזרי נזירות בישראל עליך הכתוב אומר איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה' וכו' עד כאן ' ומה שזכר חלשת התאוות והכחו' ורזון הגוף אפשר שיבדק מהזכר או כפרד"ס שנא' כי האיש אשר אלה לו חלשת גם יחדי הוא הבלתי ראוי לענות נפש או שבנה אח"מכן פוטרתו כי השולט בתאוותיו עם היותו רב אונים בכחותיו ואמיץ כח בגוף דשן ושמן · אין רב הענוי נחשב לו לעבודה וכן מי שכחותיו חלושו' ומתא' נפשו וכח אין לליד ולהוצי' מחשבת תאוותיו אל הפעל גם הוא נפטר מן הענוי המופלג · וכן מי שגופו רזה ויש לחוש פן יביאהו רב הענוי לידי סכנה · אף אם תאוה נפשו למותרות וכחו מספיק להפקת רצונה ידרוש טוב לעצמו פן תדבקנו הרעה ומת מקוצר רוח ומעבודה קשה · ואתה קח לך את אשר תשאך נפשך מן השטות השתים אשר זכרנו: ולא המעטת הממון וכו' · אחרי זכרון התענית כנגד הנפש הצומח' המתאו' זכר המעט' הממון כנגד המרגש' הלהוטה אחר העושר והכבוד כל עמת שבא זכרון שתיהן למעלה באמ' ומי שנטה עם כח התאוה וכו' ומי שנטה עם הנצחון וכו' כמו שביארנו: ולא יטרידהו קנותו מן החכמה וכו' · תנאי התנה בזה שלא יטרידהו קנין הממון ההוא משבילי הדעת ומכשרון המעשה כי אמנם לא טוב לאדם רב ההזדמנות אשר יעיקוהו מהשיג שלמות המכוון: כל שכן למי שיש לו טפול וכו' · שאז המעטת הממון איננה עבודה אדרבה יאות אליו הרבוי ממנו והוא אך הרבוי יותר נכון לו: כי תורתנו נחלקת בין היראה והאהבה והשמחה כי מרגלא בפומה את ה' אלקיך תירא ויראת מאלקיך ואהבת את ה' אלקיך לאהבה את ה' אלקיכם תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב וכמו שלה עצמו מספר · הן יראתו על פניכו תהיה בבחינת

והאהבה והשמחה תתקרב אל אלקיך בכל אחת מהנה ואין כניעתך בימי התענית יותר קרובה אל ה׳אלקים משמחתך בימי השבתות והמועדים כשתהיה שמחתך בכונה ולב שלם · וכמו שהתחנונים צריכים מחשבה וכונה כן השמחה במצותו ובתורתו צריכים מחשב׳ וכונה שתשמח במצוה עצמ׳ מאהבתך המצוה בה ותכיר מה שהטיב לך בה וכאלו אתה בא באכסנייתו קרוא אל שלחנו וטובו ותודה על זה במצפון ובגלוי ואם תעבור בך השמחה אל הנגון והרקוד היא עבוד׳ ודבקה בענין הא׳ק׳ ואלה הדברי׳ לא הניחה אותה התורה מופקרים אבל כלם תחת מסורת מפני שאין ביכולת בני אדם לחלק תקנות כחות

פונס נדלו וחכמתו · ויהיה בלבנו מטע אהבת ה׳ להתפאר בבחינת טובו וחסדו עמנו וכבן יגל יעקב וישמח ישראל ישים כגבור לרוץ אורח שמירת מצותיו בשמחה יתרה נודעת · וכמא׳ התנא הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאי אתה יודע מתן שכרן של מצות רמז בזה אל הזהירו׳ במצוה בשמחה וששון ויקר ואמר כי שוש ישיש ויגל שומר מצוה קלה כחמורה ועלת זה לפי שאין אנו יודעי׳ אם באולי מתן שכר המצו׳ תלוי ועומד בענין השמח׳ שבלב המקיימן · ואם כן כבר השוו בזה קלות וחמורות הואיל ואחר כונת הלב ושמחתו הן הן הדברים · וכבר הזהיר המשורר על זה באמ׳ עבדו את ה׳ ביראה וגילו ברעדה · עוד תשוב תראה שמחה מה זו עושה הוראה שלימה ועדו׳ נאמנה על שלימות הקנין בנפש הפועל וכמו שכתב בעל העקידה פ׳ ראה שער נ״ד מטעם הכתובים׳ עפעפיך יישירו נגדו כי מתוק אור דבריו וטוב לעינים · ואולי רנה באמרו שהתורה נחלקת בין היראה והאהבה כי היא נחלקת למצות עשה המיוחסות לאהבה ולמצות לא תעשה המיוחסות ליראה וכמו שכתב הרמב״ן פ׳ יתרו על פסוק זכור את יום השבת לקדשו וכבר זכר אנטיגנוס בראשון אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב שלא ע״מ לקבל פרס לרמוז אל האהבה · ויהי מורא שמים עליכם כנגד היראה · ואמרו עבוד מאהבה עבוד מירא׳ עבוד מאהבה שאם באת לשנוא דע שאתה אוהב ואין אוהב שונא עבוד מירא׳ שאם באת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא בועט · עכ״ל · והכונה אולי שאם באת לשנוא מצות עשה לבלתי עשותם בשמחה ובטוב לבב כראוי · דע שאתה אוהב ומיד תהיה פעולתך בהם שלמה והיית אך שמח · ואם באת לבעוט במצות לא תעשה דע שאתה ירא כי אז תבין יראת ה׳ ושמרת את מצותיו חקיו ומשפטיו · והנכון העולה על גביהן לפי שעתנו שאמר יראה כנגד הכניעה שיכנע האדם ויזכור מדרכי עולם מיראת שמים ואמ׳ אהבה ושמחה כנגד המתעלם בשמירת חקיו ית׳ באהבה רבה

לשם שמים כשמחת בית השואבה שהיו שמחים הלל הזקן ורשב״ג וחבריהם (סוכה פ׳ החליל) ואמ׳ ותתקרב אל אלקיך בכל אחת מהנה · כי אחד המרבה להכנע בפרישות לפי צורך שעתו ואחד הממעיט בזה מבלתי יכולת או מפני שאין צרכו אליו כאמור רק יהיה עסקו להתענג על ה׳ בפקודיו ישרים משמחי לב · יהיה ההתקרבות לאלקי׳ ובלבד שיכוין לבו לשמים והיא ענין השמחה הראויה בזו כמו שמבאר והולך באמרו ואין כניעתך וכו׳ מאהבתך המצוה וכו׳ ביאר שהכוונה הנכונה היא שתשמח בפעולת המצו׳ מצד אהבתך אל המצוה בה ובמה שתכיר מה רב טובו שצפן לך במצוה ההיא והנוסח׳ שכתוב בה ותכיר מי וכו׳ גם היא יכולה להתקיים אלא שהראשונה יותר נכונה ונזדקתי: וכאלו אתה בא באכסנייתו וכו׳ כי תאמר לה׳ אדו׳ אתה טובתי בל עליך כי כל פעל ה׳ למען חסדו וטובו אין לנו עליו חק של כלום רק הכל מתנת חנם : ואם תעבור בך השמחה אל הנגון והרקוד וכו׳ ככתוב בדוד מלך ישראל (מלכים ב׳ סימן ו׳) בהעלותו את ארון האלקים ודוד וכל בית ישראל משחקים לפני ה׳ בכל עצי ברושים ובכנורות ובנבלים ובתופים ובמנענעים ובצלצלים עוד שם ויעל את ארון האלקים מבית עובד אדום עיר דוד בשמחה וגו׳ ודוד מכרכר בכל עוז לפני ה׳ וגו׳ עד אמרו ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני ועם האמהות אשר אמרת עמם אכבדה : ואלה הדברים לא הניחה אותם התורה מופקרים · ר״ל נתינת החלק הראוי לכל אחת מכחות הנפש והגוף בשווי ובצדק כאשר הוכח ראשונה לא הניחה אותם התורה מופקרים לכל להיותם מסורים ללבו של אדם שיגבילם על פי תבונתו למראית עיניו כאשר עשו הפילוסופי׳ בהגבלת שווי במדות המעולות לפי מקומן ושעתן ויתר התנאי׳ אשר התנו בהנהגה הכל לפי מה שהוא אדם ולפי חמר הנושא עם כל תנאיו אשר ישפוט עליהם שהשעה צריכה לכך · ואולם זה רחוק רחוק מי ימצאנו כאמרו בשלישי סי׳ ואף הנבלע

הנפש והגוף׳ ושיעור מה שראוי להם מהמנו׳ והתנועה ושיעור מה שתוציא הארץ עד שתשבות בשמיט׳ ויובל ויתן ממנה המעשרו׳ וזולתי זה׳ וצוה על שביתת השבת ושביתת המועדים ושביתת הארץ והכל זכר ליציאת מצרים וזכרון למעשה בראשית מפני ששני הענינים דומים שנעשו בחפץ האלקים לא במקרה ולא בטבע׳ וכאשר אמר יתברך כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך׳ השמע עם קול אלקים או הנסה אלקים והיתה שמירת השבת היא בעצמה ההודאה באלקות אבל כאלו היא הודאה מעשית כי מי שמקבל מצות שבת בעבור שבה היה כלות מעשה בראשית כבר הודה בחדוש מבלי ספק ומי שהודה בחדוש הודה במחדש העושה יתבר׳

א׳ ושיעורו עד שיהיה טוב לכל איכנו כי אם לאלקים ית׳ עכ׳ על כן רבה המקום לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות ומסר להם דקדוק פרטיותם ונבול שם בכל מעשיה׳ בל יעבורון וזה אכל כלם תחת מסורת וכו׳ : ושיער מה שראוי להם מהמזונה והתנוע׳ ושיער מה שתוציא הארץ וכו׳ זכר שיעו׳ המזונה והתנועה כנגד המתיחס לנפש הצומחת המתאוה ושיעור הוצא׳ הארץ לצורך אסיפ׳ ממון כנגד המתיח׳ לנפש המרגשת הכנהלת להון כי כנגד שתים אלו דברה הפסקא הזאת כמו שזכרנו׳ ובסמוך יבאר כי שיעור המזונה והתנועה הוא שבית׳ השבת והמועדי׳ וכאמרו ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבתון וגו׳ אלה מועדי ה׳ מקראי קדש וגו׳ כל מלאכת עבוד׳ לא תעשו וגו׳ ומאמר המלך הנכבד השיעור בזה בשלישי סימן י׳ באמ׳ וכבר היה לכם בזה שיש יאיכם מזונת הגוף ומזונת הנפש׳ עכ׳ ושיעור הוצאת הארץ וכו׳ הוא שתספיק בעבודת שאר השנים חוץ מן השמטות והיובלות וכאמרו שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה ובשנ׳ השביעית שבת שבתון יהיה לארץ וגו׳ וספרת לך שבע שבתות שנים וגו׳ והורה החבר בזה כי האל ית׳ שיער מה שתוציא הארץ ברב שפע עד שתוכל לשבות בשמטה ויובל ובזק לא יקרב וגם לחם בוכל תת למעשר הארץ תרומה לה׳ וחסרון לא יוכל להמנות כי אין עבירות במקום עשירות וכארץ תוציא צמחה כריח שדה אשר ברכו ה׳ ׳ כן צדקה וזרועיה תצמיח כמשת כדכת הכותן כי אז יצליח את דרכיו ואז ישכיל׳ וכבר הודיע הכתוב בפירוש הנכלת השיעור הזה של תוצאת הארץ באמ׳ וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבוא׳ לשלש השנים וזרעתם את השנה השמינית ואכלתם מן התבוא׳ ישן וגו׳ ועוד ירחיב הביאור על זה בסימן כ׳ : ונוה על שביתת השבת וכו׳ הנה זה ביאור השיעורים שזכר למעלה כי על שיעור המזונה אמר שביתת השבת וכו׳ ועל שיעור מה שתוציא הארץ עד שתשבות וכו׳ אמר ושביתת הארץ וכבר הראיתיך דוגמת זאו ונוה בפסקא הזאת ובסימן כה׳ וכו׳ שאיכה להוסיף ענין רק לביאור הקודם : והכל זכר ליציאת מצרים וכו׳ הדברים כללם מענין דוגמת מה שכתב הרמב״ן בתחלת משפטים שיש בשלוח העבד בשנה השביעית זכר ליציאת מצרים הנז׳ בדבור הראשון כמו שאמ׳ בו וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויפדך ה׳ אלקיך על כן אנכי מצוך הדבר הזה היום ויש בה עוד זכר למעשה בראשית כשבת כי השנה השביעית לעבד שבתון ממלאכת אדניו כיום השביעי ויש בה עוד שביעי בשני שבוא היובל כי השביעי נבחר בימים ובשנים ובשמיטות וכו׳ עכ׳ ובפ׳ ואתחנן כתב על חלוף הטעמים שזכר הכתוב במצות שבת זכר למעשה בראשית וליציאת מצרים כי היה זה להיות האחד מהם עד נאמן על חברו וכמו שזכרנו מטעמו בראשון סימן כה׳ והדברי׳ מסכימים מאד עם דעת החבר הנכבת עמכה בזה ולענין שתוף שביתת הארץ עם שביתת השבת מלבד מה שהבנתי לפניך לדוגמתו דברי הרמב״ן שבתחלת משפטים׳ קום קרא בברייתא דתורת כהנים שבת לה׳ כשם שנאמר בשבת בראשית כך נאמ׳ בשביעית שבת לה׳ עכ׳ : מפני ששניהם וכו׳ אמר זה להורות על דמיון שני הענינים שזכר והדמוי הוא מצד העשותם בחפץ אלקי פשוט אשר לא היתה בו תפיסת יד מקרה או טבע : וכאשר אמ׳ יתברך וכו׳ הורה על אשר הפליא הכתוב בפרשת גדולת יציאת מצרים להיותה בחפץ האלקים מענין דוגמת מעשה בראשית כפי מה שבכיח : והיתה שמירת השבת וכו׳ כוון להחזיר הדברים אל ראשי׳ דרכו שבעבורו כתגלגלו דבריו עד הנה להורו׳ שאין הכניעה לישראל בימי התענית יותר קורבה אל האלקים מהשמחה בימי השבתות וכו׳ ולא עוד אלא שבשמחה׳

ומי שלא קבלה יפול בספקות הקדמורת ולא תזך אמונתו לבורא העולם אם כן שמירת חשבת מקרבת אל הבורא יותר מהפרישורת והנזירות · וראה היאך שב הענין האלקי הדבק באברה' ואחר כן בהמון סגולתו ובארץ הקדושה מביא הענין מדרגה אחר מדרגה ונזהר בזרע עד שלא נמלט מהם אחד והניח אותם בטוב שבמקומות והפרם והרבם הרבוי ההוא המופלא עד שהעתיק אותם ונטעם באדמה הראויה לסגולה ונקרא אלקי אברהם ואלקי יצחק כאשר נקרא יושב הכרובים ויושב ציון ושוכן ירושלי' לדמותם בשמי' כמו שאמר

שהשמחה בימי השבתות וכו' היא יותר קורבה אליו לישראל · ומזה שאין מדרגת הפרישות והנזירות מעלה לישרא' כמו שחשב הכוזרי סימן מ"ה וז"א והיתה שמירת השבת היא בעצמה ההודאה בשקות אבל וכו' כלומר לזאת יקרא הודאה במראה ולא בחידות כי לא דבר ריק הוא רק בגרוף מחשבה זכה למעשה נרנה: ומי שלא קבל' יפול בספקו' הקדמות ולא תזך אמונתו וכו' · וכמאמר המורה בשני פרק ל"א שהדעות אם לא יהיו להם מעשים שיעמידו' ויפרסמום ויתמידו' בהמון לכנה לא ישארו עד כאן · מלבד מה שיש בענם המעשה מסגולת החכמה העליונה כאמרת החבר נרופה במקומות רבים: וראה היאך שב הענין האלקי וכו' · כבר הוריתיך סי' י"ב כי מן המשל ההוא שהמשיל בו הנלאת אברהם וזרעו בארץ הנבחרת ע"י המעשים והתורות האלקיות אל הנלא' הכרם בהר עם העבודה הראויה · העתיק המאמר ממנו והלאה בסדרות זהב והתיחסות נפלא בין חלקי הספורים · ועתה ליום הכסא יבא ביתו לפקוד נוהו ולא יחטא בנטותו מני דרך · על כן אסף הדברים של ראשיתם להאיר של עבר פני המלך נדקת המשל ההוא ע"פ הדברי' המתגלגלים עד הנה · ונכן יכין לו הדרך להרחיב לו המאמר בשנחי עמו להיות זה מתיחס מאד אל המשל הנזכר כמו שינא: וז"א וראה היאך שב הענין האלקי הדבק באברהם וכו' מביא הענין וכו' · והוא מה שהחל ביאורו מסוף סימן י"ד וגם אחרי כן בסימן י"ו וממנו והלאה · והנה שם ראשונה כללות ענינם של ישראל מאברהם ראש יחסם ונלגוליהם עד באם לכלל ישוב הארץ הקדושה ואחר כך באר בפרט איך ינא הענין האלקי מענין לענין בהדרג' נפלאה להישיר כל זה של תכליתו בשלם שבפנים · ואפשר ג"כ שזה מוסב אל ענין הפרושי' שהיה עד הנה עסוק ובא על אודות להורות כי לא על הפרישות לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם בשמירת חקי תורותיו האלקיות · ועתה בא להוכיח זה מנד היותו ית' נזהר מאד בזרעו של אברהם עד שלא נמלט מהם אחד לעולם בשמרו

בחורים וגם בתולות זקנים עם נערים הנוי כלו כי לו מה יקרו ריעיו האהובי' קטן וגדול שם הוא פרושים וזולתם · ואולם זה העם לא היה חביב כל כך בכל פרט ופרט ממנו אם היו עיניו יה' בנאמני ארץ הפרושים בלבד · וזאת תורת העולה על רוחו של חבר עד סוף סי' נ"ג ינואו ויגידו נדקתו דברי פי חכם חן כמו שינא: ונזהר בזרע וכו' · כי לפקדון לארץ מצרים היו עד הניע תור גאולתם וכלם ינאו משם איש לא נעדר וכמאמ' משה לפרעה בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותינו בנאננו ובבקרנו נלך וגו' ואמרו וגם מקננו ילך עמנו לא תשאר פרסה · ובפי' אמר הכתוב ויהי בענם היום הזה ינאו כל צבאות ה' מארץ מצרים · ולפי דעתי כוון בזה למה שאמר בראשון סימן פ"ג שהיו בני ישראל משועבדים במצרים שש מאות אלף רגלי מבן עשרים שנה ומעלה מתיחסים של י"ב שבטים ולא נמלט מהם איש ולא ברח אל ארץ אחרת וכו' ע"כ · שענינו להורות כי לא נפקד מהם איש לנאת מן הכלל בארץ מצרים או לברוח לשאר ארצות וכו' כמוזכר שמה: ומה שאמר והניח אותם בטוב שבמקומות · ר"ל בארץ מצרים המעולה שבכל הארצות חוץ מא"י כאמרו כגן ה' כארץ מצרים וכמו שכתבנו סימן כ"ב אבל אמ' וכבר שמו לארץ מצרים מעלה על שאר הארצות האחרות ושפטו על זולתה מק"ו וכו' · ובכלל עוד בדבריו היותם מוכחים בארץ גושן מיטב ארץ מצרים כאמ' במיטב הארץ הושב את אביך ואת אחיך ישבו בארץ גושן: והפרם והרבם וכו' · כאמ' ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד וגו': עד שהעתיק וכו' · הוא נאתם ממצרים ונטיעתם בארץ ישראל ההר הטוב הזה אשר נשא משלו עליו סימן י"ב כמדובר: ונקרא אלקי אברהם ואלקי ינחק · להודיע באיזה דרך ישכון אור יפעתו ית' עלינו · תלה הדבר באבות הקדושים יסוד מוסד פנת יקרת אומתנו ינהם ובעבורם ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר · כאמרו רק באבותיך חשק ה' לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם בכם מכל

היושבי בשמים מפני הראות אורו באלה כהראותו בשמים אך במצוע ואוים לקבל האור ההוא והוא מאציל אותו עליהם ונקרא זה ממנו אהבה והיא אשר נקבעה לנו ונתחייבנו להאמינה ולהודות עליה באהבת עולם אהבתנו כדי שנשים אל לבנו שההתחלה ממנו לא ממנו אנהגו כמו שנאמר בבריאת

העמים כיום הזה · ולפי דעתי שהשמיט הסופר מלות ואלקי יעקב או שהחבר קצר בלשונו כי למה יגרע יעקב מהתייחד שם אלקים עליו והלא מקרא מפורש הוא (שמות סימן ד׳) אנכי אלקי אביך אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב· ועוד שם כה תאמר לבני ישר׳ה׳ אלקי אבותיכ׳ אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב ועוד זכר לדבר סי׳ לדבר מה שסמך לזה כאשר נקרא יושב הכרובים ויושב ציון ויושב ירושלם שכראים הדברים היותם מכוונים כנגד שלשת האבות·

ירושלם כנגד אברהם · ציון כנגד יצחק · וכרובים כנגד יעקב ·· להיותו המקום היותר מזומנם ומיוחד לחול בו שכינתו ית׳ כאמ׳ ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרובי׳ וכמו שהיה יעקב המיוחד שבאבות וכל מטתו שלימה כאמור בראשון סי׳ מ״ז והיו יחידי׳ לא רבים עד שהוליד יעקב אבינו י״ב שבטים כלם ראוים לענין האלקי ושנה האלקות בקהל רב וכו׳ · ואמא עיני ואדא במדרש מאמר מסכים מאד לכוונתינו אמ׳ ז״ל והנה ה׳ נצב עליו אין אדם עומד על שדהו לא בשעת חרישה ולא בשעת זריעה אלא בשעה שעומדת בקמותיה וכן באברהם כא׳קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה · וביצחק ויזרע יצחק בארץ ההיא ·· וביעקב והנה ה׳ נצב עליו עכ׳: הנה עיניך רואות כי יחסו שלימות אברהם ויצחק אל החרישה והזריעה ושלימות יעקב איש תם אל הבאת התבואה שהיא התכלית · ועוד אמרו מתיחם לזה משל למלך שהיו לו ג׳ אוהבים ובקש לעשות לו פלטרין הביא הראשון ואמר לו ראה המקום הזה שאני רוצה לבנות ממנו פלטרין א״ל זכור אני שהיה הר תחלה · הניחו · בא לו אצל השני א״ל מבקש אני לבנות פלטרין במקום הזה א״ל זכור אני שהיה שדה תחלה · הניחו · בא לו אצל השלישי וא״ל מבקש אני לבנות פלטרין במקום הזה א״ל זכור אני שהיה פלטרין תחלה א״ל חייך על שמך אני בונה אותו · כך אברהם יצחק ויעקב היו אוהביו של הבה׳ אברהם קראו הר שנא׳ בהר ה׳ יראה · ויצחק קראו שדה שנא׳ ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה׳ · יעקב קראו פלטרין שנא׳ אין זה כי אם בית אלקים א״ל אתה קראת אותו בית עד שלא בנבנה חייך על שמך אני בונה אותו שנא׳ אל אלקי יעקב עכ׳ :

והנה ההר הוא מקום בלתי נעבד ורחוק מישוב הצמחת פירות ואין ענין השגחת האדון שולטת בו · והשדה הוא מקום נעבד ומושגח מבעליו · והבית הוא מקום שתמיד עיני הבעלי׳ בם פקוחות · ובכן התבאר׳ בכמשל מדרגת האבות שהן הן המרכבה ואיך נדק עליהם התיחסות ירושלם ציון וכרובי׳ על הדרך אשר זכרנו · ועוד תשוב תראה כי לאברהם יאות ענין ירושלם מטע׳ אז״ל בבראשי׳ רבה ויקרא אברהם שם המקום ה׳ יראה אברהם קרא אותו יראה שנא׳ ויקרא אברהם וגו׳ ושם קרא אותו שלם שנא׳ ומלכי צדק מלך שלם אמר הקב״ה אם אני קורא אותו יראה · שם אדם צדיק ומתרעם · אם אני קורא אותו שלם · אברהם אדם צדיק ומתרעם· של הריני קורא אותו בשם שניהם עכ׳· והוא ההר הטוב הזה שרמז אליו המדרש הנז באמ׳ שאברהם קראו הר שנא׳ בהר ה׳ יראה · וליצחק שקראו שדה עפ״ה המדרש ההוא יתיחס ציון ממה שכתוב ציון שדה תחרש· וליעקב שקראו בית יתיחס ענין הכרובי׳ ממה שאמ׳ ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכ׳ ועשו ארון וגו׳ ודברתי אתך מעל הכפור׳ מבין שני הכרובי׳: לדמותם בשמי׳ וכו׳· ר״ל שבתייחסה ישיבתו ושכינתו ית׳ לכרובי׳ ולציון ולירושל׳ כמו שבתייחם לשמי׳ באמ׳ היושבי בשמי׳ והיה זה מנד דמיונ׳ לענין הראות האור האלקי עליהם כי היתה בכרובי׳ ובציון ובירושלם הכנה להיות בהם ובאמצעותם מושב אלקים בארץ כמו שהיו השמי׳ כסאו ממעל · והיא מדרגת האבות גם כן אשר נקרא שמו עליה׳ כי הם בעצמם מעון לשכינה כמו שיזכור בשלישי סי׳ ב״ה : אך במצוע עם ראוים וכו׳ · כי הדרת מלך לא תראה בירושלם ובציון ובכרובים רק באמצעו׳ רב עם ראוי לכך כענין אמ׳ סי׳ י״ב והמעלה המיוחד׳ הראשונה היא לעם שהיא סגולה ולב כאמ׳ וכרתי ו׳ש לארץ עוד בזה עם המעשי׳ וכו׳: והוא מאציל וכו׳ כאמ׳ בחמישי סוף סי׳ שאין נילות לפניו ית׳ אבל הוא נותן לכל דבר מה שראוי לו ונשנ׳ דברו שם סי׳ כ׳ בהקד׳ השלישית : ונקרא זה ממנו אהבה· כמו שזכרנו מאמ׳ רק באבותי׳ חשק ה׳ לאהבה אותם ויבחר בזרע׳ וגו׳: והיא אשר נקבע׳ לנו· בברכות קריאת שמע : ונתחייבנו להאמינה · בלב · ולהודות עליה · בפה באמרנו אהבת עולם אהבתנו · וזה כדי שנשי׳ אל לבנו שההתחל׳ ממנו ולא ממנו אנחנו· וכו׳

החי על דרך הדמיו' שהוא לא ברא את עצמו אך האלקים יצרו והתקינו כאשר ראה הומר שראוי לצורה ההיא כן הוא יתברך המתחיל להוציאנו ממצרי' להיות לו לעם סגול' ויהיה לנו למלך כאשר הוא אומר ושונה אני ה' אלקיכם המוציא אתכם ממצרים להיות לכם לאלקים · ועוד שאמר ישראל אשר בך אתפאר :

נא **אמר הכוזרי** כמה יצא המאמר במקום הזה יציאה גדולה · ומחלה המליצה מחילה רבה שיהיה הבורא מתפאר בבשר :

נב **אמר החבר** ההיה זה קל בעיניך בבריאת השמש :

נג **אמר הכוזרי** כן מפני גודל מעשיה מפני שהיא אחר הבורא הסבה בהויה ובה ובעבורה מסתדר הלילה והיום ופרקי השנה וההווים המוצאי' והצמח

וכו' קדימת אהבה זו תנדק באהבת כלולו' אשר קדמנו בה להמשיך אותנו לעבודתו אפס כי על הפרטית יש דין קדימה להתחלה מנדנו כמאמ' הזהר פ' לך לך אני לדודי ועלי תשוקתו תנינן שכינתא לא אשכחת עמהון דחייביא כיון דאתי בר נש לאתדכאה ולמיקם נביא דקב"ה כדין שכינתא שריא עליה הה"ד אני לדודי בקדמייתא ועלי תשוקתו לבתר · אתי בר נש לאתדכא מתדכאין ליה עכ' ואולם עכ"פ לך נאה להודו' במאזני נדק עונך כי אין הבורא ית' מפיל גורל בחירתו בזולת טעם הגנה מה במקבלים כמשל בריא' החי מחמר ראוי לצורה ההיא והתחברות כבודו שינו מפני שאבחנו הסגלה וכו כמוזכר בראשון סי' כז' ומזכו והלאה: חומר וסוכה' ר"ל שכפל המאמ' הזה פעמי' רבות · וכבר היה דברי ראשון לי כי כונת החבר נטויה להורו' כמה חביבין ישראל שנקראו כלם בנים למקום וחבה יתיר' נודעת להם שלא על הפרושי' מהם בלבד היתה עין השגחתו כי על כל העדה כלם קדושים ובתוכם ה' · וראה עד היכן אמתת זה מגעת כי לגדול שבהם השקול כנגד כלם והוא משה רבן של נביאים עם רוב פרישותו לא תלה לו הכתוב גדולה רק בשביל ישראל וכמו שדרשו ז"ל על אמ' לך רד וגו' ועוד יבא בתוך הבאים בגלגול ביאורנו סי' כו:

סימן נא כמה יצא המאמר וכו · ר"ל שמאמר הכתוב בזה ליחס אליו ית' ההתפארו' בבשר ודם יצא מן השטה יציאה רבה לא תאות בחקו לעוצם גדלו והפליג עוד בזה לאמ' · ומחלה המליצה מחילה רבה וכו כי אמנם יש בזה ויתור לשון אשר המליצות נשענו בה נהתירם לעצמם לשית בשמים פיהם ומלין לנד עילאה ימללו :

סימן נב ההיה זה נקל בעיניך וכו' · האם היה נקל בעיניך לנטות אליו כאשר יסופר ההתפארות הזה בשמש · נא וחשוב אם היה זה נאות כחקו לפי מחשבתך אחין תלות למליצה זו מחילה רבה · ונונת החבר ללחוץ רגל הכוזרי אל הקיר להביאו לכלל הודאה · על היות ההתפארות בשמש דבר נאות מנד עוצם אורו והפלגת תועלתו ומזה ילכדנו באמרי פיו במשכו ברשתו בהראותו כי בני ישראל אשר היו למאורות לכל בני העולם להאיר שכלם באמתת הדעות מדרגת' למעלה מן השמש ומכל שכן יאות בהם ההתפארות ההוא :

סימן נג כן מפני גודל מעשיה וכו' · השיבו כי בלי ספק היתה השמש מעשה ידיו ית' להתפאר בה מנד עונם הפעולות הנמשכות ב באמצעות' כהמשך ביאורו : ובה ובעבורה מסתדר הלילה והיום · אמ' בה כנגד היום המתחדש בה ו ובעצמותה בנאתה על האופק כגבור לרוץ אורח · ואמר בעבור' כנגד הלילה שהוא בהסתר פני חמה לא בעצם אורה ממש רק בסבת העדרה מעל אופקנו : ופרקי השנה · קור וחום וקין וחורף : וההווים · כי בסבת התקרבו והתרחקו של שמש באזור המזלות תהיה ההויה וההפסד כדבר הפילוסוף : המונחים והצמח והחיים · זכר מדרגות ההווים למיניהם רק השמיט זכרון מדרגתו של אדם מה שלא כעשה כן בראשון מסי' לא עד סימן לה ובזה עצמו סימן יד · אפשר שכוון בזה להרחיק עצמו מליחס לשמש הויתו של אדם הכי נכבד · ונשמתו אנולה מן העליונים · ועם היות שכבר נתבאר בראשון סי' עז ויתבאר עוד בשלימות בחמישי סימן י' ובהקדמה השלישית סמוך לחתימת הספר כי הוא ית' נותן לכל חומר הטובה שבנורות וכי פעל השמש איננו כי אם על החמום והקרור וההרטב והיובש וכו' כמוזכר במקומותיו · ומכל מקום היתה הרחקתו בענין האדם הכ כי לא להזכיר בהויתו פעולת השמש · כאשר עשה הכתוב באמ' אכל בעלי החיים תוצא הארץ נפש חיה למינה וגו ואכל

והחיי' ובאורה הבהיר תהיה הראו' והמראים הנראים ואיך לא יהיה בריאתה תפארת לעושה אצל המדברים:

כד **אמר החבר** והלא אור הלבבות יותר דק ומעולה מאור הראות

והלא היו כל אנשי העולם בעורון ובתעות קודם בני ישרא' זולתי היחידים אשר זכרנום והיה מהם עם שאומרים שאין בורא ושאין חלק מן העולם יותר ראוי שיהיה נברא משיהיה בורא אך הכל קדמון · ועם אחר אומרים שהגלגל הוא הקדמון ובורא הכל ויעבדוהו ועם אחר טועים שהאש היא עצם האור והמעשים החזקים והמופלאים והיא

יצירתו של אדם וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים · הרי שייחס לעצמו ית' יצירת החמר ונפיחת הנשמה: ובאורה הבהיר תהיה הראות וכו' כי לא יבא כח הראות לפעלו ולעבודתו בהרגש המראים המושמים לנגדו רק על ידי אור כי יהל:

סימן נד והלא אור הלבבו' וכו'

כלל דבריו שהמאיר לארץ ולדרים באור נגה אמתת הדעות האלקיות הוא מעולה מהמאיר לאישון בת עין להסתכל במראים · ועל כן ישראל שהלכו גוים לאורם ונתישרו באמונותם אל כמה דעות אמתיות כפנת החדוש וההשגחה והשכר והעונש ונבואה הרי הם תפארת לעושיהם יותר מהשמש ·
ועל כן הטיב אשר דבר בבא בן בוטא להורודוס דקטליכהו לכלהו רבנן (בתרא כ"ק) ושאל ממנו אי תקנתיה דההוא גברא והשיבו הוא כיבה אורו של עולם ילך ויעסוק באורו של עולם בית המקדש דכתיב ביה ונהרו אליו כל הגוים ע"כ · ועם היות שזכר הכוזרי מפעולות השמש דברים רבים ונכבדים מבלעדי האור כנראה בקודמת הנה יוחדה התשובה על האור בלבד להיות זה היותר מעולה וחשוב שבתכסיסי השמש כי על כן אמר החכם (קהלת י"א) ומתוק האור וטוב לעינים לראות את השמש · ובפרט כי פעולת ההויה עם כל המוזכר בקודמת מכוונה נגדו עברו אל המציאות ואם כן בהזכירו האיר הכל במשמע · והנה במה שאמר והלא אור הלבבות כיון אל אור ישראל אשר האיר לבבות כל יושבי חלד באמתת הדעות כמו שיבאר בסמוך ובאמרו יותר דק ומעולה מאור הראות כיון אל אור השמש המוציא כח הראות אל פעל הרגשת המראים כמוזכר בקודמת: זולתי היחידים אשר זכרנום · בראשון סימן מ"ז ונ"ה ורמז בזה לפי המשך שטתו כי עם היות בדורות ההם יחידי סגולה אשר הכירו והפרישו מ"מ לא ירדה שכינה לדור בתחתונים באמונתם עד שנתקבצה קהלת יעקב שהיתה ראויה לחול עליה האור האלקי לא

מנגד הפרישות והנזירות כמו שיתבאר בסמוך · הלא ידעת מה שספרו על חנוך התהלך את האלקי' שחנוך זה הוא הרמס המפורסם בספרי האומות וכמו שזכרנו מטעם האפודי בראשון סימן א' ואולי ממנו נקראו הפרושים אירמיטי שר"ל הנזורים בהרים במקומות חרבה ושממון שכן ארימוס בלשון לטי"ני ר"ל מקום מיוחד להתבוד' בו ואפשר שהמלה נגזרה מלשון חרם בחילוף ח"ית בש"ף או בה"א על שם היותם מתבודדים במקום חרבה שאין שם ישוב וכמו שפירשו על מאמר הכתיב ומשה היה רועה וגו' וינהג את הצאן אחר המדבר ויבא על הר האלקים חורבה וגו' שהיה הולך שם להתבודד בעיניו כי חכם גדול היה: והיה מהם שאומרים שאין בורא וכו' · מספר והולך כתות הכופרי' הרשומות מהן אשר היו בעולם עד שלא האיר שמשן של ישראל להפיץ עננם · וזכר מקצתם המורה בשלישי פ' כ"ט · והנה הראשונה סוברת שאין לשום נמצא מעלה על זולתו עד שית' שם בורא רק כל דבר עומד בפני עצמו בשלימותו הטבעי הנטוע בו מקדם ואין לו השתלשלות מסבה קודמת · ולפי הדעת הזאת אין בורא בשום פנים אפילו על דרך העברה שהורה בה הפילוסוף בראשון סימן א' · או שכוון בזה לדעת אפיקורוס האומר כי הכל היה במקרה כמו שיתבאר בחמישי סימן ח' גם ברביעי סימן נ' זכר הדעת הזאת עם רוב יתר הדעות שיבא זכרם בסמוך · והב' סוברת שהגלגל הוא הקדמון ובורא הכל ויעבדוהו · כדבר המורה בדבריו הנזכר ז"ל ותכלית מה שהגיע אליו עיון מי שהתפלסף בזמניהם הוא שידמה שהשם רוח הגלגל ושהגלגל והכוכבים הם גוף והשם רוחם כבר זכר זה אבובכר אלצאיג בפירוש ספר השמע ולזה האמינו הצאבה כלם קדמות העולם שהשמים אצלם הם האלוק וכו עד כאן · ושם פ'מ"ה כתב על אנשי הצאבה שכלו מציאות השם יתבר' וחשבו שהנמצא הקדמון אשר לא ישיגהו העדר כלל הוא הגלגל וכוכביו ושכחות שופעו' ממנו על הגלמים וכו' · והשלישי טועה לחשוב שהאש

סוף

שראויה לעבוד ושהנפש היא אש · ועם אחר עובדים זולת זה משמש וירח וככבים וצורות בעלי חיים נתלות בצורות הגלגל · ועם אחר עובדים מלכיהם או חכמיהם וכלם מסכימים שאין נראה בעולם דבר יוצא מן המנהג והטבע עד אשר הפילוסופים אשר דק עיונם וזכה מחשבתם והודו בסבה ראשונית אינה דומה לשאר הדברים נטו בהקשתם שאין לו

הוא ענין האור · כי יחשבו שענין אור הככבים כלם קורץ מאמר הא' הלזה ההולך לקראתנו בראותם כי בכל יאותו לאורו והוא סבת מעשים חזקים ונפלאים בתועלתם כמו שכתבנו בראשון סימן א' בתתנו עליו הוד מלכות אבל כל בעלי אומניות שבעולם יעויין שמה · ויהיה אמ' והמעשים באלו אמר והוא ענין המעשים כי מלת ענין מושכת עצמה · לומר שהאש סבה אל פעולות המעשים כמדובר ואמרו שהנפש היא אש כמו שסופר דעתם אל הפילוסוף בראשון מכימן הנפש · ונזכר זה החבר להיותו אצלם כדמות ראיה על היות האש רבת הערך ראוי שתעבדו כי הנה הנפש היקרה שפיר נגזרה למחצב האש · ומה שזכר טעות אל הכת השלישית הזאת באמרו ועם אחר טועים וכו' אפשר שהיה זה לגריעותה אצלו יותר מן השאר כי איך יגה שכיב אשם ליחם לו מעלת אלקות אבל סברת' המשובשת · ובאמת אין בכל הכתות המסופרו' בכאן כמוה לרוע · וכבר אז"ל פ"ק דתעניו' על מאמר הכתוב כי עברו כתיים וראו וקדר שלחו והתבוננו מאד ההמ"ר גוי אלקים והמה לא אלקים ועמי המיר כבודו בלא יועיל · תנא כתיים עובדים לאש וקדריי' עובדים למים ואף על פי שיודעין שהמים מכבין את האש לא המירו אלקיהם ועמי המיר כבודו בלא יועיל : ועם אחר עובדים זולת זה משמש וכו' · זאת היא הכת הד' א"ר זכריה הרב המורה בפרקו הכ"ט באמ' ידוע שאברה' אבינו ע"ה גדל באמונת הצאבה ודעתם שאין אלוק רק הככבים וכו' עד אמרו יתבאר לך אמרם בביאור שהככבים הם אליקות ושהשמש הוא אליק הגדול וכן אמרו עוד ששאר הככבים החמשה אלוקות אבל שני המאורים הם יותר גדולים ותמצאם אומרים בביאור שהשמש הוא אשר ינהיג העולם העליון והשפל וכו' · ואמרם אברהם שגדל בכותא כשחלק עם ההמון ואמ' שיש שם עושה בלתי השמש וכו עד כאן · והאריך אחר על ענינם ועל ויכוחו של אברהם כנגדם להשיבם אל הנכונה · והנה זכר החבר שמש וירח בפרט להיותם שני מאורות הגדולים : וככבים · הם שאר הככבים החמשה משבעה מטיבי כעד הנקראים כוכבי לכת: וצורות בעלי חיים נתלות בצורות הגלגל · כמ"ש י"ב מזלות טלה שור תאומים וכו' שהיו עובדים צורות בעלי חיים נעשים על תמונתם להוריד בהם כח רוחניותם : ועם אחר עובדים מלכיהם או חכמיהם · אנשי הכת הזאת החמישית היתה עבודתם נכרית למלכיהם או חכמיהם כענין אמרם ז"ל על פרעה לי יאורי ואני עשיתיני וכענין המן שהיו כורעי' ומשתחוי' לו וכמו שמצינו בדניאל סימן ב' באדין מלכא נבוכ' נפל על אנפוהי ולדניאל סגיד ומנח' וניחוחי' אמר לנסכא ליה · ועם היות שאי אפשר לעמוד על התפל ככר כתבו טעם לסכלותם שהיו חושבים כי בקבלתם עבוד' המלך המוגלא או החכם ההוא עליהם ככר עשו בזה נחת רוח למזל המטי' בהשפעתו לנעבד ההוא ובכן בכח יגבר להרבות שפעו עד יעבור ממנו על זולתו מרוב הפלגת השפע היורד עליו · ואולי כי את כל מעשה הכליהם האלקים הביא במשפט אמרו פרשת ואתחנן ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הככבים כל צבא השמים ונדחת והשתחוית להם ועבדתם אשר חלק וגו ואמר שם גם כן פן תשחיתון ועשית לכם פסל תמונ' כל סמל תבנית זכר או נקבה תבנית כל בהמה וגו' תבנית כל רומש וגו' וכתב החכם ספורנו תמונת כל סמל כמעשה החושבים שלכל מין נפסד יש איזו התחלה קדמונית והיו עושים צורת אותו הנפסד להורות על מה שחשבו היות קדמון והתחלה לאותו הנפסד המצוייר והיו עובדים לאותה הצור' להשפיע עליה פעולת מה מאותו המין שחשבו קדמון ע"כ : וכלם מסכימים וכו' · עם היות שלא ראי זה כראי זה בענייני טעות' הצד השוה שבהם שדרכם להזיק בשמירתם הדעת הכוזב הזה שלא יראה בעולם דבר יוצא מן המנהג על ידי מופת למעלה מן הטבע ועל כן סמך אמרו והטבע כי לא היה מספיק אמר' מן המנהג כי אמנם עשיית המופתים למעלה מן הטבע גם היא תקרא מנהג בחק הבורא יתברך עושה גדולות ואין חקר נפלאו' עד אין מספר על כן בירר דבריו להודיע שלא האמינו ביציאת שום דבר ממנהג וטבעו של עולם : עד אשר הפילוסופים אשר דק עיונם וכו' · כי יד האומות תקפה כל כך בכנוס הדעות קודם נמיתת האומה המזוקקת עד שאפילו

מעשה בעולם כל שכן בחלקיות שמרוממים אותו ומבדילים אותו מיד עתה וקל וחומר שיחדש בהם חדוש עד שנזדככה הקהלה ההיא שהיתה ראוי' לחול עליה האור ולעשו' לה המופתים הנוראים ולשנות להם המנהגי' ונראה עין בעין כי יש לעולם מושל ושומר ומסדר ויוצר יודע הקטן והגדול שבו וגומל על הטוב ומעניש על הרע והית' סבה להישר' הלבבות וכל מי שבא אחריהם לא יוכל לצאת מיסודותיהם עד ששבו היום כל יושבי העול' מודים בחדוש העולם ובקדמות לבורא העולם ומופתם על זה בני ישראל ומה שנעשה להם ומה שנגזר עליהם:

נה אמר הכוזרי זה פאר גדול ויש בו אור

שיוצא לו המעולים שבפילוסופים אשר בדקות וקלות שוכם הגביהו עוף אל פני רקיע הגלגל ככה ויחשוב שאיכה דומה אל הדברים הנזכרי' בדברי החכם כתולדות הנזכרות אשר קמו ועשו להם אלוקות דומים' הדברי' ההם מצד החמריו' המיוחס אליהם כי לא ידעו ולא הבינו הקדמונים ההם מציאו' דבר נבדל מחמר. כי לא עבר עליהם מהמורגש כמוזכר בדברי המור' פרק מ"ה מהשלישי והוא מה שעלו אל אמיתתו הפילוסופים המעולים להבחין על ידי הקשת שיש שם סבה ראשונ' נבדלת מחמ' מכל וכל ובכן אין לה הדמות עם יתר הנמצאי'. אף גם זאת כנו כהקשתם שהסבה הראשונה הזאת והאלוק הזה אשר השיגו אין לו מעשה בעולם' בכללו להשגיח על כלליו באופן שיוכל לשנות בדרס:
כל שכן בחלקיות' להשגיח בפרטים ממנו לשנות ענייכם מן המנהג הטבעי כי ההשגחה פרטי' רחוקה מענייכו יותר מן הכוללת: שמרוממים אותו וכו'. כמאמר המשורר אשר יומרוך למזימה נשוא לשוא עריך ירנה עריך שהם אויביך החזקי' באיכה שמבקשי' לעקור את הכל מלשון ערו ערו עד היסוד בה יומרוך רוצה לומר יאמירוך וירוממוך לסלק ידיעת והשגחתך מעולמך מלשון את ה' האמרת וכל זה למזימה ומחשבת פסול אשר חשבו היות זה מעלה רמה בחקך ואמנם נשוא לשוא ר"ל נשאו ורוממו אותך לשוא ותפל כי תחת שטה יצא חוח ותחת באשה מך יהיה כי אמנם מרום וקדוש תשכון ואת דכא ושפל רוח וזה הוא כבודך באמת וכבר כתבתי בדרוש המחונה האלקית כי על כן באה מלת יומרוך בחסרון א' פ' הפועל להורות כי בזה אינם מאמירים אותו באמת וכן מן הטעם הזה עצמו היתה מלת נשוא בחסרון אלף למ"ד הפועל כי האלף שבסופה היא למשך הנח כמו אלף ולא אבוא שמוע: עד שנזדככה הקהלה וכו'. כי לבני ישראל היה אור להאיר על הלבבות אשר הזכו בבכורים ובאורם ראו אור ומראי הדעות האמיתיות כראו לעיני שכלם יותר מהמראים הנראים לרואי השמש: ואמרו ולשנות לה המנהגים אחרי אמרו ולעשות לה המופתים הנוראים כי אמנם כל מעשי הטבע גם הם מופתי' נוראי' כמאמ' אליהוא (איוב סי' ל"ז) ירעם אל בקולו נפלאות עושה גדולות ולא נדע כי לשלג יאמר הוא ארץ וגשם מטר וגשם מטרות עזו וגו' ואמרו האזינה זאת איוב עמוד והתבונן נפלאות אל' ועוד שלש מאמ' התדע על מפלשי עב מפלאות תמים דעים וגו' על כן הוסיף על הורא' כונתו לשון מיוחד באמרו ולשנות להם המנהגים: מושל וכו' אמ' מושל בבחינת היותו עלת מציאותו של עולם: ושומר בבחינ' היותו עלת קיומו של עולם בשפעו השופע עליו תמיד לא כבונה ארמון שהוא עלה פועלת להויתו אך לא במותו יפסד הבנין הואיל ויש לו עלת קיומו זולת עלת הויתו: ומסדר להיותו מצד טובו בכל יום תמיד לסדר הבנני' על מנהרותיה כאמרו המונה מספר נכאם לכלם בשם יקרא שתמיד מכוין סדורם לתכלית מה שירצהו: ויוצר שעושה יצירו' חדשות לפי צורך שעתן במכות באותות ובמופתים נסתרים ונגלים: והיתה סבה להישרת הלבבות וכו'. הוא ביאור מה שהשיח בראש הפסקא באמ' והלא אור הלבבות וכו כמו שביארנו: ומופתם על זה בני ישראל כמו שעשו חכמי האומות בראשון סימן ד' וט' אשר שמו ענייכם של ישראל למופת על אמיתת הפנות האלה עד שמזה נתעורר הכוזרי לומר סימן י' אני רואה שצריך אני לשאול היהודי' וכו' מפני שאני רואה שהם הטענה והראיה לכל בעל דת וכו': ומה שנעשה להם ומה שנגזר עליה' כבר ביארנו בראשון סי' מ"ג ובזה סי' ל"ב כי השגח' הבורא נתפרסמ' בעמנו הן מצד מה שנעשה עמנו להנאותו בהנהגת ענייננו והן מצד מה שנגזר עלינו מהעונש בשעת הקלקלה' ותרבה הדעת בזה בסי' נ"ח:
סימן נה זה פאר גדול וכו'. הנה בא הכוזרי לכלל הודאה שהדבר הגדול הזה אשר נהיה בישרא' לשים מחשך שבילי הדעות לפני האומות הגדולות לאור' הוא נוי תפארת לעושיו ית' וראוי להתכבד בו כי כינוני אור פניהם של ישראל יכהו

שהוא פלא ובאמרת נאמר לעשות לו שם עולם ותעש לו שם כהיום הזה לתהלה לשם ולתפארת:

כו **אמר החבר** הלא תראה איך הציע דוד בשבח התורה כשהקדים

ספור השמש במזמור השמים מספרים כבוד אל׳ וזכר אורה הכולל וזכות עצמה ויושר דרכה ויופי מראיה וסמך לזה תורת ה׳ תמימ׳ משיבת נפש והתלוי בו כאלו אמר אל תתמהו מן הספורים האלה כי התורה יותר בהירה וגלויה ומפורסמת ומועילה ומעולה ולולי בני ישראל לא היתה התור׳ ועוד כי לא היתה מעלתם בעבור משה אבל מעלת משה היתה בעבורם כי האהבה לא היתה כי אם בהמון זרע אברהם יצחק ויעקב ובחר במשה להגיע הטוב אליהם על ידו ואנחנו אין אנו נקראים עם משה אלא עם ה׳ כמו שאמר עם ה׳ אלה

גלגל חמה וכל מאורי אור בשמים יקדירו כי מכונה כנגדם עברו על גבול ארס׳ על כן כחה שקטה דעתו של מלך מן הספק ההוא אשר העיר בסימן כא׳ וזהו אמרו ובאמת נאמר לעשות לו שם עולם׳ ככתוב בישעיה סימן סג מוליך לימין משה זרוע תפארתו בוקע מים מפניהם לעשות לו שם עולם ומשמעו אבלו על קנותו לעצמו שם טוב ותפארת כאשר קנה לעצמו העם הזה הנבחר על ידי הנוראות והנפלאות ה המתפרסמות ממנו ב באמצעותם׳ לדוגמת מה שנאמר ע״ד שמה כבהמה בבקע׳ תרד רוח ה׳ תניחנו כן נהגת עמך לעשות לך שם תפארת ויקרוב אצלי שזכרון את׳ עלה אצלו לכאן ולכאן ואפשר שנשמטה מן הכתב מלת וגו׳ אחר כך מצאתי נסחא שכתוב בה ובאמת נאמ׳ לעשות לו שם תפארת׳ והראוי לעשות לך שם תפארת ותעש לך שם כיום הזה בדניאל סי׳ ט׳ אבל אמ׳ ועתה ה׳ אלקינו אשר הוצאת את עמך מארץ מצרים ביד חזקה ותעש לך וגו׳: לתהלה ולשם ולתפארת׳ בדברים כו׳ כתיב לאמר ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת וגו׳ וביאורו כמו שביאר שם החכם ספורנו באמרו לתהלה ולשם ולתפארת׳ לאל ית׳ באמרו ישראל אשר בך אתפאר עכ״ל:

סימן נו הלא תראה איך הציע וכו׳׳ הכונה להורות שאור ישר׳ בהיר הוא בשחקים יותר מהשמש וכמו שזכר סימן כ״ד והוכיח זה מאשר הציע דוד ספור ענייני של שמש התורה יותר ממנו ולולי בני ישראל לא היתה התורה א״כ ליהודים היתה אורה עצומה שעליה נקרא שמו ית׳ מתפאר בהם וכמו שהוזכר למעלה סוף סימן כ׳: וזכר אורה הכולל׳ באמרו לשמש שם אהל בהם שהוא מלשון אם אראה אור כי יהל׳ עד ירח לא יאהיל לפי דעת קצת׳ ספר בזה שבח השמש מצד האור בכללות: וזכות

עצמה הוא שבח פרטי ומיוחד בענין האור המגוחכא יותר מן הראשון ועל זה אמ׳ והוא כחתן יוצא מחופתו כלומ׳ מכל פרטיותיו יש לו זכות נפלא על יתר מאורי אור כחתן יכהן פאר בעת צאתו מחופתו הדור נאה ומשובח: ויושר דרכה׳ כנגד אמרו ישיש כגבור לרוץ ארח מקצה השמים מוצאו ותקופתו על קצותם כי יתהלך במשרים תמיד במסלול ודרך קבוע לו באמצע אזור המזלו׳ כנודע: ויופי מראיה׳ כי מכוונה כנגדו עין רואה כל הבדלי המראים באמרו סימן כ״ג ובאורה הבהיר תהיה הראות והמראות הנראים ועל זה באמר ואין נסתר מחמתו כי הכל נפוי לעיני השמש ובאורו נראה אור: כי התורה יותר בהירה׳ כנגד האור הכולל: וגלויה ומפורסמת׳ כנגד זכות עצמה: ומועילה׳ כנגד יושר דרכה כי דרכי׳ דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום וכמו שיועיל מהלך השמש באור אל ההויה המתמדת כמבואר סימן כ״ג: ומעולה׳ כנגד יופי מראי׳ כי תורה אור להאיר עינים אל מול המראו׳ השכליו׳ בחכמ׳ ודעת׳ ובשני פסוקי׳ הללו כרמזו ארבעת׳ כי באמרו פקודי ה׳ ישרים כרמז יושר דרכה ובאמרו משמחי לב כבלל אורה הכולל כי מאור עינים ישמח לב׳ מצות ה׳ ברה׳ כנגד זכות עצמה׳ מאירת עינים לעומת יופי מראיה אלא שאין הסדר כערך על פי הנחתו בהגעת שבחי השמש: ולולי בני ישראל וכו׳ השב אל חיקך מה שאז״ל בב״ר רבי אליעזר בר אבינא או׳ כ״ו דורות היה אלף קורא תגר לפני הקב״ה אמ׳ לפניו אני ראשון של אותיות ולא בראת עולמך בי א״ל הקב״ה העולם ומלואו לא בראתיו אלא בזכות התורה שנאמר ה׳ בחכמה יסד ארץ למחר אני עתיד ליתנה בסיני ואיני פותח אלא בך שנאמר אנכי ה׳ אלקיך עד כאן׳ כוון לתחלת מחשבה סוף המעשה כי עם היות שה״שף עלה במחשבה תחלה אעפ״י כן נתאחר במעש׳ כמשפ׳ הנפעלים והוא מה שנכלל במדרש רבי הושעיא על

פסוק ואהיה אצלו אמון כי התורה אמרה בראשית כי ראשית ברא אלקים ואין ראשית אלא תורה שנאמר ה׳ קנני ראשית דרכו ובשם רבי ברכיה אמרו שם בזכות משה נברא העולם שנאמ׳ בראשית וכתיב וירא ראשית לו עכ׳ · כוונתו שלולי משה בחירו השלם והראוי להנתן דת על ידו לא היתה התור׳ ניתנת וגם נאמר בשם רבי שמואל בר רב יצחק ש שמחשבתן של ישרא׳ קדמה לכל כי הוא זה נקרא עם סגולה ראוי לקבל את התורה כמוזכר בראשון סימן כז׳ ואפשר כי על כן נאמר בני בכורי ישראל לרמוז על מחשבתם הקודמת בדעתו ית׳ כשפוע רוח נדיבה מאתו לברא את העולם׳ והנה על פי המדרש׳ האלה אמרתי אני אל לבי כי קרוב הוא שאליהם כוון החבר באמרו ולולי בני ישראל לא היתה התורה ועוד כי לא היתה מעלתם בעבור משה אבל מעלת משה היתה בעבורם וכו׳ · ואין סתירה מדבריו בכאן לאמרו סימן מד׳ · שהכל כהיה בעבור הסגולה ההיא להדבק בה הענין האלקי והסגולה ההיא בעבור סגולת הסגולה מן המסוגלים שבהם והם עיני ה׳ המשוטטו׳ בכל הארץ כמבואר שמה׳ אך אמנה משפטי ה׳ אמת צדקו יחדיו כי מעלת חסידיהם בנבואה לא היתה להם רק בזכותם של המון זרע אברהם יצחק ויעקב כדברם ז״ל במכילתא ויהי מקץ עשרה ימים ויהי דבר ה׳ אל ירמיהו רבי עקיבא אומר וידבר ה׳ אל משה ואל אהרן לאמר בא ואמור להם בזכותם היה מדבר עמי שכל ל״ח שנה שהיה כעס על ישראל לא היה מדבר עם משה שנאמר ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה ויהי דבר ה׳ אלי לאמר אלי היה הדבור א״ר שמעון בן עזאי אני כמשיב על דברי רבי לא כמוסיף על דבריו ולא עם משה בלבד נדבר בזכותם של ישר׳ אלא עם שאר כל הנביאים לא נדבר עמהם אלא בזכותם של ישראל שנאמר ויהי מקצה שבעת ימים ויהי דבר ה׳ אלי לאמר וגו׳ ויהי מקץ עשרת ימים ויהי דבר ה׳ אל ירמיה וכן אתה מוצא בברוך בן נריה וכו׳ עכ׳ · ולביאור זה כתב רש״י פ׳ דברים ויהי כאשר תמו וגו׳ וידבר ה׳ אלי וגו׳ אלי היה הדבור אבל משלוח המרגלים עד כאן לא נאמר וידבר אלא ויאמר ללמדך שכל ל״ח שנה שהיו ישראל נזופים לא נתייחד עמו הדבור בלשון חבה פנים אל פנים וישוב ללמדך שאין השכינה שורה על הנביאים אלא בשביל ישראל עכ׳ ·

אלה ועם אלקי אברהם ואין ראיות החוקים האלקיים דקות המלות ונשיאות גביני העינים והעלם הבבורת והרבורת בתחנה ובתפלה ובתנועות ובמאטרים שאין אחריהם מעשים

אולם מה שאמר רבי שמעון ולא עם משה בלבד וכו׳ · הכונה שלא עם משה בלבד אשר היתה מדרגתו בנבואה עצומה מאד למעלה על נבואת כל נביא כל חוזה וכמו שזכר המורה בשני פ׳ כ״ו׳ היה הדבור בזכותם של ישראל· כי גם עם כל יתר הנביאי׳ למדרגותיה׳ לא היה הדבור אלא בשבילם והנה צדק בדברו כי האהבה לא היתה כי אם בהמון זרע אברה׳ יצחק ויעקב והכתוב מסייענו פ׳ עקב הן לה׳ אלקיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה רק באבותיך חשק ה׳ לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם בכם מכל העמים כיום הזה· כי אמנם אהבתו יתברך משקפת ביחוד על הגוי כלו כמו שכתבנו בסי׳ כ׳ ואם הדבוק יושלם בבחירי ישראל זכו משלנו והם סגולת הסגולה כמדובר׳ היה זה להם מצד היותם חלק ישראלי מהולל מאד לא בבחינת פרישותם בשלוח · וכבר נתבאר רב טוב לבית ישרא׳ אשר בו יתפאר האל יותר מהתפארו בשמש המזהיר וכי היותנו מן הזרע הנאהב שומרי מצותיו חקיו ומשפטיו יתברך טוב לנו מן הפרישו׳ המורגל באומות הקדומות שממנו היה גלגול הספור מם מן מה׳ ועד הנה וגם הם שבים ללכת דברי המשכים באמרו ואין ראיות החקים האלקיים דקות המלות וכו כמו שיתבאר ועוד שבתי וארא כי כונת אמרו ועוד כי לא היתה מעלתם בעבור משה וכו׳ היתה להוסיף את כח ראיה על פאר ישראל אשר הונף ואשר הורם על מדרגת השמש ובעבור זה עם ז״ה לו שם תפארת באמרו ישרא׳ אשר בך אתפאר כמוזכר למעלה · והוכיח זה מצד היות מעלת משה בעבור מעלת של ישרא׳ וכבר ידענו דברי חז״ל פני משה כפני חמה כי קרנו תרום בכבוד מקירון עור פניו וכמו שרמז החבר בראשון סימן מ״א באמ׳ ויהיה בפניו זהר שאין העין יכולה להסתכל בו וכו׳ וגם הביא את הכוזרי לכלל הודאה שהמעלה הזאת אלקית מלאכית · ובזה יודע איפוא כי מדרגת ישראל עליונה על מדרגת החמה הואיל ופני של משה הזוכה בעבורם דומים אליה · ואותה אנחנו מבקשים להוכיח על כי המשך הספור כמו שהראית לדעת:

ואין ראיות החקים וכו׳ · כוון בזה להוציא מלב החושבים שדרכי הפרושי׳ ההם שקדם זכרם הם עדים נאמנים על שלמות עבודתם לבורא יתברך ומי מלל לזרע אברהם שיהיו חקיהם של אלו חקים שכליים

בלתי

כי המחשבות הזכות אשר ראיתם מעשים
מטבעם שהם קשים על נפש האדם אך הוא
עושה אותם בתכלית התאוה והאהבה בהליכ׳
אל מקום מהמקומות לחוג שלש פעמים בשנה
ומה שדומה מן ההוצאות והטורח והוא
עושהו בתכלית השמחה והגילה ובהוצאת
מעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני וה׳ איון
ועזיבת תבואות הארץ בשמיטות ויובלים
והוצאת השבתות והמועדים ושביתתם

בלתי אלקיים כמו שקדם בדברי החבר סימן מ״ח · ועם דרך הנסיון הזה כי אמנם תוכן המעשים עצמם ראיה ברורה על מה שסודר מאלוק ממעל אשר תופע עליו בהרה כי המשפט לאלקים הוא אשר שער את הכל יפה על סדרו וערכו ·
והתחיל בשלילת זה מענין הפרושים הנקוב׳ בשמותם למעלה ואחר כן יורה על שיוכו בעדת ישראל באמ׳ כי המחשבות הזכות אשר ראייתם מעשים וכו׳ · אמר אע״פ שאין להתפתו׳ ולהאמין בחקי הפרושי׳ ההם היותם אלקיים מצד ראותנו בהם דקות המלו׳ וזולת זה מאה שנהגו תמיד להראו׳ העמי׳ את יופי בוכתם כי טובת מראה היא · כי להיות הדברים הללו בלתי מחוברים אל המעשים השלמי׳ אין מהם ראיה על הוראת המכוון כי הכל נפוי בנפוי חיצוניותם · אמנם הכל לפי רוב המעשה ובכן בכוב העולם נידון להבחין בין עובד האלקים בשמירת חקיו לאשר לא עבדו: כי המחשבות הזכות וכו׳ · ר״ל אין דקות המלות ונשיאות גביני העינים וכו׳ ראיות לבעליהם על היותם מחזיקים בחקים אלקיים· כי אם המחשבות הזכות אשר ראיתם מעשים מהם קשים מטבעם על נפש האדם ועכ״ז הוא עושה אותם בתכלית התאוה והאהבה וכו׳ ר״ל אלב אזכרה ותתישב עלי נפשי כי תוקח מהם ראיה על היותם חקי האלקים ותורותיו · וכמו שחתם דבריו כל זה במצוה מאת האלקים וכו׳ : אך הוא עושה אותם בתכלית התאוה והאהבה בהליכה וכו׳ · כמאמ׳ הכתוב פ׳ ראה כי אם אל המקום אשר יבחר ה׳ אלקיכם מכל שבטיכם לשום שמו שם לשכנו תדרשו ובאת שמה וכתב שם הרמב״ן וטעם לשכנו תדרשו שתלכו לו מארץ מרחקים ותשאלו אנה דרך בית ה׳ ותאמרו איש אל רעהו לכו ונעלה אל הר ה׳ אל בית אלקי יעקב כלשון ציון ישאלו דרך הנה פניהם (ירמיה סימן נ׳) ע״כ · והוא ענין התאוה והאהבה שהזכיר כאן החבר : והוא עושהו בתכלית השמחה והגילה · שם נאמר ואכלתם שם לפני ה׳ אלקיכם ושמחתם בכל משלח ידכם אתם ובתיכם וגו׳ ונכפל עוד באמרו והיה המקו׳ אשר יבחר ה׳ אלקיכם בו לשכן שמו שם שמה תביאו את כל אשר אנכי מצוה אתכם וגו׳ ושמחתם לפני ה׳ אלקיכם אתם

ובניכם וגו׳ : ובהוצאת מעשר וכו׳ · ומתנות בכורים ובכורות וכו׳ · מבלעדי הנדרים והנדבות וכו׳ · מסתכל הייתי בנבואה שלי תנא היכא קאי דקתני כל ההוצאות הללו על סדר זה והנה ראה ראיתי מתוך אספקלריאה שאינה מאירה דתנא אקרא קאי פ׳ ראה מן מוצא דבר אכל הכתובים שזכרנו והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם את מעשרותיכם תרומת ידכם וכל מבחר נדריכם אשר תדרו לה׳ וגו׳ לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך וכל נדריך אשר תדור ונדבותי׳ ותרומת ידך וגו׳ עם גרוף מה שנכתב בסדר ההוא עצמו עשר תעשר את כל תבואת זרעך וגו׳ ואכלת לפני ה׳ אלקיך במקו׳ אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך וגו׳ מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך וגו׳ מקץ שבע שנים תעשה שמטה וגו׳ כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך וגו׳ שמור את חדש האביב וגו׳ שבעה שבועות תספור לך וגו׳ חג הסוכות תעשה לך וגו׳ ומתוך הכתובים הללו הבאים כאחד היסיר לפניו דרכו לסדר׳ על זה המאמר כי ראה ראשית לו להקדים הוצאת המעשרות והראיון שהיא עולת ראיה ויכלול ג״כ שלמי חגיגה לפי דעת קצת אבל מה שנזכרו בתחלת פרשה אלו דברים שאין להם שעור הפאה והבכורים והראיון כי פירשוהו על עולת ראיה ושלמי חגיגה שחייב להביא כדכתיב ולא יראו פני ריקם שאין לה שעור מדאורייתא דכתיב איש כמתנת ידו · ויראה מזה לפי דרכו של חבר כי מאמ׳ הכתוב והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכם וגו׳ וכן מה שאמר שמה תביאו את כל אשר אנכי מצוה אתכם עולותיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכ׳ וגו׳ וכן מה שאמר שמה תביאו את כל אשר אנכי מצוה אתכם עולותיכם וזבחיכם מעשרותיכם וגו׳ כוון בו בענם אל עולת ראיה ושלמי חגיגה כי ליתר העולות והזבחי׳ נרמז בכתובי׳ הם באמ׳ ונדריכם ונדבותיכם וכל מבחר נדריכם אשר תדרו לה׳ · ועם היות הרמז במעשרותיכם על הכלל לפנים מן החומה בלבד במעשר שני · ראה לזכור עוד גם מעשר ראשון

ומתנות בכורים ובכורות ומתנות כהונה וראשית הגז וראשית עריסו׳ מבלעדי הנדרים והנדבות ומלבד מה שהוא חייב בו על כל זדון ושגגה והשלמים ומה שהוא חייב בו מן הקרבנות על המקרים אשר יפגעוהו מן הטומאות על כל לידה שתהיה לו וכל זיבה וכל צרעת וזולת זה הכל זה במצו׳ מאת

ומעש׳ עני ובפרט כי לכלם בא הרמז באמ׳ עשר תעשר וגו׳ מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך ובא הלוי (על מעשר ראשון) והגר והיתום (על מעשר עני כמבואר בפירוש רש״י מדברי חז״ל) ומה שהקדים מעשרות לראיון כהפך הכתוב אולי בעבור זה עשהו כי דרך אנשים לו לקחת המעשר או פדיונו בידו טרם קומו לעלות אל המקום הנבחר אשר בו לא יראו פניו ריקם מן הראיון וראה לגרף בכאן זכרון עזיבת תבואות הארץ בשמטות ויובלים כדרך שנזכר בפרשה אחר עשר תעשר וגו׳ ומקצה שלש שנים וגו׳ מקץ שבע שנים תעשה שמטה וגו׳ ומצא מין את מינו וכיעור זכרון יציאת השבתו׳ והמועדים ושביתתם׳ כי על כלם נאמר שבת לה׳ והוא עצמו כללם יחד באמרו ס״כ וכוה על שביתת השבת שביתת המועד׳ ושביתת הארץ והכל זכר ליציאת מצרים וזכרון למעש׳ בראשית וכו׳: ונוסף נ״כ כי שם בפרשה נזכרו הרגלי׳ באמרו שמור את חדש האביב ועשית פסח ועשית חג שבועו׳ חג הסכו׳ תעשה לך: ומתנות בכורי׳ ובכורו׳ וכו׳ כנגד מאמ׳ הכתוב אכל המעשרות והראיון שזכרנו: ותרומת ידכם כי לדברי חז״ל אלו הבכורים שנאמר בהם ולקח הכהן את הטנא מידך ונדף עמו הבכורו׳ שגם המה כתובים שם ובכורות בקרכם ונאמר שעם היותם בדריכם ונדבותיכם מפסיקי׳ בנתים ראה לסמוך את הדומה לדומה ובפרט כי אחר כך אחל זכרון השמטה נזכר כל הבכור אשר יולד וגו׳ ונוסף גם הוא כי כפ׳ מתנו׳ כהונה בסוף פ׳ קרח הזכיר בכורי כל אשר בארצם ואחריו מיד כל פטר רחם לכל בשר וגו׳ ואמר ומתנות כהונה לכלול בו יתר המתנות הנזכרות שמה כי לא אבה לזכור בפירוש רק הבכורים והבכורות המפורשים בפרשה הזאת כאמור והשאר המוזכרים פ׳ קרח כללם יחד בל׳ מתנות כהונה ולפי שלא נזכרו שם בפירוש ראשית הגז וראשית העריסות הוצרך לפרטן והנה ראשית עריסות נזכר בפ׳ שלח וראשית הגז בפ׳ שופטים אעפ״י כן הקדים החבר ראשית הגז לראשית עריסות על פי הסדר אשר נרמז בו בפרשת מתנות כהונה ואם לא נזכרו שם בפירוש שכן אז״ל בספרי ראשיתם זו ראשית הגז׳ אשר יתנו׳ זו הזרוע והלחיים והקיבה לה׳ זו חלה: ואולם נאלמתי דומיה למה אם כן לא פרט מתנת הזרוע והלחיים והקיבה גם גזל הגר שהם מכלל כ״ד מתנות כהנה כי עם היותם נכללים שם נרמז שכן דרשו אשר ישיבו לה׳ זה גזל הגר׳ אשר יתנו׳ זו הזרוע והלחיים והקיבה׳ אעפ״כ מאשר לא נזכרו שם בפירוש היה ראוי שיפרש את שמות׳ על שפתיו כאשר עשה בראשי׳ הגז והעריסות מן הטעם הזה עצמו כמדובר׳ ואם כפר יושת על השמטת הנ״ל מפני נכותו׳ מה נדבר ונצטדק בענין הזרוע והלחיים והקיבה: מבלעדי הנדרים והנדבות׳ סרכיה נקט ואחז״ל על פי הכתובי׳ שזכרנו תפ׳ ראה שאחר אמרו תרומת ידכם כתוב לאמר ונדריכם ונדבותיכם וכל מבחר נדריכם אשר תדרו לה׳ ואמר מבלעדי לפי שאין בהם חובה כראשונים רק מאת כל איש אשר ידבנו לבו לידור נדר או נדבה׳ ומצא בזה מקום נאות אל זכרון יתר הקרבנות באמרו ומלבד מה שהוא חייב בו וכו׳ והביטה לראות כי בכלל דבריו כל ענייני קרבן היחיד לחמשת חלקיו אשר זכר הרמב״ם בהקדמת זבחים באמרו שקרבן היחיד נחלק לה׳ חלקים החלק הא׳ שיהיה היחיד חייב קרבן על מעשה שעשה או דבר שדבר׳ אם בשוגג בעברו על אחד מהל״ג כריתות שזכר שמה או בעברו על שבועת בטוי׳ אם במזיד גם כן כבא על שפחה חרופה או עובר על שבועת העדות והפקדון: החלק הב׳ שיתחייב קרבן על ענין מן הענינים שיש בגופו כזב ומצורע או שנטמא במת אם הוא נזיר בין שיהיה שוגג או מזיד זבה ויולדת והגר הנכנס לדת׳ החלק הג׳ שיתחייב קרבן על שום ענין מהענינים שיהיה בנכסיו כבכור ומעשר בהמה כי מעשר בהמה אוכלי׳ אותו הבעלים בירושלם כמעשר שני והבכור אם היה תמים מקריבים ואוכלים אותו הכהנים וכן אם יביא בכורים וכו׳ החלק הד׳ שיתחייב קרבן בהגיע זמן ידוע והוא זמן הרגלים שאז כל אחד מישראל חייב קרבן עולת ראיה וקרבן שלמי חגיגה וקרבן שלמי שמחה׳ והחלק החמישי שיתחייב קרבן נדר או נדבה׳ ועתה שא נא עיניך כי כל אלה נקבצו באו לך בדברי החבר ואם אינם שמורי׳ שנכון אחר בסדרי׳ כי החלק הראשון נרמז באמ׳ ומלבד מה שהוא חייב בו על כל זדון ושגגה והשלמים ויהיו השלמי׳ הללו שלמי

האלקים לא משכל בני אדם והתחכמותו ואין ביכולת הבשר לשאת את זה על סדרו ומנהגו וערכו ולא יירא להכנס בו מכשול כאלו שיער ישראל ושיער תבואת ארץ כנען צמחיה ובהמתה ושיע' שבט לוי וצוה במדבר בערכי' האלה מפני שידע כי כשיסתדר הערך הזה ישארו ישראל עשירים ולא יחסר ללויים דבר ולא יגיע הענין לדלות שבט או משפח' כאשר צוה בשנת היובל לשוב הכל כאשר היתה בשנה ראשונה מחלו' הארץ בחלוקי' ודקדוקי' יצרו הספרים מהכילם ומי שהתבונן בהם יכיר שאינם ממחשבת בשר ישתבח ויתרומם חושבם לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום ונשאר הסדר הזה בשני הבתים כמו אלף ות"ק שנה ואלו הלכו העם על הדרך הנכונה היה מתמיד כימי השמים על הארץ:

תודה שעם היותם כללים על דעת הרמב"ם בחלק נדר ונדבה ראה החבר לחברם אל קרבנות חובה כי הנם מובאים להודאה על נס והיא חובה על האדם כאמר' אבל הצריכים להודות יודו לה' חסדו וגו' ויזבחו זבחי תודה וגו'. והחלק הב' הוא מבואר בא"מ ומה שהוא חייב בו מן הקרבנות על המקרים אשר יפגעוהו מן הטומאות ועל כל לידה שתהיה לו וכל זיבה וכל נגעת וכו'. והחלק הג' כבר עלה זכרונו באמרו ותתכות בכורים ובכורות. והחלק הד' כרמז אליו בא"מ והראיון. והחלק החמישי הוא רמוז באמרו מבלעדי הנדרים והנדבות. ואפשר עוד לפרש השלמים שזכר למעלה על שלמי חגיגה ושלמי שמחה הבאים חובה לרגל ויזכר עולת הראיה שזכרה בא"מ והראיון כי רצה להשלים זכרון הקרבנות המחוייבים בזמן ההוא כמו שקדם ומה שאמר על כל לידה הוא על קרבן היולדת שחייב בעלה להביא כמו שיבא עוד בשלישי סי' י"א: ואין ביכלת וכו' לא יירא להכנס בו מכשול וכו'. ר"ל שאי אפשר לו לאדם לשער זה באופן שלא יירא מהכנס בו מכשול: כאילו שיער וכו'. ר"ל כי הוא ית' היה בזה משער אמתי ומודק כאילו שיער הכל בפרט כמו שמבאר והולך וכבר קדם דברו על זה סימן כ'. ולו ידע קרח השיעור הזה המיוסד בצדק וביושר לא היה מפליג לגלגל על חקי אלקים ותורותיו כאשר סופר עליו במדרש תילים מזמור א' כי שם אכל פסוק ובמושב לצים לא ישב אמרו זה קרח שהיה מתלוצץ על משה ועל אהרן. מה עשה כינס כל הקהל שנאמר ויקהל עליהם קרח את כל העדה התחיל לומר ליצנות אומר להם אלמנה אחת היתה בשכונתי ועמה שתי נערות יתומות והיתה לה שדה אחת באת לחרוש אמר לה משה לא תחרוש בשור ובחמור יחדו באת לזרוע אמר לה לא תזרע כלאים באת לקצור ולעשות ערימה אמר לה הניחי לקט שכחה ופיאה באת לעשות גורן אמר לה תני תרומה ותרומת מעשר ומעשר ראשון ומעשר שני הצדיקה עליה את הדין ונתנה לו מה עשתה מכרה את השדה ולקחה שתי כבשות ללבוש מגיזותיהן וליהנות מפירותיהן. כיון שילדו בא אהרן ואמר תני לי את הבכורות שכך אמר לי הקב"ה כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר הצדיקה עליה את הדין ונתנה לו. הגיע זמן גיזה וגזזה אותן אמר לה תני לי ראשית הגז שכן אמר לי הקב"ה ראשית גז צאנך תתן לו אמרה אין לי כח לעמוד באיש הזה הרי אני שוחטת אותן ואוכלתן כיון ששחטה אותן אמר תני לי הזרוע והלחיים והקיבה אמרה לו אעפ"י ששחטתי אותן לא ניצלתי מידו הן עלי חרם אמר לה תנם לי שכך כתיב כל חרם בישראל לך יהיה נטלם והלך לו הניח בוכה היא ושתי בנותיה. צריך כדין הא ניותא עלובתא כל כך הם עושים ותולים בהקב"ה עכ"ל: בחלוקים ודקדוקים יצרו הספרים להכילם. כי כרובם כן יקצר מבע הספרים להשתדל בספור כל פרטיהם כענין אז"ל בת"כ מה ענין שמטה אצל הר סיני וכו' מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני וכו' וכמשך היובל אצל השמטה באמרו שם וספרת לך שבע שבתות וגו' ומשפט אחד שוה לזה ולזה לענין מרבית פרטיהם ודקדוקיהם: ונשאר הסדר הזה בשני הבתים כמו אלף ות"ק שנה לא כיון בזה לזמן המשך שני בתים שהרי שני הם יחד לא עמדו רק כמספר כת"ין או עם תוספת עשרים שנה כפי שני הדעות שכתבנו בראשון סימן פ"ז אמנם הכונה מאז היתה תורה בישראל בחדש השלישי לצאתם ממצרים כי כבר הראית לדעת בשני הבו' כי מא' עד חרבן בית ראשון כתת"ק שנה ובהוסיפנו עליהם שבעים שנה של גלות בבל ות"כ של בית שני יגיעו לאלף ות' שנה בקרוב על פי שני הדעות שהזכרנו ולפי דעתי כי אות ק' תוספת בטעות לאשמת הסופרים וראוי הוא ליכתב כמו אלף ות' שנה אם לא

מסכים דעתנו לומר שרצה החבר לעשות סכום חשבון האלף ותק ולא חשש לתוספת המאה · והורה החבר בזה כי לא מקרה הוא קרה לנו בשמור החקים האלה זמן ארוך ותמיד ומזה תתחזק הראיה על היותם חקי אלקי ותורותיו לא משכל אדם והתחכמותו:

נז אמר הכוזרי אתם היום במנוחה גדולה מאלה החובות הגדולות ואי זו עדה תוכל לשמור כל הסדר הזה:

נח אמר החבר העדה שצופה שעונשה וגומלה לעתה בתוכה

רוצה לומר השכינה הלא תראה מה שאמר יהושע לא תוכלו לעבוד את ה' כי אלקים קדושים הוא · וזה עם מה שהיתה בו עדתו מן החסידות והזהירות בענין שלא נמצא בהם עובר בחרם יריחו זולת עכן לבדו משש מאות אלף איש והיה מעניש הכל לעתו מה שהיה ומה שהיה מעונש מרים בצרעת ועונש נדב ואביהוא ועונש עוזא ועונש בית שמש כי ראו בארון ה' ומה שהיה ממופתי השכינה שיראה המעט מן העונות לעתם בקירות

סימן נח

העדה שצופה שעונש' וגומלה לעתה וכו' · ר"ל על אשר שאלת איזו עדה תוכל לשמו' כל הסדר הזה' אשיבך המלך כי העד' אשר תוכל על זה היא הצופה עין בעין פרטיות ההנהגה האלהית בתוכה לגמול ולענוש מיד לעתה אחד כמו רגע וכמו שזכרנו בזה מעלת האומה בראשון סימן נ"ה ובשני סימן ל"ב · או ירצה לומר שהיא בלומ' בכל עת עשותה דבר ראוי לשכר או לעונש: הלא תראה מה שאמר יהושע וכו' הם דברי יהושע האחרונים סימן כ"ד כאשר בא אל בני ישראל להכותם לדעת את אשר בלבבם הישמרו מצותיו ית' אם לא ושם לפניהם קלות והמורות למען יתאמנו בעבודת אלקיהם וזה הדבר אשר מלל יהושע אל כל העם לא תוכלו לעבוד את ה' כי אלקים קדושים הוא אל קנוא הוא לא ישא לפשעכם ולחטאתיכם כי תעזבו את ה' ועבדתם אלקי נכר ושב והרע לכם וכלה אתכם אחרי אשר הטיב לכם ויאמר העם אל יהושע לא כי את ה' נעבוד וגו': וזה עם מה שהיתה בו עדתו וכו' · העונש הנחוץ הזה המשופ' היה כן עם עונש החסידו' הנמצא אז בעדה שהראיה עליו ענין עכן היוצא לבדו מן הכלל כפרסו' הספור ביהושע סי' ז' וכמו שהזכירוהו פנחס ועשרה נשיאים עמו לבני ראובן ולבני גד ולחצי שבט מנשה (סימן כ') לאמר הלא עכן בן זרח מעל מעל בחרם ועל כל עדת ישראל היה קצף והוא איש אחד לא גוע בעונו: והיה מעניש הכל לעתו מה שהיה · ר"ל שמה שהיה מעון האיש היחידי ההוא היה מתפשט ענשו לכלם מיד כמבוא' שם בתלא' אשר מנאתם בעבורו במלחמת העי: ומה שהיה מעונש מרים בצרעת' כי פתאום לפתע נפקד עונה כאמרו פ' בהעלותך ויאמר ה' פתאום אל משה ואל אהרן ואל מרים צאו שלשתכם וגו' ופרט מין ענשה שהיה בצרעת להפליג בעונש הענוש הבא עליה פתאום לא ראינו כמוהו בכל הארץ לרוע בהיות לבעליו כדי בזיון וקצף כי מחוץ למחנ' יהיה מושבו ובדד ישב · והוא רע ומר ממות: ועונש עוזא אשר הוכה בידי שמים וימות על אשר שלח את ידו לאחוז בארון ה' בראותו כי שמטו הבקר כמבואר בשמואל ב' סימן ו': ועונש אנשי בית שמש וכו' · בספר שמואל מפורש סימן ו' וממה שזכר סבת ענשם באמ' כי ראו בארון ה' גלה דעתו כמאן דאמר (סוטה פ' אלו נאמרין) שהיה חטאם כי הרסו אל ארון ה' לראות מה שבתוכו ועברו בזה על מאמר הכתוב ולא יבואו לראות כבלע את הקדש ומתו והוא באמת פשוטו של כתוב וכוון לומר כי הענש הפתאומי כמנא בעמכו אף לסבה קלה וזה משלמות ההשגחה המדוקדקת כמו שזכרנו · ואתה תחזה כי לא שנה סדרו ע"ג הקרי כי כוון מלאכתו לסמוך עוזא ואנשי בית שמש לנדב ואביהוא להיות חטא כלם בקדש על כן הקדים זכרון מרים היוצאת מכלל חטאם ואחר כך סדר זכרון נדב ואביהוא אשר הקריבו לפני ה' אש זרה ולדעת רבי שמעון כבר היה חטא' בקדש הסך כסך שכר כי שתויי יין נכנסו למקדש ממה שהזהיר סמוך למיתתם יין ושכר אל תשת ואחריו עכין עוזא אשר שלח ידו בארון ה' ולא נכה · ועם היות אנשי בית שמש קודמים אלינו בכתבם ובזמנם · נתאחרו בדברי החבר לקלות חטאם לפי הנר' וזא ענש אנשי בית שמש כי ראו בארון ה' כלו אף על פי שלא תיוחס חטאת' רק לראיה בעלמא: ומה שהיה ממופתי השכינה וכו' · וכאשר ירבה העכין וכו' · מכעדיו כוונו על אמרי יושר חז"ל במדרש רות אין בעל הרחמים פורע מן הנפשות תחלה · ותי אתה למד מאיוב לקה תחלה בממונו

ואשר

ובבגדים וכאשר ירבה הענין יראה בגופים על מדרגות מן החוזק והחלשה והכהנים מועמדים לחכמה הזאת הדקה להכיר מה ממנה אלקי ומצפי' בו שבועי' כאשר צפו במרי' ומה ממנו מזגי מתישב ובלתי מתישב והיא חכמה מופלאה הזהיר עליה הבורא יתברך במה שאמר השמר בנגע הצרע' לשמור מאד ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהני' הלוים :

ואחר כך בבגדיו ובכלי ביתו ואחר כך בגופו · וכן במצרים תחלה בממונם ויך גפנם ותאנתם ויסגר לברד בעירם ואחר כך ויך כל בכור במצרים · ואף בכנענים כן תחלה באין על ביתו חזר בו הרי הן טעונים חליצה שנא' וחלצו את האבנים אשר בהן הנגע ואם לאו טעונין נתיצה שנ' ונתץ את הבית את אבניו ואת עציו · ואחר כך באין על בגדיו חזר בו מוטב ואם לאו טעונין קריעה שנא' וקרע אותו מן הבגד ואם לאו טעונין שריפה שנ' ושרף את הבגד ואחר כך באין על גופו חזר בו מוטב ואם לאו בדד ישב מחוץ למחנה מושבו עכ"ל · והנה עם היות סדר הכתוב בלתי שומ' תמונתו בין דין לדין ובין נגע לנגע כאשר ישית עליו בעל המדרש כבר עמדנו על סדרו אשר נתן בפלילים מאיוב וממצרים · וכזה יזכרו עוד במדרש משל למה הדבר דומה לעבד רע שהיה נמכר כשבא רבו לקנותו היה יודע שהוא עבד רע לקח עמו כבלי' שאם ברח יהא רודה אותו כהן כיון שברח הביא אותן כבלים וכבלו כך הקב"ה היה גלוי וידוע לפניו שהאדם עתיד לחטוא והתקין יסורין הללו שאם חטא יהא רודה אותו כהן וכך היו הנגעים באי' · האבנים היו לוקים תחלה זהו שכתוב ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם עשה תשובה מוטב ואם לאו מלקהו בבגדיו שנאמר והבגד כי יהיה בו נגע צרעת חזר בו מוטב ואם לאו מלקהו בגופו וכיצד בגופו מעט מעט מתחיל ממריטת הראש שנאמר ואיש כי ימרט ראשו ועדיין יש במריטת ראשו ספק לטמא ספק לטהר חזר בו מוטב ואם לאו מלקהו בשחין שנאמר אדם כי יהיה בו בעורו שחין חזר בו מוטב ואם לאו מלקהו בנגעים קשים שאת ספחת ובהרת עכ"ל · ובכן נתבארה כונת החבר · ומה רבה באמ' יראה בגופים על מדרגות מן החוזק והדלות שענייננו מכוון לאשר דברו בעל המדרש שזכרנו מחוזק וחלשת היסורין הבאי' על גופו של אדם כל עומת שבא ענינו אבל המוסר הקודם על דרך אז יגלה אזן אנשים ובמוסרם יחתום (איוב ל"ג) ועל' אמרו שם סימן ל' ויגל אזנם למוסר ויאמר כי ישובון · וכבר באו דברי המורה מכוונים לזה בשלישי פמ"ז וז"ל אבל טומאת צרעת כבר

כבארנו ענינה ורבותינו ז"ל ג"כ בארוהו והודיעו אותו והעקר המוסכם עליו שהוא עונש על לשון הרע ושהשנוי ההוא יתחיל בכתלים ואם עשה תשובה הוא המכוון ואם עמד במריו יתפשט השנוי ההוא לכלי משרתיו וכלי ביתו אם עמד במריו יתפשט אל בגדיו ואחר כך לגופו וזהו מופת באומה וכו' עכ"ל : מה ממנה אלקי ומצפים בו שבועים כאשר צפו במרים וכו' · לכל מראה עיני הבוחן בדברי החבר המה יורו משפטי הצרעת היותה בלתי נחשבת לטומאה רק בהיותה אלקית לתוכחת עון כצרעתה של מרים וזה ולהכיר מה ממנה אלקי ומצפים בו שבועים · רוצה לומר שאז בהיותו אלקי יהיה ראוי לצפות בו השבועים הראוים כפי איכות הצרעת אם שבוע או יותר כגזרת הכתוב והביא הדמיון בזה באמרו כאשר צפו במרים שבוע אחד על פי הדבר תסגר ז' ימים מחוץ למחנה ואחר תאסף ותסגר מרים וגו' : ומה ממנה מזגי וכו' · רוצה לומר נמשך לטבע מזגו של אדם ומה שאמר מתישב ובלתי מתישב יושב אל החלק האלקי כי בהיותו מתישב וקבוע יוחלט מיד כענין אמ' צרעת נושנת היא בעור בשרו וטמאו הכהן לא יסגירנו וגו' והנה זאת תהיה תורת המצורע לדוגמת מה שכתב החכם ספורנו אביר הרופאים ז"ל בפרשת תזריע אדם כי יהיה בעור בשרו · וזה יהיה ברוב אם לא יטהר הזרע מדם הנדות שאת או ספחת או בהרת · כלם מיני צרעת ומראיהן לבן כמו שבא בקבלה ואין בהם ממיני הצרעת שספרו הרופאים זולתי המורפיאה והאלבארס והנתק אמנם שאר מיני הצרעת החזקים שספרו שהם סרטן לכל הגוף בכלל והם נוטים אל האודם והשחרות לא תטמאם התורה כלל כי אלה הד' מראות לבדנה שספרו ז"ל שהן שאת ותולדתה בהרת ותולדתה באות בתוכחות על עון כאז"ל (ברכות פ"ק) כל שיש בו אחד מד' מראות הללו אינם אלא מזבח כפרה אבל שאר מיני הצרעת שספרו הרופאים לא יהיו בעצמנו כלל על כן מזבח כפרה אם לא יהיה עמנו בתכלית הקלקול או כשאר מדוי מצרים הרעים או מצד חטא בהנהגת המאכל והמשתה וזולת' ולא תהיה בהם טומאה כלל עכ"ל · ובכן יהיה מה שממנה אלקי

סוג הנרעת המוזכר בכתוב · ומה שממכה מזגי סוג הנרעת המוזכר אצל הרופאים כי לא ראי זה כראי זה וד׳ שהם שוכית לטהר או לטמא כאשר דברנו · ואולם מקום הונח לנו לבאר הדברים על דרך אחרת בשכבר אמרו מתיישב ובלתי מתיישב אל המזגי הקריב אליו · ולפי זה גם המזג הבא בדרך הטבע יסבול הטומאה כשיהיה על אופן יתגרסם מעכייכו היותו מתיישב וקבוע על ידי מחיה ושער לבן ופשיון וכיוצא אשר על פיהם יהיה כל ריב וכל נגע אם לפטור אם להחליט אם להסגיר כמוזכר בראשון ממסכת נגעים וממנו והלאה שעם היות הדבר לפי מראיתו מתמתם ובא מהתחלה טבעית מצד המזג אין זה כי אם נגע שקים המשתלשל על האדם באמצעות דרכי הטבע משרתיו עושי רצונו · וכאמרו ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם · ומזה המין יהיה מה שאז״ל במדרש על שמיכות פרשת נגעים לפרשת יולדת · כי היה זה ללמד שהבלתי נשמר מן הנדה יהיה הולד מנורע וכל מי שישמש עמה ביום ראשון לנדתה יהיה הולד מנורע לעשר שנים ואם הוא משמש לשני ימים לנדתה יהיה מנורע לב׳ שנה וכן עד שבעה ימים שאם ישמש ביום השביעי לנדתה יהיה מנורע לשבעים שנה וכמו שבא מפור׳ בתנחומא ומזה המין יהיה גם כן מה שאמרו קטן היוצא מנורע ממעי אמו אין לו טהרה שעליו יתבאר מאמר הכתוב אל נא תהי כמת אשר בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי בשרו · רוצה לומר אל נא תהי אחותנו זאת כמנורע החשוב כמת אשר בצאתו מנורע מרחם אמו הרי הוא כמי שנאכל חצי בשרו שאין לו תקנה עולמית · וזאת תהיה תורת המצור׳ הזאת אשר בנרעה על אודותיך שאם אין אתה מוחל עלבונך · רפואות תעלה אין לה׳ כי דברים שבין אדם לחברו לא כתנו לכפרה זולתי ברצון חברו הנעלב · ולפי זה לא יובדל החלקי מן המזגי בענין הטומאה רק שהחלקי אין לשום לב אליו להבחין בענייכו אם הוא מתישב אם לאו כי על כל פנים ראוי לנפות עליו השבועים הראוים עד היותו לא יבקר בין קבוע לבלתי קבוע כי מאת ה׳ היתה זאת והיא נפלאת · כנרעתו של מרים שהוחלט מיד לשבוע אחד עד רפאת הנגע · אמנם המזגי שלא נתפרסם בו הפלא בענייכו ראוי לבקר בו בין מתיש׳ לבלתי מתישב על פי הכללים המופרסמים · וממה שאין ספק בו שנרעתה של מרים היה׳ דבר נפלא בתכלית הפלא ועל כן כתב המורה פרק כ״ד בסתוף הלך כי ויחר אף ה׳ בם וילך יש בו שני ענינים · האחד ענין הסתלק ההשנח׳ המכוונה בהליכה וענין התפשט הדבר והגלותו

והראותו כלומר החרון אף אשר הלך ובמשך אליהם ולזה שבה מנורעת כשלג · עד כאן מדבריו שכוון בהם איך היתה נרעת מרים מכוונת מה׳ ית׳ על כד העונש לא מהסתר פנים והעדר השגחה כלכד · ואל תהיה כאיש כדהם מאשר מנינו בספרי אל נא תהי כמת אם איכך רואה בתפלה אוי מסגירה או מי מטהרה · הכי אי אפשר לראותה שאני קרוב ואין קרוב רואה את הנגעים וכהן אחר אין בעולם וכולי · שנראה מזה שגם הנגעים המופלאים המפורסמים בפלא ניתנו להתבקר בין מתישב לבלתי מתישב שכן מוכיח אמרו מי מסגירה או מי מטהרה הכי אי אפשר לראותה וכו׳ · אל נא תהי כמת וכנכור לא יוכל להושיע כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך להשיב ולומר כי ענין ראייתו של כהן אין בו כדי להוכיח מדרך הביקור להבדיל בין מתישב לבלתי מתישב כי אין זה רק מפני גזרת הכתוב שאין טומאת הנגעים וטהרתן נגמרת אלא על פי כהן ומשנה שלימה שנינו במסכת נגעים פר׳ ג׳ הכל כשרין לראות את הנגעים אלא שהטומאה והטהרה תלויה בידי הכהן אומרים לו אמור טמא והוא אומר טמא · אמור טהור והוא אומר טהור עד כאן : ובתורת כהנים אמרו אם סופנו לרבות את כל ישראל מה תלמוד לומר או אל אחד מבניו הכהנים אלא ללמד שאין טומאה וטהרה אלא מפי כהן הא כיצד חכם שבישראל רואה את הנגעים ואומר לכהן אפילו שוטה אמור טמא והוא אומר טמא אמור טהור והוא אומר טהור עד כאן · אף כאן צריכים היו לכהן שיאמר טמא וטהור עם היות הטומאה שם בלא ספק הואיל ויד אלוק נגעה בה על ידי כלא גלוי ומפורסם · ואין לשון מי מסגירה כענין אמרם במשנה פ״ג דמגילה אין בין מנורע מוסגר למנורע מוחלט אלא פריעה ופרימה וכולי · רק ענייכו על טומאה מוחלטת כלשון הכתוב שם תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר תאסף ותסגר מרים מחוץ למחנה ונומר ·
ועוד אני אומר כי ענין המדרש אשר זכרנו מספרי הוא דרך אגדה להמליץ דבריו של אהרן ב התחננו על נדת אחותם שאם לא כן איך כנגרה מרים הואיל ולא היה שם כהן אשר טמא טמא יקרא כגזירת הכתוב במשפטי הנגעים כאמו״ר · אלא ודאי הענין ההוא יצא מן הכלל על פי ה׳ יחנו בו ועל פיו יסעו ואין מן המדרש הנזכר מדחה לנוכחנו :

סימן נט

נט אמר הכוזרי היש אצלך בזה דברים מספיקים ומקרבים אותם לשכל:

ס אמר החבר כבר אמרתי לך שאין ערך בין שכלינו ובין הענין האלקי וראוי שלא נטרח לבקש עלת א"לה הגדולות והדומה לזה אבל אני אומר אחר בקשרת המחילה מבלתי שאגזור שהוא כן שאפשר שתהיה הצרעת והזיבו' תלוי בטומא' המת כי המות הוא ההפסד הגדול (והאבר המצורע הוא כמת) כ"א דומה לבשר המת והזרע הנפסד כן מפני שהיה (בעל רוח טבעי מוכן להיו' טפה) כ"א מוכן לקבל רוח חיים טבעי שיהיה ממנה אנוש (והפכדו כנגד כח החיו' והרוח) כ"א וכאשר נפסד דימה למת ואיננו משיג בהפסד הזה לרב דקותו אלא בעלי הרוחות הדקות והנפשות החשובות המשתדלות להדבק באלקות או בחלומות האמתות והמראות הברורות ועוד שטעם שימצאו כובד בעצמם בע"ד שלא רחצו מקריי' וכבר נוסה שמפסידים במגעם הדברים הדקים כפניני' והייננות ורובנו

סימן נט דברים מספיקים וכו' ר"ל שיספיקו להטות לב האדם אליהם בסברא גזירת אף על פי שאינ' מופת חותך וכבר בא דוגמת הלשון הזה בראשון סימן נ"ג וס"ח ובמקומות זולתם כמבואר שמה:

סימן ס כבר אמרתי לך שאין ערך וכו' כבר העירותו על זה בראשון סי' ע"א וכ"ו ובשני הוה סימן כ"ו ומ"ח: כי המות הוא ההפסד הגדול ולכן המפסד ראוי להיותו כמהו ובאלה מוליד טומא' כמונחים: והאבר המצורע כמת' להעדר החיות מן האבר ההוא הנפסד כי על כן אמ"ל בספרי אל נא תהי כמת מה המת מטמ' באהל אף כן מצורע מטמא בביאה: ובמדבר רבה ארבעה חשובים כמת עני ומצורע וסומא ומי שאין לו בנים: מצורע' דכתיב אל נא תהי כמת וכו' והזרע הנפסד כן וכו' דמה הזיבות לטומאת המת מצד העדר כח החיות והרוח הנושא אליו' כמבואר סימן כ"ו: מן הזרע' כי היה בתחלה בעל רוח טבעי שהוכן כי מטבעו להיות טפה ראויה להתאחד ממנה אנוש בעל רוח חיים באפיו ובהפסד הזרע ההוא בעדר ממנו כח החיות והרוח הנושא לו כאמור' ואם גדר המות איננו זולת הפסד החיות' הנה גם הזרע אשר נעדר כח חיותו ממנו' יש לו למות תוכאות' וקרוב אליכו הדבר מאד אשר כתב הרמב"ן בפרשת מצורע על טומאת שכבת זרע ז"ל וטעם טומאת שכבת זרע אף על פי שהוא בטבע התולדה כטעם טומאת המת כי המקור משחת והשוכב לא ידע אם ישחת זרעו או יהיה ממנו ולד כוזר וכו' עכ"ל: ואיננו משיג בהפסד הזה לרב דקותו אלא וכו' כי ירחק ממך המקום על אמתת הכחתי בהפסד הזרע הדומה למות' פירוש באר כי אמנם לרב דקותו לא יורגש ההפסד רק אצל בעלי הרוחות הדקות וכו' כי נפש יקרה הוא אוכל' כי אמנם ההפסד הדק עושה רושם דברי החשובים המתיחסים אליו בדקות לדוגמת מה שכתבנו בראשון סי' כ"ג עם כרוך מה שכוון הכתוב באמרו זכיבי מות יבאיש יביע שמן רוקח וגו' כמבוא' שמה' והלא ממשל משלים הוא בזה במו שיבא והכל שב אל הסבה מפני מה הזיבו מטמא מה שלא יקרה ביתר המותרות כשתן וכנוא' וכמו שיבא סיומו של דבר בסימן ס"א' ויש בכלל דבריו מה שהזכירו ז"ל (שבת פרק ר' עקיבא) דברו אל בני ישראל בני ישראל מטמאין בזיבה ואין כותיים מטמאים בזיבה אבל גזרו עליהם שיהו כזבים לכל דבריהם: המשתדלות באלקות העדה כלם קדושים' או סגולותיהם חסידי עליון' או בחלומות וכו' בעלי רוח הקדש והנבואה כי כאשר ירים את ידו במדרגת החשיבות וגבר ישר' בכבו' ההפס' עם דקותו ומצוצו: ועוד יש טעם וכו' ר"ל כי מלבד מה שראוי לקבל אמתת הכחתו מצד עצמה להיות מדרג' חוזק ההרגש בהפסד כפי מדרגת חשיבות המתפעל בו עוד יש לו הדמות ראיה לזה מצד מה שכתברר אצלנו כי האנשים החשובים בעלי נפש זכה שקדם וכרם ימצאו כובד בעצמם גם אחר הפסק הזיבות מהם בעוד שלא ירחצו מקריים ואין זה כי אם מצד זכות נפשם המתפעלת לזה כל עוד שלא יטהרו ממשפטי התורה אשר המציא' רפואתם ברחיצת בשרם במים: ומלת מקריים כוללת הזיבות גם כן שהרי עקר הספור על הזיבות סובב הולך ולפי הכנת הספור הכוונה מבוארת אלא שלא ידענו על איזה עם באמרו הדברים: וכבר נוסה וכו' פירוש באר על ידי משל מה שהכיח מהשגת הפסד הזרע לבעלי הרוחות הדקות ואמ' שכבר עמד הנסיון

משתנה בקבית המתיב והקברות ומתבלבלת נפשנו זמן מה בבית אשר היה בו מת ומי שהוא עב הטבע אינו משתנה לזה כאשר אנחנו רואים דמיון זה בשכליות מי שהוא מבקש לזכות נפשו ומחשבתו בחכמות המופתיות או זכות נפשו לתחנה ולתפלה מוצא לנפשו במזונו' העבים ובתוספ' המאכל ודמשת' היזק וכן ימצא היזק מישיבת הנשים בחברת הליצנים והתעסק בשירי האדבה והשחוק ·

סא אמר הכוזרי זה מספיק לי בהתרת מה שתסתפק הנפש למה הוא מטמא זה המותר העצמי רוצה לומר הזרע עם היותו כלו רוח מה שהשתן והצואה אינם מטמאים עם כיעור ריחו ומראהו ועם רובו אך נשאר עלי ספק צרעת הבית והבגד :

סב אמר החבר כבר אמרתי לך כי השכינ' היתה בישראל במדרגת הרוח בגוף האדם מועילה אותם ההיות האלקירת ונותנת להם זיו והדר בגופותם ובתכונותם ובמשכניהם ובערת שמתרחק

על בעלי הזיכות שיפסידו במגעם הדברים הדקים בפנינים והזיכות · ודוגמת זה סופר על הכתם הנראה במראה זכוכית על ידי הבטת האשה בימי נדתה דותה וכמו שזכר הרלב"ג בשם הפילוסוף ראש פ' כי תשא · והכדות והזיכות הלא הם קרובי' באיכותם : ורובנו משתנה וכו' · מוסיף ראיה על מה שזכר כי בעלי הנפשות החשובות קרובים אל להרגיש ההפסד מבית ומחוץ: כאשר אנחנו רואים דמיון זה בשכליות וכו' · שתם דבריו בדמיון מבואר בגלה יותר מהראשוני' וזה כי סבה קלה אחד כפש יקרה תגוד להשיב אחור ימינה מסבת פעולותי' עם היות הסבה ההיא בלתי מספקת להטריד הנפש הבלתי זכה ובדמיון ה המזונות העבים ודומיהם אשר הזכיר · ומה שאמ' או זכות נפשו ר"ל או לזכות נפשו וכו': מוצא וכו' הכונה שהוא מוצא היזק למזונות העבים באיכותם ולתוספת המאכל והמשתה בכמותם לענין זכות נפשו הנזכרת וכן לישיבת הנשים ויתר הדברים המרבים הגל · ואולם מי אני כי זאת התורה אשר שם להבדיל בין הקדש ובין החול על ידי שני הטעמים שזכר באמרו ועוד יש טעם שימנאו כובד בעצמם וכו' · ורובנו משתנה וכו' לא התבררתי על עסקיו כי לא כיסיתי · אמנם כדאי הוא בעל המאמר הזה לסמוך עליו אף בשעת הדחק:

סימן סא זה מספיק לי ר"ל זה נותן לי טענה מספקת כאשר דרשתי מאתך סי' כ"ט דברים מספיקים וכו': בהסתפק הנפש וכו' · ר"ל במה שהיתה הנפש מסופקת בו למה זה מטמא זה המותר העצמי שהוא הזרע המתהוה ממותר מיטב המזון המתעכל בגוף הניזון וכלו רוח כאמ' סימן ס' שהיה בעל רוח טבעי מוכן להיות טפה שיהיה ממנה ממש

וכו' · מה שאיננו מטמא המותר הנרוע כשתן וכנואב וכו' · והאדם יראה לעינים שהכנזה בעיניו כאלם לענין הטומאה אלא שהוריתני כי על היות הזרע מותר עצמי בעל רוח טבעי כאמור · כמשך להפסדו ענין : הטומאה כי לפי טהרתו היתה טומאתו מה שלא היה כן כמותר הנרוע שענין החיים והמות בטל מעניינו : ונשאר עלי ספק צרעת הבית והבגד שכר' היותם במדרגת המותר הנרוע אשר זכרתי לענין היותם גם הם נעדרי המות והחיים כמוהו ואין הטעם הנזכר סימן ס' שוה להם לתלות ענינם ב בטומאת המת :

סימן סב כבר אמרתי לך כי זה מריחוק כחות השכינ' וכו' · ליתן את האמור על זה בסימן כ"ח שהיה ממופתי השכינה שיראה המעט מן הענונות לעתם בקירות הבתים והבגדים וכו' · עם צרוף מה שזכר מהאיות האלקי באומה מסימן כ"ו ואילך עד סימן מ"ד · ורצה באמ' כי זה מריחוק כחות השכינה וכו' · שקרה ענין צרעת הבגד והבית מסבת ריחוק כחות השכינה השופעות באומתנו בשעת הכושר · ובכלל גם כן בזה טעם שני לנגע צרעת כי תהיה באדם · וזה כי הלא מראש הוגד לנו סי' כ"ו איך היתה השכינה בישראל במעלת הרוח בגוף האדם מועילה אותם החיות האלקית כי באור פני מלך חיים ונותנת להם זיו והדר בגופיהם כי הדר כבוד הודו ית' ממקומו שופע וזורח הוא שם על פניהם כל רואיהם יכירום היכר ברכה בין כל מין ומין מעמי הארץ · ושופריהו מעין שופריה דמשה רבינו בקירון הפנים איש איש בערכך כפשות אבל מדרגת השנה והדבקו' חכמת אדם תאיר פניו : ובתכונתם · הוא מתכונת המלבוש כי הוד והדר לבשו עד שמלתך לא בלתה מעליך שהיו עננו כבוד שפין ומגהכין

מהם מסתכלת עצת׳ ויתבערו גופיהם וישתנ׳ יופי׳ וכשהי׳ מתרחקת מיחידי׳ נראה על אדמת האיש ההוא סימן התרחק אור השכינ׳ ממנו כאשר נראה התרחק הרוח פתאום בעבור

ומנהיגין אותם · או כוון אל עדי המלבוש שזכרנו בראשון סימן נ״ז אבל אמרו והם על עניינם לא שנו תארם ועדים ובגדיהם וכו׳ : ובמשכנותיהם · כי על כל כבוד חופה שהיה חופף כל היום על כל מכון הר ציון ועל מקראיה ומה טובו אהלי יעקב ומשכנו ישר׳ כמו׳ שוק עלי אהלם בהלו נרו : אפס כי בעת שמתרחקת · מהם החיו׳ האלקי׳ כי או בגלות מן בת ציון כל הדר שהי׳ השכינ׳ ע״פ מדרש חכמינו המאושרי׳ : מסתכלת עצתם כי נפשם בהם תתעטף ויתבערו גופיהם וישתנ׳ יופים כי הודם נהפך למשחי׳ בכלות שארם ובשר׳ ונשמו קלסת׳ הפנים כן משחת מאיש מראיהם ותארם מבני אדם · ואפשר שכוון בהשתנות יפים להשתנות המלבושים כי אורם וזהרם גם הם אין אתם : וכשהיא מתרחקת מיחידים · מן האומ׳ נראה על אדמת האיש היחידי ההוא׳ הראוי להשגחה מדוקדקת כזו : סימן התרחק אור השכינה ממנו · ואמר בענין נגעי הבתים יחידים כי אמנם בכי עליה הנם מועטים שתגיע זכותם להיות עלייתם לוקה בנגעים להעיר אזן הבעלים אל התשובה ועל זה כתב החכם ספורנו סוף פ׳ תזריע וכאשר לא עלו הדורות למדרג׳ הראויה לאמלב זו אין זכרון לראשוני׳ שבמגאו לעולם נגעי בתים עד שאמרו קנתם ז״ל שלא היו לעולם עכ״ל · ואולם עם היות גם בנגעי הבגדים פליאה כשגבה לא הגיעה לאכי מרבית פליאת הבתי׳ · כי הנה מוצא אכי מר מות הנגעים שיקרה בארבעת סוגי הנמצאות · כי הבתים מן הדומם והבגדים צמר או פשתים או עור כלם מן הצומח והחי והאדם הוא המדבר · והנה כל מה שהוא רחוק מישועת החיים יותר נפלא הוא בו ענין הנגעת הפורחת לפי טבעה בבעלי החיים בלבד · ואין ספק כי הבתים בשפל ישבו בהעדר החיי׳ לגמרי ולפי כן עגמו מספר פלאי פלאים נגעו בעניינה כאשר יד הנגע נגעה בם · ובכן ראינו כמה מסולסלים ומסודרי׳ שבילים של תור׳ בנגעי אדם בגדי׳ ובתי׳ שהם כלל מדרגו׳ הנמצאו׳ כאמו׳ · וכלם נכללו בטבעו של אדם כי בו כח הדומם נכלל בצומח וכח הצומח בחי וכח החיו׳ במדבר עד כי בכח המדב׳ נגבר איש כארבעתן · ובכבר יבוייר חקוי עניינו בשבתו לבוש בגדים בתוך הבית עם היות הסדר משתנה בו כי אז המדבר נכלל בצומח ובחי אשר מהם נתהוו בגדי צמר או פשתים או עור ואלו נכללו בדומם שהוא הבית באשר · והנה התורה תעיר אזן אנשים כי לא יוכלו להתקיים בלתו ית׳ המחיה את כלם בהיותו להם במדרגת נפש רוח ונשמה שהם כנגד צומח חי מדבר׳ כמבואר אצלנו בדרוש המיוחד לזה כי שדי מצאנוהו׳ שגיא כח מבואר בשלשתן כמבואר שם וגם הוא ית׳ הלב האמתי לנמצאות כלם ואם ישים אליו לבו ורוחו ונשמתו אליו יאסוף הכל סר יחדו נאלחו והנה כלם פגרי מתים עד אם תסתיר פניך יבהלון תוסף רוחם יגועון ואל עפרם ישובון · ועם היות הבתים נעדרי הנפש מצד טבעם · הן צורת הדומם להם במדרגת הנפש ואם עזב ה׳ את הארץ הנה נשחתה ושבה והיתה לבער כתהו ילל ישימון · ובכלל בדבריו אופן חול הנגעת במקבליה וממנו התבאר ג״כ טעם מספיק על טומאתה כי עם היות נגעת הבית והבגד בלתי תלויה בטומא׳ המת כנגעת האדם והזיבות על הדרך שזכר למעלה סימן ס׳ · ראויה היא מ״מ לטמא בהיותה סימן להתרחק אור השכינה ממנו ובדי בזיון וקצף : ושבתי וראה שבוכל לבאר אמרו וכשהיא מתרחקת מיחידים וכו׳ · שהענין הזה יקרה גם כן ליחידים שמא תאמר הלא דבר הוא תלוי ברבים כי לא יתחדש מופת כמוהו בשביל היחיד · או כאומר שבא להוציא מן הכלל עת היותה מתרחקת מן הגוי כלו כי לא תקרה מזה נגעת בכל הארץ על כן אמר מיחידים ואין זה בבתים לבד כי גם בבגדים אלא שהספיק לו זכרון הבתים באמרו על אדמת האיש ההוא וכו׳ · כי אחת דתם בטעם שוה לשניהם · ולפי זה יהיה אמרו וישתנה יופיים על השתנות זיו תאר הפנים כאשר בארנו בתחלה · ומה שאמר מסתכלת עצתם ויתבערו גופיהם וישתנה יופיים כלו נדק הן בכלל הן בפרט על כן לא הזכיר שם מלת יחידים כאשר עשה בענין הבתים שבכללן ענין הבגדים כמו שקדם : כאשר נראה התרחק הרוח פתאום וכו׳ · משל נאה לברר איך היה ההשתנות הנראה במקומות ההם סימן להתרחק מהם רוח החיות האלקי · מאשר שמענו כן ראינו התרחק הרוח פתאום בעבור פחד או דאגה מחמת שנוי הגוף אשר ההשתנו׳ ההוא סימן מובהק יעמידנו על ככה · ורנה בהשתנות הזה מה שהורגלו לכנות בשם נשיבת מתיב ואמ׳ כי יקרה זה במי שרוחם קלוש׳ כנשים והנערים ומי שנוהג מנהגם כי במעט שנה יפוג לבם ויתבודד רוחם · ואלקי גופם. שמתרחק הרוח מהם פתאום בשעת הפחד והדאגה ישתנו

פחד או דאגה משנה הגוף ונראה בנשים ובנערים בעבור חלישות רוח שיש בגופותם מקומות שחורים וירוקים מהיציאה בלילה והם מיחדים זה אל השדים ואפשר שיקרה מזה ומראית המתים וההרוגים חליים קשים בגוף ובנפש:

סג אמר הכוזרי אני רואה תורתכם כוללת בה כל דק ועמוק מהחכמות מה שאין כן בזולתה:

סד אמר החבר והסנהדרים היו מצוים שלא תעלם מהם חכמה

בראיתם וישובו שחורים וירוקים ובפרט יקרה זה מפחד בלילות ולא מהיציאה בלילה כי יכול פחד מראות מבהילות עליהם יקראום שדים לפי דמיונם: ואפשר שיקרה מזה וכו' ר"ל שמהיציאה בלילה וכן מראיית המתים וההרוגים יארעו בהם חליים קשים ורעים ונאמנים מאלו וזה הן בגוף הן בנפש כמו שקרה לכמה בעת הריגת אדם שתטרף דעת הנשים הרואות ותכנס בם רוח שטות ויאמרו עליהן כי נכנסה רוח ההרוג בקרבן ורוחו דבר בם ומלתו על לשונם וכמצאת למד מכלל דבריו אל חבר בפסקא זו שאין לך להפלא כל זר תראה היהודי ניכר במראהו משחת מאיש ותארו מבני אדם בעת שפלותו כי סתר פנים ישים אלקיו ית' לעומת פניו וזה לך האות על ענין האומה הזאת שהוא כלו פלא עצום ומן ההפך האחד יוכר ויבחן ההפך השני לקראתו להודיע ולהודע כי אין עמידת חיותה רק באור פני מלך החיים ובהשגחתו המיוחדת בה באורו תזהיר כזוהר הרקיע וכמסתר פנים ממנה יכהה מראיתה ואין שיעור לא נעשה כן לכל גוי כי אין ענייננו נוהג על המנהג הטבעי רק בחפץ עליון בכל שדי והיה זה מעין דוגמת הצרעת לשלשת מיניה שזכרנו למעלה: ועל כל דברי הפסקא הזאת שית לבך למה שכתב הרמב"ן פ' תזריע אבל אמרו והבגד כי יהיה בו נגע צרעת וז"ל זה הענין איננו בטבע כלל ולא הווה בעולם: וכן נגעי הבתים אבל בהיות ישראל שלמים לה' יהיה רוח ה' עליהם תמיד להעמיד גופם ובגדיהם ובתיהם במראה טוב: וכאשר יקרה בא' מהם חטא ועון יתהוה כיעור בבשרו או בבגדיו או בביתו להראות כי ה' סר מעליו ולכך אמר הכתוב ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם כי היא מכת ה' בבית ההוא: והנה איננו נוהג אלא בארץ שהיא נחלת ה' כמו שאמר וכי תבואו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחוזה ואין הדבר מפני היותו חובת קרקע אבל מפני שלא יבא הענין ההוא אלא בארץ הנבחרת אשר ה' הנכבד שוכן בתוכה ובת"כ דרשו עוד שאין הבית מטמא אלא אחר כבוש וחלוק ושיכיר כל אחד ואחד

מכיר את שלו והטעם כי אז תתישבה דעתם עליהם לדעת את ה' ותשרה שכינה בתוכם וכן אני חושב בנגעי הבגדים שלא ינהגו אלא בארץ ולא הוצרך למעט מהן חוצה לארץ כי לא יארעו שם לעולם ומפני זה ע"ד איננם נוהגים אלא בבגדי ישראל לא בנכרים כי אולי הנגע הוא הכיעור ההוא במראה הוא בטבעו ולא אבדע אמיתים היא ולפיכך הנגועים בידי שמים מטמאים כדברי רבי שמעון: עד כאן דבריו הקרובים לדברי הראב"ע שכתב בפ' מצורע החל לבאר צרעת הבית וטעם כי תבאו אל ארץ כנען כי זה נוהג בארץ לבדה בעבור גודל מעלת הארץ כי המקדש בתוכה והכבוד במקדש: ונתתי הדבר תלוי בכתיבת ה' עכ"ל: ומן המקום הזה למד החכם ר' יחייא מה שכתב בפי' שיר השירים וז"ל: להיות כי האור האלקי היה חל על כל המין בכללו ובתיהם ולבושיהם וגופם היו נבדלים באומה מגויי הארצות לכן כשהיה החוטא בתחלת חטאו לעונשו היה נעדר מביתו האור האלקי והיתה היתה צרעת הבית וכו': ואם שב בתשובה מוטב ואם לאו היה נעדר האור האלקי ממלבושיו והיתה צרעת הבגד ואם שב בתשובה מוטב ואם לאו היה נעדר האור האלקי מגופו והיה מצורע ומשולח מכל המחנה וטמא טמא יקרא עד אשר ישוב אל ה' ולקח ביום טהרתו עץ ארז וגו' ולכן היה הרופא מחולי הצרעת הכהן וכו' הבקי באור האלקי עכ"ל:

סימן סד

מהחכמות האמתיות וכו': באמרו אמתיות כלל כל חכמה אמתית שיבא עליה מופת על איזה אופן שיהיה: ודמיוניות הם ענייני הקסם שצריך בהם תגבורת הדמיון וכמו שכתב הרלב"ג בספר מלחמותיו מאמר ב' פ' ו': גם כללו בו הכשפים והודעת הרוחניו' והשתמשו' הגורלו' לדעת העתידות והוא מה שיקראו חכמי העבר והחבר יזכירנה ברביעי סימן ט' כי כל אלה כפי מה שכתב הרלב"ג בפירוש דניאל על פירוש המכשפים והכשדים אין התחלת פעולותיהם מסודרת מחכמה אמיתית אבל הם דמיונים ועניינים בדויים: והסכמיות: הם

המנהגים

מהחכמות האמתיות והדמיוניו׳ וההסכמיות עד שהכשפים והלשונות היו יודעים׳ ואיך ימצאו תדיר שבעים זקנים חכמים אם לא תהיינה החכמות מתפשטות קיימות באומה ובעת שימות זקן אחד יעמוד אחר תחתיו כמוהו ואיך לא יהיה זה וכלם צריכים אליהם בתורה׳ הטבעיות צריכים אליהם בעבודת הארץ לדעת הכלאים ולהזהר מהשביעית והערלה ובהכרת הצמח ומיניו כדי שישארו על מה שנבראו עליו ולא יתערב מין במין׳

המכהנים והתירות אשר יוסכמו בין האנשים ויש בכלל הלשונות המתחלפות המוסכמות כמבואר בריש בין סימן כ״ד או ירצה באמתיו׳ ודמיוניו׳ והסכמיות שלשה מיני החכמה הנזכרים אצל הפלוסופים אלקיות טבעיות ומדותיות׳ אשר התכנאו לעומתם המעשים האלקיים והשכליים ו והמכהניי׳ המוזכרי׳ למעלה סי׳ נ״ח ובשלישי סימן ז׳ ולפי זה קרא לחכמות הטבעיות דמיוניו׳ כבי מדרגת יחסם לאלקיות ובנסחא אחרת כתב מתדמות כי כן החכמו׳ הטבעיות ודומיהן מתדמות לאמתיות שזכר: שבעים זקנים וכו׳ ידענו פסק ההלכה בחכמים שסנהדרי גדולה היתה של שבעים ואחד לא כר׳ יהודה דאמר שבעים כבמשנת סנהדרין פרק א׳׳ על כן ראוי לבו לות׳ שעשה החבר בכוס חשבון של שבעים המפורסמים בכתוב באמרו אספה לי שבעים איש מזקני ישראל ולא הבנים עמהו לענין המחלוקת אם היה משה יושב עמהם בדין אם לאו והכללים התלמודיים במקומם יובאו: מתפשטות קיימות באומה׳ שתהיינה לעולם מתפשטות ברבים מהם למען יתכן למנא חליפין אל הזקן הנעדר להיות קם תחתיו להשלמת מנין הסנהדרין כמו שמבא׳ והולך לקוח ממסכת סנהדרין פרק ד׳ וזכור אזכרנו בשלישי סימן ס״ה: ואיך לא יהיה זה׳ רוצ׳ לומ׳ צורך התפשטות החכמות בכל האומה: וכלם צריכים אליהם בתורה כי בלעדי החכמות לא ירים איש את ידו לשמור את מצות ה׳ כהלכתן ואמרו אליהם שב׳ החכמות שקדם זכרם: והטבעיות מהם וכו׳ העביר החפוש על מיני החכמה שהצורך להם בשמירת התורה מפורסם מאד ואמר כי הטבעיות שהם מכלל החכמות אשר זכר צרכנו אליהם לכל הדברים אשר יזכיר: לדעת הכלאים ולהזהר מהשביעית והערלה׳ סדר המסכתות כקנו ואז״ל כי שביעית אחר כלאים וערלה באחרונה וכבר נתבארו במקומותם למושבותם פרטי הדינים הצריכים לחכמה גדולה בעניינים הטבעיים ואביא לך דמיון בשביעית מהא דתנן שם פ״ב אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבי׳ ערב שביעי׳ פחות מל׳ יום לפני ר״ה וכו׳ ר׳ יהודה אומ׳ כל הרכבה שאינ׳ קולטת לג׳ ימים שוב אינה קולטת רבי יוסי ורבי שמעון אומרים לשתי שבתות וכבר נתבארה משנה זו פ״ק דר״ה והרי זה משא ומתן של דברים טבעיים צריכים לחכמת הטבע׳ ודמיונך בערלה מה ששנינו במסכת ערלה פ׳ א׳ אילן שנעקר והסלע עמו (ר״ל העפר שסביב השרשים) ששפו נהר והסלע עמו אם יכול לחיות פטור וכו׳ ר״ל אם יכול לחיות מן העפר שבא עמו בלא תוספת עפר אחר הרי הוא כנטוע במקומו הראשון ופטור מן הערלה ואם לא הרי הוא כאילן העולה מאליו וחייב׳ ועוד שם תנן אילן שנעקר ונשתייר בו שרש פטור וכמה יהא השרש רשב״ג אומר וכו׳ כמחט של מתוח׳ ר״ל שיעור עובי השרש כמחט שהאורגים מותחים בו הבגד אחר שארגוהו להפשיטו ולהרחיבו׳ ואין זה כי אם ענין טבעי בלא ספק׳ אמנם בכלאיים לא הבאתי לפניך דמיון כי הנה הוא עצמו מאריך בענייניו להיותו מרובה באוכלוסי הדינין הטבעיים יותר מחבריו הנזכרים: ובהכרת הצמח ומיניו כדי שישארו על מה שנבראו עליו ולא יתערב מין במין חכמה גדולה׳ ר״ל שצריך חכמה גדולה בהכר׳ הצמח ומיניו וכו׳ ולרז״ל בתיחד הדבור על אודותם בראשון מכלאים: והטעם שזכר כדי שישארו וכו׳ הוא מעין מה שכתב הרמב״ן פ׳ קדושים וז״ל והטעם בכלאים כי ה׳ ברא המינים בעולם בכל בעלי הנפשו׳ בצמחי׳ ובבעלי נפש התנועה ונתן בהם כח התולדת שיתקיימו המינים בהם לעד כל זמן שירצה הוא ית׳ בקיו׳ העולם וצוה בכחם שיוציאו למיניהם ולא ישתנו לעד לעולם שנאמ׳ בכלם למינהו וכו׳ והמרכיב ב׳ מינים משנה ומכחיש במעשה בראשית כאילו יחשוב שלא השלי׳ הב״ה בעולמו כל הצורך ויחפץ הוא לעזור בבריאתו של עולם להוסיף בו בריות וכו׳ ואמר אף כלאי זרעים מפני שישתנו בטבעם גם בצורתם בהיותם יונקים זה מזה ויהיה כל גרעין ממנו כאלו הורכב משני מינין וכו׳ עכ״ל מדבריו המתיחסים לטעמו של חבר כי לא חפצתי להעתיק כל דבריו כאן עם היות בהם טעם אחר לשבח מוסף על האמו׳ כי אמנם אינו ענין לבוכת ביאור הדברים אשר חלה

רוצה לומר לדעת אם השעורה נקרא׳ כנדרוס דרך משל ממין השעורה · או השיפון ממין חטה · או הכרבתור ממין הכרוב. ובידיעת כהות שרשיהם ושיעור הפשטם בארץ ומה שישאר לשנה אחרת ומה שאינו נשאר ו׳לדעת כמה יונח בין מין למין במקום ובזמן ובהכרת מיני החי׳ לענין הזה ולענין אחר מה שיש לו ארס ומה שאין לו ארס׳ ובידיע׳ הטרפו אשר היא יותר דקה מכל מה שזכר אוהו ארסטו

עליכו חובת ביאורם: אם השעורה הנקראת כנדרום דרך משל ממין השעורה או השיפון ממין חטה · שהרי במכאות אמרו הכוכמין מין חטין ושיפון מין שעורים לענין כלתי הנטרפם לחלה דמין בשאינו מינו אינו מצטרף כדתנן ברביעי ממסכת חלה · ואלו בראשון ממס׳ כלאים אמרי דכוכמין ושיפון לא הוו כלאים זה בזה משום דדמו להדדי וצריך להפרי׳ בענייכם הכל לפי צורך שעתו: הכרכתור · הוא התרוכתור המוזכר במסכת כלאים פרקא קמא הכרוב והתרוכתור אינם כלאים זה בזה וכתב שם הרמ״בם תרובתו׳ הוא כרוב מדברי שעליו דקים וכן יפרשהו הגמרא עכ׳: וידיעת כחות שרשיהם וכו׳ · מקנה פ׳ שני דכלאים מונאו של ביאור זה ותקופתו על קצות הפרקי׳ הנמשכים ממנו והלאה עד פ׳ ז׳ · ואין נסתר מחמתו הכלל היונא מדברי הרמ״בם סוף פ׳ ד׳ מה׳ כלאים לאמר מכל אלו הדברים נתבאר לך שבזמן שיש בין שני המינים הרחקה הראויה להם כדי שלא ייכקו זה מזה אין חוששין למראית העין כמו שביארנו ובזמן שיראו מובדלים זה מזה אין חוששים ליניקתם אפי׳ הן זה בנגד זה כמו שכתבא׳ עתה עכ׳ והם ודאי שני קוטבי׳ שרוב משפטי הכלאים סובבי׳ עליהם לא שלא הוצרך החבר להזכיר ענין מראית העין על בלי היות בו מהפלגת החכמה כאשר היא בידיעת כחות השרשי׳ וכו׳: ומה שישא׳ לשנה אחרת ומה שאינו נשאר וכו׳ · תמוהה לנגד עיני כי אל פ׳ שני דכלאי׳ משנה שלישית הוא נושא את נפשו׳ כי שם כאמ׳ היתה שדהו זרועה חטים ונמלך לזרעה שעורים ימתין לה עד שתתלי׳ ויופך ואח״כ יזרע אם צמחה לא יאמ׳ אזרע ואח״כ אופך אלא הופך ואח״כ זורע עכ׳ · ופי׳ הרב מביל׳ טבורה׳ עד שתתליע ושיעור הוי נפתה׳ בארץ שלשה ימים בקרקע לחה וביבש׳ צריך יותר ויופך יהפך הקרקע במחרישה בשביל שלא יצמח הזרע עכ׳ · ועוד שם במשנה הרביעית והחמשית זרועה ונמלך לנטעה לא יאמר אטע ואחר כך אופך אלא הופך ואח״כ נוטע · נטועה ונמלך לזרעה לא יאמר אזרע ואחר כך אשרש אלא משרש ואחר כך זורע וכו׳ · היתה שדהו זרועה קנבוס או לוף לא יהא זורע ובא על גביהם שאינן עושין אלא לשלש שנים עכ׳ · ופיר׳ הרב הנזכר זרועה ונמלך לנטעה שהיתה זרועה תבואה ונמלך לנטעה נטעים וכו׳ · קנבוס או לוף שמינים הללו אין התלעה וחרישה מועלת בהן לפי שמתקיימים בארץ שלש שנים ואינן מתליעים עכ׳ · ובכן עלה ביאור נכון לדברי החבר הנכנים לפנינו: ומה שאמ׳ לדעת כמה יונח וכו׳ · לנדרים קתני כל עומת שבאו בדבריו שני ענייכים הא׳ באמ׳ וידיעת כחות שרשיהם ושיעור הפשטם בארץ ולעומתו מתכשיא אמרו לדעת כמה יונח בין מין למין במקום והב׳ באמרו ומה שישאר לשנה אחרת ומה שאינו נשאר והנה הוא יונא לקראתנו במה שאמר ובזמן · כי ינטרך להמתין הזמן אשר בו יתקיים הנטע ההוא בארץ קוד׳ החרישה והפיכת הקרקע והזריעה באותו מקום: ובהכרת מיני החיים לענין הזה׳ עקרו לענין כלאי בהמה בשמיני מכלאים עם נרוף מה שהוקדם על ענייכו באמ׳ שם פ״ק הזאב והכלב וכו׳ · וראה ראינו איך נמשכו דבריו בענרו על פרקי המסכתא ההיא על סדר באות: ולענין אחר במה שיש לו ארס וכו׳ · באותה שנינו פ״ב דחולין דרוס הזאב בדקה ודרוסת ארי בגסה דרוסת הנץ בעוף הדק ודרוס׳ הגס בעוף הגס וכו׳ · וכבר נתנו טעם לזה מפני הארס השורף שיטילו בבהמה בהכאת צפרנים: וידיעת הטרפות וכו׳ · כמוזכר שם באותו הפרק: אשר היא יותר דקה וכו׳ · כוון בזה לסתום פי המלעיגים במלאכי אלקים באמרם שאין משפטי הטרפיות אצלנו מסכימי׳ עם הכלל אשר השלו במסכת חולין פ״ג לאמר זה הכלל כל שאין כמוה חיה טרפה · שהרי כמה טרפיות נמנו שאין בהם כדי להמית והחכמים הטבעיי׳ יביעו אומר ויחוו דעת על החלאים ממיתי החיים ובאלה לא היה מה שהזכירו חז״ל · על כן הנה הוא יונא לקראתם באמרו כי ידיעת הטרפיות לגדולי אומתנו היא יותר דקה מכל מה שזכר אותו הגדול שבטבעיים כי זכות כוונתן מסייעתן לעמוד על מה שלא יוכל עליו טבע שכלו של אדם · וזאת התורה אשר שם רבינו משה בר מיימון בהלכות שחיטה פ׳ י׳ באמ׳ ואין להוסיף על טריפות אלו כלל · שכל שאירע לבהמה או לא יפ

מידיע׳ ממיתי החיים להרחיק מאכילת המתה ובמעט אשר נשאר בידינו מן החכמ׳ הזאת מה שהדעות תמהות עליו · ובידיעת המומי׳ אשר בעבורם מתעכבים הכהנים מעבודה ומומי הבהמות שאינם ראוים לקרבן · והבדלת מיני הזיבות לאיש ולאשה · וכמות הקפי הנדות ובחלקי החכמות ההם מה שאין בשר ודם יכול עליו בדרך סברתו מבלי עזר אלקי ובהכמת הגלגלים והליכותם מה שהעבור קצת תולדותיה וגדולת מעלת תוכן העבור ידועה ומה שנקבע לאומ׳ זאת הדלת החומר החזקת הצורה · ואיך איננה כן והיא איננה מורגשת בין האומות ממיעוטה ודלותה וגלותה · ומחברת אותה שארית התורה האלקיית חבור שהם בו אחד · ומן המופלא שבה העבור על העקר המקובל מבית דוד מתקופת לבנה שלא נשתנה מכמה אלפים

או לעוף און מאלו שמנו חכמי דורות הראשונים והסכימו עליהן בבתי דיני ישראל אי אפשר שתחיה ואף׳ נודע לנו מדרך הרפואה שאין סופה לחיות · וכן אלו שמנו ואמרו שהן טריפה אעפ״י שיראה בדרכי הרפואה שבידינו שמקנתן אינן ממיתין ואיפשר שתחיה מהן אין לך אלא מה שמנו חכמים שבא׳ על פי התורה אשר יורוך · עכ׳ · ומה שאמר להרחיק מאכילת המתה מחובר למעלה עם אמרו וידיעת הטרפות וכו׳ · כי אמנם כל ענין הטרפיו׳ איננו רק להרחיק מאכילת בהמה חיה ועוף שאפילו בחייהם קרויי׳ מתים הואיל ולמיתה הם עומדים מחולי זה וכהורא׳ הכלל אשר זכרנו : ובמעט אשר נשאר מן החכמה הזאת מה שהדעות תמהות עליו · כי הדברים מבהילים מאד בכמה דברי׳ יוצאים מן ההיקש הטבעי המפורסם · כענין אמרם על בהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמטה כשרה מן הארכוב׳ ולמעלה פסולה וכן שביטל צומת הגידין וכו׳ · (במסכת חולין פ׳ ד׳) שאין לתמוה היאך תחתוך צומת הגידין והיא טריפה ואם נחתך הפרק שבו צומת הגידין היא מותרת לפי שחתיכת היתרים איכה חתיכת העגל׳ (כלשון הרמב״ם על אותה משנה) שזו מזיקתה וזו איכה ממיתה והוא מה שאמרו אין אומרי׳ בטרפות זו דומה לזו שהרי חותכה מכאן וחיה וחותכה מכאן ומתה : וידיעת המומי׳ וכו׳ ומומי הבהמות וכו׳ · בקבנו כאן לך בשני פרקי בכורות ששי ושבעי : והבדלת מיני הזיבות וכו׳ וכמות הקפי הנדות וכו׳ · כבר יוחדו לביאורם מסכת זבים ומסכת נדה · ובאמרו וכמות הקפי הנדות רמז לא״ו יום שבין נדה לנדה הלכה למשה מסיני כמבואר בנדה פ׳ ד׳ · או לפתחי נדה הנזכרים במסכת ערכין פ׳ ב׳ באמ׳ אין פתח בטועה פחות משבעה ולא יתר על שבעה עשר וכבר האריך הרמב״ם בפירושו יעויין שם : מה שאין בשר ודם יכול וכו׳ · באמרו סי׳ כ״ו

כל זה כמנור מאת האלקי לא משכל אדם והתחכמותו ואין יכולת הבשר לשער את זה על סדרו ומכהנו וערכו לא יירא מהנכנס בו מכשול · וברביעי סי׳ לא יאריך בכל הנזכר בפסקא זו מענייני הטרפיות ובנמשך מדבריו עד הנה :

ובחכמת הגלגלי׳ והליכות׳ מה שהעבו׳ קצת תולדותים וכו׳ · אחרי השלימו הוראת כורך הטבעיות בשמירת התורה · הורה על כורך החכמה הגלגלית מצד מה שהעבור קצת תולדותיה ואמנם שהעבור מקנות גדול בתורה הוא מבואר מהמשך דבריו · ושיעורם כי בחכמת הגלגלים ו והליכות׳ בכלל מה שהעבור קצת תולדותיו ובכוי׳ ת תולדותיה מוסב אל החכמה שזכר והכל הולך אל מקום אחד · ומעלת תוכן העבור היא הדרת כבוד החכמה הזאת בעצמה אשר היא תפארת ליודעיה ועליה אז״ל כל היודע לחשב תקופו׳ ומזלות ואינו מחשב עליו הכתוב אומ׳ אל פעל ה׳ לא הביטו ואת מעשה ידיו לא ראו ונוסף על זה התועלת הנמשך שזכר באמרו ומה שנקבע בו וכו׳ · ר״ל שעל פי העבור הנז׳ נקבעו לישראל חדשיהם ומועדיהם כנודע : לאומה הזאת הדלת החומר וכו׳ · הורה שעם היותה בתכלית הדלות כבר הועילם תוכן העבור תועלת עצומה להתאסף בו יחד שבטי ישראל על סדר קביעת המועדי׳ באופן קיים בלתי משתנה וזה מחוזק צורתה אשר בה הוכנו לקבל מהישרת הנבואה מה שהספיק למלאת חסרון חלשת חמרם : ומחברת אותה שארית התורה וכו׳ · וזה מורה על חוזק צורתה שאף גם זאת בהיותה בארץ אויביה לא מאסה בתורת ה׳ · כי אשר נשאר לה ממנה שארית כמעט · היה לה לפלטה גדולה להחיותה כיום הזה בחבורים אלקיים אשר בהם נהייתה לגוי אחד קדוש לאלקיו : ומן המופלא שבה העבור על העקר המקובל מבית דוד וכו׳ פרשת גדולת העבור האריך בעניינה בעל יסוד עולם בשער

ומאות שנים · וכבר נשתנו קבועי הקובעים
מיון וזולתם והוצרך בהם לתקון ותוספת
אחר מאה שנה וזה נשאר על אמתתו מפני
שהוא נתלה בנבואה · ואלו נכנס שום שנוי

ד׳ ע׳ יד והביא שם דברי רבי חסדאי שאלו מכללם · על ידי דוד המלך ע״ה עמדו המעיינים מחכמי ישראל בירושלם ודקדקו בעיונם ע״י כלי העיון המתוקנים והעמידו על נכון מעמד עתי התקופות ועתי מולדו׳ הלבנה כפי מרחקיהם אלו מאלו ושאר יסודי העבור המסורים בידם לקדוש ראשי החדשי׳ ועבור השנים וקביעות המועדים בזמנם בדין תורה כלם הם עקרי׳ ויסודות אמתיים יוכיח ויעיד עליהם העיון האמתי ועל זה וכיוצא בו היה מתפאר בעצמו ומשתבח ואומ׳ ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש ואמר שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב ואומר נר לרגלי דברך ואור לנתיבתי · ומאתים איש ראשי סנהדרין ועמהם חברים ותלמידי׳ לאלפי׳ ולרבבות היו בישראל בזמן ההוא עומדים נכונים לכוון העתים כמו שכתוב ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים וכל אחיהם על פיהם וגו׳ · עד אמרו אלא באמת זה שאמר הכתוב לדעת מה יעשה ישר׳ כאלו אמ׳ להודיע לישראל ולהראותם שמכהנים בקדוש ראשי החדשים ועבור השנים וקביעות המועדים הכל הוא נוהג על עקר אמתי נכון עכ״ל · והעקר המקובל מבית דוד מתקופת הלבנה הוא מה שאמר רבן גמליאל פ״ק דר״ה כך מקובלני מבית אבי אבא שאין חדשה של לבנה פחות מכ״ט יום ומחצה ושתי ידות שעה וע״ג חלקים · והנוכה על בית דוד אבי משפחת הנשיאים כפירוש רש״י : וכבר נשתנו קבועי הקבועי׳ מיון וזולתם וכו׳ · יתבררו ויתלבנו הדברי׳ ממה שכתב בעל יסוד עולם מאמ׳ שלישי פ״ב כי אחרי הראותו השתדלות חקירת אברכ״ם גבר חכם בתבונה על פי עדות בטלמי״ום כדי לעמוד על מדת זמן השנה המדוקדקת ותפיסת בטלמיום עליו · ואחרי הביאו שלש דעות בגדר השנה שאין זה מקום נאות להאריך בענינים · הנרם על ההתחלפות הקורה לפי רוב השנים במדת השנה המוכחת מבטלמיום זעיר שם וז״ל תראה כי משנה לשנה ומזמן לזמן מכל הזמן הרב הזה שמימי אברכ״ם ועד עתה הוא זמן השנה התקופיי הולך לו ונפחת במדתו מעט מעט משנה לשנה וכו׳ · אלא שהמעט קט הזה כל כך הוא דק מאד מאד עד שאינו נרגש ולא ניכר אלא לאחר שנים רבות והעד על החסרון הזה בזמן השנה התקופיי הוא מה שמעידים

האחרונים האלה כמו שמפורש בספריהם ואומרי׳ שהם בדקו ומצאו שקודם לאברכ״ם · בזמן רב היתה מדת זמן השנה התקופיי הזה שס״ה יום ורביע יום וכנגן רביע שעה עוד · ופ״לוש החכם מצא אותו אחרי כן שס״ה יום ורביע יום בלי שום תוספת ובטלמיום מצא אותו פחות מרביע יום בכדי מה שאמרנו · והחכם הבתאני בדק ומצא אותו פחות ממה שמצאו בטלמיום בכדי קפ״א חלקי׳ ואני מתפרק בשעה והאחרונים וכו׳ · עד כאן מדבריו המתייחסים לכוונתנו · ועוד שם בסמוך כתב וז״ל עתה הוי יודע כי על פי זמן השנה התקופיי ולא על זולתו משאר הדעות שזכרנו ייסדו לנו קדמונינו ז״ל וקבעו מחזור הלבנה של י״ט שנה שעליו כמו שיתבאר הם מיוסדי׳ כל חשבונות העבור והלכותיו בקביעת ראשי החדשים וכל מועדי ה׳ הקדושים ועל מדת זמן השנה התקופיי הזה הנכונה והמדוייקת והמסורה בידינו וקדמונינו ז״ל בשם רב אדא בר אהבה שבקרוב אודיעך מדתה אנו חושבין ומונין ימי עולם ושנותיו ומסדרים ועושי׳ אותם מחזורים של י״ט י״ט שנה לצורך קבוע המועדי׳ כי עוד יתבאר לך במקום אחר ותדע כי כמו שהוא קבוע ראשי החדשים והמועדים כלם תלוי במולדות הלבנה כך הוא מצד אחד תלוי גם כן בתקופות החמה ע״כ · ואחרי הקשותו על המוכח הנז׳ כתב ז״ל ולא נוכל לעמוד בזה כנגד קדמונינו ז״ל ונאמר שנתעלם מהם דרך האמת או לומר עליהם שהם ידעו אותו והתעוננו בו וכו׳ · ואיך יעלה זה על לב משכיל ולהם באמת נמסר סוד העבור וקבלו אותו מהנביאים שנבאו ברוח הקדש וידעי הכל על בריו והנה מחזור הלבנה הזה המיוסד על פי מדת זמן השנה המסור בידינו מהם בשם רב אדא לא נתחלף במנהגנו ולא נשתנה מבראשית ועד הנה ולקיות החמה והלבנה המתוקני׳ על יסודי חשבונות העבור כפי מה שיתבאר להבא הם מעידות על זה שלא שהטעם האמתי בתרון זאת הקושיא הוא שנאמר וכו׳ ע״כ · וטרם יכלה לדבר בפ׳ ההוא אמר כדברים האלה ומעולם לא נמצא מי שהגיע לאמתת דבר זה הן במדת זמן השנה התקופיי הזה הן במדת זמן חדש הלבנ׳ האמצעי שלא קדמונינו ז״ל ר״ל שלהם לבדם נתגלה סוד זה ויסדו עליו מחזור הלבנ׳ הנכון של י״ט שנה ומסרו לנו סודו והודיעונו כי זמן ו׳ אלפי׳ יום ותתקל״ט יום וי״ו שעות ותקצ״ה חלקי׳ עוד

בחלק אחד בעקר היום היה גורם ההפסד גדול מאד לרוחק מה שימצא בין המולד והראיה · וכן מבלי ספק היתה אצלם ידיעת תקופת החמה והולתה מהכוכבים · אבל חכמת המוסיקא חשוב באומה שהיא מחלקת הנגונים ומעמדת אותם על הגדולים שבעם והם בני לוי מתעסקים בנגונים בבית הנכבד בעתים הנכבדים ולא הוצרכו להתעסק בצרכי הפרנסה במה שהיו לוקחים מהמעשרות ולא היה להם עסק זולתי המוסיקא והמלאכה נכבדת אצל כל בני אדם כאשר היא בעצמה אינה גרועה ולא פחותה והעם מחשיבות

הוא בכלל י"ט שנים לחמה לפי מדתה המדוייקת שאמרנו בלי שום תוספת ומגרעת והוא כולל כמו כן רל"ה חדשי' ללבנה לפי המדה המדוייקת שתוכל עתה לחשב ולכוין אותה וזה אם תתבונן למספ' ימי המחזור הזה האמור ותחלק אותו על מספר שנותיו שהם י"ט שנה יצא לך ויעלה בידך שמספר ימי השנה הנכון הוא שס"ה יום ה' שעות תתקל"ז חלקים ז"ב רגעים עוד מ"ט בחלק ואם תקח כמו כן מספר ימי זמן המחזור ושעותיו וחלקיו ותחלק אותו על מספר חדשיו שהם רל"ה כמו שאמרנו יצא לך כמו כן ויעלה בידך שמדת זמן חדש הלבנה האמצעי הוא כ"ט ימים י"ב שעות ותשצ"ג חלקים מתתר"ף חלקים בשעה וחכמי האומו' עובדי כו"ם לא נתגלה להם סוד זה ולא ידעוהו מעולם אלא חכמי ישראל וחכמי האמת הם שידעו אותו לקיים מה שנאמ' מגיד דבריו ליעקב וגו' לא עשה כן לכל גוי ומשפטים וגו' ע"כ והרא"בע כתב פ' אמור כי"ב עות המועדים הכלל שחז"ל העתיקו לנו שסמוך על העבור בגלו' וכן קבלנו מפי נביאים ולא נוכל לעשות דבר אחר טוב ממנו ע"כ ואנכי אין הרביתי להבין עומק כל הדברים האלה כי מכוונה כנגדם נראה אור כי יהל בהבנת כונת דברי החבר הנכבים לקראתנו · ומה שאמ' שהוא נתלה בנבואה הוא מן הכתוב החדש הזה לכם שדרשו בו חז"ל כי הראה הקב"ה למשה לבנה בחדושה ואמ' לו כזה ראה וקדש ואז בלי ספק נמסרו לו כל עקרי סוד העבור · ומה שאמר בחלק אחד אולי כוון לחלק האחר שבין רבן גמליאל לבטלמיוס בחדש הלבנה כי לרבן גמליאל שיעורו כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ג חלקים ולבטלמיוס איננו רק כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ב חלקים וכמו שזכר מפרש קדוש החדש להרמב"ם פ"ו על הבבא המתחלת משיתכוין הירח והחמ' וכו': ובאמ' בעקר ר"ל בראשיתו מציין דוגמת מה שכתבנו למעלה מדברי בעל יסוד עולם כי המעט קט עם היותו דק מאד ובלתי נרגש בתחלתו לפי רוב השנים ירבה הרגשו וכן יקרה בכל חכמיה מעט עם הפילוסוף בראשון מספ' השמים והעולם שהטעות המועט בהתחלותיה הולך ומתרבה לאין שיעור: היה היום הזה גורם ההפסד הגדול מאד לרוחק וכו' · ר"ל שלא היה מתקיים בידינו שיעור הרוחק בין המולד והראיה על פי הכללים המקובלים כההיא דר"ה פ"ק א"ר זעירא אמ' רב נחמן כ"ד שעי מכסי סיהרא וכו' · ולא היה מקום לכל מה שהזכ' מזה וכיוצא בו בסימן כ' ואנחנו רואים כי החשבון הזה משום וכא מן המזיקין אין פרץ ואין יוצאת אפי' כמלוא נימא · וכמו שבא בכלל דברי בעל יסוד עולם המוזכרים למעלה · ולשון תקופת לבנה ותקופת חמה ענייננו על השלמת סבוב גלגליה' מלשון ויהי כי הקיפו ימי המשתה · ותקופת השנה וכמו שיבא ברביעי סי' כ"ט שגם עלו דברים רבים על הנושא הלז: אבל חכמת המוסיקא חשוב באומה וכו' · כעשה כאומר אין צריך להרחיב בפור למען הראותך כמה שלימה מאד היתה כתנאת באומתנו חכמת המוסיקה די לך בזה שתשא רעיונך לחשוב בענין אומה שומרת משמרת לחלוק הנגונים האלקיים ולהעמיד אותם על הגדולים והם בני לוי המתעסקים בניגונים וכו' · כי בכל אלה יגדל נא כח הסברא להאמין כי היתה חכמה זו כמנא' בנו על עכס תומה · ותלה באומה חלוק הנגונים על הלוים עם היות שמחת דוד מלכם היתה זאת להם כי אמרם בתר רישא גופא אזיל והוא הדבר המוזכר בד"ה א' ט"ו ויאמר דוד לשרי הלוים להעמיד את אחיהם המשוררים בכלי שיר נבלים וכנורות ומצלתי משמיעי' להרים בקול לשמחה ויעמידו הלוים את הימן בן יואל וגו' והמשוררים הימן אסף ואיתן במצלתים נחשת להשמיע וגו' ומתתיהו וגו' בכנורות על השמינית לנצח · וכנניהו שר הלוים במשא יסור במשא כי מבין הוא · ובאמרו בעתים הנכבדים כוון אל עתות הקרבת הקרבנות שהיו אז הלוים משוררי' על הדוכן: והמלאכה נכבדת אצל בני אדם וכו' · חפץ למען צדקו להגדיל הוראה על המנא המוסיקא שלימה בלוי בעת ההיא אם מצד היותה בעצמה מלאכה בלתי גרועה כבורסי ובבורסקי' ואם מצד היותה מאז בלתי פחותה

בהתעסק

העירש וזכות הטבע כאשר הם ומראשיהם במלאכה דוד ושמואל ומה תחשוב במוסיקא ההיו יודעים אותה על אופניה אם לא:

סה אמר הכוזרי שמה בלי ספק נגמרה ושמה היתה מעוררת הנפשות כאשר יאמר עליה שהיא מעתקת את הנפש ממדה אל הפכה ולא יתכן שתהיה

בהתעסק בה השפחות והמבוערים מבני אדם אשר יזכיר בנמשכת · ואם מצד שהעם מתעסק בה היא מעולה וחשוב מאד והם הלוים ראשי עם קדש · כי אמנם אם שלא אלה לא יעשה לה למלאכה · וינאה שכם אין כוסף בבני אדם להתעסק בה בכל תוקף ולא ישלימוה · אמנם בהתאסף יחד שלשת התנאים הללו כאו שכלם נקבצו באו שם במלאכת המוסיקה להיותה מצד עצמה נכבדה · ולא קרה או מקר' כיום הזה להיותה פחותה ביד בזוים רק היתה בת מלך פנימה ביד המסולתים שבעם · היה לב המתעסקים מתאוה לה בכל תוקף והיה זה סבה שיראו סימן יפה בתלמודה בלי ספק וזה והמלאכה נכבדת וכו' · ר"ל שאז המלאכה היא מעולה ונכבדת אצל בני אדם ומתאמצי' להתעסק בה בתכלית הכוסף כאשר היא בעצמה ומטבעה איננה גרועה כגרעון הכורסי והבורסקי וכיוצא בם מהמלאכות הנרועות המבזות את בעליהן · וגם איננה פחותה מצד היותה מופלת ביד הפחותים שבעם המתעסקים בה כי בזה יקרה לה מן הפחיתות מה שיספיק להשיב אחור ימין החשובים לבלתי התעסק בענייניה · והעם המתעסק בה הוא מחשיבות השרש אשר חוצבו ממנו · וזכות הטבע אשר נזכרו עליו כאשר הם רוצה לומר כמו שהם בני לוי הנזכרים המתעסקים במוסיקא החשובה הנזכרת: ומראשיהם במלאכה דוד ושמואל · ככתוב בד"ה א' ט' המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם · ושם מוכח והולך את אשר העמידו הלויים על מכונים ועל המשוררים אמר ואלה המשוררים ראשי אבות ללוים בלשכות פטורי' כי יומם ולילה עליהם במלאכה וגו' ופירוש פטורים שהיו פטורים ונקיים מכל מס ועול ואין מלאכתם רק לשורר וזהו מה שאמר החבר למעלה ולא היה להם עסק זולתי המוסיקא ואם כן שהיו שם נשמרי' במלאכת המוסיקא כל התנאי' שנזכרו: מה תחשוב במוסיקא ההיו יודעים אותה על אופניה אם לא · ואמר זה כלפי אמר' במה שקדם חשוב באומה וכו' וכעשה כאומר אחרי השלימך הבחינה לחשוב בכל מה שזכרתי מה יולידו מחשבותיך בשלימות המוסיקא הראויה לפי כן להמצא באומתנו מאז האם היו יודעים אותה וכו' אין ספק כי היתה שלימה אצלם שלמות אין

למעלה הימנו וכמו שהשיב לו הכוזרי בנמשכת · ובנוסחא אחרת כתוב המלאכה הנכבדת וכו' והכונה על פיה שלא היה ללוים עסק זולתי המוסיקא שהיא המלאכה הנכבדת אצל בני אדם כמו שהיא איננה לא גרועה מצד עצמה גם לא היתה פחותה מהתעסקות השפחות והמבוערים מבני אדם אבל העם אשר ראינו מתעסקי' בה אנשי חשיבות היו כמו שקדם · ואם כן מה תחשוב במוסיקא וכו' · ושית לבך לאשר פתח בחכמה וסיים במלאכה כי תחלה אמר אבל חכמת המוסיקא וכו' ואחר כך בא דבריו לאמר והמלאכה נכבדת וכו' · אפשר שכוון בזה לכלול כל שבחי המוסיק' לא לבד בחלק המדעי ממנה התלוי ועומד בידיעת בנולת ערכי הנגינה והוא עקר החכמה הזאת מהולל מאד · אבל גם כן בחלק המלאכותיי שישתמשו בו לשורר בפה ובכלי שיר · או נאמר שכל דבריו על מעשה הנגון והשיר כי פעמים בשם חכמה ופעמים בשם מלאכה יקרא · וכבר כתב הראב"ע פרשת בראשית כנור ועוגב מיני כלי נגינות והיא חכמה גדולה עכ"ל · ומה שזכר מסדור המשוררים על ידי הראשי' ההם יבא עוד זכרו בשלישי סוף סי' נ"ט ושם סימן מ' יתבאר איך לא היה בזה בית מיחוש משום בל תוסיף עם היות המנו' הזאת קיימת ומתמדת לא להוראת צורך שעה לבד · ולכל דברי הפסקא הזאת יתייחסו מאד ויסכימו דברי בעל דרך אמונה מאמר ב' שער ג' באמרו אמנם ביאור איך רז"ל למדו וידעו כל החכמות הוא עם ההשתדלו' והחפוש בדבריה' אם בחכמת הניגון וכו' יעויין שמה:

סימן סה

שמה מבלי ספק נגמרה ונשלמה וכו' · שמה רומז אל הבית הנכבד שקדם זכרו בדברי החבר: ושמה היתה מעוררת הנפשות וכו' · כבר זכרנו כל רופאו המכונה הגיון בכנור כי יש ויש בניגוני המוסיקא מינים שונים מיוחדים למדו' שונות להחליפם ולהמיר אותם כפי הרצון וכבר הורגלו קדומי הרופאים לרפאות בה חלאים בהשבת הפעליות הנפש אל יושר מזגם הראוי וכבר אמרו אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה ונגון דוד לפני שאול (בשמואל א' סי' ט"ז) ומאמר אלישע קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' (במלכים ב' סימן ג') עדים נאמנים על כל אלה · ולפי דרכנו נאמר שבאולי

ככללה

היום בערך ממה שהיתה מפני ששבה פחות׳ בהתעסקו בה השפחות והמכוערים מבני אדם אך ירדה עם חשיבותה כאשר ירדתם אתם עם חשיבותכם:

סו אמר החבר ומה תאמר בחכמת שלמה וכבר דבר על כל החכמות בכח אלקי ושכלי וטבעי והיו אנשי העול׳ באים אליו להעתיק חכמתו אל האומות עד מהודו וכל החכמות הועתקו שרשיהן וכללם מאתנו

בכללה כונה זו בדברי דוד האחרונים אשר באו לחתימ׳ ספר תהלותיו באמרו הללוהו בתקע שופר הללוהו בנבל וכנור וגו׳ ותכלית דבריו כל הנשמה תהלל יה להורות כי מכח הנגוני׳ ההם תתעורר הנשמ׳ להלל יה ושתבח ויתפאר: מפני ששבה פחותה וכו׳ · כנגד מאמר החבר בקודמ׳ אינו גרועה ולא כחותה כמבואר שמה וכימוקי עמו שלא יתכן היותה היום כערך מה שהיתה מאז מפני ששבה פחותה וכו׳ כי זה ממה שיחליש דעת החשובים ליאש את לבם מכנוע בה להשתדל בלמודה כי כבזות היא בעיניה׳ כמאסת הואיל והיתה כוס זהב באף הסרי׳ פחותי הערך אשר עמהם תמות חכמה: אך ירדה עם חשיבות וכו׳ כי דיחה כמו ואינו׳ אתנ כינוול שלשו בזמן הכי הכנב היו׳ למעל׳:

סימן סו ומה תאמ׳ בחכמת שלמה וכו׳ · יען הכיח ג׳ יסו׳ד שהיו החכמו׳ מתפשטי׳ קיימו׳ באומתנו ולא הוכיח זה רק בקבתן הואיל עתה באר כי החכמו׳ כלכנ׳ הועתקו שרשיהן וכלל מאתנו כי לנו המי׳ ומשלמן שלמ׳ קא׳ וכי כל מתגא בחכמ׳: וכב׳ דבר על כל החכמו׳ בכח אלקי ושכלי וטבעי והיו אנשי העולם באים וכו׳ עדו׳ הכתו׳ באמר במלכי׳ א׳ סי׳ ה׳ ויתן האלקי׳ חכמ׳ לשלמ׳ ותבונה הרבה מאד ורחב לב כחול אשר על שפת הים ותרב חכמת שלמה וגו׳ ויחכם מכל האדם וגו׳ ויהי שמו בכל הגוים סביב וגו׳ עד אמרו ויבאו מכל העמים לשמוע את חכמת שלמה מאת כל מלכי הארץ אשר שמעו את חכמתו · ומה שאמר אלקי ושכלי וטבעי אפשר שכוון בו ג׳ החכמו׳ האלקית שהמלאכיות בכללת עמה והגלגליות והטבעית ולשלשתן ירמוז הכתוב כי באמרו חכמה רמז אל האלקות עם המלאכיות כמדוב׳ לזאת יקרא חכמ׳ באמת כי היא היתה אם כל החכמו׳ וזה פריים · ותבונה · על הגלגליות על דרך כונן שמים בתבונה · ורוחב לב · על הטבעית · ומה שאמר ורוחב לב כחול אשר על שפת הים · הכונה אגלי שאין ענין הידיעה זולתי להקיף במדע ולהציב גבולות הדבר ההוא הידוע ולכלול אותו מכל צדדיו וזו היא ענינה מגול׳ החול בענין הגבלתו לים מכל צד כמאמ׳ הכתוב (ירמיה סימן ה׳) אשר שמתי חול גבול לים· על בן יאמר כי היה לבו של שלמה כפתחו של אולם רחב

מאד בו יוכללו יוקפו ויוגבלו כל החכמות המבוכות בים · כאמ׳ ומלאה הארץ דעה את ה׳ כמים לים מכסי׳ והיתה הגבלתו לחכמות כדמיון החול אשר על שפת הים מקיפו ומגבילו ואפשר שאל ביאורנו זה כוון רבי לוי באמרו במדרש רבה פר׳ ׳יט מה חול גדר לים כך היתה חכמה גדור׳ לשלמה ע׳כ׳ · ולפי שטתנו זאת שאמרו ורחב לב הוא כנגד החכמה הטבעית באמר גם כן שלא זכר אבל זולתה כחול אשר על שפת הים כי אמר׳ לא תקיף מחשבתנו בשלימות השתי חכמות העליונות שזכרנו עד שיבדק אבלם מאמר כזה באשר ינדק אבל הטבעית הקרובה אלינו ולטבענו · ועל כן האריך הכתוב בחכמתו הטבעית באמרו וידבר על העצים מן הארז אשר בלבנון ועד האזוב אשר יוצא בקיר וידבר על הבהמה ועל העוף ועל הרמש ועל הדגים ולא הודיע בזולת זה מאומה · ואם הג׳ מלות הנזכרות אלקי ושכלי וטבעי חפצת לקחתם כנגד החכמות האמתיות והדמיוניות וההסכמיות המוזכרות למעלה אצל חכמת הסנהדרין · וכפי הפירוש השני שזכרנו שם להיותן מכוונות כנגד האלקיו׳ והטבעיות והמדותיות · המתכשאות לעמת המעשים האלקיים והשכליים והמנהגייה המוזכרים בסימן מ״ח ובשלישי סימן ז׳ כמבואר שמה · יהיה טבעי כנגד ההסכמיות שכך הם מוגבלות ומסודרות כפי טבע של אדם אשר ינזור על שיעורן ויושרן: עד מהודו · אי אפשר לפרש זה על מלכת שבא אשר באה לנסותו בחידות כמוזכר במלכים א׳ סימן י׳ ובדברי הימים ב׳ סימן ט׳ שהרי זכר בראשון סימן שבא והודו וכוזר ואם כן לא שבא הודו ולא הודו שבא וכבר בארנו שם מדברי ר׳ אברהם בר׳ חייא בספר צורת הארץ כי מחוז שבא הוא באקלים הראשון והודו קצת בשני וקצתו בשלישי · על כן חשבתי שאמר זה ממה שזכר הכתוב (במלכים א׳ סי׳ ה׳) ויבאו מכל העמים לשמוע את חכמת שלמה מאת כל מלכי הארץ אשר שמעו את חכמתו וכן באמר שב סימן י׳ וכל הארץ מבקשי׳ את פני שלמה לשמוע את חכמתו וגו׳ והכת׳ הח׳ אשר בידו מחקרי ארץ חשב כי בהזכירו ארץ הודו על מרחק ארוך יותר מהזכירו מלכות שבא כי הנה הודו בפאת מזרח רחוק מאד מארץ ישראל

אל הכשדים תחלה ואחר כך אל פרס ומדי ואחר כך אל יון ואחר כך אל רומי ובאורך הזמן ורב המצועים לא נזכר בחכמות שהם הועתקו מן העברים אך מן היונים והרומיים

שבמערב הלא תראה מה שכתב רבי אברהם בר חייא בדברו על האקלים השני וז״ל והאקלים הזה בפאת מזרח רוב ארצות הודו והסינים וכו׳ ואח״כ על האקלים השלישי כתב ובאקלים הזה בפאת מזרח קצת ארצות הסינים וסוף מלכות הודו וכו׳ וכבר ידעת מדברינו למעלה סי׳ כ׳ כי הסין הוא סוף כל הישוב לצד מזרח ור׳ אברהם ביאר לנו שארץ הודו גם היא בצדו לפאת קדמה כאמור ובכן הבנותי דברי החבר עם הכתוב לאמר וכל הארץ מבקשים את פני שלמה וגו׳ בהעירו על אפסי ארץ הרחוקים מאד מארץ ישראל יותר ממלכו׳ שבא כי אתה ידעת מושב ארץ ישראל באמצע האקלים הד׳ לפאת צפון ונטויה כלפי מערב ושא נא עיניך אל המקום אשר זכרנו מספר צורת הארץ כי דעתך תנוח ותשקוט על כל אלה: אל הכשדים תחלה וכו׳ · כבר ביארנו ענינו בראשון סי׳ כ״ג שם כשאל הענין הזה במלות שונות: ובאורך הזמן וכו׳ · כי קצתם פגעו בנו מאותם שזכר המורה בשני פ׳ מ׳ באמרו יש מבני אדם מי שייטב בעיניו שיר אחד ויערב לו ויתאוהו וירבה שידמו בני אדם שאצלו השלמות ההוא ואעפ״י שהוא ידע שאין אצלו שלמות כמו שתראה רבים יתפארו בשיר זולתם ויאמרו שהם עשאוהו וכן נעשה בקצת חבורי אנשי החכמ׳ ובחלקי חכמות רבות יפול ליד איש מקנא מתרשל דבר חדשו זולתו ויתפאר שהוא חדשהו וכו׳ · עכ״ל · גם בראשון פ׳ ע״א זכר המורה סבות אבדן החכמות הרבות אשר היו באומתנו · ועל דבר העתקת שרשי כל החכמות מאתנו עיניך תחזינה מה שכתב בעל דרך אמונה מא׳ ב׳ שער ג׳ וז״ל מצאתי בשם חכם מופלא מפילוסופי היונים דבר זה ענינו פעם אחת נכנסתי להתוכח עם חכם מחכמי ישראל והתחלנו לדבר בחכמת הטבע ולא היה בעיני הרבה ואחר נכנסנו בחכמת האלקות והעלני באלקותו אל שלא הייתי יכול לסבור ולהבין עד שהתפללתי לאל יתן שכל להבינו עכ״ל · ובן רשד״ל אשר היה מגדולי הפילוסופים אמר בסוף ספרו המיוחד הפלת ההפלה שהחכמות היו נמצאות בישראל עכ״ל בעל דרך אמונה ואחר כך הוסיף עוד דבר וז״ל ובבר נמצא ספר אחד בין הכופרים עשאו חכם יוני שמו איוומ״ביאו הביא בו דברים רבים מספרי חכמי ישראל על כל החקירה וההתפלספות וזכר שמות החכמי׳ בהם אשר היו הוא והם בזמן בית שני והחכם היוני ההוא בנה ספרו כלו על שהחכמה האמתית וההתפלספות השלם אינו נמצא ולא נולד כי אם בין היהודים ועם היותו יוני האריך בשבח לשון הקדש והחכמות היוצאות ממנו ובשבח חכמת חכמי ישראל הרבה מאד ובתוך דבריו בא להודות כי אם היה שנמצאת החכמה בין חכמי יון שהיא נולדה מישראל וז״ל אמר ש׳ רקים לתלמידיו אם הייתי מספר לכם חכמת הפילוסופים מאין באה ואיך נולדה תשמחו בזה: ויענו אותו הן האדון נשמח ונגיל על זה אמר להם רוב חכמת הפילוסופים באה אלינו מארסטו׳ החכם אשר אם ייטב בעיניכם אספר לכם איכות בואה אלינו ואיך שמענוה מפיו אמרו בי האדון אמור ואז התחיל ואמר הוא היה איש יהודי מזרע ישראל ירושלמי מבני קוליה משבט בנימן בא לשמועתנו מהאיים הרחוקים אשר באשי״א ויורד מההרים אלינו וישב עמנו ימים רבים · פילוסופיא הוליך מאתנו ויותר הרבה מאד הביא אלינו ולמדנו מפיו עכ״ל · אחרי כן כתב בעל דרך אמונה הנה כבר נודעה חכמת שלמה ע״ה אשר קובל ממנו היות אלו החכמות באות מספריו כי נאבדו לאורך הזמנים ונעתקו ללשונות האומות הזרות עכ״ל · והנה כה משפטו אשר חרץ בספרו קהלת סימן ב׳ כי יש אדם שעמלו בחכמה ובדעת ובכשרון ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו גם זה הבל ורעה רבה · גם הרא״ש כתב על משנת שמעון הצדיק כי נמצא באגרת שכתב ארסטו הפילוסוף רבו של אלכסנדרוס מוקדון שדבר עם שמעון הצדיק בדברי החכמה הטבעית וכאשר דברו בחכמת האלקות הגדיל עצה הפליא תושיה והשתומם ארסטו ממעלת חכמתו באלקיות ונמצא בדבריו שכתב באגרותיו בענינים מיוחדים שלמ׳ וזה ממה שהשיבני השמעוני עכ״ל · והדברים קרובים עם מה שזכר בעל דרך אמונ׳ בשם חכם מופלא מפילוסופי היונים · אפס כי מה שהעיד הרא״ש על המצא כתוב לארסטו זכר השמעוני לא ידענו מאין לו אמנם ראית לא ראיתי איננה ראיה · ומה שזכר בעל דרך אמונה מדברי איוומביאו הלא היא כתובה על ספר הכנתו בתשיעי ממנו פ״ג וזכרו יוסיפון בספרו הראשון כנגד אפ׳ אוני וראוי לטהר לשון דרך אמונה בספור הזה מגלולי הטעיות אשר נפלו בו ממוקשי הדפוס על תעלה נוכח דבריו שספר ארסטו לחברו קליארקו כי ארח לחברה עם גבר חכם עברי שישב אתו שם ימים

רבים

והמעלה לעברית בעצם הלשון ומה שנכלל בה מהעניינים :

סז אמר הכוזרי היש לעברית מעלה על לשון הערב היא יותר שלמה ורחבה ממנה ואנחנו רואים את זה בעינינו:

סח אמר החבר מצא אותה מה שמצא נושאיה נתדלדלה

ענין והרי זה בא ללמוד ונמצא מלמד · עוד תשוב תראה מה שכתב האפודי בפתיחתו וז"ל כל מה שנמצא אצלם מהאומות באלה החכמות העיוניות לקחוהו כלו מבני ישראל בזמן הגלות וכמו שכתוב באגרת הבעלי חיים לחכמי ישמעאל כי כאשר התפאר החכם היוני באומתו שהיא היות שלימה שבאומות בשלימו' החכמות השיבו בעל ההשבע' ה' להכ' שאין לו להתפאר מזה לפי שהחכמות אצלם כנכ' בה · שלקחו אותם מבני ישראל בזמן גלותם · ולא הכחיש זה החכם היוני אבל שאמ' כי בגלות ישראל ממכרים לקחו אותם הם נ"כ משם · וגם החכם בן רשד העיד בספריו בהפלת ההפלה על מציאות החכמות העיוניות בבני ישראל מקדם :
והמעלה לעברית בעצם הלשון וכו' · הכוונה שעם היות החכמות מועתקו' מן העברים אל יתר הלשונות הלא בהעתקם מכלי אל כלי נפגם טעמם כי אינו דומה הבל פה שאין בו חטא בכל תנאי שלמות הלשון · להבל פה שיש בו חטא בחסרון תנאיו · או יתקשר אמרו והמעלה לעברית עם מה שאמר הכוזרי סימן ס"ג אני רואה תורתכם נכלל בה כל דק ועמוק מהחכמות מה שאין כן בזולתה כי ממנו נמשך כל הספור עד הנה על הוראת התפשטות כל החכמות מאומתנו ועתה בא להוסיף על דבריו כי לא לבד נכלל בתורתנו כל דק ועמוק מהחכמות וכו' כמו שקדם אבל מעלת הלשון נ"כ לעברי' יאתה והנה הורה על חשוב לשוננו הן מגד היותו שלם מאד כי על כן היה קדוש לאלקיו לבראת בו שמים וארץ כאמ' (סימן ס"ח) שהיא הלשון אשר דבר בה הש"י עם אדם וחוה וכו' · והוא מה שרמזו שיו באמרו כאן והמעלה לעברית בעצם הלשון · והן מגד מה שנכלל בה מהעניינים ר"ל שהיא טובה ורחבה בכונה אחד להורות בה על ענינים מתחלפים כי כל דבר לא יכחד ממנה להבין ולהורות בעת הצורך וכמו שיתבאר בביאורו סוף סימן ס"ח · וירמוז עוד לעניינים הדקים והעמוקים בטבעו בה להבין העניינים וכו' שיביא וזכרם סימן ע"ב · גם למה שאמר ברביעי סימן כ"ה וז"ל אך הלשונות והמכתבים יש לקנתם יתרון על קנתם מהם מה ששמותם באותים הרבה בקרואים ומהם רחוקים מהנאות להם והלשון האלקית הברואה אשר למדה האלקים לאדם ושמה על לשונו ובלבבו היא מבלי ספק השלימה מכל הלשונות והנאותה לקרואיה יותר מכלם כמו שאמר וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו ר"ל שהוא ראוי לשם ההוא ונאות לו ומלמד על טבעו והתחייב מזה לשום מעלה ויתרון ללשון הקד' ושהאלהי' יותר חושבים לה ומרגישי' מזולת' מהלשונות ועל זה באמרו במכתב כי צורות אותיותיו אינם בלא כונה ובמקרה אבל לענין נאות עם ה המכוון מכל אות ואות ע"כ · ומסכים לזה כתב ראב"ע בראשית ספר שפה ברורה וז"ל הנה מנאמו שהשם הביא הבהמות והעוף אל אדם הראשון לראות מה יקרא לו ולולי היותו חכם לב לדעת תולדת כל מין ומין ולהיות השם הנקרא לאות על תולדתו לא היה השם הנכבד והנורא בוחן כסיל ע"כ ולכל זה אפשר שכוון החבר בדבריו הנזכרים באמ' ומה שנכלל בה מהעניינים כמדובר :

סימן סז היא יותר שלימ' ורחבה ממנה · ר"ל והלא לשון הער' יותר שלמ' הימנ' כי לה להתייח' התפארת וההוד · ורחבה ונסבה למעלה בנביעת שפתותיה מלות רבות נכונות להבין ולהורות כונת משמיע אל השומע יותר ממה שתוכל עליו לשון הקדש · והנה התרים כנגד שני העניינים שזכר החבר באמרו בקודמת והמעלה לעברית בעצם הלשון ומה שנכלל בה מהעניינים כי כנגד עצם הלשון הוד והדר ישוה על לשון ערב באמ' היא יותר שלמה וכנגד העניינים המוטבעים בה לנרך מחשבה למעשה הדבור · הנה שפתו אתו באמרו ורחבה ממנה :

סימן סח נתדלדלה בדלותם ונרה במיעוטם וכו' · כל עומת שבאו דברי הכוזרי בקודמת לתת לשון ערב הצעירה לפני לשון הקדש הבכירה ויסירה מגביר' הן בעצם הלשון והן בהרחבת גבולה כמו שבארנו · כן ילכו דבריו אלה להשיב לו על תוכחתו · ועמדו רגליו בהתנכלות לשוננו שמקרה הוא קרה לה כי לא טהור ועם היותה עם קורותיה כאהלי קדר הלא היא נרכת כבני עמה כיריעות שלמה · והמקרה הזה לא יוריד עדיה מעליה כי הודה לא נהפך עליה למשחית אינת עולם · והרי היא עטרת תפארת לנושאיה עמוסי בטן שהם עתידים להתחדש כמותה · והנה אמ' נתדלדלה בדלותם כנגד שלימותה

בדלותם וצרה במיעוט והיא בעצמ' החשובה שבלשונות מקבלה וסברא הקבלה שהיא הלשון אשר דבר בה ה' יתברך עם אדם וחוה ובה דברו שניה' כאשר יורה על זה הגזר אדם באדמה ואשה מאיש וחוה מחי וקין מקניתי

אשר שנה אחודנית כמה מעלות טובות · ואמר ונרה במיעוטם כנגד נר ותנוק מנאיה במקום היותה אלפכים דחנה מאד לא מונק תחתיה · והסכים לזה דבר המורה בראשון פ' ס"א באמרו על השם המיוחד אל הבורא ית' ואפשר שיורה כפי הלשון אשר אין אתנו היום ממנה אלא דבר מועט ע"כ · גם שם פ' ס"ז כתב על וינח ביום השביעי והברת כמו זה הענין המעטה לא יבוטל בדרכי שמוש הלשון עם דעתנו שאנחנו היום בלתי יודעים לשוננו וכו' ע"כ · והנה על הוראת שני הענינים המשיך כל הפסקא הזאת בהראותו את יקר תפארת הלשון ואת כבוד עצרה בעת הגלחת כושאיה וזהו אמ' והיא בעצמה החשובה שבלשונות מקבלה וסברא · מקבלה וכו' עד אמרו ומעלתה מדרך הסברא וכו' עד סוף כל הבבא · ואולם שמע נא את אשר דבר האפודי בהקדמת ספרו על דקדוק הלשון בהניף ידו אל המקום הזה · וז"ל · כתן סבת דלותה ומעוטה דלות בעליה ומיעוטם וזה כי אחר שגלו אנשיה נכפונו אנה ואנה בין גויי הארצות הסתפקו בלשונות הגוים והניחו לשונם הנבחר וישכחוהו וכמו שאמר ויתערבו בגוים וגו' והנה בע"שנה של גלות בבל שכחו קרוב לחצי העם לשונה וכמ"ש בסוף נחמיה ובניהם חצי מדבר אשדודית ואינם מכירים לדבר יהודית וכלשון עם ועם · שיעור הכתוב וחצי בניהם מדבר אשדודית וכלשון עם ועם ואינם מכירי' לדבר יהודית · ואם בזמן ההוא הקצר קרה להם זה · מה גם עתה בגלות הארוך הזה אשר אבדו ספרינו וחבורינו וכו' ואבדו החכמות הרבות אשר היו באומתנו ויהיה כל זה סבה לקצור הלשון העברים ומעוטה ע"כ · ובכל זאת לא ישוב דברי ריקם כי את אשר שם אלקים בפי אותו אשמור לדבר כי אחר בוכת שתי ההלקות הנזכרות הן הן הדברים : והיא בעצמה וכו' · לא בבחינת המקרה אשר מנאה כמו שזכר : כאשר יורה על זה הגזור אדם מאדמה ואשה מאיש וכו' · עם היות לב החבר כמוך בזה על קבלתו כמו שיורו דבריו בסמוך · מ"מ לא תהיה פעולתנו לריק בחפשנו חפוש בלי אונה תרעה אונה תרבץ בנהרים ראיה ברורה ומזהירה על מעלת קדימת לשוננו · ועתה שים פניך אל דברי ישראל באמרם ז"ל בב"ר פ' י"ח כי מאיש לוקחה

זאת מכאן שנתנה התורה בלשון הקדש רבי פנחס ור' חלקיה בשם רבי סימון אמ' כשם שנתנה תורה בלשון הקדש כך נברא העול' בלשון הקד' שמעת מימיך אומ' ניני גיניית אנתרופי אנתרופיא נברא נבראת אלא איש ואשה למה שהלשון הזה נופל על הלשון הזה ע"כ · אך אמנה מי ישום אלם לבלתי יפקפק אדם על זה באמרו מה זאת עשינו כי יפול הנופל ונתנו בלשון איש ואשה ונמשנו מזה הלשונות הנזכרו' וזולתם · וזה ענין שנוגה זו אגל הראיה שהזכרנו לה להוכיח שיש יתרון לבעל הלשון הזה להכתן דת ע"י ראיון הוא לכן אכי שיש אדם עלי ארץ והלא אפשר הוא וקרוב לשמוע שהיה כל הארץ שפה אחרת ודברים אחרים וזולת לשוננו ולשונ' תהלך בארץ מיום עשות אלקים ארץ ושמים ובה נתנה תורה וממנה נעתקו הדברים ללשוננו זה שבידנו היום · והמלות המורות שם בלשון ההוא על איש ואשה מנאו מקום בלשוננו להתנדר בו כפי ענינם המכוון שמה וחדוש הוא שחדשה תורת לשוננו להודות על כונת המלות ההנה כמו שהוא מורגל אגל המעתיקים לחדש מלות כפי הצורך וכמו שהוכיח אמתת זה הר' שמואל ן' תבון בפי' המלות זרות אשר הקדים למאמר המורה ועל מה שכתב הראב"ע פ' דברים כי ומזומים מלה מתוקנ' על משפט לשון הקדש כמו האחשדרפנים ע"כ · ואולם שמע נא איך תוכל להשלים כח הראיה על קדימת לשוננו ולהרבות בנאיה להפים דעת כל מפקפק עליה כי אמנם העקר שהכל תלוי בו הוא שאין דרך מעתיקי ספרי הקדמוניות לשנות טעם השמות העצמיים הנקובים בספוריהם רק הם שומרי תמונתם בהעתקתם ויקראו בשמותם עלי אדמות לא יחליפום ולא ימירו אותם כלל ועקר · למען יודעו בעלי המאורעות ההם המסופרים בענם שמותיהם ממש · ולפני לא יראו דברי הרמב"ן שכתב פ' מקץ על צפנת פענח בהראותו אפשרות היות המלה הזאת מתורגמת ועם זה ידענו שם יוסף הפך דעת הראב"ע ואלה הם דבריו · ועל דעת הראשונים באמר המפענח בעלמים יתכן שקרא לו שם כנגד בלשון ארצו כי שאל לו או שהיה המלך יודע שפת כנען הקרובה אליו ועניינו כפונה מגלה וכן בתו קראה שם משה רבינו בלשון עמו מן המים משיתיהו ואל תשתומם בעבור שקראוהו

שקראוהו סופרי המצריים מוניוס כי ישנו השמות ללשון מובן או מורגל להם כאשר יעשה התרגום בקצתם כגון בין קדש ובין ברד בין רקם ובין חגרא וכן בהרבה מן השמות ובקצתם לא ישנה דבר כאשר עשה בסיחון מלך חשבון ובעוג מלך הבשן וזולתם הרבה וזה לפי מה שהיו נקראי' בלשון האומות בדורו וכן עשו האחרים המעתיקים עכ"ל ואולם אין אני מודה לו במה שאמר כי הסופרים ישנו השמות ללשון מובן או מורגל להם מגדר התפשט הנחתו גם לשמות העצמים של בני אדם בעלי המאורעות הנזכרים בספור · כי הנה שם מוניוס הנזכר למשה בספרי המצריים וכמו שזכר גם הראב"ע פ' שמות על ותקרא את שמו משה כי מן המים משיתיהו · אין בו שנוי לשון רק הוא שם משה עצמו בחלוף מזער · כי אשר נקרא שמו מוניוס בלשון מצרים כנ"ר ממלת מו"ים שר"ל מים באותו לשון · הוא שמו ג"כ בלשוננו בלא שום חלוף ניכר · ויפה נופל עליו גם בלשוננו כי מן המים משיתיהו כאלו אמר הוצאתיו מן המים וכמו שכתבתי בדרוש המכונה אבלי הגיון בבכור · והתרגום לא ישנה לעולם שמות עצמי בני אדם בעלי המאורעות המסופרות רק יבאר שמות המקומות אשר הוחלפו ברוב הימים ויזכרם בשם הנודע בזמנו אצל בעלי הלשון שהעתיק אליה · הלא תראה שתרגם יעוג מלך הבשן עוג מלכא דמתנן · הנה השאיר על מקומו שם עצמו של עוג ושנה בשן למתנן להיותו השם המובהק לבני דורו · אמנם אצל סיחון מלך חשבון לא שנה את לשונו באחד מהם כי הנה מקום אתו נודע בשמו כמאז · ובחזור לענין ראשון ונאמר כי הנה כל מעשה תוקף הראיה נשען על ככה כי בראותנו שמות העצמים אשר לא יעבור זר בתוכם להעביר גזרתם בהעתקה והנה הנם בכתובי לשון הקדש מתייחסים ומכוונים עם ספור גזרתם בלשון נופל על לשון · אין זה כי אם אות שקי' ברורה וקיימת בינו ובין בני ישראל אות היא לעולם כי זאת התורה בקולות עבריות ניתנה והיא היתה אם כל חי ארץ הבריאה · ולהגלות כגלות זה בשמות העצמים כאדם מאדמה וקין מקניתי וזולתם כן משפטו אנחנו הרבנו גם בשמות הבלתי עצמיים כאשה מאיש · ובזה יראה וחדש במאמר שזכרנו מבראשית רבה כי לא על המלה ההיא לבדה היתה הכונה רק קצרו בלשונם כמנהגם תמיד וסמכו על המבין אשר יבנה עליו חומת ביאור תשלום ראייתם להשמיע קול חכמי בכונתם להוציא את הרבים ידי חובתם · ובאים הדברים כללו

היונאים גם כן מפי הראב"ע בספר שפה ברורה באמרו סמוך לראשיתו נוכל לדעת מהתורה כי לשון הקדש היא הראשונה · והמוסד שטעם שנקרא אדם הוא מגזרת אדמה ולא כן בלשון כשדים וקדר וכלם יודו כי אדם היה שמו עכ"ל · ולטוש עיניך ללשונו זה קצר ומתוקן איך כלל בו כל תוקף הראיה שזכרנו מטעם הודאת כלם כי אדם שם עצמותו אשר לא ישתנה בהעתקה כמדובר · ועוד הוסיף שם דברים באמרו רק חוה ישתנו בה בשלש לשונות · והנה שת יוכיח · ואם יטעון הטוען איך נח מגזרת ינחמנו גם שמואל מגזרת כי מה' שאלתיו גם יעקב מגזרת ילדתו בעקב יש להשיב כי הנחמה היא מכוחה לבטא ולא שמרו האותיות רק הטעמים כמלת זכור ושמור ואין שמואל מגזרת שאלתיו רק טעמו ששמו אל כי החולם והשורק יתחלפו הלא תראה אמרו נון בנו יהושע בן נון גם יתכן להיות יעקב כאשר הוא כבש כמו כשב עכ"ל · ומה שאמ' על נח מינחמנו דוגמתו כתב גם כן בביאור נח וז"ל ונח הפך העצבון והטע' זה ינחמנו ונכון מעצבון ידינו גם נחמה מכוחה מעצבון הלב כי העברים ישמרו הטעמים ולא המלות והעד ירבשת וירבעל עכ"ל וכיוצא בזה כתב פרשת יתרו על שם גרשום יעויין שם אולם במה שכתב על שם חוה · איננו מסכי' עם החבר כי הודה על תום הראיה הלקוחה ממנו מגדר היותו שוה לשלש לשונו עבר כשדים וקדר והן הן הג' לשונות שזכר החבר בסמוך · ועל כן החזיק הראב"ע בשם שת הבלתי שוה להם וממנו הושתתה הראיה אצלו ומכל זה עלה ביאור לדברי החבר הנכבדים לקראתנו · אך איננו גוזר שיהיה טעמו של חבר שוה לשל הראב"ע בהגזר נח מינחמנו כי אפשר הוא להיות טעמו כטעם הרד"ק המוזכר בביאורו לספר יהושע סימן ה' על מלת גלותי וז"ל דרך לשון הקדש בשמות הלקוחי' מן הפעל להוסיף בו אות או לגרוע ממנו כמו נח מן ינחמנו שמואל מן כי מה' שאלתיו וגם להפך סדר האותיות כמו יעקב מן עקב עכ"ל · ואכונה בא עמך מה שכתב האפודי על זה הדרוש באמרו פרק ג' הנה ראיתי למפרשי התורה כלם שהסכימו על כי הלשון הנברא והמוסכם עליו מהבורא יתברך הוא הלשון העברית הנקרא בלשון הנביאים יהודית אמר אל תדבר עמנו יהודית וגו' ואינם מכירים לדבר יהודית וגו' והחז"ל קראוהו לשון הקדש ויבא הדבור על סבה זה ולאמת הסברא הזאת כתב הח"ע ז"ל וטעם שפה אחת לשון א' והקרוב שהוא לשון הקדש ושם אדם וחוה וקין ופלג גם שת לעדים עכ"ל · ירצה כי השמות האלה כלם

ושת משרת ונח מינחמנו עם עדות התורה וקבלת דור אחר דור עד עבר עד נח עד אדם ושהיא היתה לשון עבר ובעבורו נקרא עברית מפני שנשאר עליה עת הפלג׳ ובלבול הלשונו׳ וכבר היה אברהם מדבר בארמי׳ באור כשדים שהארמית היא לשון כשדי׳ והיתה לו העברי׳ לשון הקדש והארמית לשון חול וכן נשא אותה ישמעאל אל הערב והיו אלו שלש לשונות משותפות מתדמות הארמי והערבית

נגזרים משמות או פעלים מוכחים בלשון הקדש כמו שהעיד הכתוב על כל אחד מהם · ועל הדעת הזה הרמב״ן ז״ל כתב בפרשת כי תשא כי בלשון ההוא ברא ה׳ עולמו וקרא שמו שמים וארץ וכל אשר בהם ומלאכיו וכל צבאיו לכלם בשם יקר׳ מיכאל וגבריאל ע״כ · ככר הורה בזה גם כן על כי הפועל ללשון הראשון הוא ה׳ יתברך וכי היה לשון הקדש · והרש״י ז״ל כתב גם כן בפירושי התורה שפה אחת לשון הקדש ואמנם קרא הכתו׳ לשון הקדש שפה אחת לפי שהיתה היותר פשוטה והשלימה ולא התערב זר בתוכה ושאר הלשונות אינם כן כי לפי שהיו אנשי דור הפלג׳ כלה קודם בנותם המגדל מדברים הלשון ההוא והיה ענש׳ על מרים העדר הלשון ההוא מאת והתבלבל לשונות׳ והתרבותם לשבעים לשון הנה אין ספק שבהסכימם על הלשונות ההם השתמשו בקצת שמות ופעלי׳ מהלשו׳ שהרגילו והתמזגו הלשונות והורכבו קצתן בקצתן ולא אחת בהן פשוטה בעדרת ההרכבה כמו שנראה היום אשר שמענו ולפי זה אין ראוי שיקרא שפה אחת כי אם הלשון ההוא אמנם אחשוב כי פשיטות הלשון ההוא ואחדותה היה או בזמן ההוא · ואולי אחרי כן לקחו אנשיה גם כן במקומות מה קצת שמות ופעלים מן הלשונות האחרים כאשר אמ׳ החכמי׳ על וטאטאתיה ועל יהבך ובלמם מרעהו וזולתם · ואולי מזה נמשך הזרות בקצת ממנו · ולזאת הסבה נקרא לשון הקדש או שפה אחת ובעלי הגימטריא אומרי׳ כי לשון הקדש ושפה אחת חושבניה דדין כחושבניה דדין לא יותיר לשון הקדש על שפה אחת כי אם באחד להורות על אחדות מניחו יתברך כי שאר הלשונות מניחיהם יותר מאחד וגם הורה על אחדות הלשון ושלמותו וכו׳ ע״כ: עם עדות התורה וקבלת דור וכו׳ · העיד לו עדים נאמני׳ על הגזר אדם מאדמה וכו׳ והם תורת ה׳ נאמנה וקבלת דור אחר דור וכו׳ ולא פנה אל רהבים מעתיקי תורתנו לאומות שוכית שמהם תצא ראיה חזקה כוללת לסכור פי כל מערער כמו שזכרנו · כי אמנם סמוך לבו בטוח בקבלתו בענם וראשונה כמנהג טיבו ממה שאמר בראשון סימן מ״ז שהקבלה והנבואה מאין ספק יותר נאמנה מן ההקשה: ושהיא לשון עבר׳ הוסיף תת כח ראייתו על קדימות לשונו מצד היותה לשון עבר כי על כן הקבלה הנמשכת ממנו על זה היא יותר נאמנה: ובעבורו נקראת עברית׳ היא הסבה עצמה שעמדה לו בראשון סימן נ״ה באמ׳ כי על היות אברהם מנולת עבר ותלמידו נקרא עברי וכבר כתבנו שם כפי הצורך: וכבר היה אברהם וכו׳ · לפי שהפלגנו הבוורי בשבחי לשון ערב · כוון החבר להודיעו שמקרה הוא קרה לה מצד התדמותה ללשון הקדש כמו שקרה גם כן מן הטעם הזה עצמו ללשון ארמית שהיא לשון כשדים הטפלה ללשונכו כמו שהולך ונושא משך הביאור: לשון מיוחדת לשון הקדש · רוצה לומר החשובה אצלו והמובחרת לכל דבר שבקדושה · ואם תתן בדברי החבר עיניך תתהלך במשרים לדחות דברי הרמב״ן שכתב פרשת ויגש אבל כי פי המדבר אליכם וז״ל איננה ראיה שידבר אחד במצרים בלשון הקדש כי על דעתי הוא שפת כנען כי אברהם לא הביא אותו מאור כשדים ומארץ חרן כי ארמית היא והגל הזה עד ואיננו לשון לאיש אחד לבדו אבל היא שפת כנען ורבים במצרים יודעים אותו כי קרוב הוא וכו׳ ע״כ׳ בנסחאות המיושרות עם היות בקצת ספרי הדפוס קצור בלשון · והנה עם היות כדבריו כן הוא שלשון ארמית לחול ולשון הקדש לחול לא יחוייב מזה היותה שפת כנען רק אם נאמ׳ שמעת היות שם אברהם לשונו תהלך בארץ ההיא בפיו המדבר אליהם בלשון הקדש ועל דרך זה יתבאר מה שאמר הנביא ישעיהו סימ׳ י״ט ביום ההוא יהיו חמש ערים בארץ מצרים מדברות שפת כנען ונשבעות לה׳ צבאות וגו׳ אשר היה עליו דבר הראב״ע באמרו מזה בלמוד כי הכנעניים בלשון הקדש היו מדברי׳ ע״כ והנה שפתנו אתנו לקיים דבר כי מאברהם היתה זאת להם: והיו אלו שלש לשונות וכו׳ · כבר זכרנו דוגמת זה מדברי הראב״ע בנפ׳ שפה ברורה וכתוב עוד שם בראשיתו לשון הקדש ולשון ארמית ולשון קדר שפה אחת היתה ודברי׳ אחרי׳ וכו׳ ע״כ׳ וגם בפרשת ויבא על לוז וערמון כתב ז״ל והגאון אמר כי לוז שקדים בעבור שנקרא כן בלשון ישמעאל כי הג׳ לשונות והארמית ממשפחה אחת היו ע״כ:

בשמיתיהם ·

בשמותיהם׳ כמו שכתב שם הראב״ע כי הרב בשמו׳ גם בפעלי׳ כמו הנ׳ לשונו׳ שוה כאותיו׳ או הם קרובי׳ הלא תראה וידברו הכשדי׳ למלך ארמית מלכא הכו מגזרת מלך׳ לעלמין מעולם׳ חיי מגזרת חיים׳ אמר מגזרת אומר׳ שלמא מגזרת שלום׳ לעבדך מנזרת עבדיך׳

ודעברי׳ בשמותיהם וכהליכותיה׳ ובשמושיה׳ והיתה לשון העברית לבדה המעולה שבהם

ופשריה כמו מי יודע פשר דבר וכו׳ ע״כ׳ ובהלכות ה׳ ובשמושיהם׳ כדבר הרלב״ג במקומו הנזכר כי אות ו הנרון ירחבו וירחיבו ואותיו׳ הכו הם אהו״י וסימני הדברי׳ (כ״ל המדברי׳ או הדוברי׳) והככה שיים הם במבנה הקל והכבדי׳ וכפעל והתפעל ע״כ׳ והוסיף עוד לומר ז״ל ועוד כי עברת הכנוים שם מוסדות כל השמות הסמוכים וכל הפעלים הם אני ואנחנו וכו׳ עד אמרו אלה בשלש הלשונות שוים ע״כ׳ ומכלל דמיונם מה שכתב פ׳ וארא על ואשר לא שם לבו אל דבר ה׳ ויעזוב את עבדיו וגו׳ ו״ל יש בלשון קדר טעם לוי׳ ויעזוב רק אין יכלת בנו לתרגם הדבר בלשון אחרת וככה ביום השלישי וישא אברהם את עיניו ורבים ככה׳ ע״כ: והיתה לשון העברית לבדה וכו׳ אין ספק כי לשון עברית היא לשון הקדש וכן בלשון משנה דידים פ׳ בתרא תרגום שכתבו עברית ועברי׳ שכתבו תרגום וכו׳ שהרב מבירטנורה פי׳ עליו תרגום שבדניאל ועזרא וכנון כדכא תאמרון להום שבירמיה אם כתבו בלשון הקדש וכן דברי הנבואה הנאמרים בלשון הקדש שכתבן תרגום אין מטמאין את הידים ע״כ והוא מה שכיון אליו הרמב״ם באמ׳ עברית הלשון העברי׳ אמנם הכתב העברי לדעת רז״ל איננו הכתב הזה שבו כתבו כתבי הקדש׳ כמו שהורו שם במשנה הנזכר באמרם וכתב עברי איננו מטמא את הידים ובא באור הרמב״ם עליו ז״ל וכתב עברי כתב עבר והוא כתב אשר כותבים בו התורה העם הנקראים אלסמ״רה (כ״א אל שמירה) והכתב הזה אשר נכתוב בו אנחנו התורה הוא כתב אשורי והכתב אשר כתב ית׳ התורה בו׳ אשורי מן הגדולה והתפארת כמו באשרי׳ כי אשרוני בנות והוא אמרם אשורי שהוא מאושר שבכתב לפי שאינו משתנה ולא יפול בו דמיון לעול׳ לפי שאותיותיו בלתי מתדמות ולפי שאינו נדבק אות באות בשעת כתיבתו ואין בזה בשאר הכתיבות ע״כ׳ והרב מבירטנור׳ הרחיב הדברים באמ׳ כתב עברי הכתב שבא מעבר הנהר והכותיים שהם השמרוני׳ כותבי׳ בו עד היום וישר׳ היו משתמשים באותו כתב בדברי חול ומטבעות של כסף כמנאות

כידנו היום שהיו מזמן מלכי ישראל ומפותחות באותו כתב אבל הכתב שאנו כותבים בו ספרים היום כתב אשורי הוא נקרא והוא הכתב שהיה בלוחו׳ וכק׳ אשורי שהוא המאושר שבכתיבו׳ לשון באשרי כי אשרוני בנות ע״כ׳ ומונא הדברי׳ ממכב׳ יומא פ׳ כהן גדול אמר מר זוטר׳ ואי תימא מר עוקבא בתחילה ניתנה תור׳ לישרא׳ בכתב עברי ולשון הקדש חזרה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית ולשון ארמי׳: בירכו להן ישראל כתב אשורית ולשון הקדש והניחו להדיוטות כתב עברית ולשון ארמית מאן הדיוטות אמר רב חסדא כותאי מאי כתב עברי אמר רב חסדא כתב ליבונאה וכו׳ (פירשו בו כתב עברי של בני עבר הנהר׳ ליבונאה אותיות גדולות כעין אותן שכותבין בקמיעות ומזוזות) אמנם קיימו וקבלו היהודים הא דתניא התם רבי אומר בכתב זה (ר״ל אשורית) ניתנה תורה לישראל׳ כיון שחטאו נהפך להם לרועץ (פי׳ מלשון תרעץ אויב ור״ל ששכחוהו) כיון שחזרו בהן החזירו להן שנאמ׳ שובו לבצרון אסירי התקוה גם היום מגיד משנה אשיב לך (פי׳ לאנשי בית שני אומר שובו לירושלם עיר מבצר כי גם היום אשיב לך מגיד משנה התורה הזאת אשר שכחת) למה נקרא שמה אשורית שמאושרת בכתב רבי שמעון אומר משום רבי אליעזר המודעי כתב זה לא נשתנה כל עיקר שנאמר ווי העמודים מה העמודים לא נשתנו אף ווים לא נשתנו (פי׳ שכל האותיות אנכנו דומין לווים אלמא בימי משה היו הווין עשויים כעין שלנו) ואומר ואל היהודים ככתבם וכלשונם מה לשונם לא נשתנה (פי׳ שלדברי הכל בלשון הקדש נכתבה ועדיין היא בלשון הקדש) אף כתבם לא נשתנה ע״כ׳ אמנם מה שכתב הראב״ע בספר צחות שער האותיות וכשנה הדבר פ׳ שמות עם השתנות לשון באמרו ומלת זחיה קשה בדקדוק והיא זרה כי המשפט וחיתה כי ה״א השרש מן חיה יחליפוהו בת״ו כמשפט בסמוכים ולכל חית הארץ והיה כן בעבור שה״א ות״ו קרובי׳ במכתב ואין ביניהם לבד משך הנקודה שבתוך הה״א אבל לא במבטא כי הבדל יש ביניהם בשמות כי תהלה תקרא ה״א ובהמשך הנקודה תקרא ת״ו וזה לאות כי הכת׳ שבידינו הוא כתב עברי ע״כ׳ הרי הוא כמ״ש לשעתו שהראיתיך בראשון סי׳ כ״ז כי יחס עברי אצלו איננו מעבר הנהר רק ממשפח׳ עבר ואמונתו מטע׳ דבריו בפ׳ שמות אבל בילדכן את העבריות ובפ׳ משפטים על כי

תקנה עבד עברי והעירותיך עליו בפסקא הזאת והנה אין ההפרש ביניהם זולתי בהשמעות המלות· כל זאת הבנתי עמך ואם לא כנו הכרחי בכאן להבין אמרי בינת החבר כי על כל היותר טוב בתבונתי להועילך בבחינת היכר בכלל בין הכתב והלשון ולמען תחכם בידיעת לשון התור׳ ובתיבתה על האמת: ומעלתה על דרך הסברא וכו׳· אחר הדברים האלה אשר עלה מחמתם ביאור מעלת לשון הקדש מצד הקבלה· הלה עליו חובת ביאור מעלתה מדרך הסברא לשמור פתחי פיהו אשר שם גבול הכתוב לאמר שהיא בעצמה הנבונה שבלשונו׳ מקבלה ובסברא· ובכן

ומעלתה מדרך הסברא לפי העם המשתמשים בה ובמה שהיה צריך אליו מהמליצה כל שכן עם דנבואה הפושטת ביניהם והצורך אל דאזהרה ואל הנגונים והזמירות ומלכיהם משה ויהושע ודוד ושלמה היתכן שיחסר להם מליצה בעת שהיו צריכים אליה לדבר כאשר תחסר לנו היום בעבור שאבד הלשון ממנו הראית ספור התורה המשכן והאפוד והחשן וזולתם כשהוצרכו אל שמות נכריות היאך מצאו אותם עד תומם וכמה נאה סדר

במות רבה על אמרו לא איש דברים אנכי אמר לו אם אתה אינך איש דברים אל תחוש הלא אנכי בראתי כל פיות שבעולם ואני עשיתי אלם מי שחפצתי וחרש ועור ופקח לראייה ופקח לשמועה ואם חפצתי שתהיה איש דברים היית אלא לעשות כך אני חפץ ובעת שתדבר יהיו דבריך נכונים שאני אהיה עם פיך הה״ד ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך ע״כ· וראית החבר בזה הולכת על שתים· הא׳ מצד המשלח כי להיותו נביא שליח ה׳ ראויה לו לשון של זהורית לכבוד שולחו והב׳ מצד מי שהנביא שלוח אליו כי הנה הוא ראוי מפני זה להנתן לו לשון למודים לדעת לעות את יעף דבר

ישלים הזאת עושר כבוד הלשון כי רחבה היא מני ים ותבענה שפתיה כל המלות הצריכות להעתיק ולהעביר משכיות לבב מנפש לנפש והלבש אותם מחלצות כנכבדת מדובר בה: כפי העם המשתמשים בה· כי כפי חשיבותו של עם ראוי שתיוחס אליו הלשון כסדר המדרגה: ומה שהיה צריך אליו מהמליצה· כי כן יאות לעם חשוב ונכבד שיהיה דברו אשר יצא מפיו מהודר מן המהודרים בלשון ממהרת לדבר צחות· כי אמנם הדבור הוא סגולתו של אדם והמעולים שבהם יורו על עלוי מדרגתם ביתרון הכשר החלק המיוחד הזה אשר היה בו יתרון האדם על כל נפש חיה: כ״ש עם הנבואה וכו׳· כי לנביא שלוח מאת האלקי׳ להגיד דבריו ליעקב ולהזהירם בשמו יאות בלי ספק היותו בורא ניב שפתים שלם שלם לרחק ולקרב את אשר יכוון לרחקו או לקרבו· וישראל ישמעו וייראו· ועל העדר התנאי הזה היה משה רבן של נביאים מסרב בשליחותו לאמ׳ הן אני ערל שפתים כי כבד פה וכבד לשון אנכי עם היות שנבחר בו הענין ההוא לאור טעם נכון סוד ה׳ ליראיו· ואילו היה זה להורות כי חקי אלקים ותורותיו אשר שם משה לפני בני ישראל אין השפה יכולה לדבר מה ענינו ראשיהם וכל לשון תקום אתם לדבר עם יוכל מהותם ועצמות סודותיהם תהלך בארץ כי לא תוכל לבטא מה שנכלל בהם מן השלמות ובמחאת ההוא אילו הוינא בסיני תבענא׳ תרתי פומי חדא למלי דעלמא וחדא למלי דאורייתא וכבר אמ׳ ז״ל כנאה

למען ישיג המכוון בחן שפתיו וכל לשון תקום אתו למשפט ירשיע· וזאת והצורך אל האזהרה: ואל הנגונים והזמירות· כי המליצה צריכה מאד להביע תהלות אלקינו ושפתי רננות יהלל פינו עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור ובכל אמרו בנגונים והזמירות להורות על צרכנו להלל יה בשירות ותושבחות בפנים מפנים שונים: ומלכיהם משה וכו׳· ולהם יאתה שפה ברורה להגדיל ולהאדיר מוראה של מלכות קול בכח קול בהדר קול שובר ארזים מפני מוראו יאתו: היתכן שתחסר להם וכו׳· אפשר להבין פני הדבור הלז אל המלכים לבדם דסליק מיניהו או לכל הכתות שקדם זכרם להיות צורך המליצה בכל שוה שבהם בכללם: הראית ספור התורה המשכן וכו׳· העביר החפוש להודיע כי טובה ורחבה היתה לשוננו מאז להביע אמריה׳ אשר היה שם רוח המדבר ללכת והקדים המשכן עם האפוד והחשן מתוך חשיבותם וחביבותם אצלו: כשהוצרכו אל שמות נכריות וכו׳· הכל יודעין כמה מלות שונות ומשונות הוזכרו במלאכ׳ המשכן והאפוד והחשן לפי צרכן להודיע מעשה ה׳ הגדול והנורא ההוא ובהרבה מהן נתקשו המפרשים כבקערות וכפות וקשות ומנקיות ומשוקדים ובגדי השרד וזולתם רבים: וכמה נאה סדר הספור ההוא· כי מלבד שלמות חלקיו במלות נכונות נוסף גם הוא שלמותו הכולל· כי הנו יפה אף בעיני מצד סדרו והקשרו הבאות כמשפט כל צורה כוללת במורכב

מחלקים

הספור ההוא וכן שמורת העמים ומיני העופות והאבנים וזמירו' דוד והתרעם איוב והתוכחו עם רעיו ותוכחות ישעיה ונחמותיו וזולתם:

סט אמר הכוזרי תכליתך בזה ובזולתו שתשוה אותה עם זולתה מהלשונות בשלמות ואיה המעלה היתירה בה אבל יש יתרון לזולתה עליה בשירים המחוברים הנבנים על (הנגונים) כא הלחנים:

מחלקים שהרי היא מקפת מן השלמות נוספות על שלימות חלקיו: וכן שמות העמים ומיני העופות והאבנים. כפי סדר מדרגותיהם הוא מורה מדבר חי ודומם כי אין לזכרון הנומח מבוא בזה ועל כן כשמע' והעמים הם הנזכרים סוף פ' נח ודעתו ז"ל לפי מה שיובן מדבריו אלה כי אלוש הוא שחדשה תורה לשום שמות בארץ אל העמים ההם כפי הסכמת הוראת טבעיה' ומנהגיהם כיתר השמו' שבלשוננו וכמו שאמר ברביעי כי היא השלמה מכל הלשונות והנאותה לקרואיה יותר מכלם עכ' וממדרגת החי לא הזכיר רק העופות הן מצד הרבוי הנזכר מהם פ' שמיני העולה הוא למעלה על מספר הבהמו' וזולתם הנזכרי' שמה והן מצד הזרו' הנמצא בשמות העופו' הלא תראה מה שהוצרך הראב"ע לערוך מלחמתו בפירוש העזניה באמ' אע"פ שיש דברי יחיד שאמר בישוב טעה הגאון שתרגם אותה לענקא כי זה השם בלשון ישמעאל על דבר שלא נמצא בעולם ולא היה ולא נברא אלא למשל וכן יורו חכמי לשונם א"כ לא יתכן שיאסור השם הדבר שלא היה עכ'. וכן אבל הדוכיפת כתב אמרו הנדוקים שהיא התרנגולת ואלה טפשי עולם כי מי הגיד להם עכ'. וברוב המינים הם הוליך בדרך ביאורם לשון מסופק. ועל אבני המלואים ידעת דברו פ' תצוה באמ' ואין לנו דרך בבירור לדעת אבני המלואים כי הגאון תרגמם כרצונו כי אין לו קבלה שיסמוך עליה וכו' עכ' ודבריו שיוצאת מתוך אם תוכחתו על הגאון אשר תרגם את התורה בלשון ישמעאל ובכתיבתם ואלה דבריו בפ' בראשית ואין ראיה על פישון שהוא היאור רק שתרגם החוילה כפי דרכו כי אין לו קבלה וכן עשה במשפחות ובמדינות ובחיות ובעופות ובאבנים אולי בחלום ראם וכבר טעה במקצתם כאשר אפרש במקומו אם כן לא נשען על חלומותיו וכו' עכ'. ועם היות שזכר למעלה האפו' והחשן לא היתה כונתו שם על האבני' הקבועות רק על עצם האפוד והחשן: וזמירות דוד וכו' הזכיר אלה שלשתם בפרט להיות חבוריהם מראשי' רגל הלשון עד להפלי' ודבריה' מתחלקי' לכמה בנינות נושאים שונים ואופני ספור מתחלפים חלוף רב מאד:

סימן סט תכליתך בזה ובזולתו וכו'. הבונה כלה על דרך הסברא שסמך החבר עליה מן הטעמים שקדם וזכרם לא על דרך הקבלה שזכר תחלה כי מי ערב לבו לגשת במחלוקתו כנגד המקובל רק בעשה כאומר אם קבלה נקבל ואם לדין יש תשובה. וזה כי לפי שקדם מאמ' החבר שהשלש לשונות משותפות מתדמות הארמית והעברי' והערבית בשמותיה' ובהתהלכותיהם ובשמושיהם אלא שמשפטו ארך על היות העברית לבדה המעולה שבהם. והביא על זה מדרך הסבר' טעמים רבים ולא מצא הכוזרי בהם עזר כנגדו להורות על יתרון מעלת העברי' על השתי' המשותפות והמתדמות שזכר הואיל ובשמותיהם ובהתהלכותיהם ובשמושיה שלשת' בדרך א' יבאו. עכ"ל אמ' מה יתרון לבעל הלשון העברי' על חברותי' הלא תכליתך בזה שאמרת ובזולתו שתוסיף לי מהנה והנה איננו שוה לך רק שתשוה אותה עם זולתה וכו' ואיה המעל' היתיר' בה אשר דברת לאמ' והית' לשון העברי' לבדה המעולה שבהם. אבל יש יתרון לזולת' עליה בשירי המחוברים. השירים המחוברים הם בעלי המשקל אשר להם כרעים לכתר בחבו כאה: אם בהיות הולכי' על ד' תנועו' ועל ארבעת רבעיה' בלכתם ילכו או שיתקעו יתד או יתדות במקו' נאמן על אשר יהיה שם הרוח ללכת ואופני' רבי' ינשאו לעומת' בלכתם ילכו ובעמדם יעמודו במדה במשקל ובמשור בידו לבעליה'. והנה תלה שלימו' השיר השקול בזולת לשוננו כי אמנם הוא גר מארץ נכריה וחדש מקרוב מרחוק בא אלינו וכמו שיורה באמ' סוף סי' ע"א אבל השיגנו באמיר' המחוב' מה שהשיג את אבותינו במה שנ' עליה' ויתערבו בגוי' וילמדו מעשיהם: הנגונים על הנגוני' כי נניך עפ"י חוקיה' המיוסדי' הוא באות מאד ש הנגוני' ר"ל להבעי' קול משוער מתייחס מאד בבניותיו וכנן. אל השירים ההם המחוברים. ואיך א"כ תלית גדולה זו בלשונך באמרך אמור בקודמת שהצורך בה של הנגונים והזמירות והרי יותר ישלם זה ביתר הלשונו' אשר בהם מלאכת השירים שלימה מאד:

ע **אמר החבר** כבר התבא'לי כי הנגני' אינם צריכים אל המשקל בדבור ושבריק כ"א ושבריק והמלא יכולי לנגן כ"א כנועם בהודו לה' כי טוב בנגון כ"א כנועם (לעושה נפלאות גדולות) ס"א כי לעולם חסדו זה בנגוני' בעלי המעשי' אבל בשירים הנקראי' אנשאר"א ויים החרוזים האמורים אשר בהם הוא נאה הדבור לא הרגישו על הם בעבור המעלה שהיא מועילה ומעולה יותר:

עא **אמר הכוזרי** ומה היא:

סימן ע הנגונים אינם צריכים וכו' · בשתים יצטרף להמלט בספור מיד הכוזרי שהוכיח יתרון שאר הלשונות מצד שיריהם השקולים · הא' מצד היותם בלתי הכרחיים בנגוני הזמירות ועל כן בזאת לא יבחן השלימות בלשון · והב' כי מלבד מה שהיה מקצב השיר בלתי צריך לנגן בנגינתו כי בלעדיו בזמירות נריע הוכיח על פניו ג"כ כי שיר כזה הוא שיר של פגעים לגרום נזק והפסד במתכונ' לשונינו מן הפנים שיזכיר · וזה החלו לדחות דברי הכוזרי במה שאמר בשירים המחוברים הנבנים על הנגונים כאלו היה מן ההכרח היותם מחוברים ונבנים בנדקה למשקלת למען יתכן בהם לנגן בנגינות מזמור שיר · ולזה אמר כי הנגונים אינם צריכים אל המשקל בדבור כי בלעדיו ירים איש את קולו בנעימה רבה להמשיך הדברי' כהוגן עם היותם נעדרי המשקל ואל אשר יחפוץ מהנגונים יטנו · וז"א ושבריק והמלא (כ"א ושבריק וה מלא וכו' ועניינו לפי נסח הכף שיהיה נעם נכון בריק הדעת והמלא הימנה: הקטנים עם הגדולים כלם יכולים הם בלא עמל ורב השתדלות להמשיך הנגון בשני הפסוקים הללו בשוה כאשר שמענו כן ראינו ביום השבת ביום השבת כאשר יערכו הזמירו' בבית הכנסת קטן וגדול שם הוא להשמיע קולם בנעימות נגון עם היות השני כתובי' הללו בלתי נבנים על מקצב השיר בעל המשקל כי תנועות השני מהם עודפות על תנועות הראשון ואף גם זאת ביד כל אדם להבליע השני בנעימת נגון הראשון ואין חלוף תנועותיהם גורם הפסד בנגון · והזכיר השני כתובים הללו ממזמור קל"ו שהורגלנו בכל שבת לאמרו שחרית בבית הכנסת בנועם נגון · ועם היות שיפסיקו ביניהם שני כתובים והם הודו לאלקי האלקים והודו לאדוני האדונים בחר לו זכרון לעושה נפלאו' גדולות לבדו כי להיותו מרובה באותיותי תנועות תחזק הוראתו על הבלעת תנועות רבות בנעימת ניגון אחד שוה · והנה אמר בריק והמלא יכולים לנגן וכו' להורות על אמתת מה שזכר כי הנגונים אינם צריכים אל המשקל בדבור שהרי אפי' הריקים שבבני אדם יודעים לכוין דברים מתחלפי התנועות על טעם נגון אחד · ומה שנע כי יתם דרכיו השיר המחובר להבנות בין נאה ונכון אל הנגונים אם בלעדיו יקל על כל אדם לנגן כל נגינותיו כהוגן · ולפי הנסח האחר יהיה הריק איזה דבור שימעטו תנועותיו כמו הודו לה' כי טוב · והמלא הוא בעל תנועות רבות כמו לעושה נפלאות גדולות לבדו והכונה שבין בריק בין במלא יכולין לנגן על אופן אחד וסמך הדמיון לזה באמרו בהודו לה' כי טוב וכו' כי יכולין לנגן בהודו לה' כי טוב שהוא מאמר ריק התנועות בנגון לעושה נפלאות גדולות לבדו שהוא מאמר מלא התנועות תורה אחת לשניה' בנעם הנגון ונקבל נסח זה בסבר פנים יותר מחבירו על בלי היות מנהג בלשון לומר בריק והמלא כי אין כמוהו נעם נכון כי שם השני כפ"ן יקראו זה אל זה בדמיון מתהלך בין שניה' או יתבאר כי בנגון ריק ובנגון מלא יכולין לנגן בהודו וגו' בנגון לעושה וגו' והנגון הריק הוא הנגון הנעשה בזולת מלאכ' והמלא הוא הנעשה במלאכה על פי משפטי המוסי"קה: זה בנגוני בעלי המעשים וכו' · נקראו בעלי המעשים · בני ישראל אשר אמר על אודותם סימן כ"ו כי המחשבות הזכות אשר ראיתם מעשים וכו' · להבדיל בינם ובין הפרושים העובדים שזכר לו הכוזרי בסי' מ"ה ואליהם כוון החבר בסימן כ"ו הנז' בא"מ ובתנועות ובמאמרים שאין אחריהם מעשי' כמבוא שמה וכונתו בכאן כי מה שאמר מהנגונים שאינם צריכים אל המשקל וכו' · מנהגו נוהג בנגון בעלי המעשים והם בני ישראל אשר ישימו מגמתם המעשה הנכון ולא ידקדקו במלו' בנות על הנגונים בנמוס כאשר ידקדקו זולתם כמוזכר למעלה סימן כ"ו באמרו ואין ראיות החקים האלקיים דקות המלות וכו' · וזהו שסמך לזה אמרו אבל בשירים וכו' להורות כתן כי לא מבני ישראל המה השירים הללו השקולים בפלס התנועות והיתדות ולא פנו אליהם · כי שמרו אמרתם ובריתה ינצורו בשומם לב למעלה מועילה ומעולה יותר ממה שהוא תקון השיר וחבורו הנאה במדה ובמשקל · והמעלה הזאת

תת באר

עג **אמר החבר** כי המכוין מן הלשון הכנס מה שיש בנפש ה מדבר בנפש השומע וזאת הכונה לא ת גמר על תומה אלא פנים אל פנים מפני שהדברים הנאמרים מערה על הדברים שבכתב וכמו שאמרו מפי סופרים ולא מפי ספרים מפני שדברי שבעל פה ובעמידה במקום ההפסקה ובהתמדה במקום הסמוך · ובחוזק הדבור ורפיונו וברמיזות ובקריצות מתמיהא ושצ״ה

מתבאר בסמוך סימן ע״ב וע״ג · ומה שאמר הקרוזים האמורים וכו׳ · ר״ל הכוכרים למעלה בדברי הכוזרי סימן ס״ט באמרו בשירים המחוברים וכו׳ · ואם באנו לבאר הדברים על פי הנסח שכתב בו בכנוכים בעלי המעשים תהיה הכונ׳ לכנוכי הנזכרי׳ תהיה שומרי המעלה הענייני׳ ולא השמעי׳ כמו שיבא במסכת כי אמנם אין מגמתה רק מעשה תוקף ההוראה כדברי האמרי׳ מאין פנות אל המקבב השיריי הבלתי פונה כי אם לתענוגות בני אדם להשמעות אזנים · וכזה כיוס הדברי׳ היונאי׳ מפי הר׳ שמואל ן׳ תבון בראשית ביאורו לספר קהלת וז״ל ויש למלאכת השיר תנאים אחרים כוללים לכל ומיוחדים לאומה אומה וכרס אריסטו בספרו בשיר וכן זכר שקצת האומות לא היו מכונים בשיריהם השתוות האותיות האחרונות אף שיהיו שוות בזמן קריאתם לבד׳ וכן אומר כי קצת האומות לא היו מתנאי׳ שיריהם שיהיה המשקל אחד מדרך הנקוד כלומר המלכים והשנאי׳ שיהיו על דרך אחד ומספר אחד רק ימלאו החסרון בנגון ואין ספק שהיה להם בזה סדר כי לא ימלאו בו כל חסרון · וכתבתי לך זה מפני שנראה שבדורות דוד ושלמה ע״ה היו שיריהם כן כי לא נמצא לא משקל ולא חרוז · ויש לומר שהיה לשירים ההם יתרון על אלו שיונאים היום כי לא היה דרכם נר והיו יכולים להביא בשירי׳ הענין אשר ירצו לשומו בהם כרצונ׳ על שלימותו אך בדורות האלו קבלו על עצמם בשיריה׳ תנאי׳ רבים הן לעשותם הן להזהר מהם וקברו על עצמם אחד הדרך עד שלא יוכלו לנטות ימין ושמאל ויביאם זה לדחוק ולקצר ולחבר ולהתיר לענינים כבלות ועם כל זה יפסידו הענייניס או לפחות ירחיקו הבנתם · האריכתי בזה לכבוד שירי דוד ושלמה ולהפך בזכותם ע״כ · ויש לדברים האלו הסכמה עצומה עם כל המוזכר למעלה בפסקא זו ועם מה שיבא בפסקא המשכת · ונתגלו פני הראות לביאור השני שזכרנו על ריק ומלא ממה שכתב רק ימלאו החסרון וכו׳:

סימן עב כי המכוון וכו׳ · כל הדברים הללו מגיעים לכלל דעת כי פשיטו הלשון בזולת משכל מועיל יותר מן המחובר במשכל להעביר מה שבנפש המדבר אל נפש השומע שהוא התכלית הענייני המכוון בדבור והיא המעלה הנזכרת בסימן ע״ש שראוי לחוש אליה יותר מערבות השירי׳ אשר במאזני התנועות והיתדות שקול יתקלו · כי בהם יוקשים בני אדם להניח הענין ולהניע בכח וזולת זה ממה שמפסי׳ כונת שומע ומשמיע כמו שיתבאר בסוף זה הסי׳ ומן זו והלאה עד סימן ע״ח · מפני שלדברי׳ פנים בפנים וכו׳ · על דרך אמרו והיו עיניך רואות את מוריך הלא זה הדבר אשר דבר הר׳ שמואל ן׳ תבון בהקדמתו לביאור קהלת וז״ל הרבה תחבולות ונלנולים ושנויי פני הדברים אשר למלמד החכם לעשותם כדי שיבינו התלמידים הנבונים כונתו ואף על פי שלא יבאר ולא יפרש מה שאי אפשר לעשות בכתיבה בספר כמו שיאמר אדם לחבירו בטוב עשית כשעשית כך ויבין האומר אליו כי רע היה בעיניו מה שעשה וזה לא יבינהו מגופו של מדבר כי הדבור ההוא הפך מה שכוון אליו אומרו אך יבין אותו ממשיגי׳ הדבור ההוא וממקרים שילוו אליו אם ממראה פני האומר שיאדמו פניו או יוריקו בפני אדם כועס או מתוכן קולו כלית שלא יאמ׳ הדבר בנחת ועל הדרך שאדם אומרו כשאומרו על פשוטו אך אמרו בתבוכת מי שאומר דבר שהוא רע בעיניו או מדברים אחרים שיסמוך לדבר ההוא או שיסמוך הדבר ההוא אליהם וכבר מנו מזה הכת חכמי הדבר הרבה וכל זה קשה מאד לעשותו בספר וקנתם כמנע כמראה הפנים ותכונת הקול וכו׳ עד כאן: וברמיזות וקצרות · הרמיזה היא בעינים בלשון כתוב כמאמר אליפ׳ (איוב ט״ו) ומה ירזמון עיניך שהוא כמו ירמזון בהפוך אותיות · והקריצה היא בעיני׳ ובשפתים כאמ׳ קורץ בעיניו (משלי ו׳) קורץ בשפתיו (משלי ט״ז) וכבר כתב ק׳ ויכטיליאו בספר ההלצה מאמר י״א כמה גדול כאן של מדברי נאות בכרפס כועס דבריהם ע׳ האותות מעשה הרמיזות והקילות ותקון הפנים עם תנועות כל איברי הגוף על השיעור הראוי לכל דבר ודבר לפי התחלף טבעו עד שעל פי מרקו טוליאו היתה שומא קריאת החלק הזה מהרמיזה הלכת הגוף · ולטוש ועיניך לאו״ל פ׳ חלק מאי ועלהו לתרופה רב ושמואל חד אמר להרחיון ייאי לתרפיון תאר ככיכ · וחד אייר

והגדה ויחול ותפחד ותחנה והנועו׳ ש״מ קצר׳ בהם המליצה הפשוט׳ ואפש׳ שיעזר המדבר בתנועו׳ עיניו וגבותיו ובכל ראשו וידיו להבין הכעס והרצון והתחנה והגאוה על השיעור שהוא רוצה ובשארית הזאת אשר נשארה מלשוננו הברואה ימצאו ענינים דקים ועמוקים נטבעו בה להבין הענינים ולהיותם במקום המעשים ההם שהם פנים בפנים והם הטעמים אשר יקרא בה המקרא מציירין בהם מקום ההפסק והסמוך ומפריד מקום השאלה

להתיר פה אלמים · ר׳ יוחנן אמר להתיר פה עקרות ע״כ: ותחזה לך כבוחן איך כללו שם כל תנאי המליץ כי תאר פנים מורה על הסברת מה שיאמר ע״י רמיזות וקריצות כראוי · ופה אלמים מורה על טוב המלכת הדברים במלות נכונות ע״ד ולשון עלגים תמהר לדבר צחות · ופה עקרות יורה על המצאת דברי חכמה וחדושם מדעתו ע״ד רני עקר׳ לא ילדה פצחי רנה · והנה אלו בכלל חמש׳ תנאי המליץ שכו׳ אצל המחברים ומרקו עליהם מכללם · כי בתאר פנים מקי׳ הוכח למה שנקר׳ אצל׳ פרונונציאציאוני ובהתרת פה אלמים מנא מחוס מה שקראו בשמותם אלוקוציאוני · ובהתרת פה עקרו׳ כנגד מה שקורא אנלם אינו״נציאוני · ובשלה התפקדו גם השני׳ הנותרים אשר ישאו את שמותם על שפתיהם דיספוסי״ציאוני · ומימורי״אה · הייני סדור חלקי הספור · והזכרון · כי להיות חמשת התנאים הללו נכללים במחשבה דבור ומעשה · לשלשה מהם המתיחסים אל המחשבה שהם המצאת הדברים וסדור חלקיהם : והזכרון · רמז באמרו להתיר פה עקרות · ולשנים אחרים רמז באמ׳ להתיר פה אלמים כנגד הדבור · ותאר הפנים כנגד המעשה · והפירוש הזה מתיחס מאד אל הכתוב עצמו שנסבה עליו המדרש הלז כי כן כתוב (יחזקאל מ״ז) ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל וגו׳ והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה · כי על החכמה והמתיחסים אליה הכתוב מדבר · ועלהו תאר לדבור ולמתייחסים אליו על דרך מדרש חז״ל על אמרו ועלהו לא יבול שאפילו שיחה בטלה של תלמידי חכמים צריכה תלמוד · וזכר לדברים אלו מה שיעד הנביא לעתיד מה שתרבה הדעת לעות את יעף דבר · באמרו רני עקרה לא ילדה פצחי רנה וצהלי וגו׳ כי רני עקרה רמז להמצאת הדברים מלבבו וכו׳ פצחי רנה רמז להמלכת הדברים וכו׳ וצהלי רמז להסברת הפנים וכו׳ כאמור : והגדה רוצה לומר ספור דברים בפשטן בלא תמיהא ובלא שאלה : ויחול · מלשון תוחלת : ותנועות · כלל בזה כל יתר ההפעליות וזולת אלה שזכר בפרט : המליצה הפשוטה · היא הבלתי נעזרת בחוזק הדבור ורפיונו וזולת זה שזכר עד הנה ואין הפרש בזה בין היותה כתיבה והיא המכונית בשם דבור מת ובין היותה באמרת אמירה סרת טעם משוללת החוזק והרעיון והרמיזות והקריצות שקדם זכרם שגם היא בחייה קרויה מתה הואיל ולא כעזר במה שמדרך הדבור החי להעזר ממנו · או רנה באליצ׳ פשוטה הדברי׳ שנכת׳ בהיות׳ נעדרי הכרוך והטעמים הראוים למלאת מקום הדבור פנים בפנים וכמו שיבאר בסמוך: ואפשר שיעזר המדבר בתנועות עיניו וגבותיו וכו׳ התנועו׳ הללו הנם רמיזות העינים וקריצות השפתים שזכר למעלה רק הם הגון כשאו׳ נגיני העינים לגאה ואין זכיינא בין שמאל והולך ואין לו ראויים להקרא בשם רמיזות או קריצו׳ האותם שזכרנו: הלשון הברואה שאינה מוסכמת מבני אדם כשאר הלשונות רק היא נוצרת וברואה מאתו ית׳ אשר ראה ויספרה הכינה וגם חקרה ויאמר לאדם הראשון כמוזכר למעלה ומבואר ברביעי סימן כ״ה באו׳ והלשון האלקית הברואה אשר למדה האלקים לאדם ושמה על לשונו ובלבבו היא מבלי ספק השלימה מכל הלשונות וכו׳ · וכפל דברו לאמר הנוצרת הברואה למען הודיעך כי לא לבד יצרה ותקנה אחרי ההסכמה עליה מכח נברא אבל היא גם כן ברואה מאתו ית׳ ומאין תמצא בראשית דרכה · ואל יקשה עליך מאמר הכתוב ויקרא האדם שמות וגו׳ עם אמרנו שהיא ברואה כי תשובת זה קלה מאד מאשר לא אמר הכתוב שקרא שמות רק אל חית השדה ואל עוף השמים אשר שמותם גם הם נגזרו מיסודו׳ הלשון אשר הונחל לו מפי עליון כאמור : נטבעו בה וכו׳ מלתו על לשונו להורות שגם הטעמים היו ונבראו עם הלשון עצמה אשר הושמה על לשונו ובלבבו של אדם כמו שזכרנו ועל כן אמר נטבעו בה כאלו הטעמים אשר על אודותם הספור הזה סובב הולך הם טבעיים בלשון ומולד אחד שוה לשניהם · וכבר אז״ל בנדרים פ׳ אין בין המודר אמר רב מאי דכתיב ויקראו בספר תורת האלקים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא · בספר תורת האלקים · זה מקרא: מפורש · זה תרגום : ושום שכל · אלו הפסוקים : ויבינו במקרא · אלו פסוקי טעמים ע״כ : ויתבאר ענינו בשלישי סימן ל״א באמרו מבלי ספק שהיה שמור

בלבבות

מן התשובה וההתחל' מן ההגדה · והחפזון
מן המתון והצווי מן הבקשה שיחובר בהם
חבורי ומי שזו כונתו מבלי ספק שהוא דוחה
החבור ס"א המסודר בי המחובר ס"א המסודר לא
יתכן לאמרו אלא על דרך אחת והוא סומך
ברוב המקום הנפרד ועומד במקום הסמוך
ולא יתכן להזהר מזה אלא בטורח גדול :

ענ אמר הכוזרי באמת נדחתה מעלה
שמעית בעבור מעלה
ענינית כי החבור ס"א הסדור מהגדה הנשמע

בלבבות כפתחא והקמץ והשב' והכתי' והשבא והטעמי' בלב הכהני וכו' · עד אמ' ושמו שבע המלכים והטעמים אותות לתבונו ההם אשר העתיקו' בקבלה ממשה וכו' ע"כ: וההתחלה · רנה בו לבידעתי הדבו' הבלתי שלם עודנו תלוי מעומד כי לא בא עדיין אל המכוון והוא הנקרא נושא המאמר: מן ההגדה · רנה בו תכלית ספור אשר בו יושלם כלל הנגדתו במשפט חרוץ והוא הנקרא נשוא המאמ': שיחובר בה חבוריו ר"ל כי עשות ספרים הרבה אין קץ אל ביאור דברי הכתובים לכל האותו' והמופתי האלה למען דעת מקום ההפסק והסמוך והפרדת מקום השאלה מן התשובה יתר החלקים המוזכרים זה מותח לדרומו וזה לנפוכו עד אשר רבו כמו רבו החבורים ללהג הרבה ויגיעת בשר וכל זאת באתנו על העדר ידיעת הטעמים אשר שכחנו ואין אתנו יודע עד מה כי לולי זה היו הטעמי' עם הנקודות מושיעים כל ענייניהם בקנה א' כדבר החבר סוף סימן פ' באמרו ולמחבר החכמה הדקה הזאת סודות נעלמי ממנו ואשר שנמדנו על קנתם וכוון בהם להעיר על הפירושים וכו' ע"כ · נא ולמד מה נקט בעל העקידה להטעים בו פירושו על מה ה' אלקיך שואל מעמך וגו (פ' עקב סוף שער נ"ב) מנד מה שהפליג בעל הטעמים להמלין ענייבו · שים עינך עליו והיה לך לאות לדוגמא ולמשל אל יתר הענינים · ומי שזה כונתו · ר"ל הכונה מה שיש בנפש המדבר בנפש השומע כמו שזכר בתחלה: דוחה המחוב' ר"ל החרוזי המחוברי בפנים ומשקל וזה שמס אשר קור' להם בשי בט"ו וע' · גם בפסקא הכמשכת: לא יתכן לאמ' אם על דרך אחת כאשר ישית עליו תוכן המשקל אשר שמהו עליון אלוף לראש ואת כל דבריו נתן לו לעבדי' על פי השיר יחנו ועל פיו יסעו : והוא סומך ברוב במקום הנפרד וכו' · כי כאשר מונא שפתיו ישמור שיתנהל לעטו לרגל מלאכ' השיר ולבלתי נטות ממנו ימין ושמאל · יפרוץ גדר הסמוך והנפרד וזה יקרה לו על הרוב · ועיגל האדם לפיהו ברנותו לשובב נתיבות שירו לארחות יושר הסמוך והנפרד כי לא עבב להזהר דק בשירתא יתירין ונבין הסמוך והנפרד

שהזכיר הוא מה שנהגו המשוררים להרחיב נעדיהם תחתם בהשתמש' סמוך במקום מוכרת והפך זה והמשל בזה מלת לבב הנקודה לפי טבעה הלמ"ד בנרי במקום הפרדה ובשוא במקום סמיכות והמשוררים יקלו על עצמם בשום זה חלוף זה כפי נרכס ליתר או לתכוע וכמו שעשה העמכואל במחברת באמרו לי שיר יגי ֹב הבתולות לי זמיר · חשק דבריו כל לבב יקרעו · גם במלת עון מנאכו לו שון אשר חטא מזה המין עצמו באמרו במחברת עשרים ושבעה · צבי מאס עון ואון ואל מקים אמון גלה · אשר נכפלו בו בו הזריות כי ע"ן של עון הראוי ליקד בקמץ במקום מוכרת הנה הוא נקדו בשוא לתקוע יתד · ואל"ף אמון הראוי ליקד בנרי' עבר על ניקודו בחטף סגול לאותה סבה עצמה ופרץ גדר (כי לפי מה שכתב המכלול בשער השמות במשקל פעול הוא שוה לעולם בנרי בסמוך ובמוכר' רק ישתנה בקבוץ הרבי' כמו עד אשובים) וכאילו היה משקלו באשון חשך (משלי כ) זכבן שנה שנוי אחר שנוי במלה אחת ותקע יתד במקו' בלתי נאמן כי לא דיה לגרת שנוי מתנוכת המלה בשנותו את טעם הנקודה אשר לא כדת · כי גם יד המשנה על העליונה להשתמש בסמוך במקום המוכרת · והנה זה קלקול אחר כשיר מתחלף לשני הקלקולים אשר יוזכרו נו בסימן ע"ח ויש בו הפסד מבואר בהבנת הענינים :

סימן ענ באמת נדחתה מעלה שמעית וכו' · ר"ל באמת ובתמים ובנדק נדחית אלבכם המעלה השמעי' התלויה בחבור הנאה במדה ובמשקל אשר יהנו בו אוני השומעים · מפני מעלה אחרת מעולה הימנה והיא המעלה הענינית להכנים מה שיש בנפש המדבר לנפש השומע שהוא תועלת במשך מהדבור הבלתי משועבד אל המשקל במו שנתבאר בקודמות · וזהו מה שהולך סביב ביאורו באמרו כי החבור וכו' · וכאמרו והמסורת הזאת כוללת הענינים רנה בו מסורת הנקודות והטעמים שנבר זכרנו מטעמו של חבר בקודמת כי מסורת היא

בידנו

והמסורת הזאת כוללת הענינים · אבל אני רואה אתכם קהל היהודים שאתם טורחים להגיע אל מעלת הדבר ר"ל הסדור ולחקות זולתכם מהאומות והכניסו העברית במשקליהם:

עד אמר החבר וזה מתעותינו ומריינו לא די לנו דנחתנו המעלה הזאת אלא שאנחנו מפסידים תוכן לשוננו שהוא מושם לחברה ונש בהו למחלוקת:

עה אמר הכוזרי ואיך הוא זה:

עו אמר החבר הלא ראית מאה אנשים קוראי במקרא כאלו הם איש אחד פוסקים בעת אחת ומחברים קריאתם כאחד:

עז אמר הכוזרי כבר התבוננתי בזה ולא ראיתי כמוהו לא באדום ולא בערב ולא יתכן זה במקרא פי' בקורא השירים הודיעני מאין היתה המעלה הזאת ללשון הזאת ואיך (הפסיד אותו) פי' תפסיד אותו המשקל:

עח אמר החבר (מפני שקבצנו בה בין שני נחים ולא קבצנו בין שלש תנועות) ר"ל מפני שקבצנו בה שני נחים ולא קבצנו בה בין שלש תנועות אלא על ידי הדחק (ובא הדבור נוטה) פי' שנקבצנו גם כי לפיכך

בידנו מסיני: אבל אני רואה · טפח על פניו מה שהורגלנו להכנים לשוננו תחת שעבוד משקלי החרוזי' כי פשתה הנגע גם בעמנו להשתמש בנויי בשיר השקול בחבור נאה עם היות בו מהפסד הלשון מה שזכרנו:

סימן עד וזה מתעותנו וכו' · הודה אלא גם כי טעות הוא לחטאת עמנו לא לבד מצד שנחתנו המעלה העניינית שזכר בקודם אבל ג"כ מצד היותנו מפסידים תוכן לשוננו וכו' · והכונה בזה כמו שיבא בסמוך כי בהגבל לשוננו גבולות טעמים ונקודות למשפט בני ישראל בדקדוקי תנאי הקריאה יתר מאד מן הערבית הקרובה ללשוננו בחשיבות וכל שכן מכל שאר הלשונות יתכן לנו להיות הרבה ממנו מתאחדים בקריאה ולהתחיל ולהפסיק ולהתמיד בה גם יחד מה שלא יוכל עליו זולתנו ומזה ישלם הקבוץ והחבור בינינו בהתאסף יחד משבטי ישר' לקרא שכם אחד בשפה ברורה עד היותם לאחדים בקריאתם בספר אחד עצמו כמו שישלים הביאור בסי' פ' והוא אשר דבר כאן כי על ידי קלקול השיר שזכרנו סוף סימן ע"ב · ועוד יוזכר בו קלקול נוסף סימן ע"ט · הנה נשיב החבר למחלוקת כי בהריסת גבולי דקדוק הקריאה ממוקשי השיר תפסד המעלה הזאת המתחדשת מהתיצבות הגבולי' ההם על עמדם ועל כל זה יעביר הביאור בפסקות הנמשכות:

סימן עו הלא ראית וכו' · הקדמתי ביאור זה בסימן ע"ד:

סימן עז ולא בערב · ערב הוא ישמעאל: במקרא השירים · כאילו אמר בקריאת השירים: והמעלה הזאת ר"ל השלמת החברה וההסכמה בין הקוראים בלשוננו:

סימן עח אמר החבר מפני שקבצנו בה בין שני נחים ולא קבצנו בין ג' תנועות אלא ע"י הדחק ובא הדבור נוטה אל הנח · זה אחד מן המקראות בחבור הלז שהרעיש את העולם כלו כי לא ידעו מה הוא · ובכל זאת לא נשיב אחור ימיננו מהזכיר בביאורו את אשר יערה עלינו רוח ממרום רוח ה' רוח דעת ידבר בנו ומלתו על לשוננו · קבוץ השני נחים · לשלשה ראשים יפרד כפי המורגל בלשון המדקדקים · הא' כשחוברו להם יחדו שני נחים נעלמי' על דרך מה שכתב המכלול בפתיחת שער אותיות אהו"י באמרו נתחברו ב' נחים נכתב באחרי' המלה האחד לצורך והאחד שלא לצורך שאינו אלא למשך הנח הֶהָלְכוּנוּ אתו · ולא אָבוּא שמוע וכו' ע"כ · והרד"ק כת' בספ' נחו על עגלה דשא דע כי שם האחד לשון יחיד זכר הוא דֶשֶׁא על משקל פֶּרֶא והנה השוא נח נעלם וכאשר רצו להוסיף בו הנקבה גם הוא נח נעלם התחברו שני נחים נעלמי' על כן חסרו הא' ונקמץ הש"ין להורות על לשון הנקבה וכו' · ע"כ · הב' כשהאחד נעלם והאחד נגלה · הוא אשר דבר החבר עצמו סי' פ' לאמר ויכול שיבא אחר נח משוך נח נראה כמו קָאם שאון וכו עד האמ"ו ואפשר שיבא אחריו נח נראה כמו שור שמאל · הג' בהגלות נגלות שני הנחים גם יחד אשר עליו הרד"ק יתן אומר בתחלת ספר נחות וזה ידבר · ובסוף המלה יתחברו שני שואין כמו יַפְתְּ אלקים וַיֵּשְׁתְּ מן היין וכו' · ובשכה דברו בפ' יתרו על מלת ויחד · גם המכלול בשער השוא כתב ויש שקוראים כל שני שואים בסוף

בסוף המלה נחים וכו' ע"כ· שלשה אלה בני נח· ומאלה נפצה בחינת כונת חבר חברים מחוכם בדבריו אלה· אפס כי הראשון איננו ענין כלל לכונתנו על בלי המצא שום נח מהם כרגש במבטא· והשני יהיה לו זכרון עם שיהיה לאחרונה· ואחרון חביב הוא הראש השלישי ויהי לשר ועקר בכונת המאמר שאנחנו על ביאורו· יבואו ויגידו צדקתו דברי החכם רבי יהודה ברבי דוד המכונה חיוג בספרו הרשום על אותיות הנוח· הוא החכם הזה ראש המדקדקים בכל מקום ובדברי הראב"ע ביחוד היה לו דין קדימה לכל דבר שבקדושה· הלא תראה כי בסימן מאזני לשון הקדש נתן כתר מלכות בראשו ובראש ספרו הנז' עם יתר וספרי ספריו באמרו ורבי יהוד' ברבי דוד מערבי ממדינת פֶאס הנק' חיוג חכם חרשי הלשון רב על כל חושבי מחשבות ומחשבתו הולידה ארבעה ספרים והם ספר הנוח וספר הכפל· וספר הנקוד וספר הרקמה· והילדים האלה ארבעתם נתן בהם האלקים חכמה עכ"ל· והספר הזה ליהודה חיוג אשר ידיו רב לו בלשון ערב· אל עמו יביאנו הראב"ע המתרגמו בלשון הקדש והלא הוא כמוס עמדי בכתיבת יד· אתה עתה ברוך ה' קרב ושמע קול יהודה חיוג מתיחס ומסכים עם החבר בגבולי הדקדוק אשר הציב לו ונשא את שמותם על שפתיו שפה אחת ודברי' אחדים· ואל טעמו נביאנו ועזר לדבריו יהיה· וזאת ליהודה ככתבו וכלשונו· ועוד אומר כי העבריים לא יחברו בין שני נחים שאינם נעלמים כי אם במקום ההפסקה והשלמת הדבורים· ואם יתחבר שוא עם שוא באמצע המלה או באחריתה השני מתנועע חוץ ממקום ההפסקה ותנועתו בכל דבריהם על הדרך שהזכרתי בשוא שהוא בתחלת המלה כמו יִשְׁמְרוּ יִשְׁמְעוּ כי השי"ן שוכן והמ"ם נע וכו'· עד אמרו וכן וַיֵּבְךְּ על צוארו· אל תוסף על דבריו· יֶפְתְּ אלקים· ויפת בסתר לבי· וַיֵּשְׁבְּ· ישמעאל· אל יֵשְׁטְ אל דרכיה לבך· יולדתְּ בן עד לא שמתְּ אלה כלם מתנועעי' באחרונה בעבור הנחם עם שוא אחריהם· ובמקום ההפסקה ישכנו וינוחו כמו וישא עשו קולו ויבך· ויש לך לדעת כי העבריים לא יחברו ג' אותיות מתנועעות במלה שאין שם אהו"י או אותיות הכפל עכ"ל· ואזניך תשמענה לשון אל לשון קורא לקול צנוריה אשר אמרו ללשוננו כגבול גבולי הדקדוק שפתינו אתנו בדברים שוים ומסכימים· הן החבר יקרא והחיוג יענהו· עמו הוא בצרות לשונו ירחיב פיו על קנורו ויאלפהו כי שניהם צמדים הליכות שוא

קוו למו· ועד הראש השלישי הלא באנו להורות כי על קבוץ שני נחים בראש היה עקר כונת החבר באמרו מפני שקבצנו בה בין שני נחים והוא ראשית מבוקשנו· כל זאת באתנו להשיב נפש כי זה יהיה להם הגבול שוה אצלם במשמעות הלשון· ולא שכחנו כי קרוב הוא בלתי היות שוים על תוכן קריאת ואולי כי החבר הוא בוחר בדעת הראב"ע שעשה בזה מדחה לדברי הר' יהודה חיוג באמרו בתחלת ספר נחות כדברים האלה· ויאמר רבי יהודה המדקדק כי ראוי לקרא תי"ו וַיֵּשְׁתְּ מן היין שוא מתנועע דבק עם מלת מן· והנה מה יעשה במלת יֶפְתְּ אלקים כי אין נח בלשון לחבר שני שואי"ן מתנועעים כי ניקוד אֱלֹקים שוא עם פתח קטן וכו'· ויאמר וכו'· ונחתום בטבעתו לאמר רק בתנועת השוא שהוא אחר שוא לא תאבה לו ולא תשמע אליו וכו'· ע"כ· גם בספר מאזנים אזן חקר ותקן קריאה זו בבאו לדבר אתנו על משפטי הנחים והוסיף שם ראיה שנית על ככה באמ' אלו היה דברם אמת לא היה בעל הטעמים מפסיק באתנח ובסוף פסוק במלת ויפל על צוארי בנימן אחיו וַיֵּבְךְּ וישא עשו קולו וַיֵּבְךְּ ע"כ· ואחריו החזיק בעל המכלול בשער השוא יעויין שמה· והאדם יראה לעינים שאם היתה כונת החבר בזה כדעת הר' יהודה חיוג לשייר פאה בגזרת הקבוץ בין שני נחים שלא יהא בית הבליעה פנוי להבלעתם· לא היה מוציא דבריו בלשון חיוביי ובסתם· כי הנה אבל קבוץ הג' תנועות היה לשונו שולל והושם בו לשיור תנאי הדחק· אמנם עדין לא הגיע זמן קריאת שמע של תכלית כונת החבר על זה עם פרטיה ודקדוקיה על כן לכה איעצך הנכבד שב והתיצב על עמדך עד שתבין החמה על ביאורה כי בעתה אחישנה· ועתה בדעה נרדפה לדעת איזה דרך ישכון אור כונתו של הר' יהודה חיוג בדבריו האחרונים שזכרנו באמ' כי העבריים לא יחברו ג' אותיות מתנועעות וכו'· כי עדיין קול דברים אנחנו שומעים ותמונת אופנם אין אנחנו רואי' זולתי קול· כי לא הושם מחשך לפנינו לאור בענין הזה כאשר הושמו מעקשי' למישור בקבוץ הנחי'· והנ' דברי ר' יהוד' חיו' יהיו נכח לעיני והיה כי ילך עמנו ביאור נכון על ענייני' והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו בטוב טעמם והטבנו לדברי החבר המתנשאים לעומתם לא ישנו בלבתן בזכרון א' עולה לכאן ולכאן· ועתה הניחה לי והרחב לי לבך עד שאפרש דברי רבי יהודה וירחב פי בהם ואכלם ואעש' אותך מוכן ומזומן אל הנכ' דברי החב' על פנס תומ' ותהי נא אזנך קשב'·

דע כי רבי יהודה חיוג הודיע בספרו הנזכר בחלק הראשון ממנו סמוך לראשיתו מה הוא הנח והנע וביאר כי האות הנע הוא שיבטא אדם בו באחת מהז תנועות הנקראות מלכים וזכור נזכרם עוד בהמשך ביאורנו · והנח השוכן הוא שלא יבטא האדם בו באחת מאלה. אח״כ אמר כי העבריים לא יחלו בשוכן נח ולא יעמדו על נע ולא ימצא בלשונם נח או שני נחים נפגשים זה עם זה כי אם אחר נע נקדם · כונתו אבל שלא יחלו להבליע שוא בראשית מלה כי צריך להניעו עב״פ וכמו שביאר שם בסמוך כי כל שוא שהוא בראש המלה שם או פועל הוא נע · גם לא יעמדו בנע שלא ימצא שוא נע בסוף במלה כשאין שם מלה אחרת סמוכה שיסמך אליה השוא המונע אשר במלה ההיא הקודמת וכמו שנתבאר מכלל דבריו שהצגתי לפניך למעלה· ובאר שם בכללות כי לא ימצא בלשון העברים שום נח או נחים נפגשים כי אם אחר נע נקדם רוצה לומר אחר אות מונעת באחת מהז׳ תנועות שקדם זכרם · כי הנה השני השואים שישכנו וינוחו במקום הפסק כמו שזכרנו מטעמו במלת וישא עשו את קולו ויֵּבְךְּ · לולי שקדם להם אות היו״ד המונעת בצרי לא היה לשום א׳ מהם מנוחה והשקט · אחרי כן היה מלא רחב מאמרו עמנו על תכונת קריאת השוא מתנועע בהשקפת סמיכות האותיות והתנועות הבאות אחריו (כמו שיתגלגל ביאורו בכלל דברינו) עד הגיעו אל מקום זה יסדתי העתקת לשונו למעלה אשר היה בו דברו בפרט על משפטי העברים בקריאת שוא אחר שוא באמצע המלה או באחריתה עם הפסק וזולתו במלת יִשְׁמְעוּ יַפְתְּ אלקים וישא עשו את קולו וַיֵּבְךְּ שקדם· סוף דבר ראה חובה לעצמו בדבריו האחרונים׳ שהנחנו על ביאורם (והן הן תכלית הספור ההוא המיוחד אבלו על ביאור ענייני הנע והנח כי מן זו והלאה התחיל לדבר על אותיות הנח והמשך) לברר הענין הזה בכתיבת טעמו מפני מה לא יונעו השני שואים הנפגשים רק הראשון ינוח כי אין שם הפסק ובהפסק ינוחו גם שניהם ומאשר יפרד אפשרות קריאתם לארבעה ראשים אם שיהיו שניהם נחים · או שניהם נעים · או שיהיה הראשון נע והשני נח · או הראשון נח והשני נע · וכבר נפסל החלק השלישי בכלל הנ׳ שלא ימצא נח כי אם אחר נע נקדם שכונתו על האות המונעת באחד מז׳ המלכים כמו שזכרנו עם היות לשון נע מתפשט לפעמים אל השוא ג״כ כאמרו שם כי כל שוא שהוא בראש המלה שם או פועל הוא נע וכו׳ כמו שקדם · והחלק הראשון כבר הושם לו

מקום אשר ינוח שמה והוא מקום ההפסק · גם החלק הרביעי הנה מקום אתו בלא הפסק כמדובר· והחלק השני נשאר לבדו ולא דבר על אודותיו עד הנה ולא הודיענו מפני מה לא יוכלון העברים להניע שניהם כאשר יוכלון שאת הנחתם גם יחד · על כן יבא לקראתנו ומלין לנו עלת זה ימלל בא״מ ויש לך לדעת כי העבריים לא יחברו ג׳ אותיות מתנועעות במלה שאין שם אחה״ע או אותיות הכפל · ונעשה כאומר דע לך כי נטיתי לבי מהנכים על תנועת השני שואי׳ לפי שאופן קריאת העברים כמנהגנו נוהג אשר לא יחברו ג׳ אותיות מתנועעות מבלי הולד שום נח ביניהם לא בנח ולא בפועל · ולכן במלת יַפְתְּ שאם באנו להניע בה שני השואים לא בלבד יפקד מושב הנח בין האות הראשונה הפתוחה לשניה המונעת· ובין השניה הנקודה בשוא לשלישית· אבל גם השלישית עצמה משוללת הנוח · וזה כי אחר הפתח לא ימצא נח נסתר להיותו תנועה קטנה גם נח נראה לא ימצא שם להתנועע השוא הסמוך לו כפי הנחתנו · ואחר השוא מודעת זאת כי לעולם לא ימצא שני שום נח מחמתו ואם כן היו ג׳ אותיות מתנועעות סמוכות ורצופות· הוא הדבר אשר לא יוכלון העברים שאת כמו שקדם רק אם יהיה שם אות אחה״ע כבמלת בַּהֲוָ יְנַהֲלֵי שאז איננו מן הכפל חבור ג׳ אותיות מתנועעות עם היות שלא ינכם נח ביניהם · וזה כי הנון הפתוחה אין שום נח אחריה כמו שזכרנו במלת יפת · גם לא אחרי הה״א הנקודה בשוא ופתח · ועכ״ז להיות הה״א גרונית הותר הענין הזה בחוקה למען הקל הקריאה מעלינו · והנה כה משפט הא״ת הכפולה כבמלת שררך אגן הסהר· כי מקום נוכח לקורא להניע הר״ש הראשונה ואם יקרה בטול הנחות מן השין ומן הריש ונמצאנו מחברים ג׳ אותיות מתנועעות מבלי הולד נח בין השתים לשלישי׳ אשר לא כתורת מנהגנו· אלא שהיה זה מנד כפל האותיות הנפגשות והוצרך גם הוא לדון בו להקל· ובאלו אמרו מקבנין ג׳ אותיות מתנועעות בלי שום נח ביניהם · ומזה יעלה קנת התנכלות לר׳ יהודה חיוג מאשר השיגו הרא״בע באמרו שלא להניע ב׳ שואים כמו שימשך מהנחתו קריאת תיו של יַפְתְּ קריאה מתנועעת שהרי אחריו אֱלקים שגם היא שואית אלא שנצטרף עם הג״ול ומעניו לא יצא חפשי מעבדותו להיותו נידון כשוא ככחו אז כחו עתה · כי הנה רבי יהודה בכל ככפי מאמרו יחסה אשר התנה בו שלא תבא אות גרונית אחר השוא ואז יתיצב על עמדו מנהג העברי׳ לבלתי

יניעו·

ושמו הג׳ האותיות וכו׳ אך להיות אלף אֱלקים הנקוד בחטף סגול אות גרונית · גם כי יונע השוא הקודם באות תיו של יפְתְ הדבקה ונסמכת אל המלה הנמשכת הואיל ואי אפשר לעמוד על נע כמו שקדם · אין בזה לדעתו עון אשר חטא · אפס כי עז הדבר ה.ה להרא״בע כי יאמר אם היה זה נכון ויושר להניע השוא הקודם על המנא שב אות גרונית · מדוע לא היתה נואת באמצע המלה לעולם · שהרי במלת · מַלְאֲכֵי אלקים נראה בטל ענין הנעת הלמד והשוא מניע האות הגרונית · ורחוק הוא שר׳ יהודה יגזור על קריאתם על זה התאר · גם להשגת הרא״בע באמרו בספר מאזנים שלא היה בעל הטעמים מפסיק באתנח וכו׳ כמוזכר למעלה נוכל לומר שאין זו תפיסה כי רבי יהודה ענוו הקדים רפואה למכה זו באמ׳ כי בלא הפסקה ראוי לחבר האות השואית המונעת עם מה שאחריה אף בהיות שם הפסק תתיישב על עמדה ושני השואים כאחד יונחו · ופן יהיה עם לבבך דבר לנתגם על המונח שהעבריים לא יחברו ג׳ אותיות מתנועעות בלי שום נח בנתים כאמור · ממה שמצינו מלת יְדַבֵּר וכיוצא שקבלנו שם ג׳ אותיות מתנועעות בלי שום נח בנתים קח נא את תשובתי המובאת לך כי בלי ספק אחר הדלת הפתוחה ימצא נח נבלע בכח בדגש אשר בבי״ת · כי מדרך הדגש להורות על אות קודמת כאלו נבלעה בה הקורא בשוא נח · כי אמנם הדגש הבא אחר תנועה קטנה לא ישלול ממנה הנח הנראה הראוי לה כפי טבעה כמו שהיה שולל אותו הרפה אם היה שמה · על כן במלת יְדַבֵּר עם דגשותה ישאר עדיין הנח נראה אחר הדלית הפתוחה וכאלו היתה מלת יְדַנְבֵּר כתובה לפנינו · וכמה דמיונים לנו בזה מספר נחות על אות הנון ומכללם נון השרש שבראש המלה ויחסרוהו בעתיד כי מנפל נאמר אֶפּוֹל יפול והנה הוא מבולע בדגש וכאלו מקול הברה שמענו יבא במבטא אֶנְפּוֹל יִנְפּוֹל וכן ימצא מבולע בתוך המלה והוא שרש ג״כ ישוב אַפְּךָ כי הוא מגזרת כי אנפת בי ודרך תשלומו אַנְפְּךָ והכרת המבטא מורה על ככה · וכן איש מִמֶּנּוּ כמו מן מֶנְנוּ וכמו כן להתבלע הנון הנוסף בעבור תברכַנִי נפשך כאלו אמרו תְּבָרְכֶנְּנִי נפשך · ועל דרך זה כתוב במכלול אצל האבן הארבע ועשרים כי מנהג הלשון להוסיף נון באחרונה · עד שהבליעוה בדגש בכף הכנוי בשובא בהפסק כמו אשר אַרְאֶךָּ ויחֻנֶּךָּ ע״כ · ככל אלה ובזולתם רבים ישכנון בין שפתים אותיות בשוא נח מובלע כמדובר · ולפי דעתי

כי גם הדגש שבִּישָּׂשכָר אמור נרס · גרם לרצוץ בין השפתים השין נחה כאלו היא מובלעת בשוא נח על הדרך האמור · כי עם היות השין הנחה כתובה אחר הדגושה · האמנתי כי מקרה הוא קרה לה פן יטעה הקורא בעניינה לבטא בה ולקרות יִשָּׂשכָר כיון שלפעמי׳ ישמיטו נקודת השוא מן הכתב כאֲמַר ושָׁמַר ודומיהם · ועל כן איחרוה · וכיוצא בזה במלת למְחַצְּצִרים ולמשוררים (דה״ב ה׳) מן הטעם הזה עצמו קרה מקרה · ואם מצינו שם מַחְצְצְרִים במסורות הנה הוא לדעתי כמהפכת זרים ומשפטו מְחַצְּצְרִים וכן שבטעמו למשפט כתוב · ואם קול הברה שמענו בדגושים האלה אשר נח בהם להורות על אות ראויה להמצא שמה · מהם בדין לכל זולתם כי יגידו האותיות לאחור ואף אמנם יהיו להוראת בנין בבי״ת יְדַבֵּר · או לתפארת הקריאה כקוף מִקְּדָשׁ · כי עם היותנו בלתי צריכים בהם לאות אחרת · אין המלט מקול ההברה אשר היתה לאות בין אות הדגש ובין הקודמת וכאלו היתה שם אות מובלעת בשוא כאמור · ובזמן קריאת המלות הדגושות האלה ידמה הקורא לנפש כי תשמע לבטא בשפתי׳ מִקְּקְדָשׁ יְדַבְבֵּר או מִנְדָשׁ יְדַנְבֵּר אעפי׳ שלא הוזכרנו שם לאותיות המובלעות ההנה · ואחרי הודיע אלקים אותי את כל זאת מטעם רבי יהודה חיוג הנזכר נקל לנטות אל ביאור כוונת החבר אשר לא רחוקה היא מכונתו של רבי יהודה כמו ששפה אחת היתה להם כאשר הראיתיך · ושית על לבבך כי הדברים האלה נכון מוצאם על פי התבונה השכית מהשלש תבונות שיזכיר בסימן פ׳ וכמו שיתבאר לך מאמ׳ והתבונה השכית מעיינת ביופי חבור המלות וגלגולם וכו׳ ועתה אין לך רשות להרהר אחריה עד בא עתה · שאין לך בדברים רק מקומן ושעתן · ואולם בזה לא יקרב בהשכלתך גם כי תסב עיניך מנגדה עד תעביר טוב עיונך על פני הדברים האלה · אמנם אחרי כן תראה היקרך דברי כי אצל התבונה השכית הן הן הדברים כאשר דברתי · יאמר אם כן כי בתבונה השכית המובנת על יופי חבור המלות וגלגולן כמו שיבוא · אפשר שיקבנו בלשוננו שני נחים כגון השני שואים שינוחו בסוף מלת ויֵבְךְּ וכיוצא כמוזכר למעלה · אכן סר האפשרות הזה בקבוץ ג׳ אותיות מתנועעות אשר לא עבר נח בתוכם בנח או בפעל כמו שקדם · אלא על ידי הדחק · ר״ל בהזדמן שם אותיו׳ אהה״ע או בפגישת הכפל כאשר הראיתי · והחבר עצמו יעמידנו על זה באמרו בסימן פ׳ ובעת שיזדמנ

ש"ב תנועות וכו' ואמר אמנם ובא הדבור נוטה אל הנח רנה דו כי מאשר לא יכלו העברים לקבץ בין ג' תנועות כי דבר בא הדבור העברי נוטה אל הנח כי אין הנולד ימצא נח בין שלשת התנועות כח בכחו או בפעל כמו שזכרנו · ותשא משלך על זה מלת אמרת כי בין האלף ובין המם ימצא נח כנסתר בקמץ האלף

יבא הדבור נוטה כו' אל הנח והועילה זאת המעלה רוצה לומר החברה וההריצות על

גם בין המם ובין התיו ימצא נח כנראה הוא השוא הבלתי מתנועע תחת הריש · וכן במלת יְדַבֵּר שכן בין הדלת ובין הבית שוא נח מפתת כדגש הבית כאילו קול כרמה כשמע יְדַבְבֵּר או יְדַבְּבֵר כאשר הונד מראש דברנו על ביאור דברי רבי יהודה חיוני · ועתה שוב אשוב אליך להביע לך רומי על קבוץ השני נחים אם יסכים בו החבר עם רבי יהוד' הנזכר לכל דבריו ולכל משפטיו אם לא כאשר יעדתי · ואולם לב אדם יחשב דרכו שאם היתה דעת החבר מסכמת עמו להבדיל בשני נחים בין מקום הפסקה לזולתה ושבמקום ההפסקה בלבד יפכו שניהם ויכותו כמו שזכרנו · איך לא ביאר תנאו בזה הואיל והיה בגזירת שיור כיכר ורפוה כי רוח דרובה כתנאו בלא הפסקו: ומשפטם לדעת ר' יהודה להיות השני מהם מתנועע והלא בגזירת הג' תנועות ביאר תנאו על זוזר מיעוט תלוי ועומד על הדחק כמוזכר למעלה ואיך יטול קיסם ויניח קורה · על כן אמרתי כי דעת החבר על השני שואים · באחרית המלה היא מסכמת עם דעת הראב"ע בספר צחות כי זאת מכותם עדי עד במקום הפסק או זולתו · ולוכי כח ביאורנו על השני נחים כי על שני שואים רצופים היתה הכונ' כמדובר · יהיה מאמר המכלול נותן טעם בר נותן טעם להתירא על קיומו נוסף על מה שכבר אברכוהו וק ימכוהו בזה פקדם · וזה כי דוגמת הלשון הלז כתב בפתיחי פְּקֻדֶּיךָ באמרו ושמו חירק תחת הפ"א בהתחברה עם הכנוי כי כבד על הלשון לחבר ג' ואים שיקראו בכנוי הרבים והרבות עכ"ל · וכונתו בזה כי כשתגיע לפתוחי אבני פקדתים פקדתין · לולי שמו חירק תחת שוא הייכו נריכים לחבר שלש שואין זה אחר זה באמרו בְּקדתו בְּקדרו מה שאין השפה יכולה לדבר כי לא מילדי העברים זה לקבץ ולחבר יותר משני שואים נחים כאמור · ויודע תדע כי ענין הקבוץ בין שני נחים והבלתי קבוץ בין ג' תנועו' שנזכרו כאן לביאור מעלת לשוננו ואיך תפסיד אותו המשכל (כי אותה אנחנו מבקשים כמבואר בקודמת גם מאו דברו בסי' ע"ט ומן ז והלאה) לא ללמוד על עצמו ב' יצא מכלל יתר תנאי דקדוק למגרו רק ללמד על הכלל כלו יצאו · וגזירת אלו היתה לדוגמא על הזולת והן הן שנתחלקו עניינם אבל העברי כעדות עצמו סימן פ' באמ' ואיככו ככרי התבונה הראשונה רדיפת שלש תנועות אשר יכרת ביניהם נח ולא דנ"ש אבל באה תנועה הו"ל אחר תנועה הוא"ת שלש ויותר כאשר יעבור זה בגרבי אבל זה נכרי בתבונה הדרית וכו' כמו שיתבאר · אמנם המעלה המועלת לכל הדברים שזכיר ושקדם זכר קצתה בסימן ע"ו ועוד היא מועלת תוכן הדקדוק בכללו גם בהיכל יותר תנאיו והוא מה שיתברר מתוך דבריו סימן פ' באמ' ואחרי זה מעלת הנקוד וכו': והועילה זאת המעלה על הדבר וההריצות על הקריאה · זאת הנרצה היא בעיני נכונה כי מה שכתוב בנכחות שבידינו רוצה לומר החברה משנה הוא כפל נכתרים להחליף אלף ברי"ש · והמהרות זה קרוב מאד אל ברי לבב כי הרעיון וביאור הדברים כי המעלה הזאת מהנהלת ענין הקריאה על אופן מדוקדק ביותר תועיל אל החברה וכו' ויוכלו רבים להתחבר להם יחדו בשפה ברורה לקרוא כלם בדברים אחדים כאמרו למעלה סימן ע"ו · הלא ראית מאה אנשים קוראים במקרא כאלו הם איש אחד עכ"ל · וזאת לא זאת בהיות תכונת הלשון עיר פרוצה אין חומה בלתי מצב' גבולותיה כראוי כאז יהיה זה מושך לדרומו וזה לצפונו ולא תהא קריאתם שוה כאחד · גם אל החריצו' תועיל מעלה זו מהנהלת אופן הקריא' כמדובר להיות הדברים שגורים בפי הקורא כי כבר הודעתיך שהכחתו בקבוץ השני נחים ובלתי קבוץ השלש תנועות על פי התבונה השנית כאמרה והיא התבונה שיתבאר לך ענינה היות מתקנ' סדר גלגול הדבור כמו שיבא · ועל קבוץ השני נחים יבא דברו סימן פ' באמר וזולת זה ממה שהם מועילים מיופי סדר גלגול הדבור בקבוץ השני נחים עד שתבא בדביר העברי קריאה יהיו שוין בה קהלה מבלי טעות עכ"ל · ועל בלתי קבוץ הג' תנועות יתן אומר המבשר שאיננו נכרי בתבונה הראשונה רדיפת שלש תנועות וכו' עכ"ל · גם הטעמים רבי התועלת למען ימרץ הלשון וירוץ קורא בם: והקל בעבורה על הזכרון · רוצה לומר כי המעלה הזאת מיושר דקדוק הלשון כמדובר · תועיל גם כן להקל על הזכרון בעבורה · כי בהיות הדברים שגורים בפי הקורא על ידי גלגול יפה ונכון כאמור ·

אין

אין ספק שיגלה מזה של הזכרון קלות כמרוץ והטעמי׳ בפרט יועילו בזה מאד. וכמלין על זה מאמר הכתוב ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל. ואחר כך אמר וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו וגו׳ ובמסכת ערכין פרק כיצד מערכין אמר ר׳ אמי מאי דכתיב כי נעים כי תשמרם בבטנך אימתי דברי תורה נעימים בשעה שתשמרם בבטנך ואימתי תשמרם בבטנך בזמן שיכונו יחדו על שפתיך עכ״ל. אולי רמז בזה אל יופי גלגול הדברים גם אלה הוצאתם מפיו בנעימה ובטעם: והכנס הענינים בנפש. ותועיל גם כן מעלת דקדוק הלשון להכנס הענינים בנפש הקורא והשומע כי מתוך ההבדלים הנכללים בתחומי דקדוק לשונו יובדלו הענינים ואופני הדבור יובנו בפרטיותם

הקריאה והקל בעבורה זכרון והכנס הענינים בנפש ותחלת מה שיפסיד במקצב השיר ענין אלה השני נחים וינוח סא ויסליך המעיל

מעבר ועתיד והולתם אוזן הקריאה יפריד ביניהם כנזכר למעלה סימן ע״ג: ותחלת מה שיפסיד במקצב השיר ענין אלה השני כח ס׳. כן הוא עקר הנסחא לא במקבר או במחנב או במקנב השיר כבתוב בכל הנסחאות והוא הלשון עצמו שהזכיר פעמים בחמישי סי״ו באמ׳ כאשר נראה מאשר לומדי׳ מקנני השיר ומדוקדקים במשקלם וכו׳. וכונתו בזה לספר בגנות השירים בעלי משקל ביתדות ותנועות קצובות כי ישחיתו המשוררי׳ ויהרסו גבולי הלשון כי תלחץ רגלם של השיר להעמיד רגלו במישור הקצב והמדה. על דרך מה שכתב הראב״ע בספר צחות אבל הדרך השני על משקל הפעלים והשמות שהיא על דרך בעלי החרוזים כי שם ידבר עמנו ועלינו תטוף מליתו כאמרו וים מרובע שהוא שני תנועות ויתד ושני תנועות ויתד כמו

מה לך יחידה תשבי דומם כמלך בשבי
בכנפי רננים תאסוף ובכנף יונים תסחבי

אף על פי שלא עשה כהוגן במלת תשבי כי השו״ן הוא נח נראה והוא הביאו בעבור המשקל עד כאן לשונו. ואולם אני שמעתי ולא אבין מה זה נעשה בו שלא כהוגן שהרי כמשפטו הוכע למראית עינינו מי יתן ואדע על מה היה זה לנו על ככה. גם בהניעו למשפט השיר המתואר בשני תנועות ויתד ותנועה ויתד. רק בסוף החרוז ישים תחת היתד האחרון תנועה. וכן בשני החרוז הראשון לא כן בחרוזים האחרים כמו

הגהה אם מלת וחוק היא סוף חצי החרוז הראשון ראוי להנקד הואו בקמץ:

גבר אשר דת וחק חרת עלי לבו
ישמח בדעתו בני [illegible] שלוף חרבו
לחקור יסוד סוד צפנתו ועליה אמון
מדע ישקף בעין שכל באשנבו

ובעבור היות זה המשקל כבד בלשון הקדש בעבור היתדות הוצרך בעל החרוזים להפסיק במלת כנגור וכן נפסקתיו כי לא יזיק כי חרוז אחד הוא עד כאן לשונו. ועיניך רואות כי שוא על מעין הוא נח עם היותו בראש תיבה ולדוגמתו הוכפל כמה פעמים בשיר המתחיל שמור לבני מינכה. אשר חברו החכם ר׳ שלמה בן גבירול. והוא שלוח רסן מעל פני בעלי השיר להקל מעליהם משא המשקל. והראב״ע גם הוא נטה שכמו לסבול הכבד ההוא ולא דבר על אודותיו מאומה כאשר היה דברו על הפסק מלת כנגור ומלת נפסקתיו והרי נכלל בדבריו כי לשני פנים יקלקלו המשוררים בשיר יען אבל הכח והטעם. והנה אבל המכשל והמורגש ושני הקלקולים יוזכרו בדברי החבר וכמוש׳ בא. אך לא זכר הראב״ע הקלקול השלישי שיקרה בשיר כאשר

ודמלרע וישוב אוכלה ואוכלה שוה ואמרו
פ"א ואמרו שהוא מלרע עתיד ושהוא מלעיל עבר
ואמרו ואומר ואומר וכן יהיה שבתי ושבתי
על מה שיש ביניהם מן ההפרש מעבר ועתידי

יסמוך במקום הנפרד ויעמוד במקום הסמוך כמו שזכר החבר סוף סימן ע"ב כמבואר שמה · כי אולי לא יעבור זה אצלו מקולי השיר · או שתפס היותר מורגל אצלו · ולענין הפסד השני נחים במרכבת השיר המוזכר בדברי החבר · הכונה מבוארת כי לסקל הנח לא לפני בעל השיר כן ינוף באבן רגלו כשו מעגלותיו ולא ישוב מפני כל להניע הנח · ותח' הא' יולדת בן דרך משל למספר שלש תנועות להיות הקריא' הכונה להניח השני שוא"ים גם יחד על פי שטת הראב"ע שהיא שטתו של חבר לפי מה שזכרנו · הנה הוא יקח תי"ו של יולדת הנקודה בשוא ויחברה למלת בן ויהיה לו יתד להתלות בו · ויהיה לו יולד תבן לשני תנועות ויתד · והנה נשחתו בזה גבולי הדקדוק כי השחית השיר את דרכו על הארץ · וההפסד הזה יקרה גם כן בשואים אחרים שאינם בסוף מלה להניע הנח ולהניח הנע כמו שיקרה במלת פקדו שהשוא המונע ישיבוהו נח למרכבת השיר · אבל הורה הפסד השני נחים · והוא הדין לכל שוא כאמור · והוא הקלקול הראשון שהרגיש הראב"ע במלת חשבי שזכרנו למעלה · ואם הוקשו עלי דבריו כמוזכר שמה : ויכוח המלעיל והמלרע · רוצה לומר שמפני השיר יוכח ויובטל גם כן המלעיל והמלרע והוא הקלקול השני שהרגיש הראב"ע במלת כגבור ובמלת כנפתיו במשקל השיר · שזכרנו למעלה כי היה מספיק באמצע כאילו היו מלעיל תחת היותם שניהם מלרע · ושני הקלקולים הללו נוספו על הראשון שזכר סוף סימן ע"ב כאשר הודעתיך : וישוב אוכלה ואוכלה השוה ואמרו ואמרו ואומר ואומ' וכן יהיה שבתי ושבתי וכו' · לפי שזכר שני מיני קלקול במרכב השיר האחד מצד בלבול הנח והנע · והשני מצד הפוך עליונים ותחתונים השפלה הגבה והגבוה השפיל · הביא לדוגמתם שתי מלות לכל אחד מהמה · היינו אוכלה ואמרו למשלו של ראשון ואומר ושבתי למשלו של שני · כי אוכלה שהוא עתיד מן הקל בתוספת ה"א ומשפט השוא להיות בו מתנועע · הן המשוררים יבליעוהו ויניחוהו לתקון משקלם ולפי הנסח שכתוב בו אכלה ואכלה שוה · יהיה ענינו כי השוא של אוכלה המונע מטבעו ישוב נח ושוה לשוא נח של אכלה ונהרכו בזה הגבולי שזכרנו ורוח על פני יחלוף לחשוב מחשבות על אשר נשא משלו בתחלה במלת אוכלה ואוכלה ממה שכתב רבי אליה אשכנזי בספר מסורת המסורת בהקדמת החרוזית גם בשלישית כי חובר ספר במסרה אשר נקרא שמו עליו אכלה ואכלה · ונקרא כן בעבור התחלתו והפליג בשבחי הספר ההוא על כל ספרי המסורת · וכבר הועלה זכרו בשרשים שרש קרב ושם כיוונו של הר' אליה הנזכר בביאור ענין הספר ההוא וחתם דבריו באמ' שכל המסרה הגדולה שבסוף העשרים וארבע הגדול כלה מן הספ' ההוא ושלא נמצא ספ' אחר מחובר במסרה רק זה לבד ע"כ · וישים החבר אל הספר ההוא פניו בעת שאתו המשל על מכוונו הנזכר ונבעה על לשונו המלה הראשונה ממנו · ואותה לקח לו להוראת מה שכוון להורות · וכן במל' אמרו שהיא עבר מן הקל ומשפט השוא להיותו מתנועע כמקר' הראשון גם הוא יקרהו · כל זאת באתני להעמיד הנסחאות על עמדן ואולם חי אני כי לדעתי שתיהן זויפו ונכרים אצלי דברי אמת מאשר אגיד לך · סוב סבה לך דודי אל המסרה הגדולה שנדפסה בסוף העשרי' וארבע גדול ומשם אכלה ואכלה לוקחה זאת כפי מה שכתב הר' אליה בכיווניו לשרש קרב שקדם זכרו · ועיניך תחזינה סמוך לראשיתה מלין דמשמשין חד א' וחד וא' ולית דכוותהון ותהי ראשית' אכלה ואכלה והם ותקם חנה אחרי אכלה · ויאמר יעקב אל אביו אנכי עשו בכורך עשיתי כאשר דברת אלי קום נא שבה ואכלה מצידי וגו' וסמוך לזה הזכיר אומרה ואומרה והם אומרה לאל סלעי למה שכחתני · ויאמר יוסף אל אחיו ואל בית אביו אעלה ואגידה לפרעה ואומרה אליו וגו' · ולפי מה שזכרנו יראה כי המלות הללו ישבות ראשונה בספר אכלה ואכלה כי על כן קרא שמו בזה התאר · והנה בעלי מרכב השיר בהכנסם השואים המתנועעים כאמור יבליעו וישחיתו שוא של אם אומרה וכן שוא של אם ואומרה וישיבום שואים נחים במשקל לשואים של כ"פי אכלה ואכלה הראויים לפי טבעם לנוח ולהתבלע · ואתה תחזה כמה מתוקנים שבילים אלו עד שראוי מפניהם להאמין אמונה אומן כי משנה הוא כפל בנסחאות ומה תעשה להם לטהרם ויכוננו אכלה אכלה שוה לאומרה ואומרה או יעלה תקונם וישוב אכלה ואכלה ואומרה ואומרה שוה במשקל · כי שתי המלות הללו שוה במשקל מנאנו נוספות בנסחא אחרת · והנה להיות הדברים הללו שמחים בנתיבתן מסיני הטו את לבבי אחריהם ·

ואומר

וכבר היה לנו רוחב בדרכי הפיוט אשר איננו מפסיד לשון כשנשמרם בה אבל השיגנו באמירת המחוב מה שהשיג את אבותנו במה שנאמר עליהם ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם :

עט אמר הכוזרי אשאל אותך התדע למה מתנועעים היהודים בקריאת העברית :

פ אמר החבר אמרו כי בעבור העיר החום הטבעי ואינני סבור שהיא

ואומר ואוֹמֶר ר"ל כי אֹמֶר שהוא שם דבר ומוכב מלעיל · ויורידוהו מלרע לשקול במלת שירים · וכן שַׁבְתִּי ושבְתִּי ר"ל כי שַׁבְתִּי שהוא פעל עבר המגביהי לשבת · ירד אל השפלה לתקונו של שיר ·
וזהו כראותי כי מקצב השיר על מפרצי דקדוק לשון הקדש ישכון ותקנתו של זה קלקלתו של זה · המלכתי עליו אמלאה החרבה לא כתמלאה שיר אלא מחרבנה של ירושלם כי אמנם בו היתה אמת לשון ירושלם מפורכת · וזה שאמר החבר על מה שיש ביניהם מן ההפרש העובר והעתיד · כוון בו שלא סוף דבר הקלקול הגיע במלת שַׁבְתִּי להשפיל הגבוה · כי זה אמ"כ הוא מוסף על קלקול אחר אשר יבולבל בו הפרש העבר והעתיד בהיות שם הוא"ו בראש מלת שַׁבְתִּי · כי משפט העבר להיותו מלעיל והעתיד מלרע כאשר תוסב המלה הזאת לעתיד על ידי הוא"ו המהפכת · והשומע סבור שהדבור עובר והוא עתיד או עתיד והוא עובר וכדי בלבול וערבוב במלאכת השיר ובטרם התגלע השיר כטוס · ואם באת לעמוד על אמתת ההפרש העובר והעתיד אשר מאמת המלעיל והמלרע · צא ולמד מה שכתב המכלול אצל האבן השנית ואחריו החזיק הבחור בעקר ד' כי בשפה ברורה מללו שיש למלות הנכח והמדבר בעדו ליחיד סימן להכיר בין וא"ו החבור לוא"ו ההפוך · וזה כי בהיותם עם וא"ו החבור · הם בטעם מלעיל על הרוב כמו שהם תמיד זולת וא"ו · ואכלתי חטאת היום ודברתי על הנביאים הם עברים שהטעם מלעיל · אבל עם וא"ו ההפוך ישובו בטעם מלרע על הרוב · כמו ושמרת כל חקיו ודברתי משפטים · וכן כל הנביאים מכל הגזרות · חוץ מנחי למ"ד אלף או הא שהם תמיד מלעיל עם הוא"ו וזולתה · כמו וקראת ומצאת ובנית ופנית ודומיהם ע"כ · ובחזור לענין ראשון ואמר כי יכול היה לדבר בגנות המשוררים במלת אומר ג"כ מצד הקלקול המחודש בה מוסף על המלעיל והמלרע אשר יפסד בו יופי גלגול הדבור · כי הנה אֹמֶר מלעיל הוא שם דבר ואוֹמֶר מלרע הוא פעל בינוני · והנה נשחתו הענינים גם המה ·

אלא שסמך על מה שאמר במלת שבתי הנוסעת באחרונה ומצא מקום להאריך בענייננה מבלי הפסק · והיישיר לפנינו דרכו איך יוכפל הקלקול אצל בעלי השיר בשני איסורים באים כאחת · והכל מכוין אצל בחינתם ביתר המלות על פי הדרך אשר הורנו · והנה עלתה בזה תשובה מספקת לשאלת המלך בסוף הקודמת בא"מ ואיך תפסיד אותו המשקל : וכבר היה לנו רוחב בדרכי הפיוט וכו' · הואיל ביאר כי דרכי הפיוט הבלתי נותן לרוח משקל כבעלי השיר השקול המחובר בקצב ובמדה · טובים מהמה · כי הפיוט לא יפסיד הלשון בהשמר בה דרכיו ומשפטיו כראוי · והורה בזה כי בפיוט ג"כ יקרה הפסד בלשון כשלא יעמדו הפייטנים על משמרתם · והפיוטים הם הפזמונים הידועים שהורגלנו לאמרם בבית הכנסת למועדים ולרגלים ואינם משועבדים למשקל היתדות והתנועות · ויש שלא יהיו רגליהם רגל ישרה · רק שבתם יתנו בסוף טוריהם ובמלות מכוונות יחדו יכונו באחריתם · וזהו הרוחב שיש לנו בדרכיהם כדבר החבר · ובאלה לא התפקדו הסבות המטרידות ומפסידות הלשון · כי נקל הוא לנטות מהם בשמירה מועטת מה שיקשה מאד על בעלי השיר המחובר במקצב כי הטוב שבהם לא ימלט מהלכד בם · והיו הדברים מתייחסים ומסכימים עם האמור למעלה סי' ע' · אבל השיגנו באמירת המחובר וכו' · אמירת המחובר היא האמיר השיריית המתוקנת בזרת לארכה ולרחבה במספר מפקד תנועות ויתידות מדה אחת קצב אחד כאמור · והיא האמירה שנעשה החבר קטיגור עליה מסי' ע' ועד הנה · ומנה אותה מכלל המעשים הבלתי מהוגנים אשר דבקו בנו מחברת האומות · ואולם עלובה עשה שהכתוב מעיד עליה שהיא רעה כי הנה זה הר' יהודה הלוי מחבר הספר הוא ראש המשוררים המעולים כמוזכר בפתיחתנו :

סימן פ אמרו כי בעבור העיר החום הטבעי · על דעת זולתו הולך ומספר שהיה זה לנו כדי להעיר החום הטבעי על ידי התנועה אשר בה יתעוררו הרוחות והכחות עד כל עצמותי תאמרנה

כי

ד״א מצד הענין שאנחנו בו כי מפני שיכולים דקדוק רבים מהם בזה אחד די היה אפשר שיתקבצו עשרה מהם או יותר על ספר אחד ובעבור זה היו ספרינו גדולי׳ וכל א׳ מהעשרה מצטרך שיטה בכל עת לעיין התיבה וישוב והוא נוטה ושב תמיד (מפני שהספר בארץ והיה זה הסבה הראשונה) כ״א מפני שהוא רחוק מן הספר ואחר כן שב מנהג מפני ההסתכלות (והראיה בדירם תדיר ולהדמות למי שרואין אותם) ג״א והמיכוי אשר הם כאשר הם בטבעי בני אדם · אמנם וזולתנו קורא כל אחד בספרו ומקרבו אל עיניו או יקרב הוא אליו כפי רצונו מבלי שיצר עליו בו חברו ואיננו צריך שיטה

פי תרדמה תפול עליהם בהיות האדם נח ושוקט ויגדרו מלכת אל פעולת הקריאה בהריגות כראוי: ואיכך סבור שהוא אלא אחד הענין שאמרתי כי מפני שהיו יכולים וכו׳ · הכונה כי מעלת דקדוק לשוננו המין בלת על פי תנאי דבים מכל הלשונות וכבן מועיל אל החברה כמוזכר למעלה וזהו אמ׳ מפני שהיו יכולים לקרא רבים כאחד · היא היתה סבה שיוכלו להתקבץ מהם רבים על ספר אחד: וא״א היה יכול שיתקבץ וכו׳ ומאשר יכלו רבים להתקבץ על ספר אחד כאמור היתה סבת קדמוננו לעשות הספרים גדולים כי גם הנביאים והכתובים היה המנהג אצלם לכתבם בקלפים גדולים כספרי התורה אצלנו וזהו אמרו ובעבור זה היו וכו׳ · ולפי שהיו מתאספים מהם רבים לקרא יחד כלם והיו מסתכלים בספר למרחוק פן יבלבלו זה את זה מרוב דחקם והשלכת עצמם על פניו · היה כל אחד מהם צריך להטות עצמו לפרקים אל המקום המיוחד אשר היה בו הספר מונח כדי לדקדק היטב על התיבות והאותיות · והיה שב על עמדו תמיד לתת מקום לחביריו · ובכה יעשו תמיד: וא״א ויצטרך ר״ל אם כל וכו׳ והיה זה סבה ראשונה למנעי בני ישראל בקריאתה העברית אשר על אודותם בשאל בקודמת · ואלה מבעיהם למוכאיהם אל תקרי למוכאיה אלא למוכיאיהם בפה: ואחר כן שב מנהג מפני ההסתכלות והראיה בנדודם תמיד וכו׳: עם היות הכנוח הראשון בדירם תמיד: אמרתי להעלות תקונו בנידודם תמיד מלשון ארחיק נדוד שבעתי נדודים · ורוצה לומר בנענועם תמיד והכונה כי מרוב ההסתכלות בתוך הספר ועם הנדוד הנזכר הרגילו עצמם להתנועע בעת הקריאה אף בלא מתכוין וגם בקריאה על פה או כל א׳ בספר בפני עצמו בסור סבת הנענוע מן ההסתכלות בספר משותף לכלם · ועוד כדי להדמות לזולתם כאשר הוא בטבעי בני אדם לחקות את אשר יראוהו מהמדות והפעולות ואפשר שמלת בדירם יתירה מכל וכל · וכמו שבשעה מכוה בשחות כתיבת יד היושבות

ממולי · או יעלה תיקונו לומר בספרם תמורת בדירם והכונה מבוארת · או שיהיה תוכן הנרצה בדורם · וביאור זה כי נתחלק דברי החבר לשני טעמים הא׳ על דורות הראשונים שהורגלו בספרים ההם הגדולים באמ שהיה טעם נענועם גם בבור סבת השתתפם בספר אחד · מפני ההרגל שנשב בהם לטבע חוק: וא״א מפני ההסתכלות והראיה בדורם תמיד · ר״ל מפני היותם או בדור׳ תדירים בהסתכלו והראיה שקדם זכרה · והב׳ על דורות הבאים אשר לא הורגלו בספרים גדולים כראשונים · ויאמר טעם נענועם להדמות לאבותם אשר ראו תנועתם בכל עת · ונכח הרגלם המושב בם לטבע כמו שקדם · וכן היה הענין הולך ומתגלגל מנחלת אבות לבנים מורשה קהלת יעקב · והאפודי כתב על זה בדרך העשירי כי היו הספרים גדולים מפני שהיו רבים על ספר אחד ושהיה זה אמתי בזמני׳ ההם שהיו העוסקים בתורה לאלפים ולרבבות עד שבעלי המלאכות בעתות הפנאי לא היה להם עסק בזולתם אבל עתה שרבו הספרים על הסופרים ובעלי המלאכו׳ בעתות הפנאי והבטלנים ילכו אחרי ההבל ויהבלו לשחוק בקוביא והכרדסיר והדומ׳ להם בטלה סבה זו אבל נשאר המסובב להרגל ומנהג הקודמים ע״כ: וזולתנו וכו׳ כי בטלה אצלם סבת זה מעקרה · והיא מעלת הנבלת הלשון שממנה נתגלגל המשך כל הענין כאמור: ואחרי זה מעלת הנקוד וכו׳ ילך וישוב לדברו אשר דבר סימן ע״ח באמ׳ המועילה זאת המעלה אל החברה וכו׳ כי לא הזכיר שם זולתי ענין הב׳ נחים והג׳ תנועות · והוכרך שם להפסיק ענינו לסבות שהוקדמו · כי אמנם היתה מעלה זו תלויה גם ביתר פרטי הדקדוק המגיעים נבולות לשוננו כמו שקדם · על כן אמר כי אחרי זה שהוקדם מהשני נחים והג׳ תנועות יש לשום לב למעלת הנקוד שגם לו מבוא בזה הענין מוסף על היותו מועיל אל המעלה הענינית שנזכרה סימן ע״ב וע״ג · ולהבין אחרי בונת החבר אשיר לפניך דרכו · ואם תרון לא תכשל · דע כי על

וישוב. ואחרי זה מעלת הנקוד ומסורת השבע מרכי ומה שיש לנו מהדיוק ומהדקדוק והתועלת היוצאות מהפרש אשר בין הקמץ והפתח ובין הצרי והסגול והתועלות בעניני להבדיל בין העובר והעתיד בהם כמו שמתי

שלש תכונות הדבור העברי מוכח ועיווד אשר על פיהן יאכנו ויכוינו יאורו הספור מקול הקורא הענינה הישיבה. יבחן לכל האותיות והתיבות כפי מה שיאות להן מן הנקוד והתנועה לפי טבען מבלי שום לב אל סדר גלגול הדבור ויפיו כלל ועקר· הב׳ היא הסובבת על יופי חבור המלות וחבורן בסמוך ובמוכרת ומלה גדולה וקטנה וזולת זה והשלישית חבלים כפלו לה בנעימים להטעים הקריאה לנכח בנגינות מזמור שיר· הראשונה והשלישית יעידו על הפירושים כמו שיתבאר בסוף הפסקא· אך השנית בכלל סדר הגלגול והיופי שפרה עליה· ולשלשת התכונות האלה שמתי אותותם אותות· כי הן הנה המילדות העבריות אשר שם האחת פועה שפועה ומדברת והוגה כפי טבע נקוד האותיות והתיבות· ושם השנית שפרה שמשפרת את הולד אשר תוליד בסדר גלגול הדבור· ושם השלישית נעמי כי נעימות בימינה נצח בטוב טעם ודעת· ועתה בן אדם כופה כתיך ושמעת מפי החבר דבר דבור על אופניו· וזה כי יאמרו מעלת הנקוד וכו׳ עד העולה היא למעלה· היה דברו על התכונה הראשונה· ומשם עד אמרו מבלי טעות· דבר על התכונה השנית· ושם בסמוך ידבר עמנו על התכונה השלישית באמרו ולטעמים תנאים אחרים· אמנם מן זו והלאה באמרו כי נדדי הדבור וכו׳ שב לבאר בפרט מה שהביא בכלל מן מוכח דבר: מעלת הנקוד· כל הנקודות בכללן: ומסורת השבעה מלכים· זכר בפרט הז׳ נקודות הראשיות שיתבאר ענינם בסמוך· ואחר נזכור להיותם כמכרי בידנו בקבלה איש מפי איש על הדרך שיתבאר בשלישי סימן ל״א· והוא הלשון המוזכר למעלה סי׳ ע״ג באמרו והמסורת היאת וכו: מהדיוק והדקדוק· הכבל להורות על הקבלה דקה מן הדקה אשר לא כהיתה ביתר הלשונות: בין הקמץ הפתח ובין הצרי והסגול· כיתן צרי וסגול עם קמץ ופתח· כי על שמם יקראו בכללתם· להיות הצרי קמץ קטן· והסגול פתח קטן· וכבר כתב הר׳ אליא המדקדק בספר מסורת המסורת· בהקדמה השלישית כי בעלי המסורת לא יקראו שמות לנקודות רק לקמץ ולפתח ובכלל׳ הצרי והסגול דהיינו לצרי גם כן קמץ ולסגול ג״כ פתח ובשראו המדקדקים הראשונים הבדילו מעט ביניהם בקריאת השמות

דהיינו שקראו לנקודה הזאת קמץ גדול· ולזאת קמץ קטן· ולזאת פתח גדול· ולזאת פתח קטן· אבל שאר הנקודות לא נזכרו בשמם בכל המסורה גדול וקטנה רק וכו על לשונו: ותועלתם בענינים להבדיל בין העבר והעתיד בהם וכו׳· בכוי ותועלתם מוסב לקמץ ופתח שזכר תחלה לא לצרי וסגול שנגררו אחריהם כמדובר: וכן בהם ענינו באמצעותם של אלו רוצה לומר הקמץ והפתח וכמו שיתבאר במלת ואברכהו ולא פירש הנה תועלת הסגול והצרי כי היתה זכירתם אגב גררא כמדובר· ואולם מכלל תועלת הזאת להבדיל בין הפועל הבינוני ובין השם כמו אוֹמֵר ואֹמֶר וזולתם· ומה שאמר כמו שמתי ושמתי· אם אינו ענין להפרש בין הקמץ לפתח כי מה להבין את הבר· תנהו ענין לסדר הבדלות בין העובר לעתיד וכמו שזכר למעלה סימן ע״ח באמרו וכן יהיה שבתי ושבתי על מה שיש ביניהם מן ההפרש העובר והעתיד עד כאן· והיה זה ממנו להוציא ממחשבת חושב שהבדל העובר והעתיד תהיה עבודת הקמץ והפתח בלבד· והודיענו שגם למלעיל ולמלרע חלק ונחלה בזה· ועל כל פנים צריכים אנו לומר שהביא כאן שמתי ושמתי לדמיון בעלמא· ואם אינם מעקר הכונה שהרי הוא מוכה אחר כך ענין שמתי ושמתי בכלל המשתנ׳ מן התכונה הראשונה לתקן השנית· ואין הדברים בכאן רק אגב הראשונה כמו שהראה לדעת מהכרח חלוקתנו· ומסברת הדברים הנמשכים המנהילים פני האמת משמן: ובן ואברכהו· זה הוא לביאור אמרו על הקמץ והפתח שתועלתם בענינים להבדיל בין העובר והעתיד· ושים פניך על מה שכתב ראב״ע בספר צחות על אות הוא במלת העתיד וז״ל· ואם היה אות סימן המדבר בסוף כע ופתח גדול כמו וַאֲדַבֵּר יהיה הוא פתוח בפתח גדול וכו׳ עד אמרו רק עם האל״ף יהיה הוא קמוץ בקמץ גדול וָאֵדַע כשם· וָאַעְדֵּן עדי וָאֶעֱשֶׂה למען שמי וכן וָאַשְׁלִיךְ את עגלו וכו׳ עד אמרו וכין בבנין הדגוש עם האל״ף שהיא סימן המדבר לעולם קמוץ בקמץ גדול וָאֲדַ[illegible] אל העבר בנקר חוץ ממלת וָאֲמוֹתְתֵהוּ וטעם אנשי המסורת אינכו טעם ע״כ· וכתב עוד הנה אם הוסיפו וא״ו לדבק הטעם ואף על פי שירא׳ שאחריו נח נעלם כמו אֲדַ[illegible] הופך לעולם הוא בפתח להפריש בינו שהוא עתיד וכין אֲ[illegible]

הטעם

ושמתי וכמו אברכהו ואברכהו ויבדיל בין פעל לתאר כמו חכם וחכם ובין הא השאלה והא הידיעה כמו העולה היא למעלה וזולת

העם שהוא עבר על כן בקמץ · וכן משפט אם תשוב ואשיבך ואסובבה ע"כ · ודוגמת זה כתב גם בספ' מאזנים בדברו על העוברים עיין שם · והכל מוכח ממספר אותיו' הכוזרי הקנר לר' יהודה חיוג כשדבר על הואו באמרו ואם היה אחריו אל"ף לענין המדבר יהיה פתוח לענין העתיד כמו בן אדם עמו על דגלך ואדבר אותך וקמוץ לענין שעבר כמו ואדבר אל העם בנקד חוץ מן ואמותתהו ע"כ לשונו · ונתבארו דברי החבר באמ' וכן ואברכהו כי בהיות הואו נקודה בפתח הוא עתיד · וכשהיא נקודה בקמץ הוא עבר: ויבדל בין פעל לתאר כמו חכם לחכם: היה דבר הראב"ע בספר צחות העברים הפרישו בין כל פעל עבר ובין שם תאר כמו בני אם חכם לבך שהכף פתוח בפתח גדול כמשפט בעבור שיש אחריו בא בראה ע"כ · ובסמוך כתב גם כן עשו בשמות כמו עשן שהשי"ן קמוץ להפריש בינו ובין כאשר יהיה סמוך ואם היה פתוח הנכון פעל עבר והר סיני עשן כלו ע"כ: ובין ה"א השאלה וה"א הידיעה וכו' הראב"ע בספר צחות הגיד דבריו ליעקב על חקי משפטי ה"א השאלה והדעת · ומכללם שאם היה האות הבא אחרי ה"א הידיעה אחת מאותיות הגרון · גם הרי"ש עמהם יהיה הה"א קמוץ בקמץ גדול כמו ה"א העולה היא למעלה האלקים האדירים האיש הרך בך והענוג וכו' וזה הרב והמעט להיותו בפתח קטן כמו מי כהחכם אבל ההיכל וכו' · ויש מעטים ובעל המסורת הזכירם שבאו בפתח גדול כמו העבד העברי: אמנם בה"א התימה הדבר בהפך שאם היה האות הבא אחריו אחת מאותיות הגרון יהיה הה"א לעולם פתוח בפתח גדול והוא הרב בפעלים גם בשמות · גם יהיה בפתח קטן כמו האמינון אחיך האנכי הריתי האוכל בשר אבירים החייתם כל נקבה וכו' · ע"כ מכלל דברי הראב"ע מה שיספיק לכונתנו · והרוצה לעמוד על דקדוק פרטן של דברים ישביע בנא צחות נפשו · ולו שת לבו לזאת החכם בעל העקידה לא היה נופל ברשת זו נטמנה לו כאשר ביאר בלשון שאלה האדם עץ השדה שהוא קמוץ באמרו שם פ' שופטים ותהיה הא' האדם כהא' הא' איש אחד יחטא האחד בא לגור העולה היא למעלה שכלן קמוצות והוראתן לשון שאלה לפי כונתן והכונה לכך אני מוכיח על זה כי האדם עץ השדה לבא מפניך במצור לשון

שאלה וקרוב לזה כתב רש"י באמרו כי האדם שמא האדם · והראב"ע ז"ל אמר שפירושו כי ממנו תאכל כי האדם עץ השדה ואותו לא תכרות לבא מפניך במצור · ואשר כתבתי הוא נכון וכו' ע"כ · ראה ובחן איך תלה ענינו בנקודת הקמץ ונתחלף לו האות בכל זה כי אמנם כל עדיו עדי שקר הם וכלם על פי הדקדוק הנכון ראוים להתבאר בלתי שאלה כלל ·

והנה הסתיר פניו משום שכל להבין במה שכתוב מפורש בספר צחות הנזכר למעלה · גם על פסוק העולה היא למעלה (קהלת סימן ג') כתב הראב"ע ידוע כי ה"א הידיעה אם בא אחריו אח' מאחה"ע הוא קמוץ כרוב ועל התימה לעולם בפתח · וה"א העולה היא למעלה קמוץ · ע"כ · ואיך נם לעורה אל בית מדרשו של רש"י ז"ל והנה הוא הופך קערתו על פיה גם בפסוק עצמו אשר קרא את שמו עליו · גם בשלשת הפסוקים והנם שלשה עדים אשר על פיהם לא יקום דבר כי הוא אמר ויהי נזהר בלשונו מאד באמ' על כי האדם עץ השדה וגו' · הרי כי משמש בלשון דילמא שמא האדם עץ השדה להכנס בתוך המצור מפניך להתים ביסורי רעב וצמא כאנשי העיר למה תשחיתנו · ע"כ הרי כח השאלה מוכח לדעתו במלת כי שענינה שמא לא כה"א האדם הקמוצה רק במקומה היא עומדת להודעה בלבד כמשפטה והספור מוסב ללשון שאלה מחמת מלת כי על משמעו שמא שהוא אחד מד' שמושיה אי אלא דלמא דהא כנודע · ובכן שמר ארחות יושר חז"ל שגם הם פירשוהו לה"א הידיעה שכן אמרו פ"ק דתעניות בשם ר' יוחנן · מ"ד כי האדם עץ השדה וכי אדם עץ השדה הוא · אלא משום דכתיב כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות · הא כיצד אם ת"ח הגון הוא ממנו תאכל ואותו לא תכרות · ואם לאו אותו תשחית וכרת · ע"כ · והדבר מבואר כי לדעתם בא הכתוב להקיש האדם לעץ השדה ואין זה רק מכח ה"א הדעת · ככה יעשה לאיש הנזכר בפ' קרח באמרו האיש אחד יחטא וגו' שקשר רש"י על פתחו לשון של זהורית באמרו האיש אחד הוא החוטא ואתה על כל העדה תקצוף · עד כאן · והדבר מבואר כי פניו ולבו להכיח לנו כח הספו' בלשון הודעה בראשיתו להרחיק את האדם מן העבירה שלא יפרשהו האם יחטא איש אחד וכו' · רק האיש אחד שהוא קרח הוא בלי ספק החוטא ואיך אתה על כל העדה תקצוף · ולשונו

זה ממה שהם מועילי׳ מיופי סדר גלגול הדבו׳ בקבוץ השני נחים עד שתבא בדבור העברי קריאה יהיו שוין בה קהלה מבלי טעות ולטעמים עוד תנאים אחרים כי צרדי הדבור בעברית בדרך החלוקה משיג׳ קמוץ ופתיחה

ולשונו עט סופר מהיר במלאכתו באמרו על האחד בא לגור וגו׳ (פרשת וירא) אדם נכרי יחידי אתה ביניכו שבאת לגור ונעשית מוכיח אותנו עכ״ל · הביטה וראה איך ישב הדבור ההוא בלשון נחת להריס מכשו׳ הביאור על לשון שאלה · והשקף נא בעד חלוֹ שכלך איך אמרתו ז״ל עולה על פסו׳ העולה היא למעלה שכן כתב שם מי יודע וגו׳ כמו מי יודע ישוב ׳מי הוא אשר מבין ונותן לב שרוח בני אדם היא העולה למעלה ועומדת בדין · ורוח הבהמה היא היורדת למטה לארץ · ואין לה ליתן דין וחשבון · וצריך שלא להתנהג כבהמה שאינה מקפדת על מעשיה עכ״ל והדברים הברורים להודעה לא לשאלה · אכן יוכל בעל העקידה להתנחם כי הלוי אשר בשעריכו כלוה עמו לא יעזבנו כי יש לו חלק ונחלה עמו בטעות הלז וכמו שברור מלל בפירוש התורה על האחד בא לגור ועל כי האדם עץ השדה ובפירוש קהלת על העולה היא למעלה · לביאורו הראשון · וגם כן ארח לסברתו החכם ספורנו ז״ל שכתב על האחד בא לגור היש גם אחד שיעשה כך · עכ״ל · וכן כתב כי האדם עץ השדה כי האתכם עץ השדה אדם ראוי לבא מפניך בגללו העיר במצור וכו׳ · וכיונתו שם מבוארת לשאלה ולא להודעה כלל · אך אגל האיש אחד יחטא נראה ששנה את טעמו לפרשו בלשון הודעה באמרו ז״ל האיש אחד יחטא שהוא עשה שנקהלה עלינו העדה כאמ׳ ויקהל עליהם קרח את כל העדה · עכ״ל · ולזה נמשך בהעולה היא למעלה כי הלא נה דברו · ומי יודע מי הוא המשתדל לדעת ולהכיר רוח בני האדם השכלי העולה שהיא עולה למעלה במדרגת אשור נכחי ושראוי להתנהג בה בעיון ובמעשה · ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ ולהכיר כמו כן את רוח הבהמה היורדת · ושראוי להרחיק את תאותה · עכ״ל · ודבריו מסכימים בזה מאד עם רש״י שזכרנו למעלה · ועם מה שכתב שם בעל העקידה שהראה ענינו כחוזר בו ויומה שכתב בה שופטים יעויין שמה ולפי דרכנו ביארנו עד היכן הגיע כח הבלתי הזהר בכלל הזה המלמד אדם דעת להכיר ולהבדיל בין ה״א השאלה לה״א הידיעה : וזולת זה יומה שהם מועילים מיופי סדר גלגול הדבור בקבוץ הב׳ נחים וכו׳ · כבר הראית לדעת שהדברים הללו כנגד התכונה השנית באמרו · והיא אשר תארנוה בשם שפרה במה שקדם · ועל פיה ישק ענין הקבוץ בשני נחים שהם הב׳ שוה״ם אשר ינוחו בסוף המלה לתקון סדר גלגול הדבור עם היות שאגל התכונה הראשונה הבלתי מעיינת אל התקון הזה רק אל מה שיאות מן הבקיל והתנועה אל האותיות והתיבות מבד טבען בלבד כמו שביארנו לא היתה בהבנעתן יביאה מן הדת כי אין אובם · אמנם ידענו כי בן יסד מלך הלשון על פי התכונ׳ השנית המעיינת ביופי סדר גלגול הדבור לעשות ברנון איש ואיש שיוכלו להתחבר יחד אל הקריאה כאמור למעלה סי׳ ע״ח : וזה כאן עד שתבא בדבור העברי קריאה יהיו שוין בה קהלה מבלי טעות : ולטעמים עוד תנאים אחרים הדברים הללו מגיעים לענין התכונ׳ השלישית אשר דובר בה במה שקדם : כי צדדי הדבור בעברית בדרך החלוקה משיגים קמוץ ופתיחה ושבר ובחלוקה אחרת וכו׳ · שאל נא לדור ראשון וכונן לחקר אבות המדקדקים המה הגבורים השלמים במלאכה הזאת אשר מעולם אנשי השם · המה ראו מעשה הדקדוק · ותורי זהב עשו לנו על נקודות הכסף ויאמרו לאמר · כי הנה המלכים אשר מלכותם בכל הנקודות משלם נועדו עברו יחדו למספר שבעה מטיבי נעד וסימנין והקימונו עליו שבעה רועים · והם אַ ושמו פתח גדול · ואָה ושמו קמץ גדול · ואֶה ושמו סגול ויקרא פתח קטן · ואֵי ושמו צירי ויקרא קמץ קטן · ואִי ושמו חירק ואוֹ ושמו חולם ואוּ ושמו שורק · וכבר בנוה ניונם וַיֹּאמֶר אֱלִיהוּ · והחכ׳ ר׳ יהוד׳ חיוג היה מונה שבחן בספרו הנזכר כי אחר הודיעו שהאו׳ הנע הוא שיבטא אדם בו באחת משבע תנועות אלה והנח השוכן הוא שלא יבטא אדם בו באחת מאלה · אמר ז״ל ולולי שאשנא רוב דברים ושלא היה מתפך הספר הייתי מבאר סבת אלה התנועות שהם כלל ללשון הקדש באר היטב וכו׳ · עכ״ל · ואחרי כן יצא הראב״ע אחיו בחכמה ובמדע וידו אוחזת בעקב מעשיו בספ׳ ההוא וימלא את דבריו בספ׳ צחות ואת דבר המלוכה הגיד בראשיתו בתתו הוד מלכות על שבע התנועות הנזכרות · ומעשה חרש פתח אותם פתוחי חותם איש על שמו באותות והוסיף לקח על טעם בורתם וידו חלקה אותם למלכים ומלכי מלכים מחלביו יצאו באמרו וכאשר חפשתי דברי התנועות ׃

ושבר ובחלוקה אחרת קמוץ גדול והוא קמץ והקמוץ בינוני והוא חולם וקטן והוא שורק ופתיחה גדולה והוא פתח וקטנה והיא סגול ושבר גדול והוא חירק קטן והוא צרי והשבא מונעת באלה כלם בתנאים והיא התנועה:

מלכים מצאתי המוסדים מהם הם ג' · חולם · וחירק · ופתח גדול · והד' הנשארים מורכבים מאלה וכו' · ע"כ · והחפץ ימלא את ידו בידיעת אופן הרכבתם על השלמות מדבריו שמה כי לא באתי כאן למלאת כרסי מהם רק כנגדי שיעשו לנגדך כונתנו · והאמנם ידעתי גם אני שיש קוראים מלכים לה' תנועות גדולו' לבד · ויש קוראים הוד מלכו' לכל העשר התנועות והשוא משרתם · כל א' מהם כפי בחינתו המוסמכת לעומת פניו · אולם אנחנו בעבור חלוקים אחרי שרי נבאות הדקדוק אשר זכרנו כי אתה אכל דקדוקם אחוזת נחלתנו בדברי החבר אשר על ביאורם אנחנו מובאים · ועתה דעת לנבון נקל מה המה דרכי חלוקת הנקודות לשלש ולשבע אשר זכר החבר כי באמרו כי נגדי הדביר בדרך החלוקה משינים קמוץ ופתיחה ושבר · לקח זינב לו מנבת חלוקתו על המוסדי' השלשה שזכר הראב"ע והם חולם · וחירק · ופתח גדול · שהנשארים מורכבים מהם כאמור · כי אמנם הקמוץ עקרו החולם בביאורו אבלו באמרו במשוך שהקמוץ הבינוני הוא החולם ·

וכבר ידענו כי באמצעות בין הקצוות המעלה מוכחת ועומדת · וכדאי הוא להקדים החולם לשלימו' תנועתו כמו שיתבאר במשוך מטעם הראב"ע · והשבר עיקרו החירק כאמ' במשוך ושבר גדול והוא חירק · כי מבלי אין שם אמצעי בין הקצוות תלה החשיבות בגדול מהם · וזה שמו אשר יקראהו רבי יהודה חיוג בספרו הנזכר בראשיתו · והוא הדבר אשר דברו הראב"ע בספר מאזנים אבל החירק כי מדקדקי לשון ערב יקראו החירק שבר הפך החולם · בוכתו בזה כי החולם פירושו שלם ותמים בעבור היות תנועתו שלימה וכל המלכים חסרים כנגדו והוא מגזרת ותחלימני · ובדברי רז"ל עתים חלים · ככתוב בתחלת ספ' צחות · וגם בספר מאזנים אשר היה דברו על החולם שיקראוהו מדקדקי לשון ערב גבהות ורוממו' וכן הוא הנרגש בלשון ועל כן הוא למעלה · השלים הביאור על זה באמ' כן החירק הוא הפכו בהיותו נשבר ויוצא מן השנים ולפי' הושם למטה הפך החולם שהוא למעלה · ע"כ · ומזה היה סדורו של חבר באות בשומו תחלה החולם השלם בתנועתו כאמו' ואחרונה ישם החירק שהוא הפכו והפתח בתָוֶךְ להיות חברתה אמצעית בין ההפכים בהם ונפלאתי על דברי

הר' אליה המדקדק שכתב בספ' מסורת המסור' בהקדמה השלישית וז"ל · ונקודת אי קראו לה חירק · ויש שקורין לו שבר · וכן קרא לו ראב"ע בהרבה מקומות · שהוא נקר' כן בלשון ערבי · והחכם הכוזרי קרא לחירק שבר גדול ולצרי שבר קטן · וברור לי כי החירק של תנועה קטנה ר"ל שהוא בלי יו"ד הוא שקראו לו שבר ואותו שהוא עם היו"ד קראו חירק סתם עכ"ל · והנה החכם רבי יהודה חיוג לא חלק בזה כי בספרו הנזכר בבואו לדבר אתנו על משפטי קריאת השוא שאחריו אחת האותיות אחה"ע כשבר שהוא החירק · יניעו גם השוא כן · כמו קְחִי הקוף בשבר בעבור החית שהוא בשבר · והנה ח"ת של קחי נקודה בחירק עם יו"ד וטעמו של הר' אליה כשבר זהראב"ע עם חביריו כמלטו · וקשור אמרו כי נגדי הדבור וכו' עם מה שלמעלה הימנו הוא כלפי מה שהוכח ראשונ' מה שיש לנו מהדיוק והדקדוק וכו' · ועתה הואיל באר בפרט מה שהוכח בכלל ונכונתן טעם לשכחתו הנזכרת אמ' כי אמנם חדרי הדבור וכו' · ובאמרו ובחלוקה אחרת קמץ גדול · והוא קמץ וכו' · נתן חלק לשבעת המלכים הנזכרים ואופן השתעפם מן השלשה מוסדים אשר הניב לו · כי הקמוץ נחלק לג' והפתחה לב' · והשבר גם הוא לב' כפרטן המתבאר מתוך דבריו · והקמוץ נקר' כן להיות הפה נקמץ בקריאתו כאשר כתב הראב"ע בספ' צחות על הקמץ גדול באמרו שאין לקרא אותו בפתיחה כאשר אנחנו עושים · רק אנשי טבריא גם חכמי מצרים ואפריקא יודעים לקרא הקמץ גדול · וכבר עלה זכרון אנשי טבריא לשבח בס' מסורת המסורת להר' אליה המדקדק בהקדמה השלישית באמרו שמזמן חתימת הגמרא והלאה שהיה שנת ג' אלפים תתקפ"ט ליצירה שהיא שנת תל"ו אחר חרבן בית שני היה לשון הקדש הלוך וחסור עד זמן בעלי המסורת · והנה אנשי טבריא היא מעזייא והיו חכמים גדולים ובקיאים במקרא וצחי לשון מכל שאר היהודים אשר היו בדורות ההם · ואחריהם לא קמו כמוהם כאשר העיד עליהם רבי יונה המדקדק בדברו באותיות בג"ד כפ"ת · וז"ל הרי"ש הדגושה והרפויה בקיאים בה אנשי טבריא ולא אנחנו כי הם צחי הלשון מכל היהודי' וכן ראב"ע כתב בס' צחות · וז"ל כן מנהג חכמי טבריא והם העקר כי מהם היו אנשי המסורת ומהם קבלנו כל הנקוד' עכ"ל:

ודע כי הר' יהודה חיוג בשער הפעלים שהפא שלהם אלף קרא לנקודת החולם קמוץ מאוסף · וכתב שם כי פתרון אוסף קבוץ שפתים · והנה לדבריו יהיה החולם ממוצע בין הקמוץ גדול שהוא הקמץ ממש · ובין הקמוץ קטן שהוא השורק · ובכן היתה הסכמתו כפורחת עליה כנה לקריאת החולם בשם קמוץ בינוני כדעת החבר · עוד תשוב תראה בתחלת ספר אותיות הנוח להר' יהודה חיוג הנזכר שנקודת השורק אצלו נקראה בשם קמוץ כקריאתו של חבר · וזה כי היו היה דברו שם על משפט תנועת הוא"ו נוטה לתנועת אחה"ע שאחריו · כמו שינא · ונשא משלו על זה באמ' וכן קחו הקוף קמוץ ומקובץ עכ"ל : והשו"א מובעת באלה כלם בתנאים · דע כי חשובי המדקדקים למען היות לה צדק מורטה בוראתם המכוחנחת על משפטי קריאת השוא אשר עבד עבדים יהיה לאחיו המלכים לשרת את פניהם כנודע · כל עמת שבא דבר הראב"ע בספר צחות שהשוא איננו נקרא בעצמו רק בעבור תנועה אחריו או לפניו · ואם התנועה אחריו הנו שוא מתנועע ואם התנועה לפניו הנו שוא נח והוא נראה במבטא וכו' · וגם שם ידו תכקנו על אופני תנועת השוא לדוגמת תנועת האות הבא אחריו כי כאשר היה דברו על חבור השני שואים במלת יפת אשר זכרנו · כתב בשם הר' יהודה חיוג לקוח מסימן אותיות הנוח שקדם זכרו בהעלותו את נרות כוכנו בכלל אל מול פניו ובדברים האלה דבר · ויאמר החכם הנזכר כי אנשי טבריא יקראו השוא המתנועע אם אחריו יו"ד בתנועת החירק יהידה ירמיהו ויקראו השוא שאחריו קמץ גדול כמו ברכה שמרים בפתח חטף והטעם שוא עם פתח · ואם אחר השוא המתנועע אחת מאותיות אחה"ע שהם אותיות הגרון לעולם תהיה תנועת השוא כפי התנועה הבאה אחריו כגון דעו איפה שיקרא הדלת כדמות שורק וכמלת דעי כאלו הוא בחירק וכמלת דעה כאלו הוא בפתח קטן וכן מנהג מקרא המדקדקים כאשר אמר באותיות הגרון וביו"ד וכו' עכ"ל · אכן משפטי אתו על כלי הגיד לנו כונת החכם הנזכר בקריאת השוא בפתח גם כי ילך אחריו אחד מיותר האותיות זולת אלה המוזכרים בדבריו · בין שיהיה נקוד בקמץ בין בנקודה אחרת שכן יורו בכללות דברי רבי יהודה חיוג בספרו המוזכר למעלה באמרו ויש שוא שיניעו אותו בפתח והם רבים אם לא היה אחריו אחד מאלה הה' אותיות שהם אחהע והיוד והיה האות משאר האותיות כמו ברכה קללה רשעים שמנים נדונים נבוכים דשנים וכו' · וגם אחרי כן כתב במס ישמרו ישמעו שתנועתו בפתח : ואם כן מה ראה הראב"ע על ככה ומה הגיע לו לבטל דברי החכם ההוא ולהעמיד דבריו על נקודת הקמץ הבלתי מתחלקת לנקודות זולתה · וכבר מצאתי כתוב בדברים האלה אם יבא אחר השוא אחד משאר האותיות ר"ל שלא יהיו מאותיות אחהע ולא תהיה יוד · קריאת השוא נוטה לקמץ כמו שאנו קורין הגע"א והמשל אשרי האיש אנו קורין אשרי האיש · והמכלול בשער השוא כזאת הודיע אבל הדרך השלישי · וכן כתב הר' אליה המדקדק בפרקי שירה שיר ז' · וז"ל בעת יבא פשוט אזי תמיד לפתח גדול הוא קצת נוטה עכ"ל · והספק הזה על הראב"ע עצום הוא ממני אם לא כאשר דמיתי כן היה להתיר חבוש באמרנו כי להיות סוף מנחת הראב"ע לחתום ידו על טוב טעם קריאת השוא על פי הוראת החכם הנזכר ממנהג מקרא המדקדקים כאמור · ולבי ראה כי לא יוכל כבדהו לקבל דבריו בכללותם מאשר לא קיימו וקבלו היהודים בכתבם ובזמנם להיות קורין השוא בתנועת פתח רק אצל נקודת הקמץ כיתר האותיות · על כן נדד דבריו אל אופן המצום אשר בו יהיה שופס להתקיים ואת אשר לא יבחר בו: לא יקריב אליו רק יכחידנו תחת לשונו · ואולם על ביאור קריאת השוא עם כל תנאיו · לך נא אל פרק שירה להר' אליה המדקדק כי שם זכו דבלי שירו השביעי משלג · וגם משפטי הגע"א אשר יזכיר החבר בסמוך כחו מחלב כמה שביאר שם כי קריאת השוא היא משולשת · הקריאה האחת היא פשוטה נוטה קצת לקריאת הפתח · וכשיבא געיא אבלו היא כקריאת הפתח ממש כמו דבר בליעל · הב' כשיבא השוא לפני אחה"ע אז קריאתו נוטה לקריאת אות הגרון ועם הגע"א קריאתו בבירור כקריאת אות הגרון ממש כמו דעו איפה · הג' כשיבא השוא לפני היוד אז הוא נוטה קצת בקריאתו אל החירק כמו ויעקב ויוסף · ועם הגע"א אז קריאתו בברור כקריאת החירק כמו ביד משה ואהרן · אמנם אם היוד נקודה בחירק אז עם הגע"א תהיה קריאת השוא כקריאתו הפשוטה כמו וישראל אהב עד כאן דבריו · על כל מוצא פי המכלול בשער השוא שזכרנו · ובכן נתבארו דברי החבר באמרו והשוא מובעת באלה כלם בתנאים ·

לבדה בלי תוספת וזולתה מביאה נח אחריה והקמץ יהיה סמוך לו נח משוך ולא יהיה סמוך לו דגש בתכונה הראשונה ואם יבא סמוך לו דגש יהיה בעבור דוחק התכונה הב׳ או השלישית ונחו המשוך הא׳ או אלף כמו ברא וקנה ויכול שיבא אחר הנח משוך נח נראה כמו וקאם שאון החולם יבא אחריו נח משוך והנח שלו וא״ו או א׳ כמו לא לו ואשר שיבא אחריו נח נראה כמו שור שבאל הצרי יבא אחריו נח משיך ונחו אלף או יוד כמו יוצא ויוצאי · אבל הה״א איננה באה אחרי

והיא התנועה לבדה בלי תוספת וזולתה מביאה נח אחריה · גם השוא יקרא אצלו בשם תנועה עם היות תנועתו חלושה מאד כי לכל התנועות זולתה כח וגבור להביא אחריהן נח נראה או נסתר כמו שיתבאר בסמוך : ותשאר היא לבדה כי לא בכח תגבר על ככה · אפס כי המכלול בשער השוא כתב דע כי השוא איננה תנועה אך היא משרתת התנועות על ג׳ דרכים וכו׳ · עכ״ל : והקמץ היה סמוך לו נח משוך · נח משוך ונח נסתר שוים אצלו לשפה אחת ודברים אחדי׳ ולא נמנע לשונו בזה כאשר עשה הר׳ יהודה חיוג בספרו הנזכר באמרו ולמה בקראו אותיות המשך בעבור שהם נוספים בפעלים ובשמות בעבור המשך שהתאחד בהם כואו שכור וגבור שהוא נוסף למשך לבדו ואיננו שרשי עכ״ל ועל פיו יצאו ועל פיו יבאו דברי המכלול הנזכרים בראשית סי׳ ע״ב באמרו שאינו אלא למשך הנח ההלכוא אתו וכו׳ · אמנם החבר הרחיב את גבולו כי הפיל שם במשא גם אל האות השרשית בא״מ בסמוך וכאו המשוך הא׳ או אלף כמו ברא וקנה וכו׳ : ולא יהיה סמוך לו דגש בתכונה הראשונה וכו׳ · כבר הראית לדעת כי על ג׳ תכונות הלשון עומדת · על תורת האותיו והתיבות בענין והיא הראשונה · ועל עבודת סדר גלגול הדבור והיא השנית · ועל נעימות הטעמים והיא השלישית · ואת אשר ביארתיו לך כל נרכו פעם אחת לא אשנה לו כי אמנם כפל מטריח בלא הועיל אותו לא אוכל · ועתה ביאר שמטבע הקמץ הוא בלתי סובל דגש סמוך לו והיא תכונתו הראשונה העצמית · אפס כי לתקן יופי גלגול הדבו׳ יעתק ממקומו הטבעי ורחוק נעשה קרוב · על כן יאמר בספר ה׳ לָמָּה זה שלחתני וְזָבַדְתָּ פנה ודומיהם רבים שכך עלה במחשב׳ מסדר הלשון היותו ראוי ונאות לסדר הגלגול ויופיו · ובעל הלשון עשה לו מטעמים בתכונה הג׳ כאשר אהב לסבב סדר גלגול הדבור בתכונה השנית את הכל יפה בעתו · והנה מלאכת הלשון תדמה בזה ונשוה לפעולות הטבע בשנויו את טעמו גם הוא

לפני אביו מלך הוא מלכו של עולם לקיום סדר עולמו על מתכונתו · כי הנה יסוד הרוח העולה היא למעלה מדרך טבעו יגרשהו וילך מטה מטה כי יכרה איש בור ואיננו מתמלא אז מחלייתו רק האויר ירוץ שם כנכי לעשות רצון קונו לבטל הריקות ממנו · כי לא לרצון יהיה לו יתברך פרוק חבור התאחדות עולמו כי היה ה׳ אחד ועולמו אח׳ כמו שביאר המורה ענין התאחדו בראשון פרק ע״ב באמרו דע כי זה הנמצא בכללו הוא איש אחד לא זולת זה וכו׳ · ומן הטעם הזה עצמו קול ה׳ על המים מתנגדים ויורדים מטבעם כאשר האדם באות נפשו ישאף רוח מן השפופרת הנוגע בשוליו במים והמה יתעוררו ויפנו למעל׳ למלא׳ הריקות · ובכן מבטלים רצונם מפני רצון אביהם שבשמים · ככה יעשה במלאכ׳ הלשון לשלשת תכונותיה כי הם על כליבות יקומו להיות האחת נדחית מפני חברתה לצורך גלגול הדבור ותקונו הכללי כאשר שת עליו בעל הלשון ונתן בפלילים : ונחו המשוך הא׳ או אלף וכו׳ · למען שתי אותיות בקרבך כי לא היה עם לבבו של חבר להגביל ענין הנחים הראשונים להוציא ממספר נב״אם ולכלם בשם יקרא אשר יאמר כי הוא זה ולא זולת · נא נא בעקבות הרועים שקדם זכרם היושבי׳ ראשונה במלאכת הדקדוק כי גם בזאת יאותו לנו האנשים האלה השלמים ואחריהם רעיהם מובאים למלאת את דבריהם · וזה כי היתה הוראתם שלימה רחבת ידים לפניכו על משכני הנחים אחר הז׳ תנועות הראויים לכל אחד מהם לתת לה כיד המלך כי הנה שמו גם דברי אותותם כי כ״א נהראב״ע בר׳ שמות גם בספ׳ צחות שהאלף ימצא נעלם על כל תנוע׳ רָאשִׁים רֵאשִׁית חַטָּאת פֶּלֶא רֹאשׁ רִאשׁוֹן בְּאֵר והה״א ימצא נעל׳ עם חמשה עָשָׂה בְּנֵה בִינָה שְׁלֹמֹה יִקְרְחָה והוא״ו ימצא נעלם עם שורק ועם חולם והיו״ד עם חירק ועם צרי · וכבר ביארו על כונה זו מה שכת׳ בחידתו המוסדת על אותיות אהו״י באמרו הנזכר ימצא בגלגלים שש וכו׳ כמו שכתב בעל לוית חן פרק י״ו מהשער הראשון מטעם משכיל אחד אשר קדמוהו

בהגדת

הצרי בטבע והתכונה ד ראשונה אך באה בתכונה השנית השורק מתנועע כ"א כעזב על השלש תכונו' יבא אחריו המשוך ויבא אחריו הדגש והנה דנראה ונהו הואו לבדו כמו טו ללון וליקח החירק כמו השור' כמו לִי וְלִבִּי וְלִי הפתח והסגול רא יבא אחריה' נח משוך

נהגדת החידה על פי דרכו כאשר הגיעו אליו דבריו בכתיבת יד׳ והנה בעל המכלול גם הוא השלים על ידם בשער אותיות אוי ואחריו שרים רבים ונכבדים להבין ולהורות שעם היות הנח המיוחד לקמץ הוא הא"לף או הה"א׳ והנאות לח"לם ולשו"רק הוא הוא"ו׳ והראוי לצ"רי ולחי"רק הוא היוד וכמו שכתב גם כן הר"א אליה בספר מסורת המסור בלוחות הראשונות דבור א׳ מכל מקום זה אל זה שוא׳ ובשא׳ ומתגדלי׳ גם יחד׳ כי בחיק הקמץ גדול ינוח ה"א או א"לף כעלמים כמו ברא קָנָה׳ או יוד כמו עָלָיו יָדָיו והצ"רי נושא משך א"לף או יוד או ה"א כמו יוֹצֵא יוֹצְאֵי מִקְנֵה אברם והחי"רק אחריו ימשוך יוד או א"לף כמו אֲנִי רִאשׁוֹן׳ והחו"לם ימשוך ויקח לו ואו או א"לף כי לֹא לוֹ יהיה הזרע׳ גם ה"א בעשה מטים שכאתי׳ והא"לף ראש דברך אמת׳ והשו"רק לקח לו הוא"ו לשכב אצלו להיות עמו׳ אמנם הפתח גדול וקטן׳ שם הוא על הרוב נח נראה כמו ויאמֶר קֹדֶשׁ חֹדֶשׁ נִפְלְתִּי קַבֹּתִי אך לפעמי׳ ישכון א"לם נח משוך כה"א אַעֲשֶׂה אֹנֶה מִקְנֶה וזולתם וכמשך שָׂעָה מִכֶּר ודומיהם כי העמדת המלה מלעי"ל תורה על אות מובלעת כמו שכשים על זה דברתנו במה שיבא׳ ועתה הנה ראית כי אתה עמל וכעס תביט אם תכוין לתת חלוקה הכרתית בידך במספר הנחים המשוכים המיוחסים הנה׳ כי בלי ספק תפש היותר נהונים מהם ועליך יעיד חילוך לדרוש השאר מעל ספרי המרחיבי׳ פיהם בי מלאכה זו להיותך יגרותי׳ יאמם כי עו מה עכין שמט׳ שהספיט אבל הצ"רי זכרון נח נראה אחר נח משוך ואין עיד אפר כי כל אדבעת רעיו בעלי הנח המשוך קמץ חולם שו"רק וחי"רק כוכרו וכנקדו׳ הן אמת חפבת מורה דרך עסיתו חכמה יודיעני׳ הצ"רי יבא אחריו נח משוך וכו׳ הנה נרדה ונבלה שם שפת החבר כי שם בלל ועירבב סדרו המונח תחלה קמוץ פתוחה ושבר למחלק שם קמץ חולם שו"רק פתח סגול חי"רק וצרי׳ ועתה הלוך ילך נה ונה בנשאו ביאור משך הנחים׳ כי אחרי ביאור הקמץ והחולם היושבים ראשונה במלכות דלג וקפץ אל הצרי׳ ואחרי כן שב למקומו אל השו"רק ומשם חלף הלך לו אל החי"רק׳ והפתח והסגול לאחרונה יסעו׳ וגם לב אדם ישוב דרכו ליחס כל זה אל ההזדמן זה הבל ועכין רע׳ כי מה יותר לחכם מן הכסיל׳ על כן אמרתי שסדר תחלה התנועות השלש המבואות אחריהן נח משוך ונח נראה והן הנה הקמץ והחולם והצרי׳ אך לא יבא אחריהן הד"גש בתנועה הראשונה רק בעבור דוחק בתנועה הנ" כמו סובבי כיון הֵמָּה ראו כי שניהם מלעי"ל לדמיון לָמָּה שָׁמָּה יָמָּה הנזכרי׳ אבל הקמץ כי אמנם התנאי הזה שזכר בקמץ יובן משפטו גם בחולם ובצרי׳ הסמוכים אליו׳ ואחר כך הביא התנועות השתי׳ אשר לא לבד יביאו אחריהן השני נחים שזכרנו׳ אבל יתכן גם כן לבא אצלם הדגש אף בתנועה הראשונה כמו לִבִּי ולוקח שם מלרע׳ ואחרונ׳ ישעו הפתח והסגול אשר לא יבא אחריהם נח משוך בתנועה הראשונ׳ והכל כסדר: אבל הה"א איננה נאה וכו׳ אך באה בתנועה השנית ׳הדמיון לזה מלת מראה אשר בהיותה בתנועה הראשונה בלתי נסמכת תנקד הא"לף בסגול ומראָה ולא בחדות׳ ובתנועה השנית בהסמכה תנקד בצ"רי טוב מראה עינים מהלוך נפש׳ וכמו שיתבאר מדבריו בסמוך: הפתח והסגול וכו׳ אבל תמשכם בתנועה השנית להשען עליה׳ ההשענות הזה הוא לעשות סמוכות למלה להתחזק עליהם׳ ודמיון זה וַיְהִי לִי שור וחמור שהיה משפטו מלרע בתנוע׳ הראשונה אבל נשתנה אל התנועה השנית המעיינת ביופי נלגול המלות והיה מלעיל עם מאריך בוא"ו כאלו נח משוך כרוך אחריו לא לצרכנו אל ההמשך ההוא רק להשען עליו למען תהיה הקריאה חזקה וקיימת על מתכונת׳ והחבר עצמו יביא על זה דמיונים באמרו אחר כך הלא תראה פָּעַל וחביריו הדבור בו כהפך הנקוד ומשוך העי"ן והוא פתח ותניח הפ"א והוא קמץ ומשיכת העי"ן איננה כי אם להשען לא לנח רפה וכו׳ והנונה שהיה ראוי להמשיך הקמץ ולהעמידו על תלו מלעיל להיותו מטבעו מביא אחריו נח משוך כמוזכר למעלה אמנם לתקן סדר גלגול הדבור שלא ישוב רזה רפה המזג כאשר הקשריב נפח באפיו נשמת חיים בהמשיכו העי"ן הפתוחה להשען לגבול אחרית המלה כי אזן מלין תבחן מה יפו פעמי הדבור כאשר בא להורות על פעולת דבר מה שיאמר שָׁמַר אָכַל במשיכת המלה מלרע יותר מאמרו שָׁמַר אָכַל הפועלים הם

למעלה

בתכונה הראשונה אבל תמשכם התכונה השנית להשען עליה או לטע' או למקו' הפסק הפרק והתכונה הראשונה תקבל תנאיה כשאתה מעיין באות ותיבה תיבה ולא תרגיש על תקנת גלגול הדברים המחוברים מחבור והפסק ומלה גדולה וקטנה וזולת זה ואז יכוננו לך השבעה מלכים על תכונתם הראשונ' מבלי חלוף והשבא על ערכה מבלי געיא · והתכונ' השני' מעיינ' ביופי חבור המלו' וגלגולי' ואפשר שישונה מן התכונ' הראשונה לתקן השנית והתכונה השלישית מבלי הטעמים ואפשר שישתה דבר מא דבור משתי התכונות הקודמו' ואינני

למעלה והאותיות האחרונות תפולנה בשפתים כצות וקולם לא ישמע קול ענות גבורה · ולצורך ההשענות בלבד הנגוה השפילו לא לנח רפה אשר יולד שמה · וכן יתבאר לך אמרו : אבל תמשכם בתכונה השנית להשען עליה · ר"ל שאתה תמשוך הפתח או הסגול בתכונה השנית להשען על התכונה ההיא כפי הצורך או לפי הנסח האומרי' אבל תמשכם התכונה השנית וכו' ויוחס ענין המשיכה אל התכונה כאלו היא תמשכם לצורך ההשענו' הראוי לה · ותמצא ג"כ משיכת הפתח לטעם להפסק הפרק בא' הנה נא זקנתי ויחר אף ה' בה וַיֵּלַךְ וזכור יזכר עוד כמה שיבוא והסגול גם הוא תקראנה אותו כאלה וינא אליהם לוט הַפֶּתְחָה ולוט עמו הֶנֶּגְבָּה כי כמו מתג ורסן עדיו לבלום להשיב נניעת המלה אחור במשיכת הפ"א על ידי טעם לתקן יופי גלגול הדבור לכל מראה בעל הלשון · ושא עיניך וראה מן המקום ההוא אשר אתה שם (פ' לך לך) כי שם חלקת מחוקק צפונה וָנֶגְבָּה וקדמה וימה ודומיהם גם כבעלי הסגול עצמו מספר ושוב ישוב שיכו הסב' לבאר הענין הזה במשקל פֶּעֶל וַשְׁעַר אל יחסר המזג · ואל תתמה על א' אבל תמשכם בתכונה השנית עם היות המשך דבריו על השלישית ג"כ באמרו או לטעם או למקום הפסק הפרק כי אין כונתו זולת על שלילת התכונה הראשונה וכל לגבי דידה קרו לה תכונה שנית עם היות השלישית בכלל ואין מדקדקי' בכיוצא בזה לדוגמת אמרם על משנת פ' משילין כל שחייבין עליו משום שבות ומשום רשות ומשום מצוה בשבת וכו' דלגבי מצוה גמורה רשות קרי ליה · וכן בפ' כל הבשר אמר רב יצחק בן אשיאן מים ראשונים מצוה אחרונים חובה מתיבי מים ראשונים ואחרונים חובה אמצעיים רשות · מצוה לגבי רשות חובה קרי ליה · ואפשר שרמז אל התכונה השלישית בא' או לטעם או למקום הפסק וכאלו אמר אבל תמשכם התכונה השנית להשען עליה או התכונה השלישית לטעם וכו' ואיננו רחוק שיתבאר אמרו או לטעם לאיזה טעם וככה שתהיה

שם להסב פני דבר ורמז בזה למה שיבא אבל מלת פֶּעֶל עם הבאים על משקלה : והתכונה הראשונה תקבל תנאיה וכו' פה אל פה דברתי בך במה שקדם על אודות שלשת תכונות הלשון במראה ובחידות · וברוב דברים לא יחדל פשע הכפל הבלתי מועיל · ודברי החבר עצמו מספיקי' לענינם כי ברור מללו · ובמה שיבא פתח יפתח את ידו למלאכת די מחסורך אשר יחסר לך · וכבר ביארתי ענין השוא עם הנע"א וזולתה · וכתב אשר נכתב אין להשי' · ומה שאמ' מחבור והפסק ר"ל כמוך וכמוכרת כי אנשי מקנה היו עבדיך הוא סגול במוכרת ובמקנה הצאן ובמקנה הבקר סמוך כנ"ירו : ומלה גדולה וקטנה · כי אָמֻר אלקים מלרע בעבור מלת אלקים הגדולה ואָמַר לי מלעיל בעבור השענו על מלת לי הקטנה וכמו שיבאר : וזולת זה · כי גם במלה אחת עצמה בלי שום הסקפה לדברי' המחוברים יש מבא לתכונה השנית וכמו שיראה מאמרו אחר כך אבל זה נכרי בתכונה השנית : והתכונה השלישית מבלי הטעמים · אין בנסח הזה בכותן טעם כי נשתרבא לפנים לאשמת הסופרי' ויעלה תיקנו יפה אם נחליף אמרו מבלי הטעמים לאמרו מעלת הטעמים והוא דוגמת הלשון המוזכר למעלה באמרו מעלת הנקוד · וטעות כזה קרוב מאד להתגלגל על יד סופר כי יפול הנופל ממנו בהזדמן לפניו עין מחוקה דומה לבית וקוץ באחרי המלה מורה על תיו ויחשבהו ליוד · או קח לך בשמים ראש לתקנו על ידי מלת ותבלין כי יאמר תבלי הטעמים בחלוף מ"ם בתי"ו אשר המה להם קרובי התמונה והמאר והכונה שהטעמים לתיבות כתבלין לקדרה הן ליופי הקריא' הן לתועלת הענייני' כדבר הראב"ע בספ' מאזנים כל פירו' שאינו על דרך הטעמים לא תאבה לו ולא תשמע אליו כי בעל הטעמי' ידע הפירוש יותר ממנו ע"כ : ואיפשר שישונה וכו' : כבר כתבנו כי איש מהם את מקומו לא יכלה מאת חבירו בהסב את פניהם אל תועלת כלל הלשון המתיקר על ידם גם יחד · לדמיון הדברים הטבעיים

אשר

נכרי בתכונה הראשונה רדיפת שלש תנועות שלא יכנס ביניהם נח ולא דגש אבל באה בתנועה שבאית אחר תנועה שבאירת שלש ויותר כאשר יעבור זה בערבי · אבל זה נכרי בתכונה השנית · ובעת שיזדמנו שלש תנועו' בתכונה הראשונה תמשך אחת מהם בתכונה השנית בשיעור נח כי העברי קשה לה רדיפת שלש תנועות אלא בפגישת הכפל כמו שֹׁרְרֵךְ או אותיות אהח"ע כמו נהרי נחלי ואם תרצה תמשוך ואם תרצה תמהר · וכן הכשר

אשר להיותם חסים על כבוד קונם להמשיך דבורו כסדר המליצות רוח המושל יעלה על טבעם ומקומם יהיו כמוזכר למעלה · ובמה שאמר אבל אמרו ועל כן השאירו אמר לי ועשה לי וכו' תקח אליך שמן מכתיבות הדקדוק בחוקי חוק על פני שלשת התכונו' האלה · ומקום הונח לכל אחת מהן מבלעדי חברתה ומשם יתבאר לך שנוי השתים הקודמות לצורך השלישית ר"ל בעבור הטעמי' המוכחי' במק' מותיהם לסוד נעלם ממנו אפס קצהו נראה וכלו לא נראה כמו שרמז לנו החבר בסוף דבריו על כללות החכמ' הדקה הזאת: ואיננו נכרי בתכונה הראשונה רדיפת שלש תנועות וכו' · הרבה דברים הרביתי לפניך בכו' ע"א והמלאכה היתה דיה והותר לכל אשר נשאו לבו לקרבה אל הבנת הדברים כלם אשר נכון מונחם מן המקום הזה · והכונה להודיע כי אל התכונה הראשונה הבלתי מעיינת אל תקנת גלגול הדברים וכו' כאמור לא היתה נמנעת רדיפת ג' תנועות שלא יכנס ביניהם נח ולא דגש כאלו תאמר להוציא מלת אֶפְקוֹד בשלש נחות אֶ פְ קוֹד שהיו שלש תנועות בלתי שום נח בין האלף ובין הפ"א · או בין הפ"א לבין הקוף · גם לא עבר ביניהם דגש כמלת אֲפַקֵּד שאז לא היה נחשב לזרות כלל בהיות הדגש מורה על אות מובלע ובכן היה מושב עניינו כאלו נח נכנס ביניהם כמוזכר למעלה · אמנם בבחינת התכונה הראשונה מצד עצמה וטבעה בצדק צדק נרדוף הג' תנועות בלי שום נח או דגש וכמו שהרשות נתונה לבטא בשפתים שלשת תנועות למען תִחְיֶה תְ חְ יֶה בשלש נחות ואם אין שם מקום לנח או לדגש · ככה יעשה לכל יתר המלות עם אהח"ע או זולתם כי משפט שוה לכלם אל התכונה הראשונה ובעת יאמר אֶבְנֶה אֶקְנֶה אֶ בְ נֶה אֶ קְ נֶה על דרך הנזכר · וכמו כן יעשה למלת וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ עם רבוי תנועותי' ויחדו יהיו מתנועעי' בלי שום נח או דג' באמרנו וְ הִ שְׁתַּ חֲוִ י תָ סולא זו בלבד כי גם כן לא יבצר ממנו את אשר יזמנו לחבר יחד כמה שואים זה אחר זה כמו יְפַת אֱלֹהִים בקריאת השואים שלשתן יְפַת אֱלֹקִים וגם כי יוסיפו שואים כהנה וכהנה כמשפט הזה יעשה להם על פי התכונה הזאת כמו שהעיד על לשון ערב שככה לו מחוקי המבטא ולא היתה השקפתנו בזה להבדיל בין אות אהח"ע לזולתו אבל כל זה נכרי אצלנו בתכונה השנית המעיינ' ביופי חבור המלות וגלגולן כמוזכר למעלה ולפיכך בעת שיזדמנו ג' תנועו' בתכונה הראשונה תמשך אחת מהן בתכונה השנית בשיעור נח וכו' · ודמיון זה מלת אֶבְנֶה שעל פי התכונה הראשונה אין אומר השב מלקרות השוא ולהניעו (כי הכלל המיוסד אצלנו שאחר תנועה קטנה יבא נח נראה איננו על פי התכונה הזאת) וכבר היו שם ג' תנועות נרדפות בלי שום נח או דגש · אמנם עלתה תקנת גלגול הדבור על פי התכונה השנית בהמשיך אחת מהן בשיעור נח והיא האלף המשכת בשיעור נח נראה כי השוא שתחת הבית יהיה נח נראה לא מונע כבתחלה · ובכן הושבו השלש נחות לשתים ובעת יאמר אֶבְ נֶה במקום אמרנו אֶ בְ נֶה · רק אם היתה שם פגישת הכפל כמו שֹׁרְרֵךְ אגן הסהר או אותיות אהח"ע כמו נַהֲרֵי נַחֲלֵי דבש וחמאה כי באלה הותרה רדיפת הג' תנועות כמוזכר למעלה :. ומה שאמר ואם תרצה תמשוך ואם תרצה תמהר · אפשר שירצה לאמרו תמשך אחת מהם בתכונה השנית בשיעור נח והכונה שהרשות נתונה לכל אות כפש הקורא אם לשון משך ארוך באלף אֶבְנֶה אשר שמנו לדוגמא כאמור · או למהר הקריאה · ודבריו אלה יורו משפטי הקריאה הנכונה היא המודעת אצלו עם היותה נפלאת בעינינו כמו שהרבה דברים נעלים בקריאת אנשי טבריה עם היותה מתחלפת לקריאתנו כמו שזכרנו כי שתים זו שמענו על קריאת אֶבְנֶה יִבְנֶה תִבְנֶה נִבְנֶה וכו' אם למהר הקריאה כפי מה שהורגלנו עליו · אם למשוך ולאחר אותה לאמר אֶבְ נֶה יִבְ נֶה תִבְ נֶה נִבְ נֶה · או יתקשר דברו עם הסמוך לו מרדיפת שלש תנועות בפגישת הכפל או אותיות אהח"ע כי יוכח הדבר בבחינת הקורא אם למשוך בהם כמשפט התכונה הראשונה ואם למהר כפי התכונה השנית כי שניהם נכונו בקריאה : וכן הנשירה

התכונה

זהתכונה הראשונה קבוץ שתי תנועות זאת אחר זאת נמשכות כשיעור שני נחים. וראתה תכונה השנית כי הדבור כזה לא יהיה נאה והפילה אחד משני המשכי' והשאיר השני כמו שמתי ושמתי וכל הדומה לו הלא תראה פעל וחביריו הדבור בו בהפך הנקוד תמשך הע"ין והיא פתח ותניח הפ"א והוא קמץ ומשיכת הע'ין איננה כי אם להשען לא לנח רפה ועל

התכונה הראשונה קבוץ שתי התנועות וכו' וראתה התכונה השנית וכו' כבר התחלתי להראות שהעמדת המלה מלעיל תורה על אות מובלעת בשו"א נח כי הכלל בידינו שאחר תנועה קטנה ימנע דגש או נח נראה והנה במלות גבר ובית לא יראה ולא ימנא אחר הנ"מל והב"ית שום א' מהמה אפס כי להיותן מלעיל הרי הן כאלו כתבו גבבר ביית כי עד שהמל' נמשכו בטעם מלעיל· האות המובלע כמן ריחו אעפ"י שלא הודגש במבטא כי נמצא שם כמעט רגע עד יעבור טעם· וכבר כתב הר' אליה המדקדק בשני מפרקי שירה על התנועות הקטנות וז"ל אחריהן דגש מכחידות או לשוא נח הן מולידות אך אם בטעם נלכדות רפות אחריהן כאגדות ע"כ· והוא עצמו הרחיב שם כונת דבריו באמרו שבהיות הטעם תחת התנועו' הקטנות אז יבא הרפי אחריהן כמו ויבן וימח גבר בית ודומיהן לפי שהן מלעיל יבא אחריהן הרפי ע"כ· ובספר ההרכבה כתב על צור ילדך תשי עתיד לנמצא מחסרי פ"א נון ונחי הלמד ושרשו נשה והיו"ד במקום ה"א למ"ד הפעל והראוי תנשה והיתה השי"ן ראויה להדגש ובא הנח תמורתו כי הוא מלעיל ע"כ· וזו היא עצמה כונת הראב"ע על הפסוק עצמו ואם לשונו הוא מבולבל· ובכן יאורו עיניך בהבנת כונת דברי החבר אחרי שומך על לב את אשר זכרנוהו כי תנועה תקרא אצלו כל חלק וחלק מהתנועעות הדבור· ואולם כי על כן שם הפילוסוף את הדבור התכוני בשער מאמר הכמה להיותו מתנועע בזמן שגם הוא יושב שם בשער מקומו וכפי מה שיבואו חלקי הדבור לבטא בשפתים בארוכה או בקצרה כך היא המדה· והשוא גם הוא מחלקי הדבור ובו יתנועע לפי דרכו וטבעו כמו שקדם· והנה כונת החבר שמלת שמתי דרך משל הנכנת בהעמדה מלעיל יקובצו בה שני חלקי דבור מתנועעים זה אחר זה ונמשכים בשיעור ב' נחים וכאלו יאמר שממתי בשבר ידעת כי שמתי וחביריו הם מנחי העי"ן והשרש בהם קום שוב וכו' והנה שאחר הקמץ בקם היא האלף הכתובה במלת וקאם שאון שהוא תמורת עי"ן הפעל כמנהג והוא המתחלפות וכמו שכתב המכלול אצל הפעלים שעיניהם יוד או ויו נחה והנה כאשר באנו לומר קמת קמתי שבת שבתי אין שם קמץ בין הפ"א ובין המ"ד שיורה על הע"ין הנחה ולדעת החבר מקום העמדת הפ"א מלעיל ימלא את חסרונו כי מכח הארכת הנשימ' יולד נח כמו שזכרנו וזהו המשך הב' תנועו' וכו' שם כי שיעור שני נחים והם וא"ו נחה כנסתרת ומ"ם נחה כנראית הראויים להמצא בשורש שום כאמור כי על ידי הערת המלה מלעיל ישוער הכל כראוי מדה אחת קנה אחד· וכבר הראו' לדעת מדברי החבר עצמו ענין השני נחים הללו שהאחד מפוך והאחר נראה כמו ובאם שאון שור שמאל וכו' כמוזכר למעלה אצל שבעת המלכים· אמנם התכונה השנית המעיינת יופי גלגול הדבור ראתה להפיל א' משני המשכים כאשר הביא הצורך לזה כי יש יתרון לבעל הלשון לשפוט על ככה כאשר עשה במלת ושמתי שהוא פעל עבר מושב לעתיד כי לא ראה בעל הלשון מצד יופי גלגול הדבור להעמידה מלעיל כבתחלה רק הפיל אחד משני המשכים והשאיר השני ר"ל שבהשפילו המלה הזאת מלרע נתבטל טעם השוא המובלע בין השי"ן והמ"ם ונשאר השני שתחת המ"ם לבדו ועם היות טעם המדקדקים במלות שמת שמתי קמתי ודומיהם הוא מתהלך לטעמו של חבר· כמדומה לי שבעל המכלול רמז אליו במקומו הנזכר כי אחרי הקדימו לזה הטעם המשותף לשאר המדקדקים כתב ז"ל ועוד על הטעם שכתבנו אמור על האות הנופלת ואתה דע לך· ע"כ· וכונתו אגלי שעור היה זה מפני טעם ההעמדה מלעיל שזכר שם בסמוך בדבריו הקודמים שהוא מורה במשיכתו על האות הנופלת· והנה מקום ראיה על כונתו מה שכתב אחר כך וז"ל וכשנוסיף וא"ו הדבור על קמת קמתי ויורה על העתיד יפול הנח ותשוב המלה מלרע כמו ושבת עד ה' אלקיך וקמת ועלית וכו' ע"כ והן הן דברי החבר אשר זכרנו· ועם היות שהענין הזה מועיל גם כן להבדיל בין העבר והעתיד לא היתה בחינתו בכאן זולתי אל הנאה והמגונה ולא ועוד קאמר כענין אמ' סימן ע"א על מה שיש ביניהם מן ההבדל העובר והעתיד כמו שנתבאר שמה· ואורחא דתנא נקט פ"ע דבכורות כי לטעם אמרו שבהמות מתעשרות בכ"ט באלול

כן השאירו אמר לי ועשה לי על התכונה הראשונה מפני שנשענו על המלה הקטנה · וכן אנו רואין פועל בשני קמצין והוא פעל עברי ונבקש עלה זה ונמצאהו באתנח או בסוף · ונאמר שזה הנח נתיישב בתכונת השנית בעבור העמידה וההפסק ונמצא

פאלול ולא כאחד בתשרי אמר מפני שהוא יום טוב וכבר בא הביאור עליו לחלא ועוד קאמ׳ שהרי בזולת זה היה בו טעם אחר משום דבעינן הכירא בין חדש לישן למען דעת כל עמי הארץ שאין מגרפים לעשר אלו עם אלו: הלא תראה פעל וחביריו הדבור בו בהפך הנקוד תמשך העי׳ן והוא פתח ותניח הפ״א והוא קמץ · וכו׳ · כבר עלה ביאור זה במה שקדם ולא אשנה לו כי לא היה לעזר ולא להועיל רק למעמם · והכלל כי היה ראוי כפי משפט התכונה הראשונה להמשיך התנועה הגדולה שתחת פ״א הפועל לומר פַעַל אָמַר ולחטוף קריאת העי״ן הפתוחה עם הלמ״ד לדמיון מה שכתב המכלול בפתוחי פקדה כאמרו פְּקַדְתֶּם העי״ן והלמ״ד קמוצים והתי״ו פתוחה ואכלתם חית השדה ובקשתם ולא תמנא לפי שהמלה מלעיל ותחטף קריאת התי״ו עם המ״ם על כן התי״ו פתוחה אבל כל שאר כנוי הפעלים התי״ו קמוצה לפי שתעמוד קריאת התי״ו עם המ״ם ולא תחטף · ע״כ · וכה היה משפט פַּעַל וְאָמַר לפי דעת החבר לולי התכונה השנית ששנתה את טעמה מלרע והיתה משיכת העין עם היותה נקודה בתנועה קטנה לא לצורך הנח רפה אשר יולד שם שהרי לא יאות נח משוך אחר פתח כמוזכר למעלה רק היה זה לצורך השענו׳ באחרית המלה למען תמנא מכוח לבך רגלה כאמור כי כן יסד מלך הלשון לתקון יופי גלגול הדבור אָמַר אָמַרְתְּ אָמַרְתִּי אָכַל אָכַלְתְּ אָכַלְתִּי ודומיהם · ונח רפה יקרא אבלו הנח משוך או נסתר ועוד תמנא אחר זה דברים מתייחסים לענייננו אבל אמרו וכן כדמה מִפְּעַל שמם עלו דברי המכלול והר׳ אליה המדקדק מועילים מאד לכונתנו: ועל כן השאירו אָמַר לי וְעָשָׂה לי וכו׳ הכונה הואיל וכל ההשתנות הזה לא היה כי אם לצורך ההשענות כמדובר · הנה כאשר יפול ויוטל הצורך הזה שוב ישוב הדבור לאיתן מושבו על תכונתו הראשונה ועל כן בהסמך אמר ועשה ודומיהם למלה זעירא אשר ישענו לגבולה או רגלם עמדה כמיש׳ר על תכונתם הראשונה מלעיל אָמַר לי עָשָׂה לי ועם היות מלה עָשָׂה לי שבולה קמוצה אינכא דונמת מלת אָמַר שהניה קמץ והניה פתח אשר עליה נוסד כל

הדבור הזה מ״מ אם אינו ענין לדונמת פתח עי״ן הפועל הבלתי נמשך · תנהו ענין לקמץ פ״א הפועל הנמשך על טבעו מפני הסמכו למלה זעירא כי הענין הזה הוא נד שוה בשניהם · וכבר כתב המכלול חלוף קריאת אמר ועשה ודומיהם עם מלה זעירא וזולתם כאמרו אבל האבן הרא״ש למשקל פַּעַל וז״ל וקריאת המלה מלרע יו׳ פָּעַל וְעָשָׂה אָמַר כ׳ · וכשתבוא בסמוך למלה זעירא או למל׳ שהיא מלעיל תהיה גם היא מלעיל כמו עָלָמוּ אָבַד כָּלַח וְשָׁאַל והר׳ אליה המדקדק חשב לו וְקָרָא כו׳ וכו׳ ע״כ · מחשבות להשיג על המכלול בהניחו לא היה צריך לומ׳ או מלה שהיא מלעיל כי מלה זעירא פשיט׳ שהיא מלעיל ע״כ · והלא דבריו לא יתכנו כי איך יתואר בצורון מה שאין לו הככה על הראות · כיונא בדבר איך יכשא על מלה זעירא תואר מלעיל או מלרע אם לא הוכשר בית קבולה לשום אחד מהמה · ודע כי המכלול כתב שם וז״ל וכבר באו מהם על זה הדרך מלרע מי בָרָא אֵלֶּה וייכס הכהל כי לא הָיָה גֶשֶׁם וכו׳ ודסמיך למילה זעירא הָיָה איש גדול וכו׳ מי יָצַר אל ולא יָסַף עוד לדעתה וכו׳ וגם באו מלעיל בלתי סמיכות מלה זעירא או מלה שהיא מלעיל הנה שָׁבַר עלכו שָׁאוֹל שָׁאַל האיש ע״כ · ודבריו אלה הבנתי לפניך לבעבור כסות כי פעמים ישאר הדבור על מתכונתו הראשון כמו שָׁאַל האיש · ופעמים ישובנו על פי התכונה השלישית כמו מי יָצַר אל כי אין שם ענין לראשונה או לשנית · והוא אשר דבר החבר למעלה כי בתכונה השלישית אפשר שישובה אמשי התכונות הקודמות: וכן אנו רואים פעל בשני קמצים והוא פעל עבר ונבקש עלת זה וכו׳ · כן כתב המכלול אבל האבן הראשה באופן השלישי וז״ל הפעל העובר חניו קמץ וחניו פתח · ואם בסוף פסוק או באתנח כלו קמוץ כמו פקד את שרה כאשר אָמַר · ובמושב לנים לא יָשָׁב וכן כלם ע״כ: ואמר שזה הנח אשר נתישב שם אחר הקמץ השני הוא על פי התכונ׳ השנית בעבור העמידה וההפסק · ואולם נוכל גם כן ליחס החלוף הזה אל התכונה השלישית להיות האתנח מכלל הטעמים והמיוחם שבהם אלא שאין החבר מדקדק בכך וכל לגבי ראשון שני קרי ליה כאשר דברנו ·

הענין הזה הולך כן עד שנמצא עוד פעל בשני קמצים בזקף ונבקש עלתו ונמצאהו מקום הפסק בענין והיה דיניו שיהיה אתנח או סוף פסוק לולי דחקים אחרי הצריכו שלא יפול באתנח ולא בסוף פסוק כאשר נמצא גם כן פתחים באתנח ובסוף פסוק· על זולת ההלוך ההו׳ כמו וילך ויאמר וזקנתי ושברנ׳ ונמצא עלת ויאמר מפני ההקפדה על הענין מפני שאין דין ויאמר לעמוד בו מפני צרכו אל מה שאחריו בהשלמת הענין אלא המעט כמו כאשר אָמרכי ענינו שלם בהשבה על מה שקד׳ והוא ראוי לקמץ מפני שהוא מקום הפסק·

ועוד שהטעמים יבאו לפעמים לנורך הוראת התבונה השכית לתקנת גלגול הדבור ומלך ביופיו תחזינה עיניך: וכמנא הענין הזה הולך כן׳ ר״ל כן יהיה תמיד על הדרך הנזכר: עד שנמצא עוד פעל בשני קמצים בזקף ככתוב במכלול אבל האבן הרא״ש לא שקל פָּעַל· וז״ל וגם באו בזקף קמוצים כי גם הזקף יש לו משפט ההפסק במקומות רבים לחמו לרעב נָתָן חבול לא חָבָל ותרבית לא לָקָח וכו׳: ונבקש עלתו ונמצאהו מקום הפסק בענין· ר״ל כפי משמעות המאמר היה שם הפסק הדבור עם היות שאין שם טעם מפסיק להורות על ככה כי אין דעתו כדעת המכלול שיהיה לזקף משפט ההפסק: וה״א והיה דינו שיהיה אתנח או סוף פסוק לולי דחקים אחרים הצריכו שלא יפול באתנח ולא בסוף פסוק· הכונה מה שמנע היותו באתנח או סוף פסוק ובא זקף תמורתם היה לטעמים ולרמזים נעלם עניינם ממנו· וכמו שהעיר בדבריו האחרונים באמ׳ למחובר החכמה הדקה הזאת סודות נעלמים ממנו וכו׳ ואסברה כדמיא ליה באמרו כאשר נמצא ג״כ פתחים באתנח ובסוף פסוק על זולת ההלוך ההוא וכו׳· רונה לומר בהפך הכלל הנזכר על השתנות הפתח לקמץ במקום אסף וכמו שכתב המכלול באבן כ״ד וז״ל ואשר המה בפתח אם בהפסק הענין בקמץ וכן בשלשלת כי יש לה משפט הפסק וישחט ויקח משה מדמו ובאו מהם בהפסק בפתח אלקי תהלתי אל תחרש ותקח מפריו ותאכַל ותתן גם לאישה ויאכַל וכן כל ויאמַר ויאכַל פתח באתנח וסוף פסוק וכל וירַד וכל וירד וכו׳ ע״כ וכתב עוד באבן השבית וז״ל וכשיהיו השלמים בהפסק יהיו לעולם מלעיל בואו ובזולתה והעין קמוצה· לבלתי אכל ממנו אָכָלְתָּ פן תאכל ושָׂבָעְתָּ וכו׳ וכבר באו מהם בהפסק בפתח הנה כא זָקַנְתִּי· ואני זָקַנְתִּי וכו׳ עד אמרו וכן על פי המסורת כל שָׁבַרְתָּ ושִׁבַּרְתִּי ודִבַּרְתָּ ודִבַּרְתִּי והצַלְתָּ והִצַּלְתִּי פתחי׳ כאתנח וסוף פסו׳ וכו׳ ע״כ ונעו השני הנק׳ בנין כפעל כתב ז״ל ולרכו׳ תִּפָּקַדְנָה בפתח ובהפסק בקמץ ובאו בהפסק בפתח והם מאשר בלא הפסק בנרי ואזני חרשים תִּפָּתַחְנָה ונו׳· וקשתותם תְּשַׁבַּרְנָה ונו׳· כי זרועות רשעים תִּשָּׁבַרְנָה ונו׳ ע״כ: וכמנא עלת ויאמר וכו׳· יחשוב החבר כי סבת פתחות וַיֹּאמַר במקום הפסק היא על היות משמעות המאמר בלתי שלם במקום ההוא עם היותו כפסק שם מנד הטעם וזה כי ענין נרכו למה שאחריו לנמר דין משמעותו מהדבר הזה כוהג כן תמיד זולתי המעט היינא מכללו מנד קנורכו אשר למענו לא יעזב הכלל המיוסד על פי הרוב כי הוא זה משפט ראוי לשמרו בכל הדברים והודיע שאין הענין הזה כוהג במלת ויאמַר כמכהנו במלת אמ׳ הקמוצה במקום הפסק כי ההיא תנקד בקמץ כמו כאשר אָמָר שנכרנו לפי שהיה ענינה שלם בהשבה על מה שקדם כי לא יוסב ענינה כלל אל מה שאחריו להשלמות חקו ועל כן היה ראוי להקמץ בהיותו במקום הפסק גמור כמשפט· והנה אמרו כמו כאשר אמר כקשר עם אמרו מפני שאין דין ויאמר וכו׳ ומה שאמר אלא המעט כוון בו להוציא מן הכלל איזה מהם שלא ישינו שכלנו להשלים ביאורו על פי הדרך המונח כמו שזכרנו ובענין אמרו שאין דין ויאמר לעמוד בו מפני צרכו אלא מה שאחריו וכו׳ נריכים אנו לומר שאף גם זאת ראה בעל הלשון להפסיק שם בעבור דחקים לא ידענום וכמו שזכר במלת אמר כי את זה לעמת זה הכיב לקראתנו מן הקנה אל הקנה דוק ותשכח· אכן הרא״בע שנה את טעמו בזה שכן כתב בספר צחות מאוך לראשיתו וכאשר יפתח האות בענו׳ שיש אחריו נח נראה כמ״ש אמ׳ יקמץ בקמץ גדול אם היה בסוף פסוק או באתנ״ח כי משפט אחד להם וכאלו היא חני חרוז וקמץ בעבור שהוא מעמד ואל תתמה על כל וַיֹּאמַר שהוא פתוח והוא באתנ״ח גם בסוף פסוק כי היה תחלה בפתח קטן והנה עלה מדרגה אחת להיותה בפתח גדול ודי לו ע״כ· והנה הוא הולך לדרכו שכתב בספר מאזנים במקום פתח דבריו יאיר על משפטי הפתח וז״ל וכן כל מלה שעין

שלה

אך וילך ותשברנה מפני שקשה להעתיק השבר אל פתחה כ"א קמנא גדולה מבלי גלגול אבל העתיקוהו אל פתח ושמה זקנתי מהדר' הזה בעבו' ששרשו זקן והעתיקו הצרי בעמיד' אל פתח וכן נחמה מפעל וכל אשר בא על משקלו מלעיל משוך הפא והוא בסגול עד

מלה אחת מאותיו אחה"ע והיא מלעיל כמו נַעַר שַעַר הכל פתחין ולמה זה בעבור היות נַעַר על משקל אֶרֶץ ובעבור העין כפתח ומתחלה היו שניהם סגול שהוא פתח קטן ובעבור אות הגרון שב מקטן לגדול וכן מקרה כל וַיֹּאמַר שהוא בסוף פסוק ואתנח ה"א פתח גדול בעבור היותו בתחלה כפתח קטן וכן וילך וידר ע"כ · וכביאורו על הטור פרשת חיי שרה כתב על ויקח העבד את רבקה וַיֵּלַךְ וז"ל וילך פתוח ואם הוא סוף פסוק ולא נקמץ כי בתחלה היה כפתח קטן ולא יוכל לעלות שתי מדרגות וכן כל ויאמר ע"כ · והנה עם היות החבר מורה גם הוא כדין סדר המדרג' בנקודות וכמו שיזכיר בסמוך לא ראה להשתמש בו במלת וַיֹּאמַר כי תבחן המלה אצלו בלא ואו ההפוך כי כשת יאמר אוֹמַר יֹאמַר תֹאמַר נֹאמַר ועל כן היה מן הראוי להתעלת אל מדרגת הקמץ במקום הפסק לולי הטעם המוזכר בדבריו · וכן תמצא בסמוך שגם פני בחיבתו במלת וילך בהיותה בלא הפסק בקודה וכמו שיבא · אולם הרא"בע יבחן המלה כמו שהיא עם ואו ההפוך שמשפטה בסגול וַיֹּאמֶר והספי' לו מה שזכרנו מטעמו: אך וַיֵּלֶךְ וַתִּשָּׁבַרְנָה מפני שקשה להעתיק השבר אל פתחה גדולה מבלי גלגול וכו' נראה שטעות נפל בספרים ובמקום אמר' פתחה גדולה ראוי לתקן קמצה גדולה · ואל נא תהי כזאת קשה בעיניך כי אמנם כזו וכזה תאכל חרב ההשתבשו' בדפוס ותקראנה כשה בדברי הרא"בע פ' שמות בשני מקומות האחד בא לגור בדבריו על מלת ויהי שכן כתוב בפירושו מלת יהי היתה ראויה להיות כמו ירב המשא עליו ובעבור היות הה"א מן הגרון פתחו במלת יהי היוד הראשונה בקמץ קטן וכו' ע"כ · והיה משפטו לומר בפתח קטן · והמקום השני הוא גם בדברו על אותיות אהו"י הבאות למשך ונמצא כתוב בדפוסים ועם קמץ קטן עושה פלא ע"כ · וראוי שיאמר פתח קטן · והנך רואה בעיניך אין הודעה חזקת הכוספאו' באיזה הכותב עצמו שאכחנו עליו וכי נקל לכתות שיאמר כאן קמצה גדולה כאשר דברנו וכוונתו מבואר' כי טעם פתחות וַיֵּלֶךְ ותשברנה במקום הפסק הוא מפני שהיה קשה להעתיק במדרגות השבר שהוא הצירי כיון שקדם אשר היה בזולת הפסק במלות יֵרֵד:

ותשברנה והנה מדרגו' היו לעלו' מן הצרי אל הפתח ומן הפתח אל הקמץ וזה מבלי גלגול ר"ל להעתיק דבר אל זולתו רחוק ממנו במדרגה מבלי אמצעי ינלגלהו אליו ולפיכך העתיקוהו אל הפתח ולא אל הקמץ · ורמז לנו בזה כי כשהיתה מלה בזולת הפסק ראוייה להפתח · אז בהפסק היתה נקמצת כי לא היתה עולה רק מדרג' אחת והוא מה שכתב המכלול בטור השני הפך בנין כפעל וז"ל ולרבות תִּפָּקַדְנָה בפתח ובהפסק בקמץ: ובאו בהפסק בפתח והם מאשר בלא הפסק בצרי וכו' ע"כ · ומה שאמר החבר שמה זקנתי מהדרך הזה בעבור ששרשו זָקֵן והעתיקו הצרי בעמידה אל פתח · הוא דוגמת מה שכתב המכלול אבל האמנם הראשה באופן השלישי אמנם כי החפיר לבנין קָמֵר הבא בפתח במקום אתנח היה זה לדעת רבי יעקב בן אלעזר בספר השלם לפי שאלו היה בלא הפסק היה קָמֵר בצרי כמו קנה וסוף קָמֵלוּ והוסב לפתח מפני ההפסק אבל אם היה מגזרת פָּעַל בפתח היה באתנח קמץ וכן כתב ר' יונה וכתב כי זה הטעם בכל מקומות שנמצא פתח באתנח וסוף פסוק בשמות ובפעלי' שהיו בלתן האתנח בצרי וכל אשר הם מגזרת פָּעֵל בצרי ישוב פתח באתנח וסוף פסוק וכן דעת רוב המדקדקים אבל רבי יונה יחס זה הטעם אליו ואמר כי הוא חדשהו ולא קדמהו אדם בו ע"כ מדבריו · ובכר הייבו יכולים להעמיד הגרסא הכוכרת על ידי הדחק ולומר כי על כן קרא שם הקמץ פתחא גדולה כי בערך השבר הלא גם הוא כפתח בהכרה כי כבר נתבאר לך מחלוקתו הקודמת · כי הקמוץ והשבר הם הפכים מן הקנה אל הקנה והפתחה בינונית ולפיכך יאות שם פתחה גדולה לקמץ בערך הצרי אשר תגר הכרתו · ואמר גדולה להבדיל בינה לבין הפתח שהיא קטנה אצלו לא לענין הפתחו' רק לענין תנועה קטנה או גדולה · ועוד אני רואה ראיה אחרת כי פעם יכנים הקמץ בחלק הקמוץ ופעם בחלק הפתחא שהרי ברביעי סימן נ' בספרו מעלת אותיות אהו"י מבל שלא כוכל לבטא בשאר האותיות אם לא בהמנא שם אחת מאלה אמר וז"ל הפתחה לאלף והא והקמוץ לואו והשבר ליוד ע"כ · ואם תשים אליו לבך רוח בעתו אליו תאסוף שהפתחא כאמרת שם על הקמץ ג"כ כי אמנם

האלף והוא הם נחים משוכים מיוחדים אל הקמץ כמבואר הנה בסמוך ובשניות יוחסו אל הפתח הגדול והקטן באמ׳ אחר כך הפתח והסגול לא יבא אחריהם נח משוך בתנועה הראשונה אבל תמשכם בתנועה השנית כמו שיתבאר׳

שנחשוב שאם לא משכו דפ״א היה מביא צורך הדבור העברי למשו׳ הע״ין וישוב מלרע ויהיה בין הע״ין והל״מד נח רפ״ה אחר סג״ול וזה דבר תמה ואין תמה בפ״א כי אי אפשר זה בלי נח

ועוד תשוב תרא׳ כי הקמוץ אשר ייחד שם אל הואו לא יאות ענינו בענין של הקמץ כמו שזכרנו וזה לאות כי הנה לא נכלל שם בקמוץ רק בפתח׳ ותסתייע נונה זו ממה שמצינו להראב״ע במגלת איכה על היתה למס שכתב כפתח למ״ד למס להורו׳ על ה״א הדעת הנעד׳ ולא נדגש ה״מס להקל על הלשון ע״כ׳ והנה עין רואה כי למ״ד למס היא קמוצה בכל הספרי׳ ש״א שקראה פתוחה על בלי היותה שואית במשפטה בלא ה״א הדעת׳ כי אמנם אין הטעה נריכה לבחינה מדוקדקת מבדלת בין פתחות לקמצות׳ וכי תאמ׳ כלבבך איך לא ראה החבר כי יש שבר מועתק ב׳ מדרגות כי הנה במלת וילך נעשית תנועת ההעתקה מצרי לסגול ומסגול לפתח׳ תשובה לדבר כי לא מצאנו כזאת לעולם שבמקום הפסק ישוב הצרי לסגול ועל כן בהעתק המדרגות לא יתחשב׃ וכן נתמה בפֶעֶל וכו׳ יען כל דבריו הנזכרים למעלה ספר אל חוק כי הפתח והסגול לא יבא אחריהם נח משוך בתנועה הראשונה רק בשנית׳ הואיל באר הענין הזה בפרט בכל אחד מהם נוסף על מה שהקדים קנת ביאורו בדבריו הנזכרים ותהי ראשיתו מן הסגול באמרו שנתמה ממשקל פֶעֶל כדרך גֶבֶר מפני מה נמשך הפא מלעיל והוא בסגול ומדוע נשתנה בשתנה ענינו מן התנועה הראשונה אשר מטבעה שלא יבא אחריו נח משוך כמו שקדם כי הנה הסגול הזה המשוך נושא משך הנח וכמו שכתב המכלול בפתוחי פקד בבנוי פִקְדַנִי וחביריו (כי עם היות דברו שם על הפתח משפטו שוה לסגול ג״כ כי דין אחד לשניהם) וז״ל פִקְדַנִי העין קמוצה והלמד פתוחה זה אינו כמשפט הנקוד כי אחר הלמד נח נסתר והיה משפטו קמץ אבל מצאנוהו פתח פְעָלַנִי וּפְעָרַתְנִי הפעירַני והפעלתַני וכו׳ כמו אכלֻני הממַני וכו׳ ובהפסק הם קמוצי וכו׳ ובאו בקמץ זולת ההפסק להורו׳ כי כן המשפט מפני הנח הנסתר וכו׳ ע״כ׳ וכתוב שם בהגה״ה להר״ ש״ה המדקדק אמ׳ ש״ה אעפ״י שלפי הדקדוק נקרא נח נסתר אחר תנועה גדולה׳ אחר תנוע׳ קטנה נקרא נח נראה׳ מ״מ כשהטעם תחת התנוע׳ קטנה שאחרי׳ נו הנשוא נקרא נח נסתר ע״כ׳ עד שנחשוב וכו׳ הנה הוא משקיע התמיה הנזכר ע״י חשבנו כי היה זה לסבה ולטעם אשר יאמר כי הוא זה שאם לא משכו הפא היה מביא צורך הדבו׳ העברי למשוך העין וישוב מלרע כי מהברח החלוק מעלין מקד׳ קדש או מורידי׳ ואין אמצעי בין המלעיל למלרע במלה כגון לזה ולזה והנה כשמשכנו העין מלרע יהיה בין העין והלמד נח רפה אחר סגול כי באמרנו דֶרֶךְ יולד נח רפה במשיכ׳ ריש עין הפעל ע״י הארכת הנשימ׳ כאשר נזר אומ׳ למעלה במלת אֶמֶר וזה דבר תימה כי אין לנו צורך להשענות בזה כאשר הוצרכנו שמה כי לא הרי השם כהרי הפעל ויתרון בעל הלשון לקח לו וינב מנבת ההשענית במלת אֶמֶר וחביריו ולא מן השם הוא זה למראית עיני בחינתו המזוקקת להתהלך בחוץ דֶרֶךְ עֶבֶר על משענתם ואם כן נגעו מזה שתי הפעלות אשר נח בהן להמשיך המלה מלרע כי הנח המשוך לא יאות אחר הסגול אבל התנועה הראשונה׳ גם לא ההשענות כמו אלה אבל התנועה השנית כאמור׳ על כן היה זה אבל טעם מספיק להשיב אחור המלה אבל הפא בטעם מלעיל כי שם יאות הנח המשוך וזא ואין תורה בפא כי אי אפשר להבליע הנח ומקום הנח רק וכו׳ ולפי נסח אחר ואין תימה בפא כי אי אפשר לה בלי נח ומקום הנח רק וכו׳ וביאור נוסחו לפי מה שחשבתי כי בהעמידנו מלת דֶרֶךְ גֶבֶר ודומיהם מלעיל במשיכת פא הפעל הנה עם היותה גם היא נקודה בסגול אשר ידעת ואשר שמעת שאין מדרכו להתיצב אחריו נח משוך כמדובר׳ ובמשוך המלעיל המה יעלו למדרגת משיכת הנח אשר לא כתורתו׳ אל תתמה על החפץ כי בהשקיפנו אל תכלית המשקל הזה שסופו להנקד הפא בקמץ במקום הפסק דָרֶךְ עָבֶר ודומה להם ולקמצות הפא ראוי להמצא שם הנח עכ״פ גם עתה בהיו׳ המלה בלי הפסק א״א להבליע ולהסתיר הנח ההוא הראוי להיות שם בעת מן העתים ויהיה מקום הנח ריק בלי שום רושם נחות ויהיה להבליע הלשון כבלע את הקדש׳ ולפי הנסח השני הנונה מבוארת בלי שום דוחק׳ ועוד נוכל לפרש ע״פ הנסח הראשון שיאמר כי לא היה אפשר להבליע נח תחת הפא במקום הפסק אם היה מקום הנח ריק בלי שום רושם בלא הפסק והכל עולה לנונה אחת׃ ובמשך ההוא שהוא מלעיל אמנם הוא

במקום

ומקום הנח רק׳ והמשך ההוא שהוא מלעיל
אמנם הוא במקום נח נראה כנגד (פֶּן עֶל)
כ״א פֶּאן עֶל לא כנגד פֶּא עֶל אמנם כאשר יבא
באתנח או בסוף פסוק שב פֶּעֶל ק״א (פֶּאן עֶל)
כנגד פֶּא עֶל וראינו צורך המשך כאשר אמרנו
בשמתי ושמתי וכן נתמה משער ונער וחבריה׳
על המשך הפא הפעל שלהם והיא פתח
ונחשב ונראה שהוא במקום פֶּעֶל ואמנם
נפתחו בעבור אחהע׳ ועל כן לא נשתנה
בסמוך כאשר ישתנה נָהָר וקָהָל וזָהָב בסמוך
כי הוא על משקל דבר׳ וכן אעֱשֶׂה יעֲשֶׂה
אבנֶה אקנֶה בסגול עם נח רפה ונחשו׳ בדמיון
הראשון שהוא אפעל יפעל ונראה שעין

מקום לא נראה כנגד פֶּן עֶל׳ וזהו רושם הכח השמור שמה: לא כנגד פֶּא עֶל׳ כי לא יאות נח בסתר אחר סגול כאמור׳ וזה ראוי להיות כן מפני שכאשר היה באתנח ובסוף פסוק שב פֶּעֶל כנגד פֶּאן עֶל והוא אשר דברנו כי למה שהיה סופו להתקיי׳ בקמץ מלעיל פֶּעֶל ש שיעורו פֶּאן עֶל כי מצד היותו בקמץ ימשוך נח בסתר ומצד היותו מלעיל ימצא שם נח נראה׳ היה מן הבאות גם בהיותו בזולת הפסק יהיה רישומו על נח עבר שם ולא יהיה ריק ממנו כמו שקד ומובא אבי קורת רוח בנסח האומר שב פֶּעֶל כנגד פֶּא עֶל כי אמנם לפי משך הספור אין לנח הנראה ענין בכאן׳ ואם באת נ״כ להעמיד הנסח האומר שב פֶּעֶל כנגד פֶּן עֶל צריך אתה לבאר כי באתנח ובסוף פסוק שב פֶּעֶל כנגד פֶּן עֶל האמור שלא במקום הפסק כי במקום הפסקא נח בסתר תמורת הנראה שהיה במלא וזולתה׳ וחתם דבריו באמ׳ וראינו צורך המשך כאשר אמרנו בשמתי ושמתי׳ ר״ל כבר שלא בידינו מזה צורך המשך בדֶרֶךְ גֶּנֶר ודומיהם למקום הנח הראוי להמצא שם לפרקים והיה טעמו בטעם לשד שמתי ושמתי שזכר למעלה אשר התבאר שם ענין משיכת הפ״א בכחי העי״ן להוראת הנח הראוי להיות שם במקום עי״ן הפעל וכה היה משפטו שֶׁמֶתִי שעל פי התכונה השנית נתבטל טעמו בהתהפכו לעתיד וישאר אך נח אחד לבדו בתיבה לתקון סדר גלגול הדבור כמוזכר שמה׳ ואל תבהל ברוחך להקשות על החבר ממה שמצאנו כמה שמות באים על משקל פֶּעֶל כמו מֶלֶךְ צֶדֶק שלא ישתנו בהפסק לומר מָלֶךְ וצָדֶק כי כבר זכרנו שהכלל נדון על פי רובו׳ וכן כתב על זה ראב״ע בספר צחות שער השמות כאשר בא לבאר שמשקל השמות אין קץ להם וסדר הבדלות הוא מוכח במשפט חלופם בסמיכה או בהפסק׳ כתב ז״ל משקל אֶרֶץ על שני דרכים האחד להיות פ״א הפעל בקמץ קטן כמו סֵפֶר והשני בג׳ נקודות כמו צֶדֶק וחֶסֶד והנה

סֵפֶר לא ישוב קמץ בקמץ גדול במקום מוכרח גם כן צֶדֶק וישוב חֶסֶד והרוב שהם על משקלו ע״כ: וכן נתמה משֵׂעַר ונַעַר וכו׳ המשיך הענין הזה אבל הפתח כי גם עליו יעבור כוס התמיה מאשר זכר על אודותיו למעלה כי לא יבא אחריו נח משוך׳ והיתה תמיהתו במשקל פַּעַ׳ מענין דוגמת תמיהתו במשקל פֶּעֶל כי למה יעמוד ברחוק בהעמדת מלעיל יעלים נח בהמשכו והוא פתח הבלתי מוכן לכך כאמור׳ והשיב לזה כי נחשוב ונראה שהוא במקום פעל ואמנם נפתחו בעבור אחהע והוא ענינו מאמר הראב״ע בס׳ צחות שער השמות חלק ג׳ וז״ל אם היה עי״ן הפעל בכל שם שהוא על משקל אֶרֶץ אֶרֶז אחד מאהע״ח יפתח הפא גם העין בפתח גדול כמו נַעַר שַׂעַר גם כן שם התאר איש בער ע״כ׳ והאמרו קיים שם באות אה״ע באמרו שַׂעַר על משקל אֶרֶץ רק נרחב והרחיב ע״כ: ועל כן לא נשתנה בסמוך כאשר ישתנה נָהָר וקָהָל וזָהָב וכו׳ בא להורות כי כמאזני׳ לעלות משקל בער שער ומשקל נהר וקהל המה לא ישאו יחד רק משקל שער בער במשקל ארץ כאמו׳ והוכיח זה מצד ההשתנו׳ אשר יקרה בסמיכות נָהָר כדבר הראב״ע בשער השמות באמרו יש שם על משקל עָשָׁן זָהָב שניהם קמוצין ובסמוך עֲשַׁן העיר וזְהַב הארץ ההיא וכו׳ ע״כ׳ ולא כן יקרה בסמיכות שַׁעַר לכל באי שַׁעַר עירו וכדרך משקל פֶּעֶר הבלתי משתנה בסמיכות כמו שכתב שם ראב״ע ז״ל ודע כי סֵפֶר וצֶדֶק וכל מה שהוא על משקלם לא ישתנה כאשר יסמך אע״פ שמצאנו מלות זרות והם מעטים׳ ע״כ׳ וכלל כונת החבר בזה כי פַּעַל שוה לפֶּעֶל ובמשקל חקה אחת להם׳ ווכרון טעם אחד לדרישת הפא מלעיל עולה לכאן ולכאן: וכן אעֱשֶׂה יעֲשֶׂה אבנֶה אקנֶה בסגול עם נח רפה וכו׳ ר״ל וכן יש לתמוה מאד שהושרש אכלנו שאין אחר סגול נח משוך: ונחשוב בדמיון הראשון וכו׳ ר״ל כנתקה את מוסרות הספק בזה כשנחשוב בדמיון הראשון שהוא מתחברת

שלמים · אֶפְעַל יִפְעַל אשר באו כנגדם אֶעֱשֶׂה יַעֲשֶׂה אֶבְנֶה אֶקְנֶה במחברת בני הלמוד שלמדיהם ה"א ונראה שעי"ן הפעל לא נבנה על משך וכו' · רוצה לומר שאין לנו להמשיך בהם עי"ן הפעל כלל ועקר רק גומר אדם שו"א נח בחטיפה אחר עי"ן הפעל הפתוחה לעולם ועל תנאי כך נבנה מאת נוכח הלשון : ויש לנו אמתלא וכו' · ובי תאמר בלבבך מה טעם לא נקד אֶעֱשֶׂה בפתח גדול על משקל אֶפְעַל דע שיש לנו בזה אמתלא והתנצלות בעבור שלא תפול פתחה על ה"א נחה שלא בקמץ ונו"נ אלא בקמץ וכו' כלל הנונה כי מאשר לא מצאו מקום בניקוד מלה זו לא קמץ ולא פתח מן הטעם המוזכר בדבריו הנמשכי' אחר זה · נשאר נקוד בסגול המעט שבתנועות כמו שראית סדרן למעלה מדברי הראב"ע במלת ויאמר ששם עלה סדורן סגול פתח וקמץ · ואולם הפתח לא מצא פתח פתוח ליכנס שמה להיותו מטבעו בלתי נופל על ה"א נחה · והקמץ גם הוא בלא יבא על עי"ן הפעל לפי שהקמץ משוך מטבעו ועי"ן הפעל איננו משוך כל עקר כמו שזכרנו ואיך יוכל המאריך על המקצר · אך את נפשו ישמור לבלתי החליט בכללות שלא תהא עי"ן הפעל משוכה לעולם · והכלל הזה היא ארוך וקצרו על ידי הטלת שני תנאים באמרו אלא אם תעתק אליו תנועה או תפול על אלף כמו אֵצֵא · התנאי הראשון הוא מוסב כלפי מה שזכר למעלה שפַּעַל ואחיריו הדבור בו בהפך הנקוד תמשך העי"ן והיא פתח ותנוח הפ"א והוא קמץ ומשיכת העי"ן איננה כי אם להשען ולא לנוח רפ"ה וכו' ושם במקומו נתבאר כל צרכו · והנה בזה העי"ן משוכה הפך הנאמר הנה · על כן תנאו ושייר מה שנשליך בו ממנו עבותי הספק הזה באמרו כי אמנם אין מונע מלהיות עי"ן הפעל משוך אם תעתק אליו תנועה כמלת אָמַר בתנועת המשך הראויה להיות בפ"א הפעל אבל התנועה הא' נעתקה אל העי"ן בתנועה השנית לנורך ההשענות המוזכר שמה וכל שכן במקום אתנ"ח וסוף פסוק שאז בהקמץ העי"ן נשלם המשך לכל דבריו ולכל משפטיו · והיוצא לנו מזה כי על כל נשימה ונשימה שאדם נושם להאריך נשימתו נמשך עי"ן הפעל בא ֵ֫קד יִפְקֹד ודומיהם כמו שיעשה במלת אָמַר הנה הוא לפי שכלו של בעל הדקדוק לא יהולל והרי זה מכלל נאתנו מחק

הפעל לא נבנה על משך אבל על נח נראה עם פתח לעולם ויש לנו אמתלא על שלא נוקד בפתח גדול והיו אומרים אעשה בעבור שלא תפול פתחא על הא נחה אלא בקמץ והקמץ משוך ועין הפעל איננו משוך כל עקר בלא אם תעתק אליו תנועה או תפול על אלף כמו אצא׃

משפט הקריאה הנכונה מאנשי עברי ודומיהם בקיאינו ולא אנחנו עם נאן מרעית יותר אורכנו ללשוננו כנביא ואביו. אותותינו לא ראינו ואין אתנו יודע עד היכן יד לשוננו הקדוש מגעת ואין איש שם על לב כי מי משלנו בני ישר יקרא כנרון אל יחשוך נקודת השוא לכל משפטיו המוזכרים למעלה · והסב עיניך מנגד קנורנו בהפרש שבין קריאת קמץ לפתח ובין צירי לסגול וכיוצא באלו שכבר יותם תוכן קריאתם לאנשי עבריא כמדובר · השקיפה על קנורנו בהעמדת התנועות הגדולות בהארכה להורות על הנח שיש אחריו · ואיך על אלה לא נפקחו עינינו ללמוד בני יהודה קשת להיותם מגודלים בנעוריהם על שלמות הדבור הקדוש הזה ולא יהיו בכלל מוציא דבה הוא כסיל כאשר גזר אומר הר' יהודה חיוג בספר אותיות הנוח אשר זכרנו באמרו על מלת יאמרו תאמרו תאכלו יאכלו ואכלה מגד בני ודומיהם שכלם מְעֻמדים בהארכה להורות על הנוח כאמור וכתב על זה על כן הוא כסיל הקוריו אחד מהם בלא העמוד' אריכות בעבור שיפול מהמבטא פ"א הפעל שיורה עליו העמדת האריכות עכ' · ואנכי הרואה המעין הגדול העומד כאן לפנינו בשכבת דברי החבר על נקלה הוא כי גורשנו היום מהסתפח בנחלת תוכן הקריאה העברית והנה בעינינו נחולים שכל אוכל תתעב נפשם וישימו מר למתוק ומתוק למר · ונשוב לעניננו לומר כי התנאי השני שנכלל בשיור הנזכר בדבריו של חבר הוא כשעי"ן הפעל תפול על אל"ף כמו אנא כי הצירי שהיא עי"ן הפעל תפול על אל"ף כי שרשו יצא על כן היתה העי"ן נקודה בצירי שהיא תנועה גדולה משוכה כמשפט · ולפי שהנעתי לפניך שתי הנסחאות שלא בקמץ ואלא בקמץ · ראוי שנבאר כי אז יעמוד חי הנסח הראשון כשנכנים לבאר הפתחה כפי המשמעות שרמזנו למעלה אבל אמרו מפני שקשה להעתיק השבר אל פתחה גדולה · והוא שיתפשט כללות הפתחה לכל היוצא מכלל שבר ובבחינה זו הקמץ בכלל ויאמר אם כן בעבור שלא תפול פתחה על ה"א נחה שלא תהיה הפתחה ההיא בקמץ כלומר שכל פתחה נכללה בענין זה זולתי הקמץ · ואם לא חפצת בדוחק הזה תפוש לשון אחרון אלא בקמץ עפ"י הנסח השני ויהיה משמעות פתחה כפשוטו של הפתח לבדו ·

וראוי להעתיק צעש׳ ט׳ סגול מפני שהו׳ המע׳ שבתנועות ישוב וישתתף עם הצרי כשיצטרך בתכונה השנית לישבו לא להשיב תמורתו בעמידה וכמעט שלא יראה לה״א באעשה מקום לא בהפסק או בטעם ויקל הדגש עמה אעשה לך אבנה לי עד שלא תראה מה שאין כן באצא ואנא ויבא לי׳ ולא יבא אחריו דגש ויבא לפניו צרי בעבור הראות האל״ף והלא תראה קלותה בה״א עד שהפילוה מן הכתב והלשון בויבן ויקן ויעש׳ ואיך תחשב בצרי אבל היא נותנת המעט׳ שבתנועו׳ והיא הסגול׳ זה בתכונה הראשונה עד שתעתיק׳

לבדו׳ ויאמר שלא יפול פתח גדול על ה״א נחה אלא יהיה זה בקמץ לבדו: וראוי להעתיק וכו׳ הוא תשלו׳ טעם האמתלא שזכר למעלה מפני מה לא ננקד אעשה בפתח גדול כמלת אבעל ואיך נתגלגל הדבר להנקד בסגול וכמו שאמרנו מפני שהוא המעט שבתנועות׳ גם זה נכלל עם בביאורנו ישוב וישתתף עם הצירי כשיצטרך בתכונ׳ השנית להשיב תמורתו בעמיד׳ וכמעט שלא יראה לה״א באעשה מקום בהפסק או בטעם זה פתרונו כי לפעמי׳ יתהפך הסגול בצרי׳ כמו אם תעשה עמנו רעה (בראשית כ״ו) אל תעשה את הדבר הזה כי שקר אתה דובר (ירמיה מ׳) וזולתם שנזכרו במכלול אבל הפעלי׳ שלמד״ים ה״א נחה׳

ולדעת הדבר מקרה הוא קרה להם על פי התכונה השנית להשיב תמורת הסגול שהוא הצירי בעמידה והמשך בשביל הפסק או טעם בלתי מפסיק שהיה שם אשר כעבורם הוצרכו להמשיך המלה ולא היה אפשר זה בסגול על כן החליפוהו והמירו אותו בצירי כושא משך הנוח ולהעמיד הנרסא שכתו׳ בה לישבו תמורתו בעמידה תהיה הכונה כשיבא הנורך בתכונה השנית לישב הצרי תמורת הסגול מן הטעם אשר זכרנו ואמר כי בזולת ההפסק או הטעם הנזכר׳ כמעט לא יראה לה״א באעשה מקו׳ כי לא נוכל לבטא בה כלמ״ד הפעל המוכע בהבלעת חטיפה כאמור גם לא נתחזק עניינ׳ בנקוד עין הפעל בתנועה גדולה שתורה עליה ונמלאת קרחת מכאן ומכאן׳ ולמען לא יחטא אדם בחשבו שמלת המלות הללו בצרי׳ מתחלת בריתן׳ הספיק בידו תשובה על זה בהראותו כי להיות מציאו׳ הה״א במלות ההן חלוש מאד׳ אין לחשוב עקר ישובה בצרי׳ והורה על חלשת מציאותה באמרו ויקל הדגש עמה וכו׳ רוצה לומר שנקל בעיני בעל הלשון לחבר הדג״ש אלא ולומר אעשה לך אבנה לי שהלמ״ד דנושה בשניהם עד שלא תראה הה״א מכח חטיפת הדגש הנכה עליה בחוזק ואין זה כי אם למעוט חשיבותה אצלו עד שלא יחוש לה בסדה: מה שאין כן באצא ואנא ויבא לי׳ שהלמ״ד ההיא איננה מודגשת:

והוא מה שסמך ביאורו לאמ׳ ולא יבא אחריו דגש וכו׳ והלא תראה קלותה וכו׳ עוד ידו נטויה להורות על חלשת מציאות הה״א באעשה וכל זה לנורך הוראתו שהסגול טבעי במלה ההיא ונינוח בה׳ ולא הצרי׳ אף על פי שנמצאו גם כן עמו כמו שקדם׳ וזהו מה שחתם באמרו ואיך תחשב בצרי׳ וכו׳ זה בתכונה הא׳ וכו׳ עד שתעתיק׳ וכו׳ והוא שוה לאמרו למעלה וכמעט שלא יראה לה״א באעשה מקו׳ לא בהפסק או בטעם לא שהשמיט כאן או בטעם להיותו סומך על המוזכר שמה: וכן נתמה במראה וממעיה וכו׳ הכלל הזה הוא מפורס׳ מאד אצל המדקדקים והיה עליו דבר הראב״ע בספר צחות אצל ביאור הקמ״ץ קטן וז״ל

ואם היה סוף המלה ה״א נח נעלם והמלה שם איננו עבר או עתיד׳ אם הוא סמוך הטעם כפי הענין הנו בקמ״ץ קטן ובמקנה הבהמ׳ ואם הוא מוכרת הנו בפתח קטן כמו ומקנה רב וכו׳ וזה אחד מן המקומות שנכשל בו שר וגדול בישראל הרמב״ן ז״ל שכתב בפרשת מקץ על מרכבת המשנה וז״ל והנכון כי משנה תאר כמו ואני אהיה לך למשנה׳ כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש וכן כסף משנה תאר כמו כסף שני וכבר הביאו המדקדקי׳ ראיה בהיות שם כלם בסגול ומשנה התורה וכל השמות בצרי׳ כמשפט הסמיכות והענין כי יש למלך מרכבת ידועה לו כמו שכלמ׳ וסוס אשר רכב עליו המלך ואחרת ידועה למשנהו ואחריו לשלים׳ ע״כ׳ והנה נדחה ידו בנזירת הראיה המובאת בדבריו כי אמנם אין הראיה על כל אלה היותם תאר מנד הסגול המנא בכלם שהרי השמות גם הם זה משפטם בזולת סמיכות כמו שזכרנו׳ אבל הראיה היא על משנה כסף לבדו וכמו שכתב עליו בעל הסרסים בשרש שנה וז״ל והפס׳ ומשנה כסף והנכון שהוא תאר כמו וכסף משנה והראיה שהוא בסגול ואלו היה שם היה ענינו סמוך והנה בקוד צרי אבל לפי שהוא סגול איננו סמוך ואם כן הוא תאר כמו וכסף משנה וכו׳ ע״כ גם בעיני יפלא מה שכתב רש״י על כי האלקים מענה בשמחת לבו (קהלת ה׳) כי

להיות

התכונה השנית אל הצרי בהפסק · וכן נתמה במראה וממעשה ומקנה וחביריה' מפני שנר' אותם בסמוך בצרי ובלתי סמוך בסגול ונהיה סבורים שהאמת בהפך זה · וכאשר נחשוב על למד הפעל ד' נחה והיא ההא כי היא נחשבת כאין ורא'ו השמות האלה א גם כי אב מרא מעש מקן · א היתה ראויה לזולת הסגול עד שיביא כא שיבא צורך להראותה בנח רפה במראם ומעש' (ומראיהן ומעשיהן) כ"א מראהו ומעשהו הושב הסגול צרי לעמוד בעת הסמוך במקום הפתח כ"א הקמץ במראם

להיות מעכה כתובה בספרו בסגול הכון כתב שם וז"ל מעכה כתו' בפתח קטן לכך אני מפרשו שם חב' כמו כי אין מעכה כפי שלשת האנשים עכ"ל כי מה יתן לו או מה יוסיף לו לשון מעכה בסגול ענין היותו שם דבר או תאר או פעל שהרי גם בפעלים מצאנו במשקל זה מעלה בשיאים וכיוצא בו וכמו שכתב שם הראב"ע ובשמות כבר הודענו כי שם דבר ינקד בסגול או בצרי כפי הסמוך והמוכרת ובמלה זו עצמה מצאנו אשר לא מצאו מַעֲנֶה ומה' מענה לשון ושניהם שם דבר · ומה זה ימנע היות האלקים מענה שם תאר על משקל כסף משנה או פעל על משקל מעֲלֶה בשיאים כדבר הראב"ע מי יתן ואדע · ומה שאמר החבר וכן נתמה וכו' ונהיה סבורים שהאמת בהפך זה עקר התמיהה כי לתנועה הגדולה יאות מקום המוכרת ולקטנה מקום הסמוך וכה היה משפט התנועה הראשונה · וכבר ראינו דוגמת זה במה שקד' כאשה אבנה שנתייחס ההפסק אל הצרי והפכו אל הסגול · ועתה נתחלפה השטה במרא' מעשה ומקנה בסמוך בצרי ובלתי סמוך בסגול וכאשר נחשב וכו' · הכונה כי היה זה לפי שבעל הלשון לא שת לבו להה"א למד הפעל להוציאה לידי גלוי אלא במקום הסמיכות כי רק אין דבר ברגליה יעבור שתהא ידו אוחזת בעקבה לבטל הוראתה מכל וכל · ולפיכך לא היתה אז נחשבת הה"א למאומה וכמו שכתבא' למעלה ועל כן לא היתה ראויה לזולת הסגול המעטה שבתנועות כאמור · אמנם במקום הסמיכות שביא הצורך להראות הה"א בנח רפה פן יבא הסמוך לבטל נחותה מכל וכל · וזה דבר יגזרהו טבעו של אדם לחוס על מה שתגדל סכנתו ועל זה אמר עד שיביא צורך · (כ"א שיבא צורך) להראותה בנח רפה במראם ומעשם ומראיהן ומעשיהן (כ"א מראהו ומעשהו הושב הסגול צרי לעמוד בעת הסמוך במקום הפתח (כ"א הקמץ) במראם ומעשם · והכונה מבואר' על הזמן צורך הראות הה"א בנח רפה במקו' הסמיכות מן הטעם אשר זכרנו כמו שהוא בהסמכה אל הכנויים במראם ומעשם כי מקום הקמץ

ימלא את חסרונה שעם היותם בלתי נמצאים בכתוב כבר נתנה רשות להשתמש בכמותם כדבר המכלול במשקל מַפְעֶה וז"ל ואולי נאמר כן מראי מַרְאֶה מִקְנֶה ואם לא נמצא כי הנה שדה הה"א ג"כ למד הפעל ומצאנו אל ביתה וא' שָׂדֶה וכן במשקל זה נה"א עכ' ואף אנו נאמר מראם מעֲשָׂם כמו שמצאנו ולא נִחָם אלקים שגם הוא מבעלי הה"א אעפ"י שזה שם וזה פעל · וכבר כתב המכלול בכינויי הבינוניים בפתוחי פוקד כי נאמר פוקדם כמו גואלם חזק או פוקדתם בסגול עין הפעל או בפתח ואם לא נמצא כן עם היחיד בה"א אם הנה מצאנו יספנו אות הֵם כמו אותם וכו' עכ' · והרי לפניכו כי הרשות נתונה בחלופים כמו אלה · וכן בהסמכה אל מראהו ואל מעשהו הוזמן ג"כ צורך הראות ה"א למד הפעל ע"י נקודת הצרי · והנה ככה יעשה ג"כ לכל מראה מעשה מקנה וחביריהם הסמוכים לשוב בהם הסגול צרי כדי לעמו' בעת הסמוך במקום הקמץ במראם ומעשם כאמור ובכן ראינו אין צרי סמוך תמור כי יצרו צעדי אונו במקום סמיכות והכל בטעם נכון · ואם יש את נפשך לקבל את אשר העירותיך זה פעמים על אפשרותו כי לא חשש החבר לכלול גם הקמץ בלשון פתח כשלא היה שם עקר הספור להבדיל בין פתח לקמץ ממש · או תעלה הכונה אל נכון ואתה תחזה · ומה שהקפיד כאן שלא תבטל הוראת הה"א בסמיכות ולא כן הקפיד למעלה כאשה לך אבנה לי הבאים בדגש שגם הוא כלי משחית לחבל ולבטל הוראת נחות האות הקודמת · אפשר שראה בעל הלשון צורך הקפדה זו בשמות ולא בפעלים ואהימנותיה קא סמיכן כמו שאנו צריכים לסמוך על אמונתו בדברים זולת אלו כמו שקדם : ואשר כ"א על התנועה הראשונה וכו' · כן כשהוא נפרד בצרי וסמוך בסגול וכו' הכונה בזה שיש אשר יהיה בשמות ג"כ · הצרי במוכרת והסגול בסמוך כמשפטו הכתוב למעלה · ודמיון זה מלת בן · על כן הטיב אשר דבר הרמב"ן פ' ויחי על בן פורת יוסף שאין לפרש בן סמוך לפרת כאלו אמר בנו של פארו רבות

ומעשם׳ ואשר בא על התכונה הראשונה ולא שינתה אותו התכונה השנית בנקוד ב״א בדבור בן כשהוא נפרד בצרי וסמוך בסגו״ל ואפש׳ שימשכהו הטעם כמו בֶן יאיר בֶּן שמעי והוא על תכונתו הראשונה בסגול׳ ואפשר שיחפזנו הטעם מלרע שהוא בצרי׳ ולמחבר החכמה הדקה הזאת סודות נעלמים ממנו ואפשר שעמדנו על קצתם וכוונ׳ בהם להעיר על הפרוש׳ כאשר אמרנו בהעול׳ היא למעלה ובמה שמבדיל בין העובר והעתי׳ ובין הנפעל העומד והנפעל העובר וינקדו נאסף ט׳ עמי בקמ״ץ וכאשר נאסף בפ״תח וינקדו וישחט פ״א וישחט בקמ״ץ ואם אינם במקום הפסק דבור זה היה במקום הפסק ענין והרבה שמנהיגים הסגו״ל הבא אחר הזרקא מנהג האתנ״ח והסוף פסוק והזקף בזולת התכונה הראשונה ואלו הייתי מרחיב בשער הזה הייתי מאריך הספר ולא הראיתי לך כי אם מעט מהחכמה הזאת הדקה ושאיננה מופקדת אבל היא

אין פירושו בן כמשמעו ואמר שיוסף הוא בן שהוא כמו פארת אילן שתול על המעין וכו׳ עד כא דברו ולא נסמך בן אל פורת׳ אבל הוא כמו אשור ארז בלבנון׳ כפתלי אילה שלוחה׳ בכימין זהב׳ ולפיכך נקוד בצרי כי אילו היה פירושו כטעם שיש לו פארות משפטו בסגול׳ ואמר כן דרך חבוב כמו מטרף בני עלית וכו׳ ע״כ׳ והנה בדבר בהתקלקל בו נתקן כי בצרי ובסגול אבל במוך ומוכר׳ היה קלקולו למעלה במרכבת המשנה׳ והיה תקנת תשובתו שלימה באותה נקודה ובאותו פרק שנו של צרי וסמוך בסמוך ובמוכרת בבן פורת כאשר דברנו׳ והדברים הללו מתבארים כלם ממה שכתב רא״בע בספר צחות שער השמות ח׳ ג׳ ז״ל וכן כשהוא סמוך הוא בשלש נקודות ושזה הוא שיה ה במאריך או במקף והמוכר בטעם׳ ואם היה במקף כמו ותלד בן שני הוא בקמץ קטן ע״כ׳ הנה אסף נוכתו אל חפניו באמרו כי כל עת היותו מוכרת לפי המשמעות אע״פ שנראה סמוך על ידי המקף לעולם הוא בקמ״ץ קטן ובזולת זה הוא בפתח קטן׳ זכתבאר מאמרו של חבר שאפשר שימשכהו הטעם בן יאיר בן שמעי והוא על תכונתו הראשונה בסגו״ל׳ ונכת זה להיות שם סמיכות ענין אף על פי שאין שם סמיכות מק״ף שהרי כדבר הרא״בע שזה הוא כזה היותו במאריך או במקף: ואפשר שיחפזנו הטעם מלרע שהוא בצר״י׳ ונכת זה להיותו מוכרת לפי המשמעות אף על פי שיהיה שם מקף יתפזנו כי כדבר הרא״בע המוכרת בטעם אף על פי שיש שם מקף יהיה נקודתו בקמ״ץ קטן כאמ״ר׳ וקרא תכונה ראשונה בכאן משפט קריא׳ בן כשהוא נפרד בצר״י וכשהוא סמוך בסגו״ל׳ וקרא תכונה שנית טעם המאריך והמקף׳ וזה על הדרך אשר זכרתי דכל לגבי ראשון שני קרי ליה׳ ואמר כי בן כנפרד יהיה או סמוך לא שנתה אותו התכונה הנ׳

בנקוד אלא בדבור רוצה לומר בבנינת הטעם בקריאה מאוחרת או נחפזת כמו שזכרנו אך לעולם כשמרו חקי נקודו כי בהיותו מוכרת בטעם לעולם הוא בצר״י׳ ובזולת זה הוא בסגו״ל: ואפשר שעמדנו על קצתם עם חוזק העלמ׳ מונו אפס כלם לא נראה לחלשת ראותנו: כאשר אמרנו בהעול׳ היא למעלה שלהיות׳ נקודה בקמ״ץ היא הא הידיעה והחייתם כל נקבה להיותה פתוחה היא לשאלה וכמו שנתבאר שמה: ובמה שמבדיל בין העובר והעתיד׳ כמלת ואברכהו שזכר למעלה כי בעתיד הוא״ו פתוחה ובעובר היא קמוצה: ובין הנפעל העומד וכו׳ כי העבר בפת״ח והבנוני העומד הוא בקמ״ץ: וינקדו וישחט וכו׳ והם שני וישחט אשר באו בטעם שלשלת וזכרם המכלול באבן כד ג׳ וישחט ויקח משה מדמו וישחט ויקח משה את הדם שניהם בויקרא סימן ח׳ ועם היות שכתב שם המכלול כי השלשלת יש לה משפט הפסק אין החבר סובר כמוהו רק היה זה לדעתו להפסק ענין כי שם נאמרו על דבר אחד ומשם ואילך מספר והולך ענין מתחלף עם היות שאין שם הפסק הדבור כי השלשלת אצלו איננה מפסקת: והרבה שמנהיגים הסגו״ל וכו׳ רוצה לומר שעל הרוב הנהיגו באלו משפט ההפסק לבא מפניהם במנור התכונה הראשונה לשנות ענינה מנקודה לנקודה כמו שזכרנו וזא בזולת התכונה הראשונה ובענין הזק״ף הדבר הזה מבואר ובבר קדם זכר ענינו למעלה׳ אמנם בענין הסגו״ל הבא אחר הזרקא לבד זה מצאתי בס׳ המכלול אבל האבן הראשה למשקל פ״על ז״ל ובשלשת הספרים המשקל השלישי לזרק״א שהוא במקום סגולה כשאר הספרים יש לו משפט אתנ״ח וסוף פסוק וכו׳ ע״כ: ושאיננה מופקדת׳ ר״ל מכל גבול וסדור שכלי ונהלכת בלי טעמא: בעלות׳ בטעמים ישרים ובכוונות נכונו׳:

ובמכוונות׳

ובמסורות · כמו שיתבאר בשלישי סימן כ״ה ומן זו והלאה עד סימן ל״ה · אתה עתה ברוך ה׳ בינה שמעה ואת אשר מצאה יד שכלי עד הנה על ביאור הדקדוק הלז ישמע חכם ויוסף לקח :

מעט מחכמות הסכמי׳ הקדומים לטבעים · ויש לתמוה מפני מה החליף השטה ולא נמשך סדרו בשאלתו על סדר בקשתו אשר הציב לו בכאן · אולם זאת אשיב אל לבי שעם היות הסדר המכוון אצלו להשאיר אחריו ברכה ספור מה שנשאר בידינו מן החכמות להיותו חות׳ כברוך ואחרון אחרון חביב מכל מקו׳ קרה ויקרהו שהחבר גלגל בדבריו זכר חכמת הקדמונים מבני עמנו באמרו ברביעי סימן כ״ג אבל היתה להם תאוה לתוספת תועלת מכנחון וברכת ממון בכחות הדם אשר היו אבלם מעשים וכו׳ אז המלך התאוה תאוה והקדי׳ המאוחר כי לא יכל להתאפק יאכן דברו בסוף השלישי באמרו רצוני שתראה לי מעט מחכמתם אחר שתוסיף לי ביאור בשמות וכו׳ עניינו על חכמו׳ חכמינו אשר בידיעתם חשקה נפשו מכח הספור שקדם שם על אודותם מסימן כ״ה והלאה :

סימן פא

פא אמר הכוזרי די לי בזה לחביב הלשון אצלי ואני מחלה פניך שתעתק עמי אל תואר העובד עקים אצליכם· ואחר כן אשאל אותך על טענתכם על הקראי׳· ואח״כ אבקש ממך בדעות ובאמונ׳ כ״א ובאמונות שרשי׳ ואחר כן אשאלך על מה שנשאר בידכם מן החכמות הראשונות :

שתעתק עמי אל תואר העובד וכו׳ ואחר כך אשאל וכו׳ שתים זו שמענו במאמר השלישי הנמשך לזה : ואחר כן אבקש אמך בדעות ובאמונה שרשים זה נשלם לו במאמר החמישי באמרו אי אפשר שלא להטריח עליך שתשמעני דברים קרובים ומבוארים בשרשי האמונות וכו׳ : ואחר כך אשאלך על מה שנשאר בידכם מן החכמות · הראשונות היה זה ברביעי באמרו סימן כ״ד אני רוצה עתה שתראה לי מעט משיורי החכמות הטבעיות אשר אמרת שהיו אצלכם ואז פתח לו בספר יצירה · ואחר זה היתה בקשתו באמרו שם סימן כ״ה רצוני שתראני

מאמר שלישי:

א אמר החבר מנהג העובד אצלנו איננו נגזר מן העולם שלא יהיה למשא עליו וימאס החיים שהם מטובות הבורא ויזכר טובתו עליו בהם כמו

ויודע סדריו הנזכרי' בפתיח' הספר · ובסימן כ"ט מן הראשון גם בראשית השני · יביט לסוף דבר בקדמותו כי גם השלישי הלז סובב הולך על השלמת המכוון בשני ה המאמרי' הקודמי' על שלמות אומה זו עם התורה האלקי' אשר באמצעות' יתחבר לה הכבוד האלקי' במקו' המיוחד לו והן הן המאורות שנבראו בראשון סי' כ"ז אשר הוא פתח עינים שכל עניני הספור הנמשך נוספות אליו כמו שזכרנו · וכבר כללו בשני ויהללו אורם בביאור כל פרטם והודיע שם לפי דרכו כי עקר ההתחברות ישלם ע"י סגולת הסגולה שהם הנביאים והחסידים מבני עמנו · ועתה בשלישי הלז אור נגה עליהם והרחיב הביאור על מנהג החסיד המרב' שלו' הדבוק האלקי בעולם : ועל שלמות התורה בקבלתה על פה כי זולתה לא ישלם ההתחברות האלקי אלינו ועל כן יבושו ויכלמו מאד הקראים אויביה כי ידחקו רגלי שכינה במחלוקתם עליה והנה · בזאת יבא החבר אל המלך להורות לפניו מנהג עובד האלקים אצלנו · כיושר בקש זאת מידו בחתימת המאמ' הקודם באמרו ואני מחלה פניך שתעתק עמי אל תאר העובד אלקים אצלכם · וכל זה נמשך בסדור נכון בהביטנו אל מאמר המלך בשני סימן מ"ה כאשר דבר · אבל היה צריך שנראה בכם מהפרושים והעובדים יותר ממה שהם בזולתכם · ויגד לו החבר על פי הדברים האלה שאין קרבת אלקים תלויה בפרישות המופלג רק בשמירת סדור מצותיו חקיו ומשפטיו ית' כמבואר שם סימן מ"ח · וכי מתוקה שנת עובד האלקים אצלנו כמבואר שם סימן נ' · ונמשכו דבריהם עד סוף המאמר על ידי גלגול ספורי' שונים כפי צורך מקומן וטעמן · ומשם נתאוה המלך לידיעת תאר העובד אל נכון · ובדי היות השער הזה לפתוח בו מאמר מיוחד בפני עצמו · והקדים לגנות ענין הפרישות העובר גבול וחולף חק · כי כונתו אל התכלית הקנוי בזה יקרב באהלו מן הפנים שיזכיר · ואחר כך סימן ג' התחיל לתאר בתחנותו מנהג עובד האלקים אשר כל משפטו מיוסד על שווי הממוצע ואז טוב לו · ואחר הדברים האלה המתגלגלים על זה עד סימן כ"ד ·

כנוח דעת המלך בשאלת עובד האלקים אצלנו · זכר את שאלתו השנית אשר עשה בחתימה הקודמת לאמר ואחר כך אשאל אותך על טענתכם על הקראים · ובקשו אותה לשמוע מפי החבר את אשר ינזור עליה באמרו שם סימן כ"ב · ואני מבקש ממך עתה שתבאר לי קצת ביאור במה שאצלך בקראים וכו' · והיה דבור החבר על ככה מתגלגל והולך עד סוף סימן כ"ג · וממנו והלאה עד סוף סי' ס"ג נתפשט הספור על חכמת אנשי בית שני שהועלה זכרם בספורי' הקודמי' · ומזה נמשך אל הוראת אמתות הקבלה על פה ואופן השתלשלותה · שיכו עד סוף סימן ס"ז וילך למסעיו עד סוף המאמר הלוך ונסוע על הזרות הנראה בדברי חז"ל בגמרא שקדם זכרו שמה הן בהוצאת הכתובים אל הוראות רחוקות והן בענין ההגדות והמעשים המבהילים היוצאים מן ההיקש השכלי · כי בכל זאת לא חטאו לתת שום תפלה בדבריהם · רק כלם נכוחים למבין וכבוד חכמים ינחלו · לבושת פני הקראים המלעיגי' במלאכי אלקים ובוז יבוזו להם ולדבריהם שכלם מתאימים ושכולה אין בהם :

סימן א איננו נגזר וכו' · כי לתאוה נהיה יבקש נפרד להפרד מחברת בני אדם · ונפשו עליו תאבל לאמור אשר לענות נפש גדל פרע שער ראשו ונשא השעיר עליו את כל עונותיו אל ארץ גזירה אשר לא עבר בה איש ולא היה אדם שם · לא כאלה חלק יעקב · וכבר קדם לנו דברו על ככה בחיך ממתוק מזה בשני סימן כ' כאשר הודעתיך · ולשון נגזר הוא כנזר מן ארץ גזרה כאמור וכענין אמרו סימן כ"ג והנגזרים בהרים · ותהיה נוכח אמרו · שלא יהיה למשא עליו וכו' · למען לא יהיה עליו למשא בפרדו מחברת בני אדם עד שימאס בחייו אשר לא יאות בהם המיאום לעוצם חשיבותם מצד היותם מטובות הבורא : ויזכר טובתו עליו בהם · ר"ל כי גם מטעם אחר לא יאות למאום בחיים כי בהם ר"ל כי הן בעודנו חי יש ספק בידו לזכור טובתו ית' השופעת עליו תמיד בכל עת ובכל רגע ולתת לו שבח והודאה עליה מה שלא יוכל עליו אחר המות על דרך מכתב לחזקיהו (ישעיה סימן מ') כי לא שאול תודך מות יהללך וגו' · חי חי הוא יודך וגו' וכמאמר דוד (תהלים קמ"ו) אהללה ה' בחיי וגו' או ירצה שהוא זוכר בהם טובתו

שנאמ' את מספר ימיך אמלא והארכת ימים אבל אוהב העולם ואריכות הימי' מפני שהוא מקנ' אותו העולם הבא וכל אשר יוסיף טובה יעלה מדרגה לעולם הבא אך הוא מתאוה זה אלו היה מגיע למדרגת חנוך שנאמר בו ויתהלך חנוך את האלקים או למדרגת אליהו זכ"ר לטוב · ולהפנות עד שיתיחד לחברת המלאכי' ולא יהיה משתומם ביחידות ובבדידות אבל הם צותו כ"א וחברתו וישתומם במ"א עם מפני שנעדר ממנו עניני העולם השפל ונתוסף עמו ראית כ"א ראות מלכו' שמים אשר לא יהיה צריך עמה למאכל ולמשתה ולכמו אלה תהיה ראויה הבדידות השלמה · אך מתאוים המות מפני שהגיעו אל התכלית אשר אין אחריה מדרגה שיקוו תוספתה · ולחכמים המתפלספים אהבה בבדידות כדי שתזדככנה מחשבות' לילד מסברות' התולדות האמתיות עד שיגיעו אל האמת במה שנשאר עליהם מהספקות ורוצים עם זה פגיעת תלמידים שיביאו אותם אל המחקר והזכרון

מוטל עליו להחזיק טובה ולשל' תודו' לגומל לחייבי' טובות: ויהיה מלשון חז"ל פ' מי שהפך בשבת בטובה ב"ט במזונו' במועד בשכר שעניינו כי בשבת מחזיקין לו טובה ומלין. על זה אמ' דוד טובתי בל עליך · ר"ל עליך בלתי מוטלת טובתי שתחזיק לי טובה על קבלי עלי עול מלכותך באמרי ה' אתה · והוא על דרך אמ' התנא אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת וקרוב לזה באורו ז"ל פ' כל המנחות אמרת לה' ה' אתה טובתי בל עליך אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע החזק לי טובה שהודעתיך בעולם אמר לה טובתי בל עליך אין אני מחזיק טובה אלא לאברהם יצחק ויעקב שהודיעוני בעולם תחלה שנא' לקדושי' אשר בארץ המה ואדירי כל חפצי בם ע"כ · ודוגמת זה הלשון תמצא לו ס"י א' באמ' וכאילו הוא זוכר טובתו לאלקיו וכו': כמו שנאמר את מספר וגו' · היא ראיה על היות הקיים מטובות הבור' שהן באות בזוכה ממנו לא מעילם כמכהנו כוהנ אבל אוהב העול' כנגד אמ' למעלה איננו כגזר מן העול' ואריכו' הימי' כנגד אמרו שלא יהיה עליו למשא וימאס החיים: מפני שהוא מקנ' אותו העה"ב וכו' כנגד אמ' שהם מטובות הבורא וכו' · כי הנשמה טובו החיי' הזמניים הואיל ובאמצעות קונה החיי' הנצחיי' · ועל זאת ישובח בעל לשון הקדש אשר קרא שם לחיים בלשון רבים לעולם לא יפרד וכמו שזכר בעל השרשים שרש חיי · והיה זה להורות כי חיינו ואורך ימינו בעה"ז אינם חיים באמת בלתי אם ביעדו בטוב ההשתדלות אל השגת החיים הנצחיים לעולם הבא · וכאז"ל התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין ומי שלא טרח בערב שבת לא יאכל בשבת · ולהיות שני מיני החיים כרוכים גם יחד · וקרא זה אל זה חיים הם למוצאיהם בלשון רבים כאהבים ונעימים בחייהם לא נפרדו:

אך הוא מתאוה זה וכו' · ר"ל שאז הוא מתאוה להפרד מחברת בני אדם אל ארץ גזירה ולא ישתומם כמו שמבאר והולך וגם כן לא יאהב אריכות ימיו בעולם הזה הואיל ונתעלית מדרגתו אל הדבקו' העליון עד בלתי קוותו מן הזמן תוספת שלימות · והלואי שלא יטרידוהו להוריד מעליו עדי שלמותו הקנוי וזה יתבאר באמרו אך מתאוים המות וכו': ולהפנו' עד שיתיחד לחבר' המלאכי' וכו' · כי הבדידות מכל בד קשה מאד לאד' המדיני בטבע · ובהתיחדו לחברת המלאכים כבר נתמלא חסרונו מחבר' האדם בשנוי לשבח: אבל הם צותו · ר"ל חברתו ושעשועיו מלשון אז"ל על ירא שמים שכל העולם כלו נברא לצות שלו · וראיתי בנסח כ כתיבת יד צותו וחברתו: וישתומם במלא עם · הפך מנהגן של בני אדם ה המשתוממים ביחידותם כי אמנם טבעו של זה הורחק מאד מאדם בהתחברו אל העליונים וזה מפני שנעדר ממנו ענייני העולם השפל ונתוסף עמו ראית מלכות שמים וכו' · (ובנסחא אחרת כתוב לאמר: מפני שנעדר ממנו ראות מלכות שמים וכו') והוא לשון מתוקן יותר מן הראשון: הבדידות השלימה · להבדיל בינה ובין שני מיני הבדידות הבלתי שלימה שיזכור אחר כך כמו שיבא: אך מתאוים המות וכו' · בקשר עם אמרו למעלה אך הוא מתאוה זה אלו היה מגיע וכו' · שהכונה גם על היותו מתאוה להפרד מחברת בני האדם למען יתכן לו להתייחד עם חברת המלאכים מפני שלא יקרה לו להשתומם ביחידות ובבדידות וכו' · והוא עקר אמרו בפתח המאמר איננו כגזר מן העולם וכו' · ועתה הוסיף על תאות השלם לאמר שאף גם זאת יקרנו ההשתוממות והמות לא יחוש כלל כי יקר בעיניו המותה ואז טוב לו · והוא כנגד אמרו שם שלא יהיה

עליו

כמי ששגה בקבוץ הממון והו' שונא להתעסק אלא עם מי שיסחור כדי שירויח עמו וזאת מדרגה סקרא"ט והדומה לו · ואלה היחידים אין תקוה להגיע למדרגת[illegible] אבל בהמצא השכינה בארץ הקדושה בעם המוכן לנבואה ואז היו אנשים נפרדים ושוכנים במדברות מתחברי' עם מי שדומ' להם לא היו מתבודדי' לגמרי אבל היו נעזרים על חכמות התורה ומעשיה המקרבי' אל המדרגה ההיא בקדוש' ובטהרת

עליו למשל וימאו החיים וכו' וכל זה יתבאר ג"כ לע"ת אמרו כמה שקדם אבל אוהב העולם ואריכות הימים וכו' · כמבואר שמה : ולחכמים המתפלספים וכו' · יזכיר כת שניה שיאות לה ג"כ ההתבודדות · אך לא כראשונה שהזכיר מחנוך ואליהו · כי לשניה הזאת מהמתפלספים · לא יאות הבדידות לגמרי להעדר דבקותם בעליונים · כי על כן לא תהיה בדידות זולתי לזמן קצוב עד שיגיעו אל האמת וכו' · ושאר חייהם ימנאו כם ערבו כמו שיזכו' · ועדין צריכים הם לפגיעת התלמידים וכו' · כמו שיבאר והולך · והכוונה על הפגיעה לפרקים לא שיהיו מתחברים עמהם תמיד · וכבר ידעת כי קצת הפילוסופים הקדומים נקראו משאיים ומפרשים אמרו שנקראו כן על שם היותם הולכי מדברו' במקום שואה ושממה להתבודד בעיון החכמות · והחבר מא"ה סימן ט"ו קראם הולכים ושם יתבאר : שגגה · ר"ל שהתעסק מלשון באהבתה תשגה תמיד · לאחד מן הפירושים שהביא בעל השרשים בשרש שגה הנ"ל · ור' יונה שם באהבתה תשגה תמיד בענין שמחה וערבות כמו שגיון לדוד · על שגיונות · או בענין התעסקות באהבתה מאהוב זולתה · ומזה הענין וכל שוגה בו לא יחכם · וכתב רבי יונה בשם רבי יהודה בן קריש כי הוא שמע אלדד הדני אומר יש לי שגיה בענין יש לי עסק · עכ"י וקרוב להיות מענין כי שיח וכי שיג לו (מלכים א' י"ח) בתמורת שי"ן בסי"ן שענייני עסק כמו שזכר בעל השרשים בשרש שיג · ובלשון זה כשתמש הרמב"ם בהלכות תשובה פ' ג' באמרו ושוגים כל שכתם בהבל וריק' רנה בו ומתעסקין · ובשכה עוד שם פ"י פעמים רבות על הכוונה הזאת ; ונוראות נפלאתי על הראב"ד ומהרי' קארו איך לא שתו לבם לזאת · כי הנה כתב שם הראב"ד אמר אברהם זה הבינין לא ידענו לאיזה דבר כוון ואנו מפרשים אותו בשני ענינים לשון שיר כמו שגיון לדוד · וענין אחר בעבור אהבתה תשגה בענייניך שלא תשים אליהם לב · עכ"י · וכתב שם מהר"י קארו מה שאמרו לשון שיר · כה"ג זה דהיינו לומר שישמח באהבת ה' כמו האדם שמח בשיר · עכ"ל · והרחק הרחיקו שניהם מעיקר הכוונה כאשר הראתי

וזאת מדרגת סקראט וכו' · כשא פנים לחכמתם נהזכירם לשבח כאשר עשה בחמישי סימן י"ד באמרו קירת שיש להם יתרון בחכמה האנושית כמו שהיה אומר סקרא"ט הראשון לעם אפי לא אכפור חכמתכם האלקית אבל אני אומר לא אדעה · אמנם אני חכם בחכמה האנושית · ויש להם התנצלות למה ש שכנטרכו להקשיה' להעדר הנבואה והאור השקי אנלם וכו' · עכ"י · ושיים הפסקא ההיא כשבחם לאמר אבל יכוללו על"פ וכתן להם שבח על מה שטענו מחופשט הקשיהם וכוונו הטוב ועשו הנימוסים השכליים ואחזו העולם וכו' · עכ"ל : ואלה היחידים וכו' · שב לשתי הכתות שזכר מחנוך ואליהו ומהחכמים המתפלספים · שהואיל ואין לנו תקוה להגיע ש מדרגת' לא למדרגת חנוך ואליהו בדבקות העליון ולא למדרגת סקרא"ט והדומה לו בשלימות מחקר החכמה הטבעית שכל כת מהם הוקל עליה ענין ההתבודדו' מן הפנים שזכרנו · אם כן לא יתכן לו היותו כנזר מבתומס מן העולם פן יקוץ בחייו כמו שקדם : אבל בהמצא וכו' · יען אמר כי אין תקוה להגיע למדרגת השתי כתות הנזכרי' ועל כן לא יתכן לזולתם ענין ההתבודדות ההוא שב לבאר כי בעת המוכלא כשב ישר' על אדמתם לרצון לפני ה' שקיה' היה שם מין שלישי מההתבודדות ממוצע וכאו' לאנשי' רבים בהקבץ שלשה תנאי' באומתנו' הא' במצא השכינה · הב' הארץ שקדושה · והג' עם מוכן לנבואה · כי העדה כלם קדושים ובתוכם ה' במראה לכם יתודע · בהיותם שומרי משמרת התורה במקום ההוא שהיו בשלמות בזה סבות שחזון כמבוא' בשני סי' א' · ומן הוא והלאה · ואז בהתאסף יחד עכ"ינ' אלו בשבטי ישראל · היו אנשים מהם נפרדים לבקש חזון והיו שוכנים במדברות לא מתבודדי' לגמרי כראשונים · רק מתחברי' עם הדומים להם מהמבקשים גדולות ובכורות במדרגת הנבואה · ועם היותם בלתי מתבודדי' לגמרי · היה להם מה שימלא את ידם להשיג מבוקשם · והיא הקדושה והטהרה המכינה אותם אל מול חכמות התורה ומעשיה אשר בהם היתה קורבתם אל המדרגה ההיא הנבואיית · ואלה הם בני הנביאים שבישראל הנקראים בני הנביאים : אך בזמן הזה · ·

ובטהרה והם בני הנביאים ואף בזמן הזה ובמקום הזה והעם הזה ואין חזון נפרץ עם מיעוט החכמה הקנויה והעדר החכמ׳ ההיא הטבעית מי שהכניס עצמו להנזר בפרישות ככר הכניס נפשו ביסורין וחולי נפשי וגשמי ותראה עליו דלות החלאים ויהיו סבורים בני אדם שהוא דלות הכניעה והשפלות וישוב נאסר מואס בחייו מפני קיצרתו במאסריו ומכאוביו לא מהאותו לבדידות ואיך לא יהיה כן והוא אינני דבק באור אל׳הי שימצא בו צוות הנביאים ולא הגיע לחכמ׳ שמספיקי להתעסק בהם ולמצוא עריבות בם שאר חייו כפילוסופים ואמור כי הוא ירא וחסיד אוהב שיפגע אלקיו בבדידות והעמידה והתחנה והתפלה במה שהו׳ יודע מהתחנוני׳ והבקשו׳ אלה החדשות אין להם עריבות כי אם ימים מעטים בעוד שהם חדשים וכל אשר ישנו על הלשון

אין השכינה שורה ביש׳ כנגד תכלי׳ המנהג השכינ׳ שזכר למעלה: ובמקום הזה · שאיננו קדוש לאלקיו · כנגד אמרו למעלה בארץ הקדושה: והעם הזה ואין חזון נפרץ · כי מעט נורא מן הוא והלאה כבר שב ענייננו מעולל השלמות והההכנה אל הנבואה כי אין הדור ראוי לכך · כנגד אמרו למעלה בעם המוכן לנבואה: עם מעוט החכמה הקנויה · ר״ל בקנית ברוח הקדש כאותה שזכר מחנוך ואליהו · וכאותה שזכר בחמישי סי׳ י״ב באמרו · וככר יגלה הכה הדברי נקנת האנשים שהתדבקו בשכל הכללי במה שירוממהו מהשתמש בהקשה והעיון ויסור מעליו הטור׳ בלימוד אלקי והנבואה ותקרא סגולתו זאת קדושה ותקרא רוח הקדש ע״כ · ונשנה עוד דברו באמרו שם סי׳ י״ד ולא הושמה בטבע בשר השגתו בהקשה אבל הושא׳ בטבע הנבחרי׳ מסגול׳ שבורא ית׳ הזכי׳ מוכי׳ הבריאה וכו׳ · ואפשר עוד שכוון בחכמה הקנויה אל שהחכמה ההיא הנקנית מירושת קבלת אבות המנוקה מכל מין: והעדר החכמה ההיא׳ הטבעית · כנגד חכמ׳ סקרא״ט והדומ׳ לו מהמתפלספי׳ שזכר למעלה · כי ההיא תקרא טבעית אנושית כי מבינת אנוש וחכמתו לוקחה זאת כמו שזכרנו: וחולי נפשי וגשמי כי כפשו עליו תאבל ואדמתו תשם בהרכונות יסוריו · וזה מפני העדר תשלומי כזקו מבלי אין לו מה שימלא חסרונו ע״י דבוק אור אלקי כמדרגת חנוך ואליהו והנביאים שקדם זכרם · או ע״י עיון בחכמות המחיות בעליהן חיי נועם ועריבות כסקרא״ט וסיעתו המוזכרי׳ למעלה וכמו שהלוך ילך ובאר בשאתו משך הספור: שהוא דלות הכניעה והשפלות · ואין זה כי אם דרך שזוכה בו מחוזק יד יסוריו אשר בהם ישתומם · וזה״א וישוב נאסר מואס בחייו מפני קיצתו במאסריו וכו׳ כי יקוץ בחייו מפני בנות חתחתים אשר בדרך זו יהלך שזוכו שם לו: איננו דבק באור אלקי וכו׳ במדרגת חנוך ואליהו ובני הנביאי׳ הנז׳ · בנות הנביאי׳

הם המלאכים המתחברים עמהם כמוזכר למעלה: ולא הגיע לחכמות וכו׳ · כחכמים המתפלספי׳ המעולי׳ שהעלה זכרונם במה שקדם · ומה שאמר שמספיקים להתעסק בהם · יתכן היותו מלשון אין מספיקין בידו לעשות תשובה · והכונה שלא הגיע לחכמו׳ שיספיקו בידו להתעסק בהן · כי אמנם תקצר ידו לשלוט על השגתן · ואולו החכמות הנבחרות והרמות הרחק ירחיקוהו לבל יוכל יגע בם להעדר הכשר בית קבולו וכן את הרע יקבל בעבור׳ עניו ואת הטוב לא יקבל כי סר מעליו כל הכחות הנזכרו׳ אשר הבלי׳ כפלו להם בנעימי׳ ועל כן נחלת מחלת הבדידות שפרש עליהם · והכוון אבל׳ שענייננו לומ׳ כי לא הגיע לחכמות הנשאות במדרג׳ שתהיינה מספיקות בעצמן להעסק האדם בהן לבדנה מאין פנות אל שאר עסקי העולם ולא יבא מזה לידי מיאו׳ בחייו כי הנה שכרו אתו בפעולת עיונו

בחכמות ההנה כי נשמרס עקב רב · ומעין זה מה שסמך באמרו ולמצא עריבות בם שאר חייו כפילוסופי׳ · והוא מסכים עם מה שזכר למעלה ולחכמים המתפלספי׳ ההנה בבדידות וכו׳ · עד שיגיעו אל האמת וכו׳ · כי בכלל זה סוד אחר שאחר הגעה זו ימצאו ערבות כמרץ בשאר ימי חייהם: ואמור כי הוא ירא וחסיד אוה׳ שיפגע וכו׳ · הכונה על מה שתוכל לגמגם ולומר שעם היותו בעדר הערבות הנופל בחיי הנחות שזכרנו · כבר ימצא לאיש אשר אלה לו ערבות כביר לא מזער להקל מעליו משא הפרישות המופלג המוטל על שכמו כי ימתק חרדל יסוריו המס שיערב עליו שיחו אשר ישפוך לפני ה׳ תמיד בבדידות: כי הן שם לבדד ישכון ליחד לבו לאלקיו: והעמידה · על רגליו תמיד בלא תמיכה: והתחנה והתפלה במה שהוא יודע וכו׳ · כי כונת הספור הזה על מי שאין עסקו בחכמה ודעת · רק זו כחו לאלקיו במעשה תפלותיו ותחנוניו תמיד עם הגוף בתמוד · על כן אמר במה שהוא יודע וכו׳: ובכל אשר

יסנו

הלשון לא תפעל להם הנפש ולא ימצא לה כניעה ולא חנינה וישאר בעתי היום והלילה ונפשו תתבענו בכחותיה אשר נטבעה עליהם מהשמע והראיה והדבור והעיון והעסק והאכילה והשתיה והמשגל והריוח בממון ותקנת ביתו ועזרת דלי' ועזר התורה בממונו כשיראה שום קלקול הלא ישאר מתחרט על מה שקשר נפשו אליו ויוסיף בחרטתו רוחק מהענין האלקי אשר טרח להתקרב אליו ·

כ אמר הכוזרי אם כן ספר לי מעשה החסיד שבכם היום ·

ישנו על הלשון לא תפעל להם הנפש וכו' · הכונה כי על השנות על הלשון כפל על כפל התפלות והתחנות אשר הרבה והשכיר תמיד כמדובר · כבר שב המורגל לטבע ושר כח ההתפעלות אשר היתה הנפש מתפעלת בו מבראשונה ולא ימצא לה כניעה ולא חנינה · ר"ל שלא תסובב לו מהם כניעה וחנינה בהתחנן אל ה' בכל עת ובכל רגע · ולפיכך טוב מעט בצדקה כמא' בעל חובת הלבבות שער אהבת ה פרק ו' על ענין התפלה המשובחת וז"ל אל יקדים בה לשונך את לבך כי המעט וזמן עם המנא לבך בו טוב מההירות תנועת לשונך ברב ממנה כשיהי' לבך ריק ממנו · ע"כ · וכיוצא בזה כתב המורה בשלישי פ' מז · וז"ל · וכל דבר שכבר כשיתמיד האדם לראותו יחסר מה שבנפש ממנו וימעט מה שהיה מגיע בגללו מן ההתפעלות כבר העירו החכמים על זה הענין ואמרו שאין טוב להכנס למקדש בכל עת שירצה · ושמנו זה לאמרו הוקר רגלך מבית רעך וכו' ע"כ · ולא ראיתו לבאר ישנו מישן כושן לומר שכל אשר יתייעבו החדשות האלה על הלשון לא תפעל להם הנפש וכו' כי היה ראוי היותו ישנו כמו מן נודע יודעי במשפט הנפעל מנחי פא"יוד : וישאר וכו' כראם היותו נסמך ונקשר עם אמרו אח"כ הלא ישאר מתחרט וכו' · כי על ידי שהפסיק בענין תביעת כחותיו ובא המונע הכנסם בנתים ברוב דברים החזיר הלשון ההוא בעצמו כמנהג בלשונות וכאלו אמר וישאר בעתי היום והלילה מתחרט על מה שקשר נפשו אליו וכו' · ונפשו תתבענו בכחותיה וכו' · או תהיה הכונה שישאר כבעל משתומם בעתי היום והלילה לפי שנפשו תתבענו וכו : ונפשו תתבענו בכחות ה וכו' · כל מגמת פניו כמו שהק' מכוי היא להורות כי לא טוב היות עובד האלקים עוסק שום כח מכחותיו כי בזה תקראנה מלחמה בקרב מתכהו · ועל זה נבה ההתבודדות בכל תוקף · ועוד ידו נטויה להורות על ככה וכמו שיבא מהשמע והראיה וכו' · וכי תחלה שכי החושים המעולי' העוזרי' בלמוד כי עין רואה ואזן שומעת ה' עשה גם שניהם לעזרם תועלתם כידוע ולזה סמך אליו הדבור והעיון · כי דבורו של אדם ועיון שכלו נמשך למה שכבר דקה הו ידע מפי השמועה : והעסק ללכת אנה ואנה לטיול ושעשוע · או עסק משא ומתן של הלכה בין החברים כי כבר קדם לו בסמוך זכרון הדבור והעיון · והאכילה וכו' · אחרונה ישתמשו עניני חושיו הפחותים חוש בטעם והמשוש שרפה הוא לנו · והנ' לא זכר חוש הריח אע"פ שנפשנו נהנית ממנו והמור' כתב על אודותיו בשני פ' ל"ו כי הריח והשמע והראות אף על פי שהם גשמיים הנה ימצא בהם עת אחת תענוג לאדם מאשהוא אדם כמו שביאר זה ארסטו · ע"כ וענינו כי ריחני פקחין מועילים למוח ויגיע מהם תענוג לאדם מצד צורתו האנושית · ובחוש השמע והראו' יושגו רוב המושכלות · גם מקולות הנגונים תמצא נפש האדם מרגוע · ומראה עינים בתמונות היפות מרחיב לבו של אדם ואח"כ מה זאת עשה הסבר להשמיט זכרון הריח ולמה זה יגרע · ואולי היתה סבת השמטתו לפי שאין הכל תאבים אליו · ויש מי שיוזק בו ואכל טבעו ריחא לאו מלתא היא · והנכון אצלי שלא העלהו על שפתיו לפי שאין בעניינו מצוה כתובה בתורה כי לכל אחד מיתר החושים מצינו אזהרתשמפורש' כמו לא תשא שמע שוא · לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אל תפנו אל האלילים לא תאכל כל תועבה לא תגוף וזולת אלה ממינם רבו מספר · אמנם הריחו ביראת ה' · אין נכתיב אזהרה על עניינו ביחוד עם היות גם הוא נכלל לפי האמת באיסור הנאה של בשמי עבו"ם כי בכלל הנאה זו הריחתם נ"כ · אבל אין זו חובה מוטל' על חוש הריח בפרט ומן הטעם הזה עצמו השמיטו סי' ה' כאשר בא להזכיר כתיבת חלק כל החושי' כמו שיתבאר : והריוח בממון · לאסוף ולכנוס עושר ונכסים · ועד כאן נמשך דברו על שמתייחס להנהגת עצמו · ואח"כ דבר על המתייחס להנהגה' הבית באמ' ותקנת ביתו · ואחרי כן יצא אל המתייחס להנהגת המד' מה באמרו · ועזרת דלים ועזר התורה בממונו כי לבני ישנים לתקון בדקם כפי הצורך ועלכן תחשוק נפשו להתעסק בקניית הממון לצורך אלו ·

סי ב מעשה החסיד · סוסב שם עובד אלקים לשם חסיד כי כבר התבאר אצלו שלא יתכן לאדם בזמננו זה להגיע לאלקי' זולתי התעוב ממנו מכל וכל

וכחות

ג אמר החבר החסיד הוא הנזהר במדינתו משער ומחלק לכל אנשיה טרפם וכל ספקם וינהג בהם בצדק · לא יונה אחד מהם ולא יתן לו יותר מחלקו הראוי לו וימצאם בעת צרכו אליהם שומעים לו ממהרים לענותו בעת קראו יצום ויעשו כמצותו ויזהירם ויזהרו ·

ד אמר הכוזרי על חסיד שאלתיך לא על מושל ·

ה אמר החבר החסיד הוא מי שהוא

תשוקה · אך אין בנפשו ישוב להראותה טוב בעמלו · וכמאמר שלמה (קהלת ד') ידעתי כי אין טוב בם כי אם לשמוח ולעשות טוב בחייו וגם כל האדם שיאכל ושתה וראה טוב בכל עמלו מתת אלקים היא · ובהיותו גומל נפשו איש חסד חסיד שמיה דמהדרין מיליה כי ימשוך חסד עם שמים ועם אנשים · אולם לא ידע עד הנה מה טעם שם חסיד זה ידיעה ברורה ומדוקדקת :

סימן ב החסיד הוא הנזהר וכו' · יובנו דבריו אלה דרך משל כמו שיבאר סי' ה' כי המשיל החסיד בתתו לכל חלקיו חקם הראוי · למושל עיר שהכין מדינתו כתקון וכל אנשיה ברחמים עד שישיג בכלם הנהגתו היותם קנויים לו כתוכים המס לסור למשמעתו לשמור ולעשות מצותיו חקיו ומשפטיו:

סימן ד על חסיד שאלתיך וכו' · לא הלך לבו לאיכן הדברים מגיעים כי ממשל משלי הוא כאמור :

סימן ה החסיד הוא מי שהוא וכו' · מעתה יחל דברו לבאר ענין משלו הנז' סי' ג' · ושא נא עיניך אל מאמר חמישי סימן י"ב וראה מה שביארנו עליו בסדור כחות הנפש הללו ששם עלו דברים על חמשת החושי' הנראים אשר ישיגו המוחשי' בהרגשת חיצוני' וצורותיה' מובלעות אל החושים הפנימיים ותהי ראשיתם החוש המשותף אשר אליו יתחברו תחלה כל מוחשי ההרגשו' הנראות בקוים אל מרכזם · ואחר כך אל הדמיון ואל המחשב ואל הזכרון · וגם הראיתיך אופן השכלת האדם מן הצורות הדמיוניות · והעירונו על ענין הכחות המניעות באדם שהם שכל ודמיון ומחשבה כי לעמת השכל יתכנה החפץ השכלי · ולעמת הדמיון והמחשבי יתכנה הכח המתעורר בשני חלקיו תאוותי וכעסני ואלה שלשתם ישימו משטרם באיברים ע"י החפץ השכלי והמתעורר להישיר לפניהם דרכם להתנועע אל בקשת הנאות ובריחת הבלתי נאות כפי משפטם החרון מאת מניעיהם הנזכרים איש איש ממלאכתו אשר המה עושים והאיברי' יסורו למשמעתם וילכו בכח תנועתם הנתונה בהם באמצעות הרוחות החיוניות המתפשטות להם מן המקור שהוא הלב · על כל אלה היה דברנו שם פתוח ברוחה קחנו ועיניך שים עליו · ואבינה כאן עמך מן הנראה לי מדברי בעלי החכמה על דברת המשל הזה שהמשיל החבר · ויאמרו לאמר כי בממלכת בתי הנפש הזאת מלך ביפיו תחזינה עיניך הרצון השכלי הוא המולך בצדק על כל שאר הכחות · ושכלו יתיצב יועץ חכם חרשים ונבון לחש והוא השכל המעשי המלמד באזניו מעשה היושר ועל פי עצתו יחנה ועל פיו יסע החפץ השכלי בהיותו על ענס תומו בן חורין · ולא יהיה מלך אסור בחלקלקות החנפים אשר נזכיר · ויעמדו בכיבושיו גבורי כח משרתיו עושי רצונו מכפים לגוויו להשלים חפצו · והם כחות איבריו המתנועעים אל אשר יהיה שם רוח החפץ ללכת · גם לפניו חנפים יבאו ויביאו ענש רעה לפי דרכם וישגו יושר בדרך רע והם שני חלקי המתעורר אשר דרכם בחלקלקות ומכים הסורים יבאו למלוך · כי את החפץ השכלי המולך יאסרו בכחשתים ויטו אותו לבחירת תענוגי' בני אדם הנחמדו' למראה ככסף סיגים מצופה על חרש · ובאין אומר ואין דברים · בשמע קולם נעלה ביהודה ונקיצנה ונבקיענה אלינו ונמליך מלך בתוכה את בן טבאל · ועל הכח המתעורר הזה אמר הכתוב ואליך תשוקתו ואתה תמשול בו כי מלחמתו חזקה כנגד הרצון השכלי אמנם הושם בטבע בתולדתו של אדם לתת כתר מלכות בראש החפץ השכלי תחת עבד כי ימלוך · ומפורסם הוא מאד מה שאמר שלמה על כיוצא בזה עיר קטנה ואנשים בה מעט ובא אליה מלך גדול וסבב אותה ובנה עליה מצודים גדולים וגו' · וזהו מה שהבין המורה בשני פ"ל ממדרש חז"ל שהנחש היה כשעור גמל · ורוכבו שהיה סמאל הוא אשר השיא את חוה · שרמזו בזה כי הכח המתעורר המכונה נחש ושיעו' קומתו גדול מאד · רוכבו הוא הדמיון המכונה סמאל · וליצר מחשבות לב האדם רק רע כל היום · תשוקותיו הדמיוניות יטו חמרו המכונה חוה אל רדיפת ההנאות הגשמיות · ובאמצעות חוה שהוא החמר בזה יקרב גם לאדם שהוא השכל · ובמסלה זו יעלה החכם ספורנו פ' בראשית יעויין שם · זה הדרך הלכו בו מביני מדע בחכמה הטבעי' ועל פיו יבאו ועל פיו יבאו דברי החבר בפסקא הזאת עם היות לו נטייה כמעט בפרטים ממנו ואוכיח תשמעכה :

מושל נשמע בחושיו וכחותיו הנפשיי' והגופיי' ומנהיגם ההנהג' הגופיי' כמו שנאמר ומושל ברוחו מלוכד עיר · והוא המוכן לממשלה כי אלו היה מושל במדינה היה נוהג בה בצדק כאש' נהג בגופו ונפשו' וחסם הכוחו' המתאוי' כא התאוייה ומנע אותם מן הרבוי אחר אשר נתן להם חלקם והספיק להם מה שימלא חסרונם מהמאכל המספיק והמשתה המספיק על דרך השוה והרחיצה וכל צרכיה על דרך שוה וכוחסם הכחו' הכעסני' המבקשי'

המשמעת: מושל נשמע בחושיו וכו' · ר"ל שהוא מושל בחושיו ונשמע אליהם כי ישורו למשמעתו ואל אשר יחפוץ יטם: וכחותיו הנפשיי' והגופיים · הגופיים הם המתפשטים באברים לפעולים תנועתם · והנפשיים הם כל שאר כחות הנפש הנזכרים · והנה סדר דבריו על דרך אמרם ז"ל העין רואה והלב חומד וכלי מעשה גומרים · כי זכר תחלה החושים · ואח"כ כלל כל כלי חמדה בנפשיים · ומשלימי התנועה בגופיים: ומנהיגם ההנהגה הגופיית' אמר הגופיית להבדיל בינה ובין הנהגת הבי' והמדינה · כי על' הנהגת עצמו של חסיד כוד"ו דבריו הנה: כמו שנאמר ומושל ברוחו וגו' · לראיה על היותו ראוי להקרא מושל יותר מזולתו · ושע"כ נדק במה שנתן כתר מלכות בראשו: והוא המוכן לממשלה וכו' · ומפני זה נ"כ ראוי היה להקרא בשם מושל: וחסם הכחות המתאוים וכו': וחסם הכחות הכעסנים וכו' · המתאווני והכעסני הם שני חלקי הכח המתעורר אשר יכונה אצלו בשם הכח החפני כמו שיבא והוני כל א' מהם בלשון רבי' לרמוז ש' ההפעליות היא אשר הוזכרו בראשון סי' לנ"ש הנה בכח התאווני אהבה · שנאה · חמדה · געול · הנאה · ועגב · וחמש בכעסני · תוחלת · יאוש · יראה · אבירות · וכעס · כי אלו הם מטרידי הכח החפני המתעורר ויעמידו בחלקיו רוח סערה וירוממו גליו · ונבר תמים יתאם להקים סערה זו לדממה עד יחשו גליהם, וישמח כי ישתוקו כהכחותם ש' מחוז החכן השכלי ראש המלוכה · ודברי החבר המורים על ככה הלא המה כענר הדף הנמוך כאמרו וינער בכעסני ובתאוי מהטות החפני והניעו והטרידו במה שיש אצלם מהכעס והתאוה · כי שם פניו אל הרוחות האלה הנושבות בו: אח אשר נתן להם חלקם וכו' · כי בזה ינוחו דרכיו להביאם למסורת הברית · ובעלותו למדרגת השלימות יקומו ויעזרוהו כאשר יתבאר · כמו שעל הפך זה על ידי גרעון חקם היו דרכי הנלפתו שוממים כמוזכר סי"א · ואתה ידעת אמרם ז"ל יצרי תנוק · ואשה · שמאל דוחה וימין מקרבת · אשר המלכתי עליו מ' זמר משלי סימן כז דלף טורד ביום סגריר ואשת מדיני' נשתוה צופניה צפן רוח ושמן ימינו יקרא · כי עניינו אבלי שאשת מדינים נעלת ריב ומנה עד כי השקט עמה לא יוכל הנעל' · הלא היא תדמה ותשוה לדלף טורד בביתו של אדם לעת וזמן שאין לו המלט ממנו בבאתו החונה כי גם שם יד המטר הסוחף תטרידנו · וראוי היה זה להסגר בביתו · אבל מה יעשה וארס מקדם ופלשתי' מאחור יחדו יגורו עד כי אבד מנוס ממנו מבית ומחו' · והנה מה יהיה משפט האשה שכך תארנוה · האם תם האדם לגווע מבלי אין לו עמה תקנה עולמית: לזה היטיב לפנים דרכו לאמ' דע כי המשתדל להצפין אותה ואת נעשה ולהשני' מדיני' בחוזקת היד' לא יוכל עשוהו כי ככול יבול וכמקרה בוסן רוח · גם הוא יקרהו · כי לא יוכל להתעלם ולהכנס אפילו בעמקי תהומות · הלא תראה כי בהעצרו בבנין הארץ יתאמץ בכל עז לצאת החוצה וירגיז הרי' בכחו ויפרוץ פרץ על פני פרץ · כן האשה הזאת כל מה שישתדל אדם לעצור ברוחה להשפיל גאותה · לא יכלא למאומה · אבל מרפא החולי הזה הוא להתנהג עמה במדת נועם ובדרכי טובו ישיבה אל הנכונה · וזה ושמן ימינו יקר' ר"ל כי יהיה חלק משמן חכו ובתבונו' כפיו ינחנה · אז יקרא אליה לשלו' והיא תענהו ופתחה לו · והנה אמרו שמן ימינו יקר' הוא כאילו אמר שיקרא אותה שי' בימינו שתחבקנו עד ימין מקרב שהזכירו ז"ל · ועל דרך זה בעצמו יתנא' על היצר הנמשך מצד החמד הנמשך כאשה כי בזה ימצא חן ושכל טוב לקרבה אל מלאכת השלמות לעשו' אותה מאין כנגע · והנה התחיל בחסימת הכח המתעורר ובלימת פיו ברסן החפץ השכלי · כי אמנם הוא עקר מלחמתו של אדם · וזה כל פרי הסר חטאתו: על הדרך השוה · לא מה שיספיק לכחות האלה מצד עצמם · כי אמנם הם עזי נפש לא ידעו שבעה · רק ככל חקת הסיפוק אשר יורה שווי השכל השלם · והזכיר הרחיצה וכל עניני התענוג שחוש המשוש יהנה מהם · וכבר הקדים זכרון המאכל והמשתה מוחשי הטעם · כי אמנם אלה הם השני חושים החמריים הענורים אשר נפשו של אדם תאבה להם יותר מדאי ונר כי שמור רב פן יטו לבבו אחרי בנעם:

אחר

אחר אשר נתן להם חלקם בנצחון המועיל וכו' כבר זכרנו כי להפטר עם הכתות הללו בלאו כלו' אי אפשר כי אמנם מאמר קורננו אולם האיש הנלבב יכבש פני דבר כמותר לו ע"ד אמרו בכל דרכיך דעהו' וישים לעמתו ואמר חז"ל שבת פ' שואל האי מאן דבמאדי יהא גבר אשיד דמא' אמר רב אשי אי אומנ (פי' מקיז דם) אי גנבא (פי' לסטים הורג בנפשות) אי מוהלא' אמר רבה אנא במאדים הואי' אמר אביי מר נמי עניש וקטיל (ר"ל שהיה מעניש העוברים על דבריו) והרי לפניך כי ביד כל אדם יאחוז רשות נתונה לו להסב פני נטיית טבעו אל מה שיסולק בו החטא והגנות ותחת הנעצוץ יעלה ברוש' והנצחון המועיל בדברי החכמות הוא ללחום מלחמתה של תורה ולהתאמץ בכל עוז לנצח החולקים עליו אך במשפט ישר אמתי ולא תטרידהו אהבת הרשות והנצוח הבלתי מועיל שהוא מכלל המונעים מהשגת האמת כפי מה שהוא כמו שזכר המורה בראשון פרק ל"א והנצחון המועיל בגערת האנשים הרעים הוא ע"ד מאמר הכתו' הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא שתהיה תוכחתו לשם שמים ואל ילבין פני חבירו ברבים:

לנצוח אחר אשר נתן להם חלקם בנצחון המועיל בדברי החכמות והדעו' וגער' האנשי' הרעים' ונתן לחושים חלקם במה שמועיל לו ומשמש בידיו ורגליו ולשונו בענין הצורך

ונתן לחושים חלקם וכו' אחר הקדימו ענין הכנעת הכח החפצי המתעורר במתג ורסן עדיו לבלום בשני חלקיו אחרי מלאת ספקם כראוי' והיה דין קדימתו מצד היותו עקר בית מלחמתו של אדם' שם את פניו להזכיר ענין כחות הנפש על סדרן כפי מה שיאות לחסיד לתקן כל ענייניהם למען ישלם לו העזר מהם' ומן החושים החל להיותם דרך מבוא העיר הקטנה ודרך פתחם יכנסו המוחשות הנחמדו' למראה ותאוה הם לעינים ומשם יתפשטו אל הכחות הפנימיות ונפשו של אדם תתאוה להם ויוציא כלי למעשהו' וכך הם הדברים על סדר אמרם העין רואה והלב חומד וכלי המעשה גומרים כמוזכר למעלה' וזה כי אחר זכירת החושים הנראי' והנסתרי' יזכיר הכח החפצי המתעורר ואחרונה ישמעו האיברים' ואולי כי זה היה מעשה איל המלואים אשר נתן משה מדמו על תנוך אזן אהרן ובניו הימנית ועל בהן ידם הימנית ועל בהן רגלם הימנית' כי רמז להם בזה אל הכנעת החושים וכלי המעשה לעבודת בוראם' ובכלל זה הכח המתעורר המניע את האיברים המתנועעים אל גמר הפעולה: ומשמש בידיו ורגליו וכו' פרט כל החושים בלעדי הריח אשר השמיט זכרו יען הטעם אשר הנחתי לפניך סימן א' ורמז לחוש המשוש באמ' ומשמש בידיו ורגליו וזה כי עם היות נושאו בכל חלקי הגוף אשר ימצא שם בשר וגידים כמבואר בשני מס' הנפש' כבר הסכימו החכמים והרופאים יחשבו אף הם כפילוסופי' כי יראה כחו עצום בכפות הידים והרגלים להיות שם בשר וגידים בתכלית שווי המזג בין איכיות החום והקור והלחות והיובש והרכות והקושי' ולפיכך יהיה שם ההרגש ביומישים שלם מאד' ובפרט במין האדם לשלימות מזגו המתהלך במישרי' ובערך המזג הנמצא בו בחלק המיוחד שזכרנו ישוערו מזגי הדברים כלם' אשר לחום לחום' ואשר לקור לקור' וזולתם ככה' כי בכפו יבא ובכפו יצא משפט מזגם היורד על פי מדתו הישרה והממוצעת' ועם היות לקצת הבעלי חיים שלמות יתירה עליו בשאר החושים כחוש הראות בנשר וחוש הריח בכלב' כבר יוחד האדם בשלמות המשוש והטעם להיות שני החושים האלה משלימים פעולתם על ידי הבשר והגידים המיוסדים באדם על אדני שלמות ההרכבה והמזג הברוך בעליל לארץ מזוקק שבעתים למען יתכן היותם כלים נאותים לצורתו המעולה' והן כף האדם היה פלס ומאזני משפט בידו לדעת טוב מזג המורכבים השפלים ובו ישפוט וידין תבל בצדק ובמישרים' ובכן יתבאר לך מה שכת' ראב"ע בספר צחות שער האותיות על אות הכ"ף וז"ל ובעבור היות כל המעשים בכף יושר ממסך העושה' ואין בגוף אבר ישר בממסך שיוכל לדמות בו כל דבר בעבור היותו ישר כמו הכ"ף כ"ו ראה כן גם ידמה מעט לצורתו ע"כ' ופוכתו מבוארת ממה שזכרנו כי על כן היה זה שמו אשר יקראו בעל הלשון כף להיותו בכף אמת בענין הוראתו שהרי אין בגוף אבר ישר המזג כמו הכף אשר לישר שווי מזגו בין ההפכים יוכל האדם לדון בו על מזג שאר המורכבי' להיותו המדה הישרה אשר ישיערו בה מזגיהם בהדמותם אליו או בהתרחקם ממנו' וזא שיוכל לדמות בו וכו' כן אות הכ"ף עניינו לדמות דבר לדבר כי כמוך כפרעה' והיה כעם ככהן ולשון ממסך הוא כמו מזג' מלשון ושתו ביין מסכתי' והוא לשון כתוב לחקור ממסך (משלי כ"ג) למלאי ממסך (ישעיה ס"ה) ובאמרו ובעבור היות כל המעשים וכו' כוון להורות כי על כן היה האבר הזה מיוחד אל המעשה להיותו ישר במזגו כאמור וכל המעשים היו

יהיו

ואיו כפי יושר ממסך העושה והוסיף עוד בטעם אות הלק כי גם בצורתו ידמה מעט לכף ידו של אדם: ולשונו· הורה בו על חוש הטעם המוכא בלשון כי שם עקר כוחו בשני גידים התקועים באמצע הלשון· ומשם יסתעפו אל צדיה לכאן ולכאן· ואל הגידים האלה תובלנה צורות מוחשי הטעם באמצעות בשר הלשון כענין הנודך וכו' שב לשלשת החושים הנזכרים אשר ישתמש בהם בענין הצריך לא לתענוגות כוונות בני אדם רק אל אשר יגם חפצו המועיל הוא הכח החפצי שיזכיר כי לא יהרום מכנו ולא יתיר כהן תאותו במוחשים הנזכרים רק אל אשר יכשירכו השכל ויורה על תועלתו וכמו שיתבאר אחר כך· או חפצו המועיל הוא חפץ השכל שיזכור אחר אשר לו ממשלה טבעית על יתר הכחות: וכן השמע והראות· הם השני חושים הנז' כי זכרון חוש הריח לא בא בתוך הבאים לכבה שהקדמנו והבדילם לעצמם מפני רוחניותם על דרך אזן שומעת ועין רואה ה' עשה גם שניהם: וההרגשה המשתתפת הולכת אחריהם· רוצה לומר אחר כל ההרגשות הנראות שקדם זכרם כי אל החוש המשותף הזה כל צורותיהם תובלנה כאמור ואליו תיוחס שמירת הצורות המוחשות לפי דעתו של חכם והוא שופט ומבדיל בין מוחש למוחש כמו שיתבאר בחמישי סימן י"ב: ואחר כך היצר והרעיון וכו'· כבר הראית לדעת כי בחמישי סימן י"ב יוכב הביאור על כחות הנפש הללו יהיו עיניך ולכך שם כי אז תשכיל· ובאמ' היצר והרעיון כוון של הכח היצרי שהוא הדמיון אשר בו ירכבו ויבדלו הצורות המוחשו' כמו שיתבאר שמה והכח מאשר הוזכר שם כי הכח היצרי כשישתמש בו המחשבי יקרא יצרי· וכשהשתמש בו המדבר יקרא מחשבי· והו' מה שביאר שם באמרו על הנפש המדברת כי בכיח הראשונים הם הצורות הרוחניות המצטיירות באמצע התוך מהרוח הנפשי מן הכח היצרי תשיבהו מחשבי כאשר תשלוט בו ותרכיבהו הרכבו' ותבדילהו הבדלות מביאים אל תולדת חכמה ובכר היה קודם

כ"א הצריך ובחפצו המועיל וכן השמע והראות וההרגש' המשתתפת הולכת אחריהם ואחר כן היצר והרעיון והמחשב והזכרון· ואחר כן הכח החפצי המשתמש בכל אלה· והם משמשים עובדים לחפץ השכל· ולא עזב אחד מאלו הכחות והאיברים שירבה במה שהוא מיוחד בו ויפחית הנשארים· וכאשר עשה צרכי כל א' מהם ונתן לטבעיים מה שיספיק מהמנוחה והשינה ולחיוניים מה שיספיק להם מהקיצה והתנועה במעשה העולם אז יקרא אל עדתו כמושל הנשמע שקורא אל חילו השומע לעזור לו להדבק במדרגה שהיא למעלה ממנה· רוצה לומר המדרגה האלהית אשר היא למעלה מהמדרג' השכלית· ויסדר עדתו ויתקנה ודומה לסדר שסדר משה עליו

זה יקרא כשהיה שולט בו בכח הרעיוני המחשבי שאם בכון כמו שיקרה בתינוקות ובבהמות וכו' ע"כ· וכמ' שכראיב ביאורו שמה· על כן אמ' היצר והרעיון לרמוז לשתי הפעולות גם יחד: והמחשב· הוא הכח אבלו מחשבי אשר תארכוהו שם היותו מוציא צורה בלתי מוחשת מן המוחשת כאהבה ושנאה ובחינת טוב ורע בדברי המורגשים: והזכרון· תארכוהו לסוכן שומר ה הצורות הבלתי מוחשות ההנה· וכאשהשלים זכרון החושים מבית ומחוץ: ואחר כן הכח החפצי וכו'· הוא הכח המתעורר כי כל עת שבאו אבלו הצורו' הנזכרות מן הדמיון והמחשב כן יתכשא וילך אל מול השנפס: והם משמשי' עובדים לחפץ השכל· הוא החפץ השכלי המולך שזכרנו למעלה· כי לו לבדו המלוכה יאתה עפ"י הסדר הנכון הטבעי אם לא ימר בו הכח החפצי ויוריד עדיו ממנו: ולא עזב אחד מאלו הכחו' והאברים וכו'· זכר גם כן כלי המעשה הנזכרים השגת מה שבקש הכח החפצי המשמש לחפץ השכל· כי לכלם נתן לאיש כפי חקם הראוי· ובכן ימצא כל כחותיו נכונים גם ידיו ורגליו ולשונו ויתר האיברים מזומנים בבית מדרשו· אל כל אשר ידרשם ילכו· כמו שביאורו על זה הולך ונמשך: ונתן לטבעיים וכו' ולחיוניים וכו'· כלל כל הכחות הנזכרים בשני סוגים· והם טבעיים וחיוניים· כי הטבעיים יכללו הזיון והטעם והחיוניים יכללו כל השאר· אמנם השכל היא מדרגה שלישית כמו שהוא נודע מחלוקתם המפורסמת· נפש· רוח· ונשמה: אז יקרא אל עדתו וכו'· הכונה מבוארת ממה שזכרנו כי בהיות כוונתו על כל כחותיו ואיבריו· או מעשה ידיו יכוננו עליו יקומו ויעזרוהו כאשר יקרא למנהיגי במדינה בצדק וביושר וזה האלו להסב מגמת פניו של הכנת עצמו של חסיד להתחבר אל ה' כי בעת ההיא ידבק במדרגה עליונה אלקית וכאמרו אחר כך יתאוה קרבתו שנו מתדמה ברוחניים וכו': ויסדר עדתו ויתקנה ודומה לסדר שסדר משה וכו': כי בסדר המדרגה הנכנס אל מול ההר ההוא· וכמו

השלום לעדתו סבבות הר סיני ומצוה ו כח החפצי שיהי׳ מקבל ושומ׳ (לא״שר) כ״א לכל אשר יבא מאצלו צווי ויעשהו לעתו וישתמ׳ בכחו ובאיברים כפי אשר יצוה מבלי המרו׳ ויצוה אותו שלא יפנה אל השדי המחשבו׳ המתדמי׳ ולא יקבלם ולא יאמין בם עד שיועץ את השכל ואם יכשי׳ מה שיש אצלו יקבלם ואם לא ימרם ויקבל החפצי זה ממנו ויסכים לעשותו ומישר כלי המחשבה כ״א המחשב ומפנה אותו כ״א אותה מכל אשר קדם מהמחשבו׳ העולמיות ומצוה המדמ׳ כ״א היכרי להמצי׳ ההדו׳ שבצורו׳ הנמצאו׳ אצלו בעזר הזכרון לדמות אליו הענין האלקי המבוקש כמו מעמ׳ הר סיני ומעמ׳ אברה׳ ויצחק בהר המורי׳ וכמו משכן משה וסדר העבוד וחול הככו׳ בבי׳ המקד׳ וזולת זה הרבה ומצו׳ השומ׳ לשמור

שבכתב ראב״ע פ׳ יתרו וז״ל · ויתיצבו בתחתית ההר מהפך לגבול שהגבילם משה · והנה היו במעמד הר סיני כדרך שהניב משה ביניהם בשעת הארבעים בכריתו ברית עמהם · כי בתחלה היו הבכורים הכנסים אל ה׳ · ואחריהם ראשי שבטיהם הנשיאים ואחריהם הזקנים ואחריהם השוטרים ואחריהם כל איש ישראל · ואחריהם הטף · ואחריהם הנשים · ואחריהם הגרים: ומשה ואהרן עברו הגבול · והיו בהר קרובים של הכהנים אעפ״י שלא דבר הכתוב זה מפור׳ כי הכתוב אחז דרך קצר׳ כי ידענו כי הם לא מרו פי השם כי הנה כתוב לך רד ועלית אתה ואהרן עמך · ואמר משה אנכי עומד בין ה׳ וביניכם · עכ״ל · וקרובים דבריו לאמרת חז״ל משה מחיצה בפני עצמו וכו׳ · וככה יעשה לאיש החפץ ביקרו כי יסדר כחותיו לפי קדימת מעלתם ואיש על מקומו יבא בשלו׳ : ויעשהו לעתו · ר״ל תכף ומיד בעת הגיע אליו כוונו : ויצוה אותו וכו׳ · יושב הכנוי אל הכח החפצי שוכר : אל השדים המחשבים המתדמים · קרא הדמיונות הכוזבות שדים קרוב למה שכתב המורה בראשון פ״ז על מי שלא הגיעתהו הצורה האנושית בשלמות שכן היו בני אדם הקודמים לשת ואמרו במדרש כל אותן ק״ל שנה שהיה אדם נזוף בהם היה מוליד רוחות ר״ל שדים וכו׳ עכ״ל גם בחלק השלישי פ״ח כתב אין הפרש למי שאחזהו שד באמת או שדיהם עכ״ל : עד שיועץ את השכל · הוא היועץ החכם שכן תארכוהו במשלכו · כי אמנם ראוי לכח החפצי המתעורר לבלתי תת כתף סוררת ולבלתי החכיך לעבור תורו השכל ולהפר עצתו : ומישר כלי המחשבה וכו׳ · שב אל החסיד הנזכר שענינו ג״כ ליישר כלי מחשבתו כי הן לו בידו טובו לכלכל כח המחשב׳ במשפט להעביר עיניו מראות בעניני העולם שדרך מחשבתו של אדם לפנות אליהם : ומצוה המדמה וכו׳ · גם נגל הדמיון יהיה משטרו להיות שליט ברוח לכלוא את הרוח לבלתי דמות רק הצורות היקרות החשובות כי נעזרו

לעיוניו על זה האופן · תהיה כפשו מוכנת ליאור באור פני מלך ויפיק מבוקשו · אשר אליו הוא כושא את נפשו בהתחכמו אל הדבר · והאמירו בעזר הזכרון יכוון אל הכח השומר המיוחס לדעתי אל המשוקף אשר בו יופקדו הצורות המוחשות אחר העלמם מן החוש כמו שנזכרנו כמו מעמד הר סיני וכו׳ · כל אלה יתבינהו כוכתו כנשר לעוף השמי׳ להתדבק בעליון · ויהיה מה שימכיא מאלה בכח דמיונו דברים מתיחסים אל אשר יבקשהו · ובכן ישלם ההתבודדות · וזהו מה שאמר לדמות אלו הענין האלקי המבוקש · ואז השם ישיג והכל יגיל כנפשו שהעו : וכ״ז בכוונו עם הציור ההוא לסודות נרמזות בעניני המכוונים · כאלו תאמר במשכן שהעשר יריעות יעידו על מניאות עשרת הגלגלים (לדעת הסוברים כן) שעליהם נאמר נוטה שמים כיריעה

גם דרוש דורש עליהם כיריעות שלמה כיריעו׳ שמתחן מלך שהשלום שלו · ואז והיה העולם שמשעה שמתחן לו זיו ממקומו · ויהיה זה מעין אמרו בסוף ישעיה כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני נאם ה׳ כן יעמוד זרעכם ושמכם · והמכורה בו׳ ברוקיה · ורמז על ז׳ כוכבי לכת · והשמש הוא הנר האמצעי שכל הנרות פונות אליו · והשלחן על גלגל המזלות עם הוראת שתי מערכות לחם הפנים על שם המזלות הצפוניים והשם הדרומיים · ומזבח העולה יורה על עולם ההויה וההפסד · וכן ביתר החלקים שהאריך הרלב״ג על עניינם בביאורו על התורה · או רמזים זולת אלו : וכמו משכן משה וסדר העבודה · העלה זכרם ברביעי סי׳ ג׳ באמרו כאשר נראה המשכן וסדר עבודה · ושם יתבאר כי סדר עבודה יכלול כל סדר עבודת הכהנים והלוים והישראלים : ומצוה השומר וכו׳ · כי מלכותו של אדם בכל כחותיו מגלה וכתוכם השומר עד אנמרה כמימני ל־טיב הזכרון : ויגער במחשבי ושדיו וכו׳ · למנוע ממנו דרכי השטיה להיותו בכון למועדי רגל במשעם מצוקל ·

לשמיר את זה ולא ישכחהו ויגער במחשבי ושדיו מבלבלי האמת ומספקו ויגער בכעסני ובתאוני מהטות החפצי והניעו והטרידו במה שיש אצלם מהכעס והתאוה׳ ואחר זאת ההצעה ינהיג הכח החפצי כל האיברים המשמשים אותו בזריזות וחריצות ושמחה ויעמדו בעת העמידה מבלי עצלה וישתחוו עת שיצוום להשתחוות וישבו בעת הישיבה׳ ומביטות העינים הבטת העבד אל אדניו ויעמדו הידים ממעשה ולא תתקבץ האחת עם האחת ותשוינה יתשתוונה הרגלי׳ לעמיד׳׳ ויעמדו כל האיברי׳ כנבהלים היראים לעשות מצות מנהיגם לא ירגישו על מיחוש ולא על הפסד אם יהיה להם ויהיה הלשון מסכי עם המחשבה

שעוקל והוא יתגבר בו לבלתי יבלבל האמת בכזביו הבקיאים שדים ולא ישפקהו: וינער בכעסני ובתאוני וכו׳ כבר זכינו כי הכונה בזה להפעליות הכח החפצי המתעורר בשני חלקיו ש״ז כי שהחסיד ישבית שאון גליס׳ וישקיט המיינס לבלתי יחטיאו הכח החפצי ה המתעורר בנטייתו לרעה׳ כי נוע ינוע מחמתם כשכור ובכר עליו פשעו ויטרידוהו מן העולם ככל ולא יוסיף קום מפכיסם׳ עד אמרם ז״ל הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם: ואחר זאת ההכנעה ינהיג הכח החפצי וכו׳ אחרי הקדימו מה שראוי להכנת כל הדרגם׳ והכחו׳ האיבריו׳ והכמי׳ ית׳ עד העין רואה והלב חומד השלי׳ ענין כלי המעשה הגומרים׳ וגם האיברים באמ׳ כי מפני נבא שכחות הנזכרות המתיקנות על סדר יקומו האיברים כמש״שי׳ והכהנת הכח החפצי תכחם כארח מישור ויעלה תיקון אבריו של חסד ויכון בהם לקראת אלקיו ישראל להשתוך לפניו שיחו ותפלתו זכה: בזריזות וחריצות ושמחה ויעמדו בעת העמידה מבלי עצלה׳ כיון לעת סמיכת גאולה לתפלה שכן אמר עליה סימן י״ז והתחייב לסמוך גאולה לתפלה בתכלית החריצות והזריזות׳ כאשר הקדמנו׳ ויעמוד לתפלה על שתבאים אשר קדם זכרם עכ״ל: וישתחוו וכו׳ כגון באבות תחלה וסוף ובהודאה תחלה וסוף: וישבו בעת הישיבה׳ כגון בנפילת אפים: ומביטות העינים הבטת העבד אל אדוניו ויעמדו הידים וכו׳ כי הא דאמרינן פ״ק דשבת רבא שרי גלימיה ופכר ידיה ומצלי׳ אמר כעבדא קמיה דמריה׳ אמר רב אשי חזינא לרב כהנא כי איכא צערא לעלמא שרי גלימיה ופכר ידיה ומצלי אמר כעבדא קמיה מריה וכו׳ וזכר זה הרמב״ם׳ באמרו פר׳ ה׳ מהלכות תפלה ונותן עיניו למטה כאילו הוא מביט לארץ ויהיה לבו פנוי למעלה כאילו הוא עומד בשמים ומניח ידיו על לבו כפותין הימנית על השמאלית ועומד כעבד לפני רבו באימה ביראה ופחד ולא יניח ידיו על חלציו עכ״ל׳ והנה לדעתי יהיה פירוש פכר ידיו שחבק את ידיו בתמיכתן זו עם זו שתרגום ובכבלי

חטאתו יתמך ובכבלי חטאיו יתפכר ועל פי הדברים האלה היה פועל על רוחי לפשול פנים השעיות על אגדו ולא תתקבץ האחת עם האחת משלילה לאיוב שיאמר ותתקבץ האחת וכו׳ כי אצ׳ידי שהתפלל אסורות ונקננות וכרוכות גם יחד כמו שקדם׳ אך אמנם אם אמת כבין תנסת שבידינו כך פרש זו שיעמדו ידי החסיד הנזכר מעוגיסם גם כשלא תתקבץ הא׳ עם הא׳ וזה הוא מעוכם הפלגת ההתבודדות והכונה השלימה העולם היא למעלה והזמ׳: האיברים לגמא בזריזות וחריצות׳ או כפרש שיעמדו מעשיהם עד שלא ירים איש את ידו על חברתה כי עם היות קבוצ׳ מעשה קל מ״מ אעפ״כ ההתבודדות העצום ימנעהו מזה׳ ויתבאר אבלו פכר ידיה מלשון ירושלמי שתרגם פרקו נזמי הזהב פרכו קדשיא דדהבא ותרגם עת לפרוץ עדן כזיר לפרכיא בכינא כי בלתי שתקבץ היד האחת עם האחרת הוא ענין פרוק חבורם והרינת בנייכם באופן מה ולאפשר שכוון לסיגיא מן הביאור הראשון מכל וכל כי לדעתו לא יאות חבוק הידים בעת התפלה׳ רק תהיינה פשוטות ולא תתקבננה כלל דכל מה דפשיט איכים טפי עדיף לדמיון שווי הרגלים שיזכיר בסמוך: ותשוינה הרגלים לעמידה׳ כיון שאז״ל פ״ק דברכות א״ר יוסי בר חנינא משום ר׳ אליעזר בן יעקב המתפלל צריך שיכוין את רגליו שנאמר ורגליהם רגל ישרה׳ והוזכר בהלכות תפלה להרמב״ם פרק ה׳: לעשות מצות מנהיגם וכו׳ כקשר עם אמרו ויעמדו כל האיברי׳ וכו׳ לא עם מלת היראים הסמוכה׳ והנה על זאת התכונה יתפלל כל חסיד לעת מצוא כל כחותיו ואיבריו נכונים על התאר האמור לא ירגישו וכו׳ על דרך מה ששנינו פרק אין עומדים אפי׳ נחש כרוך על עקבו לא יפסיק: ויהיה הלשון מסכים עם המחשבה וכו׳ שלא תהיה תפלתו בפה רפה בלשון ישמע אל׳ רק על דרך מה שכתב בעל חובת הלבבות שער אהבת ה׳ פרק ו׳ וז״ל ועקר הדבר אחי בזוך נפשך בעת שתתפלל אותה ונוכח לבך בה ושתסדרנה לאט עם הסמוך לה ואל יקדים בה לשונך

המחשבה לא יוסיף עליו ולא יבטא בתפילתו עד המנהג והטבע כמו הזרזיר והבבא' כא' והכבנא וכא' והפשאגי אלא עם כל מלה מחשבה וכונ' בה ותהי' העת ההי' לב זמנו ופריו ויהיו שאר עתותיו כדרכים המגיעי' אל העת ההיא' יתאוה קרבתו שבו מתדמה ברוחניים ויתרחק מהבהמיי' ויהיה פרי יומו ולילו השלש עתות של תפלה · ופרי השבוע יום השבת מפני שהוא מעמד להדבק בענין האלקי ועבודתו בשמחה לא בכניע' כאשר התבא' והסדר הזה מהנפש

את לבך · כי המעט ומחכה עם המצא לבך בו טוב ממהירות תנועת לשונך ברב מתכה כשיהיה לבך ריק מתכו · ואמר אחד מן החסידים אל תשבחו שבח ריקם רק ממצוא הלב בו · אבל יהיה בהמצא הלב כמו שאמר דוד ע"ה בכל לבי דרשתיך ונומר · ואמר חליתי פניך בכל לב ואמר לבי ובשרי ירננו אל אל חי ע"כ · גם המור' הור' על עקר שלימות הכונה בשני פרק ה' באמרו שהגלגלים משבחים השם יתברך ומגידים נפלאותיו בלא דברי שפה ולשון והוא האמ' כי אשר ישבח בדברי' אמנם יספר מה שציור · ועצם הציור הוא השבח האמיתי אמנם ההגיה בו הוא להבין האחרים או להראות על עצמו שהשיג ככר אמרו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה כמו שביארנו ע"כ · ובחלק השלישי פרק הכונת המתבודד הוא פרק נ"א כתב אבל אם תתפלל בהנעת שפתיך ופניך אל הכותל ואתה חושב במקחך וממכרך וכו' לא תחשוב שהגעת לתכלית אבל תהיה אז קרוב ממי שנאמר בהם קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם ע"כ · ודברי פי חכם חן בשער נ"ח לבעל העקידה על עיקר הכונה בתפלה וראוים הם שיעויינו · וכבר חז"ל שאסור להתפלל עד שתתישב דעתו · ועל כל אלה תטוף מלת הרמב"ם בהלכות תפלה פרק ד': לא יוסיף עליו שיהיו פיו ולבו שוים בתפלתו והערבה לא יעדיף מענה לשון על מערכי לב · וכמו שיזכיר בסמוך אלא עם כל מלה מחשבה וכונה בה · וכנוי עליו · לא נוכל להשיבו אל מלת ומחשבה · כי בעל הלשון זכר ונקבה ברא אותם רק על ענין כסתר בדבריו · כאלו תאמר לב או מצפון על דרך מה שכתב הראב"ע פרש' ומשפטים על אם חבול תחבול וז"ל · אחר שאמר שלמת רעך שהוא לשון נקבה וכבר אמר כי היא כסותה לבדה· אמ' תשיבנו · והטעם על החבול שהוא לשון זכר ע"כ · או שראוי להיותו עליה · ואז בנקבה יכוון הכנוי למחשבה הנזכרת : כמו הזרזיר והניבא · הם עופות מצפצפים ומהגים · והכונה שלא יהא המתפלל כסוס עגור כן יצפצף · והנה כונה פותה אין לב. אלא עם כל מלה מחשבה וכו': לב ומכו ופריו · רוצה לומר עקרו : כדרכים

המגיעים אל העת ההיא · והעת ההיא תהיה מדרגת התכלית הנכסף כענין ספירת העומר עד יום מתן התורה כי אל הזמן ההוא כל הענינים נוטות ומביטות למרקוק · וזהו שסמך ביאורו לאמר יתאוה קרבתו וכו' מצורף להיותו מזדמן בכל עתותיו הקודמים ליתרון הכשיר טהרת הנפש · למען תכון תפלתו קטרת לפני אלקיו בעתה ישיחב' : מעמד וכו' · דוגמת הכתוב בשני סימן י"ו לענין ארץ ישראל שהיתה מועמדת להישיר כל העולם מוכנת וכו' · אף אנו כאן יאמר שיום שבת המעמד המוכן והוכן לשימצא בו הדבוק בענין האלקי על ידי מנוחת' הגוף והנפש והוא מה שכת' הראב"ע על פסוק ויברך אלקים את יום השביעי כי ברכת יום השבת מצויה בתוספ' טובה · כי אז תתחדש בגופות דמות כח בתולדת ובנשמות כח היכר והשכל· גם הרמב"ן הוסיף על קיום אמתתו בביאור הכתוב ההוא · וכמו שיבא בחמישי סימן י' באמרו ואמר על יום השביעי וישבות ויברך ויקדש בעבור וכו': כאשר התבאר · באמרו בשני סימן נ' ואין כניעתך בימי התענית יותר קורבה אל האלקי משמחתך ביום השבתו' והמועדי' כשתהיה שמחתך בכונה ולב שלם : והסדר הזה וכו' דמיון נאה ומשובח בין שני חלקי האדם כי כצורך הגוף למזונות דבר יום ביומו · כן צורך הנפש למזונה הרוחני · והיה אמונת עתו המיוחד לזה חוסן ישועות · וכמו שתאות לגוף מנוחת השקט מדי שבת בשבתו · כן ימצא האדם מרגוע לנפשו ביום השבת כי בו ישבות וינפש כאמור · ולפי הצטרך הגוף לאיזו תרופה להקל מעליו המותרות המחליאות מדי חדש בחדשו · בלקיחת סמנים לעורר הקיא · כן היה ראש חדשים לתשועת נפשנו מיד השונא המסית · הוא יצר הרע · וכבר יביא הצורך גם כן להתמיד בבריאות הגוף על ידי לקיחת מבשלים והרקות בזמני' מיוחדים בשנה למועד חדש האביב והחורף · ודוגמא זה שדרו המועדים המסוגלים לטהרת הנפש מכל דעת נפסד והלבש אותה מחלצות הדעות הבריאות והטובות ובכה יעשה לאיש אשר חפץ ביקר הבריאות כי ימעיט חלבו ודמו ע"י הקזה פעם אחת בשנה · וכזה יהיה כוס

יבחרהו

מהנפ' כסדר המזון מהגו' מתפלל לנפשו ונזון
לגופו ומתמד' עליו ברכת התפל' עד עת תפלה
אחר' בהתמד' כח סעוד' היום עד שיסעו' בליל
וכל אשר תרחק עת התפל' מהנפש היא הולכ'
וקודרת במה שפגע נ"א שפוגע אותה מעסקי
העול' כל שכן אם יביאהו הצורך לחבר' נערים
ונשים ורעי' וישמ' מה שיעכיר נ"א שיקדיר זכות
נפשו מדברי' כעורי' ונגוני' שתט' הנפש אליהם
ולא יוכל למשול בה · ובעת התפלה מטהר
נפשו מכל מה שקדמו · קנ' נ"א ויתנקה לעתי' עד
שלא יעבו' שבוע על זה הסד' עד שיתקן נ"א שתקן
הנפש והגוף וכבר נקבצו מותרים מקדירים
עם אורך השבוע לא יתכן לטהר' ולנקותם לא
בהעמדת נ"א בהתמדת עבודת יום עם מנוחת
הגוף ואז ירצה הגוף בשבת את אשר חסר לו
מששת הימים ויהיה נכון לעתיד · וכן הנפש
תזכור מה שחסרה עם טרדת הגוף וכאלו
היא ביום ההוא מתרפאה מחולי שקדם
ומתעתדת למה שידחה ממנה החולי בעתיד
דומה למה שהיה עוש' איוב בכל שבוע בבניו
כמו שהוא אומר אולי חטאו בני · ואחר כן
יהיה עתיד לרפואה החדשיית שהיא זמן
כפרה לכל תולדותיה רוצה לומר תולדות
החדשים וחדושי הימים כמו שאמר כי לא
תדע מה ילד יום · ואחרי כן יהיה עתיד
לשלש רגלים · ואחרי כן אל הצום הנכבד
אשר

שהרהרו האל' · יום כפורי הוא לכפר עליכם · וכבר סופר
על אנשי רומי כי שלחו ליון מימי קדם לדרוש מהם חקי
משפטי הרפואה שבלתי ידועה אצלם בימים ההם ויחשבו
אותם דבר נקוב מלין על זה התואר · פעם אחת ביום ·
פעם אחת בשבוע · פעם
אחת בחדש ופעם א' בשנה ·
וזה פתרונו · פעם ביום ·
המאכל · פעם בשבוע המשגל ·
פעם בחדש ההקזה · פעם
בשנה ההקאה · והיו הדברי'
האלה קרובי' למשלנו · אלא
שהיסכו על הדבר מה
שישלם בו שכין הרגלים
באו' שמנו וזמן ההקזה לחדשי
וזמן הקיאו לחוי כאשר הראית ·
ויותר מהמה ידיד נפשי
השכר איך העריך את ערכו
להזכיר כל אלה התפלות
המתוקנות כנגד הקרבנות
על סדרם הקבוע כדברי
המלך שלמה המוזכרי' בדברי
הימים ב' סימן ב' בא"מ ·
הנה אני בונה בית לשם ה'
אלקי להקדיש לו להקטיר
לפניו קטרת סמי' ומערכת
תמיד ועולות לבקר ולערב
ולשבתות ולחדשים ולמועדי
ה' אלקינו לעולם זאת על
ישראל · הוא הסדר הזה
שאמר כדברי עזרא (נחמיה
סי') ללחם המערכ' ומנחת
התמיד ולעולה השבתות
החדשי' למועדי' וגו': מתפלל
לנפשו ונזון לגופו וכו' ·
ר"ל בכל יום תמיד צריך הוא
למזון הגוף להשלים בו
תמורת הניתך · ואל זה ידמה ענין התפלה שהוא המזון
הרוחני הנאות לנפש : ברכת התפלה · ר"ל כח התועלת
הנמשך לנפשו ממנה : וכל אשר תרחק וכו' · כל עוד
שהוא מתרחק מן הזמן ההוא שבו היתה טהרת הנפש
בתפלה · נפשו הולכת וקודר' · כמו שהגוף הולך וחסור
מדי התרחקו מעת לקחת מזונו הראוי · כי אם שלהבת
האש הטבעי תמיד תוקד על מזבח לחות הגרשי ·

שהוא שמן למאור נגד אלקים נשמת אדם · וצריך הוא
תמיד לתשלומי תמורת הניתך : במה שפוגע אותה
מעסק העולם כ"ש אם יביאהו הצורך לחברת וכו' ·
ולעומת זה יהיה אמרו מי' כ"א והילך אתה סבור שהיה
בזמן ההגלחה וכו' · ובתוך
פעם הגס וכו' · והחסיד
ביניהם מודכך וכו' עד סוף
הפסקא : ורעים · ושבול
הפי' לשני פנים · אם שיהיה
הר"ש בצירי · ועניינו ריעיו
ואוהביו שמתחברים עמו
לשעשועיו יום יום · או שיהיה
הר"ש בקמץ · ועניינו חברת
רעים וחטאים אשר רגליהם
לרע ירוצו : ולא יוכל למשול
בה · כי הנפש שלזו השקועה
בים מבולת החמר הזה · כמו
משגלותיה לתענוגות הזמן ·
וקשה לפרוש הימנו : ובעת
התפלה מטהר וכו' · כי
בהגיע תור תפלה ותפלה
לבא אל המלך · יהיה לו
למשיב נפש אל טהרתה
הקודמת · כמו שהלחם אשר
הוא אוכל מסעודה לסעודה
ישיב הגוף לאיתנו הראשון ·
אעפ"י שלא ישלם זה עד תומו
לסבת המותרו' המתחדשות
וכמו שיבא : ויתנקה (נ"א
ויתנקה) לעתיד וכו' · שאי'
החוזרת טהרת הנפש ליושנה
ע"י התפלות כאמור · יעלה
תקונה ונקויה גם בזמן
הנמשך יום ליום יביע עם
היו שאין התקון והנקוי הזה
מספיק לבדו · רק יועיל לו
להזדמן על ידו אל קבלת תקון השבת כמו שיזכור ויזכה
מה שכוון אליו באמרו עד שלא יעבור שבוע וכו' · ר"ל
באופן שלא יעבור שבוע על זה הסדר עד שתקן הנפש
והגוף · ר"ל מבלעדי תקון הנפש בתפלותיו יום יום
ותקון הגוף בלחם חקו · כי כל א' מהם יתמיד טובתו
עליו בכל יום ויום · אלא שכל זה לא שוה להם להשלים
תקונם לגמרי : וזא"ת וכבר נקבצו מהרי' וכו' : וכן הנפש
וכו' ·

אשר בו ינקה מכל עון שקדם וישיג בו מה שחסר לו בימים ובשבועים ובחדשי׳ · ותנקה הנפש מהבלבולים המחשביים והכעסיים והתאוויי׳ ותשוב מנטו׳ אליהם תשוב׳ גמורה בין במחשבה בין במעשה · ואם לא תתכן התשובה מהמחשבה בעבור גבורת הרעיוני׳ עליה במה שקדם לה מזכרון מה ששמעה מימי הנעורים משירים וחידות וזולתם תנקה מהמעשה ותתודה על הרעיונים ותקבל שלא תזכרם בלשונה כל שכן שתעש׳ וכמו שנ׳ זמותי בל יעבר פי וצומו ביום ההוא צום שזור׳ קרוב בו להדמות במלאכים מפני שהוא גומרו בכניעה ובשפלו׳ ובעמידה ובכריעו׳ ותושבחו׳ ותהלות וכל כחותיו הגופיים צמי׳ מהענינים הטבעיים מתעסקי בתוריים כאלו אין בו טבע בהמי · וכן יהיה צום החסיד בכל עת שיצום

שיענה

וכו׳ · והכונה כי לא יגיע שלימות הזון מספיק להמיר הכחך בלתי מותר מחליאי · וכן יקרה במזון הנפש הבוכר שלא יחליף ולא ימיר רע בטוב הזכות והטהר עד בלי השאיר בנפש עבירות וקדרות מורגש בגוף השביע · לולי מכות ש.ת אשר תועיל לזה ולזה : בהעמד עבודת היום וכו׳ על דרך אם תשיב משבת רגליך עשות חפציך ביום קדשי וקראת לשבת עונג : ואז ירגש וכו׳ · יתכן היותו מענין השלמה · כלשון אז תרצה הארץ את שבתותיה וכו׳ שע״י מכוחתו לרוח היום ההוא יקנה אומץ גם לעתיד : וכן הנפש וגו׳ · כי אז ע״י מכוחת הגוף תתענג על ה׳ וכל יצר מחשבות לבה רק טוב כל היום · וכהעבר הקדרות הקודם תעטה אור כשלמה ויספיק ברוחב שיעורו להתפשט תועלתו לימים הבאים : ואח״כ יגיע עתיד וכו׳ · הורה בזה שגם תקון השבתות שקדם זכרו בלתי מספיק בשלמות לתמורת הכיתך בכתים מטהרת נפשו של אדם · כי עדיין הוא צריך לרפואה חדשית להקיל ממנו המותרות המחליאות · ואחר כך על זה לשלש רגלים · ואחר כך לצום הכפור קדוש ה׳ מכובד : וישיג בו מה שחסר לו בימים וכו׳ · לא העלה על שפתיו זכרון הרגלים כי חסרון לא יוכל להמצות בהם לקדושתם כמו שלא ייחס חסרון לעתות התפלה בימים · וליום השבת בשבועים ולראשי חדשים עצמם · כי אם לשאר עתות הימים והשבועים והחדשים אשר הכחה בהם הולכת וקודרת בפניית עסקי העולם ולא נשאר חלק זמן להתבונות כי חסרון זולתי שו המוזכרים : מהבלבולים המחשביים וכו׳ · כבר זכרנו בזה די ספקו במה שקדם : תנקה מהמעשה ותתודה וכו׳ · שאם שלם שזה לא יעשה לה : תקון מחשבה · דבור · ומעשה · בשלמות כהוגן · אשר שלשתן כללו בדברי דוד באמ׳ מי יעלה בהר ה׳ וגו׳ נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי וגו׳ · ובאמרו דברי פיו און ומרמה וגו׳ און יחשוב על משכבו יתיצב על דרך לא טוב וגו׳ · ועל

עקר טהרת שלשתן דבר המורה בשלישי פרק ז׳ הלא נשתים יצופף להשלים עצמו בדבור ובמעשה · וגם שארת וכסותה של מחשבה לא יגרע להתודות על הרעיונים וכו׳ עם היות שאין אדם שליט ברוח לכלוא את רוח המושל העולה עליו · וכמו שדרשו ז״ל מאמר פקידי החיל למשה ונקרב את קרבן ה׳ וגו׳ שאמרו מידי הרהור לא יצאנו · אפס כי לרז״ל פרק נט פשוט שלשה דברים אין אדם ניצול מהם בכל יום · הרהור עבירה · ולשון הרע · ועיון תפלה · ולקושי מניעת ההרהור היה מהתנאים יחזקאל מה שאמ׳ הנה נפשי לא מטומאה שדרשו עליו פ״ק דחולין שלא הרהרתי ביום לבא לידי טומאה בלילה · וכמו ש שהעידו גם בעלי התוספות׳ והנה נגע זה על שפתיו וזכרון הג׳ תנאים העקריים בתשובה · שהם חרטה · וידוי · ועזיבת החטא · ולשלשתם כיון הכתוב)איכה ג) נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה׳ · נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים · נחנו פשענו ומרינו וגו׳ וכפי ביאור החכם ן׳ יחייא אשר הטיב לפרש בו לאמר כי להיות דרך המתפלל בבכיה לשאת כפיו השמימה ולדבקם יחד בהגבהה להראות הכנעה בשלי המעשה הם אסורים ומבוטלים אבלו לעשות רצון קונו לא זולת · על דרך יקדשו ידיו לעושיהן · על כן אמר בשבשא את כפינו בזה גם לבבנו לעמתם למען תהיה מחשבת הלב עם מעשה נשיאות הכפים ודיבור הוידוי לומר נחנו פשענו. וגו׳ · שלשתם אחר גם יחד : וכומו ביום ההוא בוס וכו׳ · שיהיה ענין כזה ביום ההוא בוש כבחר וראוי להתקרב בו אל המדרגה העליונה המלאכית כמאמר רבי אל עזר הגדול בפרקיו פ׳ ו׳ ראה סמאל שלא מצא חטא בישראל ביה״כ ואמר רבון העולמים יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת מה מלאכי השרת יחפי רגל אף ישראל יחפי רגל ביה״כ · מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא אף ישראל נקיים מכל חטא ביה״כ וכו׳ ע״כ : שיענם

שיענה בו הראו' והשמע והלשון ולא יטרידם בזולת מה שיקרב אותו אל ד' אלהי' וכן הכחו' הפנימי' מדמיון כ"א מיכר ומחשבה וזולתי זה ועם זה יהיו המעשים הטובים הידועים:

ו אמר הכוזרי מה המעשים הידועים·

ז אמר החבר המעשי' המנהגיים והחקים השכליים הם הידועים· אבל האלהיי' הנוספי' עליהם לחול באומה אל חי שיתחייב שינהיג' אינם ידועים עד שבאו מאצלו מפורשים ומחולקים ועוד כי אין המנהגיים והשכליים ההם ידועים שאם נדעם בעצמם לא נדע שיעורם כי אנחנו יודעים שהענוה חובה· ומוסר הנפש בכניעה ובשפלות חובה· וההונאה מגונה וההפקר עם הנשים מגונה· והביאה על קצת הקרובות מגונה וכבוד האבות חובה וכדומה לאלה· אך הגבלת זה ושעורו עד שיהיה טוב לכל איננו כי אם לאלהים ית'· אבל המעשים האלהיים אין שכלינו מגיע אליהם ואינם נדחים כ"א נראים אצל השכל והם נשמעים כאשר ישמע החולה אל הרופא ברפואותיו והנהגותיו· הלא תראה המילה כמה היא רחוקה מן ההקשה ואין לה דרך אל ההנהגה ובכר קבל אותה אברהם עם קושי הענין על הטבע והוא בן מאת שנה בנפשו ובבניו והיתה אות בו כ"א ברית להדבק בו ובזרעו הענין האלהי כמו שאמר והקימותי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריך·

ח אמר

כי הראות והשמע והלשון וכו' עד סוף הסימן כלל כל כחותיו החיצוניות והפנימיות בהזכירו ראשיהם ועקריים ונכלל בדבריו זכרון מחשבה· דבור· ומעשה: המעשים הטובים והידועים· כלל בזה שלשת חלקי המעשים המוטלי' עלינו חובה· אלקיי' שכליים· ומנהגיים· כמו שיביע אומר על האחרים סימן ז' והם אשר נזכרו בשני כו' מ"מ· ושם נראה כי עליהם את נגלה ביאורנו:

סימן ז המעשה המנהגים וכו'· כבר העירותיך סוף סימן ה' כי הרחבנו ביאורנו· גם זה בשני סי' מ"מ: שהענוה חובה ומוסר הנפש וכו'· כל זה מתייחס אל החקים השכליים ואין בו כפל מותר· כי לא על הענוה לבד יחיה האדם כי גם מאד מאד יהיה שפל רוח: וההונאה מגונה וכו'· מכאן ואילך כמשך דברו על המעשים המנהגיים אשר בהם תסודר הנהגת הקבוץ המדיני· ובסימן י"א יביא פרטים רבים מכוני המעשים האלה: ואינם נדחים אצל השכל· ר"ל מה שאמר בראשון כי כ"ש חלילה לאל מן השקר ושיבא בתורה מה שהשכל מרחיק אותו וישימהו שקר· וכיוצא בו כתב רא"בע פ' בא על והיה לך לאות על ידך וגו'· וז"ל· יש חולקין על אבותינו הקדושים שאמרו כי לאות ולזכרון ע"ד כי לוית חן הם לראשך וגו'· גם וקשרתם לאות על ידך· כמו קשרם על לוח לבך וכו'· ואין זה דרך נכונה· כי בתחלת הספר כתוב משלי שלמה וכו'· ואין כתיב בתורה שהוא דרך משל חלילה· רק הוא כמשמעו· ע"כ לא נוציאנו מידי פשוטו· כי בהיותו במשמעו איננו מכחיש שקול הדעת· כמו ומלתם את ערלת לבבכם שנצטרך לתקנו לפי הדעת· ע"כ· והוא מה שהשרישו בהקדמת פירוש התורה בדרך השלישי באמרו וכל דבר שהדעת לא תכחישנו כפשוטו ומשפטו כפרשנו ונעמידנו על מתכונתו ונאמין כי ככה אמתו· ולא נגשש קיר כעורים ולפי צרכנו נהפוך הדברי'· ולמה נהפוך הנראים לנסתרים וכו'· ע"כ· או ירצה כי עם היות שאין שכלנו מגיע אליהם אינם נדחים אצלו לבלתי שמר' רק הם נשמעי' וכו'· ובכ"א כתוב לאמר ואינם נראים אצל השכל: ויהיה ביאורו שאין השכל רואה ומבחין טעמם· ועל כן א"א לו לגזור על עשיית' כדבריו הקודמים באמרו אין שכלנו מגיע אליהם: או יאמר כי לא די שאין שכלנו מגיע מאליו לגזור עליהם· אבל גם אחרי כן שהורונו מן השמים אופן עשייתם עדין אינם נראים בטעמם אצל השכל ואעפ"י כן הם נשמעים וכו'· והכי קרא שמם מנו' שמעי' בשני סימן מ"ח שזכרנו: כאשר ישמע החולה אל הרופא וכו'· וכן הכתוב אומר פ' בשלח ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלקיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך· ירצה שאין לך לחקור הסבה אשר בעבור ימשך זה מקיום המצות והחקים· רק זאת תשיב אל לבך· כי אני ה' הרופא הנאמן שלך חקה חקקתי גזרה גזרתי כפי הראות לתועלת בריאותך: כמה היא רחוקה מן ההקשה· לא כחקים השכליים שכלנו של אדם מורה על חובתם: ואין לה דרך אל ההנהגה·

כמעשים

ח אמר הכוזרי באמת קבלת התור׳ הזאת כר׳אוי ועשית׳ אותה בהשתדלו׳ גדולה במקהלי׳ בזמן כ״א להזדמן שיה לשבח עליה ולזכור שרשיה ועלת׳ בברכ׳ וישמעאל ופרס טרחו להדמו אליכ׳ ועלה ביד הצער מבלי ההנאה אשר ימצאנה מי שהוא חושב בסבה אשר בעבורה סובל הצער הזה׳

ט אמר החבר וכן שאר הדמיונים לא יכלו ישמעאל ופר׳ להתדמו׳ אלינו בדבר הלא תראה אשר קבעו יום למנוחה במקום יום השבת היכלו להדמות אלא כאשר ידמו צורת הציורים אל צורת בני אדם החיים׳

י אמר הכוזרי כבר חשבתי בענינכ׳ וראיתי שיש לאלהי סוד בהשאירכ ושהו׳ שם השבתו כ״א להשלי׳ והמועדי׳ מהגדול שבסבו׳ בהשאיר תארכם והדרכם כי האומות היו מחלקית אתכם ולוקחות אתכם לעבדים בעבור בינתכ׳ וזוך דעתכ׳ והיו משימי׳ אתכם עד כ״א עוד ואפשר לתקנו עם אנשי המלחמ׳ לולי א״ה העתי׳ שאת׳ שומרי׳ א״ת׳ השמיר׳ הזאת המגול׳ מפני שהם מאת האלהים ולעלות חזקות כמו זכר למעשה בראשית זכר ליציאת מצרי׳ זכר למתן תורה׳ וכלם ענינים אלהיים אתם מוזהרים

כמעשים המכהני׳ שלא אדם יאשב דרכים נכון לפניו׳ להשלים הקבון באמנעותם׳ אפס כי מנא בה המורה תועלת בהכהנה כאמרו בשלישי פ׳ מ״ט ויש במלה עוד ענין אחר נריך מאד׳ והוא שיהיה לאנשי זאת האמונה כלם רבוני לומר מאמיני יחוד ה׳ אות אחד גשמי שיקבלם׳ ולא יוכל מי שאינו מהם לומר שהוא מהם והוא נכרי׳ כי פעמים יעשה האדם אלא כדי להגיע אל תועלת׳ או כדי להתנכל אל אנשי זה הדת אך זה הפעל כלומ׳ המילה לא יעשהו אדם בו׳ או בבניו׳ רק מתוך אמונה אמתית׳ כי אין זה שרט בשוק או כויה בזרוע׳ אבל ענין שיהיה קשה מאד׳ וידוע ג״כ רוב האהבה והעזר הנמנא באנשים שהם כלם בסימן א׳ שהוא על כורת ברית וכו׳׳ ע״כ׳ וגם בעל העקידה שם זה לתועלת שני מתועלו׳ המנו׳ הזאת׳ יעויין במקומו פ׳ לך לך שער י״ח׃

סימן ח כהזדמן אליה וכו׳׳ אפשר שכוון בזה ההזדמנות המורגל בסוד ישרים ועדה שנבר לעשיית המנות זאת כי יתן הדורש אמרו לשר לקרוא כשם בעלי הברית ושם יתנה גדקות ה׳ בטעמי שרשי המנוה הלזו׳ והוא מנהג פשוט אשר בו ישמח ישראל בעושיו׳ או כוון להזדמנות הקהל במקום עשייתה אשר שם במקהלי׳ יברכו ה׳ ושפתיהם ישבחוכהו עליה׳ בתודה וקול זמרה׳ ובחרוזים ובשירים זכר רב טוב שרשיה יביעו ונדקתה ירננו׳ ועל כן עלתה בברכה׳ כא״ל שבת פרק רבי אליעזר דכלים מתניא אר״שבג כל מנוה שקבלוה ישראל עליהם בשמחה כגון מילה דכתי׳ שש אנכי על אמרתך עדיין עושים אותה בשמח׳ ע״כ׃ וזולתכם וכו׳ הופיע מהר פארן׃ אשר

ימנאנה מי שהוא חושב בסבה וכו׳ היא הסבה המפורש׳ בכתוב פרשת לך לך והקימותי את בריתי ביני וביניך ובין זרעך אחריך לדורותם לברית עולם להיות לך לאלקים ולזרעך אחריך ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך וגו׳׳ ואתה את בריתי תשמור וגו׳ זאת בריתי וגו׳ המול לכם כל זכר וגו׳ והיה לאות ברית ביני וביניכם׃

סימן ט היוכלו להדמות וכו׳׳ כי השקט לא יוכלו במנוחה שליאה כמו שיזכור סימן י׳׃

סימן י וראיתי שיש לאלקי׳ סוד וכו׳׳ הסוד הזה יתבאר ברביעי סימן כ״ג באמרו שיש לאלקים בני סוד וחכמה כחכמת גרגיר הזרע וכו׳׳ אמנם עתה היה הכוזרי כמתנכל׳ איכו יודע רק למראה עיניו ישפוט שיש לאלקים סוד מה בהשארת אומה זו הדלה אשר עם היותה בוערת באש הגלות אינכה אכלת׃ והיו משימים אתכם עד (כ״א עוד) אנשי המלחמה׳ אם הנסח הזה אמת וכבון כך פרשהו׳ שעור כוסף על האמור היו ג״כ משימים אתכם אנשי המלחמה והייתם יונאים בנבאותם׳ אך העולה על רוחי היו תהיה לתקנו עם אנשי המלחמה הכוכה מבוארת׳ ועל אלה היה דוה לבו של רשע באמרו ואת דתי המלך אינם עושים וכא״ל דמפקי שתא בשה׳ פה״י׃ מפני שהם וכו׳ הוא טעם לשמירה המעולה הנזכרת׃ כמו זכר וכו׳ אמ׳ זכר מעשה בראשית על השבת׳ וכלל פסח וסכות בזכר ליציאת מנרים כאמרו כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מנרים׳ וגם השבת בכלל בזה לפי טעמו השני הנזכר בדברות השניות׳ ואמר זכר למתן תורה על חג השבועות׳ ובכן ראו בדבריו

מוזהרים בשמירתם׃ ולולי הם לא היה אחד
מכם לוב׳ בגד נקי ולא היה לכם קבוץ לזכרון
תורתכם מפני שפלו׳ נפשכם בהתמדת הגלות
עליכם ולולי הם לא הייתם מתנעמי׳ יום אחד
באור׳ ימיכם וכבר היה לכם בזה ששית ימיכם
מנוחת הגוף ומנוח׳ הנפש כא״ אשר אין המלכי׳
יכולים עליה מפני שנפשותם אינם מתישבות
בימי מנוחתם כי אם יצטרכו ביו׳ ההו׳ ליגיעה
ותנועה היו נעים ויגעי׳ ואין נפשות׳ במנוחה
שלימה׃ ולולי הם היה כל יגיעכם לזולתכם
מפני שהוא מזומן לשלל אם כן הוצאתכ׳ בהם
ריוח לכם בעול׳ הזה ולעולם הבא שהוצא׳
בהם לשם שמים׃

יא אמר החבר החסיד ממנו נזהר במצות
אלה דדבורים האלקיים
רוצה לומ׳ המילה והשבת והמועדי׳ ותורותם
המצווים

בדבריו אל השבתות והמועדים שקדם זכרם׃ לא היה
אחד מכם לובש וכו׳ וכבר הזהירונו ז״ל לא יהיה
מלבושך של שבת כמלבוש של חול ע״ד ולקדוש המכוב׳
שרמז בו לכסות נקיה׃ ולא היה לכם קבוץ לזכרון
תורתכם׃ בהתאסף עם
יחד בבתי כנסיות שבהם
תנא תורה מפי המורים אשר
ביום השבת
יערכו לחמה של תורה
לפני ה׳ תמיד׃ לא הייתם
מתנעמים וכו׳ לא היתה
לכם שלות השקט אפי׳ שעה
אחת בכל ימיכם להתענג
בדשן נפשכם׃ לולי היה
כעס ה׳ אלקיכם עליכם
בקריאתו לשבת עונג׃ אין
המלכי׳ וכו׳ כבר העירותיך
סימן ט׳ כי זה ממה שלא
יכלו בו להדמות אליכו׃
ששית ימיכם וכו׳ החשבון
הזה עולה בין השבתות
והמועדי כי שבתו׳ כב׳ ומועדי׳
שבעה ויעלו בשבת החמה
ועם היות הכ״ט מספר כלם
בלתי מגיע לששית שנה זו אשר ימותיה שס״ה שהרי י״א
יום עודפים על המכון׃ לא ישים שיו לבו כי לא ישחית
כעבור האחד עשר לעשות סכום חשבון׃ וכל שכן
בהתיחסו לימי שנת הלבנה שהם שנ״ד כי הכ״ט בערכם
ששיתם ממש׃ לא יפחיתו ולא יותירו׃ אמנם המורה
בשלישי פרק י״ג באמרו שיהיה שביעית חיי האדם
בהנאה ובמנוחה וכו׳ לא שם פני בחינתו למועדים
כלל בלתי לשבת לבדו כמבואר שמה׃ ולולי הם היה
כל יגיעכם וכו׳ שאלו לעבדים לוקחנו או עם אנשי
המלחמה כאשר היו בתיכו כנוה משולח וכעזוב כמדבר
ויגיעכו היה נהפך לזרים׃ מפני שהוא וכו׳ כי יגיע
כפיכו מתבודד ומתמוטט׃ וקירוב הזדמנותו אל
השלל אם הוצאתכ׳ בהם וכו׳ ר״ל על כל דברי תועלות
המנוחה בשבת ובמועדים אשר נזכרו׃ ריוח והצלה
יעמוד ליהודי׳ בעה״ז ובבא מכח הוצאתם לצרכי מנוחת
השבת והמועדים כיון שבאמצעות׳ יזכו למנוחת הגוף
והממון והנפש ככל הדבר הטוב אשר דבר׃ ולא
יקרא ע״ד שמה הוצאה כי אם ריוח׃ וכעת יאמר
בדרך מליצת השיר מוסף על פשטו של דבר׃ כל

מזונותיו של אדם קצובין לו מר״ה חוץ משבתות וי״ט
שאם הוסיף מוסיפין לו׃ ועל התועלת הנמשך מן
השבת לשני חלקיכו הגוף והנפש׳ כתב המורה
בשניה׳ ל״א מובן דוגמת עניינו ז״ל׃ וכוכו בתורת
השביתה והמנוחה לקבץ
שני הענינים זאמנת דעת
אמתי והוא חדוש העולם
המורה על מציאו׳ ה׳ בתחלת
המחשבה ובעיון הקל׃
וזכור חסדי ה׳ עליכו ב
בהניחנו מתחת סבלות
מצרים׃ וכאלו הוא חסד
כולל בדעת האמתי העיוני
ותיקון הענין הגשמי׳ עכ״ל׃
וכתב עוד בשלישי פ׳ ל״ה
שעלת השבתות והימים
טובים׳ היא להגיע אל
דעת אמתי או למנוחת גוף
או לשניהם יחד׃ וביאר
שם פ׳ מ״ג שענין השבת
טעמו מפורסם׃ כי כבר
נודע מה שבו מהמנוחה
עד שיהיה שביעית חיי
האדם בהנאה ובמנוחה מן
העמל והטורח שלא ימלט ממנו קטן וגדול עם מה
שמתמיד ומקיים הדעת הנכבד מאד לדורות והוא
האמונה בחדוש העולם עכ״ל׃ שההוצאה בהם לשם
שמים׃ כי לולי זה אין התועלת המקווה מושג על ידה׃

סימן יא החסיד ממנו נזהר וכו׳׃ שב החבר אל
גלגול דבריו על מנהג החסיד אצלנו
אשר מראש המאמר היה דברו עליו וילך הלוך ונמשך
עד סוף סימן ה׳׃ ושם הורה כי לו יאותו המעשים
הטובים הידועים אשר באר ענינם סימן ז׳ בחלוקתו
המשולשת למנהגיים ושכליים ואלקיים׃ ובהתיכנו על
ביאור האלקיים בא זכר המילה בתוך שבאים שממנה
כתגלגל הדבור גם כן על השבתות והמועדים עד סי׳
י׳ כאשר הראית׃ ועתה לפני המלך יתיצב למלא את ידו
בהודעת משפטי החסיד במעשי׳ הכמה לשלשת מיניהם
ומן האלקיים המקודשים שהם ותהי ראשיתם המילה
והשבת והמועדים שקדם זכרם מסי׳ ז׳ והלאה׃ ושלשתם
אות כי המילה לאות ברית׃ והשבתות והמועדי׳ לזכר
נפלאותיו אשר עשה׃ והמשיך לזה זכרון חקים מחקים
טובים ראשיהם שרשיהם אפס כי עדיין לא עלה ביד

המצווים מאת האלקים׳ ולהשמר מן העריות והכלאים בצמח ובבגדים ובחיים ׃ ובשמיטה וביובל ולהשמר מערום ומה שנתלה בדת׃ ולהשמר מדרוש ידיעת הנעלם מזולתי הנב א״ה או האורים והתומים אי החלומות הנאמנים׳ ולא ישמע אל קוסם ואל חובר ואל מעונן מנחש׳ ולהשמר מהנדה והזיבות ולהשמר מבעלי חיים הטמאים במאכלו ובמגעו ומן הצרעת׳ ולהשמר מהדם והחלב מפני שהם חלק אשי ה׳ ושמירת מה שהוא חייב בו על כל עבירה בשוגג ומזיד מקרבן זולת

מה

מה שתכוין עליו דעתי במאמר שיעור סדורם אבלו׳ כי אחנם לשם סדרים לאחר יכעם ויקשה עלי לוינן ספור דברים בלתי שומר תיווכחו על סדר המשך באות בדין הקדימה והאיחור׳ ואילו לא כוון החבר לזכרם הנה על סדר׳׳ עקב היתה רוח אחרת עמו ותהי כוכתו לספך כאבלו׳ ערו עם דכשו והניחו לפניו כערבוניא יער כומח חקיב אלקיים אל מקום שיפיל שם יהוא׳ כי בכלם יחיה התסיד הזוכה מהם מכל מקום בכל עת הזדמנם לפניו ויהי לו הכלי סדר לסדר׳ ואף גם זאת לא אשר נריתי אתו לקרב דבריו של הסדר כאשר יוכלון שאת׃ ולהשמר מן העריות וכו׳ אל פרשת אחרי מות וקדושים ובהר סיני הבאות זו אחר זו הוא נושא את נפשו בדבריו אלה׳ כי העריות פורש עכיינש בסוף אחרי מות׳ והכלאים לשלשת מיניו בתחלת קדושים׳ ושמיטה והיובל ראש פ׳ בהר סיני׳ וכל אלה הנזכרים הם כעלמי הסבה חקות כחקקי גזרות כנזרו׃ ולהשמר מעלים וכו׳׳ ולהשמר מדרוש וכו׳ כל אלה מתייחסים לכבוד יחוד האלקים׳ ובפרשה אחת כללו בסדר שופטים באמרו כי אתה בא אל הארץ אשר ה׳ אלקיך נותן לך לא תלמד לעשות כתועבות הגוים ההם לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר וגו׳ תמים תהיה וגו׳ כי הגוים וגו׳ ואתה לא כן נתן לך ה׳ אלקיך נביא מקרבך מאחיך כמוני יקים לך ה׳ אלקיך אליו תשמעון וגו׳׃ ולהשמר מהנדות והזיבות וכו׳׳ הנה השוה שבהן שדרכן להזיק גופו ונפשו של אדם׳ ושמירתן עליו מפני הטומאה והטמטום ובשהזיק חב כמזיק בנזקי עצמו׳ ובבר הוזכ׳ בכתוב תחלה ענין שבעלי חיים הטמאי׳ במאכל ובמגע בפ׳ שמיני׳ ואחריהם נמשך ענין הצרעת בפ׳ תזריע ומצורע׳ ואחרונה ישנו הנדות והזיבות סוף פ׳ מצורע׃ והנה החבר שנה את סדרם אולי כוין להקדים הטומאה היוצאת מגופו׃ והשאר הזכיר על סדר׳ ושמא הוצרך להקדים טומאת הנדה לצרעת מפני שהיה לטומאה זו גם כן קנת מבוא בכנעי צרעת כמו שסופר על הנדות שהבלתי נשמר מן הנדה יהיה הולד מצורע כמו שזכרנו בשני סימן ל״ז ולפי זה באמר שהקדים הנדות והזיבות׳ היותר עכמיים בהבאת הצרעת ואח׳ כך טומאת בבעלי חיים שיש לה מבא לזה כאמור׃ ולהשמר מהדם והחלב וכו׳׳ כי כן כתוב בפ׳ ויקרא והקטירם הכהן המזבחה לחם אשה לריח ניחוח כל חלב לה׳ חקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכ׳ כל חלב וכל דם לא תאכלו׳ וכתב עליו הראב״ע אחרי שהחלב והדם לגבוה הם אסורים לכם וכו׳ עכ׳׳ גם בפ׳ צו כתוב לאמר כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו וגו׳ כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה לה׳ ונכרתה וגו׳ וכל דם לא תאכלו וגו׳ ולדעתו של חבר גם הדם בכלל בטעם הזה שכן כתוב בפ׳ אחרי מות כי נפש הבשר בדם היא ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשותיכם כי הדם הוא בנפש יכפר על כן אמרתי לבני ישראל כל נפש מכם לא תאכל דם וגו׳׳ אמנם אין לאחדו פן יפתה לבבו לסור אל דעת הראב״ע שאין חלב אסור מן התורה זולת חלב הנקרבים עצמם׳ רק תתבאר כונתו בכונה מסכמת לדעת הרמב״ן אשר העריך שם מלחמה כנגד הראב״ע והביא מנחה בילודו בבלי טבור בית ה׳ באמרו מן הבהמה אשר יקריב ממנה׳ לא יתכן שיהיה פירושו מן הבהמה שהיא עצמה קרבן ולהוציא את החולין׳ כי שכתוב כבר אשר בסדר ויקרא שתם כל חלב׳ ואין שם תנאי ושיור וגם כאן וכו׳ עד אמרו והראיה הגמורה שפי׳ מן הבהמה אשר יקריב ממנה מן המין הקרב׳ כי כן כאמר בערכין ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה׳ כל אשר יתן ממנו לה׳ יהיה קדש׳ ופירושו בהמה שמקריבין ממינה קרבן לה׳ וכו׳ עכ״׳׳ גם המורה קשר עכייכו בכבוד הקרבנות באמרו בשלישי פרק מ״ח וכן בחלב יש בו כרת למה שיהנו בו בני אדם ובבר בכד בו הקרבן להגדילו עכ׳׳ ומה שביאר הטעם באיסור הדם והחלב באמרו מפני שהם חלק אשי ה׳ מה שלא עשה כן בשאר׳ לא תהיה זאת לפוקה ולמכשול ולאבן נגף לתלות בו דעת הראב״ע אשר זכרנו׳ כי אמנם אהיה עליו כתלאך מליץ באמרי שביאר הטעם במה שנמצא בו כתוב מפורש׳ ואלו היה מוצא כן בשאר לא היה נמנע

מסזכירו

מה שהוא חייב בו מפדיון בכ"ד כ"א והבכורות והבכורים ועל כל לידה שתהיה לה: קרבן' ומה שנראה ממנו בזיבו' כ"א מזיבות וצרעת קרבן ומנחה בלעדי מה שהו' חייב בו ממעשר ראשון ושני ומעשר עני והראיון שלש פעמי' בשנה והפסח ותורותיו שהוא קרבן ה' חייב בו כל אזרח בישר' והסוכה והלולב והשופר ומה שהוא צריך מהכלי' וכלי הקדש הטהורי' למנחות

ואזכירו גם כן: בש"ננ' כעברו על אחת מל"ג כריתו': ומזיד · בבא על שפחה חרופה או כעברו על שבועת העדות והפקדון וכמו שכתבנו על כיוצא בזה בשני סי' לו כאמרו ומלבד מה שהוא חייב על כל זדון ושגגה· וגם תמצא רוב העניינים אשר יזכיר בסמוך מסוג האלקיים וכבר ביארתים גם במקרים מסודרים · וגם פה נראו דמדומי הסדר הנזכר שמה בבא כת זכרו כל ענייני קרבן היחיד לחמשה מיניו המוזכרי' להרמב"ם בהקדמת זבחים וגם בסי' ל"ו הבנתי כללם לפניך בדברים אחרי'· וזה כי באמרו בכאן ושמירת מה שהוא חייב בו על כל עבירות בשוגג ומזיד מקרבן· הנה נגע זה בחלק מה שחייב על מעשה שעשה או על דבור שדבר · ונזכרו פדיון בכור ובכורים · נגע בבכור החלק שמתחייב בו על ענין יהיה בנכסיו · ובאמרו על כל לידה וכו' · ומה שנראה וכו' · כוון לחלק הקרבן שיתחייב בו על ענין שיהיה בגופו · ומה שאמר מעשר ראשון ושני ומעשר עני · גם הוא מסוג מה שיהיה בנכסיו כבכור והבכורים שקדם זכרם · ויהיה זה מכלל שניו של סדר אשר זכרנו' ומה שאמר והראיון וכו' · זה חלק הקרבן שמתחייב בו בהגיע זמן ידוע מזולת מעשה אחר · כי על כן זכר בו בפרט שהוא קרבן חייב בו כל האזרח מישראל לומר שאין זה תלוי במעשה רק הזמן גורם · ומה שזכר בסוף מלבד הנדרים והנדבות וכו' הוא החלק שיתחייב דרך נדר או נדבה כמבואר הכל שם · אמנם יתר הדברים הנכנסים באמצע הרי הם יוצאי מרכז הסדר למראית עיני: ועל כל לידה וכו' · גם בסימן ל"ו כללנו כאן שלשת אלה כלם כאחד כאמרו ועל כל לידה שתהיה לו וכל זיבה וכל צרעת. וממה שכתבנו גם נתבאר כי לידה זו משמעה אבלי על לידה ממש עם היותה כוללת ג"כ משמעות תולדות המאורעות והמקרים · ואולם חובה זו המוטלת על היולדת גם לבעלה תתיחס דכיוא ליה דליעב"ד מנות באמוניה ונראה שעל סמך זה חייב אותו הכתוב קרבן · ובפ' המקבל ובפ' אין בין המודר תניא ר' יודא אומר אדם מביא קרבן עשיר על אשתו וכן כל קרבנות שהיא חייבת ופי' רש"י כל הקרבנות שלא בנדר ונדבה כגון קרבן זיבתה וחטאת ואשם וכך הם דברי תוספות דקרבנות חובה כאלו שבאים לחובת גופה

חייב הבעל לשלם בשבילה · ולענין שינוי הלשון כשם כאומר וג"כ שמירת מה שהוא חייב בו על כל לידה שתהיה לה קרבן כי אמנם יש לידה שאין לה קרבן כמו ששנינו בכריתות פ"ק אלו מביאות קרבן ויאכל וכו וחכמים אומרים עד שיהא בו מצורת אדם וכו' · אלו מביאו' ואינו כאוכל המפלת ואינו ידוע מה הפילה וכו' · אלו שאינן מביאות המפלת שפיר מלא מים מלא דם וכו' · ואולם ראוי היה לפי זה שיאמר ועל כל לידה שיהיה לה קרבן כי זכר לעולם בריתו · ועוד ראוי הוא שדבריו בכאן עם דבריו הנזכרים מענין זה בשני יחדיו יכונו על שפתיו ע"כ אמרתי שהגרם הכתוב ועל כל לידה שתהיה לו שפה אחת ודברים אחדי' עם המוזכר לשם · ותהיה מלת קרבן נקשרת עם החיוב הנזכר למעלה כאלו אמר ושמירת מה שהוא חייב בו קרבן על כל לידה שתהיה לו: ומה שנראה ממנו כאלו אמר מה שראוי לו ויבוקש מידו משורת הדין: ומנחה · היא המובאת על טהרת המצורע כמוזכר במקומו: ומעשר עני · נראה שהמקום הנאות לזכרונו היה בין התורות המכהניות שיזכיר בסמוך · אמנם צרפו עם חביריו מעשר ראשון ושני שלא תתפרד החבילה · או להיות ענין המעשר רומז במספרו לסוד מן הסודות אם לנבדלים העשרה שזכר הרלב"ג במאמר חמישי מספר המלחמות ח"ב סוף פ' י"ג או לעניינים יותר עליונים ונעלמים · על כן הביא זכרונו בין החקים האלקיים: והפסח ותורותיו · זכר חג הפסח לכל דבריו ולכל משפטיו: כל אזרח בישראל · ולא כוון בזה להוציא מי שאינו אזרח שהרי כתוב מפורש פ' בא אל פרעה כל עדת ישראל יעשו אתו וכי יגור אתך גר ועשה פסח לה' המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו והיה כאזרח הארץ וכל ערל לא יאכל בו תורה אחת יהיה לאזרח ולגר הגר בתוככם · רק הוא אך דבר שפתים מורה על כל ברית אזרח הוא גם ועיד כי עקר המצוה על האזרח וכמו שיורה אמרו והיה כאזרח הארץ · ולישנא דקרא נקט שאמר גבי סכות כל האזרח בישראל ישבו בסכות · וביאר שם רש"י האזרח זה אזרח · בישראל לרבות הגרים: ומה שהוא צריך אל הכלים · אולי כוון למה ששנינו בשלישי מבכורים העשירים מביאים

למנחות ולקרבנות האלה ומה שהוא חייב בו מהקדוש' והטהר' ושמירת הפאה והערלה וקדש הילולים · וכללו של דבר שישמור מהענינים האלקיים מה שיוכל להיות נאמן באמ' לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי מלבד הנדרים והנדבות והשלמים ומה שהוא מקבל על עצמו מהנזירות אלה והדומה להם הם התורות האלהיות והשלמת רובם בעבודת כהנים אבל התורו' המנהגיות כמו לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לא תענ' ברעך וכבוד אב ואם ואהבת לרעך כמוך ואהבתם את הגר ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו והתרחק מן הנשך והרבית והזהר במאזני צדק אבני צדק ואיפ' צדק והין צדק ועזיבת הלקט

בכוריהם בקלתות של כסף וזהב והעניים מביאים אותם בסלי נצרים של ערבה קלופה והסלים והבכורי' נתנים לכהנים · ר"ל סלי הערבה הקלופה · ובסוף ישעיה כתוב לאמר כאשר יביאו בני ישראל את המנחה בכלי טהור בית ה': וכלי הקדש וכו' · הם כלי שרת המקודשים : מהקדושה והטהרה לקדש עצמו מיותר התאוות החמריות ולהשמר מטומאת מקדש וקדשיו: ושמירת הפאה · לפי דעתי כוון בזה לפאת ראש וזקן כי הפאה בשדה כבר נכללה בשם המנות הכהנייות וכמו שיתבאר בסמוך: מלבד הנדרים וכו' · שאין אלו נכללים בחיוב כמו האחרים שנזכרו · וענין בענין תראה בשוב החבר כיון לספר על ענין החסיד אשר הועלה עליו חובת המנות הכוהנו' בפני הבית:

וזה נראה כסותר לדבריו הראשונים שאמר סימן א' איך בזמן הזה ובמקום הזה והעם הזה וכו' מי שהכניס עצמו להנזר וכו' · והכוזרי שאלהו סי' ב' א"כ ספר לי מעשה החסיד שבכם היום ומשם נסע החבר מסימן נ' והלאה להגיד לו ישרו של חסיד זה באמרו החסיד הוא הנזהר וכו' ושם הם שבים ללכת הדברים שבראש הפסקא הזאת באמרו החסיד ממנו נזהר וכו' להשלים ענייניו אשר החל כמו שביארנו · וגם אחרי כן אגב תשלום הספור במשפטי החסיד אמרנו סימן כ"ה אמר וכבר ספרתי לך מה שעושה החסיד בזמננו זה והיאך אתה כנזר שהיה בזמן ההצלחה ההיא ובמקום השקי ובתוך העם ההם וכו' · ואין בתלית בגופו ובבגדיו טומאת זיבות ונדות ושרצים ומתים וצרעת וזולת זה וכו' עכ"ל · לולי האמנתי לראות בענין שבלי כי עם היות הספור הולך ונמשך על החסיד בזמננו לא דבר ריק הוא ממנו ענין המנות הללו על פי הכלל המודרש כל העוסק בפ' עולה כאילו הקריב עולה וכו' · כי אמנם כונת החסיד אצלנו שהיא שלמה בקרבנו ותגיע המדמה להמציא הסדורה שבתורות · ונראה בענין שכלו ולבבו יבין כאילו פעל ועשה כל המנות ההנה במקומן ושעתן · ומה יקרו רעיו ומחשבותיו לפני הש"י

התפלה עליו כא' [illegible] למעשה · וכבר אמרו ז"ל במסכת תעניות פ' בתרא א"ל אברהם להקב"ה בברית בין הבתרים בזמן שאין בה"מ קיים מה תהא עליהן · א"ל כבר הקדמתי להם סדר הקרבנות כל זמן שעוסקים בהם מעלה אני עליהם כאלו הקריבו קרבן לפני · ובמנחות פ' הרי עלי עשרון גם במדרש תנחומא דרשו מהמ' מלאכי ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי ומנחה טהורה אלו ת"ח העוסקים בתורה בהלכות עבודה בכל מקום ומעלה אני עליהם כאילו מקטירי' ומגישים לשמי שנאמר זאת התורה לעולה למנחה זאת התורה לא עולה ולא מנחה עכ"ל עוד שם אמר ריש לקיש מ"ד זאת התורה לעולה למנחה וגו' כל העוסק בתורה כאילו הקריב עולה ומנחה (פי' מדלא כתיב זאת החקה רק זאת התורה) אמר רבא האי לעולה למנחה · עולה ומנחה מבעי ליה אלא אמר רבא כל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה ולא מנחה ולא חטאת ולא אשם · א"ר יצחק מאי דכתיב זאת תורת החטאת זאת תורת האשם · כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם · עכ"ל ועוד שם דרשו מה שאמר שלמה ד"ה ב' סי' ב' הנה אני בונה בית לשם ה' אלקי להקדיש לו להקטיר לפניו קטרת סמים ומערכת תמיד ועולות לבקר ולערב לשבתות ולחדשים ולמועדי ה' אלקינו לעולם זאת על ישראל · והוקשה להם ז"ל איך היתה זאת לעולם על ישראל שהרי קרבנות בטלו · ואמר רב גידל אמר רב מזבח בנוי (פי' בשמים) ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב קרבן · ור' יוחנן אמר אלו ת"ח העוסקים בהלכות עבודה ומע"ה כאילו נבנה מקדש בימיהם עכ"ל · וכן הורו דבריו סימן ל"א באמרו בלב הכהנים מפני נכנס לעבודה וכו' עד אמרו ובלב החסידים כדי לקבל שכר עכ"ל · וע"כ היתה זאת לפנים בישראל תקנת קריאת כל יום בפרשת תמיד ובמסכת איזהו מקומן · כי זה יהיה להם הקרבן בכל מקום ובכל זמן: אבל התורות המנהגיות מכאן יתחיל

ביאור

הלקט והעוללו׳ והפא־רו כ״א והפיאות והדומה לזה· והתורות הנפשיות והם הפילוסופיות כמו אנכי ה׳ אלדיך ולא יהיה לך א־די׳ אחרי׳ ולא תשא א״ת שם ה׳ אלדיך עם תוספת מה שנתבאר בתורה הזאת כי הוא ית׳ ברך יודע מצפוני בני אדם כל שכן מעשיהם ודבריהם ושהוא גומל על הטוב ועל הרע מהם· וכי עיני ה׳ משוטטות בכל הארץ ואין החסיד מתעסק ולא חושב ולא מדבר עד שיאמין שעמו עינים רואות וצופות וג׳ מלורת אותו על הטוב ועל הרע ופוקדות עליו כל מעוות מדבורו ומעשהו והוא הולך ויושב כירא וחרד המתבייש ממעשיו לעתים כאשר הוא שמח וששׂ ותיקר נפשו אצלו בעת העבודה וכאלו הוא זוכר טובתו לאלקיו כשהו סובל הצער בעבודתו· וכללו של דבר שהו מאמין ומקבל מה שנאמ׳ הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומערת וכל מעשיך בספר נכתבין· ויראה שמה שאמר דוד הטענה

הנאמנה

ביאור באלף רשכי מן המעשים הכוז׳ סי׳ ז׳ : והפארות· כאמרו פ׳ קדושים כי תחבוט זיתך לא תפאר אחריך וגו׳ · וכתב שם רש״י לא תטול תפארתו ממנו מכאן שמניחין פאה באילן · וכבן מיקום יוכח לכמה הספי גם כן שכתוב כן והפיאות לרמוז על שתי כיאות פיאה בשדה ופיאה באילן· ויצדק דבינו כי הפיאה הנזכרת למעלה ר״ל פאת הראש והזקן : והתורות הנפשיות וכו׳ · מכאן ואילך מבאר ענין החקי׳ השכליים שהו׳ חלק השלישי בחלוקתו המשולש סי׳ ז׳: הפילוסופיו׳· שגם הפילוסופים הגיעו להשגתם מכח עיונם : עם תוספת מה שנתבאר בתורה וכו׳ · כי עין הפילוסופי׳ לא ראתה הכרח אמתתם אלקים זולתו · מצפוני וכו׳ · מחשבה מעשה ודבור· שלשתם עוברים כאן לפניו כבני מרון: וכי עיני ה׳ משוטטות וכו׳ · לא במקום מיוחד מזכה בלבד כאילו תאמר בא״י על דרך מאמר הכתוב פ׳ עקב עיני ה׳ אלקיך בה וגו׳ רק עיני ה׳ המה משוטטות בכל הארץ כמו שמתבאר במקומות אין מספר : ואין החסיד מתעסק ולא חושב ולא מדבר · כנגד מחשבה מעשה ודבור שקדם זכרם : ופוקדות עליו כל מעוות מדבורו ומעשהו · ואלו מחשבה לא זכר כי לבני ישראל היה אור במחשבותם לבלתי התפשט במזמות זו חשבו כא״זל שאין הקב״ה מצרף להם מחשבה למעשה· וכבר זכר החבר סימן ה׳ שאין אדם שליט ברוח המחשבה אשר אין המלט ממנה באמרו ואם לא תתכן התשובה מהמחשבה בעבור גבורת הרעיונים עליה וכו׳ תנקה מהמעש׳ ותתודה על הרעיונים ותקבלם שלא תזכרם בלשונה וכו : והוא הולך ויושב כירא כו׳ · שילך למסעיו הלוך ונסוע ביראה וברתת ובכל מגב ומגב יהיה אדם מפחד תמיד ומתבייש ממעשי הבלי העולם · וכאמ׳ לעתי׳ כוון בו כי בכל עת ועת שיביאהו ההכרח להתעסק במעשי הכס פניו יחירו בחשבו על חסרונם · ועל מה שכתב המורה בארוך בשלישי פ׳ ה׳ נאמ׳ וכל אשר יביאוהו צרכי החמר ותאוותיו לבלוכיו וחרפתו המפורסמת יצטער על מה שנשקע בו ויבוש ויכלם וכו׳ ע״ש : כאשר הוא שמח וכו׳ · כי זאת מכוחשא עדי עד ושם השכינה שורם : וכאילו הוא זוכר טובתו וכו׳ · ר״ל כאילו מתוך שמחתו בעת העבודה הוא זוכר לכבוד שם אלקיו טובת תגמולוהי עליו אשר שם חלקו בחיי· עובדי עבודתו שאין זו עבוד׳ עבד רק עבודת מתנה כמאמר דוד אני עבדך בן אמתך פתחת למוסרי · או יהיה מענין א״זל בשבת בטובה שעניינו מחזיקין לו טובה · והכונה לומר שהוא זוכר הטובה המוטלת עליו לו להחזיק טובה לאלקיו על כל אשר גמלהו רב טוב בהתיכנו על דרך לו טוב כי מתוקה שנת העובד · וכבר קדם לו לשון כיונא בו באמרו סימן א׳ וזוכר טובתו עליו יעויין שמה : ויראה שמה שאמר דוד הטענה וכו׳ · ר״ל שיראה החסיד הזה בשכלו כי מאמר דוד היא הטענה הנאמנה והראיה הנכונה כנגד המכח שיש יד׳ עתו ית׳ בפרטים והוא מה שאמר הנוטע אוזן וגו׳ · והמור׳ גם הוא בנה עליו טירת כסף טענתו שכן כתב בשלישי פ׳ י״ט אמרו לי זה שני׳ אכשים ממשכילי אומתנו הרופאים שהם תמהים מאמ׳ דוד ע״ה אמרו כן היה מתחייב לפי הקשו זה שבור הפה יאכל ויוכר הריאם ינעק וכן שאר האיברים ושתכל אתה המעיין במאמרי זה כמה רחקו מן הנבונה בהבנת זאת הטענה ושמע עניינה· מבואר הוא שכל פועל כלי מהכלי׳ לולי שהפעל שנעשה בכלי ההוא מצויר אצלו לא היה יכול לעשות לו כלו · והמשל בו שאם לא היה הנפח מצייר ענין התפירה ומבין אותה לא היה עושה המחט על התכונה הזאת אשר לא תשלם התפירה זולתה · וכן שאר הכלי׳

וכאשר

הנאמנה איכס נכ״א הנוטע אוזן הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט · וכל מה שאמר במזמו׳ ה׳ חקרתני ותדע יחשו כי כל איבריו מושמי׳ בחכמ׳ וסדר ושעור ויראה אותם נשמעי׳ לחפצו והו׳ איננו יודע מה שראוי להניע מהם על הדמיון שירצה לקום וימצא כל האיברים כעוזרים ונשמעים כבר הקימו גופו והוא לא ידע האיברים ההם וכן כשרצה ללכת או לשבת ושאר המצבים ולזה רמז באמרו אתה ידעת שבתי וקומי ארחי ורבעי זרית וכל דרכי הסכנת · ויותר מזה דק ועמוק ממנו אברי הדבור תראה התינוק מדבר כל מה שהוא שומע והוא איננו יודע באי זה אבר באי זה עצב ובאי זה מיתר ראוי לדבר · וכן כלי החזה

ובאשר חשב מי שחשב מן הפילוסופים שהשם לא ישיג אלא הפרטים להיותם ממושגי החושים · והשי״ת לא ישיג בחוש אלא השגה שכלית · טען עליהם בהניאות הפסוקים ואמר אם היה ענין השגת הראות כעלם מהשם ולא ידעהו איך המניא זה שכלי המוכן להשגת הראות. התרא׳ שהחקר׳ שים התחדש ליחה אחת זכה ותחתיה ליחה אחרת כך ותחתיה מחיצה אחת הודמן שנקב בה נקב ובאה כנגד הנקב מחיצה זכה וקשה · סוף דבר לחות העין ומחיצותיו ועצביו אשר כהם מן התיקון מה שנודע וכוון בכלם תכלית זה שפעל האם יצייר משכי׳שוה כפל במקר׳ לא כן אבל היא כבוכס מן הטבע בהכרח כמו שביאר כל רופא וכל פילוסוף · ואין הטבע בעל שכל והכהנה ווה׳מוסכם מן הפילוסופים כלם · אבל ואת ההכהנה הדומה למלאכת מחשבת תבא לפי דעת הפילוסופים מהתחלה שכלית והיא ופעולת בעל שכל לפי דעתנו והוא אשר הטביע אלו הכחו׳ בכל מה שימצא לו כח טבעי · ואם השכל ההוא לא ישיג זה הענין ולא ידעהו איך המציא או הגיע מאתו לפי הדעת שהוא טבע שיכוין אל זה הענין אשר אין ידיעה לו בו · ובאמת קראם דוד בוערים וכסילים · ואחר כך פתח לבאר שזה חסרון בהשגתינו ושהש״י אשר נתן לנו זה השכל אשר בו נשיג ומפני קצורנו מהשיג אמתתו ית׳ התחדשו לנו אלו הספקות העצומות יודע זה החסרון בנו ושמחשבתנו זאת שמקצרת אין להשגיח אל מה שחייבתנו מן ההריסה אחר שמלמד אדם דעת ה׳ יודע מחשבו׳ אדם כי המה הבל׳ ע״כ · וכבר שב החבר לקבוץ בו מאמרות נחמ׳ שי סימן י״ח פ״ו ובאמ׳ האלקים יודע כל דבר קטן וגדול ולא ימלט מידיעתו דבר כי התבאר שהוא ברא הכל וסדרו ותקנו כמו שאמר הנוטע אוזן הלא ישמע וגו׳ · ע״כ · והכן אמרו הטעבה הנאמנה לרמוז אל תוקף הראיה שזכרנו מטעם המורה · וכל מה שאמר במזמור ה׳ חקרתני ותדע יחשוב כי כל אבריו וכו׳ הכוונה שיראה נ״כ החסיד הנז׳ כי כל מה שאמ׳ דוד במזמור ה׳ חקרתני וגו׳ הוא שולך ומחשב השנוכות של

מנוח איך כל איבריו מושמים בחכמה וכו׳ · שזהו מה שכוון באמ׳ חקרתני ותדע כאדם שמפליג בחקירתו על אופן תקון הכלי אשר יוכיח למעשהו וממציא לו כהדורש שנתכוונות בשעור באות ובסדר נכון · ומעין זה המנא לבעל חובת הלבבות שער הבחינה פ׳ ה׳ : ואפשר נ״כ לקשור הלשון עם הקודם שיאמר ויראה החסיד הנז׳ שמה שאמר דוד הטענה הנאמנה באמרו הנוטע אוזן הלא ישמע וגו׳ · וכל מה שאמר נ״כ במזמור ה׳ חקרתני ותדע כל זה הוא מתוקן מאד ולאשו׳ בו השבונו סדור אבריו ותקונם כמדובר · ולפי הנספח שכתוב בה ויראם שמה שאמר דוד הנוטע אוזן הלא ישמע וגו׳ וכל מה וכו׳ היה הביאור השני מתאמת בהכרח ועל פי השני דרכים שזכרנו יושב אמרו ויראם אותם נשמעים לחפצי וכו׳ על ליד המחשב בדבריו השכון האברים כאמור · אולם אני אדרוש אל דרך אחר טוב מזה ומזה ואומר כי הנסחא הראשון הוא הנכון · ויתבאר אמרו ויראה שמה שאמר דוד הטענה הנאמנה וכו׳ כבל היוצא מפי במה שקדם · ויושב אמרו וכל מה שאמר במזמור וכו׳ אל הכלל הנזכר באמרו וכללו של דבר שהוא מאמין ומקבל מה שנא׳ הסתכל וכו׳ · ואז יו הוא נושא את כמשי של חסיד שהוא מאמין ומקבל נ״כ מה שאמר במזמור ה׳ חקרתני ותדע וכן יחשוב החסיד הנז׳ כי כל אבריו מושמים בחכמה וכו׳ ויראה אותם נשמעים לחפצו וכו׳ · ויפה נקשר זה עם אמרו אח״כ כשיהי׳ החסיד חושב זה בכל תנועותיו וכו׳ : וימצא כל האברים כעוזרים וכו׳ · והוא לא ידע וכו׳ · לזה רמז דוד באמ׳ אתה ידעת וכו׳ · כאילו אמר ואנכי לא ידעתי : וכן כשירצה ללכת וכו׳ · זכר קימה והליכה וישיבה כנגד שבתי וקומי ארחי ורבעי כי רבעו אבלו כמו רבצי ולשון ישיבה כוללו נ״כ · ובאמ׳ ושאר המצבי כוון למאמ׳ הכתוב וכל דרכי הסכנת: ויותר מזה דק ועמוק וכו׳ · כוונתו אל ביאור הכתוב הנמשך כי אין מלה בלשוני וגו׳ : וכן כלי החזה וכו׳ · ר״ל שכן הוא שכן כלי החזה עצביו ומיתריו וכו׳ · אבל טעמי הנגון אשר ישמעם התינוק הנו׳ : כי שנה הוא מדמה אותם:

הדוזה בטעמי הנגון הוא מדמ' אותם ומתקנ' ואיננו יודע באי זה דבר כאלו יוצרם ממציא' ומעבידם לו בכל העתים ובצרכו כ"א כנרכו וכ"א לנרכו והדבר כן או קרוב לכן מפני שאין ענין הבריאה דומה לענין המלאכ' כי האומן כשהוא עושה רחים על הדמיון וילך לו יעשו הרחים מה שבעבורו נעשו והבורא יתברך בורא האיברים ונותן להם כחותם וממשיך להם עם דרגעים ואלו היו מעלים על לב הסתלקות השגחתו והנהגתו רגע אחד היה נפסד העולם כולו· וכשיהיה החסיד חושב זה בכל תנועותיו איך לא תהיינה תנועותיו כלם ככר נתן בהם חלק הבורא אשר בראם תחלה וממשיך להם כעזר תמיד בהשלמתם והוא לעולם כאלו השכינה עמו והמלאכים מתחברים

ר"ל שהיא מחקה טעמי הניגון הנז' ועושה דוגמתם בנעימות קול ומתקנם תקון כאות כשרים וחוללי' אשר מעייניו בם· או ישוב ככוי ומתקנה של כלי כחזה הנזכרי' שהוא מתקנם באופן שיוכל לסלק מהם קול כאה קול הדור קול מזוכח להשלים טעמי הנגון הנו' אש' כפש' מבכזי ואמר עוד לפרש מדמה אותם שמצייר אותם בדמיונו ואח"כ מיד מתקנ' בהוצאתם אל הפעל: ואיננו יודע באיזה דבר· ר"ל באיזה כח ישלם זה אצלו ובכל החזיון הזה כתב הרלב"ג בספר מספר מלחמות ה' פרק ד' וז"ל וככר נעמוד על קלות קבול החמר רבוי הצורה כשנעמוד על תנועת האדם המשוערו' לפי כיורו והמשל שהאדם כאשר רצה לשורר שיר מה מצוייר בנפשו יתנועעו תכף מהכיור שהוא כלי הקול באלו התנועות הנפלאות עד שתלאה המלאכה בכלי הזמר להמנ"א כמו אלו התנועו' ובזה יתנועעו אצבעות יד בעל הזמר בהכע' כלי שזאר מהציור אשר בנפשו בקלות רב מזולת שיתבונן בתנוע' תנועם איך ראוי שתעשה· וכן הענין בדבור כי האדם יבטא וידבר באותיות אשר ירצה בקלות מזולת שיתבונן בבטאו אות ואות איך יניע כלי הדבור בדרך שיבטא באות אות ההם כראוי ע"כ· וביוצא בדבריו אלה כתב בספ' חלק א' פרק י"ח סמוך לסופו יעויין שמה: כאלו וכו'· לא אמר בזה מאמר מוחלט כי עוד ישוב לספק על תוכן הענין באמרו בסמוך והדבר כן וכו': בכל העתים כנרכו· ר"ל בכל עת הנטרכו אל הכלים ההם: והדבר כן או קרוב לכן וכו'· ר"ל שהדבר כן שהבורא יתב' עצמו הוא הממציא והמעביד לו הכלים שהם בכל שעה ובכל רגע כפי צרכו אליהם כמו שאמרנו· או קרוב לכן בהיות אופן אחר נעלם ממנו שראתה חכמתו להפקיד פקיד על זה במדרגת כלי אל המסכת רצונו ובלבד שלא תכתן שמסרה על שכמו בהסתלקות השגחתו מן שדבר השוא כי כבר הורה על ביטול זה בראשון סימן כ"ט ומן הוא והלאה· וז"א מפני שאין ענין הבריאה וכו'· וזה כי עם היות שם פועלים אמצעיים הנה אין פניו יתברך הולכים בקרב מחניהם לא יעלה מזה שום פעל כלל· ועל הפועל הקדוש הזה נברא ניב שפתים היותו פועל אמיתי שלם שלם רחוק וקרוב: וכשיהיה החסיד חושב זה וכו'· ר"ל כל מה שזכר באתה ידעת שבתי וקומי וגו' ובאין מלה בלשוני וגו' אשר נתבאר מהם כי ה' פעל כל זאת וזו כחו לאלקיו בכל מיני התנועות המוטבעות בו איך לא תהיינה וכו'· ר"ל איך לא יתמוך דרכיו לבו של חסיד זה בבחירת הטוב והנאו' בפעולותיו ומראשית כל פרי תנועותיו יביא בית ה' אלקיו לתת לו בהם חלק בראש לכבוד שמו ית' בהכירו כי הוא הבורא אשר ברא תחלה התנועות ההנה וגם אחרי כן ממשיך להם שפע תמיד להשלמתם כאמו' למעלה ומושיך להם עם הרגעים וכו'· ואמר כעזר כלפי אמרו כמה שקדם כאלו יוצרם ממציאם ומעבידם לו וכו' ואפשר שכוון כי הבורא יתברך ממשיך השפע לתנועותיו הנזכרו' והוא כמו הולך דרך העזר להשלמתם בתקון המעשים הנאותים· ובאמ' כעזר· מקום הניח להתגדר בו בחירתו של אדם והוא ע"ד הבא לטהר מסייעין אותו· ובכן כח בחירתו במקומו מונח ועומד או יאמר כשיהיה החסיד חושב זה בכל תנועותיו איך אמת הוא יניב ובכון שלא תהיינה כל התנועות ההם· תנועותיו ממש ולא להתייחם לעצמו רק לבורא יתבר' מיוחסנה כאמיר· הנה הוא בזה כבר תלה הגדולה בבעליה· ותחלה נתן בתנועות ההן חלק הבורא אשר בראם בהודות לו כי ראשית הכח והתמדתו ממנו· ואחר כך הוא מכח בחירתו ממשיך לתנועותיו כעזר תמיד בהשלמתם בכשרון מעשה רצוי לפני בוראו ית' ולפי הפי' הזה אמר כעזר להורות שזה ראוי להתייחם בעצם אל הבורא ית' כי מידו הכל ומידו נתנו לו ואין השתדלותו של אדם רק כדמות עזר בהשלמת תנועותיו אשר הכין לו בוראו במתכונת שלם· ומעט אשר היה לו לכניו להשלים ענייהם כי פרץ לרוב מה שקדב נתם משלמות המכת אשר זכה בה משלחן גבוה: והוא לעולם

כאילו

מתחברים עמו בכח ואם יחזק בחסידות ויהיה במקומות הראוים לשכינה יחברוהו בפעל ויראה אותם עין בעין למטה ממדרגת הנבואה · כאשר היו טובי החכמים בבית שני רואים הצורות ושומעים בת קול והיא מדרגת החסידים ולמעלה ממנה מדרגת הנביאים · ויקבל החסיד מכבוד הענין האלקי הנמצא עמו מה שראוי לקבל העבד מאדוניו שבראו והטיב לו והוא צופהו לגומלו או לענשו ואל יגדל בעיניך מה שאומר החסיד קודם הכנסו בבית הכסא התכבדו מכובדים קדושי' כבוד לשכינ' והתודותו אחרי יציאתו בברכת אשר יצר את האדם בחכמה · וכמה גדולה הברכה הזאת בענינה וכמה מתוקנו' מלותיה למי שהוא מסתכל בהם בעין האמת שהקדים תחלה בחכמה וחותם ברופא כל בשר

כאילו השכינה עמו · כדברי הרמב"ן פרשת עקב אבל ולדבקה בו וז"ל יתכן שתכלול הדביקה לומר שתהיה זוכר ה' ואהבתו תמיד לא תפרד מחשבתך ממנו בלכתך בדרך ובשכבך ובקומך · עד שיהיו דבריו עם בני אדם בפיו ובלשונו ולבו איננו עמהם אבל הוא לפני ה' ויתכן באנשי המעלה הזאת שתהי' נפשם גם בחייהם צרורה בצרור החיים · כי הם בעצמם מעון לשכינה כאשר רמז בעל ספר הכוזר ע"כ: מתחברים בו בכח · קרא שמתחברים בכח כשהגיעה מדרגת דבקותו בהם להיות כבודם זורח עליו לשמרו אך כבודם עליו לא יראה עין בעין · וכמו שיזכיר בסמוך: במקומות הראוים לשכינה כוון לאדמת הקדש המוכנת למראות אלקים · וכמו שזכר בפני מסימן ח' והלאה וגם בזה סימן א' אמ' אבל בהמצא השכינה בארץ הקדוש' בעם המוכן לנבואה וכו' · או כאמר שכוון למקומות המכוונים מטכופת ע"ד מאמר הכתוב פ' תצא ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ ויתד תהיה לך על אזנך והיה בשבתך חוץ וחפרתה בה ושבת וכסית את צאתך כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך וגו' והיה מחניך קדוש וגו' · ויוכיח על זה מה שיזכור בסמוך באמרו ואל יגדל בעיניך מה שאומ' החסיד קודם הכנסו בבית הכסא וכו' · ואף גם זאת רואה אני את הביאור הראשון נכון יותר: ויראה אותם עין בעין וכו' · רחק ממנו משפט המורה באמרו במקומו' מהספר ומכללם פ' מ"ב לא יעלה בדעתך שום ראיית מלאך או שמע דברי מלאך אלא במראה הנבואה או בחלום של נבואה וכו' ע"כ · רק ממנה ימינו בדעת קדושים בעלי הזהר שכן כתוב שם פ' וירא תא חזי בתר דאתגזר אברה' הוה יתיב וכאיב וקב"ה שדר לגבי' תלת מלאכי' באתגליא לאקדמא ליה שלם · ואי תימא דהא באתגליא וכי מאן יכול למחמי מלאכין והא כתיב עושה מלאכיו רוחות וגו' · אלא ודאי חמא לון דנחתי לארעא כגוונא דבני נשא · ולא יקשה לך האי דהא ודאי איכון רוחין קדישין · ובשעתא דנחתי לעלמא מתלבשין באוירין וביסודי דגולמין דאתחזו לבני נשא ממש בחיזו דיוקנא דלהון · והא חזא אברהם חזי לון בחיזו בני נשא וכו' · ע"כ · וכזה כתב הרמב"ן פ' וירא וז"ל אבל במקום אשר יזכיר המלאכי' בשם אנשים כענין הפרשה הזאת ופרשת לוט וכן ויאבק איש עמו וכן וימצאהו איש על דעת רבותינו · הוא כבוד נברא במלאכים יקרא אצל היודעים מלבוש יושג לעיני בשר בזכי הנפשות כחסידי' ובני הנביאי' ולא אוכל לפרש עכ"ל · וידענו מה שגזרו לומר קצת כי המלאכים גשמיים לפי האמת עם היות גשמות' יותר דק מגשמות האש · וכמו שכתוב בספר הפרדס שער היכלות · ואם כן יהיה מאמר הזהר רוחין קדישין על רוב דקות הגשמו' אשר לא יושג לעיני בשר אם לא בהתלבשם עוד באוירין וביסודי דגולמין · וכן יובנו דברי הרמב"ן שקד' זכרם · ולענין היותם גשמיים מטבעם הלא היא הדעת אשר גלה החבר ברביעי סימן ג' באמרו והמלאך יש שיהיה נברא לעתו מן הגופים היסודיים הדקים וכו' · וגם באותה פסקא הודיענו כי צורתם ודמותם כצורת האדם ודמותו כמו שיתבאר אך לענין המלבוש לא ראיתי בדבריו שום הכרח · כי מצד אחד יראה שהיה זה מה שכנהו נכאן חבור בפעל כשיתבאר על התלבשם ביסודות מורגשים לעין · ומצד אחר יש לומר שאין זה רק מצד העין הנסתרת הנבראת למשיג · וכמו שיתבאר ברביעי סי' ג': מה שראוי לקבל העבד וכו' כי ירחמנו עושהו ויזכרו יחננו הכל בתורת חסד לא זולת זה · וכבר זכר הפילוסוף בשמיני מספ' המדות כי גדולה אהבת המטיב למקבל טובתו יותר מאהבת המקבל אל המטיב: ואל יגדל בעיניך וכו' · כאילו אמר אל יפלא בעיניך וכו' · והכונה לומר שמכח הדברים האמורים עד הנה לא נפלאת היא ולא רחוקה נתינת טעם למה שיאמר החסיד למלאכים המתחברים עמו לכבוד השכינה · שאל זה יביט בלי ספק החסיד החרד על דברו ית' באמרו דברי' הללו כלפי משרתיו עושי רצונו לא זולת זה ·

כל בשר ומפליא לעשות · למד על פליאת מה שברא בחיים מהכחות הדוחים והמחזיקים וכלל כל החיים באמרו כל בשר · וקושר מצפונו בענין האלקי בתחבולות מהם מצות כתובות ומהם מקובלות והוא נושא התפילין על מקום המחשבה והזכרון מהראש ואוצל מהם רצועה מגעת אל ידו כדי שיראה אותה (עם השעור ·) כ"א לזכור תורת ה' תמיד בכל רגע ועוד ותפילין של יד על מבוע הכחות רוצה לומר הלב ונושא הציצי' כדי שלא ישדידוהו חושיו בעולם וכמו שאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם · והכתוב בתפילין היחוד והגמול והעונש וזכר יציא' מצרי' מפני שהיא טענה שאין בה מדחה כי לענין האלקי התדבקות בברואים והשגחה עליהם וידיעה במעשיהם אחר כן מתגלגל בכל חושיו לתת חלק האלקים בהם וכבר קבלנו כי המעט שבשעורים

זה' והוא יהיה שירה בכלל דבריו להם קדושים קדושי עליון · גם לא יצלא ימך דבר משמו התודותי אחר יכיא ני מהם בברכת אשר יצר את האדם בחכמה מזה שהשירותך כבר על חכמתו ית' בכל א' מהאיברים · ויגונה התכבדו עם ברכת אשר יצר · כבר הוזכרו בהלכות תפלה להרמב"ם פ"ז: ליד על פליאת וכו' · וכלל כל החיים וכו' · כי אינם בקיון שבלמשים מגל את חכמתו וכו' כדבריו שקדם בראשון סימן ס"ח: וקושר מצפונו וכו' · ר"ל שהחפיד הכו' קושר מצפון רצוני האלקיו בתחבולות דברים כנגים נגעל יחקי רצונו ית' כי חנון ורחום ה' זכר עשה לנפלאותיו בכח מעשיו הגיד לעמו אשר בהם יהל עליה' וכרון העניינים המושגים על דרך זה ... עם כיונה בזה במס' פ' לא ו"ל הרפית אם לא הי' להם מעשי שעמידים ויכרכמוס ויעמידים בזיון לבית לא ישחיו עני והכר אתם מעינינו היה יקר ב אמרו בכוונת התורה כי אמנם התחבולות בכוונת המצוות בפעל להורות על דבר · יעוררו המחשבה גם אחרי כן להשכיל אל הכח השכלי ולהתבונן בדבר אשר הורו עליו · ובכן יקבעו תכונה בכחם כענין קנין סולד לקיים כל דבר · ע"כ: על מקום המחשבה והזכרון · בנים ואחור על משכנות השתי כחות הללו כמו שיבא בחמישי סימן י"ב · וגם נזכיר מה שכתב הרמב"ן פ' בא אל פרעה בטעם התפילין שזה ומשכים לנטעמו של חבר: ואוצל מהם רצועה מגעת אל ידו · נלה לעתו כדעת רש"י בהא דפהקומץ וכמה שיעורה (ר"ל שיעור הרצועה) אמר רמי בר חמא אמר רב עד אצבע צרדא כי לדעת רש"י האוציינית של ראש קתי לא כבעל הערוך שפירשו על רצועה של יד הלא היא כתוב על ספר הישר הנאין קאו על עוף אלא א' כו' עם המצות תמיד בכל שעה: על מבוע הכחות וכו' · לקיים מה שנא' והיו הדברים האלה על לבבך · כי על כן אמר ר"ח יא'

כר אבין · (כפ' הקומץ) אבוון ומכח ליה להדי ליביה: וכושא הציצית וכו' · כבר קזל (פ' התכלת) תכיא וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם · ראיה מביאה לידי זכירה · זכירה מביאה לידי מעשה ואמרו בפירושו כי ציצית בגימט' תר' וחמשה קשרים וח' חוטין הרי תרי"ג · וזהו ענין זכירה המביאה לידי מעשה · וכמה דיו כשגך יקולאוכים בשירו אבל המפרש' בנתיבת טעם לחכונו · ואיך ימשך ממנה התועלת המסופר בכתוב · ומכללם הרלב"ג · ראיתי שעוויכו דברו כזה סוף פ' שלח ויותר מזה הזהר כמה שכת' בעל העקיד' ראה שער ע"ג כי לווה שאמר החבר בכאן וכושא ציצית כדי שלא ישדידוהו חושיו בעולם · יסכימו דבריו עם בא' והכה ענין התכלת כך הוא עכותו שהוא אמצעי בין המראה הלבן המפור הראו' · ובין השחור המקכנו · והוא כמשותף משניהם · עד שמפני זה הוא מחויק הראות ומקיימו כי הוא כאות אכלו' והוא טעם והיה לכם לציצית וראיתם אותו · ר"ל כי כשיטילו פתיל תכלת בין חוטי הלבן העין משמו יברח מהכיע בלבן מפני שמזיקו ויסתכל בתכלת לפי שמחזיקו · ועל ידי כן יתבונן שהממוצע בכל הדברים היא הטוב והראוי · ויתכוין מעצמו כי על כן רמזה להטיל התכלת בכנפי בגדיה' שהבגדים בכל מקום כנוי אל הקניינים המדותי' וכו' · יעיין שם בהשגה מקיימו: היחוד · כפ' שמע: והגמול והעונש · בפ' והיה אם שמוע: וזכר וכו' · בפ' קדש והיה כי יביאך: מפני שהיא הטענה וכו' · וכמו שזכר בראשון סימן כ"ה · ועם היות לשון טענה מורה על ראיה בלתי מופתית וכמו שכתבנו בראשון סימן א' ימה אמר שהיא טענה שאין לה מדחה להיותה חזקה מאד כמופת ואין לה מדחה רק אצל המתעקשים · וכמו שאמר הכוזרי בראשון סימן כ"ד: אחרי כן מתגלגל בכל חושיו לתת חלק האלקים בהם וכו' · ר"ל להודות לו ולברך במינו משין כל מוסגי החושים חוש אשר

שבשעורים אשר יצא הישראלי בהם ידי חובתו מהתושבחות הם מאה ברכות לא פחות מהם המפורסמות · ואחר כן ישתדל להשלימם בריחנים ומאכלים ושמועות ומראות יברך עליהם וכל אשר יוסיף יהיה תוספת מקרבת אל האלקים וכמו שאמר דוד פי יספר צדקתך כל היום תשועתך כי לא ידעתי ספורות רוצה לומ׳ כי שבחך לא יכללהו המנין אבל אקבלנו עלי כל ימי ולא אמנע ממנו תמיד · והאהבה והיראה מאין ספק נכנסורת בנפש עם אלוה העניינים כ״א עם השווי ומשוערים בשעור תוריי כדי שלא תביא השמחה בשבתות וימים טובי׳ אל מה שמביא אל השחוק והתאוה והבטלה ולהמנע·

כברכתו יברך אותו ית׳ על טובתו עליו׃ וזה חלק אלוה מעולמו · והלשון הזה מסביר פנים לביאורנו הראשון על מה שאמ׳ למעלה איך לא תחייב תנועותיו כלם כבר כזן בהם חלק הבורא וכו׳: כי מעט שבשעורים וכו׳ · כא״ל פ׳ התכלת והביאו הרי״ף בסוף ברכות · תניא היה ר׳ מאיר אומר חייב אדם לברך מאה ברכו׳ בכל יום שנאמר ועתה ישראל מה ה׳ אלקיך שואל מעמך אל תקרי מה אלא מאה א״ר חייא בר אויא בשבתות וי״ט דלא נפישי ברכות ממלי להו באספרמיקי ומגדי ע״כ וכבר המלכתי על זה מאמר דוד ברוך ה׳ יום יום יעמוס לנו האל ישועתנו סלה על דרך ביאורו של ר׳ זירא שאמר פ׳ כיצד מברכין בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו ר״ל שראוי לברך אותו תמיד מעין הברכות וההודאות המתחלפות שעושם עלינו בכל עת לפי צורך שעתן ולא יהיו עלינו לטרח כמשא כבד יכבדו ממנו רק חבלים נפלו לנו בנעימים כי האל ישועתנו סלה ורצה המקום לזכות בהם את ישראל לתשועת עולמי׳ לפיכך הרבה להם תורה במנות הברכות׃ ועל דרך זה יהי נועם הפסוק הזה על ביאור כוונתנו לאמר · ברוך ה׳ יום יום יעמוס לנו בתמיה ר״ל איך תהיה זאת בישראל שיהיה עליהם לאבן מעמסה מה שהם צריכים לומר ברוך ה׳ בכל יום ויום עד מאה פעמים ואיך תכבד העבודה הזאת עלינו והלא האל ישועתנו סלה ובכל יום ברכתו מרובה מחבירו אין קצה לאוצרות טובותיו השופעות עלינו תמיד ולמה יאמרו אחינו בית ישראל למען שמו יכבד ה׳ · ואיך יהיה קלוסו זו מפינו משעה שחמה זורחת במזרח עד שעה שהיא שוקעת במערב׃ המפורסמות שכבר בא מספרם מסודר בתקוני המאה ברכות המורגלות בפינו וזכרם הר״מבם בהלכות תפלה פ׳ ז׳׃ ואחר כך ישתדל וכו׳ זהו לפי הנראה בשבתות וימים טובים שאין אנו מתפללים בהם הי״ח ברכות ובכן נגרע מערך המאה המוטלו׳ עלינו חובה צריך להשלימם בריחנים ומאכלים והם האספרמיקי

ומגדי שבוכרו כמאמרו פ׳ התכלת שקדם זכרו וכל זה הוזכר להר״מבם בהלכות תפלה פ׳ ז׳ · ויותר נכון לקשור מלת המפורסמות עם מלת מהם הקודמת לה ולחבר זה עם דבריו הנמשכים · כי אחרי הביאו מספר המאה · הואיל באר איך ישלם המספר · כאמ׳ כי הקצת מהן תהייכה הברכות המפורסמות שאין נמלט מהן בכל יום כשבע ברכות של קריאת שמע שחרית וערבית ותשע עשרה ברכות לשלש ת תפילות וכיוצא · והשאר ישתדל להשלימו · אחר כך בריחנים ומאכלים וכו׳ · כי אפילו בימות החול לאו בכל יומא ויומא מתרחיש לומר כל המאה ברכות המסודרות בפרק הנזכר להר״מבם · וכמו שהורה שם באמ׳ בשבתות וימים טובים שהתפלה שבע ברכות · וכן אם לא נתחייב בשאר הימים בכל הברכות האלו כגון שלא ישן כל הלילה · ולא התיר חגורו · ולא נכנס לבית הכסא · וכיוצא באלו · צריך להשלים מאה ברכות מן הפירות · ע״כ · ואם חפצת לחבר מלת מהם עם דבריו הקודמים אין הביאור הזה נפסד בידנו ובלבד שתחבר מלת המפורסמות עם הנמשך להורות שמספר המאה ישלם בין המפורסמות ובין מה שישתדל אח״כ להשלימם וכו׳ ושמועות ומראו׳ יברך עליהם וכו׳ : ביאר איך על המאה ברכות יש עוד נוספות לפי הזדמנותן · כדתנן פ׳ הרואה על הבשורות הטובות אומר ברוך הטוב והמטיב · ועל שמועות רעות אומר ברוך דיין האמת : ועל כמה ראיות חייב לברך כמבואר שם הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה וכו׳ : ומשוערים בשעור תוריי וכו׳ · ענייננו שמנח העניינים הנזכרי׳ שהן האהבה והיראה הנמשכים מהם באמור · משוערים בשעור תוריי וכו׳ : ובכ״ז תוספת ביאור באמרו עם השווי ומשוערי׳ וכו׳ וזכר השמחה כנגד האהבה כי שם שמחה מורה בהעשות הדברים מרוב חבה וכאמרו בשני סימן ב׳ כי תורתנו נחלקת בין היראה והאהבה והשמחה וכו׳

ולהמנע מהתפילו' בעתם כראוי ושלא תוציא היראה אל גבול שמיאש מהמהילה והסליח' וישאר דואג כל ימיו ויעבר כל מה שצורה הבורא מהשמחה במה שחננו כמו שאמר ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלדיך וימעט שבחו על טובת האלקים כי השבח הולך אחרי השמחה ויהיה כמו שאמר בו תחת אשר לא עבדת את ה' אלדיך בשמחה ובטוב לבב ועבדת את אויביך וגומר ושלא תוציאנו הקנאה בהוכח תוכיח את עמיתך ובדברי החכמו' לידי הכעס והנטירה ותטרד נפשו (מהזדככות ובטחון) נ"א מהזדכות בעתות התפלות ויישב בלבו צדוק הדין ישוב שיהיה לו למגן ולמסתור מהפגעים והצרות ההוות בעולם כשיתישב בנפשו צדק בורא החיים ומטריפם ומנהיגם בחכמתו ושאין הדעות משיגות פרטיה אבל משיגות כלליה במה שהם

עד אמרו שתשמח במצוה · עצמה מאהבתך המצוה בה · ושלא תוציא היראה וכו' כי היתה יוצאה מגדר היראה הראויה בהגבלה מעוררת אשר אכנה בבת היאוש רק הפך זה כמאמ' דוד כי עמך הסליחה למען תורא · ר"ל שלולי הסליחה היתה בטלה היראה מעקרה · כי אמור יאמר החוטא נואש ואין לענין היראה מבא כפי אמתת הוראתה ברעת אשר תמצא את היראה על כל פני' כי אז תקרא דאגה לא יראה · והוא דבר הרמב"ן ראש פ' דברים באמרו כי ה' בה רחמן מלא רחמים כי הסליחה והמחילה ממנו ית' סיוע ועזר לבני אדם בעבודתו · וכענין שאמר הכתוב כי עמך הסליחה למען תורא · ע"כ: ויעביר וכו' · שיבטל ענין השמחה שהיא מקצוע גדול בשמירת המצות ע"ד מאמר דוד עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה · ואמר נחלתי עדותיך לעולם כי ששון לבי המה · וכענין מאמר המורה בשני פ' כ"ט כי האמונה באלקים והשמחה באמונה הזאת הם שני ענינים · אלא שיכורו ולא ישתנו לעולם מכל מה שהיו לו · ע"כ: וההתמזגות הנכבד הזה בין היראה והשמחה היא סגולה מיוחדת נמצאת בעבודה האלקית כחז"ל אין לך אהבה במקום יראה ויראה במקום אהבה אלא במדתו של הקב"ה בלבד והטיב אשר דבר על אודותיו בעל העקידה פ' אמור שער כ"ז · גם פ' ראה שער נ"ד על אמרו והיית אך שמח כתב כי מלת אך תורה על השרת השמחה עם היראה וכו' ישקיף אל מקום שואף כי זורח הוא שם: ושלא תוציאנו הקנאה וכו' · פן תחת קנאתו לאלקיו יעשה כמעיל קנאה זרה וילבש בגדי נקם תלבושת ויבא מענין התוכחת הראויה אל כעס ונטירה הפך הרצון האלקי · וכן קנאת הכופרים שתרבה חכמה לא תהרוס גבולה אל ענין הכעס והנטירה · כי תפסד הטובה בלי ספק · ותטרד נפשו מהזדכות בעתות התפלות אשר את נפשו לא ישמור מהריסת גבוליו

הכופרים · הנה לא תישר נפשו כו' ולא יתכן לו היותו שקט על שמריו ולהזדכך בטהרתה של נפש לבורך תפלתו זכה כמו שזכר למעלה סימן ה' באמרו ובעת התפלה מטהר נפשו וכו': ויישב בלבו צדוק הדין ישוב וכו' כשיתיישב בנפשו צדק בורא החיי' וכו' · הכונה שבהשיבו אל לבו כי ארח לצדיקו של עולם מישרים · והוא ישר מעגל צדיק משלם הכל יפה בעתו · אז ינוח דעתו על כל הקורות אותו וישמח לנכח שואות באמרו טוב וישר ה' וכל מעשהו באמונה הלא שלם ומאזני משפט ביד ה' ולעות אדם בריבו ה' לא ראה ומה יתאונן אדם חי · ובכן יסבול כל הבא עליו בחבה ע"י הישוב הזה שיישב בלבו צדוק דינו כאמור · ולא ייגע בתוכחתו ומנוחה ימצא · וז"א ישוב שיהיה לו למגן וכו' ובאמרו כשיתישב בנפשו צדק בורא החיים וכו' · כוון בו להעביר החפוש על המפורסם מפליאות חכמתו וצדקת מעשהו בבריאת הבעלי חיים כלם לכל דבריהם ולכל משפטי ברכיה · ומן החפוש הזה יעלה בידנו מכל שכן שצדק צדק ירדוף בחכמה ודעת על עניני האדם העולה בשלמותו על גביהן · ובכן יתיישב בלב החסיד צדוק הדין שזכר למעלה · ולפי הנראה משפט אחד אצל החבר למינים ולפרטים · כי ההנהגה שוה לכלם מושגחת מאתו ית' · שאל"כ איך ינוח החסיד ליום צרה ע"י בחינת צדק הבורא בבריאת החיים למיניהם · והנה אריסטו' עומד ונווח · (כמסופר ממנו אצל המורה בשלישי פ' י"ז) כי התנועות הנופלות באישי המין הם נופלות במקרה ואין זה אצל אריסטו' בהנהגת מנהיג ולא בסדו' מסדר וכו' כמבואר שמה · עם היותו מודה בהשגחה המיני' לאדם למינהו ולשאר הנמצאות למיניהם · אלא שההבדל הזה בלתי נחשב אצל החבר ולא לבן סינא להבדיל בין כלל לפרט כי כלם בפקידה אחת נפקדים ומושגחים איש אשר במדרגתו ישגיח בם · גם לא לפניו הגדול יצא לשים

שהם רואות מתקון הבריאה בהם ומה שכלל מהפליאות המורות על כונת חכם וחפץ יודע ויכול באשר שם לקטון וגדול מהם מה שהו׳ צריך לו מחושים נסתרים ונראים ורוחות ואיברים ושם הכלים מפיקים ראויים לרודות ושם לצבועים מדת הגבורה וכלי הדריסה והטרף ושם לארנבת ולאיל כלי הבריחה ומדת המורך · ומי שמחשב בבריאת האיברים ותועלותיהם

ראיה היכר כי דל בן עזר לעזר וכדעת המורה בפרק הנ׳ אמר כי זאינו כלעדי האדם הוציא אותם הקונת שהשגחתו ית׳ בפרטיהם · אולם החבר שם דבריו עדים מוכיחים על חברתו שבדקות השגחתו ית׳ כדרי אל על מין האד׳ המבול שבתחתונים׳ ומשפטו נוהג דבר על יתר הכמצאות השפלות · עד שאדם ובהמה יושיע ה׳ · ועל דרך אורם ז״ל שיתבורא ית׳ יושב וזן מקרני ראמים ועד ביצי כנים · כמבואר בראשון סימן ע״ז · וכ״ש עם שודקות בעל דין במקב׳ במא׳ המורה בפ׳ הנז׳ שעל דעת אר בשו לא כעזבו נ״כ אישי כל מין עזובה גמורה · אבל כל זה שבודכך וזוקק מן החמר ההוא עד שקבל צורת הכמיחה כתכו בו כחות שמירתו ומן קבוע ימשכו אליו הדברים לו וידחו מעליו מה שאין תועלת בו וכו׳ · וככר כתב המורה ראש פ׳ י״ח שאין להבדיל בין מין לאישים לענין זה · שאין חוץ לשכל מין כמנא׳ רק כל במנא חוץ לשכל אמנם הוא איש או אישים · ובא לכו מכלל דבריו כי כל מה שיתואר בו השגחה במינו יאות גם באישיו עד שנאמרנו כי השגחתו ית׳ דבקה במין האדם לכל דבריו ולכל משפטיו · זה עצמו ראוי שיובן על פרטי אישיו · כי עיניו על כל דרכיהם לפי מדרגת הבכתם אל מול ההשגחה ההיא · וכמו שמבואר שמה׳ וכן באמרנו שהשגחתו יתברך במיני שאר ב״ח לענין ינירתם עם כל הצריך להם לעמידם וקיומם (אך לא לענין מאורעותיהם · כי זה אמנם מיוחד באדם · ובלעדיו לא ירים איש את ידו ואת רגלו על מדרגת שאר הב״ח · ויתרון האדם מן הבהמה אין והוא מנוכה) ההשגחה ההיא עצמה תיוחס לאישי כל מין · איש אשר כבריכתו בדך אותם ביצירתו עם כחותיו הראויות לעמידת אישו ומינו · וכבר הגיאתנו בחיכה זו לידיעת אמתת דעתו של חבר כי מגמת פניו אינכה לעשות אדם כדגי הים להיות כל אישיהם מושגחים לכל הקורות והמאורעות · רק היה זה פשוט אצלו באישי מין האדם לבדו · ויערוך ערך השגחת החיים הבלתי מדברי׳ כפי ענין השגחתם אשר זכרנו לשיעור השגחת אישי האדם כפי יתרון מדרגת ההשגחה המיוחדת בם · וכ״ש כי הן האדם היה באישו כאחד ממיני שאר הב״ח לעוצם מדרגתו עליהם · ועל כן לא נאמר באדם למינהו כבנמחים וכב״ח הבלתי מדברים להורות כי אישו כמינו למעלה וחשיבות · וקרוב אלינו הדבר מאד אשר דבר בעל העקרים ברביעי פ״א וז״ל אחר שאישי האדם מתחלפים בשלמות הכח השכלי שבהם התחלפות יותר גדול מ מהתחלפות מין א׳ מהבעלי חיים על האחר׳ עד שנראה איש אחד קרוב להיותו במדרגת הבעלי חיים הבלתי מדברי׳ ואחר קרוב להיותו במדרגת המלאכים ראוי אם כן שיהיה בין האישים התחלפות ההשג׳ כמו שהיא בבעלי חיים בין המינים · ויתחייב מזה שיהיו מדרגות ההשגחה מתחלפות בין אישי האדם כפי התחלפות מדרגותיהם בשלמות עד כאן דבריו · ומדברי הרלב״ג לוקחו ברביעי מספר מלחמותיו פ׳ ד׳ וה׳ שגם עלו דבריו גם כן לזכר נפלאותיו ית׳ אשר עשה בהשגחתו על כל החיים מעין מה שזכר החבר בכאן עם הוראת יתרון האדם בהשגחת הבורא עליו : ומה שכלל מהפליאות המורות על כונת חכם וכו׳ · ר״ל מה שכלל תקון הבריאה בהם מהפליאות המורות על כונת חכם כי כלם בחכמה עשה : והפץ · כי היותם שלמי התקון והסדר לתכלית מונבל׳ מורה על מסדר ומגביל · ואין הסדור וההגבלה זולתי ממכוין יכוין מלאכתו אל שלמות סדורה והגבלתה · וזהו ענס הרכון והחפץ הפשוט · וכמו שכתבנו בשני סימן ו׳ : ושם הכלים מפיקים ראויים לרודות · מלשון מפיקים מזון אל זן : שענייכו מוציאים · והכונה ששם הכלים המוציאים הרודות ממקום למקום כפי צורך הבעלי חיים כראוי · ע״ד מה שאמר בשני סימן כ״ו · ויתוקנו גם כן כלי המאכול ושאר האיברים ברחיות ההולכות שיהם מן הדפקים והעצבים והורידים · ושם ביארנוהו : ושם לצבועים וכו׳ · כתב רד״ק בשרש צבע על ביאור אמרו הכתוב על גי הצבועים המדברה (שמואל א׳ י״ג) צבוע היא חיה הנז׳ בדברי חז״ל רבי מאיר אומר אף הצבוע · ואמרו צבוע זה אפא · ופי׳ אפה אפעה · כי בן מכהנס להסתיר אותיות הגרון · וכתיב על גי הצבועים לחילת אפעיא : ונ״ב · הצבוע הזה מטפה של לובן היה · ויש בו מיני צבע כמכין ימות החמה · ע״כ · גם ימצא עוף שקורא שם צבוע עליו באמרו העיט

ותועלותיהם ועזרם מן הרוחות ירא ה׳ בזה מהצדק והחסידות במה שלא ישאיר בלבו ספק בצדק הבורא ואם יבא שגיון המחשבה והדראוה לו העול על הארנבת באשר היא מאכל לצבועים והזבוב לעכביש ישיב עליו השכל ויגער בו לומר איך איחס העול אל חכם שנתברר לי צדקו ושאיננו צריך אל העול ואלו היה צידת הצבועים לארנבת וצידת העכביש לזבוב במקרה הייתי אומר בטענת המקרה · אך אני רואה החכם ההוא המנהיג הצדיק הוא אשר שם כלי הציד לאריה מגבורה ויכלת ושינים וצפרנים ושם העכביש נזכר כאלו מוסגח לתחבולה ושם לו האריגה לביש מבלי למידה יארוג השבכים לזבוב ושם לו כלים ראוים למלאכה הזאת וזמן לו הזבוב למחיה ולמזון כאשר זמן הרבה מדגי הים לדגים אחרים האומר על זה שיהיה אלא החכמה שאינני משיגה ואצדיק מי שנקרא הצור תמים פעלו · ומי שנתיישב על נפשו זה יהיה כמו שאמרו על נחום איש גם זו כל אשר המצאהו צרה אומר גם זו לטובה ויחיה חייו ערבים תמיד ותקל עליו הצרות אבל אפשר שישמח בהם כשירגיש לעון שיש עליו כמי שיפרע חובו והוא ישמח במה שהקל מעליו ושמח לשכר ולגמול הצפון לו · וישמח במה שהוא מלמד לבני אדם

נבוע כחלתי לי · וכתב שם רד״ק לפי שהוא נווכים נווכים קראו לו כן · בא״לו הוא נבוע · ואומרים כי הוא עוף אחד שהוא נבוע וכל העופות מאספין אליו לאכלו שמוכאים אותו · ע״כ · ואולם יותר נכון ליחס זה אל הענין הראשון : ועזרם מן הרוחו׳ · ר״ל הערך והיחס שיש לאיברים עם הרוחות כי לכל אחד מהם יתפשטו הרוחות באיכות ובכמות נאות לטבעם : ואם יבא שגון המחשבה וכו׳ · ר״ל חדור המחשבה (מלשון חניך שנונים) לחשוב מחשבות · כי מקרה ופגע יקרה לב״א כלם מדברים ובלתי מדברים · וסוד ושכר בהנהגתם · ע״ד מה שכתב המורה בפרק הנז׳ · כי אין הפרש אצל ארסטו׳ בין אתול שנזדמן לו עכבר וטרפו או עכביש שטרף זבוב · או אריה שירעב ופגש בנביא וטרפו · כן ישתוכן כליותיו של מפקפק זה ליחס עול בהנהגתו ית׳ שתהיה הארנבת מאכל לצבועים · והזבוב לעכביש · ויכרך לזה עול ואון בהנהגת אישי האדם : ישיב עליו השכל וכו׳ · ויוציא מלבו חשש נבול בהנהגה הנז׳ באדם ובבהמה ובכל הרמש · ובענין זה יזכור סימן י״ג גם בחמישי סימן כ׳ בהקדמה הראשונה : ואלו היה צידת הצבועים וכו׳ · ר״ל אם היה בזה תנאי המקרה הבלתי נופל מסודר בשלמות · הייתי מייחס אותו לדרך המקרה אשר טען בקיומו אפיקורוס · וכמו שיבא בחמישי סימ׳ נ״עד סוף סי״ח : אך אני רואה החכם ההוא המנהיג הצדיק וכו׳ · כי הוא הולך תמיד בסדורם בשומו כלי הציד לאריה מגבורה ויכולת והן הן כליו יוסר בכחם ויגבר לכוד ציד להביא ולהשלמת צידו הושמו לו כלי מעשה הגומרים · והם השנים והצפרנים : נזכר

לתחבולה · ר״ל שמהו כזכר ומוסגח לענין התחבולה הנמצאת בו להפליא עם היותו קטן ברמשים · וכמו שזכר ארסטו׳ נם׳ ב״ח מאמר ט׳ פרק ל״ט : ושם לו האריגה לבוש וכו׳ · כי הנה הוא עוטה אריגתו כשלמה ונוטה מכבר מעשה רשת כיריעה אשר על ידה זבובי מות יבאיש יביע׳ כי ברשת זו טמן ללכדה רגלם · וכל זה בעכביש בלתי מלומדה : ושם לו כלים וכו׳ · הם איברי גופו ועכס מעמיו : כאשר זמן הרבה מדגי הים וכו׳ ע״ד מאמר חבקוק ותעשה אדם כדגי הים כרמש לא מושל בו : האומר על זה וכו׳ · הואיל ועומס הסדור הנמצא בו · הוא בלתי סובל ענין המקרה כאמור : ואצדיק מי שנקרא הצור תמים פעלו · כנגד אמרו למעלה איך איחס העול של חכם שנתברר לי צדקו וכו׳ · וכיונא בזה כתב המורה בשלישי פ״יב להעיד על צדק הבורא ית׳ בממצאות · וכיתוס בטבעתו לאמר לא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר איש לפי אכלו לקטו זהו על הרוב בכל זמן ובכל מקום ולא תבוא לזר כמו שביארנו ולפי שתי הבחינות האלו יתבאר לך חסד השם ית׳ על ברואיו מהמניאו ההכרתי על הסדר והשוותו בין אישי המין בכר יותו ולפי זאת הבחינה האמתית אמ׳ אדון הנביאי׳ כי כל דרכיו משפט וכו׳ ע״כ · ומי שנתיישב וכו׳ · הרי זו תולדה נמשכת ממה שאמ׳ למעלה ויישב בלבו צדוק הדין וכו׳ כשיתיישב בנפשו צדק בורא העולם וכו׳ : ותקל עליו הצרות · ר״ל כנפשו הנז׳ המיושבת על הבחינה הקודמת תקל על החסיד הצרות והפגעים ההווים בעולם · והוא אשר דבר תחלה באמרו ויישב בלבו צדוק הדין ישוב שהיה לו למגן ולמסתור מהפגעים והצרות

אדם מה שסבל והצדיקת דין הבורא: וישמח במה שיש עליו בזה מה שם הטוב והתפארת וזה בצרות המיוחדות בו וכן יעשה בצרות הכוללות בשיעבירו בלבולי המחשב על לבו אורל הגלות ופזור האומה ומה שהגיע אליה מהדלות והמיעוט יתנחם תחלה בצדוק הדין כאשר אמרתי ואחר כן בנכוי עונותיו ובשכר הצפון לעולם הבא ובהדבק בענין האלקי בעולם הזה ואם יאשנו שטנו מזה כאמרו התחיינ' העצמות האלה לגודל מה שנכחדנו מגוי ונשכח זכרנו וכמה שנא' יבשו עצמותינו ואבדה תקותנו נגזרנו לנו יחשוב ביציאת מצרים ובכל מה שנאמר בכמה מעלות טובות למקום עלינו ולא יהיה רחוק בעיניו איך נשוב לקדמותנו אפ' לו, אם לא ישאר ממנו אלא אחד וכמו שאמר אל תראי תולעת יעקב כי מה הוא הנשאר מן האדם כששב תולעת בקברו :

יב **אמר הכוזרי** כמו זה יהיה בגלות חיים ערבים ויפרה פרי תורתו בעולם הזה ובעולם הבא ומי שהוא סובל הגלות מתקצף כמעט שהוא מפסיד עולמו ואחריתו :

יג **אמר החבר** וממה שיוסיף לו עריבות על עריבות שיברך רתמ ד על כל מה שהוא מוצא מן העולם ומה שמוצאו ממנו :

יד **אמר הכוזרי** ואיך הוא זה והברכות טורח יותר :

טו אמר

והגרות וכו': זה בגרות וכו' · כל מה שזכרנו עד הנה יאות לחסיד בצרותיו הפרטיות · ואולם בן ישמור לעשות גם בצרות כבור הכוללות וכו': ובהדבק בענין האלקי בעה"ז · הזכיר זה אצל צרות הרבים ולא זכרו אצל הצרות הפרטיות כי זכותא דרבים עדיף: ואם ייאשנו שטנו מזה וכו' · פי' שטן הוא יצר הרע המסית והמדיח: התחיינה העצמות האלה וכו' · כבר ביאר זה על גלותנו בזכי סי' ל': יחשוב ביציאת מצרים וכו' · כביאור שיר השירים אשר לי יפה הוא כדרש על זה מאמר שלא לסוסתי ברכבי פרעה דימיתיך רעיתי: אפי' אם לא ישאר ממנו אלא א' וכו' · קרוב לענין זה ביאר הרד"ק על ירמיה סימן ג' ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה והבאתי אתכם ציון · אפילו יהודי אחד יהיה בעיר מערי הגוים משם אקחנו · וכן אם יהיו אפילו שנים לבדם באומה אחת משם אקחם · והאומה נקראת משפחה כמו ואם משפחת מצרים לא תעלה וכו' · עכ"ל: כי מה הוא הנשאר וכו' · הלא כאין נחשב וכאפס ותהו מה שנשאר ממנו בעת ההיא · ואף גם זאת חיזק ואימץ תוחלתנו שאף אם אל שאול כורד אל ירכתי בור הגלות במדור התחתון שבשפל המדרגו' ואם ימעט וישוח מספר מפקד העם · ונשאר אנוש מזער עד שלא ישאר מהרבה רק א' בכל גבולכוי בן לא קצרה יד ה' מהושיע' וכל זה נכלל באמרו אל תראי תולעת יעקב · ועל כונה זו ביאר הרלב"ג מאמ' הכתוב יחי ראובן ואל ימות וגו' · שהוא מתפלל על הגלות הראשון גלות ישראל שהגלה תגלת פלאסר מלך אשור לשבטים היושבים מעבר לירדן · ואחרי כן הוגלו שאר השבטים ממלכות ישרא' על ידי שלמנאסר מלך אשור וכלם גלו לחלח וחבור נהר גוזן וערי מדי · וכללו כלם בשם ראובן כי הוא הגדול ואליו ייוחס הגלות · והתפלל שלא ימות בקרב האויבים אף על פי שיהיו מתיו מספר שבסוף הענין יהיו עשרת השבטים מספר מועט · ואמר וזאת ליהודה לומר שכזה ענינו התפלל על גלות יהודה וירושלם · ועליו אמר שמע ה' קול יהודה · ר"ל שישמע צעקתם בגלות וכו':

סימן יב ומי שהוא סובל ה הגלות מתקצף וכו' ר"ל מי שלא יכוין ליום צרה בישב בידוק הדין על נפשו כ בבקודמת רק יתקצף מקוצר רוח ומעבודה קשה כמעט שהוא מפסיד העולם הזה והבא:

סימן יג על כל מה שהוא מוצא מן העולם וכו' · כבר ביאר המורה פ"יב מהשלישי שכל רע שימצא האדם ישוב אל אחד מג' מינין · המין הא' מן הרע הוא מה שיקרה לאדם מצד טבע ההויה וההפסד רוצה לומר מאשר הוא בעל חמר · כי מי בזה יודע לקצת בני אד' מומין גדולי' וכו' המין הב' הוא מה מיודע לבני אדם מקצת לקצת כהתגבר קצת' על קצת' וכו' · והמין הג' הוא מה שימצא כל א' מבני אדם מפעולתו בעצמו וכו' · הנה אמרו מה זהו מוצא וכו' · היה עולה בדעתנו שכוון בו לפשיעת' של אדם כשהו' עצמו גרמא בנזקין אשר הוא

סולך

טו אמר החבר הלא האדם השלם נ"א הגמור יותר ראוי שיספר כ"ל שיסופר בהרגשת ההנאה במה שיאכל וישת' מהתינוק והבהמה כאשר הבהמה יותר ראוי' להנאה מהצמח אף על פי שהצמח ניזון תמיד :

יו אמר הכוזרי כן הוא ליתרון החוש וההרגש בהנאה כי אם היו מביאים אל השכור כל אשר יתאוה והוא בענין שכרותו ממאכל ומשתה וישמע הנגונים ויתחבר עם מי שיאהב ודבקהו אהובתו ויסופר לו כל זה כשירפא משכרותו היה דואג על זה ויחשוב הכל הפסד ולא ריוח מפני שלא באו לידו ההנאות ההם והוא בענין שירגיש ויטעם בהם ·

יז אמר החבר ההזדמנו' להנאה והרגשתה ושיחשב בהעדרה קודם לכן כופל ההנאה וזה מתועלת הברכו' למי שהוא רגיל

הולך אליה למכה אות' ושאמרו ומה שמוצאו ממנו יהיה עניינו מה שיארע לו אם מהכר' הטבע אם בבחיר' אדם מתנג' עליו והוא לא חטא ואשם בזה רק מחוץ תשכל חרב הבא אליו למכות אותו ולפגוע בו · אמנם אשר ראיתי אני נדיק לפני בדבר הזה הוא שכוון בדבריו למאמ' התנא (סוף ברכות) חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה וכו' ויהיה אמרו על כל מה שהוא מוצא מן העולם כל אשר תמצא ידו להשיג ממנו טובה והצלחה כלשון כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה · כמוצאת שלום . כביר מצאה ידו · ומצא חן · ומצאו מרגוע · ורבים ככה בהתייחס פעל המציאה לאדם · ומה שמוצאו ממנו הוא הפך זה ר"ל הצרות והפגעים אשר יקרוהו כלשון ומצאוהו רעו' רבו' · ומצאכו עון · את כל המוצאות אותם · את כל התלא' אשר מצאתם בדרך · וכמו אלה רבים כשענין המציא' כתלה בדבר אשר יקרהו · והביאור הזה יסכים מאד להמשך הדברים· כי ערבות ברכו' הוא מתפשט בברכת הטובה והרעה · ובעצם וראשונה בברכת הטובה · ולפי הביאור הראשון לא היה לו מקום רק ברעות · וזה לא יתכן כמו שיבוא :

סימן טו הלא האדם השלם· ר"ל הנגמר בגידול שאיננו תינוק : יותר ראוי שיספר בהרגשת ההנאה וכו' לב אדם יחשב דרך ביאורו · שהאדם השלם הוא המספר על עצמו היותו מרגיש בהנאה וכו' יותר מהתינוק וכו' · אמנם להיות המאמר הזה בלתי צודק בעיני שיהיה האדם השלם ראוי שיספר על עצמו בהרגשת ההנאה וכו' יותר מהתינוק והבהמה כי המובן מזה שהבהמה גם היא ראויה לספר מדרגת הנאתה · אמרתי אני אל לבי שראוי להסב פני הספור לאחרים וכה יהיה משפט הקריאה · הלא האדם השלם יותר ראוי שיסופר וכו' · והכוונה כי כן יאות הספור עליו היותו מרגיש ההנאה וכו' · יותר מהתינוק והבהמה · כי אמנם כפי מדרגת ההכרה תתחלף מדרגת ההרגש בהנאה · כתשובת המלך אליו בפסקא המשכת באמרו כן הוא ליתרון החוש וכו' · והלא היא כתובה על ספר ן' סינא במה שאחר הטבע מאמ' ח' סימן ז' כי שתים הנה סבות ההנאה והתענוג משתתפות גם יחד בחידושו · האחת היא קרבת הנאו' המתחבר והנחמד אליו כאלו תאמר נועם ניגון אל האזן · אור יקרות אל העין · והמתוק לחיך · השנית היא הרגשת הנאות ההוא ובחינתו אצל המשיג כי אם שכחו כהייתה עליו · גם כי יתחבר אליו הנאות לא יתענג מחסרו' הרגשתו בו · וכן אמר ן' רש"ד במה שאחר הטבע מא' י"ב סימן ל"ט כי סבת ההנאה היא הרגשת עניינה · וכמו כן בהפך זה השגת הבלתי נאות המתחבר לב"ח היא סבת התוגה והעצב · ומכל זה ימשך שמדרגות ההנאה יוקחו ממדרגות הטוב והשלמות הנמצא בנושא המושג ושלימות התחברותו אל המשיג· וכפי מדרגת הרגשתו ובחינתו בנאות ההוא המושג · ומזה אמר ן' סינא בספרו הנזכר שהיותר מעולה ובחינתו יותר שלימה תהיה הנאתו עצומה עד מאד · ע"כ · וכל זה הנעה לתשובת שאלתו שיבא תשלומה בסימן י"ז :

סימן יז ההזדמנות להנאה וכו' : ושיחשב בהעדרה וכו' · זהו ביאור מה שהניח סימן י"ג שהברכות אשר יברך החסיד תמיד מוסיפות לו עריבות על עריבות· וזה כי המברך בכונה והבנה כראוי יקדים להעביר כל טובו ית' על פניו בהבחינו מה שהיה נעדר ממנו לולי ה' שהיה לו ומה שמלא המקום את חסרונו · ועל ידי הציור הזה הוא מתעורר בהרגש שלם ומזדמן בזה ש מול ההנאה ההיא שעתיד ליהנות בה אחר ברכתו · ובכן תכפל הנאתו כפי מה

שנתבאר

שנתבאר בשתי הפנות הקודמות · ומכי שהם מסירות וכו׳ · ר״ל שהברכות ההם מסירות הכ״מ המברך יען ההנאה הגשמית · ומסירות נפשו ר״ל הסכה הראוי לשכח עליה אל יבחר את מתן ורנה:

וכבר היה מזומן להעדרה וכו׳ · וגם זה מכלל הציור כי לולי אלקיו אבדתם היה לו להמציא כל צרכו · כי עתה ריקם שולח · ועל כן ישמח ויגיל: תודה ותעבור ותאמר וכו׳ · ר״ל שאם רוח עועים על פניו יחלף לפקפק ולהרהר אחר מדות בוראו יעבור וילך כן יחטא ואשם · כי זו כחו לאלקיו לעשות כל הישר בעיניו להוב לו כל הימים אכן יש בכחות שכתב כהן תוד׳ ותעבור והכונה מבוארת על עבודתו לשמים לבלתי הרהר אחר מדותיו: ותהיה נהנה כל ימיך · ר״ל כשתברך על הטובה ועל הרעה · את הכל יפה בעתו תקבול באהבה וברוב חכה · והוא הערבות המושג בברכות לשכי מיכיה הכו׳ בסי״נ: כאשר אמרנו בשכור · בפסקא הקודמת: הכונה ממנה וכו׳ · ר״ל הכונה העצמית אליה מעקר הכתה וגם הכתלה בה מהככת דבר מתוך דבר · כי אחת דברה שתים זו שמעכו · וכיוו שנזכר והולך: וגודל האישים ההם ר״ל הפרטים ההם · כלשון הכתוב על נבא השמים איש לא נעדר: ושהם אצל בוראם וכו׳ · הן הן מאורות אמריו שבבראו בראשון סימן כ״א ונתלו ברביעי סימן כ״ה ובחמישי

רגיל בהם בבינה והכנ׳ מה ישים מציירו מין והנאה בגשם והשבח עליה ואמר שדגנה כבר היה מזומן להעדרה אז הגדיל השמחה בה כמו שאמר א[illegible] שהחיינו וקיימנו · וכבר היה מזומן למות וחורה על שהחייך ותראה זה ריוח וקל בעיניך החולי והמות כאשר יבא מפני שכבר חשבת על נפשך והאמת שרוחרת עם בוראך שנתה ראוי להעדר ממך כל טוב בטבעך כי עפר אתה והטיב לך בחיי והנאות והודה על כן ובזאת שיתיר ממך תודה ותעבור כ״א ותעבור והאמר ה׳ נתן וה׳ לקח יהי שם ה׳ מבורך ותהיה נהנה כל ימיך ומי שאינו אוחז הדרך הזה אל תחשוב כי הנאתו הנאה אנושית אך הנאה בהמית אינו מבינה כאשר אמרנו בשכור וכן יעלה החסיד אל לבו ענין כל ברכה ויבין הכונה ממנה ומה שהיא נתלה בו הנה יצייר ביוצר המאורות סדר עולם העליון וגודל האישים ההם וגודל תועלותם ושהם אצל בוראם כקטן שברמשים ואם הם גדולים (בעצמם לגודל תועלותינו) כ״א בעינינו לגודל התועלת בהם · והראיה שהם אצל בוראם כאשר אמרתי שחכמתו והנהגתו ביצירת הנמלה והדבורה כ״א והכלים איננה מקוצרת בחכמתו והנהגתו לשמש וגלגלה אך סימני החכמה וההשגחה יותר דקה ונפלאת בנמלה ובדבורה כ״א למה שהוכח מהכחות והכלים עם קטנותם ויחשוב בזה כדי שלא יגדלו בעיניו המאורות ויכיחהו השטן בקצת דעות אנשי הרוחניות ויעלה בלבו שהם מועילים ומזיקים בעצמם ואינו כן אבל באיכותם כרוח וכאש ויהיה כמו שאמר אם אראה אור כי יהל ויפת

בסתר

סיוע לחתימת הספר: כאשר אמרתי · היותם כקטן שברמשים: שחכמתו והנהגתו ביצירת הנמלה וכו׳ · הכונה מבוארת ממה שהוזכר בראשון סימן כ״א · ויהיה יאמרו עם קטנותם · כאלו אמר להיותם קטנים · שמצד זה היתה החכמה בהם יותר דקה · ולפי הככת היומר למה שהוכח בהם מהכחות והכלים עם קטנותם · יתבאר שהחכמה ניכר בהם למה שהוכח בהם מהכלים והכחו׳ עם היותם קטנ׳ מאד · ועתה ישימו לב בני ציון היקרי׳ איכ׳ נחשבו הגופים היקרים הללו אצל בוראם לנבלי חרס · שהרי הגדול שבהם יכונה בשם האומן לחרס ולא יזרח חרס׳ בטרם יבא החרסה · ועל כלם כאמרו ונבלי שמים מי ישכיב: אנשי הרוחניות · החושבים לדעת חקות שמים ומתהללים לשם מעמידם בארץ על הודעת רוחניותם על אחז כוכב כמוזכר בראשון סימן כ״ו: שהם מועילים ומזיקים בעצמם ואינו כן אבל באיכותם וכו׳ · כלי׳ בראשון סימן ע״ז אבל יש ליסודות ולשמש ולירח ולככבים פעלים · ע״ד החימום והקירור והלחות והיובש והתלויי בהם מבלי שיהיה להם חכמה רק עבור וכו׳ · ע״כ · כי אמר בעצמם על הפעולה בעצם בחכמה ודעת · ואמר באיכותם על הפעולה בדרך החימום והקירור וכו: ויהיה כמו שאמר אם אראה אור וגו׳ · הוא מאמר איוב (סי׳ ל״א) אם אראה אור כי יהל וירח יקר הולך ויפת בסתר לבי ותשק ידי לפי גם הוא עון פלילי כי כחשתי לאל ממעל ·

בסתר לבי כ"א ותשק ידי לפי וכן יתן אל לבו באהבת עולם הדבק הענין האלקי בעדה המוכנת לקבולו כהדבק האור במראה הזכה ושהתור' מאצלו התחלת חפץ ממנו להראות מלכותו בארץ כהראותה בשמים ולא גזרה החכמה שיברא מלאכים בארץ אבל אדם מזרע ודם מתגברים בהם הטבעים ומתנצחים בהם המדות כפי התחלפות ההצלחה ורוע המזל כאשר נתבאר בספר יצירה · וכאשר יזך מהם יחיד או קהל יחול עליו האור האלקי וינהיגנו בנפלאות ובנוראות יוצאות מסדר העולם הטבעי ויקרא זה ממנו אהבה ושמחה ולא מצא הענין האלקי מקבל מסכית לדברו דבק בסדר אשר צוה בו אחרי המאורות והגלגלי' אלא חסידי בני אדם היו יחידים מאדם ועד יעקב ואחר כן שבו קהל וחל עליהם הענין האלקי לאהבה להיות להם לאלקים וסדרם במדבר כסדר הגלגלי' ארבעה דגלים כארבעת רבעי הגלגל ושני' עשר שבט כשנים עשר מזלות

ממעל · וכתב שם הר"א בנע אם אראה אור · הוא השמש · וירח יקר · בחני החדש · ויעת נסתר · כמו פן יפתה לבבכם · ותשק ידי לפי מין מנובי ע"א כי רובי הקדמוני' שהם כאלו הכוכבים היו עובדים שני המאורות · על כן אמר גם הוא עון פלילי כי כחשתי לאל ממעל · והענין שהוא למעלה מהמאורות ע"כ : וכן יתן אל לבו באהבת עולם וכו' כהדבק האור וכו' · אינכו רחוק שנהשקיפו לשמיכות אהבת עולם ליוצר המאורו' כתעורר אל הדמוי הזה : ושהתורה מאצלו כו' · ביאר איך כתגלגל דבר כחירתו בעם זו ויפר לו לסגול' דבקותו כמו שהכיח · וזה כי חפץ ה' בידו מקדם מפעליו אחז להאציל כבודו לברואיו ולהראות מלכותו בארץ כבשמים · ויען גזרה חכמתו לעשות את האדם בארץ והוא חומר עכור קורץ ככון לתועדי רגל' על כן חשבו כידו לא נלא במין כלו · רק בני עליה מעטים יבוכו אל מול האור האלקי · ויחידים היו עד בא יעקב ובא כחלתו אשר זרעו ככון לפניו לקבל הענין האלקי כענים השמים לטוהר' והנה ענין אמרו שהתורה מאצלו התחלת חפץ וכו' · יתבאר עם מה שאמר סי' ע"ג וכאשר היתה כונת החכמה בבריאת העולם התורה שהיא גוף החכמה ונושאיה הם הצדיקי' וכו' · ע"ש : אבל אדם מזרע ודם · שהיה זרע האיש ודם נדות האשה וכמו שכתבנו בראשון סימן ה' · ונשנה דברו סמוך לחתימת הספר בהקדמה השנית באמ' כי השכבת זרע והדם חומר לאדם · ואולי לזה כוונו חז"ל באמרם (נדה פ' המפלת) דרש ר' חנינא בר פפא מאי דכתי' ארחי ורבעי זרית וכל דרכי הסכנת · מלמד שלא נוצר אדם מכל הטיפה אלא מן הברור שבה תנא דבי ר' ישמעאל משל לאדם שזורה בבית הגרנות נוטל את האוכל ומניח את הפסולת כדר' אבהו דר' אבהו רמי כתי' ותזרני חיל וכתי' האל המאזרני חיל · אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע זריתני וזרזתני · ע"כ · ויורו המעיי' בביאור זה כי לפי בעל האג' דם יקים ארחי

מעפין השמים כמו דרך גבר בעלמה · ורבעי גם הוא השמים כלשון לרבעה · ואולם אני לפי דרכי אפרש ארחי מלשון ארח כנשים המורה על דם נדותם · ורבעי היא טפת הזרע · וכמו שדרש שם ר' אבהו מ"ד מי מנה עפר יעקב ומספר את רובע ישר' מלמד שהקב"ה יושב וסופר את רביעיותיהם של ישראל מתי תבא טפה שהצדיק נוצר הימנה · ועל דבר זה נסמית עינו של בלעם הרשע אמ' מי שהוא טהור וקדוש ומשרתיו טהורים וקדושי' יציץ בדבר זה מיד נסמית עינו דכתי' נאם הגבר שתום העין וכו' · ע"כ · ולפי זה יוכללו בדברי דוד מטעם חז"ל שני החלקי' שנוצרנו מיותם חמר לאדם : מתגברים בהם הטבעים · הם הד' יסודות עם איכויותיהם שמתמוגי' בהרכבתם בשנים מפנים שונים · כמו שיתבאר בחמישי סימן י' ונזכר נזכר זה בשני סי' יד : ומתנצחי' בהם המדות · כי כשתחלף המזגי' תתחלפנה המדות הנמשכות אחריהם כפי תגבורת איכות מן האיכיות · וכמו שכתבנו בראשון סימן א' וכל זה כפי התחלפות ההצלחה ורוע המזל כמוזכר שם : ולא מצא וכו' אחרי המאורו' והגלגלי' וכו' · כי אמנם המשכילים יזהירו כזהר הרקיע ומצדיקי הרבי' ככוכבים אשר לא ישנו את תפקידם · רק הם ששים ושמחים לעשות רצון קונם : אלא חסידי בני אדם היו יחידים וכו' · כאשר הוליד בצלמו כדמותו בראשון סי' א' באמ' והיו יחידי' ולא רבים עד שהוליד יעקב אבינו י"ב שבטים כלם ראויים לענין האלקי ושכנה האלקות בקהל רב · ע"כ : וסדרם במדבר כסדר הגלגלים ד' דגלים כד' רבעי הגלגל הם טעם ס"א מע"ק נ"דר אשר כפיה תחייב ארבע תקופות השנה · וכן תמנא שמות בני ישראל שנים עשר מפותחי' פתוחי חותם באבני החשן כארבעה טורי' אבן · ושני עשר שבט וכו' · חז"ל בפסיקתא רבתי ואת כל אלה ידי עשתה · אתה מוצא י"ב חדש בשנה · י"ב מזלות ברקיע · י"ב שעות ביום · י"ב שעות בלילה · בזכות מה · בזכות כל אלה שבטי ישראל שנים עשר וכו' · ע"ב · וכבר

ומחנה הלוי׳ בתוך המחנות כאשר אמר בספר יצירה והיכל קדוש מכוון באמצע והוא נושא את כלם וזה כלו מורה על אהבה ויהיה משבח עליה ויסמוך לזה קבולו התורה בקרי׳ שמע ואחר כן במה שכולל אמת ויציב מהענינים הנוחצים לקבלת התורה כאלו אחר שנתבאר לו כל אשר קדם והבין אותו והכירו אסר על נפשו אסר והעיד עדים שקבלו כאשר קבלוהו האבות לפניו וכן יקבלוהו הבנים עד עולמי עד כמו שהוא אומר ע׳ אבותינו ועלינו ועל בנינו ועל דורותינו דבר טוב וקים חק ולא יעבור ואחר כן מסדר הקשרים אשר בהם ישלמו קשרי היהודים והוא שיודה באלהותו יתברך ובקדמותו ובהשגחתו על אבותינו ושהתורה מעמו ובמופת על כל זה והות׳ החתו׳ ביצ׳ מצרים כמו שאמר אמת שאתה הוא ה׳ אלקינו אמת מעולם הוא שמך ועזר אבותינו ואמת ממצרים גאלתנו ה׳ אלקינו ומי שהשלים כל אלה בכונה גמורה הוא ישראל אמתי וראוי לו שיקוה להדבק בענין האלקי הדבק בבני

שתנתני בנ׳ אור שיר השירים כי על כן כמשלו ישר׳ לאגוז להיות נחלק לארבעה עורים למספר את רובע ישראל לארבעת דגלים כאמור · וכמו שהאגוז נחלק ראשונה לשני חלקים · כן לפעמים נחלקו שבטי ישראל לשנים כי באנכי האחד שמה משמות על האבן האחת וכו׳ · וכן ששה שבטי׳ על הר גריזים · וששה על הר עיבל · וכל זה על יתכם לי״ב מזלות כי בבחינה אחת יחלקו לשנים שם המערכת לדרום · ושם המערכת לצפון : כ״ב לחמי פנים המושמים על השלחן בשתי מערכות להורות על ככה לפי הר״לבג · ובבחינה אחרת יחלקו לארבעה כנגד הד׳ תקופות כמדובר · ועל זאת אמרו חז״ל שהשבטים תקרתו של עולם ממה שכ׳ וישראל מקוראי לרמוז על היותם כנגד הי״ב מזלו׳ שהם תקרתו של עולם בגלגל השמיני · וכבר האריך בעל העקידה שער ל״ח בהוראה יסוד הבנין אשר בו נבנה בית ישר׳ על תכונת צורת הבנין הכללי השמימיי דרשהו ויקבל שכר : והיכל קדוש מכוון באמצע וכו׳ · הוא בעצמו ביאר ברביעי סימן כ״ה כי ההיכל הזה הוא רומז לענין האלקי המחבר בין השפכים והוא הכח הסוגל בכל · והשוכן אתם בתוכם ובאמצעיתם להמשיך להם קיום תמיד וכמו שיתבאר במקומו והנה כנגדו היה במחנה הלוי׳ ארון הקדש נושא את נושאיו · ויהיה משבח עליה׳ ר״ל החסיד הכ״ז בברכת אהבת עולם שבזכרנו על היחוד עד הנה : קבולו התורה בק״ש שיש בה קבלת עול מלכות שמים ועול מצות : ואחר כן במה וכו׳ · ר״ל שאחר כך יסמיך קבולו התורה במה שכולל אמת ויציב מהענינים המורים בחן ואומץ לענין הוראתו בקבול התורה · וזה בכפילת הדברים לאמר אמת ויציב ונכון וקיים וישר ונאמן ואהוב וכו׳ ודוגמת זה הלשון זכר בראשון סימן פ״ז באמרו ושם הדבר הנאמן בה התרישות וכו׳ · וכזה סימן ע׳ באמרו והנאמן ממה שיעיין עליו

היחיד וכו׳ נם כשי׳ ע״ג תמנאנו פעמים שלש וכן לא הוכרכנו לשנות לשון נרשתכו לומר כמרבים או באותים כאשר ראיתי משנים אותה לאין צורך : והעיד עדים שקבלו · הרי הוא כאילו העיד עדים באומרים על עצמו שקבל כל מה שזכרו ותעדות הזאת היא במה שכופל בלשונו מאמרים מורים על אמתת הדבר כי הן הן שבועה ואחר ויבואו ויגידו צדקתו כי הוא צדיק באמונתו יחיש : אשר בהם ישלמו קשרי היהודים וכו׳ · להיותם עקרי הדת הישראלי ובלעדיה׳ יותר הקשר שקושר בין אומה זו לאלקים · ובמופת על כל זה וכו׳ · ר״ל שמודה במה שהוא מופת על כל מה שקדם כמו שאמר סימן י״א · וזכר יציאת מצרים מפני שהיא טענה שאין בה מדחה וכו׳ והעיד עליו גם בראשון כי׳ כ״ה כמו שזכרנו : אמת שאתה הוא ה׳ אלקינו יורה זו הודאה באלקותו ית׳ : אמת מעולם הוא שמך · זו היא הודאה בקדמותו : ועזרת אבותינו כאן נכלל ההודאה בהשגחתו על אבותינו · ושהתורה מעמו כי שם כאמר אחרי באים שישמע אל מצותיך ותורתך ודברך ישים על לבו · וכלל יחד ההשגחה עם התור׳ כי לאמנם השגחה יתירה נודעת לאבותינו בנתינת התורה · וכן בדבריו הקודמים אבל אמרו והוא שיודה באלקותו וכו׳ כלל שניהם יחד בלתי קשר הב״ית באמרו שם ובהשגחתו על אבותינו ושהתור׳ מעמו לא עשה כן באלקות ובקדמות וביציאת מצרים · כי שם כאמר והוא שיודה באלקיתו ובקדמותו וכולי ובמופת על כל זה וכו׳ ויעש להם נ״ותים : ואמת ממצרים גאלתנו וכו׳ · היא הודאה במה שהוא מופת על שאמר כאמור : בענין האלקי הדבק וכו׳ כאמרו בראשון סימן כ״ז והתחברות כבודו אלינו בעבור שאנחנו נקראים סגלה מבני אדם · ולפי זה יתבאר אמרו הדבק וכולי שהוא לביאור מה שאמר בענין האלקי ואם יש את בכסף לקחתו במקו׳ הבדל יקים עכינו להבדיל בין ההשגחה

המיוחדת

בבני ישראל מבלעדי שאר האומות עובדי כו"ם ויקל עליו לעמוד לפני השכינה וישאל ויענה והתחייב לסמוך גאולה לתפלה בתכלית החריצות והזריזות כאשר הקדמנו ויעמוד לתפלה על התנאים אשר קדם זכרם בברכות הכוללות כל ישראל כי הבקשה והתפלה במה שמתיחד בו היחיד אינם אלא מן הרשות וכבר קבעו לזה מקום בשומע תפלה כמי שהוא רוצה· ויתן אל לבו מהברכה הראשונה הנקראת אבות מעלת אבות ושברית האלקים קיים להם עד עולם לא ימוש כמו שהוא אומר ומביא גואל לבני בניהם · ומהברכה השנית הנקראת גבורו' כי לאלקי' בעולם הזה ממשלה מתמדת ואיננו כאשר חושבי' שהו' על הטבעי' אשר נסום כא' וידמו שאין בו ית' יכולת לשנו' הטבעי' אשר כנוס · וכ"א שהוא על הטבעים אשר כתנס ויתן אל לבו שהוא מחיה המתים בעת שירצה

עם

נאוחלת לישראל וכין הכוללת לכל האומות: והתחייב לסמוך וכו' שכן אז"ל פא' דברכות הע"ד רבי יוסף בן אליקים משום קהלא קדישא דירושלם כל הסומך גאולה לתפלה אינו ניזוק כל אותו היום· ובירושלמי אמרו תכף לגאולה תפלה, שנאמר יהיו לרצון אמרי פי והגיין לבי לפניך ה' צורי וגואלי· וסמיך ליה יענך ה' ביום צרה היינו תפלה וכו': בתכלית החריצות והזריזות כאשר הקדמנו· היא אשר דבר בסימן ה' ואחר ואת שהגיעה יכה"ג הכא אחתני כל האיברו' המשמשי' אותו בזריזות וחריצו' ושמחה ועמדו בעת העמידה מבלי עצלה: ויעמוד לתפלה על התנאים אשר קדם זכרם· כבר הזכירם בסימן ה' באמרו ומניעות העינים כנגד השבר של אדוכיו וכו': בברכו' הכוללות וכו' ר"ל שתפלתו הכובר' המוטלת עליו חובה היא בברכות הכוללות לכל ישראל· אבל תפלתו לעצמו בזכיל ברכיו בפרט אינה את רשות וכו'· ובכלל דבריו מה שכתב הרמב"ם בהלכות תפלה פ"א שיש בברכות האמצעיות שאלת כל הדברים שהן כמו אבות לכל חפצי איש ואיש ולצרכי הצבור כלן: וכבר קבעו לזה מקום וכו'· פא' עומדין אמרו ז"ל שואל אדם צרכיו בשומע תפלה· אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אעפ"י שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם בא לומר בסוף כל ברכ' וברכה מעין כל ברכה וברכה אומר אמ' רב חייא בר אשי אמ' רב אעפ"י שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם יש לו חולה בתוך ביתו אומר בברכת חולים ואם צריך לפרנס' אומ' בברכת השנים· אמר ר' יהושע בן לוי אעפ"י שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם בא לומ' אחר תפלתו אפי' כסדר יום הכפורים אומר· וכתב שם רבינו יונה הענין היה מתחלק לד' חלקים הא' שבברכת שומע תפל' יכול לשאול כל צרכיו בכל ענין שירצה שברכת שומע תפלה כוללת כל הברכים ולכך תקנוה· והדין השני שאם בא לומר בסוף כל ברכה מעין כל ברכה וברכה אומר ואפי' שלא יהיה לצרכו ממש מותר כיון שאומ' אותן

בלשון רבים· מיהו בלשון יחיד אסור לומר כיון שאינו אומר אותו אלא א' בשביל כל ישראל והוי כשבקת ודוקא שיוכל לאמרו בלשון רבים בסוף כל ברכה וברכה שכיון שהשלים כבר מה שתקנו חכמים לחיוב גמור אין לחוש במה שמוסיף אחר כך אבל באמצע הברכה לא דכיון שגואל צרכי רבים באמצע הברכה הוא כמוסיף על המטבע שתקנו חכמים· והדין השלישי שאם שואל צוא צרכיו ממש כגון ששואל על חולה שיש לו בתוך ביתו שיתרפא וכיוצא בו יכול לומ' בלשון יחיד ואפילו באמצע הברכה· והיינו דאמרי' אם יש לו חולה בתוך ביתו אומ' בברכת חולים ולא הזכיר בכאן בסוף הברכה אלא ברכת חולים סתם קאמר דמשמע דאפי' באמצע הברכ' יכול לשאול צרכיו כיון שנרא' לו לפי שעה והוא שיאמר אותו בלשון יחיד שלא ידמה כמוסיף במטבע שתקנו חכמים· והדין הד' שבסוף בתפלה בין קודם יהיו לרצון בין אחר יהיו לרצון יכול להאריך ולומר ברצונו בין בלשון יחיד בין בלשון רבים בין צרכיו ממש בין צרכי צבור מפי מורי הרב נר"ו עכ"ל· ואולם בעבור זאת העמדתי כל זה לפניך פן תכשל בדברי החבר ולמען תדע על אי זו בחינה ראוי שיובנו והזוכר דין זה בהלכות תפלה להרמב"ם פ"ו: ומהברכה השנית הנקראת גבורות וכו' רוצה לומר שגם ממנה יתן אל לבו אמתת בחינה זו כי לאלקים בעולם הזה ממשלה וכו': שהוא על הטבעים אשר כנוס· אפשר לפרש זה על מחשבת הפילוסופים אשר דמו כי הוא ית' על הטבעים אשר כנוס רוצה לומר שהכניסן הוציא אבלם מה שהוטבעו עליו המנהגות הטבעיות ההם ויחשבו כי טבעם אותם לא ימוש להיותו יתברך סבה ראשונה להם מכי קדם ויעמידם לעד לעולם בלי שום חלוף ושנוי· והוא מה שהורחב ביאורו בנסחא אחרת לאמר וידמו שאין בו יתברך יכולת לשנות הטבעים· וכשר בעיני הנסח שכתוב בו שהוא על הטבעים אשר כתנס והכונה מבוארת כי יחשבו הפילוסופים שהוא יתב'

עם רוחק זה מהקשת הטבעיים וכן משיב הרוח וזולתו · ובחפצו מתיר אסורים וזולתו וכבר התבאר זה מעניני בני ישראל · ואחר שיאמין באבות וגבורות שהם מדמות שהוא יתברך נתלה בעולם הזה הגופני ירוממהו ויקדישהו ויגדלהו שישיגהו או יתלה בו דבר מספורי הגופניים בקדושת השם יתברך והיא אתה קדוש · ויתן אל לבו מהברכה הזאת כל אשר ספרוהו בו הפילוסופים מהקדושה והרוממות אחר שיקיים אלהותו ומלכותו באבות וגבורות כי בהם נתברר אצלנו שיש לנו מושל ומצוה ולולי הם היינו מסתפקים בדברי הפילוסופי' עם אנשי הקדמו' והתחייב להקדים אבות וגבורות על קדושת השם ולאחר שמקדשהו ומרוממהו בזה יתחיל בבקשת צרכיו בכלל כל ישראל כי התפלה הנענית

עומד עליהם מכל כתותם ואבילותם כמוזכ' בראשון סימן א'· ואפשר עוד לפרש זה לפי אמתת מחשבתנו כי אנחנו מאמין שיש לאלקים בעולם הזה ממשלה מתמדת אשר לא כדעת הטבעיים כי אמנם הוא יתברך שליט בחפצו על הטבעים אשר בשום הטבעיים כאמור · או אשר כתנם שבורא יתבר' וה' נתן וה' לקח ולכל אשר יחפוץ יטנו כחומר ביד היוצר · לא כגזרת הפילוסופים שאין בו גם יכולת לשנות הטבעים: עם רוחק זה מהקש הטבעיי' כי מי בכל חכמי הארץ יגזור אומר ויקום עיונו שההעדר יותן להשבון: משיב הרוח וזולתו · אמ' זולתו על מוריד הגשם ומורי' שטל כי לזכירת כל אלה זמן ועת לכל חפץ כמבואר בתעניות פרק א': ובחפצו מתיר אסורי' וזולתו' אמר זולתו על הכלויים אתו סומך נופלים ורופא חולים ואמנם נחר לו מתיר אסורי' כי על זה יפול דברו הכמשך באמ': וכבר התבאר זה מענייני בני ישראל · כי בגאלת ישראל ממצרים קרא לשבויים דרור ולאסורים פקח קוח· ואפשר שיוסב זה גם לתחיית המתים שהתבארה גם היא מענייני אומתנו על ידי אליהו ואלישע וזולתם: שהם מדמות וכו' · ר"ל שהם מסבירות פנים לדמיוננו לחשוב שיהיה לו ית' התלות יחס ודמיון בענייני העולם הזה הגופני חלילה לו הלא ישוב חרב פיפיות ילטוש ובקשתו ידרוך ויכוננה בברכת קדושת ה' אשר בה ירוממהו ויקדישהו וכו' · ואם רך לבו ליחס לו ענינים גופניים יחזירהו למקומו כהגבירו השכל על הדמיון וכל עוף דמיוני שפורח עליו מיד ישרף · ודברים דוגמת אלו זכר ברביעי סי' נ' בשנוי קדוש: כי בהם וכו' · נותן טעם לסדור השלש ברכות הראשונות מפני מה הוקדמו אבות וגבורות לקדושת השם באמ' כי תחלה הוצרכנו להשריש בלבנו אמונה אומן אלקותו ומלכותו ית' לברר אצלנו שיש לנו מושל ומצוה· ואחר כך דרכנו סלולה להכנס בפרדס העיון והחקיר בקדושתו ורוממותו ית' אשר הפליגו בענייניה גם הפילוסופים · ואם היה משתבח בדרש להפליג בקדושתו ורוממותו תחלה היה זר וקשה להאמין בקרבתו אלינו כי איך מרום וקדוש · ישכון את דכא ושפל רוח · ואם מנאהו שהפליג איך קרבת אלקים יחפוץ: על כן זה הדרך הלכו בה היא ישרה ונכונה על אמונת האלקות והמלכו' ישרים יעקב בתחלה ואחר יציץ ופרח ישראל באמונת הקדושה והרוממות אשר הורו גם הפילוסופי' עליה זאת הטוב יקבל ואת הרע לא יקבל: ולולי הם · ר"ל אבו' וגבורו' שכבר הושרשו בפתח דברינו: היינו מסתפקים וכו' כמו ובילדי נכרי ישפיקו· והכונה לומר שהיה מספיק להם לרוממו כמו שירוממוהו הפילוסופי' אשר יאמרוהו למזמ' וידברו עליו עתק בגאוה ובוז כי בכל מקום שמנינו גאותו אתם מנינו שם שלול ישעת כבודו · ואולם גדול ה' ושפל יראה: והתחייב וכו' זו היא תולדה נמשכת מדבריו הקודמים: ולאחר שמקדשהו ומרוממהו בזה אמר בזה להורו כי אין הקדוש והרוממו' לסלק ידיעתו והשגחתו מן התחתונים רק בזה שזכרנו לרוממו מהתלות בו דבר מספורי הגופנים כאמור: יתחיל בבקשת צרכיו בכלל כל ישראל · יש בכלל זה שתהיה תפלתו בלשון כולל כאמ' למעלה בברכות הכוללות כל ישראל וכו' וכאז"ל פ' תפלת השחר לעולם לשתתף איניש בהדי צבורא · גם בכללו שיהיה מקום התפלה כולל את הרבי' בבה"כ ושניהם יפרש סי' י"ט באמ' שיתפלל היחיד תפלת הצבור ושתהיה תפלתו בצבור וכו': כי התפלה הנענית וכו' · פ"ק דברכות אבא בנימין אומר אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבה"כ שנאמ' לשמוע אל הרנה ואל התפלה במקום רנה שם תהא תפלה: וא"ר יוחנן משום ר' יוסי בן זמרא אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבה"כ שנא' ואני תפלתי לך ה' עת רצון · אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללין · ר' יוסי בר' חנינא אמר מהכא בעת רצון עניתיך רב נחמן אמר מהכא הן אל כביר לא ימאס תניא נמי הכי וכו': וכבר זכר זה הרמב"ם פ' ח' מהל' תפלה באמרו לעולם ישכים אדם לבית הכנסת שאין תפלתו

בשמע ת

הנענית אינה כי אם לקהל או לאחד שיהיה במקום קהל והוא נעדר בזמננו זה :

יח **אמר הכוזרי** ולמה זה הלא שיתיחד האדם יותר טוב ותהיה נפשו זכה ומחשבתו פנויה יותר ·

יט **אמר החבר** אבל היתרון לקהל מכמה פנים מהם כי הקהל אינם מתפללי' במה שיש הפסד ליחיד והיחיד אפשר שיתפלל במה שיש בו הפסד ליחידים אחרים ואפשר שיש ביחידים ההם מי שיתפלל במה שיש בו הפסדו ומתנאי התפלה הנענית שתהיה במה שיועיל העולם ולא יזיקהו בשום פנים · ומהם שמעט הוא שתשלם תפלה ליחיד מבלי שגגה ופשיעה · וכן קבעו לנו שיתפלל היחיד תפלת הצבור ושתהיה תפלתו בצבור בעוד

באמצעת בכל עת אלא בבית הכנסת · ע"כ · או לאחד שיהיה במקום קהל וכו' · רב נחמן אמר מהכא כנגד כל ישראל או יהושע וכיוצא בו שיאות עליו מאמ' רבי אלעזר פ"ק דתעניות אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא א"כ נענה כיהושע שנאמר קום לך למה זה אתה נופל על פניך :

סימן יט כי הקהל אינם מתפללים וכו' · וגם אם יהיה בתפלתם דבר שלא תהא רוח איזה יחיד נוחה הימנו כמי שהיה עסקו בחטה ושעורה · והצבור מתפלל על ברכת השנים ומנהא זה מפסיד לפי סברתו · מכל מקום עם טוב ההשתכלו' תועלת הצבור מתפשט לכל חלקיו · ובאמת יגדל תועלתו בטוב ההוא הכולל יותר ממה שהיה תועלתו בפרט בנזק רבים : והיחיד אפשר שיתפלל וכו' · ועל זאת יתפלל קול חסיד ביום הכפורים אל תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים כאז"ל ביומא פ' הוציאו לו · ועם היות שספרו שם על רבי חנינא בן דוסא דהוה קא אזיל באורחא שדא מטרא עליה אמר לפניו רבון העולמי' כל העולם בנחת וחנינא בצער פסק מטרא · כי אתא לביתיה אמר כל העולם בצער וחנינא בנחת אתא מטרא · א"ר יוסף מאי אהניא ליה צלותיה דכהנא רבא לגבי רבי חנינא בן דוסא · ע"כ · כל זה אינו שזה להפיל דבריו ארבה דשאני חנינא דאדם חשוב הוא ושקול ככל הקהל וכבר התבאר על כיוצא בו בסוף סימן י"ז והבדילו ה' לטובה ולשבח מכל יחידי ישראל · תדע לך שהרי בפ' סדר תעניות אחרי ספרם עליו מעשה אחר דוגמת הקודם דהוה קא אזיל באורחא והוה דארי כנא דמלחא אריסיה אתא מטרא אמ' לפניו וכו' ככל האמור בההוא עובדא דיומא שהקדמנו זכרו היו היה דברם בשם רב יהודה אמר רב בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת כל העולם כלו אינו ניזון אלא בשביל חנינא בני וחנינא בני די בקב חרובין מערב שבת לע"ש · ע"כ · ואולם לא היה נמנע רבי חנינא בלכתו בדרך מהתפלל על תועלתו הפרטי עם היותו

נראה בנזק הרבים · כי אמנם היה מאוך לבו בטוח להחזיר מיד בתפלתו תועלת הרבים לאיתנו הראשון כי לא היה להם במניע' הגשם בזמן מועט עד הגיעו אל ביתו הפסד נחשב : ואפשר שיש ביחידים ההם וכו' ר"ל שיתפלל אין' יחיד מהם על הפך תפלת היחי' שקדם זכרו ומתרי אהדדי זה מותח לנפשו כמה שיחשב לעצמו תועלת וזה מותח לדרומו כמה שיועי' לעצמו לפי סברתו ובמנהא מי מתפללים על דבר אחד כעינו באין ולאו · ויקרה זה כדבר שלא להתקיים בו רצון שניה : ומתנאי התפלה הנענית וכו' · זהו תשלומו של ראשון להורות שהיתרון הוא לתפלת הרבי' להיותה בלתי הפסד היחיד ותפלת היחיד אפשר שתכלול הפסד הזול' כי אמנ' מתנאי התפל' הנענ' שתהי' במה שיועיל וכו' : ומהם שמעט הוא שתשלם וכו' ר"ל מן הפני' ההם אשר בעבור יהיה יתרון הקהל על היחיד כמו שהניח בראש הפסקא הזאת מה שעל המעט יקרה שתהי' תפלת היחיד שלימה זכה אשר לא יחטא בה ואמנ' כי אמנם תנא כוונתו אחוז לרעיון זר ומי לנו גדו' מר חייא רבא והעי' על עצמו בירושלמי דפ' היה קורא אנא ביומוי לא איכוונית אלא חד זמן בעית כוונו' והרהרי' בלבי ואמרי' מאן ליעול קמי' מלכא קדמאי ארקפתא או ריש גלותא · עוד שם שמואל אמר אני מניתי אפרוחי' (ר"ל עופות פורחו' באויר) ר' בון אמ' אנא מניתי דומסיא · ר"ל טורי אבן אשר בכותל : א"ר מתניא מחזיק אנא טיבו לרישי דכד הוה מטי למודים כרע מגרמיה · ע"כ · ולפיכך יאות השיתוף לרבים כי מעוות הא' יוכל לתקון זולתו וחסרון זה יוכל להמנות בשלמות חבירו · וכן בלב תכון תפלת קטורת לריח ניחח לפני ה' ויקשר בכלפון כתרים להקב"ה מתפלותיהם של ישראל בכלל · והוא אמרו וכן קבעו לנו וכו' שאינו אלא תשלומו של ראשון : כאילו אמר ובכן או ועל כן · וזכר שני תנאים · הא' שתהיה תפלתו בלשון כולל לרבים · וגם שתהיה במקום קבוץ הרבים · וכבר בא הרמז לזה בסימן י"ז : לא פחות מעשרה כמו שהורו ז"ל בפ"ק דברכות כי במקהלות

בעוד שיוכל לא פחות מעשרה כדי שישלים קצתם מה שיחסר בקצתם בשגגה או בפשיעה ויסתדר מהכל תפלה שלמה בכונה זכה ותחול הברכה על הכל ויגיע לכל אחד מהיחידים חלקו ממנה כי דמיון הענין כמטר מרוה ארץ מהארצות כשתהיה הארץ כלה ראויה לו ואפש׳ שיכלול בה מי שאינו ראוי לו מהיחידים ויצלחו בעבור הרוב ונהפוך זה שימנע המטר מארץ מהארצות מפני שהארץ כלה איננה ראויה לו ואפשר שיכלול בה יחידים היו ראויים לו ונמנע מהם בעבור הרוב וזה שדיניו יתברך העולמיים ואצלו יתברך הגמול ליחידים ההם בעה״ב ועוד שבעולם הזה יתן להם תמורה טובה וייטיב להם בקצת טובה יהיו בה נכרי׳ משכניהם אך מעט שינצלו מהעונש הכולל הצלה גמורה ומשל מי שהתפלל לצורך עצמו במשל מי שהשתדל לחזק את ביתו לבדו ולא רצה להכנס עם אנשי המדינה בהעזרם על חזוק חומותם הוא מוציא הרבה ועומד על הסכנה ואשר יכנס במה שנכנסים בו הצבור מוציא מעט ועומד בבטחה כי מה שמקצר ממנו א׳ משלימו אחר ותקום המדינה בתכלית מה שיש ביכולת ויהיו אנשיה מגיעים כלם אל ברכתה בהוצאה מועטת עם הדין והסכמה ועל כן קורא אפלטון מה שיוציא בצד התורה

חלק

מאהבות יברך ה׳ בכוד ישרים ועדה שאינה פחותה מעשרה׳ כמבואר להרמב״ם פ״ח מהלכות תפלה: כמטר מרוה ארץ וכו׳. הרי זה מעין דוגמת מה שפי׳ הראב״ע על פסוק והתברך בלבבו לאמר וגו׳ למען ספות הרוה את הצמאה ז״ל ולפי דעתי שמלת ספות לבין תוספת כמו ספות חטאת׳ והטעם שלום יהיה לי אעפ״י אלך בשרירות לבי כי נפקדת הצדיקים אחיה כי הם רבים ואני יחיד חוטא וכו׳ על אמרו והנה ספות כי הרוה תוסיף על הצמאה׳ ומשל הצדיק ברוה כטעם עץ שתול על פלגי מים׳ והרשע בצמאה כטעם הערער בערבה׳ והעד שכתוב בתחלה שרש פורה ראש ולענה׳ והוא במקום נמא׳ עכ״ל׳ וקרוב לזה ביאר שם הרי״א במרכב׳ המשנ׳ אשר לו יעויין שמה: ואפשר שיכלול בה מי שאינו ראוי וכו׳ קרוב למה שכתב רמב״ם בהלכו׳ תפלה פ״ח ז״ל תפלת הצבור נשמעת תמיד ואפילו היו בהן חוטאים אין הקב״ה מואס בתפלתם של רבים לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הצבור׳ עכ״ל׳ ואפשר שיכלול בה יחידים וכו׳ על דרך אמ׳ בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה׳ את מעשיך (דה״ב כ׳):אלה דבריו וכו׳ כי ירא מתת הכסילי דופי בדרכיו ית׳ שאף יספה צדיק עם רשע אחד כי משפטי ה׳ אמת צדקו יחדו בהשקיף גם כן אל השכר הצפון לעולם הבא כי אמנם אין האל מקפח שכר שום בריה ואם בהדי הוצא לקי כרבא בעול׳ הזה הכלה ואבד יהבה שכרו אתו ופעולתו לפניו בעולם שכלו טוב וארוך׳ ואין בזה הפסד כי אם ריוח והצלה: ועוד שבעולם הזה וכו׳ כאמרו כי עב ילך ממות ובמלחמה מידי חרב׳ ושר העולם אמרו

לפסוק זה לא ראיתי צדיק כעזב וגו׳ וכל זה להבדיל בין הקדש ובין החול בין עובד שקי׳ לאשר לא עבדו: לחזק את ביתו לבדו׳ לשום במרום קנו במכבר משגב חומותיו להנצל מכף רע האויב אשר הוא עושה עם העיר מלחמ׳: בתכלית מה שיש ביכלתי רוצה לומר על תכלית מה שאפש׳ כמו שכתו׳ בנסחא אחרת: בהוצאה מועטת עם הדין והסכמ׳ רוצה לומר כפי ליבו הקצוב לו ממשפטי התורה עד׳ אמרם ז״ל פרק לא יחפור על מסכת כופין אותו לבנות לעיר חומה דלתים ובריח׳ בעא מניה ר׳ אלעזר מר׳ יוחנן כשהן גובין לפי נפשות הן גובין או לפי שבח ממון הם גובין או לפי קרוב בתי׳ הן גובין א״ל לפי קרוב בתי׳ הן גובין ואלעזר בני קבע בה מסמרות׳ ועוד שם לשון אחר דלפי ממון הן גובין׳ וכתב הר״ן הכי תרי לישני לפ׳ שמשערי הדין עפ״י כל א׳ מאלו בחיבות או׳ וגם בחיבות אחרות יוסיפו בו ככל המנהג כתוב על ספרי הפוסק ס׳ ל׳ ועל כיוצא בזה אמר עם הדין׳ ואמר וההסכמה על ההנהגה וכימום המובח והמוסכם ביניה אשר על פיו יחנו ועל פיו יסעו׳ והכל כי ראוי לבני העיר להסכים כל עסקיה׳ של התועל׳ הכללי בלב אחד כאיש: א׳ כי אז יצליחו את דרכיה׳ ואז ישכילו: בכל התורה׳: ר״ל כפי מה שתגזרהו התורה שהסכימו עליה להיותם חיים על פיה היא התורה המשקפת על פני תועלת הכלל ואם לפי אכלו יכוסו על זה כאשר ישית עליו בעל התורה וכתן בפלילים: חלק הכל׳ הואיל ויש בחלק ההוא תיקון הכלל ראוי להקרא חלק הכל׳ מה שלא יקרא שמו עליו בהוציא אותו לתועל׳ עצמו בפרט׳ כי אז לא בבסיבת היותו חלק הכל היתה זאת מאתנו׳

כי אמנם

חלק הכל ובעוד שיתעלם היחיד מחלק הכל והוא שיש בו תקנת צבורו אשר הוא חלק ממנו וחשב כי ותירנו לעצמו הוא חוטא על הכל ועל נפשו יותר כי היחיד בכלל הצבור כאבר האחד בכלל הגוף אלו היה מקפיד הזרוע על דמו כשהוצרך אל ההקזה היה נפסד הגוף כלו ונפסד הזרוע בהפסדו אך ראוי ליחיד לסבול הצער עד המות בצד תקנת הכל והנחוץ ממה שיעיין עליו היחיד הוא חלק הכל שיתננו ולא יתעלם ממנו · ומפני שלא היה דבר שישיגהו ההקשה צוה כ"א כי הבורא במעשרות והמתנות והקרבנות וזולת זה והוא חלק הכל מהממונות · אך מהמעשים השבתות והמועדים והשמטות והיובלים וכיוצא בהם · ומהמאמרים התפלות והברכות והשבחות · ומהמדות האהבה והיראה והשמחה ראויה להקדים מהבקשות בקשת השכל והדעת שבהם

יגיע

שי אמכם להועיל לעצמו כלב' היכיא ולא להועיל לעצמו עם הכלל כלו הוכיא: וחוטא לנפשו יותר· להיותו סבה גורמת לנזקי הפרט והכלל וקורא אני על זה מאמר חבקוק הוי בוצע בצע רע לביתו לשום במרום קנו להנצל מכף רע· יעצת בושת לביתך קצות עמים רבים וחוטא נפשך· כי אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה· כי אמר הוי בוצע בצע לביתו וגו'· על משל הבית הנבנה לקראתנו בזמן שהיחיד נושא את נפשו אליו לתועלתו הפרטי ומשתדל לבנות חומות ביתו להשגבו מן האויב ולא שם לבו אל הכלל· ועמת זה מתנבא אמ' יעצת בשת לבית' אשר על בנינו השתדל בכל תוקף מבלי שום לב אל הדרכי' אבל השלכת נחיבתו אחרי גויך כאילו כלם מוקני בפאה ובקרן זוית וזה קצו' עמים רבים והנה בזו מענגלותך ולא תדע כי אתה בזה חוטא נפשך· כי איככה תוכל וראית ברעה אשר תמצא אותך ואת עמך· כי הנה אתה תבכה והאויב יהרוס ומבער מסבב חומות העיר עם כל אשר בה ישפיל ויגיע לארץ עד עפר· והבית אשר בנית גם הוא בכלל ההריסה ומה תועלת בתקות בנינך· וזה כי אבן מקיר תזעק וגו'· או יהיה רומז אל הריסת בנייני אשר תקרהו עם כל העיר וכלתו ואת עציו ואת אבניו· או יהיה קצות מענין כריתה כלשון מקצה רגלים כי כן ביארוהו המפרשים ויסוה ענייני למה שזכר הנה באמרו הוא חוטא על הכל וחוטא לנפשו יותר: כי היחיד בכלל הצבור כאבר הא' בכלל הגוף וכו'· לוקח הדמיון הזה מזה' פר' פנחס שכן כתוב שם בשעתא דיתפכקין כדיקיא במרעין או במכתשין בגין לכפרא על עלמא כדין יתכפרון כל חובי דרא מכלן מכל שייפי גופא (ר"ל אברי הגוף) בשעתא דכל שייפין בעאקו ומרע בני שריא עלייהו שייפא חדא אצטריך לאלקאה בגין דאיתסון כלהו ומנו דרועא דיוצא אלק ואפיקו מניה דמא כדין הא אסוותא לכל שייפי גופא· אוף הכי בני עלמא אינון שייפין דא עם

דא· בשעתא דבעי קב"ה למיהב אסוותא לעלמא מחי לחד צדיקא בינייהו ובגיניה יהיב אסוותא לכלא מכלן דכתיב והוא מחולל מפשעינו מדוכא מעונותינו וגומר ובחבורתו נרפא לנו ובחבורתו אקזותא דדמא כמאן דאקיז דרועא ובההיא חבורא נרפא לנו אסוותא הוא לנא לכל שייפין דגופא וכו' ע"כ: בצד תקנת הכל· מצד מה שימשך מזה תיקון כללי שהוא העקר· וזהו מה שסמך אליו והנחוץ וכו'· ר"ל העקר שראוי להזדרז אליו בכל תוקף והוא לשון מורגל אצלו בראשון סימן פ"ז וכזה סימן י"ז וע"ג· ור"ל בזה כי ראוי לכל יחיד שיתן חלקו המוטל עליו בצבור למען יעלה תיקון הכלל בשלמות· וזה ראוי לו בכל ענייניו כמו שתבאר הן בממון· הן במעשים· הן במאמרים· הן במדות· כי בכל אלה ראוי לכל איש ישראל שישלים חקו לתועלת הכלל להיות כל ישר' ערבי' זה לזה· וראוי לכל אחד מהם להשלים חובתו המוטלת בכל אלה כי הוא חלקו בכלל ההוא: ומפני שלא היה דבר וכו'· ר"ל שווי כתיבת חלק הכל כי מי יערב לבו להבלבל דבריו במשפט ולהערך כראוי לבלתי יחטא להוציא מזה וליתן לזה בעושק וכו'· ויהיו כל מעשיו משוערים כהוגן עד שיצדק עליהם שם חלק הכל באמת אשר הוא חלקו המוטל עליו בכלל ההוא לא פחות ולא יותר· לפי רצה המקום לזכות את ישראל והרבה להם תורה ומצות משוערות כהוגן ובשיעשה אותם האדם על פי השעור ההוא המונח אשר אות לכל נפש· אז יעלה מהם תקון הכלל כי זה חלק אדם מאל וחלק אלוק ממעל הנבחר והיתה השערת חלק הכל בענייני המחשבה והדבור והמעשה· והמעשה בחלק לשנים· או עם בזבוז הממון או זולתו· וזהו שמנאר והולך בממונות ובמעשים ובמאמרים ובמדות· ודבריו אלה בקומתן ובדעתן ובביוכן ובראו בשני סי' כ' ושם ביארנו מה שהני' אליו הנורך: והראויה להקדים מהבקשות וכו'·

יגיע האדם להתקרב אל אלהיו על כן הקדים
חונן הדעת הסמוכה אל מה שאחריה רוצה
לומר הרוצה בתשובה כדי שתהיה הדעת
והבינה ההיא בדרך התורה והעבודה כמו
שהוא אומר השיבנו אבינו לתורתך וקרבנו
מלכנו לעבודתך ומפני שאי אפשר לאדם
בלתי חטא ופשע התחייב להתפלל על סליחת
החטא במחשב' ובמעש' בברכת חנון המרבה
לסלוח וסומך אל התפלה הזאת תולדת
הסליחה והיא הגאולה ממה שאנחנו בו
ומתחיל ראה נא בענינו וחותם גואל ישראל ·
ואחר כן יתפלל על בריאות הגופים והנפשות
וסומך לתפלה הזאת הזדמנות מזונם לשמירת
כחם בברכת השנים · ואחר כן יתפלל על
קבוץ הגלות במקבץ נדחי עמו ישראל ויסמוך
לו הראות הצדק וחבור הענין האלקי במה
שאומר ותמלוך עלינו אתה לבדך · ואחר כן
יתפלל לבער הסיגים והחוטאים כזדון וסומך
לה שמירת הסגולה הזכה באמרו על הצדיקי'
ועל החסידים · ואחר כן יתפלל להשיב שבות
ירושלם ולשומה מקום שכינתו ויתפלל סמוך
לה על משיח בן דוד וישלים מהצרכי' העולמי'.
ואחר כן יתפלל על קבול התפלות בשומע
תפלה · ויתפלל סמוך לה להראות השכינה
עין בעין כאשר היתה לנביאי' ולחסידי' וליוצאי
מצרים באמרו ותחזינה עינינו בשובך לציון
ויחתום המחזיר שכינתו לציון ויחשוב בלבו
שהשכינה נצבת נגדו וישתחוה לנכחה כאשר
היו ישראל משתחוים בראותם השכינה ויכרע
כריעות מודים בברכת הודאה שהיא כוללת
ההודאה בטובו' הבורא יתבר' והשבח עליהם
יחדו וסומך לה עושה שלו' שהיא החתימ' כדי
שתהיה פטירתו מלפני השכינה בשלום ·

כ **אמר הכוזרי** לא נשאר לי מקום שאלה
מפני שאני רואה כל
הענינים מתוקנים ומסודרים ואשר הייתי
תופשו עליכם והוא מיעוט מה שאני רואה
בתפילותיכ' מזכרון העול' הבא כבר השיבותני
עליו

כבר קדמוהו רבנן במגלה פ' ב' להסדיר שמנה עשרה
ברכות על טעם סדר סמיכותן כמוזכר שם · אמנם
החבר הטעים סדורן על דרך אחרת הקרובה אליו:
במחשבה ובמעשה · כבר קדם סי' ה שגם החסיד הוא
מנוי להכשל בכמו אלה באמ' ותשוב מכטות אליהם
תשוב הנזכר בין במחשבה בין במעשה · ואם לא תתכן
התשובה מהמחשבה בעבור גבורת הרעיונים עליה
כמה שקדם לה וכו' · והשיע חטא הדבור הנרמז שם
באמ' · ותתודה על הרעיונים ותקבלם שלא תזכרם
בלשונה כל שכן שתעשם וכו' · כי אמנם רחוק הוא
מהמנא החסיד שיחטא בשפתיו כי אין יתרון לבעל
הלשון ואין יקרו של אדם מתגבר עליו להחטיאו בדבר
שפתי' כמו שהוא מתכבל אליו למשכו ברשתו אל חטא
המחשבה והמעשה הלא תראה מאמר דוד זמותי בל
יעבור פי ועל איוב באמר בכל זאת לא חטא איוב
בשפתיו · ומה שהעלה זכרו סי' ה' לא היה רק במקרה
דרך העברה כהוראת הלשון למסתכל בו: תולדת
הסליחה וכו' · כי זה כל פרי הסר החטאת והיותו ית'
מנכיר חסד סליחתו עלינו כי באהבתו ובחמלתו הוא
יגאלנו: על בריאות הגופים והנפשות · כי באמרו
רפאנו וכו' יכוון לבריאו' גופים · ובאמרו הושיענו וכו'
לבריאות הנפשות וכן יורה לשונו הכולל באמרו לכל
מכותינו ולכל תחלואינו: וישלים מהצרכי' העולמיי' · כי
שאלותיו ובקשותיו עד הנה כלן כאלו בצרכי הנצחותיו
הזמניות: ויתפלל סמוך לה להראות השכינה וכו' · אמנם
בקשה זו יש בה מעין העולם הבא ליזכות מזיו שכינה
אשר עין בעין יראו בשוב ה' ציון וכמו שיתבאר בסימן
כ' · וענין זה של גלוי שכינה אשר קנהו ראית בראשון
סימן צ"ז ובשני סימן ד' וסי' ז' · ועוד יש עליו תוספות
ברביעי סימן ג' · ובראשון סימן צ"ז זכר גם כן ענין
ההשתחוות לנכח השכינה יעויין שם · ויכרע כריעות
מודים וכו' · כריעת הודאה תחלה וסוף · ואנכי לא
ידעתי מפני מה לא זכר למעלה כריעות תחלה וסוף ·
שהרי בפרק אין עומדין ת"ר אלו ברכות שאדם שוחה
בהן באבות תחלה וסוף בהודאה תחלה וסוף: והשבח
עליהם יחדו · באמרו על כלם יתברך וכו':

סימן כ כבר השיבותי עליו כי מי שהוא מתפלל
וכו' · התשובה על זה בכללם בכח
דבריו הקודמים באמרו ויתפלל סמוך לה להראות
השכינה עין בעין וכו' · והיו הדברים האלה עם
הכלל בפסקא הנמשכת קרובים מאד לאשר דברו
בראשון מסי' ק"ד עד סוף המאמר:

סימן כא אוסיפך ביאור בזה · ר"ל במה שהזכיר הכוזרי בקודמת באמרו כי כל מי שהוא מתפלל להדבק באור האלקי בחייו וכו': המשל וכו' · כאלו אמר שא בא את המשל הזה · והנה במשלו ישראל קרוי אדם אשר בא אל מלכו של עולם וכו' · והיה האיש ההוא תם וישר רגיל עם המלך ומתוך רגילותו אצלו היה מבקש ממנו שיבוא להשרות שכינתו בביתו · ושיהיה בסעודתו לפנות אל מנחתו ולקחת רצון מידו כמו שעשו משה ואהרן בשמיני למלואים כאז"ל בברייתא הנוספת על תורת כהנים על אמרו ויבא משה ואהרן אל אהל מועד ויצאו ויברכו את העם וירא כבוד ה' אל כל העם · כיון שראה אהרן שקרבו כל הקרבנות ונעשו כל המעשים ולא ירדה שכינה לישראל היה מצטער וכו' עד אמרו מיד נכנס משה עמו ובקשו רחמים וירדה שכינה לישראל · ובסעודת שלמה בשעתו כשנכנס נ"ה לשמו ית' בקש זאת מידו שיבוא אל ביתו ויהיה בסעודתו · והמשיל קבלת הקרבנות בסעודה כמו שהוא מורגל אצל החכמים באמרו (סוכה פ' החליל) משל למלך בשר ודם שעשו לו עבדיו סעודה וכו' · ובמנחות פרק המנחות והנסכים משל למלך בשר ודם שעשה לו אוהבו סעודה וכו' · וכמה שאמר שלמה בשיר השירים על שם האומה יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו · ותשובת הדוד על זה באתי לגני אחותי כלה אריתי מורי עם בשמי אכלתי יערי עם דבשי וגו' · והנה היה המלך עושה כדבר אוהבו וליום הכסא יבא ביתו להתענג עמו בסעודתו: והיה שולח אליו סגולת שריו · והם מלאכיו גבורי כח עושי דברו ומראה כבוד ה' וגלוי שכינתו אשר יבאר ברביעי סימן ג': שישוב אל מנהגו וכו' · על כן יאמר בברכת העבודה והשב העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל ותפלתם מהרה באהבה תקבל ברצון וכו' ותחזינה עינינו בשובך לציון: ואנשי המדינה · רמז לקראים: בעת שילכו וכו' · לבשירחיקו נדוד אחר מיתה · והרמז בזה לזכרון העולם הבא בתפלותם אשר להעדרו מתפלותינו היה תופס המלך עלינו בראשונה כמוזכר בקודמת: בהיותם בעיר · עוד בקיום חייהם: והיה מתפאר וכו' · כי יפה נוי אל נוי חרב פיפיות להתפאר על חבירו ביתרון השגחת המלך עליו להיותו סבור בדרך הקשתו ועינו כי הוא מרומם וכו': בדרך הקשתו (נ"א ובדרך הקשתו) אפשר לקשור זה עם הקדם · ואז יהיה בלא וא"ו גם אפשר לקשרו במתאחר ואז בנצרך אל הוא"ו · ואחרון חביב: והיה האדם הזה נכרי · כי בגוים לא יתחשב רק הוא כנכר כתעב נכרי ומוקצה מחמת מיאום · ורחוק הוא בעיניהם מיגיעת ההתפארות הנזכר כי לא תאר לו ולא הדר בזה ולא חשבוהו וכמאמר הכוזרי בראשון סי' י"ב מסכים שיימי שלא אשאל יהודי מפני שידעתי אבוד זכרם וחסרון עצתם כי השפלות והדלות לא עזבו להם מדה טובה · או יאמר שזה האדם הוה בעיניהם כנכרי ורחוק ממחשבת הדרך הרחוקה הנזכרת וזהו שסמך אליו

עליו כי מי שהוא מתפלל להדבק באור האלהי בחייו עד שהו' מתפלל לראיתו בעיניו ויתפלל על מדרגת הנבואה ואין קורבה לאדם אל האלהים גדולה ממנה כבר התפלל מבלי ספק על מה שהוא גדול מהעולם הבא ואם יגיע אליו יגיע אל העולם הבא כי מי שדבקה נפשו בענין האלהי והיא טרודה במקרה הגוף ומכאוביו כל שכן שתדבק בו כשתתיחד בו ותעזוב אלה הכלים המלוכלכים ·

כא **אמר החבר** אוסיפך ביאור בזה המשל אדם שבא אל המלך וקרבו המלך קורבה גדולה ונתן לו רשית לבא אליו בכל עת שירצה והיה הוא רגיל עם המלך עד שהיה מבקש ממנו שיבא אל ביתו ושיהיה בסעודתו והיה עוש' ושולח אליו סגולת שריו ועושה עמו מה שלא היה עושה עם זולתו ובעת שהיה האדם הזה שוגג או פושע והיה המלך פוסק ממנו לא היה מבקש ומתחנן כי אם שישוב אל מנהגו לבא אליו ושלא יפסוק נ"א יפסיק שריו מלבקרו · ואנשי המדינה כלם לא היו מתחננים כי אם בעת שילכו בדרך רחוקה שישלח עמם המלך מי שיצילם מן הלסטים והחיות ופגעי הדרך והיו בוטחים במלך שיעשה רצונם בזה ושישגיח עליהם אחר הליכתם אף על פי שלא השגיח עליהם בהיותם בעיר והיה מתפאר כל אחד מהם על חבירו שהמלך ישגיח עליו יותר ממה שישגיח על זולתו בדרך נ"א ובדרך הקשתו כי הוא מרומם המלך יותר מזולתו והיה האדם הזה נכרי ולא היה זוכר הליכת הדרך ולא היה מבקש

מבקש מי שילוה אותו וכאשר הגיע עת הליכתו אמרו לו אנשי העיר הדע כי אתה מת בדרך הזה המסוכן מפני שאין לך מי שילוה אותך אמר להם ומי הוא המלוה אתכם אמרו לו המלך שבקשנו ממנו ושאלנו מזתו ללוותינו מיום היותנו בעיר הזאת ולא ראינוך אתה שהיית שואל על זה לעולם אמר להם משוגעי' ומי שהוא קורא אותו בעת הבטחה הלא כל שכן שיקוהו בעת המגור אפילו אם לא יפתח פיו בזה והוא שעונהו בעת השלוה הלא ראוי לו שיענהו יותר בעת הצרה ואם אתם טוענים שהוא משגיח עליכם בעבור שאתם מרוממים אותו היש בכם מי שקבל עליו מה שקבלתי אני ומי שמרומם אותו כמוני בסבל כ"א וסבל מן הצער בעבור שמור מצותיו מה שסבלתי כ"א אני ונזהר מן הטומאה בעת זכרון שמו מה שנזהרתי כ"א אני או מי שחלק כבוד לשמו ולתורתו מה שחלקתי כ"א אני וכל אשר עשיתי במצותו ובלמודו ואתם מרוממי' אותו מהקשה וסברא ואינו מאבד שכרכם ואיך יעזבני בהליכתי בעבור שלא הוצאתי הדבר בפי באשר עשיתם אתם מפני שבטחתי בצדקו וזה הדמיון אמנם הוא למי שהתעקש ולא קבל דברי רבותינו · ואם לא הנה תפילותינו כלם מלאו' מזכר העול' הבא ודברי רבותינו שקבלו מהנביאים מלאים בהגבלת גן עדן וגיהנם

באשר

ולא היה זוכר וכו' · הוא דבר הכוזרי בקודמת על מעוט מה שבא בתפלותינו מזכרון העה"ב: וכל אשר עשיתי במצותו וכו' ר"ל כל מה שעשיתי היה כפי התור' והמצוה וגדול המצווה ועושה כי כמו שזכר בראשון סי' ע"ט הדברים אשר יכונו לקבל הרשמים האלקיים אינם ביכול' אדם ולא יוכלו לשער וכו' · וכן יאמר סימן כ"ג שאין מתקרבים אל האלקים כי אם במצות האלקים עצמם וכו': ואינו מאבד שכרכם וכו' · כאמרו בראשון סימן קי"א אין אנחנו שוללים משום אדם גמול מעשיו הטובים מאיזה אומה שיהיה · אבל אנחנו רואים הטוב הגמורה לעם הקרובים בחייהם ואנו ערוכים מעלתם אל האלקים אחר מותם בערך ההוא · ע"כ · והכונה לומר אם אינו מאבד שכרכם בל שלא ימנע שכרי הראוי על עבודתו כלאמבת עם היות שלא הוצאתי מפי מלין לבקש על ככה שהסבה בזה היה רוב בטחוני בצדקו אשר לא ימנע טוב מבעליו: ואם לא וכו' ר"ל ואם לא התעקש בזה אך הוא רוצה לקבל דברי רבותינו: הנה תפלותינו וכו' · ודברי רבותינו וכו' מלאים בהגבלת גן עדן וכו' · ומקום ביאורו הוא בראשון סימן קט"ו · ואולם לפי שהרחיב על מאמר המלך בקודם שהיה רוב בתפלותינו זכרון מועט מהעה"ב · והנה החבר מלא בפיו לאמר שתפלותינו כלם מלאות מזכר העה"ב · ואם תאמר אין זה רק אבל הבלתי מתעקש בקבלת רבותינו כי לו לבדו יתגלו בפנות איך מלאו תפלותינו מזכרונו · זו קשה מן הראשונה כי איככה נוכל ודאינו שקבלת רז"ל תמלא בין תפלותינו כלו אורח מזכר העה"ב אם המלך דבר בקודמת שאין זה כי אם כדבר מועט · והלא לפי רוב

ולפי מיעוט אלו דהוה הוה ומה תוסיף ומה תתן בדבר הזה קבלת רבותינו · אכן בעיפי ישיבוני כי החבר והמלך שניהם יודעים כי בא זכרון העה"ב פעמים רבות בתפלותינו שהרי בתחלת המאה ברכות כתוב לאמר אני עמל לחיי העה"ב · וגם כאמר אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעה"ז והקרן קיימת לו לעה"ב וכו' · תנא דבי אליהו כל האומר הלכה ושונה בה מובטח לו שהוא בן העה"ב וכו' · ברוך אלקינו שבראנו לכבודו וכו' · וזכנו לתלמוד תורה ולמעשים טובים ולחיי העה"ב · וזה ענינו בכלל בסדר קדושה הנאמר בכל יום ובזמירות בריך לו אתה הוא בעה"ז ואתה הוא לעה"ב · ובנגד שבת אין ערוך לך ה' אלקינו בעה"ז ואין זולתך מלכנו לחיי העה"ב · וזולת אלו אולם המתעקש בקבלת רבותינו יוכל לומר שאין זה עולם הנשמות רק הם ימים טובים אלו שאנו מקוים את עת בואם בימות המשיח או אחר כך וקורא להם שם העה"ב · אך מי שקבל דברים ז"ל המלאים בהגבלת ג"ע וגיהנם כמו שנתבאר בראשון סימן קט"ו נקל הוא לבטוח ולהאמין כי על עולם הנשמות אנחנו נושאים את נפשנו בזכרון העה"ב · והנה מאמר המלך על מיעוט זכר העה"ב בתפלותינו אין ענינו על העלם המלות הללו ממנו · כי הלא ידע מציאותן בתפלותינו כפולות ומכופלות כהנה וכהנה · אמנם על זכרון העה"ב בנשמות אחר המות · היה דברו שאם יתבאר אמרנו עה"ב על ימי ההצלחה המקוות אחר ימות המשיח · הרי לא נשאר לפנינו בלתי אם גויתנו ואדמתנו בעסקי חיי שעה ואין בתפלותינו זכר עולם הנשמות כי אם מעט · כאלו תאמר בברכת אלקי נשמה אתה

נפחת

כאשר בארתי לך וכבר ספרתי לך מה שעושה החסיד בזמננו זה והיאך אתה סבור שהיה בזמן ההצלחה ההוא ובמקום האלהי ובתוך העם ההם ששרשם אברהם יצחק ויעקב והם סגולתם מוטבעים על הצניעות אנשים ונשים אין עולה בלשונותם והחסיד ביניהם מזדכך ואין נפשו מתלכלכת בדברי הנבלה שישמע אותם מהם ואין נתלית בגופו ובבגדיו טומא' זיבות ונדות ושרצים ומתים וצרעת וזולת זה בעבור שהיו דבקים בקדושה ובטהרה וכל שכן מי שהיה שוכן בעיר השכינה ואיננו פוגע כי אם כתות על מדרגות הקדושה מכהנים ולוים ונזירים והחכמים ושופטים ושוטרים או יראה המון חוגג בקול רנה ותודה בשלש פעמים בשנה ואיננו שומע כי אם שיר ה' ולא רואה

נפחת בי ואתה משמרה בקרבי ואתה עתיד להחזירה בי לעתיד לבא. וכן תחיית המתים הנזכרת בי"ח ברכות מורה על השארות הנפש אחר המות. והחבר ביאר לו שאכל המקבל דברי רבותינו לא יסופק היות תפלותנו מלאות מזכר ענין העה"ב כאמור. ואתה ידעת את אשר נחלקו בזה הרמב"ם והרמב"ן ז"ל סברי לדעת הרמב"ם פרק ח' מהלכות תשובה עולם הנשמו' שאחר המות נקרא עולם הבא. ולדעת הרמב"ן עולם הבא יקרא עולם התחיה. וכבר כתב שם מהרי' קארו ז"ל וצריך ליישב לדעת הרמב"ן דעה"ב היינו עולם שאחר התחיה היאך יתיישב מימרא דרב העה"ב אין בו לא אכילה וכו' ע"כ. אולם הרב ן' חבדאי בספר אור ה' מאמ' ג' כלל ד' האריך בדרו' הזה והעל' ישיב על דעת הרמב"ע גם העי' על שהוק' שם עה"ב בדברי חז"ל ש"ו המעיינים ידרושו: וכבר ספרתי וכו'. מאז הואל לקרוא בשם החסיד באמרו כי נ' החסיד הוא הנזהר במדינתו וכו'. ומן הוא והלאה עד מקום זה אשר שמהו לאותם הספור הזה המעולה: והיאך אתה סבור שהיה בזמן ההצלחה ההוא וכו'. כבר העירותיך סימן י"א כי עם היות ספורו על מנהג החסיד שלא בזמן הבית ובמקומו המובלא. מכל מקום דבר על אודותיו בכמה פרטי עניני' נתלים בזמן ההצלחה בארץ ישראל. ושם הראיתיך טעמו למראות עיני. ומה שזכר הנה זמן ההצלחה והמקום האלקי והעם ההוא. כן ילך כל עמת שבא לדוגמתו סי' ח' באמרו אבל בהמצא השכינה בארץ הקדושה בעם המוכן לנבואה וכו'. ושם באמר אך בזמן הזה ובמקום הזה והעם הזה וכו': והם סגולתם. ר"ל כי הן עם בני ישראל סגולתם של אבות זרע קדש מחצבתם וטבע מקורם כמנא בעם זו כחצב מהם. וכאמרו עליהם בראשון סי' מ"ח ואלה היו לב האדם וסגולתו ולכל א' מהם היו בני והשאר כקליפות ראוים לענין האלקי ושבה האלקות בקהל רב. וכבר הקדים שם סימן כ"ז והתחברות כבודו אלינו בעבור

שאנחנו נקראים הסגולה וכו'. גם בסימן כ"ה אך שם בלי ספק סגולה וכו'. או ירצה שהאבות הן הן אנשי סגולתם של ישראל אשר בהם יתפארו: מוטבעים על הצניעות וכו'. כי יביטו אל אברהם אביהם ואל שרה תחוללם שמדת הצניעות נוספה בם עד שאמ' אברהם לשרה אשתו כאשר הקריב לבא מצרימה הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את ובא באורם ז"ל עליו שעד עכשו לא הכיר בה מרוב צניעות. עוד אמרו במציעא פ' השוכר את הפועלים ויאמרו אליו איה שרה וגו' ויאמר הנה באהל להודיע ששרה אמנו צנועה היתה. ע"כ. וכתוב מפורש הוא ברבקה ותקח הצעיף ותתכס. ואין צריך לומר ביצחק שהיה עולה תמימה. וליעקב שמעת מה שקרהו בענין שנכנסה לאה במקום רחל. ולולי רוב הצניעות שבו לא היתה כזאת בישראל. וכבר אז"ל על אמרו כהי ורלשית אוני שהיתה טפחו ראשונם. ובפ"ק דמגילה א"ר אלעזר מאי דכתיב לא יגרע מצדיק עינו ואת מלכים לכסא בשכר צניעות שהיתה ברחל זכתה ויצא ממנה שאול וכו'. ובשבת פ' במה בהמה יוצאה שאלינו בשבא איש ואשה אשר החזיקו במדה זו באמרם שם מעשה באדם אחד שנשא אשה גדמת ולא הכיר בה עד יום מותה. א"ר בוא ראה כמה צנועה אשה זו שלא הכיר בה בעלה. א"ל רבי חייא זו דרכה בכך אלא כמה צנוע איש זה שלא הכיר באשתו. ע"כ. ועל מדה זו היה הנביא מעיד ונוח מה ה' אלקיך דורש מעמך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלקיך: אין עולה בלשונותם. כמאמר הנביא שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא בפיהם לשון תרמית. והחסיד ביניהם מזדכך. כי לא יארח לחברה עם פועלי און. רק יתחבר תמיד עם תמימי דרך ההולכים בארחות יושר. וזה הפך מה שיקרהו בזולת זה כאמרו למעלה סימן ס' וכל אשר תרחק עת שתפלה מהנפש היא הולכת וקודרת במה שפוגע אותה מעסקי העולם כ"ש אם יביאהו הצורך לחבר' נערים ונשים ורעים וישמע מה שיעכיר זכות נפשו מדברי'

רואה כי אם מלאכת ה׳ וכל שכן אם יהיה כהן או לוי יחיה מלחם ה׳ ועומד בבית ה׳ מנעוריו כשמואל ואיננו צריך לבקשת המחיה ומתעסק בעבודת ה׳ כל ימיו מה אתה סבור במעשהו ובזכות נפשו ותקון מעשיו׃

כב אמר הכוזרי זאת מדרגת התכלית אין אחריה כי אם מדרגת המלאכים ובדין מקוים לנבואה בבמות הקבול הזה כל שכן עם המצא השכינה׃ וכמו זאת תהיה העבוד׳ שאין צריך עמה לפרוש ולהנזר ואני מבקש ממך עתה שתבאר לי קצת ביאור במה שאצלך בקראים כי אני רואה אותם משתדלים בעבודה יותר מהרבנים ואני שומע טענותם יותר מכריעות ויותר מפיקות לפשט התורה׃

כג אמר החבר הלא הקדמתי לך בדברי כי ההתחכמות והסברא בתור׳ איננו מביא אל רצון האלקים ואם לא אנשי הקדמות ובעלי הרוחניות והנגזרים בהרים

שעורים וכנויים שתשע הנפש אליהם ולא יוכל למשול בה׃ ע״כ׃ ואל כל זה הוא נושא את נפשו בכל מה שנזכר הנאמר עד סוף הפסקא׃ כי כנגד חברת נערים וכו׳ אמר תהלה ובתוך העם שם וכו׳׃ ואחר כך אמר ואיננו פונה כי אם בתורת ה׳ וכו׳׃ וכנגד השגיונות שתשע הנפש אליהם אמר ואיננו שומע כי אם שיר ה׳׃ וכנגד עסקי העולם אמר ואיננו צריך לבקשת המחיה וכו׳ המון חוגג בקול רנה וכו׳׃ כדבר המשורר על עולי רגלים (סימן מ״ב) אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי כי אעבור בסך אדדם עד בית אלקים בקול רנה ותודה המון חוגג: וכ״ש אם יהיה וכו׳ ר״ל שהחסיד הזה שהספור על אודותיו: ואיננו צריך לבקשת המחיה וכו׳׃ כי על מוצא פי ה׳ יחיה שמה ומשלחן גבוה קא זכי׃ במעשהו׃ שמיוחד אליו במה שבינו לבין חבירו: וזכות נפשו ותקון מעשיו׃ במה שבינו לבין המקום:

סימן כב בבמות הקבול

שזה׃ ר״ל מתכונת בית הקבול וההכנה אשר בה מזומן אל מול קבלת הענין האלקי מלשון אמרו סימן כ״ג ומה שהוא תלוי באלה הקבלות וכו׳: כ״ש עם המצא השכינה׃ לפי שהורה בלשון הזה שיראה ממנו אפשרות מציאות הנבואה עם העדר השכינה׃ והוא מה שיורה עליו מלת כ״ש׃ והנה זה סותר מה שאמר בשני סימן י״ד בראשיתו כי המצא השכינה הוא תנאי בהגעת הנבואה למוכן לה או שכבר נמצא המוכן ההוא בעת המצאה׃ אכן שעיפי ישיבוני כי עוד שם חלוקה שלישית אשר תתכן עמה הגעת הנבואה זולתי השתים הנזכרות והיא בדברים המגיעים לא״י והמתייחסים לה עם היותו חוצה לה׃ ועם היות ג״כ שלא היה שם בזמן שבית בהלו נר השכינה עליו וכמו שביארנוהו שם כל צרכו׃ גם מטעם אמרו סימן ה״ה שגם אחרי הסתלק הנבואה הנקנית בהסתלק השכינה יש תקוה להחזיר הנבואה באמצעות הצדיקים

שהם עצמם יהיו מעון לשכינה׃ ובהמצא יקנו הנמצאים מדרגת הנבואה׃ וכבר זכרנוהו בשני במקומו הנזכר ובכן ביאור מדחה לספק אשר עוררנו: שאין צריך עמה לפרוש ולהנזר׃ בענין סוף הדברים בראשיתן שכן פתח דברי המאמ׳ הזה יא״ר באמ׳ מנהג העובד אצלנו איננו כנזר מן העולם וכו׳: ואני מבקש ממך עתה וכו׳׃ כי הלא כה דברו בסוף השני לאמ׳ ואני מה׳ לכך שתספק עמי אל תאר העובד אלקים אצליכם ואח״כ אשאל אותך על טענתכם על הקראים ע״כ׃ וכבר נודעת לך טעם הקשור כי אחרי בארו על מנהג החסיד שהוא כגולת הסגולה והוא הסב׳ הראשית להתחברות הכבוד האלקי באומתנו כמו שהוזכר בשני סי׳ מ״ד ראוי היה להבדיל בין הקדש ובין החול בין עובד אלקים לאשר לא עבדו שהם הקראי הדוחק רגלי שכינה כמו שהחסיד נעשה מעון שכינה וכמו שביארנו השתלשלו׳ הסדר בראש המאמר עם מה שהוקדם על זה בפתיחת הספר: כי אני רואה אותם משתדלים בעבודה וכו׳׃ כי כל מצוה שהחזיקו בה הקראים הם יותר זהירים בה מזולתם: ויותר מפיקות וכו׳׃ שכן מפיקו׳ רצון כל דורש מעל ספר ה׳ ליישב הדברי׳ על פשטן מה שתסכים עליו הדעת׃ והן עוד מלה זו כלשונו בראשון סי׳ כ׳ באמרו אך אינם מפיקי׳ לנוכחי׳׃

סימן כג הלא הקדמתי לך כי ההתחכמות וכו׳׃ היה זה בראשון סימן פ״ט והכוזרי הביא שם לכלל הודא׳ עליו סימן נ״ח׃ גם בשני סימן מ״ט׃ והכל מבואר שם במקומות הנמה׃ והנה אמר זה על הקראים אשר מלבם יוציאו מילי ומגלים פנים בתורה שלא כהלכה הורו והוגו מלב דברי שקר בביאור הכתובים על פי סברתם והתחכמותם וכמו שיבוא: ואם לא וכו׳׃ הוא מאמר שוה לדבר הכוזרי בראשון סימן נ״ח׃ ואם לא היה כן רוב בני אדם משתדלים אפי׳ החוזה והקוסם וכו׳׃ והשנה דברו בשני סימן מ״ט באמרו ויהיו כל בני אדם משתדלי׳ לקבוע

בהרים ושורפי בניהם באש משתדלי' להתקרב אל האלקים וכבר אמרנו שאין מתקרבים אל האלקים כי אם במצות האלקים עצמם בעבור שהוא יודע שעורם ומשקלם וזמנם ומקומותם ומה שהו' תלוי בזה הקבלות אשר בהשלמת' יהיה הרצון והדביק' בענין האלקי כמו שהיה במעשה המשכן אשר אמר בכל מלאכה ממנו ויעש בצלאל את הארון ויעש כפרת ויעש יריעות ובכל אחרת מהם כאשר צוה ה' את משה רוצה לומר בלא תוספת ומגרעת ואין בדבר מהמלאכות ההם מה שהוא מסבים לדעתנו ולסברתנו וחתם בה באמרו וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ה' כן

לקבוע תורה כמה שמביאה אליו הקסמים ויצליחו וזה בטל. ע"כ. וענין בטולו כי לא כזיתה כזאת כפי מה שהעיד החוש והנסיון. והמשכים הם המאמינים בספרי שוקות וכמו שביארנו בראשון סימן כ"ח. ואנשי הקדמו' כתבאר עניינם בספרי סי' כ"ל ובעלי הרוחניות דברנו על אודותם בראשון סימן ע"ט: והמנזרים בהרים כבר נזכר ענינם בתחלת המאמר: משתדלים להתקרב וכו'. והיה ראוי לענוש ה השתדלותם והתחכמותם שירדו עליה' כבד הענין האלקי. וזהו שזה ותהלל כי לא עשה כן לכל גוי רק לעם זו בחר לו יק על ידי המצות המכוונות אליו מאתו ית'. וזהו אמרו וכבר אמרנו וכו'. ועל כיוצא בזה דקדק הרי"א מה' מלאכי ובכל מקו' מוקטר מוגש לשמי וגו' כי לא אמר לו בלשון הכתוב בישראל אדם כי יקריב מכם קרבן לה' רק לשמי להבדיל בין הנעשה לא על פי מצותו. ובין הנעשה לשמו. אך לא על פי דברו: שעורם ומשקלם. כר' היותם כנגד כמותם ואיכותם שזכר בראשון סימן ע"ט. והנה זאת אשר דברו הכותים בבואם לבטל בנין בית המקדש אשר הרשה עליו המלך בימי רבי יהושע בן חנניה כמסופר בבראשית רבה פ' ס"ד כי לבלתי הלל דברו שיצא מפיו על הכנותו יענוהו להטיל בו תנאי שבו מקומו או שיוסיפו עליו או יגרעו ממנו חמש אמות כי בזה ימנעו מבנייננו מבלי ספק להעדר ערכי המדות ויחסיהם ממנו. והיו על לבבך דברי חז"ל בספרי שלא ככלי הדיוט כלי בית עולמים. כלי הדיוט שוקלין אחד אחד ושוקלין כלן כאחד פעמים מרבה פעמים ממעיט. אבל כלי בית המקדש אינן כן אלא שוקלין אחד אחד וחוזר ושוקלן כלן יחד לא רבה ולא מעט. ע"כ. וביארו כמו שכתב המזרחי פ' נשא אבל כל כסף הכלים שלא היה כדרך השוקלים שאינם מדקדקים במשקל הפרוטרוט כל כך בכמנוס. ולפעמים לא יהיה בו וכשחוזר לשקלן כלן יחד פעמים מרבה פעמים ממעיט. אבל משקל כלי בית המקדש איננו כן אלא שהיו כל כך מכוונים המשקלים של פרוטרוט עד שלא היה הפרש בין המשקלים של פרוטרוט למשקל של כלן יחד. ע"כ. ואין זה כי אם בית שקי' מוגבל בשיעוריו ובשיעור כל כליו בכמנוס גמור להיותם רומזים אל ענינים נפלאים כעלמים מנהיגים לשבת. ולהורות על קוצר יד האדם מהשיג הגבלת השיעור המכוונים בענינים האלקיים היה דבר ה' בשמן משחת קדש ובמתכונתו לא תעשו כמוהו קדש הוא וגו' ובקטרת במתכונתה לא תעשו לכם קדש יהיה לך לה': באלה הקבלות. הוא הלשון אשר כשתמש בו המלך בקודמת באמרו בכמות הקבול הזה. ועניינם שמירת כח הקבול והזמנתו של דבר והכנתו לקבל הענין האלקי. ועל גודל השערת כל המעשים וכמותם על פי האקים אשר בידו פלס ומאזני משפטים. לבלתי סור מכל מצותו בהם ימין ושמאל. יתבאר הכתוב פ' שמות ראה כל המופתים אשר שמתי בידך ועשיתם לפני פרעה. כפי מה שביאר בו החכם שפורשו לאמר ראה כל המופתים אשר שמתי בידך עיין בכל פעם כל המופתי' שיהיו אז מושמי' בידך לעשותם על האופן והסדר אשר אנוך. ועשיתם לפני פרעה. אז תצליח לעשות' לפני פרעה כשלא תשכח כי כשיעשה האדם במצות בוראו בחסר וביתר יקלקל הכונה והיא לא תצליח כמו שהיה הענין במי מריבה וכן נזה בקיום המצות לא תוסיפו ולא תגרעו. ע"כ. וכבר זכרנו על זה מניעת התורה מעשות במתכונת שמן המשחה והקטרת: אשר אמר בכל מלאכה ממנו ויעש וכו' כאשר צוה ה' וכו'. מה שהקדים עשיית הארון והכפורת לעשיית היריעות: עם היות כסדר ענייכם (פ' ויקהל) בהפך זה כי תחלה אמר ויעש יריעות ואחר כך כאמר ויעש בצלאל את הארון ויעש כפרת וכו' קרא לקדוש ה' מכובד בהקדי' מן הכלים המקודשים הנעשים על ידי בצלאל כי יראה מדעתו שהוא סובר כדעת הראב"ע שכתב שם ויעש בצלאל בעבור כבוד הארון גם הוא עשה כל כלי הקדש. ע"כ. אבל ויעש יריעות איננו מוסב לבצלאל רק לכל חכם לב. ע"ד ביאור הרמב"ן אבל

אמרו

ה' כן עשו ויברך אותם משה והיה סמוך להשלמתו חול השכינה מפני שנשלמו בשני הענינים אשר המה עמודי התורה האחד שתהיה התורה מאת האלקים והשני שתהיה מקובלת בלב נאמן מהקהל. והמשכן היה ממצות האלקי' והיה מעשהו מכל הקהל כמו שנאמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו בתכלית החפץ והרצון והתחייב השלמת התולדת שהיא השכינה כאשר אמר ושכנתי בתוכם. וכבר דמיתי לך ביצירת הצמח והחי' ואמרתי כי הצורה אשר בה יהיה עצם צמח מבלתי צמח

אמרו ויעשו כל חכם לב. אך הענין כל כלי הקדש איננו נמשך לדעת הראב"ע שכן כתב שם וחזר ואמר שם ויעש את השלחן ויעש את המנורה וע"ד ר"א ירמוז אל בצלאל שעשה כל כלי הקדש ואין כן דעתי שגם בחבר המשכן אמר כן אבל הוא חוזר לרמוז על כל חכם לב כאשר אמר במשכן ע"כ. והנה דעת הרמב"ן שלא עשה בצלאל לבדו רק הארון וכמו שהקדים שם דברו לאמר והזכיר בארון ויעש בצלאל להגיד כי האומן הגדול שבהם הוא שעשה לבדו הארון. ע"כ. ואל תטעה באמרו ובכל אחת מהם כאשר צוה ה' את משה שהרי לא הוזכר זה בשום אחד מהם זול קרי. אבל ענינו כפי מה שכתב שם הרמב"ן ז"ל והנה לא הזכיר במשכן וכל כליו כאשר צוה ה' את משה. אבל באלה פקודי בבגדי הכהונה יזכיר כן בכל דבר ודבר. והטעם כי כלל מלאכת המשכן בפסוק שאמר בסוף ובצלאל בן אורי בן חור עשה את כל אשר צוה ה' את משה. אולי היה זה מפני שנוי הסדר כמו שהזכירו רבו' ע"כ. והוא מה שהזכיר רש"י פרשת פקודי מטעם רז"ל ובצלאל בן אורי עשה וגו'. אשר צוה אין כתוב כאן אלא כל אשר צוה ה' את משה. אפי' דברים שלא אמר לו רבו הסכימה דעתו למה שנאמר למשה בסיני כי משה צוה לבצלאל לעשות תחלה כלים ואחר כך משכן אמר לו בצלאל מנהג העולם לעשות תחלה בית ואח"כ משים כלים בתוכו. א"ל כך שמעתי מפי הקב"ה. א"ל משה בצל אל היית כי בודאי כך צוה לי הקב"ה וכך עשה המשכן תחלה ואחר כך עשה כלים. ע"כ. וכתב שם הרמב"ן ובצלאל וגו' הענין כי על פיו נעשה הכל כי הוא המורה לכל החכמים ולפניו היו עושים כלם ומראים אליו כל מלאכתם כמ"ש ולהורות נתן בלבו: אבל גם כל חכמי לב עשו במלאכ' כמ"ש ויעשו כל חכם לב בעושי המלאכה את המשכן. וע"ד רבותינו יהיה זה לשבח אותו ולומר שאפילו דברים שלא אמר לו רבו הסכימה דעתו למה שנאמר למשה בסיני. ולא בא הכתוב לומר שהוא עשה הכל אלא שקיים בכל הנעשה על ידו כל אשר צוה ה' אל משה. ולפיכך לא אמר ככל אשר נעשה על ידו כאשר דבר ה' אל משה. כי היה במשמע כאשר אמר לו משה בדבר ה' והוא שנה הסדר בהם ממה שאמר לו משה. ולפיכך כלל זה בכאן לומר שעשה הכל כאשר אמר ה' כמו שכתבתי למעלה:

ע"כ. אך רואי בקרבי כוכב הולך לחשוב מחשבות במה שהקדים החבר ויעש בצלאל את הארון ויעש כפורת לויעש יריעות כי לא היתה זאת מאתו על הורא' דעתו כדעת הראב"ע שנעשו כל כלי הקדש על ידי בצלאל כאש' העלה רואי בתחלה שהרי הם דברים של מה בכך במקום הזה. ואין זה כדאי לצוות עליו את הכתובים אבל כוון אבל דעתי למה שזכרנו משנוי הסדר אשר עשה בצלאל ממה שהקדים משה הנוי בכלים ואחר כך במשכן. וראוי היה מפני זה שיהא כתוב תחלה ויעש בצלאל את הארון ויעש כפורת וכו' ואחר כך ויעש יריעות אמנם הסכימה דעתו למה שנאמר למשה בסיני ועשה תחלה משכן ואח"כ כלים. וברמז הכתוב באמרו ככל אשר צוה ה' את משה כמו שקדם. וזהו ענין אמרו ובכל אחת מהם כאשר צוה ה' את משה ר"ל בלי תוספת ומגרעת: והיה סמוך להשלמתו חול השכינה. באמרו שם אחר הקמת המשכן ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן: האחד שתהיה וכו' והשני וכו'. הן הן הדברים שזכר בראשון סימן ע"ט באמרו אך היותם וחבורם והזמין להם צריך בזה אל ידיעה שלימה מפורשת תכלית הביאור מאת האלקים ומי שהגיעו הדבר הזה וקיים אותו על גבוליו ותנאיו בלב שלם הוא המאמין. ע"כ: והמשכן הזה וכו'. ביאר איך נשלמו בו שני הענינים אשר הקדים ומה שאמר בתכלית החפץ הוא נקשר עם אמרו מכל הקהל: כאשר אמר ושכנתי בתוכם. אחרי אמרו ועשו לי מקדש: וכבר דמיתי לך וכו'. היה דברו יקר על זה בראשון מסימן ס"ט עד סי' ע"ט. ושם הרחבנו הביאור על כן יהיו דברי במקום הזה מעטים. אפס כי לא זכר שם הצמח בפירוש אלא שנכלל במה שאמר סי' ע"ז אבל הציור והשיעור וההזרעה וכל אשר יש בו חכמה

לבונה

צמח וחי מבלתי חי איננה מן הטבעי׳ אך מאת האלהי׳ יתברך קורא׳ אותו החכמי׳ טבע ואמת הוא כי הטבעים מוזמנים לקבול המעשה ההוא כפי ערכם מהחום והקור והלחות והיובש ויהיה זה תמר וזה גפן וזה סוס וזה ארי והערכים ההם אין אנו יכולים לשער אותם ואילו היינו יכולים לשער אותם היינו יכולים לעשות דם וחלב דרך משל ושכבת זרע מלהיות שנשער מזגיהם עד שנוכל לברא חיים שיחול הרוח בהם או שנוכל לעשות מה שיעמוד במקום הלחם מדברים שאינם מן המזונות בשערנו החום והלחות והקור והיובש כל שכן אם נדע הערכי׳ הגלגליים ומעשיהם העוזרים על דעת החוזים בכל מה שרוצים להראותו בעולם הזה וכבר ראינו חרפת כל מי שהשתדל בדבר מהדברים האלה מבעלי הכמ״א ובעלי הרוחניות בעשות הדבורים מבשר הבקר והיתושין מהיין כי זה איננו משעור וחכמתם אבל הוא מנסיונות שמצאום כאשר מצאו המשגל

לצורה לא יתייחס כי אם לחכם יכול משער וכו׳ ע״ב: כי הצורה וכו׳ היא הצורה העצמית והוא הענין אשר בו נתעצם הדבר והיה מה שהוא׳ והוא אמתתו מאשר הוא הנמצא ההוא כמו שכתב המורה בפרקו הראשון׳ ואמ׳ זה להבדיל בינה לבין הצורה הנראית המושגת לחושים והיא הנקראת תמונה ותאר כמוזכר במורה פ׳ ג׳ ועוד יתבאר ענין הצורה הזאת העצמית בחמישי סימן ד׳: איננה מן הטבעים׳ נקראו כן אבלו ארבעת היסודות או האיכיות שמהתמזגותם יתהוה המורכב וכמו ש שביארתי בשני סימן י״ד ולמעלה בזה כי י״ז באמרו מתנכרים בהם הטבעים וכו׳: ואמת הוא כי הטבעים מוזמנים וכו׳ באמרו בראשון סימן ע״ז אבל יש ליסודות וכו׳ פעלי׳ ע״ד החמום והקירור וכו׳: אל המעשה ההוא׳ מקבלת הצורה: מלאיות שנשער מזגיהם וכו׳ כאילו תאמר מיין ושמן וכיוצא משאר משקין שאילו היה אפשר שבלבו לערבם על מזג שוה כמכין במשקל ובמשורה ולהמציא שם שווי הערכים הנאותים לקבול צורה היה נמשך בלי ספק שנוכל לברא חיים וכו׳ כי אמנם נדיבות השפעתו יתברך אין בה כילות׳ וכמו שיזכיר בחמישי סימן י׳ גם בהקדמה שלישית סמוך לחתימת הספר: כ״ש אם נדע הערכים הגלגליים׳ ענייני התחתונים נתלים בהם כמו שזכרנו בראשון סימן א׳: ומעשיהם׳ מה שנמשך מכל אחד מהערכים ההם הגלגליים: העוזרים על דעת החוזים וכו׳ ר״ל כי המעשים הנמשכים מן הערכים ההם הגלגליים הם עוזרים לפי דעת החוזים בכל מה שרוצים החוזים או זולתם להראות בעולם הזה מהדברים הזרים היוצאים לפי הנראה ממנהגו של עולם כענין הטלסמאות וכיוצ׳ מהדברי׳ אשר ישתדלו בענייניהם בעלי האלקימיאה ובעלי הרוקחות שיבא זכרם בסמוך כי שחר ישמרין

במשפטי הככבים אהבתם גם שבאתם אל ענייני התחתונים אשר עליהם הושם משטרם בארץ: וכבר ראינו חרפת כל מי שהשתדל בדבר מהדברים וכו׳ הואיל ביאר כי שוא מחשבת אדם שיוכל לשער הערכי׳ הנזכרים עד הנה׳ ואל בעלי האלקימיאה והרוקחי׳ שלא ידו אשר חזו משאות שוא ומדוחים כי הנה חשבו בעלי האלקימיאה שתשלם להם השערת חום האש בפלס ומאזני משפט עד יהפך להם מין מתכת לשאינו מינו ותחת הנחשת יביאו זהב כמו שיוכל החום הטבעי להפך המזון לדם ולבשר ומה שהטעה אותם היה ראותם התהוות מין ממין אשר בעשות הדבורים מבשר הבקר והיתושין מהיין וכשא לכם אות׳ לעשות גם הם בלטיהם כן כי אמרו הלא בעינינו ראינו השתנות עצם בעצם ע״י חום משוער טבעי גם אנו נביא אם מן ההדיוט ונשערהו באופן שתשלם בו פעולת שנוי העצמים ועל ידי הדמיון הזה הורו על אפשרות מלאכתם׳ והרוקחים אף הם יחשבו לשער פעולות נערכות להורדת הרוחניות בגלם אשר יכוננו ידיהם כמו שזכרנו בראשון סימן ע״ט והנה סבת טעותם מה ששמעו הראות השמים אלקיים על ידי הקרבנות אשר נקרבו מאדם עד בני ישראל וכמו שיורה על כל זה סימן כ״ג באר היטב׳ והנה פקו פלילה דוחו ממועצותיה׳ ולא יכלו קום כי בושו וגם נכלמו בכלות לריק כחם והיא לא תצלח׳ ומה שסמכה דעתם על התהוות הדבורים והיתושים כאמור יסוד רעוע הוא זה שהרי לא שערו ערך החום הטבעי אשר הוא סבת להויתם׳ ואם ידעו מציאותם בדרך הנסיון לא השיגו סבת׳ באמת עד יתכן להם לחדש דבר מעתה לדוגמת חדושם׳ וזה כי זה איננו משיעורם וחכמתם אבל וכו׳ ושיעור הערכים וכו׳ גם מחשבת הקנה אשר נסמכו הרוקחיים עליו מאשר ראו בקרבנות אנשי הסגולה׳

בתפסם

המשגל יהיה ממנו הולד ואין לאדם בה יותר מהנחת הזרע באדמה שהיא מזומנת לקבולו ולהצלחתו בה ושעור הערכים שראויה להם הצורה האנושי' איננו כי אם ליוצרה יתברך · וכן האומה החיה הראויה לחול הענין האלקי בינה כ"א כתוכה איננו כי אם לאלקים לבדו וצריך לשמוע אותו השעור והערך ממנו ואל יתחכם אדם עם כ"א על דברו כמו שאמר אין הכמה ואין תבונ' ואין עצה לנגד ה' ואיך אתה רואה התחבולה שנתדמה לאבותינו ללכת אחריהם ולא נתחכם אנחנו בתורה ·

כד אמר הכוזרי אי אפשר לזה אלא בהעתקת דבר הם וסמך מעשיהם אם ימצא מי שיאמין בזה מרבי' אחרי רבים

ותעשם בו כבף תרון כי הלא לאלקים פתרונים איזה בית קבול ומתכונת פעולות שלמות יבנו לו ואיזה מקום משוער וכערך כאות למכונתו כבוד : וזה וכן האומה החיה הראויה לחול הענין האלקי בתוכה וכו':

אל יתחכם אדם על דברו וכו' · וכל זה מבואר כנלה בדבריו סימן כ"ג עת כא דברו וכמו זה טעו בעלי הכמ"א והרוחניים וכו' עיין שם · כי הם שפה אחת ודברים אחדים מגלי' טפח וטפחים בהבנת כונת הדברים האלה · ומה שאמר בעשות הדבורים מבשר הבקר והיתושים מהיין כבר בא זכרון זה על שם המסטיום בדברי ן' רשד במה שאחר הטבע מאמר י"ב סימן י"ח וכתב שם כי תשלם הויתם מכח החום השופע בשיעור כערך מאת השמש והככבי' והוא מתחלף בערך ושיעור כפי התחלף תנועותיהם ומכנם · וכבר דברנו על החום הזה המשוער בראשון סימן א' · ומהמשך דברינו התבאר לך שאמרו בעשות הדבורים וכו' הוא ביאור מקום מכשולם של בעלי האלקימייאה ומה שאמר כי זה איננו משיעורם וחכמתם · הוא בתיבת סבה למה שזכר מחרפתם אשר לא נשלמה עצתם במה שהיתה השתדלותם עליו · כי אמנם היה זה מהעדר השיעור והחכמה באופן התחדשם אלא שמצאו כן בדרך הנסיון ואת משפט שיעור החום הטבעי בחדושם לא ידעו כי אם בכלל באמור · וכלל בזה כי בלקחם ראיה על אפשרות מלאכתם לשנות עצם אל עצם על ידי החום המשוער · ממה שראו השתנות עצם בשר הבקר לדבורי' ועצם היין ליתושים כמדוב אין הנדון דומה לראיה כי זה שראו מהתחדשו' הדבורים והיתושים איננו משיעורם וחכמתם · ואיך יוכלו לשער מה שלא ידעו בו שיעור : ואין לאדם בו יותר מהכנת הזרע באדמה וכו' · ר"ל כי איננו עושה בזה יותר ממה שהיה עושה בהכנת הזרע באדמה המוכנת לשזרועיה תצמיח · כי אמנם שיעור הערכים שראויה להם הצורה האנושית איננו כי אם ליוצר' ית' · וכבר דמה זה הרא"בע לזריעת תבואה בשדה באמרו

פ' שמות וז"ל בת לוי · בן ישראל והיא אחות אביו · ולא דבר נכונה האומר כי תבואת השדה הנזרעת בשדה אחרת תצליח · רק באותו שדה עצמו לא יצליח כי עקר אסור הערוה היה להיות ישראל קדושים · ע"כ: וכן האומה וכו' · הוא ענין המשל אשר כוון במשלו שזכר עד הנה · וכלל כי בטול ענין הרוחניות שקדם זכרו וכמו שיתבאר מדבריו סימן כ"ג כי אמנם קצור קצרו דבריו בכאן ושם ירחיב את גבולם : ואיך אתה רואה וכו' · ר"ל עכשו שביארתי לך כי חול הענין האלקי באומה היה באמצעו' מעשים משוערי' מצווים מאת האלקי' לא זולת זה כי ענין בענין נראה כבוד ה' ושכנו עומד על אומה זו מאז היתה לגוי קדוש לאלקיו ע"י שמירת החקים בלי התחכמות וסברא · לא כל בניני לשפוט בענין שכלך איזה דרך ישכון אור אומתנו ובאיזו תחבולה יתכן ההשתדלות להמשך אחר אבותינו הראשוני' אשר עקבותיהם נודעו באורחות יושר ולא נצטרך להתחכם בתורה · וזה כי אין אתנו יודע מצות האלקים על פי נביא כמו שידעו אבותינו מקדם מפי רבן של נביאים כי על כן לא היו צריכים להתחכם בתורה · ומה תחזה בהשלמת תחבולה זו שתוכל למלאת בזה חסרוננו עד שלא נצטרך גם אנו להתחכם בתורה כמונו כמוהם · והנה בשאלה הזאת מגמ' פניו להכריח צורך הקבלה איש מפי איש כי מפרי פי איש בקבל תשבע בטנו בשמיר' החקי' כהונן מה שלא יוכלו הקראים עשוהו כמו שיתבאר :

סימן כד וסמך מעשיהם כי לא תספיק העתקת דבריה' אם לא יחובר לזה סמך מעשיהם באופן עשיית המנוס עם כל תנאיה עד אמרו סימן כ' אם היינו היום מצווים להקריב קרבנות היינו יודעי' איך נשחטם וכו' : אם ימצא מי שיאמין בזה · כל זה ממוצע בין הקודם והמתאחר ושיעור כל הלשון כך הוא בהעתקת דבריהם וסמך מעשיהם מרבים אחרי רבים וכו' אם ימצא מי שיאמין בזה · והנכים התנאי הזה בדבריו כי אמנם צריך לזה לב טהור באמן אשר

ישרב

ישרה נפשו בו ובאמונתו ויהיה בהמונות לדעת הקבלה אשר הוכחל לו וכלדך אמרו בראשון סי׳ סה׳ כי ארסטו הטריח שכלו ומחשבתו בעבור שלא היתה בידו קבלה ממי שיאמין בהגדתו · והנה אמר כי העתקת הדברים והמעשים הנו׳ ראוי שתהיה עוברים אחרי רבים כמו שהיו. בתות בתות חכמינו המאושרים דור אחר דור כאשר יזכיר סימן סה׳ · ומה שאמר כי הרבים לא יעבור על כמותב ההסכמ׳ כבר התבאר בראשון סימן מח׳ : מקבלת התורה וכו׳ · ביאר שההעתקה מרבים באמור הלא היא מעגין קבלת התורה ותולדותיה המסתעפי׳ ממנה ופירושיה ודקדוקיה ותהא הקבלה מתמשכת ועולה עד משה במקבל תורה מסיני · ואז יהיה נכון לב האדם בטוח בקבלה · וזה מעשה התקבולה שקדם וזכרה בקודם לכל יצטרך להתחכ׳ בתורה מהקפתו ומכרתו : בלבבות · כי מרותה על לוח לבם היתה מאז התורה שבעל פה כמשפט כתוב אשר לא ניתנה ליכתב : או בספרים · אחרי הותרה כתיבתה משום עת לעשות לה׳:

סימן כו יעיינו ברוב הספרים וכו׳ · כאשר עשו לימים ראשונים כפי הגדתם ז״ל בספרי הביאה הילקוט פרשת וזאת הברכה על פסוק מעונה אלקי קדם · והנה היא כתובה על שלמות במס׳ סופרים אמר ר׳ שמעון בן לקיש שלשה ספרים נקראו בעזרה ספר מעונה · ספר זאטוטי · ספר היא · באחד מצאו כתוב מעון אלקי קדם ובשנים כתוב מעונה שקי קדם וקיימו שנים ובטלו אחד · באחד מצאו כתוב וישלח את זאטוטי בני ישראל ובשנים מצאו וישלח את נערי בני ישראל וקיימו שנים ובטלו אחד · באחד כתוב אחד עשר הוא ובשנים מצאו כתוב אחד עשר היא וקיימו שנים ובטלו אחד ע״כ · וכלל גדול בתורה אחרי רבים להטות:

סימן כז ומה תאמר באות וכו׳ · כמו נדו נעדינו וכו׳ · דברי הרא״ע ישבעו נפש נחות

רבים שלא יעבור על כמותם ההסכמה מקבלת התורה ותולדותיה ופירושיה ממשה ברורה בלבבות או בספרים ·

כה אמר החבר ומה תאמר אם ימצא חלוף בספר א׳ או בשנים ושלשה ·

כו אמר הכוזרי יעיינו ברוב הספרים כי הרבים לא יעבור עליהם הכזב וינידו היחידים כן במעתיקים כשיחלקו המיעוט ישובו לדעת הרוב ·

כז אמר החבר ומה תאמר באות שתמצ׳ בספרים בחלוף הדקשה כמו נדו צעדינו התראה שהוא צרו ואשר לא נשא לשוא נפשי ישיב והו נפשו וזולת זה כה הרבה שלא נוכל לספרם ·

כח אמר

כפשך באמתו על אות הריש וז״ל ויש אומרים כי בעבור היות הדל״ת והרי״ש דומים במכתב · על כן דודנים רודנים דעואל רעואל · ולפי דעתי שהם שני שמות לאדם אחד כמשפט על כן טעה האומ׳ כי נדו נעדינו היה צרו נעדינו · וראייתו ברחובותינו וכתיב לא יכר נעדך והלא פקח עינית וראה הבא אחריו קלים היו רודפינו כלכד בשחיתותם והנה נדו כמשמעו ואין צורך לדבר הזה המהביל ע״כ : ואשר לא נשא לשוא נפשי וכו׳ · לפי האמת נפשו כתי׳ וקרי נפשי כמו שיתבא׳ · והנה זאת שאמו האם ישינו קריאתו כפי הכתוב בשנוי מנהגנו כי לעולם כל משפט נדקו לסמוך על הקרי עם היות כל אחד מהם בדרש לעצמו כפי ענייננו · וזה כי לבו של אדם של קריאתו עם וי״ו הוא נושא את נפשו כי קרוב הוא מפ׳ משמעותו לפי מגנון המזמור ·

ותהיה א״כ שאלתו ובקשתו אם דבר זה מסור ללבו של אדם ואת אשר יבחר בו כפי הקשתו יקריב אליו׳ ואתה דע לך כי לא כל אצבעות החכמים שוות במה שכתבו על מתכונת מלת נפשו הלזו כי לשלש מחלקות נחלקו׳ · ואת אומר׳ כי הכתוב נפשו והקרי נפשי וכמו שנתפשט בכל המקראות הנדפסות · שא נא עיניך וראה מה שאמ׳ בזהר וירא אשר לא נשא לשו׳ נפשו נפשו כתי׳ נפשי קרי והא אוקמו׳ נפשי דא נפש דוד סטרא דמהימנותא נפשו דא נפש דבר נש ממש בגי׳ דכד יפוק מהאי עלמא ונפשיה יסתלק בעובדין דכשרין על מה דיתקיי׳ בהו למהך כל איכון כד״א אתהלך לפני ה׳ בארצות החיים ובגין דלא נשא לשוא נפשי ישא ברכה מאת ה׳ וגו׳ ע״כ׳ ושכ כאמר פ׳ תזריע נפשא כתיב מהו נפשי ונפשו אלא כלא חד מלה כד״א נשבע ה׳ בנפשו אשר בלבבי ובנפשי יעשה ודוד מלכא אתאחיד בההוא לב ובההוא נפש ועל דא לא נשא לשוא נפשו׳ ע״כ ׳ ולזה נטה רש״י בכתבו לא נשא לשוא נפשי לא נשבע בשמי ובנפשי לשוא ומינו לבון שבועה נופל על נפש שכת׳ נשבע ה׳ בנאות בנפשו׳ ע״כ · וזאת להר״דק כפי המזמור אשר לא נשא לשוא

נפשי ביו"ד והוא מאמר האל כמו לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא ונפשו הוא שמו · וכן אמר נשבע ה' בנפשו · וכתוב נפשו בוא"ו ר"ל אפי' נפשו של הנשבע לא ישא לשוא וכו' עכ"ל · גם המכלול בשרש נפש העלהו על זה הפתר נפשי ביו"ד ובחירק · אלא שנדפס אחר כך עם הגהות הר' אליה המדקדק נמצא רשום נפשו בוא"ו ובחולם כי כן המדקדק הזה הטהו לפי שטתו וכמו שיבא ומפרשי רבי' כמנהגו בעקבו הר' ע' אשר זכרנו · וזאת אומרת לא כי רק הכתוב נפשי והקרי נפשו והי' דעת הראב"ע שכתב על פסו' זה ונפשו ענין כבוד ה' כמו נשבע ה' בנפשו וכתוב נפשי דרך כנוי כענין כבוד ה' עד והייתי אני ובני שלמה חטאים כאשר פרשתיו · עכ"ל · ועוד בה שלישיה והיא דעת הר' אליה המדקדק שאין כאן קרי וכתיב · והכתיבה והקריאה שוין הם במלה זו בוא"ו ובחולם שכן כתוב בס' מסורת המסורת מא' ט' אשר לא נשא לשוא נפשו וא"ו קטיעא ותמהתי אני על כל המפרשי' אשר ראיתי שלפי פירוש כלם הוא כתיב נפשו וקרי נפשי וכן ראיתי ברוב נוסחאות המסורת ואין ספק כי הוא טעות סופרים · בין זה ובין פדה נפשו מעבור בשחת (איוב ל"ג) שהוא קרי נפשי · וכן הוא נמנה עם מ"א מלין דכתיבין וי"ו וקריין יו"ד ולשוא נפשו לא נמנה עמהן יען שאינה אלא וי"ו קטיעא · עכ"ל · ולשטתו זאת נמשך בהגהת שרש נ שרש נפש עד שנכתב בדפוס שהוא משובש שטבע הרד"ק עצמו בפירוש תלים על מתכונת המלה הזאת כאמור · ואם שכתב שאין לשוא נפשו נמנה עם דכתיבין וי"ו וקריין יו"ד הנה עצמו מה שתמה עליו המגיה בגליון המקרא הגדולה על נפשי הלזו וז"ל · ותימה דלא נמנה במסור' גדולה מא' בין דכת' בין וי"ו בסוף תיבותא וקריין יו"ד · עכ"ל · וכר' שדעת הראב"ע גם דעת הר' אליה המדקדק ימצאו עוד שיש לשניהם מן התרגום שתרגם אשר לא נשא לשוא נפשו דלא אומי על שקרא לחייבא נפשיה · גם ממדרש תלים על פי נסחת הילקוט באמרו אשר לא נשא לשוא נפשו זה משה שלא נשא לשוא נפשו של מצרי · אלא ויפן כה וכה וירא כי אין איש שראה את המלאכים ונמלך בהן והרגו בדין וכו' · ד"א מדבר באברהם וכו' אשר לא נשא לשוא נפשו זה נפשו של נמרוד וכו' ד"א מדבר ביעקב וכו' · אשר לא נשא לשוא נפשו נפשו של לבן וכו' · עכ"ל · ומה שאמר זה נפשו של נמרוד כו' שכוון אל הריגת אמרפל שהוא נמרוד כהוראת שמו שאמר לאברהם פול ליקוד כבשן האש ובאמרו זה נפש לבן · כו' שכוון אל ויגנוב את לב לבן וגו' · אבל כי במדרש תלים עצמו הנמצא אצלנו בדפוס כתוב לאמר זה משה שנטל נפשו של מצרי וכו' ככל הכתוב לעיל · ואח"כ אומ' זה אברהם וכו' אשר לא נשא לשוא נפשי נפשו של נמרוד וכו' · ד"א זה יעקב וכו' אשר לא נשא לשוא נפשי ללבן וכו' · עכ"ל · והנה לפי הנוסח' הזאת אפשר לפרש כי תחלה ביאר המלה כפי הכתוב · ואחר כך שב לפרשה כפי הקרי · ובאברהם יתבאר כי לא נשא לשוא נפשי על הנפש העליונה המושפעת לו מאת בוראו ית' כי רוח הקדש אומרת כן · והכונה שנשא אותה על ענין תומה בהיות נפשי נמרוד ולא אבה שמוע לקולו נעבודת פסלו · וכן יעקב לא נשא לשוא נפשי כשנשבע בשמי ללבן · ויהיה לפי זה לשוני כפול עם אמ' אח"כ ולא נשבע למרמה · ומ"מ נראה שנסחת הילקוט היא העקר · ונכון עם המדרש הזה עוזרתו לו לאבן עזרא · וגם הר' אליה המדקדק ישנב בו · אכן רוב היא באנוש להכיר מהם משען ומשענה לאמר כי מילדי העברים זה לדרוש בכתיב או בקרי כל היכא דלא בא למדרש בדרך אסמכתא ופעמי' יסמכו המדרשי' על האחד מהם היותר מוכן לקבלם ואין שום ראיה מזה על שלילת השני אכלנו · והמתרגם כבר נקרא שמו ונודע אשר הוא אדם יכלכל דבריו במשפט משמעותו של כתוב וקרבת עכ"בו יחפץ יותר מלשונו ועל אודות הראיה המיוסדת על אדני המסרה שבידנו מאשר לא עברה מלה זו על הפקודים דכתיבי' וי"ו וקריין יו"ד · כמו שזכרנו מטעם הר' אליה הנז' · אין ספק כי כדי היא המסרה בכללה לסמוך עליה · אבל מה אעשה במקום שהורע כחה כאשר הוא בתיבה הזאת שנחלקו בה רבים ונכבדים בקריאתה ביו"ד ובתיבתה בוי"ו · אין ספק כי הנה המלכים הללו נועדו עברו יחדיו על כל מוכח פי המסורת ונגררו להם הח"ק היפה וחוקה לא שבקי היתרא ואכלי איסורא · ואין כלם מביא תקלה אפי' ע"י בהמתן של צדיקים · ולהר' אליה נאמר כי מסרה משבשתא היא שנזדמנה בהשמטת תיבה זו מכלל הכתובים בוי"ו וקריין ביו"ד כמו שאירעו כמה פסולים אחרים מקוצר רוח ביניהם ומעבודה קשה בגלות וטלטול · והלא גם בזו דבר הר' אליה עצמו בהקדמתו החרוזית לספר מסורת המסורת כבטילו חסד על נוסחאות המסרה וכתב שם כי לא מצא נחת רוח רק במסרה אחת נקראת בשם אכלה ואכלה ונאם בגנות השאר · ומי יבינני לראות אם הספר ההוא מנוקה מכל סיג ובמקרה האחרים גם הוא לא יקרהו · על כן אסימכותייהו דרבנן קא סמכינן אפילו יאמרו על ימין שהוא שמאל · כי אמנם תורת אמת היתה בפיהם ועולה לא נמצא בשפתותיהם · ואת כל אלה עין החכם ראתה ונפשו קשורה בנפשו כתיב ובנפשי קרי כי ישוו אותות בעקבות הרועים הנאמנים אשר זכרנו :

סימן כח

כח אמר הכוזרי אם תשלוט ההקשה על אלה והדומות להם תשנה הספרים כלם באותיות תחלה ואחר כן במלות ואחר כן בחבורים כ"ש בספורים ואחר כן בנקוד ואחר כן בטעמים וישתנו הענינים וכמה פסוקי' יכול האדם להעתיק עניניהם אל הפכם בהעתקת אחד מאלה המסורות כל שכן כלם ·

כט אמר החבר ואיך תחשוב שהניח משה ספר תורתו אל בני ישראל ·

ל אמר הכוזרי מבלי ספק שהיה ספר פשוט מאין נקוד וטעמים כאשר אנחנו רואי' (ספר תורה) כ"א ספרי התורה היום שאי אפשר שיסכימו עליהם בהמון כמו שאי אפשר שיסכימו על המצה בפסח ושאר תורותיו שהם זכר ליציאת מצרים שמתישבת בנפשות ישראל אמתת יציאת מצרים במעשים ההם המתמידים שאי אפשר להסכי' עליהם בשנה מהשנים מבלתי שלא יהיה עליה מוחה·

לא

סימן כח אם תשלוט ההקשה וכו' · הכוונה כי לא אשר יראה האדם לעינים אותו יקח לו לטוב והנון כי בארח זו יהלך בהקשתו והנרתו שם הטעות המכוים טמונה פה לו · והרבה אשר ימצא האדם בספרים רבים וזרים רחוקים מהקדמתו · ואם רוח המושל יעלה עליו לשמות כרצונו יבלע וישחית עד אשר לא יעזוב להם שרש וענף · ומה שאמר בחבורים עניכו המאמרים השלמים המחוברים מן המלות ולא כתוב בספורים ובכונה אחת : וישתנו הענינים גם לנקודות ולטעמי' רוצה בזה כמו שאמ' בשני שם וכוון בהם להעיד על הפירושים כאשר אמרנו בהעולה שיא למעלה וכו' : המסורות · כי כלם נמסרו בקבלה על הדרך שיתבאר וכבר אמרו ז"ל נדרים פ' אין בין המודר אמ"ר מ"ל ויקראו בספר תורת האלקים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא · בס' תורת האלקים זה מקרא · מפורש זה תרגום · ושום שכל · אלו הפסוקים · ויבינו במקרא · אלו פסוק טעמים · ואמרי לה אלו המסורות (פי' מה שנמסר במסרה) אמר רבי יצחק מקרא סופרים (ר"ל הקריאה שמסרו לנו הראשונים שנקראו סופרים) ועטור סופרים פי' סופרים תיבות יתירות שנכתבו ליפות הלשון וקריין ולא כתבין וכתבין ולא קריין הלכה למשה מסיני · ע"כ · והדברים יזהירו כזהר ויקהל באמרו תלינן כתיב ויקראו בספר תורת האלקים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא והא אוקמוה רזא דאינון פסוקי טעמי ומסורת וכל אינון דיוקנין ורזין עלאין כלא אתמסר למשה מסיני וכו' · ע"כ · ועיין בספר מסורת המסורת להר' אליה המדקדק בהקדמה שלישית:

סימן כט ואיך תחשוב וכו' · עניינו בשואות להביא המלך לכלל הודאה שעכשיו צריכים אנו לומר כי התורה הכתובה לא תספיק לבדה ואין השלוט מהיות שם דברים על פה שמורים בלבבות וזו היא אמתת הקבלה הפך דעת הקראים · ואחלה יורה על זה בנקודות והטעמים כי יביאנו ההכרח לסורות בקבלתם על פה · ואחר כך ימשיך זה בעניינים ובפירושים מסי' לה ואילך · ובתגלגלא בדבריו חקירה על הניקוד והטעמי' שנגד הקדים היותם מסורת קבלה מסיני אם מאז נבראו בבניינן כאשר הם כתובים אצלנו היום או אם היתה הכונת קול הברתם ערוכה בלבבות ושמורה · ואחר כך שמו אותותם אותות ברשמי הנקודות והטעמי' הנמצאים אתנו להורות על הברתם המקובלת · ובסי' לא יפול הספק הזה ויבטל כמו שיבא

סימן ל מבלי ספק שהיה ספר פשוט מאין נקוד · כתב הר' אליה המדקדק בספ' מסור' המסור' בהקדמתו השלישית רבים ישאלו איך היה אפשר קוד' שנמצאו הנקודו' ללמד לנער הקריאה · ה' הנכונה מתוך ספר שאינו נקוד (כי אמנם לא ניתנו הנקודות בצורתם מסיני וכמו שיתבאר אחר כך) וזו איננה שאלה כי לשון הקדש היה הלשון שדברו בו כלם נער וזקן טף ונשים כי לא היה להם לשון אחרת עד שגלו מעל אדמתם וכאשר נער אחד למד עד שהכיר האותיות היה רבו קורא עמו מתוך הספר פסוק אחד ב' או ג' פעמים עד שהיה שגור בפיו ולפי שהנער היה בקי בלשון ההוא היה נקל לו לזכור המלות שקרא ובכל מקום שמצאם קראם בלי משגה וכו' · והביא דמיון על זה עיין שמה : שאי אפשר שיסכימו עליהם בהמון וכו' · נותן טעם לגזירתו על היותו מקדם ספ' פשוט כאותם הנמצאים בידנו היום שאם יעלה על דעת היותו בנקוד וטעמים · איך נפלה ההסכמה זו בהמון לעשות כל ספריהם פשוטים ואין בהם מוחה ודבר זה קשה מציאותו אצלי · כמו שהוא רחוק הסכמ' על המצה בפסח וכו' לולי שהיה זה מקובל אצלם מאתמו' בו וכו'

הראיה הזאת ממנין דונמא של מעלה בראשון סימן כ״ה בי שם על ענין השבוע כנתב בשם המלך לא יתכן זה אלא כהם כמה מן הכל וזה רחוק או שיהיו המדברים בלם בני אדם וכו׳ ויהיה השבוע אצלם מקובל מאביה׳

של אב לאם כזה ראה היא קמץ וכזה היא פתח וכזה הוא צירי וכזה הוא סגול וכזה הוא זרקא וכזה הוא פ״ד וכן כלם ומר״עה הראה תמונתם לישראל ולא שם אותם עם שתיבות · א״כ מה תועלת היתה להם לישראל בראיה זו:

לא אמר החבר מבלי ספק שהיה שמור בלבבות בפתחא והקמץ והשבר

והחב׳ הוסיף שם על דבריו באמרו סימן כ״ט אי זה שבע יביא לעמוד בעשרה אלא שהוא מקובל ממתחיל בו · עכ״ל · והן אמת רחוק הוא מאד שיסכמו בהמון לעשות כל ספריהם בחלוף הספר ההוא הפשוט אשר היה מאשה מורשה קהלת יעקב · כי אף כנלו כלם השכוי ולא מיחו זה בזה לאמר במתכונתו נעשה כמיהו לאות עולם לא יכרת · ואין לפרש אמרו שלא שיסכימו עליהם בהמון · מוסב אל הניקוד והטעמים · כי היה קשירו בלתי נאות · גם אמרו שהיה ספר פשוט וכו׳ היה בהלכתא בלא טעמא הוא העקר · שכל תיקף ראיית הקבלה בניקוד ובטעמים סמוך עליו כמו שיבא:

סימן לא מבלי ספק שהיה שמור בלבבות וכו׳

כאן שנה רבי מה שכוון אליו מעת בא דברו סימ׳ כ״ט להוכיח אמתת הקבלה מנגד הטעמי׳ והנקודות וכמו כן הניעה שעת קריאת דעת בענין הנקוד והטעמי׳ ועל זה נזר אומר כי לא משיני כיתבת צורתם רק קול הברתם בלב״ד ואחר כך קמו אנשים אשר לא העלה את שמותם על שפתיו והם חדשו תמונו׳ הנקוד והטעמים למען יהיה רושם ניכר לתכונות המועתקות ההנה׳ · והנה אנכי בולא לכם את אליה אשכנזי אשר החזיקה ידו בדעת הקבר כי בספ׳ מסורת המסורת בהקדמה שלישית ע״זה מערכה על הדרוש הזה ותחלה הכרים מלשונות המכלול מה שיורה על היותו סובר שהנקודות ניתנו מסיני וסיף דבר הוכיח אין ענייכו לומר נורת הניקוד רק שמש הקולות הגדולות וחמש הקטנות והוכיח זה מן הבא בלשונו וכרון תנועות לא נקודות וכו׳ אחרי כן יבא לערוך מלחמתו כנגד האומרי׳ שהניקו׳ ניתן מסיני שלא שנכחוהו עד שבא עזרא ונלהו · וכתב ז״ל אך אמת הוא שאין בו ספק שזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל היה ספר פשוט בלי ניקוד ובלי טעמים ובלי סימני סופי פסוקים כאשר אנחנו רואים היום · ולפי דעת בעלי הקבלה כל התורה היא כפסוק אחד · ויש אומרים כה אחת ויוצאין מהן שמות של הק״בה כמו שכתב הרמב״ן ז״ל בפתיחת לפי התורה ע״ש ואני אומר אם אמת הוא שהניקוד ניתן מה כי לא ימנע מהחלוקה אם נאמר שהנה הראה למשה רבינו ע״ה צורת הנקודו׳ והטעמים

ואם כ׳ מר ששם אותם עם תוכו׳ צריכים אנחנו לומר שכתב להם ספ׳ זולת ספר התורה כתין החומשי׳ שלנו עם הנקודות והטעמים וקרא בו עמהם עד שידעו אותם ואחר כך כל מי שרצה העתיק לו חומש אחד כמוהו · וא״כ איך שייך בזה שכחה אם לא נאמר שאבדו שספרי׳ ההם כלם וזה רחוק לשאמין · ואפילו לפי מדרש חכמים שדרשו על פסוק ויקראו בספ׳ תורת אלקי׳ כמו שכתבתי לעיל לא זכרו בו הניקוד כלל · וכן דעת ראב״ע בספר צחות · וז״ל ים רבים מטעים את המפסיק ולא דברו נכונה ומהם ר׳ משה הכ״ן וכו׳ עד ואני א תמה מזה תמהון גדול איך טעה המבין ואף כי אם הוא עזרא הסופר · והכלל כי המפסיק לא היה אחריו חכם כמוהו כי הנה ראינו בכל המקרא לא הפסיק אלא במקום הראוי · עכ״ל · ופי׳ המפסיק מי ששם הפסקת הטעמים ותמה אני עליו איך כתבו כאן בלשון יחיד ואין ספק כי היו אנשי׳ רבים כמו שאוכיח אחר כך · וכן ככה אותם בעצמו בספר מאזנים בלשון רבים · והנה כאן מוכן מדבריו שאין דעתו שהטעמי׳ ניתנו מסיני · וכן מצאתי בספר אחר הנק׳ בא שפתי׳ וז״ל ויש לנו לדעת כי הניקוד ניתן בסיני ולא שנקדו הלוחות · אך כאשר דבר הק״בה לשון הקדש היינו ישומעים כל התנועות והקולות הקטנות והגדולו׳ כאשר יכין הדבר במוצא פה · החוק הוא הרפה · כך יש לנו כיר מפי הקוראים בין אַה המן לאַה פתח ובין אֵי צירי ובין אֶי סגול ובין אָ׳ חול׳ לאָ קָק ובין אוּ בוי״ו וא בלא וי״ו ובין אִי ביו״ד א בלא יוד׳ ע כ״ל · וגם כתב החכם בעל ספר הכוזר במ״ז נ׳ מספרו וז״ל אמר החבר בלי ספק שהיה שמור בלבבות בפתחא והקמץ והשבר והשבא והטעמים וכו׳ עד ושמו הו׳ מ״כי׳ והטעמי׳ אותות לתכונות ההם אשר העתיקים בקבלה ממר״עה ומה תחשוב על אשר תקנו המקרא בפסוקים תחלה ואחר כך בניקוד ואחר כך בטעמים ואחר כך במסור׳ עם שמיר׳ המלא והחסר עד אשר מנו אותיותי׳ עכ״ל · הרי שאין דעתו שמשה כתבם · רק שהיה שמור בלבבות איך קרא משה רע״ה איך קרא הפרש בין קמץ לפתח ובין צירי לסגול ודומיהן · עכ״ל מדברי ה״ר אליה המדקדק הנזכר · ובתוך נוסיף עוד בזה דברים מטעמנו · והנה באמרו מבלי ספק שהיה שמור וכו׳ כוון

והשבר ודרגא יה והשבא ודטעמי׳ בלב הכהני׳ מפני צרכם לעבודה ולהורות את בני ישראל ובלב המלכים מפני שנצטוו והיהה עמו וקרא בו כל ימי חייו · ובלב השופטים מפני צרכם אליהם בדינים · ובלב הסנהדרים מפני צרכם אליהם במה שכתוב ושבדתם ועשיהם כי היא חכמתכם ובינתכ׳ · ובלב החסידים כדי לקבל שכר · ובלב אנשי החינף להתגדר בהם ושמו שבע המלכים והטעמים אותות לתכונות ההם אשר העתיקום בקבלה ממשה ומה תחשוב על אשר תקנו המקרא בפסוקים תחלה ואחר כן בנקוד ואחר כן בטעמים ואחר כן במסורות על שמירת המלא והחסר עד אשר מנו אותיותיה וברוו כי ו׳ דגחון חצי התורה ושמירת כל נכדי מקמץ ופתח וצרי וסגול יוצא מן ההקשה התראה שמעשיהם בזה לריק ולבטלה או השתדלות בדברי חובה :

לג אמר

לו״ר שהספר ההוא הפשוט שזכר בקידמת היה שמור בלבבות בפרחא וכו׳ הכל כנירםא מתוקנת שום׳ כפיהם ובלבבם כי כלתם לא היה מוכן משמעות הכתוב שהיו צריכים אליו כהנים מלכים ושופטים וזולתם שמזכיר והולך: ובאמ׳ בפתחא וקמץ והשבר והנטיה והשבא והטעמים כלל כל ענייני הניקוד והטעמי׳ שזכר בשני סימן פ׳ כי הפתחא והקמץ והשבר הם גלגת איכרי בחלוקה כראשונה שעקרם הפתח והחולם והחירק ועליהם נטפלו שאר המלכי׳ הנוטים לאחד מהו כמבואר שם אמנו באורך · ולזה כוון באמרו והנטיה כי כל אחד מהשבעה מלכים נוטה בקריאתו האחת מת לאחד מהשלשה והזכיר השבא בפני עצמו כי במקום מלכים לא יעמוד להיותו משרת להם המבואר שמה · ולו ידע הר׳ אייה הנ׳ כוכת החבר בנטיה הזאה לא היה משמי׳ זכרונה בהעתיקו לשונו המוזכר למעלה : כלב הכהנים וכו׳ מפרט והולך מפני מה הוצרכה שמירת ענין הנקידות והטעמים בלבבות כמו שהניח · כי אמנם לכל כהות האומה למדינותיהם יתפשט תועלתם והמה רועים לא ידעו הבין טעמי הכתובים לולי ענין הנקידות והטעמים אשר נמסר להם קבלה מסיני · וזאת היתה נסבה שתהיה קבלה זו מתקיימת בידם להנטרכם תמיד לענייניה איש איש ממלאכתו אשר המה עושים · ואחשוב כי מן הטעם הזה נבא בני החלקים להתיגב במערכת הספור הלז בזכרו כהנים מלכים שופטים ומבוריהם בא גם זכר השטן בתוכ׳ באמרו ובלב אנשי החונף להתגדר בהם להודיע כי צורך הקבלה ההיא משותף לכל · עד שאפילו ריקנין אנשי חונף הוצרכו אליה לברכם עצמם ללכוד אנשים בערמם · ובכן שמרו משמרת הקבלה ולא עבר זר בתוכה · וכלב החסידי׳ וכו׳ כמ״ש כל מנחות פ׳ הרי עלי עשרון אמר ריש לקיש מ״ד זאת התורה לעולה ולמנחה וגו׳ כל העוסק בתורה אפילו הקריב עולה ומנחה וכו׳ כמו שקדם בי״ית ·

ושמו שבע המלכים וכו׳ כל שפתמו בפירושו על אנשי כנסת הגדול כי על הזמן ההוא יבדק הקוד והמתחת׳ כי הנה זכר תחלת כהנים מלכים שופטים וכו׳ ואחרי כן ימשיך דברו לאמר ומה תחשוב על אשר תקנו המקרא בפסוקים תחלה ואחר כן בניקוד ואחר כן בטעמים ואחר כן במסורו׳ וכו׳ וכוון בזה למא׳ נדרים פ׳ אין בין המודר שזכרנוהו סימן כ״ח כי אמרו תקנו המקר בפסוקי׳ שוה לאמר׳ ופוס שכל אלו הפסוקים: ומה שזכר בטעמי׳ הוא מה שזכרו שם ויבינו במקרא אלו פסוקי טעמים · ומה שהוסיף במסורות הלא הוא דברם שם ואמרי לה אלו המסורו והנה החבר הולך ומבאר מה המה אלה המסורות אשר יסדום וזה על שמירת המלא והחסר וכו׳ ולהוסיף כלל בזה שמיר׳ כל נכרי מקמץ ופתח וכו׳ ומה שאמ׳ עד אשר מנו אותיותי׳ וכו׳ הכי איתא פ״ק דקדושין לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל אותיות שבתורה שהיו אומרים ו״ו של גחון · חציין של אותיות של ס״ת · דרש דרש חציין של תיבות והתגלח של פסוקים · יכרסמנה חזיר מיער עין דיער חציין של תילי באותיו׳ והוא רחום יכפר עון חציין דפסוקים ע״כ · גם במס׳ סופרים פ״ט אמרו ו״ו דגחון צריך להיות זקוף שהוא חצי אותיות של תורה דרש דרש חצי תיבות של תורה דרש בסוף שטה דרש בראש שטה ע״כ · ואילם עם היות הניקוד בלתי נזכר ונפקד במאמר נדרים · אעפ״כ לא ראה להפרידו מחביריו כי לדעתו כלם כיתו ומרועה אחד ויסדו פוסלו · ואין בין זה לזה כמלוא נימא · או שבכלל שם ענין הניקוד באמרם בם׳ תורת החלקים זה מקרא ויהיה ע׳ ייכו אופן הקריאה עם הניקוד כי בלעדיו לא ירים איש את לשונו על הקריאה · ועיניך הראינה מה שכתב על זה הר׳ אליה המדקדק בספרו הנזכר במוך לדבריו המועתקים למעלה וז״ל מי יתן שפירש לנו הקדש על מי שב הנכוני

של ושמו אם על אנשי כנסת הגדולה או על בעלי המסורת · ועל דעתי שהוא שב אל בעלי המסור ע"כ · וכבר הראית לדעת מהמשך לדברי החבר כי אל. אנשי כנסת הגדולה ישוב הכנוי לפי מה שהעלתה מדבריו מגורת ביכתבו · ולדעת החבר נטה האפודי באמרו פ' ז' מספרו בדקדוק · השלם ראש הסופרים עזרא הכהן הסופר כעך חכמו ושם כל מאמצי כחו לתקן המעוות וכן עשו כל הסופרים הבאים אחריו ותקנו הספרים בתכלית מה שאפשר עד שהיה זה סבה להם שימנו׳ במנות הפרשיות והפסוקים והתיבות והאותיו׳ והמלא והחסר · והזר והכוזב מנהג הלשון וזולת זה ולזה נקראו סופרים עשו בזה חבורים והם ספרי המסרה ע"כ · גם הרא"ה בהקדמת ירמיהו ורוב אנשי החכמה מסכימים לזאת הדעת · אבם כי הר׳ אלייה הנזכר כתב שם בהקדמה השלישית על אמרו ויקראו בספ׳ תורת האלקים מפורש וכו׳ כי לפי פשוטו של מקרא אין הפסוק מדבר בעזרא רק הוא שב על המקר׳ שלמעלה הימנו וישוע ובני ושרביה וגו׳ עד והלוים מבינים את העם לתורה ועליהם הוא אומר ויקראו בס׳ תיר האלקי׳ וגו׳ ולא על עזרא · אחרי כן יצא לייסב מדרש כדרים שזכרנו על דרך פשטו של כתוב על זה התאר ויקראו בס׳ תורת אלקים זה מקרא רוצה לומר שאלה האנשים קראו הפסוק בראשונה בלשון עברי · ואחר כך מפורש זה תרגום פי׳ שהיו מתרגמים להם הפסוק בלשון ארמי לפי שאותו לשון היו מבינים הכל · ושום שכל אלו הפסוקים רוצה לומר שהיו מפסיקים בין פסוק לפסוק כמו שהיתה קבלה ביד׳ ממ"רעה כמו שאז"ל במס׳ מגילה כל פסוק דלא פסקיה משה לא פסקינן ליה · ויבינו במקרא זה פסוק טעמים רוצה לומר כשהיו קוראים להם עשו הפסקות באמצע הפסוק לפי כונת הענין כמו שהיה קורא מר"עה לזקנים והמשל כשהיה קורא להם הלא המה בעבר הירדן אחרי היה מפסיק מעט במלת אחרי ואחר כך דרך מבוא השמש · עד״ פירש״י ורז״ל קראו זה פיסוק טעמי׳ לפי שההפסק נותן טוב טעם ודעת להבנת הפסוק לא שהיו להם הטעמים אשר בידנו היום כי עדיין לא נעשו לפי דעתו · ולמ"ד אלו המסורות פירש שהיו קוראים להם כל המלות כמו שהיתה מסורת בידם ממ"רעה כגון קריין וכתבין לא שהיו קוראים להם המסורת על פה או שהם כתבו המסורת על התורה וכ"ש על כל המקר׳ כמו שה וא בידנו היום כי לדעתו עזרא לא כתב דבר רק בתורת משה לבד · ואחר כך הרבה דברים על הקרי והכתי׳ רדק והשיג לרד"ק ולאפודי · ואל הרא"ה בהקדמתו לספ׳ ירמיה שלא ידו באמרו כי רוב דברי׳ לא לרצון ובעלין ומבוטלין ולא ביאר מאיזה טעם ולבסוף בהראותו את עוש׳ כבוד מלאכתו בכלון ההוא לקח לו מבינת הרי"א עצמו לתיקון מלאכתו אשר ברא לעשות וממנו היה העק׳ שהכל תלוי בו כמבוא למעיין בדבריהם · ואולם אין זה מבורך כותבו · אחרי כן יצא להוכיח דעתו בנקודות והטעמים שלא נתחדשו לפי סברתו עד אחר חתימת הגמרא והראה לזה פנים · האחד מהם כי לא נמצא בכל דברי חז״ל בגמר׳ ובהגדות ובמדרשות שום זכר ורמז מנקודה או טעם קמץ או פתח סגול או זירי פשטא דרגא תביר ודומיהן · כי מה שאמרו לפעמים אל תקרי כך אלא כך כמו אל תקרי ושם דרך אלא ושם דרך · וכן מה שאמרו יש אם למקרא ויש אם למסורת משם ראיה שלא היה הניקוד אבלם רק היו רגילי׳ לקרא כך בלי ניקוד שאם היתה המלה נקודה כתאר כך לא היו אומרים אל תקרי כך · אולם קרוב נדקו של חבר מאשר מנינו זכרון הנקודות אצל חכמי אמת שומרי משמרת הקדש לשום שכל ברמזיהם וכאמרו במדרש זוהר שיר השירים לית לכל אתוון רשו לעול להאי סטרא ולהאי סטרא בר בנקודי · אתוון כלהו כגופא בלא נשמא כד אתיין נקדי הא גופא אתקיים בקיומיה · ובהקדמת ספר התיקונים כתוב לאמר וטעמי איכון נשמתין ונקודין רוחין ואתוון נפשין אילין מנהגין בתר אילין אתוון מתנהגי בתר נקודי ונקודי בתר טעמי כי גבוה מעל גבוה שומר · ע״כ · ובשמות נקבלו שמה הנקודות באמרו ואתוון יק כחשבן הלם דאיהי אמצעי וח״ק כחשבן וק וכו׳ · ובזהר בראשית ובמקומות זולתו בכפל זכר הטעמים גם בן · ומה שאמרו אל תקרי כך אלא כך אין להבין ממנו העדר הנקודות אבלם כי אף המכם ידעו בבירור איך היתה המלה מנוקדת רבו לסמוך דרישתם על קריאה אחרת אפשרית באותיו׳ ההנה הכל דרך אסמכתא כמנהג וכמו שיבא סי׳ ע״ב וכן אמר׳ יש אם למקר׳ ויש אם למסורת על דרך זה יתבא׳ · ויבא עוד ראיה אחר׳ הר׳ שי״ח הנז׳ מא״ל בתרא פ״לא יחפור כי יואב הרג את רבו על אשר עשה מלאכתו רמיה והקרה לו תמחה את זָכָר עמלק והנה אם היה להם נקודות והיה נקוד זֵכֶר בשש נקודות איך היה קורא זכר בב׳ קמצים · וזה איננו שוה לו כי כבר פירשו הרשב״א הר״ן והריטב״א שהמלמד לא פשע בקריאתו אלא שלא השגיח על התלמיד בהחליפו קריאתו בטעות ודבר זה מבוי גם כן לעת מנוא הספר לפניו מנוקד כהוגן ולאו אדעתיה ·

כ״ש אם היה שם שבוש כמחאה או טשטוש · ועוד שלא היתה ראיה זו עורכת מלחמה כי אם על האומר שהנקודות ניתנו בסיני מסיני לא על כוונת החבר שיאמר חדוש נורתן לאנשי כנסת הגדולה בבית שני כמדובר · ובכמו זה גם כן יותש כח ראיתו על דבר הטעמים מההיא דפ״ק דחגיגה ויעלו עולות ויזבחו זבחים וגו׳ מר זוטרא אמר לפיסוק טעמים וכו׳ סוף דבר מה שנכנה מגור מנגד המגלה שמות הנקודות והטעמים בלשון ארמי ובבלי ולא בלשון עברי כגון צירי וסגול חולם. מלא פום מפיק דגש דרגא תביר ודומיהן · הרי זה בנין רעוע מאד כי גם משפטי התורה נכתבו בגמרא בלשון בבלי וירושלמי וכבר היו אנשי בית שני מדברים שפת כשדים וגם שמות החדשים עלו אתם מבבל ואיך ידרוך הדורך קשתו בקושייתו הלזו ואיך יתעלל בשריונו והנה שריון קשקשים הוא לבוש · ואחר הדברים האלה אשר אין כח בהם לעמוד כנגד החבר כמדובר הוציא הר׳ אליאה בוכתי לאור באמרו שברור לו כי הניקוד לא היה ולא נברא בימי חכמי הגמר וכ״ש בימי אנשי כנסת הגדולה כי לא היו צריכים להם להיותם בקיאים לקרוא בלי ניקוד וטעמים וקראו במקום העמדת הענין בהפסקה ובמקום משיכת הענין בהתמדת הדבור כאשר שמעו וקבלו מפי הנביאים וכחז״ל ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה וכן דור אחר דור עד שמכח ההרגל ידעו לקרוא בלי ניקוד וטעמים וכו׳ · וכן היה הענין לעולם קודם שנוסדו הנקודות ובמשך זה עד אחר חתימת הגמרא שהוא שנת ג׳ אלפים תתקפ״ט ליצירה שהיא שנת תל״ו אחר חרבן בית שני ומאז והלאה היה לשון הקדש הלוך וחסור עד זמן בעלי המסורת והם אנשי טבריה היא מעזייא והיו חכמים גדולי׳ ובקיאים במקרא וצחי לשון מכל שאר היהודים וכו׳ כאשר העיד עליהם רבי יונה המדקדק וכו׳ · וכן רא״ע כתב בס׳ צחות וז״ל כן מנהג חכמי טבריא והם העקר כי מהם היו אנשי המסורת ומהם קבלנו כל הניקוד · ע״כ · והרוצה לעמוד על פרטן של דברים ילך בו אל מקומו וימלא כפו קומץ ואנכו מעמר כי אני לא באתי רק להעיר בכלל על המועיל בכוונת הספר שאנחנו על ביאורו · ולזה גם כן אכינה כא עמך מדבריו במקום ההוא מה שיתבאר לך ממנו טעם נכון למה שזכר החבר הקמץ והפתח והצרי והסגול לבדם ולא שת לבו לזכרון השאר כי לא דבר ריק הוא מכנו · והנה אחר דבריו הנזכרים כתוב לאמר אף זה לבד מצאתי כי בעלי המסורת לא קראו שמות לנקודות רק לקמץ

ולפתח ובכללם הצירי והסגול דהיינו שקראו לצירי גם כן קמץ ולסגול גם כן פתח · וכשבאו המדקדקים הראשונים הבדילו מעט ביניהם בקריאת השמות דהיינו שקראו לנקודה הזאת קמץ גדול ולזאת קמץ קטן · ולזאת פתח גדול ולזאת פתח קטן · אבל שאר הנקודות לא נזכרו בשמם בכל המסרה גדולה וקטנה רק קראו לחירק אִי ולחולם אוֹ ולשורק אוּ ולקבוץ אֻ ולשוא ולג׳ חטפין קראו שמות אחרות כאשר יתבאר בלוחות שניות במאמר ג׳ · והמשל באמרם במסורת כ״ה מילי חד אִי וחד אוֹ כמו האמור תאמר אלקים אני לית וחד האמור למלך בליעל · ולא אמרו חד חולם וחד שורק וכן כ״ז מילין דכתיבין אֻ וכל חד לית דכוותיה כגון ללין ל״ת יפיל לית · ולא אמרו דכתיבין שורק · והמשאות שנמצא בהם חולם או חירק או שורק אינו מלשון בעלי המסורת רק התחכמות הסופר שכתב כן כדי להראות שהוא הבין המסורת · ועתה אודיעך הטעם למה לא קראו להן שמות כמו שקראו לקמץ ולפתח · וזה לפי שהתנועות האחרות יש להן סימן אותיות המשך ר״ל הוי״ו והיו״ד אִי אֻ · והספיקו בשמות האלו ולא קראו להן שמות אחרים אבל הקמץ והפתח שאין לה אות המשך הוצרכו לקרא להן שמות מיוחדים וכן הקמץ קטן ופתח קטן שאין להן אותיות המשך על הרוב כמו שביארתי בפרשת שירה לפי׳ קראו להן שמות מיוחדים שהן קמץ קטן ופתח קטן ואחר כך קמו מדקדקים אחרי׳ ושנו את שמותן וקראו לקמץ קטן צירי ולפתח קטן סגול ולדעת אלה הסכים דעת כלם בשוה · אבל שמות של שאר הנקודות לא הסכים עליהן דעת כלם בשוה יש שקורא לנקודת אוֹ חולם ויש שקורא לו מלא פום וכן קרא לו רש״י כמו במלת יכסיומו ומועלו לכיבון פ״ס · ואנחנו האשכנזי׳ קוראים לנקודת אִי מלא פום ולא ידעתי מאין הוצאנוהו כי אין בכל ספרי המדקדקים והנקדנים שקראו לו כן אך קראו לו שורק ואנחנו קורין שורק לנקודת אֻ והמדקדקים קורין לו שלשה נקודות או קבוץ · והעקר שקראו לו קבוץ שפתים · ויש שקורים לו קבוץ פום · ונקודת אִ׳ קראו לו חירק ויש שקורין לו שֶבר וכן קרא לו רא״בע בהרבה מקומות ופתב שהוא כך כן בלשון ערבי · והחכם הכוזרי קרא לחירק שבר גדול ולצירי שבר קטן · וברור לי כי החירק של תנועה קטנה ר״ל שהוא בלא יו״ד הוא שקראו לו שבר ואותו שהוא עם היוד קראו חירק פתם · ע״כ · וכבר קדם דברנו על זה בשני סימן פ׳ · התראה שמעשיכם בזה למק׳ וכו׳ · כמו שבי׳

רבים

רבים מגנים ענינם כדבר האפודי בהקדמתו ז"ל רוב החכמים שראיתי ושמעתי מפחיתים ומבהילים ומגנים החקירה הזאת המיוחסת לסופרים והרא"בע המשילם למי שמוכה העלין והדפין לספרי הרפואה כי לא ינהה מכל זה מזור · ולא השקיף למכה זו והנביא האשים המהבילים האלה אמר איכה תאמרו חכמי' אנחנו ותורת ה' אתנו אכן לשקר עשה עט שקר סופרים עד כאן:

סימן לב אבל ההשתדלות בדבר חובה עם שמירת התורה · ר"ל שילוה אל ההשתדלות ההוא ונמשך אליו ענין שמירת התורה כאז"ל מסורת סייג לתורה · ו"א שלא יהיה דרך לשגותה וכן כתב רא"בע בתחלת ספר יסוד מורא וז"ל · האמת כי יש שכר לפעולו' בעלי המסורת שהם כשומרי חומות העיר כי בעבורם עמד' תורת ה' וספרי הקדש על מתכונתם בלי תוספת ומגרעת ע"כ · ויגדלו בזה דברי הר' אליה המדקדק שקדם זכרו הקודמת בא"מ כי לולי בעלי המסורת אשר העמידו התורה והמקרא על עמדם כבר כלתה החררה ונעשית התורה כשתי תורות ולא היו ב' ספרי' בכל ספרי המקרא שהיו מסכימי' יחד כאשר קרה לשאר ספרי המחברים · הלא תראה במה שבויים וחילופים במצא בתרגום אנקלוס וכו' והפליג בשבחם עד אמרו ואחר המעשה אשר עשו בעלי המסורת אי אפשר שכפל או שיפול חלוף או שנוי בשום צד בכל ספרי המקרא שלא לחנם אז"ל מסורת סייג לתורה וכן דרשו על פסוק איש חרבו על ירכו מפחד בלילות אלו המסורת שהסמכים שלא תשתכח תורה בגלות ע"כ · וקרוב לשמוע מה שכתב שבעלי המסורת היו למאות ולאלפים דור אחר דור. ועוד היום מי שיאפון לקרב אל המלאכה לעשות סימנים וכללי' למנוע חשבון ממלות או ענייני' מסורת הרשות בידו אך בתנאי שלא יוסיף ולא ינרע על מה שהסכימו עליהם אנשי כנסת הגדולה במלאים חסרים ובקרי ובכתיב ובאותיות גדולות וקטנות פתוחות וסתומות בתורה וכדומה לאלה גם לא יכחיש דברי בעלי המסורת בענין הנקודות והטעמי' ובכומי

לב אמר הכוזרי אבל לא הוא השתדלות בדבר חובה עם שמירת התורה שלא יהיה דרך לשגותה עם החכמה המופלאה כי נראה מקביעו' הנקוד והטעמי' סדר שלא יהיה אלא מחכמה נעזרת איננה מערך הכחנו בשום פנים ולא יתכן שיהיה מקובל אצל ההמון אלא מרבים רצוים או מיחיד רצוי ולא יתכן שיקבל ההמון מיחיד אלא אם יהיה נביא או נעזר בענין האלהי כי החכם שאיננו נעזר טוען מי שהוא קרוב לו בחכמתו שיעשה כמעשהו·

לג אמר

המלות שמנו הם ונתנו בהם סימנים וכו' · וסוף דבר כתן כתר מלכות בענין המסר על ראש הספר המכונה אכלה ואכלה הזכירו הרד"ק בשרש קרב וקדם זכרו אליהו בשני מי' ע"ח · והרמ"בן כתב בהקדמת פירוש התורה יש בידינו קבלה של אמת כי כל התורה כלה שמותיו של הקב"ה שהתיבות מתחלקות לשמות בענין אחר כאילו תחשוב דרך משל כי פסוק בראשית יתחלק לתיבות אחרות כגון בראש יתברא אלקים · וכל התורה כן מלבד צרופיהן וגימטריותיהן של שמות · וכבר כתב רש"י בפירושיו בגמרא ענין השם הגדול של ע"ב באיזה ענין הוא בג' פסוקים ויסע ויבא ויט ומפני זה ספר תורה שטעה בו באו' אחת במלא או בחסר בפסול וכו' עד אמרו אעפ שאינו מעלה ולא מוריד כפי העולה במחשבה וזה כענין שהביא גדולי המקרא למנות כל מלא וכל חסר בכל התורה והמקרא ולחבר ספרים במסורת עד עזרא הסופר הנביא שנשתדל בזה כמו שאמרו מפורש ויקראו בספר תורת האלקים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא' ע"כ: עם החכמה המופלאה · נקשר למעלה עם אמרו אבל השתדלות והכונה שהיא זה השתדלותם עם חכמה המופלאה אשר ברוח ה' נוססה בם · והוא אמרו כי נראה מקביעות הנקוד והטעמים בדר שלא יהיה אלא מחכמה נעזרת · כוון בזה למדרגת רוח הקדש שהיא למטה ממדרגת הנבואה כלשון המורה בשני פ' מ"ה באמו' שילוש לאיש עזר אלקי שיניעהו ויזרזהו וכו' וכן יורה לשונו בסמוך באמרו שלא אם יהיה נביא או נעזר בענין האלקי · וכו' · והנה כח הראיה הזאת מוכח ועומד על טוב הסדר כי א"א היותו בלתי חכמה נעזרת כמו שהיתה במנאת באנשי כנסת הגדולה כאמור : ולא יתכן וכו' · הוסיף עוד ראיה הולכת על שתים וזה כי בראותנו ענין הניקוד והטעמים עם טובם ורוחו מקובל באומה לא ימלט אם שהיתה קבלה זו מרבי' רצויי' וכבר אמרנו שי' כ"ד ובמקומות זולתו כי לא יעבור על במותם שהסכימו · או שהיתה מיחיד רצוי וזה לא יצוייר כי אם בהיותו נביא או נעזר כי יתן ה' את רוחו עליו אשר ישלח לו עזרו מקדש : כי החכם שאיננו נעזר טוען וכו' ובכן תגלם

חרפת

לג אמר החבר אם כן הקבלה אנחנו והקראים חייבין בה וכל מי שיודה כי התורה הזאת הנמצאת על התכונה הזאת היא נקראת תורת משה ·

לד אמר הכוזרי כן אומרים הקראים אבל אחר שמצאו התורה של מה אינם צריכים אל הקבלה ·

לה אמר החבר הנה זה ספר משה הפשוט הצרכנו במלות'ו ובדבור בו אל כמה כתות מן הקבלה (מן הנקוד) ומטעם ומפסק וממסורת על אחת כמה וכמה אנו צריכים בעניניו ופירושיו כי הענין רחב מן המלות התראה כאשר אמר להם החדש הזה לכם ראש חדשי'

הרפת דופו בקהל רב כלבר החבר בראשון סימן מ"ט באמרו שתחבולות החכמות לא יעמדו במחקר מפני שהם כמו הדבר המזוייף והענין האלקי כזהב המזוקק הולך ומוסיף וכמו שביאר בחתימת הספר סי' כ"א אמר ירמיה הכל המה מעשה תעתועים בעת פקודתם יאבדו ר"ל שהם תפקדם והשגה עליהם יהיו כדבר המזוייף ·

סימן לג אם כן הקבלה

וכו' מכח הדברים שהוקדמו מסימן כ"ט ועד הנה לקט קנירו ילקט שעל"ע צריכים הקראים להודות בקבלת הוא"ל והתור' הזאת המונחת אצלנו על התכונה הזאת בלי נקוד וטעמים היא נקראת תורת משה כי כן על זה שתאר הניח משה ש' תורתו לבני ישראל והם עם כל מי שיודה בזה מוכרחים להודו' כי תכונת הטעמי' והנקודות שמורות היו בלבבות קבלה מפיהו בכל מה שכתוך על זה המפור עד הנה :

סימן לד כן אומרים הקראים אבל אחר וכו' ·

ר"ל ענין הקבלה הזאת אשר דברת אפס קצהו יראו הקראים ובלו לא יראו כי הנה במה שהיה הצורך אליו בענין הניקוד והטעמים שבלעדיהם לא ידים איש את לשוני לקרות קריאה נכונה מובנת ע"כ יביאם ההכרח להודות בקבלה הוא"ל וספר התורה אשר שם משה לפני בני ישראל פשוט היה כמדובר · אולם אחר שמצאו התורה שלימה בנקודותיה וטעמיה אשר בהם ישלמו הענינים על הדרך שזכרנו אין להם לחדש דבר מצוה בפירושים ויוצאים מפשוטו של כתוב כי מה האל' שיצא אחרי המלך את אשר כבר עשוהו מעת קבל משה תורה מסיני והיא על כיונה וקומתה כבראת ואין שם הכרח יאחזו להכניס בה דבר הקבלה וכבר ידעת הרבות ענינים לא טוב בהיות לאל ידך לעשות במעט מהם · והרי זה דומה למאמר אלעזר בן פנטירא לינאי המלך כאשר פרחה מינות הקראים על מנחם כח"ז קדושים פי' האומר וזכור אזכרנו סימן מ"ה כי כששאלוהו ינאי המלך תורה מה תהא עליה השיבו הרי כרוכה ומונחת בקרן זוית כל הרוצה ללמוד יבא וילמוד · ע"כ ·

ואולם לפי הכוונה לא אמר זה המלך בגזירה מוחלטת שיהיו הקראים בוטחים על קבלת הנקודות והטעמים והמסורת שהרי החבר ישאלהו על בירור זה סוף סימן ל"ה · וכמו' ל"ו יורה המלך בתשובתו כי לא ידע אתו מאומה על כן אמרתי שאין זה כי אם משלמות שחפוש ודקדוקו וכעשה כאומר יוכח שיודו הקראים במקבת טענתר על קבלת ענין הקריאה הרי לא יחוייבו על האחר שיאמינו בקבלה על ביאורם של דברים כי ענין הקריאם לחוד וענין משמעותן של דברים לחוד :

סימן לה והנה זה ספר וכו' :

כ"א הנה ספר וכו' כא' משני פנים אפש' לפעמיד גרסתנו אם שיהיה זה התמדת ספור עם דבריו הקודמים סימן ל"ג והיו ראוים להכתב שם סמוכים ומכרכים לולי שהפסיקו המלך על הדרך אשר ביארנו בראשון סימן ז' · או שיאמר כוספת כזו תמצא הרנה בהמשך הספורים · וכלל כונתו שאם צורך הקבלה מבואר בנקודות ובטעמים מהודאת בעל דין כאמור · כ"ש שיהיה זה בענייני התורה ופירושיה כי ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים : במלותיו ובדבור בו · כאמרו למעלה סימן כ"ח ואחר כן במלות ואחר כן בחבורים : אל כמה כתות מן הקבלה מנקוד ומטעם ומפסק וממסורת קרא ארבעת אלו כתות שקבלם ר"ל מינים וענינים שונים צריכים לקבלה כמוזכר למעלה ושם הד' שזכר פי' ל"א באמרו ומה תחשוב על אשר תקנו המקרא בפסוקי תחלה וא"כ בנקוד ואחר כך בטעמים ואחר כך במסורות : כי הענין רחב מן המלות כי אופני קריאת המלות יוגבלו בחקים ומשפטים בלי מספר אכן לרחב ענייני התורה ומשפטיה אין חקר · ומי זה ערב לבו לדעת לעות את יעף דבר בפירושי מנו' התורה לולי הקבלה וכמו שהפליא הרא"בע תוספ על זה בהקדמתו לפי' התורה בדר' השני · כי שם כלחם מלחמה לה' כנגד זה פתלתול ושר כנאו ענין חדוש החדש לשמירת מועדי ה' כמשפט · וכמו שעשה החבר בכאן כי ראה ראשית לו להקהות שניה' בענין זה וזא"ה התראה כאשר אמר להם החדש הזה לכם וגו' · רוצה לומר

אלא תמוה שכאשר אמ' להם המצוה הזאת המופלאת והסתומה והתמוה וכיוצא בה מהמצות הצריכו ביאור לא נשתתקו על עניינה לבקש מפיו דעת ותבונה על פרושי פרטיה ודקדוקיה אין ספק שבקשו לדעת זאת ולולי כן איך נשא לבם אותם בחכמה שתספים דעתם למה שנאמר למשה כמיני כדבר הראב"ע פ'

על הדמיון לא נסתפק העם אם רצה לומר חדשי המצרים שהיו ביניה' או חדשי הכשדי' שהיו

בא אל פרעה הנה משה לא פי' לנו בתורה איך נקבע השנים והחדשים ואם לא נמצא אביב מה נעשה · ויש לתמוה מזה תימה גדולה איך פירש דיני כל נגעי המצורע שהוא באדם אחד ולא יעמוד בכל זמן והניח דבר המועדים שכל ישראל חייבים לשמרם בכל זמן ויש כרת על אכילת חמץ בפס' ועל אכיל' יום הכפורי' והנה אם סמך על המולד היה לו לפרש אם הוא כפי המהלך האמצעי או כפי מולד האמת שהוא כנגד המזלות וכו' עד אמרו וזה לאות כי סמך על קריאת ב"ד בכל דור ודור והיתה קבלה בידם וכו' · ע"כ ·

והנה דבריו בכאן דומה לאמרו פי' ל"ט היעלה בדעת שלא ישאלו על פרטיהם ומחלקותם וכו' · ועל מה שאמר חדשי המצרים שהיו ביניהם או חדשי הכשדים וכו' · הכונה לראות מה שכתב הראב"ע בפרשה הנז' שהניע שם כי מהלך הלבנה בגלגלה בנקודה ידועה כנגד גלגל המזלות עד שובה אל הנקודה בעצמה הם שבעה ועשרים יום ושלישית יום בקירוב וביאר כי התחברותה עם השמש לא ישלם עד סוף כ"ט יום וחצי וב' ידות שעה וע"ג חלקים מחלקי ישראל · ועוד ביאר כי השנה באמת היא לשמש לבדו כי הוא המוליד זמני הד' תקופות ובשס"ה ימים וקרוב מרביעית יום ישוב בגלגלו עד שובו פעם שנית אל המקום אשר היה שם אלו בתחלה ושבעבור זה נקר' שנה ושאין ללבנה שנה כלל כאשר אין לשמש חדש כלל כי לא יתחדש בו כלל רק דבר החדוש הוא לאור הלבנה ועל כן נקרא חדש גם ירח וכו' והודיע שם כי בעבור ששנת הגוים קרובה אל שנת החמה וראו שי"ב פעמים תתחדש הלבנה בשנת שחמה חלקו ימי השנה על י"ב וקראו לכל חלק חדש בעבור שהוא קרוב מימות חדש הלבנה וזאת השנה מהם אינה כדרך התולדת · גם הישמעאלי' בעבור שמועדיה' תלוים בימי חדשי הלבנה ותחלת החדש מליל ראות הלבנה וראו כי י"ב חדש יש בשנת החמה לא מצאו חשבון יותר קרוב מזה כי אין בין שני המספרים רק י"א יום על כן שמו כל שנותיה' שנות הלבנה וכל שנה ישתנה מועד בפעם אחורית י"א יום עד שיהיו ל"ג שנות חמה הם לד' שנות הלבנה כי אלה אינם עד התולדת · והשם צוה בתורתו לשמור מועדיו במועדם כי אמר שמור את חדש האביב ועשית פסח לה' והנה אם לא ימצא אביב בשני החדש נעשה פסח בחדש הסמוך אליו וככה קרא חג השבועו' חג הקציר וסכות חג האסיף כי הקציר והאסי' תלוי' באביב · וראינו שאמר שלא נעשה פסח רק בשני חדש הלבנה ושנה שנות · והנה צוה לשמור ימי חדש שלבנה ויהיו המועדים וזמניהם שמורים ומשה לא הזכיר בתורה שנספור י"ב חדש או י"ג רק אמר בחדש שנמצא אביב בו נחל לספור והוא יקרא ראשון בין שתהיה השנה מי"ב חדש או מי"ג וכו' עד אמ' והיתה קבלה בידם שלעול' יעבר ב"ד שבע שנים בכל י"ט שנה וכו' עד אמרו והנה התברר לך כי כלל שנותינו ישוב בכל המחזור שנות החמה וחדשינו תמיד חדשי הלבנה וברוך ה' שהדריכנו בדרך ישרה וכו' עד כאן מדבריו שלקחתי משם כפי צרכנו אל הביאור · עו' כתב בפ' הר סיני וז"ל ויהודה הפרסי אמר כי ישראל היו סומכין בחשבון השמש ואלו היה זה נכון הנה לא פי' משה מהלך שנה תמימה כי חכמי המזלות לא יכלו עד הנה להוציאה לאור כי חכמי הודו מוסיפים על רביע היום חומש שעה ותלמי וחביריו אומרי' כי יחסר חלק משלש מאות ביום והו' קרוב ממהלך העבור והבאים אחריו אמרו חלק ממאה ושש · ואחרים ק' ואחרים ק"ל גם ק"פ כי יש מי שהוא שנתו להשלמת המזלו' מנקודה נראית ויש מנקודת הגלגל הנטוי לימין ולשמאל ואנחנו צריכים לקבלה ועוד כי פי' חדש יכחיש הפרסי וכו' ע"כ · וכבר ביאר הרמב"ם העקר הזה בראש הלכות קדוש החדש באמ' חדשי השנה הם חדשי הלבנה שנ' עולת חדש בחדשו ונא' החדש הזה לכם ראש חדשים כך אמרו חכמים הראה לו הקב"ה למשה במראה הנבואה דמות לבנה ואמר לו כזה ראה וקדש · והשני' שאנו מחשבי' הם שני החמה שנאמר שמו' את חדש האביב וכמה יתרה שנת החמה על שנת הלבנה קרוב מי"א יום לפיכך כשיתקבץ מן התוספת הזאת כמו ל' יום או פחות מעט או יותר מעט מוסיפים חדש אחר ועושי' אותה השנה י"ג חדש והיא הנקראת שנה מעוברת וכו' ובפ' ו' כתב כל י"ט שנה שיהיו מהם ז' שנים מעוברות וי"ב פשוטות נקרא מחזור ולמה סמכנו על מנין זה שבזמן שאתה מקבץ מנין ימי י"ב שנה פשוטות וז' מעוברו' ושעותיהן וחלקיהן ותשליך כל אלף ושמנים חלקי שעה וכל כ"ד שעות יום ותוסיף למנין הימים תמצא הכל י"ט שנה משני החמה שכל שנה מהן שס"ה יום ושש שעות בשוה ולא ישאר

ממנין

שהיו עם אברהם באור כשדים או רצה חדשי
השמ' או חדשי הירח או שני הירח (בתחבולו'
יסכימם עם שני השמש) כ"א שיסכי' אותם עם שני
השמש בתחבולו' כאשר בחכמ' העבור הייתי רוצ'
שישיבוני הקראי' תשוב' מספקת על זה והדומ'
לו' ואשוב לדעת' כי רצוני להשתדל שישיבוני
תשובה מספקת כאשר אשאלם על מה שיתיר
החי לאכול ומה ענין הזביחה ושמא היא
נחירה או הרג כאשר יזדמן ולמה נאסרו זבחי
ארמיי' ומה הוא שיש בין זבחו והפשטו ושאר
מלאכו' והייתי רוצה שיבאר לי החלב האסור
והוא דבק עם המותר במעים והקיבה וזולת
זה מנקור הבשר ושימסור אלי הגדר שבין
המותר והאסור כדי שלא אחלוק בו עם חברי
וכן החיה האסורה אצלם היש לה גדר ושמא
האחד

אמנין ימי החמה בכל י"ט שנה חוץ משעה אחת ותפ"ח חלקים שני לכם אתפ"ח כמנא במחזור שהוא כזה החדשים כלם חדשי הלבנה והשנים שני החמה וכו' ע"כ · והנה לפי הנראה היו המצרים והכשדים מונים לשנת החמה כיהודם הפרסי וחדשיהם חדשי חמה נ"כ כי חלקו שנתם ל"ב חלקים ככותים שקדם וכרם · כמו שידענו הסכמתם ברוב מנהגיהם כפי מה שזכר הר"אבע בהרבה מקומות ומכללם ע' שמות אבל אמרו ושאלה אשה משכנתה ונו' וכפ' תשא על אמרו פרקו נזמי הזהב ונו' · אמנם הפרש בינה ובין כשיעור המזג השנה כפי חלוף הדעות שזכר הר"אבע פ' הל סיני אשר זכרנו כאילו תאמ' ששנת המצרי' היתה מש"סה ימים ורביע יתר חלק משלש מאות כתלאי ושנת הכשדים היתה חומש שעה על שס"ה יום ורביע כחכמי הודו ובפי החלוף בשיעור השנה אבלם יתחלף גם כן שיעור החדש שהוא חלק שנים עשר ממנה ואחרי העירו ספק בין חדש חמה לחדש חמה העיר ספקו גם כן אם היתה כונתו לחדשי השנה כמצרים והכשדים והכותים או לחדשי לבנה כישמעאלים והקראים אשר ינא וכלם כימין ל"ח · גם למה שאמר או שני הירח וכו' · היתה אורה מאשר הקדמנוהו כי אמנם הכונה בזה אל המחזור שסודר ענינו אבלנו להשכים בתחבולות ע' העבורים בין שנות הלבנה מש"כד יום לשנות החמה מש"סה יום ורביע באופן שמקום יונח להתנדר בו החדש בבחינת הלבנה והאביב בבחינת השנה כאשר האירו עינינו פני המאורות הגדולי' כנינוני דבריהם היוצאים לקראתך ושיעור הדברים כך הוא או שני הירח אשר יסכימם בתחבולות עם שני השמש וכו' והוא מה שהתבא' בנסחא אחרת שכתוב בה או שני הירח שיכני' אותם עם שני השמש בתחבולות: ואשוב לדעתם וכו' · כי עד הנה היה תאר ספורו מכוון כלפי המלך כאמרו התראה וכו' · ועתה הסב את פניו כלפי הקראים עם היות לפי האמת כל הראיות הללו מכוונות לשבר

מתלעות הקראים לא זולת: ע"כ מה שיתיר החי לאכול · באיזה אופן תהיה השחיטה מתרת הבש' לאכול כי בהמה בחיים בחזקת איסור עומדת עד שיודע לך במה נשחטה פ"ק דחולין ואם תאמר הרי הכתוב מלמדנו שהיתרו בזביחה לזה ומה ענין הזביחה וכו' כי מאמר הכתוב וזבחת ונו' לא ידענו מה הוא לולי הקבלה שביאר' הה' תנאים · שהייה · דרסה · חלדה · הגרמה · ועקור · פ"ק דחולין · וכבר דרז"ל כאשר צויתיך מלמד וכו' : ולמה נאסרו זבחי ארמיים · כאמרם שם שחיטת נכרי נבילה) והטעם משום דלא בתורת שחיטה הוא: ומה הוא שיש בין זבחו וכו' · שמעשה שחיטתו כאשר ומעשהו בהפשט ונתוח וכיוצא אין בו איסור · והנראה בטעמו דהואיל ולאו בתורת שחיטה הוא הוה ליה כנוחר ולא קרינן ביה וזבחת: והוא דבק במעים והקיבה וזולת זה מנקור הבשר · נ"א והוא דבק במעים ובקיבה ובזולת זה וכו' · והכונה אחת היא לבקש מן הקראים ביאור מספיק להבחין בין החלב האסור ובין השומן המותר להיותם דבקים יחד במעים ובקיבה ובזולת זה ממקומו' הבשר אשר נצטוינו על ניקורו להסגית ממנו כל חלב וזכר מעים וקיבה ברומז למה שאמרו רז"ל · ריש מעיא כאמתא בעיא נרירה: ושימסור אלי הגדר וכו' כדי שלא אחלוק בו עם חבירי וכן החיה וכו' · כתב הרמב"ן פ' ויקרא על חלבו האליה וז"ל שם חלב בלשון הקדש השומן הנפרד שאינו עם הבשר כדבר אחד כי השומן המתערב בבשר שאינו נפרד ממנו יקרא שומן וכו' והחלב הוא הנפרד אשר עליו קרום ונקלף לא יתערב הלשון בהם בשום מקום וכו' והנה אין באליה חלב כלל אבל יש בה שומן שאינו נפרד כמו שיש בכל בהמה טוב ירך וכתף וכן ידעו הרופאים בטבעיהם וכו' ואמרו כי טבע השומן שאינו נפרד מן הבשר בנלעות ובנדדים ובאליה הוא חם ולח והנפרד מן הבשר במו אשר על הכליות קר ולח וגם ועבה וקשה

ד׳ אחד יסיר קצרת הזנב ואחד יסיר הכף כמו שהוא · והייתי רוצה שיבאר לי העוף הטהור מן הטמא זולת המפורסמים רצוני לומר בן יונה או תור ומאין הוא אומר שאין התרנגול והאווז והקורא ואלברכיה מהטמאים · והייתי רוצה שיתן לי גבול אל יצא איש ממקומו ביום השבת אם הוא ביתו או חצרו או רשותו אם יהיו לו חצרים רבים או מבואו או שכונתו או מדינתו או מגרש עירו אחר שתיבת מקום סובלת זה ויותר מזה · והייתי רוצה שיראה לי גדר המלאכה האסורה בשבת ומה הוא המונע מהקולמוס והקסת להגיה התורה והתיר לו לטלטל הספ׳ הגדול והשלחן ושאר המאכלים וסעודת האורחי׳ ולטרוח בכל מה שיטרח האדם לאורחיו והם במנוחה והוא ביגיעה ויותר מזה עבדיו ונשיו וכבר נאמר למען ינוח עבדך ואמתך כמוך · ולמה נאסר׳ רכיבת בהמות הנכרי׳ בשבת ולמה זה נאסרה הסחורה · והייתי רוצה שידין בין כל שני בעלי דינין

להתבטל בשבט תבא וממהר לכלות ויוליד לאה לבנים ובונים ואע״פ הכתוב שאמר כל חלב וכל דם לא תאכלו אין שומן שעל גבי האליה בכלל כי אינו חלב כשמו ולא נטבעו וכו׳ והכתוב הזה שאמר חלבו האליה תמימה פירוש שיקריב ממנו חלבו באליה תמימה כי כאשר יקריב האליה תמימה עד העצה יוכר עמה חלב רב אשר הוא מחובר בה בגד הפנימי וכו׳ ואחרי הרבותו דברים על ככה אמ׳ והוכרחתי להאריך בזה לסתום פיהם של צדוקים ושמחה שמם כי בדברי תורה נאמר עבה כסיל באולתו וכו׳ ע״כ · ועל דבר האליה גם הראב״ע ערך מלחמה כנגדם פרש׳ צו באמרו פעם אחד בא אלי צדוקי אחד ואמר לי אם האליה אסורה מן התורה וכו׳ ע״ש · ואולם גם הוא שנה ברואה והרע תוכו כמו שהשיג עליו הרמב״ן וזה כי בכלל תשובתו לצדוקי ברח מן הרמץ אל האש כי בנואו לכלל הודאה שהאליה הקרא חלב בא לכלל טעות להתיר חלב בשר חולין מן התורה והשאיר אסורו מדברי סופרים וכבר הערותיך על זה למעלה סימן י״א · ומכל זה נגה אור על דברי החבר שעמדנו על ביאורם:
והייתי רוצה שיבאר לי העוף הטהור וכו׳ כמו ששנינו פ׳ אלו טרפות סימני בהמה וחיה נאמרו מן התורה וסימני העוף לא נאמרו אבל אמרו חכמים כל עוף הדורס טמא כל שיש לו אצבע יתירה וזפק וקורקבנו נקלף טהור ר׳ אליעזר בר צדוק אומר כל עוף החולק את רגליו טמא: זולת המפורסמים רוצה לומר בן יונה וכו׳ · פרסום זה מזולת׳ לטהרה הוא מצד מה שהוכשרו לקרבן בכתוב מפורש: ומאין הוא אומר כו׳ · כי התורה לא הבדילה בין הטמא ובין הטהור: והקורא · אמרו שהוא העוף הנקרא פירדיצ״י בלע״ז: ואלברכיה · שם עוף טהור בערבי ולא ידעתי מה הוא ובנ״א בשמט זכרו: גבול אל יצא איש · דדרשינן ליה פרק מי שהוציאוהו אלו אלפים אמה · והרי״ף פסק

סוף פרקא קמא דעירובין שזה אינו אלא מדרבנן אמנם מי״ב מיל ומעלה הוא מדאורייתא וזה מהירושלמי שהביא שם ואחרי כן נמשך בדבריו אלא לאמר כמנהג עכשיו תחומי שבת מהן דרבנן ומהן דאורייתא מאלפים אמה ולמעלה עד י״ב מילין לוקה עליהן מדרבנן ולרבי עקיבא לוקה עליהן מן מדאורייתא דכתיב מקיר העיר וחוצה אלף אמה וגו׳ וכתיב ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים וגו׳ · אי אפשר לומר אלפים אמה שכבר נאמר אלף אמה אלא אלף מגרש ואלפים אמה תחום שבת ורבנן סברי אלף אמה מגרש ואלפים אמה שדות וכרמים ומשנים עשר מיל ומעלה לוקה עליהן א מדאורייתא לדברי הכל דכתיב אל יצא איש ממקומו והיינו שנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל ע״כ · וכן דעת הרמב״ם פרק כ״ז מהלכות שבת והיא הסכמת הגאונים לפי מה שכתב שם המגיד אבל הרא״ש והמרדכי סוברי׳ דאפי׳ חוץ לי״ב מיל אין איסורו אלא מדרבנן לפום גמרא דילן · ולזה הסכימו הרמב״ן והרשב״א כמבואר שם במגיד · ואולם דעת החבר בזה כדעת הרי״ף וחביריו מאחר הביאו בכלל משפטי התורה הצריכים לקבלה ויש במה שזכרנו טעם להזכירו מגרש בדבריו אלא כי אמנ׳ מגמת פניו למחלוקת רבי עקיבא ורבנן אשר זכרנו: ויותר מזה · שיש מקום מיוחד וכולל קטן וגדול: גדר המלאכה וכו׳ · כן המ׳ אבות מלאכות הבר אחת השבויות פרק כלל גדול: ומה הוא המונע מהקולמוס וכו׳ והתיר לו וכו׳ · והלא הנהגת שתי אותיו׳ בתורה הוא דבר שיש בו מנוה ואין בו טורח ואיך ימנה זה בכלל המלאכו׳ וטלטול ספר גדול והשלחן וכו׳ שטרחן מרובה · במלאכות לא יתחשב למה זה ועל מה זה ודבריו מוכיחים שהקראים נהגו איסור בכתיבה בשבת: ולמה נאסרה רכיבת וכו׳ · והלא אין בהמת נכרים בכלל אזהרת לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך

דינין בסדרו ואלה המשפטים וכי תצא. והפשוט שבתורה הוא סתום כל שכן הסתום כי לא היו סומכים א"א על התורה שבעל פה. והייתי רוצה שאראה דיניו ומשפטיו בכל הירושות מפרשת בנות צלפחד או איכות המל' והציצי' והסוכה. ויבאר לי מאין הוא חייב בתפלה לאל. ומאין הוא מאמין שיש בית מועד לכל חי וגמול ועונש אחר המיתה. ואך הם דנין במצות הדוחות זו את זו כמילה עם השבת או הפסח עם השבת מי נדחה מפני מי וזולת זה

ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגו': ולמה זה נאמרה השבתורה שאין אזהרה מפורשת בתורה. ולפי הנראה גם הקראים כפרשים הימנה: והייתי רוצה שידין וכו'. כי בכל אלה מקרא מועט והלכות מרובות. וכבר ידעת מחלוקתו של ריבז"ז עם הצדוקים בירושת הבת כמו שסוף פרק יש נוחלין תניא בכ"ד ביה תנינא לדיננא. פירוש בכ"ד בטבת שנינו למשפט שהודו לנו הצדוקים שלא תירש הבת עם בת הבן. שהיו הצדוקים אומרי' תירש בת עם בת הבן כשבא להן ריב"ז אמ' להם שוטי' מנין זה לכם ולא היה בהם אדם שהחזי' דבר חוץ מזקן אחד שהי' מפטפט כנגדו ואמר ומה בת בנו הבאה מכח בנו תירשנו בתו הבאה מכחו לא כל שכן וכו' ולבסוף השיב לו ריב"ז מה לבת בנו שכן יפה כחה במקום שאחים תאמר בבת שהורע כחה במקום אחיה (פירוש שהרי מצינו בנות צלפחד שירשו בנכסי חפר אבי אביהם עם בני חפר שנאמר נתון תתן להם אחוזת נחלה בתוך אחי אביהם ולא ליקחו בני חפר ובנות חפר כל נכסי חפר במגלת אם כן בת הבן קודמת לבת דהיינו בנות צלפחד שקדמו לבנות חפר) ואותו היום עשאוהו יום טוב וכו' עכ"ל. שים לבך למה שכתב הרמב"ע בפרשת בנות צלפחד וז"ל וכן אין לנו ראה אות כי הבן יירש את אביו. לאחיו מאב או מאם לשארו הקרוב אליו מכל המשפחה. ויירש אותה הנחלה וכבר פירשתי דרך חכמ' ז"ל בפסוק לעם נכרי. ולדעת הנחלות ואם יירש האב או האם את הבן ומה שתירש (יבל שיירש) אשתי צריכים אנחנו לקבלה עכ"ל. הנך רואה כי הלוך ילך בדרך שבררתי להוציא מן הכתוב כל מה שאפש' להוציא ממנו כפי מובן מליותיו ואח"כ ש קבלת קדמונינו כפשוטו ישא: ואתה ידעת כי מה שכתב לאחיו מאב או מאם הוא סותר את קבלתנו בלי ספק שהרי אין הירושה נוהגת באחים מן האם כדתנן פרק יש נוחלין האחים מן האם לא נוחלין ולא מנחילין. אלא שכתב כן בכתבו את הכתוב לפתחיו לדעה עד היכן יד הפשט המופשט מגיע. ולזה נמשך באמרו לשארו הקרוב אליו מכל המשפחה ויורש אותה הנחלה. כנגד מה שאמרו פרק יש נוחלין והאחים מן האב נוחלין ומנחילין מנא לן דאמר קרא ממשפחתו וירש אותה משפחת אב קרויה משפחה

ומשפחת אם אינה קרויה משפחה: דכתיב למשפחותם לבית אבותם. וכנגד מה שאמרו שם והאיש את אשתו נוחל ולא מנחיל מנא לן דתנו רבנן שארו זו אשתו מלמד שהאיש יורש את אשתו: יכול אף היא תירשנו ת"ל וירש את תה הוא יורש אותה והיא אינה יורשת אותו. ואחרי הראותי כי למשפט הכתוב היה דין הנחלות יוצא על פנים אחרים נוטים מדברי חכמים ז"ל. הודיע כי בכל זאת לא השיב אחור ימינו לזכות קבלתם כי היא בלי ספק אמונה אומן אכן שמו לקבלת רמז ואסמכת' בלשון הכתוב עם היותו לפי פשוטו בלתי מוכרח על פי דרכם בפסוק לעם נכרי אשר יצא ביאורו אבל באין רשו' לאדון למכר לשום אדם ואפי' לישראל שגם הוא לענין זה לנכרי נחשב. וכנגד זה כתב שם הרמב"ע כי אמרו לעם נכרי וגו' הוא מוסב לכי ימכור איש את בתו לאמה. והכונה כי בבאו לבגוד בה במכירתה לא ימשול למכרה לנכרי כלל ואין צורך להוציא נכרי מידי פשוטו. ואחרי כן יבא ויודע אמות בקבלת חכמים ז"ל באמרו ואמת ונכון הוא כי אין רשות לאדון למכרה לאיש מישראל וזה ידענו מהקבלה ושמו זה לזכר ולאסמכתא עכ"ל. וכמאמר שלם הורה על זה באמרו ולדעת הנחלות ואם יירש האב או האם וכו'. והיא שפה אחת ודברים אחדים עם מה שזכר בכאן רבי יהודה הלוי חזיו אשר הזכירו שם לטובה בפרשת בנות צלפחד על אמרו כי בחטאו מת: מאין הוא חייב בתפלה לאל. כבר היבאו זה מאמרו ועבדתם את ה' אלקיכם ומאמרו ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם ותביא בספרי ובירושלמי ריש פרק תפלת השחר איזוהי עבודה שבלב הוי אומר זו תפלה הלא היא כתובה על ספ' משנה תורה להרמב"ם בהלכות תפלה פרק א': ומאין הוא מאמין שיש בית מועד וכו' הוא עולם הנשמות בגן עדן וגיהנם שזכר בראשון סימן קט"ו איך קדמו חכמינו לכפר עניינם וחדדו אותם לאורך ולרוחב וגו' וכי לא נזכר בדברי הנביאים יעודי העולם הבא הרבה נביאר כאשר נזכר הרבה בדברי החכמים. וגם במאמר הזה סימן כ"א אחרי באו המשל ההוא על מה שלא הורגל בתפלותינו זכרון העה"ב אמר שזה הדמיון אמנם הוא למי שהתעקש ולא קבל דברי רבותינו וכו': כמילה עם השבת. פרק רבי

זה ממה שיארך ספור כלליו כל שכן פרטיו השמערת מלך כוזר על חבור לקראים בדבר ממה שזכרתי לך בסמך או בקבלה שאין בר ביניהם מחלוקת ממסור' או מנקוד' או מטעמי' או מאסור והיתר או מדינין:

לו אמר הכוזרי לא ראיתי ולא שמעתי אבל אני רואה אותם משתדלים בכל כחם:

לז אמר החבר זה ממה שאמרתי לך מההתחכמות והסברא והמתחכמים

יש עוזר תנן בכלל אמ"ר עקיבא כל מלאכה שאפש' לעשותה מערב שבת אינה דוח' את השבת מילה בזמנה שאי אפש' לעשותה מערב שבת דוחה את השבת · אמר רבא הלכה כר' עקיבא ומכין שמילה דוחה את השבת שנאמר וביום השמיני ימול ושמע אפילו בשבת: או הפסח עם השבת דתני תנן בפסחים פרק אלו דברים · אלו דברים בפסח דוחים את השבת · שחיטתו וזריקת דמו וכו' · ושם תנו רבנן הלכה זו נעלמה מבני בתירא שפעם אחת חל י"ד להיו' בשבת ושכחו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת אם לאו אמ' להם אדם אחד יש שעלה מבבל והלל שמו ששימש ב' גדולי הדור שמעי' ואבטליון שלחו בשבילו ושאלוהו אמר להם נאמר מועדו בפסח ונאמר מועדו בתמיד מה מועדו האמור בתמיד דוחה שבת שנאמר עולת שבת בשבתו אף מועדו האמור בפסח דוחה שבת וכו': השמעת מלך כוזר על חבור לקראים בדבר ממה שזכרתי לך וכו' · לפי שעדיין היה אפש' להליץ בעד הקראי' ולומר כי לא מהתחכמות וסברא היה דברם בפשטי הכתובים ובזולת זה רק מצד קבלה תהיה אבלם כאמת יותר מקבלתנו רבה לברר לו כי אין זה מן האפשר מצד רוב המחלוקת הנמצא להם בכל פרט ופרט כי זה מורה על היותם סומכים בהתחכמות' ומזה קרה להם השתנות הדעות על זה האופן מן החלוק וכמו שיבא סימן ל"ח והנה שאל ממנו אם שמועה שמע שיהיה אבל הקראים חבור בדבר ממה שזכר למעלה ממסורת או מניקוד וכו' בסמך שיסמכו על דעת חכם או חכמים או בקבלת קדמונית משתלשלת מסיני ויהיה הדבר ההוא מתקיי' בידם מאין מחלוק' והרי זה לאותם דבריו המתגלגלי' מסימן כ"ג להשיב על שאלת המלך סוף סי' כ"ב ולהורות כי מה שיראו טענות הקראים יותר מכריעות ומפיקות לפשט אין לשום לב אליו . הואיל והוא מהתחכמותם וסברתם ולא מהשתלשלות קבלה כאמת יסמכו עליה:

סימן לו לא ראיתי ולא שמעתי · כי מה שדברתי לך ש"ל כי כן אומרים הקראים ועלה בדעתי שיבדילו בין קבל' אופן קריא' ובין קבל' ביאור הענינים מאומד ומחשבה הלא כה דברי בדרך משא ומתן כאמור · וכבר העיר ראב"ע בהקדמתו לפירוש התורה על היותם נעדרים אף מענייני המסורת והנקודות והטעמים באמ' שם כי הצדוקי' המתפלפלים כל איש כרצונו יפרש הפסוקים גם במצות ובחקים והם מדעת תוכאות לשון הקדש ריקים על כן יתעו גם בדקדוקים ואיך יסמכו במצות על דעתם וכל רגע יהפכו מצד אל צד כפי מחשבתם בעבור שלא תמצ' בתורה מצוה אחת בכל צרכיה מבוארה וכו' עכ"ל: אבל אני רואה וכו' · שתים זו שמענו למעלה סימן כ"ב אשר עליהם נדלה שבת המלך · האחת בראותו הקראים דבקי' בהשתדלות עבודתם יותר מזולתם וזה גם ואני מבקש ממך עתה שתבאר לי קצת ביאור במה שאכלך בקראים כי אני רואה אותם משתדלי' בעבודה יותר מהרבנים · והשנית בראותו כי פשטו של כתוב מסייע לקראים בכל אשר יאמרוהו · · וזה היה מורה על צדקתם לפי הדעת המשותף · והחבר החל סימ' כ"ג להשיבו על אחרון ראשון ונמשכה עד הנה תשובתו עליו ועתה כי הרחיב למלך מספקו האחרון · שב לפקפק על הראשון · כאלו אמר כדי הוא לסמוך עליו מה שפתחת בגנות רודפי הפשט מהתחכמות וסברתם וקבלה ברחוק תעמוד אבל עדיין ספקי הראשון במקומו מונח ועוד לא יתן מושבו כאשר בתחלה כי אני רואה אותם משתדלים בכל כחם בעבודת האל יותר מהרבנים והוא דבר מהליש הנפש לדעת למה זה ועל מה זה:

סימן לז זה ממה שאמרתי לך מההתחכמו' וכו' · דבר אחד בעיניו היה סבה לכל הדברים שעוררת ספקך עליהם כי כמו שההתחכמות והסברא אשר בדו מלבם היה להם סבה לרדפם הפשט והניחם הקבלה בקרן זוית היא הכותבת נ"כ השתדלותם רב ועצום במלאכת שמים · ונוכחת הדברים מבוארת כי הסומך על קבלתו ימצא לנפשו מרגוע לא יירא מרבבו' עם אשר סביב שתו עליו כי מבכר משגב קבלתו ידים מעל' וכל אבני בליסטראו אשר יורו המורי' בהתחכמו' וסברא ולקש כהפכו לו אבני קלע וכאילו לא הזדמן למחלוקת חולק והפך זה הסומך על בינתו וקבלה לא יקבל

והמתחכמים בעבודה למלאכת השמים יראה שהם יותר משתדלי' מעושי מלאכת ה' המצווי' עליה מפני שז"ה במנוח' במה שקבלו ממלאכת ה' ובטחה נפשם כהולך בעיר שלא כ"א ולא הזדמנו למחלקת חולק· וז"ה כהולך במדבר איננו יודע מה יפגע והוא מזדמן בשלחים חלוץ למלחמה ומלומד בה· וא"ל ישיא"ך מה שאתה רואה מהשתדלותם ואל יעצ"לך מה שאתה רואה מרפיון המקבלים רוצה לומר הרבנים כי אלה בקשו מבצרים להבצר בהם ואלה שוכנים על ערשותם בעיר קדומה ובצורה:

לח אמר הכוזרי כל מה שאמרת בדין הוא כי התורה הזהירה ע"ז תורה אחת ומשפט אחד והקראי' כפי סברתם ירבו התורו' כפי סברת כל אחד מהם ועוד כי האחד לא יעמוד על תורה אחת כי בכל יום תתחדש לו דעת ותוסיף דעתו ויפגע מי שישיבהו בטענה וצריך שיעתק בהעתקת דעתו ואם נמצאם מסכימי' נדע כי הם מקיבלי' מאחד או מרבים שקדמום ומן הדין שנכפור עליהם כ"א ענין ההסכמה· ונאמר להם איך הסכמתם במצוה פלונית והדעת מכרעת בה אל פנים רבים ואם אמרו כן היתה דעת ענן כ"א ענן או בנימין או שאול או זולתם חייבו עצמם טענת הקבלה ממי שהוא יותר קדמון ויותר ראו להאמין ר"ל רבותינו כי הם רבים ואלה יחידים ודעת החכמים סמוכ' על הקבלה מהנביאים וז"ה סברא גרידא בלבד והחכמים מסכימים

שקבל כי הוא כהולך למקום אויבים רבים לוחמים בו סביב· ועל כן צריך הוא להזדמן בשלחים ובחרבות וכו' והוא מלבשן ואיש שלחו בידו (דברי הימים ב' כ"ג) על דרך מאמר הכתוב כי אלה בקשו מבצרים וכו' יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם וגו' כי תהיה מנוחתם כבוד ה' אלהם להם והם יחרישון: בעיר קדומה ובצורה· שיא קבלת משה מסיני· ואמר קדומה כי מבצר שבנייניה הקדומים להיותם חוקי' מאד ואוסיפה לך בזה טעם שני כי דברים של קדש כעשים מאליהן כאמרו במכור' מקשה תיעשה' וארון נושא את נושאיו והכלל כי אמת ה' לעולם ולעולם כל משפטי צדקו:

סימן לח כל מה שאמרת בדין הוא וכו'· מאמר המלך קיים דברי החבר בקודמת שזה הקראי' כהולך במדבר איננו יודע מה יפגע וכו': תתחדש לו דעת ותוסיף דעתו· ר"ל או שתתחדש לו דעת מכל וכל או שיוסיף איזה דבר על דעתו הקודמ': ויפגע מי שישיבהו בטענה כמאמר החבר בקודמ' איננו יודע מה יפגע וכו': וצריך שיעתק וכו'· כאלו נעתק מעצמו ואישו ונהפך לאיש אחר בהעתק' דעתו הראשונ' ואמר זה כלפי מה שזכר כי ירבו התורות כפי סברת כל אחד מהם ועוד כי האחד לא יעמוד וכו': ואם נמצאם מסכימים נדע וכו'· להיותו קשה וקרוב לנמנע היותם מסכימים בדבר תורה מהתחכמותם וסברתם לולי שסמכו על קבלת מי שקדמו וזה ומן הדין שנכפור וכו' כי בלי ספק אין זו הסכמת עצמ' שא"כ לא היו מתקיימי' עליה רק היו נעתקים יום יום וכמו שזכרנו אלא ודאי סמכו על קבלת זולתם במה ששמעו מיחיד רבוי אנשים או רבים רבויים ובכן הם מחייבים עצמם לבור אל משמעת קבלתם וכמו שיזכור בסמוך· או כפרש אמרו ומן הדין שנכפור עליהם ענין ההסכמה וכו' כי ראוי ונכון שנראה עצמנו כאילו אין אנו יודעים שסבת הסכמתם היתה מפני קבלת' מן הזולת ונשאלם איך הסכימו למען יכשלו בתשובתם אשר בה ילכדו· וענן ושאול הנזכרים בדבריו הם אשר בן משה רשע' בימי רב יהודאי גאון ז"ל כדבר הראב"ד בספר הקבלה באמרו בימיו היה ענן ושאול בנו· וענן זה מבית דוד היה ות"ח היה בתחל' ובבירו בו שמץ פיסול מפני כן לא נסמך לגאון וגם לא סייעוהו מן השמי' להיות ראש גלות· ומפני הטינא שהית' בלבו העלתה כרתון ועמד להסית את ישרא' מעל קבלת החכמי' מפי הנביאים עדים כשרים מפי עדים כשרים כמו שסדרנו בספר זה ונעשה זקן ממרא על פי בית דין לבלתי שמוע אל השופטי' וחבר ספרי' והעמיד תלמידים ובדא מלבו חוקי' לא טובים כי אחר הקרבן נתלדלדלו המינים עד שעמד ענן וחזקם עכ"ל: והחכמים מסכימים ואלה חולקים: א"א יפול לבי אדם עליך לפקפק ולומר הלא המחלוקת מצויה גם כן בין חכמינו ז"ל ומה יתרון להם בזה על זולתם כי הנה הרמב"ם בהקדמת זרעים יגלך מפח יקוש ובאמרתו יסך לך כי לא נפלה מחלוקת בשום פנים בפירושים המקובלים מפי משה שהרי מאז ועד עתה לא נפלה מחלוקת בזמן מן הזמנים מימות משה ועד

מסכ מ"ב ואלה חולקים · והחכמים דבריהם מ: המקום אשר יבחר ה' ואפי אם היו רבים מסבריהם גרידא מן הדין היה לקבלם ואלה אינם כן ומי יתן שישמיעוני תשובתם בשאלת החדש הזה ואני רואה אותם הולכים אחרי הרבנים

רב אשי בין החכמים כדי שיאמר אחד המוציא עין חברו יוציאו את עינו שנאמר עין בעין ויאמר השני אין בו אלא כופר בלבד שחייב לתת · ולא מצינו גם כן מחלוקת במה שאמר הכתוב פרי עץ הדר כדי שיאמר אחד שהוא אתרוג ויאמר אחר שהם תפוחים או רמונים או זולתו וכו עד אמרו שכלן פירושים מקובלים מפי משה ועליהם ועל דומיהם אמרו כל התורה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני אבל אף ע"פ שהם מקובלים ואין מחלוקת בהן מחכמת העיון הנתונה לנו נוכל להוציא ממנה אלו הפירושים בדרך מדרכי הסברות והאסמכתות והראיו והרמזי המצויי במקרא וכשתראה אותם בגמרא מעיינים וחולקים זה על זה במערכת העיון ומביאים ראיות על אחד מאלו הפירושי והדומה להן כגון מה שאמר הכתוב פרי עץ הדר אולי יהיו רמונים או תפוחים או זולתם וכו · אלו הראיות לא הביאום מפני שנסתפק עליהם הענין עד שנודע להם מהראיות האלה אבל ראינו בלא ספק מיהושע ועד עתה שהאתרוג היו לוקחים עם הלולב בכל שנה ואין בו מחלוקת אבל חקרנו על הרמז הנמצא בכתוב לזה הפי' המקובל וכן היא ראייתם על ההדס ודחייתם על דיני אברי בעובם ממון וכו' ז"ל קרי · וכבר חלק שם הדינין לחמשה חלקי' וביאר כי החלק הראשון פירושי' מקובלים מפי משה ויש להם רמז בכתוב ואפשר להוציאם בדרך סברא וזה אין בו מחלוקת אבל כשיאמר האחד כך קבלתי אין לדבר עליו · החלק השני הם הדינים שנא' בהם הלכה למשה מסיני ואין ראיות עליהם כמו שזכרנו וזה כמו כן אין חולק עליו · החלק השלישי הדינים שהוציאו מדרך הסברא ונפלו בם מחלוקות כמו שזכרנו ונפסק הדין בהם על פי הרוב · וזה יקרה כשישתנה העיון ומשום כך אומרים אם הלכה נקבל ואם לדין יש תשובה וכולי עד כאן · גם הראב"ד ז"ל בראש קבלתו כנה ושוחרה אמיתת אמרתו שכתב כי כל דברי רבותינו אלו חכמי המשנה והגמ"א כלם מקובלים חכם גדול וצדיק מפי חכם גדול וצדיק · ראש ישיבה וסיעתו מפי ראש ישיבה וסיעתו מאנשי כנסת הגדולה שקבלו מהנביאים זכר כלם לברכה ולעולם חכמי הגמרא וכ"ש חכמי המשנה אפי' דבר קטן לא אמרו מלבם חוץ מן התקנות שתקנו בהסכמת כלם כדי לעשו' סייג לתורה ואם לחשך אדם שיש בו ריח מינות לומר

מפני שנחלקו בכמה מקומות לכך אני מסופק בדבריהם אף אחר היקיר את שכנו והודיעהו שהוא ממרה על פי ב"ד ושלא נחלקו רו"ל לעולם בעקר מצו' אלא בתולדותיה ששמעו עקרים מרבותיהם ולא שאלו על תולדותיה' מפני שלא שמשו כל צרכן · כיוצא בו לא נחלקו אם מדליקין נר שבת אם לא ועל מה נחלקו במה מדליקין ובמה אין מדליקין ולא נחלקו אם חובה לקרוא ק"ש ערבית ושחרית או לא ועל מה נחלקו מאימתי קורין את שמע בערבי' ומאימתי קורין את שמע בשחרית · וכן לכל דבריהם · ע"כ · אולם הקראים למחלוקתם אין קצה אף בעקרי הדיני' וכפי מה שיודה החבר על חלוק דעותם במקומות רבים מזה המאמר · וע"כ שמה יכשלו במחלוקתם · ונפלו · וחכמינו בהסכמת יקומו ויתעודדו: דבריהם מן המקום אשר יבחר ה' · שעליו נאמר כי יפלא ממך דבר למשפט וגו' ועלית אל המקום וגו' וכמו שיבאר סימן ל"ט : ואפי' אם היו רבים וכו' כי חובה זו היתה מוטלת עלינו מכל אמרו על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל · וכבר ביארו על זה אפי' אומרים לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין ; בשאלת החדש הזה · שהוזכרה בס' נ"ה ושם נאמר הייתי רוצה שישיבוני הקראים תשובה מספקת על זה : ואני רואה אותם הולכים אחרי הרבנים בזה הקראים אשר קרבת פשוטו של כתו' יחשבון ואת משפט הקבלה עזבו · ישמרו את חדש האביב לעשות הפסח במועדו כמשפט כתוב פ' ראה שמור את חדש האביב ועשית פסח לה' אלקיך כי בחדש האביב הוציאך ה' אלקיך וגו' על כן יעברו גם הם את השנים כמונו למען יבאו המועדים בזמנם פסח באביב · שבועית בקציר · וסכות באסיף · ובכן יחשבו חדשי' ומועדי' לימות הלבנה כבתוב על ספר הישר ועי' העבור ישנו שנות הלבנה עם שנות החמה כי ממגד תבואות שמש יתחדשו זמני אביב קציר ואסיף המוזכרים בכתוב ובכל זאת לא נתנו תפלה לאלקים · אמנם לא שנו איש צדי הקבלה עליו להאמין שיש שם דברי' אחרי' זולתי האביב שבשבילן ראוי לעבר את השני' כלם כקבני' באו לך בה' קדוש החדש להרמב"ם פ"ד אשר לוקטו שם לאחד אחד ממקומות המשנה והגמרא : ודברי הראב"ע פ' ראה יורו משפטי הקראים בזה ליעקב באמ' את חדש אביב נקרא כן בעבור שהיה בו אביב בבאם ממצרים

והמכחישים

והמכחישים אמרו כי לא נעשה פסח בלא אביב וכבר שהשיבותי על שבליה גם אנחנו נודה כי בד"ה היה מסתכל לאביב וכו' עד אמרו וטעם ראשון כאשר ימצא האביב שנו חדש הראשון כי משם יחל לספור החדשי' אם היתה שנה מעוברה י"ב חדש או י"ג לא נחוש על זה וזה טעם ראשון רק קדמונינו ז"ל העתיקו עם האביב דברים אחרים וכל דבריהם אמת · ע"כ · והוא הדבר אשר דבר פ' בא אל פרעה לאמר עתה אתן לך כלל אעפ"י שישראל בבית המקדש היו מסתכלי' אל האביב לא היה עבור השנים מסור להם כי אם לבית דין שהיה מסתכל לדברי' אחרים חוץ מהאביב ככתוב במשנה' ע"כ · ושם נאמר הנה אתן לך ראיה מן המקרא שהמועדי' תלוים בב"ד דכתיב ויועץ המלך חזקיהו לעשות פסח בחדש השני ואם היתה קבלה בידם להסתכל לדבר האביב כאשר אמרו השולקי' על רבותינו ז"ל למה לקח עצה לקבוע פסח בחדש השני וכו' · ע"כ · ובכל אלה לא השיגה ידנו לדעת איך ילכו הקראים אחרי הרבנים ומה נרכם אליכם שהרי עינים להם שלא יראו אם עת האביב הגיע · ואולם אנכי הרואה בתחלת הדעת כי בענין האביב עצמו צריכים הם לסמוך על הרבנים שהרי משפטו תלוי בהשקפות שונות מסודרו' מחכמינו ז"ל ועליהם יחיו גם המה ובכלל היוצא מפי הרמב"ם בה' קדוש החדש פ"ד וז"ל שנה מעוברת היא שמוסיפין בה חדש ואין מוסיפין לעולם אלא אדר ועושי' אותה שנה ב' אדרים אדר ראשון ואדר שני · ומפני מה מוסיפי' חדש זה מפני זמן האביב כדי שיהיה הפסח באותו זמן שנא' שמור את חדש האביב שיהי' חדש זה בזמן האבי' ולולי תוספת החדש הזה הפסח בא פעמי' בימות החמה ופעמי' בימות הגשמי' על ג' סימנים מעברים את השנה על התקופ' ועל האביב ועל פירות האילן · כיצד ב"ד מחשבי' ויודעין אם תהיה תקופ' ניסן בי"ו בניסן או אחר זמן זה מעברין אותה השנ' ויעשו אותו ניסן אדר שני כדי שיהיה הפס' בזמן האבי' ועל סי' זה סומכין ומעברין ואין חוששי' לסי' אחר · וכן אם ראו ב"ד שעדיין לא הגיע האביב אלא עדיין אפל הוא ולא צמחו פירות האילן שדרכן לצמח בזמן הפסח סומכים על שני סימנים אלו ומעברים את השנה ואעפ"י שהתקופה קודם לי"ו בניסן הרי הן מעברין כדי שיהיה האביב מצוי להקריב ממנו עמר התנופה בי"ו בניסן וכדי שיהיו הפירות צומחים כדרך כל זמן האביב· ועל שלש ארצות היו סומכים באביב על ארץ יהודה ועל עבר הירדן ועל הגליל ואם הגיע האביב בשתי ארצות מאלו ובאחת מאלו לא הגיע אין מעברין ואם הגיע באחת מהן ולא הגיע בשתים מעברין אם עדיין לא צמחו פירו' האילן ואלו הן הדברים שהן העקר שמעברים בשבילם

כדי שיהיו הפני' שני החמה · ויש שם דברים אחרים שבה' ב"ד מעברין בשבילן מפני הצורך ואלו הן וכו' · ע"כ · והנה להיות כל אלה מתיחסים לידיעת חדש האביב שעל פיו גם הקראים יחנו ויסעו · ומכללם לפי הנראה הוא ענין התקופו' עפ"י החשבון והוא תלוי בביאור חכמות שרי' וקראוהו בליני עם קדמונינו ז"ל אשר מקנת שנחם שלא נפניה כתב בעל יסוד עולם מא"ד פ"ו ו' ובמקומות זולתם · גם ידיעת המקומו' אשר עליהם יסמכון באביב מאין תמצא להם אם לא יעשו להם רב או רבני' להסתלק מן הספק · על כן ראוי היה להם שילכו בעבור זה אחרי הרבנים אף לפי שעתם שעיניהם נשואות לאביב בלבד · והנה יהיה אמרו נעבור אדר באדר כאילו אמר נענין עבור השנה לצורך האביב לכל דבריו ולכל משפטיו שזכרנו למעלה · והוא מה שהורגלנו לעשותו בחדש אדר מפני היותו סמוך לאביב ובו יהיה נודע אם צריך לעבר מחמת שעדיין לא הגיע האביב ולא צמחו פירות האילן כאמור מה שלא היה נודע עניינו קודם לכן ומשנכנס ניסן לא היה נכון לעבר כי הוא ראשון לחדשי השנה ואם הוספנו ניסן אחר נמצא שלא יבא תשרי בשביעי וכבר נכלל כל זה במה שכתב האבודרה"ם בסדר תפלות הפורים וז"ל וא"ת למה מעברים חדש אדר יותר משאר החדשים וי"ל מפני שצריך שיהא תשרי שביעי שנא' בחדש השביעי באחד לחדש · וטבת נ"כ צריך שיהא עשירי שנא' בחדש העשירי הוא חדש טבת ושבט נ"כ אין מעברין משום שנא' לחדש שנים עשר הוא חדש אדר וכו' עד אמרו אי נמי מפני שחדש אדר הוא סמוך לאביב ובו יהיה נודע אם צריך לעבר מפני האביב אם לאו · ע"כ · והן הנה ראיות מוכרחות גם אצל הקראים מלבד מה שהורונו ז"ל במכילתא ר' יצחק אומ' הואיל וחדש מתעבר ושנה מתעברת מה חדש למנויו אף שנה למנויי' אף שנה למנויי' (ר"ל יום שלם בחדש וחדש שלם בשנה) מה חדש אין תוספת עבורו אלא בסוף אף שנה אין תוספ' עבורה אלא בסוף והוא חדש אדר · ע"כ · ועוד דרשו ושמרתם את החקה הזאת למועד' מלמד שאין מעברין את השנה אלא בפרק הסמוך למועד ע"כ · ועדיין לב אדם נוקפו מאשר נמצא כתוב להראב"ע פ' נהר שני כי אחרי אמ' ויהודה הפרסי אמר כי ישראל היו מונים בחשבון השמש והכחיש דבריו' הסב את פניו כלפי הצדוקי' וכדברים האלה דבר והצדוקים האומרי' שהדת על שנת הלבנה דע כי אין ללבנה שנה כלל רק בקשו המחשבים מספר חדשים קרובים לשנת החמה ומצאום י"ב כאשר אין לחמה חדש והמחשבים בקשו מספר לחדש שיהיה כחלק קרוב לחדש ימות חדשי הלבנה על כן חדשיו

הרבנים בעבור אדר באדר והם מקשים להם
בראיי ירח תשרי איך צמתם צום כפור בתשעה
בתשרי הלא יבושו והם אינם יודעי' אם החדש
ההוא אלול או תשרי כשיעברו א' אם הוא
תשרי או מרחשון כשאינן מעברין והלא היו
אימרי' אנחנו הטובעים ומה נפחד מהבלילה
אנחנו לא נדע אם החדש תשרי או מרחשון
או אלול ואיך נקשה למי שאנו הולכים
בעקבותיהם ונלמוד מהם החצומו כ"א כשביעי
בתשיעי או בעשור לחדש :

לט אמר

שם ללבנה ושנותינו ישובו בסוף לשנית החמה על כן שעתיקו חז"ל כי לעולם היה כ"ד עושה ז' עבורים בכל מחזור הלבנה למשה מסיני אעפ"י שהיו קובעים בכל פעם עפ"י ראיית הלבנה וסוד המחזור ידוע מחכמת המזלות · עכ"ל · נראה שכוונת הר' יהודה הפרסי הוא מקנה מזה בכוונתו לשנ' החמה והקראים מקנה מזה בכוונתו לשנת הלבנה · ואמנו בתוך בהתינכנו על סוד העבור המתקן בין שני השני' האלה וזהו דברו שם על ימים תהיה גאולתו וא"ל ימים שנה על שוב הימי' קור וחום וקיץ וחרף כאשר היו כי שבתם שוב השמש למקומ' והנה אנחנו צריכים לקבלה על שנה תמימה אם לחמה אם ללבנה ואם מעוברת עכ"ל שם שם שני הקנות את זה לעומת זה והמכריע בנתים · והתבאר מכל זה שאין הצדוקים נמשכים אחר הרבנים בהשבת שנות הלבנה לשנות החמה · וגם הנפש לא תמלא מכל אשר זכרנו עד הנה · וכנה יורו ג"כ דברי הראב"ע שכתב באורך (ע' בא אל פרעה) כי שוב כלל שנותינו בכל המחזור שנות החמה וחדשינו תמיד חדשי הלבנה היא דרך ישרה מיוחדת לנו אשר הדריכנו בה השי' בקבלתנו ואין לקראים חלק בה · והנה שבה מבוכתנו לאיתנה ולתכלה הראשון · כי לא ידענו לכתם אחרי הרבנים בעבור הלז · הנה בתחכמה להשיב על זה מטעמו של חבר בראשית פסקא זו לאמר כי הקרא"ם כפי סברתם ירבו התורות כפי סברת כל אחד מהם וכו' והנה הם כתות כתות של מלאכי חבלה זה אומר בכה וזה אומר בכה ש אשר יהיה שמה הרוח · ואנו אין לנו אלא דברי החבר שעורך ערך מלחמתו כנגד הקראים ההולכים בתקון העבור אחרי דרך הרבנים כמו שקדם · כי אמנם לפי הנראה רוב הכתות הללו זה שנייהם מצד לאין פשט הכתוב הלוחץ אותם באמ' שמור את חדש האביב וגו' : והם מקשים להם בראיית ירח תשרי וכו · העולה על דומי בראשית הדעת היה תהיה שכוון למעשה שאירע לרבן גמליאל ור' יהושע מגדולי ישראל המפורסמים בתוכן העבור כפי מה שסופר עליהם במסכת ר"ה פ"ב כאשר באו שנים ואמרו ראינוהו בזמנו · ובליל עבורו לא נראה וקבלן ר"ג (רל' שראוהו ליל שלשים ולא ראוהו ליל ל"א ורבן גמליאל לא האמינם מפני היותו מאמין שהירח נראה ליל ל' ואחר כך נרתע אחור ושב אל השמש ונסתר בליל ל"א · אבל האמינם בעדות שהעידו נראייתו בעת הראיה ומה שלא ראוהו בלילה השני שמא חלשה ראותם או נסהו ערפל ולא הרגישו) אמר רבי דוסא בן הרכינס עידי שקר הם היאך מעידים על האשה שילדה ולמחר כריסה בין שיניה א"ל ר' יהושע רואה אני את דבריך· שלח לו רבן גמליאל גוזרני עליך שתבוא אצלי במקלך ובמעותיך ביום הכפורים שחל להיות בחשבונך הלך ומצאו רבי עקיבא מיצר אמר יש לי ללמוד שכל מה שעשה רבן גמליאל עשוי · שנאמר אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם בין בזמנן בין שלא בזמנן אין לי מועדות אלא אלו · בא לו אצל רבי דוסא בן הרכינס א"ל אם באים אנו לדון אחר בית דינו של רבן גמליאל · צריכים אנו לדון אחר כל ב"ד וב"ד שעמד מימות משה ועד עכשו · שנאמר ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל · ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים אלא ללמד שכל ג' וג' שעמדו ב"ד על ישראל הרי הוא כבית דינו של משה · נטל מקלו ומעותיו בידו והלך ליבנה אצל רבן גמליאל ביום שחל י"ה להיות בחשבונו · עמד רבן גמליאל ונשקו על ראשו א"ל בא בשלום רבי ותלמידי רבי בחכמה · ותלמידי שקבלת דברי · עכ"ל · והנה לפי חשבון רבי דוסא ורבי יהושע היה יום כפור לרבן גמליאל בתשעה לחדש ולזה אפשר שכוון באמרו איך צמתם צום כפור בט' בתשרי · ובכל כוונתם להוציא דבה רעה על חכמינו ז"ל · אמנם לא כן דעתי בזה שהרי הלשון מורה כי הדריכו את לשונם קשתם שקר בהקשותם עלינו מצד הקלקול המתמיד הנמצא לפי דעתם מתוכן העבור המתוקן בידינו אשר על פיו נשא ונתן בקביעות מועדינו על כן אמרתי כי כתבו עליהם במה שהושרש בידנו מחשבון העבור שאלול חסר לעולם והנה יקרה פעמים רבות שראיית הירח תהיה אחר כך ולפיכך יאות כפי הראיה לקבוע ראש השנה ביום ל"א וכמו שפנינו פ"ק ד"ר על שנה חדשים

היו שלוחים יוצאים וכו' על אלול מפני דה' · ועל זה כתב הרמב"ם בה' קדוש החדש פ' ג' כדי שישבו מצפין ביום שלשים לאלול אם נודע להם שקדשו ב"ד יום ל' נוהגים אותו היום קדש בלבד ואם לא נודע להם נוהגים יום ל' קדש ויום ל"א קדש וכו' עכ"ל · ואנחנו על פי החשבון קבענו מכמרות ביום שלשים מאין צנות אל הראיה כלל וכמו שכתב הרמב"ם בה' קדוש החדש ריש פ"ה ז"ל ובזמן שאין שם סנהדרין קובעים ע"פ החשבון זה שאנו מחשבים בו היום ואין נזקקים לראייה אלא פעמים שהיה יום שקובעים בו בחשבון זה הוא יום הראייה או קודם לו ביום או אחריו ביום וזה שיהיה לאחר הראייה ביום בלא הוא ובארצות שהן למערב ארץ ישראל עכ"ל · ועל כן ימצאו הקראים מקום להקשות עלינו מהקדמת הקביעות יום אחד בהתאחר הירח להראות · ומזה ימשך לפי דעתם שנוס הכפור אצלנו מוקדם ופסול כי יהיה תשיעי במקום עשירי · ולא ידעו ולא הבינו שאין הראייה קובעת אלא ב"ד הם שקובעים ע"פ עדי הראייה כשהיו שם סמוכים בא"י אשר להם נמסר דין זה לכל משפטיו כמו שזכר בעל יסוד עולם מאמר ד' פ' ה' · ואחר ביטול הסמיכה נמשך ענייננו על פי הדרך שכתב שם בו ז"ל וכפי זה שבררנו היה דין קבוע ראשי החדשי' והמועדים ועבור השנים בזמן הראשון ע"פ ב"ד עד שבטלה הסמיכה וראו החכמים והזקנים שעמדו באחרונה כי יש הגלות הוא הולך ונוער וכו' והחכמה מתדלדלת וכו' וישראל הולכים ודלים ומתפזרי' בקצוי אדמה ולא היה לפי כן להסכים כלם על הראייה ולא נשאר ב"ד סמוך בארץ וכו' עמדו להם אז חכמי ישראל כלם וכו' והסכימו עליהם כלם על ענה נכונה ונכוחה וזן השמים כשתייעו עליה ויסדו לנו והתקינו לעבור השנים ובקביעת ראשי חדשים והמועדים ולעשות ישראל כלם ע"פ החשבון הנכון והמתוקן המסור בידנו עתה מהם וכו' שכך היתה קבלה ומסורת בידם מהבב איש כי כשיגרמו העונות שלא ישאר ב"ד סמוך ויבטל דין הקבוע ע"פ הראייה מפיכן · לנהוג ולעשות ע"פ החשבון המתוקן האמור כלומר לנהוג עבור השנים בכל המחזורות של י"ט המנויים מבריאת העולם נוהג על סדר גוח אדז"ט לעולם ושלא לקבוע ר"ה בימי אד"ו ולא י"ה בימי הג"ו ולא הפסח בימי בד"ו · ונתפשט זה בכל ישראל וקבלו אותו כאלו מהר סיני ואין לזוז ממנו עד שיבא מורה צדק והחזיקו בני א' עם זה במנהג אבותיהם לעשות מועד הפסח ועצרת והסכות יום א' בלבד ככתוב בתורה חוץ מר"ה שלעולם

קודם לכן היו עושים אותו ב' ימים וחוץ מ"ה שלעולם בכל מקום ובכל זמן עשו אותו יום א' בלבד · עכ"ל · ובדברים אחרים בכלל זה כמה שכתב הראב"ע פ' אמור על מועדי ה' · ז"ל · והכלל שחז"ל העתיקו לנו שנסמוך על העבור בגלות וכן קבלנו מפי נביאים ולא נוכל לעשות דבר אחר טוב ממנו · עכ"ל · וזאת אשר כתב בעל ספר החנוך פ' בא אל פרעה על מצות קדוש החדש · ז"ל · ואם תשאל א"כ היאך אנו עושים היום שאין לנו חכמים סמוכים דע שכן קבלנו שר' הלל הנשיא בנו של רבי יהודה הנשיא שהיה גדול בדורו ונסמך בארץ והוא החכם שתקן לנו חשבון העבור הוא קדש חדשים ועבר שנים העתידים לבא עד שיבא אליהו ועל זה אנו סומכים היום · עכ"ל : ואת קושיא זו יכולים היו הקראים לעשותה ג"כ לענין חמץ בפסח שנס הוא בכרת שהרי כל אדר הסמוך לניסן לפי חשבוננו חסר לעולם וגם שם היתה הראייה יכולה להתמהמה וכמצאנו אוכלים חמץ בשביעי של פסח מצד קדימת המועד יום אחד על הראוי יש לומר שזכר תפיסתה הכוללת לכל ישראל בכל מושבותם · כי ענין החמץ בשביעי של פסח לא יכלול הרחוקים מירושלם המורגלי' בי"ט שני של גליות אשר בו נתנו חלק לשבעה וגם לשמנה ונפטרו מידי כריתן · אך נוס כפור להיותו בכל המקומות יום אחד בלבד הרי כל ישראל בכלל בענייננו אין נקי מתפיסתם לפי מה שיחשבו וכם שהקראים ההם בהספור על אודותב לא בארץ ישראל המה רק חונה לה ותפיסתם היתה עם החוכים אכלם · ובחקם לא כיה בדבריהם ממש על חמץ בפסח מפני הי"ט שני הנהוג במשפטם וכבר לקחה אזני שמץ מכתיבות הקראים בקביעות המועדים · והנם קובעים עוד היום על פי הראיה איש איש על מקומו · ומצאו כתוב על ספר אחד מגדוליהם דברי' זה לשונו · יש להאמין שכונה התורה לקדש החדש על פי הראיה · ואולם מה שמחשבים בענין ראיית הירח שנשתנה קשת המראה כפי המרחב לנגד מקו השוה ויראה במקום אחד · ובמקום אחר לא יראה · גם אם יקרו ענים איך יהיה הדבר · אמנם מפני שנוי הקשת נידוע כי ישראל בזמן שהיו להם נביאים וגלו ממקומם למקומו' אחרים היו מקדשים על פי הראיה כפי המקום ולא חששו לשנוי הקשת · ואין לגוס במה'ם יהיו מקדשים היום · ומהם למחר · כי הנה מצות שבת שהמחלל חייב כרת · יש בין מקום למקום כפי מרחב הנטייה שעה ושתי שעות ושלש שעות והמצוה תלויה כפי המקום · הוא הדין בירח · ואולם מנכי מניעת

שעבים כפי שהוא בזמננו · כך היה בזמן המלכות · ועל כל פנים היו עושים על פי ההקרנה · כי זאת הדעת · הנשילה התורה להתנהג בה בדבר המסופק כמו שביארנו בספר מצות · הוא הדין על מה שיבא בידינו · עכ״ · ומצאתי להרא״בע פ׳ אמור שכתב על מועדי ה׳ והמתענים י״ה שני ימים מה יועילם בעבור ספקיות כי בשנת נט״רד אם על המולד היה ראוי שיתענו בשמנה לקביעותנו וכי למה נעות אנחנו חשבון שנתנו בעבור שנה אחרת וכן יקרה להם עם הרא״ה · עכ״ · ונראה שעל הקראים הללו הדברים באמרו ושהם נוהגים להתענות שני ימים לצאת מספק תשיעי לעשירי · ואולי נתלו במה שאמר הכתוב ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב ותהיה קושייתם אלינו מנגד מה שגנינו פ״ק דר״ה שהשלוחים יוצאים באלול מפני ר״ה כאשר בארנו ועל תשרי מפני המועדות ופי׳ רש״י כי לאחר שקדשוהו ב״ד לתשרי השלוחים יוצאים ליום המחרת והולכים עד מקום שיכולים להגיע עד החג ומודיעים אם עברו ב״ד לאלול ואם לאו כדי שלא יהא להם נוקפם ב״ה ונוכו׳ והיה יהיה גמגומם על הרחוקים שלא יוכלו השלוחים להגיע אליהם קודם י״ה כי לפי תקוני חז״ל פעמים יצומו בתשיעי כשבזמן שעברו ב״ד את החדש והם לא ידעו · ושמעתי אומרים בשם שבלי הלקט כתיבת יד כי מנהג הקראים להתענות בתשיעי לבד מנח פשוטו של כתוב אשר זכרתי ושעל זה אמרו חכמינו ז״ל כל האוכל בתשיעי כאילו התענה תשיעי ועשירי ועם היות שהגד הוגד לי על הנמצאים מהם היום שאינם מתענים זולתי יום אחד לבד הלא אפשר קרוב הוא שנשתנית תורתם מאז ועד עתה כי כפי סברתם ירבו התורות כמו שקדם · והנה הקראים רשת הכינו לפעמי חכמינו וראוי להם לכפוף נפשם לכלמה ולבשת בי נרו לפניהם שוחה נפלו בתוכה וזהו אמרו הלא יבושו והם אינם יודעים וכו׳ ר״ל האם לא יבושו בהוניאם דבה זו על חכמינו והלא הקראים עצמם אינם יודעים איזה הוא חדש תשרי באמת לולי הישרת חכמינו אשר היתה להם לעינים כי אין להם תחבולה מעצמם לדעת זאת רק הם ינששו כעורים קיר · והנה כשיעברו את השנה על פי התורה אשר יורום חכמינו במנהגם להמשך בזה אחר עקבותיהם · לא מחכמת עצמם ידעו ויבינו החדש ההוא שיקרה בו הצום בעשירי ממנו ושעליו היתה תלונתם כנגד הרבנים · האם הוא חדש אלול או תשרי וכו׳ והכונה בזה שאם באמת ובתמים היתה השנה ההיא ראויה להתעבר

כאשר עבדוה יהרי הוא תשרי באמת ויפה כוונו אליו בדבריהם כשאמרו איך נמתם נום כפור בתשעה בתשרי · ואם לא היתה ראויה להתעבר כמנא החדש ההוא שנפלה תרעומתם עליו והוא החדש שראוי נום כפור לחול בעשירי ממנו כאמור איננו תשרי רק אלול לפי חשבון השנה ההיא המעוברת ודברם נשאר מעל באמרם איך נמתם נום כפור בתשעה בתשרי · כי איננו אלא לאלול כאמור וזה כי קריאת תשרי לא תאות לעולם זולתי לחדש השביעי שחל נום כפור להיו׳ בתוכו והנה אם לא היתה השנה ההיא ראוי׳ להתעבר כמנא החדש השביעי מוקדם בכדי חדש א׳ ואליו היתה ראויה קריאת תשרי · וכבר הם מסכימים על היותו אלול לפי חשבון השנה ההיא המעוברת · זה חלוף לא יתכן · וכן להפך בשאינם מעברים בהמשכם נ״כ להורא׳ חכמינו הנה אם השנה פשוטה כהוראתם · יפה כוונו הקראים בזכרון חדש תשרי · ואם היתה ראויה להתעבר כחשו בחדש ההוא ויאמרו לא הוא כי קראו מקרא חדש תשרי לחדש מרחשון · כי אמנם אלו היתה השנה ההיא ראויה להתעבר · כמנא החדש השביעי מאוחר בכדי חדש אחד ואליו יאתה קריאת תשרי כמדובר · והלא הם מסכימים על היותו מרחשון לפי חשבון השנה הפשוטה הקבועה או אנלם · גם זה חלוף לא יתכן · והנה לא ידעו הבין בכל אלה רק הם כעורים כמשנים אחר פקח כי מפי חכמינו ז״ל הלא הם חיין · ואפשר עוד לפרש אמרו כשיעברו וכשאינן מעברים שיהיה מוסב לקראי׳ כבאם לעשות מדעת עצמם לבלתי לכת אחר הרבנים והכונה בזה שאם היו באים לעבר בזמן שאין הרבנים מעברים · הנה או לחסרון דעתם במעשיהם היו נבוכי׳ בידיעת החדש ההוא הרמוז אליו אשר יחזיקוהו הרבני׳ לתשרי ועליו תפול תפישת הקראים כאמור · האם הוא תשרי כפי שעת הרבנים הבלתי מעברים השנה ההיא או אם הוא אלול כפי דרך הקראים שהיו מעברים את השנה מסברתם לא בדעת ולא בהשכל וכן אם באו לגזור שהשנה פשוטה במקום היותה מעוברת אצל הרבנים · בהפוך הוא שעותם הכ״ל כי יסתבכו בידיעת החדש הרמוז אליו אשר הם עושים עמו מלחמה האם הוא תשרי כמו שחשבוהו הרבנים או אם הוא מרחשון כפי דרכם של קראים חשך וחלקלקות אשר לא ידעו במה יכשלו · שאם ימיש עמוד ענן הרבנים ההולך לפניהם לנחותם הדרך בתקון העבור בזאת יבערו ויכשלו חדש ושבת קרא מקרא · והנה אם ידיעת החדש שכתוב שחל נום הכפור להיות בתוכו איננה אתם רק

מהוראת

לט אמר החבר תורתנו קשורה בהלכה למשה מסיני או מן המקום אשר יבחר ה׳ כי מציון תצא תורה ודבר ה׳ בירושלם במעמד שופטים ושוטרים וכהנים וסנהדרים · ואנחנו מצווים שנשמע מהשופט הממונה בכל דור ודור כמו שאמר או אל השופט אשר יהיה וגו׳ וסמך לו אמרו ועשית על פי התורה אשר יורוך : לא תסורו מן הדבר : והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע אל הכהן ומת האיש ההו׳ השוה המרו׳ הכהן והשופט לגדולה שבעבירות באמרו ובערת הרע מקרבך וסמך לו וכל העם ישמעו ויראו בעוד שהסדר נשאר מהעבודה והסנהדרין ושאר הכתות אשר בהם ישלם הסדר וידבק בהם הענין האלהי בלי ספק בין בנבואה

מחור את חכמינו איך ימלאם לבם להכנס על אי זה יום יבחרוהו לצום על כן אמר והלא היו אומרים אנחנו טובעים ומת כפחד מהכלילה וכו׳ רוצה לומר אילו היו בושים ונכלמים מזה כמוש עליהם חונה היו אומרים וכו׳ או ענייננו שראוי היה להם לומר ככה · והנה זה משל עליהם יצא ומליצה חידות לו לקוח משלו מן הטובע בנהר שהגיע למדרג׳ אולת עד שיעזוב את דבר הטביעה ודאג לו שיכביד עליו עד טיט כי שם בא מים רבים יבלול את עצמו וכל מלבושיו ינעל · ראה כמה טפש הוא זה המרבה דאגה לא לו על אשר שת לבו ליפול ואל העקר לא פנה כי עם היותו ראוי לכלילה אין הכלילה מעכבת בו כי כתם הוא חונל ועליה ראוי לשום להכילה מנף רע לא של טנוף הבגדים והלבושים · ודוגמת השתול הוא זכר בעל העקד׳ על פנו ה״בלי אין קברי במצרי׳ לקחתנו למות במדב׳ כי כ׳ זפלינו׳ עם אשם משה ובמתלוננ׳ עליו אל שמא חשבתנו מן המפתי׳ בארדי׳ מה מת שקבור אחרי מות כאשר יקברום בחיי׳ ולפי שידע שהם במו או כהרג בנוכרי לא כה׳ שם בלי קברים כי ע״כ יקברו אותנו לעפר הארץ לזה לקחתנו למות במדבר כדי שנפול בלבנו שם פגרים מתי׳ ואין קובר וכו׳ ע״כ והיא מליצה נאה וחסודה לתקן בה השתי מלות שוללות המבלי אין שכאשם כח השיוב כנודע · ואחרי הכעת אחר המשל הרחיב ענין הנמשל באמרו אנחנו לא נדע וכו׳ וזה כי היה להם לישא המשל ההוא על עצמם ולומר הנה אנחנו כטובעים שלא נדע אם החדש תשרי וכו׳ ואיך נחוש לגלילי׳ ונקש׳ למי שאנו הולכי׳ בעקבותיה׳ והם הרבנים שכלמו מהם אי זה חדש ראוי לצום ונאמר אליהם הלזה תקראו צום ויום רצון לה׳ וכו׳ ונכון הקראי׳ אשר ינורו ויפוכו המה עקב הרבני׳ ישמורו על און פלע למו מן התפיסה הזאת וישימו על עקב בשתם האומרי׳ לחכמינו היאך ראתה עיניכ׳ לבים יום כפור בט׳ בתשרי כמו שקדם · ובעת יאמר כביונא בזה מה שאמ׳ שלל לפנו׳ שבא לפניו להתגיי׳ על תנאי שלא יחוייב להאמין בתורה שבע״פ היותה מפי הגבור והלל גיירו כמו שסופר ענייננו

פ׳ במה מדליקין ועשה זה להיותו סומך על יהבותו ש׳ עשה יעשה לו בתחבולות מלחמה להביאו אל התורה הברית ויספר שם יומא קמא אל א׳ב׳ג׳ד׳ למחר אפיך ליה (פי׳ שאמר לו בדרך ת׳ש׳ר׳ק׳ למפרע) א״ל והא אתמול למדת לי הכי פירוש שהרי למדתני אתמול להמשיך הקריאה מן הימין אל השמאל ועכשיו באת להפוך הקריא׳ על פיה מן השמאל אל הימין כדרך קריא׳ אנשי יון א״ל לאו עלי דידי קא סמכת · דע״פ כמי סמיך עלי ע״כ · (פי׳ מכין אתה יודע שהקריאה תמשך מן הימין אל השמאל אלא שלמדתיך וסמכת עלי · דעל פה כמי תסמוך על דברי) וקורא אני על זה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל · ותהיה המליצה בימין על קריא׳ א׳ב׳ג׳ד׳ דרך ימין ומליצת שמאל הפוך קריאתם דרך שמאל · אך לא נעלמה ממני שטת רש״י ז״ל שביאר ההיפוך באותיות עצמן · שכן כתב שם אפיך ליה כגון תשר״ק לאו עלי קא סמכת מכין אתה יודע שזה אל״ף וזה בי״ת אלא שלמדתיך וכו׳ והבוחר יבחר :

סימן לט תורתנו קשורה בהלכה וכו׳ משפטו למלך יתן וצדקתו לבן מלך כי רוח מבינתו יענהו לקראים בקודמת ויסתכל בם אלא שבמקום שתקו אותם בכיפה · הוסיף טעם לשבח לזכות חז״ל מעין מה שהוסיף ר׳ דוסא לר׳ יהושע במסכ׳ ר״ה המוזכרת למעלה וזה״א תורתנו קשורה וכו׳ או מן המקום וכו׳ כי זה וזה יכשר והוא עצם מצותו ית׳ לבלתי סור ממצות הב״ד כמו שמבואר והולך : כמו שאמר או אל השופט אשר יהיה וגו׳ וכבר בא הביאור על זה אין לך אלא שופט שבימיך : השוה העדות הכהן וכו׳ שהרי זה הלשון עצמו הזכיר שם הכתוב אצל עובד אלהים אחרים באמרו יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה ובערת הרע מקרבך · וסמך לו וכל העם וגו׳ להורות עוד על חומר בא זהר׳: בעוד שהסדר וכו׳ כאשר למעלה עם אמ׳ ואנחנו מצווים וכו׳ כי לנו המצוה הזאת מן התור׳ בעוד שהסדר נשאר וכו׳: ושאר הכתות · זוכר למעלה באמרו שופטים ושוטרים וכהנים וסנהדרים : וידבק בהם

סימן

בנבואה בין בצומץ והודעה כאש׳ היה בבית שני ולא יתכן לעבור על כמותם ההסכמה מדעתם ובזה נתחייבנו במצות מגלה ופורים ומצות חנוכה ויכולנו לומר כי אקנו על מקרא מגלה ולהדליק נר של חנוכה ולגמור את ההלל ולקרא׃ ועל נטילת ידים וע׳ מצות עירוב וזולת זה׃ ואלו היו דוקינו יוצאים אחר הגלות לא היו נקראים מצות ולא היינו חייבים

מענין האלקי בלי ספק כי מענין הנבואה או רוח הקדש או בת קול נתפרסם כי ה׳ אתם לדין דין אמת לאמתו על פי התורה גם במה שלא קבלו ובמצות של דבריהם גם כן כחנוכה ומגלה יש לנו להאמין שהסכים׳ דעתנו לדעת עליון׃

והלא שנינו במסכת ידים ביד עמון ומואב מעשרים מעשר עני בשביעית כו׳ עד בכה ר׳ אלעזר ואמר סוד ה׳ ליראיו וגו׳ יצא ואמר להם אל תחושו למנייניכם כך מקובל אני כו׳׃ ופירשו דהלכה למשה מסיני לאו דוקא דמדרבנן בעלמא הוא הרי שאפילו לכוין לדעת חכמים מתקני התקנות יהיו כעזרי׳ עזר עליון ואפי׳ אחר החרבן שהרי היה זה ביום שמנו רבי אלעזר בן עזריה לנשיא מדתקני התם בו ביום וכל היכא דאשכחן בו ביום על זה היום נאמ׳ כנפ׳ תפלת השחר׃ ובפירוש הזכירו שם פרק ד׳ דידים הב׳ יום שהושיבו ר׳ אלעזר בן עזריה בישיבה׃ ועל המצות שעקרן מדברי סופרים אמרו בשעה שתקן שלמה עירובין וידים כו׳ ובמגלת אסתר קיימו למעלה מה שקבלו למטה׃ בין בנבואה׃ כאשר היה בבית ראשון ובתחלת בית שני עד קרוב לארבעים שנה כמו שיבא׃ בין באומץ׃ הוא העזר האלקי הנלוה לאיש שזכר סימן ל״ב באמרו אלא אם היה נביא או נע״ר בענין האלקי וכו׳׃ והיא מדרגת רוח הקדש הזכירה המורה פרק מ״ה מהחלק השני כמו שביארנו׃ או הודעה על ידי בת קול שזכיר סי׳ מ״א וביאר ענינה המורה בשני סוף פרק מ״ב׃ וכן אז״ל פ״ק דסנהדרין ופ״ק דיומא ובאחרון דסוטה ת״ר משמתו נביאים האחרונים חגי׃ זכריה׃ ומלאכי׃ נסתלקה רוח הקדש (ר״ל נבואה) מישראל ואף על פי כן היו משתמשין בבת קול פעם אחת היו מסובין בעליית בית נוריא ביריחו ונתנה עליהם בת קול מן השמים יש כאן אדם שראוי שתשרה עליו שכינה כמשה רבינו אלא שאין דורו זכאי לכך נתנו חכמים את עיניהם בהלל הזקן וכו׳ ועוד הביאו שם ובתוספת דסוטה פרק י״ג מעשים רבים על אמתת הבת קול המגויה ביניהם בעת ההיא׃ ולא יתכן לעבור וכו׳׃ כמו שזכר סימ׳ כ״ד ובמקומות זולתו כמבואר שמה׃ ובזה נתחייבנו וכו׳׃ היה דברו עד הנה על מה שעקרו מן התורה ופירשו מדברי סופרים׃ ועתה בא לדבר על מה שעקרו מדברי סופרים׃ ויכולנו לומר אקנו על מקרא מגילה וכו׳׃ פרק במה מדליקין היכן צונו רב אויא אמר מלא תסור רב נחמן בר יצחק אמר שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך׃ ואלו היו חקינו וכו׳׃ לא היו נקראים מצות וכו׳׃ כי לא תפול שם אזהרת הכתובים הנזכרים אשר בכאם ינבר איש להקרא תקנתו בשם מצוה ראויה לברך עליה שהרי כבר בטל הענין האלקי מעלינו ואין אור ה׳ אתנו כמאז בהלו נרו עלי ראשנו׃ ולפי זה לא נאמרו הדברים אלא לענין הברכה על תקנותיהם כי ע״ל בלי אין עוד אתנו נביא ולא רוח הקדש ולא בת קול אין אתנו מוכיח מכריע כי מאת ה׳ היתה זאת ולפיכך אין לברך עליהם אשר קדשנו במצותיו וצונו אבל מכל מקום חייבים אנו מן התורה לשמוע גם כן לתקנות הסנהדרין שעמדו אחר הבית כידוע מתקנות אושא ויבנה׃ או אפשר גם כן שנאמר כי לדעתו של חבר אין אנו חייבים מן התורה לשמוע אליהם אלא בזמן הבית כלשון הכתוב וקמת ועלית אל המקום וגו׳׃ ובזמן הגלות חובה עלינו לקבל תקנותיהם מן הטעם המוזכר להרמב״ן בתחלת השגותיו למנין המצות יעויין שמה׃ עוד שנתי וראה מה שכתב הרמב״ם בתחלת ה׳ ממרים ז״ל ב״ד הגדול שבירושלם הם עקר תורה שבע״פ ועליהם הבטיחה תור׳ שנ׳ על פי התיר׳ כו׳ כי כל מי שאינו עוש׳ כהוראתן עובר בלא תעשה שנא׳ לא תסור כו׳׃ אחד דברים שלמדו מפי השמועה והם תורה שבע״פ ואחד דברים שלמדום מפי דעתם באחת מן המדות שהתור׳ נדרשת בהן׃ ונראה בעיניהם שדבר זה כך הוא ואחד דברים שעשאום סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה והן הנזרות והתקנות והמנהגות כו׳ כל אחד מאלו הג׳ דברים מצות עשה לשמוע להם כו׳׃ וכיוצא בדברים אלו כתב גם כן בהקדמתו למשנה תורה׃ ואף על פי שלא כשא שם על שפתיו המצות שעקרן מדברי סופרים ואינם סייג לתורה ולא נתלות בה כגון חנוכה ומגלה׃ כבר העלה בפרק י״א מהלכות ברכות שגם עליהם מברכים אקנו מן הכתוב אשר יאמרו לך תעשה׃ ועתה על פי הדברים האלה

חייבים לברך עליהם אך היו אומרי׳ בהם שהם תקנה או מנהג ורוב מצותינו סמוכות אל משה הלכה למשה מסיני וכן ראוי שיהיה כי עם שלא הוצרכו לטרוח במזונות ארבעים שנה ולא בלבוש ו׳א בדירה והם כאשר היו מן הר״ב ומשה נמצא עמם והשכינה איננה גזה מהם והוא כבר צוה אותם בכללי המצות היעלה בדעת שלא ישאלו על פרטיהם ומחלוקתם עם השעות ויעתיקו פירושיהם ומחלקותם וכבר אנו רואים והודעתי את חקי האלקים ואת תורותיו והוא כבר אמר להם באחרונה כי היא חכמתכ׳ ובינתכם ומי שרוצה להכזיב הפסוק הזה יראה ענין הקראים ומי שהוא רוצה להאמין בו יראה חכמת המשנה והגמר׳ והם מעט מהרבה מהחכמו׳ הטבעיות והאלהיות והמוסריות והגלגליות ויראה שבאמת

בעברה לא ונראה דברי החבר מראש הפסקא מכוונים לדברי הרמב״ם אשר הניב לעומת פניו כי תחלה הניח שמצות התורה הם אצלנו על ב׳ פנים אם הלכה למשה מסיני שהונחלו לנו מפי השמועה או מן המקום אשר יבחר ה׳ כו׳ והם אשר לא קבלו מסיני ואם קבלו שכחום וחזרו ויסדום על ידי משקולת שכלם היורד על פי מדותם י״ג מדות שהן התורה נדרשת · גם מה שאמר אחר כך ובזה נתחייבנו · במצות מגלה ופורים וכו׳ נמשך לדעת הרמב״ם שזכרנו ואף על פי שהשיג עליו הרמב״ן בתחלת השגותיו למנין המצות כבר דחה השגתו בעל קרית ספר בהקדמתו · ולא זכר החבר בדבריו מה שתקנו חכמנו לגזרה וסייג לתורה דמאי דעדיף נקט היינו המנו׳ שאינן נתלות בדברי תורה כלל: ורוב מצותינו וכו׳ · למה שהניח בראש הפסקא כי תורתנו קשורה בהלכה למשה מסיני או מן המקום אשר יבחר וכו׳ · שב לבאר כי רוב מצותינו מהמין הראשון קבלה מסיני: וכן ראוי שיהיה כי עם וכו׳ · ר״ל שהפנאי היה מספיק להם ענין החקירה והדרישה בענייני תורתם: ולא בלבוש · כאמרו שמלתך לא בלתה מעליך: ולא בדירה · באמרו כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים: והם כאשר היו וכו׳ · וכרוכם פן ירבה ויפרוץ מספר תופשי התורה והעיון: ומשה נמצא עמם וכו׳ · ומימי תורתו מתברכים מן המבוע העליון: והוא כבר צוה אותם וכו׳ · וכבר פתח להם פתח לדרוש ולחקור במה שהניח לפניהם כללים קצרים סתומים וחתומים: היעלה בדעת וכו׳ · אין הדעת סובלת שבהיות שם כל הבחינות שזכרנו לא יתעוררו לשאול על פרטי הכללים ההם וחלקיהם בכל עת ובכל שעה ובכל רגע ויעתיקו ממנו פירושי הענינים על דקדוקיהם כראוי: וכבר אנו רואים והודעתי וכו׳ · מורה זה על ביאור החקים והתורות בפרט כי זולת זה לא

תקרא ידיעה: כי היא חכמתכם · ולולי הידיעה הגמורה אשר קבלו מפיו בפרטי הדברים ומחלקותם חכמה זו מאין תמצא להם מן הכתוב הפשוט אלא ודאי רוב בעל פה ומיעוט בכתב וז״א ומי שרוצ׳ להכזיב הפסוק הזה וכו׳ כלומר כמו שא״א להכחישו לעונש פרסומו כן א״א לבן דעת שיראה ויקבל ענין הקראי׳ המרחיקים אמתת הקבלה: והם מעט מהרב׳ מהחכמות הטבעיות וכו׳: חלוקה זו תתברר לך בהשקיפך אל מה שכתב בעל חובת הלבבות בראשית דבריו ז״ל החכמה מתחלקת לג׳ חלקי׳ החלק הראשון חכמת היצירות שקורין לה בלשון ערב אל עלם אל טבעי והיא חכמת טבעי הגופות ומקריהן · והחלק הב׳ הוא חכמת השמוש שקורין לה בלשון ערבי אלעלם ריאצי · ויש מי שקראה חכמת המוסר והיא חכמת המנין והשעורים וחכמת הככבים וחכמת הנגון הנקראת מוסיקא · והחלק הג׳ קורין לה בלשון ערבי אלעלם אלאלקי והיא חכמת האלקות והיא דעת האל ית׳ ודעת תורתו · ושאר המושכלות בנפש ובשכל ובאישים הרוחניים · ע״כ · והחבר הזכיר מוסריות בכלל וגלגליות בפרט כי הוא החלק המעולה שבחכמת המוסר · ונקראו מוסריות על שם היותן במוסר השכל לשכלו של אדם להרגילו בהפשטת הענינים מן החומר ולהתעלות אל ההשגות העליונות האלקיות או על הרגילם הנפש בחדוד השכלה מופתית כמו שכתב הרמב״ם בהקדמת אבות פ׳ ה׳ באמרו וכן כל מה שילמדהו מן החכמות וכו׳ עד אמרו כיוצא באלו יהיה הכונה לחדד השכל ולהרגיל הכח השכלי בדרכי המופת עד שיגיע לאדם ידיעת ההיקש המופתי ויהיה זה דרך שיגיע בה לידיעת אמתת מציאות ה׳ וכו׳ · ע״כ · ועל שלשת אלה ביאר המורה בשלישי פ׳ ה׳ מראות יחזקאל המשולשת בזכרון מלת ומראה שלש פעמים כמבואר שמה · וכבר העיר החבר על חכמת רז״ל בשני סימן ס״ד עם היות שם חלוקתו

שבאמת ראוי להם להתפאר על כל העמים בחכמתם וקצת מצותינו מן המקום אש׳ יבחר ה׳ עם התנאים הנזכרי׳ וכבר התמידה הנבוא׳ בבית שני קרוב לארבעים שנה וכבר שבח ירמיהו עד מאד בנבואתו אנשי בירת שני והסידותם וחכמתם ויראתם ואם לא נסמוך על אלה על מי נסמוך׳ וכבר אנו רואים מה שנקבע אחרי משה והיתה מצוה כמו שעשה שלמה שקדש את תוך החצר והעלה עולות בזולת המזבח ועשות החג שבעת ימי׳ ושבעת ימים ומה שכתב דוד ושמואל מסדר המשוררים

בבית

חלוקתו בבחינה אחרת׳ ובדבריו מסימן כ״ט ואילך יוסיף שנית ידו להאריך על ככה: וקצת מצותינו מן המקום וכו׳ יען זכר למעלה שרוב מצותינו מסורות אל משה הלכה למשה מסיני וכו׳ עתה בא להשלים דבריו לאמר כי רק קצת מצותינו הם מן המקום אשר יבחר עם כל התנאים שזכר למעלה באמ׳ בעוד שהסדר נשאר מהעבודה והסנהדרי׳ וכו׳ ולפי שבא בכלל התנאי׳ הם דבקות הענין האלקי בנבואה׳ הואיל ביאר כי לא לבד היתה הנבואה מצויה [illegible] ימי הבית הראשון אבל גם כן בבית השני עד קרוב למ׳ שנה וכמו שיזכיר עוד סימן ס״ה והלא היא כתובה על ספר הקבלה להראב״ד הלוי כי בשנת מ׳ לפטר עזרא הסופר וחגי זכריה ומלאכי ונסתלק׳ נבואה מישראל: וכבר שבח ירמיהו וכו׳ אולי כוון למ״ש בסי׳ כ״ט כי לפי מלא׳ לבבל ע׳ שנה אפקוד אתכ׳ והקימותי עליכ׳ את דברי הטוב להשי׳ אתכ׳ אל המקו׳ הזה וגו׳ וקראת׳ אותי והלכתם והתפללתם אלי ושמעתי אליכם ובקשתם אותי ומצאתם וכו׳ כל זה מורה על חסידותם׳ אמנם על חכמתם יורה אמרו סימן ל״א כי זאת הברית אשר אכרות את בני ישראל אחרי הימים ההם נאם ה׳ נתתי את תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה והייתי להם לאלקים והמה יהיו לי לעם ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את ה׳ כי כלם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם נאם ה׳ וגו׳ ומקרא מפורש על יראתם באמ׳ סימן ל״ב ועתה לכן כה אמר ה׳ אלקי ישראל אל העיר הזאת אשר אתם אומרי׳ נתנה ביד מלך בבל וגו׳ הנני מקבצם וגו׳ והשיבותים אל המקום הזה והושבתים לבטח והיו לי לעם ואני אהיה להם לאלקים ונתתי להם לב אחד ודרך אחד ליראה אותי כל הימים וגו׳ ואת יראתי אתן בלבבם וגו׳: וכבר אנו רואים מה שנקבע וכו׳ אמר זה להורות על אמתת מה שהניח באמרו וקצת מצותינו מן המקו׳ אשר יבחר׳ ובאמרו והיתה מצוה כוון לומר שלא היתה תקנה או מנהג כענין אמרו במה שקדש ואלו היו חוקינו ומנהגים אחר בגלות לא היו נקראים וכו׳ אך היו אומרים בהם שהם תקנה או מנהג׳ על כן אמר כי אלו אשר יזכיר

היו מצות באמת לא תקנות או מנהגים: כמו שעשה שלמה שקדש וכו׳ כאמרו מלכים סימן ט׳ וד״ה א׳ סימן ז׳ ביום ההוא קדש המלך את תוך החצר אשר לפני בית ה׳ כי עשה שם את העולה ואת המנחה ואת חלבי השלמי׳ כי מזבח הנחשת אשר לפני ה׳ קטן מהכיל את העולה ואת המנחה וכו׳ ומחלוקת היא בזבחים פ׳ קדשי הקדשים והחצר נאמר לו דעת רבי יהודה דדברים ככתבן שקד׳ את רצפת עזר׳ בקדושת מזבח להקטיר על הרצפה מרוב הקרבנות שהביאו דלא כרבי יוסי האומר מהו קידש המלך את תוך החצר שקבע בו מזבח של אבנים מחובר ברצפה וכו׳: ועשית החג שבעת ימים ושבעת ימים וכו׳׳ עשות הוא מקור וכאלו אמר ומה שעשה והוא מה שכתוב שם במקומות הנזכרים ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול וגו׳ לפני ה׳ אלקינו שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום וגו׳ ובד״ה הוסיף ביאור באמרו ויעשו ביום השמיני עצרת כי חנוכת המזבח עשו ז׳ ימים והחג ז׳ ימים וביום עשרים ושלשה לחדש השביעי שלח את העם לאהליהם שמחים וטובי לב וגו׳ ושבעת ימי חנוכת המזבח היו סמוכים ומחוברים לימי חג הסכות מאמ׳ ארבעה עשר יום׳ ולדעת רז״ל פ״ק דמ״ק אמר רבי פרנך אמר רבי יוחנן אותה שנה לא עשו ישראל יום הכפורים והיו דואגים ואומרים שמא נתחייבו שונאיהם של ישראל כליה יצאת בת קול ואמרה להם כלכם מזומנים לחיי העה״ב׳ מאי דרוש ק״ו ומה משכן דאין קדושתו קדושת עולם וקרבן יחיד בשבת דאסו׳ שקילה דחה מקדש שקדושתו קדוש׳ עולם וקרבן צבור ו״ה דאסור כרת לא כ״ש אלא אמאי דואגים התם צורך גבוה הכא צורך הדיוט התם נמי מיעבד כעברו מיכל לא אכלו ולא שתו׳ אין שמחה בלא אכילה ושתיה וכו׳ ע״כ: ומה שכתב דוד ושמואל וכו׳׳ באמרו ד״ה א׳ סימן ט׳ המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם וגו׳ ושם ספר ענין הדור המשוררים באמרו ואלה המשוררים ראשי אבות ללוים וגו׳ וכבר זכרנו מזה בשני סימן ס״ל: והיו למצות תמידות׳ ועבד

גדול

בבית והיו למצות תמידות ומה שעשה שלמה במה שבנה ומה שהניח ממה שעשה משה במדבר ומה שהעמיד עזרא בבית שני על קהלו לתת שלישית השקל ומה שהעמידו במקום הארון הכונה שתלו לפניה הפרוכת בעבור שידעו כי הארון גנוז לשם :

מ אמר

גדול כאן של נביאים וכהנים וכו' מן המקום אשר יבחר ה' להיותם מצותיהם משפט כתוב הדר הוא לכל חסידיו ואין בזה משום לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו על הדרך שיבאר סימן מ"א אמנם הרא"בע כתב על פרשת החדש וז"ל ויאמ' וגו' עתה הזכיר תחלת המצות שהיו על ידי משה ואהרן כי הם לבדם היו נביאי התורה כי אחריהם לא נתחדשה מצוה רק אם היתה לצורך שעה כדבר גדעון ואליהו ואל יעלה על לבך דבר השיר שהיה בבית ה' על ידי דוד כי כמו תקון היה ומוסר שיסד דוד ושמואל ונכה. כתוב באמונתם ולא בנבואתם והגאון אמר כי קבלה היתה בידם מפי משה כי מלך יקום ויחדש כלי שיר וכמוהו לא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת ע"כ . ולדברי הגאון הלז יסכים החבר כמו שיבא : ומה שעשה שלמה במה שבנה וכו' מבוארי' המה בכתובים כלים מכלים שונים אשר חדש שלמה זולת כליו של משה . וקרוב הוא שכוון הדבר למה שאז"ל בתוספתא דסוטה ראש פ' י"ג משנבנה בית ראשון נגנז אהל מועד ונגנזו עמו קרשיו קרסיו ובריחיו ועמודיו ואדניו . ואעפ"י כן לא היו משתמשים אלא בשלחן שעשה משה ומנורה שעשה משה וכו' ע"כ . ואת אשר דברו במנחות פ' שתי הלחם שנו רבותינו עשר שלחנו' עשה שלמה ולא היו מסדרים אלא על של משה שנאמר ואת השלחן אשר עליו לחם הפנים זהב . עשר מנורות עשה שלמה ולא היו מדליקי' אלא בשל משה שנאמר את מנורת הזהב ואת נרותיה לבער בערב בערב ר' אלעזר בן שמוע אומר על כלם היו מסדרים לחם הפנים ובכלם היו מדליקין שנאמר ואת המנורו' ונרותיה לבערם לפני הדביר זהב סגור' רבי יוסי בר' יהודה אומר לא היו מסדרים אלא בשל משה אלא מה אני מקיים ואת השולחנות אשר עליהם לחם הפנים זהב או שלחנות שלשה שהיו במקדש שנים שהיו באולם מבפנים פתח הבית א' של כסף וא' של זהב על של כסף נותן לחם הפנים בכניסתן ועל של זהב ביציאתן שמעלים בקדש ולא מורידין א' של זהב מבפנים שעליו לחם התמיד ע"כ . גם במדרש אמרו ואעפ"י שעשה שלמה י' שלחנות לא היה מסדר לחם הפנים תחלה אלא על של משה וכו' . ואעפ"י שעשה שלמה י' מנורות לא היה מבעיר תחלה אלא על של משה וכו' ע"כ . ומה שכתוב במלכים סימן ח' ויעלו את ארון ה' ואת אהל מועד ואת כל כלי הקדש אשר באהל ויעלו אותם הכהנים והלוים כבר ביארו שם רש"י ורד"ק שאחרי העלות' מציון ומגבעון נגנזו אהל מועד באוצרות בית האלקים . גם במכילתא על אמרו כי מזבח הנחשת אשר לפני ה' קטן מהכיל (מלכים ס' ט') וכי קטן היה והלא כבר נא' אלף עולות יעלה שלמה מה תלמוד לומ' קטן מלמד שמיום שנגנז זה נגנז זה ע"כ . והיו הדברי' האלה למאורות על ביאור אמ' במה שבנה ומה שהניח ממה שעשה משה במדבר : ומה שהעמידו עזרא וגו' באמ' נחמי' (ס' י') והעמדנו עלינו מצות לתת עלינו שלישית השקל בשנה לעבודת בית אלקינו ללחם המערכת וגו' וכתב שם הרא"בע כי זה נוסף על מחצי' השקל לצורך העניינים הנז' . ובמשך בזה למה שכתב פ' תשא שהגאון אמ' כי כסף כפורים הוא חיוב על ישראל בכל שנה בין שיספרם מלכם או לא ישא מספרם וראיתו משאת משה במדבר (דה"ב כ"ד) ואמרו כי ממנו יקריבו קרבנות הצבור וכו' . וכאן ביאר בשלישית השקל שהוא נוסף על משאת משה במדבר אמנם הרמב"ן כתב שם כי שלישי' השקל היינו משאת משה במדבר כי מחצית השקל בשל משה היא אלא שהוסיפו על השקלים בימי עזרא ושלישית השקל היה או בזמנו עשר גרה . אפס כי לא תהיה דעת החבר כדעת הרמב"ן שאם כן לא היתה מצוה זו ראויה להתייחס לעזרא כי תורה בה לנו משה במחצית השקל שהיתה מצוה לדורות כפי מה שבארנו . ולשון והעמדנו עלינו מצות מוכיח כח בגבורת סברת החבר כי עזרא הוא המעמיד והמקים את דברי התורה ומצות הזאת : ומה שהעמידו במקום הארון תכונה וכו (נ"א ומה שהעמידו מקום הארון בתכונה וכו') האמנתי כי ידבר על מה ששנינו ביומא פרק הוציאו לו את הכף בספור עבודת הקטור' שהיה עושה ביום כפור הכהן הגדול בבית קדש הקדשים ושם כשמ' הגיע לארון נתן את המחתה בין שני הבדים צבר את הקטרת על גבי הגחלים ונתמלא הבית כלו עשן וכו' . ומשניטל הארון אבן היתה שם מימות הנביאים הראשונים ושתיה היתה נקראת וגבוהה מן הארץ שלש אצבעות ועליה

היה נותן את המחתה ונראה ומסתברא שם דבמקדש שני עסקינן שלא היה שם ארון כי כבר נגנז בימי יאשיהו מלך יהודה · ומאי הגיע לארון שנאמר במשנה מקום ארון והא דקתני נתן את המחתה בין שני הבדים איידי כבין שני הבדים · וגם נחלקו למחלוקות איכא מאן דאמ׳ ארון גלה לבבל ועל זה דקדקו לשון המשנה הנזכרת משניטל הארון וכו משנגנז לא קתני אלא משניטל תנן כמאן דאמר ארון גלה לבבל דתניא רבי אליעזר אומר ארון גלה לבבל וכו׳ ואיכא מאן דאמר ארון נגנז ולזה הסכימה תוספתא דסוטה פרק י״ג ובעל סדר עולם פרק כ״ד · והדעת הזאת גם היא נחלקת לשתים דעת מי שסובר ארון במקומו הוא נגנז מדכתיב ויאריכו הבדים ויראו ראשי הבדים מן הקדש על פני הדביר ולא יראו החוצה ויהיו שם עד היום הזה · ודעת מי שסובר ארון בלשכת דיר העצים הוא נגנז כהא דתנן (שקלים פ״ו) מעשה בכהן אחד שהיה מתעסק וראה את הרצפה שהיא משונה מחברותיה בא להודיע את חביריו ולא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו וידעו ביחוד שהארון נגנז · וגם הקשו על ראיית הסובר במקומו נגנז שהרי אין אמרו ויהיו שם עד היום הזה ראיה גמור׳ ואוקי לה בתיובתא · ואף גם זאת מבלי אין שם קושיא רק תיובתא סברית החבר נגרר בו להאמין שדעת האו׳ במקומו נגנז כי על כן היה לכהני בית שני מקו׳ לעבוד עבודתם שם כאילו היה שם ארון וכפרת כי עם היותם בלתי נראים כבלע את הקדש · מכל מקום כאן כמנהו וכאן היו גנוזים · וכבר כמנא בזה פתחון פה לבעל דין שיאמר כי לא היתה עבודת בית שני כעבודת הראשון להיות הכהן מחוסר בגדים לפי דעתם מבלי היות שם אורים ותומים ואין כפרת וכמו שזכר הראב״ע פרשת אחרי מות אבל ונתן אהרן על שני השעירים גורלות וגו׳ · אולם הקדים שם רפוא׳ למכה זו של בגדים באמרו כתנת בד קדש ילבש ולא הזכיר האפוד והחשן והמעיל כי כבר הזכיר ונשמע קולו בבואו אל הקדש ומזה הכתוב לימדו לכהני בית שני ששמשו בלא אורים ותומים גם כשאינם היו שם עכ״ל · ונוכחנו לפי הנראה כי מאשר לא חשש הכתוב בעבודה הזאת לאורים ולתומים הורה כי היה שאינם בה תנאי הכרחי ובלעדי זאת ההוראה כבר היו להם נביאים אשר מפיהם תצא תורה ודבר ה׳ בירושלם ולענין הכפרת לא דבר מאומה · אכן מה שזכרנו ימלא חסרונו כי בהיו׳ הארון גנוז שם הרי הוא כאילו במקומו מונח ועומד וזה היה טעמו של חבר בבטוחו אל דעת האומר במקומו נגנז · ולבי ראה גם כן כי מאשר אמרו הגיע לארון מקום ארון וכן ממה שאמרו שהיה נותן את המחתה בבין שני הבדים ראוי שתהיה שם איזו תכונה וציון מה להכיר בו מקום הארון ושני בדיו אליו יכוין הכהן בתתו המחתה אל המקום ההוא · והתכונה הזאת לפי הנראה היא זולת אבן השתיה הנזכרת שעליה היה נותן את המחתה וזה משני פנים אם משני היות שם האבן ההיא מונחת ועומדת מימות נביאי הראשוני׳ וקודם גניזת הארון כהוראת תוספתא דיומא פרק ב׳ באמרו אבן היתה מימות נביאים הראשונים ושתיה נקראת גבוהה מן הארץ שלשה אצבעות שמתחלה היה עליה ארון נתון משניטל הארון עליה היו מקטירים קטרת לפני לפנים ר׳ יוסי אומר ממנה נשתת העולם וכו׳ עכ״ל · והנה לא יבדק בזה מאמר החבר שהעידו במקום הארון תכונה וכו׳ · וגם מתני׳ אמרו עליה היה נותן את המחתה · וכבר היה צריך לתתה בבין שני הבדים שגם הם נגנזו עם הארון כמו שהוא מבורש בתוספתא דיומא פרק ב׳ וגם התבאר מדברי הגמרא שזכרנו למעלה · אם כן האבן הזאת לא היתה מכבה מוסמת על מקום הארון ממש שאם כן היאך יתקיימו שני דברים הללו שתהא המחתה בנוכה עליה ובין שני בדי הארון על כן אמרתי לפי הנראה כי הארון נגנז מהלאה למקום אבן השתיה ויהיה אמרו במקומו נגנז כאילו אמר בבית קדש הקדשים לאפוקי מלשכת דיר העצים · ותכונה אחת היתה שם במקום הארון עצמו לשיים מבריו וגבוליו למען יתכוין הכהן אל מול פניו שאם לא כן היאך יתקיים כמו כתובי׳ שו וכסה ענן הקטרת את הכפרת אשר על העדות וגו׳ ולקח מדם הפר והזה באצבעו על פני הכפרת קדמה ולפני הכפרת יזה שבע פעמים וגו׳ · ואולם אם יש את נפשך לומר כי התכונה הזאת על אבן השתיה עצמה באמרה צריך אתה לפרש מאמר החבר במקום הארון כאילו אמר במיך אליו ומורה על היותו גנוז שם במקום קרוב ממנה כאילו היתה אבן השתיה בתוכה בין שני בדיו הואיל ועליה בתוכ׳ המחתה הראויה להיות בבין שני הבדים כאמרו ועל כל פנים בכל תכונה שתהיה בבית שני מצד הכוונה האלקי רביון להם כמדובר בתולדי אלקים כפרלו וגם יוכלו להעמיד במקום הארון תכונה וציון ולפניו תלו את הפרכת המבדלת בין הקדש ובין קדש הקדשים כאילו היה שם ארון נראה עין בעין כי עם היותו נעדר למראית העין מכל מקום עודנו שם לדברי ה׳ ושם הכיון עוזו במקום גניזתו וכדי הוא בית אלקי כי לכהנים בו כבוד כמאז ולעבוד בו עבודות שלימות כימי קדם וכשני קדמוניות ומה שאמר בעבור שידעו וכו׳ הוא כקשר עם אמרו שהעמידו במקום הארון תכונה שאמנם היה זה למען

מ אמר הכוזרי איך יתכן זה עם לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו ·

אמר החבר לא נאמר זה אלא להמון כדי שלא יחדשו משכלם ויתחכמו מדעתם ויקבעו לעצמם הורות מהקשתם כמו שעושי הקראים ומזהיר לשמוע מן הנביאים אחרי משה ומן הכהנים והשופטים כ״א מן המקום אשר יבחר ה׳ כמו שאמר נביא אקים להם מקרב אחיהם

ידעו הכהנים הנכנסים לעבודתם כי הארון גנוז לשם בית ד ובכן יוכלו לכוין הכנתם וכונתם אליו בעת עבודת הקטרת וההזאות כמדובר · וכבר ידעת כי אנשי בית שני כוונו מלאכתם בבנין השני לבנין שלמה שעל אודותיו נאמר הכל בכתב מיד ה׳ עלי השכיל וגו׳ וגם לבנין יחזקאל כדברי הרמב״ם בה׳ בית הבחירה פ״א וסמ״ג עשין קס״ג ז״ל ואנשי בית שני כשבנו בימי עזרא בנוהו כבנין שלמה · ומעין הדברים המפורשים ביחזקאל שהתבונה על הבנין העתיד ליבנות רק שהגדילו מדתו יותר מבנייני של שלמה · ע״כ · אבל התכונה הזאת עם הגלות אליו כאמו׳ אדום הוא שחדשו מעצמם לפי הצורך כיד ה׳ הטובה עליהם · ואפשר שרנה באמרו במקום הארון חליפיו ותמורתו והיה הוא ותמורתו יהיה קדש להגלים על ידי העבודות ההנה וזו היא ההעמדה שהזכיר החבר באמרו שהעמידו וכו׳ כלומר שהסכימו על היותה שם במקום ובמדרגת הארון הגנוז לכל לכל עבודת · אחרי כן מצאתי לרלב״ג ראש פ׳ אחרי מות שכתב וז״ל · ראוי שתדע כי בבית שני לא היה שם ארון כי כבר נגנז יאשיהו · ועכ״ז היה שם קדש הקדשים והיה שם צורת כרובים להורות על ענינות הצורות הנבדלות אשר בעבורו היה קדש הקדשים · אף על פי שאין שם ארון וכפורת ולזה עיר על שאין ארון וכפורת מעכבים זאת העבודה אמר אחר זה בזאת יבא אהרן אל הקדש והביא מבית לפרוכת והביא את דמו אל מבית לפרוכת · ר״ל אף על פי שאין שם ארון וכפורת · ולזה עשו זה בבית שני שהיו שם כמה נביאים · והנה אחשוב שהיה הכפורת בבית שני עם הכרובים כי כבר הקפידה התורה בהזאת דם הפר ושעיר של י״ה שתהיה על פני הכפורת ולפני הכפורת · עכ״ל · ואולם לפי הנוסח האומר שהעמידו מקום הארון בתבונה וכו קרוב לשמוע כי על שנוי הרצפה במקום גניזתו כאמרו הדברי׳ כהיא דשקלים פ״ו שזכרנו למעלה כי עם היותו זוכר ארון במקומו נגנז כמו שקדם ומשנה דשקלים על לשכת דיר העצים באמירה מה כתן על זה בזה והעתיק שנוי הרצפה לצורך תליית הפרוכת לפניה בעבור שידעו כי הארון גנוז לשם על הכבות שזכרנו :

סימן מ איך יתכן וכו׳ · ר״ל אתה אומר אלי שאלה הנזכרים קבעו וגדרו דברים שהיו למצות תדירות ואין זו הוראת שעה כדבר אליהו בהר הכרמל · ואיך אם כן לא הרסו בזה מצות אזהרת לא תוסיף וגו׳ :

סימן מא לא נאמר זה אלא להמון וכו׳ · תמצית כונתו שאין זה נקרא תוספ׳ בערך אלו אשר חפץ ה׳ בידם יצלח והאל ית׳ גוזר עליהם בשומו משטרם בארץ מן המקום אשר יבחר עם התנאים שנזכרו סי׳ ל״ט וזהו ענין חפצו ורצונו ית׳ להיות כל המצות היוצאות מפי גבורי כח עושי דברו קיימות ונאמנות כי אף על פי שיוסיפו ויעמידו עלינו מצות בלתי כתובות בתורה לא לחדש רק להעמיד עקריה כונתם רצויה (אמנם דרוש דרשו ז״ל אלה המצות אין לך לחדש דבר מעתה) ואזהרת לא תוסיף וגו׳ אין ענינה כנגד אלה המסכימים רצונו ית׳ במציאות וידם כיד רבם בכל אשר יגזורו רק כנגד ההמון המתנבל בהתפשה מהקשה וסברה הבלתי בעזרת שמים ממעל ותמיד כל היום יתפש רוחם לחדש תורות בדויות · ולאלה אשר יטמאו ובשקוציהם נפשם חפצה צוה הכתוב באמרו לא תוסיפו וגו׳ · והכונה להזהירם שלא יוסיפו על כל המצוה האלקית הן על ידי משה רבן של נביאים הן על ידי המחזיקים בבריתו מאשר רוח ה׳ נוססה בם על פי התנאים שהוקדמו שהרי הוא ית׳ העמיד עלינו מצוה זו בפירוש באמרו נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך וגו׳ · בא וראה כמה גדול כחן של חכמינו ז״ל בגזרת אלוק ממעל אשר תופע עליהם נהרה שהרי בירושלמי דנדרים אמר ר׳ אבין אקרא לאלקים עליון לאל גומר עלי בת שלש שנים ויום אחד נמלכו בית דין לעברו הבתולים חוזרין ואם לאו אין חוזרין · ע״כ · וכתב המגיד פרק ב׳ מהלכות אישות להרמ״בם ביאור זה הירושלמי הוא שר׳ אבין היה אומר שמשפטי התורה אינם כלם כפי שכלנו שהרי בת ג׳ שנים ויום אחד אם היא אשת איש כגון שקדשה אביה הבא עליה בחנק ופחות מכן פטור · והטעם לפי שפחות מכאן הבתולים חוזרים ואין ביאתו ביאה ואם כן היאך יפשר שתהיה חוזרת בתולים שהוא דבר טבעי בה תלויה בעבורו של חדש

אחיהם כמוך וגומר · ואמר בכ׳ ני׳ בשופטים שיהיו דבריה׳ נשמעי׳ והיה מאמרו לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם לעשות בנ״ח אינכו על מה שצויתי אתכם על ידי משה ועל ידי נביא מקרבך מאחיך על הנאים הנזכרים בנבואה כ״א המקיימים את הנבואה ומה שנקבצו עליו הכהנים והשופטי׳ מן המקום אשר יבחר ה׳ מפני שהם נעזרים בשכינה ולא יתכן לעבור עליהם שיסכימו בדבר שחולק על התורה בעבור רובם ולא תעבור עליהם הטעות לחכמתם הרחבה הירושה והטבעית הקנויה כאשר קבלו כי הסנהדרין היו מצווים לדעת כל החכמות כל שכן שלא נסתלק׳ מהם הנבואה

או

אלא שהש״י גזר כך וזהו לאל גומר עלי · ע״כ · והנה כונת החבר מבוארת עם מה שהכנעכו · ואולם לא ירחיק החבר את אשר כבר הפרישו חכמינו ז״ל פ״ק דמגילה דתנו רבנן מ״ח נביאים וז׳ נביאות שנתנבאו לישראל לא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה אפי׳ אות אחת חוץ ממקרא מגילה · מאי דרוש א״ר חייא בר אבא א״ר יהושע בן קרחה קו ומה מעבדות לחירות אומרי׳ שירה ממות לחיים לא כ״ש וכו׳ · ושם פרק בני אמר ר׳ יוחנן מ״ד ועליהם ככל הדברי׳ מלמד שהרא׳ הקב״ה למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ומה שסופרי׳ עתידי׳ לחדש ומאי ניהו מקרא מגילה ע״כ · ככה יאמ׳ החבר שהכל נמסר למשה מסיני ונרמז בתורתו והרשות נתונה לנביאים הבאים להוציא שדורש מן הכח אל הפעל כי כלם נתנו מ״רעה אחד הוא מרעה אותיות דדין כאותיות דדין · כמו שהעליתי ביערת הדבש אשר לי · ובכן יסכים החבר לדעת הגאון אשר הובאו דבריו למעלה בכלל דברי ראב״ע סימן ל״ט אבל אמרו והיו למכות תמידות אפס כי עז וקשה מאי שנא מקרא מגילה משאר מגות · וכו׳ ע״ש: ואמר בכהנים וכו׳ · כי זכר את דבר קדשו של כתוב באזהרתו לשמוע מן הנביאים באמרו נביא אקים וגו׳ הואיל ביאר כי גם בכהנים ובשופטים כבר הוא אמור שיהיו דבריהם נשמעים · ורמז אל מה שקדם זכרו סימן ל״ט ממאמר הכתוב פ׳ שופטים כי יפלא ממך וגו׳ ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם וגו׳ ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקו׳ וגו׳ : והיה מאמרו לא תוסיפו וגו׳ כתוב הדר הוא פ׳ ואתחנן ומבאר אותו על חיוב ההמון לשמוע מפלפת הכתות שהזכיר · משה מחינה לעצמו · והנביאים אחריו מחינה לעצמם · והכהנים והשופטים במה שיסכימו עליו מחינה לעצמם · כי את כל אלה יביא האקים במשפט אזהרתו להמון שלא יוסיפו ולא יגרעו על הדבר היוצא מפיהם לשמור ולעשות: ואמר על הפנקים הנזכרים בנבואה · על אופני בחינת הנביא

לקיים נבואתו באמרו פ׳ שופטים אבל נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך וגו׳ · וכי תאמר בלבבך איכה נדע את הדבר אשר לא דברו ה׳ אשר ידבר הנביא בשם ה׳ וגו׳ וכבר האריכו המפרשי׳ על משפטי הבחינה הזאת ואין זה מקו׳ אתי להתיכב על חקירתו: ומה שנקבצו עליו · ר״ל שהסכימו עליו: הירושה · מקבלת משה מורשה קהלת יעקב : והטבעית הקנויה וכו׳ · שגם המה בחרו בדרכי החכמה להתחקות על שרשי מחכב אמונות התורה כי השכל והדת שני מאורות · וזה כאשר קבלו כי החכמה הקנויה מטבע חפוש עיונם חק רתם השכלית היתה מסכמת לאמתת המקובל אבלם אשר הוא ככסף צרוף מזוקק שבעתים · או כאמר שכוון אל אשר דברו סימן מ״ט שגם במה שתפוטט מחשבתו של אדם להוכי׳ דיכי לא הועלו על ספר ראוי לו להשתמש בכלים המקובלי׳ ר״ל במדות שהתורה נדרשת בהם · ולזה כיון שם באמרו אמנם צריך שתעיין בשרשים מן המקובל והכתוב וההקשות הכוהנות על הסדר המקובל להשיב התולדות אל האבות וכו׳ · וזאת תורת העולה על כונתו באמרו בכאן הטבעית הקנויה כאשר קבלו כי היה אופן קנייתה בדרכים המקובלים כאמור · ודוגמת זה הלשון זכר שם אבל דבריו שזכרתי באמרו כי כל מה שהתירו חכמים לא היה לסברתם וכו׳ · אך בתולדות החכמה הירושה המקובלת אצלם וכו׳ · ואמר עוד לפרש החכמה הירושה על החכמה העיונית אשר למדו מרבותיהם · והטבעית הקנויה על אשר היו מוסיפים מדעתם בחכמה ההיא העיונית כפי מה שהי׳ טבעתם מכריע לזה ושתים אלו היו עולים בידם עם הככמת קבלתם האמתית כי קוט המקובלת השכלי היה יורד כנגדו כקו ישר שוה ומסכים עם אמתת המקובל · וזה כאשר קבלו · אכן מה שיזכיר אחר כך סימן מ״ט החכמה הירושה המקובלת היא קבלה בלי ספק · כי נמנקו והוא מוכרח באמ׳ המקובלת: כי הסנהדרין היו מצווים וכו׳ · כמו שזכר למעלה סי׳

לט ובספר סימן ס״ל : או מה שעומד במקומה מבת קול וכו׳ · כבר קדם ביאור זה באמרו סימן ל״ט וידבק בהם הענין האלקי בלי ספק בין בנבואה בין באומן בין בהודעה וכו׳ · ובאמרו וזולת זה כוון אל מדרגת רוח הקדש שהיא אמצעית בין נבואה לבת קול : ואמרו שלא לחלוק וכו׳ · אחר תום כל הדבר שראה להקדימו מדרשת גדולת האנשים המעולים אשר מהם ובאמצעותם נתפשטה אלינו הקבלה האמתית ובאמתנו מכוונים לשמוע מהם ובכלל היותה

או מה שעומד במקומה מבת קול וזולת זה ואמור ש״א להלוק עם הקראים במה שהם טוענים עלינו מן המובן ממלת ממחרת השבת כ״א ועד ממחרת השבת שהוא מיום ראשון ואחר כן נאמר שאחד מן הכהנים או השופטים או המלכים הרצוי׳ עם דעת הסנהדרין וכל החכמי׳ כ״א והחכמי׳ ואה כי הבונה מן המספר ההוא לשום

הקשור הזה כי למה שהתחיל המלך סימן ל״ח להורות על אמתת קבלתנו ועל רגשת פועלי און הם הקראים אשר פיהם פערו לבלי חק בשפתי שקר דוברות על צדיקים עתק וגלה את מקור מומם מצד היות הולכים אחר הרבנים בעבור אדר באדר ואף גם זאת מלאם לבם להקשות עליה׳ בראיית ירח תשרי וכו׳ כמבואר שמה · הנה החבר יצא לקראתו סי׳ ל״ט לקיי׳ תחלת דברו הטוב בפרשת גדולת קבלת חכמינו ועונש כחש שכנו בו משלחן גבוה כמו שהתבאר · ועתה המשיך

מפיהם בעצ׳ ואין לחוש כלל משו׳ לא תוסיף ולא תגרע וכמו שנמשך הביאור מראש סימן ל״ט ועד הנה · ובכן בר בלם של קראים מעליה׳ במנותם להתחכם בסברת׳ על ביאור הכתובים וקרבת פשעם יחכנון וכמו שזכר סימן ל״ה ואחריו נמשך המלך סי׳ ל״ח אשר חתם דבריו בענייני המועדי׳ שגם בהם הכניסו התחכמות סברת׳ ובכלל זה גם כן מה שחשבו לסתור בו דברי חכמינו מן הכתוב פ׳ אמור וספרתם לכם ממחרת השבת וגו׳ שלפי דעת חז״ל בתורת כהנים ענינו ממחרת י״ט ראשון של פסח והמה רדפי אחר הפשט אשר לא שינו איש עדיו עליו מן הפירוש האמתי המקובל מנאו מקום להשגב בו מצד מלת שבת שהוראתה הפשוטה על שבת בראשית ועכ״ל יאמרו כי לעולם ראוי לספור מיום ראשון וכי׳ אמרו שבע שבתות תמימות תהיינה · ענינו שלא תחלה המספר השבת הראשונה שיחל לספור ממחרתה וכמו שכתב שם הראב״ע מטעמם · ולכנתו אתנם קמנו ונתעודד בנמיכת דעתנו על יסוד הפי׳ המקובל הכי נכבד כמו שזכרנו · וראיות המכחישים לקם כתבנו · אחר כל זאת בא לבאר שאף אמנם תוכח כדבריהם מלת שבת על פשוטה · עדיין לא יוכלו יגעו בנו כי שפתינו אתנו להשיב על תוכחתם במו שיתבאר : וזה ואמור שלא לחלוק וכו׳ · וכבר זכרו בתוספתא דר״ה פ״ק פעם אחת שכרו ביתוסים שני עדים לבא להטעות את חכמים לפי שאין ביתוסי׳ מודים שתהא עצרת אלא בא׳ בשבת בא אחד ואמר עדותו וכו׳ · ע״כ · ובמסכת מנחות פ׳ ר׳ ישמעאל ספרו את המעשה אשר יעשון בקצירת העומר בעסק גדול ואומר שם מפני הביתוסים שהיו אומרים אין קצירת העומר במוצאי י״ט · עוד יש לי טעם על

דברו על קיום מאמר המלך לבלות תלונת הקראים מעל חכמינו ז״ל גם בדבר ספירת העומר ממחרת השבת וכו׳ · כי גם בזה ראוי להם שיסמכו על חכמינו אשר מפיהם יחוו בענין עבור אדר ואדר כאמור אשר ממנו יוגבל זמן החל חרמש בקמה · ולפי זה התחלת הספירה גם להם יאתה וכמו שיזכיר אחר כך באמרו ומהחל חרמש מונח אלינו ובספור בו וכו׳ · וזה טעם קשור דברו ואמור שלא לחלוק וכו׳ · כלומר לא יתיצב איש לפניך ויכול תוכל להודות במובן ממלת ממחרת השבת וכו׳ שהוא מיום הראשון כאשר דברו תן להם כהגיונם · כי אין בזה שום הפסד באמתת הענין וזה והקב״ל כאמור שאחד מן הכהנים והנביאים והמלכים או השופטים עם דעת הסנהדרין והחכמים ואת הנרבא מנאותי והיא בעיני נכונה ומבוררת ובזכרון המדרגות הללו נראה שכוון למה שנזכר בקבלת הראב״ד וז״ל היה המנהג בבית שני שהמלך מבני חשמונאי או מעבדיהם בני הורודוס היה המוציא והמביא במלחמה ובכל דברי המלכות אבל כל דברי תור׳ חקי׳ ומשפטים על פי הנשיא מבית דוד היו נעשים ועל פי ב״ד והסנהדרין וכן אתה מוצא במסכת סנהדרין מעשה ברבן גמליאל שהיה יושב על גג מעלה בהר הבית וכו׳ · ע״כ · וכונת החבר כי אחר הודאתנו זאת תשובתה בצדה כי אחד מן הכהנים וכו׳ ידע כאמנה מן השנים הנזכרים שעקר כונת הכתוב אינו רק להשים מספר נ׳ יום בין בכורי קציר שעורים לבכורי קציר חטים ולשמור שבעה שבועות חקות קציר והנה כה משפטו לאיזה יום שיפול בו ראשית המספר אלא שתפס הכתוב דמיונו בתחלת ימי השבוע · וזה בהזדמן התחלה זו מכל שאר הימים כי מקשה אחת

לשום חמשים יום בין בכורי קציר שעורים ובכורי כא לבכורי קציר חטים ושמירת שבעה שבועות שהם שבע שבתות תמימות ונתן לנו דמיון בהחלה כא כהתחלת יום מהשבוע לומר אם יהיה החל הרמש בקמה מיום ראשון הגיעו במספר עד יום הראשון להקיש ממנו שאם תהיה ההתחלה מיום שני נגיע עד יום שני והחל

תעשה אותם להקיש זה לזה אל מקום שיפול שם יהוא לא שנתחייב להתחיל ממחרת יום שבת בראשית בכל שנה ושנה · והכונה מבוארת · ואם עיניך יביטו גם כדברי הראב״ע תמצא דבריו האחרונים מתייחסי׳ לכונת החבר כי אחרי בפרו רא את המאמינים אם מגד המלא במקומות רבים מלת שבתון על זולת שבת בראשית ואם מגד מלת תמימות המורה כי שבע שבתות על שבעה שבועות כאמרו אשר בהם יאות הלשון הזה · אך לדברי המכחישים צריך להיות כפירושה כמו שזכרנו · ועוד שאם היתה שבת כמשמעה כבר יקשה מאיזה שבת נחל לספור וכו׳ · אחר הדברים האלה חתם דבריו באמרו גם יוכל המאמין להשיב כי בדרך נבואה ידע היום שיהיה בו תנופת העומר · שיום השבת יהיה הקביעות והעד מערך הלחם שהיה בשבת והזכיר הכתוב איך יחשבו בשבת הראשונה ואז הקריבו שלמים והעולה הנזכרת ואחר כך הנזכרת בפנחס ואחר כך אמר בשבועותיכם שבעה שבועות ולא אמר שבתות ואין ראיה כי תחלת השבוע יום ראשון ושמאה שבועים יוכיח · ע״כ · ומה שאמר והעד מערך הלחם שהיה בשבת כוון למה שכתב פ׳ פקודי על ויערוך עליו ערך לחם וגו׳ · וז״ל · ובעבור שהכתוב אמר ביום השבת יערכנו הכהן כר׳ כי ביום השבת ערך הלחם משה על השלחן והנה ביו׳ שני הוקם המשכן או ביום שבת · ע״כ · הורה בזה כי ערך הלחם ביום השבת קרה לו מגד מה שראתה החכמה העליונה כי אז יוחל בשם ה׳ לערוך ערכו שאם שהוסיף שם אף על פי שאין זה ראיה נמורה כי יוכל הטוען להשיב ביום השבת יערכנו הכהן אחר שהוקם המשכן וערך משה הלחם · ע״כ · מ״מ אין ענינו בכאן רק לדמיון ודוגמא · ומ״ש בשבועותיכם הוא הכתוב פ׳ פנחס וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה׳ בשבועותיכם וגו׳ ושבעה שבועות הלא המה בכתובים פ׳ ראה שבעה שבועות תספור לך מהחל חרמש בקמה תחל לספור שבעה שבועות · והנך רואה כי בכלל דבריו דברי החבר ויותר מהמה וקרוב אלי שמאמ׳ החבר ושמירת שבעה שבועות שהם שבע שבתות תמימות הוא כולל בכח את שני מיני הראיות המפורשות בדברי הראב״ע הנזכר שהאחד אחוז במלת תמימות כי בזה האופן יהיו הכ׳ יום בין קציר לקציר כאמור ולא בזולת זה · והאחד מגד שנוי שבת לשבוע כאשר הראית · אמם כי הוראתו במלת שבת שהיא כפשוטה כדבר הקראים עם היותה שוה להוראת הראב״ע כאמור · מ״מ דרך ישובה לקבלתנו הוא מתחלף אבלם כי הנה החבר לא ראה לגזור האומר על היות יום תנופת העומר הראשון בכניסתם לארץ ממחרת שבת בראשי׳ כדבר הראב״ע במקומו הנז׳ שהרי מה שכתב שם כי מחרת הפסח המוזכר ביהושע הוא יום טו׳ בניסן איננו מסכים עם דעת חז״ל אשר ביארוהו על י״ו בו שאז הקריבו את העומר ואותה שנה אירע הפסח ביום א׳ וכמו שתוכל לחשב ממה שכתוב בסדר עולם פ׳ י׳ וי״א · לא כדברי הקראים האומרים כי יום שבת היה וכמו שהעיד עליהם הרמב״ם בהלכות תמידין ומוספין פ׳ ז׳ · וז״ל · וכן ראו תמיד הנביאים והסנהדרין בכל דור ודור שהיו מניפין את העומר ב״יו בניסן בין בחול בין בשבת והרי נאמר בתורה ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה ונא׳ ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי ואם תאמר שאותו הפסח בשבת אירע כמו שדמו הטפשים היאך תלה הכתוב היתר אכילתן לחדש בדבר שאינו העקר ולא הסבה אלא נקרה במקרה שא מאחר שתלה הדבר במחרת הפסח הדבר ברור שמחרת הפסח היא העלה המתרת את החדש ואין משגיחין על איזה יום הוא מימי השבוע ע״כ · אמנם כח ראיה זו הקלים רא״בע פ׳ אמור על מועדי ה׳ יעויין שמה · על כן פנה לו לדרך אחרת באמרו שהכתוב זכר שבת לדמיון ולדוגמא כמו שביארנו · ואולם שמע נא כי נאים הדברים הללו כלם וביותר מהמה היוצאים מפי חכמינו ז״ל במנחות פרק רבי ישמעאל שכן אמרו שם והיו ביתוסים אומרים עצרת אחר שבת ניטפל להן ר״בז אמר להם שוטים מנין לכם לא היה אדם שהחזירו דבר חוץ מזקן אחד שהיה מפטפט כנגדו ואומר משה רבינו אוהב ישראל היה ויודע שעצרת יום אחד עמד ותיקנו אחר השבת שיהיו ישראל מתענגים ב׳ ימים קרא עליו המקרא הזה אחד עשר יום מחורב וגו׳ ואם משה רבי׳ אוהב ישרא׳ היה למה איחרן במדבר מ׳ שנה א״ל ר׳ בכך אתה פוטרני א״ל שוטה לא

תהא

והחל הרמש מונח אלינו בכל עת שנראה שהוא ראוי: אבו נתחיל בו ונספור בו וקבעו אותו שיהיה יום שני של פסח ולא יהיה בזה סתירה לתורה והתחייבנו לקבלו לתור' מפני שהוא מן המקום אשר יבחר ה' עם התנאים הנזכרים ושמא היה זה בנבואה מאת הבורא ויכול להיות ונהיה נקיים מבלבול המבלבלי׳

מב אמר

תהא תור' שלמה שלנו כשיח' בטילה שלכם כתוב א' ומ' תספרו חמשים יום וכתוב אחד אומר שבע שבתות הא כיצד כאן בי"ט שחל להיות בשבת כאן בי"ט שחל להיות באמצע שבת וכו'׳ עד אמרו ת"ר וספרתם לכם שתהא ספירה לכל א' וא' ממחרת השבת ממחרת י"ט או יכול ממחרת שבת בראשית א"ר יוסי בר' יהודה הרי הוא אומ' תספרו חמשים יום כל ספירות שאתה סופר לא יהיו אלא חמשי' וא"ת ממחרת שבת בראשית פעמים שאתה מוצא כ"א כ"ב כ"ג כ"ד כ"ה כ"ו וכו'׳ רבי יוסי אומר וכו' וכי נאמר ממחרת שבת פסח והלא לא נאמר אלא ממחרת השבת וכל השנה כלה מלאה שבתות צא ובדוק באיזה שבת וכו' וראיה בכל אלו לא מנא שם רבא בלא פירכא והחזיק בשתי ראיות אחרות נזכרו שמה האחת מהן בשם ר' ישמעאל אמרה תורה הבא עומר בפסח ושתי הלחם בעצרת מה להלן רגל ותחלת רגל אף כאן רגל ותחלת רגל והשנית בשם רבי יהודה בן בתירא נאמר שבת למעלה ונאמר שבת למטה מה להלן רגל ותחלת רגל סמוך לה אף כאן רגל ותחלת רגל סמוך לה׳ עכ"ל: והחל חרמש מונח אלינו וכו' כי הדבר הזה מסור לבית דינו לראות אם הזמן אב ב וראוי לקבוע בו כיסן או אם ראוי לעבר את השנה וכמו שהורה על זה סימן ל"ח באמרו ואני רואה אותם הולכי' אחרי הרבנים בעבור אדר באדר וכו'׳ ורמז לנו בזה כי כאשר נמסר' אלינו הנבלת זמן האביב שבו תלוי החל חרמש בקמה׳ כן ראוי שיהיה מסור בידינו ענין הספירה ממחרת השבת ועלינו לקבוע עת התחלתו כאשר ביארנו׳ ובכן יהיה קביעות יום שני של פסח להתחלת הספיר' דבר מוסכם אצל חכמינו אשר להם משפט בחירה זו מפי עליון׳ כי אמנם לפי פשט זו אין זכרון בכתוב ליום שני של פסח הואיל ונתבאר ממחרת השבת על שבת בראשית: עם התנאים הנזכרים סימן ל"ט ויכול להיות׳ אמר זה לקיים אפשרותו כי קרוב הוא שהיה דבר ה' אתם בחזון נפרץ והרי זה ספק אצלו כוטה לודאי על כן באמרו סימן ל"ט כי היה דבק בהם הענין האלקי בלי ספק בין בנבואה בין באומן והודעה וכו' לא החליט לגמרי ענין הנבואה שהרי קמה אפשרות זה וגם נקנה ברוח הקדש ובהודעת בת קול׳ המבלבלים׳ הם הקראים׳ וכבר שמענו קול קראים

אלהשים בחבוריהם על חבר חברים מחוכם כי כמו פתן חרש יאטמו אזנם מדברי הקבלה שבנו לשונם כמו נחש על כל מה שכתב ראב"ע פ' אמור׳ חמת עכשוב תחת שפתימו בחשבם לדחות פעמי חבר והבלי פרשו רשת ליד מעגל ויאמרו לאמר וכבר ראינו בקצת חבוריהם שהם עצמם אומרי' שהיא שבת בראשי' ומבארים רצון התורה על פנים זרים לא תשלי' הדעת בהם וזה לשונו ואמור שלא לחלוק עם הקראים במה שהם אומרים עלינו מן המובן מן מחר השבת שהוא מן יום ראשון וכו' עד אמרו וקבעו אותו שיהיה יום שני של פסח׳ ואם הוא תלוי על פי רבונם איך יתקנו תקון שתפול עבודה בשבת לחלל השבת ואינו במצוה תוריית והכתוב אדרבה אמר ממחרת השבת שלא יחל בשבת׳ עכ"ל׳ ואתה קדוש הרום שכימו בפימו אמור להם כי ירשו את שברם על נקלה בשפטם שפוט שהביאור הזה על פנים זרים כי מי שם משטרם בירן לקרב ולרחק את אשר במראה עיניהם יוכיחו ואיך בילדי נכרים ישפיקו להפיל ח מה דלתים ובריח׳ גם מלהעו' כותרים כתוך כמ"ת שאמרו ואם הוא תלוי על פי רבונם איך יתקנו תקון שתפול עבודה בשבת וכו' ויאמר אדם אך פרי לצדיק כתשובת זה מכח מה שקדם כי ענין האביב לבו הוא ולבבינו לכל דבריו ולכל משפטיו וגם גומר עלינו ככל אשר כנזכר וזהו ענין המצוה התוריית כאמור ואין בדברי הקראים כי אם תואנה ותואנתם מי ישיבנה כי באות כמשם שאגו רוח ואי אפשר לעמוד על התפל׳ וכבר הועד בנו סימן כ"ב על פי המלך באמרו על הקראים ואני שומע טענותם יותר מכריעות ויותר מציקות לפשט התורה׳ ואף גם זאת לא נשים אליהם לבנו כדבר החבר בתשובת זה סימן כ"ג כי ההתחכמות והסברא בתורה איננו מביא אל רצון האלקים וכו'ודי לו לחבר שיורה על הסכמת הכתוב אל הקבלה בלי שום סתיר' וכמו שיבא דונמתו בימ מ"ט על יין ושכר של נזירי ואשרי שיאחז דרך הקבלה לעצמו ובכן עלילות דבריהם של קראים אל הבלע כי כזה וכזו תוכל הקצת שבלם לחדש פירושים מעתה ולגלות פנים בתורה שלא כהלכה ואין לדבר סוף׳ ולפי דעתי על כיוצא בהם נאמר אל תען כסיל כאולתו:

סימן מב

מב **אמר הכוזרי** **כבר** פסקת כי בנה אינני דחבר בכללות האלה אשר לא אוכל להכחישם מחלקים היו בלבי מטענות הקראים הייתי סבור שאכעיסך בהם:

מג **אמר החבר** כשיתבררו הכללות אל תתן לבך לחוקים כי הרבה שיכנס בהם הטעות ועוד שאין להם תכלית מפני שהם מסתבכים ולא ימלטו המדברי׳ מבלבול׳ וזה כמי שנתברר אצלו צדק הבורא ושחכמתו כוללת איננו מביט למה שהוא נראה בעולם מן העול וכמו שאמר אם עשק רש וגזל משפט וצדק תראה במדינה אל תתמה על החפץ וכמי שנתברר אצלו במופת עמידת הנפש אחר כלות הגוף בעבור שאינה גשמית אבל עצם נפרד מהגוף כמלאכי׳ ואיננו מביט אל מה שתקשהו המחשבה מהעדר פעולות הנפש בעת השינ׳ ועם החולי שהוא מאבד המחשבה ומה שהיא הולכת אחר מזג הגוף וזולת זה מן המחשבות המבלבלות:

מד **אמר הכוזרי** עם כל זה אין מספיק לי עד שאשבע מדבר עמך על החלקים ואם יש לתפוש עלי בזה אחר אשר הודיתי בכללים אשר הבאתם:

מה **אמר החבר** אמור מה שתרצה:

מו **אמר**

סימן מב ככר פסקת כי החבר וכו׳ · עניינו שעם הכללים האלה הנזכרים אשר לבה משפטם אמין לא אוכל להכחישם אמתתם כבר פסקה כי ונלקת ממני קנת מן החלקים והפרטים אשר היו בלבי מטענות הקראים וכו׳ כלומר שעדיין נשארו מקנת׳ אשר לא שקטה דעתו מלפקפק עליהם:

סימן מג כשיתבררו הכללו׳ וכו׳ · כי מי יוכל לדון בחלופיהן וחלופי חלופיהן ושגיאות מי יבין כי כרובם כן יחטאו המעיינים בענייניהם ואין שום כלל צדיק בארץ אשר יוש׳ אמתתו בכל פרטי חלקיו ולא יחטא · או כוון באמרו שיכנס בהם הטעות כי מן החלקים עצמם ימצא איזה מהם יוצא מן הכלל בענין אחרם אין למדים מן הכללו׳ אף על פי שנאמר בהם חוץ וכבר ביאר המורה בשלישי פרק י״ב שאין להביט אל זור ודבריו שם מתיחסים מאד לכונת החבר עיין שם: ועוד שאין להם תכלית כמאמ׳ אפלטון שאין ידיעתנו מקפת באישים כי למספרם אין תכלה: מפני שהם מסתבכים רוצה לומר שענייני הפרטים מתרכבים זה עם זה אין קצה לאופני הרכבתם אלו עם אלו: וכמו שאמר אם עושק רש וגו׳ · יש להמליץ על זה סופיה דקרא כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם כלומר אם תראה אין ועול תביט בפרטים ושוד וחמס לנגדך אל לא תהי מריבה ומדון ישא המפקפק על ככה׳ כי הנה הכללים הנכוחים יבדקו וכשיתבררו הכללים אין לשים לב על הפרטים הנכללים תחתם אם הקנת מהם יצאו מן הכלל: וכמי שנתברר אצלו במופת וכו׳ רמז על מופת הפילוסופים על זה בחמישי סימן י״ב באמרו ומן הראיות על הפרד הנפש מהגוף ושאיננה צריכה אליו וכו׳ וכבר זכרנו ברביעי סימן נ׳ אבל אמרו ומכוון בקדוש הרוחני אשר לא יתגשם וכו׳ כי לא יכנד אמרו כאן שהנפש עצם נפרד מהגוף כמלאכים אל אשר הנהכוהו על דעת החבר שהמלאכים גשמיים עיין שם: ואיננו מביט אל מה שתקשהו המחשבה וכו׳ · כי כל אלה יטו לב אדם לחשוב שתהי׳ הנפש מעורב׳ בגוף ומזה ימשך הפסדה בהפסדו: ומה שהיא הולכת אחר מזג הגוף · כאמרו בחמישי סימן י׳ ובני אדם גם בן שונים זה מזה כי רובם טבעיהם נוטים ויתוה שכלם עם הנטיה ההיא וכו׳ והמדות הולכות אחרי המזג וכו׳ · וזכר זה המורה בשלישי פרק י״ב וזכר המביאו תשובה לאלו המנומי׳ ויאמ׳ לאמרו כי פעולת ההשכלה לא תשלם לשכל בזולת הצורות הדמיוני׳ המתגשמו׳ לעומתו ומהם יוציא ה המושכלי׳ כמו שיתבא׳ בחמישי סימן י״ב אמנם אין השכל בתלה בדמיון כאלו היה כלי לו על השכלתו וכזה תבדל פעולה זו מפעולת ההרגשה כי פעולת ההרגשה תשלם על המוחש הקמרי כריח וטעם וכו׳ · ויצטרך גם כן הכלי אשר ישתנה בו החוש המרגיש אך בפעול׳ השכל׳ אין שם צורך לשום כלי והדמיון איננו לו במדרג׳ כלי אבל היא כח מכין הצורות המתכנחות לעית השכל ופעולתו של שכל נגמרת בעצמו בזולת כלי כמו שקדם והצטרכו לצורות הדמיוניות · אין זה כי אם בשכנו בחמר הזה העכור · אך בהפרדו ממנו ישכיל מושכליו וישמח במושגיו בלי ספק היות ופעולת ההשכלה עצמה היא בלתי נשלמת בכלי בפעולת ההרגש · וכן לענין נטיית השכל עם נטיית המזג איננו על היות פעולתו צריכה לכלי רק היה זה מצד בלבול הדמיון בדברים שהמזג נוטה אחריהם ולא ימציא צורות דמיוני׳ ראויות להשכלה

מו אמר הכוזרי הלא עונש הנזק מפורש בתורה במה שאמר עין תחת עין וכאשר יתן מום באדם כן ינתן בו:

מז אמר החבר והלא נאמר בו אחר כן ומכה נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש הלא זה כ"א קודם שזה הכופר והלא לא היה אומר מי שהכה סוסך הכה סוסו אבל אומר קח סוסו כי אין לך תועלת בהכות סוסו וכן מי שכרת ידך (אין אומרים לך קח ידו כ"א קח כופר ידו כי אין לך שאין בזה) תועלת בכרות את ידו וכל שכן שהיה נכנס בדינין האלה מה שסותר אותו השכל מפצע תחת פצע

להשכלה כמו שיבא בחמישי סי' י"ב ובכן לא יפעל השכל פעולתו הנגמרת בזולת כלי · לחסרון ההכנה הראויה להמצא שמה:

סימן מו הלא עונש הנזק מפורש וכו' ואיך תעמוה הקבל' לאמר בו דמי עינו והכל תשלומי ממון כאמרם ז"ל פרק החובל ומה תשיב על תוכחת הקראים בזה ויהיה בו כדי לשבר את האון כאשר עשית על מאמר השבת סימן מ"א:

סימן מז והלא נאמר בו אחר כך ומכה נפש בהמה וכו' לקח לו עקר הראי' בזה על דרך אמרם ז"ל פרק החובל תניא יכול סימא את עינו מסמא את עינו קיטע ידו מקטע את ידו שיבר את רגלו משבר את רגלו תלמוד לומר מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לתשלומין אף מכה אדם לתשלומין ואם נפשך לומר הרי הוא אומר לא תקחו כופר לנפש רוצח · לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי איברים שאינן חוזרים וכו' והנה הראיה הזאת היתה לו לראש פנה אלא שאחר כך גלגל בדבריו כמה דמדומי ראיות שהובאו פרק החובל ושם נדחו וכמו שהוכי' בסוף הפסקא כי לדעתי עם היותם נדחים שם לא נתבטל כחם ולא סר צלם מכל וכל כי הסברא השכלית מסכמת להם פנים באופן מה ומכל מקום לא ניטפלו בדבריו בפשטות כי אחרי הקדימו הראיה היושבת שם ראשונה במלכות אמר כל שכן שהנה נכנס נדונים האלה מה שסותר אותו השכל וכו' · וע"ד אמרם ז"ל פרק שור שנגח ד' וה' משל לצייד השולה דגים משכח זוטרי שקיל משכח רברבי שקיל: הלא זה הכופר · רוצה לומר ידעתי בלי ספק שתודה על ככה מן הטעם אשר יזכיר בא"ח והלא היה אומר וכו' (ובנ"א כתיב לאמר לא היה אומר וכו') וכל אחד משניהם אפשר לבוא כי לפי כפשוטו יאמר אם היה דין אמרו כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו כפשוטו של כתוב לכרות יד הכורת ידך כן היה דין אמרו בבהמה נפש תחת נפש · שהמכה את סוסך יכו את סוסו אבל הורה בחלוק זה במאמר ומכה בהמה ישלמנה · וכן ראוי לפי הסברא גם כן כי לא היה לך

תועל' להכות סוסו אם כן היה ככורת יד חבירו וכיוצא שמא היות טבעי של אדם מתעורר לנקום נקם אין כונ' הכתוב לעשות נחת רוח ליצרו רק לשלם אליו תשלומי נזקו · והכנסת השבית גם היא נכונה כי יאמר שלא היה ראוי לפסוק הדין שתכ' סוסו של מכה סוסך ולא היה הכתוב אומ' זה בשום פנים כי אין בכך תועלת רק משפט צדק הוא שיאמר קח את סוסו לתשלו' נזק מהכאת סוסך · וכן על דרך זה ראוי שיתבאר במי שכרת ידך וכו' · כי לשון הכתוב שוה בזה ובזה ודרך אחד בביאור שוה לשניהם : כל שכן שהיה נכנס בדינים האלה וכו' · הדברים האלה כלם שוים ומסכימים עם מה שכתב ראב"ע בשם הגאון על פסוק עין תחת עין עד כי מרוב המכותם יתבאר לנו טעם היות המחבר כותב הדברים כאשר כתבו כמו שזכר בראשון סימן ח' מכל מקום יש עוד תוספות משלו כמו שהעירותיך שם ובמקומו' זולתו והא לך דבר ראב"ע ככתבו וכלשונו · אמר ר' סעדיה לא נוכל לפרש זה הפסוק כמשמעו כי אם אדם הכה עין חבירו והכה שלישית אור עיניו · איך יוכן שיוכה מכה כזאת בלי תוספת ומגרעת אולי יחשיך אור עינו כלו ויותר קשה הכויה והפצע והחבורה · כי אם היו במקום מסוכן אולי ימות ואין הדעת סובלת · אמר לו בן זיטא והלא כתוב במקום אחר כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו · והגאון השיב לו יש לנו בית תחת על והנה טעמו כן ינתן עליו עונש · ובן זיטא השיב לו כאשר עשה יעשה לו · והגאון השיב הנה שמשון אמר כאשר עשו לי כן עשיתי להם ושמשון לא לקח נשותיהם ונתנם לאחרים רק גמולם השיב להם · ובן זיטא השיב אם יהיה המכה עני מה יהיה ענשו · והגאון השיב אם עור יעור עין פקח מה יעשה לו כי העני יתכן שיעשיר וישלם רק העור לא יוכל לשלם לעולם · והכלל לא נוכל לפרש מצות מן התורה פירוש שלם אם לא נסמוך על דברי חכמים ז"ל כי כאשר קבלנו התורה מן האבות כן קבלנו תורה שבעל פה אין הפרש ביניהם · והנה ישים פירוש עין תחת עין ראוי להיות עינו תחת עינו אם לא יתן כפרו עכ"ל · גם הרמב"ן הרבה והפליג בביאו' שכתב

שזה כנגד הנכחים · וז״ל הודיע בקבלת רבותנו שהוא ממון ויבא בלשון כזה בתשלומים וזכר נהמה ישלמנה נפש תחת נפש · ואמר ר׳ אברהם כי כונת הכתוב לומר שהוא חייב בכך אם לא יתן כפרו והכתוב אמר עליכו שלא נקח כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות אבל נקח כ פר במי שהוא רשע לכרות אבר מאיבריו ולכן לא נכרות אותו לעולם אבל ישלם כדי דמיו · ואם אין לו יהיה עליו החוב עד שתשיג ידו ונגאל והראיה לדברי חכמים מה שאמר למעלה רק שבתו יתן ורפא ירפא ·

ואם כעשה באיש אשר יכה את רעהו כאשר עשה כו מה ישלם לו אחרי כן והוא גם הוא צריך שבת ורפוי וכו׳ · וכתתו׳כטבעתו לאמ׳והכלל כי הקבלה בכל מקום אמת ע״כ אמנם ראיתי להרמ״בם שכתב במורה חלק ג׳ פרק מ״א וז״ל מי שחסר אבר יחוס אבר כאש׳יתן מום באדם כן ינתן בו ולא תטריד רעיונך בהיותנו עונשים הנה בממון כי הכונה הנה לתת סבת הפסוקים ולא סבת דברי הגמרא ועם כל זה יש לי במה שאמרו בו הגמרא דעת ישמע פנים בפנים והזכות אשר אי אפשר לעשות כיונא כם בשוה דינם בתשלומים רק שבתו יתן ורפא ירפא ע״כ אכן אמרתי אני אל לבי שמא דעתו כדעת הרמב״ן אשר זכרנו · כי שורת הדין היתה לחסרו אבר לולי הכופר אשר יושת עליו כי לא כמנענו מזה זולתי לנפש רוצח · כאז״ל פ׳ החובל לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי איברים שאינם חוזרים · ולשון המורה עצמו מסייעני כי אחרי אמרו בראש הפרק כי עונש כל חוטא בכלל שיעשה בו כמו שעשה בשוה אם הזיק בגוף יכזק בגופו וכו׳ אמר ז״ל· אמנם ההורג לבד לחוזק חטאתו אין מקילין לו כלל ולא ילקח ממנו כופר ולארץ לא יכופר לדם אשר שופך בה כי אם בדם שופכו וכו׳ ע״כ · ואולם אני אדרוש מעמו מי הכניסו שיבא בדברים מסופקים כוטים אל הכתוב בפשוט ולא הוציא גזירת דינו המקובל בלי גמגום · והנה החכם הכרבונוי מנא מקום לתלות בו שכוון הרב לבאר אמרם ז״ל פ׳ החובל עין תחת עין או אינו אלא עין ממש ת״ל עין תחת עין ולא עין ונפש תחת עין כי הכונה לדעתו שראוי לנקר העין בדרך שלא יהרגוהו ואם זה בלתי אפשר לפי האומד אז יחייבוהו ממון אמנם אין רוח חכמים נוחה הימנו שהרי דין פשוט הוא אנלנו לחייבו ממון לעולם · גם מה ששמעתי תולי׳ הדבר הזה ש׳ מנהג הסבה החמשית מהסתירות שזכר המורה בפתיחתו אין דעתי סובלתו מבלי אין התנאים הבם נפלאים כזה למראה עיני כי איה איפה נורך הקלתו בהבנת הענין בעיון גם ובלי

דקדוק נאמתתו על כא דברו במקום הנאות אשר יבחר בענם לבאירו ככל היוצא מ״ו כתנאי הסבה ההיא · ואולם שמע נא מילי כי גדול יהיה כבוד הביאור הזה האחרון מן הראשון לא שיעקר הראשון ממקומו אלא שיהיה זה עקר והוא טפל נמשך אחריו · כבר ידעת משפט מענלות המורה בנ״ו לדבר אתנו על מופתי מציאות האל ואחדותו ובלתי היותו גשם כי רנה לבאר גם לדעת מאמיני הקדמות ועל כן היה דברו בראשון פרק ע״א וז״ל כבר התבאר לך כי מופתי מציאות ה׳ ואחדותו והיותו בלתי גשם אמנם צריך שילקחו לפי הנחת הקדמות ואז יעלה בידנו המופת השלם יהיה העולם קדמון או מחודש ולזה תמצאני לעולם במה שחברתיו בספרי הגמ׳ כשיזדמן לו זכרון יסודות הדת ואבא לדבר בקיום מציאות ה׳ שאני אקיימנה במאמרים נוטים לצד הקדמות אין זה שאני מאמין בקדמות אמנם אני רוצה שאקיים מציאותו ית׳ באמונתנו בדרך מופת שאין מחלוקת בו בשום פנים ולא נשים זה הדעת האמתי גדול הערך כשען ליסוד כל אדם יקעקענו וכו׳ · ע״כ · וכבר נשנה זה בראש השני ובמקומות זולתו וזה כי לדעתנו מאמיני החדוש לא יסופק על מציאות מחדש ועל כן בקש לו דרך נאות לקיים דבר על פי יסודי מאמיני הקדמות גם כן כיבן ימלאו דרכי קיומו ונתון תמרוקיהן על כל הפנים · ככה יעשה האיש הלז שהמלך חפץ ביקרו בבואו להורות על בחינת שלמות התורה האלקית אשר העיד על שווי משפטיה בשני פ׳ ל״ט ואח״כ בפרק הנמשך נטה קו בחינה זו לאמר וכשתמצא תורה שכל הנהגותיה מעויינים במה שקדם מתקון הענינים הגופיים ובתקון האמונה גם כן וכו׳ תדע שזאת ההנהגה מאתו ית׳ ושהתורה ההיא אלקית · ע״כ ·

ומזה החזיק שטר חוב על עצמו לבאר בפרט יושר התורה הזאת בעניני כדור המדינה והסרת העול והחמס ממנה כפי מה שהכיח שמה למען תשלם בחינ׳ זו לכל מערער ומפקפק · ועתה בחלק השלישו באו ימי הפקודה והשלום ופריעת בעל חוב מנוה על הוראת משפטי צדק תורתנו לעין כל בפרסום ובא בתוך הבאים משפט עין תחת עין אשר הודיע צדקתו לכל אדם גם לאשר עיניהם נשואות למקרא כפי פשוטו בלבד · וז״א כי הכונה הנה לתת סבת הפסוקי׳ ולא סבת דברי הגמרא וכו׳ · וכשנה דברו שם פרק מ״א באמרו כבר הודעתיך שאני אמנם אתן סבת הכרא׳ מן הכתוב ע״כ · אולם בעקר מציאות ה׳ להיותו פנת יקרת מוסד · אמר שדבר בענינו על דרך זה גם

במה

כמה שחבר בספרי המורה מה שלא עשה כן כאמרו עין תחת עין אחר שם ימשיך דברו לפי הדין ויבאר כי כופר עין כמו שקדם · וה"א הרב ז"ל עד לעצמו כמה שכתב בה' חובל ומזיק פ"א על ביאור עין תחת עין מפי השמועה למדו שזה שנאמר תחת לשלם ממון הוא זה שנאמר בתורה כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו אינו לחבול בזה כמו שחבל בחבירו אלא שהוא ראוי לחסרו אבר או לחבול בו כאשר עשה ולפיכך משלם נזקו והרי הוא אומר ולא תקחו כופר לנפש רוצח לרוצח בלבד הוא שאין בו כופר אבל לחסרון איברים אי לחבלו' יש בו כופר וכו'· ע"כ· ואולי תחת ככפי

והתני' אמר מ' משפט אחד יהיה לכם משפט השוה לכלכם אמרי ואי קושי' דלמא כה"ג שקול מיניה · כדתניא אמר רחמנא כי שקיל מיניה דאי לא תימא הכי קטן שהרג את הגדול וגדול שהרג את הקטן היכי קטלינן ליה והא רחמנא אמרה משפט אחד יהיה לכם אלא כשמה שקיל מיניה כשמה כשקיל מיניה וכו'· תניא רשב"י אומר עין ונו' ממון או אינו אלא עין ממש אמרת הרי שהיה סומא וסימא קיטע וקיטע היאך אני קורא בזה עין תחת עין והתורה אמרה משפט א' ונו' ומאי קושיא דלמא היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר דאי לא תימא הכי טריפה שהרג את השלם מאי עבדינן ליה אלא היכא דאפשר

פצע וחבורה תחת חבורה איך נוכל לשער וזה שמא ימות אחד מהם מפצע ולא ימות האחר מכמותו · ואיך נוכל לשער כמוהו · ואיך נקח עין מי שאין לו אלא עין אחת כופר עין מי שיש לו שתי עינים וישאר האחד סומא וזה שני בעין אחרת וההורה אמרה כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו ומה צרכי לדבר עמך על אלה החלקים אחרי אשר הקדמתי לך צורך הקבלה עם אמתת כ"א אמונת המקובל מהם וגדולתם ותכמתם והשתדלותם :

מח אמר

ההתבוננו' הזה יתכן בכל מה שנתן טעם לכלי המקדש ועבודותיו בקרבנו ואולתם והפח והשפיל טוב טעמם השוכן בחבר משגב רבוד ת האלקיות · כי אמנם היה זה לבבה שחברו כי לא כוון בו רק להוכיח על כי כל מפקפק יוסר ביסוד התורה האלקית והונך לעשות זה בטעמי נגלים לא ידחם שום מתעקש ובכל זאת לא השיב אחור טוב טעמם הידוע לפרידים אשר ה' קורא· ובכמה מקומות מנינו אמרת ח"ל לאלו דאית בקנה· לכו מה אתה אומר· וכבר מנינו לו אגרת לבנו על רמזי המשכן באמרו דע בני אברהם ירחמך האל כי המשכן וכליו בא המשל על גוף כבבד וכו'· דע כי הארון הוא משל על הלב וכו'· מלבד האגרת השלוחה מאתו למברי' ולכל ארץ תימן לאמר אליהם אחרי בואי בארץ כארץ הנבי' מצאתי זקן אחד שהאיר עיני בדרכי הקבלה ואלו ידעתי אז מה שהבנתי עתה דברים רבים כתבתי שלא כתבתי · ואיך נוכל לשער כמותו · הוא מה שזכרנו מדברי רס"ג בשם הגאון באמ' כי אם אדם הכה עין חברו והכה שלישית אור עיניו וכו' · והנה זכר תחלה ש"א לכוין המכות באמ' איך נוכל לשער זה וכו' ואחר כך דבר על המכות · וכבר העירותיך בראש הפסקא כי דברי' כיוצא בזו הביאו ז"ל פ' החובל דרך משא ומתן וכלחו שמה· והיה מכלל הא דתניא ר' דוסתאי בן יהודה אומר עין תחת עין ממון או אינו אלא עין ממש אמרת הרי שהיתה עינו של זה גדולה ושל זה קטנה · היאך אני קורא בזה עין תחת עין · וכי תימא כל כי האי גוונא שקול מיניה ממונא

וכו' אביי אמר אתיא מדתנא דבי חזקיה עין תחת עין ולא עין ונפש תחת עין ואי ס"ד עין ממש זמנין דמשכחת עין ונפש תחת עין דבהדי דעויר ליה לעיניה נפק נשמתיה · ומאי קושיא דלמא מיומד אמדינן ליה אם מצי מקבל עבדינן ליה ואי לא לא עבדינן וכיון דאמדינן דמצי מקבל ועבדינן ליה ונפק רוחיה אי מיית לימות מי לא תנן אמדוהו ומת תחת ידו פטור · ע"כ · וכבר כתבתי מה שראיתיו נכון להתנבלות החבר על אשר הביא בדבריו ראיות נדחות · אפס כי אין להעלים עין מאשר כתב ממאמר הגמרא בסומא שסימא וכו' והמירנו והחליף אותו במי שאין לו אלא עין אחת שנקר אחת משתי עיניו של חבירו · כי אמנם היה לו בזה על מה להסמך להיותו בכלל כדברי הגאון רב סעדיה הנזכר באמרו כי אם אדם הכה עין חבירו וכו' · ועוד כי בזה לא ישיגהו הדחוי שנעשה בגמרא בסומא שסימא כי שם באמרו הדברים בסומא גמור משני עיניו ואם לעשות בו את הדין · וכאן דבר בסומא מאחת מעיניו שבנקירת עינו היה נעדר הראות מכל וכל והוא לא נכה אור חבירו רק במקצת : אחרי אשר הקדמתי וכו' · צורך הקבלה נתבאר מסימן ל"א עד סימן ל"ח ואמתת המקובל וכו' נתבאר ס' מן נ"ט ומ"א : עם אמתת המקובל מהם וכו' ר"ל כי החכמים אשר מהם נעתקה הקבלה רבים הם ואמתיים לא יסופק בכלל בשלמותם · ואמר גדולתם על עוצם מדרגתם ברוח הקדש כמו שקדם :

מח אמר הכוזרי עם כל זה טוב הוא בעיני לדעת למה צוה השם השמירה מן הטומאות:

מט אמר החבר הטומאה והקדושה שני ענינים זה כנגד זה לא ימצא האחד אלא בהמצא השני ומקום כל ובמקום שאין קדושה אין טומאה כי ענין הטומאה איננו כי אם דבר שאוסר על בעליו לנגוע בדבר מדברי הקדושה ממה שהוא מקודש לאלקים כמו הכהנים ומאכלם ומלבושם

סימן מח עכ"ז טוב הוא בעיני לדעת למה צוה ה' השמירה וכו'. ר"ל עם היותו ראוי שתנוח הנפש בידיעת הכוללים מה טוב ומה רעים שתבאר לי בפרט ענין השמירה מן הטומאות למה זה ועל מה זה. ולפי המשך דברי התשובה יראה כי עכ"פ יוחדם שאלתו על זה לפי שהיו הקראים מתקדשים ומטהרי' מטומאתם הנוהגת אצלם. והרי זה מכלל מה שזכר המלך סימן כ"ב ולו שהשתדלותם בעבודה יותר מהרבנים והיא פליאה דעת ממנו כמוזכר שמה. והיתה תשובתו של חבר כי זה מהתחכמותם הבלתי מועיל וכו':

סימן מט זה כנגד זה. כמשפט המצטרפים כעבד כאדוניו כשפחה כגבירתה. והמורה גם הוא יורה ענין קרוב לזה בשלישי פ' מ"ז עם היותו דורך דרך אחרת. וז"ל. זאת המצוה של טומאה וטהרה אינה נתלית רק במקדש וקדשיו לא בזולתם בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבוא אבל בזולתם אין חטא עליו אם ישאר טמא כל אשר ירצה ויאכל חולין טמאים כמו שירצה וכו' ולכננו אין לנו טומאה וטהרה אלא לקדש ולמקדש וכו' עד אמ' הנה התבאר שמלת טומאה נאמרת בשתוף על ג' ענינים נאמרת על מדות האדם ועברו על המצוה בו. ומעשה או דעת על דיוקנים ועל הגלגולים טמאתה בשוליה ועל אלו הענינים המדומים ר"ל מגע דבר פלוני או משא דבר פלוני וכו' עד כאן דבריו וכן הקדושה נאמרת בשתוף על שלשה ענינים שכנגד אלו השלשה. עכ"ל. ואתה המעיין עורה לקראתי וראה כי כדברי החבר עד אמרו ובאלו הטומאה תוספת ינודו עלי ספקו' עזים הא' מאין ימצא לו אסור בנגיעת הטמא בכהנים וכו' והרי לכהנים עצמם לא מצינו אזהרה כי אם לנפש לא יטמא בעמיו ובפירוש כתב הרמב"ן פ' ויקרא על ונעלם ממנו והוא טמא שאין בנגיעת נבלה ושרץ חטא ולא הוזהרו ממנה אפילו הכהנים והוא פשוט בעצמו. הב' מה זה אמר ויהי שיתלה ענין הטומאות במעמד השכינה ושחברנו אותה ובכן סרה תוכנת הטומאה בסור הקדושה המתנשאת לטומאה וה' לא נוה שהרי חז"ל פ' בני העיר אמרו והשימותי את מקדשכם אעפ"י שהם שוממים בקדושתן עומדים. ובתנחומא אמרו בין חרב בין שאינו חרב שכינה שם שנאמר והיו עיני ולבי שם כל הימים ואמר קולי אל ה' אקרא ויענני מהר קדשו סלה. אמר ר' אחא לעולם אין שכינה זזה מכותל מערבי שנאמ' הנה זה עומד אחר כתלנו. ואו"ר וה' בהיכל קדשו הס מפניו כל הארץ. ועוד בה שלישיה כי מדבריו ימשך שהכהן בזמן הזה לא תחול בו אזהרת לנפש לא יטמא כיון שבטלה קדושה אשר בהעדרה לפי דרכו לא ישאר מקום אל הטומאה. ואיך יבוא זה בשפתיו פי צדיק ינוב חכמ' שהרי הלכה רווחת בישראל שנוהג דין טומאת מת בכהן בכל מקום ובכל זמן עם היות הפרש בזה לענין המלקות שאינו נוהג אותו בזמננו כפי מה שכתב בה"ג בשם רבינו יעקב בהלכות טומאת מת עשין רל"א. ועל ארבעה מי ישיבני כי יראה מאמרו ומה שאנלנו היום מאיסור שכינת הנדה וכו' שגם משום טומאה נגעו באיסור זה במעמד השכינה. ואיה איפה מניעת אדם מישראל מאיזו טומאה שתהיה ואפילו טומאת מת החמורה. ונוסף גם הוא כי אחרי תלותו טעם בטול הטומאה היום בהסתלק השכינה. שנה את טעמו באמרו אבל סבות הטומאה בטלו ממנו מפני שאנו בחוצה לארץ וכו' כי לפי הנראה פנים חדשות באו לכאן ופני הטעם הראשון לא היו לו עוד. הנה נתחכמה לו על היתר ספקות אלו ונלחם גם להעלות' מן הארץ לפי דרכנו:

שאסר על בעליו לנגוע בדבר מדברי הקדושה וכו' עין רוא' ואוזן שומעת ממה שכתבנו כי האסור הזה בלתי נופל על בעלי הטומאה עצמם לבל יוכלו יגעו בכהני' ובמאכלם ובמלבושיהם שהרי הלכה בישראל ושום שכל בכתוב מפורש שאפילו הכהן עצמו איננו מוזהר לבלתי הטמא רק בטומאת המת מאמרו לנפש לא יטמ' בעמיו וכל שכן שלא יוזהרו אחרים על ככה. ועוד איככה יוכל ליחס אסור לכל בעל טומאה לבל יגע בדברים של קדש והרי אין כל בעל טומא' אדם חי מדבר שיאות להתיחס אליו מניעת הנגיעה במקודשים. על כן אמרתי לפרש כי שענין הטומאה הוא דבר מעמיד בעליו בתכונה בלתי ראויה ליגע בעניני קדושה הכל

כפי

ומלבושו והתרומות והקרבנות ובית המקדש וזולת זה הרבה · וכן ענין הקדושה דבר שאסר על בעליו לנגוע בדברים רבים ידועים ומפורסמים ורב מה בא מהם שהם תלוי' במעמד והשכינה

כפי ענייכו ודינו באיסור הזה לעשות בהם משפט כתוב · ונגדר זה הכל ונכלל בין שיש בו רוח חיים בין שאין בו רוח חיים · ובאמרו מאכלם כוונ' אל כל מאכל אשר יאכל לכהן בטהרה · ואחרי בן זכר התרומות ש"א כתנו עדיין לכהן ואכו' לטמאם מכל מקום: ומלבוש' כגון בגדי כהונה: וזולת זה הרבה · ככלי הקדש והמשי שגם הוא מוזה' מטומאת מת ככהן גדול: וכן ענין הקדושה ענין שאסר וכו' · גם הוא יפור' על פי דרכו המוזכר בגדר ענין הטומאה כי משפט אחד שוה לשניהם · ואפשר שהיתה כוונתו בזה כי ענין הטומאה הוא דבר מונע אדם טמא מלכנוע בדבר מדברי הקדושה וכו' ובכללם הכהנים ומאכלם וכו' כי להיות מעלת הקדש עליהם מוטלת הרי הוא כלתי באות לגרום להם טומאה מביאה אותם שיכזרו מקדשי בני ישראל בבטול עבודתם · ואם אמרו ז"ל שחייב כל אדם לטהר עצמו ברגל מאמרו ובנבלתם לא תגעו כמו שקדם והיא מכוה מדברי סופרים כאסמכת' דקרא כמו שכתב הרמב"ן פרשת שמיני ולפי הטעם שראיתי בו היה זה למען יהיו ברגל מזומנים לאכול מן הקדשי' אשר יזבחו שלמים לה' בירושלם כראה שהוא הדין והוא הטעם לכהנים תמיד כי בכל עת יהיו בגדיהם נקיים למען יאכלו את קדשיהם הראויים להם בכל עת · ויסגירו פנים לזה דברי הרמב"ן שכתב פרשת שמיני על וידבר ה' אל משה ואל אהרן וגו' שהכהנים צריכים להשתמר תמיד מנגיעת הטומאה בעבור שיצטרכו לבא במקדש ולאכול בקדשים ע"כ: וכתב · אמרו ז"ל על וטמא טמא יקרא הכהן בנגוע שהטמא אומ' פרושו וכו' ואכין לרבות שאר הטומאי' תלמוד לומר טמא טמא יקרא וכו' ארבה את טמאים חמורים ולא ארבה את טומאים הקלים וכו' תלמוד לומר טמא טמא יקרא ע"כ · ועם היותו אפשר לפרשו משום טהרות וקדשים הפוגעים בהם מכל מקום כאמ' בכללות ולא ירחק לבארו גם כן על נגיעת המיוחדים לקדושה וכמו כן בדרך זה יהיה ענין הקדושה דבר אוסר את האדם המקודש לנגוע בדברים הטמאים ועל אמתת הפירוש השני הלז יורה מה שיזכיר אחר כך באמרו ומה שאנלנו היום מאסור שכיבת הנדה והיולדת אינו מפני הטומאה וכו' וכן מה שאנלנו מהרחקת האכילה עמה וכו' שהדברים מוכיחין שהאסור המוזכר למעלה בטומאה הוא מניעה אותם

ולא כאשר עלה על הרוח בתחלה · ודומה לזה יש לנו שאין לבלתי התנאל אדם קדוש בדבר טמא עם היותו בזה בלתי מוזהר מן התורה הוא מאמר ישעיה בשם המחזיק עצמו לטהור וקדוש האומרים קרב אליך אל תגש בי כי קדשתיך · ותרגם יונתן לא תקרב בי ארי דכינא מינך הורה בזה שהיו נשמרים בקדושתם לבל קרוב אליהם מי שהיה במדרגת קדושה למטה ממדרגתם וכל שכן שלא היו סובלים נגיעת טמא לא בהם ולא בענייני תשמישן ובכלל זה מאכלם ומלבושם וכל שכן שהורו במאמרם הנזכר על פסוק ובנבלתם לא תגעו שהוצרך הכתוב לומר בישראל ולאלו תטמאו להורות על הרשות אנלם להטמא בנבלה · ואין הרשות בזה מתפשט לכהנים שאין הדבור מורה עליהם · ואם כן כשאמרו באסור טומאה אף בנבלה עם היות שלא מכינו על טומאתם אזהר' מפורשת זולתי במת · ואולם כוראות כפלאתי על הראב"ע כי לבו הלך בזה מן ההפך אל ההפך באמרו ובנבלתם לא תגעו והכתו' לא הזכיר הנוגע שיטמא עד הערב רק מדברי קבלה ידענו זה והכה הנוגע בזדון יש לו מלקות כי הוא עבר על לא תעשה ע"כ הרא' ענינו בתחלה חרד על הקבלה ואחר נעשה בה ויבא · וחלילה חליל' שאתלה פגם כזה בחבר הכאה שאנחנו על ביאור דבריו · רק באתי להשכילך כי החכם הלז ידע פשר דבר וכאלו יתבאר הכתוב אכלו ראוי היה לכם שבנבלתם לא תגעו אלא שאיננו אוסר זה עליכם וזולתי בזמן שתהיו בו מזומני' בירושלם לאכול קדשים ברגל שאז ראוי לכם להזהר על כל פני' וזאת התורה תהיה בכהנים תמיד כמו שזכרנו : ורב מה שהם תלויים במעמד השכינה · ונכנסא אחריכא ורב מהם שהם זכו') הודיענו כי רוב הדברים שבעל הקדושה ראוי להזהר מנגיעתם הרי הם תלויי' במעמד השכינה והיא עיר ה' ציון קדוש ישראל כי שם מקדש ה' וקדשיו אשר מפני זה לא היו יכולין לגדל תרנגולים בכל בירושלם עיר הקדש להיות דרכם לנקר באשפות ולהוציא משם שרצים וזולתם מן המטמאי' וכמו ששנינו בבבא קמא פרק מרובה אין מגדלין תרנגולין בירושל' מפני הקדש · וכל זה להיות הטהרות והקדושו' מצויים שם לרוב · שכמוהו לא נהיתה בשאר המקומות שם במנא שם תרומות וחלות וכן אזהרת כהן מטומאת מת נוהגת בכל מקום ובכל זמן ולזה כוון באמרו ורב מה

שהם וכו׳ · או ירצה במעמד השכינה בזמן היות השכינה טורח בישראל אז היה עקר הטומאות עם היות שחוהרת טומאות הבין במה בורנת בכל זמן כאמור: ומה שאלנו היום וכו׳ מדבריו נראה שאז בהמצא השכינה בקרבנו היה חמור זה גם מפני ה הטומאה ואם ראוי שיתבאר על המקודש כבר אמר שקדי׳ אמורו לבנוע בדברים הטמאים מגד קדושתו האומרת כנועתם כאמור· ואפשר שלא כוון באמרו מה שאלנו היום לדקדק מזה שבזמן השכינה היה נאסור נדה משום טומאה רק בעשה באומ׳ הדברים אם נשארו אלנו נאסרים ונראה כעין טומאה אין עלינו משום טומאה וכו׳: מהרחקת האכילה עמה

עוד אחר לבטול חובות הטומאה אמנו היום שהרי בהיותנו אנו בארץ העמים ואיך נבא מידי דופי טומאתנו אף כי נכנס בבית וגרבה לנו בורית וכל שכן ברוב מיני הטומאות הפוגשות אותנו תמיד שאף גם זאת לא היינו בארץ העמים היה מביא הקראי להטביל עצמנו יום יום לפי רוב הטומאות המזדמנות בכל רגע ולא כן בעת הגלותנו כי היו שם פק די׳ לטהר את הארץ וכא׳ מעלות טובות למקום על טהר הקדש לכל תנוף רגלם בטומאות כאומרת אין מגדלים תרנגולים בירושלם מפני הקדשים ולא כהנים בארץ ישראל מפני הטהרות׳ ובכיון הקברות המוזכר פרקא קמא דמועד קטן על

השכינה וכבר חסרנו אותה ומה שאצלנו היום מאסור שכיבת הנדה והיולדת איננו מפני הטומאה אבל היא מצוה גרידא מאת הבורא וכן מה שאצלנו מהרחקת האכילה עמה ולהשמר מקורבתה אין זה כי אם מניעות וסייגות שלא יתגלגל אל הענין לשכב עמה אבל חובות הטומאה בטלו ממנו מפני שאנו בחוצה לארץ כאומר טמא וכל שכן מה שאנו משתמשין בו מהקברות והשקצים אל והפרנים והמצורעים והזבים והמתים וזולת זה וכן אסורה עלינו הנבלה הוא מפני טומאתה אבל

כמו שמצינו פרק קמא דשבת לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עברה · ועשו משפטם שוה לשני נכרי אדם מכירים זה את זה שנאסר עליהם לאכול יחד על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה בלתי אם שמו דבר מפסיק ביניהם להיכירא בעלמא: ולהשמר מקרבתה · דהכי איתא פרקא קמא דשבת באשה שמת בעלה בחצי ימיו ואליהו שאל את פיה בימי נדותיך מהו אצליך והשיבתו חס ושלום אפילו באצבע קטנה לא נגע בי וכו׳· עוד שם דרשינן אשת רעהו לא טמא ואל אשה נדה לא קרב מה אשת רעהו הוא בבגדו והיא בבגדה אסור אף אשה נדה אסורה לישן עם בעלה במטה אחת אפי׳ הוא בבגדו והיא בבגדה: בחוצה לארץ וכו׳ אין להבין מזה שטומאה וטהרה נוהגת בארץ ישראל היום שהרי הוא עצמו תלה חסרון זה בהעדר השכינה כאמ׳ למעלה וכבר חסרנו אותה · וחסרון זה לא יוכל להמנות גם באדמת הקדש רק עניינו אבלי על דרך באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך וכו׳ כי אמנם כפלו מדרגת הקדוש׳ לחטאת עמנו · ואפשר שתלה זה בארץ העמים אשר שם רוב גליותנו ויימצאו שם שני מיני הטומאות האחד עצמי והאחד מקרי מהשתמשות הקברות וכו׳ כמוזכר בדבריו אמנם בארץ ישראל לא תמצא רק המקרי שבכל מקום אין הפרש ביניהם בבטול חובת הטומאה מטעמו הנזכר· ואפשר עוד שאמר זה בנגד הקראי׳ שאף גם זאת בהיות׳ בארץ העמים · נוהגים היו להתקדש מן הטומאה אשר לא בדת· או רצה להורות שמלבד הטעם שנזכר יש לנו

אמרו וטמא טמא יקרא טומאה קורא לו ואומרת לו פרוש וזולת אלה· ואין להבין מדבריו כי בזמן בית שני שלא היתה שם שכינה לא היה דין טומאה נוהג שהרי היה שם בית המקדש והקרבנות ואין ספק כי טומאה וטהרה נוהגים שם אלא שיש לנו לומר כי עם היות השכינ׳ הנגלית נעדרת מהם כבר היו שם בנונות ממנה כי כאשר אמרו ב״י כ״ט שהארון היה גנוז שם ובמקומו העמידו תבונה וכו׳ כמבואר שמם · כן היו שם דמיוני שכינה באופן כי בבחינות מתחלפות יכולים אנו לומר שהיה שם ארון ושכינה ובלא היה שם שום אחד מהם ואיך לא נאמין בזה אם אף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם השכינה הנסתרת הרוחנית היא עם כל ישראל אורחי וכו׳ כמו שזכר בחתימת המאמר סימן כ״ג אלא ודאי צריכים אנו לחלק בין שכינת בית ראשון לשכינת בית שני כאמור· או נאמר לפי ביאורנו המוזכר ראשונה כי אין הכונה לומר היותם תלויים בהמצא השכינה רק אמר במעמד השכינה שהוא ירושלם ובכלל בו גם הבית השני ומה שאמר וכבר חסרנו אותה רוצה לומר שלא נוכל עוד לקרותו מעמד השכינה הואיל וחרב הבית וכטומאת הארץ ביד עכו״ם על פי אחד מן הביאורים שכתבנו על דבריו· וכן העידו תיך כי באמרו ורב מה שהם תלויים במעמד השכינה וכו׳ הוציא עצמו מידי חשד שלא נבין מדבריו שדין טומאת כהן במת כבר בטל בהעדר השכינה חלילה לו שהרי דינו קיים בכל מקום ובכל זמן · ואין בו ספק רק לענין שמלקות אשר כתב הסמ״ג בהלכות טומאת

מצוה גרידה באסור הנבלה ותנאי הטומאה תוספת ולולי שאמרו עזרא תקן טבילה לבעלי קריין לא היינו חייבין בה חובת התורה אך חיוב טהרה ונקיות ואם הם מקבלים אותה על עצמם לענין הנקיות אין גנאי בזה מבלתי שיקבלוה לתורה · ואם לא כבר הם מתחכמים מסכלות מהם ומשנים התורה וגורמים לאפקורוסות רוצה לומר חלוק הדעות אשר הוא שרש הפסדת האומה ויציאתה מתורה אחת ומשפט אחד כי כל אשר נקל בו אנחנו על עצמנו מהשתמש בשבתות בבתינו בעירוב ואם נרא׳ דבר שאינו נאה יקל אצל מה שתסבב דעתם מהמחלוקת והכפרנו עד שיהיה בבירת אחד עשרה אנשים בעשר׳ דעות ואם לא יהיו המצות אצלנו קשורות בגבולים שלא יעברום לא היה מובטח מהכנס בה מה שאין ממנה ויוצא ממנה קצת מה שיש בה בעבור שהוא לוקח

את עניין שלא כפס רבינו יעקב כי בזמננו זה רבנן הזיעות בבית הקברות אינו נקי והביא ראיה לדבריו ונתן טעמו כי בזמן הזה אינו מרבה עליו טומאה כיון שאין חטאת אין כוהנת ת׳ וגם היות טומאת מת בכהנים כוהנת בכל זמן כאמור אין זה רק מצוה גרידא שלא יוכלו לטמא עצמם בטומאה זו לכתחלה · אך איסור טומאה אחרת בעליה לנגוע בדברים של קדש כי איתה אנחנו מנקיים כפי מה שקדם מגדרה כל עמת שלא כנגד הקדושה כמשפט המצטרפים שכל אחד מהם תבלי במניח חבירו כאמור: ותנאי הטומאה תוספת כי אסור כבלה לאוד וטומאת כבלה לאוד: ולולי שאמרו עזרא תקן טבילה לבעלי קריין· הלא היא מעשר תקנות שתקן עזרא פרק מרובה וכתב שם הר״ן אף על גב דמדאורייתא הוא דכתיב ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע היינו לתרומה וקדשים והוא תקן אפי׳ לד״ת: לא היינו חייבים וכו׳ · אבל אחר תקנתו חובת תורה היא עלינו מצות אזהרותיו יתברך לשמוע אל השופט וכו׳ וכמו שנתבאר סימן ל״ט ומ״מ אמנם כתב הר״ן במקומו הנזכר דהאידנא נהוג עלמא כר׳ יהודה בן בתירא דאין דברי תורה מקבלים טומאה ומשום שלא פשטה תקנת עזרא ברוב ישראל נתבטלה כדאמרינן בשמעתין פרק אין מעמידין ע״כ· והלא היא כתובה על ספר משנה תורה להרמב״ם בסוף הלכות קריאת שמע ובפרק ד׳ מהלכות תפלה· או רצה באמרו׳ לא היינו חייבין בה חובת התורה כי לולי תקנת עזרא שהיתה לכן יאמר כי ישראל לא היתה מצד התורה שום חובה עלינו בטבילה זו· אף לא כוין בזה שאחר תקנתו כעשית מצוה זו בשל תורה וכו׳ אזהרת לא תסור: אך חיוב טהרה ונקיות · שהיינו ראויים לטבילה זו על כל נקיות הגוף וטהרתו מלכלוך לא על כל ההתקדש מטומאה · וכבר אמרו ז״ל פרק מי שמתו כי טעם תקנה זו כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויים אצל נשותיהם כתרנגולים והוא עצמו חיוב עסק׳

ונקיות שזכר כבאן : ואם הם מקבלים אותה וכו׳ הכונה לומר שאם הקראים מקבלים הטבילה מטומאתם על צד הנקיות אין להם שום גנאי בזה וכו׳: ואם לא וכו׳ ר״ל שאם אין זה אבלם על צד הנקיות רק ליושר התורה יען שו ארחות טומא׳ וטהרת כבר כפל ברשת ההתחכמו׳ מסכלות שבהם וכו׳: כי כל אשר נקל בו וכו׳ · וכבר זה לענין הטומאה שאנחנו מקילי׳ בה בזמננו · ולפי הנראה היו הקראי׳ מחמירי׳ בענייננה כמו שזכרנו ובכן יראו עצמם משתדלים במצות התור׳ יותר ממנו על כן אמר כי לא לרצון יהיה להם מה שיחמירו בכך ובכיונה ולא ייוחס להם למעלה ולשכר כי להיות זה מדרך הקשתם וסברתם לא מן הקבלה הנאמנ׳ ובכן הזדמנו׳ למחלוק׳ כמו שקדם סימן ל״ז ול״ח הרי הם פורסים כל גבולי האומה בהרבות מחלוקותם וכדי בזיון וקצף וגם יקרה מענייניהם שיחמירו פעם ופעם יקלו כי דרכם חוץ וחלקלקות והם נדחים לכאן ולכאן לא ידעו במה יכשלו ובכן יסור כלם מעליהם כמה שהיה המלך מיחס להם השתדלו׳ בעבודה יותר מהרבני׳· ולקח לו לדמיון ענין הערוב שאנחנו מערבי׳ בו הרשויו׳ והקראי׳ אינם מודים בתורו׳ ערוב וכמו שזכר הרב בירט״א נורה בפי׳ ערובי׳ פ׳ הדר במשנה הב׳ והרי הם בכלל מה ששנינו שם הדר עם הנכרי בחצר או עם מי שאינו מודה בערוב כו׳ ולמ׳ שעם היותה כראי׳ קולא יתירא והתרשלו׳ בעבוד׳ המצות להיותו דבר בלתי נאה ומתוקן הנה זה הוא נקל מאד ובלתי נחשב להתרשלו׳ בעבוד׳ השי״ת בערך של המחלוק׳ והמינו׳ המסובב מהתחכמות במצות · כי היא תקר׳ אשמה רבה משחת כלם מום גם · כי אמר׳ חלק לבם עתה יאשמו כי כרוב בן הטאו בחלוק הדע׳ וכמו שקדם סי׳ ל״ח לא ימצא מודע רבתי לאורת בהתדלותם הנרא׳ בעבודה ושעים בא וראה כי טוב טעם מלאכתו המוכח ושיוד על הערוב שאנו המערב ומדבק רשויו׳ שונות ועל התחכמו׳ שהם המפרי׳ בין דבקי׳: קשורות בגבולי׳ שלא יעברום · כם

משפטו

לוקח בהקשו וטעמו ויקל בעיני הקראים הנאת עבודת כו"ם בכסף וזהב וקטור' ויין ועל האמת המות מבלעדי זה טוב · ויקשה בעיניו שיהנה מהחזיר אפילו ברפואה ועל האמת הוא מהעבירו' הקלות חייב בהם מלקות וכן יקל על הנזיר אכילת הצמוקי' והענבי' יותר מהשכרות משכר הדבש או שכר התפוחים והאמת הפך זה כי האסור אינו אלא במה שיצא מהגפן בלבד ואין הכונה אסור השכרות כאשר יעלה במחשבה אבל האלקים יודע ונביאיו ובחוריו ולא יתכן להחזיק בסכלים אנשי הקבלה או הסוברים כא' אנשי הסברא בזה כי מלת שכר לאנשי הסברא גלויה וידוע ויקבלו שיין ושכר האמור בנזיר איננו כי אם מעסיס היין ולמצו' גבולים מדוקדקים עליהם בחכמ' ואם לא יראו במעשים נאים והזריז ירחק מהם מבלי שיאסו' אותם

משפטי נדה אשר חקקו קדמונינו ז"ל על פי הקבלה על הנהגת המצות בכל תנאיה איש על מקומו הראוי לקולא שלא יקרא מעקר דינו וכן הניחו גבולות המצות לבל יצאו מגדרם החוצה ולולי הם שהיו לנו יאמר כל ישראל לא היה הדבר מונהג מהסכם בתורה שומרי' יתרו' אשר לא מכלל אזהרותיה והיה יוצא מהם קצת מה שיש בה מהחומר' ונמצא' קולא במקום שהיה כן ראוי להחמיר ויקרה מזה הפסד תורתם בהיותה בלתי שומרת תמונתה וכמו שיתבאר עוד בהמשך דבריו עד סוף הפסקא: המות מבלעדי זה טוב · עד טוב ממנו שנפל כי ידבק בידו מן החר' והיה חרם כמוהו · או שכוון לחז"ל בכל מתרפאין חוץ מעצי אשרה: הוא מהעבירו' הקלו' וכו' · אמ' זה על אכילתו לא על הנאתו ברפוא': וכן יקל על הנזיר וכו' · נרא' שהוא אומר אולם בשכר מצמוקין וכו' בחשבם שעקר שמניעם הוא ענין השכרות ושאר הדברים נטפלו אליו כי על כן התחיל הכתו' מיין ושכר יזיר: אבל האלקים יודע ונביאיו וכו' · ר"ל אכן יש טעם אלקי במקום הזה ואנכי לא ידעתי רק סוד ה' ליראיו: כי האיסור אינו אלא במה שיצא מגפן וכו' כמו ששנינו במס' נזיר פ' ג' מינין שלשה מינין אסורין לנזיר הטומאה והתגלחת והיוצא מן הגפן ודין זה מוסכם אבל הכל הלא הוא כתוב להרמב"ם בה' נזירות פ' א' ולבמ"ג עשין ר"כ · אמנם בשכר דכהן נחלקו רבי יהודה ורבי אלעזר בתורת כהנים ובפ' אמרו לו כי שם נאמר רבי יהודה אומר יין אל תשת אין לי אלא יין מנין לרבות כל המשכרים תלמוד לומר ושכר אם כן למה נאמר יין לומר לך על היין במיתה ועל שאר המשכרים באזהרה רבי אלעזר אומר יין ושכר אל תשת אל תשתהו כדרך שכרותו הא אם הפסיק בו או נתן לתוכו מים כל שהוא פטור · וכתב סמ"ג לאוין ש' ובפ' בתרא דיומא ובנזיר מ"ק ובכמה מקומו' אומר אבל דבילה קעילית ושתה דבש וחלב ונכנס למקדש חייב ומעמידה כר' יהודה ופוסק רב בפרק אמרו לו כר' אלעזר · ע"כ · ורש"י פ' שמיני

כתב יין ושכר יין דרך שכרותו · כר' אלעזר דפסק רב כותיה וכתב שם הרמב"ן כי דעת הרב ללמוד שכר מן הנזיר ושכן הדבר לפי דעתו · אבל הרמב"ם פסק בה' ביאת מקדש פ"א כר' יהודה שעל שאר המשכרים באזהר' נראה שדעתו סומכת על הסוגיו' הנזכרו' דאתאן אליביה ולא שת לבו לפסקו של רב · אולם הראב"ע רוכן בין המשפטים במה שכתב פ' נשא וז"ל על דעת המעתיקי' ששכר גדול מהתירוש ואחרים אמרו שכר ממש כל דבר שישתכר האדם ממנו ע"כ: ולא יתכן להחזיק וכו' כי בלי ספק יודעי' היו הוראת מלת שכר המפורסמ' שהיא כוללת ג"כ שכר הדבש והתפוחים וכמו כן אין לנו להחזיק נסכלים הסוברים ר"ל הקראים אנשי הסברא (וכן הוא בנסחא אחרת) כי אמנם הוראת המלה כוללת כל דבר משכר כדבריהם · וזה כי מלת שכר לאנשי הסברא גלויה וידועה אלא שאנשי הקבלה יסמכו על קבלתם כי שכר זה האמור בנזיר ענינו בפרט על היין הראוי לשכר כמו שזכרנו · ומה שאמר למעלה שאין הכונה אסור השכרות ראוי לבארו שלא זו בלבד היא כוונת המצוה אבל היא ג"כ נוספת על היותו יוצא מן הגפן · והנה זכר התנצלות אנשי הסברא באמ' כי מלת שכר וכו' · והתנצלות אנשי הקבלה באמ' ויקבלו וכו' · וכלל כונתו להודיע כי באמור' הם עושים כבעלי הקבלה ויש להם על מה שיסמוכו · ואפשר ג"כ להסב אמרו ויקבלו וכו' אל הקראים אנשי הסבר' עצמם שראוי וכוח להם לקבל זאת מן המעתיקי' שהרי אין מזה שום סתירה אל הכתוב כי הרבה מלות בלה"ק בכלל ובפרט כמלת ארץ לפירוש הרמב"ן פ' בראשית ומלת מעים להרמב"ם במורה בראשון פ' מ"ו והרי זה דומה למה שזכר בסימן מ"ח על מחרת השבת באמרו ואמור שלא לחלוק עם הקראים וכו' כי כל מגמתו לקרב הסכמת הקבלה עם הכתוב שלא תשית בעיני הקראים כמתעתע: ולמצות גבולים מדוקדקים וכו' · הודיע כי איננו רחוק המצא ענייני קולות בדיני תורתנו ואין

להפלא

לשפלא מאשר יחמירו הקראים בכמה דברים יותר ממנו וזאת היתה הסבה לאלך שיגזור למעלה סימן כ"ב ואלו שהם משתדלים בעבירה יותר מהרבנים כמדובר · וזה שיש לאמות נבולים מדוקדקים אשר העמידום על חוט השערה וכבן עלו נשורת הדין לקולא בחכמה ודעת עם היות הנבולים ההם המדוקדקים על האמות בנמוס בלתי נראה כאלו לענין מעשה אלא שהזהיר יחמיר לרבותו ובלבד שלא יגזור אומר על איסורם כמו שהקראים עושים והנה מגמת פניו להוכיח שעל נרוכים אנו לשמור ענייני התורה בדיניה המדוקדקי' והראוי עם זה לגדור בה גדרים כדרך השיג לא זולת זה כי אמנם בהעדר האחד מאלה תתבטל תורת התורה וכמו שיבא סוף הפסקא התימת מענין פתיחה כאמ' ושני הענינים צריך אליהם וכו' וזה יתבאר: כמו בשר בוס כוס וכו' האמריכן פ' השוחט ובנבלה וטרפה לא אכלתי מנעורי (יחזקאל ד') שלא אכלתי בשר כוס כוס מעולם: פי' כוס כוס שחוט שחוט שלא תמות מפני שהיא מסוכנת: בעבור שאינו בטוח במות הבהמה · כי אולי לא תמות ושמא גב"ת תזוב לרפואה גמורה ודי בכך לבלתי תאסר: ועם הסברא וכו' כי למראה עיניו ישפוט האדם שהמסובכת ראויה ליאסר והבריאות בריאה וחזקה ראוי להתירה: בתולדות האמות להוליד דינים ומשפטים מאשר סברתך יפרדו: ולא תסכים דעתך וכו' ר"ל שיקר לך מזה שלא תסכים דעתך עם חבירך וכו' כי לא כל הדעות שוות וכל אדם יולידו עשתונותיו דברים לא יסכים בם עם חבירו וכמאמר כופל במה שזכרתי למעלה באמרי ונורמ'ב לאמות ר"ל חילוק הדעות אשר הוא שרש השבדת האומה וכו': אמנם צריך שתעיין בשרשים וכו' וההקשות הנוהגות וכו' שיבא חוטר ההקדמה מגזע הקבלה וגם נכר התולדות משרשיו יפרח על דרך גדול המדות שהתורה נדרשת בהם במדובר סימן נ"ג ועל פיהם יהיה משפטך ודינך והגיון

לכך לפניך לא יכרע מכהנ המופתים הפילוסופיים רק משמן הראש היורד על פי המדות הי"ג שיערוף כמטר לקחך ויזל כטל חרמון היורד על הררי ציון כי שם צוה ה' את הברכה · ובשתים אלו רמז למעלה סימן מ' באמרו ולא תעבור עליהם הטעות לחכמתם הרחבה שירושה והטבעית הקנויה כאשר קבלו וכו' כפי הערתנו שם · וקורא אני על זה נודע ה' משפט עשה בפועל כפיו נוקש רשע הגיון סלה כי האל ית' התודע לנו בדרכי משפטי המדות הי"ג אשר עשה להיות התורה נדרשת בהם · אמנם הרשע ההולך תמיד אחר דרכי ההגיון הטבעי המיוסד על הקשה וחכרה שכלית בלבד הרי הוא בפועל כפיו נוקש ובלבד כי מעשה ידי אדם המה מעשה תעתועים: להשיב התולדות אל האבות · דמה הענין שנמשך מן ההקדמות לילד יולד · וההקדמות עצמן לאב המוליד והסירו להרגיל עצמו

איתם כמו בשר בני כוס כוס אשר הוא מותר בעבו' שאינו בטוח במו' הבהמ' ההיא ולאומר שיאמר כי תרפא והותרה והטרפה שנראית בריאה אסורה מפני שיש לה חולי ממית מבלי ספק ולא יתכן שתחי' ממנו ולא שתרפ' ונאסר' ועם הסברא וההתחכמות ישובו הדינין האלו בהפך · על כן לא תהלך אחר סברתך והקשת' בתולדות המצות פן תפול בספקות יביאוך לאפיקורוסות ולא תסכים דעתך עם חבריך בדבר מהם כי לכל אחד מבני אדם סבר' אמנם צריך שתעיין בשרשים מן המקובל והכתוב וההקשות הנוהגו' על הסדר המקובל להשיב התולדו' אל האבות ומה שיוציאך אליו האמן בו ואם יהיה רחוק אצל סברתך ומחשבתך כאשר תרחיק המחשב' והסברא העדר הרקות וההקשות השכליות מחייבו' זה וכאשר תרחיק הסברא שיכול להתחלק הגוף לאין תכלית וההקשה

באופני ההקשות הנז' למען ידע להשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבות' רנוני בזה איך ימשכו התולדות מן ההקדמות ואיך תלדנה ההקדמות את תולדותיהן: ומה שיוציאך וכו' מה שיטה לבך אל אמתתו מכח ההקשה הזאת המקובלת אותו קח לך והחזק בו לדעת אמת ונכון אע"פ שלא יאות אל סברתך הטבעית: כאשר תרחיק המחשבה והסברא העדר הרקות וההקשות השכליות מחייבות זה כאשר ביאר ארסטו ברביעי מס' השמע שאין ריקות נמצא בראיות רבות מופתיות שאין המקום הזה סובל זכרם: וכאשר תרחיק וכו' ביאר הפילוסוף בששי מס' השמע כי כל מה שהגוף מתחלק עדין יתחלקו חלקיו לחלקים אחרים וכן לאין תכלית כי לעולם מכל מה שהוא גוף יסבול חלוקה לאין תכלה וקץ שאם יתחלק גוף א' לשנים וגם כל חלק מהם לשנים וכן לעולם יינעו עמים בדי ריק ולאומי' בדי ריק ייעפו לבא עד תכלית חלוקתו בשלימות וראיות הפילוסוף על זה אין בצורך מביא לאזכרתם גם אין המקום גורם

וההקשה השכלית מחייבת זה וכאשר תרחיק המחשבה שהארץ כדורית ושהיא חלק אחד ממאה וששים ושש פעמים מעגול השמש וכל מה שיש במופתי התכונה ממה שתרחיקהו המחשבה כי כל מה שהתירו חכמים לא היה לסברתם ולא במה שנרא' לדעתם אך בתולדות החכמה הירושה המקובלת אצלם וכל מה שאסרו כן ומי שנפלאה להשיג לא מהשיג חכמתם ולקח דבריה' כטעמו וסברתו יהיו נכרי' בעיניו כאשר הם דברי הטבעים והגלגלים נכרי' בעיני עמי הארץ · והם כשמדקדקין בגבולי הדינין ויורו ההיתר והאיסור באמתת הדין מראים לך מה שאינו נאה מהגבולים ההם כאשר הם מגנים אכילת בשר כוס כוס והוצאת ממון (בתחבולת הדיינין) נ"א בתחבולות הדינים והתרת ההליכה בשבת בתחבולו' מן העירוב· והתרת הנשים בתחבולית שהנשואים מותרים בהם והתרת השבועו' והנדרים במיני הערמות אשר

זכרון מה שכתב הרלב"ג בשלישי מס' מלחמותיו פ' ד' לבאר שהעדר התכלית הנמצא בחלוקת המתדבק הוא בפעל שהחלוקה לא במספר החלקים וכו' שיו המעיינים ידרושו · ואם באת לדקדק אמרו כאן הקשה שכלית ולמעלה אצל הריקות אמר הקשות שכליות לשון רבוי · יש לתת טעם לזה מפני רוב ההקשי' אשר הובאו בביטול הריקות הרבה מאד מאשר הובאו על התחלק הגוף לאין תכלית: וכאשר תרחיק המחשבה שהארץ כדורית · וכבר התבאר כדוריותה במופתים והם בכתובים בספר המג'סטי לטולומיאו מא' א' פ' ד' ובספר צורת הארץ לר' אברהם בר חייא בשערו הראשון : ושהיא חלק א' ממאה וששים פעמים וכו' · כבר ביאר טולומיאו בספרו הנזכר מא' ה' פ' י"ו שהשמש גדולה מן הארץ קס"ו פעמים בקירוב · וכן כתב הרמב"ם בה' יסודי תורה פ"ג· אמנם בהקדמת זרעי' דקדק השיעור והעמידו על קס"ו פעמים ושלשה שמיני פעם ולזה יסכים ר' אברהם בשער התשיעי מספרו הנז' שם ביאר היותו קס"ו פעם ושלש פעם ולכל הפנים טעות נפל בלשון החבר שכתב קס"ו וראוי לתקנו באחד משני פנים אם שיאמר קס"ע או שיאמר קס"ו מבלי שום לב אל החלקים שלא להרבות פנעיו הכם וכן מצאתי אחר כך ברביעי סימן נ' באמרו שהוא כקס"ו פעמים · וידוע תדע כי ההרחקה הזאת המחשבית הביאה הרמב"ם בהקדמתו הנזכרת באמרו כגון שכשאל לאיש מאנשי חכמת הרפואה וכו' והוא כצור וריק מחכמת התשבורת וחכמת הכוכבים · וכאמר לו מה אתה אומר באיש שהוא טוען שגוף השמש שאנו רואים כאילו היא עגולה קטנה ויאמר שהוא גוף כדור וגודל הכדור ההוא כגודל גוף הארץ קס"ו פעם וג' שמיני פעם וכו' אין ספק שהאיש ההוא זך הרעיון וכו' עד אמרו לא ימצא בנפשו מקום לקיים זאת האמונה וכו' עכ"ל : אך בתולדות החכמה וכו' · כיוצא בו זכר למעלה סימן מ"א באמ' ולא תעבור עליהם

שטעות לחכמתם הרחבה הירושה וכו' : וכל מה שאסרו כן · ר"ל שלא היה לסברתם וכו' : והם כשמדקדקים וכו' הכונה לפי הנרא' כי בעמדם על נקודת אמתתם בכוון מבלי שיטו להחמיר בהם יראה נכות בעניינם בתחלת הדעת המשותף כי האדם יראה לעינים שדרכיהם לא יתכנו ושהרבה היקלו יותר מדאי · והוא לשונו למטה באמרו ולמצות גבולים מדוקדקים עליהם בחכמה וכו' ויוסב אמרו כאשר הם מגנים וכו' הקורא' המגנים אכילת בשר כוס כוס וכו' כי יבוזו לשכל מליהם של חכמינו ז"ל ועליהם פערו פיהם לבלי חק · ואמר והוצאת ממון בתחבולת הדיינים (ונ"א בתחבולות הדינים) על הרבה דינים יוצאים מן ההקש הנימוסי כשיעמידו אות' על גבוליהם המדוקדקים ע"ד יקוב הדין את ההר · ויראה המתחכם היותם בלתי נאים ושיביא בהם ויתור ממון שכתבו אשר מעזבר ומשפט לוקח בלא משפט כתוב ויכנס בכלל זה שודא דדייני שהזכירו בכתובות פ' הכותב גבי ההוא דאמר נכסי לטוביה וכי אתו שני טוביה וכו' שניהם שכני' שניהם קרובים שניהם ת"ח שודא דדייני ע"כ · וכן כמנא שודא דדייני בקדושין פ"י יוחסין · ובמקומות זולתם · והוא דבר אשר יקשה למה לא יזכה כל א' משניהם בקנת ההוא המוטל בספק · וכ"ש לפי' התוספות דשודא מלשון שוחדא שהחי"ת מובלעת כדרך שאמרו מסותא ועניינו מכחותא ופירושו שהרשות ביד הדיינים לעשות כרצונם · וכמו כן במאן דאלים גבר שהזכירו ז"ל בבתרא פ' חזקת הבתים גבי זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי אמר רב נחמן כל דאלים גבר · ודוגמת זה בגיטין פ' הנזקים · והרבה דינים מדוקדקים כיוצא באלו כאלו נפשו של אדם קוצה בהם · ואמר והתרת הנשים בתחבולות וכו' על התרתם לבעליהם בדקדוקי הג' דרכים שהאשה נקנית בהם כמבואר בקדושין ובדרך כנס הברכה והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה

וקדושין

אשר הם עוברים אצל העיון הדיני מבלתי ההשתדלה התוריה׃ ושני העניינים צריך להם כי אם תיחד העיון הדיני יעברו בגבוליו מינים מהתחבולות לא יתכן לספרם ואם תעזוב הגבולים של דינים אשר הם סייג התורה ותסמוך על ההשתדלה יהיה סבה לכפרנות ויאבד הכל׃

כ אמר

וקדושין וכאמרו והתרת השבועות וכו׳ כוון להתרתן על ידי פתיחת פתח ופתחים כדרכים הנזכ׳ מדוקדקים שהתבאר ענייננם במס׳ נדרים ועל אלו התר נדרים פורחים באויר ואין להם על מה שיסמוכו׃ אולם השגתי דרכי והשיבם הגליל׳ ביאור נכון יותר מן הראשון והוא כי חכמינו ז״ל כאשר ישמרו משמרת דיניהם להגבילם בדקדוק ולהורות בהם היותר והוא סור באמתת הדין בגבוליו איכם נמנעים מלהורות גם כן מה שאינו נאה מהגבולים ההם ל להתגבר בו כאשר הם בעצמם מניחים את אשר התירו מבשר כוס כוס וכמו שדרשו על אמרו ונבלה וטרפה לא אכלתי מנעורי שלא אכלתי בשר כוס כוס מעולם כמוזכר למעלה׃ וכן בהוצאת ממון בתחבולות הדינין כההיא דפ׳ בערה שכתפתה קריניה דר׳ יוחנן הוה להו אתת אבא דהות צריכה לרפואה כל יומא אתו לקמיה דר׳ יוחנן אמר להו זילו קיצו לה מידי לרופא דהוה לה רפואה שיש לה קצבה׃ א״ר יוחנן עשינו עצמנו כעורכי הדיינים מעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר מעיקרא סבר מבשרך לא תתעלם ולבסוף סבר אדם חשוב שאני ע״כ׃ וכן בהתרת ההליכה בשבת בתחבולות מן הערוב אמ׳ שאין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה וכו׳׃ עם היותו עירוב אף אם ערבו לדבר הרשות׃ וכן בהתרת הנשים בתחבולו׳ שהנשואים מותרים בהם כענין אמרם שהאיש יכול לעשות שליח לקדש לו אשה וכו׳ ואע״פ כן אמרו שאם אפשר לו לקדשה בעצמו אין לו לקדשה על ידי שליח אלא אם כן מכירה וכו׳׃ וכן בהבקת השבועות והנדרים בנויכי הערמות׃ כתוב בכתב״ג לחוין ר״מא אעפי׳ שמותר להשאל על השבוע׳ ואין בזה דופי ומי שלבו נוקפו בדבר זה אינו אלא שמן מיבות אעפי׳ כן ראוי להזהר בדבר זה ואין נזקקין להתיר אלא מפני דבר מצוה או צורך גדול וכו׳ עד אמרו ומצינו במסכ׳ כתובות בריב״ל שזכה על ידי כן ליכנס בגן עדן חי שלא התיר מעולם שבועתו ע״כ׃ ועל כל אלה אמר אשר הם עוברים וכו׳ והעיון הדיני הוא דקדוק גבולי הדינים שזכר למעלה פעמים בהעמידם דבריהם על אמתת הדינים אף על פי שיוקל בענייננם ויראה בהם מה שאינו נאה למראה עינים כמו שקדם וההשתדלה התוריה היא החומרא שיחמיר גם לפנים מן השורה

ועליהם קדם מאמר המלך סימן כ״ב באמרו על הקראים אני רואה אותם משתדלים בעבודה יותר מהרבנים ובשנה על זה דברו סימן ל״ו באמרו אבל אני רואה אותם משתדלים בכל כחם׃ וכבר זכרנו למעלה כי על כוונות זה סב הרוח לבאר כי סוף להם מסכימי׳ קום בהשתדלה ההיא התורי׳ בלבד וכי היא סבה להפסד התורה עם היותה נראית לפנים שיותם עבודה ראוים נגרמת לקיומה׃ וכעת יאמר פעמים שקיומם של תורה הוא ביטולה וכמו שיבא׃ אמנם בהעמיד הדינים על תכלית דקדוקם ובנקודת אמתתם בלתי מתחלקת׃ ובהתחבר לזה ג״כ היות ענין השקפתנו פקוחה על ההשתדלה התורית להחמיר במקומות ע״ד הכיון והתקנה כענין אמרו למעלה והרחק ירחק מהם מבלי שיאסור אותם וכו׳ וכמו שיזכיר סימן נ״א ובשלם בין שני הפנים הללו באופן שיעלה משניהם קיום התורה על תלה באמת׃ על כן אמר אשר הם עוברים וכו׳ ר״ל שכל אלה הנזכרים הם עוברים אצל העיון הדיני בדקדוק גבוליו המצומצמים כמו שזכרנו מבלי ההשתדלה התורי׳ להחמי׳ במה שהתיר לנו פסק יד המשפט ההוא המדוקדק אלם האמת כן הוא כי שני הענינים צריך להם וכו׳ כי שניהם גם יחד יתלכדו ולא יתפרדו שאם תיחד העיון הדיני לאחוז בו ביחוד ומן ההשתדלה התורית תמשך ידך׃ הרי זה לא יתכן כי ירבו המתפרצים בעם ובראותם שהותרה הרצועה יקחנו קלות ראש ומנהג הפקר בעיון הדיני המדוקדק שזכרנו ויעברו בגבוליו המדוקדקים מינים מהתחבולות עד אין מספר אשר מספר אשר בהם יתכללו בני אדם להורות היתר לעצמ׳ ואוי להם מעלבונה של תורה כמתחללת על ידם׃ כי הנה כל העם הרואים את הקילות אשר יקלו בדברים זה דרכם כסל למו אשר יבועו ויעמדו מרחוק מן המשפט הראוי במתכונתו של דין ובכן השתות יהרסון׃ על כן באו יראי האלקי׳ ולבעבור תהיה יראתו על פניה׳ לבלתי יחטאו׃ בכי נ״כ אל ההשתדלה התוריה ובנו חומה אם סביב ע״ד הכיון והתקנה להרחיק האדם מן העבירה וכמו שיזכיר סימן נ״א יכבד בכפל דברם במקומות הלכה ואין מורים כן׃ וכמו כן אם תעזוב גבולי המיני׳ המדוקדקי׳ ההם אשר הם סייג התורה׃ כי בלעדיהם תפסד כולה ונפיה לא יהיו לה עיד להיותם ג״פ הורה

נ אמר הכוזרי כיון שהדבר כן אני מודה לרבני שמקבץ אלה שני הפנים ביתרונו על הקראי׳ בנרא׳ ובכנסת׳ ויהיה עם זה טוב לב בתורתו בעבור שהיא מקובלת מהחכמים המאומתים שחכמתם מאת האלקים כי הקראי ואם יגיע השתדלותו מה שיגיע לא ייטב לבו מפני שהוא יודע שהשתדלותו סברא והקשה ולא ייטיב לבו ולא יבטח שהמעשה ההוא הוא הנרצה אצל הבורא וידע כי בעמים הרבה אנשים משתדלים יותר מהשתדלותו אבל נשא׳ לי לשאול אותך בערוב והוא קלות במצו׳ השבת איך יתיר מה שאסרו הבורא בתחבולה ההיא הנקלה והפחותה ·

נא אמר החבר חס ושלום שיסכימו המון חסידים וחכמים על מה שיתיר קשר מקשרי התורה אך הם מזוזים ואומרים

(ואין הן עקרי דתיה) ותסמוך על ההשתדלה בלבד להשתדל בעבורם. כדרך הקראים יהיה זה סבה למיכות ושוא חלוק הדעות שזכר למעלה וכמנה׳ התורה דורכת אל ההפסד וכאמרו במה שקדם וגורמי׳ למיכות ר״ל חלוק הדעו׳ אשר הוא שרש הפסד האומה ויציאתה מתורה אחת וכו׳ והמתכל אמרו אבל גבולי הם בי׳ ואבל ההשתדלה התוריה סי׳ כ״ח שייג לתורה· כי אמנם גבולי המיכים שומרי׳ ענם התורה מבפנים ועל כן יאות בהם לשון ראשון וההשתדלה התוריה שומרי׳ משמרתה מבחוץ ועל כן יאות בה לשון אחרון דוק ותשכח · וראה במה יסכימו דבריו אלה עם מה שכתב המורה בשלישי פ׳ מ״א · וז״ל כאשר ידע ה׳ ית׳ שמשפטי זאת התורה יצטרכו בכל זמן לפי התחלף המקומות והחדושי׳ ולפי הנראה מן הענינים להוסיף על קצתם ולגרוע מקצתם · שזהר מן התוספת ומן המגרעת ואמר לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו כי היה זה מביא להפסד סדרי התורה ולהאמין בה שאינה מאת ה׳ · והותר ג״כ לחכמי כל דור רצוני לומר ב״ד הגדול לעשות סייגים כדי לקיים משפטי התורה האלו בענייני׳ שיחדשום לשמור התורה וישארו הסייגים ההם קיימים לנצח כמ״ש ועשו סייג לתורה וכן הותר להם ג״כ לבטל קצת מעשה התורה ולהתיר קצת האסור ממנו לפי ענין אחד ולפי מאורע אחד אבל לא יעמידוהו לדורות כמו שביארנו בסדר פי׳ המשנה בהוראת שעה ובזאת ההנהגה תתמיד התורה אחת ויתנהג כל זמן ובכל מאורע כפי הצריך לו וכו׳ ע״כ · והפה בכלל דבריו קבין העיון התוכי וההשתדלה התוריה שזכר החבר:

סימן נ כיון שהדבר כן אני מודה וכו׳ דברי החבר בקודמת הטו את לבנו להודות במה שהיה מפקפק עליו סימן כ״ב ולא מההשתדלות הנראה בקראי׳ יותר מהרבנים באמ׳ כי אני רואה אותם משתדלים וכו׳ על כן אמר הואיל וכן הדבר שהאיש הרבני מקבץ בין העיון הדיני המדוקדק בגבוליו ובין ההשתדלה התורי׳ להחזיר במקומו׳ עד השייג כפי הצורך כמו שקדם הנני מודה ביתרונו על הקראי בכללה ובכנסת · והם שני מיני הפקפוק · שנתעוררה להם סימן כ״ב הא׳ בנראה בהשתדלותם בעבודם יותר מהרבנים והב׳ במה שהיה שומע שטענותם יותר מכריעות ויותר מפיקות לפשט התורה · והחבר שמשיך תשובותיו על השני עד סי׳ מ״ט שאז ורזו המלך על תשובת ספקו הראשון באמ׳ אבל אני רואה וכו׳ · ומן זו והלאה היתה תשובתו על שניה׳ גם יחד ועתה מנא לנפשו מרגו׳ ובא לכלל הודאה על שלוק שני הספקו׳ כי נתברר אצלו יתרון הרבני על הקראי לא בלבד בנכתרו כי תורת אמת חרותה על לוח לבו בקבל׳ כאמ׳ אבל ג״כ בנראה כי השתדלותו בעבודה הוא לפי האמת יותר מן הקראי מן השפני׳ שהוזכרו לא כאשר עלתה על לבו בתחלה שהיה רואה השתדלו׳ הקראי בעבודה יותר מהרבני: ויהיה עם זה וכו׳ הורה על יתרון הרבני ג״כ מצד שעבודתו לאלקים בשמחה וגילה מפני סמיכות דעתו באמתת תורתו המקובלת מהחכמי׳ המאומתים וכו׳ והקראי לא כן: וידע כי פעמים הרבה וכו׳ כמו שקדם סימן כג באמרו ואנשי הקדמות וכו׳ משתדלים להתקרב אל האלקים וכו׳: אבל נשאר לי לשאול אותך בערוב וכו׳ הואיל ונזדמן זכרו בדבריו של חבר סי׳ מ״ט באמרו כי כל דבר נקל בו אכחנו על עצמנו מהשתמש בשבתות מרשות לרשות ע״י ערוב ואם נראה דבר שאינו כלה וכו׳:

סימן נא שיתיר קשר וכו׳ ר״ל הונח מתוכו׳ התורה: ומן השיינות שסיינו וכו׳ מרשות היחיד לרשות הרבים ובהפך · שנינו בעירובין פ׳ כיצד מעברין עיר של יחיד ונעשית של רבים מערבים את כלה ושל רבי׳ ונעשית של יחיד אי׳ מערבי׳ את כלה וכו׳ ופי׳ הרמב״ם העקר אצלנו כי עיר של רבים כשיש לה ב׳ שערים יכנסו בני אדם על האחת ויבאו על השנית שאין עושי׳ לכלה ערוב אחד כדי שלא ישתמשו בני אדם בר״ה דעלמא והם אינם יודעים כי הערוב הוא שהתיר להם התשמיש בתוכה ולפיכך צריך להניח ממנה שיור בלא עירוב

כדי

ואחרים עשו סייג לתורה ומן הסייגות שסייגו שאסרו ההוצאה וההכנסה מרשות היחיד לרשות הרבים ובהפך מה שלא אסרה זה התורה ואחר כן גלגלו בסייג ההיא גלגול להרווחה כדי שלא תחשב לעמל השתדלות כ"א השתדלותם בתורה ושיהיה ריוח לבני אדם בה שרשם ולא יגיעו אל הריוח ההוא אלא ברשות ודרשו הוא עשות הערוב כדי שתהיה הכרה בין המותר לגמרי ובין האסור ובין הסייג · כן אמר

כדי שלא ישתמש אותו השיור עם המדינה להודיע כי הערוב הוא שהתיר לנו התשמיש בתוכה והודיענו כי כשתהיה העיר מקודם לכן של רבים אע' היא היום של יחיד שהיא צריכה לשיור על כל פנים כמו שהיה מקודם אבל אם היתה של יחיד מקודם שהיה אפשר לעשות ערוב אחד בכלה ת"אר כיון שהיתה אפילו היא עכשו של רבים ואם יש לה פתח אחד בלבד אפילו היתה של רבים אינה צריכה שיור וכו' עכ"ל · נמצא זאת בריתא היא שם עיר של רבים והרי היא של רבים ואין לה אלא פתח אחד מערבים את כלה שמאחר שאינה מפולשת לשני פתחי' אינה דומה לדגלי מדבר ·
וסמ"ג בהלכות ערובין הוסיף ביאור על המסכת הזכור' וז"ל פירוש עיר של יחיד שלא היו נכנסים בה תמיד ס' רבוא של בני אדם ואינה חשובה ר"ה מפני שאינה דומה לדגלי מדבר · וכעשית של רבים שנתוספו בה דיורים או נקבעו בה שוקים מערבים את כלה בלא שום שיור שהרי היא כחצר של יחיד עכ"ל · ועוד כתב שם והע"פ שנתמעטו אוכלוסיה והרי היא של יחיד אין מערבי' את כלה הואיל ומתחלה היתה של רבים ועוד שאם יערבו זאת יבא לערב של רבים והרי היא של רבי' ואסור לערב עיר של רבים בלא שיור שלא תשתכח תורת ר"ה ואותו שיור הרי הוא היכר כדי שידעו שהעירוב התיר להם לטלטל במדינה זו שרבים בוקעים בה שהרי המקום הנשאר ולא נשתתף עמהם אין מטלטלים בו אלא אלו לפנים ואלו לפנים עכ"ל · ונמשך המו"ג להוכיח אמתת מה שאמר שעיר של רבים והרי היא של רבים מועיל לה שיור הר"ב כתב וכלל שאין הדברים אמורים שעיר של רבים והרי היא של רבים שמערבין אותה אלא כגון ירושל' שדלתותיה נעולות בלילה ונחשבת מן התורה עי' כן ככרמלית כאשר פירשנו בתחלת המימרא ע"כ · אחור מעתה שעל ר"ה כזה כאמרו דברי החבר ונכו בלי ספקות מפניך · והנה אמר זה על העירוב שנראה כי יותר מן הגמות שהרי זה ירא במתיר קצת מן התורה מה שלא היה כראה כן כטלטול מר"ה לאחר ויעל זה היה דו לבו של מלך כששאל כך דמות אך יתיר העירוב מה שאסרה התורה כי אמנם טלטול כזה מרה"ר לר"י רחוק מאד מאדם העיר · והנה הודיעו כי אין זה

ר"ה מן סתירה וכמו שכתרנו רק הוא מדבריהם וכו' : ואחר כן גלגלו וכו' · על דרך שם אמרו והם אמרו כי לא כגעו כנכולי התורה כלל ועקר כמה שגלגל גלגול העירוב לשרוחה והוא להתיר על ידו הטלטול הנאסר' מחמת תקנתם וזה עשו כדי שלא תהא השתדלותם לורא ויהיה רוב נכויר יכול לצמוד בה · ואמר השתדלות' בתורה על שהשתדלה התוריה שזכר סוף סימן מ"ט כמבואר שמה וגיהיה בו ריוח וכו' · והיתה נ"כ השקפתם לטובה למען ריוח והגלה יעמוד ליהודים' לקרא לשבת עונג כהשתמש מבית לבית כדי נרכס והיה טעמו כטעם הרמב"ם להתי' הוצאה ב"ט שכן כתב בת' שבירת י"ט פר א' א"ע שכל הוצאה ה א מלאכה שאפשר לעשותה מערב י"ט ולמה לא אסרוה · כדי להרבות בשמחת י"ט ויוליך ויביא כל מה שירצ' וישלים חפציו ולא יהיה כמי שידיו אסורות ע"כ : כדי שתהיה הכרה וכו' · אם תאמר שוא עבוד אלקי' כסייג הזה אשר סייגו לאסור ההוצא' הניכרת ומה נכע כי שמרו משמרתו כיון שהלכו בו אחורני' כי את אשר אסרו התירו אחרי כן ע"י העירו' והרי סייגם כאין נגדכו · דע לך שהרב' הועילו בתקנת' אשר בה הכר מבדיל בין המות' לגמרי וכו' וכן שאלמנו בין שני הענינים אשר הראית נרכס סוף סימן מ"ט הוא שעיין הדיני המדוקדק על גבוליו במנוס והשני ההשתדלה התוריה להעיר על הסייג הראוי בענייני שמכות לבל יצא איש ממקומו לעבור הגבולים במיני תחבולותיו אשר ימצא לנהוג בהם קלות ראש כי כבר התבאר שם בורך שני הענינים להקים את דברי התורה הזאת לבל תמיט עולם יעד כי נהעדר הא' מהם חנטל והשני · והנה חכמינו ז"ל הורו על ההשתדלה התוריים במה שעשו סייג ליציאות שבת וזה ובין הסייג · ואחרי כן הורו על המיון הדיני המדוקדק שגם הוא מחויי' לקיום התורה כמדובר במה שחזרו והתירו ו"ה ובין המותר לגמרי · אמנם כוונו להעשות זה עי' העירוב המורם על רשותם · להעיר שלא היה ראוי התירו לולי שהתירו בענייני שבת ידם וזה ובין האסור ובזה התקין זכרון לבני ישראל שלא יבאו לזלזל בקדושת שבת רק קראו לקדוש ה' מכובד · והנה למען היות לנו במעשה אחד בענינו הערה על נורך הענין הדיני והשתדל' התוריי'

נב אמר הכוזרי כבר הספיק לי זה אבל לא חזקה אצלי מלאכ' הערוב עד שתהיה מחברות בין שתי רשויות ·

נג אמר החבר אם כן לא חזקה כ"א חזקו אצלך (המצוה כלה) כ"א המצו' כלם החזק בעיניך התר הנכסי והממון והעבדי' בלקיחת הקנין יהצוא' והתרת האשה ואסורה אחר שהיתה מותרת באמרו תהא לי מקודשת והתרתה אחר שהית' אסורה באמרו כתבו וחתמו ותנו גט · וכל מה שיש בתורת כהנים ממה שהשלמתם כ"א שהשלמתו תלוי במעשה מן המעשים אי בדבר מן הדברים וצרעת הבגד והבית התלויה במאמר הכהן טמא או טהור וכל המשכנה לא חלה הקדושה עליה אלא בהקמת משה את המשכן והמשיחה בשמן המשחה וכן הכהנים לא חלה הקדושה עליהם

אשר להיותם הפכם קשה לזווגם בכוונה אחד על כן חז"ל יודעי פשר דבר ראו לחברם ע"י אמצעי כשהתירו אסיר' בהוצאם ע"י הערוב המורה על רשיותם כי בכח מגד איסורם הורו על כורך ההשתדלות התוריה משום כיונ' ומגד היתרם הורו על כורך פציון סדיכי ולפי טעו' התור' היתה הורא' בסיינ מתבטלת על כלי היות לה על מה לסמך הואיל וחזרנו להיתר שהוכחה כבראשונה וכשו לא היה שם סיינ מעולם על כן בכריכו בזה רשות הערוב שעל ידו כתעורר אל האסור הראוי נלכר הסוא לולי הרשות הכתוכה · או נאמר כי כרשות הזה תהיה הכרה כין המותר לגמרי שלא ראו לאסרו כלל ובכן לא הוצרכו גו לחזור ולהתיר · ובין האסור שאסורו מגד עצמו · ובין הסיינ במה שלא ראו להכיחו על היתרו לגמרי כחקת משפט נגולו הדיכי כי ראתה חכמת' היותו ראוי לעשות בו סיינ שהיא ההשתדלות התוריה שקדם זכרה ואע"פ שיחזרו להתיר לאיזו סבה כמדובר לא יהיה זה בזולת רשותם ובכל זה הערה לשמירת שבת הואיל ובכללם בו הוראה על כורך הסיינ · או יאמר כי היה הערוב המורה על התאחדות הרשות ע"י שתופם חלק בחלק למען תהיה הכרה בזה בין המותר לגמרי שהוא רה"י עצמו אשר לדוגמתו נעשה הערוב ההוא כאמור : ובין האסור כרה"ר המוחלט אשר להרחקת דמיונו נתקן הערוב במקום הזה אשר ערבנוהו ובין הסיינ במקום עצמו אשר על תקונו סידר הערוב המשתף אותו עד שירא' כרשו' אחר תמור' היותו בתחל' דומה לרה"ר המוחלט ועל כן הוצרך לסלק הדמיון בדרך זה כאשר דברנו :

סימן נב לא חזקה אצלי מלאכת הערוב וכו' ר"ל לא ידעתי מה ענין מלאכת הערוב אבל חבור הרשויות ובאיזה אופן תאות אלו התחבולה הזאת כי עם היות מעשה מורה על שתוף רשות כאלו הוא רשות א' ע"י שמשתפם חלק בחלק · אעפ"כ כל זה איננו שוה לחזק בשכלנו טעם ראוי לסמוך עליו :

סימן נג אע"ב לא חזקה אצלך המצות כלה (ונכא המצות כלם) ואם נאנו להעמיד נרבתכו יהיה שם מצות כולל לכל המצות והכוונה שאין לנו לבטריד רעיוננו בבקשת ענין איך ואותו חקי משפטי המצות ולזה שזכיר דברים רבים יקשה מאד לעמוד על אמתת ענינם וטעמם הברור · ואשרי תמימי דרך ההולכים בהם ביושר לבב ועד מה שכתב רא"בב על והיה תמים שלא תשאל למה המילה עכ"ב : כי אמנם שוא להם מאחרי שבת אוכלי לחם העצבים לחקור על בירור ענין טעמיהם כי ייגעו בדי ריק וייעפו · אכן יתן לידידו שינה נאמנו אשימנותייהו כי מאמין לא יחוש אם לא יסכימו להקשתו וזאת ישיב אל לבו כי רחבו ונשבו טעמיה' למעל' למעלה לא יגיע בחנו להשגת ולהיו' העניינים האלקיים בשמים ושכלנו מתהלך ארצה על כן יהיו דברינו בם מעטי' ועם היות שהחבר עצמו המגיא טוזנם לכמה מצות כקרבנם

וזולתם כבר ההכנל שם בשכ ם' כו"ה באמרו ואיככי גוזר חלילה שהכוכה מהעבודה הזאת הוא הסדר הזה אשר זכרתיו אבל מה שהוא יותר כפלא וכו' ומי שקבלה קבול שלם מבלי שיתחכם בה בשכלו הוא מעולה וכו': החזק בעיניך וכו' יהלא נתחזק בבחינתך בירור טעם הכון איך ע"י קנין סידר תשלם הקנאת הנכסים שיש להם אחריות והם הקרקעות : וממון · והם המטלטלים וכו' ולא זכר שטרות שאין גופם ממון כקנה בקנין סודר רק בדרכים אחרים בכתיבה ומסירה כמבואר במקומותיו : והנואת לא כללה עם הקנין בקנין סודר לפי שמתמה בשכיב מרע שדבריו ככתובים וכמסורים דמו : והתרת האשה · לנושאה : ואסורה אחר שהיתה מותרת · לכוליה עלמא : והתרתה וכו' בנאתה לחפשי מבעלה בגט כריתות שאז תהא מותרת לכל : או בדבר וכו' ר"ל כמאמ' הכהן טמא או טהור וכיוצא שיסמוך זכר פרטן באמ' וצרעת הבית וכו' ולא זכר צרעת הגית רק צרע' הבגד והבית לעונש זרותם : וכל המשכנה וכו' כל המשכן בכללו קרא משכנה כדרך שנקרא בנייבה בניין כל המקדש בכללו כי זה שמו אשר יקראו רד"ק סוף פירושו לירמיהו באמרו

ונם פר

עליהם אלא במלואים ובתנופה והלוים והטהרה כ"א בטהרה והתנופה · וטהר הטמאי' במי נדה שבו אפר הפרה ואזוב ושני תולעת ועץ ארז והטוי הבית בשני צפרים חיות והמלאכה ההיא · וכפור העונות ביום הכפורי' וטהרת מקדש מהטמאות בשעיר כ"א ושעיר עזאזל עם המעשים התלוים בו וברכת בני ישראל בנשוא אהרן את ידיו ובאמור יברכך ה' והיה חל עם כל מעשה מהמעשים האלה הענין האלקי כי כ"א מעשי התורה בהויות הטבעיות כלם משוערות מאת הבורא ואין שיעור' ביכולת בשר ודם כאשר תראה ההויות הטבעיות משתערות ומתאזנות ונערכות בהמזגם מן הטבעי' הארבע ובמעט דבר ישלמו ויתכנו ותחול בהם הצורה אשר היא ראויה להם מחיים וצמחים ויהיה לכל מזג הצורה שהיא ראויה לו ובמעט דבר יפסד הלא תראה הביצה שיפסידה מקרה מעט מחום גדול או קור או תנועה ולא תקבל צורת האפרוח וישלימנה חמום התרנגולת אותה שלשה שבועות ותחול בו הצורה על השלמות ומי זה אשר יוכל לשער המעשי' עד שיחול בהם הענין האלקי כי אם האלקים לבדו · וכמו זה טעו (בעלי הכמ"א) כ"א הכמיים והרוחניי' הכמייא כ"א הכמיים חשבו שישערו האש הטבעית במשקליה' עד שיהוה הענין אשר כנ"א להם מה שירצו ותהפך להם העצמים כאשר תעשה אש החום הטבעי בחיים אשר יהפך המזון לדם ובשר

ובספר מלכים בבנייכה · פירשנו הענין ותמוהה לנגד עיני כי כיונא בזה ראיתי להרלב"ג אך אעיוור ולא אכיר מראהו כי לא ידעתי מקומו אין · ועל דרך זה מנינו מערבה נ"א הנקבה למען ידעו ממזרח שמש וממערבה (ישעיה מ"ה) מערבה לגיחון (ד"ה ב' ל"ג) וכבר קדם ענין זה סימ' כ"ג נאמרו כמו שהיה במעשה המ יכן וכו' עד אמ' והתחייב השלמת הת לדה שהיא השכינה וכו' אלא במלואי' ובתנופה הלא המה בכתובי' פר' כי ויתבאר אמרו ויתן את הכל על כפי אהרן ועל כפי בניו ויב' אות תנופ' לפני ה' על אהרן ובניו כמו שביאר שם הרלב"ג באמרו וינף אותם הניף אהרן ובניו כאשר יניף אהרן את הלוים: והלוים והטהרה והתנופה · מדעתי ראוי לתקנו והלוים בטהרה והתנופה · והכונה כי חלה הקדושה עליהם ע"י אלה השתים · וכתבאר ענייכם פ' בהעלותך ובה תעש' להם לטהר' הזה עליהם מי חטאת ונו' והניף אהרן את הלוים תנופה לפני ה' ונו': והטוי הבית וכו': כאמרו פ' מצורע ולקח לחטא את הבית שתי צפרים ועץ ארז ושני תולעת ואזוב ונו' · וזכר זה להפלגת הורות הכרא בענייכו · ולמה שכבר השמיע זכרון נרעת אדם למיעוט זרותו כאמור שמי' גם עתה ענין טהרתו ממה שכתוב ולקח למטהר שתי צפרי' חיות ונו': וטהרת מקדש מהטומאות · שיה זה בשלם ע"י פר ושעיר של י"ה שהיו מכפרים על טומאת מקדש וקדשיו על כן ראוי לתקן הנמשך לזה שיאמר ושעיר עזאזל! וכו': כי מעשה התורה כהויות הטבעיו' וכו' נזכר זה למעלה סימן כ"ג ושם התבאר כל צרכו: משתערות ומתאזנות מלשון שיעור ואיזון כי ענייכם משוער שיעור שלם בשלם ומאזני משפט ביד ה': מן הטבעים הארבע · כבר זכרנו פעמים היותם ארבעת היסודות עם ארבעת איכותיהם: וכמעט דבר ישלמו וכו' וכמעט דבר יפסד · כי אמנם שלמות ערכם מוכח ועומד על קו אחד בלתי מתחלק עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע למען תחול עליו הצורה הראוי' כי ענייכה תלוי בנדקת שווי מזג הטבעי' למשקלתי המרכה מעדיף והממעיט מחסיר וכד שוה לשכיהם במניעת חול הנב' עליהם: מחיים וצמחים · ולא זכר המוצאים כי בחמישי סי' י' יסופק ענייכם אכלו להיות דעת קצת הפילוסופים שכחותם וטבעיהם מוגיים לבד איכם צריכים של צורות אלקיות וכו': ומי זה אשר יוכל לשער וכו' שאם ככה ענייכו בדברים הטבעיים כש"כ שיקרה זה באלקיים שלא יוכל אדם לשער המעשים הנאותים וכו' וכבר קדם דוגמת זה סימן כ"ג גם בראשון סימן ע"ז וע"ט ובמקומו' וזולתם שכבר נזכרו: וכמו זה טעו בעלי הכמייא (כ"א הכמייה) הם בעלי מלאכת האלקימיאה אשר יחשבו להביא תחת הנחש' זהב וכל הענין הזה התבאר סימן כ"ג באמרו וכבר ראינו חרפת כל מי שהשתדל בדבר מהדברים האלה מבעלי הכמייא הרוחניות וכו' וכמעט שאין לנו צורך לתוספת · ועתה ראה מה שכתבנו שם · ושאהו כחקק אל צורך הנכת הדברים הללו כי זכרון אחד עלה לשניהם: הכמיים חשבו וכו' · הם בעלי האלקימיאה אשר הזכיר ראשונה והם חושבים שעל הקוס המשוער הקול יקווה להם מה שירצו ושם הא

שביא

ובשר ועצם ושאר האיברים וטורחים למצוא כאש הזארת והתעו אותם נשיונורת שמצאו אותם במקרה לא משעורם כאשר נמצא האדם נהיה מהנחת השכבת זרע ברחם והרודיירת כאשר שמעו מאדם עד בני ישראל מה שהיה להם מהקרבנו' כ"א כעשה להם בקרבנות מהראו' האותות האלקיות חשבו כי ההתחלה אמנם הוא מהמחקר והחפוש ושהנב אים אמנם היו הכמי' מחוכמים ומחשבי' כ"א ימחיכים הפלאות ההם בהקשתם וקוו שישערו הם גם כן קרבנות בעתים ידועים ומבטי' כ'כביים כפי מה שהביאה אליו סברתם עם מעשים וקטורת עד שעושין ספרים לכוכבים וזולת זה ממה שספורו וכ"א שזכרו אסור · ואלה בעלי השמורת כאשר שמעו על נביא ונביא שדבר בכה וכה ונעשה לו הפלא' שנעשה חשבו כי הדבור ההוא הוא סבה בפלא ההוא ואין הנעשה כמוטבע' כי המעשים התוריים שהם דומים לטבעיים אינך יודע תנועותם ותחשבם תוהו עד שתראה התולדת ותרומם מנהיגם ומניעם ותיחד לו היכולרת כאשר אם לא היירת שומע מעולם משגל ולא ידעתו ולא ידעת התולדה ממנו ותרא' עצמך נזקק אל הכעור שבאיברי האשה ואתה יודע מה שיש בקרבתה מהפחיתורת ומה שיש בכניעות אל האשה מהגריעות היית נפלא ואומר אין התנועות האל"ה אלא תהו ושגעון

שהיא המשוערת תהפך להם ענס הנחשת לענס הזהב או יהוה להם הלא מה שירצו ויהיה לא זכר ונקבה: וטורחים למצוא כלא הזאת ופעולתם לריק כי לעולם לא יוכלו לשערו שיעור מכפיק לכונתם: והתעו אותם במיונית שמגלו וכו' הם המוזכרים שם סימן כ"נ מהוית הדבורים מבשר הבקר וזולתו מהמתהוי' מן העשוש שאין ענייכם כי רק אבל חום משוער פועל בהויה ההיא וכמוהו נשא לבם אותם לעשות גם המה· ולא יבינו כי מה שידעו אניאותו לא ידעו כנתו איך היא משוערת באופן יגיע ממנו החידוש ההוא ואיך א"כ יקחו ראיה ממנו להוליד דוגמתו במעשי ידיהם וזה שמגאו אותם במקרה לא משעורם כי זה יקרא נמיון במקרה כשלא ידע שיעורו ואופן התחדשו במדרגת החום ההוא ה המשוער ואמ' שאין זה דומה רק למה שמגאכוהו מהוית האד' על ידי הנחת השכבת זרע ברחם שאין לאדם בזה שום פסול כלל זולתי הקריבו הפועל אבל ה המתפעל אבל שיעור יחסם וערכם באיפן יאות לחול צורת הולד על החמ' המוכן הלא הוא נעלם משני כל חי ולא יוכל אדם ללמוד ממנו מאומה לענין מלאכתו להפך ענס אל ענס והלא לאלקים שווי השעורי' הללו על מתכונת ערכם וכמו שהושלם ביאורו בפסקא הנזכרת: מה שהיה נעשה להם בקרבנות וכו' · שעל ידם היתה שכינה שורה כמוזכר בשני סימן כו: ומחשבים הפלאו' ההם בהקשת' בדרך החכמה להכריח ענין הפלאים הנעשי' על ידם הכונה לפי בטחא זו שהיו מחשבים מחשבות בהקשתם להוליד מכחם הפלאות ההנה ואול' רוח על פני אחלוף

לגזור אומר על שכוי מטבע הנכח שיאמר ומחייבים הפלאות וכו' ותהיה הכונה פשוטה ומבוארת שהיו לפי סברתם עושים תחבולות בדרך החכמה להכריח ענין הפלאים הנעשים על ידם : על שעושים ספרי' לכוכבי' רוצה לומר עשות ספרים הרבה על ענייני ההקטר' למלאכת השמים : ואלה בעלי השמות וכו' ר"ל שגם אלה שנו פקו פליליה כמו הנזכרים ולפי מה שיראה בנגלה מדבריו בכאן הן האדם יראה לעינים וישפוט שפוט שאין דעת הנכר נוטה להאמין בעניינ' השמו' שיעשו רוש' באמירתם וכתיבתם רק יהיה מסכים בזה למה שכתב המורה בראשון פ' כ"א וס"ב' אמנם עם טוב ההתבוננו בדבריו ברביעי סימן כ"ה באמ' ואל יהי רחוק בעיון הזה רשם השמות והדומה להם מדרך הדבור והכתב · יתקיים בידך כי קרובה דעתו להאמין באמתת עניינה הפך דעת המור' ואולם אין בשני המקומות סתירה כי שם האמין בם עם תוספת תנאי הכונה הנאותה כי על כן אמר שם וקוד' להם השיעור ר"ל מחשבת הנפש הטהורה הדומה למלאכים וכו' וכאן הרחיק ענייכם כאשר הם נאמרים בשפה בלתי נרוך מחשבה טהורה זכה · וגם הוספנו ביאור על הדרוש כי שב ביתו : ואין המעשה כמוטבע · זו היא נתינת טעם לאשר המשיך הוראתו לאמר שאין לנו להעריך את ערך טעמי המעשים התוריים להקשתנו כי גבהו דרכי הטבע מדרכי מעשינו וכל שכן שגברו מחשבותיו יתברך ממחשבותינו · ועתה גזר אומר כי לעולם אין הנעשה במלאכה דומה למוטבע אשר הונב על טבעו ושעל כן לא יגליאו במעשיהם המשתדלים שקדם זכרם

ולפי

ושגעון עד שתראה דמיונך נולד מן האשה יראך הדבר ותחשוב כי אתה עזרת היצירה ההיא ושהיוצר כיון בך ישוב העולם· וכן הם המעשים התוריי' המשוערים מאת האלקים תשחט הכבש על הדמיון ותתלכלך בדמו ותפשטהו ובהוצאת מעיו והדחתו ונתוחו וזריקת דמו ועריכת עציו והקדרת אשו ואלו לא היה במצות אלקים היית לועג למעשים האלה והיית חושב כי הם מרוחקים כ"א מרחיקי' מן האלקים לא מקורבים כ"א מקרבי' עד שכאשר ישלם כראוי ותראה האש או תמצא בעצמך רוח אחרת לא היית רגיל בה או חלומות אמתיות או גדולות תדע כי הם תולדת מה שהקדמת והדבר הגדול אשר בו דבקת אליו הגעת ואל יקשה בעיניך אם תמו' אחרי אשר דבקת בו כי אין מותך כי אם כלות הגוף בלבד אבל הנפש שהגיעה אל המעלה ההיא אין לה ירידה ממנה ולא רוחק מן המדרגה ההיא·

ולפי שזכר מוטבע באלו המעשים התוריים ייוחסו לטבע הורה כי אמנם ידמו דמיון חזק לדברים הטבעיים כי אלו ואלו מעשי אלקים חיים וזרועה אחד נתנו ובכל אחד משניהם יתפלא האדם הבלתי יודע תכונות יתפלא האדם הבלתי יודע תכונותם ומשפטי מעגלותם בנתיבות יושר ויחשבם לתהו עד שיראה התולדת רוצה לומר התולדה המשובחת מענייניהם בצאתם אל הפועל ואז ירומם מנהיגם וכו' וייחד לו היכולת כי לו לבדו נתכנו עלילות לא למחשבת אדם כי המה הבל· ונשא משלו על זה מענייני הטבע מעשה המשגל וההולדה ואחר כך יתפלא לעומתו ענין המעשים התוריים והכונה מבוארת : ואתה יודע· כאמרם זכרם לברכה פ' השואל חמת מלא צואה ופיה מלא דם והכל רצין אחריה : עד עת שתראה דמיונך וכו'· רוצה לומר שתוליד בצלמך כדמותך : יראך הדבר ותחשוב וכו'· רוצה לומר אז יורה זה על מה שהיית מסופק בו ותדע באמונה כי אתה עזרת היצירה ההיא להיותך שבה אמצעית לזה כמבואר בחמישי בהקדמה השנית סמוך לחתימת הספר ושהיוצר כוון בך ישוב העולם כענין אמרם זכרם לברכה פ' השואל אמר רב כהנא מאי דכתיב כי הוא אמר ויהי זו אשה הוא צוה ויעמוד אלו בנים : כי הם מרוחקים מן האלקים לא מקורבים (ובנ"א מרחיקים ומקריבים) ועם היות שתיהן נכונות מ"מ השנית נכונה יותר : ותראה האש היורד מלמעלה לקבל הקרבן כרצון · או תמצא בעצמך רוח אחרת וכו' כי זה אחד מתועלות הקרבן להערות על המקריב רוח ממרום בידיעת העתידות ושמא לזה כיון הראב"ע בא"מ בראשית ויקרא גם יש בעולות סודות לעתידות ע"כ : תדע כי הם תולדות וכו' ר"ל כי הוא זה כל פרי המעשים ההם אשר

הקדמת ותבא לכלל דעת כי העולה על הרוח בתחלה היו לא תהיה וזאת והדבר אשר בו דבקת אליו הגעת שנעשית מחשבתך במה שזכית הגעתו לא כגזירת הרעיון האומר מה בצע כי שמור משמרת דבר לא יסכון ואלין לא יועיל גם· ואז כהגיעך אל המדרגה ההיא העליונה ע"י המעשי' התוריים שקדם זכרם לא יקשה בעיניך אם תמות וכו' : אין לה ירידה ממנה וכו' אפשר שכוון בו לאחר המות שאז נפשו קיימת לעד אין ההעדר שולט בה לעולם כמו ששלט בגוף הכלה· ואם באנו לפרשו עוד בחיים חיותו שנפשו עולה עמו במדרגה ההיא ואיכה יורדת לעולם· ירא' בתחלת הדעת היותו מסכים לר' יוסי ונוטה מדעת רבי עקיבא במה שנחלקו בספרי על כי יקום בקרבך נביא או חולם וכו' שר' יוסי אומר ראה עד היכן הגיע סוף עובדי עכו"ם שנתן להם ממשלה אפי' מעמידים חמה ולבנה כוכבים ומזלות לא תשמע להן מפני מה כי מנסה כי ממה שנטש רבי יוסי פשוטו של כתוב המורה שתם על נביא אמת שיוחלט עליו שם נביא בלא שום לווי· יראה כי קשה עליו פרידתו של נביא אמת משלימותו המושגת· ולדעתו נטה המורה בשלישי פ' כ"ד גם הראב"ע שהסכימו לבאר זה על נביא מתפאר בשקר לאמר כי דבר ה' אתו· אמנם רבי עקיבא אומר שם ח"ו שמעמיד הקב"ה חמה ולבנה כוכבים ומזלות לעכו"ם הא אינו מדבר אלא במי שהיו נביאי אמת מתחלה וחזרו להיות נביאי שקר כחנניה בן עזור וכו' ע"כ· אלא שעדין אפשר לומר כדבר הר"א שגם רבי עקיבא לא עלתה זאת על לבו שתהא ירידה למי שעלה במדרגה הזאת האלקית· ואלה הדברים אמר דבר שם הר"א פ' ראה על המאמ' הנזכר אין ראוי שיובן כפשוטו כי חלילה לנו שנאמין שהאיש אשר עמד בסוד ה' וישמע את דבריו ונתאמת לנביא לה'· ישוב לנביא

הדיא׳ ונתבאר מזה כי אין קורבה אל האלקים אלא במצות האלקים ואי אפשר לדעת מצות אלקים אלא מדרך נבואה לא בהקשה ולא בסברא׳ ואין בינינו ובין הדברים ההם קורבה אלא בקבלה הנאמנה׳ ואשר מסרו לנו המצות ההם לא היו יחידים אבל היו רבים וחכמים גדולים שהגיעו הנביאים ואפילו לא היו כי אם הכהנים והלוים והזקנים אשר היו נושאים התורה ולא פסקו ממשה׳

כד **אמר הכוזרי** לא ראיתי אנשי בית שני אלא שכבר שכחו התורה ולא ידעו מצות הסוכה עד שמצאוה כתובה בתור׳ וכן מצות לא יבא עמוני ומואבי ונאמר בהם וימצאו כתוב בתורה וזה ראיה על אבדן התורה׳

כה **אמר החבר** אם כן אנחנו היום חכמים ויודעי׳ יותר מהם שאנחנו יודעים התורה כלה כפי מחשבתנו׳

כו **אמר הכוזרי** כן אני אומר׳

כז **אמר החבר** אם היינו היום מצויים להקריב קרבנות ההיינו יודעים איך נשחטם ולאיזה צד וקביל דמו והפשטו ונתוחו ולכמה נתחים ינתח ואיך נקריב ואיך נזרוק הדם ומנחתו ונסכו והשיר הראוי לומר עליו ומה שהכהנים חייבים בו מקדושה

לעלום ולא שהנביא שקר יעשה אותות ומופתי׳ בשמים ובארץ אבל היה דעת החכמים הא״ה שמרעה דבר בזה באפלינ אף במה שא״א להיות כי אף אם יראו אדם שיעשה אותות ומופתים בשמים ובארץ ואף כי יהיה כנגד מכניאי הש״י לא ישמעו אליו בשום פנים לעבוד ע״ז כי המופתים אין ראוי שיהיו חולקים על הדבר האמתי בעצמו וכו׳ ע״כ׳ או על דרך מה שכתב בעל העקידה פ״ראה שער נ״ג עיין שם׳ אולם הביאור הראשון ראיתי נדיק לפני בדבר הזה׳ ונתבאר מזה וכו׳ מקבץ לנקבציו מן מוכא דבר סימן כ״ג ומן זו והלא׳ כי זה כל פרי תמנית כונתו מאז ועד עתה: ואין בינינו וכו׳ כי אין הנביאים מצויים בכל דור ודור ועל כן הקבלה הנאמנה תמלא את חסרוננו והוא מה ש שהתחיל הרמז עליו באמ׳ סוף סי׳ כ״ג ואיך אתה רואה השתלשלה שנתדאה ל לאבותינו וכו׳ כמבואר שמה: שהגיעו הנביאים׳ ר״ל שהיו בזמן אחד עמהם וכמו שאמ׳ ברביעי סימן נ׳ והודו להם החכמים אשר השיגום וכמו שיבא נ״כ סי׳ כ״ה באמרו על אנשי כנסת הגדולה שסמכו קבלתם אל הנביאים כאשר אמרו ונביאים מסרוה וכו׳: ואפי׳ לא היו וכו׳ ר״ל כדי הם אלו לסמוך על קבלתם אפי׳ לא היו במדרגה הזאת שזכרתי רק שהיו כהנים לוים וזקנים נושאים את התורה מפי ם השמועה מזה לזה עד משה דרך שלשלת הקבלה על דרך אמרו משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו׳ עד אנשי בית שני והם אנשי כנסת הגדולה כי חזקת אנשים כשרים כאלה לא היו מנחילים שקר לבאים אחריהם׳ או ירצה באמרו נושאים התורה שהם היו נושאים על לבם ומשפטי התורה להיותם ראשי עם קדש כלשון אמרו סימן ע״ג שנושאי החכמה הם הצדיקים וכו׳: ולא פסקו ממשה׳ מוסב למעלה כי אשר מסרו המצות ההן למדרגותיהם הנזכרו׳ לא נפסקה שלשלת קבלתנ ממשה כנ״ל׳

סימן נד לא ראיתי וכו׳ ר״ל איני יודע אם כנים דבריך בשבחי אנשי בית שני אשר מהם נשא תורה בקבלה עד משה כמו שקדם׳ לבד זה ידעתי מענייני׳ שכבר שכחו התורה ולא ידעו וכו׳ והנה זאת ראיה על היות הקבלה נפסקת מאז שאם לא ידעו המצוה הזאת הקלה מה יעשו בחמורות׳ ודבר זה כתוב בספ׳ נחמיה סימן ח׳ וביום השני נאספו ראשי האבות לכל העם הכהנים והלוים אל עזרא הסופר ולהשכיל אל דברי התורה וימצאו כתוב בתורה אשר צוה ה׳ ביד משה אשר ישבו בני ישראל בסוכות בחג בחדש השביעי ואשר ישמיעו וגו׳׳ ושם נאמר סימן י״ג ביום ההוא נקרא בספר משה באזני העם ונמצא כתוב בו אשר לא יבוא עמוני ומואבי בקהל האלקי׳ עד עולם וגו׳: ונאמר בהם וימצאו כתוב בתורה׳ לא נאמר הלשון הזה בשניהם כי אבל עמוני ומואבי נאמר ונמצא כתוב בו וגו׳ אבל כלל ענייניהם יחד בלשון וימצאו כתוב בתורה שנזכר תחלה במצות סוכה׳

סימן נז אם היינו היום מצוים וכו׳ שהדין לא יספיק לנו מה שנכתב בגמרא ובפוסקים להישיר לפנינו דרך עשייתם כהוגן לרוב חלוקיהם ואופני מעשיהם כי המחשבה לחוד וגרוף מעשה לחוד:

מקדושה וטהרה ומשיחה ובגדים ותכונות · ואיך אוכלין הכהני' הקדשי' וזמניהם ומקומות' וזולת זה ממה שיארך ספורו ·

כח **אמר הכוזרי** לא נדע זה אלא מכהן או נביא ·

כט **אמר החבר** הלא ראית אנשי בית שני איך בנו המזבח עד שעזרם האלהים על בנין הבית ואחר כן בנין החומה התחשוב שהיו מקריבים מבלי סדר כפי שיזדמן ·

ל **אמר הכוזרי** לא יתכן שתהיה עולה אשה ריח ניחוח והיא מצוה שאינה שכלית עד שישלמו כל חלקיה ברשות הבורא ובמצותו כל שכן שכבר ידעו מצות יום הכפורים ומה שהוא גדול מהסוכה וכלם צריכו' לחכמה מופלאה ומלמד מזומן ·

כא **אמר החבר** ומי שיודע אלה הדקדוקי' בתור' היעלם ממנו עשות הסכה ומצות לא יבא עמוני ומואבי ·

כב **אמר הכוזרי** אם כן מה נאמר בומצאו כתוב בתורה ·

סג **אמר החבר** הטעם הברור הוא שכונת' המקרא לא הרגיש לנסתרות

ותכונות ר"ל תוכן ענייניהם זולת אלו ·

סימן נט איך בנו המזבח וכו' בראשית עלותם קודם שיבנו הבית כאמר שם סימן נ' ויגע החדש השביעי וגו' ויקם ישוע בן יוצדק ואחיו וגו' ויבנו את מזבח אלהי ישראל וגו' מיום אחד לחדש השביעי החלו להעלות עולו' לה' והיכל ה' לא יוסד' ואח"כ כאמ' שם ובשנה השנית וגו' ויעמו' ישוע בניו ואחיו וגו' לנצח על עושה המלאכ' בבית האלהים השנית וגו' ויסדו הבונים את היכל ה' וגו' ואחר השביתה שהיתה להם השיגו' בבנין הבית כאמ' שם סי' ו' ושבי יהודאי בנין ומצלחין בנבואת חגי נביא' וזכריה בר עדו ובנו ושכלילו מן טעם אלהי ישרא' וגו' ושיציא ביתא דנא וגו' · ואח"כ השיגו בבנין החומה כמבואר בספר נחמיה סי' ב' ·

סימן ס והיא מצוה שאינה שכלית · ר"ל שאין השכל מורה עליה ואיך א"כ יוכל אדם בשכלו והקשתו לסדר ענייניה בזולת מורה יורנו בדרך זו ילך בעשייתה בשלימות · כ"ש וכו' בנותי אני לחשוב מחשבות כי כל הדברים האלה עד סוף הפסקא הם דבריו של חבר וכי בטעות נתאחר אמר החבר א"ל אמרו ומי שיודע וכו' ובטעות נתאחר המקו' הזה ראוי לו כי מה טעם שיאמר זה המלך שהרי לפי סדר המשך הדברים עודנו מחזיק בדעתו לאמ' שאנשי בית שני ששכחו את התורה ואפי' דין הסוכה לא ידעו · ואיך נתחיל לפתע בטרם ישמע דבר מפיק לשאלתו יהפך מנגד אל נגד ויאמר שכבר ידעו מצות הש"י ומה שהוא גדול וכו' · ועוד אם כבר נחה שקטה דעתו בכך מה בא כי יוסיף על החבר שנית להוציאו מדי דפיו באמ' ומי שיודע אלה הדקדוקים בתורה היעלם ממנו מצות הסוכה וכו' על כן נגזרתי על היותם דברי החבר המפייסים את לב המלך יעטו מעט אל כוונתו כמשפטו · אך אם אתה לא תשמעני כי יקשה בעיניך לשנות הגרסא בעת יאמר כי בשמוע המלך את אשר הודיעו החבר מחכמת אנשי בית שני הכין את לבבו לחשוב כי לא מהעדר חכמ' היה ענין הסוכה אצלם ועל כן הפליג עוד בעניינם באמרו כל שכן שהיה זה דבר זר ונפלא איך נעלמה מהם מצות ישיבתם בסוכה הואיל והיה לבם שלם ב בידיעת דברים צריכים לחכמה מופלא' יותר ממצוה זו · אולם עדיין היה מחזיק בסברתו שמצוה זו נעלמה מהם אלא שהיה מתפלא בו הפלא ופלא עד עת בא דברו של חבר להרחיק זה מדעתו מכל וכל בפסקא הנמשכת ומן זו והלאה · ומה שאמ' שכבר ידעו מצות זה הוא מפני שלא מצינו בכתוב ענין העלמו כמו שמצינו זה במצות הסוכה ואין לתמוה ממה שכו' שם סי' ג' ויעשו את חג הסוכות ככתוב וגו' ואיך א"כ יוכח מקום למפקפק שיאמר כי נעלמ' מהם אחרי כן בקרב שנים · כי אמנם עדיין היה לב אדם מפקפק לומר כי חג הסוכו אשר עשו בתחלת עלותם היה קרבן החג ושזה הוא ענין אמרו שם ויעשו את חג הסוכות ככתוב ועולת יום ביום וגו' ואחרי כן עולת תמיד ולחדשים ולכל מועדי ה' וגו' כי הלכה זו אשר נעלמה מהם היתה על ישיבתם בסוכות וכמו שיורה אמ' וימצאו כתיב וגו' אשר ישבו בני ישראל בסכות בחג וגו' :

סימן סא ומי שיודע וכו' ר"ל איך תעלה זאת בדעתך ליחס להם העלם המצוה הזאת הקלה ·

סימן סב הטעם הברור וכו' אל זה יביט בכלל כונתו · שכונת המקרא לא שת לבו להזכיר

להזכיר כי אם הדברים המפורסמי' להמון והיו בעיניהם ראויים להתפשט ומן הטעם הזה הסתיר הכתוב עניני החכמות והסודות אשר לא ינשאום ההמון · וזאת היתה הסבה לאבדתם מהנו · ואל זה רמז אמרו וימצא כתוב וגו' להורות על חרדתם לדבר ההוא בפרסום כפלא אשר מפני זה בא זכרונו בכלל המסופרים לא שיורה על מציאות דבר שהכר נכסה ונעלם מהם : ולא העתיק מיהושע וכו' · רוצה לומר שכותב המקרא לא העתיק מעניני יהושע דבר מחכמתו שקבל מאלהים וממשה רק הכל כסה והניע כנגד השתיקה : עמידת הירדן וכו' · איחר המילה עם היותה קודמת במעשה כי רצה להקדים מה שפרסומו מופלג יותר : שמשון ודבורה וגדעון · הקדים שמשון לחשיבותו עליהם : אך הדברי' המיוחדים אשר היו מנשאים וכו' · רוצה לומר שהדברים המיוחדים בעניני החכמות אשר היו מנשאים אותם יחידי הגולה לא ראה כותב המקר' לזכר' על בלי היותם מפורסמים להמון וזאת היתה הסבה שכלם אבדו ממנו וכו' ומענין זה היה דברו ברביעי סימ' ל"א כי לשאלת המלך איך אבדו ספרי החכמה וכו' השיב לו מפני שהספרים ההם היו יודעים אותם היחידים מבני אדם וכו' עד אמ' ואבדו היחידים ואבדו חכמתם ולא נשאר כי אם ספרי השירות אשר ההמון צריכים אליהם ויודעים אותם רוב העם וכותבים אותם ומתעסקים בהם הרבה וכו' : ועלו להרים וגו' · ככתוב בספר נחמיה סימן ח' : ביום שגרשו העמוניות וכו' · כאמרו שם סימן י"ג ויהי כשמעם את התורה ויבדילו כל ערב מישראל : אמר וימצאו כתוב · כבר כתבתי סימן כ"ד כי לא חשש להזכיר בזה הלשון המיוחד אליו בכתוב לאמר ומצא כתוב בו וגו' רק שתף לו הלשון המוזכר שם אצל סוכה · או נאמר כי מקרה ספר החכמים גם הוא יקרהו לטעות בכמו אלה מצד רוב סמיכת דעתם על לשון הכתוב השגור בפיהם · הלא זה אשר יטעה בכיוצא בו המורה בראשון פרק י"ט באמרו מלא העומר לאחד כי נתערבו לו שם שני פסוקי' והרלב"ג ברביעי מספר מלחמותיו סוף פרק שני וסוף פרק ה' כששל פעמים ביחסו לדוד מאמר ישעיהו אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני · וכבר הראיתיך ביוצא בו במה שקדם :

סימן סד שתביא לי מעט מאיכות וגו' · איכות הקבלה הוא אופן השתלשלה כמו שיתבאר בתשובה הנמשכת :

סימן סה כי הנבואה התמידה וכו' · כבר התבאר זה למעלה סימן ל"ט וכי זה משמש בלשון אשר בא לו אמר הענין המבוקש הוא זה אשר

הנבואה

לנסתרות אבל כתב המפורסמות הנגלויות ולא העתיק מיהושע מחכמתו שקבל מאלהים וממשה דבר · אבל זכר יום עמידת הירדן ויום עמידת השמש ויום המילה בעבור פרסומם אצל ההמון · וכן מספורי שמשון ודבורה וגדעון ושמואל ודוד ושלמה לא זכר מחכמתם ולא ממה שהיה להם מהמעשים בתורה דברי' אבל זכר מדברי שלמה סעודותיו הגדולות ועשרו הגדול ולא זכר מכל חכמותיו הנפלאו' חוץ מאז תבואנ' שתים נשי' זונות בעבור שהיה הדבר במעמד ההמון · אבל חכמתו עם מלכת שבא וזולת' לא זכר כי לא היתה כונת הכותב לזכור כי אם הדבר המפורסם בהמון אשר נשאוהו כל העם · אך הדברים המיוחדי' אשר לא היו מנשאים אותם היחידים כלם אבדו ממנו אלא המעט מהם והמליצות הצחות מהנבואה שערבו לבני אדם ללמדם ליקרת עניניהם וצחות דבריהם · וכן לא כתב מדברי עזרא ונחמיה אלא המפורסם בהמון והיה יום עשות הסוכה יום מפורסם במה שחרדו העם ועלו להרים בעבור עלי זית ועלי הדס ועלי תמרי' ועלי עץ עבות · ומה שאמר וימצאו כתוב ר"ל ששמעו עם הארץ וההמון וחרדו לעשות הסוכות אבל היחידים לא אבדה מהם מצו' קלה כל שכן גדולה וכיון הכות' להגדיל ענין היום ההוא כאשר כוון ביום שגרשו העמוניות והמואביות מפני שהיה יום מעשה גדול לגרש העם את אמות בניהם והוא דבר קשה עד מאד ואיננו סבור שאומה מן האומו' עכו"ם תקבל כעבודה הזאת לאלהיה זולתי הסגולה הזאת ועל פרסום המעמד הזה אמר וימצאו כתוב ר"ל כי כאשר הגיע הקורא אל עם הארץ אל לא יבא עמוני ומואבי חרדו העם והיתה חרדה גדולה ביום ההוא :

סד **אמר הכוזרי** רוצה אני שתביא לי טעם כ"ל מעט מאיכות הקבלה המורה על אמתתה :

סה **אמר החבר** כי הנבואה התמידה עם

אנשי

אנשי בית שני ארבעים שנה מהזקני' הנעזרים בכח השכינה שהיתה בבית ראשון שהנבואה הנקנית נסתלקה בהסתלק השכינה ולא היו מקוים לה אלא בעת מופלא ובעבור כח גדול כמו אברהם ומשה והמשיח שאנחנו מקוים ואליהו והדומים להם אשר הם בעצמם מעון לשכינה ובהמצאם יקנו הנמצאים מדרגת הנבואה ונשאר לעם כ"א להם בשובם אל הבית חגי וזכריה ועזרא וזולתם ואחר הארבעים שנה היה המון החכמים הנקראים אנשי כנסת הגדול' ולא יספרו מרוב והם שעלו עם זרובבל סמכו קבלתם אל הנביאים כאשר אמרו ונביאי' מסרוה לאנשי כנסת הגדולה · ואחריהם דור שמעון

הנבואה וכו' או ישמש בלשון דהא והוא כנותן טעם למה שזכר למעלה אמתת הקבלה ועתה בא להטעימו בדבריו אלו אשר יזכיר: מהזקנים הנעזרי' בכח השכינה וכו' שהנבואה הנקנית וכו' הם שני מיני הנבואה אשר זכרתי בשני סימן י"ד האחד נבואת המשכלת בזקני בית שני הנעזרים בכח השכינה המצאת אז בבית ראשון · והשני נבוא' נקני' שהיו זוכים אליה בעת המצא השכינה ביניה' והיא בלי ספק מדרג' מעולה יותר מן הראשונה ומה שאמר מהזקנים וכו' נקשר עם אמרו כי הנבואה· ויהיה שיעורו כי הנבואה מהזקני' הנעזרי' בכח השכינ' שהיתה בבית ראשון התמיד' וכו' והזקנים הם חגי זכריה ועזר' וזולתם שיזכיר בסמוך: אלא בעת מופלא · הורה בזה כי יש לזמן מבוא אל הגעת הנבוא' והו' מה שרמז אליו המורה בשלישי ראש פרק ח' על נבואת יחזקאל במרכבה וז"ל מכלל מה שצריך לחקור עליו קשרו השגת המרכבה בשנה ובחדש וביום וקשרה במקום שזה מה שצריך לבקש לו ענין ולא יחשב שהוא דבר אין ענין לו עכ"ל: ובעבור כח גדול וכו' כי צדיקים גמורים כאלה הן הן המרכבה לשכינתו יתברך לדוגמת ארון הקדש שהיה כבוד השכינ' חופף עליו בזמן הבית וכמו שכתבנו בשני סי' י"ד וכבר ידעת מדברי בעל העקרים מא' ג' פ' כ"א כי מצד הארון והלוחות שהיתה שכינה שורה עליו שיה מתהפך הרוח השקי כדמות כיוון השמש המתהפך והיה שורה הרוח הנבואיי על האיש שתמצא בו ההכנה מה כדמיון מה שבארון והוא האיש שימצאו בו דעות התורה הכתובים בלוחות הברית באמת וכו' יעויין שם · כי אפס קצהו מסכים מאד לכוונתנו ויבא זכרו ברביעי סי' מ' · וכנה אמרו אשר הם בעצמם מעון לשכינה הוא מעין אמרו סימן ע"ג שנושאי החכמה הם הצדיקים ובניהם כסא הכבוד · ועתה הובא מן המקום הזה כלל הכונה כי יש שיהיה שם נביא בזמן המצא השכינה בישרא' ויש נביא גם כן בזמן העדרה מהם וזה יתכן באחד מב' פנים האחד בהיותו נעזר מכח השכינה הנמצאת בימיו אלו עם היותה בלתי נמצאת בהווה · השני בהמצא איש צדיק תמים קדוש הוא לאלקיו שכחו יפה בהשלמת רבה אל יחסר המזג משרש יצירתו והתלמדותו בהוכחת שכלו ומדותיו לשלמות הפעל לא יפול דבר אחד מכל הדבר הטוב אשר דבר המורה על זה פרק ל"ו מהשני ויותר מזה עד היותו כאלקים המעולים בהשגתם והתאחדותם בשם כאבות ומשה אשר עלה זכרם. אבל המור' בפרק הנז' שהתבודד הוא פרק נ"א מהשלישי כי או יתעלה איש כזה בעצמו עד היותו מעון לשכינה ויהיה כארון ה' נוסע לפני העם ומכחו יקנו הנמצאי' מדרגת הנבואה: ונשאר להם וכו' ביאר מי המה אלה הזקנים הנזכרים למעלה שהנבואה התמידה בהם עד ארבעים שנה לבית שני · ושם שכל להשמיטו זכרון מלאכי להורות לנו בזה היותו סובר כדעת האומר מלאכי הוא עזרא שכן אמרו פרק קמא דמגילה תניא ר' שמעון בן קרחה אומר מלאכי זה עזרא וחכמים אומרים מלאכי שמו אמר רב נחמן בר יצחק מסתבר' כמאן דאמר מלאכי זה עזרא דכתיב בנבואתיה ממלאכי בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל ומאן אפריש נשים נכריות מישראל זה עזרא דכתיב ויען שכניה בן יחיאל ויאמר לעזרא מעלנו בה' ונשב נשים נכריות עכ"ל · ואפשר עוד לומר שלא רצה להזכירו לבלתי הכנים עצמו בסלע המחלוקות והניח הדבר על נכוניו יהיה מלאכי עזרא או זולתו · ובכן היתה שתיקתו יפה מדבורו: ואחר הארבעים שנה היה המון החכמים וכו' ראה שלשלת גדולה יוצאה בהמשך קבלתנו והם אשר ערך את ערכם במסכת אבות והרמב"ם דבר על אודותיו בפירוש המשנה ובהקדמת זרעים פרק ד' ובהקדמת ספר משנה תורה והראב"ד בלוי זכרם על פי סדרו בספר קבלתו · גם הרא"ה המשיך סדר הקבלה על פי דרכו אשר הניב לו בהקדמתו לפירוש אבות · ועם היותם מתחלפי' בדברים מה לא ראית בזכירתם תועלת: ואחריהם דור שמעון הצדיק וכו' הולך ונושא משך הקבלה בשבע כתות של חכמים אשר היו בבית שני מתחלתו ועד סופו ולא ראו בחרבנו כמו שכתב הרמב"ם ובעל הערוך בערך את ערכו

ולהגלותם ולהמיתם · ואמר להם כאשר נאבד החכמים ממי נלמוד התורה אמרו לו הרי תורה שבכתב כל הרוצה יבא וילמוד ואל תרגיש בתורה נ"א לתור' שבעל פה · והאמין להם ושמע דבריה' והגלה החכמים ובכללם שמעון בן שטח והיה חתנו ונתקלקלה הרבנות זמן מועט וטרחו להחזיק התורה נ"א בתורה בשקול דעתם והקשותם ונלאו ולא יכולו עד שהושב שמעון בן שטח ותלמידיו מאלכסנדריא ושבה הקבלה נ"א הרבנות לאיתנה · וכבר השרישו הקראים שורש עם אנשים שהיו דוחים תורה שבעל פה ומתחכמים בטענות כאשר אתה רואה שעושין היום אבל הצדוקי' והביתוסים אינם כי אם אפיקורסים מכחשי' העולם הבא · אך הקראים הם משתדלים בשרשים מתחכמי' בתולדות · ואפשר שיגיע הפסד אל השרשים רק מסכלותם לא בכונה מהם · ואחריו היה שמעיה ואבטליון ומתלמידיהם הלל ושמאי · והיה מענין הלל מה שהוא מפורסם מחכמתו וענותנותו והוא מזרע דוד והוה מאה ועשרי'

השב פניו אל ארץ אחרת וסוף דבר יאמתם מכת חרב והרג ואבדן · ואמר ישנוהו חביריו בלשון רבים לרמוז אל סיעתו המחזיקים בידו ואם לא נזכרו במאמ' הקודם: ואמר להם וכו' היא תשובת ינאי המלך אל היועץ הנז': ושמע דבריה' והגלה החכמי' וכו' · נרא' שנכון אחד ויהרגו כל חכמי ישראל לאו דוקא רק הקצת מהם גלותם היא מיתתם והם נמלטו עם שמעון בן שטח המוזכר שם במאמ' כי כאמרתי הסך להם בצאתם ליסע עמו · וכבר כתבו התוספות פרקא קמא דבתרא גבי עובדא דהורודוס דקטלינהו לכולהו רבנן לאו דוקא לכולהו דהא הוו בני בתירא שהיו נשיאים בשעלה הלל מבבל כדאמרי' בפסחים בפרק אלו דברים והלל היה בפני הבית ק' שנה כדאמרי' פ"ק דשבת ומלכות הורודוס היה בפני הבית ק"ג שנה כדאמרינן פ"ק דע"א ע"כ: והיה חתנו · אפס כי מקבלת הראב"ד גם מפי רש"י שמענו היותו אחי אשתו לא חתנו : וכבר שפרישו וכו' כי מנא מין את מינו וכיעור : אבל הצדוקים והביתוסים וכו' · הרי לפניך דעתו של חבר להבדיל בין הצדוקי' והביתוסי' אשר החלו מימו' אנטיגנוס ובין הקראים אשר לפי דעתו שיחה ראשיתם אחר כך בימי שמעון בן שטח ממעשה דינאי כאמו' ולשטתו נמשך הר"א בנחלת אבות על משנת יהושע בן פרחיה · ומה שאמר כי הצדוקים מכחישים העולם הבא מבואר הוא ממה שאמרו באבות דר' נתן שזכרנו למעלה גם מדברי חז"ל פרק חלק אשר שמו בה דברי אותם להוכיח על פניהם תחיית המתים ובאמרם שם שאלו צדוקים את רבן גמליאל מנין שהקב"ה מחיה המתים אמ' להן מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים ולא קבלו ממנו וכו' · אך בראשון סימן א' הראיתיך כי הרמב"ם איננו אתו להבדיל בין קראים לצדוקים וביתוסים ובפירוש אבות ברור מלל כי יקראו בארצות מגרב קראים ושם אבל החכמים צדוקים וביתוסים והם אשר התחילו להשיב על הקבלה

וכו' ע"כ · והראב"ע גם הוא משוה ענייניהם בהזמן אליו הספור על אודותם ולפי דעתם הוצרכנו לומר טעם היות הקראים בלתי מכחישים היום בעה"ב כבר היתה ראשיתם שרש פורה ראש ולענה בדעת הנפסד הזה שלא נתפשט לשנה נזכרת כדברי הרמב"ם במסכ' אבותינו ז"ל והיו לזה החכם שני תלמידים שם האחד צדוק ושם השני ביתוס וכאשר שמעו זה המאמ' יצאו מלפניו וכו' והניחו התור' והתחברו לאחד כת אחת ולחברו כת אחרת וקראום החכמים צדוקים וביתוסים וכאשר לא היו יכולים לקבץ הקהלות לפי מה שהגיע להם מן האמונה שזאת האמונ' הרעה תפריד הקבוצים כל שכן שלא תקבץ הנפרדים נטו להאמין הדבר שלא יוכלו לכזבו אצל ההמון שאלו היו מוציאים אותו מפיהם היו הורגים אותם ר"ל דברי תור' ואמר כל אחד לסיעתו שהוא מאמין בתורה וחולק על הקבלה שאין בה אמתית וזה לפטור עצמו מן המצות המקובלות ובגזרו' והתקנות אחר שלא יכלו לדחות הכל הכתוב והמקובל וכו' ע"כ · ומה שנשתתף בזה הביתוסים עם הצדוקים הוא נמשך למה שזכרנו מאבות דר' נתן אשר זכר בפירוש כי רגליהם של שתי הכתות לרע ירוצו בהכחשת העולם הבא ותחיית המתים ומכאן תשובה למה שכתב מוהר"ר עזריה יצ"ו באמרי בינה פרק שלישי על צדקו נפש הביתוסים לנקותם מפשע הצדוקים בהכחשת השארות הנפש וגמולה אחר המות : אך הקראים וכו' · כבר נתבאר זה מסימן כ"ב עד סימן כ': ואפשר שיגיע הפסד וכו' · כמבואר בסימן מ"ט : מה שהוא מפורסם מחכמתו וענותנותו · פרק במה מדליקין תנו רבנן לעולם יהא אדם ענותן כהלל וכו' · ושם הורה על חכמתו במה שהעריך עם הכותים הבאים להתגייר בתנאים ובתשובות כפיו ינחם אל מחוז חפצם : והוא מזרע דוד · כבר כתב הרמב"ם בהקדמת זרעים פרק ג' כי

שנעם

שנה והיו לו כמה אלפי תלמידים ובמובחרים מהם אמרו שמנים תלמידי' היו לו להלל הזקן שלשים מהם ראויים שתשרה שכינה עליהם ושלשי' מהם ראויי' לעבר השנים ועשרי' בינוני' גדול שבהם יונתן בן עוזיאל קטן שבהם רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה וגמרא והלכות

שבעה נשיאי אדם מחכמי המשנה כתבאר שיוחס מזרע דוד ברבן גמליאל בנו של ר' יהודה הנשי' החל וביהודה הנשיא כלה הוא הלל הבבלי שאליו נסמכה בת מן החכמים האחרונים ועל דעתו היתה בקריאת בית הלל והיה מבני שפטיה בן אביטל בן דוד: וחיה מאה ועשרי' שנה כך העלה הראב"ד בקבלתו וכן אמרו ז"ל בסוף ספרי ומשה בן מאה ועשרים שנה זה אח' מארבעה שמתו בני ק"כ ואלו הם · משה · והלל הזקן · ורבן יוחנן בן זכאי · ור' עקיבא · משה היה במצרים מ' שנה ובמדין מ' שנה · ופירנס את ישר' מ' שנה · הלל הזקן עלה מבבל בן מ' שנה ושמש חכמים ארבעי' שנה · ופירנס את ישרא' מ' רבן יוחנן בן זכאי עסק בפרקמטיא מ' שנה: ושמש חכמי' מ' שנה · ופירנס את ישרא' מ' שנה · ר' עקיבא בן מ' שנה התחיל ללמוד תורה · ולמד תורה מ' שנה · ופירנס את ישראל ארבעים שנה · שש זוגות ששנותיהם שוות · רבקה וקהת · לוי ועמרם · יוסף ויהושע · שמואל ושלמה · משה והלל הזקן · רבן יוחנן בן זכאי ור' עקיבא ע"כ: והיו לו כמה אלפים תלמידים · מספר מפקד תלמידיו לא שמענו אמנם סברא היא שהיה מספרם רב שהרי רבי עקיבא שהיה מתלמידי תלמידיו היו לו כ"ד אלפי תלמידי' כאז"ל בכתובות פ' אע"פ · ועוד אמרו שם פ' שני דיומי כי הוו מפטרי רבנן מבי רב הוו פיישי פירו' נשארים אלפו לבעוד · אלפא ומאתי' רבנן · מבי רב הונא הוו פיישי תמני מאה רבנן · רב הונא הוה דרש בתליסר אמוראי (פירו' י"ג אנשי' שהיו משמיעי' דבריו ש' התלמידי' כי היו צריכים להתחלק בכמה מקומות לכאן ולכאן מפני רבויים של שומעים) וזכרו שם הפלגה רבה דכי הוו קיימי רבנן ממתיבתא דרב הונא ונפצי גלימייהו הוה סליק אבקא וכסי ליה ליומא (פירוש שהיה האבק העולה מאפיל את החמה) ואמרי במערבא קמו ליה למתיבתא דרב הונא בבלאה · פי' שהיה ניכר הענין עד א"י · ועוד אמרו שם כי מפטרי רבנן מבי רבה ורב יוסף הוו פיישי ארבע מאה רבנן וקרו אנפשייהו יתמי · כי הוו מפטרי רבנן מבי אביי ואמרי לה מבי רב פפא ואמרי לה מבי רב אשי הוו פיישי מאתן רבנן וקרו אנפשייהו יתמי דיתמי ע"כ · וכ"ש שהיה מספר בית הלל כחול הים אשר לא יספר: שמנים תלמידים וכו' במסכת סוכה פ' הישן ובמס' בתרא פ' יש נוחלין ת"ר שמנים תלמידים היו

לו להלל הזקן ל' מהם ראויים שתשרה שכינה עליהם כמשה רבינו ול' מהם ראויים שתעמוד להם חמה כיהושע · וכ' מהם בינוניים וכו' · ולפי הנראה מדברי החבר הוטוה אכלו מאמר שתעמוד להם חמה לאמרו ראויים לעבר השנים כי אמרם מעברי השנים כמו יפה על סדר הזמנים וחק וזמן יתכנו להם שלא ישנו את תפקידם וכמו שזכרנו בסימן מ"א וכי יקחו מועד המה מישרים ישפוטו ואין לו לסבה מועדי' אלא אלו הנקבעים על ידם והרי חמה ולבנה בידיהם נתנו והאלו יבראו כמאמרם שחקים וברוח פיה' כל צבאם ובאלו חמה עומדת מפניהם · ולפי זה יהיה נ"כ אמרו ראויים שתשרה שכינה עליהם כמשה רבינו דמיון לבד לענין שריית שכינה בכלל לא לענין מדרגת דבקותה באם כמשה והנה הוא עד אמרו נביא מקרבך מאחיך כמוני וגו' שבלי ספק לא כוון בו השווי מכל צד שהרי הכתוב צווח ומעיד ולא קם נביא עוד בישראל כמשה · ועל כן הערימה חכמתו של חבר להשמיט מדבריו כמשה רבינו · וזכור נא מה שכתב הרמ"בם בפרקיו המוקדמים למסכת אבות וז"ל בפ' השביעי וכאשר ידעו חכמים ע"ה בשמי המונים האלו מן הפחיתיות ר"ל השכליות והמדות שם אשר יבדילו בין ה' ית' ובין האדם ובהם הוא יתרון מעלות הנביאים אמרו על קצתם כמה שראו מחכמתם ומדותיהם ראוים הם שתשרה עליהם שכינה כמשה רבינו ולא יעלם ממך ענין הדמיון שבם דמו אותם בו לא שישוו אליו חלילה וכן אמרו על אחרי' כיהושע בן נון על הצד אשר זכרנו ע"כ · ושא נא עיניך לאז"ל פ"ק דסנהדרין פעם אחת היו מסובים בעליית בית גוריא ביריחו ונתנה עליהם בת קול מן השמים יש כאן אדם שראוי שתשרה עליו שכינה כמשה רבינו אלא שאין דורו זכאי לכך נתנו חכמים את עיניהם בהלל הזקן וכו' וזכרנוהו למעלה בסימן ל"ט · ובתוספתא דסוטה פ' י"ג הובא המאמ' הזה עצמו ושנה את לשונו לאמר יש כאן אדם שראוי לרוח הקדש וכו' ואלו כמשה רבינו לא קאמר · אחרי כן מצאתי באבות דר' נתן שכך היא שנויה שם ראש פ' י"ד שלשים מהם ראויים שתשרה עליהם שכינה כמשה רבינו אלא שאין דורן ראוי לכך ול' מהם ראויים לעבר שנים וכו' ע"כ גם המאמר הזה לפי מה שהובא בהקדמ' הר"א לנחלת אבות לא היה כתוב בו כמשה רבינו וה"ה הלשון מכוון עם

דברי המחבר בלי תוספת או מגרעת ואף גם זאת אחור לא כוונותי מאשר יבא מפי כדקה לשום שלו בין שני אומרים על פי דרכנו · וכל מדות חכמים וכל מדות סופרים וכו' אמר מדות סופרים תמורת אמ' שם דקדוקי סופרים ואמר וכל מדות חכמי' וכל דבר ודבר שהוא מדברי תורה להיות כתובים באבות דר' נתן פ' יד והם נכללו כל יתר הענייני' המוזכרים בזה ובזה קלות וחמורות וגזרו שוות ותקופות וגימטריאות וכו' · כי הכל ברמז בתורה באותיותיה הכתובות כשלהבת או כמשתכות בנורה וכו' כמו שכתב הרמב"ן בהקדמתו לפי' התורה: ואמרו עליו שלא שח וכו' שם פ' הישן אלא שנ' הסדר ולא ידעתי למה גם השמיט שלא קדמהו אדם אשר הוזכר שמה בבית המדרש · ואבל אמרו ולא אמר הגיע עת לעמוד מבית המדרש הוסיף שם חוץ מערבי פסחים (פי' מפני עשיית פסחים) וערבי יה"כ פיר' מפני שצריך לאכול מבעוד יום): וכן היה ר' אליעזר וכו' גם זה שם: וזה רבן יוחנן בן זכאי חיה וכו' כאו"ל בספרי המוזכר למעלה · גם בפ' יום טוב של ר"ה תניא כל שנותיו של ריב"ז ק"כ שנה היו · מ' שנה נתעסק בפרקמטיא · מ' שנה למד · מ' שנה לימד · ע"כ והמוזכר בדברי הראב"ד בקבלתו הנז': והיה בחרבן בית שני · כמו שנתבאר בגיטין פ' הניזקין בעובדא דאבא סיקרא ריש בריוני והביאו הראב"ד בקבלתו: ר' ישמעאל של היכלות וכו' נקרא כן על שם ספרו המפורסם הנק' ספ' היכלות שפתח דבריו ואמר אמר ר' ישמעאל כשעליתי למרום להסתכל בכפייתי במרכבה הייתי נכנס בששה היכלות חדר בתוך חדר כיון שהגעתי לפתח היכל שביעי עמדתי בתפלה לפני הקב"ה וכו' ואנכי לא ידעתי אם זכה לשם הכרת פנים האם היה זה על שם ספר חובר ממנו או על מה שסופר מעניינו בברכות פ' שלשה שאכלו אמר ר' ישמעאל בן אלישע ג' דברים סח לי סוריא"ל שר הפנים וכו': והוא האומר פעם אחת נכנסתי וכו' ברכות פ"ק: שאירעו לו עם רבן גמליאל וכו' פ' תפלת השחר גבי מחלוקת אי תפלת ערבית רשות או חובה ובמשנה ר"ה פ"ב על עדות החדש כמוזכר למעלה סימן

לח · ובבכורות פ' כל פסולי המוקדשי' על בכור שנפרמה שפתו ואלמתן זכר הראב"ד בקבלתו: אם יהיו כל חכמי ישראל וכו' אבות פ"ב: וחכמתם שלא פסקה חכמה מהם: כמו שאמרו ה"ר שמעון בן יוחאי וכו' ·

וההלכות והגדות וכל מדות חכמים וכל מדות סופרי' וכל דבר ודבר שהוא מדברי תורה שלא למדו ואמרו עליו שלא שח שיחת חולין מימיו ולא הניח אדם בבית המדרש ולא ישן בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי ולא הלך ארבע אמו' בלא תורה ובלא תפילין ולא מצאו אדם יושב ודומם אלא יושב ודורש ולא פתח אדם לתלמידיו אלא הוא ולא אמ' דבר שלא שמע מפי רבו ולא אמר הגיע עת לעמוד מבית המדרש וכן היה רבי אליעזר תלמידו נוהג אחריו וזה רבן יוחנן בן זכאי חיה

ומה שאמר ביום שהושיבו את ר' אליעזר בישיבה הוא יום העברת רבן גמליאל מנשיאותו כמוזכר פ' תפלת השחר והור' בזה שהיה מכוין ע"פ הסנהדרי' כאשר הניח: ובמשכים אחר שהגעתי מאות וכו' · כוון למה שהביאו בסנהדרין פר' ד' סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה וכו' ושלש שורות של ת"ח יושבים לפניהם כל א' וא' מכיר את מקומו (פי' כי בסדר חכמתם היו מושיבים אותם · (היו צריכים לסמוך) פי' כשמת אחד מן הדיינים סומכים מן הראשונה אחד · מן השניה בא לו לראשונה ואחד מן השלישית בא לו לשניה וגוררי' להם עוד אחד מן הקהל ומושיבין אותו בשלישי' ולא היה יושב במקומו של ראשון אלא יושב במקום הראוי לו · ר"ל בסוף השורה השלישית לפי שקטן התלמידים שבשורות גדול היה מן הגדול שבקהל ע"כ · ועל זה ביאר הרמב"ם מה שאמרו באבות פ"ד הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים שהיו מעלים בקדש במכותם ראש ישיבה של כ"ג סוף ישיבה גדולה של ע"א ודברי המחבר בכאן ישכימו לאמרו בשני סימ' כ"ד והסנהדרין היו מכוונים וכו' שלא תעלם מהם חכמה וכו' ואיך ימצא תמיד ע' חכמים וזקנים לא תהיינה החכמות מתפשטות קיימות באומה ובעת סימות זקן אח' יעמוד אחר תחתיו כמוהו וכו' ע"כ: כאשר דברנו עליו ד' נכנסו לפרדס וכו' במסכת חגיגה פ' אין דורשין ת"ר ד' נכנסו לפרדס אלו הן בן עזאי בן זומא ואחר ור' עקיבא · אמר להם ר' עקיבא כשתגיעו אצל אבני שיש טהור הזהרו שלא תאמרו מים מים משום דכתיב דובר שקרי' לא יכון לנגד עיני · בן עזאי הציץ ומת ועליו הכתוב אומר יקר בעיני ה' המותה לחסידיו · בן זומא הציץ ונפגע ועליו הכתוב אומר דבש מצאת אכול דייך פן תשבענו והקאתו · אחר קצץ בנטיעות · ר' עקיבא יצא בשלום ע"כ · ובפירו' בתרייתא זו כתב בעל הערוך זהו מפורש בהיכלו' רבתי והיכלות זוטרתי שהיו עושים תעניות ומתפללים תפלות

בטהרה

חיה מאה ועשרים שנה כרבו והיה בחרבן בית שני ומתלמידיו רבי אליעזר בן הורקנוס שיש לו פרקי רבי אליעזר המפורסמים בתכונה ומדו' הגלגלים והארץ וכל דבר מופלא בחכמת הכוכבים ומתלמידיו רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול והוא רבי ישמעאל של היכלות והכר' פנים ומעשה מרכבה כידע סודותיהם עד שהיה ראוי למדרגה קרובה מהנבואה והוא האומר פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת וראיתי אכתריאל יה יי' צבאות ושאר הענין ומתלמידיו רבי יהושע שאירעו לו עם רבן גמליאל הדברים הידועים. ורבי יוסי ורבי אלעז' בן ערך שאמרו עליו אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ורבי אלעזר בן ערך בכף שנייה מכריע את כלם. ובאלה הדורות זולתי אלו המפורסמים וזולת המון החכמים וזולת הכהנים והלוים שהיתה תורתם אומנותם לא פסקו השבעי' סנהדרין וחכמתם על פיהם היו ממנים הממונה ומעבירין הם עבר כמו שאמרו א"ר שמעון בן יוחאי כך מקובל אני מפי שבעים זקנים ביום שהושיבו את ר' אליעז' בישיבה ונמשכים אחר השבעים מאות שלא היו כמותם ונמשכים אחר המאות אלפים אדר שלא יתכן להוציא שבעים אלא ממאות שהם למטה מהם וכן על ההדרגה ואחרי אלה ר' עקיב' ור' טרפון וחביריה' וכולם אדר החורבן והגיע רבי עקיבא אל גבול קרוב מהנבואה עד שהיה משתמש בעולם הרוחניים כאשר אמרו עליו ארבעה נכנסו לפרדס אחד הציץ ומת אחד הציץ ונפגע א' הציץ וקצץ בנטיעו' אחד בא בשלום ויצא בשלום

בטהרה ומשתמשים בכתר וצופים בהיכלות ורואי' היאך משמרות מלאכים במעמד והיאך היכל אחר היכל ולפני' מהיכל וקאמר להו ר' עקיבא כשאתם מגיעים אצל אבני שיש טהורים אל תאמרו מים מים ופירושו מי שהוא מגיע בכפייתו לאותו מקום כראין לו שם מים ואין שם מים שא דמות בעולם כראית ואם אמר הרי אלו מים כסדק לפי כי שקר הוא אומר וכן מפור' בהיכלות רבתי בלשון הזה שבני שומרי פתח היכל שזי כראה כמי שיש בו מאה אלפי רבבות גלי מים ואין שם אפי' טפה אחת אלא אויר זו אבני שיש טהור שבן גלולות בהיכל שהיה זיו פניהם דומה למים ואם אמ' מי הללו מה טיבן וכו' עד אמרו ולא שהן עולים במרום אלא בחדרי לבם רואים וצופים כאדם הרואה בעיניו דבר ברור ושומעים ואומרי' ומדברי' בעין הכוכבה ברוח הקדש זהו פי' ר"ח ז"ל עכ"ל. ואחריו במשך החיט בפירו' למערכת האלקות פרק ח' באמרו כי בפרדס הוא שורשי לבבם שהיו מציירים במחשבתם בדברי האלקיים עד שהיו מתדמים לפניהם כאילו היו מתגלים לעיניהם והיו רואים אותם בעין עכ"ל. אבל רש"י פירשו לפי הפשט כי עלו לשמים מכח שם שהזכירו. ורבינו האי גאון כתב בתשובה דע כי דבר זה היה מקובל אצל הראשוני' כלם יחדו ולא היה אחד מהם מכחש בו כי אומרי' היו שהקב"ה עושה אותות ונוראו' על ידי הצדיקים כמו שהוא עושה על ידי הכשפים ומראה את הצדיקים מראות נוראות כדרך שהוא מראה את הכשפים כי תקנות יש לעולם בדברים הללו ואין בהם ספק כל עקר כי יודע אלקים שאין טועים בו טעיה בטילה. וכל מה שנאמר שנעשה לרבי חנינא בן דוסא חולתו מאמינים בו ולא מכחישים ובשמם מר רב שמואל גאון ז"ל וכיוצא בו שהרבו לקרוא בספרי דברי עלים שאומרים אין המראות הללו כראות שא לנביאים ולא יעשה כם כוא אלא לנביא ומכשפים בכל מעשה שנאמר כי נעשה בו גם לצדיקים ואמרו כי אין זה הלכה יאך כמעש' ר' עקיב' שנפש בהיכלות ומעשה רבי חנינא בן הקנ' ועל ר' ישמעא' וכיוצא בכן גם כל אלה אומ' אינם הלכה ואנו סוברים כי הקב"ה עושה נסים לצדיקי' ונפלאות ומראה להם היכלא עכ"ל. אך מדברי שחבר לא נוכל לעמוד על אמתת כוונתו באופן שתשמשתם בעולם שרואהים אל כל אשר תחפוץ תטה מבלי-הכרע: ובים חמת מי שלא בכל וכו' כי לשכלו של אדם גבול יעמו' אצלו בל יעברנה כדבר המורה בראשון פרק ל"א ושסורם לראות לפנים ממחיצתו הלי זה כיזוק ומיוע תלויים לו מכנד וכמו שכתב המורה בראשון פ"ל"ב באמרו שכל אדם שלם עם הדבק שכלו במה שנטבעו שיסיג ויבקש השגה אחרת אחרים תתבטל השגתו או ימות וכו' אלא אם ילוה אליו עזר אך כמו שאמר ושכותי כפי עליך עד עברי עכ"ל. והנה דברי החבר אליכו בריביעי סימ' נ' בבאו לדבר אתכו על מדרג' כבוד ה' אשר וכו' כמבואר שמה אמ' ז"ל ויש אחריו דק יותר מדק עד שיגיע למדרג' שלא יש יגנה שכניא ואם יתרום אליו תכתק הרכבתו

בשלום ומנו רבי עקיבא. והיה המת מי שלא כבר ראיית העולם ההו' עד שנרקה הרכברו'. והשני נפגע ונטרפה דעתו הטירוף האלקי ולא הועילו בו בני אדם. והשלישי הפסיד המעשים מפני שהשקיף על השכלים אמר זה דמעשים הם כלים ומשתמשים בנא אינו מגיעים אל ההדרג' הזאת הרוחנית ואני כבר הגעתי אליה ולא ארגיש על מעשה התורה. ונפסד והפסיד ותעה והתעה. ורבי עקיבא היה משתמש בשני העולמו' מבלי נזק שהשיגו וכבר

כאשר אנחנו רואים בכחות הראות כי מי שראותו חלושה לא יראה אלא באורה ממוצעת שהיא בשחרית בין הערבי' בעולם ומי שעיניו תרוטות חלושי הראות לא יראו כי אם כלל ומי שראותו חזקה יראה השמש אבל עצם השמש בעת זכותה לא תוכל עין להביט אליו ואם ידחק לזה יסמור ע"כ. וזו היא הנהגתו של בן עזאי: והשני נפגע ונטרפה דעתו וכו'. כך פירשו רבינו האי בתשובתו שכן נאמ' נפגע כמי שנפגע מן המראות המבהילות שלא הכילה דעתו לסבלם ודומה זה לפגעים דאמרינן אי זהו שיר של פגעים ושב בסתר עליון וכו' וזו היא שאמרנו (שם פ' אין דורשין) מעשה בר' יהושע בן חנניא שהיה עומד על גב מעלות בהר הבית וראה בן זומא ולא עמד מפניו א"ל מאין ולאן בן זומא וסוף המשנה א"ל ר' יהושע לתלמידיו עדיין בן זומא מבחוץ כלו' שיצא מכלל הדעת ע"כ. והלא ינא הח"ים בפירושו למערכת האלקות פ' ח' להבין ולהורות כי המחשבה מתפשטת ועולה עד מקום מוצאה וכשמגעת שם היא נפסקת ואינה יכולה לעלות עוד. ומשל מעין המים היוצא מן ההר אם העמק מתחתיו חפירה לכל יתפשטו מימיו יעלו המים עד מקום המקור ולא יותר ולכך כל ההורס לחשוב בדבר שאין יכולת במחשבה להתפשט ולעלות אינו נמלט מאחד מב' דרכים לבלבל מוחו ולהרוס בנין גופו או מרוב תאוות המחשבה להדבק במה שאינה יכולה להשיג תגלה נפשו ותכרת ותשוב לשרשה ולזה אמרו רז"ל במופלא ממך אל תדרוש וכו' ע"כ: והשלישי הפסיד המעשים וכו' וזהו קצץ בנטיעות המוזכר שם במשנה משל הפרדס ועניינו שהשחית אחד מן העקרים הגדולי' וזאת המעשה המכוין גם הוא בעצמו לפי הדעת האמיתי וחשב היותו בלי תשמיש אל הגעת המושכלים לבד ובזו לדבר יתכל לו ומרעה אל רעה יצא ככל המתפקר שמה ולראית זה כתב רבינו האי בתשובתו לאחר תקון הגוף והנפש ויישור הנהגת האדם הוא עסק המשנה והגמרא ואשר טוב לישראל כי למוד התורה יועיל לעצמו ולחכמים כמותו ויועיל לעמי הארץ כי ימשכם לדרכי המצות והתורה ואשר יסיר לבו מזה ויתעסק בדברים ההם אשר זכרנו יסיר מעליו יראת שמים ויפסד מלומם

הענינים כי יסלק מעליו כל דת לגמרי ומזאת המפסד' יארע לבני אדם שישתבש דעתם עד שלא יחושו לעזיבת התפלה ולשאר המצות אבל אשר ימשיכו עצמם לתורה וליראת שמים יבא להם מזה כי יכרינו כל ההמון ליראת שמים ואחרי רתזונה בלא פקפוק ולא ישימו שום ספק בהב"ז ואם הראה שאיתם בני אדם המתעסקי' באותם דברים יאמרו לך כי היא דרך כלולה וכזה ישגו לידיעת הבורא לא תשמע ולא תאבה להם ודע באמת כי יכזבו לך ולא תמצא יראת חטא וזריזות וענוה וטהרה וקדוש אלא באות' המתעסקים במשנה ובגמרא עד כאן: משתמש בשני העולמו' וכו' בעליונים ובתחתוני' בעיון ובמעשים. ורואה אני את דברי המורה בראשון פ' ל"ב כי קרבו ויאחיון יקבי' הם בקנה לדברי החבר שהולך בכם מכונו להטות בונת העניינים אל השכלי העיון הנקשי שכן כתב שם דע אתה כי העיון נהלא זה הנה יקרה בהשגות השכליות מפני שהן כתלי בחומר דבר ידמה למה שיקרה להשגו' החושיית והוא שאתה בשת עיין בעיניך השגת מה שבכח ראותך שתשיגהו ובשתכריח עיניך ותכלית בעיון ותטרח לעיין על דוחק גדול יותר ארוך ממה שבכחך לעיין נדחקו או המסתכל בכתיבה דקה או פתוח דק שאין בכחך להשיגו ותכריח אל תוך לאחתו לא יחלש ראותך על זה אשר לא תוכל עליו לבד אבל יחלש גם כן על מה שבכחך שתשיגהו ויחלש ראותך ולא תו' א'מה שהיית יוכל להשיגו קודם הפלגת ההבטה והטרחה. וכן ימצא כל מעיין בחכמה מן החכמות ענייני בעניין המחשבה כי אם ירבה המחשבה ויטריח כל רעיוניו יבהל ולא יבין או אפי' מה שדרכו להבינו עד אורו ולא תשתדל להשיג מה שלא תוכל להשיגו עם זה בבר הגעת אל השלמות האנושי והיה במדרגת רבי עקיבא ע"ה שנכנס בשלום ויצא בשלום בעיון בעניינים האלקיים. ואם תשתכל להשיג למעלה ממה שבכחך יהיה תנוע כאלישע אחר ואינו שלא תהיה שלם לבד אבל תשוב יותר חסר מכל חסר ותתחדש לך או הגבירת הדמיונים ונטות אחר החסרונות והמדות הפחותות והרעות לטרידת השכל ולהכבות אורו כמו שיתחדשו מראות מן הדמיונים המזוני' מינים רבים עם

פלשת

וכבר נאמר עליו ראוי הוא שתשרה עליו שכינה כמשה אלא שאין השעה ראויה לכך והוא מעשרה הרוגי מלכות והוא בשעה שהרגוהו היה שואל לתלמידיו אם הוא עת קריאת שמע לקרא אותה אמרו לו תלמידיו רבינו עד כאן אמר להם כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך עכשיו שבא לידי לא אקיימנו והיה מאריך באחד עד שיצאתה נשמתו ·

סו **אמר הכוזרי** בזה כל כזה יחיה החיים הערבים וימות המיתה הערבה ואחר כן יחיה החיים התמידיים בתענוג מתמיד ·

סז **אמר החבר** ואחריהם בדור אחר רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון בן עזאי ורבי חנינא בן תרדיון וחביריהם ואחרי אלה רבי והוא רבינו הקדוש והוא רבי יהודה הנשיא ועמו רבי נתן ורבי יהושע בן קרחה וזולתם רבים ואחריהם בעלי המשנה הנקראים תנאים · ואין אחריהם אלא האמוראים והם בעלי הגמרא · וחבר רבי המשנה בשנת תק"ל לשטרות כ"א למנין שטרות והוא שנת ק"ן לחורבן בית שני אחר חמש מאות ושלשים שנה להפסק הנבואה נהגלגל בה כל מה שזכרנו אלה מעט מהרב' מדבריהם וממעשיהם · והשתדלו במשנה בהשתדלותם בתורה מדברים כ"ל מחברים אותה וכדורה וכספר סדריה ופרקיה והלכותיה והזהרם בשמועות מה שהוא רחוק מהדעת

אלא כח הרואה בחולים וכאשר יפגרו בעיון לדברים שאינם ראוים או לדברים הדקים וכו' ע"כ: וכבר נאמר עליו ראוי היה שתשרה עליו שכינה כמשה וכו' והוא בשעה שהרגוהו היה שואל וכו' במסכת ברכות פרק הרואה ועיין אמרם עד כאן שכינה לומר עדיין אי אתה [illegible]:

סימן סו כזה יחיה החיים ה... הערבים וכו' ר"ל על נכר תמיד כזה והוא ר' עקיבא שזכרת ראוי שיאמר כי יחיה וימות ויחיה בערבות כמו שכן בעידנו אי ישיה דבק באלקיו וישמח ישראל ב בעושיו ובעת הפרד נשמתו מגופו עודנו עומד לפני ה' באהבה וברוב חבה ואף כי אחרי מותו שאז ישלם בדבקות ובחיים הנצחיים וכמו שספרו שם פ' הרואה שיצתה בת קול ואמרה לו אשריך רבי עקיבא שיצתה נשמתך באחד ואתה מזומן לחיי העולם הבא ·

סימן סז ואחריהם בדור אחר מאיר וכו': וחבר ר' המשנה בשנת וכו' המכין לשטרות הוא לראשית מלכות היונים ש"פ שנה קודם חרבן הבית השני כמו שהעלו חז"ל בר"פ דמסכת אליליכם ועתה באו חשבון יגבה ויכוון על דעת החבר הלא ימי עמידת בית שני היו ת"כ שנה לדעת חז"ל ועם ק"ל אחר חורבנו קמו עמדו תקע"ט שנה הבר ארבעי' שנה אשר עברו מבנין בית עד תחלת מלכות היונים אשר ממנו לוקח המכין לשטרות ש"פ קודם החרבן כמו שקדם · תשלח דך ותחשוב כשיעור תק"ל הנה כדבר החבר · וכבר ידעת מדברי החבר בעצמו סימן כ"ה כי הנבואה שתמידה עם

אנשי בית שני ארבעים שנה וכבר הראית לדעת כי אז הוחל לקרא המכין לשטרות · ובכן נדק דברו נ"כ שהיה חבור המשנה אחר תק"ל שנה להפסק הנבואה: כהנגלגל בה · ר"ל כי במשנה הכו' כהנגלגל זכרון שלשלת הקבלה שקדם זכרה: מחברים אותה וכו' הכל כאשר עם אמרו אח"כ מה שהוא רחוק וכו' הכונה לומר כי מעיין חברם את המשנה · חבור יפה כולל כל הדינים בדבר דבר על אפניו וסדור נערך שום בין חלקיה עם טעם שייכות דבר לדבר · וכוונת מספר סדריה כי כנגד עמודיה ששה אשר הטבעו על אדני הכתוב ושמעה לנו והיה אמונת עתך חוסן ישועות חכמה ודעת יראת ה' היא אוצרו כפי מדרשם ז"ל עליו שבת פ' במה מדליקין · וכוונת נ"ב פרקים והלכותיה לשים ריוח בין הדבקים לחקל השתבוכות והזהרם בשמועות לומר דבר בשם אומרו ומצוי השמועה וקבלה אותה מפי רבים ולא מפי יחידים כמו שיתבאר אחר כך · הן אמת יען מכל זה עד מוכיח מה שהוא על אמתת היותו דבר בעזר בנין האלקי כמו שירמיזו עוד הביאור על אודותיו והלא ידעת מה שכתב על זה הרמב"ם בהקדמ' ז"ע כי אחרי המשיכו חלוקתו בסדרי המשנ' כאמ' כאשר חשב המחבר לדבר זה יספר על זאת התבונה ראה לחלוק אותו לו' חלקים וכו' וכיון טעם לסדורים נטוב לו · אמ"ז"ל וכשאסף כל אלו השש' מינים הכוללים המצות ראה לחלוק כל מין כללי מהם אל מינים פרטיים כפי מה שהוא ראוי וקרא שם כל מין מהפרטים מסכתא · אחר כך חלק המלאכ'

מהדעת שיהיה דבר מוסכם עליו ונתגלגל בה מצחות הלשון העברית מה שאיננו נגזרו מלשון המקרא הרבה· אבל קצור דבדיה ויופי חבורה ונוי ערכה וכלול אופני הענינים עם הפסק בלי ספק בעניין שיראה המעיין בעין האמת כי בשר ודם יקצר מחבר כמותה אלא בעזר אל'הי· ואין שונא אותה אלא מי שאינו מבינה ולא מתעסק בלמודה וקריאת' וישמע מדברי החכמים השיחות והדרשות ויגזור עליהם בדרך מקרה ובחסרון כאשר גוזר לא יגזור על האדם בחסרון מי שיפגענו

מבלי

שם נכל מין פרטי לפרקים וקרא שם כל אחד פרק· אחר כך חלק מאמר כל פרק לפרקים קטנים כנוחים נסבין וקלים לדעתם על פה ולהורותם וקרא שם כל אחד מאלו הפרקים הקטני' הלכה ואחרי כן יצא הרמב"ם להאריך בשום שכל ונוטב טעם לסדור כל המסכתות הפרקים ומספרם נכל חלק האחרונה ימצא דבריו אלה והיו מספ'כל מסכתו'המסכת מא ופרקים תקכ"ג ע"כ: מוסכם עליו הסכמה אינוסי' בלי עזר א'קי: ונתגלגל בה מנחות הלשון העברית וכו'· כבר כתב הרמב"ם בהקדמ'פי' המשנה כי רבינו הקדוש שחבר אותה היה צח לשון ומופלג מכל האדם בלשון הקדש עד שהחכמים ע"ה היו לומדים פירוש מה שנשתבש עליהם מאותות המקרא מדברי עבדיו ומשרתיו וזה מפורסם בגמרא בכלל· אמנם כונת החבר שעם היות לשון המשנה ברה כיולדת' ומאבר'לדבר נחות כאמור כבר נכנס ונתגלגל בה מה שאינו נגזר מלשון המקרא כמו תורמים וכיוצא או מה שאין לו מוצא מלשון המקרא כלל כמו קטנית· ערוב· ולוכסן ודומיהם כי ההכרח הביאם הלום לכלול בה דקדוקי תורה ופרטיה ולא יכלו להתעלם מהשתמש בכמה מלות מחודשות הכרחיות להבנת הענין וכאלו לשון מקרא לחוד ולשון גמרא לחוד· אשר הביאו הרשב"א לתשובת מלת תורמין בפירושו למגלת אסתר על מלת מתיהדים· והנה מכוונות לשונה כמעט מלשון המקר'היא כראה פחיתות מה בערכה אבל יש לנו לשום לב אל יתר השלמיות הנכבדות מדובר בה וז"א אבל קצור דבדיה וכו' ואמר קצור דברים כנגד מה שזכר בהלכות מיניה מנחות בלשון שנדבר הלשון עצמו אשר נתגלגל ונו נתקלקל במה שאינו לשון מקרא כאמור· נו נתקן מנד קצור הדברים· אחרי כן חזר על הראשונו' מלמעלה למטה בספור שבחיה ואמר: ויופי חבורה· כנגד אמרו למעלה מחברם אותה: ונוי ערכה כנגד סדורה: וכלול אופני הענינים עם הפסק· כנגד כונם מספר סדרים ופרקיה והלכותיה· בלי ספק וכו' ר"ל כל אלה התכונים שזכרנו הם בלי ספק מתוקנים בענין שיראה המעיין בעין האמת ובשכל כלול כי בשר ודם יקצר וכו' ויש לפרש

עוד כל דבריו לשבח לשון המשנה גם במה שאינו נגזר מן המקרא כי אין נגרע בזה מנחות הלשון דבר· רק הוא כלו קדש הלולים כדברי הרמב"ם במסכת תרומות ראש פ"ח וז"ל אמרם בכל המשנה תרם ותורם ויתרום בעלי הלשון האחרוני' מקשי' על זה ואומרים כי השרש הרים ומרים וירים וזו א"כ קושיא אמתית שעקר כל לשון מן הלשונות הוא חוזר למה שמדברים בו בעלי אותו הלשון ומה שנשמ' מהם ואו בעלי המשנה בלא ספק עבריים היו במקומן רוצה לומר בארץ הכני ונשמע מהו לשון תרם וגו כשתמשו בגה זו ראיה שהוא מקובל בלשון ושזו המלה לשון מלשונות העבריים ועל זה בדרך הזה תשובתך לכל מי שיאמר מן האחרונים שלשון המשנה אינו צח או שהם השתמשו במלות שאינם בדאי בלשון וזה העקר שזכרתי לך אמתי אבל החכמים השלמים המדברים על הדברים הכוללים כל הלשונות כלם ע"כ· ויהיה אמרו אבל קצור דבריה מלשון אבל אשמים אנחנו לאמתת ענין כאשר הראית בראשון סימן י"ד ויתנשא אמרו קצור דבריה לעומת אמרו מנחות הלשון כי אמנם הלמוד בלשון קצרה הוא מקנות גדול בנחותה· ויתר הדברים יתנשאו לעומת השתייחם אליהם על הדרך עצמו שזכרנו בביאור הראשון: אלא מי שאינו מבינה וכו' ר"ל שעם היותו בלתי מבין הגיע ג"כ מהתרשלותו לבלתי התעסק בלמודה כלל ואפילו בקריאתה קריאה בלתי מובנת· ועם זה לא ישמע מדברי חז"ל רק השיחות הבריכות לימוד והדרשות הרחוקות מן הפשט השכלי והוא לא ידע ולא הבין תוכן ענייכם כמו שיתבאר בסימן בא ואילך· ונכן יגזור עליהם בדרך מקרה וחסרון לומר דברים אלו בקרי והזדמן ולא בטעם אחר חכמה כאשר יעשה מי שיפגע אדם לא נודע אבלו ויתמול שלשום ומבלי מבחן בענייכו והרגלו באורך חברתו· למראה עיניו ישפוט ויגזור בחסרון האיש ההוא ויאמר לכל סכל הוא והוא לא ידע ואשם· ואיש אשר אלה לו הוא לבדו ישנא המשנה להיות ענייכה רחוק מכליותיו מכל וכל: ומדמיונו במיכתם על הנבואה וכו' זה מוסב למה שבונה למעלה

שזהרם

מהזהרם בשמועות וגם הוא מסב פני תכלית ספורו אל מול ראשיתו סי׳ס״ה שגם שיה מובא דברו ללמד על איכו׳ הקבלה המורה על אמתתה באמרו כי הנבואה התמידה וכו׳ · והמאמ׳ הזה הוא לכחוס הלבלר במסכת פאה פ׳ ב׳

שיש בדברי חז״ל מה שאינו היום משובח כן הוא באמת כי אני רואה הפרט סותר של הכלל כי מה שסוף מבללותיהם בקודמת שוא מעולה מאד במשך אחר החכמ׳ אמנם חלקי דבריהם מענין הוצאתם׳ פסוקי התורה אל פנים ורים · שמרחקת אותם ההקשה וכו׳

מבלי מבחן ואורך חנרה · ומדמיוני סמיכתם על הנבואה מה שאמרו אמר נחום הלבלר מקובל אני מפי רבי מאשה שקבל מאבא שקבל מהזוגורת שקבלו מהנביאים הלכה למשה מסני ומהזהרם בקבלה כ״א מקבלת היחידים מה שאמר אחד מהם לבנו שצוהו בעת מותו בני חזר לך כ״א חזור קך בד׳ דברים שהייתי אומ׳ לך אמ׳ לו ואתה למה לא חזרת לך כ״א כך אמר לו אני שמעתי מפי רבים והם שמעו מפי רבים · אני עמדתי בשמועתי והם עמדו בשמועתם אתה שמעת מפי יחי׳ מוטב שתניח דברי יחיד ולאחוז דברי רבים · אלה מעט מהרבה כטפה מן הים מן הראיות על מעלת שמועות המשנ׳ · אבל שמועו׳ הגמר׳ והמקבלי׳ אותו יארכו הדברי׳ בהם ובדקדוקיהם ובדבריהם ובמשליהם ואם יש בהם מה שאינו היו׳ משוב׳ כבר היה בדורות ההם נהוג ומשובח ·

סח אמר הכוזרי כן אני רואה בחלקי דבריהם מה שסותר המספר כ״א מה שאתה מספר מבללותיהם מהוצאתם פסוקי ההורה אל פנים שמרחקת אותם ההקשה ותעיד הנפש כי לא היתה הכונה בפסוק ההוא מה שזכרו פעם בדינין פעם בדרשות · וכן מה שיש להם מהגדות ומעשים רבים ממה שמרחיק אותם השכל ·

סט אמר החבר הראית מה שיש להם מהדייקות והדקדוק

אבל וורע את שדהו שני מיני חטין אם עשאן גרן א׳ נותן פאה א׳ שתי גרנות נותן שתי פאות · ופי׳ שם הרמ״בם הלבל׳ הוא המופר · וזוגות הם שני המקובלים כגון הלל ושמאי שקבלו משמעיה ואבטליון שמקבלי׳ מיהוד׳ בן שטח כמו שהתבאר במס׳ אבות · ע״כ : ומהזהר׳ מקבלת היחידי׳ שלא יקבלו רק מרבים לשמור את דרך הקבל׳ האמ׳ כי הרבי׳ לא יעבור על כמום הסכמ׳ כמו שהתבאר סימן כד ובמקומות זולתו · ומה שאמר אחד מהם הוא עקיבם בן מהללאל כמסופר מענייבו במסכת עדיות פ׳ ה׳ : אבל שמועות הגמרא וכו׳ האריך על אודותם הראב״ד בספר קבלתו : ובדקדוקיהם · דרכי משא ומתן של הלכ׳ שהורגלו בהם : ובדבריהם · תולדות מאורעותיהם : ובמשליהם · כי משלים משלים הם בדרשותיה׳ לרמוז על למוד מועיל כמו שימשך הביאור על זה במה שיבא : ואם יש בהם וכו׳ · הן הן הדרשות שחוברו׳ כל גבול הקש שכליי והשומע אשר לא ישרה בעיניו בו סובר היותן דרשות של דופי ויגזור עליהם בדרך מקרה והכרון באמור ועליהם אמר החבר כי כבר היה ענייבם בדורות ההם נהוג ומשובח להביע אמרי בינה על פי הדרכים ההם בדרך אסמכת׳ וכיוצא · ומילא רואה שמעתא בפסקו הכמסכו׳ וכו׳ זו׳ ע״כ · בפרט תמצא דוגמת זה מן המור׳ בשלישי פ׳ מ״ג באמ׳ והתפרסם הדרך ההוא בזמן ההוא וכו׳ ע״כ :

סימן סח כן אני רואה וכו׳ באחד דברת לאמר

לא יוכלו מלט משא הנבאי׳ וסדופי ושלשה שמה כפלא ממכו · כ״א מה שהוציאו מכוכת הפסוק לענין הדינים לא זולתם והכתוב בלתי סובל כוכתם לדמיון מה שיזכור אחכ סי׳ ע״ג אבל פסוק ויכו ה׳ שקי׳ על שאדם לאמ׳ שהוא כדרש לענין ז׳ מצות בני נח · הב׳ מה שהפליגו בהגדו׳ לומ׳ דבר שא״א לשמו׳ לשונם זרותו והוא שסופו להשמע סי׳ ע״ג כי שם שם לו חק לדמיון באמרם כשירד רבון העולמי׳ למצרים וכו׳ · וסג׳ הוא מה שספרו מהמעשים אשר קרה ואין הדעת סובלתן כי כפלאים מעשים׳ אשר יספרו יותר ממה שהאזן יכולה לשמוע ועל ש״ה ישים דברתו סי׳ ע״ג לאמר ומהם ספורים מתראות דומכיות ראום ואין זאת פליאה על החסידי׳ וכו׳ והחלק השלישי הזה גם הוא בכלל כמו׳ הגדו׳ שא״ח שאח לא שם מעשי׳ וספורי׳ · ולהרמ״בם ס׳ חלק דברים קרובים לאלו בספר מבוא הכת הראשונה מהג׳ כתות שלהם בחלקו בני אדם וז״ל סוברים שלא כוונו החכמים ז״ל בכל דבריהם

היושרים והמתוקנים אלא מה שהבינו לפי דעתם מהם ושהם על פשוטם ולעפי׳ שהכרלא מקנת דבריה׳ יש בהם מן הדבה והריקות מן השכל עד שאו סופר על פשוטו לעמי הארץ כ״ש לחכמי׳ היו תמהי׳ בהתבוננות׳ בהם והם אומרים היאך יתכן שיהיה בעולם אדם שיחשוב בזה לא שיאמין שביא אמונה נכונה קו שייטב בעיניו וכו׳ ע״כ ·

סימן סט הראית מה שיש להם מהדייקות והד

כלה

כפירוש המשנה והברייתא ומה שמגיעים בה נ״א בו מן המחקר והבירור מבלי יתור וחסור במלה כל שכן בענין׳

ע אמר הכוזרי ראיתי מה שהוא למעלה מכל חכמת הנצחון אבל הוא המופת אשר אין להשיב עליו׳

עא אמר החבר הנחשוב על מי שידקדק הדקדוק ההוא שאינו יודע מהפסוק מה שנדעהו׳

עב אמר הכוזרי זה אי אפשר אך הדבר על א׳ משני פנים שנהיה אנחנו לא נדע דברי נ״א דרכי פירושם לתורה או שמפרשי ההלכה אינם מפרשי התורה׳ ואלה הפנים השניים אי אפשר ומעט הוא שנראה להם פסוק שמסכים להקשה ולנואה מחמלות כאשה אין אנחנו רואים להם כלל פירוש הלכה ג״א בתכלית ההסכמה להקשה׳

עג אמר החבר אבל נאמר אחד משני דברים יכול שהיה להם סודות נעלמות ממנו בדרך פירוש התורה היו אצלם בקבלה בהנהגת שלש עשרה מדות או שיהיה הבאתם לפסוקים על דרך אסמכת׳ שרים

ר״ל במה תבוננים שדברים הללו בנמשכים עד סימן ע״ג על שוכן הראיה המובאת להורות על שלמות אמרי חז״ל עם מה שכתב הרמב״ם במקום זה וזכרנו לו בקודם׳ כי שם אבל הכת השלישי א״ח ז״ל אותם בני אדם שנתברר אצלם גדולת החכמים ז״ל וטוב שכל ממה שכתב׳ בכלל דבריהם מורים על ענינים אמתיים למאד ועם כל זה שהם מעטים ומפוזרים במקומות שחבוריהם הם מורים על שלמות׳ וכי שם השיגו האמת ושנתברר ג״כ אצלם מניעות הנמנע ומציאות המחוייב להמצא׳ ידעו כי הם ע״ה אינם מדברים התולים וכו׳ ע״כ: ומה שמגיעים בה (נ״א בו) וכו׳׳ ר״ל שבפירוש המשנה והברייתא מגיעים אנשי השם למדרגה עליונה מן המחקר וכו׳ כ״ש בענין כי הוא ראוי להשמר בו משכפל יותר מן המלות שאינם אלא כלים להבנת הענין ולא שים בהכפל המלות כל כך זרות כי יאות זה פעמים להכנים כונה שלימה בלב השומע ואף גם זאת נזהרו מ מהכפלאן:

סימן ע ראיתי וכו׳ אבל הוא מופת וכו׳ הכונה לומר חוזק הראיות שעליהם נסמך המשנה ומהן שלהם אינכו הנצחון בראיות מספיקות לבד שאין להם על מה שיסמוכו כי אם בפני הראות וסברא גוברת׳ אבל הוא מופת חזק בראי׳ מונח לוקח נפשות חכם ומכריחו להודות עליו וכתב אשר בכתב ונחתם בחוזק הראיו׳ שכן אין פה להשיב עליו ומנח להרי ראש׳

סימן עב שנהיה אנחנו לא נדע דרכי פירושם לתורה׳ וזה ע״ד מ״ש הרא״ע פרשת פ׳ יתרו וז״ל חלילה שאומר שלא דברו נכונה כי דעתנו נקלה כנגד דעתם רק אנשי דורנו יחשבו כי דבריהם כמשמעם ואינכו כן ע״כ׳ וכתב עוד בספ׳ יסוד מורא שער ראשון כי הגמרא שהוא פי׳ המשנה הוא על דרכים רבים וכלם על נכונה כי מהגמרא נדע כל המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם׳ רק אין נכון למשכיל להיותו ריק מחכמת המקרא כי כאשר ימצא בגמרא כתוב שאמר לא ידע באיזה ספר הוא ואם הוא על פשט או אסמכת׳ בעלמא כי ברוב חכמתם ופלפולם יוציאו דבר מתוך דבר והם ידעו הפשט מכל הדורות שבאים אחריהם ע״כ׳ ואלה הפנים השניים א״א שהן שן שדברים האמורים בזה ובזה מפותחים פתוחי חותם איש על שמו ולא ליחסם לאנשים מתחלפים: ומעט הוא וכו׳ ישוב ויפלא בשני הפנים התקננו בהם מן הקצה אל הקצה כי מאשר הוכיחנו לומר שמפרשי ההלכה הם עצמם מפרשי התורה׳ הפלא ופלא מענייני כי שכל טוב לכל מעשיהם כתי׳ הפסוקים לא עמד טעמם וריחם נמר ברוב דבריהם:

סימן עג אבל נאמר וכו׳ כלומר בן אתה רואות בפלאות: אבל דע לך כי ראוי שנאמר בזה א׳ משני דברים הא׳ שבאולי היה דרך נכון לפניהם להמשיך בו אופן ביאור הכתובי׳ והיו מבהיני בזה מנהג הי״ג מדות שהתורה נדרשת בהן בדרכים מקובלים אצלם ונעלמים ממנו: והב׳ שעשו לענינים המקובלים סמוכות לאסמכתא ולסימן ע״ד הניני לך כיונים לא שיכוונו אל ביאורם׳ והיו עיניך רואות את מורך בחלק השלישי פ׳ מ״ג ששם עלו דבריו על הדרשות באמ׳ שדרכם ידוע למי שהבין דרכיהם וזה שהם אצלם בדמות מליצת השיר לא שהדבר ההוא הוא ענין הפסוק ההוא ונחלקו בני אדם בדרשות לשני חלקים׳ החלק הא׳ ידמה שהם אמרום על דר ביאור ענין הפסוק ההוא והחלק השני הוא מבזה אותם ויחשב׳ לשחוק אחר שהוא מבואר בגלה שאין זה ענין הפסוק והחלק הראשון נלחם ונתגבר לאמת דרשו׳ לפי מחשבתו ולשמרם ויחשוב שהם ענין

שהם שמים אותה בסימן לקבלתם כאשר שמעו פסוק ויצו ה'אלדים על האדם לאמר סי' לשבע מצות שנצטוו בני נח ויצו אלו הדינין ה' ברכת השם אלדים זו עבודה זרה על האדם זו שפיכות דמים לאמר זו גלוי עריו' מכל עץ הגן זה גזל אכל תאכל זה אבר מן החי כמה רחוק בין אלו הענינים ובין הפסוק הזה אך אצל העם קבלה ששבע כל נשבע או משבע המצות האלה סומכין אותה בפסוק הזה בסי' שמיקל עליהם זכרם ושמא השני פנים יחדו יש להם בפירוש הפסוקים או שיש שם פנים אחרים נעלמו ממנו ומן הדין שנסמוך עליהם מאחר שנתבררה חכמתם וחסידותם והשתדלותם והמונם הגדול אשר לא יתכן בו שום הסכמה ואין לחשוד לדבריהם כא דבריהם אבל נחשוד הבנתנו כאשר נעשה בתורה ומה שנכלל בה ממה שלא יתישב בנפשותינו ואין חשד אצלנו בדבר ממנו אבל נתלה הקצור בנפשנו אך ההגדות מהם שנוהגים מהם בכא איכנו דרך הצעה והקדמה לענין שרוצים לנחצו ולאמצו כמו שאמרו כשירד רבון העולמי' למצרי' לנחץ האמינה שיציאת מצרים היתה בכונה מאת האלקים יתברך לא במקרים ולא במצועים מתחבולו' בני אדם וברוחניו כוכבים ומלאכי' ושדים וכל אשר יעבור בלב מחשב אבל בדבר האלקים

ענין הפסוק ומשפט הדרשו' כמשפט הדיני' המקובלים ולא הכינה אחת משתי הכתות שהם על כר מליצת השיר אזר לא יסופק עבייכם על כל בעל שכל · והתפרסם מדרך ההוא בזמן ההוא והיו עושים אותם הכל כמו מיעוטו המשוררים מומרי השיר · חז"ל תני בר קפרא ויתד תהיה לך על אזנך אל תקרא אזנך של אזניך מלמד שאם ישמע אדם דבר מגונה יתן אצבעו בתוך אזנו · ואכי תמ' אם זה התנא אבל אלו הסכלי' כן יחשו' כפי זה הפסו' ושזאת היא כונת זאת המכוס ושהיתד הוא האצבע ואיכך שם האזני' איני' חושב שאחר מזי שסכלו שלם יחשוב זה אבל היא מליצת שיר כאה מאד הזהיר בה על מדה טובה והוא כי כמו שאסור לומר דבר מגונה כן אסור לשמעו וסמך זה לפסוק ע"ג שמשל השיר וכן כל מה שיאמר במדרשות אל תקרי כך אלא כך זהו ענינו ע"כ · וכבר זכרתי בקודמת לשון הרא"בע מספר יסוד מורא שהסכים בו לכל הדברים האלה · גם הרשב"א כתב בפי' ההגדות פ' אין עומדים ופרק הרואה שכונת רז"ל בדרשות רבות להסמיכם על הפסוקים כלשונות לא ישכח זכרם לא שהיתה כונת' כלל לפרש הפסוק כן ע"כ · ועיין מה שכתב על זה בתשובותיו סימן ט' · והרמב"ן פ' לך לך על מדרש חז"ל בהכה לא ידעתי ונו' עד עכשו לא הכיר בה מתוך צניעות שבשניהם וכו' כתב ז"ל והמדרש קבלה בענות שבהם ונסמך למקרא אבל אין צריך לכל הדברים האלה וכו' · וכת' מזירע על פסוק ואכי יצוב הכנע ופרת בכות' אחרי היסוב שנשה על שמירת הדיני' המקובלי' בלי שום עוות בכתובים ההמה כאשר עוותם רס"ג לפי דעתו · כתב ז"ל ומה שאמרו בתורת כהנים כמה הכתוב מדבר וכו' שזך מדבריהם שירצו להזכיר בכתיב הענין

המקובל להם כנ"ש וכן מה שאמרו שם אם סופכו לרבות את החזור אף על פי שאינו פושט טלף ובא הכהן וראה והנה פשה הנגע לו לומר שכונת הכתוב כמשמעותו ובלך אחר המדרש וכו' ע"כ · ובביאור אז"ל פ"ק דמ"ק גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכיה אקרא וכו' ושנה כל א' חברו בהסכמה אחת עם החבר דקרא משום היכירא ולא משום מחיבת לשום גדר ונבול לביאורו של כתוב: כאשר שמו פסוק ויצו וגו' בסנהדרי פ' ד' מיתות: אך אצל העם קבלה ששבע (כל נשבע או משבע) האלה וכו' והכונה מבוארת: ושמא השני פנים וכו' כי קנתם יתבארו על פי הדרך הנעלם שהיה להם בפי' התורה עם הנהגת הי"ג מדות כאמור וקנתם בדרך שאסמכתא כמדובר: או שיש שם פנים אחרי' וכו' ובתקיומא בכלל דברי הכוזרי בקודמת באמ' שבהים אנחנו לא נדע דרכי פירושם לתורה: כאשר נעשה בתורה · בעקר משפטים: ומה שנכלל בה מן הספורים וזולת זה: אך ההגדות וכו' שוב ישוב אלינו בהשבת אמריו לתמיהתו שהפליג סימן כ"ח על מה שיש להם מההגדות: מהם שנוהגים שהם ובלא שהם שנוהגים · ואם לנבך פונה לנסחתנו צריך אתם לבאר שנוהגים מהם ואותם כלומר אלם: לנחנו ולאמנו כבר קדם לשון כחן בראשון סימן פ"ז ובזה סי' י"ז וי"ט ועניינו לפי מקומו חזק ואמץ: בכונה מאת האלקים ית' לא במקרים וכו' בחמישי סימן כ תמצא חלוקת המעשים כלם לאלקיים או טבעיים או מקריים או מבחריים והנה שם יציאת מצרים מכת האלקיים היוצאים על מהסבה הראשונה אין להם סבה זולת רצון האלקים ית' כמבואר שם · וענין הרוחניות זכרנוהו בראשון סימן ע"ט: ואמרו וכו' · רז"ל שאמרו מה שאמרו בכמו אלה ההגדות

האלקים לבדו ואמרו על דרך מה שהם אומרים כביכול רוצה לומר אם היה יכול להיות כך היה כך וכך· ואף על פי שאין זה נמצא בגמרא ולא ימצא כי אם בקצת הסדורים אך בעת שתמצא כמוהו הענין הזה הוא נוטה כמו שאמר מיכיהו לאחאב ראיתי את ה' יושב על כסאו וצבא השמים וגומר ואמר מי יפתה את אחאב ויעל ויצא הרוח ושאר הענין ולא היה העקר יותר מאמרו הנה נתן ה' רוח שקר בפי כל נביאיך אלה וזולת זה הקדמ' והצעה הלציית מנחצת הדב' הזה כי הוא אמת ומהם ספורים ממראות רוחניות ראום ואין זרות פליאה על החסידים ההם שיראו צורות מהם דמיוניות בעבור גודל מחשבותם וזכות דעות' ומהם צורו' שיש להם ממש אמתי מחוץ כאשר ראו אותם הנביאים וכן בת קול שלא פסקה מהם בבית שני והיא מדרגה למטה ממדרגת החזון והדבור ואל יהיה רחוק אצלך מה שאמר רבי ישמעאל שמעתי בת קול שמנהמת כיונה וזולת זה שכבר נתבאר במעמד משה ואליהו מה שישים זה באפשר וכאשר יבא בקבלה האמנה מהדין לקבלו ונאמר במה

ע"ד אז"ל כביכול וכו' מאין אומר ואין דבריו גזורים על ככה: ואעפ"י שאין זה נמצא בגמרא וכו' ר"ל מאמר כשירד רבון העולמים למצרים רק בקצת הסדורים אשר סדרו בהגדות בבראשית רבה וזולת זה: כמ"ש מיכייהו בו' במלכים א' כב: ולא היה העקר יותר מאמ' וכו' והוא לבדו אמתת הנבואה והשאר איננו רק הקדמה לסוף אומן בדבר כי אמת נכון הוא וממהר האלקים לעשותו· וכן הענין הזה באמ' כשירד רבון העולמים למצרים עקר ענינו כשכוון להוציא את ישראל ממצרים בעצמו ובכבודו לא ע"י שליח והשאר הוא לחזק הוראתו על אמתת הענין כאמור: ומהם ספורי' וכו' הוא הראש השלישי מן הג' אשר כללו בעניני שמלך סימן כ"ח באמ' ומעשים רבים שמה שמרחיק אותם השכל· ועתה באו דבריו אלה לקרב אפשרות קצתם שהיו ונבראו וקצתם יורה על היותם משלי' מהם סתומים ומהם מתבארים במעט עיון וכמו שיבא: ומ"ש ומהם ספורי' ר"ל מן ההגדות שיש ספורים ממעשי' שקרו לחכמים ממראות רוחניות וכו': ראום· כולל בזה ראייה שכלית וחושיית כמו שמפרש בסמוך: מהם דמיוניות וכו' כענין מה שזכרנו סימן ס"ה מלשון בעל הערוך בשם ר"ח על הארבעה שנכנסו לפרדס באמרו ולא שהם עולים במרום אלא בחדרי לבם רואים וצופים כאדם הרואה בעיניו וכו' וקרוב למה שזכר הנרבוני פ' נ"א באמרו אל תטעה בהגדת רבי ישמעאל בן אלישע ור' עקיבא והדומים מאשר ספרו בספ' היכלות והפליגו בשיעור קומה ובכסא ובדברי' מופלאים ונוראים בו ובכלם נכוחי' למבין וישרים למוצאי דעת כי מרוב חכמתם ובינתם שהיו מסתכלים בכתר שם הנורא זכו לראות בראיית נשמתם מעין מה שראו הנביאים כענין חזון בחלום לא בראיית עין כלל אלא שהנביאים היו רואים בראיית בעיניהם ובינת הלב כבוד השכינה ורוח הקדש מדבר עמם· אבל החכמים שבבית שני כגון אלו שנכנסו לפרדס לא היו משתמשים אלא בבת קול ועל פי המלאך וכו' ע"כ· ומהם צורות שיש להם ממש וכו' הן הצורות המצויירות מן הנפש הדק הרוחני שזכ' בשני פ' ד' והאריך בעניינו ברביעי סימן נ' גם המורה בראש ן פ' נ"א כתב כי מעמד ויעבור אשר שהיה בו השגת חוש ראות לדבר נברא בראייתו יגיע אלמו' ההשגה השכלית וכו' ע"כ: וכן בת קול שלא פסקה וכו' קדם זכרון זה סימן מ"א ודברנו על תולדותיו סימן נ"ט באמ' באומן והודעה כאשר היה בבית שני ושם העירותי על ענין הבת קול המסופר בתוספתא פ' י"ג: והדבור רצה בו דבור של נבואה: מה שאמר ר' ישמעאל שמעתי בת קול וכו' וזולת זה מהדברים המופלאי' שסופרו על חכמנו ז"ל ממראו' שראו וקולו' ששמעו: שכבר נתבאר ממעמד וכו' הוא אשר דבר ברביעי סימן נ' כי מעמד ויעבור ה' על פניו ויקרא ומעמד אליהו במקום ההוא בענינו וכיוצא הם עניינים לא יושגו בדרך הקדמה בטלוס פלוסופי יון וכו' וקיימו אותם הנביאים וכו' עד אמ' ואלו היו רואים פילוסופי יון שהנביאים וכו' היו מודים בהם וכו' ע"כ· ונראה כדבריו כי מאשר נתברר אצלנו אפשרות זה יש לנו לבטוח בו על קבלתנו הנאמנת אך אם היה נמנע בדרך המופת החותך לא היינו חייבים להאמינו וכמו שאמר בראשון סימן ס"ז חלילה לאל וכו' ושאלת החדוש והקדמו' עמוקית וראיות שתי הטענות נב' שוות עד שתכריע הקבלה וכו' ע"כ· ודרך חלילה לפנינו בזה על פי מה שכתב רהב"ע פ' יתרו חלילה חלילה שתהיה מצוה אחת מהן מכחשת שקול הדעת רק אנחנו חייבים לשמור כל אשר צונו ה' בין שנגלה לנו הסוד בין שלא נגלה· ואם מצאנו אחת מהן מכחשת שקול הדעת איננו כהוגן שנאמין בו כי הוא כמשמעו·

שאמר אוי לי שחרבתי את ביתי כאשר נאמר
וינחם ה' ויתעצב אל לבו · ומהם מה שהם
משלים מובאים על סודות החכמות נ"א החכמה
נמנע גלותם מפני שאין להמון תועלת מהם
והם מונחים לחקור ולחפש ליחידים · כשיגיע
אליהם מי שהוא ראוי להם אחד בדור או
בדורות · ומהם מה שנראים בשקר נ"א כשקר
ויתבאר ענינם עם מעט עיון כמו שאמרו
שבעה דברים נבראו קודם העולם גן עדן
ותורה וצדיקי' וישראל וכסא הכבוד וירושלם
ומשיח

ובמשמעו · רק בספרי חז"ל כבקש מה טעמה וכו' ע"כ · ובאמר במה שאמר אוי לי וכו' · הוא סוף מאמרו של רבי ישמעאל הנז' וכונת החבר שהענין ההוא המסופר ראוי שיקובל עם אפשרותו אך הדברים בכשמעים שם אוי לי וכו' יש לנו לתקנם עד דבר תורה כלשון בני אדם או באיזה ענין זו"ת זה : ומהם מה שהם משלים וכו' · ר"ל יש שיהיה מהנושאים המסופרי' מה שאינם כפשוטם רק משלים וכו' וכיוצא בזה כתב הרמב"ם בהקדמת זרעים כי אחת מכונות מחבר הגמרא היתה להכ"ב דרשות ראויות לפי ענין כל פרק וכו' · ושהדרש הבמכא בגמרא אין ראוי לחשוב שמעלתו מעוטה ותועלתו חסר אבל יש בו תבונה גדולה מפני שהו' כולל חידות פליאות ואמודו כפלאו' כי הדרשנ' הם כשיסתכלו בו הסתכלות שכלי יובן בהם מהטוב האמתי מה שאין למעלה ממנו ויגלה מהם מן הענינים האלקיים ואמתות הדברי' מה שהיו אנשי החכמ' מעלימי' אותו ולא רבו לגלותו וכל מה שכלו בו הפילוסופים דורותים ואם תביט אותו על פשוטו תראה בו ענייני' רחוקי' מן השכל שאין למעלה מהם ועשו דבר זה לענייניים נפלאים וכו' ע"ש כי האריך למענינתו יותר מכדי שיעור העתקתו במקום הזה · ובפ' חלק אבל הכת השלישית שקדם זכרה סימן כ"ח וכ"ט כתב כי באמת להם שדבריהם יש להם נגלה ונסתר ובי הם בכל מה שאומרים מן הדברים הנמנעים דברו בהם בדרך חידה ומשל כי הוא זה דרך החכמי' הגדולים עד אמ' ואחיך יקשה עליכו לסבור פי' על דבריה' ולהוציאם מפשטם כדי שיאות לשכל ויסכים עם האמת ועם היותם בתבי הקדש והם בענינים כוברי' בפסוקי המקר' ומוציאים אותם מפשוטם ומשימים אותם משל והנה האמת וכו' עד אמ' ואם אתה מן הכת השלישית כשתרא' דבר מדבריהם שהדעת מרחיק אותו תעמוד ותתבונן בו ודע שהוא חידה ומשל ותשכב עשוק הלב וטרוד הרעיון בחבורו ובבררתו ותחשוב למוצא כונת השכל ואמונת היושר כמו שנאמר למצוא דברי חפץ וכתיב יושר דברי אמת ע"כ · וגם רוב פתיחת המורה על זה הקוטב סובב הולך להורות על נורך המשל והרגלו אצל החכמים כלם ואחר הספר הזה נמשך בספ' ההוא ברובי תורתו ושא עיניך וראה מה שכתב הראב"ע על עניני המדרשים בפתיחתו למגלת איכה וז"ל אנשי אמת יבינו מדרשי קדמונינו הצדיקים שהם נוסדים על קשט ובנויות מדע יצוקים וכל דבריהם כזהב וככסף מזוקקים אכן מדרשיהם על דרכים רבים נחלקים מהם חידות וסודות ומשלי' נכוחי' עד שחקים ומהם לסרוים לבות כלאות בפרקים עמוקי' ומהם לאמץ כשלי' ולמלאת הריקים על כן ידמו לגופות טעמי הפסוקים והמדרשים כמלבושים כגוף דבקי' מהם כמשי דקי' ומהם עבים כשקי' ודרך פשט הוא הגוף בדברי' נבחרים ונחוקים וכן אמרת שבמקרא כפשוטו והדברים עתיקים · ע"כ : ומהם מה שנרא' כשקר ויתבאר ענייניהם וכו' בזה יבדל המין הזה מן הקוד' כי זה יקל ענייני במעט עיון וחקור שיו · שוא שתב נפון ליחידי' והסגולות יכמו שאמ' שבעה דברי' וכו' חפשנו באגדות ובמדרשות ומצאנו המאמ' הזה בארבעה מקומו' ולא אחד בהם שיסכים לדבריו של חבר כי בפסחים פ' מקום שנהגו ובנדרים פ' אין בין המודר ובפרקי רבי אליעזר פ' ג' הזכירו תורה · ותשובה · וגן עדן וגיהנם וכסא הכבוד · ובית המקדש · ושמו של משיח · רק חלוף הסדר בקדימה ואיחור איכא בינייהו : ובב"ר פר' ראשונה הזכיר תורה · וכסא הכבוד · והאבות · וישראל · ובית המקדש · ושמו של משיח · ור' אהבה בר זעירא הוסיף שם אף התשובה · והקול נשוי כי גדול היה אצלו כבוד המדרש הזה האחרון מן הראשון אלא שהחליף גבוליו במה שהוציא תשובה והכניס גן עדן תחתיו ומלות אבות ובית המקדש מוסבות שם לצדיקי' וירושלם ומזה הוראה אצלי כי נסחת אגדה אחרת היתה אתו ואם איננו כן אגזור אומר כי בראותו הדברים במחלוקת לקח לו השכן הקרוב אל ביתו והוא מאמר ב"ר והאבות הן הן הצדיקים וקרא לו עיר ה' ציון קדוש ישראל כי ירושלם כלה יש בה מעין קדושת נ"א להיותה בדוכת כלשכים מן הקלעים ובאמרם ז"ל חומת ירושלם מחיצת לקדשים אמנם לא ראה דבריו של רבי אהבה בר זעירא אשר הניח התשובה לעמוד שביעי · כי לדעתו שהתשובה היא בכלל התורה על כן השליך ענייני בעמוד גן עדן ולא זכר גיהנם כי איננו בעצם רק בשביות ובאמר' ג"ע שהוא לתגמולים שכר לעושי רצונו יוכלל גיהנם לענש המחרים ובכן המלאכה היתה די · במדרש השני הנבחר

ומשיח בן דוד · דומה למה שאמרו החכמים תחלת המחשבה סוף המעשה · וכאשר היתה כונת החכמה בבריאת העולם התורה שהיא גוף החכמה ונושאיה הם הצדיקים וביניהם כסא הכבוד והצדיקים באמת לא יהיו כי אם מהסגלה והם בעלי דת האמיתית · ואין ראוי להם כי אם הסגלה מהמקומות והיא ירושלם ולא יחברם כי אם החשוב שבברואים והוא המשיח ואחריהם כ"ל ואחריהם אל גן עדן היה בדין שיושמו אלה ברואים בכח קודם העולם · ומהנבראים עוד שקר מה שאמרו עשרה דברים נבראו בין השמשות פי הארץ ופי הבאר ופי האתון וכו' להפיק בין התורה והטבע כי הטבע אומר במנהג · והתורה אומרת בשנוי המנהג · וההפקה ביניהם כי המנהגים שנשתנו הם בטבע מפני שהיו בחפץ הקדמון מותנה בהם ומוסכם עליהם מששת ימי בראשית · ואני מודה לך מלך כוזר שבגמרא דברים שאינני יכול להטעימך בהם טעמים מספיקים ולא

כלול בו כל ענייני הראשון ויותר ממנו : דומה למה שאמרו וכו' וקדימה זו קדימת התכלית כנפש הפועל: שכאשר היתה כונת החכמה וכו' כאמ' למעלה בימן י"ז שתיור מאכלו התחלת חפץ ומכו להראות מלכותו בארץ וכו' שהיא גוף החכמה כחז"ל בב"ר : ניכלת חכמה של מעלה תורה : ונושאיה הם הצדיקים כאמ' סי' י"ו וכאשר יוך מהם יחיד או קהל יחול עליו האור האלקי וכו' · וביניהם כסא הכבוד כאמרו למעלה סימן ס"ה אשר הם בעצמם מעון לשכינה : והצדיקי' באמת לא יהיו וכו' כאמ' סימן י"ו ולא מצא הענין האלקי מקבל מסכים לדברו דבק בסדר אשר בוס בו אחרי המאורות והגלגלים אלא חסידי בני אדם שיו יחידים מאדם ועד יעקב ואחר כן שבו קהל נחל עליה' הענין האלקי וכו' · מה שאמרו עשרה דברים נבראו וכו' אבות פ' ה' : להפיק בין התורה וכו' כלומ' דרך שקר הסר ממנו כי אמנם אמתת ענינו הוא להפיק וכו' כי כמו שבין השמשות הוא עת וגבול אמצעי בין ששת ימי בראשי' המורי' על הטבע הנברא שאז נגמר מלאכתו ובין הזמן הנמשך אח"כ נגמר הבריאה להמשיך ענין הנבראים אשר ברא אלקים לעשות · כן הענין הזה כאלו קובץ בענייני האותות והמופתים בין מנהג הטבע ושנויו · והו ענין אמרם בגמ' תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית וכו' וכמו שהביא כל זה המורה בשני פ' כ"ט עם הוראת דעתו שהיא רחוקה ממנו וז"ל · אמנם אמרתי שלא ישתנה דבר מטבעו וימשך על השנוי ההוא לפשטר מן הנפלאות כי אע"פ שנהפך המטה לנחש ונהפכו המים לדם והיד הטהור' הנכבדת לבנה מבלתי סבה טבעית מחייבת אותם הענינים ההם והדומי' להם לא נמשכו ולא שבו טבע אחר אבל כמו שאז"ל עולם כמנהגו נוהג · וזהו דעתי יהוא שצריך ש אמין אף על פי שהחכמים ז"ל בכבר אמרו בנפלאות דברים זרים מאד

תמנאם כתובים בב"ר ובמדרש קהלת והענין ההוא הוא שהם רואים הנפלאו' הם ממה שבטבע ג"כ על צד אחד· וזה שהם אמרו כי כשברא הש"י זה המציאות והטביעו על אלה הטבעים הם שם בטבעים ההם שיתחדש בהם כל מה שיתחדש מהנפלאו' בעת חדוש ואות הנביא שהודיעהו השם בעת אשר יאמר בו מה שיאמר ויפעל הדבר כמו שהם בטבעי' נשרש מה שהוטבע וזה ואם הוא כמו שתראה זו הוא מור' על מעלת האומר והיות קשה בעיניו מאד שישתנה טבע אחר מעשה בראשית או יתחדש רצון אחר שיונחו כן וכאלו הוא יראה על המשל שהוא שם בטבע המים שידבקו וינגרו ממעלה למטה תמיד רק בעת ההיא שטבעו בו המצריים והמים ההם לבד הם שיחלקו וכבר העירותיך על עקר זה המאמר ושזה כלו בריחה מהתחדשות דבר ושם כאמר א"ר יוחנן תנאים התנה הקב"ה עם הים שיהא נקרע לפני ישראל הה"ד וישב הים לפנות בקר לאיתנו א"ר ירמיה בן אלעזר לא עם הים בלבד התנה הקב"ה אלא עם כל מה שנברא בששת ימי בראשית הה"ד אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי · צויתי את הים שיקרע ואת האור שלא תזיק לחנניה מישאל ועזריה ואת האריות שלא יזיקו לדניאל ואת הדג שיקיא את יונה וזה ההקש בשאר וכו' ע"כ · והנה החבר נמשך אל המדרשים ואחריו החזיק הראב"ע בהקדמת פירושו התורה ז"ל והטעם כשלו התנה עם מעשה בראשית ונגזר להיות אלה הדברים בעבור שאין כל חדש תחת השמש ובעבור שכתב שבסוף יום ששי כלה כל המעשים אמרו כי בס"ף שהוא סוף הששי ותחלת שביעי נגזר להיות הכה · וטעם בין השמשות רגע היות נקודת עגולת השמש כנגד שטח הארץ כנגד שיושב אז חצי עגולת השמש למעלה והחצי האחר למטה כנגד האדם ע"כ · וגמי' מסכת זו שלכחנו עליה כתב הרא"בן כבר וכרכו לך נב"ה אמ' כי שקט לא יאמינו בחדוש הרצון

ולא להביאם בקשר ענין והם שהכניסו אותם התלמידים בגמרא מהשתדלם מפני שהיה אצלם ששיחת החכמים צריכה לימוד · ומה שהיו נזהרים במה ששמעו מרבותיהם עם השתדלותם שיחברו כל מה ששמעו מהם והיו נזהרים שיאמרו אותם במלותם בעצמם ואפשר שלא היו מביני ענינו · ויאמרו כך וכך שמענו וקבלנו ואף על פי שהיה לרבותיהם במאמ׳ ההוא ענינים נעלמו מהתלמידים והגיע הדבר אלינו והקלנו בו מפני שלא ידענו ענינו · אך כל זה במה שאינו במותר ובאסור על כן לא נרגיש אליו:

שרצון בכל עת אבל בתחלת ענין הדברים שם בטבע שיצו׳ בהם כל מה שיעשה פן יהיה הדבר שיעשה יוהדיו ושיא הדבר הטבעי או יהיה חדוש לעתים רחוקים והוא מופת הכל כשיה על כן אמרו שביום השני שם נטבע הארץ שתבקע קרח ועדתו ולכחר שיוציא המים ולאתון שתדבר וכן השא׳ וכו׳ עד אמ׳ או תאמר אחרי שכל הנפלאו׳ כלם הוטמו בטבע הדברים הכם מששת ימי בראשי׳ למה ייחד אלה העשרה דע כי לא ייחדם לומר שאין שם אות שהוטם בטבע הדברי׳ רק אלו אבל אמר שאו כשמו בין השמשות לבד ושאר הנפלאות והמופתים בטבע הדברים אשר כשמו בטבע שעשאם תחלה ואמרו ע״ד משל ביום שני בהחלק המים שמם בטבעם שיחלק ים סוף למשה והירדן ליהושע וכן לאליהו וכן לאלישע · ויום רביעי כשנברא השמש שמם בטבעו שיעמוד בזמן פלו׳ בדבר יהושע אליו וכן שאר הנפלאו׳ מלבד אלו העשרה שהוטמו בטבעי הדברים הכם בין השמשות ע״כ · ומשולשים דבריו בהקדמת אבות פ׳ ח׳ · והספק הזה שהקשה והתיר לפי שטת ביאורו בין השמשות כמשמעו · עודנו עומד לפני החבר אשר ביאר ענינו דרך משל כמו שזכרנו · אמנם כי עוז והדר נשוה עליו על פי הדרך שכתב בעל העקידה שער כ״א על הדברים שנבראו בין השמשות · וז״ל כבר פי׳ הרמב״ם ז״ל טעם זאת הקדימה בכלל אמרם תנאי התנה הקב״ה עם מעשה בראשית על הים שיקרע וכו׳ לו שלא נתחדש לו מדע אחרי כן · אמנם לא פירש לנו מה נשתנו אלו העשרה מכל מעשה בראשית להיות בריאתם או תנאם בע״ש בין השמשות שהוא דבר יקוייב לשים אליו לב בלי ספק והנה מה שיראה משלו העשרה הוא ודאי שהם אינם בכלל הדברים הטבעיים שהוטל עליהם תנאי בשעת בריאתם שישמשו בהם לשעתו ואחר כן יחזרו לתנאם הראשון אבל כל א׳ מהם הוא כענין מיוחד לעצמו נברא בנה בכדו ושמו מאומר ובא לעת נרכו כאלו כל א׳ מהם הוא מין בפני עצמו · כמו שיבא במקום שער מ״א בע״ה · אמנם מה שכוונתו באמרם שנבראו בע״ש בין השמשות הוא שני ענינים נפלאים · האחד לומר שנבראו אחר בריאת האדם באות שיורו על מעלתם והיותם יונקים

מכלל הדברים הטבעיים שנבראו קודם האדם והנם באים בכלל ענינים מצולים שכמנאו לגמור מלאכתו והולכים עמו מהלך השלמות כי לא היו אלא להשלמת ענינים נפלאים לקדושים אשר עלו כנבורם · והשני ליחסם אל אחרית הע״ש והוא בין השמשות כלומר מלאכה בלתי נגמרת לדוחק השעה שהשבת מפסיק ואינו מניח לגמור אותה עד אחר השבת · והוא ענין כאלו מורה על ענינים ואמתת גדרם וזה שכן או כבראו מקדם ובשאר שהשלמתן תלויה ועתודת עד באת של הפועל הא׳ משני קצות האפשר בבחירת איש איש מכל אותן אשר נעשו בשבילו הן לזכות הן לחובה שאלו לא בחרו בהם לא יבאו ואין לומר שלפי זה ראוי שתהיה הטלת שתנאי בדברים הטבעיים בע״ש בין השמשות שהרי התנאי לא נתן להטילו אלא בשעת מעשה הדבר עצמו שעליו הוטל · ואולם אמרו שנבראו כן מתחלה לא לשלק חדוש המדע לבד כי אם לשלק חדוש יש מאין שזה נתיחד אל זמן הבריאה לבד אבל משם ואילך נרא שקים לעשות כי הוא עקר השבת וטעמו כמו שכתבנו שער ד׳ ע״כ · ושחפץ הקדמון אשר זכר הוא שכבר היה לעולמים רצונו ית׳ קדמון כקדמותו אשר בו כוון לחדש הדברים לעת אשר ראהו ובחר בו ושעל שאיכן אשר גזרה חכמתו מאז בלתי שנוי והתחדשות כמוזכר בחמשי בי״ח פ׳ י׳ · אך מה שישיג הדעת הזה מן הנמנים בכר זכרו בעל העקרים מאמ׳ ב׳ פ׳ כ׳: ולא להביאם בקשר ענין וכו׳ ר״ל במסורת ברית ביאור מתישב קרוב של השכל: מהשתדלם ר״ל מרוב זריזותם והשתדלותם: מפני שהיה אצלם וכו׳ הכונה שהיתה סבת השתדלותם הנזכר מה שהיה אצלם לעקר קיים ששיחת החכמים צריכה לימוד כמו שדרשו על פסוק ועליהו לא יבול וגו׳ מאשר היו נזהרים במה ששמעו מרבותיהם להיותו שמור בלבותם ומצורף לזה היותם משתדלים לחבר על ספר כל מה ששמעו מהם ונכן היו זוהרים שיאמרו אותם במלותם בעצמם כמו ששנינו בעדיות פ״ק הלל אומר מלא הין מים שאובין פוסלין המקוה אלא שאדם חייב לומר בלשון רבו ע״כ · ואפשר שלא היו מבינים ענין זה ששמעו לקיבר המלות ויאמרו כך וכך שמענו וקבלנו ונשארו סתומים וחתומי׳ הדברים

אליו ולא יפחות כ״א יפחית החבור עם הפגים אשר זכרתים:

עד אמר הכוזרי כבר התיבות לבי וחזקת אמונתי בקבלה ורצוני עתה שתראה לי טעם כל מעט מחכמותם אחר שתוסיף לי ביאור בשמות האלקים ית׳ ותרחיב לי בענין מעט בעזרת אלקים:

ואמר שנית׳ כי לא יכלו התלמידים להרחיב בקני שהכינתם אם מהשתדלם כאמור ואם מקוצר הבנתם כי אם ענמם לא ידעו מה סוף המכוון מהם ובכ״ז העלו הדברי׳ המקובלים אשר היו לרבותיהם לבם לאות יצולם לא יכרת כי אמנם איפשר שהיו לרבותיהם במאמ׳ ההוא עניינים וכו׳ כי עם היותו קנר ה׳ לו׳היה אלם נ׳עשמי׳ ואין להקל בעניינו ועל כוונה באלו כתוב במנורת המאור בהקדמתו וז״ל כתב רב שרירא גאון ז״ל במגלת סתריו על ענין האגדות הני מילי דנפקי מפסוקי ומקרו מדרש ואגדה אומדנא כינהו׳ ואמ׳ עליו כי דבר זה על קצת מהמדרשות שאמרו באחרונים כגון ר׳ תנחומא ור׳ אושעי׳ או על דברי מעטים מדברי אגדה שבגמר׳ כהוני׳ באומד כגון מה שאמרו בראש פ׳ הזהב במסכת שבת ת״ל מקושש זה צלפחד וכו׳ והדומים לזה אבל רובם הם מורות וחכמות עליונות ומוסרי׳ ומדות טובות ורכונית בני אדם ותיקון הגוף והנפש ואין ראוי להכניס הרוב בסכיל המעוט עכ״ל ולא יפחות החבור עם הפגים אשר זכרתי׳ הם אופני הבנת הדרשות והאגדות והמעשים שקדם זכרם כי כדק יבין כם ונגלת תועלתם בפנים שכנים טובים׳ וכלפי מה שהנ״ם ראשונה כי במותר החבור אין פרץ ואין יוצאת ועל כן לא הרגיז לענייני הדרשות שב לבאר כי גם מכל הדרשות עצמם אין בואה בראובותיכו לפחות מעלת החבור מפניהם להיותם גם הם מיוסדים על אדני היושר עם ספנים שנזכרו:

סימן עד ורבוני עתה שתראה לי מעט מחכמותם עם היות בונה זו בכבת לעותו עתידה סיא שתעקר מאקומה ע״י גלגול הדברים אשר הודעתיך בסוף הסכוי והנה ברביעי סימן כ״ה יסיה סאות הוא כי שם בקש זאת מידו לאמר רבוני שתראני מעט מחכמות החכמים וכו׳ אחרי שהבאר לו שם מסי׳ כ״ד ואילך מה שנשאר בידנו מן החכמות הראשונות על ידי גלגול כאמור׳ אולם אמרו אשר שתוסיף לי ביאור בשמות האלקים וכו׳ ענינו אתה החלות לפרשות עניינם בפני סימן ב׳ בתחלת בואו לתבות תחת כנפי השכינה וראשית דברי שאתי היה שם סימן א׳ על השמות והמדות המיוחסות אל הבורא ית׳ וכו׳ כי אמנם זה השער לה׳ צדיקים יבואו בו ואתה אמרת ידעתיך בשם וגם מצאת חן בעיני במה שהגדלת תושיה ותוספת על ביאור עניינם אלא שעדיין במאס כפשי לאלקים בידיעת שמותיו הקדושים ולא באנו עד עתה אל המנוחה מגלגולי הספורים שהתחדשו בינינו לפי אורך מקומן ושעתן ועתה קחם נא אלי ואברכם:

נשלם המאמר השלישי בה׳:

לצדק ימלוך מלך כוזר לבקש ולתור ידיעת השמות והמדות המיוחסות אל הבורא ית' מעת באו לחסות תחת כנפי שכינה כאשר הוגד מראש המאמר השני · כי אז ראה ראשית לו לדרוש על אודותם מן הטעם הנזכר שם אלא שנתאחר תשלום ביאורם עד הנה על בלי הגיד לו החבר בימים ההם זולתי השמות כמו שהעירותיך · ועל כן יבא דבר מלכות מלפניו בסוף הקודם לאמר רבינו נוחה שתראה לי מעט מחכמתם אחר שתוסיף לי ביאור בשמות האלקים ית' ותרחיב לי מעט בעבודת אלקים · ועתה כדין כדין ירדוף החבר או לאור מחבר הספר המסדר את הדברים במאמרותיהם כמוזכר בפתיחתנו · כי אחר גמר הודאתו על היות אומה זו סגולה לאלקים ויחסם וצרופה אל הענין האלקי עם התנאים הנלוים · אשר כל זאת באתנו בענה והתשובה מסימן כ"ז מהראשון ועד הנה · חלה עליו חובת ביאור יותר רחב מן הראשון בענין השמות הקדושים כמדובר · ובלעדי זאת למה שקדם אלינו זכרון הענין האלקי בכלל והנה לא שמענו עד כה ביאור ענייננו כאשר יבא מפיו בדקה בשני סימן ד' שהיה עתיד להוסיף ביאור · על זה בדברו על החכמות · הן לעת כזאת · הגיע זמן קריאת שמותיו יתברך אשר יעמוד מתוכם על אמתת הכבוד האלקי המוכן בקרב עמו · ובזאת יבא להורות על סגלת אדמת קדש · ועל מעלת תהלת התורה האלקית מוסף על אשר דובר גם במאמריו הקודמים · ויצרף לזה כי רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה בכל מיני החכמות כי זאת ישיב אל לבו תמיד לבאר ענין הדבוק האלקי על אדמת הקדש באמצעות התורה בעם סגולתו כמוזכר אצלנו בהקדמת הספר · והנה השתרגו עלו דבריו עד סוף סימן י"ז על ביאור ענין השמות הקדושים הבלתי נמחקים אלא שמגלה זו קראה כרונין ויבא יבוא ושובי כי בסימן ג' הדר כבוד ה' בדברי נפלאותיו ישיח היותו גוף רק הולך אחר חפץ האלקים ומצטייר כפי צורכה להראות על הנביא וכו' כמו שיבא · ומשם נכנס להורות על צורך הנביאים של תמונות נשמיות נראות לנגד עיניהם ונמשך בזה עד סוף סימן ו' ואחרי כן הורה כי לכל זמן ומקום לכל חפץ תחת השמים וכי מקום ארץ ישראל בפרט הוא המוכן של האור האלקי גם בהודאת בעל דין ובזה נמשך עד סוף סי' י"א אשר משם נפתח לו שער לעריך ערך הקורב' והריחוק אשר לנו עם שלשת הכתות החולקות עלינו והן הן המוזכרות בראשון סימן א' בחלוקתו המשולשת פילוסופים ואנשי התורות והמינים הנזכרים · שם ונמתח הספור הזה עד ראש סימן ט"ו שם יתכה בדקות השמות בתשלום ביאורם כי השיב שם הדבור אל מה שממנו · ותשלם כל המלאכה הזאת בסימן י"ז כמו שזכרנו ונתגלגלו בדבריו שם ארבעה קנייני המוזכרי' בפתיחתנו באמרו ובאות בקרא אלקי ישראל וכו' אחר הדברי' האלה מידי עברו סימן י"ח וי"ט על שרש אמונת הפילוסופים לבירור מה שקדם על אודותם בסימן י"ג הואיל באמר כי לא נקבע אורכו בגלותנו שקיעה גמורה בלתי חוזרת ואין שום ראיה בנדכו מצד הדלות והעניי והפזור וכו' אך יש לאלקים בכי סוד קיום וחכמה בהמשך גלותנו · ועוד חזון למועד לטוב לנו ולזולתנו · ועל זה תשובותא מלותיו עד סימן כ"ג · שם נתגלגל זכרון הקרבנות שהיו נאומתנו מקדם · ולעומת זה נתעורר המלך סימן כ"ד לבקש ולתור על שורי החכמות הטבעיות שהיו אצלנו והיא שאלתו אשר ייעד עליה בסוף השני באמרו ואחר כך אשאלך על מה שנשאר בידכם מן החכמות הראשונות אלא שהכלה פנה בטרם תבוא שאלתו בדעות ובאמונות השרשיות המקדמים שם · והיה זה מן הטעם אשר הוריתיך והחבר יבא לקראתו סימן כ"ה באמרו כי ספר היצירה הוא משורי החכמות הטבעיות ההנה ונמשך הספור על אודותיו עד סימן כ"ז · אחרי כן יבא המלך סימן כ"ח לבקש מאתו על החכמות שהיו לחכמינו מאז בדברים לא ירחקו מן ההקשה השכלית בענייני ספר היצירה שקדם זכרו ונמשך הספור על זה עד סוף המאמר עם הודאת הסבה אשר בעבורה אבדו ממנו הספרים שהיו להם בענין החכמה:

ואולם על ביאור השמות הקדושים שזכרנו · ארח לצדיק מישרים כי הנה הוא ישר מעגל צדיק מפלס בפלס ומאזני משפט ביד ה' היתה על נביאו נאמן ביתו באמרו פרשת עקב הן לה' אלקיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה רק באבותיך חשק ה' לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם בכם מכל העמים כיום הזה ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד כי ה' אלקיכם הוא אלקי האלקים ואדוני האדונים האל הגדול הגבור והנורא וגו' הסכת ושמע איך יכתוב בזה לכל דבריו ולכל משפטיו הנחהו במעגלי צדק למען שמותיו יתברך כי תחלה ביאר ענין השם הנכבד יו"ד ה"א וא"ו ה"א כאשר הוא שם כתב ראשונה · וביאור שם אלקים בראשונה אחריו לא היתה רק מפני שלא יכול לבא אל אהל מועד לדבר על אודות השם המיוחד (כי שכן עליו הענן המורגע מזה) עד התברר אצלו הוראת שם אלקים הכולל וכמו שתראה מבואר נגלה בהמשך הדברים

המאמר הרביעי

א אמר החבר אלקים תואר למושל בדבר מן הדברים ולדיין ויש שיהיה בכל כשהוא רוצה בו מושל בעולם כלו ויש שיהיה בחלק כשהוא רוצה בו כח מכחות הגלגל או טבע מן הטבעים או דיין מבני אדם ונבנה

עד אמרו והדייקות והמעלה היתירה אינה כי אם בשם הנכבד יוד הא ואו הא וכו׳ אחרי כן המשיך הביאור על זה עם בירוף שם יק ואהיה שגם הם מיוחדים כמוהו כמו שיתבאר מדבריו סימן ג׳ וסמך לזה ביאור שם אלקי האלקים ושם אדני האדנים ושם אל · כלם נקננו באו שם בזה אחר זה כפי סדרם המוזכר בכתוב שהוא ולא חשש להזכיר הגדול הגבו׳ הנורא כי הגדול נכלל בשם שקי׳ שהוא תאר למושל ולדיין כמו שיבאר · ונבור ונורא נכללו בשם אל הנגזר מאילות שענינו הכח והעוצם וממנו שירלה כמשכ׳ ועוד שהכנויי כבר נתבארו במאמ׳ השני סי׳ ב׳ ושם ייקומם המיוחד להם כמו שיזכרנו שמה · ואין המקום הזה כי אם בית אלקים וזה שער השמות הקדושים הטהורים הבלתי נמחקים שזכר הרמב״ם בה׳ יסודי תורה פ׳ ו׳ : ומה שקרא אחר זה ואמר קדוש עם היותו מן הכנויים לא היה זה רק לבאר שהאל ית׳ נעלה ומרומם על כל ברכה ותהלה המיוחסת לו ממדו׳ הבורא׳ ותאריהם שזכר עד הנה כמו שיתבאר · ואחרי כן הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלקים ודברים אלקיים יראום ויקבילום הנביאים והחסידים כמו שיב וא הכל יפה בעתו בעזרת שדי · ואולם אני אדרוש מעמו מה ענין השמטת הביאור אצל שני שמות מהבלתי נמחקים והם שדי וצבאות אשר לא העלה את שמותם על שפתיו · אך זאת מבוחתי על התר הספק הזה כי שם שדי נכלל ביאורו בשם אל שהוא מענין כח וחוזק כמו שיזכיר וכבר ביאר בשני לפי דרכו (כמוזכר שמה) כי אל שדי רוצה לומר בדרך הכח והכנחון ולא אבה לכפול הביאור לאין צורך · ושם צבאות לא הזכירו כי לבדו לא תמצאנו זולתי עם אלקים או עם השם הנכבד · כדבר הראב״ע פ׳ שמות והנה כל דבריו מיוסדים על אדני נדק:

סימן א אלקים תאר למושל וכו׳ הודיענו כללות הוראת המלה הזאת על כל מושל ודיין · בגדול השל ובקטן כלם · כי אלקים שופט נדיק · והכחות האלקיות גם המה אלקים יקראו · אך לא ביאר דעתו על איזה מהם כפל השם תחלה · והראב״ע כתב בתחלת בראשית כי זה יבא ראשונה על המלאכי׳ ובעבור היות כל מעשה ה׳ על ידם נקרא כן כמו שהדבורים יקראו שפה בעבור שיראו שממנה יבאו וכיזו שנשמת האדם העליונה תקרא׳ לב בעבור היותו המרכבת

שראשונה לא · וטעם אלקים כמו אלך ובני אדם המתעסקים במשפט אלקים יקראו כן ע״כ · והנהפוך הוא לדעת המורה שכן כתב בשני פ״ו כי שקים שם השופטי׳ עד האלקים יבא דבר שניהם ולזה הושאל זה השם למלאכי׳ ולבורא ית׳ להיותו שופט על המלאכים ולז״א אני ה׳ אלקיכם ואחר כך אמ׳ הוא אלקים ר״ל אלקי המלאכים ואדני האדונים ר״ל אדון הגלגלים והככבי׳ שהם אדונים לכל גוף זולתם וכו׳ ע״כ · ולהרמב״ן דעת שלישית כי גשם זה נקרא לאלקי׳ עליון תחלה׳ ואחרי כן המלאכים ו והשופטים עד האלקים יבא דבר שניהם להקרא בשם שמו כי שפט ימי כחו והנהגתו ייכנו · שכן כתב פ׳ בראשית ויאמר אלקים בעל הכחות כלם כי המלה מורכבת אל הם כאלו אל ממוך והם ירמוז לכל שאר הכחות כלומר כח הכחות כלם ע״כ · כח מכחות הגלגל וכו׳ · לא העלה על שפתיו בכאן שם מלאכים אשר ינשאו הגלגלים לעמתם על דעת הפילוסופים · להיות נפשו קוצה על מניאותם · ושפתיו ברור מללו באמרו סי׳ ג שהשמים הם כלי משמש בחפצו ית׳ נרידא מבלתי מבות אחרות אמנעיות ביניהם · גם בחתימת הספר כתוב לאמר אל כשניח לדברי הפילוסופים אשר מחלקי׳ העולם האלקי אל מדרגות אך כלם אבלבו מדרגה שקית מאחר שנפרד מהנשמה ואין כי אם אלוק מכהינ הגשמיים ואשר הביא הפילוסופים להרבות האלקים · בחיבתם בתנועות הגלגלים ספרים והגיעום אל יותר מארבעים וראו כי לכל תנועה מהם סבה זולת סבה האחרת והוציא להם סעיון כי התנועות ההם הפניות לא הכרחיות ולא טבעיות והתחייב שתהיה כל הכונה מנפש ולכל נפש שכל והשכל ההוא הוא מלאך נפרד מחמר וקראו השכלי׳ ההם אלקים ומלאכים ועלות שניות וכו׳ עד אמרו וזה כלו דקדוק יקנה חדוד לא אמת והכפתה לו על כל פני׳ אפיקורום ע״כ · אמנם המלאכים אשר זכרם לא יזוף מדבריו עד כמה פעמים שלא המה שרים רבים ונכבדים אשר אתו ית׳ משרתיו עושי רצונו רכב אלקים רבותי׳ אפי שכאן ה׳ בם לבוותם ללכת בשליחותו אנה ואנה · אך לא על דרך ההנהגה הטבעית המוזכר׳ כאן שיהיו המלאכי׳ פקידי המלך איש על כסאו בכל גלגל וגלגל להשלים ענין תנועותיהם כאשר שמו נגד פניהם נבוכי משכילי

שהתפלספים · כי זאת לא זאת לפי דעת החבר · שאין הסבות האמצעיות אצלו רק להיותן פועלות על דרך החמר או על דרך הכלים המשמשים בחפץ אלקים כאשר הניח לו בחמישי סימן כ' בהקדמה השנית · וכבר קדם דברו בראשון סי' ע"ז אחרי הרחיקו התיחסות החכמה בנבראים אל הטבע וז"ל אבל יש ליסודות ולשמש ולירח ולכוכבים פעלים ע"ד החמום והקרור וההרטבה והייבוש והתלויים בהם מבלי שנייחס להם חכמה רק עבודה אבל הציור והשיעור וההולדה וכל אשר יש בו חכמה לכוונה לא יתיחס כי אם לחכם יכול משער וכו' ע"כ · ועל פי הדברים האלה יתבארו דבריו הנזכרים שאין לחלק העולם הגלגלי נשמי המזל והמכה ג את העולם כלו אל מדרגות סיבות ולומר זה הממונה על הנהגת תנועת גלגל פלוני מזרח למערב וזה על גלגל פלו' מזרח למזרח · רק הוא יתב' לבדו כפרד מחמר וכמו שנזכר מטעמו כמה שיבא בסימן ג' · ולו לבדו הממשלה והמתנשא בכל אלה התנועות לכל אשר יחפוץ יטם בחכמתו ויכלתו הנצ' לא שתהיינה חפציות נעצמן ע"י נפש הגלגל ושכלו ושכל משיקו כאשר דמו הפילוסופים והמורה נמשך לשטתם בכמה פרקים מהחלק השני · וע"ד אני מדבר וזה נא נזכרו כי כונה דעתי של בעל העקידה לדעת החבר במה שכתב בשער השני על הפסוק הראשון · וז"ל אם משמעות מלת שמים בפסוק זה הוא שמים ממש כמאמר ויקרא אלקים לרקיע שמים ירא' באמת שהתורה האלקית איננה מסכמת לדעת הפלוסופי' במניעות המלאכים והוא שעם שמציאותם מפורסם מאד בתורה ובנביאים ובכתובים הנה שתיחדם להיותם הם מניעי שמים והמשפיעים אותם זה לא נזכר בכאן ולא נמצא מפורש בשום מקום · ויראה שנוכל להכחישו בלי עון ופשע · כי הנה הפילוסופי' לא חייבו מציאו' המלאכים רק מצד התנועות השמימיות המתמידות וחלופיהן כי אמרו אם היתה תנועתם מתחלה טבעית כתנועת היסודו' יחוייב מנוח הגלגל בהגיעו אל מקומו הטבעי · אבל מאחר שהוא מתנועע תמיד בחלקיו וממקים שיתנועעו אליו יתנועעו חוייב שתחלת תנועותיהם תהיה נפש שכלית בה יציירו הגלגל אשר בעבורו יתנועעו עם צרוף התשוקה התמידית להגיע אליו ולזה שמו מספר השכלים כמספר חלופי התנועות ואמרו שהגלגל תוספת מזכו כ"ידל וגלגל יצד הוים מבפרים וכו' עד אמרו והנה התי' שלא נזכר בכאן שהוא מקומו המיוחד וגם המה באו על הדברים האלה כאשר ימשם הצי"ר יב תורת אומדנה כמו שכתב הר"ב המורה פרק נ' חלק ב' עם מה שכתב פע"ז חלק א' אבל אם יש להם

שכל שיציירו בו אין זה מבואר אלא אחר עיון דק · ויראה שאין אנו חייבים לשמוע בקולם ולא לקבל השערתם כי מי יאמר שלא יהיה ענין תנועות הגלגלי' בהתחלה טבעית שמה נורא ית' בהם בה יתנועעו כל חלקיהם אל מקום מיוחד כאילו תאמר חלקי הגלגל היומי אל הנקודה הטבעית וכל חלק וחלק מהגלגל בהיות חוץ למקום ההוא יתנועע בטבע אליו כהתנועע האבן אל המרכז כשהיא חוץ ממנו ואולם לא יוכל החלק ההוא לנוח שם לפי שכל חלקי הגלגל מדובקים וכלם רצים גם הם להגיע אל המקום ההוא דרך כבושם ובהרוצתם דוחים החלק המגיע שם ומבריחים אותו להעתק ממקומו ולהתרחק משם עד שישוב גם הוא דוחה כאחד מהם וכו' ע"כ · והוסיף משלים על אפשרות הסברא הזאת בתקון ישוביהם וגלגוליהם עד בואם לכלל יישוב נכון וקיים · אליו תבא כי זכור זכרתי לך מקומו או · וקצר מכא זה משתרע בו העתקת אורך לשונו מקנהו ועד קנהו · סוף דבר כהגלגלו דבריו עד אמרו ואולם מציאות המלאכים שהזכירה אותו התורה הוא ענין מעולה מאד מהיותם נפשות או מניעי' לגלגלי' שהודיעה התורה מציאותם אשר המציאם בוראם להשלים על ידם הנהגת המציאות על דרך ההנהגה הפרטית והאישית כמו שתשלם ההנהגה הטבעית ע"י שו השמים ותנועותיהם כמו שבא בכל מקום הוא ישלח מלאכו לפניך הנה אנכי שולח מלאך כי מלאכיו יצוה לך וכולי גם להשלים נביאיו על ידם ויקרא מלאך ה' אליו וכו' וזהו הטעם שלא נזכרה בפירוש בריאתם במעשה בראשית כי לא נזכר שם רק השמים והארץ ושאר סדרי הבריאה הטבעית כמו שנבאר · והנה זהו דעת תורני ככבד מאד ומסכים עם הכתובים שלא הזכירו תועל' הגלגלים והמאורות רק להאיר על הארץ ולאותות ולמועדים כמו שיבא ובכל מקום ש חלקי השמים הודו לאל השמים סולו לרוכב הערבות וגו לומר שמבחו ית' שם נטבע האותו' באשר הם מתנועעים וכו' ע"כ מדבריו המנה' ליס שכי כונת החבר משמן כי על כן הנגתים לפניך בבניותם ובקומתם · ואולם שמע נא מליו הסמוכים שם לאלה הנזכרים וז"ל המכב אחר שחכמים התורניים כלם נכל מה שנמצא מדבריהם כמכו אחר הדעת הפילוסופי וקבלו היות המלאכים מניעי הגלגלים השו על הדרך באמרנו · אף מנחתי לו בכלם יעזור וסומך בידי של הדעת הזה · לבד זה מנחת אחרי רואי כי החכם הר' יצחק בן לטיף ז"ל בספר שער השמים שלו נתבאר ר לוים שכתבנו מענין התמדת התנועה הגם מית מכח דמיית החלקי' הכדוריים ו.מה ני כי יש עיור מבעלי שקנמה · אמנם

לאות אל הרבים וכו' ראיתי להסכים עמהם בכל מה שכתוב בפי' פרשה זו בע"ה ע"כ · והרי לפניך כי חזר בעל העקידה על כל תלמודו ובקש לו חבר ולא מצא ולו חרש בעגלתי היה מוצא כוונתו האמת כדברי החבר שנחמדים מזהב ועיניו יחזו עפעפיו יבחנו רוב פרטי אמריו בכללים שמש · והנה לשון החבר מדוקדק מאד במה שלא זכר מלאכים בדבריו אלה · כי בזה ההערה באה אל המלך שאין שם מלאך מכין הכנה טבעית אחד מני אלף כי ההכנה הטבעית תושלם על ידי השמים ותנועותיהם כדברי בעל העקידה מבלי שנייחס להם חכמה רק עבודה כדברי עצמו בראשון סימן ע"ז · ומלאכי אלקים גבורי כח עושי דברו להשלים ההכנה הפרטית המיוחדת על דרך מה שכתב בעל העקידה או קרוב ממנו · אמם כי בסוף הפסקא כאשר הוכיח בני האלקים להתיצב על השם באו גם המלאכים בתוכם באמרו באלו שאל השואל איזה אליך ראוי לעבוד השמש או הירח וכו' או האש או הרוח או המלאכים הרוחניים או זולתם כי לכל אחד מהם שכה בהויה והפסד · ע"כ · ועל כל פנים צריכים אנו לומר לפי שטתו כי לא על מלאכים מניעי גלגל היתה כוונתו שאם כן היה סותר עצמו במה שזכרנו · רק על משרתיו ית' עושי רצונו בהשלמת ההכנה הפרטית המיוחדת בדברי בעל העקידה הנז' או על אופן זולת זה נעלם ממנו ועל כן איחר וברובם ליתר הכחות בלאחר יד · ואם יד בעל דין תקיפה לומר שהמלאכים ההם מלאכים ממש מניעי הגלגל · שפר אתה למען תבדוק כי כאשר באו בני האלקי' להתיצב בספורו באו כל הכוכבים בתוכם והמלאכים בכלל עם היותם בלתי מקובלים אבל אלא שהמשיך דבריו על דרך הפילוסופים הגוזרים על מציאותם · תדע לך שכך מכוונו ממה שאמר סימן נ' ויש שיהיה מן המלאכים הנבראים ושמא הם הרוחניים שאומרים הפילוסופים ואין לנו לדחות דבריהם ולא לקבל אותם · ע"כ · ועל דרך זה נורר אדם וספרו דברים יוצאים משטתו ובלבד שלא יתכוין לעשות גם הרין מורה על אמונתו בהם פן הנוף נאבן הבחירה רגלו וככה מנהגו של ראש הפילוסופים כי כי קומות הרבה יעביר על פניו דברים על דעת הזולת ולבו לא כן יחשוב · ואם החרים יחרים בעת היה לבלתי הרחיב כוונתו ודעתו · ריוח והודעה יעמוד לו במקום אחר · וככה יעשה החבר

ונבנה השם הזה בלשון קבוץ בעבור מה שהיה נוהג בין האומות עכו"ם שהיו עושים צלמים והיו מאמינים שכל אחד מהם יחולו בו כחות הגלגלים ומה שדומה לזה וכל אחד מהם

שאם לפי כוונת הניע ספורו למלאכים נ"ב · הנה יניע לנו רוחו ודעתו במקומות אחרים כאשר דברנו · ובאמרו או טבע מן הטבעים · כוון לארבעת היסודות הראשונות קור וחום ולחות ויובש והמתיחסי' אליהם שכן הורגל בקריאתם סימן כ"ה [illegible] באמרו הארבעה [illegible] · ומוצאי הטבעים הארבע · וכן בחמישי סימן י' ובמקומו' זולתם · וזכר אלה היושבים ראשונה בעה"ז התחתון על משמרת הכנת החמרים והמונחם נפנים מפנים שונים והמנעירים השלם בכאן ההויה וההפסד · והנה על דעת החבר יהיה אמרו שקי האלקים מושל על כל הכחות הגלגליות והטבעיות · אמנם הרא"בע כתב פ' שמות על ויקרא אליו אלקי' מתוך הסנה · זה השם איננו שם העצם רק שם תאר כאשר אפרש והוא כולל כל קדוש שאינו גוף ולא כח בגוף ככתוב להן אלהין די מדרהון עם בשרא לא איתוהי שהוא שגוף · ע"כ · וכן הם דברי החכם שפירשו פ' בראשית על בצלם אלקים וז"ל הנה מלת אלקים ע"כ ההדמות התאר על כל ענין שכלי בפעל שלם נבדל מחמר ובזה [illegible] ועל כן תאמר ע' האל ית' ועל מלאכים וכמו כן תאמר על השופטים על שם החלק המעולה הראוי בהם וכו' · ע"כ : ונבנה השם הזה בלשון קבוץ בעבור מה שהיה נוהג וכו' וזכר עשה למנהג זה הרמב"ם ז"ל בפ' המסכה פ' כל הצלמים בא זרו חושבים בעלי זה הטעות כי כשתהיה השמש במעלה ממעלות הגלגל איזו מעלה שתהיה יעשה צלם לאותה המעלה על דמות צורה המיוחסת לאותה המעלה ונראים ממנו כחות [illegible] אותה הצורה והפעלים המיוחסים לה והם מקטירים לאותו צלם ומתפללים לו ומגדלים אותו [illegible] וזה מין ממיני הצלמים [illegible] ע"כ · [illegible] ויאמר זה הוא שמש או קשת [illegible] ואמר זה לבנה · אלא שבעלי הצלמים שבקראים טלאסם [illegible] לכוכבים צורות עד באומרים [illegible] צורת זקן שחור · ונגה [illegible] · [illegible] מלך [illegible] על עגלה · וכן [illegible] והכוכבים צורות הרבה · והנה [illegible] אלקים [illegible] לפי שהם מאמרים [illegible] על דבר מן הדברים [illegible] בלי ספק ע"כ : ועל [illegible] שהיה נוהג בין האומות מקדם כתב הקטנה

מהם אצלם אלוה והיו קוראים כללם אלקים כ"א והיו נשבעים בהם ובאלו המושלים בהם והם מתרבים ברבוי הכחות המנהיגי' את הגוף והכחות המנהיגים את העולם כי הכחור כנוי לסבות התנועות כי כל תנועה היא באה מכח זולתי כח התנועה האחרת כי גלגל השמש וגלגל הירח אינם רצים בכח אחד אבל בכחות מתחלפין ולא פנו אל הכח הראשון אשר ממנו באו כל הכחות האלה אם בעבור שלא הודו בו וטענו כי קבוץ הכחות הוא המכונה אלוה ושהנפש ג"כ אינה כי אם קבוץ הכחות המנהיגים את הגוף או שהודו באלקים אך היה רחוק בעיניהם שתועיל עבודתו · וחשבו כי הוא נעלם ומרומם שידענו כל שכן שישגיח בנו חלילה לאל מדבריהם · על כן לא היו עובדים דבר אחד אך רבים שקוראין אותם אלקי' כלל שכולל הסיבות מאין חלוק · והדיקות והמעלה היתירה אינה כי אם בשם הנכבד יוד הא ואו הא ית' הוא שם נודע רמוז אליו במדות

רא

שחכם מזורנו (פ' ואתחנן) אבל אמרו תמונת כל סמל שזה כמעשה החושבים שלכל כוכב כפסל יש איזו התחלה קדמונית והיו עושים צורת אותו הפסל להורות על מה שחשבו היות קדמון והתחלה לאותו הכוכב המצוייר והיו עובדי לאותה הכח להשפיע עליהם פעולה מה מאותו הכוכב שחשבו קדמון · עכ"ל · ועל תועבות כאלה אמר יחזקאל (סי' ח') ואבא ואראה והנה כל תבנית רמש ובהמה שקץ וכל גלולי בית ישראל מחוקה על הקיר סביב וגו' · והיו קוראים כללם אלקים · מה שכתב הראב"ע פ' שמות על פסוק הוא יהיה לך לפה ואתה תהיה לו לאלקים וז"ל אין אלקים בכל המקרא רק השם הנכבד או מלאכיו הקדושים כי על ידם יראו מעשי ה' בארץ או קדושי מטה העושים משפטי אלקים בארץ וכל אלקים שהוא עז דבר הכתוב ככה לפי מחשבת העובדים כמו אלהי הנכר · עכ"ל · הנה מבואר לדעתו שאין בכללות שם אלקים רק מה שאינו גוף ולא כח בגוף כאמור ולכך במלאכי על · ולכן יהיה לפי דעתו על מחשב העובדים אמנם על דעת המחבר יאמר שם אלקים על כל כח ואף גם זאת בהיותו כח בגוף · ועכ"ב ירחיב נכון ביאורו לאמר והם מתרבים ברבוי הכחות המנהיגי' את הגוף והכחות וכו' והכונה שכל כח ואפי' כח הזן המוסף והמחזיק והמעכל ובכונה אלקים יקראו כפי כללות שם זה כמוזכר למעלה · ולהיות דבריו אלה המסכים מבוארים בעצמם אין לנו צורך לדבר בם שלא יספק אדם מי ביאורו אין אם אחרים צריכים לו: אם בעבור שלא הודו בו וכו' · הוא בקשר עם אמרו אחר כך או שהודו באלקים וכו': וטענו כי קבוץ הכחות וכו' והנפש ג"כ וכו' בערכך כחפות יעריכו ענין האלקות באמרם כי כמו שהנפש היא א' מקובצת מכחות רבות כדבר הר"ם בפרקיו המוקדמים לביאור מסכת אבות · ככה ענין האלקות ישלם מקבוץ כל הכחות בכלל · ואלו הטועים יכשלו בדמיון אשר זכר

על כיונת בזה המורה פ' י' מהשני באמרו ואעפ"י שכל כחות הגלגל מתפשטות בכל הנמצאות · אבל יהיה ג"כ כח בכל אחד מיוחד במין אחד כענין בכחות הגשם האחד כי המציאות כלו כאיש אחד כמו שזכרנו · עכ"ל · ועל דרך זה קרא אפלטון את העולם כלו בשם נ"ח גדול · ולו חכמו · ישכילו הדמיון השלם שבין העולם הגדול והקטן על פי הדרך שזכר הרב ז"ל בראשון פ"ע"ב · כי אחרי כל אחד מהם עולה דרך השתלשלות למעלה ראש · כי המנהיג הכולל את העולמים ית' הוא העומד ברומו של עולם · לדמיון הכח הדברי באדם · או לפי הדמיון המדוקדק בסוף הפרק ההוא ידומה יחס האלוק ית' לעולם · יחס השכל הנקנה השכלי לאדם · אשר איננו כח בגוף והוא נבדל מן הגוף הבדל אמתי ושופע עליו וכו': כלל שכולל וכו' כאילו אמר שהוא כלל שכולל וכו': מאין חלוק · כי לא יבדילו בין קדש לחול ובין קדש לבין קדש הקדשי' · אולם אמרנו בשם אלקים כזכיר כאילו כאומר כח כל הכחות ומושל עליון שממנו כל ההשתלשלות ימשכו קרוב למה שביאר בו הרמב"ן כמו שזכרנו · והדיקות וכו' אמר דיקות להיות השם הזה מורה עליו בדיקא ובעצם · וכן הם דברי המור' בראשון פ' ס"א וז"ל כל שמותיו ית' הנמצאים בספרים כלם נגזרים מן הפעולות וזה מה שאין נעלם בו · אלא שם אחד והוא יוד ה"א וא"ו ה"א שהוא שם מיוחד לו ית' ולזה נקרא שם המפורש ענינו שהוא יורה על עצמו ית' הוראה מבוארת אין השתתפות בה וכו': שם נודע רמוז אליו במדות וכו' למראה עיני [illegible] בהתחלה כי הכונה שזה השם הנודע ר"ל שם העצם רמוז אליו במדות השלש עשרה המתחילות בו לאמר ה' ה' אל רחום וחנון וגו' כי שורש השם הזה לנגדנו תמיד לרמוז אליו כנודע אצלנו ועליו נושאים אנחנו ומיחסים כל המדות והתארי' וכמו שקדם דברנו על זה בשני סימן נ' · ועוד תשוב תראה

לשון

לא במקום אחד אשר לא היה נודע · כי ד'יה נקרא אלקים בכלל ונקרא יי בהתיחדם כאלו שאל השואל אי זה אלוק ראוי לעבוד השמש או הירח או השמים או המזלות או א' הכבבים

או

לשון הראב"ע אמתיאם לזה באמרו פ' תשא על ביאור הי"ג מדות וזה לשונו והנה הסתכלנו בתפלת משה על דבר המרגלים ויאמר ה' שהוא שם העצם והמדות תסייכה עליו כאמרות וכו' · ע"כ · וזה שמו אשר יקראו ה' ביוד הא ואו הא איננו במקו' אחד שלא היה נודע כי הנלתי יודע אותו לא יוסיף דעת בשם הזה וכמו שאמר פרעה מי ה' אשר אשמע בקולו לא ידעתי את ה' וגו' · והמשל בזה כאשר עיניך תשיגה אדם ותשאל עליו מי הוא זה · גם כי ישיבך המשיב היותו אהרן או חור עדיין הספק אצלך במקומו מונח ועומד אהרן מי הוא וכו' · אך אם ישיב היותו הכהן הגדול מאחיו או השופט או איזה תאר שיזדמן · הלא זה התאר אשר תתארהו בו הוא במקו' האחד שלא היה נודע דומה קצת למה שכתב הרמב"ן פ' שמות ולכהן מדין שבע בנות לא יזכיר הכתוב שמו כי איננו ידוע רק מן הכנוי שהוא נכבד בכהונתו · ע"כ · אמנם שם העצם איננו רק במקום אחד נודע מלפנים : שאם אחרי ידעך את אהרן בן עמרם לשמע אזן שאת' על אודותיו בפגעך בו מי לך האיש הזה אשר פגשת וישיב המשיב דבר אשר יאמ' כי הוא זה אהרן בן עמרם · אז את שמו המורה עליו הגיד לך במקום מי שהיה נודע אצלך · ועל דרך זה שם אלקים אשר עניינו מושל ודיין הוא במקום אחד שלא היה נודע ואם לשאלת מי הוא הממטיר ישיבוך שהוא אלקים כבר קבלת תשובה מה לשאלתך · אבל אם יעלה שם יוד הא ואו הא על שפתיו ולא קדמה לך ידיעה בעצם הנקרא בו לא יוסיף לא יתן לך מענה לשון · ואל זה יביט מה שיאמר אחר זה אחרי אשר יובן ממלת ראובן ושמעון אמתת עצמיהם · שאם לא היו נודעים עדיין היה מונח הספק באיתן מושבו גם לאחר התשובה כמדובר · אמנם עודני מדבר ותבא בי רוח ותעמידני על ביאור דבריו בדרך אחרת כי שם יוד הא ואו הא היא שם נודע ועצמי לנקרא בו שכבר נתפרסם ענייננו אצלנו באופן מיוחד ע"י שמיעת דבריו וציוויו וכו' כמו שיבאר סימן ג' באמרו ואין אצל אחד מהם שם נודע שרומזים אליו אך אצל מי ששמע דבריו וציוויו והזהרתו וכו' והוא קורא אותו בשם נודע בכוי לזה שדבר עמו ואמת אצלו שהוא בורא את העולם וכו' ע"כ · והנה השם הזה שנודע הוא שנרמז אליו ביחוד על ידי כל המדות ושמית שנקראהו בהם וכמו שאמ' בשני סימן ב' שמות הבורא חוץ מהמפורש הם מדות וכו' · כי שכונה בכלם לרמוז אל השם הנכבד

הזה שנודע לנו על ידי דבורו וצוויו וכו' כמתבאר · לא כיתר העמים עובדי כוכבים ומזלות אשר עד האלקים יבא דברם שהוא שם כולל מורה בכתם על מי שהוא מושל ודיין לא אצל נודע בייחוד על ידי דבור וצווי כאמור · ולפיכך אין להם שם נודע אשר ירמזו אליו לאמר כי הוא זה שמו הנכבד אשר יקראו בו ה' כדקנו · וזה לא במקום אחד אשר לא היה נודע ר"ל בשם אלקים שהיא שם כולל בלתי מורה על נודע אבל הקורא בדברים מיוחדים כמו שזכרנו · והלוך ילך ביאורו על זה באמרו כי היה נקרא אלקים בכלל ונקרא ה' בהתיחד וכו' · ומה שיסביר פנים לפירוש הזה הוא אמרו סימן ג' שאדם הראשון לא היה יודע ה' לולי דברו עמו וכו' ונתברר לו שהוא בורא העולם ורמז לו בדבור ובמדות וקרא אותו ה' וכו' כי הוא הנכח הישר במקום ההוא כמו שיבא · ואולם עודני עומד לפני השם הזה הנודע הרמוז אליו במדות ותשא אותי רוח ותבא אותי אל שער בית ה' ובמכולת הנכתי העליתי אמתת הכונה מתוך משך סיפורו סימן ג' · וזה כי מדות יקראו נ"כ אצלו תכונות הצורות הרוחניות המצטיירות מגשם דק רוחני שביארנו ענייננו בשני סי' ד' והם כלים משמשים בחפצו ית' לבד כמו שיבא אחר כך סימן ג' ומהם תהייכה המראות הנבואות לנביאים כמו שיזכיר שם באמ' עד שהיו רואים אותו במבוע מה וכו' · וגם אחרי כן יבאר שאליהם יהיה שרמז בשם אלף דלת על פי הדרך אשר יורנו כי על ידו יושלם הרמז אליו ית' ובלעדיו לא יאמר עליו כי הוא זה · כי אמנם על ידי הרמז לדבר שהוא הנראה אליו ומדבר עמו ומצוה אותו ומזהירו יתכן לו לרמוז אל מה שיונבל שם דרך העברה והוא הכיון האלקי שזורח הוא שמה כי במראה ההיא אליו יתודע · גם כל הדברים אשר יבאו שמה ישלימו הסכמתם אל הכונה הזאת · והנה שם אלף דלת הנופל על הצורות הכן הרוחניות ודומיהן כמו שיבא הוא נרתקו של שם המפורש שעל ידו יתכן לרמוז אליו ית' כאמור ועל כן היה שבכל המקום אשר נזכיר שם ה' הנכבד ובא אליו וברכנוהו · נשמע קולו בשם אלף דלת · וכאז"ל פסחים פ' אלו עוברין רבינא רמי כתיב זה שמי לעלם וכתיב וזה זכרי לדר דר · אמר הקב"ה לא כשאני נכתב אני נקרא · נכתב ביוד הא ונקרא באלף דלת ע"כ · ואצל חכמי האמת שם אלף דלת הוא בית מקדש ומשכן לשם יוד הא ואו הא וכמו שזכר בעל העקידה פ' בשלח שער מ' על

מכון

מכון לשבתך פעלת ונו' וז"ל ויתכן נ"ב שכוין כאן בשם
אלף דל"ת נון יוד מה שאמרו חכמי הקבלה שהשם הזה
הוא בית המקדש ומשכן לשם יו"ד ה"א וא"ו ה"א כענין
הארון שבו העדו' וכמו שאמ' כי שמי בקרבו אזכור עליכו
אבל ילך נא אדוני בקרבנו
ונו' כעה · ואמר שיהיה בית
המקד' של מטה מכון לשבתו
בארץ כמו שהשם אל"ף דל"ת
נון יוד הוא מכון שבתו של
שם הגדול למעלה · ושעורו
מכון לשבתך פעלת ה' כאשר
אד' למקדש כוננו ידיך והוא
הבנין עכ"ל · ולהיות ב' השמות
הללו נאגדים גם יחד כתב
הרמב"ם פ' ב' מהלכות עכו"ם
אין המגדף חייב סקילה עד
שיפרש את ה' המיוחד של ארבע אותיות שהוא אל"ף דל"ת
נון יוד ויברך אותו בשם מן השמות שאינם נמחקי' שבלא'
ונוקב שם ה' על שם המיוחד חייב סקילה · ועל שאר
הכנויים באזהרה · ויש מי שמפרש שאינו חייב אלא על
שם יוד ה"א וא"ו ה"א · ואני אומר שעל שניהם הוא נסקל
עכ"ל · והנה כונת החבר כי שם יוד ה"א שהוא שם עצמותו
הנעלם כאמרו זה שמי לעלם · אין הרמז אליו כי אם ע"י
שם אל"ף דל"ת המורה על כבוד ה' ושם הצורות הרוחניו'
הנראות למשיגים כי הוא המגוע שעל ידו יהיה הרמז
הנאות אליו ית' כא ירו ס"נ אבל אד' הנכתב באל"ף דל"ת
נון יוד הוא כינוי אליו כי הרמז הוא לנד מבלתי נד
וכו' ויהיה אם שם נודע על היותו מתפרסם אלינו בדברי
צוויו ואזהרותיו ומראותיו כאמור · כי לולי זה עם היותו
שם ענם לנקרא בו לא היה שם נודע על בלי היות לנו
ידיעה כלל בענייני עצמותו וכמו שיורו דבריו בסוף
הפסקא · ואמרו רמוז אליו במדות ענייכו שהרמז אליו
הוא במגוע הצורות הרוחניות שהיו ראיה למשיגים
שהדבור עמם מאפלו וקוראים אותם כבוד ה' ולעומתם
היו מתנבאים ע"י שם אל"ף דל"ת כמו שיזכיר · וזאת
תהיה כונת אמרו סי"ג על אדם הראשון שרמז לו בדבור
ובמדות וכו' ואמרו לא במקום אחר אשר לא היה נודע
וכו' יתבאר על הדרך אשר קדם או קירוב לו · ותדע לך
שמדות יקראו אלו הצורות הרוחניות ההנה · שכן אמר
עליהן סי"ג ורבו המדות והענם אחד וכו' · ולפי דעתי
שהצורות הרוחניו' הנזכרו' נקראו מדו' לפי שמבטיירו מעין
המד' והתאר שהבור' ית' חפץ להתפרס' בה לנני' בעת
הצרא' ובא' סי"ג ורואי' אותו בעת שהוא מהעד' ומהקס

או האש או הרוח או המלאכים הרוחניים או
זולתם כי לכל אחד מהם מעשה וממשלה וכל
אחד מהם סבת בהויה ובהפסד ותהיה
התשובה יי' כמו שאתה אומר פלוני בשם נודע
כראובן ושמעון אחרי אשר יובן ממלת ראובן
ושמעון אמתת עצמיהם:

ב אמר הכוזרי ואיך אודיע בשם
מה שאין עליו רמז
אך

ודן את המלכים עד די כרסוון רמיו ועתיק יומין יתיב ·
ובעת הכעס והמחשבה לנסוע יושב על כסא רם ונשא
ושרפי' עומדים ממעל לו · ובעת הנסיעה המרכבה אשר
ראה יחזקאל וכו' עכ"ל · ועל זאת אחרי זכרו שם והנראה
הנביא בעין הנבחר' הנורס
התמימה שבצורות אשר ראה
אותם בדמות מלך או שופט
יושב על כסא דין וכו' · אמר
וכאשר נחשוב במדות שאא
לדחותם וכו' לא נמצא כמה
שאנו רואים דמיון קרוב
מהנפש המדבר' והוא האדם
השלם וכו' עד כא דברו ועל
שני הדמיונים לא יתכן
שיהיה דמותו אבל הדמיון
שא צורת הגדול שנבני אדם
שממנו יוצא התוכן והסדר לבאר בני אדם על מדרגות
כאשר יוצא ממנו ית' סדר העולם ומתכונתו ורואים אותו
בעת שהוא מהעדה ומתקם ודן את המלכים עד די
כרסוון רמיו ועתיק יומין יתיב וכו' כמוזכר למעלה · או
יהיה מעין אמרו בשני בימ' ב' אבל המדות התלויות בשם
המפורש ית' הם שיצירות מבלי מגועים טבעיים כמו יוצר
אור ובורא חשך ועושה נפלאו' גדולות לבדו ר"ל בגזרתו
וחפצו מבלי מגוע סבה אחרת עכ"ל · כי להיות הצורות
הרוחניות הנה נמשכות ובאות מן המדות התלויות
בשם המפורש ית' מבלי מגועים טבעיים שהרי הם כלים
מנמשים בחפצו ית' כאמור על כן בשם מדות יקרי' כן:
או מלאכים וכו' · כמאמר זכרם מן הטעם אשר זכרנו:
או זולתם · כגון כסא מרכבה ואופנים שיזכיר סימן נ':
בשם נודע וכו' אחרי אשר יובן וכו' · הוא הדבר אשר
דברתי כי מתנאי השם נודע הוא שיודע ויתפרסם
אלינו ענם הנקרא בו באופן מה כענין התפרסמו יתבר'
אלינו על ידי צוויו ואזהרותיו ומראותיו הנזכרים
למעלה:

סימן ב ואיך אודיע בשם מה שאין עליו רמז וכו' ·
כי אמנם קצור קצרה יד שכלנו מהשיג
עצמותו ית' כדבר המורה סוף פ' נ"ז מהראשון שביאר
ופני לא יראו אמתת מציאותי כמו שהיא לא תושג · וגם
פ' נח באמר ישתבח מי אשר בהשקיף הדעות עצמו תשוב
השגתם קצור השגה וידיע' וכו' עכ"ל · גם במקומות זולתם
מספרו הושב הענין הזה פעמי' עצמו מספר · ובעל חובת
הלבבות כתב בהקדמתו ידעתי דעת ברורה כי הבורא
ית' מפני שהוא אחד אמת ולא ישיגהו שום ענם ולא מקר'

ואין ממש בקנו משנת דבר שאינו עצם ולא מקרה כמכוונה ממני הגנתו מכל עצם כבודו ית' והוכרחנו לדעתו ולהשיג מציאותו מכל בריאותיו וזהו שער הבחינה בבריאות' וכו' עכ"ל. והנה דבר המלך אליו אהבה אוכל ואודיע בשם עצם מה שאין רמז על עצמותו אשר א"מ כי הוא זה כי הן בעיני יפלא מה שזכר בקודמות לאמר רמוז אליו במדות ועתה בא בה לקראני במלא רוחב ביאור כוונתך: אך הראיה עליו ממעשיו. כי מכל מעשיו נשיג היותו כמלא ושהוא דיין שופט צדק וזולת זה מן התארים. אך מכלם לא נעמוד על אמתת עצמותו שנרמוז אליו ונודיעהו בשם עצם כלל. ומזה ראיתי מי שכתב שאין כוונתו בקיום היות שם העצם לאלוק ית' לומר שהשם שהוא יגביל הוראת מהותו כפי מה שהוא אשר בו נתעצם להיו' הדבר הזה מכת הנמנע להמנע ממנו קדימת הרשמו וחקויו בציור השכלי שלא יתכן בלתו הנחת שם של דבר נגדר שיכונו. ומזה הנה יבדק מאמר האומר שהסבה הראשונה היא על כל פנים כי על קדימת ציורנו באמתת חיוב מציאותו שמופשט העומד בעצמו. תפול הנחת השם הנקרא שם העצם להבדיל התאר שאיננו בבחינת עצמותו וציור מציאותו המופשט רק בבחינת המצאתו והתמדתו כללו' המציאות וחלקיו. זהו כלל כוונתו בשם העצם המיוחס אליו ית'. אמנם החבר לא כן ידמה באופן הנחת שם העצם אליו. עם היותו מורה בהמנעות השגת מהותו וכמו שיתבאר בפסקא הנמשכת. כי אמנם בכל זאת לא נטה בשפתיו ממה שקיימו וקבלו בעל העקידה ההולך לרגלו באמרו פ' שמות שער לה"ה כדברים האלה לאמר יש בהזכרת השם דבר סתר שאין כח לשום בריה לעמוד עליו והוא מה שיורה זה השם על אמתת המהות כענין הנגדרים בגדרים או התארים במתוארים כי זו היא הוראת השם המפורש על פי עומק סודו המופלא אשר עליו דקדקו חז"ל זה שמי לעלם לעלם כתיב. אמנם מה שכתן להסתתר בזה השם הוא כענין השמות הנפרדי' המורי' על המציאות לבד כלומר כראובן ושמעון יהיו לי ועליו

אך הראיה עליו ממעשיו:

ג. אמר החבר אבל רומזים אליו ברמיזה הנבואית ובראייה הרוחנית

כי הראיות מתעים ומן הראיות יבא אדם לאפיקורסות ולדעות מופסדות וכי מי הביא המשנים והם עובדי כוס לאמר בשתי סבות קדומות אלה הראיות וכן אנשי הקדמות מי הביא לאמר בקדמות הגלגל ושהוא סבת עצמו וסבת זולתו אלא הראיות וכן עובדי השמש ועובדי האש הראיות הביאו אותם אל זה אך דרכי הראיות נחלקו בהם מדוקדקו עד תכלי' ומהם מקוצרו' והמדוקדק שבהם הפילוסופיא ודרכי הראיו' הביאום ואמר באלקים שלא יועילנו ולא יזיקנו ולא ידע תפלתנו וקרבנותינו ולא עבודתנו ולא מרינו ושהעולם קדמון בקדמותו

אמ' וזה זכרי לדור דור. ורא' גם ראה איך נתנבאו שפיהם בסגנון א' כי כה אמר החבר בקודמת ותהיה התשובה ה' כמו שאתה אומ' על כי בשם נודע כראובן ושמעון וכו'. ואולם על מה זה יפול הרמז אליו ית' אשר תתפשט לעצמו הנחת שם עצם על דעת החבר לא יבא ביאורו בהמשך כאשר דברנו. ובסימן כ"ה אבל א"א והכינו בדבור השכלי שמית הבורא כזכיר דעת מוה"ר ברגיאל בפרקיו האלקיים בביאור שם העצם בשמו ית':

סימן ג אבל רומזים אליו וכו'. הכונה נדקת בדרך שאין עליו רמז זולת קצר יות עבודת הקטייני כי אנחנו לא נדע ועצמנו מה נרמוז ונודיע בשם עצם. ואף גם זאת תהיה רמיזתנו אליו ברמיזה שהודרכנו בה על ידי ההשפעה האלקי' בנביאים או ברוח הקדש להוכל לרמוז אליו ולהודיעו בשם עצם פרטי כי עמו מקור חיים ובאורו נראה אור. וזאת ברמיזה הנבואית והראייה הרוחנית והוא מה שיושלם ביאורו אחר זה באומ' אך אבל מי ששמע דבריו וצוויו וכו' וכוון בזה למנוע הצורות הרוחניות הנקראות אצלו כבודה שעל ידם יהיה הרמז אליו כאמור. והוא עצמו בפסקא הזאת בושא מסך הוראתו כמו שיתבאר. ואמרו בראייה הרוחנית רוצה בו לדעתי ענין ממש לא ע"ד אמרנו מופת ראיה. וזה כי עין בעין יראו המראו' הרוחניו' הכן בהקבלתם יהיה הרמז אליו ית' כמו שיושלם הביאור בהם שינא ובפרט באמרו עד שהיו רואים אותו בתנוע וכו' וגם אחרי כן באמ' וכשו' וגם הכבו' כענין שנכתב הכיר התרוים שבבורו אשר ראה אותה בדמות מלך וכו': כי הראיות מתעים כלפי אמ' בקודמת כי הראיה עליו ממעשיו אמר כי אין לנו עסק בראיות השכליות להיות שכנתם מגויה ברוב דרכי עיוננו לאפיקורסו' להחזיק בדעת אפיקורוס היוני שהיה רואה כי העולם היה במקרה כמו שביאר המור' סוף פ"ג מהשני והזכירו החבר בחמישי סי' ח': וכי מי הביא שמשנים וכו' בשתי סבות קדומות אלה הראיות. כבר קדם לנו ביאו' ענין המשני' בראשון סי' נ"ח: וכן אנשי הקדמו' וכו' וכן

עובדי

בקדמותו ואין אצל אחד מהם שם נודע שרומזין אליו אך אצל מי ששמע דבריו וצוויו והזהרתו וגמולו על העבוד׳ וענשו על העביר׳ והוא קורא אותו בשם נודע כנוי לזה שדבר עמו ואמת אצלו שהוא בורא את העולם אחר שלא היה ותחלתם אדם לא היה יודע יי׳ לולי דברו עמו וגמולו וענשו ושברא לו חוה מצלעותיו ונתברר לו שהוא בורא העול׳ ורמז לו (בדבר ובדמות) נ״א בדבור ובמדות וקרא אותו ה׳ ולולי זה היה נשאר על שם אלקים שאין מתברר מה הוא אם הוא אחד או יותר מאחד

עובדי השמש ועובדי האש וכו׳ לכל אלה קדם הביאור בשני סימן כ״ד · אך דרכי הראיות וכו׳ · המדוקדקות עד תכלית · הם הלמודיות וההגיוניות שעליהם אמר בהיותי ראש מי״ד וזהו מה שהייתי מפחד עליך מהפתוי ומכוחת הנפש על דעותם כי למה שנתברר מהם המופת בחכמות הרגליות והגיון בטחו הנפשות על כל ש שאמדוהו בטבע וכמה שאחר הטבע וחשבו שכל מה ש שאמדוהו מופת וכו׳ · ע״כ · והמק נרות הם זולת אלו שזכרנו · והמדוקדקת שנמקוקרות היא הפילוסופיא אשר יד ארכתו אוחות עם אחוות מרעהו וגם היא עם היותה ממציאה ראיות מ מספיקות על כמה בכות אמתיות כמציאות האל ואחדותו וזולת אלה · הלא היא דורשת נ״כ דרשות של דופי כמו שמבאר והולך · וכבר קדמה הערה על זה בראשון סימן י״ג : אצל מי ששמע דבריו · הנה זה כולל כל מי שהגיע למדרגה עליונה אלקית ואדם בראש כלם כאמ׳ בסמוך ותחלתם אדם וכו׳ ואחר כך קין והבל וכו׳ ויצדק זה בפרט על העדה כלם קדושי׳ במעמד הר סיני כי שמעו מפי עליון עשרת הדברים כמבואר בראשון סימן פ״ז : וצוויו והזהרתו · מודעת זאת כי עשרת הדברים הנו׳ קצתם מצות עשה וקצתם אזהרות לא תעשה : וגמולו על העבודה · כאמרו שם למען יאריכון ימיך : וענשו על העבירה · כי לא ינקה ה׳ והיה טעמו להודות כי אמנם אצל אלו ימצא שם נודע שרומזין אליו מצד הדברי׳ המיוחדים שזכרנו : והוא קורא אותו וכו׳ · ר״ל כי על כן עד האלקים ית׳ יצא דברו בהוראת שם עצם אשר יאמר כי הוא זה אלי ואנוהו · כי הנה הוא המדבר אליו בצדקה רב להושיע · ואם ה׳ יאמיר בשם זה להבדיל קריאתו מאשר הכחות המכונות גם הם בשם אלקים כמבואר סימן א׳ · וקורא אני על זה מקרא דכתיב ישעיה נ״ב לכן ידע עמי שמי לכן ביום ההוא כי אני הוא המדבר הנני : ואמת אצלו וכו׳ · גם זה יצדק בפרט על כל ישראל במעמד הנבחר תוסף על היותו נודק על היחידים שזכיר וזה באמרו להם אשר הוצאתיך מארץ מצרים וגו׳ שאין מקום עם זה לקדמות העולם · ועוד

נברא מלל כי ששת ימים עשה ה׳ וגו׳ : ותחלתם אדם וכו׳ שב לבאר מה שהניח באמרו אך אצל מי ששמע דבריו וכו׳ : לא היה יודע ה׳ לולי דברו וכו׳ ושברא לו וכו׳ כלל בזה הבחינות הנזכרות למעלה בקוראו שמו הנודע · כי הוא שמע דבריו וצוויו וכו׳ והוא קנה ידיעה מבוררת על בריאת העולם כי הן האדם ידע את חוה אשתו היותה בריה חדשה כאחת מנפלאותיו והוא עד וראה וידע כי פעל פועל בפניו לא יאמן כי יסופר : ורמז לו בדבור ובדמות וכו׳ (נ״א בדבור ובמדות) לפי נסחתנו יתבאר שרמז אליו וקראו בשם עצם מיוחד מצד מה שדבר עמו באמרו למעלה והוא קורא אותו בשם נודע כנוי לזה שדבר עמו · ע״כ · וגם מצד ראותו בתמונה לנגד עיניו הוא מראה דמות כבוד ה׳ שיזכיר בסמוך באמרו עד שהיו רואים אותו במכוון מה נקרא כבוד ושכינה ומלכות ואש וענן וצלם ותמונה ומראה הקשת וזולת זה ממה שהיה ראיה להם שדבור עמם מאצלו וכו׳ · ולפי הנסחא השני אשר בחרתי בו יהיה ענינו שוה למה שזכר סימן א׳ באמרו הוא שם נודע רמז אליו במדות וכו׳ שהן הן הצורות הרוחניות הנראות לנביאים אשר שבאמצעותן יהיה הרמז אליו ית׳ המדבר אליהם · ונמראה היא להם יתודע כמו שזכרנו · ולשני הפירושים על פי שתי הנסחאות יהיה הבי״ת לשמוש כלו׳ כלומר שעל ידם ובאמצעותם היתה לו ראייה רוחנית מספקת לשירמוז אליו ויודיעהו בקריאת שם עצם · ובלעדי הערה אלקית לא היה יכול על זה מעצמו בשום אופן והוא אמרו בסמוך ולולי זה וכו׳ · וכלל הכונה כי כאשר היה דבר ה׳ אליו במכוון המראות הרוחניות הנראות לנביאים שיזכיר בסמוך היותן ראיה להם כי פיו המדבר ש״הם ונתברר אצלו שהוא בורא העולם אז נודע אצלו מצד זה בידיעה מי הוא אשר זכה גם · לרמוז אליו ביחוד ע״י הדבור האלקי וצוויו הנזכרי׳ עם המכוון שיבא זכרו כי היתה מנחתו אליו באמרו זה אלי ואנוהו · והיה בקוראו שמו בשם נודע ועצמי כאות לבורא אשר במראה אליו התודע · ובזולת זה לא היה לו שום דרך לרמוז ולהודיע זולתי באופן כולל וז״א ולולי זה היה כאשר בשם

מאחד אם הוא יודע החלקים אם לא · ואחר כן קין והבל ידעוהו אחר שקבלוהו מאביהם בראיה הנבואית ואחר כן נח ואחר כן אברהם יצחק ויעקב עד משה ומי שהיה אחריו כ"א אחריהם מהנביאים וקראוהו הם ה' בראייתם וקראוהו העם המקבלים מהם בהאמנתם אותם ה' בעבור שהיה דברו והנהגתו דבק בבני אדם והיו דבקים הסגלה מבני אדם בו · עד שהיו רואי' אותו במצוע מה נקר' כבוד ושכינ' ומלכות ואש וענן וצלם ותמונה ומרא' הקשת וזולת זה ממה שהיה ראיה להם שהדבור עמם מאצלו וקוראים אותו כבוד ה'· ויש שקראוהו יי' ויש שיקראוהו כל שיקראו הארון ה' כמו שהיו אומרים קומה ה' ושוב' ה' במנוחה ועלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר והם היו רוצים ארון ה' ויש שיקראו היחס שיש בין בני ישראל ובינו בהצטרף יי' ובזה נאמר הלא משנאיך ה' אשנא ואויבי ה' רוצים שם ה' או ברית ה' או תורת ה' כי אין צרוף בינו ובין אומה מהאומות עכו"ם כי איננו אוצל אורו כי אם על הסגלה ועל בעלי דת האמיתית והם מקובלים ממנו והוא מקובל מהם וכן נקרא אלקי

אלקים וכו' כי מאין היתה לו ידיעה בדברים המיוחדים אותו ית' כמו שיאות לנקרא בשם נודע · ואולם כל זה יראה מדרך הכנרא כי מה שהיה כבר נקרא שמו · כודע אשר הוא אדם הקורא שמות לכל הדברים כמו שזכרנו בשני סימן ס"ח ועי"ד נזכרהו במה שיבא סימן כ"ה · אכן מה ששאלו במדרש שאל הקב"ה לאדם אתה מה שמך א"ל אני נאה להקראת אדם שנבראתי מן האדמה · ואני מה שמי נאה לך להקראת ה' שאתה אדון לכל אמר הקב"ה אני ה' הוא שמי שקרא לי אדם הראשון · עכ"ל · לפי הנרא' לא דברו שם כי אם מאל"ף דל"ת נו"ן יו"ד שעניינו אדנות · והשכר זכור יזכרנו במה שיבוא והוא מה שיתעל' על ידו הרמז אליו כמו ש שיתבאר · אבל כוונתו בכאן היא על השם הנכבד המיוח' ברוך הוא שאין מתברר מה היא: כמוזכר סימן א' ואחר כן קין והבל וכו' כי היה דבר ה' לקין כעדות הכתוב וכל שכן להבל אשר שעה אליו ואל מנחתו: בראייה הנבואית' בקשר עם אמרו ידעוהו כי אחר שקבלוהו מאביהם זכו למראות פנים שנו בראייה רוחנית נבואיית: וקראוהו הם ה' בראייתם· ר"ל בראייתם הרוחני' הנבואית הנזכרת שזכו אליה: וקראוהו העם וכו' שעם היותם בלתי עולים למדרגת הראיה הרוחנית הנזכרת זכו גם הם לקרא כלם בשם ה' המיוחד מכח קבלתם האמתי' שהיא כמראם שעין כמוזכר בראשון סימן כ"ה: בעבור שהיה דברו והנהגתו וכו'· הוא טעם לקריאת העם בשם ה' שזכר בסמוך כי אמנם זה לא היה להם מצד ראייה רוחנית מושגת אצלם רק מצד ידיעתם בקבלה כי היה דבר ה' והנהגתו דבקה בנביאים הנזכרים · עד גבול היותם רואים אותו במצוע מה נקרא כבוד וכו' ולא היה שום ספק בשאר אצלם כי פיו המדבר אליהם בלשון קדש · כי אמנם היה זה מבואר היטב מצד ראותם דברים מה שהיו להם ראיה כי הדבור עמם מאצלו ולא והיו דבקים הסגולה מבני אדם בו עד שהיו רואים וכו' · ובכן היה ניכר אצלם במדת אמתות. שלו שעליה נקרא שמו ה' ביו"ד ה"א וא"ו ה"א הנכבד והנורא · ובא יבא בפסקא הזאת סמוך לסופה ענין המראות הנכבדות האלה שהיו זוכים אליהם הסגולות במדרגות שונות מתבארות שמה· ובכבר קדם דברינו על מרא' הקשת בשני סימן ז': וקוראים אותו כבוד ה' וכו' · הודיע כי המגיע ההוא יקרא כבוד ה' לפעמים גם כן בשם שולחו ולא עוד אלא שגם הארון נקרא שם ה' עליו · וכל זה יתברר עניינו בסמוך עת בא דברו על שם אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד: ויש שיקראו היחס וכו'· ר"ל שיש קוראים בשם ה' השייכות וההצטרפו' והקשר הנמצא בין ישראל לאביהם שבשמים · בהצטרף · כגון יכבד אב ועבד אדוניו שהשם משער המצטרף וקרא זה אל זה · והצטרפות · הוא שמו הנקרא עלינו כאמרו וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקר' עליך ויראו ממך · וכן הוא הברית אשר כרת אתנו ותורתו המשתמרת על ידינו: והיא כתובה לנו ביחוד כמו שקדם בראשון סימן כ"ו וכו': רוצים שם ה' · כי מחזרת שמש עד מבואו גדול שמו בגוים וגו' ואיך ישנאוהו · רק עניינו על הצירוף אשר בינו לבין אומתנו: כי אין צרוף וכו' · הוא טעמו למה שביאר אויבי ה' על הצירוף האלקי אשר בינו ובין ישראל אות היא לעולם · כי אמנם אין לו צרוף עם זולתו · ולפיכך עניינו שוה לאמרו אויבי היחס הנזכר: כי איננו אוצל אורו וכו' כדברו בראשון סי' כ"ז ובשלישי סימן י"ז ובמקומות זולת אלה: והם מקובלים וכו' · על דרך אמרו את ה' האמרת וה' האמירך · הם יהיו לי לעם ואני אהיה להם לאלקים · וכמאמר ירמיה סימן י' לא כאלה חלק יעקב · כי יוצר הכל הוא וישראל שבט נחלתו וגו': ואמור שקנת אומות וכו' · הוא הדבר

אשר

אלקי ישראל ונקראים הם עם ה׳ ועם אלקי אברהם ואמור שקצת האומות הלכו אחריו ועבדו אותו משמע וקבלה איה קבלו אותם והדבקו בהם ורצותו בעבודת׳ וקצפו בהמרות׳ אך אנחנו רואים אותם נעזבים אל הטבע והמקרה טובתם ורעתם כפיהם לא בענין מתברר שהוא בדבר אלקי לבדו וכן ייחד אותנו באמרו ה׳ בדד ינחנו ואין עמו אל נכר והיה השם הזה מיוחד בנו שאין אחר יודע אותו אמת ידיעתו זולתנו והוא שם נודע לא יסבול הא הידיעה כאשר היא נוספת על אלקים ויאמ״ר לא ויאמרו׳ האלקים והשם הזה מכלל המעלות הטובות אשר יחדנו בהם וסודו נסת׳ אך מעלות האותיות המיוחדות (לו היא המדברת)

אשר השמעתיך בשלישי סימן כג מטעם הראיה על מאמר מלאכי ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי : משמע וקבלה · כי שמעו את שמעו ומעשיהם קבלו את מוראו עליהם : קבלו אותם והדבקו וכו׳ · כל אלה בלשון מקור מוכאם · ומעין זה כלו כבר קד׳ דברו בשני סימן לב : כפיהם · ר״ל כפי הטבע והמקרה : ושיה השם הזה מיוחד בנו וכו׳ · חוזר לשטתו על ביאור השם המיוח׳ יוד ה״א וא״ו ה״א ואמר כי כמו שנאמר היחס האמתי בינו לבינינו כן היתה ידיעת שמו מיוחדת בנו אין זולתנו יודע אותו ידיעה אמתית וכבר בא הרמז על זה במאמ׳ הכתוב מי יעלה לנו השמימה כי ראשי תיבות מילה וסופי תיבות שם בן ד׳ להורות כי מולים הם הזוכים למדרגה זו · כמו שכתב רבינו בחיי פ׳ וילך · והוסיף עוד רמז לזה ממה שאמרו משה להקב״ה ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם כי המולים ישאוהו על השם המיוחד : והוא שם נודע וכו׳ כדבר הר׳ אברהם בן עזרא פרשת שמות באמרו כי שם יוד ה״א וא״ו ה״א גם שם אהיה ושם יה שלשתם שמות העצם · וכמו שיזכור גם החבר בסמוך · והכלל הארבעה דברים אשר בשם יבדל שם העצם משם התואר · זכר השכלי הזה באמרו כי העצם לא יהיה מבואר בה״א הדעת כאשר יבואר שם התאר כי מן חכם יאמר החכם והנה לא יאמר האברהם היצחק וכו׳ : נוספת · ר״ל שה״א הדעת יתוסף על אלקים מה שלא יסבול תוספתו השם המיוחד : אשר יחדנו בהם שאין לזרים אתנו כאמור : וסודו נסתר · כתב המורה בראשון פ׳ ס״א אך השם שאותיותיו יוד ה״א וא״ו ה״א לא יודע לו גזרה ולא ישתתף בו זולתו ואין ספק שזה השם הענוס אשר לא ידובר בו כמו שידעת אלא במקדש ובכהני ה׳ המקודשים לבד בברכת כהנים וכהן גדול ביום הכפורים יורה על ענין אחד אין השתתפות בינו יתבר׳ ובין זולתו בענין ההוא · ואפשר שיורה כפי הלשון אשר אין אתנו היום ממנה של דבר מועט · וכפי מה שיקרא גם כן ענין חיוב המציאות · סוף דבר גדולת זה השם והשמיר׳ שלקרא אותו · להיותו מורה על עצמו ית׳ (מאשר לא

ישתתף אחד מן הברואים בהוראה ההיא כמו שאמרו ז״ל (פ׳ חלק) שמי המיוחד לי עכ׳ ובפ׳ מ״ב כתב נוכו בברכת כהנים ובה שם ה׳ ככתבו אשר הוא שם המפורש ולא היה נודע אל כל אדם איך יהיה הדבור בו ובאי זו תנועה יניע כל אות מאותיותיו או אם ידגש קצת אותיותיו אם היתה אות מקבלת דגשות אבל אנשי החכמ׳ היו מוסרי׳ אותו זה לזה ר״ל תאר הדבור בו ולא היו מלמדים אותו לאדם של לתלמיד הגון פעם אחת בשבוע · ואני סובר שזה שאמרו שם בן ד׳ אותיות חכמים מוסרים אותו לבניה׳ ולתלמידיהם פעם א׳ בשבוע אין זה איך יהיה הדבור בו לבד אלא ללמד גם הענין אשר בעבורו יוחד זה השם ויהיה בו סוד אלקי עוד עכ׳ והשם הנכבד הזה כל אדם חזו בו איש איש ממלאכתו אשר המה עושים · אולם אנוש יביט מרחוק כי הן אל שגיא ולא נודע סוד שמו בשלמות אפס קצהו נראה וכלו נראה לעת באת השואבים רואה הקדש מן המלוא העליון · ועל זה נמלין מאמר אליהוא (איוב לז) היסופר לו כי אדבר אם אמר איש כי יבולע ועתה לא ראו אור בהיר הוא בשחקי׳ ורוח עברה ותטהר׳ מצפון זהב יאתה על אלוק נורא הוד ירנה כי שם ה׳ אקרא וכי אדבר בו לבטא בשפתים האם תאמין כי יסופר לו עם הבנת הסוד הנאות אל הנקרא בו · אין ספק שאם אמר איש אך דבר שפתים כי יבולע ר״ל שאין אמירה א לנבוה רק דרך הבלעה שמבליע שמו בנעימה מבלי שיושג עומק הסוד הכמוס בעניינו · ואתה דע לך כי עתה כפי פרש מחבב אנושיתם בזולת עזר אלקי · לא ראו אור הסוד הזה הנשגב עם היותו בעצמו בהיר בשחקים ולא תנכר השגתו כי אם מפני קוצר המשיג · אמנם כאשר רוח ממרום יקחם בציצת ראשם ותשא אותם אל רום שמי ההתבוננות ותביא אותם במראות אלקים אל פתח שער הפנימית הפונה צפונה אשר שם מושב רב טובו הצפון · הנה שם בלי ספק יראו כבוד אלקי ישראל בעמדם על סוד שמו המיוחד וזה ורוח עברה ותטהרם · כי רוח קדשו על פניהם יחלוף ויזכך החמרם להשיג

כפעם כענס השמים לטהר · וככן יזככו אל מול הידיעה
הזאת הנפוכה · וזא מכפון זהב יאתה על אלוק כורא סוד
כי זהב העיון יאתה מחדרי מכפוכי הסודות האלקיות
על הסגת שם אלוק כורא סוד הוא השם המיוחד הכי
נכבד · ושוב נשוב אל כוכת
החכר המלמד לאדם דעת
כי סוד השם הזה אמנם הוא
נסתר בנחיכת חבורו כמו
שסוא לדעת עקר הוראתו
לנבילותיה· אך אמנה לקחם
אזכנו שמן מכחו בנחיכת
אותיותיו כפרדו וזא אך מינל
האותיות המיוחדות לו היא
במדברת (כ"א הם המדברות
וכו') לפי הכסח הראשון יהיה ענייכו כי מעלת האותיות
המיוחדות לו שיבא זכרם בסמוך היא שמדברת ומעידה
על עוכם גדולת השם המחובר מהם · ולפי הכסח השני
יתבאר כי מעלת האותיות שמיוחדות לו תוסף מכד
היותן מדברות כי בלעדם לא ירים איש את לשוכו לבטא
שום דבור בשפתיו וכמו שיבא: מפני שהם אותיות אהו"י
וכו'· כמה מעלות טובות ספר הרא"בע (פ' שמות) על
האותיות הנכבדו' הא' ומכללם שהאלף ראשית המספר
והיוד תכלית והה"א והוא"ו אמצעיי' כוון בזה על היותו
ית' הנקרא בהם· ראשון· אמצעי · ואחרון · היה · הוה ·
ויהיה · לעולמי עד · והוא חותמו של הבה אמת אלף
בראש האותיות מם באמצע ותיו בסופן· וכוסף גם הוא
שיש לנו מזה הוראה על היותו יתב' לכל הנמצאות סבה
ראשוכה פועלת כמו שהאלף ראשית כל מספר וסבתו ·
וסבה תכליתי' כמו שהיוד תכלית כל מספר· וסבה צוריית
כי מכחו היה כל דבר מה שהוא באמתת מהותו ויורו על
זה הו"ו מחוברים גם יחד אשר תאמר כי הוא זה במהות
ועצמות · וכבר זכר המורה בראשון פ' ס"ט היותו יתברך
מכונה בשלשת אלה · גם מספר כל אחת מאותיות אהוי"
הוא עגולי שומר עצמו במרובעו · והסגולה הזאת כאות'
מאד אליו יתבר' להיותו לעולם קיים שומר תמונתו בלי
שום שנוי וגם העגול משל כאות להיותו באמת בלי ראשי'
ואחרית · גם אל המעלה הזאת סוכר החבר רמז הרא"בע
באמרו שם והנה הראיתי כי אלו הד' אותיות הם אותיות
השם על כן היו השמות הנכבדים שהם שמות העצם
מאלה האותיות עכ"ל · ותראה לפניך סגולה אחרת
באותיות האלה כי נמצאו להם שני מיני כחות האחד כוח
נעלם לא ירגיש בו האדם והב' כח נראה מבואר בהרגש'
וכן האל יתבר' הנה במהותו כבוד נקיינם מתמיד על

המדברת) כ"א כו הם המדברות מפני שהם אותיו'
אהו"י אשר הם עלת הראות כל האותיות שאין
מדברים באות מהאותיות בעוד שלא תמצא
אלה רוצה לומר הפתחא לאלף וההא והקמוץ
לואו והשבר ליוד והמה כרוחו' ושאר האותיו'
כגופות · ויה כמוהו אבל אהיה אפשר שיהיה
מן

אופן אחד בלתי משתנה הוא כמו כעלם באמתת מהותו·
וכח נראה ע"י פעולותיו המפורסמות כי על כן לפי דעת
קצת היה סדור הברכות בלשון נכח וכסתר להורות על
היותו נכסה ונגלה פעם יבין ופעם יעלם כפי חלוף
הבחינות שזכרנו· ומה שאמ'
פתחא לאלף וההא והקמץ
לואו והשבר ליוד כמשך
לסדר חלוקתו שעשה בשני
סי"פ כי כל שבעת המלכים
כלל בשלשה אלה באמרו כי
כדדי הדבור בעברית כדרך
החלוק מציני' קמץ פתיחה
ושב' וכחלוק אחר קמץ גדול
והוא קמץ וקמוץ כינוי והו'
חולם·וקטן והוא שורק·ופתיח' גדולה והוא פתח וקטנה
והוא כנ"ל · ושבר גדול והוא חירק · קטן והוא צרי עכ"ל
אמנם ממה שזכרנו שם על אמרו שקשה להעתיק השבר
אל פתחא גדולה וכו' יתנא' לך כי קריב לשמוע מדבריו
בכאן שהקמ"ץ בכלל רכה כפתחא לא בקמוץ כאשר עשה
בחלוקתו הנזכרת ודבריו יוכיחו במה שייחד האלף
וההא למשך הפתחא וכבר יוחדו שם אל הקמץ עצמו
עם היות גם הפתח קטן וגדול שם הוא כמשך שזה
אך בשכיות כמבואר שמה · וכן ממה שייחד הואו למשך
הקמוץ יש הוכחה לזה שהרי איככו משך מיוחד לקמץ
בעצם · והרי לך גלוי דעת ממכו שאין הקמץ בכלל הכה
בקמוץ רק כפתח כמו שביארנו כל זה בתשלומו במקומו
הנזכר · והנה כללה הוראתו שאין אנו יכולים לבטא
דבר בשאר האותיות בלתי אם כועדו שם אותיות אהו"י
הנמשכות להברת נקודו' יתר האותיו' אשר כל נקודותיה
נכללו בשלשה אלה כמו שקדם · כי בלעדיהם כל רוח
אין בקרבם · וזא ושמה כרוחות ושאר האותיות כגופות
כי על כן נבאו בכל קריאת אבל המדקדקי' אותיו' הנשימה
כי אמנם הם רוח החיות בגופי שאר האותיו' והם צריכות
לאלו עכ"פ ואין אלו צריכות להם במאומה · והמשיך לזה
ביאור שם יק שגם הוא שם העצם ומחובר מן האותיות
האלה · וכן שם אהיה לפי מה שהוכח באפשרות אבלו ·
וזא ויק כמוהו אבל אהיה אפשר שיהיה מן השם הזה ·
ר"ל מן המין הזה כענין אמרם לא מן השם הוא זה·והכונה
שגם הוא ממין שם עצמותו יתברך כמו שזכרנו מטעם
הרא"בע פ' שמות · ואתה ידעת מה שכתב פרשת תשא כי
בהברך האותיות שיבטא האדם בהם בחכי השם · ישים
כמספר השם עכ"ל · ר"ל כי מספר יוד ה"א עולה כ"ו שהוא
מספר ד' אותיות השם הנכבד · ועל היות האותיו' האלה

מן השם הזה ואפשר שיהיה נגזר מהיה ורצה בו למנוע מחשוב באמתו' העצם אשר ידיעתו נמנעת וכאשר שאלו ואמר ואמרו לי מה שמו ענהו לאמר מה להם לבקש מה שלא יוכלו להשיגו דומה למה שאמר המלאך למה זה תשאל לשמי והוא פלאי אך אמור להם אהיה ופירושו אשר אהיה והטעם הנמצא אשר אמצא לרם בעת שיבקשוני אל יבקשו ראיה גדולה מדמצאי עמהם ויקבלוני כן ואמור אהיה שלחני אליכם וכבר קדם ושם מופתו למשה בזה הא' הענין באמרו כי אהיה עמך וזה לך

נמדרגת הרוח לשאר האותיות שמעמנם כאלמו דומיה לא יראו כלל בדביר כמו שזכרנו · כשאתי מלינתי לאמר נאלמתי דומיה החשיתי מטוב · כי כאלם לא יפתח פיו ושאר האדם וכאבן דומם כשישב וידום מאותיות יק ורעותיה מאותיות אהו"י אשר בחרו לשמות עצמותו יתבר' וכאלו אמר נאלמתי דום יק ואז האדם יחשה מטוב כי שדבר אין בו להעדר הטוב מנוגא כל האותיות והוא רוח אותיות יק וחביריו המחים את כלם · וכ"ש שיאות זה עצמו לבורא בכל ברוך הוא שהוא סבת המציאות והקיום לכל הנמצאות כי עמו מקור חיים לכלם ואם רוחו ונשמתו אליו יאסוף · יחדו ישופו הנמצאות כדבר החבר במה שינא כי השקים הוא רוח העולם ונפשו ושכלו וחיותו כאשר נקרא חי העולם וכו' וכיוצא בו כתב המורה בראשון פרק כ"ט : ואפשר שיהיה נגזר מהיה וכו' ולפי זה לא יהיה שם עצם אדרבה יהיה ענייננו למנוע מחשוב באמתות העצם וכו' כמו שמבאר והולך : אך אמור להם אהיה ופירושו אשר אהיה · רב כה שאשר אהיה הוא פירוש לאהיה הנזכר ראשונה · והשעור הזה נכתוב הוא עצמו מה ששער בו הראב"ע באמרו ויאמר אהיה פירושו כמו ובית דוד כאלקי' ואחריו כמלאך ה' לפניהם והוא פירוש כאלקים עכ"ל : והטעם הנמצא וכו' קרוב לכל קוראיו יהיה לזה מה שכתב הרמב"ן פ' שמות על אמרם ז"ל בפ"ק דברכות אהיה אשר אהיה אהיה עמכם בצרה זו ואהיה עמכם בשעבוד שאר מלכיות אמר לפניו רבש"ע דיה לצרה בשעתה אמר לו יפה אמרת כה תאמר לבני ישראל וגו' ועל זה אמר שהכונה להם כי יאמר לפניו ית' ואמרו לי מה שמו שיגיד להם השם שיורה הוראה שלימה על המציאות ועל ההשגחה והקב"ה השיבו למה זה ישאלו לשמי אין להם צורך לראיה אחרת רק כי אהיה עמהם בכל צרתם יקראוני ואענם ויהיה הראיה הגדולה שיש אלקים קרובים אליו בכל קראנו אליו ויש אלקים שופטים בארץ וזה פי' נכון באגדה זו עכ"ל : ויקבלוני כן · ר"ל מצד המצאי להם כי עין בעין יראו ענין מציאותי והשגחתי מאין פנות אל דרכי הוראות העיוניות · ונוראות נפלאתי על כעל ספר שער ה' החדש · כי נפשו יגאס מן הטעה בדבריו

על כונת החבר בדבריו אלה' יען כי אחרי הביאו דברית על אמרו אך אמור להם אהיה אשר אהיה בהשמטת מלת ופירושו (ולא ידעתי אם נכוב' ממנו או ממעתקי הדפוס) כתב על ביאורם וז"ל ירנה בזה ששאלת משה רבינו היתה לומר אם ישאלו ישראל ויאמרו לו מהו מהות הש"י ועצמותו מה יאמר אל ישראל ופי' מה שמו ר"ל מה מהותו כי השם מורה על המהות וכן ובחשך שמו יכוסה רוצה לומ' עצמותו יכוסה · והשיב לו הש"י שיאמר להם אהיה אשר אהיה כלומר שמהותו הוא מה שהוא שאינו יכול לפרשו להם לפי שהוא נעלם ולפי שלא יחשבו שכמו שמהותו נעלם כן מציאותו נעלם לכן אמר שמציאותו לפחות נגלה הוא מאד ולכן שב ואמ' שיאמ' ויאמר להם אהיה שלחני אליכם וכן כתב הר' חסדאי בספ' אור ה' מאמ' א' כ"ג פ"ה יאמר שם ז"ל ואמרו לי מה שמו מה אומ' אליכם הרצון בזה הוראת עצמותו לפי מה שיראה שהיתה התחלת נבואתו או והיתה התשובה שההוראה ההיא היתה נמנעה מהם באמרו אהיה אשר אהיה כלומר אין להם עסק במהותי כי אני אהיה מה שאהיה ירמוז שמהותו נעלם ולהורות שהמציאות נגלה מאד שב ואמר אהיה שלחני אליכם כלומר מעצמותי א"א לרמוז דבר אלא ההיות בלבד עכ"ל וכו' : ועתה נא בא נגיני למשש בכל מליו אשר בדעתו הסביר על ביאור כונת החבר כחשוב' הש' למשה וראה נא אם הוא ראוי ליטול שכר על שפרים' אם לאו · והיו לך לעינים דברי הרמ"בן אשר על פיהם המשכנו הביאור הנכון לפי דעתנו : ושם מופתו למשה בזה הענין באמרו וכו' · לחוק במסמרות · ביאורו הנז' על אהיה אשר אהיה · עשה לו שמירות מלפניו ומאחריו לומר שזה מקומו וביאורו הנאות · ותחלה אמר במעין שמופת הזה מהמצאו ית' לעת הצורך · שם מופתו למשה באמרו שם למעלה ממנו בסמוך לו כי אהיה עמך וזה לך האות וכו' · ובא זה ולמד על זה כי שניהם קרובים במקום ובענין וכ"ש שמלת אהיה מוזכרת בשניהם · וגם אחרי כן כתוב שם בסמוך אלקי אבותיכם שלחני וגו' להיותם שמפורסמים בהשגחה המצויה בהם בכל עת · ובאו דבריו מורכבים מדברי ה' למשה ומדברי משה אל העם וקם שני כתובים הבאים כאחד · כי אין שם כתוב

אחד

לך האות כי אנכי שלחתיך · והאות הוא שאמצא לך בכל מקום וסמך לו מה שדומה לזה באמרו אלקי אבותיכם שלחני אליכם אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב המפורסמים בהמצא הענין האלקי עמם תמיד· ואלקי האלקים כנוי בעבור שכל הכחות הפועלים צריכים אליו יתברך לא והוא ית' יסדרם וינהיגם · ואדני האדנים כמוהו אבל אל נגזר מאילות וממנו יצאו כל הכחות והוא מרומם מהתדמות להם וכשר לומר מי כמוך באלים

אחד אומר כדברים האלה אלקי אבותיכם שלחני אליכם אלקי אברהם וגו' כדרך שזוכרים החבר כרוכים גם יחד· אמנם דרך כונת הענין שהוא העקר או שהיה זה לפום חורפיה כי לא חש אל דקדוק כמה הכתוב להיותו נוטה על זכרונו ולא אמ"ש ספר והוא על דרך מלא העומר לאחד שזכר המורה בראשון פ"ע · ולדעתי לפי הנראה ושלם ביאור הכתוב כי אהיה עמך וגו' בהוציאך את העם וגו' · בדרך קרוב למה שביאר בו הרמב"ן עם היותם בלתי מסכימים בטעם אמרו וזה לך האו' כי אנכי שלחתיך: והנה זאת שטתו של חבר בכתוב הזה כי שתים זו שאל מרע"ה מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישר' ממצרי' · הם כנגד שתים דבר לו אלקים לאמ' ועתה לכה ואשלחך אל פרעה · והוצא את עמי בני ישר' ממצרי' · והוצאה זו לצורך ביאתם לארץ היתה כמו שביאר שם למעלה באמרו וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו מן הארץ ההיא אל ארץ טובה ורחבה וגו' שהם עצמם שני הענינים שזכר לו אח"כ משליכתו אל פרעה להציל עני מחזק ממנו · והוצאתו את בני ישראל משם ללכת אל אשר יהיה שמה הרוח · והנה משה לא מצא את לבבו ללכת אל פרעה וכמו שכתב הרמב"ן כי כמשה כאומר מי אנכי שפל אנשים רועה צאן כי אלך אל פרעה מלך גדול ואדיר · ואם אומר אליו לעזוב את העם כלל עוד מעט וסקלוני כענין שאמר שמואל ושמע שאול והרגני · ואמר עוד מי אנכי כי אוציא את בני ישראל מארץ מצרים כמו שאמרת להעלותו אל ארץ טובה ורחבה אל מקום הכנעני · וזה כי אמנם ההצלה מיד פרעה אינה תלויה בהם שאם ישמע פרעה יקל עולו מעליהם ויצילם או יגרשם מארצו על כרחם · וגם הם עצמם ישמעו אל כל אדם בזה כי מי האדם אשר לא ירצה לצאת מעבודה קשה שאין כמוה · אבל העליה לארץ הכנעני לא ישמעו בם · וכן היה הדבר שהיתה מלחמת עמי' הם קשה עליהם מתחלה ועד סוף ופחדו ממנה במצרים ובמדבר · זאת יראתו של משה רבינו מפרעה ופחדתו מהם ועל שתיהן ענהו ה' ואמר לו אל תירא מפרעה כי אני אהיה עמך להצילך וזה שאמצא לך בכל מקום אשר תפנה שם יהיה לך ולאחרים לאות כי אנכי שלחתיך וראו כל עמי הארץ כי ה' נקרא עליך ויראו ממך ואין לך לירוא מפני המלך העריץ · וכבר העיד הכתוב על זה גם האיש משה גדול מאד בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני העם · ולענין פחדתו מישראל שלא יאבו לשמוע אליו ללכת אחריו אל ארץ הכנעני אשר כגובה ארזים גבהו וחסון הוא כאלונים · אמר בהוציאך את העם ממצרי' תעבדו' את האלקים וגו' לומ' שמאז יקבלו עבודת ה' ללכת אחר מצותו וגם כן יאמינו לעול' ואחריך ירוצו לכל מקום אשר תנו' · וכוב' אמ' על ההר הזה כלומר הנה נגליתי לך בהר הזה בלכת אש כי כן יהיה בעיני כל העם בעבדכם אותי בהר הזה · כל זאת באתנו מדברי הרמב"ן המסכימים לשטתנו על דעת החבר אף שנטינו מהם בביאור וזה לך האות כי אנכי שלחתיך כמו שיתבא' לך בשומך את עינך עליהם במקום שנתם : ואלקי האלקים כנוי וכו' · כבר קדם לך בראשית המאמר שאלקים תאר למושל ולדיין ומשם מובא הביאור למה שאמר כי הוא ית' יסדרם וינהיגם · אמנם באמרו שהוא כנוי בעבור שכל הכחות הפועלים צריכים אליו אפשר שהכונה גם כן בענייננו מה שכתב הרמב"ן פ' בראשית שאלקים ר"ל בעל הכחות כלם וכו' כמוזכר סימן א' : ואדוני האדונים כמוהו · להיותם קרובים בענין האדנות והממשלה · אמנם אחרי כן ישוב לדבר על שם אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד כשהוא בלתי סמוך רק ניוד כעה כנוי למדבר ויאריך בענייננו · והנה עם היות בידנו לומר שכוון סדרו בשמות המוזכרים עד הנה על פי סדרן במזמור קל"ו שאליו הוא נושא את נפשו גם בשני סי' ע' כמבואר שמה · וזה כי זכר דבר קדשו תחלת הודו לה' כי טוב וגו' והוא שם עצם · והקרוב אליו הודו לאלקי האלקים וגו' ואח"כ הודו לאדוני האדונים וגו' · אעפ"כ כבר העירותיך בפתיחת המאמר כי הכונה לומר שלעומת מחברתו אל מול פניו היה מאמר מרע"ה פרש' עקב כי ה' אלקיכם הוא אלקי האלקים ואדוני האדונים האל הגדול וגו' · ובכן יהיה שם אל שיזכיר בסמוך · בכלל גם הוא בסדר הזה כאשר דברנו : אבל אל נגזר מאילות · שהוא מענין חוזק כמו ואת אילי הארץ לקח : והוא מרומם מהתדמות להם וכו' · כי לא בגבורתו נורא שעם היות כל הכחות נמשכי' ממנו אין להם עמו התדמו' כלל · והקדי' זה למה שיזכיר בסמוך :

באלים קבוץ אל· וקדוש כנוי שהוא נקדש ומרומם מהשתוות לו מדה ממדות הבראים ואם יקרא בהם הוא איננו כנ"א דרך העברה· ועל כן שמע ישעיהו קדוש קדוש קדוש עד אין תכלית· והטעם שהוא נקדש ומרומם משתשיגהו מאומה מטומאו' העם אשר ישכון נ"א ישכין כבודו ביניהם וכן ראה אותו על כסא רם ונשא ומכוין נ"א ויכנה בקדוש הרוחני אשר לא יתגשם ולא יתלה בו דבר ממה שיחלה

שמוך: וכשר הדבר לומר מי כמוך באלים קבוץ אל להיותו מורה על סלוק ההדמות ביכו לביכם· ואמר וכשר שדבר כי לב אדם יחשב היותו בלתי ראוי ליחס שם אל ליותר מאחד· על כן ביאר לנו כי בהיותו נגזר מאילות שענייכו חוזק כמו שקד' אין כזה שום נכות כלל: וקדוש ככוי וכו'· כיוצא בזה הית דברו בשלישי סימן י"ז אצל ברכת אתה קדוש: נקדש ומרומם משתשיגהו מאומה וכו'· כוין למאמר ישעיהו במקום ההוא כי איש טמא שפתים אנכי ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב: ומכוין (נ"א ויכנה) בקדוש וכו'· הכונה לומר כי ישעיה הנז' מכוין או יכנה בקדוש המוזכר לו שם בקריאת השרפים אל הרוחני: אשר לא יתגשם וכו'· ר"ל שאיננו גוף וגם לא יבינוהו מאורעו' הגוף לא תאר ולא תמונה ולא ספעלו' בלל ועקר והוא שבורא יתבר' גבוה מעל גבוה כי אמנם אין קדוש כה' כי אין בלתו בפרד ונבדל מכל ענייני הגשמיות שאין לו בענייני' שום התלות כלל ועקר שהרי המלאכים הם לדעתו גשמיי' כמו שיתבאר· גם המדברת שבאדם אשר נגזר עליה בראשון סימן פ"ט היותה בלתי גשמית באמרו ואיך לא נרוממהו מהגשמות ואנחנו מרוממים קצת מבריאותיו מהגשמות בנפש המדברת אשר היא האדם באמת וכו'· גם בשלישי סימן מ"ג באמרו וכמו שנתברר אצלו במופת עמידת הנפש אחר כלות הגוף בעבור שאינה גשמית וכו'· לא תמלט גם היא מהתלות בה דבר ממה שיחלה בגשמים כי כן האדם היה בעודנו חי נפשו קשורה בגופו· וגם אחרי כן אשר ימות יפריד ונפשו בנפשו כמלטה לא יסור ממנה יחס ההתלות בגוף כי נפשו עליו תאבל ועזה כמות אהבתה ותשוקתה אליו עד קץ הימין אשר תבוא כגורלו בתחיית המתים אז יתלכדו ברוב חבה ולא יתפרדו כי יחדו יהיו תמים במאמר לכו כל חמר ולב טהור ורוח נכון יתחדש בקרבנו ולא ימנעו כחות הגוף הצלחות הנפש ע"פ דברו בחמישי סוף סי' י"ג· וגדולי החוקרים גזרו אומר כי היחס הזה אשר לנפש אחר המות בהתשוקקה לשוב אל מחברת הראשון· יתכן לנו להבחין רבוי מספרי בנפשות האנושיות· כי אתה ידעת ואתה שמעת כי סבת הפרטיו' וסבוי המספרי הוא החמר ובלעדיו לא יזדעד הרבוי בנבדלים כי אם דרך עלה ועלול· וזה ינינבו שוה בנפשות הללו כי אין האחת מהן עלת לחברתה אך באמרנו שעם היותם נפרדות מגופותיהן להן תשוקה ולהן תשכרכה להתחבר אליהם כאמור· הנה יחס התשוקה הזאת שוה להן במקום ההתחברות בפעל· ובכן ישלם בהן הרבוי המספרי· ומזה גם כן רצו להכריח ענין התחיה שהרי חבור הנפש עם גוף האדם הוא דבר טבעי חביב כחמד ונעים· ואין לחשוב בזה שום נד סברת בעמידת האבן חוץ למקומה בהכרח על פני רקיע השמים· ואם יצדק בה היותה מחוברת מנד טבעה· לא יצדק בה היותה בפרד' כי אם על נד הסכרת· והסכרה לא יתמיד לעולם· אכ"כ מתוקן ומקובל להאמין באמתת התחיה לאדם· ואל יקשה בעיניך מה שזכר בשלישי סי' מ"ג שהנפש היא עצם נפרד מהגוף כמלאכי' ואיך כאמ' שהנפש בלתי גשמית· והמלאכים גשמיים כי אמנם יש להשיב על זה שאין הדמיון יצודק מכל נד רק דרך העבר' היה דברו כמלאכי' מנד הדקות והרוחניות· או כאמ' כי היה דברו שם על דעת הפילוסופי' אשר להם כשא את נפשו באמרו וכמו שנתברר אצלו במופת עמידת הנפש אחר כלות הגוף בעבור שאיננה גשמית וכו'· ורמז אל המופת שזכר בשמם בחמישי סימן י"ב כי אחרי אמרו שם וממופתי עצמות הנפש וכו' עד אמ' ולא נשאר אלא שתהיה עצם עומד בעצמו מתואר בתוארי שמלאכי' והעצמים האלקיים וכו'· אמר ומן הראיות על הפרד הנפש מהגוף ושאיננה צריכה אליו וכו'· ע"כ· אלא שמניכו לו הלשון הזה עצמו בשני סימן כ"ו שסם ידבר עינו וכלשון עצמו באמרו וכללו של דבר שיהיה המזג כלו מתוקן ומזומן לקבול הנהגת הנפש שמדברת אשר היא עצם נפרד קרוב למנס שמלאכים שנאמר בהם די מדריהון עם בשרא לא איתוהי· ע"כ· ואפן ואדר לחשוב ולומר כי לא נפלאת היא ולא רחוקה שתהיה נפש האדם על דעת החבר בעלת גשם דק רוחני מעין הגשמיות המוזכר אצל המלאכים· ודבריו בראשון סי' פ"ט באמרו שהנפש המדברת היא האדם באמת וכו'· וכדעת אפלטון כמבואר שמה· הם הרהיבוני בנפשי עוז לקבוע בדעתו זאת ממאמרים שהרי לפי דעת אפלטון האומר שנפש האדם היא כל האדם באמת ואין הגוף חלק ממנו אבל הוא כלי אשר בו תשתמש הנפש· לא

ש תלה בגשמים כח״ל ויאמר קדוש ישראל' כנוי לענין האלקי הדבק בו ואחריו בהמון זרעו דבקות מחשבה והנהגה לא דבקות נגיעה ואין מותר לכל מי שירצה שיאמר אלהי וקדושי אלא דרך העבודה בדרך הקבלה אך על דרך האמת לא יאמר אותו כי אם נביא או חסיד שידבק בו הענין האלקי ועל כן אמרו לנביא חל נא את פני ה' אלקיך והכונה היתה באומה הזאת שיהיה ערכם מן האומות עכו״ם ערך המלך מן העם כמו שאמר קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם · אבל אדני הנכתב באלף

שיטת אריסטו' שסובר כי האדם מורכב מנפש והיא צורה ומחמר והוא הגוף גשם כדכות יונף אשר בו מקשר הנפש המדברת דק ורוחני · וכמו שכתב הפ״קו מירא. דולאכו כי יש לו לאדם שני גופים האחד מהם גשמי ובהיר אשר קרא הו בעלי דרך אפלטון מרכב שמימיי והוא אשר תשימהו בו יש הנפש המדברת בלי שום אמצעי · והאחד הוא מעותד אל ההפסד והוא נבראה לעיני בשר מורכב מד' היסודות וכו' · והנה אם כן כאמר בדעת החבר · ראוי שנבין דין קל וחומר אשר דן בראשון סימן פ״ט באמרו ואיך לא נרוממהו מהגשמות ואנחנו מרוממים קצת מבריאותיו מהגשמות בנפש המדברת אשר היא באדם באמת וכו' · על דרך רבי טרפון דלית ליה דיו לבא מן הדין להיות כנדון · ויהיה כח ראיותיו שאם אנחנו מרוממים קצת מבריאותיו מהגשמות בנפש המדברת וכו' אשר עם היותה בעלת גשם דק רוחני כאמור עתה תרומם עתה תנשא מן הגשמיות העבור הגופני השפל · קל וחומר לבורא ית' אשר בלי ספק נרוממהו מכל ענייני הגשמו' ואביזרייהו · ומה שאמר בשלישי סימן מ״ג שהנפש איננה גשמית אבל עצם נפרד מהגוף כמלאכים עם מה שזכר בשני סי' כ״ו באמו' ועם מה שיאמר בסמוך שהשכל איננו מוגבל במקום יוכל נ״כ להתבאר על טהרתה של נפש מהגשמיו' העבור להיותה בעלת גשם דק רוחני מעין דוגמא של מעלת המלאכים · ובכן יעלה כהוגן מה שיזכיר סי' נ״ה שרוח הקדש ממנה נבראים המלאכי' הרוחניים ובה מתחברות הנפשות הרוחניות · ראה נתתי לפניך בזה שני דרכים ובדרך שאתה רוצה לילך בה מוליכין אותך לדעתך · בחור בטוב · ויאמ' קדוש ישר' כנוי וכו' ואחריו בהמון זרעו וכו' · הוא הברית אשר בינו ית' ובין בני ישראל אות היא לעולם כמוזכר למעלה · ואמר הדבק בו על ישראל אבינו הזקן שהיתה מטתו שלמה כמו שזכר בראשון סימן מ״ז באמרו עד שהוליד יעקב אבינו י״ב שבטים כלם ראויים לענין האלקי וכו' ובשלישי סימן י״ז אמר אלא חסידי בני אדם היו יחידים מאדם ועד יעקב ואחר כן שבו קהל ואל עליהם הענין האלקי וכו': דבקות מחשבה וכו' ביאר

ענין הדבקות הנזכר שאיננו כאשר ידבק איש אזור במתניו ע״י מגע גשם בגשם · רק דביקה מדעית שכלית השגחיית : בדרך הקבלה · לענין היותו מקבל אלקותו עליו · לא שייחדהו לעצמו כאלו הוא מעון לשכינתו · וז״א אך על דרך האמת לא יאמר אותו וכו' · ועל דרך זה ביארו אמרו במקרא בכורים הגדתי היום לה' אלקיך דרך כבוד אל הכהן · אך מה שקרא יעקב שם המזבח אל אלקי ישראל (פ' וישלח) לא כוון ליחד שמו עליו על דרך האמת שהרי בזהר מלייחדו על יצחק אביו בעודנו חי ואמר ופחד יצחק תחת אמרו ואלקי יצחק וכמו שכתב שם רש״י פ' ויצא · אבל ענינו על דרך קבלת אלקו' וכמו שביאר רש״י באמ' כלומר מי שהוא אל הוא הקב״ה הוא לאלקים לי ששמי ישראל עכ״ל : והכונה היתה באומה הזאת וכו' עודנו עומד על ביאור מלת קדוש הוא״ל באר ענין קדושים תהיו כי היתה הכונה להעלות ערכם על האומות כערך המלך הקב״ה על עם סגולתו : אבל אמר הנכתב בא״לף דל״ת וכו' · כלפי מה שביאר למעלה ענין השם הזה בסמיכות באמרו שאדוני האדונים הוא כמו אלקי האלקים · הן עתה בבאו לדבר עמנו על משפט קריאתו בלא סמיכות רק בכנוי למדבר עם הנעת היו״ד אמר אבל וכו' · או שאמר כן בעבור חדוש שנתחדש בשם הזה אשר כמוהו לא נהיה בשאר השמות שזכר עד הנה · וזה כי יתר השמות לא יושלם הרמז על ידם אל השם הנכבד יו״ד ה״א וא״ו ה״א הנודע הנזכר למעלה רק היא סגולה בשם א״לף דל״ת אשר בו יתפשטו הנביאים לעוצמת נוראות הרוחניו' הנראות להם בהשגתם ועל ידם יתעלם הרמז אל הניצוץ האלקי הזורח שם וכמו שזכר סימן א' באמרו כי שם יו״ד ה״א הוא נודע רמוז אליו במדות ובביאורנו שם · אמנם כל השמות זולת זה לא יתכן בהם הרמז לשום דבר מיוחד מצד עצמם רק מצד יחוד נוכחינו אל הנודע ההוא הנרמז בשם יו״ד ה״א וא״ו ה״א ע״י אד' באמור · על כן אמר אבל אד' הנכתב בא״לף דל״ת כ״ין יו״ד הוא נרמז אליו וכו' ר״ל שיהיה השם לבדו בא בכנוי המדבר וכאילו שם ה' לנגדו והוא יושב ממולו רומז שיו ומתכפל לעוצמתו משבח ואומר אתה הוא מלכי אלקים

וטעם

באלף דלת נון יוד הוא כרמז אליו כי הרמז הוא לצד מבלתי צד כי יש שירמזו אל הדברים הנפעלים מאתו המשמשים לו שמוש ראשון כאשר ירמזו אל השכל ויאמרו שהוא בלב או במוח ׃

ושעם הרמיזה אליו ית' הבלתי מוגבל במקום הוא דרך העב"ה ז"א כי הרמז הוא לצד מבלתו צד וכו' · והכוונה בה רמז אליו יתברך הוא באמצעות דבר נברא מורגש אשר המשיג והדבר ההוא מוכהב מאתו יתברך בלי שום אמצעי ולגעתו יתכסה המשיג בא' א"ד בא"ף דלת לא שיהיה תכלית מגמתו אל הדבר ההוא הנברא רק שתהא כונתו מתעלית ע"י לרמוז אל הבורא ית' אשר יוחס לו המקום ההוא למשכן דרך העברה וכמו שיורה אח"כ באמרו כאשר יהיה הדבור עם דבר אלקי שרומזים אליו יאמר אד' באלף דלת נון יוד כאילו הוא אומר אדני אתה מושלי ורומז אל מה שיוגבל במקום דרך העברה וכו' ע"כ · ומעין זה כתב בעל העקרים מאמר ב' פרק כ"ח יובזין שמה · והכלל שיש כאן שני מיני רמזים · האחד בהיותו מכוין אל מול הדבר ההוא הנבר' הנכב לקראתו · והשני הוא הרמז של הכיון האלקי השוכן בקרבו והוא עקר הרמז כי אליו כל העיני' נופו' ואליו ייוחס אמרו אדו' ומושלי לפי האמת · כי באופן אחר היה זה מקבל עליו דבר נברא לאדון ולפטרון חלילה וחס · אבל היה הדבר ההוא ראוי לנביאים כי ה' נראה אליהם וכאמרו למעלה שהיו רואים אותו יתברך במניע זה בקרא כבוד ושכינה ומלכות ואש וענן וצלם ותמונה ומראה הקשת וזולת זה ממה שהיה ראיה להם שהדבור עמם מאלו וקראו אותו כבוד ה' ויש שקראוהו ה' וכו' · ובהיותה בזה זכר בראשון סימ' כ"ז כי כונת ישראל בעגל היתה להקביל אליו כדי שמכו תתכסא כונתם לשמים והקדים לזה שהיו בני ישראל מצפים למה שיעד להם משה שיוריד להם ענין מאת האלקים שיראו אותו ויקבילוהו כאשר היו מקבילים עמוד הענן ועמוד האש בצאתם ממצרים אשר היו מביטים אליו ומקבילי' ומגדילי' אותו ומשתחוים נכחו לאלקים וכו' עד אמרו שכך זו בעבד מורגש יכונו נגדו וכו' שיהיה מוכח להם להקביל אליו כשיספרו נפלאות אלקיהם וכו' וכאשר אנחנו עושים בשמים ובכל דבר שאנו יודעים שתנועתו אמנם היא בחפץ האלקים מבלי מקרה ולא רצון אדם ולא טבע וטעותם היתה בצייור אשר כאשר עליהם ושיחסו ענין אלקי על מה שעשו בידם ורצונם מבלי מצות האלקים וכו' ע"כ · ומעין זה תמצא בשני סימן ד' בא"ז שמכשירות מן הנשם הדק הרוחני שנק' רוח הקדש הנורו' הרוחניות הנקראות כבוד ה' ונקראו' ית"ל העבר' ה' גלגל כמו וירד ה' על הר סיני ע"כ · והנה כל הפסקא הזאת עד תומה היא סובבת על זה הקוטב ע"י מגלים כאותו' כמו שיבא' ויתברר לך מדעתו של המניע הזה אשר על ידו יתראה ויבי זה הענין האלקי' היו הנביאים רומזים בזכרם שם שאף דלת אשר ממנו היה מתעלה הרמז אליו ית' לא זולת · וכאילו היה שם נגבל ונגדר חלילה לו' שהרי הוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו כי הנפש אנף הלך לו ממנו ואיך יקיפהו מקו' · אלא שהרמז אליו דרך העברה כאמור לה'יות הדבר ההוא המורגש בלי משמש בחפצו ית' בלבד מבלתי סבות אמצעיו' ביניהם וזהו ענין אמרו כרמז בכף הדמיון כי לפי האמת אין רמז למה שלא יוגבל במקום וכמו שהולך ונושא משך הביאור במשלי' כאותי' לשבר את האוזן והבורר שנהם משל המלך שהיה לאחרונה · ומהלא רואה שמעתא ע"י הכלל הזה שהקדמנו של שראוי לעבור על פרטיו לבררם ולהבינם · והנה יראה מדעת החבר שהיה שם אלף דלת רומז אליו ית' על ידי מניע דבר משמש בחפצו ית' לבד והיה הדבר ההוא ראיה לנביאים שהדבור עמם מאלו ית' כמוזכר למעלה · וגם בני אדם גם בני א"ש שלא הגיעו למדרגת הנביאים יהיה בו הרמז אלהם של אשר נגלו באמונת' מענין הנביאים ההם הרואים מראות אלקים כאמרו למעלה וקראוהו העם המקבלים מהם בהאמנתם אותם (ה' וכו' ע"כ) והקבלה הנמשכת הרי היא כמראה העין כמו שזכר בראשון סי' פ"ה · ועוד כי כל העם היו רואים עמוד האש והענן והארון שהיו מקבילי' אותם כמו שזכר בראשון סי' כ"ז ויזכרנו עוד בסמוך ולהם היו מכוונים' בשם זה להיות גם הם משמשים בחפצו ית' לבד כמו שיבא · ולא עוד אלא שגם השמים מכללם אבל מי שנתברר לו אמונת קיומם בידיעה נבואיית או בקבלה היותם בלי משמש בחפצו גרידא כאשר יזכיר בסמוך · ובאופן זה בכל מקום וזמן מוקטר מוגש לשמו ית' לכוין הרמז אליו על הדרך אשר הקדמנו · וראה ובחן כי כאשר הדבר האלקי המורגש היה מעיר את הנביא על השגת עצמו ית' הזורח בוא שם כאמרו למעלה שהיה המניע ההוא ראיה לנביאי' שהדבו' עמם מאלו ית' · כן יהיה הדבר אשר יבא מפיכו בקריאת השמות כי הנה שם אלף דלת הוא אשר בו נכוין אל שם יוד הא על דרך זה שמי וזה זכרי כמו שקדם סימן א' וזה מגד הכונתו הראשונה על הוראת המניע ההוא כאמור ׃ כי הרמז הוא לבד וכו' · כבר כתבנו שכוון בזה לבאר איך יתכן הרמז אל מה שלא יוגבל במקום · וכעשה כאומר אין זה רק דרך העברה מצד היותו זורח להם באמצעות

במוח ויאמרו השכל הזה או השכל הלזה ואין
רמז באמת אל מה שאיננו נגבל במקום · ואף
על פי שכל האיברים משמשים לשכל השמוש
ההוא הוא במצוע הלב או המוח וכליו
הראשונים רומזים אליהם שהשכל שמה כן
רומזים אל השמים מפני שהוא כלי משמש
בחפצו גרידא מבלתי סבות אחרות אמצעיות
ביניהם ואין רומזין אל דבר מהמורכבות מפני
שהם כלים משמשים במצוע סבות אחרות
משתלשלים אליו ית' שהוא סיבת הסבות ואמר
היושבי כ"א ויאמר בשמים · כי האלקים בשמים ·
ויש שאמר כ"א שיאמר על דרך העברה יראת
שמים ירא שמים · ומן השמים ירוחמו וכן
רומזים אל עמוד האש ועמוד הענן ומשתחוי'
נכחו ואומרים כי האלהים שמה כי העמוד
ההוא משמש בחפצו לבד ואיננו כשאר העננ'
והאשים הנקרים באויר מסבות אחרות וכן אל
אש אוכלת בראש ההר אשר ראוה המון העם
ואל הצור' הרוחנית אשר ראוה האצילים ·
ותחת רגליו כמעשה לבנת הספי' וקראו אותה
אלקי ישראל · וכן רומזים אל ארון הברית
ואומרין עליו ארון כל הארץ בעבור הראות
הפלאו' בהמצאו והעדרם בלעדיו כאשר קראו
העינים רואות והדבר שהראו' בו זולתם והיא
הנפש · ויש שרומזים אל הנביאים והחכמים
החסידים כי הם ככלים כ"א הכלים הראשונים
לחפץ האלקים משתמשים בחפצו ולא ימרו
מדברו מאומה ויראו המופתים על ידיהם
ובכמו הרמז הזה אמרו רבותי' זכרונם לברכה
את יי' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים
והדין

שמרדנם האלקי אשר כבחו יחכו ברמז הזה והוא מה
שביאר באמרו כי יש שירמזו אל הדברים הנפעלים וכו' ·
ולסבר את האון כשא משלו על זה ויאמר כאשר ירמזו אל
השכל וכו' · והכוונה שמקרה השכל גם הוא יקרהו שהדי
יחידו משכנו בלב או במוח
כפי התחלף בו הדעות בין
הפילוסופים ובין הרופאים
וירמזו אליו ויאמרו השכל הזה
או השכל הלז' שהוא רמז חזק
יותר מן הראשון להיו' המלה
מורכבת משתי מלות הלז
והזה · ובכן יהיה הרמז אל
השכל עצמו הזורח הוא שם
עם היות שלא יכירנו מקום
להיותו בלתי גשם כפי מה
שקדם וז"א ואין רמז באמת
אל מה שאיננו נגבל במקום
וכו' רק הוא בדרך העברה ·
ועל דרך זה יובן הרמז הכו'
שהוא של הכינון האלקי השוכן
בקרב הדברים הנפעלים
מאתו ית' המשמשים לו שמוש
ראשון והכל דרך העברה
כאמור וכמו שיבא · והמשל
הוא משול ימשול בו הרא"בע
פ' בראשית סמוך לראשיתה
בשם מדקדק שתושיה ידענו
כי הדבורים יקראו שפה
בעבור שיראו שממנה יבאו
וכן נשמת האדם העליונה
תקרא לב והלב גוף והיא
איננה גוף · בעבור היות
הלב המרכבת הראשונ' לה ·
ובעבור היות כל מעשה ה'
ביד המלאכים עושי דברו
נקרא כן · ע"כ : כן רומזים
אל השמים וכו' · כי כשא
עיניכו השמימה לכוין על
ידם של הכינון האלקי המונח
עליהם בלי אמצעי וז"א אחר
כך ויאמר היושבי בשמים
וכו' והכוונה שברמזו של מה שיונגבל במקום דרך העברה ·
וגדולה מזו אמרו יראת שמים וכו' לרמוז אל העינן האלקי

הדבק בהם כאמור · ואם איננו נגבל בשום מקום לפי
האמת רק הכל דרך העברה · ומה שלא זכר דרך העבר'
אצל היושבי בשמים והאלקים בשמים · לא עשה כן
להוציאם מכלל דרך העברה · שהרי הוא בעצמו יזכיר
אחר זה שרומז אל מה
שיונגבל במקום דרך העברה
כמו שאמר היושבי בשמים
וכו' אבל הזכיר זה אצל יראת
שמים להמצא שם העברה
יתירה מבד מה שמכנים הא'
ית' עצמו בשם שמים · והיא
העברה לשונית אשר מחלם
בה המליצ' מחילה רבה יותר
מן הקודמת · אך אמנם חקה
אחת לכלם היותם על דרך
העברה בלי ספק · וכבר
זכרנו בסימן א' שזה אחד מן
המקומות שחזיקו ראיה על
היות דעתו שאין השמים
מתנועעים באמצעו' מלאכים
כמחשבת הפילוסופים : וכן
רומזים אל עמוד האש וכו' ·
כבר קדם ביאורו בראשון
סימן כ"ז : וכן אל אש אוכלת
וכו' · ר"ל שכן היו רומזים
אליה : ואל הצורה הרוחנית
וכו' היא המצטיירת מן הגשם
הרוחני שנקרא אצלו רוח
הקדש כמו שזכר בשני סי' ד'
וזכור יזכרנו במה שיבא :
בעבור הראות הפלאות
בהמצאו וכו' · כתב בעל
העקרים מאמ' ג' פ' י"א כי מנגד
הארון והלוחו' שהיתה שכינה
זורחת עליהם היה מתהפך
הרוח האלקי בדמות כינור
השמש המתהפך והיה שורש
הרוח הנבואיי על האיש
שתמצא בו הכנה וכו' · ע"ש ·
וכבר קדם לנו זכרון זה בשלישי
סי' פ"ה : כאשר קראו העינים
רואות וכו' · כי האחד יראה לעיני' שהעינים יפעלו הראות ואינם
פועלי' אותו באמת כי הם בזה במדרגת הכלי לבד אבל

והדין למי שהוא במעלה הזאת שיקראוהו איש האלקים הוא׳ מורכב מן האנושות והאלהו׳ כאלו אמר האנוש האלקי׳ וכאשר יהיה הדבור עם דבר אלקי שרומזים אליו יאמר אדני באלף דלת נון יוד כאלו הוא אומר אדני אתה מושלי ורומז אל מה שיוגבל במקו׳ דרך העברה כמו שאמר היושבי בשמים יושב ציון יושב הכרובים שוכן ירושלם ורבו המדו׳ והעצם אחד בעבור התחלפות הדבר המקבל כהתחלפות הניצוצות והשמ׳ אחד וזה הדמיון איננו נאות בכל אלא אם היתה השמש בלתי מושגת וימצאו הניצוצות ולא תושג סבתם אלא

שנפש היא המוציא׳ פעולת ההרגש לאור בענם ורא׳ וכס הוא הדבר אשר דבר בעל העקרים מאמר ב׳ פרק כ״ח כי נקרא הארון אדון כל הארץ ליחס פעולו׳ בעל הדבר אל הדבר שעל ידו יעשה או יגיע הפעל ההוא׳ כמו שכלשון בני אדם תיוחס פעולת הפועל אל הכלי שעל ידו יגיע הפועל ההוא׳ כי אמרנו שהעין רואה והאזן שומעת והראו׳ והשמע אינם אלא לנפש׳ והעין והאזן כלים יגיע הפעל ההוא באמצעותם׳ עכ״ל׳ ואחשוב של הדמיון הזה כוון הרא״בע במה שכתב במגלת איכה על אמ״ו עיני עוללה לנפשי ונו׳ יש אומרים ש״ע עיני עוללה האזון ויפרשו עוללה כ כעוללו׳ בכיר ע״כי לדעתם יהיה ביאור הכתוב שהאזון הנדמה לעין לא האיר בהתחלקו לנפשה עוללות׳ כי או יצא מן בת ציון כל הדרה׳ אומר מורכב וכו׳׳ כאז״ל במדרש על תפלה למשה איש האלקים אר״ אבין ממחציתו ולמעלה נקרא אלקי׳ ממחציתו ולמטה נקרא איש: וכאשר יהיה הדבור עם דבר אלקי וכו׳׳ ה׳ א׳ הדבר המשמש במקומו ית׳ אשר על ידו יהיה הרמז אליו ית׳׳ וכן יורו דבריו באמ׳ אח״כ ואל כמו נה יהיה הרמז וכו׳: כאילו הוא אומר וכו׳ ורומז וכו׳ הכונה שבה ומו מקביל הדבר ההוא המורגש באמ׳ אדו׳ ומושלי אתה אין אמתת הרמז כי אם לכיבון האלקי השוכן בקרבו כאילו היה שם מוגבל וכנדר במקו׳ ההוא עם היותו לבי האמת בלתי כנדר ומוגבל כי הוא כקדם ומרומם מכל מאורעות הגוף אשר ההגדר במקום גם הוא מכללם׳ אך יתכן הרמז דרך העברה והוא אמרו במה שקדם שגם אלף דלת הוא ברמז ש״ו כי הרמז הוא לנד מבלתי נד: כמו שאמר היושבי בשמים וכו׳׳ עם היותם מלות בלתי ראויות בו ית׳ כפי הבאתם הראשונה כמו שביאר המורה בראשון בשתוף ישב ושכן פ׳ י״א וכ״ה: ורבו המדות והעצם אחד וכו׳׳ ר״ל כי כאשר יהיה האור הפשוט התחלה וסבה לגוונים רבים כפי התערכו בדברים מתחלפים׳ וכענין השמש המכ״ן מן החרכים המשגיח מן החלונות הבהירות אשר שמו שמשותיהם בדכוד ואבני אקדח או זכוכית שהיו להם לעינים בעלי גוונים רבים׳ וכפיכן יעשה אור בשלמם גוונים שונים

נהתחלקו לכאן ולכאן ש׳ כמה ניצוצות מתחלפי׳ שמריא׳ עם היות ענם האור אחד פשוט׳ ככה על דרך הדמיון כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל בהראותו את עוסר ככוד מלכותו לבחיריו במדות ותכונות רבות מתחלפות וכמו שיבאר אח״ב באמרו וכסרוא׳ הנביא בעין שנכתרת הצורה התמימה שנכורות אשר ראה אותה בדמות מלך או שופט וכו׳ וכאש יראה דמות כושא כלים וכו׳ וכאשר כחשוב במדות וכו׳׳ וכל זה יקרה להתחלפו׳ הלב המקבל והוא מה שיזכיר אחר כך באמ׳ וככוד ה׳ הוא הגוף הדק שהול׳ אחרי חפץ האלקים המצטייר כפי שירצה להראות על הנביא וכו׳׳ גם בשני סימן ד׳ קדם עניינו לאמר שמצטיירות מן הגשם הדק הרוחני הנקרא רוח הקדש הצורות הרוחניות וכו׳׳ והנה מכונה כנגדו׳ מראות שונות וגוונים רבים יוכרו׳ ולו ית׳ ענם אחד בהם והוא הדמיון שזכר בשני סימן ז׳ ושם ביארנוהו׳ וקרוב אליכו אחד הדמיון שזה כאשר יוכל שכלנו שאת׳ וכמו שיזכיר באמרו כי בבחינת השכל ידמה לו תחלת באור כי הוא החשוב שבמוחשים והדק שבהם והסובב והכולל אלקי העולם יותר מכלם׳ גם בשני סימן כ״ג היה מוכה שבחיו של שמש ועל כן אמר בעים ומירות כי שמש ומגן ה׳ ונו׳׳ ויפה כוון יהושע בן חנניה (פ׳ אלו טריפות) כשאמר לו קיסר בעינא דאיחזייה לאלקייכו א״ל לא מצית חזי ליה א״ל איברא׳ אזל אוקמיה לבדי יומא (פי׳ כנגד השמש) בתקופת תמוז א״ל אסתכל ביה׳ א״ל לא מציכא׳ א״ל ומה שמשא דחד משמשי דקיימי קמיה דקב״ה אמרת לא מציכא לאסתכלא ביה׳ שכינה לא כל שכן׳ ע״כ׳ ובלכתך בדרך שמשך ביאורכו על פסקא זו תפגע באשל קרוב לזה מטעם הרא״בע פ׳ משפטים שום תש״ש ותגל על ביאורו׳ וטעם קריאת הצורות הללו בשם מדות כבר הקדמנוהו בסימן א׳: וזה הדמיון איננו נאות וכו׳׳ מבא פגמו של דמיון מגד היות ענם הבורא ית׳ בלתי מושג כמו שהוא מושג ענם השמש והיה ראוי ולהשיאת דמיונם שתהיה השמש בלתי מושגת ושלא ימצאו מסכה למראית עינינו כי אם הניצוצות לבד ולא תושג סבתם כי אם בדרך הראיה מן המסובב אל הסבה׳

כי זה היה משפט השגתנו מהבורא ית' הבלתי מושג אבלנו בעצמותו: איך רומזים אל מקום וכו' · יאמר קדם דברו כי שם אף דלא ירמוז בו אל הכבוד העליון הזורח בדבר אלקי כנרא וכי הרמז הוא לנגד מבלתי נגד וכו' ·

ותמששהו בידיך תכיר בשנויו מעת לעת ובעיניך תראה ובידיך תרגיש כי לעולם לא תוכל לגזור על אודותיו כי הוא זה המלך מצד גופו המשתנה וכמו שהוא עצמו כושא משך הביאור : ולחותיו ומדותיו · כי איכות ליחותיו

אלא בדרך הראיה · והצורך מביא להרחיב מעט בדברים בכאן בעבור שהוא מקום טענה איך רומזים אל מקום מי שאין לו מקו' ונאמין כי הנרמז אליו הוא הכבוד הראשונה · ואנחנו מציעים בתשובה זה הצעה ונאמר כי הדרושים אינם משיגים מן הדרושים כי אם מקריהם לא עצמיהם ואינם משיגים מן המלך על הדמיון זולתי המראי' והתבניות והשעורי' ואיננו זה אמתת המלך שהם מקבלים עליהם לרוממו אבל אם היה רואהו במלחמה בתכשיט אחד ורואהו במדינה בתכשיט אחר ובביתו בתכשיט אחר והוא אומר כי הוא נ"א הוא המלך בגזירת הדמיון היא בגזירת השכל ואפשר שראה אותו נער ואחר כן בחור ואחר כן זקן ואחר כן ישיש ותראה אותו בריא ואחר כן חולה וכבר נתחלפו מראיו ומשושיו נ"א ומשמושיו וכ"א וממושסיו ולחותיו ומדותיו ואתה אומ' שהו' הוא' וגזרת שהוא המלך בעבור שהוא אשר דבר עמך וצוך והזהירך וזה ממנו איננו כי אם השכל או הנפש המדברת וכבר התקיים כי החלק ההוא ממנו עצם בלתי נגדר ואין רמיז' אליו ואם היה כבר רמזת אליו וגזרת שהוא המלך וכאשר מת וראית ממנו מה שהיית רוא' גזרת כי הוא איננו המלך אך גוף יניעהו מי שירצה ויפעל על כמה פנים מאופני ההפעליות מהמקרה נ"א והחפץ כענינים הנקרים באויר ישאם רוח ורביאם אחרת והקבצם נ"א רוח ותפזרם אחרת והיה קודם לכן לא יפעל כי אם בחפץ נפש המלך ההוא והיה כעמוד הענן האלקי אשר לא יפזרוהו הרוחו' · דמיון אחר השמש נראה אותה עגול פשוט כשעור

כמדובר · והוקשה ענייכו איך נרמוז אל מקום מי שאין לו מקום ונאמין שהנרמז אליו איננו המקום ההוא הנגב לקראהאינו רק הוא הככה הראשונה הזורחת שמה וכאמ' למעלה ורומז אל מה שיינבל במקו' וכו' כי אמנם אם באמת ותמים היה הנרמז אליו נגדר במקום · היה נקל לגעת ולהאמין כי לא אל המקום עצמו יכוון הרמז אבל אל הנגדר בתוכו · אך אבל אין שם הנגלה כלל · על מה זה יפול הרמז ההוא בלתי על הדבר האלקי הנבר' במתיכב לעמת פניו וחלילה חלילה לנו מעשות כדבר הזה · על כן יבא לקראתנו בהרחבת ביאור לקרב זה על ידי משלים נאותים למדענו: אבל אתה רואהו במלחמה וכו' · עוד השוב תראה להיכן הדברים מגיעים · באמרו אחר כך וכשראה הנביא בענין הנסתרת הצורה ה התמימה שבכירות אשר ראה אותה בדמות מלך או שופט יושב על כסא דין וכו' וכאשר יראה דמות כוסא כלים וכו' · ומשושיו · כי הפרש גדול יש בין משושי האדם אשר ימשש בנערותו ובחרותו לבין משושיו בזקנותו וישישותו · ויתכן לפרש משושיו על משושי אחרי' במלך כי יתחלף בו הרגשם כפי התחלף ענייכו מעת אל עת · וזה כי רכות הבשר וקשיו מתחלף באדם לפי שניו · וכלל הכונה לומר גם כי תשגוש בו

האדם מתחלף תמיד ומזגו משתנה ואחריו המדו' יוככו כמו שנזכר בחמישי סימן י' · בעבור שהוא אשר דבר וכו' · על דרך מה שנזכר למעלה באמרו ואין אבל אחד מהם שם נודע שרומזין אליו אך אבל מי ששמע דבריו וצוויו והזהרתו וזה על ידי מבוא הצורות הרוחניות הנראות למס ינוי שבנפל זכר עד כמה פעמי' במה שקדם: או הנפש המדברת · לפי שנזכר שם שכל בכלל · חזר ופרט נפש מדברת המורה ביחוד על השכל שנאמר: וכבר התקיים כי החלק ההוא וכו' כאמרו בחמישי סימן יב · וממופתי עצמיות הנפש שהיא איננה גשם ולא מקרה וכו' עד אמרו ולא יאמר אני נפש המדברת אשר בראובן כמו שבאמ' אני גופו אחר שלא הוכר ולא תוגבל בגד מהנגדדים ולא יורמז אליה וכו' ע"כ והטעם אבלו מפני היותה צורה עצמית וכמו שיתבאר שמה: וראית ממנו מה שהיית רואה: הוא הגוף · יניעהו מי שירצה וכו' כי כל רוח אין בקרבו שיכלכלהו ויהי כנאת נפשו כי מת כשאר מגילח ונעזב והיה כל מוצאו יטלטלהו והיה נע ונד כעון ככון למעדי יגל בהתפעליות כאשר יזדיין מן המקרה וכו' וכל זה מצד היותו מורכב בלתי מתפעל רק בחפץ נפשו וכו' : דמיון אחר השמש נראה אותה עגול וכו' : מעין המשל הזה קדם דברו בשלישי

כשעור הצנה ובהארה מזהירה חמה נדה · והשכל גוזר כי הוא כדורגדול מכדור הארץ כמאה ועשים ושש פעמים ושאינה דמה ולא נחה אך היא מתנועעת שתי תנועות מההפכות מזרחית ומערבית בתנאים יארך פירושם ולא הושם להושים כח להשיג עצם הדברים אך כח מיוחד להשיג מקרים תלויים בהם יקח השכל מדם ראיה על עצמם וסבתם ולא יעמוד על המהות ועל הענין אלא השכל השלם אשר הוא שכל בפועל במלאכים ישיג הענינים והמהויות בעצמם מאין צורך אל המקרים שיהיו באמצע אבל שכלנו אשר הוא תחלה בכח בהיולי כ״א כהיולי לא יוכל לעמוד על אמתת הדברים אלא במה שחננו הבורא מכחות מיוחדים שמם בחושים ראוים למקרי המוחשים דבקים תמיד בכל המין כי אין מחלוקת בין ראות עיני וראות עיניך שהשמש הוא והעגול הבאיר כ״א שמזהיר הדבר הוא השמש ואף על פי שהמדות האלה מרוחקות אצל השכל לא הזיק זה בעיון אבל הועיל בחכמת שלקחנו מהם ראיה על חפצנו כאשר יקבל תועלת הפקח המשכיל אשר יבקש גמ״ו במאמר אלעמש אלאחול שעיניו כ״א כעיניו טרוטות שרואה כאחד שנים אני רואה במקום פלו׳ שני כורכיות גו אניק והפקח ידע כי הגמל הוא שראה כאחד שנים ובהלישות

בשלישי סימן י״ט וגם כתוכו כי הרמב״ם השתמש בו בפרק ית זרעים · והנה האדם יראה לעינים היותה עגול פשוט שטחיי בלבד · והשכל יגזור על היותה בדמות כדור: הן האדם יראנה בשעור נכה ונתארם · ונזירת השכל תורה עליה שהיא גדולה מן הארץ כקס״ו פעמים · גם למראה עיניו ישפוט האדם היותה חמה וכוה · והשכל יכזיבנו במופתיו כי לא זה וזה יכשר ומלת מזהיר׳ כדי נכנה שאין שום הבדל תלוי בה בין החוש ובין השכל: שתי תנועות מתחלפות וכו׳ כי הוא כאחן יוכח מופתו בלכתו בתנוע׳ עצמו ממערב למזרח והוא תקרא תנועה מזרחית מצד הליכתה · ויש כנגור לרוץ אורח מכח הגלגל העליון ממזרח למער׳ והיא תקרא תנועה מערבית גם מפאת תכלית׳ או בהפוך הוא שאמר מזרחית ומערבית בכל דאות התנועות זו ממזרח וזו ממערב · בתנאים יארך פירושם · אולי כוון לגלגל יוצא מרכז אשר בו גוף השמש בוסע אשר ממנו יתחייב מה שנראה בשמש מהירו׳ ואיחור בתנועתו · בזמן זולת זמן ומקו׳ הרום והשפל ממנו הוא מתחל׳ ברוב הימי׳ וכב׳ הורכו שאין זה מקו׳ ראות לביאור׳: ולא הושם לחושים כח וכו׳: כאמרו למעלה כי החושים אינם משיגים מן המוחשים כי אם מקריהם לא עצמיהם וכו׳: יקח השכל מהם ראיה וכו׳ · כי כאשר מן הפעולות יודעו הכחות בכה מיחד המקרים כתיישר אל הבנת המהות: ולא יעמוד על המהות וכו׳ · ר״ל כי אמתת מהות הדבר לא יביט האדם הבטה שלימה · ואין זה כי אם פעל שכל כלם במלאכים והוא לבדו ישיג המהויות בלתי צורך אמצעות המקרים אבל שכלנו ההיולאני צריך הוא לצאת

מן הכח אל הפעל על ידי הבנת המקרים המורגשים · ועל זה הוא כופל משך ביאורו בדברים ברורים כשמש · בכח בהיולי · ר״ל שהוא בכח מצד היות משכנו נאמר ולפי הנסח שכתוב בו בכח בהיולי יתבאר על דרך מה שאמר בחמישי סימן י״ב אמרו במדברת שהיא השכל ם ההיולאני ר״ל השכל הדומה להיולי אשר הוא דומה לאשם בפעל והוא בנדבר בכח וכו׳ ראוים למקרי המוחשים כראות למראים וכשמע לקולות וכן יתר החושים לקראת מוחשיהם וכל כח מהם כטבע נאמר מיוחד כעין רואה ואזן שומעת וכל שכיוציהם נכבר כבתבים בחמישי סימן י״ב: דבקים תמיד בכל המין וכו׳ · ר״ל שהחושים הללו דבקים הם בכל המין על משפט אחד בביאורו הנמשך · והקדים זה למה שיתבאר בכמשל השני כי כן יהיה ענין הנביאים המסכימים כלם על אמתת הצורות הרוחניות אשר עין בעין יראו ויעיד בהם קנתם לקנתם כמו שאנו עושים במוחשינו: מחמת שלקחנו מהם ראיה וכו׳ · כדברו למעלה שמהשגת המקרים באמצעות החושים יעמוד השכל על אמתת עצם הדברי׳ ומהותם: כאשר יקבל תועלת הפקח וכו׳ · דמה השכל אשר יתור לדעת אמתתו של דבר אל כפקח המבקש את הגמל הנאבד ממנו · ודמה החוש ודמיון הנלאי הכוזב רק במקרים אל מי שהלה את עיניו בטרטוט שפירש בו הערוך מי שעפעפיו בגורות ואינן כתיקונן אלא מעט מלשון אז״ל כרק במה מדליקין מפני מה עיניכם של תרמודיים טרוטות לפי שדרים בין החולות · והמשל מבואר כי הפקח יבקש גמלו ועל פי האמרו של בעל העינים הטרוטות ימצאהו עם

ובחלישות ראותו נדמה לו כי הוא כורכיאה גרנ"יק ובעבור עוות ראותו נדמה לו שהם שנים והועיל הפקח בעדותו ודן אותו לכף זכות ברוע מליצתו מפני רוע ראותו ׳ וכן החושים והכח הדמיוני אצל השכל ׳ וכאשר שם הבורא בחכמתו הערך הזה בין החוש הנראה והמוחש הגשמי כן שם בחכמה ערך בין החוש הנסתר והענין שאיננו גשמי ושם למי שבחר מברואיו עין נסתרת רואה דברים בעיניהם

היות בוראותיו בתמונות דברים מרוחקים מן האמת והוא כאות אחד של המשל כמו שירחי׳ את נבולו בדבריו הנמשכי׳ : ובחלישות ראותו וכו׳ בחלישות הטעהו במין הבריאה על כן יחליף וימיר מין הנמל בבעל חיים זולתו ובעוות הטעהו במנין על כן יחשב אלו שאחד לשנים׳ ברוע מליצתו וכו׳ כי בעבור היות לו עינים חלושות ועדותו היתה מליצתו במה שהגיד בעלת כוכים ו ובהתבללות הזה ידינהו לכף זכות וישמח בתועלת המושג בעדות זו לא כאמנה וכדרך אמרם יבא הכם מכל מקום : וכן החושים והכח הדמיוני אצל השכל׳ לשכין דמיון ששמש המוזכ׳ למשל אשר על ביאורו נשא את המשל הזה תחלה משלוש הראות עם הפקח׳ ועתה יעתק לברו אל ענייניס טובים ומעולים מאלה׳ וזו היא מדרכי השכל לעלות מן הנמוך של הגבוה וכן ירדו עליונים למטה ויעלו תחתונים למעלה ורחוק׳ים יעשו קרובים להוסיף את כח בהשגת שכלנו על דברים נעלמו ממנו : והוא מה שאמר וכאשר שם הבורא בחכמתו וכו׳ והחוש הנסתר המוזכר בדבריו רנה בו העין הנסתרת אשר יזכיר׳ והענין שאיננו גשמי רנה בו הצורות הרוחניות הנראות אל הנביא שקדם זכרם וזכור יזכרם עוד באחרית הפסקא׳ ולא כוונה דעתו שיהיה הענין ההוא הנראה בלתי גשמי מכל וכל׳ שהרי בשני סימן ד׳ היה דברו שמצטיירות מן הגשם הדק הרוחני הנק׳ רוח הקדש הצורות הרוחניות הנקראות כבוד ה׳ וכו׳ והוקדם זכרונו למעלה׳ והוא עצמו עד ממהר בזה באמרו אחר כך בסמוך׳ ומה שהרגילו מספרים אותם בתכניותם אשר ראום מוגשמות וכו׳ אבל אמר בלתי היותו גשמי בערך אל הגשמי המושג לחוש הנראה לעין כל׳ ונראה שלזה כוון המורה פ׳ כ"א מהראשון באמרו על מעמד ויעבור ה׳ על פניו ויקרא המוזכר בדברי החבר במה שיבא׳ וז"ל או היה שם עם זה השגת חוש ראות אבל לדבר נברא בראייתו ניע שלמות ההשגה השכלית כמו שפירש אנקלוס זה אם לא היתה ההשג׳ במראית היא גב׳ במראה׳ הנבואה כמו שבא באברה׳ והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עברו שהי׳ עם זה השגת חוש אזן ג"כ ויהי הקול הוא אשר עבר על פניו אשר הוא נברא גם כן בלא ספק׳ עכ״ל׳ כן שדבר בזה

אשר דברו החבר׳ כי בריאה יברא ה׳ גשם דק רוחני ובמעט שאיננו גשמי לעוצם דקותו וממנו יצטיירו צורות רוחניות כחפץ היוצר ברוך הוא׳ ולא כל העינים זוכות להשגתם כי אם עיני השרידים אשר ה׳ קורא ורוח נכון יחדש בכח ראותם או שנבר הוסם בו משרש היצירה׳ והוא ישימם במדרגה ראוים להסתכל במראה הקשת האלקי וביתר הצורות ה הרוחניו׳ שזכר למעלה ויבא עוד זכרם אחר זה׳ ולא תבהינה עיניהם מראות כי בחכמה עליונה הושם ערך בין החוש הנסתר שזכרנו׳ ובין הענין המכונה בלתי גשמי לעוצם דקותו כאמור׳ ומן המ:אות הרוחניו׳ ההנה ותעורר בכל הנביא על אמתות ענינים שכליים אלקיים כהתעוררות הפקח הנזכר למצוא את הגמל המבוקש׳ על ידי מי שעיניו טרוטות : ושם למי שבחר מברואיו וכו׳ הוא ביאור מה שהונח מענין החוש הנסתר׳ והנה הוא על שני השישי׳ כתב ינ נעל׳ כי אם הוא עין נסתרת רואה וכו׳ שהזכיר בזה על תוספת כח מ׳ שם בחוש הראות כאמור׳ או הוא הכח המדמה בעוד שישמש הכח השכלי כי או נמלא בכל ביתו אורה ומגונה מנגדו יזדכך הדמיון של מול פני המראו׳ ההן הנראות שמכח הוראתן ישפיע השכל אמתיות נכבדות כאשר הוא עצמו הבין ילך כה וכה נושא משך הביאור׳ ומעין זה הוא מה שכתב הרא"בע סוף פ׳ נשא על וישמע את הקול מדבר אליו וז"ל וטעם וישמע שהוא לבדו היה שומע הקול ולא ישמענו מי שהוא באהל מועד מחוץ לפרוכת גם זה נכון כי ה׳ הוסיף בהרגש׳ אזניו כאשר הוסיף באור עיני נער אלישע וכן ויגל ה׳ את עיני בלעם עכ״ל׳ ומה שאמר רואה דברים בעיניהם לא יתחלפו ענייניו אבלי הוא מתכשא לעמת אמרו אחר כך שהראיה הגדולה על אמתתם הסכמת כל המין ההוא על הצורות ההם וכו׳׳ והכונה שהעין הנסתרת אשר הושמה לבחיריו רואה דברים בעיניהם ובעצמ׳ לא יתחלפו ומכד זה יתכן להעיד בהם קנתם לקנתם כאשר יזכיר׳ וכמו שאל זה יביט באמרו במשלו הנזכר שהחושים הראוים לאוחזים בם דבקים תמיד בכל המין וכו׳׳ וזו היא שימת עין אשר שם החבר עיניו עליה באמרו אחר זה שאלה הענייניס וכו׳׳ קיימו אותם הנביאים מפני שלא יכלו להכחיש מה

בעיניהם לא יתחלפו ויקח מהם השכל ראיה על ענין הדברים ההם ולבותם · ומי שנבראה לו העין ההיא הוא הפקח באמת ויראה כל בני אדם כעורים ויורם ויישירם ואפשר שיהיו העינים ההם הכח המדמה בעוד שישמש הכח השכלי ותראינה צורות גדולות נוראות מורות על אמתת שאין בהם ספק והראיה הגדולה על אמתותם הסכמת כל המין ההוא על הצורות ההם רוצה לומר כל הנביאים שראו' דברים יעיד בהם קצתם לקצתם כאשר אנחנו עושים במוחשינו כי אנחנו מעידים במתיקות הדבש ומרירות הלענה ואם נראה מי שיחלוק עלינו נאמר שהוא יוצא מהענין הטבעי ואלה מאין ספק רואים העולם כ"א הענין ההוא האלקי בעין הנסתרת ורואים צורות ראויות לטבעיהם ומה שהרגילו מספרים אותם כתבנית כ"א כתבניות' אשר ראום מוגשמו' והתבניות ההם אמתיות בהערכתם אל מה שיבקשהו המחשב והדמיון והחוש ואינם אמתיות בהערכתם אל העצם אשר יבקשהו השכל כאשר הביאונו הדמיון במלך כי מי שיאמר שהוא הארוך הלבן הלובש המשי אשר הנזר על ראשו והדומה לזה איננו כוזב' ומי שיאמר שאיננו כי אם המשכיל המכיר המצוה המזהיר בארץ פלונית בזמן פלוני על אומה

שראוהו כענין הרוחניות אשר נתן להם יתרון גם והיו קהלות נדודות נחלקים לא תעבור עליהם שהכנסם וכו' ולשון בעיניהם שירצה לומר בעיניהם ועצמם שהוא כענין אמרנו שהדבר בעינו וכלשון הקבר עצמו בחמישי סימן ו' עיני העצמים גם שם מי' כ"א הפוך · עין העצמים · ולפי דעתי נכון מונחו מלשו' כתוב אולי יראה ה' בעיני (שמואל ב' ט"ז) שהוא כמו בצייני · ואפשר שמזה נ"כ והכח הנפש עמד בעיניו עם היות שרש"י ביאר עליו בארהו ובשיעורו מלשון ועינו כעין הבדולח כענין בקרח הנורא: ויקח מהם השכל וכו' כי ילקט התוכות והקליפות יזרוק · והוא הפקח באמת · אמר באמת כי כבר דמה אליו השכל האנושי ג"כ כמו שקדם · ועתה דקדק משל והעלהו אל הוראת משל בעלה אחד והוא שכל העולם הנבחר שזכר למעלה כי הוא זה הפקח האמתי שכל יתר בני אדם כעורים בערכו: ואפשר שיהיו העינים וכו' כבר ביארנוהו: ואלה מאין ספק רואים הענין ההוא האלקי וכו' משתדל בכל תוקף להעמידו על בירור שהדבר הזה שבלי ספק היו רואים הצורות ההן אשר בנבואתן ובקיומתן כבראו: ומה שהרגילו מספרים וכו' הכונה כי הצורות שהורגלו לחזות בנבואתם היו מספרי' אותם בכל תוארי תבניתם אשר ראום מוגשמות כאשר הנה כי מן הגשם הדק הרוחני יוכרו הצורות ההן כאמ' דברנו: והתבניות ההן אמתיות וכו' כי לא דבר רק הוא במציאות · רק הוא ענין נברא מוחש באמת כאשר יראה החוש הנסתר וישפוט · אלא שאין עקר ענייננו הצורות ההנה · כי אין לחשוב היותן עקר העצם אשר יבקשהו השכל במראה ההיא · אבל השכל יקח מהם ראיה על ענין הדברים ולבותם כמו שזכר למעלה · וזהו אמ'

שהם אמתיות בהערכתם אל מה שיבקשהו המחשב וכו' ובאמרו והחוש כלל כל החושים החיצוניי' אבל מן הפנימיי' המוזכרים בחמישי סי' י"ב השמיט כאן שיעורי והזכרון · וטעם זה כי אין לזכרון פעולה כי אם לשמור ענייני המחשב וליצורי על דעתו שיותם שמירת הצורות המורגשות כמו שיתבאר שם והנה מה שיבקשהו המחשב וחביריו המוזכרים אינו כי אם דבר גשמי המתייחס לטבעם והוא להם גבול לא יעברוהו · ובהערכתם יהיו הצורות ההן אמתיות בנקיב' חמר המראה עצמה · אמנם אינם אמתיות בהערכתם אל העצם המושכל אשר יבקשהו השכל כי בערכו אין אמתות הדבר ההוא מה שנראה ממנו לחושים אבל הוא ענין פנימי מסתתר לא ישיגהו כי אם השכל והענין כזה: כאשר שנאנו הדמיון במלך כי מי שיאמר וכו' וכן הענין שוס בשם אלף דלת אשר שכיב ביאורו נוטעים אנחנו במקום הזה וכמו שקדם אמ' וכאשר ישים הדבור עם דבר אלקי שרומזים שיו יאמר אד' באלף דלת נון יוד כאילו הוא אומר אדני אתה מושלי ורומז אל מה שיונכל במקום דרך העברה וכו' והרי ענייננו שוה אל משל הנשוא שאנחנו עליו כי הנה הרמז אלות משני הפנים · ר"ל הרמז אל הדבר האלקי הנכב' לקראת בו והרמז אל הכבון האלקי השוכן בקרבו · ובבחינות שיבות אין שום אחד מהם כוזב · ותעלומות בליותיך כי כפתחו בזה לפניך שערי בינת אמרי הראב"ע פ' משפטים על פסוק כי שמי בקרבו וז"ל כבר פרשתי כי השם הנכבד הוא שם העצם כי הוא לבדו גם ימצא תאר השם כי הוא הכל ומאתו הכל · וטעם בקרבו משל למגול שהנקודה היא קרובה אל כל מרחק על כן היה כבוד ה' בקרב המחנה ונוכח בתוך המחנות · וכן כתוב

כי

אומה פלונית אנגו כוזב גם כן וכשרואה הנביא בעין הנסתרת הצורה התממה שבצורות אשר ראה אותה בדמות מלך או שופט יושב על כסא דין בענין צווי ואזהרה מהקם כא מלכין ומהעדה ידע שהיא צורת ראויה למלך נעבד נשמע · וכאשר יראה דמות נושא כלים או נושאת כלי ספרות או חגיר לעבוד עבודה ידע שהיא צורה ראויה לעובד שומע. ואל יקשה בעיניך דמות אדם לבורא כי בבחינת השכל נדמה לו תחלה

באור

כי אתה ה' בקרב העם הזה וכתיב ויוכר רוח אדם בקרבנו · ואל תשתומם כנגוד שהוא כתוב כי אם שמוע תשמע בקולו ואחב ועשית כל אשר אדבר · והנה אתן לך משל · כל חכמי המדות הביאו ראיות גמורות כי ענם הלבנה גוף מקבל אור השמש כי הוא בעצמו אין כונה לו וכו' · ואחרי הביאו ראיות על היות גוף הלבנה בעצמו כעדר האור וכי באור השמש יראה אור · המשיך דבריו שם באמרו והנה ידענו כי אור הלבנה בלילה מאיר האויר והנה אם אמ' ראובן זה אור הלבנה יאמר אמת · ואם אמ' שמעון זה אור השמש יאמ' אמת עכ' · ואל מול פניך יאירו דבריו פ' וישלח באמרו ודעתי בזה המלאך שנראה ליעקב שהוא גוף · יתבאר לך אם בשם יפקח את לבבך בפרשת כי שמי בקרבו · עכ' · והנה אין רואה כי כונתו במלאך משה שהוא כבוד ה' והוא הגוף הדק ההולך אחר חפץ האלקים המצטייר כפי שירצה להראות כמו שיזכור החבר באחרית הפסקא הזאת · ושמו ית' השוכן בקרבו הוא הכיון האלקי הזורח שם · כי על כן זכר הנה מה שקדם ביאורו פ' שמות כי השם הנכבד הוא לפעמים כמו תואר שמורה על נרופו לדבר אחר כי מאתו הכל · ועל זה ביאר שם אמרו ה' אלקים על דבקות המלאכים הקדושים עמו · וכן יהיה ענייננו כאן כי שמו מצד היותו שם תואר יאיר אף יזריח בגוף הדק הנקרא כבוד ה' כאמור · והורה טעם היות הכבוד ההוא בלתי מאיר מעצמו והרי הוא בערך אל הכיון האלקי במדרגת גוף הלבנה אל אור השמש · אעפ' כן הרשות נתונה לפנות כה וכה ליחס הדברים לזה ולזה אך במשפט הבחינ' הראויה לשניהם · כמדובר · ומזה יתבאר ג"כ מה שיבא מדעת החבר שהמלאך נברא מן הגופים היסודיים הדקים ובהגיענו למקומו נבארהו בי"ה ה' הטובה עלינו : וכשרואה הנביא בעין הנסתרת וכו' · למה שהניח כי הצורות הנראות לנביא מורות על אמתו' אבל השכל נעתק לבאר זה בשני מיני צורות · הא' כשרואה הצורה התמימה שבצורות המורה עליו ית' וראה אותה בדמות מלך וכו' · כדניאל איש חמודות באמרו סי' ז' חזה הוית עד די כרסוון רמיו ועתיק יומין יתיב לבושיה כתלג חיור וגו' עד אמרו ואחר חיותא העדיו שלטנה וגו' ובסוף הענין ואמרו עם ענני שמיא וגו' וליה יהב שלטן ויקר ומלכו וגו' · אז ידע הנביא בבחינת שכלו שהיא צורה ראויה להורות על אמתת היותו ית' מלך נעבד נשמע · והמין השני מן הצורות הוא אשר בו יתבאר אמתות ענין מהנבראים וזהו וכאשר יראה דמות נושא כלים וגו' · כיון תחלה למה שראה יחזקאל סימן ט' והנה ששה אנשים באים מדרך שער העליון אשר מפנה צפונה ואיש כלי מפצו בידו ואיש אחד בתוכם לבוש בדים וקסת הסופר במתניו · כי נושא הכלים רמז לאיש כלי מפצו בידו · ונושא כלי ספרות רמז לקסת הסופר במתניו · ואמר כלי ספרות כי לא רצה להכריע בקסת הזה אם הוא כלי הדיו וכמו שפירש בו הרד"ק · או הוא פנקס הסופר כדעת יונתן ולפיכך אמר סתם כלי ספרות יהיה מה שיהיה · ואחרי כן באמרו או חגור לעבוד עבוד' כיון למה שראה דניאל סימן י' והנה איש אחד לבוש בדים ומתניו חגורים וגו' והנה צורות כאלה יורו משפט העובד והשומע והוא אמתת ענין הצורות ההנה אל השכל : ואל יקשה בעיניך וכו' · לפי שדמה האל ית' אל השמש ואל המלך יקשה על האדם איך ייוחס דמות אל הבורא בשום צורה מן הצורות על' ומה דמות תערכו לו · והוא מה שהיה קשה בעיני חז"ל כאומרם כבר גדול כחן של נביאים שמדמים צורה ליוצרה שנאמר ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם והמורה בראשון פ' מ"ו ביאר כוונתם וז"ל כבר ביארו כי אלו הצורות כלם אשר ישיגום הנביאים במראה הנבוא' הם נבראו' נבראו השי"ת בוראם והוא האמת כי כל צורה מדומה היא נבראת ומה נפלא מאמרם גדול כחן כאלו הראו על עומק עה' שהענין ההוא קשה עליה' וכו' עכ' · ועוד כתב בשלישי פ' ו' אחר ביאור המרכבה וז"ל וכל מה שמשיל כשו ההשגו' כלם הם כבוד ה' ז"ל המרכב' לא הרוכב כי לא ימשילהו ית' והבן זה עכ' : אמנם החבר הכוזר' אמרו ונ' אבילי בני ישר' חכמינו ז"ל שלא ידו להחזיק בשטות שמדמין צורה ליוצרה · בא להקל הקושי הנמצא בדמוי הזה ואמ' כי הדמוי אשר יעשה האדם לבורא והוא אמ' דמות אדם לבורא' איננו כי אם בבחינ' שכלית · כי הוא יתבר' נדמה לו לאדם תחלה באור מצד עלוי חשיבותו

במוספים

באור כי הוא החשוב שבמוחשים והדק שבהם והסובב והכולל חלקי העולם יותר מכלם · וכאשר נחשיב במדות שאי אפשר לדחותם בין על דרך ההעברה בין על דרך האמת כמו חי ויכול ויודע וחפץ ומסדר ונותן לכל דבר מה שראוי לו ושופט צדק לא נמצא במה שאנו רואים דמיון קרוב מהנפש המדברת והוא האדם השלם וזה מצד שהוא אדם לא מצד שהוא גוף כי הוא משתתף בזה עם הצמח ולא מצד שהוא חי כי הוא משתתף בזה עם הבהמות · וכבר דמו הפילוסופים העולם באדם גדול והאדם בעולם קטן · ואם הדבר כן והאלקים הוא רוח העולם ונפשו ושכלו וחיותו

שענין הדמוי זולתי להורות על חשיבותו המופלג וזהו דמיון השמש שזכר למעלה כי הוא לבדו מבוע האור בשמים ובאורו יראו אור כל יתר הכוכבים לפי דעת שלימי הפילוסופים · וכבר קדם ספור מעלתו וגדולותיו בשני סימן כ"ג · ואמר החשוב שבמוחשים · כי מתוק האור לעינים: והדק שבהם · כי על כן הוא כמו פולש ובוקע באורו כהרף עין: והסובב והכולל וכו' מקיף ומשקיף בכל הדברים וכלם נאותים לאורו ולטובתם תועלתו · ואפשר לפרש אמ' ואל יקשה בעיניך דמו' אדם לבור' שיהיה הקושי ליחס דמו' אדם לבור' כמו שהורו דבריו דשלי' שכינהו והוא לבדו העק' אשר עליו יסובו כל דבריו בהמשכי' אלא שהקדים לזה בתיב' טעם לענין דמיון ית' באור ואם איננו בכלל בעקר הקושי · כי היה בזה כעושה צורת פתח להכנס ממנו אל ספור דמיונו באדם · ואתה את אשר תבחר תקרב כי עליך השמכתי:

וכאשר נחשיב במדות וכו' · אחרי שביאר ענין הדמוי אשר הורגלנו לדמות עצמותו ית' באור · נעתק אל הוראת דמויו באדם מצד שהמדות המיוחסות אליו ית' · והמדות האלו הן הן אשר זכר בשני סי' ב' ואמר שא"א לדחותם בין על ההעברה בין על האמת כי עכ"פ צריכים אנו להודו' כי הן אל ישגיב בכחו על כל אלה אם שייוחסו לו על העברה כענין מה שזכר שם באמרו שאם ישאל השואל אותנו הישנו שעצם הוא אור או חשך שיינו אומרים על העברה שהוא אור מיראתו שיקדים למחשב' שמה שאינו אור הוא חשך אבל על האמת יש לנו לומר שאין מקבל האור והחשך וכו' עד אמרו אלא על דמיון או לשלול ממנו המדה הפחותה עכ"ל · או שייוחסו לו על האמת אך בפשיטות גמורה ובאחדות שלימ' ובכל סדר הבדלות שאנו יכולים למצות בין הנאמר עליו ית' למה שנאמר מהם על הברואים והוא דעת הרלב"ג בספר מלחמותיו מאמר ג' פ"ג וז"ל בחתימת דבריו · ובזה יתבאר שא"א מזולת שיתואר הש"י בשהוא שכל חי משיג ומטיב ויכול ורוצה ועושה ושהוא יותר ראוי באלו השמות מזולתו וזה מבואר במעט עיון וכו' אלא שאין שתוף מאלו השמות הרבים כי אם דבר אחד פשוט בתכלית הפשיטות כמו שביארנו'

והנה דוחק אלו התארים ושדומה להם כשבאמרו עליו ית' מכונתם כשבאמרו על זולתו הוא בדוחק מדרגתו ית' ממדרגתם בענין השלמות והכבוד ר"ל שהם נאמרים בשם ית' באופן יותר שלם מהאופן אשר נאמרו' בו בזולתו וכו' עכ"ל · ולכל זה רמז החבר בשני סימן ב' באמרו ואם יאמר קיים לא כקיומינו הוא כוונתנו וכו' · וגם בחמישי סי' י"ט פ"ח ופי' כזאת הודיע: וזה מצד שהוא אדם · ר"ל מצד השכל אשר בו בכלל מיתר שבעלי חיים כדבר המור' פ' ראשון כי מצד השג' השכלית נאמר באדם כי בצלם אלקים ברא אותו ובשכ' דברו שם בסוף הפרק' ועל דמותו אותנו יתבאר לאחר בבחינת השכל כתב בעל העקידה בתחלת ביאורו לשיר השירים כפי השכל · כי ביאור הכתוב ביחזקאל א' ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה כי לפי שהאדם הוא הנודע למושל ולמנהיג על כל הנמצאים אשר תחתיו לזה כי על אותו דמות שהוא מתאר המרכבה שעליונם אל הכסא · הוא מדמה ומתאר אל אשר על הכסא מראה אדם שהוא על כסא הממשלה על כל מה שתחתיו ויהיה זה הפי' מוכרח לכפל מלת עליו עכ"ל · והנה לדעתו ענין הכתוב כי על פי דוגמת הדמות עצמו אשר בה יתאר המרכבה לכסא שאין זה כי אם לדמוי בעלמא · יתאר נ"כ הבורא יתברך כיושב על מרכבתו למראה אדם יושב על כסאו ושכלים כל הדמוי שזה הוא להורות על היותו ית' מתנשא לכל לראש על גפי מרומי כל יתר הנמצאות · ומוסיף אני על ביאורו כי סוף הכתוב שהוא באמ' מלמעלה כענין כאומר יתעלה ויתרומם מן הדמיון הזה עלוי רב כי אין זה רק לשבר את האוזן במה שהיא יכולה לשמוע: וכבר דמו הפילוסופים וכו' · הלא כה דבר המור' בראשון פ"ע"ב אשר ביאר בו כי הכמ' בכללו כאיש א' ואחר המשי' ענייני לבאר כי האדם עולם קטן וכמדרג' הש"י ית' לעולם כן לב האדם לאדם ר"ל שכלו השלם בפעל והאלקים הוא רוח העולם ונפשו ושכלו וכו' · על כן אמרו בזהר אחרי מות בביאור אמרו נפשי אויתיך בלילה אף רוחי בקרבי אשחרך תאנא קב"ה רוחא ונפשא דכלא וישראל אמרי רוחי ונפשי אנת · בגין

וחיותו כאשר נקרא חי העולם כבר נתברר הדמיון על דרך השכל כל שכן שלנבואה ראות יותר גלוי מההקשה והראות ההוא השיג ההמון העליון עין בעין וראה צבא השמים מהרוחניים הקרובים וזולתם בצורת אדם ולהם רמז באמרו נעשה אדם בצלמנו כדמותנו והטעם כי כבר הדרגתי היצירה והבאתיה על סדר החכמה מן היסודות אל המחצבים אל הצמחים אל החי אשר באויר ובמים ואחר כן אל החי אשר בארץ בעלי החושים הזכים וה דיעות הנפלאות ואין אחר המדרגה ההיא אלא מדרגה שהיא קרובה מן הסוג כ״א המין האלקי המלאכי והוא האדם בצורות מלאכיו ומשרתיו הקרובים אליו במדרגה

כך אויתיך לאדבקא כך ואשחרך לאשכחא רעותך עכ״ל · גם ביארו עליו ית׳ אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף · ואמר שיפו מנשמת אלוק יאבדו ומרוח אפו יכלו · ואליהוא אמר ונשמת שדי תבינם · והנה זאת כונתו כי על כל אלה נתברר הדמיון אשר דמוהו ית׳ באדם איך הוא על דרך השכל וכאמרו למעלה אבל האור כי בנתיב׳ השכל וכו׳ · ומעתה ישם לדרך פעמיו להטעים דמיון הצור׳ לאד׳ מצד אחר מעולה מן הראשון · ומגמת פניו להורות כי הנביאים השיגו ענין המלאכי׳ שצורת׳ כצורת אדם כמו שיבא׳ והנה בזה עם חכמי האמת שקראו למטטרון עולם המלאכים האדם העליון וכמו שכתב החייט פ״ט הוא שער ההרים · ועליהם אמר בצלמנו כדמותנו כי להיותם קרובי׳ במדרגה אליו ית׳ הן האדם אשר היה בצורתו כאחד מהם ראוי הוא שיתייחס דמותו אל שצורא ית׳ עכ״ב המשל והדמיון בלבד · וגם הראב״ד הלך לטעם זו כפי מה שכתב בעל האגרות בשמו פ״ק דתעניות על ג׳ מפתחות שלא נמסרו ביד שליח וז״ל שליח הוא שר העולם הנראה לנביאים מושל במרכבה כאצל מן הסבה העליונה וכח העליון בו והוא אמ׳ נעשה אדם בצלמנו והשו׳ לית ליה ג׳ מפתחות וכו׳ עכ״ל · והנה לפי זה יהיה הדמיון שדמהו ית׳ לאדם · לא מצד האדם התחתון או העולם בכללו הנק׳ אדם גדול כאמו׳ רק מצד האדם העליון הדומה אליו בצורתו כמו שקדם · על כן אמר כ״ש שלנבואה ראות וכו׳ רצה בזה שיש לנביאים ראות שלם אשר לפניו נגלו מכפונות יותר מאשר נגלה לפילוסופי׳ הנזכרים בדרך ההקשה השכלי׳ אשר בה הכיר דמיון העולם באדם גדול ודמיון האדם בעולם קטן כאמור · כי הנה הראות ההוא שהנבואיי השיג כל ההמון העליון מהכוכבים והגלגלים עין בעין עם כל מוכאיהם למסעיהם על פי ה׳ · והיותר נכון אצלי שקרא המון עליון עולם המלאכים למדרגותיו כי גם הם לדעתו בעלי גוף מורגש אצל הנביאים עין בעין · וראה צבא השמים מהמלאכים הרוחניים ההם מן הקרובים במדרגה אליו ית׳ והן זולתם הבלתי קרובי׳

כמוהם · הן נקדם חזה את כלם בצורת אדם ולהם רמז הכתיב וכו׳ · וקרא המלאכים צבא השמים כדרך מאמר מיכיהו בן ימלא (מלכים א׳ כ״ב) ראיתי ה׳ יושב על כסאו וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו · וכב׳ ביארו הרי״א על המלאכי׳ הרוחניים · וכן ביארו הרמב״ן פ׳ בראשית על ויכלו השמים והארץ וכל צבאם · עם מה שנא׳ ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמי׳ ויפקוד ה׳ על צבא המרום במרום באמרו כי יכללו גם כן השכלים הנבדלים ועלוי הדמיון הזה כדמהו ויסוה לתשוב׳ רבי יהושע בן חנניה למאי דאמ׳ ליה קיסר שקיבם באריה מתיל דכתיב אריה שאג מי לא יירא מאי רבותי׳ פרשא קטיל אריא · והשיב לו לאו נהאי אריא מתיל באריא דבי עילאי מתיל וכו׳ הלא היא כתובה במסכת חולין ע״ש : מן היסודו׳ ערכנו הנזכרים ביום ראשון באמ׳ והארץ היתה וגו׳ וכמו שביאר שם הרמב״ן : אל המחצבים · שנכללו באמרו בשלישי ותראה היבשה : אל הצמחים · המפורשים שם ביום ההוא באמרו תדשא הארץ וגו׳ : אל החי אשר באויר ובמים · כאמרו ביום חמישי ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף על הארץ וגו׳ : ואחרי כן אל החי · כאמרו ביום הששי תוצא הארץ נפש חיה וגו׳ ואמר בעלי החושים הזכים והידיעות הנפלאות להבדיל בינם לבין הנבראים מן המים והרקק שאינם שלימים כמו בחושיהם הגשמיים והפנימיי׳ ובתחבולותיהם הטבעיות אשר בנה אותם בשם ידיעות נפלאות: והוא האדם בצורת מלאכיו וכו׳ · למה שזכר למעלה כי ראות הנבואה ראה צבא השמים מהרוחניים הקרובים וזולתם בצורת אדם וכו׳ וגם ביארנו כי זולתם רמז לרוחניים שאין מדרגתם קרובה כראשונים · רוח השואל יעלה עליו לבקש ולתור איך יאמר הנה שהאדם בצורת הקרובים בלבד · אמנם יפול הספק ויוטל באמרנו כי זכר המעולים שבהם אשר נכללו במאמר בצלמנו כדמותנו להורות כי מה שנדמה הצורה לאדם הוא מצד העליונים שבמלאכיו היושבים ראשונה במלאכות שגם הם בצורת אדם כאמור · וכל זה

במדרגה לא במקום כי התעלה מהמקום
כ"א אחר שאין מקום יגיעהו ועל שני הדמיונים לא
יתכן שיהיה דמותו אצל הדמיון אלא כ"א דמות
צורת הגדול שבבני אדם שממנו יוצא התוכן
והסדר לשאר בני אדם על מדרגות כאשר
יוצא ממנו יתברך סדר העולם ומתכונתו
ורואים אותו בעת שהוא מהעדה ומהקם ודן
את המלכים עד די כרסון רמיו ועתיק יומין
יתיב · ובעת הכעס והמחשבה לנסוע יושב
על כסא רם ונשא ושרפים עומדים ממעל לו ·
ובעת הנסיעה המרכבה אשר ראה יחזקאל

לדקדק הדמיון ולהפלותו בכל מה שאפשר : כי התעלה
מהמקום · כי להיותו ית' בלתי גשם אין לו מקום יקיפהו :
ועל שני הדמיונים · ר"ל הן שיהיה דמיונו ית' לאדם מכל
שכלו של אדם וכחיו בעולם קטן כאמרו הן שיהיה זה מכל
האדם העליון הדומה בצורתו
לתחתון כאמור : הגדול
שבבני אדם · הוא המלך
אשר מעלתו גדולה יותר על
שאר בני אדם · ועל זאת
שבח הפייטן באמרו ושם
מראות לנבואות להביט אל
גדולתו · ואין תבנית ואין
תכונה אין קץ להבינתו ·
רק מראו לעין כי אין כמלך
רם ומתנשא : התוכן ·
מתכונתו של דבר · על
מדרגות · כי שופט צדק
במדינה לכל איש ממנה לא
יכלה את חקו · ותחתיים שרים ושלישי' יעשה ויכוננם
איש אשר כמדרגתו יברך אותם כראוי להם : ורואים
אותו בעת שהוא מהעדה וכו' · הוא דניאל ברמז אליו
באמרו אשר ראה אותם בדמות מלך או שופט וכו' : ובעת
הכעס והמחשבה לנסוע וכו' זהו חזון ישעיהו אשר חזה
בשנת מות המלך עוזיהו כאמרו שם ואראה את ה'
יושב על כסא רם ונשא וגו' · ועל דעת החבר היה זה
הוראה כי נכון כסאו ית' מאז לסלק שכינתו מעם טמא
שפתים : ובעת הנסיעה וכו' · ר"ל שבעת נסיעת שכינתו
ית' מישראל ראה יחזקאל את המרכבה · ואולם לב החבר
יחשב דרכו כי נסיעת השכינה היתה מאז הגלה נבוכד
נאצר את יהויכין בבלה שאז מצאום רעות רבות וצרות
על כי אין אלקיהם בקרבם ואז הוציא נבוכד נאצר
מירושלם את כל אוצרות בית ה' ואוצרות בית המלך
ויקצץ את כל כלי הזהב אשר עשה שלמ' בהיכל ה' והגלה
את כל ירושלם ואת כל השרים ואת כל גבורי החיל
עשרת אלפים גולה וכל החרש והמסגר לא נשאר זולת
דלת עם הארץ וכו' כמוזכר במלכים ב' כ"ד ושכינה על
מי שורה · ויחזקאל עצמו גלה אז עם יהויכין על כן
יאמר בספורים כי על כתלי כנסת יחזקאל אשר בבבל
חוקקו יהויכין וכל הבאים עמו בגלות בבל יהיו כן
בראש ויחזקאל בסוף וכמו שזכר הרי"א בהקדמת פי'
יחזקאל · והנה בשנה החמישית לגלות יויכין ראה יחזקאל
את המרכבה המורה על סלוק השכינה בתכסים מלך
רוכב על מרכבתו לנסוע · והיאך יתקיימו כל הדברים
האלה · על כן גזר אומר כי בעת הנבואה ראה יחזקאל
את המרכב' והנסיעה היתה מאז גלה עם יויכין כאמור ·
אמנם שמר את המראה הזאת במחשבו חוץ למקו' הנבוא'
כאמרו שם בתחלת נבואתו ואני בתוך הגולה על נהר
כבר נפתחו השמים ואראה
מראות אלקים בחמשה לחדש
היא השנה החמשית לגלות
המלך יויכין היה היה דבר
ה' אל יחזקאל בן בוזי הכהן
בארץ כשדים על נהר כבר
ותהי עליו שם יד ה' · ושמא
יבאר אמרו היה היה דבר
ה' וגו' עד מדרש חז"ל מאי
היה שכבר היה והוא דרך
שתרגום שאמר מהוי הוה
פתגם נבואה מן קדם ה' עם
יחזקאל בר בוזי כהנא ב
בארעא דישראל תב תניינות
ואתמליל עמיה במדינת ארעא כשדאי וכו' · אך הוא
אל אשר יחפוץ יטנו להורות כי זאת המראה עצמה קדמה
לו בארץ ישראל אלא שגמרה כלם במחשבתו חוץ למקום
הנבואה · והשלם הרי"א בהקדמתו ליחזקאל הוכיח מן
המקום הזה לחם ויין להשלי' הביאור על המרכבה הזאת
כי כאשר ימצא התירוש באשכול מצא ברכה בו להניח
דעתו עליה · וזה כי אחרי הסירו מעל פניו כל יתר
הטעות אשר הקדים שם ספורם ובטולם ובא להיישיר
לפניו דרך הביאור הנאות כתב וז"ל ועבין הדרך הזה
הוא מה שהעיר עליו בעל ספר הכוזר שאמר במאמר
הרביעי בדברו ממראות הנביאים אמירה משובחת וז"ל
ורואים אותו בעת שהוא מהעדה מלכין ומהקם ודן את
המלכים עד די כרסוון רמיו ועתיק יומין יתיב וכו' עד
אמרו ובעת הנסיעה המרכבה אשר ראה יחזקאל עכ"ל ·
רצה לומר שהנביאים היו רואים את הש"י בצורות
מתחלפות מתיחסות אל פעולותיו ולכן כשהיה מהעדה
מלכין ומהקם מלכין יראוהו כאילו הוא יושב לדין וכמ"ש
דניאל עד די כרסוון רמיו ועתיק יומין יתיב · וכן יראו
בעת כעס ה' על האומה והיות מחשבתו לנסוע ולסלק
שכינתו מביניהם והשגחתו מעליהם מה שראה ישעיהו
את ה' יושב על כסא רם ונשא כאילו היה מרחיק השגחתו
מהם ומסלקה מהתחתונים והוזמה בין העליונים והוא
אמרו ושוליו מלאים את ההיכל · ושמלאכי עליון שהיו
שומרים את ישראל וחונים סביבו בארץ במצות האל עלו
ונבהו גם הם למרום כמו שכשפה ועלתה השכינה

ושמרה כלה במחשבתו חוץ למקום הנבואה והוא כאשר שת את גבולו מים סוף עד ים פלשתים ויכנס בו מדבר סיני ושעיר ופארן גם מצרים כי למקום ההוא מעלה כאשר הזדמן בו שיפגע התנאים׳ התוריים המצווה בהם׳ תתראנה הצורות ההם עין בעין במראה ולא בחידות כאשר נראה המשכן וסדר עבוד׳ וארץ

הנה פרשים עומדים ממעל לו ושכן יחזקאל ראה את ה׳ בעת הנסיעה וחרבן הבית כמו שאמרו י׳ נסיעות נסעה שכינה כאילו ראה המרכבה מוכנת ללכת כה שמלך ה׳ צבאות כמנהג המלכים בנסעם ממקום למקום שיכינו לו מרכבתו ללכת לדרכו וזה כלו ענין המשליי כלשון בני אדם ולכן ראה ד׳ חיות ואופני׳ לשלמות המשל כי כמו שהמרכבה הגשמית אשר אתנו שעליה ישב המלך בדרכו ינהיגוה ד׳ בהמות או חיות שמניעי׳ את האופני׳ שהמרכב׳ מתגלגלת עליהם כן ראה יחזקאל מרכבה עליונה שנוסע בה הכבוד האלקי ושכינתו והסתלקה מבית המקדש מקרב ישראל · ואמנם על מה יורו החיות וכן האופני׳ והרקיע והכסא והאד׳ והחשמל׳ רואה אני שהאופנים הם גשמים כדוריי׳ מתנועעי׳ תמיד מתנהגת בבהמות או החיות המניעות אותם ויונתן בן עוזיאל תרגם על אופן גלגלא והאופנים גלגלייא והוא המורה שהאופנים הם הגרמים השמימיים ושאין במראה דבר ירמוז ליסודות ולא למורכבים מהם · ובהיות הדבר כן יתחייב שיהיו החיות המוליכות את האופנים הם משל לשכלים הנבדלים מניעי הגרמי׳ השמימיים ובהיות החיות שכלים נבדלים יתחייב שהרקיע שראה על ראשיהם שיה נ״כ דבר נבדל רמז לשפע הנשפע ממנו ית׳ על השכלים ההם ושהכסא אשר עליו יהיה תאר מעלת הרוכב ית׳ והאדם והחשמל נאמר על הסבה הראשונה ית׳ וזהו לדעתי כללות המראה ההיא ופירושה׳ ושכם אמר בחיות דמות אדם להכה להגיד שהיו כמלאכים משכילים וכו׳ · וקראם חיות לפי שהחיות נאמר על הגבורה ועל ההשכלה ואף על פי שאין בשכלים הנבדלי׳ תנועה הנה יחס להם הנביא הליכה ועמידה מרוצה ושיבה להיות המראה הזאת על דרך מושגי החוש כמראית המנורה ושאר המראו׳ כלם ולפי שאנחנו לא נעמוד על מציאות השכלים הנבדלים אלא מפאת התנועה השמימיית שהם יניעו לכן ראה בהם כנפים לרמוז על התנועה הנמשכת מהם וכו׳ ע״כ מדברי הר״א אשר בעבור זאת העמדתים לפניך עם אריכותם למען ספר באזני בינתך שאם כה יאמ׳ כי דברי החבר העירוהו אל הביאור הזה · ומשלו הוסיף בו מה שהולידו רעיוניו ולא כוון בפרטיו להתחקות על שרשי מחצב דעתו של חבר · הם כי לא להזכיר שום תפיסה על דבריו · אך

אם עלה על רוחו כי על כל מוצא שפתיו ישמור סדר שטתו של חבר ועליה אדניו הטבעו וכמו שיורו דבריו כפי המשכם · אמור מעתה דלא חש מר לקמחיה · ואשם הוא אשום אשם פעמי׳ שלש עם גבר אשר דרכו נסתרה ממנו ולא ידע את מקומם · כי הנה על דעת החבר האופנים אינם הגרמים השמימיים שהרי במה שיבא ברור ימלל כי כבוד ה׳ הוא כלל המלאכים והכלים הרוחניי׳ כסא ומרכב׳ ורקיע ואופנים וגלגלים וכו׳ · א״כ אופנים לחוד וגלגלים לחוד׳ ומזה נ״כ שאין הרקיע והכסא אצלו דבר נבדל כי להיותו כבוד ה׳ והוא גוף דק כמבואר שם בדבריו · א״כ הרקיע והכסא הם דברים גשמיים · ויתבאר שם נ״כ שהמלאכים גשמיים לפי שטת החבר · גם קדמה הוראתנו סימן א׳ שהוא בלתי מאמין במציאות מלאכים מניעי הגרמים השמימיים · ומה שחשבו הפילוסופים לעמוד על מציאותם מפאת התנועה השמימיית הוא ילעג למו בחמישי סי׳ כ״א כמוזכר למעל׳ סימן א׳: והוא כאשר שת את גבולו וכו׳ · יבאר גבולות מקום הנבוא׳ שקדם זכרו כי הנה הוא כאשר שת הכתוב את גבולו באמרו מים סוף וגו׳ · וכבר נתבאר זה כל צרכו בשני סי״ד שם עלה זכרון הכתוב הזה בעצמו · וכמו כן הוזכר שם כי מצרים יחשב גם הוא למקום ראוי אל הנבואה וכאילו הוא מכלל ארץ ישראל באמרו שם ונבואת ירמיה במצרים וכו׳ עם מה שנאמר שם סימן כ״ב כי כבר שמו לארץ מצרים מעלה על שאר הארצות וכו׳ · דרשוהו בהמצאו וקראוהו בהיותו קרוב אליכם הדבר מאד כי תקבלו שכר על הפרישה שנעשית שם על זה ואין להשיב: גם מצרים כי למקום ההוא מעלה כאשר הזדמן בו שיפגע וכו׳ · הורה שגם מצרים בכלל הגבול ההוא והראיה על זה כי למקום ההוא מעלה כאשר הזדמן בו מי שפגע התנאי׳ התוריים המצווה בהם כגון שישים שם אדם ראוי שתשרה עליו שכינה כאהרן ומרים וכיוצא בהם וכבר נתבארו תנאי הנבואה בשני סימן י״ד ובשלישי סי׳ כ״ה · ואפשר לפרש כאשר הזדמן בו שיפגע המקום ההוא התנאים וכו׳ והכל עולה אל כונה אחת : תתראנה הצורות ההם וכו׳ · אחר תום דברו בענייני הצורות הנראות לנביאים בפנים מפנים שונים · שב לבאר היטב שאין ענין הצורות ההנה דבר דמיוני לבד רק תתראינה עין בעין במראה ולא בחידות וכו׳: כאשר

נראה

וארץ כנען וחלקיה ומעמד ויעבור ה' על פניו ויקרא • ומעמד אליהו במקום ההוא בעצמו • ואלה הענינים אשר לא יושגו מדרך ההקשה בטלום פילוסופי יון מפני שההקשה מרחקת מה שלא נראה כמוהו וקימו אותם הנביאים מפני שלא יכלו להכחיש מה שראוהו בעין הרוחנית אשר נתן להם יתרון בה • והיו קהלות בדורות נחלקים לא תעבור עליהם ההסכמה

תבנית המשכן • כמו שקדם בראשון סי' כ"ט : וסדר עבודה נוספת הייתי שכוון בזה"ל מה שאז"ל על אמרו אני אעביר כל טובי על פניך שהראהו סדר עבודה וה"ל כסדר שאתה רואה אותי מעוטף וקורא י"ג מדות הוי מלמד את ישראל וכו' : אלא שהיה זה בכלל מעמד ויעבור שיזכיר בסמוך· על כן אמרתי שרצה בזה סדר עבודת הקרבנות כי הסברא נותנת שהראה פנייכו למשה כדרך שהראהו תבנית המשכן ולולי זה היה זר וקשה מאד לכיין בו הסדר הנאות כי ברוב דברי הנוויים הנאים על נכח • לא יחדל קושי עשייתם וכמו שהורה על ביונא בו כשלישי משי"כז עד סי"ס • ואשר אני אחוה לי נכון בעיני לבאר זה מכח דבריו המוזכרים בשני סימ"נו באמרו ובכל מה שיש בסדר עבודהמהעבודות וכו' • שהוא כולל לכל סדר עבודת הכהנים והלוים והישראלים כביאורנו שמה ובסוף שפסקא הסיון בשנה דברו לאמר ואינני גוזר שהכונה והעבודה הזאת הוא בסדר הזה אשר זכרתיו וכו' : וארץ כנען וחלקים • באמרו פ' ואתחנן עלה ראש הפסגה ושא עיניך ימה וצפונה ותימנה ומזרחה וראה בעיניך וגו' ובשעת מעשה פ' וזאת הברכה באמר ויראהו ה' את כל הארץ את הגלעד עד דן ואת כל נפתלי וגומ' והר"א במרכבת המשנה אשר לו המשיך שטתו ע"ד זה באמרו פ' וזאת הברכה שהיתה ראייה זו חושיית והדברי' הנראים היו מתחדשים לפני משה ע"ד הפלא ושאמנם היתה ראייה נבואיי' גמור' אבל לא היתה כשאר נבואותיו שהיו מקובלות בשכלו רק היתה נבואה מגעת בחושיו ולהמלין הענין הזה כתב שם כי פעמים תחול הנבואה בשכל ויראה האדם הדברים מפורשים והדרושי' ברורים בבלי משל וחידה כי אם דברים מושכלים וידיעות מושגות בשלימותם כפי טבע השכל שמקבל אותם ופעמים תחול בדמיון ויראה או ישמע האדם צורות וענייכים המשליים לא שיעשה אותם הדמיון בעצמו • רק השי"ת ברצונו יצייר בדמיון הנביא אותן הצורות והדברי' המורים על הדבר הנרצה להודיעו וכמאמר הנביא כה הראני והנה וגו' (ירמיה כ"ד) אשר שמעתי מאת ה' צבאו' הגדתי לכם וגו' (ישעיה כ"א) ולהיו' המדמ' הוא המקבל אותם יהיו צורות דמיוניו' כטבעו ופעמים תחול הנבוא' על שניהם יחד ר"ל על הכח השכלי והמדמה וזה המין מהנבואה נלבד שער הרב המורה כמו שתראה מהנגדי' אשר גדר הנבואה בפ"לו ח"ב • ופעמים תחול הנבואה בחושים והוא שיתחדשו דרך הפלא לפניהם מוחשים כאלו הם טבעיים במציאות ויראו אותם הנביאים או ישמעום אם הם קולות מחודשים ואיכם דברים מדומים כמו שחשבו החכמים בעיניהם כי לא היו הנביאים כופים ולא מטורפי השכל לשיראו מחוץ מה שאינו נמצא וכו' ולא היה הנס בהשגת' אותם כי אם בהתחדשות הדברים ההם בעצמ' לפניהם לשעתם במציאו' ומזה המין מהנבואה היו המלאכי' שנראו לאברהם וחשב היותם אנשים ונתן לפניהם לאכול • והסוסי אש רכב שראה נער אלישע בהר סביב אלישע כמו שהתפלל עליו ומזה המין הוא וה' השמיע את מחנה ארם קול רכב קול סוס ורבים מזה המין תמצא בספורי הנביאים וסבת כל זה ההתחלפות הוא חלוף הכנת הנביאים ושלמותם זה על זה וכו' אמנם הנבואה המוחשת פעמים תהיה מפאת המקבלים שאינם ראויים לקבלה בשכלם וגם לא בכחם המדמה כמו שהיה ענין ישראל בהר סיני ופעמים תהיה מוחשת לתכליות הכרחיים וכו' ומזה המין מניכו שבאה הנבואה למרע"ה בענין המשכן שראה אותו בהר כאילו היה נמצ' במציאות וכמ"ש וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר והיה זה כדי שיקבל התבניות ההם בדעתו בשלימות כי הצורו' ההנדסיו' יצטיירו עם החוש מה שלא יוכל האדם לציירם עם השכל והדמיון לבד וכדי שיתן משה צורות מלאכת המשכן לאומנים כראוי הוצרך השי"ת להראותה אליו מוחשת בפרטיותה בחושיו וכו' ומזה המין עצמו היה הענין בראיית הארץ שראה משה אדוננו בעיניו בראיה מוחשת לא בלבד כללות הארץ כי אם גם פרטי כל מחוז ומחוז וכו' ע"כ מדברי הר"א המסבירים פנים לדעת החבר בענין הראייה הזאת • לבד זה מצאתי להבדיל בין זה לזה • כי הר"א סובר בדבריו שלא היה הנס בהשגת הנביאים הצורות ההנה זולתי בהתחדשות הדברים ההם בעצמם לפניהם לשעתם במציאו' ולדעת החבר היה שם גם להתבונן מפני כח העין הנסתרת המוטבעת למי שבחר ה' מברואיו כמוזכר למעלה : ומעמד אליהו וכו' • כמוזכר מלכים א' י"ט : והיו קהלות בדורות נחלקים וכו' • הכונה כי רבים היו המקבלים במראות

ש'נבואת

ההסכמה והודו להם החכמים אשר השיגום וראו אותם בעת לא בענין נביאתם ואלו היו רואים פילוסופי יון הנביאים בענין נבואתם ומופתיהם היו מודים להם והיו מבקשי׳ פנים מאופני ההקשה איך יגיע האדם למדרגה הזאת׳ וכבר עשה קצתם זה כש׳ המתפלספי׳ מאנשי

ב׳ נביאות אשר כנאו פה אהל מועד בדור אחר דור עד שלא יפול בעיניכם תשל ההסכמה ודבר כזה: אשר השיגום ר״ל אשר היו בדורותם: ואלו היו רואים פילוסופי יון וכו׳ הרי זה דומה למה שאמר בראשון בימ׳ כה ואלו היה הפילוסוף באומה שיכחל מקובלות ומפורסמות שאינו יכול לדחות אותם היה מתעסק בהקדמותיו וכו׳: וכבר עשה זה קצתם׳ כאשר סופר על אפלטון שהיה היה דברו עם ירמיה במצרים ואחרי הלעג והבוז אשר בהתל באכוש שתל בו ובדבריו כתישב בדב׳ ושנה את טעמו לשבח נביאו לכלל דעת כי כנים דבריו ורוח ה׳ דבר בו ומלתו על לשונו אפס כי מרבליאו פינ״כו אשר שעלר כל קורותיו. על ספר חבור אגרותיו זכר בשתם העתקי ללכת מצרים אל הנביאים והכהנים ואת דבר ירמיה לא זכר׳ והר״א כתב בפי׳ ירמיה על אמרו כי נער אנכי כי אחר החרבן הלך ירמיה למצרים ועמד שם שנים רבות מבלי נבואה עד יום מותו ושחכמי היונים מעידים שדבר עמו אפלטון במצרים׳ עכ״ל׳ אכן לא יצדק על זה מה שאמר החבר אלו היו רואים פילוסופי יון את הנביאים בענין נבואתם ומופת הם היו מודים להם וכו׳ עד אמרו וכבר עשה זה קצתם׳ אם היה שעל אפלטון עם ירמיהו כאמרו הדברים׳ הואיל והיה שם ירמיהו בעדר הנבואה כאמור: כל שכן המתפלספים מאנשי התורות׳ אשר לא ירדו במצולות חכמת הטבע כמו און פילוסופי יון להשתקע׳ וכקל לכל דעותם לנטות אל מעלת הדעת האמתי׳ ונוראות נפלאתי ממה שמצאתי למוהר״ר ברכיאל בפרקיו פ׳ ב׳ וז״ל הרב ר׳ יהודה הלוי ז״ל דבריו אמתיים כי ראינו בספר ההוא אשר יחס למלך הכוזרי שאלות רבות על הפילוסופיא האלקית ועל תורתנו הקדושה והקבלה ויחס ליהודי החבר עליהם תשובות אמתיות עד שמתוך השאלות והתשובות ההמה הצלינו בידינו שרשים רבים משרשי הקבלה האמתית ומפירוש הדעות האמתיות ההם והפנימיות שבהם למשכילים באופן ראינו כי הגיע הרב הזה בחכמתו אל האמת והמסתכל בספריו יראה שאומר שם כי גם בדברים האלה המקובלים ודקים אשר בחכמת הקבלה גם כי נראים לגמרי לנעלה מן השכל ודרך ההקש׳ נראה בהם כמבע עכ״ז יש בהם באופן מה דרך ההקשה׳ אכן הדרך ההוא מההקשה אינו כדרך אשר לארסטו וחבריו בחכמות

שלוקחים הקדמותיהם מעיון והחקירה שכלית לבד אך הוא דרך יותר דק ויותר עמוק ותלקחנה הקדמותיו ממקומות לא ידעום ארסטו׳ וחביריו וזה תראהו מבואר מדברי הרב הנזכר במאמ׳ ד׳ מספר הכוזר בדבריו דרך קבלה על הדברי׳ המיוחסים לאלוק ית׳ שכתב שמה והדברים האלה בטלום הפילוסופים כי בהיות שלא ראו אותם לא ידעו למצוא דרך ההקשה בהם וקיימום הנביאים אשר ראו אותם וידעום ומצאו דרך ההקשה בהם עד שאומר שם בספר שאמור ואלו היו רואים הפילוסופים ב מי הנביאים והיו מדברים עמהם כבר היו מאמינים לדבריהם והיו מחלים פניהם ומבקשים מהם שילמדום איפן וכו׳ לדרך ההקשה בהם וכבר עשה זה קצתם עכ״ל וכו׳ ע״ד אמרו ראה איך מבאכו בהדיא באמר כי הנביאים היו גם הם מפרשים דבריהם העמוקים ודקים בדרך ההקשה וכו׳ עד כאן מדברי הר׳ ברכיאל הנזכר׳ אבל לא נחה דעתי בהם הן מצד אמרו שהספור הזה סובב הולך על דרך הקבלה והוא הפך הנראה כמו שיתבאר בסוף הפסקא׳ והן מצד מה שהבין מדברי החבר ענין ההקשה לנביאים בכמו אלה׳ והדברים יוכיחו כי מהעתקה אחרת לוקחו והיא בלי ספק משובשת כמו שיורו דברינו הקודמים׳ ואיך יאמר החבר שהנביאים היו גם הם מפרשים דבריהם העמוקים ודקים כדרך ההקשה והלא הוא עצמו ברור מלל במאמר ב׳ סימן ״ו כי החכם התמים כמו הנביאי׳ מעט הוא שיוכל להודיע לאדם בדרך הלמוד ולא ישיב על חולק בדרך הדבור׳ ובעל הדבור יראה עליו הוד חכמה עד שישים לו השומע יתרון על התמים ההוא החסיד אשר חכמתו אמיתית לא ישיגהו מהם משיב וכו׳ עכ״ל׳ ואיך לא שת לבו גם לזאת שזכר שם סימן י״ד לאמר הנה כבר כתפתית לדמיונית בסבדות ובקשת מה שלא כ״זן לב יוכרך עליו ולא הושמה בטבע בשר השגתו בהקשה אבל הושם זה בטבע הנביאים מסגולת הבורא ית׳ הזכים מזכי הבריאה בתכנים אשר הזכרנים יגיעו אותן הנפשות אשר יציירו העולם בכלליו ויראו אלקיהם ומלאכיו ויראו קנתם את קנתם וידע קנתם סתרי קנתם כמו שנאמר גם אני ידעתי החשו ואנחנו לא נדע זה ובמה זה אם לא שיבואנו מדרך הנבואה עכ״ל: ואל כמו זה יהיה הרמז באלף דלת וכו׳ אל מה שממנו שתבוע אליו יתבוע׳ כי מאשר היה דברו למעלה באמרו אבל

אד׳

מאנשי התורות הנזכרים בראשון · ואל כמו זה יה ה הרמז באלף דלת נון יוד לענין אלקי נמצא כאלו הוא אומר אדני · ומלאכות ה' כנוי לשליחות והמלאך יש שיהיה נברא לעתו מן

אד' הנכתב באלף דלת נון יוד הוא כרמז אליו וכו' עד אמרו וכאשר יהיה הדבור עם דבר אלקי שרומזים אליו ויאמר אד' באלף דלת נון יוד כאילו הוא אומר אדו' אתה מושלי וכו' · ומשם נסע להודיע ענין הדבר האלקי שרומזים על ידו והוא מן הצורות הרוחניות אשר כל צופיו כאלו קול יחדו ירננו כי עין בעין יראוהו ומכח ראיית הצורה ההן היה שכלם מתעל' אל אמתת המבוקש ורומזים אליו באמור · הן עתה אל מקימו סוף וראה הוא שם כחותם דבריו לאמר ואל כמו זה יהיה הרמז באלף דלת וכו': ומלאכות ה' וכו' · אחר תום כל הדבר אשר לבו ראה לבאר על שמות אלקי יעקב · הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלקים בפנותו אל ביאור הברכה במלת מלאכות ומלאך וכבוד ה' והכנוי' אליהם · והלא היא כתובה על ספר הישר חגי סימן א' ויאמר חגי מלאך ה' במלאכות ה' וגו' · ושם ביאר הראב"ע מלאך שליח ומלאכות שליחות · והחבר הקדים מלאכות למלאך כדין קדימת שם דבר לשם תאר · ועוד כי הוראת השליחות מתפרסמת יותר באמ' שם במלאכו' ה' · והמלאך יש שהיה נברא לעתו וכו' · לדוגמת אז"ל פ' אין דורשים כל יומא ויומא נבראי' מלאכי השרת מנהר די נור וכו' כמו שזכרנו בראשון סימן א' ובב"ר פ' ע"ח גם במדרש איכה על פסוק חדשים לבקרים אמר ר' חלבו בכל יום ויום בורא הקב"ה כת של מלאכים חדשים ואומרים שירה חדשה והולכים להם · א"ר ברכיה השבתי לר' חלבו והא כתיב ויאמר שלחני כי עלה השחר · א"ל חנוקה בברת לחנוקי גבריאל ומיכאל הן הן דכולא מתחלפים ואינן לא מתחלפים וכו': מן הגופים היסודיים הדקים · בענין אמרם שם מנהר דינור כי אמנם אין ביסודו כמוהו במדרגת הדקות · והנה בעל חובת הלבבות כתב לזה במה שכתב פ' ו' משער היחוד וז"ל כבר חשבו קצת הפילוסופים כי הגלגלים והכוכבים והאישים העליוני' הם מתולדת האש ודומה לזה מה שאמ' דוד ע"ה עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט ובזה ראיה על המחשבה הזאת וכו' · ע"כ · גם הר' שם טוב בעל ספר האמונות כתב אל הדעת הזה בשער ד' פ' י"א יעויין שמה · וכתב הריא"ז בפי' מלכים סימן ג' כי זה הוא דעת הר"ר שלמה בן גבירול בספרו מקור חיים שהמלאכים מורכבים מחומר וצורה אלא שחומרם הוא משולל ההוויה וההפסד וההשתנות והתנועה והגשמות והוא דעת הפילוסופים הקדומים · והראב"ע כתב פ' וישלח על המלאך הנאבק עם יעקב

וז"ל דעתי בזה המלאך שנראה ליעקב שהוא גוף יתבאר לך אם יפקח ה' את לבבך בפ' כי שמי בקרבו ע"כ · וכבר ביארנו ענייננו למעלה · ואין ספק כי לדעת הראב"ע אין כל המלאכים גופות · כי מלבד הוראת לשונו הנז' באמ' בזה המלאך · ברור מלל פ' שמות וז"ל והעולם העליון הוא עולם מלאכי הקדושים שאינם גופות ולא כח בגופות כנשמת האדם ומעלות' נשגבו מדעות הנקלות כנגדם וכל זה העולם כבוד וכלו עומד ואין תנועה ושנוי בערכו רק מעזרו אינכו בעצמו רק בשם הנכבד לבדו ע"כ · אמנם הספק אצלי הוא על דעת החבר כי יש פנים לפרש דבריו שקצת המלאכים נבראים לעתם מן הגופים היסודיים הדקים וזה יהיה במלאך יעקב ושלא מזה לדעת הראב"ע שזכרנו בשני המקומות הנזכרים · וקצתם יהיו הנצחיים וכו' והם שאינם גופות כמו שזכר הראב"ע · גם יש פנים לפרש בדבריו שכל מלאך זה ענייננו להיותו נברא מן הגופים היסודיים הדקים · והה זרש אמנם הוא בין היותו נצחי או נברא לעתו ואולם לפי מה שאחשוב אל הצד השני יכריע באמ' בסמוך ושספק במה שראה ישעיהו ויחזקאל ודניאל אם הם מהנבראים לעת הצורך או מן הצורות הרוחניות הקיימות · הורה בזה שהמחלוקת השנית הנזכרת בענין מלאך היא על צורות רוחניות קיימות וגשמיות גם הנה כמו שהן גשמיות אבלו הצורות הנראות לשלשת הנביאים הללו כהוראת דבריו הקודמים למעלה והמתאחרים בסמוך · ובענין אמרו ושמא הם הרוחניים וכו' יתבאר היטב במה שיבא · וכבר הערותיך למעלה אבל אמרו ומכוין בקדוש הרוחני אשר לא יתגשם וכו' · כי משם הוראה על סברתו שאין קדוש ונבדל מחמר מכל וכל בלעדי אלקיכי · ובחתימת הספר סימן כ"ה בא יבא דברו על זה ברור ומבוחנה באמ"ש כשניח לדברי הפילוסופי' אשר מחלקים העולם האלקי אל מדרגות · אך כלם אבלנו מדרגה אלקית מאחר שנפרד מהגשמים · ואין כי אם אליך מהיג הגשמיים וכו' · גם ביארנו בשלישי כי זה שזו היא דעת חכמי האמת · ושלא זה הדעת אשר העירו עליה בזהר פקודי היכלא קדמאה וז"ל בהאי היכל חד ממנא שמיה טהריאל שמיה וכו' עד אמרו וכמה ממנין אחרנין עמיה כלהו אשא דמלהטא ושרביטין דאשא בידייהו ע"כ · ולהיותו הגשם ההוא דק עד מאד ולא היו עיני בשר יכולים לעמוד על השגתו · על כן בבאם להראות לבני אדם יתלבשו לרגעם ביסודות עבים

באותים

מן הגופים היסודיים הדקים. ויש שיהיה מן המלאכים הנצחיים ושמא הם הרוחניים שאומרין הפילוסופים ואין לנו לדחות דבריה' ולא לקבל אותם. והספק במה שראה ישעיהו ויחזקאל ודניאל אם הם כ"א הוא מהנברא' לעת הצורך או מן הצורו' הרוחניו' הקיימות.

שלוחים ומתפשטים לגופיהו והוא מה שהעירו ע"ש ופרש"י ורא באמרם וכי מאן יכיל למחמי מלאכים והא כתיב עושה מלאכיו רוחות אלא ודאי וכו' עד אמרו ובשעתא דנחתי לעלמא מתלבשים באוירים וביסודי דגולמין ואתחזו לבני נשא מיוג בחיזו דיוקנא דילהון וכו' עכ"ל. וזאת אחר דברו פ' תולדות אמר ויאמר שלאכי וכי היך יכיל בר נש דאיהו גופא ובשרא לאסתכלא בים מלאכ' דאיהו רוח ממש דכתיב עושה מלאכיו רוחות וכו'. אלא מכאן דמלאכי שליחי דקב"ה כד נחתין להאי עלמא גלימין ואתגלימו ומתלבשין בגופא בגוונא דהאי עלמא וכו'. אכן יש לספק במקום הזה כי אנכי לא ידעתי אם כוונת החבר שיהיו המלאכים הללו קיימים עם היותם גשמיי' כאמור. עוד יתלבשו תלבושת אוירין ויסודי דגולמין כדאיתחזו לבני נשא וכו' כמו שזכרנו מטעם הזהר. או אם הם לדעתו תמיד על אופן אחד. ושראותם לנביאים יהיה מצד שהנביאים עצמם באור העין שנסתר שהוזכרם למעלה. ועל כל אלה קדם דברנו בשלישי סי' י"א יעויין שם. וידוע תדע כי המורה בראשון פ' כ"ט ובשני פ"ו דוחה בשתי ידים היות שהמלאכים בעלי גופות ונמשך בזה אחר דעת הפילוסופים. וכבר הראיתיך בשלישי סי' י"א את אשר דחה המורה אפשרות היותם נראים אל שהנביאים בשום ענין. ממה שאמר בשני סי' מ"ב לא יעלה בדעתך שום ראיית מלאך וכו'. והרי לפניך בענין שהמלאכים שלש דעות ובספק ארבע. הא' שהם כולם שכלים פשוטים נבדלים מחמר ופניהם לא יראו לחוש בשום כל וזו היא דרך הפילוסופים שנטה אליה המורה כמדובר. הב' אשר קצתו יראה בעל גוף ממש וכלו לא יראה והוא דעת הראב"ע אשר הורה בדבריו המוזכרים כי קצתם בעלי גוף וקצתם איכם גופות ולא כגוונות וכמו שקדם. והג' יגזור על היותם כולם בעלי גוף דק מכוחנת ונוסף על זה כי בהראותם לבני אדם ילבשו עוד תלבושת וזו היא דרך ישרה שיבורו להם חכמי האמת כאשר ביארנו. והרביעי המסופק הוא דעת החבר מן הצד הנזור בדבריו שיהיו כל המלאכים אלו קיימים על אופן א' מן הגשמות ולא ילבישו עצמם מחלבות בהראותם לבני אדם רק תאורכם עיני הרואים בנסתרות המוזכרות למעלה. והנה בשיאמן הגשמות במלאכים כפטרו מידי מבוכת הפילוסופים איך יתכן בהם הרבוי שמספרי שהם אמרנו

כי שמכין ישכל בהם מצד היותם עלה ועלול. שדין מקום סובה להם להתחבע בו כמו שכתב בעל כוה שלו מאמר ד' דרוש שני פ"א יעויין שמה. ועוד יקל בזה הביור איך יתנועעו המלאכי' ממקו' ללכת אנה ואנה בשליחותו של מקום והוא מה שיקשה להאמינו בהבדלם מגשם. ובכן יהיה נ"כ סדו' בכון במדרגות הנמצאות כי כמו שנמצאו שם גשמים מתנועעי' למעלה ולמטה והם היסודות. ומתנועעים בסבוב והם הגלגלי' כן יתן סדר המדרג' להמצא שם גשמים יתנועעו לכל המקומו' אשר יהיה שם הרוח ללכת. ומה שיראה מדבריו הפך זה באמרו סימן כ"ה ולמה הענין האלקי כשהוא מנהיג הרוחניים במלך על כסאו אשר יעשו דבריו ברמז מעט אבל שגולתו ועבדיו שמכירים אותו מבלי תנועה מהם וממנו עכ"ל. שפשפיך יבחנו שם כי היו הדברים ההם על דעת זולתו וכהוראת תשובתו למלך סימ' כ"ז וכמו שכעיר שם על זה בעה"ו: ויש שיהיה מן המלאכים נצחיים וכו'. שכן מגינו שר מלכות פרס ושר מלכות יון מיכאל שרכם וזולת שהם קיימים. וכן כתב בעל מנורת המאור בר נ' כלל נ' פ"א סוף פ"ה וז"ל והקכו לומר יוכר משרתים ואשר משרתיו משום שלא דליתא.פ' אין דורשים כל יומא מיברו מלאכי השרת מנהר דינור שנאמר חדשים לבקרים והכי פירושא יוכר משרתים אותם המתחדשים בכל יום ואשר משרתיו מעולם כגון מיכאל וגבריאל כלם עומדים לפניו עכ"ל: ושמא הם הרוחניים וכו'. כבר זכרנו סי' א'. ובפסקא זו למעלה שאין דעתו להאמין עם הפילוסופים שיהיו שם שכלים נבדלים מניעי השמים רק הם מתנועעי' בחפצו ית' לבד. ואולם היה כאן מוכא שפתיו בלשון מסופק תלוי ועומד באמרו שאולי ושמא המלאכים הנצחיי' הללו הם הרוחניים מניעי השמים שאמרו הפילוסופים. וגם קוב לא יקבם וגם ברך לא יברכם כי לא ראה לעשות על זה מערכה כנגדם בדרך הבנות וזה אין עלינו לדחות דבריהם ולא לקבל אותם. עם היות כי באמנה את אל רוחו שאין קדוש ונבדל זולתו ית' ואין שם מניע גלגל כי אם חפצו גרידא וכמו שקדם דברנו על זה בראש המאמ' ובא יבא דברו בחתימת הספר: והספק במה שראה וכו' לא לפניו ספק יבא על המשכן וסדר העבוד' וכל המוזכר למעלה אבל משה ואליהו כי כלם היו בלי ספק נבראים לעתם מן הגופים היסודיים הדקים. אך הספק אצלו

במראה

במראת ישעיהו באמרו יושב על כסא רם ונשא וגו׳ וכן במראת יחזקאל · וכן מראת דניאל עד די כרסוון רמיו וגו׳ ושלשתן נזכרו במה שקדם סמוכים זה לזה: וכבוד ה׳ הוא הגוף הדק וכו׳ כבר פרשתיך דוגמת זה בשני סי׳ ד׳: כפי הדעת הראשונה וכו׳ ·

ועדיין ספקו בין שיהיו אם לעת הצורך כנבראו או אם הם מן הנבראות הקיימות · ויהיה שיעור דבריו כי כבוד ה׳ הוא הגוף הדק וכו׳ כפי הדעת הראשונה אשר על פיה יהיו בכלל זה כסא ומרכבה וזולתם ממה שנראה לשלשת הנביאים הנזכרים שיהיו גם הם מהנבראים לעת צורך או על הדעת השניה יהיה כבוד ה׳ כלל המלאכי׳ והכלי׳ הרוחניי׳ כסא ומרכבה וכו׳ כי יהיה לפי זה מה שראו שלשת הנביאי׳ הנזכרי׳ מכלל הדברי׳ הקיימים והעומדים ובאמו׳ יפקד׳ אבל הצד השני בעבור שיותו נוטה לגזור על קיומו ובכמו אלה תפיסת יד השמות חזקה ביותר:

הקיימות · וכבוד ה׳ הוא הגוף הדק ההולך אחרי חפץ האלקים המצטייר כפי שירצה להראות על הנביא כפי הדעת הראשונה אך כ״א או על הדעת השנייה יהיה כבוד ה׳ כלל המלאכים והכלים הרוחניים כ״א ומרכבה ורקיע אופנים וגלגלים וזולת זה ממה שהוא קיים עומד וה״א נקרא כבוד ה׳ כאשר נקראו כ״א כלי שמושי המלך כבודה ואת הכבודה לפניהם · ושמא זאת היתה בקשת משה באמרו הראני נא את כבודך ואמר לו הן על מנת שיזהר מראות הפנים אשר אין יכולת לאדם כ״א באדם לראותם וכמו שאמר וראית את אחורי והכבוד כ״א ובכבוד ההוא מה שיוכל לסבול ראות הנביאים ויש בעקבותיו מה שראותנו סובלת אותו כמו הענן ואש אוכלת ממה שהוא רגיל אצלנו . ויש אחריו בכ״א איננו דק יותר מדק עד שיגיע למדרגה שלא ישיגנה הנביא

אין כאן לפי הנראה דעות קודמות שעליהם יפול סדר ראשונה ושניה על כן יתכן לפרש כי במה שאנחנו עליו כמנאו שתי דעות ושתיהן מספר והולך מכאן ואילך וזו אמרו שיהיה כבוד ה׳ הוא הגוף הרוחני הדק וכו׳ כפי שירצה להראות וכו׳ · והנה לפי הדעת הראשונה הזאת לא יהיה בכלל כבו׳ ה׳ כי אם הגוף הדק המצטייר כפי שירצה להראו׳ לעתו׳ לא מה שהוא קיים ועומד כמלאכים הנבחיים וזולתם · שיזכיר בסמוך · אמנם לפי הדעת השניה שתאמר בזה יהיה כבו׳ ה׳ כלל המלאכי׳ הנבחיים והכלים הרוחניים הקיימים והעומדים וכו׳ · אך אם נאת להסב הדברים כלפי המוזכר

כאשר נקראו כלי שמושי המלך כבוד׳ וכו׳ · פסוק הוא שופטים י״ח · ואת הכבודה לפניה׳ · אבל השם מאות איש מבני דן העולים למלחמה על ליש · ופי׳ בו רד״ק הכלים והמטלטלי׳ ותרגמו קניינא כתרגום רכוש שהוא נ״כ כולל קנין האד׳ כלים וכסף וזהב ושאר המטלטלים ·

למעלה תהיה הדעת הראשונה במה שאמר אם הם מהנבראים לעת הצורך · והדעת השנית באמרו או מן הנבראות הרוחניות הקיימות וכאילו אמר כפי הצד הראשון וכפי הצד השני · והנה זכר הנה כסא ומרכבה ורקיע ואופנים בכלל מה שהוא קיים ועומד · ונראה כי יותר דברו שקדם על היותו מסופק במה שרא׳ ישעיהו ויחזקאל ודניאל אם הם מהנבראים לעת הצורך או מן הנבראות הרוחניות הקיימות · לולא האמנתי לראות בטוב טעמו שהורה בזה כי כל אלו נבראו כנבראו בלי ספק במציאות קיים ועומד · אך הספק אצלו במה שראו ישעיהו ויחזקאל האם היו זולת אלה הקיימים שנבראו בעת ההיא לצורך מוראת שעת הנבואה שזכר בהם · וכן ענין ההשתנות שזכר בדניאל עד די כרסוון רמיו וגו׳ ויותר נכון לומר שעם היותו זוכר כסא ומרכבה ורקיע ואופנים בכלל הדברים הקיימים אין זה כי אם על פי הדעת השני הנז׳ שהוא אחד משני חלקי הספק המונח ראשונה לא שיוקח בידו לדבר מוחלט כי איננה יוכל להעיד על קיומם

ובשרש כבד השניי בין לשונות הכבדות ופי׳ בו מקניה ונאר קניינם · ונראה שהוא דעת הרלב״ג אשר כתב פר׳ לך לך על אמרו ואברם כבד מאד במקנה וגו׳ שיש לו בכודה רבה ומי שיש לו כן תכונתו כבדה עכ״ל · ולכב החבר לא כן יחשוב רק עשאו מלשון כבוד וביאר בו כלי שמושי המלך אשר יתכבד בם · וכבר השתדל הרלב״ג לקרב ענין שתי לשונות אלו באמרו שם במקומו הנזכר הלא תראה כי כבוד מנורת כובד אבן · וקלון מנורת קל ברגליו עכ״ל : שיזהר מראות הפנים · שלא יהרוס לראו׳ כביכול כאלקי הזורח שם במקום הכבוד : וכמו שאמר וראית את אחורי : כנוי לכבו׳ שהוא אשר הוא כלי שמושו של מלך הכבוד : והכבוד ההוא וכו׳ · חלק הכבוד שהוא למדרגותיו יש ממנו מושג לנביאים · ויש מושג גם כן לזולתם · ויש בלתי מושג לשום אדם : ממה שהוא רגיל אצלנו · כלומר אלה אזכרה להיו תם דברים הורגלו יונקי מבריס בראייתם והדין שוה להמנא שם דברים זולת אלה שבח רא תנו יסבול אותם : תבתק הרכבתו · כי עונם

הנביא ואם יהרוס אליו כ"א ש"יה תנתק הרכבתו כאשר אנחנו רואים בבחורת הראות כי מי שראותו חלושה לא יראה אלא כאורה המועטת שהיא נשארת בין הערבים כעטלף ומי שעיניו הרוטות וחלושי הראות לא יראו כי אם צל כ"א בכל ומי שראיתו חזקה יראה השמש אבל עצם השמש בעת זכותה לא תוכל עין להביט אליו ואם ידחק כ"א עצמו לזה יתעור וזהו כבוד ה' ומלכות ה' ושכינת ה' בשמות התוריים אך פעמים הושאלו גם כן למשפטים הטבעיי' ואמרו מלא כל הארץ כבודו ומלכותו בכל משלה אך באמת לא יראה הכבוד והמלכות אלא על בחיריו וסגולתו ונביאיו אשר בהם כ"א ובזה יתברר לאפיקורוס כי יש לאלקים ממשלה ומלכות קיימת וידיעה בחלקי מעשה היצורים (ואמר באמת מלך ה') כ"א ואז יאמר באמת ה' מלך ונראה כבוד ה' וימלוך ה' לעולם · לאמר לציון מלך אלקיך וכבוד ה' עליך

אולי יפריד בין אלקיה · וכענין ההכנה של בן עזאי המוזכרת בשלישי סי' ס"ה באמרו והיה המת מי שלא כבל ראיית העול' ההוא עד שנתקה הרכבתו ע"כ · ושם זכרונו מטעם המורה כי הוגבל הר השגתו של אדם שכיב לא יוכל לעלות ממנו והלאה והוא אמ' בראשון פ' ל"א דע כי לשכל האנושי השגו' בכחו וטבעו שישיג ובמציאו' כמנאו' ועניני' אין בטבעו שישיגם בשום פנים וכו' כמו שלאנושי' השגות ולא ישיגום על איזה מרחק שיזדמן וכו' וכן הדין בעצמו בהשגות השכליות יש יתרון לאישי המין זה על זה וכו' עד אמ' וזה היתרון ג"כ איננו בלא תכלה אבל לשכל האנושי גבול בלא ספק יעמוד אצלו וכו' ע"כ · ובפ' כ"א מהראשון כתב שכל אדם שלם עם הדבק שכלו במה שבטבעו שישיג ויבקש השגה אחרי שתשתבש השגתו או ימות וכו' אלא אם ילוה אליו עזר אלקי כמ"ש ושכותי כפי עליך עד עברי · ע"כ · ואמנם המשל הזה זכר שם פ' כ"ט באמרו וכל הפילוסופים אומרים שאנחנו בבעימותו ונעלם ממנו לחוזק הראותו כמו שיעלם השמש מן העינים החלושים להשיגו · ע"כ · ומדברי הפילוסוף בראשון ממה שאחר הטבע לוקחם זאת באמרו שם כי יחס השגתינו לעניינים האלקיים יחס ראות העטלף אל אור השמש · ועל אלה תעוף מלתו של בעל העקרים מאמר ב' פ' כ"ט ול' : וזהו כבוד ה' וכו' · הורה כי על דבר אחד בעצמו ינשאו שלשת השמות · כבוד ה' · מלכות ה' · ושכינת ה' מעקר הכתוב וזו"א בשמות התוריים ר"ל כשכשתמש בשמות כפי הכתוב התוריית במכוונם · אלא שלפעמים הושאלו למשפטים הטבעיים ג"כ השומרים את חוקם כי בזה הם מורים על כבודו ומלכותו ית' · אמנם לפי האמת יקרא כבוד ביחוד מה שיראה לבחיריו וסגולתו וכו' כי כבודו עליהם יזרח ויראה באמת יותר מהראותו בדברים הטבעיים אשר לא יראה בהם יכלתו ית' לשנות המנהגות כרצונו גם לא ידיעתו בפרטים כמו שיראה כל זה על ידי הכבוד הנראה

על בחיריו וסגולתו ונביאיו · ומשפט חרון הוא לבעל העקידה שער ל"ח כי כמו שסדר המנהגות לפי הטבע הנהוג יעיד על אמתת מציאותו ית' · כן ענין שדודו והריסת טבעו לפעמים יגיד גודל שם כבוד מלכותו :

ואמרו מלא כל הארץ כבודו · הכונה שכל הענינים ה הטבעיים אשר מלאה הארץ קניינם הם כבוד אלקים כי כל העולם כלו אומר כבוד לשמו ית' · וכן ומלכותו בכל משלה ענינו הכח הטבעי השופע ממנו לכל הנמצאים הטבעיים : אך באמת לא יראה הכבוד וכו' ר"ל כפי עקר הכתוב הנזכרת : אשר בהם יתברר לאפיקורוס וכו' · על דרך אמרו למעלה ואל ת' הענייני' אשר לא יושגו בדרך ההקשה בטלוס פילוסופי יון וכו' וקיימו אותם הנביאים וכו' עד אמרו ואילו היו רואי' פילוסופי יון הנביאים בענין נבואתם ומופתיהם היו מודי' להם וכו' · ודעת אפיקורוס יתבאר בחמישי סי' ח' באמרו לדחות טענו' אפיקורוס היוני אשר היה רואה כי העולם היה במקרה · ממשלה ומלכות קיימת · הכונה שהיכולת בידו קיימת לשנות טבע הנבראים בכל עת לכל חפץ · וכאמרו בשלישי סימן י"ז כי לאלקים בעה"ז ממשלה מתמד' ואיננו כאשר חושבים הטבעיים וכו' : ויש לו ג"כ ידיעה בחלקי מעשי היצורים · שאם לא היה לו ממשלה וידיעה כאמור לא היה מקום לענין המראות והמופתים על ידי נביאיו כי יתן ה' את רוחו עליהם · ובהתברר זה לכל מתעקש ולאפיקורוס בראשם : או יאמר באמת ה' מלך · וכו' · כי תמלא הארץ דעה מכבוד מלכות שמים על אותה מדרגה עליונה שנזכרה למעלה או יאמר שאז בהראות הכבוד והמלכות על בחיריו וסגולתו יאמר באמת ובענם ה' מלך ונראה כבוד ה' וכו' : ואין להרחיק וכו' · בין בדבר ובין במראה כי לא על דרך המקובלים חכמי האמת באמרו הדברים · אשר אתה ידעת ואתה שמעת כי לא יתיצב לפני בני הענק מה שאמר החבר על שכינה ומלכות ודומיהם שבלתי נמצאים אצלם זולתי

בעולם

בעולם האצילות המסולק מכל נגד גשמיות · אבל יסכים
הכם עם מה שכינה המורה באחרון מן הראשון כמו
שזכרנו בשני סימן ז והיו עיניך ולכך ש׳ מה שכתב החייט
בפירוש המערכת פ׳ ג׳ ז״ל ועוד קשה ממה שאומ׳ במעשה
מרכבה אומר לך שעור של
יוצרנו וכו׳ · וידוע הוא כי
לבורא ית׳ אין לו גבול וסוף
ואין המחיצות מקיפין אותו ·
על כן יש אומרים כי כל מה
שאמרו לא מן הבורא אמ׳ אלא א כדי השכינה מדדו ויחשבו
כי השכינה נבראת · ולא כן דעת הרמב״ן וזכרונו
לברכה וכל חכמי הקבלה חולקים על זה · ע״כ ·
גם בתמונת ה׳ ראיתי דרכיו של חבר רחוקים מדרכיהם ·
כי לדעתם היא בעולם האצילות וכמו שכתב החייט פ׳
י׳ מספר המערכת וז״ל התמונה מהשם נקראת העטרה
על כי היא אספקלריאה המקבלת כל האספקלריאות
שעליה ע״כ · וזאת לא זאת על דעת החבר אשר חשבה
מכלל הגשמיי׳ המצויירים מן הגשם הדק הדוחני שקדם
זכרו וכמו שיתבאר עוד במה שיבא בשתי הפסקות
הנמשכות · ומבואר גם כן כי לא מחשבותיו
מחשבות המורה שכתב בראשון פ׳ ג׳ בשתוף תמונה וז״ל
ויאמר על ענין האמתי המושג בשכל ולפי זה הענין
השלישי יאמר בוית׳ תמונה אמר ותמונת ה׳ יביט ענינו
ופירושו ואמתת השם ישיג · ע״כ · אמנם במעשה מרכבה
לא ירחק מהם כשנבחין המרכב׳ בעולם היצירה כמוזכר
במערכת ובחייט פ׳ י״א הוא שער המרכבה · אפס כי
דעת המור׳ בזה רחקה מכו שהרי מראשית החלק השלישי
היה קולו הולך ומתפשט בביאור המרכבה על הגלגלים
והיסודות המתכשאים לעצמם · ואתה הראית במה
שקדם כי פנה לו החבר בזה אל דרך אחרת · ואולם על
שיעור קומה · החבר יקח את האהל ונטה לו מחוץ
למחנה הפילוסופים מבני עמנו · כי הנה הפילוסופים
הללו נועדו עברו יחדו לגזירת אומר כי כל המציאות
בכללו נקרא שיעור קומה ובשם זה יכונה פרק ע״ב מהח׳
הראשון והמורה הוא המתחיל דע כי זה הנמצא בכללו
הוא איש אחד וכו׳ · ודעתם במ״ז שאמר רבי ישמעאל
בפרקי היכלות כל היודע שיעורו של הקב״ה מובטח לו
שהוא בן העולם הבא ואני ועקיבא ערבים בדבר שהכונ׳
להם בזה על השגת טבעי הנמצא׳ ומהותם וסדר הקשר׳
והשתלשלותם כי על ידם יושג בוראם ית׳ כאשר תושג
חכמת האומן בהבנת מלאכת מחשבת המונח׳ ש׳ הפעל ·
והנה הראב״ע גם הוא יונה לקראת הדרך הזה באמרו פ׳
תשא והנה אמר הנה נכון וראית את אחורי ובמקום אחר

עליך זרח · ואין להרחיק כל מה שנאמר בתמונת ה׳ יביט ויראו את אלקי ישראל ומעשה מרכבה

ותמונת ה׳ יביט ואלה דברים צריכים פירוש ארוך · אחרי
כן אמר וזה השם הנכבד הוא האחד שהוא בעצמו עומד
ואין לו צורך לאחר לפניו ואם תסתכל מפאת החשבון
שהוא ראש הכל וכל חשבון מהאחדי׳ הוא · תמצא האחד
שהוא הא׳ שהוא הכל על כן
סוד התפלו׳ והתפלות וטעם
והתגדלתי והתקדשתי ועוד
אשר בך אתפאר · והנה
האחד אין לו תמונה והוא
כדרך כלל לכל התמונות כי ממנו יבאו · ע״כ · כוונתו
אבל לקרב סוד אלקי אל שכלנו על ידי דמיון האחד
המספרי · כי כמו שהאחד במספר הרי הוא באמת כל
מספר וכל תמונה עם היותו לא מספר ולא תמונה כי
ממנו יבא כל מספר וממנו כל תמונה מספרית משולשת ·
ומרובעת · וזולתם · שאלמלא לא היה כולל את כלם
מה יוסיף ומה יתן את אשר איננו אתו · כן האחד האמתי
שהוא האחד ית׳ הוא הכל · ועל כן יוחס לו כל מה
שהורגלנו ליחסו לברואיו כי כל דבר לא נכחד מן המלך
להיותו מקור כל שפע הנמצאות · ואיננו שום דבר מהם
על אופן מציאותם רק הוא נעלה מאד למעלה למעלה ·
וזהו סוד כל התארי׳ שאנו מיחסים אליו בתפלו׳ והתפלות ·
לא שימצאו בו כענין מציאותם בנבראים · יתעלה ויתרומם
מכל חסרון · אכן יוכללו בו בהכלל כל מספר וכל תמונה
מספרית בכח האחד · ובעת יאמר ליעקב ולישראל שהוא
ית׳ מתגדל ומתקדש ומתפאר וכיוצא מצד היותו כולל בו
כל הענינים והתארים באופן שלם מעולה וכמו שכתב
הרלב״ג בספר מלחמותיו מאמ׳ ג׳ פ׳ ג׳ כמוזכר למעלה
אבל אמרו בין ע״ד האמת וכבר זכרנו מזה
בשני סימן ב׳ · אחרי כן יבא הראב״ע לבאר ענין הפנים
והאחורים שאינם כפי הנגלה משטחיותם על כן אמ׳ הנה
משה יכול לדעת ולראות בעין לבו איך הבריאות דבקות
ביוצר בראשית הנקרא אחורים ומדרך הכבוד אין כח
בנברא לדעת זה וזהו כי לא יראני האדם וחי בעבור
היות נשמת האדם עם הגוף והנה אחרי מות המשכיל
תגיע נשמתו למעלה גדולה שלא יגיע בו בחיי האדם
והנה משה שב כללי על כן אמר ה׳ ידעתיך בשם כי הוא
לבדו יודע הפרטים וחלקיהם בדרך כלל · ובעבור כי
הנכבד באדמה הוא האדם על כן נורא הכרובים ·
והנכבד באדם ישראל על כן דבר קשר של תפילין · ועל
כן כתוב בשיעור קומה כי ה׳ הוא בורא כל גוף וכל כבוד
מהגוף והכבוד מהגוף הוא המקרה · ואמ׳ ר׳ ישמעאל
כל היודע שיעורו של יוצר בראשית מובטח לו שהוא בן
העולם הבא ואני ור׳ עקיבא ערבים בדבר זה וזהו כעשה

מרכבה אף לא שעור קומה בעבור מה שיש בו מהכנס מוראו בנפשות וכמו שאמר ובעבור תהיה יראתו על פניכם וגו' ·

ד אמר הכוזרי והלא כשאלהותו נכנסת בדעות ואחדותו ויכלתו וחכמתו ושהכל מאתו וצורך הכל אליו ושאין לו צורך אל הכל · יכנס המורא ממנו והאהבה לו ולא נצטרך לגשמות הזה :

ה אמר

אדם בצלמנו כדמותנו ע"כ · ואם כן דבריו בספר יעיד מורה שער ראשון באמרו הנה קדמונינו ז"ל היו יודעים סוד המרכבה ושיעור קומה וחלילה חלילה שדמו יערכו לו רק דבריהם צריכים פירוש כדברי התורה נעשה אדם בצלמנו בדמותנו ונבואות יחזקאל במראה אדם עליו מלמעלה ואמר ממראה מתניו ולמט' ובסוף זה הספר ארמוז לך זה הסוד ע"כ · ושם בסוף הספר כתב דברים מעין מאמר פ' תשא ואחרי הזכירו מאמר רבי ישמעאל הנז' הוסיף ביאור באמ' ומזה הדרך יוכל המשכיל לדעת האחד מפאת השכל בו הוא דבק · רק מפאת הטוב כלו אין כח בנברא לדעתו · והמשל באור השמש שעוברת על פני שתום העין ולא יוכל לראות פני השמש רק עד שיעבור על כן כתיב אני אעביר כל טובי על פניך · והנה הדבקו בטוב כלו בדמות הפנים · והדבק הנבראים בדמות אחורים והו וראית את אחורי וזה משל באדם כי המדבר אדם והשומע אדם ואשר למד חכמת הנפש יוכל להבין אלה הדברים כי אינם גופות ולא בגופות · ע"כ · אפס כי לא דרכיהם דרכיו של חבר והוראת לשונו באמרו ואין להרחיק כל מה שנאמר וכו' · ואילו היה סובר בשיעור קומה ענין סדר האצילות ושקשרו למה זה יעמוד ברחוק · והלא הדבר הזה מתוקן ומקובל טוב ויפה אצל השכל · אך אם זוה ידוכזה מתוך יד המקובלים אמורה בא וראה · בי הנה על מה שכתב בנדון הלז בעל המערכת פ' ט' הוא שער השמות ופ' עשירי הוא שער האדם · בא דבר החייט פ' ט' הנה מתוך דבריו נראה שכוונתו כי כל אלו הענינים משעור קומה ומתמונת אדם שהיו רואים הנביאי' וענייני הגשמו' הנזכרים בתורה רומזים למטטרון גופא דשכינתא לא למעלה חלילה וכו' ע"כ · ועל דרך זה לא ירחק ממך המקום לכוין דעתו של חבר בלפי דעתם · בי מטטרון עולם המלאכים הוא לדעתם בעל גשם דק רוחני וגם הוא דעת החבר באמר דברנו · אמת ואמונה כי רוב המקובלים מקים הניחו לשיעור קומה באצילות וכמו שכתב שם החייט הנוטה גם הוא לזה כמבוא' שם באורך · ובעל ספר הפרדס כתב בשער הכנויים על כנוי שיעור קומה וז"ל כפי הנרא' מתוך דברי הרשב"י ע"ה כי הנשמה המתאחדת תוך הספירו' נקרא שיעור מפני שהיא הנותנת שיעור לכל הקומה והוא האומר לספירות די וכו' ובכנויי קומה כתב הקומה היא משך הסדרים מהכותר הרמוז בבינה כדפירשנו בערכו והוא הנקרא קומה עד סוף הירכים עם כל משך היסוד · במלא קומה בתפארת וצדיק עם הקשרים למעלה בבינה ורדתם למטה עד המלכות מקנה השמים עד קנה השמים · ע"כ · ועל זה הדרוש האריך לשון מהר"ר ברכיאל ז"ל בפרקיו י"ח וי"ט · ואולם לפי גודל המקום אין לנו עסק בנסתרות האלה · אך במה שפירשנו נתכוון לגזור אומר ע"ל דעת החבר שהיו כל אלה ענייני אלקיים בנגלין בנראין מן הגוף הדק הרוחני הנקרא אצלו כבוד ה' כמו שזכרנו · וכמו שיתבאר עוד בשתי הבבות הסמוכות לקראתנו · והנה תוכן כוונתו שאין לנו להרחיק ולדחות מלהבין כפשוטו תמונת ה' יביט וכיוצא בו · כי היה לחוש הראות מבא בהבנתם ע"י הענין הנסתר שזכר למעלה · ואין להפליא בדבר ולומר למה זה הצטרכו לענייני הגשמות הללו כי אמנם גשם כדמות יניף אלקים בעבור מה שיש בו מהכנס מוראו בנפשות כי תתפעל נפש האדם מאד מהדברים המורגשים לעין · וכמו שאמר ובעבור וכו' כי היו שם ג"כ ענינים מורגשים נוראים כאמרו וכל העם רואים את הקולות וגו' ועל זה נאמר שם ובעבור תהיה יראתו וגו' :

סימן ד והלא כשאלקותו נכנסת בדעות וכו' · כדברי הרמב"ם בה' יסודי התורה פ"ב וז"ל האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבו וליראה ממנו שנ' ואהבת את ה' אלקיך ובא' את ה' אלקיך תירא · והיאך היא הדרך לאהבתו וליראתו · בשעה שיתבונן האד' במעשיו וברואיו הנפלאים והגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע ה' הגדול כמ"ש דוד צמאה נפשי לאלקי' לאל חי ובשמחשב בדברים האלה עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו ויירא ויפחד וידע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות כמ"ש דוד כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך מה אנוש כי תזכרנו עד כאן :

סימן ה

סימן ה זאת טענת הפילוסופים ופי' לומ' דיו מן הדין לאדם שיפנה בשכלו למעלת השגתו ית' כפי כחו כי השכל נתן במרומים רבים לדעת את ה' וזה לפי דעתם יספיק להשכין מוראו ואהבתו ית' בלבבות · אך אמנם הנסיון יוכיח כמה היא מתפעלת נפשו של אדם מהמורגשות הנוראות ז"א ואשר נרא' מנפש האדם כי היא יראה וכו' · מזה יתבא' כי לא יצא חנם היו המראות המורגשו' ההנה רק מועילות מאד למשיגים להשכין המורא והאהבה בלבם : ואל תאמין למתחכם · זו היא בנה שנית לתועלת הנשמות הנכלל במראות ההנה כי בלעדיו לא יוכל אדם להיטיב השכלתו כראוי ומצד זה לא יוכל לקנות מעלת האהבה והיראה וכמו שיתבאר : מתחברות על סדר · נטה קו להורות כי שוא להם משכימי קום מאחרי שבת על הקשים השכלית בחשבם שתשלם להם הגעת כל הענינים הצריכים אל האלקות בזכות מחשבתם לבד מבלי סמוך אל מורגש מעין הדבר ההוא המושכל אשר ממנו תשא מחשבתם בכנפי שחר ותתעלה אל המושכל העליון עד יכנס מוראו ואהבתו ית' בקרב לבם · ושתים זו שמענו בהמשך הדברים עד סוף הפסק' שזאת עם השכלה הנחשבת ולשתיהן כוון מן מוכח דבר האחת כי בלתי סמיכת מורגש אין למחשבה שתתחבר על סדר מהשכלת דברים מתחלפים אשר מהם יעלה שלימות הבורא עד שיגיע אל השכלת כל הענינים הצריכים באלקות לקנות מוראו ואהבתו · והורה זה במשלים יתבאר מהם קושי העמידה על כיונה בזה בשלימות ע"י המחשבה לבד אם לא יעשה לו עזר מורגש כנגדו · והשנית כי במחשבה לבדה לא יוכל איש לקנות בעת אחת כל הענינים הצריכים באלקות לבעבור תהיה יראתו ואהבתו על פניו אשר לא ישלם זה כראוי כי אם בהעביר כל גדלו וטובו על פניו בהשקפה אחת וזה ג"כ יוכלל במחשבה המתחבר' שזכר הרב כי אמנם לא יוכל המתחכם לחברה יחדו על ידי השכלותו על סדר בזה אחר זה אם לא יהיה גם דבר מורגש אשר

אמר החבר

זאת טענת הפילוסופים ואשר נראה מנפש האדם כי היא יריאה בהמצא המפחידות המורגשות מה שאינה יריאה כאשר יסופר לה עליהם כאשר היא אוהבת הצורה היפה הנמצא מה שאינ' אוהבת כשיספרו כ"א כשיסופר עליה · ואל תאמין למתחכם שיאמר כי מחשבתו מתחברת על סדר עד שיגיע אל כל הענינים הצריכים באלהות בשכלו בלבד מבלתי שיסמוך אל מורגש בראות דמיון ממלות או מכתב או מצוירות נראות או מתדמות הלא תראה שאינך יכול לכלול כל ענייני תפלתך במחשבה לבדה בלהי קריאה ולא תוכל לספור עד מאה דרך משל במחשבה לבדה בלא דבור כ"ש אם תהיה המאה ממיני' מתחלפים

יכלול הסדר ההוא השכלי ויגיעהו לפניו בעת אחת כעיר שחוברה לה יחדו אשר יזכירנה המלך בהשקפה הנמשכת · ושנה יתבאר זה אח"כ באמרו ולולי ההרגש שהוא כולל וכו' וכן מסתדרת וכו' · ואפש' שרמז בהתחברו' מחשבת המתחכם אל מה שכתב הרלב"ג בראשון מספ' מלחמותיו פרק י"ג שהשכל הנקנה הוא אחד במספר לפי שהידיעות האלקיות הנקנות הולכות קצתם מקצת מהלך השלמות והצורה כי החכמה האחרונה היא מעניינת שחלקיה הם קצתם לקצת מדרגת השלמו' והצור' והחכמו' הרבות הם גם כן קצתם שלמות לקצתם : בראות דמיון ממלות וכו' · הכונה שעכ"פ הוא צריך לדבר מורגש כאלו תאמר דיוק מלות נרשמות באיזה חומר שיהיה כמו שהורגלו בו לעשות בעלי מלאכת הזכרון אשר יכינו להם ציורים תמונות מלות עץ ואבן לנגד עיניהם : או מכתב · שיהיה חרות לפניו על ספר ובדיו : או מצוירות נראות · ר"ל שיראו כמותן במציאות : או מתדמות · ר"ל שירכיב בדמיונו צורות שאין להם ממש במציאות והכל הולך אחר העקר שאין המחשבה בזה מספקת לבדה · ואפשר שאמרו במלות רמז בו הוצאתן בפה וזהו ההרגש · וה"טעם שאמר אל מורגש בראות דמיון ממלות וכו' לא יושב ענין הראות אל המלות כי אם מצד היותן מורגשות בהגעת שפתים ולמעכס לא יעזוב הכלל אשר יתרן בו לשון ראיה ממש · וכבר ידעת כי לשון ראות נמצא בכתוב אל כל ההרגשות כי על כן יאמר וכל העם רואים את הקולות · ראה ריח בני · טעמו וראו וזולתם · והביאור בזה קרוב אלי מצד אמרו אח"כ במחשבה לבדה בלתי קריאה : שאינך יכול לכלול כל ענייני התפלה וכו' ר"ל להשלים הכונה בכל חלקי התפלה : כ"ש אם תהיה המאה ממינים מתחלפים · כגון אדם אריה שור נשר וזולתם כי כרוב מיניה' כן תחטיא המחשבה ותתבלבל לכלול מספרם · ולנכחה ההוראה המעניינת בחלקים תהיה הכונה אל כמה מיני מספר נחלק כי זה מזה כגון אחד · עשרה · חמשה עשר · עשרים · וזולתם רבים

המאה מחוברת ממכויינים כאלו· וכוון בזה אל רוב הענינים הצריכים באלקות כענין הגדולה והיכולת והרחמנות והחכמה וזולתם שיזכיר בסמוך ולקיים דברו הקודם כי זולת מורגש יקשה מאד על האדם לחבר מחשבתו על סדר עד שיגיע אל כל הענינים הצריכים באלקות כאמור: ולולי ההרגש שהוא כולל וכו'· הוסיף בזה צורך ההרגש כדי לכלול בבת אחת הסדר ההוא השכלי ע"י דמיונו' מורגשו' נכונות לנגדו ודמיון תנועותיו' בדבור וכיוצא וזה דוגמת מאמ' המלך בפסקא המשכת ענייני המדינה הנראים גם יחד לצורך הנהגת מורא שמים ואהבתו בלב המשיג כמו שזכרנו וכמו שיתבאר עוד במה שיבא: וכן מסתדרת לנביא וכו'· הכונה כי ברגע יראה לו לנביא כל מה שיורהו על מדותיו יתברך לשעלותם במחשבתו על סדר מתחבר ומתאחד כמו שקדם ובהשקפתם גם יחד יתאחדם רושם חזק בנפשו לאהבה וליראה: מגדולת הצורה הנבראה לו וכו'· כמו שנתבאר כל צרכו סי' ג'· והנה כל ענייני הצורות הללו אשר יזכיר מועילים גם אל השגת התארים שקדם זכרם אלא שהסדר בהם בלתי שומר תמונתו בדין הקדימה והאיחור· ואין בזה הקפדה כי כאשר הודעתיך בשלישי סימן י"א יש אשר יהיה הענין בבלתי מסודר יותר נבחר מן המסודר לפי מקומו ושעתו כאשר הוא בנדון כי להורו' שכל ההשגות האלה נראות פתאום ברגע אחד כמו שזכר פעמי'· שיש לו בבלי סדר לסדר הואיל ודין הקדימה והאיחור נתבטל בעניינם והנה כל אלה חברו בראיית הנביא להעמידו על אמתת תאריו יתברך אשר על ידם יתנשא אל מדרגת מוראו ואהבתו: ומעמד בני אדם והמלכים (נ"א והמלאכים) לפניו נכנעים וכו'· גם את זה לעומת זה יראה הנביא בענין נבואתו כי כל בני אדם והמלאכים ביד אל כיתנו ולפניו יכרעו ויפולו ע"ד ראיתי את ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו: הומה· ר"ל שמעיו המו עליו מרוב חשק: או שלישית· למי שכבר נראה אליו שנית כשלמה שיזכיר בסמוך: וכבר נחשב לשלמה וכו'· הכונה שהיה חשוב בעיניו למדרגה מעולה מאד מה שהשיג מראות אלקים פעמים כי זה הוא ענין הכתוב במה שהודיע הנראה אליו פעמים כמפליג בהודעת דבר יקר וחשוב אצל בעליו: אל כזה· ר"ל אל כיוצא בזה:

סימן ו לא יתכן זה· שיגיע הפילוסוף במחשבתו אל מדרגה עליונה כזאת: כי המחשבה איננה אלא בספור וכו' (נ"א בספור וכו') שכי קרא שם מחשבה על שם חשבונות רבים אשר לב אדם יחשב לו ישתמש מחשבתו בהקשה שכלית מן הידוע אל הנעלם

ומדבר

מתחלפים) נ"א ממכויינים כחלקים ולולי ההרגש שהוא כולל הסדר ההוא השכלי בדמיונות ותנועות לא היה נכלל וכן מסתדרת לנביא גדולת האלקים ויכלתו ורחמנותו וחכמתו וחיותו ותמידותו נ"א וקיימותו ומלכותו ושאיננו צריך לכל ושהכל צריכי' לו ואחדותו וקדושתו במה שהוא רואה פי' אור ברגע אחד מגדולת הצורה ההיא הנבראת לו והודה והדרה והתכונות והכלים המורים על היכולת כיד הנטוי' והחרב השלופ' והאש והרוח והברקי' והרעמים המשמשים במאמרו והדבור היוצא מביניהם באזהרות ובהודעת מה שהיה ויהיה ומעמד בני אדם והמלכים נ"א והמלאכים לפניו נכנעים ויציאת כל צרכיהם מאתו יספיק להם ולא יחסר מאומה יגביה השפל וישפיל הגבו' ויפשוט ימינו לשבים ויקרא אלקים נ"א אליהם מי יודע ישוב ונחם האלקים· ויאנף ויכעס על הרשעים ויעדה מלכין ויקים מלכין ולפניו אלף אלפין ישמשוניה וגומ' כל זה והדומה לזה יראה הנביא ברגע אחד ויכנס המור' והאהב' תקועים בנפשו כל ימי חייו והולך כל ימי חייו חושק הומה ומבקש שיתראה אליו פעם שנייה או שלישית וכבר נחשב לשלמה לדבר גדול השתי פעמים באמרו נ"א כמו שאמר הנראה אליו פעמים· מתי הגיע הפילוסוף אל כזה בתבונתו נ"א במחשבתו:

ו אמר הכוזרי לא יתכן זה כי המחשבה איננה כי אם בספור דברים

נ"א בספור הדברים לא יתכן בה להאר שני דברים יחדו ואלו יהיה אפשר לא יתכן לשומע לכלול אותם יחד כי החלקים אשר נראה אותם מהמדינה ואנשיה נ"א וחלקים בשעה אחת לא יסבלם ספר גדול· והנה נכנסה האהב' במדינ' או השנאה בלבי כרגע אחד· ואלו היו קוראים עלי זה בספר לא היה נכנס בנפשי כל שכן שהמחשבה מתבלבלת כמה שיפגענה מן הטעות והדמיון ומדברים שקדמו ולא יזדכך לה דבר שלם:

ז אמר

ז **אמר החבר** אבל הם כבעלי העינים התרוטות אשר לא יוכלו לראו' האור ההוא וצריך שנסמוך על הפקחים אשר

מדבר אל דבר על סדר · וזה בספור (או כספור) דברים כי האדם מספ' והולך דברי עשתונותיו בקרב לבו ומוציא במספר כנא"ס לכלם בשם יקרא בזה אחר זה והיה טעמו כטעם וספור את הכוכבים או מענין ויספר לו את כל הדברים · ובהיות הענין כן לא יתכן בה לאמר וכו' · כי כמו שלא יתכן לספור או לספר שני דברים כא' כן לא יתכן זה במחשבה · ולפיכ' א"א להתחבר מחשבתו ולכלול בה גם יחד כל הסדור השכלי הצריך בשקות כאשר זכר בקודמת · אם לא יוגע לפניו מורגש כולל כל הסדור ההוא בבת אחת כמבואר שמה · ומאשר לא תוכל מחשבת אדם לכלול כל הסדור בהשקפ' אחת בלתי עזר המורגש גם אהבתו ית' גם יראתו תבצר ממנו · והנה יתירם נודעת אבלו למעל' הרגש הראות על כן הפליג בהוראתו לאמר כי בלעדיו לא תושג מדרגת מורא שמים ואהבתו בשלמות · כי אמנם לא למראה עיני המחשבה ישלם זה · גם לא להשמעות אזנים · ויותר חוש הראות לבדו אשר על ידו תושל' הכונה להיותו החוש הכולל יותר מחביריו ולהורו' על יתרון חוש הראות על חוש השמע כשא משלו בענין המדינה אם שתהיה מסודרת במשפטים צדיקים וכל ענייניה מתוקנים על יושר מכל צד על דרך מאמר הכתוב ירושלם הבנויה כעיר שחוברה לה יחדו ששם עלו שבטים שבטי יה וגו' כי שם ישבו כסאות למשפט שהכונה להורות על סדורה לכל דבריה ולכל משפטיה · או שתהיה המדינה בהפך זה · והנה כאשר עיני אדם תבוננה בהבטה אחת מישרים במדינה הנכבדת או הפך זה בזולתה · אז יעשה רושם חזק בנפש ותכנס מיד בלב הרואה אהבה או שנאה כפי מה שיסבול טבע הנושא מה שלא יקרה כן לשמע אוזן אשר בו יגיעו הדברים בזה אחר זה · וזה כי החלקים אשר נראה אותם מהמדינה וכו' והנה כנסה האבנה וכו' ואלו היו קוראים וכו' · וכבר הורה הרא"בע על מעלת הראות בזה · באמרו פר' שמות על ויסתר משה פניו וז"ל כדרך כי ראיתי אלקים פנים אל פנים ותנצל נפשי ושער העין משער השמים כי ברגע אחד יראה תמונות רבות רחוקות עם קרובות ואין ככה שער האזנים והאף והחיך והיד ובעבור יראתו הסתיר פניו עכ"ל · ואפשר עוד להסב הדברים כלפי מה שאמר החבר בקודמת שא"א לכלול כל ענייני התפלה במחשבה לבדה בלתי קריאה ושלא נוכל לספור עד אלף ד"מ במחשבה לבדה וכו' · ותהיה כוונת המלך להורות כאן כי קשה להגיע אל מדרגת מוראו ית' ואהבתו

בזולת מורגש נרא' לעין כי לא יספיק לזה ספור הדברי' במבטא · על כן אמר כי המחשבה שאין עמה דבר מורגש אין ספק כי לכל הפחות לא תהיה רק ע"י ספור דברים כאשר דברת · ואמנם הספור ההוא לא יתכן בו (כי זה המשפט הנכחא לפי שטה זו) לאחר שני דברים גם יחד מבלי אין הדבור היוצא זולתי כדבר אחד כי זכור ושמור בלשון בני אדם לא בדבור אחד כאמרו אלא בזה אחר זה · ואף אם נעביר אפשרות זה עם היותו נמנע · עדין יפגסק בדרך נמנע אחר והוא כי לא תמלא אזן משמוע שני הדברים גם יחד כאשר יוכל עין לראות כמה דברים בראייה אחת להיותו החוש היותר כולל כאמור: מן הטעות וכו' · מספר והולך חלשת המחשב' מכמה פנים ואמרו מן הטעו' רצה בו כי בהוצאת התולדות מכח ההקדמות אדם תועה מדרך השכל בפנים שונים: והדמיון שיתערב לו הציור השכלי בדמיוני ויחשוב על אמתת ההקדמות אין בהן אמתות כלל: ומהדברים שקדמו ותשפוט שפוט על אמתת המורגל · וכבר ידעת שזו היא הנמנית אצל המורה לסבה רביעית מסבות המחלוקת והבלבול בענייניה באמרו בראשון פ' ל"א כי האנשים בטבעם אוהבים מה שהורגלו בו ונוטים אליו וכו': ולא יזדכך לה דבר שלם · כי בכל עת תשכון ענכה על מחשבתו של אדם מפני טנופת החמר אשר ארח לחברתה והנה היא לא מטוהרה וזכה בעיוניה וצריכה היא לספר המורגש אשר על כור הציור השלם ירוממם · והוא מה שהלכנו סביבו מסוף סימן נ' ועד הנה:

סימן ז אבל הם וכו' כלומר לא סוף דבר שיבצר מן הפילוסופים אשר יזמו לעשות להגיע למדרגת השלמות האלקי בזולת הסמכם אל מורגש כאשר דברנו עד הנה · אבל ג"כ יחשב זה כחוקם לדבר נמנע כי הנה הם כבעלי העינים הטרוטות וכו' שקדם זכרם במשלו סי' נ' ותחת כנפי לשונו יחכה כי הפילוסופי' גם הם עם היותם קצרי יד ההשגה כאמור יתנו בידנו זבחים ועולו' בחקירותיהם העיוניות ועשינו לה' אלקינו בהשגת כמה ענייני' אלקיים על ידם כמו שיעשה הפקח לבעל העינים הטרוטות כמוזכר שמה · וצריך שנסמוך וכו' · כמונו כמוהם צריכים אנו לסמוך על בחירי ה' ונביאיו והם הפקחים אשר קדמונו וכו' שנזכרו גם הם סימן נ' באמרו ומי שנבראה לו העין שהיא הוא הפקח באמת ויראה כל בני אדם כעורים ויורם וישירם · עכ"ל:

ובמו

אשר קדמוני אשר כח בהם לראותו · וכמו שהפקח לא יוכל לראות השמש ויורה עליה זולתו וישיגיהו בהבטה אליה המנע אלא (בעתות היום) כ"א בעתים מן היום ובמקומות נשקפים שהשמש זורחת אליהם · כן הפקח באור האלקי יש לו עתים ומקומות בהם רואה האור ההוא והעתים הם עתות התפלות כל שכן בימי התשובה והמקומות הם מקומות הנבואה:

ח אמר הכוזרי אם כן אני רואה אותך שאתה מודה ברבי השעו' והמקומות כחוזים:

ט אמר החבר וכי אנו דוחים שיש לעליונות מעשה בארציות אך נודה

כי

וכמו שהפקח וכו' אחרי הוראת התועלת בדברים המורגשים הנראים לנביאים כמבואר סימן ג' הורה על ענין השגתם שאינה בכל מקום ובכל זמן רק בעתי' מיוחדים ובמקום מיוחד כמו שיתבאר · והוא מה שזה אל ביאורו על מקום זה הנאות בהעתקה הנזכרת והמעתיק עבר על בלי היותו לו שעת הכוס' להשלים ענייני שזה ועתה המקו' הזה ימלא את חסרונו והלא כה דברו כי כמו שהפקח לא יוכל בכל עת אל השמש לראות אותה באופן שיתכן לו להורות זולתו עליה כמו שזכר · והבלתי יכולת בזה אין ענינו קוצר ההשגה בלבד אבל הוא ג"כ מנת הנמנע וז"א וישיגהו בהבטה אליה הנמנע ר"ל שישיג את הפקח בהבטה אל השמש הנמנעות ובלתי אפשרות · אלא בעתות היום ר"ל שאי אפשר לראותו זולתי בעוד יומם ממזרח שמש עד מבואו · אף בלילה הראותו נמנעת או יתבאר על עתות היום שאין השמש בגבורתו ותקפו בעתות הבקר והערב שזכר בשני סימן ז' כי מה שאמר בזה סימן ג' שעצם השמש לא תוכל עין להביט אליו בכר התבה שם בעת זכותה א"ל שלא בעת זכותה עין תזורכו ויכביר פנים לזה שכתו' בו בעתי' מן היום · ואולם הביאור הראשון מתייחס יותר לפי המשל ·

ובמקומות הנשקפים וכו' שלא יבא במצרות בורים ובמחלות עפר מקום שאין האורה בכנסת שמה וזכה כמו שיקרה לפקח הזה בראיית השמש הזאת שיש לו בראייתה מקומו ושעתו הראויים לכך · כן הפקח באור האלקי וכו' כמקרה הפקח באור השמש גם הוא יקרהו · ומקומות הנבואה בבר קדם ביאורם סימן ג' ויוסיף את כח הביאור עליהם כדבריו הנמשכים:

סימן ח אם כן אני רואה אותך וכו' א"כ שאתה נושא פנים לשעות ולמקומות · הרי אתה מודה ברבי השעות וכו' והם המחזיקים עצמם ברבנים בידיעת ענין השעות והמקומות כחוזים בכוכבים השומרים חקיהם לפי מקומן ושעתן · ולפי זה יהיה לשון רבים מ"ב בלשון על כל רב ביתו ורבי המלך · והנכון אבל שהלשון מוסב אל הכוכבים המושלים בשעות ובמקומות כי אתה ידעת ואתה שמעת את אשר יחסו החוזים ממשלת תחלת כל יום לאחד משבעה כוכבי לכת על דרך חל"ם כנכ"ש כי בתחלת יום ראשון בבקר השמש תמשול חמה וכן על הסדר עד סוף שבע שעות וחוזר חלילה עד שתוסב הממשלה ללבנה בתחלת יום ב' · וכן סובב סובב הולך בשעו' שעה אחר שעה וכן יתגלגל השלטנות לכל אחד מהם בתחלת היום הם ומיוחד אליו כאמור ויקראו לשבעת הימים בשמות אשר קראו לשבעת המשרתי' כית אם יומו · וממשלתם בלילות היא נמשכת על סדר כנכ"ש חל"ם נחזרת חלילה · ולענין המקומות נלוו לכל העמים מה שחלקו החוזי' כל מקומות הישוב לשנים עשר מזלות כי הושם מסודר בארץ אל מקום זה יוסד להם וקבעו בשמות שרי עם ועם מדינה ומדינה והנה מקום אתם משועבד למזל אחד יותר מזולתו · והנה גם לדבריך חבר כאלה משוא פנים יש למקומות ולשעות ומה יקחך לבך לנטות בזה אל דעת החוזים:

סימן ט וכי אנו דוחים וכו' · והרי הכתוב מודיענו בהנחל עליון גוים וגו' יצב גבולות עמים למספר בני ישראל · ובא ביאור הרלב"ג עליו שהוא הקים גבולות עמים למספר בני ישראל שהיו י"ב והורה בזה שגבולותיהם בארצותם שנחלו · הם לפי ממשלת המזלות המיוחדים לאותה אומה והם י"ב · עד כאן דבריו הלקוחים מבית אוצר הראב"ע אשר כתב שם פ' האזינו והנכון בעיני כי שאל אביך רמז למבינים וכן זקניך · והטעם כמו אשר חלק ה' אלקיך כי לכל חלק למטה חלק למעלה · וטעם למספר בני ישראל כאשר אחז"ל כי צורת יעקב אבינו חקוקה בכסא הכבוד והוא סוד גדול והעד כי חלק ה' עמו וזו היא המעלה הגדולה שלא עשה כן לכל גוי וכו' עכ"ל · ויאירו דבריו אל מול פניך פ' ואתחנן באמרו אשר חלק · דבר מכוסה הוא כי יש לכל עם ועם כוכב ידוע ומזל וכן יש מזל לכל עיר ועיר והשם לישראל מעלה גדולה להיות ה' יועצם ולא כוכב להם והנה ישראל נחלת ה' · עכ"ל · ואמר החכם

מכל

כי המשכי ההויה וההפסד מחמת הגלגל אבל הצורות מאת מנהיגם ומוליכם והשם אותם כלים להקמת כל אשר יחפוץ מן ההויו' מבלתי שנדע לחלק אותם והחוזה טוען שהוא יודע לחלק ולהבין ואנחנו מכחישי' אותו בזה ונגזור שאין בשר ודם משיג לזה ואם נמצ' מן החכמ' ההיא דבר סמוך אל חכמה אלהית תוריית נקבלהו ובזה תנוח דעתנו על מה שנז' מחכמת הככבים בדברי רבותינו מפני שאנחנו סבורים שהו' מקוב' מכח אלהי והו' אמת ואם לא הנה כלו סברות וגורלו' בשמים יותר אמתיים מהם הגורלות

מכל האדם לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים עת ללדת ועת למות וגו' וביארו על דרך בעל העקידה כי כל הדברים אשר יתנועעו האנשים אליהם מאיזה מין שיהיו יש להם נטיה והכרעה טבעית מצד הזמן התלוי במזל שהיה או שדבר הקורס דרך כלל והעת שבא אשר בו תהיה הנטיה או הדבוק או הכנו' הוא השליט שהכינו לכל חפץ תחת השמים השמימיות שמסודרת מיד האלקים בתחלת היצור' וכו' ע"כ · והנה בצדק אמרו פי' החבר כי אין להודות מה שאמרו האוזים בכללו אך כמשפט עם התנאי שהתנה באמרו אך נודה כי המשכי: (לא משכי ולא אמרי) ההויה וההפסד וכו' והוא דברו בראשון סימן ע"ז באמרו אבל יש ליסודות ולשמש ולירח ולככבים פעלים על דרך החמום והקרור וכו' אבל הציור וכו' לא יתייחס כי אם לאשר יכול וכו' ונשנה דברו בשלישי סימן כ"ג באמרו ואמת הוא כי הטבעים מזדמנים לקבול המעשה כפי ערכם מהחום והקור וכו' גם בחמישי סימן כ' בהקדמה השנית אשר שיש להודות בסבות אמצעיות אך שאינם פועלות אבל הם סבות ע"ד החומר או ע"ד הכלים וכו' · וגם בהקדמה השלישית באמר כי הבורא ית' נותן לכל חומר הטובה שבצורות וכו' · וזהו דברו כאן כי השנוי והככם החומר והזמנת המשך בהוים וההפסד הוא מחמת הגלגל · אבל הצורות הם מאת האלקים ית': מבלתי שנדע לחלק אותם · לדעה איך יוכנו הדברים באיזה חקים ובאיזו שעה בפרט כי לא הושמו בטבע אדם השגת זה בהקשה שכלית וזה והחוזה טוען שהוא יודע וכו' ואנחנו מכחישים וכו' וכבר כתב הר' אברהם בר' חייא בהקדמת ספר צורת הארץ שהחלק הזה משני מחכמת הככבים הוא על המאורעות המתחדשות בארץ אשר מהלכות הככבים מעידות עליהן ונורמות להן ואיך יוכל אדם להבין אותם לפי כחם מהראיות המסורות בידי חכמי החלק הזה מן הקורות הבאות בזמניהם או מן הנסיונות אשר מסרו להם קדמוניהם וכו' והוא ראוי להקרא מלאכת הנסיון וכו' עד אמרו ואין החכמים העומדים על דרך החכמה נותנין לה כל המעלה הזאת מפני שראיותיה אינן ראיות נכונות וכלם

באות מן הסברות והנסיונות וכו' ע"כ: סמוך אל חכמה אלקית תוריית · שהוכחנו ידיעתו מדרך הקבלה ביד כל נביאי כל חוזה · וכוון למה שזכר שמואל (שבת פ' מפנין) שזמן השקיה ראוי להיות באחד בשבת וברביעי ובערב שבת · והקשו עליו בתלתא בשבת מאי טעמא לא משום דקיימא מאדים בזווני · פי' שמזל מאדים משמש בו זוגות והוא מזל ממונה על כל הפורעניות והזונות קצים שהם רשות לשדים כדאמרינן בפסחים · וענין השמוש הזה הוא כי להיות מזל מאדים מתחיל שמושו בשעה ראשונה של יום ג' ואחר שבע שעו' לשמושו על סדר חזרת הלוכ' אשר זכרנו בקודמת נמצאת חוזרת שמושו בשעה שמינית ביום והיא זוגות) מעלי שבתא כמי קיימא בזווני (פי' כי לפי סדר גלגולם האמור נמצא שמוש מאדי' בשעה שביעי שהיא זוגות) ותרצו כיון דדשו ביה רבים (פי' שהורגלו בו מפני דוחקן שיהיו קרובי' לסעודת שבת אשר הזהירו שם על כבודו בדנים גדולים וכמש' אלילים אמרו שמי לרג רם) שומר פתאים ה' ע"כ · וכוון עוד אל מה שהיה כתוב אפנקסיה דר' יהושע בן לוי כפי המסופר ממנו (שבת פ' מי שהחשיך) האי מאן דבחד בשבא יהיה כך וכך והאי מאן דבתרי בשבא יהיה כך וכך וזולת אלה: ואם לא הנה כלו וכו' הכוונה אם לא ימצא מן החכמה דבר סמוך אל חכמה אלקית כי יפנו לבנו מהאמין שהמוזכר ממנה בדברי חז"ל יהיה מקובל מכח אלקי שהן אמת יהיה כל הנמצא מזה סברות אנושיות וגורלות בשמים אשר אין לנו שום בירור על מה שיסמוכו · ויותר אמתיות מהם יחשבו אצלנו הגורלות הנעשים בעפר הנק' גיאומנציאה כי קרוב אלינו הדבר לדעת אותו יותר מגורלות השמים הרחוקים ממנו ריחוק עצום ומקו' עם היות זה וזה דבר שוא ותפל בלתי ראוי לסמוך עליו · ונקראת חכמת העפר וחכמת החול כי היה מנהג קדומים לרשום שורות הנקודות בחול או בעפר ובו היו עושים ההשלכה והוצאת הגורו' הצריכות בגורל כמו שנהגו היום לעשות זה על הספר ובדיו · וכבר היו מיחסים לשנים עשר מזלות הי"ב בתים מהצורות הידועות בחכמה ההיא · ומהם לשבעת המשרתים

וכתב הר"לבג עליה בפירוש דניאל וז"ל המכשפים הם מי שיחשבו שיורידו רוחניות הכוכבי' ויודיעו להם העתידות לפי מחשבתם בעשיית צורות בשעות ידועו' ומפעילותיהם ג"כ להביא על מי שירצו רע או טוב בעשיית תמונות על שם האיש ההוא ויחשבו כי זה יביא עליו הרע ההוא · והכשדים ידמה שהיו משתמשים בגורלות לדעת העתידות והוא מה שיקראו חכמת העפר וכו' עד אמרו ואולם המכשפים והכשדים אין התחלת פעולותיהם מסודרת מחכמה אמתית אבל הם דמיונים ועניינים בדויים · ע"כ · ועיין מה שכתב בעל העקרים על הוראת המערכת וגורלות החול מא' ד' פ' ד': אם כן מי שיראה האורות ההם וכו' · חוזר על הראשונות להוליד מכל מה שקדם מראש המאמר ועד הנה כי שזוכה לראות הנורות המוזהירות שזכר סימן ג' הוא הנביא באמת לא הפילוסופים שנזכרו סימן ד' וה' גם לא החוזים הכוכבים בפסקא זאת גם לא אשר יבא זכרונ' לאחרונה: והמקום וכו' · הוא מקום הנבואה שהוקדם זכרו סי' ג' לאמר והוא כאשר שת נגזלו מים סוף וכו': הוא מקום הנכונה באמת' מוכן לכוין דעתו של אדם לשמים למען יכון לקראת אלקי ישראל אל קבלת הנבואה המקווית אכלו להיותו מקום בית אלקים ושער השמים כי שם נוה ה' את הברכה לבחיריו · או רצה במקום הנכונה המקו' שראוי לכל אדם לכוין הליכתו אליו כי אדמת קדש הוא וכמו שעשה הח"ב' עצמו כמוזכר בחתימת הספר · וכן יורה שמוש הלשון הזה אכלו באמרו בפסקא הנמשכת שהם מכוונים אל מקומות וכו' גם באמ' והיה מקום כונתם וכו' וכן אמרו סימן י"ג אך כיון שהטו מקום הנכונה וכו':

סימן י אבל התורות וכו' · כטעם אמנם לקיים דבר: כי הוא מקום עליית וכו' · כדבר החבר במסכת באמרו ושמשם העלוהו אל השמים: ושהנבואה וכו' · כמו שקדם בראשון סימן ד' וסימן ט' ובאמרו לאבותם כוון לשלשת אבותיהם של ישראל:

סימן יא אשר לא קבלו וכו' · כמקבלי שבע מצות בני נח או יותר מהמה לפי רוב עקרי התורה שהושרשו בידם: עד כמעט וכו' · כאשר למעלה עם אמרו לולי שמעשיהם סותרים את דבריהם ושכבוד' וכו': משתחוים וכו' · כענין אמרו ועבדתם וגו' ועל דרך ויתערבו וגו' · וזה הוא בנראה לא כאמתת עניינו וכדרך משל הנרגיר שיזכיר סימ' כ"ג: עם אבימלך · כי אמרו רק אין יראת אלקים במקום הזה לא היה כי אם חשד אך אמנם יראת אלקים היתה על פניהם והראיה על זה כי שם נתעכב אברהם מאמר אבימלך הנה ארצי לפניך בטוב בעיניך שב · ולא עשה כן במצרים כי שם כאמר הנה אשתך קח ולך ויצו עליו פרעה אנשים וישלחו אותו ואת ביתו וגו' וזה מתקשר עם אשר לא היה מורא שמים עליהם: ומתפלספים (נ"א ומהפילוסופים) יקראו וכו' · ר"ל שיש מן המתפלספים אשר יודו באלקותו ויקראוהו האלקים:

הגורלות בעפר · אם כן מי שיראה האורות ההם הוא הנביא באמת והמקום אשר ירא' בו הוא מקום הנכונה באמת מפני שהוא מקום אלקי והתורה אשר תבא על ידו היא תורת אמת:

י אמר הכוזרי אבל התור' אשר אחריכם כאשר יודו באמת ולא יכחשוהו כלם משימים יתרון למקום ההוא ואומרים כי הוא מקום עליית הנביאים בשער השמים ומקום מעמד הדין ושהנפשות נקבצות אליו ושהנבואה בבני ישראל אחר הודאתם בגדולת מעלה לאבותם וההודאה במעשה בראשית והמבול וכל כ"א ורוב מה שכתוב בתורה וחוגגים אל המקום הנכבד ההוא ·

יא אמר החבר אמנם הייתי מדמה אותם לעובדי כו"ם אשר לא קבלו כל תולדות המצות אך שרשיה' לולי שמעשיה' סותרי' את דבריהם ושכבודם למקום הנבואה בדברים שהם מכוונים אל מקומות היו לאלילים באיזה מקום שיקרה שיהיה בהם המונם לא נראה בו מעשה אלהי עם השאירם חוקי העבודות הקדומות וימי חגיהם ומועדיהם ולא שנו זולתי הצורות שהיו לשם מחו אותם ולא מחו דתותיהם כמעט שאומר כי כל מה שאמר הבורא ועבדתם שם אלקים אחרים עץ ואבן ונשנה פעמים הוא רמז · ואנחנו עם רוב הימים משתחוים אליהם בעונותינו ואמת הוא שכוונתם אינה אלא לאלקים כמו עם אבימלך ואנשי נינוה ומתפל"ס נ"א ומהפילוסופי' יקראו לשם האלקים ומנהיג ההגריים אשר כי השיג האורות האלהיות ההם במוצאם רוצה לומר אדמת הקדש וצוה ליישר אנשי העולם כלו והיה המקום כונתם הארץ ההיא ולא

נתעכב

נתעכב הענין כי אם מעט עד שהשיבו כונתם אל המקום אשר המונם שם׳ הלא זה כמי שירצה ליישר בני אדם כלם אל מקום השמש אבל עיניהם תרוטות ולא יכלו לראות ולא מצאו מקומה ונשא אותם אל קוטב הצפון או אל קוטב הדרום ואמר להם השמש הנה הקבילוה תראו אותה ולא ראו אותה׳ והמנהיג משה עליו השלום העמיד ההמון אצל הר סיני לראות את האור אשר ראוהו אלו היו יכולין עליו ביכלתו׳ ואחר כן קרא לשבעים זקנים וראוהו כמו שאמר ויראו את אלקי ישראל ואחר כן קבץ השבעים זקנים השניים וחל עליהם מאור הנבואה מה שנשתוו עמו בו כמו שאמר ויאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על שבעי׳ איש הזקנים ומעידים קצתם לקצתם במה שרואים ובמה ששומעין׳ ונתרחקו המחשבות הרעו׳ מן האומה שיחשב כי הנבואה טענה מהיחיד שטען בה כי לא יתכן לעבור ההסכמה על ההמונים ההם כל שכן שרבו והיו קהלות משתוים עם אלישע בידיעת יום לוקח בו אליהו באמרם לו הידעת כי היום יי׳ לוקח אדניך מעל ראשך׳ וכלם עדים למשה מודים על תורתו :

יג אמר

האלקים: כמונחם׳ כמכוונם וכמקורם : ולא מצאו מקומם׳ שלא השתדלו ללכת אל המקום אשר תמצא שמה: אל קוטב הצפון וכו׳ אין לפרש זה על השוכנים תחת קוטב הצפון (אם היה שימצא שם יישוב כמו שהוקדם זכרו בשני סי׳ כ׳) אשר להם יום כן ששה חדשים׳ אף להם לילה כשיעור זה באופן כי בשנה אכלם כיומא אריכתא דמיא ויקרה להם שלא יוכל השמש להגביה על אופקם כי אם כ״ד מעלות כפי רוחק ראש הסרטן מגלגל השיווי אשר היה להם לאופק כנודע לכל מי שהבנים ראשו מעט בחכמת התכונה׳ רק אם ישכים דעתך לגבול הרוחק ולבאר שבשנה אותם שם ב׳ בחדשים ההם אשר בחשך שמשם יכוסה׳ שאע״ב מאי קאמר׳ או שתאמר כי הדמיון היא מצד חלשת השמש במקו׳ ההוא כי ששה חדשי׳ לא יראם שם כלל וששה חדשים איכנו שם בגבורתו כי אין עלייתו על האופק רק בכ״ד מעלות כאמור׳ ושכוון בזה להבדיל בין אי׳ לזולתה לענין המצא שם השמש האלקי בתקפו׳ ולא יחוייב היות כל חלקי הכמשל מכוונים עם כל חלקי המשל וכמו שכתב המורה בפתיחתו׳ אמנם כל של הם רוחקים נראים לעין׳ על כן אמרתי שאין הכונה רק על השגת פניהם כלפי הקוטב הצפוני או הדרומי שאין השמש נמצא בקוטבים ההם כי מוצאו מנקודת מזרח ומבואו בנקודת מערב אלא שלמזרח ולמערב יש רוחב כפי נטייתו של שמש בגלגלו לצפון ולדרום׳ והראב״ע העיר לנו אזן בזה באמרו פ׳ במדבר׳ קדמה מזרחה הוא מזרחה שמש מקום התחברות העגולו׳ והנה היא אמצעית ע״כ׳ והנה בשאתו אותם אל קוטבי הצפון והדרום בשמסבב את פניהם אל אחד מהם באמרו הנה השמש נכח פניכם הקבילום הרי הוא מהתל בם כי אין זה מקום ראייתם לעולם : אבל הר סיני׳ כי הוא מכלל המקומות שאור השמש האלקי יראה שם לזכי הראות כמוזכר למעלה סי׳ נ׳ ובשני סי״ד: השבעים זקנים השניים וכו׳ הם שמונב׳ פ׳ בהעלותך : כ״ש שרבו והיו קהלות וכו׳ הוא מה שנאמר (מלכים ב׳ סי׳ ב׳) ויצאו בני הנביאי׳ אשר בית אל אל אלישע ויאמרו אליו הידעת כי היום ה׳ לוקח את אדוניך מעל ראשך ויאמר גם אני ידעתי החשו וגו׳ ויגשו בני הנביאים אשר ביריחו אל אלישע ויאמרו אליו הידעת כי היום וגו׳ וחמשים איש מבני הנביאים הלכו ויעמדו מנגד מרחוק ושניהם עמדו על הירדן ויקח אליהו את אדרתו וגומר ויראוהו בני הנביאים אשר ביריחו מנגד ויאמרו נחה רוח אליהו על אלישע וגו׳׳ הנה הורו הכתובי׳ על רבוי קהלות בני הנביאים ב׳ במקומו׳ שונים וכלם משתוים בידיעה אחת בנבואה׳ והוא ענין הכל שכן המוזכ׳ בדבריו וכבר הפליגו חז״ל להורות על מרבית הנביאי׳ באומתנו דתניא פ״ק דמגילה הרבה נביאי׳ נתנבאו להם לישראל כיוצאי מצרי׳ ואמרי לה כפלי׳ כיוצאי מצרים אלא מינה נבואה שנצרכה לדורו׳ נכתבה שלא נצרכה לדורות לא נכתבה :׳ וכלם עדים למשה וכו׳׳ כי הוא לבדו הזוכה לינתן תורה על ידו׳ וכל השאר אינו אלא לאוזרה וזרוז על תורתו כמאמר מלאכי בחתימת חזון זכרו תורת משה עבדי וגו׳ ואמר זה כלפי אמרו סוף סי׳ ט׳ כי מי שיראה המורות ההם׳ התורה אשר תבא על ידו היא תור׳ אמתי׳ ועכשו ביאר לנו כי זה אמנם יהיה כן בעוד שלא ימוש ספר תורת משה מפיו להזהיר על קיומו׳ וכן כת׳ הראב״ע פ׳ וארא על הכתוב׳ ומשה בן שמנים שנה וגו׳ כי יתר הנביאים הם נביאי תוכחות או עתידות של שהנכים שם אהרן במחיכתו של משה :

יב אמר הכוזרי אבל הם יותר קרובים אליכם מהפילוסופים׃

יג אמר החבר רחוק מה שיש בין בעל התורה ובין הפילוסוף כי בעל התורה מבקש האלקי' לתועלות גדולות זולת תועלת ידיעתו אותו׃ והפילוסוף איננו מבקש אלא שיספרהו על אמתתו כאשר הוא מבקש שיספר הארץ על הדמיון שהיא במרכז הגלגל הגדול ואיננה במרכז גלגל המזלות׃ וזולת זה מהידיעו' ושאין מזה הסכלות בידיע' האלהים אלא כחזקת הסכלות בידיעת הארץ שהיא משטח והתועלת אצלו איננה כי אם ידיעת הדברים על אמתתם להדמות בשכל הפועל וישוב הוא הוא בין שיהיה צדיק בין שיהיה אפיקורוס לא יחוש כשיהיה פילוסוף׃ ומשרשי אמונת' שהם אומרים לא ייטיב ה' ולא ירע׃ ושיאמין בקדמו' העולם ולא יראה שהיה העולם כלו"ל בכ"א איננו נעדר עד שנברא׃ אבל לא סר ולא יסור ואם יקראו האלקים יתברך בורא הוא על דרך העברה לא על המובן מהמלה׃ אך הוא רוצה באמרו בורא ויוצר שהוא סבתו ועלתו ולא סר העלול עם העלה׃ אם תהיה העלה בכח העלול בכח ואם תהיה בפועל העלול בפועל והבורא יתברך עלה בפועל ועלולו בפועל בעוד שהיא עלתו אך אם

סימן יב אבל הם יותר קרובים וכו'. מכאן מקום להבחין בין מדרגות הקורבה והרוחק אשר להם עם שלשת הכתות הנכללות בהכרח החלוקה המונחת בראש הספר לאמר מן הפילוסופים וכו' כי את כלם יביא החבר במשפט להעריך את ערכם גם יחד בפסקא הנמשכת:

סימן יג רחוק מה שיש וכו'. ונגד זה היה נראה כאשר דברת: בעל התורה. אי זו תורה שתהיה: לתועלות גדולות. כי קרבת אלקים ושכון להשיג רצונו ולדבקה בו כפי היכולת: והפילוסוף איננו מבקש וכו'. כי זה כל פרי שתשלומו להשיג הדברים על בוריים כאשר הם ואמת יהגה חכו על מהותם ועניינם באשר יוכל שאת טבע האנושי: על הדמיון. ר"ל בדרך הדמיון והמשל: שגלגל הגדול. הוא העליון המקיף: ואיננה במרכז גלגל המזלו'. שהרי הוא יוצא מרכזו בנטותו ממרכז המקיף: ושאין חזוק הסכלות בידיעת האלקים וכו'. עם היותו כדבר המור' בראשון פרק ל"ו שכל אשר תהיה הסכלות והכפיר' באמת בענין גדול ר"ל במי שיש לו מדרג' חזקה במציאה היא יותר גדולה מסכלותה במי שיש לו מדרג' למטה ממנו: וכמו שהמשיל שם כי המאמין שראובן עומד בעת אשר הוא בו יושב אין טעייתו מן האמת כטעיית מי שיאמין שהאש תחת האויר או שהמים תחת הארץ או שהארץ שטוחה וכיוצא בזה. ואין טעיית השני מן האמת כטעיית מי שיאמין שהשמש מן האש או שהגלגל חצי כדור וכיוצא בו. ואין טעיית זה השלישי מן האמת כטעיי' מי שיאמין שהמלאכי' יאכלו וישתו וכיוצא בזה. ואין טעיית זה הרביעי מן האמת כטעיית מי שיאמין שיש עבודה לדבר זולת ה'.

עכ"ז אמר החבר כי אין אצל הפילוסוף הבדל בעניינם לענין היזק שיגיע לו מסכלות עניינם: להדמות בשכל הפועל וכו'. כמו שקדם בראשון סי' א': בין שיהיה צדיק בכשרון המעשה: בין שיהיה אפיקורוס. בחמישי סימן ח' ביאר ענינו שהיה רואה כי העולם היה במקרה. ולאיש אשר זה לו ייוחס היותו בלתי חושש לכשרון פעלים כלל ועקר וראוי שתדע כי הנודע על אודותיו היותו סובר כי אמתת האושר תכלי' כלו לא בענינים לא בנעימות הדברים הגשמיים כי אמנם היו חייו חיי ההסתפקו' כפי האפשר' מצטייר רק בנעימו' הדברי' הנפשיי' כבעל הדאג' מלב איש וכמו יגון ואנחה. ובכבדות מדובר בו לאמר כי עלה במדרגתו על יתר הפילוסופי' כלם: אמנם מצד היותו תולה האושר בנעימו' כאשר לוקח ממנו שם אפיקור' לכל מי שנוטה לחיי הנעימות בהנאות הגופיות. וכמו שזכר בחמישי סימן כ' כי דעת אפיקורוס היוני שכל הדברי' הם נפלי' במקרה כי לא תראה בהם כונת מכוון ושיעתו נקראי' בעלי ההנאה כי סברתם כי ההנאה היא התכלי' המבוקשת והיא הטובה שהם עכ"ל: לא יחוש כשיהיה פילוסוף. כדבר הפילוסו' בראשון סי' א' וכאשר תהיה על התכונה הזאת מן האמונה אל תחוש על אי זו תורה שתהיה וכו' ורוב מה שזכר בכאן כבר קדם זכרונו במקום ההוא: לא על המובן מהמלה. המורה על יש מאין אשר לא כדעת הראב"ע שכתב בראשית ביאורו על התורה שאין הוראת מלה זו מיוחדת לכך: אם תהיה העלה בכח וכו'. כדבר המורה בראשון פרק ס"ט באמרו כשתהיה עלה בפעל יהיה עלולה נמצא במציאות שעלה בפעל בהכרח וכן כשתק' שפועל פועל בפעל יהיה מתחד' מציאות פעלו בהכרח כי שבונה קודם שיבנה הבית איננו

בונה

בונה בפעל אבל הוא בונה בכח וכשיבנה אז הוא בונה
בפעל. כיון שאמר שבית השני קודם שיבנה הוא בית בכח
וכשיבנה אז הוא בנוי בפעל ויתחייב מאליו דבר כנגם
או כהכרה עכ"ל · ואמרו בעוד שהיא עלתו · כאילו אמר
שהעולם קדמון בקדמותו
יען אשר לא סר היותו: אך אם
יתרחקו וכו' משיב אחור מה
שהיה בראש מן מובא דברי
והבריו מכוונים בשפה אחת
עם אמרו בחמישי סימן י"ד
אמת שיש להם יתרון בחכמ'
שלימושית כמו שהיה אומר
סקראט הראשון וכו' ויש להם
התכללות למה שנתערכו
להקשיהם וכו' ושם באמר
אבל יש בלו עכ"ב וכתן להם
שכר על מה שטרחו ממופת'
הקשיהם וכיונו הטוב ועשו
הנמוסים השכליים ואמנם
שיוצל' ושם עכ"ב מעילי אחר
שלא יתחייב להם קבול מה
שאבלו ואמנם יתחייב לבו
קבול העדות והקבלה אשר
היא בראיה עכ"ב : ואם לא ·
ר"ל ואם איננו כן : יותר
קרובי' אלינו וכו' כי רוב גופי
תורה בידם בשמרו ועבוד
הקורבנות הזאת אינכ' כי כפי
קורבתם בידיעת הפרטים התוריים וקבלתם · היתה
הרחקתם רבה בנטותם אל דרך לא טוב · והיותם רחוקי'
ממנו פשוט הוא ממה שאמרו פרק חלק ג' מלכים אין להם
חלק לעה"ב · ירבעם · אחאב · ומנשה · ובפ"ק דר"ה הוזכ'
ירבעם המחטיא את הרבים בכלל היורדים לגיהנם ·
ונידונים בו לדורי דורות וגיהנם כלה והם אינם כלים :
והיו עובדי ע"א והם ישראל וכו' · ר"ל שעם היותם עע"א
היו ישראל וכו' : אלא מעט וכו' · חוץ מדברים מועטים
ממה שהביאם צורך ההנהגה לעבור עליהם · וכראה
שרמז לאשר עשה ירבעם לצורך הנהגת מלכותו כאשר
ירא פן ישוב העם אל מלכות בית דוד · כספור הכתוב
(מלכים א' י"ב) ויאמר ירבעם בלבו עתה תשוב הממלכה
לבית דוד אם יעלה העם הזה לעשות זבחים בבית ה'
וגו' ויועץ המלך ויעש שני עגלי זהב וגו' · וכמה שמוסיף
אבל דברי ראיה בספ' מלכים סימ' י"ב שאחרי אמרו כי היו

אם יתרחקו הרוחק הזה אין להאשים אותם
מפני שלא הגיעו אל הידיעה האלקית אלא
בדרך הקש' וזה ממה שהביאה אליו הקשתם'
והמודה מהם באמת יאמר לבעלי התורה
כמו שאמר סקראט אל העם חכמתכם זאת
האלקית אינני מכחישה אך אני אומר שאינני
יודעה אמנם אני חכם בחכמה אנושית אך אלה
ההגריים כפי אשר קרבו רחקו ואם לא כן היה
ירבעם וסיעתו יותר קרובים אלינו והיו עובדי
אלילים והם ישראל נמולים שומרי שבת ושאר
המצות אלא מעט ממה שהביאם צורך ההנהג'
לעבור עליהם · והם מודים באלקי ישראל
המוציאם ממצרים כמו שאמרנו בעושי העגל
במדבר · ואין לאלה עליהם מעלה אלא בהרחק'
הצורות אך כיון שהטו מקום הכוונה ובקשו
הענין האלקי במקום שאיננו נמצא זולת שנות
רוב המצות השמעיות כבר רחקו עד מאד :

יד **אמר הכוזרי** צריך שנבדיל בין סיעת
ירבעם ובין סיעת אחאב
הבדלה

שני עגלי ירבעם דוגמת שני העמודים יכין ובועז אשר
עשה שלמה בפתח האולם לזכר דוד ושלמה שבנו את
הבית כי לעומתו התכוונו לעשות גם הוא בשני העגלים
האלו זכר וסימן למלכותו כאשר הוא משבט יוסף שנאמר
עליו בכור שורו הדר לו וגו'
ונטל פי שנים אחרים ומכוח
וכו' · ואחרי הפנירו מלך
להרחיק מן הפעל ההוא שום
נד ע"א ולבאר אמרו ויהי
הדבר הזה לחטאת שהוא ספור
מה שנעשה אח"כ בהמשך הזמן
לא בכונת עושיהם ושאין
עניינם כעגל מדבר · כתב
ז"ל ואחשוב שזה עצמו היה
דעת החבר במה שאמר
למלך אלכוזר אלא מעט ממה
שהביא' צורך ההנהג' לעבור
עליהם והם מודים באלקי
ישראל המוציאם מארץ מצרים
ע"כ · ואנכי לא ידעתי איך
כמו עיניו מראות בפסוק
הסיא עצמם ובכ"משכת לם כי
במאוכים לעלות עגלי ירבעם
ועגלי מדבר שמה מהכל
יחד ושניהם בבקירם אחת
שקרו אבלו הן לנבות והן
להתכללות ואיך בעלמה ממנו
דעתו של חבר בהתכללות
עגל מדבר העולה לכאן ולכאן בראשון סימן נ"ה אשר
יבא לו משם כי אין הכוונה רק לאלקי ישראל · אין זה
כי אם שימת עין על לשון החבר המוכב לפניו בלתי ברוק
הקודם והמאוחר וכן לא יעשה : כמו שאמרנו בעושי
העגל במדבר · בראשון סי' צ"ז : ואין לאלה יתרון שבו :
בהרחקת הצורות · כאמ' סי' י"א ולא שבו וכו' אמנם ירבעם
וסיעתו התעסקו בעשייתם : שנטו · זולתנו כבסימן י"א :
זולת שנותם וכו' · מלבד מה ששנו ג"כ וכו' : כבר רחקו עד
מאד · וכנגד ירבעם יותר קרוב מהם וכפי קרובו היה
ריחוקו כאשר דברנו :

סימן יד צריך שנבדיל בין סיעת ירבעם וכו' · לפי
שהוזכר ירבעם וסיעתו בקודמת לאמר
שכפי קרבתם רחקו רבה המלך להתברר על עמקי
בענין עובדי הבעל אם הרחק משפטם שוה לירבעם
וסיעתו או אם יפסלו בגדר הפשוט שפוט מכמה פנים
שלא

הבדלה גדולה · כי עובדי הבעל הם עו״ז לגמרי · וכן אמר אליהו אם ה' הוא האלקים לכו אחריו ואם הבעל לכו אחריו . ובהם היו מסופקים החכמים איך היה אוכל יהושפט מסעודת אחאב ולא אמרו כזה בסיעת ירבעם וגם אליהו לא דבר בעבודת העגלים כאשר אמ' קנא קנאתי לה' אלקי צבאות כי סיעת ירבעם לה' אלקי ישראל היו כל מעשיהם · ומה שהיה להם מהנביאים היו נביאי ה'· ונביאי אחאב כ״א היו נביאי הבעל· וכבר קם יהוא בן נמשי למחות את מעשה אחאב והשתדל ההשתדל' ההיא באמרו אחאב עבד הבעל מעט יהוא יעבדנו הרבה עד שמחה זכר הבעל ולא שלח יד בעגלי' ועושי העגל הראשון· וסיעת ירבעם ובעלי הבמות ופסל מיכה לא היו מכוונים כ״א כלם רק לאלקי ישראל אך עם עברה שחייבין עושיה מיתה כמי שנושא את אחותו לצורך או לתאוה אבל הוא מקיים כל מצות הנשואים כאשר צוה בהם האלקים או כא' מישראל שאוכל בשר החזיר אבל הוא נוהר בשחיטה ומן הדם כ״א וגיד הנשה וזולתו מתנאי המאכלים כאשר צוה כ״א כו:

טו **אמר החבר** הנה הערות על מקום ספק ואין אצלי בו ספק וכב' יצאנו מעניינינו במדות וצריך שנשוב אליו ואוסיף לך

שלא ראי זה כראי זה וכי נדקה בפסח משובח ישראל ירבעם וסיעתו מבנידת עובדי הבעל ואם נורח שוה לשניהם שאין להם חלק לעה״ב כמוזכר בקודמת מ״מ מדרגות מדריגות יש במשפט העונשים : וכן אמר אליהו וכו' שמדבריו נראה כי כל ההולך אחר הבעל דומה כמי שאין לו אלוק כלל וכזאת לא נאמר בירבעם וסיעתו : ובהם היו מסופקים וכו' פ״ק דחולין : ולא אמרו כזה וכו' · נפלאת היא בעיני מה זו ראיה שהרי אפשר לומר כי על כן לא אמ' כזה בסיעת ירבעם מפני שלא מצינו בכתוב שאכלו עמו מחטאי ישראל· אולי כוון למה שכתוב (מלכים א' י״ג) וידבר המלך אל איש האלקים בואה אתי הביתה וסעדה ואתנה לך מתת ויאמר איש האלקים אל המלך אם תתן לי את חצי ביתך לא אבא עמך ולא אוכל לחם ולא אשתה מים במקום הזה כי כן צוה אותי בדבר ה' לאמ' לא תאכל לחם ולא תשתה מים ולא תשוב בדרך אשר הלכת · הנה תלה מניעת אכלו עמו במקו' ההוא שהוא עודנו הולך בשליחותו לא שיאסר לאכול עמו פעם אחרת · ואם כן היה לו לבעל הגמרא לשאול שאלתו כזה שמוקדם בכתוב ליהושפט עם אחאב לולי חלוף המדרגה שהיה ביניהם כמו שזכרנו: כאשר אמר קנא קנאתי וכו' במלכי' א' י״ט ויורה המשך הספור כהיא כי על עובדי הבעל נאמ' הדברים לא על עגלי ירבעם וסיעתו: כי סיעת ירבעם לה' אלקי ישראל היו כל מעשיהם · והפך זה העיד הכתו' על אחאב (מלכים א' ט״ז) ויעש אחאב את האשרה ויוסף אחאב להכעיס את ה' אלקי ישראל מכל מלכי ישראל אשר היו לפניו ועל זה אמר ר' יוחנן (פ' חלק) שכתב על דלתו' שומרון (אחאב כפר בה' אלקי ישראל) לפיכך לא יהיה לו חלק באלקי ישראל: ומה שהיה להם מהנביאים וכו' · כי לא מצינו זכרון בנביאי הבעל אבל סיעת ירבעם כאשר מבואים אבל אחאב : וכבר קם יהוא וכו' כמסופר עליו במלכי' סימן י': ועושי העגל הראשון וסיעת ירבעם וכו' כמו שזכר החבר בקודמת : לצורך וכו' לא כמורד באלקיו להכעיס :

סימן טו הנה הערות וכו' · לשני פני' ישכול שיאמר אם שיאמ' מה שעוררת ספקך על שתי הכתות הנזכרות בסדר כמה הנבדלות שאתה מוכה ביניהם מן הנראה בכתוב · אין בידי לספיק תשובה עליו כי לא מצאתי את ידי ואת רגלי בבית המדרש לגזור על אודותיו מאמר מוחלט וזה ואין אצלי בו ספק ר״ל כדי ספוק סתרת ספקך וצריך אני לעמוד אצלו ולחזק ידי לפי כן לא אצדק בדברי לא אוכה בשפטי על כן אמרתי לך דומיה תהלה · או שיאמר מי הכניסך בספק על זה והלא פשוט הוא ואין בו אצלי שום ספק שהרי שפתי ברור מללו בזכרי ירבעם וסיעתו לבד ולא נשאתי את שמות עובדי הבעל על שפתי ואם כן מה תועק אלי באמרך אמור צריך שתבדיל וכו' והלא מובדלים הם ועומדים כי לא נזרתי על שתפ' ומה שלא זכרתי אחאב וסיעתו היה זה לפשיטותו אצלי על כי הרע את כל מעשיו מכל בר וכמאמר הכתוב מלכי א' י״ו ויהי הנקל לכתו בחטאו' ירבעם בן נבט ואמר ר' יוחנן (פ' חלק) קלות שעשה אחאב · כחמורות שעשה ירבעם · ומפני מה תלה הכתוב בירבעם מפני שהוא היה תחלה לקלקלה : וכבר יצאנו מענייננו במדות וכו' · שראוי לדעת כסי' נ' כי שם מדות הוא כולל אצלו תכונות הצורות הרוחניות הנראות לנביאים בפנים שוני' כמאמר שמה · ויורה נ״כ על שמות הצורה חוץ משמפורש כמבואר בשני סימן כ' · והקרוב שכוון כאן אל הצורות הרוחניות המוזכרות

המוזכרות סי׳ נ׳ וסכה מסי׳ ד׳ ואילך ירע הדרך לכנגדו כי שספיקו המלך · ועתה מה שממנו שתכונעת שיו יתכונעו: ואוסיף לך ביאור בדמיון משמש · הכונה להוסיף ביאו׳ על ידי דמיון אשר ילקח מן השמש וכמו שלוקח הדמיון ממנו להורות ג״כ מה שכוון ביאורו בסימן נ׳: מערכות הגשמים · ר״ל יחסי הגשמים (כמו שהוא בנסחא אחרת) ר״ל כפי ערכם ויחסם אל השמש לענין היות מוכני׳ בספיריות אל קבלת אורו בשלימות יותר או פחות: אור נוקב · להיותו מפלש כמו פולש ונוקע בתו׳ הענ׳ הספיריי המקבל אותו: והשטחים הקלליים · כענין בחזות קלל זך ומלוטש · ואמר שטחים כי אין להם ספיריות ועתה לא נרא׳ אור בפנימיות כפנינים ובשהם ודומיהם הנזכרים · רק בהיר הוא בשטחים ההם החיצוניים · והנה ארבעה מיני מקבלים זה למעלה מזה מוכני׳ לפניכו ואור השמש השקי׳ מתחלק בהם כפי בית קבולם ובלם בשם יקרא בגדול החל והוא האור הנוק׳ ובקטן כלה והוא האור סתם וב׳ האמצעיי׳ בתוך והם אור בהיר ואור נראה · אמנם לא ביאר השמשל זולתי בשני הקצוות · כי ייחס אור נוק׳ לנעולי׳ שבסגולתנו ואור סתם ליתר האומו׳ ולא ביאר כלל בשני האורי׳ האמצעיי׳ ·

השנר כדרך ביאור הראב״ע באמרו אין ספק כי האבות ידעו זה השם שהוא שם העצם רק זה השם הוא שאמר לא ידעו וכו׳ וכוון למה שהקדים פ׳ שמות כי לפנינים הוא תאר ויהיה עניינו המהוה והמחדש אותות ומופתים ענומים מפורסמים

לך בא״ר בדמיון מהשמ׳ שהוא א״אך מתחלפי׳ מערכות כ״א יחסי הגשמים המקבלי׳ אותה ואשר יקבל אורה קבול שלם יותר כ״א מכלם הפנינים והשוה׳ על הדמיון והאויר הצח והמים ויקרא בזוה׳ אור נוקב ויקרא באבנים הזכו׳ והשטחים הקלליים אור בהיר על הדמיון · ובעצי׳ ובארץ וזולתם א״ר נראה ובכל הדברים בכללות אור סתם בלתי שם מיוחד והאור הסתם הוא כמו אמרנו אלקים כאשר התבאר והאור הנוקב הוא כמו (שם ה׳) כ״א ש״ם נודע מיוחד ביחס אשר בינו ובין השלם שבכל בריאותיו בארץ רצוני לומר הנביאים אשר נפשותם זכות מקבלות לאורו יעבור בהם כעבור אור השמש בשוהם ובפנינים ואלה הנפשות יש להם מוצא ומחצב מזרע אדם כאשר התבאר · ונמשכת הסגלה והלב דור אחר דור וזמן אחר זמן ויצא המון בני אדם זולת הלב ההוא קליפות ועלי׳ ושרפי׳ וזולתם · ונקר׳ אלוק הלב הזה בפרט ה׳ ובעבור הדבקו באדם הועתק שם אלקים אחרי כלות מעשה בראשית אל ה׳ א׳לקים · וכמו שאמרו רבותינו נקרא שם מ״לא על עולם מלא ושלמו׳ העולם לא היה כי אם באדם אשר היה לב כל שקדם לו · והענין הנרצה באלקים לא יכחיש אותו מי שיש לו דעת אך תפול ההכחשה בי״י׳ מפני שהנבואה מופלאה נבריה ביחידים כל שכן

והוא מה שהרחיב ביאורו שם פ׳ וארא באמרו הנה האבות לא הגיעה מעלתם לדבקה בשם כמשה וכו׳ על כן היה יכול משה לשנו׳ וכו׳ ע״ש: יעבור בהם וכו׳ · כי בפשם ספיריית כענם השמי׳ לטהר והאור עובר ומפלש בה למלאת אותה על כל גבולותיה: ואלה הנפשות וכו׳ כאשר התבאר וכו׳ · בראשון סימן מ״ז וכ״ה וקטנו ובמקומות זולתם: ויצא המון בני אדם וכו׳ · ר״ל שהיה במדרגת מותר כדחה ויוצא חיצנה בקליפות ועלי׳ ושרפי אילן וזולתם · ונקרא אלוק הלב וכו׳ · ר״ל שהאלוק המיוחד לסגולה זו הנזכרת שהיא הלב והפרי נקרא ה׳ והוא שם יוד הא וכו׳ · ובעבור הדבקו באדם וכו׳ · הלא היא הדעת אשר ה׳ הודיענו הראב״ע פ׳ בראשית באמרו ודע כי מהפסוק הראשון עד לעשות הזכיר הכתוב אלקים ואחר כן השם הנכבד והנורא עמו ומה יקרו דברי קדמונינו ז״ל שאמ׳

ואין ספק שכוון בהם לכתות מדרגו׳ הקדושה שביארש״ כי איש לפי אכלו יפוסו על זה ליהנו׳ מזיו שכינה ונרא׳ שאמר אור בהיר כנגד החם ידים ואור נרא׳ כנגד ההמון: כאשר שהתבאר סי׳ א׳: כמו שם ה׳ מיוחד ביחס וכו׳ שכונע לב שם הנכבד המיוחד הנודע שקל׳ עניינו סי׳ א׳ וסימן נ׳ · ונקר׳ אור נוקב מצד היחס והצירוף אשר בינו ובין הנביאים שאדמ״י של קבלת אורו על ידי שמדות שהוזכרו סי׳ נ׳ · ובכלל זה שאנו׳ שיזכיר בסמוך · ול׳ יקשה בעיניך אמ׳ ושמי ה׳ לא נודעתי להם כי אמנם דרך ביאורו יהיה אבל

נקרא שם מלא על עולם מלא כי לא היה כח מקבל זה השם ע״כ · מי שיש לו דעת · אפילו עם שיהיה: מפני שהנבואה מופלאה וכו׳ דבר זר וקשה הוא לסבול שתמצא הנבואה ביחידי סגולה ואם הם מועטים כ״ש שתמצא בהמון רבה של נביאים כמוזכר סימן נ׳ ו״א ובמקומות זולתם וכבר קדם בראשון סימן פ״ז כי גם הגוי כלו עלה אל מדרגה זו במתן תורה: כאילו הבין וכו׳ · ר״ל כאילו הבין במאמר מאלת ש׳ ביוד ה״א וכו׳ הענין עצמו שיובן מהאור הנוקב וכאי לו שורש אותו המובן השוה על אלוק

בורא

שכן בהמון ועל זה הכחיש פרעה ואמר לא ידעתי את ה' כאלו הבין ממלת ה' מפורש מה שיובן מהאור הנוקב והורה אותו על אלוק ידבק אורו בבני אדם ויעבור בם והוסיף לאמ' לו אלקי העברים רמז אל האבות אשר העידו להם עדים בנבואה ובכבוד אבל אלקים הנך רואהו שם נוהג במצרים כאשר אמר פרעה ליוסף אחרי הודיע אלקים אותך את כל זאת · איש אשר רוח אלקים בו כאשר אם היה אדם אחד ראה השמש לבדו ויראה מקומו' זריחתה ומקומות מרוצתה ואנחנו לא ראינוה מעולם אבל אנחנו משתמשי' בצל ובענן ונרא' בתיהם מאירים יותר מבתינו בעבור ידיעתו במהלך השמש ויקבע לה חלונות ואשנבים כפי רצונו וכן נראה זריעותיו כא וכטיעותיו מצליחו' ואמר לנו כי זה בעבור דעתו בשמש והיינו מכחישים בזה ואומרים מה היא · אבל אנו יודעי האור ותועלותיו רבות אך הם באות אלינו במקרה והוא אומר יבואני ממנה מה שאני חפץ ובעת שאחפוץ בעבור שאני יודע סבת' ואיך מהלכת

וכאשר

פירש הוד ידבק אורו בבני אדם ויעבור ויפלש בם ובקרבם כאמור · או יאמר כאילו הבין ממלת השם המפורש מה שיובן וכו' : אשר העידו להם וכו' · ר"ל שהאבות העידו עדים לאנשי מצרים בענין הנבואה ובכבוד ההשגח' הדבקה בהם · או בכבוד שאותות ומופתים שנעשו להם ובעבור' ודוגמת בלשון הזה תמצא על כונה זו בחמישי סימן כ' באמרו ומבקש למוד אם הוא תמיד או אותות ובכבוד אם הוא בניא וכו' · עכ' · וכבר היה מפורסם ענין אברהם עם פרעה הראשון ודבר יעקב וזרעו · וכמו שזכר סימן ג' על פרסום ענייניהם באמרו וספק לו מה שדומ' לזה באמ' אלקי אבותיכם שלחני אליכם אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב שמפורסמים בהמצא שענין האלקי עמם תמיד עכ' · גם בחתימת הספר סי' כ"ח באמרו אבל הזהיר לסמוך על אביו וזקניו להאמין באלקי אברהם יצחק ויעקב אשר דבקה בהם השגחתו וכו' · והנה שם יתכן עדיהם ויבדקי כי ה' המיוחד ואורו הנוקב עבר בתוכם · או יתבאר אמ' אשר העידו להם עדים על משה ואהרן שהם העידו להם ענייני האבות עדים נאמנים בנבואה ובכבוד לרוב פרסומם כאמור : אבל אלקים הנך רואהו וכו' · הכונה שאין לך לומר כי פרעה הכחיש אלקותו ית' מכל וכל ולא השם המיוחד לבדו כמו שכתבנו · שהרי הנך רואה אותו כי הוא שם נוהג במצרים וכו' : כאשר אם היה אדם אחד ראה וכו' · דמה יחידי סגולת עם קדש אשר זכו למראות עליונים ולדבקו' השגחתו הפרטי' לכל דבריהם כמו שהיו אבותינו הקדושים שקדם זכרם באמרו אלקי העברים · לאדם הרואה את השמש ויודע מקומות מוצאו ותקופתו ותהלוכותיו · ועל כן חפצו בידו יצלח לכוין חרושות אשר יראה תקופתו על קבותם וקרע לו חלונו' ואשנבי' בחדרי ביתו וכוין פתיחן ליה כנגד השמש למען ויתמלא הבית כלו אורה מקוי כיוניו אשר יבנבו שם

בכל עת · וכן מגיד ידיעתו במשפטי השמש וחוקותיו · ויסד זמן ועת לכל חפץ בזריעותיו ובטיעותיו למען יקבלו תועלתו ועשה והצליח · כן אבותינו הקדושים יודעים היו גופו של אלקיהם כי שמש ומגן ה' יודעין מה הוא מבקש והם עושים · ופתחו להם חלונות שקופים בבתי הנפש ולא מנעו טוב הנכנס בלכתם בתמים אל מול פני המאורם בעטורה העליונה וכן האירו ב' בדורותיהם בכל מיני הצלחה נפשית וגופנית · אמנם פרעה ואשר בגילו · דמה אותם ויסוו לבני אדם בל חזו שמש ולא ידעו מה הוא רק הם משתמשי' בצל ובענן ומגונה כנגדו מתוך עביו עברו להם דאדומי אור חמה וקבלו ממנו תועלות במקרה כי טבעו נעלם מהם ועקבותיו לא נודעו · והנה אמרו כאשר אם היה אדם וכו' רמז אל האבות הנזכרים: ואנחנו לא ראינוה וכו' · רמז לפרעה ויתר האומות ההן אשר לא ראו אור בהיר בשחקים : ויקבע לה וכו' לשמש הנזכרת · והכונה כי אל המקום אשר פנה שם השמש שם יקבע החלונות והאשנבים לבבנים כיוונו אל חדרי הבית : והיינו מכחישים בזה וכו' · כמאמר פרעה מי ה' אשר אשמע בקולו לשלח את בני ישראל לא ידעתי את ה' וגו' כמוזכר למעלה : אבל אנו יודעים האור וכו' · זהו מה שאמר למעלה שלא היה פרעה מכחיש שם אלקי' אשר המשיל ענייננו לאור סתם כאמור · רק היתה הכחשתו בשם ה' המיוחד המורה על אור נוקב כמו שקדם : והוא אומר יבואני ממנה וכו' זהו רמז לתשובת משה ואהרן באמרם אלקי העברים נקרא עלינו בלכם כא וגו' שהעידו להם עדים מפורסמים בנבואה ובכבוד כמדובר · כי ענייניהם כלם היו נמשכים לא במקרה אבל כפי ההשגחה לכל עת ולכל חפץ בעבור היותם יודעים גופו של אלקיהם וזה סבתה ואיך מהלכה · ר"ל שם שיסובב ממנה ולאיזה מקום היא פונה בהליכתה :

בהליכתה : וכאשר אזמן לה ואגיע ואשמור וכו' · אמר אזמן על שזמנת החלונות והאשנבים שמשם האורה נכנסת אל בתיו הכוכבים · ואמר אגיע על הגעת הדברים הצריכים להצלחת זריעותיו ונטיעותיו ממגד תבואות שמש · ואמר אשמור על שמירת סדרי זמנים בכל זה וכמו שהמשיך דברו לאמ' בכל מעשי בעתים ידועים אצלי · ויהיה אמרו אזמן ואגיע ואשמור כאילו אמר שעשה הזמנה והגעה ושמירת ובכן יתקשר הלשון יפה עם אמרו בכל מעשי שהוא כנגד אזמן ואגיע · ועם אמרו בעתים ידועים שהוא כנגד ואשמור לפי ביאורנו · ולפי המשל כל זה רמז אל הזמנת הנפש וגופה בעיון ובמעשה למען יכונו דרכיהם לפני האלקים וממנו תהיה להם אורה ושמחה וששון ויקר : ושם ה' הוא המכונה וכו' · הולך לדרכו בעניני השמו':

וכאשר אזמן לה ואגיע ואשמור בכל מעשי בעתים ידועים אצלי אינני חסר מתועלתה כאשר אתם רואים ושם ה' הוא המכונה ממנו בפנים באמרו פני ילכו · ואם אין פניך הולכים והוא העניין המבוק' באמרו ילך נא ה' בקרבנו וענין אלקים יושג בהקשה כי השכל מורה שיש לעולם מושל ומסדר ונחלקים בזה בני אדם כפי הקשות והקרו' שבדעו' בו דעת הפילוסופי' אבל ענין ה' לא יושג בהקשה אך בראיה ההיא הנבואיית אשר בה יושב כא' ישוב האדם כמעט שיפרד ממינו וידבק במין מלאכי ותכנס בו רוח אחרת כמו שאמר ונהפכת לאיש אחר ויהפוך לו אלקים לב אחר · ורוח לבשה והית' עלי יד ה' · ורוח נדיבה ורוח כנוי לרוח הקדש הלובשת

אל המלאכים השלמים הקרובים אליו כמו אלה הענינים האלקיים עד יתבאר בעיניהם ויאמרו מי הוא זה · וזה הענין קנת אותו כלמוד משאול אשר נאמ' עליו וצלחה עליך רוח ה' והתנבית עמם ונהפכת לאיש אחר וכמעט כלו ממעש' דוד הוא שזכרנו שנאמר בו ובראות שאול את דוד יוצא לקראת הפלשתי אמר אל אבנר שר הצבא וגו' ויאמר המלך שאל אתה בן מי זה העלם כי בזה שאלה עמוקה מאד וכו' עד אמרו אלא שעקר הענין הזה אצלי הוא גלוי שסוד השאלה שאמרנו כי בהתלבש אדוננו דוד רוח עזה וגבורה מאת ה' ללחום מלחמת הפלשתי ההוא אשר חרף מערכות אלקים חיים · כי הוא היה ענין נוסף על מה שהיה עמו תחלה בהלחמו עם הארי ואת הדוב לבשתו רוח ה' ונתעלה עלוי רב וזיו אפוהי אשתנו לטבו ולתפאר'

וענין אלקים וכו' להשלים ביאור שם אלקים ושם יו"ד ה"א וכו' זוכר למעלה הורה על הבדל מבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים והוא שענין אלקים יושג בהקשה וכו' והעיד שהרבה דרכים למקום להשיג שיש שם מניע ראשון ממציא כל נמצא וכו' כמבוא' בתחלת יסודי תורה להרמב"ם ושהקרוב שבדעות בו הוא דעת הפילוסופים וכאמרו סי' ב' שהמדוקדק שבדרכי הראיות היא הפילוסופיאה · ואולי כיון בזה להוציא מדרך המדברי' אשר בקשו לקיים בה מציאות הא' בשנוי סדרי בראשית · וכבר נגה עניינם המורה בראשון פר' ע"א ומן זו והלאה עד סוף החלק : אבל ענין ה' לא יושג בהקשה אך בראיה וכו' · ר"ל שיושג במראות פנים שבנבואה על ידי הצורות הרוחניות שזכר סי' ג' אשר באמצעותם להם יתודע וידבר בם · ותתברר הראיה אצלם שהדבור עמם מאתו כמבואר שמה : אשר בה ישוב האדם וכו' · ר"ל שיהפך כמעט מעצם אל עצם בהפרדו ממין האדם והדבקו במין מלאכי וכו' · ויסכימו לזה מאד דברי בעל העקידה שכתב שער ט"ו וז"ל ואיני מסופק כי בהגיע זה האיש המוכלל אל היחס השקי הזה שישיגהו בעצמו שנוי לשבח ותהל' בצלמו ודמותו ויתעלה חיים יראהו ותוארו מבני אדם ויורגש זה העניין האלקי בעיני שאול ובעיני אבנר אשר היו הגדולי' בעם והיותר קרובים אל הרגשה זו עד ששממו במחשבותיה' ונתעורר שאול ראשונה לשאול בן מי זה הנער וכו' · יעויין שמה ואולם הענין הזה השאלה מהשתנות פני דוד לטובה עד היותו דמי לבר אלקין עד שנסתפקו בו שאול ואבנר עם היותו קודם זה נודע ועבד להם מרוב הרגלו אצלם · כבר נפלה מחשבתו עליו טרם אקר' בדברי בעל העקיד' שזכרנו · ונוסף על היותו דבר נאות ומתקבל בעצמו · עדות נאמנה מתמדת ועולה על אמותו מספ' הקדמונים שחבר החכם ר' ידידיה שבספרי הנקר' פילוני כי בשפה ברורה מלל שבא מלאך ושנה את פני דוד לשבח ולא הכירוהו : ונהפכת וגו' ויהפך וגו' · אבל שאול כאמרו שמואל א' י' והוא עצמו מה שכתב הרמב"ם בהלכות יסודי תורה פ"ז וז"ל מיד רוח הקדש שורה עליו ובעת שתנוח עליו הרוח תתערב נפשו במעלת המלאכים הנקראים אישים ויהפך לאיש אחר ויבין בדעתו שאינו כמות שהיה אלא שנתעלה על מעלת שאר בני אדם החכמים כמו שנאמר בשאול והתנבית עמם ונהפכת לאיש אחר ע"כ : ורוח לבשה · בד"ה א' סי' י"ב והכונה כי רוח כבון נתחדש בקרבו להלבים אותו מחלבו' אשר נהפך בו לאיש אחר

הלובש הנביא' בעת הנבואה' והנזיר' והמשיח כשנמשח לכהונה או למלוכה עת שימשחנו הנביא או עת שיעזרנו האלקים ויישירהו בדבר מן הדברי' או בעת הודעת הכהן במדע הנעל' אחר שישאל באורים ותומים · ואז יסורו מלב האדם הספקות הקודמות אשר היה מסתפק באלקי' וילעג להקשות ההם אשר היו רגילות להגיע בהם אל האלקות והייחוד ואז ישוב האדם עובד חושק בנעבדו ומוסר נפשו להריג' על אהבתו לגודל מה שהוא מוצא מענוגות הדביקה בו והנזק והצע' בהתרח' ממנו בהפך הפילוסופים שאינם רואים בעבודתו כי אם מוסר טוב · ודבר האמת בגדלו על שאר הנמצאות כמו שראוי לגדל השמש על שאר הנבראים ושאין בכפירה באלקים יותר מפחיתות הנפש הרוצה בכזב:

יז אמר

שהיתה עלי יד ה' (יחזקאל סימן ל"ז) ונשיאו כאלו שת עליו כפו לחדש יכולתו ולהשיבו אל מדרגה אחרת: ורוח נדיבה (תהלים נ"א) להורו' כי רוח הקדש תסמכהו להעלותו למדרגה רמה ונשגבה: ורוח כנוי וכו' שב לבאר כי הרוח אשר קדם זכרו פעמים הוא כנוי על רוח הקדש שלובשת הנביא בעת הנבואה וכאמ' ישעיה (סימן ס"א) רוח ה' אלקים עלי וגו': והנזיר · כשמשון כי נזיר אלקים היה מן הבטן ועליו נאמר (שופטים י"ג) ותחל רוח ה' לפעמו וגו': והמשיח כשנמשח וגו' כענין שאול שאחרי המשחו על ידי שמואל הנביא כאמרו שם (סימן י') ויקח שמואל את פך השמן ויצק על ראשו וישקהו ויאמר הלא כי משחך ה' על נחלתו לנגיד · שם נאמר וצלחה עליך רוח ה' והתנבי' עמם ונהפכת לאיש אחר · וכן בדוד הוא אומר (סימן ט"ז) ויקח שמואל את קרן השמן וימשח אותו בקרב אחיו ותצלח רוח ה' אל דוד מהיום ההוא ומעלה וגו' · אמנם מה שאמ' על המשיחה לכהונה קרוב לשמוע מדרך הסברא להיותו בעל בשמיו כאיש אלקי' אשר תורה יבקשו מפיהו ומלאך ה' צבאות הוא: או עת שיעזרנו · כי לא כל המלכים נמשחים גם לא נמשחו הכהנים הגדולים מעת נגנזה צלוחית שמן המשחה בימי יאשיהו ואף גם זאת אלקי יעקב היה שולח עזרם מקדש: במדע הנעלם · ר"ל בחכמה מופלאה בעזרת מרוח הקדש כדברו בשלישי סימן ל"ב · והנה כל אלה חברו בקנצו באו לך בדברי המורה בשני פ' מ"ה וז"ל תחלת מדרגות הנבואה שילוה לאיש עזר אלקי שיניעהו ויזרזהו למעשה טוב גדול בהצלת קהל חשוב מקהל רעים או הציל חשוב גדול או השפיע טוב על אנשים רבים וימצא מעצמו לזה מניע ומביא לעשות וזאת תקרא רוח ה' והאיש אשר ילוה אליו זה הענין יאמר עליו שצלחה עליו רוח ה' או לבשה אותו רוח ה' וכו' וזאת היא מדרגת שופטי ישראל כלם וכו' והתבאר זה בפרט בקצת השופטים והמלכים ותהי על יפתח רוח ה' ובאמר בשמשון ותצלח עליו רוח ה' וכאשר ותצלח רוח אלקים על שאול בשמעו את הדברים וכן נאמר בעמשא כאשר הניעהו רוח הקדש לעזור את דוד ורוח לבשה את עמשא וגו' וכן נלוה אל דוד כמו זה הכח אחר שנמשח בשמן המשחה כמ"ש הכתוב בו ותצלח רוח אלקים אל דוד מהיום ההוא ומעלה ולזה התגבר ע"ש הארי ואל הדוב והפלשתי וכו' ע"כ וכתב עוד שם וז"ל והמדרגה השנית הוא שימצא האדם כאלו ענין אחר חל עליו וכח אחר התחדש עליו וישימהו לדבר וידבר בחכמו' או בתושבחות או בדברי הוכחה וכו' וזה כלו בעת הקיצה וכו' וזהו אשר יאמר עליו שהוא מדבר ברוח הקדש וכו' עד אמרו וכן כל כהן גדול הנשאל באורים ותומים מזה הכת ר"ל שהוא כמו שזכרו שכינה שורה עליו ומדבר ברוח הקדש וכו' ע"כ · אמנם החבר כללם יחד ולא ירד לחלק המדרגו' בדקדוק: ואז יסורו וכו' · ר"ל בהגיע האדם אל אחת מן המדרגות שזכרנו יאורו עיניו כאור פני מלך ויבטלו כללי ערב ספקותיו הקודמים בהשגת האל והוא בפילוסופים יתקלס ובזיונם משחק לו לכל האותות והמופתים השכליים אשר הביאו לקיים דבר מציאותו ויחודו ית' · והוא לכל מבקר עיונם ישחק כי כברו עפר ללכוד גדולות ובצורות בשמים · והנה הוא באלקים יהלל דבר ובה' יהלל דבר אשר האיר עיניו בחכמה מופלאה בעזרת' · ומאשר הביאהו המלך חדריו יגיל וישמח בו ובמישרים יאהבהו וז"א ואז ישוב האדם עובד חושק בנעבדו וכמו שזכר סוף סימן ס' · בהפך הפילוסופים שאינם רואים וכו' ודבר האמת בגדלו וכו' כאמרו סימן י"ג והפילוסוף אינו מבקש אלא שיכירהו על אמתתו וכו' · מפחיתות הנפש הרוצה בכזב · שאינה בוטחת על אמתת הדברים רק היא נכללת בעיונה לבוניא משפט מעוקל:

יו **אמר הכוזרי** כבר התבאר לי ההפרש בין אלקים ויי' והבינותי מה בין **אלקי** אברהם ואלקי ארסטו ושיי' תכספנה לו הנפשו' בטעם וראיה' ואלקי' יטה אליו הקשה והטעם ההוא יביא מי שיגיע אליו שימסור נפשו על אהבתו ושימות עליה וההקשה הזאת היא רואה כי רוממותו חובה בעוד שלא תזיק ולא יגיע בעבורה צער ואין להאשים ארסטו כשהוא לועג על מעשה הנימוסי' אחר שהוא מסופק אם ידע האלקים אותם:

יז **אמר החבר** ובאמת סבל אברהם אור כשדים והגרות והמילה והרחקת ישמעאל ועקידת יצחק לשחוט אותו כי ראה מן הענין האלקי מה שראה טעם לא הקשה וראה שאין דבר ממנו נעלם מחלקי מעשיו וראה גומל אותו על צדקתו לרגעים ומורה אותו הדרך הישרה בכל מעשיו עד שלא היה מקדים ומאחר כי אם ברשותו ואיך לא יל"ג להקשותיו הקדומות כאשר דרשו רבותינו זכרונם לברכה בויוצא אותו החוצה אמר לו צא מאצטגנינו' שלך, רוצה לומ' שצוהו לעזוב כל חכמותיו ההקשיות מחכמת הככבים וזולתם וידבק בעבודת מי שהגיע אליו בטעם כמו שאמר טעמו וראו כי טוב יי' וגומ' ובאמת נקרא אלקי ישר' מפני שהראו' הזאת היתה נעדר' בזולתם · ונקרא אלקי הארץ בעבור שיש לה כח מיוחד מאוירה וארצה ושמיה עוזרים על זה עם הדברים התלוים בה אשר הם כעבודת האדמה וההצעה להצלחת המין הזה · וכל

מי

סימן יו ככר התבאר וכו' אין בכלל הזה אלא מה שנפרש דברי החבר בקודמת: ושה' תכספנה לו וכו' ר"ל השם המיוחד: בטעם וראיה · ע"ד טעמו וראו כי טוב ה' וכמו שיזכור החבר בכמסכת· והכונה על ראית הכורות הרוחניות שהיו לנביאים ראיה ברה מאירת עינים כי הדבור עמם מאלקות' בלי ספק כמו שזכרנו בקודמת וארך הספור על אודותיו סי' ג' כי אמנם מתיק האור ההוא לעינים אשר שיו בו עטרו' השגותיהם של נביאים בראשיהם ליהנות מזיו שכינה · ואלקים יטה אליו הקשה · להשיג בהקש שכלי מציאותו ית' ואחדותו כאמור: והטעם ההוא · אשר יטעמו בשמו המיוחד כמדובר: וההקשה הזאת שכל ה הפילוסופים מסתכלים ב באמצעותם כמו שקדם: אחר שהוא מסופק וכו' כאמ' סי' ג' ודרכי הראיות הביאום לאמר כאלקים שלא יועילנו ולא יזיקנו ולא ידע תפלתנו וקרבנותינו וכו':

סימן יז ובאמת סבל אברהם וכו' לדברי המלך עצמה ירבה והכונה מבוארת: והרחקת ישמעאל כאמרו גרש את האמה הזאת ואת בנה וגו': טעם לא הקשה · כי היה הנראה אליו דבר מורגש ואור מתוק לעינים לא ראיה עיונית בדרך הקשה וכמו שקדם בדברי המלך: שאין דבר ממנו נעלם וכו' שכל דבר מחלקי מעשיו לא יכחד מן המלך שעליון ברוך הוא: שהוא גומל אותו על צדקתו לרגעים · תכף ומיד כעין אמרו בשני סימן לא העלה שנופה שעושה וגומלה לעתה בתוכה וכו': עד שלא היה מקדים ומאחר וכו' אולי כוון לאמרו התהלך לפני והיה תמים ר"ל שילך עמו תמיד אל אשר יהיה שם הרוח העליון ללכת · שמה יהיה רוח אברהם ללכת · בלכתו ילך ובעמדו יעמוד לא יקדים ולא יאחר: ונקרא אלקי הארץ כאמרו מלכים ב' י"ח: לא ידעו את משפט אלקי הארץ: בעבור שיש לה כח וכו' על שלמות הארץ ההיא וקדושת אוירה האריך מאד בעל מערכת האלקות פ' י' יעויין שמה · גם אין ספק כי להיותה אמצעית לישוב אוירה מזוג ומזה אז"ל אוירא דא"י מחכים · וטובה הארץ מאד מאד וגם זבת חלב ודבש היא כדבר המרגלים בהראותם את פרי הארץ · ושמים יערפו טל העיד על זה וכמו שרמז הראב"ע פ' וילך על אמרו אלקי נכר הארץ וז"ל ידענו כי ה' אחד והשנוי יבא מהמקבלי' וה' לא ישנה מעשיו כי כלם הם בחכמה ומעבודת ה' לשמור כח המקבל כפי המקום על כן כתוב את משפט אלקי הארץ על כן אמר יעקב הסירו את אלקי הנכר והנה המקום שדבק בעריות שהם שאר והמשכיל יבין · ע"כ · ובפ' תרומה ברור מלל באמרו ידענו כי כח הנשמה בכל הגוף ויש מקומות בגוף האדם שיש בהם מסתכלים שיוכאים מן המוח שירגישו יותר מהאחרי' כמו העינים והאזנים כי שעניו גם הכבד לא ירגישו · והנה הלב קבל כח הנשמה יותר מכל איברי הגוף על כן היו אברים רבים משרתים לו · וככה ה' הנכבד ידענו כי כבודו מלא כל העולם רק יש מקומות שיראה כח ה' בו יותר ממקומות אחרים בעבור שני דברים האחד מפני מתכונת תולדת המקבל והשני כפי כח העליון

מי שרדף הנימוס האלקי הוא הולך אחר בעלי הראות הזאת וינוחו נפשותם להאמין להם עם תמימות דבריהם ועובי משליהם מה שלא ינוחו להאמין לפלוסופים עם דקות חקוייהם ויופי סדר חבוריהם ומה שנראה עליהם מהמופת אך אין ההמון הולכים אחריהם כאלו הנפשות מתנבאות באמרת וכמו שאמר נכרים דברי אמת :

יח אמר הכוזרי אני רואה אותך מגנה הפילוסופי׳ ומיחס אליהם הפך מה שנתפרסמו בו עד שכל מי שנבדל ונפרש יאמר עליו ששב פילוסוף או הולך על דעת הפילוסופים ואתה שולל מהם כל מעשה טוב :

העליון שהוא על ראש המקבל על כן נבחר מקום בית המקדש ע״כ · וזהו דברו (פ׳ ויצא) אכן יש ה׳ במקום הזה בעבור שימצאו מקומות יראו שם נסים ולא אוכל לפרש כי סוד מופלא הוא · ע״כ · והכלל לדעתו כי כח העליון הנצב על מקום ארץ ישראל למדינותיה הוא העוזר להצלחתה עם מ מתכונת תולדת המקבל והוא מה שרמז אליו החבר באמרו עם הדברים התלוים בה וכו׳ וכפי מה שכו׳ בשני סימן י״ב במשל הכרם · ויסכימו עוד להוראה זו דברי הראב״ע שזכרנו למעל׳ סימן ט׳ · גם הרמב״ן פ׳ אחרי מות העיר על מעלת הארץ אצל אמרו ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה ותקיא הארץ וז״ל החמיר הכתוב בעריו׳ בעבור הארץ שתטמא בהן ותקיא הנפשות העושות והנה העריו׳ חובת הגוף ואינן תלויות בארץ אבל סוד הדבר בכתוב באמר בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים וגו׳ כי חלק ה׳ עמו וגו׳ והענין כי ה׳ הנכבד ברא הכל ושם כח התחתונים בעליונים ונתן על כל עם ועם בארצותם לגוייהם כוכב ומזל ידוע כאשר נודע באצטגנינות וזהו שנאמר אשר חלק ה׳ אלקיך אותם לכל העמים כי חלק לכלם מזלות בשמים ונבואים עליהם מלאכי עליון כתנם להיות שרים עליהם כענין שכתוב ושר מלכות פרס עומד לנגדי וכו׳ והנה ה׳ הנכבד הוא אלקי האלקים ואדוני האדוני׳ לכל העולם אבל ארץ ישראל אמצעות הישוב היא נחלת ה׳ מיוחדת לשמו לא נתן עליה מן המלאכים קצין שוטר ומושל בהנחילו אותה לעמו המיחד שמו זרע אוהביו וז״א והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ וכתיב והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלקים לא שתהיו אתם אל אלקים אחרים כלל · והנה קדש העם היושב בארצו בקדושת העריות וברובי המצות להיות לשמו ולכן אמ׳ ושמרתם את כל חקותי ואת כל משפטי ועשית׳ אותם ולא תקיא אתכם הארץ וכו׳ תעיין שם באריכות דבריו המרחיבים כונת הראב״ע באמריו שזכרנו · עם היותם רחוקים זה מזה לענין יחוד הארץ שהיא כי גבהו

דרכי הרמב״ן מדרכי הראב״ע המייחס הכל למצב דגלי ככבי שמים וכסיליהם ואליו · לפי הנראה · כמאמר החבר באמרו ושמים עוזרים על זה · והרמב״ן הגביה עוף לגדולות ונצורות מאלה דוק ותשכח : וכל מי שרדף וכו׳ הוא עם בני ישראל שלבם סמוך ובטוח על נביאי האמת והצדק השולכים לתומם בדברים עם היותם בלתי מבוחנים ביופי המליצה ובדקדוק המשלים הלוכדים חכמים בערמם אשר כל שומעם תצלנה אזניו ו והנפשות תנודדנה · כי על היות זה בלתי נחשב אצל נביאינו בא הרמז באדון כל הנביאים באמרו לא איש דברים אנכי וגו׳ כי כבד פה וכבד לשון אנכי · והנה זה כי האמת עד ממהר לענינו ובכלל עושה רושם נכונות היכות : עם דקות חקוייהם · כנגד עובי משלי הנביאים : ויופי סדר חבוריהם · כנגד תמימות דבריהם : ומה שנראה עליהם מהמופת · ר״ל מה שנראה מהמופת העיוני שיביאו על חבוריהם הנו׳ כי עם היותם מתקנים משליהם ומיפים סדר חבוריהם ונוסף ג״כ היותם מגררים דבריהם בראיות עיוניות אעפ״כ לא ינוחו הנפשות הזכות להאמין להם כמו שינוחו בדברי הנביאים אשר כל אלה כחוקם כעדרו · ונתן טעם לבלתי המשכם אחר הפילוסופים מענין הטעם שזכרנו וז״א אך אין ההמון וכו׳ · והיו הדברים האלה מסכימים לאמרו בחמישי סימן י״ו וכן העם המוטבעים לתורה ולהתקרב אל האלקים יקדחו בנפשותם כיונות מדברי החסידי׳ וישובו מאורות בלבותם וזולת המוטבע הוא צריך אל חכמת הדברים וכו׳ :

סימן יח עד שכל מי שנבדל ונפרש · בכשרון המעשה · ואתה שולל מהם וכו׳ · שיש זה מעט בא דברו על אודותם סימן י״ג באמרו והתועלת אצלו איננה כי אם ידיעת הדברים על אמתתם להדמות בשכל הפועל וישוב הוא הוא בין שיהיה צדיק בין שיהיה אפיקורוס לא יחוש כשיהיה פילוסוף וכו׳ :

יט אמר החבר אבל מה שאמרתי לך הוא שורש אמונתם בתכלית ההצלחה לאדם איננה כי אם המדע העיוני והגעת הנמצאות מושכלות בשכל בכח וישוב שכל בפועל ואחר כן שכל נאצל קרוב לשכל הפועל ולא יירא הכליון וזה לא ישלם אלא בכלות הימים במחקר והתמדת המחשבה וזה לא יתכן עם עסקי העולם על כן הם רואים שיפרשו מהממון והגדולה וההנאה והבנים כדי שלא יטרדו אותם מן המדע וכאשר יהיה האדם יודע התכלית ההיא המבוקשת מהמדע לא יחוש על מה שהוא עוש' כי הם אינם יראי'

סימן יט אבל מה שאמרתי וכו' ענין תשובתו כי בלי ספק לא יוכל להתעלם מכשרון הענין אשר החזיקו בו הפילוסופים כדבר המלך אך אמנם לא סוף מנוחם במעשה ההוא שמתוקן ולא ישימו אליו לבם רק מצד היותו עוזר אל הצלחת העיון אשר הוא תכליתם באמת ובעצם ולא יכון האדם לקראתו בזולת מעשה הגון לא כמצווים ועושים לעשות רצון קונם כאשר אנחנו עושים לפי האמת גם לא לצורך הדבוק בשכל הפועל מבלי אין זה אצלם כי אם באמצעו' העיון לבד · ולפיכך בשיטינו מבוקשם במדע העיוני לא יחושו למעשיהם רק על צד תקון הקנין לשכל המבלה לפני המשתדלים לעלות אל המדרגה היא העיונית וכאלו טבע השלמות המושג יבריחהו לזה · וזו היא כוונתו לאמר אבל מה שאמרתי סימן י"ג שהתועלת אצלם איננה כי אם ידיעת הדברים וכו' בין שיהיה צדיק בין שיהיה אפיקורוס וכו' לא היתה כוונתו כי לא יוכל היות שרש אמונתם שתכלית ההצלחה לאדם איננה כי אם המדע העיוני וכו' · אך לא שללתי מהם מעשה טוב עוזר בהשגת העקר הזה אצלם וכמו שיתבאר מהמשך דבריו · וכבר הוקדם ענייני בראשון סימן א': והגעת הנמצאות וכו' אין הכוונה באמרו הכח שכל בכח · אל ההכנה הראשונה הנמצאת בשכל כל אדם אל הגעת המושכלות כי ההכנה ההיא אין בה תפישת יד אדם להיותה טבעית בכל מינו בזולת השתדלות כלל · אבל ענינו אצלי ההכנה אשר יקנה מעט מעט בלכתו בדרך ההתלמדות וכמי שלמד התחלות חכמת ההנדסה ועדיין לא ידע להמשיך מהן התולדות אשר בהשגתם יקרא משכיל בפעל וכיוצא בזה · וכענין החמר אשר לו כח לקבל את הצורה אבל לא יוכל עליה בזולת הכנה קודמת קנויה לו על ידי הפועל הטבעי ובאחריתה באמצע האחרון תחול עליו הצור' המתחדשת · כן השכל ההיולאני גם הוא יקרהו בדרך השגתו לצורת המושכל כאמור ואל ההכנה הזאת כוון החבר באמרו והגעת הנמצאות מושכלות בשכל בכח וכו' ר"ל השתדלותו להגיעו לו ההכנות ויהיו מושכלו' בשכלו בכח · וההכנה קרובה לשוב שכל בפעל שאז יקרא כן מצד השיגו צורת

המושכל אשר דרך הדרך אליו בהכנתו הקודמת · ואחר כן שב בשכל וכו' והיא מדרגת מי שהשיג ידיעת כל החכמות טבעיות ואלקיות או רובם · וקרוב לענין זה זכר השם טוב בביאור המורה בראשון סוף פ' א' על אמרו כי באמר בצלם אלקים ודמותו באדם מפני השכל האלקי המדובק בו וז"ל הרצון אחד מג' דברים או מפני שמשיג שהוא הכח והשכלה שאינה גוף ולא כח בגוף או מפני השכל אשר בפעל שהיא ההשגה · או מפני השכל הנקנה באדם והוא השכל הנאצל אשר אחר הקנת רוב המושכלות ה הטבעיות ורוב האלקיות יתייחד האדם ויעשה מ ממושכליו כלם השכל הנאצל ויעלה האדם לזאת ה המדרגה אשר ישכיל הדברים בידיעה אחת לכן באמר שהוא בצלם אלקים ובדמותו והאמת כי מה שכוון הרב הוא זה המין האחרון מן ההשגה כי זה השכל נצחי וקיים והוא בלתי הווה ולא נפסד והוא שמכונה בנשמתן של צדיקים ולכן באמ' עליו נעשה אדם בצלמנו כדמותנו לא בעבור התכלית הראשון והאמצעי אבל בעבור זה האחרון עכ"ל · וכבר הראית לדעת במקומות ממה שקדם גם במאמר יתודע בחמישי כי הכוכב אחור משפע זה משפעתו של חבר והוא רחוק ממנו : שיפרשו מהממון והגדולה וההנאה · שלשה אלה זכר הפילוסוף בראשון מספר המדות פ' ה' בהראותו שהאושר לא יתלה באחד מהם וכבר הטיב בעל עולת שבת סמוך לראשיתו להורו' כי על שלש עבירות אלה בלבדם נגלה של דור המבול ודור הפלגה ואנשי סדום ועמורה כי דור המבול חשבו שהאושר הוא העונג ויראו את בנות האדם וגו' והוא אמרו ותשחת הארץ וגו' כי השחית וגו' ואחז"ל כל מקום שאתה מוצא זנות וכו' · ודור הפלגה חשבו שהכבוד הוא האושר וז"א ונעשה לנו שם וגו' · וסדום ועמורה חשבו שהעושר הוא האושר כאמרו גאון שבעת לחם ושלות השקט היה לה ולבנותיה ויד עני ואביון לא החזיקה וגו': לא יחוש על מה שהוא עושה וכו' · הוא אשר דברנו כי לא יכשירו פעולתם כי אם במה שיעזרו אל השגת המדע ואחר יחדלו · והיו הדברים האלה קרובים למה שאמר הפילוסוף בראשון סימן פ' · גם זה

לקבל גמול על היראה ההיא ואינם חושבים שאם היו גוזלים או רוצחים היו נענשים על זה אבל צוו על הטוב והזהירו מן הרע בדרך הראוי והמשובח להתדמות לבורא אשר סדר הדברים על דרך הטוב · וקבעו הנומוסים השכליים והם ההנהגות שאינם חובות אך הם מוהנים אלא בעת הצורך ואין התורה כן ט"א בחלקים מנהגיים וכבר נתבא בחכמה התוריה מה שסובל התנאי ומה שאיננו סובלו :

כ אמר הכוזרי שקע האור ההוא אשר אתה מספר שקיע' שהדעת מדחקת שיראה עוד ואבד אבידה שהשבתה (נ"א איננה ונ"ל בלתי) עולה במחשבה :

כא אמר החבר איננו שוקע אלא בעיני מי שאינו רואה אותנו בעין פקוחה ומביא ראיה מדלותנו ועניינו ופזורנו שנשקע אורנו ומגדולת זולתנו והשגתו לעול' ומשלו בנו כי יש לו אור :

כב אמר

סימן כ' אמר אין בדת הפילוסופים הריגת אדם מפני שמנהגם השכל כמו שביארנוהו · והנה זה היה מקום טעותו של ש"ע אחר כפי מה שהוזכר בשלישי סימן ס"ה: אבל צוו על הטוב וכו' · נראה זה כסותר עצמו כי תחלה אמ' שלא יחוס הפילוסוף על זה שהוא עושה וכו' ועתה נפסק כאומר שיחוס למעשה הטוב להדמות לבורא וכו' · והלא גם המדע העיוני שהוא אצל הפילוסוף תכלית ההצלחה לאדם איננו רק להדמות בשכל הפועל כמו שזכר למעלה סימן י"ג וקדם ביאורו בראשון סימן א' · אמנם יפול הספק הזה ויוטל באמרנו כי המדע העיוני הוא תכלית הצלח' הפילוסוף להדבק בשכל הפועל דבק' מאושרת שישוב הם הוא הוא כמוזכר למעלה סימן י"ג · אמנם מעשה הטוב איננו מעקר שלמותו המוצלח אלא מדרך המוסר לשדמו' לבורא בסדור הדברים על דרך הטוב כפי היכול' אף על פי שלא תשלם לו בזה שום דביקה בהבדל · אלא שעכ"פ צדיק וישר הוא לנבר תמים בעיון שתהיה נפשו זכה מכל הנדדים ויהיה נקי כפים ובר לבב בבחירת מעשה בזות אשר לפי שכלו יהולל וימאס בהפכו הן לעצמו והן לזולתו שיקנו המוסכמים מתקון סדורו הכנת עזר כנגדם להגיע אל שלמות העיוני שהוא תכלית הצלחת' · וכמו שכתבנו בראשון סימן א' אבל אמרו ולא ישתמשו בהם אלא במעשים שיותר שלמים וכו': וקבעו הנימוסים השכליים · שהשכל מורה עליהם · והם ההנהגות · זה שמם אשר קראם בשלישי סימן ז' באמ' המעשי' המנהגיים וכו' : שאינם חובות · כי לא חוייבו לעשותם מצד עצמם כענין המצות המוטלות עלינו חובה לעקר הצלחתנו רק להכין להם דרך הגעתם אל העיון כאמור · ולפיכך יקלו בעניינם כי בסבה קלה יבעטו בהם וזה אף הם מותנים וכו' · וכוון בזה לפי מה שאחשוב אל אשר יאמרוהו תמיד המרגלא בפומיהו שאין לתורה מקום בעת הצורך וזה הוא התנאי המוזכר בדברי החבר כי

ההנהגות הפילוסופי' הם מותנים בדבר הזה לאמר שה' לשמרם של' בעת הצורך כלומר חוץ מעת הצורך והצורך הזה אמנם ישערהו כל איש מהם לפי הכרעתו למראית עיניו :. ואין התורה כן וכו' · ר"ל שאין מצות תורתנו מופקרים ותלויים בתנאי הצורך: אלא בחלקי ההנהגיים כדיני ממונות וכיוצא שאין לך בדברים ההם רק צורך השעה · וגם אלה לא הניחה התורה אותם מופקרים וכל הרוצ' ליטול רשו' בהערכתם יבא ויטול אבל כלם תחת סדור על פי התור' המקובלת וזה וכבר התבאר בחכמה התורייה וכו' וקרא חכמה תורייה מה שקרא עיון דיני בשלישי סי' מ"ט שהוא מתבונן הדין על אמתתו כפי התור':

סימן כ שקע האור ההוא וכו' · הוא האור היקר שזכר סי' ט"ו אשר בו נפלינו מכל יתר העמים ולפי שנראה שקע שקיעה רבה בלתי משארת תקוה להראות אלינו עוד : שהשבתה וכו' · שלא ימלאנו לבו של אדם להעלו' בדעתו מחשבה כלל שיוכל עוד לשוב אלינו · ולא זכר שר המקשים הלזה מה שיעד הכתוב באמרו קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח :

סימן כא איננו שוקע אלא בעיני וכו' · הכונה כי לא יחדל עליון מקרב עמנו בשכינתו הנסתרת אפס כי לא יהיה בנו עליון בשכינתו הנראית וכענין אמרו בחתימת הספר סימן כג השכינה הנראית אין בענין היא אשר נעדרה כי איננה נגלית כי אם לנביא או להמון הרבה במקום המיוחד והיא אשר אנחנו מצפים לה וכו' · אך השכינה הנסתרת הרוחנית היא עם כל ישראל אזרחי זך המעשים טהור הלב וכו' לפי דעתנו : מדלותנו ועניינו וכו' : אמר דלותנו על הפך הגדולה ועניינו על הפך ההשגה די מחסור בענייני העולם וכן יפורדו ויכוונו אמרותיו שלם כנגד שלם · דלות כנגד גדולה · עוני כנגד השגת העולם · ופזור כנגד הממשלה על המפוזרים :

כב אמר הכוזרי לא הבאתי מזה ראי' מפני שאני רואה שתי האומות ההולקות זו על זו יש לכל אחת מהם גדולה וממשלה · ולא יתכן שיהיה האמת (בשתי קצוות הסותר) נ"א בשני קצות ההפך לא או באחת מהם או איננו באחת מהן · וכבר פירשת בהנה ישכיל עבדי מה שהורה שהדלות והשפלות יותר ראוי בענין האלקי מהגדולה והגאוה והוא גם כן גלוי בשתי האומות כי הפרסיים אינם מתפארים במלכים ולא בגבורים ולא בעשירים אבל באנשים ההם שהלכו אחרי בעל דתם כל הימים הארוכים אשר לא נקבעה בהם דתו · והיו האנשים ההם גולים ונחבאים ונהרגים בכל מקום שמצאו וסבלו על חוזק אמונתם עניינים מופלאי' מן הבוז וההרג והם אשר בהם מתברכים ומכבדי' מקומות' ומקומו' הריגתם ובונים במו'קום על שמותם וכן עוזרי בעלי דת ההגריים סבלו מן הבוז הרבה עד שנעזרו ובהם הם מתפארי' ובשפלות' ובמותם על עוזר דתם משתבחים לא במלכי' המתגדלים בממונם וגדולת ענינם אך כאשר ב"ל כאשר היו לובשים הבלוים ואוכלי' השעורי' מבלי שבעה' אבל היו עושין כל זה עם תכלית ההבדלם אל האלקים ואלו הייתי רואה היהודים עושים זה לשם האלקים הייתי אומר כי יש להם מעלה על מלכי בית דוד מפני שאני זוכר מה שלמדתני נ"א שלמדתני במאמר את דכא ושפל רוח כי אור האלקים איננו חל כי אם בנפשות הנכנעים:

כג אמר החבר הדין עמך שהחרפתנו בזה מפני שאנחנו סובלי' הגלו' מבלי תולדה · אבל העשבתי בחשובים כמנו שהם היו יכולים לדחות הבוז ועבדות מעל נפשותם במלה שיאמרוה מבלי טורח וישובו בני חורין והרום ידם על מעבידיהם ואינם עושים זה אלא בעבור שמירת תורתם הלא די בקורבה הזאת להגיע ולכפר עונות רבות · ואלו

סימן כב לא הבאתי מזה ראיה · אך ראייתי תהיה ממה שיזכיר והוא הדלות אשר לא השגיחו בשום חכמה ובנביאה לאלקים: ולא יתכן וכו' יש לנו כיוצא בו בראשון סי' ב': בשתי קצוות הסותר וכו' (נ"א בשני קצות ההפך) והשמית נכונה יותר כי אמנם דין הסותרים הוא לבלתי היותם גם יחד אמתיים לעולם רק מחלקים ביניהם האמת והשקר · מה שאין כן בהפכים כידוע לכל מי שעיין מעט במלאכת ההגיון אשר בה נקראו סותרים כל שני מאמרים שהאחד כולל ומחייב והשני קנתי ושולל · או שהאחד כולל ושולל · והאחר קנתי ומחייב · אמנם ההפכים יקראו שני מאמרים כוללים שהאחד מהם מחייב והאחד שולל · ועל כן לא יאותו דברי החבר כי אם בהפכים רק אם נאמר שמלת סותר בכאן הושאלה לענין ההפך ובכן יעלו שתי הנוסחאות אל כוונה אחת: וכבר פירשתי וכו' בשני מסימן ל"ד עד סוף סימן מ"ד כי היתה שם חתימת דבריו בהמשך הפסוקים ההם על היות הצרות המובאות אותנו שבה לתקנת תורתנו ובור שבר ממנו ויציאת הסיגים מתוכנו ובכורנו ותקונינו · ידבק הענין האלקי בעולם וכו': והוא ג"כ גלוי וכו' הן מן הדברים שנבראו בראשון סימן קי"ג ונתלו ברביעי הזה · ובכל אחד מהם לפי דרך המשך ספורו: ואלו הייתי רואה וכו' לסבול הבוז והיסורין לשם שמים כאשר עשו זולתנו לשם יראתם: הייתי אומר וכו' כמו שהיו הם מתפארים בסובלי הבוז ההוא יותר מהתפארותם בגדולת מלכיהם · והלא כה דברו בראשון סימן קי"ד: מה שלמדתני במאמר את דכא וכו' אולי כוון למדרש חז"ל במכילתא ואת דכא ושפל רוח מגיד הכתוב שכל מי שהוא עניו סופו להשרות שכינה עם האדם בארץ וכן הוא אומר רוח ה' אלקים עלי יען משח ה' אותי לבשר ענוים וכן מצינו במשה רבינו ומשה נגש אל הערפל מי גרם לו ענותנותו שנאמר והאיש משה עניו מאד ואומר ואת כל אלה ידי עשתה וגו' ואומר זבחי אלקים רוח נשברה וגו' ובכותם פה אמרו פסוק זה מסתברא כמאן דאמר אני דכא ושפל רוח שהרי הקב"ה הניח הרים וגבעות והטה שכינתו על הר סיני וירד למטה · ע"כ · ועוד חז"ל בויקרא רבה לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה א"ר אלכסנדרי הדיוט זה אם משתמש בכלי שבור גנאי הוא לו אבל הקב"ה כל כלי תשמישיו שבורים הם קרוב ה' לנשברי לב · הרופא לשבורי לב · לב נשבר ונדכה · ע"כ:

סימן כג הדין עמך שהחרפתני וכו' כדברו בראשון סימן קט"ו: מבלי תולדה · כי כינה לריק ביסורים: ואין ישועתה לנו · על מאמר ישעיהו סימן כ"ו הרינו חלנו כמו ילדנו רוח ישועות בל נעשה

ואלו היה מה שאתה מבקש ממנו לא היינו מתעכבים בגלות ה"ה עם מה שיש לאלקי' בנו סוד וחכמה (כחכמת גרגיר) נ"א כחכמה בגרגיר הזרע אשר יפול בארץ והוא משתנה ומתחלף בנראה אל הארץ ואל המים ואל הזבל ולא ישאר לו שום רושם מוחש כפי מה שידומה למביט אליו. והנה היא אשר תשנה הארץ והמים אל טבעה ותעתיקם מדרגה אחר מדרגה שתריק נ"א עד שתדק היסודות ותשיבם אל דמות עצמה ותדחה קליפותי' ועליה וזולת זה וכאשר יזדכך הלב ויהיה ראוי לחול בו הענין ההוא וצור' הזרע הראשון עושה העץ ההוא פרי כפרי אשר היה זרעו ממנו וכן תורת משה כל אשר בא אחריו ישתנה אליה באמתת ענינו ואם הוא בנראה דוחה אותה.

ואלה

ארץ וגו': ובענין הלשון הזה זכר בשלישי סימן יט להורו' על תועלת תכלית המשך וסומך של התפלה הזאת תולדת הסליחה והיא הגאולה. ע"כ. ויתכן לפרש שאנחנו סובלים הגלות מבלי תולדה. מבלי אין בנו בגלותנו הרגש חזק בכובד הגלות עד נקבל ממנו התועל' המכוון ממנו כמוזכ' בקודמת כי על כן אז"ל (מנחות פ' כל המנחו' באות מצה) זית רענן יפה פרי תאר קרא ה' שמך ר' יוחנן אמר למה נמשלו ישראל לזית לומר לך מה זית זה אינו מוציא שמנו אלא ע"י כתישה אף ישראל אין חוזרין למוטב אלא על ידי יסורים. ע"כ. ויומלץ על זה צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד כי אז יהיה שמן זך בלי שמרים כשיהיו נכתתים כזית ואז יוכשרו למאור להעלות נר תמיד בסוד שוק עלי אהלם וכאמרו ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה: אבל חשבתי נחשבים וכו' והם יקירי שגולתנו שלמים וכן רבים שסובלים הגלות בתולדה כי זה כל פרי הסר חטאתם בהכנעתם לאלקים וכו' יקנו שתועלת לעצמם ולזולתם כמו שהיא הולך ונושא משך הביאור. ועל אלה יצדק אמרו בפ' הנה ישכיל שזכר בקודמת והוא חטא רבים נשא ולפושעים יפגיע. וזה אחר כך הלא די בקורבה הזאת להכניע ולכפר וכו' ודברים אלה קרובים הם למה שזכר בראשון סימן קט"ו. ומעט מזער הוא החלוף שבין שני המקומות: מה שאתה מבקש ממנו. להיות כניעתנו בגלות ברצון שלם ובטוב לבב לשם שמים: עם מה שיש וכו'. מוסיף טעם להמשך גלותנו כי יש לאלקים סוד וחכמה בענייננו כחכמתו בגרגיר הזרע וכו': בנראה. לפי מה שיראה ממנו בתחלת הדעת המשותף כי אמנם אינו כן לפי האמת וכמו שיתבאר. וכן אמר בסמוך כפי מה שידומה וכו': והנה היא אשר תשנה הארץ וכו'. כי בהם שמן חלקה ומאכלה בריאה כשתשאב לחותה ומזונה מהם והם לה סבה חמרית להשריש שרשיה ולשאת ענף ולעשות פרי. והלשון הזה הפקני באמרו הנה היא אשר תשנה וכו' לא ידעתי איך יושב אל גרגיר הזרע אשר עליו כל הספור הזה מוסב הולך. כי זה שמו וזה זכרו בלשון זכר וכמו שהוציא לשונו עד הנה באמרו אשר יפול בארץ והוא משתנה וכו' אלא שכבר הותרה רצועה זו לכנות כל דבר שאין בו רוח חיים פעם בלשון זכר ופעם בלשון נקבה מטעם שראב"ע: עד שתריק וכו' (נ"א עד שתדק וכו') לפי נסחתנו יתבאר עד שתריק היסודות ההם אל עצמה כאשר יורק מכלי אל כלי ולפי הנסח השני יתבאר עד די אכלה ומדקה היסודות ההם בפריכתם ושחיקתם הדק כי על ידי טחינתם עד אשר דק יקנו מזג חדש וישובו אל דמות עצמה כהשבת המזון אל טבע הניזון. ותדחה קליפותיה ועליה וכו'. כי מאז תחל רוח ה' ונכחו לפעמ' ותתחזק לדחות הקליפות והעלים לצד חוץ וזה ב' בהתנער מעפר הלוך וגדל כגפן פוריה כי החלק העצמי ממנה והברור שבה הוא משומר ונא בחדר הפנימי. ואמר וזולת זה. כי היא כפורחת עלתה נצה. או כוון אל השרפים שזכר למעלה סימן טו: וכאשר יזדכך הלב וכו'. ר"ל בהגיע תור הגפנים שסמדר יתנו ריח וזה מצד שהודככות השלם אשר קנה לב הגפן שהיא ועצמותה עד שיותו ראוי לחול בו כח וצורת הזרע הראשון שנפסד למראית העין. אז תשים הגפן שהיא עושה פרי למינה. וכן לענין שנמשל כרם ה' צבאות בית ישראל ואיש יהודה נטע שעשועיו ותורתו שכתובה בלבם. והנביא ישעיהו לא זז מחבב הדמיון הזה באמ' סי' ס"ב כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח כן ה' אלקים יצמיח צדקה ותהלה וגו' וכבר אז"ל (פ' האשה) א"ר אלעזר לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים שנאמר וזרעתיה לי בארץ כלום אדם זורע סאה אלא כדי להכניס כמה כורין. ע"כ: ואם הוא בנראה וכו'. ר"ל כפי מה שידומה למביט יראה בתחלת הדעת שכל הבא אחריו ידחה תורתו ואין הדבר כן לפי האמת. והכונה מבוארת על פי המשל אשר הונח: ואלה האומות וכו' מעין דוגמת מה שכתב הרמב"ם סוף משנה תורה:

וכאשר

ואלה ההגריים הם הצעה והקדמה למשיח המחוכה אשר הוא הפרי וישובו כלם פריו כאשר יודו לו וישוב העץ אחד ואז יפארו ויוקירו השרש אשר היו מבזים אותו וכאשר אמרנו בהנה ישכיל עבדי ואל תביט אל רוחק אלה מן העלום והשתדלותם ביחוד ותפארם ותשבחם ותביט אל ישראל בעין הפחיתות בעבור שעבדו הבעלי' בימיהם' והתבונן במה שצופי' (רבי' מהאפיקורוסי') לא רבם מהאפיקורוסו' ועוד כי הם מפרסמים אותה ואומרים בה השירים המפורסמים הנזכרים שאין מושל על מעשי בני אדם ולא גומל ולא עונש עליהם מה שלא נזכר מעולם על ישראל אך היו העם מבקשים תועלות הצלמים ההם והרוחניות תוספת על תורתם והם שומרים תורתם בעבו' שהיתה תועלת העבודות ההם גלויה בזמן ההוא · ואם אינו כן למה לא נשתנו ע' תורות הגוים אשר הגלום· ושבו אותם עד שמנשה וצדקיהו שלא היו בישראל מכעיסים כמותם לא רצו לעזוב תורת ישראל אבל היתה להם תאוה לתוספת תועלות מנצחון וברכת ממון בכחות ההם אשר היו אצלם מנוסים ממה שהזהיר

וכאשר אמרנו בהנה ישכיל וכו' · בשני מהי' ל"ד עד סוף סימן מ"ד וכמו שהעירותיך עליו בקודמת : בעבור שעבדו וכו' כמוזכר סימן י"ג וי"ד : והתבונן במה שצופים רבם מהאפיקורוסות·כי רבו המתפקרים בזולתנו ומתע אשר היה להם בהשתלות: ביחוד האמור עם יתר ה העקרים התוריים · ויפרוץ לרוב אשר לפנו פונה היום· אל דרך אחרת וכו' ועו"ד כי הם מפרסמים אותה וכו' לא סוף דבר שתהיינ' עיני הרוב שנזכר נופות האפיקורוסות בקרב לבם אבל נ"כ יביעו ידברו דברי שיר עתק מורה עליו בפרסום כי יקטרו בדבריהם למלכת השמים שיא בתלת קרי והזדמן בנקרא' בלשון לעז פורט"ונס ובאלו יאמרו לאל סור ממנו : אך שיו העם וכו' · כמו שקדם סימן י"ג וי"ד : בעבור שהיתה תועלת וכו' · ועל כן בפתה לבם אחריהם · אך ברית תורתם ינכורו כאמור : עד שמנשה וצדקיהו וכו' כפלאת שיא בעיני למה זכר צדקיהו במדרגת מנשה · שהרי במשנת חלק לא הוזכרו מלכים שאין להם חלק לעה"ב זולתי אחאב ירבעם ומנשה· כמו שזכרנו סימן י"ג · ואיך אם כן יצדק אמרו שלא היו בישראל מכעיסים כמנשה וצדקיהו וכל שכן עם מה שאמר רבי יוחנן שם פ' חלק בקש הקב"ה להפוך העולם כלו לתוהו ובוהו בשביל דורו של צדקיה (פירוש שבני דורו היו רשעים · כי הצדיקים כבר הוגלו עם יהויכין) נסתכל בצדקיה ונתקרר דעתו· ושמא אם בצדקיה כמו כתיב ויעש הרע בעיני ה' ותרגמו שהיה בידו למחות ולא מיחה · על כן אני אומר כי היתה כוונת היונאה מלפני השליט · והיתה כוונתו לירבעם או לאחאב שקדים זכרם סימן י"ד : אשר היו אצלם מנוסים ממה שהזהיר הבורא מהם · ר"ל כי מאשר ראינו אזהרת הבורא מהם באמרו לא תכחשו ולא תעוננו · אל תפנו אל האובות ואל הידעונים וכיוצא בהם יש לנו בדמות

ראיה על היותם דברים מנוסים בדורות ההם כי שיתה אזו פעולה במשנת מעניינם· ועל כן רבה המקו' לזכות את ישר' בהרחקתם ולייחד לבם לשמי' לפיכך הרבה להם מצות ולאזהרו' על אודות' אמנם הרמב"ע הרחיק מין הרשי' הזה בא"מ פ' קדושי' וריקי מוס אמ' לולי שהאוכו אמת' גם כן דרך הכישו' לא אשר הכתיב' ואני אומר הפך דבריהם כי הכתוב לא אשר האמת רק ששק ושעד האלילי' והפסילים ולולי שאין רצוני להאריך הייתי מבאר דבר בעלם אוב בראיות נמורות ע"כ · וכן הם דברי הרמב"ם בה' ע"א סוף פ' י"א וז"ל כל המאמין בדברים האלו וביוצא בהן ומחש' בלבו שהן אמת ודברי חכמה אבל התורה אסרתן אינו אלא מן הסכלי' ומחסרי הדעת ובכלל הנשי' והקטנים שאין דעתן שלימה · אבל בעלי החכמה ותמימי הדעת ידעו בראיות ברורות שכל אלו הדברים שאסרם תורה אינם דברי חכמה אלא תהו והבל שנמשכו בהן חסרי הדעת ונטשו כל דרכי האמת בגללן · ומפני זה אמרה תורה כשהזהירה על כל אלו ההבלים תמים תהיה עם ה' אלקיך · ע"כ · ואמרו קיים במורה פ' ל"ז מהשלישי וז"ל והמעשים ששם אשר יעשו אותם המכשפים אין ההקש נותן אותם ולא יאמין השכל שהם יחייבו דבר כלל וכו' · ע"כ · אבל הרשב"א בתשובותיו סימן ת"ג נמשך לדעת החבר שבתורה לא אסרה אלא דבר שיש בו קצת עקר ויש בו כדי לטעות באמרו שזה נראה יותר לפי שאמרו (פ' חלק) שרי שמן ושרי בנים נשאלין מהן בשבת מפני שמכזבין · וכן באוב וידעוני באוב וחרטומי מצרים שהעידה התורה השלימה שעשו בלטיהם ובלהטיהם ע"כ · גם הרמב"ן קיים מניאותם פ' שופטים על אמרו לא תלמד לעשות כתועבות הגוים ההם וגו' וכתב שם · רבים יתאסדו בנקשים לומר שאין בהם אמת כלל · כי מי יגיד לעורב

ולעגור מה יהיה ואנחנו לא נוכל להכחיש דברים שנתפרסמו לעיני רואים · ורבותינו ג"כ יודו בהם כמו שאמרו בושה שמות רבים כי עוף השמים יוליך את הקול· זה העורב · וחכמת הטיארין העופות בלשון ערבי טאיר וחכמי העופות יקראו טיארין · ועל קוסם זה באה תשובת הריב"ש סי' נ"ב ועוד מוזכר מזה הענין בגמרא וכו' · עד אמרו כי הנחשים טרם דבר כמנהג נס · ולכן היה לישראל טענה במניעה מהם· עכ"ל · ובאמת לא ידעתי טעם לדברי הראב"ע הנזכרי' באמרו כי הכתוב לא אסר האמת רק השקר · כי אמנם נקל הוא לענות על רב לכנות מגזרת משפטו · ואחרי הרב ן' חסדאי להטות במה שכתב על כיוצא בזה בספר אור ה' מאמר ד' דרוש ד' כי אחרי העירו ספק אם היה לעוננות ולניחוש אמת מה הנה יחשב שלא היה ראוי שתרחיקם התורה · היתה תשובתו לזה כי לא מפני שקרותם היתה זאת רק מפני היותם ממה שיביא המון העם לסלק מעליהם הבטחון בש"י ולבטל ההשתדלות וכו': ואילו היה להם היום הפרסום ההוא וכו' · כדבר מעשה לרב אשי בחלומו (פ' חלק) אי הות התם הות נקיט בשיפולי גלימא בזיכך ורהטת אבתראי פי' היית מגביה שפת חלוקך מבין רגליך כדי שתהא קל לרוץ והיית רץ לשם: כאשר אנחנו נפתים לשארית ההבלים וכו' · לא קראה כן מצד האמינו שאין בפעולתם ממש שהרי היה סותר עצמו במה שאמר אשר היו אבלם מכזבים וכו' · רק הוא מהביל ענייננו מצד מניעת התורה לבלתי פנות אליהם והתכה בדבריו לאמר ונסיונות רחוקות מהטבע כי זולת זה היו מותרים לנו כאז"ל שבת פ' במה אשה על משנת יוצאי' בביצת החרגול ושן של שועל ומסמר הצלוב משום רפואה · כל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי · ופי' המורה בשלישי פ' ל"ז ז"ל רוצים בזה שכל מה שיגזרהו העיון הטבעי הוא מותר וזולתו אסור וכן כאשר באמר אילן שמשיר פירותיו טוענו באבנים או צובעו בסקרא על זה המעשה בשלמא טוענו באבנים כי היכי דלכחוש חיליה · אלא צובעו בסקרא אמאי וכו' הנה התבאר שצביעתו בסקרא וכל מה שדומה לזה ממה שלא יגזרהו ההיקש הטבעי אסור לעשותו משום דרכי האמורי · וכן אמרו בשליא של מוקדשי' תקבר אמ' אין תולין אותה באילן ואין קוברים אותה בפרשת דרכים מפני דרכי האמורי וא"ל יקשה עליך מה שהתירו מהם כמסמר הצלוב ושן שועל כי הדברי' ההם בזמן ההוא היו חושבים בהם שהוציא אותם הנסיון והיו משום רפואה והולכים על דרך תלות העשב שקורין בערבי פאבו"נה ובלעז פיאוני"אה על הנכפה · ונתינת צואת הכלב למרבות הגרון וכו' כי כל מה שנתאמ' נסיונו כשו אע"פ שלא יגזרהו ההקש הוא מותר לעשותו מפני שהוא רפואה ונוהג מנהג שלשול הסמנים ה המשלשלים עכ"ל · וכתב הר"ן פ' במה אשה על מאמרם שכו' כל שיש בו משום רפואה · בין לחש בין כל דבר כיון שאנו יודעים שהוא מרפא והכי איתא בתוספתא וכו' · עכ"ל · ודין הקמיע הוא מפורש שם במשנה לא יצא איש בסנדל מסומר וכו' ולא בקמיע בזמן שאינו מן המומחה וביאר שם בגמרא אמר רב פפא לא תימא עד דאתמחי גברא ואתמחי קמיעא אלא כיון דאיתמחי גברא אע"ג דלא אתמחי קמיעא וכו' עכ"ל · ונפסק דינו בה' שבת להרמב"ם פי"ט עם היות שהרחיק עניינם במורה חלק א' פ' ס"א וס"ב וכמו שנזכיר עוד בסימן כ"ה · וכבר היו חכמינו רגילים בלחשים כההיא דפ' ערבי פסחים ופ"ב דמסכת אלילים ת"ר לא ישתה אדם מים לא מן הנהרות ולא מן האגמים בלילה ואם שתה דמו בראשו מפני הסכנה · מאי סכנה סכנת שברירי ואי נחי מיא אי איכא איניש גביה נימא ליה פלניא בר פלניתא נחיבנא מיא והדר נשתי · אי לא לימא איהו לנפשיה פלניא בר פלניתא אמרה לך אימך איזדהר משברירי ברירי רירי ירי רי בכסי חיוורי עכ"ל · והנה ראוי לנו שנבאר כי על לחשים וקמיעות שלא הומחו כאמרו דברי החבר למען לא יהיה כמתריס כנגד המשנה והגמרא ונסתר עצמו במה שיאמר סי' כ"ה שיש רשם לשמות והדומה להם מדרך הדבור והכתב וכו' · או שנוכנו הדברים בכאן בחסרון התנאי המוזכר שם באמ' וקודם להם השיעור ר"ל מחשבת הנפש הטהורה וכו' · כי לא כל אדם זוכה למעלה זו להיות דברו ומכתבו עושה רושם כי אמנם אחר נוכחת הלב הן הן הדברים הראוים להוציא לאור פעולתם בשלמות · והרשב"א בתשובותיו סימן קנ"ז להשיב שואלו דבר על עשיית צורת אריה בלא לשון חרותם על טס של כסף או של זהב לרפואה כאשר כמנהג לראשונים בספרי הרפואות שזה מועיל לחולי מתנים בהעשותו בטעם ידוע כתב ז"ל ואי משום דרכי האמורי האמת כמו שאמרת שכל שיש בו משום רפואה וידוע לרופאים שהוא כן אין בו

משום

שהזהיר הבורא מהם ואלו היה להם היום הפרסום ההוא היית רואה אותנו ואתהם היום נפתים להם כאשר אנחנו נפתים לשארי' ההבלים מאצטגנינות ולחשים וקמיעות ונסיונות רחוקות מהטבע עם הרחקת התורה אותם :

כד אמר

משום דרכי האמורי ויתר מזה נראה שכל שלא נאסר בגמרא באותן המכוונין בדרכי האמורי אין לנו לאסרן לפי שאין הסגולות נודעות לנו ואין לנו לדון עליהם מדרכי הטבע המפורסם שהרי יש סגולות שלא נודע עקרן לכל בעלי הטבע · כקמיע של עקרים וקרירת האבן הירוקה הנקראת אשטופאשין גם העשבים גם בלחישה התירו חכמים כמו שאמרו בכמה מקומות לימא הכי ולימא הכי · ואין לך רחוק מן הטבע מלחש שברירי בירירי ואעפ"כ התירוהו חכמים בהד"א באותן השנויין בגמרא שיש בהן משום דרכי האמורי · והנה לרבותינו ז"ל נ"כ רפואה בזכורות כמו שאמרו במסכת שבת ובפלע של גבי הניכית וכו' ושמעתי כי גם מורי הרמב"ן ז"ל היה עושה אותה כורת אריה לאותו חולי כמו שאמרת ולא חשש לכלום · ע"כ · ובסימן ת"נ התיר פשת ידו להאריך מזה על הכדין והוא עורר את חכיתו על דברי המורה הנזכרים · מאמי נרדים · הא' מצד היותם לפי דעתו סותרים לדבריו הקודמים לו שמה באמרו שהזהיר מכל מה שיאמר שהוא מועיל ממה שלא יגזור אותו העיון הטבעי אבל נוהג לפי דעתם במנהג הסגולות והכחות הייחודות ושוא אמרו ובחקותיהם לא תלכו ולא תלכו בחקות הגוים עכו"ם והם אשר יקראו ז"ל דרכי האמורי מפני שהם סעיפי מעשי המכשפים שהם דברים לא יגזרם היקש טבעי וכו' ע"כ · הרי שאסר לנו אפי' מה שיש בו תועלת מצד הסגולה כל שאינו גוזר אותו העיון הטבעי וזה סותר למה שיורו דבריו הנזכרים שהם עלה להיתר כל מה שבמנהג בו תועלת מצד הנסיון וא"כ מותר לסמוך על נסיוני הקודמים ואין אנו אסורים כהן עד שיבחן הנסיון בהתאמת לעינינו · שהרי משמר הגלוב ושן של שועל אנו מותרי' לסמוך על נסיונם של הקודמים כמו שאנו סומכים על חכמי הרפואות באותן הרפואות שאין ההיקש הטבעי גוזר אותם ולא על חכמי התורה וחכמי הרפוא' בלבד שלא על כל האנשי' שאומרי' שבתכסה הענין ההוא התירו לנו לסמוך עליהם כבעלי הקמיעין שהרי התירו הקמיעין בין של עקרי' בין של כתב ולא פי' לנו חכמים איזה קמיע של כתב ואיזה עקר מן העקרי' · ואיך יסכימו הדברים הללו עם אמרו שהזהיר הכתוב מכל מה שיאמ' שהוא מועיל ממה שלא יגזור אותו העיון הטבעי אבל נוהג לפי דעתם כמנהג הסגולות וכו' שאם כן גם משמר הגלוב יאסר משום דרכי האמורי ·

ואת ה"א לדעת הרשב"א הסתיר הנראית בדברי המורה · ולא מנא לו מקום אשר ינום שמה · כי אם על ידי חלוק בלתי נכון הכלו והוא אמרו ואולי יאמר הרב ז"ל שאפילו מה שאלו בספריה' לסגולה לא נאמין לפי שעקר עניינם לתהו ולהבל בענייני המכשפים אבל מה שאמרוהו חז"ל נאמין ונסמוך לעשות מעשה מצד מה שהתירו ונתאמת להם לסגולה ושמנו הרב ז"ל במבוכה רבה ע"כ · וענין המבוכה הוא כי בלשון כולל אמרו כל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי ולא הבדיל בזה בין קדש לחול בין חכמי ישראל לחכמי ישמעאל ופרס סוריא ונתברר תועלתו לרפואה יבא הכם מכל מקום · הצד השני הוא בקומו לערוך אכוס מצד אמרו כל ש גוזרהו העיון הטבעי דמאן דכר שמיה דעיון טבעי והלא כל שיש בו משום רפואה אמרו · ומעשים רבים בגמרא יוכיחו שהיו מתירים מה שהעיון הטבעי לא יגזרהו · ואחר תום כל הדבר הארוך אשר המשיך על ככה הדריך הדבר הזה בכתיב שטתו אשר הכיב לו ו"ל אף על פי שבאמרו דברים רבים מספרי דרכי האמורי אין אומרים כלן תחת סוג אחד ואב אחד לבלן ואין להתיר אחד מהם כמו שבא בכתביך שאין הספר משתפן להיות שכל מותר או הכל אסור שאפי' בספרי הקוסמים והמכשפים ובספרי דרכי האמורי יש דברים מותרים וכו' עד אמרו והרי הספרים כרמונים שזורקין את הקליפין ואוכלים הגרעינים היפים · אחרי כן גזר אומר כי מחסד עליון שיש בתחלת הבריאה להמציא בעולמו דברים להעמיד בריאות הנבראים ולהחזירם לגדרם בהאתם התונה אל מזג זר כי תקראנה קורות החלאים · ושם הכחות האלה בעצם הדברים הנמצאים בטבע מושג בעיון כסמים והמסעדים הידועים לחכמי הרפואות · או בטבע מסוגל כמשמר הגלוב וכו' · ואינו מן הנמנע שיהיה בזה גם בדבורים כענין הקמיעין והדומה לזה · ועל כן אמרו אביי ורבא דרך כלל כל דבר שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי ואמנם כתב ה' בתורתו תמים תהיה עם ה' אלהיך שפירושו כולל אזהרה והבטחה שהזהיר שלא נשתבש ונחוש להבלי הקוסמים והמכשפים ואוכלי' הדם בכונתם הרעה להמשיך להם שדים לא אלוק רק היה תם עם ה' רצ"ל לך עמו בתמימות וכו' והבטיח שבעשיית מצותו ובעבודתו יהיה תמים לא יגע בו רע וכו' · ואולם הבטחון נחלק לענינים לפי הזמנים ולפי האנשים · ודרך כלל לעולם נבטח כי נלך בטח בלכתנו בדרכי התורה השלמה והיא המצלת מן המקרי' והסבות הנסתרות באמרו בלכתך תנחה אותך וכו' · ואם חל המקרה בחליים מותר להתעסק ברפואות ובלבד שיהא לבו לשמים וידע שאמתת הרפואה ממנו וידרשנו ולא שיכוין שהכל תלוי בהם הפליכי והרפואה האיש הרופא והוא אמרו באסא גם בחליו לא דרש את ה' כי ברופאים · ומי שהשיגו החולי אינו סומך על הנס וכו' והוא אמרו

כד אמר הכוזרי אני רוצה עתה שתראה לי מעט משיורי החכמות הטבעיות אשר אמרת שהיו אצליכם :

כה אמר החבר מהם ספר יצירה והוא לאברה׳ אבינו והוא עמוק

ורפא ירפא ואז"ל מכאן ניתנה רשות לרופא לרפאות וכו׳ · ובגדר זה נכנסו כל דרכי הרפואות אפי׳ מה שמועיל בסגולה מן הסגולו׳ בין בעצמים בין בדבורים וזה דרך הקמיעים בין קמיע של כתב בין קמיע עקרין וכו׳ ע"ש · ואמנם ראיתי וכתוב אל לבי את גלגול דבריו והנה למראה עיני אין בהם כדי תפיסה על הרב המור׳ אשר בכלל דבריו דברי הרשב"א למשכיל בהם בעין יפה · ולא ידעתי מפני מה הוא שלקחו בשתי המלקיות אשר זכרנו והרי אני מכפה אותם בידי אחת ואולי להו כי הנה כונת המורה שעפ"י שנים תנאים יקום הדבר גדר דרכי האמורי · האחד שלא יגזרהו העיון הטבעי · והשני שלא יקיימהו הנסיון קיום ניכר וידוע · ובהעדר האחד מאלו כבר יכול מדרכי האמורי פרוץ גדרם ומוסר׳ פרי והוא מה שדקדק המורה בלשונו באמרו שם פ׳ לז והמעשים האלה אשר יעשו המכשפים אין ההיקש נותן אותם ולא יאמין השכל שהם יחייבו דבר כלל · עכ"ל · אמר אין ההיקש וכו׳ על התנאי הראשון · ולא יאמין השכל וכו׳ · על התנאי השני · ומה שאמר שם שמדרכי האמורי הוא כל מה שיאמר שהוא מועיל ממה שלא יגזור אותו העיון הטבעי אבל נוהג לפי דעתם כמנהג הסגולות וכו׳ לא כוון בו מה שתלה עליו הרשב"א לאסור מטעמו אפי׳ מה שיש בו תועלת מצד הסגולה כמו מסמר הצלוב וכיוצא שאז היה בלי ספק מותר עצמו כאמור · אלא דעתו על מה שהוא נוהג כמנהג הסגולות וכו׳ לפי דעת הסכלים ההם בלבד · אך לא קויים ענין סגולתם בנסיון שלם אבל זולתם כי בלי ספק היה כחו או ככחו בעיון טבעי להיות שעיון הטבעי מספיק בלתי נסיון והנסיון הברור בלתי עיון טבעי וזה אחר כך ואל יקשה עליך מה שהתירו עסם כמסמר הצלוב ושן השועל כי הדברים ההם בזמן שהוא היו חושבי׳ שהוכיח אותם הנסיון והיו משום רפואה וכו׳ מה שלא היה כן בעניני הכשפים הנזכרים שלא היה ענינם נוהג מנהג הסגולות כי אם על דעת הסכלים השקועים בהבלים ההם כאמור · ונכון סרו מהר פקפוקי הרשב"א מן הדרך הזה והעמיד המורה להדרו עוז בנטותו על גדר דרכי האמורי קו תהו ואבני בהו להיות׳ רחוקי׳ מדרכי הטבע המושג והמסוגל והכל שמה מעשי תעתועים · והנה מכח גלגולן של דברים פנים חדשות באו לכאן להסביר פני ביאור למה שאמר החבר ולחשים וקמיעות ונמיוכות רחוקו׳ מהטבע כי אמנם כוון לדרכי האמורי שאין להם ענין עם הטבע בשום אופן לא עם הטבע המושג ולא עם הטבע המסוגל כי לא הוציאם הנסיון הברור רק הם נוהגי׳ מנהג הסגולה אצל הסכלי׳ ההם ההולכים אחרי ההבל ויהבלו :

סימן כד אני רוצה עתה וכו׳ כבר קדם לנו סוף מאמר שני שעם היות הסדו׳ המוצב לו שם לבקש תחלה על השרשים בדעות ובאמונה ואח"כ על הנשאר בידנו מן החכמות ה הראשונות · מכל מקום הזדמנות הספור דרך גלגולו שנה את טעמו להקדים המאוחר · וזה כי מאשר העלה החבר על שפתיו זכרון חכמת חכמינו הראשונים והפליג מאד בענינה · עד שהמלך במשנו הסב פניו אחורנית מכונתו הראשונה כמדובר שמה :

סימן כה מהם ספר יצירה והוא לאברהם אבינו וכו׳ · כתב הר׳ משה בוטריל בראשית ביאורו לספר יצירה · אברהם אבינו עליו השלום כתב הספר הזה · והוא מורה האנשים הנבוכים בהשקפת העיון האמתי בענין האמונה הברורה · והנה אברהם אבינו ע"ה עשה זה כנגד חכמי דורו שהיו חולקים על ענין האחדו׳ כאשר כתב רבינו סעדיה ז"ל בספר הנקרא אבן הפילוסופים וז"ל בשער הראשון · וכו׳ עכ"ל · והרב ן׳ חסדאי בספר אור ה׳ מאמר ד׳ דרוש י׳ כתב וז"ל המכוון במעשה בראשית הוא כפשוטו שהוא תאר מעשה היצירה והוא השתלשלות הנמצאו׳ וקשר העליונים עם התחתוני׳ אשר לא נודע סודו מדרך החקירה והוא עקר מה שבא בספר יצירה הידוע לאברהם אבינו והוא הרמוז בדרש לרז"ל בה"א נברא העולם שנאמר בהבראם באברהם בפ׳ בראם וכו׳ · ולפי שהקשר וההשתלשלות הזה כפי מה שקבלו רז"ל תלוי בשם המפורש יחייב הענין היה סוד סתום ונסתר להגדלת השם ויראתו · ע"כ · ויש מיחסים ספר זה לר׳ עקיבא שזכה כן מפי הקבלה עד אברהם אבינו ע"ה : והוא עמוק ופירושו ארוך · הן החבר לא שת לבו לבאר מעניני ספר יצירה כי אם מעט מזער ובדלוג זעיר שם זעיר שם · שנים שלשה גרגרים בראש אמירי אמריו · וכמעט שהחלק המתבאר ממנו בטל במיעוטו באלף · ובכן לא הוטל עלינו משא ביאורו רק במוזכר ממנו בדברי החבר ועל פי דרכו ושטתו לבד · ואחרי גרסתו המתחלפת במקומות לגרסתנו כמשך וכרוכה · ואתה דע לך כי המעט ממנו שהתבאר על ידו היה אופן ביאורו דרך כלל כנוגע ואינו נוגע ולא בא את נפשו לישב בפרטים וכמו שיורו דבריו באמרו

ב׳ ועצים וב׳ עליכים וכו׳ והרמז מובן ואם יקשה לבאר חלקיו וכו׳ · ובטרם יתפשט הביאור על דברי ספר יצירה המובאים הנה · את אמרתי אשלח לפניך ונרשה את רעיוניך מלהרהר שיתבארו אבל החבר על דרך הקבלה׳ כי אף על פי שזקף עזר הכנעותיו לזכור עשר ספירות בלי מה וכו׳ כמו שיבא · לא נכנה על ביאורם בעניני החכמה ההיא שקבלת אפי׳ כאמצע קטנה·

ופירושו אריך הורה על אלקותו ואחדותו בדברים מתחלפים מתרכבים מצד אבל הם מתאחדים נסמכים מצד אחר׳ והסכמותם מצד האחד

וכא האות וסמופת ממה שכבר היתה בקשת הכוזרי בקודמת אשר רונה עתה שתרא׳ לי מעט משיורי החכמו׳ הטבעיות אשר אמרת שהיו אצליכם · ועל פי הדברים האלה השיב החבר · מהם ספר יצירה וכו׳ ראה עד כמה כוונתו רחוקה מהיות הדברים שיזכיר סובבים על ענייני תעלומו׳ החכמ׳ ההיא העילה היא למעל׳ למעלה מדרכי הטבע · ועתה גם אני היות אהיה כמוסג כי אין לבוא אל שער ביאור דבריו ולחלוק על כוונתו לבאר הענינים על דרך מתחלף לדרכו · על כן כתבו כעבור חלושים בביאורם ובקבלה לאשבו לרגל המלאכה אשר לפנינו · ומקבלה ואילך מנות כהוגה כי הכהנים הנגשים אל ה׳ יתקדשו בענייני סודותיה · ובלבד שיעשו שביל לעצמן ולא יתבוננו לצאת חוץ בדברי החבר הבלתי מכנים עצמו לפי הבאה כגודות האלה כמו שיתבאר מתוך דבריו שהם ככה הם עושים לו עם היות מלאכת מלאכת הקדש יקרא לה מ״מ כפי ערכה אבל ביאור דברי החבר בכאן הוא מלאכה שאינה צריכה לגופה שחייבין עליה משום גניבת דעת הבריות והוא ליה מין בשאינו מינו שרואין את שאינו מינו כאילו אינו לפני הכוכס · ועוד אעיר לך אזן כי מה שיזכיר מספר היצירה לא בא על כלו מופת שתכות עליו כשפך כי רובם דברי׳ מוכחים בסברא גרידא ויקשה ביאורם עד מאד וכמו שיורו דבריו באמ׳ נוה מהדברים שאינם מספיקים הכל אם מפני שהמנוקם עמוק מהבינ · או מפני שתבונותינו מקוצרות או לשני הדברים יחד : ע״כ · אלקותו · שמלכותו ית׳ בכל משלם להנהיג הכל על סדר נכון : מתרכבים מצד וכו׳ · ועם היות שבהויה זו אין לנו ראיה על אחדותו רק היא ראיה לסתור פנת האחדות א״ו · מ״מ בהיותם מתאחדים נסמכים מצד אחד והוא צד הקשרם והתעלותם אל מדרגת אחדות · (כי זה הסכמא בכללו הוא איש אחד כמו שהפליא עצה והגדיל הרב המורה בפרקו המיוחד לזה הוא פ״עב מהראשון הן הן עדי יחוד אשר יורו בלי ספק על אחדות הממציא המסדר אותם שהכל אבל

ביורו אחד והוא כאחד אשר ישינס להסכמה ומתאחדת וזא והסכמתם מצד האחד אשר יסדרם · כי אמנם הסדור בכמנא אחד מורה על מסדר אחד ומן הפעולה יודע הפועל׳ כדבר הר״לבג בחומשי מספר מלחמותיו חלק נ׳ פ׳ ה׳ באמרו · כי הסדור המאחד יחייב שיהיה עלול מסדור מושכל הוא אחד במספר : ע״כ · ובפנים יותר באמים כתבאר זה שם פ׳ פ׳ וי״ב · הוא הדבר אשר דברו החכם שפורכו פ׳ ואתחנן וז״ל ה׳ הוא האלקים המסדר הככחי המפורסם בשמים ממעל ועל הארץ מתחת כי אמנם על זה יורה סדר וקשרם והתכלי׳ המושג מהם אשר לא יושג זולתו ובהם נודע שיש ממציא מכוין שהמציא כל זה לתכלית מכוון מאתו · אין עוד : ומזה יודע שאין עוד כי הוא מן ההכרח שלא יהיה כל זה זולתי בכח איזה ממציא נבדל נאדר מאד נעלה בתכלית האפשר והוא נמנע שיהיה יותר מאחד בזאת המדרגה מהעלוי אשר אין כמוה כי בנבדלים לא יפול מספר זולתי בהיותם בלתי שוים במדרגה ע״כ · גם המורה סוף פ״א מהשני בדרך אחד יבא שיכו להורות על אחדותו ית׳ מצד קשר המציאות קנתו בקנתו · כי בברור המור היא לו זה למופת על ככה ומדברי ארבעו לוקחם זאת · או יורנם שהורה על אחדותו גם מצד הדברים המתחלפים המתרכבים כי מציאות כל דבר איננו זולת התייחדו בעצם ומהות מבין שאר הדברים בקבל כל אחד מהם חלקו באחדות מעין דוגמא של מעלה כי מן האחד האמתי הפשוט האחד בא לגור בכל עצם עצם מן הנבראים · וכל ברואי מעלה ומטה מצד האחדות אשר חלק ה׳ לכל אחד מהם יעידון יגידון כלם כאחד ה׳ א׳ ושמו אחד · ונמצא בזה שהרבוי הנחשב לקטיגור על אמונת האחדות נעשה לה סניגור להודות עליה כי לא יצויר הרבוי זולתי בהבדל הדברים זה מזה בדעת הפילוסוף ואין זה כי אם בבחינת התיחד כל אחד מהם בדבר לא ישותף בו זולתו עמו · והוא עצמו ענין האחדות המגיע לדבר דבר מן האחד האמתי הראשון אשר הוא סבה לאחדות כל אחד מהמה · אולם מה שיפסיד עלי הביאור הזה הוא אמרו אבל הם מתאחדים ונו׳ כי להורות כתן שאין אלו שתי ראיות על האחדות · מכח מלת אבל השוללת את הראשונה׳ והיה ראוי שיאמר מתרכבים מצד ומתאחדים נסמכים מצד · על כן אלכה ואשובה אל פירושי הראשון כי טוב לי אז מעתה · וככה דבריו עולים לקראת דברי הרא״בע באמרו פ׳ בראשית

על

האחד אשר יסדרם מהם ספר וספור וספר׳ רצונו בספר השיעור והפילוס בגופי׳ הנבראים כי השיעור עד שיהיה הגוף מסודר וערוך ראוי למה שנברא לו לא יהיה כי אם במנין והמדה והמשורה והמשקל וערך התנועות וסדור

על פעשה אדם כנלמכו כדמותכו · וגוף האדם כעולם קטן יהי ה׳ מכורך אשר כגדול החל וכקטן כלם · וגם אמר הככיא וגראה ככוד אלקים כמראה אדם והגס הוא האחד והוא יוצר הכל והוא הכל ולא אוכל לפרש ע״כ · וכשכה דכרו נפ׳ תרומה על ועשית קרשי זהב וז״ל וככה עשר ידיעות הוא המשכן והמשכן קראו א׳ כולל הכל כי כל גוף איכו דבר א׳ רק הוא מחובר מאחדים · וככה השם הנככד שהוא אחד כולל הכל ונקרא אחד וכן העולם קטן והגדול · ע״כ · ואמר שהסכמתם היא מצד האחד אשר יסדרם · כי להיות כל הדכרים מתאחדים אחדות גמורה ופשוטה כאחד האמתי ית׳ ·· כמשך כדכרים התאחדו׳ וההסכמה המעידה על אחדותו ית׳ והוא עצמו הדר ככוד מלכותו ואלקותו כמו שקדמה שמיכותם כאמ׳ אלקותו ואחדותו · והן הן דכרי כעל העקידה שער פ״ז באמ׳ כי טעם קריאתו ית׳ מלך שהשלום שלו · שהוא מצד היותו משפיע על כרואיו ההתייחדות וההסכמה אשר הם חיים עליה שאיכה רק חזרת הרכוי אשר כהם אל דוגמת היחוד אשר לו ית׳ · כי הוא ממש עכין ככוד מלכותו שהוא חזרת כל הדכרים אל אחדות פשוטה וכאמ׳ והיה ה׳ למלך על כל הארץ כיום ההוא יהיה ה׳ א׳ כי המלכות והאחדות עכין אלהם ולזה עולם קבלת היחוד שכשמע ישראל למען המלכיות והוא מבוא׳ והוא טעם מלך שהשלום שלו כמו שאמרכו · ע״כ · וכשכה דכרו (שער ג׳) אבל ביאורו לפרשת שמע · ויהי כמשיב ידו על זה פ׳ שופטים שער ט׳ · מהם ספר וספור וספר׳ שלשה ספרים כפתחים לשכיו כראש דכרו לבאר מה שכתוב כראשית ספר יצירה כרא עולמו כשלשה ספרים כספר כספור וכספר · והכוכה אכלו כי מכלל הדכרים שזכרכו היותם מתרכים מצד ומתאחדים מצד וכו׳ שם אלו הג׳ ספרים שהם כחק האל דבר אחד וכחק האדם שלשה · וגם כחקכו ימצא להם התאחדות מה כמו שמבאר והולך · וספר ר״ל מספר מלשון אמרו · דה״ב ב׳ סימן ב׳ אחרי הספר אשר ספרם דוד ועכייכו מה שיחשב כדעתו לעשות כשיעור וסדור כערך כמו שיבאר · וספור הוא הדכור כמה שחשב · וספר הוא הוכאת מה שחשב ודבר של גבול שפועל המכוכה ככתיבה על ספר · וכמכאו לפי כן ספר ספור וספר מכוונים ככנגד מחשבה דבור ומעש׳ המתכשאים ככנגד כפיך ולבכך לעשותו ועל כל אלה יעלם שביאור מדברי שסבר עצמו שממשמשים וכאים

כזה אחר זה · וספילוס מלשון פלס ומאזני משפט ליה׳ ראוי למה שכברא לו · כי עוד כל ימי הארץ קור וחום ולאות וייובש ארבעת האיכיות הראשיות · במאזנים לעלות כפי טבע כל מורכב בערך מסודר ראוי אל פעולתו · אשר כבאחם מן השווי ההוא הכחשב במורכב ההוא למזג באות · המה מסכל יחד כי לא יועילו ולא יכליחו בפעול׳ הזאת הכרכית ממכו · ומשל משלו בארית כי לא בכח יגבר זולתי בהיותו על מזגו השוה אשר הוא בערכו מוכח ועומד על תכוב׳ החום והיובש במעלה ששכית ובלעדיו לא ידים את ידו ואת רגלו במעשה תקפו ונבורתו כפי חקו המוטבע במיכו · כן ליתר התקוכים הכריכים למתכוכת ככייכו כמו שיבא · והקש על זה ביתר המיכים : כי אם כמכין · הוא שם כולל למדה ומשורה וחביריהם המוזכרים בסמוך כי בחיכת כלם כוכל להסב אל בחיכת המכין כאמרכו על מדת הכנגד שהיא על מספר כך וכך אמות · וכן אכל המשקלים וזולתם והוא מה שיאמר אחריהם הכל במכין · והמדה מדת האיכרים : והמשורה · שיעור הארבע ליחות כי המשורה היא מדת הלח והיבש : והמשקל׳ משקל היסודות כי שקול ישקל כל אחד מדם כפי כורך המורכב : וערך התכועות · כפי כורך התכועה בכל אחד מהככראים וכחלקיו הכל כריך ליחס וערך מתקבל בתכלית : וסדור המוסי״ק הוא סדור הקרכב כלה הכולל כל חלקי הכמכא ההוא המורכב אשר חובר לו יחדו בערך ויחס הכקרא מוסי״ק מלשון מזג אותיו של זה באותיו של זה בקירוב כי אמכם עם היות כל חלק כפני עכמו שומר יחס תמוכתו · יכערך ג״כ בהרכבתם לחבור באות בהתמוכות החלקים אלו עם אלו בסדור מתוקן כולל והיא תקרא מוסי״קה שאין עכייכה זולת המזגות קולות מתחלפים בהיותם כערכים יחד כיחס באות · ויש אם כן אמרו וסדור המוסי״קה כא לו אמר וסדור חבור הכלל והרכבתו הכערכת מכל החלקים הככללים בבכין שמורכב · ואפשר שכוון באמרו המדה והמשורה והמשקל של בכתוב בישעיה סימן מ׳ מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן וכל בשליש עפר הארץ ושקל בפלס הרים וגבעות במאזנים · כי המדה ככנגד מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן · והמשורה ככנגד וכל בשליש עפר הארץ וכן פירש הרא״בע בשליש כמו משורה · והמשקל ככנגד ושקל בפלס הרים וגו׳ וככן התבאר מפני מה הקדים משורה למשקל

וסדור המוסיקא הכל במנין רוצה לומר ספר כאשר אתה רוא' הכונ' לא יצא מתחת ידו בית עד שקדם ציורו בנפשו · ורצה בספור הדבור והקול אבל הוא דבור אלקי קול דברי אלקים חיים תהיה בו מציאות התכונה והצלם אשר דובר בה כמו שאמ' נא שנאמר יהי אור ויהי אור יהי רקיע ולא יצא הדבור עד שנמצא המעש' · וספר רוצה לומר המכתב ומכתב אלקים הוא יצירותיו ודבר האלקים הוא מכתבו ושיעור האלקי' הוא דברו הנה שב כ"א הכתב והיה הספר והסיפור והספר בחק האל דבר אחד ובחק

למשכל ולא סדר' על דרך לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשור (פ' קדושים) כי טעם זה להיות השקפתו אל ככח הפסוק הנאמ' עליו ית' כמודובר · ונאמרו וערך התכונות והסדור המוסיקה יכוון כענס וראשונה אל תנועות הגלגלים אשר מחלוף תנועותיה' הנערכות בסדור נפלא עד שהוחלט עליהם שם המוסיקה וקנת הפילוסופי' סוברי' כי יתחדשו מערך תנועותיהם קולות ערבים (כמוזכר אצלי ביערת הדבש בדרוש המכונ' הגיון בכנור) ימשך בדר המנאות באלו התחתונים ומכחם יתהוו המתהוים ויתחדשו בפנים משנים שונים עד יעלה מהם רבוי הדברים המיפים בחלוף חלופיהם את המציאות הזה בהוד והדר ישוו עליו · וגם בזה לא הניח ידו ממה שכתוב בס (ישעיה סימן מ') שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא וגו': הכל במנין וכו' · כבר זכרנו כי על כל אלה ייוחס שם מנין באופן מה: אבל הוא דבור אלקי וכו' אין לו שיתוף ענין עם דבורנו הכולל מן החסרון מה שלא יעלם · וכבר כתב המורה פ' ס"ו מחלק הראשון שהושאלו לו ית' הפעולה והדבור להורות על שפע שופע מאתו · ושפתיו ברור מללו פ' ס"ה כי הדבור והאמירה כופלים נ"ב על הענין המצוייר בשכל מבלתי שידובר בו כמו ואמרתי אני בלבי וכו' ויפול על הרצון כמו ויאמר להכות את דוד וכו' ושכל אמירה ודבור שבאו מיוחסים לשם הם משני הענינים האלה ר"ל שהם אם כנוי על הרצון והחפץ · או כנוי על הענין המובן מאת השם וכו' והוסיף לומר כי עוד יהיה זה נאמר עליו ית' על צד הדמיון בפעולותינו וכו' · ופרט דבריו באמרו שכל מה שבא במעשה בראשית ויאמר ויאמר ענינו רצה או חפץ וכו' ע"כ מתמצית דבריו · וכתב הרא"בע (פ' בראשית) על מלת ויאמר · אמר הגאון כי ויאמר וירצה ואלו היה כן היה ראוי להיות אור רק הוא כמשמעו וכן נדבר ה' שמים נעשו כי הוא צוה ונבראו והטעם כנוי על המעש' שלא היה בינינים ועל דרך משל מלך ומשרתיו · ע"כ · וכבר זכר הסבר בראשון סימן פ"ט כי ענין הדבור והמכתב בהיותם מורי' על נשמות ראוי שירוחקו מאתו ית' · ע"ש: וכענין הדבור האלקי נזכיר עוד דברים

מועילים מטעם מי ה"ר ברכיאל בפרקיו האלקיים כאשר כגיע יש ביאור אמרו והניח בדבור השכלי שמות הבורא: התכונה והצלם · אמר תכונה על בנין הדבר ותארו בצורתו החיצונית המושגת בחושים · וצלם על הצורה הטבעית המינית הפנימית אשר בה נתעצם הדבר והיה מה שהוא · והוא א' משתופי שם צלם כמו שביאר המורה פ' ראשון: ולא יצא הדבור וכו' · ר"ל שלא קדם הדבור למעשה רק הכל כבת אחת: וספר ר"ל המכתב ומכתב אלקים הוא יצירותיו וכו' הן כן דברי המורה בראשון פ' ס"ו באמרו ואמנם אמרו באצבע אלקים הוא כמו שאמר על השמים מעשה אצבעותיך אשר התבא' שהם נעשו באמירה נדבר ה' שמים נעשו · הנה כבר התבאר לך כי הכתוב ישאיל למציאות הדבר לשון אמירה ודבור · ושהדבר ההוא בעצמו אשר נאמר עליו שנעשה בדבור נאמר עליו מעשה אצבע כן אמרו כתובים באצבע אלקי' דומה לאמרו כתובים בדבר אלקים ואילו אמר בדבר אלקים היה דומה לאמרו בחפץ אלקים כלומ' ברצונו וחפצו · ע"כ · ומה שכנה יצירותיו בשם ספר נכתב · הוא מסכים עם מה שיפורש הכתוב מחני נא מספרך אשר כתבת על המציאות בכללו · וכמו שכתב הרלב"ג פ' תשא וז"ל והמשיל זה המציאות לספר כי כמו שהספר יורה על הציור אשר ממנו היה מציאותו · כן הנמצא המוחש מורה על נימוס העולם המושכל אשר הוא אצל השם שממנו היה מציאות הנמצא המוחש · ע"כ · ואמנם הרא"בע ביארו עם דינא יתיב וספרין פתיחו על מערכו' השמים שגזרות השפלים תלויים בהם · ואנכי בשוא שבהם שיהיה שם ספר נופל על יצירותיו ית' כדבר החבר מטעם ספר יצירה · ואין להעלים עין השקפתנו מאשר הוסכמו שלשת אלה בלשון אחד · כי אותיות ספר בשלשתן עם היות ביניהם שחלוף בקריאה · וטעם זה על יחס קורבתם ודמיונם כי הדבור מורה על מה שבשכל והמכתב הוא במקום הדבור את זה לעומת זה עשה האלקים וכל שכן בחקו ית' שעם עלו כלם לדבר אחד פשוט פשיטות גמורה כאמור · ובחק האדם וכו' · בהיותו מחשב מדבר · וכותב · שיורה אותך באלה השלשה על דבר אחד וכו' · כי כל אשר אתה רואה לו

האמ' שלשה מפני שהוא משער בשכלו ומדבר בפיו וכותב בידו הדבור ההוא בעבור שיורה אותך באלה השלשה על דבר אחד מבריאות הבורא יתברך ויהיה שיעור האדם בדבורו ובמכתבו לא ודבורו ומכתבו אותות מורים על עצם הדבר לא גוף הדבר · אבל שעור האלקי' ודברו הוא הדבר בעצמו והוא מכתבו כאשר אם היית מעלה על דעתך אורג בגדי פסים מחשב במלאכתו והמשי נעשה לרצונו ומגוון לא ומתגוון בגוונים העולים על לבו ומרכיב הרכבית לא ומתרכב ההרכבות אשר הוא חפץ יהיה הבגד לא ההוא בשעורו ומכתבו · ואלו היינו יכולים כשנדבר במלת אדם או כשנחקק גוף האדם להמציא צורתו היינו יכולים על הדבור האלקי והכתב האלקי והיינו בוראים כאשר אנחנו יכולים קצת היכולת על הציור השכלי · אך הלשונות והמכתבים יש לקצתם יתרון על קצתם מהם מה ששמותם נאותים הרבה בקרואים לא כהם ומהם רחוקים

יתב' הוא מכלל בריאותיו וכל מחשבותיו ודבורו וכתיבתו של אדם לא יהיו רק להורות על ענין אחד מהענינים הנבראים מאתו ית' לא זולת זה · והורה בדבריו אלה מפני מה היו שלשתן בחק האדם חלוקי' זה מזה כי אמנם היה כן מפני אין לו יכלת להמציא הדבר בעת חשבו דברו על אודות וכמו שיכול על זה הבורא ית' וזהו ענין משלו שימשיל בסמוך באמרו כאשר אם היית מעלה על דעתך אורג וכו' ולזה רמז הנה באמרו שיורה אותך באלה השלשה על דבר אחד מבריאות הבורא ית': לא גוף הדבר · ר"ל שאינם עצם הדבר ממש כמו שהם בבורא ית' כפי מה שיתבאר: אבל שיעור האלקים וכו' · ונמצא שספר ספור וספר שהם מחשבה דבור וכתיבה הם בחקו ית' דבר אחד בעצמו ולא יהיו דבר א' זולת עצם הדבר הנברא כי הוא הוא המכתב המיוחס אליו אמנם כל אלה הענינים ארבעתם יתחלפו בחק האד' כי הספר והספור והספר הנזכרי' הם בו נפרדים זה מזה ורחוקים הם מעצם הנבר' אשר יחשוב בו וידבר ויכתוב על הוראת ענינו · ועל פלא חיוב פעולותיו ית' מרצונו שתפלא המורה באמרו בסוף פ' נ"ח מהראשון ישתבח מי אשר בהשקיף הדעות עצמו תשוב השגתם קוצר השגה וידיעה ובשישקיפו חיוב פעולותיו מרצונו תשוב ידיעתם סכלות ובשישתדלו הלשונות להגדילו בתארים ישוב כל השלמת דברים לאות וקצור ע"כ: כאשר אם היית מעלה וכו' · בשא משלו לברר וללבן את אשר קיימו בחק האל מהיות כל הענינים הנזכרים לאחדים בידו והורה זה באדם אלו ידומה בחקו דומה לזה שיתבאר בחק הבורא ית' ותחלה המשיל בו ענין השיעור והמחשבה · ואחר כך באמרו ואלו היינו יכולים כשנדבר וכו' המשיל ענין הדבור והמכתב שיהיה גם יחד · והנה הורה תחלה שאם היה מתפשט יכלתו של אדם אורג בגדי פסים' אל שיתחייב מרצונו חמר המשי עם איכיות הגוונים הנדיבים לפעולתו והרכבת החוטים במלאכ' מחשבתו בהיותו חושב מחשבו' לבד מבלי שיצטרך מחשבה למעש' ע"י מלאכ' כפועל כפיו רק שתהא מלאכה נעשית משיה לא תגע בה יד· אז היה בשיעורו ומחשבתו מעין דוגמא של מעלה וזה יהיה הבגד בשעורו ומכתבו שאתהוה לפי הדמיון המוכח בשיעורו וכו' וזו היה מכתבו על הדרך שאמרנו במכתב אלקים שהוא יצירותיו: ואלו היינו יכולי' כשנדב' וכו' הורה זה עצמו ר"ל שכנגד הוא עצמו בדבורו ומכתבו של אדם כי נאמ' כשנדבר במלת אדם הרי הדבור אמו' ונאמ' או כשנחקק גוף האד' בכלל ענין הכתיבה כי חקיקת גוף האדם היא תקרא כתיבתו כי שם חלקת מחוקק ספון: היינו יכולים על הדבור וכו' הכונה שיהיה דבורנו ומכתבנו מעין דוגמא של מעלה וכמו שזכר אבל השיעור במחשבה · כאשר אנחנו יכולים קצת היכלת על הציור השכלי · כי בריא' יברא האדם בציורו השכלי כי המושכל יקום לו למקנה · ובכן ידמה לבורא העליון ועל זה נאמ' בצלמנו כדמותנו: אך שהלשונות והמכתבים וכו' יען הוכיח על פני האדם מומו בדבור ובמכתב אשר נפילתם גדולה מאד משלמות הדבור והמכתב האלקי כאמור · בשא את פניו אלינו ללמד דעת כי לא כל הלשונות שוות ולא כל המכתבי' שוים בהתרחקם מן השלמות האלקי שזכרנו כי אמנם יש לקצתם יתרון וכו': מהם מה ששמותם נאותים וכו' כמו שזכר בשני סימן ס"ח על בגזר בלשוננו אדם מאדמה ואשה מאיש וחוה מחי וזולתם · וכבר השתדל הראב"ע פ' שמיני לבאר שמות העופות באופן מסכים עם טבעיהם ועניניהם כמו נשר מן אשורנו ופרס מן הלוא פרוס וינשוף עוף יעופף בנשף כי לא יראה ביום מפני להט אור השמש וזולתם שביאר עניינם שמה: והלשון האלקית הברואה וכו' · קראה ברואה כי איננה מוסכמת מבשר ודם כיתר הלשונות רק מה' מענה לשון הקדש והוא המלמד לאדם הראשון דעת דרביה כמו שהולך ויוצא משך הביאור ·

וזה

מהנאות לא מהאות להם׳ והלשון האלקית הברואה אשר למדה האלקים לאדם ושמה על לשונו ובלבבו היא מבלי ספק השלימ׳ מכל הלשונות והנאותה לקריאה יותר מכולם כמו שאמר וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו רצה לומר שהוא ראוי לשם ההוא ונאות לו ומלמד על טבעו׳ והתחייב מזה לשום מעלה ויתרון ללשון הקדש ושהמלאכים יותר חוששים לה ומרגישי׳ מזולתה מהלשונו׳ ועל

וזה שמה אשר קראה בשני סימן ע״ב באמרו ובשארית הזאת אשר נשארה מלשונו הנוכרת הברואה עניינים דקים ועמוקים נטבעו בם וכו׳ ושמא לזה כוון הר״א בעל באמרו בחידתו המיוסדת על אותיות אהו״י ה״א הכרפסת בראשית ביאור התירה׳ יום ברוא אדם אלה ארבעה נבראו ע״כ: ושמה על לשונו ובלבבו׳ כי לא לאדם מערכי לב נהגנת גבולות לשון הקדש׳ גם לא לאל דרכו לשאת את שמותם על שפתיו כי לא מענה לשון כאמור לכל אותיו׳ והנקודו׳ והטעמי׳ לכל דבריהם ולכל משפטיהם׳ וכל זה לא כענין העיפות המצפצפים והמהנים לדמיון האדם אך לא בלב ידברו׳ ומצאתי לבעל העקידה פ׳ מצורע שער ס״ב שביאר הכתוב לאדם מערכי לב ומה׳ מענה לשון׳ שכבר שיה האדם בטבעו משכיל ומכין לערוך מערכי העניינים המושכלים אשר בלב אמנם שם׳ היה לו למוד הלשון לשלימות שכי׳ בו יהיה שואל ומשיב באופן שישתלם בו מציאותו וכן אמר הנביא ה׳ אלקים נתן לי לשון למודים לדעת לעות את יעף דבר׳ והכל אמרו שכבר בארנו שהוא בלשון הקדש כי הוא הלשון הנברא כמאמרו ית׳ ואשר בו השכיל לאדם וחוה לשמוע מפיו דבר ואשר בו ידברו איש את רעהו כמו שנתבאר במאמר לזאת יקרא אשה כי מאיש וגו׳ שער ח׳ וממנו למדו הדורות המשכים אחרי כן להמציא הלשונות כמספרם וכבר נתפאר על זה הש״ית באמרו מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש וגו׳ ע״כ׳ היא מבלי ספק וכו׳ כמו שאמר וכל אשר יקרא לו האדם וכו׳ כבר זכרנו בראשון סימן ע״ב שהכתוב הזה המעיד על קריאת האדם שמות אל חית השדה ואל עוף השמים איננו סותר לא״ז שהוכח מהיות הלשון ברואה מלומדת אשר ראה האלקים וספרה הכינה וגם חקרה ויאמר לאדם: כי אמנם העליונו לספק הזה ארוכה ומזכה באמרנו כי אשר שם שמות בארץ אל החיות והעופות׳ ספיר נגזרתם מיסודות הלשון הברואה המושמת על לשונו ובלבבו אשר מפי עליון תצא כמדובר׳ אחרי כן מצאתי און לי מזה שכתב האפודי פ׳ ג׳ ז״ל ושיעור הכתוב׳ לפי זאת ההנחה הוא כן וייצר ה׳ אלקים וגו׳ הנה האדמה בכאן הוא שם כולל לד׳ היסודות כמו הארץ בפסוק בראשון אבל

כמאמתים ואמר שכאשר יצר ה״ית ר״ל שנתן צורה לבהמת ולחיה מן האדמה אשר היא חומרם הנה הביאם אל האדם לראות מה יקרא לו לא אמר שהביאם אליו לקרא שמות שכבר היו להם שמות אבל הש״י אבל לראות מה יקרא ידנה למען יכסכו אם ישתמש בנה אלקי השכלי אשר נתן לו בשי״ג טבעי הנ״ח ו והבדלי׳הם עד שיקרא׳ בשם נאות ומסכים לטבעם כפי שהשפעות הלשונות הקודמות להנחת ש״ז השמות אשר מהן נגזרו השמות ההם להורות על טבעי הנקראי׳ בהם כפי מורה הגזרה שהיא הקודמת והוא השם אשר לשם אבל הש״ית ואמר שכבר הניע משלמות חכמת האדם שכל נפש חיה שהיה קורא לו האדם שם כפי מהותו וטבעו הוא שמו שהיה אבל הש״ית בהנחתו והסכמתו על הלשון ההיא שהברואה ואמר אחר כן כי כאשר קרא האדם שמות לסוג החי בהשיגו טבעם ומהותם והסכים השם אל זה הנה לא מצא בטבע אחד מהם אחד מסכים ונאות לטבעו בערך ומתיחס אליו עד שישלם לו העזר ממנו במה שיצטרך להשלמת מציאותו והתמדת מציאות מינו וכו׳ ע״כ׳ שהוא ראוי לשם ההוא׳ און מלין תבחן כי און שחר לאמרנו שהשם הוא ראוי לשם על כן אמרתי שעניינו בכאן עצמות ומהות ובדרך שביאר הר׳ הפדקי בספר אור ה׳ מא׳ א׳ כלל נ׳ פ״ה מה שאמר הכתוב ואמרו לי מה שמו שר״ל הוראת עצמותו וכן כתב בעל שער ה׳ השמים כי פי׳ מה שמו מה מהותו כי השם מורה על המהות וכן ובחשך שמו יכוסה ר״ל עצמותו יכוסה וכו׳ ע״כ׳ וכלל כוונתו שכל אשר יקרא לו האדם וגו׳ הוא ראוי למציאות הדבר אשר קורא עליו השם המורה על הוראתו והוא נאות לו ומלמ׳ על טבעו כי היה שם נגזר מן הפעולות המשכות מן הדבר ההוא והן המורות על טבעו וצורתו כמו שזכרנו׳ או נפרש שהדבר הנקרא הוא ראוי לשם ההוא והשם ההוא נאות לאותו דבר ומלמד על טבעו: ושהמלאכים יותר חוששים לה ומרגישים וכו׳ כבר ידעת אמרת קדושי אל פ״ק דשבת א״ר יוחנן כי הוה אזילנא בתריה דר׳ אליעזר לשיוליה בתפיחה זמנין אמר המקום יפקדך לשלום וזמנין אמר רחמנא ידכרינך לשלם׳ והיכי עביד הכי והאמר רב יהודה אמר רב אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי שאין

ועל זה נאמר במכתב כי צורות אותיותיו אינם בלא כונה ובמקר' אבל לענין נאות עם המכוון מכל אות ואות ואל יהי רחוק בעיון הזה רשם השמורת והדוכה להם מדרך הדבור והכתב וקודם להם השיעור רוצה לומר

מלאכי השרת נזקקין לו לפי שאין מכירין בלשון ארמית· אלמי חולה ששכינה עמו דאמר רב יהודה אמר רב מנין ששכינה זן את החולה וכו'· ובסוטה פ' אלו נאמרין אמרו ותפלה בכל לשון והאמר רב יהודה אמר רב אל ישאל אדם צרכיו וכו' לא קשיא הא ביחיד הא בצבור· עכ"ל· והנה שנה החבר את לשונו לבלתי אמרו שאין המלאכים מכירים ביתר הלשונות אבל אמר שהם יותר חוששין לה ומרגישים וכו'· ועל דעתי בזאת יבא אל הודעת ביאורו על דברי חז"ל הנזכרים· ומכאן יבא לו לבעל העקידה מה שיסד על ביאורם פ' כו שער כ"ח כי אחרי העירו ספקותיו לאמר כי רחוק הוא מאד שיהיו נוכחים לשלול הכרת לשון ארמית או זולתה ממלאכי השרת הראשונים לכל דבר שבמדע והלשון איננו רק הוראת הדבור שפנימי השוה לכל· ועוד שכבר התבאר בסנהדרין פ' כהן גדול שבלשון ארמי היה שכתב הכרוז לבלשאצר שעליו נאמר (דניאל סי"ה) באדין מן קדמוהי שליח פסא די ידא וכתבא דנה רשים ודא כתבא די רשים מנא מנא תקל ופרסין והכותב מלאך ס'כבאות הוא· שעלה ישוב לתקין דברי חז"ל באמ' שכוונו לזרז האנשים שישתדלו לדעת ולהשכיל בתורה ובחכמה עד שיוכר שליאותו בסדור לשונו בבאו להתפלל לפני אלקיו בלשון התורה הקדושה והנקיה מכל כיג כדי שימצאו לו המליצים הנאותים להעלים רצונו ושלא ישים אדם עצמו מכ"ל שאינם יודעי' לבקש צרכיהם רק בלשון הדיוט והוא הלעז המשותף לנשים ולפתאים כי אנשים אשר כאלה כאשר יצטרכו לבקש צרכיהם מבוראם לא ימצאו להם מליצים ואמצעיים מפני חסרונם והוא מה שאמרו שמלאכי השרת אינן נזקקים להם לפי שאינם מכירים בלשונם לומר שאינם מטפלים אל לשון הדיוט ולא למתפלל בו כמו שאמר יהי מכירך ברוך· ומצאתי חן בעיניך להכירני· אינם במקום חולה שהשכינה למעלה מראשותיו לוין אותי ילפינדו המקום בתורת חסד ירחם עליו ולא יקפיד על מבטאו וע"ש אומר פתאים ה' וכן בצבור כמו שפירש רש"י ז"ל יחיד צריך שיסייעוהו מלאכי השרת· רבים לא צריכי להו שבאה הן אל כביר ולא ימאס וגו' כל אלו מדברי בעל העקידה· וקיים עוד דעתי ממקומות כתבאר מהם· כי המלאכים יודעים הם הלשונות כלם· ובכר ששמיעו בחון קולם אל בני אדם ללשונותם· אלא שהענין אכלו· כי כזה דבר בא על ידי בת קול או מלאך או איזה שליח מן השמים ודאי

ישתמש בכל הלשונות כי אין דבר נעלם מלמעלה· וזה דומה למה שתקנו חז"ל נוסח הקדיש בלשון ארמי לפי שהוא הלעז שלהם כדי לגרף הרבים בהכנתו ולהמף עמי הארץ למנין עשרה· אמנם בינונית זכות וביוע אין נזקקין ואינן קרובי' ומכירי' כי אם אל השואל בלשון תורה נחה ונרה· עכ"ל· מדבריו· ונכלל דברי החבר דבריו לפי סברתי מכד מה שתלה בלשונכו גדולת מעלת התפלה הנשמעת בה יותר מבשאר הלשונות וזהו מה שרבה באמרו שהמלאכי' יותר חוששים לה ומרגישים וכו'· ומה שנזכר בדברי חז"ל לשון ארמית לאו דוקא כי ה"ה שאר הלשונו' רק הזכיר המעולה שבהם הקרובה ללשוננו כמו שקדם מאמ"ב' סימן כ"ח·

ולענין סדבור המלאכיי נזכיר לך דברים לוקחו מיסודו של מוהר"ר ברכיאל בפרקיו האלקיים עת בא דבר החבר והניא בדבור השכלי במות הנורא· ועל זה נאמר במכתב כי צורות אותיותיו וכו'· ר"ל אכד מה שזכרתי מסלמות לשוננו מדי דברי כך והלשון האלקית הברואה ומן סוא והלאה· כדיק ויסד סוא שיתייחס שלמות המכתב עם הלשון ויהיה גם הוא נאות עם הנכתב כמו שהלשון נאותה לקרואיה כאמור: אבל לענין נאות וכו'· מעין דוגמת חז"ל בזהר שמיני רבי יצחק אמר מאי נה ב' פתוחה וסתימא הלא בשעתא דבר נש אתי לאתחברא באורייתא הרי היא פתיחא לקבלא ליה ולאשתתפא בהדיה· ובשעתא דבר נש סתים עינוי מינה ויהך לארחא אחרא הרי היא סתימא מסטרא אחרא לא ישכח פתחא עד דיתוב לאתחברא בה באורייתא אכפין כאכפין ולא יתנשי מינה ועל דא אורייתא פתחה קמי בני נשא ואכרזת וקרי להון אליכם אישים אקרא וגו' וכתיב בראש הומיות תקרא בפתחי שערים בעיר אמריה תאמר· עכ"ל· ועל פתיחת התורה בבראשית ברא אלקים רז הן הדברים· וכאלה רבות נמצאו להם ז"ל בספרי הזוהר הנכבד· ולא ירחק ממך מקום אמרם ז"ל (שבת פ' הבונה) אתו דרדקי לבי מדרשא ואמרו מילי דמימות יהושע בן נון לא אתמר כותייהו אלף בית גימל דלי, מ"ט פשטיה כרעיה דגימל לגבי דלת שכן דרכן של גומלי חסדים לרוץ אחר דלים וכו' ונמצאו פ' הקומץ אמר רב אשי חזינא להו לספרי דוקני דבי רב דחטרי ליה לגביה דחי"ת כלומר הי כי ונו של עולם וחלו ליה לכרעיה דהא וכו'· והו לאות על ידך אותיות דר' עקיבה· ולטוטפות כין שיזן כורות של תיוה שכתב

הקב"ה

הראב"ע בספ' צחות שער האותיות ויתחזקו דברי החבר
בידך בהסתכלך מן המבואר אל הנעלם · ואל יהי רחוק
וכו' · ר"ל בעיון הזה אשר שמתי לפניך על בחירת הלשון
הנאותה לקריאה ובחירת האותיו' שהאותיות עם המכוון
מכל זאת ואת כאמור לא יהיה רחוק מאמונתך רשם
השמות וכו' · ר"ל שיעשו רושם באמירתם וכתיבתם
בקמיעות והלחשים ויהיה להם מנא נפעולות חוץ לנפש
כי יאמין החבר אמתת הכון הדבר וכמו שקיימו וקבלו
חכמינו ז"ל כמוזכר למעלה באורך סימן כ"ג · ובאמרו
השמות רמז לשמות של קדושה · ובאמרו והדומה להם
רמז של מלות אחרות נאמרות בלחשים ולרמוז על רשם
הכתב הן בעל פה אמר מדרך הדבור והכתב · ובכלל זה
גם כן חותמות הכוכבי' כאלו תאמר חותם שבתאי הכנע'
בצרוף אותיות באחדים בעשרות ובמאות · ובכל מדרגה
מהם משער חמשה עשר מכל צד למספר שם יה צור
עולמים · כמראה הזה המוצב לפניך ·

ב	ט	ד	
ז	ה	ג	אחדים
ו	א	ח	

כ	צ	מ	
ע	נ	ל	עשרות
ס	י	פ	

ר	ץ	ת	
ן	ך	ש	מאות
ם	ק	ף	

כי ענין החותמות הללו וכח פעולתם לפי הנראה ·
הוא מצד היחס אשר לדברים הנפעלים עם האותיות
ההנה · כמו שהן מתיחסות עם הכוכבים ההם שנערכו
ונתהוו מכח שרשי האותיות שנזכור ענייניהם אבל אמרו
והניח בדבור השכלי שמות הבורא · ששם יבא מענין זה
על שם קצות הגלגל הנחתמים בטבעת חותמו של יה"ו
וכו' · כמו שיתבאר · וזכור נא מה שכתב האפודי פ' א'
שפעלי המשפט הניחו קצת האותיות מיוחדות לככב מה
וקצתם לככב אחר · ועל דרך זה כל האותיות יכדו
לשבעת המשרתים · ובהיות האותיות מיוחדות לככבים

ומושפעות מהם גם כן הכוונות אשר האותיו' מורות
עליהם עם מה שהניחו הקודמים משפעולות הנעשות
בשמו' וכי מהקולו' ההם יגיע רושם נפלא בנמצאות וכבר
נזכר זה גם הפילוסוף בספר תכלית החכם מהרבנים
קדומים וכו' ע"כ · ולהורות כי חוזק הדבור והכתב
הנזכרים ותקפם מוכח ועומד על טוב כונת הפועל
בהם אמר ויקודם להם השיעור וכו' · כי אמנם הוא עקר
ומקבוע גדול בשלמות הפעולה הראויה להמשך מכל
אלה · ובכלל בדבריו מה שכתב הראב"ע ומרגלא
בפומיה במקומות רבים כי כאשר ידע החלק את הכל
ידבק בכל ויחדש בכל אותות ומופתים ע"כ · ועם זה
הן האדם הלז בתכל שאין דבר במה בו מעין דוגמא של
מעלה בהתקבץ בו השלשה ספרים ספר וספור וספר
בדבר אחד וכו' · וזה כי מכח מה שחשב ודבר וכתב
יתהוה ויתחדש הדבר ההוא אשר כוון אליו בשיעור
מחשבתו ובדבורו ובמכתבו בהיות שלשת אלה מתייחסי'
מאד ומכוונים אל הדבר ההוא אשר נוקש חדושו ·
ובכן מדעת קונו יש בו לא לענין התאר שלשת הענייני'
כי בלי ספק מובדלים ומופרשים הם בו לא ראי זה כראי
זה · והתאחדם באמת היא מגולה בחק האל אין לזרים
אתו · אבל לענין הסכימם והצטרפם אל מעשה הדבר
המשוער המתחדש על ידם כמו שזכר למעלה בחק
הבורא · וזה רצה באמרו שמתקבצים הג' ספרים בדבר
אחד ויהיה הדבר ההוא המשוער כאשר שער אותו וכו' ·
והנה סבת כל הפעולות הנמשכו' מכח הדבור והמכתב
הסיב על כח ואותם תלה בהאותות שלשון לקריאה
והאותיות אל אשר תורנה עליו כאשר מראש הוגד לך ·
וקורא אני על זה מקרא דכתיב לכו חזו מפעלות אלקים
אשר שם שמות בארץ ואז"ל אל תקרי שמות אלא שמות ·
הכונה לפי דרכנו הביאו לראות כי נכון הדבר מעם
האלקים להתחדש בארץ פעולות נפלאות בשמותיו
הקדושים וזה הוא מצד שומו השמות בארץ על ידי אדם
הראשון נאותים לקרואי' בהם וכן הכתב נאות באותיותיו
למכוון בם כאמור · ובכלל זאת נטה בשפתיו ממה שכתב
המורה בראשון סוף פ' ס"א לאמר ולא יעלה במחשבתך
שגעון כותבי הקמיעו' ומה שתשמעהו מהם או תמצאהו
בספריהם המשונים משמות חברום לא יורו על ענין
בשום פנים ויקראו אותם שמות ויחשבו שהם צריכים
קדושה וטהרה ושהם יעשו נפלאות · כל אלה הדברים
לא יאות לאדם שלם לשמעם כ"ש שיאמינם וכו' · ע"כ ·
ואת אשר האל שם כלהו בפרק הנמשך לו באמרו וכאשר
מצאו האנשים הרעים הפתאים אלו הדברים · הרחיב
להם הכזב והמאמר שיקבצו איזה אותיות שירצו ויאמרו

מחשבת הנפש הטהורה הדומה למלאכים ומתקבצים השלשה ספרים ספר וספור וספר בדבר אחד ויהיה הדבר ההוא המשוער כאש' שער אוהו בעל הנפש הברה וכאשר דבר בו וכאשר כתבו · אכן כ"א וכן אמר זה הספר על האלקים יתברך שברא את עולמו בשלשה ספרים בספר וספור וספר כלם כ"א וכלם בחקו יתברך אחד · והאחד ההוא התחלה לשלשים ושתים

שזה הוא שם יעזה ויפעל כשיכתב או כשיאמר על תאר כך וכו' · עד כי רבת שבעה לה נפשו הלעג על בעלי הסברא הזאת · ואחרי כן יבא אחיו בעל אור ה' מא"ז ד' דרוש ס' וידו אוחזת באמונת הקמיעות והלחשים שיהיה להם מבא בפעולות אדם וזה אחרי נדדו אופני הראות לכאן ולכאן והעלה ביאורו על המבא מהם שני מינים ומדרגתם מדרגת הבלי יש מהם עם קשר תנאי שהפועל בהם יהיה חכם וירא חטא עוש'פעולותי'בקדוש'ובטהר' במחשב' נכונה ויש מהם בלא שום קשר תנאי וכו'·לך לך ע' בספר ההוא אשר הראיתיך וראה דרכיו וחכם כי אין כוונתינו להרבות הבל שיש בו חטא הדבור לאין צורך · וכבר קדם דברנו בשלישי סי' כ"ג אבל אמרו ואלה בעלי השמות וכו' · כי הרחיק ענין רושם השמות כשאין שם מחשבה טהורה למוציאיהם בפה או לכותבים על ספר ובדיו כי כל רוח אין בקרבם נבעדר הכונה הראויה בהם · וכאן דבר נצטרף מחשבה זכה למפשה אמירתם או כתיבתם כי אז בהם יגברו לפעול נפלאות רבם חזק מאד כאמור · וכן מה שזכר למעלה סימן כ"ג · הלחשים והקמיעות בכלל ההבלים · כבר ביארנו שם שאין זה רק בשלא הומחו ולא נתבררו בנסיון גמור · ועוד שבכאן הותנה בשיעור ומחשבת הנפש הטהורה וכו' · גם זכר לחשים וקמיעות בסתם · אמנם בתשובות הרשב"א סימן ר"כ כתיב לאמר שאלת עוד מה שאמרו שם בן מ"ב אותיות שיודעו אהוב למעלה ונחמ' למטה מה פירושו אם רוצה לומר שקריאתם לבד או מונחו או שמושו וכו' : תשובה ממה שנתבאר בגמרא ודאי כי יש כחות מופלאו' לקריאת השמות בלבד · ובלבד בשמוש בקודש ולא עוד אלא אפי' בכתיבתם וכמו שנזכר בכמה מקומות בגמרא ובמדרשות באמרם הזכיר עליו את השם והרגו · ביבמות אמ'שם ואבלע באר"זא' ובסנהדרין כמה בגמ' ובירושלמי פ' הנשרפין וכן רבים אין להם מספר · ובכתיבה הרי אמרו בשבת יוצאין בקמיעין המומחין · בגיטין שושילתא דכתב עלה שם ועזקת' כתוב בה שם ואמרו שמא דמרך עלך ואמרו כתב שם אחספא וזרקו לתהום ונח נגי שיתין סברה דוד וכן רבים אבל מה שאמרו ביודעיו שהוא אהוב למעלה ונחמד למטה בגירור כך נראה שלא באמרו הדברים אלא במי שיודע סודו ויודע לכוין אל הקדש פנימה שהוא רומז אליו כי מי שאינו יודע שלא קריאתו לבד ואינו יודע אלא קבון האותיות ונקודן ויעשה מעשה בזה ואפי' לא יעזה מעשה אלא שיזכירנו בהקנת שפתים אינו אהוב ונחמד אלא ההפך ושומר נפשו ירחק מזה וכו' · עכ"ל · ולפי זה יראה כי גם בלא דעת ומחשבה בשם הנז' אפשר להוציא פעולתו לאור · והקב' לא כן ידמה לפי מה שזכרנו · ובמה שיבא אבל אמרו והניח בדבור השכלי שמות הבורא · נזכיר על זה דברי מוהר"ר ברכיאל בפרקיו האלקיים : אכן אמר זה הספר וכו' · טעמו כמו אמנם · והכונה לומר עם היות שהתקבצו גם באדם הג' ספרים בדבר אחד כאמור · הנה ספר יצירה היו היה דברו מיוחד על האלקי' ית' שברא עולמו בשלשה ספרים וכו' · וכבר עלה ביאור זה במה שקדם ונתקרב זה אל שכלנו כאשר יוכל שאת עם היותו מופלא ונסתר · כדבר הר' אהרן המקובל הגדול ראש ישיבת בבל שכתב בספר הנקוד וז"ל · ספר וספור וספר בענם השם ית' אין שום אדם יכול בכל יכלתו לחשב במחשב' אמתי היאך הוכחו בחוקו ובעצמו · לכן מזאת הסגולה המחוגלת אבלו קמוץ פיך מלדבר ואל זה הסוד הנפלא נקודת מלת אחד שהיא בפסוק שמע ישר' ה' אלקינו ה' אחד בסגול וקמץ כאשר נמצא בספר מדוייק ירושלמי · עכ"ל · והכונה אין הלא ישמע מאמר איוב סימן ל"ח מי יספר שחקים בחכמה ונבלי שמים מי ישכיב כי הורה בו על סגולה זו המחוגל' אבלו ית' בהתאחדו' שלשת הספרים הללו כי לכלם ירמוז במלת יספר כמו שהעירני הרא"בד על זה בפירושו לספר היצירה · ונכלל בפסוק זה גם כן ענין המוסיקא המוזכרת למעלה בראש הפסקא · כי נבלי שמים מלשון נבל עשור · וגם דעת הרא"בד נוטה סימנו · ויאמר הכתוב מי זה אמר ותהי בחכמתו מלאכת שמים בספר ספור וספר · ויהו שלשה ספרים אלו כפתחים לפניו כנת אחת ויחדיו יהיו תמים בחקו · ומי ישכיב וירנין על ידם נבלי שמים על מתכונת סדורם בערכי' נגוניים כאמור · ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו · ואתם ידעת כי השמים נקראו ספר · דיבא יתיב וספרין פתיחו · ונגולו כספר שמים · ומצא אבל שמים ונבאם ענין ספר שנכלל כי מנין ומדה כמוזכר למעלה המונה במספר נבאם ושמים בזרת תכן · וענין ספור בדבר ה'

שמים נפשו · ובשלשתם השמים מספרים כבוד אל · ואולם שמע נא מלי ובספ' זכרונך יוחנן דברי החב' אשר כתב מקדם לאמר כי אמת נכון רושם השמות והדומה להם מדרך הדבור והכתב וכו' · עד אמרו ויהיה הדבר הוא המשוער כאשר שער אותו בעל הנפש הגרש וכאש' דבר בו וכאשר כתבו · וכבר ביארנו טעמו שיקרה זה מצד היותם והחכמה העצומה שבין המלות העבריות בכתבם ובלשונם ובין הדברי' עצמם הנאמרים והנכתבי' להיותם ניכרים ונעשים בפעל גמור וכ"ש עם היותם המפורסם הנמצא בין המשער למשוער בכל היוצא מפי במה שקדם · והנה מכל זה יצא לנו תוכן מפעליו ית' בבריאת עולמו (שטעם ספר יצירה) א' זו היא דרך יצירה שבררה חכמתו ית' בשומו לעולם חוקו מן האפס המוחלט · ואמר כי בריאה יברא ה' האחד הפשוט האמתי ית' התחלות ועניינים דקים נכח ינגדו להזמין חמר כל הנמצאות בכמות ובאיכות למען יוכן אל קבול הצורות העליונות הראויות לתת לו מבית המלך מלכו של עולם כי מפתח ששפעתן לא מסרו ביד שליח לפי שטת החבר כמתבארת במקומות רבים · ותחי לאשיתם סימן ע"ז מהראשון כמבואר שמה · וזכור יזכרנו עוד בסמוך באמרו הכל משמת חוכן הצורות וכו' · ועוד הורה על צורך סומכת הדברי' בשיעור הכמות והאיכות למען יכונו לקבל הרשמים האלקיים · וזה כי הכמות הוא המקרה הראשון המשיג לחמר ובאמצעותו ישכנו ויבואו בו האיכיות כלם וכמו שיתבאר בחמישי סימן ב' · והנה היסודות וההתחלו' הדקות אשר יסד המלך העליון לצורך הכנת הכמות הם המספרים הנכללים במספר עשרה שהוא סך חשבון סוף האחדים וראשית העשרות וממנו והלאה אין שם מספר מחודש כי אם כפל מספר במלות שונות וגלגל הוא שחוזר לעולם כמפורסם אצל הכל · וכבר היו קדומי הפילוסופים כפיתאגורה וסיעתו מיחסים אל סוד המספר התחלות כל הנמצאות וחכם בואיציאו בראשית ספרו בחכמת המספר כתב כי כל הנמצאות יתפרסמו לעין כל · היותם נבנים על תכונת המספר אשר היה לראש שכת דוגמת ראשיית בנפש האומן וכו' · ע"כ · וצדיק וישר הוא זה שהרי מתכונתו של דבר תלוי ועומד בערך ויחס כאות לטבעו · ועקר כל זה ייוחס אל המכין וכמו שקדם דברו בראש הפסקא באמרו כי השיעור עד שיהיה הגוף מסודר וערוך ראוי למה שנברא לו לא יהיה כי אם במכין וכו' · וכל זה מתייחס מאד לדעת המקובלים כמו שכתב בפרקיו מוהר"ר ברכיאל באמרו פ' ה' כי לזה נקראו ספירות מלשון סופר ומונה כי מהמספרים נולד המספר כי הם היו

עשר ספירות · ונקראת כל אחת ואחת ספירה כי נכלל אחת ואחת גבולת מספר מחברו · כי כמספר גבולה כידוע לכל החכמים האמתיים · ועל זה יש לכל מספר ומספר גבולה פרטית · כי בעת שהתחילה הנקודה להתפשט ונתחלק קצת השלמות נתהוה הכתר עם שלמותו וגבולותיו ונתהוה ממנו שם מספר אחד · היינו מספר בערך אל האין סוף שלא נדק עליו שם א' בחיוב · ולהיות כל מסובב דומה נגד מה לסבתו · נשארו במספר האחד גבולות דומות נגד מה לגבולות הכתר · וכן מהשלמות השני שנתהוה מההתפשטות · נתהוה מספר שנים ונשארו במספר ההוא גבולות דומות נגד מה לגבולות החכמה שהיא הספירה השנית · וכן מהשלישית השלשה ומהרביעית הארבעה וגבולותיהם · וכן כלם עד העשרה שהוא המספר השלם · וכמו שמספר עשרה ולמעלה נתחיל עשרות · היינו כי עשרה הוא אחד ועשרים שנים אשר אם כן עשרה חוזר להיות אחד היינו עשרה אחד בהצטרף עמה כל התשעה · כן הספירה העשירית שהיא המלכות היתה ספירה אחת בהצטרף עמה כל התשע ספירות · והיו עשרה · וחוזרת להיות אחד כי אז האחדות שלם עם כל השלמיות · ועל כן מספר העשר' הוא בעל השלמות ומשלמות העשרה תבין כי גבולת ושלמות המספר הוא מצד גבולת ושלמות הספירות וכמו שביארנו · ע"כ · אמנם העניינים הדקים אשר יוסדו מפי עליון על צורך האיכות אשר יוכן בו החמר לקבל מרכבת הצורות המתחלפות היורדות מלמעלה · הם האותיות העבריות המרוגלות בהם והחכמה באותה מאד עם המכוון מכל אחת מהנה כמו שקדם · ובכן היה להם רושם נפלא אל הזמנת האיכיות בדברים להריק עליהם ברכת הצורות מאוצרות בית המלך כאמור וכבר המליצו על זה מאמר הכתוב מכך יברך ישראל · ר"ל בעל ידי הכ"ב אותיות למספר ב"ך ישפיע ישראל שבא ברכת הצורות מן הבריכה העליונה · וקרבן דברי אלה במלת תמלח מאשר שמענו כן ראינו אמרתם ז"ל ב"ר פ' ראשונה על מדרש ואהיה אצלו אמון ד"א אמון אומן · התורה אומרת אני הייתי כלי אומנותו של הקב"ה · בנוהג שבעולם מלך ב"ו בונה פלטין אינו בונה מדעת עצמו אלא דיפתראות ופינקסאות יש לו לדעת היאך הוא עושה חדרים · היאך הוא עושה פשפשין · כך היה הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם · והתורה אמרה בראשית ברא אלקים ואין ראשית אלא תורה היך מה דאת אמר ה' קנני ראשית דרכו · ע"כ · והכתוב צווח ה' בחכמה יסד ארץ וגו' · ע"כ · וכבר ידענו דברם ז"ל ב"ר פ' י"ו נובלת חכמה של מעלה תורה · וכתב הרמב"ן

בפתיחתו

בפתיחתו לפירוש התורה יש בידנו קבלה של אמת כי כל התורה כלה שמותיו של הקדוש ברוך הוא׳ שהתיבות ויתחלקו לשמו׳ בענין אחר כגון תחשוב עד משל כי פסוק בראשית יתחלק לתיבו׳ אחרות כגון בראש יתברא אלקים וכל התורה כן מלבד צירופיהן וגימטריותיהן של שמות׳ וכבר כתב רש״י בפירושיו בגמרא ענין השם הגדול של ע״ב באותה ענין הוא בשלשה פסוקים ויסע ויבא ויט · ומפני זה ס״ת שטעה בו באות אחת במלא או בחסר פסול כי זה הענין יחייב אותנו לפסול ס״ת שיחסר בו וא״ו אחת ממלת אותם שבאו מהם ל״ט מלאים בתורה או שיכתוב ה״א באחד מאשר החסרים וכן כיוצא בזה אף על פי שאיננו מעלה ולא מוריד כפי הפעולה במחשבה · וזהו הענין שהביא גדולי המקרא למנות כל מלא וכל חסר בכל התורה והמקרא ולחבר ספרים במסורת עד עזרא הסופר הכהן שנשתדל בזה כמו שדרשו מפסוק ויקראו בספר תורת האלקים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא · ונראה שהתורה הכתובה באש שחורה על גבי אש לבנה בענין הזה שהזכרנו היה · שהיתה הכתיבה רצופה בלא הפסק תיבות והיה אפשר בקריאתה שתקרא על דרך השמות ותקרא על דרך קריאתנו בענין התורה והמצוה ונתנה למשה רבינו על דרך חילוק קריא׳ המצות ונמסר לו על פה קריאתה בשמות וכן יכתבו השם הגדול שהזכרתי · כלו רצוף ויתחלק לתיבות של שלש אותיות ולחלוקים אחרים רבים כפי השמוש לבעלי הקבלה ע״כ · את הלשון הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותיות שהתורה כלולה מהם · מקבוע גדול במעשה בראשית · כי אמנם לא ימוש ספר התורה משיותו לוח קבר מורה על כל ענייני המציאות · והרבה הר״מבן לדבר שם בזה נבוהה להורות שכל טבעי הדברים אשר בנה אותם מטעם חז״ל בשם שערי בינה כלם נקבנו באו ברמזים בתורה בתיבות ובגימטריאות ובצורת שאותיות הכתובות כהלכתן או המשתנות בצורה כגון הלפופות והעקומו׳ וזולתן או בקוצי האותיות ובכתריהם וכו׳ · ויצורף לזה מה שחז״ל יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ · ועי״ד אז״ל במדרש מאי דכתיב ארח חיים פן תפלס נעו מעגלותיה לא תדע · מטולטלים הם שבילים של תורה שאלמלא ידעו הבריות סדרה של תורה היו יודעים להחיות את החולים ולהחיו׳ את המתים ובמדרש שוחר טוב (מזמור ג׳) לא ידע אנוש ערכה · א״ר אלעזר לא נתנו פרשיותיה של תורה על הסדר שאלמלא נתנו על הסדר כל מי שהוא קורא בהם יכול להחיות המתים לפיכך נתעלם סדורה של תורה שנאמ׳ מי כמוני יקרא יגידה ויערכה לי משומי

עד עולם · וכתב על זה בעל העקידה שער ע״ו שרמזו אל הסדר הקודם שהיה לה אצלו ית׳ בהיותה אצלו אמון אשר בו כתלו העניינים הנפלאים ודברי המאמ׳ מוכיחים כן מאמרו ויערכה לי משומי עד עולם · והראב״ד כתב בסוף ביאורו לספר יצירה על אמרו וכיון שצפה אברהם אבינו והביט וראה וחקק וחצב וצרף ויצר וחשב ועלתה בידו נגלה עליו אדון הכל וכו׳ · וז״ל פי׳ שחקר בחקירה אחר חקירה עד שעלה בידו כי יש כמהאו בעלמות והם י׳ ספירות והתחיל לבחון זה עד שחקק בחכמתו וחצב בבינתו אותיות הקדש וצרף ועלתה בידו הבריא׳ שנאמ׳ את הנפש אשר עשו בחרן מלמד שנתעסק אברהם ע״ה בצירוף האותיות של ספר יצירה כדאר״ז״ל רבה ברא גברא שדריה לקמיה דר׳ זירא הוה משתעי בהדיה ולא קאמר ליה · אמר האי מן חברייא הוא דין תוב לעפריך וא״ז״ל ואלמלא אותו רוח אלקים יודע היה בצלאל לצרף האותיות שבהם נבראו שמים וארץ · וכאשר עלתה בידו נגלה עליו אדון הכל וכו׳ ע״כ · ומזה אז״ל דרב הושעיא ורב חנניא היו עוסקין בספר יצירה כל מעלי יומא דשבתא וברו ענלא תלתא ואכלי ליה · וכתב עליו הרשב״א בתשובותיו סימן ת״ג דמעלי שבתא דוקא משום שבו היתה בריאת הבהמה · ופליאות עדותיו של רבינו סעדיה על אמרו חוזר הגלגל פנים ואחור וז״ל נתן הב״ה כח לאותיות שאדם בורא מקרקע מגובלת וקובר בקרקע ועושה עיגל וגלגל סביב לבריאה ואומר בכל היקף אלפא ביתא וכן תמ״ב פעמים לתמ״ב אלפא ביתות ואם הולך לפנים הבריא׳ עולה לחיים על ידי כח אמירת האלפא ביתות שנתן בהם הב״ה · ואם ירצה לסתור מה שברא יחזור לאחוריו בהליך עוגל באמירות האלפא ביתות ותשקע הבריאה מאליה בקרקע ותמות · ע״כ · ומעין זה כתב הר׳ שבתאי בפי׳ ס׳ יצירה וז״ל ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום הנה למדת שאלפים שנה קודם בריאת העולם היה הב״ה משעשע אותיו׳ של תורה והיה מצרפם ומגלגלם ועושה מכלם דבור אחד ומגלגלו פנים ואחור בכל כ״ב אות ואת והיה עושה עוד דבורים כלולים ודבורים בדולים מלא דבור · חצי דבור · שליש דבור · פי שנים בדבור · אחוז בזה ובזה ובדול מזה ומזה ומגלגלם פנים ואחור באותיותיהם ובנקודיהם ומונה מספר מנייניהם עד כלה · וכל זה היה עושה הב״ה על שהיה רוצה לברא העול׳ במאמרו ובכנוי שם הגדול · ולפיכך היה מגלגל האותיות כדי להוציא את שמו הגדול הנפלא וכו׳ · אשר מכנוי אותו השם הנקדש והנערץ נעשה כל מעשה בראשית ברגע קטן כהרף עין בלי לאות ויגיעה כי אם בדברו ובציוויו ובמאמרו כדכתיב·

ושתים נתיבות פלאו׳ חכמה שהם עשר ספירו׳
ועשרי׳ ושתים אותיות רמז אל יציאת הנמצאו׳
אל מעשה יוצרו כ״א יוכרו וכ״א יוברר בכמות
ובאיכות והכמות מספר וסוד המספר אינו כי
אם בעשרה כמו שאמר עשר ספירות בלי מה
עשר ולא תשע עשר ולא אחת עשרה ולהם
סוד חתום למה עמד החשבון על עשרה לא
פחות ולא יותר ועל זה סמך לו הבן בחכמה
וחכם בבינה בחון בהם וחקור בהם כ״א מהם
ודע וחשוב וצור והעמ׳ דבר על בירורו כ״א כוריו
והשב יוצר על מכונו ומדתן עשר שאין להם
סוף ·

בדבר ה׳ שמים נעשו וכו׳ · ועוד היה הכ״ס מגלגל
האותיות [illegible] היה כל דברי המשוכות מכל
הארץ · עכ״ל · כל אלה חברו לייסב בלבבו כי אין ענין
האותיות שזכר החבר וספר יצירה · פורח באויר ·
אבל יש לו על מה להסמך
מכתם שכים · ולהורות זו
בלבד לא כתוך הבאים מאמר
הרמב״ן שזכרנו · עם הייתו
מיוסד בלי ספק על מוסדות
הקבלה הנעלמת כי אמנם
לא כהתה עיני ולא נס
מזכירי מה שכתבתי למעלה
לבלתי הבט את עיני ניגוד׳
כזיבו׳ פליאת את אותה החביונ׳
כאשר לא כוון החבר בכאן
לדבר על סודותיה · עם
היותו בלתי דוחה שכיה ·
אלין אלא הרשה את עצמו
להרום אליה כאמרו אחר כך
שהם כו׳ ויה׳ · והסוד עמוק לאחד והפירוש לבור ובכבר
באמ׳ אין דורשין בספר יצירה אלא בתנאים ומעט שהם
תמימים · עכ״ל · ועוד אעירך על דברי מוהר״ר ברביאל
בפרקיו האלקיים על סוד האותיות ופעולתם · כשבגיע
לביאור אמרו והביא בדבור השכלי שמות הבורא · והנה
כמו שספר התורה נכלל בעשרת הדברים שהם אמות
התורה ושרשיה כדבר החבר בראשון סימן פז׳ · וכ״ב
אותיות שהן כלל אותיותיה וחבורם יחד עולה למספר
לב והן שתי האותיות המבריחות מן הקצה אל הקצה ב׳
של בראשית ול׳ לעיני כל ישראל · ורמז בזה שעשרת
הדברים וכ״ב האותיות הלא המה התחלות התורה
ויסודותי בלב האחד לאדם שהוא עקר יצירתו והתמדתו ·
ככה המספרים שנכללים בגבול העשרה והאותיות
העברי׳ ושתים הן הנה היו לכל הנמצאו׳ יסודות ראשונו׳
ושרשי סבות יצירתם · ומדרגת אלו ביד הבורא ית׳
כמדרגת הכלי ביד האומן בו · כי הם הכינו החמרים
בכמות ואיכות ראות לקבול הצורה השופעת מיוצר כל ·
וזה סוד האותות האותיות שהנה עם שמכוין מכל אות
ואות כמו שנכפל זכרו במה שקדם · ובכן הלחם
בכולכך והביאור לפניך לאכול ולשתו׳ מה שבוין החבר
בדברו הזה יונאים לקראתך והנה דע לך שעם היות
דברנו נמשך עד הנה לפי הנראה מה שלהבין אמר זה
הספר וכו׳ · ומ״מ רואה אני הדברים שמחים יותר על פי
הכונה האומר וכן אמר זה הספר וכו׳ · כי בזה יחוברו

הדברים כסדרן מאשר הראית לדעת שהוא כאמצעים
ובאים מכח מה שהזכיר על רוסם השמות והדומה להם
מדרך הדבור והכתב וכו׳ · וכן את אשר כבר ביארנוהו
על אמרו אל מעשה יוצרו בכמות וכו׳ · על פי הכונה
הראשון · באלה פני
ביאורו על פי הכונה האומ׳ל
מעשה יוצרו בכמות וכו׳ ·
שרמז אל יציאת הנמצאות אל
גבול מעשה אשר יוצרו כי
ויובדלו למיניהם ע״י העשר
ספירות וכ״ב אותיות ·
בכמות · ובאיכות · ומה
שקיים בידי אמתת הכונה
הזה האחרון מן הראשון הוא
ראותי שאחרי השלימו ביאור
ענין הכמות באמרו והכמות
מספר וכו׳ · ובא לו אל
ביאור ענין האיכות אמר
ואחר כן הכרתם באיכות
וכו׳ ועוד בה לשאת שלישיה אל מעשה יוברר בכמו׳ וכו׳:
ויהיה הביאור אל מעשה שיוברר ויוגבל ע״י הכמות
והאיכות: והאחד ההוא ר״ל הנכלל מספר וספור וספר
שהם המחשב והדבור והמכתב שמתאחדים בחקו ית׳
באמור · היה התחלה וכו׳: בתיבות פלאות חכמה ·
מלשון הפלא ופלא · או מלשון כי יפלא ממך דבר
למשפט · ענין כסוי והעלם כאמרו במופלא ממך ולהם סוד
חתום וכו׳ ואמרו כי לדמיון ל״ב נתיבות אלו המופלאות
שתחילת תורה בב״ית והשלמתה בלמ״ד שהרי באן ל״ב ·
והמשורר אמר משפטים בל ידעום: ספירות · מלשון
מספר דבר הלמד מעביינו לפי שגות החבר כמו שקדם ·
בלימה · בשתי מלות בלי מה ר״ל שאין שם מספר יוצא
מכלל העשרה וכמו שפירש אמרו עשר ולא תשע וכו׳ ·
או תהיה מלה אחת מלשון עדיו לבלום שהכונה שיבלום
פיו מלדבר מבלי מה עמד החשבון על עשרה דוקא
וכמו שיבא בדברי החבר המוכים · וכתב ראב״ע פ׳
שמות וז״ל מדרך אחרת הם עשר ספירות בלי מה כי לא
תוכל לכפול אחד אם לא יהיו עשרה והנה עשרה הוא
דומה לאחד · והוא שם כולל האחדים שהם מאחד ועד
עשרה ושם העשרה כוללם עם היותה מספר ראשון
ותחלת המספרים הדומים לאחדי׳ כי כשתגיע של עשרים
או הם שני עשרות כנגד שני אחדי׳ ושלשים כנגד שלשה
אחדים וכן כל עשרות עד תשעים הם תשע עשרו׳ כנגד
תשעה אחדים וכשתגיע למספר מאה הוא דומה לאחד:

יב׳ ב׳ יעך

ובהגיעך לתשע מאות גם הם כנגד תשעה אחדים עד שתגיע לאלף שהם עשר מאות גם הוא השף דומה לאחד עד היותם ט׳ אלפים כנגד ט׳ אחדים ובהגיעך לי׳ אלפים אז נשלם החשבון בהיותו רבבה א׳ וכנה עד עשר רבבות על הדרך הזה כי כל ראשי המספרי׳ הם דומים לאחד על כן אמרו חכמי המספר כי כל המספרי׳ הם חלק מעשר או האחדים מכפלו או ממחברתו אל אחריו או מהשנים דרכים כחברי׳ והנה עשר ספירות כמספר עשר אצבעות חמש כנגד חמש וכנה הגלגלים תשעה שהם גופות נכבדות עומדות והעשירי שהוא קדש נקרא כן בעבור שכחו בכל כסא הכבוד והוא התקיף וכל הגופות מקיף עכ״ל׳ ואמר עשר ולא תשע וכו׳ כי לפי האמת מדרגת האחדים הוכב גבולה למספר תשעה אך אמנה לא באנו עד עתה אל המכוחם ואל הכחלה לעשות כך חשבון עד העשירי קדש כי אז נשלם ענייכו להיותו סך כולל ומקיף כל האחדי׳ ומכרעם יחד ומכאן ולהלן שושנכא אחריכא׳ ולזה רמז הראב״ע באמרו פ׳ שמות שכה כל המספרי׳ הם תשעה מדרך אחת והם עשרה מדרך אחרת ע״כ וביאור זה שלא יתכן לומר אחד תשע ושנים תשע כמו שנאמר אחד עשר ושנים עשר׳ ואין זה כי אם מהיות מספר עשר אחרית מדרגת האחדי׳ וראשית מדרגת המספרים אחר כך ולא יושלם הדבר מכל צד זולתי במספר העשרי׳ על כן אמר עשר ולא תשע כמו שהיה עולה על הרוח להיותו בקצה גבול האחדים כי אמנם עדיין לא קבל המספר תכלית שלמותו לשיוכל להתגלגל בתוספת׳ כי עד העשירי לא בא׳ וכן עשר ולא אחת עשרה כי השלם אין בו תוספת או מגרעת׳ ובהשלם ענין החשבון כלו במספר עשר אין לנו להרחיב עקר גבולו לאין צורך כי את אשר כוכל עשוהו כמוהו׳ שוא לנו לבא עדיו במרובה: הבן בחכמה וכו׳ אשר שרמז בזה כי על ידי חכמת המספרים בהתייחם אל בחינת המציאות כראוי׳ נעלה במעלות אל מזבח ידיעת נור עליון׳ ועל דרך מה שכתב המורה פ׳ ל״ד מהראשון וז״ל יתחייב בהכרח לבחון הנמצאות כלם כפי מה שהם עליו עד שנקח מכל מין ומין הקדמות אמתיות בודקות יועילונו בבקשותינו האלקיות וכמה הקדמות ילקחו מטבע המכין ומסגולות בורות שתשבורת יורו לנו על עניינים ברחיקם ממנו ית׳ ותורנו הרחקתם על הרבה עניינים אמנם ענין התכונה הגלגלית והחכמ׳ הטבעית איני רואה שתספק בהיותם דברים הכרחיים בהשיג ערך העולם להנהגת ה׳ איך היא על האמת לא כפי הדמיונות עכ״ל׳ ומעין שגולם טבע המכין בתועלת הבקשות האלקיות הוא מה שכתב ן׳ רשב״ד בספר מאוני העיונים דע כי הבורא החכם

כבר ידע שיקרו למשכילים הספקות והמבוכו׳ כשיחשבו בחדוש העולם והמצאתו ולא יצוייר בזה הדרך לקשיו ושם לו דרך אחרת יותר קלה נוחת ויותר קרוב ונכרת בנפשותם כאילו היא נתונה בהם כתיבה אלקית אל אחד מהמשכילים להכחישה כשיודה על האמת כי היא מנא אמתתה בנפשו מעידה לו בו והוא איכות בורת המספר ותולדתו מן האחד אשר הוא לפני השנים ע״כ׳ ומעין זה מה שכתב המפרש קרקאש בפרק הנז׳ כי הנה האחד הוא התחלת המספר ואיננו מן המספר וממנו יבאו כל המספרים ואם יעדר האחד יעדר המספר ואם יעדרו המספרים לא יעדר הוא כי הוא התחלתם וסבת מציאותם וכן האחד מצד שהוא אחד לא יתחלק ולא יתרבה כי כשתכה אחד באחד לא יצא לך כי אם אחד וזו היא סגולתו האמתית ולא כן שאר המספרים כי כשתכה שנים על שנים יצא לך ארבעה וכן כלם וכו׳ ע״כ׳ ועל כיוצא בזה בשני סימן כ׳ חזון שרביתי׳ ועוד תשוב תראה מה שכתב החכם לטיף בספר גנזי המלך פ׳ ע״ו וז״ל ואחר חכמת ההגיון תמשך החקירה אל חכמת המספר המצוא השכל כלבד והיא הקודמת שבחכמות הארבע הלמודיות בסדר כמו שסדרום הקודמים׳ ועוד שהיא מישרת על דרך הדמיון והמשל להשגת מציאות סבה ראשונה ומציאות הנברא הראשון ומציאות שאר השכלים הנבדלים מן החמר כדמיון המספרים המצואים בשכל לפי שהאחד סבת הספורים כלם והוא איננו מספר ואינו ממין הספירים אלא שאין מציאות לשנים שהוא ראש המספר בזולת קדימת האחד וכן אין מציאות לשלשה בזולת קדימת השנים והאחד וכן אין מציאות לארבעה בזולת קדימת׳ השלשה והשנים והאחד וכן עד לאין תכלית׳ כן מציאות השכלים הנפרדי׳ מושפעות ונאצלות מן הנברא הראשון השוכל בורת האחדו׳ כדמיון מציאות המספרי׳ מן האחד בלי היות הא׳ מספר וכן גם ר״ל השכלים מצואי׳ על מעלו׳ הרבה וז למעלה מזו עד היות הא׳ עלה והשני עלול ומציאות כל א׳ מהם תלויה במציאו׳ שלפניו וכשם שכח הא׳ נוגע אל האחרון שבספורים כן שפע זה הנברא הראשון המושפע מאפס הבור ית׳ מגיע עד האחרון שבנבראי׳ והוא משפיע לו מציאו׳ וכל זה מבואר היטב אמנם ענין מספר הוא היותו שם כולל הספורי׳ כלם והוא נכלם וכלם בו במציאו׳ האישי׳ במין והמין בסוגים וכן לא יצוייר מציאות מספר ולא ספורים בזולת סופר והבן זה׳ ועתה ראה גם ראה כמה הוא כנגד ערך העיון השכלי המופלא העולה בידנו משגת חכמת המכין: עכ״ל׳ וכיוצא בדבריו זה כתב בשערי השמים שער ב׳ פ״ב ויסים אמרו בחכמה רמז לחכמת הטבע עד ה׳ בחכמה יסד ארץ׳

ובינה

סוף · ואחר כן הכרתם באיכות וחלק העשרים ושתים אותיות שלשה חלקים שלש אמות ושבע כפולות ושתים עשרה פשוטות ואמר שלש אמו' אלף מם שין אמ"ש סוד גדול מופלא ומכוסה שממנו יוצאין אויר ומים ואש שבהן נברא הכל כל העולם ושם מערכת האותיות האלה עם מערכ' העולם הגדול והקטן שהוא האדם

ונבנה רמז לחכמת הגלגלים עד כונן שמים בתבונה שעל ידם אנחנו מובאים לכלל דעת קדושים אדירים והוא שרמזו שם באמרו בדעתו תהומות נבקעו יאמר אל הבן בחכמה הטבעית וחפש בבינת התכונה הגלגלית וכל זה על ידי התיחסות המספרים שהם בו מקנוע גדול אל היודעים ענינם ואז בחן בהם וחקור מהם ר"ל תהיה בחינתך בחכמות הנזכרות באמצעו' המספרים הנז' וחקירת' בהם תהי' מכח ידיעתך בסגולת המספרים הנזכרו' או יוסב אמרו בחן בהם וחקור מהם של החכמה והבינה שקדם זכרם ולכל שפני' תעלה למדרגת ידיעת החכמה האלקית וזה ודע וחשוב וצור וכו' · וצור הוא מלשון ציור כאמרו אחור וקדם צרתני ויצר אותו בחרט· ונראית הדבור הזה על דעת קדושי' כאמור והיא רחוקה מאד מאדם וכל אשר תתפשט בחכמתו בה תמצא חקור הסבה · על כן סידר המלות הליך וחקור · כי תחלה אמר ודע · ולמען לא יחשב אפשרות ידיעה ברורה בענינים האלה · אמר וחשוב · ולסודות שאי' אפשר מחשבה ובראה הבונה אין לבו בהם הוסיף וצור כלומר צייר באומדנות רחוקות כאשר תוכל שאתו חולשת שכלנו · ואיך שיהיה השב לא ידך בחיקך לחשוב ולצייר להעמיד דבר על בירורו כפי האפשר אלא בידיעת מציאו' גבוה מעל גבוה ואם לא תגיע אל הבנת מהותי ושאר הסודות העליונות וזה והשב יוצר על מכונו · ואמר השב לפי שבהשגת אחדותו ית' רבוי כל הנמצאות וצריכים אנו לעלות בעליות הסולם המורכב ארצה ולהשיב הפרטים אל הכוללים והכוללים של יותר כוללים כי כל מה שיעלה הענין אל יותר כולל יקרב יותר אל אחדות המדרגה האלקית המיוחדת · ובסדר ההתאחדות הזה נעלה מעלה מעלה עד הגיענו של האחדות הפשוטה בתכלית · והנה זה מסלול ודרך אשר יעלה בו בעל חובת הלבבות פ"ז משער היחוד באמרו כי כאשר נתבונן בעלות הנמצאות נמצא מספרן פחות מעלוליהן וכל אשר נחקור על עילות העילות ההן למעלה נמצא מספרן פחות מהן וכל אשר יתעלה יתמעט מספרן עד שיגיע אל עילה א' והיא עלת העלות וביאור זה כי אישי הנמצאים אין תכלית למספרם וכאשר נתבונן במיניהם הכוללים אותם יהיה מספרם פחות מן האישים אשר תחת שם כי כל מין מן המינים כולל אישים רבים והמינים יש תכלית למספרם וכאשר נערוך המינים אל סוגיהם הכוללים אותם יהיה מספר הסוגים פחות ממספרם כי תחת כל סוג מהסוגים מינים רבים וכל אשר יעלו יהיה מספר הסוגים פחות עד אשר יגיעו אל סוגי הסוגים וכבר אמר הפילוסוף כי סוגי הסוגים הם עשרה והם עצם וכמה ואיך ומצטרף ואנה ומתי ומצב וקנין ופועל ונפעל · וכאשר נחקור על עילות אישי מיני עשרת הסוגים האלה נמצא חמש התנועה והיסודות הארבעה שהם האש והרוח והמים והעפר וכאשר נחקור על עלות היסודות הארבעה נמצאם החמר והצורה והם שנים וכאשר נחקור על עילתם יהיה מספרם פחות מהם והוא רצון הבורא ית' ואין מספר פחות משנים אלא אחד א"כ הבורא ית' אחד עכ"ל וכן אמ' דוד ע"ה לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש ר"ל כי הוא רם על כל רמים ועליון על כל העליונים וראש כל תחלה ועילת כל עילה ועלול עכ"ל · ובכן יקבצו בני יהודה ובני ישראל כל הנמצאות יחדו ושמו להם ראש אחד · וכעת יאמר ליעקב ולישראל בפעולות אל כי השיבו את היוצר על מכונו בעלותם מרבוי נבראיו לאחדותו השלימה · אחר כך חזר על הראשונית ר"ל על מספר העשר אשר זכר וזה ומדתן עשר שאין להם סוף לומר שמספר העשר מתגלגל וחוזר חלילה עד אין תכלית על הדרך אשר זכרנו מדברי הראב"ע פ' שמות ואולי לזה כוון בעל ספר יצירה באמרו עשר ספירות בלי מה נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן· רמז להיותם מתגלגלים בענין שהם כדמות עגולה מתגלגלת שאין לה תחלה וסוף כי לכל חלק ממנה יתייחס ראשית ואחרית מאין ברירה : ואמ' הכרתם באיכות · למה שהיכה למעלה כי כל הנמצאות יבאו אל המציאה ויוכרו בכמות ואיכות · וכבר קדם ביאור הכמות באמרו והכמות מספר וכו' · הואיל באר ענין האיכות שגם הוא סבה להכרת הנמצאות והבדלתם בין כל מין ומין וזה ע"י הכ"ב אותיו' כאשר דברנו: וחלק · ר"ל בעל ספר יצירה בפ' השני ממנו באמרו עשרים ושתים אותיות יסוד ג' אמות ז' כפולות שתים עשרה פשוטות : ואמר שלש אמות וכו' · שם פ' ג' והנך רואה כי לא כוון החבר לבאר כל דברי הספר ההוא שסתום ולא רובם רק זעיר שם זעיר שם הולך ומלקט ממנו מעט מעיירי החכמה בטבעיו את נקש הכוזרי בקידמת: סוד גדול וכו':

האדם ומערכת הזמן אחת וקרא אותם עדים נאמנים עולם ונפש ושנה הודיע אותנו כי הסדור אחד ממסדר אחד יתברך · ואם הנמצאות מתחלפות ושונות מזו התחלפותם מחמריה׳ שהם שונים מהם עליון ומהם התחתון ומהם עכור ומהם זך אבל מהמ׳ חונן הצורות ובוחן התכונות והסדור הנה החכמה בהם כלם אחת וההשגחה אחת הולכת על סדר אחד בעולם הגדול ובאדם ובסדור הגלגלים והוא שאמר עליהם שהם עדים נאמנים על אחדותו יתברך עמו עולם · ונפש · ושנה · ושם מדורם על קרוב הדמיון הזה שלש אמות אמ״ש בעולם אויר · מים · אש · בנפש גויה · בטן · ראש · בשנה רויה · קור · חום ·

שמות הוא לדעה איך מכח האותיות השלש על הדרך אשר זכרנו יבאו אויר ומים ואש שהן הכל כבריאה · ולפי משמעות דבריו גם הגופים העליונים תולדתם מאלו ואין ההפרש ביניהם רק בפחות ויותר זך כמו שיזכור בסמוך · ובא יבא דברו על השמטת הארץ באמ׳ שלא זכרה מפני היותה הגוף והחמר להויות כי כלם ארץ אבל אומרים זה גוף אשי וזה גוף אוירי וזה גוף מימיי וכו׳ · ויוסף עוד החכם לטיף בשער השמים אשר לו שער ב׳ פ׳ ה׳ ו׳ ז׳ לייחס שלשת אלה למדרגות המלאכים הכוללות כי הגלגל הראשון שבהם כתייחס לאש והגלגל האחרון מהם כתייחס למים והאמצעיים כלם כתייחסו לרוח כמבואר שמה · ואולי זכו אותיות אמ״ש לקרבי הוד המעלה העליונה הזאת להיותן קרובות לחותמו של הקב״ה אמת כי האל״ף ראשית האותיות והמ״ם אמצעיתן והת״ו תכליתן · ויחסרם ומנע מאלהים כי עד הת״ו לא באו להודות כי כל הנבראים ראוי שיפנו אל התכלית הנכבד שהוא הבורא ית׳ שהנה פועלת בוריית ותכליתית לכל נמצא כי כל פעל ה׳ למענהו · וצ״ל מאמר איוב הן תוי שדי יענני וכמו שתארתי בדרוש מחוננתי האלקית ועיניך תחזנה אבל אמרו והכיח בדבור השכלי שמות הכוד את אשר אכתוב שם מיסודו של מוהר״ר גדליה בפרקוי האלקיים · והנה אויר מים ואש הם שני הפכים ואמצעי אחד כי המים קרים ולחים והאש חמה ויבשה והאויר חם ולח · ובאופן זה תשלם היצירה בהתחבר שם ההפכים ע״י אמצעי:
ושם מערכת וכו׳ · ר״ל בעל ספר יצירה שם פ׳ ג׳ · ובסמוך יורנו איך ערך את ערכם: וקרא אותם עדים וכו׳ · שם פ׳ ו׳: הודיע אותנו כי הסדור וכו׳ · והנה העדות בהיותם נקשרים זה עם זה בשלשלת יחסים מסודרת ומתאחדת כאשר הראית בראש הפסקא: ואם הנמצאות מתחלפות וכו׳ · שוה למאמר הראב״ע פ׳ וילך ידענו כי ה׳ אחד והשנוי יבא מהמקבלים · ומעין זה יזכיר בסמוך באמרו והחכמה אחת כי אין בחכמה בגלגלים גדולה מהחכמה בקטן שבחיים וכו׳ · ודוגמתו

בחמישי סימן כ׳ בהקדמה השלישית: אבל מהות חונן הצורות · בכמה מקומות הורה על הסבת הצורות מאת הבורא ית׳ לא משכל פועל או זולתו וכמו שהעירותיך במה שקדם בפסקא זו: ובוחן התכונות · הכונה כי לא ענין הדברים בלבד הוא חונן אבל גם כן כל תכונות מקריהם אשר בהם ישלם ענינם מכל צד · והסדור לא סוף דבר שכיונו להעמי׳ הדברים על מתכונתם בענין כי גם בדרס בהתייחס זה עם זה ישלים ענינם: הנה החכמה בהם כלם אחת וההשגחה וכו׳ · דברו זה על היות חכמתו ית׳ מתפרסמת בכל חלקי עולמו בשוה · כבר שנה פעמים רבות ותהי ראשיתם בראשון סימן ס״ח באמרו כי בקטן שברמשים מפליאת הבריאה מה שאין הדעת משגת אותו · ובסמוך יבא דברו לא ר׳ אין בחכמה בגלגלים גדולה מהחכמה בקטן שבחיים · וכאן הורה כי חכמה אחת היא והשגחה אחת שוה בכל הנבראים להודיע ולהודיע אחדותו ית׳ על ידי המשך סדר אחד שוה בעולם הגדול בכלל ובקטן שהוא האדם ובסדר הזמנים הנמשכים מן הגלגלים שעל ידי סדרם תמשך ההויה על סדור נפלא ובכן כל ברואי מעלה ומטה יעידון יגידון כי ה׳ אחד כמו שזכרנו: ושם בדורם וכו׳ · ר״ל שבעל ספר יצירה סדרם כן פ׳ ג׳ · ורצה באמרו על קירוב הדמיון הזה · שהוא על זה התאר והדוגמא אשר ישית בין עיניכו בצורה מכוונת על סדר ולפי שלא עלה זכרונם שם אלא בערבוביא אמר על קירוב הדמיון הזה · והכונה להורות כי על ידי שלשת האותיות הללו הוליד וחדש הדברים המשולשים שזכר בסוד מופלא ומכוסה כאומר כי לא ידע איש ערכם · וסדור גויה בטן ראש · כנגד אויר מים אש · לפי דעתי לא לענין איכותיהם כאמר · כי לא תמצא לכוונם כהוגן להיות הראש קר מטבעו ולא יוכל להתייחס לבן זולתו שהוא האש כמו שבאולי הייתי יכולים לזווג הבטן עם המים וכדרך שאמרו מה מים לחים לעולם אף בטן לח לעולם · וכן בגויה היה אפשר לדחוק ולומר שטבעו כטבע האויר · אכן יהיה היחס לענין

שלש אמות	א	מ	ש
בעולם	אויר ·	מים ·	אש ·
בנפש	גויה ·	בטן	ראש
בשנה	רויה ·	קור	חום

שבע כפולות בגד כפרת:

בעולם	שבתאי	צדק	מאדים	חמה	נגה	ככב	לבנה
בנפש	חכמה	עושר	ממשלה	חיים	חן	זרע	שלום
בשנה	שבת	חמשי	שלישי	ראשון	ששי	רביעי	שני

שתים עשרה פשוטות ·

בעולם ·	טלה ·	שור ·	תאומים ·	סרטן ·	אריה ·	בתולה ·
	מאזנים	עקרב ·	קשת ·	גדי ·	דלי ·	דגים ·

בנפש ·	אבר לראות ·	אבר לשמוע ·	אבר להריח ·	אבר לדבר ·
	אבר לטעום ·	אבר לתשמיש ·	אבר לעשות ·	אבר להלוך ·
	אבר להרהר ·	אבר לכעוס ·	אבר לשחוק ·	אבר לישון :

בשנה ·	ניסן ·	אייר ·	סיון ·	תמוז ·	אב ·	אלול ·
	תשרי ·	מרחשון ·	כסליו ·	טבת ·	שבט ·	אדר ·

לענין מכבם וזכותם כי הבטן העבור הוא למטה בטבע המים · והראש הזך עולה הוא למעלה כטבע האש והגויה באמצע כמו האויר · וכן בזמני השנה הקור תחלה כנגד המים · והחום בסוף כנגד האש · והרויה הוא עת האביב באמצע כנגד האויר או כאמר שכוון אל ג׳ חלקי הנפש הנשואים בשלשת המקומות הידועים כי הכוחות הנשואה בכבד שהוא בכלל בשם בטן הלא היא לשפלותה מתייחסת למים · והחיונית הנשואה בלב אשר משכנו באמצע הגוף המכונה גויה · ראוים היא שתיחס לאויר והמשכלת הנשואה במוח הראש מלמעלה · תתנשא לעומת הראש המגביהי לשבת · ושלשת אלה חלקי האדם · לשלשת חלקי המציאות · עליון · אמצעי · תחתון · ויערך ערכם כמו שיבא בדבריו הנמשכי׳ שבע כפולו׳ כנ״ד כפ״ית אכן כודע טעם קריאתן כפולו׳ להיותן כפולו׳ בהברת הדגש והרפה בלעדי קריאתן האמצעית לפי טבען׳ מה שאין כן ביתר האותיות׳ והנה הוא מיחס שבעת האותיות האלה אל מעשה היצירה בעולם ובנפש ובשנה · אך אמנה אופן יחס האותיות עם הדברים הנזכרים לא ידענו עד הנה מקומו איו וטוב תתי אותה לך באמירה מסופקת · מתתי אותה מעולפת ספורים זרים לא אמון בם · ואולם קרוב לשמוע כי כמו שאותיות בג״ד כפר״ת קול עבות נבורה בדגש וקול עבות חלושה ברפה גם קול עבות ממוצע בין הקצוות וכמו שזכרנו · כן ימצא פחות ויתר בהשפעת השבעה משרתים כפי התחברם אל המזלות · ולפי רוב ולפי מעוט השנויים בהשפעתם כן ענייני הנפש שהם החכמה והעושר וכו׳ · יבואו לעומתם להתחלף בענייניהם ברב או במעט · שבעה ושבעה מונקית וכן בימות השנה יש יום שברכתו מרובה משל חבירו בהשפעת שבעת המשרתים הממונים על כל אחד מהם כמוזכר למעלה סימן ח׳ · ואל זה יביעו דברי הראב״ע שכתב בביאור קהלת על אמרו ראה את מעשה האלקים כי מי יוכל לתקן את אשר עותו · ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה כי את זה לעומת זה עשה האלקים וגו׳ · וז״ל ראה · והחכם שאין לו נחלה וכסף ישמח בחכמתו ולא יכעס בעבור עניו כי כבר נגזר עליו מה שנגזר מששת ימי בראשית ומניני

אלהים שנים יכינו וכו' עד אמרו ביום · והענין שהוא בעל שכלה וכסף לא ישמח בדבר שלא יעמוד כאלו אומרים לו כשתהיה ביום טוב היה בטוב ושמח · לכן יש עליך להסתכל כי יום רעה יבא וכו' · עד אמרו גם את זה לעמת זה כענין שנא' בספר יצירה שבע כפולות כנגד כפרת · ע"כ · וחכמי התכונה המשפטית מסכימי' גם הם ברוב מה שנזכ' בכאן על התייחסות ז' כוכבי לכת עם השבעה מונקות חכמה עושר וממשלה וכו' · וכן יורו על ממשלת המזלות על איבריו של אדם אך במשפט סדר מתחלף של סדר המוזכ' הנה כאשר עיניך תחזינה בספרו של יוליאו פירמיקו מאמר ב' סימן כ"ו · ואל תתפלא בו במה שלפעמים מזכיר הגלגל במערכת העולם כאשר עשה בו' כוכבי לכת וכ"ב מזלות וגם אחרי כן בתלי כמו שיבא · ולפעמים יזכירהו במערכת השנה וכמו שהורו דבריו למעלה באמרו והשנה הולכת על סדר אחד בעולם הגדול ובאדם ובסדור הגלגלים שענינו על סדרי הזמנים בשנה · כי לפי הנראה הגלגל המוכח אצלו בסדר הזמנים זולתי גלגל השמש שבו יסתדרו חלקי השנה כמו שיתבאר : שתים עשרה פשוטות וכו' · לאלה תחלק ממשלת היצירה בשבייכים המתנשאים לעומתם במספרם כמשפט · וגם חכמי התכונה שמו משטר י"ב מזלות על אברי' מיוחדים אך לא על פי הסדר המוזכר בספר הזה וכמו שקדם : אחד על גבי שלשה וכו' · לפי המשך שעת החבר נראה שהיה בזה כמשיב ידו על כל מה שאמר והוא תחימה מעין פתיחה לזה' שרוח כאחד האמתי את היתה מרחפת על פני אמ"ש אשר קדם דברו על אודותם שבהם נברא הכל · ואלה הוסיפו כח בגבורת בג"ד כפר"ת וגם אלה בתכו' מהודם על השתים עשרה הנותרות · הכל נכח עליון גבוה מעל גבוה כי הוא המחיה את כלם והנותן להם כח לעשות שלו במעשה היצירה כאמור · ועם היות שי"ב מזלות למעלה מז' כוכבי לכת מ"מ בגילה דבקה מיוחדת היתה לבג"ד כפר"ת על הז' כוכבי לכת וכ"ב הפשוטות על הי"ב מזלות שלמעלה מהם וכל זה ביחס בפלא מעשה ידי יוצר בחכמה בתבונה ובדעת עין לא

אחד על גבי שלשה ושלשה על גבי שבעה ושבעה על גבי שנים עשר · ובאברים האלה מקום השתתפות כמו כליות יועצו' וטחול שוחק כ"ל וכבד כועס וקיבה ישנה · ואיננו תמה שיהיה לכליות כח בהטבת העצה כי אנחנו רואים כמו זה בביצי' שאנחנו רואים הסריסים יותר חלושי השכל מהנשים מפני שנעדרו הביצים הסרו חזקן והעצה הנכונה · וטחול שוחק בעבור שבכח הטבעי מנקה הדם והמרה השחור' מהעכירו' והעובי ובהנקותם תהיה השמחה והשחוק וכבד כועס בעבור המרירות המתילדות כ"א המרה האדומה שכעסית

שזכרה: ובאברים האלה מקום השתתפות וכו' · תכונת לפי הנראה שעם היותם מתחלפים ומתרבים מכל · הנה הם מתאחדי' בסבמים מצד אחר כענין אמרו בראש הפסקא על עניני הוראת הספר הזה א' · ועל כן בבאו לדבר על האיברים שהם למטה מהקדום וכו' · יזכיר שם עשאן כמין מריבה ערכן כמין מלחמה מקצת אלו מצטרפין עם אלו וכו' · עד אמרו וכלם אדוקין זה בזה ע"כ · ונראה שהוא ענינו ענין השתתפות ולפי שזכר הי"ב אברים הממונים כל א' על משמרת פעולתו · והיה זה מפורסם בכלם הוץ מהארבעה הנזכרי' באחרונ' · שאין ענינ' מבואר בהכירותם · על כן נשא את פניו אליהם באמרו כמו כליות יועצות וכו' · ולפי הנראה נטעות בשמע וכבד כועס שהרי אתה מוצא אותו בפרטן כמו שיבא · והנה זכר ארבעה איברים מיוחדים בכדר הי"ב שקדם זכרם והם אבר לדבר וכו' · אולם הביאור בכאן אצלי הוא שיש באברים האלה מקום השתתפות והסכמת ערך בין קצתם ובאמרו סימן ל"א ומידיעתם בהערכת האיברים הנפשיים עם הטבעיים מה שאמרו שבי קרומים יש למוח וכנגדם לבנים ע"כ · והוא מה שסמך לזה כמו כליות יועצות' וכו' · כי כל אלה עם היותם אברים טבעיים יש להם שתוף יחד עם האיברי' הנפשיי' · הכליות עם המוח · והטחול לשחוק שהיא פעולה נפשית · וכן הכבד לכעוס · והקיבה לישון כי כל אלו מלבד שפעולתם הטבעית הרי הם משתתפים ג"כ בפעולה נפשית כי השינה גם היא יש לה רושם בפעולה הנפשית באופן מה מצד קשירת החושים החיצוניים והגברת הפנימיי' בפעולותיהם בעת ההיא וזהו מקו' השתתפותם: וטחול שוחק · כי על כן בטולי טחול לא ישחקו וד' האברים שמוזכרים כאן כליות יועצות וטחול שוחק וכבד כועס וקיבה ישנה · כבר זכרום חז"ל בפ' הרואה וגם פי' רש"י טחול שוחק מלשון שחוק ושמחה כמו שפי' בו החבר · אבל א"יה שהזכיר לשונו מפרש הסמ"ג על סימן ג' ממכות עשה דף כ"ו עמוד ב' שהוא מלשון שחיקת סממנין · ומה שסמוך לו שם קורקבן טוחן ר"ל שוחק דק' וכתב שכן מוכח במדרש אגדה דגרסינן כל מה שברא

שכשעשית בו׳ וקיבה ישינה כנוי לכלי המזון ולא זכר הלב מפני שהוא המלך׳ ולא הקרום והריאה מפני שהם שמשים מיוחדים לו ואינם שמשים לשאר הגוף כיאם בדרך המקרה לא בכונה הראשונה והמוח נכנס בחלקי החושי׳ הנולדים ממנו׳ ועוד כי יש לאיברים שהם למטה מהקרום החולק סוד מפני שהם הטבע הראשון והתולדה הראשונה והקרום החולק בין עולם הטבע ועולם לא לעולם החיים כמו שהצואר חולק בין עולם החיים ובין עולם הדבור׳ כאשר זכר אפלטון בספר טימאום׳ והמוצאים הראשוני׳ שהם מעולם הטבע ושם שורש ההויה שמשם יצא הזרע ושם יברא העובר במה שבין הארבעה טבעים משם בחר הבורא

כשילכו כנגדו ברא באדם וכו׳ ׃ עד ברא רחים של גרוגרות בעולם וכנגדו באדם טחול שוחק׳ ברא את האויתכות וכנגדו קרקבן טוחן׃ ואינו תמה שיהיה לכליות כח וכו׳ ׃ כבר כתבתי בדרוש המכונה אבלי עולם קיון טעם לכליות יועצות לפי השילה על רוחו׳ אמנם המחבר לא יחקור על סבת זה רק שים מכריז על דרך תוספת ראיה להורות על יחס כלי הזרע עם השכל׳ וקרובים דבריו למה שכתב נאמנו בפרקי איפוקרא״טי מאמר ז׳ פ׳ נ״א על אמרו שהסריסים לא ישובו קרחים וז״ל כריתת הבצים תזיק את הסריסים במדרגת הנשים וכמו שלא תקרה הקרחת בנשים לקרירות מזגן׳ כן לא תקרה בסריסים׳ ע״כ׳ ובג׳ אלו טריפות אתמר לוי הוה יתיב׳ כי מכותא חזייה להפוא גברא דטרויה לרישי׳ (פי׳ בעל הערוך נפל למרחץ והכה ראשו בכותל או בקרקע ונתכדכד מוחו) אמר נתמזמז מוחיה דדין ואביק הכי התם דהייכו לית׳ שאין מוליד׳ ופי׳ רש״י נתמזמז מוחיה דדין דואג היה עליו אוי לו לזה שנתמזמז מוחו׳ שאינו מוליד תולדת האיש מן המוח הוא בא׳ שגיד השדרה של ירך וגיד הנשה כלן מחוברים לחוט השדרה נבוא מתכבל ויוצא מתחת השדרה ונעשה גיד אצל הירכי׳ ונכנס לתוכו׳ ע״כ׳ כנוי לכלי המזון׳ כי אחר ישלים מן האוכל אשר יאכל ויתאכך גאות עשן אל המוח ובכן תתחדש השינה׃ מפני שהוא המלך׳ כאמרו בס׳ יצירה לב בנפש כמלך במלחמה והוא מסדר החיים ומושל בחלקיו׳ על כן בכלל האיברים הפרטיים לא יבא להיותו אחד מיוחד שכמונו ואין לייחס לו כח פרטי כי ממנו תוצאות כל אברי החיים׃ ולא הקרום והריאה וכו׳ כבר ביארנו שמושם בשני סימן כ״ו כאמרו וכן במערך הלב אל הריאה והגרון והאף והקרום וכו׳׃ כי אם בדרך המקרה׳ כי הכל הולך אחר העקר ע״ד אמר הכתוב מכל משמר נצור לבך כי ממנו תוצאות חיים׳ והמוח נכנס וכו׳ וכבר עלה זכרונו במה שאמר אבר לראות אבר לשמוע וכו׳ כי תוצאותיהם ממנו להיותו מקור החוש כנודע׃

ועוד כי יש לאיברים וכו׳ הוסיף טעם שני על אשר לא זכר בספר יצירה הלב והקרום והריאה והמוח׳ וזה כי אין לבבו פונה היום לזכור מן האיברים שבכימיים רק המתייחסים לעולם ההויה הטבעית והם האיברים המונחים למטה מן המסך המבדיל בין איברי הנשימה לאיברי המזון שהם מקום הנפש הטבעית הנזמחת׳ ומה שנחר לויה אברי הקרבן׳ והם הכתו׳ הידועי׳ שיזכירם בסמוך׳ ואפשר שכוון בזה כי להיות גוף האדם נחלק לג׳ חלקים מכוונים כנגד ג׳ העולמו׳ כי מן המסך ולמטה עולם טבעי כנגד העולם הזה התחתון׳ ולמעלה ממנו עולם החיות כנגד עולם הגלגלים כי על כן יאמר עד לב השמים׳ גם לפי דעת המור׳ הן הן החיו׳ שבמרכבה כמבואר אצלו בפרקי המרכבה ראש ח״ג׳ ועולם הדבור והשכל הוא הראש כנגד עולם המלאכים׳ והיה עקר הקרבנות לשכין כבוד בארצנו כי חול הענין האלקי עלינו יגלם באמצעותם כמו שזכר בשני סימן כ״ו ובמקומות זולתו׳ על כן היתה בחירת האברים הנקרבים׳ מן החלק המתייחס אל העול׳ הטבעי התחתון אשר יחול שם הכבוד באמצעות׳ ולא בחר בלב עם הריאה והקרום המשרתים את הכינו׳ להיותם מתייחסים לעולם הגלגלים׳ גם לא המוח המתייחס לעולם המלאכים אשר אין להם מבוא אל העקר המכוון׃ ולזה רמז באמרו מפני שהם הטבע הראשון וכו׳ כי שם האברים הצריכים לשמירת האיש והם כלי המזון׳ ולשמירת המין והם הכליות שנקראו כן בעבור כח תאות המשגל מגזרת נכספה וגם כלתה נפשי כדברי הראב״ע פ׳ ויקרא׳ וכל שאר האיברים הנמנים שם הם להשלים שתי הפעולות האלה׃ כאשר זכר אפלטון וכו׳ שהשגיח הבורא ית׳ על האדם בשומו הצואר חולק בין הראש לבין הגוף למען תשלם בזה השמירה לנפש המשכלת השוכנת בראש כי בהיות הצואר משים ריוח והפסקה בין זה לזה יחלש כח האידים והעשני׳ העולים מן הלב למעלה ראש ולא ירעו ולא ישחיתו בהר קדשו׳ בנפש החכמה השוכנת שמה׃ והמונחים הראשונים וכו׳

כאשר

הבורא הנתחים המוקרבים החלב והדם ויותרת הכבד ושתי הכליות ולא בחר בלב ולא במוח ולא בריאה ולא בקרום׳ והסוד עמוק למאד והפירוש אסור כ״א ארוך וכבר נאמר אין דורשין בספר יצירה אלא בחנאים ומעט שהם מזומנים ואח״כ אמר שבע כפולות שש צלעות לששה צדדים והיכל קדוש נ״א קדש מכוון באמצע ברוך נ״א כבוד ה׳ ממקומו הוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו רמז לענין האלקי

אמר עם מה שאמר בסמוך משם נחר וכו׳ והכונה לומר שבחר לו הבורא את הנתחים המוקרבים וכו׳ מן המקום ההוא אשר שם ההתחלות היסודיות והגרשים הטבעים אשר בשפל ישכו למטה מן הקרום המבדיל וקורא להם שם בעולם הטבעי כמה שקדם׳ ורמז בזה לארבע הליחות כי נולדים מן הכבד ששם יתהום הדם ומשם יפרד והיה לארבע הליחות הראשיות׳ ויושלם בהם ענין שמירת האיש הזמן הראוי לפי טבעו וכן יתבאר אחר כך מתוך דבריו באמרו ורמז באברים ששם למטה מהקרום על חוזקי הטבעים בארבע וכו׳ ע״כ׳ ושם נ״ב שרש ההויה וכו׳ לשמירת המין בין מבד הזכר והוא אמרו שמשם יצא הזרע׳ בין מבד הנקבה והוא מה שאמר ושם יברא העובר שהוייתו ותכלס שם במה שבין הד׳ טבעים הנזכ׳ ואמרו במה שבין וכו׳ כא״ו אמר במה שיתמזג מארבעתן כי שכבת הזרע והדם הם חמר לאדם כמו שזכר בשלישי סימן ל״ו ויבא עוד זכרו סמוך לחתימת הספר בהקדמה השבית גם הועלה זכרונו בראשון סימן א׳: ויותרת הכבד׳ היותרת הוא דופן המסך כמו שכתב רש״י פ׳ ויקרא והרב המזרחי הרחיב הביאור וז״ל פי׳ המסך הוא הקרום הלבן המבדיל בין איברי הנשימה לאיברי המאכל ולופנו של זה המסך המקיף לו סביב סביב הוא הבשר הדבק בצלעות סביב סביב והבשר ההוא נקרא בלשון חכמים אבר הכבד וטרפשא דכבדא ובלשון התורה יותרת הכבד׳ ע״כ׳ ומבואר שמה כי היותרת הוא עם קצת הכבד היה קרב למזבח: ולא בחר בלב וכו׳ כבר קדם בדברינו מה שערכו בטעם הבחירה הזאת׳ ואפשר נ״כ שהיה דעתו בטעם בסי׳ זו מעין מה שכתב הרמב״ן פ׳ ויקרא על פס׳ ק׳ עולה אשה ריח ניחוח לה׳ וז״ל ויותר ראוי לשמוע הטעם שאומרים בהם כי בעבור שמעשי בני אדם נגמרים במחשבה ובדבור ובמעשה צוה ה׳ כי כאשר יחטא ויביא קרבן יסמוך ידיו עליו כנגד המעשה ויתודה בפיו כנגד הדבור וישרוף באש הקרב והכליו׳ שהם כלי המחשבה והתאוה והכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו בנפשו כדי שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאל ו בגופו ובנפשו וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכפר הקרבן הזה שיהא דמו תחת דמו נפש תחת נפש וראשי אברי הקרבן כנגד ראשי אבריו וכו׳ ׃ עד אמרו ואלה דברים מתקבלים מושכים הלב כדברי אגדה ע״כ: והסוד עמוק׳ חזר לענייני ספר יצירה והעיד על עמקו כי מי עמד בסוד ס׳ על הוראת המבואות אל מעשה יוצר בנ״ל נתיבות פליאות חכמה הנזכרים׳ והם המספרים והאותיות כאמור׳ ומה זה ערך נמצא במערכת האותיו׳ עם מערכ׳ העולם הגדול והקטן ו ומערכת הזמן כאמור כי כל אלה כללו מהפלא והזרות מה שלא יעלם: אין דורשין וכו׳ נראה שכוון למה ששנינו בחגיגה שאין דורשין במעשה בראשית בשנים ולא במרכבה ביחיד אא״כ היה חכם מבין מדעתו׳ ויבאר מעשה בראשית על ספר יצירה: ומעט שהם מזומנים להינדר התנאים ברמה: ואחר כך אמר שבע כפולות וכו׳ והיכל קדש וכו׳ הכונה שגם בעל ספר יצירה שבע הכפולות הנזכרות כנגד השש קצוות הידועות ימין ושמאל מעלה ומטה פנים ואחור׳ והיכל הקדש הוא הענין האלקי המחבר בין ההפכים על ידי הבורא כת מלך פנימה לקיים כל דבר על מתכונתו ובלתה לא היה יכול לעמוד אפילו רגע אחד להיותה עצם מהותו ואמתתו ובהסתלק יתקלקל בנינו ויתבטלו כל מרחקי קצותיו ויתהפך כחמר חותם תע״ף עיניך בו ואיננו׳ והענין האלקי ההוא המחבר בין ההפכים הוא כבוד ה׳ הנקרא רוח אלקים כי כבודו שהוא סבת קיום המתקיימים׳ כן רוח אלקים מרחפת על פני המבואות השוכבת אתם ובאמצעיתם היא הנותנת להם העמדה וקיום מתמיד וכמו שכתבנו על זה בדרוש מחינתינו באלקי״ת׳ ושים פניך אל דבריו בחמישי סימן י׳ על צורת הנמצאי׳ והקיים׳ כי שם מלתו בלשוני על זה בתאר׳ כאשר במזגו מזג יותר דק היו ראוים לצורה יותר נכבד׳ תראה בה החכמה האלקית יותר והיא כצמח אשר לו קצת הרגש והשגה וכיזון מן הארץ וכו׳ ויגדל על אשר יוליד כמוהו ויצמח זרע אז יעמוד מעצמו ויבקש הזרע ההוא כמו כמעשה ההוא לחכמה המופלא׳ המקועה בו הנקראת אצלם טבע והוא כח משתדל בשמירת המין בעבור שלא היה אפשר להשאר האיש בעצמו שהוא מורכב מדברי׳ משתנים ושים

כל

ל האלקי המדובר בין ההפכים · ודמהו בנקודה והמרכז מגוף בעל הששה צדדים כ"א שש קצוות ושלשה המשכים ובעוד שלא תקבע כ"א יקבע התוך לא יקבעו הקצוו' והעיר על הערך אשר בין אלה ובין הכח הסובל לכל שבו יתחברו ההפכים בערך הנקבע בעולם ונפש ושנה כי שם לכל א' מהם דבר כולל את חלקיו ומסדר אותו · ואמר תלי בעולם כמלך על כסאו ·

גלגל

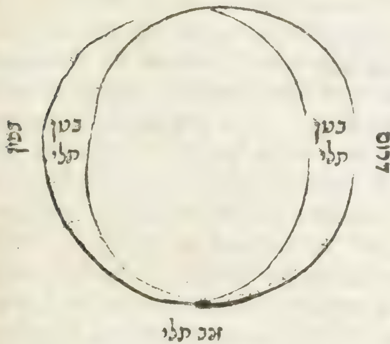
כל אשר לו הכחות האלה לגדול ולהולדה וקבול המזון לא יכוע התכועה המקומית הוא אשר יכהיגהו הטבע על דברי הפילוסופים ועל האמת שהבורא ית' יכהיגם בתבונה מתבונתו' קרא אתה התבונה ההיא אם תחפוץ טבע או נפש או כח · וכאשר דק המזון יותר ונזדמן להראות בו החכמה האלקית יותר היה ראוי לתוספת צורה ואולתי הכחות הטבעיים וכו' ע"כ ודמהו בנקודה והמרכז וכו' · הג' המשכים כבר נודע קיומם אורך רוחב ועומק · וכבר עניתי דברים במחשבתי המחברת על ענין דמיונו ית' בנקודה ומרכז ינל יעקב וישמח ישר' הקורא בם להיותם קרובים באופן מה אל דברי החבר · והנה כונתו בזה כי כמו שבלי מרכז לא יוכלו המצא שם נקודו' ההם קצוות שהן תכליות לג' קוים אורך רוחב ועומק כי אמנם המרכז הוא המחברת אשר ממנה ימשכו הקוים באחת כן בקביעות התוך והמרכז האלקי הנזכר והוא כענין הצורה המושפעת מאתו ית' יקבעו הקצוות ויקום דבר על תכונתו · ובהסתר פניה ממנו או אפסו המחברת והודו יהפך עליו למשחית ואין מעמד · שאם אין צורה אין להמצא שם לא איכות ולא כמות מוגבלים אם היא כאן הכל כאן ואם איננה כאן מי כאן · ואפשר שרמז אל הכח המנהיג הקושר את החלקים אם בפרט והוא הנקרא טבע פרטי ואם בכלל והוא הנקרא טבע כולל שעליה' תסוב מלתו של הרב המור' פ' ע"ב מהראשון באמרו וכמו שבאדם כח א' יקשור איבריו קצתם בקצת וינהיגם ויתן לכל אחד מה שצריך שישמור עליו תקונו ודחה ממנו מה שיזיקהו והוא אשר יקראו אותו הרופאים ואמרו הכח המנהיג גוף החי והרבה פעמים יקראוהו טבע · כן בעולם בכללו כח יקשור קצתו בקצתו וישמור מיניו שלא יאבדו וישמור אישי מיניו ג"כ מדת מה שאפשר לשמרם וישמור ג"כ קצת אישי העולם · זה הכח יש בו עיון אם הוא באמצע הגלגל אם לא עכ"ל גם בשני פ' ו' בנא אמרתו על ענין הטבע הלא היא כתובה למעלה בראשון סימן ע"ו והבעל העקרי' דבר על אודותיו מאמר ב' פ' ל"א: ואל הטבע הזה כוון הרא"בע באמ' פ' משפטים על פסוק ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך וגו' · וז"ל והשי' למען חסדיו בחר בישרא' והורם תורתו וכאשר ישמרוה יאמץ חכמת' וידריכם דרך ישרה לכל דבר שלא יזיק להם והכלל שיהיה גופם סר אל משמעת הנשמה ולא הפך הדבר שהנשמ' סרה אל משמעת הגוף ובהתאמץ הנשמ' יתאמץ כח השמו' הגוף שיקבל אדם מן השמים והוא הנקר' תולדת והנה הברכה תהיה בכל מאכל ומשתה וכו' ע"כד · והם מגוונים עם דברי המורה סוף פ' ע"ב באמרו ראוי היה שנדמה יחס השם ית' לעולם יחס השכל הנקנה הנאצל לאדם אשר אינו כח בגוף והוא נבדל מן הגוף בבדל אמתי ושופע עליו וכו' ע"כ · כי באמרו ושופע עליו הורה על התאמץ הכח ה השומר הגוף כפי התאמץ הנשמה השופעת עליו עוז ותעצומות · והנה לטבע הכולל ירמוז החבר באמרו בסמוך והעיד על הערך אשר בין אלה ובין הכח הסובל לכל וכו' · הנה בזה שהורה על הערך הנמצא בין הנמצאות כלם ובין הכח האלקי הסובלם אשר בו יתחברו ויתאחדו כל חלקיה' על קיום מתמיד בדמיון הערך הנקבע למעלה באמרו ושם מערכת האותיות האלה עם מערכת העולם הגדול והקטן שהוא האדם ומערכת הזמן אחת וקרא אותם עדים נאמנים עולם שנה ונפש וכו' · ע"כ · או כאמר שהעיר על הערך אשר בין אלה הגופים בעלי הששה צדדים ובין הכח האלקי הסובל לכל שבו יתחברו ההפכים שהורכבו מהם · והערתו בערך הזה נכללת בערך הכולל הנקבע לו בעולם ונפש ושנה כמכוני להמשיך הסדר על שלשתן · וזה כי שם לכל אחד מהם דבר אלקי כולל את חלקיו ומסדר אותן ובכללם יהיה ענין הגופי' בעלי הששה צדדים באמרו אחר כך שהערך ביניהם ובין הענין האלקי הסובל אותם הוא כמלך במלחמה שהוא בין הכוכבים וכו' : ומכלל מה שזכרנו יתבאר לך מה שכתב הרד"ק על אמרו והנה מנורת זהב כלה וגולה על ראשה ושבעה נרותיה עליה (זכריה סימן ד') וז"ל · כמו מנורת התורה · והאמצעי הוא רמז לענין האלקי המחבר בין ההפכים · וכן שבע הגולות הם הפכים · והמנהיגים לעולם שהוא כלו הפכים ז' כוכבי לכת · והעולם שש קצוות ושבעה מישרים · ובעל הקצוות הוא השביעי והוא הנקודה · וכן גוף כל דבר · אלא שבעל ספר יצירה זכר בעולם שש קצוות לששה צדדים · והיכל הקדש מכוון באמצע זכר הדבר הנכבד שנכבד הנוגדים · ע"כ: כי שם לכל אחד וכו' והכח האלקי הוא

הכולל

גלגל בשנה כמלך במדינה לב בנפש כמלך במלחמה · תלי שם התנין הנזכר בחכמת התכונה הוא בערב גוזה"ר רמז בו אל עולם השכל כי העצם כח התנין בו מבנין הדברים הנעלמים אשר לא יושגו בחוש ורצונו בגלגל

גלגל

המזל נכלל קורא לו שם מתחלף בכל אחד מהשלשה אשר פיו יקבצו בדבריו המסובים: ואמר תלי בעולם וכו' · הורה זה אמרו (כמו שיבא) על הכונת שלשת חלקי המציאות שהם עולם המלאכים ועולם הגלגלים והעולם התחתון כי כל אחד מהם יתקיים בענין שהחלקי מכולל את חלקיו והנה הוא נותן לו את בריתו שלום ש שהתאחדו' והקיומ' ויסכימו לזה דברי בעל כוה שלו' כמה שכתב מאמ' ב' פ' וז"ל השלום הוא סוג כולל כל ג' מדרגות שהמכלו' וזה למה שיבחן אם במושלם אם ביחוד אם בהצטרף · השלו' המושלם הוא שאין בו הפכיות ומלחמה כלל וזה אמנם ימצא בשכלים הנבדלים · השלום הנאמר ביחוד הוא שיש עמו הפכיות מה או דומה לו וזה נמצא בגרמים השמימיים שעם היות שאין להם הפך אמנם יש להם דבר דומה להפך והוא התהפך כדי שתנועו' בהם והתנועה האחד מהם למזרח והשני למערב · השלום הנאמר בהצטרף הוא שיש עמו מלחמה והפכיות או התנגדות אמתי ועכ"ז ימצא כח כולל משלים ביניהם ושומר אותם שלא יפסידו זה לזה וזה לזה וזה אמנם נאמר בתחתון שיש בו מההפכיות מה שלא יעלם אולם יש כח שומר ההפכים ועושה שלום ביניהם ובזה הדרך ישלם שלשלת ההויה ואופן המציאות וזולת זה לא יתקיים ולא יתכן דרך ההויה א"כ ראה כמה גדול כח השלו' ומדרגתו מעולה במציאות וכו' · עכ"ל · וזכור נא מה שכתבנו למעלה כי ענייני הגלגלים ייוחסו למערכת העולם · אך גלגל השמש יוחס למערכת השנה וכמו שיזכור בסמוך שגלגל השמש הכונה בו יתחדשו חלקי השנה · ועל כן ייחס הנה תלי למערכת העולם וגלגל השמש למערכת השנה אפס כי החליף הטעם שלקחו התלי במערכת העולם לרמוז על מה שלמעלה הימנו שהם המלאכים וכמו שיבא · וגלגל השמש על עולם הגלגלים להיות השמש מלך גדול אות בצבא שלו: תלי שם התנין וכו' · בעלי חכמת התכונה שמו אותותם אותות ויתארו במחוגת דמיו' עגולה קוית בגוף הגלגל העליון באמצע אזור שמזלות בתוכו' היא המגבלת תנועת החמה דרך השמש יקרא לה ובלשון לעז אקליטיקא וכל יתר ככבי לכת בלכתם ילכו תחת האזור אך הם נוטים עקלקלותם ממסלול החמה חציים לצד צפון מקצה מזה וחציים לצד דרום מקצה מזה · ויש חלוק בנטייתם מן המסלול הנזכר בפחות ויתר עד שיעור רוחב ו' מעלות לכאן ולכאן ושם הי"ב מעלות המגבילות שיעור רוחב האזור הנ"ל ואין שום כוכב מהככבים מרחיק תנועתו מקו המסלול ביותר משש מעלות לשתי הפאות והוא כוכב נוגה המרחיק כדוד יותר מכל שאר חבריו · והנה השתי עגולות שהאחת מהן מגבלת מהלך החמה והשנית מגבלת מהלך יתר המזרחים כל א' כפי הגבלתו המיוחדת · יחדשו בפגישתם זו בזו ובחתיכתם יחד צורת תנין לצפון וצורת תנין לדרום יבריחו מן הקצה אל הקצה לשניהם באמצע והולכים ומתקצרים בשתי קצותם לדמיון תנין כמראה הזה המוצב לפניך ·

והרגילו קריאתם בשם תלי שהוא כמו תני בחלוף דטל"ת ומשפטו תנין ע"ד דמיונם הקרוב כמו שזכרנו ובלשון לעז דר"קון · או הוא מלשון התרגום שתרגם נוטה שמים תלא שמיא · בורא שמים ונוטיהם ותליכון · וזה שמו אשר יקראו בעבור היותו נטוי מעל המסלול אשר זכרנו · וראש תלי יקרא מקום חתיכת השתי עגולות אשר יעבור עליו הככב בהתקרבו אליו לצד צפון · וזנב תלי יקרא מקום חתיכתן אשר עליו יעבור הככב דרך משכתו להתרחק ממנו לצד דרום · ובטן תלי הוא במלוא רוחב האמצע מזה ומזה · וכל כוכב מהם ילוה שם התלי לשמו ויאמר תלי לבנה תלי נוגה וכן לשאר הכוכבים המתחלפים בנטייתם ממסלול

החמה

שתים ולפי כן יתחלפו התכונים ברוחב ובקיצור · וכל זה
תמצא רשום בספר הט׳אוריקי שחבר ספיקולומיכו בלשון
לעז מא״א פ׳ ינ׳ ואקנהו תראה בספר שער השמי׳ אשר חבר
בעל ספר יסוד עולם בספר מאמרו ו׳ והיו הצורה הזאת אצל
הקדמוני׳ חשוב׳ ומהודר׳ שמוה לכלם כעבד וכמו שמני׳
במסב׳ ע״ז פ׳ כל הצלמי׳ המוצא כלי׳ ועליה צורת חמה צורת
לבנה צורת דרקון יוליכם לים המלח · ואין ספק שכון של
הדרקון אשר זכרנו כי להיותו אצ׳לם רב טובו׳ ואמיץ כח
בהשפע לפי דמיונ׳ ומבריח על פני רקיע השמי׳ מן הקצה
אל הקצה היו מיחדי׳ עבודת׳ אליו · ובן הם דברי הרמב״ם
שכתב שם · צורת חמה ולבנה · אין עניינו שימצא עגול
ויאמר זה הוא שמש או קשת עגול ויאמר זה לבנה · אלא שבצלמי
הצלמי׳ הנקראי׳ על שם מיחסי׳ לכוכבי׳ צורות עד שאומרים
צורת שבתי צורת זקן שחור וצורת נוגה צורת נערה יפה
בחלי זהב וציור השמש צורת מלך מעוטר יושב על עגלה׳
וכן מיחסי׳ לכל המזלות והככבי׳ צורות הרבה והם כאותן
הצורו׳ חולקי׳ מחלוקו׳ הרבה לפי שהם מאמרי׳ כוזבי׳ והכוכב
על דבר מן הדברי׳ יגדל וירחב בלי ספק ואמרו צור׳ חמה
ולבנה כל שימצא הצור׳ המיוחס׳ אל השמש והצורה שמיוחס׳
אל הלבנה על איזה דעת שיהיה · והדרקון צורת גוף שיש
בו כינין וקשקשין שדבקי׳ לבן שבשפיריו כקשקשי הדג וזו
הצור׳ היתה אצלם מהודר׳ לפי שהיו מיחסים אותה לחלק
מחלקי הגלגל והגיד לי איש אחר מבעלי מלאכה זו שזו
הצור׳ לתלי הלבנה ונקרא בערבי אל גוזהר ושהיא נעשית
על תבנית כך בשעת כך וכך ושאלתיו באיזה ספר זכרו זה
לפי שאני לא ראיתי מעולם צורה זו ואמר כי מלמדו כדם
שלכו צורה זו עם הרבה דברי׳ שמסר לו בסוד ע״כ · וכבר
תמצא זה רשו׳ אצל קורניליאו מא״ב פ׳ מ״ה · ועל פי הדברי׳
האלה נפתחו לפני שערי ביאור הכתוב בישעיה כ״ז ביום
ההוא יפקוד ה׳ בחרבו הקשה והגדולה והחזקה על לויתן
נחש בריח ועל לויתן נחש עקלתון והרג את התנין אשר
בים · והוא אחד מן המקראו׳ אשר שאל קנין סופר ומושל
ונקרא כקראתי גם אני לחוו׳ דעי היוצא לקראתך · וזה כי
להיות לויתן ותנין שמות נופלים על דגים גדולים ועל
נחשי׳ גם על חלק הגלגל שזכרנו כדבר הראב״ע שכתב
לויתן הוא התלי ונקרא בריח בעבור שהוא מבריח מן
הקצה אל הקצה · ועל לויתן · גם הוא בים והוא צורת
נחש כי גם צור׳ נחש בים ועקלתון שם התאר והתנין הוא
הגדול אשר בים וי״א כי לויתן נחש בריח גם עקלתון הם
ביבשה והטעם על מלכי הארץ והתנין הוא מלך מצרים
כאשר הוא כתוב בספר יחזקאל וי״א מלך צור והישר בעיני ר׳
משה הכהן שהו׳ רמז מבחר כל גבורי חיל ונגיד ושר ע״כ ·
ור״ד גם הוא כתב ז״ל נחש בריח התלי שהוא מבריח מן
הקצה אל הקצה גם הוא עקלתון ועליו כאמ׳ חוללה ידו נחש
בריח ולפי ריש הוה נ״כ היא משל על מלכי האומו׳ וכן הוא
בפרקי ר׳ אליעזר התלי מגוד שמא רות ונטוי מן הקצה אל
הקצה כבריח נחש עקלתון · ע״כ · אמרתי אני אל לבי כי
יד הנביא נטויה להתנבא על מפלת מלכי אשור ומצרי׳ כי
הם היו בעמו לגרוס תקלה · וכמו שייסד רוב משא
חזיונותיו על ככה · וכבר התנבא על אבדן שניה׳ בפרשת
אחת גם יחד והוא אמ׳ הוי היורדים מצרים לעזרה
וגו׳ ומצרי׳ אדם ולא אל וסוסיהם בשר ולא רוח וה׳ יטה ידו
ונפל עוזר ונפל עזור ויחדו כלם יכליון וגו׳ ונפל אשור
בחרב לא איש וחרב לא אדם תאכלנו וגו׳ וידענו תכסים
של מעלה כשרוצה הקב״ה ליפרע מאומה נפרע מאשים
תחלה בשלילת כחם והפסק השפע היורד עליה׳ מלמעלה
על מאמ׳ הכתוב ובאלהי מצרי׳ אעשה שפטי׳ וכמאמ׳ ישעיהו
בנמו סי׳ יט משא מצרי׳ הנה ה׳ רוכב על עב קל ובא מצרי׳
ונעו אלילי מצרי׳ מפניו ולבב מצרי׳ ימס בקרבו וגו׳ ובסימן
כ״ד אמ׳ והיה ביום ההוא יפקוד ה׳ על צבא המרו׳ במרו׳ ועל
מלכי האדמ׳ באדמ׳ וגו׳ וחפר׳ הלבנ׳ ובושה החמה וגו׳ והכונ׳
מבואר׳ בו מדברי חז״ל כי על מפלת השרים העליו׳ ידבר
הכתוב והראב״ע הרחיב הביא׳ באמרו שם יש רבי׳ שפירשו
זה על קדרו׳ המאורו׳ והנכון שהן המלאכים שהן עומדים
לעזור לגוי ולהיות לגוי אחד לשטנם וזה מבואר בספר
דניאל על כן אמר ועל מלכי האדמה באדמה כי מלכות
המלכים דבקה עם מלכות המלאכים וכו׳ עד אמרו
וחפרה ובושה טעם הלבנה והשמש כי הם מושלים והנה
מלכי האדמה יבושו גם הקדר השמש והלבנה וכו׳ ע״כ ·
וכן כתב הרמב״ן פ׳ בא אל פרעה על פסוק ובכל אלהי
מצרים אעשה שפטים ז״ל ועל דעתי ירמוז הכתוב לשרי
מעלה אלהי מצרים כענין יפקוד ה׳ על צבא המרום
במרום ועל מלכי האדמה באדמה והנה השפיל מזלם
ושרי המזלות שעליהם והכתוב ירמוז ויקצר בכולם ע״כ ·
והנה מאמר הכתובי׳ הללו שאני מי לא יראה כי משמעות
הכתוב הזה שהרחבנו עליו מתכוין לעומתם · וקול נביאו
ה׳ אלהים דבר מי לא ינבא שכוונת אמרו ביום ההוא
יפקוד ה׳ בחרבו הקשה והגדולה והחזקה על לויתן נחש
בריח היא על מלאכת צבא השמים המכונית בתלי ותנין
ודרקון הקושר מהלכי שבעת כוכבי לכת לה ותנ
מנוד המאורות מבריח מן הקצה אל הקצה כדברי ר׳
אליעזר הגדול שזכרנו למעלה · הן לא יפול לב אדם
לפקפק על זה כי לא דבר ריק הוא שרמז בזה לשלילת
כח השפעת עליונים על מלכי ארץ · ונעתק אחר זה
לייעד מפלת מלך אשור אשר דמהו ללויתן נחש עקלתון
כי היו ארחותיו עקלקלות מאד עד להפליא בהתנכא

גלגל השמש הנוטה שבו יסחדרו חלקי השנה· ולב מסדר החיים ומושל בחלקיו ורוצה לומר שהחכמה בשלשה אחת · והענין האלקי אחד והחלוף בניה׳ איננו כי אם בהתחלפו׳ היוליה׳ ודמה הענין דאלקי כשהוא מנהיג הרוחניים כמלך על כסאו אשר יעשו דבריו ברמז מעט אצל סגולתו ועבדיו המכירי׳ אותו מבלי תנוע׳ מהם וממנו · ודמהו כשהוא מנהיג הגלגלים כמלך

לא״ז ככה ידי עשיתי ובחכמתי כי נבונותי וגו׳ ישעיה י׳ אמרי בן ינא דבר היעוד על מפלת מלך מצרים שרמז אליו באמרו והרג את התנין אשר בים כמאמר יחזקאל בסי׳ כ״ט הנני עליך פרעה מלך מצרים התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו וגומר · וגם׳ כ״ט שא קינה על פרעה מלך מצרים ואמרת אליו כפיר גוים נדמית ואתה כתנים בימים וגומר · והנה בחר לו הנביא דרך צחות הלשון לרמוז ש׳ שני המלכי׳ הנזכרי׳ בכנוי דומה לכנויו של חלק הגלגל המורה על קשר נבא המרום מנת חלקם וכוסם כאמור· וכנגד מפלת שלשתם יוחדו ג׳ תארי שהרב הבעים׳ באמרו הקשה והגדולה והחזקה · והכל עולה בקנה אחד מתוקן כהוגן · וסור נא לראות איך כוון להזכיר חמה ולבנה בסי׳ כ״ד ודרקון בסי׳ כ״ז · על דרך מאמר שתנא מנא נורת חמה נורת לבנה נורת דרקון וכו׳ כאשר תראות במה שקדם · מוסף על זה מה שידענו מסגולת ראש תלי וזנבו להיות בו המאורות לוקים לסימן רע לאומות העולם וכן כתב הראב״ע פ׳ שמות אבל ביאור אהיה אשר אהיה וז״ל אין לה (ר״ל ללבנה) אור מעצמה כי אם מהשמש והעד כי בהתחברם עמו עם ראש תלי או זנבו לא תראה השמש אם היה ביום ואם היתה לבנה השמש בלילה באחד המקומות שהזכרים יהיה אור הלבנה נעדר ע״כ · ואח״כ ביאותי בדברי הראב״ע על אמרו ביום ההוא יפקוד ה׳ בחרבו וגומר והנה לפי דעתי כוון אל ביאורנו שכן כתב זאת הפקידה כמו שהזכרנו למעלה · לויתן הוא התלי וכו׳ ע״כ · וירמוז לאמרו למעלה יפקוד ה׳ על צבא המרום וגומר כאשר הודעתיך · ואחר כל זאת אין לנו לשפלא איך נרמז בשם התלי אל עולם השכל (כמאמר החבר) למעלת החלק ההוא מבין חלקי הגלגל בהגבילו רוחב האזור שהוא י״ב מעלות כאמור · והוא החלק הזה אשר תשלם תחתיו תנועת מאורי אור שבעת הכוכבים המשרתים בעברם על כל חלקי המזלות הקבועות שמה שע״י כן השפעות טובות יורדות בעולם ובכן היה החלק ההוא מעולה מכל עצם השמים לטוהרו· ולהיות כי אין ידיעת השגתנו במציאות המלאך רק באמצעות תנועת הגלגל לדעת הפילוסופים וכמו שיתבאר בחתימת הספר סי׳ כ״ה · היתה הוראתו כבוכב לרמוז על ידו אל עולם השכל וזהו אמרו כי הענין בו

מכוין הדברים הנעלמים אשר לא יושגו בחוש · כוונתו אבל על עצם השמים שראוי לכנות בו עולם השכל הנעלם כאמור · ונ״ל כתוב לא״מ כי התנין בו מכוין וכו׳ ולפי זה יתבאר עוד מה שנמצא כתוב בספרי הקדמונים שהיו מתארי׳ הכוכבי׳ במקום עגולת הנחש המשים עצמו כעגול ראשו וזנבו נכרך אחד וכמו שזכר רש״י פ׳ הזהב על אמרו בתנור עכנאי מאי עכנאי א״ר יהודה אמר שמואל שהקיפוהו דברי׳ כעכנא׳ וז״ל עכנא נחש שדרכו ליעשות כעגולה לשככים וזנבו אצל פיו ע״כ ודב׳ זה מצאוכשו בשדי יער ספרים המבארי׳ ענין הדמיון הזה מצד שהנכחיות אין תכלית לו ובעגול זה סובב הולך ועל סביבותיו שב · ובכן היו הדברים הנעלמים בעלי הנכחיות מכונים ונרמזים בתנין כמאמר החבר · ואין ספק אצלי כי הנסחא הזה הוא הנכון באמת וקורה חלוף הנסחא מצד שתוף מלת גוזהר בלשון ערב כי כן קורין בשם זה גם מאמר העצם: גלגל השמש הנוטה · שהוא נוטה ממשוה היום חציו לצפון וחציו לדרום באמצע אזור המזלות כנודע למי שקרב אל פתח שער מלאכת שמים · או אמר נוטה בעבור נטיית מרכזו ממרכז העולם אשר בנהיגה זו נקרא הגלגל הנושא את השמש יוצא מרכז: ולב מסדר החיי׳ וכו׳ כמו שקדם בשני סי׳ כ״ו · שהחכמה וכו׳ דוגמת זה כתב למעלה באמרו ואם בנמצאות והתחלפות ושיכות וכו׳ ומענין זה בראשון סי׳ כ״ח ובשלישי סי׳ י״ז גם בחמישי בהקדמה השלישית סי׳ ב׳ באמרו כי חכמתו בפרעוש וביתוש על הדמיון איננה מקצרת מחכמתו בסדור הגלגלים אך התהלכו הדברים מצד חומריהם וכו׳ : ודמה הענין האלקי כשהוא מנהיג הרוחניים וכו׳ · אל תתמה בנפשך איך נוכל להמלט מסתירת מה שקדם סי׳ ג׳ מגשמיות המלאכים על דעת החבר ויבא עוד זכרו בחמישי בחתימת הספר · וכאן יורו משפטיו שהמלאכים רוחניים שאין להם תנועה כלל כמשפט הגלגלים גשמיים כי אמנם מרפא האולי הזה יהיה הוא עצמו במה שיאמר סי׳ כ״ז לתשובת המלך השואל אותו לאמר מה הצורך אל אותיות הוי״ו או אל מלאך וגלגל וזולת זה עם ההודאה בחפץ הבורא ובחדוש העולם וכו׳ והוא השיבו שסיבות מלך כוזר זה האמת והאמונה באמת ועזיבת מה שאין צורך עליו אך מצא היה זה הענין מאברהם אבינו

בשנתבררה

כמלך במדינה כי הוא צריך להראות בפנורת המדינה שיראה על כל חלק ממנה ממשלתו ומוראו ותועלותיו · ודמהו כשהוא מנהיג החיים כמלך במלחמ' שהוא בין ההפכים ישתדל להגביר אוהביו ולגבר על אויביו והחכמה אחת כי אין החכמה בגלגלי' גדולה מהחכמה בקטן שבחיים · אך גדולת מעלתם בעבור שהם מחומר זך וקיים לא יכלם כי אם בוראם והחיים מחומר מקבל רושם מתפעל רושמים בו ההפכים הבאים עליו תמיד מקור והום וזולתם ומכלה אותם הזמן לולי החכמה אשר התחכמה להם בזכר ובנקבה להשאיר המין בהאבד האישים וזה בסבובי הגלגל והזריחה והשקיעה אשר העיר עליו הספר הזה ואמר שאין הפרש בין יצירת הזכר והנקבה אלא מה שיש בין הראות איברים מה והסתרם · וכבר ביארנו זה בניתוח שאיברי הנקב' כאיברי הזכר אלא שהם מהופכים אל פנים כמו שאמ' זכר באמש ונקבה באשם חוזר הגלגל פנים ואחור אין בטובה למעלה מענג ואין ברעה למטה מנגע רוצה לומר שאותיו' אמש ואשם וענג ונגע אחת הן ואין ביניהם אלא ההקדמ' והאיחור כמו שהזריחה והשקיעה לגלגל א' בחוקו ובחוקנו אנחנו רצוא ושוב ·

ורמז

שכשהתבררה לו האלקות והאחדות קודם שידבר עמו במחזה ואחר שדבר עמו הניח הקשותיו ושב לבקש רצון האלקים מעמו וכו' · עכ"ל · וענין המשל בהשלמת תכונת המלך ע"י סגולתו ועבדיו מבלי תנועה משם וממנו · הוא כי הפרתמים גם הם ישלימו רצונו בסדור ההנהג' בזולת תנועה · אמנם אנשי חיל שומרי משמרתם המה יתנועעו ללכת בשליחותם למצוא דברי חפץ: כי הוא צריך להראות וכו' כי באור פני מלך חיים לכל מדינתו · והגלגלי' ההולכים והכוכבים אנה ואנה ובכל הארץ יצא קום · מורים על כבוד מלכותו יתברך כאמרו השמים מספרים כבוד אל וגו' ובכן מפני מוראו כחת הוא כל העולם כלו ומשתעבדי' לממשלתו ומיחלי' לתועלותיו: ודמהו כשהוא מנהיג את החיים וכו' כוון בזה אל הנהגת העולם השפל וזכר החיי' להיותם החלק העקרי ממנו ובפרט האדם שהוא החי המדבר הנכבד · שהוא בין ההפכים וכו' וכן הענין האלקי המתפשט בעולם הזה הרובץ בין משפתי ההפכים הידועים הוא המחבר והקושר אותם בהטילו שלום ההתאחדות ביניהם יגביר אלו ויגבר על אלו כפי מה שיגזור בחכמתו להיות שלום מתווך במורכב מהם: והחכמה אחת וכו' · נתבאר זה למעלה עם הוראת המקומות אשר באו על כיוצא בו · מתפעל וכו' · אחרי אמרו שהחמ' הזה מקבל רושם ביאר ענין הרושם הזה על היותו מתפעל על ידי משברי גלי ההפכים אשר עליו יעברו בזה אחר זה והוא כושאם כמו שיתבאר בחמישי פי' ב' ולא רושמים שההפכים הבאים עליו וכו': ומכלה אותם הזמן וכו' · ר"ל שעל ידי מריבת ההפכים שהם בים הזמן מכלה החיים הבורחים ולא היה נשאר

מהם שריד ופליט לולי החכמה וכו': וזה בסבובי הגלגל וכו' · הוא גלגל השמש בסבוביו בגלגלו הנוטה המוזכר למעלה · וכמאמר הפילוסוף בספר ההויה וההפסד שע"י תנועת השמש בגלגלו הנזכר הוית הדברים והפסדם הולך ומתמיד רצוא ושוב: הספר הזה · ספר יצירה אשר הוא מתיחס בה על ביאור ענייניו · ואמ' שאין הפרש וכו' כונתו בזה לבאר מה שכתוב בספר יצירה פ"ג · זכר באמש ונקב' באש"ם להורו' איך השווי' היצירה באברי הנקבה והזכר שוים יחד ואין ההפרש ביניה' זולתי בהיות איברי הנקבה מהופכים לאיברי הזכר על דוגמת היפוך אותיות אמש ואשם וראיתי ממלי"ן על זה מאמר חז"ל זה יצרו מבחוץ · וזה יצרו מבפנים · וי"א כי על כן יוחס אמ"ש לזכר לפי שבאלפא ביתא דא"ת ב"ש תתחלף המ"ם ביו"ד והרי הוא כמו איש ואשם לאשה כי בחלוף ה"א במ"ם ע"י אלפא ביתא דא"ק ב"ע הרי הוא כמו אשה · וכל זה רחוק מבלי ותיו כי לא כוון רק לקדימת האותיות ואיחורן · וכרך לזה ביאור הנאמר שם פ"ב חוזר הגלגל פנים ואחור: ואין לטובה למעלה מענג וכו' שכך היא הגרסא אצלו ועניינו לפי דעתו כי כמו שחוזרת הגלגל חלילה פנים ואחור בזריחה ושקיעה היא אחת בחק הגלגל עם היותה מתחלפת בחקנו אנחנו כי בערך אלינו תיוחס לו זריחה ושקיעה כפי אורך המקומו' אשר נסב שמה לא בבחינת עצמו אשר לעולם דברו נצב בשמי' זורח הוא שם תמיד על אופן אחד בלתי מתחלף כן יהיה בטובה וברעה הנרמזי' באותיות ענג ונגע כי יבחן החלוף הזה בערכנו עם היות הכל בבחינת עצמו הטוב הגמור כאמרו וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד · ובתורתו של ר' מאיר והנה טוב מות · ובענין זה גם כן איברי הזכר

ורמז באיברי׳ כ"א לאיברים שהם למטה מהקרו׳ על מוצאי הטבעי׳ הארבע כמו שאמר שני לועזים ושני עליזים שני יועצים ושני עליצים עשאן כמין מריבה ערכן כמין מלחמה מקצת אלו מצטרפין עם אלו כ"א אלו תמורת אלו וא"ו כנגד אלו אם אין אלו אין אלו וכולם אדוקים זה בזה והרמז מובן לגמרי נכ"א אינמו ואם יקשה לבאר הפרדתו כ"א חלקיו מצורת בעלי חיים אל ההפכים והן גורמין הצלתו מהמלחמה הזאת ולולי המלחמה הזאת לא היתה הצלתו זאת כל זה אחר שסדר היצירות והקדים כ"א וסדר הדבר החשוב והוא רוח אלקים חיים אמר אחת רוח אלקים חיים שתים רוח מרוח שלש מים מרוח ארבע אש ממים ולא זכר הארץ מפני שהוא הגוף והחומר להויות כי

והכונה שנרמזים בהפוך אותיות אמש ואשם שן שן האיברים שדומים ושוים בענינם עם היות שם בחינת שהפוך אחר וזכרנו: ורמז לאיברים שהם למטה וכו׳ צריך לבאר מאמר הספר הזה פ׳ ה׳ שהוא לפי נוסחתו שני לועזים ושני עליזים שני יועצים ושני עליצים עשאן במין מריבה ערכן כמין מלחמה׳ ודלג לפרק השני ונרמז לזה מה שכתוב שם מקצת אלו מצטרפין עם אלו אלו תמורת אלו וכו׳ ויהיה ביאורו על זה שבא לרמוז על האיברים שהם למטה מהקרום וכו׳ והם האיברים הצריכים לשמירת האיש בכבד ויותר בלי המזון ולשמירת המין בכליות אולתם כמו שזכרנו למעלה אבל אמרו ועוד כי יש לאיברי׳ שהם למטה מהקרו׳ חלק טוב וכו׳ ושם ביארנו ענין מונח הטבעים על ארבע הליחות שמוכלם מן הכבד אשר שם יתהוה הדם וכו׳ לך כא אל המקום ההוא כי מאמרו היותה אל המקום הזה אורה ושמחה׳ וחתם דבריו לאמר שהרמז בזה מובן בדרך כלל עם היות שיקשה לבאר חלקיו הנפרדים כאלו תאמר לדעת הרמז המיוחד ללועזים ולעליזים ולזולתם אמנם הרמז הכולל המובן הוא מענין מורך הבעלי חיים אל ההפכי כי שם כיון אל העולם הזה מתוך שנעקר ענינו הבעלי חיים כמוזכר למעלה אבל אמרו ודמהו כשהוא מנהיג החיים וכו׳ ושאיברי החיים הללו על נהרות הד׳ טבעים שההפכיים יכוננם ותקן ענין הפכיותם על אופן ימשך בו קיום המורכב לכל דבריו אל כל משפטו׳ עד שהמריבה עצמה תחשב מחלוקת לשם שמים שסופה להתקיים וזאת והן גורמים הצלתו ולולי וכו׳ והנה עם היות שלא ירד המחבר אל באור ענין עליזים ולועזים וחבריהם ולא עוד אלא שהוא ענאו סודה ולא נום כי יקשה לבאר פרטי החלקים האלה׳ מה הנה מקום אתנו ליחסם באופן מה לדבריו המוזכרי׳ במה שקדם באמרו והאיברים האלה מקום השתתפות כמו כליות יועצות וטחול שוחק וכבד כועס וקיבה ישנה וכו׳ כי הנה הלועזים כנגד הכבד שכועס עם כיס הדומה המתחדשת בו׳ שהרי על ידי הכעס בו

הלשון׳ והעליזים כנגד קיבה ישנה שהוא כנוי לכלי המזון כאמור׳ כי על ידי המזון יעלזו האדם וכלל ההמשם עם הקיבה באמרו שני עליזים׳ והשני יועצים הם הכליות שיועצות׳ והעליצים כנגד הטחול לשחוק כי הוא מנקה המרה השחורה מהצלירות כמוזכר למעלה ונכרך אליו שבטן המוציא את המותרות החוצה ונכן ישישו בני מעי וישישו מצד שנקוי ההוא לדוגמת נקוי שטחול׳ ומה שאמר עשאן כמין מריבה וכו׳ הורה על הפכיות טבעי האיברים ההם באיכיותיהם כל אחד כפי צורך פעולתו הנגמרת אוש על ידו׳ וכמה שאמר מקצת אלו מצטרפין עם אלו וכו׳ הורה על השכמתם והתאחדם על דרך מה שהקדים בראש הספקא על הוראת ספר יצירה בדברים מתחלפים מתרבים מצד אבל הם מתאחדים מצד אחר וכו׳ וכלל דבריו שהאיברים יבנדו זה לזה בקצת איכיותיהם גם יצטרפו בקצתם וימצא ביניהם ערך ויחס זה תמורת זה וזה כנגד זה וכלם מתאחדים בקשר אמיץ לתועלת כלל המורכב עד שאין שלום יוצא להם אלא מתוך מריבה׳ וזה מצד הענין האלקי הקושר והמחבר בין ההפכים ומפליא לעשות׳ כל זה אחר שסדר היצירות וכו׳ ר"ל שכל זה הביא בעל ספר יצירה אחר שסדר היצירות בפרק הראשון ממנו באמרו עשר ספירות בלימה וכו׳ ואחר שסדר הדבר החשוב וכו׳ באמרו אחת רוח אלקים חיים שתים רוח מרוח וכו׳ שהוא הולך ומונה שם ענין העשר ספירות לאחת אחת עם הנמשך מהן׳ ולא זכר הנה ששה הקצוות והם רום׳ תחת׳ מזרח׳ מערב׳ צפון׳ ודרום׳ כי מקום הונח להם כמה שיבא להקנגד בו אבל אמרו ורמז מעט מסוד השם הנכבד וכו׳ ושם יבאר אותם על שני קצות הגלגל הנחתמים בטבעת חותמו על שם יה"ו וכו׳ וכמו שיבא: מפני שהוא הגוף והחומר להויו׳ וכו׳ יורו דבריו הסמוכי׳ כי לא על הים דות התחתונים לבדם היתה הכונה׳ כי הלוך ילך ויבאר אחרי ספר היצירה על דברים עליונים כמו שיבא ואיך אם כן ינדק אבלם המאמר כי

כי כלם ארץ אבל אומרים זה גוף אישי וזה גוף מימיי על כן הקדים שלש אמות אש ומים ורוח והקדים רוח אלקים והוא רוח הקדש ממנה נבראים המלאכים הרוחניים ובה מתחברות הנפשות הרוחניות ואחריה האויר המושג ואחריו המים אשר מעל לרקיע לא השיגתם הקשת הפילוסופים על כן לא הודו בהם ואפשר שיאמר בו אומר שהוא כדור הקרה שקורין בערבי זמהריר ומקום תכלית הגעת העבים ואחריו מקום האש הטבעי שקורין אותו בלשון ערבי אלאתיר

כאשר

זכר הארץ מפני שהוא הגוף והחומ׳ להויו׳ כי כלם ארץ וכו׳: אבל הכונה כמו שזכרנו למעלה אבל אמרו ואש שלש אמות וכו׳ כי אויר מים ואש הם יסודו׳ לכל נברא שמנ׳ לכל נמצא כפי מדרגתו כודככו יסודותיו והשמות הללו משותפי׳ לכלם וכבר יקשום גם לשרשי היסודות בעולם אפילו׳ כנודע לבעלי החכמ׳ ההיא והנה לפי זה הורה על טעם השמט׳ הארץ בהמשיכו דבריו על היסודות הנמצאי׳ אבלכו להיו׳ זה דמיון ודוגמא ליסודות יתר הנמצאות למדרגותיהם כי משפט אחד לטע׳ כלם איש איש על מקומו ומדרגתו במעלה וחשיבות באמור עד שיבדק כדרך זה מה שדרשו ז״ל הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר אפי׳ גלגל חמה: כי כלם ארץ וכו׳ כי כל המתהוה בארץ עקרו בארץ אלא שבכנטרפו אליו שאר היסודו׳: אבל אומרי׳ זה גוף אשי וכו׳ כפי רוב היסוד המעורב במורכב׳ על כן הקדי׳ שלש אמו׳ כבר זכרנו ענייננו למעלה והוא רוח הקדש וכו׳ הוא אשר דבר בשני סי׳ ד׳ שמצטיירו מן הנש׳ הדק הרוחני רוח הנק׳ קדש הנורו׳ רוחניו׳ הנקראו׳ כבוד ה׳ וכו׳ ונזכר ענייננו למעלה סי׳ ג׳ וגם התבאר ענין המלאכים שגם הם לדעתו נבראו מן הנש׳ הדק הרוחני וכה מתחברו׳ הנפשו׳ הרוחניו׳ הכונ׳ כי שם תדבקנ׳ בהפרד׳ וכענין אמרו בחמישי סי׳ י׳ והוא עולם המלאכות ועולם המכוחב כאשר תדבק הנפש בו תמות וכו׳: ואחרי האויר המושג הוא ביאו׳ לאמרו שתים רוח מרוח ואמר מושג להבדיל בין רוח זה לרוח הקדש הנזכר שעם היותו גשמי הוא בלתי מושג לעוכם דקותו אבל קנהו ירא׳ מי שברא לו הש׳ עין זכה כשארת כמו שזכר למעלה סי׳ ג׳ ולהבדיל בין האויר הזה המושג ובין רוח הקדש הבלתי מושג ייחס לרוח הקדש תאר אויר אלהים כתבש כמו שיבא: ואחריו המי׳ וכו׳ הוא לביאו׳ אמרו ג׳ מים מרוח וכבר קרב זה של המביאו׳ הגאון רבינו סעדיה באמרו בניכול בשר ודם יכול לעשות כן שמתלמלא הבל רוח פיו ובעצו מים והכ״ח יתפך על סדר מלמעלה למטה כי מרוח הקדש יבא רוח כקר׳ אבלו אויר מושג ומן האוי׳ הזה יבואו מים חיים וכל אלו הם דברי דקי׳ עליונים למעלה מן השמי׳ ויור׳ על זה מה שיזכיר אח״כ באמרו מים מרוח חקק חצב תהו ובהו ורפש וטיט יבו׳ ואילו היתכונתו על המי׳

שאחריו׳ כיך יאמ׳ שמה׳ חקק וחצב תהו ובהו הוא״ל וכבר נתבאר במה שקדם כי תהו נאמ׳ על ההיולי הראשון על כן אמרתי שאין שו זולתי ענייני דקי׳ רוחני׳ משתלשלי׳ זה אחר זה מלמעלה למטה וזכר דעת הפילוסופי׳ במי׳ אשר מעל לרקיע במוזכ׳ נכתו׳ על שמי׳ הנמצאי׳ נכח כגבול האמצעי מן האויר החמרי וכמו שזכר המור׳ בשני פ׳ ל׳ והוא המקום ששם יעלו האידים ויתחד׳ מהם המטר והשלג ודומיה׳ ונקרא כדור הקרה בעבור הקרירות שבו׳ וזהו דעת הראב״ע פ׳ בראשית ישיו כטע׳ החכם שפורכו ונדבר עוד על אודותיו בחמישי סי׳ ... באמרו המקרה במים רומז אל המים אשר מעל לרקיע׳ ואחריו מקום האש וכו׳ הוא ביאור מה שאמר ארבע אש ממים והכונה שאחר המים הנזכרי׳ הוא מקום האש הטבעי וכו׳ ובחמישי סי׳ י״ד יספק על מציאותו באמרו ולמה לא תספק בטבעותם ביסודות הארבעה ראשונה ותתבע אותם בעולם האש אשר יטענו ששם האש העליונה וכו׳ והגאון רבינו סעדיה בפי׳ ספר יצירה הקריב אל השכל אפשרות שתחדש האש מן המים באמרו של תתמה איך יוצא האש מן המי׳ שהרי בדעת בני אדם המועטת ניתן לעשות כך ולהוציא אש ממים כיצד מביא כלי זכוכית טהור מאוד וזכוכית הנקרא ברי״ק בלעז וממלאו מים ונותנו בשמש בירח תמוז שבחמה של חמה מתגבר וכצורת של פעמים סביב לבעלי הזכוכית ויוצא אש מן המים אשר בזכוכית ומשים אסקא יוצאת בכינוזמת היוצאות מן הכלי ומבעיר׳ עכ״ל ואולם ראוי לשום לב כי יביאנו ההכרח לומר שלא על פי שטתו וביאורו באמרו הדברים׳ אלא על דעת האומר שקדם זכרו אבל כדור הקרה כי הוא זה אשר יאמר שאחר המים הנזכרים יהיה מקום האש׳ אך לפי שטת בעל ספר יצירה אי״א לומר כן שהרי בפרק הוא עצמו כתוב לאמר אש ממים חקק וחצב בה כסא הכבוד ואופנים ושרפים וחיות הקדש ומלאכי השרת וכו׳ והדברים מוכיחים היותה אש עליונה דקה וזכה ראויה ליצירת כל הענייני׳ האלה׳ ועל כל פנים תשינהו התפיסה מפני׳ מה השמיט הביאור על פי שטתו המסכמת לספר היצירה והשיבנו על דעת האומר הבלתי מסכים לו בזה בשום פנים כי

איכות

כאשר אומרים על ורוח אלקים מרחפת על פני המים שרצונו במים האלה החומר הראשון בלי איכות אבל תהו ובהו עד שהתאיך בחפץ האלקים הסובב אותו וכנה אותו ברוח אלקים ודמות החומר הטבעי במים דמיון נכון ביותר כי מה שהוא יותר עבה מן המים לא ישתוו פעולות הטבע בכל חלקיו מפני שהם הזקים כי אין הגוף הארצי ראוי כי אם למלאכות כי המלאכה אינה כוללת כי אם שטחי החומר ולא כל חלקיו והטב' הוא כולל כל חלקי הדבר ואין הווה אלא שהיה כבר בתכונת המים זב נגר ואם אינו כן לא יקרא הוה טבעי אבל הוא מלאכותי או מתרכב או מקרי ואין הטבע פועל בו אלא בעודנו בתוכן המים יציירהו בחפצו ואחר כן תקשה נ"א הקשה · ואפשר לתקנו יתקשה מה שהוצרך להתקשות ואמר על הדומה לזה עשה מתהו ממש ועשה את אשר איננו ישנו וחצב עמודים גדולים מאויר שאינו נתפש

ועוד

איפשר יוכל לפרש ארבע אש ממים חקק וחצב בה כסא הכבוד ואופנים ושרפים וחיות הקדש וכו' על האש הטבעית הלזו · כאשר אומרים על ורוח אלקים וכו' חוזר למה שאמר במים אשר מעל לרקיע שהוא כדור הקרח וכו' וערך ערך דבריהם על המים הנזכרים בפסוק ורוח אלקים מרחפת על פני המים שרצה בו החמר הראשון ואמר זה להקדים הצעת דבריו אל אשר כוון להזכיר מספר יצירה עשה מתהו ממש וכו' כי הדברים הללו מתיחסים אליו · ואפשר שכוון לתת טעם מפני מה קראו למים השם הנקויים בשם מים · כי היה זה דוגמת קריאתם ככה לחמר הראשון שהוא נושא הכח וההכנה הכוללת על קבלת כל הצורות · ועם זה תועיל הצעה זו אל אשר יזכיר וכמו מלאך אחד עושה שתי שליחיות להיות לו כוונות למעלה ולמטה · בלי איכות · להיותו מצד עצמו מגולגל ונעדר כל הצורות והמקרי' כמו שיתבאר בחמישי סי' ב' · אבל תהו ובהו שהיא מתיחסים לחמר הראשון מצד ההעדר וההכנה אמר כן וכמו שתרגם אנקלוס צדיא וריקניא · לא כהרמב"ן שפירש תהו על החמר ובהו על הצורה · וכן יורו דבריו בחמישי סי' כ' באמרו וכבר חשבו קצת אנשים כי המים הנזכרים בתחלת מעשה בראשית כנוי להיולי ראשונה וכו' עד אמרו וככה בהעדר הצורה והשחור בחשך בתהו ובהו · ע"כ · עד שהתאיך וכו' שקבל איכות והכנה אל קבלת הצורות · הסובב אותו · כאמרו מרחפת על פני המים · וכנה אותו ברוח אלקים כי רוחו הוא חפצו הפועל בכל דבר כרצונו · ודמות החמר הטבעי במים וכו' · נתן טעם של הדמיון הזה אשר דמו בו החמר הטבעי למים ואמר שהיה זה דמיון נכון ביותר כמו שהולך ונושא אחר הביאור : לא ישתוו פעולות הטבע וכו' · כי הטבע האלקי הפועל בו לא היה פועל ונוקש ומפלש בקרבו אבל כל חלק ממנו לסבת עביו שמונע מזה : כי המלאכה אינה כוללת וכו' · רק להקשות לו תמונה ויתאר בשטחיותו בלבד ואין לו עסק כלל בשנוי צורתו העצמית בפנימיותו · ולהכינו אל קבלת צורה שתחול על הרכבתו כאשר יעשה זה הטבע השוכן בקרבו : ואין הוה אלא שהיה כבר וכו' · רוצה לומר שאי אפשר להתהוו' מאומה הויה טבעי' רק כשיתמרח ויתרכך תחלה רוצה לומר שיתחלחל ויתלחלח במים הנגרי' למען יוכל לעבור בחלקיו כח הפעולה הטבעית המרחפת על פניו להכינו אל קבול צורתו · או מתרכב · כלישת מים עם קמח · או מקרי · שמקרה הוא קרה לו לשתדש וכל שלימות אין בו כמשפט הדברי' הנופלים במקרה · אמנם הטבע איננו פועל בכיונה בו זולתי בהיותו על התכונה הנזכרת רוצה לומר בתכונת המים זב ונגר ואח"כ כאשר תמה פעלת הטבע בחלקיו יתקשה מה שהוצרך להתקשות ממנו וכענין אמרם ז"ל לחים היו ביום ראשון ונקרשו בשני · ויהי דבר החכם לטיף על ככה בספר שער השמים שער ב' פ' ז' לאמר וכבר העיר זולתי אל ענין היות החמר הכללי כמשל במים ולא בשאר היסודו' ונתן הסבה לזה לפי שהמים אמצעיים בין הרוך והקושי כי הם בטבעם מתפרדים ונגרים ולפעמים כשיחזק בהם הקור מתלכדים ונקפאים ומתקשים לפיכך יצוייר שיפעל הטבע במשל בהם כוונת מנהיגו עד שיהיו ממנו המצואים הגשמיי' על טבעם הנאות לכל אחד ואחד בלי מונע לא מצד הקושי ולא מצד הרוך ע"כ · ואמר על הדומה לזה עשה מתהו ממש וכו' לפי מה שכתב הרמב"ן בפי' התורה על פסוק שני יתבאר אצלו עשה מתהו ממש כי מן החמר הראשון יתהוה דבר שיש בו ממש ע"י הצורה · ועשה אינו ישנו הוא כפל ענין זה במלות שונות כי הוא קורא לחמר הזה איננו ממה שאמר הכתוב מאפס ותהו נחשבו לו וכאמרו שם כי התהו אחר האפס ואיננו דבר · ואפשר עוד שכוון באמרו עשה מתהו ממש לצורה הגשמיות הכוללת שיתבאר ענינה בחמישי סי' ב' היא המלבשת

החמר

שאמר שראשון תחלה וכוונתו בו ממש לדעת ן' סינא · ואמר ועשה את אשר אינו ישנו על הצורות הפרטיות מהד' יסודות · ואמר וחצב עמודים גדולים על ההויות המורכבות מהם שהם תכלית כונת הטבע בכל מה שקדם · או שכוון באמרו עמודי' גדולים על הד' יסודות עצמם והוא פרטו של ראשון כי תחלה היה שעשה אינו ישנו ואח"כ ביאר מה המה אלה · וכל זה מאויר שאינו נתפש והוא רוח אלקים המוזכר למעלה שהוא סבת התאייך החמר לקבל הצורו' יצק מים עליהם ונעשו עפר רמז להשפעתו עליהם צורת הנשמיות אחר ההכנות הנזכרות · והרמז הכוון במשל הזה על שש הקצוות כי ערוגה כנגד הצד התחתון והחומה על ארבע הרוחות והמעוזבה על הצד העליון כי הוא שם כלל לבנין שעל התקרה וכמו שכתב רד"ק בשרש עזב · וכתב רבינו שעדים מים מרוח כלומר מרוח פיו כבראו המי' כביכול בשר ודם יכול לעשות כן שמתלחלח הבל רוח פיו ונעשו מים כך הב"ה בפה והוציא מים מלחלוח הרוח

ועוד אמר מים מרוח חקק וחצב תהו ובהו ורפש וטיט עשאן כמין ערוגה הציבן כמין חומה סבבן כמין מעזיבה יצק מים עליהם ונעשו עפר ואמר עוד תהו זה קו ירוק שמקיף את העולם כלו בהו אלו אבנים מפולמורת המשוקעות בתהום שמביניהם יוצאין מים ורמז

כאמור וקרא כן לעוצם דקותו · וכבר קדמה הערתנו כי קרא רוח מרוח אויר מושג להבדיל בינו ובין רוח הקדש הנקרא רוח אלקים · והנה יהיה רוח אלקים נקרא אויר בלתי מושג והוא עצמו לשון אויר שאינו נתפש · ולפי זה יאמר שהכל נהיה מכח רוח הקדש המוזכר למעלה : ועוד אמר מים מרוח חקק וחצב תהו ובהו וכו' · מי יתן ויפרשהו אלינו ולא יניח הלשון הזה לפנינו כחמר כעדר הגורס · הוא הדבר אשר דברתי כי לא דמה החבר בנפשו להשיג בספר יצירה עקר מכוונו ובפרט בהפרדת חלקיו באמרו למעלה והרמז מובן לגמרי ואם יקשה לבאר הפרדתו וכו' וכבר קדם דברו לאמר והסוד עמוק מאד והפירוש אסור וכו' ועתה מה נעשה לדברים האלה הסתומים ביום שידובר בם · רק לקבל עליהם אחד מן הביאורים המתחלפים המונחים לפנינו בפירושי ספר יצירה המפורסמים · עם היות שלא ראיתי בשום אחד מהם מה שתהא רוח חכמים נוחה הימנו · ואולם הנראה בעיני על ככה כי למה שקדם ביאורו איך עשה מתהו ממש וכו' להורות איך מכח האויר הבלתי מושג שהוא רוח האלקים כאמור נמשך כל סדר היצירה ועדיין לא ביאר איך נברא ההיולי עצמו שנקרא תהו כמו שקדם · בא עכשו להודיענו כי היה זה מכח מים מרוח שזכר למעלה שהם המים הרוחניים אשר מעל לרקיע ונמשכו מן האויר המושג כמבואר שמה ובהם חקק וחצב תהו ובהו ורפש וטיט וכו' ר"ל שמכח המים העליונים נחקק ונחצב החמר הראשון ונמשך בזה מדרגה אחר מדרגה כי עשאו רפש וטיט רמז להתאיינו בחפץ אלקים ע"י שתכתו כעין המים הנגרים ובאמרו במה שקדם שאין הוה אלא שהיה נגר כתבונת המים זב נגר וכו' נגר וכו' ולהורות על הכנתו לקבל צורת הנשמיות אמר עשאן כמין ערוגה הציבן כעין חומה סבבן כמין מעזיבה · ובאמרו עד אין חקר ומספר ומאותן המים חצב תהו ובהו · ע"כ · ושמא כלל עוד בערוגה חלוק החמר ההוא לערוגו' כדרך זורעי ירק למען יכון לקבל צורות מתחלפות בחלקים מתחלפים ממנו וכמו שנזכר בחמישי סי' כ' · ואפשר עוד שכוון לד' מדרגות הנמצאים המתהוים מן החמר התחתון כי באמרו רפש וטיט כוון להכנתו אל צורת המחצבים ובאמרו ערוגה כוון להכנתו אל צורת הצמחים אשר יציצו ויפרחו בערוגותיהם ובאמרו חומה רמז אל הכנתו לקבל צורת בעלי החיים כי לחוזק מדרגתם דמה אותם לחומה ובאמרו מעזיבה כוון אל מדרג' צורת האדם העליונה שבצורו' הללו והיא השלמות והתכלית כענין המעזיבה שהיא גמר כל הבנין והעליון שבו ויהיה ביאור אמרו יצק מים וכו' על השלמת הדברים אשר בעפר יסודם · ואמר עוד תהו זה קו ירוק וכו' לפי פשט ביאורנו יפורש זה על שני דברים אשר יובחנו בהיולי הראשון · האחד היותו ממוצע בין המציאות וההעדר ר"ל שהוא ממוצע במציאותו בין מה שבכח ובין מה שבפעל כמו שזכר הראב"ד בהקדמת ביאורו לספר יצירה וזכור אזכרנו בחמישי סי' כ' · והשני שהוא היותו כולל כל הצורות בכח מצד שווי הכנתו אל מול קבלתם וכנגד שניה' באו שתי מלו' תהו ובהו וכמו שכוונו בחמישי כי כ"ב על אמרו וכנה בהעדר הצורה והחבור (כ"א והסדר) וכו' עיין שמה · ודמה הראשון לקו הירוק שמקיף את העולם כלו והוא לדעתי קו האופק שמחלק את השמים לשני חצאין ומראהו כמראה קו ירוק והוא דבר ממוצע בין חצי העליון לתחתון וכן ההיולי הזה ממוצע בין המציאות וההעדר כאמור · או יהיה טעם הדמיון כי עת הראות הקו הנזכר במראה קו ירוק מקיף את העולם הוא בערב אחר שקיעת החמה ובבקר קודם זריחתה כי אז בערב הולך האור מן ההויה אל ההפסד

דרך

ורמז מעט מסוד השם הנכבד יוד הא וו הא שהוא נאות לעצם האלהי המתאחד אשר אין לו מהות כי מהות הדבר זולת מציאות הדבר והאלקי יתברך מציאותו הוא מהותו כי מהות הדבר גדרו והגדר מחובר מסוגו והבדלו ואין סוג ואין הבדל לעלה הראשונה והתחייב שיהיה הוא הוא׃ וכאשר ספר כי סברת רבורת הדברים הוא סבוב הגלגל כמו

לדרך אותו מקו׳ במספרים ובבקר הוא שב מן השפל אל ההויה כדרך שהוא עצמו · וזה כלו מורה על טבע החמר אשר בו יושלם ענין ההויה וההפסד · וכנגד השני דמהו לאבנים מפולמות וכו׳ והוא כמו מגולמות שלשון עדיו לגלום ועניינו כמו כנוי׳ ובעלמות ואפשר היותו מלשון פלמוני אלמוני שגם הוא ענין כסוי והעלם׳ שהרמז אל הצורות הנעלמות בכח ההיולי הזה והנה אומן בתאר אבני מפולמו׳ משוקעו׳ בתהום כי נעיקו של חמר זה כבוש ובעלמות עקרי ההויות הללו ר״ל כי בעקר טבעו לקבל כל הצורות ההיולאניות וזאת שמ׳ מהם יוצאים מים כי מים במקום הזה כנוי להמציאות המתהוות ממנו ובמס׳ חגיגה פ׳ אין דורשין שביארו המאמר על זה בתאר תהו תהו זה קו ירוק המקיף את כל העולם כלו שממנו יוצא חשך לעולם שנא׳ ישת חשך סתרו סביבותיו סכתו · בהו אלו אבנים מפולמות ומפולשות משוקעות בתהום שמהם יוצא מים שנאמר ונטה עליה קו תהו ואבני בהו׳ עכ״ · וגם זה עולה לקריאת שפתנו כי שמהם מצד בחינתו של חמר זה והיותו ממוצע בין המציאות להעדר בענין הקו ירוק שזכרנו קרא מקרה החשך וההפסד לאישי העולם שמהם מצד היותו כולל בכחו אבני הצורות המפולשות והמשוקעות ובעלמות בעקר טבעו יצאו הויות מעולות וכאבנים שלמות משע כבכו · וגם אם תפרש מלת מפולמות מענין לחות כלשון רז״ל דגים מפולמים פר״ל לחים · והיה ביאורנו הנזכר שומר תמונתו כי להיות הלחות הגרשי סבת הקיום בדברים בתייחס הלשון הזה אל הצורות המעמידות את בעליהן על תוכן מבנם קיומם וכמו כן אם תפרש המלה כשתי מלות מפול מות על דרך נפל מות יהיה הכנוי נודק על הצורות השומרות בעליהן מליפול בחות ההפסד והכליון׃ ורמז מעט מסוד השם וכו׳ · הוא מה שכתוב שם בפרק ההוא אחר אמרו ארבע אש ממים וכו׳ חמש חתם רום בירר ג׳ פשוטות וקבען בשמו הגדול יה״ו וחתם בהם ו׳ קצוות פנה למעלה וחתמו ביה״ו שש חתם תחת ופנה למטה וחתמו ביו״ה שבע חתם מזרח ופנה לפניו וחתמו בהי״ו · שמינית חתם מערב פנה לאחריו וחתמו בהו״י · תשיעית חתם דרום ופנה לימין וחתמו בוי״ה · עשירית חתם צפון ופנה לשמאל וחתמו בו״הי · אלו עשר ספירות בלי מה אחת רוח אלקים חיים · שתים רוח מרוח · שלש מים מרוח · ארבע אש ממים · ורום · ותחת · מזרח · ומערב · צפון · ודרום · עכ״ · ועל ביאור זה מתפשט והולך אך בקצרה כמנהגנו · ומה שאמר כי השם הזה הנכבד הוא נאות לעצם האלקי המתאחד כן כתב המורה בראשון פ׳ ס״א כ״ב וס״ג וכבר קדם שביארנו למעלה סי׳ א׳ ונ׳ · ומה שאמר אשר אין לו מהות כי מהות הדבר וכו׳ כן כתב המורה בראשון פ׳ נ״ז שהמציאות והמהות שני ענינים מתחלפים ובפ׳ נ״ב כתב כי הגדר הוא תאר מורה על מהות דבר ואמתתו וכו׳ וזה המין מן התאר מרוחק מן האל ית׳ אצל כל אדם שהוא ית׳ אין לו סבות קודמות שהם סבות מציאותו ויתבאר בהם ולזה הוא מפורסם אצל כל אחד מן המעיינים המבררים למה שיאמרוהו כי השם לא יגדר ועוד כתב שם שגם תאר המהות מורה על ההרכבה וכו׳ · ולפי הנראה עשה החבר ב׳ מיני ראיות להוכיח שאין לו ית׳ מהות · האחד מצד היותו מתחלף למציאות ואצ״ל שיש זה רבוי בחקו ית׳ ביחסנו אליו מציאות ומהות · וכבר התבאר גם אצל הפילוסופים היותו ית׳ אחד פשוט מכל צד · והוא מה שזכרנו מטעם המורה פ׳ נ״ז · והשני הוא כי ע״כ צריכים אנו לסלק ממנו תאר המהות · מצד שהמהות הוא הגדר והגדר מחובר מסוג והבדל כאמרנו שאדם חי מדבר וזה א״א בחקו ית׳ להיותו אחד פשוט מכל צד כמו שזכרנו וזהו והאלקים ית׳ · מציאותו הוא מהותו כי מהות הדבר גדרו וכו׳ · והשלישי הוא מה שצרף לזה שאין סוג ואין הבדל לעלה הראשונה לומר שא״א המצא לו גדר לפי שאין דבר למעלה הימנו שיכללהו כמו החי שהוא סוג כולל בגדרו של אדם וכמו שכתב המפרש בראש הלכות יסודי תורה להרמב״ם · וכלל עוד בזה שאלו היו לו ית׳ סוג והבדל להשלים מהותו וגדרו היו לו סבות קודמות וכו׳ וכמו שזכר המורה פ׳ נ״ב · והנה נדק בעל חובת הלבבות במה שכתב בהקדמתו לאמר כי הבורא ית׳ שהוא אחד אמת לא ישיגהו שום ענין ולא מקרה׃ וכאשר ספר וכו׳ · הלשון הזה כמ׳ זך עד אמרו כן כנערך לחקור מאין בתרבו וכו׳ והכונה להודיע צורך החקירה בענין השם

קצוות

כמו שאמר חזר גלגל פנים ואחור ודמה זה בהתמזג כ"א בהתחברות האותיות הנפרדות אלף עם כלם וכלם עם אלף בית עם כלם וכלם עם בית חוזרות הלילה נמצא כל הדבור יוצא במאתים ושלשים ואחד שערים · ואחר כן אמר איך

קבוצות הנזכרות ע"י אותיות יקו ובאופן · וערך את ערכו כי כאשר ספר בעל ספר יצירה כי סבת רבות הדברים הוא סבוב הגלגל וכו' ע"י צרוף האותיות והתמזגם וכו' וכמו שיבא כן בצריך לחקור מאין נתרבו הדברים קודם סבוב הגלגל וכו' · וספור בעל ספר יצירה על סבת התרבות הדברים מסבוב הגלגל הוא אמרו פ' כ"ב עשרי' ושתים אותיות יסוד קבועות בגלגל ברל"א חוזר הגלגל פנים ואחור וכו' עד אמרו כיצד שקלן והמירן א' עם כלן וכלם עם א' ב' עם כלן וכלן עם ב' ג' עם כלן וכלן עם ג' וכן כלן · וכלן חוזרות חלילה וכו' ובפ' רביעי בתוב שם כיצד צרפן שתי אבנים בונות שני בתים ג' בונות ו' ד' כ"ד · ה' ק"כ · ו' תש"ך · ז' בונות חמשת אלפים וארבעים בתים מכאן ואילך צא וחשוב מה שאין הפה יכולה לספר ואין לראות ואזנים לשמוע · ע"כ · ובפירוש ר' אליעזר מגרמיזא כתוב לאמר שתי אבנים וכו' האות קורא אבן וב' אותיות הן בית כל מר תיבה ותוכל להפוך לב' תיבות כמו הן נה ושל ג' בונות וכו' פי' של ג' אותיות תהפוך לו' כמו אבי אין ביא באי יבא יאב וכן כלן · וי"א אותיו' שהיא תיבה גדולה שבתורה כמו והאחשדרפנים עולה לתתקכ"א רבוא ו'שים ות"כ תיבו' · והב"ה ית' וית' צרף כ"ב אותיו' לדבור אחד מה שא"א לבשר ודם כי אין קץ וסוף · ע"כ · ומצאתי לה"ר שבתאי בפי' ספר יצירה כי החשבון הזה עולה כך בלא ניקוד · אך עם הנקוד יעלה מעלה מעלה עד אין מספר ולו יוכח שימצא גבר חכם מחבר דבור אחד דכ"ב אותיות ומגלגלו באותיותיו ונקודיו היה מוכח בו כל לשונות העולם · וכתב עוד שענין החשבון הזה יוצא בהכאת חשבון ראשון עם חשבון האות הבא כי ב' פעמים א' הרי ב' וב"ג פעמים הרי ו' · וד' פעמים ו' הרי כ"ד · וה' פעמים כ"ד הם ק"כ וכן כלם · ע"כ · והנה סבת התרבות הדברים הוא סבוב הגלגל כפי התחלף מבטי הכוכבים והתחברם והתפרדם דרך גלגולם כמו שהארכנו על זה בראשון סי"א : כמו שאמר חזר גלגל פנים ואחור · היא תנועת הגלגלים למזרח ולמערב כי אחור וקדם יסבו בלכתם : ודמה זה בהתמזג וכו' · סדר ההתמזגות באותיות עד שיצא כל הדבור ברל"א שערים כך הוא יתמזגו תחלה אלף עם בית גימל עם דלת וכן כלם על הסדר עד שיושלם השער הראשון על דרך זה : אב גד הו זח טי כל מנ סע פצ קר שת: אחרי כן יתמזגו שאותיות על ידי דלוג אות אחת ויבית

השער השני אג הו טכ מס פק שי וכמה לא יעבור כי היה בדלוגו פוגע פעם אחרת באות האלף · ובשער השלישי יתמזגו ע"י דלוג שתי אותיות על דרך זה :

אד זי מע קת גו טל [illegible]כ סכ הח כב פר :

ושם יבוא כי היה פוגע באות האלף פעם אחרת · וכן על דרך זה ימשך השער הרביעי על ידי דלוג שלש אותיות והרביעי על ידי דלוג ארבע וכן כלם עד בואם לקצה השער הכ"א על ידי דלוג כ' אותיות :

את שר קצ פע סנ מל כי טח זו הד גב :

ובכן יתמו כ"א שערי האלף עם כלם וכלם עם אלף וכל אלה מהות האלף היותה ראשיתם משם יבאו אל שערי הבית עם כלם וכלם עם בית ויהיו עשרים שערי המתחילי' מאות הבית הראשון משם בדלוג אות אחת על הסדר :

בד וח יל כע נר ת : ולא יעבור כי היה פוגע באות הבית שכבר נמנה והשער השני יהיה פתוח בהתמזגותם על ידי דלוג שתי אותיות כזה :

בה חכ כפ רא דז ימ עק תג וט לס צש :

ושם יבוא מפני פגישת הבית כאמור · והשער השלישי יהיה על ידי דלוג ג' אותיות והרביעי ע"י דלוג ארבע וכן כלם על דרך זה הלוך ילך ובוסא משך הדלוג עד בואם לקצה העשרים שערים של בית עם כלם וכלם עם בית שהאחרון שבהם הוא בדלוג כ' אותיות כזה :

בא תש רק צפ עס נמ לכ יט חז וה דג :

והנה מגרעות בתן לבי"ת שער אחד כי הנה שערי הבית הם עשרים ושערי האלף עשרים ואחד · והנה כפי יחס שערי הבית לשערי האלף יהיו שערי הגימל לשערי הבית כי יתחיל השער הראשון בדלוג ב' אותיות :

גו טל סצ שב הח כנ פר אד זי מע קת :

וימשך בדר הדלוג עד באו לקצה הדלוג בעשרי' אותיו' :

גב את שר קצ פע סנ מל כי טח זו הד :

ויבאו שעריו למספר י"ט הלוך וחסור משערי האות הקודמת שער אחד · ובדרך זו יהלכו שערי שאר האותיו' כל אחת במסכת לחברתה באופן הדלוג כפי שערך הנזכר ונגרעין שער אחד כאשר הראית עד תום כל הדבר באות השין שנכנסת לאחרונה ואין בה זולתי שער אחד עם דלוג כ' אותיות על זה התאר :

שר קצ פע סנ מל כי טח זו הד גב את :

והוא השער האחרון לרל"א שערים פנים הנכללים בכ"א פרקים · אולם כשהתווית חיו יתהפך כיכון באותיות

לאחור בהתאימם על הפך התמונות שקד׳ תליך ונכונו אחורנית בכל מערכותיהם כדרך שיעשם לפנים ברל״א שערים שזכרנו ואלו הם רל״א שערי אחור׳ ותהי ראשית׳ : תש רק צפ עס נמ לכ יט חז וה דג : וכשני ימשך בדלוג אות אחת והשלישי בדלוג שתי אותיו׳ ועל דרך זה ילכו למשעיהם אחורנית בשמירת היושר המוזכר ברל״א שערים פנים כי את אלו לעומת אלו עשה האלקים ועל ידם יעשו פעולות נפלאות נוראות כי הרל״א שערים פנים יבנו והרל״א שערים אחור יהרסו לדוגמת מה שזכרתי למעלה בשם רב סעדיה הגאון אך אמנם ירא״ה מדברי המחבר כי לדמיון בעלמא כאמרו

התרבות הדברים בסבוב הגלגל כאמרו׳ והלא הבורא אחד הוא ולגלגל על דרך הדמיון שש צדדים כמו שכת׳ הפילוסוף בשני משמע השמים שיש לגלגל בדמות מעלה ומטה ימין ושמאל פני׳ ואחור ולזה יכנו לו הפילוסוף בחכמה את האדם הגדול בשוכב שראשו בקוטב הדרומי ורגליו בקוטב הצפוני ימינו למזרח ושמאלו למערב פניו מועדו׳ מלמעלה ומחזיר אחריו כלפי מטה׳ ואמר על הדמיון כי אין לגלגל חלוק איברים בעלי השגה כדדים האלו כמו שישכן בבעלי חיים ואעפ״י כן יוחסו לגלגל מצד חלוק הכחות אשר לו בחלקים הנזכרים ואפשר עוד שרמז אל היות הגלגל

איך התרבו בשלש האותיות ורבועם שלש אבנים בונות ששה בתים ארבע בונות עשרים וארבעה בתים צא וחשוב מה שאין הפה יכולה לדבר ומה שאין האוזן יכולה לשמוע׳ כן נצטרך לחקור באין נתרבו הדברים קודם סבוב הגלגל והבורא אחד הוא ולגלגל על דרך הדמיון ששה צדדים והניח כ״א שם גלגלות וקבע בדבור השכלי שמורת הבורא כ״א שם לבורא ובחר לו בדבור הגשמי האותיות היותר דקות אשר הם ברוחות לשאר האותיות והם אהו״י ואמר:

הדברים אבל בעל ספר היצירה כי כמו שהאותיות מתמזגות ומתרכבות בפנים שונים עם היות הדבור אחד׳ כן על ידי סבוב הגלגל יתחלפו בפנים רבים מנטי הכוכבים ומערכותיהם וכפיהן יתרבו הענינים המתחדשים משמים כמו שזכרנו בראשון סי׳ א׳׳ וכן נראה מדעת הראב״ע על אמרו שתי אבנים בונות שני בתי׳ וכו׳ כמוזכר שמה ולא ידעתי משני מה לא הניחו על פשוטו לומר מעי׳ צירוף האותיות כפי רבוי התחלפם כמחייב סבוב הגלגל כא פני הרבוי ההוא׳ אשר ממנו כמזג הרבוי בנבראים הואיל וקדמה הוראתו על סגולת האותיות לענין זה במה שקדם ויוסיף עוד שנית ידו במה שיבא׳ איך שהרבו האותיות בשלש אותיות וכו׳ כבר הוזכר זה למעלה ומשם תבחין מה שחסר בכאן מלשון ספר היצירה כי לא זכר רק צרוף ג׳ וד׳ אותיות וכמך להם כא׳ וחש״ב וכו׳ ושם לא באמר זה כי אם אשר ז׳ אותיות ושמא לא חשש להזכיר זולת השלש והארבע להיותן עקר מכוונו באשר הוא שם כי ישוטט ספורו על ארבע אותיו׳ השם המיוחד יוד הא ויו הא ונפרט על השלש מהם יוד הא ויו שמהם יתהוו השש קצוות כמו שיתבאר כי אמנם האות הרביעית כפולה היא בתוך הנאים בשלשת אלה׳ כן נצטרך לחקור וכו׳ כבר זכרנו כי נקשר זה עם אמרו למעלה וכאשר ספר כי סבת רבות הדברים הוא סבוב הגלגל וכו׳׳ מאין נתרבו הדברים וכו׳׳ איך נתרבו הדברים קודם סבוב הגלגל שאז לא היה שם מקום לתלית בו הרבוי כמו שהיה לנו אחרי כן לתלות טעם

העליון עם כל מה שבתוכו כאיש אחד מחובר מחלקי׳ שונים ומרכז זה הגוף הכולל הוא מרכז הארץ והוא מחברת הקוים שממנה נמשכים עד הגלגל שלשת הקוים על אורך רוחב ועומק אשר נקודות תכליותיהם הן שש הקצוות הנזכרות כמבואר למעלה אבל אמרו ודמהו בנקודה והמרכז וכו׳ והוא מה שהורה עליו הרב״ב באמרו התחייב מכל אחד כל מנהגי העולם וקם הגלגל׳ והניח בדבור השכלי וכו׳׳ זה החלו לתת טעם לענין הרבוי בששה נדי הגלגל ואמר שבעל ספר יצירה הניח וקבע שם לבורא אשר יקרא לו בדבור השכלי המיוחד לו ית׳ ולשכליים כמו שיזכיר בסמוך׳ ואחר זה בחר לו בעל ספר יצירה הנזכר בדבור הגשמי האותיות היותר דקות וכו׳ והוא אמרו שם ביר״ג פעם טוות וקבען בשמו הגדול יקו וכבר קדם דברנו סי׳ נ׳ על הוראת מעלת אותיות אהו״י ושם ביארנוהו׳ ומה יפו ונעמו לפי הכוונה דברי החכם לטיף בשער השמים שער ג פ״ב על הדבור הראשון הפשוט הרוחני ועל הקול והקריאה בשם בגשמי שכבד בחמר האותיות וצורותיהם שמניאו חמר לכל בעל חמר וצורה לכל בעל צורה כמבואר שם למשכיל׳ ועל כל שיותר טוב ומועיל בענין זה ראיתי עוד להעמידך על דברי מוהר״ר ברכיאל בגדרו פ״יג כי שם שם לו בחק האדם ד׳ מדרגות אותיות או מלות או ספורי׳ האחת בהיותם כתובים על ספר לזכר דבר יה״ב בשפם במבטא שפתים הב׳ בהיות מחשבתו של אדם משוטטת בם׳ והד׳ בשקם כנסכים בפנימיות הנפש ועניניתה השרשי׳

בשרשי׳ והם שרשי האותיות והמלות והספורים כי מכח עצמות הנפש השרשי תולד המחשבה על ידי התחלקו בנפש לאותיות ומלות כתובות ומהם אותיות המבטא ומהם אותיות המכתב׳ והחליט שמאמר כי כל דבור וספור תחלת תולדתו הוא מן המחשבה הנולדת מהכח השרשי המתחלק לשרשי אותיות ומלות ויש הפרש בין הדבור האנושי לדבור המלאכיי כי האנושי להיותו נעשה על ידי נפש מגורה בגוף צריך לכלים וחושים׳ והמלאכיי להיותו נעשה על ידי נפש בלתי מגורה בגוף נעשה בלי כלים גשמיים ושניהם בין האנושי בין המלאכיי נעשים על ידי נפש בעלת צורה ובכן יובן מה שאז״ל על המלאכים שמספרים בלשון הקדש (וכמו שקדם למעלה בדברי החבר)׳ אכן הדבור האלקי שמתהוה מהאלוק אשר לא יצדק עליו שם כלים גשמיים ואפי׳ שם צורה׳ הוא יותר דק שרשי ועמוק מן המלאכיי וכו׳ אחרי כן ביאר שם כי באלוק שמחשבה והמעשה באים כאחד׳ ויותר מזה כי המחשבה עצמה מעשה גמור כי כל הנאצל מהאלוק הן במחשבה הן בדבור לא ישוב ריקם מבלי פרי בראה ועל כן היו ישראל רואים האותיות במתן תורה וכו׳ עד אמרו ובכן נאמר גם בשרשי האותיות אשר הם שורש מחשבת האלוק שגם הם והמעשה באים כאחד ויותר מזה שהשרשי הלז שהם ממנו בהתפשטותו׳ הוא עצם האלוק א״כ שרשי האותיות שבמחשבה ובדבור האלקי הם עצמות האלוק אשר הם ומהם המעשה כי המחשבה ומעשה באים כאחד וכאשר עלה א״כ במחשבה האלקית להאציל הנקודה אשר מהתפשטותה נאצלו הספירות או שרש המחשבה שנתפשט היה שרשי האותיות על מחשבתו אשר הם ומהם היה מעשה האצילות שממנו אחר כך בריאה יצירה ועשיה אם כן על ידי האותיות האלה הייני שרשיהן האציל האלוק ברא יצר ועשה את הכל וכו׳׳ ואחרי שבמהות העולם הלז התחתון שהוא עולם המעשה נתן הקב״ה לנו עמו מעשה צורת האותיות האלו הנכבדות תמורת שרשיהן אשר על ידי כתיבתן או במבטא ירמזו לשרשיהן האמורי׳ כאשר שאריכו כח וימשיכו על האותיו׳ שהם את השרשי האלקי ההוא בכתיבה או מבטא כאמור ועל ידם יתחדשו חדשות וישנו טבע הדברים ויבראו בריאה חדשה כי בהמשיך באמצעות אותיות המכתב ובמבטא השרשי באותיות תפעלנה הספירות כפי ההמשכה ברוך אשר לו נתכנו עלילות׳ הנך רואה בעיניך מה שנדק מאמר

ואמ״כ החפץ בשהו׳ ירצא בשם הנכבד הזה יהי׳ מה שיחפוץ ית׳ (ויהי׳ כפי נגזר הוי) איכה כנ״א ואין

בעל ספר יצירה שאמר כ״ב אותיות ברא הב״ה את עולמו בהבינך זה לא יקשה או בעיניך מה שחלק האותיות׳ לאמות׳ כפולות׳ ופשוטות׳ ודרכי גלגולי האותיות ופעולתם׳ גם מדברי אלה תבין היות מבואר אמרם אות פלונית ספירה פלונית כי אחרי שהאותיו׳ הם שרש מחשבת האצילות שהיא והם הוא מעשה האצילות והאצילות אם כן הם עצם הספירו׳ ושרשם ולפי שאותיו׳ שם הויה בתיחדו בהיותם הם ביחוד עצם ההוי׳ היו על כן הם שרש ועצמו׳ הספירו׳ על כן קראו לשם הויה שם העצם הייני שם שהוא עצם כך פירשו חכמי׳ שם העצם במקו׳ הזה ולא רצו בפירושו שם המורה עצמותו כאשר רוצים בשם העצם של הנבראי׳ כי הנבראים הם ושמם שני דברים אבל הקדוש ברוך הוא הוא שמו ושמו הוא כי כבר שמעת דברי שהאותיות הם השרשי המתחלק לאותיו׳ במחשבה ברוך הוא וברוך שמו׳ אם כן הוא ושמו דבר אחד ובאצילו׳ נגלו האותיות ונגלה השם כך הוא דעת המקובלים ועם כל זה לדברי האצילות שרשי היה בו ואח״כ נגלה על כן נדק מאמר האומרי׳ לפני האצילות היה הוא ושמו אחד ונדק ג״כ שבאצילות נגלו האותיו׳ והם׳ וכו׳ עד בא דברו כשיחוברו האותיו׳ הרומזים לשרשיהם באופן וסדר אחד ויוליד על ידי האופן והסדר ההוא על אופן זה אין שום ספק כשיחוברו באופן אחר לא יולידו באופן זה כי אם באופן אחר ובן יבכל השתנו׳ הסדר יפעל כפי ההשתנות ובכן ש׳ בלתי תכלית על כן נברכת השמות אל אופנים שונים יש להם סגולות מתחלפו׳ כפי התחלפו׳ הסדר וזאת היתה הסבה שנשיו׳ החכמי׳ עוסקי׳ בספר יצירה והיתה מחשבת׳ נדבקת בגלגול שרשי אותיו׳ היצירה כפי המבואר בספר ההוא הוה מתברי להו עגלא תלתא או אדם או כפי השתלפות ובכן זה ודעהו כי על ידו יתגלו לך ספקות הרבה וכו׳׳ עד כאן הבנתי לפניך מדברי מוהר״ר בצלאל בפרקיו הנחמדים שאינם מזומנים ביד כל איש אשר ידבנו לבו לקרבה אל העיון ידעתי כי יועילו הדברים מאד אל הבנת הענינים בעצם והיו למאורות אל אשר ישנו פה עמנו כמה שאכחנו עלינו ועם אשר איננו פה עמנו ממה שקדם זכרו בפסקא הלז׳ ועם היות שחזרתי על מדתי אשר קנעתי לבלתי לבא בגדולות ובנפלאות ממני ובפרט בביאור דברי החבר הנלתי נכנסים בעומק החכמה ההיא כאשר הודעתיך אף גם זאת לא נמנעתי מזכרתם להיותם דברי׳ קרובי׳ שידיעתם רבת התועלת והשומע ישמע והחדל יחדל ואמר כי החפץ וכו׳ ר״ל שבעל ספר יצירה כוון באמרו

ואין ספק שהוא והמלאכים מדברים הדבור השכלי ויודעים מה שיהיה בעולם הגשמי קוד׳ יציר׳ העולם ואיך יאצל הדבור וההברה ממנו על המדברים שהם ראש הבריאות בעולם והיה כדין שיהיה העולם הגשמי נברא בענין שהוא נאות לגשמיות בשם הנכבד השכלי הנאות לשם הגשמי יהו יוה הוי היו ויה והי התחייב מכל אחד צד מצדי העולם וקם הגלגל· וזה מהדברים שאינם מספיקים הכל אם מפני שהמבוקש עמוק מהשיג או מפני שתבונותינו מקוצרות או לשני הדברים יחד · ועל הדומה לזה חקרו הפילוסופים והביאם מחקרם לאמר כי מאחד לא יהיה ממנו כי אם אחד וקבעו מלאך קרוב נאצל מן הראשון · ואחר כן אמרו כי המלאך הזה יש לו שתי מדות אחת שהוא יודע מציאותו בעצמותו לא בעניו והשנית ידיעתו שיש לו סבה והתחייב ממנו שני דברים מלאך

ופתח בזה שם קבוצות פנה למעלה ופתחו כ״יקו וכו׳ כי בנבואה שתמן מזלו ברוח כריבה · עונה אור השם הנכבד הזה בגלויה והוא שם בן ג׳ אותיות אלא ברוחניותו שהם שבעה אותיות שם בן ד׳ כי הרביעית כפולה כאמור · יקו יקוה מה שיתכן כי כל אשר יחפץ בשם הזה עשה וזהו שאמר ויהיה כפי נגזר קו״י שבשם היותו נשמט מ.סחא אחרת אין לסבלו מכמחתכו כי הכח ייחס המעשה לחכמו ית׳ ולגבורת שם קו״י שעל ידו ישלם מעשהו : ואין ספק וכו׳ · מורה על המנא שם דבור שכלי כאמור ושתייחסו אל הגשמי בענין בענין הצירוף אשר ממנו התחייב הרבוי בכדי הגלגלי· וזה כי הוא ית׳ והמלאכים מדברי׳ הדיבור השכלי שהוא ציון שכלם או שפע יוצא מהם המכוון בשם דבו׳ רוחני כבכל מענם המדבר כדבר החכם לטיף בשער השמים שער ג׳ פ״ב · וקוד׳ יצירת העולם שאו לפי שעת ספר יצירה כבר קדמה בריאת המלאכי׳ יודעי׳ היו מה שעתיד להיות בתכונת בנין העולם הגשמי ואיך יאצל על המדברים הדבור וההברה באותיותיו עד שיקרה בו צרוף אותיות שם אחד בפנים שונים · ומאשר ידעו זה היה בדין שימשיכו היצירה הגשמית באמצעות ענין באות אל הגשמיות היינו בשם הנכבד השכלי מצד האותותיו והת יחסותו בצירופי אותיותיו הרוחניות של השם הגשמי שכבר ידעו בו איך יאצל על המדברים כאמור · והוא השם המצטרף באותיותיו לששת השמות הללו יקו״ יו״ק וכו׳ · ובכן התחייב מרוחניות כל אחד מהם צד מצדי העולם וקם הגלגל על מכונו והכה כל מגמת פניו לקרב אל השכל איך כענין צרוף האותיות הללו בדבור השכלי כמו שכענין צרופם בדבור הגשמי עם היות ה׳ אחד ושמו אחד · וכתב החייט בפירושו למערכ׳ האלקות פ״ח על אמרו במטטרון וקראתי שמו יוד הא וו הא הקטן וסדרתי לו כל סדרי בראשית וז״ל השם הידוע נקרא

בשם כ״ו ובשם פ׳ ובשם ס״ה וכן בהרב שמו אחרי׳ והטע׳ פי׳ מפני שהאותיות כבריאות וגם הנגר הוא דבר כבד והאותיות והנקודות והטעמי׳ והתגי׳ שהם זוהר שיה׳ הורכבו זה בזה ונעשות הויות שיש להם ישות ואחיזה כמו הלהב ויותר דק מאה אלף פעמים וכל אחד כפי הקרוב אליו וכפי השמות שנקראים בהם וכבר הודעתיך שהשמו׳ הם כחות שקיו׳ לכן שם כ״ו ושאר השמות הם חותמות שהשם פועל בהם כל היצור וכל העתיד לבור כי השי׳ לא ישיגהו מקום כי אם היה מגיע הוא הגלגל היה צריך שיה׳ גשם והגלגל הוא גשם וכל דבר המקיף בגשם גשם הו׳ לכן השי׳ מסביר מטטרון כל החותמות שהם תחת ידו ואיכו פועל דבר קטן או גדול שלא בכח של החותמות וזהו וקראתי שמו ה׳ הקטן: וסדרתי לו כל סדרי בראשי׳ סדרי בראשי׳ הם ששה רוחות שהוא ממונה עליהן והוא מעלה ומטה ימין ושמאל פני׳ ואחור וכנגדן ששה ברושים בשמו וגם הם כנגד ששת ימי בראשי׳ ולכן נברא אדם ביום ששי כי הכל היה מסור בידו עכ״ל : וזה מהדברים שאינם מספיקים וכו׳ · רוצה לומר שאינם מסבירים פני טוב טעם מתקבל אצל כל אדם : ועל הדומה לזה חקרו וכו׳ · למען ישיבו אל לבנם אפשרות התפשטות הרבוי מן האחד הפשוט שעל זה היה דברו עד הנה מאז אמר כן כנערך לא קוד מאין כתרבו וכו׳ : והביאם מחקרם וכו׳ · זכר זה המורה בשני פ״ד ותמצא תורף לשונו לטכיכו בחמישי בי׳ כ״א · ובפרק י״א כתב גם כן שהשפע המגיע מאתו יתברך להמציא שכלים נפרדים ישפע מן השכלים גם כן להמציא קצתם את קצתם עד השכל הפועל ואצלו תפסק המצאת הנפרדים וכל נפרד תשפע ממנו גם כן המצאה עד שיגיעו הגלגלים אל גלגל הירח ואחרי זה הגוף ההווה הנפסד רוצה לומר החמר הראשון ומה שהורכב ממנו עכ״ל · ובעל העקרים זכר זה מאמר ב׳ פ״ יא · ובעל נווה שלום

אמר

מלאך וגלגל הכוכבי׳ הקיימי׳ · וזה גם כן במה שהשכיל מן הראשון התחייב ממנו מלאך שני ובמה שהשכיל מעצמותו התחייב ממנו גלגל שבתאי וכן עד הירח · ואחר כן אל השכל הפועל · וכבר קבלו בני אדם זה והרתפתו לו עד שאמרו שהוא מופת מפני שיחסו אותו ל׳ פילוסופי יון · וזאת טענה גרידא אין בה ספוק ומקשים עליה בכמה פנים אחד מהם למה עמדה האצילות הזאת הקצר יד מהראשון · ואחר כן נאמר למה לא התחייב מהשכלת שבתאי מה שלמעלה ממנו דבר אחר ומהשכלתו המלאך הראשון דבר אחר ותהיינה צורות אצילות שבתאי ארבע · ומאין לנו שמי שישכיל עצמו יתחייב ממנו גלגל ומי שהשכיל הראשון יתחייב ממנו מלאך ובערת אשר יטעון ארסט״ו שהוא משכיל את עצמו צריך שיהיה נתבע ושיאצל

לא להשכל

אמ״א פ״ד: מלאך וגלגל וכו׳ · המלאך הוא כאלו כשכל ממנו מצד השכלו שיש לו בכח · והגלגל מצד השכילו מציאותו בעצמו ובעל העקרים מאמר ב פ׳ כ״א ביאר על כונה זו מה שאז״ל בחשמל עתים חשות עתים ממללות בשעה שהדבור יוצא מפי הקב״ה חשות ובשעה שאין הדבור יוצא מפי הקב״ה ממללות יעוין שמה · ואמר גלגל הכוכבים הקיימים כי אצל קדומי הפילוסופי׳ ראשון הוא להם בסדר הגלגלים: והכם לפי דעתם שמנה לבד · אולם אחרי כן הוסיפו עליהם גלגל חלק תשיעי · וע״ד כם עשירי לדעת חדשים מקרוב באו · ולדעת אלו המשיך דבריו בחמישי בי׳ י״ד לאמר שהודרגו השכלים אל אחת עשרה מדרגות ואין בזה שום סתירה כי היו דבריו נכאן על שעת כת אחת מן הפילוסופים · ושם המשיך הדברים על דעת כת אחרת מהם וטעמו בזה כי שם הורה על סוף מה שהגיעו דברי הפילוסופים באצילות כי המעדיף הרבהו עד מספר י״א מדרגות · אמנם הרלב״ג החזיר עטרה ליושנה כי האמין מספר הגלגלים שמנה ולא יותר: ומפני שייחסו אותו וכו׳ · כי היה זכרם לברכה אצלם ולכבוד שם בשמת יקר יתנו עם היות כי לא אנשי מופת המה בזה רק הנה גרידא היא מהם ואומדנא בעלמא וז״א וזאת טענה גרידא אין בה ספוק · רוצה לומר שאין בה כדי להספיק עם פני הראות שתסמוך עליהם הדעת ועל כיוצא בזה כתב המורה בשני פ׳ כ״ב וז״ל זה אשר יזכרהו אריסטו׳ שהשכל הראשון סבה לשני והשני סבה לשלישי וכו׳ · השכל הראשון מהם פשוט הוא בלא ספק ואין כמצאת ההרכב׳ במציאת באלו הנמצאות על דר החיוב כמו שיחשוב אריסטו׳ · אמנם נודה לו כל מה שזכרו שהשכלים כל אשר יתרחקו יתחדש בהם הרכב׳ ענייני׳ אחר שמושכלי׳ רבים ועם הודאתנו לו בזאת המחשבה והסברא איך היו השכלים סבה לחיוב הגלגלי׳ מהם ואיזה ערך בין החמר והנבדל אשר אין לו חמר כלל · אמור שאמרנו קודמנו לו

שכל גלגל שכתו שכל על הצורה המוכרת אחר שהשכל ההוא יש בו הרכבה בהיותו משכיל עצמו ומשכיל סבתו וכאילו הוא מורכב משני דברים אחד משני הדברים בהם יתחייב ממנו השכל האחר אשר תחתיו · והענין האחר יתחייב ממנו הגלגל · ישאלו ויאמר לי הענין האחד הפשוט ההוא אשר התחייב ממנו הגלגל איך התחייב ממנו הגלגל · והגלגל מורכב משני חמרים ושתי צורות · חמר הגלגל וצורתו וחמר הככב הקבוע בגלגל וצורתו · וכשיהיה הענין על דר החיוב א״א לנו נהכרם לזה המורכב מבלתי סבה מורכבת יתחייב מחלקה האחד גרם הגלגל ומחלקה האחר גרם הככב וכו׳ · ע״כ: ומקשים עליה בכמה פנים אחד מהם וכו׳ · הכונה למה שלא נמשך האצילות לאיכות השכל הזה הפועל מלאך אחד בהשכלת עצמו וכן ממלאך למלאך על פי הסדר הקודם: הקצר יד מהראשון · ר״ל שקצור קצרה יד ה׳ מהשפיע בעלול ממנו כח מספיק לעבור ממנו לזולתו כשיעור שיוכל גם הוא להמשיך שפעו בעלול ממנו להוליד נעלמו כדמותו ומן הוא והלאה בזה אחר זה ליותר מן המספר אשר הכינו: למה לא נתחייב מהשכלת שבתאי וכו׳ · כבר כתב המורה בשני פ׳ ד׳ שהגלגל עצמו הוא בעל שכל מלבד שכל חשוקו שהוא המלאך המיוחד להנעתו ומה שלמעלה ממנו הוא שכל חשוקו והמלאך הראשון הוא העלול הראשון אשר המניע שכל חשוקו של גלגל שבתאי: ותהיינה צורות וכו׳ · כי ישכיל גם כן שכל גלגל המזלות ושכל עצמו ויעלו כל ענייני אצילותו למספר ארבע: ומאין לנו · זהו מעין מה שזכר המורה בפרקו הזכור: ומי שהשכיל הראשון וכו׳ · ר״ל השכל המוכב לו מלמעלה: ובעת אשר יטעון וכו׳ · הכונה שאם יתגאה אריסטו׳ בנפשו לאמר כי הוא בחכמתו השכיל את עצמו · צריך שיהיה נתבע כי לפי הנחתו הנזכרת היה ראוי שיאצל ממנו גלגל: וכן אם יתגאה לאמר שהוא השכיל המלאך

אשר

כא להאצל ממנו גלגל ואם יטעון שהשכיל הראשון שיאצל ממנו מלאך ·

אמנם זכרתי לך ההתחלות האלה שלא תבהילך הפילוסופיא ותחשוב שאם תלך אחריה היית מניח לנפשך במופת הברור אבל התחלותם כלם לא יסבול אותם שכל ולא יכנסו תחת הקשה · ועוד כי אין בין שנים מהם הסכמה אלא המקבלים מהם שסומכים על רב אחד אם אבנדקליס כ״א אבומקאלים ואם פיטגורים או ארסטו או אפלטון וזולתם הרבה אין אחד מהם מסכים עם חבירו ·

סי׳ כו אמר הכוזרי מה הצורך של אותיות הוי או של מלאך וגלגל וזולת זה עם ההודאה בחפץ הבורא ובחדוש העולם ושהאלקים ברא את הדברים הרבים כמנינם בבת אחת למיניה׳ כאשר זכר בסדר בראשי׳ ושם בהם כח העמידה והתולדה ומכלכלם לרגעי׳ בכח האלהי כמו שאנחנו אומרים מחדש טובו בכל יום תמיד מעשה בראשית :

סי׳ כז אמר החבר הטיבות מלך כוזר וזהו האמת והאמונה באמת ועזיבת מה שאין צורך אליו אך שמא היה זה העיון מאברהם כ״א לאברהם אבינו כשנתבררה לו האלהות והאחדות קודם שידבר עמו במחזה ואחר שדבר עמו הניח כל בקשותיו כ״א הקשתיו ושב לבקש רצון האלקים מעמו אחר שלמדו ואיך הוא הרצון ובאיזה

אשר הוא ראשון בערכו וכמו שחשבו פילוסופים אפשרות השכלה זו לפי דעתם יתחייב לפי המוכח המחובר למעלה שיאצל ממנו מלאך : אמנם זכרתי לך ההתחלות האלה וכו׳ · מעת כא דברו לאמר ועל הדומה לזה חקרו הפילוסופי׳ וכו׳ · והנה הוד יעו כי עשה כן למען לא תנעל נפשו עניני ספר יצירה בהכיח דעתו על דברי דברי הפילוסופי׳ בחשבו שהם יותר מספיקי׳ מאשר : אבל התחלות׳ כלם לא יסבול אותם שכל וכו׳ · כוון למה שזכר בחמישי סי׳ י״ד באמרו ולהם בהתחלו׳ דעות מפסידות השכלי׳ בזה השכל בהעלותם בסבוב הגלגל שהוא יבקש שלמות יחסר לו וכו׳ יעו׳ ין שמה : אין המקבלים מהם וכו׳ · כי אמנם המקבלים מאחד מהם וסומכים על בינתו · אפשר קרוב הוא שתמצא ביניהם הסכמה · אך בין המעיינים בהקשתם לא תמצא הסכמה לעולם והוא בסוף שפסקא אין אחד מהם מסכים עם חבירו · שהוא מוסב של החכמי׳ שקדם זכרם וכשו אמ׳ אם אבנדקלי׳ וכו׳ וזולתם הרבה שאין אחד מהם וכו׳ · ושיו הדברי׳ הללו קרובים למה שזכר בחמישי סי׳ י״ד לאמר וכמעט שאין הסכמה בין שני אישים במה שיתחלפו אחר זה מהדעות במה שאחר שטבע גם בהרבה מהטבע ואם נמצא כת אחת מסכמת על דעת אחת הנה אין זה לחקירה ותולדה שעמדה עליהם דעתם אבל הם סיעת אחד מהמדברים קבלו ממנו כסיעת פיתאגורש וסיעת אבנדקלים וסיעת ארסטו וסיעת אפלטון וזולתם וכו׳ :

סימן כו מה שצורך וכו׳ · מה לנו של דרכים אלו כדי למצוא אופן התפשט הרבוי מן האחד הפשוט לא לנו דרך בעל ספר יצירה המוזכר

בקידמתו · באמרו כן כשצריך לחקור שאין כתרנו וכו׳ · ולא לנו דרך הפילוסופים המוזכר שם באמרו ועל הדומה זה חקרו הפילוסופי׳ · כי לשמו ית׳ נתן כבוד על אמתת תפשו הפשוט וזה מה הצורך של אותיו׳ קוי׳ · ככנגד ספר היצירה ׳או של מלאך וכו׳ ככנגד דעת הפילוסופי׳ · ואמר עם ההודאה בחפץ הבורא וכו׳ · כאשר כתב המורה בשני פ׳ כ״ב בגזרת השלישית כי כל פועל ש פעל ברצון ורצון לא בטבע יעשה פעולו׳ מתחלפו׳ רבות: ע״כ : בבת אחת · לא דרך עלה ועלול כאמו׳ : העמידה באיש · והתולדה · בהשאיר המין · ומכלכלם לרגעי׳ וכו׳ · כן כתב ראב״ע פ׳ שמות על רצון שוכני סנה וז״ל ור׳ ישועה אמר הכבוד שכן בסנה ולא דבר נכונה כי אך יקרא שוכני על רגע אחד ועוד למה באמר על גזרת פועל ואיננו כן עושה שמי׳ וארץ כי ה׳ הוא עושה תמיד ותעמידם בהנהגה היוצא מפי אדם · ע״כ: וכבר זרחה שמש הזהר על כיוצ׳ בו במ׳ שפי׳ בהקד ותו מאמ׳ הכתוב כי כאשר השמים החדשי׳ והארץ החדשה אשר אני עושה ונו׳ עשיתי לא כתיב אלא עושה דעביד תדיר וכו׳ · בכח האלקי · המוזכר למעלה בקודמת :

סימן כז ועזיבת מה שאין צורך וכו׳ · כי עם ההודאה בחפץ הבורא ובחדוש העולם אין לנו צורך לאמצעיים לייסב בלבנו התפשטות הרבוי מן האחד הפשוט · כי אמנם הרבה ספקו׳ יסולקו באמונ׳ החדוש וכפי מה שכתב המורה בשני פ״יט ובמקומות זולתו : כשנתבררה לו האלקו׳ וכו׳ · בעלותו בשליבו׳ כולם העיון הטבעי להכיר את בוראו : כל בקשותיו · שבקשות והדרושים העיוניים והנכם השמי׳ יותר נכון ומבואר : איך הוא הרצון · שלמדו בכלל אם

אשר

ובאיזה דבר יושג ובאי זה מקום / וכבר דרשו רבותינו בויוצא אותו החוצה צא מאצטגנינו' שלך רוצה לומר צא מחכמת הכוכבים ומכל חכמה טבעית מסופקת וכבר אמר אפלטון מהנביא שהיה בזמן מארינוס המלך שהוא אמר לפילוסוף שהיה מתעסק בפילוסופיא בחזון מהאלקים לא תגיע אלי בדרכים האלה אך במי ששמתיו שליח ביני ובין ברואי רוצה לומר הנביאים והתורות האמתיות והוגדר כ"ז ונגדר בספר הזה בסוד העשרה האחדים שמסכימים עליהם במזרח ובמערב מבלתי שיביא ש' זה טבע ולא יכריע שכל אבל לסוד אלקי מה שאמר עשר ספירות בלי מה בלום פיך מדבר בלום לבך מלהרהר ואם רץ לבך שוב למקו' שלכך נאמ' רצוא ושוב ועל דבר זה נכרתה ברית ומדתן עשר שאין להם סוף נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן כשלהבת קשורה בגחלת ודע וחשוב וצור שהיוצר אחד ואין בלעדיו ולפני אחד מה אתה סופר וחתימת הספר וכשהבין אברהם וצר וחקק וצרף ויצר וחקר וחשב ועלתה בידו נגלה עליו אדון הכל וקראו אוהבי וכרת לו ברית בין עשר אצבעו ידיו והוא ברית לשון ובין עשר אצבעות רגליו והוא ברית מילה וקרא עליו בטרם אצרך בבטן ידעתיך׃

אמר

אשר חפץ ה' שיעשהו האדם וחי: ובאיזה דבר יושג · מהות המעשים ושיעורם אשר בהם יפיק רצונו של מקום: ובאיזה מקום · היא ארץ כנען שעליה נאמר לו אל הארץ אשר אראך: בחזון מהאלקים · בקשר עם אמרו שהוא אמר וכו' כי בחזון אמר לו לא תגיע אלי בדברים האלה וכו': אך במי וכו' · רוצה לומר במה שיורה אותך מי ששמתיו שליח וכו' וכאמרו בשלישי סי' כ"ג שאין מתקרבים של האלקים כי אם במצות האלקי' עצמם: והוגדר וכו' הכונה שיכלל בגדרו של ספר זה בענין סוד העשר אחדי' וכו' מה שאמ' עשר ספירות בלי מה וכו' · כי העיר על בלימת פיהו מלדבר בסוד זה ולבבו מלהרהר בו כי שוא להם מסכימי' קום לחקור על טעם התפשט המספר עד עשרה ושם נכנו והוא מה שאמר סי' כ"ה זלה"ם סוד חתום למה עמד החשבון על עשרה לא פחות ולא יותר וכו' · ואפשר שיהיה פסח היושר ונגדר על דרך נודר אדם · ותהי' הכונ' לפי זה שנגדר ונתגלגל בספר ההוא בענין סוד העשרה וכו' · מה שאמר עשר ספירות וכו' · ועוד אפשר דתמת הלשון הוה נכון כ"ט ולא · ומה שאמר כי העשרה אחדים שמסכימים עליהם במזרח ובמערב וכו' דוגמתו מבינו בראשון סי' כ"ט באמרו וכן מנין העשרים הסכים כל אדם עליו במזרח ובמערב · אין טבע יביא לעמוד בעשרה אלא שהוא מקובל מתחיל בו' ע"כ · ובאמרו: לסוד אלקי שאם כוון למה שכתב הראב"ע פ' שמות וז"ל והנה עשר ספירות כמספר עשר אצבעו' שיש שכנגד אמ' והנה הגלגלים תשעה שהם גופות כבדות עומדות והעשירי שהוא קדש נקרא כן בעבור שבו ובכל כחו הכביד והוא התקיף וכל הגופות יתקיף · עכ"ל ·

או שכוון בזה לעשר הספירות הפלאיות ואם לא דבר מאומה על אודותם עד הנה כמו שפירשתיך כי' כ"ה ... רץ לבך וכו' · הכונ' שישיב אשר מרוצת לבו בקומו לשיעור ולראותו בגדולו ונפלא' ממנו: שלכך נא' וכו' · מלא' הכתוב (יחזקאל א') והחיות רצוא ושוב במראה הבזק הורה על היותם פעם מניעים נפש שלמעלה מ"ס ופעמ' לפעם כהרף עין ועלימו עיניהם מראו' כעין דוגמת הברק · והוא ג"כ שא שילו' נחקכו במופלא ממנו: ועל דבר זה נכרתה ברית · שלא יהרוס מנב לנקש לו בעלמי כ"ש: ומדתן עשר שאין להן ס"ק ביארנוהו למעלה סי' כ"ה על גלגול מספר עשר בחוזר חלילה עד אין תכלית ועל כונה זו ביארנו שם מה שאמ' נעוץ סופן בתחלתן וכו' להיותן מתגלגלי' בענין וכו' לעולם בדמות עגולה מתגלגלת שאין לה תחלה וסוף מסויימי' · ואמ' כשלהבת וכו' להורו' על המשך האחד מחבירו בזה אחר זה בקשר אמיץ: ודע וחשוב וכו' · כמבואר ענייניו בסי' כ"ה: שהיוצר אחד ואין בלעדיו ולפני א' וכו' · שמסגולת האחד במספרים כנא לידי הכרת הבורא בנמצאות כי טבע האחד הוא לבל ימצא קודם לו · וכן הבורא יתברך הוא הראשון אשר עדיו כל בשר יבואו: כי עכ"פ יגיע הפילוסופי הסבות של סבה ראשונה לכל הנמצאות: וכשהבין אברהם וצר וחקק וכו' · יתכן שאמר וצר על תחלת הציור בחוש המשותף · וחקק בדמיונו וצרף ויצר במחשבו להיותו כמצרף לכסף על בירור מה שיתחדש בו הדמיוני וכמו שזכר בחמישי סי' י"ב אבל ביאור כל הכחות הללו · וחקר בשכל על כל חלקי הסותר שכופלים בדרוש · וחשב במאזני שכלו איזה מן החלקי' יכשר · ועלתה בידו ידיעת ברור אמתית: וכרת לו ברית בין עשר אצבעו' ידיו וכו' ·

אמר

סי' כח **אמר הכוזרי** רצוני שתראני טעם כל מעט מחכמות הכוכבי' כי החכמים הנאותים לטבעים · כלומר לטבעיים

סי' כט **אמר החבר** כבר העירותיך על ידיעת במבטי' כלומר בכוונים הברורי' בהוראה כלומר בראית מדעם בתקופ' לבנה אשר היא כ"ט יב תשצג מקובל מבית דוד ולא נשתבש · ותקופת חמה הברורה אשר היו בה נזהרים שלא

אשר שכוון לשתי מערכות המצות עשה · ולא תעשה · כי כנגד מצות עשה כרת לו ברית הלשון בין אצבעות הידים כי הידים ידי עשייה להיותם כלים נאותים אל המעשה ובענין אמרו סי' כה אשר לעשות וכנגד לא תעשה כרת לו ברית המילה להשקיט המיית יצר הרע לשמור את רגליו מהלכת בדרך זו שמכו לו תאוותיו הגשמיות · וכל זה יושלם בהביט אל עשרת הדברים שעת דים ליתן לזרעו עם במשך משרשיהן עשה ולא תעשה להיותן אמות התורה כלם וכמו שזכר החבר בראשון סי' פז · ועל כן זכר עשה במספר עשר כזה ובזה וזכר ברית הלשון וברית המילה לכלול בענייני' חובת כל המצות · כי בברית הלשון יכללו המחשבה והדבור לה ות הלשון בדבור עט סופר מהיר להורות על מחשבת הלב ועל כן קורא לו שם שליח השכל והמילה תרמוז אל המעשה · ולפי זה ייחוד הלשון בין אצבעות הידים והמילה בין אצבעות הרגלי' לא לחלק רק כי אם ליתן את של זה בזה ושל זה בזה · כי מחשבה דבור ומעשה יש לשלשתן מצוה במצו' עשה ובלא תעשה · וברית הלשון הוא לשון הקדש שאמר עליה סי' כה שלמדם האלקים לאדם ושמה על לשונו ובלבבו · והיתה לאברהם ירושה להיותו סגולת עבר בראשון סי' מט ונה ושמא כוון בלשון · החלק העיוני · ובמילה החלק המעשי · ורמז בזה שחמשת חושיו החיצוניים לעומת הפנימיים שגם הם חמשה לדעת קצת כמו שזכר ן' סינא בספרו הראשון ברפואה אופן א' למוד ו' פ"ה וזכור כזכרנו בחמישי סי' יב וכלם נרמזו בעשר האצבעות · יחדו יהיו תמים אל העיון השלם · ואלה עצם הנרמזים ג"כ בעשר אצבעות הרגלים ישלימו יחד בשלימות החלק המעשי · ואפשר שלזה עצמו כוונו ז"ל בנדרים פ' ארבע נדרי' באמר' אמר רמי בר אבא כתיב אברם וכתיב אברהם בתחלה המליכו הקב"ה לאברהם על רמ"ג איברים ולבסוף על רמ"ח ואלו הן שתי עינים שתי אזנים וראש הגויה · והרמז אצלי על שלמות העיון השקוה באחד משני פנים · אם בחקירה מעצמו ואם בלמוד מאחרים · וכנגדם אמר עינים ואזנים על אזן שומעת ועין רואה ה' עשה גם שניהם לה' ותם החושים המעולים והמועילים מאד בקנין החכמה · ורמז לשלמות המעשה בראש הגויה כי הוא יתן מעדני

התאוות החמריות בחזק שבאופנים והוא בנין אב לכלן · עוד בפנים אחרים נתבארו דברים אלו בספר העקרים מא' ד' פ' ל' באמרו שהאדם הוא קיים במין כשאר הבעלי חיים מצד הגוף והכחות החמריות אשר בו · והוא קיים נצחי כמלאכים מצד הנפש המדברת והכח השכלי אשר בו · ואל שני מיני הקיום רמז בעל ספר יצירה באמרו כרת לו ברית בין עשר אצבעות ידיו ובין עשר אצבע' רגליו במילת הלשון ובמילת המעור · וקיום המין הרמוז במילת המעור ידוע · וקיום האיש הרמוז במילת הלשון רוצה לומר בנפש המדברת וזה לפי שהוא לדבר הכנחי לכרות ברית עם הדבר הבורא ונפסד אלא מצד הקיום שבו · ע"כ · ואתה המעיין דע וחשוב וזכור כי להיות הדברים שאלו מובאים הנה בזולת באור לא אוכל לדבר אליך מאמר מוחלט · את אשר יבחר בו החבר מן הביאורים להקריב אליו · ובכל זאת לא שב אחור ימיני מהעלו' על ספר דבר דבור על אופני' מתייחסים לאכים כערכי המשכילי לשבת · ודרך האמת בה כל קדשו מונח ועומד הם מפניו כל הארץ :

סימן כח

רצוני שתראני מעט מחכמו' הכוכבים הנאותים לטבעיים · לפי הנראה הוא בקש ממנו לבאר לו מעט מחכמות הכוכבים להיותם נאותים לטבעיים וזה כי לפי מה ששאל ממנו סי' כ"ד על שיורי החכמות הטבעיות · בקש זאת מידו להיותה ידיעה מתייחסת לידיעת הדברים הטבעיים עליונים למעלה ותחתונים למטה · כי את זה לעומת זה עשה האלקים ביחס מכוון ונפלא · על כן יאות לסמוך אותם זו כנגד זו · ולפי הנסח השני שכתוב בו לאמר מחכמות הנאותים לטבעיים · רוצה לומר מה שזכרו החכמים האמתיים רבותינו ז"ל מענייני החכמות ויסכימו בהם אל הפילוסופים הטבעיים · ואמר זה לפי שענייני ספר יצירה המוזכרים עד הנה עם היותם משיורי החכמות הטבעיות הנשארות אצלנו כנזכר' כ"ד · אינם נאותים לפילוסופים הטבעיים כי רחקו מהקשתם כמוזכר סי' כה על המים אשר מעל לרקיע :

סימן כט

כבר העירותיך וכו' · כנזכר סי' כ"ד : על ידיעתם במבטי' הברורים וכו' · כי היה מבטם בענייני התכונה ברור ומכוון בלי שבוש ·

שלא יפול פסח אלא אחר תקופת ניסן וכמו שאמרו קצתם כד הזית דמשכא תקופת טבת עד שיתסר בניסן עבריה לההיא שתא כדי שלא יפול פסח ברביעית החורף כא׳ ססתיו והאלהים צוה והזהיר שמור את חדש האביב והתקופה הנוהגת אצל ההמון איננה ברורה אבל היא על דרך הקרוב בחלוק׳ השנה על ארבעת רביעי׳ כל רביע צ״א יום ורביע יום · ויש שיפול פסח בחשבוננה ברביעית החורף וכבר טענו על היהודים וחשבו כי עקר תורתם אבד ושאינם על שורש אחד בעבור שיפול להם פסח קודם הכנס פרק האביב כפי חשבונם בתקופה שהיא בפרהסיא ולא שמו לב אל תקופת חמה הברורה האמתית שהיא בצנעה (בלתי מפורסמת) אינם ככ״א ושעל חשבוננה לא יפול פסח בשום פנים אלא עד שתחול השמש בראש טלה ואפילו יום אחד · ולא אירע בזה שום שבוש מכמה אלפי שנים והוא חשבון (דבק למביט הבאתני כא׳ מסכים לכוון אלכיתאכי והוא הברור שבקבועי׳ והאמתי שבהם ואיך יתכן מרע תקופת חמה ותקופת לבנה מרוקדקת וברורה אלא מחכמת התכונה על האמת ועל הברור ·

וכבר

העבורה זו היתה ממנו כהוראת מדעם בתקופת הלבנה וכו׳ אשר לוקח משם ראיה על זה כמבואר שם סי׳ ד׳ : שלא יפול פסח וכו׳ · כי להיות ארבע תקופות השנה לארבע רביעיה כמשלש חדשי׳ לכל אחת מהכם כנה׳ הרמבם ה׳ קדוש החדש פ׳ ט׳ והן מכוונות לד׳ פרקי השנה · תקופ׳ ניסן לזמן הקיץ והוא האביב · תקופ׳ תמוז לזמן החו׳ תקופ׳ תשרי לזמן החורף · ותקופ׳ טבת לזמן הקור כנספ׳ יסוד עולם מאמ׳ ב׳ פ׳ו ומאמ׳ ד׳ פ״יא · הנה לו הוכח שיבא פסח קוד׳ תקופ׳ ניסן לא היה עדין זמן האביב המיוחד לתקופ׳ זו ולא קרינן ביה שמור את חדש האביב ועשית פסח כמו שיזכיר : וכמו שאמר קצתם כד חזית דמשכא וכו׳ · מימרא דרב הונא בר אבין דשלח ליה לרבא פ״ק דר״ה : ברביעית החרף · לפי שהא זו קרא לתקופ׳ טבת הקודמ׳ לתקופת ניסן בשם חורף לפי הרגל לשון בני אדם · ואמנ׳ קור יקרא בלשון כתוב כאמרו קור וחום וקיץ וחורף · וזה שמו אשר קרא לו בעל יסוד עולם כמדובר · אך בא תיקונו בנסחא אחר׳ שכתוב בה בסתיו במקום החורף : והתקופה הנוהגת וכו׳ · להבין אמרי בינה זכור כא מה בין מר שמואל ורב אדא במדת שנת החמה כמבואר להרמב״ם בה׳ קדוש החדש פ׳ תשיעי ועשירי כי למר שמואל שנת החמה כושלות משך שס״ה יום ורביע ולרב אדא שס״ה יום ה׳ שעות תתקצ״ז חלקים ומ״ח רגעים שכל רגע מהם אחד מע״ו בחלק׳ · ולפי חשבון מר שמואל תהיה תוספת שנת החמה על שנת הלבנה עשרה ימים כ״א שעות ור״ד חלקים סימן להם י״כא ד״ר ויתאר ממנין ימי החמה בכל מחזור של י״ט שנה · שעה אחת תפ״ה חלקים סימן להם את״תה ויהיה בין תקופה לתקופה כ״א יום ז׳ שעות ומחצה · ולפי חשבון רב אדא תהיה תוספת שנת החמה על שנת הלבנה עשרה ימים כ״א שעות קכ״א חלקים ומ״ח רגעים · סימן לי״ם יב״א קכ״א מ״ח ולא תמצא תוספת במחזור של י״ט שנה כלל אלא בכל מחזור מהם ישלמו שני החמה עם שני הלבנה הפשוטות והמעוברות כי אהפ״ש שהוא מותר המחזור לחשבון מר שמואל יתחלק לפי זה בין הע״ו תקופות הנכללות בו ויגיעו כ׳ חלקים מ״ה רגעים לכל תקופה מהן והוא יתרון תקופת מר שמואל על תקופת רב אדא כי לחשבון רב אדא יהיה בין תקופה לתקופה כ״א יום ז׳ שעות תקי״ט חלקי׳ ול״א רגעי׳ ובכן שלם המחזור שלם בלי תוספת או מגרעת׳ ואחרי הודיע הרמב״ם את כל זאת · בדברים האלה דבר סוף פרק י׳ ובראיין לי הדברים שעל חשבון תקופה זו היו סומכים לענין עבור השנה בעת שב״ד הגדול מצוי שהיו מעברין מפני הזמן או מפני הצורך לפי שחשבון זה הוא האמת יותר מן הראשון והוא קרוב מן הדברים שנתבארו באיצטגנינו׳ יותר מן החשבון הראשון שהיתה בו שנת החמה שס״ה יום ורביע יום וכו׳ ע״כ · והוא דבר הראב״ע פ׳ תשא אל תסמוך על תקופת שמואל רק על תקופת רב אדא וכו׳ · ע״כ · הניסה כא חשב האפוד ותשאל לו כמשפט האורים הללו . כי על פיו יבא לך מענה לשון באמרו פ׳ כ״ד ולקדמונים במדת זמן השנה שנזכרת דעות מתחלפות ולחכמי ישראל בו שתי סברות סברת רב אדא בר אהבה והיא כסברת המאמתים מחכמי האומות והיא שהיא שס״ה יום וחמש שעות תתקצ״ז חלקים מ״ח רגעים כחשב כל חלק לע״ו רגעים · ויהיה רבע הזמן הזה אשר תקרא גם כן תקופה כא׳ יום ז׳ שעות תקי״ט חלקים ל״א רגעים ויהיו לפי זה י״ט שנות המחזור שוים לי״ט שנות חמה לא פחות ולא יותר · ומותר שנת חמה על י״ב חדשי לבנה לפי זה הוא עשרה ימים כ״א שעות קכ״א חלקים מ״ח רגעי׳ והסימן יב״א קכ״א מ״ח וסברא ס׳ וכי סברת מר

שמואל והוא יחשוב השנה לשס״ה יום ושש שעות לא פחות ולא יותר ורביעיתו כ״א יום ז׳ שעות וחצי ויהיה לפי זה מותר תקופת מר שמואל על תקופת רב אדא בר אהבה כ׳ חלקים מ״ה רגעים ולזה אמר אחד מהמשוררים:

דעה תורה והתבונן בדת אל · ובתקופות תכה לבך ושא׳ ·
ואם ישאל אנוש כמה יתירה · לרב אדא תקופ׳ מר שמוא׳ ·
תשיבהו הלא אתה כמשיב · ולמשיב הלא אתה כשוא׳ ·

ויהיה מותר שנת חמה על שנת לבנה לפי זה י׳ ימים כ״א שעות ר״ד חלקים והסימן יכ״א ר״ד והנה כשיתקבץ זה במותר לי״ט שנות המחזור יעלה שעה ותפ״ה חלקים והוא מה שיוסיפו י״ט שנות חמה על י״ט שנות לבנה לפי סברת שמואל במדת שנת החמה ושיהיה מדת חדשי הלבנה כ״ט י״ב תשצ״ג · אמנם לאמר שמואל בזה דעת רחוקה מן האמת כי הוא אמר בברייתא שלו שמדת חדש לבנה כ״ט י״ב ושתי ידות שעה שהם תש״ל חלקים ויתרחק מהאמת ע״ג חלקים שיתקבץ מהם בכל מחזור יותר מז׳ שעות ויהיה בין מולדו ומולדנו היום יותר מחצי שנה ולכן מותר השעה ותפ״ה הוא לפי המדה האמתית בחדש הלבנה כו׳ עד אמרו ודע כי הדעת הזה ממדת שנת החמה לאמר שמואל היא דעת האומות המונים לחמה ולא השגיחו על מה שיחסר מזה כפי האמת ולזה יתאחר יום קביעות חגיהם כפי מה שיחייב זה התוספת · אמנם מועדינו לפי יסודותם על הדעת האמתי אשר הוא דעת רב אדא יעמדו תמיד על אופן אחד בלתי משתנה וזה יורה על קיום וכו׳ עד כאן דברו בסוף הפרק לאמר ולדקדוק חשבון תקופת רב אדא ואמתתה וקירוב תקופת מר שמואל ורחקה מן האמת אמרו החכמים כי שתי תקופות הן תקופות רב אדא בכנעה ותקופת מר שמוא׳ בפרהסיא ע״כ · ובספר יסוד עולם מאמר ד׳ פ״יא כתוב לאמר כי שמואל עשה זמן השנה עודף על זמנה המדוייק בכדי מה שאמרנו אינו מפני שנתעלם ממנו דבר זה אלא מפני שרצה להקל חשבון התקופות להקריבו לדעת הלומדים כפי מה שעשו האומות המונים לחמה שלא חששו לאותם החלקים שחוסר זמן השנה המדוייק משס״ה יום ורביע יום ולא שמו לב אליו אע״פ שהחסרון הזה יתקבץ ממנו בכל ס׳ שנה כגון יום אחד על דרך קרוב עכ״ל ·

והן הן דברי הרלב״ג פ׳ החדש וז״ל והיתה קבלה בידם שלעולם יעבר בית דין ז׳ שנים בכל י״ט שנה שהם רל״ה חדש וכו׳ וש״ה בם י״ט שנות החמה בלי תוספת ומגרעת הכל תחום לשעה ותפ״ה לחשבון תקופת שמוא׳ וידענו כי לא נעלם ממנו זה רק תפש דרך קרובה בזמנו לאנשי דורו כי היום יש בין תקופת האמת ובין תקופתו קרוב מט׳ ימים וכו׳ ע״כ · וכתוב עוד בס׳ יסוד עולם בפרק הנזכר על אמרם ז״ל שתי תקופות הן תקופת רב אדא בכנעה ותקופת שמואל בפרהסיא כי האמת בזה שהם בכינוס מפני דקות חשבונה ומפני שעקר יסוד העבור וסודותיו הוא תלוי בה וכן היה מנהג החכמים מקדם להסתיר את החכמות וכו׳ · ובפ״ג הביא דברי הטוענים עלינו לאמר הכונה בסדור שנות העבור במחזור על סדר גו״ח אדז״ט הוא כדי שיחול י״ו בניסן ויום שביעי של ערבה בתקופה חדשה לעולם כהלכה וזה יאמרו לא עלה בידכם ולא נתקיים שהרי החמישית למחזור וכן בשנת י״ו לו תמשך עתה בתקופת טבת עד לאחר חג המצות כלו וכן תמשך תקופת תמוז עד לאחר חג הסכות ושמיני חג והיה להם מפני זה לעבר אותם מזה הטעם ולא עשיתם ככה וכפי זה היו טענותם עלינו בזה ותשובתם הנכונה על זה היא לעורר אותם ולהודיעם שתקון התקופות לדעת שמואל שהורגלו הם בו וחשבו עליו אינו התקון הנכון שיש לסמוך עליו בידיעת פרקי השנה ובסדור שנות העבור במחזור כהלכה והוא התקון של דעת רב אדא שלא הורגלו הם בו ולא ידעו דרכו מעולם ועליו ולא על של שמואל נתייסד ונבנה מחזור הלבנה ונסדר בו העבור על סדר גו״ח אדז״ט כדי שיחול י״ו בניסן ויום שביעי של ערבה בתקופה חדשה לעולם וכו׳ עוד ביאר שם כי פרק ידוע משנת החמה הוא הראוי לדין תורה לקביעת הפסח בו בכל שנה ושנה והפרק הזה קראו הכתוב חדש האביב ועשית פסח וגו׳ כלומר הזהר שיחול חדש האביב תחלה ואז תעשה הפסח ותחלת חדש האביב באמת הוא עת תקופת ניסן האמצעית המתוקנת לפי דעת רב אדא וכו׳ · ובשם ר׳ אברהם בר׳ דוד כתב ידוע הוא שהכונה בתקון מחזור הלבנה היתה כדי להשוות בו חמה ולבנה כאחד ואנו רואים כי לדעת רב אדא אין שום מותר בין זו לזו בזמן האמור ולדעת שמואל חמה עודפת על הלבנה בכל מחזור שעה אחת תפ״ה חלקים ויתקבץ מזה בזמן הרב כמה ימים ושעות וחז״ל מסרו לנו סוגיות בתקופות שקבעו לנו את המחזור ואמרו שלח ליה רב הונא בר אבין לרבא כד חזית דמשכא תקופת טבת עד שיתסר בניסן עברה להאי שתא ולא תחוש לה ועוד אמרו אמר רב יהודה אמר רב אין מעברין את השנה אלא אם היתה התקופה חסרה רובו של חדש וכו׳ וזה כדי שיחול יום הנפת העמר ויום שמיני חג בתקופה חדשה לעולם ועל הפרש הזה סדרו לנו שנות העבור במחזור על סדר גו״ח אדז״ט ועתה אם נאמר כי תקופת שמואל עקר הרי אנו מוציאים מועד הפסח כלו נופל בזמן הזה בתקופ׳ טבת ברוב השנים וכן נמצא שמיני חג נופל

בתקופת

בתקופת תמוז שלא כהלכה אבל אם נאמר שתקופת רב אדא היא עקר או נמנא כל השנויות וכו׳ · וכתב עוד בשם ר׳ יוחנן בר ברוך דומה לי כי אדם שקדמונינו ז״ל מונים לחמה כשמואל והמבין חכמתם בזה הענין ידע כי לא ישאר במחזור לחמה על הלבנה לדעת רב אדא כמו שישאר לדעת שמואל וזהו מה שאמר שתי תקופות הן תקופת רב אדא בצנעא ותקופת שמואל בפרהסיא ואתה רוא׳ מזה שתקופ׳ רב אדא שהצניעו׳ היא המדויק׳ שעליה תקנו לנו את העבור ופרסמו תקופת שמואל לפי שרוב האומות מונים את שנותיהם עליה ובזה יתבטלו דברי הטועים עלינו ואומרים שמועדינו לפעמים הם באים אחר התקופה ופעמים קודם לה עכ״ל · ועל הדיין ר׳ חסאן היה דברו שהפליג מאד בזה הענין כי אחר שסדר בספרו שחבר בחכמ׳ העבו׳ ולמד דרך תקון תקופ׳ שמואל על פי הלוחות שערך לזה אמר כי הרבה היה קשה לו כשהיה מתקן תקופת ניסן בזמנו על פי הלוחו׳ ההם ומצא אותה לפעמים ובכמה שנים נופלת לאחר י״ו בניסן שלא כהלכה האמורה בשם רב הונא בר אבין והיה תמה על זה ובא ותקן אותה על פי העקרים שיסד לזה החכם הנקר׳ בתלמי ומצא שלפי עקריו איננה חלה בשום שנה אלא קודם י״ו בניסן כהלכה אז נתקררה דעתו בזה וידע שתקון אחר יש לתקופו׳ שהוא יותר נכון ומכוון מזה של שמואל ועליו ולא על של שמואל הוא שנתייסד סדו׳ שנו׳ העבור במחזור על סדר גו״ח אדז״ט שגורם להיות תקופת ניסן חלה לעולם קודם סוף י״ו בניסן וכו׳ עכ״ל· ובסוף פרקו הנזכר השגיע בטוב עדיינו על טעם הצנעת תקופתו של רב אדא ז״ל ועתה כדי להסיר מעלינו טענת האומרי׳ איך ומפני מה מסרו לנו קדמונינו ז״ל חשבון מוטעה ומשובש כזה של שמואל לכוון עתי התקופות שאינו עומד על מכון אחד ושהעיון מכחיש אותו והצניעו שתיקון של רב אדא והסתירוהו ממנו אתחיל ואומר · כי זה שאנו יודעים עתה מיסודי העבור וסודותיו וטע׳ חשבונותיו והלכותיו כגון מדת זמן שנת החמה המדוייקת ומדת זמן חדש הלבנה האמצעי וההפרש שיש בינו לבין האמתי עקר שי׳ בהל״ד לתיקון המולדות ועקר שי׳ כ״ט ג׳ קנ״א לאדר לתיקון התקופות וטעם מחזור הלבנה וסודו ואיך הוא כולל שנים שלמות לחמה וחדשי׳ שלמי׳ ללבנה וטעם סדור שנו׳ העבו׳ בו על סדר גו״ח אדז״ט ודין החלוק וההפרש שיש בין קבוע ראשי החדשים והמועדים בזמן הראשון על פי ראיית הלבנה החדושה לבין קבועם על פי חשבון המולד וכל הבנוה לזה ובא ממתו מטעמי יסודי העבור וסודותיו שכבר נתבאר רובם בחבור הזה · לא היה כל זה בזמן הראשון

כשהיית סנהדרי גדולה קיימת ידוע ומפורסם אלא ליחידים ולשרידים שבדור כגון לנביאים וגדולים וגדולי הסנהדרין הסמוכים שקבלו אותו איש מפי איש עד מרע״ה מפני הגנוזה ושאר המון ישראל ואפי׳ החכמים המשכילים והמבינים שבהם לא נתגלו להם דברים אלו ולא ידעום מעולם · ובשביל זה היו היחידים המקובלים ההם קוראים אותו סוד העבור וזולתי היחידים ההם שאמרנו לא היו יודעים בזמן ההוא ולא מכירים מפני מה עברו ב״ד שנה פלונית ולא הסמוכה לה ולא מפני מה סדרו חדשי שנה זו על סדר זה ולא על סדר אחר אלא היו סומכים בכל זה וכיוצא בו משאר תורת ישראל כלן בזמן ההוא על זקני סנהדרין ושומעים אליהם ועושי׳ על פיהם ולא היו רשאין להרהר אחריהם ולא לעבור על דבריהם משום שנאמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל · ובשביל זה לא היו ישראל משגיחים ולא שמים לב לידע שום דבר מטעמי יסודי העבור וסודותיו · אמנם ידוע היה לכל ישראל בכל זמן וזמן ומפורסם שחדשיהם הם לפי הלבנה ושהשנים צריכים הם להיותם נמנות לפי החמה משום עשיית הפסח בחדש האביב · ועצרת בזמן בכורי קציר חטים · והסכות בזמן האסיף · אבל לא היו יודעים ולא מכירים היאך יאות שיהיה סדור שנות העולם בחדשיו עד שיתקיימו בהם כל המקראות הכתובים בתורה לגבי עשיית החגי׳ במועדם וזמנם כדין תורה ולא שמים לב לידע שום דבר מזה ולא משגיחים בו אלא סומכים היו בזה · ובכל כיוצא בזה מדיני התורה על הוראת הסנהדרין כמו שכתוב בפ׳ כי יפלא ממך דבר והיחידים ההם מזקני ב״ד שאמרנו היו יודעים סוד הכל וטעמו כפי מה שהיה מסורת וקבלה בידם · אכן כדי לעורר לב העם ולהראותם ולהודיעם וללמדם לפי עניינם · הנה שנות העולם בהתחברן אינן נמנו׳ אל׳ לפי החמה לא לפי הלבנה בלבד כמו שהם נמני׳ החדשי׳ לפיכך ראו למסור להם ולהודיעם שמספר ימי שנת החמה הוא שס״ה יום ורביע יום · וזמן תקופה אחת לפי זה שהוא רביע השנה הוא צ״א יום וז׳ שעות ומחצה · וזמן השנה עודף על כדי זמן י״ב חדשי לבנה בכדי י״א יום על דרך קרוב · ובשביל זה הם מסדרים להם שנות העולם רובן מי״ב חדשי לבנה ומקצתם מי״ג חדש · וזה היה מספיק להם בידיעת טעם עבור השנה מאת האביב ובשביל זה ראו היחידים ההם למסור לכל ולפרסם תקופ׳ שמוא׳ · והטעם שבשבילו לא ראו לגלות להמון ישראל ואפילו למשכילים ולמבינים שבהם סוד העבור · טעמו היה מפני שלפעמים היו ב״ד בזמן הראשון מעברים אותה כפי הנראה להם לצורך השעה כמו שעשה חזקיהו מלך

וכבר הקדמנו מסוד נולד קוד' חצו' וזולת זה · ונשאר עדין מן החכמה המיוחדת בענין הזה ספר הנקרא כ"א קרא וג"ל הנקרא פרקי רבי אליעזר בן הורקנוס בו מדת הארץ וכל אחד מהגלגלים וטבעי הכוכבים והמזלות והצורות ובתיהם

יהודה כדכתיב ויועץ המלך ושריו וכל הקהל בירושלם לעשות הפסח בחדש השני כי לא יכלו לעשותו בעת ההיא וכו' · וכמו כן לפעמים היו קובעים את החדש ביום שלשים לישן על ידי הפיוס ושלא ע"פ הראייה · ולפעמים היו דוחים קביעו עד ליום ל"א · ולא היו ישראל יודעים טעם שום דבר מזה ולא משגיחים בו בשביל שלא היו יודעים סוד הקבלה בו · ושלא היו יודעים אותו ומשגיחים בו היו לפעמים באים לפי עיונם וחשבונם ומערערים על ב"ד וחולקים עליהם ועומדים כנגדם בטענות וסברות · והיה זה מביא לידי מחלוקת גדולה וקלקול בקביעת המועדים כגון אותו דרבן גמליאל ור' יהושע לפי שסמך על סברתו · ולולי ר' עקיבא ור' דוסא שישבו דעתו דר' יהושע וחזר להודאת רבן גמליאל · היתה המחלוקת ההיא מביאה לידי קלקול גדול ובשביל זה היה מן הדין להיות בזמן הראשון ההו' יסודי העבור וסודותיו וסוד הקבלה בו וכמה דברים אחרי' מיסודי תורה וסוד הקבלה בהם מכוסי' ונסתרים מהמון העם · והעד על זה שאמרנו כי יסודי העבור וסודותיו היו בזמן ההוא מכוסים ונסתרים מישראל ואפילו מהמשכילים והמבינים שבהם · הוא שהרי מדת זמן חדש הלבנה לא היו חכמי ישראל יודעים אותו עד שהעיד להם רבן גמליאל עליו ואמר כך אני מקובל מבית אבי אבא שאין חדושה של לבנה פחות מכ"ט יום וחצי יום ושתי ידות שעה וע"ג חלקי' · וכן לא היו חכמי ישר' יודעים דין חדש הלבנה שאמתי ומכהנו שעל פיו כמו שהודעתיך שהוא כוכב דין ראיית הלבנה בחדושה וקדוש ראשי החדשים על ידי כן עד שלמד אותו להם רבן גמליאל ואמר מקובל אני מבית אבי אבא שפעמים בא בארוכה ופעמים בא בקצרה · ושמואל שהיה בקי בחכמת המזלות ומתפאר בה לא ידע משפט ראיית הלבנה בחדושה מאמת המולד עד שלימד אותו לו אבא אבוה דר' שמלאי · ור' זירא לימד לחכמי ישראל שהיו בבבל וסוד פס שצריך לילה ויום מן החדש · וכן היה עבור השנה מחמת התקופה נעלם טעמו ונסתר בראשונים מחכמי ישראל עד שגלה אותו רב הונא בר אבין והודיעו לרבא · וכן היו סודות העבור שאחד מהם הוא זמן תקופת רב אדא ועקר תקונה מכוסים בזמן הראשון ונעלמים אפילו מרוב חכמי ישראל · וחזרו אח"כ להיותם גלוים ומתפרסמים ונודעים באחרונה עד ימי הלל בן יהודה נשיא ז"ל שלמד אותם הוא ובית דינו ברבים כשראה כי אזלת יד ובטלה הסמיכה ובטל מפני כן דין קבוע ראשי החדשים והמועדי' ע"פ ב"ד וחזר להיות הכל נוהג על פי החשבון המתוקן הזה המסודר בידנו מהם · ולא נשאר לפי זה שום ספק בקבוע החדשים · ואין לחוש לשום מחלוקת בזה · וראו אנשי הדור ההוא שהחכמה הולכת ומתדלדלת עמד החסיד ההוא ובית דינו ופרסמו סוד העבור וסודותיו · ומאז נתעוררו משכילי עם לחזור על יסודי העבור וסודותיו וטעמי חשבונותיו שהיו מתחלה כמו שאמרנו מכוסים ונסתרים מרוב חכמי ישראל הרי שנתבאר טעם מפני מה הצניעו רז"ל סוד תקופת רב אדא ושאר סודות העבור ולא רצו לגלותם ופרסמו תקופת שמואל הואיל ואינה כמו תקופת רב אדא שעליה נתיסד ונבנה מחזור הלבנה שממנו הם תלוים יסודי העבור והלכותיו וסדר חשבונותיו · ואחר שנתגלה לכל סוד תקופת רב אדא ונודע סדר תקונה · שוב אין לנו עוד להשגיח בתקופת שמואל · אלא לגבי שאלת הגשמים בלבד · וגם בתקופת רב אדא אין לנו עתה צורך כ"כ לגבי חשבונות העבור והלכותיו כי בדור שנות העבור במחזור על דרך גו"ח אדז"ט המציאנו כל צרכנו לקביעת ראשי החדשי' והמועדים במועדם וזהו תכלית הכונה בחכמת העבור והלכותיו וצרכנו עתה · ותכלית כונתנו בתקופת רב אדא הוא להכיר פרקי השנה והיום ממנה שבו יתהפך הזמן וישתנה מענין אחד במנהג הימים והלילות לענין אחר זולתו · וגם כדי לידע על פיה שקבוע הפסח ושאר המועדים בכל שנה ושנה הוא במועד כדין תורה ע"כ · ואנכי חזון הרביתי מפי ספרים וסופרים להודיעך קשט אמרי אמת לבאר לך כתיב הנכת דברי החבר על בוריין שהרי הם מעתה גלוים וידועים כי זרחה שמש הערתי עליהם: וכבר הקדמנו מסוד נולד וכו' · בשני סי' כ': והצורות מלבד י"ב צורות המזלות והם ל"ו צורות הגלגל שזכרנו בראשון סי' א': ובתיהם ייחסו האצטגנינים בית או בתים במזלו' לכל א' מז' כוכבי לכת אשר בהמצא כל אחד מהם בבית או בבתים המיוחדים אליו או יוסיף כח בגבורתו להמשיך פעולות חזקות מפורסמות · והנה לשמש ייחסו בית אחד לבד ביום ובלילה והוא מזל אריה · וכן ללבנה בית אחד בלבד ביום ובלילה והוא מזל סרטן · אמנם לכל א' מיתר המשרתים ייחסו שני בתים · בית אחד ליום

ובית אחד ללילה · כי לשבתאי ייחסו דלי ביום וגדי בלילה · לצדק קשת ביום דגים בלילה · למאדי טלה ביום עקרב בלילה · לנוגה מאזנים ביום שור בלילה · לכוכב תאומים ביום בתולה בלילה · ובעת המצא ביום אחד מן המשרתים בביתו המיוחד ליום תחזק פעולתו יותר מעת המצאו ביום בביתו המיוחד ללילה · ויהיו כל אלה כאשר שומרי חקות שמים בתכונה המשפטית ומכללם יוסיפו מוליטו בספר האיפי׳ מורידי ראש מאמרו השני:

וטובתם ורעתם · כי יש כוכב מטיב פנים בהוכות בטיב השפעתו ויש להפך: ועלייתם וירידתם · רוצה לומ׳ חלוף זריחתם ושקיעתם באופק ישר או מעוקל כמבואר לה״ר אברהם נ״ר חייא בספר צורת הארץ שער א׳ פ׳ ח׳ וכדרש יוסיפו מוליטו הנזכר במאמרו הראשון באמרו כי לשוכני ארץ על אופק ישר ששה מן המזלות עולים עם רוב גלגל המישור ועל כן נקראו עולים ביושר או שעלייתם ישרה · והם סרטן אריה בתולה מאזנים עקרב קשת והששה הנותרים לסיות עלייתם עם מיעוטו של גלגל מישור רוצה לומר עם פחות מחציו נקראו עולים עלייה מעוקלת: ונשיאותם ושפלותם · מבלעדי הבתים אשר ייחסו לשבעת המשרתים כאמור · עוד יתוארו בגדולה שבית היא מעלת הנשיאות כי הכוכבים השבעה ינשאו בחוזקם ותקפם לעומת קצת המזלות זולת הכוכבים אשר היו להם לבתים מיוחדים אך לא יוסיפו תת כח להם המזלות הללו כאותם המיוחדים לבתיהם כמו שקדם: וזה כי השמש מתנשא בטלה · לבנה בשור · שבתי במאזנים · צדק בסרטן · מאדים בגדי · נוגה בדגים · כוכב בבתולה · וכמו שביתנו שם במרומים רבים · כן לעומתם בשפל ישבו בהמצאם במזלות שמתנגדים לאלו רוצה לומר במזל השביעי לכל אחד מהמה · כי אמנם תשפל השמש במאזנים · לבנה בעקרב · שבתאי בטלה · צדק בגדי · מאדים בסרטן · נוגה בבתולה · כוכב בדגים · גם אלה תמצא נכתובים בספר מוליטו הנזכר ראש מאמרו השני: ומשך תנועתם ·

ובתיהם וטובתם ורעתם ועלייתם וירידתם ונשיאותם ושפלותם ומשך תנועת׳ והוא מחכמי ישראל המפורסמים · ושמואל מחכמי הגמרא שאמ׳ נהירא לי שבילי דרקיע׳ כשבילי דנהרדעא ולא התעסקו בו אלא לענין התור׳ כי לא ישלם בירור הליכ׳ הירח והתחלפו׳ הליכתו לברר עת התחברו עם השמש והוא המולד ועת הסתרו קוד׳ המולד ואחריו אלא ברוב חכמת התכונה· וכן ידיעת התקופו׳ הארבע על בירור לא תשלם אלא בידיעת השפל רום והגבוה רום והעליות על התחלפם · ומי שטרח בזה אי אפשר שלא יתגלגלו עמו שאר חכמות הכוכבים והגלגלים אבל

במהירות התנועה ואחורה לכל אחד מהם: ושמואל וכו׳ רוצה לומר כמו שמנינו ר׳ אליעזר מחכמי המשנה שהיתה חכמתו מרובה בעניני התכונה כאמור · כן מנינו שמואל מחכמי הגמרא שאמר נהירן לי וכו׳ ברכות פ׳ הרואה · ולא התעסקו בו וכו׳ · הכונה כי לא סוף דבר התעסקות בחכמת התכונה למען דעת ענייניה · אבל היה לתכלית יותר חשוב ונכבד בשביל התורה לדעה מה יעשה לה בשמירת חקים לקדוש החדש ולקביעות המועדים · וכן ידיעת התקופות וכו׳: לא תשלם אלא וכו׳ · כי להיות מרכז הגלגל הנושא את השמש מתחלף למרכז אזור המזלות שהוא עצמו מרכז העולם כמראה הלז המוצב לפניך

וכמו שביאר היטב הפיקלומיני בטיאוריקה אשר חבר בלשון לעז חלק א׳ פרק ה׳ · תהיינה עליות החמה מתחלפות דרך סבובה על גלגלה היוצא מרכז בערך אל המזלות אשר הוא מתנשא לעמתם בנסעה תחתם · כי כמו שביאר הפיקולומיני בספרו הנזכר פ״ג ופ״ח עם היות תנועת החמה בערך אל גלגלה שוה ומסודרת · מ״מ מצד נאת מרכז גלגלה ממרכז אזור המזלות כאמור יראה חלוף בתנועת החמה בערך אל המזלות שהיא נוסעת תחתם כי בחלק אחד מן האזור ובזמן אחד מן השנה תראה תנועתה יותר מהירה ממה שתראה בחלק

אבל מה שימצא להם מן החכמ' הטבעי' ממה שנגדר בתוך דבריה' בדרך המקרה לא בכונה ללמד החכמה ההיא פליאות ותמיהות · ומה יחשב לבך שהיה לחכמיהם מן הספרים בחכמה עצמה ·

סי' ל אמר הכוזרי ואיך אבדו הספרים ההם שהיו בכונה ונשארו אלו שהם במקרה ·

סי' לא אמר החבר מפני שהספרים ההם היו יודעים אותם היחידים מבני אדם יקרא זה חוזה וזה רופא וזה מנתח על דרך הדמיון ותחלת מי שיאבד כ"ש מהאומה האבודה אינם אלא החשובים שבהם ואחר כן מי שלמטה מהם ואבדו היחידים ואבדה חכמתם ולא נשאר כי אם ספרי התורות אשר ההמון צריכים אליהם ויודעים אותם רב העם וכותבים אותם ומתעסקים בהם הרבה ·

אחר ובזמן אחר כי אמנם שומרי חקות שמים הכירו וידעו כי מנקודת תקופת ניסן אשר תקרה בזמננו בעשור לחדש מר"צו עד נקוד' תקופת תשרי אשר תקרה סביב לארבעה עשר יום לחדש סיטי"מברי יתנועע השמש בתנועה יותר מאוחר' ובזמן יותר גדול ממה שיתנועע מנקוד' תקופ' תשרי עד נקוד' תקופת ניסן כי עם היות שני הזמנים שוים תשלם תנועתו מנקוד' תקופת ניסן עד נקוד' תקופ' תשרי בקפ"ז יום בקירוב · ומנקוד' תקופ' תשרי על נקודת תקופ' ניסן תשלם בקע"ח יום בקירוב וטע' החילוף הוא מצד חלוף המרכזי' כמו שקדם כי בהיות השמש לצד גובה הרו"ם שהוא המרחק היותר גדול ממרכז העולם יתנועע פחות ממזל אחד בחלק שני עשר מן השני' ובהפך זה בהיותו לצד השפל רו"ם במרחק הקרוב למרכז העולם· ובכן תהיה תנועתו לצד השפל רו"ם יותר מהירה ממה שהיא לצד הגובה רו"ם וכן בכל מזב ומזב יפי' ערכו במהירו' ובאיחור לפי נטותו לאחד משני המקומו' הנזכרי' ר"ל כפי התקרבו לצד שפל רום או גובה רום· ונראה לא שתנגדני כי ימצא גובה רום החמה בזמננו זה קרוב לראשית מזל סרטן והשפל רום לנגדו קרוב לראשי' מזל גדי· ומזה נמשך החלוף בין זמני התקופו' כמו שזכרנו ונעלמה בידנו הסבת אמרו שלא תשלם ידיעת התקופו' שארבע על בירור עד שידיע השפל רום והגובה רום ושעליות על התחלפם: אבל מה שימצא להם וכו' · הכונה כי פליאות ותמיהות הוא מה שימצא להם מן החכמה הטבעית ממה שהוכנס נדרו ונכלל בתוך דבריה' · וקרוב להיות תוכן הגרסא. שנגדר מלשון נודר אדם כאשר הראיתיך דוגמתו סי' כ"ז ויבא עוד כיוצא בו סי' ל"ח:

סימן לא

מפני שהספרים וכו' · כענין אמרו בשלישי סי' כ"ג אך הדברי' המיוחדי' אשר היו מבנאים אותם היחידים כלם אבדו ממנו אלא המעט מהם והמלינות הנחות מהנבואה שערכו לבני אדם ללמדם ליקרת ענייניהם ונחות דבריהם · ע"כ · ולדברי המורה סט אונך אשר כתב בראשון פ' ע"א כדברים האלה לאמר דע כי החכמות הרבות אשר היו באומתנו באמתת אלו הענינים אבדו באורך הזמן ובשלוט האומות עלינו ובהיות הענינים ההם בלתי מותרים לבני אדם כלם כמו שביארנו ולא היה מותר לבני אדם כלם אלא דברי הספרים לבד · וכבר ידעת שאפילו הגמרא המקובלת לא היתה מחוברת בספר מקדם לענין המתפשט באומה דברים שאמרתי לך על פה אי אתה רשאי לאמרם בכתב והיה זה תכלית החכמה בדת שהוא ברח ממה שנפל בו באחרונה ר"ל רוב הדעות והשתרג' ונפקו' נופלו' בלשון המחובר בספר ושנגה תתחבר לו ותתחדש המחלוקת בין האנשי' ושובם חבורות והתחדש הבלבול במעשים אבל נמסר הדבר בזה כלו לב"ד הגדול כמו שביארנו בחבורינו התלמודיי' וכמו שיור' עליו דבר התורה· ואם הפירוש המקובל כולה בו הקפדה מהשאירו לעד בחבור מפורסם לבני אדם כלם למה שיגיע בזה מן ההפסד · כל שכן שיחובר דבר מאלו בסתרי תורה ויפורסם לבני אדם כלם אבל היו נמסרי' מיחידי סגולות ליחידי סגולות כמו שביארתי לך מאמרם אין מוסרים סתרי תורה אלא ליועץ חכם חרשים וכו' · וזאת היא הסבה המחויבת להפסק אלו השרשים העצומים מן האומה ולא תמצא מהם אלא הערות קטנות ורמיזות בזו בגמרא ובמדרשות והן גרגרי לב מעטין עליהם קליפות רבות עד שהתעסקו בני אדם כלם בקליפות ההם וחשבו שאין תחתם לב בשום פנים · ע"כ · גם שם בשני פ' י"א כתב ואלו הענינים כלם כבר באלנו שאינם סותרים דבר ממה שזכרוהו נביאינו וחכמי תורתנו כי אומתנו אומה חכמה שלימה כמו שביאר ית' על ידי האדון אשר השלימנו ואמר רק עם חכם ונבון הגוי וגו' אך כאשר אבדו טובותינו וכו' ואבדו חכמתנו וחבורינו והמיתו חכמינו עד שבבנו סכלים כמו שיעד רע בעונותינו ואמר ואבדה חכמת חכמיו ובינ' נבוניו תסתתר וכו' שבו אל הדעו' הפילוסופיו' כאלו הם נכרי' מתורתנו וכו' ע"כ : ותחלת מי שיאבד וכו' ·

לפי

ואשר נגדר בספרי הגמ' והתחכמו ההם בשמ' ונשאר בעבור רוב יודעיהם והשגחה אליהם ומכל זה כ"א ומזה וכ"ל ומכלל זה מה שנזכר בהלכות שחיטה והלכות טריפה שיש בהם מן החכמות מה שנעלם רובו מגאלינוס ואם אינו כן למה לא זכר בחלאים מה שאנו רואים אותו בעינינו במה שהעידה התורה עליו מחלי הריאה והלב כמו סמוך ללב וסמוך לדופן ודבק כ"א והדבק האונות וחסרונם ויתרונם ויובש הריאה והמסמס ומידיעתם בהערכת האיברים הנפשיים עם הטבעיים מה שאמרו שני קרומו' כ"א קרומים יש למוח וכנגדן לביצים ואמרו כמין ב' פולים יש מונחים על פי הקדירה מן הפולים ולפנים מוח מן הפולים ולחוץ חוט השדרה ואמרו תלתא

לפי נסחא זו יורה כי כן מנהגו של עולם כאשר נלכדן אומה כי הנה אויביה יהמיון לאבד חשוביה תחלה כי עיני האנשי' ההם יבקר לכלות עיניה ולהאדיב נפשה ולהסיר תקפה של האומה האובדת על דרך הך הכפתור וירעשו הספי' · וככה כין לפי נסח זה וכין לפי הנסח השני המספר מה שקרה הלא עדותיו באמרו אחד ממה שאירע בגלות בבל כי תחלה גלו שם עם יהויכין כל גבורי החיל והחרש והמסגר וגו' כמוזכר בסוף מלכים וכבר ביארו ז"ל בגטין פ' המגרש · חרש בשעה שפותחין נעשו הכל כחרשים מסגר בשעה שסוגרים שוב אין פותחין · ובספרי אמרו הכל גבורים עושי מלחמה · וכי מה גבורה עושים בני אדם המהלכים בגולה ומה מלחמה עושים בני אדם הזקוקים בזיקים ונתונים בשלשלאות · אלא הכל גבורי' במלחמתה של תורה וכה"א על כן יאמר בספר מלחמות ה' ·

בדיק לה בפשורי · ומי אמר רב נחמן הכי והאמר רב נחמן ריאה שנקבה ודופן סותמתה כשירה לא קשיא התם במקום רביתא הכא שלא במקום רביתא והיכא מקום רביתא אטוכא דאוני כלא היא כתובה להרמב"ם פ"ז מהלכות שחיטה ובטור יורה דעה נתבארו פרטי הדין באורך · ולפי הנראה לא כוון המחבר בכאן רק בענין שעושה אותה טריפה ככל חבריו המוזכרים הנה שהם מכלל החלאים הממיתים אשר נעלם ענייניהם מ מגאלינוס שקדם זכרו : ודבק האונות · שם אמר רבא הני תרתי אוני דסריכי להדדי לית להו בדיקה ולא אמרן אלא שלא כסדרן אבל כסדרן הייכו רביתייהו ודקדוקי פרטיו תמצאם שם בטור יורה דעה במקומו הנזכר ובה' שחיטה להרמב"ם פרק ח' : וחסרונם ויתרונם שם אמר רבא חסר אוני אית לה לריאה תלתא מימינא

עכ: ואשר נגדר וכו' אם הנסחא הזאת אמתית צריכים אנו לבאר בו אשר נכנס נגדר הספור עם יתר הדברים המסופרים בספרי הגמרא · אך אם אתה לו שמעני לתקן הנסחא ואשר נגדר וכו' הכוונה היא מבוארת מלשון נורר אדם וכמו שכתבתי בכוונה בו למעלה סי' כ"ז וכ"ט גם בחמישי סי' ע' · ומכלל זה מה שנזכר בהלכו' שחיטה והלכו' טריפה וכו' · כבר זכר מעין זה בשני סי' מ"ד באמרו וידיעת הטרפות אשר היא יותר דקה מכל מה שזכר אותו ארסטו מידיעת ממיתי החיים וכו' : סמוך ללב · כן הוא בטור יורה דעה סי' ל"ט וכתב שם הגאון קארו שדבר פשוט הוא זה דכאין מכה באות מקומות טריפה כדין אומה הסמוכה לדופן דאסורה וכו' : וסמוך לדופן · פ' אלו טרפות אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן ריאה הסמוכה לדופן אין חוששין לה נעלתה נמחין חוששין לה · מר יהודה משמיה דאבימי אמר אחד זה ואחד זה חוששין לה היכי עבדינן אמר רבא רבין בר שבא אסברה לי מייתינן סכינא דחליש פומיה ומפרקינן לה מדופן אי איכא ריעותא בדופן תלינן בדופן ואי לא מחמת ריאה הוא וטריפה רב נחמיה בריה דרב יוסף

ותרתי משמאלא ונתבארו פרטי דיניו פ"ח מה' שחיטה להרמב"ם ובטור י"ד סי' ל"ה : ויובש הריאה · שם אמר רבא ריאה שיבשה מקצת טריפה ועד כמה אמר רב פפי משמיה דרבא כדי שתפרך בצפורן וכו' ונתבארו פרטי דיניה בה' שחיטה להרמב"ם פ' ח' ובטור י"ד סי' ל"ו : והמסמס · בפ' הנזכר נתמסמס הבשר רואין אותו כאילו אינו היכי דמי נתמסמס אמר רב הונא בריה דרב יהושע כל שהרופא גוררו ומעמידו על בשר חי אמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא אייתו קמן ההיא ריא' דכי הוו מותבי לה יתבא שפיר וכי הוו מוקמי לה הוה תלחא תלחי תלחי וטריפנא לה מדרב הונא בריה דרב יהושע · ומוזכר דין זה בהלכות שחיטה להרמב"ם פ"ז ובטור י"ד סי' ל"ו : מידיעת בהערכת האיברים וכו' · כי ערך יש בין האיברים הנפשיים עם הטבעיים כמו שזכר למעלה סי' כ"ה באמרו ובאיברים האלה מקום השתתפות כמו כליות יועצות וכו' עד אמרו ואיננו תמה שיהיה לכליות כח בהטבת העצה כי אנחנו רואים כמו זה בבנים שאנחנו רואים הסריסים יותר חלושי השכל מהכנסים וכו' · ומימרא זו בפ' אלו טריפות על משנת ניקב קרום של מוח אמר רבה בר בר חנא

אמר

תלתא קני הוו [illegible]יש ללבא וחד פריש לריאה וחד פריש לכבדא · ומידיעתם בחליים הממיתים ושאינם ממיתים ומה שאמרו חוט השדר׳ אם עורו קיים מוחו לא מעלה ולא מוריד · ואמ״ו מי שנתמסמס מוחו אינו מוליד · ואמרו קרום שעלה מחמרת מכה בריאה אינו קרום · ואמרו גיד הנשה אינו נוהג בעוף מפני שאין לו כף · ומדקדוקי דיניהם כשרה שינקה מן הטריפה קיבתה אסורה טריפה שינקה מן הכשירה קיבתה מותררת מפני שהוא כנוס במעיה וממה (שאמרו מחכמה אמתית והקשם יגיד עליה) כ״א שאסרו בחכמה ברורה וסברתנו איננה משגת אותו חמשת קרומים אסורים קרום של מוח קרום שעל הביצים קרום שעל גבי הטחול קרום שעל הכליות קרום שעל העוקץ כלם אסורים באכילה · ומהמופלא שבדיניהם בטריפות שדקדקו בהגבלת הגובה אשר אם דוחין הבהמה ממנו למטה תהיה אסורה משום רסוק איברים ירצה ברסיק איברים הרסוק המביא אל המות · ואחר כן אמרו הניח בהמה למעלה ובא ומצאה למטה אין חוששין משום רסוק איברים משום דאמדה אנפשה ר״ל כי הבהמה משערת לעצמה ומכוג׳ לדלוג ולא יזיקנה כאשר יזיק אם דוחין אותה

כי

אמר ר״ל ונגנדו נכנים כיכר (פי׳ שתחתיתן מתפרק מן העליון) ונוסף גם הוא מה שכתבו להם קישור בראה לעינים בחכמת הנתוח : ואמרו במין ב׳ פולים וכו׳ · שם אמר ר׳ שמעון בן פזי אריב״ל משום בר קפרא מוח: וכל מה שנקדר׳ נידון במוח אם ניקב כל שהוא טריפה · שהתחיל לימסך נידון כחוט השדרה שאם נפסק רובו של עור טריפה ומשיכן הוא מתחיל לימסך אריב״ל כמין שני פולין הן מונחי׳ על פי הקדרה מן הפולין ולפני׳ כלפנים ומן הפולין ולחוץ כלחוץ · ופולין עצמן איני יודע ומסתברא דפולין כלפנים · והוזכר דין זה להרמ״בם פ״ו מה׳ שחיטה ובטור י״ד סי׳ לא : תלתא קני הוו וכו׳ · שם מימרא דאמימר משמיה דרב נחמן והוזכר בה׳ שחיטה להרמ״ב פ״ו ובטור י״ד סי׳ מ׳ ומ״א: חוט השדר׳ אם עורו קיים וכו׳ · שם ת״ר חוט השדר׳ שנפסק ברובו דברי ר׳ יעקב אומ׳ אפי׳ ניקב הור׳ ר׳ בר יעקב · אמר רב הונא אין הלכ׳ כר׳ יעקב של׳ עד שיפסק ברובו וכמה רובו רב אמ׳ רוב עורו אבל מוח זה לא מעלה ולא מוריד · ונתבא׳ דינו בה׳ שחיט׳ להרמ״ב פ״ט ובטו׳ י״ד סי׳ ל״ב : מי שנתמסמס מוחו אינו מוליד: כמדומ׳ לי שמימר׳ זו גם היא בפ׳ הנזכר : קרום שעל׳ה וכו׳ · שם פ׳ אלו טריפו׳ ונתבא׳ עניינו בה׳ שחיט׳ להרמ״ב פ״ז ובטור י״ד סי׳ לו : גיד הנשה וכו׳ משנה ראש פ׳ גיד הנשה ונתבא׳ דינו בה׳ מאכלו׳ אסורו׳ להרמ״ב פ״ח ובטור י״ד סי׳ סה׳: כשרה שינק וכו׳ · משנה פ׳ כל הבשר ונתבאר עניינו בה׳ מאכלו׳ אסורו׳ להרמ״ב פ״ד ובטור י״ד סי׳ פ״א · וממה שאמרו וכו׳ · הכוונה שהיה מאמרם בזה מחכמה אמתית שהיקש בלבד הוא המגיד על בירורה ולא יוכל על זה שום היקש מולתם · ובנא הרחיב הביאור באמרו וממה שאסרו בחכמ׳ ברור׳ וסברתנו איננה משגת אותו וכו׳ : חמשה קרומי וכו׳ · פ׳ גיד הנשה אמ׳ אביי ואיתימא רב יהוד׳ חמשה קרמי הוו תלתא משום תרבא ותרי משום דמא · דטחלא ודכפלי ודכולייתא משום תרבא · דביעי ודמוקרא משום דמא · וקרום שעל דד הטחול אסור וחייבים עליו · ושעל הטחול כלו אסור ואין חייבים עליו וכו׳ ע״כ · וכפלי הייכו עוקץ שכן פי׳ שם רש״י על חוטים שבעוקץ דהיינו חוטי׳ דכפלי ופי׳ כפלי פלנק״ש ועוקץ אנקא ושניהם סמוכים · ביעי ר״ל בצי׳ של זכר ומוקר׳ הוא מוח שנקדקד׳ כקרנוס ומוח עצמותיו ישוקה ומוקרא דנרמוסי פטים · ודד הטחול הוא עליונו במקום עביו וזהו שכוון החבר באמרו שעל גבי הטחול · והוזכרו ה׳ קרומים שיש בהם משום חלב בטור י״ד סי׳ ס״ד והשנים שמשום דם בסי׳ ס״ה · וכלם הוזכרו בה׳ מאכלות אסורו׳ להרמב״ם פ״ז : שדקדקו בהגבלת הגובה וכו׳ · פ׳ אלו טריפות שנינו נפלה מן הגג · וטעמו משום דחוששין שמא נתפרקו חליותיה · אמנם הגבלת הגובה הוא מה שאמרו בב״ק פ׳ הפרה לעולם אין חבט בפחות מעשרה ונתבאר דינו פט׳ מה׳ מאכלו׳ אסורו׳ להרמ״ב ובטור י״ד סי׳ נ״ח · והפליאה בהגבלה אבלי במה שאמר אשר אם דוחין הבהמ׳ וכו׳ · אם נאמר להבינו כפשוטו שהרי הרא״ש ובנו והר״ן והגהות מיימוניות והרשב״א כלם נקבצו באו בהסכמת חלוק זה דדוקא בנופל מעצמו צריכן גובה עשרה אבל אם הפילוהו אחרים אפי׳ בפחות מי׳ חוששין ולא ראינו בזה שום חולק עליה׳ · ואיך ייחס א״כ הגבלת הגוב׳ לדחייה שאין לה שום גבול ושיעור כמו שזכרנו · על כן אמרתי כי באמרו דוחין לא כוון כי רק להוציא מן הדלוג כנוג שיזכו׳ בסמוך היותה משער׳ לעצמה ולא יזיקנה ובשו אמ׳ אם יש לה סבו׳ דוחו׳ ומביאו׳ אותה ליפול בזולת כונתה וחפצ׳ ע״י דלוג : ואח״כ אמרו הניח בהמה וכו׳ · שם מימרא דרב הונא

ונתבאר

כי הטבע בדלוג מזומן ונמצא ובנפילה בורח ונידד · ומפלאי דיניהם עוד ונסיונותם חרותה בידי שמים כשרה בידי אדם טרפה משום צמוק ריאה ובדיקותה שרייתה במים פושרים מערת לערת אי הדרא בריא כשרה ואם לאו טרפה · ומה שאמרו ריאה ככוחלא כשר' כדיותא טרפה מאי טעמא האי שחור אדום הוא אלא שלקה ירוקה כשיר' · ומה שאמרו ריאה שהאדימה מקצתה כשירה האדימ' כלה טריפה ורבי נתן הבבלי שהביאו לפניו ילוד כ"א שהיה ירוק אמר להם המתינו לו עד שיפול בו דמו ר"ל שלא ימולו אותו עד שיתפשט דמו בבשרו ועשו כן וחיה הילוד אחרי ילדים רבים שהיו מתי לאשה ההיא תכף למילה · ועוד הביאו לפניו ילוד שהיה אדום ואמר להם המתינו לו עד שיבלע דמו בו ועשו כן וחיה וקראוהו נתן הבבלי על שמו · ואמרו חלב טהור סות' טמא אינו סות' ומדקו' דיניהם מחט שנמצא בעובי בית הכוסות נמצא עליה קורט דם בידוע שהוא קודם שחיטה לא נמצא עליה קורט דם בידוע שהוא לאחר שחיטה למאי נפקא מינה למקח וממכר · מפני שלא יתכן שיהיה על המחט קורט דם לאחר שחיטה בעבור שאין הדם ניכר במרת ואין לו לטעון עליו ולומר שמתה מכרת לי · וכמו זה הגליד פי המכה בידוע ששלשה ימים קודם שחיטה ·

לא

מתנהל במקומותיו הנזכרים: כי הטבע וכו' · כי הנה הדלוג מעצמו הוא מכוון מלאכתו לכתחלה · וקורא הוא לגבורת כחותיו יעמדו לו יחדו לתמכו ולעזרו על השלמת מבוקשו והזכה מלתא היא כי מתוכם יתאמץ לעיזוד על נפשו וכוק לא יקרב לו כדלוני · אך אמנם כי יפול הנופל לא ממנו כי אם מבל אונם · יפוג לבו ויעזבהו כחו ויעשהו · ובכסלו יוטל ויטולטל בפרוק חליותיו עד לאין מרפא: חרותא וכו' · במסכת אלו טרפות חרותא בידי שמים כשירה: ופי' ה"ר איזו היא חרותא כל שנמקה ריאה שלה · בידי שמים כשרה בידי אדם טריפה · ופי' הרי"ף בידי שמים כגון ששמעה קול רעמים או זיקים וכיוצא בשו ונכנס בה פחד ורעד' ונמקה הריאה שלה זהו בידי שמים וכשירה · אבל אם ראתה אדם שחט לפניה בהמה אחרת וכיוצא בה ופחדה ונמקה ריאה שלה זהו בידי אדם וטריפה · ונזכר דין זה להרמב"ם פ' ח' מה' שחיטה ולטור י"ד סי' ל"ו: ובדיקותה שרייתה וכו' · שם · ומנא ידעינן · בקיטא מייתינן משיכלא דקוניי' חיורא ומליא ליה במיא קרירי · בסיתוא מייתינן משיכלא שחימא ומלי ליה מיא פשורי ומותיב לה ומנח לה בגויה מעת לעת אי הדרא בידי שמים היא וכשירה ואי לא בידי אדם היא וטריפה · פי' משיכלא דקונייא חיורא כלי חרס לבן ומשיכלא שחימא כלי חרס שחור ואינו מבהיק כל כך כמו הלבן · והוזכר דין זה במקומותיו הנזכרים: ריאה ככוחלא וכו' · שם אמר רב אתלאי ככוחלא כשירה · כדיותא טריפה ופירוש דיותא ארמיתא · (פי' שם עוף טמא נקרא דיה לזכרון שכול מראה בדיו) דאמר ר' חנינא האי שחור אדום הוא

אלא שלקה · ירוקה כשירה מד"ר נתן אדומה כשירה מד"ר נתן דתניא ר' נתן אומר פעם אחת הלכתי לכרכי הים ובאת אשה אחת לפני שמלה בנה ראשון ומת · שני ומת · שלישי ומת · רביעי הביאתו לפני וראיתיו שהוא אדום אמרתי לה בתי המתיני לו עד שיבלע בו דמו והמתינה לו ומלה אותו וחיה והיו קורין אותו נתן הבבלי על שמי · ושוב פעם אחת הלכתי למדינת קפוטקיא באת אשה אחת לפני שמלה בנה ראשון ומת · שני ומת · שלישי ומת · רביעי הביאתו לפני וראיתיו שהוא ירוק אמרתי לה בתי המתיני לו עד שיפול בו דמו והמתינה לו ומלה אותו וחיה והיו קורין אותו נתן הבבלי על שמי · ע"כ · ומה שזכר החבר ריאה שהאדימה מקצתה כשיר' האדימה כלה טריפה · נפלאתי עליו שהרי מימרא היא דרבא שהקשו שם עליה ואסיקו דלא שנא · ועל זה חלקו הפוסקים אם הכונה דלא שנא וכשירה או לא שנא וטריפה וכמו שזכר הגאון קארו בטור י"ד סי' ל"ח · ואיך אם כן לקח לו מה שנדחה בגמרא · אכן אמרתי שמא היתה כונתו בכאן להזכיר כמה גדול כחן של חכמים ועד היכן הגיע אופן דקדוקם · כי מפלאי דיניהם היה להבדיל בין האדימה מקצת הריאה להאדימה כלה שכך עלה במחשבת דרבא עם היות שלא הוסכם לדעתו בפסק ההלכה · או שמא נסחא מתחלפת נזדמנה לו ואין לנו עסק בנסתרות ממנו: חלב טהור וכו' · שם היא מימרא דרב והטעם משום דחלב טהור אדוק מאד ושוי כתימא מאלייתא מה שאין כן חלב טמא · והדין הזה בא בחבור להרמב"ם פ' ז' מה' שחיטה ולטור י"ד סי' ס"ו: מחט שנמצאת · שם פ' ק"ר מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות

מגד

מצד אחד כשירה משני צדדים טריפה · נמצא עליה קורט דם בידוע שהיא קודם שחיטה · לא נמצא עליה קורט דם בידוע שהיא לאחר שחיטה · הוגלד פי המכה בידוע שהוא ג' ימים קודם שחיטה · לא הוגלד פי המכה המוציא מחבירו עליו הראיה

בקונה מקבל עליו אחריות בהמה תכף אחר שחיטתה שאז לא יוכל לטעון על המוכר ולומר כבר נטרפה עודנה תחת רשותך שהרי אחריותה עליך קודם שנשחטה ולא יפול שם טרפות רק בבהמה בחייה · ומתה מכרת לי ואין כאן מכר ·

לא הגליד המוציא מחבירו עליו הראיה · ומסמניהם מעוף טהור מותחין (לעוף) כ"א לו חוט של משיחה אם חולק את רגליו שתים לכאן ושתים לכאן בידוע שהוא עוף טמא ג' לכאן ואחת לכאן בידוע שהוא טהור · ואמרו כל עוף הקולט מן האויר ואוכל טמא השוכן עם הטמאים ונדמה להם טמא כזרזיר אצל עורב · ואמרו סימן הולד בבהמה דקה טנוף ובגסה שליא ובאשה שפיר ושליא · וממופלה (מחכמתם ודקותם בדקותם בדרוס) כ"א חכמתם ודקותה באמרם קצת בעלי הצפרנים הדורסים מה שאמרו דרוסת חתול ונמייה בגדיים וטלאים דרוסת חולדה בעוף · ואמרו אין דריס' לשועל אין דריסה לכלב אין דריסה אלא מדעת אין דריסה אלא מחיים ואין דריסה לא בצפורן לא בשן אין דריסה אלא ביד לא ברגל רוצה לומר שאין הדורס משליך ארסו בבעלי חיים אלא בצפורן היד ובכונה מהבעל' חיים לא במקרה שיאחזו צפרניו בבשר הבהמה מבלי כונת הדריסה ויתר מופלא (מהם) כ"א מזה מה שאמרו מחיים רוצה לומר שאם הזדמן שהיו חותכין יד הדורס וצפורניו נעוצין בבשר בהמה לא היו חוששין לדריסה וזהו מפני שאינו משליך ארסו אלא בהפרדו ממנה והוצאת צפרניו מבשר הבהמה ועל כן אמר מחיים אחר שאמר מדעת · ואמרו

למאי נפקא מינה למקח וממכר ע"כ · וכל הפוסקים שפה אחת החליטו בנמצא עליה קורט דם בידוע שהיא קודם שחיטה וטריפה ובלא נמצא עליה קורט דם בידוע שהיא לאחר שחיטה וכשירה · ולפי דרכם לא תהיה נפקותא לענין מקח וממכר רק בהוגלד פי מכה או לא הוגלד דאלו בנמצא עליה קורט דם או לא נמצא נפקותא דטריפה וכשירה הויא כאמור · אולם החבר עקב היתה רוח אחרת עמו וימלא אחר מחשבתו דבנמצאו משני צדדי' טריפה מכל מקום בין נמצא קורט דם על המחט בין לא נמצא דלענין אסורא מחמרינן מספק שמא קורט דם היה שם אלא שמשקין העבירוהו דשזה זה אבלו לנמצא בושט · הוצרך לבאר נפקותא דנמצא קורט דם או לא נמצא לענין מקח וממכר בנפקותא דהוגלד או לא הוגלד · ונפקותא זו משכחת לה בחד מתרי גווני אם בקונה מן הטבח לאחר שחיטה ותהיה

כי אמנם תשובת המוכר קרובה לבא באמרו הואיל ולא נמצא קורט דם אין שם הוכחה שהיה זה מחיים אדרבא איפכא מסתברא שמקר' קרה לה אחר שחיטתה שאז היתה באחריו' הקונה ויוכיח על זה שאין הדם ניכר במת · ועם היות שספקו חז"ל אם באולי אירע זה מחיים וקורט הדם הועבר משם ע"י משקי' ועל טעם זה הטריפוה · לא יספיק זה לבטל טענת המוציא מחבירו עליו הראיה · ואפשר קרוב הוא שבמשך לשון זו מכח אמרו לא הוגלד פי המכה המוציא מחבירו עליו הראיה למאי נפקא מינה למקח וממכר · דא' אמרת בשלמא דהמוציא מחבירו חוזר ללא הוגלד ולמאי נפקא מינה למקח וממכ' מוסב ללא נמצא עליה קורט דם שפיר דמי אלא אי אמרת דכולה מילתא בלא הוגלד מיירי מאי קאמ' למאי נפקא מינה והלא כבר באמר המוציא מחבירו עליו הראיה ופשיטא דלענין מקח וממכר איתמר · אלא לאו שמע מינה

בגרת החבר כהסיא דר"ן שכתב שם דאיכא למימר דטרפות שאנו אוסרים אותו מחמת ספק לא הוי מקח טעות דמצי אמר ליה מוכר ללוקח אייתי ראיה דטריפה היא ומהדרנא לך והסכיר שם לזה פני ראיה אלא שדחה אותה בסמוך : גם אומ' דמ"מ אין לך מום גדול מזה וכיון שהמום מבטל מקח כל שכן טרפות אע"פ שאינו אלא מחמת הספק או מקבלתם של גאונים ז"ל דכיון דמ"מ מבדל בדילי אינשי מיניה אין לך מום גדול מום · או

דתרתי נינהו כדאמרן ודבריו של חבר מוכיחין דלגבי קורט דם אמר למאי נפקא מינה למקח וממכר ולגבי הגליד אמר המוציא מחבירו עליו הראיה: מותחין וכו' · שם ר' אלעזר בר צדוק אומר מותחין לו חוט של משיחה וכו' ר' שמעון בן אלעזר אומר כל עוף הקולט מן האויר טמא הוא והא נפרתא דמיקלט קלטא · אמר אביי קולט ואוכל קא אמרינן וכו' אחרים אומרים שוכן עם טמאים טמא · עם טהורים טהור · כמאן כר' אליעזר דאמר

לא לחכם

ניטלה הכבד ונשתייר ממנה כזית במקום מרה ובמקום שהיא חיה כשרה · ואמרו מוגלא כשר בריאה ופסול בכוליא מים זכים ונקב פסול בריאה וכשר בכוליא ואמרו הגלודה שנשתייר בה כסלע על פני כל השדרה כשידה · ומה שיש במשנה כתוב (בהלכות) נ"א מהלכות טרפית ומומי בכורות ומומי כהנים יארך ספורו כל שכן פירושו וזכרון נתוח העצמות בקצרה מאד נ"א איננו ובדברים מבוארים ביותר נ"א איננו וענין מבואר מאד · נ"א איננו ובדבריהנו נ"א ולדבריהם הנאים אמרם יצאו

לא לחכם הלך ורזיר אבל עורב אלא מפני שפוה מינו · אפילו תימא רבנן שוכן וכלמה קא אמרינן · ונתבאר דינו בה' מאכלות אסורות להרמב"ם פ' א' ובטור י"ד סי' פ"ב : סימן הולד וכו' · משנה בבכורות פ' הלוקח בהמה ופי' שם הרמב"ם שהכוונה במקום הזה שתפיל שום דבר שיאמרו עליו רועי הבהמות שהוא הריון לא שנפסד אע"פ שאין בו דמות כל עקר · והוזכר דין זה בה' בכורות להרמב"ם פ"ד ובטור י"ד סי' ש"טו : וממולא וכו' · הכונה כי המופלא שבחכמתם ודקותם במה שדקדקו לדעת איכות ארם הדריסה הכוללת בקצת בעלי כתרכים שדורסים הוא מה שאמרו וכו' · והנה הוא פ' אלו טריפות על משנת דרוסת הזאב וכו' והמסקנא שם דבגדיים וטלאים יש דריסה לחתול ולנמיים · וכן החולדה יש לה דריסה בעופות · גם כל שאר דבריו מכוונים עם מה שנזכר שם חוץ ממה שנזכר על השועל שאין לו דריסה · ושם נאמר שועל איתמר דאית ליה דריסה ואיתמר דלית ליה דריסה וכתב הרי"ף דהוא ספיקא דאיסורא ולחומרא וכן כתב הרא"ש · והשוה דינו לדין חתול ואין בין הפוסקים מי שיקל בדבר ותימה על עצמו של חבר כזה כתמיהתנו עליו בריאה שהאדימה מקצתה באמור · אך אם תרצה קומה עזרתה לו בהתנצלות חלוף הנסחאות שנעלמו מעינינו · גם אפשר לדחוק ולומר כי לא לפסק הלכה נתכוון רק להודיע פלא חכמתם שהרי בשועל המפורסם למשחית מחבל שמענו אומרים שאין לו דריסה ואין זה כי אם מפלאות חכמתם ודקותם · ונתבארו דינים אלו בה' שחיטה להרמב"ם פ"ה ובטור י"ד סי' נ"ז · ומה שאמר שאם הזדמן וכו' הייכו מה שאמרו שם ואין דריסה אלא מחיים לאפוקי לאחר מיתה דלא · השתא שלא מדעת אמרת דלא · לאחר מיתה מיבעיא · לא צריכא כגון שדרסה ומקמי דלשקליה לשמופי קטלית והא קמ"ל דליכא לדרוסה אלא לבסוף דזיהרא בהדי דשקיל לשמופיה הוא דשדי : ניטלה הכבד וכו' · שם גבי מתניתא דתנן ניטלה הכבד ולא נשתייר ממנה כלום אמרו בגמרא הא נשתייר הימנה כלום כשירה אע"ג דלא הוי כזית והא תנן ניטלה הכבד ונשתייר הימנה כזית

כשרה · אמר רב יוסף הא ר' חייא הא ר' שמעון · א"ר זירא כזית שאמרו במקום מרה רב אדא בר אהבה אמר במקום שהיא חיה אמר רב פפא הילכך בעינן כזית במקום מרה וכזית במקום שהיא חיה · ופי' הרי"ף שמקום שיוצא הוא מקום שהיא תלויה בו · ופרטי דין זה בה' שחיטה להרמב"ם פ' ח' ובטור י"ד סי' מ"א : מוגלא וכו' · שם כשר בריאה ופסול בכוליא מוגלא פסול בריאה וכשר בכוליא נקב · זו היא גרסת רש"י ונוסף על זה כגרסת הרי"ף פסול בזה ובזה לקותא · כשר בזה ובזה מים זכים דכיילי ודלא סריחי · והנה דברי החבר אין להם הסכמה עם שום אחד מהם במה שנרדף מים זכים עם נקב · ושמא נוסחא שלישית נזדמנה לפניו משונה מחברותיה · ואם לא איפוא אתפלא בו על זה כמו שנפלאתי על מה שזכר למעלה בריאה שהאדימה מקצתה ובדריסת שועל אם כאשר דמיתי לא היה שם ג"כ שחלוף נוסחא איכא ביניהו כאשר דברתי · ופרטי דין זה הלא המה בה' שחיטה להרמב"ם פ' ז' וח' ובטור י"ד סי' מ"ד : הגלודה וכו' · משנה שם הגלודה ר' מאיר מכשיר וחכמים פוסלין ות"ר אם נשתייר בה כסלע כשירה · היכא אמר רב נחמן אמר שמואל על פני כל השדרה וכו' ומסקנא דהרי"ף דעבדינן כותיה משום דמחמיר מכולהו · ופי' גלודה שהופשטו העור שלה · ופרטי דין זה בה' שחיטה להרמב"ם פ' ט' ובטור י"ד סי' נ"ט : מהלכות טריפות וכו' · זכר אלה שלשתן סמוכים כדרך הזכרתם אבל בשני סי' ס"ד : וזכרון נתוח העצמות וכו' · משנה שלימה סוף פ"ק דאהלות מאתים וארבעים ושמנה איברים באדם ל' בפיסת הרגל ו' בכל אצבע י' בקורסל ב' בשוק וכו' שנתקבצו שם גם יחד הקצור המופלא והבירור המופלג שהם שני דברים מצטרפים בקושי ועל המעט ואמר בדברים מבוארים וענין מבואר כי להורות אור הביאור על הוראת המכוון · ראוי לשמש שם מלות נכונות מבוארות בעצמן ונוסף גם הוא שתהיינה מקושרות באופן באות אל הוראת הכונה · בבירור · וכנגד הראשון אמר בדברים מבוארים וכנגד השני אמר וענין מבואר :

תנאו כמי מעיה וכו׳ · משנה פס ונתבאר הדין כס׳ סתיעם לברמ״בס פ״ו וכמור י״ד סי׳ מ״ו : ואחר כן אמרו לא שנו וכו׳ · מימרא גם דר׳ שמואל בר רב יצחק : ומה שיש להם מן ההפרש וכו׳ · דוגמת זה מכינו לו בשני סי׳ כ״ד באמרו והבדלת מיני זיבות לאיש ולאשה וכמות הקפי הכדות והחלוקי החכמות ההם מה שאין

בשר ודם יכול עליו כדרך סברתם מבלי עיר אלקי ג׳ גם בסי׳ כ״ת כזכרו שם מהפלאים שיש להם בצרעת · שם דברתו עליה לאמר והיא חכמה מופלאת הזהיר עליה הבורא יתברך במה שאמר השמר בנגע הצרעת לשמור מאד ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלוים :

יצאו בני מעיה ולא נקבו בשירה · ואחר כך אמרו לא שנו אלא שלא הפך בהם אבל הפך בהם טריפה שנאמר הוא עשך ויכוננך מלמד שברא הקדוש ברוך הוא כונניות באדם כיון שנתהפכה אחת מהם (אינה יכולה) כ״א אינם יכולים וכ״ל אינו יכול לחיות ומה שיש להם מן ההפרש בין דם נדה ובין דם (טהרה) כ״א טהורם וזבה ובתולים (והדם מהווה מן) כ״א ודם החבורות והטחורים וזולת זה וכמיות כ״א וכמות הקפי הנדות ובין זיבות הזכרים והפלאים שיש להם בצרעת (ממה שיהיה עמוק שכלנו) : כ״א עמוקים מהשגת דעתנו :

מאמר חמישי סימן א

בשומי לספר חקו קדם מפעלי מאז בכניעת בית הסדרים לכל

מאמר ממנו · ראה ראית כי החמישי הזה יוסיף לכו תבונתו בענייני החכמות החקריות · וכי על כן יבא אדם לקריאת חכמי הפילוסופים שאם יזכה יבחין בין חכמי ישראל לחכמיהם כיתרון האור מן החשך וכו' · כמוזכר שמה · ועתה אמירתי כאן לחלק יצאת כי עד סוף סי' יב על מי החכמות הפילוסופיות יבבל את המלך על פי כדרו סי' כ' להכין אותו בהם ולסעדו אל מול החכמה האלקית שהיא עקר שאלתו סי' א' באמרו שתשמיעני דברים קרובים ומבוארים בשרשי האמונות על דרך המדברים וכו' · ומאז שאל המלך סי' יג להתפתות אליהן נפשו ישובב החבר יכחהו במעגלי צדק סי' יד כי שם ערך לו כיו שלחן כנגד דיעות הפילוסופים ההולכים בגיא צלמו' אז ראה ויתחכן לו המלך סי' טו לבלתי עברו על כדרו לשבית לו פרקו בחכמה האלקית · והן הן שרשי האמונות מעקר שאלתו סי' א' אשר הובטח עליהם סי' ב' והחבר ימלא את נפשו סי' יח אחר שרוכו פעם ראשונה סי' יו · סוף דבר הקול נשמע על שאלת הגזרה והבחירה סי' כ' אשר בקש זאת מידו המלך סי' יט · והוא תשלום כדרו של חבר סי' ב' באמרו ואחר כך הגזירה והחפץ והיכלת וכו' · כי הוא מקבוע גדול בתורה · ובלעדיו לתוהו והבל הים נחשב כל הכתוב בספר הזה · ומתוך כך בא להזכיר סי' כא מה המה אם החקירות הראויות · והורה כי החקירה בענין האלקות מגונה · וכי תכלית מה שנדע בו מדרך החקירה הוא היש שם מניע ראשון והוא לבדו נפרד מההגשמה · ובלעדיו אין אלוה מנהיג הגשמיים לפי אמונתו ונחשבו נרידא מניע הגלגלים וכרוח פיו כל צבאם · והוא המשפיע כל הצורות כי אין בלתו שכל פועל והלומו המאמינים בזולת זה שהוא ידברו ודרך אמונה כשר להאמין בשיעור הזה מדרך הקבלה הנאמנה כי הוא אלקי · אברהם יצחק ויעקב אשר דבקה בהם השגחתו וכו' · ועל ידם ובשבילם נתפרסם אלקותו עלינו · ובכן נעץ סוף דבריו בראשית אשר פתח דבריו השיר בראשון סי' יא לאמר אלהינו מאמינים באלקי אברהם יצחק ויעקב וכו' · ומסי' כב ואילך סופר התעוררו ללכת אל ארץ ארצו' אשר שם השכינה שורה תמיד בראית או בסתר · עם פרשה גדולת שכר המתהלך לפני ה' בארצות החיים · והגעלת חובה זו על כל גומל נפשו איש חסד · ויפא ברכה מאת המלך וילך למקומו אל תאוו בחפץ :

המאמר החמישי

סי' א אמר הכוזרי אי אפשר שלא להטריח עליך שתשמיעני דברים קרובים

סימן א אי אפשר שלא להטריח עליך וכו' · כי יודע המלך דרך צדיק זה להתהלך בתום בשרשי האמונות מבלי מחקר · כי שמר אמרתו ובריתו יבכור מתוך הספורים הנמשכים ביניהם עד הנה ומכללם אמרו בשני סי' כו שהיא תורה מאת האלקים יתע' ומי שקבלה קבול שלם מבלי שיתחכם בה בשכלו הוא מעולה ממי שיתחכם בה וחקר · על כן שמר פתחי פיהו להוציא לשון בקשתו כמתנצל עליה לאמר באי אפשר לו בזולת זה להיותו חסר המדרגה העליונ' מברור האמונה מבלי מחקר · ודבריו בכאן מסכימים שוים עם מאמר החבר הנמשך לדבריו הקודמים באמרו שם אף מי שנטה מהמדרגה העליונה ההיא אל המחקר · טוב שיוציא בהם מוצאי החכמה משיעזבם לסברות רעות ולספקות המביאות אל האבדון · ע"כ · ואולם רואה אני את פני בעל חובת הלבבות כי אינו אתו בסברא הזאת שכן כתב בהקדמתו אני שאלתי אחד מהנחשבים מחכמי התורה במקצת מה שזכרתי לך בחכמת המצפון · והשיב אותי כי הקבלה תעמוד במקום העיון בזה ובמה שדומה לו · אמרתי לו אין זה ראוי אלא למי שאין בו יכולת לעיין מפני מיעוט הכרתו ורוחק הבנתו כנשים וכקטנים וחסרי הדעת מן האנשים · אף מי שנכח שכלו והכרתו לעמוד על בירור מה שקבל ועכבוהו מלעיין בו בשכלו' העצלות והקלות במצות האל ובתורתו הוא נענש על זה ואשם על אשר התעלם ממנו · וזה הדבר דומה לעבד שצוהו המלך לקבל ממון מעבדי מלכותו ושימנה המעות וישקלם ויכיסם · והיה העבד פקח בכל אשר צוהו המלך ויתחכמו לו עבדי המלכות לפייסו בדברים עד אשר האמין בהם והביאו הממון אליו ואמרו לו כי הוא שלם במנינו ובמשקלו ובמראה והאמין להם והתעצל לעמוד על בירור דבריהם והקל ברצון המלך · וכאשר הגיע הדבר אל המלך צוה להביא הממון לפניו · וכאשר שאל אותו על משקלו ומניינו לא יכול להשיב על הדבר ושיינו המלך על אשר הקל במצותו וסמך על דברי עבדיו בדבר שהיה יכול לעמוד עליו אפילו אם ימצא הממון כדבריהם · ואילו לא היה בקי בענין לא היה מתחייב על אשר סמך עליהם וכן אתה אם לא היית יכול להגיע אל ענין זה מדרך שכלך כמו עילות מצות השמע שיתב'

קרובים ומבוארי' בשרשי האמונות לשאמרנו בראשון על דרך המדברים בדרך הנצחון ותהיה מותרת לי שמיעתם כאשר היתרת ומותרת לך ידיעתם אם להאמין בהם אז להשיב עליה כי כבר חסרתי המדרג' העליונה מברור האמונה מבלי מחקר · וכבר קדמו לי ספקות וסברות ודברים עם הפילוסופים ובעלי תורות ודתות שונות והטוב לי שאלמד ואתחדד בהשבת הדעו' הנפסדות כ"א מן הסכלו' כי אין הקבלה טובה אלא עם הלב הטו' אבל עם רוע הלב החקירה יותר טובה כל שכן כשיוציא המחקר אל אמונת הקבלה ההיא ואז יתקבצו לאדם השתי מדרגות רצוני לומר הידיעה והקבלה יחד:

סי' ב **אמר החבר** ומי לנו בנפש סובלת שאיננה נפתית לדעות העוברו' עליה מדעות הטבעיים והאצטגנינים ובעלי הטלסמאות והמכשפים ואנשי הקדמות והפילוסופים וזולתם ולא

בראותי טענתך טענה בעמדך מחקור עליו · וכן אם היתה דעתך קצרה והכרתך חלושה מהשיג שיו' לא היית נעמד על פשיטותך · ותהיה כנשים וכקטנים אשר הוא בידיהם דרך קבלה · אבל אם אתה איש דעת ותבונה שתוכל לעמוד בהם על בירור מה שקבלת מן החכמי' אשם הנביאים מפרשי הדת וקטני המעשים אתה מצווה להשתמש בהם עד שתעמוד על העיון ויתברר לך מדרך הקבלה והשכל יחד · ואם תתעלם ותפשע בדבר תהיה במקצר במה שאתה חייב לבוראך יתברך · וזה יתבאר וכו' · עכ"ל · ונשנה דברו בשער הראשון פ"ג לאמר אך לדעת אם אנו חייבי' לחקו' על היחוד בדרך העיון אם לא · אומר כי כל מי שיכול לחקור על הענין הזה והדומה לו מן הענינים המושכלים בדרך הסברא השכלית · חייב לחקור עליו כפי השגתו וכח הכרתו · וכבר הקדמתי בתחלת הספר הזה מן הדברים המראים חיוב הענין מה שיש בו די · והמתעלם מחקור הרי זה מגונה · ונחשב מן המקצרים בחכמה ובמעשה · והוא דומה לחולה שהוא בקי בחליו ובדרך רפואתו סמך על רופא שמרפא אותו בכמה מיני רפואות והוא מתעצל לעיין בחכמתו ובסברתו ברפואות הרופא לדעת אם הוא מתעסק בענינו על דרך נכונה אם לא · והיה יכול לעמוד על זה מבלי דבר שימנעהו · וכבר חייבתנו התורה בזה כמו שכתוב וידעת היום והשבות אל לבבך וגו' והראיה וכו' · עכ"ל · וכבר ידעת כי המורה הרב למשפטו והיה עד ממהר על ככה במלא רחב ספרו · ובפרט בשלישי פ"א הוא הנקרא פרק הכונת המתבודד כי המשל אשר הביא שמה די והותר אל הוראת ענינו · ויהי מה אכתבו בשם החבר נזכיר ביאור כוונתו ודעתו ואמת ... לעולם: קרובים ומבוארים · שיהיו קרובים אל השכל מבלי היותם מתבארים מדרך הסברא והעיון: אם להאמין בהם וכו' · לפי רוב או מעוט חזקם ותקפם לקיים דבר האמונות הנכונה: וכבר קדמו לי ספקות

וכו' · רמז בזה למה שראה ראשית לו בתחלת ענינו לחקור על דעת הפילוסוף ובעלי התורות · כמבואר בראש הספר · ואפשר שהיה דברו ג"כ עם בעלי דתות שונות זולתם · ואם לא נזכר כי הספיק לו זכרון זרע אברה' על דרך וזרח השעיר למו הופיע מהר פארן שכתב שם הרמב"ן הזכיר כל זרע אברהם שאחד מהם לא היה חפץ בתורה וזולתי ישראל אבל על כל האומו' ג"כ נגלה לתת אותה להם ולא רצו בה כפי מה שנא' בקבלת רבותינו · עכ"ל: בהשבת הדעות הנפסדות הסכלות · רוצה לומר להשיב על הדעות הנפסדות אשר אין להם שקר · ולפי הנסח האומר בהשבת הדעות הנפסדות מן הסכלות · יתבאר ענינו להשיבם אחור מן הסכלות אשר נשקעו בו · ע"י חדוד פלפולו בדרכים הנכוחיים: כי אין הקבלה טובה אלא וכו' · כבר קדם לך מאמר החבר בשני סי' כ"ו ומנכים לדברי באשר כמוזכר למעלה:

סימן ב

ומי לנו בנפש סובלת וכו' · כי ילדי נכרים והם ומעשי' ופרסיים יספיקו ראיות מזוייפות אשר דרכם חשך וחלקלקות · והם מנודים ומחרימים לצודד נפשות כמאמר יחזקאל י"ג: על הנשים הקוסמות והמכשפות הוי למתפרות כסתות על כל אצילי ידי ועושות המספחות על ראש כל קומה לצודד נפשות · הנפשות תצודדנה לעמי ונפשות לכנה תחיינה וגו' · הנני אל כסתותיכנה אשר אתנה מצודדות שם את הנפשות לפורחות וגו' · וקרוב הוא שכוון אל אשר יפתה לב אדם אחריהם בקלות וילכד במצודתם · והקש על זה שאר התחבולות הטבעיים והאצטגנינים ובעלי הטלסמאות וכו' · כי לב הפתי יטה את האדם להמשך אחר ענינים כמו שאמר מנשה לר' אבהו דאתחזי ליה בחלמים ולאדכו דבעינן למשרי המוציא מהיכא דקדים ביצועא · ואז א"ל ר' אבהו מאחר דחכימת כולי האי מאי טעמא פלחיתו עבו"ז א"ל אי הוית התם הות נקיט בשיפולי גלימא בשיכך ורהטת אבתראי (פ' חלק) · ודבר החבר

לא שב ריקם שהרי התחיל המלך להתפעות לדעות הפילוסופים באמרו סי' י"ג אני רואה לדברים שאלה הפילוסופים יתרון דקדוק ובירור על שאר הדברים · ועל זאת הי' דבר החבר אליו לאמר סי' י"ד · וזהו מה שהייתי מפחד עליך מהפתוי ומנוחת הנפש על דעותם וכו': שטבעיי' הם הבקיאים בסגולת טבעי הנמצאות שמהם יתחדשו דברי נפלאי' במציאות כענין מה שכתב הרמב"ם בפי' למסכ' פסחי' פ' מקום שנהגו על ספר רפואות שגנזו חזקיהו · באמרו שמחבר הספר ההוא לא חברו לא על דרך החכמה בטבע הנמצאות לא על דרך שיעשה אדם פעולה ממה שנכתב באותו הספר וזה מותר וכו' · עכ"ל · ושם הזכיר ענין הטלסמאות · וכבר עלה זכרונם אצלנו בראשון סי' עט · ועל אנשי הקדמות דברנו בשני סי' כ"ל · והפילוסופים · אינם הטבעיים שזכר למעלה · רק הם המתעסקים בידיעת טבע הנמצאו' וסדרו והקשרו קשירם תמה בהיקש שכלי · לא שירדו לבחינת סגולות הנמצאות לענין המעשה והפעולות שמתחדשות מהם כטבעיים הנזכרים · רק יבקשו ויתורו לדעת אמתת מהות בידיעת גדריהם ורשומיהם כאשר תשיג ידם : ולא יגיע אל האמונה וכו' · ר"ל שהבא לעמוד על שרשי מחשב האמונות על דרך המדברים ולהתחדד בהשגת הדעות הנפסדו וכו' · בכל מה ששאל הכוזרי בקודמת · צריך הוא עכ"פ להעביר עיונו על פני החכמות כלם · ויבא גם השטן בתוכם לעמוד על ימינו לשטנו · הוא העיון בדעות רבות מהאפיקורוסים ובלעדיה לא ירים את ידו להרוס ולבנו' · כי לא תשלם ידיעת דבר בדרך הנכחון · אם לא יבין לפניו כל חלקי הסותר · ואז ישוב חרבו ילטוש קשתו ידרוך על הדעות הנפסדות · והדעת האמתית יבוננה בבררית אוכל מתוך פסולת : והחיים קצרים והמלאכ' מרובה · הן הן דברי איפוקראטי בראשית פרקיו הידועים : אלא ליחידים וכו' · ובכ"א אבל היחידים וכו' והכל שב אל כונה אחת · והיא שהיחידים השרידים אשר ה' קורא · לזכות נפשם אשר היא להם כענם שמים לשומר · תהיה להם האמונ' בטבע וכמו שיתבאר

ולא יגיע אל האמונה עד שיעבור על דעות רבות מהאפיקורוסים · והחיים קצרי' והמלאכ' (מרובה אלא ליחידים) כ"א אבל היחידים תהיה להם האמונה בטבע ותרחקנה מהם הדעות ההם כלם ויפול בנפשם מיד מקום טעותם ואני מקוה שתהיה מהיחידים ההם · וכיון שלא נוכל לעמוד מעשות רצונך לא אנהג בך על דרך הקראים אשר עלו אל החכמה האלהית מבלי מדרגה אבל אקרב לך ראשי דברים יעזרוך בציור ההיולי והצורה ואחר כן היסודות הנקראים בערבי אסתקסאת ואחר כן הטבע · ואחר כן הנפש · ואחר כן השכל · ואחר כן החכמה האלהית · ואתן לך ראיות מספיקות שאין הנפש המדברת צריכה לגוף ואחר כן העולם הבא ואחר כן הגזירה והחפץ

עניינם (סי' י"ב) באמרו וכבר יגליה הנה הדברי בקנית אנשים וכו' · ובסי' י"ד באמרו אבל הוטמה בטבע וכו': ותרחקנה מהם הדעות כלם וכו' · ולא יצטרכו לעבור עליהם בחקירת עיון שיש בו מהמבוכה מה שקדם ענייננו · כי פתאים לפתע ירגישו בשקרותם מאין פנות אליהם במחשבה שוקעת · וז"א ויפול בנפשם מיד מקום טעותם · והנה ידמה ענינם בהשגת הדעו' מענין מה שכתב המור' בשני פ' ל"ח על הנה המשער באמרו שהוא נמצא בכל האנשי' ויתחלף במעט וברב וכ"ש בענייני' אשר לאדם בהם הפנה גדולה ומחשבתו משוטטת בהם עד שאתה תמצא בעצמך שפלוני כבר אמר כך או עשה כך בענין שפלוני ויהיה הענין כך · ותמצ' מבני אדם מי שדמיונו ומשערו חזק יוליד בכון · עד שאפשר שכל אשר ידמה היותו יהיה כמו שידמה · או יהיה קנתו · ושנות זה רבות מעניינים רבים קודמי' ומתאחרי' והווים · לא שמנה זה המשער יעבור השכל על ההקדמו' ההם כלם ויוליד מהם בזמן מועט · עד שיחשב שזה בלא זמן · ובזה הכח יגידו קצת בני אדם עתידות עצומות · עכ"ל : ואני מקוה וכו' · הייתי מקוה שתהיה מכללם : וכיון שלא נוכל וכו' · כי כבר אמר לו המלך בקודמת כי כבר חבר המדרגה מבירור האמונה מבלי מחקר · וכבר קדמו לו ספקות וכו' : בציור ההיולי והצורה · זה השער למתחילים בחכמה הטבעית · פילוסופים יבואו בו · והמורה זכר עניינם בראשון פ' י"ז ובשלישי פ"ח · ואח"כ היסודות וכו' · ר"ל שאח"כ אדבר בענין היסודות : הטבע · רונה בו הדומם · כמו שיתבאר סי' י' · הנפש · כלל בזה הצמחים והחיים · כמו שיתבאר שם : השכל · הוא השכל ההיולאני שיזכור שמה : החכמה האלקית · נראה שכוון בזה למה שזכר בעשרת פרקיו סי' י"ח כי היא החכמה בשרשי האמונות על המדברים שאל ממנו בקודמת אלא שרצה החבר שיתלמד המלך תחלה בענייני החכמות הפילוסופיות · למען יתכן לו להבין החכמה הזאת האלקית : ואתן לך ראיות מספיקות וכו' · לא יבא דברו סי' י"ב באמרו ומן הראיות על הפרד הנפש מהגוף וכו' : ואחר כן העה"ב · שם באמרו והראיות על

והחפץ והיכלת בתכלית הקירוב והקיצור ואומר כי המוחשי׳ לא השגנו כמותם ואיכותם כי אם בחושינו ויגזור השכל כי הם נשואות בנושא והנושא ההוא יקשה להעלות צורתו על לב ואיך נעלה על לב צורת דבר שאין לו כמות ולא איכות וישפוט הרעיון שמציאותו שקר והשכל משיב עליו כי הכמות והאיכות מקרים לא יעמדו בעצמם ואי אפשר להם מאין נושא וקראו הפילוסופים הנושא הזה היולי ואמרו כי השכל ישיגנה השגה חסרה מפני חסרונה בעצמה בעבור שאיננה נמצאת בפעל איננה ראויה לתואר מהתוארים ·

(ואם היתה בכח הנה התואר גשמי)

מציאות בעצם השכלי הנבדל מהגשמים יעמוד לנגד מעמד האור לראות · ושהשגת השכל הנבדל מהגשמים מתאחד בו וכו׳ · עד אמרו מתדבקת בעצם הזה השכל המכוכב בעולם העליון · ע״כ · והעצם אצלו הוא עולם הנשמות כמו שהורו דבריו בראשון סי׳ קט״ו ובשלישי סי׳ כ׳ וכ״א : ואחר כך הגזירה והחפץ והיכלת · רוצה לומר שאחר כל אלה יבא דברו להודיע איך הגזירה אמת ואריכות הבחירה איננה שקר · כי כמו שיזכור סי׳ כ׳ שמעשים הבחיריים הנה הם חפץ האדם · והוא מונח לעצמו בינו ובין חפצו בדברים האפשריים · אם ירצה יעשם · ואם ירצה יניחם · והם כיאר איך תתכן עם זה גזירת האלקי יתברך ·

והנה כונתי לבי לבאר החפץ והיכולת בחק האדם · כי לפי המשך הענינים הוא יותר נאות מהתייחסם אל החפץ והיכלת האלקי שיזכר סי׳ י״ח : כי הם נשואות בנושא · כי הקו דרך משל בלתי נושא את עצמו וכן הלובן ושאר ענייני הכמות והאיכות · וצריכים הם להנשא על דבר עכ״פ : והנושא ההוא וכו׳ · והוא החומר שאין לו בעצמו שום תמונה ותכונה אשר תאמר כי הוא זה כמו שהולך ונושא משך הביאור : וישפוט הרעיון וכו׳ · כי למראה עיניו ישפוט · והוא להיותו כח מעורב בגשם איננו רואה מענייניו את כל מאומה : והשכל משיב וכו׳ · כי הוא ישפוט תמיד בצדק גם בדברים שאין העין שולטת בם : ואמרו · ר״ל הפילוסופים : כי השכל ישיגנה השגה חסרה וכו׳ · כי קושי ההשגה פעמים יקרה מצד המשיג ופעמים מצד המושג · וכל אשר יהיה הדבר נמצא בפעל יהיה מושג מפאת ענינו · וכן כל מה שיהיה חלוש המציאות יהיה מצד עצמו קשה ההשגה · וזה כי כפי מדרגת הדברים במציאות · כן תהיה מדרגתם בהיותם מושגים או בלתי מושגים · והכלל כי חוזק המציאות מצד הדבר ההוא יותר ראוי בעצמו להיושג · ועל כן הבורא יתברך שהוא בפעל גמור שלם הוא בעצמו מזומן לכל משיג · ואין חסרון השגתנו בו זולתי מצד קוצר המשיגים · על כן אמר ית׳ אני אעביר כל טובי על פניך וגו׳ לא תוכל לראות את פני וגו׳ · והוא מאמר חבקוק וקרנים מידו לו ושם חביון עזו · כי מתוך חוזק שלמ

הוא מתקבל ממנו כהעלם אור השמש מעין העטלף אשר לחולשת ראותו לא יוכל להסתכל בעצם אורו · והוא המשל אשר נשא הפילוסוף על כיונה בזה בראשון ממה שאחר הטבע · והיא עצמה כוונת אליהוא באמרו (איוב ל״ז) ועתה לא ראו אור בהיר הוא בשחקים · שעם היותו בהיר מצד עצמו לא יכלו החכמים לעמוד לפניו להסתכל באורו העצום מצד קוצר השגתם · והן הן דברי החבר בחתימת הספר לאמר ורואה בעדם מסך אור בהיר מונע הראות וימנע ממנו השינו בעבור קוצר ראותנו ודעתנו לא בעבור הסתרו וכו׳ · ע״כ · ולהפך זה חלשת המציאות בדבר תשים אותו בלתי מושג מפאת חסרונו ולזה רמז החבר בחתימת הספר באמרו לא בעבור הסתרו והחסרו וכו׳ וזו היא מדרגת החומר הראשון · וכך הם דברי החבר היושבים ממולנו · ואין לנו צורך להרחיב הדבור על ענין החומר הזה זולת מה שכתב הראב״ד בהקדמת ביאורו לספר יצירה וז״ל : וכבר נודע בחכמת הפילוסופים האלקיים כי יש חומר אחד מצוי והוא נושא לכח היסודות והוא הנקרא בלשון יון היולי ומציאות החומר ההוא איננו כמציאות שאר הנמצאים · כי מציאות שאר הנמצאים הם נמצאים על אחד משני דרכים והם מצויים בכח על דרך משל כמציאות השבולת בחטה או השנים בנולד בן יומו · אך שהחטה עתה איננה שבולת · ולא בן יומו בעל שנים · עתידים הם לצאת מן הכח הזה אל הפועל · וכאשר יצאו מן הכח אל הפועל סר מעליהם הכח הראשון · אבל החומר הנזכר · ר״ל ההיולי · לא סר מהיותו נושא בכח ד׳ יסודות · ולא היה זמן מן הזמנים שיעדר כח היסודות ממנו · ולכן אמרו על החומר ההוא שאינו לא בכח ולא בפעל · אך הוא ממוצע במציאותו בין מה שבכח ובין מה שבפעל והוא התחלה וראשית כל הנמצאים · ע״כ : איננה ראויה לתאר מן התארים · כדברי הרמב״ן פ׳ בראשית וז״ל החומר הזה שנקרא היולי נקרא בלשון הקדש תהו · והמלה נגזרת מלשונם כתובה על פרשתו · מפני שאם בא אדם לגזור בו שם תוהא ונמלך לקראו בשם אחר כי לא לבש צורה שיחול בה השם כלל · ע״כ : ואם היתה בכח הנה התאר גשמי (ונ״א ואם היא בכח השאר הגשמי) ·

אמרו

אחרי הודיעו הפילוסופים את כל זאת משמנה שם חמר ראשון נושא לכל הצורות אשר עליו תסובבנה ההויה וההפסד המה ראו כן תמהו · איך הוכנו חלקיו לקבל צורות מגזרות שונות · כי הן האדם יראה לעינים שנשיו' בחמר הזה כלו שוה בהכנתו על אופן אחד · היה ראוי שיקרה בענייננו אחד משני דברים · אם שיקבל בכללו כל הצורות גם יחד · אם היה שיהיה מוכן לכלן · וזה בטל שאם כן היה אפשר להמצא צורות הפכיות בנושא אחד בעת אחת · כאילו תאמר צורת אש וצורת מים וכיוצא שהאיל והיתה הכנתו שוה אל קבלת כל הצורות · או שיקבל צורה אחת לבד · אם לא היתה נטייתו מוגבלת רק לאחת מהנה · וזה ג"כ שקר שהרי החוש עד נאמן על מרבית הצורות השונות בחלקיו · ואם כן איתן ונדעה איכה ירעה איכה ירבץ בהכנתו אל מול פני הצורו' ההב' · והפילוסופים הללו יבאו דחופים בדבר הזה והעמיקו עיונם לאמר כצורה בא ונראה בהפסד המורכב · האם תותך הרכבתו הלוך והסור עד הגיעו לפשיטות החומר הראשון עצמו באופן שעליו אמש תחול ותבא הצורה המתחדשת · בלי שום אמצעי מצורה אחרת או זולתה שישאר תמיד דבק בו וכרוך בעקבו · כמו שיתבאר · והנה יצא מעיין קנתם וראשם ן' סינא ון' רש"ד בסמיכת דבריהם על מאמרי ארסטו (כי כלם כמפרשי דבריו נמשכו בהתפלספותם) זה לא בשום פנים · שא"כ ברגע השאר לפי הדמיון והמחשבה איזה חלק מן החמר ההוא ערום בלי לבוש כלל · היה החלק ההוא בכלו בלתי מוכן אל הצורה המתחדשת יותר ממה שהוא מוכן אל יתר כל הצורות · כי כן הוא טבעי אל חמר ראשון מצד עצמו כמו שזכרנו והיה נמשך מזה אם שיקבל כל הצורות כאמור · או שתכין קבלתו צורה מה יפול במקרה כיון שאין לו נטייה מיוחדת ומוגבלת אליה · וזה מגונה שיהיו הענינים הטבעיים המסודרים בכללם · נופלים על דרך זה לא בעצם · כי היאך יתכן זה עם מה שראתה עינינו סדר שלשלת היוחסים בהויה שור או כשב או עז כי יולד משור או כשב או עז לאביהם · ואין זה ראוי להתייחס אל המקרה רק לסבות עצמיות מיוחדות ומסודרות · ומשם יתפרדו שני המתפלספי' שזכרנו והיו לשני ראשים בישוב הענין הזה לפי שכלם · וכל אחד משניהם יאמין שהוכח דעתו לדעת ארסטו' כאמור · והנה זאת שטת ן' סינא בהתפלספות הזה במה שאחר הטבע · הוא יאמין שהצורה אחת כוללת תחבק ותלבש החמר כלו · וגם כי יוקין לא תסור ממנו · ובאמצעותה יהיה ראוי לקבל הפרטים לפי הכנות שונות למען יחולו גם הצורות המתחלפות · וחלוק חלקיו ישלם על ידי מרחקים בלתי מוחלטים בפנים אפנים שונים לפי רוב חלקיו שיתחלק אליהם · והמרחקים הללו הבלתי מוחלטים הם כמות האורך והרוחב והעומק שעל ידם ישלם החלוק בחמר הראשון כמדובר · אך אינם מוגבלים על תוכן שלמותם כאשר המה בבחינה השלם אחר שהעצמו על אמתת מהותו בצורתו הטבעית · רק הם בלתי מוחלטים כי לא תאר מוגבל להם ולא הדר · והנה על דרך זה תשלם אצלו ההויה וההפסד · וימשך לדעתו שהתכת המורכב בעת הפסדו תכלה אל הצורה הזאת האחרונה ולא תעבור גבולה · וזאת הצורה אשר שם רבינו משה לפני בני ישראל בראשון מן המורה פ' ס"ט כי אחרי אמרו שהצורה האחרונה בכל המציאות הוא הש"י אמר ולא תחשוב שאמרנו בו שהוא הצורה האחרונה לכל העולם הוא רמז לצורה האחרונ' אשר יאמר ארסטו עליה בספר הנקרא מה שאחר הטבע שהיא בלתי הוה ולא נפסדת · כי הצורה ההיא הנזכרת שם טבעית לא שכל נפרד · כי אין אמרנו עליו יתברך שהוא צורת העולם האחרונה על דמיון היות הצורה בעלת החמר צורה לחמר ההוא עד שיהיה הוא ית' צורה לגשם לא על אלו הפנים נאמר אבל וכו' · ע"כ · ובפ"ע"ד אבל הדרך הרביעי בתב · ואמנם אם היה גשם מורכב מחמר וצורה כפי מה שביאר במופת בעל דינו צריך שיתבאר במופת היות החמר הראשון והצורה הראשונה שוות נפסדות · ואז יתבאר מופת חדוש העולם · ע"כ · וזה שמה אשר יקראוה צורת הגשמיות · ולפי הנראה איננה המרחקי' הבלתי מוחלטים עצמם · אבל על הצורה ההיא יבאו המרחקים ההם אשר על ידם ישלם החלוק בחמר בעל הצורה והלבש אותו הכנות שונות לקבל הצורות המתחלפות · כאשר דברנו · ובלעדי הצורה הזאת לא ראה ן' סינא שום אפשרות שיוכל החמר לקבל מקרים · ויכינוהו אל קבלת הצורות ההנה · כי כן דרך המקרים לחול על נושא בעל צורה לא זולת זה · על כן חושבני לכרבובא מחטאת במה שערב שם (פ' ס"ט) צורה גשמית עם מרחקים בלתי מוחלטים · והיו לדבר אחד בכפו · ולפי הנראה הם שני ענינים · הן לדעת ן' סינא והמורה שאנחנו עליה · והן לדעת ן' רש"ד שנבאר אח"כ · ואך יפה תפש עליו שם טוב באמרו לא כוון הרב הנה על המרחקים כי אלו אינם עצמים לא המוחלטים ולא הבלתי מוחלטים · אבל הם ממאמר הכמה · ע"ב · אלא שגם הוא כשה מבני ארם כוונת הרב כמו שיבחין המסתכל בדבריו עם מה שזכרנו למעלה · רמז בעל חובת הלבבות בשער היחוד פ' ו' וקרא בשם הצורה הזאת וזו

היא דרך אשר עבר בה איש אלקים החכם שפירשו על ביאור אמרו והארץ היתה תהו ובהו באמרו שאותה הארץ הנבראת או היתה דבר מורכב מחמר ראשון נקרא תהו ומצורה ראשונה נקראת בהו. כי אמנם לא היה נאות לחמר הראשון זולתי צורה אחת היא היתה ראשונה לכל צורות המורכבים בהכרח וכו'. אמנם פתאום לפתע ירע הדרך לנגדו לאמר שנושא הצורה ההיא הראשונה לא עמד עם צורתו זמן נחשב. רק תכף לבש צורות יסודות מתחלפות. ועתה אשב את פני כלפי דעת ן' רש"ד אשר גלהו בספרו הנקרא עצם השמים ובמקומות זולתו. והנה לא ראה לבו שתהיה שם צורה כוללת כי אין לנו לגזור על מציאות דבר בלתי הכרח. ויתיישב הענין אצלו בלי צורה. כי ישלם הכל על ידי המרחקים הבלתי מוחלטים הכרוכים בעקבו של חמר. והם אדוקים ודבקים בו תמיד. ובהם הוא מתחלק לחלקים ונכון יאותו לקבל צורות מתחלפות. ובאופן זה יתכן התהוות גשם מגשם כי המרחקי' ההם לא יפסדו לעולם. ואליהם תכלה התכת המורכב בעת הפסדו. והצורה המתחדשת תנשא על החמר בעל המרחקים ההם שעל ידם נהיה גשם. ולדעתו לא יהיו במורכב שתי צורות כדע' ן' סינא שזכרנו ואולם לא ראינו תועלת להאריך על חקיר איזו משתי הדעות קרוב יותר או אם שתיהן כאחת בטלות כמו שעמדו פלוסופים אחריהם. וז"ל משמרתם ועמודו להורות כי בזולת צורה גשמית כוללת. גם בזולת מרחקים בלתי מוחלטים דבקים בחמר הראשון. ישלם ענין ההויה הנמשכ' והשתדלו להשיב כל הספקו' אחורנית. כי כל אלה ראויה השמעתם להיותם דברים מרבים הבל ואין גם מועיל אל הבנת הדברים שאנחנו על ביאורם. לבד זה ראיתי לזכור לפי דרכנו כי על פי הדברים האלה יתבאר אצלי מה שאמר הראב"ע בספר צחות על צורת הה"א וז"ל. והנה אדבר על צורת הה"א. דע כי כל אות יש לו צורה אחת והטעם שהיא דבוקה חוץ מה"א שהיא שתי צורות. והנה היא קו באורך וקו ברוחב. כי הקו הוא בין שתי נקודות ואחר כן שמו קו אחר מפורד. והנה האלף יורה על עצם הדבר שהוא העקר כאשר פירשתי. הוא העצם הנכון לקבל צורה או יהיה נמצא. והנה הצורה לא תמצא עד היות שנים וזה טעם הא כמו הא לכם זרע. וגם אני הא. והנה הטעם כמו הנמצא ואלה הדברים צריכים פירוש ארוך. ע"כ. וכבר הקדים לדבר על האלף כדברים האלה. ודע כי כל גשם הוא מורכב על דעת אנשי שקול הדעת מעצמים רבים כי אין עצם נראה כי אם הגשם והנה האלף הוא בגשם כי הוא העקר. ונקרא כן שהוא מורכב מאלף עצמים. והטעם רבים והנה צורת האלף כגשם בן אדם שיש לו ראש וגוף ויד ורגל. ע"כ. ואתיצבה על מכור ואצפה מה ידבר בנו בלשון הזה הסתום עד שמצאתי עליו ביאור נכון שאהבה נפשי אחזתיו ולא ארפנו עד שהביאותיו אל בית אמי ואל חדר הורתי בדרוש הזה העמוק. שאנחנו מתהלכים סביבו. והנה אחרי הודיעי כי היו לו דבריו לזרא במה שאמר כי כל אות חוץ מה"א יש לו צורה אחת רוצה לומר שהיא דבוקה וכו'. שהרי גם הקוף יוצא מן הכלל כאז"ל. (שבת פ' הבונה) מאי טעמא כרעיה דקוף תליא וכו'. והוא הלשון עצמו המוזכר בה"א במנחות פ' הקומץ. אל ביאור דבריו באשר הם שם את נפשי אשא ואומר כי דעת הראב"ע כדעת ן' רש"ד אשר זכרנו מדבקות המרחקים הבלתי מוחלטים בחמר הראשון. ועל שניהם תחול הצורה לא על החמר הראשון לבדו כדעת האחרונים. גם לא על חמר בעל צורה כוללת כדעת ן' סינא. והנה המרחקים האלו הורה עליהם על ידי שלשה קוים. והם קו האורך. וקו הרוחב וקו העומק. שכוללים את המרחקים כלם. והם שלשת הקוים המתארים אות הה"א. השנים מהם המדובקים יחד מורים על אורך ורוחב אשר יוכלו לפרשם על השטח. אמנם העומק אשר לא יעלה רישומו בשטחיות. התחכם להורות עליו על ידי קו נפרד מחבריו. ולהיות הה"א בתשלומו מחובר משתי אותיות שהם ה' א'. זכר צורת האלף שהיא מורה על החמר הנכון לקבל הצורה ואמר שהוא מורכב מאלף עצמים ואין כונתו לדעתי על העצמי' הפרדיי' והם החלקי' הקטני' מאד שלא יקבלו החלוקה לדקותם שזכר המורה בראשון פ' ע"ג בשם המדברים. ושם גלה את ערותם. כי אין הראב"ע חשוד על כך להיות בו משום דרכי המדברים. אבל הכונה אצלי על חלקים רבים חמריים שהחמר הנראה לעינים יחובר מהם. ובאמרו כי אין עצם נראה כי אם הגשם. רוצה לומר שלא כל חלק חמרי היה אפשר בו שיקבל צורה עד שיוכל להראות. כי קצב אחד ומדה אחת יש לדברים הטבעיים. לבל יראו ובל ימצאו בלתי ז"א והנה האלף יורה על עצם הדבר שהוא העקר כאשר פירשתי. שהוא העצם הנכון לקבל צורה. או יהיה נמצא. והכלל שהאלף מורה על החמר. וה"א מורה על המרחקים. כמו שזכרנו. והנה הם שני דברים שבהצמד' יחד אור הצורה נגה עליהם. וכבר ידענו כי על ידי הצורה הדבר נמצא. ובלעדיה לא ירים איש את לשונו להורות על מציאות החמר ומרחקיו הבלתי מוחלטים. וכמו שכתבנו למעלה על טבע החמר שאין שם ממש בו. והנה הה"א בשני אותיותיו מורה על החמר והמרחקי'

ובצורת

כ״א ואם היא כנח התאר הנשמי אמר ארסט״ו כאלו היא בושה להראות ערומה ואינה נראית עד שתלבש צורה וכבר חשבו קצת אנשים כי המים הנזכרים בתחלת מעשה בראשית כנוי להיולי הזאת וכי רוח אלקים מרחפת על פני המים אמנם הוא חפץ האלקי ורצונו הנעשים בכל חלקי ההיולי יעשה בהם מה שירצה בעת שירצה כאשר יעשה היוצר בחומר אשר אין לו צורה ׃ וכינה בהעדר הצורה (והחבור) כ״א והחמר וכ״א והסדר בחשך ותהו ובהו ׃ ואחר כן חייב חפץ האלקים וחכמתו סבוב הגלגל העליון אשר יסוב פעם בכל עשרים וארבע שעות ויסבב עמו כל הגלגלים בשיהודשו

ובהוראת ענייני שרונה לומר הנה ׳ כמו הא לכם זרע ׳ וכמו וגם אני הא ׳ מורה על הכמנא כי אין אדם רומז רק לדבר כמנא בפועל ׳ וכאלו הלשון מורה באות הה״א בגורתו ובעניינו כי לא יוכל שום דבר לכמנא בגורתו אם לא יוקדמו אליה החמר והמרחקים הרמוזים בה׳ א׳ כאשר הראית ׳ ועתה יגדל נא כח המעיין להביט אל דברי החבר והשג ישיג שכוונתו לפי נסחתנו היה תהיה שעם היות החמר כנח כמו שקדם ׳ הנה התאר גשמי כי לעולם גורת הגשמיות כרוכה בו במציאות לפי דעת ן׳ סינא שזכרנו ׳ ולא תכלה התכ׳ המורכב שיו מעולם כאשר ביארנו ׳ ולפי הנסח השני יחובר עם הקודם אליו בסמוך ויאמר שהחמר הראשון מצד עצמו איננו ראוי לתאר מהתארים מפני שהרכנו כאמור עם היותו כנח התאר הגשמי ר״ל עם היות שטבעו פונה תמיד אל תאר גורת הגשמיות הראשונה להיות בו כדבקות בלתי מתפרד כמו שקדם ׳ וכבר היית יכול להסב כונת דבריו אל דעת ן׳ רשד ושאר המרחקים הבלתי מוחלטים כוון בזכרו תאר גשמי ׳ אמנם הביאור הראשון נכון יותר לפי דעתי וקום משכנו כי זה הוא ׳ וידוע תדע כי הגורה שכוללת אשר זכרנו מטעם ן׳ סינא עם היותם דבקה תמיד בחמר הראשון לא ינזור על היותו כמנא עמה לבדה מציאות טבעי אפי׳ רגע אחד ׃ אמר ארסטו כאלו היא בושה וכו׳ ׳ הוא מה שכתב המורה בשלישי פ׳ ח׳ וז״ל ׳ וטבע החמר ואמתתו שהוא לעולם לא ימלט מחברת העדר ׳ ומפני זה לא תתקיים בו גורה אבל יפשיט גורה וילבש אחרת תמיד ׳ ומה נפלא מאמר שלמה ע״ה בחכמתו בדמותו החמר באשת איש זונה כי לא ימנא חמר מבלתי גורה כלל אב היא אשת איש לעולם לא תמלט מאיש ׳ ולא תמנא פנויה כלל ׳ ועם היותה אשת איש היא מבקשת איש אחר לעולם תמיר בו בעלה וכו׳ ׳ עכ״ל ׃ וכבר חשבו קצת אנשים וכו׳ ׳ כבר העירנו לזה ברביעי סי׳ כ״ה באמרו כאשר אומרים על ורוח אלקים מרחפת על פני המים שרצונו במים האלה החמר הראשון בלי איכות אבל תהו ובהו עד שהתאיך בחפץ אלקים הסובב אותו ׳ ובכנם אותו ברוח אלקים ׳ ודמות החמר שטבעי במים דמיון נכון ביותר כי מה שהוא יותר ענק מן המים לא ישתוו פעולות הטבע בכל חלקיו מפני שהם חזקים וכו׳ ׳ עיין שם ׃ וכנה בהעדר הגורה והחבור (כ״א והסדר) וכו׳ ׳ יתבאר זה על פי שתי הבחינות שכמנאות בחמר כמוזכר ברביעי פי׳ כ״ה על אמרו תהו זה קו ירוק וכו׳ ׳ האחת מצד היותו מצד עצמו כעדר הגורה רק שהוא דבר ממוצע בין שמציאו והעדר והשני׳ מצד היותו כולל כל הגורות בכח להיותו מוכן בשווי אל מול קבלת׳ ושכ׳ כנגד הראשונ׳ הא׳ שעדר הגורה וכנגד השנית הא׳ והחבו שר״ל שעדר חבורו שבכחו לקבל׳ ולפי הנסח השני יתכשא אמרו כעדר הגורה כנגד הבחינה השני׳ מהעדר הגורה שמטבעו לקבלה ויהיה אמרו והסדר על הבחינה הראשונה מעניינו של חמר מצד עצם מציאותו הממוצע כאמו׳ ׳ אמנם לפי הנסח השלישי הכונה פשוטה ומבוארת כי בהעדר הגורה בלמות ולא סדרים ׳ ואפשר כי על כן נקרא החמר הזה והעדר הגורה והסדר ממנו בשם תהו להורות כי ההעדר הזה הכרוך בעקבו טוב הוא וכו הוא המציאות והקיום בהויה כי לולי זה לא היתה ההויה נמשכת על דרך מה שהיה כתוב בתורתו של ר׳ מאיר ׳ והנה טוב מות כי אמנם אין דבר רע יורד מלמעלה כדבר שמורה בשלישי פ׳ י׳ וי״ב והוא מה שכוון אליו הדבר באמרו סי׳ י׳ ולא תהו במעשהו ולא במקרים התלויים במעשהו כי הלילה הוא זמן העדר השמש אבל הוא עם זה מכוון לתועלות וכו׳ ׳ עכ׳ ׳ ותמורת הת״ו בטי״ת כמשפט אותיות דטל״נת שהן ממוצא אחד׳ ואפשר עוד לפי הנסח הש׳ ושנ׳ שנקרא תהו מצד מציאות החמר בעצמו שהוא דבר ממוצע כעדר שגורה והיא הבחינה הראשונה שזכרנו ונקרא תהו מלשון רז״ל תוהא על הראשונות כדבר הרמב״ן פ׳ בראשית באמרו שנקרא כן מפני שאם בא אדם לגזור לו שם תוהם ונמלך לקראו בשם אחר כי לא לבש גורה שיתפש בו השם כלל כמוזכ׳ למעלה ויקרא בשם בהו מצד שווי הכנתו אל כל הגורות והיא הבחינה השנית הנזכר׳ כי על דרך מה שכתב שם הרמב״ן שגורה שהלבשת אל החמר הזה נקראת בלשון הקדש בהו׳ והמלה מורכבת כמו בו הוא כמלת עשבו וכו׳ ׳ אלו המעיינים ידרושו ׃ ואח״כ חייב חפץ האלקים וכו׳ ׳

בשיחודשו בזה בההיולי הזאת אשר היא בחלל גלגל הירח שנויים כפי תנועות הגלגל ותחלתם חמום האויר הקרוב מגלגל הירח בעבור קורבתו ממקום התנועה ושב אש זכה והיא אצל הפילוסופים האש הטבעי אין לה מראה ולא שריפה אבל היא עצם זך דק קל (קראו אותו הפילוסופים) כ"א קראוהו גלגל האש · ואחר כן גלגל האויר · ואחר כן גלגל המים · ואחר כן כדור הארץ אשר היא המרכז כבדה ועבתה בעבור רחקה ממקום התנועה ואלה הארבע יסודות מהמזגם תהיינה ההויות :

סי' ג **אמר הכוזרי** ואני רואה אותם אצלם מתחדשות במקרה באמרם נקרה לאשר קרב מהגלגל מאד שיהיה אש ומה שרחק שיהיה ארץ · ומה שיתמצע היה כפי הקרוב מן הגלגל המקיף או מן המרכז אויר ומים :

סי' ד

שר אינו מן הכתוב לפי שטעתו כי כבר ביאר והארץ היתה תהו ובהו שהחומר הראשון היה בעדר הצורה והתכונה · וחשך על פני תהום שהעדר ההוא היה כרוך בעקיבו של חומר · ורוח אלקים וגו' שחפצו ית' היה משתדל באותו החומר להעיל בו ולציירו כאשר ייטב לו · אמנם הוסיף מדעתו בהתפלספות הזאת כי על שהמלך במסיבו ובציור החומר הזה כפשו הפנים · כרדו כתן ריחו כמה שחייב בחפצו וחכמתו שסובב הגלגל העליון הסובב את כל הארץ כי יש ממזרח למערב בכל שעות · ו.ל יתר הגלגלים המתגלגלים בתנועת עצמם להפך ממערב למזרח · ישבו כלבתו אל עבר פניו שכם מרוצתו אשר העיר ממזרח בצדק יקראהו לרגלו · ובכל זה חייב חפץ האלקים בשיחודשו בזה בהיולי הזאת וכו' : שנויים וכו' · רוצה לומר בשביל שיחודשו בגלגול שזה שנויים בהיולי הזאת במתמצע גלגל הירח כפי חלוף תנועות הגלגל ושהוא בכלל הגלגלים כי בכח תנועותם יתחדשו השנויים שזכים כמו שהתבאר בראשון סי' א' ועוד יתבאר בזה סי' ז' ואולם כל זה לא מדעת עצמו אמרו · רק כוונתו להמשיך שטתו על דרכי קצת האנשים שזכר למעלה · אך הוא יגלה דעתו באמרו סי' יד ואולם על דעת התורה הנה האל ברא העולם כמו שהוא ובעלי חיים שלו ובמחיו שבציוריו ולא יצטרך אליהם אמצעיים ולהרכיב הרכבות וכו' : ותחלתם וכו' · רוצה לומר שתחלת השנויים המתחדשים בחומר הראשון על ידי סבוב הגלגלים היה חמום האויר הקרוב וכל הקרוב אל תנועתם בזכך יותר כמו שמבאר והולך : והיא אצל הפילוסופים וכו' · אמר זה למה שסופק ענייננה אצלו כמו שיתבאר בסי' יד : אין לה מראה · וזכרו המורה בשני פ' ל' באמרו שאלו היתה האש היסודית מאירה היינו רואים האויר כלו בלילה מתלהב אש · ע"כ · וזה כלו לפי זכותה ופשיטותה וספיריותה וכמו שנזכר בדברי הפילוסופים · והובא זה ג"כ בפי' הרמב"ן לספר בראשית על הפסוק השני ויבא' עוד וכרו בסי' יד אמנם הנכם שסורכו הוגיא מכה

הכתוב עצמו בהתפלספות קרוב לזה באמרו · והחשך והוא האויר החשוך שבכלל או מהמורכב הראשון · היה על פני תהום על פני שני היסודות השפלים שבכללו או ג"כ מהמורכב הראשון והיו מקיפין זה את זה ורוח אלקים מניעי הגלגל שנקראו רוח באמרו עושה מלאכיו רוחות · מרחפת על פני המים שכינו או האויר החשוך על פני המים הסובבים או את יסוד הארץ · וכבר היה שהחלק ממנו הסמוך לגלגל שהלהב בתנועתו · והיא האש היסודיי והחלק ממנו הקרוב אל המים קפה או אויר קור מן המים זולתי חלק מועט ממנו המתחמם במקרה בהתהפכות ניצוצות מאורי אור · ע"כ :

סימן ג ואני רואה וכו' · איך תאמר שבחפץ אלקי' ובחכמתו סודרו היסודות · והלא אני רואה אותם מתחדשים במקרה אבל קצת הפילוסופי' כאפיקורוס וחביריו אשר יוזכר סי' ח' ·

וזה באמרם כי נקרה לכל אחד מהם היותו כך וכך כפי הזדמנו בהיותו קרוב לגלגל או רחוק ממנו · והנה לא הוקשה לו על דבריו כי אם מצד הטוענים במקרה · אבל לטענת הסוברים בקדמות לא חשש כלל · עם היותם מרחיקים החפץ מחקו יתברך · הפך מה שסובר בקודמת כי חפצו יתברך פועל כל זאת · והטעם בזה כי לדעתו זכרון אחד יעלה לכאן ולכאן · והראיה עצמה אשר תורה על בטול המקרה · תבטל ג"כ טענת הקדמות וכמו שזכרנו בשמי סי' ו' · כי הסדור המוגבל בבריאות במציאות · עד ממהר בהוראה כונת מכוין מסדר לאכלי בחפץ פשוט · ישווין שמה ונט בעל חובת הלבבות בשער היחוד פ' ו' שהוליך הדרך הזה בטרבה להוכיח בירור מציאות הבורא יתברך · כי בבטול אפשרות המקרה מתקיים אצלו היה שם מצא בורא ומחדש בחפץ · וזה שהמשיך דבריו באמרו באמצע הפרק ויש בני אדם שאמרו שהעולם נהיה במקרה מבלי בורא שהתחילו ויוצר שיצרו · ומן התימה בעיני איך תעלה בדעת מדבר בעודנו בבריאתו במחשבה הזאת ואילו היה בעל המאמר הזה שומע אדם שיאמר במאמרו בגלגל אשר על פים

פי' ד **אמר החבר** אבל ההכרח יביאם להודות בהכבדה

בהפרד עצם מעצם כי לא יפרד עצם האש מעצם האויר והאויר מן המים והמים בהארץ במעט וברב ובחזק ובחלש אך בצור' מיוחדת לכל אחד הושם זה אש וזה אויר וזה מים וזה ארץ ואם איננו כן יש לאומר לומר כי מלא הגלגל כלו ארץ קצתו יותר דק מקצהו ולאח שיאמר אבל כ"א כי מלא הגלגל כלו אש אך כל מה שירד היה יותר עב אשיות ויותר קר ואנחנו רואים פגישת יכוד ביסוד וכל אחד מהם שומר צורתו ועצמותו נראה האויר והמים והארץ במקום אחד נוגעי' זה בזה ואינם מתדמים עד שישתנה קצתם אל קצתם בסבות אחרות משנות אותם ויקבלו המים צורת האויר והאויר צורת האש ואז יהיה ראוי היסוד לשם חבירו ויהיו

של מים שהוא מתגלגל להשקות חלקה אחת של שדה או גנה וחושב כי זה נתקן מבלי כונת אומן שערה בחבורו והרכבתו וגם כל כלי מבליו לעמת התועלת· היה לו להפליא ולהגדיל הדבר עליו ולחשוב אותו בתכלית השכלות· וימהר להכזיבו ולדחות מאמרו· וכיון שידחה המאמר הוה בגלגל קטן ופחות וכוה שכעשה בתחבולה קטנה לתקנת חלקה קטנה מהארץ· אין יתיר לעצמו לחשוב במחשבה היות גלגל הגדול הסובב את כל הארץ וכו'· עיין שם אמריו כי נעמו· ואפשר עוד לפסב הדברים אל מה שזכר בקודמת שהאש הזכה היא אצל הפילוסופים האש הטבעית· ואוה שגם יתר היסודות אצלם טבעיים יקראו· ולזה אמר ואני רואה אותם אצלם מתחדשו' במקרה וכו'· ולפי זה אין לתמוה איך לא הקשה מצד הסוברים בקדמות· כי אמנם אין המקום הזה כאות אליו וקושייתו מצד המקרה· לא היתה רק מפני הזכירו האש הטבעית כאמור:

סימן ד אבל ההכרח יביאם וכו'· לקיים דברו בחפץ האלקים וחכמתו שזכר

פי' כ' בבריאת היסודות בטל אפשרות שמקרה בחדושם מצד היותם נפרדים בענייהם· כי כל אחד מהם מובדל בצורתו ואין ההבדל ביניהם במקרים לבד שיהיה האחד יותר חם מחבירו או יותר יבש וכיוצא מהדב' יש אשר בהם יוכח למקרה מקום להתנגד בו· וההבדל הוה העצמי שנמצא בעניינם· הביא שאר הפילוסופים לגזור על היותם מסודרים בעצם אלא שקנתם יחסו בתיכת נורות היסודות למלאך אחד ממונה על כך· קראוהו שכל פועל אלקי ומשכיל כיתן הצורות· כמו שיחסו לו נתיכת צורות המורכבים מן היסודות ההמה· ואנחנו כתלה הגדולה בבעליה· ונשם ה' אלקינו מכיר כי הוא השכל העליון הפועל נתיכת הצורות לכל הראוים אליהם ובחפצו תלוי בכל כמו שיתבאר פי' ו': במעט וברב וכו'· שיהיה מה

שנקראהו אש על הדמיון רב כמו' ממה שנקראהו אויר וכיוצא· וכן שיהיה האש יותר חזק בחום מן האויר· והאויר יותר חלש מן המים בלחות וכיוצא: אך בצורה וכו'· רוצה לומר כי בצורה מיוחדת הושם כל אחד מהם על אמתת מה שהוא· עד שהיה זה אש· וזה אויר וכו': ואם איננו כן· שלא יהיה ההבדל עצמי בין זה לזה: יש לאומר לומר וכו'· היה מוכרח להודות מפיו דבר מגונה כפי הנחתו הנזכרת· והוא שיהיה ברשות כל אדם לגזור על היסודות כרצונו ובצד השוה שבהם שאינם רק יסוד אחד בלבד· ולא ראוי זה כראוי זה בקריאת שמו· כי האחד יאמר שמלא הגלגל כלו ארץ והבדל אינו כי הם ביותר דק או פחות· והאחר יאמר לא כי אבל מלא הגלגל כלו אש אך כל מה שירד ונתרחק מן הגלגל· היה יותר עב אשיות רוצה לומר יותר עב בענין האשיות המשותף לכללו ויותר קר: ואנחנו רואים וכו'· דחה המחשבה הנזכרת בשתי ידים· והוסיף תת כח ראיה על היותם מובדלים בעצמים ולא במקרים' לבד· וזה מצד מה שנראה עין בעין שעם היות היסודות קרובי' ומכרכי' נוגעי' זה בזה יש הבדל עצום ניכר ביניהם בצורה ועצמות ואין שום דמיון ביניהם אפילו במקום פגישתם ונגיעתם· כמו שהיה ראוי ומחוייב אם לא היו נבדלים רק במקרים כפי הנחתם· והנה אינם מתדמים כלל· עד אשר ישתנה קצתם אל קצתם כי תקרה מלחמה והפסד לאחד מהם מהתנגדות הסמוך אליו כי יתגבר עליו כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש· אז יהפך עצם לעצם וכביו הראשונים לא יהיו לו עוד אבל פנים חדשות יבאו לכאן וזה יהיה: בסבות אחרות וכו'· לא מצד היותם שוים בצורה עם חלוף מדרגה במקרים לבד· אבל יהיה השתנותם בסבת ההתנגדות וההדמות· כי שני אלו חברו בהתהפך עצם אל עצם כאשר יקרה בלחם כשתהפך לטבע הניזון· כי היה ראשית הכוי מצד אווה התכיית שבין המשנה למשתנה· אמנם תשלם השנותו ל' עצם אחר מצד ההדמות

ויהיו העצמים נכרים בצורתם מלבד מקריה׳ והביא זה הפילוסופים לאמר כי שם שכל פועל אלקי נותן הצורות האלה כאשר הוא נותן צורות הצמחים והחיים והם כלם מהארבע יסודות ואין הדלית נכרת מן הדקל במקרים אבל בצורות שמו זאת דלית עצם זאת אף יפרד במקרים דלית מדלית ודקל מדקל שתהיה על הדמיון זאת שחורה וזאת לבנה וזאת יותר מתוקה וזאת יותר ארוכה וזאת יותר קצרה ויותר עבה ויותר דקה וזולת זה מן המקרים ואין.

שעניניהם · ולפעמים שלזה כוון באמרו בכנות אחרות וכו׳ בלשון רבים: ויהיו העצמים נכרים וכו׳ · שגם אחר השתנות מעצם אל עצם יהיו העצמים ההם ניכרים היכר מפורסם בצורה ועצמות ובלתי מתדמים כלל לעצמי היסודות שנעתקו מהם: והביא זה הפילוסופים וכו׳ · הכונה כי ראותם ההבדל הזה העצמי בין היסודות וזולתם · הביא קצתם ון׳ סינא מכללם המבאר דברי ארסטו׳ ועליו הוא נסמך לפי דעתו לאמר שיש שם שכל פועל אלקי שזכרנו ענינו בראשון סי׳ א׳ והוא נותן הצורות האלה בארבעת היסודות הנזכרים כי ב׳ כאשר הוא אצלם נותן צורות הצמחים והחיים המורכבים מארבעת׳ כאמרו סוף סי׳ ב׳ שמהמזגים תחייבנה ההויות · והשמיטו זכר המזגים כי יסופק עניינם כאשר זכרו סי׳ ולקצתם דעות במזגים שכחותם וטבעיהם מזגיים בלבד אינם צריכים אל צורות אלקיות והצורות אינם צריכות כי אם לצמחים ולחיים וכו׳ · והשכל הפועל הזה דבר על אודותיו ן׳ סינא בשני ממאמריו הטבעיים ובתשיעי מספרו במה שאחר הטבע והוא אצלו שכל נבדל ממונה על ג׳ דברים · הא׳ היותו פקיד נגיד על היסודות והמורכבים מהם להכינם ולשנות ענייניהם · כמו שהשכלים אשר למעלה הימנו יניעו הגלגלים · ועל בחינה זו יקראהו מושל בעולם התחתון · הב׳ היותו נר צורות להלבים החמר התחתון כי כלם מעשה ידיו לפי דעתו · והפועלים הפרטיים אינם רק מכיני החמר אל קבלת הצורה אשר תחול עליו · ומצד זה יקרא אצלו נותן הצורות · והג׳ הוא היותו מאיר ומזהיר על הצורות הדמיוניות אשר בדמיונו של אדם ולשומם צורות מושכלות בשכל ההיולאני ובהם תשלם השגתו · ודמיונו בזה לשמש מאיר על פני כל הארץ אשר באורו יראו אור כל העינים וישיגו המראים הנכונים לקראתם · וכפי זאת הבחינה קורא לו שם שכל פועל · עם היות השמות הללו מתערבים זה בזה מאין חלוק · וכיוצא בדברים אלו זכר המורה בשני פ׳ ד׳ וז״ל · השכל העשירי הוא השכל הפועל אשר יורה עליו צאת שכלנו מן הכח אל הפעל והן הצורות הנמצאות ההוות הנפסדות אחר שלא היו בחמרים שלהם אלא בכח · וכל מה שיצא מן

הכח אל הפועל · יש לו מוציא בהכרח חוץ ממנו · וצריך שיהיה המוציא ממין המוצא כי הנגר לא יעשה הארון באשר הוא אומן אבל מאשר בשכלו צורת הארון · וצורת הארון אשר בשכל הנגר היא אשר הוציאה צורת הארון לפועל: ושמה אותה בעין · כן בלא ספק נותן הצורה נבדלת וממציא השכל שכל והוא השכל הפועל · עד שיהיה יחס השכל הפועל ליסודות ומה שיורכב מהם · יחס כל שכל נבדל המיוחד בגלגל לגלגל ההוא · ויחס השכל בפעל הנמצא בנו אשר הוא משפע השכל הפועל · ובו נשיג השכל הפועל · יחס שכל כל גלגל הנמצא בו אשר הוא משפע השכל הנבדל · ובו ישיג השכל הנבדל ויציירהו ויכסוף להדמות בו ויתנועע · ע״כ · וז״ל שם טוב אסף נוכח הדברים הללו בחבוריו באמרו שנה הורה הרב בזה כי בעבור שני דברים יראה שיש בכאן שכל פועל · הא׳ מצד שכלנו כי הוא נמצא פעם בכח ופעם בפעל וכל מה שיוצא מן הכח אל הפועל צריך אל פועל שיהיה מסוגו · והוא שיהיה שכל וזהו השכל הפועל · וטענה שנית אלו הדברים ההוים ונפסדים יצאו מהכח אל הפעל וא״א שיהיו נעשים על ידי פועלים חמריים כי האש אין לו אומנות על שיתהוה הבן ממנו ולא אחד מבעלי הנפשות · א״כ התחייב שיהיה בכאן דבר שיהיה לו ידיעה ואומנות לעשות הצורות בהיולי · א״כ יש כאן שכל פועל · ע״כ · והוסיף המורה שנית ידו לקיים הדבר בחלק הנזכר פ׳ י״ב באמרו אמנם מה שמצאהו ממחודשים שאינם נמשכים אחר מזג ושם הצורות כלם א״א להם ג״כ מבלתי פועל: רוצה לומר נותן הצורה וכו׳ ע״ש · והרמב״ן פרש׳ אחרי מות זכר ענינו לאמר שאלו חוקרי היונים מן השכל הפועל התכונן זיו וזהר כח מאד ובהיר · וממנו יצא כינון נפש הבהמה וכו׳ · והחכם לטיף דבר על אודותיו בספר שער השמים שער א׳ פ׳ ט״ו · ובספר גנזי המלך פ׳ כ״ד · והרלב״ג הוסיף קיום במציאות השכל הפועל הזה בספר מלחמותיו בראשון פ״ה ובחמישי פ׳ י״ג · והרחיב ענינו · קום קרא במקומותיו אם אלה תשוקתך · וכבר קדם דברנו בענינו בראשון סי׳ א׳ · ועוד יזכר בו מעט מזער במה שיבא סוף סי׳ י׳ · ושם יסירנו החבר מעם פניו · וביותר בחתימת הספר סי׳ כ״ב

כי

ואין בצורו העצמיו רב ומעט כי אין סוס פחות סוסיות מאחר ולא אנוש יותר אנושיו מאחר כי גדרי הסוסיו והאנושיו (לכל אישיהם מגיעים) כ"א ישנם לכל אישיהם והפילוסופי הודו על כרחם כי אלו הצורות נותן אותם ענין אלקי וקוראי אותו משכיל נותן הצורות:

סי' ה' **אמר הכוזרי** זאת היא האמונ' כאשר יכריחנו הכרח השכל להודות בכזה (ומה הוצרכנו) כ"א ומי הכריחנו לומר במקרה ולמה לא נאמר כי אשר שם זה סוס וזה אנוש בחכמה אשר לא נשיג אנחנו (הפרדתה) כ"א חלקיה הוא אשר שם האש אש והארץ ארץ לחכמה אשר ראה אותה יתברך לא במקרה מקרבת הגלגל (או ממרחקו): כ"א ורחקו

סי' ו' **אמר החבר** וזאת היא הטענ' התוריה ומופתה בני ישראל אשר הופך להם מן עיני העצמים מה שהופך

כי הלא ה' פעל כל זאת אין שם שכל פועל זולתו:
ואין הדלית וכו'. לישנא דמתניתא כקצת נסח' פאה פ' ד' הפאה ניתנת במחובר לקרקע בדלית ובדקל וכו'. והדלית היא גפן מודלית על גבי עצים או אילנות מלשון ודעו דליותיו. והיא הנקראת פירג"ולה בלשון לעז. וזה מבואר שהשוים בצורה אין החלוף ביניהם זולתי במקרים שמקרה אחד. גם לשני לא יקרבו בשיעור ערכו ומדרגתו ממש. ואין בצורות העצמיות רב ומעט וכו'. כי כל אחת מהן בלתי מתחלקת מה שאין כן במקרי' כי מדרגו מדרגות יש להם כאמרך אמור שתי מדרגות לובן יש בבגד הזה ושלש מדרגות בכייר הזה וארבע מדרגות בשלג הזה. ובעת יאמר השלג יותר לבן מן הכייר. והכייר יותר לבן מן הבגד. והקש בשאר על זה הדרך. לא כן הצורות העצמיו' וכמו שממשל משלים הוא באמרו כי אין סוס וכו'. רוצה לומר שאין סוס אחד פחות בעל סוסיות מסוס אחר. ולא אנוש יותר בעל אנושיות מאחר: כי גדרי וכו'. כי גדר הסוסיות שהוא על הדמיון חי מצהיל מגיע בשוה לכל פרטי מין הסוס. ולכל אחד מהם יאות על אופן אחד בלי תוספ' ומגרעת. וכן גדר האנושיות שהוא חי מדבר. הוא מגיע לכל פרטי מינו בשווי: והפילוסופים הודו וכו'. הייתה ן' סינא וסיעתו כאמור. עם היות אפיקורוס וסיעתו טוענים במקרה כמו שזכרנו. אולם אנחנו בשם ה' אלקינו נזכיר לתלות בו כל הגדולה הזאת כמוזכר למעלה:

סימן ה זאת היא האמונה וכו'. מצא הכוזרי קורת רוח בראיות השכליות שהביא החבר בזה לברר האמונה עם המחקר והוא מה שנשא אליו את נפשו בראשית המאמ'. וז"א וזאת היא האמונה וכו'. כלומר לזאת יקרא אמונה נאמנת כאשר יכריחנו על קיומה הכרח המחקר השכלי להודות בה. ע"ד מה שכתב המורה בראשון פ' נ'. באמרו כי האמונה היא בהאמנה במה שיצוייר שהוא חוץ לשכל כפי מה שיצוייר בשכל ואם יהיה עם זאת האמונה שאלא חלוף זאת האמונ' בשום פנים ולא ימצא בשכל מקום דחייה לאמונה ההיא ולא לשער אפשרות חלופה תהיה אמתית. ע"כ. והנה זה מתנשא לעומת אמרו סי' א' כבר חשבתי המדרגה העליונה מבירור האמונה מבלי מחקר וכו'. ואמר בכזה ולא בזה. להורות כי זו היא דרך ישרה לפני איש לברר אמונתו במחקר בדבר כזה להביא הכרח על קיומו של דבר כשיסופק עניינו. אבל כי בנדון הזה עצמו שאנחנו עליו מגנרית המקרה בחדוש היסודות על הדרך המוזכר למעלה. לא היה רואה בו שום צורך לטענותיו שנזכרות. מאילא דווקא שמעתא ולמפורסמות אין צריך ראיה: וז"א ומה הוצרכנו לומר במקרה וכו'. (כ"א ומי הכריחנו לומר במקרה וכו'). והכונה אחת היא לומר כי בזולת הראיות שנזכרות די לנו שנאמר כי דין המורכבים הוא עצמו דין הפשוטים. וכמו שיצר את האדם ויתר הקיים בחכמה נודעת עם היות שלא נדע פרטיה. ואין שם מקום למקרה כלל. כן הענין ביסודות חקה אחת ומשפט אחד להם: הפרדתה. כאלו אמר חלקיה ופרטיה. וכן מצאתי בנסחא:

סימן ו וזאת היא הטענה התוריה וכו'. הכונה לומר שאין עניין המורכבים בלתי מנומנם אלא עד שתוקח מהם ראיה על הפשוטים. וערכך ערבא צריך בדרך המחקר השכלי. אמנם טענתך היא טענה תוריה אמתית שכבר נתאמת עניינה על ידי הנפלאות שהמופת עליהם בני ישראל. אשר בעבורם הופך מה שהופך מעיני העצמים. כהפוך המטה לנחש. והמים לדם. ויתר המכות שנזכרו בראשון סי' פג'. ועיני העצמים רוצה לומר מהותם ועצמיותם כפי המורגל בלשון לאמר הדבר בעינו במקום אמרנו הדבר בעצמו. וכמו שאמרנו ברביעי סי' ג' על אמרו רואה דברים בעיניהם וכו':

מה שהופך ומה שנברא להם מן ההויות וכאשר יסתלק המופת הזה ישתוה עמך הטוען עליך בדלית פי׳ גפן בלשון ערבי על דרך הדמיון כי צמחה במה שקרה שיפול במקום ההוא זרע הענבים וצורת הזרע היתה במדה שנקרית מסבוב הגלגל ערך מן הערכים נמזגו בו היסודות מזג בא ממנו מה שאתה רואה :

סי׳ ז **אמר הכוזרי** ואני אדבר עמו על הגלגל העליון עצמו מה הוא שיגלגלהו ההיה הדבר ההוא במקרה אם לא ואחר כן אדבר עמו בערכים ההם הגלגליים והם עד אין תכלית מרוב ואנחנו רואים צורות הצמחים והחיים יש להם תכלית עליהם אין להוסיף ומהם אין לגרוע והיה ראוי שתתחדשנה עם חדוש הערכים צורות ותמחנה אחרות :

סי׳ ח **אמר החבר** היא הטענה כל שכן עם השגתנו (מהחכמה) כ״א מה החכמה בהו״גה מוהם ובמה הצורך אליהם כאשר התבאר בספר תועלת מיני החיים לאריסט״ו (ולגאליגוס) כ״א וכם׳ ת עלת האכריס לנאליכיס וזולת׳ מפלאי החכמה וכן יתבא׳ בבהמ׳ היישוב כצאן והבקרו הסוסי׳ והחמורים שהם בעבור צורך האדם אליהם כי

ומה שנברא להם וכו׳ בלוחות והמן וזולתם כמו שהוזכר בס סי׳ פ״ט וכ״א ׳ ואלה ידעו בלי ספק טענת המקרה אבל מי שיאמין בענייכם ׳ אבל אין זה דרך מופת שבלי אשר דרוש דורש עניינו מראש׳ת דבר : וכאשר יסתלק וכו׳ ׳ ר״ל כאשר תסב עיניך מכנגד המופת הזה הלקוח מקבלת בני ישרא׳ המעידים על אמתת ההפוך הטבעים באמור : ישתוה עמך וכו׳ ׳ שתהיה טענתו חזקה בטענתך שהוא מחזיק בטומאתו ליתעקש בדעת המקרה׳ ולא תוכל לו להפיל אותו חלל לפניך ע״י טענה כזו ועל כן הוצרכתי להכרים הענין בטענות שזכרתי ׳ והנה הפעולה על רוח המתעקש היו תהיה כי המורכבים נפלו במקרה גם המה כאשר הזדמן של מקום שיפול הזרע ׳ גם יהוא מתחדשים ענייכים שונים ׳ וכפי מה שהזדמן במקרה מסבוב הגלגל וכו׳ ׳ כמו שהקדמנו ביאורו בראשון סי׳ א׳ : בא ממנו וכו׳ ׳ כי הצורה אשר תחול בדברי׳ היא כפי השתלפות המזג שבו כמזגו היסודות׳ ומלת דלית ביארנו ענייכה סי׳ ד׳ ׳ וכוונת החבר בכל זה למען הביא המלך של הגלמ׳ הטענ׳ שכבר התחיל בה ולאין אוכים עצמה ירבה כמו שיפשה בתשובתו הנמשכת :

סימן ז ואני אדבר עמו וכו׳ ׳ הכוונה בזה אם במקרה נפלו הענייכים המתהוים כאשר המה כפי חלוף הערכים הגלגליים כדבר הטוען ישפוט כן על תנועת הגלגל עצמו׳ האם ייוחס זה למקרה עם עונם סדורו׳ ׳ וכבר קדם בטול זה סי׳ נ׳ מטעם שאזל אשר ידי בעל חובת הלבבות כוכנו בשער היחוד ע״ו כי כל הפ״ק ההוא מתייחס מאד לכונה זו ׳ ונא גם בתוך הנאים ובזרון סבוב הגלגלים בתנועותיהם המתחלפות והכוכבים במשמרותיהם על הנהגה שנוצרת

ומשקל מכוון לא יוח ולא ישתנה וכו׳ : ואחר כן אדבר עמו וכו׳ ׳ מוקף רא״ה זו מוכח ועומד על היות הצורות בעלות תכלית במספר והערכים הגלגליים בלתי בעלי תכלית כמו שזכרנו בראשון סי׳ א׳ ׳ וא״כ אל״כ ייוחס להם ענין הצורות שבגזור על התחדשם במקרה כפי מה שנקרה מסבוב הגלגל ערך מן הערכים כמוזכר בקודמת והלא היה מן ההכרח על פי ההנחה הזאת שתתחדשנה צורות ענייות לאין תכלית ותמחנה צורות אחרות עד אין מספר ׳ וזה שוא ותפל ושוש יכחישהו :

סימן ח היא הטענה כפתולי עקים כפתל וגם יכול בגלגול דבריו להביאו אל מחוז חפץ הטענ׳ הישר׳ כנגד המתעקש בטענת המקרה׳ כי כים ראשיתה מבעד סי׳ ה׳ ׳ ואחרית׳ השגיא מאד כפסקא הקודמת ׳ והוסיף משל עצמו מה שסמך אליו באמרו: כל שכן עם השגתנו וכו׳ ׳ והאריך בעניינו בעל חובת הלבבות בשער הבחינה אשר פיהו פתח בחכמה בפרקו הראשון לאמ׳ מהות הבחינה היא התבונן בסימני חכמת הבורא בברואים ושערם בכחש כפי כח הכרת המבחין׳ כי החכמה ואם שימניה בחלקים בברואים היא ביסודה ועקירה אחת כשמש אשר היא אחת בעקרה ובעצמה ומתחלקות מראות ניצוניה בשמשות הכעשות מן הזכוכית׳ ׳ וכמים שמשקין מהם הפרדס שפרחיו שונים זה מזה במראה שהם כראים עליהם במראיה׳ על כן התבונן בבריאו׳ הבורא מקטנם ועד גדולם והתיישב בכעלם ממך מהם תמצאם כאשר ספרתי לך וכו׳ יעויין שמה במלוא רוחב לשונו ׳ ואמר מהחכמה וכו׳ כי אפם קנתה כרא׳ בקנת וכלה לא כראה׳ גם לא הקנת בכלם ׳ ובכוו מהם מוסב לנמחים ולחיים הנזכרים בקודמת : וכן יתבאר בבהמות היישוב וכו׳ ׳

אחרי

כי אין התקנה בהם שיהיו מדבריות אבל בישוב לתועלת בני אדם וכל מה שרמז לו דוד ע"ה באמרו מה רבו מעשיך ה' כ"א וכו' לדחות טענת אפיקורוס היוני אשר היה רואה כי העולם היה במקרה :

סי' ט **אמר הכוזרי** אף על פי שיצא כ"א שוכא מעניננו מעט באר לי כונת המזמור הזה ·

סי' י **אמר החבר** הוא הולך על דרך מעש' בראשית התחיל עוטה אור כשלמה רומז אל מאמרו יהי אור · נוטה שמים כיריעה רומז אל יהי רקיע · המקרה במים רומז אל המים אשר מעל לרקיע · ואחר כן מה שיקרה באויר מהעננים והרוחות והאשים והברקים והזועות ושהם כלם ברשיון כמו שאמ' כי בם ידין עמי' והליץ בעדם כלם השם עבים רכובו המהלך על כנפי רוח עושה מלאכיו רוחות ר"ל ששולחם אל מקום שירצה ובמה שירצה וכל

אחרי העירו על החכמה הנשקית המתבאר משלימו' הסדר שנראה בבריאת החיים נעצמם · העיר עליה נ"כ מנגד מדור קנתם לתכלית תועלת בני האדם · והכל ככלל נאורך בשער הבחינה אשר זכרנו : כי אין התקנה נהם וכו' · הכונה שלא היתה תקנת העולם ותועלתו · להיות אלה שוכנים במדברו' אבל בישוב וכו' : וכל מה שרמז לו וכו' · גזר לומר כי כל מה שהורה דוד בדברים ההם היה כדי לדחות טענת אפיקורו' היוני בענין המקרה שהכתבנו על בטולו · וכבר נא זכרון אפיקורוס ועניינו במורה חלק ב' סוף פ' י"ג נאמרו שהוא לא ידע מציאות ה' ית' אבל חשב שהדברים שווי' ונפסדי' בהתקבץ וב התפרד כפי המקרה ושאין שם מנהיג ולא סדר מציאות · ע"כ : והמתרגם מלפני אדון כל הארץ אומר מן קדם קיריס' ולפי זה אפשר שהפתר המלה אפין קרוס כלומר מוציא מעליו עול אדנות על בלי היותו מאמין בסבה ראשונה פועלת · ויקר מקרה המלה הזאת לכלול בעמינה לזון הפקר ובית מלינתו של בעל העקידה שכתב שער נ"ז לאמר כי כאשר קנרה יד קנת הקדמונים לדעת מופת סבה או ראיה בתנאות הנכבדות גזרו כדעתם הנם והמפורס כי אלו הנמצאים לא הגיעו למעלת אלקות כלל וכו' אדרבה שכבר היה מציאותם חלוק בעצמו ובלתי ראוי להתייחס אל כונה מהכוונות · כי אם אל הקרי וההזדמן · אוסמיו כן מפלת עצמם וטונא כאלו הדברים המפקירים את האנשים לעשות אותם הפקר בגופם ונפשותם · והוא דעת אפיקורוס והנמשכים אחריו וכבר הזכיר ארסטו' גנות סכלותם בשני מספר השמע וכו' :

סימן ט כונת המזמור הזה · הוא מזמור ק"ד :

סימן י הוא הולך על דרך מעשה בראשית וכו' · הן הן דברי הראב"ע בתחלת בראשית וז"ל דבר דוד בתחלה על מעשה בראשית והחל מהאור ואמר עוטה אור · ואח"כ נוטה שמים והוא הרקיע.

והמים עליו והאש והשלג והרוח · ואמר כי ברוח שלוחה של ה' ללכת אל מקום שישלחנו וכן האש ממשרתיו · ואמר יסד ארץ על מכוניה וזאת היא היבשה · ע"כ · ועל המזמור עצמו כדברי קשה דבר בראשיתו · בדרך הסברא גם זה המזמור לדוד כי תחלתו וסופו שוה כראשון ובמזמור יהוה יכפר מעשה בראשית והחל מהאור כי הוא ההוה בתחלה ואח"כ השמים והדשאים והמאורות וכו' · ע"כ · ובהמשך הביאור הוא קצר בלשון הכתוב ולפעמים צריך שיובן בו ונוסף להורות על החלק שנשמט ממנו · רמזו אל שמים אשר מעל לרקיע · כבר קדם דברנו על אודותם ברביעי סי' כ"ה וז"ל · רוח אלקים הוא רוח הקדש ממנה נבראו המלאכי' הרוחניי' וכו' · ואחריה האויר הזגג ואחריו המים אשר מעל לרקיע לא השיגתם הקשת הפילוסופים ולא הודו בהם ואפשר שיאמר בו אומר שהוא כדור הקרח שקורין בערבי זמהריר ומקו' תכלית הגעת העבים · ואחריו מקום האש הטבעי שקורין אותו בלשון ערבי אלאתיר · ע"כ · וכבר קדם ביאורנו עליו שם במקומו · ונתבאר שם כי דעת הראב"ע כדעת הא"מ שהוא כדור הקרח כמו שכתוב מפורש בביאורו על יהי רקיע · גם בפירוש המזמו' כתב · המקרה כמו המים קרונו · עליותיו שם העבי' והם בכדור הסגריר · ע"כ · וקרוב אגלי שראוי לתקן זמהריר במקום סגריר והוא כדור הקרח שנק' כך בערבי כאמור · כי לא יתכן לחכי שיאמ' כי העבי' הם בכדור המטר הנקר' סגריר כמבואר אגלו במשלי כ"ז · וכדור הקרח הוא חלק האויר האמצעי ממנו שהוא קר באיכותו בערך אל שני חלקיו הכותרים ושם אוצר שלג ומטר וביוצא · ושהם כלם ברשיון וכו' · ר"ל ברשותו וחפצו ית' לעשות בהם נקמה ותוכחות במשפט כתוב · והליץ בעדם כלם וכו' · ר"ל שדבר בהלכתו על כל אחד באמרו השם עבי' רכובו על העננים · המהלך על כנפי רוח וגו' · על הרוחות והאשי' והברקי' והזועות · והראב"ע כתב משרתיו אש לוהט האבן הגורפת שריפה מתית והאש היורד מהשמי' והברקי' · ע"כ · ר"ל שגולם ובו' כי

פי' כתבאר ברביעי סי' ג' שמלאכות ה' כנוי לשליחות: וכל זה תלוי ברקיע · הן אם דעתו בענין הרקיע היותו השמים העליונים על אחד מן הדרכים שזכרנו עליו ברביעי סי' כ"ה במקומו הנדרש למעלה · יצדק דבריו · כי כל המתחדש בתחתונים ·

מגערתו ית' לכים מפניו אל מקום אחד בעמקי' שלזה כוון באמרו מן גערתך ינוסו וגו' · ואז קם ויתעודד המציאות הזה המיושב הנרא' על מתכונתו · וזה אבל היכולת וכו' שהוא ביאור למגערתך ינוסון וגו' · כמו שמבאר והולך:

וכל זה תלוי ברקיע · ואחר כן הועתק אל יקוו המים ותראה היבשה כאמרו יסד ארץ על מכוניה ושהמים בטבעם מקיפים (ממעל לארץ) נ"א הארץ ויכסוה כלה כלבוש עמקים והרים כמו שאמר תהום כלבוש כסיתו על הרים יעמדו מים · אבל היכולת והחכמה הוציאה אותם מהטבע ההוא והכניסם אל העמקים מקום נ"א מקוה הימים עד שיהיה לשם נ"א בכאן מקום גדול החיים והראות החכמ' ואמ' מגערתך ינוסון כנוי הכנס' אל הימי' ותחת הארץ ו"זה רמז באמרו לרוקע הארץ על המים כי הוא בנראה כנגד אמרו תהום כלבוש כסיתו וזה כפי טבע המים והמאמר ההוא כפי היכולת והחכמ' וכמו שאמ' גבול שמת בל יעבורון · וכל זה מכוון לתועלת החיים כאשר ידחה האדם בתחבולותיו ומלאכותיו הם מימי הנהרות בסכרי' וזולתם לקחת מן המים כפי צרכו לבית הריחים או לתעלה וזולת זה כן רמז ה"גדה באמרו המשלח מעינים בנחלי' כדי שישקו כל חיתו שדי כאשר תברא החיה ויהיה עליהם עוף השמים ישכון כאשר יברא העוף ואחר נעתק אל תדשא הארץ באמרו משקה הרים מעליותיו כנוי לואיד יעלה מן הארץ לתועלות אדם וזרעו כמו שאמר מצמיח חציר לבהמה שלא יבוא החציר כי הוא מתועלות בהמות הישוב בקר וצאן וסוסים וחמורים

מקוה השמ' מובאו ותולדתו · ואם רצה בו גם כן האויר המרוקע אשר שם כדור הקדם וכדעת הראב"ע יוכח משפטו כי כן עקר האותות העליונות שם יתהוו כנודע · ויכסוה כלה כלבוש וכו' · שיעורו ויכסוה כלה עמקים והרים כלבוש הזה שמכסה הנלבש · וזה כפי מה שהיה ראוי מטבעם כמו שיתבאר: כמו שאמר תהו' כלבוש כסיתו' · כבר ביאר הראב"ע כי תהום הוא שמקום העמוק בים · כי בראות היבשה היה מקום המים · עכ"ל · והוסיף עוד ביאור באמרו אחר כך וטעם כלבוש כסיתו כי התהום הוא עומק הארץ והוא מכוסה במים כי חצי הארץ היא מגולה · עכ"ל · אף לא מחשבותיו מחשבו' החבר בביאור הכתוב הזה · כי הראב"ע ביארו על המציאות המיושב אחרי הראות היבשה · ועל כן פירש תהום כלבוש כסיתו כאשר הראיתיך · ועל הרים יעמדו מים פירש אבלו כי זה הדבר ידוע ונראה בלב כי יש מימי הים על הרי' גבוהים גם על חומות שהיו בנוים · והנה מי שיפרש הכתוב כמו הפוך באמרו וההופך דברי אלקים חיים על מים יעמדו הרים תהפוכות בלבו · וביאר מגערתך ינוסון וגו' · על גלי הים בבא עליהם רוח סערה ועל הרעש העושה מעשה גדול בים · והחבר מכלל ביאורו יבא · ועד ההפוך ההוא לא בא · כי רוח אחרת נכונה היתה אתו בבארו תהום כלבוש כסיתו על הרים יעמדו מים כפי טבע המים להקיף על הארץ בטרם יתמ׳

עד שיהיה לשם (נ"א בכאן) וכו' · והכוונה על מקום היבשה הנז', למען יהיה שם גדול הנעלי חיים השלמים והראות החכמה · כי החיים אשר נמ"ס אין רוב ענייניהם ידועים · והחכמה בהם איננה נגלית לנו כהגלותה בשו וכמו שיבא: כנוי הכנס' אל הימים ותחת הארץ · כי הכתוב באמרו מגערתך ינוסון וגו' יתאר ענין הכנסם בעמקי הימים ובואם במערו' צורים ובמחלות עפר מפני פחד ה' ומהדר גאונו בקומו לגלות הארץ: ולזה רמז באמרו לרוקע וכו' · ר"ל שאל המציאו' הזה המיושב בגזירת עליון · רמז באמרו לרוקע וגו' · כי כנראה לכאורה ממנו הוא כנגד אמרו תהום כלבוש כסיתו וגו' · ר"ל שהם נאמרים כנראים כמתנגדים וסותרים זה את זה כאלו הארץ הזאת פעמים ככבית ופעמים נגלית · אמנם אין כאן סתירה כלל · כי זה ר"ל אמרו תהו' כלבוש כסיתו וגו' · הוא כפי טבע המים מתחלת בריותן · והמאמר ההוא ר"ל לרוקע הארץ על המים · הוא כפי היכלת והחכמה וכו' · וכמו שביארנו: כאשר ידחה האדם וכו' דמה ענין אמרו המשלח מעיני' וגו' למלאכת סוכר נהרות להשיב מרוצת פלגי מים אל דרך אחרת כי אל כל אשר יחפוץ יטם ושכרים הוא מלשון אמרם במסכת כלים פ' כ"ג מצודות שכרים · ופירש בו הערוך שסוכרים הנהר וצדין בו דגי' כדכתי' כל עושי שכר אגמי נפש: ובפ' הניזקין על משנת בור הקרוב לאמה מתמלא ראשון אמרו בגמרא כי פליגי במיסכר לאשקויי: פי' לתעלה ·

וחמורים וזולתם · כנה בעדם בעבודת האדם רוצה לומר עבודת האדמה לעבוד בהם ויוציא לב הצמח לעצמות כאשר אמר להוציא לחם מן הארץ והנה לאמרו הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע רוצה לומר שהלב לאדם והקליפות לשאר החיים כמו שאמר ולכל חית הארץ ולכל עוף השמים וזכר (המזונים) כ״א המינים השלשה אשר יוצאו בעבודת האדמה והם דגן תירוש ויצהר וכלם לחם ··· ואחר כן זכר תועלותם ואמר ויין ישמח לבב אנוש · ואחר כן שמן להצהיל פנים משמן והלחם אשר הוא הלחם הידוע מיוחד (לבב) כ״א ללב אנוש יסעד ואחר כן חזר על תועלת ירידת המטר לאילנים כ״א כמו שאמר ישבעו עצי הארזי לבנון אשר נטע ותועלת האילני הגבוהים למין מן החיים כמו שאמר אשר שם צפרי יקננו כאשר ההרי הגבוהי תועלת למין אחד כ״א אחר מן החיי כמו שאמ׳ הרי הגבוהים ליעלים ··· והסלעים תועלת למין אחד מן החיים כמו שאמר סלעים מחסה לשפנים והכל נכלל בזכר היבשה · ואחר כן נעתק ל יהי מאורות באמרו עשה ירח למועדים וזכר תועלת הלילה ושהוא נכון מאצלו לא בבקרה ולא

למלאת אמת המים שבגדהו כלשון אל קנה העלת הבריכה: כנה בעדם בעבודת האדם וכו׳ · שמא תאמר מה ראית לבאר אמרו מצמיח חציר לבהמה על בהמות הישוב · ומה לך כי תכוס מלבאר אותו גם על המדבריו׳ על כן הורה משפט ביאורו לאמר שהכתוב כנה בעדם ר״ל אלין ונלה שהרמז היה עליהם בלבד כי ה אמר לעבודת האדם כי הוא מוסב אל הבהמה הנזכרת אשר יעבד בה להוציא לחם מן הארץ · כמו שהולך ונושא משך הביאור · ויהיה אמרו ועשב מוסב למעלה כאלו אמר מצמיח חציר ועשב לצורך בהמות הישוב והבהמות עצמם הם לצורך עבודת האדם ותועלתו כאמור: ויוציא לב הצמח לעצמו וכו׳ ר״ל שעי׳ שעבודה היא יוציא האדם לעצמו לב הצמח ופריו המשומר בקרבו ילקט התוכות · והקליפות יזרוק לחית הארץ ולעוף השמים · או שרצה באמרו לב הצמח מבחר הצמח ועקרו וכמו שקראו הראב״ע בשם צמח ··· בקליפותי הצמחי׳ הגרועים בערכו ובכן יהיה נכון מוכחו לדמיון אמרו הנה נתתי לכם את כל עשב וגו׳ · ולכל חית הארץ וגו׳ ויעלה ביאורו מכוון עם מה שכתב הראב״ע ז״ל ויאמ׳ אלקי׳ הנה נתתי לכם הזה לבני אדם ולכל אשר בו נפש חיה לאכול כל עשב · וכל פרי עץ מותר לאדם · והעשב והירק לחיות ולכל רומש · ע״כ · ולדעתו יאמר הכתוב · הנה נתתי לכם לכלכם אדם ובהמה וכל החיים · את כל עשב זורע זרע אשר על פני כל הארץ · אך את כל העץ אשר בו פרי עץ זורע זרע לכם לבדכם יהיה לאכלה · אין לשאר החיים שום חלק בו ·· כי אמנם לכל חית הארץ ולכל עוף השמים וגו׳ את כל ירק עשב בלבד נתתי לאכלה · ולזה כוון הראב״ע באמרו וכל פרי עץ מותר לאדם ר״ל שאין היתרו זולתי לאדם · ושמא כוון בו שהוא מותר האדם מן הבהמה כי הוא יתר בו עליה בעניני מאכלו: וזכר המזונים (כ״א המינים): השלשה וכו׳ · כבר כתב בעל הפרפים כי כל לחם ענייני כלל לכל מאכל: ואחר כן שמן להצהיל וכו׳ · לא האירו דבריו את כוונתו בביאור הכתוב · ושמא יבאר לתקן בו כבר להאיר אל עבר פניו · וכמו שיראה מדברי הראב״ע · שלא שלפי הנראה הנזכרת באמרו המזונים השלשה · היה ראוי לבאר תועלת השמן בענין המזון · ושמא זאת היא סגולתו להצהיל פני אוכליו · ואנכי לא ידעתי · ואולי כוון אל הסיכה בשמן הנהוגה אצל הקדמונים שסכ״ב היא מועילה לאדם כענין מזון · כמו שהעיד ר׳ חנינא בעצמו פ״ק דחולין חמין ושמן שסכתני אמי בילדותי הם עמדו לי בעת זקנותי · או שלהיות השמן משכח כמאמר ר׳ יוחנן (הוריות פ׳ כהן משוח) כשם שהזית משכחת תלמוד של שבעים שנה כך שמן זית מחזיר תלמוד של שבעים שנה · כנה ענינו בהצהלת פנים על דרך חכמת אדם תאיר פניו: והלחם אשר הוא וכו׳ כבר ידעת רגילות הלשון להשתמש בשמות בכלל ובפרט · וכדרך מה שכתב המורה בראשון פ׳ מ״ו כי מעצ הוא שם הדקים בפרט · ושם כל אבר פנימי בכלל · כן הלחם הנזכר למעלה נאמר בכלל · ולחם זה נאמר בפרט על הלחם הידוע ומיוחד מחמשת המינים ולפי הנראה השני יאמר כי הוא מיוחד ללבב אנוש יסעד להיותו עקר מחייתו של אדם עם היות שלא על הלחם הזה לבדו יחיה האדם · וכמאמר בעל העקידה פ׳ וירא על ומעדו לבבם · שהלחם הוא מן המסעדים הלביים וכמ״ש חכמינו ז״ל מן התורה מן הנביאים ומן הכתובים שפת בעודתא דלבא · והוא מזון מועיל לחזק הכחות הרוחניות כלן מכיון שהוא מחזק את הלב ממנו תוצאות חיים · ע״כ: והכל נכלל בזכר היבשה · ר״ל שכל אלה המוזכרים עד הנה נכללו במאמר הכתוב ותראה היבשה: ולא שהוא כמנהג וכו׳

הכונה שאין תהו בעצם מעשה הבורא יתברך · כי הבור תמים פעלו לתכלית מכוון · וגם אין תהו במקרים התלויים במעשהו כמו הלילה וכו' · כי פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול · וזה רמוז אצלו במה שאמר תשת חשך ויהי לילה וגו' · כי זו היא שימת חשך · עם היותו בהעדר שאין בו תפיסת יד הפועל · רק ענינו התועלת המכוון ממנו · והוא פירוש נפלא המוציא אותנו מידי צורך ביאור המורה על כיוצא בו כאמרו בשלישי פ' י' אתה יודע שמסיר המונע הוא המניע בצד אחד כמי שהסיר עמוד שתחת הקורה ונפלה בכבדותה הטבעי · שלכתנו נאמר כי מסיר העמוד הוא הניע הקורה וכו' · ובזה הצד יאמר ג"כ למי שהסיר קנין אחד שהוא עשה ההעדר ואעפ"י שההעדר אינו דבר מצוי · כי כמו שנאמר במי שכבה נר בלילה שהוא חדש החשך · כך נאמר במי שהפסיד הראות שעשה העורון וכו' · ולפי זה הפירוש יתבאר מה שאמר ישעיה יוצר אור ובורא חשך עושה שלום ובורא רע וכו' · ועל זה הצד גם כן תבין אמרו מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש או פקח וגו' · ע"כ · אולם לפי שטת החבר יתבאר הכל לא על תפיסת יד בפעולת ההעדר שהרי א"א להתלות בו · אבל על כונת מכוין לתועלת ידוע אצל חכמתו · ועל דרך זה יתבאר היטב מה שאמר הכתוב ונטה עליה קו תהו ואבני בהו כי להיות הכל בהשגחה מאתו יתברך · יהיה כל המתחדש בארץ אפי' ההעדרים בענין בנין מתוקן בכונה מדוקדקת: ומה שסמוך לו וכו' · כל זה נמשך אל הקודם וכאלו באו דבריו על זה התואר · כמו שאמר תשת חשך ויהי לילה וגו' · עד אמרו תזרח השמש יאספון ואל מעונותם ירבצון שהורה בזה על תועלות הלילה · ומשם ואילך הורה על תועלות היום: וזה והאדם והחיים הרגילים עם האדם בהפך זה כאשר אמר וכו' · והחיים הרגילים עמו כללו באמרו ולעבודתו עדי ערב · כי כבר קדם ביאורו עליהם באמרו למעלה

ולא תהו במעשהו ולא במקרים התלויים במעשהו כי הלילה הוא זמן העדר השמש אבל הוא עם זה מכוון לתועלות כמו שאמר תשת חשך ויהי לילה ומה שסמוך לו מן המאמר בזכרון החיות המזיקות לאדם והליכתם בלילה והאספם ביום והאדם והחיים הרגילים עם האדם בהפך זה כאשר אמר יצא אדם לפעלו ולעבודתו וגו' הנה כבר נגדרו לו החיים הארציים כלם בזכר הנהרות ואחר כן בזכר המאורות ונגדר עמהם זכר האדם ולא נשאר לו אלא זכר החיים אשר במים ורוב ענינים אינם ידועים והחכמה בהם איננה נגלית לנו כהגלותה באלו ושבח על זכרון אלה אשר החכמה בהם נגלית באמרו מה רבו מעשיך ה' ואחר כן חזר על זכר הים ומה שיש בו וסמך לו אמרו יהי כבוד יי' לעולם ישמח ה' במעשיו בנוי לאמרו וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד ואמר על יום השביעי וישבות ויברך ויקדש בעבור שנשלמו המעשים הטבעיים אשר נשלמו בזמן והגיע

מצמיח חציר לבהמה ועשב לעבודת האדם כאמור: הנה כבר נגדרו לו וכו' · רוצה לומר שנגדר ספורו בכללו החיים הארציי' כלם בזכר הנהרות באמרו המשלח מעיינים וגו' ישקו כל חיתו שדי וגו' וכן בזכר המאורות באמרו עשה ירח למועדים וגו' תשת חשך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער הכפירי' וגו' · וכן בכלל בגדר הספור זכר האדם בשני מקומות כי אצל זכרון הנהרות אמר מצמיח חציר לבהמה ועשב לעבודת האדם · ואצל זכרון המאורות אמר יצא אדם לפעלו · כי להיותו העקר והתכלית ראוי שיהיה זכרו בכל מקום לברכה · ואפשר שיהיה עקר הנכחא · הנה כבר נגדרו לו החיים וכו' · ונגדר זכר האדם וכו' · והוא על דרך גורר אדם · והכונה שכאלו נגלו בספורו בזכירת הנהרות והמאורות כאמור · וכבר הראיתיך דוגמתם ברביעי סי' כ"ה וכ"ט ול"א · שעל הדרך הזה ענינו יסופק עליכם: ולא נשאר לו אלא זכר החיים וכו' · ויזכירם אחר כן בכלל אך לא ייחד עליהם שבחו יתברך באמרו מה רבו וגו' · כי החכמה בהם בלתי נגלית לעינינו · וכמו שהולך ונושא משך הביאור: ואמר על יום השביעי וישבות וכו' · הוראת הכתוב אצלו כי יום השבת הוא מיוחד למנוחה שלימה למה שכבר נשלמו כל המעשים הטבעיים בזמן ששת הימים · ולהשלים בו פעולת ההשכלה לאדם שאין לזמן הנמשך אל התנועה שום מבוא בענינים כי ברגע אחד יבייר השכל למקבל השמים · והיא סגולה דבקה בעצם היום ההוא קדוש ה' מכובד · ונמשך בזה למה שכתב ראב"ע ז"ל · ויכל וגו' כלוי מעשה איננו מעשה כאלו אמר לא עשה מעשה · וכן פי' ויכל גם וישבות · וטעם מלאכתו אשר עשה · ביום הששי טרם יום השבת · וטעם וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו מכל הבריאות שברא · ויברך אלקים את יום השביעי פי' ברכה תוספת טובה וביום הזה תתחדש בגופות דמות כח בתולדת ובנשמות כח בכר והשכל ·

ויקדש

שקדש אותו שלא נעשה בו מלאכה כמו חביריו · ע"כ · והראשון החזיק בידו את שמירת שביתתו להרא"בע עקיבת מקרב · ורחבה וכשבה אמירתו כזה למעלה · וכבר קדם דברו של חבר בשלישי סי' ס' על סגולת יום השבת לענין הדבוק באמת

ופרי השבוע יום השבת מפני שהוא מעמד להדבק בענין האלקי · ע"כ · ולהיות ענין השבת בלתי נקשר עם הזמן על כן לא נזכר בו ויהי ערב ויהי בקר · כי כדברי בעל העקידה אחר שהעתות שאלו יעידו על הזמן והזמן יעיד על התנועה ולא נמצאו זה זולת זה · איך יאמר המגיע המיוחד אל התנועה ביום שהוא הוראה ענינית על המנוחה לא זולת : והגיע האדם אל מעלת המלאכים · כבר קדם ביאורו ברביעי סי' ג' כי מאמר הכתוב נעשה אדם בצלמנו כדמותנו · רמז על עשיית האל' בכור' מלאכיו ומשרתיו הקרובים אליו במדרגה וכו' · והנה ביום השבת הגיע שלמות האדם הלז בתוספת ברכתו וקדושתו · כי בו ישלים פעולת השכלתו במנוחה בלא זמן מעין דוגמא של מעלה כי המלאכים אינם צריכים לכחות הטבעיים להוציא שלימותם מן הכח אל הפעל מפני שהם שכלים וכו' ולא יתנגד זה למה שכתבנו ברביעי סי' ג' שהמלאכים אלו הם בעלי נפש · כי אין ענייננו בכאן רק להורות שיש להם שכל בפעל תמיד ויצדק עם זה היותם בעלי נפש דק רוחני כמבואר שם · ויתכן עוד לפרש כי היתה כוונתו להורות שאחרי הדרגת היצירה על סדר כמו שזכר ברביעי סי' ג' עד הביאו אותה של מדרג' קרובה אל הסוג האלקי המלאכי והוא האדם בצורת מלאכיו וכו' כאמור · ויומם יצוה ה' ברוב חסדו הוא יום שבת יום מנוחה יהיה בו רמז לאל' כי תכליתו הוא להדבק בעולם המלאכים שהוא עולם המנוחה וזה בהיותו משכיל בפעל שהיא פעולה בשלמות במנוחה בלא זמן כמו שזכרנו · וענין הדבקות הזה נזכר ברביעי סי' כ"ה באמרו רוח הקדש מתנה בנראים המלאכים הרוחניים ובה מתחברות הנפשות הרוחניות : והוא עולם המלאכות וכו' · רוצה לומר ההשכלה בפעל · ההיא תקרא עולם המלאכות להתייחסה למלאכים · ועולם המנוחה להשלמה בלא זמן ויום שלא ישוער בזמן לא יתואר בתנועה כי שניהם דבקים לא יפרדו : ועל כן נאמר בשבת וכו' · על הביאור הראשון יהיה ענייננו מצד תוספת ברכתו כאמור · ועל הביאור השני יהיה ענייננו מצד השורא"ה והרמז · אמנם הראשון לפי דעתי נכון יותר ויסייעהו לזה דברי השכם שזורנו שכתב פ' כי תשא וז"ל ושמרו בני ישראל את השבת בעולם הזה · לעשות את השבת ביום שכלו שבת · וביום השביעי שבת בו היתה המלאכה שלימה ובשלימות תהיה מנוחה · וינפש : ולכך נעשה השביעי בעל נפש יתירה והיא תוספת הכנה להבין מה שכוון אליו האל יתברך בשלמות פעולתו באמרו נעשה אדם בצלמנו כדמותנו · ע"כ : ועתה נשוב וכו' · אל מקום זה נפסק סיפורו סוף סי' כ' באמרו ואלה הארבע יסודות מהמונם תהיינה ההויות : כפי התחלף המקומות וכו' · קדם ביאור זה בראשון סי' א' : והיה לכל המינים וכו' · כי על כל מונח פי ה' תהיה על כל מונח ומונח מהדוממים צורה מיוחדת כוללת הכחות המיוחדות לכל מין מהם : ולקצתם דעת במוצאים וכו' · רוצה לומר לקצת אנשי ההקשה הנזכרים · ולהבין אמרי בינה זכר כאן מה שכתב המורה בראשון פ' ע"ב וז"ל שהם כל תנועה שתמצא בעולם התחלתה הראשונה תנועת הגלגל וכל נפש שתמצא לבעל נפש בעולם התחלתה נפש הגלגל · ודע כי הכחות המגיעות מן הגלגלים לזה העולם כפי מה שהתבאר · ארבע כחות · כח יחייב המזוג והתרכבה · ואין ספק שזה מספיק בהרכבת המחצבים · וכח יתן הנפש הצומחת לכל צמח · וכח יתן הנפש החיה לכל בעל חי · וכח יתן כח הדבר לכל מדבר וכו' · ע"כ · וכתב על זה הר' שם טוב הרצון בזה כי לדעת הרב אין צריך פועל אחר לעשות צורת המקורים כמו שיחשוב ן' סינא ואבוחמד שחשבו כי ההכנות יקנו הגלגלים · ושכל צורת כל נמצא יקנה משכל הנבדל · והרב יסבור

והגיע האדם אל מעלת המלאכים אשר אינם צריכים לכחות הטבעיים מפני שהם שכלים אינם צריכים בפעליהם אל זמן כאשר אנחנו רואים השכל יצייר ברגע אחד השמים והארץ והוא עולם המלאכות ועולם המנוחה כאשר תדבק הנפש בו תנוח ועל כן נאמר בשבת שהוא מעין העולם הבא · ועתה נשוב אל דברינו על דעת אנשי ההקשה כי היסודות כאשר ימזגו מזגים מתחלפים כפי התחלף המקומות והאוירים והערכים הגלגלים יהיו ראוים לצורות מתחלפות מאצל נותן הצורות והיה לכל המוצאים מה שיש להם מכחות וטבעים המיוחדים להם ולקצתם דעת במוצאים שכחותם וטבעיהם מזגיים בלבד אינם צריכים אל צורות אלהיות ושהצורות אינם צריכות כי אם לצמחים ולחיים אשר תיוחס הנפש אליהם ובאשר

וכאשר נמזגו מזג יותר דק היו ראוים לצורה יותר נכבדת תראה בה מחכמה האלקית יותר והיא הצמח אשר לו קצת הרגש והשגה וניזון מן הארץ הטובה הלחה והמים המתוקים ונמנע מהפך זה ויגדל עד אשר יוליד כמוהו ויעשה זרע אז יעמוד מעשהו ויבקש הזרע ההוא כמו המעשה ההוא לחכמה הנפלאה התקועה בו הנקראת אצלם טבע והוא כח משתדל בשמירת המין בעבור שלא היה אפשר להשאר האיש ההוא בעצמו שהוא מורכב מדברים משתנים · והיה כל אשר לו הכחות האלה לגדול ולהולדה וקבול המזון לא ינוע התנועה המקומית הוא אשר ינהיגהו הטבע על דברי הפילוסופים ועל האמת שהבורא יתברך ינהיגם בתכונה מהתכונות · קרא אתה התכונה ההיא אם תחפוץ טבע או נפש או כח · וכאשר דק המזג יותר ונזדמן להראות בו החכמה האלקית יותר היה ראוי לתוספת צורה זולתי הכחות הטבעים עד שיגיע בו מזונותיו מרחוק ויהיו

מעורב והרכבה יפעלהו הגלגל לבדו מבלתי פועל אחר שהוא השכל הפועל · ולכן אמר בהרכבת המקורים שיספיק הגלגל · ואמנם כאשר תכתן הנפש הצומחת ונפש החיה וכח הדברי לא אמר שיספיק הגלגל · ולכן אמר שיתנהו הנבדל ·

ע"כ · ועל דברי המורה בשני פ' י"ב באמרו אמנם מה שמגלהו מהמחודשים שהם נמשכים אחר מזג והם הצורות כלם · אלא להם ג"כ מבלתי פועל רוצה לומר נותן הצורה והוא בלתי גשם כי פועל הצורה צורה לא נחמר וכו' · כתב הר' שם טוב ז"ל · כבר אמרו קצת מאחרוני הפילוסופים · שיש בכאן שכל פועל לא בעבור הווית הדוממים · כי האש כבר יעשה אש כמו הו' · אבל בעבור הווית בעלי הנפשות שאלו הדברים א"א שיפעלו אלא אם יהיה בכאן שכל שיפעל אותם · והוא השכל הפועל מפני שא"א שיהיה שום דבר ויהיו בו כלים רבים ופעולות ס מתחלפות כלם לתכלית · מה מבלתי שימצא בכאן שכל שיביא אל התכלית · וכבר אמרו ג"כ שיש בכאן שכל נבדל בעבור הווית הנולדים מבלתי מינם כי למה שיתבאר כי כל פועל לא יפעל אלא מה שבענינו · והיה העכבר המתהוה מהעפר נתהוה מבלתי עכבר אחר דומה לו · יתחייב שימצא בכאן שכל שיתן זאת הצורה · וזהו שכל הפועל · ע"כ · ובכן קשכו ובתעודד נהגנת דברי החבר על בוריין: וכאשר נמזגו מזג יותר דק וכו' · חוזר אל קו סדורו בספור המתהוים ממזג היסודות · ועד הנה ביאר המהוות היונאים לפי שתי הדעות הנזכרות · ועתה ימשיך דבריו בהתהוות הצמח · ואחר כן החי ואחר כן המדבר · כי כל אחד מהם כפי דקות מזגו תחול עליו הצורה שבגירות שאפשר לו לקבל והמתוקנת שבהם שאין כילות למעלה וכמו שיבא בי' כ' בהקדמה השלישית · ובפסקא זו עצמה יתבאר כל ביבו ·

והקרוב אליו מה שכתב המורה בשם הפילוסוף בשלישי פ' י"ז וז"ל · ולא כעוזבו ג"כ אישי כל מין עוזבם גמורם אבל כל מה שנזדכך וזוקק מן החמר ההוא עד שקבל צורת הצמיחה נתנו בו כחות שישמרוהו זמן קצוב ימשכו אליו מה שיאות אליו ידחו מעליו מה שאין תועלת לו בו · ומה שנזדכך ממנו יותר מן הראשון עד שקבל צורת ההרגשה הוסיפו בו כחות אחרים לשמרו ולנכרו והוסיפה לו יכולת אחרת להתנועע לכוין למה שיאות לו ולברוח ממה שהוא כנגדו · ואחר כן נתן לכל איש כפי מה שיצטרך לו המין ההוא · ומה שנזדכך יותר עד שקבל צורת השכל נתן לו כח אחר ינהיג בו ויחשוב ויסתכל במה שאפשר בו עמידת אישו ושמירת מינו כפי שלימות האיש ההוא · ע"כ: אשר לו קצת הרגש וכו' · ההרגש וההשגה הוא מה שזכר במוך בהזון מן הארץ הטובה וכו' ונמנע מהפך זה : אז יעמוד מעשהו · כי הוא תכלית הכח שיש לו להזריע זרע למינהו : ובקש הזרע ההוא וכו' : הנקראת אצלם טבע וכו' · על ענייני הכח הזה קדם דברו בראשון מסי' ע"א עד סי' ע"ז וברביעי סי' כ"ה : שהוא מורכב וכו' · ומנגד הפכיותם מן ההכרח שיפסד וכמו שזכר ברביעי סי' כ"ה : הוא אשר ינהיגהו הטבע וכו' · כל זה עלה ביאורו בראשון מסי' ע"א עד ע"ז : בתכונה מהתכונות וכו' · באופן מן האופנים עין לא ראתה זולת האלקים: קרא אתה התכונה ההיא וכו' · זכור את אשר כתב הרמב"ן על פסוק ישרצו המים שרץ נפש חיה וגו' וז"ל · לא הזכיר בשלישי בצומח נפש כלל כי אין כח הגדול נפש רק בבעלי התנועה בלבד שיא' · ועל דעת היונים שאומרים כנפש שאין הגדול במתנועעים רק בנפש · כך בצומח בנפש יגדל · ישיה הפרש כי זאת נפש חיה כלומר נפש שיש בה חיות כי יש נפש אין בה חיות והיא נפש הצומחת והזכירו רבותינו באילני התמרי' תאוה · ואולי היא כח בצמיחתם לא יקרא נפש · ע"כ :

ויהיו.

והיו כל אבריו קשורים וכו' · כאילו ידיו אסורות ורגליו כבחוש ים הונחו לבלתי התנועע כי אם בחפצו כי נתונים כתוכים המה לו לעבודת עבד : והרוח משחקת בו · כי ירעה כלבבון פריו כע וכל יהיה בארץ אל אשר יהיה שמה הרוח : יתירה על הטבע · שם היות השם זה נבחרתנו למעלה באמרו קרא אתה התבונה היא אם תחפוץ טבע או בשם או כח · הן עתה ייחד לו שם טבע כי כן הורגלה קריאתו אצל ה הרופאים : הטבעים הארבע · רבוע היה כפול דברנו כי הם הארבעה יסודות לארבעת איכיותיה : עם כוון החכם וכו' · כי כל זה בלתי נופל במקרה כאשר נופק בפי' ג' ובפי' ו' · רק עם כוון החכם יתברך אשר כוון להמציאות כל חי וחי לתכלית צורך מה שכל העולם צריך אליו ואם לא נדעה · ומענין זה כתב בעל חובת הלבבות בשער היחוד פ' ז' על היות העה"ז נוצר בחכמה וז"ל · אנחנו מוצאים אותו כי הוא צריך בקיומו ותקונו קצתו אל קצתו ואין חלק ממנו נגמר אלא בחלק אחר כצורך קשקשי השריון וחלקי המטה ואיברי גוף האדם ושאר המחוברים קצתם אל קצתם בתקונם ושלמותם וכו' · עכ"ל : מפורדים לפנינו · מנותקים לנתחיהם ועינינו רואות בכל פרטיהם : והיה מן הדין וכו' · לפי גזרת חכמתו לצורך העולם באמור : ולא נשתוו וכו' · לפי פשתנו ויתבאר כי בכל אלה הנזכרים לא עלה

והיו כל אבריו קשורים לא ינועו כי אם בחפצו ויהיה יותר מושל בחלקיו מן הצמח אשר לא יוכל להסתר ממרה שיזיקהו ולא לירץ למה שיועילהו והרוח משחקת בו והיה החי בעד האיברי המביעי' נ"א המתנועעים במקום ונקראת הצורה הנתונה לו יתירה על הטבע נפש והשתנו הנפשות שנוי גדול כפי התגבר הטבעים הארבע עם כוון החכם יתבר' לכל חי וחי לצורך כל העולם אליו אף על פי שאין אנו יודעים מה התועלת ברובם כאשר לא נדע כלי הספינה ונחשבם ללא צורך וידעם בעל הספינה ועושיה וכאשר לא נדע תועלות הרבה מאברינו ועצמינו אלו היו מפורדים לפנינו לא היינו יודעים תועלות כל עצם ועצם וכל אבר ואבר אף על פי שאנחנו משתמשים בהם וברור לנו כי אם היינו חסרים אחד מהם יהיו מעשינו חסרים ונצטרך אליו · וכן כל חלקי העולם ידועים וספורים אצל (בוראם) נ"א בוראו עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע והיה מן הדין שתהיינה הנפשות שונות זו מזו והיה בדין שיהיו כלי כל נפש ראוים לה וינתן לאריה כלי הטרף (בשנים) נ"א השנים והצפרנים עם הגבורה · וינתן לאיל כלי המנוסה עם המורך וכל נפש תכסוף להשתמש בכחותיה כאשר הוכנו לה ולא (נשתוו) נ"א נשתנו הטבעים במאומה מן החי הבהמי ואיננו נכסף לקבול צורה יתירה על הנפש החיונית אבל (נשתוו) נ"א נשתנו באדם ונכספו לצורה יתירה ואין כילות אצל הענין האלקי ואצל עליו צורה יתירה נקראת השכל ההיולני הנפעל ובני אדם גם כן שונים זה מזה כי רובם טבעיהם נוטים ויתרה שכלם עם הנטייה ההיא אם יטה עם המרה האדומה עמו המהירות והקלות ואם יטה עם המרה השחורה עמו המתון והיישוב · והמדות הולכות אחרי המזג עד אם ימצא אדם שוה הטבעים והפכי

שווי מזג היסודות במאומה יותר מן החי הבהמי רוצה לומר שלא הוכנו בשווים זולתי אל קבול צורת החי הבהמי והשען לגבולו בל יעברנהו וזה · ואיננו נכסף לקבול צורה יתירה וכו' כי המזג הזה הבהמי לא מצא בעצמו הכנה כאותה תשימהו נוסף אל צורה יותר נכבדת · אבל נשתוו באדם וכו' כי שם נודכך המזג בשווי נכון לצורה יתירה וכו' · ולפי הכנת השני יתבאר שלא עשו הטבעים בכל אלה · שנוי לשנות ממדרגת החי הבהמי במאומה · ועל כן לא קבל שום אחד מהם עד הנה צורה יתירה על הבהמית · וזה ואיננו נכסף וכו' אבל נשתנו באדם וכו' כי בו שנו את טעמם לשנות והלוך הלך אל מדרגת השלמות כי נכסוף נכסף בהכנתו אל הצורה הנכבדת : השכל ההיולאני הנפעל · כי כחמר ביד היוצר אשר יפעלהו לרצונו ויצייר בו הצורה הנכספת · כן השכל ההיולאני ביד הפועל בו להשפיע עליו צורות המושכלות למען יהיו לו בפעל כאשר היו מלפנים בכח : טבעיהם נוטים · מיושר הממוצע : עמו המהירות · רוצה לומר עם השכל הנזכר : והמדות הולכות אחר המזג · וכבר חבר גאליינו ספר מיוחד על ככה וזה שמו אשר יקראו שהמדות הולכות אחר המזג : עד אם ימצא וכו' · רוצה לומר שהחלוף הזה הנמצא בטבעי בני אדם ובמדותיהם הנמשכים אחר המזג · הנה הוא משתבח

והפני המדות אצלו ברשותו כמו שתי כפות המאזנים הישרים ביד השוקל יטה אותם אל אשר ירצה בתוספת האבנים וחסרונם · והאדם ההוא בלי ספק לבו ריק מן התאוות המופלגות וכוסף אל מדרגה למעלה ממדרגתו והיא המדרגה האלקית והוא עומד ומחשב במה שראוי לו לעשות בהגבר' טבעיו ומדותיו ואיננו נותן לכח הכעס רצונו ולא לכח התאוה רצונו ולא לזולתם אבל הוא נועץ ומבקש מאלקיו שיורהו הדרך הישרה וזה הוא אשר יאצל עליו רוח אלקי בבואי אם יהיה ראוי לנבואה · או למודי אם מדרגתו למטה מזאת ויהיה חסיד לא נביא שאין כילות לפניו יתברך אבל הוא נותן לכל דבר מה שראוי לו: והפילוסופים קוראים נותן המדרג' הזאת השכל הפועל וישימוהו מלאך אחרי האלקי' וכאשר שכלי בני אדם נדבקים בו הוא גן עדנם והתמדתם הנצחית ·

סי' יא **אמר הכוזרי** רצוני שתפרוט לי הכלל הזה על דרך קצרה:

יב **אמר**

שהולך בהדרגה עד אשר ימצא אדם שהוא הטבעי · ולא יהיו אצלו הפני המדות אצלו וברשותו לפנות כה וכה בחשבונו ורצונו כפי הצורך כמו שתי כפות המאזנים וכו' · כי לא נקבע בנפשו פחיתות יטנו לכאן ולכאן · רק הוא מוכן כנו לכון עצמו והוא משול גם אל אשר יהיה שם עות חפצו הישר ללכת ואמר אם כמקום אשר כמו עד אם כלו לשתו · ואולי כחר לשון מסופק לקושי מליצו איש כזה שוה מכל צד' או יאמר כי ענין הליכת המדו' אחר המזג יכיב נכון מאד ימצא אדם. שוה עד שאם הטבעי' יהיו הפני המדו' אצלו ברשותו וכו' אלא שהוא לפי זה את שב בדוחק: שהגבירת טבעיו וכו' רוצה לומר שבכח יגבר איש על טבעיו ומדותיו להטותם אל אשר יחפוץ: לכח הכעס וכו' הם שני חלקי המתעורר שיתבאר עניינם סי' י"ב · נותן · כאמרו בשלישי סי' ח' על הכח המתעורר ויכוה אותו שלא יפנה אל השרים המחשבים המתדמים ולא יקבלם ולא יאמין בם עד שיובן את השכל · ואם יכשיר מה שיש אצלם יקבלם ואם לא יהרם · ע"כ: או למודי וכו' · שילמדנו איזה דרך ישכון אור להתהלך לפניו יתברך והיה תמים · ונראה שאל אצילות הרוח הזה כפי הכנת המקבל כוונו חז"ל באמרם בויקרא רבה לעשות לרוח משקל · אמר ר' אחא אפילו רוח הקדש ששורה על הנביאים אינה שורה אלא במשקל · יש מתנבאים ספר אחד ויש מתנבא ב' שני ספרים · ויש שני פסוקים · ומים תכן במדה · אמר ר' יודן אפילו דברי תורה שנתנו מלמעלה לא ניתנו אלא במדה · יש שווה למקרא ויש שווה למשנה ויש שווה לגמרא · ויש שווה לאגדה ויש שווה לכלם · ע"כ · וענין האפילו הוא לומר שלא לבד הגזרות הטבעיות מושפעות על המקבלים כפי הכנתם · כי גם הדברים שהם למעלה מן הטבע יושפעו במדה ובמשקל כפי הזמנת המקבלים לתורה ולתעודה: והפילוסופים קוראים וכו' וישימוהו מלאך אחרי האלקים וכו' ·

כבר נתבאר ענינו בראשון סי' א' לפי שתי הדעות ושם דעת ן' סינא שקדם ענינו ברביעי סי' כ"ה · ודעת הרלב"ג אשר ביאר ענינו בראשון מספר מלחמותיו פ"ה · ובחמישי מנ"ב פי"ג החליט המאמר שהשכל הפועל הוא כיור כאשר ממניעי הגרמים השמימיים כלם · ובזה האופן יהיה שופע מהם זה המציאו' השפל : וזה שהם יעשו הכנת החמ' באמצעו' מזגי כוכביהם ויהיה הצור' באמצעות השכל השופע מהם וכו' ואחר כן השיר על ספק כי כאש' הונח שאצל השכל הפועל השג' כאשר הנמצאו' השפלו' בכללם הנה הש"י והשכל הפועל דבר אחד במספר וכו' · והשיב לזה באמרו שאצל הפועל השגת שלמה בנימוסי הנמצאות השפלו' וסדר ויושר שמתחייב מהגרמים השמימיים ואין לו השגה שלימה בנימוס הגרמי' השמימיים ואיך יתחייב מה נימוס הנו' נימוס הנמצאו' השפלות זולת הידיעה החברה שיש לעלול בעלתו · ואולם אצל הראשון ית' תהיה השגה בנימוס הנמצאות כלם העליונים והתחתונים בגדר היותר שלם שאפשר · ומזה יתבאר שאין יחס בין הש"י והשכל הפועל · ולהיות השכל הפועל משתתף לש"י בהשגת נימוס הנמצאו' השפלו' בכללותו אמרו עליו חז"ל ששמו כשם רבו וכו' · ע"כ · ואולי כוון החבר לזה באמרו וישימוהו מלאך אחרי האלקי' · אך אין דעתי מתקררת בזה · מאשר גלה דעתו ברביעי סי' כ"ה שידו אוחזת בשטת ן' סינא · על כן אמרתי שכוונת באמרו מלאך אחרי האלקים בבחינת האמר התחתון והשכל האנושי המיוחדים להנהגתו של שכל זה על פי שיטתם וכמו שקדם גם כן סי' ד' · ועוד יתבאר מגילות השכל הפועל לדעת הפילוסופים במה שיבא סוף סי' י"ב: וכאשר שכלי בני אדם וכו' · יפורש הענין הזה סוף סי' י"ב ונתבאר ענינו בראשון מספר המלחמות להרלב"ג:

סימן יא

הכלל הזה · בתורת כל נפש · צומחת · וחיה · ומדברת · ולהבדיל בין פרטי הכחות לחלקיהם:

סימן יב

סי' יב אמר החבר יתבאר מציאות הנפש בתנועות

וההרגש (לחיים שנה) נ"א וההרגשות לחיים שונות מן התנועות היסודיות ונקראת סבתם נפש או כח נפשי ויתחלקו הכחות הנפשיות אל שלשה חלקים והם מה (שישותף) נ"א שהשתתף בו החי עם הצמח והוא הכח הצמחי ומה שאשתתף בו האדם עם שאר החיים והוא הכח החיוני · ומה שנתייחד בו האדם ויקרא הכח הדברי ויתבאר ענין הנפש הכללי הסוגיית בבחינת הפעולות שהם מחמת הצורות המגיעות בהמד לא מחמת החומר מצד שהוא חומר כי הסכין לא יחתוך מצד שהוא גוף אבל מצד שיש לו צורת הסכין וכן החי לא ירגיש וינוע מצד שהוא גוף אך מצד (שהוא) נ"א שיש לו צורת החיות והיא הנקראת נפש · ונקראו אלו הצורות שלמיות כי בהם ישלמו תכונות הדברים והנפש שלמות ויש שלמות ראשון ושלמות שני הנה הראשון הוא התחלה לפעולות והשני עצמות הפעולות היוצאות מההתחלה ·

והנפש

סימן יב

יתבאר מציאות הנפש וכו' · דרך ישר לפני איש לחקור תחלה אם הדבר נמצא · ואחר כן מהות הדבר ההוא · וזה החלו בהוראת מציאות הנפש מצד התנועות שנמצאות בצומח ובחי וכן ההרגש לחיים וכל זה שכח הוא שונה ומתחלף מן התנועות היסודיות · שהרי הצמח בתנועת גדולו מוליך ומניע מעלה ומוריד כי תנועתו לכל צד כנודע · והחיים בלבדי אלא יש להם הרגש אך היסודות עם היותם נעדרי ההרגש · אין שום אחד מהם מתנועע רק לפאה אחת לצד מעלה או לצד מטה ולהיות כי מן הפעולות נודעו הכחות ופעולת כל נמצא מורה על צורתו הנה אמרנו מחויבים להודות על שנמצא שם ענין זולת צורת היסודות והמזג והוא שכח התנועות וההרגש בבעליהן ונקראת התכו' ההיא נפש או כח נפשי כי גם הצומח יוכלל בשם זה · כאמרו עליו כו' ו' קרא אתה התכונה ההיא אם תחפוץ טבע או נפש או כח · ע"כ · עם היות שייחד לו שם טבע בספורו הנמשך כאשר הראית · או אמר כח נפשי על הצומח לבדו ממה שזכרנו סי' ו' כי לדעת קצת אין כח הגידול נפש רק הוא כח בצמיחה לא יקרא נפש · ובביאור אלו העניינים כתב בעל העקרים מא' ד' פ' ל' וז"ל הכחות שנמצאות במורכבות השפלות אע"פי שאינן נוסדות בהם קיים אבלנו מציאותן מצד הפעולות שנוסדות בהם כי מהפעולות יודעו הכחות · וכאשר ראינו שהצמח מתנועע לכל הפאות וידענו כי לא יספיק לזה כח טבעי בלבד לפי שהתנועה הטבעית לא תהיה כי אם מהאמצע אל המקיף או מן המקיף אל האמצע או סביב אל האמצע וזה מתנועע לכל הפאות שפטנו שיש בזה המין התחלה אחרת תתחייב ממנה זאת התנועה אותם ההתחלה קראנוה נפש צומחת · וכן כאשר ראינו בחי שיש בו ההתחלה הזאת שהיא הנפש הצומחת ומוסף על זה שהוא מרגיש ומתנועע ברצון מה שאין כן בכח הטבע והנפש הצומחת · שפטנו שיש בזה המין התחלה אחרת ימשכו ממנה אלה הפעולות כלומר פעל ההרגשה ופעל התנועה קראנוה נפש חיונית · וכן כאשר ראינו שאדם יש בו ההתחלה הזאת ונוסף גם הוא שהוא משכיל כללי הדברים ויודע אפותם ומבדיל בין העצם והמקרה וכיוצא בזה ממה שלא יספיק לזה כח צומח ולא כח חיוני · שפטנו שיש בו התחלה אחרת יותר נכבדת קראנוה הנפש האנושית או הנפש המשכלת עכ"ל : ויתבאר ענין הנפש הכללית וכו' · הכונה לפי הנראה שיתבאר לנו ג"כ מציאות הנפש הכללית הסוגיית והיא הנפש הכוללת שתים מן הנפשות הנזכרות או שלשתן כנפש החיים שכוללת גם הצומחת ונפש המדבר שכוללת ג"כ הצומחת והמרגשת · וחלוק הכחות הללו יתבאר לנו בבחינת הפעולות הנמשכות · כי מצד פעולת ההזנה והגדול וההולדה כדומה יתבאר הנמצא שם בנפש ההיא שכח הצמחי · ומצד התנועה המקומי' וההרגש יתבאר שהיא כוללת גם שמרגשת · ומצד פעולת ההשכלה יתבאר שגם הכח השכלי ימצא שם : והכוון בעניני שרנה בנפש הכללית הסוגיית הנפש בהחלט הן צומחת הן מרגשת הן מדברת והיא עצמה הנפש הנזכרת בראש הפסקא · ועתה בא להודיע איך יתבאר מציאות הנפש על ידי התנועות הנראות · ולהוציא מלבנו מה שאפשר לפקפק ולומר שאלו הפעולות נמשכות הן מן החמר · לא מן הצורה · ואיך א"כ נבוא לידיעת מציאות הנפש מכח התנועות · על כן בא לבאר שהפעולות יורו בלי ספק על מציאות הצורות כי מהן ימשכו : ונקראו אלו הצורות שלמיות וכו' · אחרי דרך מבוא הביאור שהנפש נמצאת לכל מיניה כאמור · בא לו אל ביאור מהות הנפש ולהכיר גבולה וגדרה · והחפוש בזה יעשה באמצעות החלוקה אשר על ידם יבוקש וימצא בקלו' הסוג וההבדל או ההבדלים שבהם יושלם הגדר כנודע · והנה קנה לו תחומין תחלה באמרו שענין הנפש הוא שלמות להיותם גורם · וכל הצורות הן שלימיות בלי ספק · אמר בן חלק

שלמות

והנפש שלמות ראשון כי היא התחלה ליוצא מההתחלה · והשלמות אם שלמות לגשם ואם שלמות לעצם אינו גשם והנפש שלמות לגשם והגשם אם טבעי ואם מלאכותי והנפש שלמות לגשם טבעי · והגשם הטבעי אם כליי ואם בלתי כליי כלומר שישלים פעולותיו בכלים או בלעדי כלים והנפש שלמות לגשם טבעי כליי בעל חיות בכח רוצה לומר מוצא הפעולות החיוניות בכח (ומכין אותם) נ״א ומוכן להם ויתבאר שהנפש אינה הווה מהתמזג יסודות הגוף לפי שהדבר המתחדש מהתמזג נפרדים אם שיגבר בו אחד מהנפרדים או יותר מאחד נ״א וישארו האחדים על צורתם הנה תהיה הצורה המגעת כפי זה · ואם שינוצחו הנפרדים עד שלא ישאר אחד על צורתו ותחודש מזרת צורה מאמצעיותם והנפש אינה ממין דבר מנפרדי הגוף אם כן אינה אלא צורה מחוץ (ככופח) נ״א כפתוח האבן הזך אשר איננו ממין צורות המים והעפר תחלת הכחות הכח הזן והוא ההתחלה · והמוליד בתכלית · והמגדל כאמצע הקושר בין ההתחלה והתכלית · ולמוליד

השלמות לראשון ושהוא יבקש לו לצורך גדרו השלמות הראשון כהכינו השני אשר הוא ענין לכונתו · וזה הדרך ילך בה הלוך ונסוע בחלקותיו בתפיסת מה שיאות לכונתו ואת שבלתי ראוי יעזבהו · וזה עד תום כל הדבר להעלות גדר שלם לנפש מקבץ כל החלקים אשר ילוקטו לאחד אחד מאיברי החלוקות ההנה: והנפש שלמות לגשם טבעי כליי וכו׳ · זהו כלל גדר הנפש המקובץ מן החלקים הנזכרי׳ אחד לאחד למצוא חשבון כאשר גדרה אבל הפילוסוף בספר הנפש מאמר ב׳ · ומה שאמר בעל חיות בכח הוא ביאור השלמות הראשון המוכן להבדל ראשון בגדרו הנזכרת ואיחר זכרו להרחיב בו הביאור שהוא מוצא הפעולות החיוניות בכח וכו׳ כי ממנו תוצאות התחלה לפעולות ההנה בכח · והוא מה שרמז אליו · באמרו למעלה כי הנפש שלימות ראשון כי היא התחלה ליוצא מההתחלה: בעל חיות בכח · ראוי להבין חיות כמו נפשיות כי הגדר הזה כולל גם לצומח · וכן מה שאמר מוצא הפעולות החיוניות אין להבינו על החיות שבבעלי החיים בפרט: ויתבאר שהנפש אינה וכו׳ · הורה כי בענין הנפש לא יונח מקום לאנשי ההקשה לומר בו מה שאמרו קצתם במוצאים שכחותם וטבעיהם מזגיי׳ בלבד אינם צריכים אל צורות אלקיות כמוזכר למעלה בפ׳ · לא כן הנפש כי כלם חייבים להודות בה שהיא צורה באה מחוץ לחול על הנושא המוכן אחר המזג היסודות והרכבתם כראוי · וטעמו בזה לפי שהדבר המתחדש מהתמזג נפרדים כענין המוצאים המתחדשים מהתמזג היסודות · לא ימלט הענין בהם אם שהיסוד האחד מהם או השנים מהם בכחם יגברו על השאר · ואז תהיה הצורה מזגיית כפי היסוד או היסודו׳ המנצחים והנזכרים במורכב ההוא ואין שם צורך לצורה אחרת מחוץ · או

סיבותיו כל היסודות · כי כל אחד מהם ישתבר ויתמעט בפעולת ההתמזגות עד שלא ישאר שום אחד מהם על תכונת צורתו הראשונה כדבר הרמב״ם בה׳ יסודי תורה פ׳ ד׳ רק תעלה מכללם צורת המורכב · ואף גם זאת פנים חדשות לא באו לפנים מחוץ לפי דעת קצת אנשי ההקשה רק מכח התמזגות היסודות נתהוית שם הצורה ההיא מביניהם · אמנם הנפש אינה ממין דבר מנפרדי הגוף בשום אחד מאלו הפני׳ וזה מבואר מגדר הפעולות המתחלפות הנמשכות ממנה בבריאות הפסקא שלא יתכן ענינם כי אם מכח צורה מושפעת מחוץ מכוונת הצורות כמו שזכרנו בסי׳ י׳: בכופח אשר איננו וכו׳ · נשא משלו על זה אחוז מן הדברים הנעשים במלאכה · והנה הכופח הוא כלי עשוי ככירה · אלא שארכו כרחבו ואין בו אלא מקום שפיתת קדרה אחת · והוא מלשון משנה׳ (שבת פ׳ כירה) כופח שהסיקוהו בקש ובגבבא ובמנחות פ׳ ה׳ מאפה כופח · וענין המשל כי הצורה אשר יביא האומן בכופח הוא דבר נמשך לו מחוץ וזולת השמים והעפר שהורכב מהם · כי הצורה המצויירת בנפש האומן היא אשר חדשתו בצורתו המכוונת בחמרו · וזה יהיה משפט בעלי הנפש כי תהיה צורתם מושפעת להם מכוונת הצורות · ולפי הנסח שכתוב בו כפתוח האבן הזך · יהיה ענינו על פתוחי חותם אשר יפותח על חמר מורכב ממי׳ ועפר שנקרא אצלו בשם אבן זך כי אמנם שפתוח ההוא בלי ספק הוא זולת מזג שמורכב מן היסודות ההם: תחלת שכחות שכח הזן וכו׳ · כל זה יובן בבחינת שהדבר אחר הויתו שאז מתחיל כח הזן לפעמו · ואחריו המגדל · ולבסוף ההולדה · וזה כדבר ן׳ סינא באופן ראשון למוד ו׳ פרק ב׳ · וגם ביאר כי הזן והמגדל כמוכים האם לעבודת המוליד וכמו שיזכור החבר בסמוך וקדם דברנו על אודותיו בראשון סי׳ לא: והמגדל באמצע הקושר וכו׳ · באמרו

ולמוליד ראשית וקדימה ואם יראה מתאחר הנה הוא ימשול ראשונה על ההומר המוכן לקבול ההיות וילבישהו צורת הדבר המכוון בעבודת המגדל והזן ואחר כן יעזוב ההנהגה לשניהם עד עת ההולדה והמוליד נעבד והזן עובד והמגדל עובד ונעבד ולזן הארבע כחות המפורסמים העובדים אותו כל נע בחפץ הרגש נע ואם איננו כן היה ההרגש לריק והחכמה לא תתן דבר להבל וריק ולא להזיק ולא תמנע דבר צריך ולא מועיל עד שבעלי (הקשקשי') נ"א הכסויים ואם יראו נחים היה להם התקבצות והתפשטות ואם יהופכו ועל גביהם תנועעו עד שישובו על בטניהם בדי לקרב להם המזון וההרגשות הנראות ידועות אבל הנסתרות תחלת ההרגשה המשתתפ

בי אשר

וכו'. כאמרו אחר כן והמגדל עובד ונעבד : ולמוליד ראשית וקדימה וכו'. כבר כתבנו כי המאמר הזה הוא בבחינת הדבר אחר צאת הויתו אל אור הפועל. והכונה לומר כי למוליד ראשית וקדימה אל הזן והמגדל שאחר ההויה. כי המוליד פועל בהויה עצמה. ועם זה לא נפסק מעשהו רק על ידי שני הכחות הללו שעובדים עבודתו בכל עת. והנה ממשלת הכח הזה הוא קודם מצד ומתאחר מצד. כי הנה הוא קודם בהויה להיותו פועל בחמר הזרע להוציא הויתו אל אור הפעל הלבש אותו מהלבוש הצורה הראוי' להתקבל בחמר ההוא. וכל זה בעבור' הזן והמגדל. כי לעולם בהם יעבוד כאמור. ואמנם הוא מתאחר מצד היותו מוליד בדומה בסוף גדולו: לקבול ההיות. יתבאר על הדרך אשר ביארנו דוגמתו למעלה שהוא כאילו אמר כפשיות למען יאות ענינו אל הנמשים גם כן: והמגדל עובד ונעבד. עובד למוליד. ונעבד מן הזן: ולזן הארבע כחות וכו'. מושך. מחזיק. מבשל. דוחה. כמבואר לבן' סינא אופן א' למוד ו' פ"נ. ולהרמב"ם בשמנה פרקיו המוקדמים לפירוש אבות פ' ראשון: כל נע בחפץ הרגש נע וכו'. נעתק לבאר שכל ב"ח המתנועע תנועת ההעתקה הנה תנועתו בלי ספק היא בחפץ הרגש. רוצה לומר שאיננה טבעית כתנועת היסודות והצומח. רק היא תנועת חפץ מכח הרגש בעבור חושו בו שממנו יתעורר להתנועע. והמך ראיה לזה שאלולי כן היה ההרגש לריק וכו'. כי אמנם תכלית כל צרכי הבעלי חיים הוא הכח המתנועע להבאת המצטרך ודחיית המזיק כאמרו אחר כך שהוא התכלית מהחי הבהמי כי אין ראוי לקבוע לו הכח המתנועע לתקן לו סבות ההרגש והיכר. אך החוש היכרי נקבע לו לתקן סבות התנועה וכו'. ע"כ. ובמקומו יתבאר. והכח המתנועע הזה קראו הפילוס' ה' הכח החפצי שעל ידו תושלם תנועת החפץ כאמור וזה שמו אשר יקראו הראב"ע בפ' משפטים על כבוש ועבדתם את ה' אלקיכם וברך וגו': עד שבעלי הקשקשים וכו'. שם הבקירא"ב בלשון לעז אוסטרי"גי וקינקיל"י הנמצאים

על שפת הים והם מכת הבעלי חיים השפרים כגרופים וכמו שיבא. ולשון עד נופל על מה שהניח מהחכמה שלא תמנע דבר צריך ולא מועיל עד שגם לבעלי הקשקשים שהם נ"א פתוחים הוכנה להם תנועה כדי צרכם: וההרגשות הנראות ידועות. חמשה הם יהלכו חושים עין רואה ואזן שומע אף יריח ורוב חלקי הגוף ימששו וחיך אוכל יטעם לו: אבל הנסתרות וכו'. כל חכמי המולד' ונתיכם בן' סינא בשמי מספריו הטבעיי' שמו אותות אותות כי מלבד ההרגשות הנראו' פקד זכר' ראוי שתושם הרגש' פנימית משותפת שיש תובלנה כל הצורות המוחשו' בהרגשו' הסן הנראו' ומקנה ראויותיה לקחו על זה באמר הכח שכלותנו חלוף מוחשי ההרגשות הנראות עצמה בכו שיש שם הרגש' משותפת להבחין הבדל ניכר בין זה לזה כיון שלא היתה יכולה על זה אחת מחמש' ההרגשות ההנה. וביאור זה כי מה שנבדיל בין מוחשי הרגשה אחת לבין מוחשי הרגשה אחרת. כאילו תאמ' שהלבן הוא זולת המתוק והקול מתחלף למרא' לא יוכל להתייחס להרגשה אחת מהחמש הנראו' כי איך תתפשט בחינתה במה שלא יפול תחת רשות' כי הנה חוש הראו' (דרך משל) יבחין בין מוחשיו המיוחדי' כגון שהלבן איננו שחור. אמנ' איננו יוכל וראה בענייני מוחשי שאר החושי' כי משול ימשול גם לשים ריוח היכר נבדל ביניהם. על כן אמרו שימצא שם חוש פנימי משותף לחמשה הנראים. אולם החבר לקח לו ראיה על זה מפנים אחרים ויזכרו בביאור דבריו. ושמו מקום לרושא הכח הזה בעליון המוח לעומת פניו בחדר הראשון מחדרי המוח אשר יגור שם שרש הגידים המשתעפים ויורדים אל כוחי החושים החמשה הנראים. ועל ידי הגידים ההם יושפעו לכל החושי' כחות הרגשתם בכחלים נטיו מהמקור בחוש המשותף אשר הוא להם כמעיין נובע בהשפעת הכח הראוי לכל אחד מהם לראות ולשמוע. ולהריח. ולמשש. ולטעום. וכל צורות שבאו הודות המוחשות לכל אחד מחמשת החושים. כן ילכו אל החוש הזה המשותף כי החושים כלם על ידי הגידים בנזוריה מתחברים בם ג"כ יחד בקיום רגיב גמגביב מן

הסובב ונתאחדים בנקודת המרכז · והמשיל ן׳ סינא את עניינם בערכו כעבדים אל יד אדוניהם בשובם אליו עם השלל כי את אשר ישיגו כל החושים יובילו אל המשותף · ובהיות כל המוחשים מושגים אצלו · כצדק ישפוט ויבדיל ביניהם · כי בהשיגו לא ענין הקול והמראה יוכל לדון שלא ראי זה כראי זה · כי לא הרי המראה כהרי הקול בהיותם מגיעים באופן מתחלף אל חושיהם המיוחדים · את כל אלה עין הראב״ע ראתה באמרו פ׳ ויקץ וירא יעקב כי יש שבר במצרים · בעבור היות ההרגשות נחברות במקום אחד יחליפו זו בזו כמו ראה ריח בני · ומתוק האור · וכן וירא יעקב · כי אחריו כתוב הנה שמעתי · ע״כ · ושנה הענין אצלו פ׳ שמות על הבאשתם את ריחנו בעיני פרעה באמרו דע כי חמש ההרגשות מתחברות במקום אחד למעלה מהמצח · על כן אמרו הרגשה אחת תחת חברתה כמו ומתוק האור · ע״כ · ושלש עוד דברו בזה פ׳ יתרו אצל וכל העם רואים את הקולות · ולהיות כי המקום אשר יוחד לחוש הזה המשותף בראשית חדרי המוח כאמור · היה בלתי מוכן בעצמו לשמירת הצורות המורגשות · מהתענג ומרוך כי הלחות והרכות מתגבר עליו וכמו שכתב המורה בשלישי פ׳ ל״ב באמרו המוח מה שלפניו רך מאד · ואשר מאחריו קשה מעט וכו׳ · ע״כ · ועל כן לא היה רשומן נשאר בו אחרי התעלם הצורות המוחשות ההנה · כדונג הזה בהיותו רך מאד שעם היות צורת הטבעת נרשמת בו בקלות · תטבע ביון מצולה ואין מעמד כי עודך בה ואיננה · הוצרכו להוסיף כח שומר לבית אוצר אל הצורות ההנה אחרי הסתרם מן החושים הנראים · והוא חוש פנימי קראוהו דמיון · והוא שוכן בחדר שני מחדרי המוח אשר חדל להיות שם הרכות והלחות המופלג · ובכן היתה הכנתו קרובה לשמירת רושם הצורות אחר התעלמם · על כן קרא שמו ן׳ סינא אוצר הצורות המוחשות כי שם תובלנה מן החוש המשותף שהם עלו מוחשים וחוברו להם יחדו כאמור · ועל הכח הזה היו היה דבר הרמב״ן סוף פ׳ בא אל פרעה אל אמר ולזכרון בין עיניך שיונחו במקום הזכרון בין העינים שהוא ראשית המוח והוא תחלת הזכרון ומעמד הצורות אחרי הפרדן מלפניו · והם מקיפים את כל הראש ברצועותיהם והקשר שהוא על אחרית המוח המשמר לזכירה · ולשון בין עיניך שיהיו באמצעות הראש לא מצד אחד · או שמה שרשי העינים ומשם יהיה הראות וכו׳ · ע״כ · ואולם יש בדבריו גמגום על אשר הורה בלשונו שנתחלפו לו ענייני החוש המשותף עם הדמיון · מאשר כתב שהוא ראשית המוח · והוסיף עוד שנית ששם שרשי העינים ומשם יהיה הראות · ואלו מתגלי החוש

המשותף כאשר זכרנו · אלא שיוכל לומר למען הנזל אותו מיד תפיסתנו כי כמעט לבנו לדברי האומרים שגם הדמיון מונח ועומד בראשית המוח בתוך ומגרן לחוש המשותף שוכן בגדו והיא דעת הרופאים · וכן כתב ראב״ע פ׳ תצוה על ועשית ציץ וז״ל · דע כי בשנים הבקנים שהם במוח על המצח · שם יתחבר כח חמש ההרגשות ושם כח הדמות ושם תחלת המחשבה · על כן כתוב על הציץ לשאת את עון הקדשים · אולי לא היה מחשבת המקדשים כהוגן · ע״כ · וכזאת השמיענו פ׳ תשא בלשונו אשר אגיד לפניך בסמוך · או כאמר שלא כוון הרמב״ן באמרו תחלת הזכרון וכו׳ · כי אם אל המשותף שהוא בית שער להכנס ממנו הצורות המוחשות אל הדמיון כמבואר למעלה · ומלבד פעולה זו שזכרנו בכח הזה יחסו אליו פעולה שנית לדעת ן׳ רשד ושיעתו והוא פעל ההרכבה וההפרדה הדמיונית · כי מאשר היתה שמורה בו צורת אניה וצורות כנפים וזולת זה מהדברי המוחשי׳ עשה יעשה לו בציורו אניה בעלת כנפי העופף על פני רקיע השמים וזולת זה מהדברים הבדוים אשר אין להם שחר במציאות · ולא ינום ולא יישן שומר הצורו׳ המוחשות הללו כי בתנומות עלי משכב יצא לפעלו ולעבודתו · ובכחו יגבר עד להפליא בהמציאו ענינים מופלאים זרים בדברי חלומות לא מעלין ולא מורידין · כעוכים כפלאה · וסוס אדם · וכפיל המדומה בתאר בדוי שקר שזכר המורה בראשונה פ׳ ע״ג · וביאר זה המורה בשני פ׳ ל״ו באמרו וכבר ידעת עוד פעולת זה הכח שמדמה מזכור המוחשי׳ והרכבתם והחקוי אשר בטבעו ושהגדולה שבפעולותיו והנכבדת שבהם אמנם יהיה בנוח החושים ובבטולם מפעולותיהם · ע״כ · אמנם ן׳ סינא לא כן ידמה ולא כן יחשוב לתלות פעולה זו בשומר הצורות הנזכרות · אבל ייחס אותה לכח אחד שכנו הקרוב אליו במכסת נפשות ומשכנו בחדרי המוח מגרן ומתוך לחדר הסוכן השומר שקדם זכרו · וזה הוא אשר יקראהו כח מדמה להיותו משיג הצורות המושגות גם בבלתי מוחשות בהרכבתן כאמור · והראשון יקרא אצלו בשם כח שומר וכיונא · והנה הכח הדמיוני הזה תועלתו רבה ומצויה לבעלי חיים כי לא היו מתעוררים לבקש טרפם ויתר צרכיהם בבלתי נמצאים אצלם מן המוכן · אם לא היתה צורתם ערוכה בכל ושמורה בבית אוצר דמיונם כי לולי הדמיון שהיה להם למזכיר את אשר כבר כמוהו ערב לחכם מגר ולחם ומזון ומשקים כאותים לטבעם · יבהלו מאד וידמו כמו אבן כי לא ידעו מקום בכון למרעיתם ולא ישברו פראים צמאם · אך אמנם בשמרם הצורות הסן בדמיונם · עקב רב כי יזכרו וישובו אל

הכחות להחיות להם לפליטה גדולה · ובלעדי אלה הושם בבעלי החיים כח אחר אשר נקרא שמו עליו כח מחשבי ונושאו באדם אמצע מוח הראש על משכנו שהדמיון כפי מה שגזרו אומ׳ על אודותיו ן׳ סינא ון׳ רשד · אמנ׳ נושאו באשר שבבעלי חיים נוטה מעט מאמצעו אל אחורי הקדקוד · ופעולת הכח הזה · להוציא מן הצורות המוחשות צורות בלתי מוחשות כאהבה ושנאה ובחינת האב והבן והכרת הטוב והרע · והמשל בזה כי בהיות רוח המחשבי מרחפת על פני הדמיון ומסתכלת שם בצורות המוחשות הנזכרות · כאלו תאמר מה שראה יעקב את פני לבן והנם זועפים ואיננו אתו כתמול שלשום · הנה צורת פניו זועפים ומשאו ומתנו המתנהג עמו כבכלו׳ הוכלו מן ההרגשה השיתופית אל המשתתפת הפנימית והושם בהתפשטו אל הדמיון ושם נשמרו · אחרי כן הכח המחשבי נשקף עליהם ויוציא מן המוחשות ההם וישפוט שפוט כי לבן אויב שונא הוא לו · ובחינה זו היא בלתי מוחשת כי לא תבחן או אבלו צורת הדברים ההם כאשר היו עם פני לבן ודבורו כתאר כך · רק מה שפעלה משם כי הוא שונא לו מתמול שלשום · והקש על זה בכיוצא בו · וכן שה כשבים ושה עזים כאשר ישקיף בכחו זה על צורת הזאב השמורה בדמיונו יעלה במחשבתו מן השמירה הזאת המוחשת צורת השנאה הבלתי מוחשת · ועל כן בהזדמן לפניו צורת הזאב ינוס וישוב לאחור לא מצד היות צורתו על זה התאר המוחש כי אם מצד השנאה הנסתרת מתוכם · ותועלת הכח הזה מפורסם מאד כי בלעדיו לא ירים איש את ידו ואת רגלו לעמוד על נפשו מפני חמת המציק · ולא יגור כבש מזאב גם לא יכיר את בנו לתת לו די מחסורו ביניקה ויחדו יכליון · והאדם לא יראה לעינים אהבתם גם שנאתם של בני אדם ויאמר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אחיו לא יכיר ואת בניו לא ידע ובריתם לא יזכורו ויחדו ישוטו · והכח הזה באדם ובזולתו מקום הניחו לו להתגדר בו מותר האדם מן הבהמה · כי הב״ח כלם זולתי האדם זו כחם בהערת טבעית פשוטה · יתר עליהם האדם להיות מחשבתו מתשוטטת בפעולה זו על ידי איזה הקש פרטי והלא כה משפטו · הנה זה אויב לי · וזה הוא הזאב · אם כן הזאב הוא אויב לי · וכמו כן ישתמש בפעולה זו בהקש המשלוי על זה התאר אביו של ראובן הוא שונא לי · אב׳ ראובן גם הוא ככה מאשר טבע המקור ראוי שימצא במה שנחצב ממנו · ובעבור היות לכח הזה חלק ונחלה בפעולת ההקשה יש לו מעלה נוספ׳ ביתר שאת על יתר ההרגשות כי עמד טעמו בו מצין דוגמא של שכל אשר לו נתכנו עלילות החקירות בהקשים שלמים כוללים · ועל יתרון

הכח הזה קנה שם טוב לעצמו להקרא בשם סברא פרטית במקום אשר יאמר לשכל סברא כוללת · והכח המחשבי הזה באדם אם עם הסברא הישרה לא יפלס מעגל רגליו · הלא כל דרכיו לא יכונו כי לפעמים לא יזכה בשפטו · ודמיון זה כי ישאל איש מעם רעהו כסף או כלים · ובעליו אין עמו להשאילם אליו לשנה ראויה מן השנות · יוציא הכח הזה משפט מעוקל ויגזור אומר כי איבה הדפו לבלתי השאילו והוא לא שונא לו · כפי האמת על כן במתג ורסן עדיו לבלום בהכנס יושר הכרתו הצודקת · ועל משמרת הצורות הבלתי מוחשות אשר יוציא הכח המחשבי שזכרנו העמידו כח אחר אשר זכור יזכרוהו בשם זכרון ועשו לו משכן באחרית המוח אל מקום זה יעדו לו להיותו נאות לפעולה זו כי יבש היא מכל חדרי המוח · ועל כן לכח שמירת הצורות הבלתי מוחשות אמין הנה · לא תפגל שם לשבת יושבו התכת מה שקפא מהן על נקלה · והנה זה עומד אחד קדלנו לשמור משמרת הצורות הבלתי מוחשות · כמו שהדמיון הוצב על משמרת הצורות המוחשות כאמור · וכמו שזכר הראב״ע פ׳ יתרו באמרו דע כי באחרית מוח הראש היא הזכירה והמקום מקום משמרת הצורות · והנה הזכירה כוללת השמירה וכו׳ · ע״כ · וסדר הבדלות אנו מוכיחים בכח הזה בין אדם לבהמה כדרך המוזכר למעלה בכח המחשבי כי כל בעל חיים זולתי האדם לפעמים מזכרתו תהיינה הצורות ההן בהערת טבעם · כי כאשר הכלב מקל שוקד הוא רואה ביד יעקב · פתאום לפתע יתעורר מטבעו להעלות אל מול פניו צורת ההזק הבלתי מוחשת וצורת המקל המוחשת · וזכור יזכור כי מקל יד הנכב לקראתו שוקם לו לשטן ויכום ויבא החוכה · ואדם ביקר ילין כי לא כבהמות נדמה בהעלותו את צורות זכרונו על ידי סדור הקשי משתלשל מענין לענין וממשל למשל עד שיעמוד על בריו של דבר · ומן הדומה לדומה אל עומק פני הזכרון יושיבהו על דרך הבנת דבר מתוך דבר · ודמיון זה כשבאת להשיב אל זכרונך את אשר דבר לך לבן הארמי מתמול שלשום בהיותך עמו ביער · אז כח הזכרון יציג לפניך צורת השנאה המופקדת אתו מן הכח המחשבי אשר כן הוציא תשפטה לאור מענייני לבן על פי הדרך הנזכרת · וישוטטו רעיוניך בדרך הקשי לאמר הלא זה אשר עברתו שמרה נצח לא היה דברו אתי רק רע הלא ספק שאין תולין את הקלקול אלא במקולקל · ובכן תעביר החפוש על פרטי הדבור ההוא ותמצא כי תדרשנו · אל ארבעת החושים הפנימיים הללו כוון הראב״ע פ׳ תשא כאשר בא אל ביאור חכמה ותבונה ודעת ובכל ידבר · שהחכמה היא הצורות האמורות באחרונים

מוח הראש · ומלת תבונה גם בינה מן גזרת בין · והיא הצורה העומדת בין צורת הדעת ובין צורת החכמה כנגד הנקב האמצעי במוח הראש · כי החכמה כנגד הנקב האחרון · והדעת המתחברת בנקבי המוח על המצח מההרגשות · ובלשון ישמעאל קורין לדעת אל תכייל והתבונה אלפכרה והחכמה אלחכמה · ע"כ ·

וכבר הראית לדעת כי לפי דעתו הנמשכת לדעת הרופאים שהם נקבים הם במוח על המצח שם יתחבר בה הה' הרגשות ושם כח הדמות ושם תחלת המחשבה וכו' כמוזכר למעלה · ועתה נקומה ונעלה אל בחינת הכח השכלי באדם · הלא זה אשר נקרא שמו עליו שכל היולאני מתפעל והוא בלתי מעורב בגשם גשמי רק הוא לפי דעת ארסטו כח נטוע בנפש האנושית מוכן אל מול השגת המושכלות בעזר השכל הפועל הזורח עליו והמוציא אותו מן הכח אל הפעל · והשכל הזה הפועל יש סוברים היותו חוץ לנפש מלאך משפיע ושולח להיולאני עזרו מקדש · ויש סוברים היותו כח בנפש האנושית ופעולתו כעיון מאיר על הצורות הדמיוניות כמו שנזכיר · וזה כי בהביט האדם אל שושנת עמקים ד"מ הלא צורתה המוחשת תובל אל המראה חוש הראות וממנו אל המשותף ומשם תסע אל הדמיון ושם נקנה וקורא לה שם צורה דמיונית והיא מראה דמות השושנה הפרטית המוחשת עם כל מאורעות מקריה · אמנם אור השכל הפועל כי יהל על הצורה ההיא ויפשיטנה ערומה מכל המקרים ההם הגשמיים הפרטיים ומן הצורה הזאת המזהירה מאור השכל הפועל הנשקף על פניה כאמור · תתחדש מעוצם אורו צורת שושנה מושכלת פשוטה רוחנית בפועל מורה על מהות השושנה בכללות · והמקרים הראשונים יפלו ופרטיותה לא יזכר עוד רק במקום אשר יאמר עד הנה השושנה הזאת · יאמר מן זו והלאה השושנה בכלל · וזאת הפעם עצם מעצמי המהות ושכל בעצייכה · ולזאת יקרא שושנה באמת כי מעקר אמתת מציאותה לוקחה זאת ובה ישתלם השכל ההיולאני המקבל אותה · ופעולה זו לא היתה יכולה עליה הצורה הגשמית הפרטית המוחשת כי איככה יוכל הגשמי לפעול ברוחני מאומה · על כן הוכרחו ליחס פעולת הוצאת כח שכלנו א' אור הפעל · לדבר שכלי רוחני מבית או מחוץ לנפשנו כפי שהתחלף בו הדעות · כי הנה המורה בשני פ' ד' סובר היותו בכלל · והלא שיא הדעת אשר החזיק בה ן' סינא בששי מספרו בטבע · ובתשיעי מספרו במה שאחר הטבע · ונקרא אצלם השכל הפועל · ואחרים לא הודו לו בזה כי אמרו היותו כח בנפש האדם כמו שזכרנו · והנה באמצעות הצורה הזאת המושכלת תושכל השושנה ההיא על אמתתה כמו שעל ידי צורתה הנרשמת בחוש היתה נראית ומוחשת · ומדרגת השכל הפועל אצל הצורות הדמיוניות להאיר אל עבר פניהם להעלות צורתם עד היותם מושכלות בפעל · הלא היא במדרגת אור השמש המאיר לארץ ולמראים אשר מכוונים נגדו ושמו נראים בפעל כמו שנזכר בשני סי' כ"ג · והשכל הזה מתחלק לעיוני ומעשי · העיוני הוא הנשקף על פני אמתת הענינים מאין פנות אל סדור מעשה מהם · אמנם המעשי יחוס לו נכוחות להעיר החפץ אל מול המשכתם אל אור הפעל · ולשלמות מלאכת בתי הנפש הזאת אכינה לך ענין מעט מזער מאשר דברו הפילוסופים על כח התשוקה שבאדם אשר מחמתו יתנועעו אבריו ללכת אנה ואנה · והנה שתי תשוקות הן · האחת שכלית היא הנקראת חפץ או רצון שכלי · והשנית חושיית ונקראה בשם כח מתעורר ומשכנו הלב · החפץ השכלי מתנועע בתשוקתו אל מול הדבר אשר גזר השכל על טוביותו וירחק בחפצו ממה שגזר השכל על רעתו ·

והכח המתעורר יתאוה למה שירא' הכח הדמיוני ושפוט המחשבי עליו היותו נאות · ויגעל בהפך זה ממה שישפטהו המחשבי לבלתי נאות · החפץ השכלי לא ימצא בבעלי החיים זולתי האדם · כמו שהשכל מתייחד בו מבין כלם · והכח המתעורר ימצא על השלמות בבעלי חיים השלמים שהושלמו בהם החושים הפנימיים ·

אמנם בבלתי שלמים כזבובים ובבעלי הקשקשים שהוזכרו למעלה · ימצא בלתי שלם מאד כמו שנעדר מהם שלמות הדמיון והמחשבי שאחר משפטם ימשך הכח המתעורר כאמור · ולשתי מחלקות יתחלק הכח המתעורר · והם הכח התאוני · והכעסני · כי לשתי בחינות יפרד מה שישפטו הדמיון והמחשבי על היותו נאות או בלתי נאות · הבחינה האחת מצד היותו ראוי לטבעו לרדוף אחר השגתו או לנוס מפניו · ואל זה יביט הכח התאוני · והשנית מצד היותו קשה להשיג או לברוח ממנו לסבת המעיקים והמטרידים המתיצבים בפניו · ולעומת זה יתנשא הכעסני להתגבר על המונעים ·

ושא לך משל בזה כלב אחד מוצא חתיכת בשר ועל ידי הכח הדמיוני והמחשבי נדמה לכחו התאוני היותו מאכל ערב ונאות לטבעו ואז החזיק בו · והבשר עודנו בין שניו · והנה איש עומד לנגדו וחרבו שלופה בידו להשליך טרף מפיו · או יתמרמר הכלב אליו בכחו הכעסני להדיח מעליו המעיק אשר קם לו לשטן ולא יחרץ כלב לשונו · או ינוס ויצא עם הבשר הטונס ·

ובכן יקום הכעסני לעזר' התאוני מפני כובשיו המונעי' דרכי טובו אשר הניבו לפניו הדמיון והמחשבי · ורבת

המקום לזכות הבעלי חיים ולהעירם בקלות פעולה אל שלאות לטבעם כמדובר · לפיכך הרבה להם בשני חלקי שהתעורר · שהפעליות האחת עשרה שקדם לנו זכרם בראשון סי׳ לג · והנה לא היה דברנו עד הנה כי אם על הכחות המשיגות והשתוקקיות שמהן תוצאות סבה לתנועת הבעלי חיים · אך אמנה לולי כח מניע בטבע באיברים עוזרתם למו לשלי חפציהם· איכה ירדופו אחר מזונותיהם וזולת זה מהדברים הצריכים לדי מחייתם על כן גם את זה עשה האלקים לעומת הכחות המשיגות והשתוקקיות למען סור למשמעתם לשמור ולעשות על פי מצותם · והנה המניע הזה יש שיהיה בבעלי חיים בלתי שלמים · והוא כח ההתפשטות וההתקבצות הנמצא בבעלי הקשקשים המוזכרים למעלה · כי בלקיחת מזונם מתפשטים ובפגישת דבר בלתי נאות לטבעם מתקבצים אל עצמם · אך מקומם לא יניחו כי אין להם תנועה מקומית שלימה כאשר דברנו · ויש שיהיה בבעלי חיים השלמים והוא הכח המניע ממקום למקום רחוק או קרוב אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת על בקשת הנאות· ודעת לנפשך ינעם כי הכלל יבדילו הפילוסופים את הכחות המניעות בבע״ח השלמים · לשלשה מינים · והם כח מניע מיישיר · וכח מניע מגביה · וכח מניע משלים ענין הנוי להוציאו לידי גמר מעשה · הן הכח המניע המיישיר יפרד לשלשה ראשים באדם · והם השכל המעשי · והדמיון · והמחשבי · ששם שנים בבהמה · הדמיון · והמחשבי לבד כאשר הראית לדעת כי להם משפט הבחינה לגזור על היות הדבר נאות או בלתי נאות · וכמראה אשר הראה אל אחד מהם יוקרב לפני החפץ השכלי או המתעורר · ואולם השכל המעשי לעולם הטייתו לטובה בהכנעתו הנזכרת· כי לעולם כל משפט צדקו להקריב לפני החפץ את שראה לבו דבר טוב וישר· על כן יורה חטאים בדרך · אך הדמיון והמחשבי מועדים לקלקל בהטייתם לרעה · כי מהם יצא משפט מעוקל בשומם אור לחשך וחשך לאור · ובשגיאתם המתאוים הנם חוטאים ומחטיאים הכחות שנמשכו אחריהם כמו שנזכיר · גם המניע המגביה יתחלק לשנים בבהמה· והם שני חלקי המתעורר · תאוותי וכעסני שזכרנו · תוסף עליהם באדם החפץ השכלי · ושלשת אלה הכחות משוכים על התאוה כי את אשר יגזור השכל המעשי על טובתו · הן החפץ השכלי המולך יבחר בו ויקריב אליו· וכשמוע פתגם המלך לגבורי כח מניע עושה דברו כמו שיתבאר · כי כן עלה משלו בפי הפילוסופי׳ למלך מולך בכרך על כל שאר הכחות · והשכל המעשי הוא היועץ הנאמן במסוד אצלנו בשלישי סי׳ ה׳ · וכן שני חלקי המתעורר הנכפתים למה שישפטהו הדמיון והמחשבי · ישימו גם הם משטרם בכח המניע שמשלים את המגוה · ואומרים לו גמור · וכבר עלה דמיונם במשל הנזכר לשני חנפים יבאו לפני המלך וישיאוהו עצה בלתי הוגנת לפי דרכם וישנו ישר בדרך רע · כמו שזכרנו שם · ומעשה ידי אדם להתפאר הוא השתדלו׳ בכל עוז לעלות במעלות על זכיות יברו המתעורר הזה בשני חלקיו ולשקול את משלתם ולהרגילם בתאוה משוערת כראוי על כל פרטי שנאים הנדרשים בפעולות המעלה · אז מלך ביפיו תחזינה עיניו כי ישב החפץ השכלי על כסא ממלכתו הוא המולך מהודו ועד כוש · ולא יהפוך כושי עורו להסב לו את המלוכה · ובכלל שיובא מפי בשלישי סי׳ ה׳ · אליו תבא כי זכור זכרתיהו שם בשלימות פרטיו · אולם הכח המניע אשר ישפיך ענין הנוי הנזכר לידי גמר מעשהו · הוא כח מתפשט באברים בעצביהם ובעורקיהם על ידי הרוחות החיוניות השופעות מן הלב כי עמו מקור חיים· והנה הלב הוא הנושא הראשי אשר בו הכח הזה בשרש מעקרו · על כן שם הלב מתנועע תנועת הדפיקה כנודע · והנושא אליו בשניות הם העצבים והעורקים · כי יאצל מן הרוח אשר בלב ויוגש עליהם ונשאו אותו · הוא הנותן בהם כח לעשות חיל בתנועה מקומית · ובכן יתנועעו האברים לכל חפץ · וכבר יוכל להנשא על ענין המניעים והמתנועעים בגוף האדם המשל עצמו שזכר בעל העקידה שער כא וז״ל · שהאדם בחלקיו הוא דוגמת העולם הכולל וחלקיו כי השכל ראוי שיהיה כענין חלק השכלים הנבדלי׳ המניעי׳ לכל שאר הנמצאים מבלי שיתנועעו הם לא מעצמם ולא מזולתם·ובכחו המתעורר ראוי שיתדמה אל עולם הגלגלים המתנועעים מכח עולם השכלים אשר עליהם ומניעים היסודות אשר למטה מהן· כי כן ראוי שיקבל השפעה וההכנה מהשכלי· ועל פיו יניע כל איברי הגוף וכחותיו אשר תחתיו · וכן בכלל כלי הגוף ואבריו הוא דומה אל זה העולם השפלי· שהוא מקבל ההתנועעות ואינו מניע לזולתו ועל זה האופן כבר יתדמה ממש לרוכב על הסוס המושך העגלה· כי האדם מניע ולא מתנועע · והסוס הוא מתנועע מכח האדם ומניע את הקרון · והקרון הוא מתנועע ולא מניע · והנה כמו שבהיות הסוס ההוא בלתי נמשך אחר רצון הרוכב או שיהיו עסקיו רעים ומקולקלים על ידי כן לא תושלם ההמשכה ההיא או שתיעשה בזולת מה שיכוון מהרוכב · ויאמר או שנהפכה המרכבה להיות הרוכב למטה והסוס למעלה · כן כל בן אדם שירומם חלקי נפשו העכורים ויעביד החפשי מהם החשוב באמת הוא עולם הפוך מסדרו הטבעי · ועל זה הענין עצמו

כי אשר איננו ערב ואשר הוא ערב לא יושגו
כי אם בנסיון וצריך לקבוע כח יצורי לשמור
צורות המורגשות והיא ההרגשה המשתתפת
והכח האוצר השומר לשמור בו העניני׳ המושגים
מהמורגשות והכח היצרי להקריב בו מה
שנמנע מהזכרון והכח המחשבי לעמוד בו
על בירור מה שיחדשהו היצרי והפסידו קצת
מהעמידה החדשה עד שישיבהו אל הזכרון ·
והכח המתנועע להביא מה שיצטרך (מקירוב
וריחוק ודחיית המזיק) נ״א מקרוב ומרחוק ולדחות הנזק
וכל

כאמר בב״ר ר׳ אליעזר כעת במרום תמריא תשחק לסוס ולרוכבו מלה״ד לאדם שיש בו רוח רעה כל מעשי׳ שה״א עושה וכל דברי׳ שהוא מדבר מדעתו הוא עושה ומדבר · ואלא אינו עושה אלא מדעת רוח רעה שיש עליו · כך הכחות כל המעשים שעשה וכל הדברים שדבר לא עשה ולא דבר אלא מדעתו של שמאל ועליו הכתוב אומר ברעתו ידחה רשע · הנה חבר ענין המרכבה הפוכה על הדרך שאמרנו וכו׳ עד אמרו והנה לזה כשכבש אברהם אבינו רבונו ושעבד תשוקותיו וחמדותיו הגופני׳ כהשכים על הריגת בנו יחידו לקיים מצות השכל המחוייב לשמוע מצו׳ בוראו · הזה יקרא באמת סוכם מאורו ורוכב עליו בלי ספק וכו׳ · ע״כ · ראה כתבתי לפניך בזה דעות הפילוסופים ביותר מפורסמים בזמננו · ועתה הנעת ההערה הזאת קח בידך והלכת כי נר לרגלך דברי להאיר אל עבר פניך כוונת החבר בדבריו אלה הנמשכים עם היות שנפשו יבא בדבריו בכמה פרטים מקו משקולת הפילוסופי׳ שקד׳ זכרם · כי אולי רוח אחר היתה לפילוסופי זמננו אשר הוא שתה מים מבורם: כי אשר איננו ערב וכו׳ · זהו מעין מה שיזכור בסמוך באמרו שהתבאר מגוה ההרגשה המשתתפת מאשר אנחנו דנים על הדבש ד״מ כשנראהו שהוא מתוק · וזה בעבור שעמנו כח משותף לחושים החמשה וכו׳ · והנה תוקף הראיה אצלו ממה שידענו כי למראה עיניו ישפוט האדם שזה מר וזה מתוק ד״מ אעפ״י שלא יטעום הדבר שהוא באותה שעה · וזה מכח הכיון · כי אחרי השנות הרגשתו פעמים רבות בחוש הטעם · או יושג בעינינו אצלו היותו מר או מתוק על פי הראייה בלבד · ואיך יתכן זה אם לא נקנה חוש משותף לכל החושים אשר בו יתחברו כלם כמוזכר למעלה ויהיו נשמרים בו עניני הצורו׳ המושגות פעם אחר פעם · ומכח השתוף ההוא · עם שמירת צורת הדבר שהוא המיוחד · נוכל לדון על הדבש כשנראהו שהוא מתוק · ובזולת · ע״ד טעמו וראו כי טוב · ושיעור דבריו כי אשר איננו ערב וכו׳ לא יושגו כי אם בנסיון · על כן צריך לקבוע כח יצורי לשמור צורות המורגשות והיא ההרגשה המשתתפת והכח וכו׳ · רוצה לומר כי בכח הזה יתקבצו השתוף לשמירת החושי׳ ·

ושמירת הצורות המוחשות הנה · ובכן ישלם ענין הנסיון כמדובר · וכבר הקדמתי לך כי לא זו הדרך אשר דרכו בה הפילוסופים הנזכרים להורות על המצא שם ההרגשה הזאת המשתתפת · והראיתיך ג״כ שאין דעתם שוה לדעתו במה שייחס שמיר׳ הצורו׳ המורגשות לחוש הזה המשותף · ואולם כבר קדמוהו מהרופאים אשר באמרם שהמשותף והדמיון כח אחד בעצמו · וכמו שספר ן׳ סינא בספרו הראשון ברפואה אופן א׳ למוד ו׳ פ״ה · שלא שלכו דרך מהם ונכח את דעתם:

והכח היצרי להקריב וכו׳ · הפועל הזה נקרא בלע״ז רימיניסינציאה והיא בשלמות בהשב׳ שבשכחו׳ ש׳ כח הזוכר שאמור על ידי גלגול דמיוניות רבות משתלשלות מדבר לדבר · ויוסיף עוד שנית ידו לייחס לו ג״כ פעל ההרכבה וההבדלה באמרו בסמוך ואחר זה כח מרכיב וכו׳ · וגם בכח הזה לא נאמנה את הפילוסופי׳ הנזכרים רוחו · כי לא ראינו מפיהם ומפי כתבם שייחסו לכח הזה פעל הרימיניסי׳נציאה · ושמא יבא לו מכח הדברים אשר כתב ן׳ סינא במקומו שהבנתי לך בינו למעלה באמרו שפעולת הכח הזה היא לשוטט בצורות המובאות אליו מן החושי׳ · וגם בגזרות מצירו׳ שונות כאשר ישלם על הרוח להרכיב ולהבדיל · כאלו תאמר אדם מעופף על הר ספיריכון · ע״כ · והנה מכח התשוטטותו בהיותו מוליך ומביא מעלה ומוריד בצורות המוחשות עצמה אשר יעמידם לנגדו · יקריב מה שנמנע מהזכרון שהוא שכח הזוכר השומר המוחש אצלו בכח היצורי לדעת החבר כאמור · וראה חובה לעצמנו שיונח מקום לפעולה זו להתגדר בה איזה כח מכחות הנפש כמו שזכר שם ן׳ סינא בסוף הפרק שיש מקום חקיר׳ אם כח הזכרון האחרון שבחושי׳ הפנימיים · הוא עצמו הכח אשר ישיב אל הזכרון שבעניני׳ המחשביים · או אם הם שני כחות חלוקים · והשאיר שם שאלה זו תלויה ומסופקת · ואולי דעת החבר שהכח היצרי הזה הוא המקריב ג״כ מה שנמנע מהזכרון עצמו כי לא מצאנוהו מייחס הפעל הזה לזולתו מן הכחות:

והכח המחשבי וכו׳ · זהו מעין מה שקדם כי רוח המחשבי מרחפת ונשקפה על פני הדמיון בצורות המוחשות אשר שם להוציא מהן משפטו לאור על הודו׳ ההסכמה והשלמה הבלתי מוחשת · ובכלל על השגת הבאות והבלתי באות ·

וזאת

וכל כחות בעלי חיים אם משיגים ואם מניעים והמניעים אם מניע להביא מועיל והוא הכוסף ואם מניע לדחות מזיק והוא הכועס והמשיגים שני מינים אם נראים כחושים הנראים ואם נסתרים כחושים הנסתרים (והמניע הוא עושה בממשלת המחשבי בהשתמש היצרי) כאלו והמכיעים אמנם יפעלו כמשפט המחשבי כעבודת המדמה והוא התכלית מהחי הבהמי כי אין ראוי לקבוע לו הכח המתנועע לתקן סבות ההרגש והיצרי אך החוש היצרי נקבע לו לתקן סבות התנועה והמדבר בהפך זה נתנה לו התנועה לתקן הנפש המדברת העוש הזוכרת ההושים.

לא לעמוד בו על בירור מה שיחדשהו היצרי רוצה לומר שהוא כח בורר ומוציא ענין בלתי מוחש מן המוחש אשר יחדש היצרי בשוטטו על הצורות הנשמרות בהרגשה המשתתפת הנקראת כח יצורי כאמור · כי זו היא אצלו עמיד חדשה על שצורו הסן אחר העמיד הראשון שעמד הכח היצורי עליהם ומתוך שעמידה החדש הזאת יקריב היצרי מה שכמנע מהזכרון · כי על ידי הולכת הדברים והבאתם בדמיון · כדמי הזוכר וכפוכותיו יקנן במדוכר · והכח המחשבי בעברו על מה שיחדשהו היצרי בעמידה החדשה הזאת יברר קצת ויפסיד קצת מהדיוויונות הסם כפי כרכו להוציא משפטו לאור על הבנת השאות והבלתי כאות · ואת אשר יבחר בו ישיגהו ש הזכרון ר"ל יוכילהו שם אל בית אוצרו למשמרת · והוא האחרון שבחושים הפנימיים אשר זכרנו · ואפשר להסב כנוי מלת והפסידו · אל היצרי כי הוא כח מרכיב הענייני ומבדילם כמו שיתבאר בסמוך · וכנגד ההרכבה אמר מה שיחדשהו · וכנגד ההבדלה אמר והפסידו וכו' כי הוא יבדיל מעמידתו החדשה קצת הענינים · כאלו תאמר שידמה עוף עף בלי כנף · וכיוצא · אף רוחי בקרבי מתכסא לאמר שתיכן הגרסא והפסק קצת מהעמידה החדשה · ולפי זה יתבאר כי המחשבי מלבד התועלת שבו לעמוד על בירור מה שיחדשהו היצרי שהוא הדמיון כאמור · יועיל ג"כ לעמוד על הפסק קצת וכו' · רוצה לומר שבהיות מטבע היצרי להעמיד צורות מחודשות תמיד לא ישקוט · הנה הכח המחשבי מפסיק אותו קצת מהעמידה החדשה שלא יעמוד היצרי לחדש דבר מעתה עד שישיב המחשבי אל הזכרון את אשר כבר ברחו · ולולי הספסק הזה היה מעמד מבטל מעמד וגורם לבלות שאול כבטול וברוכם על ידי המשך הצורות הדמיוניות בלי הפסק כמים הנגרים : והכח המתנועע להביא וכו' · אחרי הביאו קביעות ההרגשות הנכתרות הפתק לקביעות הכח המתנועע לצורך הבאת המצטרך וכו' · והנה עם היות שחלקנו הכח המניע למניע מיישיר הוא הכולל כאדם השכל המעשי והכח הדמיוני והמחשבי · ולמניע מנוה הוא הכולל כאלו הקתן השכלי והמתעורר בשכי חלקיו תאווני · וכעסני · ולמניע משלי ענין שהווי הוא הכח המתפשט באיברים בעצביהם ובעורקיהם כאמור · לא כוון הנה בכח שמתנועע רק למניע המנוה בשני חלקי שמתעורר · תאווני וכעסני שקראו אצלו כוסף · וכועס · ולפעמים קורא אותו כח מתנועע להיותו מתנועע מן המניע המיישיר · ולפעמים קורא אותו מניע להיותו מניע הכח השפלי · ולא זכר הפף הכח הזה בפרט אבל כלל עם המניע המנוה · כי גם מניע מצטרף למתנועע : ממנו וכבר פרט ענייכו בשלשה סי"ד · גם לא הזכיר כאן השפי השכלי כאשר הוזכר שמה · ואולי טעמו לפי שאין הדבור הנה רק בכחות אשר יכלו הבליו עליהם כמו שיבא · וזו שאמר וכל כחות בעלי חיים וכו' : הוא לשלמות מלאכתו על ביאור הכחות הללו כדרך החלוקה · וממה שזכרנו בשני חלקי המתעורר יתבאר לך כי אמרו אם מניע להביא מועיל והוא הכוסף · אמת ענייכו מה שראוי לטבעו לרדוף אחר הסנתו או לכום מפכין · ואמרו ואם מניע לדחות מזיק והוא הכועס · אמת ענייכו להתגבר על קושי המוכעיר ממנו הסנת הכאות וברוסתו מהבלתי כאות · ואם באת לפרש דבריו כפשטן · הרי אתה הוציאם מכלל דעת הפילוסופים שקדם זכרם: והמכיע הוא עושה בממשלת המחשבי וכו' · כבר ביארנו שהפילוסופים זכרו היצרי והמחשבי בכלל הכח המניע המיישיר · ולא זכר הנה השכל המעשי מן הטעם עצמו שזכרנו למעלה בהשמט החפץ השכלי מהמכיעי · והוא מנד היות זה השפו מיוחד בכחו אשר בכליון כליה יכליון כמו שיבא: כי אין ראוי לקבוע לו וכו' · כי היה בזה שכוי סדרי בראשי': ההרגש · היא ההרגש המשתתפת : והיצרי · הוא היצרי · ולבחיר הקכו חלק הלך לו מוכר המחשבי והזכרון · אך משפט אחד וחקה אחת להם: והמדבר בהפך זה וכו' · כי כל כחותיו כתומי המה לו להעלו לו כר תמיד בשלמו' הנפש השכלי שידובר בה אח"כ · אמנם שאר הבעלי חיים אין תכלית רק היות מתכועעי' ש נקשת הכאות ובריחתם מהבלתי כאות להמשיך קיום אישם ומינם כאשר ישית עליהם בעל הטבע : הפועה הזוכרת · כאלו אמר לעמוד

לשמור ולעשות בעיון ובמעשה · רוצה לומר שתהא נפשו מתוקנת ומקושטת בשכליות ובמדותיות · וכבר ידעת שגם במדותיות לא המעשה המופשט הוא העקר אלא שיעשה בלב נדיב בשלמות חפץ ע"ד נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו וגו':

החושים החמשה ידועים ומושגיהם ידועים באמצעותה תושג הדמות והמנין והגודל והתנועה והמנוחה (התבאר) לא יתבאר מצוא ההרגשה המשתתפת מאשר אנחנו דנין על הדבש דרך משל כשנראהו שהוא מתוק וזה בעבור שעמנו כח משותף לחושים החמשה וזה הכח הוא היצורי · ופועל בהקיץ ובתנומ' ואחר זה כח מרכיב מה שמתקבץ בהרגשה המשתתפת ויבדיל ביניהם ויפיל המחלוקת ביניהם מבלי שיסיר מהצורות ההרגשה המשתתפת · וכן הוא היצרי ויש שיהיה אמת ויש שיהיה שקר · אבל היצורי אמת לעולם ואחריו הכח המחשבי והוא כח שופט דן על דבר שראוי שיבוקש ועל דבר שראוי להתרחק ממנו · ואין ביצורי ולא ביצרי משפט ודין אבל ציור לבד ואחריו הכח השומר מזכיר לענינים מה שהשיג כמו שהזאב שונא והבן אוהב והאהבה והחיזק (וההאמנה) לא והאמות וההכזבה למחשבי · אבל השומר המזכיר הנה ישמור מה שמאמין בו המחשבי והכח היצרי בשהשתמש בו המחשבי יקרא יצרי ובשהשתמש בו המדבר יקרא מחשבי ההצטיירות

החושים החמשה ידועים וכו' · זכר זה עם היות שכבר קדם דברו לאמר וההרגשות הנראות ידועות · כדי לבאר ענין מושגיהם הכוללים · כי מלבד שמיוחדים לכל אחד מהם · יש שם מושגים ישגו ליותר מאחד מהם · והם אלו שיזכיר הדמו' והמנין וכו' · וזה כי הדמות כמשולש ומרובע וכיוצא יושג בחוש הראות ובמשוש · והמנין ישיגוהו הראות והמשוש והשמע · וכן ליתר המוחשים הכוללים ישתתפו בהשגתם חושים מתחלפים: התבאר מצוא ההרגשה וכו' · שוב ישוב איננו כעת הזאת לבאר ענין הה' חושים הפנימיים ומשמרתו של כל אחד מהם · והנה התבאר אכלו מצוא ההרגשה המשתתפת ממה שנשפוט על פי הראייה על ענייני הטעם · ואין זה כי אם מכח התחבר החושים והתאחדם כאמור · וכבר שקדמנו הראיה המדוקדקת אשר לפילוסופים על ככה · והיא בדרך רחוקה מכוונת הספר: ופועל בהקיץ וכו' · פעולתו בהקיץ היא לקבל הצורות המוחשות מן החושים החיצוניים · ופעולתו בתנומה היא שמירת הצורות ההן וזכירתן כי גם זה לדעתו ייוחס אליו כאמור: ואחר זה כח מרכיב וכו' · הוא הכח היצרי · וכמו שיורה סיום דבריו באמרו וכן הוא היצרי · שאינו אלא תשלומו של ראשון · והנה פעולתו לפניו להרכיב המוחשים ולהבדיל ביניהם אל אשר יהיה שמה הרוח · ולפי שאמרו ויבדיל ביניהם היה מוכן על ההבדלה השכלית להבחין בין ענין לענין והיא הבדלה בחוקן הדעת הכי נכבדת · לזה הוסיף ביאור באמרו שההבדל הזה הוא להפיל מחלוקת ביניהם · רוצה לומר לחלוק בדמיון מה שלא יאות חלוקו · כאלו תאמר שידומה עוף בלא כנף מעופף וכיוצא: מבלי שיסיר מהצורות וכו' · הכוונה שכל פעולת הכח הזה היא מבלי שיסיר מהצורות המוחשות שההרגשה המשתתפת · כי אמנם ישאיר המוחשות ההן על אופן הרגשתם ממש · אלא שמדרכו להרכיב מוחש במוחש ולהבדיל זה מזה כראש שמושל יעלה עליו · ואמר זה בעבור המחשבי שנתבאר שענינו שיוציא מוציא מן המוחשים כוונה בלתי מוחשת כנקיבת האהבה והשנאה וכיוצא שאין בהם שום רושם מוחש: אכוון באמרו מבלי שיסיר וכו' · כי פעל היצרי לא יהיה לעולם במה שלא נפלה עליו הרגשה באופן מה · כי מאשר ראינו אדם וכנפים ימצא מקום היצרי להרכיבם יחד כאילו אדם בעל כנפים נכנה לקראתו: אבל היצורי וכו' · כי לא ירכיב ולא יבדיל רק הוא שומר המוחשות כאשר המה: ואחריו הכח השומר וכו' · הוא הוא הרכיפי בכפתרי · יהיה פריו להזכיר הענינים ר"ל מה שהשיג המחשבי · כי הן הן הענייני המיוחדים לזכירת הכח הזה · והנה יהיה אמרו לענינים כמו הענינים כי הלמד נוספת כמו והשליטי לאבשלום: והאהבה והחיזק · רוצה לומר הנאות והבלתי נאות: ההאמנה וההכזבה רוצה לומר מה שיאמר אדם כי הוא זה אמת וכן או שיגזור על היותו כזב · כל אלה לכח המחשבי יחשבו · כי ההיא תקרא סברא פרטית באדם · כמו שהשכל יקרא בו סברא כוללת: אבל השומר וכו' · כי אין לו לאדם דבר מעתה זולתי לעמוד על משמרתו לכל יפקד ממנו זכרון מה שקיים המחשבי לנאות או לבלתי נאות: והכח היצרי כשהשתמש בו וכו' · הם דברי ן' סינא במקומו שהבנתי לך כונו למעלה אשר ביאר גם כי הכח היצרי הוא הכי שבחושים הפנימיים כאמור להיותו משרת למחשבי שהוא השלישי שבהם והמחשבי הזה הוא נעלה מאד באדם יותר ממה שהוא בשאר הבעלי חיים כמו שהקדמנו

כמו שהקדמנו · הנה יקרה לו שישתנה שמו בפי מה שישתמש בו המחשבי באדם או בבהמה כי כאשר ישתמש בו המחשבי בבהמה והדומה לה · או יקרא יצרי אימאגינאטיווה בלעז להתייחסו לזכר משפחת היצרי אמנם כשישתמש בו המחשבי המדבר או יקרא מחשבי קוויטאטיוא בלעז · והנה באמרו כשהשתמש בו המחשבי וכו' · רצה בו הבעל חיים שהוא בעל מחשבה לבד והדבר אין בו · ובאמרו וכשהשתמש בו המדבר וכו' כונתו מבוארת על האדם השלם אשר רוח הדבור השכימי משפעת בו · ועוד יאירו דבריו במה שיאמר אחר זה כי כלי הנפש המדבר הראשוני' הם הצורות הרוחניות המצטיירו' באמצע המוח מהרוח הנפשי מן הכח היצרי תשיגהו מחשבי כאשר תשלוט בו ותרכיבהו הרכבו' ותבדילהו הבדלות מביאים אל תולדת חכמה · וכבר היה קודם זה יצרי כשהיה שולט בו הכח הרעיוני המחשבי שאינו נכון כמו שיקרה בתינוקות ובבהמות ובמי שנשתנה מזגו מחמת חולי עד שיעלמו אותן התמונו' מהנפש שהכוונה בעבור ההרכבו' וההפרדות אשר הוצרך אליהם לשלמות העיון וכו' : ההצטיירות וכו' · בא לבאר מקום משכן החושים הללו הפנימיים · והנה יחד מקום ליצרי בפני המוח · וליצרי באמצעו · ולזכרון באחריתו · ולמחשבי הרחיב הגבול בכלל המוח כי מלכותו בכל משלה · ורובו במקום היצרי כי שם יהיה השתמשותו הקרוב · וכמו שהוזכר למעלה באמרו והמכינע הוא עושה במשלת המחשבי בהשתמש ביצרי · ע"כ · ובכן מקום שוכת גם לכחה הראשון : ואין עמידה למדבר וכו' · רוצה לומר שעם היות שהאדם מייחד לעצמו המובחר שבכחות האלה באיזה אופן מן היחוד אשר יראה בו יתרונו על יתר הב"ח בכחות הללו · אלא זו בלבד · כי עוד ימציאם לעצמו בהשתדלו' מוסיף על טובתם כמו שימצאו אנשים אשר בתשבולת ייטיבו כח הדמיון והזוכר · אעפ"י כן אין לו המלט מכליון אלו הכחות בכליון כליהם · וזה ואין עמידה וכו' · ר"ל שאין לו עמידה והשארות

ההצטיירות בפני המוח והיצרי באמצעיתו והזכרון (במאוחרו) כ"א באחוריו והמחשבי בכללו ורובו (בעת) כ"א במקום היצרי · וכל אלו הכחות מתים כלים בכליון כליהם ואין עמידה למדבר אף על פי שייחד לעצמו לב הכחות האלה בדרך מדרכי היחוד ושימציאם (בעצמותו ·) כ"א לעצמו זה היוצא מדברי האנשי האלה במה שלמטה מהנפש המדברת ואמרו במדברת שהיא השכל ההיולני רוצה לומר השכל בכח דומה להיולי אשר הוא דומה לאפס בפעל והוא כל דבר בכח ויהיו בו הצורות המושכלות אם בלמוד אלהי ואם בקנין ואשר הם בלמוד הם המושכלות הראשונות כ"א אשר ישתתפו בהם כל בני אדם אשר על המנהג הטבעי ואש' בקנין הם בהקש ובחדוש

מאדם · או רצה באמרו וימציאם בעצמותו (לפי הנפש הראשון) שאין מציאות הכחות הללו דבר נפרד מעצמו' הנפש המדברת שבו · רק מאור אצוקתה העצום יאירו גרותיהם · ואם כן היה עולה ברעיון שיהיה גם לכחות הללו שארית ופליטה בהשאר עצמותו של אדם שהיא הנפש המדברת · על כן הודיענו שאין לכחות הללו קיום · כי אין אורם שולט זולתי בהיות הנפש המדברת לנפש חיה קשורה בגוף האדם · אמנם אחרי כן בהפרדה ממנו · כל הכחות הנזכרי' יאספו כנהם ובהאסף רוח האדם יגועון · וכמסכים לזה אמר המשורר (סי' ע"ג) כלה שארי ולבבי צור לבבי וחלקי אלקים לעולם · כי להיות נפשות ביתו של אדם · נפש · רוח · ונשמה · ומאלה בפרדו כל הכחו' שבו גזר אומ' על כליון שתי' נפש · ורוח · הנקראות אצלו שארו ולבבו · כי הנפש הצומח' השפלה שבכלן אשר ייוחס אליה ענין המזון והגדול וההולדה · ומשכנה בכבד · קרא אותה בשם שאר · ע"ד כי תאוה נפשך לאכול בשר · והרוח שהיא החיונית המחיה את בעלים ומשכנה הלב · רמז אליה באמרו ולבבי · ואמר שעם היות שתי כלות בכליון הגוף · הנה צור לבבו שהיא הנשמה החוק בחלמים צור · היא נצחית לעולם · וזה חלקו מכל הכחות הנפשיות · כי זולת זה הוא משותף אליו עם הבהמי ויתר הבעלי חיי' אך זה חלק אדם מה' והוא חלקו מכל עמלו להחיות לו לפליטה גדולה ומלת אלקים עניינה כאן לשון קריאה כי לפני אלקים ישפוך שיחו : דומה להיולי · כבר קדם ביאורו בראשון סי' א' כי כמו שהחמר הראשון הוא בכח מוכן לקבל כל הצורות הטבעיות · כן השכל ההיולאני בכח ינבר א מול קבלת כל הצורו' המושכלות : וזה אשר הוא דומה לאפס וכו' · ר"ל שענינו אמצעי בין ההעדר והפעל בהיולי הזה שביארנו ענינו למעלה סי' כ' : והוא כל דבר בכח · כי שם יבואו כל הכוחות בזו אחר זו : אשר על המנהג הטבעי · שלא כטרפת דעתם : בהקשה ובחדוש המופתי · ההקשה הוא בדור ההקדמות באופן שיתכן להמשיך מהן התולדה · אמנם המופת הוא להביא ההקדמות הכן נכון שבחי' להבחין

באמתתן

ובחדוש המופתי בהצטיירות האמתו' הדבריו' כמו ד הסוגים והמינים (והחלקים והמדות) כ"א והכללים והסגולות · ולפי זה כ"ל להוסיף והמקרים ד הנפרדות ג והמורכבות) בדרכים הנחלקים) כ"א כמינים המתחלפים מההרכבות וההקשות המחוברות האמתיות והכזביות והגזרות המולידות תולדות הכרחיו' מופתיות או נצחיות או הלציות או הטעאיות או שיריו' ובהתברר

באמתתן ושקרותן בשמור התכלי' הנרצה לזה · ואמ' חדוש מופתי על מה שיתחדש מן המושכלות השניות על ידי הציור מכח המושכלות הראשונות שהם יסוד כל הבנין: בהצטיירות האמתות הדבריות · רוצה לומר שההקשה והחדוש המופתי יושלמו בציור העניינים ההגיוניים על אמתתם · והנה הוא מונה והולך פרטי מלאכת ההגיון כפי סדור' בספרי המחוברי' על ככה · ורמז אל סדור כל ספרי ההגיוניות מספר המבוא לפורפיריאו עד ספר השיר לארסטו ויתמשך כזה אמרו או שיריות · ואחר כך יסדר ענין שחכמו' הטבעיות עד אמרו ואמתת הצטיירות הנפש את עצמה · ואחר כן הלמודיו' עד אמרו והשעורים המראיים · ואח"כ האלקיות: והן הארבע מדרגות שזכר המורה בראשון פ' ל"ד באמרו אלא למי שירצה השלמות האנושי מבלתי שהתלמד תחלה במלאכת ההגיון · ואחר כן בלמודיות על הסדר · ואחר כן בטבעיות · ואחר כן באלקיות · ואמנם זכר החבר את הלמודיות אחר הטבעיות לפי שתועלתם הוא להרגיל השכל בהפשטת הצורות מהחמרים למען יוכל להגביה עוף לשום שכל בבחינת העליונים הנבדלים מחמר: כמו הסוגים והמינים והכללים והסגולות · לפי דעתי ראוי להוסיף כאן והמקרים וכמו שיזכיר שנית במה שיבוא · והם החמשה כוללים שנתבארו בספר המבוא לפורפיריאו · וכבר יכולים הייתו לדחוק ולומר שכלל את המקרים בהכללים · שהרי פורפיריאו בספרו הזוכר עשה חלוקה זה תוארה · הכללים יש מהם נפרדים מן הנושא כמו התנועה והמנוחה והבריאות והחולי ויש מהם בלתי נפרדים · ואשר הם בלתי נפרדים או יהיו עצמיים או מקריים · והמקריים כמו שפל האף בחוטמו שקוע · והעצמיים כמו הדבור לאדם וקבול החכמה אליו · והעצמיים הם שילקחו בגדר עצם הדבר וכו' · ואולם אשר על דרך המקרה לא ילקחו בגדר עצם הדבר וכו' · ע"כ · והנה גם המקרים הכללים יקראו ואפשר שבשביל זה לא זכרם החבר בפרט · אלא שיקשה לו לפי זה מפני מה זכר הסגולות הכללות גם הנה בהכללים המקריים · על כן חוזר אני אל הראשונות שטעות נפל בספרים להשמיט מלת והמקרי' באמור · ולפי הנסח שכתוב בו החלקים והמדות במקום הכללים והסגולות · יש לפרש החלקים על המינים

הכללים בכל מין · והמדות יהיה כלל להבדל והסגולה והמקרה · שכלם מדות בנושא כנודע · וכבר ידעת דרך משל כי הסוג הוא חי · והמין אדם · וההבדל מדבר · והסגולה שוחק · והמקרה לבן: והמלות הנפרדות: כתב' עמי"כ בספר המאמרו' לארסטו הנקראים פרידיקמיינטי כי שם נקבצו באו כל המלות הנפרדות הכללו' באחד מעשר מאמרות שסודרו שם · ולא ימלט דבר מכל הנמצאות לבלתי הכנס תחת כנפי האחד מהם: והמורכבות בדרכי' הנחלקים מההרכבות · נכלל ענינם בספר שמו הנקרא פיריארמיניאה · כי שם נתבאר אופני' הנשוא המלות הנפרדות והרכבת הספורים מהן והגזרות וההקדמות שיחובר מהן ההיקש · וההרכבה הזאת תעשה בדרכים שונים כמשפט כתוב · כגון הקדמה חיובית · ושוללת · פשוטה ומורכבת: וההקשות המחוברות האמתיות והכזביות · נכלל זה בספר ההיקש לארסטו הנק' פריאורים אשר בו יוחקו משפטי חבור ההקשים מן ההקדמות הזוכרות באופן שתמשך מהן תולדה · והן ההקשות האמתיות · או שלא תמשך מהן תולדה והן הכוזביות: והגזרות המולידות וכו' · אחרי שנתבאר בספר ההיקש ענין ההיקש במוחלט · רוצה לומר אופן סדורו בהקדמות כראוי להמשיך התולדה מהן מבלי שום לב בהקדמות הנו אם הן אמתיות בעצמן · או איך שתהיינה · חיבר ארסטו חמשה ספרי' על בחינ' ההקדמו' בענין שהאחד מהם הוא ספר המופ' ונקרא פוסטיריאורם אשר התבאר בו ענין אמתת הגזרות המולידות תולדות הכרחיות מופתיות וזה והגזרות המולידות וכו' · הב' ספר ההיקש הניצוחי ונק' טופיקה שנתבאר בו ענין ההקדמו' שלא יולידו תולדה הכרחית רק בסברא גוברת וזה או נצוחיות · הג' ספר ההלצה הנקרא ריטוריקה שכל ענינו על הגזרות אשר להם פנים הראות לישב הדבר בלב השומעים וזה או הלציות · הד' ספר הטעאה הנקר' איליכקי הוא המורה דרך עשיית ההקש' מהקדמו' מזוייפות מטעות וזה או הטעאיות · והחמישי הוא ספר השיר הנק' פואיטיקה אשר ענינו תלוי בהקדמו' מיוסדו' על דרך המשל והדוגמא שמתוך כן לבבו של אדם נפתה אחריהם · וזה או שיריות · ומשל משלו בחמשת החלקי' הללו ויאמרו לאמר כי ההקדמו' אשר יחובר מהן ההיקש

בערכות

כערכות אליו על חמשה פנים · כמו שאלל חמשתן יוערך ערכו של זהב ש׳ שכלי הנעשה ממנו · כי אמנם ההקדמו׳ הן חמר ההיקש · וצורתו הוא סדור ההקדמות שהן כמשפט · ודמיונו בחמרו וצורתו למטבע של זהב בתמונה עגולה שהזהב הוא החמר ותמונת העגול היא צורתו · וכמו שלפני פנים יפחת שמטבע אם מצד הפם׳ שכורה בהשתנות תמונתו הכוונה ולא אצד שמו לבלתי שקרא בשם מטבע כשתחלם כי אמנם בשקיפת הצורה השמות יוכחו · ואם מצד האירע עגול בחמר כי זהבו היה לא נים כן ההיקש יפסד באחד משני פנים אלו · אם מצד הצורה שתלויה בסדור הקדמותיו · ואם מצד חמרו שהיינו זולת ההקדמות שהן בעצמן · והנה חמשת מדרגות כזהב אשר נעשה בו שכלי הטוכר · הם אלו · הא׳ בהיותו זהב מופז מזוקק · הב׳ כשיש בו תערובו׳ מה והוא מוער · הג׳ שירבה תערובתו אך לא ירגיש בו זולתי היודע בטיב עסק הזהב ומעט הוא שירגיש בו זולתו לפרקים · הד׳ כשהוא מזוייף מתוכו ותחת הזהב יביא נחשת · אך את הנחשת העלה המזוקק אל מדרגה דומה לזהב עד שיתן לפני עור מכשול · וגם טעם הנקיאים יקח ויפתה לבבם לחשוב בו שהוא זהב · הה׳ בהיות זיופו נגלה לכל העמים · ולעמת אלו מתנשאים חמש מדרגות בהקדמות ההקשים · הא׳ כשההקדמה אמתית שכרחית בלי ספק ונזולת שניאם · ובכמו אלה יחובר ההיקש המופתי · הב׳ כשההקדמה קרובה לאמת · ועל דרך הזרות יקרה בעניינה טעות בשכרתנו · אולם עם טוב הבחינה עדיין ישאר בה אפשרות שכוי אמתתה ואין לבו של אדם בטוח מן הטעות · ובכמו אלה יחובר ההקש הנצוחיי · הג׳ כשההקדמה תחשב אמתית אצל רבים מבני הארץ וההקש המחובר מהקדמות כאלה נקרא ההקש הנלחי · הד׳ שיהיו להקדמה פני הראות ובתוכם תהום ארבה להיותה מזוייפת מתוכה כבית הסתרים אמנם כבית החכון מורה על דבר אמת ומשפט ברק · ואם לוקח ההקש הקדמה מהקדמות כאלה יקרא שמו עליו ההקש הטעאיי · הה׳ בהיות ההקדמה מפורסמ׳ בשקר ואין מי שיטעה בעניינה · ואף גם זאת מתוך דוגמא ודמיון אשר לה עם דבר אחר · תתעורר הנפש מחמתה לחשוב על היותו אמתי׳ או מסופק · וכמו שיקרה שתעוררות האדם אל הקיא מתוך ראיית דבר שידמה במראיתו לדבר מאוס כתעב ונשא עם היות הדבר ההוא הנראה מה טוב ומה נעים · ואין זה כי אם מתוך הדמיון והדוגמא כאמור והקש המחובר מהקדמות כאלה יקרא היקש שירי :

ובהתברר אמיתת העניינים הטבעיים בהיולי והצור׳ וההעדר והטבע והזמן והמקו׳ והתנועה והגרמים הגלגליים והגרמים היסודיים וההויה וההפסד המוחלטים וההויות הנולדות ההוות באויר וההוות במוצאים וההוות על כדור הארץ מצמח וחי · ואמתת האדם ואמתת הצטיירות והנפש את (נפשה) ל״א עצמה והצטיירות הדברים המוסריים מהמנינים · והשעורים המלאכיים והשעורים הכוכביים והשעורים הניגוניים והשעורים המראיים והצטיירות

ובהתברר אמתת העניינים הטבעים וכו׳ מגדר והולך כל עניני ספרי ארסטו בחכמת הטבע : בהיולי והצור׳ וההעדר והטבע והזמן והמקום והתנועה · כל אלה נתבאר ענינם בספר השמע הטבעי · וכבר קדם לנו סי׳ נ׳ ענין ההיולי והצורה וההעדר בקוצר מילין · וענין הטבע נתבאר בראשון סי׳ ע״ג וע״ד וע״ה : והגרמים הגלגליי׳ והגרמי׳ היסודיים · בספר השמים והעולם : וההויה וההפסד · בספר נקרא שם זה עליו · ואמר המוחלטים להבדיל בין זו ובין ההויות שיזכיר אחר כן באויר ובמוצאים וכו׳ כי בספר ההויה וההפסד לא יתבאר כי אם ענין ההויה וההפסד בכלל ואיך יתהוו ויפסדו וישתנו היסודות זה עם זה · אולם הספרים האחרים שיזכיר יוחדו לביאור הויות המורכבים וכמו שיבא : וההויות הנולדות שהוות באויר · הן ההויות הבלתי שלמות המתבארות בספר האותות העליונות : וההוות במוצאים · הן ההויות השלמות בדומם המתבארות בספר מיוחד וזה שמו אשר יקראו ספר המוצאים או המחצבים : וההוות על כדור הארץ מצמח · בספר הצמחים · וחי · בספר בעלי חיים : ואמתת האדם וכו׳ · בספר הנפש · כי עם היות קנתו בביאור הנפש בכלל · עקרו הוא בביאור פעולת הנפש המדברת שהיא אמתת מהותו של אדם · ואיך נפשו של אדם משגת עצמה על דרך ההתהפכות הכינון כי מתוך היותה משגת הפעולות המושכלות שימנה היא חוזרת אל השגת אמתת עצמה · ובאלה התפקדו השמנה ספרים שבחכמה הטבעית תפרד אליהם כפי החלוקה הידועה אצל הפילוסופים : והצטיירות הדברים המוסריים וכו׳ · סדר הנה ארבעת חלקי החכמה הלמודית והם תשבורת · הנדסה · תכונה · ומוסיקא · ועל התשבורת אמר והצטיירות הדברים המוסריים מהמנויים · וכבר כתבנו בשלישי סי׳ נ״ט כי הלמודיות יקראו אצלו מוסריו׳ · ועל ההנדסה אמר והשעורים המלאכיים רוצה לומר מה שיספרהו שכלנו במדות הדברים אשר ישתמש בם האדם

והצטיירות הדברים האלקיים וידיעת התחלות המציאה בסתם מצד שהיא מציאה והתלויים בה בכח או בפעל וההתחלה והעלה והעצם והמקרה והסוג והמין וההפך והדומה וההסכמה והחלוף והאחדות והרבוי וקיום התחלות החכמות העיוניות מהמוסריו' והטבעיות מן (הדבריות) נ"א הדבריי' אשר לא יגיעו אליהם אלא בזאת החכמה (בקיום) נ"ל וקיום הבורא הראשון והנפש הכללית ואיכות המיני' ומדרגת השכל מהבורא ומדרגת הנפש מהשכל · ומדרגת הטבע מהנפש ומדרגת ההיולי והצור' מהטבע ומדרג' הגלגלים והכוכבי' וההויות מההיולי והצור' ·

גלמה

לנידן המלאכות וזה המלאכיים · ושמא תוכן הנרכא הוא המלאכותיים וכבר ידעת שארסטו חבר ספר נקרא מיקאניקי ביאר בו סבת כמה תחבולות מלאכותיות לתועלת האדם · וכתב שם כי הספורים הסם אינם טבעיים מכל וכל גם לא נפרדים מהם · רק ענינם הוא מורכב מטבעיים ולמודיים · והנה נוספים על עקרי חכמת ההנדסה · ועל התכונה אמר והשעורים הככביים · ר"ל השערות והנחינות השייכות בחכמת הכוכבים · ועל המוזיקא אמר והשעורים הנגוניים · כי אין ענינה זולת ערך והסכמה בין הנגונים · אמנם כרך לזה השעורים המראיים שהיא החכמה המבטית · לפי שגם היא יונקת מן הלמודית ויורדת על פי מדותיה להגביל ענין מיני הראות · והיא חכמה מפוארה יבא מכחה אל אור הפעל מלאכו' יקרות משובחות מאד : והצטיירות הדברים האלקיים וכו' · מזכיר והולך דברים רבים בכללו במה שאחר הטבע ונקראת אצל הפלוסופי' חכמת האלקות · והחלק העקרי בחכמה הזאת היא החקירה בשכלים הנבדלים ובמה שיתייחס אליו יתברך כאשר תשיג ידם · ושם בכללה ידיעת התחלות המציאה בסתם וכו' · מבלי הגביל ענין המציאו' לשום מין ממיני הנמצאות רק להבחין ענין הנמצא במוחלט ובסתם · ומה הם התחלותיו וסבותיו : והתלויים בה בכח וכו' · כל אלה נכלל ביאורם שם להיות נתלים בבחינת הנמצא בסתם כאמור · כי הנמצא יש ממנו בכח וממנו בפעל · וכן ענין ההתחלה והעלה וכו' כלם מתייחסים אל בחינתו : וקיום התחלות וכו' · רוצה לומר כי החכמה הזאת תבאר התחלות כל שאר החכמות העיוניות · ומזה גם כן נקראת חכמה ראשונה להיותה נותנת קיום אל ההקדמות אשר תלקחנה להתחלות בשאר החכמות שכלן נכללות תחתיה · וממנה להם אורם ובלעדיה תשארנה בלתי מבוארות וקיימות כמה התחלו' שהונחו בהן ליסוד קיים וברור · והיא אשר תטעינה אליהם ללמודיהם שנבעה · על כן אמר שקיום התחלות החכמות העיוניות מהמוסריו' והטבעיו' הוא מן הדברים אשר לא יגיעו אליהם אלא בזאת החכמה · ונראה שהם שיאמר מהמוסריות והטבעיות והדבריות שאלו התחלות הדבריות גם הם יעלה קיומם בחכמה הזאת כגון ההתחלה האומרת שבכל דבר ודבר יתאמת החיוב או השלילה · והאומרת שכל הקדמה יבדק היותה אמת או כזב · הן הנה היו התחלות כוללות בדבריות שקיום ענינם בחכמה הראשונה הנזכרת · ואם באנו לקיים הנסח שכתוב בו הדבריות צריך להשמיט מלת מן ולתקן והדבריות : וקיום הבורא הראשון · גם זה מן הדברים שלא יגיעו אליהם רק בזאת החכמה אשר בה יתבאר קיום מציאותו יתברך · והנפש היפה תוכל לסבול הדוחק שיתבאר על פי הנסח הראשון כאלו אמר עם קיום הבורא הראשון : והנפש הכללית · אפשר שכוון בזה אל נפש הגלגל שכבר ביאר המו"ר מטעם הפילוסוף בראשון פ' ד' כי הגלגל בעל נפש : ואיכות המינים · כגון מין האדם ומין האריה אם הם ענינים נמצאים חוץ לנפש או שאין להם מציאות בעצמם רק מה שיצוייר מהם בנפש · ואם נזרכו על היותם נמצאים חוץ לנפש · איך הוא מציאותם · אם בפרטים בלבד כאלו תאמר שמציאות הענין הכללי שנקרא מין האדם יהיה מונח ועומד בפרטי אישי האדם וזהו מציאות המין ההוא חוץ לנפש · או אם הם צורות נבדלות כצורות האפלטוניות הנקרא' אצל אפלטון אידיאי והן לדעתו חוץ לנפש ונפרדות מן האישים שבמין ההוא : ומדרגת השכל מהבורא · מה הוא הערך והיחס אשר יושם בין השכל ובין הבורא יתברך וכן מדרגת הנפש מהשכל וכן מדרגת הטבע מהנפש הנזכרת · וזכור תזכיר מה שכתב המור' בראשון פ' ע"ב וז"ל כמו שבאדם כח אחד יקשור איבריו קצתם בקצתם וינהיגם ויתן לכל אבר מה שצריך שישמור עליו תקונו וידחה ממנו מה שיזיקהו והוא אשר ביארו אותו הרופאים ואמרו הכח המנהיג גוף החי והרבה פעמים יקראוהו טבע · כן בעולם בכללו כח יקשור קצתו בקצתו וישמור מיניו שלא יאבדו וישמור אישי מיניו ג"כ מדת מה שאפשר לשמרם ושמור ג"כ קצת אישי העולם · עכ"ל · והנה הכונה כאן אל הטבע הפרטי ובסמוך יזכור גם כן הטבע הכללי · והמדרגות מסודרות על זה האופן ·

הבורא

ולמה הוטבעו על המחלוקת הזאת והקדימה והאיחור וידיעת האנושות והאלהות והטבע הכללי והשגחה הראשונה ויש

הבורא יתברך · השכל · הנפש · הטבע · ההיולי והגורם · אמנם יש לכל חלק מהם מדרגות · אך אין הספור הנה כי אם על דרך הכלל · והזכיר אחר ההיולי והגורם הגלגלים והככבים והסויות כי מהיולי וגורם נעשו כל אלה לפי דעת רוב הפילוסופים אלא שאמר הגלגלים והככבים וגורם מעולים מאד מאמר ההויות השפלות וגורתן: ולמה הוטבעו וכו' · רוצה לומר מפני מה עליהם חלוקת כל המדרגות הללו על זה התאר עם סדר קדימתם ואיחורם: וידיעת האנושות והאלקות · לדעת מה בין השכל העליון לשכל האנושי: והטבע הכללי וכו' · כבר זכרנו מטעם המורה מה הוא הטבע הכללי · והוא כח קושר קצות העולם בקצתו וכו' כאמור: אמנם ההשגחה הראשונה היא הכהנתו יתברך המסדרת כל ענייני המציאות על משמרותיהם כרצונו והיא אשר שמה הטבע הכולל על מכויו ופקידותו · וקרא אותה ראשונה בערך אל הכהנת הטבע הכולל ההוא · ושוב אשוב אליך כעת לבאר הדברי בדרך אחרת קרובה לי יותר מן הראשונה · וזה כי אפלטון בספר הטימיאו · וסיעתו · שום ישימו מלך מלכי המלכים הקב"ה מאציל מאתו שכל פשוט אחד שלם בתכלית השלמות שאפשר לעלול · ובו צורות כל הנמצאות למיניהם ועל כן נקרא אנלם העולם המושכל · והעלול הזה הראשון השפיע לדוגמתו העולם המורגש הכולל שמים וארץ וכל צבאם והעולם הזה כלו הוא גוף אחד בעל נפש משכלת כללית ונקראת אנלם נפש העולם · היא המחיה את חלקיו אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ · וזה באמצעות כח אחד מתפשט בכל פרטי חלקי העולם ונקרא כח טבעי ומדרגתו למטה מנפש העולם ולמעלה מן החמר והוא ממשיך הוית הנמצאים על פי הסדר עצמו שנרשם בנפש ההיא · אמנם יש מהם מי שישים בין הבורא יתברך לנפש העולם מספר גבא רב משכלים · אבל תופשי דרך אפלטון באמת אמרו שאין בין זה לזה כי אם שכל אחד בלבד כאמור · ואולם ישימו נפשות רבות משכילות אחר הנפש הכללית שזכרנו · והשלמות שבשן והמעולות הן השמכה בנפשות אשר לגלגלים השמכה על דעת הקדמונים והם גלגל המזלות וז' ככבי לכת · וגם הוא דעת קצת החדשים מקרוב באו · ובכן עלו הנפשות הללו למספר תשע · ואמרו קנתם שאין בן הע' מוסי המוזכרות בדברי החכמים הקדומים שהראשונה מהן נקראת קליופי והיא נפש העולם הכללית והשמנה הנותרות יהדו לפי סדרן כל אחת מהן לגלגלה וכבר כתבתי בדרוש המכונה הגיון בכנור כי שם קליופי כנור לדעתי מקול יפה להיותה מאחדת וקושרת כל הגלגלים בהסכמה כערכת נגונית להשמיע קול נאם הדור ומשובח בנעימות · ואמרו כי כמו שנפש העולם היא המעולה שבנפשות המשכילות · כן נפש האדם היא במדרגה התחתונה שבהן · ועל פי הדברים האלה כרתי ברית הביאור באשר הכחכו שם כי אל דעת אפלטון וסיעתו הוא כושא את נפשו באמרו וקיום הבורא הראשון והנפש הכללית וכו' · ושיא נפש העולם שזכרנו · ואיכות המינים הם הצורות האפלטוניות הכללות בשכל העלול הראשון אשר בו מהות ועצמיות כל המינים כלם במציאות מעולה ומשובח מאד · אחר כן המשיך דברו בסדר המדרגות באמרו ומדרגת השכל מהבורא · ומדרגת הנפש מהשכל ומדרגת הטבע מהנפש וכו' · שכל מבואר מכח הנעתכו וממה שכתבנו אל הדרך הראשון · אמנם לפי דרכנו זה ראוי לבאר ומדרגת הטבע מהנפש על הטבע הכללי שזכרנו · ועם היותו חוזר אחר כן לזכור הטבע הכללי · אין זה כי אם להעריך את ערכו אל מול ההשגחה הראשונה · וכבר זכרו הפילוסופים הנזכרים ענין שתי השגחות הללו · וקראו האחת טבעית · והשנית שכלית והכונה מסכמת עם מה שזכרנו בזה למעלה · ומה שאמר וידיעת האנושות והאלקות הוא להבדיל בין הנפש השכלית באדם ובין הנפש הכללית · שזו במדרגה עליונה וזו במדרגה אנושית פחותה מאד בערכה כאמור · ואולם יש דרך ישר לפני איש טוב מזה ומזה לבאר כונת החבר על פי שטתו שנפש העולם הנקראת אצלו נפש כללית היא השכל הפועל עצמו הממונה על העולם הזה התחתון כמו שיזכור בחתימת הספר סי' כ"ב · ובו נימוס כל מיני הנמצאות כמו שביארנו בראשון סי' א' · ולזה רמז באמרו ואיכות המינים וזה כמו אשר יקראהו במה שיבא · שכל כללי · ובמדרגת השכל יוכללו כל הנבדלי העליוני · ובמדרגת הנפש יוכללו כל הנפשות · וידיעת האנושות והאלקות הוא מה שיזכיר סי' י"ד לאמר במה תוכר נפשי מן נפשך או מן השכל הפועל ושאר העלות והעלה הראשונה · או באמר שרמז אל אשר יזכיר בחתימת הספר סי' כ"ב באמרו והקרוב מהם אלינו השכל הפועל

(ויש שתקבל) כ"א וכבר תקנה זאת הנפש המדברת צורה מן ההרגש כאשר תראה על עצמה מה שיש ביצורי השומר להשתמש ביצרי והמחשבי ותמצא הצורו ההם משתתף קצתם עם קצתם בתבניות ונפרדים בתבניו׳ אחרות · ומן התבניות ההם צורות עצמיות ומקריות והיא מחלקת אותם ומסדרת אותם ומחדשת הסוגים והמינים וההבדלי׳ והסגלות והמקרים ואחר תרכיבם הרכבה הקשית ותוליד מהם תועלות התולדות בעזר השכל הכללי הסומך אותם ואם היא נעזרת ראשונ׳ בכחות ההרגשים איננה צריכה אליה בציור אלה הענינים בעצמה ובהרכבת ההקשים מהם לא בעת האמות ולא בעת הציור · וכאשר הכחות ההרגשיים, משיגים בכאן מה שמרגישים מן המורגש כן הכחות השכליות בהפשטת הצורה מהחומר וההתדבק בה · אלא שכח המרגיש לא יפעל בעצמו · כמו שיפעל המדבר· אבל יצטרך אל הכח המניע ועזר האמצעיים המגיעים הצורות אליו ·

אבל

שזה הוא מנהיג העולם הזה התחתון · ואחר כן השכל השופלאני ואחר כן הנפש · ואחר כן הכחות הטבעיות וכו׳ · ע"כ : ויש שתקבל זאת הנפש וכו׳ · מדי עברו על זכרון כל חלקי החכמות שנפשו של אדם מוכנת להן · שב לבאר אופן בואה מן הכח אל השכל בקנין המושכלות · ואמר שזה ישלם מכח ההרגשה כי (כאשר דבר הפילוסוף בספ׳ המופ׳) כל ידיעה אנושי׳ שיאבנו הוא חושו בו אם חסר ממנו תוכלו כל מדע · ומה שא׳ כי תקבל זאת הנפש המדברת צורה · הוא כמאמר הרמב"ם בה׳ יסודי תורה פ׳ ד׳ שהדעה היא צורת הנפש · כי אמנם בלא דעת נפש לא טוב ומבאר והולך איך תקבל הנפש צורתה מן ההרגש באמרו : כאשר תראה על עצמה וכו׳ · רוצה לומר כאשר תשקיף בעצמה כמביט באספקלריא מאירה ויראה בה מה שיש ביצורי השומר ושיא ההרגשה המשתתפת שזכ׳ למעלה אשר בה נרשמי׳ ונשמרים הענינים המושגי׳ מהמורגשות כאמור · ומה שים שם הוא לצורך השתמש ביצרי והמחשבי אם׳ לוקח מהם כל התעסקות על הדרך המוזכר למעלה · כי היצרי שהוא הדמיון יקבל מן היצורי שהוא החוש המשותף · והמחשבי יבררהו אח"כ כי הוא כח שופט ודן על דבר ראוי שיבוקש ועל דבר ראוי שיתרחק ממנו · ויזכיר עוד מענין זה בסמוך באמרו וכליה שראוכים הצורות הרוחניות המצטיירות באמצע המוח וכו׳ : ותמצא הצורות ההם וכו׳ · הנפש שלוו בהשקפה על הצורות הנזכרות תמצא אותם משתתף קצתם עם קצתם בתבניות ותכונות כגון אדם לבן וכנגד לבן משתתפים בלובן ונפרדים בתבניות ותכונות אחרות כגון שלובן והשחוק : והיא מחלקת אותם ומסדרת וכו׳ · החלוק והסדור הוא במשה שכוללים שקצתם עצם וקצת מקרה והם אשר יזכיר בסמוך באמרו ומחדשת הסוגים וכו׳ : וגם כוא בעשרה מאמרות המוזכרים למעלה אשר חלקום וסדרום למערכותיהם והראשון מהם עצם והשאר מקרים : ואחר תרכיבם וכו׳ · ככל

הכתוב למעלה כי תשלם יצייר המלו׳ הנפרדו׳ ושמ׳ הרכבות ואחר כן ההקשות וכו׳ : ותוליד מהם וכו׳ · כאלו אמר הת ולדות המועילות רוצה לומר תולדות אמתיו׳ נכונות · בעזר השכל הכללי וכו׳ · אפשר שא׳ כללי להבדיל בינו ובין המחשבי הנקר׳ באדם שכל פרטי׳ כמו שזכרנו · או שקראו כללי כי משפט השכל להפשיט הכללים מן הצורו׳ הדמיוני׳ ולהשיגם בכללותם כמו שהוא משפט החושים להשיג הענינים בפרטיותם · או כוון בו אל השכל הפועל הנקרא שוכר שי"ד׳ · וכן יורה אמרו אחר כן וכבר יצליח הכח הדברי בקנית האמתים מהתדבקו בשכל הכללי וכו׳ · ובפירוש יזכרנו עוד באמרו והראיה על מציאו׳ ענין שכלי נבדל וכו׳ : ואם היא נעזרת וכו׳ · כדבר המורה בראשון פ׳ א׳ שההשג השכליות לא ישתמש בהחוש ולא מעשה גוף ולא יד ולא רגל וכו׳ · וזה אמנם ראוי שיובן בעת הציו׳ השכלי לא בזמן סדור ענייניו לבאת מן הכח אל הפעל · כי או על ידי החושי׳ המלאכה נגמרת · וכמו שיוסיף על ביאורו בסמוך : לא בעת האמות וכו׳ · האמות הוא מתייחס אל השגת תכונת דברי׳ כאמרך האל הוא שופט · וידיע זה תשלם בנו ע"י ההיקש · אמנם הציור הוא מתייחס אל השג מהותו של דבר כאמרך האדם חי מדבר וזה ישלם בנו ע"י שנגדר : וכאשר הכחות המרגישים וכו׳ · הורה הענין הזה בערך כפשוט מכד׳ הצריכו ערך שכחות השכליות אל מול הצורו׳ המושכלות׳ כערך הכחות ההרגשיי׳ אל מול הצורו׳ המוחשו׳ : וההתדבק בה· אמ׳ זה על שם ההתדבקו׳ אשר ידבק השכל במושכל ושניה׳ יהיו לדבר אחד כמו שיבא: אלא שכח המרגיש וכו׳ · אחד שרבה דמות ענינ׳ · מיעט את הדמות באמרו שכח המרגיש לא יפעל בעצמו כמו שיפעל המדב׳ שזכ׳ מה שהיכן למעלה בלתי היותו צריך לכחות ההרגשיים בציור אלה שהענינים בעצמו ובהרכבת ההקשים וכו׳ · וכמו שיזכרנו עוד בסמוך : אבל יצטרך אל הכח המניע וכו׳ · הכח המניע הוא המושג אשר בכחו יגבר להניע

אבל המשכיל משכיל בעצמו ומשכיל עצמו בעת שירצה ועל כן נאמר כי הכח המרגיש מתפעל והמשכיל פועל · ואין השכל בפעל זולת צורת המושכלות המופשטות בעצם השכל בכח · ולכן נאמר שהשכל בפעל משכיל ומושכל יחד · ומן הכחות המיוחדות לשכל שיאחד הרב וירבה האחד בהרכבה וההתכה והשכל ואף על פי שנראה מעשהו בזמן בהרכבת ההקשות בעיון ובמחשבה הבנתו לתולדת איננה נתלית בזמן אך עצם השכל מרומם מהזמן והנפש המדברת בשהיא מקבילה אל החכמו׳ נקראת פעולתה שכל עיוני וכאשר היא מקבילה (לגבור) כא״י לכנוע הכחות הבהמיים נקראת פעולתה הנהגה ונקראת שכל מעשי · וכבר יצליח הכח הדברי בקצת האנשים מהתדבקו בשכל הכללי במה שירוממהו מהשתמש בהקשה והעיון ויסור עליו הטורח בלמוד בנבואה ותקרא סגולתו זאת קדושה ותקרא רוח הקדש ונבואתי

אל השגתו · והאמצעיים המגיעים הצורות אליו כגון האויר שהוא אמצעי להוביל צורת המוחש אל הראות או אל השמע · והבשר שהוא אמצעי להוביל צורת המשמש אל חוש המשוש וכיוצא: אבל המשכיל משכיל בעצמו וכו׳ · כי הוא בלתי צריך לצורו׳ הדמיוניות יביאהו אל השגתם הואיל ויצא כבר אל הפעל · ושם אז בידו תוכו לא יצטרך בהשגתו לאמצעי כלל: ומשכיל עצמו וכו׳ · באמרו למעלה ואמנם שנצטיירות הנפש את עצמה: ואין השכל בפעל זולת וכו׳ · הוא אשר דבר המור׳ בראשון פ״סח באמרו דע כי האדם קודם שישכיל דבר הוא משכיל בכח · וכשישכיל דבר אחד כאלו תאמר כשהשכיל צורת זה האילן הרמוז אליו והפשיט צורתו מהחמר שלו וצייר הצורה מופשטת שזה הוא פעל השכל · אז הוא משכיל בפעל · והשכל אשר עלה בידו בפעל הוא צורת האילן המופשט׳ אשר בשכלו כי אין השכל דבר זולת הדבר המושכל · הנה כבר התבאר לך כי הדבר המושכל הוא צורת האילן המופשט׳ והוא השכל ההוא בפעל ואינו שני דברים השכל וצורת האילן המושכלת כי אין השכל בפעל דבר זולת מה שמושכל · והדבר אשר בו הושכלה צורת האילן והופשטה אשר הוא המשכיל הוא השכל ההוא בפעל בלא ספק כי כל שכל פעלו הוא עצמו · ואין השכל בפעל דבר אחד ופעלו דבר אחר כי אמתת השכל ומהותו היא ההשגה וכו׳ · ושם הרחיב המאמר עד סוף הפרק להורות הענין הזה שהשכל והמשכיל הם דבר אחד בעצמו · גם הרלב״ג הוסיף באור על זה מא׳ א׳ פ׳ ה׳: שיאחד הרב וכו׳ · שהרכבה היא בהשיב הפרטים אל הכלל כגון השבת האישים אל כלל המין · והמינים אל כלל הסוג וזה הוא יחוד הרב · וההתכה היא הפך זה בהפריד הכלל אל פרטיו כגון התכת הסוג אל המינים · והמינים אל אישיהם · והקרוב אלי שכוון אל מה שיזכיר סי׳ י״ג בענין הצורות הארבע שהשכל יתיך המורכבות מהם וירכיב

מהם ויניח להם עצמים נושאים ויאמר אש ואויר ומים וארץ בציור ובמאמר · לא שהם היו כלל פשוטים חוץ לשכל ויתרכב מהם כל הוה · ע״כ · והשכל אעפ״י שבראשו מעשהו וכו׳ · חזר להשלים הביאור על מה שהניח למעלה באמרו ואם היא כצורת ראשונה בכחות הרגשיים איננה צריכה אליהם בציור אלה הענינים בעצמם ובהרכבת ההקשים וכו׳: הבנתו לתולדת איננה נתלי׳ בזמן וכו׳ · כי כשמש יצא על הארץ יבין ויאיר כהרף עין ממזרח שמש ועד מבואו כן השכל בהגיעו אל גבול הפעל הלא הוא כצאת השמש בגבורתו להשכיל מושכלו פתאום לפתע כדבר בעל העקידה שער פ״ה בראשיתו: והנפש המדברת וכו׳ · חלק ענין השכל לעיוני ולמעשי כפי התחלק הענינים אשר אליהם הוא נושא את נפשו אם להשכיל טבעי הדברים ההכרחיים באשר המה · אם להטיב מעשהו בהנהגת בחוקיו החמריות: וכבר יצליח וכו׳ · רוצה לומר שיצליח מצד שהדבקו בשכל הפועל והצלחתו תהיה בענין שפע מה אלקי שירוממהו מהשתמש בהקשה וכו׳: ויסור מעליו הטורח בלמוד וכו׳ · הכוונה שעם הלמוד שהוא הנבואיי יסור מעליו טורח ההקשה והעיון · והרי זה כענין אמרו למעלה ואשר הם בלמוד הם המושכלות הראשונות וכו׳ · וכן הלמוד הזה הוא המושפע עליו בזולת טורח · ועל כיוצא בזה מצא כתוב בספר מאזני העיונים לא תצטרך זאת הנפש לקנות ידיעות בהיקשים והקדמות כמו שתצטרך הנפש הפילוסופית כי ההקשים המדעיים אמנם הם צריכים לבעלי הנפש החסרה וכשיתכן לאדם בתחלת יצירתו שתהיה לו בריאה שלימה לא יצטרך אל היקשים ויתגלו הענינים השכליים כאלו הם מצויירים בנפש והנה זאת הבריאה לא תצטרך אל ההיקשים השכליים כמו שלא יצטרכו המלאכים · אבל יספיק לה מעט רמז ומעט פירוש דקים ש׳ השכלים ואת הבריאה כדי שיבחינו המעולה באמצעותם ·

ומופתי עצמיות הנפש (שהיא איננה גשם ולא מקרה ושהיא) כ״א ושאיננה גשם ולא מקרה שהוא צורת הגשם לא תתחלק בעצמותה כהתחלק הגשם ולא במקרה כהחלק המקרה בהחלק נושאו כי המראה והריח והטעם והחמימות והקרירות כבר יתחלקו בהחלק נושאם ואם לא יתחלקו בעצמותם והצורה השכלית איננה כי אם המושכל והמושכל מהאד׳ דרך משל לא יקבל החלוקה כי לא יצוייר חצי אדם ולא חלק מהאדם אדם כמו שיצוייר חלק מהגשם גשם וחלק מהגוון גוון וכן הגוון והגשם מצד שהם מושכלי׳ לא יצטייר בהם חלוק חצי כ״א גוון וחצי גשם מושכל כמו שנאמ׳ חצי הגשם ההוא מוחש וחצי הגוון הנשוא עליו הרמוז אליו · ולא יאמר חצי הנפש המדברת אשר בראובן כמו שנאמר חצי גופו אחר שלא תוכר ולא תוגבל מצד מהצדדים ולא יורמז אליה וכיון שאיננה גשם ולא מקרה

עומד

באמצעיתה · ע״כ · וכבר קדם הדעת הזה אל הפילוסוף בראשון סי׳ א׳ באמרו ואז תגיע אל בקשתך רוצה לומר הדבק ברוחני רוצה לומר השכל הפועל · ואפשר שיגבא אותך ויודיעך העתידות וכו׳ : ומופתי עצמיות הנפש · רוצה לומר שתהיה עצם ומהות מעמיד הדבר אשר הוא בו · ואחר כן יורה על היותה בלתי צריכה לגוף באמרו ומן הראיו׳ על הפרד הנפש מהגוף וכו׳ · שהיא איננה גשם וכו׳ · וזהו ממופתי עצמיות הנפש · וכח מופתו לפי הנרא׳ הוא שהנפש איננה לא גשם ולא מקרה וישאר א״כ שתהיה צורת גשם · אמנם שאיננה גשם ולא מקרה יתבאר ממה שלא תוכל להתחלק · ואלו היתה כאחד מהם היתה מתחלקת כמשפט׳ אם בעצם כמשפט הגשם או במקרה כמשפט המקרה : ומבואר הוא שלא תתחלק בשום פנים יורה על זה כי לא יאמר חצי הנפש המדברת אשר בראובן כמו שנאמר חצי גופו וכו׳ · ויתבאר לפי כן שתהיה עצם וצורה כמו שהנחנו וזהו תמצית כח מופתו בכלל · ולפי הנראה שזכי הכוונה היא גלויה ומבוארת · ואולם מה שכוון להוכיח כי שהנפש איננה מקרה שאלו היתה מקרה היתה מתחלקת כמוהו בהחלק נושאה · לא ידענו מה היה לו מרוב אונים ואומץ כח שהרי לא כל מקרה מתחלק בהחלק נושאו · וכמו שהורה המורה בחלק שני בהקדמה י״א באמרו כי קצת הדברים אשר עמידתם בגוף יחלקו בהחלק הגוף ויהיו נחלקים במקרה כמראים ושאר הכחות המתפשטות בכל הגוף · ע״כ · וביארו עליו שאמרו קצת הדברים ולא כל הדברים · הוא לסבת המצא שם דברי׳ שעמידתם בגוף ולא יתחלקו כלל · כמו הקו הבלתי מתחלק לרחבו והשטח הבלתי מתחלק לעמקו · והעגולה הבלתי מתחלקת בהחלק הנושא כי אין חלק העגולה עגולה רק תפסד צורתה בהחלק הגשם · וכן המקרים הנשואים באברים שכליים כח הראות בעין וכח השמע באזן אינם מתחלקים בהתחלק נושאם כי אז יבטלו הכחות ההן ויפסדו ·

ואם כן מה יוסיף החבר על תוכחתו מי יתן ולדעה : והצורה השכלית וכו׳ · כל זה כנגע למה שיזכיר באמרו ולא יאמר חצי הנפש אשר בראובן וכו׳ ומעגל צדק דבריו מפלס על זה התאר · אמת ואמונה כי חקה אחת ומשפט אחד לצורה השכלית אשר בנפש המשכיל · ולמושכל המופשט ממציאות הדבר בעצמו וכמו שהוזכר למעלה כי השכל נפעל משכיל ומושכל יחד · ואין ספק כי נפש כל משכיל תכיר ותבחן כי המושכל מהאדם (דרך משל) לא יקבל החלוקה כי לא יצוייר חצי אדם וכו׳ · להיות מהות הדבר בלתי מתחלק בשום פנים · כי גדרו של אדם (על הדמיון) שהוא אמתת עצמותו לא יסבול שום חלוקה ולא פחות ולא יתר · ולפיכך לא יצוייר חצי אדם ולא שום חלק מהאדם אדם · כמו שיצוייר חלק מהגשם הזה הרמוז אליו שהוא גשם · וחלק מהגוון הזה הרמוז אליו שהוא גוון · ומשפט ביאור דבריו מוכיח לאור באמרו כי אמנם אם יבחנו הגשם והגוון מכד היותם מושכלים בגדרם המורה על מהות עניינם בשכל באופן כולל · הנה כה יהיה משפטם כמשפט האדם אשר זכרנו · שהרי לא יצוייר בהם חלוק זולתי מצד הגשם והגוון הרמוז שיהם ככל האמור למעלה · ואם כן מה יתרון לצורת האדם וליתר הצורות העצמיות על הגשמים והמקרים · לזה אמר ולא יאמר חצי הנפש המדברת וכו׳ · כי הנה זה הוא ההבדל אשר בין הצורות העצמיות ובין הגשמים והמקרים כי לא יאמ׳ חצי הצורה הזאת העצמית שבאיש הזה הרמוז אליו · כמו שנאמר חצי גופו וחצי גוונו · וזה הוא מצד שלא תוכר הנפש ולא תוגבל בצד מהצדדים ולא יורמז אליה · וחתם דבריו באמרו וכיון שאיננה גשם וכו׳ · וא״א לנו לומר שאינה במציאות שהרי כבר נראה מציאותה במה שיצא ממנה מהפעולות כמו שנתבאר בראש הפסקא הזאת · ישאר א״כ שתהיה עצם · ובכן הגענו אל מה שהלכנו סביבו להביא מופת על עצמיות הנפש · ואתה דע לך כי לא כל

הצורות

כבר נראה מציאותה במה שיצא ממנה מהפעולות · ולא נשאר אלא שתהיה עצם עומד בעצמו מתואר בתארי המלאכים והעצמים האלקיים וכליה הראשונים הצורות הרוחניות המצטיירות באמצע המוח מהרוח הנפשי מן הכח היצרי תשיבהו מחשבי כאשר תשלוט בו ותרכיבהו הרכבות ותבדילהו הבדלות (יביאו) נ"א מביאים אל הולדת חכמה · וכבר היה קודם זה יצרי בשהיה שולט בו הכח הרעיוני המחשבי שאינו נכון כמו שיקרה בתינוקות ובבהמות ובמי שנשתנה מזגו מחמת חולי עד (שיעלמו) נ"א שיעלימו אותן התמונות מהנפש האנושית נ"א בעבור ההרכבות וההפרדות המצטרך אליהם להשלמת העיון בעצה המכוונת ותבא העצה מחשבית כלה או קצתה ומן הראיות על הפרד הנפש מהגוף ושאיננה צריכה אליו כי הכחות הגשמיות יחלשו במושגיהם החזקים בעין אצל השמש והאוזן אצל הקול החזק בהפסד כליהם · והנפש המדברת איננה כך אבל

תולדות אוות להיותן בלתי מתחלקות שכן כתב המורה בחלק השני הקדמה י"א כי קצת הכחות שמעמידות לגוף לא יחלקו בשום פנים כנפש והשכל · ע"כ · וכא הביאור על אמרו קצת גם צורות טבעי' אשר מתחלקו' · כי המים ושאר היסודות ד"א שכלו החלוק להיות מתדמי חלקים גדר החלק כגדר הכל · וכן כשלקח ענף מן הצומח יש באותו ענף צורה צומחת כאשר היא באילן בכללו : ולא מקרה עומד בגשם חונה בו · זכור נא מה שכתב המורה בחלק השני הקדמה עשירית כי כל מה שיאמר שהוא בגשם מתחלק אל שני חלקים · אם שתהיה עמידתו בגשם כמקרים · או שתהיה עמידת הגשם בו כצורה הטבעית ושניהם כח בגשם · ע"כ · והנה להורות על עמידת המקרה בגשם על האופן הראשון ולהבדילו מן האופן השני שגם הוא מכלל מה בגשם כאמור · הוסיף חונה בו לומר שהוא הנשען לגבולו ואין עמידת הגשם בו כענין הצורה : ולא כשאר אלא שתהיה עצם עומד וכו' · מה שנמשך מכח מופתו הנזכר [illegible] היותה עצם נבדל לא גשם ולא מקרה · אולם מה שהוסיף עומד בעצמו מתואר וכו' · משלו הוא זה כמספר דבר שהוא ברור אבל מופתים אחר · והוא מה שיאמתהו אחר כך באמרו ומן הראיות על הפרד הנפש מהגוף וכו' : מתואר בתארי המלאכים וכו' · שמעלה עשו ביוחסי הנפש הזאת לייחס לה ענינים מעין דוגמא של מעלה · ואמר מלאכים ועצמים אלקיים כמה שקדם כי אמינו קצת הפילוסופי' במציאות נפש העולם והטבע הכללי וביוצא מהעצמים אשר כנס אלקיים יכונו : וכליה הראשונים הצורות וכו' · כבר זכרנו שעקר התעסקות הנפש המדברת הוא בצורו' הדמיוניות שמתחדשות בכח היצרי שהוא הדמיון השוכן באמצע המוח וכל זה נתבאר למעלה בכמה מקומות מן הפסקא הזאת באר היטב · ובפרט באמרו והכח היצרי בהשתמש בו המחשבי יקרא יצרי ובהשתמש בו המדבר יקרא מחשבי וכו' · ובאמרו אם שתקבל זאת הנפש המדברת צורה מן המרגש כאשר תראה על עצמה מה שיש ביצרי וכו' · ומה שאמר מהרוח הנפשי כבר ביארנו ענייני נפשי סימן כ"ו כי מן הלב יתכנס דם זך וגלול ויעלה מעלה מעלה אל חדרי המוח ושם יושלם עכולו עד היותו גלול שבגלול דק מחוספס בתכלית הזכות ויקרא עליו רוח ה' מן הא"ד העולם והוא רוח דעת להכנס עליו הנפש המשכלת וזהו הרוח הנפשי המוזכר הנה : וכבר היה קודם זה יצרי וכו' · גם את זה ביארנו למעלה אצל אמרו והכח היצרי בהשתמש בו המחשבי יקרא יצרי וכו' : עד שיעלימו וכו' · רוצה לומר שהתמונות והצורות המתקדשות בדמיון הקטני' והמצורפים בחליים יבלבלו ויעלימו מהנפש האנושית ההרכבות וההפרדו' הנזכרות אשר הצורך אליהם להשלמת העיון בעצת השכל המכוון וכמו שקדם באמרו שכלים הראשונים הצורו' הרוחניות המצטיירות באמצע המוח וכו' עד אמרו ותרכיבהו הרכבות וכו' · ולפיכך תבא בקטנים ובמצורפים הנזכרים שעצה מחשבית כלה או קצתה · רוצה לומר שתהיה עצה מבולבלת כמשכת ובאה מהשתמשו המחשבי ביצרי כאמרו למעלה והכח היצרי בהשתמש בו המחשבי יקרא יצרי וכו' כמבואר שם · או לפי הנוסח האחר יהיה הביאור שאותן התמונות שקדם זכרם באמרו שכלים הראשונים הצורות הרוחניות המצטיירות באמצע המוח וכו' יעלימו מהנפש האנושית בקטנים ובמצורפי הדעת והן אותן התמונות הראויות והנכונות בעבור ההרכבות וכו' · כמוזכר למעלה : ומן הראיות על הפרד הנפש וכו' · דקדק אמרו ושאיננה צריכה אליו פן יעלה בדעת שאחרי הפרדה מעמו יקראנה אסון · ומעתה יבא דברו להוכיח השארות הנפש מטעם הפילוסופים · ומופתיהם בנוים על ההבדל הענינים אשר בראה בין פעולו' הנפש השכלית

השכלית לפעולות הכחות הגשמיות ומאשר לא נשמרו בפעולותיה תכ' הפעולו' בהשגות מן הכחו' שמעוררנו בגופא קבלנו עדות נאמנה כי נבנו דרכיה מדרכיהם וכי איננה צריכה בפעולתה לגוף כלל · ומזה שאחרי כלותו היתה לה ערך בקיום מתמיד: בהפסד כליהם · כאשר עם אמרו יחלשו במושגיהם וכו' והכונה שמכח המושגים החזקים יפסדו כלי החושים · כאלו תאמר שהאור החזק יתיך הלחות הזך הספירי אשר תוך הראות שוכן בקרבו ובהפסדו ישיג הפסד לכח הזורח הוא שמה · וכן בהחלש הכלי יחלש הכח הנשוא עליו · ועד כמה פעמים נעשה על זה כל אחד ממנו בעל השיון בהביטו אל עין השמש בגבורתו ובהשיב עיניו מנגדו אל מקום זה אשר הניח בו תחלה · יעלם ממנו מכח חלשת ראותו אשר השיגתהו מן החלשה שאוחזת בעקב נושאו מאמת המושג החזק אשר עולל לו: אבל תתחזק כל אשר תשיג מדע חזק ממנה · אין הכונה שיהיה המדע יותר חזק מכח השגתה אלא איך השיגתהו · ועוד כי המורה כבר ביאר על זה בראשון פ' ל"ב שהנה יקרה בהשגות השכליות מאשר שהן בתלות בחמר דבר ידמה למה שיקרה להשגות החושיות · והוא שאתה כשתעיין בעיניך תשיג מה שבכח ראותך שתשיגהו וכשתכריח עיניך ותפליג בעיון ותטרח לעיין על דוחק גדול יותר ארוך ממה שבכחך לעיין ברוחקו · או תסתכל בכתיבה דקה או פתוח דק שאין בכחך להשיגו ותכריח ראותך לאמתו לא יחלש ראותך על זה אשר לא תוכל עליו לבד אבל יחלש גם כן על מה שבכחך שתשיגהו ויחלש ראותך ולא תראה מה שהיית יכול להשיגו קודם הפלגת ההבטה והטרחה · וכן ימצא כל מעיין בחכמה מן החכמות עמיקנו בענין המחשבה כי אם ירבה המחשבה ויטריח כל רעיוניו יסכל ולא יבין אז אפילו מה שדרכו להבינו כי ענין הכחות הגופיות כלם בזה הענין ענין אחד · וכיוצא בזה יקרה לך בהשגות השכליות וכו' · ע"כ · ואך אל ישאלת אמרנו שתתחזק הנפש שמדברת כל אשר תשיג מדע חזק מכח השגתה · אבל הענין אצלי כי שבלבול הזה הקורה לשכל האנושי הוא עם ההעדר במה שעובר גבול השכלתו כי אז בקשתו לא תנתן לו ומה שיש לו נוטלין הימנו · אך כמה שיד השכלתו מגעת

אבל תתחזק כל אשר תשיג מדע חזק ממנה ומזה כי הזוקן ישיג הגוף ולא ישיג הנפש אבל תתחזק אחר החמשים שנה והגוף בירידה ומזה שפעולות הגוף בעלות תכלית ופעולות הנפש בלתי בעלות תכלית כי הצורות

הפה מן המושכל החזק לא יפול ולא יוטל כי ה' סומך ידו להוסיף כח בגבורתו להיטיב להשכיל מה שלמעלה ממנו · ובזה יד שכלנו רמז על הכחות הגשמיות אשר גם אבל המושגים שבלתי עוברים גבול השגת' יחלש כחם במושג שהלוש בנטותם מחזק ממנו · כי כאשר בעינינו ראינו בית מלא אורה נרה ומנוחתה נסב פנינו כלפי בית שאין אורו כאור נוגה הראשון · עם היות זה וזה מתקיים ביד השגתנו · אעפי כן אין כל בריה יכולה לעמוד בעת ההיא על השגת השני עד שוב העין לאיתנו הראשון · והנה יהיה אמרו חזק ממנה כאלו אמר מושכל יותר חזק מיותר המושכלות אשר בכח השגתה להשיגם · ואם לך בזה לשון החכם ר' לוי בן גרשון מספר מלחמותיו מאמר ראשון פרק שני · כבר יראה בכחות המשיגות ההיולאניות שהם מתפעלות הפעלות מה עם ההשגה · ולזה כאשר נטינו ממוחש חזק אל מוחש אחר חלוש ממנו לא נוכל מיד להשיגו על אמתתו · והמשל כאשר הבטנו בשמש ונטינו ממנו אל מוחש אחר לא נוכל להשיג אותו על אמתתו · וכן הענין בשאר החושים · וזה מחוייב להם מצד קבלם מה שיקבלוהו קבול היולאני באופן מה ואולם בזאת ההכנה אשר בנו (רוצה לומר ההכנה השכלית) הוא בהפך זה רצוננו שכאשר נטינו ממושכל עמוק אל מושכל קל ממנו הנה נשיגהו בקלות יותר · הנה זה מה שיחשב שיראה ממנו שזאת ההכנה היא בלתי היולאנית · ע"כ: ומזה כי הזוקן ישיג הגוף וכו' · הוא דבר הרלב"ג בספר מלחמותיו מא' א' פ"ב וז"ל כבר יראה בזאת ההכנה שהיא נבדלת לפי שכבר תתחזק השגתה בעת חלשת הכלים הגשמיים רוצה לומר בעת הזקנה · ואילו היתה היולאנית היה בהכרח שנושא לה יותר חלוש בעת ההיא והיה מחוייב מזה שתחלש פעולתה · והמשל כי כמו שהכח הרואה יחלש בזקן לחלשת נושאו כן יתחייב בזאת ההכנה אם היתה היולאנית · אבל זה הענין נמצאנו בהפך רוצה לומר ששכל הזקן יותר חזק ולזה יראה שהוא ראוי שתהיה זאת ההכנה נבדלת · ע"כ · ומזה שפעולות הגוף וכו' השרי עין רואה דבר רשום ומוגבל להיותו כח פרטי מיוחד לקנות דברים פרטיים וכן כל שאר הכחות הגשמיות חוץ מפעולו' הנפש המשכלת שהן בלתי בעלות תכלית כי אין קצה לאוצרות הצורות המושכלות אשר בכח השכלתה להקיף ולהשיג · ובמאמ' המליץ בראשיתו

שמים לרום וארץ לעומק ורוחב לב כנין אין חקר וכו' · היכלכל לב שמים היכיל לב ימים מחקר כללוהו קירות לב הישוככו כנפי רוח על רוח חכמה מרחפת על מי מכוחות וכחלי עדן היקיפו רחבי ארץ מחשבה מושכה עליית קיר קטנה בכף איש · כי הצורות וכו' · פן יהיה פה לנכנך לפקפק על המוכח כי איככה יוכל להתאמת אמרו שפעולות הנפש בלתי בעלות תכלית שהרי מיני הנמצאות הם בעלי תכלית ואין שכין המושכל כי אם צור' הנמצאו' המופשטת כמו שקדם לזה אמר כי הבלתי בעל תכלית במושכלות ישלם בצורות ההנדסה כי לפנים מפנים שוכים יוכל השכל להבחין ענייניהם עד אין תכלית כי אינם נמצאים בפעל רק יושכלו בזולת חמר כנודע · וכן הצורות המספריות יתרבו בשכל עד אין תכלית · וכן המשפטיות שהן צורות בעלי התכונה המשפטית כי כמו שהצרופים הגלגליים הם עד אין תכלית מרוב כמוזכר למעלה סי' ז' · וכבר הקדמנו ענינו בראשון סי' א' · ככה המשפטים המיוסדים על מתכונתם כפי ערכם בעת הסריון והלידה הם לאין תכלית מרוב · ותקרוב אלי שיתבארו הדברים על פי דברי הרלב"ג בספר מלחמותיו מ"ז א' פ"ב וז"ל כבר יראה בכחו' המשיגו' ההיולאניות שלא ישיגו רבוי הבלתי בעל תכלית לפי שהם יקבלו מה שיקבלוהו קבול פרטי מצד קבלם אותו קבול היולאני · והמשל שהכח הרואה כבר ישיג זה הכבע אשר בזה הכראה אשר הוא בזה השטח ובזו התמונה אשר לזה הכראה לפי שהוא מקבל אותו קבול היולאני באופן מה רוצה לומר שכבר נרשמה כראותו זאת ההשגה רושם מה והיה מחוייב מפני זה שיהיה הכראה לו בשטח מוגבל ובתמונה מוגבלת ולא ישיג הכבע במוחלט אבל ישיג זה הכבע · ואולם זאת ההכנה כמצאת שופטת משפט בלתי תכליתי כי הי"א תבין הגזרות הכוללות והגדרים אשר כל אחד מהם הוא משפט על רבוי בלתי בעל תכלית הנה א"כ יראה מזה שהשכל הה' ולאני כלל · ע"כ: והראיה על מציאות עצם שכלי נבדל וכו' · ידו נטויה להביא מופת על המצא שם השכל הפועל כאשר הונח מטעם ז' סיבה וסיעתו כמוזכר בראשון סי' א'

כי הצורות ההנדסיות והמספריות והמשפטיו' בלתי בעלות תכלית · והראיה על מציאות עצם שכלי נבדל מהגשמים יעמוד לנפש מעמד האור לראות · ושהנפש כשנבדלה מהגשמים תתאחד בו הוא שהנפש אין מדעיה הווי' לה בנסיון כי מה שיהיה בנסיון אין גוזרין עליו גזר גמור כי לא יגזור האדם גוזר גמור כי כל אדם לא יגיע אזניו כאשר יגזור כי כל אדם מרגיש וכל מרגיש חי וכל חי עצם ושהכל יותר רב מהחלק וזולת זה מהמושכלות הראשונות שהאמנתנו בבירור הדעות לא תתברר בלמוד ואם

ובראשית סי' כ"ה ובזה סי' ד' ו' · וכבר זכרנו בי' ס' מה שכתב המורה בשני פ' ד' על מציאות השכל הפועל · והוא דרך מתחלף לדרכו של חבר בכאן: יעמוד לנפש וכו' · הוא הדבר אשר דברנו כי מדרגת השכל הפועל אבל הצורות שדמיונו להאיר ש' עבר פניהם להעלו' כרותם עד היותן מושכלות בפעל · הלא היא כמדרגת אור השמש המאיר לארץ ולמראים אשר מונחה נגדו יושמו נראים בפעל: ושהנפש כשנבדלה וכו': כאמרו סוף סי' י' והפילוסופים קוראים נותן המדרגה הזאת השכל הפועל וישימוהו מלאך אחרי השקים וכאשר שכלי בני אדם נדבקי' בו הוא גן עדנם והתמדתם הנצחית: הוא שהנפש אין מדעיה וכו' · זו היא הראיה על מציאות השכל הפועל · ומעשה תקפה וגבורתה מוכח ועומד על מה שנמצא בנפשנו המושכלו' הראשונות והקרובות אליהן שאמתתן אצלנו ברור וקיים · ואין זה מצד הנסיון בלבד אשר יעמיד אותנו על בירורן · שהרי אנחנו רואי' כי הדברים הנודעים לנו מדרך הנסיון אין בירורן עולה יפה באופן שיוכל אדם לגזור עליהם גזרה מוחלטת לומר כי הוא זה נכון וקיי' · וכענין אמרנו שכל אדם לא יגיע אזניו אשר ידיעתו נשלמת בנו על דרך זה מצד שמעולם לא ראינו אדם ש"כ עם כמו שיגיעו אותם שאר הב"ח כגון כפרד · ועם היות שמדרך השפוט ברוב האד' תכינו לגזרה זו אמנם א"מן מ"מ ה"ה אפשר המצאו על אופן אחד בקנת האדם ואם לא נדעה · לא כן אמרנו שכל אדם מרגיש ושכל מרגיש חי וכו' כי על אלו יגזור השכל גזרה ברורה קיימת · וכן שהכל הוא יותר רב מהחלק וכו' · ואלו היו מצד נסיון לבד לא ה"ה לנפשנו מרגוע בהכרחיות אמתתן · כנסיון בלתי הגעת האזנים אשר זכרנו ואם כן ממקום אחר זולת הנסיון עולה בירורם אצלנו · הוא המלמד לאדם דעת באמונה בלתי מסופק אפס כי היה אפשר לנו לתת סבת ההבדל בין שני מיני הנסיון הנזכרים · כי להיות בלתי הגעת האזנים דבר בלתי עצמי באדם וגם לא התברר היותו סגולה בו כמשכת בהכרח מצירתו הפנימית כפל כעניינו הגמגום שלא ימצא על אופן אחר בקינת האדם ובא הנסיון בזה כהלם קנת · אמנם בהרגש האדם ·

ואם לא יהיה כן היה משתלשל הענין ב׳ מה שאין לו תכלית ואם כן הוא מאצילות אלהית תדבק בנפש המדברת וכל מה שבו צורה שכלית (בעצמותו הנה) לא כעצמו הוא עצם בלתי מתגשם אך עומד בעצמותו וציור הנפש לצורה שלמות לה ויהיה לה בה ההתדבקות בעצם הזה השכלי אבל תעתיקה מההתדבקות ההוא טרדת הגוף הנה לא התאמת ההתדבקות התמים אלא במיאוס וגיעול כל כחות הגוף כי אין מונע לה מההתדבקות בו זולת הגוף וכשתפרד ממנו תשאר פנויה ניצולת ממה שהיה אפשר לו מן ההפסד מתדבקת בעצם הזה הנכבד המכונה בעולם העליון וזולת

איכות המרגיש וכו׳ הנסיון קיים וברור להיותם דברים עצמיים הכרחיים להמצא בכל מינם אחרי כן נמשך החבר להורות שאם יעלה על דעת שהבירור במושכלות כולה יעלה בידנו מכח הלמוד כדרך המופתים · זה אינו · והוא אמרו שהאמתתנו בבירור הדעות לא תתברר בלמוד : ואם לא יהיה כן היה משתלשל הענין וכו׳ · רצה בזה מה שכתב הפילוסוף בראשון מספר המופת שאין המופתים הולכים לאין תכלית · רוצה לומר שיתאמת ענין במופת ולמופת ההוא מופת וכן עד בלי תכלית · אבל בהכרח תהיה שם עמידה אצל מושכלות ראשונות שהן התחלות הידיעה שאין למעלה מהם והם בנו מכס טבעי בלי למוד · ובזולת זה לא היתה לנו שום ידיעה כלל כי כל ידיעה וכל למוד ישלם בנו מכח ידיעה קודמת · ואם הידיעות בדרך המופת היו משתלשלות לאין תכלית לא היתה שם ידיעה ראשונה · ואם אין ראשון אין אחרון הואיל והידיעה המתאחרת היא יונקת מן הידיעה הקודמת כאמור · ולפיכך ראוי ומחוייב שימצא לשכלנו מרגוע אצל התחלות ראשונות קיימות בענין שאין צורך לשום מופת על בירורן · ומזה הוליד החבר על דעת הפילוסופים שאם כן הוא מאצילות אלקית תדבק בנפש המדברת · רוצה לומר שאם בירור המושכלות הנזכרות לא יוכל להתקיים אל הנסיון לבד גם לא אל הלמוד במופת · נשאר א״כ שיהיה בשפע ובאצל מענין אלקי אשר אצילותו דבקה בנפשנו ומלאה הנפש דעה את המושכלו׳ ההן מכח השפעתו · ומכריח היותו שכל נבדל באמרו וכל מה שבו צורה שכלית וכו׳ · רוצה לומר שאין שום דבר נותן לזולתו רק שדומה למה שבעצמו · ואם מכח האצילות ההוא היתה בנפש האדם צורה שכלית · הנה ראוי שיהיה גם הוא בעצמו עצם שכלי בלתי מתגשם וכו׳ · ותחזינה עיניך מה שכתב ארסטו בסוף ספר המופת אשר ספק שם תחלה אם המושכלות הראשונות הם בנו בטבע או בלמוד · והורה כי אין לומר היותם בטבע שא״כ היו מבוארים בגלוי לאדם מעת לדתו · גם אין לומר הוות בלמוד לפי שאין לך דבר קודם להם בפרסום האמתות · וכבר ידענו כי כל למוד הוא מכח ידיעה קודמת · על כן גזר לומר שיש בנו כח טבעי אשר ממנו יתהוו המושכלות והוא החוש והשכל כי בהשיג החוש איזה פרטי ממין אחד וישאר רישומו בזוכר · וכן בהשגתו בפרטי ממין ההוא פעם אחר פעם יתהוו הנסיון שאין ענינו זולת זכרון כפול פעמים רבות בדבר אחד בעצמו · ואז השכל הפועל שהוא לפי דעתו (מטעם גדולי מפרשיו) כח נטוע בנפש האנושית כמו שזכרנו למעלה משפיע את הכולל וגוזר בכללות על הדבר ההוא אשר קדם הנסיון עליו · וזהו מה שזכר החבר שאין הנסיון מספיק ושצריך דבר אחר ישלים השגת הכולל · אלא שהוא תלה זה בשכל הפועל הנבדל על דרך שטת בן סינא כמוזכר למעלה :

וציור הנפש וכו׳ · זו היא ראיה על אמרו שהנפש כשנבדלה מהגשמיים תתאחד בעצם השכלי הנבדל · והנה כה משפטה · הלא ציור הנפש לצורה הוא שלימות שיש כמו שקדם כי אין השכל בפעל זולת צורת המושכלו׳ המופשטות וכו׳ · ובהיות שאלו המושכלות הם כלם בנפש השכל הפועל וכמו שכתב הרלב״ג בספר מלחמותיו מא׳ א׳ פ׳ יב · וכן ראוי שיהיה הואיל ותוצאות השכלתנו ממנו כמו שקד׳ צדיק וישר הוא שיה׳ לנפשנו באמצעות הצורות המושכלות · התדבקות בעצם ההוא השכלי כאשר הוכח : אבל תעתיקה וכו׳ · הכונה לשוכיח שהדבקות הזה לא ישלם זולתי כשנבדלה הנפש מהגשמים כמו שהיתה הכחתו בדבריו הקודמים · על כן אמר שהדרך להשיג הדבקות הזה אשר הניחו הפילוסופים הוא בנצול כל התאוות החמריות כי אמנם תעתיקם מההתדבקות ההוא טרדת הגוף ומזה ראוי לגזור אומר שלא התאמת ההתדבקות התמים אלא במיאוס וכו׳ · וכיון שהמונע משלמות הדבוק איננו כי אם הגוף ראוי א״כ שנאמר כי כאשר תפרד ממנו תשאר פנויה ניצולת וכו׳ · ומענין זה כתב הרלב״ג בספר מלחמותיו פ׳ יג עם היותו בלתי מסכים לאפשרות הדבקות הזה בשכל הפועל וז״ל כל מה שיקרב יותר אחדות מושכליו לאחדו׳ המושכלו׳ אשר בנפש השכל הפועל שיהיה הנאותו יותר עצומה

ותהיה

וזולת זה מההכחות אין מעשהו כי אם בגוף ויאבד בהפסד הכלי אבל הנפש המדברת כבר ציירה אותם הצורו ההם ולקחה לבותיה׳ כמו שקדם :

סי׳ י״ג אמר הכוזרי אני רואה לדברים האלה הפילוסופיי׳ יתרון דקדוק וברור על שאר הדברים :

סי׳ י״ד אמר החבר וזהו מה שהייתי מפחד עליך מ מהפתוי ומנוחת הנפש על דעותם כי לבד מה שנתברר מהם המופת בחכמות ההרגליות וההגיון

ותהיה שמחתו ותענוגו בזה שהשיג יותר חזק וכו׳ עד אמרו וכבר נשער זה הערבות במה שנשיגהו בחיינו מאלו המושכלות זה השיעור המעטיי אשר הכונה שהנפש הבהמית ויתבודד השכל בפעולתו שכונה בו מן הערבו׳ מה שלא נעריכהו אל שאר הערבויות ואין לו אליהם יחס כלל כ״ש שיהיה זה הערבות יותר אחר המות כי אז תהיה השגתנו אלו המושכלות אשר קנינו אותם בחיינו בהתמדה ונשיג יחד כל הדברים אשר נשכלנו לפי שכבר סר אחר המות המונע אשר היה לנו בזה בחיינו מצד החמר וזה כי מפני שהנפש אחת תמנע השגת השכל בהשתמש אחת מכחות הנפש הנשארים בפעולת׳ וגם בעת התבודד השכל בפעולתו לא יקרה לו שישיג יחד כי אם המושכלו׳ תאשר נעתק מחשבתו אליהם כמו שהתבאר במה שקדם · ואולם אחר המות ישיג כל המושכלות שהשיג בחייו וכו׳ · ע״כ · ועל כל אלה תזל בטל אחרת בעל העקרים מא׳ ד׳ פ׳ ל׳. וז״ל הרי האדם דומה לבית שיש בו חמשה שערים יכנסו דרך אותן השערים · אל הבית כל הממונות והקניינים והמזונות הצריכים לבעל הבית ויתקבצו כלם בבית אחד ואחר יתחלקו מן הבית ההוא כל הקניינים והמזונות אל החדרים ויניחו בכל חדר הראוי לו ואחר שנתמלאו כל החדרים מכל הממונו׳ והקניינים כל אחד כפי מדרגתו לא יצטרכו אל השערים להביא אל הבית דבר ולא לקיים בתוכן הטובות והקניינים אבל סתימת השערים יותר טוב אל הבית כדי שיהיה נשמר הטוב ההוא בחדר ש׳ וכן האדם יש לו חמשה חושים אשר יושגו כל ההרגשות באמצעותם · ואחר שיכנסו כלם אל החוש המשותף יתחלקו כל הדברים המורגשים בחדרים כפי מה שראוי ויקח הכח המדמה מן הדברים ההם מה שראוי לו ויקח הכח השכלי מן הדברים כללותם ועצמותם ויפשט מ חלקיותם ויבדיל העקרים מן העצמים · ואחר שיגיע בנפש הכללות כזה מן הדברים לא תצטרך אל החושים וההרגשות כמו שלא יצטרך הבית אל השערים אחר המלא החדרים כל טוב · וכמו שסתימות השערים יותר טוב לשמור הממונות כן עזיבת הכחות הגשמיות יותר טוב אל הנפש לפי שההרגשות לנפש הם במדרגת

המכידה או הספינה והבהמה המוליכים את האדם אל המקום המכוון כי אחר שיגיע אל המקום ההוא אין לו צורך בספינה או בבהמה ויהי עליו לטורח גדול ולמשא כבד והעצי שבתחלה לא היה יכול להגיע אל מחוז חפצו זולתם · כן ההרגשות והכחות הנפשיות אחר שהושגו בהן המושכלות לא יצטרכו הם לקיים אותו המושכל בנפש ואבל הדבר ההוא בהפך כי יטרידו וימניעו מהשיג אותו על השלמו׳ ומלהתמיד הדבקות בו לפי שהשכל הפועל שכל פשוט נקי מכל חמר׳ והנפש לא תשיג הדבקות על האמת בהיותה מסתבכת בחמר ואחר המות סר ממנה ההסתבכו׳ שיש לה עם החמר ותשיב פשוטה נקייה ויכולה להדבק עם השכל הפועל הנקי הפשוט כי הדומה יתדבק עם הדומה וזהו נצחיות׳ והשארות׳ ושלמותה האמתי ע״כ : וזולת זה מהכחו׳ וכו׳ · שב למה שממנו התגלגל דבורו באמרו וכל אלו הכחו׳ מתי׳ כלי׳ בכליון כליה׳ וכו׳ עד אמרו זה היוצא מדברי האנשים האלה במה שלמעה מהנפש המדברת ואמרו במדברת שהיא השכל וכו׳ : אבל הנפש המדברת כבר ציירה הצורות ההם וכו׳ · שם הצורות שזכר למעלה באמרו וכליה הראשונים הצורות הרוחניות המצטיירות באמצע המוח וכו׳ · ורמז באמרו ולקחה לבותיהם אל הפשטת המושכל מן החדר ואל ההרכבה והפרדה והולדת ההקדמות שזכר למעלה כי הן הן לבותיהן ועקריהן של הצורות ההם :

סימן יד

וזהו שהייתי מפחד וכו׳ היה זה בסי׳ נ׳ כי שם פחד פחד באמרו ומי לנו בנפש שנגלת שאיננה נפתית לדעות העוברות עליה מדעות הטבעיים וכו׳ : כי למה שנתברר מהם המופת וכו׳ על אלה היה דברו ברביעי בסי׳ נ׳ לאמר אך דרכי הראיות נחלקו · מהם מדוקדקות עד תכלית וכו׳ · ומן הטעם הזה עצמו היה דברם ז״ל אם תלמיד חכם הגון הוא ממנו תאכל ואם לאו אותו תשחית יברת כי היתה הקפידה לפתוי ולמנוחת הנפש על דעותיו אשר לא ימלטו מן הזיוף בקנתם מצד היותו במעשיו בלתי הגון ובכן יהיה בתלמודו שרש פורה ראש ולענה ואומרי׳ לכרעה לא מדובשיך ולא מעוקציך : בחכמות ההרגליות

והחגיון בטחו הנפשות על כל מה שאמרוהו בטבע ובמדה שאחר הטבע והשבו שכל כרה שאמרוהו מופת ולמה לא תספק בטענותם ביסודות הארבעה והאשונה ותתבע אותם בעולם האש אשר יטענו ששם האש העליונה אין גוון לו שימנע גוון השמים והכוכבים ומתי השגנו אנחנו אש יסודית אבל איכות חמה בתכלית אם תחול בארץ (היתה) כא תהיה גחלת ואם תחול באויר (היתה) כא תהיה להבה ואם תחול במים (היתה) כא תהיה מים רותחים ומתי ראינו גשם אשי ואוירי נכנסים בחומר הצמח והחי עד שנגזור שהוא מורכב מהארבעה כלם אש ואויר ומים וארץ אבור שהשגנו המים והארץ (והשתנותם) כל נפסתותם והכנסם בחומר הצמח · ולאויר ולחמימות השמש עזר בהויה בדרך האיכות לא בגשם אש ולא בגשם אויר או מתי ראינו אותם נתקים אל אלה הארבעה בעינם אם ינתק חלק אל דמות העפר אינו עפר אבל היא אפר ראוי

מן הנה הלמוד וכו' כמבואר למעלה סי' י"ב ובשלישי סי' ל"ט: ולמה לא תספק בטענותם ביסודות וכו' · הוא הדבר שהוזכר ראשונה מטעמם אחר החמר הראשון באמרו סי' ב' ותחלתם חמום האויר הקרוב מגלגל הירח וכו' עד אמרו בסוף הפסקא ואלה הד' יסודות המזונים תחת יכה ההויות: ותתבע אותם וכו' שתעורר תביעתך וטענתך עליהם לבטל טענתם בהנח האש העליונ' באמרו ברביעי סי' כ"ה ואחריו מקום האש הטבעי שקורין אותו בלשון ערבי אלאתור · וכן הוזכר למעלה בזה סי' ב' באמרו וגבר אש זכה והיא אבל שפילוסופי' האש הטבעי' וכו' · והנה התחיל לספקק על תחלת מה שהניחו שם אחר החמר הראשון: אין גוון לה וכו' · הן הן דברי המורה בשני פ' ל' באמרו בקרא האש היסודי בזה השם (רוצה לומר חשך) להיותה מאירה אבל ספיריית שאילו היתה האש היסודית מאירה היינו רואי' האויר כלו בלילה מתלהב אש · ע"כ · ומדברי הפילוסו' ף לזקחו · וכבר זכר זה סי' ב' באמרו והיא אבל הפילוסופי' האש הטבעית אין לה מראה ולא שריפה אבל היא עצם זך דק קל קראוהו גלגל האש: ומתי השגנו אנחנו אש יסודית וכו' כתב בעל יסוד עולם מא"ב פ"א וז"ל יסוד האש לדעת האומרים כי למעלה מגלגל יסוד האויר יש גלגל של אש · הוא סמוך לעקמימות גלגל הלבנה · ואחרים ואני מהם מכחישים אותם בזה שאמרו כי יש למעלה גלגל של אש הואיל ואין עד עליו ולא נזכר זה במעשה בראשית ולא במקום אחר מהמקרא · וחום השמש המתפשט על האדמה עם שאר היסודו' הוא מספיק לתולדת · ע"כ שיובאו לקראת דברי הראב"ע שכתב בספר יסוד מורא שער א' לאמר והנה דברים רבים במקרא בריבית פירוש כמו שהזכיר קבלת הארבע' ארצי' שהם שמים וארץ ורוח ומי' והנה וזרח השמש כנגד שמים והארץ לעולם עומדת והולך סובב סובב הולך הרוח ואינו אש כלל וכל הנחלים הולכים אל הים·

ושאר ארבעתם זוכרים בפ' בראשית את השמי' ואת הארץ' ורוח אלקים מרחפת על פני המים והנה מי מדד בשעלו מים ושמי' בזרת תכן וכל בשליש עפר הארץ מי תכן את רוח ה' והנה נוטה שמים כיריעה יסד ארץ על מכוניה עושה מלאכיו רוחות המקרה במי' והנה כונס כנד מי הים ויראו מה כל הארץ וכל הזכי' בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם · והנה לעשות לרוח משקל ומים תכן במדה כי הוא לקצות הארץ יביט תחת כל השמים יראה · והנה מי עלה שמים וירד מי אסף רוח בחפניו מי צרר מים בשמלה מי הקי' כל אפסי ארץ וכו' ע"כ: אבל איכות חמה וכו' · כדבר בעל יסוד עולם שזכרנו באמ' שחום השמש המתפשט על האדמ' עם שאר היסודו' הוא מספיק לתולדת: ומתי ראינו גשם אשי וכו' · מטיל ספק נמה בקיומו וקבלו הפילוסופים לדבר פשוט ומושלם שכל הווה מורכב מארץ ומי' ואויר ואש' והתחלה מספקק על זה מכד האויר והאש אחרי כן באמרו או מתי ראינו אותם נתקים וכו' ימשיך הנמנו' בארבעתן שהרי אפשר היותם איכיות ראשונות לבד אשר לא ימלט מהם גשם מהגשמים וההשכל יתיך המורכבות שיה' וכו' וכמו שיתבאר בסמוך: אמור שהשגנו המים והארץ וכו' · ר"ל הן לו יהי כדברך שהשגנו המים והארץ בהשתכותם והכנסם בחמר הצמח מכד שאיכתו מהם למזונו ולגדולו באמרו ברביעי סי' כ"ג והנה היא אשר תשכה הארץ והמי' אל טבעה וכו' · עדיין יש לנו לומר כי לאויר ולחמימות השמש עזר בהויה בדרך האיכות להשוות מזגה בחמימו' ובלחות לא בגשם אש וכו' : ואח"כ לא העלית בידך בירור הרכבתו מארבעתן · והנה שיעור הלשון ימשך על זה שתאמ' · אמור לכל אות נפשך שהמים והארץ נכנסים בחמר הצמח · והנה גם אנחנו נאמר שהאויר והחמימות עוזרים בהוים בדרך האיכות לבד לא שיכנסו בם בגשמי יסודם ממש : או מתי וכו' · יעורר הספקו על הכנס גשם יסוד פשוט בחמר הקויה כלל ואפילו המים והארץ אשר

שלדם

ראוי לרפואה והחלק הנתק אל דמות המים אינו מים אבל הוא סחיטה או לחות ארסי או מזוניי לא מים ראוים לשתיה והחלק הנתק אל דמות האויר היה איד או קטור לא אויר ראוי להתנשם בו · ואלה גם כן (פעמים ישתנו) כ"א אפשר שישתנו אל בעלי חיים (או צמח) כ"א לצמחים או יקפאו בחלקי הארץ (ושבו) כ"א וילכו מהשתנות אל השתנות ובפלא יפול בהם השתנות אל יסוד גמור אמת כי אחר המחקר (יוצא לנו) כ"א יוכיחנו ההכרח להודות בחמימות והקרירות והלחות והיבשות ושהם איכיות ראשונים לא ימלט מהם או (מאמצעיהם) כ"א ממכועיהם גשם מהגשמים · ושהשכל יתיך המורכבות אליהם וירכיב מהם ויניח להם עצמי נושאים ויאמר אש ואויר ומים וארץ בציור ובמאמר לא שהם היו כלל פשוטי חוץ לשכל ויתרכב מהם כל הווה ואיך יאמרו זה והם (יאמרו) כ"א אומרים בקדמות אם כן לא סר האדם הווה משכבת זרע גדם והדם מהמזונות והמזונות (מהצמח והצבח)

שאדם יראה לעינים הנכנס בתמר הנמח כאמור · וזה כי כל מורכב יותך אל הפשוטים אשר הורכב מהם · וזהו עין רואה שאין שום מורכב נתך ונהק אל שום יסוד מן הארבעה הנזכרים כמו שמבאר והולך · א"כ אין שום הווה מורכב מנשמיהם: דאוי לרפואה · אשר זה להבדיל כינו לבין יסוד העפר אשר לא יכלח לרפואה וזה מורה על בלתי היותו יסוד העפר: או לחות ארסי או מזוניי · כפי איכות המורכב שניתק ממנו: לא אויר ראוי להתנשם בו · שיוכל אדם כאות נפשו לשאוף רוח ככין בקרב לבו על כל נשימה ונשימה אשר הוא נושם · כי כוס יהיה לו קורת רוח להביר רוב חומו וגם הוא הכרחי להוית הרוח החיוני וכמו שזכרנו בשני סי' כ"ו : ואלה ג"כ וכו' · רוצה לומר שגם אלה הדברים שהתכת המורכב מגעת אליהם ישתנו לחיים או לצמחים או יקפאו בחלקי הארץ והם המוצאים ומיני הדוממים ובזבב סובב הולך שהתמותם ממורכב למורכב · והיה דבר פלא כברי זור שיפול בהם השתנות אל יסוד גמור זך ופשוט כהנחת הרמב"ם בה' יסודי תורה באמרו ולא כל הנפסד כשיפסד מיד יחזור לארבע היסודות אלא יפסד ויחזור לדבר אחר ודבר אחר לדבר אחר וסוף הדברים יחזור ליסודות ונמצאו כל הדברים חוזרים חלילה ע"כ: אמת כי אחר המחקר וכו' · כי אין המלט מהודות במציאות האיכיות הארבעה בכל הווה · או הם או המתחדש מאמצעיותם · כאמרו סי' י"ב שהדבר המתחדש מהתמזג הנפרדים אם שינכר בו אחד מהנפרדים או יוסד מאחד וכו' · ואם שינוכחו הנפרדי' עד שלא ישאר אחד על צורתו ותחודש מהם צורה מאמצעיותם · ע"כ: ושהשכל יתיך וכו' · כי עם היות האיכיות שהורכב המורכב מהם בלתי נמצאי' נפרדים בעצמם חוץ לשכל · מ"מ השכל אשר לו כח מיוחד שיאחד הרב וירבה האחד בהרכבה והתכה כמו שכתב סי' י"ב · הנה הוא שמתיך המורכבות אליהם וירכיב

מהם וכו' : לא שהם היו וכו' · רוצה לומר העצמים הנושאים ההם אשר הניחם השכל להרכבת המורכב : ואיך יאמרו זה וכו' · רוצה לומר איך יאמרו שהדברים אשר הורכב כל מורכב מהם יהיו יסודות פשוטים חוץ לשכל וכאמרו בסוף סי' ב' מטעמם ואלה הד' יסודות מהמזגם תהיינה ההויות · והלא הם סוברים הקדמות : וא"כ לא סר האדם היות משכבת זרע ודם וכו' והנה כשתהיה הנחתם שכל הווה יתרכב מן היסודו' הפשוטי' אך אבל מאמיני החדוש לא תקשה זאת שהיו יכולים לומר כי תחלה בבראו היסודות ומהם נתהוו כל ההוים מאז עם היות שכמשכה הוייתם אחר כן בזולת הרכבה מהיסודות ההם · ולא שהיים דבריו כדעיפא מיבה לומר שעל דעת התורה אין צורך להיות שם פשוטים אמצעיים בהויה להרכיב הרכבות הנמצאות רק שנבראו כמו שהן בתבניתן וקומתן · כי אמנ' ענין הכדורי והאמצעי' כללו הוא חומר יוצא מנזע אמונת חיוב השתלשלות על כן בקשו להם השבונות רבים לקרב מעלות רוחם אל השכל · אבל בהודו' בחדוש יקל כל קשה ויתיישר כל מעקש וכו' כמו ש"בא · כי פי ה' הוא כזה ובבראו כל ההווים ורוחו ורבוכו הוא קבנס על הדרך אשר המלך חפץ ביקרו · ואל כינע להעמיר בחקירתו רק מכיבתכו כחדל וראיתי לבעל העקד' שכתב שער ג' על מאמר יהי אור וז"ל הקדימה הטבעית תחייב ג"כ הקדימה הזמנית בהרכבה מהמנאות כי היסודות הפשוטים א"א שלא יוקדמו במציאות אל המורכבים מהם כי אם כאמר שנברא העולם בכללו כא"ם אחד שנמצא רגע אחד כאשר הוא בדעתו בבניונו ובקומתו הכם א"א שנאמר שחלקיו בפשיטות והרכבה נמצאו כאחת · וכן שנאמר שהיסודות בפני עצמן והמורכבים מהם נמצאו יחד ושנמצא לכל אחד מציאות בפני עצמו הנה זה בטל כי הוא קרוב לאומר שהבנים והאפרוח · הטפה הזרעית והנולד ממנה · או שהאב ובנו ימצאו יחד · כי על זה האופן

והצמח) נ"א מהנמחים והנמחים כמו שאמרנו מכח (זרעי) כ"א זרע והמים אשר ישתננו לדומה (עצם) בנ"א איכנו להם בעזר מהשמש והאויר והארץ (ועוד) נ"א אמת שלכל הכוכבים ומצבי הגלגלים רשם ועזר בו הנה זה הספק ביסודות על דעתם. ואולם על דעת התורה הנה האל ברא העולם כמו שהוא ובעלי חיים שלו וצמחיו מצויירים ולא יצטרך (אליהם אמצעיים והרכבת מורכביהם) נ"א להקדים מנועים ולהרכיב הרכבות ובהודות בחדוש (קל) נ"א הוקל ונ"א יקל כל קשה (והתישר) נ"א ויתיישר כל מעקש כשידומה מזה העולם שהוא לא היה (עוד) נ"א ואחר כן היה בחפץ האל בעת שרצה ואיך שרצה לא (תצטער) נ"א תיגע בחקירה איך התהוו הגשמיים ואיך נקשרו בהם הנפשו' ולא תתרחק נפשך מקבול הרקיע והמים אשר מעל (לשמים) נ"א לרקיע והשדי' אשר יזכירו רבותינו והספורי' המקווים מן ימות המשיח ותחיית המתים והעולם הבא ומה

האופן ודאי אין שום קדימה לאחד על השני לא זמנית ולא טבעי כללי ע"כ. והנה זו טענה אחר אם שכיה מועדות על מציאת הרכבה מן הפשוטי' עם האמ' כ שהעולם קדמון שלא שהוא השכב את פני כל פי מאמיני החדוש כבת אחת כרגע אמר החבר המציא בריאת העולם כמו שהוא ובעלי חיים כלם וצמחיו מצויירים בלי צורך הקדמת מניעים והרכבת הרכבות כמו שיבא ירחיק ענין התמוג כל ההויות מהפשוטי' גם מקדם מהעולם מאז. ובכן לא יגום אותו בעל העקידה באמרו כי היסודות הפשוטים אף שלא יוקדמו במציאו' אל המורכבים מהם: והנמחים כמו שאמרנו וכו' הוא דברו למעלה באמרו אויר שהשגנו המים והארץ בהזמנות והכנם בחמ' שכיח לאויר ולחמימות השמש עזר בהיות בדרך האיכות לא בגשם אם ולא בגשם אויר. ע"כ. ומענין זה ברביעי סי' כ"ג על גרגיר הזרע אשר יפול בארץ והוא משתנה ומתחלף בבריאה אל הארץ ואל המים ואל הזבל ולא ישאר לו שום רושם מוחש כפי מה שידומה למביט אליו והנה היא אשר תשנה הארץ והמים אל טבעה ותעתיקם מדרגה אחר מדרגה עד שתריק היסודות ותשיבם אל דמות עצמה. ע"כ: לדומה עצם להם. כאלו אמר למה שהוא דומה בעצמותו להם ואפשר שהגרסא מהופכ' וראוי שיאמר לעצם דומה להם: ועוד וכו'. לפי שזכר השמש מכלל העוזרים בהויה. פן יחשב שהוא לבדו יהיה לבו מן העליונים עוזר בזה. הואיל באר שגם לכל הכוכבים ומצבי הגלגלים רושם ועזר בו רוצה לומר באדם זה וזה שקדם זכרו ובענין מהן ש' זכר בראשון סי' א' באמרו ולא בר האדם נולד מאדם וכו' עד אמרו עם כחות הגלגלים והמזלות וכו': הנה זה הספק ביסודות על דעתם ואולם על דעת התורה וכו'. בר דלוק על ראשך מכח הערתנו המוקדמת כי אמנם בר גל הספק הזה מעלינו באחד משני נרדים. האחד באמרנו שהפשוטים הוקדמו בבריאה למורכבים מהם ומגד זה כנדק בדברנו שמן הד' היסודות בעת יצירתן עם היות שבמשכה הזמן אשר

כן על הדרך האמור שהאדם מתהוה מזרע ודם וכו'. והשני באמרנו שאין שם פשוטים יהיה להם דין קדימה במורכבים מהם אפילו בעת הבריאה כי הכל נברא בבנינו וצורתו ואין שם צורך להתמזגות ולהרכבה מן היסודות הפשוטים. והנה הדרך הראשון השמיטו החבר והניחו כמבואר בעצמו ויאחז במשפט השני ידו כי אותו ראה צדיק לפניו כמו שזכרנו. כמו שהוא. בלי קדימת פשוטים למורכבים מהם כמו שהוכח סי' ב' מטעם המתפלספים: מצויירים. בבניינם וקומתם וצורתם: ולא יצטרך וכו'. כי אמנם הכוזרי כשהתפלספו' השגות על כל ההויות והשולכים בדרכיהם הם צריכים לכך כדי למצוא דברי חפץ לקרב בסדור הטבעי אל משפט סברתם. ולא כן מאמיני החדוש וכמו שקדם: כשידומה מזה העולם וכו'. נקשר עם אמרו אחר כן לא תצטרך בחקירה וכו'. כי תנוח נפש המאמין לומר כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ ולא תבקש לה גדולות ונפלאות כאלה אשר עליהם שיה רוב חכמת הפילוסופים רוב כעס ובתוספת דעת הוסיפו מכאוב: ולא תתרחק נפשך מקבול הרקיע וכו'. באמרו ברביעי סי' כ"ה ואחריו המים אשר מעל לרקיע לא השיגתם קושית פילוסופים על כן לא הודו בהם: מעל לשמים. עם היות בנוסחא אחרת מעל לרקיע כלשון הכתוב. מכל מקום אפשר לתת טעם לנוסח לנוסחתנו כי במלאכת מחשבת שנה את לשונו להורות על השמים שעליונים ממש אשר לא בתורת הפילוסופים הבלתי מודים שיהיו שם מים וכמו שקדם אמרו כי לא השיגתם קושית הפילוסופים וכו': והשדים וכו'. כתב בעל נוה שלום מאמר ב' סי' א' על מה שאמר רב פ"ק דברכות האי דוחקא דכלה מינייהו הוי וכו'. אלו המאמרים ודומיהם רבו כנמרא וזה נמשך אחר דעתם במציאות השדים ואם הפילוסופים יכחישו זה אולם מציאותם מפורסם בתורה ובדברי רז"ל עם שנתפרסם ונמשך בעולם

ומה צרכנו אל זאת התחבולה בהשארו׳ הנפש אחר כלות הגוף והמספר הצודק המקובל כבר אמת אצלנו (היעודים הניחם יהיו רוחניים או גשמיים) כ״א היות הנפש והכלם שתהיה רוחני׳ או גשמי׳ ואם נמשיך דרכי ההגיון לקיים

בעולם וכתאלת אבל החוש · וכבר ידעת מא״רז״ל ששה דברים נאמרו בשדים ואם הכופר אלבלג פירשו על בכחות סכאות והשפעות מהכללים (נ״ל מהגלגלים) ואמר שחכמי קדם קורים אותם מלאכים נופלים מן השמים וקראה אותם התורה נפילים · וזה השכל רנה ליחס שכלו מחשבתו הנפסד׳ לתורה השלימה ומדוע לא ישיב אל לבו כי לפי דעתו איך יפול לומר הנפילים היו בארץ בימים ההם נראה שעכשו אינם בארץ אם כן נשתנו סדרי בראשית אין זה כי אם רוע לב הוא הטעהו כי לא איש בינות הוא לעיין דברי רז״ל ולהבין סודות אמריהם שכל דבריהם אמת והוא רועה רוח · והאמת שיש לשדים מציאות ודבר זה יסכים עמו העיון והוא שכאשר ימצא בטבע מורכב מה גוברים עליו היסודות הכבדים ועם זה הוכן והושם מזגו להיות מקבל נפש מדברת ומשכלת והוא האדם · כן ימצא בטבע מורכב יגברו עליו היסודות הקלים נוטים מדרך השווי שמזגו ימצא בו הבחירה לרע ואלו הם השדים שמפני שיסודם הנזכר הוא האשיות והאויריות שהם בקצה האחרון ראוי להיותם בתכלית הכעס והגאוה והקנאה עד שיגיע מזה להשחית ולהזיק האדם כפי מה שאפש׳ · שלהיות ההפסד נמשך לאדם מצד החמר · כן ימשך לאלה ההפסד מצד חמרם ורוע הרכבתם ורחקם מהשווי האמתי ויהיו חסרי השכל ורעי התכונה ויתחלפו ביניהם מצד התחלפותם בשווי ההרכבה בפחות ויתר · כמו שיתחלפו האנשים מצד המזג וההרכבה הטבעית ·

ואחרי הודיעך מהות השדים · בנקל תוכל להבין מאמר רז״ל ביחס להם ששה דברים · תדע שדעת אנא בכימן במציאות השדים · ואם נעלמו מהחוש לא נעדר מנ׳ אותם בשביל זה שהרי היסודות הקלים לא ישיגם החוש עם היותם נמצא וז״א אילמלא נתנה רשות לעין לראות וכו׳ · ע״כ · ומפורסם ענייכם אבל רז״ל באמרם בברייתא פ׳ חלק אין שואלין בדבר שדים בשבת ר׳ יוסי אומר אפילו בחול אסור אמר רב הונא הלכה כר׳ יוסי ואף ר׳ יוסי לא אסר אלא משום סכנה כי הא דר׳ יצחק בר יוסף דאיבלע בארזא ואיתעביד ליה ניסא ופקע ארזא ופלטיה · ע״כ · ובגיטין פ׳ קורדייקוס על הכתוב בשלמה ומקבו׳ והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו שאל לחכמים היכי אעביד א״ל זיל איתי שידא ושידתין וכן עשה ושאל והם על השמיר · ובחולין פ׳ כל הבשר גבי הכהו שקולאי

דהוו דרו שביתא דחמרא וכו׳ · עוד שם ההוא שידא דהוה בי רב פפא וכו׳ · ומעשים אחרים רבים כיוצא באלו · ובתשובות הרשב״א סי׳ ת״ג זכר תשובת הרמב״ן ז״ל מה שהתירו בפ׳ חלק ללחוש על השדים אלא משום סכנה אין זה ללחוש ולהשביע לצאת מן האיש כדרך מעשה בן תמליון ור׳ יוסי אומר שמא יזיק אותו כשמוציאין אותו בעל כרחו · ואני תמה כי שמעתי בבירור שמנהג חסידי אלמניא לעסוק בדברי השדים ומשביעין אותן ומשלחים אותן ומשתמשים בהן בכמה ענינים · והנכון אני שיש לומר דמעשה שדים ומעשה כשפים לחוד כמו שאמרו בלטיהם אלו מעשה שדים בלהטיהם אלו מעשה כשפים ופרש״י ז״ל מעשה כשפים על ידי מלאכי חבלה הם נעשים · והם אשר אסרם תורה · אבל מעשה שדים שרי וזהו דעתם שנהגו בו ועשו בו כמה מעשים ובודאי פשטי השמועות כך הם ומעשה דבן תמליון וארגנטין ויוסף שידא ושאר מעשים בגמרא ומדרש אגדה כך הם נוטים עכ״ל · ועוד זכרם הרמב״ן פ׳ יתרו אצל אמרו לא יהיה לך וגו׳ והאריך בענינים פ׳ אחרי מות אצל אמרו ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים וגו׳ · והר״ש טוב זכר ענינם בספר האמונות שער ה׳ פ׳ א׳ · והרב ן׳ חסדאי בספר אור ה׳ מאמר ד׳ דרוש ו׳ · והחכם ספורנו דבר גם הוא על אודותם בפ׳ הנזכרת והרחיב ביאור ענינים בכוונות התורה יעויין שמה · והעה״ב : הוא אצל עולם הנשמות כמו שהורו דבריו בראשון סי׳ קט״ו ובשלישי סי׳ כ׳ וכ״א : ומה צרכנו אל זאת התחבולה וכו׳ · היא הנזכרת סי׳ י״ב באמרו וציור הנפש לצורה שלמות לה ויהיה לה התדבקות בענין הזה השכלי וכו׳ עד אמרו מתדבקת בענין הזה הנכבד המכונה בעולם העליון · ע״כ · ואנחנו אמנם אין לנו לבדות מלבנו שום תחבולה בזה כי כבר אמת אצלנו המספר הצודק המקובל את היעודי׳ בא״ה רז״ל שתהיה נפשנו אחר הפרדה צרורה בצרור החיים בעולם העליון · ומעתה ראוי לך שתבין היעודים ההם על אמתת ענינם בלתי שום חקירה בהם הן שיהיו רוחניים או גשמיי׳ אל תלך בחפוש ענינם בפעם בפעם לקראת כחשים פלוסופיים ואמר זה כלפי אמרו סי׳ י״ב וכל מה שבו צורה שכלית בעצמותו הנה הוא ענין בלתי מתגשם וכו׳ · או יתבאר אמרו הניחם כקשר עם היעודים וכאלו אמר היעודים אשר הניחם כי כן מנהג הלשון להשמיט מלת אשר ·

וכן

לקיים הדעות בם ולבטלם יכלו החיי בלעדי תולדה (ומי לנו באמתת) כ"א ומאין לנו בירור מה שהביאונו בשהנפש עצם שכלי לא יוגבל במקום ולא תשיגהו הויה ולא הפסד ובמה תוכר נפשי מן נפשך או מן השכל הפועל ושאר העלות והעלה הראשונה עוד איך לא יתאחדו נפש ארס"טו ונפש אפל"טון וידע כל אחד מהם דעת חבירו והאמנתו וסתריו וכלל הפילוסופים· עוד איך לא ישכילו מושכליהם פתאום כמו שהם אצל האל ואצל השכל הפועל ואיך תשיגם השכחה ולמה יצטרכו אל (התבונה) כ"א שמחשבה במושכליהם חלק אחר חלק עוד איך לא ימצא הפילוסוף (עצמו) כ"א את נפשו כאשר יישן וכשנשתכר וכשהגיע לו ברסאם כלומר מורסא במוח וכשמצא אותו הכאה במוחו וכשיזקין ויבלה (ומה אשר נגזר) כ"א ומה הוא הקורס על מי שהגיע (לקצה מחכמת) כ"א של תכלית חכמת הפילוסופיא וקרהו בלבול שחורי או ברסאם ושכח כל חכמתו האם (אין זה הוא בעינו) כ"א הוא הסכם בעצמו או נאמר שהוא זולתו עוד נביח שהבריא מחליו בהדרגה וקבל עליו להתלמד מראש והזקין ולא ישיג המדע הראשון (האם ישובו) כ"א התהייכה לו שתי נפשות נבדלות (אחת משתיהן בלעדי האחרת) כ"א האחת פחותה מהשכית עוד נביח שנשתנה מזגו אל אהבת ההתגברות והתאוות הנאמר כי יש לו נפש בגן עדן ונפש בגיהנם ואיזה

וכן מצאתי אחרי כן בכפא' שלא שגגה על הפירוש הראשון מה שמצאתי בכ"ל תיורת אמרו היעודים הכיחם וכו' כתוב לאזר החיות הכפש והכח לה שתהיה רוחנית או גשמית· והכוונה מבוארת· ולענין ההשארות הנפשי עיין מה שכת' הרב ן' חסדאי בספר אור ה' מאמר ב' כלל ב': לקיים הדעות בם ולבטלם· רוצה לומר לשאת ולתת בהין ולאו כדרך המתוכחים להעמיד הדבר על בריו: בלעדי תולדה· רוצה לומר בלא הועיל כלשונו המוזכר ברביעי ראש סי' כ"ג: ומי לנו באמתת וכו'· רוצה לומר מי מעלנו ויעלה ויבא אל מדרגת הסגנה הזאת: מה שהביאונו וכו' הוא מה שהאריך בעניינו סי' י"ב: ובמה תוכר נפשי וכו'· ר"ל באיזה דבר יוכר ההבדל בין נפש לנפש: או מן השכל הפועל וכו'· כאמרו סי' י"ב וידיע האלהיות והאלקות כמבואר שם: עוד איך לא יתאחדו וכו'· גם זו חקירה מונעת מאד לחקור ולומר הואיל ונפש כל אחד מהם התדבקה בהשכלתה עם השכל הפועל· כבסי' י"ב וכמו שקדם בגם הפילוסוף בראשון סי' א' באמרו ונחה נפשו בקיום מפני שסבב בכת הרמס ואסקלביוס וסקרא' ואפלטון וז' יסטו כי הוא והם וכל מי שעלה אל מדרגתם והשכל הפועל דבר אחד עומד לעד· על· איך באורו לא יראה כל אחד מהם האיר הנגוז בנפש זולת ובמה זה יוכר מהם אשר יזמו חביריהם לעשו'· והכה באמרו דעת רמז אל מה שיקיימהו האדם בשכלו בחכמה ודעת מופתי· והאמ"ו והאמנה כוון אל מה שיקיימהו אמונה אומן גם בזולת מופת וכמו שביארנו בראשון סי' א'· ואמר וסתריו על סודות גנוזות בקרב איש ולב עמוק: וכלל הפילוסופים· שכוונה שידע ג"כ דעתו והאמנתו וסתריו של כלל הפילוסופים כי לכלם התדבקות בשכל הפועל לפי דעתם כאמור: עוד איך לא ישכילו וכו'· הכוונה שגם זו חקירה מונעת את בעליה לתת שנה איך פתאום לפתע לא ישכילו מושכליהם הואיל וגם הם שכל כמו האל והשכל הפועל וכל שכן בהתדבקם בו כמו שזכרנו· ואל הפרש שזה ימשך ג"כ ענין הספקות במה שאמר: ואיך תשיגם השכחה ולמה יצטרכו של התבונ' וכו' שהיה ראוי היותם משכילי הדברים לפת' ולא יצטרכו להשוטט במחשבת בינתם ולהתגלגל מדבר לדבר עד בוא' של קנה ההשכלה· והיה זה ראוי גם מטע' אחר והוא להיו' פעולת השכל בזולת כלי גשמי ולענין השכחה היה ג"כ שלא תשיגהו מגד שהשכל בפעל הוא נור' המושכלו' המופשטו' כאמור: עוד איך לא ימצא וכו'· מקום העיון בזה גם כן הוא הנגד שהתדבק בשכל הפועל כאמ' הוכח· וא"כ איך לא תשכיל נפשו בעת השינה ובשכשתכ' וכו' ואם הוא שימצאהו בכל אלה מפעולת השכלתו הואיל ושכלו דבק בשכל הפועל כמדובר וגם לסב' היו' פעולת השכל בזולת כלי גשמי כמו שקדם: ומה אשר נגזר וכו'· פירושו כביאורו בכ"א ומה הוא הקור' וכו'· והתימ' בזה איכה היתה בדד נפש הפילוסוף ידבתי במושכלו' כלם בהגיעה של קנה החכמ' הפילוסופי' ודבקה בשכל הפועל והרי היא נבדלת מכלי גשמי כאמור ואיך שיהם לשמה כרגע כי ע"י בלבול שחורי וברסאם רוצה לומר טירוף מחמת מרה שחורה או מחמת חולי מורסא במוח כמו שקדם ישכח כל חכמתו כי עתה תעשה לה כנפים ותעוף עודכו בה ואיככה כי הא דרב יוסף חלש איעקר ליה תלמודים· ולרבי גם כן קרה מקרהו· כמו שספרו ז"ל בנדרים פ' אין בין המודר וכגון הא דהעיד גלליכום על אותם ששכחו תלמודם

ואיזה הוא הגבול מהמדע שתשוב בו נפש האדם נבדלת מהגוף בלתי אובדת ואם היה בכלל מדע הנמצאות הרבה כמה שנשאר על הפילוסוף לא ידעהו ממה שבשמים ובארץ ובים ואם היה מספיק הקצת הנה כל נפש מדברת נבדלת לפי שהמושכלות הראשונות תקועות בה ואם

אלמודם מפני שלייס והנכר יד שכקנס עליהם עד בלי השא"ר כוכרוכם שום רושם איך נקראו שמותם עלי אדמות · גם נפש טוג"דידי כזאת הודיע כי מהומת ה' שיתה במגפה לשוכני את"כי · וקנת המלטים אשר זכרם המה כי שכחו הראשונות לגמרי ואף עצמם וקרוביהם לא זכרו · והנה איש אשר שם לו מה נאמר על אודותיו האם השכל שהיה בו קודם לכן הוא עצמו הנמצא בו לעת עתה · או שנאמר שהוא זולתו הואיל ונשתנה ענין השכלתו שקודמת שאם היה הראשון היה משכיל כבתחלה: עוד כונת שהבריא וכו' · והרי זה כמו מעליו הגלגול הראשון וקבל להתלמד מתחלה כי הראשונות נשכחו · ומה המדע הראשון לא בא כי לא יכול להחזיר עטרת השגותיו ליושנה · האם ישובו לו כשהבריא שתי נפשות האחת מהן מלאה לה חכמה כמבראשונה הצג שאינה זוכרת · והאחת אשר בה יתלמד מראש כי אותה שהית' לו בעת חליו היתה מטורפ' ואינה שום אחת מאלו · או נאמר שלא כוון באמרו ישובו על שוב אליו שתי נפשות אחרות זולת הראשונה רק ענייננו מן הלשון שהראיתיך בראשון סי' מ"ז ויהיה ביאורו שאחת היות לו קודם זה נפש אחת מיוחדת · ישובו אחר כן להיות בו שתים נבדלות זו מזו · ואם בין תבין את אשר לפניך מדי אמרו יעוד איך לא יתאחדו נפש ארסטו ונפש אפלטון וכו' וכל הנמשך מדבריו עד הנה · תבין ותדע כי כל אלו הספקות ישנו לכל מי שהניח השכל ההיולאני נבדל ונמצא בעצמו כתמיסטיוס ון רש"ד והמתאחרים שזכר הרלב"ג במ' מלחמותיו מא' א' פ' ד' לכל אחד מהם על פי הדרך המיוחד אליו כמבואר שם פ"א · שלא תראה כמה מתייחס אל המקום הזה מה שזכר שם הרלב"ג בעורר ספקותיו על מחזיקי בדק הטעה הזאת ותחלה בשאתו את כליו ואת קשיותיו על דעת ן' רש"ד האומר שזאת ההכנה אשר בנו · (רוצה לומר השכל ההיולאני) היא השכל הפועל בעצמו לא שמצד דבקותו בנו הוא הכנה וימצא לו כח על שישכיל מה שבכאן רוצה לומר אלו המושכלות אשר הם נסמכות אל הענייניים המוחשים הנמצאים חוץ לנפש באלו תאמר המרכז שכל סי מרנים וכל אדם מדבר ומה שידמה לזה ומצד עצמו הוא שכל משכיל עצמותו ולא ישכיל מה שבכאן · שלח תנו ויפגם נגדו שם פ' ד' ויבא גם השטן הזה בתוכם לאמר שאם הוכח שיהיה לו מצד שהוא דבק בנו מכוחות אחד במספר לבד כבר היו כל השכלים ההיולאניים אשר לכל האנשים אחד במספר ויוחסו להם כנגד אחד במספר ונהיות הענין כן הנה יקרה מזה באחד במספר שיהיה מקבל ההפכים יחד מצד אחד וזה בתכלית הבטול · וזה כי מפני שהיה שכל ראובן יודע מושכל אחד ושכל שמעון יסכלהו או יטעה בו הנה יקרה מזה שיהיה השכל האחד בעינו חכם וסכל יחד בדרוש האחד בעינו · ועוד שאם הוכח הענין כן אבי תמה מה זה שלא ישתמש שכל ראובן במוחשות אשר השיג שמעון וזה שכאשר הונח זה השכל צריך אל החוש במה שישכילהו הוא מבואר שכבר יספיק לו מה שהרגיש איש אחד לבד להיות לו מושכל המורגש ההוא בכל האנשים וזה בתכלית הבטול וכו' · ועוד בעוררו את חניתו על המתאחרים האומרים שזאת ההכנה הוא שכל נבדל היוה בעצמותו לא מדבר · כתב ז"ל ומהם שכבר יתחייב מזאת ההכנה שלא יהיה רושם בהכנת החושים אל הכנת השכל עד שיהיה השכילנו הדברים אשר לא הרגשנום אפשרי כמו השכילנו הדברים אשר הרגשנום וזה כי אף שנגיע אל השכל הכנת החושים אם לא היה בינו וביניהם התאחדו' האם אשיג מה שהשגת אתה כשהשגת אותו · וזה הבטול יתחייב גם כן לתמסטיוס כי הוא יניח כ"כ זאת הנפש נבדלת ונמצאת בעצמה כמו שזכרנו כמה שקדם עכ"ל · וזאת אשר דבר גם שם בפרק ההוא ומהם שכבר יתחייב להם בשכל האחד במספר שיקבל ההפכים יחד וזה שכבר יתחייב להם מפני הניחם זה השכל נבדל ונמצא בעצמו שיהיו כל השכלים האנושיים הנמצאים יחד אחד במספר כי הצורה הנבדלת לא תתרבה בריבוי הנושאים ובהיות הענין כן יהיה שכל ראובן יודע דרוש אחד ושכל שמעון יסכלהו או יטעה בו הנה יקרה מזה שיהיה השכל האחד בעינו מקבל החכמה והסכלות יחד בדרוש אחד בעינו עכ"ל · ואיזה הוא הגבול וכו' · גם זה מן הדברים שנכשלו בו אדם קושה עליהם ואלו הפילוסופים לשתות מים מיאור חכמתם ולמצוא להם פתח תשובה כנכון : הרבה מה שנשאר וכו' · ואם כן לא תהיה נפשו נבדלת בלתי אובדת : ואם היה מספיק הקצת וכו' · ואין זה ראוי ומתקבל אצל השכל שישלם זה בלי השתדלות · ונשא על זה משל דבר הרלב"ג במאמר מלחמותיו פ' י"ג בספקו על

ואם היה אמנם הפרד הנפש בציור העשרה מאמרים ומה שלמעלה מהם מההתחלות התנועה ויוכללו בהם הנמצאות כלם כשיקחם הגיוניות מבלעדי השלמה לתכליתם הוא מדע קרוב יושג מיומו ורחוק שישוב האדם מלאך מיומו ואם אי אפשר מבלתי הגעתם לקצה וההקפה בהם הגיוניות וטבעיות הוא עיון בלתי מושג והוא אובד בלי ספק על דעתם · והנה כבר נתפתית לדמיונות נפסדות ובקשת מה (שלא נתן לב יוצרך עליו) כ"א שלא נתן לך יוצרך וב"א שלא ירשה אותך עליו יוצרך ולא השמרת בטבע בשר השגתו בהקשה אבל השם זה בטבע הנבחרים מסגולת הבורא יתברך הזכים

מה שהורה שם שההצלחה התכליתית תלויה ועומדת בקנין המושכלו' וז"ל מהם שכבר יחשב שיהיה ההשתדלו' ברבוי הידיעה לבטלה וזה כי מפני שהיה התכלית המכוון בזו הוא ההשארות והקיום לשכל והיה השכל הנפש בקנין מושכל אחד לבד שהיה יהיה ההשתדלו' בהרבו' קנין המושכלו' לבטלה ותהיה מדרגת מי שלא קנה כי אם מושכל אחד מהמושכלות ביותר חסרו' בזאת ההצלחה במדרגת מי שהגדיל והוסיף חכמה עד שידע סודות כל הנמצאות אם שיה זה אפשר וזה מבואר הבטול כי המעיינים ימצאו תמיד בנפשם תשוקה להוסיף בידיעה והתשוקות הטבעיו' לא תהיינה לבטלה עכ"ל · ועם היות שכבר העלה שם ארוכה לספק זה על פי שטתו אין היתרון שוה לדעת הפילוסוף המניח דבקותו בשכל הפועל כי על זה היה דברו נכאן מעין מה שזוכר בראשון סי' א' בשם הפילוסוף באמרו וכזה נפשו בחיים מפני שנב נכת הרמס ואסקלביוס וסקראט ואפלטון ואריסטו' כי הוא והם וכל מי שעלה אל מדרגתם והשכל הפועל דבר אחד עומד לעד עכ"ל : ואם היה אמנם תפרד וכו' · רוצה לומר שישלם לנפש היותה נבדלת בלתי אובדת על ידי השתדלותה בציור העשרה מאמרות המוזכרים למעלה ומה שלמעלה מהם וכו' ויתכן שכוון בזה לעשית הענינים הכוללים הנקראים בלשון לעז טרנשינדי"נטי והם אלו נמצא · אחד · ענין · דבר · אמת · טוב · והם למעלה מן המאמרות שאין לך דבר מן הנמצאות כפי עצמו שלא יאות עליו כל אחד מהמאמרים שלא בבחינות מתחלפות והם רוצים לפתח החכמה העליונה הנקראת אצלם אלקית או מה שאחר הטבע ואולי יבדק אמרו בהם התחלות התנועה ויוכללו בהם הנמצאות כלם כי אין לשום נמצא המלט משיסופר באחד מאלו כי כל אחד מהם יחסה תחת כנפי איזה מאמר מן העשרה הנזכרים ותחת כנפי השמה הכוללים שזכרנו · ויתכן שקראם התחלות התנועה להיות ראשית דעת המתייחד כוללים כי תחלה ישיג שכלנו ענין הנמצא והאחד וכו' ואחר כך יבין המאמרות אם עצם אם מקרה וזולת זה : ומה שאמר כשיקחם הגיוניות וכו' · רצה בו כשיקחם באופן כולל כמשפט ההערה ההגיונית לבחון הנמצאות בהנהגה כוללת · ועל כן אמר שאם היה גבול המדע להשאיר אחריו ברכה בהשארות הנפש · ביור המאמרות והכוללים אשר יוכללו בהם הנמצאות כלם באופן הגיוני כולל מבלי שום שכל בהבנת ענייניהם הבנה פרטית שליווה עד תכלית כי זה לא נכון כשלם זולתי בחכמת הפילוסופיא לכל חלקיה הנה הוא מדע קרוב וכו' ורחוק וכו' שהרי אמרו שהנפש תדבק במלאך הנקרא שכל פועל כמוזכר למעלה : ואם א"א וכו' הכוונ' שאם א"א מבלתי השג' הנמצאו' על שלמות תכליתם ומבלתי ההקפ' בהם הן בהגיוניו' הן בטבעיות · ר"ל בדרך כולל הגיוני ובדרך פרטי מיוחד פילוסופי · אוי מי יחיה בהשארות הנפש משומו אליו על מתכונת שלימות השגתם להיותו עיון בלתי מושג והנה הוא עדי אובד כי מציאות עיון כזה הוא נעדר עם הודאת בעל דין וזה על דעתם · או יושב בכוי והוא אובד אל הפילוסוף שקדם זכרו כי להגבר ממנו גבול המדע ההכרחי לקיום הנפש המדברת הנה הוא כלה ואובד אין ישועתה לו : והנה כבר נתפתית וכו' · חוזר לראש דבריו בתחלת הפסקא · באמרו וזהו שהייתי מפחד עליך מהפתוי וכו' · ושפחד בזה כבר מובאו ממה שאמרו אליו סי' ב' כמו שזכרנו · ומה שאמר ובקשת כוון בו לבקשת המלך ממנו סימן א' שימציאהו דברים קיומים ומבוארים בשרשי האמונות וכו' : מה שלא נתן לב יוצרך עליו · רוצה לומר שלא שם אליו לבו שישתדל האדם על השגתו ודרוש לא ידרשנו מעמו · על דרך מה שכתב המורה בראשון פ' ל"א באמרו וכם עוד דברים נסתרים מאד ואין מיסודי האמונה שבנתם ולא שנגהם קלה על ההמון · ולפי הנסחא האומרת ובקשת מה שלא נתן לך יוצרך · הכוונה מבוארת שלא נתן לך יוצרך יכולת על השגתו · והוא מה שביאר בנסחת האומר שלא ירשה אותך עליו יוצרך : בטבע הנבחרים מסגולת הבורא וכו' · סגולת הבורא נקראת האומה הזאת כמאמ' הכתוב והייתם לי סגולה וגו' וכאמרו בראשון סי' כ"ז והתסבבות כבודו אלינו בעבור שאנחנו היינו נקראים

סגולת

הזכים מזכי הבריאה בתנאים אשר הזכרנום יגיעו אותן הנפשות אשר יציירו העולם בכללו ויראו אלקיהם ומלאכיו ויראה קצתם את קצתם וידע קצתם סתרי קצתם כמו שנאמר גם אני ידעתי החשו · ואנחנו לא נדע זה (ובמה זה) נ״א מה זה ועל מה זה אם לא שיבואנו מדרך הנבואה ואלו היתה חכמת (הפילוסופיא) נ״א הפילוסופים בזה אמת היו זוכרים דברים בנפשות ובנבואה והם כשאר בני אדם · אמת שיש להם יתרון בחכמה האנושית כמו שהידוע אומר סקראט הראשון לעם אני לא אכפור חכמתכם האלהית אבל אני אומר (לא אדעה) נ״א שאינני יודעה אמנם אני חכם בחכמה האנושית ויש להם התנצלות למה שנצטרכו הקשיה ל׳ העדר הנבוא׳ והאור האלהי אצלם הבטיחו

שסגולה מבני אדם · ובמקומות רבים זולתו · והנבחרים מסגולת הבורא הם סגולת הסגולה וכמו שזכר בשני סי׳ מ״ד באמרו והכל נהיה בעבור הסגולה ההיא להדבק בה הענין האלקי והסגולה ההיא בעבור סגולת הסגולה כמו הנביאים והחסידי׳ וכו׳ · ועל אלו אמר ברביעי סי׳ ג׳ ושם למי שבחר מברואיו עין נסתרת רואה דברי׳ בעיניהם וכו׳ : הזכים מזכי הבריאה· רוצה לומר הזכים שנזכו שנבראה שיהיו שלימי היצירה בכל הדבר הטוב אשר דבר המורה בתנאי הנביא בשני כ׳ לו׳ שיהיה ענם מוחו בעקר בריאתו על תכלית שווי בזכות חמרו ומזגו המיוחד בכל חלק מחלקיו ובשיעורו והכנתו ולא ימנעוהו מונעים מוני׳ מפני דבר אחר· ע״כ · וכל׳ כיונא בזה כאמר למעלה סוף סי׳ י׳ עד אשר ימצא אדם שוה הטבעים ושפכי המדות אכלו ברשיתו וכו׳ עד אמרו וזהו אשר יאצל עליו רוח אלקי נבואי וכו׳ : בתנאים אשר הזכרנום· רוצה לומר שיהיה מקום ראוי לנבואה ובעת המצא הנבוא׳ כפי מה שהוזכר בשני סי׳ יד · ובשלישי סי׳ ס״ה היה דברו שאברהם ומשה וכו׳ הם ענמם מעון לשכינה ובהמצאם יקנו שכמצאים מדרגת הנבואה· גם ברביעי סי׳ נ׳ אמר והוא כאשר שת גבולו מים סוף ועד ים פלשתים וכו׳ עד אמרו כאשר הודמן מי שיפנע שתנאים התוריים וכו׳ : יציירו העולם בכללו· לא כפילוסופים אשר לא נשא לבם אותם בחכמה להגיע אל בירור ידיעת אפילו בענייני העולם הזה שתחתון : ויראה קצתם וכו׳ · הוא כנגד אמרו למעלה וידע כל אחד מהם דעת חבירו והאמנתו וכאלו אמר ויראה קצתם את שאר השכילו קצתם כי נפש כל בשר עצמו בנפשו הוא : וידע קצתם סתרי קצתם · כנגד אמרו שם ובתריו : כמו שאמר גם אני ידעתי החשו · דברי אלישע לבני הנביאים יום הלקח אליהו (מלכים ב׳ סי׳ ב׳) וכבר זכר ענייכו ברביעי סוף סי׳ יא באמרו כל שכן שרבו והיו קהלות משתוים עם אלישע בידיעת יום לוקח בו אליהו וכו׳ : ואנחנו לא נדע זה וכו׳ · שכוכם שאין לנו דרך לדעת ואת הידיעה המוכרח ונאם

זה רוצה לומר הא זה דרך תוסג אם לא שיבואנו מדרך הנבואה · ובנ״א כתוב באמר ואנחנו לא נדע מה זה ועל מה זה ויהיה הביאור שאנחנו לא נדע אופן הידיעה שזאת · גם לא נדע שנקה אם לא וכו׳ ומדרך הנבואה רוצה לומר אם שתגיענו הנבואה על זה או שנדעה על פי הגדת הנביא כי שני אלו בדבור אחד באמרו : ואלו היתה חכמת הפילוסופי׳ וכו׳ לפי שזכר למעלה סי׳ י״ג מטעם הפילוסופים שסבר ינליח בכח הדברי בקנת האנשים מהתדבקו בשכל הכללי במס שירוממהו מהשתמש בהקשה והעיון ויבור מעליו הטורח בלמוד בנבואה ותקרא בגולתו זאת קדושה ותקרא רוח הקדש · ונראה אם כן שגם הפילוסופי׳ מודים באפשרות דבקות הנפש בעליונים עד יערה עליה רוח ממרום רוח מלא מאלה אשר יושגו בהקשה והוא דבר הפילוסוף אשר זכר בראשון סי׳ א׳ באמרו ואז תגיע אל בקשתך רוצה לומר הדבק ברוחני רוצה לומר השכל הפועל ואפשר שיבנה אותך ויודיעך העתידות וכו׳ · ומאמר המורה קיים בשם הפילוסופים פ׳ ל״ב משני וכמו שהעירותיך שמה · לזה אמר שאלו היתה חכמת הפילוסופים בזה אמת שיוכלו לעשות גם הם בלטיהם כן · שיו זוכרים דברים בנפשות ובנבואה וכו׳ · והוא כענין אמרו בראשון סי׳ ד׳ היה ראוי כפי מעשה הפילוסופי׳ וחכמתם ואמתתם והשתדלותם שתהיה הנבואה ידועה בהם ונמצאת ביניהם מפני הדבקם ברוחניות ושיספר עליהם הפלאות והוראות והכבוד וגדולם ואנחנו רואים שהחלומות הנאמנים למי שלא התעסק בחכמה וכו׳ · והנה אמרו היו זוכרים וכו׳ ר״ל שהיה זכר הפילוסופים לברכה להגיד ולספר איך הגליחה נפשם שדברית התדבקות בשכל הכללי ההוא כאשר הזכירו ושאיזה מהם הגיע למדרגת הנבואה והנה לא שמענו עד הם מאומה על אודותם רק הם כשאר בני אדם שהדבר אין בהם : אמת שיש להם יתרון וכו׳ · כבר זכרו ברביעי סי׳ י״ג : ויש להם התנצלות וכו׳ · באמרו עליהם ברביעי סי׳ י״ג אך אם יתרחקו שרוחק הזה אין להאשים אותם

אנשי שלא הגיעו אל הידיעה האלקית אלא בדרך הקשה וזה יהיה שהגיע אליו הקשתם וכו'. והתכללות הוא על מה שקנה יד שכלם משיג כמוזכר למעלה:

הבטיחו החכמות המופתיות וכו'. פירושו כתרגומו כ"א ינקנו שהחכמות המופתיות

שאמר המלך למעלה סי' א' דבריו קרובים ומבוארים כשרשי האמונות על דרך המדברים כדרך הנצחון. וכן קראם בפסקא הנזכרת חכמי שרשי האמונ' הנקראים אבל שקראם בעלי חכמת הדברים. ויוסיף גלוי לזה מה שיאמר החבר סי' י"ו ולא ישיב על חולק כדרך הדבור. ובעל הדבור יראה עליו הוד חכמה וכו'. אך אמנם אפשר קרוב הוא שנשאר שם זה אחרי כן בכת המתחכמי' בלא חכמה וכאילו נתייחד בהם מהסכמות המנהג מצד היותם בעלי דברים רבים כמו שהעיד עליהם המורה בראשון פ' ע"ד באמרו על אודותם שאהבה תמצא דברים יותר רחבים ולשונות באים ויפים ואולי אוזנו בשירים ונשקלו במליצו' ונבחר להם נחות דברים וכו' ע"כ.

(הבטיחו) כ"א ינקנו החכמות המופתיות (בטחון אין תכלית אחריו) כ"א תקון שאין אחריו כלום והתייחדו בזה ואין חלוף בין שני אישים בחכמות ההם וכמעט שאין החכמה בין שני אישים במה (שיתחלפו אחר זה) כ"א שנחלקו בו אחר כן מהדעות במה שאחר הטבע גם בהרבה בהטבע ואם נמצא כת אחת מסכמת על דעת אחת הנה אין זה לחקירה ותולדה שעמד עליהם דעתם אבל (שהם) כ"א הם סיע"א מהמדברי' קבלו ממנו כסיע' פית"אגוריש וסיעת אבנד"קלים וסיעת אפו"קראט וסיעת ארס"טו וסיעת אפ"לטון וזולתם ובעלי (החשך והאור) כ"א בכל וההולכים והם מסיעת ארס"טו ולהם

תקון שאין אחריו כלום. רוצה לומר שתקנו ענייהם בסדור שלם ברור ובטוח עד שאין בטחון למעלה הימנו. וכבר זכר בראש הפסקא כי החכמו' הרגליו' וההגיון הן הנה שנתברר בהן המופת: והתייחדו בזה וכו'. הכונה שלא חלק לכם בתקון הזה כי אין ביניהם בחכמות המופתיות ההן שום מחלוקת לענין אמתן ובירורן: וכמעט שאין הסכמה וכו'. הכונה להורות שאחר החכמות המופתיות הנזכרות במעט אין להם הסכמה מן זו והלאה בשום דעת מן הדעות במה שאחר הטבע ובהרבה מהטבע רק הם מתחלפי הדעות בכלם. אין הסכמה בין שני אנשים בהתחלפות ההוא רק אם יהיה זה מצד הסכימם לדעת אחד מן הפילוסופים אשר שמוהו להם אלוף לראש בסומכים על קבלתו וז"א ואם נמצא כת אחת מסכמת וכו'. וכך הם דבריו ברביעי סוף סי' כ"ה באמרו שלא תבהילך הפילוסופיא ותחשוב שאם תלך אחרים שיית מכים לנפשך במופת הברור אבל התחלותם כלם לא יסבול אותם שכל ולא יכנסו תחת הקשם ועוד כי אין בין שנים מהם הסכמה אלא המקבלים מהם שסומכים על דעת אחד אם אבנדקלים ואם פיתאגורש או ארסטו או אפלטון וזולתם הרבה אין אחד מהם מסכים עם חבירו ע"כ: סיעת אחד מן המדברים קבלו ממנו כסיעת פיתאגורש וכו'. מן המקום הזה נראה מבואר שמלת המדברים אין משמעותה אצלו כפי מה שכתב עליה הר' שמואל ן' תבון בביאור מלות המורה בשרש דבר ז"ל. המדברים הם לכת מן המתחכמים בלא חכמה גוזרים במציאות לא לפי השכל ולא לפי המציאות רק לפי דמיונם ומבהילי' בני אדם ברוב דברים מן המאמרי' המספיקים שאין אמתות להם בקראה חכמתם חכמת הדברי' כלומר שאינו חכמה שכלית. ע"כ. אמנם לפי הנראה מדעת החבר בקראו כן על שם חכמת הדבר שהיה בהם וכדרך

אמנם עקר המלה הזאת כראם היותו נגזר מלשון דבור. שבלי בחכמה ודעת ודברי החבר יוכיחו על זה כאשר זכרתי: ובעלי הבל. הם לדעתי כת הפילוסופי' המכוני' אקדימיני בלשון לעז והוא שם נגזר מן אקדימי"אה שהיה מקום בית מדרשו של אפלטון ביכות עני יער ומורש מכל. וכפי מה שכתב מרסיליאו פיצי"נו באגרותיו לא אל ארץ זבת חלב ודבש נשא אפלטון את נפשו עם היות לו עושר ונכסים וכבוד מנחלת אבותיו רק את הכל נתן מתנה לאחיו ולא השאיר לעצמו זולתי נחלת שדה וכרם קרובה לעיר אתי"ני וקרא לה אקדימי"אה שמה היה יושב בשבת תחכמוני. כאשר עשו בני קני חותן משה שעלו מעיר התמרי' מדשנה של יריחו כדברי חז"ל והלכו ללמוד תורה במדבר יהודה בנגב ערד עם עתניאל בן קנז הנק' יעבץ ככתוב בדה"א ומשפחות סופרים יושבי יעבץ וגו' המה הקיני' הבאי' מחמת אבי בית רכב וגם לפי הגרס האומר' בעלי החשך והאור. יתבאר ענינו על כת עני היער הוא שהיה ענינו ממוצע בין האור ובין החשך. וגם עכ"פ אנשי כת אפלטון כאמור. ואח"כ הזכיר ההולכים שהם אנשי כת ארסטו הנקראים בלשונם פיריפאטיטיני על שם שהיו מעיינים בחכמות דרך הלוכם וטיולם אנה ואנה. וכבר נקראו משאיים וכתב ן' תבון על מלה זו שהיא מורה על כת מן הפילוסופים נמשכת אחר דעת אריסטו בכל דעותיו וארסטו עצמו ראש למשאיי' ופירוש

משאיים

ולהם בהתחלות דעות מפסידות והשכלים יבזם השכל כהעללתם בסבוב הגלגל שהוא יבקש שלמות יחסר לו (כדי שיהיה נכחי לכל צד) כ"א ולהיות נכח לכל פאה ולמה שלא יתכן זה תמיד לכל חלק יבקשהו על התמורה והעקב וכמו התעצמם בשפעים השופעים מהראשון יתברך ואיך התחייב מהמדע בראשון מלאך ומן המדע בעצמו גלגל והודרגו אל אחת עשרה מדרגות ועמדו השפעי' אצל השכל הפועל ולא יחויב ממנו לא גלגל ולא מלאך ודברים (הם בספוק) כ"א כהספקם למטה מספר יצירה ובכלן יש ספקו ואין הסכמ' בין פילוסוף וחביריו אבל ינוצלו על כל פני' ונתן להם שבח על מה שטענו ממופשט הקשיהם וכונו

מאליהם הולכים כי היו לומדי' והם הולכים חוץ למדינה לא יושבים · כדי שיתעמלו בהליכם לשמירת הבריאות ע"כ · אבל אחרים אמרו שנקראו כן על שם הליכתם בארץ ציה ושיה · ולפי מה שיראה מדברי החבר שהם הוא מבדיל בין סיעת ארסטו לסיעת שהולכים שהרי זכר תחלה סיעת ארסטו ואחר כן זכר ההולכים · ועליהם כתב שהם מסיעת ארסטו וכאילו יש ביניהם הפרש קצת וכמו כן יש לומר בסיעת אפלטון ובעלי הכל · אך שאנכי לא ידעתי ההבדל בזה מה טיבו: ולהם בהתחלות דעות וכו' כאמרו ברביעי ס"ס סימן כ"ה · אבל שהתחלותם כלם לא ישכילו אותם שכל ולא יכנסו תחת הקשה: כהעללתם בסבוב הגלגל · לומר שהיה כענין מה שכתבו עלה ובכה בסבוב הגלגל באמרם שסבת זה היא להיותו מבקש שלמות יחסר לו והוא שלימות המצאו לנכח כל צד · ולהמנע זה ממנו כי לא יוכל כל חלק ממנו להמצא יחד בכל צד ופאה אחת יבקשהו בזה אחר זה על התמורה והעקב זה עקב זה וזה חלוף ותמורת זה · והרי זה כמין שחוק כל השומע יצחק לו וזהו שאמר יבזם השכל · וכבר זכר המורה בשני פ"ד ארבע סבות לתנועת הגלגל שהם כדוריותו ונפשו ושכלו ושכל חשוקו אך לא ביאר ענין התמורה והעקב המוזכר הנה אמנם הוא מבואר אצל הפילוסופים · וכתבו טעם לזה שכוונת אשר לגלגל להמצא בכל צד ופאה מפני שהשכל חשוקו להיותו בלתי מגשם איננו מוגבל במקום ולפי כך יתגלגל הגלגל נכח כל הפאות בכל חלק ממנו להשיגם חשקו להדמות אליו כי על ידי הדמוי הזה ישיג שלמות ויתעלה בו אהבה בהתבוננים · ואלה הם דברים בדויים יבזם השכל כאמור · וכבר עוררו על חלוף תנועת הגלגלים בצד התנועה ומהירות ואיחורם · והנה שם ירבו ידברו גבוהה גבוהה וגם הנפש לא תמלא כי כלם סברות אנושיות בלתי מסתלקות מן הספק: וכמו התעצמם בשפעים וכו' שבוכם שהם יגיעו עצמותיהם להתעצם בדין מחלוקתם ונבוכם להוכיח ענין אצילות השכלי' מן העלה הראשונה בזה אחר זה כמו שזכר ברביעי סוף סי' כ"ה: ואיך התחייב מהמדע הראשון מלאך וכו' · כמבואר שם באמרו על שם הפילוסופים כי מאחד לא יצא ממנו כי אם אחד וקבעו מלאך קרוב באצל מן הראשון ואחר כן אמרו כי המלאך שזה יש לו ב' מדות · אחת שהוא יודע אצילותו בעצמותו · והשנית ידיעתו שיש לו סבה: והתחייב ממנו שני דברים מלאך וגלגל הככבים הקיימים וכו' · אבל כי מאמרו בכאן שהודרגו אל אחת עשרה מדרגות הוא נמשך לדעת מי שסובר הגלגלים עשרה · עם היות מאמרו שם נמשך לדעת מי שסובר היותם שמנה כי על כן התחיל שם מגלגל הככבים הקיימים שהוא השמיני · וסבת זה כי רצה להורות בכאן עד היכן הרבה המעדיף שפע אצילותם שהוא עד י"א מדרגות · וכבר הורה על בטול המחשבה הזאת ברביעי סוף סי' כ"ה באמרו וזאת טענה גרידא אין בה ספוק ומקשים עליה בכמה פנים וכו': ודברים הם בספוק וכו' · לפי שענייני ספר היצירה הם רחוקים מאד מהקשתנו הפלגה המאמר שהפילוסופים החושבים לייסד דבריהם על אדני המופת אמרו דברים זרים שהם בספוק וחלשת ראיה למטה מספר יצירה · וכבר ראית מה שהודגל בלשונו לשון המספק על מה שאין לו מופת רק סברא חלושה גרידא · וכונת דבריו שמעט הוא הספוק שהספיקו ראיה בזה · והוא למטה מן הספוק שבספר היצירה · וזכר זה בכאן אבל אצילות השכלים כי כן נזכר שם ענין האצילות הזה לדעת הפילוסופים אבל ענייני ספר יצירה להורות איך נתרבו הדברי' מן האחד הפשוט · ושם באמ' וזה מהדברים שאינם מספיקים הכל וכו' יעויין שמה: ובכלן יש ספקו' לא סוף דבר שאין ראיה על דבריהם אבל גם כן יש הרבה בטלים כנגדם: על מה שטענו ממופשט הקשיהם · ר"ל בהקשה מופשטת מן הקבלה כי אין להם דבר מקובל על מה שיסמוכו והוא דומה למאמרו בראשון סי' ס"ה אך הכריע הקשותיו שמטים אל הקדמות במחשבתו המופשטת ולא ראה לשאול על מכין שכי מי שהיה לפניו וכו' ואלו היה הפילוסוף באומה שיקבל מקובלות וכו' וכבר זכר זה למעלה באמרו ויש להם

התקבלות

וכונו הטוב ועשו הנימוסים השכליים ומאסו העולם והם על כל פנים מעולים אחר שלא יחוייב להם קבול מה שאצלנו ואנחנו יחוייב לנו קבול העדות והקבלה אשר היא כראייה :

סי׳ טו אמר הכוזרי השמיעני בחסרך כללים מקוצרים

הדעות אשר נתבררו אצל חכמי שרשי האמונה והם הנקראים אצל הקראים בעלי הכמת הדברים :

סי׳ יז אמר החבר אין בזה תועלת זולת ההדוד בדברי׳

והעזר על מה שנאמר הוי זהיר בה׳ ללמוד תורה במה שתשיב לאפיקורוס כי החכם התמים כמו הנביאים על הדמיון מעט הוא שיוכל להועיל אדם בדרך הלמוד ולא ישיב על חולק בדרך הדבור ובעל הדבור יראה עליו הוד חכמה עד שישיב לו השומע יתרון על התמים ההוא החסיד אשר חכמתו אמונות לא ישיבהו מהם משיב ותכלית המדבר הוא בכל מה שילמדהו וילמדוהו שיכנס בנפשו ובנפש תלמידו האמונות אשר בנפש התמים ההוא המוטבע ואפש׳ שתפסיד חכמת הדברים הרבה מאמונות האמת במה (שיביאהו) כ״א שיבואוסו בהספקות והדעות והנעתקות כאשר

בהתחלות למה שנצטרכו להקשיה לסעדר הכונות וכו׳ : וכוונו הטוב וכו׳ · כאמרו ברביעי סי׳ יט אבל כיו על הטוב והזהירו מן הרע וכו׳ וקנעי ה׳ ימוסי׳ השכליי׳ וכו׳ : אחר שלא יחוייב להם קבול וכו׳ כאמרו על ארבעו בראשון סי׳ ס״ה שהטריח את שכלו ומחשבתו בעבור שלא בית בידו קבלה ממי שיאמין בהנדתו וכו׳ : אשר היא כראיים · כדברו בראשון סי׳ כ״ה הקבלה המסכמת שהיא כמראה העין :

סימן טו כללי׳ מקוצרי׳ מן הדעות וכו׳ וזו שעקר אשר שאל עליו בתחלת המאמר. שישמיעהו דברים קרובים ומבוארים בשרשי האמונות על דרך המדברים וכו׳ אלא שהקדים לו החבר ביאור ענייני׳ טבעיים למען יעלם במדרגות על מובת החכמה האלקית וכמו שזכר ש״ו בי׳ ב׳ : חכמי שרשי וכו׳ · אשר יבקשו לעשו׳ שמוכות לעקרי האמונה בראיות שכליות על פי החכמה הדברית להשיג הדברים בדרך העיון וכמו שיור׳ על זה מה שיזכור החבר בחתימת הספר סוף סי׳ כ״א באמרו ובעזוב ראיית הקראים כמנות דוד לבנו ואתה שלמה בני דע את אלקי אביך ועבדהו וראייתם מזה שצריך לדעת וכו׳ : חכמת הדברים · כבר כתבנו על זה בקודמת :

סימן יז אין בזה תועלת וכו׳ · כי מפסה הדודין הוא זה לשאת ולתת בדרך הויכוח ולדעת לעות את יעף דבר אמנם החבר דורש לבות וכליות תמימות תהייכה וכאמרו למעלה סי׳ כ׳ אבל היחידים תהיה להם האמונה כטבע וכו׳ עד אמרו ואכי מקום שתהיה מהיחידים שהם : מעט הוא וכו׳ · כל זה עד סוף הפסקא כבלל ענייכו כאמרו ברביעי סי׳ יז וכל מי שרדף הכיאום האלקי הוא ההולך אחרי בעלי הראות הואת ויכוחו בעשותם להאמין להם עם תמימות דבריהם

ועובי משליהם מה שלא יכוחו להאמין לפילוסופים עם דקות חקוייהם ויופי סדר חבוריהם ומה שנראה עליהם מהמופת אך אין ההמון הולכים אחריהם כאלו הנפשות מתכבלות באמת וכמו שאמר כברים דברי אמת : בדרך הדבור · ריבה לומר בדרך הכנחון במועצות ודעת בגבולים הגיוכיים שקראם דבריים סימן יב : ובעל הדבור יראה עליו הוד חכמה וכו׳ · כדבר המורה בשני פ׳ עו׳ באמרו שרות החושבי׳ שהם השכילו ואעפי שלא יבינו דבר מן החכמות יגזרו על קדמות העולם קבלם ממי שהתפרסמה חכמתם האומרים בקדמותו ויעליכו דברי כל הנביאים בעבור שאין דבריהם בדרך הלמוד אבל בדרך ההגדה בשם הש״י והוא הדרך אשר לא כתיישרו בו רק יחידי׳ שלימ׳ השכל · ע״כ : לא ישיבהו מהם משיב · לפיותן קיימות בנפשו קיום חזק בל ימוט שילמדהו · לאחרים : שיכנס בנפשו · במה שילמדוהו : ובנפש תלמידו · במה שילמדהו אל זולת : במה שיביאהו מהספקות וכו׳ · כי מה שיביא מן הספקות בדרוש הסוא אשר יחקרהו יבלבל שכלו ולא ימצא מפלט לו מן הספקות אשר יעורר ושם יפול שדוד ואמונתו כוז שנה כשחתם · וכמקרה הזה יקרהו במה שיביא בדרוש ההוא משדעו שכעתקו מטעם איזה חכם מן הפילוסופים והדבר ההוא אשר לבנו פונה אליו יראה מכנגד לאמונתו ולא ימצא ידיו ורגליו בבית מדרשו להטיל שלום בין שני המאמרים וכמנאת אמונתו כפסלת מתוך בלבולו על דרך אמרו סי׳ כ׳ ומי לבנו בנפש סובלת וכו׳ עד אמרו ולא יגיע לו האמונ׳ עד שיעבור על דעו׳ רבות מהאפיקורוסי׳ ע״כ · ולשון אמרו והדעות הכעתקות הוא דומה למאמר הכוזרי סי׳ יט זה אשר זכרת מעכין הנפש והשכל ואלה האמונות שאנם הוא מועתק ממה שאתה זוכר מדבר וולתך ·

כאש נרא' מאש' לומדי' מקצבי השיר ומדקדקי' במשקלם ונשמע להם המייה ודברי' מבהילי' בחכמתם ונראה המוטבע הוא טועם משקל השיר ולא יעבור עליו דבר כ"א מגיחל בשום פנים ותכלית האנשי' החם שיהיו כמו זה אשר נראה סכל במקצב מפני שאינו יכול ללמדו להם והם יכולים ללמדו אמת כי המוטבע הזה יוכל ללמד מוטבע כמוהו ברמז מעט וכן העם המוטבעים לתורה ולהתקרב אל האלקים יקדחו בנפשותם ניצוצות מדברי החסידים וישובו מאורות בלבותם וזולת המוטבע הוא צריך אל חכמת הדברים ואפשר שלא תועילהו ואפשר שתזיקהו ·

ס' יז אמר הכוזרי איננו מבקש ממך שתעמיק בענין הזה אבל אבקש ממך דבר בשרש האמונה יהיה לי למזכרת מפני ששמעתי שמעו ובכספה נפשי אליו :

ס' יח אמר החבר (פרק א') (תחלת מה שצריך להעמיד חדוש העולם ולקיים הדבר בבטול קדמות העולם) כ"א תחלת מה שצריך להעמיד החדוש לעולם הדבור בבטול קדמות העולם אם היה החולף אין לו ראשית הנה האשים הנמצאים בזמן החולף עד העת הזאת אין תכלי' להם ומה שאין לו תכלית לא יצא אל הפועל ואיך יצאו האישים

אלתך · ע"כ · והורה על הבלבול הקורה מצד ספק שתעורר מהתבונתו ומצד ספק מתעורר מכח מאמר אחד מן המפורסמים בחכמה : כאשר נראה וכו' · משל כאלה והחוד לקוח מן הנאים ללמוד מקצבי השיר רוצה לומר לחבר שירים במדה במשקל ובמסורה · ודוגמת הלשון הזה זכר בספר פי' ע"ח באמרו ותחלת מה שיתפשר במקצב השיר ענין אלה השני בחים וכו' ע"כ · והכ' הם ידעו תורו ומשפטי' וחקים להשיב השיר על מתכונתו וכמה טרחות וטרחו עד בואם לקנות חבור באלה דבור על אופניו · אשר יושיטהו בקנה אחד בזולת שמי מי שהוכן בטבעו לומר שיר מעולם שבשירים כמו שכיאו רבים כבוכים לכך שגרם יבירתם כאשר באזנינו שמענו ואבותינו ספרו לנו · והנה כל ההתדלות שבלתי מוטבע בשיר הוא להדמות למוטבע וכן הענין במוטבע הרמים בענייני האמונה אבל שבלתי מוטבע בהם כמו שהלוך ילך ובושא משך בביאור · · ומה שאמר ונשמע להם המיה וכו' הוא בענין אמרו בראשון סי' ע"ה והדברים מבהילים השומעי' ובלשון שמורה על המדברים ואז פ' ע"ד מהראשון באמרו ואולי אוזנו בשירים ובגאקלו במליצות ובכחר להם נאות דברים ואולי באמרו בלשון סתום וכוון בזה להבהיל השומע ולהפחיד המתבונן ע"כ והנה הורה על המייתם בשופ חק ומשפט לדרכי השיר והיותם משמיעים בחבוריהם בחכמה הזאת דברים מבהילים כמנהגם ביתר החכמות על פי עדות המורה כמדובר : הוא טועם וכו' · רוצה לומר נותן טעם לשבח במשקל שירו ולא יצא מתחת ידו דבר בלתי מתוקן : והם יכלים ללמדו מפני הבינם נבולות השירים למספר תנועותיהם לכל דבריהם ולכל משפטיהם ומודיעים הדברים בשנותיהם : וכן העם המוטבעים לתורה וכו' לפי דברו ברביעי סי' יז באמרו ויכוחו בפשותם לשאין לבם עם תמימות דבריהם ועוני השליחם וכו' כמו שזכרנו בפסקא זו :

סימן יח פרק א

בטול הקדמות

תחלת מה שצריך להעמיד חדוש העולם לקיי' וכו' להיות ידו אחת מתקעת לבטל הקדמו' וידו אחת מבלת לקיי' דבר החדוש · על כן רמז לשתיהן מן מובא דבר · והכנסה השני יותר בכון בעיני כי על פיו יבא משמעו' הדברים פשוט אחד שתחלת מה שצריך להעמיד החדוש הוא הדבור בבטול הקדמות ואחרי כן בפרק השני ימשיך טענתו בהעמדת החדוש : אם היה החולף וכו' · ר"ב אלה הטענות שבזה הפרק תמצא רישומם ביבי בדברי המורה פ' ע"ד מהראשון אך עם תשובתם נגדם כי לא לרצון היו לפניו · ויסודם ושרשם הקדמה האחת מהקדמות המדברים שזכר שם פ' ע"ג · היא האומרת שמנעות מה שאין תכלית לו הוא שקר על כל ענין גם בבוא זה אחר דור זה כדור הולך ודור בא וכמו שביאר שם המורה לאמר שהמדברים אין הפרש אצלם בין מציאות דברים אין תכלית למספרם מסודרים יחד כאלו תאמר אישי שלדם הנמצאים עתה · או אמרך שדברים הניחו במציאות אין למספרם תכלית ואעפ"י שנסדרו ראשון ראשון כאלו אמרת ראובן בן יעקב ויעקב בן יצחק ויצחק בן אברהם כן אל לא תכלה כי זה נ"כ אצלם שקר כראשון · ועל זאת כתב המורה בפ' ע"ד הנזכר וז"ל יכוין בעל הראיה אל אחד מהמוכין אשר א' שיהיה הגוים נפסדים ויסים מגמתו ובוכתו על זמן עבר · ויתחייב לפי אמונת הקדמות כי בכל איש מכמין ההוא מן הזמן

שאין תחלותיו אל מה שלפניו מקדם אין תכלית להם וכן כל איש מזה המין בעצמו מאחר אותו הזמן המונח באלף שנה על דרך משל אל מה שלפניו מקדם אין תכלית להם וזה הכלל האחרון יותר מן הכלל הראשון במספר הנולדים באלף שנה ההם ויחייבו במחשבתם בזאת ההנחה שיהיה מה שאין תכלית יותר ממה שאין תכלית׳ והמובא בזה יעשו בסבובי הגלגל ג״כ ויחייבו ממנו במחשבתם שסבובים אין תכלית להם יותר מסבובים אין תכלית להם. והם מקישים גם כן בין סבובי גלגל אחד וסבובי גלגל אחר יותר מאחד ממנו וכל אחד מהם אין תכלית לו וכן יעשו בכל מקרה מהמקרים המתחדשים שהם ימנו אישיהם הנעדרים וידמו כאלו הם נמצאים וכאלו הם דברים שיש להם התחלה מסויימת ואחר כן יוסיפו על הנחשב ההוא או יחסרו ממנו׳ וכל שו׳ עניני׳ מחשביים אינם נמצאים וכבר הכה אבונצר אלפראבי על קדקד זאת ההקדמה וגלה מקומות הספק בכל פרשיה כמו שתמצאהו מבואר נגלה עם ההתבוננות שמיפשט מן התאוה בספרו שידוע בנמצאות המשתנות׳ ע״כ׳ אמנם בעל חובת הלבבות בשער היחוד פ״ה לקח לו הכתיבות באלה בקיום הקדמתו השנית שההתחלות יש תכלית למספרן וכיון שיש תכלית למספרן יש להם ראשון שאין ראשון לפניו וז״ל ובירור ההקדמה השנית הוא על הדרך הזה שכל מה שיש לו תכלה יש לו תחלה כי כבר יתברר שכל מה שאין לו תחלה אין לו תכלה מפני שא״א להגיע בדבר שאין לו תחלה אל גבול שיעמוד האדם אצלו׳ ומה שנמצא לו אחרית נדע כי יש לו ראשון אין ראשון לפניו׳ ותחלה שאין לה תחלה׳ וכל אשר נעמוד על תכלית מההתחלות הנמצאות בעולם נדע כי היה להם ראשון אין ראשון לפניו׳ ותחלה שאין לה תחלה׳ כי אין התחלות מבלי תכלית לתחלתם׳ ועוד מן הידוע כי כל מה שיש לו חלק יש לו כל׳ כי אין הכל כי אם כלל חלקיו׳ ולא יתכן להיות חלק למה שאין לו תכלית׳

כי גדר החלק איננו כי אם שעור נפרד משיעור כי השיעור הקטן סופר את הגדול כאשר זכר אקלידס בתחלת המאמר החמישי מספר השיעור׳ ואם נעלם במחשבתנו דבר שאין לו תכלית בפעל ונפריש ממנו קצתו׳ יהיה הנשאר פחות ממה שהיה קודם בלי ספק׳ ואם יהיה הנשאר מאין תכלית׳ יהיה דבר שאין לו תכלית גדול מדבר שאין לו תכלית והוא מה שאי אפשר׳ ואם יהיה לנשאר תכלית׳ אם נוסיף עליו החלק המופרש ממנו והוא יש לו תכלית יהיה הכל דבר שיש לו תכלית׳ וכבר היה בתחלת דברינו מאין תכלית: וא״כ יהיה בתכלית ומאין תכלית׳ וזה ספק שא״א להיות׳ ולא יתכן להפריש שמה שאין לו תכלית חלק׳ כי כל מה שיש לו חלק יש לו תכלית מבלי ספק׳ וכשנחלק ממה שיגיע אל גדר ההוים בעולם מן האישים מימי נח עד ימי משה ע״ה במחשבתנו יהיה חלק מכל אישי העולם והוא מגיע עד תכלית׳ א״כ הכל הוא מגיע אל תכלית מספר׳ וכיון שכל העולם הזה מגיע עד תכלה׳ צריך שיהיו התחלותיו מגיעות עד תכלית מספר׳ והדין נותן שיהיה לעולם שזה ראשון אין ראשון לפניו וצריך בעבור זה להגיע התחלות בראשיתן כאשר הקדמנו׳ עד כאן דבריו׳

ונעים כי תשמרם בבטנך למה שנצטרך אליהם בהגיע ידי אל מסך ביאור הדברים בפרט׳ וכבר הראית לדעת כי ראיות כאלו יש בהן משום דרכי המדברים׳ ובעל נוה שלום במאמר הראשון פ״יו הכה על קדקד בעל העקרים שאמר כי על דעת ארסטו׳ שמאמין הקדמות יכחיש משה והמשיח ואיש משויים שיהיה באחר כך יתחייב לו להכחיש לפי שהאיש שלא ימצא אלא בהמצא קודם לו אישים בב״ת א״א שימצא לעולם לפי שהבב״ת לא יכלה לעולם׳ ע״כ׳ וכתב שם בעל נוה שלום כי הוא טעה בדרך אשר הלך בה אפלטון בחדוש התנועה שהוא אמר כאשר תחודש בכאן תנועה לא היתה הנה לא ימלט אם שתהיינה התנועות אשר לפני זו התנועה אין התחלה להם ואם שתהיה להם התחלה׳ ואם שלא היה להם התחלה הנה מביאו זו התנועה הרמוז שיה מגונה וזה כי היו אלו התנועות אשר כבר נמצאו לא ימצאו עד שיכלו לפניהם תנועות אין תכלית להם׳ ושלמות וכליון מה שאין תכלית לו׳ מגונה׳ ע״כ׳ אחרי כן הלין בעד ארסטו והיה עם פיו להדיח מעליו בח הראיה הזאת׳ וכלל הכונה שאילם היה זה מגונה אלו אם היו התנוע׳ ההן שקודמות מסודרות סדור עצמי עד שיצדק לומר שהתנועה הזאת היא אחרונה לקודמות אליה׳ אמנם להיות עניינם בכח ובמקרה׳ לא יצדק בם ראשון ואחרון וימצאו תנועות אין תכלית להם מפני מניע ראשון נצחי אין התחלה לפעולותיו ולא היה קצתם קודם קצת אלא במין מן שמקרה לא בעצמות׳ וכן הענין באישים שהבב״ת הנולדים עד משה וזולתו בבא זה אחר זה שזה מחוייב בבב״ת שנמצא בכח שימצא חלק ממנו אחר חלק וזה לבלתי תכלית׳ וזאת אשר דבר בעל נוה שלום באחרית דבריו הנזכרים ואמרנו זה לא נחס על כבוד הפילוסוף בשכבר ידענו גבות סברתו ורעת דעתו כי רבה היא׳ רק להראות שגם אלו שחכמים בעיון הפילוסופי ורצו להתחכם יותר ע״כ׳

ואולם לא היה ראוי להאשים החבר בכאן עם היותו מביא מופתים לא אמון בם׳ שהרי איננו בזה רק כמספר

דברי זולתו וכמו שבקש המלך מידו כי טו' וכן יורה אחר כן מי יט באמרו ובלי ספק שזה אשר זכרת וכו' · אמנם הוא מועתק ממה שאמר זוכר מדברי זולתך וכו' · וכל שכן שכבר יבא הרלב"ג בששי מספר מלחמותיו פ' י' להפיל ארצה דברי ארסטו ולהעמיד האמונה הזאת על מלה' שיחוייב בזמן היותו בעל תכלית בכמות והבאיר זה מופתים שהוזכרו כאן בדברי החבר · והרבה נבאיו על זה לפיים דעתנו ממנו אשכל כי האדם שלו עץ השדה עושה פרי למינו הישראלי · וטוב אשר תאחז דרכו בזה אך מאופן החדוש אשר הכיח תכת ידיך : באישי' רוצה לומר הפרטים שבכל מין : החולף · רוצה לומר הזמן שחולף : ואין ספק כי לחולף ראשון וכו' · הרי זו ראיה שמית מכל מה שבראהו מטבע המספר שראוי לספר בו כל האישי' היוצאים אל המציאות כי המוציא במספר יבא רב

המספר לו שאין במתחלק כח על חלקים בלתי בעלי תכליה במספר · הנה העדר התכלית ימצא בחלוקת המתחלק הוא בפעל החלוקה וכו' כמבואר שם · ונוסף עוד מה שהאריך על זה בשם פ' י' : ומה שאין לו תכלית וכו' · ר"ל שאם האישים שהם בב"ת איך יוכלו להכנס נגד מספר הנבלתו : ולסבובי הגלגל וכו' · שיש מספר מוגבל לגלגול הגלגל מאז התחיל להתגלגל ועד הנה : ומזה כי מה וכו' · הכונה שאין המתייחס לענין שיש הוא שבאמר לראיה שלישית כי מה שאין לו תכלית אין לו שום ערך מספרי · שהערך אמנם ימצא בדבר שיש לו שיעור מוגבל ועליו יפול אמרנו חצי או כפל או זולת זה מהערכים · וכבר ידענו באמנם שיש ערך בין סבובי גלגל השמש לסבובי גלגל הירח כערך האחד לשנים עשר · והקש על דרך זה בשאר הכוכבים · אם כן לסבובי הגלגל מספר מגיע

האישים ההם אל הפועל והם אין להם תכלית מרוב ואין ספק כי לחולף ראשון ולאישים הנמצאים מספר יגיע אל תכלית כי בכח השכל למנות אלפים ואלפי אלפים כפולי' עד לאין תכלית זה בכח אבל שיוציאהו אל גבול הפועל לא כי אם מה שיצא אל גבול הפעל ונמנה אחר כן המנין היוצא אל הפועל יש לו תכלית בלא ספק ומה שאין לו תכלית איך יצא אל גבול הפועל אם כן לעולם התחלה ולסבובי הגלגל מספר מגיע אל תכלית · ומזה כי מה שאין לו תכלית אין לו חצי ולא כפל ולא ערך מספרי ואנחנו נדע כי סבובי גלגל השמש חלק משני' עשר מסבובי הירח וכן שאר סבובי הגלגלים קצתם אל קצתם ויהיה זה קצת זה ואין במה שאין לו תכלית קצת ואיך ישוב זה כמו זה וכן גילו אין לו תכלית והוא קצת ממנו או גדול ממנו רוצה לומר שהוא יותר במספר או פחות ממספר

ומזה

לכלו בשם יקרא מוגבל בפעל עם היותו בכח ההוספה להוסיף עליו בהנה ובהנה · ומה שאמר ולאישי' הנמצאים וכו' רוצה לומר לאישים אשר יבאו אל המציאות עד עתה: בי בכח השכל וכו' רוצה לומר כי אשר יאמר היום שאפשר להוסיף על המספר עד אין תכלית אין זה רק בפעל שההוספה לא שנוכל מעולם להעמיד מספר יהיה בב"ת · ועל הדרך שביאר הרלב"ג בשלישי מספר מלחמותיו סוף פ' ד' : כי אם מה שיצא וכו' · ענייננו כי אמנם מה שיצא מן התוספת ההוא אל גבול שפעל הוא לעולם בעל תכלית בלי ספק · אולם הרלב"ג במקומו הנזכר גמר אומר שהמספר לא יתוסף לא בכח ולא בפעל אל מה שהוא בעל תכלית במספר וביאר זה מכח שתי הקדמות האחת שכל מספר הוא בעל תכלית לפי שכל מספר הוא אם זוג אם נפרד וכל אחד מאלו הוא בעל תכלית · השנית שהמספר אין לו כח בזאת ההוספה על שיהיה דבר אינו מספר אבל על שיהיה מספר יותר רב ממה שהיה ויבא לו מזה שאין למספר כח בזאת ההוספה שלבתי כלה על שיהיה מספר בלתי בעל תכלית וכבן

אל תכלית : ויהיה זה קצת זה וכו' · הנה נגע זה בשפתיו של בעל חובת הלבבות המוזכר למעלה באמרו כי כל מה שיש לו חלק יש לו כל כי אין הכל כי אם כלל חלקיו ולא יתכן להיות חלק למה שאין לו תכלית כי גדר החלק אינו כי אם שיעור נפרד משיעור כי השיעור הקטן מונה את הגדול וכו' · והרי זו ראיה רביעית שמחובר מחלקי' משם יפרד אל החלקים ההם · ואם היה קצת לבב"ת היה מוגבל במספר מה שלא יספר מרוב : ואיך ישוב וכו' · יגע זה בנזכר הראיה האחרת שהביא שם בעל חובת הלבבות באמרו ואם נעלה במחשבתנו דבר שאין לו תכלית בפעל ונפרוש ממנו קצתו יהיה הנשאר פחות ממה שהיה קודם בלי ספק ואם יהיה הנשאר מאין תכלית יהיה דבר שאין לו תכלית גדול מדבר שאין לו תכלית וכו' · וככלל נ"ב בדברי המורה שזכרנו למעלה · וזהו שאמר איך ישוב זה כמו זה וכו' רוצה לומר שיהיה מספר סבובי הגלגל האחד בב"ת · כמספר סבובי גלגל חבירו שעל"פ בהניחנו העולם קדמון צריכים אנו לומר שכל אחד כן גילו של חבירו בענין שבלתי תכלית ואיך יתכן

זה שיהיה שום לו מה שהוא קטן או גדול ממנו · והוא מאמר שוה לאמרנו שיהיה הכ"ת גדול או קטן מכ"ת · עם שכאמרנו כ"ת גדול מחבירו יש נ"כ זרו כלשון כי איך ללשוננו כנכו' ושפתינו אחנו לדבר ולום' במה שלגדולתו אין חקר אשר ימצא שם גדול ממנו · וככה היה זה נידנו לראיה חמשית : ומזה איך הגיע וכו' · השומע סבור שאין בין ראיה זו הששית לראשונה אפילו כמלא נימא· אמנם עם טוב הכונה נמצא שיכיסם שכלל ביכר כי שם העביר השקפתו על כלל האישים שבזמן החולף · שלא היה הכלל ההוא הכ"ת יונא אל הפעל · ועתה במנס הכעתו לכל פרט ופרט מאישי הנמצאים להוה שלא היה שום אחד מהם יונא אל המציאות מפני צורך קדימת הכ"ת · לדוגמת מה שכתב בעל העקרים בדבריו המוזכרים למעלה וככלל בזה מה שזכרינו מטעם בעל חובת הלבבות שכל מה שאין לו תחלה אין לו תכלה מפני שא"א להגיע בדבר שאין לו תחלה אל גבול שיעמוד האדם אצלו ומה שנמצא לו אחרית כדע כי היה לו ראשון אין לו ראשון לפניו ותחלה שאין לה תחלה · והיא הראיה המוזכרת שם בדבריו תחלה וסוף כי גם באחריתם כתב וכיון שכל העולם שזה מגיע עד תכלה צריך שיהיו תחלותיו מגיעות עד תכלית מספר והדין נותן שיהיה לעולם הזה ראשון אין ראשון לפניו וצריך בעבור זה להגיע התחלות בראשיתן כאשר הקדמנו ע"כ · והנה זאת כונת הספר שאין המתייחס לנדון הזה הוא שכנחין איך היה זה באפשרות שיגיע מה שאין לו תכלית אצלנו רוצה לומ' שאם היה לפנינו מן הברואים מה שאין תכלית למספרם איך הגיע המספר אלינו הואיל וכאשר יהיה לדבר תכלה כאשר אנחנו רואים באשר ישנו' פה עמנו עומד היום · אי אפשר לו מבלי תחלה · שהרי אם איננו כן יהיה כל אחד מהאישים צריך במציאותו להמתין וכו' · ולא ימצא כי אינכם יוכל להמצא הואיל וכל שקודם אליו מן האישים שלא הוא אצלו במדרגת שנם אשר מציאותו תלוי בה וכן מאים לאיש הלוך וכסוע אחורנית על ידי תנועה קדימה עד בלי תכלית ולהעדר שראשית בבמוש מציאותו הלא גם הוא יסאר על העדרו וחדל לעולם · אך אמנם מאשר ראינוהו יונא אל המציאות · ידענו כאמנם כי היה לו ראשון אין ראשון לפניו ותחלה שאין לה תחלה וממנה תוצאות חיי מציאותו כמדובר :

ומזה איך הגיע מה שאין לו תכלית אצלנו אם היה לפנינו מן הברואים מה שאין תכלית למספרם איך הגיע המספר אלינו וכאשר יהיה לדבר תכלה אי אפשר לו מבלי תחלה ואם איננו כן יהיה כל אחד מהאישים צריך במציאותו להמתין למציאות אישים לפניו אין להם תכלית ולא ימצא איש :

פרק ב

העולם חדש כי הוא גוף והגוף איננו נמלט מתנועה ומנוחה ושתיהם מקרים מתחדשים עליו באים זה בעקב זה והבא עליו חדש מבלי ספק בעבור בואו והחולף חדש כי אם היה קדמון לא היה נעדר ושניהם חדשים ומה שאיננו נמלט מן החדושים הוא חדש כי לא קדם לחדושים והחדושים חדשים אם כן הוא חדש :

פרק ג

פרק ב קיום החדוש העולם חדש וכו' · אחרי הקדימו בפרק הקודם מה שיבוטל בו לפי שעתו קדמות העולם בא לקיים דבר חדושו במופת הזה שגם הוא יש בו משו' דרכי המדברים האמורים ושזכירנו המורה בראשון פ' ע"ד ושזכרו עמו באמרו הדרך הרביעי · אמרו שהעולם כלו מורכב מעצם ומקרה ולא ימלט עצם מעצמים ממקרה או מקרים והמקרים כלם מחודשים יתחייב שיהיה העצם הנושא להם מחודש כי כל מחובר למחודשים ולא ימלט מהם הוא מחודש אם כן העולם בכללו מחודש · ואם יאמר אומר אולי העצם בלתי מחודש והמקרים הם המתחדשים הבאים עליו זה אחר זה אל לא תכלית · אמרו א"כ יתחייב שיהיו מחודשים אין תכלית להם וזה כבר שמוהו שקר · וזה הדרך הוא החזק שבדרכים והטוב שבהם אצלם עד שרבים חשבוהו מופת · וכבר קבלו בזה הדרך ג' הקדמות יצטרכו אל מה שאינו נעלם מבעלי העיון · האחת מהם שמה שאין לו תכלית על צד בא האחד אחר זולת שאחר · שקר · והשנית שכל מקרה מחודש ובעל דיננו האומר בקדמות העולם יכחישנו במקרה מן המקרים והוא התנועה הסבובית שארס"טו יחשוב שהתנועה הסבובית בלתי הווה ולא נפסדת ולזה היה אצלו זה המתנועע אשר נמצאת לו התנועה הזאת בלתי הווה ולא נפסד · ואין תועלת לנו בקיום חדוש שאר המקרים אשר בעל דיננו לא ירחיק לנו חדושם ויאמר ששם באים זה אחר זה על בלתי מחדש (כא שנוי מתחדש) בסבוב · וכן יאמר בזה המקרים לבדו והוא התנועה הסבובית רוצה לומר תנועת הגלגל שאינה ממין מקרה מן המקרי' המחודשים · הנה המקרה ההוא לבדו צריך שיחקר עליו ויבואר חדושו · וההקדמה השלישית אשר קבלם בעל זה הדרך הוא שאין נמצא

שמוחש

פרק ג אי אפשר למתחדש בלי סבה שתחדשהו כי אי אפשר למתחדש בלי עת שיתיחד בו יתכן לקבוע בו לפניו ואחריו ותתיחדו בעתו מבלעדי מה שלפנין ומה שלאחריו מצריך אל מיחד:

פרק ד האלקים קיים קדמון (לא יחלוף) כ"א לא סר כי אם היה חדש היה צריך אל מחדש וזה משתלשל אל מה שאין לו תכלית ולא יובן עד שיגיע אל מחדש קדמון הוא הראשון והוא אשר אנחנו מבקשים:

פרק ה האלקים נצחי לא יחלוף כי מה שנתקיים לו הקדמות התרחק ממנו ההעדר כי חדוש הנעדר צריך אל סבה כמו שהעדר ההדש צריך אל סברה כי לא יעדר הדבר מחמת עצמו אך מחמת הפכו ואין הפך לו ואין דמיון כי מה שהוא דומה לו בכל פנים הוא כ"א והוא אחד לא (יסופר) כ"א יתואר בשנים אבל ההפך המעדיר לא יתכן גם כן שיהיה קדמון כי כ"א זה כבר התבארה קדמות מציאותו ולא יתכן שיהיה חדש כי כל חדש אמנם הוא עלול לקדמון הזה והיאך יעדיר העלול עלתו:

פרק ו

אותה בלתי העצם והמקרה רוצה לומר העצם שהוא הנפרדי ומה שהאמינו בו ממקריו ואמנם אם היה גשם מורכב מחמר וצורה כפי מה שביאר במופת בע"ל דיננו צריך שיתבאר במופת הוית החמר הראשון והצורה הראשונה הוות כשפדנת ואז יתבאר מופת חדוש העולם ע"כ. והנה עם הוית שהסבר אינינו אתם באמונת העצם הנפרדי ובנין מקריו רק הוא מאמין בלי ספק שהגשם מורכב מחמר וצורה. אעפ"י כן מסברי המורה תליו עליו עברו מכוון החקירה במקרה שהכוונה המכוני עד שיבואר חדושו ושהחמר הראשון והצורה הראשונה (שכבר ביארנו שהויכה מי ב') הוות ונפסדות. ונצרך גם הוא לחוק ראייתו עם בטול הבל"ת על הדרך האמור בפ' הקודם:

פרק ג. מציאות ה'

אי אפשר למתחדש בלי סבה תחדשהו כי א"א למתחדש וכו' כבר ידעת מה שכתב המורה בראשון פ' ע"א כי דרך המדברים להקדים הקדמותיהם ולפסוק הדין במופתיה' כי העולם מחודש. וכשהתקיים שהעולם מחודש התקיים בלא ספק שיש לו עושה חדשו. ואחר כן יביאו ראיות על שהעושה ההוא אחד. אחר כן יקיימו בהיותו אחד שאינו גוף. זה דרך כל מדבר מן הישמעאלים בדבר מזה הענין וכן המחקים להם מאומתנו אשר דרכו דרכיהם. אמנם אופני ראיותיהם והקדמותיהם בקיום חדוש העולם או בבטול קדמותו הם חלוקים אך הענין הכולל את כלם קיום חדוש העולם ובחדושו יתאמת שהבורא נמצא. וכאשר השתכלתי זה הדרך רחקה נפשי ממנו ריחוק גדול מאד וראוי לו שירוחק כי כל מה שיחשבו שהוא מופת על חדוש העולם ישיגוהו הספקות ואינו מופת גזור וכו' עד אמרו ואחר הענין בזאת השאלה כך איך נקחה הקדמה נכונת עליה מציאות הבורא ויהיה א"כ מציאות ה' מסופק בו וכו' ע"כ. והנה החבר לקח לו לברר מציאות ה' מכד שהיחדות המתחדש בזמן התחדשו לא לפניו. ולא לאחריו. עם היותו ראוי להתחדש בכל העתים. ואם כן מי ייחד לו זמן וזולת זמן להתחדש בו. בלי ספק אין זה כי אם ביד אלקים שיחדש עזבו בזמן אשר בחר בו. ודרך ההתיחדות הכוונת אצל המדברים הלא ידעת ענינה ממה שכתב המורה בראשון פ' ע"ד בדרך החמשי:

פרק ד קדמותו ית'

אלקים קיים קדמון לא יחלוף וכו' מה שאמ' לא יחלוף אין משמעותו על העתיד שהרי אחר כן יבא על זה פרק בפרד באמת שהאלקים נצחי לא יחלוף. רק משמעו אצלי על החולף כאלו אמר שלא סר הויתו. וכן מצאתי בנבחא: וזה משתלשל וכו'. כי הייגו שואלים על המחדש ההוא אם יש לו מחדש אם אין. ואם אין לו מחדש זה אלוהנו. ואם יש לו מחדש לא כמו' מלשאול על אודותיו מעין שאלתנו הנזכרת והיה ענין השאלה משתלשל אל לא תכלית: ולא יובן וכו'. רוצה לומר שלא יסבול השכל ההשתלשלות במחדשים לאין תכלית שאם כן לא היה מחדש ראשון וא"כ לא היה נמצא שום נתחדש כי הפועלים האמצעיים אין כחם בפעולתם זולתי מכח הראשון ואין ראשון למה שאין לו תכלית:

פרק ה נצחיותו יתברך

כי מה שנתקיים לו הקדמות וכו'. והאלקים קדמון כמו שביאר בפרק הקודם: כי חדוש וכו' רצה לבאר שהקדמה שמה שנתקיים לו הקדמות התרחק ממנו ההעדר. ואמר כי הנגד השוה בחדוש מה שהיה נעדר. וההעדר מה שהיה נמצא יסוד היותם שניה'

פרק ו האלקים איננו גוף · כי הגוף איננו נמלט מחדושים ומה שאיננו נמלט מן החדושים הוא חדש ומן השקר שיקרהו מקרה כי המקרה עמידתו בגוף הנושא והמקרה מעולל לגוף הולך אחריו נשוא עליו והאלים יתברך איננו נגבל (ואיננו) כא ולא מתיחד בצד מבלתי אחר כי זה מתנאי הגוף :

פרק ז האלקים יודע כל דבר קטן וגדול ולא ימלט מידיעתו דבר כי התבאר שהוא ברא הכל וסדרו ותקנו כמו שאמר הנוטע אזן הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט ואמר גם חשך לא יחשיך ממך ואמר כי אתה קנית כליותי :

פרק ח

שיכים אל שהם · כי לא יעדר הדבר מחמת עצמו כמו שלא יוכל תעבונו להתחדש · ועל כן תים ראוי שסקדמון שוה אשר סשבת על העדרו · אלו ידימת העדרו יהיה שסיבת השבו · וסרי אין לו הפך ולא דמיון כדבר המורס בשמי פ׳ א׳ מוף עיין שלישי באמרו כי שמחוייב המציאות אא כו השניות כלל לא דומה ולא הפך ועלת זה כלו שפשיטות שנמורס אשר לא יעדיף ממנו דב׳ חוץ מעצמו ממיכו וכעדר שעלם והשנה מכל נד א״כ אין השתתפו׳ בו כלל · ע״כ · והנה הוכיח שחבר שאין לו דמיון באמרו כי מה שהוא דומה לו בכל שפנים הוא הוא וכו׳ · וזה כי החמר הוא סבת שפרוד ההבדל בצורות הדומות שאין הלובן האחד מתחלף שלובן אחר כמוהו כי אם מצד החמר הנושא · ולו שבעל הנושא ההוא ויאמר שלובן פורח באויר היה כלו מתקבן ללובן אחד הואיל ואין החלוף בו במדרגותיו · כן הענין בבורא ית׳ שאינו גוף כמו שיתבאר פ׳ ו׳ · אלו שדומה אחר דומה לו מכל צד יהיה הוא הוא ויש אחד ואין שני · וא״כ לא ישאר אלא שיהיה השפך הוא הוא המעדיר · וזה לא ימלט אם שהיה קדמון או חדש והנה לא יתכן היותו קדמון כי אמנם זה הסלוק שאנחנו מדברים בו אודותיו ככר התבאר קדמות מציאותו בפ׳ הקודם ושפעולתם לא בעדר · ואם במה שאין לו תכלית לא יעדירו · איך יעדירהו במה שיבא · גם לא יתכן שיהיה המעדיר חדש כי כל חדש וכו׳ :

פרק ו שאינו גוף ולא יקרהו מקרה : ואיננו נגבל אבל כחו בב״ת :

מה שאיננו נמלט מן החדושים הוא חדש · וכבר הראית לדעת בפרק ד׳ שהוא קדמון בפ׳ ב׳ כתבנו מטעם שאורס מה שיש בזה מן הגמגום עיין שם : ומן השקר שיקרהו מקרה וכו׳ · כי הגוף הוא נושא המקרים · ואם איננו גוף כאמור גם המקרים לא מצאו בו מבוא לכף רגלם · וכא הראיה הזאת הוא על מקרי הגוף כמבואר מדבריו · וכדרך מה שכתב הרמב״ם בתחלת תשובה תורה באמרו שאינו גוף ולא יארכו

לו מאורעות הגוף · אמנם אין הראיה הזאת מכללת מה שראוי ג״כ להאמין בו יתברך היותו נקי מכל המקרי׳ אף מן השכליים כענין החכמה והרצון שסכלי כי להיותו יתברך בב״ת וכל מדרגות הנמצאים ככללות בעצמותו · אין מקום אבלו לשום מקרה בשוא עליו שא״כ לא היה כולל הכל בעצמותו : והמקרה מעולל לגוף · כמאמר המורה בראשון פ׳ ע״ג כי כל גשם טבעי יש לו שני מינים מן המקרים · מקרים ישיגוהו מצד החומר ומקרים ישיגוהו מצד צורתו כמהון האדם וצחקו · ע״כ · ואפשר שאל המין הראשון ירמוז באמרו מעולל לגוף הולך אחריו · וכלל בדבריו המין השני באמרו נשוא עליו · והאלקים יתברך איננו נגבל ולא מתיחד וכו׳ · זה כמשך לשטתו שהמלאכים בעלי נפש כמבואר ברביעי סי׳ ג׳ ועל כן יצדק דברו לאמר שכל דבר שאין כחו בב״ת רק הוא נגבל ומתיחד אל גבול זה יוסד לו אלא הבורא יתברך הרי הוא גוף הואיל וגם המלאכים שהם מוגבל ומתייחד בצד מבלתי צד הנה גשמיים כמו שזכרנו · והנה הורה על היותו יתברך בב״ת מצד מה שאיננו גוף כמו שהוכיח · ויש לנו כיוצא בו מדברי בעל חובת הלבבות העומד בשטתו שמלאכי׳ גשמיים בשער היחוד פ׳ נ׳ ולזה כמשך באמרו שם פ׳ ז׳ שכל מוגבל יש לו תכלית וכל אשר יש לו תכלית מחובר :

פרק ז שלא יבחר מידיעתו ית׳ דבר :

כי שהתבאר וכו׳ · כדמות ראיה זו עשה שמואל בשלישי פ׳ יא׳ וסמך אותה לפסוק זה עצמו שכוטע אזן וגו׳ · וכבר קדמו לנו דברים על ככה בשלישי סי׳ יא׳ באמרו ויראם שמם שאמ׳ דוד הע״ה שכאמר הכתוב אז וגו׳ וכל מה שאמר במזמור ה׳ חקרתני ותדע וכו׳ · ע״כ · ומה שאמר גם חשך וגו׳ אפשר שכיון בו אל הפרטים שהמריים שראויים הם לפחיתותם להתייחס אל החשך ואעפי כן לא נעלמו מעיני ידיעתו יתבר ך

פרק ח חיותו יתברך אך לא כחיותנו :

כי כבר שתקיימה לו החכמה וכו': במה שהוחכמנו ימציאות מחדש את העולם ואת כל אלה יד גבורתו עשתה בחכמה בתבונה ובדעת · ועוד הסבאר בפרק הקודם שהוא יתברך יודע כל דבר קטן וגדול וכו' · אם כן כתקיימה לו החיות שלא יצוייר זה אשלנו בלתי חיות : אך לא בחיותנו וכו' · כדברו בשני פי"ב באמרו ואם כאמר חיים לא כחיותנו הוא כוונתנו כי לא ככננו אבחנו מעולם חיים כי אם חייכו וכאלו אנו אומרים לא נדע מה הוא : הנגדרת וכו' · כי נגדר שחי אצלנו מרגיש מתנועע : אבל חיות וכו' · אך כי ית' באוי שיובן שחיות לשכל גמור בלתי נפרד מעצמותו כי שכל אחד :

פרק ח האלקים יתברך חי כי כבר נתקיימה לו החכמה והיכולת אם כן נתקימה לו החיות אך לא כחיותנו הנגדרת בהרגשה ובתנועה אבל חיות ענינה השכל הגמור והיא הוא והוא היא :

פרק ט האלקים חפץ כי כל הבא ממנו באפשר שיבא הפכו או העדרו או קוד' העת אשר בו או אחריו ויכלתו על שני הענינים שוה ואי אפשר שלא יהיה חפץ ישיב היכולת אל אחד מהם מבלתי האחר ויש לאמר (לומר) כא שיאמר כי מדעו מספיק משיצטרך אל יכולת וחפץ : כי מדעו מיחד לכל אחד משני ההפכים ומדעו הקדמון הוא הסבה בכל חדש כאשר הוא וזה

מהשתיחדות הנזכר אצל המורה על שם שמדברים בראשון פ' על כדרך השמיני : ויש לאומר שיאמר וכו' · זכור תזכור את אשר דברו המורה בראשון פ"נג על דעת שמדברים בתאריו יתברך ז"ל ואומר לך מה שהכל מסכימים עליו ויחשבו שהוא מושכל ושלא יחשבו בו אשר דברי נביא והם ארבעה תארים חי יכול חכם רוצה · ואמרו שאלו הענייני' חלקים ושלימיות אשר מן השקר שיהיה הבורא בעדר מהם מאומה וכו' ע"כ · וכבר השתדל שם המורה ובפרקי' אחרי' לפניו ולאחריו להרחיק ענין התארים ממנו יתברך כי עצמו אחד פשוט ואין ענין נוסף עליו בשום פנים : ואתה ידעת ושמעת בסי' טו וי"ח' כי אשר כונת לב המדברים הן הן הדברים המונחי' הכא · ושנה ארבעת התארים הללו נזכרו ונפקדו בדברי החבר בשלשת פרקיו אלה הסמוכים · ולהרים מכשול מדרך עמו על אודות התארים האלה אשר האמונה על הדרך ההוא מרחקת את האדם משלמות אמונת אחדותו יתברך וכמו שהשתדל עליו המורה בראשון מפ' כ' ואילך · רצה לתקן הענין הזה במה שיאמר כי מדעו יתברך המוזכר פ' ז' ושקדם דברו עליו בשני סוף סי' כ' באמרו שהוא יתברך עצם שהחכמה ואין החכמה מדה לו · ע"כ · הוא לבדו מספיק מבלי שיצטרך לתארי היכלת והחפץ אשר הוזכרו בפ' ז' · כי כעת יאמר שמדעו ית' הוא מיוחד בהגולות הנעלמות ממנו לכל אחד משני ההפכים ולא נצטרך לומר שיכלתו על שני הענינים בשוה · וכמו כן יאמר שמדעו הקדמון הוא הסבה לכל חדש ולא נצטרך לומר שהחפץ ישיב היכלת אל אחד מהם מבלתי האחר · כי אמנם מאמר יתברך הכל כידיעתו הפועלת והטייתו לטובם אל כל אשר יחפוץ במדעו הקדמון לבדו שהוא עצם כבודו לא זולת · ובפרק שבאשך אחר זה יוסיף בירור על הדבר · ומסכים לזה כתב המורה בשני פי"ח ז"ל הדרך השלישי והוא אשר יחייבו בו קדמות העולם להיות כל מה שחייבתהו החכמה שיצא כבר יצא וחכמתו קדומה בעצמו יהיה המתחייב ממנה קדמון וזה חיוב חלושי מאד ויש שלבחנו כמו שנבטל סכמתו אשר חייבה שיהיו הגלגלים

פרק ט

האלקים חפץ כי וכו' כבר ידעת כי הדבר הפועל בטבע · פעולתו מוגבלת אל דבר אחד והוא מוכרח לפעול פעולתו שיוחדת בכל מקום ובכל זמן אשר ימצאו שם כל התנאים הצריכים לפעולתו מכושא מוכן ומרחק ראוי · ובכלל שלא יפיקהו מעיק · אמנם הפועל בחפץ ענייכו לפעול כרצונו בלתי מגבלה אל שום דבר כמו שכתב המורה בשני פ' כב בגזרה השלישית האומרת כי כל פועל שיפעל בכוונה ורצון לא בטבע יעשה פעולות מתחלפו' רבו' והנה ואת ראייתו ית' על היותו חפץ כי כל הבא ממנו הוא באפשר שיבא הפכו או שיעדר ולא יהיה כלל או קודם העת וכו' שכן זכר פ' ראשון ושני מה שיבוטל בו חיוב שהשתלשלות בפ' ג' סורה על נורך היותו מייחד הנברא להתחדש בעתו ביום שנברא לא לפניו ולא לאחריו · וסבת או יכלתו יתברך על שני הענינים בשוה · וצריך עכ"פ להטות היכלת ההוא אל פעולת אחד משני הענינים · שיהיה שם חפץ לכל אשר יחפוץ ימנו וזאת ואת שלא יהיה חפץ וכו' · וכבר כתבתי לתעלה פ' ג' כי הדרך ההם

וזה מסכים לדעת הפילוסופים:

פרק י חפצו יתברך קדמון נאות למדעו לא יתחדש עליו דבר ולא ישתנה (מאצלו) כ"א אצלו ודאי יתברך חי בחיות (עצמותו) כ"א עצמו לא קנוייה וכן יכול ביכלתו וחפץ בחפצו כי מן השקר מצוא דבר וסותרו יחד ולא יאמר עליו יכול ביכולת סתם:

סי' יט

משפט לא יותר ולא פחות ולא יותר גדולים ולא יותר קטנים · כן כשכל חכמתו כהמציאו אחר אשר לא היה מוזן קרוב · והכל כמשך אחר חכמתו התדירה אשר איכה משתכה אלא שאינכו כשכל שכלות נמורס דרך חכמים שהיא ומשפטי אחד שהרכין נ"כ כלעתנו כוסף אחר החכמה והשכל דבר אחד רכ"כי לומר עצמו וחכמתו שאינכו לא כאמין בתארים ע"כ · ועכין אמרו יש לאומר שיאמר וכו' הוא לכל ינזור אומר על אמתת זה באחד משני הפנים כי כן הוציא עכיינו בפרק באמרו ברביעי סי' נ' כאשר בחשוב במדות שאי אפשר לדחותם בין על העברה בין על האמת כמו חי ויכול ויודע וחפץ וכו' וכמו שביארנו שמה: וזה מסכים לדעת הפילוסופים · לשלק נגות התארים כאמור · ואפשר שכוון למה שזכר בשני סי' ס' שהפילוסוף מרחיק מדת החפץ מן הבורא יתברך · ובזה יתוקן הורות אשר היה לו על ככה:

פרק י חפצו ית' קדמון והתארים המיוחסים אליו אינם ממין תארינו:

חפצו יתברך קדמון וכו' · ר"ל שהחפץ קדמון בקדמות מדעו · איך שיהיה ענין התארים אם בדרך העברה או על דרך האמת כאמו' · וכבר קדם ענין החפץ הקדמון בשלישי סי' ע"נ: לא יתחדש וכו' · רק מקדם מפעליו כפשו אותה · ויעש כרצונו הקדוש והגדיל לעת אשר שים עם לבבו מכי קדם בלי שנוי והתחדשו בעצם חפצו · וכבר העירותיך בשלישי סי' ע"נ על הנמנוס הכופל על זה ממה שכתב בעל העקרים מאמר ב' פ' ב': והוא יתברך חי בחיות עצמו וכו' · הורה בזה שאין שום תאר מתאריו נוסף על עצמותו ואיננו קנוי לו מחוץ רק הוא מכיפים מבריך כי מאמתת עצמותו מקור חיים וכל שלמות במדרגה עליונה כשנבה · ולא הזכיר זה במדע לסיותו בכלל בחפץ מאשר כללם גם יחד באמרו חפצו ית' קדמון נאות למדעו · והדברים דומים למה שכתב המורה בראשון פ' כ"ז שהוא יתברך חי לא בחיים ויודע לא במדע ויכול לא ביכלת וחכם לא בחכמה אבל הכל שב אל ענין אחד אין רבוי בו · ע"כ: כי מן השקר מצוא וכו' · כי כבר נזרנו על אמתת היותו

אחד · ובהכחשת התארים בזולת זה הדרך · הייכו גוזרים עליו הרבוי וזו סתירה לא תוכל להרפא כי אם על פי הדרך האמור שיהיו התארים בלתי נוספים רק הכל שב אל ענין אחד אין רבוי בו · וכעין זה אמר המורה · שהאומר שי' החיוב הזה כמו שיאמר שהחיוב והשלילה שם נודקות · ושמעתי ממליצי על זה מאמר המשורר ירכו ענכותם אחר מסרו · כי שם ידבר עם נפשו על משפט התארים באמרו אמרת לה' אדוני אתה טובתי בל עליך שהכונ' כי טובותיו ושלימיותיו של אדם לא יאותו להתייחס אליו יתברך מפני גדר הסתרון הככלל בענייכם ובפרט על היותם מחייבים הרבוי ולא ירכו ענכותם של אלו המייחסים תארים אל הבורא בדרך חיובי שהרי כעשו בזה מקבנים בין האחדות והרבוי וכאלו הם ממהרים שאיחור שהוא דבר לא יסבול השכל שאתו · ולא יאמר עליו יכול וכו' · פן יראה ממנו שהיכלת מוסף על עצמותו כענין היכלת הנאמר באדם · והקש על זה כל יתר התארים שקדם זכרם שלא יאמר עליו חפץ בחפץ סתם וכן בחכמה ובחיות · וכמו שאמר בשני סי' ב' שאם יאמר חיים לא בחיותנו הוא כוכתנו וכו' · ואפשר שרנה באמרו כי מן השקר מצוא וכו' להורות על הכרח אמרנו שהוא ית' חפץ בחפצו וחכם בחכמתו על אופן מיוחד בו · שהרי אם היה חפצו כחפצנו וחכמתו כחכמתנו · וכבר היה האדם בעל בחירה ורצון ויבחר באשר יחפץ כנודע · היה אפשר שתקרה מזה סתירה כשיזדמן שלא יהיה רצונו כרצוננו ובתאר הספק אשר עורר בשלישי פ' כ' גם בהקדמת אבות פ' ח' · אבל סיתרו במה שכתב שם כי כל מה שיראה בכלל אלו הדברים מסתירים הוא לפי בחינת מדענו אשר לא ישתתף עם מדעו כי אם בשם לבד וכן הכונה תאמר על מה שנכוונהו אנחנו עליו ועל מה שיאמר שהוא יתברך כוון אליו בשתוף וכו' עד כאן · ויארך הספור על הדרוש הזה סי' כ' כי שם ביתו · ואפשר כי על כן בא בדבריו האחרונים זכרון היכלת לבדו כי אליו הוא נושא את נפשו לפי דרך זה על דברת יכלת האדם לפעול בבחירתו ואין היכלת האלקים מעיקה אליו:

סי' י"ט **אמר הכוזרי** זה מספיק למזכרת ובלי ספק שזה אשר זכרת בענין הנפש והשכל וזאת האמונו' אמנם הוא מועתק ממה שאתה זוכר מדברי זולתך ואני איני מבקש כי אם טעמך ואמונתך וכבר אמרת לי כי אתה מזומן לחקור על זה והדומה לו ואני סבור שאין לך מנוס מחקור בשאלת הגזרה והבחיר' מפני שהיא משאלות החכמה אמור דעתך (בזה) כא"כה :

סי' כ' **אמר החבר** איננו מכחיש טבע האפש' כי אם מתעקש חנף יאמ' מה שאיננו מאמין בו כי אתה רואה מהזדמנותו

סימן יט זה מספיק למזכרת · וזאת היתה בקשתו סי' י"ז באמרו אבל אבקש ממך דבר בשרש האמונה יהיה לי למזכרת וכו' · ובלי ספק שזה אשר זכרת וכו' · מראשית שאמר ועד הנה · והנה זה הוברר לו מהמשך דבריהם אשר הורו על היותם מועתקים מדעות זולתו · וכן היה ענין שאלתו סי' א' לשמיעו דברים קרובים ומבוארים בשרשי האמונות על דרך המדברים וכו' : ואני איני מבקש וכו' ר"ל כל חמדת לבי אמנם היא לשמוע דברים באים ויוצאים מפיך מטוב טעמך ואמונתך · ומה שהי' מגלגל הדברי' שבאמרי' בשרשי האמונות על דרך המדברי' הנה להם והם קלי' בעיני בערך ש מה שאראהו מידיע' דברי עצמך אשר לא זולתי מחכם : וכבר אמרת לי וכו' · אמירה זו לא מצאנוה היכן היתה ואולי כך הבטיחו (ואם אינו בכתובים) להיותו עתיד לבאר לו טוב טעמו בדרושים באלה · אלא שלא רצה עתה להעמיק עליו ביותר מזה ובלבד שישלים נדרו לשנות לו פרקו בשאלת הגזירה והבחירה הכללית כהבטחתו סי' כ' : והנה יש לנו מזה הוראה כי בכל אלה הענינים שזכר בנפש והשכל והאמונות · שיש לו סברות יותר נכונות לפי טעמו ואמונתו של חבר · ואם לא עלה וכרוכם על ספר וחשב המלך כי עוד חזון למועד לשוב על חקירת כל אלה מטעמו של חבר ואמונתו · וקמה תשוקתו וגם נכספה לדעת מה שידובר מטעמו על שאלת הגזירה והבחירה · רוצה לומר לדעת אם הגזירה אמת ואם הבחירות שקר שהיא שאלה יקרה הכי נכבדת ועקרית לענינו של ספר שנושאו הכולל אשר עליו תסוב אמרתו הוא צורך כשרון המעשה הדתי כמו שכתבנו בהקדמה · ולולי ה' צבאות הותיר לנו הבחירה חפשית לפעול ולעשות · שוא עמלו בוני מגדל חקירתם על זאת הואיל ושוא תשועת אדם להשתדל בכשרון מעשהו · ועוד שהיה זה מכלל שאלות החכמה שהבטיחו עליהם למעלה סי' כ' באמרו ואחר כך הגזירה והחפץ והיכולת שנראה ענינו על שאלת הגזירה והבחירה כמו שביארנו וזהו אמרו ואני סבור שאין לך מבוא וכו' · אך הוא שואל כזה מה שדעת החבר כוחם שימנו לא כדבריו הקודמים שהראה עצמו רחוק משאלתם להיותו בהם כנוכר דעות המדברים ומעתיקם ולזה לא סבירא ליה וזה בשמוך אמור דעתך בזה · ואם לא תפרשהו על דרך זה נראה שאין בו כדי בתיכת טעם מספיק למה שאין לו מבוא מחקור על שאלה זו בפרט שהרי מן הטעם ההוא עצמו לא יהיה לו מבוא מחקור על כל שאלות החכמה · רק אם נאמר שהנה בזה היותה מן השאלות החמורות והעמוקות שבסתרי החכמים ובדין היא לייחד הספור עליה יותר מכל שאר השאלות · גם הנה ענין שאלה זו הוא מעין מדעו ויכלתו וחפצו יתברך דסליק מנייהו בקודמת וקשה מאד לזווגם עם בחירת האדם אבל בהיכתבו · עוד שבתי וראה כי יתכן לומר שבקשת המלך סי' א' באמרו שתשמיעני דברים קרובים ומבוארים בשרשי האמונות על דרך המדברים בדרך הבחון · וכן באמרו סי' ט"ו שתשמיעני בחסדך כללים וכו' לא היתה להשמיע לו כמו אלה דברים מועתקים מהם · רק כל ישעו וכל חפץ כי לו ישמיע טעמו ואמונתו בהם בדברים חודשים מדעתו ובלבד שיהיו בדרך השכל והבחון · והנה זאת היתה כאן תלונתו באמרו ובלי ספק שזה וכו' ואני איני מבקש וכו' וכבר אמרת לי וכו' והוא מה שהבטיחו סי' כ' באמרו וכיון שלא נוכל לעבור מעשות רבינך לא אנהג וכו' אבל אקרב לך ראשי דברים וכו' וחשב המלך שיחדש לו החבר דברים נובעים ממקור חכמתו לפי שכלו וטעמו ולא יוציא על שפתיו דברים מועתקים מזולתו · ועתה הואיל ולא עלה זה בידו אבל השאלות שכבר דבר על אודותם על פי הדרך הקודם · הן עתה את פניו יבקש לחקור כפי טעמו ואמונתו על שאלת הגזירה והבחירה שהיא לבדה נשארה משאלות החכמה אשר הניח לו סי' כ' לחקור על ענינם וז"א ואני סבור שאין לך מבוא וכו' :

סימן כ טבע האפשר · שיוכל האדם לעשות כל אחד משני ההפכי' בזולת מכריח : כי אתה רואה וכו' · והנסיון יוכיח שאין לו הכרח במעשיו הואיל ומטבעו הוא מתעורר להשתדל בדברים שאלמלא היה כן אם היו הבחירות שקר אלא ודאי לא

משפט

מהזדמנותו למה שהוא מקוה או ירא מה
שיורך שהוא מאמין כי הדבר ההוא באפשר
ויועיל בו הזימון ואלו היה מאמין כי יהיה
על כל פנים היה נמס הלא היה מזדמן בכלי
מלחמה לאויבו ולא בשבר לרעבונו ואם
יאמר כי הזימון ההוא צריך למי שלא הזדמן
כבר הודה בסבות אמצעיות ושבהם עמידת
המתאחרות והוא ימצא בעתיד החפץ בכלל
הסבות והאמצעיות אם יודה האמת ולא
יתעקש ועתיד להודות כי ימצא עצמו מונח
לו בינו ובין חפצו בדברים האפשריים לו
אם ירצה יעשם ואם ירצה יניח ואין באמונה
הזאת הוצאת דבר מדין האלקים אך
הכל שב אליו על פנים מתחלפים כאשר
אבאר:

ואומר כי כל (הידיעות) נ״א שעלולים
מיוחסות אל העלה הראשונה
על שני דרכים אם על הכונה הראשונה אם
על דרך ההשתלשלות ודמיון הדרך הראשון
הסדור וההרכבה הנראים בחי ובצמח
ובגלגלים אשר לא יתכן למשכיל המשתכל
שייחסהו אל המקרה אך אל כונת עוש׳ חכם
ישים כל דבר במקומו ויתן לו חלקו ודמיון
השני שרפת האש הזאת על הדמיון לקורה
הזאת כי האש גוף דק חם פועל והקורה
גוף (מתלחלח) נ״א מתחלחל נפעל ומדרך הדק
הפועל שיעשה בנפעלו והחם היבש שיחמם
ויכלה לחות הנפעל עד שיתפרדו חלקיו
וסבות

שמפש הבחירה ואם לא איפוא היה אומר שכה אככי
הולך למות בגזרת עירין ולמה זה לי בחירת כלי
מלחמה וכר ולחם ומזון להציל ממות נפשי ולחיותה
ברעב: מהזדמנותו לעת שהוא מקום או ירא·
לרדוף ולהשיג את הבאות
או יקומו ולדחות הכלתי
באות אשר הוא ירא מפניו:
בקשר עם אמרו כי אתה
רואה וכו׳ · ואלמד שהיה
סדר הזמנים קודם לכן
ראיה נכחת על היותו מאמין
באפשרות מעשהו: ולא
בשבר לרעבונו · מלשון
שבר רעבון בתיכם:
ואם יאמר כי הזימון וכו׳ ·
הכונה שהכל בגזירת עליון
אין ראוי להוציא מגזירתו
ותכריך מאומה ועל כן הזימון
השוא אשר יזדמן אדם לשבור
אוכל לשבר רעבונו ולהתאזר
חיל למלחמה כנגד האויב ·
הנה הוא צריך למי שלא הוכן
לזה בזולת המכוע שהוא
שגם הוא מאת האלקים
שמכרים אותו להזדמן בזמן
ההוא למען יהיה מוכן אל
ההצלה מן האויב ואל שבר
רעבונו כי זולת הזמן ההוא
לא יהיה מוכן לכך והאלקים
עשה שיושלם ברכו באמצעו׳
ההכנה שהיא המוכרחת
ואין מקום לבחירה כלל:
כבר הודה וכו׳ · הנה זה
נפל במה שברח ממנו כי כל
השתדלותו כבטול בחירתו
של אדם לא היה כי אם לתלו׳ כל המעשים בבורא יתברך
לבלתי הוציא דבר מידו וגזירתו · והנה זה לא נתקיים
בידו במה שאמר כי הזמון ההוא צריך למי שלא הזדמן
כאמור שהרי לא נמלט מהכחת סבות אמצעיות אשר
בהם עמידת המתאחרות רוצה לומר שלא יושלם זולתם
מציאות הדברים המסובבים · והנה לא שרויה מאומה
להעמיד הכחתו בגזירת האלקים: והוא ימצא בעתיד
וכו׳ · רוצה לומר כי דין שוה הוא אבלו להודות בבחירה

שלכוש׳ · כמו שמוייב להודות בשאר השבו׳ האמצעיו׳ כי גם
שיא מכללם ומה לי זה מה לי זה · וזה וה״א ימצא בעתיד
וכו׳ · ר״ל כי במה שעתיד להתברר בכדון ימצא מהחפץ
הבחירי הוא מכלל הסבו׳ האמצעיו׳ אם יודה האמת וכו׳ ·
ובא האו׳סה בשמו׳ כחלוקתו
המתחלת ואומר כי כל
הידיעות מיוחסות וכו׳ עד
אמרו כי הנלמך או אכדרך
אוכס בגמרים כי אם בסבות
האמצעיו׳ ומכללם אך שחוק׳
שנה שתבא בזריזו׳ ובהשתדלם
או בעצלם ובעכוב · ע״כ:
ועתיד להודות וכו׳ · ר״ל כי
במה שיתבא׳ אח״כ הוא עתיד
ומזומן להודו׳ כי ימצא עצמו
מונח לו ברשותו בינו לבין
חפצו אין שום דבר מפסיק
ביניה׳ למנוע פעולתו שחפצו׳
בדברים האפשריים וכו׳:
ואין באמונה הזאת וכו׳ ·
גם זה יתבאר במה שיבוא
כי אין בכח הסבו׳ האמצעיו׳
והבחירה מכללם הוצא׳ דבר
מדין האלקי׳ כי את הכל עשה
יפה בעתו ומגד זה אין
להרחיק ענייכם מאמונתנו:
כל הידיעו׳ וכו׳ · ר״ל הפעולו׳
כי אמנם ידיעתו ית׳ היא
שפועלת אותם בזולת כלי ·
והנכסה השני יגלם זה באמרו
כל שעלולים וכו׳: ודמיון
הדרך הראשון הסדור וכו׳ ·
כבר זכר במקומות כי לו ית׳
לבדו נאכנו עלילות הצורות
בלי שום אמצעי בהשפעתם
על החמרי׳ המוכני׳ וכי הככבי׳ והיסודו׳ אין פעולתם רק
להכין ולהזמין החמרי׳ אל קבלת הצורות ההכ׳ · ומכלל
שמקומו׳ שמיוחדי׳ אל הורא׳ כונה זו הוא אמרו בראשון סי׳
ע״ז אבל יש ליסודו׳ וכו׳ אבל הציור וכו׳ · וכמו כן בפסקא
הזאת בהקדמה השנית והשלישית: ובחי ובצמח · לא
הזכיר הדומם לסבה שנזכרה בשלישי סי׳ כ״ג באמרו אשר
שיא ראויה להם מחייב ומחיים · ולמעלה סי׳ ו׳ · באמרו
ולקנתם דעת כמוכאים וכו׳: שייחסהו אל המקרה · כלל

הנה

וסבות הפעלים האלה וההפעליות האלה
כאשר תבקשם לא ימנע ממך השגתם
ואפשר שתמצא סבות סבותם עד שתגיע אל
(הפלכים) כ"א הגלגלים ואחר כך אל עלות
(הפלכים) כ"א הגלגלים ואחר כן אל העלה
הראשונה ובאמת אמר האומר כי הכל
מגזירת הבורא ובאמת אמר האחר בבחירות
ובמקרים בלתי שיוציא מאומה מהדברים
ההם מגזירת האלקים · ואם תרצה תקרב
מציאות זה בחלוקה הזאת המעשים יהיו
אלקיים או טבעיים או מקריים או מבחריים
והאלקיים מהסבה הראשונה יוצאים על כל
פנים אין להם סבה זולת רצון האלקים
ית' והטבעיים מסבו' אמצעיות מוכנות להם
ומגיעות אותם אל תכלית שלמותם בעוד
שלא ימנע מונע מאחד מהשלשה חלקים
והמקריים מסבות אמצעיות גם כן אך הם
במקרה לא בטבע ולא בסדר ולא בכונ ואין
להם (הכנה) כ"א הזדמנות לשלמו' יגיעו עדיו
ויעמדו אצלו ומתנים בהם בחלקי השלשה ·
אבל הבחיריים סבתם חפץ האדם בעת
בחירתו והבחירה מכלל הסבות האמצעיות
ולבחירה

שנה באמרו יקרא כל אשר אוכנו בכוכה ראשונה מאתו יתברך · אמנם אחרי כן יפרט חלוקתו ויסדרה בשלמות באמרו ואם תרצה תקרב מציאות זה בחלוקה הזאת וכו': וסבות הפעלים וכו' · אמר הפעלים בבחינת הפועלים כאש השורפת · ואמר שהפעליות בבחינת שהפעלים כקורה הנשרפת · ומורה בזה שגם שמקרים אפשר להעלות עניינם אל שנה וכדרך מה שכתב הרלב"ג בספר מלחמותיו מאמר ב' פ' ב' באמרו כי בלא תכלית הגלגל שמקרי האדם כלם מסודרים מהגרמים השמימיים וכו': אל הפלכים · רוצה לומר הגלגלים והורגל אלשון שזה בערבי כמו שידוע לדברי האפרש בהלכות יסודי תורה להרמב"ם ג"כ כי למקנת הגלגלים בשם יקרא פלך אלכוראג אלתרכו · אלפלך אלמאיל · ואלפלך אלגוזהר · אלפלך אלטלאם ע"ש · ומזה אבלי מאמר באלין תכוב פלכיו כשיכיו מטריפי חקיו וכו': ואחר כן אל עלות הפלכים · כאלו תאמר המלאכים: באמת אמר האומר וכו' · האומרים הללו יש לשניהם על מה שיסמוכו כל אחד מהם נגד בחינה מיוחדת · כי האומר שהכל מגזירת הבורא הוא מצד שהכל שב אליו כי מאתו הכל · והאומר בבחירות ובמקרים כי יגזור יאמר שהרבה דברים תלוים בבחירה והרבה מהם נמשכים במקרה · הוא מצד השתלשלם באמצעיים כמו שיתבאר: המעשים יהיו אלקיים וכו' · יהיו הדברים האלה קרובים למה שכתב המורה בשני פרק מ"ח אלא שלא הזכיר שם המעשים האלקיים בלא אמצעי · אבן בעל העקידה שער כ"ו עשה בזה חלוקתו שלימה שוה לחלוקתנו באמרו אחר שהפעולות האנושיות לא ימלטו תולדותיהם אם מההשגחה האלקית האישיית אם מפאת המערכה השמימיות או על ידי השתדלות אנושי או על צד הכוון · והשכל והדת והנסיון

כלם יהיונו שלא יהיו כדרך אחת לבד הנה אם כן יתחייב שתעשיהנה על ידי כלן וכו' לך בא אל השער ההוא כי תמצאהו מקיימם מאד אל הדרוש הזה שאנחנו עליו: בעוד שלא ימנע וכו' · שלא יכנד לזה המין החלק או אי זה מקרה או בחירה: אך הם במקרה · שאינם מכוונים בטבעם אבל הגיעו למציאות דרך קרי והזדמן לא בטבע ולא בסדר אלקי ולא בכונת בוחר: ואין להם הכנה לשלמות וכו' · כי להיותן בלתי מכוונות לתכלית · אין להן סדור והכנה קודמת אשר יגיעו בה לשלמות יכוונו אבל כמו שיש לשלש החלקי הקודמים · ומתנים בהם וכו' · שאז יקרה המקרה כשלא ימנעהו מונע משלשת החלקים שקדם זכרם: אבל הבחיריים סבתם חפץ האדם וכו' · לא התנה על זה כיתר החלקים · ומכוונו אני בטעמו אם היה זה נכונה ממנו להורות שאין בחירת האדם מהחלק' ממנו בשום פנה לא אלקית ולא טבעית ולא מקרית כי כן גזרה החכמה האלקית להזהירו על טבע בחירתו לעולם וכתנה לו מקום למאב שעית הרמב"ם בה' תשובה פ"ו ויבאר אמרו ואני אקשה את לב פרעה וכיוצא על דרך מה שבא עליו החכם בפירושו פ' וארא באמרו אין ספק שלולי הכבדת הלב שיש פרעה משלח את ישראל בלי ספק לא על צד תשובה והכנעה לאל יתברך שיתנחם מרעות מורד אע"פי שהכיר גדלו וטובו אלא על צד היותו בלתי יכול לסבול עוד את כבדת המכות כמו שהגידו כאמר' עבדיו הטרם תדע כי אבדה מצרים וזאת לא היתה תשובה כלל אבל אם היה פרעה חפץ להכנע לאל יתברך ולשוב אליו בתשובה שלימה לא היה לו מזה שום מונע והנה אמר האל יתברך ואני אקשה את לב פרעה שיתאמץ לסבול המכות ולא ישלח מיראת המכות את ישראל · והיא שטתו אשר הלך בה אבל אמרו פ' שמות הנה אנכי הורג את בנך בכורך יעווין

שם · ויסודו של הרמב"ן לוקחה זאת שכתב פ' וארא על ואני אקשה וגו' והטעם השני כי היו חמש המכות עליו בפשעו כי לא נאמר בהן רק ויחזק לב פרעה ויכבד פרעה את לבו · והנה לא רצה לשלחם לכבוד ה' אבל כאשר גברו המכות עליו ונלאה לסבול אותם רך לבו והיה נמלך לשלחם מכובד המכו' לא לעשות רצון בוראו ואז הקשה ה' את רוחו ואמץ את לבבו למען ספר שמו וכו' ע"כ · ולו חרש בעל העקידה בענין זו להבין אמרי בינת הרמב"ן בדבריו הנזכרים לא היה נכשל בשם ושים מונח כונתו האמתית הבלתי סובלת ספקותיו אשר הקשה ואמץ נגדו פ' וארא שער ל"ו כי אמנם בעפר תיחוח יסודם וקורי עכבים יארוגו כמו שיתבאר בקבלה לכל עומד עליהם בטוב ההתבוננות והשקפה אל הכונה שזכרנו ועל כונה זו יתבאר מאמר שכתוב (איכה ג') תתן להם מגנת לב תאלתך להם · כי מגנת מלשון מגן ותאלתך מלשון אלה וקללה · וענינו לומר תאלתך וקללתך שתמיד עליהם היא תתן להם מגן ומחסה כנגד לבם להיות לו אומץ לסבול המכות ולהתריס ובכן משכם שברון תשברם · ונשוב לענינו לאמר כי כבר יורו על כוונה זו הדברים שיבאו אחרי כן באמרו ולא הועילו הענינים המקריים והטבעיים דבר בשעת הקלקלה וכו' ואלו הבחיריים לא הוזכרו שמה · אך אמנם מאשר יזכיר שם והיה באפשר שיהיו כלם אלקיים יראה הפך זה · ושיה אם כן הדבר תלוי על שתי כפות המאזנים · כי לענין שהשמיטו התנאי מן הבחיריים אפשר לומר שהיה זה לאחת משתי סבות · אם מפני שהבחירה לא תתבטל לעולם עם היות שלא תעלה ולא תוריד בהתבטל הסבות הטבעיו' והמקריו' בחפץ אלקים כי כל טובות שהוא זוכה בבחירתו המתקיימת בידו לא ישלם לו זכותו לבד ימין להיימין לזכות ולקבלה הואיל ויתר הסבות משמאילות לחובתו ולרעתו · על דרך מה שכתב החכם שפירשנו אבל אמרו הכא"ן ובקר ישחט להם ומצא להם וז"ל איך יספיק זה להסיר תלונתם מאחר שאינם אוכלים בשר אלא כדי לכסות כאמרו ויכסו אל כלבבם הלא אין ספק שכמו שכסו בזה יכבו במאכלים זולת זה לאין תכלי' ואתה לא תסיר את בחירת' כאז"ל הכל בידי שמי' חוץ מיראת שמים שיד ה' תקצר מלמצוא דרך שימאסו כל מאכל תאוה באמרו עד אשר יצא מאפכם ועתה תראה היקרך דברי תראה שיקר זה שיאכלו מן הבשר בהמשכם בבחירתם אחר התאוה עד שיצא מאפם וימאסו בו מבלי שאסיר בחירתם · ע"כ · או שהיתה השמטה זו מפני שלא היה אפשר לו · להתכות עליה בשלשת החלקי' כלם · עם היות התנאי קיים מצד החלק המגיע לרצון האלקים כי בידו הכל לשכות בחירתו של אדם וכאמרו פלגי מים לב מלך ביד ה' אל כל אשר יחפוץ יטנו אלא שאין ממנו הכרח כי יש הפרש בין הטיה להכרח ויבלבו לפרש הטיה זו לענין הסבות המזדמנות לפני המלך עם היותו עדיין ברשות עצמו מוכח ועומד · וקרוב יהיה כבד הראשון אצלי יותר מן האחרון ממה שיאמר אחר כן אך אשר יהיה בגזירה נגזרה וכו' עד אמרו ובהם יאמר כי לא יועיל בהם ההזדמנות' וכו' · והנה מקום אתי כשר בעיני להודיעך בו קצת אמרי אמת היוצאים מפי לאחד מנכבדי ארץ אשר היה דברו אתי על עסקי זווג ועל ידי גלגול הדברים זכר עשה לאמרות טהורות שזרקו מפי ארבעה אנשים מצויינים בחכמה (והמה נכתובים) משיבי טעם אל השואל לפעולות אדם אשר יעשה לתאותו בחכה עם רוב השתדלותו בהשלמתן איזו היא שמסופקת שבכלן אשר שבכתה מרובה · ויען אחד מן החכמים המסופרים אין זו כי אם עבודת המלך אשר בה ישתדל העבד להתרצות אל אדוניו והיא מדה עוזרת ריקם כי לב מלכים אין חקר והוא לא ידע ואשם ונשא עונו · ויען השני ויאמר המלחמה היא רבת הסכנה והספק עד מאד ואל יתהלל חוגר כמפתח · וימצא השלישי מענה בפיהו הן הספק והסכנה העצומה עד מאד היתה באניות סוחר עובר ארחות ימים מרוח סועה מסער · והרביעי היה פרי תשובתו כי עזה כמות שכבת לקיחת אשה הגונה לו כי רחוק מפנינים מכרה · ויהי כשמעי את אמריהם כי טעמו רוח דעת על פני יחלוף דממה וקול אשמע יתמוך דברי לבך כי באלה התפקדו' ארבעת הענינים הנכללים במשלי שלמה כי ל' שלשה המה נפלאו ממני וארבעה לא ידעתים · דרך הנשר בשמים דרך נחש עלי צור דרך אניה בלב ים ודרך גבר בעלמה וגו' כי הנשר כנוי אל המלכות כאמרו אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קנך משם אורידך וכבר אז"ל מלך בעופות נשר · וידענו ג"כ כי צורת הנשר היתה לקיסרי' לאות · ובהגדות היוני' יסופר כי בלידת אלכסנדר מוקדון נראה נשר אחד שהיה יושב על היכל המלך פיליפו אביו ולא זז משם כל אותו היום ותמיד היה מתהפך מצד אל צד ופורש כנפיו לד' רוחות העולם לאות על מעלת מלכותו ויכולתו לכבוש כל העולם והנחש כנוי אל הנלחם כאמרו יהי דן נחש עלי דרך שפיפון עלי ארח · ואניה בלב ים כמשמעה על אנית סוחר כמו שקדם · ודרך גבר בעלמה כי יקח איש אשה · והנה להיות סוף מגמת כונתו להורות כמה קשה לזווג לו לאדם אשה הוגנת כי הוא עקר יסודו של ספר משלי ובו כתחתם גזר דינו אשת חיל מי ימצא וגו' והוא גם הוא נכשל בכך כי נשיו הטו את לבבו כנודע ·

ולבחירה סבות משתלשלות אל הסבה הראשונה השתלשלות מבלי דוחק בעבור שהאפשר נמצא והנפש מונח לה בין העצה והפכה תעשה מה שהיא רוצה מהם · וצריך שתשובח או שתגונה על הבחירה ההיא מה שלא יחוייב זה בשאר הסבו׳ האמצעיות כי לא תגונה סבה טבעית ולא מקרית אף על פי שהאפשר נמצא בקצתם.

באשר

שנודע׳ הוא ז"ל ביאר הדבר הזה עם שלשת הדמויים שקודמ׳ ועל כן הפריד הש׳ זה לעצמם ולא אמר ארבעה שהם נעלמו ממני · ונעשה כאומר כמו שנפלאת היא בעיני דרך נשר בשמים כי לא ישאר רושם בדרך ההיא ודוגמת זה כי נעלמו מעיני כל חי דרך מחשבותיו של מלך המשוטטות על פני רקיע שמי רעיוניו אשר אין להם חקר כמו שקדם · וכן דרך נחש עלי צור עין לא שזפתו כי אין שם בדר׳ ההוא רושם ניכר ודוגמת זה לא ידע אנוש ערך המלחמה להיכן דינה נוטה לעלות לשם ינודכו כנור משגב ובית מצודות וספק נוכח ספק כנוח · וכן דרך אניה בלב ים לא ישאר משבול ודרך אשר תאמר עליו כי הוא זה ודוגמתו כי מדי באת אנית סוחר מחוף ימים עד הגיעה למחוז החפץ רבות מחשבות בלב איש וא"ן ולאו ורפיא בידיה על טוב אחרית דבר · ובלואי תבא יביאה בביאה · כן משפטו חרבכו לגבר אשר דרכו נסתרה בלקיחת אשה הוגנת לו כמו שנעלם ממנו דרך גבר בעלמה כי אין דרך לנטות ימין ושמאל לדעת אם שכב איש אותה אם לאו כמו שכתב רד"ק בשרש עלם · על כן חתם דבריו בעיקר כוונתו לאמר כן דרך אשה מנאפת וגו׳ כלומר לזאת יקרא אשה מסופקת מאד ומסוכנת יותר מכל שאר החלקים שזכרנו כי כאשר איש לוקחה זאת לאשה יש לחוש לה מאד פן ילכד בפגיעתה רעה כי תשטה אשתו ושכב איש אותה ונעלם מעיניו ונסתרה והיא נטמאה וזהו אמרו אכלה ומחתה פיה וגו׳ והוא בכינוי לכל יתר הקלקולים היוצאים ממנה · ונדק בדברו וכה נשפטו להכריע לבד חובת סכנת האשה הבלתי הגונה כי אמנם דלף טורד ביום סגריר ואשת מדיני׳ נשתוה בשבת׳ תמיד בירכתי ביתו ככנס ונתק׳ בה יונה ונתקל בה · ולא כן שלשת הנשארים כי לכלם יש לשכנת קבעה ולא יתמידו עם האדם כל ימי חייו · ועוד כי עם היות סכנתם מרובה איננה כל כך מצוייה כסכנת פגיעת האשה הבלתי הוגנת · ואולם אין ליחס התקון בשום אחד מאלה בלתי לה׳ לבדו כי על דרך הנשר בשמים כתוב לאמר פלגי מים לב מלך ביד ה׳ אל כל אשר יחפוץ יטנו · וכנגד דרך נחש עלי צור כאמר סוס מוכן ליום מלחמה ולה׳ התשוע׳ וכתי׳ בצור ירום ממני תנחני · וכנגד דרך אניה בלב ים הלא הוא יתברך לחוף אניות

כאמרו יורדי הים באניות וגו׳ יקם סערה לדממה וגו׳ · וכנגד דרך גבר בעלמה הכתוב עומד ונותן מה׳ אשה משכלת וכאמר מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה׳ · ולמען תזכור כי שוא תשועת אדם בכל אלה גם כי ירבה חריצות והשתדלות בכל תקף · תחז בעי"ן עינך כי דרך הנשר הלא בשמים היא כי אלקי השמים הוא אדוני האדונים · ודרך נחש היא עלי צור תמים פעלו כי עליו היא מוטלת להימין או להשמאיל · ודרך אניה היא בלב ים זה הים גדול שרו של ים שעליו נאמ׳ כל הנחלים הולכים אל הים הרומז אצל המקובלים למדת מלכו׳ כמו שכתב בעל מערכת האלקות פ׳ ח׳ ונרמז בביאור הרמב"ן על ים ודרום ירשה · והוא ישקיט הים מזעפו עד תעבור אניה אל מחוז חפצה · ודרך גבר היא בעלמה רמז אל הנעלם מכל חי שנאמר עליו זה שמי לעולם לעלם כתיב כאמרת חז"ל · והוא המזכה לאור תעלומה מזווג זווגים בת פלוני לפלוני אפי׳ מעבר לים ולא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים · והנה להשלמת הביאור הנזכר בביתי אכלו הכיון הלז למזכרת : ולבחירה סבות וכו׳ · שאם תשאל לפעולות אדם בדבר שפתיך מפני מה עשה פלוני כך וכך ותהיה תשובתך בזה כי היתה סבתו כך וכך מן הסבות ומסבה לסבה ישתלשל הענין עד עלות התשובה אל חפץ האלקי · לא יוכן בסבות ההם שום הכרח לבחירת הפועל כמו שהיה ענייכם בדברים הטבעיים ובקצת המקריים : בעבור שהאפשר נמצא · כי לעולם כל משפט טבע האפשר ישאר קיים על עמדו אין אוכם : והנפש מונח לה וכו׳ · רוצה לומר שהונח לה מקום להתיצב בין זה לזה ותפן כה וכה אל אשר תחפוץ · לא יעיקם מעיק ולא יכריח מכריח : בין העצה · לעשו׳ : והפכה · שלא לעשו׳ : וצריך שתשובח וכו׳ · בא להכריח אמתת ענין הבחירה לאדם ולזה הניע ההבדל אשר בין הדבר הבחיריי לבין הדבר הנמשך בטבע או במקרה · וזה כי לבחירה כבר ייוחס השבח והגנות על כל תגמולוהי מטוב ועד רע מה שאינו כן במקרה ובטבע : אעפ"י שהאפשר נמצא בקצתם · כי יש מקרים שאינם מבודדים בהכרח ואין ענייכם במקרי האדם שזכר הרלב"ג בספר מלחמותיו מאמר ב׳ פ׳ ב׳ שזכרנו למעלה : ואין לתלות ענין השבח והגנות בענייניכם הבחיריים מצד המצא בהם האפשר כי לפי זה

גם במקרים היה כותל השבה והנכון להמצא גם באפשרו׳ נ״כ׳ · וזה אינו וידעת כי המקרים שני מינים · מקרה במשך מבחירה והמשל בזה יקרה איש בור וימצא מטמון · ומקרה במשך מדברים טבעיים במקרה נפילת הבנין על ידי הרוח המנשבת לתועלת הצמחים וכיוצא · ובשמות מתחלפים יפקדו אותם חכמי הפילוסופוס כי קראו בלשון לעז שם הראשון פורטונה · ושם השני קאסו · ושמה הם הקרי וההזדמן שהזכיר עכ״ל אבל נו בכפל לשון · הקרי כנגד הקאסו וההזדמן כנגד הפורטונה · ונגד השוה שבשניהם היות׳ נמשכים בלא כונת מכוין ובזולת סדר והקש רק אל מקום שיפול שם יהיה · ולפי שנראה מדעת השכל המקרים הנופלים מן הבחירה הם אשר יפול בהם האפשר ועל כן בא משלו לאמר : כאשר לא תאשים התינוק וכו׳ · והכונה שאם באת לדונו מצד האפשריות · היות מנגהו ואין ספק שלא עלתה כזאת על לב משכיל · אם ולאי שרש הנכות והסבה הוא העצות הדבר בכונה ומלאכת מחשבת : בתראה אשר הם מכחישים וכו׳ · הורה על אמתת המוכח מכל שהבעל כדין עצמו מוכרח להודות עליו במה שיכעוס על המזיק בכונה וכן לא יענה על המזיק שלא בכונה · והנה שרש זה הוא מה שקדם וכרו כי הסבה והנכות אין להם מקום בשאר הסבות זולת שבחירה מן הפועל בכונה הכנו : או הנמסרים הם וכו׳ · שאין תפות אליו לסתרים כנגדו : ויזיקם בקור · בהפשטת בגדיו : או יאמרו שהכעם וכו׳ · אם לא יהיה זה הוראה יצלם על הבחירם · יחוייב להם דבר שאין לו שחר לומר שהיותו כועס על דבר זולת דבר · וכיוצא · הוא ענין בלתי מוגבל בטבעו:

כאשר לא תאשים התינוק והישן כאשר יזיקו והיה באפשר הפך זה אבל אינך מאשימו מפני הסתלק המחשבה ממנו התראה אשר הם מכחישים האפשר (האינם כועסים) כי שלא יכעסו על מי שיזיקם בכונה או הנמסרים הם למי שיגנוב בגדיהם ויזיקם בקור כאשר נמסרים אל הרוח הצפונית כשהיא מנשבת ביום קור עד שתזיקם או יאמרו שהכעס כח כוזב נקבע לבטלה שיכעס האדם על דבר מבלעדי דבר אחר וכן שישבח ויגנה ויאהב וישנא וזולת זה אם כן אין לבחירה מצד שהיא בחירה סבה הכרחית כי תשוב הבחירה ההיא הכרח ויהיה דבור האדם הכרחי כמו תנועת דפקו ובזה מה שתחכישהו הראיה כי אתה מוצא עצמך יכול על הדבור ועל השתיקה בעוד שתהיה בממשלת השכל ולא ימשלו בך מקרים אחרים · ואלו היו החדושים מכוונים כונה ראשונה מהעלה הראשונה היו נבראים לעתם עם כל רגע והיינו יכולים לומר בעולם וכל אשר בו כי עתה בראו הבורא ולא היה לבופתים ענין שיפלא האדם מהם כל שכן שיאמין בעבורם ולא היה לעובד יתרון על הממרה כי שניהם עובדים עושים מה שהושמו לעשותו והובאו אליו עם דבות גדולות משיגות האמונה הזאת והגדולה שבהן הכחשת העין כאשר אמרנו אבל הדבה המשגת מי שאומר

אבל רוח היא בהכוש מתוכם כו לבטלה ולכזב · חם שוא ותפל לא תשכלהו הדעת : אם כן וכו׳ · ר״ל שאין לבחירה מגד עצמותה שום סבה דוחקת שא״כ תשוב הבחירה ההיא הכרח ויבטל בה ענין הסבה והנבות וכיוצא אשר לא כתורתה שזכרנו למעלה : ויהיה דבור וכו׳ · כוכף גם הוא להורות שא״כ יושם לבחירה מקום בפעולות האדם שא״כ יהיה דבור האדם הכרחי וכו׳ · ויש בזה מה שמכחישהו הראיה וכו׳ : בממשלת השכל · שיצא מכלל תינוק המוכר למעלה או שלא ישיגהו טירוף הדעת מחסרון הבחירה או מחמת חולי : ולא ימשלו בך מקרי אחרים · כענין השכר ודברי מעבירים את האדם על דעתו ומבלבלים את מחשבתו : ואלו היו החדושים וכו׳ · טענה זו כוללת להורות על צורך הסבות האמצעיות וכי לא טוב היות האדם מייחס הכל אל הסבה הראשונה לבדה בכונה ראשונה מבלי בזולת דרך ההשתלשלות כמו שקדם · שא״כ היו כל החדושים נבראים לעתם תמיד בכל רגע חדוש אחר חדוש · ומתוך החדוש בזה במתמיד היתה הוראת המופתים בטלה ומעקרה על כלי שמצא דבר יוצא מן ההקש הנהוג ולא ישאר מקום להפליאת דעת האדם מכריאת יברא ה׳ להפליא וזה ולא היה למופתים וכו׳ : ואמר כל שכן שיאמין וכו׳ · שאם לא יחשבם לדבר פלא כל שכן שלא יתעורר מחמתם לקבוע בנפשו אמונ׳ אומן על בורא תהלות עושה פלא בתעצומו ודומו להשנות הטבעים לכל חפץ כי בכר זכרנו בשלישי בי׳ א׳ כי כל אשר יתמידו הדברים ויורגלו כן ימעט הרושם הנמשך מעבייכם · ולפיכך עם היות כל פעולות ה׳ הטבעיות פלאות נוראות ראויות גם הן שיושם לב על אחד מהם

בדבר

כדבר הראב"ע מזמור צ"ג · וזה לשונו הקולות מים רבים· אחר מקולות מים רבים שהם אדירים שהם משברי ים אחר אדיר ה' במרום וזה לאות כי לגלגלים קולות וכן כתוב ביחזקאל כקול מים רבים ואלה הקולות לא ישמעו החרשים כאשר לא יביטו העורים· אמנם ה' הבורא ע"כ · ואעפ"י כן אין טבעו של אדם מתעורר כי אם מן הפלאי' המתחדשים לפרקים וכמו שכתב הראב"ע על אמרו עושה גדולות ואין חקר נפלאות עד אין מספר הנותן מטר וגו' (איוב סי' ה') וז"ל כי בעבור שהאדם רגיל לראות השמש זורחת ושוקעת· אין זריחתה ושקיעתה פלא בעיניו · ובעבור כי הנסים לפרקים מעשי' גם יש עתים שיפלא הנס בשעת הצורך ויצעקו בני אדם אל הבורא ויבוא על העבים להמטיר וזה יהיה להם אות גדול · על כן הזכיר' אחר עושה גדולות הנותן מטר · ע"כ · ואתה ידעת ושמעת שחדוש הדברים ובריאתם בכל רגע היה דעת המדברים כמו שזכר המורה בראשון פ' ע"ג · אמנם הרלב"ג בספר מלחמותיו מאמר ו' פ' ז' הביא התו בדעת הזה והורס שזה המציאות השלם איננו שופע תמיד מאתו יתברך עם היות קיומו שופע ממנו בכל שעה ובכל רגע · כי כבר קבל מציאותו השלם הראוי לו מעת הבריאה ואין צורך רק להמשיך לו הקיום בנדיבות השפעתו יתברך· כי מן הבאר ההיא ישקו כל העדרים לבאת ש' מציאות ולהתמידו לכל זמן ועת לכל חפץ: ולא היה לעובר וכו' · זו טענה אחרת מיוחדת לקיום דבר הבחירה· אלו היו כל החדושים מכוונים כונה ראשונה מאתו ית' כאמור · היה בזה בטול הבחירה ויהיה אם כן כצדיק כרשע ואין הפרש בין עובד אלקים לאשר לא עבדו כי כל אשר הם עושים הוא יתברך היה עושה כי לא מלבם, ושניהם היו כקראים עובדים כי לא ימושו מרצונו ית' אשר על פעל ידיהם ימוש בגזירתו המכרחת · וזה דבר מגונה ירחיקהו השכל: עושים מה שהושמו וכו' רוצה לומר שהושאו שיו על צד ההכרח להיו' כל החדושי' לפי המונח מכוונים כונה ראשונה מן העלה הראשונה וענין מה שכתב המורה פ' ע"ד בהקדמה הששית בשם המדברים ז"ל כאלו האדם כשיניע הקולמוס לא האדם הניע כי זה התנועה אשר התחדש בקולמוס הוא מקרה ברואה' ביד המניעה ואמנם ה' הנהיג שתחובר תנועת היד לתנועת הקולמוס לא שיש לה מעשה בכלל·

מי שאומר בבחירה בעבור הוציאו קצת הדברים בגזירת האלקים יתברך יש לטעון עליה במה שקדם זכרו כי לא הוציא אותם מגזירתו כל עקר אבל משיבם אליו בדרך ההשתלשלות ותשיגנו אחרי כן דבה אחרת והוא הוציאו הדברי' ההם מידיעתו כי האפש' הגמו' נסכל בטבעו וכב' האריכו בזה המדברי' ויצא להם כי (הדע' אותו) לא שידע בו במקרה ואין

וכו' ע"כ: עם רבות גדולות וכו': הכונה שיש גם כן זולת אלה הנזכרים נפלאו' אחרים חזקים מעידי' האמונה הזאת בחדושים ובבחירה כאמור: מי שאומר בבחירה· שנגזר על אמתת הבחיר' כאמ': בעבור הוציאו וכו' מצד מה שנגזר כי הרשות נתונה לבחירתו של אדם: יש לטעון עליה וכו': להשתכללו' הדעת הזאת: אבל משיבם אליו וכו': להיותו סבת הכל כי הוא אמר ויהי בבחירה חפשית באדם וביד ה' להחליף ולהמיר בעת הצורך ואל אשר יחפוץ יטנו לטוב ולמיטב לפעולות היושר בערכך כפשות· או כאמר שאליו הם שבים ללכת מצד היותו יוצר את האדם בחכמה על תנאי כך שיהיה בחירי במעשיו ומידו יתברך הכל ומידו נתנו לו פאר ושבח על כל המעשה שם עם היותו נשלם בבחירתו של אדם כי כן יסד רצונו של מלך אשר הסכים על זה במלאכת יצירתו ובכן הכל משתלשל אליו יתברך אין נגרע דבר וכדמה זה ויפה למה שכתב הרמב"ם בה' תשובה פ' ה' וז"ל אל תתמה ותאמר היאך יהיה האדם עושה כל מה שיחפוץ ויהיו מעשיו מסורין לו· וכי יעשה בעולם דבר שלא ברשות קונו ושלא חפצו והכתוב אומר כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ · דע שהכל בחפצו יעשה ואף על פי שמעשינו מסורין לנו כיצד כשם שהיוצר חפץ להיות האש והרוח עולים למעלה· והמים והארץ יורדים למטה והגלגל סובב בעיגול· וכן רצה בריית העולם להיות כמנהגו שחפץ בו ככה חפץ להיות האדם רשותו בידו· וכל מעשיו מסורים לו· ולא יהיה לו לא כופה ולא מושך אלא הוא מעצמו ובדעתו שנתן לו האל עושה כל שהאדם יכול לעשות וכו'· ע"כ: ותשיגנו וכו'· זו דבה שנית אשר תשיג למאמין הבחירה שאם כן יש שם דברים לא ישיגם הבורא והם הדברים האפשריים אשר לא תפול בהם ידיעה בין שיש להם אפשרות לשני ההפכים· והרלב"ג העיר המבוכה על זה בשלישי מספר מלחמותיו פ' ב' אופן שני: וכבר שהאריכו וכו'· זה הכלו בתשובת הדבה הנזכרת כי הדעת אותו במקרה ואין ידיעת הדבר וכו'· שאין זו ידיעה פועלת ממין ידיעתו בדברי' אשר יחדשם בכונתו כונה ראשונה וידיעתו בהם הוא ענין חדוש כי אין פעולתו באמצעו' כלי אבל בידיעתו לבד· אמנם בדברי' האפשרי' עם היות לו ידיעה בהם איננה ידיעה פועלת רק

ואין ידיעת הדבר סבה להיותו ולא תדחה ידיעת האלקים בהוות והם עם זה באפשר שיהיו ושלא יהיו כי אין הידיע' במה שיהיה היא הסבה בהיותו כאשר הידיעה במה שהיה איננה סבה להיותו אך ראיה עליו

כי הידיעה

וידיעה באקראי מכל מה שלא ישיג בידיעתו אותם וזה: ואין ידיעת הדבר סבה וכו'. ומעין דוגמת זה באופן מה הוא מה שכתב החכם בעל העקידה שער כ"א באמרו ועל זה האופן כאשר שידיעתו ית' העתיד באחד משני קצוי האפש' במעשי הבחיריי היא כמשכלת ממה שיבא מהם של המציאו' לא מציאותם ממה שידע כי אחד שלא תפול בהם לא שלילת שכלו או העדרו למה כנגע איחס התלוי ואת השלילת או ההעד' במציאו' הפעולה הזה וכו' ויעויין שמה ובתשובות הריב"ש סי' קי"ט כתוב לאמר ואין נעשה האחד נמשך לידיע' שאותו מעשה טרם יבא לפעל אבל ידיעתו נמשכ' למעש' ההוא הנעש' בבחיר' ובאפשרו' לעשו' שנכו ולא ידעם ה' טרם יבא לפעל ובזה נשא האד' בחירי וידיעת ה' יתברך שלימה בלי שום חסרון ובלתי מוכיחה האדם מבחירתו ע"כ: ולא תדחה ידיעת האלקים וכו'. רוצה לומר שמקום הוכח לשתי אלו להקבצם גם יחד בנושא אחד כי אמנם יש לו יתברך ידיעה במה שיתהוה בבחירת האדם והכל צפוי לפני כסא כבודו ועם זה הרשות נתונה וטבע האפשר ישאר על עמדו וכמו שכתב המורה בשלישי פ' כ'. ובהלכות תשובה פ' ה' והמשיך כתיבת הסכמה לזה: כי אין הידיעה וכו'. רוצה לומר כי איננה ידיעה פועלת ומחדשת המעשים ההם האפשריים כמשפט ידיעתו שהיא פועלת הענינים המתחדשים ממנו כוונה ראשונה. כמו שידיעת הדבר שכבר היה איננה סבה מחדשת מציאותו כי מה שהיה כבר הוא לא יצטרך לפועל. אך היא ראיה עליו בהשאר הרושם בידיעת שיודע את אשר כבר עשוהו. וכן הענין בידיעתו יתברך אשר יכיר את האדם בחכמה שליט בבחירתו על מעשיו הבחיריים וידיעתו יתברך מקפת במעשים העתידים לימשך מבחירתו וצפויים הם לפניו בידיעת מה שהיה כיון שכבר הושמו בכח בחירתו והידיעה הזאת הנקראת ידיעה במקרה אין בה שום מעשה ופעולה כי איננה ידיעה פועלת כמדובר. וכבר משלו משל למה הדבר דומה לעומד על מקום גבוה ורואה עוברי' קצתם עברו וקצתם עוברים וקצתם עתידים לעבור והכל צפוי לפניו כי הוא מרומים ישכון וכל אשר הוא רואה אין ספק באמתתו ואין ראייתו מכרחת מציאותם כלל. וכענין זה היו כל שכמגלאים וכל המעשים קרובים אליו יתברך כאלו הם לפניו במעמד אחד ובאמרו היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם ואין הבדל' עבר עתיד והווה ברשמים לפניו כי כלם

נסקרים אלו בסקירה אחת ולכלם בשם אחד יקרא הח הכל צפוי והרשות נתונה. ר"ל שעם היו כל המעשי' העתידי' צפויי' לפניו ית' ישובו ויחנו על פי בחירו וחפשיו שבחירה השמור ברשותו של אדם. וקרוב לזה ביארו הראשונים בפי' המשנה ואחריו נמשך בעל העקרים מאמר ד' פ' ג'. והנה בעל העקידה גם הוא אחריה ירוץ מרוצת הביאור הזה על מאמר הכל צפוי וכו' ומשלו הוסיף בהשלמת אמרו ובטוב העולם נדון והכל לפי רוב המעשה מה שכתב שער י"ט וזה לשונו אמנם היותו גוזר על ענין הדרוש באמרו הכל צפוי והרשות נתונה כבר פרשוהו הראשונים ואני רואה כי בשאר דבריו השלים תוכן הענין ואמתתו וזה כי ענין הסכמת שתי אלו הגזרות הנראות אמר שלא יבחן משפטו אלא בטוב ומבחר העולם שהוא השכל הנקי השוקל הדברים בכף מאזנים ומכריע אל צד היושר והאמת. והנכון שיכוין אל השכל האלקי הנבואיי המכשיר או מכריע ויהיה מאמרו שוה למאמר שלמה החכם אל תוסף על דבריו כמו שאמרנו. גם אמר כי זה הענין מחפשיות הבחירה לגמרי איננו אלא לפי רוב המעשים אשר יעשו אותם מין האדם כי ודאי יש מעשים רבים אשר יעשום האנשים לא לפי בחירתם אלא שיוכרחו בהם מפאת ההשגחה האלקית על השכר או העונש כמ"ש ידעתי ה' כי לא לאדם דרכו כמו שאנו עתידים לבאר פ' וישלח (שער כ"ו) בע"ה. ע"כ. והנה על פי הדרך הזה יותר הספק אשר ישופק לאמר אם ה' יודע שכל הנה הוא אם כן מכריח הויתם ושוא שקד שומר משמרת עבודתו בפעולותיו וכמו שיזכיר עוד אבל טענת הסכל על הזריזו. כי אמנם היתר זה ברור ממה שזכרנו ונזכור עוד במה שיבא. ותמוהם לנגד עיני כי קרבה שטה זו בקצת למה שכתב הראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם שמעיר את ספק זה פ"ה מהלכו' תשובה ולהתרו העלה שאין בנו כח לידע היאך ידע הקב"ה כל הברואי' ומעשיהם וכו'. וקשתה עליו יד הראב"ד באמרו לא נהג זה המחבר מנהג החכמי' שאין אדם מתחיל בדבר ולא ידע להשלימו. והוא החל בשאלות וקושיות. והניח הדבר בקושיא והחזירו לאמונה. וטוב היה לו להניח הדבר בתמימות התמימי' ולא יעורר לבם ויניח דעתם בספק. ואולי שעה אחת יבא הרהור בלבם על זה. ואף על פי שאין תשובה נכחת על זה טוב הוא לסמוך לו קצת תשובה. ואומר אם היו צדקת האדם ורשעתו תלויים בגזירת הבורא

ית

כי הידיעה לאלקים ולמלאכים ולנביאים ולידעונים ואלו היתה הידיעה סבה להויה היתה כדי שיהיו עתידים בגן עדן לידיעת האלקים אלו שהם צדיקים מבלי שיעבדו ואחרים בגיהנם לדעתו שהם עתידים לחטא מבלתי שיחטאו והיה בדין שישבע האדם מאין אכילה לידיעת אלקי' שהוא ישבע בעת פלוני ובטלו הסבות האמצעיות ואלו היו בטלות היה מסתלק מציאות הכחות האמצעיות והיה מאמרו והאלקים נסה את אברהם על נכון להוציא עבודתו מן הכח אל הפועל להיות זה סבת טובתו כמו שאמר יען אשר עשית את הדבר הזה כי ברך אברכך ובעבור שהיו החדושים צריכים להיות אלקיי' או זולתם מן החלקי' והיה(האפשר)כא' כאפשר שיהיו כלם אלקיים בחר החכון ליחסם כלם אל האלקי' להיות זה יותר חזוק באמונה אך

את' שייכו אומרים שידיעתו היא גזרתו והיא לכן הסבה קשה מאד' ועכשיו שהחבור הסיר זו הממשלה מידו ומסרה ביד האדם עצמו · אין ידיעתו גזרה אבל היא כידיעת האיצטגניני' שיודעי' מכח אחד מה יהיו דרכיו של זה · והדבר ידוע שכל עקר האד' קטן וגדול מסרו החבור' בכח המזלות · לא שנתן בו השכל להיותו מחזיקו לצאת מתחת המזל והוא הכח הנתון באד' להיותו טוב או רע · והבורא יודע כח המזל ורגעיו אם יש כח בשכל להוציאו לזה מידו · אם לא · וזו הידיעה איננה גזירה · וכל זה איננו שוה · ע"כ : כי הידיעה לאלקים · שתים זו שמענו מוכחות לפניכו · הא' שלא תהא ידיעת האלקים בהוות' · והב' שהם עסוק באפש' שיהיו ושלא יהיו וכו' · ועתה יוסיף לקח בקיום שתיהן · ועל הראשונה אמר כי הידיעה לאלקים וכו' ועל השניה אמר ואלו היתה הידיעה סבה וכו' · והנה ראשונה ישענו דבריו לאמר פן יהיה עם לבבך דבר בל' על לאמר מי מכניסנו בתגר זה להסכים אל ידיעת האלקי' · בדברים האפשריים הואיל וצריכים אנו עם זה להשאיר טבע האפשר על תלו והנה מורה את שפתוכו במכנע שלשי' ושלא טוב לנו לפטור עצמנו מן הדוחק ולומר שאין ידיעתו יתבר' מקפת בהם וכמו שעלה על דעת הרלב"ג בספר מלחמותיו שאם לוקח האל שמן מידיעות כאלה למה זה לי בחירה · כי אשר ידעו האלקים הוא יהיה לעולם ע"כ על כן הוציא להם ויין בטוב טעם כי הידיעה בעניינים האפשריים היא מפורסמת לאלקים ולמלאכים ולנביאים משפע נבואתם ולידעוני' בתחבולו' קסם · ומכל זה הוראה כי יודעת דעת עליון את אשר יתחדש מן הנתלה בבחירתו של אדם · מודעת זאת מן הכתוב ומן הנסיון · ולענין היותם עם זה באפשר שיהיו ושלא יהיו · כבר הקדים דברו שאלולי כן היתה הידיעה סבה להויה · כדרכה בשאר הדברים להיותה בהם פועלת ומחדשת · והנה הפליא כאן כח טענתו באמרו שאלו היתה הידיעה סבה להויה בדברים הללו האפשריים היה ראוי שעכ"פ יהיו הצדיקים עתידים

ומזומני' לגן עדן מכח ידיעת האלקי' הפועלת בצדקת' מבלי שיפעלו הם כלל בעבודתו · ואחרים בגיהנ' מכח ידיעתו שהם עתידי' לחטוא מבלתי יחטאו שהרי ידיעתו הפועלת מספק' להוציא' הדבר ההוא אל הפעל בזולת אמצעי כלל :

והיה בדין וכו' הרי זה מעין משלו שזכר למעל' באמרו ולא נשבר לרעבונו: ובטלו הסבו' האמצעיות · שלא היה צריך אדם להשתדל בפעולת הטוב ולא להזדמן בשבר לרעבונו וכיוצא בזה : ואלו היו בטלות וכו' · ובהבטל הסבות האמצעיות הנה היה ג"כ מסתלק מציאות הכחות האמצעיו' והם כחות נפשו של אדם אשר בכחם יגבר איש על מזל השתדלו' וההזדמנות ההוא שהרי לבטלה היו והש"י ית' לא יעשה דבר לאין צורך · והנה הדברי' הא' כלם נכון מוצאו מספר האמונות לגאון רב סעדי' וכבר הביא דבריו בעל העקרים מא' ד' פ' ראשון וז"ל והנה הגאון רב סעדיה ז"ל פירש בספר האמונות והדעות במגילה הרביעית אמר כאין ידיעת הש"י שדבריו האפשריים סבת מציאותם כמו שאין ידיעתו מה שהי' סבת הויתו אבל כשא' על טבעו כן ידיעתו בדברי' האפשריי' אינ' סבת מציאות' ועל כן נשארו על טבע אפשרות שאלו ה' מה ידעתו סבת מציאותם היו נמצאי' תמיד כדברי' הטבעיי' המחוייבי' ואחר שאנחנו רואי' אות' מתחדשי' מיום ליו' יתחייב שאין מציאות' תלוי בידיעתו ובענין זה נשארו הדברי' על טבע אפשרות עכ"ל דברי הגאון ז"ל ונמשך אחריו בעל ספר הכוזר במאמר הה' מספרו · ואין זה מספיק לפי שהדברי' הללו קרובי' לדברי האומרי' שאין הש"י יודע הדברי' האפשרי' שאם היה יודע אות' אחר שאין מציאותם תלוי בידיעתו כבר היה אפשר שתהיה ידיעתו בחלוף היוצא אל המציאו' משני חלקי האפשר ולא יהיה א"כ ידיעה אלא סכלות עכ"ל · ואולם על פי הדברים שהקדמנו על ביאור הכוכ' ובפרט במשלנו המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה לשבר את האון · סר כל הספק' הזה מעלינו וה' אתנו · מלבד מה שכבר זכרנו מדברי בעל העקידה כי גם לפי דרכו הפח נשבר ואנחנו נמלטנו : והיה מאמרו וכו' · והב באת להקשות מנסיון אברהם

אשר

אך יש למכיר להכיר עם מעם ואיש מאיש וזמן מזמן ומקום ממקום וענינים מענינים אחרים : ויראה כי החדושים האלקיים לא נראו על הרוב כי אם בארץ מיוחדת והיא אדמת הקדש ובעם מיוחד והם בני ישראל ובעלי דת האמיתי ובזמן ההוא ועם הענינים ההם אשר נתלו בהם ממצות וחקים נראה בכונם כל מאוי לב ונראה בקלקולם כל רעה ולא הועילו הענינים המקריים והטבעיים דבר בשעת הקלקלה ולא הזיקו בשעת הסדור· ועל כן היו בני ישראל טענה בכל אומה על האפיקורוסים אשר ראו דעת אפיקורוס היוני באמרו כי כל הדברים הם נופלים במקרה כי לא תראה בהם כונת מכוון וסיעתו נקראים בעלי ההנאה כי סברתם כי ההנאה היא התכלית המבוקשת והיא הטובה סתם· ובקשת בעל התורה מן המצוה בזה שיהיה נכבד אצלו מוסר כל חפציו אליו יתברך ומבקש למוד אם הוא חסיד או אותות וכבוד אם הוא נביא או המון נרצה עם הענינים הנזכרים בתורה מן העתים· והמקומות והמעשים ואיננו משגיח בסבות הטבעיות והמקריות· ודע כי רעתם החזירה ממנו אם בלמוד שיתקדם לו בהצעה לרעה ההיא או בכבוד שיעשה לו בעת הרעה ההיא· אך טובת הסבות המקריות איננה נמנעת מן הרשע כל שכן מהחסיד וטובת הרשעים היא בסבות ההם המקרית והטבעיות ואין דוחה לרעתם כשתבא אבל החסידים

יצליחו

אשר יראה ממנו שסדר שידיעת זולת הבורא יתברך· דע לך כי היה הענין ההוא על ככון לפי כוכונו לא לבורך המנסה רק לבורך המנוסה להוציא עבודתו וכו' ובדרך מה שכתב שם הרמב"ן וז"ל ענין הנסיון לדעתי בעבור היות מעשה האדם רשות מוחלטת בידו אם ירצה יעשה ואם לא ירצה לא יעשה יקרא נסיון מצד המנוסה אבל המנסה יתברך יצוה בו להוציא הדבר מן הכח אל הפועל להיות לו שכר מעשה טוב לא שכר לב טוב בלבד ודע כי ה' צדיק יבחן כשהוא יודע בצדיק שיעשה רצונו ויחפץ להצדיקו יצוה אותו בנסיון ולא יבחן את הרשעים אשר לא ישמעו והנה כל הנסיונות שבתורה לטובת המנוסה· ע"כ: ובעבור שהיו וכו' כענק לתת טעם למה שנתפשט בהמון לייחס הכל לשקי' ולא בכחו מקו' לשום אחת מיתר הסבות שהק"ד זכרם והפרסום הזה יור' על הפך מה שהוכח שהגבו האמצעיו' על כן הורה סבת זה באמרו שעם היותו כורע לכל שהחדוש' מתחלקי' על החלוקה הנזכרת לשקיי' וטבעיי' ומקריים ובחריים· אמ' כיון שהיה באפשר שיהיו כלם אלקיים וכמו שהתבאר למעלה בטבעיים באמרו כמוד שלא ימנע מוכם מאחד מהשלשה חלקים· ובמקריו' באמרו ומתנ' בהם בחלקי' השלשה· על כן בחר ההמון לייחס כלם אל האקי' וכו' לא שיכחשו לכם להרחיק הסבות האמצעיו' על פי החלוקה הנזכרת· ואנכי לא ידעתי אם כוון לכלול בלשונו גם הבחיריי' לומ' שאפשר בכולם גם הם מגזרת עליון כשני החלקים הנותרים· או אם יצאו הבחיריים מן הכלל כמו שהורו דבריו למעלה בהשמיטו אותם התכלית המוכ' בטבעיי' ומקריים כהערכנו שמה· ובהוראת דבריו ג"כ הבאים אחר זה באמרו ולא הועילו הענינים המקריי' והטבעיים דבר בשעת הקלקלה וכו'· ואמנם שכוון באמרו והיה כאמנם וכו' כי היה אפשר היותם אלקיי' מצד הסבה שהיו בדרך ההשתלשלות כאמור· אמנם שהראשון ככון יותר: אך יש למכיר וכו'· למה שהכניס בראשית חלוקתו שיש שם מעשים אלקיים אשר אין להם סבה זולת רצון האלקי'· ולפי מה שזכר ג"כ כי כל החדושי' היה באפשר שיהיו כלם אלקיי'· הנה זה בא לבאר לנו כי הוא ראוי למשכיל להבחין ולשום הבדל גם בין עם לעם וכו' כי אין הכל שוה בענין ההנהגה זולת שמבואר' מאתו יתברכה ראשונ' כמו שיחשוב ההמון כאפשרו' היותם כלם אלקיי' בזולת בחינה בין ענין לענין· ואת כל אלה מפרש והולך אחד לאחד בדבריו הנמשכים באמרו ויראה כי החדושים וכו' ר"ל כי ראוי למכיר שיראה ויכיר כל הענינים הללו· ובאמרו איש כוון של החסיד והנביא שיזכיר אח"כ· ושם לא תיכין וראה כי על השינויים אשר חודשו בכונה ראשונ' מאתו יתברך בשביל ישראל· כוון הכתוב באמרו ותחת כי אהב את אבותיך ויבחר בזרעו אחריו ויוציאך בפניו בכחו הגדול ממצרים· ולפי מה שהשיב כן הביאו החכם שפורשו באמרו ויוציאך בפניו בפעולו' באופ שפניו למעלה מן הטבע לא מאחריו כפעולו' הטבעיו' ע"כ· ומזה נוכל לבנו' כל יתר הסבות האמצעיו' המשתלשלו' שיו ית' בשם אחורי': בראש במדור וכו'· שבהיו' כל זה מסודרי' כהוגן היו בראוי' באופ' כל מאוי לב וכל מחמד עין· ובהפך להפך : ולא הועילו וכו'· כבר הע' דותיך על מה שאפשר לחשוב בהשמטם זכרון הבחיריים : דעת אפיקורוס וכו'· כבר קדם דברנו על זה בסי' ח' גם ברביעי סי' י"ג : ובקשת בעל התורה וכו'· מכל מה שזכר עד הנה שהיותו ית' שליט על כל חלקי

שסבות

יצליחו בסבו' ההם והם בטוחי' מרעת' ובמעט (שלא אצא מכונתי) נא שאלה מענין כונתי ועת' אשוב ואומ' כי דוד עליו השלום הביא שלשה חלקי' בסבו' המות ואמ' כי ה' יגפנו והיא הסבה האלקי' · או יומו יבא ומת והיא הסבה הטבעי' · או במלחמה ירד ונספה והיא הסבה המקרית והניח החלק הרביעי רוצה לומר המבחרי כי אין אדם שיש לו דעת בוחר במות ואף על פי ששאול המית את עצמו לא מבחרו (המות) לא למות אך לדחות התעוללות האויב בו:

וכמו

הסבות לשבותם כרצונו על הדרך שאמרנו · היסיר לפני בעל התורה דרכו בבקשתו מאת בוראו יתברך המכוון בה וזה כי יהיה ענין בקשתו שיהיה המבקש נכנע אליו יתברך רוצה לומר שלא ישיב פניו ריקם על דרך אמרו אחלצהו ואכבדהו אשגבהו כי ידע שמי · והנה הוא מוסר לבוראו כל חפציו שהוא בעיניו יתברך יעשה ועם היות לב הדורש חפץ בדברים המבוקשים · לא יזמין לו מהם רק הטוב לו באמת: ומבקש למוד וכו' · לשני פני יתחלק אופן שאלתו מן הפגעים או השגת הנאות המבוקש ממנו · האחד על ידי למו' כי יגלה ה' את עיניו לדעת מה יעשה לצאת מתוך ההפך או להשיג את הנכסף הנאות · מבלי שיחודשו לו אותות ומופתים נגלים · והם הנסים הנסתרים שכל בית התורה נבנו עליהם כדבר הרמב"ן פ' וארא בראשיתה לאמר ענין שכתוב כי נראה לאבות בשם הזה שהוא מנצח מערכות השמים ולעשות עמהם נסים גדולים שלא נתבטל בהם נוהג העולם ברעב פדה אותם ממות ובמלחמה מידי חרב וכו' והם ככל היעודים שבתורה וכו' אבל שכר כל התורה וענשה בעה"ז שכל נסים והם נסתרים ונחשב נהם לרואים שהוא מנהגו של עולם והם באדם שכר וענש באמת וכו' ע"כ · והשני שיבא לתכלית מבוקשו על ידי אותות וכבוד במופתים מפורסמים משנים טבעו של עולם גלוי לכל העמים · כי מכבדיו יכבד על דרך זה לעין כל · והראשון מיוחד לחסיד שלא הגיעה מדרגתו למדרגת הנביא · והשני מיוחד לנביא או להמון נרצה כי זכותא דרבים עדיף עם הענינים הנזכרים וכו' · והנה אלה הדברים לעומת מה שזכר למעלה עם ואיש וזמן ומקום וענינים · וגם פה לא זכר מאומה ענין הסבות הבחיריות וכבר קדם דברנו על ככה · ובכלל כונת דבריו כי בעל התורה ידע באמונה בלב נכון בטוח בקרבו כי דעת הסבות הטבעיות והמקריות דחוים ממנו באחד משני דרכים הנזכרים אם בלמוד שיתקדם לו באופן ההכנעה וההזמנה שראוי לו לעשות להנצל מן הרעה ההיא המעותדת לבא וזה אם הוא חסיד כאמור · או בכבוד וכו' ע"י האותות המפורסמות המכבדות את בעליהן · אם הוא נביא או המון נרצה וכו' כמו שזכרנו · ואפשר שכוון בכבוד אל המראות שנשאות הדקות הנראות לנביא כי זה שמם אשר קרא להם ברביעי סי' ג' כבוד ה' והוא על דרך

והנה כבוד ה' נראה בענן · ודוגמת הלשון הזה זכר בראשון סי' ד' באמרו ויסופר עליהם נפלאות ונוראות ובכבוד וגדולה · וברביעי ג' באמרו והוסיף לאמר כי אלקי העברים רמז על האבות אשר העידו עליהם עדים בנבואה ובכבוד ע"כ · וכבר המשיל הראב"ע האופן הראשון יין ההגלה באמרו ע' השא ואתן לך משל השוב שהיתה מערכת הככבים שיגזר גזר על עיר אחת וישטוף אנשים או ימותו ובא נביא והזהירם שישובו אל ה' בטרם בא יום רעתם ושבו או נכל לבם ינצרו שדבקו בו נתן בלבם שיצאו אנשי העיר לחוץ להתפלל אל ה' והנה עשו כן וביום ההוא גדל הנהר פתאום כי כהנו כאשר ראינו בעינינו פעמים רבות ושטף כל העיר והנה לא סרה גזרת ה' והוא הצילם · ושבו כי המשרתים ירוצו כסוסי' עוברי' במסלה ולא ירוצו להרע או להיטיב רק ככה דרכ' וחשוב כי במסלה איש עור לא ידע מנהג הסוסים מתי הולכי' של ימין או לשמאל והוא נשען על פקח שידע סודם והנה הוא ישמר כי ברוב' בנד זה יוליך העור לנד האחר ומרוצת הסוס לא ישתנה והעור ימלט וכו' · ע"כ · וביותר בזה כתב פ' וארא סמוך לראשיתו והוסיף שם ענין הדרך השני באמרו והנה האבות לא הגיעה מעלתם לדבקה בשם כמשה אשר ידעו ה' פנים בפנים על כן היה יכול משה לשנות תולדת העולם השפל ולחדש אותות ומופתים שלא יכלו האבות לחדשם ע"כ: אך טובת הסבות וכו' · אחר שייחד טובת הסבות האלקיו' בזולת אמצעי אל חסידי עליון ונביאיו · בא לו אבל טובת הסבו' המקריות והטבעיו' וגזר אומר כי טובת' מתפשט' גם על הרשעים וכאז"ל · ר' אליעזר רמי כתיב טוב ה' לכל וכתיב טוב ה' לקוויו וגו' משל לאדם שיש לו פרדס כשהוא משקה משקה את כלו כשהוא עודר אינו עודר אלא הטובים שבהם · ע"כ · ובאמרו הסבו' המקריות כללו בכאן גם הטבעיו' דלגבי אלקיו' מקרייו' קרי להו · ויסכימו לזה דברי הרלב"ג ברביעי מספר מלחמותיו פ"ו באמרו שלא יתחייב מהנח' ההשגחה שלא יהיה אפשר שיגיע לרעי' הטובי' הנכונו' לבא עליה' מצד המערכ' אבל אמרנו שהם משולחי' ונעזבי' אל המקרי' ההם המסודרים מהגרמים השמימיים ולא ישמרם הש"י מהרעות הנכונו' לבא עליהם מצד המערכת אחר שאינם במדרגה יתכן שתדבק בהם זאת ההשגחה האלקית · ע"כ: יצליחו בסבות ההם וכו' · כי אין מונע טובם מהם כשיבא

וכמו החלקים האלה בדבור כי דבור הנביאי׳ בעת שלובשת אותם רוח הקדש בכל דבריה׳ מכוון מן הענין האלקי ואין לנביא דבר בבחירה מדבריו · והדבור הטבעי הם הרמזי׳ והתנועות הראויות לעניינים שרוצים להליץ בעדם ומביאה הנפש אליהם בלעדי הסכמה קודמת אבל הלשונות המוסכם עליהם הם מורכבים מעניינים טבעי ומבחרי · והדבור המקרי הוא דבור המשוגעים בעת שגעונם לא יכוון ממנו ענין ולא יגיע אל חפץ מכוון · והדבור המבחרי הוא דבור הנביא בעת נבואתו או דברי הדעתן

בידם טובה ויהיו ג״כ בטוחים מרעתם בהזדמנם על דרך לא טוב: וכמעט וכו׳ · רוצה לומר כמעט שעברתי מעקר כונתי לרוב דברים שנתגלגלו בספור · ועתה שב הוא חוזר על חלוקתו הראשונה אשר חלק בה המעשים לאלקיים וטבעיים ומקריים ובחיריים והושיב השלשה מהם על משכנת הכתוב בדברי דוד כי ה׳ יגפנו וגו׳ ונתן טעם להשמטת החלק הרביעי וכל דבריו מאירים כשמש · ולו הביט בעל העקרים בדברים הללו · היה מה שהוצרך אליו מאמר ד׳ פ׳ כ״א מתוקן יותר ששם עלו דבריו כי המיתה אי אפשר שתהיה אלא מאחד מג׳ פנים אם מצד העונש המגיע מאתו יתברך על חטא · או מצד הוראת המערכת · או שהגיע הזמן להפטר ואלו השלשה הם הקיצים הקבועים לחיי האדם · אמר דוד על שאול כי אם ה׳ יגפנו או יומו יבא וימות או במלחמה ירד ונספה · רמז בזה שהמיתות הן שלשה אם כרתית אם טבעית או מקרית · כי ה׳ יגפנו ירמוז על המיתה הכרתית והיא מיתת העונש על חטא · או יומו יבא ומת על המיתה הטבעית והוא שהגיע זמנו להפטר כפי מזגו · או במלחמה ירד ונספה ירמוז על המיתה המקרית המגעת לאדם בלא עתו ובלא חטא קודם אלא מצד המערכת או הגזירה הכוללת שכל מי שיכנס במלחמה פלונית ימות ואם לא היה יוצא למלחמה לא היה מת ואם יבא ימות מצד ההוראה הכוללת אף על פי שאין בידו עון אשר חטא · ולא הזכיר המיתה הבחיריית לפי שאין אדם שיבחר מות מחיים ולא השכים בזה אל האמת שהרי מיתת שאול בחיריית היתה שנאמר ויקח שאול את החרב ויפול עליה עכ״ל · ולו חרש בעגלת החבר היה מוצא עצמו לשבח במדובר: וכמו החלקים האלה וכו׳ · שהחלוקה הנזכרת לארבעת רבעיה מצא ענייניה גם בדבור כאשר יורה משפטם בדבריו אשר בין שורותם יבהירו: בכל דבריהם מכוון וכו׳ · רוצה לומר שדבור הנביאים הוא מכוון בכל דבריהם אשר מפיהם יוציאו מילין: מן הענין האלקי וכו׳ · כי אין ביד בחירתם מאומה מן הדברים ההם רק הם כלם שופעים ונובעים על לשונם כמאמר דוד רוח ה׳ דבר בי ומלתו על לשוני · ועל כונה זו ביאר

החכם שפירשו מאמר בלעם היכול אוכל דבר מאומה הלוא אני יכול לדבר כמנהג כל מדבר רצוני הדבר אשר ישים אלקים בפי אותו אדבר כענין רוח ה׳ דבר בי ובאופן זה לא אהיה אני המדבר עכ״ל · וקרוב הוא למה שכתב שם הרמב״ן על אמרו וישם ה׳ דבר בפי בלעם שלמדו הדברים שיגרום אותם בפיו שלא ישכח ולא יפול מהם דבר וכו׳ עכ״ל · ועל דרך זה כתבנו שדברי ההם על ספר בלי תוספת ומגרעת כי היה לשונו של נביא המתלבש ברוח הקדש כעט סופר מהיר הכל בכתב מיד ה׳ עלי השכיל אין מלה בלשונו בלתי אם ידע ה׳ את כלם · אמנם לפי דעתו של חבר לא היה כן ענייני בעת ספרו דברי נבואתו לבני אדם כי אז ימלין בבחירתו כרצונו: להטעים הדברים ולהביאם להאמין כמו שיבא: הרמזים והתנועות וכו׳ · דבר על אודותם בשני סימן ע״ב: להליץ בעדם · להטעימם אל זולת · אבל הלשונות המוסכם עליהם וכו׳ · כאמרו בראשון סימן נ״ד אבל הם חדשות מוסכם עליהם מורה על זה חבורם מן השמות והפעלים והמלות והם מן האותיות הלקוחות ממוצאי הדבור · עכ״ל · והענין הטבעי הוא הלקח האותיות ממוצאי הדבור · והמבחרי הוא החבור מן השמות והפעלים והמלות · או שהטבעי הוא להיות האדם מטבעו מוכן אל הדבור כי להיותו מדיני בטבע · הוא בלשונו יגבר להודיע לזולתו את הרשום בקרב לבו · והמבחרי הוא על בחירת לשון מבלתי לשון כמו שזכר בראשון סימן כ״ו: דבור הנביא בעת נבואתו וכו׳ · בבאו להביא להאמין איך הדעת סובלת שיאמר להם הדברים עצמם כאשר המה סתומים וחתומים וחתומים על ספר שהרי לא היתה אזן כל אדם יכולה לשמוע ולהבין · והיה חזות הכל כדברי הספר החתום · אכן לב אדם יחשב דרך הנביא כי בבואו לדבר אתם היה מסיר את המסוה למען יראו בני ישראל את פני דבורו ויקרן עור פניו בהכנס שלמה בלתי מסופקת ולזה היה צריך הנביא להרחיב בבחירתו ולהוסיף דברים שומרי משמרת כונת הנבואה להבין משל ומליצה דברי נביאים וחידותם:

הדעתן

הדעתן המחשב (חמחבר) נ"א מחבר מליצתו ובוחר דבריו כפי שידא שהוא ראוי לכוונתו. ואלו היה רוצה היה מחליף כל דבר מהם בזולתו. ועוד אם היה רוצה היה מניח ענין ולוקח זולתו ויש ליחס כל החלקים האלה אל האלקים יתברך בדרך השתלשלות לא שהם בכונה ראשונה מבנו ואם איננו כן דברי התינוק ודברי מטורפי הדעת ומליצת הדברן ושירי המשורר דברי האלקים יתעלה מכל זה. אבל טענת העצל על הזריז באמרו כבר קדם בדעת אלקים מה שיהיה איננה טענה כי זה כמו אמרו אלו היה אומר לי כי אשר יהיה אי אפשר לו שלא יהיה אומר לו אמת הוא אבל לא תמנע הטענה הזאת שיקח האדם העצה הטובה ותזמן כלי מלחמת לאויביך והמזון לרעבונך כאשר יתברר לך כי הצלתך או אבדתך אינם נגמרים כי אם בסבות האמצעיות ומכללם אך החזקה שבהם שתבחר בזריזות ובהשתדלות או בעצלה ובעכוב ואל תטעון במה שיקרה למעטים ובעתות מעוטות ובדרך המקרה מאבוד המשתדל והנצל המופקר הפתי כי שם הבטחה יש לו ענין מובן בלתי ענין שם הסכנה ואין דעתן בורח אל מקום הסכנה ממקום הבטחה כאשר הוא בורח ממקום הסכנה אל מקום הבטחה ומה שיקרה במקום הסכנה מן ההצלה יאמר כי הוא (נפלא) נ"א דבר חדש ומה שיקרה במקום הבטחה (ממיתה) נ"א מן האבדן יאמר שהוא דבר הרץ לטבע והבחירה בהשתדלות הובה ומסבות

הדעתן: האיש אשר בדעת שפתיו ברור ימללו: ואם אוכל כן וכו'. רוצה לומר כי היו אלו ואלו דברי אלקים חיים הואיל ובכונה ראשונה מתכוונה הגיעו אל הדבור וזה בלי נכות רב ראוי שיסולק ויתעלה האלקים ממנו: אבל טענת העצל וכו'. האומר כי החריצות שקר הואיל וכבר קדם בדעת אלקים מה שעתיד להיות כי הנה מוור' הרשות הכתיבה לאדם הואיל וידיעתו יתברך באשר יעשה לא תשיב ריקם: כי זה כמו אמרו לו היה אומר לי וכו'. רוצה לומר הרי זה שוה לאמרו אם היה כן שיאמרהו וכו' או יוכח שיאמרהו וכו'. והאמירה הזאת המוכחת היא: כי אשר יהיה אי אפשר וכו'. והכונה כי מ"מ שתהא ידיעת ה' כוזבת: אומר לו אמת הוא וכו'. אמת כי הדבר יהיה בלי ספק הואיל וידיעתו יתברך מקפת עליו שאלו היא לא תקרא ידיע' באמת. ואעפ"כ ידיעתו ית' משארת טבע האפשרו' ואין להתרשל בלקיחת העצה בשום פנים. וזה דבר לא שופתו עין רואי אנכי אדם אך הוא בשלמו' וכמו שכתב המורה בשלישי פ' כ' ובעל העקרים הכירו ברביעי פ' א' עם היות שכבר השתדל החבר למעלה להשיב כפי כטוב טעמו באשר יוכל שאת כי הבדיל בין ידיעה בענין שהיא סבה להויה ובין ידיעה במקרה שאינה סבה להויה והמין הזה מהידיעה הוא כידיע' מה שהיה שאינה סבה להיותו. ובאופן זה תובן ידיעתו יתברך בדבר האפשרי שעתיד להיות כי הוא יודע שהדבר ההוא יהיה על ידי בחירת האדם הפועלת אותו בלי שום הכרח רק בהשתדלות חפשי אין אונס ומעתה אין לו להתרשל בפעולתיו ויחשוב כי הוא כבן חורין בעשייתן ומה שידע מהם הבורא יתברך היא ידיעה במקרה כידיעה בדבר שכבר היה שאין שם הכרח בלי ספק ובכן לא תמנע הטענה הזאת מהידיעה שיקח האדם העצה הטובה וכו'. כי לא ראוי הידיעה בענין כראוי הידיעה במקרה להכריח מציאות הענין כנודע כאמור. וכבר קדמו לכן דברי בעל העקידה משער י"ט בביאור אמרו ובטוב שעולם נידון כי לא יוחלט המשפט בדרוש הזה אלא בטוב ומבחר העולם שהוא השכל הנקי השוקל הדברים בכף מאזנים וכו'. כמוזכר למעלה: כאשר יתברר לך וכו'. כי אז תחרץ להשתדל בכל אלה כשיהיה ברור אצלך שאין הענין ההוא בגזירה גדולה ובכונ' ראשונה מכוונת מאתו ית' שאם ככה הוא עושה לך שוא תשקוד שומר כי השג לא תשיג והגל לא תגיל בחר טובך כי מי יוכל לדין עם שתקיף ואת כל אשר חפץ ה' עשה וגו' והנה אמר כן להבדיל בין זו ובין מה שיזכיר אח"כ באמרו אך אשר יהיה בגזירה גדולה וכו': ומכללם אך החזקה וכו'. רוצה לומר שמכלל הסבות האמצעיות היא בחירת הזריזות והחריצות והוא מה שזכר למעלה באמרו והוא ימצא בעתיד החפץ מכלל הסבות האמצעיות ואמר אך. לפי שאמרו מכללם מורה שהבחירה היא סבה אמצעית טפלה ליתר הסבות האמצעיות על כן הוסיף מלת אך להורות שאין זה טפל כי אם עקר בכמו אלה לבחור בזה או בזה כדי לבא לידי תכלית גמר העתיד להתחדש: כי שם הבטחה וכו'. הכונה שאם אין בנו בהשתדלות. ובמקרה המופקר נס המשתדל יקרהו. לא היה שום הבדל ניכר בין מקום למקום ולא יונדרו בשמות מתחלפים להקרא זה

ומסבות ההשתדלות עצתי זאת למי שיאמין בה ומסיבות והפקר העצה שהיא סותרת העצה הזאת · והכל שב בהשתלשלות אל האלקים · אך אשר יהיה בגזירה גדולה הוא הכבוד ותאותו וזה אין מצריך אל סבות אמצעיות ואפשר שיצריך אליהם כהצלת משה מן הרעב ארבעים יום מבלתי הכנת מזון · ואבדן עם סנחריב מבלי סבה נראית אך בסבות אלהיות איננ אצלנו סבות מפני שאין אנו יודעים אותם · ובהם יאמר כי לא יועיל בהם ההזדמנות והוא אמת אבל הזימונים הנפשיים והם סודות התורה למי (שידעם והתחכם בהם) כל שעושה אותם על מתכונתם הם מועילים מביאי' הטוב ודוחים הרע · והאשר ישתדל האדם בסבו' האמצעיו' אחר שימסר אל האלקים במה שנעלם ממנו בלב שלם ימצא טוב ולא יחטיא אבל הכנסו בסכנה הגמורה לבטחונו באלקים נכנס תחת ולא תנסו את ה' אבל המאמר בשוא בצוותו בעבודה למי שקדם בדעתו שימרהו או שיעבדהו איננו שוא כי כבר הקדמנו וביארנו כי המרי והעבודה לא יגמרו כי אם בסבות האמצעיות והיתה סבת עבודת העובד הצווי בעבוד' וכן קדם בידיעתו שהוא עובד ושסבת עבודתו שמוע תוכחתו וכן קדם בדעתו מרי הממרה בסבות האמצעיות אם בהברת הרעים או בתגבורת מזג רע או נטות אל התענוג והמנוחה ותוכחתו לו מקל ממריו' כי מן המפורסם כי לתוכחת רשם בנפש על כל ענין וכי חממרה תתפעל בנפשו לשמע התוכחות אפילו מעט הפעלות

כל

נפש בטחה וזה נפש שכנה ולא היה הדעתן בורח ממקום הסכנה אל מקום הבטחה וכו' · וזה הספק הנראה לעין כל ואין להביט אל הזר: ומסבות ההשתדלות עצתי זאת וכו' · רוצה לומר שהטעם בהשתדלות היא מבלבל סבות ההשתדלו' אשר הורה על היותם כוללת בסבות האמצעיות והחוקה שבהם: והכל שב וכו' · כי שבעי כל הדברים למיניהם מרבותו יבאו: אך אשר יהיה בגזירה גדולה וכו' · ובכמו אלה לא תועיל שנה והשתדלות בבחירתנו כי הגזירה אמת ע"כ וכמו שיבא · ועל כיוצא בזה ביאר בעל העקידה מאמר הקנא והכל לפי רוב המעשה על הדרך שזכרנו מטעמו למעלה · ובאמרו הוא הכבוד והאותות ר"ל שהם מפלאות תמים דעי' אין בהם תנופת יד אדם מכח השתדלות אנושי · וכבר זכר ענין הכבוד והאותות בדבריו הקודמים: וזה אין מצריך וכו': ואפשר שיצריך וכו' · מחשבתו פוסחת על שני סעיפים כי מצד מה שנראהו אין שם צורך לסבו' אמצעיות · אבל אפשר גם כן שיפעל זה בסבות עליונות אלקיו' ואנחנו לא נדע · כהצלת משה וכו' · כלא משלו להורות על המשך דברים בגזירה גדולה ואין להם הכרע אם בזולת אמצעי מבלי וכל או אם היו שם סבות אלקיות לא ידענום: מבלי סבה נראית כנגד אמרו למעלה וזה אין מצריך אל סבות אמצעיות: אך בסבות אלקיות וכו' · כנגד אמרו ואפשר שיצריך אליהם: והוא אמת · מה שלא באמת זה באין שם גזרה גדולה כמו שקדם: אבל הזמונים הנפשיים וכו' · ביאר שעם היות כל חריצות אנושי בטל בכמו צד הנחשבים בגזירה גדולה · אם יש גם השתדלו' מועיל והוא הנקרא אצלו זמון נפשיי והוא השתדלות עליון בתיקון בתי הנפש בידיעת הסודות התוריות שלא היא הדעת אותו יתברך והקורבה אליו כי בזה ימצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ויהיה צדיק מושל ביראתו לבטל הגזרות ולהחליף רע בטוב: וכאשר ישתדל וכו' · שבה זה דרך ישר לחכי איש ואחריתה דרכי חיים בנעימים כי יתקן עצמו לזמון האלוהי והנפשיי וזה בהשתדלו בסבות האמצעיות לצורך הזמון הראשון אחר שימסר אל האלקים וכו' · לצורך הזמון השני כי בהם שמן חלקו ומאכלו בריאה כי יגיע כפיו כי יאכל אשריו וטוב לו כל פוכות שהוא פוכה וזה ימצא טוב ולא יחטיא · וזמן המקו' הזה הביא בעל העקידה מה שכתב על זה הדרוש פ' וישלח שער כ"ו: אבל הכנסו וכו' · הכונה כי בכל זאת ההזמנה לא יהרוס של מסירת עצמו לסכנות בסמכו על הנס כי יחטא ואשם: אבל המאמר בשוא וכו' · בא לא יכנח את אדם אשר יאמר כי הוא זה שוא ותפל שיבוא האל יתברך בעבודה למי שכבר קדם בדעתו יתברך שיהיה עובד אלקי' או ימרהו · כי איננו שוא לפי האמת מטעם הדברי' אשר הקדמנו: כי אם בסבות האמצעיות · לא בגזירה גדולה בכונה ראשונה מהעלה הראשונה · ובכן לא היתה ידיעתו במה שיתחדש באפשרים מכרעת קדושו רק כשאר טבע האפשרות על תלו וידיעתו יתברך במתחדשים היא ידיעת קדושה עם ידיעת דרכי המבוע אשר בהם יגיעו לידי גמר תכלית' כי כבר זכרנו שאין ידיעתו באפשריי' ידיע' בע"כ רק במקר' ובלתי מכרח' כידיע' דבר שכבר היה וזה: והיתה סבת עבודת וכו' וכן קדם וכו':

רוצה לומר

כל שכן כשתהיה התוכחת להמון כי יש בהם על כל פנים מקבל וכבר הועיל ואיננו שוא :

תחלת ההקדמות

אשר בהם (קיום) כ״א תקון העצה הזאת ההודאה בסבה הראשונה ושהוא עושה (וחכם) נ״א חכם ושאין במעשיו שוא אך כלם בחכמה וסדור אין בהם קלקול וכבר התיישב זה בנפשות בהתבונן ברוב הבריאה ומה שנשתרש ממנה בנפש המשתכל עד שהאמין שאין במעשיו קלקול ואם יראה במקצת לא תתקלקל אמונתו בעבור זה אבל ייחסהו אל סכלות נפשו ומעוט הבנתו :

וההקדמה השנית

ההודאה בסבות אמצעי׳ אך אינם פועלות אבל הם סבות על דרך החומר או על דרך הכלים כי השכבת זרע והדם חומר לאדם ואברי ההזרעה מחברים והרוחות והכחות כלים משמשים בינירהם בחפץ האלקים ויגמר בהם צלמו ותקנו וגדולו והאנו ואפילו

רוצה לומר שלהיות הסבה האמצעית להשלים עבודת העובד הוא הכווי בעבודה אשר בו יודרו לכבוד ולמ׳אח׳ על כן מה שקדם מזה כידיעתו יתברך הוא היותו עובד ושיהיה סבת זה מה שישמע תוכחתו · כמה שכתבו · וכן קדם כדעתו מרי השמרה באמצעית הסבות שיביאוהו לכך בזולת מכריח · ועל כן תועילהו תוכחתו ית׳ ע״י נביאיו וחסידיו ואף אם יהיה מופלג במרי לא תשוב תוכחתו ריקם כי תועילהו עכ״פ להקל מעליו מריו וכו׳ : וזה על כל ענין ר״ל אע״פי שיהיה הנוכח שקוע במריו לא ימלט מהיותו משיג תועלת מה מן התוכח׳ כי מכל מקום תענס רושם בנפשו אם מעט ואם הרבה וכאמרו וכי שמרה תתפעל נפשו לשמע התוכחות ואפילו מעט הפעלות ר״ל אע״פי שלא ישג לו מן התוכחת כי אם הפעלות מועט · בכל זאת לא תשוב פעולה זו לריק כי תועילהו באופן מה כאמור וזכור יזכרנו עוד בהקדמה החמשית : כל שכן כשתהיה התוכח׳ וכו׳ · כי ברוב כן לא יחטיא הכוב׳ בתוכח׳ להשיב קצת מהם מעון ועכ״פ ישג תועלת התוכחת ואין זה אם כן דבר שוא ותפל · כמאמר הכוזר שזו כוונתו ית׳ בעבודה למי שקדם כדעתו שימרהו כמוזכר למעלה : תחלת ההקדמות אשר בהם קיום העצ׳ הזאת · היא הענ׳ היעוד׳ בסבת הבחירה על השכי׳ שהזכיר במה שקדם ועליה שם דבריו למעלה לאמ׳ ומשכו׳ שהשתדלו׳ ענינו זאת למי שיאמין בה ומסבות ההפקר העצה שהיא פותרת העצה הזאת וכו׳ · והנה בהקדמות השלש יקויים שניאות שסבות האמצעיות עם היותן כלן בחפץ · ושם הם שבים ללכת דרך השתלשלות · וכי לחפשיו בחירתנו מקו׳ הונח להתגדר בו עם הכלו׳ לוה בדבריו הקודמי׳ :

הקדמה א

ובהקדמה הראשונה יתיישב בנפש כי כל דבר לא יכחד מן המלך העליון ב״ה להיותו חכם עד להפליא ושאין ידיעתו מכרח לפעולות

אדם כי היה זה קלקול בחקו להכריח על פעולת הרע ולענוש עליו וכבר התבאר שאין שום קלקול במעשי הא־ל : בהתבונן ברוב הבריאה כי אע״פ כלם לא כראות לחלשת שכלנו אלא שמן הרוב הנראה ממנה נשפוט על המיעוט שכנגדם וזה ומה שנשתרש ממנה בנפש המשתכל עד שהאמין שאין במעשיו קלקול וכו׳ והרי זה דומה למה שאמר בשלישי סי׳ מ״ג שמי שנתברר אצלו צדק הבורא וחכמתו כוללת · איננו מביט למה שהוא נראה בעולם מן העול וכו׳ והלא כה דברו שם סי׳ וזה איך אייחס העול לחכם שנתברר לי צדקו וכו׳ :

הקדמה ב

וההקדמה השנית ההודאה בסבות אמצעיות וכו׳ · ובכן יקויים דברו למעלה להשאי׳ טבע האפש׳ והבחירה כי אין הכל נמשך בגזירה נגידא וכוכה דאשוב׳ מהעלה הראשונ׳ : אך אינם פועלות וכו׳ · כאמרו בראשון סי׳ ע״ז אבל יש ליסודות ולשמש ולירח ולככבים פעלים על החימום והקירור והנו טבע והיובש והתלויים בהם מבלי שניחם להם חכמה רק עבודה וכו׳ ובמקומות זולתו והוזכר זה כמו שהעירותיך שמה : כי השכבת זרע וכו׳ · כן כתב ראב״ע בתחלת תזריע וז״ל רבים אמרו שהאשה מזרעת תחלה יולדת זכר על כן וילדה זכר ועל כן דעת חכמי יון שהזרע לאשה וזרע הזכר מקפיא וכל שכן מדם האשה והנה פי׳ תזריע תתן זרע כי היא כמו הארץ עכ״ל · גם הוזכר זה שם בפי׳ הרמב״ן : ואברי ההזרעה מחברים ירוצה לומר שמחברים שכבת זרע הזכר עם דם האשה : והרוחות והכחות וכו׳ · הם הרוחות והכחות שבזרע ועל ידם תושלם המכונה להכין אותה ולהעמידה כפי מה שגזרה חכמתו יתברך וחפצו להיות הדבר נגמר על ידם : ויגמר בהם צלמו וכו׳ · שע״י המכינים הללו יגמר הכלם הגשמי לתארו בתמונת קוו ותכונתו · וכן יגמר על ידם גדולו וזונו עד בואו לכלל קבלת הצורה המשלמת

הויתו היא השפעת עלית אחר הכנתו מאת הבורא ית"
כי זה חלק אדם מאל כבהקדמה הנמשכת ושלשה
שותפים יש ביצירת האדם זכות ע מאמרת חז"ל ·
ומדבריו נראה שלא תיוחד אליו יתברך רק השפעת
הצורה המיוחדת המשלמת
מציאותו של דבר · על כן
ייחס פועל ההזון והגדול
בהוית האדם אל הסבות
האמצעיו להיו' שם הפעולות
באד' לא מצד מה שהוא אדם
כי אם מצד היותו צומח ·
והרי זה מעין מה שהבין א"כן
רש"ד מדברי הפילוסופי' כמו
שזכר הרלב"ג בספ"מלחמותיו
מאמר ה' פ"א כי אחרי הזכירו
דעת תמסטיוס ואבובכר ן"
סינא ואבונצ' שכלם מתאימי'
בהסכמתם על היות הפועל
לאלו ההויות הוא שכל והוא
יפעל אותם אם בעצמו ואם
באמצעות כחות יסודרו
ממנו בחמר המתהווה וכו"
כתב ז"ל והנה הבין ן" רש"ד
מהם לפי מה שנראה ממה שטען לבטל דעותיהם שזה
הפועל הנבדל יתן הצורה למתהוה בסוף ההויה ואולם
ההדרכה לקבול הצורה איכה מייחם אותם אל זה הפועל
הנבדל ולא ידענו אם מנא כן ן' רש"ד זה הדעת להם
בביאור או הבינו מדבריהם כי אין אנחנו מדברי אלו
הפילוסופים כי אם מעט עכ"ל · ועוד תשוב תראה דברים
מתייחסים לזה בחתימת הספר אבל זכרון דעת גאליונוס
בכח המזיר אשר שם לו יתרון על שאר הכחות באמרו
שאיננו מסמת מזג אבל הוא כח אלקי כמו שיתבאר
שמה · ומה שאמר הנה בחפץ האלקים הוא מכוון לעמת
אמרו שם שהוא כח אלקי · והנה הכח האלקי הנמשך
ובא בשכבת הזרע מכח צורת המוליד שהושפעה עליו
מאת הבורא יתברך כמשפט כל צורה שאיננה מושפעת
מזולתו · הוא הכח הזה הכאדרי בכח עד שיכלול בקרבו
כחות רבות ו' שמש בחפץ האלקים לגמור כל הדברים
עד הנה · ובסוף ההכנה כלה תושפע הצורה על
הנוצר מאת הבורא יתברך המשפיע כל הצורות בזולת
אמצעי כמו שזכרנו : ואפילו בדבר הנוצר וכו' · מששת
ימי בראשי' אעפי שלא היו שם הסבות האמצעיו' על בדרם
הנמשך אחרי כן : כעפר אשר הוא חמר אדם · הוא אדם

ואפילו בדבר הנוצר יש שצריך אל הסבה
האמצעית כעפר אשר (הוא) נ"א שיש חומר
אדם ואי אפשר שלא להודו בסבות אמצעיות:

והההקדמה השלישית כי הבורא
יתברך נותן לכל
חומר הטובה שבצורות שאפשר לו לקבל
והמתוקנת שבהם ושהוא יתברך מטיב לא
ימנע חנינתו וחכמתו והנהגתו [מדבר וכי
חכמתו בפרעוש וביתוש על הדמיון איננה
מקצרת מחכמתו בסדור הגלגלים אך
התחלפו הדברים מחמת חמריהם ואין לך
לאמר למה לא בראני מלאך כאשר אין
לתולעת לאמר למה לא בראני אדם :

וההקדמה הרביעית ההודאה כי
למציאות מדרגות
עליונות ותחתונות וכל מה שיש לו
הרגש

הראשון אשר לב ואם אין לו רק הוא יכיר כפיו של הנה :

הקדמה ג

וההקדמה השלישית כי הבורא יתברך וכו' · הקדמה
זו היא השלמ' הקדמ' להורו שהכל הדברים
מסורה ביד הבנו האמצעיו' ·
אולם מפתח השפעת צורתם
העצמי' לא נמסר ביד שליחי'
ויש עוד בהקדמ' הזאת מעין
דוגמת הוראתו בהקדמה
הראשונ' להודיענו כי חכמתו
יתברך והכנתו שלימ' בכל
הנבראים ואם כן לא נוכל
לתלות על לב שיענים את
האדם על רוע מעשהו עם
היותו בלתי בחיריי עליו: וכי
חכמתו בפרעוש וכו' · כבר
קדם דברו עלזה בראשון סי'
כ"ח · ובשלישי סי' י"ז : אך
התחלפו הדברי' וכו' · אפשר
שכוון בזה כי החכמה אחת
היא בכל אחד מהם אמנם
התחלפות הדברים לייחם
לקבת' מעלה יתיר" על קנת'
מצד עלוי חמריהם · וכעין אמרו ברביעי סי" כ"ה שאם
הנמצאו' מתחלפות ושוכו' זו מזו שתחלפות' מחמריהם וכו'
עד אמרו הכל מחמת נותן הצורות וכו' · הנה החכמה
בהם אחת וכו' · ועוד זכר שם ביונא' בו שהחכמה בשלם
חלקי העולם אחת והענין השקי' אחד והחלוף ביניהם
איננו כי אם בהתחלפות היוליה' עכ' · ושם נאמר כי אין
החכמ' בגלגלי' גדולה מהחכמה בקטן שבחיו' אך גדולת
מעלת' בענו שהם מחמר זך וקיי' לא יכלם כי אם בוראם
וכו' עכ"ל · ושבול הביאו נ"כ שעם שות חנינתו ית' וחכמתו
עבות' מאד מ"מ אין להפלא מאם לא נתן לכל נמנא צורה
מעולה מאד כי שחלוף הזה בבורו" קרה לחלוף החמרים
המקבלי' ואין זה כילו' מלמעלה וז"א ואין לך לאמ' למה לא
בראני מלאך וכו' · לא שישתוקק שיש נמנא לנאת מגדרו
ולהשתנו' לעין אחר וכמו שנזכיר בפסקא' הנמשכת שכרי
זה ימאנהו הטבע כי טבע כל דבר יקיימהו בתשוקת
היותו הוא אך עם השלימו' אשר יתנשא שפנו שיהם
בזולת שנויו בעצמו · אמנם הכונה בכאן היא לספר כי
הכל נעשה נכנין קומתו ושלמותו כפי זכות חמרו :

הקדמה ד

וההקדמה הרביעית ההודא' כי למציאו" מדרגו' וכו' ·

למס

(הרגש והשגה) נ״א השגה והרגש וחוש מעולה
מאשר אין לו זה בעבור קורבתו ממדרגת
הסבה הראשונה אשר הוא השכל בעצמו וכי
הפחות שבצמח יותר מעולה במדרגה מן
המעולה שבמוצאים והפחות שבבהמה יותר
מעולה במדרגה מן המעולה שבצמח והפחות
שבאדם יותר מעולה במדרגה מן המעולה
שבבהמה׳ וכן הפחות שבבני תורת
האלקים יותר מעולה במדרגה מן המעולה
שבאומו׳ עכו״ם שאין (בהם) נ״א לפס תור׳ האלקי׳
כי התורה שהיא מאת האלקים מקנה הנפש׳
מנהג המלאכים ותכונתם וזה מה שאין
משיגים אותו בלמוד׳ והראיה על זה כי
ההתמדה על מעשה התורה היא מביאה
אל מדרגות הנבואה אשר היא הקרובה
שבמדרגות האנושיות אל האלקים אם כן
בעל התורה הממרה טוב מאשר אין לו תורה
כי הוא כבר הקנתהו תורת האלקים מנהג
מלאכותי השקיף בו על מדרגת המלאכים
אף על פי שמריו בלבל אותו עליו והפסידו
בשאר לו ממנו רשמים ונשאר באש הכוסף
אליו אבל אם היו נותנין לו הבחירה לא
היה בוחר שיהיה במדרגה מי שאין לו
תורה כאשר האדם (כאשר יחלה)
נ״א כשיחלה ויעונה במכאוביו אלו היו נותנין
לו הבחירה שיהיה סוס או דג או עוף
מתענג בלי מכאוב ויובדל בינו ובין השכל
אשר יקרבהו אל מדרגת האלהות לא היה
בוחר בו:

והקדמה

למה שזכר בהקדמה הראשונה כי כל מעשי הא׳ל בחכמה וסדור׳ ובהקדמה השנית הורה על מציאות הסבות האמצעיות ההולכות על סדר׳ גם בשלישית הורה על בחירתו יתברך לכל חמר הטובה שבצורות שאפשר לו לקבל׳ המשיך ענין סדור ההמצאות למדרגותיהם׳ ומן הסדור הנפלא הזה נבחין צדק אמתתו׳ ובכן לא נייחס לו דבר עקש ופתלתול לומר שהאדם בלתי בחירי במעשיו ואף גם זאת יקבל עונש על פעולת הרע ובסוף הקדמה זו ידבר ג״כ על ענין הבחירה לאמר אבל אם היו נותנים לו הבחירה לא היה בוחר וכו׳: הרגש והשגה וחוש׳ כלל הנמצא עם הב״ח למה שזכר בי״ו שיש לבע״ח קנת הרגש והשגה׳ אמנם החוש הוא מיוחד לב״ח׳: הוא השכל בעצמו׳ כאמרו בשני סי׳ נ׳ שהוא ענין החכמה: מקנה הנפש׳ מנהג המלאכים וכו׳׳ כי נובלת חכמה של מעלה תורה׳ שאין משיגים אותו בלמוד׳ בהקש טבעית: והראיה על זה וכו׳׳ ענין הנבואה הוא עד מאד על אמתת דבריו שהתורה מקנה הנפש מנהג המלאכי׳ כמו שאמר והולך׳ אשר היא הקרובה שבמדרגו׳ וכו׳׳ כדבר הכוזרי בראשון סי׳ מ״ב אבל המעלה הזאת אלקית מלאכיית וכו׳: אם כן בעל התורה הממרה וכו׳׳ כענין חז״ל׳ (סנהדרין פ׳ נגמר הדין) חטא ישראל אמר ר׳ אבא בר זבדא אמר רבא אעפ״י שחטא ישראל הוא׳ אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי אסא דקאי בני חילפי (פי׳ מיני קוצים) אסא שמיה ואסא קרו ליה׳ ע״כ׳ ויראה זה כסותר מה שזכר ברביעי סי׳ י״ג כי האומו׳ הנ״ל כנו׳ שם ובכלל זה הנכים ירבעם וסיעתו׳ לולי שאמנתי לראש בביטול סתירה זו וכי

הם יבחן הממרה אחר המות שטוב אין לו תקנה עולמית ולפיכך היתה קרבתו מוספה בריחוקו כאשר שמה׳ וכאן יבחן עוד בחיים חייתו כי עדיין אם הכוסף תוקד בו אל המנהג המלאכיי שהוא חלק מן התשובה וכו׳׳ כמו שיבא בפסקא הנמשכת׳ ולפיכך הוא יותר במדרגה מן המעולה שבעכו״ם כאמור: שהשקיף בו וכו׳׳ כי מנה המנהג ההוא המלאכותיי הקנו לו באמצעות התורה׳ עלתה בידו הכנה להשקיף בסודות המלאכים ואע״פ שמריו בלבל עליו אותו המנהג המלאכותי והפסידו אמנם נשאר לו ממנו רשמים וכו׳: אבל אם היו נותנים לו הבחירה וכו׳׳ שיבחר היותו נולד בין יתר האומות והיא בחירה בהמנע בבחירת האדם להיות דג או עוף שיזכיר בסמוך׳ אכן שעיפי יהרו חגם ילדו קושי באמרו שלא היה בוחר האדם שיהיה סוס או דג וכו׳׳ מגדר מה שיובדל בינו ובין השכל וכו׳׳ ונראה שאין הטעם הזה עצמי במה שאנחנו עליו שהרי חקה יוחת לאדם ולבלבול זולתו כפי מה שהוכיחו הפילוסופים לבלתי היותו חפץ בשנוי מינו או אישו אפי׳ מגוה רע לגוה יפה כשו תאמ׳ שישתנה עצמו לעצם המלאך׳ והטעם בזה לפי שא״א להעצות השנוי הזה כי אם בהפסד עצמו ואיך יבחר דבר בהפסדו׳ ולמי יחפוץ לעשות יקר יותר ממנו׳ שהרי בהיותו מלאך עד היותו שנוי לשנה׳ לא לו יהיה הזרע כי אינגו אתו כתמול שלשום׳ רק הוא עצם אחר כי העצם הראשון נכם נשחת ואיך יסכול הטבע תשוקה זו׳ על כן אמרתי שלא כיון החבר בדבריו לומר שלולי טעמו היה בוחר האדם לנגאת מגדר מינו רק ליפות כמו כעשם כאומר שנם

בזולם

בזולת טעם אחר היה במבע האדם מבחירת היותו
סוס או דג וכו׳ · כדי שלא יובדל בינו ובין השכל
וכו׳ · ולדמיון הזמרה בערך אל האומות אשר בשא משלו
על אודותם וכבר זכרנו מענין זה בקודמת :

הקדמה ה

והקדמת החמישית כי נפשות השומעים וכו׳ · יש בהקדמה זו הרחבת ביאור על מה שזכר למעלה באחרית ספורו על דבר הבחירה · בעד יתחיל ענין שהקדמות כאשר תהיה וכו׳ או שתוכחת מסוגלת בכך כאשר תהיה בדברים מקובלים ומתישבים על הלב : ולתוכחת באמת וכו׳ · באמרו למעלה כי לתוכחת רושם בנפש על כל ענין וכו׳ : יקדח בנפשו וכו׳ · כי תהיה התוכחת ההיא בלבו כאש בוערת עצור בעצמותיו למנוע עונו לשגוא : והתחלה לה בו · רוצה לומר התחלה לתשוב׳ בשומע את התוכחת :

הקדמה ו

והקדמה הששית כי האדם וכו׳ · הקדמה זו מורה בעצם על מציאו׳ הבחירה באדם מצד מה שימצא לנפשו יכלת לעשות הרע או לעזבו בענינים האפשריים · והוא עצמו עד ראה וידע כי כל עוד שיהיו שם סבו׳ אמצעיו׳ אפשר יתכן גם להשיג אל מהות השפך אין נגרע מבחירתו דבר · אמנם מה שנמנע ממנו אינו אלא להעדר הסבות האמצעיות או להעלמם ממנו שהרי הם אצלו כאין כעדרו · ועוד יתבאר זה אח״כ בהמשל הקאקי: רש נכרי איננו יודע להנהיג · הן שאדם הלז כעדרו ממנו הסבות האמצעיות אשר יתכן לו בהם למשול בעם

והקדמה החמשית כי נפשות השומעים מקבלות רושם לתוכחת המוכיח כאשר תהיה בדברי מקובלים ולתוכחת באמת על כל פנים תועלת ואם איננה משיבה חממרה מעשות הרע יקדח בנפשו מן התוכחת ההיא ניצוץ ורואה כי המעשה ההוא רע וזה חלק מן התשובה והתחלה לה בו :

והקדמה הששית כי האדם מוצא מנפשו יכולת (לעשות) כ״א בעשות וכ״א על עשות הרע ועזבו (הענייבים) כ״א בענייבים אשר הם אפשר לו ומה שנמנע ממנו לא נמנע כי אם להעדר הסבו׳ האמצעיו׳ או לסכלות האדם בהם · והדמיון בזה רש נכרי איננו יודע להנהיג רוצה למשול בעם וזה נמנע ממנו ואלו היו נמצאות הסבות האמצעיו׳ ויהיה הוא הכם להתעסק בהם היה נגמר רצונו כאשר נגמר רצונו במי שסבותיו נמצאות וידעם וינהיגם ממה שמושל בביתו ובבניו ובעבדיו ויותר מזה אבריו יניעם כאש׳ ירצה וידבר כמה שירצה ויותר מזה מחשבתו ודמיונו יצטיי׳ לו הקרוב והרחוק בעת שירצה ועל הענין שירצה כי הוא מושל בסבותיו האמצעיות ועל כן לא יתכן שינצח החלש את החזק בשחוק האשקאקש הנקראת שט״רוג בערבי ולא יאמר הצלחה ורוע מזל (אשדשיר ובמלחמת האשקאקש) כ״א במלחמת השטרונג כאשר יאמר במלחמת שני מלכים נלחמים כי סבות (האשדשיר ומלחמת שט״רוג) כ״א מלחמת השטרונג נמצאות כלם וינצח החכם כהנהגתו תמיד ולא

למשול בעם ההוא כי לרש אין כל גם לא ידע משפטי העיר להיותו בעם נכרי ונכרית מה לו באלפי ההנהגה · ובנ׳ ידענו כי בכל החכמ׳ · גם הכסף ראוי שיהי׳ המתכם של מדרג׳ במושל ובלעדיו לא ירו׳ ראש כי סבותיו האמצעיו׳ נעדרו : ואלו היו נמצאו׳ וכו׳ · כאלו תאמר שהיה לו עושר וכבוד וכיוצא ממה שראוי לשמצא במושל עם : ויהיה הוא חכם וכו׳ · לדעת לעות בתבונתו דבר ההנה׳ השנו׳ ההכה לפי מקומן ושעתן במשפט המושלי׳ : היה נגמר רצונו · ולא היה שם מונע חפצו והיתה בחירתו חפשית מכל כד : כאשר נגמר רצונו במי וכו׳ · כשא משלו במי שלא נעדרו סבותיו ממה שראוי למושל בביתו כי או לא ימנע חפצו בתקון הבית לכל משפטיו כיון שלו נתכנו עלילו׳ בתיקון ענייני : ואמר וידעם · כי הסכלות בסבות האמצעיו׳ עם שיותן במציאות אצלו הוא משים אותם כאלו הם נעדרי׳ כאמור · ויכהיג׳ שיהיה לו הכח התבוני על שלמותו להנהיג הסבות ההן כפי הצורך : ויותר מזה איבריו וכו׳ · שוסיף משל יותר קרוב מן הראשון ויסודתו במושל בעצמו להניע איבריו אל אשר יהיה שם הרוח ללכ׳ וכן שוא מושל בנפשו להניע מחשבתו ודמיונו לצייר מה שיחפוץ בכל עת וענין שירצה וכל זה כקל אצלו כי קרוב אליו הדבר מאד בפיו ובלבבו לעשותו להיות כל סבותיו האמצעיות דבקות עמו ועל כן אמר ויותר מזה איבריו וכו׳ · ויותר מזה מחשבתו · כי בקלות כמרץ ינביה עוף הדמיון והמחשבה לעוף בעפיפה אחת מסוף העולם ועד סופו : ועל כן לא יתכן וכו׳ · בחוק עשב לבו הא״ש שום למלין כוכתו על

העלם

השלם שבשתים ועקר עניינו תלוי בזה כי כשתמצא שם הסבות האמצעיות ביד האדם אזי הוא ברשותו ובחירתו להשיג חפצו בדת אין אונס ואין מניעתו מאשר יכספהו כי אם בהעדר מני הסבות האמצעיות הראויות לתת לו להשלמ' מעשהו · ועל כן מי שיודע בטיב בחוק השקאקי לא ינוצח לעולם ממי שלא ישוה לו בידיעה ההיא · ושבת זה כי הסבות כלן הצריכו' ש הכנות בידו כיתנו ואין אומר השכ · מה שאין כן במלחמת רשות בין המלכי' כי עתה ינצח אחד מהם אשר יוסף לעשות כנצחון שמלחמה ההיא מאיזו שנס אמצעית מכנדת כי הן לא בידו טובו כבמלחמת השקאקי : ולא יאמר שהלכה וכו' : כי בכל אחד ממיני השחוק הללו נמסרו סבות הנצחון ביד שיודע לשחק בו ואין שם סבה חיצונית מעיקה אל הנצחון: ולא יירא סבה טבעית שצריך להתנות בה · כי לא יצטרך בזה להתנות בסבה הטבעית לומר ובלבד שלא תמנע הסבה הטבעית כדרך שהתנה בה למעלה במעשים המקריים באמרו ומתנים בהם בחלקי השלשה : אלא בעת נכרי וכו' · שיקרה על המעט כדרך הזרות מחמת התעלמות שיתעלם ממנו איזה מקום מכוחתו של מלך או כיוצא : וההתעלמות נכנס בסכלות וכו' · באמרו למעלה או לסכלות האדם בהם : ועכ"ז הכל מיוחס וכו' כי הוא יתברך המסדר כל דבר על מתכונת טבעו ומשפטו כי ממנו הכל ומידו נתנו לו · בדרכים הנזכרים · רוצה לומר בסבות האמצעיות שקדם זכרם : אך אל הכונה וכו' · רוצה לומר אך ייוחס הכל אל הכונה הראשונה בזולת סבות אמצעיות בענין החדושים המתחדשים בבני ישראל בעתם המונהגת כמוזכר למעלה : אבל אחר כן וכו' אחרי דרך מנא הפיים בהסתלק השכינה מביניהם : אלא בלבות וכו' · הן מאלו שאמונתם בכונה בקרב לכם כי השכינה הנסתרת עדין היא שוכנת עם כל ישראל אזרחי וכו' כמו שיבא בסי' כ"ג · ונראה שהדבר הזה תלוי במחלוקת ר' חנינא ור' יוחנן (פ' בתרא דשבת) דר' חנינא אמר יש מזל לישראל ור' יוחנן אמר אין מזל לישראל וכר' יוחנן קיימי רב ושמואל ור' עקיבא ורב נחמן בר יצחק וכמו שמוכח שם מעניינם : ואין טענה פוסקת · שאין לנו טענה חזקה פוסקת הדין בנדון · ועם היות שם פ' בתרא דשבת מעשים מוכיחים שאין מזל לישראל · אעפ"י כן מקום הונח למתעקש להטות עקלקלותיו : אך המוב וכו' · עם היות שאין לנו ראיה מופתי' על זה · טוב לגבר כי ישא מדברותיו לייחס הכל אל הבורא יתברך לא אל הטבע או למקרה · ובכל זאת לא נשא בשפתיו שנשא לבבנו אל כפים לייחס בחירתנו ש בשמי' כי אמנם הדעות נתונה לנו בחפשיות גמורה והבחירה בדת אין אונס כי כן יסד מלכו של עולם לעשות כרצון איש ואיש :

ולא יירא סבה טבעית שצריך להתנות בה ולא סבה מקרי' אלא בעת נכרי מהמ' התעלמות וההתעלמו' נכנס בסכלו' כאש' אמרנו ועם כל זה הכל מיוחס אל הסבה הראשונה בדרכים הנזכרי' אך אל הכונה הראשונה בחדושי בני ישראל כל ימי היות השכינה בתוכם · אבל אחר כן חענין מסופק אלא בלבות המאמינים האם החדושים האלה בכונה ראשונ' מן האלקים או בסבות גלגלים או מקרי' · ואין טענ' פוסק' אך המוב שייוח' הכל אליו ית' כל שכן הדברי' הגדולים כמות · והנצוח · והמלחמות · והצלחה · והחסרון · והדומה לזה :

חתימת הספר

סי' כא אמר החבר זה והדומ' לו החקירה עליו טובה ועל איכו' דיני האלקים בעבדיו ותלותם

חתימת הספר

סימן כא

שהחקירה עליו טובה וכו' בעבור היותם דרושי התורה לא מדרושי הפילוסופיא שהוצרך לדבר בם לבקשתו מראש המאמר · ובעבור היותם נ"כ בלתי נוגעים בעצם כבודו יתברך ותאריו וכאמרו אחר כן וכאשר יגיע בדבריו אל העצם הראשון ומה שהתחייבו בו מן המדות יבדל מהם וכו' · ומה שאמר באלו שהחקירה טובה בהם ראוי שיובן עם התנאי שהתנה בשני סוף כ"ו בענין הקרבנות באמרו ומי שקבלה קבול שלם מבלי שיתחכם בה בשכלו הוא מעולה ממי שהתחכם בה וחקר · אך מי שנטה מהמדרגה העליונה ההיא אל המחקר טוב שיוכיא בהם מוצאי החכמה וכו' · ונשנו הדברים בראש המאמר הזה בשם המלך לאמר כי אין הקבלה טובה אלא עם הלב הטוב אבל עם רוע הלב החקירה יותר טובה : ועל איכות דיני האלקים בעבדיו · ליישב בדעתנו משפטי צדקו בעבדיו הן לטוב הן למוטב כי הכל דין אמת וראוי למי שלבו נוקפו שיחקור עד ימצא דברי חפץ בביאור צדקם ויושרם ·

ותלותם במה שתלאם הנביא עליו השלום
מן פוקד עון אבות על בנים לשונאיו ועושה
חסד לאלפים לאוהביו ושקול עון ועון עם
עונש ועונש במדה שבא במקרא ובדברי
רבותינו ומדה שמשיבין אותו בתשובה
ומדה שאין משיבין ותנאי התשובה ומה
שיבא מן הצרות על דרך הבחינה
והנסיון ועל דרך הפרעון מעון שקדם
ועל דרך התמורה בעולם הזה ועל דרך
התמורה בעולם הבא או בעבור עון אבות ומה
שיבא מן הטובות לזכות שקדם או בעבור
זכות אבות או לבחינה ונסיון · והמזג
הפנים האלה וזולתם ממה (שדעתם עמוקה)
כ"א שביאורו עמוק ואפשר שיגלה בחקירה
ברוב הסבות כצדיק ורע לו רשע וטוב לו ·
ומה שאיננו נגלה ימסר בו הענין אל
דעת האלקים וצדקו יתברך ויודה האדם
בסכלותו בסבות האלה הנגלות כל שכן
הנסתרות וכאשר יגיע בדבריו אל העצם הראשון
ומה שהתחייבו בו מן המדות יבדל מהם
והוא

שבלותם וכו' לדעה לא"ה תלה עון אבות על בנים וכן לענין מדה טובה מרובה כעשות חסד לאלפים וכו' דהוי שישקשו הסכלים על משפטי ה' אמת צדקו יחדו: ושקול עון ועון וכו' · להכיר כי פלס ומאזני משפט ביד ה' לשקול העונש דהוי כנגד העון ויעניש חטאו על זה באזהרות ובעונשים כלם ממה שכתוב במקרא ומבואר בדברי חז"ל · וכבר ביאר לנו הרמב"ם בפירושו למסכת אבות פ"ב על אמרו ואי אתה יודע מתן שכרן של מצות · כי אנו לא נדע ערך שכר שכתוב בענש על כל אחת מהן מלבד שמנע מהן וחייב על קצתן סקילה ועל קצתם הכרת ומיתה בידי שמים ומלקות וידענו שעברי מצות לא נדע כלם מה מהם אסור גדול ומה מהם למטה ממנו והם המדרגות וכו' עד אמרו ומאלו המדרגות נדע יותר העון וקלותו אבל מצו' עשה לא התבאר שכר כל אחת מהן מה הוא אבל הש"י וכו' ע"כ: ובא בתוב' פ"ג דבר על סודותם בכללות ועל היות יחס הענש אל הענש כיחס החטא אל החטא אמר המקונן (איכה ד') ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום ההפוכה כמו רגע ולא חלו בה ידים· כי מה שארכו ישראל בגלותם על ידי גוים השמחים לאידם· העיד על גודל עונם מחטאת סדום ההפוכה כמו רגע וכו' ועל כן קרא לאשמתם עון ושל סדום חטאת כי צדקה נפשה סדום משובה ישראל וזדונות כעשו לסדום כשגגות כערך אלו: ומה שמשיבין אותו וכו' · כל זה בכלל בדברי הרמב"ם בהלכות תשובה פ"ד באמרו כ"ד דברים מעכבין את התשובה ד' מהם עון גדול והעושה אחת מהן אין הקב"ה מספיק בידו לעשות תשובה וכו': על דרך הבחינה וכו' כאמרו בקודמת ושיה מאמרו והאלקים נסה את אברהם על כוין להוציא עבודתו מן הכח אל הפועל להיות זה סבת טובתו וכו': ועל דרך הפרעון מעון שקדם· כגון נבחינת שיות הענש מעין העון אשר קדם לו כי מדרכי טובו ית' למדוד מדה כנגד מדה וכמו שביארו על זה מאמר הכתוב ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ר"ל כי גבר חסדו על מי שיביא עליו תשלומי עונו כפי איכות מעשהו מדה כנגד מדה כי זאת ישיב אל לבו לתקן עוותו ועל דרך התמורה בעה"ז שמביא עליו רעה בעה"ז בקצת זמנו להטיב לו באחריתו טובה יתירה בעה"ב נ"כ בענין איוב שהוסיף ה' את כל אשר לו למשנה · או בעבור עון אבות · כגון מה שאז"ל · בעון אבות בבני מתים כשהם קטנים · או בעבור זכות אבות · ומה שאמר למעלה ועושה חסד לאלפים לאוהביו אפשר לפרשו על אוהביו המוסרים נפשם על קדושת שמו ית' כדרך שכתב בו הרמב"ן פירושו על כן הוסיף כאן זכות אבות ר"ל כל זכות שתהיה שגם היא עומדת לבנים: או לבחינה ונסיון · כי נס ה' יתן הטוב לבחינה ונסיון כמו שזכר מביאת הגרות לתבלית זה עצמו וכענין אמרם ז"ל פ' אמר להם המזונה שהלל מחייב את העניים ואלעזר בן חרסו' מחייב את העשירים:

והמזג הפנים האלה וכו' · ר"ל שהחקירה עוזבה נ"כ על המזג הפנים הללו והרכבתם גם יחד כי לפעמי' יתמזגו שהם פנים שונים כנושא אחד בעצמו · או ירכב על שמזגתם לידע פשר דבר בכל אחד מהם לישבו על מתכונתו בדקיית הספקות המתרגשות והעמדת הדבר על בריו: וזולתם ממה שדעתם עמוקה ואפשר שיגלה וכו' ר"ל שעם היות ביאורו עמוק· אפשר בו שיגלה עניינו אם לא בחקירה ברוב הסבות כי כח חקירתנו כמו אלא הליך ילך כה וכה עד הגיעו לכלל ישוב מה שלא יתכן זה בחקירה על העצם הראשון יתברך כאמרו אחר כן וכאשר יגיע בדבריו אל העצם הראשון ומה שהתחייבו בו מן המדות יבדל מהם: כצדיק ורע לו וכו': וזה אחר מן הדברי' שרמז אליהם באמרו וזולתם ממה שדעתם עמוקה וכו': ומה שאיננו נגלה וכו' · וצדק כדק ירדוף מן שנגלה אל הנעלם ככל דברו קטוב נפסקא הקודמת

בהקדמה

ורוא בעדם מסך אור בהיר מנצח הראו ויִמבע ממנו השיגו בעבור (קצרת) כ"א קוצר ראותנו ודעתנו לא בעבור הסתרו והחסרו כי הוא בהיר ונגלה ומפורם ביותר אצל בעלי הראו' הנבואיו משיצטרכו כ"א כו אל הבאת ראיה· ותכליתנו מהכרת אמתתו שנכיר בטבעיות מה (שלא היתה סבה דבר) כ"א שאין בו סבה מאומה מן השבעי' וניחסהו אל כח בלתי גשמי אבל כח אלקי כאש' אמר גאלינוס בכח המצייר וישים לו יתרון על שאר הכחות ורואה שאיננו מחמת המזג אבל לענין אלקי ובאותות שאנחנו רואים (כהפוך) כ"א הפוך ענין העצמים ושנוי המנהגי' ובריאת נמצאות לא היו מבלי התחבולה קודמת. וזהו

בהקדמה הראשונה: ויורה האדם בשכלותו וכו'· שישכים ויאמר שגם אלו השכות אשר חשב באפשרותם לא ידע שיותם ככה על אמתת הברור: אל הענים הראשון· הוא גבוה מעל גבוה ראשון הוא לנו: ומה שהתחייבנו בו מן המרות· שם התארים מדבר על אודותם בשני סי' ב' וזכרם ברביעי סי' ג' באמרו ובאשר כשוב במדות שלא לדאות בין ע"ד שעברה בין ע"ד האמת כמו חי ויכול ויודע וחפץ ומדבר וכו' ונזכרו נ"כ בזה סי' יח: ורואה בעדם· ר"ל כנגדם כלשון ויסגור ה' בעדו וכמו שפי' רש"י כל בעד שבמקרא לשון כנגד הוא: מסך אור בהיר וכו'· כבר קדם דברנו על זה בסי' ב' ושם ביארנו כי קושי העצידה על אמתת דבר פעמים יקרה להיות הדבר בעצמו חוץ המציאות מאד עד יקצר המשיג מהשיגו לעצום יקרתו· ופעמים יקרה לחלשת מציאותו של דבר ועל כן הוא מפאת חסרונו בלתי מושג: אבל בעלי הראות וכו'· כבר דבר על אודותם ברביעי' סי' ג' ושם ביאר כי הבורא שם למי שבחר מברואיו עין נסתר' רואה דברים וכו': ותכליתנו מהכרת אמתתו וכו'· שני דרכים מוכחים לפנינו להכיר בם אמתת הבורא· וכם אשר זכר הראב"ע פי' יתרו על פסוק אנכי ה' אלקיך באמרו שיוכר מעשה ה' במתכות ובצמחים ובחיות ובגוף האדם בעצמו וכו' ויגבה לבו אחרי כן לדעת דברי הגלגלים וכו' ומדרכי הידע המשכיל את ה' וכו' עד אמרו והנביאי ישראל הנם מכחישים כי ה' הוא לבדו עושה שמי' וארץ רק הם אומרי' כי ה' הוא עושה תמיד בלי ראשית ואחרית· והנה ה' עשה אותות ומופתים במצרים עד שהוציאם משם להיות להם לאלקים וכו' ותחם דבריו לאמר והנה הזכיר למשכיל אנכי והוסיף אשר הוצאתיך שיבין המשכיל ושאינו משכיל· ע"כ· והנה כנגד הדרך הראשון אמר שנכיר בטבעיות וכו' וכנגד השני אמר ובאותות שאנחנו רואי' בהפוך ענין העצמים וכו': שנכיר בטבעיות מה וכו'· ר"ל מה שאי אפשר לייחם ענינו לסבת הטבעים המורכבה שהם הד' יסודות ואיכיותיהם שזכר ברביעי סי' כ"ה גם במאמר הזה סי' י' ולומר שהתמזגותם יהיה סבה להויתו· כי אנחנו כנצרך עכ"פ לייחסו אל כח בלתי גשמי וכו' וע'

כן אנוש יביט מרחוק את הבורא ית': נבהו שמנאמר' השוכן בתוך הזרע: וישים לו יתרון וכו'· יתרונו הוא לפלא ענייננו בציור איברים ותמונות שונות כי דברים רבים יוכרו מאמתו ולו ענין אחד בהם להיותו כעדר התולוק בפעל וכאלו הוא במדרג' מתדמ' האלקים ועל כן גם אצל ארסטו ון' רש"ד יכונה בשם כח אלקי וכח פועל לדוגמת השכל אמנם יקרא אלהים כח אלקי על דרך הדמיון כי כאשר הכח האלקי הוא נעלם ומשלים הדברי' עד גמר תכליתם· כן הכח הזה שנודע שם הוא כשבא ונסתר ושם ישלים פעולתי ויקרא אלהים בדרך הדמיון נ"כ כח פועל לדוגמ' השכל כי כאשר השכל בלתי פועל פעולתו על ידי כלי גשמי כן הכח הזה לא יפעל שהייר על ידי כלי מוגבל כי להיות הזרע גוף מתדמה החלקים וכל חלק ממנו הוא זרע ובאמצעות כל אחד מחלקיו יפעל הכח הלז· הן בזה יבדל מיתר הכחות הנפשיות· כי הנה כח השמע יגמור פעולתו על ידי האזן· והראות על ידי העינים וכן ליתר החושים· מה שאין כן בכח המצייר שנודע כי להיותו כולל לאדרי בכח איננו פועל על ידי חלק פרטי מוגבל וכבר דברנו על זה בקודמת בהקדמה השנית יעויין שמה· וכן הם דברי הרלב"ג במאמרי מספר מלחמותיו חג' פנ"ג באמרו בשם ן' רש"ד ובזה הענין יובדלו אלו הכחות המהוים והם אשר יכנו אותם הרופאים המציירי' מהכחו' הטבעיו' אשר בגופות הב"ח וזה שאלו יפעלו פעל השכל המעשי לפי שהם יפעלו בכלים מוגבלים ואיברים מיוחדי' אמנם הכח המצייר הנה לא יפעל באבר מיוחד ולזה יספק גליכוס ויאמר איני יודע אם זה הכח הוא הבורא אם לא אבל הוא לא יפעל אלא בחום אשר נודע לא על שהוא בורא בו כמו הנפש שהוא בורא בחום היסודי אבל הוא כעבר בו לדמיון מה שתהיה הנפש כעבר' בגרמי השמימיי' ולזה ינדיל אריסטו זה הכח וייחסהו אל ההתחלו' האלקיו' לא לטבעיות וכו' ע"כ· והנה החבר לקח זה למשל על דבר הכרתנו בטבעיות מה שייפיר אותנו אל מציאות דבר בלתי גשמי ומזה יתעלה שכלנו אל הכרת אמתת הבורא יתברך: ואמר שאינו מחמת מזג כענין המורכבים

מזכר ס"י כי לדעת קצת הפילוסופים כחותם וטבעיהם מזגיים בלבד אינם צריכים אל צורות אלקיות · ואולם שמע נא מליו של הרלב"ג המתייחסים לזה מספר מלחמותיו באמרו בחמישי ממנו ח"ב פ"א בעבור שהיתה חקירתנו בזה שמקום מעיין הנמנא הנבדל אם הוא נמנא ומה הוא לפי מה שאפשר לנו והיו בזאת החקירה שני נדדים מהביאור הנד האחד מנד הוית הבעלי נפש אשר בכאן כמו שהתבאר בספר בעלי חיים לפי מה שהבינו המפרשים כלם זולת אבן רשד לפי מה שנראה מדבריו בפירושו למה שאחר הטבע והנד השני הוא מנד מה שימנא מענין התנועה אשר לגרמים השמימיים כמו שהתבאר בספר השמע ובמה שאחר הטבע והיה מבואר שידיעתנו באלו ההוים בעלי נפש אשר בכאן היא יותר חזקה מהידיעה אשר לנו בגרמים השמימיים לפי עוצם מרחקם ממנו בענם ובמקום הנה ראוי שנשים התחלת זאת החקירה מההויה הנמנאת לבעלי הנפש אשר בכאן אם יתחייב ממנה שיהיה שם נמנא נבדל הוא הפועל לזאת ההויה או לא יתחייב ממנה זה כמו שיראה אבן רשד וכו' ושזכיר שם דעות הקודמים בזאת החקירה והעלה את שמות תמסטיוס ואבובכר ון סינא ואביננר על שפתיו שכלם נתאימים שהסכמתם על היות הפועל לאלו ההויות הוא שכל והוא יפעל אותם אם בעצמו ואם באמצעות כחות יבואו ממנו בחמר המתהוה וכו' ושם ידבר עמנו על מה שהבין ן' רשד מהפילוסופים הנזכרים באמרו והנה הבין ן' רשד מהם לפי מה שמנאנו ממה שטען לבטל דעותיה' שזה הפועל הנבדל יתן הצורה למתהוה בסוף ההויה ואולם הדריכם לקבול הצורה איננה מיוחסת אצלם אל זה הפועל הנבדל ולא ידענו וכו' כמוזכר למעלה ס"י כ בהקדמה השנית · וסמך לזה דעת ן' רשד והחליף את מזכרתו לשלשת פנים כפי מה שמנא חלוף בדבריו במקומות שונים כי במקום אחר מנאהו שחשבים כי השכל הפועל הוא הפועל לאלו ההויות אשר לבעלי נפש · ובמקום אחר מנא לו שהמהוה לאלו ההוים איננו שכל אבל הוא כח נפשיי הוא בזרע המתהוה והמהוה אותו הכח הנפשיי הוא נבדל כי כשהוכן החמר והיה בו החום המשוער באמצעות הגרמים השמימיים ושפע מזה הכח הנבדל זה הכח הנפשיי בזרעים וירצה ן' רשד בזה המאמר שיהיה המהוה לזה הכח הנפשיי הוא השכל הפועל ויבאר בזה שא"א שיהיה השכל הפועל הוא הסבה הראשונה לכל הנמנאות לפי שהוא לא יוכל לעשו' פעולתו אם לא הכינו החמר הגרמים השמימיים וכו' · ועד השלישי כי אשר מנא לו במקום אחר שזה הכח המהוה הוא בזרע והוא מתילד בו מנעל הזרע והגרמי' השמימיי' ושהוא איננו נבדל כל שכן שאיננו שכל כי הנורם ההיולאנית חוייב אצלו שתתחדש מצורה היולאנית ולזה לא יכנים באלו ההויות צורה נבדלת כי אם בהוית השכל' לבדו לפי שהכחות השכליות הם בלתי מעורבות לשולי בפנים מה וכו' · ואחר יבא אחינו זה אשר על יד פרקו השני זכר מה שיש מאופני הסראות בדעת דעת מאלו הנזכרים ויקרא שמו זרח להוריה שמשם לפי מה שמנא בדבריהם או בכח דבריהם ויהי כמשיב ידו בפ' השלישי והנה היא אותו נעקב הדעות הללו לחקור בטענותיה' אם חוייב מהם חיוב אמתי כאשר יתשובו ויקרא שמו פרץ כי שם יפרוץ פרץ על פני פרץ לבטל הטענות אשר הובאו לקיום דעת ן' רשד בכיוצ' לו שלא תעלה זאת ההוים לפועל נבדל · ויהי בעת לדתו בפרק הרביעי השלמת חקירה זו מדעת עצמו והנה דעת תמסטיוס בבטנו לקיים שבכאן פועל נבדל תתעלה אליו ההויה · ויתן יד להשלים המאמר על קיומו אשר הראנו משם לארכו ולרחבו ובחתום בטבעתו בסוף הפרק לאמר ובכאן התבאר שהפועל להוית הבעל נפש הוא נבדל ושהוא יפעל היצירה בבעלי נפש בזולת אמצעי זולת החום היסודי הנמנא בזרעים וכו' · וכבר קדמו לו דברים על זה בראשון מספרו הנזכר פ"ו באמרו שכבר יתבאר ממה שהתבאר בששה עשר מספר בעלי חיים שבכאן פועל בנמחים ובב"ח הוא שכל והוא אשר יקראהו הפילוסוף הנפש הנאנלת מהגרמים השמימיים ואמר בו שהוא כח אלקי והוא השכל ויקראוהו הרבה מהפילוסופי' האחרונים השכל הפועל וזה כי אין די בזרע במתיכת הנפש כי הוא מתדמה החלקים ואיננו אלקיי מבעל נפש שנוכל לומר שיהיה בו כח נפשי וזה כי הוא מותר המזון האחרון כמו שהתבאר בספר ב"ח · ואולם מה שאפשר שיהיה בזרע הוא חום מה מתייחס בפנים מה אל החום הטבעי אשר לבעל נפש המתהוה וזה החום המשוער כבר אפשר בו שיהיה שופע מהגרמי' השמימיים באמצעו' ניצוץ השמש ושאר הכוכבי' כמו שזכר הפילוסוף אבל לא יתכן בו שיהיה בו כח מצייר יצייר האיברים ויפרשם בזאת החכמה הנפלאה אשר כלאו הדעו' האנושי' להשיג אותה על אמתתה כי זה לא יתכן שיהיה מן החום הזה אם לא יתחבר בו כח אלקי הוא שכל כמו שזכר הפילוסוף לפי מה שמנאנו במה שנעתק לנו מלשונו · וזה כי זה הכח יעשה מה שיעשה בזולת כלי כי אין הזרע דבר כליי אבל הוא מתדמה החלקים · וכבר נמנאהו נ"כ עושה מה שיעשה מן האיברים בזולת כלי ייוחס לו עשייתם וזה כי האברים נמנאים מתהוים בחלקיהם בבעל נפש מהאבר הראשי לבעל נפש ההוא ומשאר

האברים

וזהו ההפרש בין מה שנעשה על ידי משה ובין מה שעשו החרטומים בלטיהם אשר אם היו מחפשים עליהם היו מוצאים התהבולה כמו שאמר ירמיה הבל המה מעשה תעתועים בעת פקודת יאבדו ד"ל אם תפק ותחפש עליה' יהיו לאפס והנעשה ע"י משה כל אשר תחפש עליו המצאה כזהב הנקי וכאשר יגיע אל המדרגה הזאת נאמר כי יש שם בלי ספק ענין שאיננו גשמי מנהיג כלל הגשמיו' ודעותינו נלאות מחקיר עליו אם כן נבחן בפעליו ית' ונעמוד מספר עצמו כי אלו היינו משיגים אמתתו היה זה חסרון בו ואל נשגיח לדברי הפילוסופים אשר מחלקים העולם האלהי ל' מדרגות אך כלם אצלנו מדרגה אלהית מאחר שנפרד מההגשם ואין כי אם ט' מנהיג הגשמיי' ואשר

האברים על מדרגותיהם · שמשל שחלק מן הכבד אשר יתחלף מן הסוון יתחלף במאכעות הלב והכבד ושאר כלי הגסול אשר להם מבוא בזה ובהיות הענין כן ידוני שזה הכח יברא האיברים בכללם בזולת כלי והכח אשר בבעל כנף לא יברא כי אם חלק מה מהאברים וזה גם כן יעשה אותו בכלי הכח הוא מבואר שזה הכח הוא זולת הכח אשר יעשה בבעל כנף דבר מתייחס לזה באמצעו' רבלים בטבעיים ושהוא יותר בעלה ממנו לאין שעור וא"א שנאמר שיהיה זה הכח הנכבד בזרע מבעל זרע כי אין בבעל זרע כמו זה הכח הנבלא וא"א לו שיתן כי אם דומה למה שבעצמו · וכו' · עד אמרו ואולם מה שיהיה בו מבעל בזרע הוא חום מה מתייחס התייחסות מה אל החום הטבעי אשר לבעל הזרע וזה מבואר שהחום איננו כמו אבל הוא כלי לכמו באופן מה כמו שהתבאר בטבעיות ולזה הוא מבואר שבהולדה ישטרך כח אלקי הוא שכל לפי שהוא לא יעשה פעולתו בכלי היולאני כענין בכחות הנפשיים הה ולמלאכיים · עכ"ל · את כל אלה עיני ראתה לבכוני להפיך להכביר שכבתך אל מול הכבת כוכת דבריו של חבר על עצם תומם עם היות אלו הכח האלקי הזה הפועל בזרע הוא הבורא יתברך עצמו כמו שיבא לא השכל הפועל אשר הביב לו הרלב"ג כאשר הראית : ובאותות וכו' · אמר זה כלפי אמרו במה שקדם שתכליתנו מהכרת אמתתו שנכיר בטבעיות וכו' · ובא לומר כי באותות גם כן ובפכים יותר שלמים נכיר אמתת הבורא יתברך כמו שזכרנו בהכבעת שחלוקה וזה שאנחנו רואים בהפוך עין העצמים רוצה לומר עצמות הדברים כמבואר שנליכו ברביעי סי' ג' על אמרו רואה אני דברים בעיניהם וכו' · ושרי זה כענין אמרו למעלה סי' ו' . ומופתי בני ישראל אשר הופך להם מן עיני העניינים מה שהופך ומה שנברא להם מן ההויות: וזהו ההפרש בין מה שנעשה על ידי משה וכו' כאמרו בראשון סי' מ"ט מאשר לא יעמדו במחקר מפני שהם כמו הדבר המזוייף והענין האלקי כזהב המזוקק הולך ומוסיף: אם כן נבחן בפעליו וכו' ·

באחד משני הדרכי' שזכרנו · אך השני מהולל מאד כאשר הורו משפטיו פעמים רבות ובפרט ברביעי סי' ג' באמרו אל יבקשו ראיה גדולה מהמנהגי עמהם ויקבלוהו כן וכו' · גם כדבריו הבאים דרך אמונה זו בחר לישראל שנולתו כאשר משפטיו שזה בביאור אמרו דע את אלקי אביך ועבדהו ושם יתבאר : שיה זה חסרון בו · כי היה זה על בלי היותו בב"ת ועל שמב' יחס בין מדעו למדענו ובין עצמנו לעצמו יתרומם ויתעלה מן שכיעו' הזה ומן שדומ' לו : ואל נשגיח לדברי הפילוסופי' אשר מחלקי' וכו' · כי תאמ' בלבבך עם שיותנו מנחיני' מן שפעולו' מציאו' בת בלתי גשמי עדיין לא באנו אל הכר אמתת הבור' ית' · שהרי אם בפי' לבבנו אל מחקרי ארץ הפילוסופי' הנה שמו אותות אותו' שהעולם האלקי הרוחני הבלתי גשמי מתחלק למדרגות רבות כי אין הבלתי גשמי אצלם עצם אחד בלבד כאשר שיגד מראש · על כן יבא לקראתנו לקיים דברו כי אין שם בעליונים דבר בלתי גשמי זולתו ית' · וכאשר מכח מעשיו הגיד לעמו מציאות הבלתי גשמי כאמור · ככר כתן להם כחלת אותה מציאותו יתברך כי אין קדום כם כי אין בלתי אשר לא יתלה בו דבר מעניני הגשמיות כמו שקדם ברביעי סי' ג' אבל אמרו ומכוון בקדום הרוחני אשר לא יתגשם וכו' גם במקומות זולת זה אשר בעירותיך שם כי המלאכים לדעתו בעלי גשם דק · ואל דברי הפילוסופים לא נשים לבנו כי כרפים הם כרפים אשר אין כח בהם לעמוד על בריא של דבר כי לא בא הבירור כדבריהם על האמת מנהיג כבדל יותר מאחד אבל כל דבריהם אומדנות חלושות מאד במהרה ינתקו כהנתק פתיל הנעורת בהריחו אש · ומהם לא באינו דבריה' בהשתדלו' הרבות שכלים מבדלים מאמר כבאיכ' וחלוף התנועו' הגלגליו' כי אמ' כל התנוע' הכן יכולים אנו לייחסם אל הבורא ית' אשר ישגיב בכחו ובמאמרו ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו · בטלו גם כן אבלנו ובשל בדרך כחם בל יקומו להוכיח ראי' משם על הכוע' הגלגלי' ע"י המלאכים כשום ענין · וכפי מה שיורנו דבריו אבלי במראה אשר הראית לדעת בראשית

המאמר

שהמאמר הרביעי אשר השלמתי שם הנחת ביאור ענינו אין צריך עליו: העולם האלקי · שהבדל מחמר מכל וכל: אך כלם אצלנו וכו' · שאין שם נפרד מכל מיני הנשמות זולתו יתברך: ואשר הביא הפילוסופים וכו' · כל זאת כתבנו במורה פ' ד'

בעצמו ובכבודו ואין שם צורך לשכל פועל ישפיע הצורות כי אין המפתח הזה מסור ביד שליח כמבואר למעלה בהקדמה השלישית · ואמר והנפתה וכו' · כלפי אמרו סי' כ' ומי לנו בנפש מובדלת שאיננה נפתית לדעות שעוברו

מפני קוס קרא כי ממנו תוצאות הבנת המקום הזה על שלימותו: אל יותר מארבעים · שם זכר המורה כי היו בזמן אריסטו כוכבים שהגלגלים תמים וכדומה כן ירבו ויפרדו מניעיהם הגלגלים: כל תנועה · רוצה לומר כל תנוע' תמידית כתנועת הגלגלים אשר כמבואר שם במורה: מכחו · רוצה לומר כח משכלת שהיכל לצייר כמבואר שמה: ולכל נפש שכל · הוא השפע אשר תשוקת נפש הגלגל תכסף אליו כמוזכר שמה · וקדם ענינו ביק סי' יד':

ואשר הביא הפילוסופים להרבות האלקים בחינתם (תנועת) כ"א ובתנועות הגלגלים ספרום והגיעום אל יותר מארבעים וראו כי לכל תנועה מהם סבה זולת סבת האחרת והוציא להם העיון כי התנועות ההם חפציות לא הכרחיות ולא טבעיות והתחייב שתהיה לכל תנועה מנפש ולכל נפש שכל והשכל ההוא הוא מלאך נפרד מחומר וקראו השכלים ההם אלקים ומלאכים ועלות שניות וזולת זה מהשמות ואחרית מדרגתם והקרוב מהם אלינו השכל הפועל אמרו כי הוא מנהיג העולם הזה התחתון ואחר כן השכל ההיולני ואחר כן הנפש ואח"כ הכחות הטבעיות והכחות ההיולניות וכל אבר אבר וזה כלו דקדוק יקנה חדוד לא אמת והנפתה לו על כל פנים אפיקורוס · ונעזב

עליה מדעות הטבעיים וכו' וכמו שרמז אליו באמרו סי' יד וזהו מה שהייתי מפחד עליך מהפתוי וכו' · גם באמרו שם והנה כבר נתפתית לדמיונות כשדות וכו' · ואפיקורוס שמחבר הנה לא ראיתי לו ענין לפרשו על הדרך שנתבאר למעלה סי' ח' · שהרי אין מורות הדברים שללו על כונת היות העולם במקרה · על כן אמרתי שכיון בו למי שדעותיו מבוכות ונפסדות · ונעזב שלא כא ידך את י' בכל אשר למורה בפרקו שנזכר אם לא על פניך יברכך בענין התועלת המושג ממנו

השכל הפועל גם הוא נזכר במקום שהוא וקדם זכר ענינו למעלה סי' ד' וי"ב: ואחר כן השכל ההיולני וכו' · כתבאר ענינם למעלה סי' י' וי"ב: ואחר כן הנפש · כלל כח הצומחת והחיונית · ואחר כן הכחות הטבעיות · הם כחות הצומחת: והכחות החיוניות · הם כחות החיונית כי שלא ידעת שהכחות הם מקרים בעצם הכחות ולפיכך הבדילם לשתים · ולא שמר סדר בקריאתם וברון הטבעיות לחיוניות עם היות מעלת החיוניות למעלה מהם אבל תרג' יחד כאלו עשה בקודם' בהקדמה הרביעית כי את תערובתם יקח שם באמרו שכל מה שיש לו הרגש והזנה וכו' וכמו שנתבאר שמה: וזה כלו יקנה חדוד וכו' · באמרו סי' יו אין בזה תועלת אלא שחדוד בדברים: והנפתה לו וכו' · כי אמרו בשם היוני בזכיר שהוא המניע לגלגלים בכחו הנכבד אין צורך למלאכים יניעום · ועוד שאם אמרנו לייחס התנועה הזאת למלאכים יחויב היותם בלתי נצחיים כי תנועות מתמידות באלו לא ראו הפילוסופים אפשרות המשכה מבעל נפש וכמו שאמנם מן התורה בהקדמותיו ונתפסק מהן בחלק השני ממנו · והנה זה מקום התרגה אמר מיוחד אליו יתברך כי אין קדום כה' נבדל מחמר בלתו כמו שזכרנו · וכן הוא יתברך מנהיג עולמו

אל הכבת הדברים הללו כאשר הודעתיך · כי על כן ראיתי להעתיק מלשונו בכאן מה שהוצרכנו אליו לערוך שלא לפני המעיין לבקש מעליו · הנה דודי ואמר לנו · אמנם היות הגלגל בעל נפש הוא מבואר עם ההסתכלות אבל יתחשב השומע שזה ענין קשה להשיג או ירחיקהו גם כן להיותו מדמה שאמרנו שהוא בעל נפש שהוא כנפש האדם או החמור והשור ואין זה ענין המאמר אבל ענין המאמר שתנועתו המקומית מורה על היות בו התחלה בה יתנועע בלא ספק וההתחלה ההיא היא נפש בלא ספק וביאור זה כי מן השקר שתהיה תנועתו הסבובית כתנועת האבן הנעדר למטה או כתנועת האש למעלה עד שתהיה התחלת התנועה ההיא טבע לא נפש כי אשר יתנועע זאת התנועה הטבעית אמנם תניעהו ההתחלה ההיא אשר בו כשיהיה בזולת מקומו לבקש מקומו וכשיגיע למקומו ינוח וזה הגלגל מתנועע במקומו בסבוב: ולא מפני היותו בעל נפש גם כן יתחייב שיתנועע כן כי כל בעל נפש אמנם יתנועע מפני טבע או מפני ציור · רצוני באמרי הנה טבע לכוון אל הנאות ולברוח ממה שהוא בלתי נאות ואין הפרש בין שיהיה מניעו לזה מחוץ כברוח בע"ח מחום השמש וכוונו אל מקום המים בצמאו או יהיה מניעו דמיון כי בדמיון מה

שהוא

ונעזוב ראית הקראים במצות דוד לבנו : ואתה שלמה בני דע את אלקי אביך ועבדהו וראיתם מזה שצריך לדעת את האלקי ידיעה ברורה ואחר כן התחייב עבודתו אבל הזהיר לסמוך על אביו וזקניו להאמין באלקי אברהם יצחק ויעקב אשר דבקה בהם השגחתו וקיים להם יעודיו בהרבות זרעו והנחילם ארץ כנען והנות שכינתו בתוכם וזולת זה והדומה לו וכמו זה הוא אמרו אלקים אשר לא ידעום ואשר לא ידעתם לא רצה בהם הידיעה באמתתם אבל אשר לא (תראו) כ״א ראיתם מהם לא טוב ולא רע ואין צריך שתקוום ולא שתיראום : ואחר

שהוא כנגד ומה שיאות יתנועע נ״ב החי וזה הגלגל לא יתנועע לברוח ממה שהוא כנגד או לבקש הנאות כי כל מה שאליו יתנועע ממנו יתנועע וכל מה שממנו יתנועע אליו יתנועע · ועוד שאלו היתה תנועתו מפני זה היה מתחייב שיהיה מגיע אל מה שיתנועע אליו וינוח כי אם יתנועע לבקש דבר או לברוח מדבר ולא ייכל למנאו לעולם תהיה א״כ התנועה לבטלה הנה זאת התנועה אם כן הסבוני תהיה בציור אחד מחייב לו תציור הוא שיתנועע כן ולא היה ציור כי אם בשכל אם כן הגלגל היה בעל שכל ואין כל מי שיש לו שכל שיצייר בו יתכן אחר ותהיה לו נפש בה יוכל להתנועע · מתנועע בשיצייר : כי הציור לבדו לא יחייב תנועה כבר התבאר זה בפילוסופיא הראשונה · והיא מבואר שאתה תמצא מעצמך שתצייר עניינים רבים ואתה יכול להתנועע אליהם אך לא תתנועע אליהם בשום פנים עד שתתחדש לך תשוקה בהכרח לענין ההוא אשר ציירתו ואז תתנועע להגיע אל מה שציירתו · הנה כבר התבאר נ״ב שאין הנפש אשר בה תהיה התנועה ולא השכל אשר בו יצוייר הדבר מספיקים בהתחדש כמו זאת התנועה עד שתתחדש אל זה תשוקה לענין ההוא המצוייר · ויתחייב נ״ב מזה שיהיה לגלגל תשוקה למה שיציירהו והוא הדבר שאהוב והיא האל יתברך שמו ובאלו הפנים אמר שיגיע ה׳ הגלגל רוצה לומר בהיות הגלגל כוסף להדמות במה שהשיג והוא הענין ההוא המצוייר אשר הוא בתכלית הפשיטות ואין שנוי בו כלל ולא התחדשות ענין והטוב ממנו שופע תמיד ואי אפשר כן לגלגל מאשר הוא גשם אלא אם תהיה תנועתו תנועת סבוב ולא דבר אחר כי זה תכלית מה שאפשר בגשם שתתמיד פעולתו עליו והיא הפשוטה שבתנועות ההוות בגוף ולא יהיה בעצמו שנוי ולא בשום מה שיתחייב מתנועתו מן הטובות וכאשר שהתבאר לארסטו זה כלו · שב והסתכל ומצא הגלגלים רבים כוונת תנועת זה מתחלפת לתנועת זה במהירות ובאיחור ובכר התנועה ואף על פי שתכלל כלם שתנועה הסבובית ויתחייב לפי העיון הטבעי שיאמין שהענין אשר יציירהו זה הגלגל עד שיתנועע התנועה המאהרת סוס אחד בלתי הענין אשר יציירהו הגלגל אשר יתנועע

תנועה אחת בשלשים שנה ופסק הדין שיש שכלים נפרדים כמספר הגלגלים כל גלגל מהם יכסוף לשכל ההוא אשר הוא התחלתו והוא מניעו זאת התנועה המיוחדת בו והשכל ההיא הוא מניע הגלגל ההוא ולא גזר ארסטו ולא זולתו שמספר השכלים הנפרדים אם מאה אבל זכר שהם על מספר הגלגלים עד שהיו חושבים בזמנם שהגלגלים חמשים ואמר אם כן אמתו אם הענין כן השכלים הנפרדים גם כן חמשים · כי היו הלמודים בזמנו מעטים ולא היו שלמים והיו חושבים שכל תנועה צריכה גלגל ולא היו יודעים שמנטיית הגלגל האחד יתחדשו תנועות רבות נראות כאלו תאמר תנועת האורך והנועת הנטייה והתנועה הנראית נ״ב בעגולת האופק ברוחב המזרחים והמערביים ואין זה כוונתנו · ונשוב אל מה שהיינו בו אמנם מאמר האחרונים מן הפילוסופים שהשכלים הנפרדים עשרה מפני שהם מנו הכדורים שיש בהם ככבים והמקיף ואף על פי שבקצת הכדורים ההם גלגלים רבים · והכדורים כמספרם תשעה · המקיף בכל וגלגל הככבים העומדים וגלגלי השבעה כוכבים והשכל העשירי הוא השכל הפועל אשר הורה עליו צאת שכלנו מן הכח אל הפועל והוית צורות הנמצאות ההוות הנפסדות אחר שלא היו בחמרים שלהם אלא בכח וכל מה שיצא מן הכח אל הפועל יש לו מוציא בהכרח חוץ ממנו וצריך שיהיה המוציא ממין המוצא כי הנגר לא יעשה האוצר באשר הוא אומן אבל מאשר בשכלו צורת האוצר וצורת האוצר אשר בשכל הנגר היא אשר הוציאה צורת האוצר לפעל ושם אותה בעץ · כן בלי ספק נותן הצורה צורה נבדלת ומוציא השכל שכל והוא השכל הפועל עד שיהיה יחס השכל הפועל ליסודות ומה שהורכב מהם· יחס כל שכל נבדל המיוחד בגלגל לגלגל ההוא · ויחס השכל בפעל המצא כמו אשר הוא משפע השכל הפועל זהו כשיג השכל הפועל יחס שכל כל גלגל המצא בו אשר הוא משפע השכל וכו׳ ישיג השכל ויציירהו ויכסוף להדמות בו ויתנועע ע״ב · וכבר קדם לנו בדבריו סימן כ״ה מזה שבא כתגלה מוס הדעת הזה מהשתלשלות הדברים דרך עלה ועלול קום קרה :

ונעזוב ראית הקראים וכו׳ לפי שזכר למעלה כי שקבלתנו

אמונתנו מהכרת אמיתתו ומדרך הוא שנכיר בטבעיות מה שאין בו שבח מאומה מן הטבעים וכייחסהו אל כח בלתי גשמי אבל כח אלקי וכו׳ ובאותות שאמרנו ראוים בהפוך ענין הטבעים וכו׳ קול דברו הנה זה בא להורות לנו כי האופן השני המיוחד על האותו׳ והמופתי׳ שנתפרסמו אצל אבותינו הקדושי׳ ושהגיעה אלינו קבלת׳ באמונה · הוא המשובח והמהולל מאד לא כדעת האומרים שראוי להשתדל על השגתו בראיות שכליות מופתיות ואחר כך נעבדהו ובמנו דבריהם על הכתוב כדה א״כ ואתה שלמה בני דע וגו׳ והנה הקראי׳ במובחרי׳ בכתוב כפי כנלה״י לא ידעו ולא הבינו שמלה זו תפול על זולת הידיעה המופתית · וכבר העירותיך למעלה סימן ט״ו על אמרו שם וזהו הנקראים אצל הקראי׳ בעלי חכמת הדברים · כי האנשים ההם מתעסקים מאד בידיעת העיונית ועל כן ייחס כאן דבר זה אליהם באמ׳ ובעזוב ראיית הקראים וכו׳ · ואולם דרך אמונה בזה היא יותר באותה מדרך החקירה בטבעיות שזכר למעלה לפי שמדרך החקירה אי אפשר לעמוד על אמיתת כל מה שעמדנו עליו מדרך האמונה כי הרבה שנות אמתיות נתבררו בדרך זה ולא סבלו הבירור בדרך אחרת · על כן זכר ברביעי סוף סימן ג׳ כי שם כבוד ה׳ ומלכות ה׳ ואמרו בענין וראו כה על הכבוד הנראה לסגולתו ובחיריו עם היות שלפעמים יושאלו למשפטים הטבעיים וזה שם אך באמת לא יראה הכבוד והמלכות אלא על בחיריו וסגולתו ונביאיו אשר בהם יתברר לאפיקורוס כי יש לאלקי׳ ממשלה ומלכות קיימת וידיעה בחלקי מעשי היצורים וכו׳ ע״כ · וכבר ידעת המאמר המפורסם אצל הפלוסוף ובעל כוח שלום הביאו מאמר א׳ פרק ב׳ שהידיע׳ המופתית בקנית אם מהמושכלות הראשונות אם מהמוחשו׳ אם מהנסיוניות ואם מהמקובלות · וזה שמופתי ההנדסה כלם בנוים על המושכלות ראשונות והמופתי׳ הטבעיים בנויים על המוחשות ואין ספק בהם אחר שהנחתם ידועה ומוכרת · וכן המופתים הבנויים על הנסיונות אף על פי שהנחתם נסתרת אין לספק בהם אחר שהעיד החוש על מציאותם · וכן המקובלות כידיעתנו שירושלים ארץ מיושבת בעולם ואף אם לא נם נהו בחוש כשמוע היותם אמת באלו שהגיעו וזה לשם שהיושבת אמתתם מאנשים רבים ואין חולק עליהם כלל · ע״כ מדברי בעל כוח שלו׳ בכתבם ובלשונם · ולמדנו מהם שאם היות האמת על דרך אחד מכל מקום אופני ידיעתו הם על דרכים רבים וזולת ידיעת תבלול את כלם · והנה מאמר דוד את בנו דע את אלקי אביך וגו׳ אשר ממנו לוקחה ראיית הקראים לאמר שצריך לדעת את האלקים ידיעה ברורה וכו׳ ·

אינו מסכים להם שנים להכרעת דעת׳ כי אמנם הרבה דרכים למקום לדעת אותו כפי אפשרותנו שאם היתה לנו בזה האמת כעדרת מצד המושכלות הראשונות · הן השגנו בהקדמות מוחשות נסיוניות ומקובלות · אם לכח המוחשות כי עין בעין נראה המעמד הקדוש הנזכר באמרו פרשת ואתחנן אתה הראית לדעת כי ה׳ הוא האלקים אין עוד מלבדו מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה ודבריו שמעת מתוך האש ותחת כי אהב את אבותיך ויבחר בזרעו אחריו ויוציאך בכחו הגדול ממצרים להוריש גוים גדולים ועצומים ממך מפניך להביאך לתת לך את ארצם נחלה כיום הזה וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה׳ הוא האלקי׳ וגו׳ · ולפי משמעות הכתוב ראיה זו היא ראיה חושיית מאשר ראו עיניהם במעמד ההוא שממנו הכירו וידעו כי יש ה׳ בקרבם מגיד דבריו ליעקב וגו׳ · והלא שמעת דברי החבר בראשון סי׳ כ״ה לאמר כי קהל ישראל התברר אצלם המעמד ההוא בראות עיניהם ואחר כן הקבלה הנמשכת שהיא כמראה העין ע״כ · ואם למשפט הנסיונו׳ אמין הנה מאמר הכתוב פ׳ יתרו כי לבעבור נסות אתכם בא האלקים וגו׳ · שביאורו הכוון לבעבור עשות אתכם בעלי נסיון בהשכות חושכם על מראות אלקיות נוראות שמהם תעמדו על בירור אמיתתו יתבר׳ וזהו שסמך אליו ובעבור תהיה יראתו על פניכם וגו׳ · ובלעדי הנסיון הנמשך לכם מהשכות חושם בכמה פנים עד באם לכלל דעת את ה׳ השוכן אתם להסבירם ולהכניסם שהוא נסיון גדול באמת כי עיניהם תראינה והם יאמרו יגדל ה׳ מעל לגבול ישראל וכמו שזכר בשני סימן כ״ח באמרו העדה שכופה שעוכשם וגומלם לעתה כמוכם ר״ל הסכינה וכו׳ · עוד בה עשיריה אשר נסו אל בישימון כמאמר התנא (אבות פרק ה׳) עשר נסיונות נסו אבותינו את המקום במדבר שנאמר וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי · ראה עד היכן הגיע עונש משתדלו׳ לבלי חק למען חוק עמודי מופתיהם ולהעמידם על אדני ההקדמות הנסיוניות · וכבר קדם דברו בראשון סי׳ כ״ה כי מה שאירע לאבות סימן מובהק לבנים היורשי׳ קבלתם הנאמנת · והנה זה היה ענין הנמשכו המקובלו׳ אשר זו כהם נמוחשות כמו שנתבאר שם ובמקומות זולתו ובפרט בשלישי מסימן כ״ד והלאה כי שם הוכיח אמיתת קבלתנו · והמסתכל שם למעלה ממך עין רואה בירור הענין הזה באמרו הלה׳ תגמלו זאת וגו׳ הלא הוא אביך קנך וגו׳ שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך וגו׳ הן כל את משפטי נדקו של חבר והם עדותיו אשר ענתו על ביאור אמר׳ דע את אלקי אביך וגו׳ לבמוך על אביו וזקניו וכו׳

כי כא אמרו לסמוך על אביו וזקניו על דרך שאל אביך ויגדך וגו' והיא הידיעה המיוסדת על ההסכמות כאמור ובאמרו להאמין וכו' אשר דבקה נפש וכו' כיון אל הכתובים הנזכרים מפ' ואתחנן אתה הראת לדעת וגו' ותחת כי אהב את אבותיך וגו' להביאך לתת לך את ארצם וגו' וידעת היום וגו' ועקר כל אלה ויסודם הוא החוש והנסיון אשר עמדו על אמיתתם אבותנו הנאמנים אשר ספרו לנו והם דברים מפורסמים ברוב עם הדרת מלך אשר לא תעבור על כמותם הנבואה ועצות ואסבר' בדמיון באמרו וכמו זה הוא אמרו אלקים אשר לא ידעום וכו' כי הדבר ברור שאין מניעת עבודתם מפני העדר הידיעה באמיתתם כי לו יוכח שידע אדם אמתת מהות המלאך לא בשביל זה הורשה לעבוד אותו · אבל ענייננו ש"א תראו מהם לא טוב ולא רע כי לא ירעו ולא ישחיתו מעצמם גם היטיב לא ידעו כי אם מגד הכח השפע להם מגבוה מעל גבוה · והנה מניעת עבודתם היתה מאשר לא ראו מהם בדרך הנסיון לא טוב ולא רע מאתם · כי ישראל אכן בוחן בחון ומנסה כמו שזכרנו ובא הנסיון ויוכיח בין שניהם אם ה' הוא האלקים ילכו אחריו ואם הבעל ילכו אחריו והלא היא הדעת אותו שרמז דוד בדבריו לבנו כאמור · וכבר הורה בעל העקיד' בשלח שער מ' כמה גדול כח הנסיון ותקפו יעויין שמש וקרוב לשמוע מעצמו של חבר כי בכל המקום אשר יזכיר הכתוב וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים והדומה · הכונה על הידיעה המקובלת הסמוכה על החוש והנסיון כמדובר שהרי עם כל המון ישראל ידבר ואיך ישכילו כלם הידיעה המופתית והנה כה משפט הכתוב הזה שהסכמנו עליו בי באמרו דע את אלקי אביך ולא אמר דע את אלקיך למד דעת כי על ידיעתו מגד האבות שנתפרסם בהם דבקות השגחתו ית' היתה הכונה לא על ידיעת החקירה והמופת · ושוב אשוב אליך בעת הזאת לבאר לך איך ישוער לשון הכת' ב על פי ביאורו של חבר ואיך יתישבו דבריו על דברי הכתוב · והנה עיני תחזינה כי אמרו שהזהיר לסמוך על אביו וזקניו אינו מן המפורש בכתוב לאמר אלקי אביך עד שיהיה הפירוש דע את האלוק אשר ידעו אביך וזקניך בדרך הקבלה ויהיה לפי זה מה שזכר החבר אביך וזקניך כונתו על לשון אביך המוזכר בכתוב · כי אמנם הפירוש ההוא מגומגם אצלי מפנים ואין דעתי נוחה הימנו · רק הכוון אצלי כי אין זכרון מפורש בכתוב למאמר החבר אביך וזקניך רק שהוא נמשך מכלל משמעותו של כתוב · אמנם אלקי אביך המוזכר בו ענייננו אצלו אלקי אברהם יצחק ויעקב כדבר הרמב"ן פ' שמות ז"ל

אנכי אלקי אביך על דרך הפשט כמו אלקי אבותיך אנכ' יזכיר יחיד במקום רבים אלקי כל אב מאבות ד' כי כלם יקראו לאיש אב וכן דוד אלקי אביך · זה אלי ואנוהו אלקי אבי וארוממנהו אלקי אבותי · עכ' · וכן דעת הראב"ע אלא שהרמב"ן תמה בדרך הבנת דבריו כי אמר הדברים האלה הנזכרים כתוב שם ז"ל ור"א אמר כי אלקי אביך אברהם כי הוא החל לקרוא בשם ה' ואהב הזכירו בשם ונירך אליו שאר האבות · עכ' · ואם תסתכל בלשון הראב"ע אז תדע באמת כי לא זכה כוון הרמב"ן לאמתת ביאורו כי הנה דבריו נאמרו על המאמר הזה שם כתיב ש ויאמר אנכי אלקי · אחר שהזכיר אלקי אביך פירש כי הם אברהם יצחק ויעקב והחל מאברהם כי הוא החל לקרוא בשם ה' לבנות מזבח לשם כי אביו וגם אחיו היו עובדים ע"ז וכו' עכ' · ולפי הנראה חשב הרמב"ן כי אמרו והחל מאברהם כוון בו למה שהחל הכתוב באלקי אביך לשון יחיד ואין זה משמעות דבריו רק שכלל באלקי אביך כל האבות ואחר כן פרט אותם והחל מאברה' ולא ממנו ומעלה כי מתחלה עובדי עכו"ם היו האבות הקודמים אליו · וכבר המשיך טעמו לאב לא זכר האבו' המתאחרים ליעקב לוי קהת ועמרם עם היות כלם נכללים במלת אביך וכמו שתראה מבואר בגלה מתוך דבריו · ודע לך שהרי אשר אמרו זה אלי ואנוהו אלקי אבי וגו' כתב הראב"ע זה ישראל בעבור אחר זה אלקי אבי והטעם אלקי אברהם יצחק ויעקב עכ' · והכ' אין בין ביאורו לביאור הרמב"ן אפילו כמלא נימא · ואולי בכוונה אחרת היתה אתו בלשון הראב"ע והיא היתה לו למוקש כי אין לדיין אלא מה שעיניו רואות · ושוב נשוב אל ענייננו · ככה ישוער הכתוב הזה על דעת החבר · דע ידיעת נסיון את אלקי אבות עולם אברהם יצחק ויעקב כי בהם ובשבילם נתפרסמה דבקות השגחתו תמיד וכמו שהורה על זה ברביעי סי' ב' אבל ביאור אהיה אשר אהיה באמרו וסמך לו מה שדומה לזה באמרו · אלקי אבותיכם שלחני אליכם אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב המפורסמים בהמשכת הענין האלקי עמם תמיד · עכ' · גם שם סי' ט"ו באמרו והוסיף לאמר לו אלקי העברים רמז אל האבות אשר העידו להם עדים בנבואה ובכבוד וכו' עכ' · ואם תאמר זו מכין לנו כי אין אנחנו רואים את כל מאומה בעינינו מהנסיון הזה שזכרת מהשגחת האבות · לזה אמר שהזהיר לסמוך בזה על אביו על שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך כי ע"י קבלתם הנאמנת הימי' הראשונים לא יפולו להיות הקבלה הנמשכת במראה העין והגם הלכו חכמים הלכו יודעים ובעלי נסיון · ואפשר ג"כ שכוון באמרו וזקניו אל זקני ישראל שהיו שם במעמד הר ז

שהזהירני בזו שיורה שכתוב שם · (ד"ה א' כ"ח) ויקהל
דוד את כל שרי ישראל שרי השבטים ושרי המחלקות וגו'
ושם באומר ואתה שלמה בני דע וגו' · הן בקדם חזאנו
כלי זייכו של חבר אשר ישורוהו תוכים לוקחים לו מרום
בביאור הכתוב הלז · כי הנה גם בעל חובת הלבבות
בשער היחוד פ"ג כתב וז"ל אך לדעת אם אנו חייבים
לחקור על היחוד בדרך העיון אם לא · אומר כי כל מי
שיוכל לחקור על הענין הזה והדומה לו מן הענינים
המושכלים בדרך הסברא השכלית חייב לחקור עליו כפי
השגתו וכח הכרתו וכו' כמו שקדם זכרו בראשי המאמר ·
ובמבחיר פנים לדבריו כתב שם ואמר דוד ע"ה ואתה
שלמה בני דע את אלקי אביך ועבדהו וגו' · ולזה נוטים
דברי המורה בשלישי פ' נ"א הוא פרק הנהגת המתבודד
וז"ל אמנם ראוי להתחיל בזה המין מן העבודה אחר
שיזור השכלי והיה כאשר תשיג השם ומעשיו כפי מה
שישכלהו השכל אחרי כן תתחיל להמסר אליו ותשתדל
להתקרב לו ותחזק הדבוק אשר בינך ובינו והוא השכל
אמר אתה הראית לדעת וגו' ואמר וידעת היום והשבות
אל לבבך וגו' ואמר דעו כי ה' הוא האלקים והנה באה
התורה כי זאת העבודה האחרונה אשר העירונו עליה
בזה הפ' לא תהיה אלא אחר ההשגה אמר לאהבה את ה'
אלקיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם והנה ביארנו
פעמים רבות כי האהבה היא כפי ההשגה ואחר שהאהבה
תהיה העבודה ההיא אשר כבר העירו רז"ל עליה ואמרו
זו עבודה שבלב והיא אצלי שישים האדם כל מחשבתו
במושכל הראשון ולהתבודד בה כפי היכולת ולזה תמצא
דוד ע"ה שצוה שלמה בנו והזהירו מאד בשתי הענינים
באמת רוצה לומר להשתכל בהשגתו ולהשתדל בעבודתו
אחר ההשגה אמר ואתה שלמה בני דע את אלקי אביך
ועבדהו אם תבקשנו ימצא לך ואם תעזבנו יזניחך לעד
והאזהרה לעולם היא על ההשגות השכליות לא על
הדמיוניות כי המחשבה בדמיוניו לא תקרא דעה ואמנם
תקרא העולה על רוחכם · הנה שתבאר כי הכונה אחר
ההשגה היא להמסר אליו וכו' עכ"ל · ועם היות שלא הזכיר
מבלי דעת כי אם המשיגים בהשגות דמיוניות בהשגת
היותו ית' בעל גשם ותארים וכיוצא וכמו שיורו דבריו
בראשון פ' ס' והוא מה שכוון אליו פ' נ"א בזוכר באמרו
כי הדבר ההוא אשר בדמיונו ואשר יזכור בפיו איננו כאות
לנמצא בכלל אבל הוא דבר בדוי שבדהו דמיונו כמו
שביארנו בדברנו על התארים עכ"ל · וכבר הורנו בראשון
פ' ל"ו שהמקבלים מן המאמתים המעיינים יש להם חלק
באלקי ישראל לא כדעת מי שתולה עצמו בוקי סריקי
לומר שאינו חולק כבוד כי אם לבעל המעיינים כי הנה

שם כי אמר בסוף הפרק אין התנצלות אם כן למי שלא
יקבל מן המאמתים המעיינים אם היה מקצר מן העיון שאני
לא אחשוב לכופר מי שלא יביא מופת על הרחקת הגשמות
אבל אחשוב לכופר מי שלא יאמין הרחקתה וכו' עכ"ל ·
אף גם זאת משפט הכתוב ההוא רחק אבלו משעתו של
חבר ונשען לנביל בעל חובת הלבבות והנה זה החלוף
הוא הוטר יוצא מגזע חלוק דעתם אשר זכרנו בראש
המאמר · וגם הנה הרא"בע יוצא אחריהם באמ' פי' יתרו
על אנכי ה' אלקיך הנה בעבור האותות שעשה ה' במצרי'
אמר אתה הראית לדעת שהכל ראו זה חכמים
ושאינם חכמים גדולים וקטנים גם הוסיף עוד בדבר
מעמד הר סיני ששמעו קול ה' על כן אחריו מן השמים
השמיעך את קולו ליסרך ואמר באחרונה כי הדעת
בתורה שישיב האדם אל לבו עד שיתברר לו בראיות כי
ה' הוא לבדו על כן אמר וידעת היום והשבות אל לבבך
ואמר דוד דע את אלקי אביך ועבדהו והדעת הוא בלב
לא בהוראת הפה · והנה הזכיר למשכיל אנכי והוסיף
אשר הוצאתיך שיבין המשכיל ושאינו משכיל עכ"ל · וכן
כתב בספר יסוד מורא פ"א וז"ל והאדם חייב לתקן עצמו
ולהכיר מצות ה' שברא הכל ולהבין מעשיו אז ידע
בוראו וכנה אמר משה הודיעני נא את דרכיך ואדעך ·
והנביא אומר אל יתהלל חכם בחכמתו איזו חכמה שתהיה
כי אם בזאת לבדה ומה היא השכל וידוע אותי וכתוב
בתורה וידעת היום והשבות אל לבבך ואמר דוד דע
את אלקי אביך ועבדהו אח"כ כי בעבור זה נברא האדם
עכ"ל · ולזה נמשך בעל העקידה פ' לך לך שער י"ו באמרו
שמופתי התורה בכל הדרושים האלקיים אינם הקשים
שכליים אנושיים אבל המה היו האותות והמופתים המורגשים
בחושים אשר נתפרסמה בהם התורה בסיומה שעשה
משה לעיני כל ישראל והנה לזה באמת נריכים כוחלים
חוזק האמונה ביותר בדעת והאמיתות אין באהבה כבתל
ועקש כי על כן אמר המשורר תורת ה' תמימה משיבת
נפש כו' אשרי תמימי דרך כו' ואהי תמים עמו ואשתמר
מעוני והנה האמונה הזאת אע"פי שהיא טובה וכבודה
בעיני האלקים לפי קלותה גם שיוכלו להשתתף בה כלל
ההמונים · הנה באמת האמונה שבאה אחר החקירה
והמשלמת חסרונה היא היותר חזקה והיותר שלמה
והמיוחדת של הפרידים בלי ספק כמו שאמר ראש המלכים
לבנו ע"ה ואתה שלמה בני דע את אלקי אביך ועבדהו בלב
שלם ובנפש חפצה כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר וגו'
ודרז על הדעת אותו בלב שלם ועל עבודתו בנפש
חפצה · עכ"ל · וכבר הערותי לך אוזן לשמוע ביאור דברי
הקב"על בכון ובכח ביאורנו בדשו מעליו תלונותם יושר אל
בעל

בעל משפטי הכנס שיו הוא בעל שער ה' החדש אשר עלה וכרוכו למעלה ברביעי סי' ג' כי הנה זה עומד אח' כתלכו משגיח מחלונות שכלו מציץ מן חרכי בינתו בפרקו השני כתב בא'חר כטעה שם ימינו למוכח קיים כי חובה מן טלית על כל בר ישראל לחקור ולדרוש בידיעת מהותו ית' ותאריו לכל היד החזקה שבאפשרות האדם ואחרי כן כתב וז"ל ולפי שראיתי לחבר שבטל כל אלו הראיות ובוונה בם · אזכיר דבריו ואבטל אותם · הנה אמר סוף ספרו שאי אפשר בשום צד לדעת שום דבר כלל במהות ואחר אמר זה לשונו ובעזוב ראיות הקראים במצות דוד לבנו ואתה שלמה בני דע את אלקי אביך וכו' עד ואין צריך שתקווש ולא שתיראום עכ"ל · ואני אומר במחילה מכבוד מעלת חכמתו שזו איכה דחים כלל לכל אלו הראיות כי מתחלת לשונו נראה שהוא מפרש דע את אלקי אביך סמוך על מה שאמרו לך אבותיך בענין אלקי אביך · ולזה הפירוש יקשה כמה קושיות · תחלה יקשה שהכתוב אמר אביך והוא מפרש אביך וזקניך · ואפשר שהוא מפרש סמוך על מה שאמר לך אביך כפי מה שאמרו לו אבותיו · ועדיין יקשה שנראה שהוא מפרש דע סמוך ולא מצינו לשון ידיעה שיתפרש על הסמיכה · גם שלפי זה לא הביא ראיה כלל מאשר לא ידעום ואשר לא ידעתם שהרי אלו אין פירושם סמיכה · ועוד שאם דע פירושו סמוך אם כן יהיה פירוש דע את אלקי אביך סמוך את אלקי אביך ואין הכונה לאלו הדברים · ולא היה לו לומר כן אלא דע על מה שאמר אביך בשוק ויהיה פירושו או סמוך על מה שאמר אביך באלוק · גם אין לומר שהיה מפרש דע האמן שעם היות שעם זה הפירוש יצדק אמרו דע את אלקי אביך ויהיה פירושו האמן באלקי אביך עדיין יקשה שהיה לו לומר באלקי אביך לא את אלקי אביך · ועוד שעם זה הפירוש נ"ב איכו מביא ראיה כלל מאשר לא ידעום ואשר לא ידעתם שהרי אלו אין פירושם לשון האמנה · וא"א לומר שהוא מפרש דע ראה כמו לא ידעתם שהביא ראיה שפירושו לא ראיתם מהם טוב או רע שאם כן לא יפול על זה כווי דע שיאמר ראה והיותר טוב שנאמר שהוא מפרש דע לשון ידיעה ממש · אלא שהוא אומר שאין פירוש זאת הידיעה ידיעה שלימה מאמתתו דרך חקירה שכלית אלא הכונה היא ידיעה מה דרך אמונה וקבלה והו' שתאמין ותדע שהשגחתו היתה דבקה באבותיך ושקיים להם יעודיו וזולת זה כמו שאמ' הוא אלא שעדיין יקשה לזה שידיעה כזו לא תקר' ידיעה לפי שכל ידיעה בדבר שיא ידיעת אמתת הדבר ההוא כל שכן באמרו את המורה על העצמות וכן לא ידעום שפירושו לא ידעו אותם וכן לא ידעת' אבל ידיע' המקרי' · מהדבר לא תקרא ידיעה אבל תקרא הכרה כי ההכרה היא להכיר הפרטי במקריו שבהם הוא נבדל מפני ש' אחר ואם כן ידוע שכל ידיעה בדבר היא ידיע' העצמות מהדבר ההוא · וא"כ פירוש לא ידעום לא ידעו בהם היותם אלקים וכן אלקים אחרים אשר לא ידעתם ר"ל לא ידעתם בהם היותם אלקים ואם היו יודעים בהם היותם אלקים היו יודעים אמתתם והוא היותם אלקים ועוד כ"ל לפרש והוא הנכון אלקים לא ידעום לפי שאין בהם ידיעה להיותם נעדרי המציאות כי הידיעה היא לדבר הנמצא שיש לו מציאות ומהות אבל השוק המדומה אחר שאין לו מציאות אין לו מהות ולכן אין בו ידיעה וכן אלקים אחרים אשר לא ידעתם וזה מבואר · ועוד א'קשה לחבר ואומר שאפילו אודה לו ואפרש לא ידעום ידיעה חסרה שלא ידעו מהם לא טוב ולא רע הרי הידיעה הזאת היא חלק מה מידיעת האמתות והנה כי אם היו רואי' מהם טוב או רע היו יודעי' בהם היות בהם אי זה אלקות א"כ כאמ' גם אנחנו דע את אלקי אביך דע אי זה ידיעה ממנו כל מה שתוכל לדעת ולפחות תדע ממנו שבא ממנו טוב או רע והרי זו ידיעה מה כי אין אנו אומרים שהיה מכוח לו שידעהו בשלמות גמור שזה נמנע הוא גם לדעתנו וכמו שיתבאר עד כאן מדבריו של בעל שער ה' החדש · ראה כמה הוא מתלבט בדרכי ביאור דבריו לעוות אותם בריבו בדברים אין להם שחר כי כבר זרחה עליהם שמש ביאורנו לפי מה שחשבנו עד בלי שהשאיר לו מקום להשגותיו · ובוראות נפלאתי על מעט חדודיו בדקדקו מה שפי' החבר דע כמו סמוך ובקש להקהות את שיניו מצד הלשון הבלתי נאות על הכונה לפי סברתו ולא שת לבו כי בהמצא שני לשונו' מורים על ענין אחד לא ישוער כל אחד על מדה אחת וקנה אחד כי עם היותנו מבארים דע את אלקי אביך על ידיעתו בדרך קבלה שאין זה כי אם סמיכת דעתו על קבלת אבות · אין ענייננו שהלשון האחד מאלו ישוה לחבירו באופן שמושו רק מצד ענייננו המכוון ומזה לא יתחייב שיהיה קשורו של זה כקשורו של זה בסמוך אל ו ובכן לא יתחייב שיפול לשון סמיכה על את אלקי אביך · וכן בהיות ענין הידיעה נופל גם על ידיעת הדבר בדרך הכוון כמו שזכרנו · ועל זה הדרך יתבאר אמרו אלקים לא ידעום ואשר לא ידעת' אין שם מקום לפקפוקו לאמר שאלו אין פירושם סמיכה · והכלל כי שרש טעותו בכל אלה הוא מצד בלתי הבחינו טבע הלשון ודרכיו במובאיהם למקומם על פי ס' ואחרי טובו וודרכיו של בכאו לכלל דעת כי הידיעה תאמר על כמה שונים באמרו אלא שהוא אומר שאין פירוש זאת הידיעה ידיעה

סי׳ כב ואחר כן היה מעניין החבר שהסכים לצאת מארץ כוזר ללכת ירושלם ויחר למלך כוזר על פרידתו ודבר עמו על זה ויאמר לו מה תבקש היום בירושלם ובארץ כנען והשכינה נעדרת מהם והקורבה אל האלקים מושגת בכל מקום בלב הטהור והכוסף החזק ולמה תכנים עצמך בסכנת המדברות והימים והאומות המתחלפות:

סי׳ כג אמר החבר השכינה הנראית עין בעין היא אש׳ נעדרה כי איננה נגלית כי אם לנביא אמו להמון נרצה במקו׳ המיוחד והיא אשר אנחנו מצפים לה באמרו כי עין בעין יראו בשוב ה׳ ציון ׃ ובאמרנו בתפלתנו ותחזינה עינינו בשובך לציון אך השכינ׳ הנסתר׳ הרוחני׳ היא עם

שאלתה וכו׳ אלא הכונה היא ידיעה מה דרך אמונה וקבלה וכו׳ עדיין יהיו שנים במ״ין לא יסכין גם כי אמר שעדיין יקשה לזה כי ידיעה כזו לא תקרא ידיעה וכו׳ רק סברה וכו׳ ומלבד מה שכבר עלה תקונו כדברים הקודמים ׃ הרי הוא בעצמו טבע הלות הכריחו לומר אפר כך על א״זל פ׳ במה מדליקין מ״ד והיה אמונת עתך חוסן ישועות חכמה ודעת יראת ה׳ היא אוצרו ׃ אמונת זה סדר זרעים וכו׳ ואפילו הכי יראת ה׳ היא אוצרו אי איכא יראת ה׳ אין אי לא לא ׃ פירוש בזה שאפילו יקרא ויקיים כל אלו הסדרים הכוללו׳ כל התורה אם עושה זה מצות אנשים מלומדה אינו כלום עד שיעשה אותה בידיעת כונה ראשונה וידיעת קנת מתאריו לפחות ידיעת קבלה מהחכמים או מספרי התורה והנבואה עכ׳ והרי הוא כזה עד מאהר על שהקבלה גם היא תקרא ידיעה וכבל׳ דברי החבר דבריו ׃ אמנם הקושיא האחרונה שהקשה על החבר לא ידעתי מה טיבה שהרי גם שהחבר יפרש דע את אלקי אביך שידעהו בדרך הנסיון מצד הנמול והעונש הבראה ממנו וזה יודע בשלמות ע״י השמיכה בקבלת אבות כי בשלשלת קבלתם בעמוד על אמתת הדרך הזה הנסיוני אשר בו בקנה ידיעה כאלו׳ אתה כאשר ומי לא יודה לו בכל אלה ועל מי ירחיב פה ואריך לשון ׃ והכלל כי את אשר שם אלקים בפי מראשית דבר על חופכי הידיעה אותו אזמור לדבר לדחות בו הזורם זקים תנים בקשת וככן כל משברי גלי הספקות מעליו עברו ׃ ואין זו בריכה לפנים ׃ בינה שמעה זאת אחי עור בן עיני שדי כי מה שממנו התכונע שסורו של חבר בראשון סי׳ א׳ אליו יתכונע בחתימת דבריו אלא בי שם היה דברו ראשון לו להסיב את מלכו לאמר אנחנו מאמינים באלקי אברהם יצחק ויעקב שמוציא את בני ישראל ממצרים באותות ובמופתים וכו׳ וחזר ושנאה כאן בחתימה מעין פתיחה וכעין סוף ספורו בתחילתו כסדר בכון לקיים טוב אחרית דבר מראשיתו :)

סימן כג אמר החבר השכינה הנראית וכו׳

כאלו הדברים היוצאים מפיו דוגמת אלו בשלישי סי׳ י״ב נאמרו על החסיד שהוא לעולם כאלו השכינה עמו והמלאכים מתחברים עמו בכח ואם יחזק בחסידות ויהיה במקומות הראויים לשכינה יחברוהו בפעל ויראה אותם עין בעין וכו׳ עכ״ל ׃ ומעין זה הורה שם סי׳ י״ט באומ׳ ויתפלל במוך לא להראות השכינה עין בעין וכו׳ כאמרו ותחזינה עינינו בשובך לציון וכו׳ עכ׳ ׃ והנה השכינה הנראית והנסתרת שזכר בכאן הן הן השכינה בכח ובפעל שזכר שמה ׃ וככר ביארתי הנה זה עומד אחר כתלינו משגיח מן החלונות על השכינה הנראית ומציץ מן החרכי׳ על השכינה הנסתרת ׃ והפסוק הזה עצמו דרשו ר׳ אבא בתנחומא שאין השכינה זזה מכותל מערבי שנאמ׳ הנה זה עומד אחר כתלינו ׃ ועל זאת אמרו ז״ל פ׳ בני העי׳ כל מקום שגלו שכינה עמהם וכו׳ ׃ ועל כונה זו ביאר החכם שבורכי מה שכתוב פרשת וילך ואנכי הסתר אסתיר פני מהם וז״ל לא כיון שמשנו הם באמרם שלא כי בקרבם כי אמנם בכל מקום שיהיו יהיה שם בתי מלוים שם כא״זל פר׳ בני העיר בכל מקום שגלו שכינה עמהם אבל אסתיר פני מהכילם עכ׳ ׃ קרובים דבריו לדברי המ״מכן שכתב שם לא כמסתר פנים הראשון שהסתי׳ פני רחמיו ומצאום רעות רבות וצרות רק שיהיו בהסתר פני הגאולה ויעמדו בהבטחת פני רחמיו ואף גם זאת וכו׳ ומה טוב ומה נעים שבת היחסים גם יחד בין אומה זו לירח כי גם בתת ה׳ את ירחה כופלת אור ירקה לא יאסף לגמרי כי שמש ומגן ה׳ יהיה לם לאור עולם ואין שקיעת אורה זולתי לראות עינינו כעין את׳ ברביעי סי׳ כ״א אינכו שוקע אלא בעיני מי שאינו רואה אותנו בעין פקיחה וכו׳ וזאת אשר דבר בעל העקידה שער כ״ז אבל היחס העשירי כי כמו שהלבנה תמיד היא מלאה אור מצדה האחד ולא יחסר ממנה כלום רק שבהתחלף מקומות מעמדה מיום ליום מסתרת מכנגד עינינו חלקי אורה עד שיסתירם כלם ואחר חוזר ומראה אותנו את אורם מעט מעט עד שתראה כלה ׃ ככה ועל

עם כל ישראל אזרחי ועם כל בעל דת האמיתית זך המעשים טהור הלב נפשו ברה לאלהי ישראל וארץ כנען מיוחדת לאלהי ישראל והמעשים לא ישלמו כי אם בה והרבה ממצות יש' בטלו' במי שאינו דר בארץ ישראל והלב

זה הדבר לפי דעתינו יהיה ענין האור שמגיע משכל יתברך אל האומה הזאת כי תמיד לא סרה ולא תסור השגחתו ואור פניו מעליהם ואפילו בהיותם בתוך חשכת אפלתם כמו שאמר ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים וגו' להפר בריתי אתם ולזה לא באור בתוכחו' והסירותי פני או אסתיר שאו והסתרתי או הסתר אסתיר כי תכלית השפע הוא היות לו עמהם אהבה מסותרת עם תוכחה מגולה וכן אמר הכתוב כי אל רחום ה' אלקיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך אשר נשבע להם פי' אפילו בשעת ההסתר יזכור רחמיו וכן כאמר בשצף קצף הסתרתי פני רגע וגו' עכ"ל ועל השבת עטרה זו ליושנה דבר הנביא ישעיה עליכו זרח לפי דעתינו באמרו סימן ס' קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח יראה לפי שעתכו קומי אורי בשכינה הנראית כי בא ושקע האור שהיה לך בגלות עד הנה מה שכינה הנסתרת ונשתנה ענייכו אהלך למעלה ולשנה כשוב למדרגתך הקודמת וזה וכבוד ה' עליך זרח בשכינתי הנראית והגלויה לכל העמים על בן אמר אחר כך ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה לא כאשר היה ענייכו עד הנה כי עם היותו זורח עליך לא היה זה כי אם בשכינתו הנסתרת' כי עתה עין בעין יראו בשוב ה' ציון' והשלים זה במשל הירח אשר זכרנו באמרו לא יבא עוד שמשך וירחך לא יאסף כי ה' יהיה לך לאור עולם וגו' ועניינו מבואר מדברינו הקודמים' ומה טובו דברי החכם שפירשנו סוף פ' פנחס על ענין המשל הזה ש' מקומו זורח הוא שם עכ"ל: כל ישראל אזרחי' התנה בזה אזרחי למה שזכר בראשון מי קטנו כי לעולם לא ישתוה הגר עם האזרח וגו': זך המעשים וכו' כאמרו מי יעלה בהר ה' וגו' נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי וגו' ואמר טהור הלב על המעלו' המדותיו' ונפשו ברה על המעלות השכליות' ושים נא עיניך לטובה על אמ' עם כל ישראל אזרחי וכו' כי מקרה הוא קרה לנו בזה דוגמת מראה של זכוכית שנתותי' מכתת שיעור ולכמה חלקים קטני' ואף גם זאת בהיותם בהרס שבריהם לא ימנע מפני זה להראות בכל חלק מאם דמות דיוקן הנראה מתחלה במראה בכללה הוא המשל הזה אשר נייחו בו הפילוסופים בענין הנפש המשכלת כלה בכל חלק מחלקי הגוף וכמו גם בהעדר ממנו אבר או אברים' הלא הנפש בכללה תחיה בנותר' כזו ובזה יבואר ענין אומתנו היא המראה

אשר יאיר אור השכינה אל מול פניה פעמים בגלוי פעמי' בנסתרת כפי היות המראה הזאת מעלת חלודה או מצוחצחת' וכענין מה שהמשיל החבר כאמ' בשלישי סימן י"ז וכן יתן אל לבו כאהבת עולם שדבק הענין האלקי בעד' המוכנ' לקבולו כהדבק האור במראה הזכה עכ"ל ומושלה נ"כ לגוף מוטבע לחול בו רוח החיות האלקי כהוראת דבריו בשני סי' ל'' והנה כמשפט המראה הזכו' יעשה לה כי אף גם זאת בהיות' מתפוצצ' לכמה חלקי' ע"י גלותה וטלטול' לא ימיש חול השכינה בכל א' מפרטיה בעל השכלים אשר הזכיר ואפילו לא ישאר מהם אלא אח' כדבר שהחבר עצמו בשלישי סוף סימן י"א באמרו יתכחש תחלה בנדוק הדין כאשר אמרתי ואח' כן בכבוי עונותיו ובשכר הנפון לעה"ב ובהדבק הענין האלקי בעה"ז ואם יואשנו שטנו מזה באמרו התחייבה העצמות האלה לגודל מה שנבחרנו מגוי וכו' עד א' זרז ולא יהיה רחוק בעיניו איך נשוב לקדמותנו אפי' א' לא ישאר ממנו שא' וכו' עכ"ל: וארץ כנען מיוחדת וכו' והמעשים לא ישלמו כי אם בה הרי זו תשובה למה שאמר הכוזרי בקודמת ותקורבם אל האלקים מושגת בכל מקום וכו' כי השיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון' וכבר קדם דברו על מעלת ארץ ישראל לענין קיום המצות במשל הכרם שהמשיל בשני סי' י"ב ומן הוא והלאה' ועוד הורה על מעלתה בכלל ברביעי סימן ט"ו' ו"א גם בסימן י"ז באמרו ונקרא אלקי הארץ בעבור שיש לה כח מיוחד מאוירה וארצה ושמיה עוזרים על זה וכו' ושם ביארנו' והרמב"ע כזאת הודיע פרש' וילך על אלקי נכר הארץ ובמקומות זולתו וכמו שהעירותיך שם סימן ט"ו' ואחריו החזיק הרמב"ן במקומות מביאור התורה ובפרט ע' אחרי מות על ותקיא הארץ את יושביה כי בכלל אורך ספורו על מעלת הארץ ההיא למד דעת כי שם עקר שמירת המצות כלם ואמ' שמן הענין הזה אמרו בספרי ואגדת' מפר' אע"פ שאני מגלה אתכם מן הארץ לחוצה לארץ היו מצויינין במצות שכשתחזרו לא יהיו עליכם חדשים משל למלך שכעס על אשתו ושלחה לבית אביה אמר לה הוי מתקשטת תכשיטים שכשתחזורי לא יהיו עליך חדשים וכן אמר ירמיה הציבי לך ציונים אלו המצות שישראל מצויינים בהם והנה שכתו' שאמר ואבדתם מהרה ושמתם את דברי אלה וגו' אינו מחייב בגלות אלא בחובת הגוף כתפילין ומזוזות ופירשו בהן כדי שלא יהיו חדשים עלינו כשנחזור לארץ כי עקר

והלב והנפש אינם טהורים וזכים כי אם במקום שיודעים בו שהוא מיוחד לאלקי' · ואלו היה זה בדמיון ובמשל כל שכן שהוא אמת כאשר קדם באורו · ותתעורר התשוקה אליו ותטהר הנפש בו כל שכן מי שהולך אליו ממקום רחוק וכל שכן למי שקדמו לו עונות והוא מבקש כפרת האלקים ואי אפשר לו בקרבנות אשר היו קבועים לכל עון ועון מזדון ושגגה ויסמוך על מה שאמרו רבותינו גלות מכפרת עון כל שכן אם יהיה הגלות למקום רצוי אבל הסכנה בים וביבשה איננה נכנסת כאמרו לא תנסו את ה' אלקיכם אך סכנה שהוא (מסוכן כמו) נ"א מסכן כמוה מי שתהיה לו סחורה מקוה שירויח בהם ואלו היה (מסוכן) נ"א מסכן יותר מזה מצד כספו כפי (תשוקתו וקוו הכפר) נ"א וקוות הכפרה היה הדין עמו בהכנסו בסכנות אחר

כי אמור יאמר שאלד' אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי כי כן וייראו ויאמר כיעקב אבינו מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים ואם כן למה זה אנכי לא אתעורר ללכת לדרוש את ה' בלב טהור ורוח נכון לעבודתו: ואלו היה זה בדמיון וכו' · ר"ל שאף אם היה המקום ההוא נחשב לאיזה שיו יחב' כמקדש מעט שידי אדם עשוהו ויכוונוהו לקביעות מקום לתפלה לדמיון ומשל לבד דוגמת הבי' הגדול והקדוש שנקרא שמו עליו באמת כענין אמ' בראשון סי' כ"ז על מה שאנחנו בונים היום מעשות בתים ובחירתנו אותם וגדלנו להם והתברכנו בהם ואפשר שנאמר שהשכינה חלה בהם והמלאכים חונים שבינוקים' ולולי הצורך להתחברות קהלנו היה הדבר הזה נכרי וכו' כמוזכר שמה · [illegible] שכה המחשב' היא לבדם ביחוד המקום ההוא · [illegible] תיטיב

כל המצות ליושבים בארץ ולפיכך אמרו בספרי וירשתה וישבת בה ושמרת לעשות · ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה וכך היא בתוספתא דע"א וכו' כיון שהאריך בדבריו שמה · והרשב"א כפי' האגדות שלו על אמרם ז"ל בתענית פ"ק בקרבך קדוש ולא אבא בעיר אמר ר' יוחנן אמר הקב"ה לא אבא בירושלים של מעלה עד שאבא בירושלם של מטה ומי איכא ירושלם של מעלה אין דכתיב ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו · כתב שם וז"ל דע שירושלי' של מטה וציון ובית המקדש כלם ציורים לענייני' שכליים דקים מאד גם כל ארץ ישראל ועל כן נקראת הארץ ארצות החיים ונחלת ה' ועל כן תלויות בארץ כמה מצות התורה ועל כן אמרו כל בר ישר' הדר בחוצ' לארץ דומה כמי שאין לו אלוק' וכן המקדש ציור לענייני' רוחני' והוא אמרו וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר עכ"ל · גם בתשובותיו סי' קל"ה כתוב לאמר שאלת מה שאמרו כל הדר בחוצה לארץ כמי שאין לו אלוק · תשובה לפי שארץ ישראל נקראת נחלת ה' דכתיב כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' והוא יתבר' נקר' אלקי הארץ ומיוחד לו ולא לשרי מעלה כדכתי' בכותיים כי לא ידעו את משפט אלקי הארץ ועל כן קרא לעכו"ם אלקי נכר הארץ וכתיב תמיד עיני ה' אלקיך בה ועיקר מצות התורה כלם בארץ הן עד כי כמה מצות אין נוהגות כלל אלא בארץ כמו שאמרו במדרש הציבי לך ציונים ועל כן כשבירך יצחק את יעקב שלא מדעתו ונתן לו את הברכה דכתיב ויתן לך האלקים מטל השמים וגו' מיד זכה יעקב בברכת אברהם שהיא ירושת הארץ ואלו היה יכול ליתנה לעשו והוא אמרו ולך איפוא מה אעשה בני · עד כאן דבריו הדומים בכל מכל כל לדברי הרמב"ן אשר זכרנו · ובעל מערכת האלקות האריך מאד במתייחס לזה פרק י' עיין שמה · והרב ן' חסדאי דבר על יתרון המקום הזה (בספר אור ה' מאמר ב' כלל ב') אליו שמעיינים ידרושו: והלב והנפש אינם טהורים כי אם וכו' · כי אז חשיבות המקום גורם לטהרתם של נפש טהרת הלב והנפש עד להפליא · כ"ש שמקום ארץ ישראל הוא מיוחד לאלקים באמת לא על דמיון לבד כאשר קדם באורו למעלה בזה גם בשני מסי' י"ב ואילך: כל שכן מי שהולך אליו ממקום רחוק · שהליכתו לשם בעוצם התשוקה מוספת אומץ בהתעוררות לבו אשר עשה יעשה לו כנפים כנשר לעוף השמימה בכוונת נפש ברה וזכה: וכל שכן למי שקדמו לו עונות וכו' · כי כל זה ישוב אנוש עד דכא ודכדוכה של נפש ואחר תטהר בתשובה שלימה לעבודת אל רחום וחנון מכפר עון ע"י יסורי גלות מכפרת: אבל הסכנה בים וכו' · השיב בזה למה שאמר המלך בקודמת ולמה תכניס עצמך בסכנת המדברו' והימים וכו' והורנו כי בהליכתו לכבוד קונו אל ארץ מרחקים דרך המדבר ים סוף והרי הוא בזה כמוסר עצמו לסכנות · אינו בכלל לא תנסו וגו' אשר זכרו למעלה סימ' כ' · אבל היא סכנה שעשוי אדם ליכנס בכיוצא בה לעסקי שעה להוסיף לו תבואתו בסחורות אשר על אודותם ירד הים באניות ויעשה מלאכת סחורתו במים רבים מאין פנות אל בתוכת הסכנה · ואם כן לא יהא כח הדיוט יפה מכח הקדש: ואלו היה מסכן יותר מזה וכו' · ר"ל שסכנה גדולה מזו

ראויים

אחר אשר חשב עם נפשו והודה על מה שעבר מימיו הסתפק בו והחזיק בשאר ימיו ברצון אלקיו ויכנס בסכנה ואם יצילנו אלקיו ישבח ויודה ואם ימיתהו בעוונתיו ירצה ויודה ויאמין כי תתכפר לו כ"א במיתתו רב עונותיו ורואה אני זה יותר עצה טובה מאשר יסכנו בנפשם במלחמות בעבור שיזכרו בגבורה או בעבור שיקחו שכר גדול ושיותר קלה היא הסכנה הזאת מאשר יכנסו במלחמת הרשות כדי לקבל שכר על המלחמה:

סי' כד אמר הכוזרי לפנים היית בוחר בחירות ואני רואה אותך עתה שאתה רוצה להוסיף עבדות וחובות שתהיה חייב בהם כשתדור בארץ ישראל ממצות שאין אתה חייב בהם הנה·

סי' כה אמר החבר אבל אני מבקש החירות מעבדות הרבים אשר אני מבקש רצונם ואינני משיגו ואפי' אם אשתדל בו כל ימי חיי ואלו הייתי משיגו לא היה מועיל לי רצוני לומר עבדות בני אדם ובקשת רצונם ואבקש עבדות אחד יושג רצונו בטורח מעט והוא מועיל בעולם הזה ובבא והוא רצון האלקים· ועבודתו הוא החירות האמתי (ההשפלה לו הוא הכבד) כ"א והשפל לו הוא הכבוד וכ"ל והשפל לו הוא הנכבד על האמת:

סי' כו אמר הכוזרי כאשר אתה מאמין בכל מה שזכרת כבר ידע האל מצפונך ורחמנא לבא בעי יודע המצפונים ומגלה הנסתרות:

כ"ז אמר החבר

דאויה לו מכל הכוסף והתשוקה והתקוה שהוא כוסף ומשתוקק ומקווה א"ל כוונתו הנזכרת אשר זהב וזכוכית לא יערכנה: אחר אשר חשב עם נפשו והודה וכו' ר"ל אחר שבא לידי חשבון עם נפשו ומתוך החשבון בא לכלל הודאה על מה שעבר מימיו בדירת חוצה לארץ כאז"ל כל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה: והסתפק בו כי לא רצה להוסיף אולם בגלות שאר ימיו כעובר ממנו ואז והחזיק בשאר ימיו ברצון אלקיו: ויכנס בסכנה וכו' ר"ל בזאת יבא אל הקדש בכניסת סכנת ימים ומדברות ולא יחוס לכל אשר יקרהו כי בה' יהלל דבר ובאלקים יהלל דבר: ירצה ויודה ויאמין וכו' יקבל מיתתו ברצון ויודה על חטאתיו ויאמין כי המיתה מכפרת· ואם רב עונותיו כי עדיין אפשר שירד לגיהנ' בלי הכנה דאיכא רובא עונות או אפילו במחצה עי' וכו' וככללם עון פושעי ישראל בגופם כנפק"ק דר"ה· ולפיכך לא רצה החבר להחליט מאמר הכפרה על כל עונותיו: ורואה אני זה יותר עצה טוב' מאשר יסכנו וכו' ושיותר קלה היא וכו'· הורה על האותו' העצה בסכנה הזאת יותר מבזולת' משני פנים· תחלה אחר כי היא עצה טובה ונכונה יותר מעצת הגבור היורד למלחמה ושם הוא משתדל לעשות לו שם תפארת בגבורה בעלותו אל עיר או מגדל עוז או שיעשה כן זולתו לקנות שכר גדול· כי הנה עצת המסכן עצמו בהליכתו לארץ לשם שמים היא יותר טובה בלי ספק הן מצד עלוי שתכלית הן מצד קלות הסכנה· אח"כ הורה כי לא הסכנה זו בלבד אשר יסתכן בו האדם לשים נפשו בכפו לקבלת שם גבורה או שכר גדול והיא בכנס וראית נזכרו עליה לאמר שסכנת הליכת הארץ טובה וקלה הימנה· אבל ג"כ כנגוד אומר שהסכנה הזאת היא יותר קלה וכוחה מאשר יכנס במלחמת הרשות כדי לקבל השכר הכתוב במלחמות בזולת הכנסו לסכנות העצומות לקנות לו שם גבורה או שכר הרבה מאד· ועכ"פ טוב אשר תאחוז בסבב' שתכלית' לשם שמים ולא בסבות אחרות שתכליתם דמיוני· כי כפי יתרון מעלת התכלי' המכוון תהיה עצת הסכנה להשגתו יותר טובה וקלה בעיני הנכנסים בקשריה· או כאמ' כי באמרו ורואה אני זה יותר עצה טובה וכו' כוון לעלוי התכלית לבד· ובאמרו ושיות' קלה היא וכו' כוון לקלות הסכנה· ושעם היות שם במלחמה סכנה מרובה· התכלית הוא גרוע כמו שקדם:

סימן כד פני היית בוחר בחירות וכו'· תשוקת החירות מן המלכיו שזכר בראשון סימן קט"ו באמרו ואלו הייני סובלים הגלות הזה והדלות הזה לשם האלקים כראוי הייני לפאר הדור שאנו מצפים עם המשיח והיינו מקרבים עת הישועה העתידה שאנו מיחלים אותם עכ"ל· וברביעי סימן כ"ג אמר אבל חשבתי בחשבוני ממנו שהם היו יכולים לדחות הגזרות והעבדות מעל נפשותם במלה שיאמרוה מבלי טורח וישובו בני חורין ותרום ידם על מעבידיהם וכו':

סימן כה אבל אני מבקש וכו' ר"ל אין הדבר כן כמו שחשבת כי בחירות בהחלט כפשוטו חפצתי· רק אני מבקש החירות מן העבודה לבני אדם וכו' ולא אבקש חירות מעבודת' לאלקים וכו' כי

משוקת

מתוקה שנת העובד לאלקיו · וסדר ההבדלות הוא מונה בין העבודה לבני אדם לעבודה לאלקים כי אלו רבים וזה אחד · אלו לא יושג רצונם וזה יושג רצונו · אלו אין בהשגת רצונם תועלת כלל וזה מועיל תועלת שלימה · ומכל אלה גזר אומ' כי עבודתו ית' הוא החירות האמתי והשפל לו הוא הנכבד באמת · דומה למה שכתב בעל העקידה פרשת כי תבא שער נ"ח שההשתעבד אל אשר יאות לו ההשתעבדות וההכנעה אל אשר תחוייב לו ההכנעה הוא דבר יותר יקר מן החירות והחפשיות והוכיח אמתת זה מן הכתובים ומדברי חז"ל · והוא אשר דבר החכם רבי ידידיה הנקרא פילוני בראש ספרו המיוחד על יורש הענינים האלקיים : וכתב הרמב"ן ס' קרח על את עבודת מתנה אתן את כהונתכם אעפ"כ לכם עבודת שעבוד כעבודת עבדי המלכים אבל עבודת מתנה גדולה נתתי לכם בה לכבוד ולתפארת וכו' עכ"ל · ועל דעתי כי להורו' על חיוב ההכנע וההשתעבדות הלז בכל איש כפי ערכם ומדרגת גדלו להתהלל בשם ולתפאר' היתה כריעת המלך בכריעותיו בתפלה יותר מכריעת הכהן גדול ושל כ"ג יותר מכריעת ההדיוט כי ההדיוט כורע חמש כריעות דהיינו באבות תחלה וסוף ובהודאה תחלה וסוף ובגמר תפלתו בפסיעת ג' פסיעות וכ"ג בתחלת כל ברכה ובסוף כל ברכה והמלך כיון שכרע ושחה כראוי שוב אינו זוקף ראשו עד שגומר כל תפלתו כר"י בר נחמני דפר' אין עומדין וכתובה היא להרמב"ם פה' מהלכות תפלה וכדק בדבריו דוד מלך ישראל אני עבדך בן אמתך פתחת למוסרי כי היותו עבד עולם אל הבורא ית' נחשב הוא לו חירות חפשיות כאילו מוסרות מאסרו נתקו · והפך הדבר בשבת המלך בשר ודם על כסא מלכותו · כי אמנם המלכות מכוונת היא לו בשעבוד ועבדות בשאתו את משא כל העם המתנהג על ידו · ועל כן בעזריהו מלך יהודה כשנצטרע נאמר וישב בבית החפשית (מלכים ב' י"ד) כי אז נעשה חפשי מעבודת מלכותו · וכתוב מפורש הוא במלכים א' י"ב מעצת הזקני' אשר כוונו בם רחבעם ויאמרו אליו לאמר אם תהיה עבד לעם הזה ועבדתם וגו' וכמו שהטיבו לראות חז"ל פ' כהן משוח :

סימן כו כאשר אתה מאמין וכו' · כאילו אמר מי מניעך שתבא לתקן כונה להשלים מה שאמרת · ובלא שהוא יודע תעלומות לב ועיניו הלא לאמונה תשפטם · והנה בטוב כונתך וזוך לבך באמונתך אין לך צורך לבקש מצאים ממקום אחר הואיל והמקום אשר אתה עומד עליו לא אדמת קדש הוא אשר יחייבך במצות שתתחייב בם בארץ הכנעני וכמו שקדם סימן כ"ג · ודי לך שתאמין בכל המצות בכונה רצויה שהיית פועל אות' במעשה גמור אם היית במקום ראוי לשמירתן · אכן לא תתחייב ללכת שמה כדי שתחול חובתם עליך ואנכי חזון הרבתי בביאור זה כי אינני רואה טוב ויפה ליחס אליו הפקפוק בענין המעשים באם הם צריכים אל השלמות אם לא הואיל ורובו של ספר על הקוטב הזה סובב והולך מראשית ועד אחרית · ואיך אם כן יהיה ספקו עליו חוזר ובעוד אחרי התיישב הכל בדעתו כמו שהתבאר מהמשך דבריהם על כן ראיתי להטעים הדברים על ידי מלח והבלין אשר שמתי בם : יודע המצפונים ומגלה הנסתרות · על דרך גלי עמיקת' ומסתרתא ידע מה בחשוכא · אלא שהקדים הנה ידיעת המצפונים להיות זה עקר המכוון :

סי' כז אמר החבר · זהו אמת כאשר ימנע המעשה אבל האדם מונח לו בינו ובין מאוויו ומעשהו והאדם נאשם כאשר איננו מביא השכר הנראה אל המעש' הטוב הנראה ועל כן נאמר והרעותם בחצוצרות ונזכרתם לפני ה' אלקיכם והיו לכם לזכרון לפני האלקים זכרון תרועה לא שהאלקים צריך אל הזכר' והער' אך שהמעשי' צריכים לשלמות ואז יהיו ראוים לגמול כאשר

סימן כז אמר החבר זה אמת וכו' · ענהו ויאמר לו שאילו היה לכתו אל אדמת הקדש לדבר נמנע אצלו · היה בלי ספק נפטר בדינו · אך בהיות לאל ידו לקום ולעלות למקום עקר עשייתן של מצות כמבואר סי' כ"ג · אין טוב הכונה ממלא את חסרונו · וז"א זה אמת כאשר ימנע המעשה · כי אז בהמנעו נדון באמונתו וחיים והקב"ה מצרף מחשבתו הטובה למעשה : אבל האדם מונח לו וכו' · כי הרשות נתונה בבחיר' האדם אין אונס כאמ' בי"כ כי ימצא עצמו מונח לו בינו ובין חפציו בדברים האפשריים לו אם ירצה יעשם ואם ירצה יניחם עכ"ל · והנה תאותו בידו ומעשהו ברשותו להטותם אל אשר יחפוץ · ובכלל זה שוא לכתו אל בני ארצות להשלים חובתו במצות כאמור · והנמנע מזה יחטא ואשם וז"א והאדם נאשם כאשר איננו מביא וכו' · שכונה של האדם עודנו עומד על טוב כונת לבו בנסתרו הרי הוא שלם בכח · ויהי אך יבא טוב הכונה אל חסרון המעשה בנגלה זה יולד שם שלם בפעל ואז הוא ראוי לשכר שלם והוא אשר קרא אותו שכר נראה · ודברים אלו מעין דוגמת מה שכתב הרמב"ן בנסיון על פסוק והאלקי' נסה

את אברהם כא"כ המכסה ית' יכוס בו להוציא הדבר מן ספק אל הפעל להיות לו שכר מעשה טוב לא שכר לב טוב בלבד עכ"ל: כאשר צריכים עניני התפלה וכו' כי מלבד השלמות הגמור מהתחנה והבקשה הלביית·

שיחוננו אבניה ועפרה· כאו"ל פרק בתרא דכתובות גבי חבת ארץ ישראל אבלם ר' חייא בר גמדא מיגנדר בעפרא. שנאמר כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו עכ"ל ושוא כוון למה שזכר בראשון סימן כ"ז נאמר כאשר אבתנו

כאשר צריכים עניני התפלה לבטא ברה על השלמות הגמור מהתחנה והבקשה וכאשר יהיה המעשה והכונה שלמי' כראוי יהיה עליהם הגמול ויהיה זה על דרך בני אדם כאלו הוא זכרון ודברה תורה כלשון בני אדם ואם היה המעש בלעדי כונה או כונה בלתי מעשה תאבד התוחלת אלא במה שאי אפשר המצאת הכונה והתוודות על המנע המעשה מועיל קצת תועלת בהתוודותנו בתפלתנו באמרנו מפני חטאינו והדומה לזה· ובהערת בני אדם והתעוררותם אל אהבת המקום ההוא הקדוש ונחן הענין המיוחל שכר גדול וגמול רב כמו שנאמ' אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננ' כי בא מועד כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו רוצה לומר כי ירושלם אמנם תבנה כשיכספו בני ישראל לה תכלית הכוסף עד שיחוננו אבניה ועפרה:

ס' כח אמר הכוזרי אם הדבר כן מנעך אשם ועוזרך מצוה האלקים יעזרך על כונתך ויגזור לך הטוב כבקשתך והשתדלותך ויהיה לך עוזר וסומך ויחנה שכרך על בר לבך ומצפונך כי הוא בעל הטובה ואלקי החסד והגמול אין אלוה מבלעדיו ואין צור זולתו יעשה עמך כחסדו ועם המכוונים כונתך לשמו ברחמיו· אמן אמן סלה:

נשלם ספר הכוזרי· תהלה לאל
שהיה לי לעוזר· אשר בו
כל בי"ל נעזר:

גם מוצא שפתיו ישמור לבטא בשפתים את אשר בללוהו קירות לב: ויהיה זה וכו' ר"ל המאמר הכתיב ונזכרתם לפני ה' אלקיכם וגו' שהוא כנוי אל הבאת הגמול כמו שיתבאר הביאור אחר זה: תלבד התולדת מיקבל עליו שכר שאם אין שם כל אחד מאלו כתפרדם הסבילם: אלא במה שאי אפשר וכו' הכונה כי במה שאין אנו יכולי' על השלמת מעשינו או תועיל בו קצת תועלת שמגלת הכונה בעניינו והתוודינו על המנע המעשה כמצטער על כשה וזה הוא כענין התודותנו בתפלתנו וכו' והנה נהיו נ עקר כל הענו' ליושבים בארץ וכאמרו סימן כ"ב שהמעשים לא ישלמו כי אם בה יקרבה ממנות ישראל בעלות מי שאינו דר בארץ ישראל וכו' והיתה הליכתו לשם אבשר ומוכשת לנקירתו בנשיכ' ואין בשכבת הדרך התבלות מפסיק כמו שקדם בי"כב' הרי מזה תשובה מספקת לשאלת המלך לאמר כאשר אתה מאמין וכו' כמו שנתבאר: ובהערת בני אדם וכו' הוסיף על האמור עד הנה בענין השב המזון להולכים אל ארץ חפץ כי הנה שברם אתם נפעילתם לפניהם כחכנס את הארץ הקדושה ובכונס את הענין המיוחל שהוא קבוץ הגליות ובשל דבר ההתעוררות באמרו ובהערת בני אדם והתעוררותם וכו' להורו על הפלגת הכוסף· ורבה באמרו ונחן ענין הזרירות והחווק בכל לבבו ובכל נפשו: עד

עושים היום במקומות המכובדות אצלנו עד שאנו מתברכים בהם ובעפרם ואבניהם· על פי הדרך שנתבאר שם תחלה:

סימן כח אם הדבר כן מנעך אשם וכו'· ישים אשר בנפשו במה שימנעהו מלכת· ולקום בעזרתו חדה טובה היאנה והיא מנוה מועלת על האדם· ויכנך ועוזרך שניא מקור ועכייכ שמניעת לכתו· אשם ולעזור על הסליכ' מבוא מקרא: האלקי' יעזרך על כונתך· שנתכוונת ללכת אל עיר הקדש ירושלי' ויגיעך אל מחוז כחלת נבי שפרה עליך: ויגזור לך הטו' כבקשתך והשתדלו לך ישלם לך שכר טוב על כי נכסוף נכספת תכלית הכוסף אל הארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה תמיד: ויהיה לך עוזר וסומך· בהשלמת המעשים במקום הנבחר אשר אתה הולך שמה: וירנה שכרך על בר לבך ומכונך· במה שלא תוכל עשוהו לסבה מונעת כי את כל אלה שניא במשפט דבריו סימן כ"ז: ועל כלם את פני האל יבקש לשלום עזרו מקדם: כי הוא בעל הטובה· ויש ספק בידו לפתוח לך את אוצרו הטוב: ואלקי החסד· כי חכן חסד שוא לפנים מן השורה: והגמול· כי צדיק ה' בצדקות אהב לתת לאיש כדרכיו באמן לשלם שכר טוב להולכים בתמים: אין אלוה מבלעדיו· כי כל אלוקי העמים שרי מעלה המשפיעים בעולם

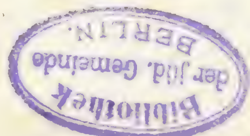
בעולם עם כל הכחות למיניהם · אין שר בית הזהר בעליון ברוך הוא רואה את כל מלואה בידם ורשותם · כי את אשר הם עושים ה׳ מצליח בהשפעתו העליונה כי מן בכאר הזה ישקו הנעדרים בכח ומשלחנו קא זכו ליטול פרס ועידו כאכו לכו : ואין בור זולתו · כי הוא לבדו מחויב המציאות קיים לעד : עם המכוונים כוכבך לשמו · שבוכתם לשמים כמוך גם הם יחזו בנעם ה׳ ואמר להם את הברית ואת הכבוד :

תנה נא עזרני הללות בן · לשכני הקרובים אל בינתי במסכת נפשות · שלשה המה מטיבי
סעד (כאשר מראש הספר דברתי) והיושבים בגנים בשבת תהכמוני חברים מקשיבים
לקולי קול יה דה אשר השביעוני בצבאות להעיר ולעורר את האהב
עד שתחפץ למלאת חפציהם חפצי שמים · ועתה עדת
כהונתי שמען קולי האזנה אמרתי · כי
א״ש ארגתי לשפע ו״לד
לחברתי ישאו
בשערים ראשיכם והנשאו בפתחי עולם לעומת
מלך הכבוד ובקול רנה ותודה
הבו לה׳ כבוד ועוז
השתחוו
לפניו בהדרת קדש :

בקניע קול שלמות המלאכה מלאכת הקדש כשה המניח משלו ויאמר :

בני איש תנו את   לבבכם להבין   דבר שר וגדול   ובעל בעמיו
נעימות ימינו   ינופף בכוזר   הכינו חקרו   ועלה בשמיו
וכל רז מבאר   וחולק עלי כל   משקר וחוקר   וצולל בימיו
והיה בפי איש   דבש צוף למתוק   בקול עיר וקדיש   וצופה מרומיו
ארי גור יהודה   מכהן פאר הוד   מגלה שכיות   מפזר בשמיו
ואיש כי נשאו   לבבו בחכמה   ייחל לפריו   וירוה במימיו
ויתן יבולו   וצדק לפניו   יהלך וישם   לדרך פעמיו :

תם

בנעורי והתגלל מעריבא בבוקון

1,60

